

Bisale-i Nur Külliyyatından

Mesnevî-i Nuriye

(TÜRKÇE TERCÜMESİ)

İNDEKS - DİPNOT - SÖZLÜK - KRONOLOJİK BİLGİ

Müellifi

Bediüzzaman
SAİD NURSÎ

Mütercim

Abdûlmecid Nursî

İçindekiler

Takdim	9
Bediüzzaman Said Nursî kimdir?	11
İtizar	15
<i>Mesnevî-i Nuriye'nin mütercimi olan ve Risale-i Nur'un müellifi Üstat Bediüzzaman Said Nursî'den on beş sene ders alan küçük kardeşi Abdülmecid Nursî'nin yaptığı tercüme hakkında verdiği bilgileri ihtiva eder.</i>	
Mesnevî-i Nuriye'nin Mukaddemesi	16
<i>Müellifin Mesnevî-i Nuriye hakkında belirttiği beş noktadan ibaret açıklamalardır.</i>	
LEM'ALAR	20
<i>Her şeyin Allah'ın birliğine nasıl işaret ettiğini izah ve ispat eden son derece güzel bir tevhid dersidir.</i>	
REŞHALAR	38
<i>İmanın altı şartının en önemlilerinden biri olan peygamberlere iman hakikatini ve Peygamberimiz Muhammed Aleyhissalâti Vesselâmın nübüvvetini son derece kesin ve parlak delillerle ispat eder.</i>	
LÂSİYYEMALAR	57
<i>Altı iman şartının en önemlilerinden biri olan ahirete ve öldükten sonra dirilmeye (haşır) iman hakikatini izah eder. İbni Sina gibi bir dâhînin bile "Akıl bu yolda gidemez" dediği "haşırın" yeryüzündeki binler örneğini, görmek istemeyenlerin dahi gözlerine sokacak derecede açık bir şekilde gösterir. Öldükten sonra dirilmeyi gerektiren Allah'ın pek çok isimlerinden tâ insanın mahiyetine kadar birçok meseleyle haşrı ispat eder.</i>	
KATRE	82
<i>Muhtelif bölümlerle birçok meseleye ışık tutan, âdeti denizden bir damla mahiyetindeki son derece önemli bir risaledir.</i>	
Mukaddeme	84
<i>Mana-i ismî, mana-i harfî, niyet ve nazar konularını izah eder.</i>	
Birinci Bab	87
<i>"Lâ ilâhe illâllah" kelimesinin ifade ettiği manaları oldukça mükemmel ve tatlı bir şekilde izah eder.</i>	
Takriz	103
<i>Değerli İslâm âlimi Şeyh Safvet Efendinin Katre risalesi hakkındaki medihkâr sözlerinin yer aldığı kısa bir nottur.</i>	

Hatime	104
Başta ümitsizlik, iyilik ve ibadetlere güvenmek demek olan ucub, gurur ve suizan gibi nefsin hastalıkları olmak üzere, kısa kısa çok mühim farklı meselelerden bahseder.	
İtizar	120
Müellifin Katre risalesi hakkında yaptığı kısa bir açıklamadır.	
Katre'nin Zeyli	122
Namazı vakit girer girmez veya vaktin ilk bölümünde ve hayalen Kâbe'ye yönelmiş olarak kılmanın fazileti gibi her biri bir eserin konusu olabilecek meselelere kısa kısa temas eden kıymetli bir eserdir.	
HUBAB	134
İmanî meselelerin inkârında dinsizlerin birleşmeleri, Peygambere iman, ahirete iman, dua, insanın mahiyeti, içtihat vb. pek çok farklı konunun işlendiği fevkalâde parlak hakikatleri ihtiva eden bir risaledir.	
Farisî Münacat	155
Meclis-i Mebusana Hitaben Yazılan Bir Hutbe	158
İ'lemler	164
Zeylü'l-Hubab	172
Allah' teslimiyet, Onun rızasına uygun hareket, öldükten sonra dirilme, bir tek surenin bütün Kur'an'ı ihtiva etmesi, insan ve kulluk, vb. değişik konuları izah eder.	
HABBE	186
Tazarru ve Niyaz	212
Zeylü'l-Habbe	215
"Hasbünallahü ve ni'me'l-vekîl" ve "Ni'me'l-Mevlâ ve ni'me'n-nasîr" ayetlerinin gayet parlak bir tefsiridir.	
Zeylü'z-Zeyil	228
Allah inancının karşısında iddia olunan sebepler, kendiliğinden oluş ve tabiatçılık fikirlerini yerle bir eden harika bir eserdir.	
ZÜHRE	237
Notalar suretinde yazılmış muhtelif konuları ihtiva eden mükemmel bir eserdir. Ele alınan konulardan bazıları şunlardır: İnsanın mahiyeti ve dünyaya ait şeylerin kaybolmasına üzülmeyen yersizliği, Allah'tan başkasını büyük görmeme, dünyanın geçiciliği ve ömrün fânîliği, haşirde insanın cismiyle tekrar dirileceği, Avrupa medeniyeti ve fenleri, insanın kıymeti ve buna bağlı olarak kâfirlerin çokluğunun ehemmiyetsizliği, vs.	

ZERRE **286**

Şeytan ve dinsizlerin verdiği şüpheleri bertaraf eden imanî ve ahlâkî muhtelif konuların ele alındığı mükemmel bir eserdir.

ŞEMME **304**

Yaratılan her şeyin Allah'ın isimlerini gösterdikleri ve ispat ettikleri, hiçbir kim-
senin Allah'tan şikâyet hakkı olmadığı, Kur'ân'ın bütün insanların zihinlerini
okşar derecede insanları muhatap aldığı. Enenin mahiyeti, v.b. muhtelif konu-
ları izah eder.

ONUNCU RİSALE **322**

İnsanı hayvandan ayıran hususlar; kaza, kader ve atânın mahiyetleri; kulluk
vazifelerinin mahiyeti; insanın mahiyeti; dünyadaki nizam ve intizamın
Yaratıcının bir olduğuna delil olması, v.b. birçok hususu izah eden geniş bir
eserdir.

On Dördüncü Reşha **362**

Peygamberimizin risaletinin hakkaniyeti, Kur'ân'ın tarifi, insanın manevî,
ihtiyaçlarının sonsuzluğu gibi muhtelif konuları izah eder.

ŞULE **371**

Kelime-i Tevhid, dua ve Allah'ın isimlerinin hakikatleri gibi muhtelif konuları
izah eder.

Şulenin Zeyli **381**

NOKTA **384**

Tabiat, maddenin ezeliyeti, Allah'ın varlığını herkesin aklen neden görmediği
gibi birçok husustaki sualleri gayet ikna edici cevapları ihtiva eden ehemmiyetli
bir risaledir.

Münderecat Hakkında **405**

Fihrist **407**

İtizar **422**

EKLER **425**

Şahıs Bilgileri **427**

Yer Bilgileri **437**

Ayet İndeksi **441**

Hadis İndeksi **457**

Şahıs İndeksi **459**

Yer İndeksi **461**

Genel İndeks **463**

Tarihsel Gelişim ve Olaylar İçinde Bediüzzaman Said Nursî **527**

* * *

Takdim

“Doğrudan doğruya Kur’ân’dan alıp ilhamı, / Asrın idrakine söyletmeliyiz İslâmı.”

Din, vatan ve hürriyet şairi Mehmed Akif’in, Kur’ânî bir nur ve mukaddes kitabımızdan müjdeli bir mesaj beklentisi içindeki İslâm dünyası adına bu mısralarla dile getirdiği ideal, elinizdeki eserin müellifi Bediüzzaman Said Nursî tarafından telif edilen *Risale-i Nur Külliyyatı* ile gerçekleşmiş; Kur’ân’ın çağımız insanına verdiği mesajlar bu eserlerle ortaya konulmuştur.

Modern çağ insanının aradığı Kur’ân yorumunu, en mükemmel şekliyle *Risale-i Nur*’da bulmak mümkündür. Bu yorum, “ruh-i aslî”yi rencide etmeden, asrın idrakine uygun izahları ihtiva eden bir hususiyete sahiptir. *Risale-i Nur*, Kur’ân’ın bu asra bakan mesajını anlayıp yorumlama hususunda “tecdit” vazifesini ifa etmiştir.

Çağımızın hususiyetlerini derin bir vukufla tahlil ve manevî hastalıklarını isabetle teşhis eden Bediüzzaman, “Zaman iman kurtarmak zamanıdır” formülü çerçevesinde kaleme aldığı *Risale-i Nur*’la, bu zamanın manevî ihtiyaçlarına tatminkâr cevaplar veren bir iman hazinesini ortaya koymuştur.

Neden zaman, iman kurtarmak zamanıdır?

Çünkü çağımızda iman, eski devirlerde görülmemiş hücum ve taarruzlara maruzdur. Eskiden iman, böylesine büyük tehlikelerle karşı karşıya değildi. Cemiyetlere, büyük ölçüde teslimiyete dayalı bir iman hâkimdi. O itibarla, büyük zatların sözleri, delilsiz de olsa kabul ediliyordu. Bugün ise, materyalist cereyanların yaygın hâle gelmesi sebebiyle, bu imanı tehdit eden şüpheler birçok zihni meşgul edecek seviyeye ulaşmıştır. Asırlardır Kur’ân aleyhine yığılagelen şüphe, itiraz ve evhamlar, bu asrın çalkantıları içinde yol bulup, çağın modern imkânları kullanılarak birçok insana mal edilebilmiştir.

İşte Bediüzzaman Said Nursî, bu gelişmelerin, Müslümanların dahi imanını tehlikeye sokacağını görerek, bir sel gibi gelen inançsızlık telkinleri karşısında, doğrudan doğruya Kur’ân’dan ilham alarak telif ettiği *Risale-i Nur* gibi muhkem bir seddi tesise muvaffak olmuştur.

Bu eserlerde, her insanın zihnini meşgul eden ve modern çağ insanlarının da bigâne kalamayacağı, “Ben kimim? Nereden geldim? Nereye gidiyorum? Bu dünyadaki vazifem nedir?” suallerine doyurucu izahlar getirilmekte; başta Allah’a iman olmak üzere bütün iman esasları izah ve ispat edilmekte; bu konularda fen ve felsefe adına ortaya konulan şüphe ve sualler ikna edici bir üslûpla cevaplandırılmakta; ilimle dinin uzlaşmazlığı yolundaki iddialar püskürtülerek, ilme din namına sahip çıkılmakta; İslâmî dejenere etmek maksadıyla girişilen tahrifatçı tahrir teşebbüsleri boşa çıkarılmakta; maddeci anlayışa bina edilen medeniyetin insanlığı sürüklediği manevî buhranlar, Kur’ân’ın tevhit ve haşir gibi geniş hakikatlerine dair akli doyuran, ruhu okşayan, kalbi tatmin eden tatlı izahlarla tedavi edilmekte; ruhun ve kalbin vazifesizliğinden doğan sıkıntıların sürüklediği sefahat ve başıboşluk hâli, Kur’ân mesajıyla izale edilmektedir.

Risale-i Nur'un çok büyük önem taşıyan bir diğer özelliği de, çağımızın sosyal ve siyasî problemlerine; din ve demokrasi, din ve siyaset, cihad, terör gibi tartışma konularına küresel boyutta ve kalıcı geçerlilik taşıyan ufuk açıcı yorumlarıyla sağlam ve tutarlı çözümler getirmesi; demokrasiyi, hak ve hürriyetleri, sivil toplumu öncelleyen ve müspet hareket esasına dayanan orijinal ve örnek bir hizmet metoduna kaynaklık etmesidir.

Risale-i Nur'un pek çok dünya diline çevrildiği; dünya üniversitelerinde tezlere ve ilmi araştırmalara konu olduğu; hakkındaki peşin hükümlerin sür'atle yıkılmaya yüz tuttuğu; muhteva ve mesajının her geçen gün daha iyi anlaşıldığı şu günlerde, bu paha biçilmez kıymetteki eserleri orijinal bir tanzimle ve istifadeyi kolaylaştıracak yeniliklerle tekrar neşrederek, önemli bir hizmeti daha ifa ettiğimiz inancındayız.

Yapılan yenilikleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Metinde geçen bilinmeyen kelimelerin anlamları aynı sayfada verilmiş; kelimelerin seçiminde 8-11. sınıf öğrenci düzeyi esas alınmıştır. Kelimeye, geçtiği yerdeki anlamın verilmesine özen gösterilmiş; farklı anlamları peş peşe sıralanmıştır. Ayrıca, bilinen sözlük anlamının dışında, *Risale-i Nur*'un orijinal üslûbu içinde kendisine has bir anlamda kullanılan kelime veya kelime gruplarının açıklaması da, buna uygun şekilde yapılmıştır.

2. *Risale-i Nur*'un metni, üslûp ve özelliği de dikkate alınarak, Türkçenin imlâ kurallarına göre dizilmiştir.

3. Müellif Bediüzzaman Said Nursî'nin kısa biyografisinden başka; onun hayatında önem taşıyan tarihlerin sıralandığı bir tarih cetveline, ayrıca yer verilmiştir. Bu cetvel, aynı tarihlerde Türkiye'de ve dünyada meydana gelen önemli olayları da ihtiva etmektedir. Bu tercih ile, *Risale-i Nur*'a taallûk eden önemli olayların, cereyan ettikleri konjonktür çerçevesinde değerlendirilebilmesi hedeflenmiştir.

4. *Risale-i Nur*'da geçen şahıs ve mekân bilgilerinin yer aldığı listelerle birlikte, "şahıs ve mekân indeksi" de mevcuttur. Böylece okuyucu, şahıs ve mekânlar hakkında bilgilenmekle birlikte, onların metindeki yerlerine de kolaylıkla ulaşabilecektir.

5. Metinde geçen ayet ve hadisler için iki ayrı başlık altında indeks hazırlanmıştır. İndekslerin alfabetik sıralanışında, metinlerin Türkçe okunuşları esas alınmıştır. Böylece, Arap alfabesini bilmeyenlerin de indeksten istifade edebilmesi hedeflenmiştir.

6. Genel indeks, konu başlıkları belirlenirken alt başlıkların da dikkate alındığı bir titizlikle hazırlanmıştır.

7. Her risalenin "telif tarihi" ile ilgili olarak elde bulunan bilgiler hem o risalenin başlangıcına, hem de liste olarak eserin sonuna konulmuştur.

YENİ ASYA NEŞRİYAT

Bediüzzaman Said Nursî kimdir?

1878'de Bitlis'in Hizan ilçesinin Nurs köyünde doğan Bediüzzaman, ilk eğitimini ağabeyi Molla Abdullah'tan aldı. Değişik medreselerde kısa aralıklarla kalarak beş yıl süren tahsil hayatına, Tağ Köyünde sekiz yaşında başladı. Sonunda, Doğubayazıt'ta Seyh Mehmet Celâî'nin medresesinde üç ay süren bir eğitimden sonra icazetini aldı ve Doğubayazıt'tan ayrıldı. İlmî münazaralardaki başarısı, genç yaşta ulaştığı seviye, anlaşılması en zor konuları kolaylıkla anlaması ve mütalâa ettiği kitapları kolaylıkla ezberine alması gibi farklılıkları sebebiyle, zamanın âlimleri ona "Bediüzzaman" lâkabını uygun gördüler.

Bitlis'e gelen Bediüzzaman, Vali Ömer Paşanın konağında iki yıl kaldıktan sonra Van'a gitti. Burada kaldığı on yıl boyunca, çalışmalarını pek çok farklı ilimde derinleştirirken, Horhor Medresesini kurarak dersler de vermeye başladı. Eğitim çalışmaları sırasında, fen ilimleriyle din ilimlerinin birlikte okutulacağı, "Medresetüzzehra" adını verdiği üniversite projesinin eğitim esasları ve yönetim şeklini de belirledi.

Vali konağında bir gazetede okuduğu haber üzerine Bediüzzaman, hayatının bir gayesi olarak "Kur'an'ın bu asra bakan manevî mu'cizesini insanlara ispat ederek gösterme" kararını verdi. Bu haber, İngiliz Sömürgeler Bakanı Gladstone'un ağzından bir "oyun"u dile getiriyordu: "İslâm dünyasına hâkim olmak için, ya Kur'an Müslümanların elinden alınmalı, ya da Müslümanlar Kur'an'dan soğutulmalı." Van'daki uzun ikametinin neticesi olan bu karar ve Şarkta kurulmasını istediği üniversite fikri, Said Nursî'nin bundan sonraki hayatını şekillendiren en önemli iki hedefti.

Üniversite düşüncesini hükümete iletmek isteyen Said Nursî, Van valisi İşkodralı Tahir Paşanın teşviki ve referansıya, 1907 yılının başlarında İstanbul'a gitti. İlk iş olarak, Doğuda kurulmasını istediği üniversite ile ilgili bir dilekçeyi padişahın özel kalem dairesi olan Mabeyn-i Hümayuna sundu. Ancak, hükümet dilekçenin konusunu gerçekleştirmek için hiçbir girişimde bulunmadı. Gelişinden iki ay sonra Fatih'teki Şekerci Handa kalmaya başladı. "Burada her suale cevap verilir, her müşkül halledilir; fakat sual sorulmaz" şeklinde bir daveti kapısına asması, kısa sürede bütün İstanbul'da değişik çevrelerde yankı buldu. Evhamlanan hükümet tarafından birkaç kere tutuklanan Bediüzzaman, hukukî açıdan suç isnat edilemeyince, serbest bırakıldı. Ancak, suçsuzluğu onu Toptaşı Tımarhanesine gönderilmekten kurtaramadı.

Doktorların "sağlam" raporu vermesine rağmen, o gözetimde kalmaya devam etti, sadece yeri değişti; tımarhaneden tekrar hapishaneye gönderildi. Çünkü, hükümet ile uzlaşmamıştı. Zaptiye Nazırı Şefik Paşanın, "ihsan-ı şahane" ile birlikte getirdiği Padişah selâmını reddetmişti-kurulmasını önerdiği üniversitenin rektörü tayin edilmesine ve rektörlük maaşının hemen ödenmeye başlanacağı sözünü almasına rağmen. Bu arada, elbette, eğitim hakkındaki teklifi Bakanlar Kurulunun gündemine alınacak ve görüşülmesi sağlanacaktı. Bediüzzaman, bu teklifleri sus payı olarak gördüğünden kabul etmedi ve hapishaneye gönderilmeyi tercih etti.

23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyetin ilân edilmesiyle serbest bırakılan Bediüzzaman Said Nursî, İstanbul'da çok hareketli bir siyasî hayat yaşamaya başladı. Gazetelerde, "Hürriyete Hitap" adıyla yayınlanan nutkunu, önce hürriyetin üçüncü gününde Sultanahmet'teki mitingde, daha sonra İttihatçıların ileri gelenleriyle birlikte gittiği Selânik Meydanında okudu.

İstanbul'daki sosyal hareketlilik devam ederken, cemiyetlere üye oluyor, gazetelerde makaleler yazıyor, konferanslara ve toplantılara katılıyor, kendisine yakın bulduğu toplumsal gruplara görüşlerini aktarıyordu. Meşrutiyetin ilânı ile birlikte, çeşitli çevrelerde meydana gelen tepkiyi ortadan kaldırmak için, önemli teşebbüslerde bulundu. Bediüzzaman imzasıyla Sadrazamlık aracılığı ile Doğu illerindeki nüfuzlu şahıslara telgraflar çekti. İstanbul'un muhtelif yerlerindeki avcı taburlarını dolaştı. Medrese mensuplarının toplandıkları yerlere gitti. Meşrutiyetin ve anayasal sistemin İslâmiyete aykırı olmadığını, Asr-ı Saadet'teki yönetim ruhuna uygunluğunu anlatarak, gerilimi hayli yatıştırdı.

Tarihe 31 Mart Vak'ası olarak geçen ayaklanmada yatıştırıcı bir rol oynamasına rağmen, Bediüzzaman da, sıkıyönetim mahkemesinde, diğerleri gibi idam talebiyle yargılandı.

Meşrutiyetin İslâmiyete olan uygunluğunu ve ülke için gerekliliğini içeren kapsamlı bir savunmanın sonunda beraat etti. Serbest bırakıldıktan sonra İstanbul'dan ayrıldı. Bu müdafaası, *İki Mekteb-i Musibetin Şehadetnamesi* veya *Divan-ı Harb-i Örfî* adıyla neşredildi.

1910 yılı baharında Van'a ulaşan Bediüzzaman, birkaç ay Horhor Medresesinin yeniden düzenlenmesi işiyle meşgul oldu. Hakkârî, Bitlis, Muş, Diyarbakır ve Urfa yörelerindeki aşiretleri ziyaret etti. Meşrutiyeti, hürriyeti, anayasayı ve bunların İslâmî temellerini, meşrutiyetin nimetlerinden faydalanmaları için gayret göstermelerinin gerekliliğini anlattı. Daha sonra bu görüşmelerin ve açıklamaların özetini *Münazarat* adı altında yayınladı.

Kış mevsiminin girmesiyle Şam'a giden Said Nursî, âlimlerin daveti üzerine Emeviye Camiinde, sonradan *Hutbe-i Şamiye* adı ile neşredilen, İslâm dünyasının siyasî, ekonomik ve sosyal sorunları ve çözüm yollarını anlattığı bir hutbe okudu.

Üniversite projesini iletmek amacıyla İstanbul'a dönen Bediüzzaman, Sultan Reşad'a, Rumeli seyahatinde Doğu Vilâyetlerini temsilen eşlik etti. Daha sonra, Balkan Savaşının başlamasıyla inşası durdurulan Üsküp Üniversitesi için ayrılan tahsisatın aktarılması ile birlikte Bediüzzaman'ın "Doğuda bir üniversite kurulması" teklifi, hükümetçe kabul edildi. Üniversitenin temeli, 1913 yılında atıldıysa da, I. Dünya Savaşının başlaması bu projenin de ertelenmesine sebep oldu.

Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla birlikte Doğu İllerimizin Ruslar tarafından işgal edilmesi üzerine, talebeleriyle beraber Doğu Milis Teşkilâtını kurdu ve Van-Bitlis cephesinde gönüllü alay komutanı olarak Ermenilere ve Ruslara karşı savaştı. Bitlis savunması sırasında Ruslara esir düşünce, Kosturma'ya sevk edildi. Şubat 1917'de başlayan Rus ihtilâli sırasında firar ederek, Kosturma, Petersburg, Varşova, Viyana, Sofya üzerinden, Kasım 1918'de İstanbul'a ulaştı.

Gelişi büyük bir ilgiyle karşılanan Bediüzzaman, Harbiye Nazırın Enver Paşanın teklifi üzerine, İstanbul'da kurulma aşamasında olan Dârülhikmeti'l-İslâmiyeye üye tayin edildi. Şeyhülislâm Mûsa Kâzım Efendinin teklifi ile de, Sultan Vahdettin tarafından kendisine ilmiyede "Mahreç" payesi verildi. "Mahreç Mevleviyyeti" olarak anılan bu paye, Osmanlı ülkesindeki bütün resmi ulemanın reisi olan "Başmüderis"ten sonraki ilmî rütbe anlamına geliyordu.

Çamlıca'da, Yusuf İzzettin Paşa Köşkünde kalan Bediüzzaman, Kur'an'ın mu'cizeliğini çağın insanına göstermek için yazdıklarını neşretmeye başladı.

İman rükünlerinin ispatına dair *Nokta*, çeşitli ayet ve hadisleri tefsir eden *Sünuhât*, Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliğini ispat eden *Şuaat*, Kur'an'ın mu'cizeliğini anlatan *Rumuz*, sosyal konularda *Tulûât*, tevhidin ispatı hakkında *Katre*, özlü sözleri içine alan *Hakikat Çekirdekleri*, ahlâk ve ubudiyet derslerini ihtiva eden *Habbe*, *Zerre* ve *Şemme* adlı risalelerini yazdı ve yayınladı.

Bu sırada Birinci Dünya Şavaşı da bitmiş ve İngilizler payitahtı işgal etmekle kalmamış, Türkiye'de kendi politikalarını destekleyecek bir kamuoyu da oluşturmaya başlamışlardı. Kamuoyunda ciddi kuvvet kazanan İngiliz taraftarlığı, etkisini, Bediüzzaman'ın *Hutuvat-ı Sitte* adlı eserini İstanbul'un önemli yerlerinde dağıtmasıyla, kaybetti.

Anadolu'da başlayan İstiklâl Savaşının ve Kuva-i Milliye'nin aleyhine, İngilizlerin etkisinde kalan bazı çevrelerin baskısıyla çıkarılan Şeyhülislâm fetvasına karşı bir fetva yayınladı. Yazı ve makalelerinde İstiklâl Savaşını "cihad," Kuva-i Milliyecileri de "mücahit" ilân ederek istiklâl mücadelesini destekledi. Büyük Millet Meclisi Hükümeti de, Bediüzzaman'ı yakından takip ettiğinden, ısrarla Ankara'ya davet etti.

Bediüzzaman, 25 Kasım 1922'de Ankara'da Büyük Millet Meclisinde düzenlenen resmi "hoş geldin" merasimiyle karşılandı. Bir yandan meclis çalışmalarına katılıyor, bir yandan da milletvekilleriyle önemli konuları tartışıyordu. Yeni kurulan devletin yapılanmasına katkıda bulunmak için 10 maddelik bir beyanname hazırlayarak milletvekillerine dağıttı. Bu faaliyetleri bazı çevreleri oldukça rahatsız ettiğinden, Büyük Millet Meclisi başkanı Mustafa Kemal Paşa ile aralarında ciddi bir tartışmaya yol açtı. Mustafa Kemal özür dileyip tartışmayı daha fazla uzatmasa da, bu olay Bediüzzaman ve yeni rejimin kurucuları arasındaki görüş farklılıklarının ilk işareti oldu.

Ankara'da kaldığı sırada, tabiatçılığı ve inkârcılığı ortadan kaldırmayı hedef alan, *Hubab* ve *Zey-lü'z-Zeyil* gibi eserlerini yayınladı. Sultan Reşad döneminde karar verildiği hâlde, savaş yüzünden in-şası sürdürülemeyen Medresetüzzehra'nın yeniden kurulması için TBMM'ne sunulan teklif kabul edilerek kanunlaştı.

Bediüzzaman, bu çalışmalarını sırasında, yeni rejimin önde gelenlerinin farklı bir yolda olduğunu ve onlarla birlikte hareket etmenin mümkün olmadığını anladı. Kendisine Ankara'da kalma karşılığında sunulan, Büyük Millet Meclisi Hükümetinin en yüksek dinî makamı olan Şark Umumî Vaizliği ve milletvekilliği imkânlarını reddederek 1923 yılının Mayıs ayı başlarında Van'a gitti.

Bir süre sonra Ereğ Dağında, talebeleriyle ders yapmaya başladı. Bu arada Ankara'ya karşı tepkiler artıyordu. Mektup yazarak ayaklanmada kendisinden destek isteyen Şeyh Said'i plânından vazgeçirmeye çalıştı. Hamidiye paşalarından Kör Hüseyin Paşayı Şeyh Said'e destek kararından vazgeçirtti. Yatıştırıcı bir rol oynamasına rağmen, Şeyh Said Hâdisesi sonrası, Doğudaki diğer nüfuzlu kişiler gibi, o da Burdur'da zorunlu ikamete gönderildi.

1925 yılının Mayıs ayı ortalarında getirildiği Burdur'da *Nurun İlk Kapısı* adı ile kitaplaştırdığı iman hakikatlerini anlatmaya başladı. Daha önce Arapça olarak yazdığı *Şemme* ve *Şule* risalelerinin ek parçalarını kaleme aldı. Yine hükümetin emriyle, 25 Ocak 1926'da önce Isparta'ya, sonra da ücra bir köy olan, Barla'ya nakledildi.

Öldükten sonra dirilişi ispatlayan *Haşır Risalesi*, Kur'ân-ı Kerim'i esas alan ve insanların imanlarını kurtarmalarına vesile olan *Sözler* ve *Mektubat* tamamen, *Lem'alar* ise 26. Lem'aya kadar, Barla'da yazıldı.

Bu sırada Ankara'da, yeni yönetim dinden uzak dünyevî bir temel üzerine oturtulmaya çalışılıyordu. 1928 yılında gerçekleşen harf inkılabı ile, Arap harfleriyle kitap yayınlamak yasaklanınca, risaleler el yazısıyla yüz binlerce yazılarak çoğaltılmaya başlandı.

Sekiz yıllık Barla hayatından sonra Bediüzzaman 1934 yılının yaz aylarında Isparta'nın merkezine getirildi. 20 Nisan 1935'de savcının talimatıyla evi aranan Said Nursî'nin kitaplarına el konuldu. Bediüzzaman'la birlikte Isparta ve havalisinden 120 Nur Talebesi, tutuklanarak askerî araçlarla Eskişehir hapishanesine gönderildi.

Bediüzzaman, Eskişehir hapishanesinde Yirmi Yedinci, Yirmi Sekizinci, Yirmi Dokuzuncu ve Otuzuncu Lem'alar ile Birinci ve İkinci Şua risalelerini yazarak *Risale-i Nur*'un telifine devam etti. Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesi, 19 Ağustos 1935 tarihinde verdiği kararla, Said Nursî'ye, hukukî bir suç isnat edilememesine rağmen, *Tesettür Risalesi* bahanesiyle, ancak "kanaat-i vicdaniye"ye dayanarak, 11 ay hapisle birlikte Kastamonu'da "mecburî ikamet" cezası verdi. On beş talebesini ise altışar ay hapis ile cezalandırdı.

Tahliye edildiğinde serbest bırakılmayarak, polis gözetimi altında mecburî ikamet için Kastamonu'ya gönderildi. Üçüncü Şua olan *Münacat Risalesi*, Dördüncü Şua olan *Hasbiye Risalesi*, Altıncı Şua ve Yedinci Şua olan *Ayetü'l-Kübra* Risalesi burada yazıldı.

Bediüzzaman, 20 Eylül 1943'de Isparta Savcısından gelen talimat üzerine yeniden tutuklanıp, 3 Ekim 1943 tarihinde Isparta'ya gönderildi. Önce askerî konvoy eşliğinde kara yoluyla Çankırı üzerinden Ankara'ya, sonra Isparta'ya getirildi. *Risale-i Nur* ile ilgili davaların birleştirilmesi kararı alındığı için, Isparta, Kastamonu ve Denizli'deki Nur Talebeleriyle beraber 25 Ekim 1943'te Denizli'ye sevk edildi.

Tecrit altında başlayan Denizli hapsinde On Birinci Şua, On İkinci ve On Üçüncü Şuaları yazdı. 15 Haziran 1944 günü Denizli Ağır Ceza mahkemesinden beraat ve tahliye kararı çıkmasına rağmen serbest bırakılmadı. Bakanlar Kurulu kararıyla Emirdağ'da zorunlu ikamete tâbi tutuldu. Burada, camie gitmesine bile müsaade edilmeyecek kadar ağır takip ve tarassuda uğruyordu. Bediüzzaman, hayatı boyunca yirmi üç defa denenecek zehirleme teşebbüslerinin ilk üçünü Emirdağ'da yaşadı.

Bu arada Yargıtay Birinci Ceza Dairesi, 30 Aralık 1944 tarihinde verdiği kararla, savcı tarafından temyiz edilen Denizli Ağır Ceza Mahkemesinin beraat kararını onayladı. 1946 yılından itibaren Isparta ve İnebolu'da *Risale-i Nur*'lar teksir edilmeye başlanmış ve 1947 yılında, hacın sınırlı da olsa serbest bırakılmasıyla, Nurların İslâm âlemine yayılması sağlanmıştı. Yeni yazı ile teksir edilen

Asa-yı Mûsa ve baskısı yapılan *Gençlik Rehberi* gibi risaleler Hristiyan misyonerlere verilmiş ve *Risale-i Nur*'lar Amerika'ya kadar gönderilmişti.

Bu tür gelişmelerden duyulan rahatsızlıkla, 17 Ocak 1948 günü Said Nursî ve Risale-i Nur Talebeleri Afyon Ağır Ceza Mahkemesine sevk edildi. Denizli mahkemesinde gizli cemiyet kurma, rejim aleyhinde olma, inkılâpları kabul etmeme, Mustafa Kemal'i tahkir, v.b. gibi iddialarla yargılanıp beraat kararı almalarına rağmen, Afyon Ağır Ceza Mahkemesinde de aynı iddialarla yargıldılar. Said Nursî, Afyon Cezaevinin bütün ağır ve zor şartlarına rağmen, On Dördüncü ve On Beşinci Şualları burada yazarak *Risale-i Nur*'ların telifini tamamladı.

Mahkeme, 6 Aralık 1948 tarihinde Said Nursî hakkında 20 ay ağır hapis cezasına hükmetti. Temyiz edilen kararı Yargıtay, Bediüzzaman'ın lehine bozdu. Ancak, Afyon Ağır Ceza Mahkemesi yargılamayı uzatarak, 20 aylık sürenin cezaevinde geçmesini sağlayıp 20 Eylül 1949'da serbest bıraktı. 72 gün Afyon'da polis kontrolünde iskâna tâbi tutulup, ancak 28 Aralık 1949 tarihinde mecburî ikamet yeri Emirdağ'a dönebildi.

Bediüzzaman, 14 Mayıs 1950'de başlayan çok partili dönemi, 23 Ağustos 1953'e kadar kaldığı Emirdağ'da karşılamıştı. Türkiye'de 27 yıl aradan sonra yeniden başlayan demokratikleşme dönemi büyük bir sevinç ve ümitle karşılayan Bediüzzaman, talebeleriyle birlikte demokratlara çok önemli bir destek sağladı. Toplumun iç dinamiklerine ve bünyesine uygun değişiklikleri teşvik eden Bediüzzaman, hayatının sonuna kadar Demokratlardan ve demokrasiden yana olan tavrını korudu. 1952 yılında İstanbul'da, *Gençlik Rehberi* adlı kitabı hakkında Bediüzzaman'a bir dava daha açıldı. 5 Mart 1952'de yapılan son duruşmada, dava konusu kitabın 1943 yılında Denizli mahkemesinden beraat kararı aldığı ve bu kararın da Yargıtayca onaylanmış olduğu anlaşıldığından, men-i muhakeme kararı verilerek dava sonuca bağlandı. Ardından, Said Nursî Emirdağ'a döndü.

Daha sonra 1953 yılı başlarında İstanbul'a gelen Bediüzzaman, Fener Rum Patrikhanesini de ziyaret etti. Patrik Athenagoras ile görüşmesinde Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliğini, Kur'an-ı Kerim'in de Allah'ın kitabı olduğunu kabul etmeleri hâlinde, Hristiyanları kastederek, ehl-i necat olacaklarını bildirdi.

23 Ağustos 1953'te yerleşmek üzere geldiği Isparta'da açılan bir davanın daha sorgu hâkimliğinde iken reddedilmesi ile Bediüzzaman'la ilgili mahkemeler devri kapandı.

Bu arada biyografisi talebeleri tarafından kaleme alındı; Bediüzzaman tarafından düzeltmeler yapılarak *Tarihçe-i Hayat* ismi ile *Risale-i Nur Külliyyatına* dahil edildi.

Bediüzzaman, bundan sonraki hayatını ziyaretle geçiriyor, gittiği yerlerde talebelerine dersler yapıyordu. Takvimler 21 Mart 1960 tarihini gösterirken, ağır hasta bir vaziyette, yanındaki talebeleriyle Urfa'ya gitti. Seksen iki yıllık ömrünü 23 Mart 1960 günü, İpek Palas Oteli 27 numaralı odada sabaha karşı tamamladı.

Ömrü boyunca verdiği iman ve hürriyet mücadelesi yüzünden baskı altında kalan Bediüzzaman, 27 Mayıs 1960'daki hükümet darbesinden sonra kabrinde de rahat bırakılmadı. Halilürrahman Derghâhına defnedilen naaşı, 12 Temmuz 1960 gecesi kabrinden alınarak Isparta-Afyon civarında kimse bilmediği bir mezara defnedildi.

Dayanılması güç baskılara maruz bırakılmasına rağmen, hayat tarzıyla bir destan yazan Bediüzzaman, arkasında miras olarak Kur'an'ın çağa dersi ve mesajı olan *Risale-i Nur Külliyyatı* ile milyonlarca Nur Talebesini bıraktı.

1

بسم الله الرحمن الرحيم

İtizar

*R*isale-i Nur Külliyyatından *El-Mesneviyyü'l-Arabî* ile muanven, büyük Üstadın cihanbaha pek kıymettar şu eserini de, Allah'ın avn ve inayetiyle, Arabîden Türkçeye çevirmeye muvaffak olmakla kendimi bahtiyar addediyorum. Yalnız aslındaki ulviyet, kuvvet ve cezaleti, tercümede muhafaza edemedim.

Evet, o cevherbaha hakikatlere zarf olacak ne bir harf ve ne bir lâfız bulamadım. Tercüme lisanı da fikrim gibi nakıs ve kasır olduğundan, o azîm imanî ve cesim Kur'ânî hakikatlere ancak böyle dar ve kısa bir kisveyi tedarik edebildim. Ne hakkın ve ne hakikatin hatırı kalmış fabrika-i dimağiyemin bozukluğundan. Bu kadarını da müellif-i muhterem Bediüzzaman'ın manevî yardımları ile dokuyabildim.

Evet, bir tavuk kendi uçuşuyla şahinin veya kartalın uçuşlarını taklit ve tercüme edemez. Bu, hakikaten aslına uygun ve lâfız bir tercüme değildir; pek kısa bir meal, bazen de tayyedilmiş, tercüme edememiş. Çok yerlerde yalnız mealini aldım, bazı yerlerde de tayyettim. Ancak, aslındaki hakaikı evlâd-ı vatana gösteren küçük bir âyinedir.

Risale-i Nur müellifinin neseben
küçük kardeşi ve on beş sene
ondan ders alan
ABDÜLMECİD NURSÎ

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

addetmek: saymak.

Arabî: Arapça.

avn: yardım.

âyine: ayna.

azîm: büyük, yüce, ulu.

bahtiyar: bahtlı, tâlî'li, mutlu.

cesim: önemli, büyük.

cevherbaha: kıymetli; cevher değerinde.

cezalet: ahenkli, akıcı ve güzel ifade.

cihanbaha: dünya kıymetinde, değerinde

evlâd-ı vatan: vatan evlâtları.

fabrika-i dimağîye: beyin fabrikası; akıl ve fikir fabrikası.

hâk: doğruluk, gerçek, hakikat.

hakaik: hakikatler, doğrular, gerçekler.

hakikat: gerçek; doğruluk; bir

şeyin aslı, esası

hakikaten: hakikat olarak, doğrusu, gerçekten.

imanî: imana dair olan, imanla ilgili.

inayet: yardım, ihsan, lütuf.

itizar: özür dileme, bir sebep göstererek affını dileme.

kasır: kısa.

kisve: elbise, kılık.

kıymettar: kıymetli, değerli.

külliyyat: bir yazarın basılmış eserlerinin tamamı.

Kur'ânî: Kur'ân'a ait, Kur'ân'dan gelen.

lâfız: söz, kelime.

lâyık: uygun, yakışır, münasip.

lisan: dil.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

meal: mana, anlam, mefhum.

muanven: ünvanlı, adlı.

müellif: eser telif eden, yazar.

müellif-i muhterem: muhterem müellif, saygıdeğer yazar.

muhafaza: koruma.

muvaffak: başarmış, başanlı.

nakıs: noksan, eksik.

neseben: nesepeçe, soy bakımından.

Rahîm: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, koruyan, acıyan Allah.

Rahman: sonsuz merhamet sahibi ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.

taklit: birinin davranış ve işlerinin şekil ve biçim olarak aynını yapma.

tayy: atlamak, üzerinden geçmek.

tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.

ulviyet: ulvilik, yücelik, yükseklik.

zarf: kap, kılıf, mahfaza.

Mukaddeme

Risale-i Nur'un bir nevi Arabî Mesnevî-i Şerif'i
hükmünde olan bu mecmuanın mukaddemesi
Beş Noktadır.

• **Birinci Nokta:** Kırk elli sene evvel, Eski Said, ziya-
de ulûm-i aklıye ve felsefide hareket ettiği için, hakika-
tû'l-hakaika karşı, ehl-i tarikat ve ehl-i hakikat gibi, bir
meslek aradı. Ekser ehl-i tarikat gibi yalnız kalben hare-
kete kanaat edemedi. Çünkü, akli, fikri hikmet-i felsefi-
ye ile bir derece yaralıydı; tedavi lâzımdı. Sonra, hem
kalben, hem aklen hakikate giden bazı büyük ehl-i haki-
katin arkasında gitmek istedi. Baktı, onların her birinin
ayrı, cazibedar bir hassası var. Hangisinin arkasından gi-
deceğine tahayyürde kaldı. İmam-ı Rabbanî de ona gay-
bî bir tarzda “Tevhid-i kible et!” demiş. Yani, “Yalnız bir
üstadın arkasından git!”

O çok yaralı Eski Said'in kalbine geldi ki: “Üstad-ı ha-
kiki Kur'ân'dır. Tevhid-i kible bu üstatla olur” diye, yalnız
o üstad-ı kudsînin irşadiyla hem kalbi, hem ruhu gayet
garip bir tarzda sülûka başladılar. Nefs-i emmaresi de şü-
kuk ve şübehatıyla onu manevî ve ilmî mücahedeye
mecbur etti. Gözü kapalı olarak değil, belki İmam-ı
Gazalî (r.a.), Mevlâna Celâleddin (r.a.) ve İmam-ı Rab-
banî (r.a.) gibi kalp, ruh, akıl gözleri açık olarak, ehl-i
istiğrakın akıl gözünü kapadığı yerlerde, o makamlarda
gözü açık olarak gezmiş. Cenab-ı Hakka hadsiz şükür

aklen: akıl ile, akıl yolu ile, akıl
gereğince.

Arabi: Arapça.

cazibedar: çekici, cazibeli.

ehl-i hakikat: hakikati arzula-
yanlar, gerçeği bulup onun peşin-
den gidenler; Allah adamı.

ehl-i istiğrak: manevî bir coşkun-
lukla kendinden geçmiş hâle gi-
ren zatlar.

ehl-i tarikat: tarikat ehli, kalbini
dünyanın fânî işlerinden ayırıp,
Allah sevgisi ile bağlayan kimse-
ler.

ekser: pek çok.

evvel: önce.

garip: tuhaf, şaşılacak.

gaybi: gaypla ilgili, görünmeyen-
lere ait.

gayet: son derece.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hakikat: gerçek, bir şeyin aslı,
esası.

hakikatû'l-hakaik: hakikatin ta
kendisi, gerçeklerin aslı.

hassa: bir kimseye has olan özel-
lik, nitelik veya tesir.

hikmet-i felsefiye: felsefe ilmi.

hükmünde: değerinde, yerinde.

ilmî: ilim ile ilgili, ilme dair.

irşat: doğru yolu gösterme, gaf-
letten uyandırma.

kalben: kalp ile, kalpten.

kanaat: elindeki ile yetinmek.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy
yoluyla Hz. Muhammed'e indiril-
miş, semavî kitapların sonuncu-
su.

makam: yer, mevki.

manevî: manaya ait, maddî ol-
mayan.

mecbur: zorunlu olma, zorunda
kalma.

mecmua: toplanıp, biriktirilmiş,
düzenlenmiş yazıların hepsi.

meslek: gidiş, tutulan yol, sistem.

Mesnevî-i Şerif: Mevlâna'nın her
beyti kendi aralarında kafiyeli
olan, içinde dinî ve ahlâkî nasi-
hatler bulunan Farsça eseri.

mücadele: kötülüğü emre-
den nefsin direnişini kırarak
onu hükmü altına alma, nef-
sin değil hakkın isteğine göre
hareket etmeye çalışma.

mukaddeme: başlangıç, giriş.

nefs-i emmare: insana kötü
ve günah işlerin yapılmasını
emreden nefis.

nevi: çeşit, tür.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Be-
diüzzaman Said Nursi'nin
eserlerinin adı.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın
temeli ve sebebi olan manevî
varlık.

şübehat: şüpheler.

şükûk: şekler, şüpheler.

şükûr: Allah'ın nimetlerine
karşı memnunluk gösterme,
gerek dil ile gerekse hâl ile
Allah'ı hamd etme.

sülûk: bir yola girme, bir yol
tutup o yolda terakki merte-
belerine devam etme.

tahayyür: hayrete düşme,
şaşakalma.

tarz: biçim, şekil.

tedavi: hastalığı iyileştirme
için yapılan bakım.

tevhid-i kible: tek bir yere
yönelme.

ulûm-i aklıye ve felsefiye:
akla ve felsefeye dayanan
ilimler.

üstad-ı hakiki: gerçek üstat,
öğretici rehber.

üstad-ı kudsi: kudsi, yüce üs-
tat.

zîyade: öğretici, öğretmen.

zîyade: fazlasıyla.

olsun ki, Kur'an'ın dersiyile, irşadıyla hakikate bir yol bulmuş, girmiş. Hatta ¹ **وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ** ha-kikatine mazhar olduğunu, Yeni Said'in Risale-i Nur'uyla göstermiş.

• **İkinci Nokta:** Mevlâna Celâleddin (r.a.) ve İmam-ı Rabbanî (r.a.) ve İmam-ı Gazalî (r.a.) gibi, akıl ve kalp ittifakıyla gittiği için, her şeyden evvel kalp ve ruhun yaralarını tedavi ve nefsin evhamdan kurtulmasını temine çalışıp, lillâhilhamd, Eski Said Yeni Said'e inkılâp etmiş. Aslı Farisî, sonra Türkçe olan *Mesnevî-i Şerif* gibi, o da Arapça, bir nevi *Mesnevî* hükmünde, *Katre*, *Hubab*, *Habbe*, *Zühre*, *Zerre*, *Şemme*, *Şule*, *Lem'alar*, *Reşhalar*, *Lâsiyyemalar* ve sair dersleri; ve Türkçe de, o vakit *Nokta* ve *Lemaat*'ı gayet kısa bir surette yazmış, fırsat buldukça da tabetmiş. Yarım asra yakın, o mesleği Risale-i Nur suretinde, fakat dahilî nefis ve şeytanla mücadelede bedel, hariçte muhtaç mütehayyirlere ve dalâlete giden ehl-i felsefeye karşı, Risale-i Nur, geniş ve küllî mesnevîler hükmüne geçti.

• **Üçüncü Nokta:** O Yeni Said'in münazarasıyla nefis ve şeytanın tam mağlûp edilmesi ve susturulması gibi, Risale-i Nur dahi yaralanmış talib-i hakikati kısa bir zamanda tedavi ettiği gibi, ehl-i ilhad ve dalâleti de tam ilzam ve iskât ediyor. Demek, bu Arabî *Mesnevî* mecmuası, Risale-i Nur'un bir nevi çekirdeği ve fidanlılığı hükmündedir. Bu mecmuanın yalnız dahilî nefis ve şeytanla mücadelesi, nefis-i emmarenin ve şeytan-ı cinnî ve insînin

inkılâp: değişme, dönüşme.

irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.

iskât: susturma, münazarada cevap veremeyecek hale getirme.

ittifak: birleşme, birlik.

katre: damla.

küllî: umumî, genel, bütün olan.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

lâsiyyema: özellikle, bilhassa, her şeyden çok.

lem'a: parıltı.

lillâhilhamd: Allah'a hamd olsun ki!

mağlûp: yenilme, kendisine galip gelinmiş.

mazhar: nail olma, şereflenme.

mecmua: toplanıp, biriktirilmiş, düzenlenmiş yazıların hepsi.

meslek: gidiş, tutulan yol, sistem.

Mesnevî-i Şerif: Mevlâna'nın her beyti kendi aralarında kafiyeyle olan, içinde dinî ve ahlâkî nasihatler bulunan Farsça eseri.

mücadele: savaşıma, çatışma, kavga.

münazara: bir konu üzerinde belli kuralara uyularak yapılan tartışma.

mütehayyir: hayrete düşen, şaşırان.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.

nevi: çeşit, tür.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

reşha: sızıntı, damla.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

sair: diğer, başka, öteki.

şemme: bir kere koklama.

şeytan-ı cinnî ve insî: cinler ve insanlar taifesinden olan şeytanlar.

şule: parıltı, ısıltı; alev, ateş.

suret: biçim, şekil, tarz.

tab: kitap basma.

talib-i hakikat: gerçeği arayan, hakikate talip olan.

tedavi: hastalığı iyileştirme için yapılan bakım.

temin: sağlama.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

Zühre: Çoban Yıldızı, sabah yıldızı.

1. Her şeyde Onun birliğine delil olan bir âlâmet vardır. (İbnü'l-Mu'tez isimli Arap şairine ait bir mısra).

Arabi: Arapça.

asır: yüzyıl.

bedel: karşılık.

dâhilî: içe ait, içe dönük, iç ile ilgili.

dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; yoldan çıkanlar, azgın ve sapkın kimseler.

ehl-i felsefe: filozoflar, felsefe ile uğraşan veya taraftar olanlar.

ehl-i ilhad: ilhad ehli, doğru meslek ve dinden, hak yolundan çıkıp batıl yola sapan imansızlar, dinsizler.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

evvel: önce.

Farisî: Farsça, Acemce.

gayet: son derece.

habbe: tane.

hakikat: gerçek, doğruluk; görülen bir şeyin aslı, esası.

hariç: dışarı.

hubab: taneler, parçalar.

hükmünde: değerinde, yerinde.

hükmüne: yerine, değerine.

ilzam: susturma, cevap veremez hale getirme.

âdeta: sanki.
afakî: dışa dönük.
aleyhisselâm: Allah'ın selamı onun üzerine olsun.
âlim: ilim ile uğraşan, ilim adamı.
asa: değnek, sopa.
aynelyakin: gözle görür derecede inanma; bir şeyi görerek ve seyrederek bilme.
cihet: yön.
dâhilî: içe ait, içe dönük, iç ile ilgili.
dehşetli: ürkütücü, korkunç.
ehl-i inat: inat edenler, inkârda ısrar edenler.
ekser: pek çok.
enfûsî: nefiste meydana gelen, nefse ait, şahsî.
fehîm: anlayış.
galebe: galip gelme, üstünlük.
gayet: son derece.
hadsîz: sınırsız, sonsuz.
hakikat: gerçek, esas.
haricî: dışa ait, dışarı ile ilgili.
hücum: saldırma.
hükema: filozoflar.
hükümünde: değerinde, yerinde.
i'caz-ı manevî: manen mucize oluş.
ilmelyakin: ilim yoluyla kesin olarak bilme.
ilm-i hakikat: hakikat ilmi.
ilm-i hikmet: hikmet ilmi, felsefe.
itminan: kesin bilme.
izah: açıklama, ayrıntılan ile anlatma.
kanaat: inanma, görüş, fikir.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
mağlûp: boyun eğme, yenilme, yenilmiş olma.
mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.
malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.
marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.
mecmua: toplanıp, biriktirilmiş, düzenlenmiş yazıların hepsi.
medrese: eski dönemde ders okutulan düzenli öğretim kuruluşu.
mesale: halledilmesi güç, önemli konu.
meşgul: bir işle uğraşan, ilgilenen.
meşhudat: görünenler, gözle görülen şeyler, müşahade edilenler.

şübehatından tamamıyla kurtarıyor. Ve o malûmat ise, meşhudat hükmünde ve ilmelyakin ise, aynelyakin derecesinde bir itminan ve bir kanaat veriyor.

• **Dördüncü Nokta:** Eski Said, ilm-i hikmet ve ilm-i hakikatin çok derin meseleleriyle meşgul olması ve büyük ulemalarla derin meseleler üzerinde münazarası ve medresenin yüksek derslerini gören eski talebelerinin fehimlerinin derecesine göre yazması ve Eski Said'in de terakkiyat-ı fikriye ve kalbiyesinde, yalnız kendisi anlayacak bir surette, gayet kısa cümlelerle ve gayet muhtasar bir ifadeyle uzun hakikatlere kısa kelimelerle işaretler nev'inde, o mecmuayı yazdığı için, bir kısmını en müdakkik âlimler de zorla anlayabilir. Eğer tam izah olsaydı, Risale-i Nur'un mühim bir vazifesini görecekti.

Demek o fidanlık *Mesnevî*, turuk-i hafiye gibi enfûsî ve dahilî cihetinde çalışmış, kalp ve ruh içinde yol açmaya muvaffak olmuş. Bahçesi olan Risale-i Nur, hem enfûsî, hem ekseri cihetinde turuk-i cehriye gibi afakî ve haricî daireye bakıp marifetullaha geniş ve her yerde yol açmış. Âdeta Mûsa Aleyhisselâmın asası gibi nereye vurmuş ise su çıkarmış...

Hem, Risale-i Nur, hükema ve ulemanın mesleğinde gitmeyip, Kur'ân'ın bir i'caz-ı manevîsiyle, her şeyde bir pencere-i marifet açmış, bir senelik işi bir saatte görür gibi, Kur'ân'a mahsus bir sırrı anlamıştır ki, bu dehşetli zamanda hadsiz ehl-i inadin hücumlarına karşı mağlûp olmayıp galebe etmiş.

meslek: gidiş, tutulan yol, sistem.
müdakkik: tetkik eden, inceden inceye araştıran.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
muhtasar: kısaltılmış, özet.
münazara: bir konu üzerinde belli kurallara uyularak yapılan tartışma.
muvaffak: başarmış, başarılı.
nevi: çeşit, tür.
nokta: konu ile ilgili bölüm.
pencere-i marifet: ilim ve ir-

fana açılan pencere; Allah'ın ilim ve irfanıyla karşılaştran, Allah'ı tanıtan pencere.
Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
sır: gizli hakikat.
şübehat: şüpheler.
suret: biçim, şekil, tarz.
talebe: öğrenci.
terakkiyat-ı fikriye ve kalbi-

ye: fikrî ve kalbî ilerlemeler, yükselişler.
terakkiyat-ı fikriye: fikrî ilerlemeler, yükselişler.
turuk-i cehriye: zikirlerini ağızdan ve sesli yapan tarikatler.
turuk-i hafiye: zikirlerini kalple ve gizliden yapan tarikatler.
ulema: âlimler, bilginler, ilim sahipleri.
vazife: görev.

• **Beşinci Nokta:** Eski Said'in Yeni Said'e inkılâp etmesi zamanında, yüzer ilimlerle alâkadar binler hakikatler, ayrı ayrı birer risaleye mevzu olacak kıymette iken, o Said telif ederken, meselelerin başında "i'lem, i'lem, i'lem"lerle, her bir hakikati —ki, bir risale olacak derecede ehemmiyetli iken— birkaç satırda, bazen bir sayfada, bazen bir iki satırda zikrediyorlar. Âdeta her bir "i'lem" bir risalenin şifresidir.

Hem "i'lem"ler, birbirine bakmayarak muhtelif ilimlerin ve hakikatlerin fihristeleri hükmünde yazıldığından, o mecmuayı okuyanlar, bu noktaları nazara alıp itiraz etmesinler.

SAİD NURSÎ

âdeta: sanki.

alâkadar: ilgili, ilişki.

ehemmiyetli: önemli.

fihrist: liste, katalog.

hakikat: gerçek, esas.

hükmünde: değerinde, yerinde.

i'lem: Arapçada "Bil!" anlamında emir.

inkılâp: değişme, dönüşme.

itiraz: kabul etmediğini belirtip karşı çıkma.

kıymet: değer.

mecmua: toplanıp, biriktiril-

miş, düzenlenmiş yazıların hepsi.

mesele: halledilmesi güç, önemli konu.

mevzu: konu.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

nazar: bakış, dikkat.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

telif: eser yazma.

zikretmek: anmak, bildirmek.

Rem'alar

Türkçe Risale-i Nur'un Yirmi İkinci Sözü ile aynı mealdedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ۖ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ ۖ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ ۖ وَإِنْ مِنْ
شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ ۖ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ۚ

azamet: büyüklük.

cahil: Allah'ı tanımayan, ilâhî hakikatlerden habersiz, hak bilgisinden yoksun.

celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.

daire-i esbap: sebepler dairesi, sebep ve kanunların bulunduğu yer olan maddî âlem, fiillerin, işlerin, oluşların sebeplere bağlandığı âlem.

dellâl: ilân edici; hakka davet eden.

esbap: sebepler, vasıtalar.

evamir-i tekviniye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.

gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefesine uyarak Allah'ın emirlerini unutan.

hâdis: olay.

hakiki: gerçek.

hükümünde: değerinde, yerinde.

icraat: işler.

iktiza: lâzım gelme, gerekme.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı sonu olmayan sonsuz ilâhî kudret, kuvvet.

meal: mana, anlam, mefhum.

muavazaf: vazifelendirilmiş, kendisine görev verilmiş, vazifeli.

müşahit: gözlemci.

nazır: nezaret eden, bakan, gözetmen.

neşir: herkese duyurma, yayma, tamim.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursi'nin eserlerinin adı.

rububiyet: efendilik, sahiplik.

Ey daire-i esbaptan zuhur eden işleri, hâdiseleri esbaba isnat eden gafil, cahil! Mal sahibi zannettiğin esbap, mal sahibi değildir. Asıl mal sahibi, onların arkasında iş gören kudret-i ezeliyedir. Onlar, ancak o kudretten gelen hakikî tesirleri ilân ve neşretmekle muvazafaırlar. Demek, daire-i esbap, hükümetin kalem daire-i hükmündedir ki, yukarıdan gelen emirlerin tebligatı o daireden yapılıyor. Çünkü, izzet ve azamet perdeyi iktiza eder; tevhid ve celâl dahi şirketi reddeder, tesiri esbaba vermiyor.

Evet, Sultan-ı Ezeli'nin memurları vardır, ama icraatçıları değildir ki, saltanat ve rububiyetinde ortak olsunlar. Ancak o memurların vazifesi dellâllıktır ki, kudretin icraatını ilân ediyorlar. Veya o memurlar nazır müşahitlerdir ki, gördükleri evamir-i tekviniyeye karşı yaptıkları

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Allah her şeyin yaratıcısıdır. O her şey üzerinde hakkıyla görüp gözeticidir. • Göklerin ve yerin tedbir ve tasarrufu Ona aittir. (Zümer Suresi: 62-63.)

2. Şanı ne yücedir Onun ki her şeyin hüküm ve tasarrufu elindedir. (Yâsin Suresi: 83.)

3. Hiçbir şey yoktur ki, hazineleri Bizim yanımızda olmasın. (Hicr Suresi: 12.)

4. Hiçbir canlı yoktur ki, Allah onu alnından tutup kudretine boyun eğdirmiş olmasın. (Hüd Suresi: 56.)

saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.

Sultan-ı Ezeli: ezeli sultan; kudret, kuvvet ve hükümlerinin başlangıcı olmayan Allah.

lah:

sirket: ortaklık.

tebligat: tebliğler, bildiriler, bildirmeler.

tesir: etki.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

vazife: görev.

zuhur: görünme, meydana çıkma.

itaat ve inkıyatla, istidatlarına göre bir nevi ibadet yapmış olurlar. Demek esbap, ancak ve ancak kudretin izze-tini, rububiyetin haşmetini izhar için vazedilmiş birtakım vasıtalar. Yoksa, kudretin acz ve ihtiyacı için muavenet eden yardımcı değildir. Beşer sultanlarının memurları ise, sultanların ihtiyaç ve aczlerini def için tayinlerine zaruret hâsıl olan yardımcı ve ortaklarıdır. Binaenaleyh, Allah'ın memurlarıyla insanın memurları arasında münasebet yoktur. Yalnız gafil ve cahil olanlar hâdiselerde ve vukuattaki hikmetleri, güzellikleri göremediklerinden, Cenab-ı Hak'tan şekva ve şikâyetlere başlarlar. İşte o şekva ve şikâyetlerin hedefini değiştirmek için esbap vazedilmiştir. Çünkü, kusur onlardan çıkıyor, onların kabiliyetsizliğinden ileri geliyor. Bu sırra bir misal-i lâtif suretinde bir temsil-i manevî rivayet ediliyor ki:

Hazret-i Azrail Aleyhisselâm, Cenab-ı Hakka demiş ki:

“Kabz-ı ervah vazifesinde Senin ibadın benden şekva edecekler. Benden küsecekler.”

Cenab-ı Hak, lisan-ı hikmetle ona demiş ki:

“Seninle ibadımın ortasında musibetler, hastalıklar perdesini bırakacağım; tâ şekvaları onlara gidip, sana küsmesinler.”

Evet, nasıl ki hastalıklar perdedir, ecelde tevehhüm olunan fenalıklara mercidirler. Ve kabz-ı ervahta hakikî olarak hikmet ve güzellik, Hazret-i Azrail Aleyhisselâmın

acz: zayıflık, güçsüzlük.

aleyhisselâm: Allah'ın selâmı onun üzerine olsun.

beşer: insan, insanlık.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cahil: Allah'ı tanımayan, ilâhî hakikatlerden habersiz, hak bilgisinden yoksun.

def: mani olma, kovma, ortadan kaldırma.

ecel: her canlının Allah tarafından takdir edilen ölüm vakti.

esbap: sebepler, vasıtalar.

gafil: gâflette bulunan, endişesiz, nefesine uyararak Allah'ın emirlerini unutan.

hâdis: olay.

hakikî: gerçek.

hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.

haşmet: ihtişam, heybet, büyüklük.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

ibad: abdler, kullar.

inkıyat: boyun eğme, bağ-

lanma, teslim olma.

istidat: kabiliyet, yetenek.

itaat: söz dinleme, boyun eğme, emre uygun hareket etme.

izhar: ortaya koyma, açığa çıkarma, gösterme.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kabiliyet: beceriklilik, yetenek.

kabz-ı ervah: ruhların alınması, ölme.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

lisan-ı hikmet: hikmet dili, yaratılış gayesine uygun bir dil ile.

merci: merkez, dönülecek yer.

misal-i lâtif: güzel misal, hoş bir misal.

muavenet: yardım.

musibet: felâket, belâ.

münasebet: ilgi, ilişki, bağ.

nevi: çeşit, tür.

rivayet: bir haber, söz veya olayı nakletme.

rububiyet: efendilik, sahiplik.

sır: gizli hakikat.

sultan: padişah, hükümdar.

suret: biçim, şekil, tarz.

şekva: şikâyet.

tayin: vazifeye gönderme, bir işe yerleştirme, atama.

temsil-i manevî: maddî olmayan, mana âleminde bir temsil.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

vasıta: aracı.

vazedilme: konulma, yerleştirilme.

vazetme: koyma, yerleştirme.

vazife: görev.

vukuat: vuku bulan şeyler, hâdiseler, olaylar.

zaruret: zorunluluk, mecburiyet.

vazifesine mütealliktir. Öyle de, Hazret-i Azrail Aleyhis-selâm da bir perdedir. Kabz-ı ervahta zahiren merhametsiz görünen ve rahmetin kemaline münasip düşmeyen bazı hâlâta merci olmak için o memuriyete bir nazır ve kudret-i İlâhiyeye bir perdedir.

Evet, izzet ve azamet ister ki, esbap perdedar-ı dest-i kudret ola aklın nazarında; tevhid ve celâl ister ki, esbap ellerini çeksinler tesir-i hakikiden.

Tembih

Arkadaş,

Tevhid iki çeşit olur:

Birisi âmiyâne tevhibdir ki, “Allah’ın şeriki yok ve bu kâinat Onun mülküdür” der. Bu kısım tevhid sahiplerinin fikirce gaflet ve dalâlete düşmeleri korkusu vardır.

İkincisi hakikî tevhibdir ki, “Allah birdir, mülk Onundur, vücut Onundur, her şey Onundur” der. Lâyetezelzel bir itikada sahiptirler. Bu kısım tevhid sahipleri her şeyin üstünde Cenab-ı Hakkın sikkesini görür ve her şeyin cephesinde bulunan mührünü, damgasını okur. Ve bu sayede huzurî bir tevhid melekesi maliki olurlar ki, dalâlet ve evhamın taarruzundan kurtulurlar.

Kur’ân-ı Hakîm’den istifade ettiğimiz ikinci kısım tevhidin birkaç mertebelerini birkaç lem’a zımında izah edeceğiz:

aleyhisselâm: Allah’ın selâmı onun üzerine olsun.

âmiyâne: basitçe, üstünkörü; cahile yakışır.

azamet: büyüklük.

celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

esbap: sebepler, vasıtalar.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah’tan uzaklaşp nefsin arzularına dalmak.

hakiki: gerçek.

hâlât: hâller, durumlar, vaziyetler.

huzurî: bizzat yanında veya karşısında bulunuyor gibi.

istifade: faydalanma, yararlanma.

itikad: inanç, iman.

izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kabz-ı ervah: ruhların alınması, ölme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

kudret-i İlâhiye: Allah’ın kudreti, Allah’ın kudretiyle yaptığı işler, fiiller, tasarruflar.

Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.

lâyetezelzel: sarsılmaz, güvenilir, devamlı.

lem’a: parıltı.

malik: sahip.

meleke: bir şeyi çok kez tekrarlayarak ve tecrübe ederek meydana gelen bilgi ve maharet.

memuriyet: memurluk.

merci: merkez, kaynak, müracaat edilecek yer.

mertebe: derece, basamak.

münasip: uygun.

müteallik: ait, alâkalı, ilgili.

nazar: bakış, nezdinde.

nazır: nezaret eden, bakan, gözetken.

perdedar-ı dest-i kudret:

kudret elinin perdecisi, İlâhî kudreti gizleyen, İlâhî kudretin önündeki perde.

rahmet: şefkat, merhamet,

bağışlama ve esirgeyicilik.

sikke: alâmet, nişan, turra.

şerik: ortak.

taarruz: saldıрма, sataşma, ilişme.

tembih: uyarı, ihtar.

tesir-i hakikî: gerçek tesir, etki.

tevhid: Allah’ın bir olduğuna inanma, birleme.

vazife: görev.

vücut: beden, varlık.

zahiren: görünüşte.

zımında: içinde, altında.

Birinci Lem'a

Bakınız: Her bir masnuun yüzünde öyle bir sikke vardır ki, ancak her şeyi halk eden Hâlık'a mahsustur. Ve her bir mahlûkun cephesinde öyle bir hatem vurulmuştur ki, her şeyi yapan Sâni'den maada kimsede o hatem bulunmaz. Ve kudretin neşrettiği mektuplarından her bir mektubun ahirinde, taklidi kabil olamayan öyle bir turra vardır ki, ancak Sultan-ı Ezel ve Ebed'e hastır. O gibi sikkelerden yalnız hayat üzerinde parlayan sikke-i i'caza bakınız ki, hayatla bir şeyden pek çok şeyler husule gelir, icat edilir. Ve pek çok şeyler dahi bir şey-i vahide emr-i Rabbanî ile inkılâp ederler. Meselâ, su bir şey-i vahit iken, pek çok uzuvlara, cihazlara Allah'ın izniyle menşee olur; icat edilirler. Ve mideye giren pek çok muhtelif yemekler ve meyvelerden Hâlık-ı Teâlâ tek bir cismi icat eder, tek bir cisim husule getirir.

İşte kalp, akıl, şuur sahibi olan bir adam, bu ciheti düşünürse anlar ki, *bir şeyden çok şeyleri icat edip çıkartmak ve çok şeyleri bir şeye tahvil etmek, ancak her şeyi halk eden ve her şeyi yapan Sânia mahsus bir sikkedir.*

İkinci Lem'a

Sayırsız hatemlerden canlı mahlûkata vazedilen hayat hatemine bakınız.

Evet, canlı bir mahlûk, camiiyeti itibarıyla, kâinata küçük bir misaldir, şecere-i âleme güzel ve tatlı bir meyvedir, kevn ve vücuda bir nüvedir ki, Cenab-ı Hak o

ahir: son.
camiiyet: toplayıcı, ihtiva ve ihata edicilik.
cihaz: aza, organ.
cihet: yön.
emr-i Rabbanî: Allah'ın emri.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
Hâlık-ı Teâlâ: her şeyi yoktan var eden yüce yaratıcı, Allah.
halk: yaratma, yoktan var etme.
hatem: mühür, damga.
husul: olma, meydana gelme.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
inkılâp: değişme, dönüşme.
itibarıyla: yüzünden, dolayısıyla, bakımından.
kabil: mümkün, ihtimal da-
iresinde.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kevn: olma, oluş.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.
lem'a: parlıt.

maada: başka, gayri, geriye kalan.
mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.
masnu: sanatla yapılmış esya, varlık.
menşee: esas, kaynak.
meselâ: örneğin.
misal: örnek.
muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

neşir: dağıtma, yayma, saçma, serpmeye.
nüve: çekirdek.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
sikke: alâmet, nişan, turra.
sikke-i i'caz: mu'cizelik işareti, sikkesi, damgası.
Sultan-ı Ezel ve Ebed: ezel ve ebed sultanı; varlığının başlangıcı ve sonu olmayan kudret ve hâkimiyet sahibi sultan, Allah.
şecere-i âlem: kâinat ağacı; ağaca benzeyen kâinat.
şey-i vahit: bir şey, tek nesne.
şuur: bir şeyi anlama, tanıma ve kavrama gücü; anlayış, idrak.
tahvil: bir hâlden başka bir hâle getirme, değiştirme, dönüştürme.
turra: mühür, damga, tuğra.
uzuv: bir canlıyı meydana getiren parçacıklardan her biri, organ.
vazedilme: konulma, yerleştirilme.
vücut: varlık.

âlem: varlık sınıflarından her biri.
beşer: insan, insanlık.
Cenab-ı Hak: Allah; doğru, gerçek, Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.
cihet: yön.
cilve: tecelli, görüntü.
derc: sokma, içine alma.
ekser: pek çok.
esbap: sebepler, vasıtalar.
farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.
fihriste: katalog, liste.
gayet: son derece.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
hakimâne: hikmetli bir şekilde.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
halk: yaratma, yaratış.
hatem: mühür, damga.
ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.
iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
katre: damla.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hâl, durum, iç yüz.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.
kuvve-i hafıza: hafıza gücü.
lem'a: parıltı.
maada: başka, gayri, -den başka.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

nüvede pek çok âlemlerin örneklerini derç etmiştir. San-ki, o zihayat gayet hakîmâne muayyen nizamlarla bütün vücutlardan sağılmış bir katre veya bir noktadır. Bu itibarla, bir zihayati halk etmek, bütün kâinatı yed-i tasarrufuna alan Cenab-ı Hak'tan maada hiçbir şeye isnat edilemez.

Evet, akli bozulmayan bir şahıs, teemmülü neticesinde anlar ki, meselâ bal arısını pek çok şeylere fihriste yapan ve kitab-ı kâinatın ekser mesailini insanın mahiyetinde yazan ve incir nüvesinde incir ağacının programını derç eden ve insanın kalbini binlerce âlemlere örnek ve pencere yapan ve beşerin kuvve-i hafızasında tarih-i hayatını taallûkatıyla beraber yazan, ancak ve ancak her şeyi yaratan Hâlık olabilir. Ve böyle bir tasarruf, yalnız ve yalnız Rabbülâlemîn'e mahsus bir hatemdir.

Üçüncü Lem'a

Cenab-ı Hakkın canlı mahlûkata bastığı hayat hatemini gayr-i mütenahi nakış ve keyfiyetlerinden bir numuneyi göstereceğiz. Şöyle ki:

Nasıl ki suyun katrelerinden, şişenin parçalarından tut, seyyar yıldızlara kadar şeffaf veya şeffaf gibi her şeyde şemsin cilvelerinden şemse mahsus bir turra, bir cilve bulunur.

Kezalik, Şems-i Ezeli'nin de bütün canlı mahlûkatta "ihya ve nefh-i hayat" cihetiyle bir tecelli-i ehadiyeti vardır ki, bütün esbap iktidar ve ihtiyar sahibi oldukları farz

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.
mesail: meseleler.
meselâ: örneğin.
muayyen: tayin edilmiş, belli, belirli.
nakış: işleme, süsleme.
nefh-i hayat: hayat üflemek.
nizam: düzen, düzgünlük; kânun.
numune: örnek.
nüve: çekirdek.
Rabbülâlemîn: âlemlerin Rabbi, bütün âlemleri idare

ve terbiye eden Allah.
seyyar: bir yerde durmayan yer değiştiren gök cismi.
şeffaf: saydam.
sems: güneş.
Şems-i Ezeli: ezeli güneş; varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.
taallûkat: ilgiler, ilişkiler.
tarih -i hayat: hayat tarihi.
tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

tecelli-i ehadiyet: ehadiyet tecellisi, teklik, bir olmaklık tecellisi; Cenab-ı Hakkın her bir şeyde bütün isimleriyle olan tecellisi; denizin her bir damlasında güneşin bütün sıfat ve isimleriyle aksetmesi gibi.
teemmül: inceden inceye, etraflıca düşünme.
turra: mühür, damga, tuğra.
yed-i tasarruf: tasarruf eli, sahip olma, sahiplik.
zihayat: hayat sahibi.

edilse dahi, o sikkenin ne mislini ve ne taklidini, ne münferiden ve ne müçtemian yapmaktan âcizdirler. Buna binaen, şeffaf şeylerde görünen o timsaller şemsin timsali olup, şemsten o şeffaf şeylere in'ikâs etmiş olduklarına hükmedilmediği takdirde, o sayısız katrelerde ve zerrelere, her birisinde hakikî bir şemsin maddesiyle mevcut bulunduğuna hükmetmek lâzım gelir.

Kezalik, Şems-i Ezeli'nin şualar menzilesinde olan tecelli-i esmasının nokta-i merkeziyesi olan hayat, Şems-i Ezeli'ye isnat edilmediği takdirde, bir sineğe, bir çiçeğe varıncaya kadar her bir zihayatta nihayetsiz bir kudret, muhit bir ilim, mutlak bir irade gibi, Vacibü'l-Vücut'dan maada hiçbir şeyde vücudu mümkün olmayan sair sıfatların mevcut olmasına cahilâne, ahmakane, gülünç bir batıl hüküm lâzım gelir. Ve aynı zamanda, şu batıl hükümle, her bir zerreye ve her bir sebebe bir ulûhiyet-i mutlakayı isnat etmekle sayısız şerikleri ispat etmek mecburiyeti hâsıl olur.

Maahaza, tohum olacak bir habbe veya bir çekirdekteki garip, acip, muntazam vaziyete bakınız ki, o habbe, tohumu olacak cismin bütün eczasıyla münasebettar olduğu gibi, nev'iyile, yani ebna-i cinsiyle de ve bütün mevcudatla da münasebetleri vardır. Ve onlara karşı o münasebetleri nispetinde vazifeleri vardır. Eğer o tohumcuk habbenin Kadîr-i Mutlak'tan nispeti kesilip kendi nefesine isnat edilirse, yani kendi kendine olmuştur denilirse, her bir tohumda, her şeyi görececek bir gözün ve her şeye muhit bir ilmin bulunmasını itikat etmek lâzım gelir. Bu ise,

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
âciz: eli yetmez, gücü yetmez, güçsüz.
ahmakane: ahmakçasına, akılsızca.
batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
cahilâne: cahilce, cahil bir şekilde.
ebna-yı cins: kendi cinsinden olanlar.

ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.
garip: tuhaf, şaşılacak.
habbe: tane.
hakiki: gerçek.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
hükmetme: karar vermek, inanca varmak.
hüküm: karar, emir.
ilim: bilgi, marifet.
in'ikâs: aksetme, yansıma.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda

için olan iktidar, güç.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
ispat: delil göstererek iddiayı sağlamlaştırma.
itikat: inanç, iman.
Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
katre: damla.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.
maada: başka, gayri, -den başka.
maahaza: böyle iken, bununla beraber, böyle olmakla birlikte.
mecburiyet: mecbur olma, zorunluluk durumu, zorunluluk.
menzile: mertebe.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
misil: benzer.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.
mutlak: herhangi bir kayda bağlı olmayan, kayıtsız, şartsız.
müçtemian: toplu olarak, toptuca, hepsi birden.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
münasebettar: ilgili, alakalı.
münferiden: ayrı ayrı, birer birer.
nefis: kendi, şahıs.
nevi: çeşit, tür.
nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.
nispet: oran, değer.
nokta-i merkeziye: merkezi nokta.
sair: diğer, başka, öteki.
sıfat: vasıf, nitelik.
sikke: alâmet, nişan, turra.
şeffaf: saydam.
şems: güneş.
Şems-i Ezeli: ezeli güneş; varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.
şerik: ortak.
tecelli-i esma: isimlerin tecellisi, Cenab-ı Hakka ait isimlerin kâinat ve mahlûkat üzerinde görülen tecellisi, görüntüsü.
timsal: örnek, numune.
ulûhiyet-i mutlaka: hiçbir kayda ve şarta bağlı olmaksızın ilâh olma, mutlak ilâhlık.
Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.
vazife: görev.
vaziyet: durum.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
zihayat: hayat sahibi.

sabık temsilde, her bir şeffaf zerrede hakikî bir şemsin vücudunu iddia etmek gibi, gülünç bir hamakattır.

Dördüncü Lem'a

Bir kitap el yazısıyla yazılırsa, yalnız bir adama ve bir kaleme ihtiyaç vardır. Fakat matbaada basılırsa, kalem işini gören pek çok demir kalemler lâzımdır. Ve o demir harfleri yapmak için, ustalar ve alât ve edevat ve müret-tipler gibi, çok şeylere ihtiyaç olur.

Kezalı, şu kitab-ı kâinatı yazılı satırlar, kelimeler ve harflerin bir Vahid-i Ehad'in kalem-i kudretiyle yazılmış olduğu cihete hükmeden adam, pek rahat ve kolay ve makul bir yola sülûk etmiş olur. Fakat, o yazıları, o harfleri tabiata ve esbaba isnat eden herifler, imtina ve muhalin en suubetli ve çıkmaz bir yoluna zehap etmiş olurlar. Çünkü, bu yola zehap edenler için, tek bir zihayatin tab' ve bastırılması için ekser kâinatın tab'ına lâzım olan teşhizat lâzımdır. Bu ise, vehmin kabul edemediği bir hurafedir.

Ve keza, toprağın, suyun, havanın her bir cüz'ünde, nebatat adedince manevî gizli matbaalar lâzımdır ki, mahiyetleri ve cihazları mütehalif sayısız meyve ve çiçeklerin teşkilâtını yapabilsinler. Veyahut o nebatatı o kadar ziynet ve intizamlarıyla beraber yeşillendirmek için, o üç unsurun her bir cüz'ünde bütün ağaçların, meyvelerin ve çiçeklerin hassalarını, cihazlarını ve mizanlarını bilip yapabilecek bir kudret, bir ilim lâzımdır. Çünkü, bu üç

alât: aletler, vasıtalar, aygıtlar.
cihaz: aza, organ.
cihet: yön.
cüz: kısım, parça.
edevat: bir işi yapmaya vasıta olan şeyler, aletler.
ekser: pek çok.
esbap: sebepler, vasıtalar.
hakiki: gerçek.
hamakat: ahmaklık, beyinsizlik, budalalık.
hassa: bir şeye mahsus olan özellik, nitelik.
hurafe: manasız söz.
hükmetme: hâkim olma, emri altında tutma; karar verme, inanma varma.
iddia: davaya kalkışma, dava etme.
ilim: bilgi, marifet.
imtina: imkânsızlık, olamayış.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kalem-i kudret: kudret kalemi, Allah'ın güç ve kuvveti ile yaratması.
keza: böylece, aynı şekilde.
kezalık: keza, bu da öyle, böylece.
kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
lem'a: parıltı.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
makul: akıllıca hareket eden.
manevi: manaya ait, maddî olmayan.
mizan: ölçü, denge.
muhal: imkânsız.
mürettip: tertip eden, düzenleyen, hazırlayan, sıraya ko-yan.
mütehalif: değişebilir, değişken.
nebatat: bitkiler.
sabık: önceki, evvelki, geç-

mişteki.
suubet: güçlük, zorluk.
sülûk: bir yola girme, bir yol tutma.
şeffaf: saydam.
şems: güneş.
tab: basma.
tabiat: yaratılış ve yaşayışa dair konulan kanunlar, esaslar.
teçhizat: teçhizler, donatmalar, cihazlandırmalar.
temsil: benzetme, misal ge-tirme.

teşkilât: yapılar; kuruluşlar.
unsur: madde, esas, kök.
Vahid-i Ehad: bir olan ve bir-liği her bir şeyde tecelli eden Allah.
vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.
vücut: varlık.
zehap: bir fikre veya zanna kapılma.
zerre: en küçük parça, mole-kül, atom.
zihayat: hayat sahibi.
ziynet: süs.

unsurun her bir cüz'ü, her bir nebatın teşkiline medar ve menşe olabilir. Evet, bir saksıdaki toprak, cihazları ve şekilleri ve sair sıfatları muhalif olan herhangi bir nebatın tohumunu yeşillendirmeye kabiliyeti vardır. Binaenaleyh, ikinci yola zehap edenlerce, o küçük saksı içerisinde sayısız gizli makine ve fabrikaların vücudu lâzım gelir ki, hurafeciler dahi bundan utanıyorlar.

Beşinci Lem'a

Bir kitapta yazılı bir harf, yalnız bir cihetle kendisini gösterir ve kendisine delâlet eder. Fakat o harf, kâtibine çok cihetlerle delâlet eder ve nakkaşını tarif eder.

Kezalik, kitab-ı kâinatta mücessem olarak yazılan her bir kelime, kendi miktarınca kendini gösterirse de, pek çok cihetlerden münferiden ve müçtemian Sâniini gösterir, esmasını izhar eder. Ve kendi evsafıyla, eşkâliyle, nakışlarıyla âdeta Sâniini medih için yazılmış bir kasidedir. Buna binaen, meşhur Hebenneka gibi ahmaklaşan bir adam dahi Sâni-i Zülcelâl'in inkârına gitmemek gerektir.

Altıncı Lem'a

Cenab-ı Hak, bütün cüz ve cüz'ilerde sikke-i mahsusasını ve bütün küll ve küllîlerde has hatemini vazettiği gibi, aktâr-ı semavat ve arzı, hatem-i vahidiyetle ve mecmu-i kâinatı sikke-i ehadiyetle mühürlemiştir. Mezkûr

âdeta: sanki.
aktâr-ı semavat ve arz: göklerin ve yeryüzünün her bir tarafı.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cihaz: aza, organ.
cihet: yön.
cüz: kısım, parça.
cüz'i: bütüne ait olmayan, özel.
delâlet: delil olma, gösterme;

alâmet, işaret.
esma: isimler, adlar.
eşkâl: biçimler, suretler, şekiller, tarzlar.
evsaf: vasıflar, nitelikler, özellikler.
hatem: mühür, damga.
hatem-i vahidiyet: birlik mührü, Cenab-ı Hakkın kâinatı kuşatan isim ve sıfatlarının birliğinin mührü.
Hebenneka: ahmaklığı ile meşhur olmuş, ünlenmiş Yezit adlı bir Arabin lâkabı.

hurafe: sonradan uydurulan söz, batıl inanış.
inkâr: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
izhar: gösterme, belirtme.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kaside: övgü maksadıyla yazılmış şiir ve bu şiirin nazım şekli.
kâtip: yazar, yazıcı.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.

küll: bir şeyin tamamı.
küllî: umumî, genel, bütün olan.
lem'a: parıltı.
mecmu-ı kâinat: kâinatın bütünü.
medar: sebep, vesile.
medih: övmek.
menşe: esas, kaynak.
meşhur: şöhretli, ünlü, herkesin bildiği.
mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.
muhalif: zıt, karşıt.
mücessem: tecessüm etmiş, cisimlenmiş.
müçtemian: toplu olarak, topluca, hepsi birden.
münferiden: ayrı ayrı, birer birer.
nakış: işleme, süsleme.
nakkaş: nakış işi yapan, nakış işleyen kimse.
nebat: topraktan biten, yetişen her türlü şey, bitki.
sair: diğer, başka, öteki.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.
sikke-i ehadiyet: Allah'ın isimlerine mazhar olmakla değerli kıldığı her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi manasındaki sıfatını gösteren hususi işaret, alâmet, damga, mühür.
sikke-i mahsusa: özel, kendine has işaret, sikke.
tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.
teşkil: vücut verme, şekillendirme.
unsur: madde, esas, kök.
vazetme: koyma, yerleştirme.
zehap: bir fikre veya zanna kapılma.

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ
يُنْجِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹

ayetinin işaret ettiği ihya ve nefh-i ruh keyfiyetindeki hatem-i İlâhîye bakınız ki, pek çok garip garip haşirleri, acip acip neşirleri göresiniz!

Evet, bilhassa arzın ihyasında, her sene üç yüz binden fazla saha-i vücuda getirilen mahlûkatın nevilerinde haşir ve neşirler vardır. Lâkin, bilinmez bir hikmete binaen, şu haşir ve neşirlerin ekserisinde, iade edilen emsal aralarındaki misliyet o kadar ayniyete kariptir ki, hemen hemen, dirilen evvelkinin ne aynı ve ne gayridir denilebilir. Her ne ise, misliyet, ayniyet mevzuubahis değildir. Her nasıl olursa olsun, o haşir neşirler beşerin sühulet-i haşrine delâlet ettikleri gibi, beşerin haşrine birer misal ve birer örnek olabilirler.

İşte, birbirine muhalif, nihayet derecede karışık olan o enva-ı kesîreyi kemal-i imtiyazla ihya etmek ve hatasız, haltsız, galatsız olarak mümtazâne iade etmek, nihayetsiz bir kudrete ve muhit bir ilme sahip olan Zat-ı Zülcelâl'in hatem-i has ve sikke-i mahsusasıdır.

Ve keza, sath-ı arz sahifesinde kusursuz, noksansız, sehivsiz, kemal-i intizamla üç yüz binden fazla risaleleri yazmak, öyle bir Zatın sikke-i mahsusasıdır ki, her şeyin iç yüzü, her şeyin kilidi onun elindedir. Ve hiçbir şey onun teveccühünü başkasından çevirip kendisine hasre demez.

1. Şimdi bak, Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. Bunu yapan elbette ölüleri de öyle diriltecektir, O her şeye hakkıyla kadirdir. (Rum Suresi: 50.)

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
arz: yer, dünya.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
ayniyet: bir şey veya şahsın aynı veya kendisi olması, bir oluş, aynılık, özdeşlik.
beşer: insan, insanlık.
bilhassa: özellikle.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
ekseri: çoğu kısmı.
emsal: örnekler, benzerler.
enva-ı kesîre: çok çeşitler, çok neviler.
evvel: önce.
galat: yanlışlık, yanlış düşme.
garip: tuhaf, şaşılacak.
gayr: başka.
halt: karıştırma, hata etme.
hasr: yalnız bir şeye veya kişiye mahsus kılma.
haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması, kıyamet.
haşir: yeniden toplanma, bir araya gelme.
hatem: mühür, damga.
hatem-i has: has, özel mühür.
hatem-i ilâhî: Cenab-ı Hakkın mühürü.
hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.
iade: geri verme.
ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.
kariip: yakın.
kemal-i imtiyaz: tam imtiyaz, özellik, hususilik.
kemal-i intizam: intizamın mükemmel oluşu, tam ve eksiksiz düzen.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hâl, durum, iç yüz.
keza: böylece, aynı şekilde.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
meselâ: örneğin.
mevzuubahis: kendisinden bah-

sedilen, bahis konusu.
misal: örnek.
misliyet: benzeri ve misli olmak, benzerlik.
muhalif: zıt, karşıt.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
mümtazâne: ayırarak, ayrıcalıklı kılarak.
nefh-i ruh: ruhun üflenmesi.
neşir: dağıtma, yayma, saçma, serpmeye.

nevi: çeşit, tür.
nihayet: son.
nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.
saha-i vücut: vücut sahası, varlık alanı, beden.
sath-ı arz: yeryüzü, rûy-i zemîn.
sehiv: hata, yanlışlık.
sikke: alâmet, nişan, turra.
sikke-i mahsusâ: özel, kendine has işaret, sikke.

sühulet-i haşir: kıyametten sonra canlıların toplanıp bir araya getirilmesinin kolay olması.
teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.
zat: azamet ve ululuk sahibi olan.
Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

Hülâsa: Sath-ı arzda, altı ay zarfında, beşerin haşrini temsil eden o sayısız haşır ve neşirlerde görünen rububiyetin o tasarruf-i azîminde pek yüksek, büyük ve ince nakışlı bir hatemi vardır. Mahlûkatın icadında görünen şu intizamlar, sühuletler, sür'atler, imtiyazlar hep o hatemin parlıtısından meydana geliyorlar. Evet, her bahar mevsiminde pek hakîmâne, basîrâne, kerîmâne faaliyetler başlar ve harikulâde sanatlar yapılır. Ve bütün bu ameliyat, kemal-i sür'atle, sühuletle, muntazaman cereyan etmekte olduğu görünür.

İşte bu harikulâde faaliyetler öyle bir Zatın hatemidir ki, hiçbir mekânda olmadığı hâlde, her mekânda ilim ve kudretiyle hâzır ve nazırdır.

Yedinci Lem'a

Bakınız: *Aktâr-ı semavat ve arz sahifeleri üstünde hatem-i ehadiyet görüldüğü gibi, kâinatın he'yet-i mecmuasının büyük sahifesi üzerinde de pek vazîh bir surette hatem-i tevhid görünmektedir.*

Evet, bu âlem pek muhteşem bir saray veya muntazam bir fabrika veya mükemmel bir şehirdir. Bu fabrika-i kâinatın eczası, efradı ve envai, alât ve edevatı arasında hakîmâne bir muarefe ve tanışmak ve dostâne bir mükâleme ve konuşmak ve pek kerîmâne bir muavenet ve yardımlaşmak vardır ki, kemal-i sür'atle pek uzun mesafelerden birbirinin savtını işitir ve ihtiyacını görür gibi derhal imdadına yetişir, ihtiyacını defeder.

aktâr-ı semavat ve arz: göklerin ve yeryüzünün her bir tarafı.
alât: aletler, vasıtalar, aygıtlar.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
ameliyat: işler, faaliyetler, uygulamalar.
basîrâne: görerek, iç yüzünü görür şekilde.
beşer: insan, insanlık.
cereyan: olma, meydana gelme.

def: mâni olma, kovma, ortadan kaldırma.
dostâne: dostlukla, dostça.
ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.
edevat: bir işi yapmaya vasıta olan şeyler, aletler.
efrat: fertler.
enva: çeşitler, türler, neviler.
fabrika-i kâinat: kâinat fabrikası, her nimeti pak, temiz ve kusursuz çıkaran kâinat fabrikası.
hakîmâne: hikmetli bir şekil-

de.
harikulâde: olağanüstü.
haşır: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
hatem: mühür, damga.
hatem-i ehadiyet: ehadiyet mühürü, Allah'ın birliğini gösteren mühür.
hatem-i tevhid: birlik mühürü, Allah'ın bir olduğunu gösteren mühür.
hâzır: hazır, görünen, göz

önünde olan.

hey'et-i mecmua: genel yapı, şekil; bir şeyin teferruatına ve cüzlerine bakılmaksızın bütünü-nün gösterdiği hâl ve manzara.

hülâsa: kısaca, sözün kısıası.

icat: vücuda getirilme, yoktan var edilme.

ilim: bilgi, marifet.

imdat: yardım.

imtiyaz: fark, ayrıcalık, üstünlük.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kemal-i sür'at: tam sür'at, mükemmel hız.

kerîmâne: kerîmce, cömertçe, bol ihsan ve ikram ile.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

lem'a: parıltı.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

mesafe: uzaklık, ara.

muarefe: karşılıklı görüşme, tanışma; birbirini bilip tanıma.

muavenet: yardım.

muhteşem: haşmetli, yüce.

muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.

muntazaman: düzgün, düzenli ve devamlı olarak.

mükâleme: konuşma.

nakış: işleme, süsleme.

nazır: nezaret eden, bakan, gözetken.

nesir: dağıtma, yayma, saçma, serpmeye.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

sath-ı arz: yeryüzü, rûy-i zemin.

savt: ses, seda.

suret: biçim, şekil, tarz.

sühulet: kolaylık.

sür'at: çabuk olma, hızlılık.

tasarruf-i azîm: büyük tasarruf, her şeyi istediği gibi idare etme.

temsil: benzetme, misal getirme.

vazîh: açık, aşîkâr; kolay anlaşılır.

zarfında: süresince.

zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

Evet, semadaki ecram ve yıldızların birbirine ve arza verdikleri ziya, hararet, bilhassa arza yaptıkları sair yardımlarını görüyorsunuz. Ve keza, bulutla arz arasında cereyan eden su alışverişine bakınız ki, arz, suyu buhar şeklinde buluta veriyor, bulut da kendi fabrikalarında lâzım gelen ameliyatı yaptıktan sonra buz, kar, yağmur şeklinde iade ediyor. Sanki o camit cirimler, lisan-ı hâllemle telsiz telgraf gibi birbiriyle konuşur ve yekdiğerine arz-ı ihtiyaç ediyorlar. Bilhassa bütün o ecram âdeta el ele vermiş gibi, kemal-i ciddiyetle zevi'l-hayata lâzım olan şeyleri tedarik etmek hizmetinde sa'y ediyorlar ve bir Müdebbir'in emrine bağlı olup bir gayeye teveccüh ediyorlar.

Evet, şu teavün kanununa ittibaen, şems, kamer, gece ve gündüz, yaz ve kış taraflarından yapılan yardımlar sayesinde, şu hayvanların erzakını yetiştiren nebatat izn-i İlâhî ile meydana gelir. Hayvanat da emr-i Rabbanî ile beşerin ihtiyacatını yerine getirir. Bal arısıyla ipek böceğinin insanlara yaptıkları yardımlar, bu davayı ispat eder.

Evet, bu gibi eşya-i camidenin yekdiğerine yaptıkları şu yardımlar, pek aşikâr bir delildir ki, onlar kerîm bir Müdebbir'in hademesi ve amelesi olup Onun emriyle, izniyle iş görürler.

Sekizinci Lem'a

Gıda olarak mahlûkata, bilhassa hayvanata taksim edilen rızıklara dikkat lâzımdır ki, bu rızık vakt-i muayyeninde yetişir, vakt-i ihtiyaçta sevk edilir. Ve derece-i ihtiyaç

âdeta: sanki.
amele: işçi, ırgat.
ameliyat: operasyon.
arz: yer, dünya.
arz-ı ihtiyaç: ihtiyacı bildirme.
aşikâr: açık, belli, meydanda.
beşer: insan, insanlık.
bilhassa: özellikle.
camit: ruhsuz, cansız.
cereyan: olma, meydana gelme.
cirim: cansız cisim.
dava: iddia.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
derece-i ihtiyaç: ihtiyaç nispeti, ihtiyaç derecesi.
ecram: kütleler, cansız cisimler; gezegenler.
emr-i Rabbanî: Allah'a ait olan emir, iş.
erzak: yiyecek, içecek, azıklar.
eşya-i camide: cansız şeyler, cisimler.
hademe: hizmetçiler, hizmet görenler, hadimler.
hararet: sıcaklık.
hayvanat: hayvanlar.
iade: geri verme.
ihtiyacat: ihtiyaçlar, lüzumlu olan şeyler.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
ittibaen: ittiba ederek, tâbi olarak, uyarak.

izn-i İlâhî: Allah'ın izni.
kamer: ay.
kanun: yasa.
kemal-i ciddiyet: ciddiyetin son derecesi, tam bir ciddiyet.
kerîm: ihsan ve ikramı bol olan Allah.
keza: böylece, aynı şekilde.
lem'a: parlıt.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
mahlûkat: yaratıklar, Allah

tarafından yaratılanlar.
müdebbir: tedbir alan, her işi önceden düşünüp ona göre ayarlayan, plânla idare eden.
nebatat: bitkiler.
rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği nimetler.
sair: diğer, başka, öteki.
sa'y: iş, çalışma, çabalama.
sema: gökyüzü, gök.
sevk: ulaştırma, yöneltme.
sems: güneş.
taksim: bölme, paylaşırma.
teavün: yardımlaşma, birbiri-

ne yardım etme.
tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.
teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.
vakt-i ihtiyaç: ihtiyaç zamanı.
vakt-i muayyen: belirli bir vakit.
yekdiğer: bir diğer.
zevi'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.
ziya: ışık, aydınlık, nur, parlaklık.

nispetin de yapılan sevkıyatta büyük bir intizam vardır. İşte bu umumî rızık hakkında görünen geniş ve muntazam rahmet ve inayetler, ancak her şeyin mürebbîsi ve her şeyin müdebbiri ve her şey yed-i teshirinde bulunan bir Zatın hatem-i hassı olabilir.

Dokuzuncu Lem'a

Bakınız, âlem-i arz ve bütün cüz'iyat üstünde hatem-i ehadiyet bulunduğu gibi, dağınık neviler ve muhit unsurlar üstünde de aynen o hatem-i ehadiyet bulunur.

Evet, bir tarlaya tohum ekilmesinden anlaşılıyor ki, o tarla tohum sahibinin mülküdür. Ve o tohum da, o tarla sahibinin malıdır. Yani, o buna, bu da ona şahadet ediyorlar.

Kezalik, kâinattaki masnuat, tohum gibidir. Âlem ve anasır da tarla gibidir. Her iki tarafın lisan-ı hâlleriyle ettikleri şahadete göre, masnuatıyla âlem-i anasır, yani tohum ile tarla ve muhit ile muhat, hep bir Sâni-i Vahid'in yed-i tasarrufundadır. Demek edna bir mahlûka yapılan tasarruf-i hakikî ve zayıf bir mevcuda edilen tevcih-i rububiyet, âlem ve anasır kabza-i tasarrufunda bulunan Zata mahsus olduğu gibi, herhangi bir unsurun da tedvir ve tedbiri, bütün hayvanat ve nebatatı kabza-i rububiyetin de tutup terbiye eden aynen o Zata mahsustur. İşte, hatem-i tevhid dediğimiz budur.

Eğer bir şeye temellük etmeye niyetin varsa, meydana çık, kendini tecrübe et, bak ne söylüyorlar: En cüz'î bir

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
âlem-i anasır: unsurlar âlemi. (toprak, hava, su, ateş).
âlem-i arz: dünya âlemi.
anasır: unsurlar, esaslar.
cüz'î: küçük, az; bütüne ait olmayan, özel.
cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.
edna: en aşağı, en basit, en küçük.
hatem-i ehadiyet: ehadiyet mührü, Allah'ın birliğini gös-

teren mühür.
hatem-i has: has, özel mühür.
hatem-i tevhid: birlik mührü, Allah'ın bir olduğunu gösteren mühür.
hayvanat: hayvanlar.
inayet: yardım, ihsan, lütuf.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
kabza-i rububiyet: Cenab-ı Hakkın terbiye, sevk ve idare eli.
kabza-i tasarruf: idare eli, ta-

sarrufu altında olma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
lem'a: parıldı.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.
mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
muhat: ihata edilmiş, kuşatılmış, etrafı çevrilmiş.
muhit: ihata eden, etrafını çeviren, kuşatan, saran.
muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.
müdebbir: tedbir alan, her işi önceden düşünüp ona göre ayarlayan, plâna idare eden.
mürebbi: terbiye eden, terbiye veren, yetiştiren.
nebatat: bitkiler.
nevi: çeşit, tür.
nispet: oran, ölçü.
rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.
rızık: yiyecek, içecek şey, azık.
Sâni-i Vahit: bir olan ve her şeyi sanatla yaratan Allah.
sevkıyat: sevk işi, gönderme işi.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
tasarruf-i hakikî: her şeyin üzerinde gerçek tasarruf sahibi olan ve onu istediği gibi idare eden.
tedbir: idare etme, çekip çevirme.
tedvir: çekip çevirme, idare etme.
temellük: sahiplenme, kendine mal etme.
terbiye: besleyip büyütme, yetiştirme.
tevcih-i rububiyet: terbiye, sevk ve idare ediciliğin yönelmesi.
umumi: herkesle ilgili, genel.
unsur: madde, esas, kök.
yed-i tasarruf: tasarruf eli, sahip olma, sahiplik.
yed-i teshir: boyun eğdiren, itaat ettiren el.
zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

fert, “Ancak nev’imi yaratan beni yaratabilir” diyor. Çünkü efrat arasında misliyet vardır. Ve arzın her tarafında dağınık bir surette bulunan en küçük bir nevi, “Beni yaratabilen ancak arzı yaratandır” söylüyor. Arza bak, ne söylüyor: Sema ile aralarında alışverişi bulunduğu için, “Beni halk edebilen, ancak mecmu-i kâinatı halk eden Zattır” diyor. Çünkü aralarında tesanüt vardır.

Onuncu Lem’a

Arkadaş!

Hayat ve ihya ve zevi’l-hayatla her bir cüz ve cüz’iye ve her bir küll ve küllîye ve kâinatın hey’et-i mecmuasına darp edilen tevhid hatemlerinden bir kısım misalleri, mezkûr beyanattan anlaşıldı. Şimdi dinle, enva ve külliyyat üstüne vazedilen vahdaniyet sikkelerinden bir taneyi zikredeceğiz. Şöyle ki:

Tek bir semere ile semeredar şecerenin yaratılışlarındaki suubet ve sühulet birdir. Çünkü ikisi de bir merkeze bakar, bir kanuna bağlıdır, terbiye ve keyfiyetleri birdir. Malûmdur ki, merkezin ittihadı, kanunun vahdeti, terbiyenin vahdaniyeti sayesinde külfet, meşakkat, masraf azalır ve öyle bir kolaylık hâsıl olur ki; pek çok semerele-ri olan bir ağaç yed-i vahide, tek bir semerenin yapılışı da eyadi-i kesîreye tevdi edildiği zaman, her iki tarafın yapı-lışları sühuletçe bir olur ve aralarında yaratılışça fark yok-tur. Çok adamlar tarafından yapılan bir semerenin terbi-yesi için lâzım olan cihazat ve alât ve edevat vesaire, bir

alât: aletler, vasıtalar, aygıtlar.
arz: yer, dünya.
beyanat: açıklamalar, izahlar.
cihazat: cihazlar, kendilerine ihti-yaç duyulan maddî manevî alet-ler.
cüz: kısım, parça.
cüz’i: küçük, az; bütüne ait olma-yan, özel.
darp edilme: vurulma, basılma.
edevat: bir işi yapmaya vasıta olan şeyler, aletler.
efrat: fertler.
enva: çeşitler, türler, neviler.
eyadi-i kesire: çok eller, birden çok el.
fert: birey.
halk: yaratma, yoktan var etme.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
hatem: mühür, damga.
hey’et-i mecmua: genel yapı, şekil; bir şeyin teferruatına ve cüzlerine bakılmaksızın bütünü-nün gösterdiği hâl ve manzara.
ihya: canlandırma, diriltme, ha-yat verme.
ittihat: birleşme, birlik oluşturma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kanun: yasa.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hâl, durum, iç yüz.
külfet: zahmet, sıkıntı.
küll: bütün.
küllî: umumî, genel, bütün olan.
küllîyat: bir şeyin bütünü, bir şe-yin tamamı, hepsi.
lem’a: parlıt.

malûm: bilinen, bilinen olan.
mecmu-i kâinat: kâinatın bütünü.
meşakkat: zahmet, sıkıntı, güçlük, zorluk.
mezkûr: zikredilen, adı ge-çen, anılan.
misal: örnek.
misliyet: benzeri ve misli ol-mak, benzerlik.
nevi: çeşit, tür.
sema: gökyüzü, gök.
semere: meyve, güzel netice.
semeredar: meyveli, faydalı

neticeler veren.
sikke: alâmet, nişan, turra.
suret: biçim, şekil, tarz.
suubet: güçlük, zorluk.
sühulet: kolaylık.
secere: ağaç.
terbiye: besleyip büyütmek, yetiştirme.
tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.
tevdi: emanet etme, teslim etme.
tevhid: Allah’ın bir olduğuna inanma, birleme.

vahdaniyet: Allah’ın birliği ve varlığı, Allah’ın bir oluşu.
vahdet: bir ve tek olma.
vazedilme: konulma, yerleş-tirme.
vesaire: ve başkaları, bunun gibileri.
yed-i vahit: tek bir el.
zat: azamet ve ululuk sahibi olan.
zevî’l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.
zikretmek: anmak, bildir-mek.

adam tarafından yapılan semeredar şecerenin terbiye ve yapılması için de aynen o kadar malzeme lâzımdır. Yalnız keyfiyetçe fark olabilir.

Meselâ, bir ordu askere yapılan elbise tedariki için ne kadar alât, edevat ve makine lâzımdır; bir neferin elbisesi için de o kadar alât ve edevat lâzımdır. Ve keza, bir kitabın bin nüshasıyla bir nüshasının ücreti, matbaaca birdir. Bazen de tek bir nüshanın tab'ı, daha fazla bir ücrette tâbi tutulur. Buna kıyasen, bir matbaayı bırakıp çok matbaalara başvurulursa, bir kaç kat fazla ücretlerin verilmesi lâzım gelir.

Evet, kesret vahdete isnat edilmediği takdirde, vahdeti kesrete isnat etmek mecburiyeti hâsıl olur. Demek, dağınık bir nev'in icadındaki sühulet-i harika, vahdet ve tevhid sırrına bağlıdır.

Ün Birinci Lem'a

Arkadaş!

Bir nev'in efradı arasındaki tevafuk ve bir cinsin envai arasında aza-i esasiyede bulunan müşabehet, sikkenin ittihadına, kalemin vahdetine delâlet ettiklerinden anlaşılıyor ki, bütün mütevakıf ve müteşabihler, yani birbirine benzeyen çokluk, bir Zat-ı Vahid'in eser-i sanatıdır.

Kezalik, inşa ve icatlarda görünen şu sühulet-i mutlaka, bütün mevcudatın bir Sâni-i Vahid'in eseri olduğunu, vücup derecesinde istilzam ediyor. Aksi hâlde, suubet,

alât: aletler, vasıtalar, aygıtlar.
aza-i esasiye: varlığı gerekli temel organlar.
cins: canlı çeşidi.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
edevat: bir işi yapmaya vasıta olan şeyler, aletler.
efrat: fertler.
enva: çeşitler, türler, neviler.
eser-i sanat: sanat eseri, sanat değeri olan eser.
hâsıl: meydana gelme, orta-

ya çıkma.
icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
inşa: vücuda getirme, yaratma.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
istilzam: gerektirme.
ittihat: birleşme, birlik oluşturma.
kesret: çokluk.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hâl, durum, iç yüz.

keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kıyasen: kıyas ederek, karşılaştırarak.
lem'a: parlıt.
mecburiyet: mecbur olma, zorunluluk durumu, zorunluluk.
meselâ: örneğin.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
müşabehet: benzeme, benzeyiş.
müşabih: birbirlerinden

ayırt edilemeyecek tarzda nitelik bakımından birbirine benzeyen.
mütevafık: birbirine uygun olan, denk bulunan.
nefer: asker, er.
nevi: çeşit, tür.
nüsha: birbirinin aynı olan suretlerin her biri.
Sâni-i Vahit: bir olan ve her şeyi sanatla yaratan Allah.
semeredar: meyveli, faydalı neticeler veren.
sır: gizli hakikat.
sikke: alâmet, nişan, turra.
suubet: güçlük, zorluk.
sühulet-i harika: olağanüstü kolaylık.
sühulet-i mutlaka: sonsuz ve tam kolaylık.
şecere: ağaç.
tab: basma.
tâbi: bir şeye uyan.
tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.
terbiye: bakma, yetiştirme, eğitme, sevk ve idare etme.
tevafuk: uygunluk; belli sıra, ölçü ve münasebetler içerisinde birbirine denk gelme.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
vahdet: birlik ve teklik.
vücup: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.
Zat-ı Vahit: tek ve benzersiz olan Allah.

güçlük öyle bir derece-i imtina ve muhaliyete çıkacaktır ki, o cins ve nevilerin ademden vücuda çıkmalarına bir set çekilmiş olur.

Binaenaleyh, Cenab-ı Hakkın zatında şeriki olmadığı gibi (çünkü intizam bozulur, âlem fesada gider), fiilinde de şeriki yoktur. Çünkü, suubetten, güçlükten dolayı âlemin ademden çıkmamasına sebep olur.

On İkinci Lem'a

Arkadaş!

Hayat Hâlık'ın ehadiyetine bürhan olduğu gibi, mevt de devam ve bekasına bir delildir.

Evet, nasıl akan nehirlerin, dalgalanan denizlerin karcıkları ve yeryüzünde bulunan sair şeffaflar, şemsin ziya ve timsallerini göstermekle şemsin vücuduna şahadet ettikleri gibi, o karcık gibi şeffaflar ölüp söndükten sonra, yerlerine müteselsilen gelip geçen emsalleri, yine şemsin ziya ve timsallerini gösterdiklerinden, şemsin devam ve bekasına ve bütün o şuaat, celevat ve timsallerin bir şems-i vahidin eseri olduklarına şahadet ediyorlar. İşte o şeffaflar, vücutlarıyla şemsin vücuduna ve ademleri ve ölümleriyle de şemsin devam ve bekasına delâlet ediyorlar.

Kezalik, mevcudat vücuduyla Vacibü'l-Vücut'un vücub-i vücuduna ve ölüm ve zevaliye teceddüdi bir

adem: yokluk, hiçlik.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

celevat: cıvıllar, güzel görünüşler, tecelliler.

cins: canlı grubu.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

derece-i imtina: imkânsızlık derecesi.

ehadiyet: Allah'ın her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi, görünmesi.

emsal: örnekler, benzerler.

fesat: bozukluk, karışıklık, nifak.

fiil: iş, hareket.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

lem'a: parıltı.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

mevt: ölüm.

muhaliyet: imkânsızlık, imkânsız oluş.

müteselsilen: birbirinin peşi sıra, zincirleme olarak.

nevi: çeşit, tür.

sair: diğer, başka, öteki.

set: mâni, perde, engel.

suubet: güçlük, zorluk.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şeffaf: saydam.

şems: güneş.

şems-i vahit: tek güneş.

şerik: ortak.

şuaat: şualar, ışınlar, parıltılar.

teceddüdi: yenilenmeyle, yenilenişle ilgili.

timsal: örnek, nümune.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının

varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vücub-i vücut: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

vücut: var olma, varlık.

zat: kendi, asıl, öz.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

ziya: ışık, aydınlık, nur, parlaklık.

teselsülle yerlerine gelen emsali, Sâniin ezeli ve ebedi vahidiyetine şahadet ediyorlar.

Evet, leyl ve neharın ihtilâfı, fusûl-i erbaanın tahavvülü ve unsurların tebeddülü hengâmlarında meydana çıkan şu güzel mevcudat ve bu lâtif masnuatta devamla cereyan eden mübadele ve devrütleslim muamelesi kat'î bir şahadetle, sermedi, âlî, daimü't-tecelli bir Sahib-i Cemel'in vücuduna ve bekasına ve vahdetine şahadet eden kat'î bir bürhandır.

Ve keza, senevî inkılâplarda müsebbebatla esbabın birlikte ölüm ve zevali ve sonradan ikisinin yine birlikte iadeleri, esbabın da müsebbebat gibi âciz masnu ve mahlûklardan olduğuna delâlet ettiği gibi, bu masnuat ve mevcudatın bir Zat-ı Vahid'in müteceddit bir sanatı olduğuna da şahadet eder.

On Üçüncü Lem'a

Arkadaş!

Zerrelerden tut seyyarelere kadar ve nakışlardan şemslere varıncaya kadar her şey zatında, hakikatinde sabit olan acz ve fakrın lisan-ı hâliyle, Sâniin vücub-i vücudunu ilân eder.

Ve keza, acziyle beraber, nizam-ı umumînin bozulmaması için, hamil bulunduğu acip ve mühim vazifeler cihtiyle Sâniin vahdetine delâlet eder. Binaenaleyh, Sâniin vacip ve vahit olduğuna her şeyde iki şahit olduğu gibi,

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
acz: zayıflık, güçsüzlük.
âli: yüce, yüksek, ulu.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cereyan: olma, meydana gelme.
cihet: yön.
daimü't-tecelli: tecellinin sürekli; daima kendisini gös-

teren, aralıksız tecelli eden.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
devrütleslim: başkasına aktarma ve emanet edip bırakma.
ebedi: sonu olmayan, daimî, sürekli.
emsal: örnekler, benzerler.
esbap: sebepler, vasıtalar.
ezeli: ezel ile ilgili, öncesiz, başlangıcsız.
fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

fusûl-i erbaa: dört mevsim.
hakikat: gerçek, asıl, esas.
hamil: yüklü, yüklenmiş.
hengâm: zaman, sıra.
iade: eski hâline getirme.
iade: geri döndürme, geri çevirme.
ihtilâf: farklı olma, ayrı oluş.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
inkılâp: bir hâlden başka bir hale geçme, değişme, dönüşme.
kat'î: kesin, şüpheye ve te-

reddüde mahal bırakmayan.

keza: böylece, aynı şekilde.

lâtif: tatlı, şirin.

lem'a: parıltı.

leyl: gece.

lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

muamele: davranma, davranış.

mübadele: değiş-tokuş, karşılıklı olarak değiştirme.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

müsebbebat: bir sebeple olanlar, sebeple meydana çıkarlar, neticeler.

müteceddit: teceddüt eden, yenilenen, yenileşen.

nakış: işleme, süsleme.

nehar: gündüz.

nizam-ı umumî: her şeyi ve herkesi içine alan nizam, herkesi ilgilendiren düzen, her tarafı kaplayan ölçü ve düzen.

sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.

Sahib-i Cemel: sonsuz güzellik sahibi olan Allah.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

senevî: senelik, yıllık.

sermedi: ebedî, daimî, sürekli.

seyyare: gezegen.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şems: güneş.

tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.

tebeddül: başkalaşma, değişme.

teselsül: zincirleme, silsile hâlinde birbirini takip etme.

unsur: madde, esas, birleşik bir şeyi meydana getiren elementlerden her biri.

vacip: varlığı zorunlu olmak.

vahdet: birlik ve teklik.

vahit: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olmak.

vahidiyet: Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarının birliği ve kâinatı kuşatması.

vazife: görev.

vücub-i vücüt: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

zat: kendi, asıl, öz.

Zat-ı Vahit: tek ve benzersiz olan Allah.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

Hâlık'ın ehad ve samed olduğuna da her bir zîhayatta iki ayet vardır. (HAŞİYE)

On Dördüncü Lem'a

Arkadaş!

Mevcutat Cenab-ı Hakkın vücub-i vücud ve vahdetine şahadet ettiği gibi, celâlî, cemalî, kemalî olan cemî sıfâtına da delâlet etmekle, Hâlık'ın zatında naks ve kusur olmadığını ve şuunatında, sıfâtında ve esmasında ve ef'alinde de naks ve kusur bulunmadığını ilân ediyor. Zira, *eserin kemali bilmüşahede fiilin kemaline, fiilin kemali bilbedahe ismin kemaline, ismin kemali bizzarure sıfatın kemaline, sıfatın kemali hads-i yakın ile şuunatin kemaline delâlet eder. Şe'nin kemali ise, hakkalyakin bir surette zatın kemalini gösterir.*

Binaenaleyh, bir kasrın ve bir sarayın nukuş ve tezyinatındaki mükemmeliyet, sâni ve mühendisin yaptıkları o nakışlar üstünde ve tezyinat altında görünen ef'alın mükemmeliyetine delâlet eder. Ef'alın mükemmeliyeti dahi, o sâniin taktığı isim ve lâkapların mükemmeliyetini gösterir. Esmanın mükemmeliyeti, sıfâtın mükemmeliyetine delâlet eder. Sıfâtın mükemmeliyeti, şuunatin

HAŞİYE: İhtar: Kâinatın eczasından her bir cüz'ün elli beş lisanla Vahid-i Ehad ve Vacibü'l-Vücut'u ilân etmekte olduğunu, Kur'an'ın feyzinden fehmedip, icmalen *Katre* namındaki eserimde beyan etmişimdir. Arzu eden oraya müracaat etsin.

ayet: delil.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.

bilmüşahede: görerek, bizzat şahit olarak.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

bizzarure: zarurî olarak, ister istemez, mecburen.

celâlî: Cenab-ı Hakkın haşmet, büyüklük ve kahrını gösteren; Allah'ın Celâl ismine ait olan.

cemalî: Allah'ın lütuf ve ihansı ile tecelli ettiği isme ait.

cemî: topyekûn, bütün

cüz: kısım, parça.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ecza: cüz'ler, parçalar, kısımlar.

ef'al: fiiller, işler.

Ehad: zatı tek olan Allah.

esma: adlar, isimler.

fehîm: anlama, anlayış, kavrayış.

feyiz: bolluk, bereket; ilim, irfan, manevî gıda.

fiil: iş, hareket.

hads-i yakın: şüphe edilmeyecek derecede kesin ve doğru bir şekilde anlama, kavrama.

hakkalyakin: marifet mertebesi-nin en yükseği; bir şeyi yaşayarak, içine girerek, doğruluğundan şüpheyi asla yer bırakmayacak biçimde kesin olarak bilme.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

haşıye: dipnot.

icmalen: kısaltarak, kısaca, özetle.

ihtar: dikkat çekme, hatırlatma, uyarı.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kasır: saray, köşk.

Katre: Bediüzzaman Said Nursî Hazretlerinin Mesnevî-i Nuriye adlı eseri içinde yer alan bir risale.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

kemalî: mükemmellik ile ilgili.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

lâkap: ünvan.

lem'a: parıltı.

lisan: dil.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

mükemmeliyet: mükemmellik, kusursuzluk, eksiksizlik.

müracaat: başvurma, danışma.

nakış: işleme, süsleme.

naks: noksan, eksiklik.

nam: ad.

nukuş: nakışlar, resimler.

Samed: Cenab-ı Hakkın "Her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, kendisi hiç bir şeye muhtaç olmayan" manasın-

daki ismi.

sâni: sanat eseri meydana getiren.

sıfât: vasıflar, nitelikler.

suret: biçim, şekil, tarz.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şe'n: iş, durum, özellik, yapı.

şuunat: şunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

tezyinat: süsler, süslemeler.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının

varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahdet: bir ve tek olma.

Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.

vücub-i vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

zat: kendi, asıl, öz.

zihayat: hayat sahibi.

mükemmeliyetini tasrih eder. Şuunatın mükemmeliyeti dahi, o nakkaşın mükemmeliyet-i zatına delâlet eder.

Kezalik, kâinatta görünen âsârın kemali, hadsî bir müşahede ile, ef'alın mükemmeliyetine, ef'alın kemali de failin kemal-i esmasına, esmanın kemali sıfâtın kemaline, sıfâtın kemali şuunat-ı zatiyenin kemaline, şuunatın kemali Zat-ı Zülcelâl'in kemaline delâlet eder.

asar: eserler.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
ef'al: fiiller, işler.
esma: adlar, isimler.
fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.
hadsî: sezgiye dayalı.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve ek-

siksiz olma.
kemal-i esma: isimlerin mükemmelliği.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
mükemmeliyet: mükemmellik, kusursuzluk, eksiksizlik.
mükemmeliyet-i zat: zatın mükemmelliği, kişinin kendisinin mükemmelliği.
müşahede: gözlem.
nakkaş: nakış işi yapan, nakış

işleyen kimse.
sıfât: vasıflar, nitelikler.
şuunat: şuunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
şuunat-ı zatiye: Allah'ın zatına has işleri ve emir dairesine ait kanunları.
tasrih: açıkça ifade ederek şüphe ve tereddütleri silme.
Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

Reşhalar

1

Tembih

Hâlık-ı Âlem'i bize tarif ve ilân eden deliller ve bürhanlar, lââyü-ad ve lââyühsadır. O delillerin en büyükleri üçtür:

- **Birincisi:** Bazı ayetlerini gördüğün, işittiğin şu kitab-ı kebir-i kâinattır.
- **İkincisi:** Bu kitabın ayetü'l-kübrası ve divan-ı nübüvvetin hatemi ve künuz-i mahfiyenin miftahı olan Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmdır.
- **Üçüncüsü:** Kitab-ı âlemin tefsiri ve mahlûkata karşı Allah'ın hücceti olan Kur'ân'dır.

Şimdi birkaç reşha zımında ikinci bürhanı tariften sonra, sözlerini dinleyeceğiz.

Birinci Reşha

Arkadaş!

Hâlık'ımızı tarif eden, pek büyük bir şahsiyet-i maneviyeye malik, bürhan-ı natık dediğimiz, "Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm kimdir?" diye yapılan suale cevaben deriz ki:

aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.

ayet: Allah'ın varlığına delâlet eden şey.

ayetülkübra: en büyük delil, en büyük ayet.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

bürhan-ı natık: konuşan delil; Allah'ın varlığını ispat eden Hz. Muhammed (a.s.m.).

cevaben: cevap olarak, karşılık şeklinde.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

divan-ı nübüvvet: peygamber meclisi.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

Hâlık-ı Âlem: âlemin yaratıcısı, bütün âlemi yaratan, Allah.

hatem: mühür, damga.

hüccet: delil.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

kitab-ı âlem: âlem kitabı, bir kitap hüviyetinde olan âlem, kâinat.

kitab-ı kebir-i kâinat: büyük kâinat kitabı.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

künuz-i mahfiye: gizli, saklı

hazineler.

lâyüad: sayısız, pek çok.

lâyühsa: sayısız, hesaba gelmez, pek çok.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

malik: sahip.

miftah: açan alet, anahtar.

Rahîm: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, koruyan, acıyan Allah.

Rahman: sonsuz merhamet

sahibi ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.

reşha: sızıntı, damla.

sual: soru.

şahsiyet-i maneviye: manevî şahsiyet, manevî kişilik.

tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.

tefsir: açıklama, izah.

tembih: uyarma, ikaz.

zımında: altınnda, içinde.

Hazret-i Muhammed (a.s.m.) öyle bir zattır ki, azamet-i maneviyesinden dolayı sath-ı arz o zatın Mescid-i Aksa'sıdır. Mekke-i Mükerrerme onun mihrabı, Medine-i Münevvere onun minber-i fazl-ı kemalidir. Cemaat-i mü'minine en son ve en âlî imam ve nev-i beşerin hatib-i şehridir, saadet düsturlarını beyan ediyor. Ve bütün enbiyanın reisidir, onları tezkiye ve tasdik ediyor; çünkü, dini bütün dinlerin esasatına camidir. Ve bütün evliyanın başıdır, şems-i risaletiyle onları terbiye ve tenvir ediyor.

O zat (a.s.m.) öyle bir kutup ve nokta-i merkeziyedir ki, onun halka-i zikrinde bulunan bütün enbiya-i ahyar, ebrar-ı sadıkın onun gelmesine müttetik ve kelâm-ı nutkuyla natıktırlar. Ve öyle bir şecere-i nuraniyedir ki, damar ve kökleri enbiyanın esasat-ı semaviyesidir, dal ve budakları evliyanın maarif-i ilhamiyesidir. Bu itibarla, herhangi bir davayı iddia etmiş ise, bütün enbiya, mu'cizelerine istinaden ve bütün evliya, kerametlerine müsteniden ona şahadet etmişlerdir. Evet, bütün davalarının tasdiklerini iş'ar eden, bütün kâmillerin hatem ve mühürleri vardır.

Ezcümle: O zatın (a.s.m.) davalarından biri tevhiddir. Bu davayı tasrih ve ifade eden ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ kelime-i mübarekesidir. O zatın halka-i din ve zikrine giren bütün geçmiş ve gelecek insanlar, o kelime-i mukaddeseyi rükn-i iman ve vird-i zeban etmişlerdir. Demek o davanın hak ve hakikat olduğuna kanaat ve itminan ve iz'anları hâsıl olmuş ki, zaman ve mekâna şamil bir tarzda, o

itminan: inanma, güvenme, gönül rahatlığı içinde tereddütsüz kabul etme.

iz'an: basiret, anlayış, kavrayış, akıl, zekâ.

kanaat: inanma, görüş, fikir.

kelâm-i nutuk: konuşma metinlerinin cümleleri, sözleri.

kelime-i mukaddese: yüce, kudsi söz.

kelime-i mübareke: mübarek kelime.

keramet: Allah'ın velî kullarında görülen olağanüstü hâller veya tabiatüstü hadiseler.

kutup: dinî bir meslek veya grubun başı; birçok Müslümanın kendisine bağlı olduğu evliyadan kişiler.

maarif-i ilhamiye: kalbe konulan hakikatlerle, bilgilerle öğrenme ve öğretme.

Medine-i Münevvere: nurlu Medine şehri.

mihrap: cami ve mescitlerde kible yönünde bulunan ve imamin namaz kıldırırken durduğu çoğunlukla girintili bölüm.

minber-i fazl-ı kemal: mükemmel derecedeki olgunluk ve üstünlük makamı.

müsteniden: istinat ederek, dayanarak.

müttetik: fikirce beraber olan.

natık: bildiren, beyan eden, konuşan.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

nokta-i merkeziye: merkezi nokta.

reis: başkan.

rükn-i iman: imanın rüknü, şartı, esası.

saadet: mutluluk.

sath-ı arz: yeryüzü, rüy-i zemin.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şamil: içine alan, kapsayıcı.

şecere-i nuraniye: nurlu ağaç.

şems-i risalet: peygamberlik güneşi.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

tasrih: açıkça ifade ederek şüphe ve tereddütleri silme.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

terbiye: besleyip büyütme, yetiştirme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

tezkiye: birini temizle çıkarma.

vird-i zeban: dilde tesbih, sık sık tekrar edilen dua, dillerden düşmeyen söz.

1. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur.

âli: yüce, yüksek, ulu.

azamet-i maneviye: manevî büyüklük.

camî: toplayan, içine alan, kapsayan.

cemaat-i mü'minin: inananlar topluluğu, mü'minler cemaati.

düstur: kaide, esas, prensip.

ebrar-ı sadıkın: iyi insanların en doğru sözlü ve güvenilir olanları.

enbiya: nebîler, peygamberler.

enbiya-i ahyar: en hayırlı peygamberler.

esasat: esaslar, kökler, temeller.

esasat-ı semaviye: dinî, ilâhî, manevî hakikatler, gerçekler.

evliya: velîler, Allah dostları.

hakikat: gerçek, doğru.

halka-i din: din dairesi.

halka-i zikir: zikir halkası, zi-

kir esnasında daire şeklinde oturma.

hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.

hatem: mühür, damga.

hatib-i şehir: en meşhur hatip; tüm âlemden meşhur olan konuşmacı.

istinaden: istinat ederek, dayanarak.

iş'ar: anlatma, bildirme; yazı ile haber verme.

akabinde: arkası sıra, peşi sıra, peşinden.
an'ane: âdet, örf, gelenek, nesilden nesile aktanlagelen şeyler.
beşarat: beşaretler, müjdeler.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
bürhan-ı nurani: nurlu delil, parlak delil.
cevelân: dolaşma, dolanma, gezinme.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
dest-i itiraz: itiraz eli.
deveran: dönme, dönüp dolaşma.
gayp: gizli olan, görünmeyen şeyler ve âlemler.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
had: sahip olunan makam sınırı; seviye; yetki.
hakkanîyet: hak ve adaletle uygunluk, hak ve doğruluktan ayrılmama.
hevâtif: hatifler, gayptan işitilen sesler.
icabet: davete gitme, davete uyuma.
inşikak-ı kamer: ayın ikiye bölünmesi, ayın yarılanması; Hz. Peygamberin müşriklere karşı göstermiş olduğu ayın yarlıp ikiye ayrılma mu'cizesi.
irhasat: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliğinden evvel meydana gelen ve peygamber olacağına işaret eden harika hâller, belirtiler.
irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.
kable'n-nübüvvet: peygamberlik öncesi, peygamberlik verilmeden önce.
kelime-i mübareke: mübarek söz, hayırlı söz.
keza: böylece, aynı şekilde.
kütüb-i semaviye: semavi kitaplar, vahye dayanan, Allah'ın gönderdiği kutsal kitaplar; Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an-ı Kerim.
mecma-i aleyh: hakkında birleşilen ve bir görüşte toplanılan şey.
meslek: gidiş, tutulan yol, sistem.
meşrep: gidiş, hareket tarzı, tavır, tutum, meslek.
Mevlevî: Mevlevîlik tarikatine mensup kimse.
musaddak: tasdik edilmiş, doğrulanmış, doğruluğu kabul edilmiş.
mücehhez: teçhiz edilmiş, cihaz-

kelime-i mübareke, meşrepleri, meslekleri, an'aneleri mütehalif, mütebayın insanların ağızlarında Mevlevîler gibi semavî deveran ve cevelân ediyor.

Binaenaleyh, gayr-i mütenahi şahitlerin tasdikiyle hak ve hakkaniyeti tahakkuk eden bir davaya, hiçbir vehmin haddi değildir ki, ona dest-i itirazı uzatabilsin.

İkinci Reşha

Arkadaş!

Tevhidi ispat ve nev-i beşeri irşat eden o nuranî bürhan, biri sağında, diğeri solunda, biri mütevatir, diğeri mecma-ı aleyh bulunan nübüvvet ve velâyetle mücehhezdir. Ve aynı zamanda, "irhasat" denilen kable'n-nübüvvet kendisinden zuhur eden harika hâllerin rumuzatıyla ve kütüb-i semaviyenin beşaratıyla ve "hevâtif" denilen gayptan verilen tebşirat-ı müteaddide ile musaddaktır.

Ve keza, o bürhan-ı nuranîden zuhur eden inşikak-ı kamer, parmaklarından fışkıran sular, ağaçların onun davetine icabetleri, duasının akabinde yağmurun nüzulü, pek az bir yemekten çokların yiyip doymaları ve kurt, ceylân, deve, taş ve sairenin konuşmaları gibi mu'cizelerinin delâlet ve şahadetiyle, tasdik edilmiş bir Zattır (a.s.m.).

landırılmış, donatılmış.

mütebayın: birbirine uymayan, uyumsuz, muhalif, zıt, aksi.

mütehalif: birbirine uymayan, değişken.

mütevâtir: yalan söylemekte birleşmeleri aklın kabul etmeyeceği bir topluluğun verdiği haber.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah elçiliği.

nüzul: inme, iniş, gökten dünyaya geliş.

reşha: sızıntı, damla.

rumuzat: rumuzlar, işaretler.

semavî: dinî, Allah tarafından gelen.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

tahakkuk: gerçekleşme, kesinleşme.

tasdik: bir şeyin veya kimse-

nin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

tebşirat-ı müteaddide: pek çok müjdeler.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.

velâyet: velîlik, ermişlik, Allah dostluğu.

vesaire: ve başkaları, bunun gibileri.

zat: kişi, şahıs.

zuhur: görünme, belli olma, ortaya çıkma.

Ve keza, dünya ve ahiret saadetlerini temine kâfil ve kâfi olan şeriatı, nübüvvetini tasdik ve ispata kâfidir. Geçen derslerde şems-i şeriatından bazı şuaları gördük; tatvil-i kelâmı mucip tekrarları lâzım değildir.

Üçüncü Resha

Arkadaş!

O zat (a.s.m.), “delâil-i afakiye” denilen haricî delillerle musaddak olduğu gibi, “delâil-i enfüsiye” denilen, zâtında ve nefsinde sabit delil ve işaretlerle dahi musaddaktır. Çünkü o zat şems gibidir; zâtını zâtıyla ziyalandırarak gösterir. Meselâ, bütün ahlâk-ı hamidenin en yüksekleri o zatta içtima etmiş olduğuna bütün âlem şahadet ediyor. Ve keza, en nezih hasletleri ve huyları ve en yüksek seciyeleri cami bir şahsiyet-i maneviye sahibi olduğuna icma vardır. Ve keza, o zâtın en yüksek derecede bulunan züht ve takva ve ubudiyeti, şahadetleriyle, malik olduğu kuvve-i imaniye ile musaddaktır. Ve keza, siyer-i nebeviyenin şahadetiyle, derece-i vüsuku ve kemal-i ciddiyet ve metaneti ve bütün işlerinde ve harekâtında kuvve-i emniyeti, hakka mütemessik ve hakikate salik olduğuna tasdik eden kat’î delillerdir.

Evet, yaprakların yeşilliği, çiçeklerin taravet ve güzelliği ve semerelerin tazeliği, ağacın canlı, hayatlı, hayy olduğuna sadık şahittirler.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
ahlâk-ı hamide: övülmüş ahlâk.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
camî: toplayan, içine alan, kapsayan.
delâil-i afakiye: afaka ait deliller, kâinattaki deliller.
delâil-i enfüsiye: enfûsî deliller, vücudun gerek maddî ve gerek manevî yapısında olan

imana ait hükümleri ispat eden deliller.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
derece-i vüsuk: güvenilir olma derecesi.
hak: doğru, gerçek, hakikat.
hakikat: gerçek, doğru.
harekât: hareketler, davranışlar.
haricî: dışa ait, dış dünya ile ilgili.
haslet: güzel huy, iyi özellik.
hay: diri, sağ, canlı.

huy: yaratılıştan olan karakter, mizaç.
icma: fikir birliği etme.
içtima: toplanma.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kâfi: yeter, yeterli.
kâfil: kefil olan, bir işi yüklenen, üstüne alan.
kat’î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.
kemal-i ciddiyet: ciddiyetin son derecesi, tam bir ciddi-

yet.

keza: böylece, aynı şekilde.

kuvve-i emniyet: güven duygusu.

kuvve-i imaniye: iman kuvveti.

malik: sahip.

meselâ: örneğin.

metanet: metin olma, dayanıklılık, gayret.

mucip: icap eden, gerektiren.

musaddak: tasdik edilmiş, doğrulanmış, doğruluğu kabul edilmiş.

mütemessik: temessük eden, bir şeyi sınıksız tutan ve ona yapışan.

nefis: kişinin kendisi, şahsı.

nezih: temiz, pak, berî.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah elçiliği.

reşha: sızıntı, damla.

saadet: mutluluk.

sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.

sadık: doğru, gerçek; sözünde, vaadinde, işinde doğru olan.

salik: bir yola giren, bir yolda giden, bir yolu takip eden.

seciye: karakter, huy, tabiat.

semere: meyve, yemiş.

siyer-i nebeviye: Hazret-i Peygamberin (a.s.m.) doğumundan vefatına kadar hayatının bütün safhalarını, bütün vasıflarını, faaliyetlerini, savaşlarını anlatan eser.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şahsiyet-i maneviye: manevî şahsiyet, manevî kişilik.

şems: güneş.

şems-i şeriat: şeriat güneşi.

şeriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.

şua: ışın, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.

takva: Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma, Allah’ın emirlerini tutup azabından korunma.

taravet: tazelik, körpelik.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

tatvil-i kelâm: sözü uzatma.

temin: sağlama.

ubudiyet: kulluk.

zat: kişi, şahıs.

ziya: ışık, aydınlık, nur.

züh: nefsi ve dünyevî arzuların terk etme, Allah korkusuyla günahlardan kaçınıp vaktini ibadetle geçirme, takva.

Dördüncü Resha

Arkadaş!

acıp: tuhaf, hayrette bırakan.
acz: zayıflık, güçsüzlük.
beniâdem: Ademoğulları, insanlar.
bizzat: kendisi, şahsen.
bu'd-i mekân: mekânın, yerin uzaklığı.
cem: toplama, biriktirme.
cevahir: cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar.
Ceziretü'l-Arab: Arap Yarımadası.
cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.
dair: alâkalı, ilgili.
düstur: kaide, esas, prensip.
emir: iş buyuran, emir veren.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
fenn-i hikmet: felsefe ilmi.
harika: olağanüstü.
hatib-i kudsi: kendisine vahyedilen İlâhî mesajları aktaran mukaddes, yüce hatip.
hayalât: hayaller, hülyalar.
hayalen: hayalî bir şekilde.
hilkat-i âlem: âlemin yaratılışı.
hitaben: hitap ederek, söyleyerek.
hutbe-i ezeliye: ezeli hutbe, Kur'ân-ı Kerim.
hüsn-i siret: iç güzellik, ahlâk ve huy güzelliği.
hüsn-i suret: dış güzellik; görünüş, şekil güzelliği.
irad: söyleme.
irşadat: irşatlar, uyarılar, doğru yolu göstermeler.
ittibaen: ittiba ederek, tâbi olarak, uyarak.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kitab-ı mu'cizülbeyan: açıklamaları ile akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan kitap.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
Medine-i Münevvere: nurlu Medine şehri.
mele-i âlâ: yüce âlem; Cenab-ı Hakka daha yakın olan büyük meleklerin toplandığı âlem.
mevcurat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
minber-i saadet: saadet kürsüsü,

Tûl-i zaman ve bu'd-i mekânın muhakemat-ı akliyyede tesiri çoktur. Maahaza, ¹ لَيْسَ الْخَيْرُ كَالْعَيَّانِ düsturuna ittibaeen, şu zaman ve muhitin hayalâtından çıkarak, tayy-i zaman ve mekân ile, hayalen Ceziretü'l-Arab'a gidelim ve Medine-i Münevvere'de nuranî ve yüksek minber-i saadetine çıkmış, nev-i beşere hitaben irşadatta bulunan o zat-ı muallâyı bizzat görüp, sözlerini dinlemeliyiz.

İşte hayalen oraya gittik. Bak, harika bir surette, hüsn-i suret ile hüsn-i sîreti cem eden o mürşid-i umumî, o hatib-i kudsi, cevahir dolu bir kitab-ı mu'cizülbeyan eline alarak, bütün insanlara mele-i âlâdan nazil olan bir hutbe-i ezeliyyeyi okuyor. Ve bütün beniâdemi ve cinleri ve mevcudatı dinletiyor.

Evet, pek büyük bir emirden haber veriyor. Hilkat-i âlemin acip muammasını açıyor. Kâinatın sırr-ı hikmetine dair tılsımı açıyor. Felsefe ve fenn-i hikmetin nev-i beşere, “Siz kimlersiniz? Nereden geliyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz?” diye irad ettiği akılları acz ve hayrette bırakan üç suale cevap veriyor.

1. Haber almak, görmek gibi olamaz.

makamı.

muamma: anlaşılmaz, çözülmemesi güç iş, anlamı gizli ve güç anlaşılır söz.

muhakemat-ı akliye: akli muhakemeler, karar vermek için akılla iyi düşünme, hüküm verme.

muhit: yöre, çevre.

mürşid-i umumî: herkese doğru yolu gösteren, onları irşat eden.

nazil: nüzul eden, inen.

nev-i beşer: insanoglu, insanlar.

nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.

reşha: sızıntı, damla.

sırr-ı hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki gayenin sırrı.

sual: soru.

suret: biçim, şekil, tarz.

tayy-i mekân: bir yere bir mekâna bağımlı olmaktan

kurtulma; mekânı, yeri atlatma.

tayy-i zaman: zamanı aşma, belli bir zaman sürecini atlatma, geçme.

tesir: etki.

tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sır.

tûl-i zaman: zamanın uzunluğu.

zat-ı muallâ: yüce, yüksek, saygıdeğer kişi.

Beşinci Reşha

Arkadaş!

Şu zat-ı nuranî (a.s.m.), mürşid-i imanî, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, bak nasıl neşrettiği hakikatin nuruyla, hakkın ziyasıyla, nev-i beşerin gecesini gündüze, kışını bahara çevirerek âlemde yaptığı inkılâpla âlemin şeklini değiştirerek nuranî bir şekle sokmuştur.

Evet, o zatın nuranî güzelliğiyle kâinata bakılmazsa, kâinat bir matem-i umumî içinde görünecekti. Bütün mevcudat birbirine karşı ecnebi ve düşman durumunda bulunacaktı. Cemadat birer cenaze suretini gösterecekti. Hayvan ve insanlar, eytam gibi zeval ve firakın korkusundan vaveylâlara düşeceklerdi. Ve kâinata, harekâtıyla, tenevvüyle ve tagayyüratıyla, nukuşuyla tesadüfe bağlı bir oyuncak nazarıyla bakılacaktı. Bilhassa insanlar hayvanlardan daha aşağı, zelil ve hakir olacaklardı. İşte o zatın telkin ettiği iman nazarıyla kâinata bakılmadığı takdirde, kâinat böyle korkunç, zulümatlı bir şekilde görünecekti. Fakat o mürşid-i kâmilin gözüyle ve iman gözlüğüyle bakılırsa, her taraf nurlu, ziyadar, canlı, hayatlı, sevimli, sevgili bir vaziyette arz-ı didar edecektir.

Evet, kâinat iman nuruyla matem-i umumî yeri olmaksızın çıkıp mescid-i zikir ve şükür olmuştur. Birbirine düşman telâkki edilen mevcudat, birbirine ahbap ve kardeş olmuşlardır. Cenaze ve ölü şeklini gösteren cemadat, ünsiyetli birer hayattar ve lisan-ı hâliyle Hâlık'ının âyâtını

ahbap: dostlar.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.
arz-ı didar: yüz gösterme, yüzünün güzelliğini gösterme.
âyât: işaretler, deliller; Allah'ın varlık ve birliğine işaret eden deliller.
bilhassa: özellikle.
cemadat: cansızlar, cansız

yaratıklar, katı cisimler.
cenaze: ölü.
ecnebi: yabancı.
eytam: yetimler, babaları ölmüş çocuklar.
firak: ayrılık.
hak: doğru, gerçek, hakikat.
hakikat: gerçek, esas.
hakir: aşağı, adî, itibarsız.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
harekât: hareketler, davranışlar.

hayattar: canlı, yaşayan.
iman: inanç, itikat.
inkılâp: değişme, dönüşme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
matem-i umumî: genel yas.
mescid-i zikir ve şükür: zikir ve şükür mescidi.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

mürşid-i imanî: iman konusunda yol gösteren, iman rehberi.
mürşid-i kâmil: en kâmil, en olgun irşat edici.
nazar: bakış.
neşir: herkese duyurma, yayma, tamim.
nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.
nukuş: nakışlar, resimler.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.
nurlu: ışıklı, parıltılı.
Resul-i Ekrem: çok cömert, kerim olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).
reşha: sızıntı, damla.
suret: biçim, tarz, görünüş.
tagayyürat: başkalaşmalar, değişmeler.
telâkki: kabul etme, bir görüşle bakma.
telkin: fikir aşılama, zihinde yer ettirme.
tenevvü: çeşitlenme, çeşit çeşit olma, çeşitlilik.
tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.
ünsiyet: alışkanlık, ülfet, dostluk.
vaveylâ: çığlık, feryat.
vaziyet: durum.
zat: kişi, şahıs.
zat-ı nuranî: nuranî, nurlu, nurlanmış zat; çevresine ışık saçan kimse.
zelil: zillete uğramış, hakir, aşağı tutulmuş, aşağılanmış.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.
ziya: ışık, aydınlık, nur.
ziyadar: ziyalı, ışıklı, parlak, aydınlık.
zulûmat: karanlıklar, dinsizlik, zulüm ve küfür.

abesiyet: faydasız, boş, lüzumsuz ve gayesiz oluş.

acz: zayıflık, güçsüzlük.

adem: yokluk, hiçlik.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

âyât-ı tekvinîye: kâinatta yaratılan varlıkların Cenab-ı Hakkın varlık ve birliğine olan işaretleri, delil oluşları.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

bostan: sebze bahçesi.

ehemmiyet: önem, değer, kıymet.

enbiya: nebîler, peygamberler.

esma-i îlâhiye: Allah'ın isimleri.

evliya: velîler, Allah dostları.

eytam: yetimler, babaları ölmüş çocuklar.

fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

garip: tuhaf, hayret verici.

hadis-i kudsi: kutsî hadis, manası Peygamberimize vahiy veya ilham edilen, sözü Peygamberimize ait olan hadis.

hâkimiyet: hâkim oluş, hükmediş, egemenlik.

Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

haşmet-i imaniye: imanın haşmeti, heybeti ve büyüklüğü.

hikmet-i Samedâniye: Samed olan Allah'ın hikmeti.

hilâfet: halifelik, Allah adına ve yine Onun izniyle yaratılmışlar üzerinde çeşitli tasarruflarda bulunma.

hülâsa: kısaca, sözün kısıası.

inkılâp: değişme, dönüşme.

istikbal: gelecek zaman.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

meal: anlam.

mezar-ı ekber: çok büyük mezar.

musahhar: boyun eğen, emir altına giren, istenilen hâle konulmuş.

mürşid-i harika: olağanüstü mürşit, mükemmel bir şekilde doğru yolu gösteren.

mütesekki: şikayette bulunan, şikayet eden.

natık: konuşan, söyleyen; bildiren, beyan eden.

nukûs: nakışlar, resimler.

nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.

Rabbânî: terbiye ve idare eden Cenab-ı Hakka ait.

sıfat: vasıf, nitelik.

suret: biçim, tarz, görünüş.

suud: yukarı çıkma, yükselme.

sükût: düşme, düşüş; suskunluk.

natık birer musahhar memuru şekline giriyorlar. Ağlayan, müteşekki ve eytam kıyafetinde görünen insan, ibadetinde zakir, Hâlik'ına şakir sıfatını takınıyor. Ve kâinatın harekât, tenevvüat, tagayyürat ve nukuşu abesiyetten kurtuluyor. Rabbanî mektuplar, âyât-ı tekvinîye sahifeler, esma-i îlâhiyeye aynalar suretine inkılâp ederler.

Hülâsa: İman nuruyla âlem öyle terakki eder ki, “Hikmet-i Samedâniye Kitabı” namını alıyor. Ve insan, zelil ve fakir ve âciz hayvanların sırasından çıkar; zaafının kuvvetiyle, aczinin kudretiyle, ubudiyetinin şevketiyle, kalbinin şuaıyla, aklının haşmet-i imaniyesiyle hilâfet ve hâkimiyetin zirvesine yükselmiştir. Hatta acz, fakr, ihtiyaç ve akıl onun sukutuna esbap iken, suud ve yükselmesine sebep olurlar. Zulmetli, karanlıklı bir mezar-ı ekber suretinde görünen zaman-ı mazi, enbiya ve evliyanın ziyasıyla ziyadar ve nuranî görünmeye başlar. Karanlıklı gece şeklinde olan istikbal, Kur'ân'ın ziyasıyla tenevvür eder, Cennetin bostanları şekline girer. Buna binaen, o zat-ı nuranî olmasa idi, kâinat da, insan da, her şey de adem hükmünde kalır, ne kıymeti olur ve ne ehemmiyeti kalırdı.

Binaenaleyh, bu kadar garip, acip, güzel kâinat için böyle tarifat ve teşrifatçı bir mürşid-i harika lâzımdır. Eğer bu zat (a.s.m.) olmasa idi kâinat da olmazdı” mealinde, ¹ **لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْآفَلَاقَ** olan hadis-i kudsi şu hakikati tenvir ediyor.

1. Sen olmasaydın [ya Muhammed], sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım. (Keşfü'l-Hafâ, 2:164, hadis no: 2123.)

şakir: Allah'ın verdiği nimetlere karşılık şükreden.

sevket: büyüklük, azamet, haşmet.

sua: ışın, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.

tagayyürat: tagayyürler, değişmeler, başkalaşmalar.

tarifat: tarifler, tanıtımlar.

tenevvüat: çeşitlenmeler, çeşit çeşit olmalar.

tenevvür: nurlanma, parlama, aydınlanma.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

terakki: yükselme, ilerleme.

teşrifat:

ubudiyet: kulluk.

zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.

zakir: zikreden, zikredici.

zaman-ı mazi: geçmiş zaman.

zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).

zat-ı nuranî: nuranî, nurlu, nurlanmış zat.

zelil: zillete uğramış, hakir, aşağı tutulmuş, aşağılanmış.

zirve: doruk, en tepe.

ziya: ışık, aydınlık, nur.

ziyadar: ziyalı, ışıklı, parlak, aydınlık.

zulmet: karanlık.

Altıncı Reşha

Arkadaş!

O hutbe-i ezeliyeyi okuyan zat, kâinatın kemalâtını keşfeden canlı bir güneştir; saadet-i ebediyeyi ihbar ve tebşir ediyor. Nihayetsiz rahmeti keşfetmiş, ilân ediyor. Saltanat-ı rububiyetin mehasininin dellâli ve esma-i İlâhiyenin gizli definelerinin keşşafıdır.

Evet, o zat (a.s.m.) vazifesi itibarıyla, hakkın bürhanı, hakikatin ziyası, hidayetin güneşi, saadetin vesilesidir. Şahsiyet ve hüviyet cihetiyle, muhabbet-i Rahmaniye'nin misali, rahmet-i Rabbaniye'nin timsali, hakikat-i insaniye'nin şerefi, şecere-i hilkatin en kıymettar ve kıymetli bahadar bir semeresidir. Tebliğ ettiği dini de harika bir sür'atle şark ve garbı ihata etmiş, nev-i beşerin beşte biri kabul etmiştir. Acaba, böyle bir zatın davalarında nefis ve şeytanın münakaşa ve itirazlarına bir imkân var mıdır?

Yedinci Reşha

Arkadaş!

O zatı harekete getirip o inkılâpları kendisine yaptıran ancak bir kuvve-i kudsiyedir. Evet, bilhassa Ceziretü'l-Arab'da yaptığı inkılâp ve icraata bak:

O sahralarda, o çöllerde âdetlerini muhafazada çok mutaassıp ve asabiyetlerinde fevkalâde inatçı ve kasavet-i kalp ve merhametsizlikte emsalsiz ve hatta diri diri

âdet: görenek, usul, alışkanlık.
asabiyet: aşırı taraftarlık.
bahadar: kıymetli, değerli.
bilhassa: özellikle.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
Ceziretü'l-Arab: Arap Yarımadası.
cihet: yön.
dava: takip edilen fikir, iddia.
define: kıymet ve değeri yüksek olan şey, hazine.
dellâl: ilan eden, bir haberi duyurmak için yüksek sesle

bağırarak dolaşan kimse.
emsalsiz: benzersiz.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
fevkalâde: olağanüstü.
garp: güneşin battığı taraf, batı.
hak: doğru, gerçek, hakikat.
hakikat: gerçek, doğru.
hakikat-ı insaniye: insanın hakikati, gerçeği.
harika: olağanüstü.
hidayet: doğru olan, hak olan.

hutbe-i ezeliye: ezeli hutbe, Kur'an-ı Kerim.
hüviyet: benlik, kimlik.
icraat: işler.
ihata: kuşatma, içine alma.
ihbar: haber verme, bildirme.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
imkân: mümkün olma, olabilirlik.
inkılâp: değişme, dönüşüm, köklü değişme.
itibarıyla: yüzünden, dolayısıyla, bakımından.

itiraz: kabul etmediğini belirtip karşı çıkma.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kasavet-i kalp: kalp katılığı, merhametsizlik.

kemalât: faziletler, kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

kesif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.

keşşaf: keşfeden, gizli bir şeyi meydana çıkaran.

kıymet: değer.

kıymettar: kıymetli, değerli.

kuvve-i kudsiye: kudsi kuvvet, Allah'ın sırlarının kendisinde gözüktüğü peygamberlerin, velilerin kuvveti.

mehasin: güzellikler, iyilikler.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

misal: benzer, örnek.

muhabbet-i Rahmaniye: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi olan Allah'ı kalben sevmek.

muhafaza: koruma.

mutaassıp: eski âdet ve geleneklerine aşırı bağlı olup, yenilik kabul etmeyen.

münakaşa: tartışma.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

rahmet-i Rabbaniye: terbiye ve idare eden Allah'ın rahmeti, merhameti ve şefkati.

reşha: sızıntı, damla.

saadet: mutluluk.

saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.

sahra: büyük çöl, geniş saha.

saltanat-ı rububiyet: kâinatı terbiye ve idare edici olan Allah'ın saltanatı.

semere: meyve, güzel netice.

sür'at: çabuk olma, hızılık.

şahsiyet: kişilik.

şark: güneşin doğduğu yön, doğu.

şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.

şeref: manevî büyüklük, yücelik, onur.

tebliğ: dinî bir emrin yaratılmışlara duyurulması; peygamberlerin Allah'ın emrini kullara bildirmeleri ve hakka davet etmeleri.

tebşir: müjde verme, müdeleme.

timsal: örnek, numune.

vazife: görev.

vesile: aracı, vasıta.

zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).

zıya: ılık, aydınlık, nur.

kızlarını toprağa gömüp öldürürlerken müteessir bile olmayan pek çok vahşî kavimler oturmakta idiler. O zat-ı nuranî, kısa bir zamanda, o kavimlerin ahlâk-ı seyyiele-rini kaldırarak ahlâk-ı hasene ile tebdil ettirdi. Hatta, o zat-ı mürşidin (a.s.m.) telkin ettiği iman nuru sayesinde, o vahşî insanlar, insan âleminde insanlara muallim oldular. Ve medeniyet dünyasında, medenîlere üstat oldular. O zatın (a.s.m.) şu kadar geniş ve azîm saltanatı, yalnız zahirî bir saltanat değildir. Daha geniş ve daha derin yerde saltanat-ı bâtinîyesi vardır ki, bütün kalpleri ve akılları kendisine cezp ve celp etmiştir. Ve bütün ruhları ve nefisleri teshir etmiştir ki, kalplere mahbup, akıllara muallim ve tenvir edici ve nefislere mürebbî ve ruhlara sultan olmuş ve olmaktadır.

Sekizinci Reşha

Arkadaş!

Bilirsin ki, sigara gibi küçük bir âdeti, bir şeyi tiryaki-sinden ref etmek pek zahmettir. Hatta büyük bir hâkim, büyük bir azimle, küçük bir kavimde itiyat edilen bir hasleti kaldırmakta büyük müşkülâta rast gelir. Hâlbuki bu zat-ı nuranî, pek çok âdetleri, pek çok asabî, inatçı kavimlerden, cüz'î bir kuvvetle, kısa bir zamanda kaldırarak, yerlerini yüksek, nezih ahlâk ve âdetlerle doldurmuştur.

Evet, Hazret-i Ömer İbnü'l-Hattab'ın (radiyallahü teâlâ anh) İslâmiyetten evvel ve sonraki hâlleri bu meseleye güzel bir misaldir. Bunun gibi, icraat-ı esasiyesinden

âdet: görenek, usul, alışkanlık.
ahlâk-ı hasene: güzel ahlâk, güzel huy.
ahlâk-ı seyyie: çirkin ahlâk, kötü huylar.
âlem: insanlar, halk.
asabi: sinirli, öfkeli.
azim: niyetli, kesin kararlı.
cezp: çekme, çekiş, kendine çekmek.
cezp: kendine doğru çekme, çekilme.
cüz'î: küçük, az.
evvel: önce.
hâkim: memleketi idare eden, hükümdar.
haslet: huy, özellik.
icraat-ı esasiye: asla, esasa, temel inanç ve davranışlara ait faaliyetler, çalışmalar.
iman: inanç, itikat.
itiyat: âdet edinme, alışkanlık hâline getirme, alışkanlık.
kavim: millet; aralarında dil, âdet, örf, kültür birliği olan insan topluluğu.
mahbup: sevgili, sevilen, muhabbet edilen.
medenî: hayat tarzı, bilgi seviyesi bakımından yüksek durumda bulunan.
mesele: konu.
misal: örnek.
muallim: ders veren, öğretmen.

mürebbî: terbiye eden, besleyip büyüten Allah.
müşkülât: müşküller, güçlükler, zorluklar.
müteessir: teessüre kapılan, hüznü, kederli, mahzun.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nezih: temiz, pak, berî.
nur: aydınlık, parlak, ışıltı.
radiyallahü anh: Allah ondan razı olsun.
ref: kaldırma, giderme.
reşha: sızıntı, damla.
ruh: can.
saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.
saltanat-ı bâtinîye: görünmeyen, gizli ve iç âlemlerdeki saltanat.
tebdil: değiştirme, dönüştürme.
telkin: fikir aşılama, zihinde yer ettirme.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.
teshir: cebzetme, kendine

bağlama, emri altına alma.
tiryaki: bir şeye vazgeçemeyecek derecede alışmış olan.
üstat: öğretici, öğretmen.
vahşî: merhametsiz, duyumsuz; medenîleşmemiş, barbar.
zahiri: görünürde.
zahmet: zor, güç.
zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).
zat-ı mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren zât, kişi.
zat-ı nuranî: nuranî, nurlu, nurlanmış zat.

binlerce harikalar vardır. O zatın, o zamandaki icraatına harika diyoruz. Acaba bu zamanın yüzlerce feylesofları, o zamanda, o vahşetâbâd cezireye gidip, pek uzun zamanlarda o vahşileri ıslah için çalışsalar, o zat-ı mürşidin bir senede muvaffak olduğu kadar, onlar elli senede muvaffak olabilirler mi? Hâşâ!

Dokuzuncu Reşha

Arkadaş!

Aklı başında olan bir adam münazaralı davalarda yalan söyleyemez. Çünkü, bilahare yalanının açığa çıkıp mahcup olmasından korkar. Ve keza, bir insan yalan söylediği takdirde, pervasız, lâubalî bir tarzda söyleyemez. Ve keza, serbest, heyecanlı söylenmesine girişmez; velev adî bir mesele, küçük bir cemaat içinde, küçük bir vazifede bulunan küçük bir şahıs olsun. Acaba büyük bir vazifeyle vazifedar, pek büyük bir meselede, pek büyük bir şeref ve haysiyet sahibi, pek büyük bir cemaat içinde, pek şedit hasımların karşısında iddia ettiği bir davada yalan ve hilâf-ı hakikat söyleyebilir mi?

İşte, o zat-ı nuranî, okuduğu o hutbe-i ezeliyeyi öyle bir tarzla okuyor; ne tereddüdü var, ne hicabı, ne korkusu var, ne teessürü... Hem samimî bir safa-i kalple, halis bir ciddiyetle, hasımlarının damarlarına dokundurmak üzere, akıllarını tezyif, nefislerini tahkir edip izzetlerini kırıyor. Acaba böyle bir davada, böyle bir makamda,

adi: basit, bayağı, sıradan.
bilahare: sonra, sonradan, sonraları.
cemaat: topluluk.
cezire: ada.
ciddiyet: ciddilik.
dava: iddia.
dava: takip edilen fikir, iddia.
feylesof: felsefe ile uğraşan, filozof.
halis: saf, samimî.
harika: olağanüstü vasıflar taşıyan ve hayranlık hissi uyandıran.

hasım: düşman, rakip.
hâşâ: asla, kat'iyen, öyle değil, Allah göstermesin.
haysiyet: itibar, şeref, kıymet.
hicap: perde, örtü; utanma duygusu.
hilâf-ı hakikat: gerçeğe ve hakikate zıt, aykırı.
hutbe-i ezeliye: ezeli hutbe, Kur'ân-ı Kerîm.
ıslah: iyi duruma getirme, iyileştirme, düzeltme.
icraat: işler.

iddia: davaya kalkışma, dava etme.
izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.
keza: böylece, aynı şekilde.
lâubalî: korku ve çekinmesi olmayan, saygısız, pervasız.
mahcup: utanan, utanmış.
makam: yer, mevki.
mesele: konu.
muvaffak: başaran, başarmış, başarılı.
münazara: bir konu üzerinde belli kurallara uyularak yapı-

lan tartışma.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

perva: çekinme, sakınma, çekingenlik.

reşha: sızıntı, damla.

safa-i kalp: yürek ferahlığı, kalbin manevî kirlilerden arınmış ve sevinç içerisinde olması.

samimî: içten, candan, gönülden.

şedit: şiddetli.

şeref: manevî büyüklük, yücelik, onur.

tahkir: hakaret etme, küçük görme, şeref ve haysiyetini incitme.

tarz: biçim, şekil.

teessür: kederlenme, üzülmeye, acı duyma.

tereddüt: kararsızlık, şüphede kalma.

tezyif: zayıfla çıkarma, çürütme.

vahşetâbâd: çok ıssız, korku ve ürkeklik veren yer.

vahşi: merhametsiz, duygusuz; medenileşmemiş, barbar.

vazife: görev.

vazifedar: vazifeli.

velev: olsa da bile, hatta, ister.

zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m).

zat-ı mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren zat, kişi.

zat-ı nuranî: nuranî, nurlu, nurlanmış zat.

böyle bir şahıstan zerre miskal bir hilenin bu meseleye karışmasına imkân var mıdır? Hâşâ! ¹ اِنَّهُوَ الْاَوْحٰى يُّوحٰى

Evet, hak hileye muhtaç değil; hakkı söylemekte hile ve iffal ihtimali yoktur. Hakikati gören bir nazar halkı iffal etmez, hilâf-ı hakikat söylemez, hayalle hakikati temyiz eder; aralarında iltibas olamaz.

Onuncu Resha

Arkadaş!

O zat-ı mürşit, nev-i beşeri korkutmak için pek müthiş hakikatlerden bahsediyor. Ve insanları tebşir için, kalplerini cezp ve akılları celp eden meselelerden haber veriyor.

Yahu! Hakaik ve garaibi keşif için insanlarda öyle bir sevk, öyle bir merak vardır ki, garip bir hakikati keşif yolunda canlarını, mallarını feda ediyorlar. Bu zatın (a.s.m.) keşif ve ihbar ettiği hakaika niçin ehemmiyet vermiyorlar? Hâlbuki, bütün enbiya ve evliya ve sıddıkın gibi ehl-i şuhut ve ashab-ı ihtisas, bilittifak o zatı tasdik etmiş ve ediyorlar.

Bu zat (a.s.m.), öyle bir Sultanın şununundan bahsediyor ki, kamer Onun mülkünde bir sinek gibidir. Acip harikalardan bahsettiği gibi, pek müthiş infilâk ve inkılâplardan da haber veriyor. Bakınız, o hutbe-i ezeliyede,

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ² اِذَا السَّمَاءُ اِنْفَطَرَتْ ³ اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ

1. O ancak kendisine vahyolunanı söyler. (Necm Suresi: 4).

2. Güneş dörülüp toplandığında (Tekvir Suresi: 1)

3. Gök yarıldığı zaman (İnfitar Suresi: 1)

miskal: bir buçuk dirhemlik ağırlık ölçüsü.

müthiş: dehşet veren, ürküten, dehşetli, korkunc.

nazar: bakış.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

resha: sızıntı, damla.

sıddıkın: sıddıklar, doğru söz-

lü olanlar, samimiyetle iman etmiş olan ve bunun gereğine tam olarak uyanlar.

sevk: şiddetli arzu, aşırı istek ve heves.

suun: işler, fiiller.

tasdik: bir şeyin veya kimse- nin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

tebşir: müjde verme, müjdeleme.

temyiz: inceleyip seçme, ayırdetme.

zat: ululuk sahibi kişi, şahıs.

zat-ı mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren zat, kişi.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.

ashab-ı ihtisas: uzmanlaşmış kişiler, uzmanlık sahipleri.

bilittifak: ittifakla, beraberce, elbirliğiyle.

celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.

cezp: kendine doğru çekme, çekilme.

ehemmiyet: önem, değer, kıymet.

ehl-i şuhut: kâinata tevhit delillerini aynen seyreden, ilâhî ve gizli sırlarını Hakkın izni ile gören şuhut ehli, velî.

enbiya: nebîler, peygamberler.

evliya: velîler, Allah dostları.

feda: uğruna verme.

garaip: tuhaf, şaşılacak, hayret edilecek şeyler.

garip: tuhaf, hayret verici.

hak: doğru, gerçek, hakikat.

hakaik: hakikatler, doğrular, gerçekler.

hakikat: gerçek, doğru.

harika: olağanüstü.

hâşâ: asla, kat'iyen, öyle değil, Allah göstermesin.

hilâf-ı hakikat: gerçeğe ve hakikate zıt, aykırı.

hile: aldatmaya yönelik düzen, desise.

hutbe-i ezeliye: ezeli hutbe, Kur'ân-ı Kerîm.

iğfal: yanıltma, gaflete düşürerek kandırma, aldatma.

ihbar: haber verme, bildirme.

ihimal: olabirlik.

iltibas: birbirine benzeyen yerleri şaşırp karıştırmak.

imkân: mümkün olma, olabirlik.

infilâk: patlama, şiddetli patlama.

inkılâp: değişme, dönüşüm, köklü değişme.

kamer: ay.

keşif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.

mesele: konu.

¹ زَلْزَلَهَا gibi tilâvet ettiği ayetlere dikkat ediniz. Ve beşer için öyle bir istikbalden haber veriyor ki, dünyevî istikbal ona nispeten bir katre hükmündedir. Ve öyle bir saadetten müjde veriyor ki, dünya saadetleri ona nazaran rüyalar gibi olur.

Evet, bu kâinatın perdesi altında çok acaip şeyler vardır, bizleri bekliyorlar; biz de onları intizar ediyoruz. Binaenaleyh, o acaibi görüp bize keyfiyetlerini hikâye etmek için harikulâde bir insan lâzımdır ki, o harika garai-bi görsün ve gördüğü gibi bize de söylesin.

Ve keza, o zat, Hâlık'ımızın bizden talep ettiği şeylerden bahsediyor ve çok hakikatlerden, meselelerden haber veriyor ki, onlardan kurtuluş yoktur. Feyâ acaba! Ekser-i nâs neden böyle hak şeylerden göz yumuyorlar, hakikatlerden kulak tıkıyorlar?

Ön Birinci Reşha

Arkadaş!

Şu minber-i âlîde hutbe-i ezeliyeyi okuyan ve şahsiyet-i maneviyesiyle bizlere, meşhut ve yüksek şunatıyla âlemde meşhur olan zat-ı nuranî (a.s.m.), vahdaniyet-i İlâhiyeye bir bürhan-ı sadık-ı natık ve tevhidin hakikat olduğuna bir delil-i hak ve saadet-i ebediyenin de vücuda gelmesine kat'î bir delil ve zahir bir bürhandır. *Ve keza, o zat, insanları hidayete davet etmekle saadet-i ebediyenin husulüne sebep olduğu gibi, vusulüne de sebeptir.*

1. Yer müthiş bir sarsıntıyla sarsıldığında... (Zilzal Suresi: 1).

acaip: şaşırtıcı ve hayret verici şeyler.
acayip: şaşırtıcı ve hayret verici şeyler.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
beşer: insan, insanlık.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bürhan: delil, ispat, hüccet.

bürhan-ı sadık-ı natık: konuşan, konuştuğunda sözü doğru olan delil; sözünde yalan olmayan Allah'ın varlığını sözleriyle ve fiilleriyle ispat eden Hz. Muhammed (a.s.m.).
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
delil-i hak: Cenab-ı Hak'ın doğru sözlü delili.
dünyevî: dünyaya ait.
ekser-i nâs: insanların çoğu.

feyâ acaba:
garaip: tuhaf, şaşılacak, hayret edilecek şeyler.
hak: doğru, gerçek, hakikat.
hakikat: gerçek, doğru.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
harika: olağanüstü.
harikulâde: olağanüstü.
hidayet: doğru olan, hak olan.

husul: olma, meydana gelme.
hutbe-i ezeliye: ezeli hutbe, Kur'an-ı Kerim.
hükmünde: değerinde, yerinde.
intizar: bekleme, gözleme.
istikbal: gelecek zaman.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kat'i: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.
katre: damla.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hâl, durum, iç yüz.
keza: böylece, aynı şekilde.
mesele: konu.
meşhur: tanınmış, şöhretli, ünlü.
meşhut: gözle görülen, müşahade olunan.
minber-i âlî: yüce, yüksek minber.
nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.
nispeten: nispetle, kıyaslayarak.
reşha: sızıntı, damla.
saadet: mutluluk.
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.
şahsiyet-i maneviye: manevî olarak bir yerde bulunma, hüküm sürme.
şunat: suunlar, keyfiyetler, hal-ler; işler.
talep: isteme, dileme.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
tilâvet: Kur'an'ı usulüne uygun olarak, güzel sesle ve anlamını düşünerek okuma.
vahdaniyet-i İlâhiye: İlâhî birlik, Allah'ın bir, tek olması.
vusul: ulaşma, erişme, yetişme.
zahir: açık, aşikâr.
zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).
zat-ı nurani: nuranî, nurlu zat; ışık saçan, çevresini aydınlatan kimse.

*Ve keza, o zat, duasıyla, ubudiyetiyle o saadetin vücudu-
na ve icadına vesiledir.*

Evet, bak: O zat nev-i beşere imamdır. Mescidi yalnız Ceziretü'l-Arab değildir, küre-i arzdır. Cemaati de yalnız o zamanın insanları değildir. Belki Âdem zamanından kıyamete kadar her bir asrın halkı bir saf olup, bütün asırlar safları onun arkasında, onun duasına “Âmin” diyorlar.

Bilhassa, o zat, o cemaat-i uzmada umum zevi'l-hayatta şamil pek şedit bir ihtiyac-ı azîm için dua eder. Ve onun duasına, yalnız o cemaat değil, belki arz ve sema ve bütün mevcudat “Âmin” söyler. Yani, “Yâ Rabbena! onun duasını kabul eyle. Biz de o duayı ediyoruz. Biz de onun talep ettiğini talep ediyoruz.” Bilhassa, o cemaat-i uzma önünde kırdığı namazda, öyle bir tazarru ve tezellül ile, öyle bir iştiyakla, öyle bir hüznle niyaz ve dua eder ki, kâinat bile heyecana gelir, o zatın duasına iştiyak eder. Evet, öyle bir maksat için niyaz eder ki, eğer o maksat husule gelmezse, yalnız mahlûkat değil, âlem bile kıymetsiz kalır, esfel-i safiline düşer. Çünkü, o zatın matlubuyla mevcudat yüksek kemalâta erişir.

Acaba o zat, o matlûbu kimden istiyor?

Evet, öyle bir Zattan talep eder ki, en gizli ve en küçük bir hayvanın cüz'î bir ihtiyacı için lisan-ı hâliyle yaptığı duayı işitir, kabul eder, ihtiyacını yerine getirir. Ve keza, en edna bir emeli, en edna bir gaye için, en edna bir zihayatta görür ve onu ona yetiştirmekle ikram ve

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

âmin: Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!" anlamında duanın sonunda söylenir.

arz: yer, dünya.

asır: yüzyıl.

bilhassa: özellikle.

cemaat: topluluk, aralarında çeşitli bağlar bulunan insanlar topluluğu.

cemaat-i uzma: çok büyük cemaat, en büyük topluluk.

Ceziretü'l-Arab: Arap Yarımadası.

cüz'î: az bir parça.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

edna: en aşağı, en basit, en küçük.

emel: şiddet arzu, ümit.

esfel-i safilin: aşağıların en aşağısı, Cehennem'in en aşağı tabakası.

gaye: maksat, hedef.

husul: olma, meydana gelme.

hüzün: keder, tasa, gam.

icat: vücûda getirilme, yoktan var edilme.

ihtiyac-ı azîm: büyük bir ihtiyaç.

ikram: bağış, ihsan, bir şey sunma.

imam: önde ve ileride olan, delil, rehber.

istirak: katılma, ortak olma.

istiyyak: aşırı isteme, çok fazla arzu etme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kemalât: faziletler, kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

keza: böylece, aynı şekilde.

kiyamet: bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.

kiymet: değer.

küre-i arz: yer küre, dünya.

lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

maksat: gaye.

matlûp: talep edilen, istenilen şey.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

nev-i beşer: insanoglu, insanlar.

niyaz: yalvarma, yakarma.

saadet: mutluluk.

saf: dizi, sıra.

sema: gökyüzü, gök.

şamil: içine alan, kapsayıcı.

şedit: şiddetli.

talep: isteme, dileme.

tazarru: yalvarma, Allah'a

huşû içinde yalvarma.

tezellül: kendini hor ve hakir gösterme.

ubudiyet: kulluk.

umum: bütün, herkes.

vesile: aracı, vasıta.

yâ Rabbena: Ey bizim Rabbimiz.

zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m).

zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

zihayat: hayat sahibi.

merhamet eder. Bu duaların neticesinde yapılan terbiye ve tedbirler öyle bir intizamla cereyan eder ki, o terbiyelerin ancak bir Semî ve Basîr, bir Alîm ve Hakîm'den olduğuna şüphe bırakmaz.

Acaba o zat, o minberde Arşa müteveccihen ellerini kaldırarak yaptığı dua ile ne istiyor ki bütün mahlûkat “Âmin” söylüyor?

Evet, o zat, Cenab-ı Hakkın rızasını ve Cennette mülâkat ve rû'yetiyle saadet-i ebediyeyi istiyor. Bu istenilen şeylerin icadına rahmet, hikmet, adalet gibi sayısız esbab olmadığı takdirde, o zat-ı nuranînin tek duası ve tazarru ile niyaz etmesi, Cennetin icadına ve itâsına kâfidir. Binaenaleyh, o zatın risaleti, imtihan ve ubudiyet için şu dünyanın kurulmasına sebep olduğu gibi, o zatın ubudiyetinde yaptığı dua, mükâfat ve mücazat için dâr-ı ahiretin icadına sebep olur.

Evet, bu yüksek intizam ve geniş rahmet ve güzel sanat ve kusursuz cemal ile zulüm ve çirkinlik arasında tezat vardır; içtimaları mümkün değildir.

Evet, edna bir sesi, edna bir kimseden, adî bir iş için işitip kabul etmekle, en yüksek bir savtı, en büyük bir iş için işitip kabul etmemek, emsalsiz bir kubuh ve çirkinlik ve bir kusurdur. Bu ise mümkün değildir. Çünkü, hüsn-i zatî, kubh-i zatîye inkılâp eder. İnkılâb-ı hakaik ise muhaldir.

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, düzenli ve dengeli oluş.
adî: basit, bayağı, sıradan.
Alîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.
âmin: Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!" anlamında duanın sonunda söylenir.
Arş: tüm ilâhî isimlerin görüldüğü en yüce makam; Allah'ın katı.
Basîr: her şeyi görüp bilen, tam, eksiksiz ve kusursuz gö-

ren Allah (c.c.).
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cemal: güzellik, Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile tecellisi.
cereyan: olma, meydana gelme.
dâr-ı ahiret: ahiret yurdu.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
edna: en aşağı, en basit, en küçük.
emsalsiz: benzersiz.
esbab: sebepler, vasıtalar.
Hakîm: her şeyi bir maksatla

uygun ve hikmetle yaratan, hikmet sahibi Allah.
hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.
hüsn-i zatî: zatının güzelliği, bir şeyin zatında güzellik olması.
icat: vücuda getirilme, yoktan var edilme.
içtima: toplanma, bir araya gelme.
imtihan: deneme, sınam; Allah'ın çeşitli şekillerde kullanı denemesi.

inkılâb-ı hakaik: hakikatlerin değişmesi, dönüşmesi.
inkılâp: değişme, dönüşme.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
itâ: verilme.
kâfi: yeter, yeterli.
kubh-i zatî: zatında çirkinlik, bir şeyin zatında çirkin olması.
kubuh: çirkinlik.
kusur: eksiklik, noksan, özür.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.
muhal: imkânsız.
mücazat: bir suça karşı verilen ceza.
mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.
mülâkat: kavuşma, buluşma, birleşme.
müteveccihen: teveccüh ederek, yönelerek.
niyaz: yalvarma, yakarma.
rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.
rıza: razı olma, hoşnutluk.
risalet: elçilik, resullük, peygamber olarak gönderilme.
rûyet: görme, bakma, seyretme.
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.
savt: ses, seda.
Semî: gizli ve açık her şeyi işiten Cenab-ı Hak.
tazarru: yalvarma, Allah'a huşu içinde yalvarma.
tedbir: idare etme, çekip çevirme.
terbiye: besleyip büyütme, yetiştirme.
tezat: zıtlık, aykırılık.
ubudiyet: kulluk.
zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m).
zat-ı nuranî: nuranî, nurlu zat.
zulüm: haksızlık, eziyet, iskence.

On İkinci Reşha

Arkadaş!

O hatib-i mürşitten gördüğün, işittiğin kâfidir. Çünkü ahvalini tamamıyla ihata etmek mümkün değildir. Öyle ise, ondan sonra gelen asırların o zattan aldıkları feyizlere dikkat etmek üzere geri dönelim.

Bak arkadaş!

Bütün bu asırlar o Asr-ı Saadetin güneşinden Ebu Hanife, Şafii, Ebu Yezid-i Bistamî, Cüneyd-i Bağdadi, Abdülkadir-i Geylânî, İmam-ı Gazalî, Muhyiddin-i Arabî, Ebu Hasen-i Şazelî, Şah-ı Nakşibend, İmam-ı Rabbanî (radiyallahü anhüm ecmain) gibi binlerce nuranî ziyadar yıldızlar ayrılıp âlem-i beşeri tenvir etmişlerdir.

Meşhudatımızın tafsilâtını başka vakte tehir ederek, mu'cizat sahibi o Zat-ı Nuranî Aleyhissalâtu Vesselâma bir salâtüselâm getirelim:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى هٰذِهِ الدَّاتِ التُّورَانِيَّةِ الَّتِي اُنْزِلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ
الْحَكِيمُ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنَ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ اَعْنِي سَيِّدَنَا مُحَمَّدٌ
اَلْفُ اَلْفِ صَلَاةٍ وَّ اَلْفُ اَلْفِ سَلَامٍ بَعْدَ حَسَنَاتِ اُمَّتِهِ ﷺ عَلٰى مَنْ
بَشَّرَ بِرِسَالَتِهِ التَّوْرَةَ وَاَلْاِنْجِيلَ وَاَلزَّبُورَ وَاَبَشَّرَ بِنُبُوَّتِهِ الْاَرْهَاصَاتُ
وَهَوَاتِفُ الْجِنِّ وَاَوْلِيَاءُ الْاَنْسِ وَاَكْوَاعُنُ الْبَشَرِ وَاَنْشَقَّ بِاِشَارَتِهِ الْقَمَرُ
سَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ اَلْفُ اَلْفِ صَلَاةٍ وَّ اَلْفُ اَلْفِ سَلَامٍ بَعْدَ

1. Allah'ım! Kendisine, Rahman-ı Rahim'den, Arş-ı Azîm'den Kur'an-ı Hakîm'in indirildiği nuranî zata, yani Efendimiz Muhammed'e milyonlar salât ve milyonlar selâm eyle. Tevrat, İncil ve Zebur'un, risaletini müjdelediği; doğumu öncesinde ve anında görülen mu'cizelerin, sesleri duyulup kendileri görünmeyen cinnî hatiflerin, evliya insanların ve kâhinlerin, nübüvvetini müjdelediği; işaretleriyle ayın ikiye bölündüğü efendimiz ve seyyidimiz Muhammed'e ümmetinin iyilikleri adedince milyon salât ve milyon selâm olsun.

ahval: hâller, durumlar.

âlem-i beşer: insanlık âlemi.

aleyhissalâtu vesselâm: salât ve selam onun üzerine olsun.

Arş-ı Azîm: Cenab-ı Hakkın bütün varlık âlemlerini kuşatan hükümlerini icra ettiği büyük manevi makam.

asır: yüzyıl.

Asr-ı Saadet: saadet, mutluluk asrı; Peygamberimiz (a.s.m) ve Dört Halifenin yaşadığı devire verilen ad.

feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.

hatib-i mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren hatip.

hatif: kendisi görünmeyip sesi işitilen varlık; cin.

ihata: kuşatma, içine alma.

kâfi: yeter, yeterli.

kâhin: falcı, cinlerle ilişki kurup, onlardan bilgi sızdıran.

meşhudat: gözle görülen şeyler, müşahade edilenler.

mu'cizat: mu'cizeler, Allah tarafından verilip, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri büyük harika işler.

nuranî: nurlu, ışıkl, parlak, münevver.

nübüvvet: peygamberlik, Allah'ın

elçiliği.

radiyallahü anhüm ecmain: Allah onların hepsinden razı olsun.

reşha: sızıntı, damla.

salâtüselâm: salât ve selâm; Peygamberimiz Hz. Muham-

med'e (a.s.m.) memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.

tafsilât: tafsiller, açıklamalar, izahlar.

tehir: erteleme, sonraya bırakma.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

zat: kişi, şahıs.

zat-ı nuranî: nuranî, nurlu zat.

ziyadar: ziyalı, ışıkl, parlak, aydınlık.

أَنفَاسِ أُمَّتِهِ ۞ عَلَى مَنْ جَاءَتْ لِدَعْوَتِهِ الشَّجَرُ، وَنَزَلَ سُرْعَةً بِدُعَائِهِ
الْمَطَرُ، وَأَظْلَتَهُ الْغَمَامَةُ مِنَ الْحَرِّ وَشَبَعَ مِنْ صَاعٍ مِنْ طَعَامِهِ مِائَاتٌ
مِنَ الْبَشَرِ، وَنَبَعَ الْمَاءُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ كَالْكُوْثَرِ وَسَبَّحَ
فِي كَفِّهِ الْحَصَاةُ وَالْمَدْرُ وَأَنْطَقَ اللَّهُ لَهُ الضَّبُّ وَالطَّبْيُ وَالذِّئْبُ
وَالْجَزَعُ وَالذَّرَاعُ وَالْجَمَلُ وَالْجَبَلُ وَالْحَجَرُ وَالشَّجَرُ صَاحِبِ الْمَرْجِ
وَمَا زَاغَ الْبَصَرُ ۞ سَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا وَشَفِيعِنَا مُحَمَّدٌ أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ
وَأَلْفُ أَلْفِ سَلَامٍ بَعْدَ كُلِّ حُرُوفٍ أُمْتَشَكَلَةٍ فِي أَلْكَامَاتِ أُمْتَثَلَةٍ
بِإِذْنِ الرَّحْمَنِ فِي مَرَايَا تَمْوجَاتِ الْهَوَاءِ عِنْدَ قِرَاءَةِ كُلِّ كَلِمَةٍ مِنَ
الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ قَارِءٍ مِنْ أَوَّلِ النُّزُولِ إِلَى آخِرِ الزَّمَانِ وَاغْفِرْنَا
وَارْحَمْنَا يَا إِلَهَنَا بِكُلِّ صَلَاةٍ مِنْهَا ۞ آمِينَ آمِينَ آمِينَ¹

Arkadaş!

Risalet-i Ahmediyeyi ispat eden deliller pek büyük bir yekûn teşkil ediyor. On Dokuzuncu Söz namındaki risa- lemde o delillerden bir kısmı zikredilmiştir. O zatın izhar ettiği bine yakın mu'cizeleriyle Yirmi Beşinci Söz namın- daki eserimde tafsil edilen kırk vech-i i'caza baliğ olan Kur'ân, risalet-i Ahmediyeye (a.s.m.) şahadet ettiği gibi, bu kâinat da âyâtıyla o zatın nübüvvetine delâlet eder.

Evet, kâinatta yazılan sayısız ayetler Zat-ı Ehad'in vah- daniyetine şahadet ettikleri gibi, risalet-i Ahmediyeye de (a.s.m.) delâlet ve şahadet ederler.

1. Çağırmasıyla ağaçların yanına geldiği, duasıyla yağmurun sür'atle yağdığı, sıcağa karşı bu- lutun kendisine gölge yaptığı bir kilelik yiyeceğinden yüzlerce insanın doyduğu, parmak- ların arasından üç defa Kevser gibi suyun aktığı, avuçlarında kum ve çakıl taşlarının tesbih ettiği, Allah'ın, keleri, ceylânı, deveyi, dağı, taşı, ağacı kendisi için konuşturduğu, miracın ve "Gördüğü hâleri tam gördü de, göz ne şaşı, ne de başka bir şeye baktı" (Necm Suresi: 17), ayetinin sahibi, Efendimiz, Seyyidimiz, Sefaatçimiz Muhammed'e ümmetinin alıp verdiği nefesler sayısınca, milyon salât ve milyon selâm olsun. İlk indirdiği günden itibaren tâ kıya- mete kadar her okuyanın, okuduğunda hava dalgalarının aynalarında akseden Kur'ân ke- limelerinin her bir harfi adedince ona milyon salât ve milyon selâm olsun. Bu salâvatlar- dan her birisi hürmetine bizi bağışla, bize merhamet et, ey İlâhımız! Âmin, âmin, âmin.

âyât: işaretler, deliller; Al- lah'ın varlık ve birliğine işaret eden deliller.

ayet: Allah'ın varlığına delâlet eden şey.
baliğ: ulaşmış, erişmiş.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
delil: bir davayı ispata yara-

yan şey, burhan.
ispat: doğruyu delillerle göster- me.
izhar: ortaya koyma, açığa çıkar- ma, gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indiril- miş, semavî kitapların sonuncu- su.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların aciz kaldığı şey.
nam: ad.
nübüvvet: nebilik, peygamberlik, Allah elçiliği.
risalet-i Ahmediye: Peygamber Efendimizin (a.s.m.) peygamberli- ği.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı anlatma.
teşkil: oluşturma, şekillendirme.
vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı, Allah'ın bir oluşu.
vech-i i'caz: mu'cize yönü.
yekûn: toplam, tutar.
zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).
Zat-ı Ehad: tek ve hiçbir şeye muhtaç olmayan zat, Allah.
zikretmek: anmak, bildirmek.

ahval: hâller, durumlar.
âmm: genel, umumî.
baid: uzak, ırak.
camî: toplayan, içine alan, kapsayan.
cemal: güzellik.
cihet: yön.
cüz: kısım, parça.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
delîl: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
ecza: cüz'ler, parçalar, kısımlar.
ekmel: daha (en, pek) mükemmel, en olgun, kusursuz ve eksiksiz olan.
ezcümle: bu cümleden olarak.
ferd-i ferit: eşi, benzeri olmayan fert, seçilmiş zat.
garip: tuhaf, hayret verici.
habip: sevilen, sevgili.
hüsn-i sanat: sanat güzelliği.
imkân: mümkün olma, olabirlik.
istihsan: güzel bulma, beğenme.
istimal: kullanma.
izhar: ortaya koyma, açığa çıkarma, gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.
küllî: umumî, genel, bütün olan.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
makasîd: maksatlar, gayeler.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
medar: sebep, vesile.
muhabbet: sevgi, aşk derecesinde sevmek.
muhatab-ı has: özel muhatap.
muhatab: kendisine hitap olunan, söz söylenilen kimse.
muttasîf: vasıflandırılan, sıfatla-

Ezcümle: Kâinatta görünen hüsn-i sanat dahi risalet-i Ahmediyeye (a.s.m.) delâlet ve şahadet eden kat'î bir delildir. Zira, şu ziynetli masnuatın cemali, hüsn-i sanat ve ziyneti izhar eder. Sanat ve suretin güzelliği, Sâni'de güzelleştirmek ve ziynetlendirmek isteği mevcut olduğuna delâlet eder. Güzelleştirmek ve ziynetlendirmek sıfatları, Sâniin sanatına olan muhabbetine delâlet eder. Bu muhabbet ise, masnuatın en ekmeli insan olduğuna delildir. Çünkü o muhabbetin mazhar ve medarı insandır. İnsan dahi masnuatın en cami ve en garibi olduğundan, şecere-i hilkate bir semere-i şuuriyedir. İnsan bir semere gibi olduğu cihetle, kâinatın eczası arasında en cami ve baid bir cüzdür. İnsan zîşuur ve cami olduğu cihetle, nazarı âmm, şuuru küllî olur. Nazarı âmm olduğundan, şecere-i hilkatî tamamıyla görür; şuuru da küllî olduğundan, Sâniin makasîdini bilir. Öyle ise, insan Sâniin muhatab-ı hassıdır.

Evet, âmm ve şümullü olan nazar ve şuurunu Sâniin ibadetine ve muhabbetine sarf ve sanatını istihsan, takdir ve teşhirine tevcih ve nimetlerinin şükrüne istimal eden bir fert, verdiği nimetlere karşı şükür isteyen ve yarattığı mahlûkatı ibadete, şükre davet eden Sâniin has muhatap ve habibidir.

Ey insanlar! Zikredilen ahval ve şuuratla muttasîf olan Hazret-i Muhammed'in (a.s.m.) Sâniin o ferd-i ferit dediğimiz muhatab-ı hassı olmamasına imkân var mıdır? Ve tarihinizin gösterdiği nev-i beşerden en büyük insanlar

nan.

nazar: bakış, fikir.

nazar-ı âmm: umumî bakış, her şeyi incelikleri ile idrak edebilecek bakış açısı.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

risalet-i Ahmediye: Peygamber Efendimizin (a.s.m.) peygamberliği.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sarf: harcaması.

semere: meyve, güzel netice.

semere-i şuuriye: şuurlu, bilinçli meyve, netice.

suret: biçim, tarz, görünüş.

şahadet: şahit olma, şahitlik.

şahadet: açık alâmet, işaret.

şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.

şuunat: şuurunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

şuur: bir şeyin inceliklerini iyice idrak etme, anlayış.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme,

gerek dil ile, gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.

şümül: içine alma, kaplama, ihata etme.

takdir: kıymet verme, beğenme.

teşhir: ilan etme, herkese duyurma; sergileme.

tevcih: yöneltme, çevirme; mana verme, yorumlama.

zikretmek: anmak, bildirmek.

zîşuur: şuurlu, şuur sahibi.

zîynet: süs.

arasında bu makama daha lâayık diğey bir şahıs var mıdır?

Ey gözleri sağılam ve kalpleri kör olmayan insanlar! Bakınız, insan âleminde iki daire ve iki levha vardır:

• Birinci daire, *rububiyet dairesi*'dir; ikinci daire, *ubudiyet dairesi*'dir.

• Birinci levha, *hüsn-i sanat*'tır; ikinci levha ise, *tefekür ve istihsan*'dır.

Bu iki daire ile iki levha arasındaki münasebete bakınız ki, *ubudiyet dairesi bütün kuvvetiyle rububiyet dairesi hesabına çalışıyor. Tefekkür, teşekkür, istihsan levhası da bütün işaretleriyle hüsn-i sanat ve nimet levhasına bakıyor.*

Bu hakikati gözünle gördükten sonra, rububiyet ve ubudiyet dairelerinin reisleri arasında en büyük bir münasebetin bulunmamasına aklınca imkân var mıdır? Ve Sâniin makasidına kemal-i ihlâsla hizmet eden ubudiyet reisinin Sâni ile azım bir münasebeti ve kavi bir intisabı ve o intisapla her iki daire reisleri arasında bir muarefe ve mükâleme ve alışverişin olmamasına ihtimal var mıdır? Öyleyse, bilbedahe tahakkuk etti ki, *ubudiyet reisi, rububiyetin has mahbup ve makbulüdür.*

Ey insan! Bu süslü masnuatı enva-ı mehasinle tezyin eden ve bütün zıhayat olanların zevklerine, iştihalarına göre bu kadar nimetleri in'am eden Sâniin en kâmil, en

azım: büyük.
beyan: anlatma, açıklama, deliller göstererek ispatlama.
bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.
cemil: güzel.
enva-ı mehasin: çeşit çeşit güzellikler.
hakikat: gerçek, esas.
hüsn-i sanat: sanat güzelliğı.
ihtimal: olabirlik.
imkân: mümkün olma, olabirlik.
in'am: nimet verme, nimet-

lendirme, ihsan etme.
intisap: mensup olma, bağlanma, girme.
istihsan: güzel bulma, beğenme.
kâmil: olgun, mükemmel.
kavi: kuvvetli, güçlü.
kemal-i ihlâs: ihlâsın mükemmel oluşu, mükemmel ve kusursuz samimiyet, ihlâs.
lâyık: uygun, yakışır, münasip.
levha: manzara, görünüş.
mahbup: sevgili, sevilen, mu-

habbet edilen.
makam: büyük yer, mevki.
makasid: maksatlar, gayeler.
makbul: kabul edilmiş, geçerli, reddedilmeyen.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
muarefe: karşılıklı görüşme, tanışma; birbirini bilip tanıma.
mükâleme: konuşma.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
reis: başkan.
rububiyet: Cenab-ı Hakkin

her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğı şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
tahakkuk: gerçekleşme, kesinleşme.
tefekür: derin düşünme; esyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.
tezyin: süsleme, ziynetlendirme.
ubudiyet: kul olduğunu bilip Allah'a itaat ve ibadet etme.
zıhayat: hayat sahibi.

cemîl ve ibadetine kemal-i iştîyakla teveccüh eden ve Sâniin mehasin-i sanatına takdir ve istihsanatıyla arş ve ferşi taraba, sevinmeye getiren ve Sâniin ihsanatına yaptığı teşekkürat ve tekbirat ile ber ve bahri cezbeye getiren şu güzel mahlûk ve masnuuna iltifat edip sözünü nazar-ı itibara almaması ve teşekküratına mukabele etmemesi ve teveccüh edip kendisiyle konuşmaması ve iktidarına göre bütün mahlûkata bir imam ve mürşit yapmaması imkânı var mıdır?

arş: göğün en yüksek katı.

bahr: deniz.

berr: toprak, kara, yer.

cemîl: güzel.

cezb: çekme, çekim; heyecan, coşkunluk.

ferş: yeryüzü, zemin, dünya.

ihsanat: ihsanlar, bağışlar, nimetler.

iktidar: güç, idareyi elinde bulundurma.

iltifat: ilgi gösterme, yüzünü çevirip bakma.

imam: önde ve ileride olan, delil, rehber.

istihsanat: beğenmeler, güzel bulmalar.

kemal-i iştîyak: istek ve arzunun son derecesi, tam bir istek ve arzu.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.

mahlûkat: yaratıklar, Allah

tarafından yaratılanlar.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

mehasin-i sanat: sanatın güzellikleri.

mukabele: karşılık verme, karşılama.

mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren, rehber, kılavuz.

nazar-ı itibar: dikkate alma, dikkate değer gören bakış.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak

yaratan Allah.

takdir: kıymet verme, beğenme.

tarab: sevinçlik, şenlik, iç açıklığından gelen coşkunluk.

tekbirat: tekbirler, tekbir getirmeler.

teşekkürat: teşekkürler, minnet, memnuniyet ve şükür ifade etmeler.

teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.

İlâhiyyemalar

Onuncu Sözün bir cihette esası ve Yirmi Sekizinci Sözün Arabî İkinci Makamıdır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Kâinatın bütün zerrati, müçtemian ve münferiden, lisan-ı acz ve fakr ile vücub-i vücud ve vahdetine şahadet ettikleri Sâni-i Hakîm'e hamdler, senalar, şükürler olsun. Ve kâinatın tilsimini açıp, âyâtını keşif ve beyan eden Resulü ile Âl ü Ashabına ve sair enbiya ve mürselîn ihvanına ve ibad-ı salihîne salâtüselâmlar olsun.

Arkadaş!

Tabiat ve esbap bazı insanlara şükür kapısını kapatıp şirk ve küfür kapısını açmıştır. Hâlbuki, şirkin temeli sayısız muhalâtan kurulmuş olduğundan haberleri yok. O muhalâtan bir taneyi beyan edeyim ki, şirkin ne kadar fena bulunduğunu kör gözleriyle görsünler. Şöyle ki:

Şirk sahibi, cehalet sarhoşluğunu terk ve ilim gözüyle küfrüne baktığı zaman, o küfrü iman ve iz'an edebilmek için, bir zerre-i vahideye bir ton ağırlığında bir yük yükletmeye ve her zerrede sayısız matbaaları icat edip tabiat ve esbapın eline vermeye ve bütün masnuatta bütün sanat inceliklerini tabiata ders vermeye muztar ve mecbur olur. Zira, hava unsurundan, meselâ her bir zerre,

olup itaat etmek.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

keşif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.

ilâhiyyema: bilhassa, özellikle, her şeyden önce.

lisan-ı acz: zayıflık ve güçsüzlüğün dili; çocuğun ağlaması gibi.

lisan-ı fakr: fakirliğin ve muhtaçlığın dili.

makam: yer, durak.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

meccur: zorunlu olma, zorunda kalma.

meselâ: örneğin.

muhalât: muhaller, olması mümkün olmayanlar.

muztar: çaresiz kalmış, yapmak zorunda kalmış.

müçtemian: toplu olarak, topluca, hepsi birden.

münferiden: ayrı ayrı, birer birer.

mürselin: gönderilenler, peygamberler.

resul: Allah'ın bizlere elçisi olan Peygamber Efendimiz (a.s.m.).

sair: diğer, başka, öteki.

salâtüselâm: salât ve selâm; Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (a.s.m.) memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

sena: methetme, övme.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğu inanca inanma.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.

tabiat: yaratılış ve yaşayışa dair konulan kanunlar, esaslar.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

tilsim: herkesin bilip çözemediği gizli sır.

unsur: madde, esas, kök.

vahdet: birlik ve teklik.

vücub-i vücud: varlığı zorunlu, gerekli olmak.

vücud: var olma, varlık.

zerrat: zerreler, atomlar.

zerrat: en küçük parça, molekül, atom.

zerre-i vahide: tek bir zerre.

zihayat: hayat sahibi.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Âl ü Ashap: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) ailesi ve yakın dostları.

Arabî: Arapça.

âyât: işaretler, deliller; Allah'ın varlık ve birliğine işaret eden deliller.

beyan: anlatma, açıklama, deliller göstererek ispatlama.

cehalet: bilmezlik, cahillik, ilimden yoksun olma.

cihet: yön.

enbiya: nebîler, peygamberler.

enva-ı mehasin: çeşit çeşit güzellikler.

esbap: sebepler, vasıtalar.

hamd: Allah'a karşı şükran ve

memnuniyetini onu överek bildirme.

ibad-ı salihin: salih kullar.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ihvan: kardeşler.

ilim: bilgi, marifet.

iman: inanç, itikat.

iz'an: basiret, anlayış, teslim

a'mal: ameller, işler.
âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
âdeta: sanki.
arz: yer, dünya.
azamet-i maneviye: manevî büyüklük.
cesamet: büyüklük, irilik.
cihazat: cihazlar, uzuvlar, organlar.
emir: iş buyurma, buyruk.
haml: yükleme, yüklenme.
havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.
ıçtima: toplanma, bir araya gelme.
iddia: davaya kalkışma, dava etme.
inkâr: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yap-pip yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
itibarla: bakımdan, yüzden.
itikâ: kesin inanma, iman.
kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hak-kın takdir ve tayin etmesi.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
kâfirâne: kâfircesine, Allah'ı inkâr edercesine.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hâl, durum, iç yüz.
küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.
küre-i arz: yer küre, dünya.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
maddî: madde ile alakalı, cisma-nî.
maddiye: maddeye ait, madde

bütün nebatlar, çiçekler, semereler üstünde konup bün-yelerinde vazifesini yapmak salâhiyetindedir. Eğer, bu zerreler yaptıkları vazifelerde memur olup Cenab-ı Hak-kın emir ve iradesine tâbî oldukları kâfirâne inkâr edilirse, o zerre herhangi bir bünyeye girse, o bünyenin bütün cihazatını, keyfiyetiyle teşekkülünü bilmesi lâzımdır. Bu bilginin o zerrede bulunmasını, ancak o kâfir itikat edebilir.

Maahaza, bir semere, bir şecerenin bir misal-i musağğardır; ve o semeredeki çekirdek, o şecerenin defter-i a'malidir. O ağacın tarih-i hayatı o çekirdekte yazılıdır. Bu itibarla, bir semere şecerenin tamamına, belki o şecerenin nev'ine, belki küre-i arza nazırdır. Öyle ise, bir semerenin sanatındaki azamet-i maneviyesi, arzın cesameti nispetindedir. O zerreyi, sanatça havi olduğu o azamet-i maneviye ile bina eden, arzı haml ve bina etmekten âciz olmayacaktır. Acaba o kâfir münkir, kalbinde böyle bir küfrü taşımakla, akıl ve zekâ iddiasında bulunması kadar bir ahmaklık var mıdır?

Arkadaş!

Her bir şey için iki suret ve şekil vardır:

- Biri maddiyedir ki, âdeta bir gömlek gibi her şeyin vücuduna göre kaderin takdiriyle biçilmiş şu görünen suretlerdir.
- Diğeri makuledir ki, bir şeyin yaşadığı bir ömürde mürur-i zamanla değiştirdiği muhtelif maddî suretlerin içtimandan tasavvur edilen bir suret-i vehmiyedir.

ile alakalı.

makule: aklın uygun bulunduğu şeyler, makul olanlar.
misal-i musağğar: küçültülmüş örnek, bir şeyin bütün özelliklerini taşıyan, ondan daha küçük olan örneği.
muhtelif: türlü türlü, çeşitli.
münkir: Allah'ın varlığını kabul ve tasdik etmeyen, imansız, dinsiz.
mürur-i zaman: zamanın geçmesi, zaman aşımı; zamanla.

nazir: nazar eden, bakan.

nebat: topraktan biten, yetişen her türlü şey, bitki.

nevi: çeşit, tür.

nispet: oran, ölçü.

salâhiyet: yetki, bir işi yapmaya veya işe karışmaya hakkı bulunma.

semere: meyve, yemiş.

suret: biçim, tarz, görünüş.

suret-i vehmiye: vehmî suret, aslında var olmadığı hâlde varmış gibi kabul edilen görüntü.

secere: ağaç.

tâbî: boyun eğen, uyan, itaat eden.

takdir: Allah'ın takdiri, Allah'ın ilmiyle belli bir düzen vermesi.

tarih-i hayat: hayat tarihi.

tasavvur: bir şeyi zihinde düşünme, tasarlama.

teşekkül: şekillenme, meydana gelme.

vazife: görev.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.; organlar, uzuvlar.

Bir ateşin sür'atle tedvirinden hâsıl olan daire-i vehmiye gibi, her şeyin tarih-i hayatını bildiren ve kadere medar olan ve mukadderat-ı eşya denilen şu ikinci suret, makuledir. Suret-i maddiye itibarıyla her şeyin bir nihayeti, bir gayesi olduğu gibi, suret-i maneviye itibarıyla da bir nihayeti ve gizli bazı hikmetler için bir gayesi de vardır. Binaenaleyh *her şeyin suret-i maddiyesinde, kudret-i Rabbanî ustadır, kader mühendistir; suret-i maneviyesinde ise, kader mistardır, yani teşekkülâtın çizgilerini çizer, kudret mastardır, yani o çizgiler üstünde yapılan teşekkülât kudretten sudûr eder.*

Ey kâfir! Bunu işittikten sonra iyice düşün! Bir zerreye, bir terzilik sanatını öğretmeye kudretin var mıdır? Kendine hâlik ittihaz ettiğin tabiat ve esbap, her şeyin muhtelif ve mütenevvi suretlerini biçip dikmesine kudretleri var mıdır?

Bak, ey gözden mahrum kâfir! *Şecere-i hilkatın semeresi ve kuvvet ve ihtiyarca esbaptan üstün olan insan, terziliğin bütün kabiliyetlerini bilgilerini cem edip dikenli bir şecerenin azalarına uygun bir gömleği dikemez. Hâl-buki, Sâni-i Hakîm her şeyin neması zamanında pek muntazam, cedit ve taze taze gömlekleri ve yeşil yeşil hulleleri kemal-i sür'at ve sühuletle yapar, giydirir. Fesüh-hanallah!*

Evet, münezzehtir. Her şeyin vücudu emrine bağlı olan Allah münezzehtir. Her şeyin iç yüzü elinde bulunan Sâni münezzehtir. Bütün mahlûkata merci olan Sâni münezzehtir.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cedit: yeni, kullanılmamış.
cem: toplama, biriktirme.
daire-i vehmiye: vehmî daire, aslında var olmadığı hâlde var kabul edilen daire.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fesühhanallah: Allah (c.c.) ne güzel yaratmış; Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir, her şey kendine tesbih eder anlamında olup hayret ve taaccübü ifade için söylenir.

gaye: maksat, hedef.
hâlık: yoktan yaratan, var eden.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
hikmet: İlâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
hulle: elbise.
ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
itibarıyla: yüzünden, dolayısıyla, bakımından.
ittihaz: edinme, kabul etme.

kabiliyet: beceriklilik, yetenek.
kader: İlâhî hüküm; Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
kemal-i sühulet: kolaylığın son derecesi, tam bir kolaylık.
kemal-i sür'at: tam sür'at, mükemmel hız.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.
kudret-i Rabbanî: her şeyi

terbiye ve idare eden Allah'ın sonsuz kudreti, kuvveti.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
mahrum: bir şeye sahip olamayan, yoksun.
makule: aklın uygun bulduğu şeyler, makul olanlar.
mastar: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.
medar: sebep, vesile.
merci: merkez, kaynak.
mistar: bir şeyin kalıbı, ölçeği.
muhtelif: türlü türlü, çeşitli.
mukadderat-ı eşya: esyanın mukadderatı, eşya hakkında Allah'ın takdir ettiği durumlar.
muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.
münezzeh: arınmış, tenzih edilmiş, uzak.
mütenevvi: aynı cinsten olmayan, nevi nevi, çeşit çeşit.
nema: büyüme, uzama.
nihayet: son.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.
semere: meyve, yemiş.
sudûr: sâdir olma, meydana çıkma, çıkma, olma.
suret: biçim, tarz, görünüş.
suret-i maddiye: maddî görünüş, şekil.
suret-i maneviye: manevî görünüş.
sür'at: çabuk olma, hızlilik.
şecere: ağaç.
şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.
tabiat: yaratılış ve yaşayışa dair konulan kanunlar, esaslar
tarih -i hayat: hayat tarihi.
tedvir: daire şekline sokma, yuvarlaklaştırma.
teşekkülât: teşekküller, oluşumlar, meydana gelişler.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

Arkadaş!

Her bir mevcudun üstünde Sâni-i Ehad ve Samed'in bir sikkesi, bir hatemi olup, o mevcudun Sâni-i Ehad ve Samed'in mülkü ve eser-i sanatı olduğuna şahadet ediyorlar.

Evet, gayr-i mütenahi ehadiyet sikkelerinden ve samedâniyet hatemlerinden, yalnız bahar mevsiminde sahife-i arza darp edilen sikkeye bak ki, şu zikredilecek müteselsil fıkralar, cümleler o sikkeyi güneş gibi gösteriyorlar ve izhar ediyorlar.

Evet, sahife-i arzda pek garip, hakîmâne bir icat görünüyor. Bu görünen icadın gösterdiği kuvvet ve faaliyeti görmek istersen, şu gelen fıkralara dikkat et:

1. O icat fiili, pek azîm ve geniş bir sahavet-i mutlaka geliyor.

2. Bir sühulet-i mutlaka ile bir kuvvet-i mutlakadan çıkıyor.

3. Mutlak bir intizamla, sür'at-i mutlakada meydana geliyor.

4. Mevzun ve mizanlı olarak, bir vüs'at-i mutlakada bulunuyor.

5. Güzel bir eser-i sanat olmakla beraber, mutlak bir ucuzlukta görünüyor.

6. Taallük ettiği şeyler pek karışık olmakla beraber, büyük bir imtiyaz-ı mutlak ve adem-i iltibas ile yapılıyor.

adem-i iltibas: birbirine benzeyen şeyleri karıştırmama.

azîm: büyük.

darp: vurmak, vuruş, çarpma.

ehadiyet: Allah'ın her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi, görünmesi.

eser-i sanat: sanat eseri, sanat değeri olan eser.

fıkra: bent, madde, paragraf.

fiil: iş, hareket.

garip: tuhaf, hayret verici.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihaysiz.

hakîmâne: hikmetli bir şekilde.

hatem: mühür, damga.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

imtiyaz-ı mutlak: mutlak ve kesin bir şekilde ayırdetme, benzerlerinden ayırma.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

izhar: gösterme, açığa vurma.

kuvvet-i mutlaka: kayıtsız, şartsız, sonsuz bir güç ve kuvvet.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

mercî: merkez, kaynak.

mevzun: ahenkli, biçimli, uygun.

mizan: ölçü, denge.

mutlak: herhangi bir kayda bağlı olmayan, kayıtsız, şartsız.

münezzeh: arınmış, tenzih edilmiş, uzak.

müteselsil: teselsül eden, birbirinin ardı sıra, zincirleme giden.

sahavet-i mutlaka: tam bir

cömertlik, sonsuz bir el açıklığı.

sahife-i arz: dünya sayfası.

Samedâniyet: her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, Allah'ın hiç bir şeye muhtaç olmaması.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Ehad ve Samed: tek ve benzersiz olan, her şey kendisine muhtaç olup da kendisi hiç bir şeye muhtaç olmayan ve her şeyi sanatlı olarak ya-

ratan Allah.

sikke: alâmet, nişan, turra.

sühulet-i mutlaka: sonsuz ve tam kolaylık.

sür'at-i mutlaka: tam bir hızla, sonsuz sür'atle.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

taallük: alâkalı, münasebetli olma.

vüs'at-i mutlaka: mutlak genişlik.

zikretmek: anmak, bildirmek.

7. Mahall-i taallûku gayr-i mütenahi olmakla beraber, eserlerinde çirkinlik görünmez, ahsen şekilde husule gelir.

8. Efrat ve enva arasında, bu'd-i mutlak ile beraber, tevafuk-i mutlak var.

Arkadaş!

Bu fıkraların her birisi tek başına da o sikkeyi izhar etmeye kâfidir. Bakınız:

- En harika bir sahavetle en harika bir hüsn-i sanat, muhit bir kudretin hassasıdır.

- Ve intizamla beraber, harika bir sühulet, hiçbir şeyden âciz olmayan muhit bir ilim sahibine mahsustur.

- Tartılmış gibi gayet mizanlı olmakla beraber, mu'cizâne bir sür'at-i mutlaka, her şeyi emrine ve kudretine teshir eden zata mahsustur.

- Nevilerin pek dağınık bulunmasından, pek geniş bir tasarrufla harika bir hüsn-i sanat, ilim ve kudretiyle her şeyin yanında bulunan zata hastır.

- Kesret ve mebzuliyet ile beraber, her ferdin sanat itibarıyla kıymettar olması, sonsuz bir zenginlikle gayr-i mütenahi hazinelere malik olan zata mahsustur.

- Efradın ziyadesiyle karışık olmasıyla beraber, iltibasız ve fevkalâde imtiyaz ve teşahhuslara mazhar olmaları, her şeye basîr ve her şeye şehîd ve her bir fiili kendisini diğer bir fiilden menetmeyen zata mahsustur.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.

ahsen: en güzel.

basîr: her şeyi sürekli bir biçimde görüp bilen.

bu'd-i mutlak: mutlak uzaklık, sınırı belirlenemeyen uzaklık.

efrat: fertler.

enva: çeşitler, türler, neviler.

fevkalâde: olağanüstü.

fıkra: bent, madde, paragraf.

fiil: iş, hareket.

gayet: son derece.

gayr-i mütenahi: sonsuz, so-

nu olmayan, nihayetsiz.

harika: olağanüstü.

hassa: bir şeye mahsus olan özellik, nitelik.

husul: olma, meydana gelme.

hüsn-i sanat: sanat güzelliği.

ilim: bilgi, marifet.

iltibas: birbirine benzeyen yerleri şaşırp karıştıрма.

imtiyaz: başkalarından ayırtma, temyiz gücü.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

itibarıyla: yüzünden, dolayı-

siyla, bakımından.

izhar: gösterme, açığa vurma.

kâfi: yeter, elverir.

kesret: çokluk.

kıymettar: kıymetli, değerli.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

mahall-i taallûk: alâkalı olunan yer.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

malik: sahip.

mazhar: bir şeyin çıktığı göründüğü yer; nail olma, şereflenme.

mebzuliyet: bolluk.

men: yasak etme, engelleme, mâni olma.

mizan: ölçü, denge.

mu'cizâne: mu'cizeli bir şekilde.

muhit: ihata eden, kuşatıcı.

nevi: çeşit, tür.

sahavet: el açıklığı, cömertlik.

sikke: alâmet, nişan, turra.

sühulet: kolaylık.

sür'at-i mutlaka: tam bir hızla, sonsuz süratle.

şehîd: doğrudan görüp gözetin, şahit olan.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

teshîr: cezbetme, kendine bağlama, emri altına alma.

teşahhus: şahıslanma, şahıs hâline girme.

tevafuk-i mutlak: mutlak bir uygunluk.

zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

ziyade: Artma, çoğalma.

• Ve keza, arzda dağınık bulunan efrat arasındaki uzaklıkla beraber, suretçe, vücutça, teşkilâtça aralarında husule gelen tevafuk, küre-i arz yed-i tasarrufunda, ilminde, hükmünde, hikmetinde bulunan zata mahsustur.

• Ve keza, nev'in kesret-i efradıyla beraber, her ferdin harikulâde bir hüsn-i hilkate malik olması Kadir-i Mutlak'a hastır ki, az-çok, küçük ve büyük her şey Ona nispeten birdir.

Geçen fıkraların her birisinde, her şeyin tek bir sâniin sun'u ve sanatı olduğuna delâlet eden başka bir ayet daha vardır:

Evet, sahavet ile kuvve-i iktisadiye arasında ve sür'at ile mizanlı olmak arasında ve ucuzlukla kıymetli olmak arasında ve karışık olmakla mümtaz bulunmak arasında tezat vardır. Bu zıtları bir fiilinde cem etmek, ancak kudreti hadsiz bir Sâni-i Kadir'e mahsustur.

Hülâsa, her bir fıkra tek başına hatem-i ehadiyeti izhara kâfi olduğu takdirde, fıkraların hey'et-i içtimaiyesi pek zahir bir tarik-ı evlâ ile hatem-i ehadiyeti gösterir. İşte bu izahtan ¹ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولَنَّ اللَّهُ

ayet-i kerîmesinin sırrı zahir oldu. Yani, o inatlı münkire, “Hâlık-ı semavat ve arz kimdir?” diye sorulduğu zaman, çâr ü naçar “Allah'tır!” diyecektir.

1. And olsun ki, onlara “Gökleri ve yeri yaratan kimdir?” diye sorsan, elbette “Allah” derler. (Lokman Suresi: 25.)

arz: yer, dünya.
ayet: Allah'ın varlığına delâlet eden şey.
ayet-i kerîme: Kur'an'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.
cem: toplama, biriktirme.
çâr ü naçar: çaresiz, ister istemez, mecburiyetle.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
efrat: fertler.
fıkra: bent, madde, paragraf.
fiil: iş, hareket.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
Hâlık-ı Semavat ve Arz: gökleri ve yeri yaratan, yoktan var eden Allah.
harikulâde: olağanüstü.
hatem-i ehadiyet: ehadiyet mührü, Allah'ın birliğini gösteren mühür.
hey'et-i içtimaiye: tümünün birleşmesiyle oluşan yapı, şekil.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
husul: olma, meydana gelme.
hüküm: karar, emir, hakimiyet.
hülâsa: kısaca, sözün kısası.
hüsn-i hilkat: yaratılıştaki güzellik.
ilim: bilgi, marifet.
izah: açıklama, ayrıntıların ile anlatma.
izhar: gösterme, açığa vurma.
Kadir-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
kâfi: yeter, yeterli.
kesret-i efrat: fertlerin çokluğu.
keza: böylece, aynı şekilde.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
kuvve-i iktisadiye: iktisat etme duygusu; tutumluluk.
küre-i arz: yer küre, dünya.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.
malik: sahip.
mizan: ölçü, denge.
mümtaz: ayrıcalıklı, seçkin.
münkir: Allah'ın varlığını kabul ve tasdik etmeyen, imansız, dinsiz.
nevi: çeşit, tür.
nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

sahavet: el açıklığı, cömertlik.
sâni: her şeyi sanatlı olarak yapan, sanatkâr.
Sâni-i Kadir: her şeye gücü yeten ve her şeyi sanatlı yaratan Allah.
sır: gizli hakikat.
sun: sanat eseri.
suret: biçim, tarz, görünüş.
sür'at: çabuk olma, hızlilik.
tarik-ı evlâ: daha iyi olan yol,

üstün yol, meslek.
teşkilât: yapılar, kuruluşlar.
tevafuk: uygunluk; belli sıra, ölçü ve münasebetler içerisinde birbirine denk gelme.
tezat: zıtlık, aykırılık.
yed-i tasarruf: tasarruf eli, sahip olma, sahiplik.
zahir: açık, aşikâr.
zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

Arkadaş!

Ulûhiyet, risalet, ahiret, kâinat arasında hakikatte telâzum vardır. Yani, bunlardan birisinin vücud ve sübutu, ötekisinin de vücud ve sübutunu istilzam eder; birisine iman, ötekisine de imanı icap ettirir.

• Evet, meselâ, her bir kelimesi bir kitabı ve her bir harfi bir satırı içerisinde tutan bir kitabın kâtipsiz vücudu mümkün değildir. Kâinat kitabı da Nakkaş-ı Ezeli'nin vücub-i vücuduna bağlıdır. Sarhoş olmayanlar, ancak Nakkaş-ı Ezeli'ye iman etmekle kitab-ı kâinata şahit olabilirler.

• Ve keza, pek çok sanat harikalarına ve nakış ve ziynetlerin garaibine müştemil olan bir binanın banî ve sânisiz vücudu mümkün olmadığı gibi; bu âlemin vücudu da Sâniin vücuduna tâbidir. Dalâlet sarhoşluğuyla sarhoş olmayanlar, onu bunsuz tasdik edemezler.

• Ve keza, deniz ve nehirlerin yüzünde, şemsin aksini gösteren kabarcıklardaki güneşin parıltısı, şemsin vücudunu inkâr etmekle mümkün olmadığı gibi; aklı bozuk olmayanlar için, kemal-i intizam ile tahavvül ve teceddüt eden şu kâinatın şuhudu, Bâni ve Sâniin vücub-i vücudunun tasdikiyle olabilir. Çünkü, şu muhteşem kâinatı meşiet ve hikmetiyle tesis ve kaza ve kaderinin düsturlarıyla tafsil ve âdetinin kanunlarıyla tanzim ve inayet ve rahmetinin namuslarıyla tezyin ve esma ve sıfatının cilveleleriyle tenvir eden, ancak ve ancak Bâni ve Sâni'dir.

âdet: kanun.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

akis: yansıma.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

Bani: her şeyi yapan, bina eden, yaratan Allah.

cilve: tecelli, görüntü.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

düstur: kaide, esas, prensip.

esma: adlar, isimler.

garaip: gariplikler, tuhaflıklar.

hakikat: gerçek, esas.

harika: olağanüstü.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

icap: gerekme hâli, gerekli olma.

iman: inanma, itikat.

inayet: yardım, ihsan, lütuf.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

istilzam: gerektirme.

kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı

Hakkın takdir ve tayin etmesi.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kanun: yasa.

kâtip: yazıcı.

kaza: olacağı Cenab-ı Hak tarafından bilinen ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratması.

kemal-i intizam: intizamın mükemmel oluşu, tam ve eksiksiz düzen.

keza: böylece, aynı şekilde.

kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.

meselâ: örneğin.

meşiet: dileme, irade, istek.

muhteşem: haşmetli, yüce.

müştemil: şümülüne alan, saran, kapsayan, içine alan.

nakış: işleme, süsleme.

Nakkaş-ı Ezeli: ezeli nakkaş; her şeyi Zatına has olarak nakış nakış işleyen, evveli olmayan Allah.

namus: kanun, nizam.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

risalet: elçilik, resullük, peygamber olarak gönderilme.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sıfât: vasıflar, nitelikler.

sübut: açık olma, meydana çıkma.

sems: güneş.

shuhut: gözle görme, müşahede.

tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.

tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı anlatma.

tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.

tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

teceddüt: tazelenme, yenilenme.

telâzum: birbirini gerektirme, birinin varlığının ötekini zorunlu kılması.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışılandırma.

tesis: kurma, meydana getirme.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinata her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

vücub-i vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

vücud: var olma, varlık.

zyinet: süs.

Evet, Hâlık-ı Vahid kabul edilmediği takdirde, kâinatın zerrat ve mürekkebatı adedince sonsuz ilâhların kabulüne mecburiyet hâsıl olur. Ve aynı zamanda, her bir ilâhın şu kâinatı halk etmeye kadir olması lâzımdır. Çünkü, zî-hayatın her bir cüz'îsi, zevi'l-hayatın küllüne, yani umuma bir fihristedir. Cüz'îyi halk eden, külliyi de halk etmeye kadir olmalıdır...

• Ve keza, ziyasız güneşin vücudu mümkün olmadığı gibi, ulûhiyet de tezahürsüz olamaz. Tezahürü ise, irsal-i rusûl ile olur. Ve keza, hadd-i kemale baliğ olan en yüksek bir cemalin bilinmesi, görünmesi, gösterilmesi için resullerin tarifi lâzımdır. Ve keza, kemal-i cemale baliğ olan kemal-i hüsn-i sanat, resullerin delâletiyile olur.

• Ve keza, rububiyet-i amme, ubudiyet-i külliye ister. Bu da zülcenaheyn resullerin vahdet-i ilâhiyeyi halka ilân etmeleri ile mümkün olur.

• Ve keza, bir hüsn sahibinin isteği olmasa ve bir âyine bulunmasa ve tarif edici bir şahıs tavassut etmezse, onun hüsnünün görünmesi, gösterilmesi mümkün değildir. Bu da ancak resuller vasıtasıyla olur. Çünkü resul ubudiyetiyle Hâlık'ın hüsnüne âyinedir, risaleti cihetiyle de halka izhar ve ilân eder.

• Ve keza, bir zatın cevahirle, zıkiymet eşya ile dolu hazinelerini açıp halka göstermek ve arz etmekle, o zatın kudretini, zenginliğini, saltanatını ilân etmek için, ancak o zatın müsaadesiyle ve iradesiyle emir ve tayin edilmiş bir memur lâzımdır. İşte o memur, resuldür.

arz: sunma, bildirme.
âyine: ayna, mir'at.
baliğ: ulaşmış, erişmiş.
cemal: güzellik.
cevahir: cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar.
cihet: yön.
cüz'î: az bir parça.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
emir: iş buyurma, buyruk.
fihriste: katalog, liste.
hadd-i kemal: olgunluk haddi, kemalât haddi.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
Hâlık-ı Vahit: bir ve tek olan yaratıcı, Allah.
halk: yaratma, yoktan var etme.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
hüsn: güzellik.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yap-pıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
irsal-i rusûl: peygamber gönderme, Cenab-ı Hakkın insanlara peygamber göndermesi.
izhar: gösterme, açığa vurma.
kadir: bir işi yapmaya gücü yeten, kuvvet sahibi olan.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kemal-i cemal: cemalin mükemmelliği, tam bir manevî güzellik ve olgunluk.
kemal-i hüsn-i sanat: sanattaki güzelliğin mükemmel ve kusursuz olması.
keza: böylece, aynı şekilde.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
külli: bütün olan, tümel.
mecburiyet: mecbur olma, zarurîlik durumu, zorunluluk.

mürekkebat: mürekkep şeyler, bileşikler, karışımlar.
müsaade: izin.
resul: Allah'ın elçisi, peygamber.
risalet: elçilik, resullük, peygamber olarak gönderilme.
rububiyet-i amme: Cenab-ı Allah'ın her şeyi içine alan terbiye ediciliği.
saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.
tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.

tavassut: vasıta olma, aracı olma.
tayin: belirleme, yerini belli etme.
tezahür: görünme, belirme, ortaya çıkma.
ubudiyet: kulluk.
ubudiyet-i külliye: büyük, geniş ve umumî kulluk.
ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.
umum: bütün, hepsi.

vahdet-i ilâhiye: Allah'ın bir ve tek olması.
vasıta: aracılık.
zat: azamet ve ululuk sahibi olan.
zerrat: zerreler, atomlar.
zevi'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.
zihayat: hayat sahibi.
zıkiymet: kıymet sahibi, kıymetli.
ziya: ışıık, aydınlık, nur.
zülcenaheyn: çift kanatlı, iki kanatlı.

Arkadaş! Bu sıfatları haiz, bu vazifeleri en mükemmel görebilecek, Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtu Vesselâmdan başka, âlemde bir şahıs yoktur. En cami, en kâmil, en fazıl o zattır. Tam tamına teşhir, tebliğ, tarif, tavşif, izhar, ilân eden o zattır.

Aziz arkadaş! İman-ı billâh ile ahiret imanı arasındaki telâzuma geldik. Hazır ol, dinle:

• Bir sultan, itaat edenlere mükâfat ve isyan edenlere de mücazat etmezse, saltanatı inhidama yüz çevirir. Ve keza, bir sultanın sağında lütuf ve merhamet ve solunda kahır ve terbiye lâzımdır. *Mükâfat merhametin iktizasıdır, terbiye de mücazattır ister. Mükâfat ve mücazat menzilleri ahirettir.*

• Ve keza, yüksek bir hikmet ve adalet sahibi olan bir sultan, saltanatının şanını kusurdan saklamak üzere, kendisine iltica edenleri taltif ve hâkimiyetinin haşmetini göstermek için, milletin hukukunu muhafaza eder. Bu cihetlerin mühim bir kısmı ahirette olur.

• Ve keza, lebalep dolu hazinelere malik ve sahavet-i mutlakaya sahip olan bir sultan için, umumî ve daimî bir dâr-ı ziyafet lâzımdır ve ayrı ayrı ihtiyaç sahiplerinin devam ve bekalarını ister. Bu da ancak ahirette olur.

• Ve keza, bir cemal sahibi, daima hüsün ve cemalini görmek ve göstermek ister. Bu ise, ahiretin vücudunu ister. Çünkü, daimî bir cemal, zail ve muvakkat bir müşta-ka razı olmaz. Onun da devamını ister. Bu da ahireti ister.

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, düzenli ve dengeli oluş.
ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
aleyhissalâtu vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.
aziz: izzetli, muhterem, saygın.
beka: bâkîlik, ebedîlik, son-

suzluk.
camî: toplayan, içine alan, kapsayan.
cemal: güzellik, iç ve dış güzelliği.
cihet: yön.
daimî: sürekli, devamlı.
dâr-ı ziyafet: ziyafet yeri, dünya.
fazıl: faziletli, fazilet sahibi, erdemli, faik, üstün.
haiz: taşıyan.
hâkimiyet: hâkim oluş, hükmediş, egemenlik.

haşmet: ihtişam, heybet, büyüklük.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
hüsün: güzellik.
iktiza: lâzım gelme, gerekme.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
iltica: sığınma, güvenme, dayanma.
iman: inanma, itikat.
iman-ı billâh: Allah'a inanma, Allah'ı, onun kâinata tecelli eden bütün sıfat ve isimleriyle

le beraber kabul ederek Ona inanma.

inhidam: çökme, yıkılma, harap olma.

isyan: başkaldırma, itaatsizlik, emre karşı gelme.

itaat: söz dinleme, boyun eğme, emre uygun hareket etme.

izhar: ortaya koyma, açığa çıkarma, gösterme.

kahır: büyük eziyet, cefa, zulüm.

keza: böylece, aynı şekilde.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

lebalep: ağzına kadar dopdolu, dolmuş olarak.

lütuf: güzellik, hoşluk, iyilik, ih-san.

malik: sahip.

menzil: yer, konak.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

muhafaza: koruma.

mücazat: bir suça karşı verilen ceza.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

müşta-ka: arzulu, fazla istekli, istiyak gösteren.

sahavet-i mutlaka: tam bir cömertlik, sonsuz bir el açıklığı.

saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.

sultan: padişah, hükümdar.

şan: şöhret, ün.

taltif: iltifat etme, gönül okşama; rütbe, nişan, para, mevki vb. şeylerle mükâfatlandırma.

tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.

tavsif: vasıflandırma, bir şeyin iç yüzü ve özelliklerini anlatma.

tebliğ: dinî bir emrin yaratılmışlara duyurulması; peygamberlerin Allah'ın emrini kullara bildirmeleri ve hakka davet etmeleri.

telâzum: birbirini gerektirme, birinin varlığının ötekini zorunlu kılması.

terbiye: besleyip büyütmek, yetiştirme; eğitim; iyi ahlâk, saygı ve edep öğrenme.

teşhir: ilân etme, herkese duyurma; sergileme.

umumi: herkesle ilgili, genel.

vazife: görev.

vücut: var olma, varlık.

zail: sone eren, yok olan.

zat: kişi, şahıs.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

asar-ı sanat: Sanat eserleri.

azim: büyük.

balig: ulaşmış, erişmiş.

bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.

cemal: güzellik, iç ve dış güzelliği.

daimi: sürekli, devamlı.

delâlet: delil olma, gösterme.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

edna: en açığı, en basit, en küçük.

ehemmiyetli: önemli.

hadd-i tevatür: yalan üzerine birleşmeleri mümkün olmayan bir cemaatin rivayet ettikleri hadisin derecesi.

harika: olağanüstü.

hilâf: yalan.

hulfül-vaat: sözünden dönme, verdiği sözü yerine getirmeme.

icma: fikir birliği etme, görüş birliğine varma.

icraat: işler.

ictima: toplanma, bir araya gelme.

ihsanat: ihsanlar, bağışlar, nimetler.

ihtişam: muhteşemlik, şanlı görünüş, büyük gösteriş.

imtihan: deneme, sınama.

istiap: içine alma, içine sığdırma, kapsama.

ittifak: birleşme, fikir birliği etme.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kemal-i sühulet: kolaylığın son derecesi, tam bir kolaylık.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

menzil: yer, konak.

meşher: teşhir yeri, sergi, gösterme yeri.

• Ve keza, yardım isteyenlere yardım ve dua edenlere cevap vermek hususunda, pek rahîmâne bir şefkat sahibi olan bir sultan ki, edna bir mahlûkun edna bir isteğini derhal yapar, verir; elbette bütün mahlûkatın en büyük bir ihtiyacını kemal-i sühuletle yapar. Böyle umumî ve en mühim bir ihtiyaç, ancak ahirettir.

• Ve keza, icraatından, faaliyetinden anlaşılan pek harika bir ihtişam içinde bir saltanatı varken, milletin içtimaları için yalnız dar bir misafirhane yapılmış. Daimî olarak milleti istiap edemez, daima dolar boşalır. Ve bir imtihan meydanı var; her vakit değişir, tebeddül eder. Ve sultanın, bazı âsâr-ı sanatına ve ihsanatına bazı numuneler göstermek için, meclisleri var; zaman zaman tahavvül eder. Bu vaziyet, bu dar menzil ve meydan ve meşherden sonra daimî bir menzil, sabit saraylar, açık hazineler bulunup; ve sakinleri sabit ve daimî kalacaklarına bilbedahe delâlet eder.

• Ve keza, dikkat sahibi bir sultan ki, milletin bütün a'mallerini, ef'allerini, hizmetlerini, hacetlerini tamamıyla yazar ve yazdırır ve mülkünde cereyan eden her bir hâdise ve her bir vakıanın suretlerini, fotoğraflarını alıp tesbit ve hıfzederse, elbette bu vaziyet, bir muhasebenin, bir muhakemenin, bir mükâfat ve mücazatın vukua geleceğine kat'î bir surette delâlet eder.

• Ve keza, mükâfat ve mücazat hakkında tekrar ile pek çok vaatleri ve tehditleri olursa; ve o vaad ü va'id edilen şeyler kudretine ağır gelmezse; ve o şeyler raiyeti için

muhbir: haber veren, haberci.

muhteşem: haşmetli, yüce.

muvakkat: geçici.

mücazat: bir suça karşı verilen ceza.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

müştak: arzulu, fazla istekli, iştiaak gösteren.

numune: örnek.

rahîmâne: rahîm olarak, merhamet ederek, merhametli olarak.

raiye: birisinin idaresine bağlı olanlar, halk.

razi: rıza gösteren, kabul eden.

sabit: değişmeyen, hep aynı kalan, önceden ayarlanmış.

sakin: bir yerde oturan, bir yerin ahalisinden olan.

saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.

sultan: padişah, hükümdar.

şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.

tahavvül: değişme, dönüşme, baskalaşma.

tebeddül: baskalaşma, değişme.

tehdit: korkutma, gözdağı verme.

umumî: herkese ait, genel.

vaad ü va'id:

vaat: söz verme, aht.

vaziyet: durum.

zail: sone eren, yok olan.

pek ehemmiyetli olursa, elbette söz verdiği şeylerde hilâf olmayacaktır. Çünkü, hulfü'l-vaat kudretin izzetine zıttır.

• Ve keza, hadd-i tevatüre balığ olan muhbirlerin ittifak ve icmalarına göre, o muhteşem ve azîm saltanatın medarı ve cevalângâhı ancak ahiret memleketidir. Bu küçük menziller, meydanlar o azamete daimî bir mekân olamaz. Çünkü, bu gibi zail, mütebeddil şeyler, o müstakar saltanata makar olamaz.

Evet, o sultan şu küçük menzilde ve meydanda çok şeyleri, içtimaları, iftirakları gösteriyor. Fakat, bizzat maksat o şeyler değildir; ancak ahiretin meydan-ı ekberinde vukua gelecek hâllerin, emirlerin numunelerini göstermektir. Çünkü, o mahşer-i azîmde yapılacak muameleler, bu küçücük numunelere göre cereyan edecektir. Demek bu menzilde gösterilen fânî, zail hâller, o âlemde bâkî ve daimî semereler verecektir.

Evet, o sultanın, şu fânî menzillerde ve korkunç meydanlarda gösterdiği hikmet, inayet, adalet, rahmet ve şefkatin fevkinde bir derecenin tasavvuru imkân haricidir. Elbette bu kadar yüksek ve geniş harika sanatlar, daimî mekânları, sabit meskenleri ve zevalsiz sakinleri isterler ki, o büyük hikmet ve adaletin hakikatlerine mazhar olsunlar. Ve illâ, şu görünen hikmet, inayet ve merhame-
tin inkârı lâzım gelir. Ve aynı zamanda, bu kadar hikmetinden ve inayetinden zuhur eden fiiller sahibinin —hâşâ— zalim, gaddar, sefih olduğuna zehap edilir. Bu ise, inkılâb-ı hakaikî istilzam eder.

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, düzenli ve dengeli oluş.
ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
azamet: büyüklük.
bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.
bizzat: kendisi, şahsen.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cereyan: olma, meydana gelme.
cevalângâh: dolaşılan yer,

gezinme yeri.
daimî: sürekli, devamlı.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
ehemmiyetli: önemli.
fânî: ölümlü, geçici.
fevkinde: üstünde.
fiil: iş, hareket.
gaddar: çok fazla zulüm ve haksızlık eden.
hakikat: gerçek, esas.
hâl: durum, vaziyet.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.

harika: olağanüstü.
hâşâ: asla, kat'iyen, öyle değil, Allah göstermesin.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
içtima: toplanma, bir araya gelme.
iftirak: ayrılma, dağılma, perişan olma.
illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.
imkân: mümkün olma, olabi-

lirlik.
inayet: yardım, ihsan, lütuf.
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
inkılâb-ı hakaik: hakikatlerin inkılâbı, hakikatlerin değişimi, dönüşümü.
istilzam: gerektirme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
keza: böylece, aynı şekilde.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahşer-i azîm: büyük toplanma yeri; kıyametten sonra insanların diriltilip bir araya toplanacağı yer.
makar: oturlan, karar kılınan yer, karargâh.
maksat: gaye.
mazhar: nail olma, şereflenme.
medar: sebep, vesile.
menzil: yer, konak.
merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.
mesken: oturlan, ikamet olunan yer.
meydan-ı ekber: en büyük meydan, alan.
muamele: işlem.
muvakkat: geçici.
müstakar: istikrarlı.
mütebeddil: tebeddül eden, değişen, başka hâle giren.
numune: örnek.
rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.
sabit: durağan, değişmeyen.
sakin: bir yerde oturan, bir yerin ahalisinden olan.
saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.
saltanat-ı daim: ebedî ve daimî olan sultanlık.
sefih: rezil, adî, aşağılık, bayağı.
semere: meyve, güzel netice.
sultan: padişah, hükümdar.
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.
tasavvur: bir şeyi zihinde düşünme, tasarlama.
vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.
zail: sone eren, yok olan.
zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.
zehap: bir fikre veya zanna kapılma.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.
zuhur: görünme, belli olma, ortaya çıkma.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
azamet: büyüklük.
bahr-i rahmet: rahmet denizi.
beka: baki, ebedilik, sonsuzluk.
belâ: musibet, sıkıntı.
celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.
cihet: yön.
dâr-ı mücazat: işlenen suçlara karşı ceza verilme, ceza çektilme yeri.
dâr-ı mükâfat: mükâfat yurdu, ahiret; Cennet.
derya: deniz.
ebedi: sonu olmayan, daimî, sürekli.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.
evlât: veletler, çocuklar.
fânî: ölümlü, geçici.
gayr-i sabit: durgun ve hareket-siz olmayan, doğruluğu ispat edilmemiş.
haysiyet: şeref, onur, itibar.
hürmet: saygı.
iade: geri verme.
ihmal: boşlama, önemsememe.
imhal: mühlet verme, sonraya kalmasına müsaade etme.
imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.
istiap: içine alma, içine sığdırma, kapsama.
istihfaf: küçümseme, hafife alma, alay etme.
istilâ: kaplama, yayılma.
izzetli: şeref ve itibar sahibi.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kalbolma: bir hâlden diğer bir hale geçme, dönüşme.
karargâh: karar verilen yer, karar yeri.
katre: damla.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıymet: değer.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
muhabbet: sevgi, sevmek.
musibet: felâket, belâ.
muvaqqat: geçici.
mûcazat: bir suça karşı verilen ceza.
mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
nebatat: bitkiler.
nehi: yasaklama, dinin yasakladığı işler.
nikmet: şiddetli ceza, eza verme.

Ve keza, şu muvaqqat menzillerin saltanat-ı daimeye makar olacak bir şekilde gireceğine pek çok deliller, bürhanlar vardır. Maahaza, bu âlemi icat edip, öteki âlemi icat etmemek ve bu kâinatı vücuda getirip, öteki kâinatı getirmemek, bu dünyayı yaratıp, öteki dünyayı yaratmamak imkânı yoktur. Çünkü, rububiyetin saltanatı mükâfat ve mücazâtı ister.

Ve keza, Sâni-i Âlem'in her şeyi içine almış ve her şeyi istilâ ve istiap etmiş bir rahmet-i vâsiası vardır. Valide-lerin, hatta bir cihette nebatatın evlâdına olan şefkatleri ve küçük, zayıf yavrularının sühulet-i rızıkları, o rahmet deryasından bir katredir. O bahr-i rahmetin azametiyle, şu fânî dünyada, bu kısa ömürde, şu kadar zahmet ve belâlarla karışık, zail ve gayr-i sabit olan şu nimetler ve ebedî bekayı isteyen insanlar arasında münasebet yoktur. Ve aynı zamanda, *iade edilmemek üzere zeval, nimeti nikmete, şefkati zahmete, muhabbeti musibete ve lezzeti eleme ve rahmeti zıddına kalbeder.*

Ve keza, âlemden görünen tasarrufattan anlaşılıyor ki, Sâni-i Âlem'in pek yüksek, celâlli, izzetli bir haysiyeti vardır ki; ubudiyetle Sâniî tazim etmeyenlerin veya istihfaf edenlerin te'diplerini, tehir ve imhal etse bile, ihmal etmez.

Ve keza, o Sultanın emirlerini, nehiyelerini kıymetsiz görüp iman ile imtisal etmeyenler ve ibadetle kendilerini sevdirmeyenler ve şükran ile hürmette bulunmayanlar için, rububiyetin ebedî karargâhında elbette bir dâr-ı mükâfat ve mücazat olacaktır.

rek cezalandırma, öç alma.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

rahmet-i vâsia: bütün mahlûkatı içine alan genişlikte ve bol rahmet.

rububiyet: Cenab-ı Hakkin her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak

yaratan Allah.

Sâni-i Âlem: dünyayı sanatla yaratan Allah.

sultan: padişah, hükümdar.

sühulet-i rızık: rızık temin etmedeki kolaylık.

şefkat: karşılıksız sevgi besleme, içten ve karşılıksız merhamet.

şükran: iyiliğe karşı gösterilen iyi tavır, gönül borcu, minnettarlık.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünün istediği

gibi kullanma.

tazim: hürmet, iltizam, saygı gösterme.

te'dip: haddini bildirme, cezalandırarak uslandırma.

tehir: erteleme, sonraya bırakma.

ubudiyet: kulluk.

valide: ana, anne.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

zail: sona eren, yok olan.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

Ve keza bütün mahlûkatta görünen hüsn-i sanatlar, intizamlar ve ihtimamlardan ve her şeyde takip edilmekte olan maslahat ve faydalardan anlaşılıyor ki, kâinat taht-ı tasarrufunda bulunan Sâni-i Zülcelâl'de pek büyük bir hikmet-i amme vardır ki, itaat ile iltica edenlerin büyük taltif ve in'amlara mazhar olacakları, o hikmet-i amme-nin iktizasındandır.

Ve keza, görünüyor ki, her şey lâıyk mevkiine vazeliyor. Ve her hak, hak sahibine veriliyor. Ve her ihtiyaç sahibinin haceti, istediği gibi yapılır. Ve her sual edenlerin matlûpları —bilhassa istidat lisanıyla veya ihtiyac-ı fıtrî lisanıyla veya ıztırar ve zaruret lisanıyla olsun— cevaplandırılıyor. Böyle eserleri görünen bir adalete, bir mahkeme-i kübra lâzımdır ki, rububiyetin hâkimiyetiyle hukuk-i ibad muhafaza edilsin. Çünkü, fânî olan şu dünya menzili, o büyük adalet-i hakikiyeye mazhar olamaz. Öyle ise, o büyük Sultan-ı Adil için bir Cennet-i bâkiye, bir Cehennem-i daime lâzımdır.

Ve keza, görünüyor ki, Bu Âlemin Sahibi, yaptığı şu kadar fiillerin delâletiyle, harika bir sahavete sahip olduğu gibi, nur ve ziya ile dolu güneşler ve meyve ve semereleriyle hamile eşcar ve ağaçlar misillü pek çok hazineleri vardır. Binaenaleyh, bu ebedî sahavet, tükenmez servet, ebedî bir ziyafetgâhı ister ve devam ile muhtaçların da devam-ı vücudunu iktiza eder. Zira, nihayet bir sahavet, harika bir kerem, daima halka ihsan ve in'am etmek iktiza eder. Bu ise, ihsan ve in'amlara minnettar ve muhtaç olanların devam-ı vücutlarını ister.

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, düzenli ve dengeli oluş.
adalet-i hakikiye: hakikî adalet, gerçek adalet.
arz: sunma.
bilhassa: özellikle.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
Cehennem-i daime: devamlı olan Cehennem, sonsuz ve ebedî Cehennem.
Cennet-i bâkiye: bâkî, ebedî ve daimî olan Cennet hayatı.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
devam-ı vücut: varlığın devamı.
ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.
eşcar: ağaçlar.
fânî: ölümlü, geçici.
fiil: iş, hareket.
hacet: ihtiyaç.
hak: bir kimseye ait olan şey, alacak.
hâkimiyet: hâkim oluş, hükmediş, egemenlik.

harika: olağanüstü.
hazine: zengin ve değerli kaynak.
hikmet-i amme: umumî hikmet; her şeyin alâkalı olduğu lâhî gaye, kâinattaki umumî ve lâhî gaye.
hukuk-i ibad: kulların hukuku, insan hukuku.
hüsn-i sanat: sanat güzelliği.
ıztırar: çaresizlik, zor durumda kalmak.
ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.

ihitimam: dikkat ve özen gösterme.
ihtiyac-ı fıtrî: yaratılışın gereği olan ihtiyaç.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
iktiza: lâzım gelme, gerekme.
iltica: sığınma, güvenme, dayanma.
in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
istidat: yaratılıştan olan ve zamanla geliştirilen kabiliyet; bir şeyin kazanılmasına olan fıtrî meyil.
itaat: boyun eğme, uyma, alınan emre göre hareket etme.
kemalât: faziletler, kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.
kerem: cömertlik, lütuf, ihsan, bağış.
keza: böylece, aynı şekilde.
lâyık: uygun, yakışır, münasip.
mahkeme-i kübra: en büyük mahkeme, öldükten sonra bütün insanların diriltilerek Allah huzurunda hesaba çekileceği mahkeme.
mahlûkat: yaratıklar, varlıklar.
maslahat: uygun iş, faydalı iş.
matlûp: talep edilen, istenilen şey.
mazhar: bir şeyin çıktığı yer, zühur ettiği, görüldüğü yer.
menzil: yer, konak.
mevki: yer, makam.
minnettar: bir iyiliğe karşı teşekkür duygusu içinde olan.
misillü: gibi, benzeri.
muhafaza: koruma.
nihayet: son derece.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.
sahavet: el açıklığı, cömertlik.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.
semere: meyve, güzel netice.
sual: soru, isteme.
Sultan-ı Âdil: adaletle hükmeden Allah.
taht-ı tasarruf: idare altında.
taltif: iltifat etme, gönül okşama; rütbe, nişan, para, mevki vb. şeylerle mükâfatlandırma.
vazedilme: yerleştirilme, konulma.
zaruret: muhtaçlık, şiddetli ihtiyaç içinde olma.
ziya: ışık, aydınlık, nur.
ziyafetgâh: ziyafet verilen yer.

adavet: düşmanlık, husumet.
adem-i mutlak: mutlak yokluk, tam yokluk.
âlem-i ahiret: ahiret âlemi.
âyine: ayna.
bâki: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.
behemehâl: mutlaka, elbette, ne yapıp edip.
bilvasıta: vasıta ile, birisinin aracılığı ile.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cemal: güzellik.
cilve: tecelli, görüntü.
daim: devam eden, devamlı, sürekli.
devam-ı vücut: varlığın devamı.
ebedi: sonu olmayan, daimî, sürekli.
ef'al-i kerimâne: asil ve yüce davranışlar, cömertçe yapılan işler.
enzar-ı âlem: âlemin dikkati, nazarı.
ezcümle: bu cümleden olarak.
fânî: ölümlü, geçici.
fehîm: anlayış.
hakaik-ı sabite: değişmez hakikatler, gerçekler.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
hüsün: güzellik.
idrak: akıl erdirmeye, anlama, kavrama kabiliyeti.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
istihsan: güzel bulma, beğenme.
istilzam: gerektirme.
istikâl: hoşlanmadığını çeşitli sekillerde belirtme, yüz vermeme.
izhar: ortaya koyma, açığa çıkarma, gösterme.
kalbolma: bir hâlden diğer bir hale geçme, dönüşme.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
kemalât: faziletler, kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.
kemal-i sür'at: tam sür'at, mükemmel hız.
kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıymet: değer.
letaif: güzellikler, incelikler.
mahbup: sevgili, sevilen, muhabbet edilen.
mahfi: gizli, saklı.
manevi: manaya ait, maddî olmayan.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
muhabbet: sevgi, aşk derecesinin

Ve keza, şu mu'cizeli ve hikmetli ef'al-i kerîmânenin tezahüratından anlaşılıyor ki, Sâni-i Fail'in pek gizli kemalâtı vardır. Ve daima o kemalâtı enzar-ı âleme arz ve teşhir etmek ister. Çünkü, daimî bir kemal, daimî bir tezahür ile takdir edicilerin devam-ı vücutlarını iktiza eder. Çünkü, adem-i mutlaka namzet olan insan, kemalâta kıymet vermez ve istihsan ve takdire bedel istiskal ve tahkir eder.

Ve keza, bu güzel, müzeyyen, münevver masnuatın Sâni için mücerret manevî bir cemal vardır. Ve Onun, o mahfî hüsün ve cemal için pek çok mehasin ve letaifi vardır ki, kısa akıllarımızla idrak edemeyiz. Ezcümle, o cemalin kesif âyinelerinden biri sath-ı arzıdır. Bu sath-ı arz her asırda, her mevsimde, her vakitte daima tecelli etmekte olan o cilvelerin gölgelerini teşhir, tavsif ilân ve izhar eder.

Ve keza, hakaik-ı sabitedendir ki, yüksek bir cemal sahibi, bizzat kendi gözüyle ve bilvasıta başkasının gözüyle, cemalini ve cemalinin inceliklerini görmek istiyor. Binaenaleyh, cemal sermedî ve daim olursa, behemehâl onun inceliklerini gösteren âyinelerinin de ebedî ve daimî olması zarurîdir. Çünkü, bâkî bir hüsün, fânî bir müş-taka razı olamaz. Ve zail ve fânî bir âşığın, ebedî ve bâkî olan mahbubuna muhabbeti adavete kalbolur. Evet insan, eli veya fehmi yetişmediği güzel bir şeyi, kendisini teselli için takbih eder. Bu itibarla, bu âlem Sâni istilzam ettiği gibi, Sâni de âlem-i ahireti istilzam eder.

de sevmeye.
mücerret: soyutlanmış olan, cisim hâlinde bulunmayan.
münevver: nurlu, ışıklı, parlak.
müştak: arzulu, fazla istekli, iştiağı gösteren.
müzeyyen: ziynetlendirilmiş, süslü.
namzet: aday.
razi: rıza gösteren, kabul eden.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Fail: her şeyi sanatlı olarak yapan ve işleyen Allah.
sath-ı arz: yeryüzü, rüy-i zemin.
sermedî: ebedî, daimî, sürekli.
tahkir: hakaret etme, küçük görme, şeref ve haysiyetini incitme.
takbih: kabahatli, kusurlu bulma.
takdir: kıymet verme, beğenme.
tavsif: vasıflandırma, bir şe-

yin iç yüzü ve özelliklerini anlatma.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
teselli: avutma, acısını dindirme.
teşhir: ilân etme, herkese duyurma; sergileme.
tezahür: görünme, belirme, ortaya çıkma.
tezahürat: görünüşler, belirmeler, ortaya çıkmalar.
zail: sona eren, yok olan.
zarurî: zorunlu.

Ve keza, Bu Âlemin Sâniinde pek rahîmâne bir şefkat vardır. Zira görüyoruz ki, bu âlemde yardım isteyen bir musibetzedeye kemal-i sür'atle yardım ediliyor. Dergâh-ı izzete iltica eden kurtuluyor. Sual eden saillerin istekleri veriliyor. En adî bir zihayatın sesi işitiliyor ve haceti kabul ediliyor. İşte böyle bir şefkat sahibi, nev-i beşerin en büyük, en lâzım, en zarurî şedit bir haceti hakkında, bütün insanlar namına yaptığı duada istediği Cenneti ve saadet-i ebediyeyi ve “ba'sü ba'del-mevt”i yapacaktır. Bilhassa o reis-i muhteremin şu umumî duasına, bütün zevi'l-hayat, bütün mahlûkat “Âmin! Âmin!” diyorlar.

Bak, o zat öyle bir maksat, öyle bir gaye için saadet isteyip dua ediyor ki, insanı ve bütün mahlûkatı, esfel-i safilîn olan fenâ-i mutlaka sukuttan, kıymetsizlikten, faydasızlıktan, abesiyetten âlâyılliyyin olan kıymete, beka-ya, ulvî vazifeye, mektubat-ı Samedâniye olması derecesine çıkarıyor.

Bak, hem öyle yüksek bir fizar-ı istimdatkârâne ile istiyor ve öyle tatlı bir niyaz-ı istirhamkârâne ile yalvarıyor ki, güya bütün mevcudata, semavata, Arşa işittirip, vecde getirip, duasına “Âmin, Allahümme âmin!” dedirtiyor.

Acaba bütün benîâdemi arkasına alıp, şu arz üstünde durup, Arş-ı Azama müteveccihen el kaldırıp, nev-i beşerin hülâsa-i ubudiyetini cami hakikat-i ubudiyet-i Ahmediye (a.s.m.) içinde dua eden şu şeref-i nev-i insan ve ferid-i kevn ü zaman olan Fahr-i Kâinat ne istiyor, dinleyelim. Bak, kendine ve ümmetine saadet-i ebediye

abesiyet: faydasız, boş, lüzumsuz ve gayesiz oluş.
adî: basit, bayağı, sıradan.
âlâyılliyyin: yüceler yücesi, en yüksek mertebe.
Allahümme: Ey Allah'ım.
âmin: Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!" anlamında duanın sonunda söylenir.
arz: göğün en yüksek katı.
Arş-ı Azam: en büyük arş, Allah'ın katı, Cenab-ı Hakkın kudret ve saltanatının en büyük dairesi.

arz: yer, dünya.
ba'sü ba'delmevt: ölümden sonra tekrar dirilme.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
benîâdem: âdemoğulları, insanlar.
bilhassa: özellikle.
camî: toplayan, içine alan, kapsayan.
cemal: güzellik.
dergâh-ı izzet: yaratıklarının isteklerine en güzel şekilde cevap veren.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
esfel-i safilîn: aşağıların en aşağısı, Cehennemin en aşağı tabakası.
Fahr-i Kâinat: kâinatın övün-cü, kâinatın kendisiyle övündüğü zat olan Peygamberimiz (a.s.m.).
fenâ-i mutlak: sonsuz yok oluş, mutlak yok oluş.
ferid-i kevn ü zaman: asrın, zamanın bir tanesi; eşî bulunmayan.
fizar-ı istimdatkârâne: yar-

dım dileyerek sesli ağlama.

gaye: maksat, hedef.

güya: sanki.

hacet: ihtiyaç.

hakikat-i ubudiyet-i Ahmediye: Peygamberimizin kulluğunun aslı ve esası.

hülâsa-i ubudiyet: kulluğun özü.

iltica: sığınma, güvenme, dayanma.

kıymet: değer.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

maksat: gaye.

mektubat-ı Samedâniye: Samedanî mektuplar; Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarını anlatan, Allah'ın birliğini gösteren varlıklar.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

musibetzede: musibet görmüş, felâkete uğramış, belâya, kazaya uğrayan.

müteveccihen: teveccüh ederek, yönelerek.

nam: ad, yerine.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

niyaz-ı istirhamkârâne: yalvararak, yalvarıncasına dua etme, merhamet isteyerek dua etme.

rahimâne: rahim olarak, merhamet ederek, merhametli olarak.

reis-i muhterem: saygıdeğer reis, başkan.

saadet: mutluluk.

saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.

sail: isteyen, soran.

semavat: semalar, gökler.

sual: isteme, sorma.

sükût: değerden düşme, değerini yitirme; susma.

şedit: şiddetli.

şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.

şefkat: karşılıksız sevgi besleme, içten ve karşılıksız merhamet.

şeref-i nevî insan: insanoğlunun şerefi.

ulvî: yüksek, yüce.

umumî: herkesle ilgili, genel.

ümme: Müslümanların tamamı; bütün Müslümanlar.

vazife: görev.

vecd: kendini kaybedecek şekilde hislenme.

zarurî: zorunlu.

zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).

zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

zihayat: hayat sahibi.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

âyine: ayna.

azîm: büyük, yüce, ulu.

cemal: güzellik.

dâr-ı imtihan: imtihan yeri.

dâr-ı saadet: saadet, mutluluk yeri, Cennet.

delâil-i vücud: var olma delilleri.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ecram: kütleler, cansız cisimler; gezegenler.

esbab-ı mucibe: gerektiren sebepler.

esma: adlar, isimler.

esma-i kudsiye-i İlâhiye: Allah'ın kutsal, mukaddes ve muazzaz isimleri.

gidişat: olayların durumu, işlerin gelişme biçimi, işlerin gidiş tarzı.

Hâlık-ı Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi yaratıcı, Allah.

han: yolcuların misafir olarak kaldığı yer.

harika: olağanüstü.

hesapsız: sınırsız, sonsuz.

icat: vücuda getirilme, yoktan var edilme.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

mazhar: bir şeyin çıktığı görün-
düğü yer; nail olma, şereflenme.

menzil: yer, konak.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

musahhar: boyun eğen, emir altına giren, istenilen hâle konulmuş.

risalet: elçilik, resullük, peygamber olarak gönderilme.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

sabit: durağan, değişmeyen.

saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.

Sânî: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sânî-i Âlem: dünyayı sanatla yaratan Allah.

istiyor, beka istiyor, Cennet istiyor. Hem mevcudat âyinelelerinde cemallerini gösteren bütün esma-i kudsiye-i İlâhiye ile beraber istiyor, o esmadan şefaata talep ediyor, görüyorsun.

Eğer, ahiretin hesapsız esbab-ı mucibesi, delâil-i vücudu olmasa idi, yalnız şu zatın tek duası, baharımızın icadı kadar Hâlık-ı Rahîm'in kudretine hafif gelen şu Cennetin binasına sebebiyet verecekti. Demek, nasıl ki, o zatın risaleti, şu dâr-ı imtihanın açılmasına sebebiyet verdi, ¹ **لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ** sırrına mazhar oldu; onun gibi, ubudiyeti dahi öteki dâr-ı saadetin açılmasına sebebiyet verdi.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى ذَلِكَ الْحَبِيبِ الَّذِي هُوَ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَفَخْرُ الْعَالَمِينَ وَحَيَاةُ الدَّارَيْنِ وَوَسِيلَةُ السَّعَادَتَيْنِ وَذَوُ الْجَنَاحَيْنِ وَرَسُولُ الثَّقَلَيْنِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَعَلَى إِخْوَانِهِ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ آمِينَ ²

Ve keza, bu âlemin geliş ve gidişatında ve bütün mahlûkatın bir hedefe sevinde ve semavî, süflî bütün ecramın bir kudrete bağlı ve musahhar olmasında pek büyük bir saltanat eseri görünüyor. Ve bundan anlaşılıyor ki, bu mevcudatta tasarruf eden Sâniin azîm rububiyetinde harika bir saltanatı vardır.

Hâlbuki, bu dünya menzili tahavvülâta, zevale maruzdur. Sanki misafirler için yapılmış bir handır ki, daima dolup boşalıyor. Ne kendisinin sabit bir şekli vardır ve

1. Sen olmasaydın (yâ Muhammed), sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım! (Hadis-i Kudsî: Keşfü'l-Hafa, 2:164, No: 2123.)

2. Allah'ım, iki cihanın efendisi, iki âlemin medar-ı iftihar, dünya ve ahiretin hayatı, iki cihan saadatinin vesilesi, nübüvvet ve velâyet yönleri olan iki kanatlı ve cin ile insanın peygamberi olan şu Habibine, onun bütün Âl ve Ashabına ve enbiya ve mürselin kardeşlerine salât ve selâm eyle, âmin.

sebebiyet: sebep olma.

semavî: semaya ait, gökten gelen.

sevk: önüne katıp sürme, yöneltme.

sır: gizli hakikat.

süflî: aşağılık, bayağı, adi.

sefaat: birinden başkasının kusurlarının veya suçunun bağışlanmasını dileme.

tahavvülât: tahavvüller, değişmeler.

talep: isteme, dileme.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup

idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

ubudiyet: kulluk.

zac: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

ne de içinde oturanların bir kararı vardır. Ve Sâni-i Âlem'in garip ve acip sanatlarının numunelerini teşhir ve ilân için tahavvûlden hâlî kalmayan bir meşherdir. Bu itibarla, o handa ve o meşherde içtima eden insanlar sabit kalacak değiller. Çünkü meskenleri sabit değildir.

İşte bu hâl ve şu vaziyet, bu fânî menzilden sonra o sermedî saltanata karargâh olmak üzere sabit, bâkî, ebedî, sermedî saadetlerin, Cennetlerin ve sarayların olacağına kat'î bir delâletle şahadet eder. Çünkü, fânî bâkiye makam ve medar olamaz.

Evet, bir melikin gelip giden misafirleri için yolda yaptığı şu menzile ve o menzilde oturan misafirlere bakıldığı zaman görülüyor ki, milyonlarca lira ile yapılan o menzil, pek az bir zaman içindir. Ve ondaki ziynetler, kıymetli şeyler, hep suret ve örneklerdir. Ve misafirler, o nefis taam ve yemeklerin yalnız tadına bakıp, karınlarını doyuracak derecede yemiyorlar. Ve her bir misafir, hususî makinesiyle o menzildeki ziynetlerin resimlerini alırlar. Ve melikin de gizli memurları, onların bütün harekât, ef'al ve muamelelerini yazıyorlar. Ve o melik, her mevsimde milyonlarca o ziynetleri, o güzel şeyleri yeni gelecek misafirler için tahrip ve tecdit ediyor. Ve hakeza, pek çok garip ve acip şeyler görünüyor. İşte bu vaziyet gösterir ki, o muvakkat menzil sahibinin pek yüksek kıymetli menzilleri, daireleri ve ebedî, sermedî sarayları vardır. Bu küçük menzilde görünen şeyler, hâller, misafirleri ebedî menzillerdeki yüksek şeylere teşvik için gösterilen numunelerdir.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.
ef'al: fiiller, işler.
fânî: ölümlü, geçici.
garip: tuhaf, hayret verici.
hakeza: böylece, bunun gibi.
hâl: durum, vaziyet.
hâlî: bir şeyden uzak, müstesna.

han: yolcuların misafir olarak kaldığı yer.
harekât: hareketler, davranışlar.
hususî: özel.
içtima: toplanma, bir araya gelme.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
karar: kesinlik, sabitlik.
karargâh: durulan veya kalınan yer.
kat'i: kesin, şüpheye ve te reddüde mahal bırakmayan.

kıymet: değer.
makam: yer.
medar: sebep, vesile.
melik: hükümdar, padişah, kral.
menzil: yer, konak.
mesken: oturlan, ikamet olunan yer.
meşher: teşhir yeri, sergi, gösterme yeri.
muamele: davranma, davranış.
muvakkat: geçici.
numune: örnek.

saadet: mutluluk.
sabit: durağan, değişmeyen.
saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.
Sâni-i Âlem: dünyayı sanatla yaratan Allah.
sermedî: ebedî, daimî, sürekli.
suret: nüsha, kopya.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
taam: yemek, yiyecek.
tahavvül: değişme, dönüşme, baskalaşma.
tahrip: harap etme, yıkma, bozma.
tecdit: yenileme, tazeleme.
teşhir: ilân etme, herkese duyurma; sergileme.
vaziyet: durum.
zîynet: süs.

Kezalik, bu dünya menziline ve içinde oturan insanların ahvaline dikkat edilirse anlaşılıyor ki, bu dünya ebedî kalmak için yaratılmış bir menzil değildir; ancak Cenab-ı Hakkın ebedî ve sermedî olan Dârüsselâm menziline davetlisi olan mahlûkatın içtimaları için bir han ve bir bekleme salonudur.

Bu dünya menziline görünen lezzet şeyler, lezzet ve zevk için değildir. Çünkü, visallerinin lezzeti, firaklarının elemine mukabil gelmez. Maahaza, o lezzetlerden hiç kimse tam manasıyla muradına nail olamaz. Ya o lezzetlerin ömürleri kısa olur; veya insanın ömrü kısa olduğundan, muradına yetişemez. Ancak, o lezzetler ve o nefis şeyler, ibret ve şükre sevk içindir. Çünkü, onlar Cenab-ı Hakkın ehl-i iman için Cennetlerde ihzar ettiği hakikî nimetlere numunelerdir.

Ve o müzeyyen masnuat-ı fâniye, fenâ ve adem için değildir. Ancak, onların suretleri ve misalleri, manaları, neticeleri alınır; âlem-i bekada, ehl-i beka için ebedî manzaraların yapılmasına medar olurlar. Yahut ebedî âlemde, Sâni-i Ebedî, istediği şekillere sokar. Çünkü, o masnuat beka içindir. Onların o zahirî ölüm ve fenâları, vazifelerinden terhistir, idam değildir. Evet, onların ölümleri fenâ olsa bile, yalnız bir cihetten fenâyâ gider, çok cihetlerden bâkî kalır.

Meselâ, kudret-i ezeliyenin yarattığı şu gül çiçeğine bak. Evet, nasıl bir kelime ağızdan çıkar çıkmaz zahiren fenâyâ giderse de, Allah'ın izniyle, kulaklarda, kâğıtlarda,

adem: yokluk, hiçlik.
ahval: hâller, durumlar.
âlem-i beka: sonsuzluk âlemi, ahiret.
bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.
beka: ebedî hayata ulaşma.
cihet: yön.
Dârüsselâm: Cennet.
ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.
ehl-i beka: bâkî olanlar, sonsuza dek yaşayanlar.
ehl-i iman: inananlar, iman sahipleri.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.
fenâ: yokluk, son bulma, geçicilik.
firak: ayrılık.
hakikî: gerçek.
han: yolcuların misafir olarak kaldığı yer.
ibret: bir durumdan veya olaydan ders alma, ders çıkarma.
içtima: toplanma, bir araya gelme.
idam: yok olma.
ihzar: hazır etme, hazırlama.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı-sonu olmayan sonsuz İlâhî kudret, kuvvet.
leziz: lezzetli, tatlı.
Mahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
masnuat-ı fâniye: geçici sanatlar, yok olmaya mahkûm sanatlar.
medar: sebep, vesile.

menzil: yer, konak.
meselâ: örneğin.
misal: görüntü ve biçim.
mukabil: karşılık.
murat: istek, arzu dilek.
murat: maksat, meram.
müzeyyen: ziynetlendirilmiş, süslü.
nail: kavuşan, ulaşan, eren.
nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.
numune: örnek.
Sâni-i Ebedî: ebedî, daimî ve

sonsuz olan sanatkâr; Allah.
sermedî: ebedî, daimî, sürekli.
suret: surat, yüz, çehre.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.
terhis: izin verme, serbest bırakma.
vazife: görev.
visal: ulaşma, kavuşma.
zahiren: görünüşte.
zahiri: görünürde.

kitaplarda milyonlarca timsalleri kaldığı gibi, akıllarda da akıllar adedince manaları kalır. Kezalik, o gül, kısa bir zamanda vazifesi tamam olur olmaz, solar, ölür gider. Amma onu gören bütün insanların kuvve-i hafızalarında ve halefiyle hamile olan tohumlarında suretleri, manaları bâkîdir. Demek, o gülün tohumu olsun, kuvve-i hafızalar olsun, o gül çiçeğinin suretini, ziynetini, menzilini hıfz için sanki birer fotoğraf ve bekası için birer menzildir.

Ey arkadaş!

İnsan da başıboş, serseri sahipsiz bir hayvan değildir. Ancak, onun da bütün harekât ve ef'ali yazılıyor, tespit ediliyor ve a'malinin neticeleri hıfzediliyor ki, muhasebe-i kübrada ona göre derece alsın. Hülâsa, her güz mevsiminde yapılan tahribat, gelecek bahar mevsimlerinde gelen yeni misafirler için yer tedarik etmek ve bir nevi terhis ve izinlerdir.

Ve keza, bu âlemde tasarruf eden Sâniin öyle bir Kitab-ı Mübini vardır ki, ne küçük ve ne büyük, o kitapta yazılıp hıfzedilmemiş hiçbir şey yoktur. O kitabın maddelelerinden âlemde görünen yalnız nizam ve mizan maddelelerine bak:

Evet, görüyoruz ki, herhangi muvazzaf bulunan bir şey, vazifesinden terhis edilmekle, daire-i vücuttan çıkarsa, Fâtır-ı Hakîm, onun çok suretlerini Levh-i Mahfuzlarda tespit eder ve tarih-i hayatını tohumunda ve neticesinde nakşeder ve pek çok gaybî âyinelerde ibka eder. Meselâ, bir şecere meyvesiyle hamile olduğu gibi, tohumu da meyve ile hamiledir. Demek, ağacın bünyesinde

a'mal: ameller, işler.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
amma: ama, lâkin, ancak.
âyine: ayna.
bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
daire-i vücud: varlık dairesi.
ef'al: fiiller, işler.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan

Allah.
gaybî: gayla ilgili, görünmeyenlere ait.
güz: sonbahar.
halef: sonradan gelen.
hamile olmak: yüklü olmak, taşımak.
harekât: hareketler, davranışlar; tutumlar.
hıfz: saklama, koruma, muhafaza etme.
hülâsa: kısaca, sözün kısası.
ibka: devamlı kılma, sürekli kılma.

keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
Kitab-ı Mübin: kâinattaki olayları cereyan ettiren Allah'ın kudretine ait nizam ve intizam esaslarını, kanunlarını ihtiva eden manevî kitap; kudret kitabı.
kuvve-i hafıza: hafıza gücü.
Levh-i Mahfuz: korunmuş levha, Allah'ın ezeli ilmiyle kâinatta olmuş ve olacak şeylerin yazılı olduğu levha.

menzil: yer, konak.
meselâ: örneğin.
mizan: ölçü, denge.
muhasebe-i kübra: en büyük muhasebe, hesaplaşma.
muvazzaf: vazifelendirilmiş, kendisine görev verilmiş, vazifeli.
nakşetme: işleme, süsleme.
nevi: çeşit, tür.
nizam: düzen, düzgünlük; kanun.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
serseri: gayesiz, hedefsiz; öteden beri başıboş olan.
suret: surat, yüz, çehre.
şecere: ağaç.
tahribat: tahripler, yıkip bozmalara.
tarih-i hayat: hayat tarihi.
tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.
tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.
terhis: izin verme, serbest bırakma, salıverme.
tespit etme: kaydetme, bağlı hâle getirme.
timsal: örnek, numune.
vazife: görev.
zyinet: süs.

semeresi mevcut olduğu gibi, tohumunda da semere mevcuttur. Ve keza, vücuttan çıkmış pek çok şeyler, insanın kuvve-i hafızasında mevcut kalır.

İşte bu misallerden, hıfz ve hafiziyet kanunu ne derece ihatalı olduğu anlaşıldı.

Evet, Bu Mevcudatın Sahibi, pek büyük bir ihtimamla, mülkünde cereyan eden her şeyi taht-ı hıfz ve muhafazasına almıştır; ve hâkimiyetinin muhafazası için sonsuz bir dikkati vardır ve rububiyetinde tam bir intizam ve saltanat vardır ki, edna bir hâdiseyi, adî bir hizmeti yazar ve yazdırır. İşte bu derece ihatalı, ihtimamlı bir hıfz kanunu, elbette âlem-i ahirette yapılacak bir divan-ı muhasebata bakar. Şu muhafaza kanunu, bütün eşyada cari olduğu gibi, mahlûkatın en eşrefi olan insana da şamildir. Çünkü, insan Cenab-ı Hakkın rububiyetine ait suunat ve ahvaline şahittir ve mahlûkatın cemaatleri içinde Allah'ın birliğine dellâldır ve mevcudatın tesbihatına müşahit ve hilâfet-i kübra ile tekrim ve teşrif edilmiştir. İnsan, bu keramete, bu şerefe nail olduğu hâlde, kendisini başıboş ve gayr-i mes'ul zannetmesin. Onun da divan-ı muhasebata pek karışık hesapları vardır; ondan kurtulduktan sonra müstahak olduğu yere gidecektir.

Evet, kudret-i ezeliyeye nispetle, ölümden sonra haşrin gelmesi, güzden sonra baharın gelmesi gibidir. Evet, nebatat gibi, insanın da bir güzü bir de baharı vardır. Evet, geçmiş zamanda vukua gelmiş olan mu'cizat-ı kudret, Sâniin bütün imkânât-ı istikbaliyeye kadir olduğuna kat'î şahit ve bürhanlardır.

adi: basit, bayağı, sıradan.
ahval: hâller, durumlar.
âlem-i ahiret: ahiret âlemi.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cari: cereyan eden, akan, işleyen.
cemaat: topluluk.
cereyan: olma, meydana gelme.
dellâl: ilân edici; hakka davet eden.
divan-ı muhasebat: hesapların görüleceği divan, daire.
edna: en aşağı, en basit, en küçük.
eşref: en şerefli, daha şerefli, en iyi, en güzel.
gayr-i mes'ul: mes'uliyet ve sorumluluğu olmayan.
güz: sonbahar.
hâdis: olay.
hafiziyet: Cenab-ı Hakkın her mahlûkun başına gelecek vaziyetleri ve başından geçenleri muhafaza etme sıfatı.
hâkimiyet: hâkim oluş, hükmediş, egemenlik.
haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
hıfz: saklama, koruma, muhafaza etme.
hilâfet-i kübra: en büyük halifelik.
ihatalı: kuşatıcı.
ihtimam: dikkat ve özen gösterme.
imkânât-ı istikbaliye:
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
kadir: bir işi yapmaya gücü yeten, kuvvet sahibi olan.
kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.
keramet: kerem, lütuf, ihsan, bağış.
keza: böylece, aynı şekilde.
kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı sonu olmayan sonsuz ilâhî kudret, kuvvet.

kuvve-i hafıza: hafıza gücü, yeteneği; bellek gücü.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
misal: örnek.
mu'cizat-ı kudret: kudret mu'cizeleri.
muhafaza: koruma.
müstahak: hak eden, hak etmiş.
nail: kavuşan, ulaşan, eren.

nebatat: bitkiler.
nispet: kıyaslama.
rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.
saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
semere: meyve, yemiş.
samil: içine alan, kapsayıcı.

suunat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
taht-ı hıfz ve muhafaza: muhafaza ve koruma altında.
tekrim: hürmet, saygı gösterme, ululama, yüceltme.
tesbihat: tesbihler, Cenab-ı Hakkın bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler.
teşrif: şereflendirme, şeref verme.
vukua: olma, meydana gelme.

Ve keza, Bu Âlemin Maliki, kendi kudretine pek kolay ve pek ehven ve ibadına fevkalâde mühim ve pek şeditü'l-ihtiyaç olan haşrin tekrarbete tekrar vaadinde bulunmuştur. Malûmdur ki, hulfü'l-vaat, kudretin izzetine, rububiyetin merhametine zıttır. Zira, vaadin hilâfını yapmak, cehlin veya aczin alâmetidir. Bu ise, Kadîr-i Mutlak, Hakîm-i Mutlak olan Zata muhaldır.

Maahaza, insanların haşri, nebatatın haşri gibidir. Bunu gören, onu nasıl inkâr eder? Haşrin icadına olan vaa-di ise, bütün enbiyanın tevatürüyle ve büyük insanların icmayla sabit olduğu gibi, Kur'ân-ı Kerîm'in lisanıyla da sabittir.

Ezcümle: **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَ بَيْنَكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ**

¹ **وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا** olan ayet-i kerîme, büyük bir şiddet ve kuvvetle haşrin icadına söz veriyor. Fakat, bazı insan pek nankördür ki, bütün mevcudat, sıdkına ve hak olduğuna delâlet ettiği o Malikü'l-Mülk'ün sözlerini tasdik etmez, kendi hezeyanına ve ahmaklığına itimat eder.

Ve keza, bu âlemede, pek ihtişamlı bir rububiyet âsârı ile şaşaalı bir saltanatın şuaları görünmektedir. Evet, görüyoruz ki, koca arz, sekeneyle beraber, ehli, zelil, mutî bir hayvan gibi, o rububiyetin emri altında beslenir. Güzde ölmesi, baharda dirilmesi ve bir Mevlvî gibi raks ve hareketi ve sair bütün işleri o emre tâbi olduğu gibi, şemsin de sey-yaratıyla tanzim ve teshiri ve sair vaziyetleri o emre bağlıdır. Hâlbuki, azametli şu rububiyet-i sermediye ve bu saltanat-ı ebediye şöyle zayıf, zail,

me, verdiği sözü yerine getirme-me.

ibad: abdlar, kullar.

icma: fikir birliği etme.

ihtaşam: muhteşemlik, şanlı görünüş, büyük gösteriş.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

itimat: dayanma, güvenme.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

Malikü'l-Mülk: mülkün maliki, bütün mülklerin sahibi, her şeyin maliki olan Allah.

malûm: bilinen, bilinen olan.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

Mevlevî: Mevlevîlik tarikatine mensup kimse.

muhâl: imkânsız.

mutî: itaat eden, boyun eğen.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

nebatat: bitkiler.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

rububiyet-i sermediye: daimî ilâhlık, rablık, sürekli hakimiyet, ebedî terbiye edicilik.

sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.

saltanat-ı ebediye: ebedî, daimî ve sonsuz olan saltanat.

sekene: sakin olanlar, ikamet edenler, oturanlar.

seyyarat: gezegenler.

sıdk: doğruluk.

şaşaalı: parlak, gösterişli.

şeditü'l-ihtiyaç: ihtiyacın çok şiddetli olması.

şems: güneş.

şua: ışın, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.

tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.

tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.

tekrar be tekrar: tekrar tekrar.

teshir: cebzetme, kendine bağlama, emri altına alma.

tevatür: içinde yalan ihtimali bulunmayan ve birbirlerine kuvvet veren haberlerden oluşan büyük bir topluluğa ait haber.

vaat: söz verme, ahit.

vaziyet: durum.

zail: sona eren, yok olan.

zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

zelil: hor, alçak, adî, bayağı.

1. Allah Teâlâ ki, Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. And olsun ki, geleceğinden şüphe olmayan kıyamet gününde O sizi kabirlerinizden toplayıp diriltecektir. Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır? (Nisâ Suresi: 87.)

alâmet: belirti, işaret, iz.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

âsâr: eserler.

ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.

azamet: büyüklük.

cehil: cahillik, bilgisizlik.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ehli: yabanîlikten kurtulmuş,

insana bağlı ve hizmetkâr olan; evcil.

ehven: daha hafif; kolay.

enbiya: nebîler, peygamberler.

fevkalâde: olağanüstü.

Hakim-i Mutlak: Sonsuz hikmet sahibi ve her şeyi her hangi bir kayda ve şarta bağ-

lı olmaksızın gayeli ve faydalı yaratan Allah.

haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltilip mahşere çıkarması.

hezeyan: saçmalama, abuk sabuk konuşma, herze.

hilâf: ters, karşı, zıt, aykırı.

hulfü'l-vaat: sözünden dön-

aktap: sahipler, efendiler, azizler.
âlem-i ahiret: ahiret âlemi.

arz: yer, dünya.

asfiya: safiyet ve takva sahibi olan, Hz. Peygamberin (a.s.m.) vârisi hükmünde, onun meslek ve gayelerini hayata geçirmeye çalışan âlim zatlar.

ashap: büyük bir meslek veya mezhep sahibine uyanlar.

asi: isyan eden, başkaldıran.

azamet: büyüklük, ululuk, yücelik.

azîm: büyük, yüce, ulu.

bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

bina: kurma, dayandırma.

cüz: kısım, parça.

dâr-ı mücazat: işlenen suçlara karşı ceza verilme, ceza çektilir-me yeri.

dâr-ı mükâfat: mükâfat yurdu, ahiret; Cennet.

ebedi: sonu olmayan, daimî, sürekli.

ehl-i hakikat: hakikati arzula-yanlar, gerçeği bulup onun peşin-den gidenler; Allah adamı.

enbiya: nebîler, peygamberler.

erbap: ulu, reis, başkan.

ervah-ı neyyire: nur saçan ruh-lar.

evliya: velîler, Allah dostları.

hakikat: gerçek, görülen bir şe-yin aslı esası.

Hâlık-ı Âlem: âlemin yaratıcısı, bütün âlemi yaratan, Allah.

haşır: yeniden toplanma, bir ara-ya gelme.

ifa: bir işi yapma, yerine getirme.

ihbar: haber verme, bildirme.

ihzar: hazır etme, hazırlama.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

kaim: ayakta duran, ayakta bulu-nan, ayağa kalkan.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

keder: kaygı, acı, hüzn.

kelimat: kelimeler, sözler.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kulüb-i münevvere: nurlanmış, aydınlanmış kalpler.

kurb-i huzur-ı İlâhî: Allah'ın hu-zuruna yakın olma.

ma'raz: sergi, teşhir yeri.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

malûm: bilinen, bilinen olan.

menzil: yer, konak.

metin: sağlam ve dayanıklı.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

muazzam: çok büyük, ulu, yüce.

mutasarraf: tasarruf eden, tasar-ruf sahibi olan, her şeyin sahibi olan, malik.

mutî: itaat eden, boyun eğen.

muvakkat temeller ve esaslar üzerine bina edilemez ve bu mütebeddil, belâlı, kederli, fânî dünya üzerine kaim olamaz. Ancak bu dünya, o azametli rububiyetin pek azîm ve geniş dairesi içinde, insanları tecrübe ve imti-han, kudretin mu'cizelerini teşhir ve ilân için kurulmuş muvakkat bir menzildir ki, tahrip edilip pek muazzam, geniş, ebedî ve bâkî bir âleme cüz olmak için tebdil edilecektir. Binaenaleyh, bu tebeddülât ma'razı olan âlemin Sâniî için, diğer tagayyürsüz, sabit bir âlemin vücudu za-rurîdir.

Maahaza, zahirden hakikate geçen ervah-ı neyyire as-habı ve kulüb-i münevvere aktabı ve ukul-i nuraniye er-babı ve kurb-i huzur-ı İlâhîde dâhil olanlar, o Zat-ı Zülce-lâl'in, mutîler için bir dâr-ı mükâfat ve asiler için bir dâr-ı mücazat ihzar ettiğini ve pek metin vaatler ile şedit teh-ditleri olduğunu kat'î ihbar ediyorlar. Malûmdur ki, vaat-leri ifa etmemek bir züldür. Hâlık-ı Âlem zül ve zilletler-den münezzehtir. Ve aynı zamanda, o hakikati ihbar eden ehl-i hakikat ve enbiya ve evliya ve asfiya cemaat-lerine kâinat bütün âyâtıyla, kelimatıyla zahir olarak ih-barlarını teyit ve takviye ediyor.

Ey insan! Bu haberden daha doğru bir haber ve bu sözden daha doğru bir söz var mıdır?

Ve keza, Bu Âlemin Mutasarrıfı, dar ve muvakkat şu arz meydanında, âlem-i ahiretin büyük meydanının çok misallerini, numunelerini her vakit gösteriyor. Ezcümle, bahar mevsiminde arzın sathında yapılan nebatî haşirle-re dikkat lâzımdır.

muvakkat: geçici.

münezzeh: anımsı, tenzih edilmiş, uzak.

mütebeddil: kararsız.

nebatî: bitkisel.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şey-leri vermesi, onu terbiye et-mesi ve idaresi altında bulun-durma vasfı.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

satîh: yüzey.

sedî: şiddetli.

tagayyür: değişme, başkalaş-ma.

tahrip: harap etme, yıkma, bozma.

takviye: kuvvetlendirme, sağlamaştırma, teyit ve tas-dik etme.

tebdil: değiştirme, dönüştür-me.

tebeddülât: tebeddüller, de-ğişiklikler, başkalaşmalar.

teşhir: ilân etme, herkese du-yurma; sergileme.

teyit: kuvvetlendirme, sağ-lamaştırma; doğru çıkarma.

ukul-i nuraniye: nurlu akıllar.

vaat: söz verme, ahit.

zahir: açık, âşikar; dış yüz, gö-rünüş.

zarurî: zorunlu.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyük-lük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

zillet: hor ve hakir görülme, alçalma.

zül: hakir olma, alçalma, zil-et, hakirlik.

Evet, altı gün zarfında, o karışık nebatatın tohumlarından ölmüş, çürümüş, kaybolmuş olan cesetleri galatsız, haltsiz kemâ fi's-sabık inşa ve iade etmekle, arz meydanında nebatî haşirleri yapan kudret, semavat ve arzı altı günde halk etmesinden âciz değildir. Ve o kudrete nazaran göz işareti kadar kolay olan haşr-i insanîyi yapma imkânı var mıdır? Evet, haşr-i nebatîde, kelimeleri, yazıları tamamen silinmiş üç yüz bin kadar sahifeleri birlikte, bilâhale ve bilâgalat kısa bir zamanda eski yazılarını iade eden bir kudrete tek bir sahifeden ibaret bulunan haşr-i insanî ağır gelir mi? Hâşâ!

İşte o Kudret Sahibi, lisan-ı Kur'ân ile emrettiği,
 فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ
 لَمُحِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹

ayet-i kerîmesi, bu meselenin hakikat olduğuna sarahatle şahadet ediyor.

Ey aziz arkadaş!

Cenab-ı Hakkın şu tasarrufatından ve şuunatından anlaşıldı ki, arz meydanında yapılan nebatî haşirler ve neşirler ve sair içtima ve iftiraklar, maksud-i bizzat değildir. Çünkü, öteki âlemin meydan-ı kebirinde yapılan o büyük ve mühim ihtifaller ile kısa bir zamanda yapılan şu cüz'î gayr-i sabit bu semereler arasında münasebet yoktur. Ancak, bu cüz'î semereler birtakım misal ve numunelerdir ki, bunların suret ve neticelerine o mecma-ı kebirde muameleler tatbik ve icra edilsin.

1. Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. Bunu yapan elbette ölüleri de öyle dirilecektir. O her şeye hakkıyla kadirdir. (Rum Suresi: 50)

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
arz: yer, dünya.
ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.
aziz: izzetli, muhterem, saygın.
bilâgalat: yanlışsız, yanlışmadan.
bilâhale: karıştırmadan, hata-sız.
ceset: ölü vücut, naaş.

cüz'î: küçük, az.
galat: yanlış, yanlışla, hata, bozulma.
gayr-i sabit: durgun ve hareketsiz olmayan, doğruluğu ispat edilmemiş.
hakikat: gerçek, doğru.
halk: yaratma, yoktan var etme.
hale: karıştırma, hata etme.
hâşâ: asla, kat'iyen, hiç bir

vakit.
haşir: yeniden toplanma, bir araya gelme.
haşr-i insanî: insanın haşır, kıyametten sonra insanın dirilti-
 lili, bir araya getirilmesi.
haşr-i nebatî: bitkilere ait haşir, bitkilerin yeniden dirilti-
 mesi.
iade: geri dönderme, geri çevirme.

ibaret: meydana gelen, oluşan.
icra: yürütme, bir işi yerine getirme.
içtima: toplanma, bir araya gelme.
iftirak: ayrılma, dağılma.
ihfâl: tören, merasim.
inşa: vücuda getirme, yaratma.
kemâ fi's-sabık: eskisi gibi.
Kudret Sahibi: bütün varlığı cevreyen ezeli kuvvet sahibi Allah.
kudret: güç, kuvvet.
lisan-ı Kur'ân: Kur'ân'ın dili.
maksud-i bizzat: kendi maksadı, şahsî gaye, şahsî amaç.
mecma-ı kebir: büyük toplanma yeri, ahiret.
mesale: konu.
meydan-ı kebir: büyük meydan.
misal: benzer, örnek.
muamele: işlem.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
nazar: nispeten, kıyaslayarak, göre.
nebatat: bitkiler.
nebatî: bitkisel.
neşir: kıyamet günü bütün ölüle-
 rin dirilmesi.
numune: örnek.
sair: diğer, başka, öteki.
sarahat: sarıhlik, açıklık, belirlilik.
semavat: semalar, gökler.
semere: meyve, yemiş.
suret: biçim, görünüş, yüz, çehre.
şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.
şuunat: şunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.
tatbik: yerine getirme, uygulama.
zarfında: süresince.

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, düzenli ve dengeli oluş.

adalet-i âliye: yüce, yüksek adalet.

âsâr: eserler, izler, nişanlar.

aynelyakin: gözle görür derecede inanma; bir şeyi görerek ve seyrederek bilme.

bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

daimî: sürekli, devamlı.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

ecell: en haşmetli, en büyük, en yüce.

ecmel: çok güzel, en yakışıklı, daha güzel.

Ef'al-i Hakîme Sahibi: hikmetli, maksatlı işlerin sahibi olan Allah.

ekmel: daha (en, pek) mükemmel, en olgun, kusursuz ve eksiksiz olan.

emarat: emareler, âlâmetler, nişanlar.

eşmel: daha, en şümüllü, kapsayıcı.

fânî: ölümlü, geçici.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

hakikat: gerçek, esas.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

hâşâ: asla, katiyen, hiç bir vakit.

haşır: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltilip mahşere çıkarması.

hikmet: lâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hikmet-i bâhire: apaçık hikmet, fayda ve gaye.

inayet: yardım, ihsan, lütuf.

inayet-i zahire: açık ve aşikâr olan yardım.

inhidam: çökme, yıkılma, harap olma.

istihraç: çıkarma, çıkarılma.

istilzam: gerektirme.

izhar: gösterme, açığa vurma.

kabil: mümkün, ihtimal dairesinde.

kalbetmek: bir hâlden diğer bir hale çevirmek, değiştirmek.

karargâh: durulan veya kalınan yer.

keza: böylece, aynı şekilde.

mahkûm: mecbur.

menzil: yer, konak.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

merhamet-i camia: kapsayıcı ve kuşatıcı merhamet.

meşher: teşhir yeri, sergi, gösterme yeri.

meyyal: meyli fazla olan, çok meyilli.

muhal: imkânsız.

Demek bu fânî şeylerin suretleri o âlemde bâkî semereleri meyve verecektir.

Ve keza, görüyoruz ki, Sâni-i Sermedî, Sultan-ı Ebedî şu inhidama meyyal menzillerde ve zevale mahkûm meydanlarda öyle bir hikmet-i bâhirenin ve bir inayet-i zahirenin ve bir adalet-i âliyenin ve bir merhamet-i camianın âsârını izhar ediyor ki, kalbi paslanmamış, gözü kör olmamış bir insan, aynelyakin ile anlar ki, o hikmetten daha ekmel bir hikmet olamaz. Ve o âsârı görünen inayetten daha ecmel bir inayet kabil değil. Ve o emaratı görünen adaletten daha ecell bir adalet yoktur. Ve o semeratı görünen merhametten daha eşmel bir merhamet tasavvur edilemez. Öyle ise, o Sultanın memleketinde daimî mekânlar, sabit meskenler, daimî ve mukim sakinler bulunmazsa, şu görünen hikmet, inayet, merhamet ve adaletin, kalp ve fikir sahiplerince inkârları lâzım gelir. Ve aynı zamanda o Ef'al-i Hakîme Sahibi'nin —hâşâ— sefih, zalim olmasını istilzam eder. Bu ise, hakikati zıddına kalbeden bir muhaldir.

Ey sözlerimi dinleyen arkadaşı!

Haşrın vücuduna ve vukuuna dair delillerin şu zikredilen kısma, emarelere münhasır olduğunu zannetme. Kur'ân-ı Kerîm'in gösterdiği gayr-i mütenahi emarelerden istihraç edilen hakikat şudur ki:

Hâlık'ımız, şu muvakkat dünya meşherlerinde daimî olan rububiyetinin sabit karargâhına bizleri nakledecektir ve bu seyyal memleketi sermedî bir memlekete tebdil edecektir.

mukim: ikamet eden, oturan, bir yerde devamlı duran, yerleşik.

muvakkat: geçici.

münhasır: hasredilmiş, ayrılmış, bir şeye veya kimseye mahsus.

rububiyet: Cenab-ı Hakk'ın her zaman, her yerde, her mahluka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

sabit: durağan, değişmeyen.

sakin: bir yerde oturan, bir yerin ahalisinden olan.

Sâni-i Sermedî: ebedî, daimî olan ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

sefih: faydayı ve zaranı ayırtma yeteneğinden mahrum, beyinsiz.

semerat: semereler, meyveler.

semere: meyve, güzel netice.

sermedî: ebedî, daimî, sürekli.

seyyal: akıcı, akan.

Sultan-ı Ebedî: ebedî sultan; kudret ve hükümranlığının sonu olmayan sultan.

suret: biçim, görünüş.

tasavvur: bir şeyi zihinde düşünme, tasarlama.

tebdil: değiştirme, dönüştürme.

zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

zikretmek: anmak, bildirmek.

Ve yine zannetme ki, haşir ve ahireti iktiza eden, Esma-i Hüsnadan yalnız Hâkim, Kerîm, Rahîm, Âdil, Hafiz isimleridir. Belki, kâinatın tedbiriyle alâkadar olan her bir isim, ahiret ve haşri iktiza eder.

Hülâsa: Haşir meselesi öyle bir hakikattir ki, celâliyle, cemaliyle, esmasıyla Hâlık-ı Zîşan, bütün kütüb-i semaviye ile enbiya ve evliya ve asfiyanın icmalarını tazammun eden Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan ve Fahr-i Kâinat Hazret-i Muhammed (a.s.m.), ekmelü'l-halk ve eşrefü'l-insan, haşrin geleceğine ittifakla hükmettikleri gibi; şu kâinat dahi, bütün âyâtıyla ve kelimatıyla haşrin vücut ve icadına şahadet ediyor. Hatta her bir cüz'ün, cüz'î olsun küllî olsun, cüz olsun küll olsun, iki vechi vardır. Bir vecihle Hâlık'a bakar, vahdaniyete delâlet eder. Diğer vecihle de ahirete nazırdır ki, haşrin, ahiretin vücutlarını ister.

Meselâ, bir insan kendi vücuduyla, hüsn-i sanatıyla Sâniin vücub-i vücuduna ve vahdetine delâlet ettiği gibi; âmâl ve istidatları ebede kadar uzandığı hâlde pek sür'atle ölüm ve zevali, ahiretin vücuduna delâlet eder. Bütün mevcudatta görünen intizam-ı hikmet, tezyin-i inayet, taltif-i rahmet, tevzin-i adalet, Sâni-i Hakîm'in vücut ve vahdetine şahit oldukları gibi, ahiretin ve saadet-i ebediyenin de icat ve vücutlarına delâlet ederler.

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ اَهْلِ السَّعَادَةِ وَحُشِرْنَا فِي زُمْرَةِ السُّعْدَاءِ وَاَدْخَلْنَا
الْجَنَّةَ مَعَ السُّعْدَاءِ بِشَفَاعَةِ نَبِيِّكَ الْمُخْتَارِ فَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ
وَعَلَىٰ اٰلِهٖ كَمَا يَلِيْقُ بِرَحْمَتِكَ وَبِحُرْمَتِهٖ اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ¹

1. Allah'ım, bizleri saadet ehlinde eyle, saidler zümresinde haşreyle ve saidlerle beraber Nebî-i Muhtarın şefaatiyle bahtıyar kullarınla beraber Cennete koy. Senin rahmetine ve onun şanına yakışır şekilde ona ve Âline salât ve selâm eyle. Âmin, âmin, âmin.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
alâkadar: ilgili, ilişkili.
âmâl: emeller, arzular, istekler, ummalar, ümitler.
asfiya: safiyet ve takva sahibi olan, Hz. Peygamberin (a.s.m.) vârisi hükmünde, onun meslek ve gayelerini hayata ge-

cirmeye çalışan âlim zatlar.
celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.
cemal: güzelliik.
cüz: kısım, parça.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
ebed: sonsuzluk, daimîlik.
ekmelü'l-halk: yaratılmışların en mükemmeli.

enbiya: nebîler, peygamberler.
esma: adlar, isimler.
Esma-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
eşrefü'l-insan: insanların en şerefli.
Fahr-i Kâinat: kâinatın övünçü, kâinatın kendisiyle övün-

düğü zat; Peygamberimiz (a.s.m.).
Hafiz: yarattıklarını koruyup gözeten Allah.
Hâkim: her şeye hükmeden, her şeyi hükmü altında tutan, her şeye galip olan Allah.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
Hâlık-ı Zîşan: şân sahibi yaratıcı.
haşir: öldükten sonra dirilip he-sapların görülmesi için bir meydana toplanma.
hükmetme: hakim olma.
hülâsa: kısaca, sözün kısısı.
hüsn-i sanat: sanat güzelliği.
icma: fikir birliği etme, görüş birliğine varma.
iktiza: gerektirme.
intizam-ı hikmet: fayda, gaye ve güzel maksatların düzenliliği, intizamı.
istidat: kabiliyet, yetenek.
ittifak: birleşme, fikir birliği etme.
kelimat: kelimeler, sözler.
Kerîm: yarattıklarına karşılık beklemeden bağışta bulunan, kullarına nimetler ihسان eden, günahları örten, günah işleyen affeden, Allah.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan aciz bırakan Kur'an.
küllî: umumî, genel, bütün olan.
kütüb-i semaviye: semavî kitaplar, vahye dayanan, Allah'ın gönderdiği kutsal kitaplar; Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'ân-ı Kerîm.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
nazır: nazar eden, bakan.
Rahîm: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, koruyan, acıyan Allah.
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
taltif-i rahmet: merhametli davranış iltifatı.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tevzin-i adalet: adalet ölçüsü.
tezyin-i inayet: yardım ve yardımlaşmanın güzelliği, süslü görünüşü.
vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı, Allah'ın bir oluşu.
vahdet: birlik ve teklik.
vech: cihet, yön.
vücub-i vücut: varlığı gerekli olmak, olmaması imkansız olmak.
vücut: var olma, varlık.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.

Katre

İfade-i Meram

*M*alûmdur ki, insan, hasbelkader çok yollara sülûk eder ve o yolda çok musibet ve düşmanlara rastgelir. Bazen kurtulursa da, bazen de boğulur. Ben de kader-i İlâhînin sevkiyle pek acip bir yola girmiştim. Ve pek çok belâlara ve düşmanlara tesadüf ettim. Fakat, acz ve fakrımı vesile yapıp, Rabbime iltica ettim. İnayet-i Ezeliye, beni Kur'ân'a teslim edip, Kur'ân'ı bana muallim yaptı. İşte, Kur'ân'dan aldığım dersler sayesinde o belâlardan halâs olduğum gibi, nefis ve şeytan ile yaptığım muharebelerden de muzafferden kurtuldum. Bütün ehl-i dalâletin vekili olan nefis ve şeytanla ilk müsademe

¹ **سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ**

kelimelerinde vuku buldu. Bu kelimelerin kalelerinde tahassun ederek, o düşmanlarla münakaşalara giriştim. Her bir kelimede otuz defa meydan muharebesi vukua geldi.

Bu risalede yazılan her bir kelime, her bir kayıt, kazandığım bir muzafferiyete işarettir.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.

acz: zayıflık, güçsüzlük.

belâ: musibet, sıkıntı.

ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; yoldan çıkanlar, azgın ve sapkın kişiler.

fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

halâs: kurtulma, kurtuluş, selâmete erme.

hasbelkader: kaderden, kader icabı.

ifade-i meram: dilek ve maksadı ifade etme; kitaplara yazılan ön söz.

iltica: sığınma, güvenme, dayanma.

inayet-i ezeliye: zaman ve mekânla sınırlı olmayan Cenab-ı Hakkın yardımı, inayeti.

kader-i ilâhî: ilâhî kader, Allah'ın kader kanunu.

katre: damla.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

malûm: bilinen, bilinen olan.

muallim: ders veren, öğretmen.

muharebe: savaşma, savaş.

musibet: felâket, belâ.

muzaffer: muzaffer olarak, üstün gelerek, galip olarak.

muzafferiyet: muzafferlik, üs-

1. Allah, her türlü kusur ve noksanlıklardan uzaktır. Ezelden ebede kadar her türlü hamd ve şükür Allah'a mahsustur. Allah'tan başka ilâh yoktur. Allah en büyük ve en yücedir. Ve günahlardan sakınmak ve ibadetlere güç yetirmek ancak Allah'ın yardımı ile mümkündür.

tünlük, düşmana üstün gelme, galibiyet.

münakaşa: tartışma.

müsademe: çarpışma, çatışma, vuruşma.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

Rab: besleyen, yetiştiren,

verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

sevk: önüne katıp sürme, yöneltme.

sülûk: bir yola girme, bir yol tutup o yolda terakki mertebelerine devam etme.

tahassun: kale veya hisara kapanma, sığınma.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, Allah'ın varlığını, birliğini, dengi ve ortağı bulunmadığını kabul etme.

vekil: bakan, başkasının yerine ve adına konuşan.

vesile: araç, vasıta.

vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.

Bu risalede yazılan hakikatler, zıtlarına bir imkân-ı vehmî kalmayacak derecede yazılmıştır. Uzun bir hakikatte, delili ile beraber, bir kayıt veya bir sıfatla işaret yapıyor.

İhtar: *Bu zamanın cereyanı, benim gibi çoklarını vehmî tehlikelere atmıştır. İnşaallah, bu eser Allah'ın izniyle onları kurtaracak ümidindeyim.*

* * *

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

hakikat: gerçek, doğru.

ihhtar: dikkat çekme, hatırlatma, uyarı.

imkân-ı vehmî: vehim ve kuruntuyla bir şeyi mümkün görme, olabilir zannetme.

inşaallah: Allah izin verirse, Allah'ın izniyle.

sıfat: vasıf, nitelik.

vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 1 الْحَمْدُ لِلَّهِ وَالصَّلَاةُ عَلَى نَبِيِّهِ

Bu risale dört Bab ile bir Hatime ve bir Mukaddeme üzerine tertip edilmiştir.

Mukaddeme

Kırk sene ömrümde, otuz sene tahsilimde yalnız dört kelime ile dört kelâm öğrendim; tafsilen beyan edilecektir. Burada yalnız icmalen işaret edilecektir.

Kelimelerden maksat, *mana-i harfî*, *mana-i ismî*, *niyet*, *nazardır*. Şöyle ki:

Cenab-ı Hakkın masivasına, yani kâinata mana-i harfîyle ve Onun hesabına bakmak lâzımdır. Mana-i ismiyle ve esbap hesabına bakmak hatadır.

Evet, her şeyin iki ciheti vardır: Bir ciheti Hakka bakar, diğer ciheti de halka bakar. Halka bakan cihet, Hakka bakan cihete tenteneli bir perde veya şeffaf bir cam parçası gibi, altında Hakka bakan cihet-i isnadı gösterecek bir perde gibi olmalıdır.

Binaenaleyh, nimete bakıldığı zaman Mün'im, sanata bakıldığı zaman Sâni, esbaba nazar edildiği vakit Müessir-i Hakikî zihne ve fikre gelmelidir.

Ve keza, nazar ile niyet mahiyet-i eşyayı tağyir eder; günahı sevaba, sevabı günaha kalbeder. Evet, niyet adı

adi: basit, bayağı, sıradan.
bab: bir kitabın bölümlerinden her biri.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cihet: yön.
cihet-i isnat: dayandırma yönü, dayanma ciheti, tarafı.
esbap: sebepler, vasıtalar.
Hak: Allah.
hatime: son söz, bir eserin sonuç kısmı.
icmalen: kısaltarak, kısaca, özetle.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kalbetme: çevrilme, dönme.
kelâm: söz, lâfız.
keza: böylece, aynı şekilde.
mana-i harfî: bir şeyin kendisini değil de sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mana.
mana-i ismî: bir şeyin bizzat ken-

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Ezelden ebede kadar Allah'a hamd, övgü; Peygambere de (a.s.m.) rahmet olsun.

disine bakan ve kendisini tanıtan manası.

masıva: Allah'tan başka bütün varlıklar.

mukaddeme: başlangıç, giriş.

Müessir-i Hakikî: hakikî tesir sahibi, hakikî tesir edici; Allah.

Mün'im: nimet veren, ikram eden, Allah.

nazar: bakmak.

nimet: Allah'ın bağışladığı

maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

niyet: karar verme, kastetme, isteme; kalben bir şeye yöneliş; istek, kasıt, karar.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.

seffaf: saydam.

tafsilen: tafsilli bir şekilde, uzun uzadıya, ayrıntılı olarak.

tağyir: başkalaştırma, değiştirme.

tahsil: ilim öğrenme, bilgi edinme, öğrenim.

tentene: dantel, tül gibi ince ve şeffaf dercedede.

tertîp: dizme, sıralama, düzene koyma.

bir hareketi ibadete çevirir ve gösteriş için yapılan bir ibadeti günaha kalbeder. Maddiyata esbap hesabıyla bakılırsa cehalettir, Allah hesabıyla olursa marifet-i İlâhiye-dir.

Birinci Kelâm: **اِنِّی لَسْتُ مَالِکِی** Ben kendime malik

değilim. Ancak, malikim, kâinatın malikidir. Fakat, kendime malik nazarıyla bakıyorum ki, Malik-i Hakikî'nin sıfatını ve sıfatların bir derece mahiyetini ve hududunu bileyim. Evet mevhum, mütenahi hududum ile, Malik-i Hakikî'nin sıfatlarının bir cihette gayr-i mütenahi hududunu bildim.

İkinci Kelâm: **اَلْمَوْتُ حَقٌّ** Ölüm hak'tır. Evet, bu hayat

ve bu beden şu azîm dünyaya direk olacak kabiliyette değildir. Zira, onlar demir ve taştan değildir. Ancak et, kan ve kemik gibi mütehalif şeylerden terekkep etmiş. Kısa bir zamanda tevafukları, içtimaları varsa da, iftirakları ve dağılmaları her vakit melhuzdur.

Üçüncü Kelâm: **رَبِّیْ وَاحِدٌ** Rabbim birdir. Evet, herke-

sin bütün saadetleri bir Rabb-i Rahîm'e olan teslimiyete bağlıdır. Aksi takdirde pek çok rablere muhtaç olur. Çünkü, insan camiiyeti itibarıyla bütün eşyaya ihtiyacı ve alâkası vardır. Ve her şeye karşı hissederek veya etmeyerek, teessürü, elemeleri vardır. Bu ise, tam Cehennem gibi bir hâlettir. Fakat, erbap tevehhüm edilen esbap yed-i kudretine bir perde olan Rabb-i Vahid'e teslimiyet, firdevsî bir vaziyettir.

aksi: ters, zıt.
alâka: ilgi, ilişki, yakınlık.
azîm: büyük.
camiiyet: toplayıcı, ihtiva ve ihata edicilik.
cehalet: cahillik, ilimden yoksun olma, ilâhî hakikatlerden habersiz olma.
cihet: yön.
elem: dert, üzüntü, maddi-manevî ızdırap.
erbap: ehil, muktedir, becerikli, lâyıf.
esbap: sebepler, vasıtalar.

firdevsî: Cennet bahçesinde bulunuş hâli gibi.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihaysiz.
hak: doğru, gerçek, hakikat.
hâlet: hal, durum.
hudut: sınırlar.
ibadet: kulluk; Allah'ın emrini yerine getirme, yasaklarından kaçınma uygulamaları.
içtima: toplanma, bir araya gelme.
iftirak: ayrılma, dağılma.
itibarıyla: yüzünden, dolay-

ısıyla, bakımından.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kelâm: söz, lâfız.
maddiyat: maddî ve cismanî şeyler, gözle görülüp elle tutulur cinsten şeyler.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
malik: sahip.
Malik-i Hakikî: her şeyin hakikî sahibi ve maliki olan Al-

lah.

marifet-i İlâhiye: Allah'a mahsus ilim, ilâhî sanat; hiç kimsenin yapamadığı, sadece Allah'ın kudretinde olan bilgi.

melhuz: hatıra gelen, umulan, beklenen, muhtemel olan.

mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.

mütehalif: birbirine uymayan, değişken.

nazar: bakış, bakış açısı.

rab: efendi, sahip, her şeyin maliki, malik.

Rabb-i Rahîm: şefkat ve merhamet sahibi olan Cenab-ı Hak.

Rabb-i Vahid: tek ve eşsiz olan Allah, bir olan Allah.

saadet: mutluluk.

sıfât: vasıflar, nitelikler.

teessür: kederlenme, üzülmeye, acı duyma.

terekkep: karışık birleşme, birden fazla şeyin birleşmesinden oluşma.

teslimiyet: teslim olma, teslim oluş, boyun eğiş.

tevfuk: uygunluk; belli sıra, ölçü ve münasebetler içerisinde birbirine denk gelme.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

vaziyet: durum.

yed-i kudret: kudret eli, her şeyi tutan Allah'ın kudret eli.

Dördüncü Kelâm: أَنَا ile tabir edilen *benlik*, yani kendisine bir vücut, bir kıymet vermektir ki, bu *ene*, Cenab-ı Hakkın sıfâtını, şuunatını bilmek için bir santral ve bir vahid-i kıyasîdir.

ene: ben.
kelâm: söz, lafız.
kıymet: değer.
sıfât: vasıflar, nitelikler.
şuunat: şunlar, keyfiyetler, hâller, işler.
tabir: ifade.
vahid-i kıyasî: ölçmeye esas olan şey, birim, ölçü birimi.
vücut: varlık.

Birinci Bab

¹ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ beyanındadır.

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ
² مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

Allah'tan başka hak bir ilâhın bulunmadığını kalben tasdik ve lisanen ikrar ettiğime, bütün gören ve görünen eşyayı şahit gösteriyorum.

Öyle bir Allah ki, vücub-i vücuduna ve Vahid, Ehad, Ferd, Samed olduğuna Hazret-i Muhammed (a.s.m.) bir şahid-i sadık ve bir bürhan-ı natiktir.

Öyle Muhammed (a.s.m.) ki, icma ve tasdiklerine mazhar olmakla, enbiya ve mürselîne siyadet ünvanını ve ittifak ve tahkiklerini almakla, İmamü'l-Evliya ve'l-Ulema lâkabını almıştır. Ve öyle Muhammed (a.s.m.) ki, âyât-ı bâhire, mu'cizat-ı kâtia ve secaya-i samiye ve ahlâk-ı âliye sahibi olmakla mehbit-i vahy-i İlâhî olmuştur.

Ve öyle bir Muhammed ki (a.s.m.), âlem-i gayp ve melekûtu seyir ve ziyaret etmekle, ervahı müşahede ve melâike ile musahabe, cin ve insanlara irşat vazifesini almıştır.

Ve öyle bir Muhammed'dir ki (a.s.m.) şahsiyet-i maneviyesiyle kâinatın kemaline bir fihriste olmakla, bütün saadetlerin ve medeniyetlerin düsturlarını havi bir şeria-ta sahiptir.

1. Allah'tan başka ilâh yoktur. (Muhammed Suresi: 19.)

2. Ezelden ebede kadar Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, peygamberlerin efendisi Muhammed'e (a.s.m.), onun bütün Âl ve Ashabına selâm olsun.

ahlâk-ı âliye: yüksek ahlâk, yüce ahlâk, üstün ahlâk.

Âl: Peygamber Efendimizin ailesinden olan.

âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.

Ashap: Sahabeler; Hz. Pey-

gamberi (a.s.m.) görmüş ve onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler.

âyât-ı bâhire: ap açık deliller, ayetler.

bab: bölüm; kapı.

beyan: açıklama, izah.

bürhan-ı natik: konuşan delil; Allah'ın varlığını ispat eden Hz. Muhammed (a.s.m.).

cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

düstur: kanun, kural, esas.

Ehad: zatı tek olan Allah.

enbiya: nebiler, peygamberler.

ervah: ruhlar, canlar, hayatın cevherleri.

Ferd: tek ve yekta olan Allah.

fihriste: katalog, liste.

hak: doğru, gerçek, hakikat.

havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.

icma: fikir birliği etme, görüş birliğine varma.

ikrar: dil ile söyleme, bildirme.

ilâh: ibâdetle lâyık olan; tapılan.

imamü'l-evliya ve'l-ulema: velîlerin ve âlimlerin imâmı.

irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.

ittifak: birleşme, fikir birliği etme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kalben: kalp ile, kalpten.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

lâkap: ünvan.

lisanen: sözle, şifahen, ağızdan konuşarak.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.

mehbit-i vahy-i İlâhî: Allah tarafından gönderilen vahyin iniş yeri.

melâike: melekler.

melekût: melekler ve ruhlar âlemi.

mu'cizat-ı kâtia: apaçık ve kesin olan mu'cizeler.

musahabe: sohbet etme, söyleşme, görüşme.

mürselin: elçi olarak gönderilenler, peygamberler.

müşahede: bir şeyi gözle görme, seyretme.

saadet: mutluluk.

Samed: Cenab-ı Hakkın 'her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, Kendisi hiç bir şeye muhtaç olmayan' manasındaki ismi.

secaya-i samiye: yüksek ve kıymetli seciyeler, hususiyetler, vasıflar.

seyir: uzaktan bakma; gezip dolaşmak.

siyadet: efendilik, beylik, sahiplik.

şahid-i sadık: doğru sözlü şahit.

şahsiyet-i maneviye: manevî şahsiyet, manevî kişilik.

şariat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.

tahkik: doğru olup olmadığını araştırmak, inandığı şeylerin aslını, esasını bilerek inanma.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

ünvan: şöhet, ad, isim.

Vahid: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olan Allah.

vazife: görev.

vücub-i vücüt: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

Ve öyle bir Muhammed'dir ki (a.s.m.), âlem-i şahadette iken gaybiyattan haber verir bir beşir ve nezir olup, bütün kuvvetiyle, kemal-i ciddiyetle ve vüsuk ile ve itminan ile, yüksek bir iman ile, nev-i beşere karşı tevhid dinini ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ile ilân ve ilâm ediyor.

Ve keza, öyle bir Allah ki, vücup ve vücuduna, celâl ve cemaline, Vahid-i Ehad olduğuna şahadet edenlerden birisi de Furkan-ı Hakîm'dir.

Ve öyle bir Furkan-ı Hakîm'dir ki, bütün enbiya kitaplarının tasdiklerine mazhurdur.

Ve öyle bir Furkan-ı Hakîm'dir ki, bütün akıllar ve kalpler, hükümlerini kabul ve tasdike icma ettikleri ve cihat-ı sottesinden nurefşan bir kitaptır.

Ve öyle bir Furkan-ı Hakîm'dir ki, mazhar-ı vahiy olan resullerce mahz-ı vahiydir, ehl-i keşif ve ilhamca ayn-ı hidayettir, maden-i iman ve mecma-ı hakaiktir. Hükümleri delâil-i aklîye ile müeyyet ve fitrat-ı selimenin şahadetiyle musaddaktır. Lisanü'l-gayp olup, âlem-i şahadette, nev-i beşeri ² فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ile tevhide emir ve davet ediyor.

Öyle bir Allah ki, vücub-i vücud ve vahdetine, şu kitab-ı kebir denilen âlem bütün yazıları ve fasıllarıyla, sahifeleriyle, satırlarıyla, cümleleriyle, harfleriyle şahadet ettiği gibi, şu insan-ı kebir denilen kâinat da bütün

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

ayn-ı hidayet: hidayetin ta kendisi, doğru yol üzere olmanın ta kendisi.

beşir: müjde getiren, müjdecî.

celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.

cemal: güzellik.

cihat-ı sitte: altı cihet, altı taraf. (sağ-sol, ön-arka ve alt-üst).

delâil-i aklîye: akıl ile bulunan deliller, akla ait deliller, akılla anlaşılabilen deliller.

ehl-i keşif ve ilham: perdeli olan ve zahir hislerle bilinmeyen hakikatleri Allah'ın lütuf ve ihsanıyla bilen, hisseden velîler.

enbiya: nebiler, peygamberler. fasıl: kısım, bölüm.

fitrat-ı selime: bozulmamış yaratılış, sağlam huy, tabiat.

Furkan-ı Hakîm: doğruyu yanlıştan ayıran hikmetli Kur'an.

gaybiyat: gayba, bilinmeyen alemlere ait, gelecek ve ahirete ait.

hüküm: emir, buyruk.

icma: fikir birliği etme, görüş birliğine varma.

ilâm: bildirmek, öğretmek.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

iman: inanç, itikat.

insan-ı kebir: büyük insan, kâinat.

itminan: inanma, güvenme, gönül rahatlığı içinde tereddütsüz kabul etme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kemal-i ciddiyet: ciddiyetin son derecesi, tam bir ciddiyet.

keza: böylece, aynı şekilde.

kitab-ı kebir: büyük kitap.

lisanü'l-gayp: gaybî bir dil; gayptan, görünmeyenlerden haber veren dil.

maden-i iman: iman kaynağı.

mahz-ı vahiy: vahyin ta kendisi.

mazhar: bir şeyin çıktığı görünüşü yer; nail olma, şereflenme.

mazhar-ı vahiy: vahiy indirilen, vahiy gelen.

mecma-ı hakaik: hakikatlerin, gerçeklerin toplandığı yer.

1. Allah'tan başka ilâh yoktur. (Muhammed Suresi: 19.)

2. Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. (Muhammed Suresi: 19.)

musaddak: tasdik edilmiş, doğrulanmış, doğruluğu kabul edilmiş.

müeyyet: doğrulanmış, tasdik ve teyit edilmiş.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

nezir: insanları doğru yola sevk etmek uyararak korkutan, uyaran.

nurefşan: nur saçan, aydınlatan.

tan.

resul: Allah'ın elçisi, peygamber.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

tasdik: bir şeyin veya kimse- nin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

vahdet: birlik ve teklik.

Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah (c.c.).

vücub-i vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

vücup: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.

vüsuk: sağlam inanma, güvenme.

azasıyla, cevarihiyle hüceyratıyla, zerratıyla, evsafıyla, ahvaliyle delâlet eder.

Yani bu kâinat ihtiva ettiği bütün envayıla ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ;

ve o âlemlerin erkânıyla ² لَا خَالِقَ إِلَّا هُوَ ;

ve o erkânın azasıyla ³ لَا صَانِعَ إِلَّا هُوَ ;

ve o azanın eczasıyla ⁴ لَا مُدَبِّرَ إِلَّا هُوَ ;

ve o eczanın cüz'iyatıyla ⁵ لَا مَرْبِيَ إِلَّا هُوَ ;

ve o cüz'iyatın hüceyratıyla ⁶ لَا مُتَصَرِّفَ إِلَّا هُوَ ;

ve o hüceyratın zerratıyla ⁷ لَا خَالِقَ إِلَّا هُوَ ;

ve o zerratın tarlası olan eşiyle ⁷ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ söyleye-

rek, bütün envayıla, erkânıyla, azasıyla, eczasıyla, hüceyratıyla, zerratıyla, eşiyle elli beş lisanla vücub-i vücud ve vahdetine şahadet ve delâlet eder.

Şu lisanların tafsili gelecektir; şimdi icmal ile zikredeceğim. Şöyle ki:

Kâinat terkiplerindeki *intizam*, cereyan-ı ahvaldeki *ni-zam*, suretlerdeki *garabet*, nakışlarındaki *ziynet*, yüksek *hikmetler*, eşyadaki *muhalefet* ve *mümaselet*, camidatta-ki *muavenet*, birbirinden uzak olan şeylerdeki *tesanüt*, *hikmet-i amme*, *inayet-i tamme*, *rahmet-i vâsia*, *rızk-ı âmm*, *hayatlar*, *tasarruf*, *tahvil*, *tağyir*, *tanzim*, *imkân*,

enva: çeşitler, türler, neviler.

erkân: rükünler, esaslar.

esir: kâinattaki boşlukları doldu-ran, havadan hafif olup ısı ve ışığı nakleden cevher.

evsaf: vasıflar, nitelikler, özellik-ler.

garabet: hayret vericilik, gariplik, tuhaflık.

hikmet: ilâhî gaye, gizli sebep, fayda.

hikmet-i amme: umumî hikmet; her şeyin alâkalı olduğu ilâhî ga-yey, kâinattaki umumî ve ilâhî ga-yey.

hüceyrat: hücrecikler.

icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.

ihtiva: içine alma, kapsama.

imkân: var olması ya da yok ol-ması noktasında zorunlu olma-ma.

inayet-i tamme: tam ve eksiksiz koruma, yardım.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

lisan: dil.

muavenet: yardım.

muhalefet: zıtlık, aykırılık, ayrılık.

mümaselet: benzeme, benzeş.

nakış: işleme, süsleme.

nizam: düzen, tertip, düzgünlük.

rahmet-i vâsia: bütün mahlûkatı içine alan genişlikte ve bol rah-met.

rızk-ı âmm: genel ve sonsuz rı-zık.

suret: biçim, görünüş, yüz, cehre.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı anlatma.

tağyir: başkalaştırma, değiştirme.

tahvil: bir hâlden başka bir hale getirme, değiştirme, dönüştürme.

tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

terkip: birkaç şeyin birleşerek meydana getirdikleri yeni şey, sentez.

tesanüt: dayanışma, birbirine da-yanma ve destek olma.

vahdet: bir ve tek olma.

vücub-i vücud: varlığı gerekli ol-mak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

zerrat: zerreler, atomlar.

zikretmek: anmak, bildirmek.

ziynet: süs.

1. Allah'tan başka ilâh yoktur. (Muhammed Suresi: 19.)

2. Ondan başka yaratıcı yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

3. Ondan başka sâni yoktur.

4. Ondan başka idare edici yoktur.

5. Ondan başka terbiye edici yoktur.

6. Ondan başka tasarruf sahibi yoktur.

7. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255; Haşır Suresi: 24.)

ahval: hâller, durumlar.

aza: uzuvlar, parçalar.

camidat: cansızlar; ruhsuz, sert ve katı maddeler.

cereyan-ı ahval: gelip geçen,

hâller, durumlar; durumların

akışı.

cevarih: el, ayak gibi vücut organları.

cüz'iyat: parçaya ait olan

şeyler.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ecza: cüzler, parçalar, kısım-

lar.

hudus, ihtiyaç, zaaf, mevt, cehil, ibadet, tesbihat, daavat ve hakeza pek çok sıfatlar, lisanlarıyla Hâlık-ı Kadim-i Kadir'in vücup ve vücuduna ve evsaf-ı kemaliyesine şahadet ettikleri gibi, Esmâ-i Hüsnâyı tilâvet ederek Cenab-ı Hakka tesbih ve Kur'an-ı Hakîm'i tefsir ve Resul-i Ekrem'in (a.s.m.) ihbaratını tasdik ediyorlar.

Geçen lisanların tafsiline geçiyoruz. Şöyle ki:

arz: yer, dünya.
camit: ruhsuz, cansız.
cehil: bilgisizlik, cehalet, cahillik.
daavat: yakarışlar, dualar.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
evsaf-ı kemaliye: olgunluk vasıfları.
hacet: ihtiyaç.
hakeza: böylece, bunun gibi.
hakikat: gerçek, esas.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
Hâlık-ı Kadim-i Kadir: varlığının öncesi ve sonu olmayan, kudret sahibi yaratıcı olan Allah.
hudus: sonradan meydana gelme, yok iken var edilme.
hüceyrat: hücrecikler.
hükümferma: hükümran, hüküm süren.
ittırat: düzgün tarzda olma.
ihbarat: ihbarlar, bildirmeler, haber vermeler.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
kabza-i tasarruf: idare eli, tasarrufu altında olma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
keza: böylece, aynı şekilde.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.
lisan: dil.
meselâ: örneğin.
mesale: konu.
mevt: ölüm.
mizan: ölçü, denge.
muavenet: yardım.
Mutasarrıf: tasarruf eden, tasarruf sahibi olan, her şeyin sahibi olan Allah.
muvazenat: dengeler, ölçüler.
mütehalif: birbirine uymayan, değişken.
nizam: düzen, tertip; düzgünlük.
nizamât: nizamlar, düzenler.
Resul-i Ekrem: çok cömert, kerîm olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).

• Kâinatta görünen *tanzimat, nizamât, muvazenat*; kabza-i tasarrufunda bir *mizan* ve *nizam* bulunan Hâlık'ın vücub-i vücuduna delâlet etmekle, **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ**¹ cümlesini okur.

• Ve keza, kâinatta *intizam* ve *ittırat* hükümfermadır. Bu iki sıfat, Mutasarrıf'ın vahdetine ve bir olduğuna şahadet etmekle, **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** hakikatini ilân ediyor.

• Ve keza, semavat sahifesini güneş ve yıldızlarla yazan kudret ile bal arısıyla karıncanın sahifelerini hüceyrat ve zerratla yazan kudret bir olduğundan, **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile meselenin ilânıyla, Hâlık'ın bir olduğuna delâlet ve şahadet eder.

• Ve keza, meselâ bulutla arz gibi camit ve mütehalif şeylerde tecavüp ve muavenet, yani birbirinin hacetine cevap vermek; ve seyyarat gibi, şemsten pek uzak olan yıldızların şemse veya birbirine tesanüt etmeleri, bütün

1. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

semavat: semalar, gökler.
seyyarat: gezegenler.
sıfat: vasıf, nitelik.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
şems: güneş.
tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı anlatma.
tanzimat: tanzimler, nizam vermeler, düzenlemeler.
tasdik: bir şeyin veya kimse- nin doğruluğuna kesin olarak

hükmetme.
tecavüp: cevaplaşma, karşılıklı cevap verme.
tefsir: Kur'an'ın mana bakımından izahı, açıklaması.
tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hak'ı şanına lâ-yık ifadelerle anma.
tesbihat: övgü ve yüceltme-

ler.
tilâvet: güzel sesle ve anlamını düşünerek okumak.
vahdet: birlik ve teklik.
vücub-i vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.
vücub: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.
zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.
zerrat: zerreler, atomlar.

eşyanın bir Müdebbir'in idaresinde bulunduğuna şahadet ederek, **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ**¹ ile ilân eder.

• Ve keza, semavatın yıldızlar gibi âsâr-ı muntazama-daki *müşabehet* ve arzın birbirine benzeyen çiçeklerinde, hayvanatındaki *münasebet*, Hâlık'ın bir olduğuna delâletle, şahadetini **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile ilân eder.

• Ve keza, her bir zîhayat, çok isim ve sıfatların tecellisine mazhardır. Meselâ, bir zîhayat vücuda geldiğinde *Bâri* isminin cilvesine, teşekkülünde *Musavvir* sıfatının cilvesine, gıdalandığı zaman *Rezzak* isminin cilvesine, hastalıktan şifa bulduğunda *Şafi* isminin tecellisine, ve hakeza tesirde mütesanît, âsârda mütehalif çok sıfât ve isimlere mazhardır. Bu sıfatların ve isimlerin hedefleri bir olduğundan, elbette müsemmaları da bir olur.

İşte her bir zîhayat, şu mazhariyetle, Hâlık'ın bir olduğuna dair olan şahadetini **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile ilân eder.

• Ve keza, Manzume-i Şemsiye ile bal arısının gözleri arasındaki irtibat ve keyfiyetçe birbiriyle münasebetleri, ikisinin bir Nakkaş'ın nakışı olduğuna olan delâletlerini **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile ilâm ediyorlar.

• Ve keza, zerrat arasındaki cazibenin güneş ve yıldızlar arasında bulunan cazibeye kardeş olması, her iki kısmın da bir kalem-i vahidin yazısı olduğunu **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile izhar ediyorlar.

1. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

arz: yer, dünya.
âsâr: eserler.
âsâr-ı muntazama: muntazam, düzenli eserler.
Bâri: varlıkları yaratan, onlara biçim veren, onları şekillendiren Allah.
cazibe: çekim.
cilve: tecelli, görüntü.
dair: alâkalı, ilgili.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

hakeza: böylece, bunun gibi.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.
hayvanat: hayvanlar.
idare: yönetim.
ilâm: bildirmek, öğretmek.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
irtibat: bağlantı, münasebet.
izhar: ortaya koyma, açığa çıkarma, gösterme.
kalem-i vahit: tek bir kalem;

her şeyin tek bir kalem, tek bir el tarafından yaratılması.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hâl, durum, iç yüz.
keza: böylece, aynı şekilde.
Manzume-i Şemsiye: güneş ile ona bağlı olan seyyareler, Güneş Sistemi.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
mazhariyet: görünme ve te-

zahür yeri olma.
meselâ: örneğin.
Musavvir: yarattıklarını istediği sıfat ve seçtiği maddî manevî surette yaratan Allah.
Müdebbir: tedbir alan, her işi önceden düşünüp ona göre ayarlayan, plânla idare eden Allah.
münasebet: ilgi, ilişki; münasiplik, uygun olma.
müsemma: isimlendirilmiş, ad verilmiş.
müşabehet: benzeme, benzeyiş.
mütehalif: birbirine uymayan, değişken.
mütesanît: tesanüt eden, birbirine dayanıp kuvvet alan.
nakış: işleme, süsleme.
Nakkaş: her şeyi nakışlı yaratan Allah.
Rezzak: bütün yaratılmışların rızasını veren ve ihtiyaçlarını karşılayan Allah.
semavat: semalar, gökler.
sıfât: vasıflar, nitelikler.
Şafi: şifa veren Allah.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
şifa: bedeni ve ruhî bir hastalığın son bulması, sağlığına kavuşma.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tesir: etki.
teşekkül: şekillenme, meydana gelme.
zerrat: zerreler, atomlar.
zîhayat: hayat sahibi.

alâmet: alâmetler, izler, nişanlar.
alâmet-i farika: farklılık belirtisi, işareti.

baid: uzak, ırak.

batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

bu'd: uzaklık, uzak olma.

cihet: yön.

efrat: fertler.

ehven: daha hafif; kolay.

esbap: sebepler, vasıtalar.

garabet: hayret vericilik, gariplik, tuhafılık.

garip: tuhaf, hayret verici.

hakikat: gerçek, doğruluk.

hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.

hilkat: yaratılma, yaratılış.

ihtimal: olabilirlik.

imtiyaz: başkalarından ayrılma, farklı olma.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

inkılâp: değişme, dönüşme.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

istilzam: gerektirme.

kalem-i kudret: kudret kalemî, Allah'ın güç ve kuvveti ile yaratması.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

külfet: zahmet, sıkıntı.

lâyık: uygun, yakışır, münasip.

lisan: dil.

melhuz: hatıra gelen, umulan, beklenen, muhtemel olan.

meselâ: örneğin.

meşhut: gözle görülen, müşahade olunan.

mevki: yer, mekân.

mevzi: yer, mahal, bir şey konulacak yer.

muhalefet: zıtlık, aykırılık, ayrılık.

muhaliif: zıt, karşıt.

muzaaf: kat kat, iki misli.

münasebet: münasiplik, uygun olma.

mürekkebat: mürekkep şeyler, bileşikler, karışımlar.

mütevakkıf: bağlı olan.

nazar: bakış, bakış açısı.

nazar-ı kudret: kudret nazarı, bakışı.

• Ve keza, terkip ve mürekkebatla görülen *intizam*, o mürekkebatdaki her zerrenin lâıyk mevziine konulmasıyla hâsıl olmuştur. Binaenaleyh, o zerrelere, aralarındaki münasebetler bozulmamak şartıyla, lâıyk mevkilerine koyabilmek, ancak bütün o mürekkebatı yaratabilecek bir Kudret Sahibi'ne hasır.

İşte, zerrattaki intizam ve şu vaziyetin lisaniyla, **1** *اللَّهُ أَكْبَرُ* diyerek **2** *اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ* 'yu okur.

• Ve keza, bir neviden bir ferdin bütün efrattan imtiyazını temin edecek *teşahhus* ve *taayyününün* kalem-i kudretle yazılması, bütün nev-i beşerin, meselâ efradının nazar-ı kudrette meşhut ve melhuz olduğunu istilzam eder. Çünkü, bir fert, alâmet-i farikası cihetiyle bütün ef-rada muhalif olacaktır. Eğer bütün efrat hazır bulunmazsa, taayyünlerinde, alâmatlarında muhalefetin bulunması ihtimali vardır. Bu ihtimal ise batıldır. Öyle ise, bir ferdin hâlık bir nev'in hâlık olacaktır. *Ve keza, bir nev'e hâlık olabilmek, cinse de hâlık olabilmeye mütevakkıftır.*

En nihayet, iş *اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ* 'da nihayet bulur.

• Ve keza, hilkat ve yaratılışın Vacibü'l-Vücut'a isnat edilmesini, nazarları çok kısa olanlar, baid, garip, külfetli olduğunu tevehhüm etmekle, inkârına zehap ediyorlar. Hâlbuki esbaba isnat edilirse, onların tevehhüm ettikleri bu'd, garabet, külfet kat kat muzaaf olarak hakikate inkılâp eder. Çünkü, Vacib'e daha kolay olur. Meselâ, bir adamdan birkaç şeyin sudûru, birkaç adamdan bir şeyin sudûrundan daha ehvendir. Meselâ, bal arısının hilkati,

1. Allah en büyüktür, en yücedir.

2. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255).

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

nevi: çeşit, tür.

nihayet: en sonunda.

sudûr: sâdır olma, meydana çıkma, çıkma, olma.

taayyün: meydana çıkma, belli olma, belirlenme.

temin: sağlama.

terkip: bir kaç şeyi birleştire-

rek yeni bir şey meydana getirme.

teşahhus: şahıslanma, şahıs hâline girme.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

Vacib: varlığı zorunlu tek yaratıcı olan Allah.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî

ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vaziyet: durum.

zehap: bir fikre veya zanna kapılma.

zerrat: zerrelere, atomlar.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

kudret-i İlâhiyeye isnat edilmezse, nihayetsiz müşkülât olur.

Maahaza, vahidin kesrete yaptığı vaziyet ve maslahatı, kesret çok meşakkatlerden sonra yapabilir. Meselâ, bir kumandanın pek çok neferlere verdiği intizam vaziyeti, o neferlere verilse, sühuletle yapamazlar. Demek Hâlık-ı Vahid'e yapılan isnatta, zahiren bu'd ve garabet varsa da, esbap ve kesrete edilen isnatta muzaaf olarak müteselsil muhaller vardır. Şöyle ki:

✓ Her bir zerrede, Vacibü'l-Vücut'un sıfatlarını farz etmek lâzım geliyor. Çünkü nakıştaki kemal, sanattaki hüsn, o sıfatları ister.

✓ Hem, şirketi kabul etmeyen Vücup hakkında gayr-i mütenahi şeriklerin farzı lâzımdır.

✓ Hem, her bir zerrenin bütün zerrelere hem hâkim-i mutlak, hem mahkûm-i mutlak olması lâzım geliyor. Çünkü, nizam ve intizam öyle ister.

✓ Hem, her bir zerrede ihatalı bir şuur, tam bir ilim lâzımdır. Çünkü, zerreler arasında tesanüt ve muvazene vardır. Bu tesanüt ve muvazene ise ilim ile olur.

İşte, eşyayı esbaba isnat etmekte bu kadar muhaller vardır. Amma sahib-i hakikî olan Vacibü'l-Vücut'a isnat edildiği vakit, o zerreler şöyle bir vaziyete girerler ki:

Şemsin cilvelerine, timsallerine, lem'alarına mazhar olan su katreleri gibi, kudret-i ezeliyenin nuranî tecellisine, cilvelerine, lem'alarına o zerreler de mazhar olup,

amma: ama, lakin, ancak.
bu'd: uzaklık, uzak olma.
cilve: tecelli, görüntü.
esbap: sebepler, vasıtalar.
esbap: sebepler, vasıtalar.
farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.
farz: ispatsız ve kanıtsız kabul.
garabet: hayret vericilik, gariplik, tuhaflık.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

hâkim-i mutlak: hiç bir şekilde hâkimiyetine sınır konulmayan tam hüküm sahibi.
Hâlık-ı Vahid: bir ve tek olan yaratıcı, Allah.
hüsün: güzellik.
ihatalı: kuşatıcı.
ilim: bilme, bilgi.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
katre: damla.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
kesret: çokluk.
kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı-sonu olmayan sonsuz İlâhî kudret, kuvvet.
kudret-i İlâhiye: Allah'ın kudreti, Allah'ın kudretiyle yaptığı işler, fiiller, tasarruflar.
kumandan: komutan.
lem'a: parıltı.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

mahkûm-i mutlak: kayıtsız, şart-sız hüküm giymiş, kesin hükümlü.
maslahat: uygun iş, faydalı iş.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
meselâ: örneğin.
meşakkat: zahmet, sıkıntı, güçlük, zorluk.
muhâl: imkânsız.
muvazene: denge, ölçü.
muzaaf: kat kat, iki misli.
müşkülât: müşküller, güçlükler, zorluklar.
müteselsil: teselsül eden, birbirinin ardı sıra, zincirleme giden.
nakış: işleme, süsleme.
nefer: asker, er.
nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.
nizam: düzen, tertip; düzgünlük.
nurani: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.
sahib-i hakiki: bir şeyin gerçek sahibi, maliki.
sıfat: vasıf, nitelik.
sühulet: kolaylık.
sems: güneş.
şerik: ortak.
şirket: ortaklık.
şuur: bir şeyin inceliklerini iyice idrak etme, anlayış.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.
timsal: örnek, numune.
Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.
vahit: yalnız, tek, bir.
vaziyet: durum.
vücup: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.
zahiren: görünüşte.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

acz: zayıflık, güçsüzlük.
a'razî: sonradan ortaya çıkan, dolayısıyla.
aşikâr: açık, belli, meydanda.
azîm: büyük.
bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
camit: ruhsuz, cansız.
dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılmak, azma.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fırar: kaçma, gizlice gitme.
garip: tuhaf, hayret verici.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
halâs: kurtulma, kurtuluş, selâmete erme.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
hasiyet: bir şeye has özellik, nitelik.
iltica: sığınma, güvenme, dayanma.
inkısam: bölünme, parçalanma.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapma yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
istib'at: akıldan uzak görme, yaklaştırmama.
istiğrap: şaşırma, hayret etme, garipseme.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı sonu olmayan sonsuz lâhî kudret, kuvvet.
külfet: zahmet, sıkıntı.
lem'a: parıldı.
malik: sahip.
meccur etme: zorunlu yapma, zorlama.
mutmain: gönlü hoş, içi rahat, emin, şüphesi olmayan, zihnini bir şeye yatırıp rahatlamış.
müşkül: güçlük, zorluk.
mütesavi: birbirine müsavi olan, eşit olan.
necat: kurtuluş, kurtulma, halâs, selâmet.
neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.
Sahib-i Kudret: kudret ve güç sahibi olan Allah.
Sânî: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
tahallül: bozulma, halel bulma.
tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.
tavassut: vasıta olma, aracı olma.
tecezzi: parçalara ayrılmak, bölünme, uflanma, cüzlere ayrılma.

Sahib-i Kudret'in izniyle, gayr-i mütenahi olan ilim ve iradesiyle, o zerrelere teşekkülât ve terkibat yapılır. Binaenaleyh, kudret-i ezeliyenin bir lem'ası kudretin hasiyetine malik olduğundan, esbabın binler lem'asından ve esbabın sultanından daha tesirlidir. Çünkü, bunda tecezzi ve inkısam vardır; kudret-i ezeliyede ise yoktur.

Ve keza, külfet ve uğraşmak da yoktur. Çünkü, kudret Sâniin zatına zatîdir, a'razî değildir; acz, kudretine tahallül edemez. Kudretin, bir lem'asına zerrelere, şemsler mütesavidir; büyük, küçükten ağır ve zahmetli değildir.

Ve keza, hayat, vücut, nur gibi şeylerin zahir ve bâtınları şeffaf olduğundan, icatları zamanında, vesait-i esbap altında kudretin tasarrufu görünür. Evet, meselâ bir salıkım üzümün yapılması için, ince camit bir dal ve bir cam parçasında şemsin timsalini tersim için, küçük bir delikten ziyanın geçmesi ve bir evi tenvir için, bir kibrit tavassut ediyor. Ve bu gibi basit esbap altında yapılan o azîm ve garip işlerde kudretin tasarrufu gündüz gibi görünmesi aşikârdır.

Ve keza, eşyanın esbaba isnadındaki istib'attan ve istiğraptan hâsıl olan inkârdan neş'et eden dalâletlerden hâsıl olan ıztırabat, bütün akılları, ruhları Vacibü'l-Vücud'a fırar ve iltica etmeye mecbur eder. Çünkü, ancak Onun kudretiyle, iradesiyle her müşkül hallolur ve kapalı kapılar açılır. Ve Onun zikriyle kalpler mutmain olurlar. Binaenaleyh, necat ve halâs ancak Allah'a iltica ile olur.

فَفَرُّوْا إِلَى اللَّهِ ۝۱ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ۝۲

1. Hepiniz Allah'a koşun. (Zariyat Suresi: 50.)

2. Haberinizi olsun ki, kalpler ancak Allah'ın zikriyle huzura kavuşur. (Rad Suresi: 28.)

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ısıklandırma.
terkibat: terkipler; bir kaç şeyin karıştırılmasıyla meydana gelen şeyler.
tersim: resmini çizme, resmiyi yapma.
tesir: etki.
teşekkülât: teşekküller, oluşumlar, meydana gelişler.

timsal: örnek, numune.
Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah (c.c.).
vesait-i esbap: aracı ve araç olan sebepler; sebepler aracı.
vücud: var olma, varlık.
zahir: dış yüz, görünüş.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.
zat: kendi, asıl, öz.
zati: zata ait, zatın kendisinden olan.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.
ziya: ılık, aydınlık, nur.

İşte, kâinat, şu hakikatin lisanıyla ¹ **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** 'yu söylüyor.

• Ve keza, esbab-ı zahiriye, pek basit, mahdud, fakir, camit, şuursuz, iradesiz ve kanunlar kısmı da itibarî, mevhum şeylerdir. Müsebbebatta bulunan harika nakışlar, ziynetler, garip ve acip sanatların o gibi kıymetsiz esbap ile kat'iyen münasebetleri yoktur. Binaenaleyh, meselâ, bedenin hüceyratındaki nizamlı, intizamlı teşekkülâtı, ekmek yemesine ve kuvve-i hafızada yazılan gayr-i mahdud muntazam nakışları, kulaktaki ve baştaki telâfife ve konuşmakta, tefekkürde, harflerin teşekkülâtına ve suver-i zihniyenin husulüne, lisan ve zihnin hareketleri gibi esbaba isnatları ahmakçasına bir hükümdür. Ancak, o gibi müsebbebat gayr-i mütenahi bir kudret ile bir ilim ve bir iradeyi iktiza ediyorlar. Bu hakikate binaen, sabittir ki, kevn ve vücutta müessir-i hakikî, ancak kudreti gayr-i mütenahi bir *Hâlık-ı Kadîr*'dir; esbap ise bahanelerdir, vesait de perdelerdir. Havâs ve hasiyetler dahi, kudretin tecelliyatına ve lem'alarına isim ve ünvanlardır. Hem, *kanunlar ve nevamis denilen şeyler, ancak ilim ile irade ve emrin envaa olan tecellilerinin isimleridir. Evet, kanun emirdendir, namus iradedendir.*

İşte, kâinat, müsebbebatın lisanıyla, **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile Hâlık-ı Hakikî'yi ilân ediyor.

• Ve keza, kâinat sahifesinde pek büyük bir itina ve ihtimam ile harika bir tarzda yazılan nakışlar, münferiden

ilân: yayma, duyurma, bildirme.
ilim: bilme, bilgi.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yap-pıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
itibarî: gerçek olmayan, varsayılan.
itina: bir işi yaparken gösterilen özel dikkat, çok dikkat etme, özen gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kanun: tabiat olaylarının bağlı bulunduğu değişmez kaide.
kat'iyen: kat'î olarak, kesin olarak, kesinlikle.
kevn: olma, oluş.
keza: böylece, aynı şekilde.
kiymet: değer.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
kuvve-i hafıza: hafıza gücü.
lem'a: parıltı.
lisan: dil.
mahdud: sınırlı, belirli.
meselâ: örneğin.
mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.
muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.
müessir-i hakikî: hakikî tesir sahibi, gerçek etki sahibi.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
münferiden: yalnız olarak, tek başına.
müsebbebat: bir sebeple olanlar, sebeple meydana çıkanlar, neticeler.
nakış: işleme, süsleme.
namus: kâinattaki iş ve olayların oluşumunda geçerli olan kural ve prensipler.
nevamis: kanunlar, şeriatlar.
nizam: düzen, tertip; düzgünlük.
sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.
suver-i zihniye: zihinde oluşan suretler, resimler, şekiller.
şuursuz: bilinçsiz, bilgisiz.
tarz: biçim, şekil.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
tefekkür: derin düşünme; eşyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.
telâfif: bükümler, kıvrımlar.
teşekkülât: teşekküller, oluşumlar, meydana gelişler.
ünvan: ad, isim, lâkap.
vesait: vasıtalar, araçlar.
vücut: var olma, varlık.
ziynet: süs.

1. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
bahane: uydurma gerekçe, gerçek olmayan sebep.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
camit: ruhsuz, cansız.
emir: istek, buyruk, komut; iş.
enva: çeşitler, türler, nevilere; nesneler, varlıklar.

esbab-ı zahiriye: görüntüye ait sebepler.
esbap: sebepler, vasıtalar.
garip: tuhaf, hayret verici.
gayr-i mahdud: hudutsuz, sayısız, uçsuz, bucaksız, sonsuz.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
Hâlık-ı Hakikî: gerçek yaratıcı olan Allah.
Hâlık-ı Kadîr: her şeye gücü yeten, kudret sahibi yaratıcı;

Allah.
hasiyet: bir şeye has özellik, nitelik.
havâs: hisler, duygular.
husul: olma, meydana gelme.
hüceyrat: hücrecikler.
hüküm: emir, bir konu hakkında verilen karar.
ihitimam: dikkat ve özen gösterme.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

adi: basit, bayağı, sıradan.
bilakis: aksine, tersine.
bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.
bizzarure: zarurî olarak, ister istemez, mecburen.
cihet: yön.
cüz: kısım, parça.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
ef'al-i ihtiyarî: isteğe, tercihe bağlı fiiller.
emare: alâmet, belirti, nişan.
esbab-ı camide: cansız ve maddî olan sebepler vasıtalar.
esbab: sebepler, vasıtalar.
eşref: en şerefli, daha şerefli, en iyi, en güzel.
fail: bir işi yapan, fiil sahibi.
fiil: iş, hareket.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
haddizatında: esasen, aslında.
hakikat: gerçek, doğruluk; görülen bir şeyin aslı, esası.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
Hâlık-ı Kadir: her şeye gücü yeten, kudret sahibi yaratıcı; Allah.
halt etme: el karıştırma, işe ortak olma.
hassa: bir kimseye has olan özellik, nitelik veya tesir.
ihhtimal: olabilirlik.
ihhtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
imkân-ı zatî: bir şeyin, aslında mümkün olması.
infrat: teklik, bir oluş, yalnızlık hâli.
inkita: sona erme, bitme.
istiklâl: kimseye tâbi ve bağlı olmayış, bağımsızlık.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
kudret-i kâmile: tam ve noksan-sız güç, kuvvet.
lisan: dil.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahal: yer.
mahdut: sınırlı, belirli.
makam: yer, mevki.
mevzi: yer, mahal, bir şey konulacak yer.
muhal: imkânsız.
müçtemian: toplu olarak, topluca, birlikte, hep beraber.

ve müçtemian, gayr-i mütenahi bir kudreti iktiza ettiklerinden, kâinat da bir *Vacibü'l-Vücut*, bir *Hâlık-ı Kadir*'in vücuduna bizzarure delâlet eder ki, o Hâlık'ın tesir-i kudretine nihayet olmadığından, şeriklerden bilbedahe müstağnidir, şerike ihtiyacı yoktur.

Maahaza, şerik haddizatında mümtenidir; bir ferdinin vücudu mümkün değildir. Çünkü, kudret-i kâmilenin tesiri gayr-i mütenahidir. Şerik olduğu takdirde, kudretin tesiri mahdut olur; mütenahi olmadığı hâlde mütenahi olur, inkıtaa uğrar. Bu ise birkaç cihetten muhaldir. Öyle ise, istiklâl ve infrat, ulûhiyet için zatî hassalardır.

Maahaza, şerike bir mahal, bir makam, bir imkân-ı zatî yoktur. Ve şerikin vücudu hakkında ne bir delil ve ne de bir delilden neş'et eden bir ihtimal ve ne de bir emare ve kâinatın hiçbir cihetinde şerike bir mevzi yoktur. Bilakis hangi şeye, hangi cihete bakılırsa, tevhid sikkesi görünür. *Demek, müessir-i hakikî ancak ve ancak Allah'tır.*

Evet, insan kâinatın en eşrefi ve esbab içinde ihtiyarı en geniş olduğu hâlde, ef'al-i ihtiyarîsi içinde, yemek ve içmek gibi en adî bir fiilinde yüz cüz'ünden ancak bir cüz'ü insana ait olabilir. Esbabın sultanı olan insan böyle eli bağlı, tesirsiz olursa, öteki esbab-ı camide ne halt edebilir?

İşte, kâinat, şu hakikatten tebarüz eden vücut ve vâh-det lisanıyla, ¹ **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** 'yu tilâvet eder.

1. O Allah ki, Ondandır başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

müessir-i hakikî: hakikî tesir sahibi, gerçek etki edici.
mümteni: imkânsız, olamaz.
müstağni: muhtaç olmayan; başkalarına ihtiyacı bulunmayan.
mütenahi: nihayet bulan, nihayet eren, biten, sona eren.
neşet: meydana gelme, oluşma, çıkma.
nihayet: son, sınır.

sikke: alâmet, nişan, turra.
şerik: ortak.
tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.
tesir: etki.
tesir-i kudret: güç ve kuvvetin etkisi.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
tilâvet: güzel sesle ve anlamını düşünerek okumak.
ulûhiyet: ilâhîlik, Allah'ın hâ-

kimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.
Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.
vahdet: birlik ve teklik.
vücut: varlık, var oluş.
zati: zata ait, zatın kendisinden olan.

• Ve keza, kâinatın bütün ecza ve zerratına tecelli eden esma-i İlâhiye arasındaki tesanüt, yani birbirine dayanarak tecelli ettikleri bir temazüç, yani elvan-ı seb'a gibi birbiriyle memzuç olarak eşyayı cilvelendirdikleri eserleri bir olduğu gibi, müsemmalarının da *Vahid, Ehad* olduğuna şahadet eder. Ve bu şahadet lisanıyla, kâinat, ¹ **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** diyerek ilân ediyor.

• Ve keza, kâinatın, küllî ve cüz'î ihtiva ettiği bütün eczasını istilâ eden bir *hikmet-i amme* görünür. Ve bu hikmet-i amme, kasıt, şuur, irade, ihtiyar sıfatlarını tazammun ediyor. Bu sıfatlar, bir *Hâkim-i Mutlak*'ın vücub-i vücuduna delâlet eder. Çünkü, kâinat, mef'ul ve münfaildir. Mef'ul failsiz olamadığı gibi, mef'ulün camit bir cüz'ü de fail olamaz.

• Ve keza, kâinat sahifesinde bir *inayet-i tamme* parlıyor. Bu inayet, tazammun ettiği hikmet, lütuf, tahsin sıfatlarıyla, bir *Hâlık-ı Kerim*'in vücub-i vücuduna delâlet eder. Çünkü, in'am ve ihsan, mün'im ve muhsinsiz olamaz.

• Ve keza, kâinatı müştemilâtıyla beraber içine alan pek geniş bir *merhamet* görünüyor. Bu merhamet, rahmet, hikmet, inayet, in'am gibi çok sıfatları tazammun ediyor. Bu sıfatlar, bir *Rahman-ı Rahîm*'in vücub-i vücuduna şahadet eder. Çünkü, sıfat mevsufsuz olamaz.

• Ve keza, zevi'l-hayat ve canlı mahlûkata tevzi edilen bir *rızk-ı âmm* vardır. Ve bu rızık sıfatı, geçen sıfatları

siksiz koruma, yardım.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

istilâ etme: ele geçirme, kaplama, yayılma.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kasıt: bir işi bile bile, isteyerek yapma.

külli: umumî, genel, bütün olan.

lütuf: güzelliğ, hoşluk, iyilik, ihsan.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

mef'ul: işlenmiş, yapılmış.

memzuç: birbirine karışmış, bir araya gelmiş.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

mevsuf: vasıflanmış, nitelenmiş.

muhsin: ihsan eden, iyilik yapan, bağışta bulunan.

münfail: tesir ile harekete geçen, yapılan fiilden tesir gören.

mün'im: nimet veren, ikram eden, Allah.

müsemma: isimlendirilmiş, ad verilmiş.

müştemilât: şümulünde olan şeyler, içinde bulunanlar.

Rahman-ı Rahîm: Rahman ve Rahîm olan Allah; dünya ve ahirette yaratıklarına sonsuz rahmet, şefkat ve merhametiyle muamele eden Allah.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği nimetler.

rızk-ı âmm: genel rızık, umumî lütuf ve ihsan.

sıfat: vasıf, nitelik.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şuur: bilinç.

tahsin: beğenme, güzel bulma.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tecelli: belirme, bilinme, görüme.

temazüç: karışım, bileşim.

tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.

tevzi: dağıtma, herkese payını verme.

Vahid: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olan Allah.

vücub-i vücüt: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

zerret: zerreler, atomlar.

zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

1. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

camit: ruhsuz, cansız.

cilve: tecelli, görüntü.

cüz: kısım, parça.

cüz'î: küçük, az; bütüne ait olmayan, özel.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ecza: cüz'ler, parçalar, kısımlar.

Ehad: zatı tek olan Allah.

elvan-ı seb'a: yedi renk.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isim-

leri.

fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.

Hâkim-i Mutlak: hiç bir şekilde hâkimiyetine sınır konulmayan tam hüküm sahibi.

Hâlık-ı Kerim: her şeyi bol ikram ile yaratan, cömert ve ihsanı bol olan yaratıcı, Allah.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hikmet-i amme: umumî hik-

met; her şeyin alâkalı olduğu ilâhî gaye, kâinattaki umumî ve ilâhî gaye.

ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.

ihativa: içine alma, kapsama.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.

inayet: yardım, ihsan, lütuf.

inayet-i tamme: tam ve ek-

Alim: her şeyi hakkıyla bilen Allah.

aşk-ı sadık: doğru ve değişmez aşk.

bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.

cemal-i hazin: gamlı, kederli güzellik.

cemal-i mücerret: maddenin kendisine bağımlı olmayan bağımsız güzellik.

cezbe: çekme, çekim; heyecan, coşkunluk.

cezp: kendine doğru çekme, çekilme.

cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

elvan-ı seb'a: yedi renk.

enva: çeşitler, türler, neviler.

esrar: sırlar, gizli hakikatler.

fiil: iş, hareket.

gaye: maksat, hedef.

hakikat: gerçek, asıl, esas.

hakikat-i cazibe: çekim gerçeği.

Hakim: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan, hikmet sahibi Allah.

Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

hayvanat: hayvanlar.

Hayy-ı Kayyum: her hususta iktidarı olan, her canlıya hayat veren ve onları ayakta tutan Allah.

hükümferma: hükümran, hüküm süren.

hüsni arazi: zatı olmayan, dışarıdan veya başkası tarafından verilen güzellik.

hüsni zati: zatının güzelliği, bir şeyin zatında güzellik olması.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

ilâm: bildirmek, öğretmek.

incizap: cezp edilme, kapılma, çekilme.

intişar: yayılma, yaygınlaşma, neşrolunma.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

istilzam: gerektirme, lüzumlu kılma.

Kadim: varlığının öncesi olmayan Allah.

Kadir: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.

küre-i arz: yer küre, dünya.

mahbub-i hakiki: gerçek, doğru sevgili; sevgiye gerçek lâyık olan.

maslahat: uygun iş, faydalı iş.

memzuc: birbirine mezc olmuş, karışmış.

menfaat: fayda.

Muhyi: ölüleri diriltlen ve hayatı veren Allah.

Mümit: can verdiğini vakti gelince öldüren Cenab-ı Hak.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

istilzam etmekle, bir *Rezzak-ı Rahîm*'in vücuduna delâlet eder. Çünkü, fiil failsiz olamaz.

• Ve keza, bütün kâinatta intişar eden bir *hayat* vardır. Bu hayat sıfatı dahi, geçen sıfatları iktiza etmekle bir *Hayy-ı Kayyum*, bir *Muhyî ve Mümit Hâlik*'in vücub-i vücuduna delâlet eder.

Arkadaş! Elvan-ı seb'a gibi memzuç olan şu beş hakikat, kâinata bir *Rab*, *Kadîr*, *Alîm*, *Hakîm*, *Kadîm*, *Rahîm*, *Rahman*, *Rezzak*, *Hayy-ı Kayyum* zarurî olduğuna bilbedahe delâlet ve şahadet eder. Ve kâinat bu şahadetlerini ¹ **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile ilân eder.

• Ve keza, kâinat yüzünde hüsni zatiyi gösteren bir hüsni arazi ve bir cemal-i mücerred gösteren bir cemal-i hazin ve mahbub-i hakikiye işaret eden bir aşk-ı sadık ve bütün esrarı cezp eden bir hakikat-i cazibeye işaret eden bir cezbe ve bir incizap vardır. Bu hakikatler, kâinata bir Rabb-i Vacibü'l-Vücud lâzım ve zarurî olduğuna şahadet ettiklerini kâinat **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile talim ile ilâm ediyor.

• Ve keza, bütün envain cüz'iyatında bir tasarruf var. Bu tasarruf, faydalı iş ve maslahatlar içindir. Ve nebatat ve hayvanatta bir tebeddül ve tahavvül var. Bu da pek çok menfaatler içindir. Küre-i arzda gece ve gündüz cihetiyle bir tağyir var. Bu dahi büyük büyük gayeler içindir. Kâinatta hükümferma olan nizam ve intizamla beraber, faaliyet hususunda elvan-ı seb'a gibi tebarüz eden şu

1. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

Rabb-i Vacibü'l-Vücud: her şeyi sevk ve idare eden, besleyip ve büyüten ve varlığı gerekli olan Allah.

Rahîm: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, koruyan, acıyan Allah.

Rahman: sonsuz merhamet sahibi ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.

Rezzak: bütün yaratılmışların rızıkını veren ve ihtiyaçlarını karşılayan Allah.

Rezzak-ı Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi rızık verici olan Allah.

Sıfat: vasıf, nitelik.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

tağyir: başkalaştırma, değiştirme.

tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.

talim: ders verme, öğretme.

tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.

tebeddül: başkalaşma, değişme.

vücub-i vücut: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

hakikatler, bilbedahe bir mutasarrıf-ı hakîm, kadîr, fail-i muhtar gibi bütün evsaf-ı kemaliye ile muttasıf bir *Hâlık*'ın vücub-i vücuduna yaptıkları delâleti kâinat ¹ **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile tebliğ ediyor.

• Ve keza, kâinatın ihtiva ettiği bütün enva ve ecza ve zerratı istilâ eden *hudus*, bir *Muhdis* ve bir *Mucid*'i iktiza eder.

• Ve keza, kâinat, bütün eczasıyla beraber gayr-i mütenahi eşkâl ve vaziyetlere kabiliyeti, ihtimali, imkânı varken, bu şekl-i hazırı girmesi, elbette bir *Hâlık-ı Vacibü'l-Vücud*'un ihtiyar, irade ve tercihiyle olmuştur.

• Ve keza, büyük bir fakr u ihtiyaçta bulunan kâinatın enva ve eczasına lâzım olan işlerini, hacetlerini evkat-ı münasipte ² **مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ** ifa ve is'af etmek, bir *Rezzak-ı Kerîm*'in vücub-i vücuduna delâlet eder.

• Ve keza, kâinat umumî ve hususî, maddî ve manevî pek büyük ihtiyaçlar içindedir. Gerek vücuduna ve gerek bekasına lâzım şeyleri, işleri görmekten âcizdir. Bu gibi matlûplarının şuuru olmaksızın, yerine getirilmesi, elbette *Rahman-ı Rahîm* ve *Vacibü'l-Vücud* bir *Sâni-i Hakîm* tarafındandır.

• Ve keza, kevn ve vücutta imkân, kesret, infial mertebeleri vardır. İmkân mertebesi, vücup mertebesine bakar ve onu istilzam eder. Kesret mertebesi, vahdet mertebesine nazırdır, onu iktiza eder. İnfial mertebesi failiyet

tirme.

ihimal: olabilirlik.

ihiva: içine alma, kapsama.

ihtiyar: seçme, tercih etme.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

infial: oluş, başkasının fiiliyle meydana gelis.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yap-pıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

istilâ: kaplama, yayılma.

istilzam: gerektirme.

kabiliyet: istidat, yetenek.

Kadîr: sonsuz kudret sahibi olan ve her şeyi gücü yeten Allah.

kesret: çokluk.

kevn: olma, oluş.

keza: böylece, aynı şekilde.

maddî: madde ile alâkalı, cismanî.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

matlûp: talep edilen, istenilen şey.

mertebe: derece, basamak.

Mucit: yaratan, yoktan var eden.

Muhdis: ihdas eden, yeniden çıkaran, önceden olmayan bir şeyi yapan, icat eden, kuran.

mutasarrıf-ı hakîm: her şeyin idare ve tanzimi elinde olan, her şeyi hikmetle tasarruf eden Allah.

muttasıf: vasıflandırılan, sıfatlanan.

nazır: nazar eden, bakan.

Rahman-ı Rahîm: Rahman ve Rahîm olan Allah; dünya ve ahirette yaratıklarına sonsuz rahmet, şefkat ve merhametiyle muamele eden Allah.

Rezzak-ı Kerîm: ikram sahibi olan rızık verici; Cenab-ı Hak.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

şekl-i hazır: var olan şimdiki şekil, biçim.

şuur: bilinç.

tebliğ: ulaştırmak, bildirmek.

tercih: seçme, seçim.

umumî: herkesle ilgili, genel.

Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah (c.c.).

vahdet: birlik ve teklik.

vaziyet: durum.

vücub-i vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

vücup: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.

vücut: var olma, varlık.

zerrat: zerreler, atomlar.

1. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

2. Umulmadık bir tarzda.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.
enva: çeşitler, türler, neviler.
eşkâl: biçimler, suretler, şe-

killer, tarzlar.
evkat-ı münasip: münasip, uygun vakitler.
evsaf-ı kemaliye: olgunluk vasıfları.
fail-i muhtar: istediğini yapan, kendi iradesiyle faaliyet- te bulunan, hakikî müessir.
fakr u ihtiyaç: yoksulluk ve muhtaç oluş.
gayr-i mütenahi: sonsuz, so-

nu olmayan, nihayetsiz.
hakikat: gerçek, asıl, esas.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.
Hâlık-ı Vacibü'l-Vücud: her şeyi yoktan var eden ve varlığı zorunlu olan Allah.
hudus: sonradan meydana gelme, yok iken var edilme.
hususî: özel.
ifa: bir işi yapma, yerine ge-

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
ayet: Allah'ın varlığına delâlet eden şey.
baid: uzak, ırak.
basar: görme.
bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.
bizzarure: zarurî olarak, ister istemez, mecburen.
cihet: yön.
cilve: tecelli, görüntü.
dâhil: girme, içinde olma.
delâlet: delil olma, gösterme; alamet, işaret.
ef'al: fiiller, işler.
evsaf-ı kemaliye: olgunluk vasıfları.
Fa'al: durmaksızın ve durmaya ihtiyaç duymaksızın faaliyet gösteren Allah.
fevka'l-küll: hepsinin üstünde.
fevkinde: üstünde.
Gayr: başka, diğer.
hadd-i kemal: olgunluk haddi, mükemmellik sınırı.
hakikat: gerçek, esas.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
ilim: bilme, bilgi.
istilzam: gerektirme, lüzumlu kılma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kâmil-i mutlak: tam, noksansız, eksiksiz, tam mükemmel.
kavz-i kuzeh: gökkuşağı.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.
keza: böylece, aynı şekilde.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
lâtif: hoş, güzel ve nazik.

mertebesine mütevakkıftır. Bu mertebeler arasındaki istilzam, bizzarure *Vacib*, *Vahid*, *Fa'al* bir Hâlık'ı iktiza ve istilzam eder.

• Ve keza bakıyoruz ki, kâinatta herhangi bir şey, hadd-i kemale vasıl olmayınca, hareket etmektan durmuyor. Kemaline vasıl olduğu zaman, hareketi terk edip sükûnda oturur. Bundan anlaşıyor ki, vücut kemali ister; kemal de sübutu iktiza eder. Öyle ise, vücudun vücudu kemal ile dir; kemalin kemali de devam ile olur. Öyle ise, bir *Vacib-i Sermedî*, *Kâmil-i Mutlak* var ki, mümkünatın bütün kemalâtı, Onun nur-i kemalinin cilvelerine birer gölgedir. Öyle ise, Cenab-ı Hak zatında, sıfâtında, ef'alinde kâmil-i mutlaktır.

• Ve keza, her şeyin bâtını zahirinden daha lâtif daha şeffaftır. Bu ise, sâniin o şeyden hariç ve baid olmamasına delâlet eder. O şeyin sair eşya ile nizam ve muvazenesinin, sâniî tarafından temin edildiğı cihetle de, sâniin o şeyde dâhil olmamasını iktiza eder. Öyle ise, bir masnuun zatına bakılırsa, sâniin ilim ve hikmeti görünür. Gayrisiyle birlikte bakılırsa, sâniin fevka'l-küll bir sem' ve basara malik olduğu görünür. Bu hakikatten anlaşıldı ki, Sâni-i Âlem, âlemde dâhil olmadığı gibi, âlemden hariç de değildir. İlmi ve kudreti ile her şeyin içinde olduğu gibi, her şeyin fevkindedir. Bir şeyi gördüğü gibi, bütün eşyayı da beraber görür.

Bu hakikatler, kavz-i kuzeh renkleri gibi macun, bir takım nuranî ayetlerdir. Kâinat bütün evsaf-ı kemaliye ile

macun: hamur kıvamında ge-
 listirilmiş madde, karışım.
malik: sahip.
masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.
mertebe: derece, basamak.
muavazene: denge, ölçü.
mümkinat: yaratılanlar, mümkün olanlar, imkân dahilindekiler, olabilir şeyler.
mütevakkıf: bir şeye bağlı olan, bir şeyin üzerinde duran.
nizam: düzen, tertip; düzgün-

lük.
nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.
nur-i kemal: olgunluk, mükemmellik ışığı, aydınlığı.
sâir: diğer, başka, öteki.
sâni: her şeyi sanatı olarak yaratan Allah.
Sâni-i Âlem: dünyayı sanatla yaratan Allah.
sem': işitme.
sıfât: nitelikler, özellikler, vasıflar.
sübut: .

sükûn: sakinlik, durgunluk, hareketsizlik.
seffaf: saydam.
temin: sağlama.
Vacib-i Sermedî: daimî ve varlığı zorunlu olan Allah.
Vacip: varlığı zatında gerekli olan Allah.
Vahid: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olan.
vâsıl: ulaşan, erişen, kavuşan.
vücut: var olma, varlık.
zahir: dış yüz, görünüş.
zat: kendi, asıl, öz.

muttasıf bir Hâlık'ın vücub-i vücud ve vahdetine delâlet ve şahadet eder. Evet, kâinat o Hâlık'ın nurunun gölgesi, esmasının tecelliyatı, ef'alinin âsârıdır.

Arkadaş!

Kâinatın, şu geçen hakikatlerin lisanıyla söylediği ¹ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ ² , delâiliyle ³ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ⁴ ispat eder.

Ve keza ⁵ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ⁶ hakikati, ⁷ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ⁸ istilzam ediyor; ⁹ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ¹⁰ da imanın beş rûknünü tazammun ettiği gibi, sıfât-ı rububiyete de mazhar ve mir'attır. Bu sırra binaendir ki, ¹¹ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ¹² imanının mizan ve terazisinde, ¹³ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ¹⁴ ile karin ve muvazi olmuştur.

Nübüvvet, sıfât-ı rububiyete nazır ve mazhar olduğundan, umumî bir camiyyete maliktir. Velâyet ise, hususî ve cüz'îdir. Aralarındaki nispet, ¹⁵ رَبِّ الْعَالَمِينَ ¹⁶ ile ¹⁷ رَبِّي ¹⁸ arasındaki nispet gibidir ki, birisinde izafe umumîdir, ötekisinde hususîdir. Veya arzdan arşa olan miraçla secdedeki miraç arasında veya Arş ile kalp arasındaki nispet gibidir.

Arkadaş!

Şu yüksek olan matlûba zikrettiğimiz bürhanlar, matlûbu ihata eden bir dairedir. Matlûp olan vücub-i vücud ve

esma: adlar, isimler.
hakikat: gerçek, esas.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.
hususî: özel.
ihata: kuşatma, içine alma.
iman: inanç, itikat.
ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.
istilzam: gerektirme.
izafe: isnat etmek, dayandırmak.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
karin: yakın; arkadaş.
keza: böylece, aynı şekilde.
lisan: dil.
malik: sahip.
matlûp: talep edilen, istenilen şey.
mazhar: bir şeyin çıktığı görünüşü yer; nail olma, şereflenme.
miraç: en yüksek makam.
mir'at: âyine, ayna.
mizan: terazi, ölçü.
muttasıf: vasıflandırılan, sıfatlanan.
muvazi: paralel, bir yönde ve aynı açıklıkta bulunan veya uzanan, birbirine denk.
nazır: nazar eden, bakan.
nispet: oran, ölçü.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
nübüvvet: nebilik, peygamberlik, Allah elçiliği.
rûkûn: esas, kaide, prensip.
sıfât-ı rububiyet: rububiyet sıfatları; Cenab-ı Hakkın her şeyi terbiye ve idare etme, besleyip yetiştirmesiyle ilgili sıfatlar.
sır: gizli hakikat.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
umumî: herkesle ilgili, genel.
vahdet: birlik ve teklik.
velâyet: velilik, ermişlik, Allah dostluğu.
vücub-i vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.
zikretmek: anmak, bildirmek.

1. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)
2. Günahlardan sakınmak ve ibadetlere güç yetirmek ancak Allah'ın yardımı ile mümkündür.
3. Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. (Muhammed Suresi: 19.)
4. Muhammed, Allah'ın resulüdür.
5. Allah'tan başka ilâh yoktur.
6. Âlemlerin Rabbi.
7. Benim Rabbim.

Arş: Cenab-ı Hakkın isimlerinin tam tecelli ettiği en yüce makam.
arş: göğün en yüksek katı.
arz: yer, dünya.
âsâr: eserler.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
camiiyet: toplayıcı, ihtiva ve ihata edicilik.
cüz'î: küçük, az; bütüne ait olmayan, özel.
delâil: deliller, bürhanlar, ispat vasıtaları.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
ef'al: fiiller, işler.

vahdet o dairenin merkezindedir. Daireyi teşkil eden bürhanların her birisi, parmağını uzatıp, matlûbun hak ve sadık olduğuna imza atıyorlar. O bürhanlardan zayıf olanların aralarında tesanüt vardır. Yani, birbirini teyit ve takviye etmekle, zayıf bürhanların zaafiyeti zail olur. Zail olmasa bile, itibardan düşmez. İtibardan düşse bile, dairenin bozulmasına sebep olmaz, ancak daire küçülür.

Maahaza, bürhanların hey'et-i mecmuasına terettüp eden matlûbun kuvvet ve vuzuhunu her fertten istemek ve her fertte aramak, aklın hastalığına, zihnin cüz'iyetine işaret olup, matlûbu red ve inkâr için bir zemin teşkil ediyor. Binaenaleyh, bir bürhana bakıldığı zaman, zaafiyetten dolayı vehimler baş gösterirse, öteki bürhanlardan süzülen kuvvet ile ortada zaafiyet kalmaz; vehimler de dağılır.

Maahaza, bazı bürhanlar suya benziyor, bir kısmı da havaya benziyor, bir kısmı da ziya gibidir. Binaenaleyh, bu gibi bürhanları gayet lâtif ve dikkatli ince bir fikirle arayıp tutmalıdır ki, dökülmesin, sönmesin, uçmasın.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cüz'iyet: azlık, cüz'î oluş, küçüklük.
daire: saha, alan.

gayet: son derece, oldukça.
hak: doğruluk, gerçek, hakikat.
hey'et-i mecmua: tümünün oluşturduğu grup; bir şeyin teferruatına ve cüzlerine bakılmaksızın bütününün gösterdiği hâl ve manzara.
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
itibar: değer, kıymet.
lâtif: nazik, hoş, güzel.
maahaza: bununla birlikte,

böyle olmakla beraber.
matlûp: talep edilen, istenilen şey.
red: kabul etmeme.
sadık: doğru, gerçek, hakikî, sahte olmayan.
takviye: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma, teyit ve tasdik etme.
terettüp: bir işin birinin üzerine düşmesi.
tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.
teyit: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma; doğru çıkarma.
vahdet: birlik ve teklik.
vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.
vuzuh: kolay anlaşılabilirlik, ifade açıklığı.
zaafiyet: zayıflık.
zail: sone eren, yok olan.
zemin: temel, dayanak.
ziya: ışık, aydınlık, nur.

Takriz

[Fâzıl-ı muhterem, Meclis-i Mesahif ve Tetkik-i Müellefat-ı Şer'îye Reis-i Âlisi Şeyh Safvet Efendi Hazretlerinin takrizidir.]

Cenab-ı Hakka hamd ve kendisine Kur'ân nazil olan Peygamberimize ve dinin binasını tahkim ve temhit eden Âl ü Aşhabına salât ü selâm olsun.

Tevhid Denizinden Bir Katre namındaki risale gözüme tecelli etti. O denizle bu katre arasında bir fark göremedim. Çünkü, o katre hakikatte o denizden geliyor ve o denize dökülüyor. Tevhid denizinden avuçla su içmekte ve İslâmiyet memesinden süt emmekte kardeşimiz olan allâme Bediüzzaman Said Nursî'nin sa'yinden dolayı Cenab-ı Hakka hadsiz şükürler olsun.

*El-fakir, türab-i akdamü'l-ulema
Safvet
(rahmetullâhi aleyh)*

allâme: ilmi seviyesi çok yüksek olan âlim.

Âl ü Aşhap: Hz. Peygamberin (a.s.m.) ailesi ve onu görmüş, onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler, Sahabeler

el-fakir: bu fakir (alçak gönüllülük ifadesi)

fazıl-ı muhterem: saygıdeğer iyilikler ve güzelliğe sahip.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hakikat: gerçek, esas.

hamd: Allah'a karşı şükran ve

memnuniyetini onu överek bildirme.

katre: damla.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavi kitapların sonuncusu.

Meclis-i Mesahif ve Tetkik-i Müellefat-ı Şer'îye: Osmanlı döneminin şimdiki Mushafları ve Dinî Eserleri İnceleme Kuruluna benzer kurumu.

nam: ad.

nazil: nüzul eden, inen.

rahmetullâhi aleyh: Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.

reis-i âli: yüce, yüksek reis, başkan.

salât ü selâm: salât ve selâm; Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v) memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.

sa'y: iş, çalışma, çabalama.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme,

gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.

tahkim: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma, muhkem hale getirme.

takriz: övme yazısı, bir eser hakkında yazılan ve eserin başına konulan övgü yazısı.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

temhit: düzeltme, düzenleme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

türab-i akdamü'l-ulema: âlimlerin ayaklarının bastığı toprak.

Hatime

Şu Hatime, dört çeşit hastalıkları beyan eder ve tedavî çarelerini gösterir.

Birinci hastalık, “yeis”tir.

Arkadaş!

Amele ve taate muvaffak olamayan azaptan korkar, ye’s’e düşer. Böyle bir me’yusun gözüne, dinî meselelere münafi edna ve zayıf bir emare, kocaman bir bürhan görünür. Böyle birkaç emareyi elde eder etmez, diğer emarelerin saikasıyla ilân-ı isyan ederek İslâm dairesinden çıkar, şeytanın ordusuna iltihak eder. Binaenaleyh, a’male muvaffak olamayanlar, ye’s’e düşmemek için şu ayete müracaat etsin:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ
إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ¹

İkinci hastalık, “ucub”dur.

Arkadaş!

Ye’s’e düşen adam, azaptan kurtulmak için, istinat edecek bir noktayı aramaya başlar. Bakar ki, bir miktar hasenat ve kemalâtı var; hemen o kemalâtına bel bağlar. Güvenerek der ki: “Bu kemalât beni kurtarır, yeter” diye bir derece rahat eder. *Hâlbuki, a’male güvenmek ucubdur, insanı dalâlete atar. Çünkü, insanın yaptığı kemalât*

1. De ki: Ey gûnahta aşırı giderek nefislerine zulmetmiş olan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Muhakkak ki, Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir. (Zümer Suresi: 53.)

a’mal: ameller, işler; iyilikler.

amel: dinin emirlerini yerine getirme işi.

ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.

azap: günahlara karşı çekilecek ceza, eziyet, işkence.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

dalâlet: iman ve İslamiyetten ayrılmak, azmak.

edna: en açığı, en basit, en kü-

çük.

emare: alâmet, belirti, nişan.

hasenat: iyi ameller, iyi işler, hayırlar.

hatime: son söz, bir eserin sonuç kısmı.

ilân-ı isyan: ayaklanma ilânı, isyan ettiğini bildirme.

iltihak: karışma, katılma.

istinat: dayanma, güvenme.

kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

mesale: konu.

me’yus: ye’s’e düşmüş, ümitsiz, kederli.

muvaffak: başaran, başarmış, başarılı.

münafi: zıt, aykırı.

müracaat: başvurma, danışma.

saika: sevk eden, sürükleyen, sebep olan.

taat: itaat etme, Allah’ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınma.

ucub: kendini beğenmişlik, kibir, gurur.

üç: kendini beğenmişlik, kibir, gurur.

yeis: ümitsizlik.

ve iyiliklerde hakkı yoktur, mülkü değildir, onlara güvenemez.

Hem, insanın vücudu ve cesedi bile onun değildir. Çünkü, kendisinin eser-i sanatı değildir. O vücudu yolda bulmuş, lâkita olarak temellük de etmiş değildir. Kıymeti olmayan şeylerden olduğu için yere atılmış da, insan almış değildir. Ancak, o vücut havi olduğu garip sanat, acip nakışların şahadetiyle, bir Sâni-i Hakîm'in dest-i kudretinden çıkmış kıymettar bir hane olup, insan o hanede emaneten oturur. O vücutta yapılan binlerce tasarrufattan, ancak bir tane insana aittir.

Ve keza, esbap içerisinde en eşref, en kuvvetli bir ihtiyar sahibi insan iken, ef'al-i ihtiyariye namıyla kendisine mal zannetiği ef'alın ekl, şûrb gibi en adî bir fiilin husulünde, yüz cüz'ünden ancak bir cüz'ü insana aittir.

Ve keza, insanın elindeki ihtiyar pek dardır. Havâssının en geniş hayal olduğu hâlde, o hayal akıl ve aklın semerelerini ihata edemez. Bunları, bu kadar büyük iken, nasıl daire-i ihtiyarına ithal edip, onlarla iftihar ediyor-sun?

Ve keza, şuurî olmaksızın, senin lehine ve aleyhine çok fiiller cereyan etmektedir. O fiiller şuurî oldukları hâlde, şuurun taallük etmediğinden sabit olur ki, o fiillerin faili bir Sâni-i Zîşuur'dur. Ne sen failsin ve ne senin esbabın. Binaenaleyh, malikiyet davasından vazgeç. Kendini mehasin ve kemalâta mastar olduğunu zannetme. Ve kat'iyen bil ki, senden sana yalnız noksan ve kusur

ket etme.

kat'iyen: katî olarak, kesin olarak, kesinlikle.

kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

keza: böyle, böylece; bu da öyle, aynı şekilde, öylece.

kıymet: değer.

kıymettar: kıymetli, değerli.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

kuvve: gerçekleşmemiş, fakat gerçekleşme imkânı ve ihtimali olan potansiyel.

lâkita: atılmış sahihsiz mal.

leh: onun tarafına, ondan yana, birinin faydası için yapılan hareket.

malikiyet: maliklik, malik ve sahip olma.

mastar: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.

mehasin: güzellikler, iyilikler.

nakış: işleme, süsleme.

nam: ad.

noksan: eksiklik.

sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

Sâni-i Zîşuur: şuur sahibi ve her şeyi sanatlı yaratan Allah.

semere: meyve, güzel netice.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

şuur: bilinç.

şuurî: şuurluca, bilinçli şekilde.

şûrb: içme.

taallük: alâkalı, münasebetli olma.

tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.

temellük: sahiplenme, kendine mal etme.

vücut: beden, ceset; varlık.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.

adî: basit, bayağı, sıradan.

aleyh: karşı, karşıt.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cereyan: olma, meydana gelme.

ceset: vücut, beden.

cüz: kısım, parça.

daire-i ihtiyar: seçme, isteme, tercih etme dairesi.

dava: iddia.

dest-i kudret: kudret eli, yapabilme gücü.

ef'al: fiiller, işler.

ef'al-i ihtiyariye: kişinin kendi isteğiyle yaptığı işler, kişinin kendi ihtiyarî fiilleri.

ekl: bir şey yeme, yenilme.

emaneten: emanet yoluyla, emanet olarak.

esbap: sebepler, vasıtalar.

eser-i sanat: sanat eseri, sanat değeri olan eser.

eşref: en şerefli, daha şerefli, en iyi, en güzel.

fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.

fiil: iş, hareket.

garip: tuhaf, hayret verici.

hane: ev, mesken.

havâs: hasseler, duyular, duygular.

havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.

husul: olma, meydana gelme.

idhal: dâhil etme, içine alma, sokma.

iftihar: övünme.

ihata: kuşatma, içine alma.

ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hare-

vardır. Çünkü, sû-i ihtiyarınla, sana verilen kemalâtı bile taşıyır ediyorsun. Senin hanen hükmünde bulunan cese-din bile emanettir. Mehasinin hep mevhubedir, seyyiatın meksubedir. Binaenaleyh,

¹ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

de.

Üçüncü hastalık “gurur”dur.

Evet, gurur ile, insan maddî ve manevî kemalât ve mehasinden mahrum kalır. Eğer gurur saikasıyla başkaların kemalâtına tenezzül etmeyip, kendi kemalâtını kâfi ve yüksek görürse, o insan nakıstır. Böyle insanlar, malûmat ve keşfiyatlarını daha yüksek görmekle, eslâf-ı ızamın irşadat ve keşfiyatlarından mahrum kalırlar. Ve evhama maruz kalarak, bütün bütün çizgiden çıkarlar. Hâl-buki, eslâf-ı ızamın kırk günde yaptıkları bir keşfiyatı bunlar kırk senede bulamazlar.

Dördüncü hastalık “suizan”dır.

Evet, insan hüsnüzanna memurdur. İnsan herkesi kendisinden üstün bilmelidir. Kendisinde bulunan sû-i ahlâkı, suizan saikasıyla başkalara teşmil etmesin; ve başkaların bazı harekâtını, hikmetini bilmediğinden, takbih etmesin. Binaenaleyh, eslâf-ı ızamın hikmetini bilmediğimiz bazı hâllerini beğenmemek suizandır. Suizan ise, maddî ve manevî içtimaiyatı zedeler.

* * *

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

ceset: vücut, beden.

eslâf-ı ızam: evvelce geçmiş olan büyük zatlar.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

gurur: kibir, kendi yüksek ve değerli tutarak böbürlenme.

hane: ev, mesken.

harekât: hareketler, davranışlar.

hikmet: gizli sebep, gaye.

hükmünde: değerinde, yerinde.

hüsnüzan: bir kimsenin veya bir hâdisenin iyiliği hakkındaki vicdanî ve iyi kanaat.

içtimaiyat: sosyal hayata ait bilgi.

irşadat: irşatlar, uyarmalar, doğru yolu göstermeler.

kâfi: yeter, elverir.

kemalât: faziletler, kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

keşfiyat: keşifler, Allah'ın ilham etmesiyle gösterilen gaypla ilgili sırlar.

maddî: madde ile alâkalı, cismanî.

mahrum: bir şeye sahip olamayan, yoksun.

1. Mülk ve hamd Ona mahsustur. Günahlardan sakınmak ve ibadete güç yetirmek ancak Onunla olur.

malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

mehasin: güzellikler, iyilikler.

meksube: kazanılmış, kesbolunmuş.

mevhube: verilmiş, ihsan

edilmiş, bağışlanmış.

nakıs: noksan, eksik.

saika: sevk eden, sürükleyen, sebep olan.

seyyiat: seyyieler, fenalıklar, kötülükler.

sû-i ahlâk: ahlâk kötülüğü, kötü ahlâk.

sû-i ihtiyar: kötü seçim, hatalı tercih.

suizan: fena, kötü zan, şüphe.

tağyir: başkalaştırma, değiştirme.

takbih: çirkin görme, ayıplama, kınama.

tenezzül: inme, alçalma.

teşmil: yayma, genişletme, şümullendirme.

zedeleme: yaralama, zarar verme.

Arkadaş!

Tahte'l-arz yaptığım hayalî bir seyahatte gördüğüm bazı hakikatleri zikredeceğim.

BİRİNCİ HAKİKAT

Arkadaş!

Malik-i Hakikî'den gaflet, nefsin firavunluğuna sebep olur.

Evet, taht-ı tasarrufunda bulunan bütün eşyanın Malik-i Hakikî'sini unutan, kendisini kendisine malik zannederek, hâkimiyet tevehhümünde bulunur. Ve başkaları da, bilhassa esbabı, kendisine kıyas ile hâkim ve malik defterine kaydeder. Ve bu vesile ile, Allah'ın mülkünü, malını kendilerine taksim ederek, ahkâm-ı İlâhiyeye karşı muaraza ve mübarezeye başlar.

Hâlbuki Cenab-ı Hak tarafından insanlara verilen benlik ve hürriyet, ulûhiyet sıfatlarını fehmetmek üzere bir vahid-i kıyasî vazifesini görüyor. Maalesef, sû-i ihtiyar ile hâkimiyet ve istiklâliyet alet ederek, tam bir firavun olur.

Arkadaş!

Bu ince hakikat, tam vuzuh ve zuhuruyla şöyle bana göründü ki:

Gaflet suyu ile tenebbüt eden benlik, Hâlik'ın sıfatlarını fehmetmek için bir vahid-i kıyastır. Çünkü, insanlar görmedikleri şeyleri kıyas ve temsiller ile bilirler.

ahkâm-ı İlâhiye: İlâhî hükümler, Allah'ın hükümleri.
bilhassa: özellikle.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fehmetmek: anlamak, kavramak, idrak etmek.
firavun: zalim, imansız; kibirli, gururlu ve inatçı.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hakikat: gerçek, esas.
hâkim: hükmeden, üstün olan.

hâkimiyet: hâkim oluş, hükmediş, egemenlik.
Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
hayalî: hayale ait, hayalle ilgili, hayale mensup.
istiklâliyet: istiklâl üzere bulunma, hür ve müstakil olma, başlı başına buyruk olma, bağımsızlık.
kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.
malik: sahip.

Malik-i Hakikî: her şeyin hakikî sahibi ve maliki olan Allah.
muaraza: birbirine karşı gelme, söz ile karşılıklı mücade-
le.
mübareze: çatışma, kavgâ.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.
sıfat: vasıf, nitelik.
sû-i ihtiyar: kötü seçim, seçmenin fenalığı.
tahte'l-arz: yer altı, yerin alt

tabakaları.

taht-ı tasarruf: idare altında.

taksim: bölme, paylaşırma.

temsîl: benzetme.

tenebbüt: büyüme, bitki gibi yetişmek.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

vahid-i kıyas: ölçmeye esas olan şey, ölçü birimi.

vahid-i kıyasî: ölçmeye esas olan şey, birim, ölçü birimi.

vazife: görev.

vesile: bahane, sebep.

vuzuh: kolay anlaşılabilirlik, ifade açıklığı.

zikretmek: anmak, bildirmek.

zuhur: görünme, belli olma, ortaya çıkma.

Meselâ, bir adam Cenab-ı Hakkın kudretini anlamak için, bir taksimat yapar. “Buradan buraya benim kudretimdedir, bundan o yanı da Onun kudretindedir” diye vehmî bir çizgi çizmekle, meseleyi anlar. Sonra mevhum hattı bozar, hepsini de Ona teslim eder. Çünkü, nefis nefisine malik olmadığı gibi, cismine de malik değildir. Cismi ancak acip bir makine-i İlâhiyedir. Kaza ve kader kalemikle, kudret-i ezeliye —bir cilveciği— o makinede çalışıyor. Binaenaleyh, insan o firavunluk davasından vazgeçmekle, mülkü malikine teslim etsin, emanete hıyanet etmesin. Eğer hıyanetle bir zerreyi nefisine isnat ederse, Allah’ın mülkünü esbab-ı camideye taksim etmiş olacaktır.

İKİNCİ HAKİKAT

Ey nefis-i emmare! Kat’iyyen bil ki, senin hususî, ama pek geniş bir dünyan vardır ki, âmâl, ümit, taallûkat, ihtiyacat üzerine bina edilmiştir. En büyük temel taşı ve tek direği, senin vücudun ve senin hayatındır. Hâlbuki, o direk kurtludur; o temel taşı da çürüktür. Hülâsa, esastan fasit ve zayıftır, daima harap olmaya hazırdır.

Evet, bu cisim ebedî değil, demirden değil, taştan değil, ancak et ve kemikten ibaret bir şeydir. Anî olarak senin başına yıkılıyor; altında kalıyorsun. Bak, zaman-ı mazi senin gibi geçmiş olanlara geniş bir kabir olduğu gibi, istikbal zamanı da geniş bir mezaristan olacaktır. Bugün, sen iki kabrin arasındasın. Artık sen bilirsin.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
âmâl: emeller, arzular, istekler, ummalar, ümitler.
bina: kurma, dayandırma.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cilve: tecelli, görüntü.
dava: iddia.
ebedi: sonu olmayan, daimî, sürekli.
esbab-ı camide: şuursuz ve ruhsuz olan sebep ve vasıtalar.
fasit: sağlam ve doğru olmaktan çıkmış, bozuk, bozulmuş.
firavunluk: nefisini ve benliğini firavun gibi ilâh seviyesine çıkarcak derecede büyük görme.
hakikat: gerçek, esas.
hat: çizgi.
hiyanet: hainlik, kendine olan güveni kötüye kullanma.
hususî: özel.
hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
ihtiyacat: ihtiyaçlar, lüzumlu olan şeyler.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

istikbal: gelecek.

kader: İlâhî hüküm; Cenab-ı Hakkın takdiri ve tayin etmesi.

kat’iyyen: kat’i olarak, kesin olarak, kesinlikle.

Kaza: olacağı Cenab-ı Hak tarafından bilinen ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratması.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı sonu olmayan sonsuz İlâhî kudret, kuvvet.

makine-i İlâhiye: Allah’ın makinesi.

malik: sahip.

meselâ: örneğin.

mesele: konu.

mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.

mezaristan: mezarlık.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nefis-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını

emreden nefis.

taallûkat: ilgiler, ilişkiler.

taksim: bölme, paylaşırma.

taksimat: taksimler, bölmeler, kısımlandırmalar.

vehmî: vehimle ilgili, aslında var olmadığı hâlde varmış gibi görülen her hangi bir şeye ait.

zaman-ı mazi: geçmiş zaman.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

Arkadaş!

Bildiğimiz, gördüğümüz dünya bir iken, insanlar adedince dünyaları havidir. Çünkü, her insanın tam manasıyla hayalî bir dünyası vardır; fakat, öldüğü zaman dünyası yıkılır, kıyameti kopar.

ÜÇÜNCÜ HAKİKAT

Şu gördüğün dünyayı, bütün lezaiziyle, sefahatleriyle, safalarıyla pek ağır ve büyük bir yük gördüm. Ruhunu fasit, kalbi hasta olanlardan başka, kimse o ağır yükün altına giremez. Çünkü, bütün kâinatla alâkadar olmaksızın ve her şeyin minnetine girmektense ve bütün esbap ve vesait el açıp arz-ı ihtiyaç etmektense, bir Rabb-i Vahid, Semî ve Basîr'e iltica etmek daha rahat ve daha kârlı değil midir?

DÖRDÜNCÜ HAKİKAT

Ey nefis! **(HAŞİYE)** Kâinatın uzak çölllerine gidip Sâniin ispatına deliller toplamaya ihtiyaç yoktur. Bir kulübecik hükmünde bulunan, içerisinde oturduğun cisim kafesine bak. Senin o kulübenin duvarlarına asılan icat silsilelerinden, hilkatin mu'cizelerinden ve harika sanatlarından, kulübeden harice uzatılan ihtiyaç ellerinden ve pencerelerinden yükselen ah, oh ve eninler, lisan-ı hâliyle istenilen yardımlarından anlaşılır ki, o kulübeyi müstemilâtıyla beraber yaratan Hâlık'ın o ahueninleri iştirir, şefkat ve

HAŞİYE: Müellif-i muhterem, kendi nefisine tasrihen, başkalarına da tarihen söylüyor.

ah u enin: ah edip ağlayıp inlemek.
alâkadar: ilgili, ilişkili.
arz-ı ihtiyaç: ihtiyacını bildirme.
Basîr: her şeyi görüp bilen, tam, eksiksiz ve kusursuz gören Allah (c.c.).
delil: bir davayı ispata yarayan şey, burhan.
enin: inilti, inleme, inleyiş.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fasit: sağlam ve doğru olmaktan çıkmış, bozuk, bozul-

muş.
hakikat: gerçek, esas.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
haric: dışarı.
harika: olağanüstü.
haşiye: dipnot.
havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.
hayali: hayale ait, hayalle ilgili, hayale mensup.
hilkat: yaratılma, yaratılış.
hükümünde: değerinde, yerinde.

icat: vücuda getirilme, yoktan var edilme.
iltica: sığınma, güvenme, dayanma.
ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
lezaiz: zevkler, lezzetler.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.

minnet: bir iyilik karşısında yük altında kalma, kendini manevî olarak borçlu hissetme.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
müellif-i muhterem: muhterem müellif, saygıdeğer yazar.
müstemilât: şümulünde olan şeyler, içinde bulunanlar.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
Rabb-i Vahid: tek ve eşsiz olan Allah, bir olan Allah.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
safa: neşe, zevk, eğlence.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
sefahat: eğlence.
Semî: gizli ve açık her şeyi işiten Cenab-ı Hak.
silsile: zincir.
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.
tarihen: dokunaklı söz; üstü kapalı kinayeli olarak.
tasrihen: açık olarak, açıktan bildirerek, açıktan açığa bildirerek.
vesait: vasıtalar.

Allahü Ekber: Allah en büyük ve en yücedir.

âmâl: emeller, arzular, istekler, ummalar, ümitler.

Arabî: Arap diline ait.

batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

bürudet: sogukluk.

dair: alâkalı, ilgili.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ehemmiyetli: önemli.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırıp.

elhamdülillâh: Allah'a hamd olsun, Allah'a şükür.

elim: siddetli, çok dert ve keder veren.

ene: ben.

evrat: virtler, okunması âdet olan dinî dualar.

fesahat: sözün; kelime, mana, ahenk ve sıralama yönlerinden kusursuz olması.

hacat: hâcetler, ihtiyaçlar.

hakikat: gerçek, esas.

haleldar: bozma, bozulma, bozulmuş.

hüceyrat: hürecikler.

hüceyre: hürecik, küçük hücre.

hüceyre-i kübra: en büyük hürecik.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ihtimal: olabilirlik.

imkân: mümkün olma, olabilirlik.

irtibat: bağlantı, münasebet.

itizar: özür dileme, bir sebep göstererek affını dileme.

ittihat: birleşme, birlik oluşturma.

ittisal: bitişme, birleşme.

kârî: okuyucu, okuyan.

kıymet-i asliye: asıl kıymeti, değeri.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.

lebbeyk: buyurun, emredin, efendim.

malik: sahip.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

muhafaza: koruma.

mürekkep: terkip edilmiş, iki veya daha çok şeyin karışmasından meydana gelen bileşik.

müspet: olumlu.

mütercim: tercüme eden, bir dilden başka bir dile çeviren, tercüman, çevirmen.

nida: ses, seslenme, çağırma.

nükte: ince manalı, düşündürücü söz.

nüsha: birbirinin aynı olan suret-

merhamete gelir, hacat ve âmâlin ne varsa, taht-ı taahhüde alır. Zira, sineğin kafasındaki o küçük küçük hüceyratın nidalarına “Lebbeyk!” söyleyen o Sâni-i Semî ve Basîr’in senin dualarını işitmemesi ve o dualara müspet cevaplar vermemesi imkân ve ihtimali var mıdır?

Binaenaleyh, ey bu küçük hüceyrelere mürekkep ve “ene” ile tabir edilen hüceyre-i kübra! O kulübeciğin, küçüklüğüyle beraber, dolu olduğu harika icatlarını gör, imana gel. Ve “Yâ İlâhî, yâ Rabbî, yâ Hâlıkî, yâ Musavvirî, yâ Malikî ve yâ Men Lehü'l-Mülkü ve'l-Hamd! Senin mülkün ve emanetin ve vedian olan şu kulübecikte misafir, malik değilim” de, o batıl temellük davasından vazgeç. Çünkü, o temellük davası insanı pek elîm elemelere maruz bırakır. **(HAŞİYE)**

Nükte

Arkadaş!

İman, bütün eşya arasında hakikî bir uhuvveti, irtibatı, ittisali ve ittihat rabıtalarını tesis eder. Küfür ise, bürudet gibi, bütün eşyayı birbirinden ayrı gösterir ve birbirine

HAŞİYE: Mütercimin bir itizarı:

Mesnevî-i Nuriye'nin Arabî asıl nüshasında bulunan ve yeri burası olan *sübhānallāh, elhamdülillāh* ve *Allahü ekbere* dair çok kıymetli ve ehemmiyetli bir kısmı, üslubunu ve fesahatini muhafaza edememek ve evrat makamında okunabilen o hakikatleri, Türkçeye çevirmekle kıymet-i asliyesini haleldar etmek endişesiyle, tercüme etmedim. Kârilerden özür diler, rahmet ve hayır dualarını beklerim.

Mütercim Abdülmecid

lerin her biri.

rabita: münasebet, alâka, bağ.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

Sâni-i Semî ve Basîr: her şeyi işiten ve gören, yarattıklarını sanatlı olarak yaratan Allah.

sübhānallāh: Allah her türlü eksiklikten uzak ve bütün üstün sıfatlara sahiptir demek, tesbih etmek.

tabir: ifade.

taht-ı taahhüt: taahhüt altın-

da.

temellük: sahiplenme, kendine mal etme.

tesis: kurma, meydana getirme.

uhuvvet: kardeşlik.

üslûp: ifade yolu, kendine has ifade veya yazı tarzı.

vedia: emanet, saklanılmak ve korunmak üzere bırakılan şey.

yâ Hâlıkî: ey beni ve her şeyi en güzel şekilde yaratan Allah'ım.

yâ İlâhî: ey Allah'ım!

yâ Malikî: Ey bana ve her şeye sahip ve efendi olan Allah'ım.

yâ Men Lehü'l-mülkü ve'l-Hamd: Ey bütün mülkün sahibi ve bütün hamdlere layık olan Allah'ım!

yâ Musavvirî: Ey bana ve her şeye kendine layık güzel şekil ve suret veren Allah'ım.

yâ Rabbî: ey her şeyi en güzel şekilde terbiye ve idare eden Rabbim.

ecnebi nazarıyla baktırır. Bunun içindir ki, mü'minin ruhunda adavet, kin, vahşet yoktur; en büyük bir düşmanıyla, bir nevi kardeşliği vardır. Kâfirin ruhunda hırs, adavet olduğu gibi, nefsini iltizam ve nefsine itimadı vardır. Bu sırra binaendir ki, dünya hayatında bazen galebe kâfirlerde olur.

Ve keza, kâfir, dünyada hasenatının mükâfatını filcümle görür; mü'min ise, seyyiatının cezasını görür. Bunun için, dünya kâfire Cennet (yani ahirete nispeten), mü'mine Cehennemdir (yani saadet-i ebediyesine nispeten). Yoksa, "Dünyada dahi, mü'min yüz derece ziyade mes'uttur" denilmiştir.

Ve keza, iman insanı ebediyete, Cennete lâıyk bir cevhere kalbeder. Küfür ise, ruhu, kalbi söndürür, zulmetler içinde bırakır. Çünkü, iman, kabuğunun içerisindeki lüb-bü gösterir. Küfür ise, lüp ile kabuğu tefrik etmez; kabuğu aynen lüp bilir ve insanı cevherlik derecesinden kömür derecesine indirir.

Nokta

Arkadaş!

Kalp ile ruhun hastalığı nispetinde felsefe ilimlerine meyil ve muhabbet ziyade olur. O hastalık marazı da, ulüm-i aklıyeye tevaggul etmek nispetindedir. Demek, manevi olan hastalıklar insanları aklı ilimlere teşvik ve sevk eder; ve akliyat ile iştigal eden, emraz-ı kalbiyeye müptelâ olur.

adavet: düşmanlık, husumet.
ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
aklı: akla dayanan, akıl ile ilgili.
akliyat: aklın konusu olan şeyler.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
cevher: elmas, değerli taş.
ebediyet: sonsuzluk.
ecnebi: yabancı.
emraz-ı kalbiye: kalp hasta-

lıktan, kalp ile ilgili hastalıklar.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
filcümle: hepsi, bütünü.
galebe: galip gelme, üstünlük.
hasenat: iyi ameller, iyi işler, hayırlar.
hırs: açgözlülük, kanaatsizlik.
ilim: bilgi, marifet.
iltizam: birinin tarafını tutma, taraftarlık.
iman: inanma, itikat.

iştigal: bir işle uğraşma, meşgul olma.
itimad: dayanma, güvenme.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
kalbetmek: bir hâlden diğer bir hale çevirmek, değiştirmek.
keza: böylece, aynı şekilde.
kin: gizli düşmanlık, garaz.
küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.
lâyık: uygun, yakışır, müna-

sip.
lüp: iç, öz.
manevi: manaya ait, maddi olmayan.
maraz: hastalık.
mes'ut: saadetli, bahtlı, mutlu.
meyil: bir tarafa doğru eğilme, yönelme.
muhabbet: sevgi, sevmek.
mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.
mü'min: iman eden, inanan.
müptelâ: tutkun, bir şeye düşkün ve tutulmuş olan.
nazar: bakış, bakış açısı.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nevi: çeşit, tür.
nispet: oran, ölçü.
nispeten: nispetle, kıyaslayarak.
nokta: konu ile ilgili bölüm.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevi varlık.
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.
sevk: yöneltme, gönderme.
seyyiat: seyyieler, fenalıklar, kötülükler.
sır: gizli hakikat.
tefrik: birbirinden ayırma, ayrı tutma.
tevaggul: çok uğraşma, meşgul olma.
ulüm-i aklîye: aklı ilimler, akla dayanan ilimler.
vahşet: yabanilik, vahşilik.
ziyade: fazla, fazlasıyla.
zulmet: karanlık.

Ve keza, dünyanın iki yüzünü gördüm:

- Bir yüzü, az çok zahirî bir ünsiyet, bir güzelliği varsa da bâtını ve içi daimî bir vahşet ile doludur.
- İkinci yüzü, filcümle, zahiren vahşetli ise de, bâtinen daimî bir ünsiyetle doludur.

Kur'ân-ı Azîmüşşan, nazarları ahiret ile muttasıl olan ikinci veche tevcih eder. Birinci vecih ise, ahiretin zıddı olup, ademle muttasıldır.

Ve keza, mümkünatın da iki vechi vardır:

- Birisi, enaniyetle vücuttur. Bu ise ademe gider ve ademe kalbolur.
- İkincisi, enaniyetin terkiyle ademdir. Bu ise Vacibü'l-Vücut'a bakar; bir vücut kazanır. Binaenaleyh, vücut istersen, mün'adim ol ki, vücudu bulasın.

Nükte

Mukaddimede zikredilen dört kelimeden, *niyet* hâkindadır.

Arkadaş!

Bu niyet meselesi benim kırk senelik ömrümün bir mahsulüdür.

Evet, niyet öyle bir hasiyete maliktir ki, âdetleri, hareketleri ibadete çeviren pek acip bir iksir ve bir mayedir.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.

adem: yokluk, hiçlik.

âdet: görenek, usul, alışkanlık.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.

bâtinen: dâhilen, iç yüzünde, içinden olarak.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

daimî: sürekli, devamlı.

enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.

filcümle: hepsi, bütünü.

hasiyet: bir şeye has özellik, nite-lik.

ibadet: kulluk, Allah'ın emirlerini yerine getirme, yasaklarından kaçınma uygulamaları.

iksir: bir şeyin kuvvetli, esas maddesi.

kalbetmek: bir hâlden diğer bir hâle çevirmek, değiştirmek.

keza: böylece, aynı şekilde.

Kur'ân-ı Azîmüşşan: şan ve şerefi yüce olan Kur'ân.

mahsul: ürün.

malik: sahip.

mâye: maya, asıl ve gerekli madde; temel, esas, asıl, öz.

mesele: halledilmesi güç, önemli konu.

mukaddime: ön söz, başlan-gıç.

muttasıl: bitişik.

mümkinat: yaratılanlar, mümkün olanlar, imkân dâhi-lerindekiler, olabilir şeyler.

mün'adim: in'ıdam eden, yok olan, ademe ve hiçliğe giden.

nazar: bakış, dikkat.

niyet: karar verme, kastet-me, isteme; kalben bir şeye yöneliş; istek, kasıt, karar.

nükte: ince manalı, düşündü-rücü söz.

tevcih: yöneltme, çevirme.

ünsiyet: alışkanlık, ülfet,

dostluk.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahşet: ürkütücü ve korkunç olan şey.

vecih: cihet, yön.

vücut: var olma, varlık.

zahiren: görünüşte.

zahiri: görünürde.

zikretmek: anmak, bildir-mek.

Ve keza, niyet ölü ve meyyit olan hâletleri ihya eden ve canlı, hayatlı ibadetlere çeviren bir ruhtur.

Ve keza, niyette öyle bir hasiyet vardır ki, seyyiatı hasenata ve hasenatı seyyiata tahvil eder.

Demek, niyet bir ruhtur. O ruhun ruhu da ihlâstır. Öyle ise, necat ve halâs ancak ihlâs ile. İşte bu hasiyete binaendir ki, az bir zamanda çok ameller husule gelir. Buna binaendir ki, az bir ömürde, Cennet bütün lezaiz ve mehasiniyle kazanılır. Ve niyet ile, insan daimî bir şakir olur, şükür sevabını kazanır.

Ve keza, dünyadaki lezzet ve nimetlere iki cihetle bakılır:

• Bir cihette, o nimetlerin bir mün'im tarafından verildiği düşünülür; ve nazar, o lezzetten in'am edene döner, onu düşünür. Mün'imi düşünmek lezzeti, nimeti düşünmekten daha lezizdir.

• İkinci cihet, nimeti görür görmez nazarını ona hasrederek, o nimeti ganimet telâkki ederek, minnetsiz yer. Hâlbuki, birinci cihette lezzet, zeval ile zail olsa bile, ruhu bâkidir. Çünkü, Mün'imi düşünür. "Mün'im ise merhametlidir, daima bu nimetleri bana verir" diye ümitvar olur. İkinci cihette, nimetin zevali ölüm değildir ki, ruhu kalsın; ruhu da söner, ancak dumanı kalır. Musibetlerin ise, zevalinden sonra dumanları söner, nurları kalır. Lezzetlerin zevalinden sonra kalan, dumanları, günahlarıdır.

amel: fiil, iş.
bâki: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
cihet: yön.
daimi: sürekli, devamlı.
ganimet: beklenmeyen kazanç.
halâs: kurtulma, kurtuluş, selâmete erme.
hâlet: hâl, durum.
hasenat: güzellikler, iyilikler.
hasiyet: bir şeye has özellikler,

nitelik.
hasr: yalnız bir şeye veya kişiye mahsus kılma.
husul: olma, meydana gelme.
ihlâs: samimiyet, bir ameli başka bir karşılık beklemezsiniz, sırf Allah nızası için yapma.
ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.
in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.
keza: böylece, aynı şekilde.
lezaiz: zevkler, lezzetler.

leziz: lezzetli, tatlı.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.
meyyit: ölmüş, ölü.
minnet: bir iyilik karşısında yük altında kalma, kendini manevî olarak borçlu hissetme.
musibet: felâket, belâ.
Mün'im: nimet veren, ikram eden, Allah.
nazar: bakış.

necat: kurtuluş, kurtulma, halâs, selâmet.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
niyet: karar verme, kastetme, isteme; kalben bir şeye yöneliş; istek, kasıt, karar.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.
seyyiat: seyyieler, fenalıklar, kötülükler.
şakir: Allah'ın verdiği nimetlere karşılık şükreden.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnurluk gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.
tahvil: bir hâlden başka bir hale getirme, değiştirme, dönüştürme.
telâkki: kabul etme, bir görüşle bakma.
ümitvar: ümitli, umutlu, uman, ümidi olan.
zail: sona eren, yok olan.
zeval: zail olma, sona erme, yok olma.

Arkadaş!

Dünya ve ahiretteki lezzet ve nimetlere iman ile bakılırsa, bunlarda bir hareket-i devriye görülür ki, emsaller birbirini takip eder, biri gider, yerine onun misli gelir. Bu sayede o nimetlerin mahiyeti sönmez, ancak teşahhusat-ı cüz'iyede firak ve iftirakları vardır. Bunun içindir ki, lezaiz-i imaniye, firak ve iftirak ile müteessir ve mükedder olmuyor. Fakat ikinci cihette, her bir lezzetin zevali var; ve o zeval, haddizatında elem olduğu gibi, düşünmesi de elemidir. Çünkü, bu ikinci cihette hareket devriye değildir, müstakimdir. Lezzet, ebedî bir ölüm ile mahkûm olur.

Nokta

Arkadaş!

Esbap ve vesaiti insan kucağına alıp yapışırsa, zillet ve hakarete sebep olur.

Meselâ, kelp bütün hayvanlar içerisinde birkaç sıfat-ı hasene ile muttasıftır ve o sıfatlar ile iştihar etmiştir. Hatta sadâkat ve vefadarlığı darbimesel olmuştur. Bu güzel ahlâkına binaen, insanlar arasında kendisine mübarek bir hayvan nazarıyla bakılmaya lâyık iken, maalesef, insanlar arasında mübarekiyet değil, necisü'l-ayn addedilmiştir. Tavuk, inek, kedi gibi sair hayvanlarda, insanların onlara yaptıkları ihsanlara karşı şükran hissi olmadığı hâlde, insanlarca aziz ve mübarek addedilmektedirler. Bunun esbabı ise:

addetmek: saymak, öyle kabul etmek.

addedilmek: kabul edilmek, bir nam ile kabul edilmek, ünlenmek, tanınmak.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

aziz: izzetli, muhterem, saygın, değerli.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

cihet: yön.

darbimesel: atasözü, vecize.

devriye: dönüş tarzında, yörünge.

ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırıp.

emsal: örnekler, benzerler.

esbap: sebepler, vasıtalar.

firak: ayrılık, hicran.

haddizatında: esasen, aslında.

hakaret: saygı göstermeme, alçak görme, aşağılama.

hareket-i devriye: dönerek, daire şeklinde hareket etme.

iftirak: ayrılma, dağılma.

ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.

iman: inanç, itikat.

iştihar: meşhur olma, şöhrat bulma, tanınma.

kelp: köpek.

lâyık: uygun, yakışır, münasip.

lezaiz-i imaniye: imandan gelen

lezzetler, zevkler.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.

mahkûm: kendine hükmolunan, hükümlü.

meselâ: örneğin.

misil: benzer, eş.

muttasıf: vasıflandırılan, sıfatlanan.

mübarek: hayırlı, bereketli, kutlu.

mübarekiyet: mübareklik, feyizlilik, bereketlilik, hayırlı oluş.

mükedder: kederli, üzüntülü, tasalı.

müstakim: doğrusal, düz.

müteessir: teessüre kapılan, hüznülü, kederli, mahzun.

nazar: bakış.

necisü'l-ayn: kirliliğin, pisliğin ta kendisi.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

sadâkat: bağlılık, doğruluk.

sair: diğer, başka, öteki.

sıfat: vasıf, nitelik.

sıfat-ı hasene: güzel sıfat, va-

sıf, nitelik.

şükran: teşekkür etme, iyilik bilme.

teşahhusat-ı cüz'iyeye: cüz'î bir cisimlenme, az bir parça görünümlü, belirme.

vefadar: sözünde ve dostluğunda devamlı olan, vefalı dost.

vesait: vasıtalar.

zeval: zail olma, sona erme, yok olma.

zillet: hor ve hakir görülme, alçalma.

Kelpte hırs marazı fazla olduğundan, esbab-ı zahiriye-ye öyle bir derece ihtimam ile yapışır ki, Mün'im-i Hakikî'den bütün bütün gafletine sebep olur. Binaenaleyh, vasıtayı müessir bilerek, Müessir-i Hakikî'den yaptığı gaflete ceza olarak, necis hükmünü almıştır ki, tahir olsun. Çünkü, hükümler, hadler günahları affeder. Ve beyne'n-nâs tahkir darbesini gaflete kefarete olarak yemiştir.

Öteki hayvanlar ise, vesaiti bilmiyorlar ve esbaba o kadar kıymet vermiyorlar.

Meselâ, kedi seni sever, tazarru eder; senden ihsanı alıncaya kadar. İhsanı aldıktan sonra, öyle bir tavır alır ki, sanki aranızda muarefe yokmuş. Ve kendilerinde sana karşı şükran hissi de yoktur; ancak Mün'im-i Hakikî'ye şükran hisleri vardır. Çünkü, fıtratları Sâniî bilir ve lisan-ı hâllerleriyle ibadetini yaparlar; şuur olsun, olmasın.

Evet, kedinin mırmırları, “Yâ Rahîm, yâ Rahîm, yâ Rahîm!” dir.

Nükte

Yine gördüm ki, eğer her şey Cenab-ı Hakka isnat edilmezse, bir an-ı vahitte gayr-i mütenahi ilâhların ispatı lâzım gelir. Ve bütün zerrat-ı kâinattan daha çok olan şu ilâhların her birisi, bütün ilâhlara hem zıt, hem misil olması lâzım geliyor. Ve aynı zamanda, her birisi bütün kâinata elini uzatmış, tasarrufatta bulunuyor gibi bir vaziyet alması lâzım gelir. Meselâ bal arısının bir ferdini

an-ı vahit: pek az, pek kısa bir süre, bir an.
beyne'n-nâs: halk arasında, insanlar arasında.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
darbe: vurgun.
esbab-ı zahiriye: görünüşe ait sebepler.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fert: birey.
fıtrat: yaratılış, tabiat, mizac, huy.
gaflet: dikkatsizlik, endişesiz-

lik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
had: ceza.
hırs: açgözlülük, kanaatsizlik.
hüküm: karar, emir.
ihsan: verilen, bağışlanan şey.
ihtimam: dikkat ve özen gösterme.
ilâh: kendisine ibadet edinilen ve tapınılan şey.
isnat: dayandırma, mal etme,

bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
ispat: delil göstererek iddianı sağlamlaştırma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kefarete: kendisi ile işlenen bir günahın giderilmesi.
kelp: köpek.
kıymet: değer.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.

maraz: hastalık.
meselâ: örneğin.
mırmır: mırıldama sesi, kedinin çıkardığı ses.
misil: benzer, eş.
muarefe: karşılıklı görüşme, tanışma; birbirini bilip tanıma.
müessir: eser sahibi.
Müessir-i Hakikî: hakikî tesir sahibi, hakikî tesir edici.
Mün'im-i Hakikî: nimetin, sebeplerin arkasındaki gerçek sahibi, yedirip içiren ve rızıklandırmanın ta kendisi olan Allah.
necis: necasetli, kirli, pis, murdar.
nükte: ince manalı, düşündürücü söz.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
şuur: bilinç.
şükran: teşekkür etme, iyilik bilme.
tahir: temiz, pak.
tahkir: hakarete etme, küçük görme, şeref ve haysiyetini incitme.
tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.
tazarru: kendini alçaltarak yalvarma.
vasıta: araç.
vaziyet: durum.
vesait: vasıtalar.
yâ Rahîm: Ey yarattıklarına çokça merhamet eden Allah!
zerrat-ı kâinat: kâinat zerrelere, kâinattaki atomlar.

yaratan bir kudretin hükmü bütün kâinata cari ve nafiz olması lâzımdır. Zira, o bal arısı, kâinatın unsurlarına numunedir, eczasını kâinattan alıyor. Hâlbuki, vücut sahasında mahal ve makam, yalnız ve yalnız Vacib-i Ehad'e mahsustur. Eğer eşya kendi nefislerine isnat edilirse, her bir zerreye bir ulûhiyet lâzımdır. Meselâ, Ayasofya'nın banisi inkâr edildiği takdirde, her bir taşı bir Mimar Sinan olması lâzım geliyor.

Öyle ise, kâinatın Sânia olan delâleti, kendi nefsine olan delâletinden daha vazih, daha zahir, daha evlâdir. Öyle ise, kâinatın inkârı mümkün olsa bile, Sâniin inkârı mümkün değildir.

Nokta

Gafletten neş'et eden dalâlet, pek garip ve aciptir, mukareneti illiyete kalbeder. İki şey arasında bir mukarenet olursa, yani daima beraber vücuda gelirlerse, birisinin ötekisine illet gösterilmesi, o dalâletin şe'nindendir. Hâlbuki, devamlı mukarenet illiyete delil olamaz.

Nükte

Arkadaş!

ن 'deki ن 'un ifade ettiği cem ve cemaat, fikri ve

kalbi ayık olan musallînin nazarında sath-ı arzı bir mescit şekline getirir. Ve bütün mü'minlerden teşekkül etmiş,

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
bani: bina eden, yapan.
cari: cereyan eden, akan, işleyen.
cem: çoğul.
cemaat: topluluk.
dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.
evlâ: daha uygun, daha lâyık, daha iyi.
gaflet: gafillik, boş bulunma, ihtiyatsızlık, dikkatsizlik.
garip: tuhaf, hayret verici.
hüküm: hakimiyet, nüfuz, kumanda.
illet: sebep.
illiyet: nedeni neticeye bağlayan bağ, sebebiyet, nedensellik.
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kalbetmek: bir hâlden diğer bir hale çevirmek, değiştirmek.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
mahal: yer.
mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.
makam: yer, mevki.
mescit: namaz kılınacak yer, cami, ibadet edilecek yer.
meselâ: örneğin.
mukarenet: iki şeyin bitişmesi,

1. Kulluk ederiz. (Fatiha Suresi: 5.)

beraber olması.
musallîn: namaz kılanlar.
mü'min: iman eden, inanan.
nafiz: tesir eden, nüfuzlu, tesirli.
nazar: bakış, dikkat.
nefis: kendi, şahıs.
neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.
nokta: konu ile ilgili bölüm.
numune: örnek.
nükte: ince manalı, düşündü-

rücü söz.
Sâni: her şeyi sanatı olarak yaratan Allah.
sath-ı arz: yeryüzü, rûy-i zemîn.
şe'n: iş, durum, özellik, yapı.
teşekkül: şekillenme, meydana gelme.
ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hakimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

unsur: madde, esas, birleşik bir şeyi meydana getiren elementlerden her biri.
Vacib-i Ehad: bir olan ve varlığı zorunlu olan Allah.
vazih: açık, aşikâr; kolay anlaşılır.
vücut: varlık.
zahir: açık, aşikâr.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

şarktan garba kadar dizilmiş safları havi o cemaat-i kübra içinde namaz kıldığını ihtar ettirir.

Ve keza, ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ olan kelime-i zikriyeyi bir insan vird-i zeban ettiği zaman, zamanı bir halka-i zikir tahayyül etmekle, o halkanın sağ tarafı olan mazi cihetinde enbiyanın, sol tarafı olan istikbal cihetinde de evliyanın oturup cemaatle zikrettiklerini ve kendisi de o cemaat-i uzma içinde bulunarak, şu kubbe-i minayı dolduran yüksek, İlâhî ve tatlı sedalarına iştirak ettiğini tahayyül etsin. Kuvve-i hayaliyesi daha keskin olanlar da kâinat mescidinde bütün masnuatın teşkil ettikleri halka-i zikirlerine girsin, şu feza-yı velvelelendiren o sedaları dinlesin.

Nokta

Cenab-ı Hakkın masivasına yapılan muhabbet iki çeşit olur: Birisi yukarıdan aşağıya nazil olur, diğeri aşağıdan yukarıya çıkar. Şöyle ki:

Bir insan, en evvel muhabbetini Allah'a verirse, onun muhabbeti dolayısıyla, Allah'ın sevdiği her şeyi sever. Ve mahlûkata taksim ettiği muhabbeti, Allah'a olan muhabbetini tenkis değil, tezyit eder.

İkinci kısım ise, en evvel esbabı sever ve bu muhabbetini Allah'ı sevmeye vesile yapar. Bu kısım muhabbet, topluluğunu muhafaza edemez, dağılır. Ve bazen de kavi bir esbaba rastgelir, onun muhabbetini mana-i ismiyle

mana-i ismi: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.

masiva: Allah'tan başka bütün varlıklar.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mazi: geçmiş zaman.

muhabbet: sevgi, sevmek.

muhafaza: koruma.

nazil: nüzul eden, inen.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

saf: dizi, sıra.

seda: ses.

şark: doğu, doğu bölgeleri.

tahayyül: hayale getirme, hayalinde canlandırma.

taksim: bölme, paylaşma.

tenkis: noksanlaştırma, kusurlu hale getirme.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

tezyit: arttırma, çoğaltma.

velvele: gürültü, patırtı, yaygara.

vesile: aracı, vasıta.

vird-i zeban: dilde tesbih, sık sık tekrar edilen dua, devamlı okunan zikir.

zikretmek: anmak, bildirmek.

1. Allah'tan başka ilâh yoktur. (Muhammed Suresi: 19.)

cemaat: topluluk.

cemaat-i kübra: en büyük cemaat, topluluk.

cemaat-i uzma: çok büyük cemaat, en büyük topluluk.

cihet: yön.

enbiya: nebîler, peygamberler.

esbap: sebepler, vasıtalar.

evliya: velîler, Allah dostları.

evvel: önce.

feza: kâinatta, yıldızlar ara-

sındaki boşluk, uzay.

garp: batı, batıda kalan bölgeler.

halka-i zikir: zikir halkası, zikir esnasında daire şeklinde oturma.

havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.

ihtar: hatırlatma, uyarı.

istikbal: gelecek zaman.

istirak: katılma, ortak olma.

kâinat: evren; yaratılmış olan

şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kavi: kuvvetli, güçlü.

kelime-i zikriye: zikir kelimesi, sözü.

keza: böylece, aynı şekilde.

kubbe-i mina: gökyüzü, gök kubbesi.

kuvve-i hayaliye: hayal duygusu, hayal gücü.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

tamamen cezbeder, helâkete sebep olur. Şayet Allah'a vâsıl olsa da, vusulü nakıs olur.

Nükte

¹ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا

ayet-i kerîmesiy-
le, rızık taahhüt altına alınmıştır. Fakat, rızık dediğimiz, iki kısımdır: Hakikî rızık, mecazî rızık; yani zarurî var, gayr-i zarurî var.

Ayetle taahhüt altına alınan, zarurî kısmıdır. Evet, hayatı koruyacak derecede gıda veriliyor. Cisim ve bedenin semizliği ve zaafiyeti, rızkın çok ve az olduğuna bakmaz. Denizin balıklarıyla karanın patlıcanları şahittir. Meczâzî olan rızık ise, ayetin taahhüdü altında değildir, ancak sa'y ve kisbe bağlıdır.

ahkâm: emirler, hükümler, buyruklar.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.

beşer: insan, insanlık.

cezp: kendine doğru çekme, çekilme.

düstur: kaide, esas, prensip.

esbap: sebepler, vasıtalar.

fehîm: anlayış.

felâket: musibet, büyük dert, belâ.

fiil: iş, hareket.

gayr-i zarurî: zarurî ve mecburî olmayan, kendisine fazlaca ihtiyaç duyulmayan.

hakikî: gerçek.

havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.

helâket: yıkılma, mahvolma.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hiss-i şefkat: şefkat hissi.

husul: olma, meydana gelme.

hüküm: emir, buyruk.

istidat: kabiliyet, yetenek.

kisb: çalışıp, kazanma.

masum: suçsuz, günahsız, saf, temiz.

meczâzî: mecaza ait, gerçek olmayan.

meselâ: örneğin.

meşiet-i ilâhiye: Cenab-ı Hakka ait, Onun bilgisi, arzusu, isteği ve iradesi altında olan; Allah'ın varlıklar üzerindeki iradesi.

musibet: felâket, belâ.

nakıs: noksan, eksik.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

nükte: ince manalı, düşündürücü söz.

rızık: Allah tarafından her canlı için ayrılmış ve takdir edilmiş olan nimet, yiyecek içecek ve giyecek ile ilgili şeyler.

sa'y: iş, çalışma, çabalama.

semiz: iri, büyük, besili, yağlı, etine dolgun.

Arkadaş!

Masum bir insana veya hayvanlara gelen felâketlerde, musibetlerde, beşer fehminin anlayamadığı bazı esbap ve hikmetler vardır. Yalnız, meşiet-i İlâhiyenin düsturlarını havi şeriat-ı fitriye ahkâmı, aklın vücuduna tâbi değildir ki, akli olmayan bir şeye tatbik edilmesin. O şeriatın hikmetleri kalp, his, istidada bakar. Bunlardan husule gelen fiillere o şeriatın hükümleri tatbik ile tecziye edilir. Meselâ, bir çocuk eline aldığı bir kuş veya bir sineği öldürse, şeriat-ı fitriyenin ahkâmından olan hiss-i şefkate

Nokta

1. Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı yoktur ki, onun rızkını vermek Allah'a ait olmasın. (Hud Suresi: 6.)

şeriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.

şeriat-ı fitriye: kâinatta düzeni ve ahengi sağlayan, bütün varlıkların uymak zorun-

da olduğu kanun ve kuralların tamamı.

taahhüt: bir işin yapılması için söz verme.

tâbi: bir yere bağlı olan, uyan.

tatbik: uydurma, uygulama.

tecziye: cezalandırma, ceza

verme.

vâsıl: ulaşan, erişen, kavuşan.

vusul: ulaşma, erişme, yetişme.

zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, dermansızlık.

zarurî: zorunlu.

muhaletet etmiş olur. İşte bu muhaletetten dolayı, düşüp başı kırılırsa, müstahak olur. Çünkü, bu musibet, o muhaletete cezadır. Veya dişi bir kaplan, öz evlâtlarına olan şiddet-i şefkat ve himayeyi nazara almayarak, zavallı ceylânın yavrucuğunu parçalayarak yavrularına rızık yapar; sonra, bir avcı tarafından öldürülür. İşte, hiss-i şefkat ve himayeye muhaletet ettiğinden ceylâna yaptığı aynı musibete maruz kalır.

İhtar

Kaplan gibi hayvanların helâl rızıkları, ölü hayvanlardır. Sağ hayvanları öldürüp rızık yapmak, şeriat-ı fitriyeye haramdır

evlât: veletler, çocuklar.

haram: İslâmiyetçe yasaklanan işler.

helâl: Allah'ın müsaade ettiği şey, din bakımından günah olmayan şüphesiz, temiz, dinin izin verdiği şey.

himaye: koruma, muhafaza etme.

hiss-i şefkat ve himaye: şefkat ve koruma hissi.

hiss-i şefkat: şefkat hissi.

ihzar: hatırlatma, uyarı.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

muhaletet: zıtlık, aykırılık, ayrılık.

musibet: felâket, belâ.

müstahak: hak eden, hak etmiş.

nazar: bakış, dikkat.

rızık: yiyecek, içecek şey,

azık.

şeriat-ı fitriye: kâinatta düzeni ve ahengi sağlayan, bütün varlıkların uymak zorunda olduğu kanun ve kuralların tamamı.

şiddet-i şefkat: şefkatin şiddeti, derecesi; aşırı derecedeki şefkat.

Arkadaş!

Bu risale, Kur'ân'ın bazı âyâtını şuhudî bir tarzda beyan eden bir nevi tefsirdir. Ve havi olduğu mesail, Furkan-ı Hakîm'in Cennetlerinden koparılmış bir takım gül ve çiçekleridir. Fakat, ibaresindeki işkâl ve icazdan tevahhuş edip, mütalâasından vazgeçme. Mütalâasına tekrar ile devam edilirse, me'lûf ve me'nus bir şekil alır.

Kezalik, nefsin temerrüdünden de korkma. Çünkü, benim nefs-i emmarem, bu risalenin satvetine dayanamayarak, inkıyada mecbur olduğu gibi, şeytanım da ¹ **أَيْنَ الْمَفْرُ** diye bağırdı. Sizin nefis ve şeytanlarınız benim nefis ve şeytanımdan daha asi, daha tağî, daha şaki degiller.

Kezalik, Birinci Babda tevhidin beyanı için zikredilen delillerde vaki olan tekrarları faydasız zannetme. Hususî makamlarda, ihtiyaca binaen zikredilmişlerdir. Evet, hatt-ı harpte, siperde oturup müdafaa eden bir nefer, etrafında bulunan boş siperlere gitmeyip, bulunduğu siper içinde diğer bir pencereyi açması, elbette bir ihtiyaca binaendir.

Kezalik, bu risalelerin ibarelerindeki işkâl ve iğlâkın, keyif için ihtiyarımdan çıkmış olduğunu zannetme. Çünkü, bu risale dehşetli bir zamanda, nefsimin hücumuna karşı yapılan anî ve irticalî bir münakaşadır. Kelimeleri,

asi: isyan eden, başkaldıran.
âyât: Kur'ân ayetleri.
bab: bir kitabın bölümlerinden her biri.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
dehşetli: ürkütücü, korkunç.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
Furkan-ı Hakîm: doğruyu yanlıştan ayıran hikmetli Kur'ân.
hatt-ı harp: savaş çizgisi, savaş sırasında iki tarafın birbirlerine karşı vaziyet aldıklarında, aralarında kalan mesafe bulundurarak aldıkları konum.
havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.
hususî: özel.
hücum: saldırma.
ibare: metin, cümle veya bir kaç cümleden oluşan söz grubu.
icaz: az sözle çok mana ifade etme.
iğlâk: sözü karışık ve anlaşılmasız bir şekilde söyleme.
ihtiyar: seçme, tercih etme.
inkıyat: boyun eğme, bağlanma, teslim olma.
irticalî: hazırlıksız olarak, içe doğduğu gibi, içten geldiği gibi.
işkâl: müşküllük, güçlük, zorluk.
itizar: özür dileme, bir sebep göstererek affını dileme.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
makam: yer.
me'lûf: alışılmış, ülfet edilmiş.
mecbur: zorunda kalma.
me'nus: alışmış, yabancılaşmış çekmeyen.
mesail: meseleler.
müdafaa: savunma.
münakaşa: tartışma.
mütalâa: bir şeyi etrafıca düşünme, dikkatli okuma.
nefer: asker, er.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.
nevi: çeşit, tür.
satvet: şiddetli hücum.
siper: savaşta düşmana hedef olmadan ateş edebilmek için kazılmış üstü açık hendek.
saki: şikâyetçi, şikâyet eden.
shuhudî: görünebilme ile alakalı, vücut bulmaya dair.
tağî: azgın, azmış.
tarz: biçim, şekil.
tefsir: Kur'ân'ın mana bakımından izahı, açıklaması.
temerrüt: inatçılık, hakkı ka-

1. Kaçacak yer nerede?

bulde direnme.
tevahhuş: korkulu bir şekilde emin olmayarak bakma.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
vaki: olmuş, meydana gelmiş.
zikretmek: anmak, bildirmek.

o müthiş mücadele esnasında zihnimin eline geçen dikenli kelimelerdir. O ateşli nurun karışıkları bir hengâmde, başım dönmeye başlıyordu. Kâh yerde, kâh gökte, kâh minarenin dibinde, kâh minarenin şerefesinde kendimi görüyordum. Çünkü, takip ettiğim yol, akıl ile kalp arasında yeni açılan berzahî bir yoldur. Akıldan kalbe, kalpten akla inip çıkmaktan bîzar olmuştum. Bunun için, bir nur bulduğum zaman, hemen üstüne bir kelime bırakıyordum. Fakat, o nurların üstüne bıraktığım kelime taşları, delâlet için değildi, ancak kaybolmamak için birer nişan ve birer alâmet olarak bıraktırdım. Sonra baktım ki, o zulmetler içinde bana yardım eden o nurlar, Kur'ân güneşinden ilham edilen misbah ve kandillerdi.

اللَّهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ نُورًا لِعُقُولِنَا وَقُلُوبِنَا وَارْوَاحِنَا وَمُرْشِدًا
لأنفُسِنَا آمِينَ آمِينَ آمِينَ¹

1. Allah'ım, Kur'ânı akıl, kalp ve ruhlarımıza nur, nefislerimize mürşit eyle, âmin, âmin, âmin.

alâmet: belirti, işaret, iz.

berzahî: .

bîzar: bıkmış, usanmış, küsmüş, küskün.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

hengâm: zaman, sıra.

ilham: belli bilgi vasıtalarına başvurmadan Allah tarafın-

dan insanın kalbine veya zihnine indirilen mana.

kâh: zaman olur, bazen.

kandil: lâmba.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

misbah: lâmba.

mücadele: savaşıma, çatışma, kavga.

müthiş: dehşet veren, ürküten, dehşetli, korkunç.

nişan: iz, belirti, alâmet.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

şerefe: minarede ezan okunan yer.

zulmet: karanlık.

Hatire'nin Zeyli

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ¹

Remiz

Arkadaş!

Vaktin evvelinde, Kâbe'yi hayalen nazara almakla namaz kılmak menduptur ki, birbirine giren daireler gibi, Beytin etrafında teşekkül eden safları görmekle, yakın saflar Beyti ihata ettikleri gibi, en uzak safların da âlem-i İslâmı ihata etmiş olduğunu hayal ile görsün. Ve o saflara girmekle, o cemaat-i uzmaya dâhil olsun ki, o cemaatin icma ve tevatürü, onun namazda söylediği her dava ve her bir sözüne bir hüccet ve bir bürhan olsun.

İHTAR: Sath-ı arz mescidini mütehalif ve muntazam harekâtıyla tezyin eden o cemaat-i uzmanın, satırları andıran saflarının o güzel manzarası muhafaza edilmek üzere, âlem-i misal sayfasında kalem-i kaderle, ilâhî bir fotoğrafla tersim ve terkim edilmekte olduğu ihtimal ve imkândan hâlî değildir.

Meselâ, namaz kılan,² **الْحَمْدُ لِلَّهِ** dediği zaman, sanki

o cemaat-i uzmayı teşkil eden bütün mü'minler, "Evet, doğru söyledin" diye, onun o sözünü tasdik ediyorlar. Ve bu tasdikler, hücum eden evham ve vesveselere karşı

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.

âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüntülandığı ve gözlemlendiği, ruhların bulunduğu âlem.

Beyt: Kâbe.

bürhan: kanıt, delil.

cemaat: topluluk.

cemaat-i uzma: çok büyük cemaat, en büyük topluluk.

dâhil: girmek, içinde olma.

dava: takip edilen fikir, iddia.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

evvel: önce.

hâli: bir şeyden uzak, müstesna.

harekât: hareketler, devinimler.

hayalen: hayalî bir şekilde.

hüccet: kanıt, delil.

hücum: saldıрма.

icma: fikir birliği etme, görüş birliğine varma.

ihata: kuşatma, içine alma.

ihtar: dikkat çekme, hatırlatma, uyarı.

ihtimal: olabilirlik.

ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka dair.

kalem-i kader: kader kalemî, Allah'ın olacak hâdiseleri olmadan önce bilip yazması, takdir etmesi.

Katre: Bediüzzaman Said Nursî Hazretlerinin Mesnevî-i Nuriye adlı eseri içinde yer alan bir risale.

mendup: seriatın yasak etmediği veya emretmediği iş olmakla beraber yapılmasında sevap olan amel.

meselâ: örneğin.

muhafaza: koruma.

muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.

mü'min: iman eden, inanan.

mütehalif: birbirine uymayan, değişken.

nazar: bakış, dikkat.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

saf: dizi, sıra.

sath-ı arz: yeryüzü, ruy-i zemin.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hük-

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, Efendimiz Muhammed'e, onun Âline ve Ashabına salât ve selâm olsun.

2. Ezelden ebede kadar her türlü hamd ve şükür Allah'a mahsustur. (Fatiha Suresi: 2.)

metme.

terkin: boyama, yazma.

tersim: resmini çizme, resmi- ni yapma.

teşekkül: şekillenme, meydana gelme.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

tevatür: içinde yalan ihtimali

bulunmayan ve birbirlerine kuvvet veren haberlerden oluşan büyük bir topluluğa ait haber.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

vakit: zaman.

vaktin evveli: bir namaz vak-

tinin girdiği ilk anlar; namaz vaktinin başlangıcı.

vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsî düşünce.

zeyil: ek, bir eserin devamı olarak yazılan kısım.

manevî bir kalkan vazifesini görür. Ve aynı zamanda, bütün hasseleri, lâtifeleri, duyguları o namazdan zevk ve hisselerini alırlar. Yalnız, musallînin Kâbe'ye olan şu hayalî nazarı, kastî değil, tebeî bir şuurdan ibaret bulunmalıdır.

Remiz

Arkadaş!

Vesvese ve evham zulmetleri içinde yürürken, Resul-i Ekrem'in (a.s.m.) sünnetleri birer yıldız, birer lâmba vazifesini gördüklerini gördüm. Her bir sünnet veya bir hadd-i şer'î, zulmetli dalâlet yollarında güneş gibi parlıyor. O yollarda, insan zerre miskal o sünnetlerden inhiraf ve udûl ederse, şeytanlara mel'ab, evhama merkep, ehval ve korkulara ma'raz ve dağlar kadar ağır yüklere matiyeye olacaktır.

Ve keza, o sünnetleri sanki semadan tedelli ve tenez-zül eden ipler gibi gördüm ki; onlara temessük eden yükselir, saadetlere nail olur. Muhalefet edip de akla dayananlar ise, uzun bir minare ile semaya çıkmak hamakatinde bulunan Firavun gibi, bir firavun olur...

Remiz

Arkadaş!

Nefiste öyle dehşetli bir nokta ve açılmaz bir ukde var ki, zıtları birbirinden tevilit eder ve aleyhte olan her bir şeyi lehte zanneder.

aleyh: karşı, karşıt.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma, azmak.
dehşetli: ürkütücü, korkunç.
ehval: korkular, dehşetler.
evham: vehimler, zanlar, kuruntular.
firavun: zalim, imansız, kibirli, gururlu ve inatçı; gurur ve kibri sebebiyle ulûhiyet iddiasında bulunan Mısır firavunu, yani kralı.
hadd-i şer'î: şeriata uygun olarak verilen had cezası.

hamakat: ahmaklık, beyinsizlik, budalalık.
hasse: duygu.
hayalî: hayalle ilgili, gerçek olmayan.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
inhiraf: sapma.
kastî: bile bile yapılan.
keza: böylece, aynı şekilde.
lâtife: kalbe bağlı hassas bir duygu.
leh: onun tarafına, ondan yana, birinin faydası için yapılan

hareket.
ma'raz: sergi yeri.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
matiyeye: binek hayvanı.
mel'ab: oyun oynayacak yer, eğlence yeri.
merkep: binilen vasıta, binilen şey, binek.
miskal: bir buçuk dirhemlik ağırlık ölçüsü.
muhalefet: zıtlık, aykırılık, ayrılık.
musallîn: namaz kılanlar.

nail: kavuşan, ulaşan, eren.

nazar: bakış.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

Resul-i Ekrem: çok cömert, kerim olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).

saadet: mutluluk.

sema: gökyüzü, gök.

sünnet: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) Kur'an dışında, Müslümanlara örnek olan mübarek söz, fiil ve emirleri, kabulleri veya takrirleri.

şuur: bilinç.

tebeî: kastî olmayan, tâbi olarak başkasının vücudu ile devam eden.

tedelli: aşağıya inme.

temessük: yapışma, sanılma, sıkıca tutunma.

tenez-zül: inme, alçalma.

tevilit: doğurma.

udûl: doğru yoldan çıkma, sapma.

ukde: düğüm, bağ.

vazife: görev.

vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsî düşünce.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zulmet: karanlık.

Meselâ, güneşin eli sana yetişir, ziyasıyla başını okşar; fakat, senin elin ona yetişemez. Ve senin keyfin üzerine hareket etmez. Demek, şemsin sana karşı iki ciheti vardır: biri kurb, diğeri bu'd. Eğer senin ondan baid olduğun cihetle, "O bana tesir edemez"; ve onun sana karip olduğu cihetle, "Ona tesir edebilirim" desen, cehlını ilân etmiş olursun.

Kezalik, Hâlık ile nefis arasında da bir kurb ve bu'd vardır. Kurb Hâlık'ındır, bu'd nefisindir. Eğer nefis, uzaklığı cihetiyle, enaniyet ile Hâlık'a bakıp, "Bana tesir edemez" diye bir ahmaklıkta bulunursa, dalâlete düşer. Ve keza, nefis, mükâfatı gördüğü zaman, "Keşke ben de öyle yapaydım, böyle olaydım" der; mücazatın şiddetini de gördüğü vakit, teami ve inkâr ile kendisini teselli eder.

Ey ahmak nokta-i sevda!

Hâlık'ın ef'ali sana nazır değildir; ancak Ona bakar. Kâinatı senin hendesen üzerine yapmış değildir. Ve seni hilkat-i âlemde şahit tutmamıştır. İmam-ı Rabbanî'nin (r.a.) dediği gibi, "*Melik'in atıyyelerini, ancak matıyyeleri taşıyabilir.*"

Remiz

Arkadaş!

Bilhassa muztar olanların dualarının büyük bir tesiri vardır. Bazen o gibi duaların hürmetine, en büyük bir şey en küçük bir şeye musahhar ve mutî olur.

atiyye: hediye, bahşış.

baid: uzak, irak.

bilhassa: özellikle.

bu'd: uzaklık, uzak olma.

cehil: cahillik, bilgisizlik.

cihet: yön.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılmak, azmak.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ef'al: fiiller, işler.

enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

hendese: şekil.

hilkat-i âlem: varlıklar dünyasının, kâinatın yaratılışı.

hürmet: haysiyet, şeref, kıymet, değer.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

Kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

karip: yakın.

keza: böylece, aynı şekilde.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kurb: yakın olma hâli, yakınlık.

matıyye: binek hayvanı.

melik: hükümdar, padişah, kral.

meselâ: örneğin.

musahhar: boyun eğen, emir

altına giren, istenilen hâle konulmuş.

mutî: itaat eden, boyun eğen.

muztar: çaresiz kalmış, yapmak zorunda kalmış.

mücazat: bir suça karşı verilen ceza.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

nazır: nazar eden, bakan.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nokta-i sevda: kalpte varlığı kabul edilen siyah nokta (nokta-i süveyda).

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

sems: güneş.

teami: görmez gibi görünme, yalandan görmezliğe gelme, görmezlikten gelme.

teselli: avutma, acısını dindirme.

tesir: etki.

ziya: ışı, aydınlık, nur.

Evet, kırık bir tahta parçası üzerindeki fakir ve kalbi kırık bir masumun duası hürmetine, denizin fırtınası, şiddeti, hiddeti inmeye başlar.

Demek dualara cevap veren Zat, bütün mahlûkata hâkimdir. Öyle ise, bütün mahlûkata dahi hâliktir.

Remiz

Kardeşlerim!

Nefsin en mühim bir hastalığı da şudur ki: küllü cüzde, büyüğü küçükte görmek istiyor. Göremediği takdirde red ve inkâr eder.

Meselâ, küçük bir kabarcıkta, güneşin tamamıyla tecelliyatını ister. Bunu göremediği için, o kabarcıktaki cilvenin güneşten olduğunu inkâr eder. Hâlbuki, şemsin vahdeti tecelliyatının da vahdetini istilzam etmez.

Ve keza, delâlet etmek tazammun etmeyi iktiza etmez. Meselâ, kabarcıktaki güneşin cilvesi, güneşin vücuduna delâlet eder, fakat güneşi tazammun edemez, yani içine alamaz.

Ve keza, bir şeyi bir şeyle tavsif edenin o şeyle muttasıf olması lâzım gelmez. Meselâ, şeffaf bir zerre şemsî tavsif eder, fakat şems olamaz. Bal arısı Sâni-i Hakîm'i vasıflandırır, amma Sâni olamaz...

amma: ama, lâkin, ancak.

cilve: tecelli, görüntü.

cüz'i: az, parçaya ait olan.

delâlet: delil olma, gösterme, âlâmet, işaret.

dua: Allah'a varılma, niyaz.

hâkim: her şey'e hükmeden ve her bir şeyi hükmü altında tutan.

Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

hiddet: öfke, kızgınlık, gadap, hisim.

hürmet: haysiyet, şeref, kıymet, değer.

met, değer.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

istilzam: gerektirme.

keza: böylece, aynı şekilde.

küll: bütün.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

masum: suçsuz, günahsız, saf, temiz.

meselâ: örneğin.

muttasıf: vasıflandırılan, sıfatlanan.

fatlanan.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

red: kabul etmeme.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

metle yaratan Allah.

şeffaf: saydam.

şems: güneş.

tavsif: vasıflandırma, mahiyetini ortaya koyma, nitelendirme.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

vahdet: birlik ve teklik.

vasıflandırmak: nitelendirmek, bir kimseyi veya bir şeyi sıfatlarıyla durumlarını anlatmak.

zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

Remiz

Arkadaş!

Küfür yolunda yürümek, buzlar üzerinde yürümekten daha zahmetli ve daha tehlikelidir.

İman yolu ise, suda, havada, ziyada yürümek ve yürümek gibi, pek kolay ve zahmetsizdir.

Meselâ, bir insan, gövdesinin cihat-ı sittesini güneşlendirmek istediği zaman, ya bir Mevlevî gibi dönerek gövdesinin her tarafını güneşe karşı getirir veya güneşi o mesafe-i baideden celp ile, gövdesinin etrafında döndürecektir. Birinci şık, tevhidin kolaylığına misaldir; ikincisi de, küfrün zahmetlerine misaldir.

Sual: Şirk bu kadar zahmetli olduğu hâlde ne için kâfirler kabul ediyorlar?

Cevap: Kasten ve bizzat kimse küfrü kabul etmez. Yalnız, şirk heva-i nefislerine yapışır; onlar da içine düşer, mülevves, pis olurlar. Ondan çıkması müşkülleşir.

İman ise, kasten ve bizzat takip ve kabul edilmekle kalbin içine bırakılır.

Remiz

Arkadaş!

Bir kelime-i vahidenin işitilmesinde bir adam, bin adam birdir. Yaratılış hususunda da kudret-i ezeliyeye nispeten bir şey bin şey birdir, nevi ile fert arasında fark yoktur.

bizzat: kendisi, şahsen.

celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.

cihat-ı sitte: altı cihat, altı taraf. (sağ-sol, ön-arka ve alt-üst.).

fert: birey.

heva-i nefis: nefsin hevâsı, nefsin zararlı ve günah olan istekleri.

husus: konu, özellik, yön.

iman: inanç, itikat.

kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.

kasten: bile bile, isteyerek, kasıtlı olarak.

kelime-i vahide: bir kelime.

kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı sonu olmayan sonsuz ilâhî kudret, kuvvet.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.

mesafe-i baide: uzak mesafe, aralık.

meselâ: örneğin.

Mevlevî: Mevlevîlik tarikatine mensup kimse.

misal: örnek.

mülevves: kirlenilmiş, pislenmiş.

müşkül: güç, zor, çetin.

nevi: çeşit, tür.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

remiz: işaret, bir manayı ifa-

de eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

sual: soru.

şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğuna inanma.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

ziya: ılık, aydınlık, nur.

Remiz

Arkadaş!

Bütün zamanlarda, bütün insanların maddî ve manevî ihtiyaçlarını temin için nazil olan Kur'an'ın, harikulâde haiz olduğu camiiyet ve vüs'at ile beraber, tabakat-ı beşerin hissiyatına yaptığı mûraat ve okşamalar, bilhassa en büyük tabakayı teşkil eden avam-ı nâsın fehmini okşayarak tevcih-i hitap esnasında yaptığı tenezzülât, Kur'an'ın kemal-i belâgatine delil ve bâhir bir bürhan olduğu hâlde, hasta olan nefislerin dalâletine sebep olmuştur. Çünkü, zamanların ihtiyaçları mütehaliftir. İnsanlar fikirce, hisçe, zekâca, gabavetçe bir değildir. Kur'an mürşittir. İrşat umumî oluyor. Bunun için, Kur'an'ın ifadeleri zamanların ihtiyaçlarına, makamların iktizasına, muhatapların vaziyetlerine göre ayrı ayrı olmuştur. Hakikat-i hâl bu merkezde iken, en yüksek, en güzel ifade çeşitlerini Kur'an'ın her bir ifadesinde aramak hata olduğu gibi; muhatabın hissine, fehmine uygun olan bir üslûbun mizan ve mîrsadiyla Mükellim'e bakan, elbette dalâlete düşer.

Remiz

Arkadaş!

Dünyanın üç vechi vardır:

- *Birisi, ahirete bakar; çünkü onun mezraasıdır.*
- *İkincisi, Esmâ-i Hüsnâya bakar; çünkü onların mektep ve tezgâhlardır.*

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
avam-ı nâs: insanların ilmi, irfanı kıt, okuma yazması az, fikren zayıf olanları.
bâhir: apaçık, aşikâr.
bilhassa: özellikle.
camiiyet: toplayıcı, ihtiva ve ihata edicilik.
dalâlet: Hak ve hakikatten

sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel isimleri.
fehîm: anlayış.
gabavet: anlayışsızlık, kalın kafalılık, ahmaklık.
haiz: bir şeye sahip olma, sa-

hip, malik.
hakikat-i hâl: durumun gerçek yönü, işin aslı.
harikulâde: olağanüstü.
hissiyat: hisler, duygular.
iktiza: lâzım gelme, gerekme.
irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.
kemal-i belâgat: belâgatin kusursuzluğu, mükemmelliği.
Kur'an: Allah tarafından va-

hiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

maddî: madde ile alakalı, cismanî.

makam: yer, mevki.

manevî: manaya ait, maddî olmayan, ruha ve fikre ait.

mekteb: öğrenim yeri, okul.

mezraa: tarla, ekilecek yer.

mîrsat: gözetleme aleti, inceleme, rasat etme.

mizan: ölçü, denge.

muhatab: kendisine hitap olunan, söz söylenilen kimse.

mûraat: gözetme, riayet etme.

mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren, rehber, kılavuz.

mütehalif: birbirine uymayan, değişken.

Mükellim: söyleyen, konuşan, birinci şahıs.

nazil: nüzul eden, inen.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

tabaka: kat, katman.

tabakat-ı beşer: insan tabakaları, insanların oluşturduğu sosyal sınıflar.

temin: sağlama.

tenezzülât: tenezzüller, sözün muhatapların seviyelerine uygun olarak ayarlanması ve derin hakikatlerin anlaşılması kolay ifadelerle açıklanması.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

tevcih-i hitap: hitabı, konuşmayı yöneltmek.

tezgâh: dokuma aleti, iş yeri.

umumî: genel.

üslûp: ifade yolu, kendine has ifade veya yazı tarzı.

vaziyet: durum.

vecih: cihet, yön.

vüs'at: genişlik.

• Üçüncüsü, kasten ve bizzat kendi kendine bakar. Bu vecihle insanların hevesatına, keyiflerine ve bu fânî hayatın tekâlifine medar olur.

Nur-i imanla dünyanın evvelki iki vechine bakmak, manevî bir Cennet gibi olur. Üçüncü vecih ise, dünyanın fenâ yüzüdür ki, zatî ve ehemmiyetli bir kıymeti yoktur.

Remiz

Arkadaş!

İnsanın vücudu, bedeni, emval-i miriyeden bir neferin elinde bulunan bir hayvan gibidir. O nefer, o hayvanı beslemeye ve hizmetinde mükellef olduğu gibi, insan da o vücudu beslemeye mükelleftir.

Aziz kardeşlerim, burada bana bu sözü söylettiren, nefsimle olan bir münakaşamdır. Şöyle ki:

Mehasiniyle mağrur olan nefsim dedi ki:

“Sen bir şeye malik değilsin. Nedir bu gururun?”

Dedi ki:

“Madem malik değilim, ben de hizmetini görmem.”

Dedim ki:

“Yahu, bu sineğe bak! Gayet küçücük, zarif elleriyle kanatlarını, gözlerini siler, süpürür, her işini görür. Sen de lâakal onun kadar, vücuduna hizmet etmelisin” diye ikna ettim.

aziz: izzetli, muhterem, saygın.
bizzat: kendisi, şahsen.
ehemmiyetli: önemli.
emval-i miriye: mirî malları, devlete ait olan mallar.
evvel: önce.
fânî: ölümlü, geçici.
gayet: son derece.
gurur: kibir, kendi yüksek ve de-

ğerli tutarak böbürlenme.
hevesat: hevesler, istekler.
ikna: bir fikri, düşüncüyü aklı delillerle kabul ettirme, inandırma.
kasten: bile bile, isteyerek, kasıtlı olarak.
kıymet: değer.
lâakal: en azından, hiç olmazsa.
madem:...den dolayı, böyle ise.
mağrur: gururlu; kendini beğenmiş, büyüklük taslayan.

malik: sahip.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
medar: sebep, vesile.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
mükellef: sorumlu ve yükümlü olan, bir şeyi yapmaya mecbur olan, vazifeli.
münakaşa: tartışma.
nefer: asker, er.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nur-i iman: iman nuru, Al-

lah'ın varlığına, yaratıcılığına inanmadaki gönül, kalp ve fikir aydınlığı.
remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.
tekâlif: teklifler, vazifeler, sorumluluklar.
vecih: cihet, yön.
zarif: inceliği, lâtıflığı ile hoş giden.
zati: zata ait, zatın kendisinden olan.

Takdis ederiz o Zâtı ki, bu sineğe nezafeti ilhamen öğretir, bana da üstat yapar; ben de, onun ile nefsimi ikna ve ilzam ederim.

Remiz

İnsanı dalâletlere sürükleyen cihetlerden biri de şudur ki:

İsm-i Zahir ile ism-i Bâtın'ın hükümleri ayrı ayrı oluyor; bunları birbirine karıştırıp mercilerini kaybetmek mahzurludur.

Kezalı, kudretin levazımı ile hikmetin levazımı bir değildir; birisine ait levazımatı ötekisinden talep etmek hatırdır.

Ve keza, daire-i esbabın iktizası ile daire-i itikat ve tevhidin iktizası bir değildir; onu bundan istememeli.

Ve keza, kudretin taallukatı ayrı, vücudun cilveleri veya sair sıfâtın tecelliyatı ayrıdır; birbirine iltibas edilmemeli. Meselâ, dünyada vücudun tedricîdir, berzahî âyine-lerde anî ve def'îdir. Çünkü, icat ile tecelli arasında fark vardır.

Remiz

Arkadaş!

İslâmiyet bütün insanlara bir nur, bir rahmettir. Kâfirler bile onun rahmetinden istifade etmişlerdir. Çünkü, İslâmiyetin telkinatıyla, küfr-i mutlak, inkâr-ı mutlak şek ve

berzahî: belli makam ve seviyelere ait, onların özelliklerini taşıyan.

cihet: yön.

cilve: tecelli, görüntü.

daire-i esbab: sebepler daire-si, sebep ve kanunların bulunduğu yer olan maddî âlem, fiillerin, işlerin, oluşların sebeplere bağlandığı âlem.

daire-i itikat ve tevhid: inanç ve tevhid dairesi.

dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma,

azma.

def'i: hemen, bir anda, birdenbire.

hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hüküm: karar, emir, hâkimiyet.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ikna: bir fikri, düşünceyi aklı delillerle kabul ettirme, inandırma.

iktiza: lâzım gelme, gerekme.

ilhamen: ilham yoluyla, Allah

tarafından kalbe indirilen feyiz ve hakikatler tarzında.

iltibas: birbirine benzeyen yerleri şaşırıp karıştırma.

ilzam: susturma, cevap vermez hâle getirme.

inkâr-ı mutlak: kesin ve tam anlamıyla inkâr.

ism-i Bâtın: her şeyin iç yüzünü bilen ve her şeyin gerçek yönünü var eden Allah.

ism-i Zahir: Esmâ-i Hüsnadan Cenab-ı Hakkın varlığının eserleriyle ve delilleriyle aşî-

kâr ve görünür olduğunu ifade eden ismi.

istifade: faydalanma, yararlanma.

kâfir: Allah'ı ve İslamiyeti inkâr eden, dinsiz.

keza: böylece, aynı şekilde.

kezalı: keza, bu da öyle, böylece.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

küfr-i mutlak: mutlak küfür, hiç bir imanı hüküm, delili kabul etmeme, kesin ve tam bir inkâr.

levazım: lâzım olan şeyler, geçinmek ve yaşamak için gereken şeyler, gereçler.

levazımat: lüzumlu maddeler, ihtiyaç maddeleri.

mahzur: sakınılacak, çekinilecek şey; engel, sakınca.

mercî: merkez, kaynak.

meselâ: örneğin.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nezafet: temizlik, paklık, taharet.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

sâir: diğer, başka, öteki.

sıfat: vasıf, nitelik.

şek: şüphe, zan, tereddüt.

taallukat: ilgiler, ilişkiler.

takdis: yüceltme, mukaddes sayma, kudsî ve mübarek sayma.

talap: isteme, dileme.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

tedricî: tedricle olan, yavaş yavaş, derece derece yapılan.

telkinat: telkinler, fikir aşılamalar.

üstat: öğretici, öğretmen.

zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

tereddüde inkılâp etmiştir. O telkinatın kâfirlerde de yaptığı in'ikâs ve tesirat sayesinde, kâfirlerin hayat-ı ebediye hakkında ümitleri vardır. Bu sayede, dünya lezzetleri ve saadeti, onlarca tamamıyla zehirlenmez, bütün bütün o lezzetler elemlere inkılâp etmez. Yalnız tereddütleri vardır. Tereddüt ise, her iki tarafa baktırır. Deve kuşu gibi, tam manasıyla ne kuş olur ve ne de deve olur. Ortada kalarak her iki tarafın zahmetinden kurtulur.

Remiz

Arkadaş!

Nefis, tembellik saikasıyla vazife-i ubudiyetini terk ettiğinden, tesettür etmek istiyor. Yani, onu görececek bir rakibin gözü altında bulunmasını istemiyor. Bunun için, bir Hâlik'in, bir Malik'in bulunmamasını temenni eder, sonra mülâhaza eder, sonra tasavvur eder, nihayet ademini, yok olduğunu itikat etmekle dinden çıkar. Hâlbuki, kazandığı o hürriyetler, adem-i mes'uliyetler altında ne gibi zehirler, yılanlar, elîm elemeler bulunduğunu bilmiş olsa, derhal tevbe ile vazifesine avdet eder.

Remiz

Arkadaş!

Her bir insanın bir nokta-i istinadı bulunduğu nazar, istinat noktalarının tefavütüne göre insanların yapabileceği işler de tefavüt eder. Meselâ, büyük bir sultana istinadı olan bir nefer, bir şahın yapamadığı bir işi yapar. Çünkü, nokta-i istinadı şahtan büyüktür.

adem: yokluk, olmama.

adem-i mes'uliyet: mes'uliyet-sizlik, sorumsuzluk.

avdet: geri gelme, dönüş.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.

elim: şiddetli, çok dert ve keder veren.

Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.

hayat-ı ebediye: ebedî ve sonsuz hayat, ahiret hayatı.

in'ikâs: aksetme, yansıma.

inkılâp: değişme, dönüşme.

istinat: dayanma, güvenme.

itikat: inanç, iman.

kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.

Malik: her şeyin gerçek sahibi olan Allah.

meselâ: örneğin.

mülâhaza: dikkatle ve teferruatıyla, inceden inceye düşünme.

nazaran: göre, bakımından, bakarak, bakılırsa.

nefer: asker, er.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nihayet: en sonunda.

nokta-i istinat: dayanak noktası, güvenme ve itimat noktası.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

saadet: mutluluk.

saika: sevk eden, sürükleyen, sebep olan.

saye: yardım.

sultan: padişah, hükümdar, güç sahibi.

şah: padişah, sultan, hükümdar.

tasavvur: bir şeyi zihinde düşünme, tasarlama.

tefavüt: farklılık, iki şey arasındaki fark.

telkinat: telkinler, fikir aşlamlar.

temenni: olmasını veya olmamasını isteme; dilek, istek, arzu.

tereddüt: kararsızlık, şüphe-de kalma.

tesettür: gizlenme, saklanma.

tesirat: etkiler, tesirler.

tevbe: işlenmiş bir günahattan pişmanlık duyup Allah'tan af dileme ve bir daha işlememek üzere söz verme.

vazife: görev.

vazife-i ubudiyet: kulluk vazifesi.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

Evet, kudret-i ezeliye tarafından memur edilen bauda, yani sivrisineğin Nemruda olan galebesi; ve bir çekirdeğin, Faliku'l-Habbi ve'n-Neva tarafından verilen izin ve kuvvete binaen, koca bir ağacın cihazatını, malzemesini tazammun etmesi, yani içine alması bu hakikati tenvir eden birer hakikattir.

Remiz

Arkadaş!

Katre namındaki eserimde Kur'ân'dan ilhamen takip ettiğim yol ile ehl-i nazar ve felsefenin takip ettikleri yol arasındaki fark şudur:

Kur'ân'dan tavr-ı kalbe ilham edilen asa-i Mûsa gibi manevî bir asa ihsan edilmiştir. Bu asa ile, kitab-ı kâinatın herhangi bir zerresine vurulursa, derhal mâ-i hayat çıkar. Çünkü, müessir ancak eserde görünebilir.

Manevî asansör hükmünde olan murakabeler ile mâ-i hayatı bulmak pek müşküldür. Vesaite lüzum gösteren ehl-i nazar ise, etraf-ı âlemi arşa kadar gezmeleri lâzımdır. Ve o uzun mesafede hücum eden vesveselere, vehimlere, şeytanlara mağlûp olup, caddeden çıkmamak için pek çok bürhanlar, alâmetler, nişanlar lâzımdır ki, yolu şaşırtmasınlar.

Kur'ân ise, bize asa-i Mûsa gibi bir hakikat vermiştir ki; nerede olsam, hatta taş üzerinde de bulunsam, asayı vuruyorum, mâ-i hayat fışkırıyor. Âlemin haricine giderek uzun seferlere ve su borularının kırılmaması ve

alâmet: belirti, işaret, iz.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
arş: göğün en yüksek katı.
asa: değnek, sopa.
bauda: sivrisinek, sinek.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cihazat: cihazlar, azalar.
ehl-i nazar ve felsefe: felsefe ve mantık ilmi mensubu; filozof ve mantıkçı.
ehl-i nazar: mantıkçı, akılçı.

etraf-ı âlem: kâinatın çevresi, uçları, kıyıları.
Faliku'l-Habbi ve'n-Neva: çekirdekleri ve tohumları çatlatıp büyüten Allah.
galebe: galip gelme, üstünlük, yenme.
hakikat: gerçek, esas.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
hücum: saldırma.
hükümünde: değerinde, yerinde.
ihsan: bağışlama, ikram et-

me, lütuf.
ilham: belli bilgi vasıtalarına başvurmada Allah tarafından insanın kalbine veya zihnine indirilen mana.
ilhamen: ilham yoluyla, Allah tarafından kalbe indirilen feyiz ve hakikatler tarzında.
kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.
kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı-sonu olmayan sonsuz lâhî kudret, kuvvet.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e

indirilmiş, semavî kitapların so-nuncusu.
mağlûp: yenilme, kendisine galip gelinmiş.
mâ-i hayat: hayat suyu.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
mesafe: uzaklık, uzunluk.
murakabe: kendi iç âlemine bakma, nefsin kontrol altına alma, Allah tarafından sürekli denetlen-digine inanma.
müessir: eser sahibi.
müşkül: güç, zor, çetin.
nam: ad, isim.
nişan: iz, belirti, alamet.
remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.
tavr-ı kalp: kalbin yönelişi, kalbî durum.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.
vehim: zan, şüphe, yanlış ve esasız düşünce.
Vesait: vasıtalar.
vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsî düşünce.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

parçalanmaması için muhafazaya muhtaç olmuyorum. Evet ¹ **وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ** beytiyle, bu hakikat, hakikatiyle tebarüz eder. **(HAŞİYE)**

Remiz

Arkadaş!

Nefsin vücudunda bir körlük vardır. O körlük, vücudunda zerre miskal kaldıkça, hakikat güneşinin görünmesine mâni bir hicap olur.

Evet, müşahedemle sabittir ki; kat'î, yakînî bürhanlar ile deliller dolu olan büyük bir kalede, küçük bir taşta bir zaafiyet görünürse, o kör olası nefis o kaleyi tamamen inkâr eder, altını üstüne çevirir. İşte nefsin cehaleti, hamakati bu gibi insafsızca tahribattan anlaşılır.

Remiz

Ey insan!

Senin vücudunun sahasında yapılan fiiller ve işlerden senin yed-i ihtiyarında bulunan, ancak binde bir nispetindedir; bakî kalan, Malikü'l-Mülk'e aittir. Binaenaleyh, kendi kuvvetine göre yük al. Yoksa altında ezilirsin. Kıl kadar bir şuur ile büyük taşları kaldırmak teşebbüsünde

HAŞİYE: İhtar: Kur'an'ın delâletiyle bulduğum yola gitmek isteyen için ve ona o yolu güzelce tarif etmek için, Risale-i Nur Külliyyatı güzel bir tarîfçidir.

1. Her şeyde Onun birliğine delil olan bir ayet vardır. (İbü'l-Mu'tez isimli Arap şairine ait bir mısra.)

bâki: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

beyt: iki mısradan oluşan şiir.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

cehalet: cahillik, ilimden yoksun olma, ilâhî hakikatlerden habersiz olma.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

fiil: iş, hareket.

hakikat: gerçek, doğruluk; görülen bir şeyin aslı, esası.

hamakat: ahmaklık, beynsizlik, budalalık.

haşîye: dipnot.

hicap: perde, örtü; utanma duygusu.

ihtar: dikkat çekme, hatırlatma, uyarı.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Malikü'l-Mülk: mülkün maliki; bütün mülklerin sahibi, her şeyin maliki olan Allah.

mâni: engel.

miskal: bir buçuk dirhemlik ağır-lik ölçüsü.

muhafaza: koruma.

müşahede: gözlem.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nispet: oran, ölçü.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

Risale-i Nur Külliyyatı: Bediüzzaman Said Nursi'nin yüz

otuz parça risaleden oluşan külliyyatı.

sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.

şuur: bilinç.

tahribat: tahripler, yıkıp bozmalar.

tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.

teşebbüs: girişim, bir işi yap-

mak için harekete geçme.

vücut: beden, ceset.

yakînî: şüphe edilmeyecek derecede kesin olan şeyler.

yed-i ihtiyar: tercih eli, istek ve irade eli.

zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, dermansızlık.

zerre: pek ufak parça.

bulunma. Malik'inin izni olmaksızın Onun mülküne el uzatma. Binaenaleyh gafletle, kendi hesabına bir iş yaptığın zaman, haddini tecavüz etme. Eğer Malik'in hesabına olursa, istediğin şeyi al ve yap; fakat, izin ve meşiet ve emri dairesinde olmak şartıyla. İzin ve meşietini de, şeriatından öğrenirsin.

Remiz

Ey şan ve şerefi, nam ve şöhreti isteyen adam! Gel, o dersi benden al.

Şöhret ayn-ı riyadır ve kalbi öldüren zehirli bir baldır ve insanı insanlara abd ve köle yapar. O belâ ve musibete düşersen ¹ **أَنَا لِلَّهِ وَأَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** de, o belâdan kurtul.

1. Biz Allah'ın kullanıyız; sonunda yine Ona döneceğiz. (Bakara Suresi: 158.)

abd: kul.

ayn-ı rıya: rıyanın, gösterişin tâ kendisi.

belâ: musibet, sıkıntı.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

had: sınır.

Malik: her şeyin gerçek sahibi olan Allah.

meşiet: dileme, irade, istek.

musibet: felâket, belâ.

nam: ün, şöhret, şan.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

şan: şöhret, ün.

şeref: manevî büyüklük, yü-

celik, onur.

şeriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.

şöhret: herkesçe bilinme, tanınma durumu, ün.

tecavüz: sınırını aşma.

KUR'ÂN-I HAKÎM'İN
UMMANINDAN

Hubab

خُدَايَ بُرْكَرَمِ خُودِ مُلْكِ خُودِرَا مِي خُرْدَ آزِ
تُو بَرَايِ تُو نَكِهْ دَارْدَ بِهَائِي بِي كِرَانِ دَادَهْ¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ²

İstem ey zikreden ve namaz kılan kardeş!

الْحَمْدُ لِلَّهِ⁵ ve مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ⁴ ve أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ³

gibi mübarek kelimelerle ilân ettiğin, bir hüküm ve iddia ettiğin bir dava ve işhat ettiğin bir itikat, lisanından çıkar çıkmaz milyonlarca mü'minlerin tasdik ve şahadetlerine iktiran eder.

Ve keza, İslâmiyetin hak ve hakikat olduğuna ve hükümlerinin doğru ve sadık olduklarına delâlet eden bütün deliller, şahitler, bürhanlar, senin o davanın ve itikadının hak olduğuna delâlet ederler.

Ve keza, söylediğin o mübarek ve mukaddes kelâmlara pek büyük yümünler, feyizler ve berekât-ı İlâhiye terettüp eder.

berekât-ı İlâhiye: İlâhî bolluk ve bereketler, Allah'tan gelen bereketler ve ihsanlar.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

dava: iddia, fikir, konu.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.

hâk: doğru, gerçek, hakikat.

hâk: doğruluk, gerçek, hakikat.

hakikat: gerçek, doğru.

hubab: su üzerinde olan kabarık.

hüküm: karar, emir.

iddia: bir fikri ısrarla savunma, dava etme.

iktiran: iki şeyin beraber gelmesi.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

i'lem: Arapçada "Bill!" anlamında emir.

işhat: bir dava hakkında delil olarak şahit gösterme.

itikat: inanç, iman.

itikat: kesin inanma, iman.

kelâm: söz, lâfız.

keza: böylece, aynı şekilde.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

lisan: dil.

mukaddes: takdis edilmiş, kutsal, aziz, temiz.

mübarek: feyizli, bereketli, kutlu, hayırlı.

mü'min: iman eden, inanan.

sadık: doğru, gerçek, hakikî, sahte olmayan.

1. Geniş kerem sahibi olan Allah, kendi mülkünü senden satın alıyor; senin için muhafaza edecek. Karşılığında da büyük bir fiyat takdir etmiştir.

2. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, Efendimiz Muhammed'e, onun Âline ve Ashabına salât ve selâm olsun.

3. Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet ederim.

4. Muhammed, Allah'ın resulüdür.

5. Ezelden ebede kadar her türlü hamd ve şükür Allah'a mahsustur. (Fatiha Suresi: 2.)

şahadet: şahit olma, şahitlik; hükmetme.

terettüp: bir işin birinin üzeri-

tasdik: bir şeyin veya kimse-

umman: büyük deniz, derya, mek-

okyanus.

yümün: uğur, bereket.

zikretmek: anmak, bildir-

Ve keza, cumhur-i mü'minîn ve muvahhidînin o kelimat-ı mübarekeden kalben zevk ettikleri mâ-i hayatı ve şerab-i Cenneti sen de o mukaddes maşrapalardan içersin.

İlem!

Kavaid-i usuliyedendir ki, bir mesele hakkında ispat edenin sözü nefyedenin sözüne müreccaktır. Çünkü, ispat edenin yardımcıları var, sözünde kuvvet olur. Nefyedenin yardımcısı olmadığından tek kalır, sözünde kuvvet yoktur. Hatta, bin adam bir şeyi nefyederse, bir adam gibidir; bin adam da ispat ederse, ispat edenlerin her birisi bin olur. Çünkü, hepsi bir şeye bakıyorlar, ve bir noktaya parmak bastıklarından, birbirini takviye ediyorlar. Nefyedenlerde birbirini takviye etmek yoktur; her birisi tek kalır.

Meselâ, bin pencereden bir yıldızı görüp ispat eden bin adamın her birisi ötekisine yardımcı olur, sözünü takviye eder. Çünkü, o bin adam, parmakla işaret eder gibi, o şeyi ispat ediyorlar. Nefyedenler öyle değildir. Çünkü, nefiy için sebep lâzımdır. Sebepler de ayrı ayrı olur. Meselâ, birisi “Gözümde zaafiyet var, göremedim”; ötekisi “Evimizde pencere yok”; ötekisi, “Soğuktan başımı kaldırıp bakamadım” der. Ve hakeza, her birisi, nefyine, müddeasına ayrı bir sebep gösterdiğinden, kendisince yıldızın bulunmaması nefsi'l-emirde de yıldızın bulunmamasına delâlet etmez ki, birbirine yardımcı olsun.

cumhur-i mü'minîn: mü'minlerin umumu, Allah'a iman edenler.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
hakeza: böylece, bunun gibi.
i'lem: Arapçada bil! anlamında emir.
ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.
kalben: kalp ile, kalpten; içten ve samimi olarak.
kavaid-i usulye: usul ilmi

kaideleri; mantık kaideleri.
kelimat-ı mübareke: mübarek kelimeler, sözler.
keza: böylece, aynı şekilde.
mâ-i hayat: hayat suyu.
maşrapa: su içmeye yarayan, teneke veya bakırdan yapılmış, kulplu kap.
meselâ: örneğin.
mesele: konu.
mukaddes: takdis edilmiş, kutsal, aziz, temiz.
muvahhidîn: muvahhitler, tevhid edenler, Allah'ın varlığına ve birliğine inananlar.

müddea: iddia edilen şey, tez, sav.
müreccah: tercih edilen, üstün tutulan.
nefiy: inkâr etme, olumsuzlama.
nefsülemir: işin hakikati, aslı.
takviye: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma, teyit ve tasdik etme.
zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, dermansızlık.

Binaenaleyh, bir mesele-i imaniyenin nefyi hakkında ehl-i dalâletin ittifakları, haber-i vahit hükmündedir, tesiri yoktur. Amma, ehl-i hidayetin mesail-i imaniyede olan sözleri, her birisi ötekisine yardımcıdır, takviye eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz! (Ey aziz kardeşim, bil ki!)

Bir küll ne şeye muhtaç ise, cüz'ü de o şeye muhtaçtır. Meselâ, bir şecerenin meydana gelmesi için ne lâzım ise, bir semerenin vücuduna da lâzımdır. Öyle ise, semerenin hâlıkı, şecerenin de hâlıkı o oluyor. Hatta, arzın ve şecere-i hilkatın de hâlıkı, o hâlık olacaktır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İki tarafı birbirinden gayet uzak bir mesele var ki, her bir tarafı bir çekirdek gibi sümbül vermiş, ağaç olmuş, dal budak salmış. Böyle bir mesele üzerine, şükûk ve evhamın konmaması lâzımdır. Çünkü, bir çekirdek diğer bir çekirdekle, çekirdek olarak toprak altında kaldıkları müddetçe, iltibas edilebilir. Amma, ağaç olduktan, meyve verdikten sonra şek edersen, bütün meyveler senin aleyhinde şahadet ederler. Eğer, “Bu başka bir çekirdektir” diye tevehhüm etsen, o ağacın bütün meyveleri seni tekzip ederler. Elma ağacına inkılâp etmiş bir çekirdeği, hanzale ağacının çekirdeği farz etmek, sana müyesser olmaz. Ancak tevehhümle veya bütün elmaların hanzaleye tebdil edilmiş olmasıyla mümkündür ki, bu da muhaldir.

aleyh: karşı, karşıt.

amma: ama, lâkin, ancak.

arz: yer, dünya.

aziz: izzetli, muhterem, saygın.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cüz: parça.

ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; yoldan çıkanlar, azgın ve sapkın kimseler.

ehl-i hidayet: hidayette ve doğru yolda olanlar, hidayete erişmiş kimseler.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.

gayet: son derece.

haber-i vahit: bir tek kişinin haber vermesi.

hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

hanzale: zakkumî, zakkum ağacı, ebucehil karpuzu, acı hiyar.

hükmünde: değerinde, yerinde.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iltibas: birbirine benzeyen şeyleri şaşıp karıştırma, birisini öteki zannetme.

inkılâp: bir hâlden başka bir hale geçme, değişme, dönüşme.

ittifak: birleşme, fikir birliği etme.

küll: bütün, bir şeyin tamamı.

mesail-i imaniye: imanî meseleler.

meselâ: örneğin.

mesele: halledilmesi güç, önemli konu.

mesele-i imaniye: imanî mesele, imanla ilgili mesele.

muhal: imkânsız.

müddet: süre, zaman.

müyesser: kolay olan, kolay gelen.

nefiy: inkâr etme, olumsuzlama.

semere: meyve, yemiş.

şahadet: şahit olma, şahitlik, açık alâmet, işaret.

secere: ağaç.

secere-i hilkat: yaratılış ağacı.

sek: şüphe, zan, tereddüt.

şükûk: şekler, şüpheler.

takviye: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma, teyit ve tasdik etme.

tebdil: değiştirme, başka bir hale getirme.

tekzip: yalanlama, yalan olduğunu söyleme.

tesir: etki.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

Binaenaleyh, nübüvvet öyle bir çekirdektir ki, İslâmiyet şeceresi, bütün semeratıyla, çiçekleriyle o çekirdekten çıkmıştır. Kur'ân dahi, seyyar yıldızları ismar eden şems gibi, İslâmiyetin on bir rüknünü intaç etmiştir. Aca-ba, bu cihanbaha semerelere bakıp gördükten sonra, çekirdeğinde şüphe ve tereddüt yeri kalır mı? Hâşâ!

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Tavus kuşu gibi pek güzel bir kuş, yumurtadan çıkar, tekâmül eder, semalarda tayerana başlar. Afak-ı âlemede şöhet kazandıktan sonra, yerde kalan yumurtasının kabuğu içerisinde o kuşun güzelliğini, kemalâtını, terakkiyatını arayıp bulmak isteyen adamın ahmak olduğunda şüphe yoktur.

Binaenaleyh, tarihlerin naklettikleri Peygamberimizin (a.s.m.) bidayet-i hayatına maddî, sathî, sûrî bir nazar ile bakan bir adam, şahsiyet-i maneviyesini idrak edemez. Ve derece-i kıymetine vâsıl olamaz. Ancak bidayet-i hayatına ve levazım-ı beşeriyetine ve ahval-i zahiriyesine ince bir kışır, nazik bir kabuk nazarıyla bakılmalıdır ki, o kışır içerisinde iki âlemin güneşi ve Tuba gibi şecere-i Muhammediye (a.s.m.) çıkmıştır. Ve feyz-i İlâhî ile sulanmış ve fazl-ı Rabbanî ile tekâmül etmiştir.

Binaenaleyh, Nebî-i Zîşanın (a.s.m.) mebde-i hayatına ait ahval-i sûriyesinden zayıf bir şey işitildiği zaman, üstünde durmamalı, derhal başını kaldırıp etraf-ı âleme neşrettiği nurlara bakmalı. Maahaza, mebde-i hayatına

afak-ı âlem: âlemin ufukları.
ahval-i sûriye: görünürdeki hâller, durumlar.
ahval-i zahiriye: zahirî hâller; görünürdeki hâller, durumlar.
bidayet-i hayat: hayatın başlangıcı.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cihanbaha: cihan kıymetinde, dünya değerinde.
derece-i kıymet: kıymet derecesi.
etraf-ı âlem: kâinatın çevresi,

uçları, kıyıları.
fazl-ı Rabbanî: Cenab-ı Alah'ın Rab ismine mazhar olarak ihsan, kerem ve cömertliğinin bolluğu.
feyz-i İlâhî: Allah'ın feyzi, bolluğu, lütfü.
hâşâ: asla, kat'iyen, öyle değil, Allah göstermesin.
idrak: akıl erdirmeye, anlama, kavrama kabiliyeti.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
intaç: netice verme, sonuç-

landırma.
ismar: netice verme, sonuç verme.
kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.
kışır: kabuk, dış taraf.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
levazım-ı beşeriyet: insanlık için gerekli olan şeyler, insanın ihtiyaçları.
maahaza: bununla birlikte,

böyle olmakla beraber.

maddî: madde ile alakalı, cismanî.

mebde-i hayat: hayatın başlangıcı.

nakil: anlatma, söyleme, hikâye etme.

nazar: bakış, dikkat.

nazik: narin, ince.

Nebî-i Zîşan: şân sahibi nebî, peygamber; Hz. Muhammed (a.s.m.).

neşir: herkese duyurma, yayma, tamim.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah elçiliği.

rûkûn: bir şeyi meydana getiren unsurlardan her biri, esas.

sathî: yüzeysel, derine inmeyen, üstün körü.

sema: gökyüzü, gök.

semere: meyve, güzel netice.

seyyar: bir yerde durmayan yer değiştiren gök cismi.

sûrî: görünüşte olan, şekli.

şahsiyet-i maneviye: manevî şahsiyet, manevî kişilik.

şecere: ağaç.

şecere-i Muhammediye: İslâmiyet ağacı, İslâm dini; Hz. Muhammed'in temiz, yüce sülâlesi, soyu.

şems: güneş.

tavus: sülüngillerden, erkeğinin tüyleri uzun, kuyruğu parlak, güzel renkli, acı ve tiz sesli bir kuş.

tayeran: uçma, uçuş.

tekâmül: kemal bulma, kemale erme, olgunlaşma.

terakkîyat: ilerlemeler, gelişmeler, yükselişler.

tereddüt: kararsızlık, şüphede kalma.

Tuba: Cennetteki bir ağacın adı; mutluluk ağacı.

vâsıl olmak: ulaşmak, varmak, erişmek.

şek ve şüphe ile bakan adam, herhâlde, mastar ile mazhar, menba ile ma'kes, zatî ile tecelli aralarını fark etmiyor. Ve bu yüzden şüpheyeye düşer.

Evet, Nebî-i Zîşan (a.s.m.) tecelliyat-ı İlâhîye mazhar ve ma'kestir, mastar ve menba değildir. Çünkü, o zat, yalnız abddir ve ibadetçe herkesten ileridir. Demek, bu kadar görünen terakkiyat, kemalât onun zatî malı değildir, ancak hariçten verilen Rahman-ı Rahîm'in tecellileridir.

Evvelce beyan edildiği gibi, hiçbir şey, bir zerreye bile mana-i ismiyle mastar olamaz. Amma, bir zerre, mana-i harfiyle semanın yıldızlarına mazhar olur. Yalnız, gaflet ile o zerrenin mastar olduğu zannıyla bakıldığından, sanat-ı İlâhiyeyi tağutî bir tabiata mal ederler.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Dualar, tevhid ve ibadetin esrarına numunedir. Tevhid ve ibadette lâzım olduğu gibi; dua eden kimse de, kalbinde dolaşan arzu ve isteklerini, "Cenab-ı Hak iştir" deyip, kadir olduğuna itikat etmelidir. Bu itikat, Allah'ın her şeyi bilir ve her şeye kadir olduğunu istilzam eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Şu âlemi ziyalandıran şemsin, bir sineğin gözüne tecelli ile girip ışıklandırması mümkündür. Ve ateşten bir kıvılcımın, gözüne girip tenvir etmesi imkân haricidir; çünkü, gözü patlatır.

abd: kul.

amma: ama, lâkin, ancak.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

esrar: sırlar, gizli hakikatler.

evvelce: daha önce.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

hariç: bir şeyin dışında kalma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

imkân: mümkün olma, olabilirlik.

istilzam: gerektirme.

itikat: kesin inanma, iman.

kadir: her şeye yeten güç, kuvvet, kudret; her şeye yeten güç sahibi.

kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

ma'kes: yansımaya yeri, yansıtıcı; ayna.

mana-i harfi: bir şeyin kendisini değil de sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mana.

mana-i ismi: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.

mastar: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.

mazhar: bir şeyin çıktığı yer, zuhur ettiği, görüldüğü yer.

menba: kaynak.

Nebî-i Zîşan: şan sahibi nebî, peygamber olan Hz. Muhammed (a.s.m.).

numune: örnek.

Rahman-ı Rahîm: Rahman ve Rahîm olan Allah; dünya ve ahirette yaratıklarına sonsuz rahmet, şefkat ve merhametle muamele eden Allah.

sanat-ı İlâhiye: İlâhî sanat, Allah'ın sanatı; Cenab-ı Hak-

kın sanat ile yaratması.

sema: gökyüzü, gök.

sek: şüphe, zan, tereddüt.

sems: güneş.

tabiat: yaratılış ve yaşayışa dair konulan kanunlar, esaslar.

tağuti:

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tecelliyat-ı İlâhiye: İlâhî tecelliler, İlâhî lütufların tezahürü.

tenvir: nurlandırma, aydınlat-

ma, ışıklandırma.

terakkiyat: ilerlemeler, gelişmeler, yükselişler.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).

zati: zata ait, zatın kendisinden olan.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

ziya: ılık, aydınlık, nur.

Kezalik, bir zerre, Şems-i Ezeli'nin tecellisine mazhar olur, fakat Müessir-i Hakikî'ye zarf olamaz.

İ'lem ey mağrur, mütekebbir, mütemerrit nefis!

Sen öyle bir zaafiyet, acz, fakirlik, miskinlik gibi hâl-
le mahalsin ki, ciğerine yapışan ve çok defa büyülttük-
ten sonra ancak görülebilen bir mikroba mukavemet
edemezsin; seni yere serer, öldürür.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hardale ile tabir edilen, bir darı habbesi hükmünde
olan kuvve-i hafızanın ihata ettiği meydanda gezintiler
yapılırken o kadar büyük bir sahraya inkılâp eder ki, gez-
mekte bitmez bir şekil alır. Acaba o hardalenin içindeki
meydanı bitiremeyen, o hardalenin dairesini ne suretle
bitirecektir? Aklın nazarında hardalenin vaziyeti böyle
ise, aklın gezdiği daire nasıldır? Akıl da dünyayı yutar.
Fesübhanallah! Cenab-ı Hak hardaleyi akıl için dünya ve
dünyayı da akıl için bir hardale gibi yapmıştır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanların en büyük zulümlerinden biri de şudur ki:
Büyük bir cemaatin mesaisine terettüp eden hasenatı in-
taç eden semeratı bir şahsa isnat ve ona mal ederler. Bu
zulümde bir şirk-i hafî vardır. Çünkü, bir cemaatin cüz-i
ihtiyarîsiyle kesbettikleri mahsulâtı bir şahsa atfetmek, o
şahsın icat derecesinde harikulâde bir kudrete malik

acz: zayıflık, güçsüzlük.

atıf: bağlamak, yüklemek.

cemaat: topluluk.

cüz-i ihtiyarî: Cenab-ı Hak ta-
rafından insana verilen arzu
serbestliği; dilediği gibi hare-
ket edebilme kuvveti; cüz'î
irade.

fesübhanallah: Allah (c.c.) ne
güzel yaratmış; Allah bütün
noksanlıklardan münezzehtir,
her şey kendine tesbih eder
anlamında olup hayret ve ta-
accübü ifade için söylenir.

habbe: tane.

hardale: hardal tanesi.

harikulâde: olağanüstü.

hasenat: iyi ameller, iyi işler,
hayırlar.

hükümünde: değerinde, yerin-
de.

icat: meydana getirme, orta-
ya koyma.

ihata: kuşatma, içine alma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz
kardeşim, bil ki!

i'lem: Arapçada bil! anlamın-
da emir.

inkılâp: değişme, dönüşme.
intaç: netice verme, sonuc-
landırma.

isnat: dayandırma, mal etme,
bir şeyi bir kimseye ait gös-
terme.

kesb: kazanma.

kezalik: keza, bu da öyle,
böylece.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kuvve-i hafıza: hafıza gücü.

mağrur: gururlu; kendini be-
ğenmiş, büyüklük taslayan.

mahal: yer.

mahsulât: meydana gelen, elde
edilen şeyler; meyveler, ürünler.

malik: sahip.

mazhar: bir şeyin çıktığı görün-
düğü yer; nail olma, sereflenme.

mesai: çalışma.

miskin: fakir, yoksul, kendi ken-
dini idare edemeyen, mal ve
mülkü hiç olmayan kimse.

mukavemet: karşı koyma, da-
yanma, direnme.

Müessir-i Hakikî: hakikî tesir sa-
hibi, hakikî tesir edici.

mütekebbir: tekebbür eden, ki-
birlenen, kendini beğenmiş.

mütemerrit: temerrüt eden,
inatçı, kötü filinde inatlaşan.

nazar: bakış, dikkat.

nefis: kötü vasıfları kendisinde
toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan
güç.

sahra: büyük çöl, geniş saha.

semerat: semereler, meyveler.

suret: biçim, şekil, tarz.

Şems-i Ezeli: ezeli güneş; varlığı-
nın başlangıcı olmayan ve her şe-
yi nurlandıran Cenab-ı Hak.

şirk-i hafî: gizli şirk, gizli küfür.

tabir: ifade.

tecelli: belirme, bilinme, görün-
me.

terettüp: ait olma, icap etme, ge-
rekme.

vaziyet: durum.

zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, der-
mansızlık.

zarf: kap, kılıf, mahfaza.

zerre: en küçük parça, molekül,
atom.

zulüm: haksızlık.

olduğuna delâlet eder. Hatta, eski Yunanîlerin ve Vese-nîlerin âliheleri, böyle zalimâne tasavvurat-ı şeytaniyenin mahsulüdür.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Zikreden adamın, feyz-i İlâhîyi celbeden muhtelif lâtifeleri vardır. Bir kısmı kalp ve aklın şuuruna bağlıdır, bir kısmı da şuursuz, yani şuurlara tâbi değildir, ¹ *من حيث لا يشعر* husule gelir. Binaenaleyh, gaflet ile yapılan zikirler dahi feyizden hâlî değildir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hak, insanı pek acip bir terkipte halk etmiştir. Kesret içinde vahdeti, terkip içinde besateti, cemaat içinde ferdiyeti vardır. İhtiva ettiği aza, havâs ve letaifin her birisi için müstakil lezzetler, elemeler olduğu gibi, aralarında görülen sür'at-i teavün ve imdattan anlaşıldığı üzere, her birisi arkadaşlarının lezzet, elem ve teessüratından da hisse alıyorlar. Bu hilkat sayesinde, insan, eğer ubudiyet yoluna giderse, bütün lezzet, nimet, kemalât nevilerine, kısımlarına mazhar olmaya şayandır. Ve keza, eğer enaniyet yolunu takip ederse, çeşit çeşit elem ve azaplara da mahal olmaya müstahaktır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kelime-i Tevhidin tekrar ile zikrine devam etmek, kalbi pek çok şeylerle bağlayan bağları, ipleri kırmak içindir

acip: tuhaf, hayrette bırakan.

âlihe: batıl ilâhlar, tanrılar.

aza: organlar, uzuvlar.

azap: ceza, büyük sıkıntı, şiddetli acı.

besatet: basitlik, anlaşılır ve kolay öğrenilir sadelikte oluş.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.

cemaat: topluluk.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.

enaniyet: kendini beğenme, bencilik, egoistlik.

ferdiyet: teklik, birlik, fertlik.

feyiz: Allah'ın kuluna bağışladığı, bolluk, bereket, ihsan.

feyz-i İlâhî: Allah'ın feyzi, bolluğu, lütfu.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

halk: yaratma, yoktan var etme.

havas: hasseler, duyular.

hilkat: yaratılma, yaratılış.

husul: olma, meydana gelme.

ihtiva: içine alma, kapsama.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!

imdat: yardım.

Kelime-i Tevhid: Allah'ın birliğini ifade eden lâ ilâhe illâ Allah Muhammedün Resulullah cümlesi.

kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

kesret: çokluk.

keza: böylece, aynı şekilde.

lâtime: duyu, ince duyu ve his.

letaif: duyular, ince duyu ve hisler; manevî duygular.

mahal: yer.

mahsul: ürün.

mazhar: nail olma, şereflenme.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

müstahak: lâyık olunan, hak edilen şey.

müstakil: başlı başına, bağımsız.

1. Şuurla olmadan.

nevi: çeşit, tür.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ıkramlar.

sür'at-i teavün ve imdat: yardım ve yardımlaşmadaki hızlilik.

şayan: değer, layık, münasip.

şuur: bilinç.

şuur: bir şeyin inceliklerini iyice idrak etme, anlayış.

şuursuz: idraksiz, bilgisiz.

tâbi: bir şeye uyan.

tasavvurat-ı şeytaniye: şeytanca düşünceler, şeytan tarafından gelen düşünceler, hayaller.

teavün: yardımlaşma, birbirine yardım etme.

teessürat: teessürler, kederler, elemeler, acılar.

terkip: bir kaç şeyi birleştire-

rek yeni bir şey meydana getirme.

ubudiyet: kulluk.

vahdet: birlik ve teklik.

vesenî: putperest, puta tapan.

Yunanî: Yunanlı.

zalimâne: zalimce, zulmedercesine.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

ve nefsin tapacak derecede sanem ittihaz ettiği mahbup-
lardan, yüzünü çevirmektir. Maahaza, zakir olan zatta
bulunan hasse ve lâtifelerin ayrı ayrı tevhidleri olduğuna
işaret olduğu gibi; onların da, onlara münasip şerikleriyle
olan alâkalarını kesmek içindir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın bir akrabasına, meselâ, okuduğu bir Fatiha-i
Şerifeden hâsıl olan sevaptan istifade etmekte bir ile bin
müsavidir. Nasıl ki, ağızdan çıkan bir lâfzın işitilmesinde
bir cemaat ile bir fert bir olur. Çünkü lâtif şeyler matbaa
gibidir. İstinsah edilen bir kelimeden, bin kelime çıkar.

Ve keza nuranî şeylerde vahdet ile beraber tekessür ol-
duğuna, yani bir nuranî şeyde bin sevap bulunduğu bir
işarettir...

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Nebî-i Zîşanın (a.s.m.) Makam-ı Mahmûdu İlâhî bir
mâide ve Rabbanî bir sofrâ hükmündedir. Evet, tevzi edi-
len lütuflar, feyizler, nimetler o sofradan akıyor. Resul-i
Zîşana (a.s.m.) okunan salâvat-ı şerife o sofraya edilen
davate icabettir.

Ve keza, salâvat-ı şerifeyi getiren adam Zat-ı Peygam-
berîyi (a.s.m.) bir sıfatla tavsif ettiği zaman, o sıfatın ne-
reye taallük ettiğini düşünsün ki, tekrar be tekrar salâvat
getirmeye müşevviki olsun.

alâka: ilgi, ilişki. bağ.
cemaat: topluluk.
Fatiha-i Şerife: şeref sahibi
olan Fatiha Suresi.
feyiz: Allah'ın kuluna bağışla-
dığı, bolluk, bereket, ihsan.
hâsıl: elde edilenlerin hepsi,
meydana gelme.
hasse: duyu.
hükümünde: değerinde, yerin-
de.
icabet: davate gitme, davate
uyma.
ilâhi: Allah'la ilgili, Cenab-ı

Hakka dair.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz
kardeşim, bil ki!
istifade: faydalanma, yarar-
lanma.
istinsah etmek: çoğaltmak,
kopyasını çıkarmak.
ittihaz: edinme, kabul etme.
keza: böylece, aynı şekilde.
lâfız: söz, kelime.
lâtif: cismanî olmayan, ruhla
ilgili, ruhanî.
lâtife: duyu, ince duygu ve
his.

lütuf: ikram ve yardımda bu-
lunma.
maahaza: bununla birlikte,
böyle olmakla beraber.
mahbup: sevgili, sevilen, mu-
habbet edilen.
mâide: yemek sofrası, üzerin-
de nimetler bulunan kurul-
muş sofrâ.
Makam-ı Mahmûd: en yük-
sek şefaât makamı, Peygam-
berimizin (a.s.m.) kavuşacağı,
Allah tarafından vaat edilen
makam.

meselâ: örneğin.
münasip: uygun.
müsavi: eşit.
müşevvik: teşvik eden, istek art-
tıran, arzu ve heves arttıran.
Nebî-i Zîşan: şan ve şeref sahibi
nebi, peygamber; Hz. Muham-
med (a.s.m.).
nefis: kötü vasıfları kendisinde
toplayan hayırlı işlerden alıkoyan
güç.
nimet: Allah'ın bağışladığı maddî
ve manevî lütuf ve ikramlar.
nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, mü-
nevver.
Rabbânî: terbiye ve idare eden
Cenab-ı Hakka ait.
Resul-i Zîşan: şan ve şeref sahibi
resul, peygamber; Hz. Muham-
med (a.s.m.).
salâvat: Hz. Muhammed'e rahmet
ve esenlik dileme, salât ve selâm
etme; "Allahümme salli alâ seyyi-
dinâ Muhammedin ve alâ âli sey-
yidinâ Muhammed" deme.
salâvat-ı şerife: Hz. Muhammed
(a.s.m.) için yapılan dualar.
sanem: put, Allah'tan başka tapı-
nılan şey.
sevap: hayırlı bir işe karşı Allah
tarafından verilen mükâfat.
sıfat: vasıf, nitelik.
şerik: ortak.
taallük: alâkalı, münasebeti ol-
ma.
tavsif: vasıflandırma, mahiyetini
ortaya koyma, nitelendirme.
tekessür: çoğalma, kesretli olma.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna
inanma, birleme.
tevzi: dağıtma, dağıtılma.
vahdet: birlik ve teklik.
zakir: zikreden, Allah'ı zikrederek
dua eden.
zat: kişi, şahıs.
Zat-ı Peygamberî: Hz. Peygam-
berin (a.s.m.) zatı, kişiliği.

İlem ey din âlimi! (HAŞİYE)

Ücreti az, ilmime rağbet yok diye mahzun olma; çünkü, mükâfat-ı dünyeviye ihtiyaca bakar, kıymet-i zatiyyeye bakmaz. Meziyet-i zatiye ise mükâfat-ı uhreviyyeye nazırdır. Öyle ise, zatî olan meziyetini mükâfat-ı uhreviyyeye sakla, birkaç kuruşluk dünya metana satma.

İlem ey hitabet-i umumiye sıfatı ile gazete lisanesıyla konferans veren muharrir!

Sen kendi nefsinin aşağı göstermeye ve nedamet ederek kusurlarını ilân etmeye hakkın var. Fakat, şair-i İslâmiyyeye zıt ve muhalif olan herzelerle İslâmiyeti lekeliyemeye kat'iyen hakkın yoktur. Seni kim tevkil etmiştir? Fetvayı nereden alıyorsun? Hangi hakka binaen milletin namına, ümmetin hesabına İslâmiyet hakkında hezeyanları savurarak dalâletini neşir ve ilân ediyorsun? Milleti, ümmeti kendin gibi dâl zannetme. Dalâletini kime satıyorsun? Burası İslâmiyet memleketidir, Yahudî memleketi değildir. Cumhuriyet mü'minînin kabul etmediği bir şeyin gazete ile ilânı, milleti dalâlete davettir, hukuk-i ümmete tecavüzdür. Bir adamın hukukuna tecavüze cevaz-ı kanunî olmadığı hâlde, koca bir milletin, belki âlem-i İslâmın hukukuna hangi cesaretle binaen tecavüz ediyorsun? Ağzını kapat!

HAŞİYE: Ehemmiyetlidir.

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.

âlim: ilim ile uğraşan, ilim adamı.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

cevaz-ı kanunî: kanunî ruhsat, izin, müsaade; kanunen yasak olmayan.

cumhur-i mü'minîn: mü'minlerin umumu, Allah'a iman edenler.

dâl: sapkınlar, doğru ve Hak yoldan uzaklaşanlar.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılmak, azmak.

ehemmiyetli: önemli.

fetva: İslâm'da bir mesele hakkında dinî meselelere tam vâkîf yetkili kimseler tarafından verilen ser'i hüküm.

haşiye: dipnot.

herze: boş söz, saçma-sapan söz, boş lâkırdı, lüzumsuz lâf.

hezeyan: saçmalama, abuk sabuk konuşma, herze.

hitabet-i umumiye: herkese, umuma, genele yapılan konuşma.

hukuk: haklar.

hukuk-i ümmet: ümmetin hakları, bütün Müslümanların hakları.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

i'lem: arapça'da bil! anlamında emir.

ilim: bilme, bilgi.

kat'iyen: kat'i olarak, kesin olarak, kesinlikle.

kıymet-i zatiye: birinin kendi öz değeri, kıymeti.

kusur: eksiklik, özür, suç, kabahat.

lisan: dil.

mahzun: hüznü, kederli, kaygılı, dertli, üzüntülü.

meta: mal, servet; geçici dünya zevki.

meziyet: bir şeyi başkalarından ayıran vasıf, üstünlük ve değerlilik vasfı.

meziyet-i zatiye: kendine ait olan, zatına has olan üstün özellik.

muhalif: zıt, aykırı.

muharrir: gazete vs. yazar.

mükâfat-ı dünyeviye: dünyaya ait mükâfat, ödül.

mükâfat-ı uhreviye: ahiretle ilgili mükâfat, ahirete bırakılan, ahirette verilecek olan mükâfat.

nam: ad, yerine.

nazir: nazar eden, bakan.

nedamet: pişmanlık.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

neşir: yayma, yayım, herkese

duyurma.

rağbet: istek, arzu, meyil.

sıfat: vasıf, nitelik.

şair-i İslâmiye: İslâma ait işaretler, İslâma sembol olmuş iş ve ibadetler.

tecavüz: saldıрма, satışma, başkasının hakkına dokunma.

tevkil: vekil etme, edilme.

ümmet: Müslümanların tamamı; bütün Müslümanlar.

zati: zata ait, zatın kendisinden olan.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kâfirlerin Müslümanlara ve ehl-i Kur'ân'a düşman olmaları küfrün iktizasındandır. Çünkü, küfür imana zıttır. Maahaza, Kur'ân, kâfirleri ve âbâ ve ecdatlarını idam-ı ebedî ile mahkûm etmiştir.

Binaenaleyh, Müslümanlarla ülfet ve muhabbetleri mümkün olmayan kâfirlere muhabbet boşa gidiyor. Onların muhabbetiyle karşılaşamaz, onlardan medet beklenilemez. Ancak **حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ**¹ diye, Cenab-ı Hakka iltica etmek lâzımdır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kâfirlerin medeniyeti ile mü'minlerin medeniyeti arasındaki fark:

Birincisi medeniyet libasını giymiş korkunç bir vahşettir; zahiri parlıyor, bânîni da yakıyor; dışı süs, içi pis; sureti me'nus, sîreti makus bir şeytandır. İkincisi, bânîni nur, zahiri rahmet, içi muhabbet, dışı uhuvvet, sureti muavenet, sîreti şefkat, cazibedar bir melektir.

Evet, mü'min olan kimse, iman ve tevhid iktizasıyla kâinata bir mehd-i uhuvvet nazarıyla baktığı gibi; bütün mahlûkatı, bilhassa insanları, bilhassa İslâmları birbiriyle bağlayan ip de ancak uhuvvettir. Çünkü, iman bütün mü'minleri bir babanın cenah-ı şefkati altında yaşayan kardeşler gibi kardeş addediyor.

ğine inanmama, müşriklik, imansızlık.

libas: elbise.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

mahkûm: kendine hükümlunan, hükümlü.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

makus: tersine dönmüş, başaşağı olmuş.

medeniyet: ilim, teknik, sanayi ve ticaretin nimetlerinden gerçek anlamda yararlanarak, bolluk, güvenlik ve rahatlık içinde yaşayış.

medet: inayet, yardım, imdat.

mehd-i uhuvvet: uhuvvet beşiği, kardeşlik yeri.

me'nus: alışılmış, ünsiyet edilmiş, sevimli.

muavenet: yardım, yardımlaşma.

muhabbet: sevgi, sevmek.

mü'min: iman eden, inanan.

nazar: bakış, bakış açısı.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

sîret: iç yüz, manevî durum, ahlâk ve karakter.

suret: biçim, görünüş.

şefkat: karşılıksız sevgi besleme, içten ve karşılıksız merhamet.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

uhuvvet: kardeşlik, din kardeşliği.

ülfet: alışma, kaynaşma, dostluk.

vahşet: yabani ve vahşi olan şey, medeniyetin zıddı.

zahir: dış yüz, görünüş.

1. Allah bizlere yeter, O ne güzel vekildir. (Al-i İmran Suresi: 173.)

aba: babalar, pederler.

add: saymak, öyle kabul etmek.

bânîni: iç, iç yüz, iç kısım.

bilhassa: özellikle.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cazibedar: çekici, cazibeli.

cenah-ı şefkat: şefkat ve merhamet kanadı.

ecdat: dedeler, büyük babalar, atalar.

ehl-i Kur'ân: Kur'ân ehli,

Kur'ân'a inanıp ona uyanlar.

idam-ı ebedî: dirilmemek üzere yok oluş, ahiret inancı olmadığı için ölümü ebedî

yokluğa gitmek olarak görme.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz

kardeşim, bil ki!

iltica: sığınma, güvenme, da-

yanma.

iman: inanma, itikat.

kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti in-kâr eden, dinsiz.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

kûfûr: Allah'ın varlığına, birli-

Küfür ise, öyle bir bürudettir ki, kardeşleri bile kardeşlikten çıkarır. Ve bütün eşyada bir nevi ecnebilik tohumunu ekiyor ve her şeyi her şeye düşman yapıyor. Evet, hamiyet-i milliyelerinde bir uhuvvet varsa da, muvakkattır. Ve ezelî, ebedî iftirak ve firak ile muttasıl ve mahduttur.

Amma, kâfirlerin medeniyetinde görülen mehasin ve yüksek terakkiyat-ı sanayi, bunlar tamamen medeniyet-i İslâmiyeden, Kur'ân'ın irşadatından, edyan-ı semaviyeden in'ikâs ve ictibas edildiği Lemaat ile Sünuhât eserlerimde istenildiği gibi izah ve ispat edilmiştir.

1 رَاجِعُهُمَا تَرَى أَمْرًا عَظِيمًا غَفَلَ عَنْهُ النَّاسُ

İlem!

Mesail-i diniyeden olan içtihat kapısı açıktır; fakat, şu zamanda oraya girmeye altı mâni vardır.

Birincisi: Nasıl ki kışta fırtınaların şiddetli olduğu bir vakitte, dar delikler dahi seddedilir; yeni kapılar açmak hiçbir cihetle kâr-ı akıl değil. Hem, nasıl büyük bir selin hücumunda tamir için duvarlarda delikler açmak, gark olmaya vesiledir. Öyle de, şu münkerat zamanında ve âdât-ı ecanibin istilâsı anında ve bid'aların kesreti vaktinde ve dalâletin tahribatı hengâmında, içtihat namıyla, kasr-ı İslâmiyetten yeni kapılar açıp duvarlarında muharriplerin girmesine vesile olacak olan delikler açmak, İslâmiyete cinayettir.

1. O ikisine müracaat et; insanların gafil kaldıkları önemli bir husûsu görürsün.

âdât-ı ecanip: yabancıların âdetleri.
amma: ama, lâkin, ancak.
bid'a: dinin aslına uymayan âdet ve uygulamalar..
bürudet: soğukluk, soğuk olma.
cihet: yön.
dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
ebedi: sonu olmayan, daimî, sürekli.
ecnebi: yabancı, yabancı olma.
edyan-ı semaviye: semavî dinler, Allah tarafından gönderilmiş olan hak dinler.
ezeli: ezel ile ilgili, öncesiz, başlangıcsız.
firak: ayrılık, hicran.
gark: boğma, boğulma.
hamiyet-i milliy: millî duygu ve hislerin muhafaza edilmesi için yapılan çaba.
hengâm: zaman, sıra.
hücum: saldırma.
ictihat: din âlimlerinin şer'î esaslar dâhilinde Kur'ân ve sünnete uygun şekilde bir konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermeleleri.
iftirak: ayrılma, dağılma.
iktibas: alıntı.
i'lem: Arapçada "bil!" anlamında emir.
in'ikâs: aksetme, yansıma.
irşadat: irşatlar, uyarılar, doğru yolu göstermeler.
ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.
istilâ: kaplama, yayılma.
izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
kâr-ı akıl: aklın kabul edeceği iş, akıllıca iş, akıl işi, akla uygun.
kasr-ı İslâmiyet: İslâmiyet sarayı, İslâmiyet köşkü.
kesret: çokluk.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.
Lemaat: Risale-i Nur Külliyyatından bir eserin adı.
mahdut: sınırlı, belirli.
mâni: engel.
medeniyet: ilim, teknik, sanayi ve ticaretin nimetlerinden gerçek anlamda yararlanarak, bolluk, güvenlik ve rahatlık içinde yaşayış.

medeniyet-i İslâmiye: İslâm medeniyeti.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
mesail-i diniye: dinî meseleler, konular.
muharrîp: tahrip eden, harap eden, yıkıp yok eden.
muttasıl: bitişik, aralıksız.
muvakkat: geçici.
münkerat: seriata göre yapılması yasak olan şeyler.
nam: ad.

nevi: çeşit, tür.
set: kapama, tıkama, engel olma.
tahribat: tahripler, yıkıp bozmalar.
tamir: onarma, düzeltme.
terakkiyat-ı sanayi: sanayi alanında ilerlemeler, yükselişler.
uhuvvet: kardeşlik, din kardeşliği.
vesile: aracı, vasıta.

İkincisi: Dinin zaruriyatı ki, içtihat onlara giremez; çünkü kat'î ve muayyendirler. Hem, o zaruriyat kut ve gıda hükmündedirler, şu zamanda terke uğruyorlar ve tezelzülde dirler. Ve bütün himmet ve gayreti onların ikamesine ve ihyasına sarf etmek lâzım gelirken, İslâmiyetin nazariyat kısmında ve selefın içtihadat-ı safiyâne ve halisânesiyle bütün zamanların hacatına dar gelmeyen efkârları olduğu hâlde, onları bırakıp heveskârâne yeni içtihatlar yapmak, bid'atkârâne bir hıyanettir.

Üçüncüsü: Her zamanın insanlarınca kıymetli adde dilerek efkârı celbeden cazibedar bir meta merguptur. Meselâ, bu zamanda en rağbetli, en iftiharlı, siyasetle iş tıgal ve dünya hayatını temin etmektir. Selef-i Salihîn as rında ve o zaman çarşısında en mergup meta, Hâlık-ı Semavat ve Arz'ın marziyatlarını ve bizden arzularını kelâmından istinbat etmek ve nur-i Nübüvvet ve Kur'ân ile kapatılmayacak derecede açılan ahiret âlemindeki saadet-i ebediyeyi kazandırmak ve vesailini elde etmek idi. Bu itibarla, o zamanlarda bütün fikirler, kalpler, ruhlar marziyat-ı İlâhiyeyi bilmek ve öğrenmeye müteveccih idi. Bunun için, istidat ve iktidarı olanlar o zamanlarda vukua gelen bütün ahval ve vukuat ve muhaverattan ders almakla, içtihatlara zemin teşkil eden yüksek istidatlar vücuda gelirdi. Şimdi ise fikir ve kalplerin teşettütü, inayet ve himmetlerin zaafiyeti, insanların siyaset ve felsefeye iptilâ ve rağbetleri yüzünden bütün istidatlar funun-i hâzıra ve hayat-ı dünyeviyeye müteveccih tir. Ahkâm-ı diniyeye sarf edilecek müstakim bir içtihat yoktur.

addetmek: saymak, öyle kabul etmek.
ahkâm-ı diniye: dine ait hükümler, dinle ilgili hükümler.
ahval: hâller, durumlar.
asır: yüzyıl.
bid'atkârâne: dinde olmaya nı dine mal etmeye çalışarak.
cazibedar: çekici, cazibeli.
celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.
efkâr: düşünceler, fikirler, görüşler.
felsefe: madde ve hayatı

başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
funun-i hâzıra: günümüz fen ilimleri, zamanımız fenleri.
hacat: hacetler, ihtiyaçlar.
Hâlık-ı Semavat ve Arz: gökleri ve yeri yaratan, yoktan var eden Allah.
halisâne: temiz kalplilikle, samimî bir şekilde, sırf Allah rızasını gözeterek.
hayat-ı dünyeviyeye: dünyaya ait olan hayat.
heveskârâne: hevesli bir şekilde.

kilde.
hıyanet: hainlik, kendine olan güveni kötüye kullanma.
himmet: çalışma, çabalama, gayret gösterme, emek sarf etme.
hükümünde: değerinde, yerinde.
ıchtihadat-ı safiyâne: samimî ve safi bir inanç ve kanaatle yapılan içtihatlar.
ıchtihat: din âlimlerinin şer'i esaslar dâhilinde Kur'ân ve sünnete uygun şekilde bir

konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermeleri.
iftihar: gurur, övünme.
ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.
ikame: oturtma, yerleştirme.
iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.
inayet: yardım, ihsan, lütuf.
iptilâ: iyi veya kötü bir şeye olan aşırı düşkünlük, tiryakilik.
istidat: kabiliyet, yetenek.
istinbat: bir söz veya işten gizli bir mana çıkarma.
ıştıl: bir işle uğraşma, meşgul olma.
kat'i: kesin, şüpheyi ve tereddüde mahal bırakmayan.
kelâm: İlâhî söz, İlâhî emir, vahiy.
kut: yiyecek, rızık.
marziyat: razı olunacak şeyler, Allah'ın rızasına dair olanlar, Allah'ın rızasına mazhar olacak hâl ve hareketler.
marziyat-ı İlâhiye: Allah'ın rızasına uygun işler, Allah'ın hoşnut olmasına sebep olan şeyler.
mergup: rağbet edilen, beğenilmiş, çok kıymet verilen.
meselâ: örneğin.
meta: mal, servet; geçici dünya zevki.
muayyen: belirli.
muhaverat: muhavereler, karşılıklı konuşmalar.
müstakim: doğru.
müteveccih: bir cihete dönen, yönelen.
nazariyat: nazariyeler, ilmi görüşler, düşünceler, teoriler.
nur-i Nübüvvet ve Kur'ân: Kur'ân ve peygamberlik nuru.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.
sarf: harcama.
selef: geçmiş İslâm âlimleri.
Selef-i Salihin: Ehl-i Sünnet ve Cemaatin ilk rehberleri ve Ashap ile Tabiîn'in ileri gelenleri ile Tebe-i Tabiîn'den olan Müslümanlar.
teşettüt: dağınık olma, perişanlık.
teşkil: oluşturma, şekillendirme.
tezelzül: sarsıntı.
vesail: vesileler, sebepler.
vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.
vukuat: vuku bulan şeyler, hâdise ler, olaylar.
zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, dermansızlık.
zaruriyat: dinin inanılması zorunlu olan ve İslâmın esasını teşkil eden hususlar.
zemin: temel dayanak.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

ahval: hâller, durumlar.

arz: dünya ile ilgili, dünya işleri-ne ait.

beliyye: felâket, musibet.

bittabi: tabiatıyla, doğal olarak; bir şeyin yaratılışının sonucu olarak.

efkâr: düşünceler, fikirler, görüşler.

gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefesine uyarak Allah'ın emirlerini unutan.

gayrimeşru: meşru olmayan, di-ne aykırı, kanunsuz.

Hâlık-ı Semavat ve Arz: gökleri ve yeri yaratan, yoktan var eden Allah.

hâl-i sekir: sarhoşluk hâli, durumu.

haram: İslâmiyetçe yasaklanan işler.

hayat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan hayat.

hayat-ı uhreviye: uhrevî hayat, ahirete ait olan hayat.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hüküm: emir, buyruk.

ibâhe: mübah kılma, bir şeyi haram olmaktan çıkarak serbest bırakılması.

icthâh: din âlimlerinin şer'î esaslar dâhilinde Kur'an ve sünnete uygun şekilde bir konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermele-ri; hüküm çıkarma ve ortaya koyma.

illet: sebep.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

istihsan: güzel bulma, beğenme.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

mahzurat: mahzurlar, sakıncalar. yasaklar, mâniler, haram şeyler.

maksat: gaye.

maslahat: fayda, maksat.

mazhariyet: nail olma, şereflenme.

mazur: özür, özrü olan.

merdut: reddedilmiş, geri çevrilmiş.

mesail: meseleler.

meselâ: örneğin.

meyil: bir tarafa doğru eğilme, yönelme.

meylû't-tahrip: bozma, yıkma isteği, tahrip arzusu.

müptelâ: tutkun, bir şeye düşkün ve tutulmuş olan.

müsaade-i şer'iye: şeriâtın verdiği izin.

müteveccih: teveccüh eden, bir

Dördüncüsü: İctihat kapısından İslâmiyete girip mesailini genişlendirmeye meyleden adamın maksadı, zaruriyata imtisalle takva ve kemale mazhariyet ise güzeldir. Amma zaruriyatı terk ve hayat-ı dünyeviye hayât-ı uhreviye tercih eden adam ise, onun icthada meyli, meyli't-tahriptir, tekliften çıkıp kaçmak için bir yol bulmaktır.

Beşincisi: Her şeyin, her hükmün vücuda gelmesi bir illete binaen olduğu gibi, bir maslahata dahi tâbidir. Fakat, maslahat illet değildir, ancak tercih edici bir hikmettir.

Bu zamanın efkârı, bizzat saadet-i dünyaya müteveccih. Şeriâtın nazarı ise, bizzat saadet-i uhreviye müteveccih olup, bittabi dünyaya da nazırdır; çünkü, dünya ahirete vesiledir.

Umumî bir beliyye olan ve nâsın ona müptelâ olduğu çok işler vardır ki, zaruriyattan olmuştur. O gibi işler sû-i ihtiyar ile gayrimeşru meyillerden doğmuş olduklarından, mahzuratı ibâhe eden zaruriyattan değildir. Ve ruhsat ve müsaade-i şer'iyenin şümulüne dâhil olamazlar. Meselâ, bir adam sû-i ihtiyarıyla haram bir tarzda kendini sarhoş etse, hâl-i sekirde yaptığı tasarrufatta mazur olamaz. Bu zamanda bu gibi icthatlar, semavî değil, ancak arzî icthatlardır. Bu gibi icthatlar ile Hâlık-ı Semavat ve Arz'ın hükümlerinde yapılan tasarrufat merduttur. Meselâ, bazı gafiller hutbenin Türkçe okunmasını istihsan ediyorlar ki, halkın bilhassa siyasî ahvalden

tarafa, bir cihete dönen, yönelen.

nâs: insanlar.

nazar: bakış, bakış açısı.

nazır: nazar eden, bakan.

ruhsat: mevcut bir dinî hükmün özür sebebiyle belirli şartlar altında genişletilmesi veya kolaylaştırılması.

saadet-i dünya: dünya mutluluğu.

saadet-i uhreviye: ahiretle ilgili saadet, ahiretteki mutluluk.

semavî: dinî meseleler, dinin esaslarına dair hususlar.

siyasî: siyasetle ilgili, siyasete ait.

sû-i ihtiyar: kötü seçim, seçmenin fenalığı.

seriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi; İslâm dini.

şümul: içine alma, kapsam.

tâbi: bir şeye uyan.

takva: Allah korkusuyla dinin

yasak ettiği şeylerden kaçınma, Allah'ın emirlerini tutup azabından korunma.

tarz: biçim, şekil.

tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.

teklif: Allah'ın, insanları emir ve yasaklarına uygun hareket etmekle vazifelendirmesi.

umumi: genel.

vesile: aracı, vasıta.

zaruriyat: dinin inanılması zorunlu olan ve İslâmın esasını teşkil eden hususlar.

haberleri olsun. Hâlbuki, bu gibi ahval-i siyasiye yalandan, hileden, şeytanî fikirlerden hâlî değildir. Hutbe makamı ise, ahkâm-ı İlâhiyenin tebliği için ittihaz edilmiş bir makamdır.

Sual: Avam-ı nâs Arabîden haberdar değildir, fehmedemez?

Cevap: Avam-ı nâs, zaruriyat ve müsellemaat-ı diniye muhtaçtır; ve hutbe makamı da bu gibi hükümlerin tebliği içindir. Bu hükümler, kisve-i Arabiye içinde, tafsil len değilse de, icmalen avam-ı nâsa malûm ve maruftur. Maahaza, lisan-ı Arapta bulunan şehamet, yükseklik, meziyet, satvet, diğer lisanlarda yoktur.

İstem ey gafletli sağır ve kör olarak, zulmetler içinde esbaba ibadet eden ahmaklar!

Cenab-ı Hakkın vücub-i vücud ve vahdetine kâinatın mürekkebatı ve zerratinin elli beş vecihle yaptıkları şahadetlerin bir vechini yazacağım. Şöyle ki:

Eşyanın icadı, ya nefislerine veya esbaba olan isnadı, hayret ve istiğrabı muciptir. Bu da red ve inkârı icap eder. Bu dahi dalâletleri intaç eder. Bu ise ıztırabat-ı ruhiye ve teşevvüşat-ı aklıye sebeptir. Bu da ruhları ve akılları firar ettirmekle, Vacibü'l-Vücut'a iltica etmeye mecbur eder. Zira, her müşkülât Onun kudretiyle hall olur ve açılmaz düğümler Onun iradesiyle açılır ve kalpler Onun zikriyle mutmain olur. Bu hakikati şöyle bir muvazene ile izah edeceğim. Şöyle ki:

ahkâm-ı ilâhiye: İlâhî hükümler, Allah'ın hükümleri.
ahval-i siyasiye: siyasete ait hâller, durumlar, işler.
Arabî: Arapçaya ait, Arap dili ile ilgili.
avam-ı nâs: insanların ilmi, irfanı kıt, okuma yazması az, fikren zayıf olanları.
dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fehmetmek: anlamak, kavra-

mak, idrak etmek.
haberdar: haberli, bilgili.
hakikat: gerçek, esas.
hâlî: bir şeyden uzak, müstesna.
hutbe: hatip tarafından camilerde minbere çıkıp yapılan dinî içerikli konuşmalar.
hüküm: dinî kaide, kural.
ıztırabat-ı ruhiye: ruhen çekilen azaplar, sıkıntılar.
icap: gerekme hâlî, gerekli olma.
icmalen: kısaltarak, kısaca,

özetle.
il'em: Arapçada "Bill!" anlamında emir.
iltica: sığınma, güvenme, dayanma.
intaç: netice verme, sonuçlandırma.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda içten iktidar, güç.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
istiğrap: şaşırma, hayret et-

me.

ittihaz: kullanma.

kisve-i Arabiye: Arap dili elbisesi, Arapça libası.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

lisan-ı Arap: Arap dili.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

makam: büyük yer, mevki.

malûm: bilinen, bilinir olan.

maruf: herkesçe bilinen.

meccur: zorunlu olma, zorunda kalma.

meziyet: bir şeyi başkalarından ayrıran vasıf, üstünlük ve değerlik vasfı.

mucip: icap eden, gerektiren.

mutmain: gönülu hoş, içi rahat, emin, şüphesi olmayan, zihnini bir şeye yatırıp rahatlamış.

muvazene: mukayese, karşılaştırma; ölçü, denge.

mürekkebat: mürekkep seyler, bileşikler, karışımlar.

müsellemaat-ı diniye: dinin sapa-sağlam oturmuş herkesçe kabul edilmiş ve edilmesi gereken ka-ideleri, esasları.

müşkülât: müşküller, güçlükler, zorluklar.

nefis: kendi, şahıs.

red: kabul etmeme.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

satvet: şiddetli tesir eden, ezici kuvvet, güç.

sual: soru.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şehamet: zekâ ve akıllılıkla beraber olan cesaret, yiğitlik.

şeytanî: şeytana ait, şeytana has, şeytanla ilgili.

tafsilen: tafsilli bir şekilde, uzun uzadıya, ayrıntılı olarak.

tebliğ: dinî bir emrin kullara bildirilmesi.

teşevvüşat-ı aklıye: aklın bulanıklığı, dağınıklığı ve karmaşıklığı.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahdet: birlik ve teklik.

vecih: cihet, yön.

vücub-i vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

zaruriyat: dinin inanılması zorunlu olan ve İslâmın esasını teşkil eden hususlar.

zerrat: zerreler, atomlar.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

zulmet: karanlık.

Mevcudatın faili, yani eşyayı vücuda getiren, ya vacip ve vahittir veyahut da mümkün ve kesirdir. Fail, vacip ve vahit olduğu takdirde, ne külfet var, ne de garabet var; olsa bile, vehmî olur. Esbaba isnat edildiği takdirde, külfet ve garabet vehmîlikten çıkar, kat'î ve hakikî bir şekilde tahakkuk eder. Çünkü, kusur ve zaafiyetten hâlî olmayan esbab-ı kesîreden hiçbir sebep, bir müsebbebi omzuna kaldıramaz. Ve bir şeyin icadında gayr-i mütenahi esbabın iştiraki lâzımdır. Meselâ, bal arısı her şeyle alâkadar olduğundan, eğer icadı esbaba isnat edilirse, semavat ve arzın iştirakleri lâzımdır.

Maahaza, kesretin vahitten sudûru, vahidin kesretten sudûru kadar zahmet değildir, daha kolaydır. Meselâ, bir kumandanın efrad-ı kesîreye verdiği intizam ve yaptırdığı işleri o efrad-ı kesîre kendi başlarına büyük bir müşkülâtta sonra yapabilirler.

Maahaza, icadın esbaba isnadında lâyüad külfet, garabet olmakla beraber, pek çok muhalâta zemin teşkil ediyor:

1. Her bir zerrede Vacibü'l-Vücut'un sıfatlarının farzı lâzımdır.
2. Ulûhiyette gayr-i mütenahi şeriklerin iştiraki lâzım gelir.
3. Her bir zerrenin hem hâkim, hem mahkûm olması lâzım gelir-kubbeli binalarda birbirine dayanmakla düşmekten kurtulan taşlar gibi.

alâkadar: ilgili, ilişki.

arz: yer, dünya.

efrad-ı kesîre: çok kişiler.

esbab-ı kesîre: pek çok sebepler.

esbap: sebepler, vasıtalar.

fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.

garabet: anormallik, tuhaflık.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

hakiki: gerçek.

hâkim: hükmeden.

hâlî: bir şeyden uzak, müstesna.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

iştirak: katılma, ortak olma.

kasir: çok, çok olan.

kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

kesret: çokluk.

kumandan: komutan.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

külfet: zahmet, sıkıntı.

lâyüad: sayısız, pek çok.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

mahkûm: kendine hükmolunan, hükümlü.

meselâ: örneğin.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

muhalât: muhaller, olması mümkün olmayanlar.

mümkün: mümkün, olabilir olanlar, yaratılanlar.

müsebbep: sebep olarak ortaya konulmuş olan, sebep olunarak meydana getirilen.

müşkülât: müşküller, güçlükler, zorluklar.

semavat: semalar, gökler.

sıfat: vasıf, nitelik.

sudûr: sâdir olma, meydana

çıkma, çıkma, olma.

şerik: ortak.

tahakkuk: gerçekleşme, kesinleşme.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan

Allah.

vahit: zorunlu.

vahit: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olan.

vehmî: vehimle ilgili, aslında var olmadığı hâlde varmış gibi görülen her hangi bir şeye ait.

zaafiyet: zayıflık.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

zemin: temel dayanak.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

4. Şuur, irade ve kudret gibi sıfatların her zerrede bulunması lâzım gelir. Çünkü, hüsn-i sanat bu sıfatları iktiza eder.

Şu hakikati izah için birkaç misal söyleyeceğiz.

Birincisi: Şems, şeffaflıyet sırrına binaen, şişelerin zerrelinde, arzın denizlerinde, semanın seyyarelerinde müsavat üzerine tecelli eder.

İkincisi: Mukabele sırrına binaen, merkezdeki bir lâmbanın daireyi teşkil eden aynalara nispet-i in'ikâsı birdir.

Üçüncüsü: Nurdan veya nuranî bir şeyden tenevvür etmek ve ziya almak hususunda, bir ile bin, birdir; nuranînin iktizası öyledir.

Dördüncüsü: Muvazene sırrına binaen, hassas bir terazinin iki kefesinde iki ceviz veyahut iki güneş bulunsa, hangi kefesine bir şey ilâve edilirse, o aşağı iner, ötekisi havaya kalkar.

Beşincisi: Büyük bir sefine ile gayet küçük bir sefineyi sevk ve tahrik hususunda fark yoktur—kaptan, ister bir çocuk olsun, ister büyük olsun. Çünkü, intizam vardır.

Altıncısı: Hayvan-ı natık gibi bir mahiyet-i mücerrede-nin, küçük ve büyük efradına nispeti birdir.

Hülâsa: Kalil ile kesîr, küçük ile büyük arasında, bir şey-i vahide isnatlarında, tefavüt olmadığı, imkân daire-sinde olduğu şu misaller ile tavazzuh etti.

arz: yer, dünya.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
efrat: fertler.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek, esas.
hassas: incelikli, en ufak ölçüleri sağlıklı ve kesin olarak veren.
hayvan-ı natık: düşünüp konuşan hayvan; insan.
hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.
hüsn-i sanat: sanat güzelliği.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
iktiza: lâzım gelme, gerekme.
imkân: mümkün olma, olabirlik.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
izah: açıklama, ayırtılma ile

anlatma.
kalil: az.
kefe: terazi gözlemlerinden her biri, terazi gözü.
kesîr: çok, çok olan.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
mahiyet-i mücerrede: .
misal: örnek.
mukabele: karşılama, karşı gelme.
muavazene: denge, ölçü.
müsavat: müsavilik, eşitlik, her bakımdan aynı derecede olma.

nispet: oran, ölçü.
nispet-i in'ikâs: yansıma oranı, aksetme oranı.
nur: aydınlık, parıltı, ışıık.
nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.
sefine: gemi.
sema: gökyüzü, gök.
sevk: önüne katıp sürme, yöneltme.
seyyare: gezegen.
sıfat: vasıf, nitelik.
sır: gizli hakikat.
şeffaflıyet: şeffaflık, şeffaf olma hâli, saydamlık.
şems: güneş.
şey-i vahit: bir şey, tek şey.
şuur: bilinç.
tahrik: hareket ettirme, harekete geçirme.
tavazzuh: açıklanma, aydınlanma, açıklığa kavuşma, açık hale gelme.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tefavüt: uygunsuzluk, iki şeyin birbirinden farklı olması.
tenevvür: nurlanma, parlaması, aydınlanma.
teşkil: oluşturma, şekillendirme.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
ziya: ışık, aydınlık, nur.

adem-i tefavüt: farklı olmayış, farksızlık, benzerlik.

arz: yer, dünya.

bilhassa: özellikle.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

Dest-i Kudret: Allah'ın ezeli gücünün eli.

elhâsıl: hâsıl, netice itibarıyla, kısaca.

esbap: sebepler, vasıtalar.

evamir-i tekviniye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.

havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.

hayatî: hayata ait, hayatla alakalı.

hükmünde: değerinde, yerinde. **icat:** vücuda getirme, yoktan var etme.

ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

itaat: boyun eğme, uyma, alınan emre göre hareket etme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı-sonu olmayan sonsuz ilâhî kudret, kuvvet.

külfet: zahmet, sıkıntı.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.

malûm: bilinen, bilinen olan.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

meçhul: bilinmeyen, hakkında bilgi olmayan.

mu'cizat: mu'cizeler, Allah tarafından verilir, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri büyük harika işler.

muvazene: denge, ölçü.

mübâşeret: bir işe başlama, girişme, tutuşma, bulaşma, temas.

müşavat: müşavilik, eşitlik, her bakımdan aynı derecede olma.

mütesavi: birbirine müsavi olan,

Binaenaleyh, eşyada bulunan intizam, muvazene, evamir-i tekviniyeye karşı imtisal, itaat, kudret-i ezeliyenin nuraniyeti, eşyanın iç yüzünün şeffaflığı gibi sırlardan dolayı, bir sinekle arzın ihyası, bir ağaç ile semavatın icadı, bir zerre ile güneşin yaratılışı, Vacibü'l-Vücut'a nispetle, mütesavidir. Evet, müşavat ve adem-i tefavütü gözle görünür. Bak: Mahiyeti meçhul, mu'cizatıyla malûm olan kudret-i ezeliyenin bilhassa semerat ve sebze-lerdeki nakışları, sanatları esbaba havale edilirse, esbap, altında ezilecektir.

Elhâsıl, hayatî, vücudî, nuranî şeylerin icadında Üç Nokta var:

Birinci Nokta: Kudretin umur-i hasise ile zahiren mübâşeretî görünmemek için, perde olmak üzere esbap vazedilmiştir.

İkinci Nokta: Hayat, vücut ve nurun, dışları gibi, içleri de şeffaf olduğundan, kesif perdeler hükmünde olan esbap vazedilmemiştir. Yalnız, pek ince, nazik perdeleri andıran vesait varsa da, altında Dest-i Kudret görünür.

Üçüncü Nokta: Kudret-i ezeliyenin tesirinde, tasniin-de külfet yoktur.

Evet, bir incir çekirdeğinden koca bir incir ağacını ve ince bir sap ile koca bir kavunu bağlayıp çıkaran kudrete hiçbir şey ağır gelmez. Şöyle mu'cizatıyla malûm olan Kudret Sahibi'nin vücudu, zuhuru, kâinatın vücudundan, zuhurundan daha zahirdir. Çünkü, her bir masnu kendi

eşit olan.

nakış: işleme, süsleme.

nazik: narin, ince.

nispet: kıyaslama; oran, ölçü.

nokta: yön, cihet.

nur: aydınlık, parlaklık, ışıltı.

nurani: nurlu, ışıltılı, parlak, münevver.

nuraniyet: nurluluk, parlaklık, aydınlık.

semavat: semalar, gökler.

semerat: semereler, meyveler.

sır: gizli hakikat, bir şeyin dik-

kat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.

şeffaf: saydam.

şeffaflık: şeffaflık, şeffaf olma hâli, saydamlık.

tasni: sanatlı kılma, uygun yapma, düzenleme.

tesir: etki.

umur-ı hasise: ufak ve değersiz işler.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan

Allah.

vazetme: koyma, konulma.

vesait: vasıtalar.

vücudî: varlıkla ilgili, varlığa dair.

vücut: var olma, varlık.

zahir: açık, belli, meydanda.

zahiren: görünüşte.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zuhur: görünme, meydana çıkma.

nefsine birkaç vecihle aynen delâlet eder, fakat Sâniine hem aynen, hem aklen çok vecihlerle delâletleri vardır. Ve hangi bir masnuun vücudu esbaptan istenilirse, bütün esbap toplanıp birbirine yardımları olsa bile, o masnuun benzerini yapamazlar.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın akıl ve fikir meydanı öyle bir vüs'attedir ki, ihataşı mümkün değildir; ve o kadar dardır ki, içneye mahal olamaz. Evet, bazen zerre içinde dönüyor, katre içerisinde yüzüyor, bir noktada hapsoluyor. Bazen de âlemi bir karpuz gibi eline alır ve kâinatı misafireten getirir akıl odasında misafir eder. Bazen de o kadar haddini tecavüz eder, yükseğe çıkar ki, Vacibü'l-Vücut'u görmeye çalışır. Bazen de küçülür, zerreye benzer. Bazen de semavat kadar büyür. Bazen de bir katreye girer. Bazen de fitrat ve hilkatı içine alır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakkın insana verdiği nimetler, ister afakî olsun, ister enfüsî olsun, bazı şerait altında insana gelip vusul buluyor. Meselâ, ziya, hava, gıda, savt ve seda gibi nimetlerden insanın istifade edebilmesi, ancak göz, kulak, ağız, burun gibi vesaitin açılmasıyla olur. Bu vesait, Allah'ın halk ve icadıyla olur. İnsanın eli, kesb ve ihtiyarında yalnız o vesaiti açmaktır.

Binaenaleyh, o nimetleri yolda bulmuş gibi, sahihsiz, hesapsız olduğunu zannetmesin. Ancak Mün'im-i Hakikî'nin kastiyla gelir; insan da ihtiyarıyla alır. Sonra,

afakî: dışa dönük.

aklen: akıl ile, akıl yolu ile, akıl gereğince.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

enfüsî: nefiste meydana gelen, nefse ait, şahsî.

esbap: sebepler, vasıtalar.

fitrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.

had: sınır.

halk: yaratma, yoktan var etme.

hilkat: yaratılma, yaratılış.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ihata: kuşatma, içine alma.

ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!

istifade: faydalanma, yararlanma.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kasıt: bir işi bile bile, isteyerek yapma.

katre: damla.

kesb: kazanma.

mahal: yer.

masnu: sanatta yapılmış esya, varlık.

meselâ: örneğin.

misafireten: misafir olarak.

Mün'im-i Hakikî: nimetin, sebeplerin arkasındaki gerçek

sahibi, yedirip içiren ve rızıklandırmanın tâ kendisi olan Allah.

nefis: kendi, şahıs.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

savt: ses, seda.

seda: ses.

semavat: semalar, gökler.

şerait: şartlar.

tecavüz: sınırını aşma.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vecih: cihet, yön.

vesait: vasıtalar.

vusul: ulaşma, erişme, yetişme.

vüs'at: genişlik.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

ziya: ılık, aydınlık, nur.

ihtiyaca göre, in'am edenin iradesiyle, bedeninde intişar eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Herhangi bir şeyin sonu ve ahiri intizam ve güzellikçe evvelinden aşağı olmadığı gibi, zahiri ve sureti de sanat ve hikmetçe bâtınından güzel değildir. Öyle ise, eşyanın iç yüzlerini ve nihayetlerini sahipsiz zannedip, tesadüfle-re havale etme. Çiçekle, çiçekten çıkan semeredeki eser-i sanat ve hikmet; çekirdekle, çekirdekten çıkan filizin eser-i sanat ve nakşından aşağı değildir. Binaenaleyh, Sâni-i Zülcelâl, hem *Evvel*'dir, hem *Ahir*; hem *Zahir*'dir, hem *Bâtın*.

وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ¹

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'an'ın i'cazı tahrifine bir seddir. Evet, madem Kur'an mu'cizedir; beşer onun taklidini yapamaz. Ayetleri başka kelâmlar ile tebdil edilmekle, tahrif ve tağyiri mümkün değildir. Çünkü, müfessir, müellif, mütercim muharref üslûplarını, kisvelerini âyâtın kisvesiyle iltibas ettiremezler. Ayetlerde i'caz damgası vardır. O damganın altında olmayan kelâmlar, ayet addedilemez. Öyle ise, i'caz tahrif ve tağyiri kabul etmez.

1. O her şeyi hakkıyla işiten, her şeyi hakkıyla bilendir. (Bakara Suresi: 137.)

addetmek: saymak, öyle kabul etmek.

Ahir: her şeyden sonra da var olan, varlıkların sonrasına da hâkim olan Allah.

ahir: son.

âyât: Kur'an ayetleri.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

Bâtın: bütün varlıkların içini yaratan ve dâhiline hükmeden Allah.

bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.

beşer: insan, insanlık.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

eser-i sanat: sanat eseri, sanat değeri olan eser.

Evvel: her şeyden önce var olan ve yaratıkların önceki hâllerine de hükmeden Allah.

evvel: önce.

filiz: ağaç ve çiçek fidanı, taze sürgün.

havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

i'caz: mu'cizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iltibas: karıştırmak.

in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.

intişar: yayılma, dağılma, neşrolunma.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yap-pıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

kelâm: söz, lâfız.

kısve: elbise, kılık.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

madem: ...-den dolayı, böyle ise.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

muharref: tahrif edilmiş, değişti-

rilmiş, asıl manasından uzaklaştırılmış.

müellif: eser telif eden, yazar.

müfessir: Kur'an-ı Kerim'in metnini tefsir, şerh ve izah eden İslâm âlimi.

mütercim: tercüme eden, bir dilden başka bir dile çeviren, tercüman, çevirmen.

nakış: işleme, süsleme.

nihayet: son.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

semere: meyve, yemiş.

set: engel, mâni.

suret: biçim, görünüş.

tağyir: başkalaştırma, değiştirme.

tahrif: bir metni ilâve ve çıkarmalarla, farklı manaya gelecek şekle sokma.

tebdil: değiştirme, dönüştür-

me.

tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.

üslûp: bir eserin şekil ve ifade yönü.

Zahir: bütün varlıkların dış yüzünü yaratan ve dışına da hükmeden" manasında Allah'ın ismi.

zahir: dış yüz, görünüş.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'ân-ı Kerîm, nimetleri, ayetleri, delilleri tatad ederken, ¹ **فَبَآيَ الْآءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانَ** ayet-i celîlesi tekrarlarla zikredilmekte olduğundan, şöyle bir delâlet vardır ki:

Cin ve insin en çok isyanlarını, en şedit tuğyanlarını, en azîm küfranlarını tevhit eden şöyle bir vaziyetleridir ki, nimet içinde in'amı görmüyorlar. İn'amı görmediklerinden Mün'im-i Hakikî'den gaflet ederler. Mün'im'den gafletleri saikasıyla, o nimetleri esbaba veya tesadüfe isnat ederek, Allah'tan o nimetlerin geldiğini tekzip ediyorlar.

Binaenaleyh, her bir nimetin bidayetinde, mü'min olan kimse besmeleyi okusun. Ve o nimetin Allah'tan olduğunu kastetmekle, kendisi ancak Allah'ın ismiyle, Allah'ın hesabına aldığını bilerek, Allah'a minnet ve şükranla mukabelede bulunsun.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsan kalben ve fikren hakaik-ı İlâhiyeye bakıp düşündüğü zaman, bilhassa namaz ve ibadet esnasında, gerek şeytan tarafından, gerek nefsi tarafından pek fena, pis ve çirkin vesveseler, hatıralar, sinekler gibi, kalbe, akla hücum ederler. Bu gibi hevaî, vehmî ve çirkin şeylerin def'iyle uğraşan adam, o vesveselere mağlûp olur. Ancak onları mağlûp edip kaçırmak çaresi, müdafaayı terk edip onlarla uğraşmamaktır. Evet, arılarla uğraşıldıkça,

kardeşim, bil ki!
in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.
ins: insan, beşer, âdemoğlu.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
isyan: baskaldırma, itaatsizlik, emre karşı gelme.
kalben: kalp ile, kalpten.
Kur'ân-ı Kerîm: Kur'ân; Hz. Muhammed'e vahiyyle indirilen en son lâhî kitap.
küfran: iyilik bilmeme, görülen iyiliği unutmama, nankörlük.
mağlûp: yenilme, kendisine galip gelinmiş.
minnet: bir iyilik karşısında yük altında kalma, kendini manevî olarak borçlu hissetme.
mukabele: karşılık verme, karşılama.
müdafaâ: savunma, koruma.
mü'min: iman eden, inanan.
Mün'im: nimet veren, ikram eden, Allah.
Mün'im-i Hakikî: nimetin, sebeplerin arkasındaki gerçek sahibi, yediriş içiren ve rızıklandırmanın tâ kendisi olan Allah.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
saika: sevk eden, sürükleyen, sebep olan.
şedit: şiddetli.
şükran: iyiliğe karşı gösterilen iyi tavır, gönül borcu, minnettarlık.
tadat: sayma.
tekzip: yalanlama, yalan olduğunu söyleme.
tesadûf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.
tevlit: doğurma, sebep olma.
tuğyan: azma, azgınlık, hiddetlenme.
vaziyet: durum.
vehmî: vehimle ilgili, aslında var olmadığı hâlde varmış gibi görülen her hangi bir şeye ait.
vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsî düşünce.
zikredilmek: anılmak, söylenmek.

1. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz? (Rahman Suresi: 21.)

ayet: Allah'ın varlığına delâlet eden şey.
ayet-i celîle: azîm ve yüce manaları ihtiva eden ayet.
azîm: büyük.
besmele: Bismillâhirrahmanirrahim (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla) cümlesinin adı.
bidayet: başlangıç.
bilhassa: özellikle.
binaenaleyh: bundan dolayı,

bunun üzerine.
cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.
def: mâni olma, kovma, ortadan kaldırma.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fikren: fikir ile, düşünerik, zihnen.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hakaik-ı İlâhiye: Allah'a ait olan gerçekler.
hevaî: nefse düşkün, ciddi şeylere karşı ilgisiz.
hücum: saldırma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz

onlar hücumlarını arttırlar. Onlara karışılmadığı takdirde, insanı terk eder, giderler. Hem de o gibi vesveselerin ne hakaik-ı İlâhiyeye ve ne de senin kalbine bir mazarratı yoktur. Evet, pis bir menzilin deliklerinden semanın güneş ve yıldızlarına, Cennetin gül ve çiçeklerine bakılırsa, o deliklerdeki pislik ne bakana ve ne de bakılana bu-
laşmaz ve fena bir tesir etmez. (HAŞİYE)

İ'lem eyyühe's-Said!

Nedir bu gurur ve nedir bu gaflet? Nedir bu haşmet, nedir bu istiğna, nedir bu azamet? Elindeki ihtiyar, bir kıl kadardır; ve iktidarın bir zerre kadardır. Ve hayatın sön-
dü, ancak bir şule kaldı. Ömrün geçti, şuurun söndü, bir lem'a kaldı. Şöhretin gitti, ancak bir an kaldı. Zamanın geçti, kabirden başka mekânın var mı? Bîçare aczine ve fakrına bir had var mı? Emellerin nihayetsizdir, ecelin ya-
kındır. Evet böyle acz ve fakrınla, iktidar ve ihtiyardan hâlî bir insanın ne olacak hâlî? Hazain-i rahmet sahibi Hâlık-ı Rahmanirrahîm'e, böyle bir acz ile itimat etmek lâzımdır. Odur herkese nokta-i istinat, Odur her zayıfa cihet-i istimdat.

HAŞİYE: O çirkin sözler senin kalbinin sözleri değil. Çünkü, senin kal-
bin ondan müteessir ve müteessiftir. Belki kalbe yakın olan lümme-i şey-
taniden geliyor. Meselâ, sen namazda Kâbe karşısında huzur-i İlâhiyede
âyât-ı tefekkürde olduğun bir hâlde, şu tedai-yi efkâr, seni tutup en uzak
malâyanıyat-ı rezileye sevk eder. Meselâ, âyinen içindeki yılanın timsali
ısırmaz, ateşin misali yakmaz ve necasetin görünmesi âyineyi telvis et-
mez.

acz: zayıflık, güçsüzlük.
âli: yüce, yüksek, ulu.
âyât-ı tefekkür:
âyine: ayna.
azamet: büyüklük.
bîçare: çaresiz, zavallı.
cihet-i istimdat:
ecel: her canlının Allah tarafından
takdir edilen ölüm vakti.
emel: şiddet arzu, ümit.
fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaç-
lık.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik,
Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzula-
rına dalmak.
gurur: kibir, kendi yüksek ve de-
ğerli tutarak böbürlenme.
had: sınır.
hakaik-ı İlâhiye: Allah'a ait olan
gerçekler.
Hâlık-ı Rahmanirrahim: sonsuz
merhamet ve şefkat sahibi olan
yaratıcı; Allah.
haşîye: dipnot.
haşmet: ihtişam, heybet, büyük-
lük.
hazain-i rahmet: rahmet hazine-
leri, Allah'ın şefkat ve merhamet
hazineleri.
huzur-i İlâhiye: Allah'ın huzuru.
hücum: saldırma.
ihtiyar: irade, tercih; kendi istek
ve arzularına göre hareket etme.
iktidar: güç yetme, bir işi gerçek-
leştirmek için gereken kuvvet.
i'lem eyyühe's-Said: ey Said, bil
kil
istiğna: ihtiyaçsızlık, gerek duy-
mazlık.
itimat: dayanma, güvenme.
lem'a: parıltı.

lümme-i şeytanî: şeytanın
vesvesesi, şeytanın verdiği
kuruntu.
malâyanıyat-ı rezile: kötü
şeyler, çirkin şeyler, fena
huylardan kaynaklanan fay-
dasız işler.
mazarrat: zararlar, ziyanlar,
zarar vermeler.
menzil: ev, oda, yer.
meselâ: örneğin.
misal: örnek.
müteessif: teessüf eden,
eseflenen, kederlenen, mah-
zun, kederli.

müteessir: teessüre kapılan,
hüzünlü, kederli, mahzun.
necaset: pislik, murdarlık.
nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.
nokta-i istinat: dayanak
noktası, güvenme ve itimat
noktası.
sema: gökyüzü, gök.
sevk: yöneltme, gönderme.
şöhret: herkesçe bilinme, ta-
nınma durumu, ün.
sule: alev, ateş.
suur: bilinç.

takdirde: durumda, duru-
munda.
tedai-yi efkâr: bir fikrin baş-
ka bir fikri çağrıştırması, fikir
çağrışımı.
telvis: buluşturma, kirletme,
pisletme.
tesir: etki.
timsal: örnek, numune.
vesvese: şüphe, kuruntu, kal-
be gelen asılsız kötü ve sinsi
düşünce.
zerre: en küçük parça, mole-
kül, atom.

Münacat

هَذِهِ الْمُنَاجَاتُ تَخَطَّرَتْ فِي الْقَلْبِ هَكَذَا بِالْبَيَانِ الْفَارِسِيِّ

يَا رَبِّ بَشْشْ جِهَتِ نَظَرِ مِيكَرْدَمْ دَرْدِ خُودِ رَا دَرْمَانِ نَمِي دِيدَمْ
دَرِ رَاسْتِ ○ مِي دِيدَمْ كِه: دِي رُوزِ مَزَارِ پَدَرِ مَنَسْتِ ○ وَدَرِ
چَپِ دِيدَمْ كِه: فَرْدَا قَبْرِ مَنَسْتِ ○ وَايَمِرُوزِ: تَابُوتِ جِسْمِ پُرِ
اضْطِرَابِ مَنَسْتِ ○ بَرِ سَرِ عُمُرِ جَنَازَهْ مِنْ اَيِسْتَادَهْ اَسْتِ ○
دَرِ قَدَمْ: اَبِ خَاكِ خَلَقْتِ مَنْ وَخَاكِسْتَرِ عِظَامِ مَنَسْتِ ○ چُونِ
دَرِ پَسِ مِيكَرْمِ بَيْنِ اَيْنِ دُنْيَا بِي بُنْيَادِ هِيچِ دَرِ هِيچَسْتِ ○
وَدَرِ پِيشِ اَنْدَازَهْ نَظَرِ مِيكَنَمْ دَرِ قَبْرِ كُشَادَهْ اَسْتِ ○ وَرَاهِ اَبَدِ
بَدُورِ دَرِ اَزِ بَدِيدَارِ سَتِ ○ مَرَا جُزِ جُزْ اَخْتِيَارِي چيزِي نِيَسْتِ
دَرِ دَسْتِ ○ كِه اَوْ جُزْ هَمْ عَا جُزْ هَمْ كُوتَاَهْ وَهَمْ كَمْ عِيَا رَسْتِ ○

HAŞİYE: Bu Farisî münacat, kısalığına rağmen çok uzun hakikatleri ihtiva etmektedir. Ankara'da otuz beş sene evvel tabedildiği vakit, Afgan sefiri Sultan Ahmed çok beğenmiş ve Afgan şahına bir adet bu münacattan hediye göndermiştir. Türkçe tercümesi *İhtiyarlar Risalesi*'nde ve "On Yedinci Söz"de olduğundan, tercüme edilmedi.

evvel: önce. **tırlamak.**

Farisî: İran dili, Farsça, Acemce.

hakikat: gerçek, esas.

haşîye: dipnot.

ihtiva: içine alma, kapsama.

münacat: Allah'a dua ve yalvarma maksadıyla yazılan şiir.

sefir: elçi.

şah: padişah, sultan, hükümdar.

tab: kitap basma.

tahattur: hatıra gelmek, ha-

نَه دَر مَاضِي مَجَالِ حُلُولِ نَه دَر مُسْتَقْبَلِ مَدَارِ نُقُودِ اَسْت ۝ مَيَدَانِ
 اَو اَيْنِ زَمَانِ حَالِ وَيَكْ اِنْ سَيِّا لَسْت ۝ بَا اَيْنِ هَمَّه فَقْرَهَا وَضَعْفَهَا
 قَلَمِ قُدْرَتِ تُو اَشْكَارَه نُو شْتَه اَسْت ۝ دَر فِطْرَتِ مَا مَيِلِ اَبَدِ وَاَمَلِ
 سَرْمَدِ، بَلَكِه هَر چِه هَسْت، هَسْت ۝ دَائِرَه اَحْتِيَا جِ مَانَدِ،
 دَائِرَه مَدِ نَظَرِ بَزْرَكِي دَارَسْت ۝ خِيَالِ كُدَامِ رَسَدِ اَحْتِيَا جِ نِيَزِ
 رَسَدِ دَر دَسْتِ ۝ هَر چِه نِيَسْت دَر اَحْتِيَا جِ هَسْت ۝ دَائِرَه
 اِقْتِدَارِ هَمِچُو، دَائِرَه دَسْتِ كُوتَاهِ كُوتَاهَسْت ۝ پَسِ فَقْرِ
 وَحَاجَاتِ مَا بَقْدَرِ جِهَانَسْت ۝ وَسَرْمَايَه مَاهَمِ چُو جُزْءِ
 لَا يَتَجَزَّى اَسْت ۝ اَيْنِ جُزْءِ كُدَامِ وَاَيْنِ كَائِنَاتِ حَاجَاتِ كُدَامِ
 اَسْت ۝ پَسِ دَر رَاهِ تُو اَز اَيْنِ جُزْءِ نِيَزِ نَا زِ مِي كُذْشْتَنِ چَارَه
 مَن اَسْت ۝ تَا عِنَايَتِ تُو دَسْتَكِيرِ مَن شُودِ رَحْمَتِ بِي نِهَايَتِ تُو
 پَنَاهِ مَن اَسْت ۝ اَن كَسِ كِه بَحْرِ بِي نِهَايَتِ رَحْمَتِ يَافْتِ اَسْت
 ۝ تَكِيَه نَه كُنَدِ بَرِ اَيْنِ جُزْءِ اَخْتِيَارِي كِه يَكِ قَطْرَه سَرَابَسْت ۝
 اَيَوَاهِ اَيْنِ زَنَدِ كَانِي هَم چُو خَابَسْت ۝ وِينِ عُمَرِ بِي بُنْيَادِ هَم
 چُو بَادَسْت ۝ اِنْسَانِ بَزْوَالِ دُنْيَا بَقْنَا اَسْت ۝ اَمَالِ بِي بَقَا اَلَامِ
 بَقَا اَسْت ۝ بِيَا اَيِ نَفْسِ نَافِرِ جَامِ وُجُودِ فَا نِي خُودِ رَا فِدَا كُنِ

خَالِقِ خُود رَا كِه اَيْنِ هَسْتِي وَدِيعَه هَسْت ۝ وَمُلْكِ اُو وَ اُو
دَادَه فَنَاكُنْ تَا بَقَايَا بَدَ اَز اَنْ سَرِي كِه؛ نَفِي نَفِي اِثْبَاتِ اسْت ۝
خُدَايِ پُر كَرَمِ خُود مُلْكِ خُود رَا مِي خَرَدَ اَز تُو بَهَايِ بِي
كَرَانِ دَادَه بَرَايِ تُونِگَاه دَارِسْت ۝

1339 TARİHİNDE MECLİS-İ MEBUSANA HİTABEN YAZDIĞIM BİR HUTBENİN SURETİDİR ^(*)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

Ey mücahidin-i İslâm, ey ehl-i hallüakd!

Bu fakirin bir meselede on sözünü, birkaç nasihatini dinlemenizi rica ediyorum.

Evvelâ: Şu muzafferiyetteki harikulâde nimet-i İlâhiye bir şükran ister ki, devam etsin, ziyade olsun. Yoksa, nimet şükürü görmezse gider. Madem ki Kur'ân'ı, Allah'ın tevfiğiyle düşmanın hücumundan kurtardınız, Kur'ân'ın en sarîh ve en kat'î emri olan salât gibi feraizi imtisal etmeniz lâzımdır; tâ onun feyzi, böyle harika suretinde üstünüzde tevali ve devam etsin.

Saniyen: Âlem-i İslâmı mesrur ettiniz, muhabbet ve teveccühünü kazandınız. Lâkin, o teveccüh ve muhabbetin idamesi, şeair-i İslâmiyeyi iltizamla olur. Zira Müslümanlar, İslâmiyet hesabına sizi severler.

Salisen: Bu âlemde, evliyaullah hükmünde olan gazi ve şühedalara kumandanlık ettiniz. Kur'ân'ın evamir-i kat'iyesine imtisal etmekle, öteki âlemde de o nuranî

^(*) Bu kısım müellifin kendi Türkçesidir.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Şüphesiz namaz, mü'minlerin üzerine belli vakitler için farz olarak yazılmıştır. (Nisâ Suresi: 103.)

âlem: dünya.

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.

ehl-i hallüakd: zor meseleleri ve işleri halledip sonuca bağlayanlar.

evamir-i kat'îye: kesin emirler.

evliyaullah: Allah'ın velî kulları, Allah dostları, Allah'ın salih kulları.

evvelâ: birinci olarak, her şeyden önce, ilk olarak.

feraiz: farzlar.

feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.

harika: olağanüstü.

harikulâde: olağanüstü.

hitaben: hitap ederek, söyleyerek.

hutbe: konuşma, söylev.

hücum: saldırma.

hükmünde: değerinde, yerinde.

idame: devam ettirme, sürdürme.

iltizam: birinin tarafını tutma, taraftarlık.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

kumandan: komutan.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

Meclis-i Mebusan: Büyük Millet Meclisi; milletvekillerinin oluşturduğu topluluk.

mesele: önemli konu.

mesrur: sevinçli, memnun, şen, sürürlü.

muhabbet: sevgi, sevmek.

muzafferiyet: muzafferlik, üstünlük, düşmana üstün gelme, galibiyet.

mücahidin-i İslâm: İslâm mücahitleri, İslâmiyet için cihad edenler.

müellif: eser telif eden, yazar.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

nimet-i İlâhiye: Allah'ın nimeti, lütufu, ihsanı.

nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.

salât: namaz.

Salisen: üçüncü olarak.

saniyen: ikinci olarak.

sarih: açık, âşikar.

suret: biçim, şekil, tarz.

şeair-i İslâmiye: İslâma ait işaretler, İslâma sembol olmuş iş ve ibadetler.

şüheda: şehitler.

şükran: teşekkür etme, iyilik bilme.

tevali: uzayıp gitme, devam etme.

teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.

tevfiik: Allah'ın yardımı, başarı kılması.

ziyade: Artma, çoğalma.

güruha refik olmaya çalışmak, sizin gibi himmetlilerin şe'nidir. Yoksa, burada kumandan iken, orada bir neferden istimdad-ı nur etmeye muhtar kalacaksınız. Bu dünya-i deniye şan ve şerefiyle öyle bir meta değil ki, sizin gibi insanları işba etsin, tatmin etsin ve maksud-i bizzat olsun.

Rabian: Bu millet-i İslâmın cemaatleri, çendan bir cemaat namazsız kalsa, fasık da olsa, yine başlarındakini mütedeyyin görmek ister. Hatta umum Şarkta umum memurlara dair en evvel sordukları sual bu imiş. “Acaba namaz kılıyor mu?” derler. Namaz kılsa, mutlak emniyet ederler, kılmazsa, ne kadar muktedir olsa, nazarlarının da müttehemdir.

Bir zaman, Beytüşşebap aşairinde isyan vardı. Ben gittim, sordum:

“Sebep nedir?”

Dediler ki:

“Kaymakamımız namaz kılmıyordu, rakı içiyordu. Öyle dinsizlere nasıl itaat edeceğiz?”

Bu sözü söyleyenler de namazsız, hem de eşkıya idiler.

Hamisen: Enbiyanın ekseri Şarkta ve hükemanın ağlebi Garpta gelmesi kader-i ezelinin bir remzidir ki, Şarkı ayağa kaldıracak din ve kalptir, akıl ve felsefe değil. Şarkı intibaha getirdiniz, fıtratına muvafık bir cereyan veriniz; yoksa, sa'yiniz ya hebaen gider veya muvakkat, sathî kalır.

ağleb: çoğunlukla, ekseriyetle.
aşair: aşiretler, kabileler, oymaklar.
cemaat: topluluk.
cereyan: fikir, sanat, siyaset hareketi.
çendan: gerçi, her ne kadar.
dair: alâkalı, ilgili.
dünya-i deniye: adı, alçak dünya.
ekser: pek çok.
emniyet: inanma, güvenme.
enbiya: nebîler, peygamberler.

ler.
eşkıya: yol kesici, isyankâr.
evvel: önce.
fasık: sapkın, günah işleyen, fesatçı.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
fıtrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.
Garp: batı; Avrupa, Batı ülkeleri.
güruh: cemaat, topluluk, kışım.

hamisen: beşinci olarak, beşincisi, beşinci derece.
hebaen: boşu boşuna.
himmet: çalışma, çabalama, gayret gösterme, emek sarf etme.
hükema: filozoflar.
intibah: uyanıklık.
istimdad-ı nur: nur isteme, aydınlık dileme.
isyan: her hangi bir amaçla devlete ait kuvvetlere veya hükümete karşı gelme.
işba: doyurma.

itaat: söz dinleme, boyun eğme, emre uygun hareket etme.
kader-i ezelî: olmuş ve olacakların yer aldığı ilâhî ilim; her şeyin kaydedildiği ezeli program.
kumandan: komutan.
maksud-i bizzat: kendi maksadı, şahsî gaye, şahsî amaç.
meta: mal, servet; geçici dünya zevki.
millet-i İslâm: İslâm milleti, Müslümanlar.
muktedir: iktidarlî, gücü yeten.
mutlak: kesin.
muvafilek: uygun, münasip.
muvakkat: geçici.
muhtar: çaresiz kalmış, yapmak zorunda kalmış.
mütedeyyin: dinin emirlerini eksiksiz yerine getiren, dindar, dine bağlı.
müttehem: itham olunan, suçlanan.
nazar: bakış, bakış açısı.
nefer: asker, er.
rabian: dördüncü olarak.
refik: arkadaş, yoldaş, yol arkadaşı.
remiz: işaret, gizli ve kapalı bir surette ifade etme.
sathî: yüzeysel, derine inmeyen, üstün körü.
sa'y: iş, çalışma, çabalama.
sual: soru.
şan: şöhrat, ün.
Şark: doğu; Doğu Ülkeleri.
şe'n: iş, durum, özellik, yapı.
şeref: manevî büyüklük, yücelik, onur.
tatmin: doyma, doyunluk.
umum: bütün.

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.

âlem-i küfür: küfür dünyası.

a'mal: ameller, işler.

azm ü sebat: sağlam ve kesin karar.

cemaat: bir imama uyup namaz kılan Müslümanlar topluluğu.

cereyan-ı bid'at-kârâne: dinin aslında olmayan, sonradan konulan âdetleri dine sokuşturmaya çalışarak, dine zarar verme hareketi.

dâhil: iç, içerisi.

dâhilî: içe ait, içe dönük, iç ile ilgili.

desatir: düsturlar, kaideler.

dinen: din bakımından, diyanet noktasından, dince.

felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.

fırak-ı dâlle-i İslâmiye: Müslümanlar arasından çıkan sapkın fırkalar gruplar.

Frenk: Avrupalı, Fransız.

fünun: fenler.

galebe: galip gelme, üstünlük.

hariç: dış memleket, yaşanılan ülkenin dışındaki ülke.

harika: olağanüstü.

hasım: muhalif, karşı taraf, düşman.

hürmet: riayet, ihtiram, saygı.

ihmalkârâne: ihmal ederek, dikkatsizce, önemsemeyerek.

inkılâpvari: inkılâba benzer değişim, inkılâp gibi.

inkıyat: boyun eğme, bağlanma, teslim olma.

intibah: uyanıklık.

istifade: faydalanma, yararlanma.

kemmiye-i kalile-i muzır: zararlı azınlık grup.

lâkaydâne: lâkayt bir şekilde, kayıtsızca, ilgisizlikle.

lâkayt: kayıtsız, ilgisiz.

lâubaliyâne: lâubali bir şekilde; alâkasız, saygısız ve dikkatsiz bir şekilde.

mahkûm: hüküm giymiş, hükümlü; mecbur, çaresiz.

maslahat-ı İslâmiye: İslâmın yararına olan, Müslümanların güvenliği ve kurtuluşuna ait.

medeniyet-i habise: pis, çirkin, kötü medeniyet.

medeniyet-i Kur'ân: Kur'ân medeniyeti.

Sadisen: Hasmımız ve İslâmiyet düşmanı olan Frenkler, dindeki lâkaytlığınızdan pek fazla istifade ettiler ve ediyorlar. Hatta diyebilirim ki, hasmınız kadar İslâma zarar veren, dinde ihmalinizden istifade eden insanlardır. Maslahat-ı İslâmiye ve selâmet-i millet namına, bu ihmali a'male tebdil etmeniz gerektir. Görülmüyor mu ki, İttihatçılar o kadar harika azm ü sebat ve fedakârlıklarıyla, hatta İslâmın şu intibahına da bir sebep oldukları hâlde, bir derece dinde lâubalilik tavrını gösterdikleri için, dâhildeki millettten nefret ve tezyif gördüler. Hariçteki İslâmlar, dindeki ihmallerini görmedikleri için, hürmeti verdiler.

Sabian: Âlem-i küfür, bütün vesaitiyle, medeniyetiyle, felsefesiyle, fünunuyla, misyonerleriyle âlem-i İslâma hücum eden ve maddeten uzun zamandan beri galebe ettiği hâlde, âlem-i İslâma dinen galebe edemedi. Ve dâhilî bütün fırak-ı dâlle-i İslâmiye de birer kemmiye-i kalile-i muzır suretinde mahkûm kaldığı ve İslâmiyet meta-netini ve salâbetini sünnet ve cemaatle muhafaza eylediği bir zamanda, lâubaliyâne, Avrupa medeniyet-i habise kısmından süzülen bir cereyan-ı bid'at-kârâne, sinesinde yer tutamaz. Demek, âlem-i İslâm içinde mühim ve inkılâpvari bir iş görmek, İslâmiyetin desatirine inkıyat ile olabilir, başka olamaz, hem olmamış; olmuş ise de çabuk ölüp, sönmüş.

Saminen: Zaaf-ı dine sebep olan Avrupa medeniyet-i sefihânesi yırtılmaya yüz tuttuğu bir zamanda ve medeniyet-i Kur'ân'ın zuhura yakın geldiği bir anda, lâkaydâne ve ihmalkârâne müspet bir iş görülmez. Menfice,

medeniyet-i sefihâne: sefih hâldeki medeniyet, sefahate düşkün medeniyet.

menfi: olumsuz, müspet olmayan.

metanet: metin olma, dayanıklılık, sağlamlık.

misyoner: kendini bir fikrin yayılmasına adanmış.

muhafaza: koruma.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

müspet: olumlu, yapılması memnuniyet veren.

nam: ad.

sabian: yedinci, yedinci olarak.

sadisen: altıncı olarak.

salâbet: Metanet, manevî kuvvet, dayanma, sebat.

saminen: sekizinci olarak, sekizinci derecede.

selâmet-i millet: milletin selâmeti, milletin kurtuluşu, esenliği.

sine: yürek, kalp, gönül.

suret: biçim, tarz, görünüş.

sünnet: Hz. Muhammed'in

(a.s.m.) Kur'an dışında, Müslümanlara örnek olan mübarek söz, fiil ve emirleri, kabulleri veya takrirleri.

tebdil: değiştirme, dönüştürme.

tezyif: zayıflaştırma, çürütme.

vesait: vasıtalar.

zaaf-ı din: dini inanç ve yaşayış noksanlığı, zayıflığı.

zuhur: görünme, belli olma, ortaya çıkma.

tahripkârâne iş ise; bu kadar rahnelere maruz kalan İslâm, zaten muhtaç değildir.

Tasian: Sizin bu İstiklâl Harbindeki muzafferiyetinizi ve âlî hizmetinizi takdir eden ve sizi canüdülden seven, cumhur-i mü'minîndir ve bilhassa tabaka-i avamdır ki, sağlam Müslümanlardır; sizi ciddî sever ve sizi tutar ve size minnettardır ve fedakârlığınızı takdir ederler. Ve intibaha gelmiş en cesim ve müthiş bir kuvveti size takdim ederler. Siz dahi, evamir-i Kur'âniyeyi imtisal ile onlara ittisal ve istinat etmeniz maslahat-ı İslâm namına zarurîdir. Yoksa İslâmiyetten tecerrüt eden bedbaht, milliyetsiz, Avrupa meftunu Frenk mukallitleri avam-ı Müslimîne tercih etmek, maslahat-ı İslâma münafi olduğundan, âlem-i İslâm nazarını başka tarafa çevirecek ve başkasından istimdat edecek.

Aşiren: Bir yolda dokuz ihtimal-i helâket, tek bir ihtimal-i necat varsa, hayatından vazgeçmiş mecnun bir cesur lâzım ki, o yola sülûk etsin. Şimdi, yirmi dört saatten bir saati işgal eden farz namaz gibi zaruriyat-ı diniyede yüzde doksan dokuz ihtimal-i necat var. Yalnız gaflet ve tembellik haysiyetiyle, bir ihtimal zarar-ı dünyevî olabilir. Hâlbuki, feraizin terkinde doksan dokuz ihtimal-i zarar var. Yalnız gaflet ve dalâlete istinat, tek bir ihtimal-i necat olabilir. Acaba dine ve dünyaya zarar olan ihmal ve feraizin terkine ne bahane bulunabilir? Hamiyet nasıl müsaade eder?

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.
âli: yüce, yüksek, ulu.
aşiren: onuncu olarak, onuncu derecede.
avam-ı Müslimin: Müslümanların avam tabakası, Müslümanların avam olanları.
bahane: yalandan özür, asıl sebebi gizlemek için ileri sürülen uydurma sebep.
bedbaht: bahtsız, tâlî'siz, zavallı.
bilhassa: özellikle.

canüdüil: içten gelerek, gönülden.
cesim: iri, büyük, kocaman.
ciddi: gerçek olarak, hakikaten.
cumhur-i mü'minin: mü'minlerin umumu, Allah'a iman edenler.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılmak, azmak.
evamir-i Kur'âniye: Kur'an'ın emirleri.
fedakâr: kendini veya şahsî menfaatlerini hiçe sayan, fe-

da eden.
feraz: farzlar.
Frenk: Avrupalı, Fransız.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hamiyet: insanda bulunan din, millet, bayrak, vatan gibi mukaddes değerler ile kendi aile ve yakınlarını koruma duygusu ve gayreti.
haysiyet: itibar, kıymet, değer.
ihmal: boşlama, önemseme-

me.
ihhtimal: olabilirlik.
ihhtimal-i helâket: yok olma ihtimali, yıkılma, zarar görme ihtimali.
ihhtimal-i necat: kurtuluş ihtimali, kurtulma ihtimali.
ihhtimal-i zarar: zarar ihtimali.
imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.
intibah: uyanıklık.
İstiklâl Harbi: Kurtuluş Savaşı.
istimdat: medet dileme, imdat isteme, yardıma çağırma.
istinat: dayanma, güvenme; delil olarak kabul etme.
işgal: meşgul etme; tutma.
ittisal: bitişme, birleşme.
maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.
maslahat-ı İslâmiye: İslâmın yararına olan, Müslümanların güvenliği ve kurtuluşuna ait.
mecnun: çılgın, deli.
meftun: tutkun, müptelâ, aşırı bağlanmış.
minnettar: bir iyiliğe karşı teşekkür duygusu içinde olan.
mukallit: taklitçi, taklit eden, başkasına özenerek onun gibi olmaya çalışan.
muzafferiyet: muzafferlik, üstünlük, düşmana üstün gelme, galibiyet.
münafi: zıt, aykırı.
müsaade: izin.
müthiş: dehşet veren, ürktüren, dehşetli, korkunç.
nam: ad.
nazar: bakış, dikkat.
rahne: zarar, ziyan; gedik, yara.
sülûk: bir yola girme, bir yol tutma.
tabaka-i avam: avam tabakası, halktan ilmi irfanı kıt olanların tabakası, halk.
tahripkârâne: yıkıcı şekilde.
takdim: arz etme, sunma.
takdir: kıymet verme, beğenme.
tasian: dokuzuncu olarak, dokuzuncu derece, dokuzuncusu.
tecerrüt: soyunma, soyutlanma, uzak olma.
zarar-ı dünyevî: dünyaya ait maddî zarar.
zaruri: zorunlu.
zaruriyat-ı diniye: dince yapılması mecburî olan işler.

an'ane-i müstemirre: sürüp giden, devam edegelen, yerleşmiş gelenekler.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

bahusus: özellikle, en çok, hele.

bilmecburiye: mecburiyetle, zorunlu olarak.

bizzat: kendisi, şahsen.

cemaat: topluluk, aralarında çeşitli bağlar bulunan insanlar topluluğu.

ciddi: gerçek olarak, hakikaten.

cihet: yön.

delâil: deliller, bürhanlar, ispat vasıtaları.

deruhte: üstüne alma, yüklenme, kendini vazifeli bilme.

ef'al: fiiller, işler.

fena: kötü.

fert: birey.

fitrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.

güruh-i mücahidin: mücahitler, din için gayret gösterenler topluluğu.

hacât-ı diniye: dinî ihtiyaçlar.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hakiki: gerçek.

halife-i şahsi: bireysel olan halife; bir bireyin halife oluşu.

hukuk-i ibad: kulların hukuku, insan hukuku.

hukukullah: Allah'ın hukuku.

idame: devam ettirme, sürdürme.

ihbarat: ihbarlar, bildirmeler, haber vermeler.

ihtiyacat-ı ruhiye: ruhun ihtiyaçları.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

inkılâb-ı azim: büyük inkılâp, büyük ve köklü değişiklik.

inşikak-ı asâ: ihtilâf, ikilik; birliğin bozulması; asayişin bozulması.

istinat: dayanma.

kusur: eksiklik, özür, suç, kaba-hat.

lâakal: en azından, hiç olmazsa.

lehviyat-ı medeniye: medeniye-tin ortaya çıkardığı gayri mesru, boş oyun ve eğlenceler.

mana-i hilâfet: hilâfetin manası, halifeliğin mahiyeti, halifeliğin özelliği.

mana-i saltanat: saltanatın manası, hükümdarlığın anlamı, sultanlığın mahiyeti.

Meclis-i Âli: Büyük Millet Meclisi; Yüce Meclis.

metin: sağlam ve dayanıklı.

muktedir: iktidarlı, gücü yeten.

müstakim: doğru.

ruh: hayat ve canlılık veren şey.

safsata-i nefis: nefsin safsatası,

Bahusus, bu güruh-i mücahidin ve bu yüksek meclisin ef'alı taklit edilir. Kusurlarını millet ya taklit veya tenkit edecek; ikisi de zarardır. Demek, onlarda hukukullah, hukuk-i ibadî da tazammun ediyor. Sırr-ı tevatür ve icmaî tazammun eden hadsiz ihbaratı ve delâilî dinlemeyen ve safsata-i nefis ve vesvese-i şeytandan gelen bir vehmi kabul eden adamlarla hakikî ve ciddî iş görülmez.

Şu inkılâb-ı azîmin temel taşları sağlam gerek. Şu Meclis-i Âlinin şahsiyet-i maneviyesi, sahip olduğu kuvvet cihetiyle, mana-i saltanatı deruhte etmiştir. Eğer, şer-air-i İslâmiyeyi bizzat imtisal etmek ve ettirmekle mana-i hilâfeti dahi vekâleten deruhte etmezse, hayat için dört şeye muhtaç, fakat an'ane-i müstemirre ile günde lâakal beş defa dine muhtaç olan şu fitratı bozulmayan ve lehviyat-ı medeniye ile ihtiyacat-ı ruhiyesini unutmayan bu milletin hacat-ı diniyesini Meclis tatmin etmezse, bilmecburiye, mana-i hilâfeti tamamen kabul ettiğiniz isme ve lâfza verecek. O manayı idame etmek için, kuvveti dahi verecek. Hâlbuki, Meclis elinde bulunmayan ve Meclis tarıkıyla olmayan böyle bir kuvvet, inşikak-ı asâya sebebiyet verecektir. İnşikak-ı asâ ise, ¹ **وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا**

ayetine zıttır. Zaman cemaat zamanıdır. Cemaatin ruhu olan şahs-ı manevî daha metindir. Ve tenfiz-i ahkâm-ı şer'îye daha ziyade muktedir. Halife-i şahsî, ancak ona istinat ile vezâifi deruhte edebilir. Cemaatin ruhu olan şahs-ı manevî eğer müstakim olsa, ziyade parlak ve kâmil olur; eğer fena olsa, pek çok fena olur. Ferdin

1. Allah'ın dinine ve Kur'an'a hep birlikte sınırsız sarılın. (Âl-i İmran Suresi: 103.)

nefsin yalan ve uydurmaları.

sebebiyet: sebep olma.

sırr-ı tevatür ve icma: çok insanların birleşmeleri ve bildirmeleri esası.

şahs-ı manevî: manevî şahıs, belli bir kişi olmayıp bir cemaatten meydana gelen manevî şahıs.

şahsiyet-i maneviye: manevî şahsiyet, manevî kişilik.

şer-air-i İslâmiye: İslâma ait işaretler, İslâma sembol olmuş iş ve ibadetler.

tarik: yol.

tatmin: doyurma, ihtiyacı karşılama.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tenfiz-i ahkâm-ı şer'îye: dinî hükümlerin yerine getirilmesi.

tenkit: eleştirme.

vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.

vekâleten: vekâlet yoluyla, birisine vekil olarak, başkası adına.

vesvese-i şeytan: şeytanın vesvesesi, şeytanın verdiği vesvese.

vezâif: vazifeler, işler.

ziyade: fazla, fazlasıyla.

iyiliği de, fenalığı da mahduttur, cemaatin ise gayr-i mahduttur. Harice karşı kazandığınız iyiliği dâhildeki fenalıkla bozmayınız. Bilirsiniz ki, ebedî düşmanlarınız ve zıtlarınız ve hasımlarınız İslâmın şeairini tahrip ediyorlar. Öyle ise, zarurî vazifeniz, şeairi ihya ve muhafaza etmektir. Yoksa, şuursuz olarak şuurlu düşmana yardımdır. Şeairde tehavün, zaaf-ı milliyeti gösterir. Zaaf ise, düşmanı tevkif etmez, teşci eder.

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ¹ نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ²

1. Allah bize yeter; O ne güzel vekildir. (Âl-i İmran Suresi: 173.)

2. O ne güzel dost ve O ne güzel yardımcıdır. (Enfal Suresi: 40.)

cemaat: topluluk, aralarında çeşitli bağlar bulunan insanlar topluluğu.

ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

gayr-i mahdut: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.

hasım: düşman, rakip.

ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.

mahdut: sınırlı, belirli.

muhafaza: koruma.

şeair: dinin alâmetleri, işaretleri.

şuur: bir şeyin inceliklerini iyice idrak etme, anlayış.

şuursuz: idraksiz, bilgisiz.

tahrip: harap etme, yıkma, bozma.

tehavün: önem vermeme, ehemmiyet göstermeme, aldırış etmeme.

teşci: cesaret verme, cesaretlendirme.

tevkif: durdurma, durdurulma.

vazife: görev.

zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.

zaaf-ı milliyet: millî duygunun zayıflığı, güçsüzlüğü.

zarurî: zorunlu.

İ'lem Eyyühe'l-Aziz!

(Ey aziz kardeşim, bil ki!)

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hakaik-ı imaniyeyi ispat için irad edilen bürhan ve delilleri tetkik ederken, “Şu kocaman neticeyi bu zayıf, nahif delil intaç edemez” diye tenkidatta bulunma. Zira zaafiyetiyle ittiham ettiğin o delilin sağında ve solunda bulunan takviye kuvvetleri ve kıt’aları pek çoktur.

Evet, İslâmiyetin sıdkına delâlet eden şahitlerden, şehitlerden, bürhanlardan, delillerden, emarelerden her birisi, o müdafaa meydanında arkadaşını himaye etmekle, sıhhat raporunu imzalayarak sağlam olduğunu tasdik eder. O da, onun ilim ve haberine ehl-i vukuf olur. Çünkü, hakaik-ı imaniyede hedef sübuttur, nefiy değildir. Sabit olan bir şeyi gösterenlerin biri, bin gibidir. Zira, sübutta gösterenlerin gösterme tarzları birbirine uygun ve muvafık olduğundan, her birisi ötekileri tezkiye ve tasdik etmiş olur. Nefiy cihetinde nefyedenlerin şahadetlerinde tevafuk yoktur, nefiylerine mütehalif esbap gösterirler. Bunun için, şahadetleri birbirinin sıhhatine delil olamaz; çünkü, tevafuk yok.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bazen bir şeye şiddetli muhabbet o şeyin inkârına sebep olur. Ve keza, şiddet-i havf ve gayet azamet ve aklın ihtasızlığı da inkâra sebep olur.

azamet: büyüklük.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cihet: yön.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
ehl-i vukuf: bir mesele hakkında bilgi ve yetki sahibi olanlar.
emare: alâmet, belirti, nişan.
esbap: sebepler, vasıtalar.
gayet: son derece.
hakaik-ı imaniye: imana ait hakikatlar, imanî gerçekler.
himaye: koruma, muhafaza etme.
ihata: kuşatma, içine alma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilim: bilme, bilgi.
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
intaç: neticelendirme, sonuçlandırma.
irad: getirme, söyleme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
ittiham: suç altında bulunma, töhmetli olma.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıt'a: askerî birlik, müfreze.
muhabbet: sevgi, sevmeye.

muvafık: uygun, uyar, münasip.
müdafaa: savunma.
mütehalif: birbirine uymayan, değişken.
nahif: zayıf, oluz.
nefiy: inkâr etme, olumsuzlama.
nefiy: olumsuzlama.
sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.
sıdk: doğruluk.
sıhhat: sahilik, doğruluk, gerçeklik.

sübut: sabit olma, ispatlanma.
şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.
sehit: Allah'ın ve yüce dininin adını yüceltme uğrunda canını feda ederek savaşta vurulup ölen Müslüman.
şiddet-i havf: korkunun şiddeti, korkunun fazla olması; aşırı korku.
takviye: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma, teyit ve tasdik etme.

tarz: biçim, şekil.
tasdik: bir şeyin veya kimse- nin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.
tenkidat: tenkitler, eleştiriler.
tetkik: dikkatle araştırma, inceleme.
tevafuk: uyma, uygunluk, birbirine denk gelme.
tezkiye: birini temize çıkarma.
zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, dermansızlık.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hanzalenin çekirdeğinde hanzale ağacı mündemiç ve dâhil olduğu gibi, Cehennemin de küfür ve dalâlet tohumunda müstetir bulunduğunu şuhudî bir yakın ile müşahade ettim.

Ve keza, nasıl ki hurmanın çekirdeği hurma ağacına hamiledir; aynen öyle de, iman habbesinde de Cennetin mevcut olduğunu hads-i kat'î ile gördüm. Çünkü, o çekirdeklerin ağaçlara tahavvül ve inkılâpları garip olmadığı gibi, küfür ve dalâlet manası da tazip edici bir Cehennemi, iman ve hidayet de bir Cenneti intaç edeceğinde istib'at yoktur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Tohum olacak bir habbenin kalbi, yani içi delindiği zaman, elbette sümbüllenip neşvünema bulamaz, ölür gider. Kezalik, *ene* ile tabir edilen *enaniyet*'in kalbi “Allah Allah” zikrinin şua ve hararetiyle yanıp delinirse, büyüyüp gafletle firavunlaşamaz ve Hâlık-ı Semavat ve Arz'a isyan edemez. O zikr-i İlâhî sayesinde *ene* mahvolur.

İşte, Nakşibendîler zikir hususunda ittihaz ettikleri zikr-i hafî sayesinde kalbin fethiyle, *ene* ve *enaniyet* mikrobunu öldürmeye ve şeytanın emirberi olan nefs-i emmarenin başını kırmaya muvaffak olmuşlardır. Kezalik, Kadirîler de zikr-i cehrî sayesinde tabiat tağutlarını tarümar etmişlerdir.

dâhil: girme, içinde olma.
dalâlet: iman ve Islâmiyetten ayrılmak, azmak.
emirber: emir eri.
enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.
ene: ben.
fetih: kuşatma, ele geçirme, zaptetme.
firavun: zâlim, imansız; kibirli, gururlu ve inatçı.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

garip: tuhaf, şaşılacak.
habbe: tane, çekirdek.
hads-i kat'î: uzunca araştırmaya gerek olmadan elde edilen kesin bilgi.
Hâlık-ı Semavat ve Arz: gökleri ve yeri yaratan, yoktan var eden Allah.
hanzale: zakkumî, zakkum ağacı, Ebu Cehil karpuzu, acı hıyar.
hararet: sıcaklık.
hidayet: doğru olan, hak olan.

İ'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!
iman: inanç, itikat.
intaç: netice verme, sonuçlandırma.
istib'at: akıldan uzak görme, yaklaştırmama.
isyan: başkaldırma, itaatsizlik, emre karşı gelme.
istihaz: edinme, alma, kabul etme.
Kadirî: Abdülkadir-i Geylânî hazretlerinin yolunda olan, onun tarikatine mensup olan.

keza: böylece, aynı şekilde.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.

mahv: yok olma, ortadan kalkma, batma.

muvaffak: başarmış, başarılı.

mündemiç: bir şeyin içinde bulunan, saklı olan.

müstetir: içinde saklı bulunan.

müşahade: bir şeyi gözle görme, seyretme.

Nakşibendî: Şeyh Muhammed Bahaüddin Nakşibend tarafından kurulan, gizli zikirle Allah sevgisini kalbe naksetmeyi esas alan bir ehl-i sünnet tarikatı, Nakşibendîlik.

nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.

neşvünema: yayılıp gelişme, büyüyüp gelişme, büyüme, boy atma, yetişme, gelişme.

şua: ışı, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.

şuhudî: görünebilme ile alâkalı, vücut bulmaya dair.

tabiat: yaratılış ve yaşayışa dair konulan kanunlar, esaslar.

tabir: ifade, söz.

tağut: insanları Allah'a karşı isyana sevk eden, isyankâr; her batıl ma'bud, şeytan.

tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.

tarümar: karma karışık, dağınık, perişan.

tazip: azap ceiktirme, eziyet etme, sıkıntı verme.

yakın: kesin bilme, şüpheden sıyrılarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

zikr-i cehrî: yüksek sesle yapılan zikir.

zikr-i hafî: gizli zikir, içten ve kalpten yapılan gizlice zikir, alçak sesle, müridin ancak kendinin duyabileceği sesle yapılan zikir.

zikr-i ilâhî: Allah'ı zikretmek.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Âlemde, her şeyin yüzünde hikmet eserleri görüldüğü gibi, en uzak, en geniş, en ince kesretin tabakaları üstünde de hikmet, ihtimam eserleri görülmektedir. Evet, kesret ve tekessürün müntehası ve neticesi olan insanın sahife-i vechinde, cephesinde, cildinde, ellerinin içlerinde kalem-i kader ile pek çok çizgiler, hatlar, nakışlar, nişanlar yazılmıştır. Malûmdur ki, insanın şu sahifelerinde yazılan o kelimeler, harfler, noktalar, harekeler, ruh-i insanîde bulunan manalara, maneviyatlara delâlet ettikleri gibi, fıtratında kader tarafından yazılan mektuplara da işaretleri vardır.

Arkadaş! İnsanın geçen sahifelerine kaderin yazdığı haşiye, tesadûf ve ittifakın duhulüne bir menfez bırakmamıştır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Şu dünya hayatına muhabbetle müptelâ olan bazı insanlar, o hayatın vücuda gelmesinden maksat ve gaye, yalnız o hayata hizmet ve o hayatın bekası olup, başka bir faydası olmadığını, yani Fâtır-ı Hakîm'in zevi'l-hayatta ve cevher-i insaniyette vedia olarak koyduğu bütün cihazat-ı acibe ve teşhizat-ı harikanın seriü'z-zeval olan şu hayatın hıfzı ile bekası için verildiğini zannediyorlar. Hâlbuki, kaziye öyle olduğu takdirde, kâinattaki gayr-i mütenahi nizamların şahadetleriyle, sath-ı âlemde görünen hikmet, inayet, intizam, adem-i abesiyete olan delil ve

adem-i abesiyet: abes olmayış, lüzumsuz olmayış.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

ceph: karşıdan görünüş.

cevher-i insaniyet: insanlık cevheri, insanlık hasletleri, özellikleri.

cihazat-ı acibe: şaşırtıcı cihazlar, organlar, şaşılaçak aletler, cihazlar.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

duhul: içeri girme, dâhil oluş.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).

fıtrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.

gaye: maksat, hedef.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

haşiye: dipnot.

hikmet: ilahî gaye, gizli sebep, fayda.

ihtimam: dikkat ve özen gösterme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

inayet: yardım, ihsan, lütuf.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

ittifak: rast geliş.

kader: Cenab-ı Hakkın ezeli ilmi ile, kâinata olmuş ve olacak bütün şeylerin varlık ve yokluğunu, geçmiş ve geleceğini bilmesi.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kalem-i kader: kader kalemi, Allah'ın olacak hâdiseleri olmadan önce bilip yazması, takdir etmesi.

kaziye: iddiayı ispat etmek mak-

sadyıla ileri sürülen mesele.

kesret: çokluk.

maksat: kastedilen şey; gaye.

malûm: bilinen, bilinen olan.

maneviyat: mana âlemine ait olanlar, hisse ve inanca ait şeyler.

menfez: delik, aralık.

muhabbet: sevgi, sevmek.

münteha: bir şeyin ulaşabildiği son yer, nihayet.

müptelâ: tutkun, bir şeyi düşkün ve tutulmuş olan.

nakış: işleme, süsleme.

nişan: iz, belirti, alâmet.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

ruh-i insani: insanın ruhu, insanın bizihi kendisi, benliği, ruhu.

sahife-i vecih: insan yüzünün, simasının sayfası.

sath-ı âlem: yeryüzü, dünya yüzü; kâinatın her tarafı.

seri'üz-zeval: çabuk ölen, çabuk yok olan.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

tabaka: derece, kat.

teşhizat-ı harika: olağanüstü donatmalar.

tekessür: çoğalma, kesretli olma.

tesadûf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.

vedia: emanet, saklanılmak ve korunmak üzere bırakılan şey.

zevi'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

bürhanların makuse olarak abesiyete, israfa, intizamsızlığa, adem-i hikmete delil ve bürhan olmaları lâzım gelecektir.

Arkadaş! Şu dünyevî hayatın faydaları pek çoktur. O faydalardan, hayat sahibine tasarruf ve hizmeti nispetinde bir hisse ayrıldıktan sonra, bakî kalan gayeler, semereler Fâtır-ı Hakîm'e racidir.

Evet, insan ve insanın hayatı esma-i İlâhiyenin tecelliyatına bir tarladır ve Cennette rahmet-i İlâhiyenin envainin cilvelerine mazhardır ve hayat-ı uhreviyenin harika ve gayr-i mütenahi semereleri için bir fidanlık veya bir çekirdektir. Demek, insan bir sefine kaptanı gibidir. Sefinenin gayr-i mahdud faydalarından, kaptanın alâka ve hizmeti nispetinde kendisine verilir, bakî kalan kısmı sultana racidir. İnsan da, sefine-i vücuduyla alâkası derecesinde, o vücudun hayattar semeratından hissesini alır; mütebakisi Sultan-ı Ezeliye'ye aittir.

İlem eyyühe'l-aziz!

Dünyanın lezzetleri, zevkleri ve ziynetleri, Hâlik'ımızı, Malik'imizi ve Mevlâ'mızı bilmediğimiz takdirde, Cennet olsa bile, Cehennemdir.

Evet, öyle gördüm ve öyle de zevk ettim. Bilhassa, şefkatin ateşini söndürecek, marifetullahtan başka bir şey var mıdır? Evet, marifetullah olduktan sonra, dünya lezzetlerine iştihâ olmadığı gibi, Cennete bile iştîyak geri kalır.

abesiyet: faydasız, boş, lüzumsuz ve gayesiz oluş.
adem-i hikmet: hikmetsizlik, faydasız ve gayesiz oluş.
alâka: ilgi, ilişki, yakınlık.
bâli: geri kalan.
bilhassa: özellikle.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cilve: tecelli, görüntü.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
dünyevi: dünyaya ait.
enva: çeşitler, türler, neviler.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isim-

leri.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).
gayr-i mahdud: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
harika: olağanüstü.
hayat-ı uhreviye: uhrevî hayat, ahirete ait olan hayat.

hayattar: canlı, yaşayan.

hisse: pay, nasip.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

israf: gereksiz yere harcama, ihtiyaçtan fazlasını harcama, savurganlık.

iştihâ: fazla istek, arzu.

iştîyak: aşırı isteme, çok fazla arzu etme.

makuse: tersine dönmüş, başaşağı olmuş.

Malik: her şeyin gerçek sahibi olan Allah.

marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.

Mevlâ: her şeyin gerçek ve mutlak efendisi olan Allah.

mütebakî: geri kalan kısım.

nispet: oran, ölçü.

raci: geri dönen, geri gelen, dönen.

rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.

sefine: gemi.

sefine-i vücud: insan veya hayvan gövdesi.

semerat: semereler, meyveler.

semere: meyve, güzel netice.

sultan: padişah, hükümdar.

Sultan-ı Ezeliye: ezeli sultan, kudret, kuvvet ve hükümrânlığı zaman ve mekânla sınırlı olmayan Cenab-ı Hak.

şefkat: karşılıksız sevgi besleme, içten ve karşılıksız merhamet.

tasarruf: idare etme, kullanma.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Dünyada cereyan eden ve husule gelen her bir şeyin iki vechi vardır:

• *Biri* ahirete bakar ki, nefsü'l-emirde en sabit, en ağır bu vecihtir.

• *İkincisi* dünyaya, nefsine ve hevaya bakar. Bu vecih, hakaret, hiffet ve zevalden öyle bir mevkidedir ki, kalbin teessürüne, teellümüne, ıztırabına, düşüncelerine bais olacak bir kıymette değildir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanların öyle eblehleri vardır ki, şeffaf bir zerrede şemsin timsalini veya bir çiçeğin renginde şemsin tecellisini görse, şemsin o timsal ve tecellisinden hakikî şemsin bütün levazımâtını hatta âleme merkez olmasını ve seyyarata olan cezbinin talep edip isterler. Maahaza, o zerrede veya o çiçekte gördüğü timsal ve tecellinin bir arızadan dolayı kayboldukları zaman, basar ve basiretinin körlüğü dolayısıyla, hakikî şemsin inkârına zehap ederler.

Ve keza, o eblehler tecelli ile husule gelen vücud-i zıllîyi vücud-i hakikî ve aslıden fark edemezler, birbirleriyle iltibas ederler. Bunun için, bir şeyde şemsin timsalini, gölgesini gördükleri zaman, şemsin hararetini, ziyasını ve sair hususiyatını da istemeye başlarlar.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

bais: sebep olan.

basar: görme.

basiret: kalp gözüyle görme, doğru ve ölçülü görüş.

cereyan: olma, meydana gelme.

cezp: kendine doğru çekme, çekilme.

ebleh: pek akılsız, ahmak, aptal, bön, alık, budala.

hakaret: hakirlik, hor görme, incitme, küçük düşürme.

hakikî: gerçek.

hararet: sıcaklık.

heva: istek, arzu, nefse ait olan şeylere düşkünlük, nefsin zararlı ve günah olan arzuları.

hiffet: temkinsizlik, ciddiyetsizlik, hoppalık.

husul: olma, meydana gelme.

hususiyat: ayırtıcı özellikler.

ıztırab: üzüntü veren bir durumun meydana getirdiği kuvvetli acı, aşın elem, azap, sıkıntı.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iltibas: birbirine benzeyen şeyleri şaşırp karıştırma, birisini öteki

zannetme.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

keza: böylece, aynı şekilde.

kıymet: değer.

levazımât: lüzumlu maddeler, ihtiyaç maddeleri.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

mevki: yer, makam.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nefsü'l-emir: işin hakikati, aslı.

aslı.

sabit: durağan, değişmeyen.

sair: diğer, başka, öteki.

seyyarat: gezegenler.

şeffaf: saydam.

sems: güneş.

talep: isteme, dileme.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

teellüm: elemleme, tasalanma, dertlenme, üzüntü duyma.

teessür: kederlenme, üzülmeye, acı duyma.

timsal: örnek, numune.

vech: cihet, yön.

vücud-i hakikî: gerçek vücut.

vücud-i zıllî: gölgemsi varlık; yansıma ile elde edilen varlık.

zehap: bir fikre veya zanna kapılma.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zeval: aşağı düşme, alçalma, iyi hâlden kötü hale düşme, düşkünlük.

ziya: ışık, aydınlık, nur.

Ve keza, o eblehler, sinek, böcek ve sair küçük ve hasis şeylere bakarken, onlarda pek yüksek bir eser-i sanat ve hikmet görmekle derler: “Sâni bunlara pek fazla ehemmiyet vermiştir. Bir sineğin ne kıymeti olabilir ki, bu kadar masraflara, külfetlere mahal olsun?”

Arkadaş! Bu gibi eblehleri ikna ve işkâllerini def için dört şeyin bilinmesi lâzımdır:

Birincisi: Cenab-ı Hakkın rububiyetinin kemaliyle alâkadar olan her şey Onu tavsif eder; fakat, o şeyin, rububiyetine mazhar olduğu münasebetiyle, kemalinin de mahall-i tecellisi olur. Fakat, o kemal ile muttasıf olamaz.

İkincisi: Her şeyden Cenab-ı Hakkın nuruna bir kapı açılır. Bu kapılardan birisinin kapanması, gayr-i mütenahi sair kapıların da kapanmasını istilzam etmez. Fakat, hepsinin bir miftah ile açılması mümkündür.

Üçüncüsü: İlm-i muhitten in’ikâs eden kader, her şeyde esma-i nuriyeden bir hisse tersim etmiştir.

Dördüncüsü:

1 **أَمَّا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ**
2 **مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَعْثُبُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ**

Bu ayetlerin sarahatine göre, her şeyin vücudu “Kün!” emriyle bağlı olduğu gibi, bütün eşyanın icat ve sonradan ihyaları bir nefis-i vahidenin icat ve ihyası gibidir. Demek, icat Cenab-ı Hakka isnat edilirse, bu kadar rahat ve

delillerle kabul ettirme, inandırma.

ilm-i muhit: her şeyi ihata edici, kuşatıcı ilim.

in’ikâs: aksetme, yansıma.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

istilzam: gerektirme.

ışkâl: müşküllük, güçlük, zorluk.

kader: Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

keza: böylece, aynı şekilde.

kıymet: değer.

külfet: zahmet, sıkıntı.

kün: Arapça “Ol!” emri.

mahal: yer.

mahall-i tecelli: tecelli, görünme yeri.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer, nail olma, sereflenme.

miftah: açan alet, anahtar.

muttasıf: vasıflandırılan, sıfatlanan.

münasebet: ilgi, ilişki, bağ.

nefs-i vahide: tek şey, bir nesne.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

sair: diğer, başka, öteki.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sarahat: sarıhlık, açıklık, belirlilik.

tavsif: vasıflandırma, mahiyetini ortaya koyma, niteleme.

tersim: resmini çizme, resmini yapma.

1. Bir şeyin olmasını murat ettiği zaman, Onun işi sadece “Ol!” demektir, o da olur. (Yâsin Suresi: 82.)

2. Sizin yaratılmanız da, diriltilmeniz de, tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir. (Lokman Suresi: 28.)

alâkadar: ilgili, ilişkili.

ayet: Kur’an’ın her bir cümlesi.

def: mâni olma, kovma, ortadan kaldırma.

ebleh: pek akılsız, ahmak, aptal, bön, alık, budala.

ehemmiyet: önem, değer,

kıymet.

eser-i sanat ve hikmet: sanatlı bir şekilde yapılan hikmetli eser.

eser-i sanat: sanat eseri, sanat değeri olan eser.

esma-i nuriye: parlak isimler.

gayr-i mütenahi: sonsuz, so-

nu olmayan, nihayetsiz.

hâsis: ufak, değersiz.

hisse: pay, nasip.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.

ikna: bir fikri, düşünceyi aklı

Ahir: her şeyden sonra da var olan, varlıkların sonrasına da hâkim olan Allah.

ahval: hâller, durumlar.

amma: ama, lakin, ancak.

Arş: ilâhî isimlerin her şeyi ile tam olarak tecelli ettiği en yüksek makam.

Bâtın: her şeyin iç yüzünü ve mahiyetini en iyi bilen ve yaratan Allah.

bidayet: başlangıç.

dâhil: girmek, içinde olma.

daire-i imkân: imkân âlemi, kâinat ve varlıklar âleminin oluşturduğu daire.

daire-i mümkünat: kâinat âlemi, imkân âlemi, yaratılanların tamamının teşkil ettiği âlem.

daire-i ulûhiyet: ilâhîlik dairesi, Allah'ın yaratışı, varlığı devam ettirışı, sevk ve idare edilişi ile ilgili hususlar.

daire-i vücûp: değişim ve başkalaşmanın olmadığı, varlığı tercihe bağlı olmayan ve mümkünat âleminin ötesindeki âlem, daire.

durub-i emsal: meşhur sözler, darbimeseller, ata sözleri.

ebleh: pek akılsız, ahmak, aptal, bön, alık, budala.

esbap: sebepler, vasıtalar.

Evvel: her şeyden önce var olan ve yaratıkların önceki hâllerine de hükmeden Allah.

fevkinde: üstünde.

hakaik-ı mücerrede: maddî vücut ve bedeni bulunmayan gerçekler.

halita: birkaç şeyin karışmasından meydana gelen, karma.

hüküm: verilen karar.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ism-i Ahir: her şeyden sonra da var olan, varlıkların sonrasına da hâkim olan anlamında Cenab-ı Hakkın bir ismi.

ism-i Bâtın: her şeyin iç yüzünü ve mahiyetini en iyi bilen ve yaratan Allah'ın Bâtın ismi.

ism-i Evvel: her şeyden önce var olan ve yaratıklarının önceki hâllerine de hükmeden anlamında Cenab-ı Hakkın bir ismi.

ism-i Zahir: Esma-i Hüsnadan Cenab-ı Hakkın varlığının eserleriyle ve delilleriyle aşikâr ve görünür olduğunu ifade eden ismi.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

itibarla: bakımdan, dolayı, yüzden.

itibarıyla: yüzden, dolayısıyla, bakımından.

kolay olur, amma esbaba veya eşyanın kendilerine isnat edildiği zaman, bütün ukalânın ve eblehlerin hükümlerinden neş'et eden muhalâtı kabul etmeleri lâzım gelir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'an-ı Mu'cizülbeyan, hakikatleri durub-i emsal ile beyan ediyor. Çünkü, daire-i ulûhiyete ait hakaik-ı mücerrede, daire-i mümkünatta ancak misallerle temessül ve tavazzuh eder. Mümkün ve miskin olan insan da, daire-i imkânda, misallere bakarak fevkinde bulunan daire-i vücubun şuuratını, ahvalini düşünür.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Her şeyin, içine melekût, dışına da mülk denir. Bu itibarla, insan ile kalp birbirine hem zarf, hem mazruf olur. İnsan, mülk cihetiyle kalbe zarf olur, melekût cihetiyle de mazruf olur.

Bu kaide Arş ile kevn hakkında da tatbik edilir. Şöyle ki:

Arş; *Zahir*, *Bâtın*, *Evvel*, *Ahir* isimlerinin halita ve karışığıdır. Bu halitada dâhil olan ism-i *Zahir* itibarıyla Arş mülk, kevn melekût olur; ism-i *Bâtın* itibarıyla Arş melekût, kevn mülk olur. Demek, Arşa ism-i *Zahir* nazarıyla bakılırsa, kendisi zarf, kevn de mazruf olur; ism-i *Bâtın* gözüyle bakılırsa, kendisi mazruf, kevn zarf olur. Ve keza, ism-i *Evvel* itibarıyla ¹ **وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ** ayetinin işaret ettiği kevnin bidayetini içine alıyor; ve ism-i *Ahir*

1. Onun Arşı su üzerindeydi. (Hud Suresi: 7.)

kaide: kural, esas, düstur.

kevn: ilâhî isimlerin tecelli ettiği madde ve yaratıklar âlemi.

Kur'an-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan aciz bırakan Kur'an.

mazruf: zarflandırılmış, zarfa konmuş; kalıplı, kılıflı.

melekût: bir şeyin iç yüzü, hakikati, aslı.

misal: örnek.

miskin: uyuşuk, tembel, hareketsiz, zavallı.

muhalât: muhaller, olması mümkün olmayanlar.

mülk: her şeyin dışı, görünüşü.

ne'set: meydana gelme, oluşma, çıkma.

şuunat: şuunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

tatbik: uydurma, uygulama.

tavazzuh: açıklanma, aydınlanma, açıklığa kavuşma, açık hale gelme.

temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.

ukalâ: akıllılık iddia eden, akıllılık taslayan, bilgi iddiasında olan.

Zahir: bütün varlıkların dış yüzünü yaratan ve dışına da hükmeden Allah.

zarf: kap, kılıf, mahfaza.

itibarıyla, ¹ **سَقَفُ الْجَنَّةِ عَرْشُ الرَّحْمَنِ** hadis-i şerifinin ima ettiği kevnin nihayetini içine alıyor. Demek, Arş öyle bir halitadır ki, şu dört isimden aldığı hisseler ile kevn ve vücudun sağını, solunu üstünü ve altını ihata etmiş olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Acz, nidanın madenidir; ihtiyaç duanın menbaıdır.

Feyâ Rabbî, yâ Hâlikî, yâ Malikî! Seni çağırmakta hüccetim hacetimdir. Sana yaptığım dualarda iddetim fâkatimdir, vesilem fıkdan-ı hile ve fakrımdır, hazinem aczimdir, re'sü'l-malım emellerimdir, şefiim Habibin Aley-hissalâtü Vesselâm ve rahmetindir. Affeyle, mağfiret eyle ve merhamet eyle, yâ Allah, yâ Rahman, yâ Rahîm! Âmin.

1. Cennetin tavanı Rahman'ın arşıdır. (Buharî, Tevhid: 22; Tirmizî, Cennet: 4.)

acz: zayıflık, güçsüzlük.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selam onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

âmin: Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!" anlamında duanın sonunda söylenir.

Arş: İlâhî isimlerin her şeyi ile tam olarak tecelli ettiği en yüksek makam.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

emel: şiddet arzu, ümit.

fâkat: yoksulluk, fakirlik, muhtaçlık.

fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

fıkdan-ı hile: hilesizlik.

habip: sevilen, sevgili.

hacet: ihtiyaç.

hadis-i şerif: Peygamberimizden aktarılan sözlerin genel

adi.

halita: birkaç şeyin karışmasından meydana gelen, karma.

hazine: zengin ve değerli kaynak.

hisse: pay, nasip.

hüccet: delil.

iddet: bekleme, müddet.

ihata: kuşatma, içine alma.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz

kardeşim, bil ki!

ima: dolaylı, üstü kapalı ifade etme.

itibarıyla: yüzünden, dolayısıyla, bakımından.

kevn: İlâhî isimlerin tecelli ettiği madde ve yaratıklar âlemi.

maden: asıl, esas, kaynak.

mağfiret: Allah'ın, kullarının günahlarını bağışlaması, örtmesi, affetmesi; İlâhî merhamet, gufran.

menba: kaynak.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

nida: ses, seslenme, çağırma.

nihayet: son.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

re'sü'l-mal: ana para, sermaye.

şefi: suçluların bağışlanması için Allah'a yalvaran, şefaathçi.

vesile: aracı, vasıta.

yâ Hâlikî: Ey beni ve her şeyi en güzel şekilde yaratan Allah'ım.

yâ Malikî: Ey bana ve her şeye sahip ve efendi olan Allah'ım.

yâ Rabbî: ey her şeyi en güzel şekilde terbiye ve idare eden Rabbim.

yâ Rahîm: Ey yarattıklarına çokça merhamet eden Allah'ı.

yâ Rahman: ey yarattıkların dünyada ve ahirette çokça şefkat ve merhamet eden.

Zeylül-Hubab

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹

Öyle bir Allah'a hamd, medih ve senalar ederiz ki, şu âlem-i kebir Onun icadıdır ve insan denilen şu küçük âlem de Onun ibdadıdır. Biri inşası, diğeri binasıdır; biri sanatı, diğeri sıbgasıdır; biri nakışı, diğeri ziyetidir; biri rahmeti, diğeri nimetidir; biri kudreti, diğeri hikmetidir; biri azameti, diğeri rububiyetidir; biri mahlûku, diğeri masnuudur; biri mülkü, diğeri memlûküdür; biri mescidi, diğeri abdidir.

Evet, bütün bu şeyler eczasıyla beraber Allah'ın mülkü ve malı olduğu, i'cazvari sikke ve mühürleriyle sabittir.

اَللّٰهُمَّ يَا قَيُّوْمَ الْاَرْضِ وَالسَّمَاءِ اَنَا نَشْهَدُكَ وَجَمِيعَ مَصْنُوْعَاتِكَ
وَجَمِيعَ خَلْقِكَ بِاَنَّكَ اَنْتَ اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيْكَ لَكَ
وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنَتُوْبُ اِلَيْكَ وَنَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُوْلُكَ
اَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِيْنَ ۞ اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ كَمَا يَنْسَبُ
حُرْمَتُهُ وَكَمَا يَلِيْقُ بِرَحْمَتِكَ وَعَلَى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِيْنَ ۞²

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Her kim kendisini Allah'a mal ederse, bütün eşya onun lehinde olur; ve kim Allah'a mal olmasa, bütün

abd: kul.

âlem: varlık sınıflarından her biri.

âlem-i kebir: büyük âlem, kâinat.

azamet: büyüklük.

bina: var olan unsurları kullanarak yeni bir şey yapma.

ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.

hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

i'cazvari: mu'cize gibi; insanın güç yetiremeyeceği şekilde, olağanüstü gibi.

ibda: yoktan eşsiz ve benzersiz yaratma.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!

inşa: yoktan var edilen eleman ve şeyleri bir araya getirerek yeni şeyler yapma, yaratma.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

leh: onun tarafına, ondan yana, birinin faydası için yapılan hareket.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.

masnu: sanatlâ yapılmış eşya, varlık.

medih: övmek.

memlûk: kul, köle.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

2. Ey yerî ve göğü ayakta tutan Allah'ım! Bütün masnuatını ve mahlûkatını şahit göstererek deriz ki: Sen Allah'sın, Senden başka ilâh yoktur; Sen teksin, Senin ortağın yoktur; Senden mağfiret diler, Sana tövbe ederiz. Hem şahitlik yapınız ki, Muhammed Senin kulun ve resulündür. Ona yakışır, Senin rahmetine yaraşır şekilde kendisine, bütün aile efradına ve Ashabına salât ve selâm eyle.

nakış: işleme, süsleme.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her

mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.

sena: methetme, övme.

sıbga: boya.

sikke: alâmet, nişan, turra.

Zeylül-Hubab: Hubab Risalesinin eki.

ziynet: süs.

eşya onun aleyhine olur. Allah'a mal olmak ise, bütün eşyayı terk ve her şeyin Ondan olduğunu ve Ona rücu ettiğini bilmekle olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakkın sana in'am ettiği vücut ile, vücuda lâzım olan şeyler, temlik suretiyle değildir; yani, senin mülkün ve malın olup, istediğin gibi tasarruf etmek için verilmemiştir. Ancak o gibi nimetlerde Allah'ın rızasına muvafık tasarruf edilebilir.

Evet, bir misafir, ev sahibinin iznine ve rızasına muvafık olmayacak derecede yemeklerde ve sair şeylerde ısraf edemez.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Gözleri küsuf tutmuş bazı adamlar, gözleri önünde vukua gelen gayr-i mahdud hususî haşr ü neşirleri kör gözleriyle gördükleri hâlde kıyamet-i kübrayı ve haşr-i umumiye'yi nasıl istiğrap ediyorlar? Acaba çiçek açıp semere veren ağaçlarda her sene icat edilen meyvelerin haşr ü neşirlerini gördükten sonra, haşr-i umumîyi istib'at eden sıkılmaz mı? Eğer onlar şuhudî bir yakın ile haşr-i umumîyi görmek isterlerse, akıllarını da beraber bulundurmamak şartıyla, yaz mevsiminde küre-i arz bahçesine girsinler. Acaba ağaç dallarından sallanan o tatlı, ballı, nazif, lâtif kudret mu'cizeleri o mahlûkat-ı lâtife, evvelkisinin, yani ölüp giden semeratın aynı veya misli değil midir?

aleyh: ona karşı, onun üzerine.

evvel: önce.

gayr-i mahdud: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.

haşr ü neşir: toplanıp dağılma, toplanıp yayılma.

haşr-i umumi: yaratılan bütün varlıkların kıyamet gününde tekrar dirilip toplanmaları.

haşr-i umumiye: yaratılan bütün varlıkların kıyamet gününde tekrar dirilip toplan-

maları.

hususî: özel.

icat: vücuda getirilme, yoktan var edilme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.

ısraf: gereksiz yere harcama, ihtiyaçtan fazlasını harcama, savurganlık.

istib'at: akıldan uzak görme, yaklaştıramama.

istiğrap: garip bulmak, şaşır-

mak ve hayret etmek.

kıyamet-i kübra: en büyük kıyamet, bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.

kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.

küre-i arz: yer küre, dünya.

küsuf: güneş tutulması.

lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.

mahlûkat-ı lâtife: lâtif, güzel ve hoş biçimde yaratılan mahlûklar.

misil: benzer, eş.

mu'cize: benzerini yapmaktan

insanların âciz kaldığı şey.

muvafık: uygun, münasip.

nazif: temiz, pak, tahir.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

rıza: razı olma, hoşnutluk.

rücu: dönme, geri dönme.

sair: diğer, başka, öteki.

semerat: semereler, meyveler.

semere: meyve, yemiş.

suret: biçim, şekil, tarz.

şuhudî: görünebilme ile alâkalı,

vücut bulmaya dair.

tasarruf: idare etme, kullanma.

temlik: mülk olarak verme.

vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.

vücut: beden, varlık.

yakin: kesin bilme, şüpheden sıynılarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.

Eğer insanlarda olduğu gibi o meyvelerde de vahdet-i ruhiye olmuş olsa idi, geçmiş ve gelen yeni meyveler birbirinin aynı olmaz mıydı? Fakat, ruhları olmadığı için, aralarında ayniyete yakın öyle bir misliyet vardır ki, ne aynıdır ve ne de gayr keyfiyeti gösterir. Acaba semerat-taki bu vaziyeti gören, haşrı istib'at edebilir mi?

Ve keza, manevî asansörler ile lâzım olan erzak ve gıdalarını ağacın yüksek dallarına çıkartmakla, tebessümle-riyle arz-ı didar eden dut ve kayısı gibi meyveleri kuru ve camit bir ağaçtan ihraç ve icat etmekle o kuru ağacı acip bir vaziyete ve hayattar antika bir şekle koyan kudret-i ezeliyeye haşr-i umumî ağır gelir mi? Hâşâ! Bu lâtif, nazik masnuatı o kuru ağaçlardan ihraç eden kudrete hiç-bir şey ağır gelmez. Bu bedihî bir meseledir; fakat gözle-ri kör olanlar göremiyorlar.

İlem eyyühe'l-aziz!

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın her bir suresi, bütün Kur'ân'ın münderecatını icmalen ihtiva ettiği gibi, sair surelerde zikredilen makasid ve mühim kıssaları da tazammun etmiştir. Bundaki hikmet, Kur'ân'ı tamamen okumaya vakti müsait olmayan veya ancak bir kısmını veya bir suresini okuyabilen insanlar, Kur'ân'ın hepsini okumaktan hâsıl olan sevaptan mahrum kalmamasıdır.

Evet, mükellefin arasında bulunan ümmîler ancak bir sureyi okuyabilirler. İ'caz-ı Kur'ân onları da tam sevap

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
antika: değerli ve mükemmel sanat eseri.
arz-ı didar: yüz gösterme, yüzünün güzelliğini gösterme.
ayniyet: bir şey veya şahsın aynı veya kendisi olması, bir oluş, aynılık, özdeşlik.
bedihi: delil ve ispata muhtaç olamayacak derecede açık ve ortada olan.
camit: ruhsuz, cansız.
erzak: yiyecek, içecek, azıklar.
gayri: başka.
hâsıl: elde edilenlerin hepsi, meydana gelme.
hâşâ: asla, katiyen, öyle değil, Allah göstermesin.
haşır: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
haşr-i umumî: yaratılan bütün varlıkların kıyamet gününde tekrar dirilip toplanmaları.
hayattar: canlı, yaşayan.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
icâd: vücuda getirme, yoktan var etme.
i'caz-ı Kur'ân: Kur'ân'ın mu'cizeliği, yüksek ve erişilmez ifadesi.
icmalen: kısaltarak, kısaca, özetle.
ihraç: üretme, dışarı çıkarma.
ihtiva: içine alma, kapsama.
i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!
istib'at: akıldan uzak görme, yaklaştıramama.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hal, durum, iç yüz.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıssa: anlatılan olay, hikâye.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.
kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı sonu olmayan sonsuz ilâhî kudret, kuvvet.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini

yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.
lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.
mahrum: bir şeye sahip olmayan, yoksun.
makasid: maksatlar, gayeler.
manevi: manaya ait, maddi olmayan.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mesele: önemli konu.
misliyet: benzeri ve misli olmak, benzerlik.
mühim: önemli, ehemmiyet-

li.
mükellef: sorumlu ve yükümlü olan.
münderecat: bir şeyin içine derç edilmiş şeyler, bir kitap veya derginin ihtiva ettiği şeyler, içindekiler.
müsait: uygun, münasip.
nazik: narin, ince.
ruh: hayat ve canlılık veren şey.
sair: diğer, başka, öteki.
semerat: semereler, meyveler.

sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.
sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tebessüm: gülümseme.
ümmî: okuma yazması olmayan, okumamış.
vahdet-i ruhiye: ruh birliği.
vaziyet: durum.
zikretmek: anmak, bildirmek.

kazanmaktan mahrum etmemek için, bu nükte-i i'caziyeyi takip ederek bir sureyi tam Kur'ân hükmünde kılmıştır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Maddiyattan olmayan, bilhassa mahiyetleri mütebayın olan bir çoklukta tasarruf eden bir zatın, o çokluğun her birisiyle bizzat mübaşeret ve mualecesi lâzım değildir.

Evet, asker neferatı arasında bir kumandanın tasarrufatı, tanzimatı ancak emir ve iradesiyle husule gelir. Eğer o kumandanlık vazifeleri ve işleri neferata havale edilirse, her bir neferin bizzat mübaşeret ve hizmetiyle veya her bir neferin bir kumandan kesilmesiyle vücut bulacaktır.

Binaenaleyh, Cenab-ı Hakkın mahlûkatındaki tasarrufu, yalnız bir emir ve irade ile olur; bizzat mübaşereti yoktur-şemsin kâinatı tenvir ettiği gibi.

İ'lem eyyühe'l-aziz! (HAŞİYE)

İnsan, yaşayış vaziyetince, bir dağdan kopup sel içine düşen veya yüksek bir apartmandan düşüp yuvarlanan bir şahıs gibidir.

Evet, hayat apartmanı yıkılıyor. Ömür tayyaresi şimşek gibi geçiyor. Zaman da sel dolaplarını sür'atle çalıştırıyor. Arz sefinesi de sür'atle giderken ¹ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ

ayetini okuyor. Sefine-i arz sür'atle yürürken, dünyanın

HAŞİYE: Ehemmiyetli.

1. Bulutların geçişi gibi geçip gitmektedirler. (Neml Suresi: 88.)

arz: yer, dünya.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
bilhassa: özellikle.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bizzat: kendisi, şahsen.
emir: iş buyurma, buyruk.
havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.
husul: olma, meydana gelme.

hükmünde: değerinde, yerinde.
i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapip yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kumandan: komutan.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
maddiyat: maddî ve cismanî şeyler, gözle görülüp elle tutulur cinsten şeyler.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

mahrum: bir şeye sahip olamayan, yoksun.
mualece: bir işe çalışıp devam etme, bir işe teşebbüs, bir işe girişme.
mübaşeret: bir işe başlama, girişme, tutuşma, bulaşma, temas.
mütebayın: birbirine uymayan, birbirinden ayrı, zıt.
nefer: asker, er.
neferat: neferler, rütbesiz askerler, erler.
nükte-i i'caziye: şaşırtan, mu'cizevî manası olan söz.
sefine: gemi.
sefine-i arz: dünya, yeryüzü gemisi.
sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
sür'at: çabuk olma, hızlilik.
şems: güneş.
tanzimat: tanzimler, nizam vermeler, düzenlemeler.
tasarruf: idare etme, kullanma.
tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.
tayyare: uçak.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.
vazife: görev.
vaziyet: durum.
zat: kişi, şahıs.

gayrimeşru lezzetlerine uzatılan ellere zehirli dikenlerin batacağı düşünölsün. Binaenaleyh, o zehirli dünya oklarına bakıp, el uzatma. Firakın elemi, telâki lezzetinden ağırdır.

Ey nefsi emmarem! Sana tâbi değilim. Sen istediğın şeye ibadet et ve istediğın şeyin peşine düş. Ben ancak ve ancak beni yaratıp şems ve kamer ve arzı bana muşahhar eden Fâtır-ı Hakîm-i Zülcelâl'e abd olurum.

Ve keza, kader muhitinde uçan tayyare-i ömre veya hayat dağları arasında açılan uhdud ve tünellerinden şimşekvari geçen zamanın şimendiferine bindirerek ebedülâbâd memleketinin iskelesi hükmünde olan kabir tünelinin kapısına sevk eden Hâlîk-ı Rahmanirrahîm'den medet istiyorum.

Ve keza, hiçbir şeyi dualarıma, istigaselerime ve niyazlarıma hedef ittihaz etmem. Ancak küre-i arzı harekete getiren, felek çarklarını durdurmaya ve şems ve kamerin yerleştirilmesiyle zamanın hareketini teskin ettirmeye ve vücudun şahikalarından yuvarlanıp gelen şu dünyayı sakin kılmaya kadir olan kudreti nihayetsiz Rabb-i Zülcelâl'e dualarımı, niyazlarımı arz ve takdim ediyorum. Çünkü, her şeyle alâkadar âmâl ve makasıdım vardır.

Ve keza, kalbime vaki olan en ince, en gizli hatıraları işittiği ve kalbimin müyül ve emellerini tatmin ettiğı gibi, akıl ve hayalimin de temenni ettikleri saadet-i ebediyeyi vermeye kadir olan Zat-ı Akdes'ten maada kimseye ibadet etmiyorum.

abd: kul.

alâkadar: ilgili, ilişki.

âmâl: emeller, arzular, istekler, ummalar, ümitler.

arz: sunma.

arz: yer, dünya.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ebedülâbâd: ebedlerin ebedi, tükenmez, ebedi hayat, sonsuzluk.

elem: dert, üzüntü, maddi-manevi ızdırap.

emel: şiddet arzu, ümit.

Fâtır-ı Hakîm-i Zülcelâl: her şeyi bir maksada uygun, hikmetle, benzersiz bir şekilde yaratan sonsuz büyüklük sahibi olan Allah.

firak: ayrılık.

gayrimeşru: meşru olmayan, dine aykırı, kanunsuz.

Hâlîk-ı Rahmanirrahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi olan yaratıcı; Allah.

hükmünde: değerinde, yerinde.

istigase: medet umma, yardım isteme.

ittihaz: edinme, kabul etme.

kader: Cenab-ı Hakkın ezeli ilmi ile, kâinata olmuş ve olacak bütün şeylerin varlık ve yokluğunu, geçmiş ve geleceğini bilmesi.

kadir: bir işi yapmaya gücü yeten, kuvvet sahibi olan.

kamer: ay.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

küre-i arz: yer küre, dünya.

maada: başka, gayri, -den başka.

makasid: maksatlar, gayeler.

medet: inayet, yardım, imdat.

muhit: yöre, çevre.

muşahhar: boyun eğen, emir altına giren, istenilen hâle konulmuş.

müyül: meyiller, yönelmeler.

nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.

nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.

niyaz: yalvarma, yakarma.

Rabb-i Zülcelâl: celâl sahibi olan ve her şeyi terbiye eden Allah.

saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.

sakin: hareket etmeyen, hareketsiz olan, durgun.

sevk: yöneltme, gönderme.

şahika: dağ tepesi, dağ doruğu; zirve, doruk.

şems: güneş.

şimendifer: tren.

şimşekvari: şimşek gibi.

tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.

takdim: arz etme, sunma.

tatmin: doyurma, ihtiyacını karşılama.

tayyare-i ömür: ömür uçağı,

tayyaresi.

telâki: kavuşma, buluşma.

temenni: olmasını veya olmamasını isteme; dilek, istek, arzu.

teskin: sakinleştirme, yatıştırma.

uhdud: vadi, geçit.

vaki: olmuş, meydana gelmiş.

Zat-ı Akdes: en mukaddes zat, her türlü kusur ve noksandan uzak ve pak olan zat; Allah.

Evet, dünyayı ahirete kalbetmekle kıyameti koparan kudret muktedirdir, âciz değildir. Bir zerre, o kudretin nazarında gizlenemez. Şems, büyüklüğüne güvenerek o kudretin elinden kurtulamaz. Evet, Onun marifetiyle elemeler lezzetlere inkılâp eder. Evet, Onun marifeti olmazsa, ulûm evhama tahavvül eder, hikmetler illet ve belâlara tebeddül eder, vücut ademe inkılâp eder; hayat ölüme, nurlar zulmetlere ve lezaiz günahlara tahavvül eder. Evet, Onun marifeti olmazsa, insanın ahababı ve mal ve mülkü insana a'dâ ve düşman olurlar; beka belâ olur, kemal heba olur, ömür heva olur, hayat azap olur, akıl ikap olur, âmâl âlâma inkılâp eder.

Evet, Allah'a abd ve hizmetkâr olana her şey hizmetkâr olur. Bu da, her şey Allah'ın mülk ve malı olduğunu iman ve iz'an ile olur.

Evet, Kudret insanı çok dairelerle âlakadar bir vaziyette yaratmıştır. En küçük ve en hakir bir dairede insanın eli yetişebilecek kadar insana bir ihtiyar, bir iktidar vermiştir. Ferşten arşa, ezelden ebede kadar en geniş dairelerde insanın vazifesi yalnız duadır.

Evet, ¹ قُلْ مَا يَعْبُؤْاِبِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ayet-i kerîmesi, bu hakikati tenvir ve ispata kâfidir. Öyle ise, çocuğun eli yetişemediği bir şeyi peder ve validesinden istediği gibi, abd de acz ve fakrıyla Rabbine iltica eder ve Hâlık'ından ister.

1. De ki: Eğer duanız olmasa Rabbim katında ne ehemmiyetiniz var? (Furkan Suresi: 77.)

abd: kul.
âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
acz: zayıflık, güçsüzlük.
a'dâ: düşmanlar.
adem: yokluk.
ahbab: dostlar.
ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
alâkadar: ilgili, ilişkili.
âlâm: kederler, elemeler, acılar.

âmâl: emeller, arzular, istekler.
arş: göğün en yüksek katı.
ayet-i kerîme: Kur'an'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.
azap: ceza, büyük sıkıntı, şiddetli acı.
beka: bakılık, ebedilik, sonsuzluk.
belâ: musibet, sıkıntı.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
ebed: sonu olmayan gelecek

zaman, sonsuzluk, daimîlik.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.
evham: vehimler, zanlar, kuruntular.
ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik.
fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.
ferş: yeryüzü, zemin, dünya.
hakikat: gerçek, esas.
hakir: aşağı, adi, itibarsız.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
heba: boş, beyhude, faydasız.
heva: istek, arzu, nefse ait olan şeylere düşkünlük, nefsin zararlı ve günah olan arzuları.
hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.
hizmetkâr: hizmet yapan kimse, hizmetçi.
ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
ikap: azap, eziyet, ceza.
iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.
illet: hastalık; sebep, gaye.
iltica: sığınma, güvenme, dayanma.
iman: inanç, itikat.
inkılâp: değişme, dönüşme.
ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.
iz'an: basiret, anlayış, teslim olup itaat etmek.
kâfi: yeter, el verir.
kalbolma: bir halden diğer bir hale geçme, dönüşme.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
kıyamet: bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
lezaiz: zevkler, lezzetler.
marifet: bilme, derin bilgi.
muktedir: iktidarl, gücü yeten.
nazar: bakış, dikkat.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
peder: baba.
Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.
şems: güneş.
tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.
tebeddül: başkalaşma, değişme.
tenvir: bir şey hakkında bilgi verme, bir konu hakkında başkalarını aydınlatma.
ulûm: ilimler.
valide: ana, anne.
vazife: görev.
vaziyet: durum.
vücüt: varlık.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
zulmet: karanlık.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Eşyada görünen nev'î ve ferdî vahdetler Sâni'deki sırr-ı vahdetten neş'et etmiştir. Çünkü, kuvvet dağılmıyor; bir kısmına çok, bir kısmına az sarf edilmekle, kudrette kuvvetin tecezzi ve inkısamı olmuyor. Eğer vahdet olmasa idi, kudretin yaptığı sarfiyatda tefavüt olsa idi, masnuatta da tefavüt ve intizamsızlık olurdu. Demek, kudretin vahdetle beraber masnuata yaptığı tasarrufu şemsin tenviri gibidir ki; bir şems-i vahit cüz ve küllü bilâtefavüt her şeyi ziyalandırdığı gibi, tecellisiyle de her şeyin yanında mevcuttur. Binaenaleyh, mümkinat dairesi efradından tavzif edilen miskin, camit meyyit ve ism-i Nur'a mazhar şemste sırr-ı vahdet sayesinde bu kadar intizamlı tasarruf olursa, Şems-i Ezelî, Sultan-ı Ebedî, Kayyum-i Sermedî, Vacibü'l-Vücut, Vahid-i Ehad'in masnuata tasarrufu nasıl olacaktı?

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Sâniin vahdetine en sadık şahitlerden,

• *Birincisi*, cüz'î ve küllî eşyalarda görünen vahdetlerdir. Çünkü, herhangi bir şey, zerreden âleme kadar vahdet ile muttasıf ve alâkardır. Öyle ise, Sâni'de de vahdet var. Öyle ise, Sâni ehaddir.

• *İkincisi*, her şeyde kabiliyetinin liyakatine göre bir kemal-i ittikan vardır. En adî, küçük, nebatî ve hayvanî bir şeyde kör gözler bile gördükleri öyle bir antika eser-i sanat vardır ki, insanları hayrette bırakır.

adi: basit, bayağı, sıradan.

alâkadar: ilgili, ilişki.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

antika: değerli ve mükemmel sanat eseri.

bilâtefavüt: ayırmaksızın, farksız olarak.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

camit: ruhsuz, cansız.

cüz: kısım, parça.

cüz'î: küçük, az; bütüne ait olmayan, özel.

efrat: fertler.

Ehad: zatı tek olan Allah.

eser-i sanat: sanat eseri, sanat değeri olan eser.

ferdî: fertle ilgisi olan.

hayvanî: hayvanla ilgili, hayvana ait.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

inkısam: bölünme, parçalanma.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

ism-i Nur: Allah'ın Nur ismi.

kabiliyet: istidat, yetenek.

Kayyum-i Sermedî: daimî, sürekli ve ebedî olarak her şeyi ayakta tutan ve varlığının sonu olmayan Cenab-ı Allah.

kemal-i ittikan:

kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.

küll: bütün, bir şeyin tamamı.

küllî: umumî, genel, bütün olan.

liyakat: ehliyet.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.

meyyit: ölmüş, ölü.

miskin: âciz, güçsüz; kendini bile idare edemeyen.

muttasıf: vasıflanılan, sıfatlanan.

mümkinat: yaratılanlar, mümkün olanlar, imkân dâhilindekiler, olabilir şeyler.

nebatî: bitkisel, bitki ile ilgili, bitkiye ait.

neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.

nev'î: nevi ile ilgili, nev'e ait, çeşitle ilgili.

sadık: doğru, gerçek, hakikî olan.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sarf: harcama.

sarfiyat: harcamalar, giderler.

sırr-ı vahdet: Cenab-ı Allah'ın umum eşyada birden tecelli eden birliğinin sırrı.

Sultan-ı Ebedî: ebedî sultan; kudret ve hükümrânlığının sonu olmayan sultan.

şems: güneş.

Şems-i Ezelî: ezeli güneş; varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı

Hak.

şems-i vahit: bir güneş, tek güneş.

tasarruf: idare etme, kullanma.

tavzif: vazifelendirme, görevlendirme.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tecezzi: parçalara ayrılma, bölünme, ufalanma, cüzlere ayrılma.

tefavüt: uygunsuzluk, iki şeyin birbirinden farklı olması.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahdet: birlik ve teklik.

Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

ziya: ılık, aydınlık, nur.

• *Üçüncüsü*, her şeyin icat ve inşasındaki sühulettir. Gözle görünen sanattaki sühulet ispata, delile muhtaç değildir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Küre-i arz mağazasından me'külât ve meşrubat ve libas ve sair ihtiyaçlarınızı temin ediyorsunuz. Parasız aldığınız bu malları İlâhî hazineden almayıp, birer birer esbaba yaptırarak olursanız, acaba bir nar tanesini ne kadar zamanlarda elde edip, ne kadar pahalı alacaksınız? Çünkü o nar, bütün eşya ile alâkardır. Az bir zamanda, az bir kıymetle husule gelmesi imkân haricidir. Ve aynı zamanda ondaki ziynet, intizam, sanat, rayiha, tat ve koku gibi lâtif şeylerden anlaşılıyor ki, o nar tanesi öyle Sâniin masnuudur ki, icadında külfet ve mübaşeret yoktur.

Mesele böyle olduğu hâlde, haşeratin zevk ve heveslerini tatmin için her bir noktasında bin türlü i'caz nükteleri bulunan o küre-i arz mağazasındaki eşyanın Sâniî ya şuursuz, hissiz, iradesiz, ilimsiz, ihtiyarsız, kemalsizdir ki, bu kadar bol zıkiymet antika eşyayı parasız dağıtıyor. Bu batıl ihtimal, ispata muhtaç olmayan bedihî bir hakikat-tir. Veya o hazine sahibi, o hazineyi, ahirete gitmek üzere gelip muvakkaten kalan insanlara, İlâhî ve Rahmanî bir sofraya olarak yaratmıştır. O hazine-i gaypta, eşyanın icadı “Kün” emriyle bağlıdır. Ve bütün eşyanın melekûtiyetleri, santral gibi Hakîm, Kadîr, Mürîd, Alîm bir Vacibü'l-Vücut'un yed-i kudretindedir.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
alâkadar: ilgili, ilişki.
Alîm: her şeyi hakkıyla bilen sonsuz ilim sahibi olan Allah.
antika: değerli ve mükemmel sanat eseri.
batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.
bedihi: delil ve ispata muhtaç olamayacak derecede açık ve ortada olan.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
esbab: sebepler, vasıtalar.
hakikat: gerçek, esas.
Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan, hikmet sahibi Allah.
haric: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
haşerat: haşereler, zararlı küçük böcekler; değersiz ve zararlı kimseler.
hazine-i gayıp: gayp hazinesi, var olan fakat görünmeyen

hazine.
heves: bir şeye karşı duyulan istek, arzu.
husul: olma, meydana gelme.
icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
i'caz: mucizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.
ihtimal: olabilirlik.
ihtiyarsız: bir işi yapabilmek hususunda iktidar ve gücün bulunmaması.
ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı

Hakka dair.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ilim: bilgi, marifet.

imkân: mümkün olma, olabilirlik.

inşa: vücuda getirme, yaratma.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yap-pıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.

Kadîr: her şeye gücü yeten, sonsuz ve daimî güç sahibi olan Allah.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

kıymet: değer.

külfet: zahmet, sıkıntı.

kün: “Ol!” manasında Allah'ın varlıkları yaratırken verdiği emir.

küre-i arz: yer küre, dünya.

lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.

libas: elbise.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

me'külât: yiyecekler.

melekûtiyet: her şeyin doğrudan Allah'ın ilim, hikmet ve kudretine bakan, sebeplerin müdahale edemediği aslı, esası, iç yüzü.

mesele: konu.

meşrubat: içilecek şeyler, içecekler, şuruplar.

muvaakkaten: geçici olarak.

mübaşeret: bir işe başlama, girişme, temas.

Mürîd: her şeyi dileyip isteyerek yapmaya gücü yeten sonsuz irade sahibi olan Allah.

nükte: ince manalı, ancak dikkatle anlaşılabilen mana veya söz.

Rahmanî: bütün varlıkların rızıklarını münasip bir şekilde karşılayan Allah'a ait.

rayiha: hoş koku.

sair: diğer, başka, öteki.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sühulet: kolaylık.

şuursuz: idraksiz, bilgisiz.

tatmin: doyurma, ihtiyacı karşı-lama.

temin: sağlama.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

yed-i kudret: kudret eli, her şeyi tutan Allah'ın kudret eli.

zıkiymet: kıymet sahibi, kıymet-li.

zîynet: süs.

adem: yokluk.

âlâ: yüce, yüksek, büyük.

bilhassa: özellikle.

Cevâd-ı Mutlak: sonsuz cömertlik ve iyilik sahibi Cenab-ı Hak.

cüz'î: küçük, az.

ekmel: daha (en, pek) mükemmel, en olgun, kusursuz ve eksiksiz olan.

emsal: benzerler.

esbap: sebepler, vasıtalar.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

esrar: sırlar, gizli hakikatler.

ferd-i müstehlek: yiyilip içilen tüketim malzemesi.

feyz-i âmm: umumî feyiz, bolluk ve bereket.

firak: ayrılık.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

hakimâne: hikmetli bir şekilde.

Hakim-i Mutlak: Sonsuz hikmet sahibi ve her şeyi her hangi bir kayda ve şarta bağlı olmaksızın gayeli ve faydalı yaratan Allah.

halk: yaratma, yoktan var etme.

havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.

hayvanî: hayvanla ilgili, hayvana ait.

hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hususiyat: ayırıcı özellikler.

ibaret: meydana gelen, oluşan.

idam: yok olma.

ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka dair.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

i'lem: Arapçada "bil!" anlamında emir.

iman: inanç, itikat.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

ittifak: birleşme, rast geliş.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kün: "Ol!" manasında Allah'ın varlıkların yaratırken verdiği emir.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

muhal: imkansız.

muhkem: sağlam, dayanıklı.

müptelâ: tutkun, bir şeye düşkün ve tutulmuş olan.

müsavî: eşit.

müsebbep: sebep olarak ortaya konulmuş olan, sebep olunarak meydana getirilen.

müşahede: gözlem.

nebatî: bitkisel, bitki ile ilgili, bitkiye ait.

ne'set: meydana gelme, oluşma,

Maahaza, o İlâhî sofradaki eşya yalnız insan ve hayvanların lezzet ve zevklerini tatmin için değildir. Her bir ferd-i müstehlekte zevî'l-hayata ait cüz'î faydalardan başka esma-i İlâhiyenin tecelliyatına ve faaliyetteki esrar ve şuunatına ait gayr-i mütenahi hikmetler, gayeler vardır. Öyle ise, bu ziyafet-i amme ve bu feyz-i âmmın bir kör kuvvetten neş'et etmesi ve bu eşyanın semeratı sel gibi akıp ittifakı ve tesadüfün eline havalesi muhaldir. Çünkü, o eşyanın intizamlı hakîmâne teşahhusatı ve şuurkârâne muhkem hususiyatı, kör tesadüf ve ittifakı reddediyor. Öyle de, o sofrâ-i rahmetteki ucuzluk ve kolaylık ve çokluk, o eşyanın bir Cevâd-ı Mutlak'tan, bir Hakîm-i Mutlak'tan, bir Kadîr-i Mutlak'tan geldiğini gösteren şahitlerdir.

S'lem ey esbaba müptelâ insan!

Bil ki, sebebin halkı ve sebebiyetinin takdiri ve müsebbebin vücuduna lâzım olan şeylerle teşhizi, kudretine nispetle zerreler ve şemslar müsavi olan Zatın "Kün!" emriyle müsebbebi halk etmesinden daha kolay, daha ekmel, daha âlâ değildir.

S'lem eyyühe'l-aziz!

Dünyada görülen, bilhassa nebatî ve hayvanî hayatlar-da müşahede edilen ademler, idamlar tebeddül ve teceddüd-i emsalden ibarettir. İmanlı olan kimselere göre, zeval ve firakın acısı değil, yerlerine gelen emsalleriyle

çıkma.

nispet: kıyaslama.

sebebiyet: sebep olma.

semerat: semereler, meyveler.

sofrâ-i rahmet: Rahmet sofrası.

sems: güneş.

suunat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

şuurkârâne: şuurluca, şuurlu bir şekilde.

takdir: Allah'ın takdiri, Allah'ın ilmiyle belli bir düzen

vermesi.

tatmin: doyurma, ihtiyacını karşılama.

tebeddül: başkalaşma, değişme.

teceddüd-i emsal: benzerlerinin yenilenmesi, tazelenmesi.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

teçhiz: cihazlama, donatma, hazırlama.

tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gel-

mesi.

teşahhusat: teşahhuslar, şahıs hâline girmeler, cisimlenmeler.

zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zeval: zail olma, sona erme, yok olma.

zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

ziyafet-i amme: umumî ziyafet, herkese verilen ziyafet.

visalin lezzeti hâsıl oluyor. Öyle ise, imana gel ki elem-
den emin olasın. Kadere teslim ol ki, selâmette kalasın.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Asabiyet-i Cahiliye, birbirine tesanüt edip yardım
eden, gaflet dalâlet, riya ve zulmetten mürekkep bir ma-
cundur. Bunun için milliyetçiler, milliyeti ma'bud ittihaz
ediyorlar. Hamiyet-i İslâmiye ise, nur-i imandan in'ikâs
edip dalgalanan bir ziyadır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ehl-i ilhad ile ve bilhassa Avrupa mukallitleriyle münâ-
zara ile iştigal edenler büyük bir tehlikeye maruzdurlar.
Çünkü, nefisleri tezkiyesiz ve emniyetsiz olması ihtima-
liyle, tedricen hasımlarına mağlûp olur ki; bîtarafâne mu-
hakeme denilen munsıfâne münazarada nefis-i emmare-
ye emniyet edilemez. Çünkü, insafılı bir münazır, hayalî
bir münazara sahasında, ara sıra hasmının libasını giyer,
ona bir dava vekili olarak onun lehinde müdafaada bulu-
nur. Bu vaziyetin tekrarıyla dimağında bir tenkit lekesi
husule geleceğinden, zarar verir. Lâkin, niyeti halis olur
ve kuvvetine güvenirse, zararı yoktur. Böyle vaziyete dü-
şen bir adamın çare-i necatı, tazarru ve istiğfardır. Bu su-
retle o lekeyi izale edebilir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bu küre-i arz misafirhanesi, insanların mülk ve malî
değildir. Ancak insanlar amele gibi o misafirhanenin

amele: işçi.

asabiyet-i Cahiliye: Cahiliye
Dönemi anlayışı olan asabi-
yet; İslâmiyetten önceki Cahi-
liye Dönemi Arap toplumun-
da yaygın olan, kendi kabile
ve milletine karşı gösterilen
aşırn ve körü körüne taraftar-
lık.

bilhassa: özellikle.

bîtarafâne: tarafsız şekilde.

çare-i necat: kurtuluş çaresi.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten
ayrılmak, azmak.

dimağ: akıl, şuur.

ehl-i ilhad: ilhad ehli, doğru
meslek ve dinden, hak yolun-
dan çıkıp batıl yola sapan
imansızlar, dinsizler.

elem: dert, üzüntü, maddî-
manevî ızdırap.

emniyet: inanma, güvenme.

gaflet: dikkatsizlik, endişesiz-
lik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin
arzulanına dalmak.

halis: saf, samimî.

hamiyet-i İslâmiye: İslâmi-
yet için İslâmî gayeler uğruna

fedakârlıkta bulunma, çalış-
ma.

hâsıl: meydana gelme, orta-
ya çıkma.

hasım: muhalif, karşı taraf,
düşman.

hayalî: hayalle ilgili, gerçek
olmayan.

husul: olma, meydana gelme.

ihhtimal: olabilirlik.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz

kardeşim, bil ki!

iman: inanç, itikat.

in'ikâs: aksetme, yansıma.

istiğfar: tevbe etme, Allah'tan
günahlarının bağışlanmasını iste-
me.

iştigal: bir işle uğraşma, meşgul
olma.

ittihaz: edinme, kabul etme.

izale: giderme, ortadan kaldırma.

kader: Cenab-ı Hakkın takdir ve
tayin etmesi.

küre-i arz: yer küre, dünya.

leh: onun tarafına, ondan yana,
birinin faydası için yapılan hare-
ket.

libas: elbise.

ma'bud: kendisine ibadet olunan,
tapınılan, kulluk edilen.

mağlûp: yenilme, kendisine galip
gelinmiş.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri
altında bulunma.

muhakeme: akıl yürütüp doğru
netice elde edebilme, tartma, de-
ğerlendirme, yargılama.

mukallit: taklitçi, taklit eden,
başkasına özenerek onun gibi ol-
maya çalışan.

munsıfâne: insafılıca, insafıllıklıkla.

müdafa: savunma.

münazara: bir konu üzerinde
belli kurallara uyularak yapılan
tartışma.

münazır: münazarada bulunan,
tartışan, münakaşa eden.

mürekkep: den oluşmuş, ...-den
olma.

nefis: kötü vasıfları kendisinde
toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan
güc.

nefis-i emmare: insana kötü ve
günah işlerin yapılmasını emre-
den nefis.

niyet: bir işi yapmayı önceden
düşünme.

nur-i iman: iman nuru, Allah'ın
varlığına, yaratıcılığına inanmada-
ki gönül, kalp ve fikir aydınlığı.

riya: özü sözü bir olmamak, inan-
dığı gibi hareket etmeyis, iki yüz-
lülük.

selâmet: salimlik, eminlik, kurtu-
lus, korku ve endişeden uzak ol-
ma.

suret: biçim, şekil, tarz.

tazarru: yalvarma, Allah'a huşu
içinde yalvarma.

tedricen: tedricle, yavaş yavaş.

tenkit: eleştirme.

tesanüt: dayanışma, birbirine da-
yanma ve destek olma.

tezkiye: nefsi temizleme, kötü-
lüklerden arındırma.

vaziyet: durum.

vekil: bakan, başkasının yerine
ve adına konuşan.

visal: ulaşma, kavuşma.

ziya: ışık, aydınlık, nur.

zulmet: karanlık.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
amele: işçi, ırgat.
azamet: büyüklük.
behâyâ: güzellikler, iyilikler, ih-sanlar, hediyeler.
bina: yapı.
delâlet: delil olma, gösterme; alâ-met, işaret.
ehemmiyet: önem, değer, kıy-met.
emare: alâmet, belirti, nişan.
esma: adlar, isimler.
Esma-i Hüсна: Allah'ın adları, Al-lah'ın doksan dokuz güzel ismi.
evham: vehimler, zanlar, kurun-tular.
eyyühe'n-nefis: Ey nefis!.
hacet: ihtiyaç.
Hakîm-i Kerîm: ikram ve ihsanı bol olan ve her işi fayda ve gaye-ye binaen hikmetle yapan Allah.
harîcî: dışa ait, dış dünya ile ilgili.
harîç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
harîka: olağanüstü.
hedâyâ: hediyeler, armağanlar, bağışlar.
hükmetme: karar vermek, inan-ca varmak.
ifa: bir işi yapma, yerine getirme.
iktidar: güç yetme, bir işi gerçek-leştirmek için gereken kuvvet.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-deşim, bil ki!.
irade: dileme, isteme, bir şeyi ya-pıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
kat'iyet: kat'îlik, kesinlik.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıymet: değer.
küre-i arz: yer küre, dünya.
lâtife: kalbe bağlı hassas bir duy-gu.
letaif: güzellikler, incelikler.
maada: başka, gayri, ...den baş-ka.
makasid: maksatlar, gayeler.

çeşit çeşit işlerinde ve tezyinatında çalışırlar. Eğer küre-i arzın haricinden yabancı birisi gelip, misafirhanenin bir mu'cize ve harika olduğuna ve insanların da âciz, fakir, muhtaç olduklarına dikkat ederse, bu insanlar bu binaya sahip ve sâni olacak bir iktidarda değildir, ancak böyle harika bir masnuun Sâni de mu'ciznüma olduğuna kat'iyetle hükmedecektir. Ve bu insanlar, o Sultan-ı Ezeli'nin makasidına çalışan amelelerdir. Bu ameleler, aldıkları ücretlerinden maada bu binadan bir şeye malik ve sahip olmadıklarına tekraren hükmedecektir. Ve keza, o çiçeklerin zevi'l-hayata karşı gösterdiği teveddütlerine ve tahabbüplerine ve tebessümlerine dikkat eden anlar ki, bir Hakîm-i Kerîm tarafından misafirlerine hizmetle muvazzaf birtakım hedâyâ ve behayâdır ki, Sâni ile masnu arasında da bir vesile-i tearûf ve tahabbûp olsun.

Eyyühe'n-nefis! Sen her bir eserde Müessir'in azame-tini görmek istiyorsun. Fakat, haricî olan manaları zihnî manalarda arıyorsun. Esma-i Hüsnanın her birisinde büt-tün esmanın şuaatını görmek istiyorsun. Her bir lâtifenin zevkiyle bütün letaifin zevklerini zevk etmek istiyorsun. Her bir hisse tâbi olan işleri ve hacetleri ifa ederken, büt-tün hislerinin işlerini beraber görmek istiyorsun. Bundan dolayı evhama maruz kalıyorsun.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir nimetin umumî ve herkese şamil olması, kıymeti-nin azlığına ve ehemmiyetsizliğine delâlet etmez ve o ni-metin bir kasıt ve iradeden gelmemesine emare olamaz.

malik: sahip.

maruz: bir şeyin etkisi ve te-siri altında bulunma.

masnu: sanatla yapılmış eş-ya, varlık.

mu'cize: benzerini yapmak-tan insanların âciz kaldığı şey.

mu'ciznüma: mu'cizeli, mu'cize gösteren.

mu'vazzaf: vazifelendirilmiş, kendisine görev verilmış, va-zifeli.

müessir: tesir eden, tesirini gösteren, eser ve iz bırakan.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sâni: sanat eseri meydana getiren.

Sultan-ı Ezeli: ezeli sultan; kudret, kuvvet ve hükümrân-lığının başlangıcı olmayan Al-lah.

şamil: içine alan, kapsayıcı.

şuaat: şualar, ışınlar, panlıtlar.

tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.

tahabbûp: Sevgi gösterme,

muhabbet etme.

tebessüm: gülümseme.

tekraren: defalarca, tekrarla-narak.

teveddüt: sevgi gösterme, dostluk etme, sevişme.

tezyinat: süsler, süslemeler.

umumî: genel.

vesile-i tearûf ve tahabbûp: tanışma ve sevgi vasıtası, ara-cı.

zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

zihni: zihinle alâkalı, zihne ait.

Meselâ, göz nimetinin bütün hayvanlarda bulunması, se-
nin göze olan şiddet-i ihtiyacını tahfif etmediği gibi, gö-
zün kıymetini tenkis etmeye de sebep olamaz.

Ve keza, hususî ve tek bir nimetin tesadüfî mümkün
olsa bile, umumî bir nimet, behemehâl bir Mün'im'in
eser-i kasıt ve iradesidir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Her bir zîhayatın hayatında gayr-i mütenahi gayeler
vardır. Bu gayelerden zîhayata ait ancak binde birdir. Ba-
kî kalan gayeler, gayr-i mütenahi olan malikiyeti nispe-
tinde hayatı icat eden Zata aittir. Öyle ise, büyük bir
mahlûkun küçük bir mahlûka tekebbür etmeye hakkı
yoktur.

Ve hakikate nazaran abesiyet de yoktur. Çünkü, bir
hayatın bütün faydaları bir zîhayata ait değildir ki, abes
olsun. Evet, sath-ı arzda her sene yapılan ziyafet-i am-
me-i İlâhiye, nev-i beşere halife olduğu münasebetiyle bir
ikramdır; yoksa hepsi onun istifadesi için değildir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın zihnine bazen şöyle bir vesvese gelir, der:

“Sen de adî ve böcek gibi bir hayvansın. Hayvanlar-
dan fazla ne kıymetin var? Hem de, semavat ve arzı
yed-i kudretine alan Hâlık-ı Zülcelâl'e karşı ne meziyetin
ve ne gibi bir hizmetin var ki, seninle meşgul olsun?”

abes: boş saçma, lüzumsuz
ve gayesiz iş.
abesiyet: faydasız, boş, lü-
zumsuz ve gayesiz oluş.
adî: basit, bayağı, sıradan.
arz: yer, dünya.
bâkî: geri kalan.
behemehâl: mutlaka, elbet-
te, ne yapıp edip.
eser-i kasıt ve irade: bir güç,
irade, tercih ve kastın netice-
si, meyvesi.
gayr-ı mütenahi: sonsuz, so-
nu olmayan, nihayetsiz.

hakikat: gerçek, asıl, esas.
Hâlık-ı Zülcelâl: Sonsuz bü-
yüklük sahibi yaratıcı, Allah.
halife: yeryüzünde bazı hu-
suslarda Allah adına ve yine
Allah'ın izniyle hareket eden.
hususî: özel.
icat: vücuda getirme, yoktan
var etme.
ikram: bağış, ihsan.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz
kardeşim, bil ki!
istifade: faydalanma, yarar-
lanma.

keza: böylece, aynı şekilde.
kıymet: değer.
mahlûk: yaratık, Allah tara-
fından yaratılmış olan.
malikiyet: maliklik, malik ve
sahip olma.
meselâ: örneğin.
meşgul: bir işle uğraşan, ilgi-
lenen.
meziyet: bir şeyi başkaların-
dan ayıran vasıf, üstünlük ve
değerlilik vasfı.
münasebet: vesile, alâka, bağ.

Mün'im: nimet veren, ikram
eden, Allah.
nazaran: nispeten, kıyaslayarak,
göre.
nev-i beşer: insanoglu, insanlar.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
nispet: oran, ölçü.
sath-ı arz: yeryüzü, rûy-i zemin.
semavat: semalar, gökler.
şiddet-i ihtiyaç: ihtiyacın, muh-
taç olmanın şiddeti, ihtiyacın çok
fazla olması.
tahfif: hafifletme, yükünü azalt-
ma.
tekebbür: kibirlenme, büyüklük
satma.
tenkis: noksanlaştırma, eksiltme.
tesadüf: rastlantı, bir şeyin ken-
diliğinden meydana gelmesi.
umumî: genel.
vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe
gelen asılsız kötü ve sinsi düşün-
ce.
yed-i kudret: kudret eli, her şeyi
tutan Allah'ın kudret eli.
zat: azamet ve ululuk sahibi olan.
zîhayat: hayat sahibi.
zihin: anlama, hatırlama yetene-
ği.
ziyafet-i amme-i İlâhiye: Allah'ın
bütün mahlûkatı için verdiği ziya-
fet.

Bu vesveseye karşı şöyle bir hakikati düşünmek lâzım:

1. İnsan, gayr-i mütenahi acz ve fakrıyla beraber, Cenab-ı Hakka imanıyla kudret ve gınâ ve izzetine mazhar olmuştur. İşte bu mazhariyetten dolayı, insan hayvaniyetten terakki edip halife-i zemin olmuştur.

2. Cenab-ı Hak ihata-i kudret ve azametiyle insanın duasını işitir, hacatını görür. Ve semavat ve arzın tedbiri, o insanı da düşünmeye mâni değildir.

Sual: Cenab-ı Hakkın cüz'iyat ve hasis emirler ile iştigali azametini münafidir?

Elcevap: O iştigal, azametini münafi değildir. Bilakis, adem-i iştigali azamet-i rububiyetine bir nakisedir. Meselâ, şemsin zıyasından bazı şeylerin mahrum ve harîç kalması, şemse bir nakise olur. Maahaza, bütün şeffaf şeylerde görünen şemsin timsallerinin her birisi, “Şems benimdir, şems yanımdadır, şems bendedir” diyebilir. Ve zerreler ile şems arasında müzaheme yoktur. Bütün mahlûkat, bilhassa insanlarda, ferdi olsun nev'î olsun, şerif olsun hasis olsun, ilim, irade, kudret itibarıyla Cenab-ı Hakkın tecellisine mazhardır. Her bir şey, her bir insan, “Allah yanımdadır” diyebilir. Bilhassa insanın, zaafı, fakrı, aczi nispetinde Cenab-ı Hakkın kurbiyeti ve her bir şeyin Cenab-ı Hakla münasebeti olmakla beraber, o da münasebettardır. Ve gayr-i mütenahi acz ve fakrı olan insana, gayr-i mütenahi kudret ve gınâ ve azameti olan Cenab-ı Hak'la münasebeti, ne kadar lâtiftir.

acz: zayıflık, güçsüzlük.
adem-i iştigal: bir işle uğraşma, meşgul olmama.
arz: yer, dünya.
azamet: büyüklük, ululuk, yücelik.
azamet-i Rububiyet: Allah'ın terbiye ediciliğinin büyüklüğü.
bilakis: aksine, tersine.
bilhassa: özellikle.
cüz'iyat: ehemmiyetsiz, değersiz, ufak tefek şeyler.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
elcevap: cevap olarak.
fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.
ferdi: şahsî, bireysel.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
gınâ: zenginlik, bolluk.
hacat: hâcetler, ihtiyaçlar.
hakikat: gerçek, esas.
halife-i zemin: yerin halifesi; dünyadaki bütün varlıklar üzerinde tasarruf eden.
harîç: bir şeyin dışında kalma.
hasis: adî, alçak, bayağı.
hayvaniyet: hayvanlık.
ihata-i kudret: kudretinin kuşatıcılığı, genişliği, enginliği.
ilim: bilme, bilgi.
inanç: inanç, itikat.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
iştigal: bir işle uğraşma, meşgul olma.
itibarıyla: yüzünden, dolayısıyla, bakımından.
izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
kurbiyet: yakınlık, yakın olma, yakınlık kazanma.
lâtif: güzel, tatlı, hoş.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
mahrum: bir şeye sahip olmayan, yoksun.
mâni: engel.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
mazhariyet: görünme ve tezahür yeri olma; nail olma, şereflenme.
meselâ: örneğin.

münafi: zıt, aykırı.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
münasebettar: ilgili, alâkalı.
müzaheme: zahmet, sıkıntı verme.
nakise: eksiklik, noksanlık, kusur.
nev'î: nevi ile ilgili, nev'e ait, çeşitle ilgili.
nispet: oran, ölçü.
semavat: semalar, gökler.
sual: soru.
seffaf: saydam.
sems: güneş.

şerif: şerefli, ulu, yüce.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tedbir: idare etme, çekip çevirme.
terakki: yükselme, ilerleme.
timsal: örnek, numune.
vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsi düşünce.
zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
ziya: ılık, aydınlık, nur.

Takdis ederiz o Zatı ki, en büyük lütfu en büyük azamete, en yüksek şefkati en yüksek ceberuta idhal ettiği gibi, nihayetsiz kurbu nihayetsiz bu'd ile cem edip, zerrelere ile şemslar arasında uhuvveti tesis etmiştir. Birbirine zıt olan bu şeyleri cem etmekle derece-i azametini bir derece göstermiştir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İmana ait bilgilerden sonra en lâzım ve en mühim a'mal-i salihadır. Salih amel ise, maddî ve manevî hukuk-i ibada tecavüz etmemekle hukukullahı da bihakkın ifa etmekten ibarettir. Ecnebilardan alınan maddî bilgiler, sanat ve terakkiyata ait ise lâzımdır, sefahate dair ise muzırdır.

اللَّهُمَّ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَارْحَمْ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ
وَنُورَ قُلُوبِ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِنُورِ الْإِيمَانِ
وَالْقُرْآنِ وَنُورِ بُرْهَانِ الْقُرْآنِ وَعَظْمِ شَرِيعَةِ الْإِسْلَامِ آمِينَ¹

1. Ey merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allah'ım! Ümmet-i Muhammed'e (a.s.m.) merhamet et, ümmet-i Muhammedin (a.s.m.) kalplerini iman ve Kur'an nuruyla aydınlat, Kur'an'ın bürhanını nurlandır, İslâm şeriatını yücelt, âmin.

a'mal-i salih: salih ameller, Allah'ın rızasına uygun yapılmış iyi ve hayırlı işler.
amel: fiil, iş.
azamet: büyüklük, ululuk, yücelik.
bihakkın: tamamıyla, hakkıyla.
bu'd: uzaklık, uzak olma.

ceberut: ululuk, kudret, icbar, zorlama, Allah'ın yüce kudret.
cem: toplama, biriktirme.
dair: alâkalı, ilgili.
derece-i azamet: büyüklüğün derecesi.
Ecnebi: yabancı.
hukuk-i ibad: kulların huku-

ku, insan hukuku.
hukukullah: Allah'ın hukuku.
ibaret: meydana gelen, oluş.
idhal: dâhil etme, içine alma, sokma.
ifa: bir işi yapma, yerine getirme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz

kardeşim, bil ki!
iman: inanç, itikat.
kurb: yakın olma hâli, yakınlık.
lütf: güzellik, hoşluk, iyilik, ih-san.
maddi: madde ile alâkalı, cismanî.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
muzır: zararlı, zarar veren.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.
salih: dinin emir ve yasaklarına uygun hareket eden, takva sahibi, müttakî.
sefahat: yasak şeylere, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.
şems: güneş.
şeriat: din, İslâm dini.
takdis: yüceltme, mukaddes sayma, kudsî ve mübarek sayma.
tecavüz: saldıрма, sınırını aşma.
terakkiyat: ilerlemeler, gelişmeler, yükselişler.
tesis: kurma, meydana getirme.
uhuvvet: kardeşlik.
zat: azamet ve ululuk sahibi olan.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

CENNET-İ KUR'ANİYENİN SEMERATINDAN
BİR SEMERENİN İHTİVA ETTİĞİ

Habbe

هَبَّةٌ مِّى كُوَيْدٍ:

مَنْ شَاغٍ دَرَفْتَمِ بَرِ اَزْ مَيَّوَهٗ تَوْهِيْدِ يَكْ شَبْنَمِ
اَزِيْمِ بَرِ اَزْ لَوْلُو نَمَجِيْدِ¹

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى دِيْنِ الْاِسْلَامِ وَكَمَالِ الْاِيْمَانِ وَالصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ
عَلَى مُحَمَّدٍ اَلَّذِى هُوَ مَرْكَزُ دَائِرَةِ الْاِسْلَامِ وَمَنْبَعُ اَنْوَارِ الْاِيْمَانِ
وَعَلَى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِيْنَ مَا دَامَ الْمُلُوْانُ وَمَا دَامَ الْقَمَرَانِ²

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Şu gördüğün büyük âleme büyük bir kitap nazarıyla bakılırsa, nur-i Muhammedî (a.s.m.) o kitabın kâtibinin kaleminin mürekkebidir. Eğer o âlem-i kebir bir şecere tahayyül edilirse, nur-i Muhammedî hem çekirdeği, hem semeresi olur. Eğer dünya mücessem bir zihayat farz edilirse, o nur, onun ruhu olur. Eğer büyük bir insan tasavvur edilirse, o nur onun akli olur. Eğer pek güzel şaşaalı bir Cennet bahçesi tahayyül edilirse, nur-i Muhammedî

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

âlem-i kebir: büyük âlem, kâinat.
Cennet-i Kur'âniye: Kur'ân bahçesi.

farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.

habbe: yuvarlak ve ufak tane, çekirdek.

ihtiva: içine alma, kapsama.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

kâtip: yazar, yazıcı.

1. Habbe şöyle diyor: Ben tevhid meyveleriyle yüklü bir ağaç dalıyım. Ve tevhid incileriyle dolu bir denizin suyunun damlasıyım.

2. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

İslâm dini ve mükemmel imanı ihsan eden Allah'a hamd olsun. İslâmın dairesinin merkezi ve iman nurunun kaynağı olan Muhammed'e, onun bütün aile efradı ve Ashabına gece ve gündüz ile ay ve güneş devam ettiği sürece salât ve selâm olsun.

mücessem: tecessüm etmiş, cisimlenmiş.

nazar: bakış, bakış açısı.

nur: aydınlık, parıltı, ışıık.

nur-i Muhammedî: Hz. Muhammed'in nuru, ışığı.

ruh: hayat ve canlılık veren şey.

semerat: semereler, meyveler.

semere: meyve, yemiş.

şaşaalı: parlak, gösterişli.

şecere: ağaç.

tahayyül: hayale getirme, hayalinde canlandırma.

tasavvur: bir şeyi zihinde düşünme, tasarlama.

zihayat: hayat sahibi.

onun andelibi olur. Eğer pek büyük bir saray farz edilirse, nur-i Muhammedî o Sultan-ı Ezel'in makarr-ı saltanat ve haşmeti ve tecelliyat-ı cemaliyesiyle âsâr-ı sanatını havi olan o yüksek saraya nazır ve münadi ve teşrifatçı olur. Bütün insanları davet ediyor. O sarayda bulunan bütün antika sanatları, harikaları ve mu'cizeleri tarif ediyor. Halkı o Saray Sahibine, Sâniine iman etmek üzere cazibedar, hayretfza davet ediyor.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hilkat şeceresinin semeresi insandır. Malûmdur ki, semere bütün eczanın en ekmeli ve kökten en uzağı olduğu için bütün eczanın hasiyetlerini, meziyetlerini havidir.

Ve keza, hilkat-i âlemin ille-i gaiye hükmünde olan çekirdeği yine insandır. Sonra, o şecerenin semeresi olan insandan bir tanesini şecere-i İslâmiyete çekirdek ittihaz etmiştir. Demek o çekirdek, âlem-i İslâmiyetin hem banisidir, hem esasıdır, hem güneşidir.

Fakat, o çekirdeğin çekirdeği kalptir. Kalbin, ihtiyacat saikasıyla, âlemin envayıyla, eczasıyla pek çok alâkaları vardır. Esmâ-i Hüsnanın bütün nurlarına ihtiyaçları vardır. Dünyayı dolduracak kadar o kalbin hem emelleri, hem de düşmanları vardır. Ancak, Ganî-i Mutlak ve Hafiz-i Hakikî ile itminan edebilir.

Ve keza, o kalbin öyle bir kabiliyeti vardır ki, bir harita veya bir fihriste gibi bütün âlemi temsil eder. Ve Vahid-i Ehad'den başka, merkezinde, bir şeyi kabul

hilkat: yaratılış.
hilkat-i âlem: âlemin yaratılışı.
hükmünde: değerinde, yerinde.
ihtiyacat: ihtiyaçlar.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ille-i gaiye: gerçekleştirilmesi, meydana gelmesi için çaba harcanan şey, amaç, ideal.
iman: inanç, itikat.
itminan: inanma, güvenme, gönül rahatlığı içinde tereddütsüz kabul etme.
ittihaz: edinme, alma, kabul etme.
kabiliyet: istidat, yetenek.
keza: böylece, aynı şekilde.
makarr-ı saltanat: sultanlık merkezi, hükümdarlık karargâhı.
malûm: bilinen, bilinir olan.
meziyet: bir şeyi başkalarından ayıran vasıf, üstünlük ve değerlilik vasfı.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
münadi: ilân eden, bildiren, yayan.
nazır: nazar eden, bakan.
nur: aydınlık, parlaklık, ışık.
nur-i Muhammedî: Hz. Muhammed'in nuru, ışığı.
saika: sevk eden, sürükleyen, sebeb olan.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
semere: meyve, yemiş.
Sultan-ı Ezel: kudret kuvvet ve iktidarı zamanla kayıtlı olmayan, saltanatının başlangıcı olmayan sultan.
şecere: ağaç.
şecere-i İslâmiyet: İslâmiyet ağacı.
tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.
tecelliyat-ı cemaliye: Cenab-ı Hakkın şefkat, merhamet, rahmet ve muhabbet gibi manaları ihtiva eden Cemal isminin tecellileri.
temsil: birinin veya bir topluluğun adına davranma; belirgin özellikleri ile yansıtmak, sembolü olma, simgeleme.
teşrifatçı: tören ve davetlerde misafirleri kurallara göre karşılamakla ve ağırlamakla görevli kimse.
Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.

alâka: ilgi, ilişki, yakınlık.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
âlem-i İslâmiyet: İslâm âlemi, İslâm dünyası.
andelip: bülbul.
antika: değerli ve mükemmel sanat eseri.
âsâr-ı sanat: Sanat eserleri.
bani: bina eden, yapan.
cazibedar: çekici, cazibeli.
ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.
ekmel: daha (en, pek) mü-

kemmel, en olgun, kusursuz ve eksiksiz olan.
emel: şiddet arzu, ümit.
enva: çeşitler, türler, neviler.
Esmâ-i Hüсна: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.
fihriste: katalog, liste.
Ganî-i Mutlak: sonsuz ve sınırsız zenginlik sahibi ve hiç bir şeyi ihtiyacı olmayan Al-

lah.
Hafiz-i Hakikî: gerçek anlamda yarattıklarını koruyan ve muhafaza eden Allah.
harika: olağanüstü vasıflar taşıyan ve hayranlık hissi uyandıran.
hasiyet: bir şeye has özellik, nitelik.
haşmet: ihtişam, heybet, büyüklük.
havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.
hayretfza: hayret arttıran.

etmiyor; ebedî, sermedî bir bekadan maada, bir şeye razı olmuyor.

İnsanın çekirdeği olan kalp, ubudiyet ve ihlâs altında İslâmiyetle iska edilmekle, imanla intibaha gelirse, nuranî, misalî âlem-i emirden gelen emir ile öyle bir şecere-i nuranî olarak yeşillenir ki, onun cismanî âlemine ruh olur. Eğer o kalp çekirdeği böyle bir terbiye görmezse, kuru bir çekirdek kalarak, nura inkılâp edinceye kadar ateşle yanması lâzımdır.

Ve keza, o habbe-i kalp için pek çok hizmetçi vardır ki, o hadimler kalbin hayatıyla hayat bulup inbisat ederlerse, kocaman kâinat onlara tenezzüh ve seyrangâh olur. Hatta kalbin hadimlerinden bulunan hayal, meselâ en zayıf, en kıymetsizken, hapiste ve zindanda kayıtlı olan sahibini bütün dünyada gezdirir, ferahlandırır; ve şarkta namaz kılanın başını Hacerü'l-Esved'in altına koydurur; ve şahadetlerini, Hacerü'l-Esved'e muhafaza için tevdi ettirir.

Madem benîâdem kâinatın semeresidir, nasıl ki bir harmanda başaklar dövülür, tasfiye neticesinde semereler istibka ve iddihar edilir; binaenaleyh, haşir meydanı da bir harmandır, kâinatın başak ve semeresi olan benîâdemi intizar etmektedir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Şu görünen umumî âlemdе, her insanın hususî bir âlemi vardır. Bu hususî âlemler, umumî âlemin aynıdır.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

âlem-i emir: Cenab-ı Hakkın değişmeyen sabit hakikatler şeklinde devam eden kanunları âlemi.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

benîâdem: âdemoğlu, insan.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cismanî: bedene ait, vücutla ilgili; maddî ve cisimli olma.

ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

emir: iş buyurma, buyruk.

habbe-i kalp: kalp çekirdeği, çekirdek gibi olan kalp.

Hacerü'l-Esved: Kâbe'de bulunan meşhur siyah taş.

hadim: hademe, hizmetçi.

haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

hususî: özel.

iddihar: biriktirme, toplama, yığma.

ihlâs: samimiyet, bir ameli başka bir karşılık beklemezsizin, sırf Allah rızası için yapma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iman: inanç, itikat.

inbisat: yayılma, genişleme.

inkılâp: değişme, dönüşme.

intibah: uyanıklık.

intizar: bekleme, gözleme.

iska: su verme, sulama, suvarma.

istibka: devamını isteme, sürüp gitmesini, sürekli olmasını isteme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

keza: böylece, aynı şekilde.

kıymet: değer.

maada: başka, gayri, -den başka.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

meselâ: örneğin.

misalî: maddî olmayan; bir şeyin kuramsal olarak simgeleşmesine ait.

muhafaza: koruma.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

nurani: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.

razı: rıza gösteren, hoşnut olan.

ruh: hayat ve canlılık veren şey.

semere: meyve, yemiş.

sermedî: ebedî, daimî, sürekli.

seyrangâh: seyrin yeri, eğlenme ve gezme yeri.

şahadet: Allah'ın varlık ve birliğini kabul ve ilân ediş an-

lamındaki şahitliği ifade eden namazda okunan dualar.

şark: doğu, doğu bölgeleri.

şecere-i nurani: nurlu ağaç.

tasfiye: saflaştırma, saf kılma, arıtma.

tenezzüh: gezinti.

terbiye: eğitim; iyi ahlak, saygı ve edep öğrenme.

tevdi: emanet etme, teslim etme.

ubudiyet: kulluk.

umumî: herkese ait, genel.

zindan: hapishane.

Yalnız, umumî âlemin merkezi şemstir; hususî âlemlerin merkezi ise şahıstır. Her hususî âlemin anahtarları o âlemin sahibinde olup, letaifiyle bağlıdır. O şahsî âlemlerin saffeti, hüsnü ve kubhu, ziyası ve zulmeti, merkezleri olan eşhasa tâbidir. Evet, âyinede irtisam eden bir bahçe, hareket, tagayyür ve sair ahvalinde âyineye tâbi olduğu gibi, her şahsın âlemi de merkezi olan o şahsa tâbidir-gölge ve misal gibi.

Binaenaleyh, cisminin küçüklüğüne bakıp da günahlarını küçük zannetme. Çünkü, kalbin kasavetinden bir zerre, senin şahsî âleminin bütün yıldızlarını küsufa tutturur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Otuz seneden beri iki tağut ile mücadelemdir: Biri insandadır, diğeri âlemedir; biri ene'dir, diğeri tabiat'ır.

Birinci tağutu gayr-i kastî, gölgevari bir ayna gibi gördüm. Fakat, o tağutu kasten veya bizzat nazar-ı ehemmiyete alanlar, nemrut ve firavun olurlar.

İkinci tağut ise, onu İlâhî bir sanat, Rahmanî bir sıbgat, yani nakışlı bir boya şeklinde gördüm. Fakat, gaflet nazarıyla bakılırsa, tabiat zannedilir ve maddiyyunlarca bir ilâh olur. Maahaza, o tabiat zannedilen şey, İlâhî bir sanattır. Cenab-ı Hakka hamd ve şükürler olsun ki, Kur'an'ın feyziyle, mezkûr mücadelemden her iki tağutun ölümüyle ve her iki sanemin kırılmasıyla neticelendi.

ahval: hâller, durumlar.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
Binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bizzat: kendisi, şahsen.
ene: ben, benlik.
eşhas: şahıslar, kimseler.
feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.
firavun: zalim, imansız; kibirli, gururlu ve inatçı.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşım nefsi

arzulanna dalmak.
gayr-i kastî: kastî olmayan, isteyerek bile bile yapılmayan.
gölgevari: gölge gibi.
hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.
hususî: özel.
hüsün: güzellik.
ilâh: kendisine ibadet edilen ve tapınılan şey.
ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka dair.

İ'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
irtisam: resmolma, resimleme.
kasavet: katılık.
kasten: bile bile, isteyerek, kasıtlı olarak.
kubuh: çirkinlik.
Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
küsuf: güneş tutulması.
letaif: manevî duygular.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
maddiyyun: maddenin ezeli ve ebedi olduğuna, sonradan yaratılmış bulunduğuna inananlar, maddeye bağlı kalanlar, maddeciler, materyalistler.
mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.
misal: örnek, numune.
mücadele: savaşıma, çatışma, kavga.
nakış: işleme, süsleme.
nazar: bakış, bakış açısı.
nazar-ı ehemmiyet: pek önemli görerek, pek mühim olduğunu düşünerek olan bakış.
nemrut: yüzü gülmez, katı yürekli, inatçı, zalim kimse.
Rahmanî: bütün varlıkların rızıklarını münasip bir şekilde karşılayan Allah'a ait.
saffet: saflık, halislik, temizlik, paklık.
sair: diğer, başka, öteki.
sanem: put, Allah'tan başka tapınılan şey.
sıbgat: boyalar.
şahsî: şahsa, kişiye ait, özel.
şems: güneş.
şükûr: Allah'ın nimetlerine karşı memnuluk gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.
tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.
tabiat: var olan her şeyin yaratılış ve yaşayış kurallarının tümü.
tagayyür: değişme, başkalaşma.
tağut: insanları Allah'a karşı isyana sevk eden, isyankâr; her batıl ma'bud, şeytan.
umumi: herkese ait, genel.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
ziya: ışık, aydınlık, nur.
zulmet: karanlık.

Evet, *Nokta, Katre, Zerre, Şemme, Habbe, Hubab* risalelerimde ispat ve izah edildiği gibi, mevhum olan tabiat perdesi parçalanarak, altında şeriat-ı fitriye-i İlâhiye ve sanat-ı şuuriye-i Rahmaniye güneş gibi ortaya çıkmıştır. Ve keza, firavunluğa delâlet eden ene'den Sâni-i Zülcelâl'e raci olan "Hüve" tebarüz etti.

İ'tem eyyühe'l-aziz!

Dünyada sana ait çok emirler vardır. Amma ne mahiyetlerinden ve ne akıbetlerinden haberin olmuyor.

• Biri cesettir. Evet, cesedin genç iken lâtif, zarif ve güzel gül çiçeğine benzerse de, ihtiyarlığında kuru ve uyuşmuş kış çiçeğine benzer ve tahavvül eder.

• Biri de hayat ve hayvaniyettir. Bunun da sonu ölüm ve zevaldır.

• Biri de insaniyettir. Bu ise, zeval ve beka arasında mütereddittir. Daim-i Bâkî'nin zikri ile muhafazası lâzımdır.

• Biri de ömür ve yaşayıştır. Bunun da hududu tayin edilmiştir. Ne ileri ve ne de geri bir adım atılamaz. Bunun için, elem çekme, mahzun olma; tahammülünden âciz, takatinden hariç olduğun tûl-i emel yükünü yüklenme.

• Biri de vücuttur. Vücut zaten senin mülkün değildir. Onun maliki ancak Malikü'l-Mülk'tür. Ve senden daha ziyade senin vücuduna şefkatlidir. Binaenaleyh,

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
akıbet: nihayet, sonuç.
amma: ama, lâkin, ancak.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
ceset: vücut, beden.
Daim-i Bâkî: .
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.
ene: ben, benlik.
firavun: zalim, imansız; kibirli, gururlu ve inatçı.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
hayvaniyet: hayvanlık.
hudut: sınırlar.
Hüve: Arapçada o. (üçüncü tekil şahıs zamiri).
i'tem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
insaniyet: insanlık, insanlık mahiyeti.
ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.
izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.
keza: böylece, aynı şekilde.
lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mahzun: hüzünlü, kederli, kaygılı, dertli, üzüntülü.
malik: sahip.
Malikü'l-Mülk: mülkün maliki; bütün mülklerin sahibi, her şeyin maliki olan Allah.
mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.
muhafaza: koruma.
mütereddît: iki şey arasında gidip gelen, kararsız.
raci: dönen.
sanat-ı şuuriye-i Rahmaniye: .
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük

sahibi olan ve her şeyi sanatla yaratan, Allah (cc.).
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.
şeriat-ı fitriye-i İlâhiye: Cenab-ı Hakkın bütün kâinatı kuşatan yaratılış kanunları.
tabiat: var olan her şeyin yaratılış ve yaşayış kurallarının tümü.
tahammül: zor ve güç du-

rumlara karşı koyabilme, katlanma.
tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.
takat: bir şeyi yapabilme, başarabilme gücü, güç, kuvvet, derman.
tayin: belirleme, gösterme, sınırını çizme.
tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.
tûl-i emel: emelin uzunluğu,

dünya hayatının kısa ve geçiciliğine rağmen dünya işlerine karşı gösterilen aşırı arzu, istek.
vücut: beden, varlık.
zarif: zerafetli, güzel, şık.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.
zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.
ziyade: çok, fazla.

Malik-i Hakikî'nin daire-i emrinden hariç, o vücuda ka-
rıştığın zaman zarar vermiş olursun—ümitsizliği intaç
eden hırs gibi.

- Biri de belâ ve musibetlerdir. Bunlar zaildir, devam-
ları yoktur. Zevalleri düşünülürse, zıtları zihne gelir, lez-
zet verir.

- Biri de, sen burada misafirsin ve buradan da diğer
bir yere gideceksin. Misafir olan kimse, beraberce geti-
remediği bir şeye kalbini bağlamaz. Bu menzilden ayrıl-
dığın gibi, bu şehirden de çıkacaksın. Ve keza, bu fânî
dünyadan da çıkacaksın. Öyle ise, aziz olarak çıkmaya
çalış. Vücudunu Mucid'ine feda et; mukabilinde büyük
bir fiyat alacaksın. Çünkü, feda etmediğin takdirde, ya
badiheva zail olur, gider; veya Onun malı olduğundan,
yine Ona rücu eder. Eğer vücuduna itimat edersen, ade-
me düşersin. Çünkü ancak vücudun terkiyle vücut bulu-
nabilir. Ve keza, vücuduna kıymet vermek fikrinde isen,
o vücuttan senin elinde ancak bir nokta kalabilir. Bütün
vücudun cihat-ı erbaasıyla ademler içerisinde kalır; ama,
o noktayı da elinden atarsan, vücudun tam manasıyla
nurlar içinde kalır.

- Biri de dünyanın lezzetleridir. Bu ise, kismete bağlı-
dır; talebinde kalâka düşer; ve sür'at-i zevali itibarıyla,
aklı başında olan onları kalbine alıp kıymet vermez.

*Dünyanın akıbeti ne olursa olsun, lezaizi terk etmek
evlâdır. Çünkü, akıbetin ya saadettir —saadet ise, şu fâ-
nî lezaizin terkiyle olur— veya şekavettir. Ölüm ve idam*

adem: yokluk, hiçlik.
akıbet: nihayet, son.
aziz: izzetli, muhterem, say-
gın.
badiheva: heva ve heves rüz-
gârı, gelip geçici hevesler.
belâ: musibet, sıkıntı.
cihat-ı erbaa: dört cihat, dört
taraf: sağ, sol, ön, arka.
daire-i emir: buyruk dairesi;
iş ve faaliyet dairesi.
evlâ: daha uygun, daha lâyük,

daha iyi.
fânî: ölümlü, geçici.
feda: uğruna verme.
hariç: bir şeyin dışı, dışansı,
dışta kalan.
hırs: açgözlülük, kanaatsizlik.
idam: yok olma.
intaç: netice verme, sonuç-
landırma.
itimat: dayanma, güvenme.
kalâk: iç sıkıntısı, gönül darlı-
ğı, can sıkıntısı, sıkıntıda ol-

ma.
keza: böylece, aynı şekilde.
kismet: talihi, nasip, kader.
kıymet: değer.
lezaiz: zevkler, lezzetler.
Malik-i Hakikî: her şeyin ha-
kikî sahibi ve maliki olan Al-
lah.
menzil: yer, konak.
Mucid: yaratan, yoktan var
eden Allah.
mukabil: karşılık.

musibet: felâket, belâ.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
rücu: dönme, geri dönme.
saadet: mutluluk.
sür'at-i zeval: hızlı ve çabuk kay-
boluş, yok oluş.
şekavet: bedbahtlık, bahtı kara-
lık.
talep: isteme, dileme.
vücut: beden, varlık.
zail: sone eren, yok olan.
zeval: sona erme, yok olma, öl-
me.

intizarında bulunan bir adam, sehpanın tezyin ve süslen-
dirilmesinden zevk ve lezzet alabilir mi?

Dünyasının akıbetini küfür saikasıyla adem-i mutlak olduğunu tevehhüm eden adam için de terk-i lezaiz evlâ-
dır. Çünkü, o lezaizin zevaliyle vukua gelen hususî ve mukayyet ademlerden adem-i mutlakın elim elemeleri her dakikada hissediliyor. Bu gibi lezzetler o elemlere galebe edemez.

İlem eyyühe'l-aziz!

Merayı tecavüz eden koyun sürüsünü çevirmek için çobanın attığı taşlara musap olan bir koyun, lisan-ı hâliyle, “Biz çobanın emri altındayız. O bizden daha ziyade faydamızı düşünür. Madem onun rızası yoktur; dönelim” diye kendisi döner, sürü de döner.

Ey nefis! Sen o koyundan fazla asi ve dâl değilsin. Ka-
derden sana atılan bir musibet taşına maruz kaldığın za-
man ¹ **أَنَا لِلَّهِ وَأَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** söyle ve Merci-i Hakikî'ye dön, imana gel, mükedder olma. O seni senden daha ziyade düşünür.

İlem eyyühe'l-aziz!

Kalbin umur-i dünyeviye ile kasten iştigal etmek için yaratılmış olmadığı şöylece izah edilebilir:

Görüyoruz ki, kalp, hangi bir şeye el atarsa, bütün kuvvetiyle, şiddetiyle o şeye bağlanır, büyük bir ihtimam

adem: yokluk.
adem-i mutlak: mutlak yokluk, tam yokluk.
akıbet: nihayet, son.
asi: isyan eden, başkaldıran.
dâl: sapkınlar, doğru ve hak yoldan uzaklaşanlar.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırıp.
elim: şiddetli, çok dert ve keder veren.
evlâ: daha uygun, daha lâyük, daha iyi.
galebe: galip gelme, üstünlük.
hususî: özel.
ihitimam: dikkat ve özen gösterme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
iman: inanç, itikat.
intizar: bekleme, gözleme.
iştigal: bir işle uğraşma, meşgul olma.
izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.
kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.
kasten: bile bile, isteyerek, kasıtlı olarak.
küfür: imansızlık, dinsizlik.
lezaiz: zevkler, lezzetler.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
madem: ...den dolayı, böyle ise.
maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri

1. Biz Allah'ın kullanıyız; sonunda yine Ona döneceğiz. (Bakara Suresi: 156.)

altında bulunma.

mera: hayvanların otladığı yer, kır, çayır.

merci-i hakikî: asıl dönülecek ve sığınılacak yer.

mukayyet: kayıtlı, kaydedilmiş.

musap: hastalık veya sıkıntıya uğramış.

musibet: felâket, belâ.

mükedder: kederli, üzüntülü, tasalı.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

rıza: razı olma, hoşnutluk.

saika: sevk eden, sürükleyen, sebep olan.

sehpa: idama mahkûm olanların idam edildiği üç ayaklı düzen, darağacı.

tecavüz: saldırma.

terk-i lezaiz: lezzetlerin ve zevklerin terk edilmesi.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

umur-i dünyeviye: dünyevî işler, dünyaya ait işler.

vuku: olma, meydana gelme.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

ziyade: çok, fazla.

ile eline alır, kucaklar. Ve ebedî bir devamla, onunla beraber kalmak istiyor. Ve onun hakkında tam manasıyla fenâ olur. Ve en büyük ve en devamlı şeylerin peşindedir, talebindedir. Hâlbuki, umur-i dünyeviyeden herhangi bir emir olursa, kalbin istek ve âmâline nazaran bir kıl kadardır. Demek kalp, ebedülâbâda müteveccih açılmış bir penceredir. Bu fânî dünyaya razı değildir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'ân, semadan nazil olmuştur. Ve Onun nüzülüyle semavî bir mâide ve bir sofr-a-i İlâhiye de nazil olmuştur. Bu mâide, tabakat-ı beşerin iştiha ve istifadelerine göre ayrılmış safhaları havidir. O mâidenin sathında, yüzünde bulunan ilk safha tabaka-i avama aittir.

Meselâ: ¹ **أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا** ayet-i

kerîmesi, beşerin birinci tabakasına şu manayı ifham ve ifade ediyor:

Semavat, ayaz, bulutsuz, yağmuru yağdıracak bir kabiliyette olmadığı gibi, arz da kupkuru nebatatı yetiştirecek bir şekilde değildir. Sonra ikisinin de yapışıklıklarını izale ve fetk ettik. Birisinden sular inmeye, ötekisinden nebatat çıkmaya başladı. Mezkûr ayetin ifade ettiği şu manaya delâlet eden, ² **وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ** ayet-i kerîmesidir. Çünkü, hayvanî ve nebatî olan hayatları koruyan gıdalar, ancak arz ve semanın izdivacından tevellüt edebilir.

kabiliyet: istidat, yetenek.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

mâide: yemek sofrası, üzerinde nimetler bulunan kurulmuş sofrası.

meselâ: örneğin.

mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.

müteveccih: bir cihete dönen, yönelen.

nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

nazil: nüzul eden, inen.

nebatat: bitkiler.

nebatî: bitkisel, bitki ile ilgili, bitkiye ait.

nüzul: inme, iniş, gökten dünyaya geliş.

razi: rıza gösteren, hoşnut olan.

safha: devre, merhale.

sath: bir şeyin dış tarafı, dış yüzü.

sema: gökyüzü, gök.

Semavat: semalar, gökler.

semavî: semaya ait, gökten gelen; Allah tarafından olan, ilâhî.

sofra-i İlâhiye: Cenab-ı Hakkın sofrası.

tabaka: kat, katman.

tabaka-i avam: avam tabakası, halktan ilmi irfanı küt olanların tabakası, halk.

tabakat-ı beşer: insan tabakaları, insanların oluşturduğu sosyal sınıflar.

talep: istek, dilek.

tevellüt: doğma, doğum.

umur-i dünyeviye: dünyevî işler, dünyaya ait işler.

1. Gökler ve yer bitişik iken Biz onları birbirinden koparıp ayırdık. (Enbiya Suresi: 30.)

2. Her canlı şeyi de sudan yarattık. (Enbiya Suresi: 30.)

a'mal: ameller, işler.

arz: yer, dünya.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayet-i; azamet ve şerefi olan ayet.

beşer: insan, insanlık.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

ebedülâbâd: ebedlerin ebedi, tükenmez, ebedî hayat, sonsuzluk.

fânî: ölümlü, geçici.

fenâ: yokluk, yok olma.

fetk etmek: ayırmak.

havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.

hayvanî: hayvanla ilgili, hayvana ait.

ifhâm: anlatma, bildirme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

istifade: faydalanma, yararlanma.

istiha: yemeğe karşı duyulan istek, mide açıklığı, açlık, iştah.

izale: giderme, ortadan kaldırma.

izdivac: evlenme, birbirine eş olma.

Mezkûr ayetin tabaka-i avama ait safhasının arkasında şöyle bir safha da vardır ki:

Nur-i Muhammediyeden (a.s.m.) yaratılan madde-i aciniyeden, seyyarat ile şemsin o nurun macun ve hamurundan infisal ettirilmesine işarettir.

Bu safhayı delâletiyle teyit eden, ¹ **أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ نُورِي** olan hadis-i şerifidir.

İkinci Misal:

² **أَفَعَيْنَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ** olan ayet-i kerîmenin tabaka-i avama ait safhasında şu mana vardır:

“Onlar, daha acip olan birinci yaratılışlarını şahadetle ikrar ettikleri hâlde, daha ehven daha kolay ikinci yaratılışlarını uzak görüyorlar.”

Şu safhanın arkasında haşır ve neşrin pek kolay olduğunu tenvir eden büyük bir bürhan vardır.

Ey haşır ve neşri inkâr eden kafasız! Ömründe kaç defa cismini tebdil ediyorsun? Sabah ve akşam elbiseni değiştirdiğin gibi, her senede bir defa tamamıyla cismini tebdil ve tecdit ediyorsun, haberin var mıdır? Belki her senede, her günde cisminden bir kısım şeyler ölür, yerine emsali gelir; bunu hiç düşünemiyorsun. Çünkü, kafan boştur. Eğer düşünebilseydin, her vakit âlemde binlerce numuneleri vukua gelen haşır ve neşri inkâr etmezdin. Doktora git, kafanı tedavi ettir.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayeti, azamet ve şerefi olan ayet.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ehven: daha hafif; kolay.

emsal: örnekler, benzerler.

hadis-i şerif: Peygamberimizden aktarılan sözlerin genel adı.

haşır: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

ikrar: tasdik ve kabul etme, doğrulama.

infisal: olduğu yerden ayrılma, yerini bırakıp gitme.

inkâr: reddetme, inanmama, ka-

1. Allah'ın ilk yarattığı şey, benim nurumdur. (Keşfü'l-Hafâ, 1:265, hadis no: 827.)

2. Onların ilk yaratılışı Bize zor mu geldi ki, tekrar diriltmekten âciz katalım. (Kaf Suresi: 15.)

bul ve tasdik etmeme.

madde-i aciniye: hamur gibi yoğrulmuş cisim.

mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.

misal: örnek.

neşir: ahirette tekrar diriltilen insanların tüm amellerinin açıklanması, duyurulması.

numune: örnek.

nur: aydınlık, parlıti, ışık.

nur-i Muhammediye: Hz. Muhammed'in nuru, ışığı.

safha: devre, merhale.

seyyarat: gezegenler.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

sems: güneş.

tabaka-i avam: avam tabakası, halktan ilmi irfanı kıt

olanların tabakası, halk.

tebdil: değiştirme, başka bir hale getirme.

tecdit: yenileme, tazeleme.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

teyit: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma; doğru çıkarma.

vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Nefsin belâhat ve hamakatine bak ki, bir Rabb-i Muhtar-ı Hakîm tarafından terbiye edildiğini ve o Rabb-i Hakîm'in memlûk ve masnuu olduğunu bildiğine ve bu temellük ve terbiyenin bütün efrat, enva, ecnasta cari olmakla meselenin bir kaide-i külliye şeklini aldığına ve bu feyzin şümullü olmakla bir nevi icma ve fiilî bir tasdike mazhar olduğuna nazaran, kanun ve düstur şeklinde olan hâdiseye ve kesb-i külliyyet eden kaideye bakarak kanaat ve itminan etmesi lâzım iken, bütün afakı cilvelendiren tecelliyat-ı esmayı, kendisi de o cilvelerde hissedar olduğu hâlde, vasıta-i tesettür ve alâmet-i ihmal sanıyor. Güya, o nefsin fevkinde, onun bütün ahvalini kontrol eden kimse yoktur. Ve kendisini, yaptığı fiillerinde, fiil içinde müstetir "Hû" gibi görüyor. Tecelliyatın genişliğini imtinaa, büyüklüğünü ademe hamletmekle, şeytanı bile yaptığı mugalâtadan utandırıyor.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Nefis, daima ıztıraplar, kalâklar içinde evhamdan kurtulup tevekküle yaşamıyor, hükm-i kadere razı olmuyor. Hâlbuki, şemsin tulû ve gurubu muayyen ve mukadder olduğu gibi, insanın da bu dünyada tulû ve gurubu ve sair mukadderatı kalem-i kader ile cephesinde yazılıdır. İsterse başını taş a vursun ki, o yazıları silsin; fakat başı kırılır, yazılara bir şey olmaz, ha!

adem: yokluk.
afak: bütün dünya, gözle görülen âlem.
ahval: haller, durumlar.
alâmet-i ihmal: .
belâhat: ahmaklık, kalın kafalılık, düşüncesizlik.
cari: cereyan eden, akan, işleyen.
cilve: tecelli, görüntü.
düstur: kanun, kural, esas.
ecnas: cinsler, çeşitler.
efrat: fertler.
enva: çeşitler, türler, neviler.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.
fevkinde: üstünde.
feyiz: bolluk, bereket, ihsan, başış.
fiil: iş, hareket.
fiilî: fiille ilgili, gerçekten yapılan iş.
gurup: batma, batış.
güya: sanki.
hâdis: olay.
hamakat: ahmaklık, beyinsizlik, budalalık.
haml: isnat etme, atf, yükle-

me.
hissedar: hisse sahibi, hissesi olan.
Hû: Allah, Yaratıcı.
hük-m-i kader: kaderin hükmü.
ıztırap: acı, azap, sıkıntı.
icma: fikir birliği etme, görüş birliğine varma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
imtina: imkânsızlık, olamayış.
itminan: inanma, güvenme, gönül rahatlığı içinde tered-

düstsüz kabul etme.
kaide: kural, esas, düstur.
kaide-i külliye: genel kural, umumi kaide, umumî kanun.
kalâk: iç sıkıntısı, gönül darlığı, can sıkıntısı, sıkıntıda olma.
kalem-i kader: kader kalemi, Allah'ın olacak hâdiseleri olmadan önce bilip yazması, takdir etmesi.
kanaat: elindeki ile yetinmek.
kanun: kaide, kural.
kesb-i külliyyet: umumilik, genellik kazanma.
masnu: sanarla yapılmış esya, varlık.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
memlûk: kul, köle.
mesale: önemli konu.
muayyen: tayin edilmiş, belli, belirlili.
mugalâta: yanıltıcı söz söyleme, yanıltıcı konuşma.
mukadder: takdir edilmiş.
mukadderat: Allah tarafından ezelde takdir olunmuş şeyler, ileride meydana gelecek hâller ve olaylar, alın yazısı.
müstetir: gizlenen, gizli, saklı, örtülü.
nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nevi: çeşit, tür.
Rabb-i Hakîm: hikmet sahibi Allah, iş ve emirleri hikmetli ve yanlışsız olan Cenab-ı Hak.
Rabb-i Muhtar-ı Hakîm: her şeyi hikmetle yapan ve onları besleyen, terbiye eden, sevk ve idare eden, dilediği gibi davranan sonsuz hikmet ve irade sahibi Hakîm ve Muhtar olan terbiye edici Sultan olan Allah.
razi: nıza gösteren, kabul eden.
sair: diğer, başka, öteki.
şems: güneş.
şumul: içine alma, kapsam.
tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
tecelliyat-i esma: isimlerin tecellileri, Cenab-ı Hakka ait isimlerin kâinat ve mahlûkat üzerinde görülen tecellileri, tezahürleri.
temellük: sahiplenme, kendine mal etme.
terbiye: besleyip büyütme, yetiştirme.
tevekkül: bir işi gerçekleşmesi için gereken çalışmayı ve çabayı gösterip sebeplere başvurduktan sonra işi Allah'a bırakma.
tulû: doğma, doğuş.
vasıta-i tesettür: .

Ve illâ muhakkak bilsin ki, semavat ve arzın haricine kaçıp kurtulamayan insan, Hâlık-ı Küll-i Şey'in rububiyetine muhabbetle rızadâde olmalıdır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir şeyin sâinii o şeyin içinde olursa, aralarında tam bir münasebet lâzımdır ve masnuatın adedince sânilerin çoğalması lâzımdır. Bu ise muhaldır. Öyle ise, sâni masnu içinde olamaz. Meselâ, matbaa ile teksir edilen bir kitap, yine bir adamın kalemıyla yazılıyor. O kitabın nakışları, harfleri kendisinden sümbüllenmez. Kâtip de o kitabet sanatı içinde değildir. Ve illâ, intizamdan çıkar. Öyle ise, masnuun nakışları kendisinden değildir; ancak kudret kalemıyla, kaderin takdiri üzerine yazılıyor.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Aklın pek garip bir hâli vardır. Öyle bir yed-i tûlâ sahibidir ki, bazen kâinatı ihata etmekle kucağına alıyor. Bazen daire-i imkândan çıkar, en yüksek dairelere müdahaleye çalışır. Bazen da bir katre suda boğulur, bir zerre içinde yok olur, bir kılda kaybolur. Maahaza, hangi şeyde fenâ ve kaybolursa, bütün varlığı o şeye münhasır olduğunu bilir. Ve hangi bir noktaya girse, bütün âlemi beraberce götürmek istegindedir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Eğer dünyanın veya vücudun mülkiyeti, zilliyeti sende ise, taahhüt, tahaffuz, korku külfetleriyle nimetlerden

âlem: dünya, cihan.

arz: yer, dünya.

daire-i imkân: imkân âlemi, kâinat ve varlıklar âlemine ait âlem.

fenâ: yokluk, son bulma, geçicilik.

garip: tuhaf, hayret verici.

Hâlık-ı Küllî Şey: kâinatta mevcut olan her şeyin yaratıcısı, Allah.

hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.

ihata: kuşatma, içine alma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

illâ: mutlaka, muhakkak, ne olursa olsun.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kâtip: yazan, yazıcı.

katre: damla.

kitabet: kâtiplik, yazma.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

külfet: zahmet, sıkıntı.

maahaza: bununla birlikte, böyle

olmakla beraber.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

meselâ: örneğin.

muhabbet: sevgi, sevmek.

muhâl: imkânsız.

müdahale: karışma.

mülkiyet: mülk sahipliği.

münasebet: münasiplik, iki şey arasındaki uygunluk.

münhasır: hasredilmiş, ayrılmış, bir şeye veya kimseye

mahsus.

nakış: işleme, süsleme.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

rızadâde: razı olmuş, rıza göstermiş, kabul etmiş.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

sânî: sanat eseri meydana getiren.

semavat: semalar, gökler.

taahhüt: bir işin yapılması için söz verme, üzerine alma, yüklenme.

tahaffuz: korunma, sakınma.

takdir: Allah'ın takdiri, Allah'ın ilmiyle belli bir düzen vermesi.

teksir: çoğaltma.

yed-i tûlâ: tam, çok geniş ilim ve ihtisas, ustalık.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zilliyet: sahiplik, himaye edici olma, koruyuculuk.

lezzet alamazsın, daima rahatsız olursun. Çünkü, noksanları tedarik, mevcutları telef olmaktan muhafaza ile, daima evham, korkular, meşakkatlere mahal olursun. Hâlbuki, o nimetler, Mün'im-i Kerîm'in, taahhüdü altındadır. Senin işin, Onun sofrası-i ihsanından yiyip içmekle, şükretmektir.

Şükürde bir zahmet yoktur. Bilakis nimetin lezzetini arttırır. Çünkü, şükür nimette in'amı görmek demektir. İn'amı görmek, nimetin zevalinden hâsıl olan elemi defeder. Zira, nimet zail olduğundan, Mün'im-i Hakikî onun yerini boş bırakmaz, misliyle doldurur; ve teceddüdünden lezzet alırsın.

Evet, ¹ **وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ** olan ayet-i

kerîme, hamdin ayn-ı lezzet olduğuna delâlet eder. Çünkü, hamd in'am şeceresini nimet semeresinde gösterir. Ve bu vesile ile, zeval-i nimetin tasavvurundan hâsıl olan elem zail olur. Çünkü, şecerede çok semere vardır; biri giderse, ötekisi yerine gelir. Demek, hamd ayn-ı lezzettir.

İlem eyyühe'l-aziz!

Afakî malûmat, yani hariçten, uzaklardan alınan malûmat evham ve vesveselerden hâlî olamıyor. Amma, bizzat vicdanî bir şuura mahal olan enfûsî ve dâhilî malûmat ise, evham ve ihtimallerden temizdir. Binaenaleyh, merkezden muhite, dâhilden harice bakmak lâzımdır.

1. Onların duaları şu sözlerle sona erer: "Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. (Yunus Suresi: 10.)

afakî: kaynaktan uzakta olan, geniş çevrede bulunan.
amma: ama, lâkin, ancak.
ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.
ayn-ı lezzet: lezzetin aslı, lezzetin tâ kendisi.
bilakis: aksine, tersine.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

bizzat: kendisi, şahsen.
dâhil: iç, içerisi.
dâhilî: içe ait, içe dönük, iç ile ilgili.
def: mâni olma, kovma, ortadan kaldırma.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.

enfûsî: öznel, sübjektif, nesnelerin gerçeğine değil, ferdin düşünce ve duygularına dayanan.
evham: vehimler, zanlar, kuruntular.
hâlî: bir şeyden uzak, müstesna.
hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek

bildirme.

hariç: dışarı.

hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.

ihimal: olabilirlik.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.

mahal: yer.

malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.

meşakkat: zahmet, sıkıntı, güçlük, zorluk.

misil: benzer, eş.

muhafaza: koruma.

muhit: yöre, çevre.

Mün'im-i Hakikî: nimetin, sebeplerin arkasındaki gerçek sahibi, yedirip içiren ve rızıklandırının tâ kendisi olan Allah.

Mün'im-i Kerîm: kerem sahibi nimet veren, yedirip içiren, nimetlerin hakikî sahibi olan Cenab-ı Hak.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

semere: meyve, yemiş.

sofra-i ihsan: ihsan sofrası, Cenab-ı Hak'ın nimetleri sunduğu; ihsan ve ikramda bulunduğu sofrası.

şecere: ağaç.

şuur: bilinç.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnuniyet gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.

taahhüt: bir işin yapılması için söz verme.

tasavvur: bir şeyi zihinde düşünme, tasarlama.

teceddüt: tazelenme, yenilenme.

tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.

telef: yok etme, harap etme, boş yere harcama.

vesile: aracı, vasıta.

vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsî düşünceler.

vicdanî: vicdanla, kalbî his ile ilgili, vicdana ait.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

zail: sone eren, yok olan.

zeval: sone erme, bitme, yok olma.

zeval-i nimet: nimetin bitmesi, sone ermesi, yok olması.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.

asap: sinirler.

beşeriyet: beşerilik, insanlık.

beyit: iki mısradan oluşan şiir.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

evride: kara kan damarları, toplardamarlar.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

himmet: çalışma, çabalama, gayret gösterme, emek sarf etme.

ikrar: başkasının kendi üzerinde ki bir hakkını bildirme, haber verme.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!

ilim: bilgi, marifet.

in'ikâs: aksetme, yansıma.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

istiap: içine alma, içine sığdırma, kapsama.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

katre: damla.

Kayyum: varlığı ve diriliği her an için olup gökleri ve yerleri her an için tutan, daimî her şeye her hususta iktidan olan Allah.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kudret-i nuraniye-i ezeliye:

küre-i arz: yer küre, dünya.

lem'a: parıltı.

lisan: dil.

lütuf: güzellik, hoşluk, iyilik, ih-san.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

ma'kes: yansıma yeri; ayna.

Malik: her şeyin gerçek ve mutlak sahibi olan Allah.

mastar: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.

mazhar: nail olma, şereflenme.

medeniyet-i sefihe: sefiş medeniyet, zevk ve eğlenceye sevk eden medeniyet.

menba: kaynak.

menfez: delik, aralık.

Mucid: yaratan, yoktan var eden.

muhâlât: muhaller, olması mümkün olmayanlar.

muhit: ihata eden, kuşatıcı.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.

mutlak: herhangi bir kayda bağlı olmayan, kayıtsız, şartsız.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Küre-i arzı bir köy şekline sokan şu medeniyet-i sefihe ile gaflet perdesi pek kalınlaşmıştır; tadili büyük bir himmete muhtaçtır. Ve keza, beşeriyet ruhundan dünyaya nazır pek çok menfezler açmıştır. Bunların kapatılması, ancak Allah'ın lütfuna mazhar olanlara müyesser olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir zerre, kocaman şemsi, tecelli ile, yani in'ikâs itibarıyla istiap eder, içine alır; fakat küçücük iki zerreyi bizat, yani hacimleri itibarıyla içine alamaz. Binaenaleyh, yağmurun, şemsin timsaline ma'kes olan katreleri gibi, kâinatın zerrat ve mürekkebatı, ilim ve iradeye müstenit kudret-i nuraniye-i ezeliyenin, tecelli ve in'ikâs itibarıyla, lem'alarına mazhar olabilirler; fakat gözün içindeki bir hücre zerresi, asap, evride, şerayinde tesirleri görünen bir kudret şuur ve iradeye menba olamaz. Bu acip sanat, muntazam nakış, ince hikmetin iktizasına göre, kâinatın her bir zerresi, her bir mürekkebatı, ulûhiyete mahsus muhit ve mutlak sıfatlara menba ve mastar olması lâzım gelir; veya o sıfatlar ile muttasıf Şems-i Ezeli'nin tecelliyat lem'alarına ma'kes olmaları lâzımdır.

Birinci şıkta kâinatın zerrati adedince muhalât vardır. Binaenaleyh, her bir zerre, o büyük yükün tahammülünden âciz olduğunu ikrar ile, “*Mucid, Hâlık, Rab, Malik, Kayyum, ancak Allah'tır*” diye şahadetini ilân eder. Ve keza, her bir zerre, her bir mürekkebat, muhtelif lisan ve delâletleriyle, şu beyti terennüm ediyorlar:

muttasıf: vasıflandırılan, sıfatlanan.

mürekkebat: mürekkep şeyler, bileşikler, karışımlar.

müstenit: istinat eden, dayanan.

müyesser: kolaylaştırılmış; nasip olan.

nakış: işleme, süsleme.

nazır: nazar eden, bakan.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

ruh: hayat ve canlılık veren

sey.

sıfat: vasıf, nitelik.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

şems: güneş.

Şems-i Ezeli: ezeli güneş; varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.

şerayın: atar damarlar.

şuur: bilinç.

tadil: doğrultma, düzeltme.

tahammül: yüklenme, yüke katlanma.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

terennüm: yavaş ve güzel bir şekilde söyleme.

timsal: örnek, numune.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinataki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

zerrat: zerreler, atomlar.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

عِبَارَاتُنَا شَتَّى وَحُسْنُكَ وَاحِدٌ ❀ وَكُلُّ إِلَى ذَاكَ الْجَمَالِ يُشِيرُ¹

Evet, her bir harf kendi vücuduna bir vecihle delâlet eder; amma kâtibinin, sâniinin vücuduna çok vecihlerle delâlet eder. Evet,

تَأْمَلْ سُطُورَ الْكَائِنَاتِ فَإِنَّهَا ❀ مِنْ الْمَلَأِ الْأَعْلَى إِلَيْكَ رَسَائِلُ²

I'lem eyyühe'l-axir!

Cam, su hava, âlem-i misal, ruh, akıl, hayal, zaman vesaire gibi tecelli-i timsal akislere mahal ve mazhar olan çok şeyler vardır. Maddiyat-ı kesifenin timsalleri hem münfasıl, hem ölü hükmündedirler; çünkü, asıllarına gayr oldukları gibi, asıllarının hasiyetlerinden de mahrumdurlar. Nuranîlerin timsalleri ise, asıllarıyla muttasıl ve asıllarının hasiyetlerine malik ve asıllarına gayr değildirlerdir.

Binaenaleyh, Cenab-ı Hak, şemsin hararetini hayat, ziyasını şuur, ziyadaki renkleri duygu gibi yapmış olsa idi, senin elindeki âyinede temessül eden şemsin timsali seninle konuşacaktı. Çünkü, o timsalinde olduğça, harareti, ziyası, renkleri olurdu; hararetiyle hayat bulurdu, ziyasıyla şuurlu olurdu, renkleriyle de duygulu olurdu. Böyle olduktan sonra, seninle konuşabilirdi. Bu sırra binaendir ki, Resul-i Ekrem (a.s.m.) kendisine okunan bütün salâvat-ı şerifeye bir anda vâkıf olur.

mahal: yer.
mahrum: bir şeye sahip olamayan, yoksun.
malik: sahip.
mazhar: bir şeyin çıktığı yer, zühur ettiği, görüldüğü yer.
muttasıl: bitişik.
münfasıl: birbirinden ayrılmış, bitişik olmayan, ayrı duran.
Nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.
Resul-i Ekrem: çok cömert, kerim olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).
salâvat-ı şerife: Hz. Muhammed (a.s.m.) için yapılan dualar.
sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
sır: gizli hakikat.
şems: güneş.
şuur: bilinç.
tecelli-i timsal: suretlerin tecellisi, görüntüsü.
temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.
timsal: resim, suret, şekil.
vâkıf: bir şeyi elde eden, bir işten haberi olan.
vecih: cihet, yön.
vesaire: ve başkaları, bunun gibileri.
ziya: ışık, aydınlık, nur.

1. Bizim ifadelerimiz pek çeşitlidir. Senin güzelliğin birdir. • Hepsî de o güzelliğe işaret etmektedir.
2. Kâinat kitabının satırlarını düşünerek mütalâa et. • Zira onların hepsi sana Cenab-ı Hakkin yüce katından birer kitapçıktır.

akis: yansıma.
âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüldüğü ve gözlemlendiği, ruhların bulunduğu âlem.
amma: ama, lâkin, ancak.
âyine: ayna.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.

bep ten.
Binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
gayr: başka, diğer.
hararet: sıcaklık.
hasiyet: bir şeye has özellik,

nitelik.
hükümünde: değerinde, yerinde.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
kâtip: yazan, yazıcı.
maddiyat-ı kesife: katı maddeler, yoğun maddeler.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

¹ **سُبْحَانَ اللَّهِ** ve ² **الْحَمْدُ لِلَّهِ** cümleleri Cenab-ı Hakkı Celâl ve Cemal sıfatlarıyla zımnen tavsif ediyorlar. Celâl sıfatını tazammun eden **سُبْحَانَ اللَّهِ** abdin ve mahlûkun Allah'tan baid olduklarına nazırdır. Cemal sıfatını içine alan, **الْحَمْدُ لِلَّهِ** Cenab-ı Hakkın rahmetiyle abde ve mahlûkata karip olduğuna işarettir.

abd: kul.
baid: uzak, ırak.
bilâteşbih: benzetmeksizin.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bu'd: uzaklık, uzak olma.
Celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik ve haşmet sahibi olan Allah.
cem: toplama, bir araya getirme.
Cemal: sonsuz güzellik sahibi olan Allah.
cihet: yön.
fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.
hak: dava veya iddiada gerçeğe uygunluk, doğruluk.
hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.
hararet: sıcaklık.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
iltibas: karıştırmak.
istikamet: doğru yön.
itibarlar: bakımdan, yüzden, dolağı.
kabil: kabul eden; başkasına ait şeyi gösterme yeteneğinde olan.
karip: yakın.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kurb: yakın olma hâli, yakınlık.
lâkin: fakat, ama, ancak.
mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
makam: yer, mevki.
mazarrat: zararlar, zıyanlar, zarar vermeler.
meselâ: örneğin.
mezç: katma, karıştırma.
müessir: tesir eden, tesirini gösteren, eser ve iz bırakan.
mültebis: iltibas etmiş, karışmış.
nazar: bakış, bakış açısı.
nazır: nazar eden, bakan.

Meselâ, biri kurb, diğeri bu'd olmak üzere, bize nazır, şemsin iki ciheti vardır. Kurb cihetiyle hararet ve ziyayı veriyor, bu'd cihetiyle insanların mazarratlarından tahir ve safı kalıyor. Bu itibarla, insan şemse karşı yalnız kabil olabilir, fail ve müessir olamaz.

Kezalik, bilâteşbih, Cenab-ı Hak rahmetiyle bize karip olduğu cihetle Ona hamd ediyoruz; biz Ondandır uzak olduğumuz cihetle Onu tesbih ediyoruz. Binaenaleyh, rahmetiyle kurbüne bakarken hamd et, Ondandır baid olduğuna bakarken tesbih et. Fakat, her iki makamı karıştırma ve her iki nazarı birleştirme ki, hak ve istikamet mültebis olmasın. Lâkin, iltibas ve mezç olmadığı takdirde, her iki makamı ve her iki nazarı hem tebdil, hem cem edebilirsin. Evet, ³ **سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ** her iki makamı, cem eden bir cümledir.

1. Allah her türlü kusur ve noksandan uzaktır.
2. Ezelden ebede her türlü hamd ve şükür Allah'a mahsustur.
3. Ezelden ebede her türlü hamd ve şükür, ancak her türlü kusur ve noksandan uzak olan Allah'a mahsustur.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik. safi: saf olan, katıksız, duru. sifat: vasıf, nitelik. şems: güneş. tahir: temiz, pak. tavşif: vasıflandırma, bir şe-	yin iç yüzü ve özelliklerini anlatma. tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma. tebdil: değiştirme, başka bir hale getirme. tesbih: Allah'ı bütün kusur ve	noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hakkı şanına lâ-yık ifadelerle anma. zımnen: açıktan olmayarak, dolayısıyla, üstü kapalı olarak, kapalı bir şekilde. ziya: ışık, aydınlık, nur.
---	---	---

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Dört şey için dünyayı kesben değil, kalben terk etmek lâzımdır:

1. Dünyanın ömrü kısa olup sür'atle zeval ve guruba gider. Zevalin elemiyle visalin lezzeti zeval buluyor.

2. Dünyanın lezaizi zehirli bala benzer, lezzeti nispetinde elemi de vardır.

3. Seni intizar etmekte ve senin de sür'atle ona doğru gitmekte olduğun kabir, dünyanın ziynetli, lezzetli şeylerini hediye olarak kabul etmez. Çünkü, dünya ehline güzel addedilen şey, orada çirkindir.

4. Düşmanlar ve haşerat-ı muzırta arasında bir saat durmakla dost ve büyükler meclisinde senelerce durmak arasındaki muvazene, kabir ile dünya arasındaki aynı muvazenedir. Maahaza, Cenab-ı Hak da bir saatlik lezzeti terk etmeye davet ediyor ki, senelerce dostlarıyla beraber rahat edesin. Öyle ise, kayıtlı ve kelepçeli olarak sevk edilmezden evvel, Allah'ın davetine icabet et.

Fesühbanallah, Cenab-ı Hakkın insanlara fazl ü kere mi o kadar büyüktür ki, insana vedia olarak verdiği malı, büyük bir semeni ile insandan satın alır, ibka ve himaye eder. Eğer insan o malı temellük edip Allah'a satmazsa, büyük bir belâya düşer. Çünkü, o malı uhdesine almış oluyor. Hâlbuki, kudreti taahhüde kâfi gelmiyor. Çünkü, arkasına alırsa beli kırılır, eliyle tutarsa kaçır, tutulmaz.

add: saymak, öyle kabul etmek.

belâ: musibet, sıkıntı.

ehil: bir yerde oturan.

elem: dert, üzüntü, maddî manevî ızdırıp.

evvel: önce.

fazl ü kerem: ihsan ve iyilik, lütuf ve nimet.

fesühbanallah: Allah (c.c.) ne güzel yaratmış; Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir, her şey kendine tespih eder

anlamında olup hayret ve taaccübü ifade için söylenir.

gurup: batma, batış.

haşerat-ı muzırta: zararlı böcekler, haşereler.

himaye: koruma, muhafaza etme.

ibka: devamlı kılma, sürekli kılma.

icabet: davete gitme, davete uyma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

intizar: bekleme, gözleme.

kâfi: yeter, el verir.

kalben: kalp ile, kalpten.

kesben: çalışma, çalışıp kazanma.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

lezaiz: zevkler, lezzetler.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

muvazene: denge, ölçü.

nispetinde: oranında, ölçüsünde.

semen: baha, kıymet, değer, tutar, bedel.

tutar, bedel.

sevk: önüne katıp sürme, yöneltme.

taahhüt: bir işin yapılması için söz verme.

temellük: sahiplenme, kendine mal etme.

uhde: sorumluluk.

vedia: emanet, saklanılmak ve korunmak üzere bırakılan şey.

visal: ulaşma, kavuşma.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

ziynet: süs.

En nihayet meccanen fenâ olur gider, yalnız günahları miras kalır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

“Geceye benzeyen gençliğim zamanında gözlerim uyumuş idi. Ancak ihtiyarlık sabahıyla uyandım” mealinde olan

وَعَيْنِي قَدْ نَامَتْ بَلِيلَ شَيْبَتِي ❀ وَلَمْ تَنْتَبَهُ إِلَّا بِصُبحٍ مَشِيبٍ

şiiirin şümulüne dâhilim. Çünkü, gençliğimde en yüksek bir intibah şahikasına çıktığımı sanıyordum. Şimdi anlıyorum ki, o intibah, intibah değilmiş, ancak uykunun en derin kuyusunda bulunmaktan ibaretmiş. Binaenaleyh, medenîlerin iftihar ile dem vurdıkları tenevvür-i intibahları, benim gençlik zamanımdaki intibah kabîlesinden olsa gerekir.

Onların misali rüyasında güya uyanıp, rüyasını halka hikâye eden nâim meselidir. Hâlbuki rüyasında, onun o intibahı, uykunun hafif perdesinden derin ve kalın bir perdeye intikal ettiğine işaretler. Böyle bir nâim ölü gibidir; yarı buçuk uykuda bulunan insanları nasıl ikaz edebilir?

Ey uykuda iken kendilerini ayık zannedenler! Umur-i diniyede, müsamaha veya teşebbühle medenîlere yanaşmayın. Çünkü, aramızdaki dere pek derindir; doldurup hatt-ı muvasalayı temin edemezsiniz, ya siz de onlara iltihak edersiniz veya dalâlete düşer boğulursunuz.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
dâhil: girme, içinde olma.
dalâlet: iman ve Islâmiyetten ayrılma, azmak.
dem vurmak: bir şeyden geliş güzel bahsetmek, iddia etmek.
fenâ: yok olma, ölümlülük, geçicilik.
güya: sanki.
hatt-ı muvasala: kavuşturucu yol, ulaştırıcı yol.

ibaret: meydana gelen, oluş.
iftihar: gurur, övünme.
ikaz: dikkat çekme, uyarma, uyandırma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
iltihak: karışma, katılma.
intibah: uyanıklık.
intikal: bir yerden başka bir yere geçme, yer değiştirme.
kabil: tür, gibi.

meal: mana, anlam, mefhum.
meccanen: bedava şekilde, parasız, ücretsiz olarak.
medenî: uygar.
mesel: örnek.
misal: örnek.
müsamaha: göz yumma, hoş görme, görmezlikten gelme, tolerans.
nâim: uyuyan, uykuda bulunan.
nihayet: en sonunda.

şahika: dağ tepesi, dağ doruğu; zirve, doruk.
şümul: içine alma, kapsam.
temin: sağlama.
tenevvür-i intibah: uyanış aydınlığı.
teşebbüh: zorla benzemeye çalışma, benzetmeye özenme.
umur-i diniye: dinî emirler, dine ait işler.

İ'tem eyyühe'l-aziz!

Masiyetin mahiyetinde, bilhassa devam ederse, küfür tohumu vardır. Çünkü, o masiyete devam eden ülfet peyda eder. Sonra, ona aşık ve müptelâ olur, terkine imkân bulamayacak dereceye gelir. Sonra, o masiyetinin ikaba mucip olmadığını temenniye başlar. Bu hâl böylece devam ettikçe, küfür tohumu yeşillenmeye başlar, en nihayet gerek ikabı ve gerek dârülikabı inkâra sebep olur.

Ve keza, masiyete terettüp eden hacaletten dolayı, o masiyetin masiyet olmadığını iddia etmekle, o masiyete muttali olan melekleri bile inkâr eder, hatta şiddet-i hacaletten yevm-i hesabın gelmeyeceğini temenni eder. Şayet yevm-i hesabı nefyeden, edna bir vehmi bulursa, o vehmi kocaman bir bürhan addeder. En nihayet, nedamet edip terk etmeyenlerin kalbi küsufa tutulur, mahvolur gider—eliyazübillâh!

İ'tem eyyühe'l-aziz!

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın i'caz ve belâgatine dair Le-maat namındaki eserimde izah edilen bazı lem'aları dinleyeceksin.

1. Kur'ân'ın okunuşunda yüksek bir selâset vardır ki, lisanlara ağır gelmez.

2. Büyük bir selâmet vardır ki, lâfzen ve manen hatadan salimdir.

add: saymak, öyle kabul etmek.
belâgat: söz ve yazıda sanatlı ve tesirli ifade; bir şeyde saklı bulunan derin anlam.
bilhassa: özellikle.
dair: alâkalı, ilgili.
dârülikap: Cehennem, çok azap çekilen yer.
edna: en açığı, en basit, en küçük.

eliyazübillâh: Allah esirgesin, Allah korusun.
hacalet: utanma, utanç.
i'caz: mu'cizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.
iddia: bir fikri ısrarla savunma.
ikap: ahiret azabı, günahkârların öldükten sonra uğrayacağı azap.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
imkân: mümkün olma, olabirlilik.
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.
keza: böylece, aynı şekilde.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları ben-

zerlerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.

küfür: imansızlık, dinsizlik.

küsuf: güneş tutulması.

lâfzen: sözlü olarak.

lem'a: parıldı.

lisan: dil.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.

mahvolma: yok olma, ortadan kalkma, batma.

manen: mana bakımından, manaca.

masiyet: günah, kötü şey.

mucip: icap eden, gerektiren.

muttali: bir işten haberi olan, bilgili, haberdar.

müptelâ: tutkun, bir şeye düşün ve tutulmuş olan.

nam: ad.

nedamet: pişmanlık.

nefiy: inkâr etme, olumsuzlama.

nihayet: son.

peyda: meydana gelme, açığa çıkma.

salim: eksiksiz, sakatı ve noksanı olmayan, kusursuz, noksansız.

selâmet: cümlelerin düzgün ve doğru olması.

selâset: sözün akıcı olma hâli, ifadedeki ahenk, açıklık, kolaylık ve akıcılık.

şiddet-i hacalet: utanmanın şiddeti, fazlalığı; çok fazla utanç.

temenni: olmasını veya olmamasını isteme; dilek, istek, arzu.

terettüp: sonuç olarak çıkma.

ülfet: alışkanlık hâline getirme, huy edinme.

vehim: zan, şüphe.

yevm-i hesap: hesap günü, ahirette günahların ve sevapların tartılacağı, hesap edileceği gün.

3. Ayetler arasında büyük bir tesanüt vardır ki, kârgir binalar gibi, ayetleri birbirine dayanarak bünye-i Kur'âni-yeyi sarsılmaktan vikaye ediyor.

4. Büyük bir tenasüp, tecavüp, teavün vardır ki; ayetleri birbirine ecnebi olmadığı gibi, birbirinin vuzuhuna yardım, istizahına cevap veriyor.

5. Parça parça, ayrı ayrı zamanlarda nazil olduğu hâlde, şiddet-i tenasüpten, sanki bir defada nazil olmuştur.

6. Esbab-ı nüzul ayrı ayrı ve mütebayın olduğu hâlde, şiddet-i tesanütten, sanki sebep birdir.

7. Mükerrer mütefavit suallere cevap olduğu hâlde, şiddet-i imtizaç ve ittihattan sanki sual birdir.

8. Müteaddit, mütegayir hâdisata beyan olduğu hâlde, kemal-i intizamdan sanki hâdiseye birdir ve bir hâdiseye cevaptır.

9. Tenezzülât-ı İlâhiye ile tabir edilen, muhatapların fehimlerine yakın ve münasip üslûplar üzerine nazil olmuştur.

10. Bütün zaman ve mekânlarda gelip geçen insanlara tevcih-i kelâm ettiği hâlde, sühulet-i beyandan dolayı, sanki muhatap birdir.

11. İrşadın gayelerine isal için, tekrarları tahkik ve takrirî ifade eder. Maahaza, tekrarları hâlel vermez, iade-si zevki izale etmez; tekerrür ettikçe misk gibi kokar.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
bünye-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerîm'in bünyesi, yapısı.
ecnebi: yabancı.
esbab-ı nüzul: Kur'ân-ı Kerîm ayetlerinin gelmesine (Cebrail Aleyhisselâm vasıtası ile indirilmesine) sebep olan hâdiseler.
fehîm: anlayış.
hâdisat: hâdiseler, olaylar.
hâdis: olay.
halel: düzensizlik, noksanlık.
iade: bir önceki mısraın veya beytin son kelimesini, ikinci mısraın veya beytin başında tekrar-lama sanatı.
irşat: doğru yolu gösterme, gaf-letten uyandırma.
isal: ulaştırma, erişirme.
istizah: izahat isteme, bir işin açık olarak bildirilmesini isteme, açıklama isteme.
ittihat: birleşme, birlik oluşturma.
izale: yok etme, ortadan kaldırma.
kârgir: taş veya tuğla inşaat, taş veya tuğladan yapılmış bina.
kemal-i intizam: intizamın mükemmel oluşu, tam ve eksiksiz düzen.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
misk: bir ceylân cinsinin erkeğinin göbeğinden elde edilen güzel koku.
muhatap: kendisine hitap olunan, söz söylenilen kimse.
mükerrer: tekrarlanmış, tekrar olunmuş.
münasip: uygun.
müteaddit: çeşitli, bir çok.
mütebayın: birbirine uymayan, birbirinden ayrı, zıt.
mütefavit: birbirinden farklı, çeşitli olan.
mütegayir: başka, değişik.
nazil: nüzul eden, inen.
sual: soru.

sühulet-i beyan: anlatmada-ki, bildirmedeki kolaylık.
şiddet-i imtizaç ve ittihat: birliktelik ve uyumluluğun şiddeti; kuvvetli birliktelik ve uyum.
şiddet-i imtizaç: uyumluluğun şiddeti; kuvvetli uyumluluk.
şiddet-i tenasüp: uyumluluğun şiddeti; kuvvetli uygunluk.
şiddet-i tesanüt: dayanışma-nın şiddeti; kuvvetli dayanış-

ma.
tabir: ifade.
tahkik: doğruluğunu ispat etme, doğrulama.
takrir: sağlamaştırma.
teavün: yardımlaşma, birbirine yardım etme.
tecavüp: cevaplaşma, karşılıklı cevap verme.
tekerrür: tekrarlanma.
tenasüp: uyma, uygunluk; lâfız ve mana itibarıyla birbirine uygun olma.
tenezzülât-ı İlâhiye: Cenab-ı

Hakkın kullarının anlayış seviyelerine göre konuşması ve derin hakikatleri, anlayabilecekleri ifadelerle beyan etmesi.
tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.
tevcih-i kelâm: sözü yöneltme.
üslûp: ifade yolu, kendine has ifade veya yazı tarzı.
vikaye: koruma, sahip çıkma.
vuzuh: kolay anlaşılabilirlik, ifade açıklığı.

12. Kur'ân, kalplere kuvvet ve gıdadır, ruhlara şifadır. Gıdanın tekrarı kuvveti arttırır. Tekrar etmekle daha me'lûf ve me'nus olduğundan, lezzeti artar.

13. İnsan maddî hayatında, her anda havaya, her vakit suya, her zaman ve her gün gıdaya, her hafta ziyaya muhtaçtır. Bunların tekerrürü, haddizatında tekerrür olmayıp, ihtiyaçların tekerrürü içindir. Kezalik, insan, hayat-ı ruhiyesi cihetiyle Kur'ân'da zikredilen bütün nevilere muhtaçtır. Bazı nevilere her anda muhtaçtır—¹ **هُوَ اللَّهُ**

gibi. Çünkü, ruh bununla nefes alıyor. Bazı nevilere her vakit, bazılarına her zaman muhtaçtır. İşte hayat-ı kalbiyenin ihtiyaçlarına binaen, Kur'ân, tekrarlar yapıyor. Meselâ, ² **بِسْمِ اللَّهِ** hava-i nesimî gibi kalbi ve ruhu tatmin ettiğinden, kesret-i ihtiyaca binaen, Kur'ân'da çok tekrar edilmiştir.

14. Kıssa-i Mûsa gibi bazı hâdisat-ı cüz'iyenin tekrarı, o hâdisenin büyük bir düsturu tazammun ettiğine işaret-tir.

Hülâsa, Kur'ân hem zikirdir, hem fikirdir, hem hikmettir, hem ilimdir, hem hakikattir, hem şeriattır, hem sadırlara şifa, mü'minlere hüda ve rahmettir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Fıtrat-ı insaniyenin garip bir hâli, gaflet zamanında le-taif ile havassın hükümlerini iltibas ile birbirine benzeter,

1. O Allah'tır.

2. Allah'ın adıyla.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.
cihet: yön.
düstur: kaide, esas, prensip.
fıtrat-ı insaniye: insanın fıtratı, insanın tabiatı, huyu, yaratılışı.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

garip: tuhaf, şaşılacak.
haddizatında: esasen, aslında.
hâdisat-ı cüz'ie: küçük ve basit hâdiseler, olaylar.
hâdis: olay.
hakikat: gerçek, doğru.
hava-i nesimî: temiz hava, sabahki hava.
havas: hasseler, duyular.

hayat-ı kalbiye: inancın yaşaması, ayakta kalabilmesi; kalbi ilgilendiren hususların varlığını devam ettirebilmesi.
hayat-ı ruhiye: ruha ait olan hayat, ruhi hayat.
hikmet: .
hüda: doğruluk, hidayet, doğru yol.
hüküm: karar, emir, hâkimi-

yet.

hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!.

ilim: bilgi, marifet.

iltibas: birbirine benzeyen şeyleri şaşınp karıştırma.

kesret-i ihtiyac: ihtiyacın çokluğu.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kıssa-i Mûsa: Hz. Mûsa'nın kıssası, Hz. Mûsa'nın başından geçen mühim hâdiselerin anlatıldığı kıs-sa.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indiril-miş, semavî kitapların sonuncu-su.

letaif: manevî duygular.

maddî: madde ile alakalı, cisma-nî.

me'lûf: alışılmış, ülfet edilmiş.

me'nus: alışılmış, alışık, ünsiyet edilmiş.

meselâ: örneğin.

mü'min: iman eden, inanan.

nevi: çeşit, tür.

rahmet: bağış, bağışlanma, affo-luş, merhamet.

ruh: hayat ve canlılık veren şey.

sadır: yürek, kalp.

şariat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hü-kümlerin hepsi.

şifa: bedenî ve ruhi bir hastalığın son bulması, sağlığına kavuşma.

tatmin: doyurma, ihtiyacı karşı-lama.

tazammun: ihtiva etme, içine al-ma, içinde bulundurma.

tekerrür: tekrarlanma.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

ziya: ılık, aydınlık, nur.

tefrik edemez. Meselâ, el ile gözü birbirine benzetip hizmetlerini ve vazifelerini tefrik edemeyen bir mecnun, yüksekte gözüyle gördüğü bir şeyi almak için elini uzatıyor. El, gözün komşusu olduğu münasebetle, onun yaptığı işi el de yapabilir zanneder.

Kezalik, insan-ı gafil, kendi şahsına ait edna, cüz'î bir tanzimden âciz olduğu hâlde, gururuyla, hayaliyle Cenab-ı Hakkın ef'aline tahakküm ile el uzatıyor.

Yine, insanın fıtratında acip bir hâl: İnsanın efradı arasında, cismen ve sureten ayrılık varsa da, pek azdır; amma manen ve ruhen, aralarında zerre ile şems arasındaki ayrılık kadar bir ayrılık vardır. Fakat, sair hayvanat öyle değildir. Meselâ, balık ile kuş, kıymet-i ruhiyece birbirine pek yakındırlar; en küçüğü, en büyüğü gibidir. Çünkü, insanın kuvve-i ruhiyesi tahdit edilmemiştir. Enaniyet ile o kadar aşağı düşerler ki, zerreye müsavi olur; ubudiyet ile de o kadar yükseğe çıkıyor ki, iki cihanın güneşi olur-Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtu Vesselâm gibi.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Eşyada esas, bekadır, adem değildir. Hatta, ademe gittiklerini zannettiğimiz kelimat, elfaz, tasavvurat gibi seriüzzeval olan bazı şeyler de ademe gitmiyorlar. Ancak, suretlerini ve vaziyetlerini değiştirerek, zevalden masun kaplıp, bazı yerlerde tahassunla, adem-i mutlaka gitmezler. Fen dedikleri hikmet-i cedide, bu sırra vâkıf olmuş ise de, vuzuhuyla vâkıf olamamıştır. Ve aynı zamanda, “Âlemde

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
âciz: zayıf, eli yetmez, gücü yetmez.
adem: yokluk.
adem-i mutlak: mutlak yokluk, tam yokluk.
âlem: dünya, cihan.
aleyhissalâtu vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.
amma: ama, lakin, ancak.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
cismen: cisim itibarıyla, cisim olarak, vücutça, bedence.
cüz'î: küçük, az.
edna: en açığı, en basit, en küçük.
ef'al: fiiller, işler.
efrat: fertler, bireyler.
elfaz: lâfızlar, kelimeler.
enaniyet: kendini beğenme, benlik, gurur.
fen: bilgi, bilim.
fıtrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.
gurur: kibir, kendi yüksek ve değerli tutarak böbürlenme.
hayvanat: canlılar.
hikmet-i cedide: yeni bilim, pozitif ilim.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
insan-ı gafil: unutan, dikkatsiz insan.
kelimat: kelimeler, sözler.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kıymet-i ruhiye: manevî kıymet, değer; maddî olmayan yönü itibarıyla.
kuvve-i ruhiye: maddî olmayan duygular, hisler; manevî yetenekler.
manen: mana bakımından, manaca.

masun: korunmuş, koruma altında olan.
mecnun: çılgın, deli.
meselâ: örneğin.
münasebet: vesile, -dan dolayı.
müsavi: eşit, denk.
ruhen: ruh bakımından, ruh yönünden, ruh olarak.
sair: diğer, başka, öteki.
seriüzzeval: çabucak ölen, hemencecik kaybolup giden.
sır: gizli hakikat, bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan

en ince yanı.
suret: biçim, görünüş.
sureten: suret olarak, görünüş itibarıyla.
sems: güneş.
tahakküm: zorbalık etme, zorla hükmetme, hükmü altına alma.
tahassun: sığınma.
tahdit: hudutlandırma, sınır-lama.
tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.
tasavvurat: tasavvurlar, dü-

şünceler.
tefrik: birbirinden ayırma, ayırma tutma.
ubudiyet: kulluk.
vâkıf: bir şeyi elde eden, kavrayan, anlayan.
vazife: görev.
vaziyet: durum.
vuzuh: kolay anlaşılabilirlik, ifade açıklığı.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.

adem-i mutlak yoktur; ancak terekkün ve inhilâl vardır” diye ifrat ve hata etmiştir. Çünkü, âlemde Cenab-ı Hak-
kın sun’uyla terkip vardır, Allah’ın izniyle tahlil vardır, Al-
lah’ın emriyle icat ve idam vardır.

يَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ❶ وَيَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ❷

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kabir, âlem-i ahirete açılmış bir kapıdır; arka ciheti rahmettir, ön ciheti ise azaptır. Bütün dost ve sevgililer, o kapının arka cihetinde duruyorlar. Senin de onlara iltihak zamanının gelmedi mi? Ve onlara gidip onları ziyaret etmeye iştiağın yok mudur? Evet, vakit yaklaştı. Dünya kazuratından temizlenmek üzere bir gusül lâzımdır. Yoksa, onlar istikzar ile ikrah edeceklerdir.

Eğer İmam-ı Rabbanî Ahmed-i Farukî bugün Hindistan’da hayattadır diye ziyaretine bir davet vuku bulsa, bütün zahmetlere ve tehlikelere katlanarak, ziyaretine gideceğim. Binaenaleyh, İncil’de “Ahmed,” Tevrat’ta “Ah-yed,” Kur’ân’da “Muhammed” ismiyle müsemma İki Cihanın Güneşi, kabrin arka tarafında milyonlarca Farukî Ahmedler, ile muhat olarak sakindir. Onların ziyaretlerine gitmek için niye acele etmiyoruz? Geri kalmak hatadır.

Şu esasata dikkat lâzımdır:

1. Allah’a abd olana her şey musahhardır, olmayana her şey düşmandır.

1. Allah dilediğini yapar. (İbrahim Suresi: 27.)

2. Allah dilediği gibi hükmeder. (Mâide Suresi: 1.)

abd: kul.

adem-i mutlak: mutlak yokluk, tam yokluk.

Ahyed: Hz. Peygamberin (a.s.m.) Tevrat’taki ismi.

âlem: dünya, cihan.

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.

azap: günahlara karşı çekilecek ceza, eziyet, işkence.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cihet: yön.

esasat: esaslar, kökler, temeller.

gusül: boy abdesti, dinin gereklî gördüğü hâllerde maddî, manevî temizlik için şartları dâhilinde yıkanmak.

icat: vücuda getirilme, yoktan var edilme.

idam: yok etme.

ifrat: aşırılık, pek ileri gitme,

haddini aşma.

ikrah: iğrenme, tikslenme, nefret.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iltihak: karışma, katılma.

İncil: Hz. İsa’ya (a.s.) gönderilmiş olan ilâhî kitap.

inhilâl: dağılma, çözülme, parçalanma, bozulma.

istikzar: çirkin, pis ve kötü

görme.

iştiağ: aşırı isteme, çok fazla arz etme.

kazurat: pislikler, murdarlıklar.

Kur’ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed’e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

muhat: bir şeyin içinde bulunan.

musahhar: boyun eğen, emir altına giren.

müsemma: isimlendirilmiş, ad verilmiş.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

sakin: bir yerde oturan.

sun’: sanatlî yapış, yapma.

tahlil: çeşitli yönlerden ve maddelerden oluşan bir şeyi çözümleme.

terekküp: karışıp birleşme, birden fazla şeyin birleşmesinden oluşma.

terkip: bir kaç şeyi birleştirerek yeni bir şey meydana getirme.

Tevrat: Hz. Musa’ya (a.s.) indirilmiş olan ilâhî kitap.

vuku: olma, meydana gelme.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

2. Her şey kader ile takdir edilmiştir. Kısmetine razı ol ki, rahat edesin.

3. Mülk Allah'ındır, sende emaneten duruyor. O emaneti ibka edip, senin için muhafaza edecek; sende kalır-sa, meccanen zail olur, gider.

4. Devam olmayan bir şeyde lezzet yoktur. Sen zail-sin, dünya da zaildir, halkın dünyası da zaildir, kâinatın şu şekl-i hâzırı da zaildir. Bunlar saniye ve dakika ve saat ve gün gibi birbirini takiben zevale gidiyorlar.

5. Ahirette seni kurtaracak bir eserin olmadığı takdirde, fânî dünyada bıraktığın eserlere de kıymet verme.

İlem eyyühe'l-aziz!

سُبْحَانَ اللَّهِ ۱ اَلْحَمْدُ لِلَّهِ ۲ اَللَّهُ اَكْبَرُ ۳

Bu üç mukaddes cümlelerin faydalarını ve mahall-i istimallerini dinle:

1. Kalbinde hayat bulunan bir insan, kâinata, âleme bakarken, idrakinden âciz bilhassa şu boşlukta yapılan İlâhî manevraları görmekle, hayretler içinde kalır. İşte bu gibi hayret ve dehşetengiz vaziyetleri, ancak سُبْحَانَ اللَّهِ cümlesinden nebean eden mâ-i zülâlî içmekle o hayret ateşi söner.

2. Aynı o insan, gördüğü leziz nimetlerden duyduğu zevkleri izhar etmekle, hamd ünvanı altında in'amı

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

âlem: dünya, cihan.

bilhassa: özellikle.

dehşetengiz: çok dehşet verici, ürktütücü, korkunç.

emaneten: emanet yoluyla, emanet olarak.

fânî: ölümlü, geçici.

hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.

ibka: devamlı kılma, sürekli kılma.

idrak: akıl erdirmeye, anlama, kavrama kabiliyeti.

ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka dair.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.

izhar: ortaya koyma, açığa çıkarma, gösterme.

kader: Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kıymet: pay, hisse.

kıymet: değer.

leziz: lezzetli, tatlı.

mahall-i istimal: kullanımı yer.

1. Allah her türlü kusur ve noksandan uzaktır.

2. Ezelden ebede her türlü hamd ve şükür Allah'a mahsustur.

3. Allah en büyüktür, en yücedir.

mâ-i zülâl: hafif, soğuk ve tatlı su.

manevra: tatbikat, hareket kabiliyeti.

meccanen: bedava şekilde, parasız, ücretsiz olarak.

muhafaza: koruma.

mukaddes: takdis edilmiş, kutsal, aziz, temiz.

mülk: sahip olunan, üzerinde

tasarruf hakkı bulunan her şey.

nebean: yerden çıkma, kaynama, fışkıрма.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

razi: rıza gösteren, hoşnut olan.

şekl-i hâzır: şimdiki, şu anki yapı, biçim.

takdir: Allah'ın takdiri, Al-

lah'ın ilmiyle belli bir düzen vermesi.

takiben: takip ederek, takip suretiyle.

ünvan: sıfat, nitelik.

vaziyet: durum.

zail: sone eren, yok olan.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

nimette ve mün'imi in'amda görmekte, idame-i nimet ve tezyid-i lezzet talebinde bulunarak, ¹ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ cümlesiyle nimetler definesini bulan adam gibi nefes alıyor.

3. Aynı o insan, mahlûkat-ı acibe ve harekât-ı garibeden aklının tartamadığı ve zihninin içine alamadığı şeyleri gördüğü zaman, ² اَللّٰهُ اَكْبَرُ demekle rahat bulur. Yani, Hâlik'ı daha azîm ve daha büyüktür; onların halk ve tedbirleri kendisine ağır değildir.

İ'lem eyyühe'l-axir!

İnsan, seyyiatıyla Allah'a zarar vermiş olmuyor, ancak nefesine zarar eder. Meselâ, hariçte vakide ve hakikatte Allah'ın şeriki yoktur ki, onun hizbine girmekle, Cenab-ı Hakkın mülküne ve âsârına müdahale edebilsin. Ancak, şeriki zihninde düşünür, boş kafasında yerleştirir. Çünkü, hariçte şerikin yeri yoktur. O hâlde, o kafasız, kendi eliy-le kendi evini yıkıyor.

İ'lem eyyühe'l-axir!

Allah'a tevekkül edene Allah kâfidir.

Allah, kâmil-i mutlak olduğundan, lizatihî mahbuptur.

Allah, mucit, vacibü'l-vücut olduğundan, kurbiyetinde vücut nurları, bu'diyetinde adem zulmetleri vardır.

1. Ezelden ebede her türlü hamd ve şükür Allah'a mahsustur.

2. Allah en büyüktür, en yücedir.

adem: yokluk.

âsâr: eserler.

azîm: büyük, yüce, ulu.

bu'diyet: uzaklık.

define: kıymet ve değeri yüksek olan şey, hazine.

hakikat: gerçek, esas.

Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

halk: yaratma, yoktan var etme.

harekât-ı garibe:

hariç: dışarı.

hizip: bir yere bağlı olan topluluk.

idame-i nimet: nimeti devam ettirme, sürdürme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz

kardeşim, bil ki!

in'am: nimet verme, nimet-

lendirme, ihsan etme.

kâfi: yeter, el verir.

kâmil-i mutlak: tam, noksan-

sız, eksiksiz, tam mükemmel.

kurbiyet: yakınlık, yakın ol-

ma, yakınlık kazanma.

lizatihî: kendiliğinden.

mahbup: sevgili, sevilen, mu-

habbet edilen.

mahlûkat-ı acibe: şaşılان, hayret uyandıran, benzeri gör-

rülmemiş mahlûklar, yaratıl-

meselâ: örneğin.

mucit: yaratan, yoktan var eden.

müdahale: karışma.

mün'im: nimet veren, ikram eden, Allah.

nefis: kişinin kendisi, şahsı.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

seyyiat: seyyieler, fenalıklar, kötülükler.

şerik: ortak.

talep: istek, dilek.

tedbir: idare etme, çekip çevirme.

tevekkül: bir işi gerçekleşmesi için gereken çalışmayı ve çabayı gösterip sebeplere başvurduktan sonra işi Allah'a bırakma.

tezyid-i lezzet: lezzeti artırma, çoğaltma.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vaki: vuku bulan, olan, meydana gelen.

vücut: var olma, varlık.

zulmet: karanlık.

Allah, melce ve mencedir. Kâinattan küsmüş, dünya ziynetinden iğrenmiş, vücudundan bıkmış ruhlara melce ve mence Odur.

Allah Bâkî'dir; âlemin bekası ancak Onun bekasıyla-
dır.

Allah, Malik'tir; sendeki mülkünü senin için saklamak
üzere alıyor.

Allah, Ganî-i Muğnî'dir; her şeyin anahtarı Ondadır.

Bir insan Allah'a halis bir abd olursa, Allah'ın mülkü
olan kâinat onun mülkü gibi olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Aklı başında olan insan, ne dünya umurundan kazan-
dığına mesrur ve ne de kaybettiği şeye mahzun olmaz.
Zira, dünya durmuyor, gidiyor. İnsan da beraber gidiyor.
Sen de yolcusun.

Bak, ihtiyarlık şafağı kulaklarının üstünde tulû etmiştir.
Başının yarısından fazlası beyaz kefene sarılmış. Vücu-
dunda tavattun etmeye niyet eden hastalıklar, ölümün
keşif kollarıdır.

Maahaza, ebedî ömrün önündedir. O ömr-i bâkîde gö-
receğin rahat ve lezzet, ancak bu fânî ömürde sa'y ve ça-
lışmalarına bağlıdır. Senin o ömr-i bâkîden hiç haberin
yok. Ölüm sekeratı uyandırmadan evvel, uyan!

abd: kul.

âlem: dünya, cihan; bütün yara-
tılmışlar.

Bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve ka-
lıcı olan.

beka: bâkilik, ebedîlik, sonsuzluk.

ebedi: sonu olmayan, daimî, sü-
rekli.

evvel: önce.

fânî: ölümlü, geçici.

Ganî-i Muğnî: yaratıklarının eli-
ne emaneten verdiklerini kendi-
lerine namına muhafaza için on-
lardan vazgeçmelerini isteyen
Muğnî ve hiç kimse ya da hiçbir
şeye muhtaç olmayacak derece-
de her şeyin sahibi olan Allah.

halis: samimî, her amelini yalnız

Allah rızası için işleyen.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz
kardeşim, bil ki!

kâinat: evren; yaratılmış olan
şeylerin tamamı, bütün âlem-
ler.

kefen: gömülmeden önce
ölünün sandığı beyaz bez,
kefen.

keşif: bir şeyin olacağını ön-
ceden anlama, sezme, tah-
min.

maahaza: bununla birlikte,
böyle olmakla beraber.

mahzun: hüznü, kederli,
kaygılı, dertli, üzüntülü.

Malik: her şeyin asıl ve ger-
çek sahibi olan Allah.

melce: sığınılacak yer, iltica
edilecek yer, barınak.

mence: kurtulacak yer, kur-
tulma yeri.

mesrur: sevinçli, memnun,
şen, sürurlu.

ömr-i bâkî: daimî, kalıcı ha-
yat.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın
temeli ve sebebi olan manevî

varlık.

sa'y: iş, çalışma, çabalama.

sekerat: ölmek üzere olan bir
canlının kendinden geçmesi.

şafak: güneş doğmadan az
önce beliren aydınlık.

tavattun: yerleşme, vatan
tutma, yurt edinme.

tulû: doğma, doğuş.

umur: işler.

ünvan: ad, isim, nam.

vücut: beden, varlık.

ziynet: süs.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakka malûm ve maruf ünvanıyla bakacak olursan, meçhul ve menkûr olur. Çünkü bu malûmiyet, örfî bir ülfet, taklidî bir semâ'dır; hakikati ilâm edecek bir ifade de değildir. Maahaza, o ünvan ile fehme gelen mana, sıfât-ı mutlakayı beraberce alıp, zihne ilka edemez. Ancak Zat-ı Akdes'i mülâhaza için, bir nevi ünvandır.

Amma Cenab-ı Hakka mevcud-i meçhul ünvanıyla bakılırsa, marufiyet, şuaları bir derece tebarüz eder. Ve kâinatta tecelli eden sıfât-ı mutlaka-i muhita ile, bu mevsufun o ünvandan tulû etmesi ağır gelmez.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Esmâ-i Hüsna'nın her birisi ötekileri icmalen tazammun eder—ziyanın elvan-ı seb'ayı tazammun ettiği gibi. Ve keza, her birisi ötekilere delil olduğu gibi, onların her birisine de netice olur. Demek, Esmâ-i Hüsna, mir'at ve âyine gibi, birbirini gösteriyor. Binaenaleyh, neticeleri beraber mezkûr kıyaslar gibi veya delilleri beraber neticeler gibi, okuması mümkündür.

amma: ama, lâkin, ancak.
âyine: ayna.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
elvan-ı seb'a: yedi renk.
Esmâ-i Hüsna: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
fehîm: anlayış.
hakikat: gerçek, doğruluk, görülen bir şeyin aslı, esası.
icmalen: kısaltarak, kısaca,

özetle.
ilâm: bildirme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilka: telkin etme, ilham etme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

malûm: bilinen, bilinen olan.
malûmiyet: bilinen ve belli olan şeyin hâl ve sıfatı.
maruf: bilinen.
marufiyet: bilinirlik.
meçhul: bilinmeyen, bilinmez.
menkûr: inkâr edilmiş.
mevcud-i meçhul: bilinmez varlık.
mevsuf: vasıflanmış, nitelenmiş.
mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.

mir'at: ayna.
mülâhaza: düşünme, tefekkür, düşünce.
nevi: çeşit, tür.
örfi: örf ve âdetle ilgili.
sema: ıslatma, duyma.
sıfât-ı mutlaka: noksansız ve sonsuz mükemmel vasıflar.
sıfât-ı mutlaka-i muhita: noksansız, sonsuz mükemmel ve her şeyi kuşatan sıfatlar, vasıflar.
şua: ışın, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tulû: doğma, doğuş.
ülfet: alışkanlık hâline getirme, huy edinme.
ünvan: ad, isim, nam.
Zat-ı Akdes: en mukaddes zat, her türlü kusur ve noksandan uzak ve pak olan zat; Allah.
ziya: ışık, aydınlık, nur.

Tazarru ve Niyaz

تَضَرُّعٌ وَنِيَازٌ

اَلِهٰى لَا زَمَّ عَلٰى اَنْ لَا اُبَالٰى وَلَوْ فَاتَ مِنِّى حَيَاتُ الدَّارَيْنِ وَعَادَتْنِى
اَلْكَاثِنَاتُ بِتَمَامِهَا اِذْ اَنْتَ رَبِّى وَخَالِقِى وَالِهٰى، اِذْ اَنَا مَخْلُوْقُكَ
وَمَصْنُوْعُكَ لِيْ جِهَةٌ تَعْلُقُ وَانْتِسَابٌ مَّعَ قَطْعِ نِهَايَةِ عَصِيَانِى وَغَايَةِ
بُعْدِى لِسَائِرِ رَوَابِطِ الْكَرَامَةِ فَاتَضَرَّعُ بِلِسَانِ مَخْلُوْقِيَّتِى يَا خَالِقِى
يَا رَبِّى يَا رَازِقِى يَا مَالِكِى يَا مُصَوِّرِى ❀

يَا اَلِهٰى اَسْئَلُكَ بِاَسْمَائِكَ الْحُسْنٰى وَبِاسْمِكَ الْاَعْظَمِ وَبِفِرْقَانِكَ
الْحَكِيمِ وَبِحَبِيبِكَ الْاَكْرَمِ وَبِكَلَامِكَ الْقَدِيمِ وَبِعَرْشِكَ الْاَعْظَمِ
وَبِاَلْفِ اَلْفِ قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ اَرْحَمُنِى يَا اللّٰهُ يَا رَحْمٰنُ يَا حَنَّانُ
يَا مَنَّانُ يَا دَيَّانُ ❀

اغْفِرْ لِيْ يَا غَفَّارُ يَا سَتَّارُ يَا تَوَّابُ يَا وَهَّابُ ❀

اغْفُ عَنِّى يَا وَدُودُ يَا رَوْفُ يَا عَفُوُّ يَا غَفُورُ ❀

اَلطُّفُ بِيْ يَا لَطِيفُ يَا خَبِيْرُ يَا سَمِيعُ يَا بَصِيْرُ ❀¹

1. Allah'ım! Sen benim Rabbim, Hâlik'im ve Ma'bud'um olduktan sonra, iki dünyanın hayatını da kaybetsem ve kâinat bütünıyla bana düşmanlık da etse, ehemmiyet vermemeliyim. Çünkü, ben Senin mahlûkun ve masnuunum. Sonsuz günahkârlığım ve insana değer kazandıran sair güzel hasletlerden nihayetsiz uzaklığımla beraber, Senin ile bir âlâka ve intisap cihetim var. İşte Senin böyle durumdaki bir mahlûkunun lisanıyla niyaz ediyorum ey Hâlik'im, ey Rabbim, ey Razık'im, ey Malik'im, ey Musavvir'im!

Yâ İlâhî! Esmâ-i Hüsnâ, İsm-i Azâm'ın, Kur'ân-ı Hakîm'in, Habib-i Ekrem'in, Kelâm-ı Kadîm'in, Arş-ı Azâmın ve bir milyon İhlâs Suresi hürmetine bana merhamet et yâ Allah, yâ Rahman, yâ Hannan yâ Mennan, yâ Deyyan!

Günahlarımı bağışla yâ Gaffar, yâ Settâr, yâ Tevvâb, yâ Vehhâb!

Beni affet yâ Vedûd, yâ Raûf, yâ Afîv, yâ Gafur!

Bana lütufta bulun yâ Lâtîf, yâ Habîr, yâ Semî, yâ Basîr!

Arş-ı Azam: en büyük arş, Allah'ın katı, Cenab-ı Hakkın kudret ve saltanatının en büyük dairesi.

cihet: yön.

ehemmiyet: önem.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.

Habib-i Ekrem: en cömert sevgili, Allah'ın sevgilisi olan Hz. Muhammed (a.s.m.).

haslet: güzel huy, iyi özellik.

hidayet: doğru inanç ve yaşayış üzere olmak.

hürmet: riayet, ihtiram, saygı.

ihlâs: Kur'ân-ı Kerîm'in 112. suresi.

intisap: mensup olma, bağlanma, girme.

İsm-i Azam: Cenab-ı Hakkın bin bir isminden en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olanı.

Kelâm-ı Kadîm: Kur'ân-ı Kerîm.

lisan: dil.

lütuf: güzellik, hoşluk, iyilik, ih-san.

tapınılan, kulluk edilen Allah.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.

malik: sahip.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.

niyaz: Allah'a yalvarma ve yakarma.

sair: diğer, başka, öteki.

sure: Kur'ân-ı Kerîm'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

tazarru: yalvarma, Allah'a huşû içinde yalvarma.

وَتَجَاوَزْ عَنِّي يَا حَلِيمُ يَا عَلِيمُ يَا كَرِيمُ يَا رَحِيمُ ❀

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ يَا رَبَّ يَا صَمَدَ يَا هَادِيَ ❀

جُدْ عَلَيَّ بِفَضْلِكَ يَا بَاقِيَ يَا عَدْلُ يَا هُوَ ❀

أَحْيِ قَلْبِي وَقَبْرِي بِنُورِ الْإِيمَانِ وَالْقُرْآنِ يَا نُورُ يَا حَقُّ يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ
يَا مَالِكَ الْمُلْكِ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ يَا أَوَّلُ يَا آخِرُ يَا ظَاهِرُ
يَا بَاطِنُ يَا قَوِيُّ يَا قَادِرُ يَا مُوَلَّى يَا غَافِرُ ❀

يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الْأَعْظَمِ فِي الْقُرْآنِ وَبِمُحَمَّدٍ
عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ الَّذِي هُوَ سِرُّكَ الْأَعْظَمُ فِي كِتَابِ الْعَالَمِ
أَنْ تَفْتَحَ مِنْ هَذِهِ الْأَسْمَاءِ الْحُسْنَى كُوَّةً مُفِيضَةً أَنْوَارَ الْأَسْمِ الْأَعْظَمِ
إِلَى قَلْبِي فِي قَلْبِي وَإِلَى رُحِّي فِي قَبْرِی فَتَصِيرَ هَذِهِ الصَّحِيفَةُ كَسَقْفِ
قَبْرِی وَهَذِهِ الْأَسْمَاءُ كَكُوَاتٍ تُفِيضُ اشِعَّةَ شَمْسِ الْحَقِيقَةِ
إِلَى رُوحِي ❀

إِلَهِي، أَتَمَنَّى أَنْ يَكُونَ لِي لِسَانٌ أَبَدِيٌّ يَنَادِي بِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ إِلَى
قِيَامِ السَّاعَةِ فَأَقْبَلَ هَذِهِ النُّفُوسَ الْبَاقِيَةَ بَعْدِي نَائِبًا عَنْ لِسَانِي
الزَّائِلِ ❀¹

1. Günahlanımı affet yâ Halîm, yâ Alîm, yâ Kerîm, yâ Rahîm!

Bizi dosdoğru yola hidayet et yâ Rab, yâ Samed, yâ Hâdî!

Bana fazl ve ihsanda bulun yâ Bedî, yâ Bâkî, yâ Adl, yâ Hû!

Kalbini ve kabrimi iman ve Kur'an nuruyla canlandır yâ Nur, yâ Hak, yâ Hayy, yâ Kayyum, yâ Malîke'l-Mülk, yâ Zelcelâl-i ve'l-İkram, yâ Evvel, yâ Ahir, yâ Zahir, yâ Bâtın, yâ Kâvî, yâ Kadir, yâ Mevlâm, yâ Gafir!

Yâ Erhamerrâhimîn! Kur'an'daki İsm-i Azam ve şu âlem kitabındaki en büyük sır olan Hz. Muhammed (a.s.m.) hürmetine, bu güzel isimlerini bedenimdeki kalbime ve kabrimdeki ruhuma İsm-i Azam'ın nurlarını akıtan pencereler eylemeni niyaz ediyorum. Bu sayfa, kabrimin tavanı, bu isimler de hakikat güneşinin huzmelerini ruhuma akıtan pencereler olsun.

Allah'ım! Kıyamete kadar bu isimlerle dua eden ebedî bir dilimin olmasını temenni ediyorum. Öyle ise, şu kalıcı yazıları, benden sonra geçici dilim yerine kabul eyle.

Adl: her şeyi adaletli bir şekilde idare eden Allah.

Ahir: herşeyden sonra da var olan, varlıkların sonrasına da hâkim olan Allah.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

Bâkî: yok olmayan, sürekli ve kalıcı olan, bütün varlıklar yok olurken yok olmayan ve bütün varlıklar yok olduktan sonra da zatiyla var olacak tek varlık; Allah .

Bâtın: bütün varlıkların içini yaratan ve dahiline hükmeden Allah.

Bedî: geçmiş bir örneği olmadan eşsiz bir şekilde yaratan, yoktan var eden Allah.

Erhamürrahimîn: merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allah.

Evvel: her şeyden önce var olan ve yaratıkların önceki hâllerine de hükmeden Allah.

fazl: iyilik, fazilet, erdem, lütuf .

Gafir: mağfiret eden, kusurları örten, affeden, bağışlayan Allah.

Hak: her şeyi hakkıyla yaratan, varlığı hak olan ve her hakkın sahibi olan Allah.

hakikat: gerçek, doğru.

Hayy: gerçek hayat sahibi olan, Allah.

hürmet: riayet, ihtiram, saygı.

huzme: bir ışık kaynağından çıkan süren hâlindeki ışık, ışık demeti .

ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.

iman: inanma, itikat.

İsm-i Azam: Cenab-ı Hakkın bin bir isminden en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olanı.

Kadir: bir işi yapmaya gücü yeten, kudret ve kuvvet sahibi ve her şeye kudreti yeten.(Allah).

Kavi: sonsuz kuvvet ve kudret sahibi olan Allah.

Kayyum: varlığı ve diriliği her an için olup gökleri ve yerleri her an için tutan, daimî her şeye her hussusta iktidarı olan Allah.

Malikü'l-Mülk: mülkün maliki; bütün mülklerin sahibi, her şeyin maliki olan Allah.

Mevlâ: Allah .

niyaz: Allah'a yalvarma ve yakarma.

nur: aydınlık, parlak, ışık; her şeyin içini ve dışını aydınlatan Allah.

ruh: hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

sır: gizli hakikat.

Zahir: bütün varlıkların dış yüzünü yaratan ve dışına da hükmeden" mânâsında Allah'ın ismi.

Zülcelâl-i Velikram: sonsuz celal, izzet, ikram ve ihsan sahibi olan Allah.

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تُنَجِّنَا بِهَا مِنْ جَمِيعِ
الْاَهْوَالِ وَالْاَفَاتِ وَتَقْضِيْ لَنَا بِهَا جَمِيعَ الْحَاجَاتِ وَتُطَهِّرُنَا بِهَا
مِنْ جَمِيعِ السَّيِّئَاتِ وَتَغْفِرَ لَنَا بِهَا جَمِيعَ الذُّنُوبِ وَالْخَطِيْئَاتِ
يَا اَللّٰهُ يَا مُجِيبَ الدَّعَوَاتِ اجْعَلْ لِيْ فِيْ مُدَّةِ حَيَاتِيْ وَبَعْدَ مَمَاتِيْ فِي
كُلِّ اِنْ اَضْعَافَ اَضْعَافَ ذَلِكَ اَلْفُ اَلْفَ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ مَّضْرُوبِيْنَ
فِيْ مِثْلِ ذَلِكَ وَاَمْثَالِ اَمْثَالِ ذَلِكَ عَلٰى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِهِ
وَاَصْحَابِهِ وَاَنْصَارِهِ وَاتَّبَاعِهِ وَاجْعَلْ كُلَّ صَلَاةٍ مِنْ كُلِّ ذَلِكَ تَزِيْدُ
عَلٰى اَنْفَاسِي الْعَاصِيَةِ فِيْ مُدَّةِ عُمْرِيْ وَاغْفِرْ لِيْ وَارْحَمْنِيْ بِكُلِّ صَلَاةٍ
مِنْهَا بِرَحْمَتِكَ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ ۝¹

âmin: Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!" anlamında duanın sonunda söylenir.

arzu: istek.

Ashap: Sahabeler, Hz. Peygamberi (a.s.m.) görmüş ve onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler.

belâ: musibet, sıkıntı.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

Erhamürrâhimîn: merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allah.

günahkâr: günahlı, günah işleyen, günah işlemiş.

hürmet: haysiyet, şeref.

kiyamet: bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

peygamber: Allah tarafından haber getirerek ilâhî emir ve yasakları insanlara tebliğ eden elçi, nebî.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

salât: Hz. Peygambere dua; Hz. Muhammed'e Ashabına, ailesine Allah'ın rahmet ve mağfiretini, meleklerin istiğfarını ve mü'minlerin dualarını dileme.

salâvat: Hz Muhammed'e rahmet ve esenlik dileme, salât ve selâm etme; "Allahümme salli ala seyyidina Muhammedin ve ala Âli seyyidina Muhammed" deme.

selâm: barış, rahatlık, selâmet ve esenlik dileme.

tâbi: Ashabı görmüş ve onlardan hadis dinlemiş Müslüman kimse.

temenni: olmasını veya olmamasını isteme; dilek, istek,

1. Allah'ım! Peygamber Efendimize (a.s.m.) rahmet eyle. Öyle rahmet ki, onun hürmetine bizi bütün korku ve belâlardan kurtar. Bütün ihtiyaçlarımızı o rahmetin hürmetine yerine getir. Bütün günahlarımızı o rahmetin hürmetine temizle, o rahmetin ile bütün hata ve günahlarımızı bağışla.

Ey Allah'ım, ey dualara cevap veren Mücîbe'd-Daavat! Hayatım boyunca ve ben öldükten sonra, her an bu salâvatın kat kat fazlasını ver. Bir milyon salât ve selâm, bir o kadar da çarpımından çıkan netice ve bunun da kat kat fazlası Efendimiz Muhammed'e, onun Âl, Ashap, yardımcı ve tâbilerine olsun. Bu salâvatların her birini benim ömür müddetindeki günahkâr nefeslerim sayısınca çoğalt. Bu salâvatların her birisi hürmetine beni affeyle, bana merhamet et. Bunu rahmetinle yap, yâ Erhamerrâhimîn. Âmin.

Zeylül-Habbe

Arkadaş!

*Su müşevveş eserlerim ile büyük bir şeyin etrafını
kazıyorum, amma bilmiyorum keşfedebildim mi?
Veyahut sonra inkişaf edecektir. Veyahut bilahare zuhur
edecek. Keşfine yol açıp gösteriyorum.*

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ¹
حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ² نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ³

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نِعْمَةِ الْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ بَعْدَ قَطَرَاتِ الْأَمْطَارِ
وَأَمْوَاجِ الْبِحَارِ وَثَمَرَاتِ الْأَشْجَارِ وَنُقُوشِ الْأَزْهَارِ وَنِعْمَاتِ الْأَطْيَارِ
وَلَمَعَاتِ الْأَنْوَارِ وَالشُّكْرُ لَهُ عَلَى كُلِّ مَنْ نِعْمَةٍ فِي الْأَطْوَارِ بَعْدَ كُلِّ
نِعْمَةٍ فِي الْأَدْوَارِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْأَبْرَارِ وَالْأَخْيَارِ مُحَمَّدٍ
الْمُخْتَارِ وَعَلَى آلِهِ الْأَطْهَارِ وَأَصْحَابِهِ نُجُومِ الْهَدَايَةِ ذَوِي الْأَنْوَارِ
مَادَامَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ⁴

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Misafir olan bir kimse, seferinde çok yerlere, menzillere uğrar. Uğradığı her yerin âdetleri ve şartları ayrı ayrı olur.

1. Günahlardan dönmek ve taate kuvvet, ancak Allah'ın yardımıyla mümkündür.

2. Allah bize yeter; O ne güzel vekildir (Al-i İmran Suresi: 173.)

3. O ne güzel dost, ne güzel yardımcıdır. (Enfal Suresi: 40.)

4. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Yağmurların damlaları, denizlerin dalgaları, ağaçların meyveleri, çiçeklerin nakışları, kuşların nağmeleri ve ışıkların parıltıları adedince iman ve İslâm nimetinden dolayı Allah'a hamd olsun. Hayat safhalarımızdaki her bir nimete karşılık bütün zamanlardaki bütün nimetleri sayısınca Ona şükürler olsun. İlyerin ve hayırlıların efendisi, Allah'ın seçkin kulu Muhammed'e (a.s.m.) temiz Âline ve hidayet yıldızları olan nurlu Ashabına gece ve gündüzler devam ettiği sürece salât ve selâm olsun.

âdet: görenek, usul, alışkanlık.

Âl-i İmran: Kur'ân-ı Kerim'in 3. suresi. Medine'de nazil olmuştur. 200 ayettir.

amma: ama, lâkin, ancak.

Ashap: Sahabeler, Hz. Peygambere (a.s.m.) görmüş ve onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler.

bilahare: sonra, sonradan, sonraları.

Enfal: Kur'ân-ı Kerim'in 8. Suresi. Medine'de nazil olmuştur. 75 ayettir.

hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.

hidayet: doğru inanç ve yaşayış üzere olmak.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iman: inanma, itikat.

inkişaf: ortaya çıkma, keşfolunma; gelişme.

keşif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.

menzil: durak, konak yeri.

müşevves: teşevvüşe uğramış, düzensiz, karmakarışık.

nağme: güzel ses, ahenk, ezgi.

nakış: işleme, süsleme.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

nurlu: ışıklı, parıltılı.

Rahim: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, korusan, acıyan Allah.

Rahman: sonsuz merhamet sahibi ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.

safha: devre, merhale.

salât: Hz. Peygambere dua; Hz. Muhammed'e Ashabına, ailesine Allah'ın rahmet ve mağfiretini, meleklerin istiğfarını ve müminlerin dualarını dileme.

selâm: barış, rahatlık, selâmet ve esenlik dileme.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hal ile Allah'ı hamd etme.

sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

taat: itaat etme, Allah'ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınma.

vekil: kullarının işlerine ve rızıkına kefil olan, her şeyi idaresi altında bulunduran, kendisine dayanan, gözeten, şahit ve koruyucu Allah.

Zeylül-Habbe: Habbe risalesinin eki.

zuhur: görünme, belli olma, ortaya çıkma.

Kezalik, Allah'ın yolunda sülûk eden zat çok makam-lara, mertebelere, hâllere perdelere rastgelir ki, bunların da her birisi için kendine mahsus şartlar ve vaziyetler vardır. Bu şartları ve perdeleri, birbirine halt edip karıştı-ran, galat ve yanlış hareket eder. Meselâ, bir ahırda atın kişnemesini işiten bir adam, yüksek bir sarayda andelibin terennümünü, güzel sedasını işitir; eğer o terennüm ile atın kişnemesini fark etmeyip, andelipten kişnemeyi ta-lep ederse, kendi nefsiyle mugalâta etmiş olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Dünya hayatını güzelleştiren esbaptan biri, dünya âyi-nesinde temessül ile parlayan hidayet nurları ve büyük insanların sevgili ve sevimli timsalleridir.

Evet, müstakbel mazinin âyinesidir; mazi berzaha, ya-ni öteki âleme intikal ve inkılâp ettiğinde, suretini ve şek-lini ve dünyasını istikbal âyinesinde tarihe, insanların zi-hinlerine vedia ediyor. Onlara olan manevî ve hayalî mu-habbetleriyle, dünya muhabbeti tatlı olur.

Meselâ, arkadaşlarının ve akrabasının timsallerini ve fotoğraflarını havi büyük bir âyineyi yolunda bulan bir adam, şark cihetine giden adamların memleketlerine gi-dip, onlara iltihak etmek için çalışmayıp da, o âyinenin içindeki timsaller ile uğraşır, muhabbet eder. İşte bu adam, gafletten ayıldığı zaman, “Eyvah, ne ediyorum? Bunlar şerab değil, seraptır. Bunlarla uğraşmak azb de-ğil, azaptır” der, arkadaşlarına yetişmek üzere şark sefe-rine tedarikâtta bulunmaya başlar.

andelip: bülbül.
azap: ceza, büyük sıkıntı, şiddetli aci.
azb: tatlı, hoş, lâtif.
berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret ara-sındaki yer.
cihet: yön.
esbap: sebepler, vasıtalar.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzula-rına dalmak.
galat: yanlışlık, yanlış düşme.
hâl: durum, vaziyet.
halt: karıştırma.
havi: içine alan, kapsayan, kuşa-tan.
hayali: hayale ilgili, gerçek olma-yan.
hidayet: doğru inanç ve yaşayış üzere olmak.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-deşim, bil ki!
iltihak: karışma, katılma.
inkılâp: değişme, dönüşme.
intikal: bir yerden başka bir yere geçme, yer değiştirme.
istikbal: gelecek zaman.
kezalik: keza, bu da öyle, böyle-

ce.
mahsus: bir şeye veya kişiye has olan, özel.
makam: yer, durak.
manevî: manaya ait, maddi olmayan.
mazi: geçmiş zaman.
mertebe: derece, basamak.
meselâ: örneğin.
mugalâta: delilsiz veya uy-durma delillere dayandırılan münakaşa.
muhabbet: sevgi, sevmek.
müstakbel: gelecek zaman.

nefis: kişinin kendisi, şahsı.
nur: aydınlık, parlaklık, ışık.
seda: ses.
serap: sıcak günlerde çorak yerlerde gündüz ortasında su gibi görünen buğu sis, ilgim, salgım.
suret: biçim, görünüş.
sülûk: bir yola girme, bir yol tutup o yolda terakki merte-belerine devam etme.
şark: güneşin doğduğu yön, doğu
serab: içecek, meşrubat.

talep: isteme, dileme.
tedarikât: hazırlıklar, gerekli ve ihtiyaç olan şeyleri temin.
temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.
terennüm: yavaş ve güzel bir sesle söyleme veya ötmek.
timsal: örnek, nümune.
timsal: resim, suret, şekil.
vaziyet: durum.
vedia: emanet, saklanılmak ve korunmak üzere bırakılan şey.
zat: kişi, şahıs.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın hak ve hakikat olduğuna en sadık deliller, (1) tevhidin bütün iktizalarını ve lâzımlarını mertebeleriyle muhafaza etmesidir, (2) Esmâ-i Hüsnanın tenasüp ve iktizası üzerine hakaik-ı âliye-i İlâhiyedeki muvazeneyi mûraat etmesidir, (3) rububiyet ve ulûhiyete ait şununatı kemal-i muvazene ile cem etmesidir.

Kur'ân'ın bu hasiyeti beşerin eserlerinde bulunmadığı gibi, melekût cihetine geçen evliya ve sair büyüklere ne taic-i fikirlerinde de bulunamamıştır. Ve eşyanın bâtınında dalmış olan *İşrakîyyun* ve âlem-i gayba nüfuz eden *Ruhaniyyun* dahi, Kur'ân'ın bu hasiyetini bulamamışlardır. Zira, onların nazarları mukayyet olduğundan, hakikat-i mutlakayı ihata edemez. Bunlar, ancak hakikatin bir tarafını bulur ve ifrat, tefrit ile tasarrufa başlarlar. Bunun için tenasübü bozup, muvazeneyi ihlâl ediyorlar.

Meselâ, enva-i cevahiri havi ziynetli ve kıymetli bir defineyi keşfetmek için, birkaç adam denizin dibine dalarlar. Denizin dibinde araştırma yaparken, birisinin eline uzunca bir parça elmas geçer. Definenin müştemilâtını tamamen bu gibi elmaslardan ibaret olduğunu hükmeder. Sonra, arkadaşlarından başka çeşit cevherin bahsini işittiğinde, onların buldukları cevahirin kendi bulduğu elmasın nakışları olduklarını tahayyül eder. Diğer kürevî bir yakutu bulur, öteki arkadaşı da başka bir çeşidini buluyor. Ve hakeza, her birisi definenin esas müştemilâtı kendi bulduğu çeşitten ibaret olduğunu ve arkadaşlarının

âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.

bâtın: iç, iç yüz, iç kısım.

beşer: insan, insanlık.

cem: toplama, biriktirme.

cevhahir: değerli, kıymetli taşlar.

cihet: yön.

define: kıymet ve değeri yüksek olan şey, hazine.

delil: bir davayı ispata yara-

yan şey, bürhan.

elmas: çok kıymetli bir mücevher.

enva-i cevahir: cevherlerin çeşitleri.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.

evliya: veliler, Allah dostları.

hâk: doğru, gerçek, hakikat.

hakaik-i âliye-i İlâhiye: Allah'ın koyduğu yüce hakikatler, Allah'ın yüce hakikatleri.

hakeza: bunun gibi, bu şekil-

de, böyle.

hakikat: gerçek, doğru.

hakikat-i mutlaka: mutlak, sonsuz ve sınırsız olan gerçek.

hasiyet: bir şeye has özellik, nitelik.

havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.

ibaret: meydana gelen, oluşan.

ifrat: aşırılık, pek ileri gitme, haddini aşma.

ihata: kuşatma, içine alma.

ihlâl: bozma, zarar verme.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

İşrakîyyun: gerçeklere ait bilginin ancak riyazet yoluyla nefsanî duygulardan arınan kalbe doğacağını, sezgi ve ilham yoluyla marifetin elde edileceğini kabul eden felsefî akımın taraftarları.

kemal-i muvazene: denge ve ölçünün kusursuzluğu, mükemmel derecede ölçülü ve dengeli olma.

kesif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan aciz bırakan Kur'ân.

kürevî: yuvarlak, küresel.

melekût: melekler ve ruhlar; semavî şeyler.

mertebe: derece, basamak.

meselâ: örneğin.

muhafaza: koruma.

mukayyet: kayıtlı, sınırlı, bağlı.

muvazene: denge, ölçü.

mûraat: gözetme, riayet etme.

müştemilât: şümülünde olan şeyler, içinde bulunanlar.

nazar: bakış, bakış açısı.

netaic-i fikir: fikrin neticeleri.

nüfuz: içe geçme, işleme.

rububiyet: Cenab-ı Hakkin her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

Ruhaniyyun: âlem-i gayba nüfuz eden ve çok nuraniyet kazanmış zatlar.

sadık: doğru, gerçek, hakikî olan.

sair: diğer, başka, öteki.

şununat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

tasarruf: idare etme, kullanma.

tefrit: ortalamanın altında kalma, tersine aşırılık, ifratın zıddı.

tenasüp: uyma, uygunluk; lâfız ve mana itibarıyla birbirine uygun olma.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

ziynet: süs.

adem: yokluk.
bahis: konu.
bâtın: iç mana, açık ve görünür mananın içindeki asıl mana, yalnız kabiliyeti olanların anlayabildiği hakikat.
bilâtereddüt: tereddütsüz.
cevahir: cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma, azmak.
envaen: cins, olarak tür olarak.
esna-i tarik: daha parlak yol, en parlak yol.
eşkâl: biçimler, suretler, şekiller, tarzlar.
fırka: topluluk, grup, cemaat.
hakeza: böylece, bunun gibi.
hükmetme: karar vermek, inanca varmak.
ittırat: düzgün tarzda olma.
ihata: kuşatma, içine alma.
iktifa: yeterli bulma, kâfi görme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
İsrakiyyun: gerçeklere ait bilginin ancak riyazet yoluyla nefsanî duygulardan arınan kalbe doğacağını, sezgi ve ilham yoluyla marifetin elde edileceğini kabul eden felsefî akımın taraftarları.
itikât: bir inanca, bir fikre bağlanma, inanma.
ictimât: dayanma, güvenme.
izhar: ortaya koyma, açığa çıkarma, gösterme.
kavil: söz.
kemal-i intizam: intizamın mükemmel oluşu, tam ve eksiksiz düzen.
keşetmek: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarmak.
keşif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.
kürevi: yuvarlak, küre şeklinde.
mâsadak: doğrulayıcı, tasdik etmek.
mebde-i hareket: hareketin başlangıcı.
menzil: durak, konak yeri.
mesele: önemli konu.
meşhudat: gözle görülen şeyler, müşahade edilenler.
mutasavvıfe: mutasavvıflar, tasavvuf ehli olanlar, sofiler.
muavazene: denge, ölçü.
muavazene: mukayese, karşılaştırma; ölçü, denge.
müştemilât: şümülünde olan şeyler, içinde bulunanlar.

buldukları çeşitler de definenin zevait ve teferruatından olduğunu itikat eder. Mesele bu şekle girmekle, muvazene kayıp ve tenasüp zail olur. Sonra meselenin hakikatini keşif ve izah için tevilât ve tekellüfata başlarlar. Hatta definenin inkârına bile zehap eden olur.

Evet, sünnet-i seniye ile muvazene yapılmazdan evvel, hemen meşhudatına itimat eden İsrakiyyun ile mutasavvifenin eserlerini teemmül eden zatlar, şu söylediğine hak verir, bilâtereddüt kabul ederler.

Arkadaş! Kur'ân da o defineyi keşfetmek için o denize dalmıştır. Fakat, Kur'ân'ın gözü açık olduğundan, defineyi tamamıyla ihata ile görmüştür. Ve hakikate uygun bir tarzda tenasüp ve muvazeneye riayet ederek, kemal-i intizam ve ittırat ile hakikati izhar etmiştir.

Arkadaş! Nev-i beşerde envaen dalâlete düşen fırkaların sebep-i dalâletleri, imamlarının kusurudur. Evet, imamları bâtından bahsetmişlerse de, meşhudatlarına itimat ve iktifa ederek, esna-i tarikten dönmüşlerdir. Ve ¹ **حَفَظْتَ شَيْئًا وَغَابَتْ عَنْكَ أَشْيَاءٌ** kavline mâsadak olmuşlardır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hak seni ademden vücuda ve vücudun pek çok eşkâl ve vaziyetlerinden en yükseği müslim sıfatıyla insan suretine getirmiştir. Mebde-i hareketin ile son aldığı suret arasında müteaddit vaziyetlerin, menzillerin ve

1. Bir tek şey elde ettin, ama çok şeyleri kaybettin.

müteaddit: çeşitli, bir çok.
nakış: işleme, süsleme.
nev-i beşer: insanoğlu, insan-ı riayet.
riayet: uyma, gözetme.
sebeb-i dalâlet: dalâlete düşme sebepleri, Hak ve hakikatten sapma sebepleri.
suret: biçim, tarz, görünüş.
sünnet-i seniye: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) yüce sünneti; yüksek hâl, söz, tavır ve tas-

vipleri.
tahayyül: hayale getirme, hayalinde canlandırma.
tarz: biçim, şekil.
teemmül: inceden inceye, etrafıca düşünme.
teferruat: ayrıntılar, dallar, bölümler.
tekellüfat: tekellüfler, güçlükler, zorluklara katlanmalar.
tenasüp: uyma, uygunluk,

birbirini tutma.
tevilât: teviller, yorumlamalar.
vaziyet: durum.
yakut: parlak kırmızı, şeffaf kıymetli taş.
zail: sone eren, yok olan.
zat: kişi, şahıs.
zehap: bir fikre veya zanna kapılma.
zevât: fazlalıklar, fazla şeyler.

etvar ve ahvalin her birisi sana ait nimetler defterine kaydedilmiştir. Bu itibarla, senin geçirmiş olduğun zaman şeridine elmas gibi nimetler dizilmiş, tam bir gerdanlık veya nimetlerin envainına bir fihriste şeklini veriyor. Binaenaleyh, geçirmiş olduğun vücudun her menziline ve vaziyetinde, etvarında, ahvalinde, “Nasıl bu nimete vâsıl oldun? Ne ile müstahak oldun? Ve şükründe bulundun mu?” diye suale çekileceksin. Çünkü, vukua gelen hâller suale tâbidir. Amma, imkânda kalıp vukua gelmeyen şeyler suale tâbi değildir. Geçirmiş olduğun ahval vukuattır, gelecek ahvalin ademdir. Vücut mes’uldür, adem ise mes’ul değildir. Öyle ise, mazide şükrünü eda etmediğin nimetlerin şükrünü kaza etmek lâzımdır.

İlem eyyühe'l-aziz!

İnsanı havalandırıp baş aşağı felâkete atan şöyle bir hâl var:

İstihkak nazara alınmayarak, Hakkın takdiri hakkında tefrit veya ifrat yapılır. Ve kuvvetine, kıymetine bakılmayarak, küçük veya büyük bir yük altına alınır gibi, gayr-i insanî hâller, insanı insaniyetten düşürür, ya zulme veya kizbe sevk eder.

Meselâ, bir fırka askerin mümessili bir nefer, bütün askerlik umurunu bilmek veya bir katre sudaki timsalinden, şemsin azametini göstermek talebinde bulunmak, en yüksek bir insafsızlıktır. Çünkü, vasıf ile ittisaf arasında fark vardır. Meselâ, katredeki timsal, şemsin evsafını gösterir, amma o evsaf ile muttasıf olamaz.

adem: yokluk, olmama.
ahval: hâller, durumlar.
amma: ama, lâkin, ancak.
azamet: büyüklük, ululuk, yücelik.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
eda: yerine getirme.
elmas: çok kıymetli bir mücevher.
enva: çeşitler, türler, neviler.
etvar: hâl ve hareketler, işler, tarzlar, tavırlar.
evsaf: vasıflar, nitelikler, özel-

likler.
felâket: musibet, büyük dert, belâ.
fırka: tümen.
fihriste: katalog, liste.
gayr-i insanî: insanlık dışı.
hâl: durum, vaziyet.
ifrat: aşırılık, pek ileri gitme, haddini aşma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
imkân: var olması ya da yok olması noktasında zorunlu olmama.
insaniyet: insanlık, insanlık mahiyeti.
istihkak: hak etme, hak kazanma, hakkı olma.
itibarla: bakımdan, yüzden, dolayı.
ittisaf: sıfat sahibi olma, sıfatlanma.
katre: damla.
kaza: vakit çıktıktan sonra namazın kılınması veya zamanında yapılmayan ibadetlerin yerine getirilmesi.
kıymet: değer.

kizb: yalan söyleme, yalan, uydurma.
mazi: geçmiş zaman.
menzil: durak, konak yeri.
meselâ: örneğin.
mes'ul: sorumlu, yükümlü.
muttasıf: vasıflandırılan, sıfatlanan, nitelenen.
mümessil: temsil eden, temsilci.
müstahak: hak eden, hak etmiş.
nazar: bakış, dikkat.
nefer: asker, er.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
sevk: yöneltme, gönderme.
sual: sorma, soruşturma.
sems: güneş.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.
takdir: Allah'ın takdiri, Allah'ın ilmiyle belli bir düzen vermesi.
talep: istek, dilek.
tefrit: ortalamanın altında kalma, tersine aşırılık, ifratın zıddı.
timsal: resim, suret, şekil.
umur: işler.
vasıf: sıfat.
vâsıl: ulaşan, erişen, kavuşan.
vaziyet: durum.
vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.
vukuat: vuku bulan şeyler, hâdiseler, olaylar.
vücut: beden, varlık.
zulüm: haksızlık, eziyet, işkence.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Vücut nev'inde tezahum yoktur. Yani pek çok âlemler, hâller, vücut sahnesinde içtima eder, birleşirler.

Meselâ: Gece zamanı, duvarları camdan olan ve elektrik yanan bir odaya girdiğin vakit, âlem-i misale bir pencere hükmünde olan camlarda pek çok menzilleri, odaları göreceksin.

Saniyen: Odada otururken, kemal-i sühuletle o misalî odalarda her çeşit tebdil, tağyir, tasarruf edebilirsin.

Salisen: Odadaki elektrik, elektrik misallerinin en uzağına, en yakındır; çünkü, o misalî misallerin kayyumu odur.

Rabian: Bu maddî vücudun bir habbesi, bir parçası, o misalî vücudun bir âlemini içine alabilir.

Bu dört hüküm, *Vacib* ile âlem-i mümkinat arasında da caridir. Çünkü mümkinatın vücudu, *Vacib*'in nurundan bir gölge olduğu cihetle, vehmî bir mertebededir; *Vacib*'in emriyle vücud-i hariciyeye girer, sabit ve müstakar kalır.

Demek, *mümkinatın vücudu, bizzat hakikî bir vücud-i haricî olmadığı gibi, vehmî veya zail bir zıll de değildir, ancak Vacibü'l-Vücud'un icadıyla bir vücuttur.*

âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüntülendiği ve gözleendiği, ruhların bulunduğu âlem.

âlem-i mümkinat: varlıklar, yaratıklar dünyası.

bizzat: kendisi, şahsen.

cari: cereyan eden, akan, işleyen.

cihet: yön.

habbe: tane.

hakiki: gerçek.

hükümünde: değerinde, yerinde.

hüküm: emir, bir konu hakkında verilen karar.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

içtima: toplanma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

Kayyum: her şeyin varlığı onunla ayakta duran ve devam eden.

kemal-i sühulet: kolaylığın son derecesi, tam bir kolaylık.

maddi: madde ile alakalı, cismanî.

menzil: ev, oda, yer.

mertebe: derece, basamak.

meselâ: örneğin.

misal: görüntü, yansıma.

misali: görüntü, görünüş ile ilgili.

mümkinat: yaratılanlar, mümkün olanlar, imkân dâhilindekiler, olabilir şeyler.

müstakar: istikrarlı.

nevi: çeşit, tür.

nur: aydınlık, parlaklık, ışık.

rabian: dördüncü olarak.

sabit: durağan, değişmeyen.

Salisen: üçüncü olarak.

saniyen: ikinci olarak.

tağyir: başkalaştırma, değiştirme.

tasarruf: idare etme, kullanma.

tebdil: değiştirme, dönüştürme.

tezahum: birbirine sıkıntı verme, birbirine zahmet verme.

Vacib: varlığı zorunlu olan ve başkasının varlığına bağlı olmayan.

Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının

varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vehmî: vehimle ilgili, aslında var olmadığı hâlde varmış gibi görülen her hangi bir şeye ait.

vücud-i haricî: haricî vücut, varlığı ortaya çıkan, dışarıda varlığı bilinen, nesnel.

vücut: beden, varlık.

vücut: var olma, varlık.

zail: sone eren, yok olan.

zıll: gölge.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bu güzel âlemin bir Malik'i bulunmaması muhal olduğu gibi; kendisini insanlara bildirip tarif etmemesi de muhaldır. Çünkü, insan, Malik'in kemalâtına delâlet eden âlemin hüsnünü görüyor; ve kendisine beşik olarak yaratılan küre-i arzda istediği gibi tasarruf eden bir halifedir. Hatta, sema-i dünyada dahi aklıyla çalışıyor ve küçüklüğüyle, zaafiyetiyle beraber, harika tasarrufat-ı acibesiyile, eşref-i mahlûkat ünvanını almıştır. Ve elinde cüz-i ihtiyaç bulunduğundan, bütün esbap içerisinde en geniş bir salâhiyet sahibidir. Binaenaleyh, Malik-i Hakikî'nin rusûl vasıtasıyla böyle yüksek, fakat gafil abdlere kendisini bildirip tarif etmesi zarurîdir ki, o Malik'in evamirine ve marziyatına vâkıf olsunlar.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın vehim, farz, hayal duygularına varıncaya kadar bütün hassaları bilahare rücu edip, bilittifak hakka iltica ettiklerini ve batıla hiçbir ihtimal ve imkânın kalmadığını ve kâinatın ancak ve ancak Kur'ân'ın izah ettiği şekilde bulunduğunu gördüm.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Âlem-i ziya, âlem-i hararet, âlem-i hava, âlem-i kehrüba, âlem-i elektrik, âlem-i cezp, âlem-i esir, âlem-i misal, âlem-i berzah gibi âlemler arasında müzaheme ve yer darlığı yoktur. Bu âlemler, hepsi de ihtilâlsiz, müsademe-siz küçük bir yerde içtima ederler.

abd: kul.
âlem: varlık sınıflarından her biri.
âlem-i berzah: ruhların kıyamete kadar kalacakları âlem; kabir âlemi.
âlem-i cezp: çekim âlemi.
âlem-i elektrik: elektrik âlemi.
âlem-i esir: tüm uzayı dolduran şeffaf madde olan esir âlemi.
âlem-i hararet: sıcaklık âlemi, ısı.

âlem-i hava: hava âlemi, atmosfer.
âlem-i kehrüba: manyetik varlıklar âlemi.
âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüldüğü ve gözlemlendiği, ruhların bulunduğu âlem.
âlem-i ziya: ışık âlemi.
batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.
bilahare: sonra, sonradan, sonraları.

bilittifak: ittifakla, beraberce, el birliğiyle.
cüz-i ihtiyar: Cenab-ı Hak tarafından insana verilen arzu serbestliği; dilediği gibi hareket edebilme kuvveti; cüz'î irade.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
esbap: sebepler, vasıtalar.
eşref-i mahlûkat: mahlûkatın en eşrefi, yaratılmışların en şerefli; insan.
evamir: emirler, buyruklar,

buyrultular, işler.
farz: kabul.
gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefesine uyarak Allah'ın emirlerini unutan.
halife: yeryüzünde bazı hususlarda Allah adına ve yine Allah'ın izniyle hareket eden.
harika: olağanüstü.
hassa: bir şeye mahsus olan özellik, nitelik.
hüsün: güzellik.
içtima: toplanma.
ihtilâl: bozulma, karışıklık, intizamsızlık.
ihimal: olabirliklik.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
iltica: sığınma, güvenme, dayanma.
imkân: mümkün olma, olabirliklik.
izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
küre-i arz: yer küre, dünya.
Malik: sahip; her şeyin gerçek sahibi olan Allah.
Malik-i Hakikî: her şeyin hakikî sahibi ve maliki olan Allah.
marziyat: razı olunacak şeyler, Allah'ın rızasına dair olanlar, Allah'ın rızasına mazhar olacak hâl ve hareketler.
muhâl: imkânsız.
müsademe: çarpışma, çatışma, vuruşma.
müzaheme: izdiham hâli, sıkışıklık, sıkıntılı durum.
rusûl: resuller, peygamberler.
rücu: dönme, geri dönme.
salâhiyet: yetki, bir işi yapmaya veya işe karışmaya hakkı bulunma.
sema-i dünya: dünyanın seması, gökyüzü.
tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.
tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.
tasarrufat-ı acibe: tuhaf, hayrette bırakan tasarruflar, idare etmeler.
ünvan: ad, isim.
vâkıf: bir şeyi elde eden, bir işten haberi olan.
vehim: kuruntu.
zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, dermansızlık.
zarurî: zorunlu.

Kezalik, pek geniş gaybî âlemlerin de bu küçük arzda içtimaları mümkündür. Evet, hava, su, insanın yürüyüşüne; cam, ziyanın geçmesine; şuaın röntgen vasıtasıyla kesif cisimlere bile nüfuzuna; ve akıl nuruna, melek ruhuna, demirin içine hararetin akmasına, elektriğin cereyanına bir mâni yoktur.

Kezalik bu kesif âlemde ruhanîleri deverandan, cinnîleri cevelândan, şeytanları cereyandan, melekleri seyerandan menedecek bir mâni yoktur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Göz, lâmba, şems gibi nur ve nuranî şeylerde cüz'î küllî, cüz-küll, bir-bin müsavidir.

Evet, şemse bak! Onun timsalleriyle seyyarat, denizler ve havuzlar, katre, kabarcıklar gibi bütün şeffaf şeyler, kemal-i sühuletle temessül ediyorlar.

Kezalik, Şems-i Ezelî şu kâinat kitabında bütün babları, fasılları, satırları, cümleleri, harfleri def'aten bilâkülfet yazıyor. Ve ba'sü ba'delmevtte dahi, aynı bu sühulet vardır. "Hilkatiniz ve ba'siniz, bir nefsin hilkat ve ba'si gibidir" ¹ diye Kur'ân-ı Kerîm emrediyor.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Her şeyi tahrik eden zerrat-ı müteharrikenin muayyen hadlerine kadar hareket ettikten sonra tevakkuf ve durmalarına dikkat eden adam anlar ki, her şeyin hududunda, daima harekette bulunan zerratı durdurup geri

âlem: varlık sınıflarından her biri.
arz: yer, dünya.
ba'sü ba'delmevt: ölümden sonra tekrar dirilme.
bab: bir kitap gibi düşünülen kâinatın her bir kısmı, bölümü.
ba's: diriltme, ihya, öldükten sonra kıyamet günü diriliş.
bilâkülfet: zahmetsiz, sıkıntısız, zorlanmadan.
cereyan: akma, bir tarafa doğru akış.
cevelân: yerinde durmayıp gezme, hareketlilik.
cinni: cin taifesinden olan.
cüz'î: küçük, az.
def'aten: birdenbire, bir defada, âni olarak.
deveran: dönme, dönüp dolaşma.
fasıl: kısım, bölüm.
gaybî: gaypla ilgili, görünmeyenlere ait.
had: sınır.
hararet: sıcaklık.
hilkat: yaratılma, yaratılış.
hudut: sınırlar.
içtima: toplanma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
katre: damla.
kemal-i sühulet: kolaylığın son derecesi, tam bir kolaylık.
kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
küll: bütün, bir şeyin tamamı.
külli: umumî, genel, bütün olan.
mâni: engel.
menetme: yasak etme, engelleme, mâni olma.
muayyen: belirli.

1. Lokman Suresi: 28.

müsavi: eşit.
nefis: hayat, ruh, can.
nur: aydınlık, parıltı, ışıık.
nurani: nurlu, ışııklı, parlak, münevver.
nüfuz: içe geçme, işleme.
ruh: hayat ve canlılık veren şey.
ruhani: gözle görülmeyen, cismi olmayan, elle tutulamaz varlıklar.
seyeran: gezme, gezinme, gezinti.

seyyarat: gezegenler.
sühulet: kolaylık.
seffaf: saydam.
şems: güneş.
Şems-i Ezelî: ezeli güneş; varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.
şua: ışıın, bir ışıık kaynağından uzanan ışıık telleri.
tahrik: hareket ettirme, hare-

kete geçirme.
temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.
tevakkuf: duraklama, durma.
timsal: resim, suret, şekil.
vasıta: aracılık.
zerrat: zerreler, atomlar.
zerrat-ı müteharrike: hareket eden, hareket hâlinde olan zerreler, atomlar.
ziya: ışıık, aydınlık, nur.

çeviren bir hudut bekçisi vardır; o zerratı taşmaktan menediyor. O bekçi ise, muhit bir ilmin tecellisidir ki, o tecelli kadere, kader de miktara, miktar da kalıba tahavvül eder. Demek, her şey, içerisindeki zerrata bir kalıptır.

İlem eyyühe'l-aziz!

Kur'an'ın ayetleri birbirini tefsir ettiği gibi, bu kitab-ı âlemin de bir kısmı diğer bir kısmını izah ediyor. Meselâ, maddiyat âlemi, Cenab-ı Hakkın envar-ı nimetini cezbetmek için, hakikî bir ihtiyaç ile şemse muhtaç olduğu gibi; âlem-i maneviyat dahi, rahmet-i İlâhiyenin ziyaretini almak için, şems-i nübüvvet muhtaçtır. Binaenaleyh, Resul-i Ekrem'in (a.s.m.) nübüvveti, şemsin kat'iyet ve vuzuhu derecesinde kat'î ve vazıhtır.

İlem eyyühe'l-aziz!

Zihayatın vücuduna terettüp eden semereler, yalnız kendisine, menfaatine, bekasına, kemaline mahsus değildir. Ancak o semerelerden bir hisse kendisine aittir; bakî kalan kısm-ı azamı Hâlık'a racidir. Zihayata ait, uzun bir zaman sonra husule gelir. Hâlık'a raci kısım ise, bir anda husule gelir. Meselâ, o zihayat, Esmâ-i Hüsnâ'nın tecelliyatına mazhariyetle, Hâlık'ı evsaf-ı kemaliye ile tavsif ve lisan-ı hâliyle hamd etmiş oluyor.

İlem eyyühe'l-aziz!

İnsanın bir ferdi, ihata-i fikriyesiyle, aklıyla, kalbinin vüs'atıyla bir nevi külliyyet kesbeder.

âlem: varlık sınıflarından her biri.

âlem-i maneviyat: maddî olmayan varlıklar âlemi; inanç ve duygular âlemi.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

bâkî: geri kalan.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cezbetmek: kendine doğru çekmek.

envar-ı nimet: ihsan ve bağış nurları.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.

evsaf-ı kemaliye: olgunluk vasıfları.

hakikî: gerçek.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.

hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.

hisse: pay, nisap.

hudut: sınırlar.

husul: olma, meydana gelme.

ihata-i fikriye: fikrin genişliği, kuşatıcılığı.

İlem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ilim: bilgi, marifet.

izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.

kader: Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.

kat'i: kesin, şüpheyi ve tereddüde mahal bırakmayan.

kat'iyet: kat'îlik, kesinlik.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

kesb: kazanma.

kısm-ı azam: büyük kısım, ekseriyet, çoğunluk.

kitab-ı âlem: âlem kitabı, bir kitap hüviyetinde olan âlem, kâinat.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

külliyyet: bütünlük, umumîlik.

lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.

maddiyat: maddî ve cismanî şeyler, gözle görülüp elle tutulur cinsten şeyler.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

mazhariyet: görünme ve tezahür yeri olma; nail olma, şereflenme.

menetmek: yasak etme, engelleme, mâni olma.

menfaat: fayda.

meselâ: örneğin.

muhit: ihata eden, kuşatıcı.

nevi: çeşit, tür.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah elçiliği.

raci: dönen.

rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.

Resul-i Ekrem: çok cömert, kerim olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).

semere: meyve, güzel netice.

şems: güneş.

şems-i nübüvvet: peygamberlik güneşi.

tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.

tavsif: vasıflandırma, mahiyetini ortaya koyma, niteleme.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

tefsir: Kur'an'ın mana bakımından izahı, açıklaması.

terettüp: ait olma, icap etme, gerekme.

vazih: açık, ayan, aşikâr, besbelli, kapalı olmayan.

vuzuh: vazih olma hâli, açıklık.

vüs'at: genişlik.

zerrat: zerreler, atomlar.

zihayat: hayat sahibi.

zya: ışık, aydınlık, nur.

alâkadar: ilgili, ilişki.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

âyât-ı tekvinîye: kâinatı yaratan varlıkların Cenab-ı Hakkın varlık ve birliğine olan işaretleri, delil oluşları.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cari: cereyan eden, akan, işleyen.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ebna-i beşer: insanoğulları.

ecza: cüz'ler, parçalar, kısımlar.

fem-i mübarek: mübarek ağız.

haşerat: haşereler, zararlı küçük böcekler; değersiz ve zararlı kimseler.

haşır: yeniden dirilip toplanmak, ikinci diriliş.

hayalen: hayalî bir şekilde.

hayalî: hayale ait, hayalle ilgili, hayale mensup.

hayvanat: hayvanlar.

hayvanî: hayvanla ilgili, hayvana ait.

hazret: saygı, ululama, yüceltme, övme maksadıyla kullanılan tabir.

hevam: böcekler.

hilâfet: halifelik, Allah adına ve yine Onun izniyle yaratılmışlar üzerinde çeşitli tasarruflarda bulunma.

hitaben: hitap ederek, söyleyerek.

hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!.

istima: dinleme.

itibarla: bakımdan, yüzden, dolağı.

Kab-ı Kavseyn: iki yay mesafesi; Hz. Muhammed'in Miraca çıkışıyla vardığı son nokta; bütün yaratılanları arkasına alıp Yaratana müşerref ve muhatap olduğu makam.

kalben: kalp ile, kalpten; içten ve samimî olarak.

kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

keza: böylece, aynı şekilde.

kıraat: Kur'an-ı Kerim'in usûl ve kaidelerine göre okunması.

kiyamet: son derece büyük yıkım, katlanılması güç belâ, büyük sıkıntı, belâ.

Kıyamet-i kübra: en büyük kıyamet, bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.

kitab-ı âlem: âlem kitabı, bir ki-

Ve keza, insanın bir ferdi, hilâfet hususunda âlemin eczasıyla şuurca alâkadar olduğundan, nebatî olsun hayvanî olsun, pek çok nevilerde tasarruf sahibi bulunduğundan, nevi gibidir. Ve bu itibarla, insanın bir ferdi, neviler sırasına geçer. Binaenaleyh, gerek hayvanatın, gerek semeratın nevilerinde vukua gelen mükerrer kıyametler, hevam ve haşeratta vücuda gelen senevî haşır ve neşirler, insanın da her bir ferdinde caridir.

Hülâsa: Kur'an'ın ayetleriyle ebna-i beşer için büyük kıyametin geleceğine kat'î delâletler olduğu gibi, kitab-ı âlemin âyât-ı tekvinîyesiyle de kıyamet-i kübraya pek kat'î delâletler ve işaretler vardır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'an-ı Kerim okunurken, istimaında bulunduğun zaman, muhtelif şekillerde dinleyebilirsin.

1. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm nübüvvet kürsüsüne çıkıp nev-i beşere hitaben Kur'an'ın ayetlerini tebliğ ederken, kıraatini kalben ve hayalen dinlemek için, kulağını o zamana gönder; o fem-i mübareğinden çıkar gibi dinlemiş olursun.

2. Veya Cebrail (a.s.) Hazret-i Muhammed'e (a.s.m.) tebliğ ederken, her iki hazretin arasında yapılan tebliğ-tebellüğ vaziyetini dinler gibi ol.

3. Veya Kab-ı Kavseyn makamında, yetmiş bin perde arkasında Mütেকellim-i Ezeli'nin Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâma olan tekellümünü dinler gibi hayalî bir vaziyete gir.

tap hüviyetinde olan âlem, bitkiye ait.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

kürsü: taht, makam.

makam: büyük yer, mevki.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

mükerrer: tekrarlanmış, tekrar olunmuş.

Mütেকellim-i Ezeli: ezelden beri konuşma sıfatına sahip olan Allah.

nebatî: bitkisel, bitki ile ilgili, bitkiye ait.

neşir: tekrar diriltirme.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

nevi: çeşit, tür.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah elçiliği.

Resul-i Ekrem: çok cömert, kerim olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).

semerat: semereler, meyveler.

senevî: senelik, yıllık.

şuur: bilinc.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

tebellüğ: anlayıp alma.

tebliğ: dinî bir emrin yaratılmışlara duyurulması; peygamberlerin Allah'ın emrini kullara bildirmeleri ve hakka davet etmeleri.

tekellüm: söyleme, konuşma.

vaziyet: durum.

vuku: olma, meydana gelme.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Senin şuur ve ilminin sana taallûku, ahval ve levazımat-ı ihtiyacatın nispetindedir. Çünkü, sebep ile müsebbep, kuvvet ile amel arasında münasebet lâzımdır; fazla, noksan olmamalıdır.

Senin sana olan şuur ve ilminin nispeti, Hâlık'ın sana olan nazar ve ilmine nispetle bir kıl gibidir. Binaenaleyh, pek cüz'î olan ilim ve şuurunla Şems-i Ezeli'nin ilim ve nazarına mukabele etmekle, gündüz ortasında, güneşin altında, güneşin ziyasıyla mübarezeyle çıkan ateş böceği gibi olma.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakkın ef'ali birbirine münasip, âsânı birbirine müşabih, esması birbirine âyine ve ma'kes, sıfâtı birbirine mütedâhil, şuunatı memzuç ise de, her birisi için hususî bir tavır, bir hâl vardır ki, maksud-i bizzat o hususî tavidir; sair tavırlar ise, tebeîdirler. Binaenaleyh, meselâ, Hâlık'ın âsârından cemadata baktığın zaman, azamet ve kudreti kastına hedef yap; başka isimlerin tecelliyatını tebean düşün. Hayvanata bakarken, merhamet kastıyla bak; sair tecelliyata tebeî bir nazarla bak.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'an-ı Kerîm bütün insanlara rahmettir. Çünkü her bir insanın, şu hakikî âlemden kendisine mahsus hayalî bir âlemi olduğu gibi, herkes kendi meşrebine göre

ahval: hâller, durumlar.
âlem: dünya, cihan.
amel: fiil, iş.
âsâr: eserler.
azamet: büyüklük.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cemadat: cansız varlıklar.
cüz'î: küçük, az.
ef'al: fiiller, işler.
esma: adlar, isimler.
hakiki: gerçek.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı.

cı: Allah.
hayalî: hayalle ilgili, gerçek olmayan.
hayvanat: hayvanlar.
hususî: özel.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilim: bilgi, marifet.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
levazımat-ı ihtiyacat: ihtiyaçların gerektirdikleri.
mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.
ma'kes: ayna.

maksud-i bizzat: kendi maksudı, şahsî gaye, şahsî amaç.
memzuç: birbirine mezc olmuş, karışmış.
merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.
meselâ: örneğin.
meşrep: gidiş, hareket tarzı, tavır, tutum, meslek.
mukabele: karşılık verme, karşılama.
mübareze: çatışma, kavga.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.

münasip: uygun.
müsebbep: sebep olarak ortaya konulmuş olan, sebep olunarak meydana getirilen.
müşabih: birbirine benzeyen, aralarında benzerlik bulunan şeylerden her biri.
mütedâhil: tedahül eden, birbiri içine geçen.
nazar: bakış.
nispet: oran, ölçü.
rahmet: ihsan edilen, bahşedilen nimet.
sair: diğer, başka, öteki.
sıfat: vasıf, nitelik.
Şems-i Ezeli: ezeli güneş; varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.
şuunat: suunlar, keyfiyetler, hâller, işler.
şuur: bilinç; bir şeyin inceliklerini iyice idrak etme, anlayış.
taallûk: alâkalı, münasebetli olma.
tebean: ikinci derecede olarak, dolaylı olarak, endirekt olarak.
tebeî: kastî olmayan, tâbi olarak başkasının vücudu ile devam eden.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
ziya: ışıık, aydınlık, nur.

adem: yokluk, hiçlik.
ahval: hâller, durumlar.
ahzetme: alma, alınma.
âyât-ı Kur'âniye: Kur'an'ın ayetleri.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
camidiyet: cansızlık, ruhsuzluk.
cihet: yön.
cümle-i mukaddese: kudsi, pak ve yüce cümle.
dâhil: iç, içerisi.
ehl-i meşrep: belirli bir meşreb, yol ve huy sahipleri.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.
emel: şiddet arzu, ümit.
etvar: hâl ve hareketler, işler, tarzlar, tavırlar.
fehîm: anlayış.
havl: güç, kuvvet.
hayvaniyet: hayvansallık.
hidayet: doğru inanç ve yaşayış üzere olmak.
hükümünde: değerinde, yerinde.
iktibas: alıntı.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
insan-ı mü'min: inanan, inançlı insan.
insaniyet: insanlık, insanlık mahiyeti.
ittisal: bitişme, birleşme.
keza: böylece, aynı şekilde.
Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
letaif: manevî duygular.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
makam: yer, mevki.
maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.
menzil: yer, konak.
meselâ: örneğin.
meziyet: bir şeyi başkalarından ayıran vasıf, üstünlük ve değerlilik vasfı.
mutlak: bağımsız, askıda olan.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
müteaddit: çeşitli, bir çok.
müteallik: ait, alâkalı, ilgili.
nazır: nazar eden, bakan.

Kur'an'dan fehim ve iktibas ettiği, hafızasında kendisine has bir Kur'an vardır ki, onun ruhunu terbiye, kalbini tedavi eder.

Ve keza, Kur'an-ı Kerim'in bir meziyeti şudur ki: Bütün ulema ve ehl-i meşrep gibi, herkes, hidayeti için, şifası için müteaddit surelerden ayrı ayrı ayetleri ahzedebilir. Çünkü, bir ayetin sair âyât-ı Kur'âniye ile pek ince münasebetleri, ittisal cihetleri vardır, aralarında vahşet yoktur. Bu itibarla, müteaddit surelerden alınan ayetler, küçük bir Kur'an hükmünde olur.

S'lem eyyühe'l-aziz!

¹ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ cümle-i mukaddese, insanın,

zerre vaziyetinden, insan-ı mü'min suretine gelinceye kadar camidiyet, nebatiyet, hayvaniyet, insaniyet gibi geçirdiği etvar ve ahvaline nazırdır. Şu menzillerde insanın letaifi pek çok elem ve emellere maruzdur. Maahaza, havl ve kuvvetin müteallikleri zikredilmeyerek, mutlak bırakılmıştır. Binaenaleyh, bu cümle tesellibahş olup, şümülü dâhilinde olan makamlara göre tefsir edilir.

Meselâ:

1. لَا حَوْلَ عَنِ الْعَدَمِ وَلَا قُوَّةَ عَلَى الْوُجُودِ إِلَّا بِاللَّهِ

“Ademden çıkıp vücuda gelmek.”

2. لَا حَوْلَ عَنِ الزَّوَالِ وَلَا قُوَّةَ عَلَى الْبَقَاءِ إِلَّا بِاللَّهِ

“Zevale gitmeyip bekada kalmak.”

1. Günahlardan dönmek ve taate kuvvet, ancak Allah'ın yardımıyla mümkündür.

nebatiyet: bitkiselik.

ruh: hayat ve canlılık veren şey.

sair: diğer, başka, öteki.

sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

suret: biçim, görünüş.

şifa: bedenî ve ruhî bir hastalığın son bulması, sağlığına

kavuşma.

şümül: içine alma, kapsam.

tefsir: açıklama, izah.

terbiye: ahlâklandırma, eğitme.

tesellibahş: teselli verici, avutucu.

ulema: âlimler, bilginler, ilim sahipleri.

vahşet: kopukluk, ayrılış, bir-birinden uzaklaşma.

vaziyet: durum.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

zikretmek: anmak, bildirmek.

3. لَا حَوْلَ عَنِ الْمَضَرَّةِ وَلَا قُوَّةَ عَلَى النَّفْعِ إِلَّا بِاللَّهِ

“Mazarratı def, menfaati celp.”

4. لَا حَوْلَ عَنِ الْمَصَائِبِ وَلَا قُوَّةَ عَلَى الْمَطَالِبِ إِلَّا بِاللَّهِ

“Musibetten uzak olup, matlûba nail olmak.”

5. لَا حَوْلَ عَنِ الْمَعَاصِي وَلَا قُوَّةَ عَلَى الْعِبَادَةِ إِلَّا بِاللَّهِ

“Maasiye düşmemek, ibadete devam etmek.”

6. لَا حَوْلَ عَنِ النَّقَمِ وَلَا قُوَّةَ عَلَى النِّعْمَةِ إِلَّا بِاللَّهِ

“Azaba maruz kalmamak, nimete mazhar olmak.”

7. لَا حَوْلَ عَنِ الظُّلْمَةِ وَلَا قُوَّةَ عَلَى النُّورِ إِلَّا بِاللَّهِ

“Zulmete düşmemek, nur ile tenevvür etmek.”

Ve hakeza, her bir makamda insanın letaifine göre takyit ve tefsir edilebilir.

azap: günahlara karşı çekilecek ceza, eziyet, işkence.

celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.

def: mâni olma, kovma, ortadan kaldırma.

hakeza: böylece, bunun gibi.

letaif: manevî duygular.

maasi: günahlar.

makam: yer, mevki.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

matlûp: talep edilen, istenilen şey.

mazarrat: zararlar, ziyanlar, zarar vermeler.

mazhar: nail olma, şereflenme.

menfaat: fayda.

musibet: felâket, belâ.

nail: kavuşan, ulaşan, eren.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

nur: aydınlatma, parıltı; Cenab-ı Hakkın bütün kâinatı isim ve sıfatlarıyla aydınlatması.

takyit: kayıt ve şarta bağlama.

tefsir: açıklama, izah.

tenevvür: nurlanma, parlaması, aydınlanma.

zulmet: karanlık, Allah'ın nurundan mahrum olma hâli.

Zeylül'z-Zeyil

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 1

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bazı insanların ağızında kemiyeten az, keyfiyeten pek büyük üç kelime dolaşmaktadır.

- Birincisi:** Her şey kendi kendine teşekkül etmiştir.
- İkincisi:** Mucit ve müessir, esbaptır.
- Üçüncüsü:** Tabiat iktiza etti.

Bu üç kelimenin pek çok muhalâta zarf oldukları hakkında yapılan beyanatı dinle:

İnsan mevcuttur. Bu mevcut insan, birinci kelimeye nazaran hem sânidir, hem masnu. İkinci kelimeye göre, esbabın tesiriyle vücuda gelmiştir. Üçüncü kelimeye nazaran, mevhum tabiatın eseridir. Dördüncü cihet ise, hak ve hakikatin istilzam ettiği gibi, Allah'ın masnuudur.

Evvelki kelimenin gayr-i mahsur muhalâtı:

1. O kelimenin iktizasına göre insanı teşkil eden zerrelerin her birisinde hem insanın içini, hem kâinatı görecek, bilecek bir göz, bir ilim ve sair sıfât-ı lâzimenin bulunması lâzımdır.

beyanat: açıklamalar, izahlar.
cihet: yön.

esbap: sebepler, vasıtalar.

evvel: önce.

gayr-i mahsur: sayısızca, sınırsız.

hâk: doğru, gerçek, hakikat.

hakikat: gerçek, doğruluk; görülen bir şeyin aslı, esası.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ilim: bilme, bilgi.

istilzam: gerektirme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kelimat: kelimeler, sözler.

kemiyeten: sayı itibarıyla, sayıca.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

keyfiyeten: keyfiyet yönünden, nitelik ve özellik bakımından.

masnu: sanatlı yapılmış eşya, varlık.

mevcut: var, var edilen.

mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.

mucit: icat eden, yoktan var eden.

muhalât: muhaller, olması

mümkün olmayanlar.

müessir: eser sahibi; tesir eden; işleyen, hükmünü yürüten.

nazar: nispeten, kıyaslayarak, göre.

sair: diğer, başka, öteki.

sânî: sanatlı yapan, sanatkâr.

sıfât-ı lâzime: gerekli, lüzumlu sıfatlar, özellikler.

tabiat: var olan her şeyin yaratılış ve yaşayış kurallarının

tümü.

tesir: etki.

teşekkül: şekillenme, meydana gelme.

teşkil: vücut verme, meydana getirme, yapma.

zarf: kap, kılıf, mahfaza.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zeylül'z-zeyil: ekin eki, ilâvenin ilâvesi.

2. İnsanın bedeninde, zerrattan teşekkül eden mütehalif mürekkebat adedince, matbaalarda hurufatı tertip etmek için kullanılan kalıplar gibi, kalıplar lâzımdır.

3. Kârgir kemerlerin taşları gibi, her bir zerrenin, arkaşlarına hem hâkim, hem mahkûm olması lâzım gelir. Ve keza, her birisi ötekilere hem zıt, hem misil, hem mutlak, hem mukayyet olması lâzımdır.

İkinci kelimenin muhalâtı:

1. İnsanın mehazi, yani insanı teşkil eden maddeler, eczahanelerde bulunan ağızları mühürlü ayrı ayrı çeşit çeşit mütebayın ilâçlar gibi maddelerdir. Hiç kimsenin eli dokunmaksızın, ihtiyaç nispetinde, kemal-i intizam ve muvazene ile, o ilâçların şişelerden kendi kendine çıkıp hayatı bir macun vaziyetine gelmesi mümkün ise, insanın da sânisiz, esbap ve mevadd-ı camideden sudûru mümkündür, diyebilir.

2. Bir şeyin kemal-i intizam ile gayr-i mahdud, kör, sağır, camit, şuursuz esbaptan sudûrunun muhaliyeti nispetinde, sânisiz, insanın da o maddelerden yapılması muhaldır. Maahaza, maddî esbabın yalnız zahire taallûku vardır; bâtındaki lâtif, ince, garip nakışlara, sanatlara nüfuz yoktur.

3. O kelimenin iktizasına göre, kemal-i ittifak ve intizam ile ihtiyacat nispetinde gayr-i mahsur esbabın bir cüzde, bir hücrede içtimaları lâzım gelir. Bu içtima, âlemin

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.
camit: ruhsuz, cansız.
cüz: parça.
esbap: sebepler, vasıtalar.
garip: tuhaf, hayret verici.
gayr-i mahdud: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.
gayr-i mahsur: sayısız, sınırsız.
hâkim: hükmeden.
hayatı: hayat için mecburî

olan, yaşamak için gerekli olan.
hurufat: harfler.
içtima: toplanma.
ihtiyacat: ihtiyaçlar, lüzumlu olan şeyler.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kulma.
kârgir: taş veya tuğla inşaat, taş veya tuğladan yapılmış bina.
kemal-i intizam: intizamın mükemmel oluşu, tam ve eksiksiz düzen.

kemal-i ittifak ve intizam: mükemmel bir birliklilik ve düzen.
kemer: daire çemberinin parçası biçiminde veya bu şekli andıran mimarî şekil.
keza: böylece, aynı şekilde.
lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
macun: hamur kıvamına getirilmiş ilâç.
maddî: madde ile alâkalı, cismanî.

mahkûm: kendine hükmolunan, hükümlü.
mehaz: menba, bir şeyin alındığı, çıkarıldığı yer, bir şeyin aslının alındığı kaynak.
mevadd-ı camide: cansız maddeler.
misil: benzer, eş.
muhal: imkânsız.
muhalât: muhaller, olması mümkün olmayanlar.
muhaliyet: imkânsızlık, imkânsız oluş.
mukayyet: kayıtlı, sınırlı, bağlı.
mutlak: herhangi bir kayda bağlı olmayan, kayıtsız, şartsız.
muvazene: denge, ölçü.
mürekkebat: mürekkep şeyler, bileşikler, karışımlar.
mütebayın: birbirine uymayan, birbirinden ayrı, zıt.
mütehalif: birbirine uymayan, değişken.
nakış: işleme, süsleme.
nispet: oran, ölçü.
nüfuz: geçerli olma, işleme.
sâni: yapan, işleyen, yapıcı.
sudûr: sâdir olma, meydana çıkma, olma.
şuursuz: idraksiz, bilgisiz.
taallûk: alâkalı, münasebetli olma.
tertîp: dizme, sıralama, düzene koyma.
teşekkül: şekillenme, meydana gelme.
teşkil: oluşturma, şekillendirme.
vaziyet: durum.
zahir: dış yüz, görünüş.
zerrat: zerreler, atomlar.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

ecza ve erkânının azametiyle beraber senin elinin içine girip içtîma etmeleri demektir.

Çünkü, insanın ustası esbap olduğu takdirde, âlemin bütün ecza ve erkânı insanla alâkadar olduğuna nazaran, insanın yapılışında amil ve usta olmaları lâzım gelir. Bir usta, yaptığı şeyin içerisinde bulunduğundan sonra yapar. O hâlde, insanın bir hücrelerinde âlemin eczası içtîma edebilir. Bu öyle bir muhaldir ki, muhallerin en mümteniidir.

Üçüncü kelimenin muhal ve butlanı ise:

Evet, tabiatın iki ciheti vardır: Biri zahiridir ki, ehl-i gaflet ve dalâletçe hakikat zannedilmiştir; diğeri batınıdır ki, sanat-ı İlâhiye ve sıbga-i Rahmaniye'dir. Tabiata ilâveten iddia edilen kuvvet ise, Hâlık-ı Hakîm-i Alîm'in cilde-i kudretidir. Ehl-i gafletin sâni olarak telâkki ettikleri tabiata, cenah olarak yapıştırdıkları kör tesadüf ve ittîfak ise, dalâletten neş'et eden ıztırar neticesinde, şeytanların ihtira ettikleri hezeyanlardır. Çünkü, müteaddit eserlerimde kat'î bir surette ispat edildiği gibi; harikaların harikası olan şu sanat, ancak ve ancak bütün evsaf-ı kemaliye ile muttasıf bir Habîr-i Basîr'in yed-i kudretinden çıkmamış ise, şu kesif, camit, mukayyet miskin mümkinin eliyle mi şu kâinata giydirilen gömlek yapılmıştır? Yoksa âlemlere giydirilen şu güzel teşekkülleri, nakışları bauda veya kaplumbağa mı yapmıştır? Hâşâ, sümme hâşâ!

Evet, insanda, her şeyde, Sâni-i Ezelî'nin masnuu olduklarına mevcudatın adedince şahitler vardır. Meselâ:

alâkadar: ilgili, ilişki.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
amil: yapan, işleyen; yapan, yapıcı.
azamet: büyüklük.
bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.
bauda: sivri sinek, sinek.
butlan: batıl, hükümsüz olma hâli.
camit: ruhsuz, cansız.
cenah: kanat, kol.
cihet: yön.
cilve-i kudret: kudret ve kuvvetin tecellisi, görüntüsü.
dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.
ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; yoldan çıkanlar, azgın ve sapkın kimseler.
ehl-i gaflet: dünyaya daldığından dolayı ahiretin farkında olmayan.
erkân: rükünler, esaslar.
esbap: sebepler, vasıtalar.
evsaf-ı kemaliye: olgunluk vasıfları.
Habîr-i Basîr: her şeyi gören ve her işten haberdar olan Allah.
hakikat: gerçek, doğru.
Hâlık-ı Hakîm-i Alîm: her şeyi hakkıyla bilen ve her işi hikmetle yapan yaratıcı; Allah.
harika: olağanüstü.
hâşâ: asla, kat'iyen, öyle değil, Allah göstermesin.
hezeyan: saçmalama, abuk sabuk konuşma, herze.
ıztırar: mecburiyet, zorunluluk, caresizlik, ihtiyaç.
ıçtîma: toplanma, bir araya gelme.
iddia: davaya kalkışma, dava etme.
ihtira: uydurma, olmayan bir şeyi olmuş gibi gösterme.
ilâveten: ilâve olarak, eklenerek, ekleyerek, katarak, artırarak.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
ittîfak: birleşme; rast geliş.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.
kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.
masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.
meselâ: örneğin.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

miskin: uyuşuk, tembel, hareketsiz, zavallı.
muhâl: imkânsız.
mukayyet: kayıtlı, sınırlı, bağlı.
muttasıf: vasıflandırılan, sıfatlanan.
mümkin: mümkün, olabilir olanlar, yaratılanlar.
mümteni: imkânsız, olamaz.
müteaddit: çeşitli, bir çok.
nakış: işleme, süsleme.
nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.
sanat-ı İlâhiye: İlâhî sanat, Allah'ın sanatı; Cenab-ı Hak'ın sanat ile yaratması.
sâni: yapan, işleyen, yapıcı.
Sâni-i Ezelî: başlangıcı olmayan, zaman, mekânla kayıtlı olmayan ve her şeyi sanatlı yaratan yaratıcı, Allah.
sıbga-i Rahmaniye: Cenab-ı Hak'ın yarattığı rızıkları isim ve sıfatları ile boyaması.
suret: biçim, şekil, tarz.

sümme: tekrar ve tekrar.
tabiat: var olan her şeyin yaratılış ve yaşayış kurallarının tümü.
telâkki: kabul etme, bir görüşle bakma.
tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.
teşekkül: oluşum.
yed-i kudret: kudret eli, her şeyi tutan Allah'ın kudret eli.
zahiri: görünüşte olan; zahire, dışa ait olan.

1. Kâinattır. Evet, kâinatın ihtiva ettiği bütün zerrat ve mürekkebatın her birisi, elli beş lisan ile şahadet etmek-tedir.

2. Kur'ân'dır. Evet, Kur'ân, bütün enbiya, evliya ve muvahhidinin kitaplarıyla sahife-i kevn ve vücutta yaratılan icadî ve tekvinî ayetler, Hâlık'ın hallâkiyetine adil şahitlerdir.

3. Mahlûkatın reisi ve resulü, bütün enbiya, evliya, melâike ile birlikte her şeyin sâniî Allah olduğuna ilân-ı şahadet ediyorlar.

4. İns ve cin taifeleri, envaen ihtiyacat-ı fitriyesiyle şahittirler.

5. Ulûhiyet ve hallâkiyetin Allah'a mahsus ve münhasır olduğuna Allah da şahadet ediyor.

Arkadaş! Sanatın, vücuh-i selâse-i mezkûre üzerine mümkün; veya hakkın istilzam ettiğine nazaran, Vacib'e olan isnadı meselesi, semeredar bir ağaç meselesi gibidir. Şöyle ki:

Ağacın o semereleri, ya vahdete isnat edilir, yani neşvünema kanunuyla ağacın kökünden, kök de çekirdekten, çekirdek de evamir-i tekviniye temessülünden, evamir-i tekviniye de "Kün!" emrinden, "Kün!" emri dahi Vahid-i Vacib'den sâdir olmuştur. O vakit, o ağaç bütün eczasıyla, yapraklarıyla, dallarıyla, semereleriyle, yaratılış kolaylığında, bir semere-i vahide hükmünde olur. Çünkü, vahdete nispeten, küçük bir semere ağacıyla pek

âdil: adaletli olan, doğruluk gösteren.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.

enbiya: nebîler, peygamberler.

envaen: tür veya cins olarak; cinsleri itibarıyla.

evamir-i tekviniye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratı-

lışıyla ilgili işler.

evliya: velîler, Allah dostları.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hallâkiyet: yaratıcılık.

hükmünde: değerinde, yerinde.

icadî: vücuda getirme ve yaratılışa ait.

ihitiya: içine alma, kapsama.

ihitiyacat-ı fitriye: yaratılış gereği olan ihtiyaçlar.

ilân-ı şahadet: şahitliği her-

kese duyurma.

ins: insan, beşer, âdemoğlu.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

istilzam: gerekli görme, lüzumlu görme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kanun: kaide, kural.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların

sonuncusu.

kün: 'ol' manasında Allah'ın varlıklarını yaratırken verdiği emir.

lisan: dil.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

melâike: melekler.

mesele: önemli konu.

muvahhidin: muvahhitler, tevhit edenler, Allah'ın varlığına ve birliğine inananlar.

mümkün: mümkün, olabilir olanlar, yaratılanlar.

münhasır: sınırlanmış, sınırlı.

mürekkebat: mürekkep şeyler, bileşikler, karışımlar.

nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

neşvünema: yayılıp gelişme, büyüüp gelişme; büyüme, boy atma, yetiştirme, gelişme.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

reis: başkan.

resul: Allah'ın elçisi, peygamber.

sâdir olmak: çıkmak, meydana gelmek, ortaya çıkmak.

sahife-i kevn ve vücut: oluş ve varlık sayfası.

sâni: sanatlı yapan, işleyen, yapıcı; sanatkâr.

semere: meyve, yemiş.

semeredar: meyveli, faydalı neticeler veren.

semere-i vahide: bir tek meyve.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

taife: takım, grüruh.

tekvinî: tekvin ile ilgili, yaratmaya, var etmeye dair.

temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

Vacib: varlığı zorunlu olan ve başkasının varlığına bağlı olmayan.

vahdet: birlik ve teklik.

Vahid-i Vacib: varlığı zorunlu olan ve başkasının varlığına muhtaç olmayan, bir ve tek olan Allah.

vücuh-i selâse-i mezkûre: önceden söylenen üç cihet, üç yön.

zerrat: zerreler, atomlar.

adem-i fark: farkın olmaması.
alât: aletler, vasıtalar, aygıtlar.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
âyine: ayna.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cihazat: cihazlar, azalar.
cüz: parça.
dâhil: girme, içinde olma.
esbap: sebepler, vasıtalar.
habbe: tane.
haric: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
hâşâ: asla, kat'iyen, öyle değil, Allah göstermesin.
hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
içtima: toplanma, bir araya gelme.
ilâh: kendisine ibadet edilen ve tapınılan şey.
ilm-i ezeli: ezeli ilim, Cenab-ı Hakkın sonsuz ezeli ilmi.
ilm-i muhit-i ezeli: başlangıcı olmayan ve her şeyi kuşatan ilim; Allah'ın ilmi.
İmkânî vücut: maddî varlık âlemine çıkma imkânına sahip varlıklar.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kavi: kuvvetli, güçlü.
kesret: çokluk.
keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
küll: bütün, bir şeyin tamamı.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahal: yer.
ma'kes: yansıma yeri, ayna.
mastar: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.
mastariyet: kaynaklık, ortaya çıkma.
mesele: önemli konu.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
muhkem: sağlam olan, eksiklik ve noksanı olmayan.
mümteni: imkânsız, olamaz.
neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.

büyük ve çok semereli bir ağaç arasında fark yoktur. Bu adem-i fark, vahdette sühuletle yüsr, kesrette suubetle usrûn bulunduğundan neş'et etmiştir. Eğer kesrete isnat edilirse, her bir semere, her bir çiçek, her bir yaprak, her bir dal, tam ağacının vücuda gelmesine lâzım olan bütün alât, cihazat, esbap vesaireye ihtiyaç gösterecektir. Çünkü, küll cüzde dâhildir; ona ne lâzımsa, buna da lâzımdır. Mesele, bu iki şıktan hariç değildir: Biri vacip, diğeri mümtenidir.

Hülâsa: Bir hücrenin vücuda gelmesi, kendisine isnat edilirse, kâinata muhit olan sıfatlar kendisinde lâzımdır. Esbaba isnat edilirse, âlemdaki bütün esbabın o hücrede içtimaları lâzım gelir. Hâlbuki, sineğin iki eli sığmayan bir hücre, iki ilâhın tasarrufuna mahal olabilir mi? Hâşâ!

Maahaza, hücreden tut, âleme kadar her bir şeyin bir nevi vahdeti vardır. Öyle ise, sâni de vahit olacaktır. Çünkü, vahit, ancak vahitten sudûr eder. Ve keza, bir habbe şemsi ziyasıyla, rengiyle, tecelli suretiyle içine alabilir; fakat, mastariyet itibarıyla, bir habbe iki habbeyi içine alıp onlara mastar olamaz. Ve keza, vücut-i haricî vücut-i misalîden daha sabit, daha muhkemdir. Vücut-i haricîden bir nokta vücut-i misalîden bir dağ içine alabilir. Kezalik, vücut-i vücubî daha kavi, daha rasih, daha sabittir, belki de vücut-i hakikî, vücut-i haricî ondan ibarettir.

Binaenaleyh, ilm-i muhit-i ezeliye temessül eden imkânî vücutlar, vücut-i vücubînin tecelliyat-ı nuriyeleri-ne âyine ve ma'kestirler. Öyle ise, ilm-i ezeli imkânî

nevi: çeşit, tür.
rasih: sağlam, temeli kuvvetli.
sabit: kararlı, değişken olmayan, bozulmayan.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
semere: meyve, yemiş.
sıfat: vasıf, nitelik.
sudûr: sâdır olma, meydana çıkma, olma.
suret: biçim, tarz, görünüş.
suubet: güçlük, zorluk.
sühulet: kolaylık.

sems: güneş.
tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tecelliyat-ı nuriye: parlak görüntüler.
temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.
usûr: sıkıntı.
vacip: zorunlu.
vahdet: birlik ve teklik.
vahit: yalnız, tek, bir.

vesaire: ve başkaları, bunun gibileri.
vücut-i hakiki: gerçek vücut.
vücut-i harici: haricî vücut, varlığı ortaya çıkan, dışarıda varlığı bilinen, nesnel.
vücut-i misali: görüntüden oluşan varlık, yansıma ile oluşan varlık.
vücut-i vücubi: zorunlu olan, gerekli olan varlık.
vücut: beden, varlık.
yûsr: kolaylık, rahat.
ziya: ışıık, aydınlık, nur.

vücutlara âyine olduğu gibi, imkânî vücutlar da vücud-i vücubîye âyinedir. Sonra, o imkânî vücutlar, ilm-i ezeli-den vücud-i haricîye intikal etmişlerse de, vücud-i hakikî mertebesine vâsıl olmamışlardır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kevn ve vücut sahasında durup, ahval-i âleme dikkat eden adam hadsî bir sür'atle anlar ki, tesir ve faaliyet lâtif, nuranî, mücerret olan şeylerin şe'ni olduğu gibi, infial, kabiliyet, teessür de maddî, kesif, cismanî şeylerin hassasıdır. Evet, misal olarak semadaki nur ile yerdeki şu kocaman dağa bak: O nur, semada iken ziyasıyla yerde iş görür, faaliyettedir. O dağ ise, azametiyle beraber faaliyetli yerinde oturuyor; ne bir tesiri var ve ne de bir fiili var.

Ve keza, eşya arasında vukua gelen fiillerden anlaşılıyor ki, hangi bir şey lâtif, nuranî ise, sebep ve fail olmaya kesb-i liyakat eder; kesafeti nispetinde de infial ve müsebbebiyet mertebesine yaklaşıyor. Bundan anlaşılıyor ki, esbab-ı zahiriye'nin hâlikıyla, müsebbebatın mucidi, ancak ve ancak Nurü'l-Envar, Sâni-i Ezeli'dir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Tefekkür, gafleti izale eder; dikkat, teemmül, evham zulûmatını dağıtıyor. Lâkin, nefsinde, bâtınında, hususî ahvalinde tefekkür ettiğin zaman, derinden derine tafsilât ile tetkikat yap. Fakat, afakî, haricî, umumî ahvalâta teemmül ettiğin vakit, sathî, icmalî düşün, tafsilâta

afakî: dışa dönük.
ahval: hâller, durumlar.
ahvalât: hâller, durumlar.
ahval-i âlem: âlemin hâlleri, durumları.
azamet: büyüklük.
bâtın: iç, iç yüz, iç kısım.
cismanî: maddî ve cisimli olmak.
esbab-ı zahiriye: görünürdeki sebepler.
evham: vehimler, zanlar, kurnuntular.
faaliyet: iş, hareket.

fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.
fill: iş, hareket.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hadsî: sezgiye dayalı.
hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.
haricî: dışa ait, dış dünya ile ilgili; çevresel.
hassa: bir kimseye has olan özellik, nitelik veya tesir.
hususî: özel.

icmalî: kısaca, topluca, tafsilsiz, toplu, kısa.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilm-i ezeli: ezeli ilim, Cenab-ı Hakkın sonsuz ezeli ilmi.
imkânî vücut: maddî varlık âlemine çıkma imkânına sahip varlıklar.
infial: gücenme, danılma; etkilenme, etki altında kalma; dış etkenle harekete geçme.
intikal: bir yerden başka bir yere geçme, yer değiştirme.

izale: giderme, ortadan kaldırma.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kesafet: kalınlık, yoğunluk, kesiflik, koyuluk, sıklık.
kesb-i liyakat: layık olma, ehliyet kazanma.
kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.
kevn: olma, oluş.
keza: böylece, aynı şekilde.
lâtif: cismanî olmayan, ruhla ilgili, ruhanî.
maddî: madde ile alâkalı, cismanî.
meretebe: derece, basamak.
misal: örnek.
mucit: yaratan, yoktan var eden.
mücerret: soyutlanmış olan, cisim hâlinde bulunmayan.
müsebbebat: bir sebeple olanlar, sebeple meydana çıkanlar, neticeler.
müsebbebiyet: kendini doğuran sebepleri gösteren sonuç oluş.
nefis: kişinin kendisi, şahsı.
nispet: oran, ölçü.
nur: aydınlık, parlak, ışık.
nuranî: nurlu, ışıltılı, parlak, münevver.
Nurü'l-Envar: her türlü ışığın gerçek kaynağı hükümündeki ışık olan Allah.
Sâni-i Ezeli: başlangıcı olmayan, zaman, mekânla kayıtlı olmayan ve her şeyi sanatlı yaratan yaratıcı, Allah.
sathî: yüzeysel, derine inmeyen, üstün körü.
sema: gökyüzü, gök.
sür'at: çabuk olma, hızlilik.
şe'n: iş, durum, özellik, yapı.
tafsilât: tafsiller, açıklamalar, izahlar.
teemmül: inceden inceye, etraflıca düşünme.
teessür: tesir altında kalma, etkilendirme.
tefekür: derin düşünme; eşyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.
tesir: etki.
tetkikat: araştırmalar, incelemeler.
umumî: genel.
vâsıl: ulaşan, erişen, kavuşan.
vuku: olma, meydana gelme.
vücud-i hakikî: gerçek vücut.
vücud-i haricî: haricî vücut, varlığı ortaya çıkan, dışarıda varlığı bilinen, nesnel.
vücud-i vücubî: zorunlu olan, gerekli olan varlık.
vücut: var olma, varlık.
ziya: ışık, aydınlık, nur.
zulûmat: karanlıklar.

afakî: dışa dönük.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

âmâl: emeller, arzular, istekler.

Binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cahil: Allah'ı tanımayan, ilâhî hakikatlerden habersiz, hak bilgisinden yoksun.

cehalet: cahillik, ilimden yoksun olma, ilâhî hakikatlerden habersiz olma.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, burhan.

dünyevi: dünyaya ait.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırıp.

enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

fezleke: hülâsa, netice, muhtasar, özet.

gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefse uyarak Allah'ın emirlerini unutan.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

gayr-i mahdut: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.

gayr-i mahsur: sayısızca, sınırsız.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

giriftar: tutkun, düşkün, müptelâ.

hayr-ı azîm: büyük hayır.

hidayet: doğru olan, hak olan.

icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.

icmalî: kısaca, topluca, tafsilsiz, toplu, kısa.

ıctınap: çekinme, sakınma, uzak durma.

ihtimal: olabilirlik.

ihtiyat: uzak görüşlü olma, geleceği düşünerek tedbirli hareket etme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

irtikâp: kötü, fena ve günah teşkil edecek bir iş yapma, kötü iş işleme.

isal: ulaştırma, erişirme.

ıştiha: fazla istek, arzu.

kalbolma: bir halden diğer bir hale geçme, dönüşme.

kesret: çokluk.

kıymet: değer.

mahal: yer.

menfaat: fayda.

mevhum: hakikatte olmayan,

geçme. Çünkü, icmalde, fezlekede olan kıymet ve güzellik tafsîlâtında yoktur. Hem de, afakî tefekkür dipsiz denize benziyor, sahili yoktur; içine dalma, boğulursun.

Arkadaş! Nefsî tefekkürde tafsîlatlı, afakî tefekkürde ise icmalî yaparsan, vahdete takarrüp edersin. Aksini yaptığın takdirde, kesret fikrini dağıtır, evham seni havalandırır, enaniyetin kalınlaşır; gafletin kuvvet bulur, tabiat kalbeder. İşte dalâlete isal eden kesret yolu budur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsan ne kadar cahil ve gafildir, ne kadar yolunu şaşırmış, nefesine zarar veriyor. Dokuz vecihle menfaati muhakkak, yalnız bir vecihle zararı mevhum olan büyük bir hayr-ı azîmi terk, dalâleti irtikâp eder.

Evet, Sofestâin bir şüphesi için, binlerce menfaat delilleri olan hidayeti terk ediyor. Hâlbuki insan çok vehham, ihtiyatlı olduğuna nazaran, dünyevî bir işte onda bir zarar ihtimali varsa, ıctınap eder; ahiret işi olursa, onda dokuz zarar ihtimali olduğu hâlde, ıctınap etmez. İşte cehalet bu kadar olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ruh-i insanî gayr-i mütenahi ihtiyaçlara giriftar, gayr-i mütenahi elemlere mahaldır, gayr-i mahsur lezzetlere iştilalıdır, gayr-i mahdut âmâlî beslemektedir; hatta, kalbin dalâletiyle beraber, ruhtan fışkıran şefkat, gayr-i mütenahi elemleri tazammun ediyor. Binaenaleyh,

vehim ve hayal ürünü olan.

nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

nefis: kişinin kendisi, şahsı.

nefsî: kişiye ait, kişi ile alakalı.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

ruh-i insanî: insanın ruhu, insanın bızatîhi kendisi, benliği, ruhu.

Sofestâi: eski Yunan felsefesinde hiçbir şeyin mutlak ha-

kikatinin olmadığı, her şeyin ölçüsünün insanın bilgisine dayalı olduğu inancını savunarak değerleri ve ahlâkı sorgulayarak tahrîp etmeye çalışan kimse.

şefkat: merhamet ve acıma yüklü karşılıksız sevgi.

tabiat: var olan her şeyin yaratılış ve yaşayış kurallarının tümü.

tafsîlât: tafsiller, açıklamalar, izahlar.

takarrüp: yakınlaşma, yak-

laşma, yanaşma.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tefekkür: derin düşünme; esyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.

vahdet: birlik ve teklik.

vecih: cihet, yön.

vehham: çok şüphe ve vesvese eden, çok kuruntulu; vehimli, kuruntulu.

“Ben neyim? Ne kıymetim var ki, benim için kıyamet kopsun, mizan vazedilsin, hesap görülsün?” demeye hakkın yoktur.

Ey kemal-i gurur ile dalâlet kürsüsünde oturan! Hayatına mağrur olma. Zira, o hayat bir mugalâta ile kaimdir. Şöyle ki: O kürsüde oturan dâl, zeval ve fenânın dehşetini düşünüp korktuğu zaman saadet-i ebediye ihtimaline kaçır, tekâlif-i diniyenin terkinde de ahiretin olmayacağı ihtimaline kaçır. Bu mağlâta ile, her iki elemenden kurtuluyor! Lâkin, kısa bir zamanda düğüm açılır, hakikat ortaya çıkar. Ne birinci ihtimal elemi izale eder ve ne de ikinci ihtimal yükünü tahfif eder.

Ve keza, musibet taammüm ettiğinde, elem hafif olur. “Ben de emsalim gibiyim” diye, yine yük altından kaçır. Fakat, musibet âmm olduğunda, elemi muzaaf olur, kat kat ziyade olur. Çünkü, kendisi gibi, akrabası, ahababı da o musibete dâhildir. Çünkü, insanın ruhu, ebna-i cinsiyile âlakadardır; ne kadar umumî olursa, o kadar da elemi fazla olur.

Ey şek cephesinde, gaflet gölgesinde istirahatete çekilen bîçare! Gaflet serinliğinde şek içinde zevk ettiğin lezzeti lezzet sanma. O, zehirli baldır, az bir zaman sonra Cehennemî bir azaba inkılâp edecektir. Eğer âlâmın lezaize, nârın nura inkılâp etmesi emelinde isen, evkat-ı hamsede rûkû ve sücud kancasıyla gururun hortumunu bük, sık başını kır, imanı doldur, sonra âyâtâ tefekkür ile taate devam eyle ki, şek ve gaflet perdeleri yırtılsın. Bu dalâlet

ahbab: dostlar.
ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
alâkadar: ilgili, ilişkili, münasebetli, bağlı.
âlâm: kederler, elemeler, acılar.
âmm: genel, umumî.
âyât: Kur’ân ayetleri.
azap: günahlara karşı kabirde ve ahirette çekilecek ceza.
bîçare: çaresiz, zavallı.
Cehennemî: Cehenneme has,

Cehenneme ait, Cehennem gibi, (sıcak veya yakıcı).
dâhil: girme, içinde olma.
dâl: sapkınlar, doğru ve Hak yoldan uzaklaşanlar.
dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
dehşet: büyük tehlike karşısında korkma ve şaşırıp kalma.
ebna-i cins: kendi cinsinden olanlar.
elem: dert, üzüntü, maddî

manevî ızdırap.
emel: şiddet arzı, ümit.
emsal: benzerler.
evkat-ı hamse: beş vakit; sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatısı namazlarının kılındığı vakitler.
fenâ: yokluk, son bulma, geçicilik.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah’tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
gurur: kibir, kendi yüksek ve değerli tutarak böbürlenme.

hakikat: gerçek, doğru.
ihimal: olabirlik.
iman: inanç, itikat.
inkılâp: değişme, dönüşme.
istirahat: dinlenme, rahatlama.
izale: giderme, ortadan kaldırma.
kaim: ayakta duran, var olan.
kemal-i gurur: tam bir gurur, böbürlenme ve büyülenme.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıyamet: bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.
kıymet: değer.
kürsü: taht, makam.
lezaiz: zevkler, lezzetler.
mağlâta: mugalâta, zihin karıştırarak saçma söz, boş ve manasız söz, karşısındakini yanıltmak için söylenen boş lâkırdı.
mağrur: gururlu; kendini beğenmiş, büyüklük taslayan.
mizan: ahirette günah ve sevapların, iyilik ver kötülüklerin ölçüleceği terazi, manevî ölçü aleti.
mugalâta: safsata, ağır kalabalığı.
musibet: felâket, belâ.
muzaaf: kat kat, iki misli.
nâr: ateş.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.
şek: şüphe, zan, tereddüt.
taammüm: umumileşme, genel olma, yaygınlaşma.
taat: itaat etme, Allah’ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınma.
tahfif: hafifletme, yükünü azaltma.
tefekür: derin düşünme; esyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.
tekâlif-i diniye: dinî teklifler, dinle ilgili sorumluluklar.
umumi: genel.
vazedilme: koyulma, konulma.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.
ziyade: çok, fazla.

acılığından, necatın halâveti tavazzuh ile, münacat lezzeti ortaya çıksın.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ubudiyette ancak teslimiyet vardır; tecrübe, imtihan yoktur. Çünkü, seyyid, efendi abdini, hizmetkârını tecrübe ve imtihan edebilir, fakat abd seyyidini imtihan etmek salâhiyetinde değildir. Ve keza, insan Rabbini, Hâlık'ını tecrübe edemez.

abd: kul, köle.

halâvet: zevk, lezzet.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hizmetkâr: hizmet yapan kimse, hizmetçi.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

imtihan: deneme, sınama.

keza: böylece, aynı şekilde.

münacat: Allah'a dua etme,

yalvarma, Onun manevî huzurunda tazarru ve niyazda bulunma.

necat: kurtuluş, kurtulma, halâs, selâmet.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

salâhiyet: yetki, bir işi yapmaya veya işe karışmaya hakkı bulunma.

seyyid: efendi, en önde olan.

tavazzuh: açıklanma, aydınlanma, açıklığa kavuşma, açık hale gelme.

tecrübe etmek: sinamak, denemeye tâbi tutmak; hesaba çekmek.

teslimiyet: kendini Allah'a veya başka birinin iradesine terk etme, boyun eğme.

ubudiyet: kulluk.

Zühre (*)

بسم الله الرحمن الرحيم Mukaddeme

Bu risalenin telifinden on iki sene evvel ^(HAŞİYE) inayet-i Rabbaniye ile, marifet-i İlâhiyede bir hareket-i fikriye ve bir seyahat-i kalbiye ve bir inkişafat-ı ruhiyede tezahür eden bazı lemaat-ı tevhidiyeyi, Arabî olarak, Notalar suretinde ZÜHRE, ŞULE, HABBE, ŞEMME, ZERRE, KATRE gibi risalelerde kaydetmiştim. Uzun bir hakikatin yalnız bir ucunu göstermek ve parlak bir nurun yalnız bir şuaını irae etmek tarzında yazıldığından, yalnız kendi kendime birer hatıra ve birer ihtar şeklinde olduğundan, başkalarının istifadesi mahdud kalmıştı. Hususan, en mümtaz ve en has kardeşlerimin kısm-ı azamı Arabî okumamışlar. Bunların ısrarı ve ilhahıyla o Notaların, o Lem'aların kısmen izahlı ve kısmen kısa bir mealini Türkçe olarak yazmaya mecbur oldum.

(*) Bu Zühre Risalesi, Mesnevî-i Arabî'nin çok mühim bir risalesidir. Her ne kadar tercüme etmeye çalışmış isem de, müellifin, vaktiyle Nur Şakirtlerinin ricakârâne ısrarları üzerine yaptığı tercümeyi aynen derç etmeyi daha münasip gördüm, Risale-i Nur'un On Yedinci Lem'ası namını alan bu risale ile Arabî ZÜHRE arasında, bir icmal tafsil ve takdim tehir farkı vardır.

Mütercim
Abdülmecid

HAŞİYE: On iki sene evvel denilen tarih Hicrî 1340, Milâdî 1921 seneleridir.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Arabi: Arapça.
derç: sokma, içine alma.
habbe: tane, tohum; su kabcığı.
hakikat: gerçek, esas.
hareket-i fikriye: düşünce hareketi.
haşıye: dipnot.
Hicri: tarih başlangıcı olarak

Hz. Muhammed'in hicretini esas alan takvim.
hususan: bilhassa, özellikle.
icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.
ihtar: dikkat çekme, hatırlatma, uyarı.
ilhah: ısrar etme, bir şeyin kabulü için son derece diren-

me.
inayet-i Rabbaniye: Allah'ın inayeti; Cenab-ı Hakkın mah-lûkatın terbiye, tedbir ve idaresinde onlara yapmış olduğu lûtuflar, himayeler, yardımlar.
inkişafat-ı ruhiye: ruhî inkişaf, ağıllar ve genişlemeler.

irae: gösterme.
istifade: faydalanma, yararlanma.
izah: açıklama, anlatma.
katre: damla.
kısmen: kısmî olarak, bir kısım.
kısm-ı azam: büyük kısım, ekseriyet, çoğunluk.
lemaat-ı tevhidiye: Allah'ın birliğini gösteren panitılar.
mahdud: sınırlı, belirli.
marifet-i İlâhiye: Allah'a mahsus ilim, İlâhî sanat; hiç kimsenin yapamadığı, sadece Allah'ın kudretinde olan bilgi.
meal: mana, anlam, mefhum.
mecbur: zorunlu olma.
Mesnevî-i Arabî: Arapça olarak telif edilen Mesnevî-i Nuriye.
Milâdî: Hz. İsa'nın doğumunu başlangıç alan takvim.
müellif: eser telif eden, yazar.
mukaddeme: başta ve asıl maksada girmeden önce söylenen veya yazılan şey.
mümtaz: ayrıcalıklı, seçkin.
münasip: uygun.
nam: ad
nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
Rahim: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, koruyan, acıyan Allah.
Rahman: sonsuz merhamet sahibi ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.
ricakârâne: ricada bulunarak, rica eder şekilde.
sakirt: talebe, öğrenci.
şemme: azıcık koklamak.
seyahat-i kalbiye: kalp yolculuğu, kalben seyahat.
şua: ışın, ışık demeti.
sule: aydınlatıcı alev, yalın.
suret: biçim, şekil, tarz.
tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı anlatma.
takdim: öne geçirme, öne alma, önde tutma.
tarz: biçim, şekil, suret.
tehir: erteleme.
telif: eser yazma.
tezahür: görünme, belirme, ortaya çıkma.
zerre: en küçük parça; en küçük birim.
Zühre: son derece parlak olan Çoban Yıldızı.

Bu Notalar ve Arabî risaleler, Yeni Said'in, en evvel, hakikat ilminden —bir derece şuhut suretinde gördüğü için— tağyir edilmeden mealleri yazıldı. Onun için, bazı cümleler sair Sözlerde zikredilmekle beraber, burada da zikrediliyor. Ve bir kısmı, gayet mücmel olmakla beraber, izah edilmiyor; tâ leta-fet-i asliyesini kaybetmesin.

Said Nursî

BİRİNCİ NOTA

Kendi nefsim'e hitaben demiştim: Ey gafil Said! Bil ki, şu âlemin fenâsından sonra sana refakat etmeyen ve dünyanın harabıyla senden müfarakat eden bir şeye kalbini bağlamak sana lââyık değildir. Hususan senin asrının inkırazıyla seni terk edip arka çeviren ve bahusus berzah seferinde arkadaşlık etmeyen ve hususan seni kabir kapısına kadar teşyi etmeyen, hususan bir iki sene zarfında ebedî bir firak ile senden ayrılıp günahını senin boy-nuna takan, hususan senin rağmına olarak husulü anında seni terk eden fânî şeylerle kalbini bağlamak kâr-ı akıl değildir.

Eğer aklın varsa, uhrevî inkılâbatında, berzahî etvarında ve dünyevî inkılâbatının müsadematı altında ezilen, bozulan ve ebedî seferde sana arkadaşlığa muktedir olmayan işleri bırak, ehemmiyet verme, onların zevalinden kederlenme.

Sen kendi mahiyetine bak ki: Senin lâtîfelerin içinde öyle bir lâtife var ki, ebedden ve Ebedî Zat'tan başkasına

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

Arabi: Arapçaya ait, Arap dili ile ilgili.

asır: yüzyıl.

bahusus: hususiyetle, en çok, hele.

berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret arasındaki yer.

berzahî: kabir hayatıyla ilgili, berzah âlemi ile ilgili.

dünyevi: dünyaya ait.

ebed: sonsuzluk, daimîlik.

Ebedî Zat: sonu olmayan, daimî, sürekli, azamet ve ululuk sahibi olan Allah.

ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

ehemmiyet: önem, değer, kıymet.

etvar: hâl ve hareketler, işler, tarzlar, tavırlar.

evvel: önce.

fânî: ölümlü, geçici.

fenâ: yok olma, ölümlülük, geçicilik.

firak: ayrılık, hicran.

gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefse uyararak Allah'ın emirlerini unutan.

gayet: son derece.

hakikat: gerçek, doğruluk; görülen bir şeyin aslı, esası.

hitaben: hitap ederek, söyleyerek.

husul: olma, meydana gelme.

hususan: bilhassa, özellikle.

inkılâbat: inkılaplar, değişmeler.

inkıraz: sönme, yok olma, tükenme; bir şeyin kökünün kazınması.

izah: açıklama, ayrıntılar ile anlatma.

kâr-ı akıl: aklın kabul edeceği iş,

akıllıca iş, akıl işi, akla uygun.

keder: kaygı, acı, hüzn.

lâtife: kalbe bağlı hassas bir duygu.

lâyık: yakışan, yaraşır, yakışır.

letafet-i aslıye: aslî güzellikler, nezaketler, aslî tatilîk.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.

meal: mana, anlam, mefhum.

mücmel: öz olarak anlatılmış, kısa ve az sözle ifade edilmiş, öz, özet.

müfarakat: uzaklaşma,

ayrılık.

muktedir: iktidarlı, gücü yeten.

müsademat: müsademeler, çarpışmalar, vuruşmalar.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.

rağmına: ona rağmen, inadına, zıddına.

refakat: refiklik arkadaşlık.

sair: diğer, başka, öteki.

shuhut: gözle görme, müsahe-de.

suret: biçim, şekil, tarz.

tağyir: başkalaştırma, değiştirme.

teşyi: uğurlama, gideni selâmetle yolcu etme.

uhrevî: ahirete dair, ahirete ait.

zarfında: süresince.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

zikretmek: anmak, bildirmek.

razı olamaz. Ondan başkasına teveccüh edemiyor. Masi-vasına tenezzül etmez. Bütün dünyayı ona versen, o fitrî ihtiyacı tatmin edemez. O şey ise, senin duygularının ve lâtifelerinin sultanıdır. Fâtır-ı Hakîm'in emrine mutî olan o sultanına itaat et, kurtul.

İKİNCİ NOTA

Hakikattar bir rüyada gördüm ki, insanlara diyordum:

*“Ey insan! Kur’ân’ın desatirindendir ki, Cenab-ı Hak-
kın masivasından hiçbir şeyi ona taabbüt edecek bir de-
recede kendinden büyük zannetme. Hem, sen kendini
hiçbir şeyden tekebbür edecek derecede büyük tutma.
Çünkü mahlûkat ma’budiyetten uzaklık noktasında mü-
savi oldukları gibi, mahlûkiyet nispetinde de birdirler.”*

ÜÇÜNCÜ NOTA

Ey gafil Said! Bil ki: Galat-ı his nev’inden, gayet mu-
vakkat dünyayı lâyemut ve daimî görüyorsun. Etrafına ve
dünyaya baktığın zaman bir derece sabit ve müstemir
gördüğünden, fânî nefsinin de o nazar ile sabit telâkki et-
tiğinden, yalnız kıyametin kopacağından dehşet alıyor-
sun. Güya kıyametin kopmasına kadar yaşayacaksın gi-
bi, yalnız ondan korkuyorsun.

Aklını başına al. Sen ve hususî dünya, daimî zeval ve
fenâ darbesine maruzsunuz. Senin bu galat-ı hissin ve
mağlâtan şu misale benzer ki:

Bir adam, elinde olan âyinesini bir hane veya bir şeh-
re veya bir bahçeye karşı tutsa, misalî bir hane, bir şehir,

âyine: ayna.

daimî: sürekli, devamlı.

darbe: vuruş, vurma, çarpma.

dehşet: büyük tehlike
karşısında korkma ve şaşırıp
kalma.

desatir: düsturlar, kaideler.

fânî: ölümlü, geçici.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir
maksada uygun ve hikmetle
benzersiz bir şekilde yaratan
Allah.

fenâ: yok olma, ölümlülük,
geçicilik.

fitrî: tabiî, yaratılıştaki, do-
ğustan olan.

gafil: gaflette bulunan, endi-
şesiz, nefesine uyarak Allah’ın
emirlerini unutan.

galat-ı his: duyustaki aldanış,
his yanılması.

gayet: son derece.

güya: sanki.

hakikattar: hakikatlı, gerçeği
olan.

hane: ev.

hususî: özel.

itaat: söz dinleme, boyun eğ-

me, emre uygun hareket et-
me.

kıyamet: bütün kâinatın Al-
lah tarafından tayin edilen bir
vakitte yıkılıp mahvolması.

Kur’ân: Allah tarafından va-
hiy yoluyla Hz. Muhammed’e
indirilmiş, semavî kitapların
sonuncusu.

lâtime: kalbe bağlı hassas bir
duygu.

lâyemut: ölümsüz, sonu ol-
mayan, hayatı sona ermez.

ma’budiyet: ma’bud oluş,

ma’budluk, ilâhlık; kendisine iba-
det edilmeye müstahak oluş, ulû-
hiyet.

mağlâta: mugalâta, zihin
karıştıracak saçma söz, boş ve
manasız söz, karşısındakini
yanıltmak için söylenen boş
lâkırdı.

mahlûkat: yaratıklar, Allah ta-
rafından yaratılanlar.

mahlûkiyet: yaratılmışlık, ya-
ratılmış olma.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri
altında bulunma.

masiva: Allah’tan başka bütün
varlıklar.

misal: örnek.

misalî: görüntü.

müsvî: eşit.

müstemir: değişmez, sabit, muh-
kem, sağlam, kavi, metin.

mutî: itaat eden, boyun eğen.

muvaqqat: geçici.

nazar: bakış.

nefis: kötü vasıfları kendisinde
toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan
güç.

nevi: çeşit, tür.

nispet: oran, ölçü.

nota: dikkat çekici ve uyancı bil-
gi.

razı: rıza gösteren, hoşnut olan.

sabit: durağan, değişmeyen.

sabit: durağan, değişmeyen.

taabbüt: tapma, tapınma.

tatmin: doyurma, ihtiyacını
karşılama.

tekebbür: kibirlenme, büyüklük
satma.

telâkki: kabul etme, bir görüşle
bakma.

tenezzül: kendine aykırı düşen
bir işi veya durumu kabul etme,
alçalma.

teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.

zeval: sona erme, yok olma, öl-
me.

bir bahçe o âyinede görünür. Edna bir hareket ve küçük bir tagayyür âyinenin başına gelse, o hayalî hane ve şehir ve bahçede hercümerç ve karışıklık düşer. Hariçteki hakikî hane, şehir ve bahçenin devam ve bekası sana fayda vermez. Çünkü, senin elindeki âyinedeki hane ve sana ait şehir ve bahçe, yalnız âyinenin sana verdiği mikyas ve mizan iledir.

Senin hayatın ve ömrün âyinedir. Senin dünyanın direği ve âyinesi ve merkezi, senin ömrün ve hayatındır. Her dakikada o hane ve şehir ve bahçenin ölmesi mümkün ve harap olması muhtemel olduğundan, her dakika senin başına yıkılacak ve senin kıyametin kopacak bir vaziyettedir. Madem öyledir, sen bu hayatına ve dünyana çekemedikleri ve kaldıramadıkları yükleri yükletme!

DÖRDÜNCÜ NOTA

Bil ki: Ekseriyetle Fâtır-ı Hakîm'in âdetidir; ehemmiyetli ve kıymettar şeyleri aynıyla iade ediyor. Yani, ekser eşyanın misliyle tazelenmesi, mevsimlerin tebeddülünde, asırların değişmesinde o kıymettar, ehemmiyetli şeyleri aynıyla iade ediyor. Yevmî ve senevî ve asrî haşirlerin umumunda, şu kaide-i âdetullah ekseriyetle muttarit görünüyor.

İşte bu sabit kaideye binaen deriz:

Madem, fününun ittifakıyla ve ulûmun şahadetiyle, hilkat şeceresinin en mükemmel meyvesi insandır. Ve mahlûkat içinde en ehemmiyetli insandır. Ve mevcudat içinde en kıymettar insandır. Ve insanın bir ferdi, sair

âdet: kanun.

asır: yüzyıl.

asrî: asırlık, yüzyıllık.

âyine: ayna.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

edna: en aşağı, en basit, en küçük.

ehemmiyetli: önemli.

ekser: pek çok.

ekseriyetle: daha ziyadesiyle, çoklukla, çoğunlukla.

faide: fayda.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir makkada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah.

fünün: fenler..

hakikî: gerçek.

hane: ev.

hariç: dışarı.

haşir: yeniden dirilip toplanmak, ikinci diriliş.

hayalî: hayalle ilgili, gerçek olmayan.

hercümerç: karmakarışık olma, alt üst olma.

hilkat: yaratılma, yaratılış.

iade: geri verme.

ittifak: birleşme, fikir birliği etme.

kaide: kural, esas, düstur.

kaide-i âdetullah: âdetullah kaidesi. Cenab-ı Allah'ın yaratmasındaki âdet prensibi.

kıyamet: yıkılıp tahrir olma, yok olma; ölüm.

kıymettar: kıymetli, değerli.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

mahlûkat: yaratıklar, Allah

tarafından yaratılanlar.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

mikyas: ölçek.

misil: benzer, eş.

mizan: terazi, ölçü.

muhtemel: ihtimal dâhilinde, olabilir.

muttarit: sıralı, düzgün, intizamli, düzenli.

nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.

sabit: durağan, değişmeyen; ispatlanmış.

şahadet: şahit olma, şahitlik;

açık alâmet, işaret.

sair: diğer, başka, öteki.

şecere: ağaç.

senevî: senelik, yıllık.

tagayyür: hâlden hale geçme, değişme, başkalaşma.

tebeddül: başkalaşma, değişme.

ulûm: ilimler.

umum: bütün, hepsi.

vaziyet: durum.

yevmî: günlük, gündelik, her gün.

hayvanatın bir nev'i hükmündedir. Elbette, kat'î bir hads ile hükmedilir ki, haşır ve neşr-i ekberde beşerin her bir ferdi aynıyla, cismiyle, ismiyle, resmiyle iade edilecektir.

BEŞİNCİ NOTA

Şu notada, Avrupa fûnunu ve medeniyeti, Eski Said'in fikrinde bir derece yerleştiği için, Yeni Said harekât-ı fikriyede seyrettiği zaman, Avrupa'nın fûnun ve medeniyeti, o seyahat-i kalbiyede emraz-ı kalbiyeye inkılâp ederek, ziyade müşkülâta medar olduğundan, bilmeceburiye, Yeni Said zihnini silkeleyip, müzahref felsefeyi ve sefih medeniyeti atmak isterken, kendi ruhunda Avrupa'nın lehinde şahadet eden hissiyat-ı nefsanîyeyi susturmak için, Avrupa'nın şahs-ı manevîsi ile, bir cihette gayet kısa, bir cihette uzun, gelecek muhavereye mecbur olmuştur.

Yanlış anlaşılmasın, Avrupa ikidir. Birisi, İsevînin din-i hakikîsinden ve İslâmiyetten aldığı feyiz ile hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeye nafi sanatları ve adalet ve hakkaniyete hizmet eden fûnunları takip eden Avrupa'ya hitap etmiyorum. Belki, felsefe-i tabiiyenin zulmetiyle, medeniyetin seyyiatını mehasin zannederek beşeri sefahate ve dalâlete sevk eden bozulmuş ikinci Avrupa'ya hitap ediyorum. Şöyle ki:

O zaman, o seyahat-i ruhiyede, mehasin-i medeniyet ve fûnun-i nafiadan başka olan malâyani ve muzır felsefeyi ve muzır ve sefih medeniyeti elinde tutan Avrupa'nın şahs-ı manevîsine karşı demiştim:

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, düzenli ve dengeli oluş.
beşer: insan, insanlık.
bilmeceburiye: mecburiyetle, zorunlu olarak.
cihet: yön.
dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
din-i hakikî: hakikî din, gerçek din.
emraz-ı kalbiye: kalp has-

talıkları, kalp ile ilgili hastalıklar.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
felsefe-i tabiiye: her şeyi tabiata dayandıran felsefe.
feyiz: bolluk, bereket; ilim, irfan.
fûnun: fenler.
fûnun-i nafia: faydalı ilimler, fenler.
gayet: son derece.
hads: sezgi, sezış.

hakkaniyet: hak ve adalete uygunluk, hak ve doğruluktan ayrılmama.
harekât-ı fikriye: fikrî hareketler, canlılıklar.
haşır: yeniden dirilip toplanmak, ikinci diriliş.
haşr-i ekber: en büyük diriliş, toplanma.
hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: insanlara ait olan sosyal hayat.
hayvanat: hayvanlar.
hitap: söz söyleme, topluluğa

veya birisine karşı konuşma.

hükmetme: karar vermek, inanca varmak.

hükmünde: değerinde, yerinde.

iade: geri döndürme, geri çevirme.

inkılâp: değişme, dönüşme.

İsevi: Hz. İsa'nın dininden olanlar.

kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

malâyani: manasız, faydasız, boş (sey).

mecbur: zorunda kalma.

medar: sebep, vesile.

medeniyet: medenîlik, şehirlilik, uygarlık.

mehasin: güzellikler, iyilikler.

mehasin-i medeniyet: medeniyetin güzellikleri.

muhavere: konuşma, sohbet etme.

müşkülât: müşküller, güçlükler, zorluklar.

müzahref: süprüntü, pislik.

muzır: zararlı, zarar veren.

nafi: faydalı, kârlı.

neşr-i ekber: en büyük neşir, mahşerde insanların diriltilmesi.

nevi: çeşit, tür.

nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.

ruh: hayat ve canlılık veren şey.

şahs-ı manevi: manevî şahıs, belli bir kişi olmayıp bir cemaatten meydana gelen manevî şahıs.

sefahat: yasak şeylere, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.

sefih: gösterişe, zevk ve eğlenceye aşırı düşkün; faydayı zarar ayırtma yeteneğinden mahrum.

sevk: önüne katıp sürme.

seyahat-i kalbiye: kalp yolculuğu, kalben seyahat.

seyahat-i ruhiye: ruhun seyahatı, ruhen seyahat.

seyyiat: seyyieler, fenalıklar, kötülükler.

ziyade: fazla, fazlasıyla.

zulmet: karanlık, Allah'ın nurundan mahrum olma hâli.

Bil, ey ikinci Avrupa! Sen sağ elinle sakim ve dalâletli bir felsefeyi ve sol elinle sefiğ ve muzır bir medeniyeti tutup dava edersin ki, “Beşerin saadeti bu ikisi ile dir.” Senin bu iki elin kırıl-sın ve şu iki pis hediye-nin başı-nı yesin!

Ey küfür ve küfrânı dağıtıp neşreden bedbaht ruh! Acaba, hem ruhunda, hem vicdanında, hem aklında, hem kalbinde dehşetli musibetlerle musibet-zede olmuş ve azaba düşmüş bir adamın cismiyle zahîrî bir surette al-datıcı bir ziynet ve servet içinde bulunmasıyla saadeti mümkün olabilir mi? Ona mes’ut denilebilir mi?

Âyâ, görmüyor musun ki, bir adamın cüz’î bir emir-den me’yus olması ve vehmî bir emelden ümidi kesilme-si ve ehemmiyetsiz bir işten inkisar-ı hayale uğraması se-bebiyle, tatlı hayaller ona acılaşıyor, şirin vaziyetler onu tazip ediyor, dünya ona dar geliyor, zindan oluyor. Hâl-buki, senin şeametinle kalbinin en derin köşelerinde ve ruhunun tâ esasında dalâlet darbesini yiyen, o dalâlet ci-hetiyle bütün emelleri inkıtaa uğrayan ve bütün elem-leri ondan neş’et eden bir bîçare insana hangi saadeti temin ediyorsun? Acaba, zail, yalancı bir Cennette cismi bulu-nan ve kalbi, ruhu Cehennemde azap çeken bir insana mes’ut denilebilir mi? İşte, sen bîçare beşeri böyle baş-tan çıkardın; yalancı bir Cennet içinde Cehennemî bir azap çektiyorsun.

Ey nev-i beşerin nefis-i emmaresi! Bu temsile bak, be-şeri nereye sevk ettiğini bil. Meselâ bizim önümüzde iki yol var. Birisinden gidiyoruz. Görüyoruz ki, her adım

âyâ: hayret ve şaşkınlık ifade eden edat, acaba.

azap: ceza, büyük sıkıntı, şiddetli acı.

bedbaht: bahtsız, tâlî’siz, zavallı.

beşer: insan, insanlık.

bîçare: caresiz, zavallı.

Cehennemî: Cehenneme has, Ce-henneme ait, Cehennem gibi, (sıcak veya yakıcı).

cihet: yön.

cüz’î: küçük, az.

dalâlet: Hak ve hakikatten sap-ma, doğru yoldan ayrılma, azma.

dehşetli: ürktücü, korkunç.

ehemmiyetsiz: önemsiz.

elem: dert, üzüntü, maddî-mane-vî ızdırıp.

emel: şiddet arzu, ümit.

felsefe: madde ve hayatı baş-langıç ve gaye bakımından ince-leyen ilim.

inkisar-ı hayal: hayal kırıklığı, umduğunu bulamama.

inkıta: kesilme, arkası gelmeme, devam etmeme, devamlı olma-ma.

küfran: iyilik bilmeme, görülen iyiliği unutmama, nankörlük.

küfür: Allah’ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.

medeniyet: medenilik, şehirlilik, uygarlık.

mes’ut: saadetli, bahtlı, mutlu.

meselâ: örneğin.

me’yus: ye’s’e düşmüş, ümitsiz, kederli.

musibet: felâket, belâ.

musibet-zede: musibet görmüş, felâkete uğramış, belâyâ, kazaya uğrayan.

muzır: zararlı, zarar veren.

nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emre-

den nefis.

neş’et: meydana gelme, oluş-ma, çıkma.

neşir: herkese duyurma, yay-ma, tamim.

nev-i beşer: insanoğlu, insan-lar.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık; hayatın özü ve esası.

saadet: mutluluk.

sakim: hasta, hastalıklı; doğru olmayan, hatalı.

seamet: uğursuzluk, meyme-netsizlik.

sefiğ: gösterişe, zevk ve eğ-lenceye aşırı düşkün; faydayı zaranı ayırdetme yeteneğinden mahrum.

sevk: önüne katıp sürme.

suret: biçim, şekil, tarz.

tazip: azap çekirme, eziyet etme, sıkıntı verme.

temin: sağlama.

temsîl: benzetme, misal ge-tirme.

vaziyet: durum.

vehmî: vehimle ilgili, aslında

var olmadığı hâlde varmış gi-bi görülen her hangi bir şeye ait.

vicdan: insanın içindeki iyiyi kötünden ayırabilen ve iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülükten elem alan manevî bir his.

zahîrî: görünüşte olan; zahire, dışa ait olan.

zail: zeval bulan, sona eren, devamlı olmayan, yok olan.

zindan: hapishane.

ziynet: süs.

başında bıçare, âciz bir adam bulunur. Zalimler hücum edip malını, eşyasını gasp ederek kulübeciğini harap ediyorlar. Bazen de yaralıyorlar. Öyle bir tarzda ki, acınacak hâline sema ağılıyor. Nereye bakılsa, hâl bu minval üzere gidiyor. O yolda işitilen sesler zalimlerin gürültüleri, mazlumların ağlayışları olduğundan, umumî bir matem o yolu kaplıyor. İnsan, insaniyet cihetiyle gayrin elemiyle müteellim olduğundan, hadsiz bir eleme giriftar oluyor. Hâlbuki vicdan bu derece teellüme tahammül edemediğinden, o yolda giden iki şeyden birisine mecbur olur. Ya insaniyetten tecerrüt edip nihayetsiz vahşeti iltizam ederek öyle bir kalbi taşıyacak ki, kendi selâmetiyle beraber umurun helâketi onu müteessir etmesin; veyahut kalp ve aklın muktezasını iptal etsin.

Ey sefahat ve dalâlette bozulmuş ve İsevi dininden uzaklaşmış Avrupa! Deccal gibi bir tek gözü taşıyan kör dehan ile ruh-i beşere bu Cehennemî hâleti hediye ettin. Sonra anladın ki, bu öyle ilâçsız bir illettir ki, insanı âlâyilliyinden, esfel-i safiline atar, hayvanatın en bedbaht derecesine indirir. Bu illete karşı bulduğun ilâç, muvakkaten iptal-i his hizmeti gören cazibedar oyuncakların ve uyutucu hevesat ve fanteziyelerindir. Senin bu ilâcın, senin başını yesin ve yiyecek! İşte, beşere açtığın yol ve verdiği saadet bu misale benzer.

İkinci yol ki, Kur'ân-ı Hakîm hidayetiyle beşere hediye etmiştir, şöyledir:

Görüyoruz ki, o yolun her menzilinde, her mekânında, her şehrinde bir sultan-ı âdilin müstakim askerleri

hidayet: doğru olan, hak olan.

hücum: saldırma.

illet: hastalık.

iltizam: birinin tarafını tutma, taraftarlık.

insaniyet: insanlık, insanlık mahiyeti.

insaniyet: insanlık, insanlık mahiyeti.

iptal: boş, hükümsüz bırakma.

iptal-i his: hissin iptali, duyarlılığı yitirme.

İsevi: Hz. İsa'nın dininden olanlar.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

matem: hüznün, keder ve musibet karşısındaki ağlama, yas, yaslı, kederli bulunma hâli.

mazlum: zulüm görmüş, haksızlığa uğramış.

mecbur: zorunlu olma, zorunda kalma.

mekân: yer, mahal.

menzil: durak, konak yeri.

minval: hareket tarzı, davranış, usul, yol.

misal: örnek.

mukteza: iktiza eden, gereken.

müstakim: doğru.

müteellim: elemli, kederli, hüznünlü, içi sızlayan.

müteessir: teessüre kapılan, hüznünlü, kederli, mahzun.

muvakkaten: geçici olarak.

nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.

ruh-i beşer: insan ruhu.

saadet: mutluluk.

sefahat: yasak şeylere, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.

selâmet: salımlık, emniyet, kurtuluş, korku ve endişeden uzak olma.

sema: gökyüzü, gök.

sultan-ı âdil: âdil hükümdar.

tahammül: yüklenme, yüke katlanma.

tarz: biçim, şekil, suret.

tecerrüt: soyunma, soyutlanma, uzak olma.

teellüm: elemilenme, tasalanma, dertlenme, üzüntü duyma.

umum: bütün, herkes.

umumi: genel.

vahşet: yabani ve vahşî olan şey, medeniyetin zıddı.

vicdan: insanın içindeki iyiyi kötünden ayırabilen ve iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülüktan elem alan manevî bir his.

zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.

âlâyilliyin: yüceler yücesi, en yüksek meritebe.

bedbaht: bahtsız, tâli'siz, zavallı.

beşer: insan, insanlık.

bıçare: çaresiz, zavallı.

cazibedar: çekici, cazibeli.

Cehennemî: Cehenneme has, Cehenneme ait, Cehennem gibi, (sıcak veya yakıcı).

cihet: yön.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma,

azma.

Deccal: kıyamet zamanına yakın meydana çıkarak fitne ve fesada sebep olacağı, İslâmî şairi tahrir edeceği, tarihte görülmemiş zulümleri nifakla aldatarak yapacağı hadis-i şeriflerde belirtilmiş yalancı ve zararlı şahıs.

deha: çok akıllılık, zekiliğin ve anlayışlılığın son derecesi.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırab.

esfel-i safilin: aşağıların en

aşağısı, Cehennem'in en aşağı tabakası.

fanteziye: bol gösteriş, debdebe.

gasp: zorla alma, zaptetme, el koyma.

gayr: başka.

giriftar: tutkun, düşkün, müptelâ.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hâlet: hâl, durum.

hayvanat: hayvanlar.

helâket: yıkılma, mahvolma.

hevesat: hevesler.

her tarafta bulunuyor, geziyorlar. Ara sıra o sultanın emriyle o askerlerin bir kısmını terhis ediyorlar. Silâhlarını, atlarını ve mirî levazımatlarını alıyorlar, onlara izin tezkeresini veriyorlar. O terhis olunan neferler, çendan ünsiyet ettikleri at ve silâhların teslim alınmasından zahiren mahzun oluyorlar; fakat, hakikat noktasında, terhisle müferrah olup, sultanın ziyaretine ve padişahın payitahtına dönmesi ve padişahı ziyaret etmesi cihetinde gayet memnun oluyorlar.

Bazen terhis memurları acemi bir nefere rast geliyorlar. Nefer onları tanımıyor. “Silâhını teslim et” diyorlar. Nefer diyor: “Ben Padişahın askeriyim. Onun hizmetindeyim. Sonra onun yanına gideceğim. Siz neci oluyorsunuz? Eğer onun izin ve rızasıyla gelmişseniz, göz ve baş üstüne geldiniz. Emrini gösteriniz, yoksa çekiliniz, benden uzak olunuz. Ben tek başımla kalsam, sizler binler dahi olsanız, yine sizinle dövüşeceğim. Kendi nefsim için değil; çünkü nefsim benim değil, benim sultanımdır. Belki bendeki nefsim ve silâhım, malikimin emanetidir. Emaneti muhafaza ve sultanımın haysiyetini himaye ve izzetini vikaye için size baş eğmeyeceğim!”

İşte, o ikinci yoldaki medar-ı sürur ve saadet olan binler ahvalden bu hâl bir numunedir. Sair ahvali sen kıyas et. Bütün o ikinci yolun seferinde, tevellüdat namında sevinç ve şenlikle bir tahşidat ve sevkiyat-ı askeriye var; ve vefiyat namında sürur ve mızıkâ ile terhisat-ı askeriye görünüyor. İşte, Kur’ân-ı Hakîm beşere bu yolu hediye etmiştir. Bu hediyeyi kim tam kabul etse, böyle iki cihanın

ahval: hâller, durumlar.

beşer: insan, insanlık.

çendan: gerçi, her ne kadar.

cihet: yön.

gayet: son derece.

hakikat: gerçek, görülen bir şeyin aslı esası.

hâl: durum, vaziyet.

haysiyet: şeref, onur, itibar.

himaye: koruma, muhafaza etme.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.

Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve su-

resinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.

levazımat: lüzumlu maddeler, ihtiyaç maddeleri.

mahzun: hüznümlü, kederli, kaygılı, dertli, üzüntülü.

malik: sahip.

medar-ı sürur: sevinç ve neşe vesilesi, sebebi.

mirî: devlet hazinesi.

müferrah: feraha kavuşmuş, gönül huzuruna kavuşmuş, rahata ermiş.

muhafaza: koruma.

nam: ad.

nefer: asker, er.

nefis: hayat, ruh, can.

numune: örnek.

payitaht: taht şehri, hükümdarın oturduğu şehir, hükümet merkezi.

rıza: razı olma, hoşnutluk.

saadet: mutluluk.

sair: diğer, başka, öteki.

sevkiyat-ı askeriye: asker sevkiyatı.

sultan: padişah, hükümdar.

sürur: sevinç, mutluluk.

tahşidat: yığmalar, biriktirmeler, toplamalar.

terhis: izin verme, serbest bırakma.

terhisat-ı askeriye: askerlikten terhis etmeler.

tevellüdat: tevellütler, dogumlar.

tezkere: belge, pusula.

ünsiyet: alışkanlık, ülfet, dostluk.

vefiyat: ölümler, vefatlar.

vikaye: koruma, sahip çıkma.

zahiren: görünüşte.

saadetine giden bu ikinci yoldan gider. Ne geçmiş şeyden mahzun ve ne de gelecek şeyden havf eder.

Ey ikinci, bozuk Avrupa! Senin çürük ve esassız esaslarının bir kısmı şunlardır ki: “En büyük melekten en küçük semeğe kadar her bir zîhayat kendi nefesine maliktir ve kendi zatı için çalışır ve kendi lezzeti için çabalar. Onun bir hakk-ı hayatı var. Gaye-i himmeti ve hedef-i maksadı yaşamak ve bekasını temin etmektir” diyorsun. Ve Hâlîk-ı Kerîm’in kerem düsturlarından ve erkân-ı kâinata kemal-i itaatle imtisal edilen düstur-i teavünle, nebatat hayvanatın imdadına ve hayvanat insanların yardımına koşmasından tezahür eden o umumî kanunun rahîmâne, kerîmâne cilvelerini cidal zannedip, “Hayat bir cidaldır” diye, ahmakane hükmetmişsin.

Acaba, o düstur-i teavünün cilvesinden olan, zerrat-ı taamiyenin kemal-i şevk ile beden hücrelerinin gıdalandırılması için koşmaları nasıl cidaldır? Nasıl bir çarpışmaktır? Belki o imdat ve koşmak, Kerîm bir Rabbin emriyle bir teavündür.

Hem çürük bir esasın: “Her şey kendi nefesine maliktir” diyorsun.

Hiç bir şey kendi nefesine malik olmadığına kat’î bir delil şudur ki:

Esbabın içinde en eşrefi ve ihtiyar noktasında en geniş iradelisi insandır. Hâlbuki bu insanın düşünmek, söylemek ve yemek gibi en zahir ef’al-i ihtiyariyesinden yüz

ahmakane: ahmakçasına, akılsızca.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

cidal: muharebe, cenk, kavgâ, çarpışma, savaş.

cilve: tecelli, görüntü.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

düstur: kaide, esas, prensip.

düstur-i teavün: yardımlaşma kanunu.

ef’al-i ihtiyariye: kişinin kendi isteğiyle yaptığı işler, kiş-

nin kendi ihtiyarî fiilleri.

erkân-ı kâinat: âlemin esasları, kâinatın direkleri.

esbap: sebepler, vasıtalar.

eşref: en şerefli, daha şerefli, en iyi, en güzel.

gaye-i himmet: gayret ve çabanın gayesi, çalışmanın amacı.

hakk-ı hayat: yaşama hakkı.

Hâlîk-ı Kerîm: her şeyi bol ikram ile yaratan, cömert ve ihsanı bol olan yaratıcı, Allah.

havf: korku, korkma.

hayvanat: hayvanlar.

hedef-i maksat: asıl vanılmak istenen hedef.

hükmetme: karar vermek, inanca varmak.

ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.

imdat: yardım.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda

için olan iktidar, güç.

kanun: yasa.

kat’î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

kemal-i itaat: itaatın kusursuzluğu, tam ve mükemmel itaat.

kemal-i şevk: tam ve kusursuz bir istek.

kerem: cömertlik, lütuf, ihsan, bağış.

kerîm: ihsan ve ikramı bol olan Allah.

kerîmâne: kerîmce, cömertçe, bol ihsan ve ikram ile.

mahzun: hüznü, kederli, kaygılı, dertli, üzüntülü.

malik: sahip.

nebatat: bitkiler.

nefis: kişinin kendisi, şahsı.

Rab: besleyen, yetistiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

rahîmâne: rahîm olarak, merhamet ederek, merhametli olarak.

saadet: mutluluk.

semek: balık.

teavün: yardımlaşma, birbirine yardım etme.

temin: sağlama.

tezahür: görünme, belirme, ortaya çıkma.

umumî: genel.

zahir: açık, görünür.

zat: kendi.

zerrat-ı taamiye: yiyecek zerreleri, yemek tanecikleri.

zîhayat: hayat sahibi.

ziyade: çok, fazla.

cüz'ünden onun dest-i ihtiyarına verilen ve daire-i iktidarına giren, yalnız meşkûk tek bir cüzdür. Böyle en zahir fiilin yüz cüz'ünden bir cüz'üne malik olmayan, nasıl "Kendine maliktir" denilir?

Böyle en eşref ve ihtiyar en geniş, bu derece hakikî tasarruftan ve temellükten eli bağlanmış bulunsa, "Sair hayvanat ve cemadat kendine maliktir" diyen, hayvan-dan daha ziyade hayvan ve cemadattan daha ziyade camit ve şuursuz olduğunu ispat eder.

Seni bu hataya atıp vartaya düşüren, bir gözlü dehan-dır, yani harika, menhus zekândır. O kör dehan ile, her şeyin hâlıkı olan Rabbini unuttun, mevhum bir tabiata isnat ettin, âsârını esbaba verdin, o hâlıkın malını batıl ma'bud olan tağutlara taksim ettin. Şu noktada ve o dehan nazarında, her zîhayat, her bir insan, tek başıyla hadsiz a'dâya karşı mukavemet etmek ve nihayetsiz hacatın tahsiline çabalamak lâzım geliyor; ve zerre gibi bir iktidar, ince tel gibi bir ihtiyar, zail lem'a gibi bir şuur, çabuk söner şule gibi bir hayat, çabuk geçer dakika gibi bir ömür ile o hadsiz a'dâya ve hacata karşı dayanmaya mecbur oluyor. Hâlbuki, o bîçare zîhayatın sermayesi, binler matlûplarından birisine kâfi gelmiyor. Musibete giriftar olduğu zaman, sağır, kör esbaptan başka derdine derman beklemiyor, ¹ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ sırrına mazhar oluyor.

a'dâ: düşmanlar.
âsâr: eserler.
batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.
bîçare: çaresiz, zavallı.
camit: ruhsuz, cansız.
cemadat: cansız varlıklar.
cüz: parça.
daire-i iktidar: güç, kuvvet daire-si.
deha: çok akıllılık, zekiliğin ve anlayışlılığın son derecesi.
derman: ilaç, çare.
dest-i ihtiyar: irade eli, güç, kudret, kuvvet eli.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
esbap: sebepler, vasıtalar.
eşref: en şerefli, daha şerefli, en iyi, en güzel.
fiil: iş, hareket.
giriftar: tutkun, düşkün, müptelâ.
hacat: hacetler, ihtiyaçlar.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakikî: gerçek.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
harika: olağanüstü.
hayvanat: hayvanlar.
ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kâfi: yeter, elverir.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
lem'a: panlî.
ma'bud: kendisine ibadet olunan, tapınılan, kulluk edilen.
malik: sahip.
matlûp: talep edilen, istenilen şey.
mazhar: bir şeyin çıktığı görün-düğü yer; nail olma, şereflenme.
mecbur: zorunlu olma, zorunda kalma.
menhus: uğursuz, kötü, meş'um.
meşkûk: şüpheli, şüphe edilen.
mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.
mukavemet: karşı koyma, da-

1. Kâfirlerin duası boşa gitmekten başka bir şeye yaramaz. (Ra'd Suresi: 14.)

yanma, direnme.

musibet: felâket, belâ.

nazar: bakış.

nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.

Rab: besleyen, yetiştiren,

verdiği nimetlerle mahlûkatı

islah ve terbiye eden Allah.

Ra'd: Kur'an-ı Kerim'in 13. su-

resi. Medine'de nazil olmuş-

tur. 43 ayettir.

sair: diğer, başka, öteki.

sir: gizli hakikat.

sule: panlî, ısıltı; alev, ateş.

suur: bilinç, bir şeyin incelik-lerini iyice idrak etme, an-layış.

şuursuz: idraksiz, bilgisiz.

tabiat: var olan her şeyin ya-ratılış ve yaşayış kurallarının tümü.

tağut: insanları Allah'a karşı isyana sevk eden, isyankâr;

her batıl ma'bud, şeytan.

tahsil: alma, kazanma.

taksim: bölme, paylaşırma.

tasarruf: idare etme, kullan-ma.

temellük: sahiplenme, kendi-ne mal etme.

varta: tehlike, büyük tehlike.

zahir: açık, görünür.

zail: sona eren, yok olan.

zerre: en küçük parça, mole-

kül, atom.

zîhayat: hayat sahibi.

ziyade: çok, fazla.

Senin karanlıklı dehan, nev-i beşerin gündüzünü geceye kalbetmiş. Yalnız o sıkıntılı, zulümlü ve zulmetli geceye ısındırmak için, yalancı, muvakkat lâmbalarla tenvir ettin. O lâmbalar sürur ile beşerin yüzüne tebessüm etmiyor. Belki beşerin ağlanacak acı hâllerindeki eblehâne gülmesine, o ışıklar müstehziyâne gülüp eğleniyor.

Her bir zihayat, senin şakirtlerin nazarında zalimlerin hücumuna maruz, miskin birer musibetzededirler. Dünya bir matemhane-i umumiyedir. Dünyadaki sedalar ölüm-lerden, elemelerden gelen vaveylâlardır.

Senden tam ders alan şakirdin, bir firavun olur. Fakat en hasis şeye ibadet eden ve menfaat gördüğü her şeyi kendine rab telâkki eden bir firavun-ı zelildir.

Hem senin şakirdin, mütemerrittir. Fakat, bir lezzeti için nihayet zilleti kabul eden miskin bir mütemerrittir. Hasis bir menfaat için şeytanın ayağını öper derecede alçaklık gösterir. Hem cebbardır. Fakat kalbinde bir nokta-i istinat bulamadığı için, zatında gayet âciz bir cebbar-ı hodfûrûştur.

O şakirdin gaye-i himmeti hevesat-ı nefsanıyeyi tatin ve hamiyet ve fedakârlık perdesi altında kendi menfaat-i nefsinı arayan ve hırs ve gururunu teskin etmeye çalışan bir dessastır. Nefsinden başka ciddî olarak hiçbir şeyi sevmiyor, her şeyi nefesine feda ediyor.

Amma Kur'ân'ın halis ve tam şakirdi ise, bir abddir. Fakat azam-ı mahlûkata karşı da ubudiyete tenezzül

abd: kul.
âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
amma: ama, lâkin, ancak.
azam-ı mahlûkat: mahlûkatın en büyüğü.
beşer: insan, insanlık.
cebbar: zorba.
cebbar-ı hodfûrûş: kendini beğenen zorba, devamlı kendini beğendirmeye çalışan, zalim ve gaddar zorba.
ciddi: gerçek olarak, hakikaten.
deha: çok akıllılık, zekiliğin ve

anlayışlılığın son derecesi.
dessas: desise eden, aldatıcı, oyuncu, hileci.
eblehâne: akılsızcasına, ahmakcasına, aptalca.
elem: acı, ağrı, maddî-manevî ızdırab.
feda: uğruna verme.
fedakâr: kendini veya şahsî menfaatlerini hiçe sayan, feda eden.
firavun: zalim, imansız; kibirli, gururlu ve inatçı.
firavun-ı zeli: alçak, aşağılık

firavun; alçalan, aşağılık âlâmeti gösteren firavun.
gaye-i himmet: gayret ve çabanın gayesi, çalışmanın amacı.
gayet: son derece.
gurur: kibir, kendi yüksek ve değerli tutarak böbürlenme.
halis: samimî, her amelini yalnız Allah rızası için işleyen.
hamiyet: gayret.
hasis: asi, alçak, bayağı; cimri, tamahkâr.
hevesat-ı nefsanıye: nefse

ait geçici, çirkin arzu ve istekler.
hırs: açgözlülük, kanaatsizlik.
hücum: saldırma.
kalbolma: bir hâlden diğer bir hale geçme, dönüşme.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.
matemhane-i umumî: genel yas evi, herkesin matem tuttuğu yer.
menfaat: fayda.
menfaat-i nefis: nefsin menfaati.
miskin: uyusuk, tembel, hareket-siz, zavallı.
musibetzedede: musibet görmüş, felâkete uğramış, belâya, kazaya uğrayan.
müstehziyâne: istihza edercesine, alay ederek, eğlenerek, alay yollu.
mütemerrit: temerrüt eden, inatçı, kötü fiilinde inatlaşan.
muvakkat: geçici.
nazar: bakış, dikkat.
nefis: kendi, şahıs.
nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.
nihayet: son derece.
nokta-i istinat: dayanak noktası, güvenme ve itimat noktası.
rab: efendi, sahip, hükmedici ve besleyici.
şakirt: talebe, öğrenci.
seda: ses.
sûrur: sevinç, mutluluk.
tatmin: doyurma, ihtiyacını karşılama.
tebessüm: gülümseme.
telâkki: kabul etme, bir görüşle bakma.
tenezzül: kendine aykırı düşen bir işi veya durumu kabul etme, alçalma.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.
teskin: sakinleştirme, yatıştırma.
ubudiyet: kulluk.
vaveylâ: çığlık, feryat.
zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.
zat: kendi.
zihayat: hayat sahibi.
zillet: hor ve hakir görülme, alçalma.
zulmet: karanlık.
zulûm: haksızlık.

etmez ve Cennet gibi en büyük ve azam bir menfaati gaye-i ubudiyet yapmaz bir abd-i azizdir.

Hem halîm selimdir. Fakat Fâtır-ı Zülcelâl'inden başkasına izni ve emri olmadan tezellüle tenezzül etmez bir halîm-i âlihimmettir.

Hem fakirdir. Fakat onun Malik-i Kerîm'i ona ileride iddihar ettiği mükâfat ile bir fakir-i müstağnidir.

Hem zayıftır. Fakat kudreti nihayetsiz olan Seyyidinin kuvvetine istinat eden bir zaif-i kavidir ki, Kur'ân hakikî bir şakirdine Cennet-i ebediye dahi gaye-i maksat yaptırmadığı hâlde, bu zail, fânî dünyayı ona gaye-i maksat hiç yapar mı?

İşte iki şakirdin himmetlerinin ne derece birbirinden farklı olduğunu anla!

Hem felsefe-i sakîmenin şakirtleriyle Kur'ân-ı Hakîm'in tilmizlerinin hamiyetkârlık ve fedakârlıklarını bununla muvazene edebilirsiniz. Şöyle ki:

Felsefenin şakirdi, kendi nefsi için kardeşinden kaçır, onun aleyhinde dava açar. Kur'ân'ın şakirdi ise, semavat ve arzdaki umum salih ibadî kendine kardeş telâkki ederek, gayet samimî bir surette onlara dua eder ve saadetleriyle mes'ut oluyor ve ruhunda şedit bir alâkayı onlara karşı hisseder. Hem, en büyük şey olan arş ve şemsi muşahhar birer memur ve kendi gibi bir abd, bir mahlûk telâkki eder.

abd: kul.

abd-i aziz: izzetli kul; Allah'tan başkasına müracaat etmeyen ve minnet duymayan kul.

alâka: ilgi, ilişki. bağ.

aleyh: karşı, karşıt.

arş: uzay, gökyüzü.

arz: yer, dünya.

azam: en büyük.

Cennet-i ebediye: sonsuz ve daimî olan Cennet.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

fakir-i müstağni: elindekiyle yetinip kanaat eden ve ihtiyacını başkasına bildirmeyen fakir.

fânî: ölümlü, geçici.

Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah.

fedakâr: kendini veya şahsî menfaatlerini hiçe sayan, feda eden.

felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.

felsefe-i sakime: yanlış yoldaki felsefe, sakat felsefe.

gaye-i maksat: asıl gaye, isteklerin amacı.

gaye-i ubudiyet: kulluğun gayesi.

gayet: son derece.

hakikî: gerçek.

halîm: yumuşak huylu, uysal.

halim-i âlihimm: üstün gayretli, yumuşak huylu ve ağırbaşlı.

hamiyetkâr: hamiyetli, onur ve haysiyet sahibi.

himmet: manevî yardım, ihsan, lütuf.

ibad: abdlar, kullar.

iddihar: biriktirme, toplama, yığma.

istinat: dayanma, güvenme.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.

Malik-i Kerîm: bol ihsan ve ikram sahibi olan, her şeyin gerçek sahibi Allah.

menfaat: fayda.

mes'ut: saadetli, bahtlı, mutlu.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

musahhar: boyun eğen, emir altına giren, istenilen hâle konulmuş.

muvazene: mukayese, karşılaştırma; ölçü, denge.

nefis: kişinin kendisi, şahsı.

nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın

temeli ve sebebi olan manevî varlık.

saadet: mutluluk.

şakirt: talebe, öğrenci.

salih: dinin emir ve yasaklarına uygun hareket eden, takva sahibi, müttakî.

samimi: içten, candan, gönülden.

şedit: şiddetli.

selim: temiz, samimî.

semavat: semalar, gökler.

sems: güneş.

seyyid: efendi.

suret: biçim, şekil, tarz.

telâkki: anlama, kabul etme.

telâkki: kabul etme, alma.

tenezzül: kendine aykırı düşünüş bir işi veya durumu kabul etme, alçalma.

tezellül: zillate katlanma, aşağılanma.

tilmiz: öğrenci, talebe.

umum: bütün.

zaif-i kavi: kuvvetli zayıf, zaafında kuvvet bulunan.

zail: sona eren, yok olan.

Hem, iki şakirdin ulviyet ve inbisat-ı ruhlarını bundan kıyas et ki: Kur'ân, kendi şakirtlerinin ruhuna öyle bir inbisat ve ulviyet verir ki, doksan dokuz taneli tesbihe bedel, doksan dokuz Esma-i İlâhiyenin cilvelerini gösteren doksan dokuz âlemlerin zerratını birer tesbih taneleri olarak şakirtlerinin ellerine verir, "Evratlarınızı bununla okuyunuz" der.

İşte Kur'ân'ın tilmizlerinden Şah-ı Geylânî, Rufaî, Şazelî (radiyallahü anhüm) gibi şakirtleri, virtlerini okudukları vakit dinle, bak! Elllerinde silsile-i zerratı, katarat adetlerini, mahlûkatın aded-i enfasını tutmuşlar, onunla evratlarını okuyorlar, Cenab-ı Hakkı zikir ve tesbih ediyorlar.

İşte Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın mu'cizâne terbiyesine bak ki; nasıl edna bir kederle ve küçük bir gamla başı dönüp sersemleşen ve küçük bir mikroba mağlûp olan bu küçük insan, terbiye-i Kur'âniye ile ne kadar teâlî ediyor. Ve ne derece letaifi inbisat eder ki, koca dünya mevcudatını virdine tesbih olmakla kısa görüyor. Ve Cenneti zikir ve virdine gaye olmakta az gördüğü hâlde, kendi nefisini Cenab-ı Hakkın edna bir mahlûkunun üstünde büyük tutmuyor, nihayet izzet içinde nihayet tevazuu cem ediyor. Felsefe şakirtlerinin buna nispeten ne derece pest ve aşağı olduğunu kıyas edebilirsin.

İşte, felsefe-i sakîme-i Avrupayeden yekçeşm olan dehasının yanlış gördüğü hakikatleri, iki cihana bakan, gaybaşına parlak iki gözüyle iki âleme nazar eden, beşer için iki saadete iki eliyle işaret eden hüda-i Kur'ânî der ki:

aded-i enfa: en faydalı sayı, miktar.
âlem: dünya, cihan; varlık sınıflarından her biri.
bedel: karşılık.
beşer: insan, insanlık.
cem: toplama, bir araya getirme.
cilve: tecelli, görüntü.
deha: çok akıllılık, zekiliğin ve anlayışlılığın son derecesi.
edna: en aşağı, en basit, en küçük.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isim-

leri.

evrat: virtler, okunması âdet olan dinî dualar.

Felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.

felsefe-i sakîme-i Avrupaiye: Avrupa'nın sakat ve karanlılık felsefesi, Avrupa'nın yanlış yoldaki felsefesi.

gam: keder, üzüntü.

gaybaşına: gaybı bilen, gayptan haberi olan, gelecektek veya ahiretten haber veren.

gaye: maksat, hedef.

hakikat: gerçek, doğruluk; görülen bir şeyin aslı, esası.

hüda-i Kur'ânî: Kur'ân'ın gösterdiği doğru yol.

inbisat: ferahlama, yayılma, genişleme.

inbisat: ferahlama, yayılma, genişleme.

inbisat-ı ruh: ruh genişlemesi, ruh ferahlığı.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

katarat: katreler, damlalar.

keder: kaygı, acı, hüzn.

kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.

letaif: manevî duygular.

mağlûp: yenilme, kendisine galip gelinmiş.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

mu'cizâne: mu'cizeli bir şekilde.

nazar: bakış.

nefis: kendi, şahıs.

nihayet: son derece.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

pest: alçak, aşağı.

radiyallahü anhüm: Allah onlardan razı olsun.

ruh: hayat ve canlılık veren şey.

saadet: mutluluk.

şakirt: talebe, öğrenci.

silsile-i zerrat: atomlar zinciri.

teâlî: yükselme, yücelme, çok yüce olma.

terbiye-i Kur'âniye: Kur'ân'ın terbiyesi; Kur'ân'ın tarif ettiği ve verdiği terbiye.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hakkı şanına lâyık ifadelerle anma.

tevazu: alçak gönüllülük, bir kimşenin başkalarını kendinden küçük görmemesi.

tilmiz: öğrenci, talebe.

ulviyet: ulvîlik, yücelik, yükseklik.

virt: zikir; belli zamanlarda, belli sayıda, belli duaların zikir olarak belli biçimde ve düzenli şekilde okunması.

yekçeşm: tek gözli, sokur.

zerrat: zerreler, atomlar.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

amel: iş, uygulama, yapma.
azat: serbest bırakma, hür olma.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
deha-i felsefi: felsefî kuvvet, felsefeyle ilgili deha.
emin: güvenilir, emniyet sahibi.
esma: adlar, isimler.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hakikat-i hâl: durumun gerçek yönü, işin aslı.
hidayet: doğru olan, hak olan.
hüda-i Kur'ânî: Kur'an'ın gösterdiği doğru yol.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
kadir: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.
madem: ...den dolayı, böyle ise.
malik: sahip.
mazhariyet: görünme ve tezahür yeri olma; nâil olma, şereflenme.
mertebe: derece, basamak.
muhafaza: koruma.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
muhtelif: türlü türlü, çeşitli.
musibet: felâket, belâ.
müstak: arzulu, fazla istekli, işti-

Ey insan! Senin elinde bulunan nefis ve malın senin mülkün değil, belki sana emanettir. O emanetin maliki her şeye kadîr, her şeyi bilir bir Rahîm-i Kerîm'dir. O, senin yanındaki mülkünü senden satın almak istiyor; tâ senin için muhafaza etsin, zayi olmasın. İleride mühim bir fiyat sana verecek. Sen muvazzaf ve memur bir askersin. Onun namıyla çalış ve hesabıyla amel et. Odur ki, muhtaç olduğun şeyleri sana rızık olarak gönderiyor ve senin takatin yetmediği şeylerden seni muhafaza eder. Senin şu hayatının gayesi, neticesi, o Malik'in esmasına ve şunatına bir mazhariyettir. Sana bir musibet geldiği vakit de: ¹ **اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ** . Yani, "Ben Malik'imın hizmet-

teydim. Ey musibet! Eğer Onun izin ve rızasıyla geldin ise, merhaba, safa geldin. Çünkü, elbette bir vakit Ona döneceğiz ve Onun huzuruna gideceğiz ve Ona müştakız. Madem her hâlde bir zaman bizi hayatın tekâlifinden azat edecektir; haydi ey musibet, o terhis ve o azat etmek senin elinle olsun, razıyım! Eğer benim emanet muhafazasında ve vazifeperverliğimi tecrübe suretinde sana emir ve irade etmiş, fakat sana teslim olmağığa izin ve rızası olmazsa, benim takatim yettikçe, emin olmaya-na, Malik'imın emanetini teslim etmem" der.

İşte, binden bir numune olarak, deha-i felsefinin ve hüda-i Kur'ânînin verdikleri derslerin derecelerine bak.

Evet, iki tarafın hakikat-i hâli, sabıkan beyan edilen tarz ile gidiyor. Fakat hidayet ve dalâlette insanların dereceleri mütefavittir; gafletin mertebeleri de muhtelifdir.

1. Biz Allah'ın kullanıyız; sonunda yine Ona döneceğiz. (Bakara Suresi: 156.)

yak gösteren.

mütefavit: birbirinden farklı, çeşitli olan.

muvazzaf: vazifelendirilmiş, kendisine görev verilmiş, vazifeli.

nam: ad.

nefis: kötülüğe sevk eden duygu, insanın kendi benliği.

numune: örnek.

Rahim-i Kerim: ikramı bol olan ve kullarına çok çok

merhamet eden Allah.

razi: rıza gösteren, hoşnut olan.

rıza: razı olma, hoşnutluk.

rızık: yiyecek, içecek şey, azık.

sabıkan: evvelce, bundan önce.

suret: biçim, şekil, tarz.

şuunat: şuunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

takat: bir şeyi yapabilme, ba-

şarabilme gücü, güç, kuvvet, derman.

tarz: biçim, şekil, suret.

tekâlif: teklifler, vazifeler, sorumluluklar.

terhis: izin verme, serbest bırakma, salıverme.

vazifeperver: vazife sever, çalışmayı seven, vazifesini sevip ona bağlı olan.

zayi: elden çıkmış, zarar, zıyan.

Herkes her mertebede bu hakikati tamamıyla hissedemez. Çünkü gaflet, hissi iptal ediyor. Ve bu zamanda öyle bir derecede iptal-i his etmiş ki, bu elîm elemin acısını ehl-i medeniyet hissetmiyorlar. Fakat hassasiyet-i ilmiyenin tezayüdüyle ve her günde otuz bin cenazeyi gösteren mevtin ikazatıyla o gaflet perdesi parçalanıyor. Ecnebinin tağutlarıyla ve fûnun-i tabiiyeleriyle dalâlete gidenlere ve onları körü körüne taklit edip ittiba edenlere binler nefrin ve teessüfler!

Ey bu vatan gençleri! Frenkleri taklide çalışmayınız! Âyâ, Avrupa'nın size ettikleri hadsiz zulüm ve adavetten sonra, hangi akıl ile onların sefahat ve batıl efkârlarına ittiba edip emniyet ediyorsunuz? Yok, yok! Sefihâne taklit edenler, ittiba değil, belki şuursuz olarak onların safına iltihak edip, kendi kendinizi ve kardeşlerinizi idam ediyorsunuz. Agâh olunuz ki, siz ahlâksızcasına ittiba ettikçe, hamiyet davasında yalancılık ediyorsunuz! Çünkü, şu surette ittibanız, milliyetinize karşı bir istihfaftır ve millete bir istihzadır.

1 هَدَيْنَا اللَّهَ وَإِيَّاكُمْ إِلَى الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ

ALTINCI NOTA

Ey kâfirlerin çokluklarından ve onların bazı hakaik-ı imaniyenin inkârındaki ittifaklarından telâşa düşen ve itikadını bozan biçare insan!

Bil ki: Kıymet ve ehemmiyet, kemiyette ve adet çokluğunda değil. Çünkü, insan eğer insan olmazsa, şeytan

hakaik-ı imaniye: imana ait hakikatler, imanî gerçekler.

hakikat: gerçek, esas.

hamiyet: gayret.

hassasiyet-i ilmiye: ilme ait olan dikkat ve ihtimam.

ikazat: ikazlar, uyarmalar, tembihler.

iltihak: karışma, katılma.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

iptal: boş, hükümsüz bırakma.

iptal-i his: hissin iptali, duyarlılığı yitirme.

istihfaf: küçümseme, hafife alma, alay etme.

istihza: alaya alma, birisiyle eğlenme, inceden inceye dokundurarak alay etme.

itikad: kesin inanma, iman.

ittiba: tâbi olma, uyma, itaat etme.

ittifak: birleşme, fikir birliği etme.

kâfir: Allah'ı ve İslâmîyeti inkâr eden, dinsiz.

kemiyet: bir şeyin adet, miktar ve sayı olarak ifade edilebilen durumu, nicelik.

kıymet: değer.

mertebe: derece, basamak.

mevt: ölüm.

nefrin: sövüp sayma, lânet okuma.

nota: dikkat çekici ve uyanıcı bilgi.

sefahat: yasak şeylere, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.

sefihâne: sefih olan kimseye yakışır yolda, sefihçe.

suret: biçim, şekil, tarz.

şuursuz: idraksiz, bilgisiz.

tağut: insanları Allah'a karşı isyana sevk eden, isyankâr; her batıl ma'bud, şeytan.

taklit: başkasının fikir ve görüşlerine körü körüne uyma, onun gibi hareket etme.

teessüf: üzülmeye, eseflenmeye, bir şeyin tesirini hissetmeye, acı duyma.

tezayüt: artma, çoğalma, ziyadeleşme.

zulüm: haksızlık, eziyet, işkence.

1. Allah bizi ve sizi dosdoğru yola iletсин.

adavet: düşmanlık, husumet.
agâh: bilgili, haberli, uyanık.
âyâ: kabiliyetsiz, kudretsiz. şaşkınlık ve sorma ile karışık, "Acaba mümkün mü?" manasında, şüphe ve tereddüt bildiren ünlem edatı.
batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.
biçare: çaresiz, zavallı.
cenaze: ölü.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
ecnebi: yabancı, başka milletten olan.
efkâr: düşünceler, fikirler, görüşler.
ehemmiyet: önem, değer, kıymet.
ehl-i medeniyet: şehirli, şehir halkından olanlar, uygar, görgülü, kibar ve nazik

insanlar.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.
elim: şiddetli, çok dert ve keder veren.
Frenk: Avrupalı, Fransız.
fûnun-i tabiiye: tabiat fenleri, ilimleri.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.

adem: yokluk.
ahali: halk.
akıbet: nihayet, son.
cehil: bilgisizlik, cehalet, cahillik.
cemm-i gafir: pek kalabalık insan topluluğu, ekseriyet, çoğunluk.
dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
dava: iddia.
ehemmiyetsiz: önemsiz.
ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; yoldan çıkanlar, azgın ve sapkın kimseler.
ehl-i hak: hak ehli, iman, İslâmiyet ve hak yolunda olan, hak mezhepte olan.
enva-ı hayvanat: hayvanların türleri, hayvanların çeşitleri.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).
Frenk: Avrupalı, Fransız.
Frenkmesrep: Avrupalı gibi, Batılıları taklit eden, yaşayış tarzını Avrupalılara benzeten.
galebe: galip gelme, üstünlük.
gayet: son derece.
habis: fesatçı, hilekâr, alçak, kötü, pis, soysuz.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakikat: gerçek, esas.
hakikat-i imaniye: imana ait olan gerçek.
hâkim: hükmeden, üstün olan.
halife: yeryüzünde bazı hususlarda Allah adına ve yine Allah'ın izniyle hareket eden.
hayvanat: hayvanlar.
hayvaniyet: hayvanlık.
hilâl-i ramazan: Ramazan ayına girildiğini gösteren hilâl.
hükümde: değerinde, yerinde.
hüküm: karar, emir.
ibad: abdler, kullar.
ihtirasat-ı hayvaniye: insanların hayvanî taraflarına ait hırslar; hayvanî hislerin tatmininde; yeme, içme ve nefsin diğer arzularını yerine getirme gibi konularda gösterilen aşırı arzu ve istekler.
imarat: tamir işleri.
inkâr: reddetme, inanmama.
inkılâp: değişme, dönüşme.
ispat: kanıtlama.
istinat: dayanma.
ittifak: birleşme, fikir birliği etme.
ittihat: birleşme, birliktelik.
ittihaz: edinme, alma, kabul etme.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
kemiyet: bir şeyin adet, miktar ve sayı olarak ifade edilebilen durumu, nicelik.
kesret: çokluk.
küffar: kâfirler, hak dini, İslâmi-

bir hayvana inkılâp eder. İnsan, bazı Frenkler ve Frenk-meşrepler gibi, ihtirasat-ı hayvaniyede terakki ettikçe, daha şiddetli bir hayvaniyet mertebesini alır. Sen görüyorsun ki, hayvanatın kemiyet ve adet itibarıyla hadsiz bir çokluğu varken, ona nispeten insan gayet az iken, umum enva-ı hayvanat üstünde sultan ve halife ve hâkim olmuştur.

İşte, muzır kâfirler ve kâfirlerin yolunda giden sefiher, Cenab-ı Hakkın hayvanatından bir nevi habislerdir ki, Fâtır-ı Hakîm onları dünyanın imarâtı için halk etmiştir. Mü'min ibadına ettiği nimetlerin derecelerini bildirmek için, onları bir vahid-i kıyasî yapıp, akıbette, müstahak oldukları Cehenneme teslim eder.

İşte, küffarın ve ehl-i dalâletin bir hakikat-i imaniyeyi inkâr ve nefyetmelerinde kuvvet yoktur. Çünkü, nefiy sırrıyla, ittifakları kuvvetsizdir; bin nefyedciler, bir tek hükümdedir. Meselâ, bütün İstanbul ahali, Ramazan'ın başında, ayı görmediğinden nefyetse; iki şahidin ispatıyla, o cemm-i gafirin nefiy ve ittifakı sukut eder. Madem küffarın ve dalâletin mahiyeti nefiydir ve inkârdır ve cehildir ve ademdir; küffarın kesret ile ittifakı ehemmiyetsizdir. Ehl-i hakkın, hak ve sabit ve sübutu ispat olunan meseil-i imaniyede şuhuda istinat eden iki mü'minin hükmü, hadsiz ehl-i dalâletin ittifakına racih olur, galebe eder.

Bu hakikatin sırrı şudur ki: Nefyedenlerin davaları sureten bir iken, müteaddittir; birbiriyle ittihat edemez ki kuvvetlensin. İspat edicilerin davaları ittihat ediyor, birbirinden kuvvet alır. Çünkü, gökteki hilâl-i ramazanı

yeti inkâr edenler.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

mertebe: derece, basamak.

mesail-i imaniye: imanî meseleler.

muzır: zararlı, zarar veren.

mü'min: iman eden, inanan.

müstahak: hak eden, hak etmiş.

müteaddit: çeşitli, bir çok.

nefiy: inkâr etme, olumsuzlama, reddediş.

nefyetmek: inkâr etmek, reddetmek, olumsuzlamak.

nevi: çeşit, tür.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

racih: daha daha üstün, önce, diğerinden üstün.

sabit: kanıtlanmış, ispatlanmış.

sefiher: gösterişe, zevk ve eğlenceye aşırı düşkün; faydayı zararı ayırtma yeteneğinden mahrum.

sır: gizli hakikat.

sübut: sabit olma, ispatlanma.

şuhut: gözle görme, şahidlik.

sukut: düşme, düşüş.

sureten: suret olarak, görünüş itibarıyla.

terakki: yükselme, ilerleme.

vahid-i kıyasî: ölçmeye esas olan şey, birim, ölçü birimi.

görmeyen der ki: “Benim nazarımda ay yoktur. Benim yanımda görünmüyor.” Başkası da, “Nazarımda yoktur” der. Daha başkası da öyle der. Her biri kendi nazarında “Yoktur” der. Her birinin nazarları ayrı ayrı ve nazara perde olan esbap dahi ayrı ayrı olabildiği için, davaları da ayrı ayrı olur, birbirine kuvvet veremez.

Fakat ispat edenler demiyor ki: “Benim nazarımda ve gözümde hilâl var.” Belki “Nefsülemirde, göğün yüzünde hilâl vardır, görünür” der. Görenler bütün aynı davayı ve “Nefsülemirde vardır” der. Demek bütün davalar birdir.

Nefyedenlerin nazarları ayrı ayrı olduğundan, davaları da ayrı ayrı olur. Nefsülemre hükmedemiyorlar. Çünkü nefsülemirde nefiy ispat edilmez. Çünkü ihata lâzımdır.

¹ وَالْعَدَمُ الْمَطْلُوقُ لَا يَثْبُتُ إِلَّا بِمُشْكَلَاتٍ عَظِيمَةٍ

bir kaide-i usuldür.

Evet, bir şeyi dünyada var desen, yalnız o şeyi göstermek kâfi gelir. Eğer yok deyip nefyetsen, bütün dünyayı eleyip göstermek lâzım gelir ki, tâ o nefiy ispat edilsin.

İşte bu sırra binaen, ehl-i küfrün bir hakikati nefyetmesi ise, bir meseleyi halletmek veyahut dar bir delikten geçmek veyahut bir hendekten atlamak misalindedir ki, bin de, bir de, birdir. Çünkü birbirine yardımcı olamaz. Fakat, ispat edenler nefsülemirde hakikat-i hâl baktıkları için, müddeaları ittihat ediyor. Kuvvetleri birbirine yardım eder. Büyük bir taşın kaldırılmasına benzer ki, ne kadar eller yapışsa daha ziyade kaldırmayı kolay olur ve birbirinden kuvvet alır.

1. Bir şeyin hiçbir zaman, hiçbir yerde ve hiçbir şekilde olmadığı iddiası çok büyük zorluklarla ispat edilebilir.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.
dava: iddia.
ehl-i küfür: Allah'ın varlığına ve birliğine inanmayanlar, dinsizler, imansızlar.
esbap: sebepler, vasıtalar.
hakikat: gerçek, esas.
hakikat-i hâl: durumun gerçek yönü, işin aslı.
hal: çözme, karışık bir mese-

leyi şüphe edilmeyecek dercede açıklama.
hilâl: yeni ay.
hükmetme: hüküm olma, işleme.
ihata: kuşatma, içine alma.
ispat: kanıtlama.
ittihat: birleşme, birlik oluşturma.
kâfi: yeter, elverir.
kaide-i usul: usul kaidesi, ku-

ralı.
mesele: önemli konu.
misal: benzer, örnek.
müddea: iddia edilen şey, tez, sav.
nazar: bakış, görüş.
nefiy: inkâr, reddediş.
nefsülemir: işin hakikati, aslı.
sır: gizli hakikat.
ziyade: çok, fazla.

YEDİNCİ NOTA

Ey Müslümanları dünyaya şiddetle teşvik eden ve sanat ve terakkiyat-ı ecnebiyeye cebir ile sevk eden bedbaht hamiyetfuruş! Dikkat, bu milletin bazılarının din ile bağlandıkları rabitaları kopmasın. Eğer böyle ahmakane, körü körüne topuzların altında bazılarının dinden rabitaları kopsa, o vakit hayat-ı içtimaiyede bir semm-i kâtil hükümünde o dinsizler zarar verecekler. Çünkü mürtedin vicdanı tamam bozulduğundan, hayat-ı içtimaiyeye zehir olur. Ondandır ki, ilm-i usulde, “Mürtedin hakk-ı hayatı yoktur. Kâfir, eğer zimmî olsa veya musalâha etse hakk-ı hayatı var” diye usul-i şeriatın bir düsturudur. Hem Mezheb-i Hanefiyede, ehl-i zimmeden olan bir kâfirin şahadet-i makbuldür; fakat fasık merdudü’ş-şahadettir. Çünkü haindir.

Ey bedbaht fasık adam! Fasıkların kesretine bakıp aldanma ve “Ekseriyetin efkârı benimle beraberdir” deme! Çünkü fasık adam, fıskı isteyerek ve bizzat talep edip girmemiş; belki içine düşmüş, çıkamıyor. Hiçbir fasık yoktur ki, salih olmasını temenni etmesin ve amirini ve reisini mütedeyyin görmek istemesin. İllâ ki, eliyazübillâh, irtidat ile vicdanı tefessüh edip, yılan gibi zehirlemekten lezzet alsın!

Ey divane baş ve bozuk kalp! Zanneder misin ki Müslümanlar dünyayı sevmiyorlar; veyahut düşünmüyorlar ki, fakr-ı hâlê düşmüşler? Ve ikaza muhtaçtırlar, tâ ki dünyadan hissesini unutmasınlar?

ahmakane: ahmakçasına, akılsızca.

amir: memurun üstü, emreden, buyuran.

bedbaht: bahtsız, tâlî’siz, zavallı.

bizzat: kendisi, şahsen.

cebir: zor, zorlama, baskı yapma.

divane: deli, akli başında olmayan.

düstur: kaide, esas, prensip.

efkâr: düşünceler, fikirler, görüşler.

ehl-i zimme: İslâm ülkesinde yaşayan ve İslâm devleti tarafından korunan gayrimüslimler.

ekseriyet: çoğunluk.

eliyazübillâh: Allah esirgesin, Allah korusun.

fakr-ı hâl: fakirlik, yoksulluk.

fasık: Allah’ın emirlerine aykırı hareket edip fesat çıkaran, kötülüğü ve günah işlemeyi âdet hâline getiren.

fısk: hak yoldan veya hak yolundan çıkma, Allah’a karşı isyan etme.

hain: hıyanet eden, arkadan vuran.

hakk-ı hayat: yaşama hakkı.

hamiyetfuruş: kendini begenerek hamiyetli olduğunu iddia eden, hamiyetli olduğunu göstermeye çalışan.

hayat-ı içtimaiye: sosyal hayat, toplum hayatı.

hisse: pay, nasip.

hükümünde: değerinde, yerinde.

illâ: mutlaka, muhakkak, ne olursa olsun.

ilm-i usul: usul ilmi, bir işin nasıl yapılması gerektiğini gösteren, o işin nasıl yapılsa geçerli olacağını açıklayan ilim, metodoloji.

irtidat: İslâm dininden çıkma, İslâm dinini terk ederek başka bir dini kabul etme.

kâfir: Allah’ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.

kesret: çokluk.

makbul: kabul edilmiş, geçerli.

merdudü’ş-şahadet: şahitliği reddedilen, kabul edilmeyen.

mezheb-i Hanefiye: Hanefî mezhebi; İmam-ı Azam Ebu Hani-

fe’nin kurmuş olduğu mezhep.

mürtet: irtidat eden, İslâm dinini bırakarak eski dinine veya başka bir dine geçmiş olan, dine değiştiren.

musalâha: barış anlaşması.

mütedeyyin: dinin emirlerini eksiksiz yerine getiren, din-dar, dine bağlı.

nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.

rabita: münasebet, âläka, bağ.

reis: başkan.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

salih: dinin emir ve yasaklarına uygun hareket eden, takva sahibi, müttakî.

semm-i kâtil: öldürücü zehir.

sevk: yöneltme, gönderme.

talep: isteme, dileme.

tefessüh: çürüme, çürüyüp

dağılma, bozulma, kokuşma.

temenni: olmasını veya olmamasını isteme; dilek, istek, arzu.

terakkiyat-ı ecnebiye: yabancıların sağladığı gelişmeler, ilerlemeler.

usul-i şeriat: şeriatın esasları ve temel meseleleri.

vicdan: insanın içindeki iyiyi kötünden ayırabilen ve iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülüktan elem alan manevî bir his.

zimmî: İslâm devleti tebaasından olan ve cizye denilen vergiyi ödeyen gayrimüslimler.

Zannın yanlış, tahminin hatadır. Belki hırs şiddetlenmiş, onun için fakr-ı hâlê düşüyorlar. Çünkü mü'minde hırs sebeb-i hasarettir ve sefalettir. ¹ الْحَرِیْصُ خَائِبٌ خَاسِرٌ

durub-i emsal hükmüne geçmiştir.

Evet, insanı dünyaya çağırın ve sevk eden esbap çoktur. Başta nefis ve hevası ve ihtiyaç ve havassı ve duyguları ve şeytanı ve dünyanın sûrî tatlılığı ve senin gibi kötü arkadaşları gibi çok dâîleri var. Hâlbuki bâkî olan ahirete ve uzun hayat-ı ebediyeye davet eden azdır. Eğer sende zerre miktar bu bîçare millete karşı hamiyet varsa ve ulûv-i himmetten dem vurduğun yalan olmazsa, hayat-ı bâkiyeye yardım eden azlara imdat etmek lâzım gelir. Yoksa, o az dâîleri susturup çoklara yardım etsen, şeytana arkadaş olursun.

Âyâ zanneder misin bu milletin fakr-ı hâlî dinden gelen bir züht ve terk-i dünyadan gelen bir tembellikten neş'et ediyor? Bu zanda hata ediyorsun. Acaba, görmüyor musun ki, Çin ve Hint'teki Mecusî ve Berahime ve Afrika'daki zenciler gibi, Avrupa'nın tasallutu altına giren milletler bizden daha fakirdirler. Hem görmüyor musun ki, zarurî kuttan ziyade Müslümanların elinde bırakılmıyor. Ya Avrupa kâfir zalimleri veya Asya münafıkları, desiseleriyle ya çalar veya gasp ediyor.

Sizin cebren böyle ehl-i imanı mim'siz medeniyete sevk etmekteki maksadınız, eğer memlekette asayiş ve emniyeti temin ve kolayca idare etmek ise, kat'iyen biliniz ki, hata ediyorsunuz, yanlış yola sevk ediyorsunuz.

1. Hırs gösteren kişi, umduğunu bulamaz ve zarara uğrar.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
asayiş: emniyet, kanun ve nizâm hâkimiyetinin sağlanması.
âyâ: kabiliyetsiz, kudretsiz. şaşkınlık ve sorma ile karışık, "Acaba mümkün mü?" manasında, şüphe ve tereddüt bildiren ünlem edatı.
bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

Berahime: Hint ve Mecusîlerin ruhanî reisleri, başkanları, Brehmenler.
bîçare: çaresiz, zavallı.
cebre: cebirle, zorla, kuvvet kullanarak, mecburî.
dâî: davet eden, çağırın.
desise: hile, oyun, aldatmaca.
durub-i emsal: meşhur sözler, darbimeseller, ata sözleri.
ehl-i iman: inananlar, iman sahipleri.

esbap: sebepler, vasıtalar.
fakr-ı hâl: fakirlik, yoksulluk.
gasp: zorla alma, zaptetme, el koyma.
hamiyet: insanda bulunan din, millet, bayrak, vatan gibi mukaddes değerler ile kendi aile ve yakınlarını koruma duygusu ve gayreti.
havas: hasseler, duyular.
hayat-ı bâkiye: bâkî olan, sonsuz hayat, ahiret hayatı.

heva: istek, arzu, nefse ait olan şeylere düşkünlük, nefsin zararlı ve günah olan arzuları.
hırs: açgözlülük, kanaatsizlik.
hükmüne: yerine, değerine.
imdat: yardım.
kâfir: Allah'ı ve İslâmîyeti inkâr eden, dinsiz.
kat'iyen: kat'î olarak, kesin olarak, kesinlikle.
kut: yiyecek, rızık.
maksat: gaye.
Mecusî: ateşe tapan, Zerdüşt dinini benimseyen, bu dinle ilgili olan, Zerdüştî.
mü'min: iman eden, inanan.
münafık: nifak sokan, ara bozucu; kalbinde küfrü gizlediği hâlde Müslüman görünen.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.
sebeb-i hasaret: hasara, zarara, ziyana uğrama nedeni.
sefalet: maddî ve manevî yoksulluk sonucu meydana gelen düşkünlük.
sevk: önüne katıp sürme.
sûrî: görünüşte olan, gösterişe, şekli.
tasallut: birini rahatsız etme, musallat olma, hükmü altına alma.
terk-i dünya: dünyayı terk etme, dünya ile ilgilenmeme, dünyadan vazgeçip bir köşeye çekilme.
ulûv-i himmet: himmetin yüksekliği; yüksek himmetlilik, yüksek gayretlilik.
zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.
zarurî: zorunlu.
zerre: pek ufak parça.
ziyade: çok, fazla.
züh: dünya sevgisinden, madde hirsından, her türlü dünya servetinden uzak kalma, ahiret saadeti kazanmak için vaktini ibadetle geçirme.

Çünkü, itikadı sarsılmış, ahlâkı bozulmuş yüz fasıkın idaresi ve onlar içinde asayiş temini, binler ehl-i salâhatin idaresinden daha müşküldür.

İşte bu esaslara binaen, ehl-i İslâm, dünyaya ve hırsa sevk olunmaya ve teşvik edilmeye muhtaç değildirler. Terakkiyat ve asayişler bununla temin edilmez. Belki mesailerin tanzimine ve mabeynlerindeki emniyetin tesisine ve teavün düsturunun teshiline muhtaçtırlar. Bu ihtiyaç da, dinin evamir-i kudsiyesiyle ve takva ve salâbet-i diniye ile olur.

SEKİZİNCİ NOTA

Ey sa'y ve ameldeki lezzet ve saadeti bilmeyen tembel insan! Bil ki, Cenab-ı Hak, kemal-i kereminden, hizmetin mükâfatını hizmet içinde derç etmiştir. Amelin ücretini nefis-i amel içinde koymuştur. İşte bu sır içindir ki, mevcudat, hatta bir nokta-i nazarda camidat dahi, evamir-i tekviniye tabir edilen hususî vazifelerinde, kemal-i şevk ile ve bir çeşit lezzet ile evamir-i Rabbaniyeyi imtisal ederler. Arıdan, sinekten, tavuktan tut, tâ şems ve kamere kadar her şey kemal-i lezzetle vazifesine çalışıyorlar. Demek hizmetlerinde bir lezzet var ki, akılları olmadılarından akıbeti ve neticeleri düşünmeden, mükemmel vazifelerini ifa ediyorlar.

Eğer desen: “Zihayatta lezzet kabildir. Cemadatta nasıl şevk ve lezzet olabilir?”

Elcevap: Cemadat kendi hesaplarına değil, onlarda tecelli eden esma-i İlâhiye hesabına bir şeref, bir makam,

akıbet: nihayet, son.

amel: fiil, iş.

asayiş: emniyet, kanun ve nizam hâkimiyetinin sağlanması.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

camidat: cansızlar; ruhsuz, sert ve katı maddeler.

cemadat: cansız varlıklar.

derç: sokma, içine alma.

düstur: kaide, esas, prensip.

ehl-i İslâm: İslâm topluluğu, Müslümanlar.

ehl-i salâhat: salih kimseler, namuslu, doğru, adaletli olan kimseler.

elcevap: cevap olarak.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

evamir-i kudsiye: kudsi, yüce, kusursuz emirler.

evamir-i Rabbaniye: Allah'ın terbiye ve idare kanunları.

evamir-i tekviniye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.

fasık: Allah'ın emirlerine aykırı hareket edip fesat çıkaran, kötülüğü ve günah işlemeyi âdet hâline getiren.

hırs: açgözlülük, kanaatsizlik.

hususî: özel.

ifa: bir işi yapma, yerine getirme.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

itikât: inanç, iman.

kabil: mümkün, ihtimal dairesinde.

kamer: ay.

kemal-i kerem: ihsanın mükemmeli, tam bir ikram edicilik.

kemal-i lezzet: lezzetin mükemmelliği, tam ve mükemmel lezzet.

kemal-i şevk: tam ve kusursuz bir istek.

mabeyn: ara.

makam: büyük yer, mevki.

mesai: çalışma.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmet-

ten dolayı verilen şey, ödül.

müşkül: güç, zor, çetin.

nefs-i amel: amelin kendisi, amelin tâ kendisi.

nokta-i nazar: görüş açısı, bakış açısı; görüş, fikir.

nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.

saadet: mutluluk.

salâbet-i diniye: din sağlamlığı, dinin emirlerini korumakta ve tatbik etmekteki ciddiyet.

sa'y: iş, çalışma, çabalama.

sems: güneş.

şeref: manevî büyüklük, yücelik, onur.

sevk: önüne katıp sürme.

sevk: şiddetli arzu, aşırı istek ve heves.

sır: gizli hakikat.

tabir: ifade.

takva: Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma, Allah'ın emirlerini tutup azabından korunma.

tanzim: düzenleme, tertipleme.

teavün: yardımlaşma, birbirine yardım etme.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

temin: sağlama.

terakkiyat: ilerlemeler, gelişmeler, yükselişler.

teshil: kolaylaştırma, kolay hale getirme.

tesis: kurma, meydana getirme.

vazife: görev.

zihayat: hayat sahibi.

bir kemal, bir güzellik, bir intizam isterler, arıyorlar. O vazife-i fitriyelerinin imtisalinde, Nurü'l-Envar'ın isimlerine birer ma'kes, birer âyine hükmüne geçtiğinden tenevvür eder, terakki eder.

Meselâ, nasıl bir katre su, bir zerrecik cam parçası, zâtında ziyasız, ehemmiyetsiz iken, safî kalbiyle güneşe yüzünü çevirse, o vakit o ehemmiyetsiz, ziyasız katre ve cam parçası, güneşin bir nevi arşı olup senin yüzüne de tebessüm eder. İşte bu misal gibi, zerrat ve mevcudat, cemel-i mutlak ve kemal-i mutlak sahibi olan Zat-ı Zülcelâl'in isimlerine vazifeperverlik cihetinde âyine olmalarıyla, o katre ve zerrecik şişe gibi gayet aşağı bir dereceden gayet yüksek bir derece-i zuhura ve tenevvüre çıkıyorlar. Madem vazife cihetinde gayet nuranî ve yüksek bir makam alıyorlar; lezzet mümkün ve kabil ise, yani hayat-ı ammeden hissedar iseler, "Gayet lezzetle o vazifeleri görüyorlar" denilebilir.

Vazifede lezzet bulunduğu en zahir bir delil: Sen kendi aza ve duygularının hizmetlerine bak. Her biri, beka-i şahsî, beka-i nev'î için ettikleri hizmetlerinde ayrı ayrı lezzetleri var. Nefs-i hizmet, onlara bir telezzüz hükmüne geçiyor. Hatta hizmeti terk etmek o uzvun bir nevi azabıdır.

Hem en zahir bir delil dahi, horoz ve yavrulu tavuk gibi hayvanatın vazifelerinde gösterdikleri fedakârâne ve merdane vaziyetleridir ki, horoz aç olduğu hâlde tavukları nefsine tercih edip bulduğu rızka onları çağırır;

arş: göğün en yüksek katı.
âyine: ayna.
aza: organlar, uzuvlar.
azap: ceza, büyük sıkıntı, şiddetli acı.
beke-i nev'î: bir canlı türün, bir cinsin devamlılığı.
beke-i şahsî: bir şahsın devamlılığı, bekası.
cemel-i mutlak: sonsuz ve kusursuz güzellik.
cihet: yön.
delil: kanıt.
derece-i zuhur: ortaya çıkma

derecesi, görünme, meydana çıkma derecesi, mertebesi.
ehemmiyetsiz: önemsiz.
fedakârâne: fedakârca, fedakârlıkla.
gayet: son derece.
hayat-ı amme: umumun hayatı, umuma ait olan ve herkesin paylaştığı yaşam tarzı.
hayvanat: hayvanlar.
hissedar: hisse sahibi, hissesi olan.
hükmüne: yerine, değerine.
imtisal: emre tamamen uy-

ma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
kabil: mümkün, ihtimal dairelerinde.
katre: damla.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
kemal-i mutlak: her yönüyle mükemmel olan.
madem: ...den dolayı, böyle ise.

makam: büyük yer, mevki.

ma'kes: ayna.

merdane: mertçesine.

meselâ: örneğin.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

misal: örnek.

nefis: kendi, şahıs.

nefs-i hizmet: hizmetin kendisi, hizmet etme fiili.

nevi: çeşit, tür.

nuranî: nurlu, ıslık, parlak, münevver.

Nurü'l-Envar: tüm aydınlık ve ışıkların kaynağı, nuru olan Allah.
rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği nimetler.

safî: saf olan, katışıksız, duru.

tebessüm: gülümseme.

telezzüz: lezzet, tat alma, hoşlanma, hoş gitme.

tenevvür: nurlanma, parlama, aydınlanma.

terakki: yükselme, ilerleme.

uzuv: bir canlıyı meydana getiren parçacıklardan her biri, organ.

vazife: görev.

vazife-i fitriye: fitrî vazife, yaratılışa ait vazife.

vazifeperver: vazife sever, çalışmayı seven, vazifesini sevip ona bağlı olan.

vaziyet: durum.

zahir: açık, aşikâr.

zat: kendi, asıl, öz.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

zerrat: zerreler, atomlar.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zya: ışık, aydınlık, nur.

yemez, onlara yedirir. Ve bir şevk ve iftihar ve telezzüz ile o vazifeyi gördüğü görünür. Demek o hizmette, yemekten fazla bir lezzet alır. Hem küçük yavrularına çobanlık eden tavuk dahi, yavrularının hatırı için ruhunu feda eder, ite atılır. Kendini aç bırakıp onları doyurur. Demek o hizmette öyle bir lezzet alır ki, açlık acısına ve ölmek elemine tereccüh eder, ziyade gelir.

Hayvanî valideler, yavrularını, küçük iken vazifeleri bulunduğundan, lezzetle himayeye çalışır. Büyük olduktan sonra vazife kalkar, lezzet de gider. Bazen yavrusunu döver, elinden daneyi alır. Yalnız, insan nev'indeki validelerin vazifeleri bir derece devam eder. Çünkü insanlarda, zaaf ve acz itibarıyla, daima bir nevi çocukluk var; her vakit de şefkate muhtaçtır.

İşte umum hayvanatın, horoz gibi çobanlık eden erkelerine ve tavuk gibi validelerine bak, anla ki, bunlar kendi hesabına ve kendileri namına, kendi kemalleri için o vazifeyi görmüyorlar. Çünkü hayatını, vazifede lâzım gelse feda ediyorlar. Belki vazifeleri, onları o vazife ile tanzif eden ve o vazife içinde rahmetiyle bir lezzet derç eden Mün'im-i Kerim'in hesabına ve Fâtır-ı Zülcelâl'in namına görüyorlar.

Hem nefis-i hizmette ücret bulunduğuna bir delil de şudur: Nebatat ve eşcar, bir şevk-i lezzeti ihsas eden bir tavırla Fâtır-ı Zülcelâl'in emirlerini imtisal ediyorlar. Çünkü, dağıttığı güzel kokular ve müşterilerin nazarını celp edecek ziynetlerle süslenmeleri ve sümbülleri ve meyveleri

acz: zayıflık, güçsüzlük.

celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

derç: sokma, içine alma.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.

eşcar: ağaçlar.

Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah (c.c.).

feda: uğruna verme.

hayvanat: hayvanlar.

hayvanî: hayvanla ilgili, hayvana ait.

himaye: koruma, muhafaza etme.

iftihar: gurur, övünme.

ihsas: hissettirme, sezdirme.

imtisal: emre tamamen uyuma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

Mün'im-i Kerim: kerem sahibi nimet veren, yedirip içiren, nimetlerin hakikî sahibi olan Cenab-ı Hak.

nam: ad.

nazar: bakış, dikkat.

nebatat: bitkiler.

nefs-i hizmet: hizmetin tâ kendisi.

nevi: çeşit, tür.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

ruh: can.

şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.

şevk: şiddetli arzu, aşırı istek ve heves.

şevk-i lezzet: tat alma coşkusunu, heyecanı, isteği.

tanzif: vazifelendirme, görevlendirme.

telezzüz: lezzet, tad alma, hoşlanma, hoş gitme.

tereccüh: üstünlük, üstün gelme.

umum: bütün.

valide: ana, anne.

vazife: görev.

zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.

ziyade: çok, fazla.

zinyet: süs.

için çürüyünceye kadar kendilerini feda etmeleri, ehl-i dikkate gösterir ki, onların, emr-i İlâhînin imtisalinden öyle bir lezzetleri var ki, nefislerini mahvedip çürütüyorlar.

Bak, başında çok süt konserveleri taşıyan Hindistan cevizi ve incir gibi meyvedar ağaçlar, rahmet hazinesinden lisan-ı hâl ile süt gibi en güzel bir gıdayı ister alır, meyvelerine yedirir, kendi bir çamur yer. Hem, nar ağacı safi bir şarabı hazine-i rahmetten alıp meyvesine yedirir, kendisi çamurlu ve bulanık bir suya kanaat eder.

Hatta hububatta dahi sümbüllenmek vazifesinde zahir bir iştîyak görünür. Nasıl ki dar bir yerde hapsedilen bir zat, bir bostana ve geniş bir yere çıkmayı müştakane ister; öyle de, hububatta, sümbüllenmek vazifesinde öyle sürurlu bir vaziyet, bir iştîyak görünüyor.

İşte “sünnetullah” tabir edilen, kâinatta cereyan eden bu sırlı uzun düsturdandır ki, işsiz, tembel, istirahatle yaşayan ve rahat döşeğinde uzananlar, ekseriyetle sa’y eden, çalışanlardan daha ziyade zahmet ve sıkıntı çekerler. Çünkü, daima işsizler ömürlerinden şikâyet ederler, eğlenceler ile çabuk geçmesini isterler. Sa’y edenler ve çalışanlar ise şakirdirler, hamd ederler, ömürlerinin geçmesini istemezler.

المُسْتَرِيحُ الْعَاطِلُ شَاكٍ مِنْ عَمَلِهِ وَالسَّاعِي الْعَامِلُ شَاكِرٌ¹

küllî düsturdur. Hem o sır iledir ki, “Rahat zahmette, zahmet rahattadır” cümlesi darbimesel olmuştur.

1. Rahat içinde ve boş olan kimse ömründen şikâyet eder; çalışıp işleyen kimse ise hâline şükreder.

bostan: sebze bahçesi.
cereyan: olma, meydana gelme.
darbimesel: atasözü, vecize.
düstur: kaide, esas, prensip.
ehl-i dikkat: dikkatli, dikkat sahipleri.
ekseriyetle: daha ziyadesiyle, çoklukla, çoğunlukla.
emr-i ilâhî: ilâhî iş; Allah'ın emri.

feda: uğruna verme.
hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.
hazine-i rahmet: rahmet hazinesi.
hububat: taneli bitkiler, buğday, arpa v.b. tahıl.
imtisal: emre tamamen uyuma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

istirahat: dinlenme, rahatlatma.
iştîyak: aşırı isteme, çok fazla arzu etme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kanaat: hırs göstermeden kismetine razı olmak, elindeki ile yetinmek.
küllî: umumî, genel.

lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
mahvetme: yok etme, ortadan kaldırma, batırma.
meyvedar: meyveli, yemimli.
müştakane: iştîyak ve arzu ile, çok isteyerek.
nefis: hayat, ruh, can.
rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.
safi: saf olan, katışıksız, duru.
şakir: Allah'ın verdiği nimetlere karşılık şükreden.
sa'y: iş, çalışma, çabalama.
sır: gizli hakikat.
sümbüllenmek: baş vermek
sünnetullah: Allah'ın tabiata koyduğu yaratılışa ait kanunlar.
sürur: sevinç, mutluluk.
tabir: ifade.
vazife: görev.
vaziyet: durum.
zahir: açık, aşikâr.
zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.
zat: kişi, şahıs.
ziyade: fazla, fazlasıyla.

bilfiil: hareket hâli, işleyiş, yapış.
bilkuvve: fiil mertebesine geçmeden potansiyel hâlde, düşünce hâlinde.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
bürudet: soğukluk, soğuk olma.
camit: ruhsuz, cansız.
camit: ruhsuz, sert, katı madde.
cemadat: cansız varlıklar.
cereyan: olma, meydana gelme.
cihet: yön.
dest-i kudret-i lâhî: lâhî kudret eli, Allah'ın kudret eli.
deveran: dönme, dönüp dolma.
düstur: kaide, esas, prensip.
emir: iş, kanun.
emr-i Rabbanî: Allah'ın emri.
emr-i tekvinî: yaratma emri, kâinatı var etme emri, işi.
gayet: son derece.
hakeza: böylece, bunun gibi.
hisseye: pay, nasip.
icthâat: bir şeye ulaşmak için sarf edilen üstün gayret, gücü yettiği kadar çalışma, çabalama.
ihzâz: gönlü ferahlatma, hazzetme, ferah, sevinç.
imtîsal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.
inbisat: ferahlatma, yayılma, genişleme.
incimat: donma, buz hâline girme.
inkisaf: ortaya çıkma, keşfolunma; gelişme.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
istîdat: kabiliyet, yetenek.
kabiliyet: istîdat, yetenek.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kanun-i kader-i lâhî: Allah'ın kader kanunu.
kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.
lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.
lisan: dil.
mesale: konu.
Mevlevî: Mevlevîlik tarikatine mensup kimse.

Evet, cemadata dikkatle nazar edilse, bilkuvve yalnız istîdat ve kabiliyet cihetinde nakıs kalıp inkişaf etmeyenlerin, gayet bir içtihat ve sa'y ile inbisat edip bilkuvveden bilfiil suretine geçmesinde, mezkûr sünnet-i lâhiye düsturuyla bir tavır görünüyor. Ve o tavır işaret eder ki, o vazife-i fitriyede bir şevk ve o meselede bir lezzet vardır. Eğer o camidin umumî hayattan hissesi varsa, şevk kendisinin olur; yoksa, o camidi temsil eden, nezaret eden şeye aittir. Hatta, bu sırra binaen denilebilir ki, lâtif, nazik su incimat emrini aldığı vakit, öyle şiddetli bir şevk ile o emre imtisal eder ki, demiri şakkeder, parçalar. Demek bürudet ve tahte's-sıfır soğuğun lisaniyla, ağız kapalı demir kaptaki suya "Genişlen!" emr-i Rabbanîsi tebliğ edilince, şiddet-i şevk ile kabını parçalar, demiri bozar, kendisi buz olur. Ve hakeza, her şeyi buna kıyas et ki, güneşlerin deveranından ve seyrüseyahatlarından tut, tâ zerrelere Mevlevî gibi devir etmelerine ve dönmelerine ve ihtizazlarına kadar kâinattaki bütün sa'y ü hareket, kanun-i kader-i lâhî üzerine cereyan ediyor ve dest-i kudret-i lâhîden sudûr eden ve irade ve emir ve ilmi tazammun eden emr-i tekvinî ile zuhur eder. Hatta her bir zerre, her bir mevcut, her bir zihayat, bir nefer askere benzer ki, orduda muhtelif dairelerde, o neferin ayrı ayrı nispetleri, vazifeleri olduğu gibi, her bir zerre, her bir zihayatın da hiyledir.

Meselâ senin gözündeki bir zerre, gözün hücrelerinde gözde ve asab-ı vechiyede ve bedeninin şerayın tabir edilen damarlarında birer nispeti ve o nispete göre birer

mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.
muhtelif: türlü türlü, çeşitli.
nakıs: noksan, eksik.
nazar: bakmak.
nazik: narin, ince; dikkat gerektiren, önemli.
nefer: asker, er.
nezaret: gözetme, bakma.
nispet: ilgi, bağ, münasebet.
şakketmek: yarmak, ikiye ayırmak.
sa'y ü hareket: çalışma ve iş görmek için davranma.

sa'y: iş, çalışma, çabalama.
şevk: şiddetli arzu, aşırı istek ve heves.
seyrüseyahat: hareket etme ve yolculuk.
şiddet-i şevk: şevkin şiddeti; şiddetli istegin gücü, arzusun kuvveti.
sır: gizli hakikat.
sudûr: sâdır olma, meydana çıkma, olma.
sünnet-i lâhiye: kâinata cereyan eden lâhî kanunlar.
suret: biçim, şekil, tarz.

tahte's-sıfır: sıfırın altı.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tebliğ: dinî bir emrin kullara bildirilmesi.
temsil:
umumî: herkese ait, genel.
vazife-i fitriye: fitrî vazife, yaratılışa ait vazife.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
zihayat: hayat sahibi.
zuhur: görünme, belli olma, ortaya çıkma.

vazifesi ve o vazifeye göre birer faydası vardır. Ve hakeza, her şeyi ona kıyas et.

Buna binaen *her bir şey, bir Kadîr-i Ezeli'nin vucub-i vücuduna iki cihetle şahadet eder:*

Biri: Takatinin binler derecede fevkinde vazifeleri görmekteki acz-i mutlak lisanıyla o Kadîr'in vücuduna şahadet eder.

İkincisi: Her bir şey, nizam-ı âlemi teşkil eden düsturlara ve muvazene-i mevcudatı idame eden kanunlara tatbik-i hareket etmekle o Alim-i Kadîr'e şahadet eder. Çünkü zerre gibi bir camit, arı gibi küçük bir hayvan, Kitab-ı Mübin'in mühim ve ince meseleleri olan nizam ve mizanı bilemez. Camit bir zerre ve arı gibi küçük bir hayvan nerede? Semavat tabakalarını bir defter sayfası gibi açıp, kapayıp toplayan Zat-ı Zülcelâl'in elindeki Kitab-ı Mübin'in mühim, ince meselelerini okumak nerede? Eğer sen divanelik edip, zerrede o kitabın ince hurufatını okuyacak kadar bir göz bulunduğunu tevehhüm etsen, o vakit o zerrenin şahadetini redde çalışabilirsin.

Evet, Fâtır-ı Hakîm, Kitab-ı Mübin'in düsturlarını gayet güzel bir surette ve muhtasar bir tarzda ve has bir lezzette ve mahsus bir ihtiyaçta icmal edip derç eder. Her şey öyle has bir lezzet ve mahsus bir ihtiyaç ile amel etse, o Kitab-ı Mübin'in düsturlarını bilmeyerek imtisal eder. Meselâ, hortumlu sivrisinek dünyaya geldiği dakikada hanesinden çıkar, durmayarak insanın yüzüne hücum eder, uzun asasıyla vurur, âb-ı hayat fışkırtır, içir.

âb-ı hayat: hayat suyu.
acz-i mutlak: mutlak zayıflık, güçsüzlük.
Alim-i Kadîr: her şeye gücü yeten ve her şeyi bilen Allah.
amel: iş, uygulama, yapma.
asa: değnek, sopa.
asab-ı vechiye: yüz ile ilgili sinirler.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
camit: ruhsuz, cansız madde.
cihet: yön.
derç: sokma, içine alma.

divane: deli, akli başında olmayan.
düstur: kanun, kural, esas, prensip.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).
fevkinde: üstünde.
gayet: son derece.
hakeza: böylece, bunun gibi.
hane: ev.
hücum: saldırma.
hurufat: harfler.

icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.
idame: devam ettirme, sürdürme.
imtisal: emre tamamen uyuma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.
Kadîr: kudret ve kuvvet sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.
Kadîr-i Ezeli: her şeye gücü yeten, varlığının evveli olmayan, Allah.
kanun: yasa.

Kitab-ı Mübin: kâinattaki olayları cereyan ettiren Allah'ın kudretine ait nizam ve intizam esaslarını, kanunlarını ihtiva eden manevî kitap; kudret kitabı.

kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.

lisan: dil.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

meselâ: örneğin.

mesele: konu.

mesele: önemli konu.

mizan: ölçü, denge.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

muhtasar: kısaltılmış, özet.

muvazene-i mevcudat: varlıklardaki denge, kâinattaki ölçü ve denge.

nispet: ilgi, bağ, münasebet.

nizam: düzen, düzgünlük; kanun.

nizam-ı âlem: Cenab-ı Hak'ın kâinata koymuş olduğu düzen, dünya düzeni.

red: reddetme, kabul etmeme.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

semavat: semalar, gökler.

şerayın: atar damarlar.

suret: biçim, tarz, görünüş.

tabaka: derece, kat.

tabir: ifade.

takat: bir şeyi yapabilme, başara-bilme gücü, güç, kuvvet, derman.

tarz: biçim, şekil, suret.

tatbik-i hareket: hareket etme, davranma.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

vazife: görev.

vucub-i vücut: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zihayat: hayat sahibi.

Hücumdan kaçmakta erkân-ı harp gibi maharet gösterir. Acaba bu küçük, tecrübesiz, yeni dünyaya gelen mahlûka bu sanatı ve bu fenn-i harbi ve su çıkarmak sanatını kim öğretmiş ve nerede öğrenmiş? Ben, yani bu bîçare Said, itiraf ediyorum ki, eğer ben o hortumlu sineğin yerinde olsaydım, bu sanatı, kerrüfer harbini ve su çıkarmak hizmetini, çok uzun dersler ve çok müteaddit tecrübelerle ancak öğrenebilirdim.

İşte, ilhama mazhar olan arı, örümcek ve yuvasını çorap gibi yapan bülbül gibi hayvanatı bu sineğe kıyas et. Hatta, nebatatı da aynen hayvanata kıyas edebilirsin. Evet, *Cevâd-ı Mutlak* (celle celâlühü) her ferd-i zîhayatın elinde lezzet midadıylâ ve ihtiyaç mürekkebiyle yazılmış bir tezkereyi vermiş, onunla evamir-i tekviniyenin programını ve hizmetlerinin fihristesini tevdi etmiştir. Bak o Hakîm-i Zülcelâl'e; nasıl Kitab-ı Mübin'in düsturlarından, arı vazifesine ait miktarını bir tezkerede yazmış, arının başındaki sandukçaya koymuştur. O sandukçanın anahartarı da, vazifeperver arıya has bir lezzettir. Onunla sandukçayı açar, programını okur, emri anlar, hareket eder.

¹ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ ayetinin sırrını izhar eder.

İşte, eğer bu Sekizinci Notayı tamamen işittin ve tam anladın, bir hads-i imanî ile ² رَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ

'nin bir sırrını, ³ وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

'nin bir hakikatini, ⁴ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
bîçare: çaresiz, zavallı.
celle celâlühü: şanı yüce olsun.
Cevâd-ı Mutlak: sonsuz cömertlik ve iyilik sahibi olan Allah.
düstur: kanun, kural, esas, prensip.
erkân-ı harp: harp erkânı, askerlik ilminde ihtisas yapmış kimse, kurmay.
evamir-i tekviniye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.
fenn-i harp: harp ilmi, harp sanatı, savaş tekniği.
ferd-i zîhayat: hayat sahibi fert, kişi.
fihriste: katalog, liste.
hads-i imanî: iman yoluyla tam ve kesin olarak bilme.
hakikat: gerçek, bir şeyin aslı, esası.
Hakîm-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi olan ve her şeyi hikmetle yaratan, Allah.
harp: savaş.
hayvanat: hayvanlar.
hücum: saldırma.
ilham: Allah tarafından kalbe verilen, bildirilen, öğretilen.
izhar: gösterme, açığa vurma.
kerrüfer: savaşta geri çekiliyor gibi görüldükten sonra tekrar hücum etme, vur-kaç taktiği.
Kitab-ı Mübin: kâinatı olayları cereyan ettiren Allah'ın kudretine ait nizam ve intizam esaslarını, kanunlarını ihtiva eden manevî kitap; kudret kitabı.
kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.

1. Rabbin arıya ilham etti. (Nahl Suresi: 68.)
2. Rahmetim her şeyi kuşatmıştır. (A'raf Suresi: 156.)
3. Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp, Onu tespih etmesin. (İsra Suresi: 44.)
4. Bir şeyin olmasını murat ettiği zaman, Onun işi sadece "Ol!" demektir, o da olur. (Yâsin Suresi: 82.)

maharet: mahirlik, ustalık. **renkli sulu madde.**
mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan. **müteaddit:** çeşitli, bir çok.
mazhar: nail olma, şereflenme. **nebatat:** bitkiler.
midâd: yazı mürekkebi, yazı yazmaya yarayan siyah veya **nota:** dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.
sır: gizli hakikat. **sandukça:** küçük sandık.
tevdi: emanet etme, teslim etme.
tezkere: belge, pusula.
vazife: görev.
vazifeperver: vazife sever, çalışmayı seven, vazifesini sevip ona bağlı olan.

düsturunu ¹ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

'un bir nüktesini anlarsın.

DOKUZUNCU NOTA

Bil ki, *nev-i beşerde nübüvvet, beşerdeki hayır ve kemalâtın fezlekesi ve esasıdır. Din-i hak, saadetin fihriste-sidir. İman, bir hüsn-i münezzeh ve mücerrettir. Madem şu âlemde parlak bir hüsün, geniş ve yüksek bir hayır, zahir bir hak, faik bir kemal görünüyor. Bilbedahe, hak ve hakikat, nübüvvet içindedir ve nebîler elindedir; dalâlet, şer ve hasaret, onun muhalifindedir.*

Mehasin-i ubudiyetin binlerinden yalnız buna bak ki:

Nebî Aleyhissalâtü Vesselâm, ubudiyet cihetiyle muvahhidin kalplerini ıyd ve cuma ve cemaat namazlarında ittihat ettiriyor. Ve dillerini bir kelimedede cem ediyor. Öyle bir surette ki, şu insan, Ma'bud-i Ezelî'nin azamet-i hitabına, hadsiz kalplerden ve dillerden çıkan sesler, dualar, zikirler ile mukabele ediyor. O sesler, dualar, zikirler birbirine tesanüt ederek ve birbirine yardım edip ittihak ederek öyle geniş bir surette Ma'bud-i Ezelî'nin ulûhiyetine karşı bir ubudiyet gösteriyor ki, güya küre-i arz kendisi o zikri söylüyor, o duayı ediyor ve aktarıyla namaz kılıyor ve etrafıyla semavatın fevkinde izzet ve azametle nazil olan ² أَقِيمُوا الصَّلَاةَ emrini küre-i arz imtisal ediyor.

Bu sırr-ı ittihat ile, kâinat içinde bir zerre gibi zayıf, küçük bir mahlûk olan şu insan, ubudiyetin azameti cihetiyle

fihriste: katalog, liste.

güya: sanki.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hâk: doğruluk, gerçek, hakikat.

hakikat: gerçek, doğru.

hasaret: hasar, zarar, ziyan.

hüsn-i münezzeh ve mücerret:

kusur ve noksandan uzak olan saf ve arınmış güzellik.

hüsün: güzellik.

iman: inanç, itikat.

imtisal: emre tamamen uyma,

gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

ittifak: birleşme, fikir birliği etme.

ittihat: birleşme, birlik oluşturma.

ıyd: bayram, bayram günü.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

küre-i arz: yer küre, dünya.

Ma'bud-i Ezelî: varlığının başlangıcı olmayan ve ibadete lâyık olan Allah.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.

mehasin-i ubudiyet: kulluğun güzellikleri, ibadetin kazandırdığı iyilik ve güzellikler.

muhalif: zıt, karşıt.

mukabele: karşılık verme, karşılama.

muwahhidin: muvahhidler, tevhid edenler, Allah'ın varlığına ve birliğine inananlar.

nazil: nüzul eden, inen.

nebi: Allah'ın elçisi, habercisi; peygamber, resul.

nev-i beşer: insanoglu, insanlar.

nota: dikkat çekici ve uyanıcı bilgi.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah elçiliği.

nükte: ince manalı, ancak dikkatle anlaşılabilen mana veya söz.

saadet: mutluluk.

semavat: semalar, gökler.

şer: kötülük.

sırr-ı ittihat: ittihat sırrı, kâinataki birlik hakikati.

suret: biçim, şekil, tarz; surat, yüz, çehre.

tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.

ubudiyet: kulluk.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinataki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

zahir: açık, görünür.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

1. Şanı ne yücedir Onun ki, her şeyin hüküm ve tasarrufu elindedir. Siz de Ona döneceksiniz. (Yâsin Suresi: 83.)

2. Namaz kılınız (Rum Suresi: 31.)

aktâr: taraflar, yanlar, her taraf, her yer.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

azamet: büyüklük, ululuk, yücelik.

azamet-i hitap: hitabın büyüklüğü, Cenab-ı Hakkın kullarına olan hitabındaki yücelik ve ulviyetin büyüklüğü.

beşer: insan, insanlık.

bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.

cem: toplama, bir araya getirme.

cihet: yön.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma.

Din-i Hak: hak din, İslâmiyet.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

düstur: kanun, kural, esas, prensip.

faik: üstün, seçkin, ileri, yüksek.

fevkinde: üstünde.

fezleke: özet, netice.

Hâlık-ı Arz ve Semavat'ın mahbup bir abdi ve arzın halifesi, sultanı ve hayvanatın reisi ve hilkat-i kâinatın neticesi ve gayesi oluyor.

Evet, eğer namazların arkasında, hususan bayram namazlarında, bir anda ¹ **اللَّهُ أَكْبَرُ** diyen yüzer milyon insanların sesleri, âlem-i gaypta ittihat ettikleri gibi, âlem-i şâhadette dahi birbirleriyle ittihat edip içtima etse, küre-i arz tamamıyla büyük bir insan olup, azametine nispeten büyük bir seda ile söylediği **اللَّهُ أَكْبَرُ** 'e müsavi geldiğinden,

o muvahhidin ittihadı ile bir anda **اللَّهُ أَكْبَرُ** demeleri, küre-i arzın büyük bir **اللَّهُ أَكْبَرُ** 'i hükmüne geçiyor.

Âdeta bayram namazlarında âlem-i İslâmın zikir ve tesbihiyle zemin zelzele-i kübraya mazhar olup, aktâr ü etrafıyla **اللَّهُ أَكْبَرُ** deyip, kiblesi olan Kâbe-i Mükerrerme'nin samimî kalbiyle niyet edip, Mekke ağzıyla, Arafe diliyle **اللَّهُ أَكْبَرُ** diyerek, o tek kelime, etraf-ı arzdaki umum mü'minlerin mağara-misal ağızlarındaki havada temessül ediyor. Bir tek **اللَّهُ أَكْبَرُ** kelimesinin aks-i sedasıyla hadsiz **اللَّهُ أَكْبَرُ** vuku bulduğu gibi, o makbul zikir ve tekbir, semavatı dahi çınlatıp berzah âlemlerine de temevvüc ederek seda veriyor.

1. Allah en büyüktür, en yücedir.

abd: kul.

âdeta: sanki.

aks-i seda: ses yankılanması, sesin bir yere çarpıp geri gelmesi, yankı.

aktâr-ı etraf: her taraf, her yan.

âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

Arafe: hacıların hac esnasında durup dua ettiği Mekke yakınlarındaki dağ.

arz: yer, dünya.

azamet: büyüklük.

berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret arasındaki yer.

etraf-ı arz: yeryüzünün her tarafı.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

halife: yeryüzünde bazı hususlarda Allah adına ve yine Allah'ın izniyle hareket eden.

Hâlık-ı Arz ve Semavat: yeri ve göğü yaratan, yoktan var eden, Allah.

hayvanat: hayvanlar.

hilkat-i kâinat: kâinatın yaratılışı.

hükmüne: yerine, değerine.

hususan: bilhassa, özellikle.

içtima: toplanma, bir araya gelme.

ittihat: birleşme, birlik oluşturma.

Kâbe-i Mükerrerme: Büyük, yüce, ulu Kâbe, hürmet ve tazim edilen Kâbe.

küre-i arz: yer küre, dünya.

mağara-misal: mağara gibi, mağaraya benzer.

mahbup: sevgili, sevilen, muhabbet edilen.

makbul: kabul edilmiş, geçerli, reddedilmeyen.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.

mü'min: iman eden, inanan.

müsavi: eşit.

muvahhidin: muvahhitler, tevhid edenler, Allah'ın varlığına ve birliğine inananlar.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

reis: başkan.

samimi: içten, candan, gönülden.

seda: ses.

semavat: semalar, gökler.

tekbir: ululama, yüceltme; Allah'ı ululama.

temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.

temevvüc: dalgalanma, dalga dalga olma, çalkalanma.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve

noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hak'ı şanına lâyık ifadelerle anma.

umum: bütün.

vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.

zelzele-i kübra: büyük zelzele, en büyük zelzele.

zemin: yeryüzü.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

İşte, bu arzı böyle kendine sacit ve âbid ve ibadına mescit ve mahlûklarına beşik ve kendine müsebbih ve mükebbir eden Zat-ı Zülcelâl'e, yerin zerratı adedince hamd ve tesbih ve tekbir edip ve mevcudatı adedince hamd ediyoruz ki, bize bu nevi ubudiyeti ders veren Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmina ümmet eylemiş.

ONUNCU NOTA

Bil, ey gafil, müşevveş Said! Cenab-ı Hakkın nur-i marifetine yetişmek ve bakmak ve âyât ve şahitlerin âyine-lerinde cilvelerini görmek ve berahin ve deliller mesama-tıyla temaşa etmek iktiza ediyor ki, senin üstünden ge-çen, kalbine gelen ve aklına görünen her bir nuru tenkit parmaklarıyla yoklama ve tereddüt eliyle tenkit etme. Sana ışıklanan bir nuru tutmak için elini uzatma. Belki gaflet esbabından tecerrüt et, onlara müteveccih ol, dur. Çünkü, ben müşahade ettim ki, marifetullahın şahitleri, bürhanları üç çeşittir:

- *Bir kısmı* su gibidir. Görünür, hissedilir, lâkin parmaklarla tutulmaz. Bu kısımda hayalâtтан tecerrüt etmek, külliyyetle ona dalmak gerektir. Tenkit parmaklarıyla tecessüs edilmez; edilse akar, kaçır. O âb-ı hayat, parmağı mekân ittihaz etmez.

- *İkinci kısım* hava gibidir. Hissedilir, fakat ne görünür, ne de tutulur. Ona karşı sen, yüzün, ağzın, ruhunla o rahmet nesimine karşı teveccüh et, kendini mukabil tut. Tenkit elini uzatma, tutamazsın. Ruhunla teneffüs et. Tereddüt ile baksan, tenkit ile el atsan, o yürür, gider. Senin elini mesken ittihaz etmez, ona razı olmaz.

âb-ı hayat: hayat suyu.
âbid: ibadet eden, kulluk eden.
aleyhissalâtü vesselâm: 'sa-lât ve selâm onun üzerine ol-sun' anlamında Hz. Muham-med'e dua.
arz: yer, dünya.
âyât: işaretler, deliller; Al-lah'ın varlık ve birliğine işaret eden deliller.
âyine: ayna.
berahin: deliller, ispatlar, bür-hanlar, hüccetler, kanıtlar.

bürhan: delil, ispat, hüccet.
cilve: tecelli, görüntü.
delil: bir davayı ispata yara-yan şey, bürhan.
esbab: sebepler, vasıtalar.
gafil: gaflette bulunan, endi-şesiz, nefesine uyarak Allah'ın emirlerini unutan.
gaflet: dikkatsizlik, endişesiz-lik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.

hayalât: hayaller, hülyalar.
ibad: abdler, kullar.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
ittihaz: edinme, kabul etme.
külliyyet: bütünlük, umumilik.
mahlûk: yaratık, Allah ta-rafindan yaratılmış olan.
marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.
mekân: yer, mahal.
mesamat: mesamlar, delik-ler, gözenekler.
mescit: namaz kılınacak yer,

camii, ibadet edilecek yer.
mesken: oturlan, ikamet olunan yer.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
mukabil: karşı.
mükebbir: yücelten, ululayan, tekbir getiren, "Allahü ekber" di-yen.
müşahade: lâhî güzellikleri ve sırları görme, seyretme.
müsebbih: tesbih çeken, sübha-nallah diyen.
müşevveş: teşevvüşe uğramış, düzensiz, karmakarışık.
müteveccih: bir cihete dönen, yönelen.
nesim: hafif lâtif rüzgâr, hoş a-giden esinti, esinti.
nevi: çeşit, tür.
nota: dikkat çekici ve uyanıcı bil-gi.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
nur-i marifet: Allah'ı tanımanın, bilmenin sebep olduğu nur, aydınlık.
rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.
razi: rıza gösteren, kabul eden.
Resul-i Ekrem: çok cömert, ke-rim olan peygamber, Hz. Muham-med (a.s.m.).
ruh: dirilik kaynağı, hayatın te-meli ve sebebi olan manevî var-lık.
sacit: secde eden, secdeye varan.
tecerrüt: soyunma, soyutlanma, uzak olma.
tecessüs: iç yüzünü araştırma, ayrıntısını öğrenme, araştırma merakı, araştırmacılık.
tekbir: ululama, yüceltme; Allah'ı ululama.
temaşa: hayretle ve dikkatle bakma, seyretme.
teneffüs: nefes alma, soluklan-ma, solunum.
tenkit: eleştirme.
tereddüt: kararsızlık, şüphede kalma.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hakkı şanına lââyif ifade-lerle anma.
teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.
ubudiyet: kulluk.
ümmet: hak dine davet etmek için Allah tarafından kendilerine peygamber gönderilen ve bu peygambere inanıp bağlanan ce-maat, topluluk.
Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.
zerrat: zerrelere, atomlar.

• *Üçüncü kısım* ise nur gibidir. Görünür, fakat ne hissedilir, ne de tutulur. Öyle ise, sen kalbinin gözüyle, ruhunun nazarıyla kendini ona mukabil tut ve gözünü ona tevcih et, bekle. Belki kendi kendine gelir. Çünkü nur el ile tutulmaz, parmaklar ile avlanmaz. Belki o nur ancak basiret nuru ile avlanır. Eğer haris ve maddî elini uzatsan ve maddî mizanlarla tartsan, sönmese de gizlenir. Çünkü öyle nur, maddîde hapse razı olmadığı gibi, kayda gizremez, kesifi kendine malik ve seyyid kabul etmez.

ON BİRİNCİ NOTA

Bil ki, Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın ifadesinde çok şefkat ve merhamet var. Çünkü, muhataplarının ekserîsi cumhur-i avamdır. Onların zihinleri basittir. Nazarları dahi dakik şeyleri görmediğinden, onların besatet-i efkârını okşamak için, tekrar ile, semavat ve arzın yüzlerine yazılan ayetleri tekrar ediyor. O büyük harfleri kolaylıkla okutturuyor. Meselâ, semavat ve arzın hilkatî ve semadan yağmurun yağdırılması ve arzın dirilmesi gibi bilbedahe okunan ve görünen ayetleri ders veriyor. O huruf-i kebire içinde küçük harflerle yazılan ince hayata nazarı nadiren çevirir, tâ zahmet çekmesinler.

Hem üslûb-i Kur'ânîde öyle bir cezalet ve selâset ve fitrîlik var ki, güya Kur'ân bir hafızdır, kudret kalemiyle kâinat sayfalarında yazılan âyatı okuyor. Güya Kur'ân, kâinat kitabının kıraatidir ve nizamâtının tilâvetidir ve Nakkaş-ı Ezeli'sinin şüunatını okuyor ve fiillerini yazıyor.

arz: yer, dünya.
âyât: işaretler, deliller; Allah'ın varlık ve birliğine işaret eden deliller.
ayet: Allah'ın varlığına delâlet eden şey.
basiret: kalp gözüyle görme, doğru ve ölçülü görüş.
besatet-i efkâr: fikir ve düşüncelerin basitliği.
bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.
cezalet: ahenkli, akıcı ve güzel ifade.
cumhur-i avam: avamın cumhuru, halkın çoğunluğu.
dakik: ince ve derin.
ekserî: çoğu kısmı.
fiil: iş, hareket.
fitrî: tabîî, doğal.
güya: sanki.
hafız: ezberleyen.
haris: çok hırslı.
hilkat: yaratılma, yaratılış.
huruf-i kebire: büyük harfler.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.
kıraat: okuma, devamlı ve düzgün okuma.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.
maddî: madde ile alakalı, cismanî.
malik: sahip.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.
meselâ: örneğin.
mizan: terazi, ölçü.
muhatap: kendisine hitap olunan, söz söylenen kimse.
mukabil: karşı.
nadiren: ender olarak, az olarak.
Nakkaş-ı Ezeli: ezeli nakkaş; her şeyi Zatına has olarak nakış nakış işleyen, evveli olmayan Allah (c.c.).

nazar: bakış, bakış açısı.
nizamât: nizamlar, düzenler.
nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
razi: rıza gösteren, kabul eden.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.
selâset: sözün akıcı olma hâ-

li, ifadedeki ahenk, açıklık, kolaylık ve akıcılık.
sema: gökyüzü, gök.
semavat: semalar, gökler.
seyyid: efendi.
şüunât: şüunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
tevcih: yöneltme, çevirme.
tilâvet: güzel sesle ve anlamını düşünerek okumak.
üslûb-i Kur'ânî: Kur'ân-ı Kerim'in üslûbu, ifade tarzı.
zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

Bu cezalet-i beyaniyeyi görmek istersen, hüşyar ve müdakkik bir kalp ile, Sure-i Amme ve ¹ قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ

ayetleri gibi fermanları dinle!

ON İKİNCİ NOTA

Ey bu notaları dinleyen dostlarım! Biliniz ki, ben hilâf-ı âdet olarak, gizlemesi lâzım gelen, Rabbime karşı kalbimin tazarru ve niyaz ve münacatını bazen yazdığımın sebebi, ölüm dilimi susturduğu zamanlarda, dilime bedel kitabımın söylemesinin kabulünü rahmet-i İlâhiyeden rica etmektir.

Evet, kısa bir ömürde, hadsiz günahlarıma kefarete olacak, muvakkat lisanımın tövbe ve nedametleri kâfi gelmiyor. Sabit ve bir derece daim olan kitabımın lisanı daha ziyade o işe yarar. İşte, bu notaların telifinden on üç sene ^(HAŞİYE) evvel, dağdağalı bir fırtına-i ruhiye neticesinde, Eski Said'in gülmeleri Yeni Said'in ağlamalarına inkılâp edeceği hengâmda, gençliğin gaflet uykusundan ihtiyarlık sabahıyla uyandığım bir anda, şu münacat ve niyaz, Arabî yazılmıştır. Bir kısmının Türkçe mealı şudur ki:

Ey Rabb-i Rahîm'im ve ey Hâlık-ı Kerîm'im!

Benim sû-i ihtiyarımla ömrüm ve gençliğim zayı olup gitti. Ve o ömür ve gençliğin meyvelerinden elimde kalan, elem verici günahlar, zillet verici elemeler, dalâlet verici vesveseler kalmıştır. Ve bu ağır yük ve hastalıklı

HAŞİYE: Bu risalenin telifinden on üç sene evvel.

1. De ki: "Ey mülkün hakikî sahibi olan, âlemlerde dilediği gibi tasarruf eden Allah'ım (Al-İmran Suresi: 26.)

Arabi: Arapçaya ait, Arap dili ile ilgili.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
bedel: karşılık.
cezalet-i beyaniye: ifadede ve beyanda mevzu ve makamın durumuna göre sert veya yumuşak lâfızlar kullanmak.
dağdağa: gürültü, beyhude

telâş ve ıztırap.
daim: devam eden, devamlı, sürekli.
dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ıztırap.
evvel: önce.
ferman: emir, buyruk.
fırtına-i ruhiye: ruhta mey-

dana gelen fırtına, çalkantı.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
Hâlık-ı Kerîm: her şeyi bol ikram ile yaratan, cömert ve ihtisarı bol olan yaratıcı, Allah.
haşiye: dipnot.
hengâm: zaman, sıra.
hilâf-ı âdet: âdete aykırı.

hüşyar: akıllı, uyanık, aklı kendisine yarayan.
inkılâp: değişme, dönüşme.
kâfi: yeter, elverir.
kefarete: kendisi ile işlenen bir günahın giderilmesi.
lisan: dil.
meal: mana, anlam, mefhum.
müdakkik: tetkik eden, inceden inceye araştıran.
münacat: Allah'a dua etme, yalvarma, Onun manevî huzurunda tazarru ve niyazda bulunma.
muvakkat: geçici.
nedamet: pişmanlık.
niyaz: Allah'a yalvarma ve yakarma.
nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.
Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.
Rabb-i Rahîm: şefkat ve rahmet sahibi olan Cenab-ı Hak.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.
rica: dileme, isteme.
risale:
sabit: durağan, değişmeyen; ispatlanmış.
sû-i ihtiyar: kötü seçim, seçmenin fenalığı.
Sure-i Amme: Amme Suresi; Kur'ân-ı Kerîm'in, asıl adı Nebe Suresi olan 78 suresi. Mekke'de nazil olmuştur. 40 ayettir.
tazarru: yalvarma, Allah'a huş içinde yalvarma.
telif:
tövbe: işlenmiş bir günahın pişmanlık duyup Allah'tan af dileme ve bir daha işlemek üzere söz verme.
vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsi düşünce.
zayı: elden çıkmış, zarar, ziyan.
zillet: hor ve hakir görülmeye, alçalma.
ziyade: çok, fazla.

ahbap: dostlar.
akari: akrabalar, yakınlar.
akran: yaşı rütbe, mevki, vs. hâl-lerde birbirine eşit olanlar.
bilmüşahede: görerek, bizzat şahit olarak.
cenaze: insan ölüsü.
dâr-ı dünya: dünya kapısı, dünya.
dâr-ı fânî: ölümlü, kaybolan, gelip geçici, yok olup giden yer; dünya.
dergâh-ı rahmet: Allah'ın rahmet kapısı, dergâhı.
ebedülâbâd: ebedlerin ebedi, tükenmez, ebedî hayat, sonsuzluk.
el-aman: medet, aman, imdat manasında yardım ve şikâyet bil-diren edat.
elem: dert, üzüntü, maddî-mane-vî ıztırap.
evvel: önce.
fânî: ölümlü, geçici.
feryat: haykırma, çığlık.
firak-ı ebedî: ebedî, sonsuz ayrılık.
gaddar: çok fazla zulüm ve haksızlık eden.
gayet: son derece.
hacale: utanma, utanç.
halâs: kurtarma.
hâlik: helâk olan, mahv olan, fe-nâya giden.
Hâlik-ı Kerîm: her şeyi bol ikram ile yaratan, cömert ve ihsanı bol olan yaratıcı, Allah.
hususan: bilhassa, özellikle.
ihtiyarsız: irade ve istem dışı.
inhiraf: doğru yoldan sapma, dönme, doğru yoldan çıkma.
kafîle kafîle: sıra sıra, takım takım.
kat'i: kesin, şüpheye ve tereddüd-de mahal bırakmayan.
kefen: gömülmeden önce ölü-nün sandığı beyaz bez, kefen.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin duruşu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
lisan-ı kâl: söz ile anlatılan mana,

kalp ve hacaleli yüzümle kabre yakınlaşıyorum. Bilmüşahede, göre göre, gayet sür'atle, sağa ve sola inhiraf et-meyerek, ihtiyarsız bir tarzda, vefat eden ahbap ve ak-ran ve akaribim gibi, kabir kapısına yanaşıyorum.

O kabir, bu dâr-ı fâniden firak-ı ebedî ile ebedülâbâd yolunda kurulmuş, açılmış evvelki menzil ve birinci kapıdır. Ve bu bağlandığım ve meftun olduğum şu dâr-ı dün-yayı kat'î bir yakın ile anladım ki, hâliktir gider ve fânidir ölür. Ve bilmüşahede, içindeki mevcudat dahi, birbiri ar-kasından kafîle kafîle göçüp gider, kaybolur. Hususan be-nim gibi nefis-i emmareyi taşıyanlara şu dünya çok gad-dardır, mekkârdır. Bir lezzet verse, bin elem takar, çekti-rir. Bir üzüm yedirse, yüz tokat vurur.

Ey Rabb-i Rahîm'im ve ey Hâlik-ı Kerîm'im!

¹ **كُلُّ أَتٍ قَرِيبٌ** sırrıyla ben şimdiden görüyorum ki, ya-

kın bir zamanda, kefenimi giydim, tabutuma bindim, dostlarıma veda eyledim. Kabrime teveccüh edip gider-ken, Senin Dergâh-ı rahmetinde, cenazemin lisan-ı hâ-liyle, ruhumun lisan-ı kâliyle bağırarak derim: “El-aman, el-aman yâ Hannan, yâ Mennan! Beni günahlarımın ha-caletinden kurtar.”

İşte kabrimin başına ulaştım, boynuma kefenimi takıp kabrimin başında uzanan cismimin üzerine durdum. Ba-şımı dergâh-ı rahmetine kaldırıp bütün kuvvetimle feryat edip nida ediyorum: “El-aman, el-aman yâ Rahman, yâ Hannan, yâ Mennan! Beni günahlarımın ağır yüklerin-den halâs eyle.”

1. Gelmesi muhakkak olan her şey, uzak da olsa yakındır. (İbni Mâce, Mukaddime, 7:46; Fezû'l-Kadir, 2:178.)

konusma dili.

meftun: tutkun, müptelâ, aşın bağlanmış.

mekkâr: hilekâr, düzenbaz, hileci.

menzil: yer, konak.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.

nida: ses, seslenme, çağırma.

Rabb-i Rahîm: şefkat ve merhamet sahibi olan Cenab-ı Hak.

sır: gizli hakikat.

sür'at: çabuk olma, hızlilik.

tabut: içine ölü konulan sandık.

tarz: biçim, şekil.

teveccüh: bir şeye veya bir yere doğru hareket etme.

veda: ayrılık, ayrılma, ayrılış.

vefat: ölme.

yâ Hannan: ey çok acıyan ve çok merhametli olan Al-lah'ım.

yâ Mennan: Ey ihsanı çok olan ve çok çok nimet veren Allah'ım.

yakin: kesin bilme, şüpheden sıynılarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.

İşte, kabrime girdim, kefenime sarıldım. Teşyiciler beni bırakıp gittiler. Senin affürâhmetini intizar ediyorum. Ve bilmüşahede gördüm ki, senden başka melce ve mence yok. Günahların çirkin yüzünden ve masiyetin vahşi şeklinden ve o mekânın darlığından, bütün kuvvetimle nida edip: “El-aman, El-aman! Yâ Rahman! Yâ Hannan! Yâ Mennan! Yâ Deyyan! Beni çirkin günahların arkadaşlıklarından kurtar. Yerimi genişlettir.”

İlâhî!

Senin rahmetin melceimdir ve rahmeten lilâlemîn olan Habibin (a.s.m.), senin rahmetine yetişmek için vesilemdir. Senden şekva değil, belki nefsimi ve hâlimi sana şekva ediyorum.

Ey Hâlık-ı Kerîm'im ve ey Rabb-i Rahîm'im!

Senin Said ismindeki mahlûkun ve masnuun ve abdin, hem asi, hem âciz, hem gafil, hem cahil, hem alil, hem zelil, hem müsî, hem müsin, hem şaki, hem seyyidinden kaçmış bir köle olduğu hâlde, kırk sene sonra nedamet edip senin dergâhına avdet etmek istiyor, senin rahmetine iltica ediyor. Hadsiz günah ve hatiatlarını itiraf ediyor. Evham ve türlü türlü illetlerle müptelâ olmuş, sana tazarru ve niyaz eder. Eğer kemal-i rahmetinle onu kabul et-sen, mağfîret edip, rahmet etsen, zaten o senin şanıdır; çünkü Erhamürrâhimîn'sin. Eğer kabul etmezsen, senin kapından başka hangi kapıya gideyim? Hangi kapı var?

abd: kul.
âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
affürâhmet: af ve merhamet.
alil: hasta, hastalıklı.
asi: isyan eden, başkaldıran.
avdet: geri gelme, dönüş.
bilmüşahede: görerek, bizzat şahit olarak.
cahil: Allah'ı tanımayan, ilâhî hakikatlerden habersiz, hak bilgisinden yoksun.
dergâh: sığınacak yer; büyük bir huzura girilecek kapı.
el-aman: medet, aman, im-

dat manasında yardım ve şikâyet bildiren edat.
Erhamürrâhimîn: merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allah.
evham: vehimler, zanlar, kuruntular.
gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefesine uyarak Allah'ın emirlerini unutan.
Habip: Allah'ın en çok sevdiği insan olan Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.m.).
hadsiz: sınırsız, sonsuz.

Hâlık-ı Kerîm: her şeyi bol ikram ile yaratan, cömert ve ih-sanı bol olan yaratıcı, Allah.
hatiat: hatalar, yanlışlıklar.
ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka dair.
illet: hastalık.
iltica: sığınma, güvenme, dayanma.
intizar: bekleme, gözleme.
kefen: gömülmeden önce ölünün sarıldığı beyaz bez, kefen.
kemal-i rahmet: rahmetin

mükemmelliği.
mağfîret: Allah'ın, kullarının günahlarını bağışlaması, örtmesi, affetmesi; ilâhî merhamet, gufran.
mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.
masiyet: günah, kötü şey.
masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.
melce: sığınacak yer.
melce: sığınacak yer.
mence: kurtulacak yer, kurtulma yeri.
müptelâ: tutkun, bir şeye düşkün ve tutulmuş olan.
müsî: kötülük eden, kötülükte bulunan.
müsin: yaşlı, ihtiyar, kocamış, geçkin.
nedamet: pişmanlık.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nida: ses, seslenme, çağırma.
niyaz: Allah'a yalvarma ve yakarma.
Rabb-i Rahîm: şefkat ve merhamet sahibi olan Cenab-ı Hak.
rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.
rahmeten lilâlemîn: bütün âlemlere rahmet olan, Hz. Muhammed (a.s.m.).
şaki: şikâyetçi, şikâyetinde bulunan, şikâyet eden.
şan: gerek; nam.
şekva: şikâyet.
seyyid: efendi.
tazarru: yalvarma, Allah'a husûs içinde yalvarma.
teşyi: uğurlama, yolcu etme; ölü-yü defin için kabrine götürme.
vahşi: yabani, ürkütücü ve korkunç olan.
vesile: araç, vasıta.
yâ Deyyan: ey yarattıklarının he-sabını en iyi şekilde gören ve he-sabına göre mükâfatlandıran ya da cezalandıran Allah'ım!
yâ Hannan: ey çok acıyan ve çok merhametli olan Allah'ım.
yâ Rahman: ey yarattıklarına dünyada ve ahirette çokça şefkat ve merhamet eden.
zelil: zillete uğramış, hakir, aşağı tutulmuş, aşağılanmış.

Senden başka Rab yok ki, dergâhına gidilsin. Senden başka hak ma'bud yoktur ki, ona iltica edilsin!

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ آخِرُ الْكَلَامِ فِي الدُّنْيَا وَآوَّلُ
الْكَلَامِ فِي الْآخِرَةِ وَفِي الْقَبْرِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ¹

ON ÜÇÜNCÜ NOTA

Medar-ı iltibas olmuş Beş Meseledir.

Birincisi: Tarık-ı hakta çalışan ve mücahede edenler, yalnız kendi vazifelerini düşünmek lâzım gelirken, Cenab-ı Hakka ait vazifeyi düşünüp, harekâtını ona bina ederek hataya düşerler.

Edebü'd-Din ve'd-Dünya risalesinde vardır ki: Bir zaman şeytan, Hazret-i İsa Aleyhisselâma itiraz edip demiş ki: “Madem ecel ve her şey kader-i İlâhî ilemdir, sen kendini bu yüksek yerden at, bak nasıl öleceksin.”

Hazret-i İsa Aleyhisselâm demiş ki:

إِنَّ لِلَّهِ أَنْ يَخْتَبِرَ عَبْدَهُ وَلَيْسَ لِلْعَبْدِ أَنْ يَخْتَبِرَ رَبَّهُ

Yani, Cenab-ı Hak abdini tecrübe eder ve der ki: “Sen böyle yapsan, sana böyle yaparım. Göreyim seni, yapabilir misin?” diye tecrübe eder. Fakat abdin hakkı yok ve haddi değil ki, Cenab-ı Hakkı tecrübe etsin ve desin: “Ben böyle işlesem, sen böyle işler misin?” diye tecrübevari bir surette Cenab-ı Hakkın rububiyetine karşı imtihan tarzı, sû-i edeptir, ubudiyete münafidir.

abd: kul.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

aleyhisselâm: Allah'ın selâmı onun üzerine olsun.

bina etme: yapma, kurma.

dergâh: sığınacak yer; büyük bir huzura girilecek kapı.

ecel: her canlının Allah tarafından takdir edilen ölüm vakti.

Edebü'd-Din ve'd-Dünya: Maverdî'nin (öl. 1058) ünlü ahlâk kitabı.

hâk: doğru, gerçek, hakikat.

harekât: hareketler, davranışlar.

hata: yanlış, yanlıgı, kusur.

ilâh: kendisine ibadet edinilen ve tapınılan şey.

iltica: sığınma, güvenme, dayanma.

imtihan: deneme, sınama.

itiraz: kabul etmediğini belirtip karşı çıkma.

kader-i İlâhî: İlâhî kader, Allah'ın kader kanunu.

kelâm: söz, lâfız.

ma'bud: kendisine ibadet edilen, tapınılan, kulluk edilen Allah.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

medar-ı iltibas: karıştırma sebebi.

mesele: önemli konu.

mücahede: savaşma, mücadele.

münafi: zıt, aykırı.

nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.

1. Senden başka ilâh yoktur. Sen teksin, ortağın yoktur. Dünyada son söz, ahirette ve kabirde ilk kelâm, “Şahadet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve Muhammed, Allah'ın resulüdür” Allah ona salât ve selâm eylesin.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

resul: Allah'ın elçisi, peygamber.

rububiyet: Cenab-ı Hakk'ın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

salât: Hz. Peygambere dua; Hz. Muhammed'e Ashabına, ailesine Allah'ın rahmet ve mağfiretini, meleklerin istigfarını ve mü'minlerin dualarını dileme.

selâm: barış, rahatlık, selâ-

met ve esenlik dileme.

sû-i edep: edep dışı, edebe aykırı.

suret: biçim, şekil, tarz.

tarık-ı hak: hak ve hakikat yolu.

tarz: biçim, şekil.

tecrübevari: tecrübeli gibi.

ubudiyet: kulluk.

vazife: görev.

Madem hakikat budur; *insan kendi vazifesini yapıp Cenab-ı Hakkın vazifesine karışmamalı.*

Meşhurdur ki, bir zaman İslâm kahramanlarından ve Cengiz'in ordusunu müteaddit defa mağlûp eden Celâleddin-i Harzemşah harbe giderken, vüzerası ve etbai ona demişler:

“Sen muzaffer olacaksın; Cenab-ı Hak seni galip edecek.”

O demiş:

“Ben Allah'ın emriyle, cihad yolunda hareket etmeye vazifedarı. Cenab-ı Hakkın vazifesine karışmam. Muzaffer etmek veya mağlûp etmek Onun vazifesidir.”

İşte o zat bu sırr-ı teslimiyeti anlamasıyla, harika bir surette çok defa muzaffer olmuştur.

Evet, *insanın elindeki cüz-i ihtiyarî ile işledikleri ef'allerinde Cenab-ı Hakka ait netaici düşünmemek gerektir.* Meselâ, kardeşlerimizden bir kısım zatlar, halkların Risale-i Nur'a iltihakları şevklerini ziyadeleştiriyor, gayrete getiriyor. Dinlemedikleri vakit, zayıfların kuvve-i maneviyeleri kırılıyor, şevkleri bir derece sönüyor. Hâlbuki, üstad-ı mutlak, mukteda-i küll, rehber-i ekmel olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, **وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ**¹ olan ferman-ı İlâhîyi kendine rehber-i mutlak ederek, insanların çekilmesiyle ve dinlememesiyle daha ziyade sa'yügayret ve ciddiyetle tebliğ etmiş. Çünkü,

1. Peygambere düşen ancak tebliğ etmektir. (Mâide Suresi: 99.)

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.
ciddiyet: ciddilik.
cihad: düşmanla savaşma.
cüz-i ihtiyarî: Cenab-ı Hak tarafından insana verilen arzu serbestliği; dilediği gibi hareket edebilme kuvveti; cüz'î irade.
ef'al: fiiller, işler.

etba: hizmetçiler, usaklar.
ferman-ı ilâhî: Cenab-ı Hakkın emir ve buyruğu.
hakikat: gerçek, doğru.
harika: olağanüstü.
harp: savaş.
iltihak: karışma, katılma.
kuvve-i manevîye: manevî güç, moral.
madem: ...den dolayı, böyle ise.
mağlûp: yenilme, kendisine

galip gelinmiş.
meselâ: örneğin.
mukteda-i küll: her şeyde herkesin uyması gereken numune olan Hz. Peygamber (a.s.m.).
müteaddit: çeşitli, bir çok.
muzaffer: yenmiş, galip gelmiş.
netaic: neticeler, sonuçlar.
rehber-i ekmel: en mükemmel rehber.

rehber-i mutlak: her bakımdan rehber, tam rehber.

Resul-i Ekrem: çok cömert, ke-rim olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.

sa'yügayret: çalışma ve çabalaması.

şevk: şiddetli arzu, aşırı istek ve heves.

sırr-ı teslimiyet: teslim olmanın, boyun eğmenin sırrı.

suret: biçim, şekil, tarz.

tebliğ: dinî bir emrin kullara bildirilmesi.

üstad-ı mutlak: ilimde üstünlüğü ve öğreticiliği tartışmasız olan üstat.

vazife: görev.

vazifedar: vazifeli.

vüzerâ: vezirler.

zat: kişi, şahıs.

ziyade: Artma, çoğalma.

ziyade: çok, fazla.

اِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ¹

sırrıyla anlamış ki, insanlara dinlettirmek ve hidayet vermek, Cenab-ı Hakkın vazifesidir. Cenab-ı Hakkın vazifesine karışmazdı.

Öyle ise, işte ey kardeşlerim! Siz de, size ait olmayan vazifeye harekâtınızı bina etmekle karışmayınız ve Hâlık'ınıza karşı tecrübe vaziyetini almayınız.

İkinci Mesele: Ubudiyet, emr-i İlâhîye ve rıza-i İlâhîye bakar. Ubudiyetin dâisi emr-i İlâhî ve neticesi rıza-i Hak'tır. Semeratı ve fevaidi uhreviyedir. Fakat ille-i gaiye olmamak, hem kasten istenilmemek şartıyla, dünyaya ait faydalar ve kendi kendine terettüp eden ve istenilmeyerek verilen semereler, ubudiye münafi olmaz. Belki zayıflar için müşevvik ve müreccih hükmüne geçerler. Eğer o dünyaya ait faydalar ve menfaatler o ubudiye, o virde veya o zikre illet veya illetin bir cüz'ü olsa, o ubudiyeti kısmen iptal eder. Belki o hasiyetli virdi akim bırakır, netice vermez.

İşte bu sırrı anlamayanlar, meselâ yüz hasiyeti ve faydası bulunan Evrad-ı Kudsiye-i Şah-ı Nakşibendîyi veya bin hasiyeti bulunan Cevşenü'l-Kebir'i, o faydaların bazılarını maksud-i bizzat niyet ederek okuyorlar. O faydaları göremiyorlar ve göremeyecekler ve görmeye de hakları yoktur. Çünkü o faydalar, o evratların illeti olamaz. Ve ondan onlar kasten ve bizzat istenilmeyecek. Çünkü onlar fazlî bir surette, o halis virde talepsiz terettüp eder.

akim: neticesiz, sonu yok, başarısız.

bina: yapma, kurma.

bizzat: kendisi, şahsen.

Cevşenü'l-Kebir: büyük zırr anlamındaki Hz. Muhammed (a.s.m) Efendimize vahiyyle gelen, Esma-i Hüsnayı içine alan emsalsiz bir münacat ve benzersiz bir dua.

cüz: kısım, parça.

dâi: davet eden, çağıran.

emr-i İlâhî: İlâhî iş; Allah'ın emri.

Evrad-ı Kudsiye-i Şah-ı Nakşibendî: Şah-ı Nakşibendî Hazretlerinin önemli bir duası.

evrat: virtler, okunması âdet olan dinî dualar.

fazlî: lütuf olarak, karşılıksız verilen.

fevait: faydalar, menfaatler.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

halis: saf, samimi.

harekât: hareketler, davranışlar.

hasiyet: hususî fayda, özellik.

hidayet: doğru inanç ve yaşayış üzere olmak.

hükümüne: yerine, değerine.

ille-i gaiye: gerçekleştirilmesi, meydana gelmesi için çaba harcanan şey, amaç, ideal.

illet: sebep, gaye.

iptal: boş, hükümsüz bırakma.

kasten: bile bile, isteyerek, kasıtlı olarak.

kismen: kısmî olarak, bazı yönünden.

maksud-i bizzat: kendi maksadı, şahsî gaye, şahsî amaç.

1. Sen sevdiğin kimseyi hidayete erdiremezsin. Ancak Allah dilediğine hidayet verir. (Kasas Suresi: 56.)

menfaat: fayda.

meselâ: örneğin.

mesele: önemli konu.

münafi: zıt, aykırı.

müreccih: tercih eden, üstün tutan.

müşevvik: teşvik eden, isteğini arttıran, arzu ve hevesini arttıran.

rıza-i Hak: Allah'ın rızası, hoşnutluğu.

rıza-i İlâhî: Allah'ın rızası, hoşnutluğu.

semerat: semereler, meyveler.

semere: meyve, güzel netice.

sır: gizli hakikat.

suret: biçim, şekil, tarz.

talep: istek, dilek.

terettüp: sıralanma, sırasında olma, sırası gelme; sonuç olarak çıkma..

ubudiyet: kulluk.

uhreviye: ahirete dair, ahirete ait.

vazife: görev.

vaziyet: durum.

virt: zikir; belli zamanlarda, belli sayıda, belli duaların zikir olarak belli biçimde ve düzensiz şekilde okunması.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

Onları niyet etse, ihlâsı bir derece bozulur. Belki ubudiyetten çıkar ve kıymetten düşer.

Yalnız bu kadar var ki: Böyle hasiyetli evradı okumak için, zayıf insanlar bir müşevvik ve müreccihe muhtaçtırlar. O faydaları düşünüp şevke gelip, evradı sırf rıza-i İlâhî için, ahiret için okusa zarar vermez. Hem de makbuldür. Bu hikmet anlaşılmadığından, çoklar aktaptan ve Selef-i Salihînden mervi olan faydaları görmediklerinden şüpheye düşer, hatta inkâr da eder.

Üçüncü Mesele: طُوبَى لِمَنْ عَرَفَ حَدَّهُ وَلَمْ يَتَجَاوَزْ طَوْرَهُ

Yani: “Ne mutlu o adama ki, kendini bilip haddinden tecavüz etmez.”

Nasıl bir zerre camdan, bir katre sudan, bir havuzdan, denizden, kamerden seyyarelere kadar güneşin cilveleri var. Her birisi kabiliyetine göre güneşin aksini, misalini tutuyor ve haddini biliyor. Bir katre su, kendi kabiliyetine göre, “Güneşin bir aksi bende vardır” der. Fakat, “Ben de deniz gibi bir âyineyim” diyemez.

Öyle de, esma-i İlâhiyenin cilvesinin tenevvüüne göre, makamât-ı evliyada öyle meratip var. Esmâ-i İlâhiyenin her birisinin, bir güneş gibi, kalpten Arşa kadar cilveleri var. Kalp de bir arştır, fakat “Ben de Arş gibiyim” diyemez.

İşte, ubudiyetin esası olan, acz ve fakr, kusur ve naksını bilmek ve niyaz ile dergâh-ı ulûhiyete karşı secde etmeye bedel naz ve fahir suretinde gidenler, zerrecik

acz: zayıflık, güçsüzlük.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

akis: yansıma.

aktap: kutuplar; belli bir yer veya memleketteki evliyanın başı olan en büyük velî.

Arş: yüksek makam, taht; Allah'ın tüm isimlerinin en yüksek seviyede tecelli ettiği ve görüldüğü makam.

âyine: ayna.

bedel: karşılık.

cilve: tecelli, görüntü.

dergâh-ı ulûhiyet: Allah'ın huzuru.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

evrat: virtler, okunması âdet olan dinî dualar.

fahir: övünme, böbürlenme.

fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

had: seviye, derece; sınır.

hasiyet: hususî fayda, özellik.

hikmet: gaye, maksat.

ihlâs: samimiyet, bir ameli

başka bir karşılık beklemek-sizin, sırf Allah rızası için yapma.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

kabiliyet: istidat, yetenek.

kamer: ay.

katre: damla.

kıymet: değer.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

makamat-ı evliya: velîlerin makamları.

makbul: kabul edilmiş, geçerli, reddedilmeyen.

meratip: mertebeler, basamaklar.

mervi: rivayet edilen, nakledilen.

mesele: önemli konu.

misal: örnek, numune.

müreccih: tercih eden, üstün tutan.

müşevvik: teşvik eden, istegini arttıran, arzu ve hevesini arttıran.

naks: noksan, eksiklik.

naz: kendini ağıra satma.

niyaz: Allah'a yalvarma ve yakarma.

niyet: isteme, beklenti içine girme.

rıza-i İlâhî: Allah'ın rızası, hoşnutluğu.

selef-i salihîn: Ehl-i Sünnet ve Cemaatin ilk rehberleri ve Ashap ile Tabîinin ileri gelenleri ile Tebe-i Tabîinden olan Müslümanlar.

şevk: şiddetli arzu, aşırı istek ve heves.

seyyare: gezegen.

suret: biçim, şekil, tarz.

tecavüz: saldıрма, satışma, başkasının hakkına dokunma.

tenevvü: çeşitlenme, çeşit çeşit olma, çeşitlilik.

ubudiyet: kulluk.

zerre: pek ufak parça.

kalbini Arşa müsavi tutar, katre gibi makamını deniz gibi evliyanın makamatıyla iltibas eder, kendini o büyük makamata yakıştırmak ve o makamda kendini muhafaza etmek için, tasannuata, tekellüfata, manasız hodfuruşluğa ve birçok müşkülâta düşer.

Elhâsıl: Hadiste vardır ki,

هَلَكَ النَّاسُ إِلَّا الْعَامِلُونَ وَهَلَكَ الْعَامِلُونَ إِلَّا الْعَامِلُونَ
وَهَلَكَ الْعَامِلُونَ إِلَّا الْمُخْلِصُونَ وَالْمُخْلِصُونَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ¹

Yani: Medar-ı necat ve halâs yalnız ihlâstır. İhlâsı kazanmak çok mühimdir. Bir zerre ihlâslı amel, batmanlarla halis olmayana müreccaktır. İhlâsı kazandıran, harekâtındaki sebebi sırf bir emr-i İlâhî ve neticesi rıza-i İlâhî olduğunu düşünmeli ve vazife-i İlâhiyeye karışmamalı.

Her şeyde bir ihlâs var. Hatta muhabbetin de ihlâs ile bir zerresi, batmanlarla resmî ve ücretli muhabbete terrecüh eder.

İşte bir zat bu ihlâslı muhabbeti böyle tabir etmiş:

وَمَا أَنَا بِالْبَاقِي عَلَى الْحَبِّ رِشْوَةً ۖ ضَعِيفٌ هَوًى يُبْغِي عَلَيْهِ ثَوَابٌ

Yani, “Ben muhabbet üzerine bir rüşvet, bir ücret, bir mukabele, bir mükâfat istemiyorum. Çünkü, mukabilinde bir mükâfat, bir sevap istenilen muhabbet zayıftır, devamsızdır.” Hatta halis muhabbet, fitrat-ı insaniyede ve umum validelerde derç edilmiştir. İşte bu halis muhabbete tam manasıyla validelerin şefkatleri mazhardır. Valideler, o sırr-ı şefkat ile, evlâtlarına karşı muhabbetlerine bir

amel: fiil, iş.

Arş: yüksek makam, taht; Allah'ın tüm isimlerinin en yüksek seviyede tecelli ettiği ve görüldüğü makam.

batman: eski ağırlık ölçülerinden olup, iki okka ile sekiz okka arasında değişen ağırlık ölçüsü.

derç: toplama, bir araya getirme.

elhâsıl: hâsılı, netice itibarıyla, kısaca.

emr-i İlâhî: Allah'ın emri.

evlât: vevletler, çocuklar.

evliya: velîler, Allah dostları.

fitrat-ı insaniye: insanın fitratı, insanın tabiatı, huyu.

hadis: Hz. Muhammed'e (a.s.m.) ait söz, emir, fiil veya Hz. Peygamberin onayladığı başkasına ait söz, iş veya davranış.

halâs: kurtulma, kurtuluş, selâmete erme.

halis: samimî, her amelini yalnız Allah rızası için işleyen.

harekât: hareketler, davranışlar.

helâk: yıkılma, bitme, mahvolma, harap olma.

hodfurus: kendini begendirmeye çalışılan, övünen.

ihlâs: samimiyet, bir ameli başka bir karşılık beklemeksizin, sırf Allah rızası için yapma.

iltibas: karıştırmak.

katre: damla.

makam: yer, mevki.

makamat: makamlar.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.

medar-ı necat: kurtuluş vesilesi.

muhabbet: sevgi, sevmek.

muhafaza: koruma.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

mukabele: karşılık verme, karşılama.

mukabil: karşılık.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

müreccah: tercih edilen, üstün tutulan.

1. İnsanlar helâk olur, ancak bilenler kurtulur. Bilenler de helâk olur, ancak bildiklerini yaşayanlar kurtulur. Bildiklerini yaşayanlar da helâk olur, ancak ihlâslı olanlar kurtulur. İhlâslı olanlar da her an onu kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadırlar. (Keşfü'l-Hafa, 2:312.)

müsavi: eşit.

müşkülât: müşküller, güçlükler, zorluklar.

resmî: samimî olmayan, me-rasim ve törenmiş gibi olan.

rıza-i İlâhî: Allah'ın rızası, hoşnutluğu.

şefkat: karşılıksız sevgi besleme, içten ve karşılıksız merhamet.

sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.

sırr-ı şefkat: şefkat sırrı; şefkatin sırrı ve hakikati.

tabir: ifade.

tasannuat: tasannular, yapmacık hareketler, yapmacıklar.

tekellüfat: yapmacık hareketler, sahte tavırlar.

terecüh etmek: üstün gelmek.

umum: bütün.

valide: ana, anne.

vazife-i İlâhiye: doğrudan doğruya Allah'a ait olan iş ve vazife.

zat: kişi, şahıs.

zerre: pek ufak parça.

mükâfat, bir rüşvet istemediklerine ve talep etmediklerine delil, ruhunu, belki saadet-i uhreviyesini de onlar için feda etmeleridir. Tavuğun bütün sermayesi kendi hayatı iken, yavrusunu itin ağzından kurtarmak için,—Hüsrev’in müşahedesıyla— kafasını ite kaptırır.

Dördüncü Mesele: Esbab-ı zahiriye eliyle gelen nimetleri, o esbab hesabına almamak gerektir.

Eğer o sebep ihtiyar sahibi değilse, meselâ hayvan ve ağaç gibi, doğrudan doğruya o nimeti Cenab-ı Hak hesabına verir. Madem o, lisan-ı hâl ile “Bismillâh” der, sana verir; sen de Allah hesabına olarak “Bismillâh” de, al.

Eğer o sebep ihtiyar sahibi ise, o, “Bismillâh” demeli; sonra ondan al, yoksa alma.

Çünkü ¹ وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذَكَّرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ ayetinin, mana-i sarihinden başka, bir mana-i işarîsi şudur ki:

“Mün'im-i Hakikî'yi hatıra getirmeyen ve Onun namıyla verilmeyen nimeti yemeyiniz” demektir.

O hâlde, hem veren “Bismillâh” demeli, hem alan “Bismillâh” demeli. Eğer o “Bismillâh” demiyor, fakat sen de almaya muhtaç isen, sen “Bismillâh” de, onun başı üstünde rahmet-i İlâhiyenin elini gör, şükür ile öp, ondan al. Yani, nimetten in'ama bak, in'amdan Mün'im-i Hakikî'yi düşün. Bu düşünmek bir şükürdür. Sonra o zahirî vasıtaya, istersen dua et. Çünkü o nimet onun eliyle size gönderildi.

1. Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanın etini yemeyin. (En'am Suresi: 121.)

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
Bismillâh: Besmele, Allah namına, Allah için, Allah'ın adı ve izni ile.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
esbab-ı zahiriye: görünürdeki sebepler.
esbab: sebepler, vasıtalar.

feda: uğruna verme.
ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
madem: ...den dolayı, böyle ise.

mana-i işarî: yazı ve işaretlerle ifade edilen mana.
mana-i sarîh: açık mana, remiz ve ima yoluyla değil açık anlatım.
meselâ: örneğin.
mesele: önemli konu.
mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.
Mün'im-i Hakikî: nimetin, se-

beplerin arkasındaki gerçek sahibi, yedirip içiren ve rızıklandıranın tâ kendisi olan Allah.
müşahede: gözlem.
nam: ad.
nimet: lütuf, ihsan, bağış; yiyecek ve içecek şeyler.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
saadet-i uhreviye: ahiretle ilgili saadet, ahiretteki mutluluk.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hal ile Allah'ı hamd etme.
talep: istek, dilek.
vasıta: aracı.
zahiri: görünürde.

Esbab-ı zahiriye'yi perestiş edenleri aldatan, iki şeyin beraber gelmesi veya bulunmasıdır —ki, iktiran tabir edilir— birbirine illet zannetmeleridir.

Hem, bir şeyin ademi, bir nimetin madum olmasına illet olduğundan, tevehhüm eder ki, o şeyin vücudu dahi o nimetin vücuduna iletir. Şükürünü, minnettarlığını o şeye verir, hataya düşer. Çünkü *bir nimetin vücudu, o nimetin umum mukaddematına ve şeraitine terettüp eder. Hâlbuki, o nimetin ademi bir tek şartın ademiyle oluyor.*

Meselâ, bir bahçeyi sulayan cetvelin deliğini açmayan adam, o bahçenin kurumasına ve o nimetlerin ademine sebep ve illet oluyor. Fakat o bahçenin nimetlerinin vücudu, o adamın hizmetinden başka, yüzer şeraitin vücuduna tevakkufla beraber, illet-i hakikî olan kudret ve irade-i Rabbaniye ile vücuda gelir. İşte bu mağlâtanın ne kadar hatası zahir olduğunu anla ve esbapperestlerin de ne kadar hata ettiklerini bil.

Evet, iktiran ayırdır, illet ayırdır. Bir nimet sana geliyor; fakat bir insanın sana karşı ihsan niyeti, o nimete mukarin olmuş, fakat illet olmamış. İlet, rahmet-i İlâhiyedir. Evet, o adam ihsan etmeyi niyet etmeseydi, o nimet sana gelmezdi, nimetin ademine illet olurdu. Fakat, mezkûr kaideye binaen, o meyl-i ihsan, o nimete illet olamaz, ancak yüzer şeraitin bir şartı olabilir.

Meselâ, Risale-i Nur'un şakirtleri içinde Cenab-ı Hak-
kın nimetlerine mazhar bazı zatlar —Hüsrev, Re'fet gibi—
iktiranı illetle iltibas etmişler. Üstadına fazla minnettarlık

adem: yokluk.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

cetvel: su kanalı, kanal.

esbab-ı zahiriye: görünürdeki sebepler.

esbapperest: varlıkların yaratılışlarını sebeplere bağlayan, onlardan olduğuna inanan kimse.

ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.

iktiran: iki şeyin beraber gelmesi.

illet: sebep.

illet-i hakikî: gerçek sebep.

iltibas: karıştırmak.

irade-i Rabbaniye: Cenab-ı Hakkın mahlûkâtın terbiye, tedbir ve idaresi konusundaki yapabileceği kudreti.

kaide: kural, esas, düstur.

kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.

kudret-i Rabbaniye: her şeyi terbiye eden Allah'ın sonsuz kudret ve kuvveti.

madum: yok olan, mevcut olmayan, bulunmayan.

mağlâta: mugalâta, zihin karıştıracak saçma söz, boş ve manasız söz, karşısındaki

yanılmak için söylenen boş lâkırdı.

mazhar: nail olma, şereflenme.

meselâ: örneğin.

meyl-i ihsan: iyilik, lütuf meylî, iyilik arzusu, bağışlama arzusu.

mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.

minnettar: bir iyiliğe karşı teşekkür duygusu içinde olan.

mukaddemat: başlangıçlar.

mukarin: bitişik, yaklaşmış.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve iktisadlar.

niyet:

perestiş: tapma, aşırı derecede sevmek, meftunluk.

rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Be-diüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.

şakirt: talebe, öğrenci.

şerait: şartlar.

şükür: Allah'ın nimetlerine

karşı memnurluk gösterme, gerek dil ile gerekse hal ile Allah'ı hamd etme.

tabir: ifade.

terettüp: sıralanma, sırasında olma, sırası gelme.

tevakkuf: ilgili olma, bağlı olma.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

umum: bütün.

zahir: açık, belli, meydanda.

zat: kişi, şahıs.

gösteriyorlardı. Hâlbuki, Cenab-ı Hak onlara ders-i Kur'ânîde verdiği nimet-i istifade ile üstatlarına ihsan ettiği nimet-i ifadeyi beraber kılmış, mukarenet vermiş.

Onlar derler ki: “Eğer üstadımız buraya gelmeseydi biz bu dersi alamazdık. Öyle ise onun ifadesi istifademize illettir”

Ben de derim: “Ey kardeşlerim! Cenab-ı Hakkın bana da, sizlere de ettiği nimet beraber gelmiş. İki nimetin illeti de rahmet-i İlâhiyedir. Ben de sizin gibi, iktiranı illele iltibas ederek, bir vakit Risale-i Nur'un sizler gibi elmas kalemli yüzer şakirtlerine çok minnettarlık hissediyordum. Ve diyordum ki: ‘Bunlar olmasaydı, benim gibi yarım ümmî bir bîçare nasıl hizmet edecekti?’ Sonra anladım ki, sizlere kalem vasıtasıyla olan kudsî nimetten sonra, bana da bu hizmete muvaffakiyet ihsan etmiş. Birbirine iktiran etmiş, birbirinin illeti olamaz. Ben size teşekkür değil, belki sizi tebrik ediyorum. Siz de bana minnettarlığa bedel, dua ve tebrik ediniz.”

Bu Dördüncü Meselede gafletin ne kadar dereceleri bulunduğu anlaşılır.

Beşinci Mesele: *Nasıl bir cemaatin malı bir adama verilse zulüm olur. Veya cemaate ait vakıfları bir adam zaptetse zulmeder. Öyle de, cemaatin sa'yleriyle hâsil olan bir neticeyi veya cemaatin haseneleriyle terettüp eden bir şerefi, bir fazileti o cemaatin reisine veya üstadına vermek, hem cemaate, hem de o üstat veya reise zulümdür. Çünkü enaniyeti okşar, gurura sevk eder.*

bedel: karşılık.
bîçare: çaresiz, zavallı.
cemaat: topluluk.
ders-i Kur'ânî: Kur'ân dersi, Kur'ân'a ait ders.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
elmas: çok değerli.
enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.
fazilet: değer, meziyet, iman ve irfan itibarıyla olan yüksek derece.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşp nefsin

arzulanna dalmak.
hasene: hayırlı amel, Allah nızasına uygun iş.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.
iktiran: iki şeyin beraber gelmesi.
illet: sebep.
iltibas: karıştırmak.
istifade: faydalanma, yararlanma.
kudsi: mukaddes, yüce.

mesele: önemli konu.
minnettar: bir iyiliğe karşı teşekkür duygusu içinde olan.
mukarenet: iki şeyin bitişmesi, beraber olması.
muvaffakiyet: başarma, başarılı olma.
nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.
nimet-i ifade: ifade etme, söyleme nimeti.
nimet-i istifade: faydalanma nimeti.

rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.
reis: başkan.
Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.
şakirt: talebe, öğrenci.
sa'y: iş, çalışma, çabalama.
şeref: manevî büyüklük, yücelik, onur.
sevk: yöneltme, gönderme.
terettüp: sonuç olarak çıkma.
ümmî: okuma yazması olmayan, okumamış.
üstat: bir ilim ve sanatta üstün olan kimse, öğretmen.
vasıta: aracılık.
zapt: idaresi altına alma, tutma.
zulüm: haksızlık, eziyet, işkence.

Kendini kapıcı iken padişah zannettirir. Hem kendi nef-sine de zulmeder. Belki bir nevi şirk-i hafiye yol açar.

Evet, bir kaleyi fetheden bir taburun ganimetini ve muzafferiyet şerefini binbaşı alamaz. Evet, üstat ve mürşit, mastar ve menba telâkki edilmemek gerektir. Belki, mazhar ve ma'kes olduklarını bilmek lâzımdır. Meselâ, hararet ve ziya sana bir âyine vasıtasıyla gelir. Senden, güneşe karşı minnettar olmaya bedel, âyineyi mastar telâkki edip, güneşi unutup, ona minnettar olmak divaneliktir.

Evet, âyine muhafaza edilmeli; çünkü mazhardır. İşte, mürşidin ruhu ve kalbi bir âyinedir. Cenab-ı Hak'tan gelen feyze ma'kes olur, müridine aksedilmesine de vesile olur; vesilelikten fazla feyiz noktasında makam veril-mek lâzımdır. Hatta bazı olur ki, mastar telâkki edilen bir üstat, ne mazhardır, ne de mastardır. Belki müridinin saf-fet-i ihlâsıyla ve kuvvet-i irtibatıyla ve ona hasr-ı nazar ile, o mürit, başka yolda aldığı füyuzatı, üstadının mir'at-ı ru-hundan gelmiş görüyor. Nasıl ki bazı adam, manyetizma vasıtasıyla bir cama dikkat ede ede âlem-i misale karşı hayalinde bir pencere açılır, o âyinede çok garaibi müşa-hede eder. Hâlbuki, âyinede değil, belki âyineye olan dikkat-i nazar vasıtasıyla, âyinenin haricinde hayaline bir pencere açılmış, görüyor. Onun içindir ki, bazen nakıs bir şeyhin halis müridi, şeyhinden daha ziyade kâmil ola-bilir. Ve döner, şeyhini irşat eder ve şeyhinin şeyhi olur.

akis: yansıma.

âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüntülediği ve gözlendiği, ruhların bulunduğu âlem.

âyine: ayna.

bedel: karşılık.

dikkat-i nazar: ince ve derin ba-kışların dikkati.

divane: deli, akli başında olma-yan.

feyiz: bolluk, bereket, ihsan, ba-ğış.

füyuzat: feyizler, manevî bolluk ve bereketler, inayetler.

ganimet: savaşta düşmandan ele geçirilen mal, para vs.

garaip: tuhafıklar.

halis: samimi, her amelini yalnız Allah rızası için işleyen.

hararet: sıcaklık.

hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.

hasr-ı nazar: bakışı bir tarafa ve-ya noktaya dikme.

irşat: doğru yolu gösterme, gaf-letten uyandırma.

kuvvet-i irtibat: bağlılıktaki kuv-vet, irtibatla bulunan güç.

makam: yer, mevki.

ma'kes: akseden yer, yansıma yeri.

manyetizma: telkin ve hipnoz yolu ile birini tesir altına alma.

mastar: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.

mazhar: bir şeyin çıktığı görün-düğü yer; nail olma, şereflenme.

menba: kaynak.

meselâ: örneğin.

minnettar: bir iyiliğe karşı te-şekkür duygusu içinde olan.

mir'at-ı ruh: ruhun aynası.

muhafaza: koruma.

mürîr: tarikatta bir şeyh ve mürşide bağlanarak tarikat usul ve âdetleri ile tasavvufi hakikatleri öğrenen kimse.

mürşit: irşat eden, doğru yo-lu gösteren, rehber, kılavuz.

müşahede: bir şeyi gözle gör-me, seyretme.

muzafferiyet: muzafferlik, düşmana üstün gelme, galibi-yet.

nakıs: noksan, eksik.

nefis: kişinin kendisi, şahsı.

nevi: çeşit, tür.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

saffet-i ihlâs: ihlâsın doğru, halis, temiz oluşu.

şeref: manevî büyüklük, yü-celik, onur.

şeyh: tarikat dersi veren ma-

nevî lider, mürşit.

şirk-i hafi: gizli şirk, gizli kü-für.

tabur: düzgün sıralar hâlinde dizilmiş askerî birlik.

telâkki: anlama, kabul etme.

üstat: bir ilim ve sanatta üs-tün olan kimse, öğretmen.

vasıta: aracılık.

vesile: aracı, vasıta.

ziya: ışık, aydınlık, nur.

ziyade: çok, fazla.

zulüm: haksızlık, eziyet.

ON DÖRDÜNCÜ NOTA

Tevhîde dair dört küçük remizdir.

Birinci Remiz: Ey esbapperest insan! Acaba, garip cevherlerden yapılmış bir acip kasrı görsen ki, yapıyor. Onun binasında sarf edilen cevherlerin bir kısmı yalnız Çin’de bulunuyor, diğer bir kısmı Endülüs’te, bir kısmı Yemen’de; bir kısmı Sibiryâ’dan başka yerde bulunmuyor. Binanın yapılması zamanında, aynı günde şark, şimal, garp, cenuptan o cevherî taşlar kolaylıkla celp olup yapıldığını görsen, hiç şüpheden kalır mı ki, o kasrı yapan usta bütün küre-i arza hükmeden bir hâkim-i mu’cizekârdır.

İşte, her bir hayvan öyle bir kasr-ı İlâhîdir. Hususan insan, o kasırların en güzeli ve o sarayların en acibidir. Ve bu insan denilen sarayın cevherleri, bir kısmı âlem-i er-vahtan, bir kısmı âlem-i misalden ve Levh-i Mahfuzdan ve diğer bir kısmı da hava âleminde, nur âleminde anasır âleminde geldiği gibi; hacatı ebede uzanmış emelleri semavat ve arzın aktârında intişar etmiş, rabıtalrı, alâkaları dünya ve ahiret edvarında dağılmış bir saray-ı acip ve bir kasr-ı gariptir.

İşte, ey kendini insan zanneden insan! Madem mahiyetin böyledir; seni yapan ancak o zat olabilir ki, dünya ve ahiret birer menzil, arz ve sema birer sayfa, ezel ve ebed dün ve yarın hükmünde olarak tasarruf eden bir zat olabilir. Öyle ise, insanın ma’budu ve melcei ve halâşkârı o olabilir ki, arz ve semaya hükmeder, dünya ve ukba dizginlerine maliktir.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
aktâr: taraflar, yanlar, her taraf, her yer.
alâka: ilgi, ilişki, yakınlık.
âlem: varlık sınıflarından her biri.
âlem-i ervah: ruhlar âlemi.
âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüntülediği ve gözlemlendiği, ruhların bulunduğu âlem.

anasır: unsurlar, esaslar.
arz: yer, dünya.
celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.
cenup: güneyde yer alan bölgeler.
cevher: değerli taş.
cevheri: cevhere, değerli taş veya inciye ait olan, bunlarla yapılmış veya işlenmiş bulunan, cevherle ilgili.
dair: alakalı, ilgili.
ebed: sonsuzluk, daimilik.
edvar: devirler, zamanlar,

asırlar.
emel: şiddet arzu, ümit.
esbapperest: varlıkların yaratılışlarını sebeplere bağlayan, onlardan olduğuna inanan kimse.
ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik.
garip: tuhaf, hayret verici.
garp: batı, Batı’da kalan bölgeler.
hacat: hâcetler, ihtiyaçlar.
hâkim-i mu’cizekâr: mucize gösteren ve her şeyi hükmedi

altında tutan.
halâşkâr: halâs eden, kurtaran.
hükmetme: hakim olma, emri altında tutmak.
hükümde: değerinde, yerinde.
hususan: bilhassa, özellikle.
intişar: yayılma, yaygınlaşma, nesrolunma.
kasır: saray, köşk.
kasr-ı garip: garip ve harika kasır, saray.
kasr-ı İlâhî: ilâhî köşk, saray.
küre-i arz: yer küre, dünya.
Levh-i Mahfuz: korunmuş levha, Allah’ın ezeli ilmiyle kâinata olmuş ve olacak şeylerin yazılı olduğu levha.
ma’bud: kendisine ibadet edilen, tapınılan, kulluk edilen Allah.
madem: ...den dolayı, böyle ise.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
malik: sahip.
melce: sığınılacak yer.
menzil: yer, konak.
nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.
nur: aydınlık, parıltı, ışıık.
rabıta: münasebet, alâka, bağ.
remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delalet eden işaret ve şekil.
saray-ı acip: şaşırtıcı olan ve hayranlık uyandıran saray.
sarf: harcaması.
şark: doğu, doğu bölgeleri.
sema: gökyüzü, gök.
semavat: semalar, gökler.
şimal: kuzeyde yer alan bölgeler.
tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.
tevhid: Allah’ın bir olduğuna inanma, birleme.
ukba: ahiret, öbür dünya.
zat: kişi, şahıs.

İkinci Remiz: Bazı eblehler var ki, güneşi tanımadıkları için, bir âyinede güneşi görse, âyineyi sevmeye başlar. Şedit bir hisle onun muhafazasına çalışır; tâ ki içindeki güneşi kaybolmasın. Ne vakit o ebleh, güneş âyinenin ölmesiyle ölmediğini ve kırılmasıyla fenâ bulmadığını derk etse, bütün muhabbetini gökteki güneşe çevirir. O vakit anlar ki, âyinede görülen güneş, âyineye tâbi değil, bekası ona mütevakkıf değil. Belki güneştir ki, o âyineyi o tarzda tutuyor ve onun parlamasına ve nuruna medet veriyor. Güneşin bekası onunla değil, belki âyinenin hayattar parlamasının bekası, güneşin cilvesine tâbidir.

Ey insan! Senin kalbin ve hüviyet ve mahiyetin bir âyinedir. Senin fitratında ve kalbinde bulunan şedit bir muhabbet-i beka, o âyine için değil ve o kalbin ve mahiyetin için değil. Belki o âyinede istidada göre cilvesi bulunan Bâkî-i Zülcelâl'in cilvesine karşı muhabbetindir ki, belâhat yüzünden o muhabbetin yüzü başka yere dönmüş. Madem öyledir, ¹ يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي de. Yani, madem Sen varsın ve bâkîsin; fenâ ve adem ne isterse bize yap-sın, ehemmiyeti yok!

Üçüncü Remiz: Ey insan! Fâtır-ı Hakîm'in senin mahiyetine koyduğu en garip bir hâlet şudur ki, bazen dünyaya yerleşemiyorsun. Zindanda boğazı sıkılmış adam gibi, "Of of!" deyip dünyadan daha geniş bir yer istediğin hâlde, bir zerrecik bir iş, bir hatıra, bir dakika içine girip yerleşiyorsun. Koca dünyaya yerleşemeyen kalp ve fikrin o zerrecikte yerleşir. En şiddetli hissiyatınla, o dakikacık, o hatıracıkta dolaşıyorsun.

adem: yokluk.

âyine: ayna.

bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

Bâkî-i Zülcelâl: heybet ve celâl sahibi olan Allah.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

belâhat: ahmaklık, kalın kafalılık, düşüncesizlik.

cilve: tecelli, görüntü.

derk: anlama, kavrama.

ebleh: pek akılsız, ahmak, aptal, bön, alık, budala.

ehemmiyet: önem, değer, kıymet.

1. Ey Bâkî olan Allah! Ancak Sen bâkîsin.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).

fenâ: yok olma, ölümlülük, geçicilik.

fitrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.

garip: tuhaf, hayret verici.

hâlet: hâl, durum.

hayattar: canlı, yaşayan.

hissiyat: hisler, duygular.

hüviyet: benlik, kimlik.

istidat: kabiliyet, yetenek.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.

medet: inayet, yardım, imdat.

muhabbet: sevgi, sevmek.

muhabbet-i beka: beka sevgisi, sonsuz yaşamayı sevmek, arzu etmek.

muhafaza: koruma.

mütevakkıf: bir şeye bağlı olan, ancak onunla olabilen.

nur: aydınlık, parlak, ışıltı.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

şedit: şiddetli.

tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.

tarz: biçim, şekil.

zerre: pek ufak parça.

Hem senin mahiyetine öyle manevî cihazat ve lâtifeler vermiş ki, bazıları dünyayı yutsa tok olmaz, bazıları bir zerreyi kendinde yerleştiremiyor. Baş bir batman taşı kaldırdığı hâlde, göz bir saçı kaldıramadığı gibi, o lâtife, bir saç kadar bir sıkleti, yani gaflet ve dalâletten gelen küçük bir hâlete dayanamıyor. Hatta bazen söner ve ölür.

Madem öyledir; hazer et, dikkatle bas, batmaktan kork. Bir lokma, bir kelime, bir dane, bir lem'a, bir işarete, bir öpmekte batma! Dünyayı yutan büyük letaiflerini onda batırma. Çünkü çok küçük şeyler var, çok büyükleri bir cihette yutar. Nasıl küçük bir cam parçasında gök yıldızlarıyla beraber içine girip gark oluyor; hardal gibi küçük kuvve-i hafızanda, senin sahife-i a'malinin ekseri ve sahaif-i ömrünün ağılebi içine girdiği gibi, çok cüz'î küçük şeyler var, öyle büyük eşyayı bir cihette yutar, istiap eder.

Dördüncü Remiz: Ey dünyaperest insan! Çok geniş tasavvur ettiğin senin dünyanın, dar bir kabir hükmündedir. Fakat o dar kabir gibi menzilin duvarları şişeden olduğu için, birbiri içinde in'ikâs edip, göz görünceye kadar genişliyor. Kabir gibi dar iken, bir şehir kadar geniş görünür. Çünkü, o dünyanın sağ duvarı olan geçmiş zaman ve sol duvarı olan gelecek zaman, ikisi madum ve gayr-i mevcut oldukları hâlde, birbiri içinde in'ikâs edip gayet kısa ve dar olan hazır zamanın kanatlarını açarlar. Hakikat hayale karışır; madum bir dünyayı mevcut zannedersin.

ağleb: çoğunlukla, ekseriyetle.

batman: eski ağırlık ölçülerinden olup, iki okka ile sekiz okka arasında değişen ağırlık ölçüsü.

cihazat: cihazlar, azalar.

cihet: yön.

cüz'î: küçük, az.

dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

dane: tane, tohum.

dünyaperest: dünyaya ta-

pan, dünyaya düşkün, tamahlı, hırslı kimse.

ekser: çoğu kısmı.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

gark: suya batma, batma, batırma.

gayet: son derece.

gayr-i mevcut: mevcut olmayan, var olmayan.

hakikat: gerçek, doğruluk; görülen bir şeyin aslı, esası.

hâlet: hâl, durum.

hardal: yaprakları yenen ve dövülerek macun hâline getirilerek sofrada iştah açmak için yenen bir tür bitkinin çok küçük tohumu.

hazer: çekinme, sakınma, uzak durma.

hükümünde: değerinde, yerinde.

in'ikâs: aksetme, yansıma.

istiap: içine alma, içine sığdırma, kapsama.

kuvve-i hafıza: hafıza gücü.

lâtife: kalbe bağlı hassas bir

duygu.

lem'a: parıltı.

letaif: manevî duygular.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

madum: yok olan, mevcut olmayan, bulunmayan.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

menzil: yer, konak.

mevcut

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

sahaif-i ömür: ömür sayfaları.

sahife-i a'mal:

sıklet: ağırlık, yük.

tasavvur: bir şeyi zihinde düşünme, tasarlama.

zerre: pek ufak parça.

Nasıl bir hat, sür'at-i hareketle bir satır gibi geniş görünürken, hakikat-i vücudu ince bir hat olduğu gibi; senin de dünyanın hakikatçe dar; fakat, senin gaflet ve vehmühayaline duvarları çok genişlemiş. O dar dünyada, bir musibetin tahrikiyle kımıldansan, başını çok uzak zannettiğin duvara çarparsın. Başındaki hayali uçurur, uykunu kaçırır. O vakit görürsün ki, o geniş dünyanın kabirden daha dar, köprüden daha müsaadesiz. Senin zamanın ve ömrün berkten daha çabuk geçer, hayatın çaydan daha sür'atli akar.

Madem dünya hayatı ve cismanî yaşayış ve hayvanî hayat böyledir; hayvaniyetten çık, cismaniyeti bırak, kalp ve ruhun derece-i hayatına gir. Tevehhüm ettiğin geniş dünyadan daha geniş bir daire-i hayat, bir âlem-i nur bulursun. İşte o âlemin anahtarı marifetullah ve vahdaniyet sırlarını ifade eden ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ kelime-i kudsiyesiyle kalbi söylettirmek, ruhu işlettirmektir.

ON BEŞİNCİ NOTA

Üç meseledir.

Birinci Mesele: İsm-i Hafız'ın tecelli-i etemmine işaret eden **فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ** ¹ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ² ayetidir. Kur'an-ı Hakîm'in bu hakikatine delil istersen, Kitab-ı Mübin'in mistarı üstünde yazılan şu

âlem: varlık sınıflarından her biri.
âlem-i nur: nur âlemi, aydınlık âlemi.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

berk: şimşek.

cismanî: maddî ve cisimli olmak.

cismaniyet: cismanî oluş.

daire-i hayat: hayat dairesi.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, burhan.

derece-i hayat: hayat sıralaması, hayatın dereceleri.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

hakikat: gerçek, esas.

hakikat-i vücüt: vücut gerçeği.

hayvanî: hayvanla ilgili, hayvana ait.

hayvaniyet: hayvanlık.

ism-i Hafız: Cenab-ı Hakkın muhafaza eden, koruyan manasına gelen ismi.

kelime-i kudsiye: yüce, kudsi söz.

Kitab-ı Mübin: kâinataki olayları cereyan ettiren Allah'ın kudretine ait nizam ve intizam esaslarını, kanunlarını ihtiva eden manevî kitap; kudret kitabı.

Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

1. Allah'tan başka ilâh yoktur.

2. Kim zerre kadar iyilik yaparsa, onun mükâfatını görür. Kim zerre kadar kötülük yaparsa, onun cezasını görür. (Zilzal Suresi: 7-8.)

marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.

mesele: önemli konu.

mistar: .

müsaade: izin; elverişli, uygun olma durumu.

musibet: felâket, belâ.

nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

sır: gizli hakikat.

sür'at-i hareket: hareketin hızlığı.

tahrîk: hareket ettirme, harekete geçirme.

tecelli-i etem: noksansız te-

celli, tam tecelli.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı, Allah'ın bir oluşu.

vehmühayal: hayal ve vehim.

kâinat kitabının sayfelerine baksan, ism-i *Hafız*'in cilde-i azamını ve bu ayet-i kerîmenin bir hakikat-i kübrasının naziresini çok cihetlerle görebilirsin.

Ezcümle: Ağaç, çiçek ve otların muhtelif tohumlarından bir kabza al. O muhtelif ve birbirine muhalif tohumların, cinsleri birbirinden ayrı, nevileri birbirinden başka olan çiçek, ağaç ve otların sandukçaları hükmünde olan o kabzayı karanlıkta ve karanlık ve basit ve camit bir toprak içinde defnet, serp. Sonra mizansız ve eşyayı fark etmeyen ve nereye yüzünü çevirsen oraya giden basit su ile sula. Sonra, senevî haşrin meydana gelen bahar mevsiminde gel, bak.

İsrafilvari melek-i ra'd, baharda nefh-i Sur nev'inden yağmura bağırması, yer altında defnedilen çekirdeklere nefh-i ruhla müjdelemesi zamanına dikkat et ki, o nihayet derece karışık ve karışmış ve birbirine benzeyen tohumcuklar, ism-i *Hafız*'in tecellisi altında, kemal-i imtisal ile, hatasız olarak, Fâtır-ı Hakîm'den gelen evamir-i tekvinîyeyi imtisal ediyorlar. Ve öyle tevfik-i hareket ediyorlar ki, onların o hareketlerinde bir şuur, bir basiret, bir kasıt, bir irade, bir ilim, bir kemal, bir hikmet parladığı görünüyor. Çünkü, görüyorsun ki, o birbirine benzeyen tohumcuklar, birbirinden temayüz ediyor, ayrılıyor.

Meselâ, bu tohumcuk bir incir ağacı oldu. Fâtır-ı Hakîm'in nimetlerini başlarımız üstünde neşre başladı. Serpiyor, dallarının elleriyle bizlere uzatıyor. İşte ona sureten benzeyen bu iki tohumcuk ise, günâşığı namındaki çiçek

ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.
basiret: dikkat, tedbir, teyak-kuz, ihtiyatlı hareket.
camit: ruhsuz, cansız madde.
cihet: yön.
cilve-i azam: en büyük tecelli, en büyük Rabbanî cilve.
cins: boy, soy, kavim.
evamir-i tekvinîye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.
ezcümle: bu cümleden olarak.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).
günâşığı: ayçiçeği, gündöndü.
hakikat-i kübra: en büyük olan gerçek.
haşir: yeniden toplanma, bir araya gelme.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
hükümünde: değerinde, yerinde.
ilim: bilgi, marifet.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
ism-i Hafız: Cenab-ı Hakkın muhafaza eden, koruyan makamına gelen ismi.
İsrafilvari: İsrafil (a.s.) gibi.
kabza: tutamak yeri, el.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kasıt: bir işi bile bile, isteyerek yapma.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
kemal-i imtisal: tam uyma, mükemmel uyumluluk.
melek-i ra'd: gök gürültüsü ile vazifeli, görevli melek.
meselâ: örneğin.
mizan: ölçü, ayar.
muhalif: zıt, aykırı.
muhtelif: türlü türlü, çeşitli.
nam: ad.
nazire: örnek, karşılık, misil, bir şeye benzetilerek yapılan şey.
nefh-i ruh: ruhun üflenmesi.
nefh-i Sur: Sur'un üflenmesi, İsrafil'in (a.s.) kıyamet gününde Sur adı verilen boruyu üflemesiyle kıyametin kopması.
neşir: dağıtma, yayma, saçma, serpmek.
nevi: çeşit, tür.
nihayet: son derece.
nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.
sandukça: küçük sandık.
senevî: senelik, yıllık.
sureten: suret olarak, görünüş itibarıyla.
şuur: bilinç; bir şeyin inceliklerini iyice idrak etme, anlayış.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
temayüz: kendini gösterme, seçkin hale gelme.
tevfik-i hareket: hareketin uygunluğu; uygun davranışta bulunma.

ile hercai menekşe gibi çiçekler verdi. Bizler için süslen-
di. Yüzümüze gülüyorlar, kendilerini, bizlere sevdiriyor-
lar.

Daha buradaki bir kısım tohumcuklar, bu güzel mey-
veleri verdi. Ve sümbül ve ağaç oldular. Güzel tat, koku
ve şekilleriyle iştihamızı açıp, kendi nefislerine bizim ne-
fislerimizi davet ediyorlar. Ve kendilerini müşterilerine fe-
da ediyorlar; tâ nebatî hayat mertebesinden, hayvanî ha-
yat mertebesine terakki etsinler.

Ve hakeza, kıyas et. Öyle bir surette o tohumcuklar in-
kişaf ettiler ki, o tek kabza, muhtelif ağaçlar ve mütenev-
vi çiçeklerle dolu bir bahçe hükmüne geçti. İçinde hiçbir
galat, kusur yok; ¹ **فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ** sırrını
gösterir. Her bir tohum, ism-i Hafız'ın cilvesiyle ve ihşa-
nıyla, ona pederinin ve aslının malından verdiği irsiyeti
iltibassız, noksansız muhafaza edip gösteriyor.

İşte bu hadsiz harika muhafazayı yapan Zat-ı Hafız, kı-
yamet ve haşirde hafiziyetin tecelli-i ekberini gösterece-
ğine kat'î bir işarettir.

Evet, bu ehemmiyetsiz, zail, fânî tavırlarda bu derece
kusursuz, galatsız hafiziyet cilvesi bir hüccet-i kâtiadır ki,
ebedî tesiri ve azîm ehemmiyeti bulunan, emanet-i küb-
ra hamelesi ve arzın halifesi olan insanların ef'al ve âsâr
ve akvalleri ve hasenat ve seyyiatları, kemal-i dikkatle
muhafaza edip, muhasebesi görülecek.

1. Haydi, çevir gözünü: En küçük bir kusur görüyor musun? (Mülk Suresi: 3.)

akval: sözler.
arz: yer, dünya.
âsâr: eserler.
azîm: büyük.
cilve: tecelli, görüntü.
ebedî: sonu olmayan, daimî, sü-
rekli.
ef'al: fiiller, işler.
ehemmiyet: önem, değer,
kıymet.
ehemmiyetsiz: önemsiz.
emanet-i kübra: büyük emanet,
en büyük emanet.
fânî: ölümlü, geçici.
fedâ: uğruna verme.
galat: yanlış, yanlışlık, hata, bo-
zulma.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hafiziyet: Allah'ın her şeyi muha-
faza ve kaydedici sıfatı.
hakeza: böylece, bunun gibi.
halife: yeryüzünde bazı hususlar-
da Allah adına ve yine Allah'ın iz-
niyle hareket eden.
hamele: taşıyanlar, kaldıranlar,
hamil olanlar, yüklenenler.
harika: olağanüstü.
hasenat: iyi ameller, iyi işler,
hayırlar.
haşir: kıyametten sonra bütün
insanların bir yere toplanmaları,
Allah'ın ölüleri dirilip mahşere
çıkarması.
hayvanî: hayvanla ilgili, hayvana
ait.
hercai menekşe: parlak morum-
su menekşe.
hüccet-i kâti: kat'î ve kesin de-
lil, hiç bir şüpheye mahal bırak-
mayan delil.
hükümne: yerine, değerine.
ihşan: bağışlama, ikram etme, lü-
tuf.
iltibas: birbirine benzeyen yerleri
şaşırp karıştırma.
inkişaf: ortaya çıkma, keşfolun-
ma; gelişme.
irsiyet: soya çekim.
ism-i Hafız: Cenab-ı Hak'ın mu-
hafaza eden, koruyan manasına
gelen ismi.
kabza: tutamak yeri, el

kat'î: kesin, şüpheye ve te-
reddüde mahal bırakmayan.
kemal-i dikkat: tam ve mü-
kemmell bir dikkat.
kıyamet: bütün kâinatın Al-
lah tarafından tayin edilen bir
vakitte yıkılıp mahvolması.
kıyas: karşılaştırma, bir şeyi
başka bir şeye benzeterek
hüküm verme.
kusur: eksiklik, noksan, özür.

meretebe: derece, basamak.
muhafaza: koruma, saklama.
muhasebe: hesap işlerinin
görüldüğü yer.
muhtelif: türlü türlü, çeşitli.
mütenevvi: aynı cinsten ol-
mayan, nev' nev', çeşit çeşit.
nebatî: bitkisel.
nefis: kişinin kendisi, şahsı.
peder: baba.
seyyiat: seyyieler, fenalıklar,

kötülükler.
sır: gizli hakikat.
suret: biçim, şekil, tarz.
tecelli-i ekber: en büyük te-
celli, görünme, bilinme.
terakki: yükselme, ilerleme.
tesir: etki.
zail: sona eren, yok olan.
Zat-ı Hafız: her şeyin aslını
koruyan ve muhafaza eden
zât, Allah.

Âyâ, bu insan zanneder mi ki başıboş kalacak? Hâşâ! Belki insan ebede mebustur ve saadet-i ebediyeye ve şekavet-i daimeye namzettir. Küçük büyük, az çok, her amelinden muhasebe görecektir; ya taltif veya tokat yiyecek.

İşte, hafîziyetin cilve-i kübrasına ve mezkûr ayetin hakikatine şahitler had ve hesaba gelmez. Bu meseledeki gösterdiğimiz şahit, denizden bir katre, dağdan bir zerredir.

1 سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

1. Seni her türlü kusur ve noksandan tenzih ederim. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her şeyi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

amel: fiil, iş.

âyâ: tedavisi mümkün değil, iyileştirilemez.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

cilve-i kübra: en büyük cilve.

ebed: sonsuzluk, daimîlik.

had ve hesaba gelmeme: sayısız ve sınırsız olma.

hafîziyet: Cenab-ı Hakkın her mahlûkun başına gelecek vaziyetleri ve başından geçene-ri muhafaza etme sıfatı.

hakikat: gerçek, esas.

hâşâ: asla, kat'iyen, öyle değil, Allah göstermesin.

katre: damla.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

mebus: gönderilen, yollanan, elçi.

mesele: önemli konu.

mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.

muhasebe: hesaplaşma, karşılıklı hesap görme.

namzet: aday.

saadet-i ebediye: sonu ol-

mayan, sonsuz mutluluk.

şekavet-i daime: sürekli bedbahtlık, sonsuz sıkıntı.

taltif: iltifat etme, gönül okşama; rûtbe, nişan, para, mevki vb. şeylerle mükâfatlandırma.

tenzih: Allah'ı şanına lâyık olmayan şeylerden, her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma, münezzeh sayma.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

ŞUAİNDAN Zerre

1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakka nazır ve Ona vâsıl olan yollar, kapılar âlemin tabakaları, sayfaları, mürekkebatı nispetinde bir yekûn teşkil etmektedir. Adî bir yol kapandığı zaman, bütün yolların kapanmış olduğunu tevehhüm etmek, cehaletin en büyük bir şahididir. Bu adamın meseli, gayet büyük askerî bir karargâhı havi büyük bir şehirde, karargâhın bayrağını görmediğinden, sultanın ve askeriyeye ait bütün şeylerin inkârına veya teviline başlayan adamın meseli gibidir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Her şeyin bâtını zahirinden daha âlî, daha kâmil, daha lâtif, daha güzel, daha müzeyyen olduğu gibi, hayat-ça daha kavi, şuurca daha tamdır. Ve zahirde görünen hayat, şuur, kemal vesaire ancak bâtından zahire süzülen zayıf bir tereşşuhtur. Yoksa bâtın camit, meyyit olup da ilim ve hayatı dışarıya vermiş olduğuna zehaba ihtimal yoktur.

adi: basit, bayağı, sıradan.

âlem: dünya, cihan.

âli: yüce, yüksek, ulu.

askerî: askere veya askerliğe ait, askere mahsus, askerle ilgili.

askeriye: askerlik, ordu.

bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.

camit: ruhsuz, cansız madde.

cehalet: cahillik, ilimden yoksun olma, ilâhî hakikatlerden habersiz olma.

gayet: son derece.

havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.

hidayet-i Kur'âniye: Kur'an'ın gösterdiği hak ve doğru yol; istikametli Kur'an yolu.

ihtimal: olabilirlik.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim bil ki!

ilim: bilme, bilgi.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

karargâh: askerî birlikte kurmay

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

heyetinin toplandığı yer, merkezi.

kavi: kuvvetli, güçlü.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.

mesel: örnek.

meyyit: ölmüş, ölü.

mürekkebat: mürekkep şeyler, bileşikler, karışımlar.

müzeyyen: zinetlendirilmiş,

süslü.

nazır: nazar eden, bakan.

nispet: oran, ölçü.

sua: ısı; bir kaynaktan uzanan ısı demeti.

şuur: bilinç.

tabaka: derece, kat.

tereşşuh: sızıntı, damla.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümit-

sizliğe ve korkuya düşme.

tevil: yorumlama, yorum.

vâsıl: ulaşan, erişen, kavuşan.

vesaire: ve başkaları, bunun gibileri.

yekûn: toplam.

zahir: dış yüz, görünüş.

zehap: bir fikre veya zanna kapılma.

zerre: maddenin yapı taşı mahiyetindeki en küçük parçası; atom.

Evet, karnın (miden) evinden, cildin gömleğinden ve kuvve-i hafızan senin kitabından nakış ve intizamca daha yüksek ve daha gariptir. Binaenaleyh, *âlem-i melekût âlem-i şahadetten, âlem-i gayp dünya ve ahiretten daha âlî ve daha yüksektir*. Maalesef, nefis-i emmare heva-i nefsiyle baktığı için, zahiri hayatlı, ünsiyetli bir perde gibi, meyyit ve zulmetli ve vahşetli zannettiği bâtın üstüne serilmiş olduğunu görüyor.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Senin yüzün, vechin, o kadar küçüklüğü ile beraber, geçmiş ve gelecek bütün insanların adedince, kendisini onlardan ayıran ve tarif eden nişan ve âlâmetleri havi olduğu gibi; yüzünü teşkil eden esas ve erkânında da bütün insanlar ittifaktadır. *Bütün insanlarda, biri tevafuk, diğeri tehalüf olmak üzere iki cihet vardır. Tehalüf ciheti Sâniin muhtar olduğuna, tevafuk ciheti ise Sâniin Vahid-i Ehad olduğuna delâlet ederler. Bu iki cihetin bir Kâsıt'ın kastıyla, bir Muhtar'ın ihtiyarıyla, bir Mürîd'in iradesiyle, bir Âlîm'in ilmiyle olmadığını tevehhüm etmek, muhalâtın en acibidir*. Fesühbanallah, yüzün o küçük sayfasında nasıl gayr-i mütenahi nişanlar derç edilmiştir ki, göz ile okunur da nazar ile, yani akıl ile görünmez!

İnsan nev'inde şu tehalüf ile beraber, buğday, üzüm, arı karınca nevilerindeki tevafuk, kör tesadüfün işi olmadığı güneş gibi aşîkârdır. Madem ki kesretin böyle uzak, ince, geniş ahval ve etvarında da tesadüfün müdahalesine imkân yoktur ve tesadüfün elinden mahfuzdur; ve ancak bir

havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.

heva-i nefis: nefsin hevası, nefsin zararlı ve günah olan istekleri.

ihtiyar: seçme, tercih etme.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!

imkân: mümkün olma, olabilirlik.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yap-pıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

ittifak: birleşme, birlik.

kasıt: bir işi bile bile, isteyerek yapma.

Kâsıt: her şey ancak onun kastı ile meydana gelen ve her şeyin maksadının gerçek sahibi olan Allah.

kesret: çokluk.

kuvve-i hafıza: hafıza gücü.

madem: ... den dolayı, böyle ise.

mahfuz: hıfz olunmuş, korunmuş.

meyyit: ölmüş, ölü.

müdahale: karışma, araya girme, sokulma.

muhalât: muhaller, olması mümkün olmayanlar.

Muhtar: hükmü elinde tutan, hareketinde serbest olan, dilediğini yapan Allah.

Mürîd: her şey ancak onun dilemesi ve buyruğu ile olan gerçek ve sonsuz irade sahibi Allah.

nakış: işleme, süsleme.

nazar: düşünme, fikir.

nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.

nevi: çeşit, tür.

nişan: iz, belirti, âlâmet.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.

tehalüf: birbirine uymama.

tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

tevafuk: uyma, uygunluk, birbirine denk gelme.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

ünsiyet: alışkanlık, ülfet, dostluk.

Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.

vahşet: ürkütücü ve korkunç olan şey.

vech: yüz, surat, çehre.

zahir: dış yüz, görünüş.

zulmet: karanlık.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

ahval: hâller, durumlar.

âlâmet: belirti, işaret, iz.

âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.

âlem-i melekût: melekût âlemi, ruhlar ve melekler âlemi.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

âli: yüce, yüksek, ulu.

Âlîm: sonsuz ve daimî bilgi sahibi olan Allah.

aşîkâr: açık, belli, meydanda.

bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.

Binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cihet: yön.

delâlet: delil olma, gösterme; âlâmet, işaret.

derç: toplama, bir araya getirme.

erkân: rükünler, esaslar.

etvar: hâl ve hareketler, işler, tarzlar, tavırlar.

fesühbanallah: Allah ne güzel yaratmış; Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir, her şey kendine tesbih eder anlamında olup hayret ve taaccübü ifade için söylenir.

garip: tuhaf, hayret verici.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.

âlim: çok okumuş, bilen, bilgili, bilgin.

Âlim: her şeyi hakkıyla bilen Allah.

Âlîm-i Ezelî: başlangıcı olmayan ve sonsuz ilim sahibi olan Allah.

atâ: bağışlama, bahşiş.

azamet: büyüklük.

Basîr: her şeyi görüp bilen, tam, eksiksiz ve kusursuz gören Allah.

bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.

bîçare: çaresiz, zavallı.

cahil: bilgisiz, bilmeyen, habersiz.

cinnî: cin taifesinden olan.

cüz-i ihtiyarî: Cenab-ı Hak tarafından insana verilen arzu serbestliği; dilediği gibi hareket edebilme kuvveti; cüz'î irade.

dâhil: iç, içerisi.

daire-i tasarruf: tasarruf sahası.

fesat: bozukluk, karışıklık, nifak.

feyiz: bolluk, bereket; ihsan, bahış.

Feyyaz-ı Mutlak: hiç bir kayırt ve şarta bağlı olmadan çok çok bereket ve bolluk veren Allah.

had: sınır.

Hakîm: her şeyi hikmetle yapan sonsuz hikmet sahibi Allah.

hâkimiyet-i esma: Cenab-ı Hak'ın isimlerinin hükmetmesi, her yerde ve her şeyde görülebilmesi.

harîc: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.

ihraç: dışarı çıkarma, atma.

ihtiyar: seçme, tercih etme.

iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!.

ilka: kandırma, aldatma.

in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.

infaz: bir hükmü yerine getirme, bir emri gerçekleştirmek.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yapma yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

kabiliyet: istidat, yetenek.

kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hak'ın takdir ve tayin etmesi.

Kadîr: kudret, kuvvet sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.

kaide: kural, esas, düstur.

kasıt: bir işi bile bile, isteyerek yapma.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

malûm: bilinen, bilinen olan.

maslahat: fayda, maksat.

miskîn: uyusuk, tembelle, hareket-siz, zavallı.

mizan: terazi, ölçü.

Muhtar: hükmü elinde tutan, ha-

Hakîm'in kastı ve bir Muhtar'ın ihtiyarı ve Semî, Basîr bir Mürîd'in iradesinin daire-i tasarrufundadır; "tesadûf, şirk ve tabiat"tan teşekkül eden fesat şebekesinin âlem-i İslâmdan nefiy ve ihracına, Risale-i Nur'ca verilen karar infaz edilmiştir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Şeytanın ilka etmekte olduğu vesveselerden biri:

"Yahu, şu koyun ve inek, eğer Kadîr ve Âlîm-i Ezelî'nin nakışı, mülkü olmuş olsa idi, bu kadar miskin bîçare olmazlardı. Eğer bâtınlarında, içlerinde Âlîm, Kadîr, Mürîd bir Sâniin kalemi çalışmış olsaydı, bu kadar cahil, yetim, miskin olmazlardı" diyen ve cinnî şeytanlara üstat olan, ey şeytan-ı insî! Cenab-ı Hak, her şeye lâîyâğını veriyor; ve maslahata göre veriyor. Eğer atâsı, in'amı bu kaideden hariç olsa idi, senin eşeğinin kulağı senden ve senin üstatlarından daha akıllı, daha âlim olması lâzımdı. Ve senin parmağın içinde, senin şuur ve iktidarından daha çok bir şuur, bir iktidar yaratırdı. Demek her şeyin bir haddi var. O şey, o had ile mukayyettir.

Kader, her şeye bir miktar ve o miktara göre bir kalıp vermiştir. Feyyaz-ı Mutlak'tan aldığı feyze olan kabiliyeti, o kalıba göredir. Malûmdur ki, dâhilden harice süzülen cüz-i ihtiyarî mizanıyla, ihtiyaç derecesiyle, kabiliyetin müsaadesiyle hâkimiyet-i esmanın nizam ve tekabülüyle feyiz alınabilir. Maahaza, şemsin azametini bir kabarcıkta aramak, akıllı olanın işi değildir.

reketine serbest olan, dilediğini yapan.

mukayyet: kayıtlı, sınırlı, bağlı.

Mürîd: her şey ancak onun dilemesi ve buyruğu ile olan gerçek ve sonsuz irade sahibi Allah.

müsaade: izin.

nakış: işleme, süsleme.

nefiy: sürgün etme.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak

yaratan Allah.

Semî: gizli ve açık her şeyi işiten Cenab-ı Hak.

sems: güneş.

seytan-ı insî: insan suretindeki şeytan, şeytan gibi insan.

şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğuna inanma.

şuur: bilinç.

tabiat: varlıkların yapılış ve yaşayış kanunlarından ibaret olan tabiatın her şeyi yaptığı-

nı iddia eden görüş; tabiatçılık.

tekabül: karşılık olma, karşılama, yerini tutma.

tesadûf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.

teşekkül: şekillenme, meydana gelme.

üstat: öğretici, öğretmen.

vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsi düşünce.

yetim: tek, yalnız, kimsesiz.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsan, hikmet ile yapılmış bir masnudur; ve Sâniin gayet hakîm olduğuna, yaptığı vuzuh-i delâlet ile, sanki mücessem bir hikmet-i nakkaşedir, tecessüt etmiş bir ilm-i muhtardır. İncimat etmiş bir kudret-i basîre olduğu gibi; öyle bir fiilin mahsulüdür ki, istidadı irade ettiği şeyi kendisine veriyor; öyle bir in'am ve ihsanın kesifidir ki, bütün hacatına vâkıftır; öyle bir kaderin tersim ettiği bir surettir ki, bünyesine lâzım ve münasip şeyleri bilir. Bu malûmat ile, her şeyin maliki olan Malik'inden nasıl tegafül eder ve bütün cinayetlerini bilen, hacatını gören, vaveylâlarını işiten Semî, Basîr, Âlîm, Mucîb olarak üstünde bir Rakîb'in bulunmamasını nasıl tevehhüm edebilir?

Ey nefis-i emmare! Ne için kendini hariç tevehhüm ediyorsun? Eğer, evamire imtisal dairesinden çıkarsan, ya herkesin ayağını öpercesine mûraat ve ihtiram etmeye mecbur olursun; veya ehemmiyet vermeyerek, zalim-i alelküll olacaksın. Bu yük ağırdır, taşıyamayacaksın. En iyisi, ecnebi olan şirki terk ile, mülküllahın dairesine gir ki, rahat edesin. Ve illâ, sefineye binip yükünü arkasına alan ebleh adam gibi olacaksın.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir insanı yaratan hâlıkın, âlemi müştemilâtıyla beraber yaratmasında bir bu'd, bir garabet yoktur. Zira, bir insanın yaratılışı, içerisinde bulunan eşyanın yaratılmasından ibaret olduğu gibi, âlemin de yaratılışı, müştemilâtının yaratılışından ibarettir. Ve keza, insan âleme bir enmuzeç ve

âlem: dünya, cihan.

Âlîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.

Basîr: her şeyi görüp bilen, tam, eksiksiz ve kusursuz gören Allah (c.c.).

bu'd: uzaklık, uzak olma.

cinayet: cana kıyma, katil veya bu derecede ağır bir suç.

ebleh: pek akılsız, ahmak, aptal, bön, alık, budala.

ecnebi: yabancı.

ehemmiyet: önem, değer.

enmuzeç: numune, örnek.

evamir: emirler, buyruklar,

buyrultular, işler.

fiil: iş, hareket.

garabet: gariplik, tuhaflık.

gayet: son derece.

hacat: hacetler, ihtiyaçlar.

Hakîm: yapıp ve yaratışta bir amaç, ilim ve fayda gözeten sınırsız hikmet sahibi Allah

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hariç: dış, dışarı, dışta kalan.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek

bilgi, fayda.

hikmet-i nakkaşe: işleyicinin, süsleyicinin amaç ve ilmi.

ibaret: meydana gelen, oluşturan.

ihsan: bağışlama, ikram, lütuf.

ihiram: hürmet etme, saygı gösterme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.

ilm-i muhtar: dilediği gibi

idare ve hükmedenin bilgisi.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.

incimat: donma ve katılaşma ile bir cisim hâline gelme.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yapma yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

istidat: kabiliyet, yetenek.

kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hak'ın takdir ve tayin etmesi.

kesif: kaba, yoğun, seffâf olmayan.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret-i basire: sonsuz sezgi ve uzak görüşlülük gücü.

mahsul: ürün.

Malik: her şeyin gerçek sahibi olan Allah.

malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.

masnu: sanarla yapılmış eşya, varlık.

meccur: zorunlu.

mücessem: tecessüm etmiş, cimsileşmiş.

Mucîb: isteyen istediğine kavuşturan, yaratıklarının dileklerine cevap verebilen Allah.

mülkullah: Allah'ın mülkü, Allah'a ait olan mülk.

münasip: uygun.

mûraat: riayet etme, saygı gösterme.

müştemilât: şümulünde olan şeyler, içinde bulunanlar, teferruat.

nefis-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.

Rakîb: görüp, gözetin, kendisinden bir şey kaybolmayan, koruyucu, yaratıklarından bir an bile gafil olmayan Allah.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sefine: gemi.

Semî: gizli ve açık her şeyi işiten Cenab-ı Hak.

şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğu inanma.

suret: biçim, görünüş.

tecassüt: cesetleşme.

tegafül: gaflet gösterme.

tersim: resimleme, resmetme.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

vâkîf: bir şeyi elde eden, bir işten haberi olan.

vaveylâ: çığlık, feryat.

vuzuh-i delâlet: delillerdeki açıklık ve kesinlik.

zalim-i alelküll: bütün bütün zalim; tam olarak zalim.

küçük bir fihristedir. Çünkü, kavunun hâlıkı, çekirdeğinin hâlıkından başkası olması mümtenedir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Senin iktidarın kısa, bekan az, hayatın mahdut, ömrünün günleri ma'dut ve her şeyin fânîdir. Öyle ise, şu kısa, fânî ömrünü fânî şeylere sarf etme ki, fânî olmasın; bâkî şeylere sarf et ki, bâkî kalsın.

Evet, yaşadığın ömürden dünyada göreceğin istifade, ancak yüz sene olur. Bu yüz sene ömrünü, yüz tane hurma çekirdeği farz edelim. Bu çekirdekler, iska edilip muhafaza edilirse, ilâmaşaallah, semere verecek yüz tane ağaç olur; aksi takdirde, ateşe atıp yakmaktan başka bir istifadeyi temin etmez. Kezalik, senin o yüz senelik ömrün de şeriat suyu ile iska ve ahirete sarf edilirse, âlem-i bekada ilelebet semerelerinden istifade edeceksin. Binaenaleyh, semeredar yüz tane hurma ağacını terk ve yüz tane çekirdeklerine kanaat ile aldanırsa, o adam, Hutama'ye (Cehenneme) hatab olmaya layıktır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Evham, şübehat, dalâletin menşe ve mahzenlerinden biri:

Nefis, kendisini kader ve sıfât-ı İlâhiyenin tecelliyat dairesinden hariç addeder. Sonra, tecelliyata mazhar olanlardan birisinin mevkiinde kendisini farz eder, onda fenâ olur. Sonra başlar bazı teviller ile o şeyi de Allah'ın mülkünden, tasarrufundan çıkartır, kendisinin girmiş olduğu şirk-i hafîye girdirir ve şirk-i hafiden aldığı bazı hâlleri o masuma da aksettirir.

addetmek: saymak, öyle kabul etmek.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

akis: yansıma.

aksi: ters, zıt.

âlem-i beka: sonsuzluk âlemi, ahiret.

bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

dalâlet: iman ve Islâmiyetten ayrılmak, azmak.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

fânî: ölümlü, geçici.

farz etmek: öyle kabul etmek.

farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.

fenâ olmak: bir şeye kendini tam verip içinde kaybolmak.

fihriste: katalog, liste.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hariç: dışarı.

hatab: odun.

Hutama: Cehennemin beşinci tabakası.

iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.

ilâmaşaallah: "Allah dilemiş ne güzel yaratmış, Allah nazardan saklasın" denilecek kadar.

ilelebet: ebede kadar, sonsuza değin.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iska: su verme, sulama, suvarma.

istifade: faydalanma, yararlanma.

kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hak-

kın takdir ve tayin etmesi.

kanaat: elindeki ile yetinmek.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

ma'dut: sayılı, sayısı belli.

mahdut: sınırlı, belirli.

mahzen: kaynak, hazine ve define deposu.

masum: suçsuz, günahsız, saf, temiz.

mazhar: bir şeyin çıktığı göründüğü yer; nail olma, şereflenme.

menşe: esas, kaynak.

mevki: yer, makam.

muhafaza: koruma.

mümtene: imkânsız, olamaz.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

sarf: harcaması.

semere: meyve, yemiş.

semeredar: yemiş veren, yemişli.

şeriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.

sıfât-ı İlâhiye: Allah'ın sıfatları.

şirk-i hafî: gizli şirk, gizli küfür.

şübehat: şüpheler.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

temin: sağlama.

tevil: yorumlama, yorum.

Hülâsa: Nefs-i emmare, devekuşu gibi aleyhine olan şeyi lehine zanneder; veya Sofestaî gibi münakaşa edenleridir ki, vekilleri birbirini reddeder; tearuzan, tesâkutan kabilinden, “Hiçbirisi de hak değildir” diye hükmeder.

İlem eyyühe'l-aziz!

Gafil nefis ahireti dünyanın bitişiğinde ve dünya ile bağlı bir menzil zann ediyor. Bu itibarla, nefsin elinde iki silâh vardır: Dünyanın zeval ve fenâsının eleminden kurtulmak için ahireti düşünmekle ümitvar olur; ahiret için lâzım olan a'mal külfetine gelince, gaflet veya tegafül ile ondan da kendisini kurtarır. Ölmüş olanların hayatta olmadıklarını düşünmüyor; ancak, “Sefere gidenler gibi, görünmüyorsa da, hayattadırlar” diye zanneder ve ölüme o kadar ehemmiyet vermiyor. Bazı dünyevî işlerini ebedileştirmek için, şöyle bir desisesi de vardır ki: “Matlûplarımın dünyada semereleri olmasa da, esasları ahiret ile muttasıl ve ahirette faydaları vardır” diye müteselli oluyor. Meselâ, ilim gibi, “Dünyada menfaati olmasa bile, ahirette faydası vardır” diye iyi ciheti göstermekle, kötü ciheti —altında— yutturur.

Hülâsa: Nefis, devekuşu gibidir; şeytan Sofestaî, heva da Bektaşîdir.

İlem eyyühe'l-aziz!

Halk-ı eşya hakkında mucibe-i külliye sadık olmadığı takdirde, salibe-i külliye sadık olur. Yani, ya bütün eşyanın hâlıkı Allah'tır; veya Allah hiçbir şeyin hâlıkı değildir.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
aleyh: ona karşı, onun üzerine.
a'mal: ameller, işler.
Bektaşî: kayıtsız, rind.
cihet: yön.
desise: hile, oyun, aldatmaca.
dünyevi: dünyaya ait.
ebedi: sonu olmayan, daimî, sürekli.
ehemmiyet: önem, değer, kıymet.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.
fenâ: yokluk, son bulma, geçicilik.
gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefse uyarak Allah'ın emirlerini unutan.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzulanına dalmak.
hâk: doğru, gerçek, hakikat.
hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

halk-ı eşya: eşyanın yaratılışı.
heva: istek, arzu, nefse ait olan şeylere düşkünlük, nefsin zararlı ve günah olan arzuları.
hükmetme: karar vermek, inanca varmak.
hülâsa: kısaca, sözün kısıası.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilim: bilme, bilgi.
kabil: tür, gibi.
kûlfet: zahmet, sıkıntı.
leh: onun tarafına, ondan ya-

na, birinin faydası için yapılan hareket.
matlûp: talep edilen, istenilen şey.
menfaat: fayda.
menzil: yer, konak.
meselâ: örneğin.
mucibe-i külliye: bir şeyin varlığını gerektiren ve ona kanıt olan genel hüküm.
münakaşa: tartışma.
müteselli: teselli bulan, avunan.
muttasıl: bitişik.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.
sadık: doğru, gerçek, hakiki olan.
salibe-i külliye: bir şeyin bütün bütün olmadığını veya varlıklardan hiç birisine hâkim ve etkili olmadığını iddia edip ispat eden hüküm.
semere: meyve, güzel netice.
Sofestaî: eski Yunan felsefesinde hiçbir şeyin mutlak hakikatinin olmadığı, her şeyin ölçüsünün insanın bilgisine dayalı olduğu inancını savunarak değerleri ve ahlâkı sorgulayarak tahrir etmeye çalışan kimse.
tearuzan: birbiriyle çarpışır şekilde, birbirine aykırı biçimde, birbirinin zıddına.
tegafül: gaflet gösterme.
tesâkutan: birbirini iskat edecek, düşürecek şekilde; birbirinin iddiasını çürütecek tarzda.
ümitvar: ümitli, umutlu, uman, ümidi olan.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.

adem: yokluk.

ayn: göz.

basar: görme.

basiret: kalp gözüyle görme, doğru ve ölçülü görüş.

baziyet: bazılarına ait oluş, her-kese ait olmama, herkesle alâka-lı olmama.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

binaenaleyh: bundan dolayı, bu-nun üzerine.

edna: en açığı, en basit, en kü-çük.

evsat: orta hâl, orta durum.

feyiz: bereket, ihsan, bağış.

gayr-i kâmil: kemal sahibi olma-yıs, olgun ve mükemmel olma-ma.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.

hâlikiyet: yaratıcılık, yaratma hâl ve sıfatı.

halk: yaratma, yoktan var etme.

hükümünde: değerinde, yerinde.

icap ettirme: gerektirme, lüzum-lu kılma.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ihsan: bağışlama, ikram etme, lü-tuf.

ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.

ihtiyarsız: bir işi yapabilmek hu-susunda iktidar ve gücün bulun-maması.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-deşim, bil kil.

illet: sebep.

irade: dileme, isteme, bir şeyi ya-pıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

kesir-i hakikî: gerçek çokluk.

keza: böylece, aynı şekilde.

küll: bütün.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

mahrum: bir şeye sahip olama-yan, yoksun.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

matlûp: talep edilen, istenilen şey.

mucibe-i külliye: bir şeyin varlı-ğını gerektiren ve ona kanıt olan genel hüküm.

muhâl: imkânsız.

muntazam: düzensiz, intizamlı, düzenli ve nizâmın biçiminde.

nazar: bakış.

nefs-i natika: konuşan nefis; in-san ruhu, insanın canlılar arasın-daki yerini belli eden cevher, in-

Çünkü, eşyanın arasında muntazam tesanüt ile halk ve yaratmak, tecezziyi kabul etmez bir külldür, bazıyet yok-tur. Ya mucibe-i külliye olacaktır veya salibe-i külliye ola-caktır, başka ihtimal yok. Her şeyde illetin ademini te-vehhüm eden vehmin vâhî hükmünde bir kıymet yok. Binaenaleyh, edna bir şeyde hâlikiyet eseri görüldüğü zaman, bütün eşyada tahakkuk eder.

Ve keza, hâlik ya birdir veya gayr-i mütenahidir, evsat yoktur. Zira, sâni vahid-i hakikî olmazsa, kesir-i hakikî olacaktır. Kesir-i hakikî ise, gayr-i mütenahidir.

Maahaza, nuru neşredenin nursuz, icat edenin vücut-suz, icap ettirenin vücutsuz olması muhaldir.

Ve keza, ilim sıfatını ihsan edenin ilimsiz, şuuru ihsan edenin şuursuz, ihtiyarı verenin ihtiyarsız, iradeyi vere-nin iradesiz, kâmil şeylerin sâni gayr-i kâmil olduğunu telâkki etmek muhaldir.

Ve keza, aynı tersim, basarı tasvir ve nazarı tenvir ede-nin basarsız olduğunu düşünmek, ancak basar ve basiret-ten mahrum olan adamın işidir.

Maahaza, masnudaki kemalât, tamamen sâniideki ke-malden akan bir feyizdir. Fakat, kuşlardan yalnız sineği gören, tanıyan bir mikrop, kartalı gördüğü zaman, “Bu kuş değildir” der. Çünkü, sinekteki şeyler onda yoktur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Nefs-i natikanın en yüksek matlûbu devam ve bekadır. Hatta, vehmî bir devam ile kendisini aldatmazsa, hiçbir

sana has cevher, insanın his-setme ve anlama kabiliyeti.

neşir: dağıtma, yayma, saç-ma, serpmeye.

salibe-i külliye: bir şeyin bü-tün bütün olmadığını veya varlıklardan hiç birisine hâ-kim ve etkili olmadığını iddia edip ispat eden hüküm.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sıfat: vasıf, nitelik.

şuur: bilinç, anlayış.

şuursuz: idraksiz, bilgisiz.

tahakkuk: gerçekleşme, ke-sinleşme.

tasvir: bir şeyi yazıyla veya başka ifade tarzlarıyla anlat-ma.

tecezzi: parçalara ayrılma, bölünme, ufalanma, cüzlere ayrılma.

telâkki: anlama, kabul etme.

tenvir: nurlandırma, aydınlat-ma, ışıklandırma.

tersim: resimleme, resmet-me.

tesanüt: dayanışma, birbirine

dayanma ve destek olma.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümit-sizliğe ve korkuya düşme.

vâhî: boş, faydasız, zararsız, ehemmiyetsiz şey.

vahid-i hakikî: gerçek teklik.

vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.

vehmî: vehimle ilgili, aslında var olmadığı hâlde var sanma ile ilgili.

vücüp: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.

lezzet alamaz. Öyle ise, ey devamı isteyen nefis, Daimî Olan Bir Zat'ın zikrine devam eyle ki, devam bulasın! Ondan nur al ki sönmeyesin, Onun cevherine sadef ve zarf ol ki kıymetli olasın, Onun nesim-i zikrine beden ol ki hayattar olasın. Esmâ-i İlâhiyeden birisinin hayt-ı şuaıyla temessük et ki, adem deryasına düşmeyesin.

Ey nefis! Seni tutup düşmekten muhafaza eden Zat-ı Kayyum'a dayan. Senin mevcudiyetinden dokuz yüz doksan dokuz parça, Onun uhdesindedir; senin elinde yalnız bir parça kalır. En iyisi o parçayı da onun hazine-sine at ki, rahat olasın.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Sen kendi vücudunu yapmaya kâdir değilsin ve elin onu icat etmekten kâsırdır; başkaları dahi o işten âciz ve kâsırdırlar. İstersen tecrübe et bakalım, şecere-i kelimat denilen bir lisanı veya muhaberat ve ezvak santrali olarak bir ağız yap. Elbette yapamayacaksın. Öyle ise Allah'a şirk yapma! ¹ **اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ**.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Şu görünen âlem, İlâhî bir dükkân ve mahzendir. İçerisinde envaen türlü türlü mensucat kumaşlar, me'külât yemekler, meşrubat şerbetler vardır: Bir kısmı kesif, bir kısmı lâtif, bir kısmı zail, bir kısmı daimî, bir kısmı katı

1. Muhakkak ki şirk büyük zulümdür. (Ayetten iktibas)

âciz: zayıf, eli yetmez, gücü yetmez.
adem: yokluk.
âlem: dünya, cihan.
cevher: esas, maya, öz.
daimî: sürekli, devamlı.
derya: deniz.
envaen: çeşit olarak, cins olarak.
esma-i ilâhiye: Allah'ın isimleri.
ezvak: zevkler.

hayattar: canlı, yaşayan.
hayt-ı şua: aydınlatıcı nur ipi.
icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka dair.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
kâdir: güç yetiren, güç ve kuvvet sahibi olan.
kâsır: kısa olan, kusurlu, noksan.

kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.
lâtif: yumuşak, hoş, güzel, nazik, narin.
lisan: dil.
mahzen: kaynak, hazine ve define deposu.
me'külât: yiyecekler.
mensucat: bez veya kumaş gibi dokumak suretiyle yapılan tezgâh veya fabrika mahsulü mallar, dokunmuş şey-

ler, dokumalar.

meşrubat: içilecek şeyler, içecekler, şuruplar.

mevcudiyet: mevcut olma, varlık.

muhaberat: muhabere, haberleşmeler, haber alıp verme işleri.

muhafaza: koruma.

nesim-i zikir: zikir esintisi; Allah'ı ve isimlerini anma halkası.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

sadef: sedef, inci kabuğu.

şecere-i kelimat: kelimelerden oluşan ağaç.

şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğuna inanma.

temessük: yapışma, sanılma, sıkıca tutunma.

uhde: sorumluluk.

zail: sona eren, yok olan.

zarf: kap, kılıf, mahfaza.

zat: kişi, şahıs.

Zat-ı Kayyum: varlığı ve diriliği her an için olup, her şeyin varlığı onunla ayakta duran zat, Allah.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.

arz: yer, dünya.

Cemal-i Ezeli: her şeyi en güzel şekilde yaratan, sonsuz gerçek güzelliğin sahibi ve başlangıcı olmayan Allah.

cibal: dağlar.

cihet: yön.

cilve: tecelli, görüntü.

dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

delil: kanıt.

eliyazübillâh: Allah esirgesin, Allah korusun.

enaniyet: kendini beğenme, gurur; bencillik, egoistlik.

ene: ben, benlik.

esbap: sebepler, vasıtalar.

fehmetmek: anlamak, kavramak, idrak etmek.

felâsife: felsefe ile uğraşanlar, filozoflar.

fetih: açma, açılma.

hakeza: böylece, bunun gibi.

hâliksizlik: yoktan var edicinin olmayışı; yaratıcısızlık.

haml: yükleme, yüklenme.

hazine-i ilâhiye: ilâhî hazine, Allah'ın hazinesi.

hilkat: yaratılma, yaratılış.

icadi: var edişle yaratışla ilgili.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

incirar: bir neticeye doğru çekilerek sona erme, çekilip bir sona erme.

inkılâp: değişme, dönüşme.

itikaden: itikat açısından, inanç bakımından.

Kadir-i Ezeli: her şeye gücü yeten, varlığının evveli olmayan, Allah.

kesif: kaba, yoğun, katı.

keza: böylece, aynı şekilde.

kısm-ı ekseri: çoğu kısmı, büyük çoğunluğu.

küfür: inkarcılık, imansızlık.

lûp: iç, öz.

mahfi: gizli, saklı.

ma'kes-i nurani: aydınlatıcı, parlak ayna, yansıtıcı.

maksat: gaye.

mayı: su gibi akan, sıvı.

mazmun: içinde bulunan, içerik; anlam, kavram.

mir'at: âyine, ayna.

mucib-i bizzat: felsefenin, her şeyi yapmaya bizzat mecbur olan, serbest olmayan şeklindeki, Cenab-ı Hakkın iradesini inkâr eden görüşü.

mükellef: sorumlu ve yükümlü olan.

nakış: işleme, süsleme.

nesc: örme, dokuma.

neş'et: meydana gelme, oluşma,

bir lûp, bir kısmı mayı ve hakeza her çeşit bulunur. Lâkin, bir kısmı icadî bir neşçtir, bir kısmı da tecelliyata bir nakıştır. Felâsifenin dalâletince, icat ile nakış birdir ve o dükkân sahibi de mucib-i bizzattır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Enaniyetten neş'et eden şirk-i hafî katılaştığı zaman esbap şirkine inkılâp eder. Bu da devam ederse küfre tahvül eder. Bu dahi devam ederse, ta'tile, yani hâliksizliğe incirar eder —eliyazübillâh!

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın hilkatinden maksat, mahfî hazine-i İlâhiyeyi kesif ile göstermek ve Kadir-i Ezeli'ye bir bürhan, bir delil, bir ma'kes-i nuranî olmakla Cemal-i Ezeli'nin tecellisi için şeffaf bir mir'at, bir âyine olmaktır. Hakikaten, semavat, arz ve cibalin hamlinden âciz kaldıkları emaneti, insan hamlettiği cihetle cilâlanmış, cilvelenmiş bir şekle girmiştir. Çünkü, o emanetin mazmunlarından biri de, insanın sıfat-ı İlâhiyeyi fehmetmek için bir vahid-i kıyasî vazifesini görmektir. İnsanın hilkatinden maksat bu gibi şeyler olduğu hâlde, kısm-ı ekserisi perde olurlar, set olurlar. Vazifesi, fetih ve açmak iken kapatıyor, bağlıyor; ziya ve ışığı neşir iken, söndürüyor. Allah'ı tevhid etmek yerine, şirk yapıyor. Ve keza, nur-i imanla Allah'a bakıp, mülkü ona teslim etmekle —itikaden— mükellef iken, ene rasadıyla halka bakarak, Allah'ın mülkünü onlara

taksim ediyor. Hakikaten, **اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُوْمٌ جَهْلُوْمٌ**¹

1. İnsan, şüphesiz ki, çok zalim ve çok cahildir. (İbrahim Suresi: 34. ayette, "İnsan ise, şüphesiz ki, çok zalim ve çok nankördür" şeklinde; Ahzab Suresi: 72. ayette ise farklı ifadelerle yukarıdaki manada, yani "Gerçekten insan çok zalim, çok cahildir" olarak geçer.)

çıkma.

neşir: yayma, saçma.

nur-i iman: iman nuru, Allah'ın varlığına, yaratıcılığına inanmadaki gönül, kalp ve fikir aydınlığı.

rasat: gözetme, gözleme.

semavat: semalar, gökler.

set: mâni, perde, engel.

sıfat-ı İlâhiye: Allah'ın sıfatla-

rı.

şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğuna inanma.

şirk-i hafî: gizli şirk, gizli küfür.

tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.

taksim: bölme, paylaştırma.

ta'til: Allah'ın sıfatları inkâr

eden felsefî akım.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

vahid-i kıyasî: ölçmeye esas olan şey, birim, ölçü birimi.

ziya: ısı, aydınlık, nur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ey nefis! Eğer takva ve amel-i salih ile Hâlık'ını razı ettiysen, halkın rızasını tahsile lüzum yoktur; O kâfidir. Eğer halk da Allah'ın hesabına rıza ve muhabbet gösterirlerse, iyidir. Şayet onlarınki dünya hesabına olursa, kıymeti yoktur. Çünkü, onlar da senin gibi âciz kullardır. Maahaza, ikinci şıkkı takip etmekte şirk-i hafî olduğu gibi, tahsili de mümkün değildir. Evet, bir maslahat için sultana müracaat eden adam, sultanı irza etmişse, o iş görülür; etmemiş ise, halkın iltimasıyla çok zahmet olur. Mamafih, yine sultanın izni lâzımdır. İzni de rızasına mütevakıftır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Vacibü'l-Vücut, zatında, mahiyetinde mümkünine benzemediği gibi, ef'alinde de benzemiyor. Çünkü, Vacibü'l-Vücut'un kudretine nispeten yakın uzak, az çok küçük büyük, fert nevi, cüz küll aralarında fark yoktur. Ve keza, Onun fiilinde bizzat mübaşeret yoktur. Fakat, mümkünin kudreti bu derece değildir. Bunun için, nefis Vacibü'l-Vücut'un ef'alini fiillerine benzetemiyor; hakikatini fehmetmekte akıl mütehayyir kalıyor, fiili failsiz zannediyor.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Aslan gibi hayvanların diş ve pençelerine bakılırsa, if-tiras ve parçalamak için yaratılmış oldukları anlaşılır. Ve kavunun, meselâ letafetine dikkat edilirse, yemek için yaratılmış olduğu hissedilir. Kezalik, insanın da istidadına

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
amel-i salih: Allah rızasına uygun hayırlı iş, dine uygun hareket, davranış.
bizzat: kendisi, şahsen.
cüz: kısım, parça.
ef'al: fiiller, işler.
fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.
fehîm: anlama, anlayış, kavrayış.
fiil: iş, hareket.
hakikat: gerçek, esas.
Hâlık: yoktan yaratan, her

şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
iftiras: yırtıcı hayvan avlama, avlayıp parçalama.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
iltimas: yapılmasını isteme, rica.
irza: razı etme, gönlünü yapma, hoşnut etme.
istidad: kabiliyet, yetenek.
kâfi: yeter, elverir.
keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: buna benzer şekilde,

aynen böyle, bunun gibi.
kıymet: değer.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
küll: bütün.
letafet: lâtiflik, hoşluk, incelik.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mamafih: bununla beraber, böyle iken.
maslahat: uygun iş, faydalı iş.
meselâ: örneğin.

mübaşeret: bir işe başlama, girişme, temas.
muhabbet: sevgi, sevmek.
mümkün: mümkün, olabilir olanlar, yaratılanlar, varlıklar.
müracaat: başvurma, danışma.
mütehayyir: hayrete düşen, şaşırان.
mütevakkıf: bir şeye bağlı olan, ancak onunla olabilen.
nevi: çeşit, tür.
nispeten: nispetle, kıyaslayarak.
razi: rıza gösteren, kabul eden.
rıza: razı olma, hoşnutluk.
şirk-i hafî: gizli şirk, gizli küfür.
tahsil: alma, kazanma.
teahsil: alma, kazanma.
takva: Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma, Allah'ın emirlerini tutup azabından korunma.
Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.
zahmet: zor, güç.
zat: asıl, öz, cevher.

âlem: dünya, cihan.
aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.
arş: göğün en yüksek katı.
arz: yer, dünya.
bizzat: kendisi, şahsen.
ceberutiyet: büyüklük, haşmetlik, yücelik.
celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.
cüz: parça.
derece-i iştîyak: arzu etme derecesi.
ebediyet: sonsuzluk.
efdalü'l-halk: yaratılmışların en faziletlisi, en üstünü.
ehl-i kemal: olgun ve değerli kişiler, kemal sahibi olanlar.
enzar: bakışlar, bakmalar, nazar etmeler.
evvel: önce.
fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.
gayr: başka, diğer.
hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
hilkat: yaratılma, yaratılış.
ibadullah: Allah'ın kulları, Allah'a ibadet ve kulluk edenler.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
imame: başlık, sarık.
imkân dairesi: var olma veya yok olma ihtimalinin eşit olduğu ve ancak var edenin bilgisinde var olanlar dairesi.
inbat etme: bitirme, bitkiyi çıkarma, bitmesini sağlama.
ismi: gerçek etkisi olmayan, sadece isimden ibaret olan.
istiklâliyet: hiç bir şeyde ve işte hiç bir şeye bağımlı ve muhtaç olmama, sadece kendi başına buyruk olma.
ittifak: birleşme, birlik.
izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.
kâsır: noksan.
kellâ: hiç bir zaman, asla, kat'iyen, kesinlikle.
keza: bunun gibi, aynı şekilde.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
küll: bütün.
küre-i arz: yer küre, dünya.
lâtif: yumuşak, tatlı, narin; cismanî olmayan, ruhanî.
maada: başka, gayri, -den başka.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
miskin: uyuşuk, tembel, hareket-siz, zavallı.
müdahale: karışma.
muhabbet: sevgi, sevme.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
mümkün: yaratıcının ilmindeki varlıktan maddî bir vücut giyerek varlık âlemine gelen, yaratılan;

bakılırsa, vazife-i fitriyesinin ubudiyet olduğu anlaşıldığı gibi; ruhanî ulviyetine ve ebediyete olan derece-i iştîyakına da dikkat edilirse, en evvel, insan bu âlemde daha lâtif bir âlemde ruhen yaratılmış da teşhizat almak üzere muvakkaten bu âleme gönderilmiş olduğu anlaşılır.

Ve keza, insan hilkat semeresi olduğundan anlaşılır ki: İnsanlardan bir çekirdek var ki, Cenab-ı Hak şecere-i hilkati o çekirdekten inbat etmiştir. O çekirdek de, ancak ve ancak bütün ehl-i kemalin ve belki nev-i beşerin nısfının ittifakıyla efdalü'l-halk, seyyidü'l-enâm Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmdır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Siyah ve beyaz nakışlarla nakışlı bir imame ile küre-i arzın kafasını saran semavat ve arzın nâzım ve hâlıkı olan Allah'ın ulûhiyetine lâyık mıdır ki, âlemin bazı safahatını miskin bir mümkinde tevdi ve tefviz etsin? Arşın Sahibi'nden maada, arşın altındaki şeylere bizzat tasarruf eden, imkân dairesinde kimse var mıdır? Kellâ! Çünkü, o kudret kısa ve kâsır olmayıp, muhit bir kudret olduğundan, açık bir yer, bir delik kalmıyor ki, gayr müdahale etsin.

Maahaza, ceberutiyet ve istiklâliyetin izzeti ve kendini sevdirmek ve tanıttirmek muhabbeti, gayre müsaade etmiyor ki, arada ibadullahın enzarını kendine celp eden ismî bir vasıta bulunsun.

Maahaza, küll ile cüzde, nevi ile fertte yapılan tasarrufat birbirinin içinde mütedâhil ve yekdiğerine mütesanit olduğundan, o tasarrufları ayrı ayrı faillere vermek

yaratılmış, yaratık.

müsaade: izin.

mütedâhil: tedahül eden, bir-biri içine geçen.

mütesanit: tesanüt eden, bir-birine dayanıp kuvvet alan.

muvasakaten: geçici olarak.

nakış: işleme, süsleme.

nazım: düzenleyen, tanzim eden, düzene koyan.

nev-i beşer: insanoglu, insanlar.

nevi: çeşit, tür.

nısf: yarım, yarı.

ruhanî: ruha ait, ruh ile ilgili.

ruhen: ruh ile.

safahat: safhalar, devreler.

şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.

semavat: semalar, gökler.

semere: meyve, güzel netice.

seyyidü'l-enâm: bütün mahlûkâtın efendisi.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünün istediği gibi kullanma.

tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.

teşhizat: teşhizler, donatmalar, cihazlandırmalar.

tefviz: dağıtım.

tevdi: emanet etme.

ubudiyet: kulluk.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

ulviyet: ulvîlik, yücelik, yükseklik.

vasıta: aracı.

vazife-i fitriye: fitrî vazife, yaratılışa ait vazife.

mümkün değildir. Meselâ âlemin nizam, intizam ve tasarrufunda arzın tedbiri dâhildir. Arzın tedbirinde insanın da tedbiri dâhildir. Ve aynı zamanda, bu tasarrufat yapılırken başka nevilerin de şuuatına bakılır. Ve hüceyrat-ı bedeniye ile zerrat dahi yaratılıyor. Ve hakeza, bütün bu tasarrufat, bütün safahata aynı kudretle yapılır. Nasıl ki, şemsin nurundan, katre ve kabarcıklara varıncaya kadar hiçbir şey hariç kalmıyor, bütün eşya o nur ile tenevvür ediyor; kezalik, bütün tasarrufat kudret-i ezeliyeye aittir, başka bir şeyin müdahalesi yoktur, küreden zerreye varıncaya kadar o kudretin tasarrufundan hariç değildir.

Hülâsa: Arzın dimağını, mikrobun gözünü tanzim eden Zat, senin ef'al ve a'malini mühmel, başıboş, hesapsız, kitapsız bırakmayarak, İmam-ı Mübin'de yazar. Ona göre muhaseben olacaktır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Her bir masnuda, her bir zerrede görünen tasarruf-i mutlak, kudret-i muhita ve hikmet-i basîrenin delâlet ve şahadetleriyle sabittir ki, bütün eşyanın Sâni vahittir, şeriki yoktur; ne kudretinde inkısam var, ne iktidar ve ihtiyarında tecezzi vardır. Binaenaleyh, Sâni ancak vacibü'l-vücut olacaktır ki, kaderin mizaniyla yürüyen kudretine bir nihayet yoktur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Sinek, örümcek, pire gibi küçük hayvanlar, fil, camus, deve gibi büyük hayvanlardan daha zeki, hilkatçe daha

âlem: dünya, cihan.

a'mal: ameller, işler.

arz: yer, dünya.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

camus: manda, su sığır.

dâhil: girme, içinde olma.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

dimağ: akıl, şuur.

ef'al: fiiller, işler.

hakeza: böylece, bunun gibi.

hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.

hikmet-i basîre: sezilen, hissedilen ve anlaşılan mükemmel fayda ve amaçlar.

hilkat: yaratılma, yaratılış.

hüceyrat-ı bedeniye: bedene ait hücreler.

hülâsa: kısaca, sözün kısısı.

ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.

iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz

kardeşim, bil ki!

İmam-ı Mübin: kader defteri; geçmiş ve gelecekte eşyanın alacakları sanatlı ve düzenli hâllerin yazıldığı, programlandığı ilim defteri.

inkısam: bölünme, parçalanma.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.

katre: damla.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kudret-i ezeli: ezeli kudret, Cenab-ı Hakkın zaman ve mekânla kayıtlı olmayan kudreti.

kudret-i muhita: her şeyi ihata eden, kuşatan kudret ve kuvvet.

küre: dünya, yeryüzü.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

meselâ: örneğin.

mizan: terazi, ölçü.

müdahale: karışma.

muhasebe: hesapların görme; davranış ve yapılanların hesabını verme.

mühmel: ihmal edilmiş, bırakılmış; önemsiz.

nevi: çeşit, tür.

nihayet: son, sınır.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

nur: aydınlık, parlaklık, ışık.

sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.

safahat: safhalar, devreler.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

şems: güneş.

şerik: ortak.

şuuat: şuuunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.

tasarruf-i mutlak: tam, mükemmel, sonsuz ve dilediği gibi kullanma.

tecezzi: parçalara ayrılma, bölünme, ufalanma, cüzle ayrılma.

tedbir: idare etme, çekip çevirme.

tenevvür: nurlanma, parlama, aydınlanma.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahit: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olan.

zat: kişi, şahıs.

zerrat: zerreler, atomlar.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

güzel, sanatça daha tam oldukları hâlde, bunların ömrü kısa, onlarınki uzun, bunların zahiren menfaatleri yok, onlarınki var. İşte bu hâl, hilkat-i eşyada Sâniin külfeti olmadığına ve her şeyin vücuda gelmesi ancak ¹ **كُنْ** emriyle olduğuna bâhir bir bürhandır. ² **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ³ **يَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ**

İ'lem eyyühe'l-aziz!

⁴ **وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ**

Evet, Allah ilmi, iradesi, kudreti ve sair sıfâtıyla muhit-tir, daire-i ihatasından hariç bir şey yoktur. Fakat, insan cüz'î ve kısa zihniyle Allah'ın azametini ve şemsin etrafında seyyaratı tedvir ettiğine bakarken, meselâ arı gibi küçük hayvanlarla iştigal etmesini uzak görüyor. Çünkü, Vacibü'l-Vücut'u mümkün kıyas ediyor. Hâlbuki, bu kıyasa göre küçük hayvanlara büyük bir zulüm olur. Çünkü, onlar da, ⁵ **وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ** kaziyesince, hâliklerini tesbih etmekle, Allah'tan maada kimseyi Rab tanımıyorlar. Binaenaleyh, büyüğün küçüğe tekebbür etmeye hakkı yoktur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Umumî olan bir in'am ile inayet-i şahsiye arasında münafat yok. Meselâ, bir ziyafete yapılan umumî bir davet altında şahıslar da davet edilmiş olur. Yani, bu ziyafet umumî olduğundan, davet umumiyette kalır. "Şahıslar nazara alınmıyor" denilemez.

azamet: büyüklük.
bâhir: apaçık, aşikâr.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cüz'î: küçük, az.
daire-i ihata: kuşatan daire, kapsama, kuşatma alanı.
hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
hilkat-i eşya: eşyanın yaratılışı.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
in'am: nimet verme, bağış verme, iyilik yapma.
inayet-i şahsiye: bireye yapılan yardım, iyilik, bağış; bire bir yapılan iyilik, bağış ve yardım.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapma yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
iştigal: bir işle uğraşma, meşgul olma.
kaziye: önerme, teklif, hüküm.
kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
külfet: zahmet, sıkıntı.
maada: başka, gayri, -den başka.
menfaat: fayda.
meselâ: örneğin.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
mümkün: mümkün, olabilir olanlar, yaratılanlar.
münafat: birbirine zıt olma, birbirine uymama, aykırılık, zıtlık.
nazar: bakış, dikkat.
Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.
sair: diğer, başka, öteki.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

1. Ol! (Yâsin Suresi: 82.)
2. Allah dilediğini yapar. (İbrahim Suresi: 27.)
3. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 163.)
4. Hâlbuki Allah onları arkalarından kuşatıcıdır. (Bürc Suresi: 20.)
5. Hiçbir şey yoktur ki, Onu övüp Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

sems: güneş.
seyyarat: gezegenler.
tedvir: çevirme, döndürme.
tekebbür: kibirlenme, büyüklük satma.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hakkı şanına lâ-yık ifadelerle anma.
umumî: genel.
umumî: herkesle ilgili, genel.
umumiyet: herkese ait olma, genellik.
Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.
zahiren: görünüşte.
zulüm: haksızlık, eziyet, işkence.

Binaenaleyh, Allah'ın nimetleri vakıf malı veya nehir suyu gibi umumî olup, in'amında şahıslar kastedilmemiş değildir. Ancak, o umumiyette hususiyet de maksuttur. Binaenaleyh, eşhas o umumî in'amda kastedilmediklerinden, o nimetlere karşı şükretmeye mükellef olmadıklarına zehap etmek hatadır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Yarın seni zillet ve rezaletlere maruz bırakmakla terk edecek olan dünyanın sefahatini, bugün kemal-i izzet ve şerefle terk edersen, pek aziz ve yüksek olursun. Çünkü, o seni terk etmeden evvel, sen onu terk edersen, hayrını alır, şerrinden kurtulursun. Fakat, vaziyet makuse olursa, kaziye de makuse olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Fisk çamuruyla mülevves olan medeniyet, insanları da o çamur ile telvis ediyor. Ezcümle, rıyayı şan ve şeref ile iltibas etmiş; insanları da o pis ahlâka sevk ediyor. Hakikaten insanlar o rıyaya öyle alışmışlar ki, şahıslara yaptıkları gibi, milletlere, hatta unsurlara bile yapıyorlar. Gazeteleri o rıyaya dellâl, tarihleri de alkışçı yapmışlardır. Bu yüzden, şahsî hayatlar, "hamiyet-i cahiliye" ünvanı altında unsurî hayatlara feda edilmektedir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Nübüvvet-i Ahmediyeyi (a.s.m.) ispat eden delillerden biri de tevhiddir. Evet, *meratibiyle tevhid bayrağını*

aziz: izzetli, muhterem, saygın.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
dellâl: ilan eden, bir haberi duyurmak için yüksek sesle bağırarak dolaşan kimse.
eşhas: şahıslar, kimseler.
evvel: önce.
ezcümle: bu cümleden olarak.
feda: uğruna verme.

fisk: hak yoldan veya hak yolundan çıkma, Allah'a karşı isyan etme.
hakikaten: hakikat olarak, doğrusu, gerçekten.
hamiyet-i cahiliye: cahiliye hamiyeti, cahillikten gelen ırkçılık gibi bazı kötü halleri koruma gayreti.
hususiyet: hususîlik, ayırıcı özellik.
İ'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
iltibas: karıştırmak.

in'am: nimet verme, nimetlendirmek, ihsan etme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kaziye: önerme, teklif, hüküm.
kemal-i izzet: izzet ve haysiyetinden taviz vermeme, tam izzet.
maksut: kastedilmiş, kastedilen.
makuse: ters, zıt, aksi.
maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

medeniyet: ilim, teknik, sanayi ve ticaretin nimetlerinden gerçek anlamda yararlanarak, bolluk, güvenlik ve rahatlık içinde yaşayış.
meratip: mertebeler, basamaklar.
mükellef: sorumlu ve yükümlü olan, bir şeyi yapmaya mecbur olan, vazifeli.
mülevves: kirletilmiş, pislenmiş.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
nübüvvet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliği.
rezalet: rezillik, alçaklık.
rıya: özü sözü bir olmamak, inandığı gibi hareket etmeyi, iki yüzlülük.
şahsî: şahsa, kişiye ait, hususî.
şan: şöhrat, ün.
sefahat: yasak şeylere, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.
şer: kötülük.
şeref: manevî büyüklük, yücelik, onur, haysiyet.
sevk: yöneltme, gönderme.
telvis: buluşturma, kirletme, pisletme.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
umumi: genel.
umumiyyet: herkese ait olma, genellik.
unsurî: ırkî, ırkla alakalı.
ünvan: şöhrat, ad, isim.
vaziyet: durum.
zehap: bir fikre veya zanna kapılma.
zillet: hor ve hakir görülme, alçalma.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

azamet: büyüklük.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

binaen: -den dolayı.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cahil: Allah'ı tanımayan, ilâhî hakikatlerden habersiz, hak bilgisinden yoksun.

celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.

define: hazine.

dellâl: ilân eden, bir haberi duyurmak için yüksek sesle bağırarak dolayan kimse.

enbiya: nebîler, peygamberler.

enmüzeç: numune, örnek.

enzar-ı âlem: âlemin dikkati, nazarı.

hakaik: doğrular, gerçekler.

haşmet: ihtişam, büyüklük.

hüsün: güzellik.

idrak: akıl erdirmeye, anlama.

ifa: bir işi yapma, yerine getirme.

iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.

iktiza: gerektirme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

intikal: bir yerden başka bir yere geçme, yer değiştirme.

istidat: kabiliyet, yetenek.

istilzam: gerektirme.

kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

küllî: umumî, genel, bütün olan.

liyakat: lâyık olma, ehliyet.

Malik: her şeyin gerçek sahibi olan Allah.

mâşuk: aşık olunan sevilin.

mücmel: öz olarak anlatılmış, kısaca ve az sözle ifade edilmiş, öz, özet.

müşahit: gözlemci.

mütefekkir: düşünen, düşündür.

mütehayyir: hayrete düşen, şaşır.

mütezzih: tenezzüh eden, gezintiye çıkan, gezip eğlenen.

mutlak: herhangi bir kayda bağlı olmayan, kayıtsız, şartsız.

nakış: işleme, süsleme.

Nakkaş-ı Ezeli: ezeli nakkaş; her şeyi zatına has olarak nakış nakış işleyen, evveli olmayan Allah.

nazar: bakış, dikkat.

nevi: çeşit, tür.

nîspet: oran, ölçü.

nübüvvet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliği.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

kâinatın en üst tepesi üstünde dikmiş olan ve enzar-ı âleme karşı makamlarıyla beraber tevhide dellâllik eden ve enbiyanın mücmel bıraktıkları hakaik tafsilâtıyla beyan eden ve açıklayan, ancak ve ancak Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmdır. Binaenaleyh, tevhidin hakikat ve kuvveti nispetinde, nübüvvet-i Ahmediye (a.s.m.) hak ve hakikattir.

İstem eyyühe'l-aziz!

Sath-ı âlemde kurulan şu sergi-yi ilâhîde teşhir edilen tezyinata, kemalâta, güzel manzaralara ve rububiyetin haşmetiyle ulûhiyetin azametinde bir müşahit, bir müte-nezzih, bir mütehayyir, bir mütefekkir lâzımdır ki, o güzellikleri görsün, o manzaralar arasında tenezzüh etsin, o harika nakışlara, ziynetlere tefekkür ile hayran olsun. Sonra, o sergiden Sâniinin celâline, Malik'inin iktidar ve kemalâtına intikal ile, Onun azametinde secde-i hayret etsin. Bu vazifeyi ifa edecek, insandır. Çünkü, *insan gerçi cahil, zulmetli bir şeydir, amma öyle bir istidadı vardır ki, âleme bir enmüzeç ve bir numune olmaya liyakati vardır. Hem, o insanda öyle bir emanet vedia bırakılmıştır ki, onunla gizli defineyi bulur, açar. Hem, o insandaki kuvvetler tahdit edilmeyerek mutlak bırakılmıştır.* Buna binaen küllî bir nevi şuur sahibi olur ki, Sultan-ı Ezel'in azamet ve haşmetinin şaşaasını idrak ediyor.

Evet, mâşukun hüsünü, âşığın nazarını istilzam ettiği gibi; Nakkaş-ı Ezeli'nin rububiyeti de insanın nazarını iktiza eder ki, hayret ve tefekkürle takdir ve tahsinlerde bulunsun.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

şaaa: gösteriş, debdebe.

sath-ı âlem: kâinat yüzü, tüm kâinatta.

secde-i hayret: hayret secde; şaşmaktan dolayı Allah'a şükür için yapılan secde.

sergi-yi ilâhî: Cenab-ı Hakkın kurduğu teşhir yeri.

Sultan-ı Ezel: kudret kuvvet ve iktidan zamanla kayıtlı olmayan, saltanatının başlangıcı olmayan sultan.

suur: bilinç, anlayış.

tafsilât: tafsiller, açıklamalar, izahlar.

tahdit: hudutlandırma, sınır-lama.

tahsin: beğenme, güzel bulma.

takdir: kıymet verme, beğenme.

tefekür: derin düşünme; eşyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.

tenezzüh: gezinti.

teşhir: sergileme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

tezyinat: süsler, süslemeler.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

vedia: emanet, saklanılmak ve korunmak üzere bırakılan şey.

ziynet: süs.

zulmet: karanlık.

Evet, gül ve çiçeklerin yüzlerini güzelleştiren zat, nasıl o güzel yüzlere anılardan, bülbüllerden istihsan âşıkları icat etmesin? Ve güzellerin güzel yüzlerinde güzelliği yaratan, elbette o güzelliğe müştakları da yaratır.

Kezalik, bu âlemi şu kadar ziynetlerle, nakışlarla tez-yin eden Malikü'l-Mülk, elbette ve elbette o harika, anti-ka, mu'cize manzaraları, ziynetleri, seyircilerden, müşahitlerden, âşık ve müştaklardan arif dellâllardan hâlî bırakmayacaktır. İşte, camiiyeti dolayısıyla insan-ı kâmil, halk-ı eflâke ille-i gaiye olduğu gibi, halk-ı kâinata da semere ve netice olmuştur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Eşya arasındaki tevafuk, Sâniin Vahid, Ehad olduğuna delâlet ettiği gibi, aralarında bulunan muntazam tehalüf de Sâniin Muhtar ve Hakîm olduğuna şahadet eder. Meselâ hayvanların, bilhassa, insanların, esas azaların-daki tevafuk, bilhassa çift azalardaki temasül Hâlık'ın vahdetine bürhan olduğu gibi, keyfiyetler ve şekillerdeki tehalüf de, Hâlık'ın ihtiyar ve hikmetine delâlet eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Mahlûkatın en zalimi insandır. İnsan, kendi nefesine olan şiddet-i muhabbetten dolayı, kendisine hizmeti ve menfaati olan şeyleri hem sever, hem kıymet verir, semeresinden istifade gördüğü şeylere abd ve köle olur; aksi hâlde, ne sever ve ne kıymet verir. Ve keza, hayatın icadında ille-i gaiyenin yalnız hayat olduğunu bilir.

abd: kul.
aksi: ters, zit.
âlem: dünya, cihan.
antika: değerli ve mükemmel sanat eseri.
arif: bilen, bilgide ileri olan, irfan sahibi.
aza: organlar, uzuvlar.
bilhassa: özellikle.
camiiyet: toplayıcı, ihtiva ve ihata edicilik.
delâlet: delil olma, gösterme; alamet, işaret.
dellâl: ilân eden, bir haberi

duyurmak için yüksek sesle bağırarak dolaşan kimse.
Ehad: zatı tek olan Allah.
Hakim: yapış ve yaratışta bir amaç, ilim ve fayda gözetken sınırsız hikmet sahibi olan Allah.
hâlî: boş, bir şeyden uzak, müstesna.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
halk-ı eflâk: feleklerin, göklerin yaratılışı.

halk-ı kâinat: kâinatın, evrenin yaratılışı.
harika: olağanüstü.
hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.
icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
ihtiyar: irade, terçih.
i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!
ille-i gaiye: gerçekleştirilmesi, meydana gelmesi için çaba harcanan şey, amaç, ideal.
insan-ı kâmil: kâmil insan, ol-

gun insan, ideal insan, dünyaya gönderiliş maksadını anlamış, Cenab-ı Hakkın emirlerine göre ve Onun rızası dairesinde hareket eden güzel ahlâk sahibi kimse.
istifade: faydalanma, yararlanma.
istihsan: güzel bulma, beğenme.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, nitelik.
keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kıymet: değer.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
Malikü'l-Mülk: mülkün maliki; bütün mülklerin sahibi, her şeyin maliki olan Allah.
menfaat: fayda.
meselâ: örneğin.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
Muhtar: hükmü elinde tutan, hareketinde serbest olan, dilediğini yapan.
muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.
müşahit: gözlemci.
müştak: arzulu, fazla istekli, ıstıyak gösteren.
nakış: işleme, süsleme.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
semere: meyve, güzel netice.
semere: meyve, güzel netice.
şiddet-i muhabbet: şiddetli sevgi.
tehalüf: birbirine uymama.
temasül: benzeme, benzeyiş.
tevafuk: uyma, uygunluk, birbirine denk gelme.
tezyin: süsleme, ziynetlendirme.
vahdet: birlik ve teklik.
Vahid: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olan.
zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.
zat: azamet ve ululuk sahibi olan.
zyinet: süs.

Cenab-ı Hakkın icat ettiği “hayy”larda hedef ittihaz ettiği binlerce hikmetlerinden haberi yok. Acaba, imkân ve ihtimalden hariç midir ki, âlemde görünen şu eşya-i hari-ka daha garip, daha harika ve daha mu’cize melekûti, berzahî, misalî şeylere bazı numune ve bazı esaslar olma-sın?

İlem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hak, kâinatı teşkil eden zerratı şeriat-ı fitriye-sine musahhar ve muî ve evamir-i tekviniyesine de mün-kad ve mümessil kılmıştır. Bir arı, “Kün!” emrine imtisa-len matlûp bir şekle girdiği gibi; herhangi bir hayvan da aynı emre imtisalen irade edilen vaziyetlere girer.

İlem eyyühe'l-aziz!

Şems, kamer, yıldız, arz gibi ecramı kabzasında tutan kudret, o ecramı öyle bir sühuletle tanzim etmiştir ki, dağılan tesbih tanelerini ipe dizen adam gibi, ne bir acz görmüştür ve ne başkasının yardımına ihtiyaç olmuştur.

İlem eyyühe'l-aziz!

Bir katre su, bir deniz suyu ile müttehittir. Çünkü, iki-si de sudur. Nehir suyu ile de müttehittir. Çünkü, ikisinin de menşeleri semadır. Ve keza, bir küçük balık, balina balığı ile müttehittir. Çünkü, ünvanları birdir. Kezalik, esma-i İlâhiyeden bir hüceyreye veya bir mikroba tecelli eden bir isim, kâinatı ihata eden isim ile müttehittir. Çünkü, müsemmaları birdir. Meselâ, bütün kâinata

acz: zayıflık, güçsüzlük.
âlem: dünya, cihan.
arz: yer, dünya.
berzahî: .
ecram: gezegenler.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
eşya-i harika: olağanüstü eşya.
evamir-i tekviniye: yaratma içe-ren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.
garip: tuhaf, hayret verici.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
harika: olağanüstü.
hayy: diri, sağ, canlı.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
hüceyre: hücrecik, küçük hücre.
icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
ihata: kuşatma, içine alma.
ihtimal: olabilirlik.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-deşim, bil ki!
imkân: mümkün olma, olabilirlik.
imtisalen: imtisal ederek, uyarak, tâbi olarak.
irade: dileme, isteme, bir şeyi ya-pıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
ittihaz: edinme, alma, kabul et-me.
kabza: tutamak yeri, el.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kamer: ay.
katre: damla.
keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çev-releyen ezeli kuvveti.
kün: 'ol' manasında Allah'ın var-lıkları yaratırken verdiği emir.
matlûp: talep edilen, istenilen şey.
melekûti: ruhlar ve melekler âle-

mine mensup olan, bu âlem-le ilgili, melekûta ait, gayp âlemiyle ilgili.
menşe: esas, kaynak.
meselâ: örneğin.
misalî: .
mu'cize: benzerini yapmak-tan insanların âciz kaldığı şey.
mümessil: temsil eden, tem-silci.
münkad: inkıyad eden, bo-yun eğen, itaat eden.
musahhar: boyun eğen, emir altına giren, istenilen hâle ko-

nulmuş.
müsemma: isimlendirilmiş, ad verilmiş.
muî: itaat eden, boyun eğen.
müttehit: ittihat eden, birle-şen, birleşmiş.
numune: örnek.
sema: gökyüzü, gök.
sems: güneş.
şeriat-ı fitriye: kâinata dü-zeni ve ahengi sağlayan, bü-tün varlıkların uymak zorun-da olduğu kanun ve kuralla-rın tamamı.

sühulet: kolaylık.
tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.
tecelli: belirme, bilinme, gö-rünme.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tut-ma, Cenab-ı Hakkı şanına la-yık ifadelerle anma.
teşkil: oluşturma, şekillendir-me.
ünvan: ad, isim.
vaziyet: durum.
zerrat: zerrelere, atomlar.

taallûk ve tecelli eden *Âlîm* ismiyle bir zerreye taallûk eden *Hâlık* ismi, müsemmada müttehittirler. Hurma ağacına taallûk eden *Musavvir* ismiyle de, semeresine taallûk ve tecelli eden *Münşî* ismi, müsemmada müttehittirler. Zaten, en büyük şeye tecelli eden isim ile, en küçük bir şeye de tecelli etmemesi muhaldır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Mümkin ünvanı altındaki eşyanın vücudunda tagayyür var; yani keyfiyetleri, hâlleri değişir. Binaenaleyh, mümkün olan bir şeyin daima bir hâlde tevakkuf ve sükût etmekle ataletle kalması, o şeyin ahval ve keyfiyetleri için bir nevi ademdir. Çünkü, o şeyin istikbal hâlleri ademde kalır, yol bulup vücuda gelemez. Adem ise, büyük bir elem ve bir şerr-i mahzdır.

Binaenaleyh, faaliyette lezzet olduğu gibi, ahval ve şunatta da bir tebeddül olup, bu tahavvül ve tebeddülden neş'et eden teessürat, teellümat, bir cihetten çirkin ise de, birkaç cihetten de güzeldir.

Evet, bir şeyin şekillerinde vukua gelen devir ve teslim sırasında gidenler müteessir, gelenler de memnun olurlar. Ve bu sayede hayat tasaffi eder, temizlenir; vücut da teceddüt eder.

adem: yokluk.
ahval: haller, durumlar.
Âlîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.
atalet: tembellik, hareketsizlik, çalışmama.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cihet: yön.
elem: dert, üzüntü, maddi-manevî ızdırıp.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

İ'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
istikbal: gelecek.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, nitelik.
muhâl: imkânsız.
mümkin: mümkün, olabilir olanlar, yaratılanlar.
Münşî: inşa suretinde de gerçek yaratıcı olan Allah.
Musavvir: yarattıklarını istediği sıfat ve seçtiği-maddi, manevî-surette yaratan; Allah.

müsemma: isimlendirilmiş, ad verilmiş.
müteessir: teessüre kapılan, hüznü, kederli, mahzun.
müttehit: ittihat eden, birleşen, birlik olmuş.
neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.
nevi: çeşit, tür.
semere: meyve, yemiş.
şerr-i mahz: tamamen kötülük, iyi tarafı hiç olmayan; zarar, fenalığı yüzde yüz olan şer ve musibet.

sükût: değerden düşme, değerini yitirme; susma.
şuunat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
taallûk: alâkalı, münasebeti olma.
tagayyür: değişme, başkalaşma.
tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.
tasaffi: saflaşma, durulaşma, temizlenme.
tebeddül: başkalaşma, değişme.
teceddüt: tazelenme, yenilenme.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
teellümat: teellümler, elem, keder, acı duymalar, tasalanmalar.
teessürat: teessürler, kederler, elemeler, acılar.
tevakkuf: duraklama, durma.
ünvan: şöhrat, ad, isim.
vücut: beden, varlık.
vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

HİDAYET-İ KUR'ANİYENİN NESİMİNDEN

Şemme

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ عَلَى رَحْمَتِهِ عَلَى الْعَالَمِينَ بِرِسَالَةِ سَيِّدِ
الْمُرْسَلِينَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Şu âlem, görünen ve görünmeyen bütün tabakat ve envayıyla ² لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ diye tevhidi ilân ediyor. Çünkü, aralarındaki tesanüt böyle iktiza ediyor. Ve o tabakatla enva, bütün erkânıyla ³ لَا رَبَّ إِلَّا هُوَ diye ilân-ı şahadet ediyor. Çünkü, aralarındaki müşabehet böyle istiyor. Ve o erkân, bütün azasıyla ⁴ لَا مَالِكَ إِلَّا هُوَ diye şahadetlerini ilân ediyorlar. Çünkü, aralarındaki temasül böyle iktiza eder. Ve o aza, bütün eczasıyla ⁵ لَا مُدَبِّرَ إِلَّا هُوَ diye şahadet eder. Çünkü, aralarında teavün ve tedahül vardır. Ve o ecza, bütün cüz'iyatıyla ⁶ لَا مُرَبِّیَّ إِلَّا هُوَ diye olan

âlem: dünya, cihan.

Ashap: Sahabeler, Hz. Peygamberi (a.s.m.) görmüş ve onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler.

aza: organlar, uzuvlar.

cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.

ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.

enva: çeşitler, türler, neviler.

erkân: rükünler, esaslar.

hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.

hidayet-i Kur'âniye: Kur'an'ın yol göstericiliği; Kur'an'ın hak ve hakikatleri göstermesi.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

ilâh: kendisine ibadet edilen ve tapınılan şey.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

ilân-ı şahadet: şahitliği herkese duyurma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

müşabehet: benzeme, benzeyiş.

nesim: hafif lâtif rüzgâr, hoşadenden esinti, esinti.

peygamber: Allah tarafından haber getirerek ilâhî emir ve yasakları insanlara tebliğ eden elçi, nebî.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

Rahman: sonsuz merhamet sahibi ve şefkatle bütün varlıkları nızıklandıran Allah.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

Rahîm: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, koruyan, acıyan Allah.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şemme: azıcık koklama; çok az miktardaki koku, rayiha.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Peygamberlerin efendisi Muhammed'i -Allah ona, bütün Âl ve Ashabına rahmet eylesin- göndermesiyle âlemlere merhamet etmesinden dolayı, âlemlerin rabbi olan Allah'a hamd olsun.

2. Ondan başka ilâh yoktur.

3. Ondan başka rab yoktur.

4. Ondan başka mülk sahibi yoktur.

5. Ondan başka idare edici yoktur.

6. Ondan başka terbiye edici yoktur.

tabakat: tabakalar.

teavün: yardımlaşma, birbirine yardım etme.

tedahül: iç içe olma, birbiri

içine girme.

temasül: benzeme, benzeyiş.

terbiye: besleyip büyütme, yetiştirme, eğitime.

tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

şahadetini ilân eder. Çünkü, aralarındaki tevafuk kalemin bir olduğuna delâlet ediyor. O cüz'iyat, bütün hüceyratıyla ¹ لَا مُتَصَرِّفَ فِي الْحَقِيقَةِ إِلَّا هُوَ diye şahadet eder.

Ve o hüceyrat, bütün zerratıyla ² لَا نَازِمَ إِلَّا هُوَ diye ilân-ı şahadet eder. Çünkü, cevahir-i fert arasındaki haytın bir olduğu böyle iktiza eder. Ve o zerrat, bütün esîriyle ³ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ cevheresiyle ilân-ı tevhid eder. Çünkü, esîrin besateti, sükûnu, intizamla emr-i Hâlık'a sür'at-i imtisali böyle iktiza eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hiçbir insanın Cenab-ı Hakka karşı hakk-ı itirazı yoktur ve şekva ve şikâyet de haddi yoktur. Çünkü, şikâyet eden ferдин hilâf-ı hevesini iktiza eden nizam-ı âlemede binlerce hikmet vardır. O ferdi irza etmekte o bin hikmetin içdabı vardır. Bir ferdi razı etmek için bin hikmet feda edilemez.

⁴ وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ

Eğer her ferдин keyfine göre hareket edilirse, dünyanın nizam ve intizamı fesada gider.

Ey müteşekki! Sen nesin? Neye binaen itiraz ediyorsun? Cüz'î hevesini külliyyat-ı kâinata mühendis mi yapıyorsun? Kokmuş olan zevkini nimetlerin derecelerine mikyas ve mizan mi yapıyorsun? Ne biliyorsun ki, zannettiğin nimet nikmet olmasın? Senin ne kıymetin var ki,

hakikat: gerçek, esas.

hakk-ı itiraz: itiraz etme hakkı.

hayt: ip, iki şeyi birbirine bağlayan bağ.

heves: gelip geçici istek.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hilâf-ı heves: isteğin, arzusun zıddı, aksi.

hüceyrat: hücrecikler.

igdap: gadaplandırma, kızdırma, öfkelenendirme.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

ilâh: kendisine ibadet edilen ve tapınılan şey.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

ilân-ı şahadet: şahitliği herkese duyurma.

ilân-ı tevhid: Allah'ın birliğini ilân etme, herkese bildirme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

irza: bir kimseyi razı etme, gönlünü yapma, hoşnut etme.

itiraz: kabul etmediğini belirtip karşı çıkma.

kiymet: değer.

külliyyat-ı kâinat: kâinatın tamamı, evrenin bütünü.

mikyas: ölçü aleti, ölçek.

mizan: ölçü.

müteşekki: şikâyetle bulunan, şikâyet eden.

nikmet: şiddetli ceza, eza vererek cezalandırma, öğ alma.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

nizam-ı âlem: Cenab-ı Hakkın kâinata koymuş olduğu düzen, dünya düzeni.

razi: rıza gösteren, hoşnut olan.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alamet, işaret.

şekva: şikâyet.

sükûn: sakinlik, durgunluk, hareketsizlik.

sür'at-i imtisal: çok çabuk uyma, hızla boyun eğme, hızla yerine getirme.

tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

tevafuk: uyma, uygunluk, birbirine denk gelme.

zerrat: zerreler, atomlar.

1. Hakikatte Ondan başka tasarruf edici yoktur.

2. Ondan başka düzenleyici yoktur.

3. Ondan başka ilâh yoktur.

4. Eğer hak onların keyiflerine tâbi olsaydı, gökler ve yer hep fesada uğradı. (Mü'minun Suresi: 71.)

besatet: basitlik, sadelik.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

cevahir-i fert: atomlar, zerreler.

cevhere: bir, tek cevher.

cüz'î: küçük, az.

cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.

delâlet: delil olma, gösterme; alamet, işaret.

emr-i Hâlık: her şeyi yoktan yaratan Allah'ın emri.

esir: kâinattaki boşlukları dol-

duran, havadan hafif olup ısı ve ışığı nakleden cevher.

feda: uğruna verme.

fesat: bozukluk, karışıklık, nifak.

had: yetki ve değer.

hak: doğru, gerçek, hakikat.

sineğin kanadına muvazi olmayan hevesini tatmin ve teskin için felek çarklarıyla hareketten teskin edilsin?

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cesedin bir uzvundaki bir hüceyrede yapılan tasarruf, en evvel cesedi tasavvur etmeye mütevakkıftır. Çünkü, küllün nakışlarıyla, ahvaliyle cüz'ün çok alâka ve münasebetleri vardır. Öyle ise, cüzde tasarruf Hâlık-ı Küllün emri altındadır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hevam, balık gibi küçük hayvanların yumurtalarını, haşerat ve nebatatın tohumlarını pek büyük bir rahmetle, bir lütuf ile, bir hikmetle hıfzeden Sâni-i Hakîm'in hafiziyetine lâyık mıdır ki, ahirette semere veren ağaçlara çekirdek olacak a'malinizi hıfzetmesin, ihmal etsin? Hâl-buki, sen hamil-i emanet, halife-i arzsın.

Evet, her bir zîhayatta bulunan hıfzü'l-hayat hissi, vücudun ebedî bir bekaya ism-i Hayy, Hafız, Bâkî'nin tecellisiyle incirar edeceğine delâlet eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir incir tohumunu tavırdan tavıra hıfzeden, devirden devire himaye eden, inhilâlden vikaye eden ve o tohumda incir ağacının teşkilâtına lâzım olan esasları kemal-i ihtimam ile muhafaza eden, elbette ve elbette halife-i arz ünvanını alan nev-i beşerin a'malini ihmal etmez, hıfzeder.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

ahval: hâller, durumlar.

alâka: ilgi, ilişki, yakınlık.

a'mal: ameller, işler.

Bâkî: varlığının sonu olmayan Allah.

beka: bakılık, ebedîlik, sonsuzluk.

ceset: vücut, beden.

cüz: parça.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

evvel: önce.

felek: gökyüzü, gök, sema.

Hafız: her şeyin sonsuza kadar koruyan, muhafaza eden, saklayan Allah.

hafiziyet: Cenab-ı Hakkın her mahlûkun başına gelecek vaziyetleri ve başından geçenleri muhafaza etme sıfatı.

halife-i arz: arzin halifesi, yeryüzünde bazı hususlarda Allah adına hareket eden.

Hâlık-ı Küll: her şeyin yaratıcısı, hâlıkı olan Allah.

hamil-i emanet: emaneti yüklenip taşıyan.

haşerat: haşereler, küçük böcekler, zararlı küçük hayvanıklar.

hevam: böcekler, haşereler.

heves: gelip geçici istek.

hıfz: saklama, koruma, muhafaza etme.

hıfzü'l-hayat: hayatı korumak.

hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.

himaye: koruma, muhafaza etme.

hüceyre: hücrecik, küçük hücre.

ihmal: boşlama, önemsememe.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

incirar: bir neticeye doğru çekilerek sona erme, çekilip bir sona erme.

inhilâl: dağılma, çözülme, parçalanma, bozulma.

ism-i Hayy: Cenab-ı Hakkın hayatı veren, diriltlen anlamında ismi.

kemal-i ihtimam: son derece dikkat ve ihtimam, dikkat ve özenin son derecesi.

küll: bütün.

lütuf: güzellik, hoşluk, iyilik, ihsan.

muhafaza: koruma.

münasebet: ilgi, ilişki, bağ.

mütevakkıf: bir şeye bağlı olan, ancak onunla olabilen.

muvazi: paralel, birbirine

denk.

nakış: işleme, süsleme.

nebatat: bitkiler.

nev-i beşer: insanoglu, insanlar.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

semere: meyve, güzel netice.

tasarruf: idare etme, kullanma.

tasavvur: bir şeyi zihinde dü-

şünme, tasarlama.

tatmin: doyurma, ihtiyacını karşılama.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

teşkilât: yapılar, kuruluşlar.

teskin: sakinleştirme, yatıştırma.

ünvan: şöhret, ad, isim.

uzuv: bir canlıyı meydana getiren parçacıklardan her biri, organ.

vikaye: koruma, sahip çıkma.

zîhayat: hayat sahibi.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Lâfızların tebeddülüyle mana tebeddül etmez, bâkî kalır. Kabuk parçalanır, lüp bâkî ve sağlam kalır. Libası yırtılır, cesedi sağlam, bâkî kalır. Ceset ölüp dağılırsa da, ruh bâkî kalır. Cisim ihtiyarlanırsa, enaniyet genç kalır. Çokluk, cemaat dağılır, amma vahid-i fert bâkî kalır. Kesret bozulur, vahdet bâkîdir. Madde kırılır, nur bâkîdir.

Binaenaleyh, ömrün bidayetinden sonuna kadar devam eden mana, çok cesetleri tebeddül ve tavırdan tavıra intikal ve devirden devire yuvarlandığı hâlde, vahdetini, bekasını muhafaza ettiği gibi, ölüm hendeğini de atlayarak, salimen ebed yoluna devam edecektir. Maahaza her vakit “Fenâya hazır ol!” emrini intizar eden zail ve bekasız maddiyatta, şu hıfz ve muhafaza düsturu, beka ile çok münasebettar olan ruh ve manada da caridir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ulûhiyetin azameti, izzeti, istiklâliyeti, her şeyin —küçük olsun büyük olsun, yüksek olsun alçak olsun— taht-ı tasarrufunda bulunduğunu istiyor. Senin hissetin veya hakaretin Onun tasarrufundan hariç kalmasına sebep olamaz. Çünkü senin Ondan bu'dun varsa da, Onun senden bu'du yoktur. Veya senin bir sıfatının hakareti, vücudunun hakaretini istilzam etmez. Veya mülk cihetinin mülevves olması, melekût cihetinin de mülevves olmasını iktiza etmez.

amma: ama, lâkin, ancak.
azamet: büyüklük.
bâkî: daimî.
beka: bâklilik, ebedîlik, sonsuzluk.
bidayet: başlangıç.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bu'd: uzaklık, uzak olma.
cari: cereyan eden, akan, işleyen.
cemaat: topluluk.
ceset: vücut, beden.
cihet: yön.

düstur: kaide, esas, prensip.
ebed: sonsuzluk, daimîlik.
enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.
fenâ: yok olma, ölümlülük, geçicilik.
hakaret: aşağılık, alçaklık; küçüklük, horluk; alçak görme, aşağılama, horlama.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
hıfz: saklama, koruma, muhafaza etme.
hisset: alçaklık.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
intikal: bir yerden başka bir yere geçme, yer değiştirme.
intizar: bekleme, gözleme.
istiklâliyet: istiklâl üzere bulunma, hür ve müstakil olma, başlı başına buyruk olma, bağımsızlık.
istilzam: gerektirme.
izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kesret: çokluk.
lâfız: söz, kelime.
libas: elbise.
lüp: iç, öz.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
maddiyat: maddî ve cismanî şeyler, gözle görülüp elle tutulur cinsten şeyler.
melekût: bir şeyin iç yüzü, hakikatı, aslı.
muhafaza: koruma.
mülevves: kirli, pis, murdar.
mülk: dış kısım, dış yüzey.
münasebettar: ilgili, alâkalı.
nur: aydınlık, parıltı, ışıık.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
salimen: emniyetle, güvenle.
sıfat: vasıf, nitelik.
taht-ı tasarruf: idare altında.
tasarruf: idare etme, kullanma.
tebeddül: başkalaşma, değişme.
ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinatı her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.
vahdet: birlik ve teklik.
vahid-i fert: tek birey, tek bir kişi.
zail: sona eren, yok olan.

avam: kültürlü, yüksek tabakadan olmayan; cahil halk tabakası.
avam-ı nâs: insanların ilmi, irfanı kıt, okuma yazması az, fikren zayıf olanları.

azamet: büyüklük.

azamet-i hakiki: gerçek büyüklük.

bahis: konu.

bilakis: aksine, tersine.

Binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cihet: yön.

cumhur: kalabalık, ekseriyet, çoğunluk.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, burhan.

ekseriyet-i mutlaka: mutlak çoğunluk; kesin ve büyük çoğunluk.

fehîm: anlayış.

hafî: gizli.

Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

ıcat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ıdrak: akıl erdirmе, anlama, kavrama kabiliyeti.

ihata: kuşatma, içine alma.

ihiva: içine alma, kapsama.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

infirât: teklik, bir oluş, yalnızlık hâli.

irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

istilzam: gerektirme.

izah: açıklama, ayrıntıların ile anlatma.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

karip: yakın.

kâsır: kısa olan.

kesafet: kalınlık, yoğunluk, kesiflik, koyuluk, sıklık.

keza: böylece, aynı şekilde.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavi kitapların sonuncusu.

lâtîf: yumuşak, tatlı, narin; cismanî olmayan, ruhanî.

maddî: madde ile alâkalı, cismanî.

maddiyat: maddî ve cismanî şeyler, gözle görülüp elle tutulur cinsten şeyler.

me'nus: alışılmış, alışık, ünsiyet edilmiş.

mesele: konu.

Ve keza, Hâlik'ın azameti, çirkin şeylerin tasarrufundan çıkmasını istilzam etmez. Bilakis, azamet-i hakikiye, icat hususunda infiradı, tasarruf cihetiyle de ihatayı iktiza eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Maddî olan bir şey, kesafeti ne kadar fazla olursa, o nispette ince ve gizli şeyleri göremez ve onları idrakten kâsırdır. Fakat nur ve nuranî şeyler, ne kadar nuraniyette terakki ederse, o nispette ince ve gizli şeylere nüfuzu tam ve keskin olur. Ve keza, ne kadar lâtif olursa, o derecede maddiyatın içlerini keşfeder —röntgen şuaı gibi. Mümkünatta mesele bu merkezde ise, vacip, vahit olan Nurü'l-Envar ne derece **نَافِذُ الْحَفَايَا عَالِمٌ بِالْأَسْرَارِ**¹ olacağı bir derece anlaşıldı. Öyle ise, azameti, tam manasıyla ihata; nüfuz, şümül iktiza ve istilzam eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ekseriyet-i mutlakayı teşkil eden avam-ı nâsın fehimleri Kur'anca o kadar müraat edilmiştir ki, birkaç dereceyi, birkaç ciheti ihtiva eden bir meselede, avamın fehimlerine en me'nus, en karip ciheti ve nazarlarına en vazih, en zahir dereceyi söylüyor. Çünkü, öyle olmasa, delilin neticeden hafî olması lâzım gelir. Kur'an'ın kâinattan yaptığı bahis, Hâlik'ın sıfatlarını ispat ve izah içindir. Binaenaleyh, ne kadar cumhurun fehmine yakın olursa, irşada daha lâayık ve daha muvafık olur.

1. İnce ve gizli şeylere nüfuz eden ve sırları bilen.

mümkinat: yaratılanlar, mümkün olanlar, imkân dâhilindekiler, olabilir şeyler.
müraat: gözetme, riayet etme.
muvafilek: uygun, münasip.
nazar: bakış, dikkat.
nispet: oran, ölçü.
nüfuz: içine geçme, işleme.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
nurani: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.

nuraniyet: nurluluk, parlaklık, aydınlık.
Nurü'l-Envar: nurların nuru, tüm nurların ışıkların kaynağı olan Allah.
nüfuz: içine geçme, işleme.
sıfat: vasıf, nitelik.
şua: ışın, bir ısı kaynağından uzanan ısı telleri.
şümül: içine alma, kaplama, ihata etme.
tasarruf: idare etme, kullan-

ma.
terakki: yükselme, ilerleme.
teşkil: oluşturma, şekillendirme.
vacip: varlığı zorunlu olan ve başkasının varlığına bağlı olmayan.
vahit: zatında ve sıfatlarında tek ve yegane olan.
vazih: açık, aşikâr; kolay anlaşılır.
zahir: açık, aşikâr.

Meselâ, Hâlık'ın tasarrufatına delâlet eden ayetlerden en zahir, en aşikâr olan tabakayı

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ السِّنِّكُمْ وَالْوَانِكُمْ¹
ayetiyle zikretmiştir. Hâlbuki, bu tabakanın arkasında vücuhun taayyünat, teşahhusat tabakası vardır. Evvelki tabakanın fehmi, ikinci tabakanın fehminden daha yakındır.

Ve keza, en aşikâr dereceyi

أَنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ²
ayetiyle zikretmiştir. Bu derecenin arkasında, arzın şems etrafında emir ve irade-i İlâhî kanunuyla tahrik ve tedviri derecesi de vardır. Lâkin, bu derece, evvelki dereceden bir derece mahfî olduğundan terk edilmiştir.

Ve keza,³ وَالْجِبَالِ أَوْتَادًا cümlesiyle en okunaklı sayfayı göstermiştir. Hâlbuki bu sayfanın arkasında, “Direk ve kazıklar ile tehlikeden muhafaza edilen bir sefine gibi, arz da, içerisinde vukua gelen hercümerçten dolayı parçalanmak tehlikesinden korumak için, dağlar ile kazıklanmıştır” sayfası da vardır. Fakat, bu sayfa, avam-ı nâs-ça o kadar okunaklı olmadığından terk edilmiştir. Ve bu sayfanın altında da şöyle bir hasiye vardır:

Hayatı besleyip sağlamak üzere, dağlar arza direk yapılmıştır. Çünkü, dağlar suların mahzenidir; havanın tarağıdır, tasfiye ediyor; toprağın hamisidir, denizin istilâsından vikaye ediyor. Zaten hayatın direkleri bu unsurlardır. Bu sırta binaendir ki, şariatça hilâlin tulû ve gurubu

hasiye: dipnot; ek, ilâve.

hercümerç: karmakarışık olma, alt üst olma.

hilâl: yeni ay.

irade-i İlâhî: Allah'ın iradesi, Cenab-ı Hakkın dilediğini yapabilme gücü, kudreti.

istilâ: ele geçirme, kaplama, yayılma.

kanun: kaide, kural.

keza: böylece, aynı şekilde.

mahfî: Gizli, saklı.

mahzen: kaynak, hazine ve define deposu.

meselâ: örneğin.

muhafaza: koruma.

sefine: gemi.

sems: güneş.

şariat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, İlâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi; din.

sır: gizli hakikat; bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.

sima: yüz, çehre.

taayyünat: meydana çıkmalar, belli olmalar.

tabaka: derece, katman.

tahrik: hareket ettirme, harekete geçirme.

tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.

tasfiye: saflaştırma, antma, temizleme.

tedvir: çevirme, döndürme.

teşahhusat: teşahhuslar, şahıs hâline girmeler, cisimlenmeler.

tulû: doğma, doğuş.

unsur: eleman, yapı taşı, birim.

vikaye: koruma, sahip çıkma.

vücuh: çehreler, yüzler.

vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.

zahir: açık, aşikâr.

zikretmek: anmak, bildirmek.

1. Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinizin, seslerinizin ve simalarınızın farklılığı da yine Onun ayetlerindendir. (Rum Suresi: 22.)

2. Muhakkak ki göklerin ve yerin yaratılışında ve gece ile gündüzün değişmesinde... (Âl-i İmran Suresi: 190.)

3. Dağları birer kazık yapmadık mı? (Nebe Suresi: 7.)

arz: yer, dünya.

aşikâr: açık, belli, meydanda.

avam-ı nâs: insanların ilmi, irfanı kit, okuma yazması az, fikren zayıf olanları.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

emr-i İlâhî: Allah'ın emri.

evvel: önce.

evvelki: birincisi.

fehmi: anlayış.

gurup: batma, batış.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hamî: himaye eden, koruyan, gözeten.

nazara alınmıştır. Çünkü, bu ise, ayları, günleri hesap etmekten, avamca daha kolaydır. Ve yine o sırra binaendir ki, ezhan-ı avamda tespit ve takrir için, Kur'ân'da tekrarlar vukua gelmiştir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ayetlerin bahsettikleri hakikatler, şiirlerin bahsettikleri hayalâtтан pek vâsi ve pek yüksektir. Bu itibarla, şiirden addedilmemiştir.

Hem de, ayetler sahibinin şuunat ve ef'alinden bahseder. Şiir ise, fuzulî olarak, gayrdan bahseder.

Hem de, filcümle adî şeylerden bahsi harikulâdedir. Şiirin harikulâdelerden bahsi, alelekser adîdir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hâlık'ın vahdetini gösteren âyineler ve delillerini okutan sayfaların pek çok çeşitleri olduğu gibi, merkezleri bir ve birbirinin içine dâhil olmuşlardır. Binaenaleyh, bir âyinede göründü veya bir sayfada okundu mu, hepsinde de görünür ve okunur. Fakat, birisinde görünmemesi, hepsinde görünmemesini istilzam etmez.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir kelimeyi yazan harfini yazanın gayrisi, bir sayfayı yazan satırı yazanın gayrisi, kitabı yazan sayfayı yazanın gayrisi olması mümkün olmadığı gibi; *karıncayı halk eden cins-i hayvanı halk edenin gayrisi, hayvanı yaratan*

add: saymak, öyle kabul etmek.
adi: basit, bayağı, sıradan.
alelekser: ekseriya, çoğunlukla, çok kez, çok vakit.
avam: kültürlü, yüksek tabakadan olmayan; cahil halk tabakası.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
bahis: konu.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cins-i hayvan: hayvan cinsi.

dâhil: girme, içinde olma.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
efal: fiiller, işler.
ezhan-ı avam: kültürlü olmayan cahil halk tabakasının zihinleri.
filcümle: hepsi, bütünü.
fuzulî: boşuna, yersiz, gereksiz, lüzumsuz.
gayr: başka, diğer.
hakikat: gerçek, doğru.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
halk: yaratma, yoktan var etme.
harikulâde: olağanüstü.
hayalât: hayaller, hülyalar.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
istilzam: gerektirme.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e

indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
nazar: bakış, dikkat.
sır: gizli hakikat.
şuunat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
takrir: sağlamlaştırma.
vahdet: birlik ve teklik.
vâsi: geniş, engin, bol.
vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.

arzı yaratanın gayrisi, arzı halk eden Rabbülâlemîn'in gayrisi olması muhaldir.

Rububiyet-i ammenin işaretlerindendir ki, kâinat kitabında öyle büyük harfler vardır ki, o harflerin bir kısmında bir kelime yazılıdır, bir kısmında bir kelâm, bir kısmında bir kitap yazılıdır. Meselâ, o kitapta bahir, şecer, arz birer harf makamındadırlar. Birinci harfte semek kelimesi, ikincisinde şecer kelâmı, üçüncüsünde hayvan kitabı yazılmıştır. Hatta, “yâ sin” suretinde tam Yâsin Suresi yazıldığı gibi, bazı masnuatta, bir kelime olan isminde, çekirdeğinde o masnuun suresi ve kitabı yazılmıştır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Yıldızlar, şemsler arasında mümaselet olduğu gibi, cümle müsavat da vardır. Binaenaleyh, onlardan biri ötekilere Rab olamaz. Ve onlardan birine Rab olan, hepsine de Rab olur; ve keza, her şeye de Rab olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın bir ferdinde bir cemaat-i mükellefîn bulunur. Evet, her bir uzuv, bir şey için yaratılmıştır; o uzvu, o şeyde kullanmakla mükelleftir. Meselâ, her bir hasse için bir ibadet vardır; onun hilâfında kullanılması dalâlettir. Meselâ, baş ile yapılan secde Allah için olursa ibadettir, gayrisi dalâlettir. Kezalik, şuaranın hayalen yaptıkları hayret ve muhabbet secdeleri dalâlettir. Hayal, onunla fasık olur.

arz: yer, dünya.
bahir: deniz.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cemaat-i mükellefîn: mükellef, yani dinen sorumlu olanlar topluluğu, cemaati.
dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
fasık: Allah'ın emirlerine aykırı hareket edip fesat çıkaran, kötülüğü ve günah işlemeyi âdet haline getiren.

filcümle: hepsi, bütünü.
gayr: başka, diğer.
halk: yaratma, yoktan var etme.
hasse: duyu.
hayalen: hayalî bir şekilde.
hilâf: ters, karşı, zıt, aykırı.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
kâinat: evren; yaratılmış olan

şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kelâm: söz, lâfız; cümle.
keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
makam: yer.
masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
meselâ: örneğin.

muhabbet: aşk, ilgi, alâka.

muhâl: imkânsız.

mükellef: sorumlu ve yükümlü olan.

mümaselet: benzeme, benzeyiş.

müsavat: müsavilik, eşitlik, her bakımdan aynı derecede olma.

Rab: efendi, sahip, her şeyin maliki, malik.

Rabbülâlemîn: âlemlerin Rabbi, bütün âlemleri idare ve terbiye eden Allah.

rububiyet-i amme: Cenab-ı Allah'ın her şeyi içine alan terbiye ediciliği.

secde: baş eğme, başı yere koyma.

secde: namazda, alınla beraber burnu yere koyma şeklindeki ibadet vaziyeti.

şecer: ağaç.

semek: balık.

şems: güneş.

şuara: şairler.

sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

suret: şekil, resim, fotoğraf.

uzuv: bir canlıyı meydana getiren parçacıklardan her biri, organ.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanları fikren dalâlete atan sebeplerden biri, ülfeti ilim telâkki etmeleridir. Yani, me'lûfları olan şeyleri kendilerince malûm bilirler. Hatta, ülfet dolayısıyla adiyata teemmül edip ehemmiyet vermezler. Hâlbuki, ülfetlerinden dolayı malûm zannettikleri o adı şeyler, birer harika ve birer mu'cize-i kudret oldukları hâlde, ülfet saikasıyla onları teemmüle, dikkate almıyorlar; tâ onların fevkinde olan tecelliyat-ı seyyaleye im'an-ı nazar edebilsinler. Bunların meseli, deniz kenarında durup, denizin içerisindeki hayvanata ve sair garip hâlâtına bakmayarak, yalnız rüzgâr ile husule gelen dalgalara ve şemsin şuaatından peyda olan pırıltısına dikkat etmekle, malikü'l-bihar olan Allah'ın azametini delil getiren adamın meseli gibidir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanların arza ait malûmat ve müsellemaat-ı bedihiyatları ülfete mebnidir. Ülfet ise, cehl-i mürekkep üstüne serilmiş bir perdedir. Hakikate bakılırsa, zannettikleri ilim, cehildir. Bu sırra binaendir ki, Kur'ân, ayetleriyle insanların nazarını me'lûfatları olan şeylere çeviriyor. Ayetler, necimler gibi, ülfet perdesini deler atar, insanın kulağından tutar başını eğdirir, o ülfetin altındaki havari-ku'l-âdât mu'cizeleri o adiyat içerisinde gösterir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Aralarında münasebet, muamele, hatta mükâleme bulunan iki şeyin birbirine müşâbih veya müsavi olmasını

adi: basit, bayağı, sıradan.

adiyat: her zaman olagelen, alışılmış, sıradan şeyler, basit işler.

arz: yer, dünya.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

azamet: büyüklük.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

cehil: bilgisizlik, cehalet, cahillik.
cehl-i mürekkep: bilmemekle beraber, bilmediğini de bilmemek, katmerli cahillik, kara cahillik.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

ehemmiyet: önem, değer, kıymet.

fevkinde: üstünde.

fikren: fikir ile, düşünerek, zihnen.

garip: tuhaf, hayret verici.

hakikat: gerçek, asıl, esas.

hâlât: hâller, durumlar, vaziyetler.

harika: olağanüstü.

havariku'l-âdât: olağanüstü şeyler.

hayvanat: hayvanlar.

husul: olma, meydana gelme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ilim: bilgi, marifet.

im'an-ı nazar: bir işi dikkatli düşünme, inceden inceye tetkik etme.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

malikü'l-bihar: denizlerin sahibi.

malûm: bilinen, bilinir olan.

malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.

me'lûf: alışılmış, ülfet edilmiş.

mebni: bir şeye dayanan, istinat eden.

me'lûfat: alışılmış, ülfet edilmiş şeyler.

mesel: örnek.

muamele: davranış, birbiri ile iş görme.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu'cizesi.

mükâleme: konuşma.

münasebet: ilgi, ilişki, bağ.

müşâbih: birbirine benzeyen, aralarında benzerlik bulunan şeylerden her biri.

müsavi: eşit.

müsellemaat-ı bedihiyat: apaçık oluşları sebebiyle itirazsız ve zorlanmadan kabul edilen şeyler.

nazar: bakış, dikkat.

necim: yıldız.

peyda: meydana gelme, açığa çıkma.

saika: sevk eden, sürükleyen, sebep olan.

sair: diğer, başka, öteki.

şems: güneş.

sır: gizli hakikat.

şuaat: sular, ışınlr, parıltılar.

tecelliyat-ı seyyale: akıp giden görüntüler; gelip geçen tecelliler.

teemmül: inceden inceye, etraflıca düşünme.

telâkki: anlama, kabul etme.

ülfet: alışkanlık hâline getirme, huy edinme.

istilzam etmez. Meselâ, yağmurun bir katresi veya semenin bir çiçeğinin, küçüklüğüyle beraber, şems ile münasebeti ve muamelesi vardır. Binaenaleyh, ey insan, senin hakaretin seni Hallâk-ı Âlem'in nazar-ı inayetinden setredecek bir sebep olamaz.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Denizlerde vukua gelen med ve cezir gibi, evliya arasında da bast-ı zaman, **(HAŞİYE)** tayy-ı mekân meselesi şöhret bulmuştur. Ezcümle, *Kitab-ı Yevakit*'in rivayetine göre, İmam-ı Şa'ranî bir günde iki buçuk defa kocaman Fütuhât-ı Mekkiye namındaki büyük mecmuayı mütalâa etmiştir. Bu gibi vukuat, istiğrap ile inkâr edilmesin. Zira, bu gibi garip meseleleri tasdiğe yaklaştıran misaller

HAŞİYE: Bast-ı zaman sırrıyla, çok seneler hükmünde olan birkaç dakikalık zaman-ı Miraç, bu hakikatin vücudunu ispat eder ve bilfiil vukuunu gösteriyor. Miracın birkaç saat müddeti, binler seneler hükmünde vüs'atı ve ihata ve uzunluğu vardır. Çünkü, Miraç yoluyla beka âlemine girdi. Beka âleminin birkaç dakikası bu dünyanın binler senesini tazammun etmiştir.

Hem, bu hakikate binaen, bazı evliya bir dakikada bir günlük işi görmüş, bazıları bir saatte bir senelik vazifesini yapmış, bazıları bir dakikada bir hatme-i Kur'âniyeyi okumuş oldukları gibi; Risale-i Nur'un telifinde de bu bast-ı zaman hakikati çok defa vukua gelmiş.

Ezcümle: On Dokuzuncu Mektup yüz elli sayfadır. Üç yüzden fazla mu'cizatı kitaplara müracaat edilmeden, ezber olarak, dağ bağ köşelerinde, dört gün zarfında, her gün üçer saat meşgul olmakla, mecmuu on iki saatte telif edilmesi; Ramazan Risalesi kırk dakikada telif edilmesi; Yirmi Sekizinci Söz yirmi dakikada telif edilmesi bast-ı zamanın vukuunu ispat etmiştir.

¹ **قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضُ يَوْمٍ** ayeti tayy-ı zamanı gösterdiği gibi, ² **وَأَنَّ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ** ayeti de bast-ı zamanı gösterir.

1. İçlerinde söze başlayanlardan biri, "Bu hâlde ne kadar kaldık?" diye sordu. "Bir gün, yahut daha da az" dediler. (Kehf Suresi: 19.)

2. Lâkin, Rabbinin katında bir gün sizin hesabınıza göre bin yıl gibidir. (Hac Suresi: 47.)

bast-ı zaman: az bir zamanda çok uzun bir zaman yaşamış, geçirmiş olmak.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
bilfiil: bizzat kendi çalışması ile, kendi yaparak.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
binaenaleyh: bundan dolayı,

bunun üzerine.
cezir: ayın tesiriyle yükselmış olan deniz suyunun eski seviyesine inmesi.
evliya: velîler, Allah dostları.
ezcümle: bu cümleden olarak.
garip: tuhaf, hayret verici.
hakaret: küçüklük, horluk.
hakikat: gerçek, asıl, esas.

Hallâk-ı Âlem: âlemi yoktan ve en güzel bir surette yaratan Allah.
haşıye: ek, ilâve; dipnot.
hatme-i Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'i baştan sona okuyup bitirme.
hükmünde: değerinde, yerinde.
ihata: kuşatma, içine alma.

İ'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
ispat: kanıtlama.
istiğrap: garip bulmak, garipse-mek, tuhaf bulmak.
istilzam: gerektirme.
katre: damla.
Kitab-ı Yevakit: 1492-1565 yıllarında yaşamış olan İmam-ı Şa'ranî'nin akait kitabı. Eserin tam adı, *el-Yevakit ve'l-Cevahir fî Beyani Akaid'il-Ekber*'dir.
mecmu: toplam, tüm.
mecmua: toplanıp, biriktirilmiş, düzenlenmiş yazıların hepsi.
med: ay çekimi tesiriyle denizin kabarması, kabarma.
meşgul: önemli konu.
meşgul: bir işle uğraşan, ilgilenen.
Mirâç: Peygamberimiz Hz. Muhammed Efendimizin (a.s.m.), Recep ayının 27. gecesinde Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.
muamele: davranış, birbiri ile iş görme.
mu'cizat: mu'cizeler, Allah tarafından verilir, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri büyük harika işler.
müddet: süre, zaman.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
müracaat: başvurma, danışma.
mütalâa: bir şeyi etrafıca düşünme, dikkatli okuma.
nam: ad.
nazar-ı inayet: yardım ve koruma altında.
rivayet: bir haber, söz veya olayı nakletme.
semere: meyve, yemiş.
şems: güneş.
setr: örtme, kapama, gizleme.
sır: gizli hakikat.
şöhret: herkesçe bilinme, tanınma durumu, ün.
tasdik: onaylama.
tayy-ı mekân: mekânı ortadan kaldırma, bir şahsın bir anda muhtelif yerlerde görülmesi, mekânı atlatmasına geçme.
tayy-ı zaman: çok uzun zamanı pek kısa bir zamanda görme ve yaşama.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
telif: eser yazma.
vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.
vukuat: hâdiseler, olaylar.
vüs'at: genişlik.
zaman-ı Mirâç: Peygamberimizin (a.s.m.) Mirâç hâdisesinin gerçekleşme müddeti.
zarfında: süresince.

pek çoktur. Meselâ, rüyada bir saat zarfında bir senenin geçtiğini ve pek çok işler görüldüğünü görüyorsun. Eğer o saatte o işlere bedel Kur'ân okumuş olsa idin, birkaç hatim okumuş olurdun. Bu hâlet, evliya için hâlet-i yakazada inkişaf eder. Zaman inbisat eder, mesele ruhun daireesine yaklaşır. Ruh zaten zaman ile mukayyet değildir. Ruh cismaniyetine galip olan evliyanın işleri, fiilleri, sür'at-i ruh mizanıyla cereyan eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir bürhan ile elde edilen netice-i tevhidi, bazı insanlar isti'zam ile dar zihinlerine sığtıramazlar; veya bozuk hayalleri tahammül edemez. Bu hâle karşı, o kat'î, sahih bürhanı reddetmek üzere, "Bu neticeyi, bu kadar azame-tiyle şu bürhan (onu) intaç edemez" diye bahanelerle kabul etmez. O miskin bilmez mi ki, neticenin kayyumu imandır; bürhan, ancak onu görmek için bir menfezdır veya bir süpürge gibi, o neticeye konan vehimleri süpürür. Maahaza, bürhan bir değildir, bin değildir, zerrat-ı âlem adedince bürhanlar vardır.

Fesühbanallah, mülk ile melekût arasındaki hicap ne kadar incedir, aralarındaki mesafe ne kadar büyüktür; dünya ile ahiret arasındaki yol ne kadar kısa ve ne kadar uzundur; ilim ile cehil arasındaki hicap ne kadar lâtif ve ne kadar kalındır; iman ile küfür arasındaki berzah ne kadar şeffaf ve ne kadar kesiftir; ibadetle masiyet arasındaki mesafe ne kadar kısadır. Hâlbuki, araları Cennet ile Nârın araları kadardır. Hayat ne kadar kısa, emel ne

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

azamet: büyüklük.

bahane: yalandan özür, asıl sebebi gizlemek için ileri sürülen uydurma sebep.

bedel: karşılık.

berzah: iki şey arasındaki yer.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

cehil: bilgisizlik, cehalet, cahillik.

cereyan: olma, meydana gelme.

cismaniyet: cismanî oluş, cisimle ilgili olma, maddiyat.

emel: şiddet arzu, ümit.

evliya: velîler, Allah dostları.

fesühbanallah: Allah'ı her türlü kusur, ayıp ve eksiklerden tenzih ederim" manasındadır. Şaşkınlığı anlatmak için kullanılır.

hâlet: hâl, durum.

hâlet-i yakaza: uyanıklık hâli, uyanırken.

hicap: perde, örtü.

ibadet: kulluk görevi.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ilim: bilgi, marifet.

iman: inanç, itikat.

inbisat: yayılma, genişleme.

inkişaf: ortaya çıkma, keşfolunma; gelişme.

intaç: netice verme, sonuçlandırma.

isti'zam: çok çok büyük bir şey olarak görme, imkânsız olacak gibi büyük kabul etme.

kat'i: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

kayyum: her şeyin varlığı onunla ayakta duran ve devam eden.

kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.

küfür: imansızlık, dinsizlik.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

lâtif: yumuşak, tatlı, narin; cismanî olmayan, ruhanî.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

masiyet: asilik, itaatsizlik. ıyan.

melekût: iç, iç kısım.

menfez: delik, aralık.

mesafe: uzaklık, ara.

meselâ: örneğin.

mesele: önemli konu.

miskin: uyusuk, tembel, hareketsiz, zavallı.

mizan: terazi, ölçü.

mukayyet: kayıtlı, sınırlı, bağlı.

mülk: dış, dış kısım; bir şeyin görünen kısmı.

nâr: ateş; Cehennem.

netice-i tevhid: yaratıcının bir tek oluşu sonucu.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

sahih: doğru, kusursuz, tam, sağlam.

şeffaf: saydam.

sür'at-i ruh: ruhun hızı.

tahammül: yüklenme, yüke katlanma; kaldıracılma.

vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.

zarfında: süresince.

zerrat-ı âlem: âlemdeki zerrceler, atomlar.

kadar uzundur. Evet, hâl ile mazi arasında öyle ince bir perde vardır ki, ruhun mazi cihetine geçmesine mâni değildir, cesede nispeten bitmez bir mesafedir.

Kezalik, mülk ile melekût, dünya ile ahiret arasında, ehl-i kalp için şeffaf, ehl-i heva için kesif ince bir perde vardır.

Kezalik, gece ile gündüz arasında lâtif bir perde var ki, gözün kapanmasıyla gece olup, açılmasıyla gündüz olduğu gibi; nefsin âlem-i maneviyata gözü kapanırsa, ebedî bir gece içinde kalır, gözü maneviyata açılırsa neharı inkişaf eder.

Kezalik, Allah'ın hesabına kâinata bakan adam, her ne müşahede ederse ilimdir; eğer gafletle esbap hesabına bakarsa, ilim zannettiği şey de cehil olur.

Kezalik, iman ve tevhid ile bakan, âlemi nurlu görür; ve illâ âlemi zulûmat içerisinde görecektir.

Kezalik, ef'al-i beşer için iki cihet vardır: Eğer niyet ile Allah'ın hesabına olursa, tecelliyata ma'kes, şeffaf, parlak olur. Eğer Allah hesabına olmasa, zulmetli bir manzarayı göstermiş olur.

Kezalik, hayatın da iki vechi vardır: Biri siyah dünyaya bakar, diğeri şeffaf ahirete nazırdır. Nefis, siyah vecdin altına girer, şeffaf veche terettüp eden saadet-i ebediye ister.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
âlem: dünya, cihan.
âlem-i maneviyat: manalar ve ruhlar âlemi.
cehil: bilgisizlik, cehalet, cahillik.
ceset: vücut, beden.
cihet: yön.
ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.
ef'al-i beşer: insanın fiilleri.
ehl-i heva: heva ve hevesine

düşkün olanlar, nefsinin gayrimesru isteklerine uyanlar.
ehl-i kalp: maneviyata çok kıymet veren, kalben Cenab-ı Hakka çok yakınlık hissedip çok hikmetlerden anlayan zat.
esbap: sebepler, vasıtalar.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hâl: bulunulan an, şimdiki zaman.
ilim: bilgi, marifet.

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.
iman: inanç, itikat.
inkışaf: ortaya çıkma, keşfolunma; gelişme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
lâtif: yumuşak, tatlı, narin; cismanî olmayan, ruhani.

ma'kes: akseden yer, yansıma yeri.
maneviyat: mana âlemine ait olanlar, hisse ve inanca ait şeyler.
mâni: engel.
mazi: geçmiş zaman.
melekût: iç, iç kısım.
mesafe: uzaklık, ara.
mülk: dış, dış kısım; bir şeyin görünen kısmı.
müşahede: bir şeyi gözle görme, seyretme.
nazır: nazar eden, bakan.
nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de kötülüğe de meyli olan duygu.
nehar: gündüz.
nispeten: nispetle, kıyaslayarak.
niyet: bir işi yapmayı önceden düşünme.
nurlu: ışıklı, parıltılı.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.
şeffaf: saydam.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
terettüp: ait olma, icap etme, gerekme.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
vech: cihet, yön.
zulmet: karanlık, Allah'ın nurundan mahrum olma hâli.
zulûmat: karanlıklar, dinsizlik, zulüm ve küfür.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kâinatın miftahı, anahtarı insanın elindedir. Âlemin kapıları açık ise de, manen kapalıdır. Cenab-ı Hak bütün o kapıları ve kenz-i mahfiyi açan ene namında bir miftahı insanın eline vermiştir. Fakat, ene de kapısı kapalı bir bilmecedir; bunun kapısı açılıyorsa, kâinatın da kapıları açılıyor.

Evet, *Cenab-ı Hak insana bir benlik, bir nevi hürriyet vermiştir ki; Cenab-ı Hakkın rububiyetine ait evsafı bilmek için, mevhum farazî bir vahid-i kıyasî yapsın.*

Mahiyet-i beşerde pek ince bir ip, insanın vücudunda şuurlu bir kıl, şahsın kitabında bir elif kıymetinde ve miktarında olan enenin iki vechi vardır: Biri, hayra bakar. Bu vecihle yalnız kabil-i feyizdir, fail değildir. Diğer vechi ise, şerre bakar. Bu vecihle kendisini fail bilir.

Enenin mahiyeti mevhumedir, rububiyeti hayalîdir, vücudu bir şeye hamil olamaz. Ancak, mizanü'l-hararet gibi, Vacibü'l-Vücut'un rububiyetine ait sıfat-ı mutlaka-i muhitayı bilmek için bir mizan vazifesini görüyor.

Eğer insan, benliğine mizan nazarıyla bakarsa, kâinat-tan zihnine akıp gelen afakî malûmatı kendi malûmatıyla, tasarrufat ve sıfat-ı İlâhiyeyi de kendi sıfatıyla tasdik eder; yine merciine iade eder ve bu sayede **قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا**¹

'daki **مَنْ**² şumulüne dâhil olarak, bihakkın emaneti

afakî: dışa dönük.
âlem: dünya, cihan.
bihakkın: tamamiyla, hakkıyla.
dâhil: içine alma, sokma.
ene: ben, benlik.
evsaf: vasıflar, nitelikler, özellikler.
fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.
farazî: farz, takdir ve tahmin usulüne dayanan, varsayıli.
hamil: yüklenici, omuzlayıcı.
hayali: hayalle ilgili, gerçek olmayan.
hüsran: zarar, ziyan, kayıp.
iade: geri verme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
kabil-i feyiz: bilgi, ilim irfan kabiliyeti, yeteneği.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kenz-i mahfi: gizli hazine.
kıymet: değer.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mahiyet-i beşer: insanın yaratılış gayesi, maksadı; insanın özelliği.
malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.
manen: mana bakımından, manaca.
merci: merkez, kaynak.
mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.
mevhume: vehim, kuruntu ve hayal türünden olan şey.
miftah: açan alet, anahtar.
mizan: terazi.
mizanü'l-hararet: sıcaklıkölçer, termometre.
nam: ad.

1. Nefsini günahlardan arındıran kurtuluşa ermiştir. (Şems Suresi: 9.)
2. O kimse ki...

nazar: bakış, dikkat.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nevi: çeşit, tür.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

ser: kötülük.

sıfat-ı İlâhiye: Allah'ın sıfatları.

sıfat-ı mutlaka-i muhita: her şeyi kuşatan sonsuz mükemmel sıfatlar, vasıflar.

şumul: içine alma, kapsam.

suur: bilinc.

tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.

tasdik: bir şeyin veya kimse-

nin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahid-i kıyasî: ölçmeye esas olan şey, birim, ölçü birimi.

vazife: görev.

vecih: cihet, yön.

ifa etmiş olur. Fakat kendisine müstakil nazarıyla bakmakla, kendisini malik itikat ederse, ¹ **وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيْهَا**

'nın şümülüne dâhil olmakla, emanette hıyanet etmiş olur. Zira, semavat ve arzın hamlinden korkarak imtina ettikleri cihet, enenin bu cihetidir. Çünkü, dalâletler, şirkler, şerler bu cihetten doğarlar. Eğer, vaktiyle o enenin şiddetli bir terbiye ile başı kırılmaz ise büyür, insanın vücudunu yutar. Eğer, milletin de enaniyeti inzimam ederse, Sâniin emrine karşı mübarezeyle çıkar, tam manasıyla bir şeytan olur. Sonra, halkı da kendisine kıyas eder, esbabı da o kıyasa dâhil eder, büyük bir şirke düşer—eliyazübillâh.

Mühim Bir Mesale

Ene'nin iki vechi vardır. Bir vechini nübüvvet almıştır, bir vechini de felsefe almıştır.

• Birinci vecih, ubudiyet-i mahzaya menşedir. Mahiyeti harfiye olup, müstakil değildir; vücudu tebeî olup, aslî değildir; malikiyeti vehmî olup, hakikî değildir. Vazifesi, Hâlık'ın sıfâtını fehmetmek için bir mizan ve bir mikyasa olmaktadır.

Enbiya aleyhimüsselâm, enaniyetin bu vechine bakmakla, mülkü tamamen Allah'a teslim ederek, ne mülkünde, ne rububiyetinde, ne ulûhiyetinde şeriki olmadığına hükmetmişlerdir.

1. Nefsini günaha daldıran da hüsrana düşmüştür. (Şems Suresi: 10.)

aleyhimüsselâm: Allah'ın selâmı onların üzerine olsun.
arz: yer, dünya.
aslî: bir şeyin kendisiyle ilgili olan, katma olmayan.
cihet: yön.
dâhil: girme, içinde olma.
dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
eliyazübillâh: Allah esirgesin, Allah korusun.

enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.
enbiya: nebîler, peygamberler.
ene: ben, benlik.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fehmetmek: anlamak, kavramak, idrak etmek.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
hakiki: gerçek.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı, Allah.
haml: yükleme, yüklenme.
harfiye: tek başına bir anlamı olmayan şey.
hıyanet: hainlik, kendine olan güveni kötüye kullanma.
hükmetme: karar vermek, inanca varmak.
ifa: bir işi yapma, yerine getirme.

imtina: bir fiili yapmaktan kaçınma, yapmama, çekinme, geridurma, içtinap.
inzimam: birbirine ilâve olunma, katılma, eklenme.
itikat: kesin inanma, iman.
kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
malik: sahip.
malikiyet: maliklik, malik ve sahip olma.
menşe: esas, kaynak.
mesale: önemli konu.
mikyasa: ölçü aleti, ölçek.
mizan: terazi, ölçü.
mübareze: çatışma, kavga.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
müstakil: bağımsız, başkasına tâbi olmayan.
nazar: bakış, dikkat.
nübüvvet: nebilik, peygamberlik, Allah elçiliği.
rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
semavat: semalar, gökler.
şer: kötülük.
şerik: ortak.
sıfât: vasıf, nitelik.
şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğu inanma.
şümül: içine alma, kapsam.
tebeî: kastî olmayan, ikincil olarak başkasının vücudu ile devam eden.
terbiye: besleyip büyütmeye, yetiştirme, eğitme.
ubudiyet-i mahza: tam, eksiksiz ve kusursuz kulluk vazifesi.
ulûhiyet: ilâhlık, Allahlık.
vazife: görev.
vech: cihet, yön.
vehmi: vehimle ilgili, aslında var olmadığı hâlde varmış gibi görülen her hangi bir şeye ait.

aslî: bir şeyin kendisiyle ilgili olan, katma olmayan.

bâkî: geri kalan.

bizzat: kendisi, şahsen.

dalâlet: iman ve İslâmîyetten ayrılma, azmak.

dehriyyun: bu âlemin ezeli ve ebedi olduğunu kabul edip ahirete inanmayan imansız kişiler; Dehriye fırkası mensupları.

ehemmiyet: önem, değer.

enbiya: nebîler, peygamberler.

ene: ben, benlik.

envaen: cins olarak, çeşit çeşit.

esbap: sebepler, vasıtalar.

evamir: emirler, buyruklar, buyruktular, işler.

ezcümle: bu cümleden olarak.

felâsife: felsefe ile uğraşanlar, fîlozoflar.

felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.

fesat: bozukluk, karışıklık, nifak.

fırvun: zalim, imansız, kibirli, gururlu ve inatçı.

fitrî: tabii, doğal.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

gayr: başka, diğer.

gusun: ağaç dalı, budak.

hadd-i zatında: esasen, aslında.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hasenat: iyi ameller, iyi işler, hayırlar.

hayrat: hayırlar, sevap kazanmak amacıyla Allah rızası için yapılan iyilikler.

hubb-i zat: kendini sevmek.

hülâsa: kısaca, sözün kıyası.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

inbat: bitirme, bitki büyütme, bitmesini sağlama.

inkıta: kesilme, devam etmeme, sona erme.

kıyas: karşılaştırma.

kuvve-i aklıye: akıl duygusu, akıl hasleti.

kuvve-i behimiye: hayvani hisler, hayvanca duygular.

kuvve-i gadabiye: hiddet, öfke duygusu.

maddiyyun: maddeciler, materyalistler.

mahlûk-i vahit: tek bir varlık.

malik-i hakikî: her şeyin hakikî sahibi ve maliki.

mayî: su gibi akan, sıvı.

mübarek: feyizli, bereketli, kutlu.

mübareze: çatışma, kavga.

müstakîl: bağımsız.

nemrut: yüzü gülmez, katı yürekli, inatçı, zalim kimse.

riya: iki yüzlülük, yalandan gösteriş, samimiyetsizlik.

Enenin bu vechinden, Cenab-ı Hak, şecere-i tuba-i ubudiyeti inbat edip; dal ve budakları, kâinat bahçesinde enbiya, evliya, sıddıkîn gibi mübarek semereleri vermiştir.

• İkinci vechi alan felsefe, enenin vücudunu aslî ve kendisini müstakîl ve malik-i hakikî olduğunu zu'm etmişlerdir. Vazifesi de, yalnız hubb-i zatıyla tekemmül-i hayattır.

Enenin bu siyah yüzünden, envaen şirkler, dalâletler çıkmıştır. Ezcümle, kuvve-i behimiye dalında sanemler doğmuşlardır. Kuvve-i gadabiye gusnundan fırvunlar, nemrutlar çıkmıştır. Kuvve-i aklıyeden dehriyyun, maddiyyun felâsife çıkmışlardır ki, Vacibü'l-Vücut'a bir mahlûk-i vahidi verir, bakî kalan mülkünü gayre taksim ederler.

Hülâsa: Ene, haddizatında bir hava, bir buhar gibi iken, verilen ehemmiyete göre mayî hâline gelir, sonra ülfetle kalınlaşır, sonra gaflet ve isyan ile öyle kalınlaşır ki, sahibini yutar. Halkı, esbabı da kendisine kıyas ederek, Hâlık'ın evamirine mübareze başlar. Küçük âlemede —yani insanda— ene, büyük insanda —yani kâinata— tabiata benziyor. İkisi de tağutlardandır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hayrat ve hasenatın hayatı niyet iledir, fesadı da ucub, riya ve gösteriş iledir. Ve fitrî olarak vicdanda şuurla biz-zat hissedilen vicdaniyatın esası, ikinci bir şuur ve niyet ile inkıta bulur.

sanem: put, Allah'tan başka tapınılan şey.

şecere-i tuba-i ubudiyet: kulluğun tuba ağacı; kulluğun nuranî silsilesi.

semere: meyve, güzel netice.

sıddıkîn: sıddıklar, doğru sözlü olanlar, samimiyetle iman etmiş olan ve bunun gereği-ne tam olarak uyanlar.

şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğuna inanma.

suur: bilinç.

tabiat: var olan her şeyin yaratılış ve yaşayış kurallarının tümü.

tağut: insanları Allah'a karşı isyana sevk eden, isyankâr; her batıl ma'bud, şeytan.

tekemmül-i hayat: hayatını geliştirme, olgunlaştırma.

ucub: kendini beğenme, kibir, gurur.

ülfet: alışkanlık hâline getirme, huy edinme.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının

varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vecih: cihet, yön.

vicdan: insanın içindeki iyiyi kötüyden ayırabilen ve iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülüktan elem alan manevî bir his.

vicdaniyat: vicdana ait hususiyetler, vicdanla ilgili hâller, vicdana ait nitelikler.

zu'm: batıl inanç, yanlış kanaat.

Nasıl ki amellerin hayatı niyet ile dir; onun gibi, niyet bir cihetle fitrî ahvalin ölümüdür. Meselâ, tevazua niyet, onu ifsat eder; tekebbüre niyet onu izale eder; feraha niyet, onu uçurur; gam ve kedere niyet, onu tahfif eder ve hakeza, kıyas et.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kâinat bir şeceredir, anasır onun dallarıdır, nebatat yapraklarıdır, hayvanat onun çiçekleridir, insanlar onun semereleridir. Bu semerelerden en ziyadar, nurlu, ahsen, ekrem, eşref, eltaf, Seyyidü'l-Enbiya ve'l-Mürselin, İmamü'l-Müttakîn, Habib-i Rabbülâlemîn Hazret-i Muhammed'dir.

عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَوَاتِ مَا دَامَتِ الْأَرْضُ وَالسَّمَوَاتُ¹

1. Yer ve gökler devam ettiği sürece, rahmetlerin en güzeli onun üzerine olsun.

ahsen: en güzel.
ahval: haller, durumlar.
amel: fiil, iş.
anasır: unsurlar, esaslar.
cihet: yön.
ekrem: daha (en, pek) kerîm; çok şeref sahibi, pek cömert, eli açık.
eltaf: daha lâtif, en lâtif, pek güzel, hoş (olan).
eşref: en şerefli, daha şerefli, en iyi, en güzel.

ferah: gönül açıklığı, sevinç, sevinme.
fitri: tabii, doğal.
gam: keder, üzüntü.
Habib-i Rabbülâlemîn: Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın en sevdiği kulu Hz. Muhammed (a.s.m.).
hakeza: böylece, bunun gibi.
hayvanat: hayvanlar.
ifsat: fesada uğratma, bozma, kanşıklık çıkarma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
imamü'l- müttakîn: kendisini günahlardan ve kötülüklerden koruyanların imamı, en önde geleni.
izale: giderme, ortadan kaldırma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
keder: kaygı, acı, hüzn.

kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.

meselâ: örneğin.

nebatat: bitkiler.

niyet: kalbin bir şeye karar vermesi, bir işin ne için yapılacağını bilmesi.

nurlu: ışıklı, parıltılı.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

şecere: ağaç.

semere: meyve, güzel netice.

semere: meyve, güzel netice.

seyyidü'l-enbiya ve'l-mürselin: gönderilen bütün peygamberlerin ve Allah elçilerinin efendisi olan Hz. Muhammed (a.s.m.).

tahfif: hafifletme, yükünü azaltma.

tekebbür: kibirlenme, büyüklük satma.

tevazu: alçak gönüllülük, bir kimsenin başkalarını kendinden küçük görmemesi.

ziyadar: ziyalı, ışıklı, parlak, aydınlık.

اَلْهَى ۞ الدُّنُوبُ اٰخِرَسْتَنَى ۞ وَكَثْرَةُ الْمَعَاصِیِ اٰخَجَلْتَنی ۞ وَشِدَّةُ
 الْغَفْلَةِ اٰخَفَّتْ صَوْتِی ۞ فَادُقْ بِابِ رَحْمَتِكَ ۞ وَاُنَادِیْ فِیْ بَابِ
 مَغْفِرَتِكَ بِصَوْتِ سَیِّدِیْ وَسَنَدِی الشَّیْخِ عَبْدِ الْقَادِرِ الْكِلَانِیْ
 وَنِدَائِهِ الْمُقْبُولِ اَلْمَانُوسِ عِنْدَ الْبَوَابِ ۞ یَا مَنْ وَسَعَتْ رَحْمَتُهُ
 كُلَّ شَیْءٍ ۞ وَاِیَّ مَنْ بَیْدَهُ مَلَكُوتُ كُلِّ شَیْءٍ ۞ وَاِیَّ مَنْ لَا یَضُرُّهُ
 شَیْءٌ ۞ وَلَا یَنْفَعُهُ شَیْءٌ ۞ وَلَا یَغْلِبُهُ شَیْءٌ ۞ وَلَا یَعِزُّبُ عَنْهُ شَیْءٌ
 ۞ وَلَا یُودُهُ شَیْءٌ ۞ وَلَا یَسْتَعِیْنُ بِشَیْءٍ ۞ وَلَا یَشْغَلُهُ شَیْءٌ عَنْ
 شَیْءٍ ۞ وَلَا یُشَبِّهُهُ شَیْءٌ ۞ وَلَا یُعْجِزُهُ شَیْءٌ ۞ اِغْفِرْ لِیْ كُلَّ شَیْءٍ
 حَتّٰی لَا تَسْئَلَنیْ مِنْ شَیْءٍ ۞ یَا مَنْ هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِیَةِ كُلِّ شَیْءٍ ۞
 وَبَیْدُهُ مَقَالِیدُ كُلِّ شَیْءٍ ۞ وَاِیَّ مَنْ هُوَ الْاَوَّلُ قَبْلَ كُلِّ شَیْءٍ ۞ وَالْاٰخِرُ
 بَعْدَ كُلِّ شَیْءٍ ۞ وَالظَّاهِرُ فَوْقَ كُلِّ شَیْءٍ ۞ وَالْبَاطِنُ دُوْنَ كُلِّ شَیْءٍ ۞
 وَالْقَاهِرُ فَوْقَ كُلِّ شَیْءٍ ۞ اِغْفِرْ لِیْ كُلَّ شَیْءٍ اِنَّكَ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ۞
 وَاِیَّ عَلِیْمًا بِكُلِّ شَیْءٍ ۞ وَمُحِیْطًا بِكُلِّ شَیْءٍ ۞ وَبَصِیْرًا بِكُلِّ شَیْءٍ ۞
 وَاِیَّ شَهِیْدًا عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ ۞ وَرَقِیْبًا عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ ۞ وَلَطِیْفًا بِكُلِّ شَیْءٍ ۞
 وَخَبِیْرًا بِكُلِّ شَیْءٍ ۞ اِغْفِرْ لِیْ كُلَّ شَیْءٍ مِنَ الدُّنُوبِ وَالْخَطِیْئَاتِ
 حَتّٰی لَا تَسْئَلَنیْ عَنْ شَیْءٍ اِنَّكَ عَلٰی كُلِّ شَیْءٍ قَدِیْرٌ ¹

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.

batın: bütün varlıkların içini yaratan ve dâhiline hükmeden Allah.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

haberdar: haberli, bilgili.

hükümrân: hâkim, hükümdar. hüküm ve saltanat süren. hükümferma.

itaat: boyun eğme, uyma, alınan emre göre hareket etme.

lütuf: güzellik, hoşluk, iyilik, ih-san.

mağfîret: Allah'ın, kullarının günahlarını bağışlaması, örtmesi, affetmesi; lâhî merhamet, gufran.

mağlûp: yenilme, kendisine galip gelinmiş.

makbul: kabul edilmiş, geçerli, reddedilmeyen.

meşgul: bir işle uğraşan, ilgilenen.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

zahir: açık, aşîkâr.

1. Allah'ım!

Günahlar dilimi tuttu, emrine itaatsizliğim utancımdan ne diyeceğimi bilemez hâle getirdi. Şiddetli gaflet sesimi kısıt. Rahmet kapını çalıyor ve efendim, dayanağım olan Seyh Abdülkadir Geylânî'nin sence makbul ve kapıcın yanında tanınan sesiyle mağfîret kapında durarak şöyle sesleniyorum:

"Ey rahmeti her şeyi kaplayan! Ey her şeyin iç yüzü ve hükümrânlığı elinde olan! Ey kendisine hiçbir şey zarar vermeyen, kendisine hiçbir şey

faida sağlamayan, kendisini hiçbir şey mağlûp edemeyen, kendisinden hiçbir şey gizli kalmayan, kendisine hiçbir şey ağır gelmeyen, hiçbir şeyden yardım beklemeyen, hiçbir şey kendisini başka bir şeyle meşgul olmaktan alıkoymayan, hiçbir şey kendisine benzemeyen, hiçbir şey kendisini âciz bırakamayan Allah'ım! Benim her şeyimi bağışla. Öyle ki, beni hesaba çekeceğin hiçbir şey kalmasin.

"Ey her şeyin dizgini elinde, her şeyin anahtarı yanında olan, ey hiçbir şey yokken var olan, ey her şeyden sonra da varlığı devam eden, ey her şeyin üstünde varlığı zahir olan, ey her şeyden başka ve Bâtin olan, ey her şeyi emri altında bulunduran Allah'ım! Benim bütün günahlarımı bağışla. Şüphesiz senin her şeye gücün yeter.

"Ey her şeyi bilen, her şeyi kuşatan, her şeyi gören, her şeye sahit olan, her şeyi gözetip kontrol eden, her şeye lütufta bulunan, her şeyden haberdar olan Allah'ım! Bütün günah ve hatalarımı bağışla! Öyle ki, beni hesaba çekeceğin hiçbir şey kalmasin. Şüphesiz senin her şeye gücün yeter.

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُ بِعِزَّةِ جَلَالِكَ وَبِجَلَالِ عِزَّتِكَ وَبِقُدْرَةِ سُلْطَانِكَ
وَبِسُلْطَانِ قُدْرَتِكَ مِنَ الْقَطِيعَةِ وَالْاَهْوَاءِ الرَّدِيَّةِ ❀ يَا جَارَ
الْمُسْتَجِرِّينَ اَجْرِنِىْ مِنَ الشَّهَوَاتِ الشَّيْطَانِيَّةِ وَطَهِّرْنِىْ مِنَ الْقَاذُوْرَاتِ
الْبَشَرِيَّةِ وَصَفِّنِىْ بِحُبِّ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمُحَبَّةِ
الصَّدِيقِيَّةِ مِنْ صَدَاءِ الْغَفْلَةِ وَاَوْهَامِ الْجَهْلِ حَتّٰى تَقْنِىَ الْاِنَانِيَّةَ وَيَقْبِىَ
الْكُلَّ لِلّٰهِ وَبِاللّٰهِ وَالِىَّ اللّٰهُ وَمَنْ اللّٰهُ غَرْقًا بِنِعْمَةِ اللّٰهِ فِيْ بَحْرِ مَنَّةِ اللّٰهِ
مَنْصُوْرِيْنَ بِسَيْفِ اللّٰهِ مَحْظُوْطِيْنَ بِعِنَايَةِ اللّٰهِ مَحْفُوْطِيْنَ بِحِمَايَةِ اللّٰهِ
عَنْ كُلِّ شَاغِلٍ يُشْغِلُ عَنْ اللّٰهِ فَيَا نُوْرَ الْاَنْوَارِ ❀ وَيَا عَالَمَ الْاَسْرَارِ
❀ وَيَا مُدَبِّرَ الْاَيْلِ وَالنَّهَارِ ❀ يَا مَلِكُ ❀ يَا عَزِيْزُ ❀ يَا فَهَّارُ ❀
يَا رَحِيْمُ ❀ يَا وَدُوْدُ ❀ يَا غَفَّارُ ❀ يَا عَلَامَ الْغُيُوْبِ ❀ يَا مُقَلِّبَ
الْقُلُوْبِ وَالْاَبْصَارِ ❀ يَا سَيَّارَ الْعُيُوْبِ ❀ يَا غَفَّارَ الذُّنُوْبِ ❀
اغْفِرْ لِيْ زُنُوْبِيْ ❀ وَاَرْحَمِ مَنْ ضَاقَتْ عَلَيْهِ الْاَسْبَابُ وَغُلِقَتْ
دُوْنَهُ الْاَبْوَابُ وَتَعَسَّرَ عَلَيْهِ سُلُوْكُ طَرِيْقِ اَهْلِ الصَّوَابِ وَاَنْصَرَمَتْ
اَيَّامُهُ وَنَفْسُهُ رَاتِعَةٌ فِيْ مَيَادِيْنِ الْغَفْلَةِ وَالْمَعْصِيَّةِ وَدَنِيَّ الْاِكْتِسَابِ
❀ فَيَا مَنْ اِذَا دُعِيَ اَجَابَ وَيَا سَرِيْعَ الْحِسَابِ ❀ وَيَا كَرِيْمُ يَا
وَهَّابُ اَرْحَمِ مَنْ عَظُمَ مَرَضُهُ وَعَزَّ شِفَائُهُ وَضَعُفَتْ حِيلَتُهُ وَقَوِيَ
بَلَاءُهُ وَاَنْتَ مُلَجِّئُهُ وَرَجَائُهُ 1

1. "Allah'ım! Senden ayrı yaşamaktan ve bayağı arzularımdan, senin celâlinin izzetine, izze-
tinin celâline, saltanatının kudretine, kudretinin saltanatına sığınırım.

"Ey dergâhına sığınanları koruyan Allah'ım! Beni şeytanî arzulardan koru, beşerî kirlerden temizle, peygamberin olan Hz. Muhammed'in (a.s.m.) candan sevgisini nasip ederek gaflet pasından, cehaletten gelen evhamlardan uzaklaştır. Öyle ki, benlik ve enaniyet tamamen yok olup, her şeyim Allah tarafından olsun. Böylece Allah'ın nimeti sayesinde ihsan deryasına dalsın, Allah'ın kılıçlarıyla yardıma mazhar olsun, Allah'ın inayetiyle memnun olsun, Allah'tan alıkoyan her şeyden Allah'ın himayesiyle korunmuş olsun.

"Ey nurların nuru, ey sırları bilen, ey gece ve gündüzü döndüren, ey her şeyi elinde bulunduran Melik, ey izzet sahibi Aziz, ey düşmanlarına galip gelen Kahhar, ey sonsuz merhamet sahibi Rahim, ey sonsuz şefkat sahibi Vedüd, ey günahları affeden Gaffar, ey gaypları çok iyi bilen, kalp ve gözleri hâlden hâle çeviren, ey kusurları örten, ey günahları bağışlayan! Günahlarımı bağışla, çareleri daralan, yüzüne karşı kapılar kapanan, doğru yolda olanların izinde yürümek kendisine güçleşen, ömür günleri tükendiği hâlde nefsi gaflet,

amel: fiil, iş.

Aziz: izzetli, çok izzetli, kuvvet ve kudret sahibi, mağlûp edilmesi mümkün olmayan ve daima galip olan Allah.

beşerî: insanla ilgili, insana ait.

celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.

dergâh: sığınacak yer; büyük bir huzura girilecek kapı.

derya: deniz.

enaniyet: kendini beğenme, bencilik, egoistlik.

evham: kuruntular.

Gaffar: kulların günahlarını çok affeden, örten, bağışlayan, bağışlaması bol olan Allah.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

gayp: gizli olan, görünmeyen şeyler ve âlemler.

himaye: koruma, muhafaza.

ihsan: bağış, ikram etme, lütuf.

inayet: yardım, ihsan, lütuf.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

Kahhar: kahreden, kudret ve kuvvet sahibi, Allah.

kerem: cömertlik, lütuf, ihsan, bağış.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.

Melik: her şeyin sahibi olan Allah.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

musibet: felaket, bela.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

peygamber: Allah tarafından haber getirerek ilâhî emir ve yasakları insanlara tebliğ eden elçi.

Rahim: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, koruyan, acıyan Allah.

şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, merhamet.

şeytani: şeytanca.

Vedüd: çok şefkatli olan ve çok sevgi beslenen, seven ve sevilen Allah.

günah ve faydasız amel sahalılarında başıboş yaşamaya devam eden kuluna merhamet et.

"Ey dua edildiğinde cevap veren ve ey hesabı çabuk gören! Ey keremi bol ve kullarına bağış çok olan! Hastalığı artan, sıfası güçleşen, çaresiz kalan, musibeti fazlaşan ve senden başka sığınak ve ümidi olmayan kuluna merhamet et.

إِلَهِي إِلَيْكَ أَرْفَعُ بَشِي وَحُزْنِي وَشِكَايَتِي ❀
 إِلَهِي حُجَّتِي حَاجَتِي وَعُدَّتِي فَاقْتِي وَأَنْقِطَاعُ حِيلَتِي ❀
 إِلَهِي قَطْرَةٌ مِنْ بَحَارِ جُودِكَ تُغْنِينِي وَذَرَّةٌ مِنْ تَيَّارِ عَفْوِكَ تَكْفِينِي
 يَا وَدُودُ يَا وَدُودُ يَا وَدُودُ يَا ذَا الْعَرْشِ الْمَجِيدِ يَا مُبْدِي يَا مُعِيدُ
 يَا فَعَالًا لِمَا يُرِيدُ ❀ أَسْأَلُكَ بِنُورِ وَجْهِكَ الَّذِي مَلَأَ أَرْكَانَ عَرْشِكَ
 وَأَسْأَلُكَ بِقُدْرَتِكَ الَّتِي قَدَرْتَ بِهَا عَلَى جَمِيعِ خَلْقِكَ وَبِرَحْمَتِكَ
 الَّتِي وَسَعَتْ كُلَّ شَيْءٍ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ يَا مُغِيثُ اغْنِنَا وَاعْفِرْ جَمِيعَ
 ذُنُوبِي وَسَقَطَاتِ لِسَانِي فِي جَمِيعِ عُمْرِي بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ
 الرَّاحِمِينَ ❀ آمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ¹

arz: göğün en yüksek katı.

arz: sunma, bildirme.

delil: kılavuz, doğru yolu gösteren, yol gösteren.

derya: deniz.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.

hürmet: şeref, saygı.

ilâh: kendisine ibadet edinilen ve tapınılan şey.

imdat: yardım.

keder: kaygı, acı, hüzn.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

rûkûn: bir şeyi meydana getiren unsurlardan her biri, esas.

şefkat: karşılıksız sevgi besleme, içten ve karşılıksız merhamet.

Vedûd: çok şefkatli olan ve çok sevgi beslenen, seven ve sevilen Allah.

zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

zerre: pek ufak parça, en küçük parça.

"Allah'ım, kederimi, üzüntümü ve şikâyetimi sadece sana arz ediyorum.

"Allah'ım, tek delilim muhtaç oluşum, hazırlığım elimin boş olması ve çaremın tükenmişliği.

"Allah'ım, senin cömertlik deryalarından bir damla benim bütün ihtiyaçlarımı karşılar, senin af dalgalarından bir zerre bana yeter.

"Ey yaratıklarına karşı çok şefkatli olan Vedûd, ey yarattıklarını çok seven Vedûd, ey yüce Arşın Sahibi, ey mahlûkatı yoktan yaratan ve onları öldükten sonra yeniden diriltiren, ey dilediğini yapan! Arşının rûkûnlerini dolduran zatının nuru hürmetine, bütün yarattıklarına galip geldiğin kudretin ve her şeyi kuşatan rahmetin hakkı için istiyorum. Senden başka ilâh yok, ey kulların imdadına koşan Allah'ım! Bize imdat et. Ömrüm boyunca işlediğim bütün günahlarımı ve dilimin sürçmelerini bağışla. Bunu rahmetinle yap, ey merhamet edenlerin en merhametlisi. Duamızı kabul eyle. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun."

Onuncu Risale

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

¹ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ

İlem eyyühe'l-aziz!

Şu ayet-i kerîmenin yüksek semasına çıkıp sırrını fehm etmek için yedi basamaklı bir merdiven kuruyoruz.

BİRİNCİ BASAMAK: Semavatın melâike ile tesmiye edilen münasip sakinleri vardır. Çünkü, küre-i arzın semaya nispeten küçüklüğü ve hakaretiyle beraber zevî'l-hayat ile dolu olması, semavatın o müzeyyen burçları zevî'l-idrak ile dolu olmasını tasrih ediyor. Ve keza, semavatın bu kadar ziynetlerle tezyin edilmesi, behemehâl zevî'l-idrakın takdir ve istihsan ile nazar-ı hayretlerini celp etmek içindir. Çünkü, hüsn-i ziynet, âşıkların celbi içindir; yemek ve taam da aç olanlara yapılır. Maahaza, ins ve cin o vazifeyi ifaya kâfi değillerdir. Ancak gayr-i mahdud oraya münasip melâike ve ruhanîler o vazifeyi ifa edebilir.

İKİNCİ BASAMAK: Arzın semavatla alâkası, muamelesi olup, aralarında çok büyük irtibat vardır. Evet, arza gelen ziya, hararet, bereket vesaire, semavattan geliyor; arzdan da semaya dualar, ibadetler, ruhlar gidiyor. Demek, aralarında cereyan eden ticarî muameleden

tirme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ins: insan, beşer, âdemoğlu.

irtibat: ilgi, ilgili olma, bir şeye bağlı olma.

istihsan: güzel bulma, beğenme.

kâfi: yeter, elverir.

keza: böylece, aynı şekilde.

küre-i arz: yer küre, dünya.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

melâike: melekler.

muamele: işlem.

münasip: uygun.

müzeyyen: ziynetlendirilmiş, süslü.

nazar-ı hayret: hayretle bakmak, hayretli bakış.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

ruhani: gözle görülmeyen, cismi olmayan, elle tutulamayan varlıklar.

sakin: bir yerde oturan.

sema: bir şeyin en yüksek yeri; dam, çatı.

sema: gökyüzü, gök.

semavat: semalar, gökler.

sır: gizli hakikat, bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.

taam: yemek, yiyecek.

takdir: kıymet verme, beğenme.

tasrih: açıkça ifade ederek şüphe ve tereddütleri silme.

tesmiye: isimlendirme, ad verme.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

ticarî: ticaretle ilgili, ticarete ait.

vazife: görev.

vesaire: ve başkaları, bunun gibileri.

zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

zevî'l-idrak: idrak sahipleri, anlayış ve kavrayış olanlar.

ziya: ışık, aydınlık, nur.

ziynet: süs.

1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Şeytanlar için o kandilleri birer taş yaptık. (Mülk Suresi: 5.)

alâka: ilgi, ilişki, bağ.

arz: yer, dünya.

ayet-i kerîme: Kur'an'ın ayet-i; azamet ve şerefi olan ayet.

behemehâl: mutlaka, elbette, ne yapıp edip.

bereket: mübareklik, bolluk, saadet.

burç: yıldız kümesi.

celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.

cereyan etme: olma, meydana gelme.

cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

fehmetmek: anlamak, kavra-

mak, idrak etmek.

gayr-i mahdud: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.

hakaret: küçüklük, horluk.

hararet: sıcaklık.

hüsn-i ziynet: süsleme güzelliği, güzel bezeme.

ifa: bir işi yapma, yerine ge-

ahyar: hayırlı kimseler, iyiler, iyi ve faziletli olanlar.

alâmet: belirti, işaret, iz.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

arz: yer, dünya.

arzi: dünyaya ait, dünya ile ilgili.

Ashab-ı Kiram: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) Ashabi, Sahabeleri, arkadaşları.

azamet: büyüklük.

bilhassa: özellikle.

cereyan: olma, meydana gelme.

ceset: vücut, beden.

def: kovma, uzaklaştırma.

ehl-i sema: sema ehli, melekler ve ruhanîler.

enbiya: nebîler, peygamberler.

ervah: ruhlar, canlar, hayatın cevherleri.

esma: adlar, isimler.

eşrar: şerhiler, kötüler, hayırsız kimseler.

ezdat: zıtlar, tezatlar.

gazâ: İslâmiyet uğruna yapılan ve kazanılan savaş.

haşmet: ihtişam, heybet, büyüklük.

hüküm: emir, buyruk.

ıtturat: düzgün tarzda olma.

ıçtima: toplanma.

ihlâk: yok etme, helâk etme, öldürme.

ihtilâf: ayrılık, bir konuda farklı görüş ve düşünüş, fikir ayrılığı.

ihtilât: karışma.

iktiza: gerek, lüzum, ihtiyaç.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

iltihak: karışma, katılma.

imtisal etme: uyma, gerekeni yapma, boyun eğme.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

inzal: indirme, indirilme.

istib'at: akıldan uzak görme, yaklaştırmama.

kabil: tür, gibi.

kemal-i itaat: itaatin kusursuzluğu, tam ve mükemmel itaat.

küffar: kâfirler, hak dini, İslâmiyeti inkâr edenler.

letafet: latiflik, hoşluk, incelik.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

manevi: manaya ait, maddî olmayan.

melaîke: melekler.

muamele: davranış, birbiri ile iş görme.

mübareze: çatışma, kavga.

mücizat: bir suça karşı verilen ceza.

muharebe: savaşma, savaş.

müşahede: ilâhî güzelliği ve sırları görme, seyretme.

müstahak: hak eden, hak etmiş.

mütegayir: başka, değişik, birbirine zıt olan, karşıt.

anlaşıyor ki, arzın sakinleri için semaya çıkmaya bir yol vardır ki, enbiya, evliya, ervah, cesetlerinden tecerrüt ile semavata uruç ederler.

ÜÇÜNCÜ BASAMAK: Semavatta devam ile cereyan eden sükûn, sükût, nizam, intizam, ıttıratından hissedildiğine nazaran, semavat ehli arz sakinleri gibi değildirler. Evet, arzda bulunan nifak, şikak, ihtilâf, ezdadın içtimai, hayır ve şerrin ihtilâtı gibi şeyler, semavatta yoktur. Bu sayede semavatta nizam ve intizamı bozacak bir hâl yoktur. Sakinleri, verilen emirlere kemal-i itaatle imtisal ediyorlar.

DÖRDÜNCÜ BASAMAK: Cenab-ı Hakkın, iktizaları, hükümleri mütegayir bazı esmaları vardır. Meselâ, Bedir gibi bazı gazâlarda, Ashab-ı Kirama yardım etmek üzere, küffar ile muharebe etmek için melâikenin semadan inzalini iktiza eden ismi, melâike ile şeyatin,—yani sema-vî olan ahyar ile arzî eşrar— arasında muharebenin vukuunu istib'at değil, iktiza eder. Evet, Cenab-ı Hak melâikeye bildirmeksizin şeytanları def veya ihlâk edebilir. Fakat, satvet ve haşmetinin iktizası üzerine, bu kabil mücazatın müstahaklarına ilân ve teşhiri, azametinde lâyaktır.

BEŞİNCİ BASAMAK: Ruhanîlerin ahyarı semada bulunduklarından, eşrarı da letafetlerine güvenerek onları takliden iltihak etmek istediklerinde, ehl-i sema onları şeraretleri için kabul etmeyerek, defediyorlar. Maahaza, bu gibi manevî mübarezeleri âlem-i şahadete, bilhassa vazifesi şahadet ve müşahede olan insana ilân ve teşhiri-ne recm-i nücum alâmet ve nişan kılınmıştır.

nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

nifak: ikiyüzlülük, münafıklık.

nişan: iz, belirti, alâmet.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

recm-i nücum: yıldızlarla taşlama.

ruh: varlıklara canlılık özelliği kazandıran öz.

ruhani: gözle görülmeyen, cismi olmayan, elle tutulamaz varlıklar.

şahadet: şahit olma, şahitlik,

tanıklık.

sakin: bir yerde oturan.

satvet: şiddetli tesir eden, ezici kuvvet, güç.

sema: gökyüzü, gök.

semavat: semalar, gökler.

semavi: semaya ait, gökten gelen.

şer: kötülük.

şeraret: şerlik, şer işleyicilik, fenalık, kötülük.

şeyatin: şeytanlar.

şikak: uyuşmazlık, anlaşmazlık, bozuşma.

sükûn: sakinlik, durgunluk, hareketsizlik.

sükût: sessizlik.

takliden: taklit ederek, taklit olarak, benzerini yaparak.

tecerrüt: soyunma, soyutlanma, uzak olma.

teşhir: ilân etme, herkese duyurma; sergileme.

ticarî: ticaretle ilgili, ticarete ait.

uruç: yukarı çıkma, yükselme.

vuku: olma, meydana gelme.

ALTINCI BASAMAK: Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan nev-i beşeri itaate irşat, isyandan zecir ve menetmek üzere kullandığı üslûb-i âlisine bak:

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ¹

Yani: “Ey ins ve cin cemaati! Mülkümünden hariç bir memlekete çıkıp kurtulmak için semavat ve arzın aktârından çıkmaya kuvvetiniz varsa, çıkınız. Amma, ancak bir sultanla çıkarsınız.”

Kur'ân-ı Kerîm bu ayetle, pek geniş saltanat-ı rububiyete karşı ins ve cinnin aczlerini ilân zımında, nida ediyor: “Ey insan-ı hakir, sağır, âciz! Ne suretle şeytanları recmeden melâike ile necimlerin, şemslerin, kamerlerin itaat ettikleri Sultan-ı Ezel'e isyan ediyorsun? Nasıl kocaman yıldızları mermi, kurşun yerinde kullanabilen bir askere sahip olan bir Sultana karşı isyan etmeye cesaret ediyorsun?

YEDİNCİ BASAMAK: Yıldızların pek küçük efradı olduğu gibi, pek büyükleri de vardır. Semanın vechini, yüzünü ziyalandıran her şey yıldızdır. Bu neviden bir kısmı semaya ziynet olmuştur, bir kısmı da şeytanları recmetmek için semavî mancınıklardır. Semada yapılan bu recim, sema gibi en vâsi dairelerde bile vukua gelen mübareze hâdisesini insanlara göstermekle, insanların mutilerini asilerle mübarezeyle teşvikle alıştırmaaktır.

1. Rahman Suresi: 33.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
acz: zayıflık, güçsüzlük.
aktâr: taraflar, yanlar, her taraf, her yer.
amma: ama, lâkin, ancak.
arz: yer, dünya.
asi: isyan eden, başkaldıran.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
cemaat: topluluk.
cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

efrat: fertler.
hâdis: olay.
hariç: bir şeyin dışı, dışınsı, dışta kalan.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
ins: insan, beşer, âdemoğlu.
insan-ı hakir, sağır, âciz: deşersiz, küçük, güçsüz insan.
irşat: doğru yolu gösterme, gaffletten uyandırma.
isyan: Allah'ın emirlerini yeri-

ne getirmeme ve yasaklarından kaçınmama, dinin emirlerine karşı gelme ve günah işleme.
isyan: başkaldırma, itaatsizlik, emre karşı gelme.
itaat: boyun eğme, uyma, alınan emre göre hareket etme.
kamer: ay.
Kur'ân-ı Kerîm: Kur'ân; Hz. Muhammed'e vahiy ile indirilen en son ilâhî kitap.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan aciz bırakan Kur'ân.
melâike: melekler.
men: yasak etme, engelleme, mâni olma.
mübareze: çatışma, kavga.
muti: itaat eden, boyun eğen.
necim: yıldız.
nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.
nevi: çeşit, tür.
nida: ses, seslenme, çağırma.
recim: taşla tutma, taş ile vurma, taşlama.
sağır: küçük, ufak.
saltanat-ı rububiyet: kâinatı terbiye ve idare edici olan Allah'ın saltanatı.
sema: gökyüzü, gök.
semavat: semalar, gökler.
semavi: semaya ait, gökten gelen.
şems: güneş.
Sultan-ı Ezel: kudret kuvvet ve iktidarı zamanla kayıtlı olmayan, saltanatının başlangıcı olmayan sultan; Allah.
suret: biçim, şekil, tarz.
teşvik: isteklendirme, arzu duyurma.
üslûb-i âli: üstün ifade tarzı; ifadenin yüksek ve nezih olanı.
vâsi: geniş, engin, bol.
vech: yüz, surat, çehre.
vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.
zecir: önleme, yasak etme, yasaklama.
zımın: iç taraf, iç.
ziya: ışık, aydınlık, nur.
ziynet: süs.

İ'lem eyyühe'l-azîz!

İnsanı hayvandan ayıran şeylerden biri, mazi ve müstakbel ile alâkadar olmasıdır. Hayvan bu iki zamanı bi-hakkın düşünecek bir idrake malik değildir. İkincisi, gerek enfüsi, gerek afakî, yani dâhilî ve haricî şeylere taallûk eden idraki küllî ve umumîdir. Üçüncüsü, inşaata lâzım olan mukaddemeleri keşif ve tertip etmektir — meselâ, bir evin yapılması için lâzım olan taş, ağaç, çimento misillü lüzumlu mukaddemeleri ihzar ve tertip etmek gibi.

Binaenaleyh, insanın en evvel ve en büyük vazifesi, tesbih ve tahmittir. Evvelâ mazi, hâl ve istikbal zamanlarında görmüş veya görececek nimetler lisanıyla, sonra nefsinde veya haricinde görmekte olduğu in'amlar lisanıyla, sonra mahlûkatın yapmakta oldukları tesbihatı şahadet ve müşahede lisanıyla Sâniî hamdüsena etmektir.

İ'lem eyyühe'l-azîz!

Cenab-ı Hakkın atâ, kaza ve kader namında üç kanunu vardır. Atâ kaza kanununu, kaza da kaderi bozar. Meselâ, bir şey hakkında verilen karar kader demektir. O kararın infazı kaza demektir. O kararın iptaliyle hükmü kazadan affetmek atâ demektir. Evet, yumuşak bir otun damarları katı taşı deldiği gibi, atâ da kaza kanununun kat'iyetini deler. Kaza da ok gibi kader kararlarını deler. Demek atânın kazaya nispeti, kazanın kadere nispeti gibidir. Atâ, kaza kanununun şümulünden ihraçtır; kaza da

afakî: kişiye değil, genele ait nitelik.

alâkadar: ilgili, ilişkili, münasebetli, bağlı.

atâ: bağış, ihsan, lütuf, ikram.

bihakkın: tamamıyla, hakkıyla.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

dâhilî: içe ait, içe dönük, iç ile ilgili.

enfüsi: öznel, sübjektif.

evvel: önce.

evvelâ: birinci olarak, her şeyden önce, ilk olarak.

hâl: şimdiki zaman.

hamdüsena: şükür ve övgü.

haricî: dışan.

haricî: dışa ait, dış dünya ile ilgili.

hüküm: emir, buyruk.

idrak: akıl erdirmeye, anlama, kavrama kabiliyeti.

ihraç: dışarı çıkarma, atma.

ihzar: hazır etmeye, hazırlama.

i'lem eyyühe'l-azîz: ey azîz kardeşim, bil ki!

in'am: nimet verme, nimetlendirmeye, ihsan etme.

infaz: bir hükmü yerine getirme, bir emri gerçekleştirme.

istikbal: gelecek zaman.

kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.

kanun: yasa.

kat'iyet: kat'îlik, kesinlik.

kaza: olacağı Cenab-ı Hak tarafından bilinen ve takdir olunan şeyleri zamanı gelince yaratması.

keşif: bulma, meydana çıkarma.

külli: umumî, genel, bütün olan.

lisan: dil.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

malik: sahip.

mazi: geçmiş zaman.

meselâ: örneğin.

misillü: gibi, benzeri.

mukaddeme: başlangıç, önde gelen.

müşahede: ilâhî güzellikleri ve sırları görme, seyretme.

müstakbel: gelecek zaman.

nam: ad.

nefis: kendi, şahıs.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

nispet: ilgi, bağ, münasebet.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

şümul: içine alma, kapsam.

taallûk: alâkalı, münasebetli olma.

tahmit: elhamdülillâh deme, bütün övgünün ve hamdin yalnız Allah'a ait olduğunu

söyleme.

tertîp: dizme, sıralama, düzene koyma.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hakkı şanına lâyık ifadelerle anma.

tesbihat: tesbihler, Cenab-ı Hakkın bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler.

umumî: genel.

vazife: görev.

kader kanununun külliyyetinden ihraçtır. Bu hakikate vâ-kıf olan arif, “Yâ İlâhî! Hasenatım Senin atândandır, seyyiatım da Senin kazandandır. Eğer atân olmasa idi, helâk olurdum” der.

İ'lem eyyühe'l-axir!

Esmâ-i Hüsnayı tazammun eden bazı fezlekelerle ayetlere hatime verilmekte ne gibi bir sır vardır?

Evet, Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan, bazen âyât-ı kudreti ayetlerde bast eder, sonra içerisinden esmayı çıkarır. Bazen mensucat toplar gibi açar, dağıtır, sonra toplar, esmada tayyeder. Bazen de, ef'alini tafsil ettikten sonra, isimler ile icmal eder. Bazen de, halkın a'malini tehdidâne söyler, sonra rahmete işaret eden isimlerle teselli eder. Bazen de, bazı makasıd-ı cüz'iyeyi zikrettikten sonra, o makasıdı takdir ve ispat için, bürhan olarak kavaid-i külliye hükmünde olan isimleri zikrediyor. Bazen de, maddî cüz'iyatı zikreder, sonra esma-i külliye ile icmal eder ve hakeza...

İ'lem eyyühe'l-axir!

Acz de aşk gibi Allah'a isal eden yollardan biridir. Ama acz yolu aşktan daha kısa ve daha selâmettir.

Ehl-i sülûk, tarik-ı hafâda letaif-i aşere üzerine, tarik-ı cehirde nüfus-i seb'a üzerine sülûk etmişlerdir. Bu fakir, âciz ise, dört hatveden ibaret hem kısa, hem sehil bir tarikı Kur'ân'ın feyzinden istifade etmiştir.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
acz: zayıflık, güçsüzlük.
a'mal: ameller, işler.
amma: ama, lakin, ancak.
arif: bilen, bilgide ileri olan, irfan sahibi.
atâ: bağış, ihsan, lütuf, ikram.
âyât-ı kudret: kudret delilleri; kudret anlatımları, ifadeleri.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
bast: yayma, yayılma, açma, serme, döşeme.

bürhan: delil, ispat, hüccet.
cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.
ef'al: fiiller, işler.
ehl-i sülûk: tarikat mesleğini seçenler, tarikat yolunu takip edenler.
esma: adlar, isimler.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
esma-i külliye: her şeyi içine alan isimler.
feyiz: bolluk, bereket; ihsan,

bağış.
fezleke: özet, netice.
hakeza: böylece, bunun gibi.
hakikat: gerçek, esas.
hasenat: iyi ameller, iyi işler, hayırlar.
hatime: son, nihayet.
hatve: adım.
helâk: yıkılma, bitme, mahvolma, harap olma.
hükmünde: değerinde, yerinde.
ibaret: meydana gelen, oluşan.

icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.
ihraç: dışarı çıkarma, atma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
isal: ulaştırma, erişirme.
ispat: kanıtlama.
istifade: faydalanma, yararlanma.
kader: İlâhî hüküm; Cenab-ı Hak'ın takdir ve tayin etmesi.
kanun: yasa.
kavaid-i külliye: genel kaideler, herkesi ilgilendiren, herkesin uyacağı kaideler.
kaza: olacağı Cenab-ı Hak tarafından bilinen ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratması.
külliyyet: bütünlük, umumilik.
letaif-i aşere: on lâtif duygu, on âdet lâtifeler.
makasid: maksatlar, gayeler.
makasid-ı cüz'iyeye: küçük maksatlar, gayeler; daha az ve küçük şeylerle ilgili, bir bütünün parçalarını ilgilendiren maksatlar, gayeler.
mensucat: dokunmuş şeyler, dokumalar.
nüfus-i seb'a: yedi nefis; nefis-i emmare, nefis-i levvame, nefis-i safiye, nefis-i marziye, nefis-i raziye, nefis-i mutmainne, nefis-i mülhime.
rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.
sehil: kolay.
selâmet: salımlık, emniyet, kurtuluş, korku ve endişeden uzak olma.
seyyiat: seyyieler, fenalıklar, kötülükler.
sır: gizli hakikat, bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.
sülûk: bir tarikate bağlanıp, manevî terakki mertebelerine devam etme.
tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı anlatma.
takdir: kıymet verme, beğenme.
tarik: yol.
tarik-ı cehir: açık olarak ve yüksek sesle yapılan zikir yolu, mesleği.
tarik-ı hafâ: sessiz ve içten okunarak yapılan zikir yolu, mesleği.
tayyetmek: açmak.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tehdidâne: tehdit edercesine, korkuturcasına, göz dağı verircesine.
teselli: avutma, acısını dindirme.
vâkıf: bir şeyi elde eden, bir işten haberi olan.
yâ İlâhî: ey Allah'ım!
zikretmek: anmak, bildirmek.

Birinci hatveyi ¹ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ ayetinden, ikinci hat-

veyi ² وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ ayetinden,

üçüncü hatveyi

³ مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ

ayetinden, dördüncü hatveyi ⁴ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ aye-

tinden ahzetmiştir. Bunların izahı:

Birinci Hatve: İnsan, yaratılışında kendi nefesine muhip olarak yaratılmıştır. Hatta, bizzat nefsi kadar, bir şeye sevgisi yoktur. Kendisini ancak ma'buda lâıyk senalar ile methediyor. Nefsini bütün ayıplardan, kusurlardan tenzih etmekle, haklı olsun haksız olsun, kemal-i şiddetle müdafaa ediyor. Hatta, Cenab-ı Hakkı hamdüsena için kendisinde yaratılan cihazatı, kendi nefesine hamd ve sena için sarf ediyor ve ⁵ 'مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوِيَهُ' ⁶ 'مَنْ' deki şümülü-

ne dâhil oluyor. Bu mertebede nefsin tezkiyesi, ancak adem-i tezkiyesiyle olur.

İkinci Hatve: Nefis, hizmet zamanında geri kaçır, ücret vaktinde ileri safa hücum ediyor. Bu mertebede onun tezkiyesi, yaptığı fiili aksetmekle olur. Yani işe, hizmete ileriye sevk edilmeli, ücret tevziinde geriye bırakılmalıdır.

Üçüncü Hatve: Kendi nefsinde, torbasında kusur, naks, acz, fakırdan maada bir şeyi bırakmamalıdır. Bütün

acz: zayıflık, güçsüzlük.

adem-i tezkiye: nefsi temize çıkarmama, nefsi ayıp ve kötülüklerden uzak bilmeme.

ahz: alma, alınma.

aksetmek: ters çevirmek, zıddını yapmak.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

bizzat: kendisi, şahsen.

cihazat: cihazlar, uzuvlar, organlar.

dâhil: girme, içinde olma.

fakır: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

fiil: iş, hareket.

hamd: methetme, övme, yüceltme.

hamdüsena: medil, şükür ve övgü.

hatve: adım.

hücum: saldıırma.

izah: açıklama, ayrıntılar ile anlatma.

kemal-i şiddet: son derece sıkı şekilde, oldukça fazla.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

maada: başka, gayri, -den başka.

ma'bud: kendisine ibadet edilen, tapınılan, kulluk edilen.

medih: övme.

mertebe: derece, basamak.

müdafaa: savunma, koruma.

muhip: seven, sevgi besleyen, muhabbetli.

naks: noksan, eksiklik.

nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de

1. Nefislerinizi temize çıkarmayın. (Necm Suresi: 32.)

2. Allah'ı unutanlar gibi olmayın ki, Allah da onlara kendi akıbetlerini unutturmuştur. (Haşır Suresi: 19.)

3. Sana her ne iyilik erişirse, Allah'tandır. Sana her ne kötülük gelirse, o da kendi kusurunun sebebiyledir. (Nisâ Suresi: 79.)

4. Her şey helâk olup gidiçidir. Ona bakan yüzü müstesna. (Kasas Suresi: 88.)

5. Nefsinin arzusunu kendisine mabud edinip, onun her emrine uyan (kimseyi gördün mü?) (Furkan Suresi: 43.)

6. O kimse ki...

kötülüğe de meyli olan duygu.

sarf: harcama.

sena: methetme, övme.

sevk: yöneltme, gönderme.

şümül: içine alma, kapsam.

tenzih: kusur kondurmama,

kabahat ve kusuru yok etme.

tevzi: dağıtma, herkese payını verme.

tezkiye: nefsi temizleme, kötülüklerden arındırma.

mehasin, iyilikler, Fâtır-ı Hakîm tarafından in'am edilen nimetler olup, hamdi iktiza eder; fahri istilzam etmediklerini itikat ve telâkki edilmelidir. Bu mertebede onun tezkiyesi, kemalinin adem-i kemalinde, kudretinin aczinde, gınâsının fakrında olduğunu bilmekten ibarettir.

Dördüncü Hatve: Kendisi istiklâliyet hâlinde fânî, hâdis, madum olduğunu; ve esma-i İlâhiyeye âyinedarlık ettiği hâlinde şahit, meşhut, mevcut olduğunu bilmekten ibarettir. Bu mertebede onun tezkiyesi, vücudunda ademini, ademinde vücudunu bilmekle ¹ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ 'yü kendisine virt ittihaz etmektir.

Ve keza, Vahdetülvücüt Ehli kâinatı nefyetmekle idam ediyorlar; Vahdetüşşuhut Halkı ise, bütün mevcudatı, kürek cezalıları gibi, nisyan zindanında ebedî hapse mahkûm ediyorlar.

Kur'an'ın ifham ettiği tarik, kâinatı, mevcudatı hem idamdan, hem hapisten kurtarır. Esmâ-i Hüsnaya mazhariyetle âyinedarlık etmek gibi vazifelerde istihdam ediyor, fakat kâinatı istiklâliyetten ve kendi hesabına çalışmaktan azlediyor.

Ve keza, insanın vücudunda birkaç daire vardır. Çünkü, hem nebatîdir, hem hayvanîdir, hem insanîdir, hem imanî. Tezkiye muamelesi, bazen tabaka-i imaniyede olur, sonra tabaka-i nebatîyeye iner. Bazen de, yirmi dört saat zarfında, her dört tabakada muamele vaki olur. İnsanı hata ve galata atan, bu dört tabakadaki farkı

ifhâm: anlatma, bildirme.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
imani: imana dair olan, imanla ilgili.
in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.
insanî: insana ait, insanla alakalı.
istihdam: bir hizmette kullanma, çalıştırma.
istiklâliyet: istiklâl üzere bulunma, hür ve müstakil olma, başlı başına buyruk olma, bağımsızlık.
istilzam: gerektirme.
itikât: inanç, iman.
ittihaz: edinme, alma, kabul etme.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
keza: böylece, aynı şekilde.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
madum: yok olan, mevcut olmayan, bulunmayan.
mahkûm: hüküm giymiş, hükümlü; mecbur, çaresiz.
mazhariyet: görünme ve tezahür yeri olma; nail olma, şereflenme.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
mertebe: derece, basamak.
meşhut: gözle görülen, müşahade olunan.
mevcudat: varlıklar.
muamele: işlem.
nebatî: bitkisel.
nefyetmek: inkâr etmek, yok saymak.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
nisyan: unutmama, unutus.
tabaka: derece, kat.
tabaka-i imaniye: iman ve inanç sahası, seviyesi.
tabaka-i nebatîye: bitkisel saha, bitki seviyesi.
tarik: yol.
telâkki: anlama, kabul etme.
tezkiye: nefsi temizleme, kötülüklerden arındırma.
vahdetülvücüt: vücudun birliği, varlığın bir ve tek olduğu düşüncesi, varlıkların bir bilme düşüncesi; varlığın tek olduğunu, her şeyin bir olan Allah'ın değişik görünümleri olduğuna inanma temelinde dayanan tasavvufî görüş.
vahdetüşşuhut: kulun her şeyi bir olarak görmesi, görülen şeylerin tek varlık hâlinde görülmesi, ilâhî tecellilerin belirmesi anında Allah'tan başka bir şeyin görülmemesi hâli.
vaki: vuku bulan, olan, meydana gelen.
vazife: görev.
virt: zikir; belli zamanlarda, belli sayıda, belli duaların zikir olarak belli biçimde ve düzenli şekilde okunması.
zarfında: süresince.

1. Her şeyin mülkü Onundur, her türlü övgü de Ona mahsustur (Tegabün Suresi: 1.)

acz: zayıflık, güçsüzlük.
adem: yokluk.
adem-i kemal: olgun ve mükemmel bilmeme, mükemmel görmeme.
âyinedarlık: aynalık yapma, gösterme.
azil: birisini işinden veya makamından ayırma, işinden çıkarma, yol verme.
ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

Esmâ-i Hüсна: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
fahir: övünme, böbürlenme.
fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.
fânî: ölümlü, geçici.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan

Allah.
galat: yanlışla, yanlışla düşünme.
gınâ: zenginlik, bolluk.
hadis: hudus eden, sonradan meydana gelen şey.
hatve: adım.
hayvani: hayvanla ilgili, hayvana ait.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
idam: yok etme.

riayet etmemektir. ¹ خَلَقَ لَنَا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا 'ya istina-

den, insaniyetin mide-i hayvaniye ve nebatiyeye münhasır olduğunun zannıyla galat ediyor, sonra bütün gayelerin nefesine ait olduğunun hasrıyla galat ediyor, sonra her şeyin kıymeti menfaati nispetinde olduğunun takdiriyle galat ediyor. Hatta Zühre Yıldızını, kokulu bir zühreye mukabil almaz; çünkü, kendisine menfaati dokunmuyor.

İlem eyyühe'l-aziz!

Ubudiyet, sebkât eden nimetin neticesi ve onun fiyatıdır, gelecek bir nimetin mükâfat mukaddemesi ve vesilesi değildir. Meselâ, insanın en güzel bir surette yaratılışı, ubudiyeti iktiza eden sabık bir nimet olduğu; ve sonra da imanın itâsıyla kendisini sana tarif etmesi, ubudiyeti iktiza eden sabık nimetlerdir. Evet, nasıl ki midenin itâsıyla bütün mat'umat itâ edilmiş gibi telâkki ediliyor; hayatın itâsıyla da âlem-i şahadet müstemil bulunduğu nimetlerle beraber itâ edilmiş gibi telâkki ediliyor. Ve keza, nefis-i insanînin itâsıyla, bu mide için mülk ve melekût âlemleri nimetler sofrası gibi kılınmıştır. Kezâlık, imanın itâsıyla, mezkûr sofralar ile beraber, Esmâ-i Hüsnada iddihar edilen defineleri de sofrâ olarak verilmiş oluyor. Bu gibi ücretleri peşin aldıktan sonra, devam ile hizmete mülâzım olmak lâzımdır. Hizmet ve amelden sonra verilen nimetler, mahza Onun fazlındandır.

âlem: varlık sınıflarından her biri.
âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

amel: fiil, iş.

define: kıymet ve değeri yüksek olan şey, hazine.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksân dokuz güzel ismi.

fazl: alîcenâplık, ihsan, cömertlik.

galat: yanılma, yanlışla düşme.

gaye: maksat, hedef.

hasr: yalnız bir şeye veya kişiye mahsus kılma.

iddihar: saklama.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

iman: inanç, itikat.

insaniyet: insanlık, insanlık mahiyeti.

istinaden: istinat ederek, dayanarak.

itâ: bahşedilme, verilme, ihsan edilme.

keza: böylece, aynı şekilde.

kezâlık: keza, bu da öyle, böylece.

kıymet: değer.

mahza: saf, halis, katıksız, sırf, ta kendisi.

mat'umat: yemekler, yiyecekler, taamlar.

melekût: iç, görünmeyen.

menfaat: fayda.

meselâ: örneğin.

mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.

mide-i hayvaniye ve nebatiye:

hayvan ve bitki gibi yiyip içip yatmak.

mukabil: karşılık.

mukaddeme: başlangıç, giriş.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

mülâzım: bir yere veya kimseye tutunup kalan, sarılıp ayrılmayan.

mülk: dış; görünen.

münhasır: sınırlanmış, sınırlı.
müstemil: şümulüne alan, içine alan.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nefis-i insani: insanın nefsi.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

nispet: oran, ölçü.

riayet: uyma, gözetme.

sabık: geçen, önceki.

sebkât: geçme, ilerleme.

suret: biçim, tarz, görünüş.

takdir: kıymet verme, değer biçme.

tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.

telâkki: kabul etme, alma.

ubudiyet: kulluk.

vesile: aracı, vasıta.

Zühre: Çoban Yıldızı, sabah yıldızı; bir çiçek.

1. Yeryüzünde ne varsa bizim için yarattı. (Yeryüzünde ne varsa, sizin için O yarattı" mealindeki Bakara Suresi, 29. ayetin tefsiri meali)

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Envan efradında, bilhassa haşerat ve hevam kısmında görünen fevkalâde çoklukta müşahede edilen harikulâde gayr-i mütenahi bir cûd ü sahavet vardır. Kemal-i ittikan ve intizam ile bütün envada bulunan şu kesret-i efrat, tecelliyat-ı İlâhiyenin gayr-i mütenahi olduğuna ve Cenab-ı Hakkın mahiyeti her şeye mübayin olduğuna ve bütün eşya Onun kudretine nispeten mütesavi olduğuna sara-haten delâlet eder. Evet, bu cûd-i icat Sâniin vücubundandır; nevide Celâlidir, fertte Cemalîdir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın yaptığı sanatların sühulet ve suubet dereceleri, onun ilim ve cehliyle ölçülür. Ne kadar sanatlarda, bilhassa ince ve lâtif cihazatta ilmî mahareti çok olursa, o nispette kolay olur; cehli nispetinde de zahmet olur. Binaenaleyh, eşyanın hilkatinde sür'at-i mutlaka ile vüs'at-i mutlaka içinde görünen sühulet-i mutlaka, Sâniin ilmine nihayet olmadığına hads-i kat'î ile delâlet eder.

1 وَمَا أَمَرْنَا إِلَّا وَاحِدَةً كَلَمَحٍ بِالْبَصَرِ

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın fitraten malik olduğu camiiyetin acaibindendir ki, Sâni-i Hâkim şu küçük cisimde, gayr-i mahdud enva-ı rahmeti tartmak için, gayr-i ma'dut mizanlar vazetmiştir

1. Bizim bir şeyi yapmamız, gözün bir bakışı gibi kolay ve sür'atli tek bir emirdir. (Kamer Suresi: 50.)

acayıp: şaşırtıcı ve hayret verici şeyler.
bilhassa: özellikle.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
camiiyet: toplayıcı, ihtiva ve ihata edicilik.
cehil: cahillik, bilgisizlik.
Celâli: Cenab-ı Hakkın haşmet, büyüklük ve kahırını gösteren; Allah'ın Celâli ismine

ait olan.
Cemali: Allah'ın lütuf ve ihsanı ile tecelli ettiği isme ait.
cihazat: cihazlar, azalar.
cûd ü sahavet: sınırsız cömertlik, eli açıklık.
cûd-i icat: icadın bolluğu, bolca, çokça yaratma.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
efrat: fertler.

enva: çeşitler, türler, neviler.
enva-ı rahmet: rahmetin çeşitleri.
fevkalâde: olağanüstü.
fitraten: fitrî olarak, yaratılıştan, yaratılış itibarıyla.
gayr-i ma'dut: sayısız, sınırsız.
gayr-i mahdud: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.
gayr-i mütenahi: sonsuz, so-

nu olmayan, nihayetsiz.

hads-i kat'î: uzunca araştırmaya gerek olmadan elde edilen kesin bilgi.

harikulâde: olağanüstü.

haşerat: haşereler, zararlı küçük böcekler; değersiz ve zararlı kim-seler.

hevam: böcekler, haşereler.

hilkat: yaratılma, yaratılış.

i'lem eyyühe'l-aziz: ay aziz kardeşim, bil ki.

ilim: bilme, bilgi.

ilmî: ilim ile ilgili, ilme dair.

kemal-i ittikan ve intizam: mükemmel, eksiksiz sağlamlık ve düzenlilik.

kesret-i efrat: fertlerin çokluğu.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

lâtif: yumuşak, tatlı, narin; cismanî olmayan, ruhanî.

maharet: mahirlik, ustalık.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.

malik: sahip.

mizan: terazi, ölçü.

mübayin: uymayan, benzemeyen, zit.

müşahede: bir şeyi gözle görme, seyretme.

mütesavi: birbirine müsavi olan, eşit olan.

nevi: çeşit, tür.

nihayet: son.

nispet: oran, ölçü.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Hakim: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

sarahaten: açıkça, açıktan açıkça.

sühulet: kolaylık.

sühulet-i mutlaka: sonsuz ve tam kolaylık.

sür'at-i mutlaka: tam bir hızla, sonsuz sür'atle.

suubet: güçlük, zorluk.

tecelliyat-ı İlâhiye: İlâhî tecelliler, İlâhî lütufların tezahürü.

vazetmek: koymak, yerleştirmek.

vücup: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.

vüs'at-i mutlaka: mutlak genişlik.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

alât: aletler, vasıtalar, aygıtlar.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar; varlık sınıflarından her biri.
bedevî: çölde ve iptidâî tarzda yaşayan, medenî olmayan.
cehl-i mürekkep: bilmemekle beraber, bilmediğini de bilmemek, katmerli cahillik, kara cahillik.
cevelân: dolaşma, dolanma, gezinme.
cihazat: cihazlar, azalar.
daimî: sürekli, devamlı.
define: kıymet ve değeri yüksek olan şey, hazine.
derk: anlama, kavrama.
Esma-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
evham: vehimler, zanlar, kuruntular.
fehmetmek: anlamak, kavramak, idrak etmek.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
gark: boğma, boğulma.
gayr-i mahsur: sayısızca, sınırsız.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
hakaik-ı imaniye: imana ait hakikatler, imanî gerçekler.
hardale: yaprakları yenen ve dövülerek macun hâline getirilerek sofrada iştah açmak için yenen bir tür bitkinin çok küçük tohumu.
huzur-i tevhid: birlik inancının rahatlık ve ferahlığı.
ihata: kuşatma, içine alma.
intibah: uyanıklık.
istilâ: kaplama, yayılma.
kesret: çokluk.
keza: böylece, aynı şekilde.
kuvve-i hafıza: hafıza gücü.
lâtife: duygu, kabiliyet, yetenek.
lâtife-i müdrike: idrak, anlama, kavrama duygusu, kabiliyeti.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahfî: gizli, saklı.
medenî: inanç ve maneviyattan uzaklaşmayı medeniyet olarak kabul eden insanlar.
me'külât: yiyecekler.
mertebe: derece, basamak.
meselâ: örneğin.
mesmuat: işitilen, duyulan, haber alınan şeyler.
mubsirat: görünenler, görünen âlem.
mütalâa: bir şeyi etraflıca düşünme, tetkik etme.
mütefavit: birbirinden farklı, çeşitli olan.

ve Esma-i Hüsnanın gayr-i mütenahi mahfî definelerini fehmetmek için, gayr-i mahsur cihazat ve alât yaratmıştır. Meselâ, mesmuat, mubsirat, me'külât âlemlerini ihata eden insandaki duygular, Sâniin sıfât-ı mutlakasını ve geniş şuuratını fehmetmek içindir.

Ve keza, hardaleden daha küçük kuvve-i hafızasında öyle bir lâtife-i müdrike bırakılmıştır ki, o hardalenin tazammun ettiği geniş âlemde o lâtife daimî seyir ve cevelân etmekte ise de, sahiline vâsıl olamaz. Maahaza, bazen bu büyük âlem, o lâtifeye o kadar darlaşır ki, âlem o lâtifenin karnında bir zerre gibi olur. Ve o lâtifeyi bütün seyahat meydanlarıyla, mütalâa ettiği kitaplarıyla o hardale dahi yutar, yerinde oturur, karnı da ağrımaz. İşte insanın mütefavit mertebeleri bu sırdan anlaşılır.

Evet, bazı insanlar zerrede boğulurlar, bazısında da dünya boğulur. Bazılar da, kendilerine verilen anahtarlardan birisiyle kesretin en geniş bir âlemini açar, fakat içinde boğulur, sahil-i vahdet ve tevhid zorla vâsıl olur. Demek, insanın seyr-i ruhanisinde çok tabakalar vardır. Bir tabakada insanlara huzur-i tevhid pek sühuletle nasip ve müyesser olur. Bir tabakasına da, gaflet ve evham öyle istilâ eder ki, kesret içinde gark olmakla tam manasıyla tevhidi unutmuş olur. Sukutu suud, tedenniye terakki, cehl-i mürekkebi yakın, uykunun son perdesini intibah zan ve tevehhüm eden bir kısım medenîler, ikinci tabakadaki insanlardandır. Onlar hakaik-ı imaniyeyi derk etmekte bedevîlerin bedevîleridir.

müyesser: kolaylaştırılmış.
sahil-i vahdet ve tevhid: birlik ve yaratıcının bir oluş sahilidir.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
seyir: gitme, ilerleyiş; bakıp seyrete.
seyr-i ruhanî: ruhanî ve manevî âlemlerdeki seyir.
sıfât-ı mutlaka: mutlak sıfatlar, kayıt altına alınamayan vasıflar.
sır: gizli hakikat.

sühulet: kolaylık.
sükût: değerden düşme, değerini yitirme; susma.
suud: yukarı çıkma, yükselme.
suunat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
tabaka: derece, kat.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tedenni: aşağı düşme, daha kötü bir dereceye düşme, alçalma, gerileme.
terakki: yükselme, ilerleme.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
vâsıl: ulaşan, erişen, kavuşan.
yakin: kesin bilme, şüpheden sıyrılarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.
zan: sanma, kesin olarak bilme.
zedenni: aşağı düşme, daha kötü bir dereceye düşme, alçalma, gerileme.
zerre: pek ufak parça, en küçük parça.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

İsm-i Celâl, alelekser, nevilerde, külliyyatta tecelli eder. İsm-i Cemal ise, mevcudatın cüz'iyatına tecelli eder. Bu itibarla, nevilerdeki cûd-i mutlak, *Celâl*'in tecellisidir. Cüz'iyatın nakışları, eşhasın güzellikleri *Cemal*'in tecelliyatındandır.

Ve keza, celâl vahidiyetin tecellisinden, cemal dahi ehadiyetin tecellisinden zahir olur. Bazen de cemal celâlden tecelli eder. Evet, cemalin gözünde celâl ne kadar cemîldir; celâlin gözünde dahi cemal o kadar celîldir.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Basar masnuatı görüp de, basiret Sâniî görmezse, çok garip ve pek çirkin düşer. Çünkü, o hâlde Sâniin manen, kalben görünmemesi, ya basiretin fıkdanındandır veya kalp gözüünün kör olmasındandır; veya pek dar olduğundan, meseleyi azametiyle kavramadığındandır; veya bir *hızlan*'dır. Ve illâ, Sâniin inkârı, basarın şuhudunu inkârdan daha ziyade münkerdir.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Bir tarlaya zer edilen bir tohum, manevî bir sur ve bir duvardır; o tarlayı tohum sahibine mal eder, başkasının tasarrufuna mâni olur.

Kezalik, küre-i arz tarlasına zer edilen nebatat, hayvanat tohumları, manevî bir sur ve bir seddir ki, şirketi men ediyor; gayri müdahaleden tardeder.

alelekser: ekseriya, çoğunlukla, çok kez, çok vakit.
azamet: büyüklük.
basar: görme.
basar: görme.
basiret: kalp gözüyle görme, doğru ve ölçülü görüş.
celâl: büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.
Celâl: büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik sahibi olan Allah.
celil: son derece büyük ve ulu olan.
cemal: güzellik, iyilik.

Cemal: sonsuz güzellik ve iyiliklerin sahibi olan Allah.
cemil: son derece güzel olan.
cûd-i mutlak: sonsuz, sınırsız cömertlik, Allah'ın hiç bir kayda ve şarta tâbi olmaksızın sonsuz ihsan sahibi olması.
cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.
ehadiyet: Allah'ın her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi, görünmesi.
eşhas: şahıslar, kimseler.
fıkdan: yokluk, bulunmazlık;

noksanlık, eksiklik.
garip: tuhaf, şaşılacak.
gayr: başka.
hayvanat: hayvanlar.
hızlan: iflâs etmek, müflis olmak.
i'lem eyyühe'l-axiz: ey aziz kardeşim, bil ki.
illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
ism-i Celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk ve yücelik an-

lamında Cenab-ı Hakkın bir ismi.
ism-i Cemal: her türlü güzelliğin gerçek sahibi ve gerçek sonsuz güzel olan Allah.
kalben: kalp ile, kalpten.
keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
külliyyat: bir şeyin bütünü, bir şeyin tamamı, hepsi.
küre-i arz: yer küre, dünya.
manen: mana bakımından, manaca.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
mâni: engel.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
men: yasak etme, engelleme, mâni olma.
mesele: önemli konu.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
müdahale: karışma.
münker: çirkinlik, kabahat, suç; inkâr ediş.
nakış: işleme, süsleme.
nebatat: bitkiler.
nevi: çeşit, tür.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
set: mâni, perde, engel.
şirket: ortaklık.
şuhut: vücut bulma, var olma, gözle görülebilecek şekilde var olma, görünme.
tardetme: kovma, çıkarma, uzaklaştırma, sürme.
tasarruf: idare etme, kullanma.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
vahidiyet: Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarının birliği ve kâinatı kuşatması.
zahir: görünen, görünücü.
zer: tohum ekme, tohum saçma.
ziyade: büyük.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Tabiatları lâtif, ince ve lâtif sanatlara meftun bazı insanlar, bilhassa has bahçelerinde pek güzel hendesevari bir şekilde, şekilleri, arkları, havuzları, şadırvanları yaptırmakla, bahçelerine pek muntazam bir manzara verirler. Ve o letafetin, o güzelliğin derecesini göstermek için, bazı çirkin kaya, kaba, gayr-i muntazam mağara ve dağ heykelleri gibi şeyleri de ilâve ediyorlar ki, onların çirkinliğiyle, adem-i intizamıyla bahçenin güzelliği, letafeti fazlaca parlansın. Çünkü, ¹ **لَٰكِنِ اِنَّمَا الْاَشْيَاءُ تُعْرَفُ بِاَضْدَادِهَا** Lâkin, müdakkik bir kimse, o ezdadı cem eden bahçenin manzarasına baktığı zaman anlar ki, o çirkin, kaba şeyler kasten yapılmıştır ki, güzellik, intizam, letafet artsın. Zira, güzelin güzelliğini arttıran, çirkinin çirkinliğidir. Demek, bahçenin tam intizamını ikmal eden, o çirkinlerdir. Ve o çirkinlerin adem-i intizamı nispetinde bahçenin intizamı artar.

Kezalik, dünya bahçesinde nizam ve intizamın son sisteminde bulunan mahlûkat ve masnuat arasında —hayvanlarda olsun, nebatatta olsun, cemadatta olsun— bazı çirkin, intizamdan hariç şeyler bulunur. Bunların çirkinliği, intizamsızlıkları, dünya bahçesinin güzelliğine, intizamına bir ziynet, bir süs olmak üzere Sâni-i Hakîm tarafından kasten yapılmış olduğunu, pek yüksek, geniş, şairâne bir hayalle dünyanın o bahçe manzarasını nazar altına alabilen adam görebilir.

adem-i intizam: düzensizlik, nizamsızlık, intizamdan yoksun olma.

bilhassa: özellikle.

cem: toplama, bir araya getirme.

cemadat: cansız varlıklar.

ezdat: zıtlar, tezatlar.

gayr-i muntazam: intizam dışı, tertipli olmayan, tertipsiz, düzensiz.

hariç: dışarı.

hendesevari: geometrik, mühendislik gerektiren çizime sahip.

ikmal: tamamlama, bitirme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-

1. Eşyanın hakikati ancak zıtlarıyla bilinir.

deşim, bil ki.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

kasten: bile bile, isteyerek, kasıtlı olarak.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.

letafet: lâtiflik, hoşluk, incelik.

mahlûkat: yaratıklar, Allah

tarafından yaratılanlar.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

meftun: tutkun, müptelâ, aşırı bağlanmış.

müdakkik: tetkik eden, inceden inceye araştıran.

muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.

nazar: bakış, dikkat.

nebatat: bitkiler.

nispet: oran, ölçü.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

sairâne: şairce, şair gibi, şaire yakışacak şekilde.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

tabiat: yaratılış, huy, karakter, seciye, mizaç.

ziynet: süs.

Maahaza, o gibi şeyler kastî olmasaydı, şekillerinde hikmetli tehalûf olmazdı. Evet, tehalûfte kasıt ve ihtiyar vardır. Her insanın bütün insanlara simaca muhalefeti buna delildir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanı fıtraten bütün hayvanlara tefevvuk ettiren camiiyetinin meziyetlerinden biri, zevi'l-hayatın Vâhibü'l-Hayat'a olan tahiyye ve tesbihlerini fehmetmektir. Yani, insan kendi kelâmını fehmettiği gibi, iman kulağıyla zevi'l-hayatın da, belki cemadatın da bütün tesbihlerini fehmeder. Demek, her şey, sağır adam gibi, yalnız kendi kelâmını anlar. İnsan ise, bütün mevcudatın lisanlarıyla tekellüm ettikleri Esmâ-i Hüsnanın delillerini fehmeder. Binaenaleyh, her şeyin kıymeti kendisine göre cüz'îdir, insanın kıymeti ise küllîdir. Demek, bir insan bir fert iken, bir nevi gibi olur. ¹ **وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ**

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Zahir ile bâtın arasında müşabehet varsa da, hakikate bakılırsa, aralarında büyük uzaklık vardır.

Meselâ, âmiyâne olan tevhid-i zahîrî, hiçbir şeyi Allah'ın gayrisine isnat etmemekten ibarettir. Böyle bir nefiy, sehil ve basittir. Ehl-i hakikatin hakikî tevhidleri ise, her şeyi Cenab-ı Hakka isnat etmekle beraber, her şeyin üstünde bulunan mührünü, sikkelerini görüp okumaktan ibarettir. Bu, huzuru ispat, gafleti nefyeder.

1. En doğrusunu ancak Allah bilir.

âmiyâne: basitçe, üstünkörü; cahile yakışır.
bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
camiiyet: toplayıcı, ihtiva ve ihata edicilik.
cemadat: cansız varlıklar.
cüz'i: küçük, az.
delil: bir davayı ispata yara-

yan şey, bürhan.
ehl-i hakikat: hakikati arzulayanlar, gerçeği bulup onun peşinden gidenler; Allah adamı.
Esmâ-i Hüсна: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
fehmetmek: anlamak, kavramak, idrak etmek.
fıtraten: fitrî olarak, yaratılış-

tan, yaratılış itibarıyla.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
gayr: başka.
hakikat: gerçek, asıl, esas.
hakiki: gerçek.
hikmet: İlâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
ibaret: meydana gelen, oluşan.

ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.
iman: inanç, itikat.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.
kasıt: bir işi bile bile, isteyerek yapma.
kastî: bile bile yapılan.
kelâm: söz, konuşma, nutuk.
kıymet: değer.
küllî: umumî, genel, bütün olan.
lisan: dil.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
meselâ: örneğin.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
meziyet: bir şeyi başkalarından ayıran vasıf, üstünlük ve değerlilik vasfı.
muhalefet: uygun olmama, ayrılık, zıtlık.
müşabehet: benzeme, benzeyiş.
nefiy: inkâr etme.
nefyetme: uzaklaştırma, kovma.
nevi: cins.
sehil: kolay.
sikke: alâmet, nişan, turra.
sima: yüz, çehre.
tahiyye: selâm, dua.
tefevvuk: üstün olma, üstünlük.
tehalûf: birbirine zıt olma, muhalif olma.
tekellüm: söyleme, konuşma.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hakkı şanına lâayık ifadelerle anma.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
tevhid-i zahîrî: yüzeysel tevhid; âmiyâne tevhid olan Allah'ın ortağı yok ve bu kâinat Onun mülküdür şeklindeki, araştırmaya dayanan imanı tasdik.
Vâhibü'l-Hayat: hayat veren, hayat bağışlayan.
zahir: dış yüz, görünüş.
zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

amel: fiil, iş.
amma: ama, lakin, ancak.
berzah: iki şey arasındaki aralık, mesafe.
bilakis: aksine, tersine.
bilâşuur: şuursuz, bilinçsiz.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
bizzat: kendisi, şahsen.
celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.
cüz'î: küçük, az.
evlât: vevletler, çocuklar.
feyiz: Allah'ın kuluna bağışladığı marifet ve dinî heyecan.
fiil: iş, hareket.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
garabet-i sanat-ı İlâhiye: Cenab-ı Hakkın sanatının garipliği, hayret uyandırması.
hakikat: gerçek.
hakikat-i tarikat: Allah'a ulaştıran yolun esası, aslı, gerçeği.
hasr: yalnız bir şeye veya kişiye mahsus kılma.
hayat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan hayat.
hikmet: ilâhî gaye, gizli sebep, fayda.
ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.
ilim: bilgi, marifet.
imhal-i ikap: cezaya çarptırma, cezalandırmada süre verme, mühlet verme.
isal: ulaştırma, eriştirme.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
kasten: bile bile, isteyerek, kasıtlı olarak.
keza: böylece, aynı şekilde.
Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
kuvve: kuvvet, güç.
maksud-i bizzat: kendi maksadı, şahsî gaye, şahsî amaç.
mâni: engel.
masnuat-ı İlâhiye: Allah tarafından sanatla yaratılanlar.
mehasin: güzellikler, hüsnüler, iyilikler.
mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.
muvaaffakiyet: başarma, başarılı olma.
nazar: bakış, dikkat.
nev-i beşer: insanlığı, insanlar.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
rahmet-i hâkime: her tarafta hü-

S'lem eyyühe'l-aziz!

Hayat-ı dünyeviye'ye kasten ve bizzat teveccüh edip bağlanan kâfirin imhal-i ikabında ve bilakis terakkiyat-ı maddiyede muvaaffakiyetindeki hikmet nedir?

Evet, o kâfir, kendi terkibiyle, sıfatıyla Cenab-ı Hakça nev-i beşere takdir edilen nimetlerin tezahürüne şuuru olmaksızın hizmet ediyor. Ve güzel masnuat-ı İlâhiyenin mehasinini bilâşuur tanzim ediyor. Ve kuvveden fiile çıkartmakla, garabet-i sanat-ı İlâhiye'ye nazarları celp ediyor. Ne fayda ki, farkında değildir. Demek, o kâfir, saat gibi, kendi yaptığı amelden haberi yok; amma, vakitleri bildirmek gibi, nev-i beşere pek büyük bir hizmeti vardır. Bu sırra binaen, dünyada mükâfatını görür.

S'lemeyyühe'l-aziz!

Tevfik-ı İlâhî refiki olan adam, tarikat berzahına girmeden zahirden hakikate geçebilir.

Evet, Kur'an'dan, hakikat-i tarikati, tarikatsiz, feyiz suretiyle gördüm ve bir parça aldım. Ve keza, maksud-i bizzat olan ilimlere ulûm-i aliyeyi okumaksızın isal edici bir yol buldum.

Seriüsseyir olan bu zamanın evlâdına kısa ve selâmet bir tariki ihsan etmek rahmet-i hâkimenin şanındandır.

S'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanı gaflete düşürmekle Allah'a ubudiyetine mâni olan, cüz'î nazarını cüz'î şeylere hasretmektir.

küm süren İlâhî merhamet ve şefkat dolu ikram ve ihsanlar.
refik: arkadaş, yoldaş, yol arkadaş.
şan: şan, şöret, ün.
selâmet: salimlik, eminlik, kurtuluş, korku ve endişeden uzak olma.
seriüsseyir: çok sür'atle akan veya giden.
sıfat: vasf, nitelik.
sır: gizli hakikat.
suret: biçim, şekil, tarz.
şuur: bilinç.

takdir: kıymet verme, değer biçme.
tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.
tarik: yol.
tarikat: Allah'a ulaşmak için şeyhin gözetiminde müridin takip edeceği terbiye usul ve yolu.
terakkiyat-ı maddiye: maddî ilerlemeler, yükselmeler, gelişmeler.
terkip: birkaç şeyin birleşerek meydana getirdikleri yeni

şey, sentez.
teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.
tevfik-ı İlâhî: Cenab-ı Hakkın insanı doğru yola lütfu ile sevk etmesi, başarılı kılması.
tezahür: görünme, belirme, ortaya çıkma.
ubudiyet: kulluk.
ulûm-i aliye: gramer, anlatım (kompozisyon), mantık gibi alet ilimleri.
zahir: görüntü, görünüş.

Evet, cüz'iyat içerisinde düşüp, cüz'ilere hasr-ı nazar eden, o cüz'î şeylerin esbaptan sudûruna ihtimal verebilir; ama başını kaldırıp nev'e ve umuma baktığı zaman, edna bir cüz'înin en büyük bir sebepten sudûruna cevaz veremez. Meselâ, cüz'î rızkını bazı esbaba isnat edebilir. Fakat, menşe-i rızık olan arzın, kış mevsiminde kupkuru kıraç olduğuna, bahar mevsiminde rızık ile dolu olduğuna baktığı vakit, arzı ihya etmekle bütün zevi'l-hayatın rızıklarını veren Allah'tan maada kendi rızkını verecek bir şey bulunmadığına kanaati hâsıl olur.

Ve keza, evindeki küçük bir ışığı veya kalbinde bulunan küçük bir nuru bazı esbaba isnat edebilirsin. Amma, o ışığın, şemsin ziyasıyla, o nurun da Menbaü'l-Envar'ın nuruyla muttasıl olduğuna vâkıf olduğun zaman anlarsın ki, kalıbını ışıklandıran, kalbini tenvir eden, ancak leyl ve neharı birbirine kalbeden Fâtır-ı Hakîm'dir.

Ve keza, senin vücudunun zuhur ve vuzuhça Hâlık'ın vücuduna nispeti, Hâlık'ın vücuduna delâlet edenlerin nispeti gibidir. Çünkü, sen bir vecihle kendi vücuduna delâlet ediyorsun. Amma, Hâlık'ın vücuduna bütün mevcudat, bütün zerratiyla delâlet ediyor. Öyle ise, Onun vücudu senin vücudundan âlemin zerrati adedince zuhur dereceleri vardır.

Ve keza, *seni nefsin sevmeye sevk eden esbap*, “(1) *Bütün lezzetlerin mahzeni nefistir*. (2) *vücudun merkezi ve menfaatin madeni nefistir*, (3) *insana en karip (yakın) nefistir*” diyorsun.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
amma: ama, lakin, ancak.
arz: yer, dünya.
cevaz: caiz olma, izin, ruhsat, yapılmasına teşvik olunmayan, ancak mâni de olunmayan iş.
cüz'î: küçük, az.
cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
edna: en açağı, en basit, en

küçük.
esbap: sebepler, vasıtalar.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
hasr-ı nazar: bakışı bir tarafa veya noktaya dikme.
ihtimal: olabilirlik.

ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
kalbolma: bir hâlden diğer bir hâle geçme, dönüşme.
kanaat: inanma, görüş, fikir.
karip: yakın.
keza: böylece, aynı şekilde.
leyle: gece.
maada: başka, gayri, -den başka.
maden: asıl, esas, kaynak.

mahzen: kaynak, hazine ve defne deposu.
Menbaü'l-Envar: tüm nurların ışıkların asıl kaynağı olan Allah.
menfaat: fayda.
menşe-i rızık: rızkın menşei, kaynağı.
meselâ: örneğin.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
muttasıl: bitişik.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nehar: gündüz.
nevi: çeşit, tür.
nispet: oran, ölçü.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği nimetler.
şems: güneş.
sevk: yöneltme, gönderme.
sudûr: sâdir olma, meydana çıkma, olma.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.
umum: bütün, herkes.
vâkıf: bir şeyi elde eden, bir işten haberi olan.
vecih: cihet, yön.
vuzuh: vazih olma hâli, açıklık.
zerrat: zerreler, atomlar.
zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.
ziya: ışık, aydınlık, nur.
zuhur: görünme, belli olma, ortaya çıkma.

Pekâlâ. Fakat, o fânî lezzetlere mukabil, lezaiz-i bâkiyeyi veren Hâlık'ı daha ziyade ubudiyetle sevmek lâzım değil midir? Nefis, vücuda merkez olduğundan, muhabbete lâayık ise, o vücudu icat eden ve o vücudun kayyumu olan Hâlık, daha fazla muhabbete, ubudiyete müstahak olmaz mı? Nefsin maden-i menfaat ve en yakın olduğu, sebab-i muhabbet olursa, bütün hayırlar, rızıklar elinde bulunan ve o nefsi yaratan Nafi, Bâkî ve daha kârip olan, daha ziyade muhabbete lâayık değil midir?

Binaenaleyh, bütün mevcudata inkısam eden muhabbetleri cem ve muhabbetin ile beraber mahbub-i hakikî olan Fâtır-ı Hakîm'e ihda etmek lâzımdır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Senin önünde çok korkunç büyük meseleler vardır ki, insanı ihtiyata, ihtimama mecbur eder.

Birisi, ölümdür ki, insanı dünyadan ve bütün sevgililerinden ayıran bir ayrılıktır.

İkincisi, dehşetli, korkulu ebed memleketine yolculuktur.

Üçüncüsü, ömür az, sefer uzun, yol tedariki yok, kuvvet ve kudret yok; acz-i mutlak gibi elim elemelere maruz kalmaktır.

Öyle ise, bu gaflet ü nısyan nedir? Devekuşu gibi başını nısyan kumuna sokar, gözüne gaflet gözlüğüni takarşın ki, Allah seni görmesin veya sen Onu görmeyesin.

acz-i mutlak: mutlak zayıflık, güçsüzlük.

Bâkî: yok olmayan, sürekli ve kalıcı olan bütün varlıklar yok olduktan sonra da var olacak tek varlık; Allah.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cem: toplama, bir araya getirme.

dehşetli: ürkütücü, korkunç.

ebed: sonsuzluk, daimilik.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırıp.

elim: şiddetli, çok dert ve keder veren.

fânî: ölümlü, geçici.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir makhakada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).

gaflet ü nısyan: gaflet ve nısyan; dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşp nefsin arzulanına dalmak.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşp nefsin arzulanına dalmak.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ihda etmek: hediye etmek, hediye vermek.

ihtimam: dikkat ve özen gösterme.

ihtiyat: uzak görüşlölma, geleceğı düşünerek tedbirli hareket etme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-

deşim, bil ki.

inkısam: bölünme, parçalanma.

kârip: yakın.

kayyum: her şeyin varlığı onunla ayakta duran ve devam eden.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

lezaiz-i bâkiye: bâkî, ebedî ve daimî olan lezzetler, zevk-ler.

maden-i menfaat: faydalanma, yararlanma kaynağı.

Mahbub-i Hakikî: gerçek,

doğru sevgili; Cenab-ı Allah.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

mecbur: zorunlu olma, zorunda kalma.

meşale: önemli konu.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

muhabbet: sevgi, sevmek.

mukabil: karşılık.

müstahak: hak eden, hak etmiş.

Nafi: tüm faydaları yaratan ve sonsuz faydalarının mutlak

sahibi olan Allah.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nısyan: unutmama, unutus.

rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği nimetler.

sebeb-i muhabbet: sevmek, sevgi göstermek nedeni.

tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.

ubudiyet: kulluk.

ziyade: çok, fazla.

Ne vakte kadar zailât-ı fâniyeye ihtimam ve bâkiyat-ı da-
meden tegafûl edeceksin?

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakka hamdler, şükürler olsun ki, mesail-i
nahviyeden isim ile harf arasındaki manevî fark ile çok
mühim meseleleri bana öğretmiştir. Şöyle ki:

*Harf, gayrin manasını izah için bir alet, bir hadim ol-
duğu gibi; şu mevcudat da Esma-i Hüsnanın tecelliyatını
izhar, ifham, izah için birtakım İlâhî mektuplardır ki, iç-
lerinde yazılı delâil, berahin, havarik, mu'cize-i kudrettir.
Mevcudat bu vecihle nazara alınması, ilim, iman, hik-
mettir. Şayet, isim gibi müstakil ve maksud-i bizzat cihe-
tiyle bakılırsa, küfran ve cehl-i mürekkep olur.*

Ve keza, mesail-i mantıkıyeden küllî ile küll arasındaki
fark ile, rububiyete dair çok meseleleri öğrenmiş bulun-
yorum. Cemal ile ehadiyet, ¹ **كُلُّ ذُو جُزْئِيَّاتٍ** şumulüne
dâhildir. Celâl ile vahidiyet ² **كُلُّ ذُو أَجْزَاءٍ** ünvanına dâhil-
dir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

*Dünya, âlem-i ahirete bir fihriste hükmündedir. Bu fih-
ristede, âlem-i ahiretin, mühim meselelerine olan işaret-
lerden biri, cismanî olan rızıklardaki lezzetlerdir. Bu fânî,
rezil, zelil dünyada bu kadar nimetleri ihsas ve ifaza et-
mek için insanın vücudunda yaratılan havâs, hissiyat,*

bildirme.

havarik: harikalar, insanda hay-
ret ve hayranlık uyandıran şeyler.

havâs: arzular, hisler, duygular.

hikmet: İlâhî gaye, yüksek bilgi,
fayda.

hissiyat: hisler, duygular.

hükmünde: değerinde, yerinde.

ifaza: feyiz verme, feyizlendirme,
berekletlendirme.

ifham: anlatma, bildirme.

ihsas: hissettirme, sezdirme.

ihtimam: dikkat ve özen göster-
me.

ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka
dair.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kar-
deşim, bil ki.

iman: inanç, itikat.

izah: açıklama, ayrıntılar ile an-
latma.

izhar: gösterme, açığa vurma.

keza: böylece, aynı şekilde.

küfran: iyilik bilmeme, görülen
iyiliği unutmak, nankörlük.

küll: .

küllî: .

maksud-i bizzat: kendi maksadı,
şahsî gaye, şahsî amaç.

manevî: manaya ait, maddî ol-
mayan.

mesail-i mantıkiye: mantık ilmi-
ne dair meseleler.

mesail-i nahviye: nahiv mesele-
leri, Arapça dil bilgisi meseleleri.

mesele: önemli konu.

mevcudat: mevcutlar, var olan
her şey, mahlûklar.

mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın
kudretinin mu'cizesi.

müstakil: istiklâlî olan, başka bi-
rine tâbi olmayan.

nazar: bakış, dikkat.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

rezil: alçak, bayağı, adi.

rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği
nimetler.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her
zaman, her yerde, her mahlûka
muhtaç olduğu şeyleri vermesi,
onu terbiye etmesi ve idaresi al-
tında bulundurma vasfı.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı
memnunluk gösterme, gerek dil
ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd
etme.

şumul: içine alma, kapsam.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

tegafûl: görmezlikten gelme,
önemsememe.

ünvan: şöret, ad, isim.

vahidiyet: Cenab-ı Hakkın isim
ve sıfatlarının birliği ve kâinatı ku-
şatması.

vecih: cihet, yön.

zailât-ı fâniye: zeval bulan gelip
geçiciler.

zelil: hor, alçak, adi, bayağı.

1. Cüz'iyat sahibi küllüdür.

2. Ecza sahibi külldür.

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.
bâkiyat-ı daim: süreklilik ve
sonsuzluğa gidenler.

berahin: deliller, ispatlar, bür-
hanlar, hüccetler, kanıtlar.

bizzat: kendisi, şahsen.

cehl-i mürekkep: bilmemek-
le beraber, bilmediğini de bil-
memek, katmerli cahillik, ka-
ra cahillik.

celâl: büyüklük, haşmet, ulu-

luk, yücelik.

cemal: güzellik, Cenab-ı Hak-
kın lütuf ve ihsanı ile tecellisi.

cihet: yön.

cismanî: maddî ve cisimli ol-
mak.

dâhil: girme, içinde olma.

dair: alâkalı, ilgili.

delâil: deliller, bürhanlar, is-
pat vasıtaları.

ehadiyet: Allah'ın her bir şey-

de birliğinin tecelli etmesi,
görünmesi.

Esma-i Hüsnâ: Allah'ın adları,
Allah'ın doksan dokuz güzel
ismi.

fânî: ölümlü, geçici.

fihriste: katalog, liste.

gayr: başka.

hadim: hademe, hizmetçi.

hamd: Allah'a karşı şükran ve
memnuniyetini onu överek

cihazat aza gibi alât ve edevatından anlaşılır ki, âlem-i ahirette de ¹تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ kasırların altında, ebediyete lâayık cismanî ziyafetler olacaktır.

İlem eyyühe'l-aziz!

İnsanın havf ve muhabbeti halka teveccüh ettiği takdirde, havf bir belâ, bir elem olur; muhabbet bir musibet gibi olur. Zira, o korktuğun adam, ya sana merhamet etmez veya senin istirhamlarını işitmez. Muhabbet ettiğin şahıs da, ya seni tanımaz veya muhabbetine tenezzül etmez.

Binaenaleyh, havfın ile muhabbetini dünya ve dünya insanlarından çevir, Fâtır-ı Hakîm'e tevcih et ki, havfın Onun merhamet kucağına, çocuğun anne kucağına kaçtığı gibi, leziz bir tezellül olsun; muhabbetin de saadet-i ebediyeye vesile olsun.

İlem eyyühe'l-aziz!

Sen şecere-i hilkatın ya bir semeresi veya bir çekirdeğisin. Cismin itibarıyla küçük, âciz, zayıf bir cüzsün. Lâkin Sâni-i Hakîm lütfuyla, lâtif sanatıyla seni cüz ve cüz'î den, küll ve küllîye çıkartmıştır.

Evet, cismine verilen hayat sayesinde, geniş duygularınla âlem-i şahadet üzerinde cevelân etmekle, filcümle cüz'iyet kaydından kurtulmuşsun. Ve keza, insaniyet itâsıyla, bilkuvve küll hükmündesin. Ve keza, iman ve İslâmiyet

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.

alât: aletler, vasıtalar, aygıtlar.

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

aza: organlar, uzuvlar.

belâ: musibet, sıkıntı.

bilkuvve: fiil mertebesine geçmeden potansiyel hâlde, düşünce hâlinde.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cevelân: dolaşma, dolanma, gezinme.

cihazat: cihazlar, uzuvlar, organlar.

cismanî: maddî ve cisimli olmak.

cüz: parça.

cüz'î: az, parçaya ait olan, pek az.

cüz'iyet: azlık, cüz'î oluş, küçüklük.

ebediyet: sonsuzluk.

edevat: bir işi yapmaya vasıta olan şeyler, aletler.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırıp.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir makhada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah.

filcümle: hepsi, bütünü.

havf: korku, korkma.

hükmünde: değerinde, yerinde.

İlem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-

1. Altlarından ırmaklar akar. (Bakara Suresi: 25.)

deşim, bil ki.

iman: inanma, itikat.

insaniyet: insanlık, insanlık mahiyeti.

istirham: rica etme.

itâ: bahşedilme, verilme, ih-san edilme.

kasır: saray, köşk.

keza: böylece, aynı şekilde.

küll: bütün.

küllî: bütüne ait olan, umumî, genel.

lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.

leziz: lezzetli, tatlı.

lütuf: güzellik, hoşluk, iyilik, ihsan.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

muhabbet: sevgi, sevmek.

musibet: felâket, belâ.

saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi

olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.

semere: meyve, güzel netice.

tenezzül: inme, alçalma.

tevcih: yöneltme, çevirme.

teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.

tezellül: zillete katlanma, aşağılanma.

vesile: aracı, vasıta.

ihsanıyla, bilkuvve küll olmuşsun. Ve keza, marifet ve muhabbetin in'amıyla muhit bir nur olmuşsun.

Binaenaleyh, dünyaya ve cismanî lezaize meyledersen, âciz, zelil bir cüz'î olursun. Eğer cihazatını insaniyet-i kübra denilen İslâmiyet hesabına sarf edersen, bir küllî ve bir küll olursun.

İ'tem eyyühe'l-axiz!

Bu kadar elîm firak ve ayrılıklara maruz kalmakla çektiğin elemelerin sebebi ve kabahati sendedir. Çünkü, o muhabbetleri gayr yerinde sarf ediyorsun. Eğer o muhabbetleri cem edip Vahid-i Ehad'e tevcih ve Onun hesabıyla, izniyle sarf edersen, bütün mahbupların ile beraber bir anda birleşip, sevinçlere, memnuniyetlere mazhar olacaksın.

Evet, bir sultana intisap eden bir adam, o sultanın, her şeyle alâkadar, her mekânda herkesle muhaberesi, alâkası zımında, o adam da, bir cihette, bir derece alâkadar olabilir.

İ'tem eyyühe'l-axiz!

Meselâ, kamerin ahvaline veya istikbalin hakikatine dair itâ-i malûmat eden adama, bütün mâmelekini ona feda etmeye hazırsın. Amma, daire-i mülkünde bir arı hükmünde bulunan Kamerin Hâlıkı'ndan haber getiren ve ezel-ebede, hayat-ı ebediyeye, hakaik-ı esasiyeye, azîm meselelere dair malûmat itâ eden ve seni manevî

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
ahval: hâller, durumlar.
alâka: ilgi, ilişki. bağ.
alâkadar: ilgili, ilişki.
amma: ama, lâkin, ancak.
azîm: büyük.
bilkuvve: fiil mertebesine geçmeden potansiyel hâlde, düşünce hâlinde.
Binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cem: toplama, bir araya getirme.
cihazat: cihazlar, uzuvlar, or-

ganlar.
cihet: yön.
cismanî: maddî ve cisimli olmak.
cüz'î: az, parçaya ait olan, pek az.
dair: alâkalı, ilgili.
dair: belli bir şey hakkında olan, alâkalı, müteallik, ait, ilgili.
daire-i mülk: mülk dairesi, âlem-i şahadet dairesi.
ebed: sonsuzluk, daimilik.
elem: dert, üzüntü, maddî-

manevî ızdırap.
elîm: şiddetli, çok dert ve keder veren.
ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik.
feda: uğruna verme.
firak: ayrılık, hicran.
gayr: başka.
hakaik-ı esasiye: hakikatın aslı, özü; asıl gerçekler.
hakikat: gerçek, asıl, esas.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hayat-ı ebediye: ebedî ve sonsuz hayat, ahiret hayatı.
hükmünde: değerinde, yerinde.
ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.
i'tem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.
in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.
insaniyet-i kübra: en büyük insanlık, İslâmiyet.
intisap: mensup olma, bağlanma, girme.
istikbal: gelecek zaman.
itâ: verme, ihsan, bağış.
itâ-i malûmat: malûmat verme, bilgi verme.
kamer: ay.
keza: böylece, aynı şekilde.
küll: bütün.
küllî: bütüne ait olan, umumî, genel.
lezaiz: zevkler, lezzetler.
mahbup: sevgili, sevilen, muhabbet edilen.
malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.
mâmelek: ne varsa, varı yoğun, olanı biteni; olanca şey.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
marifet: bilme, derin bilgi.
maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
meselâ: örneğin.
mesele: önemli konu.
muhabbet: sevgi, sevmek.
muhabere: haberleşme.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
nur: aydınlık, parlak, ışık.
sarf: harcamak.
tevcih: yöneltme, çevirme.
Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah .
zelil: zillate uğramış, hakir, aşağı tutulmuş, aşağılanmış.
zımın: iç taraf, iç.

abesiyet: faydasız, boş, lüzumsuz ve gayesiz oluş.

adi: basit, bayağı, sıradan.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

ashab-ı vezaif: görevliler.

asır: yüzyıl.

Cebel-i Tur: Tur Dağı, Hz. Mûsa'nın (a.s.), Allah'ın kelâmına nail olduğu, Süveys ile Akabe Körfezi arasında bulunan dağın ismi.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

ehl-i vukuf: bir mesele hakkında bilgi ve yetki sahibi olanlar.

envaen: .

erzak: yiyecek, içecek, azıklar.

eşya-i seyyale: .

faaliyet-i hakîmiye: .

fihrîste: katalog, liste.

fırak: ayrılık, hicran.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

harika: olağanüstü.

hayat-ı ebediye: ebedî ve son-suz hayat, ahiret hayatı.

heva: istek, arzu, nefse ait olan şeylere düşkünlük, nefsin zararlı ve günah olan arzuları.

heves: nefsin hoşuna giden istek.

hükümünde: değerinde, yerinde.

icap: gerekme hali, gerekli olma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

iman: inanç, itikat.

israf: gereksiz yere harcama, ihtiyaçtan fazlasını harcama, savurganlık.

kemal-i hikmet: hikmetin mükemmelliği, tam ve eksiksiz bir hikmet, mükemmel hikmet ve gaye.

kesret: çokluk.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.

leyl: gece.

lisan: dil.

maddi: madde ile alakalı, cismanî.

mahal: yer.

mâni: engel.

marziyat: razı olunacak şeyler, Allah'ın rızasına dair olanlar, Allah'ın rızasına mazhar olacak hâl ve hareketler.

matbah: mutfak.

mâü'l-hayat: hayat suyu.

mensucat-ı gaybiye ve uhreviye: .

metalip: talep olunan, istenen şeyler, istekler, arzular.

mu'cize-i mensucat: olağanüstü dokumalar.

muhabere: haberleşme.

Muhbir-i Sadık: doğru haberci; Allah ve ahiretle ilgili doğru haberler veren Peygamberimiz

perişaniyetlerden, dalâletlerden kurtarıp, kesretten vahdete doğru yol gösteren ve hayat-ı ebediyyeye imanla maü'l-hayatı sana içirtmekle fırak ve ayrılmak ateşlerinden kurtaran ve Hâlık'ın marziyatını, metalibini tarif eden ve Sultan-ı Ezel, Ebed'in muhaberesine tercümanlık yapan Resul-i Rahman'ı dinlemeye ve o Muhbir-i Sadık'a iman ile teslim olmaya mâni olan nefsin heva ve hevesini terk etmiyorsun.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Görüyoruz ki: *Sâni-i Hakîm, kemal-i hikmetiyle, pek adi şeylerden pek harika mu'cize-i mensucat yapıyor. Ve keza, abesiyet ve israfa mahal bırakılmamak üzere, bir ferdi envaen vazifeler ile tavzif ediyor.* Hatta insanın başında, insanın muvazzaf olduğu vazifeleri görmek için, her vazifeye göre birer tırnak kadar maddî bir şeyin bulunması icap etseydi, bir başın Cebel-i Tur büyüklüğünde olması lâzım gelirdi ki, ashab-ı vezaife yer olsun.

Ve keza, lisan, sair vezaifiyle beraber erzak hazinesine ve kudretin matbahında pişirilen bütün taamlara müfettiştir ve bütün taamların tatlarını yakın eden, bilen bir ehl-i vukuftur.

İşte bu faaliyet-i hakîmiyeden anlaşılıyor ki, zamanın seyli ile beraber gelip geçen eşya-i seyyaleden ve geçen günlerden, senelerden, asırlardan, leyl ve neharın takallübü ile pek çok mensucat-ı gaybiye ve uhreviye yapılmaktadır. Evet, âlemin fihrîstesini hükümünde olan insan

(a.s.m.).

muvazzaf: vazifelendirilmiş, kendisine görev verilmiş, vazifeli.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nehar: gündüz.

nur: aydınlık, parlaklık, parlaklık, ziya, ışık, şule.

perişaniyet: perişanlık, karışık ve dağınık olma, acınacak hâlde bulunma.

Resul-i Rahman: Rahman

olan Allah'ın elçisi olan Peygamber Efendimiz.

sair: diğer, başka, öteki.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

seyl: akan, akıcı olan şey.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: ezel ve ebed sultanı; varlığının başlangıcı ve sonu olmayan kudret ve hâkimiyet sahibi sultan, Allah.

Sultan-ı Ezel: kudret kuvvet ve iktidarı zamanla kayıtlı ol-

mayan, saltanatının başlangıcı olmayan sultan.

taam: yemek, yiyecek.

takallüp: dönme, bir taraftan diğer tarafa dönme.

tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.

tavzif: vazifelendirme, görevlendirme.

vahdet: birlik ve teklik.

vezaif: vazifeler, işler.

yakin: kesin bilme, şüpheden sinyrlarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.

fabrikasında dokunan mensucat, o hakikati tenvir eder. Öyle ise, bu fânî dünyada mevt, fenâ, devair-i gaybiyede safî bir bekaya intikal ederek bâkî kalır. Evet, rivayetlerde vardır ki, “İnsanın ömür dakikaları insana avdet ederler; ya gafletle muzlim olarak gelirler veya hasenat-ı muzîe ile avdet ederler.”

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Görüyoruz ki: Sâni-i Hakîm'in, efrat ve cüz'iyatın tasvirinde büyük büyük tefennünleri vardır. Evet, hayvanların pek büyük ve pek küçükleri olduğu gibi, kuşlarda, balıklarda, meleklerde ve sair ecramda, âlemlerde dahi pek küçük ve pek büyük fertleri vardır. *Cenab-ı Hakkın, şu tefennünde takip ettiği hikmet, (1) tefekkür ve irşat için bir lütuf, bir teshilâtıdır, (2) kudret mektupları okunup fehmetmekte bir kolaylıktır, (3) kudretin kemalini izhar etmektir, (4) Celâlî ve Cemalî her iki nevi sanatı ibraz etmektir.*

Maahaza, pek ince yazıları herkes okuyamaz ve pek büyük şeyler de nazar-ı ihataya alınamaz. İşte, irşadı teshil ve tamim için bir kısmını küçük harfler ile, bir kısmını da büyük harflerle yazmakla, irşadın iktizası yerine getirilmiştir.

Amma, şeytanın talebesi olan nefs-i emmare, cismin küçüklüğünü sanatın küçüklüğüne atfetmekle, esbaptan sudûrunu tecviz ediyor. Ve pek büyük cisimler dahi hikmetle yaratılmamış iddiasında bulunarak, bir nevi abesiyete isnat ediyor.

abesiyet: faydasız, boş, lüzumsuz ve gayesiz oluş.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
amma: ama, lâkin, ancak.
atuf: bağlama.
avdet: geri gelme, dönüş.
bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
Celâlî: Selçuklu devleti sultanı Celâleddin Melikşah zamanında düzenlenen takvim.

Cemalî: Allah'ın lütuf ve ihsanı ile tecelli ettiği isme ait.
cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.
devair-i gaybiye: .
ecram: kütleler, cansız cisimler; gezegenler.
efrat: fertler.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fânî: ölümlü, geçici.
fehmetmek: anlamak, kavramak, idrak etmek.
fenâ: yok olma, ölümlülük, geçicilik.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hakikat: gerçek, asıl, esas.
hasenat-ı muzî: ışıklardan, aydınlatan hayırlar, iyilikler ve güzellikler.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
ibraz: meydana çıkarma, ortaya koyma, gösterme.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz

kardeşim, bil ki.
intikal: bir yerden başka bir yere geçme, yer değiştirme.
irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
izhar: gösterme, açığa vurma.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
lütuf: güzellik, hoşluk, iyilik, ihsan.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mensucat: dokunmuş şeyler, dokumalar.
mevt: ölüm.
muzlim: karanlık, zulmetli.
nazar-ı ihata: .
nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.
nevi: çeşit, tür.
rivayet: Hz. Peygamberden nakledilen hadis.
safî: saf olan, katıksız, duru.
sair: diğer, başka, öteki.
Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatta ve hikmetle yaratan Allah.
sudûr: sâdir olma, meydana çıkma, olma.
talebe: talep eden, öğrenci.
tamim: umumileştirme, yayma, herkese duyurma.
tasvir: resmini yapma.
tecviz: caiz görme, izin verme, cevaz verme.
tefekkür: derin düşünme; esyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.
tefennün: .
tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.
teshil: kolaylaştırma, kolay hale getirme.
teshilât: kolaylaştırmalar.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Gerek vücutta, gerek rızıkta ifrat derecesinde mebzuliyet vardır. Bu ise, hikmetten uzak, abesiyete yakın görünür. Evet, eğer yaratılan şey bir gaye için yaratılıyorsa, hakkın var; amma gayeler pek çoktur. Binaenaleyh, bir gayeye nazaran abesiyet hissedilse bile, gayelerin mecmuuna nazaran ayn-ı hikmet ve ayn-ı adalettir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın sanatıyla Hâlık'ın sanatı arasındaki fark: İnsan kendi sanatının arkasında görünebilir, amma Hâlık'ın masnuu arkasına yetmiş bin perde vardır. Fakat, Hâlık'ın bütün masnuatı def'aten bir nazarda görünebilirse, siyah perdeler ortadan kalkar, nuranîler kalır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hayvanattan olsun, nebatattan olsun, tevellüt ile tenasül şümulüne dâhil olan her fert vech-i arzı istilâ ve tasallut etmek niyetindedir ki, arzı kendisine ve zürriyetine has ve halis bir mescit yapmakla, Fâtır-ı Hakîm'in Esma-i Hüsnasını izhar ile, Hâlık'ına gayr-i mütenahi bir ibadette bulunsun.

Evet, kuşların, balıkların, karıncaların yumurtalarında, eşcar ve sebzevatın semeratında ve o semeratın tohumlarındaki ifrat derecesini bulan kesret, o vaziyeti tenvir eder. Lâkin, âlem-i şahadetin darlığına ve müstakbel ibadetlerin Allâmü'l-Guyûb'un ilminde mevcut olduğuna binaen, niyetten fiile henüz çıkmayan onların ibadetleri kabul edilmiştir.

abesiyet: faydasız, boş, lüzumsuz ve gayesiz oluş.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

Allâmü'l-Guyûb: gaybı bilen, görünmeyen şeyleri bilen, Allah.

amma: ama, lâkin, ancak.

arz: yer, dünya.

ayn-ı adalet: adaletin aslı, adaletin tâ kendisi.

ayn-ı hikmet: tamamen faydalı ve gayeli, hikmetin tâ kendisi.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

Binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

dâhil: girme, içinde olma.

def'aten: birdenbire, bir defada, âni olarak.

eşcar: ağaçlar.

Esma-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah.

fiil: iş, hareket.

gaye: maksat, hedef.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

halis: saf, temiz.

hayvanat: hayvanlar.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

ifrat: aşırılık, pek ileri gitme, haddini aşma.

İ'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

ilim: bilme, bilgi.

istilâ: kaplama, yayılma.

izhar: gösterme, açığa vurma.

kesret: çokluk.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mebzuliyet: bolluk.

mecmu: toplam, tüm.

müstakbel: gelecek.

nazar: bakış.

nazaran: nispeten, nispetle, kıyasen, kıyaslayarak.

nebatat: bitkiler.

nurani: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.

rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği nimetler.

sebzevat: sebzeler.

semerat: semereler, meyveler.

şümül: içine alma, kapsam.

tasallut: birini rahatsız etme, musallat olma, hükmü altına alma.

tenasül: birbirinden doğup üreme.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ıslıklandırma.

tevellüt: doğma, doğum.

vaziyet: durum.

vech-i arz: .

vücut: beden, varlık.

zürriyet: soy, nesil.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Kur'an-ı Kerîm, bazen bir şeyin müteaddit gayelerinden insanlara ait bir gayeyi zikre tahsis eder. Bu ihtar içindir, inhisar için değildir. Yani, o şeyin gayeleri, zikredilen gayeye münhasır değildir, ancak o şeyin nizam ve intizam ve sair faydalarına insanın nazar-ı dikkatini celp etmek için insanlara raci o faydayı zikrediyor.

Meselâ:

وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ ❶ لِّتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِّينَ وَالْحِسَابَ ❷

Ayet-i kerîme ile zikredilen fayda, takdir-i kamerin binlerce faydalarından biridir. Yoksa, takdir-i kamer bu faydaya münhasır değildir. Yani, kamer yalnız bu gaye için değildir; bu gaye, onun gayelerinden biridir.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Cenab-ı Hakka mahsus taklidi mümkün olmayan en bâhir tevhid sikke ve mühürlerinden biri, gayr-i ma'dut muhtelif eşyayı basit bir şeyden halk etmektir. Evet, pek basit olan şu topraktan binlerce enva, muhtelif nebatat, gayr-i mütenahi bir kudretle, bir ilimle, pek büyük bir ittikan, bir sühuletle yaratılmakta olduğu tevhidin öyle bir bürhanıdır ki, hem taklidi, hem tenkidi imkân haricidir.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Hayat-ı insaniyenin vezaifinden biri de, kendi cüz'î sıfatlarını, şuunatını, Hâlık'ın küllî sıfatlarını, şuunatını

sağlam bilme ve inanma.

kamer: ay.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

Kur'an-ı Kerîm: Kur'an; Hz. Muhammed'e vahiyyle indirilen en son ilâhî kitap.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

meselâ: örneğin.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

münhasır: hasredilmiş, ayrılmış, bir şeye veya kimseye mahsus.

müteaddit: çeşitli, bir çok.

nazar-ı dikkat: dikkatli bakma, dikkatli bakış.

nebatat: bitkiler.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

raci: dair, ait, alâkası olan.

sıfat: vasıf, nitelik.

sikke: alâmet, nişan, turra.

sühulet: kolaylık.

şuunat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

tahsis: bir şeyi belli bir gaye için kullanma.

takdir-i kamer: ayın programlanması, onun hareket, fayda ve gayelerinin belirlenmesi, tayin edilmesi.

tenkit: eleştirme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

vesaire: ve başkaları, bunun gibileri.

vezaif: vazifeler, işler.

zikir: anma, bildirme.

zikretmek: anmak, bildirmek.

1. Aya gelince, onun için de menziller takdir ettik. (Yâsin Suresi: 39.)

2. Yılların sayısını ve hesabınızı bilmeniz için. (İsra Suresi: 12.)

ayet-i kerîme: Kur'an'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.

bâhir: apaçık, aşikâr.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.

cüz'î: küçük, az; bütüne ait olmayan, özel.

enva: çeşitler, türler, neviler.

gaye: maksat, hedef.

gayr-i ma'dut: sayısız, sınırsız.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

halk: yaratma, yoktan var etme.

hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.

hayat-ı insaniye: insan hayatı, insana ait olan hayat.

ihtar: hatırlatma, uyarı.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

imkân: mümkün olma, olabilirlik.

inhisar: yalnız bir şeye ait kılma, tekelleşme.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

ittikan: gözle görmüş gibi

fehmetmek için bir mikyasa yapmaktır. Amma, âlem-i ahirette haşırdeki şuunat-ı azîmesini ve kıyamette emvatın ihyasıyla ahval-i umumiyesini fehmetmek için, ancak güz mevsiminin kıyametiyle baharların haşrı, haşır ve kıyamet-i kübrada Hâlık'ın şuunatına mikyasa olabilir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Müslümanları lehviyat-ı nevmiye mesabesinde olan dünya hayatına davet etmekle, Cenab-ı Hakkın helâl ettiği tayyibat dairesinden, haram ettiği habisat mezbelesine teşvik eden adamın meseli öyle bir sarhoşa benzer ki, parçalayıcı aslan ile ünsiyetli ehlî atı birbirinden tefrik edemiyor, sehpa ağacı ile jimnastik ağacını birbirinden ayıramıyor. Kanlı yarayı kırmızı gülden temyiz edemediği hâlde, kendisini mürşit bilerek, irşat ve nasihate çıkıyor. Esna-i irşatta, bir adama rast gelir. Zavallı adamın arka tarafında korkunç bir aslan duruyor, ön tarafında da sehpa ağacı kurulduğu gibi, her iki yanında da dehşetli yaralar var. Fakat adamcağızın elinde iki ilâç vardır ve lisanıyla kalbinde iki tılsım vardır. Onları istimal ederse, şifayap olur ve o aslan ata inkılâp eder. Burak gibi bineği olur. O sehpa ağacı daima teceddüt etmekte olan, ahval-i âlemi, seyyal manzaraları seyretmeye alet ve vasıta olur.

ahval-i âlem: âlemin hâlleri, durumları.

ahval-i umumiyeye: genel hâller, durumlar.

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.

amma: ama, lâkin, ancak.

Burak: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) Miraçta Allah'ın ihsanı olarak bindiği binek.

dehşetli: ürkütücü, korkunç.

emvat: ölümler.

esna-i irşat: rehberlik anı, irşat zamanı.

fehmetmek: anlamak, kavramak, idrak etmek.

güz: sonbahar.

habisat: kötü, pis, soysuz kimşeler.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

haşır: yeniden diriliş, yeni bir âlemde yeniden var ediliş.

haşır: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

iha: canlandırma, diriltme, hayat verme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

inkılâp: değişme, dönüşme.

irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.

istimal: kullanma.

kıyamet: bu âlemin tamamen yı-

kılıp tahrip edilerek yeniden yeni bir âlemin kurulması.

kıyamet-i kübra: en büyük kıyamet, bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.

küllî: bütüne ait olan, umumî, genel.

lehviyat-ı nevmiye: uykuda, rüyada iken yapılan gayrimuşru zevk ve eğlenceler.

lisan: dil.

mesabe: derece, menzile, rütbe.

mesel: örnek.

mezbele: aşağılık, kötü durum.

mikyasa: ölçü aleti, ölçek.

mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren, rehber, kılavuz.

sehpa: idama mahkûm olanların idam edildiği üç ayaklı düzen, darağacı.

seyyal: akıcı, akan.

sıfat: vasıf, nitelik.

şifayap: şifa bulan, iyileşen.

şuunat: şuunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

şuunat-ı azîme: büyük işler.

tayyibat: tayyipler; iyi ve güzel işler, hareketler.

teceddüt: tazelenme, yenilenme.

tefrik: birbirinden ayırma, ayırma tutma.

temyiz: ayırma, dikkatle ayırma.

tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sır.

ünsiyet: alışkanlık, ülfet, dostluk.

vasıta: aracı.

Adamcağız: “Yok baba! Bu ilâçlar ve tılsımların hıfz ve himayelerindeyim. Onlardan almakta olduğum haz, lezzet, keyif bana kâfidir. Fakat o aslan gibi parçalayıcı ölümü öldürebilirsen ve sehpayı kırmakla kabir ağzını kapatabilirsen ve hayatının maruz kaldığı fenâ ve zeval yaralarını bir hayat-ı bâkiyeye tebdil etmekle tedavi edebilirsen, pekâlâ, seninle beraber dans oynayalım. Ve illâ, gözümün önünden defol git! Sen ancak kendin gibi sarhoşları kandırabilirsin. Ben sarhoş değilim. Dünyanıza, keyfinize ihtiyacım yok. Çünkü,

² ¹ **حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ** ¹ **نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ** bana yeter.”

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Felsefe talebesiyle medeniyet tilmizleri, Müslümanları ecnebi âdetlerine ittiba ile şeair-i İslâmiyeyi terk etmeye davet ettiklerinde, Kur'ân Nurcuları böylece müdafaada bulunurlar:

“Eğer dünyadan zeval ve ölümü ve insandan acz ve fakrı kaldırmaya iktidarınız varsa, pekâlâ, dini de terk ediniz, şeairi de kaldırınız. Ve illâ, dilinizi kesin, konuşmayınız!

“Bakınız, arkamızda pençelerini açmış hücumu hazır ecel aslanı tehdit ediyor. Eğer iman kulağıyla Kur'ân'ın sedasını dinleyecek olursan, o ecel aslanı bir burak olur. Bizleri rahmet-i Rahman'a ulaştıracaktır. Ve illâ, o ecel, yırtıcı bir hayvan gibi bizleri parçalar. Batıl itikadınız gibi, ebedî bir firak ile dağıtacaktır.

1. Allah bize yeter. O ne güzel vekildir. (Âl-i İmran Suresi: 173.)

2. O ne güzel dost ve ne güzel yardımcıdır. (Enfal Suresi: 40.)

acz: zayıflık, güçsüzlük.

âdet: görenek, usul, alışkanlık.

batıl: boş ve manasız olan,

gerçeğe uymayan, doğru ve

haklı olmayan.

burak: Hz. Muhammed'in

(a.s.m.) Miraç'ta Allah'ın ihsanı

olarak bindiği binek.

ebedî: sonu olmayan, daimî,

süreklî.

ecel: her canlının Allah tara-

findan takdir edilen ölüm

vakti.

ecnebi: yabancı.

fakr: fakirlik, yoksulluk, mu-

htaçlık.

felsefe: madde ve hayatı

başlangıç ve gaye bakımın-

dan inceleyen ilim.

fenâ: yok olma, ölümlülük,

geçicilik.

firak: ayrılık, hicran.

hayat-ı bâkiye: bâkî olan,

sonsuz hayat, ahiret hayatı.

hıfz: saklama, koruma, mu-

hafaza etme.

himaye: koruma, muhafaza

etme.

hücum: saldırma.

iktidar: güç yetme, bir işi gerçek-

leştirmek için gereken kuvvet.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-

deşim, bil ki.

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde,

yoksa.

iman: inanç, itikat.

itikat: inanç, iman.

ittiba: tâbi olma, uyma, itaat et-

me.

kâfi: yeter, elverir.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy

yoluyla Hz. Muhammed'e indiril-

miş, semavî kitapların sonuncu-

su.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri

altında bulunma.

medeniyet: din ve maneviyattan

uzak olarak sadece dünya hayatı

yönünden gelişmişlik.

müdafa: savunma.

Nurcu: Bediüzzaman Said Nur-

sî'nin eserlerine ve fikirlerine ta-

raftar olan, Risale-i Nur'ları oku-

yup neşreden kimse.

rahmet-i Rahman: Rahman olan

Allah'ın rahmeti, yaratılmışlara

sonsuz şefkat ve merhametle

muamele eden Allah'ın rahmeti.

şeair: dinin alâmetleri, işaretleri.

şeair-i İslâmiye: İslâma ait işaret-

ler, İslâma sembol olmuş iş ve

ibadetler.

seda: ses.

sehpa: idama mahkûm olanların

idam edildiği üç ayaklı düzen, da-

rağacı.

talebe: öğrenci.

tebdil: değiştirme, dönüştürme.

tehdit: korkutma, gözdağı ver-

me.

tilmiz: öğrenci, talebe.

tılsım: herkesin bilip çözemediği

gizli sır.

zeval: sona erme, yok olma, öl-

me.

acz: zayıflık, güçsüzlük.

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.

ceriha: yara.

dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

dergâh-ı izzet: izzet kapısı; Cennab-ı Hakkın sonsuz güç, kuvvet ve yücelik kapısı.

ebed: sonsuzluk, daimîlik.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.

erzak: yiyecek, içecek, azıklar.

fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.

hâl: şimdiki zaman.

haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

hazine: zengin ve değerli kaynak.

hırs: açgözlülük, kanaatsizlik.

hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.

hüzün: keder, tasa, gam.

ikan: sağlam biliş, iyi bilme; delil ve burhan üzere kabul edis.

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.

iltica: sığınma, güvenme, dayanma.

iman: inanç, itikat.

inkılâp: değişme, dönüşme.

irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.

izale: giderme, ortadan kaldırma.

Kadîr-i Mutlak: kudreti mutlak olan ve her şeye gücü yeten, sonsuz kudret sahibi olan Allah.

keder: kaygı, acı, hüzün.

keza: böylece, aynı şekilde.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

mazi: geçmiş zaman.

meşgul: bir işle uğraşan, ilgilenen.

meslek: gidiş, usul, yol.

meşrep: gidiş, hareket tarzı, tavır, tutum, meslek.

müptelâ: tutkun, bir şeye düşkün ve tutulmuş olan.

müstakbel: gelecek zaman.

nur: aydınlık, parıltı, ışıık.

Rahman: sonsuz merhamet sahibi ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.

“Ve keza, önümüzde idam sehpaları kurulmuştur. Eğer iman, îkan ile Kur'ân'ın irşadını dinlersen, o sehpa ağaçlarından, sefine-i Nuh gibi sahil-i selâmete, yani âlem-i ahirete ulaştırıcı bir sefine yapılacaktır.

“Ve keza, sağ yanımızda fakr yarası, solda da acz, zaaf cerihası vardır. Eğer Kur'ân'ın ilâçlarıyla tedavi edersen, fakrımız rahmet-i Rahman'ın ziyafetine şevk u iştiyaka inkılâp edecektir. Acz ve zaafımız da Kadîr-i Mutlak'ın dergâh-ı izzetine iltica için bir davet tezkeresi gibi olur.

“Ve keza, bizler uzun bir seferdeyiz. Buradan kabre, kabirden haşre, haşirden ebed memleketine gitmek üzereyiz. O yollarda zulûmatı dağıtacak bir nur ve bir erzak lâzımdır. Güvendiğimiz akıl ve ilimden ümit yok. Ancak Kur'ân'ın güneşinden, Rahman'ın hazinesinden tedarik edilebilir. Eğer bizleri bu seferden geri bırakacak bir çareniz varsa, pekâlâ. Ve illâ sükût ediniz!

“Kur'ân'ı dinleyelim, bakalım ne emrediyor:

فَلَا تَغُرَّنْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنْكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ

“Hülâsa: Ayık olan, sana tâbi olmaz. Ancak siyaset şarabıyla veya şöhret hırsıyla veya rikkat-i cinsiye ile veya felsefenin dalâleti ile veya medeniyetin sefahatıyla sarhoş olanlar, senin meşrep ve mesleğine tâbi olurlar. Fakat insanın başına indirilen darbeler ve yüzüne vurulan tokatlar, onun sarhoşluğunu izale ile ayıltacaktır.

“Ve keza, insan, hayvan gibi yalnız zaman-ı hâl ile müptelâ ve meşgul değildir. Belki müstakbelin korkusu ve mazinin hüzün ve kederi ile hâl elemelerine maruzdur.

1. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın; O çok aldatıcı şeytan da Allah'ın azabını unutturup, sadece affına güvendirerek sizi isyana sürüklemesin. (Lokman Suresi: 33.)

rahmet-i Rahman: Rahman olan Allah'ın rahmeti, yaratılmışlara sonsuz şefkat ve merhametle muamele eden Allah'ın rahmeti.

rikkat-i cinsiye: cinsî şefkat, insanın kendi cinsinden olana acıması.

sahil-i selâmet: selâmet sahili, korku ve endişenin olmadığı, güvenilir, emin kıyı.

sefahat: yasak şeylere, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.

sefine: gemi.

sefine-i Nuh: Hz. Nuh'un (a.s.) gemisi.

sehpa: idama mahkûm olanların idam edildiği üç ayaklı düzen, darağacı.

şevk u iştiyak: şevk ve arzu.

şöhret: herkesçe bilinme, ta-

nınma durumu, ün.

sükût: susma, sessiz kalma.

tâbi: birinin arkasından giden, ona uyan, itaat eden.

tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.

tezker: belge, pusula.

zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.

zaman-ı hâl: şimdiki zaman.

zulûmat: karanlıklar.

Fakat kendisini şakî, dâl, ahmaklardan addetmeyen adam, Kur'ân'ın şu beşaretini dinlesin:

آلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١﴾ الَّذِينَ آمَنُوا
وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٢﴾ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ
لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٣﴾¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾ وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ ﴿٢﴾ وَطُورِ سِينِينَ²

ilâahiri's-sure...

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Her bir masnuda tahakkuk eden kemal-i sanat, Sâni-in her mekânda ve her masnuun yanında bulunmasına delâlet ettiği gibi, hiçbir mekânda ve hiçbir masnuun yanında bulunmamasına da delâlet eder.

Ve keza, insan her bir şeye muhtaç olduğu cihetle, her şeyin melekûtu elinde ve her şeyin hazinesi yanında olan Zat-ı Akdes'ten maada kimseye ibadet edemez.

Ve keza, insan vücut, icat, hayır, ef'al cihetiyle pek küçük, nakıs olmakla karıncadan, arıdan edna, örümcekten daha zayıftır. Fakat adem, tahrip, şer, infial cihetiyle semavat, arz cibalden daha büyüktür. Meselâ, hasenat yaptığı zaman, habbe habbe yapar; seyyiat yaparsa,

ilâahiri's-sure: surenin sonuna kadar.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

infial: etkilenme; ruhen sıkıntı veren dış etkenlerden etkilenme.

kemal-i sanat: sanattaki mükemmellik.

keza: böylece, aynı şekilde.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

maada: başka, gayri, geriye kalan.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

melekût: bir şeyin iç yüzü, hakikatî, aslı.

meselâ: örneğin.

nakıs: noksan, eksik.

şakî: Allah'ın rızasından ve ahiret mutluluğundan yoksun kimse.

Sâni: her şeyi sanatlî olarak yaratan Allah.

semavat: semalar, gökler.

şer: kötülük.

seyyiat: seyyieler, fenalıklar, kötülükler.

tahakkuk: gerçekleşme, olma; delil ile ispat edilme, kesinleşme.

tahrip: harap etme, yıkmak, bozma.

vücut: beden, varlık.

Zat-ı Akdes: en mukaddes zat, her türlü kusur ve noksandan uzak ve pak olan zat, Allah.

1. Biliniz ki, Allah'ın dostları için ne bir korku vardır, ne de onlar mahzun olurlar. • Onlar iman eden ve Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakınan takva ehlidir. • Dünya hayatında da, ahirette de onlar için müjde vardır. Allah'ın sözlerinde değişiklik olmaz. En büyük kurtuluş işte budur. (Yunus Suresi: 62-64.)

2. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Yemin olsun incire ve zeytine. • Ve Sina Dağına. (Tîn Suresi: 1-2).

add: saymak, öyle kabul etmek.

adem: yokluk.

arz: yer, dünya.

beşaret: müjde.

cibal: dağlar.

cihet: yön.

dâl: sapkınlık, doğru ve Hak yoldan uzaklaşmalar.

delâlet: delil olma, gösterme;

âlâmet, işaret.

edna: en aşağı, en basit, en

küçük.

ef'al: fiiller, işler.

habbe: tane.

hasenat: iyi ameller, iyi işler,

hayırlar.

hazine: zengin ve değerli

kaynak.

icat: vücuda getirme, yoktan

var etme.

kubbe kubbe yapar. Evet, meselâ küfür seyyiesi bütün mevcudatı tahkir eder, kıymetten düşürür.

Ve keza, insanın bir cihetle kıl kadar bir ihtiyarı, zerre kadar bir iktidarı, şua kadar bir hayatı, dakika kadar bir ömrü, cüz'î bir cüz kadar mevcudiyeti varsa da, diğer cihetle hadsiz bir acz ve fakrı da vardır. Kadîr-i Mutlak ve Ganî-i Mutlak'ın tecelliyatına geniş bir ma'kes olur.

Ve keza, insan hayat-ı dünyeviye cihetiyle bir çekirdek olup, pek büyük semere ve sümbüller vermek için kendisine tevdi edilen cihazatı bazı maddeleri elde etmek için, tavuk gibi toprakları, gübreleri, necisleri eşmeye sarf eder; faydasız tefessüh eder. Ve hayat-ı maneviye cihetiyle emelleri ebade kadar uzanan bir şecere-i bâkiyedir.

Ve keza, insan fiil ve sa'yi cihetiyle zayıf bir hayvan olup, daire-i sa'yi pek dardır. İnfial, sual, dua cihetiyle Rahman-ı Rahîm'in aziz bir misafiridir, dairesi hayal kadar geniştir.

Ve keza, insanın hayat-ı hayvaniyeden aldığı lezzet, bir serçe kuşunun lezzeti kadar değildir. Çünkü, insanda hüzn, keder, korku var; onda yoktur. Fakat, cihazat, hissiyat, duygular, istidatlar itibarıyla hayvanların en âlâsından fazla lezzet alır. İnsanın şu vaziyetine dikkat edilirse anlaşılır ki, bu kadar cihazat, bu hayat için olmayıp, ancak bir hayat-ı bâkiye için kendisine verilmiştir.

Ve keza, insan saltanat-ı rububiyetin mehasinine nazır ve esma-i kudsiyenin cilvelerine dellâl ve kalem-i kudretle

acz: zayıflık, güçsüzlük.
ala: yüce, yüksek, büyük.
aziz: izzetli, muhterem, saygın.
cihazat: cihazlar, uzuvlar, organlar.
cihet: yön.
cilve: tecelli, görüntü.
cüz: kısım, parça.
cüz'î: küçük, az; bütüne ait olmayan, özel.
daire-i sa'y: çalışma dairesi.
dellâl: ilân eden, bir haberi duyurmak için yüksek sesle bağırarak dolaşan kimse.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
ebed: sonsuzluk, daimilik.
emel: şiddet arzu, ümit.
esma-i kudsiye: kutsal isimler, Allah'ın mukaddes ve muazzez isimleri.
fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.
fiil: iş, hareket.
Ganî-i Mutlak: sonsuz ve sınırsız zenginlik sahibi ve hiç bir şeye ihtiyacı olmayan Allah.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hayat-ı bâkiye: bâki olan, sonsuz hayat, ahiret hayatı.
hayat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan hayat.
hayat-ı hayvaniye: tıpkı hayvanlara benzer şekilde yalnızca dünya için ve hiç düşünmeden sadece zevk için yaşama.
hayat-ı maneviye: manevî hayat.
hissiyat: hisler, duygular.
hüzün: keder, tasa, gam.
ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.
infial: etkilenme; ruhen sıkıntı veren dış etkenlerden etkilenme.
istidat: kabiliyet, yetenek.
Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
kalem-i kudret: kudret kalemî, Allah'ın güç ve kuvveti ile yaratması.

keder: kaygı, acı, hüzn.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıymet: değer.
küfür: imansızlık, dinsizlik.
ma'kes: ayna.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
meselâ: örneğin.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
mevcudiyet: mevcut olma, varlık.
nazır: nazar eden, bakan.
necis: necasetli, kirli, pis, murdar.

Rahman-ı Rahîm: Rahman ve Rahîm olan Allah; dünya ve ahirette yarattıklarına sonsuz rahmet, şefkat ve merhametiyle muamele eden Allah.
saltanat-ı rububiyet: kâinatı terbiye ve idare edici olan Allah'ın saltanatı.
sarf: harcaması.
sa'y: iş, çalışma, çabalaması.
şecere-i bâkiye: daimî, kalıcı ağaç; geri kalan sülâle.
semere: meyve, güzel netice.
seyyie: fenalık, kötülük; suç, günah.
şua: ışın, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.
sual: soru, isteme.
tahkir: aşağı ve alçak addetme, aşağılama.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
tefessüh: cürüme, cürüyüp dağılma, bozulma, kokuşma.
tevdi: emanet etme.
vaziyet: durum.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

yazılan mektubat-ı İlâhiyeyi mütalâa ile mütefekkir oldu-
ğu cihetle eşref-i mahlûkat ve halife-i arz olmuştur.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ¹

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsandaki kusur sonsuz olduğu gibi, acz fakr ve ihtiya-
cına da nihayet yoktur. İnsana tevdi edilen açlıkla nimet-
lerin lezzetleri tebarüz ettiği gibi, insandaki kusur, kema-
lât-ı Sübhaniye derecelerine bir mîrsattır. İnsandaki fakr,
gînâ-i rahmetin derecelerine bir mikyastır. İnsandaki acz,
kudret ve kibriyasına bir mizandır. İnsandaki tenevvü-i
hacat, enva-ı niam ve ihsanatına bir merdivendir. Öyle
ise, fıtratından gaye, ubudiyettir. Ubudiyet ise, dergâh-ı
izzetine kusurlarını² **أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ** ve **سُبْحَانَ اللَّهِ**³ ile ilân et-
mektir.

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ⁴

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Her bir insan için hayat seferinde iki yol vardır. Bu iki
yolun uzunluğu, kısalığı birdir. Amma birisinde, ehl-i şu-
hut ve ehl-i vukufun şahadet ve tasdikleriyle, onda dokuz
menfaat ihtimali var. İkinci yolda mesele makusedir,
onda dokuz zarar ihtimali vardır. İkinci yolla gidenin ne
silâhı var, ne zahiresi. Tabîi, yolda pek çok korkulara

fıtrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.
gînâ-i rahmet: Cenab-ı Hakkın ih-
san, ikram ve nimetlerinin bollu-
ğu.

halife-i arz: arzın halifesi, yeryü-
zünde bazı hususlarda Allah adı-
na hareket eden.

ihhtimal: olabilirlik.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-
deşim, bil ki.

kemalât-ı Sübhaniye: Cenab-ı
Hakkın kusursuzluk, noksansızlık-
taki mükemmellikleri.

kibriya: azamet, büyüklük, ulu-
luk, celâl.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

makuse: tersine dönmüş, başa-
şağı olmuş.

mektubat-ı İlâhiye: Allah tarafın-
dan yazılmış mektup özelliğinde-
ki varlıklar, yaratıklar.

menfaat: fayda.

mesele: önemli konu.

mikyâs: ölçü aleti, ölçek.

mîrsat: gözetleme aleti.

mizan: terazi, ölçü.

mütalâa: bir şeyi etrafıca düşün-
me, tetkik etme.

mütefekkir: tefekkür eden, dü-
şünen, her şeyi hikmetince, ibret
almak ve kavramak üzere düşü-
nen, düşünür.

nihayet: son, sınır.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

şahadet: şahit olma, şahitlik, ta-
nıklık.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin
doğruluğuna kesin olarak hük-
metme.

tebarüz: belli olma, görünme, ba-
riz hale gelme.

tenevvü-i hacat: ihtiyaçların çe-
şit çeşit olması.

tevdi: emanet etme.

ubudiyet: kulluk.

zahire: gerektiği zaman harcan-
mak üzere ambara saklanan
hububat, yiyecek.

1. Ey insanlar, hepiniz Allah'a muhtaçsınız. (Fâtır Suresi: 15.)

2. Allah mağfîret etsin.

3. Allah her türlü kusur ve noksandan uzaktır.

4. İhlâs ile kulluk edenler nimetlerle dolu Cennet içindedir. Günaha dalan kâfirler ise Cehen-
nem ateşindedir. (İnfitâr Suresi: 13-14.)

acz: zayıflık, güçsüzlük.

amma: ama, lâkin, ancak.

cihet: yön.

dergâh-ı izzet: izzet kapısı;

Cenab-ı Hakkın sonsuz güç,

kuvvet ve yücelik kapısı.

ehl-i şuhut: kâinatta tevhid

delillerini aynen seyreden,

ilâhî ve gizli sırlarını Hakkın izni

ile gören şuhut ehli, velî.

ehl-i vukuf: bir mesele hak-

kında bilgi ve yetki sahibi

olanlar.

enva-ı niam ve ihsanat: ni-

metlerin, ihsan ve ikramların

çeşitleri, türleri.

eşref-i mahlûkat: mahlûka-

tın en eşrefi, yaratılmışların

en şerefli; insan.

fakr: fakirlik, yoksulluk, muh-

taçlık.

amma: ama, lâkin, ancak.
avam: kültürlü, yüksek tabakadan olmayan; cahil halk tabakası.
bilahare: sonra, sonradan, sonraları.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma, azmak.
def: kovma, ortadan kaldırma.
dünyevi: dünyaya ait.
ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.
edna: en açığı, en basit, en küçük.
ehl-i şuhut: kâinata tevhid delillerini aynen seyreden, ilâhî ve gizli sırlarını Hakkın izni ile gören şuhut ehli, velî.
ehl-i vukuf: bir mesele hakkında bilgi ve yetki sahibi olanlar.
emnüeman: emniyet ve eminlik.
erza: yiyecek, içecek, azıklar.
esna-i sefer: sefer esnasında, yolculuk sırasında.
evliyaullah: Allah'ın velî kulları, Allah dostları, Allah'ın salih kulları.
Gani-i Kerim: kimseye muhtaç olmayan, sonsuz ikram ve gerçek zenginlik sahibi Allah.
hazine-i Rahman: sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah'ın hazinesi.
hiffet: hafiflik.
ifa: bir işi yapma, yerine getirme.
iktiza: gerekli, lüzumlu kılma.
istilzam: gerektirme.
istimdat: medet dileme, imdat isteme, yardıma çağırma.
istinat: dayanma, güvenme.
Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
Kelime-i Tevhid: tevhid-i ilâhîyi ifade eden lâ ilâhe illâ Allah Muhammedün Resulullah cümlesi.
libas: elbise.
mahall-i hükümet: hükümet koşağı, idare yeri.
mahkûm: hükümlü; mecbur.
maksat: gaye.
maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
merkez-i hükümet: hükümet merkezi, ülkeyi idare merkezi.
minnet: bir iyilik karşısında yük altında kalma, kendini manevî olarak borçlu hissetme.
müddet-i ömür: ömür müddeti, yaşam süresi, yaşama süresi.
mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.
mükellefiyet: yükümlülük; mecburiyet, bir işin yerine getirilmesi

maruz kalacağı gibi, ihtiyaçlarını def için çoklara minnet altında kalır. Fakat birinci yola sülûk edenin hem silâhı, hem erzakı beraberdir; pek serbestâne gider. Birinci yol Kur'ân yoludur, ikinci yol ise dalâlet yoludur.

Evet, ehl-i şuhudun, ehl-i vukufun tasdik ve şahadetleriyle sabittir ki, iman yümnüyle yürüyen, emnüeman içindedir. Ve bilahare, merkez-i hükûmete ulaştığında, onda dokuzu büyük mükâfatlara mazhar olacaklardır. Fakat, dalâlet zulûmatı içinde yürüyenler, esna-i seferde korkudan, aklıtan her şeye ve herkese tezellül ettikten sonra, mahall-i hükûmete vâsıl olduğunda, onda dokuzu ya idam veya ebedî hapse mahkûm olacaklardır. Binaenaleyh akli olan, zararlı bir şeyi, dünyevî edna bir hiffet için tercih etmez.

Ehl-i şuhut dediğimizden maksat, evliyaullahtır. Zira velâyet sahibi, avamın itikat ettiği şeyleri gözle müşahade ediyor. Kur'ân yoluyla gidenlerin silâh ve zahireleri ise, Kadîr-i Mutlak'a, Ganî-i Kerîm'e olan tevekkül onları temin eder. Zira, tevekkül, istinat ve istimdat noktalarını tazammun ediyor. Bu noktalar da Kelime-i Tevhidi istilzam ediyor. Kelime-i Tevhid de namazı iktiza ediyor. Namaz dahi ubudiyetin esas bir rûknüdür. Ubudiyeti emreden, tekliftir. Mükellefiyetini ifa edenin, mükellefiyet müddetince, mükellefiyet-i askeriye gibi, yemekleri, libasları ve sair hayat lâzımları hazine-i Rahman'dan verilir. Mükellefiyet-i askeriye iki buçuk senedir, amma mükellefiyet-i ubudiyet müddet-i ömürdür.

hususundaki mecburiyet.
mükellefiyet-i askeriye: askerlik görevi.
mükellefiyet-i ubudiyet: kulluk görevi, ibadet.
müşahade: bir şeyi gözle görme, seyretme.
rûkûn: bir şeyi meydana getiren unsurlardan her biri, esas.
sabit: ispatlanmış.
şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.
serbestâne: serbestçe.

sülûk: bir yola girme, bir yol tutup o yolda terakki mertebelerine devam etme.
tasdik: bir şeyin veya kimse'nin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
teklif: Allah'ın, insanları emir ve yasaklarına uygun hareket etmekle vazifelendirmesi.
temin: güvenlik, emniyet hissi verme, şüphe ve korkuyu giderme.

tevekkül: bir işi gerçekleştirmesi için gereken çalışmayı ve çabayı gösterip sebeplere başvurduktan sonra işi Allah'a bırakma.
tezellül: zillete katlanma, aşağılanma.
ubudiyet: kulluk.
vâsıl: ulaşan, erişen, kavuşan.
yûmün: uğur, bereket.
zahire: hububat, yiyecek.
zulûmat: karanlıklar, dinsizlik, zulüm ve küfür.

وَمَا هَذِهِ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ¹

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsan bir yolcudur. Sabavetten gençliğe, gençlikten ihtiyarlığa, ihtiyarlıktan kabre, kabirden haşre, haşirden ebede kadar yolculuğu devam eder. Her iki hayatın levazımatı, Malikü'l-Mülk tarafından verilmiştir. Fakat, o levazımatı cehlinden dolayı tamamen bu hayat-ı fâniyeye sarf ediyor. Hâlbuki, o levazımatı lâakal onda biri dünyevi hayata, dokuzu hayat-ı bâkiyeye sarf etmek gerektir.

Acaba birkaç memleketi gezmek için hükümetten yirmi dört lira harcırah alan bir memur, ilk dâhil olduğu memlekette yirmi üç lirayı sarf ederse, öteki yerlerde ne yapacaktır? Hükûmete ne cevap verecektir? Böyle yapan, kendisine akıllı diyebilir mi?

Binaenaleyh, Cenab-ı Hak her iki hayat levazımatını elde etmek için yirmi dört saatlik bir vakit vermiştir. Çoğunu aza, azını çoğa vermek suretiyle, yirmi üç saat kısa ve fânî olan dünya hayatına, hiç olmazsa bir saati de beş namaza ve bâkî ve sonsuz uhrevî hayata sarf etmek lâzımdır ki, dünyada paşa, ahirette geda olmasın!

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Gafil olan insan, kendi vazifesini terk eder, Allah'ın vazifesiyle meşgul olur.

Evet, insan gafletten dolayı iktidarı dâhilinde kolay olan ubudiyet vazifesinin terkiyle, zayıf kalbiyle rububiyet

çekleştirmek için gereken kuvvet.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

lâakal: en azından, hiç olmazsa.

levazımat: lüzumlu maddeler, ihtiyaç maddeleri.

Malikü'l-Mülk: mülkün maliki; bütün mülklerin sahibi, her şeyin maliki olan Allah.

meşgul: bir işle uğraşan, ilgilenen.

rububiyet: Rablik, ilâhlık.

sabavet: sabıllık, çocukluk.

sarf: harcama.

suret: biçim, şekil, tarz.

ubudiyet: kulluk.

uhrevî: ahirete dair, ahirete ait.

vazife: görev.

1. Bu dünya hayatı bir oyun ve oyalanmadan başka bir şey değildir. Asıl hayata mazhar olan ise ahiret yurtdur. (Ankebut Suresi: 64.)

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cehil: cahillik, bilgisizlik.

dâhil: girme, içinde olma.

dünyevi: dünyaya ait.

ebed: sonsuzluk, daimilik.

fânî: ölümlü, geçici.

gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefesine uyarak Allah'ın emirlerini unutan.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

geda: dilenci, yoksul.

harcırah: yol parası, yol mas-

rafı için verilen para, yolluk.

haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

hayat-ı bakiye: bâkî olan, sonsuz hayat, ahiret hayatı.

hayat-ı fâniye: fânî hayat; sonu olan dünya hayatı.

iktidar: güç yetme, bir işi ger-

vazife-i sakilesinin altına girer, altında ezilir. Ve aynı zamanda, bütün istirahatini kaybetmekle, asi, şakî, hain adamların partisine dâhil olur.

Evet, insan bir askerdir. Askerlik vazifesi başka, hükûmetin vazifesi başkadır. Askerlik vazifesi talim, cihad gibi din ve vatani koruyacak işlerdir. Hükûmetin vazifesi ise, erzakını, libasını, silâhını vermektir. Binaenaleyh, erzakını temin için askerliğe ait vazifesini terk edip ticaretle, meselâ, iştigal eden bir asker, şakî ve hain olur. Bu itibarla, *insanın Allah'a karşı ubudiyet vazifesidir, terk-i ke-bair takvasıdır, nefis ve şeytanla uğraşması cihadıdır*. Amma, gerek nefisine, gerek evlât ve taallûkatına hayat malzemesini tedarik etmek, Allah'ın vazifesidir. Evet, madem hayatı veren Odur; o hayatı koruyacak levazımatı da O verecektir. Yalnız, hükûmetin asker için ofislerde cem ettiği erzakı askerlere taşıttırdığı, temizlettirdiği, öğüttürdüğü, pişirttiği gibi, Cenab-ı Hak da hayat için lâzım olan levazımatı küre-i arz ofisinde yaratıp cem ettikten sonra, o erzakın toplanmasını ve sair ahvalini insana yaptırır ki, insana bir meşguliyet, bir eğlence olsun ve atalet, betalet azabından kurtulsun.

Ey insan! Rahm-ı maderde iken, tıfıl iken, ihtiyar ve iktidardan mahrum bir vaziyetteyken, seni pek leziz rızıklarla besleyen Allah, sen hayatta kaldıkça o rızık verecektir. Baksana! Her bahar mevsiminde, sath-ı arzda yaratılan enva-ı erzakı kim yaratıyor ve kimler için yaratıyor? Senin ağzına getirip sokacak değil ya! Yahu, eğlen-celere, bahçelere gidip, dallarda sallanan o güleç yüzlü

ahval: hâller, durumlar.

amma: ama, lâkin, ancak.

asi: isyan eden, başkaldıran.

atalet: tembellik, hareketsizlik, çalışmama.

azap: ceza, büyük sıkıntı, şiddetli acı.

betalet: avarelik, işsizlik.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cem: toplama, bir araya getirme.

cihad: düşmanla savaşma.

dâhil: girme, içinde olma.

erzak: yiyecek, içecek, azıklar.

evlât: vevletler, çocuklar.

hain: hıyanet eden, arkadan vuran.

ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.

iktidar: güç yetme, bir işi gerçek-

leştirmek için gereken kuvvet.

ıştigal: bir işle uğraşma, meşgul olma.

istirahat: dinlenme, rahatlatma.

küre-i arz: yer küre, dünya.

levazımat: lüzumlu maddeler, ihtiyaç maddeleri.

libas: elbise.

madem: .den dolayı, böyle ise.

mahrum: bir şeye sahip olmayan, yoksun.

meselâ: örneğin.

meşguliyet: uğraşılacak ve meşgul olunan şey.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

rahm-ı mader: anne rahmi.

sair: diğer, başka, öteki.

şakî: eşkıya, başkaldıran.

taallûkat: hısımlar, yakınlar, akrabalar.

takva: Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma, Allah'ın emirlerini tutup

azabından korunma.

talim: eğitim, yetiştirme, öğretme.

tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.

temin: sağlama.

terk-i ke-bair: büyük günahları işlemekten kaçınma.

tıfıl: küçük çocuk.

ubudiyet: kulluk.

vazife: görev.

vazife-i sakile: ağır vazife, görev.

vaziyet: durum.

leziz meyveleri koparıp yemek zahmet midir? Allah insanı versin!

Hülâsa: Allah'ı ittiham etmekle işini terk edip, Allah'ın işine karışma ki, nankör asiler defterine kaydolmayasın.

أَدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ¹

İ'lem eyyühe'l-aziz!

“Bazı dualar icabete iktiran etmez” diye iddiada bulunma. Çünkü, dua bir ibadettir. İbadetin semeresi ahirette görünür. Dünyevî maksatlar ise, namaz vakitleri gibi, dualar ibadeti için birer vakittirler, duaların semeresi değillerdir. Meselâ, şemsin tutulması küsuf namazına, yağmursuzluk yağmur namazına birer vakittir.

Ve keza, zalimlerin tasallutu ve belâların nüzulü, bazı hususî dualara vakittir. Bu vakitler bâkî kaldıkça, o namazlar, o dualar yapılır. Eğer bu vakitlerde dünyevî maksatlar hâsıl olursa, zaten nurun alâ nur. Ve illâ, “İcabet, duaya iktiran etmedi” diyemezsin. Ancak “Henüz vakit inkıza etmemiş, duaya devam lâzımdır” diyebilirsin. Çünkü, o maksatlar duaların mukaddemesidir, neticesi değildir.

Cenab-ı Hakkın duaların icabetine vaat etmesi ise: İcabet, ayn-ı kabul değildir. Yani, icabet kabulü istilzam etmez. Duaya her hâlde cevap verilir, cevapsız bırakılmaz.

1. Bana dua edin, size cevap vereyim. (Mü'min Suresi: 60.)

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
asi: isyan eden, başkaldıran.
ayn-ı kabul: kabulün ta kendisi.
bâkî: daimî.
belâ: musibet, sıkıntı.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
dünyevî: dünyaya ait.
enva-ı erzak: rızık çeşitleri.
hâsıl: meydana gelme, orta-

ya çıkma.
hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.
hususî: özel.
icabet: karşılık verme, cevap verme.
icabet: yerine getirme, gereğini yapma, cevap verme.
iktiran: birlikte, beraber gelme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.
inkıza: sonu gelme, nihayet bulma, sona erme.
istilzam: gerektirme.
ittiham: suç altında bulunma, töhmetli olma.
keza: böylece, aynı şekilde.
küsuf: güneş tutulması durumunda kılınan iki rekâtlik nafle namaz, küsuf namazı.
leziz: lezzetli, tatlı.

maksat: gaye.
meselâ: örneğin.
mukaddeme: başlangıç, giriş.
nurun alâ nur: nur üstüne nur; güzelden de güzel, iyiden de iyi, aydınlıktan da aydınlık.
nüzul: yukardan aşağıya inme, iniş.
rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği nimetler.
sath-ı arz: yeryüzü, rûy-i zemin.
semere: meyve, güzel netice.
şems: güneş.
tasallut: birini rahatsız etme, muşallat olma, hükmü altına alma.
vaat: söz verme, ahit.
zahmet: zor, güç.
zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.

Matlûba olan is'af ise, mucîbin hikmetine tâbidir. Meselâ, doktoru çağırdığın zaman, herhâlde “Ne istersin?” diye cevap verir. Fakat, “Bu yemeği veya bu ilâcı bana ver” dediğin vakit, bazen verir, bazen hastalığına, mizacına mülâyim olmadığından vermez.

Adem-i kabul esbabından biri de, duayı ibadet kastıyla yapmayıp, matlûbun tahsiline tahsis ettiğinden, aksû-lamel olur; o dua ibadetinde ihlâs kınılır, makbul olmaz.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnkılâplar neticesinde, her iki taraf arasında geniş geniş dereler husule geliyor. O dereler üstünde her iki âlemle münasebettar köprüler lâzımdır ki, her iki âlem arasında gidiş geliş olsun. Lâkin, o köprülerin inkılâbat cinslerine göre şekilleri, mahiyetleri mütebayın, isimleri mütenevvi olur. Meselâ, uyku âlem-i yakaza ile âlem-i misal arasında bir köprüdür. Berzah, dünya ile ahiret arasında ayrı bir köprüdür. Ve misal, âlem-i cismanî ile âlem-i ruhanî arasında bir köprüdür. Bahar, kış ile yaz arasında ayrı bir köprüdür. Kıyamette ise inkılâp bir değildir; pek çok ve büyük inkılâplar olacağından, köprüsü de pek garip, acip olması lâzım gelir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın ba'delmevt Hâlık-ı Rahmân ve Rahîm'e rücuu hakkında ilânât yapan şu

اَلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ۝ ۱ ۝ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۝ ۲ ۝ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ۝ ۳ ۝ وَاِلَيْهِ الْمَابِ ۝ ۴

gibi ayetlerde büyük bir beşaret ve teselli olduğu gibi, ehl-i isyana da büyük tehditleri ima vardır.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
adem-i kabul: kabul etmeme.
ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
aksûlamel: tepki, reaksiyon.
âlem-i cismanî: maddî varlıklarla ilgili âlem.
âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüntülendiği ve gözleendiği, ruhların bulunduğu âlem.
âlem-i ruhanî: ruhlarla ait âlem, ruhlar dünyası.
âlem-i yakaza: yakaza âlemi, uyanıklık âlemi.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
ba'delmevt: ölümden sonra.
berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret arasındaki yer.
beşaret: müjde.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
ehl-i isyan: isyan edenler.
esbap: sebepler, vasıtalar.
garip: tuhaf, hayret verici.
Hâlık-ı Rahmân ve Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi olan yaratıcı; Allah.
hikmet: gaye, maksat.
husul: olma, meydana gelme.
ihlâs: samimiyet, bir ameli başka bir karşılık beklemeksizin, sırf Allah rızası için yapma.
ilânât: ilânlar.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.
ima: dolaylı, üstü kapalı ifade etme.
inkılâbat: inkılâplar, değişmeler.
inkılâp: değişme, dönüşüm, köklü değişme.
is'af: yardım etme, yerine getirme.
kıyamet: bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
makbul: kabul edilmiş, geçerli.

1. Hepinizin dönüşü Onadır. (Yunus Suresi: 4.)
2. Sonunda Ona döndürüleceksiniz. (Bakara Suresi: 28.)
3. Herkesin dönüşü de Onun huzurudur. (Mâide Suresi: 18.)
4. Dönüş de Onadır. (Ra'd Suresi: 36.)

matlûp: talep edilen, istenilen şey.
meselâ: örneğin.
misal: görüntü, yansıma.
mizaç: huy, tabiat, fitrat.
mucîb: cevap veren, karşılık veren.
mülâyim: uygun, uyar, mu-

vafık.
mütebayın: birbirine uymayan, birbirinden ayrı, zıt.
mütenevvi: aynı cinsten olmayan, nevi nevi, çeşit çeşit.
rücu: dönme, geri dönme.
tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.

tahsil: elde etme, alma, kazanma.
tahsis: has kılma, ayırma.
tehdit: korkutma, gözdağı verme.
teselli: avutma, acısını dindirme.

Evet, bu ayetlerin sarahatine göre, ölüm zeval, firak, adem kapısı ve zulûmat kuyusu olmayıp, ancak Sultan-ı Ezel ve Ebed'in huzuruna girmek için bir medhaldir. Bu beşaretin işaretiyle kalp adem-i mutlak korkusundan, eleminden kurtulur.

Evet, küfrün tazammun ettiği Cehennem-i maneviye-ye bak! ¹ **أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي** hadis-i kudsi sırınca, Ce-

nab-ı Hak kâfirin zan ve itikadını daimî bir azab-ı elîme kalbeder. Sonra, iman ve yakınle, Cenab-ı Hakkın likasından sonra, rızasından sonra, rü'yetinden sonra mü'minler için hâsıl olan lezzetlerin derecelerine bak! Hatta, Cehennem-i cismanî, arif olan mü'min için, asiye kâfirin Cehennem-i manevîsine nispeten Cennet gibidir.

Arkadaş!

Âlem-i bekaya delâlet eden berahinden maada, arkasında saflar teşkil edip dualarına bir ağızdan “Âmin, âmin” söyleyen enbiya, evliya, sıddıkın imamları, Mahbub-i Ezelî'nin Habib-i Ekremi Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın tazarruatı, duaları, âlem-i bekada insanın bekasına pek büyük bürhan ve kâfi bir vesiledir. Çünkü, kâinatı serâpâ istilâ eden şu hüsünler, güzellikler, cemaller, kemaller, o Habibin tazarruatını işitmek veya kabul etmemek kadar çirkin, kabih, kusur, naks addedilecek bir şeye müsaade eder mi? Cenab-ı Hak bütün nekais-ten, çirkin şeylerden münezzeh, müberra değil midir? Elbette münezzehdir.

1. Kulum beni nasıl bilirse, onunla öyle muamele ederim. (Buharî, Tevhid: 15; Tevbe: 1.)

addedilme: sayılma, öyle kabul edilme.
adem: yokluk.
adem-i mutlak: mutlak yokluk, tam yokluk.
âlem-i beka: sonsuzluk âlemi, ahiret.
aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.
arif: bilen, bilgede ileri olan, ir-

fan sahibi.
asi: isyan eden, başkaldıran.
azab-ı elîm: elem ve ızdırıp veren azap, ceza.
beka: baki, ebedîlik, sonsuzluk.
berahin: deliller, ispatlar, bürhanlar, hüccetler, kanıtlar.
beşaret: müjde.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
Cehennem-i cismanî: Cehennemde beden azap çekme,

bedenen Cehennemde bulunma.
Cehennem-i manevî: duygusal, ruhsal ve fikrî sıkıntı, azap.
Cehennem-i maneviye: duygusal, ruhsal ve fikrî sıkıntı, azap.
cemal: güzellik.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
elem: dert, üzüntü, maddî-

manevî ızdırıp.
enbiya: nebîler, peygamberler.
firak: ayrılık, hicran.
Habib-i Ekrem: en cömert sevgili, Allah'ın sevgilisi olan Hz. Muhammed (a.s.m.).
habip: sevilen, sevgili.
hadis-i kudsi: kudsi hadis, manası Peygamberimize vahiy veya ilham edilen, sözü Peygamberimize ait olan hadis.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
hüsün: güzelliği.
istilâ: kaplama, yayılma.
kabih: kötü, çirkin, fena, yakışsız, ayıp.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
kalbolma: bir hâlden diğer bir hale geçme, dönüşme.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
küfür: imansızlık, dinsizlik.
lika: görme, kavuşma, buluşma.
maada: baska, gayri, -den başka.
Mahbub-i Ezelî: ezelî sevgili, varlığının başlangıcı olmayan ve bütün yaratılmış tarafından sevilen Allah.
medhal: girecek yer, kapı.
müberra: temize çıkmış, aklanmış; müstesna, azade.
mü'min: iman eden, inanan.
münezzeh: arınmış, tenzih edilmiş, uzak.
naks: noksan, eksiklik.
nekais: eksiklikler, noksanlıklar; eksikler, noksanlar.
nispeten: nispetle, kıyaslayarak.
rıza: razı olma, hoşnutluk.
rü'yet: görme, bakma, seyretme.
saf: dizi, sıra.
sarahat: ifadedeki açıklık, açık anlatım.
serâpâ: baştan ayağa kadar, önden sona, tamamıyla, bütünüyle, bütün, hep.
sıddıkın: sıddıklar, doğru sözlü olanlar, samimiyetle iman etmiş olan ve bunun gereğine tam olarak uyanlar.
sır: gizli hakikat.
Sultan-ı Ezel ve Ebed: ezel ve ebed sultanı; varlığının başlangıcı ve sonu olmayan kudret ve hâkimiyet sahibi sultan, Allah.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tazarruat: tazarrular, yalvarışlar, yalvarmalar.
teşkil: oluşturma, şekillendirme.
vesile: aracı, vasıta.
yakin: kesin bilme, şüpheden sıyrılarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.
zeval: sona erme, yok olma.
zulûmat: karanlıklar.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakkın verdiği nimetleri söyleyip ilân ve tahdis-i nimet etmek, bazen gurura ve kibre incirar eder. Tevazu kastıyla da o nimetleri ketmetmek iyi değildir. Binaenaleyh, ifrat ve tefritten kurtulmak için istikamet mizanına müracaat edilmeli. Şöyle ki:

Her bir nimetin iki vechi vardır. Bir vechi insana aittir ki, insanı tezyin eder, medar-ı lezzeti olur; halk içinde temayüze sebep olur, mûcib-i fahir olur, sarhoş olur, Malik-i Hakikî'yi unuttur, en nihayet kibir ve gurur kuyusuna düşürtür. İkinci vechi ise in'am edene bakar ki, keremini izhar, derece-i rahmetini ilân, in'amını ifşa, esmasına şahadet eder. Binaenaleyh, tevazu ancak birinci vecihte tevazu olabilir; ve illâ küfrânı tazammun etmiş olur. Tahdis-i nimet dahi ikinci vecihle manevî bir şükür olmakla memduh olur; yoksa kibir ve gururu tazammun ettiğinden, mezmumdur.

Tevazu ile tahdis-i nimet, şöylece bir içtimaları var:

Bir adam, hediye olarak bir palto birisine veriyor. Paltoyu giyen adama başka bir adam, "Ne kadar güzel oldu" dediğine karşı, "Güzellik paltonundur" dediği zaman, tevazu ile tahdis-i nimeti cem etmiş olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ücret alındığı zaman veya mükâfat tevzi edildiği vakit, rekabet, kıskançlık mikrobu oynamaya başlar. Fakat, iş zamanında, hizmet vaktinde o mikrobun haberi olmuyor.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cem: toplama, bir araya getirme.

derece-i rahmet: rahmet, merhamet derecesi.

esma: adlar, isimler.

gurur: kibir, kendi yüksek ve değerli tutarak böbürlenme.

içtima: toplanma.

ifrat: aşırılık, pek ileri gitme, had-dini aşma.

ifşa: duyurma, gizli bir şeyi yayma.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.

in'am: nimet verme, nimetlendirmek, ihsan etme.

incirar: bir neticeye doğru çekilerek sona erme, çekilip bir sona erme.

istikamet: doğruluk; inanç, düşünce, niyet, tutum ve davranışta Allah'ın rızasına uygun olarak doğru yol üzere olma.

izhar: gösterme, açığa vurma.

kerem: cömertlik, lütuf, ihsan, bağış.

ketmetmek: saklama, gizleme.

kibir: büyüklük satma; kendini başkalarından üstün görme ve gösterme.

küfran: iyilik bilmeme, görülen iyiliği unutma, nankörlük.

Malik-i Hakikî: her şeyin hakikî sahibi ve maliki.

manevi: manaya ait, maddî olmayan.

medar-ı lezzet: lezzet sebebi.

memduh: beğenilmiş, met-holunmuş, övülmüş.

mezmum: zemmedilen, aşağılanan.

mizan: terazi, ölçü.

mûcib-i fahir: gurur sebebi, gururlanma sebebi.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

müracaat: başvurma, danışma.

nihayet: en sonunda.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

rekabet: rakip olma hâli, birbirini çekememe.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hal ile Allah'ı hamd etme.

tahdis-i nimet: Cenab-ı Hakka karşı şükürünü eda etme ve teşekkür etme maksadıyla kavuştuğu nimeti başkalarına anlatma.

tazammun: ihtiva etme, içine

alma, içinde bulundurma.

tefrit: ortalamanın altında kalma, tersine aşırılık, ifratın zıddı.

temayüz: kendini gösterme, seçkin hale gelme.

tevazu: alçak gönüllülük, bir kimsenin başkalarını kendinden küçük görmemesi.

tevzi: dağıtma, herkese payını verme.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

vech: cihet, yön.

Hatta, tembel olan adam çalışkanı sever, zayıf olan kaviyi takdir ve tahsin eder; fakat çalışmasını ister ki, iş hafif olsun, zahmetten kurtulsun.

Dünya da umur-i diniyeye ve a'mal-i ahirete iş ve hizmet için kurulmuş bir fabrika olduğu cihetle ve o fabrika içerisinde işlenen ve yapılan ibadetlerin semeresi öteki âlemde görüldüğüne nazaran, ibadetlerde rekabet edilmemelidir. Olduğu takdirde, ihlâsı kaybolur ve o rekabeti yapan, halkın takdir ve tahsinleri gibi dünyevî bir mü-kâfatı düşünür. Zavallı düşünmüyor ki, o düşünce ile, amelini adem-i ihlâs ile iptal eder. Çünkü, sevap itâsında ve ücret aldığı anda, nâsı Rabb-i Nâs'a şerik yapar ve halkın nefretlerine hedef olur.

İ'lem eyyühel-aziz!

Keramet ile istidraç manen birbirine mübayindir. Zira, keramet, mu'cize gibi, Allah'ın fiilidir. Ve o keramet sahibi de kerametın Allah'tan olduğunu bilir ve Allah'ın kendisine hamî ve rakîb olduğunu da bilir; tevekkül ve yakini de fazlaşır. Lâkin, bazen Allah'ın izniyle, kerametlerine şuuru olur. Bazen olmaz; evlâ ve eslemi de bu kısımdır.

İstidraç ise, gaflet içinde iken eşya-i gaybiyenin inkişafından ve garip fiilleri izhar etmekten ibarettir. Fakat, bu istidraç sahibi nefisine istinat ve iktidarına isnat etmekle, enaniyeti, gururu öyle fazlaşır ki, ¹ **أَنَّمَا أُوتِيَتْهُ عَلَىٰ عِلْمٍ** okumaya başlar. Lâkin o inkişaf, tasfiye-i nefis ve tenevvür-i kalp neticesi olduğu takdirde, ehl-i istidraç ile

kardeşim, bil ki.

inkışaf: keşfolunma.

iptal: boş, hükümsüz bırakma.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

istidraç: hakkı ve kabiliyeti olmadığı hâlde, Allah'ın rahmetinden uzaklaşıp azabına yaklaşması için, azgın ve günahkâr kişilere verilen birtakım olağanüstü hâller, dünyevî üstün makam ve mevkiler.

istinat: dayanma, güvenme.

itâ: verme; verilme.

izhar: gösterme, açığa vurma.

kavi: kuvvetli, güçlü.

keramet: Allah'ın velî kullarında görülen olağanüstü hâller veya tabiatüstü hâdiseler.

manen: mana bakımından, manana.

mübayin: uymayan, benzemeyen, zıt.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

nâs: insanlar.

nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

Rabb-i nâs: insanların Rabbi, insanların hidayet ve terbiye edici-si olan Allah.

rakîb: görüp, gözeten, kendisinden bir şey kaybolmayan, koruyucu, yaratıklarından bir an bile gafil olmayan Allah.

rekabet: rakip olma hâli, birbirini çekememe.

semere: meyve, güzel netice.

şerik: ortak.

sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.

şuur: bilinç.

tahsin: beğenme, güzel bulma.

takdir: kıymet verme, beğenme.

tasfiye-i nefis: nefsi temizleme, kötülüklerden arındırma ve güzelliklerin taksiminde aradan çıkarma.

tenevvür-i kalp: kalbi parlatmak, nurlandırmak.

tevekkül: bir işi gerçekleşmesi için gereken çalışmayı ve çabayı gösterip sebeplere başvurduktan sonra işi Allah'a bırakma.

umur-ı diniye: dinî emirler, dine âit işler.

yakin: kesin bilme, şüpheden sıyrılarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

1. Bu servet, ancak bilğim sayesinde bana verilmiştir. (Kasas Suresi: 78.)

a'mal-i ahiret: ahirete yönelik ameller, fiiller, ibadetler.
adem-i ihlâs: ihlâssızlık, samimî olmama.
amel: fiil, iş.
cihet: yön.
dünyevi: dünyaya ait.
ehl-i istidraç: birtakım harikalık ve olağanüstü hâllere sahip azgın ve sapkın kişiler.
enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.

eslem: en selâmetli, en emin, en doğru, en sağlam.
eşya-i gaybiye:
evlâ: daha uygun, daha lâyık, daha iyi.
fiil: iş, hareket.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzulanına dalmak.
garip: tuhaf, hayret verici.
gurur: kibir, kendi yüksek ve değerli tutarak böbürlenme.

hamî: himaye eden, koruyan, gözeten.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
ihlâs: samimiyet, bir ameli başka bir karşılık beklemezsin, sırf Allah nızası için yapma.
iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.
i'lem eyyühel-aziz: ey aziz

ehl-i keramet arasında tabaka-i ulâda fark yoktur. Tam manasıyla fenâya mazhar olanlar ise, onlara da Allah'ın izniyle eşya-i gaybiye inkişaf eder. Ve onlar da o eşyayı fenâfillâh olan havaslarıyla görürler. Bunun istidraçtan farkı pek zahirdir. Zira, zahire çıkan bâtınlarının nuraniyeti, müraîlerin zulûmatıyla iltibas olmaz.

1
وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Tesbihat, ibadat, gayr-i mahdud envalarıyla her şeyde vardır. Fakat, her şeyin kendi tesbihat ve ibadetini bütün vecihlerini daima bilip şuur edinmesi lâzım değildir. Çünkü, husul huzuru istilzam etmez. Tesbih ve ibadet edenler, yalnız, yaptıkları amelin mahsus bir tesbih veya sıfatı malûm bir ibadet olduğunu bilirlerse, kâfidir. Zaten Ma'bud-i Mutlak'ın ilmi kâfidir. İnsandan maada mahlûkatta teklif olmadığından, onlara niyet lâzım değildir. Ve keza, amellerinin sıfatını bilmek de lâzım değildir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsan-ı mü'minin kıymeti ihtiva ettiği sanat-ı âliye ile Esmâ-i Hüsnadan in'ikâs eden cilverin nakışları nispetindedir.

İnsan-ı kâfirin kıymeti ise, et, kemikten ibaret fânî ve sakıt maddesinin kıymetiyle ölçülür.

1. Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

amel: fiil, iş.

bâtin: görünmeyen taraf, iç kısım.

cilve: tecelli, görüntü.

ehl-i keramet: keramet sahipleri; Allah'ın ihsanıyla olağanüstü hâllere ve âdet dışı olaylara mazhar olan veliler, iyi insanlar.

enva: çeşitler, türler, neviler.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.

eşya-i gaybiye: görünmeyen şeyler, görünmez varlıklar.

fânî: ölümlü, geçici.

fenâ: yok olma, ölümlülük, geçicilik.

fenâfillâh: Allah'ın varlığında yok olma, kulun zat ve sıfatının Hak'ın zat ve sıfatında fânî olması.

gayr-i mahdud: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.

havas: hasseler, duyular.

husul: olma, meydana gelme.

ibadat: ibadetler.

ibaret: meydana gelen, oluşan.

ihtiva: içine alma, kapsama.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

iltibas: karıştırmak.

in'ikâs: aksetme, yansıma.

inkişaf: keşfolunma.

insan-ı kâfir: kâfir insan, Allah'a inanmayan, inançsız insan.

insan-ı mü'min: inanan, inançlı insan.

istidraç: hakkı ve kabiliyeti olmadığı hâlde, Allah'ın rahmetinden uzaklaşıp azabına yaklaşması için, azgın ve günahkâr kişilere verilen birtakım olağanüstü hâller, dünyevî üstün makam ve mevkiller.

istilzam: gerektirme.

kâfi: yeter, elveriş.

keza: böylece, aynı şekilde.

kıymet: değer.

maada: başka, gayri, -den başka.

Ma'bud-i Mutlak: mutlak ibadet edilecek ve kaydı, şartı olmaksızın ibadet edilmeye lâyık olan Allah.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

mahsus: bir şeye veya kişiye has

olan.

malûm: bilinen, bilinen olan.

mazhar: nail olma, şereflenme.

müraî: riyakâr, iki yüzlü, başkalarına gösteriş olsun diye hareket eden.

nakış: işleme, süsleme.

nispet: oran, ölçü.

nuraniyet: nurluluk, parlaklık, aydınlık.

sakit: hüküm ve itibardan

düşmüş, önemi kalmamış.

sanat-ı âliye: yüce, yüksek sanat.

sıfat: vasıf, nitelik.

suur: bilinç, bir şeyin inceliklerini iyice idrak etme, anlayış.

tabaka-i ulâ: birinci tabaka.

teklif: Allah'ın, insanları emir ve yasaklarına uygun hareket etmekle vazifelendirmesi.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve

noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hak'ı şanına lâyık ifadelerle anma.

tesbihat: tesbihler, Cenab-ı Hak'ın bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler.

vecih: cihet, yön.

zahir: açık, aşikâr.

zulûmat: karanlıklar.

Kezalik, bu âlem de, eğer Kur'ân'ın tarif ettiği gibi mana-i harfiyle, yani Cenab-ı Hakkın azametini bir alet nazarıyla bakılırsa, o nispette kıymettar olur. Eğer felsefenin dediği gibi mana-i ismiyle, yani hiçbir fail, hâlık ile bağlı olmayıp müstakil-i bizzat nazarıyla bakılırsa kıymeti, camide, mütegayyir maddesinde münhasır kalır.

Kur'ân'dan istifade edilen ilmin felsefe ilminden ne derece yüksek olduğu, şu misal ile tebarüz eder:

¹ **وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا** Bu hükm-i Kur'ânî, Esmâ-i Hüsnanın cilvelerine bakmak için bir pencere açıyor. Şöyle ki:

Ey insan! Bu şems, azametiyle beraber size musahhar-
dır, meskenlerinize nur veriyor, yemeklerinizi hararetiyle
pişirtiyor. Sizin öyle azîm, rahîm bir Malik'iniz var ki, bu
şems onun bir lâmbası olup, misafirhanesinde sakın mi-
safirlerini ziyalandırıyor.

Felsefenin hikmetince, şems büyük bir ateştir, yerinde
dönüyor, arz ile seyyarat ondan uçan parçalardır, cazibe
ile şemse merbut kalarak medarlarında hareket ediyorlar.

İlem eyyühe'l-aziz!

*İnsanın Cenab-ı Hak'tan hiçbir hakkı talep etmeye
hakkı yoktur. Bilakis, daima Ona şükretmeye medyun-
dur. Çünkü, mülk Onundur, insan Onun memlûküdür.*

1. Güneşi bir kandil yapmıştır. (Nuh Suresi: 16.)

âlem: dünya, cihan.
arz: yer, dünya.
azamet: büyüklük, ululuk, yücelik.
azîm: büyük.
bilakis: aksine, tersine.
cazibe: çekim.
cilve: tecelli, görüntü.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksân dokuz güzel ismi.
fail: fiili işleyen, yapan, tesir

eden.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.
hararet: sıcaklık, sıcak, ateş.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki gayeleri araştırma.
hükm-i Kur'ânî: Kur'ân'ın hükmü, emri.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz

kardeşim, bil ki.
ilim: bilgi, marifet.
istifade: faydalanma, yararlanma.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kıymet: değer.
kıymettar: kıymetli, değerli.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Malik: gerçek sahip olan Allah.
mana-i harfi: bir şeyin kendisini değil de sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mana.
mana-i ismi: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.
medar: yöre, yöre.
medyun: borçlu, vereceği bulunan.
memlûk: kul, köle.
merbut: bağlı, raptedilmiş.
mesken: oturlan, ikamet olunan yer.
misal: örnek.
münhasır: sınırlanmış, sınırlı.
musahhar: boyun eğen, emir altına giren, istenilen hâle konulmuş.
müstakil-i bizzat: bizzat kendi kendine, başka birine tâbi olmadan, kendi kendisine.
mütegayyir: tegayyür eden, değişen; bozulmuş, bozuk.
nazar: bakış, dikkat.
nispet: oran, ölçü.
nur: aydınlık, parıltı, ışıq.
rahim: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, korusan, acıyan Allah.
sakin: bir yerde oturan.
şems: güneş.
seyyarat: gezegenler.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hal ile Allah'ı hamd etme.
talap: isteme, dileme.
tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.
tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.
ziya: ışıq, aydınlık, nur.

MU'CİZE-İ KÜBRADAN BİRKAÇ KATREYİ TAZAMMUN EDEN

On Dördüncü Resha

BİRİNCİ KATRE

acz: zayıflık, güçsüzlük.

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.

âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

arz: yer, dünya.

âyât-ı tekvinîye: kâinatta yaratılan varlıkların Cenab-ı Hakkın varlık ve birliğine olan işaretleri, delil oluşları.

belâgat-i nazmiye: nazmî, şiirsel, düzenli ve akıcı ifade; konuyu bütün yönleriyle kavrayarak hiçbir yanlış ve eksik anlayışa yer bırakmayan, yorum gerektirmeyen, yapmaktan uzak, düzgün şiirsel, manzum anlatım.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

define: kıymet ve değeri yüksek olan şey, hazine.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

ehl-i tahkik: gerçeği araştıranlar, gerçeğin peşinden gidenler.

Esma-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.

Hâlık-ı Arz ve Semavat: yeri ve göğü yaratan, yoktan var eden, Allah.

iblâğ: ulaştırma, eriştirme.

i'caz: mu'cizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.

inzal: indirme, indirilme.

islah: iyi duruma getirme, iyileştirme, düzeltme.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

ıştiha: fazla istek, arzu.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

katre: damla.

keşşaf: keşfeden, gizli bir şeyi meydana çıkaran.

kitab-ı âlem: âlem kitabı, bir kitap hüviyetinde olan âlem, kâinat.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncu-

su.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

lisan: dil.

makam: yer, mevki.

mu'cize-i kübra: en büyük mu'cize.

müstetir: gizlenen, gizli, saklı, örtülü.

nam: ad.

nev-i beşer: insanoglu, insanlar.

nübüvvet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliği.

reşha: sızıntı, damla.

semavat: semalar, gökler.

sems: güneş.

sıfât: vasıflar, nitelikler.

sua: ışın, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.

suaat: şualar, ışınlar, parlıklar.

tadat: sayma.

tahdit: hudutlandırma, sınırlandırma.

tasnif: sınıflandırma.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tefsir: açıklama, izah.

terbiye: besleyip büyütmeye, yetiştirme, eğitme.

tercüme-i ezeliye: ezeli tercüme; Allah'ın kelâmı olan ve bütün varlıkların mana, mahiyet ve vazifelerini açıklayan mevcudatın tercümesi hükümündeki Kur'ân-ı Kerim.

vazife: görev.

vecih: cihet, yön.

vücut-i i'caz: mu'cize olmanın yolları, i'caz neveleri ve vecihleri.

zat: şahıs, kendi.

Nübüvvet-i Ahmediyeyi (a.s.m.) ispat eden deliller ne tadat ve ne tahdit edilemez. Ehl-i tahkik ve yüksek insanlarca, beyanları hakkında yapılan tasnifler pek çoktur. Acz ve kusurum ile Şuaat adlı eserimde o şemsin bazı şuaları beyan edildiği gibi, Lemaat adlı ikinci bir eserimde Kur'ân'ın i'caz dereceleri kırka iblâğ edilmiştir. Ve o vücuh-i i'cazdan belâgat-i nazmiyeye ait bir vecih de İşaratü'l-İ'caz nam eserimde beyan edilmiştir. İştihası olanlara o üç kitabı tavsiye ediyorum.

İKİNCİ KATRE

Geçen derslerden anlaşıldığı üzere, Hâlık-ı Arz ve Semavat'ın nev-i beşerin ıslah ve terbiyesi için inzal ettiği Kur'ân'ın pek çok vazife ve makamları vardır.

Evet, Kur'ân kâinatın bir tercüme-i ezeliyesidir. Ve kâinatın kendi lisanlarıyla okudukları âyât-ı tekvinîyenin tercümanıdır. Ve şu kitab-ı âlemin tefsiri olduğu gibi, arz, semavat sayfalarında müstetir Esma-i Hüsnanın define-lerini keşşaftır. Ve şu âlem-i şahadete âlem-i gayptan bir lisandır. Ve âlem-i İslâmın güneşi olduğu gibi, âlem-i ahiretin de haritasıdır. Ve Cenab-ı Hakkın zatına, sıfâtına,

esmasına, şuunatına bir bürhan ve bir tercümandır. Ve keza, nev-i beşerin şariat kitabı, hikmet kitabı, dua kitabı, davet kitabı, ibadet kitabı, emir kitabı, zikir kitabı, fikir kitabı olmakla, zahiren bir kitap şeklinde ise de, ihtiva ettiği fûnun ve ulûm cihetiyle binlerce kitap hükmündedir.

ÜÇÜNCÜ KATRE

Tekrarat-ı Kur'âniyedeki i'cazın bir lem'asını beyan zımında Altı Noktadan ibarettir.

• *Birinci Nokta:* Kur'ân bir zikir kitabı, bir dua kitabı, bir davet kitabı olduğuna nazaran, surelerinde vukua gelen tekrar, belâgatçe ayn-ı isabet ve ayn-ı hikmettir. Çünkü, zikir ve duadan maksat, sevaptır ve merhamet-i İlâhiyeyi celp etmektir. Malûmdur ki, bu gibi hususlarda fazlasıyla tekrar lâzımdır ki, o nispette sevap kazanılsın ve merhamet celp edilsin. Hem de, zikrin tekrarı kalbi tenvir eder, duanın tekrarı bir takrirdir. Davet dahi, tekrarı nispetinde tesiri, te'kidi vardır.

• *İkinci Nokta:* Kur'ân bütün beşerin tabakatına hitap ve deva olduğu için, zeki-gabi, takî-şakî, zahit-gayr-i zahit bütün insan tabakaları şu hitab-ı İlâhiyeye mazhar ve bu eczahane-i Rahmaniyyeden ilâç almaya hakları vardır. Hâlbuki, Kur'ân'ı tamamen ve daima okumak herkese müyesser değildir. Bunun için, lüzumlu olan maksatlar, hüccetler, bilhassa uzun surelerde tekrar edilmiştir ki, her bir sure hemen hemen bir küçük Kur'ân hükmünde olsun ki, herkes sühuletle istediği vakit istediği sureyi

ayn-ı hikmet: tamamen faydalı ve gayeli, hikmetin tâ kendisi.
ayn-ı isabet: isabetin, doğruluğun ta kendisi.
belâgat: söz ve yazıda sanatlı ve tesirli ifade; bir şeyde saklı bulunan derin anlam.
beşer: insan, insanlık.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
bilhassa: özellikle.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
celp: çekme, çekiş, kendine

çekmek.
cihet: yön.
deva: ilaç, çare.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
eczahane-i Rahmaniye: merhamet sahibi olan Allah'ın eczanesi, bütün dertlerin devasının bulunduğu âlem.
emir: dinin emir ve yasakları karşısında sorumlu bulunan erkek ve kadınların yapmakta sorumlu tutulduğu dinî işler.

esma: adlar, isimler.
fûnun: fenler.
gabi: anlayışsız, ahmaklık.
gayr-i zahit: zahit olmayan, dünyadan el etek çekemeyen.
hikmet: nesnelerin, varlıkların durumları, iç ve dış hâlleri ile kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî maksatlar.
hitab-ı İlâhiye: Allah'ın kendi zatına mahsus olan hitabı.
hitap: söz söyleme, topluluğa veya birisine karşı konuşma.

hüccet: delil.
hükmünde: değerinde, yerinde.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
i'caz: mu'cizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.
ihtiva: içine alma, kapsama.
katre: damla.
keza: böylece, aynı şekilde.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
lem'a: parıltı.
maksat: kastedilen şey; gaye.
malûm: bilinen, biliniyor olan.
mazhar: nail olma, şereflenme.
merhamet-i İlâhiye: Allah'ın merhameti.
müyesser: kolay olan, kolay gelen.
nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.
nev-i beşer: insanoglu, insanlar.
nispet: oran, ölçü.
nokta: konu ile ilgili bölüm.
şakî: Allah'ın rızasından ve ahiret mutluluğundan yoksun kimse.
şariat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, İlâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.
sühulet: kolaylık.
sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
şuunat: şuunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
tabakat: derece, kat.
tabakat: tabakalar.
takî: gûnahtan sakınan, haramdan kaçınan, dine bağlı kimse.
takrir: iyi ifade etmek; yerleştirmek, sağlamlaştırma.
te'kit: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma.
tekrarat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın tekrarlamaları, Kur'ân'da tekrarlanan ibare, mevzu ve ayetler.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıktandırma.
tesir: etki.
ulûm: ilimler.
vuku: olma, meydana gelme.
zahiren: görünüşte.
zahit: dünyevî işlerden el etek çeken, kendini Allah'a adayan; günahlardan sakınan, çok takva sahibi olan.
zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.
zımın: iç taraf, iç.

okumakla tam Kur'an'ın sevabını kazanabilsin. Evet,

¹ وَلَقَدْ يَسِّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ olan ayet-i kerîme bu hakikati ispat ediyor.

• *Üçüncü Nokta:* Cismanî ihtiyaçlar vakitlerin ihtilâflarıyla tebeddül eder, noksan ve fazlaşır. Meselâ havaya olan ihtiyaç her anda var; suya olan ihtiyaç midenin harareti zamanlarında olur; gıdaya olan hacet her günde olur; ziyaya olan ihtiyaç, alekser haftada bir defa lâzımdır ve hakeza...

Kezalik, manevî ihtiyaçlar da vakitleri muhtelif ve mütefavittir. Her anda “Allah” kelimesine ihtiyaç vardır; her vakit “Besmele”ye, her saatte “Lâ ilâhe illâllah”a ihtiyaç vardır ve hakeza...

Binaenaleyh, ayetlerin, kelimelerin tekrarı, ihtiyaçların tekrarından ileri geliyor; ve keza, o gibi hükümlere olan ihtiyacın şiddetine işaretir.

• *Dördüncü Nokta:* Bilirsiniz ki, Kur'an bu metin din-i azîmin esasatını ve İslâmiyetin erkânını tesis ettiği gibi, içtimaat-ı beşeriyeyi tebdil eden bir kitaptır. Malûmdur ki, müessis olan zat, vaz ettiği esasları güzelce yerleştirmek için, tekrarlara çok ihtiyacı olur. Evet, tekrar edilen şey sabit kalır, takarrür eder, unutulmaz.

Ve keza, Kur'an beşerin muhtelif tabakalarından kâli veya hâlî yapılan suallere lâzım olan cevapları veren

alekser: ekseriya, çoğunlukla, çok kez, çok vakit.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

ayet-i kerîme: Kur'an'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.

beşer: insan, insanlık.

Besmele: Bismillâhirrahmanirrahîm (Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla) cümlesinin adı.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cismanî: bedene mensup, vücutla alâkalı.

din-i azîm: büyük din.

erkân: rükünler, esaslar.

esasat: esaslar, kökler, temeller.

hacet: ihtiyaç.

hakeza: böylece, bunun gibi.

hakikat: gerçek, esas.

hâlî: bir şeyi hâl ile anlatma.

hararet: sıcaklık.

hüküm: emir, buyruk.

içtimaat-ı beşeriye: insanlığın sosyal yapıları, yaşayışları, özellikleri.

ihtilâf: farklı oluş, iki şeyi arasındaki ayrılıklar.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

kâli: sözlü, dil ile.

keza: böylece, aynı şekilde.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

1. And olsun ki biz düşünülmesi, anlaşılması ve ezberlenmesi için Kur'an'ı kolaylaştırdık. (Kamer Suresi: 17.)

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

lâ ilâhe illâllah: Allah'tan başka ilâh yoktur.

malûm: bilinen, bilinir olan.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

meselâ: örneğin.

metin: sağlam ve güçlü.

müessis: tesis edici, tesis eden, kuran, kurucu.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

mütefavit: birbirinden farklı, çeşitli olan.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.

sual: soru.

tabaka: derece, kat.

takarrür: yerleşme, kararlı

hale gelme.

tebdil: değiştirme, başka bir hâle getirme.

tebeddül: başkalaşma, değişme.

tesis: kurma, meydana getirme.

vaz: koyma, konulma.

zat: kişi, şahıs.

ziya: ılık, aydınlık, nur.

umumî bir mürşid-i mucibdir. Malûm ya, sual tekerrür ederse, cevap da tekerrür eder.

• *Beşinci Nokta:* Bilirsiniz ki, Kur'ân pek büyük meselelerden bahseder ve kalpleri iman ve tasdike davet eder; ve çok ince hakikatlerden bahis açar, akılları, marifete dikkate tahrik eder. Binaenaleyh o mesailin, o ince hakaikın kalplerde, efkârda tespit ve takriri için, suver-i muhtelifede türlü türlü üslûplarla tekrara ihtiyaç vardır.

• *Altıncı Nokta:* Bilirsiniz ki, her ayet için bir zahir var, bir bâtın var; bir had var, bir muttala var. Ve her bir kıs- sa için çok vecihler, hükümler, faydalar, maksatlar vardır. Binaenaleyh, muayyen bir ayet, her yerde öbür münasip bir vecih için, bir fayda için zikredilebilir. Bu itibarla, za- hiren tekrar görünse bile, hakikatte tekrar değildir.

DÖRDÜNCÜ KATRE

Kur'ân'ın felsefî mesail-i kevnîyenin bir kısmında ih- mal ile, bir kısmında ipham ile, öteki kısmında icma ile işaret ettiği derece-i i'cazı Altı Nükte zımında izah edi- yoruz.

Birinci Nükte:

Sual: Ne için Kur'ân da hikmet ve felsefe gibi kâinat- tan bahsetmiyor?

Cevap: Felsefe hakikatten udûl etmiş, kâinata mana-i ismiyle bakarak kâinatı kâinat hesabına istihdam ediyor. Kur'ân ise, Hak'tan hak ile nazil olmuş, hakikate gidiyor, mevcudata mana-i harfiyle bakarak Hâlıkının hesabına istihdam ediyor.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümle- si.

bahis: konu.

bâtın: gizli, saklı, iç, asıl, öz anlam.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

derece-i i'caz: mu'cizelik de- recesi.

efkâr: düşünceler, fikirler, gö- rüşler.

felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımın- dan inceleyen ilim.

felsefi: felsefeye mensup, fel- sefe ile ilgili.

had: nihaî, en son anlam.

hakaik: hakikatler, doğrular, gerçekler.

hakikat: gerçek, doğru, asıl, esas.

hikmet: kâinattaki ve yaratı- lıştaki gayeleri araştırma.

hüküm: karar, emir.

icma: fikir birliği etme.

ihmal: terk.

iman: inanç, itikat.

ipham: kapalı bırakma, belli

etmeme.

istihdam: bir hizmette kul- lanma, çalıştırma.

izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlem- ler.

katre: damla.

kıssa: anlatılan olay, hikâye.

Kur'ân: Allah tarafından va- hiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

maksat: gaye.

malûm: bilinen, bilinir olan.

mana-i ismî: bir şeyin bizzat ken- disine bakan ve kendisini tanıtan manası.

marifet: bilme, derin bilgi.

mesail: meseleler.

mesail-i kevnîye: oluşla, yaratı- lışla ilgili meseleler.

mesele: konu.

muayyen: belirli.

münasip: uygun.

mürşid-i mucib: cevap veren öğ- retici, eğitici; cevaplayıcı mürşit.

muttala: söyleyenin kastettiği anlam; haber verilen anlam.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

nükte: ince manalı, ancak dikkat- le anlaşılabilen mana veya söz.

nükte: ince manalı, düşündürücü söz.

sual: soru.

suver-i muhtelif: muhtelif, çe- şitli suretler.

tahrik: hareket ettirme, harekete geçirme.

takrir: iyi ifade etmek; yerleştir- me, sağlamlaştırma.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hük- metme.

tekerrür: tekrarlanma.

udûl: doğru yoldan çıkma, sap- ma.

umumî: genel.

üslûp: ifade yolu, kendine has ifade veya yazı tarzı.

vecih: cihet, yön.

zahir: açık, görünen, lâfzî anlam.

zahiren: görünüşte.

zikretmek: anmak, bildirmek.

zımın: iç taraf, iç.

âciz: zayıf, güçsüz.
ahval: hâller, durumlar.
amma: ama, lâkin, ancak.
amme: halk, millet.
arz: yer, dünya.
avam: kültürlü, yüksek tabakadan olmayan; cahil halk tabakası.
azamet: büyüklük, yücelik.
belâgat-i irşadiye: doğru yolu gösteren, doğru yola sevk eden, gafletten ikaz eden, Allah'a yakınlık yolunu gösteren belâgat.
belîğ: belâgatle, düzgün ve sanatlı olarak meramını anlatan.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
beyanat: açıklamalar, izahlar.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cemil: güzel.
cumhur: halk, ahali, umum.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
derece-i fehîm: anlama, anlayış derecesi, idrak, zekâ mertebeleri.
ecram: kütleler, cansız cisimler; gezegenler.
ekalliyet: azlık, azınlık.
ekseri: çoğunlukla.
ekseriyet: çoğunluk.
fehîm: anlayış.
fehmetme: anlama, kavrama.
hafi: gizli.
Hak: her şeyi hakkıyla yaratan, varlığı hak olan ve her hakkın sahibi olan Allah.
Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
hidayet: doğru inanç ve yaşayış üzere olmak.
hitap: söz söyleme, konuşma.
icap: gerekme hâli, lâzım, gerekli, lüzum.
icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.
imtina: bir fiilden kaçınma, çekinme, geri durma.
ipham: kapalı bırakma.
irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.
istidlâl: delil getirmek, bir delile dayanarak netice çıkarmak.
istifade: yararlanma.
istihdam: bir hizmette kullanma, çalıştırma.
istitradi: istisnad ile alâkalı, asıl mevzudan olmayan.
kâsir: kısa.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mahrum: bir şeye sahip olamayan, yoksun.
mahrumiyet: mahrumluk, dilediğini, istediğini elde edememe, napsizlik, hissesizlik.
makuse: ters, evrik.
malûm: bilinen, bilinen olan.

Sual: Ulvî ve süflî ecramın mahiyetleri, şekilleri, hareketleri hakkında fennin verdiği beyanat gibi beyan lâzım iken, müphem bırakılmıştır?

Cevap: Bu gibi meselelerde ipham daha mühimdir ve icmal daha cemil ve güzeldir. Çünkü, Kur'ân istitradi ve tebeî olarak, Cenab-ı Hakkın zatına, sıfatına istidlâl için kâinattan bahsediyor.

İstidlâlın birinci şartı: Delilin neticeden daha zahir ve malûm olması lâzımdır. Eğer fencilerin iştihası gibi, “Şemsin sükûnuna, arzın hareketine bakmakla Allah'ın azametini anlayınız” demiş olsaydı, delil müddeadan daha hafî olurdu ve insanların ekserîsi, ekser zamanlarda fehmedemediklerinden inkâra zehap ederlerdi. Hâlbuki, irşat ve hidayet zamanlarında cumhurun derece-i fehimleri nazara alınarak, ona göre söz söylemek icap eder. Maahaza, ekseriyete yapılan mûraattan ekalliyette kalanın mahrumiyeti neş'et etmez; çünkü, onlar da istifade ediyorlar. Amma, mesele makuse olursa, ekseriyet mahrum kalır, istifade edemez; çünkü, fehimleri kâsırdır.

Ve saniyen: Belâgat-i irşadiyenin şe'nindendir ki, avamın nazarına, ammenin hissine, cumhurun fehmine göre hareket yapılsın ki, nazarları tevahhuş, fikirleri kabulden imtina etmesin. Binaenaleyh, cumhura olan hitabın en belîği zahir, basit, sehil olmalıdır ki, âciz olmasınlar; muhtasar olsun ki, melûl olmasınlar; mücmel olsun ki, lüzumlu olmayan tafsilden nefret etmesinler.

Ve salisen: Kur'ân, mevcudatın ahvalinden ancak Hâlık'ları için bahseder; mevcudatın zatlarına ait değildir.

mana-i harfi: bir şeyin kendisini değil de sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan manası.
melûl: usanmış, bıkmış, bezmiş.
mevcudat: varlıklar.
mücmel: öz olarak anlatılmış, kısa ve az sözle ifade edilmiş, öz, özet.
müddea: iddia edilen, sav.
muhtasar: kısaltılmış, özet.
müphem: mahiyeti belli değil, belirsiz.

mûraat: uyma, riayet etme.
nazar: bakış, dikkat.
nazil: nüzul eden, inen.
neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.
salisen: üçüncü olarak.
saniyen: ikinci olarak.
sehil: kolay.
sems: güneş.
şe'n: iş, durum, özellik, yapı.
sıfât: vasıflar, nitelikler.
süflî: aşağıda bulunan, aşağıda olan.
sükûn: sakinlik, durgunluk,

hareketsizlik.
tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı anlatma.
tebeî: ikinci derecede, ikinci seviyede olan; asıl olanın yanında ona bağlı olarak bulunan.
tevahhuş: korkulu bir şekilde emin olmayarak bakma.
ulvî: yüksek, yüce; manevî, ruhanî.
zahir: açık, aşikâr.
zehap: bir fikre veya zanna kapılma.

Bu itibarla, Kur’ânca en mühim, kâinatın Hâlık’a nazır olan ahvalidir. Fen ise, Hâlık’ı işe katmıyor, kâinatın ahvalinden bizatiha bahsediyor. Ve keza, Kur’ân bütün insanlara hitap eder ve ekseriyetin fehmini müraat eder ki, tahkikî bir marifet sahibi olsunlar. Fen ise, yalnız fenciler ile konuşur. Avamı nazara almıyor, avam taklitte kalıyor. Bu itibarla, fennin tafsilâtını ihmal veya ipham, maslahat-ı amme ve menfaat-i umumiyeeye nazaran ayn-ı isabet ve ayn-ı hikmettir.

Ve rabian: Kur’ân bütün zamanları tenvir ve bütün insanları irşat eden bir kitaptır. Bu itibarla, irşadın belâğati icabınca, ekseriyeti nazarlarında bedihî olan meselelere karşı mükâbereye, mugalâtaya ika ve icbar etmemek lâzımdır. Ve onlarca mahsûs, meşhut, maruf olan bir şeyi lüzumsuz yerde tağyir etmemek lâzımdır. Ve keza, vazife-i asliyece, ekseriyete lâzım olmayan şeyin ihmal veya icmali lâzımdır. Mesele, şemsin zatından, mahiyetinden bahsetmek değildir; ancak âlemi tenvir etmekle, hil-katin nizam merkezi ve âleme mihver olması gibi harika şeyleri ihtiva eden vazifesinden bahsetmekle, Hâlık’ın azamet-i kudretini efkâr-ı ammeye ibraz etmektir.

İkinci Nükte: ¹ وَجَعَلْنَا الشَّمْسَ سِرَاجًا

Sual: Ne için şems “sıraç”la tavsif edilmiştir? Hâlbuki, ehl-i fence şems arza tâbi değildir ki, ona sıraç olsun. Belki, arz ile sey-yarat kendisine tâbi olan bir merkezdir.

1. Güneşi bir kandil yapmıştır. (Nuh Suresi, 16.)

ahval: hâller, durumlar.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
arz: yer, dünya.
avam: kültürlü, yüksek tabakadan olmayan; cahil halk tabakası.
ayn-ı hikmet: tamamen faydalı ve gayeli, hikmetin tâ kendisi.
ayn-ı isabet: isabetin, doğrudan doğruya ta kendisi.

azamet-i kudret: kudretin büyüklüğü.
bedihî: delil ve ispata muhtaç olamayacak derecede açık ve ortada olan.
belâgat: söz ve yazıda sanatlı ve tesirli ifade; bir şeyde saklı bulunan derin anlam.
bizatiha: kendiliğinden, kendinden.
efkâr-ı amme: genelin, umumun, düşünceleri, umuma ait

düşünce, kamuoyu.
ehl-i fen: fen ilimleri ile uğraşanlar.
evham: vehimler, zanlar, kuruntular.
fehîm: anlayış.
fen: tecrübi, ispatla meydana gelmiş ilimlere verilen genel ad.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

harika: olağanüstü.
hilkat: yaratılış.
hitap: söz söyleme, topluluğa veya birisine karşı konuşma.
ibraz: meydana çıkarma, ortaya koyma, gösterme.
icap: gerekme hâli, gerekli olma.
icbar: zorlama, zorla ve isteği dışında bir iş yaptırma, mecbur etme, baskı.
icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.
ihmal: görmezden gelme, geçme, atlama.
ihtiva: içine alma, kapsama.
ika: dayanma, istinat etme.
ipham: kapalı bırakma, belli etmeme.
irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.
keza: böylece, aynı şekilde.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mahsûs: hissedilen, bilinen, anlaşılan, belli olan.
marifet: bilme, derin bilgi.
maruf: herkesçe bilinen.
maslahat-ı amme: umumun, herkesin faydasına olan şeyler.
menfaat-i umumiye: herkesin faydasına olan işler.
meşhut: gözle görülen, müşahe-de olunan.
mihver: eksen, yörlenge.
mugalâta: delilsiz veya uydurma delillere dayandırılan münakaşa.
mükâbere: haksızlığını bildiği hâlde lâf kalabalığıyla karşısında-kini susturmaya çalışma.
müraat: gözetme, riayet etme.
nazar: bakış, dikkat.
nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.
nazır: nazar eden, bakan.
nizam: düzen, tertip; düzgünlük.
nükte: ince manalı, ancak dikkatle anlaşılabilen mana veya söz.
rabian: dördüncü olarak.
şems: güneş.
sey-yarat: gezegenler.
sıraç: kandil, mum.
tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.
tafsilât: tafsiller, açıklamalar, izahlar.
tağyir: başka şekle bü-ründürme, değişik biçime sokma.
tahkiki: araştırma ve inceleme ile ilgili, inandığı şeylerin aslını, esasını bilerek inanma.
tavsif: vasıflandırma, mahiyetini ortaya koyma, niteleme.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.
vazife: görev.
vazife-i asliye: asıl görev, esas vazife.
zat: kendi, asıl, öz.

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, düzenli ve dengeli oluş.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

anasır-ı asliye: asıl, temel unsurlar.

avam: kültürlü, yüksek tabakadan olmayan; cahil halk tabakası.
azamet-i saltanat: saltanatının azameti, büyüklüğü.

bab: kısım, bölüm, bahis.

camit: ruhsuz, cansız madde.

derece-i in'am ve ihsan: nimetlendirme, ihsan ve ikram etme derecesi.

fehîm: anlayış.

hakaik-ı ilâhiye: dinî hakikatler; dinin meseleleri, konuları.

haşîr: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

hizmetkâr: hizmet yapan kimse, hizmetçi.

icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.

ihmal: geçme, atlama.

ihtar: hatırlatma, uyarı.

ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka dair.

ipham: kapalı bırakma, belli etmeme.

iştigal: bir işle uğraşma, meşgul olma.

istikbal: gelecek.

ittihaz: edinme, kabul etme.

kâdir: bir işi yapmaya gücü yeten, kuvvet sahibi olan.

kavaid: kaideler, usuller, kurallar, prensipler.

kesret: çokluk.

keza: böylece, aynı şekilde.

kısım-ı ekser: büyük çoğunluk, büyük kısım.

liyakat: lâyık olma, ehliyet.

lüks: hava basıncıyla çalışan, beyaz ve parlak aydınlık sağlayan gaz lâmbası.

Ma'bud: kendisine ibadet edilen, tapınılan, kulluk edilen Allah.

makam: yer, mevki.

makasid-i esasiye: esas maksatlar, gayeler.

maksat: kastedilen şey; gaye.

malâyani: manasız, faydasız, boş.

malûm: bilinen, bilinir olan.

mesail: meseleler.

mesail-i kevnîye: oluşa, yaratılışla ilgili meseleler.

mevcudat: varlıklar.

muhalif: zıt, karşıt, aykırı.

muhatap: kendisine hitap olunan, söz söylenilen kimse.

musahhar: boyun eğen, emir altına giren, istenilen hâle konulmuş.

müşkül: güç, zor, çetin.

Cevap: “Sıraç” tabiri şöyle bir tasvire işaretler ki: Âlem bir saray gibidir; mevcudatı o sarayın müştemilâtı, tezyinatı makamında olduğu gibi, şems de o saray halkını tenvir eden İlâhî bir lûkstür.

Ve keza, “sıraç” tabiri Cenab-ı Hakkın rububiyetinden doğan vüs'at-i rahmetine ve o rahmet içinde derece-i in'am ve ihsanına bir ihtar ve azamet-i saltanatı içinde vahdaniyetine bir ilândır ki; müşriklerin ma'bud ittihaz ettikleri kocaman şems, âlem sarayında lüks vazifesiyle muvazzaf musahhar bir memur ve bir hizmetkârdır. Malûmdur ki, lâmba hizmetini gören camit bir şeyin ibadete, yani ma'bud olmaya hiç liyakati var mıdır.

Üçüncü Nükte:

Kur'ân'ın takip ettiği maksad-ı esasiye ve anasır-ı asliye, ubudiyet ile tevhid, risalet, haşîr, adalet olmak üzere dörttür. Diğer bahsettiği meseleler, ancak bu maksatlara vesilelerdir. Bu itibarla, vesilelerde yapılacak tafsilat, ol babbaki kavaide muhaliftir. Çünkü, *malâyani ile iştigal, maksadı geri bırakıyor.* Bunun içindir ki, bazı mesail-i kevnîyede Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan ihmal veya ipham veya icmal yapmıştır.

Ve keza, Kur'ân'ın muhataplarından kısm-ı ekseri avamdır. Avam sınıfının hakaik-ı ilâhiyenin ince ve müşkül kısmına fehimleri kâdir değildir. Ancak, temsil ve icmaller ile fehimlerine yakınlaştırmak lâzımdır. Bunun içindir ki, Kur'ân, kesretle temsilleri zikrediyor ve istikbalde keşfedilecek bazı mesailde de icmal yapıyor.

müşrik: Allah'a şirk koşan, ortak tutan.

müştemilât: şümulünde olan şeyler, içinde bulunanlar.

muvazzaf: vazifelendirilmiş, kendisine görev verilmiş, vazifeli.

nükte: ince manalı, ancak dikkatle anlaşılabilen mana veya söz.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

risalet: elçilik, ilâhî ilhamların kalbe gelmesi ve tebliğ edilmesi.

mesi.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

sems: güneş.

sıraç: kandil, mum.

tabir: ifade.

tafsilat: tafsiller, açıklamalar, izahlar.

temsil: benzetme, misal getirme.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

tezyinat: süsler, süslemeler.

ubudiyet: kulluk.

vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı, Allah'ın bir oluşu.

vesile: araç, vasıta.

vüs'at-i rahmet: ilâhî rahmet ve merhametin büyüklüğü, genişliği.

zikretmek: anmak, bildirmek.

Dördüncü Nükte:

Bu Nükte mütercim tarafından tayyedilmiştir.

Beşinci Nükte:

Müellif-i muhteremi tarafından tayyedilmiştir.

ALTINCI KATRE

Kur'ân başka kelâmlara mukayese edilmez. Aralarında münasebet yoktur. Evet, *kelâmın ulviyetine, kuvvetine, hüsnüne, cemaline kuvvet veren, mütekellim, muhatap, maksat, makam olmak üzere dört şeydir. Ediplerin zannettikleri gibi, yalnız makam değildir. Demek, bir kelâmın derece-i kuvvetini anlamak istediğin zaman, failine, muhatabına, gayesine, mevzuuna bak; bunların dereceleri nispetinde kelâmın derecesi anlaşılır.*

Evet, meselâ o kelâm emir veya nehiy olursa, irade ve kudreti tazammun ettiğinden, derecesine göre tezauf ediyorsun. Meselâ, Kur'ân'ın **يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ أَقْلَعِي**¹ ayetiyle sema ve arza verdiği emrin tazammun ettiği yüksek ve kat'î irade ve kudretle derhal semaî sehâp çekilir, arz da suyunu yutar.

Ve keza, arz ve semaya **اِئْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا**² ayetiyle verilen emri itaatle kabul etmelerinden, o emirdeki irade ve kudretin derece-i kuvveti ve dolayısıyla kelâmın derece-i ulviyeti tebarüz eder. Fakat, insanların camidata verdikleri emirler, mütekellimindeki irade ve kudretin zaafiyeti nispetinde ruhsuz, hayalî hezeyanlardan farkları yoktur.

1. Ey yer suyunu yut, ey gök suyunu tut. (Hûd Suresi: 44.)

2. (Ey yeryüzü ve gökyüzü) istesiniz de, istemesiniz de ikiniz birden emrime uyun! (Fussilet Suresi: 11.)

arz: yer, dünya.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

camidat: cansızlar; ruhsuz, sert ve katı maddeler.

cemal: güzellik.

derece-i kuvvet: kuvvet derecesi.

derece-i ulviyet: yücelik,

yükselik derecesi.

edip: güzel ve sanatlı söz söyleyen veya yazan, bu şekilde eserler meydana getiren.

emir: buyruk.

emir: iş buyurma, buyruk.

fail: özne, fiili yapan veya amil olan unsur.

hezeyan: saçmalama, herze.

hüsün: güzellik.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

itaat: boyun eğme, uyma, alınan emre göre hareket etme.

kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

katre: damla.

kelâm: söz, lâfız.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

makam: yer.

maksat: kastedilen şey; gaye.

meselâ: örneğin.

mevzu: konu.

müellif-i muhterem: muhterem müellif, saygıdeğer yazar.

muhatap: kendisine hitap olunan, söz söylenilen kimse.

mukayese: benzeterek ve karşılaştırarak değerlendirme, kıyaslama.

münasebet: ilgi, alâka, yakınlık.

mütekellim: söyleyen, konuşan, birinci şahıs.

mütekellimin: konuşanlar.

mütercim: tercüme eden, bir dil-den başka bir dile çeviren, tercüman, çevirmen.

nehiy: yasaklama, emir kipinin olumsuzluğu.

nispet: oran, ölçü.

nükte: ince manalı, ancak dikkatle anlaşılabilen mana veya söz.

sehâp: bulut.

sema: gökyüzü, gök.

semai: semaya ait, gökyüzüne dair.

tayyetme: atlama, geçme.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.

tezauf: kat kat artma, çoğalma.

ulviyet: ulvilik, yücelik, yükseklilik.

zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, dermansızlık.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakkın *A'lem*, *Ekber*, *Erham*, *Ahsen* gibi esma ve sıfât ve ef'alinde kullanılan ism-i tafdil, tevhide naks değildir. Çünkü, maksat bizzat ve hakikî bir mevzu-fu gayr-i hakikî veya aklî bir imkânla veya vehmî bir mev-sufa tafdil etmektir.

Ve keza, izzet-i İlâhiyeye de münafi değildir. Çünkü, maksat sıfât ve ahval-i İlâhiye ile mahlûkatın sıfât ve ef'ali arasında bir muvazene yapmak değildir. Yani, ikisi-ni bir seviyede tuttuktan sonra, bunu ona tafdil etmek değildir ki, sıfât-ı İlâhiyeye bir naks olsun.

Evet, masnuattaki kemalât Cenab-ı hakkın kemalin-den in'ikâs eden bir gölge olduğuna nazaran, masnuat sıfât-ı İlâhiye ile muvazene hakkına malik değildir.

ahsen: daha (en) güzel.

ahval-i İlâhiye: Cenab-ı Hakka ait durum, vaziyet ve hâller.

aklî: akla dayanan, akıl ile ilgili.

a'lem: daha iyi bilen, en iyi bilen, en çok bilen.

bizzat: kendisi, şahsen.

ef'al: fiiller, işler.

ekber: daha (en, pek, çok) büyük. **erham:** en merhametli, daha merhametli.

esma: adlar, isimler.

gayr-i hakikî: hakikî, gerçek ol-mayan.

hakikî: gerçek.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-deşim, bil ki!

imkân: mümkün olma, olabi-lirlik.

in'ikâs: aksetme, yansıma.

ism-i tafdil: mukayese ve başkalarına nispetle üstünlük gösteren sıfat.

izzet-i İlâhiye: Cenab-ı Hak-kın sonsuz izzeti, yüce şerefi.

kemal: olgunluk, mükem-mellik, kusursuz, tam ve ek-siksiz olma.

kemalât: kemaller, olgunluk-lar, mükemmellikler.

keza: böylece, aynı şekilde.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

maksat: gaye.

maksat: gaye.

malik: sahip.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mevsuf: vasıflanmış, nitelen-miş.

münafi: zıt, aykırı.

muvazene: mukayese, karşı-laştırma; ölçü, denge.

naks: noksan, eksiklik.

nazaran: nispeten, kıyaslaya-

rak, göre.

seviye: eşitlik, birlik, denklik.

sıfât: vasıflar, nitelikler, sıfat-lar.

sıfât-ı İlâhiye: Allah'ın sıfatla-rı.

tafdil: birini ötekilerden üs-tün tutma, üstün sayma.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

vehmî: vehimle ilgili, aslında var olmadığı hâlde varmış gi-bi görülen her hangi bir şeye ait.

Sule

1 بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bütün Esmâ-i Hüsnanın ifade ettiği manalarla bütün sıfât-ı kemaliyeye Lâfza-i Celâl olan “Allah” bililtizam delâlet eder. Sair ism-i haslar yalnız müsemmalarına delâlet eder, sıfatlara delâletleri yoktur. Çünkü, sıfatlar müsemmalarına cüz olmadığı gibi, aralarında lüzum-i beyyin de yoktur. Bu itibarla, ne tazammunen ve ne iltizamen sıfatlara delâletleri yoktur.

Amma Lâfza-i Celâl, bilmutabakat Zat-ı Akdes’e delâlet eder. Zat-ı Akdes ile sıfât-ı kemaliye arasında lüzum-i beyyin olduğundan, sıfatlara da bililtizam delâlet eder.

Ve keza, ulûhiyet ünvanı sıfât-ı kemaliyeyi istilzam etmesi, ism-i has olan “Allah”ın da o sıfâtı istilzam ettiğini istilzam ediyor.

Ve keza, “Allah” kelimesi de nefiyden sonra sıfatlar ile beraber düşünülür.

Binaenaleyh, ² لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ kelâmı, Esmâ-i Hüsnanın adedince kelâmları tazammun ediyor. Bu itibarla, şu Kelime-i Tevhid kelâmı, delâlet ettiği sıfatlar itibarıyla, bir

1. Rahman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.

2. Allah’tan başka ilâh yoktur.

amma: ama, lâkin, ancak.
bililtizam: gerekli bulmakla, gerekli kılmakla.
bilmutabakat: mutabakatla, uyumlu, uygun düşmekle.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cüz: kısım, parça.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah’ın adları,

Allah’ın doksan dokuz güzel ismi.
i’lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
iltizamen: gerekli bularak, gerekli kılarak.
ism-i has: özel isim.
istilzam: gerektirme.
kelâm: söz, lâfız.
Kelime-i Tevhid: tevhid-i ilâhîyi ifade eden lâ ilâhe illâllah

Muhammedün Resulullah cümlesi.
keza: böylece, aynı şekilde.
Lâfza-i Celâl: Allah lâfzı, kelimesi.
lüzum-i beyyin: ispata ihtiyacı olmayan şey.
müsemma: isimlendirilmiş, ad verilmiş.
nefiy: olumsuzluk.
sair: diğer, başka, öteki.

sıfat: vasıf, nitelik.

sıfât: vasıflar, nitelikler, sıfatlar.

sıfât-ı kemaliye: olgunluk belirtisi olan vasıflar.

sule: parıltı.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tazammunen: içinde bulunarak, gizli biçimde.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah’ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

ünvan: ad, isim, lâkap.

Zat-ı Akdes: en mukaddes zat, her türlü kusur ve noksandan uzak ve pak olan zat, Allah.

kelâm iken, bin kelâm oluyor: لَا خَالِقَ إِلَّا اللَّهُ؛ لَا فَاطِرَ ،

¹ لَا رَازِقَ ، لَا قَيُّومَ إِلَّا اللَّهُ gibi... Binaenaleyh, terakki etmiş olan zakir bir zat, bu kelâmı söylerken, içindeki binlerce kelâmları söylemiş oluyor.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Madem ki her şeyin Allah'tan olduğunu bilirsin ve ona iz'anın vardır; zararlı, menfaatli her şeyi tahsin ve hüsn-i rıza ile kabul etmek lâzımdır. Ve illâ gaflete düşmeye mecbur olursun. Bunun için esbab-ı zahiriye vazedilmiş ve gözlere de gaflet perdesi örtülmüştür.

Kâinat hâdiselerinden insanın heva ve hevesine muhalif olan kısım, muvafık olan kısımdan daha çoktur. Eğer heva sahibi, bu esbab-ı zahiriye'yi görüp Müsebbibü'l-Esbap'tan gaflet etmese, itirazlarını tamamen Allah'a tevcih eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Dualar üç kısımdır.

Birisi, insanın lisanıyla yaptığı kavli dualardır. Savt ve sedalı hayvanatın, meselâ, acıktıkları zaman kendi hususî lisanlarıyla çıkardıkları sedalar dahi kavli dualardandır.

İkinci kısım, nebatat, eşcarın, bilhassa bahar mevsiminde lisan-ı ihtiyaçla yaptıkları ihtiyacı dualardır.

bilhassa: özellikle.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

esbab-ı zahiriye: görünürdeki sebepler.

eşcar: ağaçlar.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

hâdis: olay.

hayvanat: hayvanlar.

heva: istek, arzu, nefse ait olan şeylere düşkünlük, nefsin zararlı ve günah olan arzuları.

heves: nefsin hoşuna giden istek.

hüsn-i rıza: gönül rızası.

hususî: özel.

ihtiyacı: ihtiyaca ait, ihtiyaçtan olan.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde,

1. Allah'tan başka yaratıcı yoktur. Allah'tan başka yoktan var eden, rızık veren, mahlûkatı ayakta tutan yoktur.

yoksa.

iz'an: basiret, anlayış, kavrayış, akıl, zekâ.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kavli: sözle ilgili, söz niteliğindedir.

kelâm: söz, lâfız.

lisan: dil.

lisan-ı ihtiyaç: ihtiyaç dili.

madem: ... -den dolayı, böyle ise.

menfaat: fayda.

meselâ: örneğin.

muhalif: zıt, karşıt, aykırı.

Müsebbibü'l-Esbap: bütün sebeplere sahip olan, hakikî müsebbip olan Cenab-ı Hak, bütün sebepleri meydana getiren Allah.

muvafık: uygun, münasip.

nebatat: bitkiler.

savt: ses, seda.

seda: ses.

tahsin: beğenme, güzel bulma.

terakki: yükselme, ilerleme.

tevcih: yöneltme, çevirme.

vazetme: koyma, konulma.

zakir: zikreden, Allah'ı zikrederek dua eden.

zat: kişi, şahıs.

Üçüncüsü, tahavvül, tekemmül şe'inde olan şeylerin lisan-ı istidat ile hissedilen istidadî dualarıdır. Evet, her şey Cenab-ı Hakki tesbih ettiği gibi, lisaniyla, ihtiyacıyla, istidadıyla dahi Allah'a dua eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Çekirdek ağaç olmazdan evvel, yumurta kuş olmazdan evvel, habbe başak vermezden evvel binlerce imkân ve ihtimaller içerisinde ve binlerce suret ve şekillere girmek kabiliyetinde iken, o eğri büğrü ihtimaller, yollar içinden çekilip doğru ve müstakim müntec bir şekle, bir vaziyete sevk edilmelerinden anlaşılır ki, o tohumlar evvelce de Allâmü'l-Guyûb'un terbiye, tedvir, tedbiri altında imişler. Sanki, o tohumların her birisi, kudret kitaplarından istinsah edilmiş küçük bir tezkeredir. Yahut bir fihristedir, ilm-i ezeliyen alınmıştır. Yahut kader kitaplarından yazılmış bazı düsturlardır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Mü'min olan zat, mana-i harfiyle, yani gayre bir hadim ve bir alet sıfatıyla kâinata bakıyor; kâfir ise, mana-i ismiyle, yani müstakil bir "ağa" nazarıyla âleme bakıyor. Bu itibarla, her bir masnuda iki cihet vardır: Bir ciheti kendi zat ve sıfatından ibarettir, diğer ciheti Sânia ve Esma-i Hüsnadan kendisine olan tecelliyata bakar. İkinci cihetin dairesi daha geniş ve mealce daha kâmindir. Zira, bir harf kendi zatına bir harf miktarı —o da bir vecihle— delâlet eder; kâtibine çok vecihler ile delâlet eder ve kâtibini bakanlara tarif ve tavsif eder.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
Allâmü'l-Guyûb: gaybı bilen, görünmeyen şeyleri bilen, Allah.
cihet: yön.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
düstur: kaide, esas, prensip.
Esma-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
evvel: önce.

evvelce: daha önce.
fihriste: katalog, liste.
gayr: başka, diğer.
habbe: tane.
hadim: hademe, hizmetçi.
ibaret: meydana gelen, oluş.
ihimal: olabirliklik.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilm-i ezeli: ezeli ilim, Cenab-ı Hakkın sonsuz ezeli ilmi.
imkân: mümkün olma, olabirliklik.

istidadî: .
istidat: yaratılıştan olan ve zamanla geliştirilen kabiliyet; bir şeyin kazanılmasına olan fitrî meyil.
istinsah: nüshasını yazma, örneğini çıkarma, kopya etme.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kâmil: olgun, noksanlız, mükemmel.
kâtip: yazan, yazıcı.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.
lisan: dil.
lisan-ı istidat: kabiliyet dili.
mana-i harfî: bir şeyin kendisini değil de sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mana.
mana-i ismî: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.
masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.
meal: mana, anlam, mefhum.
mü'min: iman eden, inanan.
müntec: neticelenmiş, neticeye varılmış, sonu belli olmuş.
müstakil: bağımsız, başkasına tâbi olmayan.
müstakim: doğru.
nazar: bakış, bakış açısı.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
şe'n: iş, durum, özellik, yapı.
sevk: yöneltme, gönderme.
sıfât: vasıflar, nitelikler, sıfatlar.
suret: biçim, tarz, görünüş.
tahavvül: değişme, dönüşme, baskalaşma.
tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.
tavsif: vasıflandırma, mahiyetini ortaya koyma, niteleme.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
tedbir: idare etme, çekip çevirme.
tedvir: çekip çevirme, idare etme.
tekemmül: olgunlaşma, kemal etme, mükemmelleşme.
terbiye: besleyip büyütmeye, yetiştirme, eğitme.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hakki şanına layık ifadelerle anma.
tezkere: belge, pusula.
vaziyet: durum.
vecih: cihet, yön.
zat: kişi, şahıs.

âdetullah: Allah'ın tabiata koyduğu yaratılışa ait kanunlar.

adl: adalet, her hak sahibine hakkını verme.

arz: yer, dünya.

binaen: ... -den dolayı, bu sebepten.

cibal: dağlar.

cirim: vücut, ten, cüsse, hacim, büyüklük.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

edna: en aşağı, en basit, en küçük.

ehl-i kelâm: kelâmcılar.

esma: adlar, isimler.

evtd: direkler, kazıklar.

fazl: alıcenaplık, ihsan, cömertlik.

felâsife: felsefe ile uğraşanlar, filozoflar.

felsefi: felsefeye mensup, felsefe ile ilgili.

günahkâr: günahlı, günah işlemiş.

hiss-i umumi: genel duygu, umumun duygusu.

hüküm: karar, emir, buyruk.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

inşad: şiir okuma, şiiri kuralına uygun olarak okuma.

ispat: kanıtlama.

istidlâl: delil getirmek, bir delile dayanarak netice çıkarmak.

kâfi: yeterli, yeter ölçüde.

kaside: belli bir amaçla yazılmış divan şiiri ve bu şiirin nazım şekli.

kastî: bile bile yapılan.

kavaid-i mukarrere: yerleşmiş kaideler.

kâzip: yalan, uydurma, sahte.

kesb-i istihkak: hak etme, hak kazanma.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kudret-i ezeli: ezeli kudret, Cenab-ı Hakkın zaman ve mekânla kayıtlı olmayan kudreti.

mahal: yer.

mahkûm-i aleyh: kendi aleyhine hüküm verilmiş olan.

mana-i harfi: bir şeyin kendisini değil de sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mana.

mana-i ismi: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

mazhar: nail olma, şereflenme.

mesail-i felsefiye: felsefi meseleler, felsefenin problemleri.

mesail-i ilâhiye: dinî meseleler, dinî hususlar, dinî konular.

metin: sağlam ve dayanıklı.

müddea: iddia edilen şey, tez, sav.

Kezalik, kudret-i ezeli kitabından olan bir masnu, kendi nefisine kendi cirimi kadar ve bir vecihle delâlet eder, amma Nakkaş-ı Ezeli'ye pek çok vücuhla delâlet eder ve kendisine tecelli eden esmadan uzun bir kasideyi inşad eder.

Kavaid-i mukarreredendir ki: “Mana-i harfi, kastî hükümlere mahkûm-i aleyh olamaz ve o mana-i harfinin inceliklerine tetkikat yapılamaz. Fakat mana-i ismî, sadık, kâzip her hükme mahal olur.” Bu sırra binaendir ki, mana-i ismî ile kâinata bakan felâsifenin kitaplarında kâinata ait hükümler, nefsülemirde örümceğin nescinden zayıf ise de, zahire göre daha muhkem görünür.

Ehl-i kelâm, felsefi meselelerde ve ulûm-i kevnîyeye mana-i harfiyle, istidlâl için, tebeî bir nazarla bakıyor. Hatta şemsin siraç olması, arzın beşik, cibalin evtd olması, ehl-i kelâmın müddealarını ispata kâfidir. Hatta ehl-i kelâmın reyleri hiss-i umumîye ve tearûf-i âmma mutabık olduktan sonra, vakia mutabık olmasa bile, onların müddeasına zarar vermez ve tekzibe de müstahak olmazlar. Bunun içindir ki, ehl-i kelâmın reyleri, mesail-i felsefiyede edna ve zayıf görünür, amma mesail-i ilâhiyede demirden daha metindir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakkın günahkârları affetmesi fazldır, tazip etmesi addır. Evet, zehri içen adam, âdetullahı nazaran hastalığa, ölüme kesb-i istihkak eder, sonra hasta olursa, addır. Çünkü, cezasını çeker. Hasta olmadığı takdirde, Allah'ın fazlına mazhar olur.

muhkem: sağlam, dayanıklı.

müstahak: hak eden, hak etmiş.

mutabık: birbirine uyan, uygun.

Nakkaş-ı Ezeli: ezeli nakkaş; her şeyi Zatına has olarak nakış nakış işleyen, evveli olmayan Allah.

nazar: bakış, bakış açısı.

nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de kötülüğe de meyli olan

duygu.

nefsülemir: işin hakikati, aslı.

nesc: örme, dokuma.

rey: görüş, düşünce.

sadık: doğru, gerçek, hakikî olan.

şems: güneş.

sır: gizli hakikat.

siraç: ışık, kandil, mum.

tazip: azap çekirme, eziyet etme, sıkıntı verme.

tearûf-i âmm: genel kabul, umumun kabulü.

tebei: endirekt, doğrudan ol-

mayan, ikincil.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tekzip: yalanlama, yalan olduğunu söyleme.

tetkikat: araştırmalar, incelemeler.

ulûm-i kevnîye: kevnî ilimler, kâinat ve dünya ile ilgili ilimler.

vakia: olan şey, olay.

vecih: cihet, yön.

vücut: cihetler, yönler.

zahir: dış yüz, görünüş.

Masiyet ile azap arasında kavi bir münasebet vardır. Hatta, Ehl-i İtizal, masiyet hakkında doğru yoldan udûl ile, masiyeti, şerri Allah'a isnat etmedikleri gibi, masiyet üzerinde tazibin de vacip olduğuna zehap etmişlerdir. Şerrin azabı istilzam ettiği, rahmet-i İlâhiyeye münafi değildir. Çünkü, şer nizam-ı âlemin kanununa muhaliftir.

İlem eyyühe'l-aziz!

İnsan nisyandan alındığı için, nisyana müptelâdır. Nisyanın en kötüsü de, nefsin unutulmasıdır. Fakat, hizmet, sa'y, tefekkür zamanlarında nefsin unutulması, yani nefse bir iş verilmemesi dalâlettir. Hizmetler görüldükten sonra, neticede, mükâfat zamanlarında nefsin unutulması kemeldir. Bu itibarla, ehl-i dalâl ile ehl-i kemal, nisyân ve tezekkürde müteakistirler. Evet, dâl olan kimse, bir iş ve bir ibadet teklifinde başını havaya kaldırarak firavunlaşır; lâkin mükâfatın, menfaatin tevziinde bir zerreyi bile terk etmez. Amma, nefsin unutan ehl-i kemal, sa'y, tefekkür, sülûk zamanlarında her şeyden evvel nefsin ile ri sürüyor, fakat neticelerde, faydalarda, menfaatlerde nefsin unutmakla en geriye bırakıyor.

İlem eyyühe'l-aziz!

Mü'minler ibadetlerinde, dualarında birbirine dayanarak cemaatle kıldıkları namaz ve sair ibadetlerinde büyük bir sır vardır ki; her bir fert, kendi ibadetinden kazandığı miktardan pek fazla bir sevap, cemaatten kazanıyor. Ve her bir fert, ötekilere duacı olur, şefaathçi olur, tezkiyeci

amma: ama, lâkin, ancak.
azap: günahlara karşı çekilecek ceza, eziyet, işkence.
cemaat: bir imama uyup namaz kılan Müslümanlar topluluğu.
dâl: sapkınlar, doğru ve Hak yoldan uzaklaşanlar.
dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
ehl-i dalâl: sapık olanlar, Kur'an ve sünnet yolunu terk

edenler.
Ehl-i İtizal: Mutezile mezhebinden olan.
ehl-i kemal: olgun ve değerli kişiler, kemal sahibi olanlar.
evvel: önce.
firavun: zalim, imansız; kibirli, gururlu ve inatçı.
İlem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
istilzam: gerektirme.

kanun: yasa.
kavi: kuvvetli, güçlü.
kemal: olgunluk, fazilet.
masiyet: günah, kötü şey.
menfaat: fayda.
muhalif: zıt, aykırı.
mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.
mü'min: iman eden, inanan.
münafi: zıt, aykırı.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
müptelâ: tutulmuş, tutkun, bağımlı.

müteakis: birbirine karşıt, birbirine zıt, tersine dönmüş.
nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de kötülüğe de meyli olan duygu.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nisyan: unutma, unutus.
nizam-ı âlem: Cenab-ı Hakkın kâinata koymuş olduğu düzen, dünya düzeni.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.
sair: diğer, başka, öteki.
sa'y: iş, çalışma, cabalama.
şefaath: birinden başkasının kusurağının veya suçunun bağışlanmasını dileme.
şer: kötülük.
sır: gizli hakikat, bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.
sülûk: bir yola girme, bir yol tutup o yolda terakki mertebelerine devam etme.
tazip: azap çekirme, eziyet etme, sıkıntı verme.
tefekür: derin düşünme; esyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.
tevzi: dağıtma, dağıtılma.
tezekkür: hatıra getirme.
tezkiye: birini temize çıkarma.
udûl: doğru yoldan çıkma, sapma.
vacip: zorunlu.
zehap: bir fikre veya zanna kapılma.
zerre: pek ufak parça, en küçük parça.

ahval: hâller, durumlar.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

âmi: bilgisiz, cahil.

basar: görme.

bilhassa: özellikle.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cemaat: bir imama uyup namaz kılan Müslümanlar topluluğu.

ehemmiyetli: önemli.

esrar: sırlar, gizli hakikatler.

fennî: fenne mensup, fenle ilgili olan.

feylesof: felsefe ile uğraşan, filozof.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

Hak: doğruluk, gerçek, hakikat; mutlak gerçek olan Allah.

hakaik: hakikatler, doğrular, gerçekler.

hakaik-ı İslâmiye: İslâmiyetin gerçekleri, İslâma ait hakikatler.

Hallâk-ı Kâinat: kâinatı yoktan var eden, Allah.

haml: yükleme, yüklenme.

hilâfet: halifelik, Allah adına ve yine Onun izniyle yaratılmışlar üzerinde çeşitli tasarruflarda bulunma.

husul: olma, meydana gelme.

hususî: özel.

ihtilâf: ayrılık, bir konuda farklı görüş ve düşünüş, fikir ayrılığı.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iman: inanç, itikat.

istihkak: hak etme, hak kazanma, hakkı olma.

keşif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.

keza: böylece, aynı şekilde.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

liyakat: lâyık olma, ehliyet.

maddiyat: maddî ve cismanî şeyler, gözle görülüp elle tutulur cinsten şeyler.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

mazhar: nail olma, şereflenme.

mesele: konu.

mükerrerem: aziz, saygıdeğer, muhterem.

mü'min: iman eden, inanan.

olur; bilhassa Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâma. Ve keza, her bir fert, arkadaşlarının saadetinden zevk alır ve Hallâk-ı Kâinat'a ubudiyet etmeye ve saadet-i ebediyye namzet olur.

İşte, mü'minler arasında, cemaatler sayesinde husule gelen şu ulvî, manevî teavün ve birbirine yardımlaşmakla, hilâfete haml, emanete mazhar olmakla beraber, mahlûkat içerisinde mükerrerem ünvanını almıştır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir şeyden uzak olan bir kimse, yakın olan adam kadar o şeyi göremez. Ne kadar zeki olursa olsun, o şeyin ahvali hakkında ihtilâfları olduğu zaman, yakın olanın sözü muteberdir. Binaenaleyh, Avrupa feylesofları, maddiyatta şiddet-i tevaggulden dolayı, iman, İslâm ve Kur'ân'ın hakaikından pek uzak mesafelerde kalmışlardır. Onların en büyüğü, yakından hakaik-ı İslâmiyyeye vukufu olan âmi bir adam gibi de değildir. Ben böyle gördüm, nefsülemir de benim gördüğümü tasdik eder. Binaenaleyh, "Şimşek, buhar gibi, fennî meseleleri keşfeden feylesoflar, Hakkın esrarını, Kur'ân nurlarını da keşfedebilirler" diyemezsin. Zira, onun akli gözündedir. Göz ise, kalp ve ruhun gördüklerini göremez. Çünkü, kalplerinde can kalmamıştır. Gaflet o kalpleri tabiat bataklığında çürütmüştür.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Sem', basar, hava, su gibi umumî nimetler daha ehemmiyetli, daha kıymetli olduklarına nazaran, hususî, şahsî nimetlerden kat kat fazla şükre istihkak ve liyakatleri vardır.

muteber: geçerliliği olan, geçerli.

namzet: aday.

nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

nefsülemir: işin hakikati, aslı.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

nur: aydınlık, parlaklık, ışık.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

saadet: mutluluk.

saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.

şahsî: şahsa, kişiye ait, hususî.

sem': işitme.

şiddet-i tevaggul: aşırı derecede uğraşma, fazlaca dalmak.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.

tabiat: var olan her şeyin yaratılış ve yaşayış kurallarının

tümü; batıl olan, her şeyin tabiat tarafından yapıldığı inancı.

tasdik: bir şeyin veya kimse- nin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

teavün: yardımlaşma, birbirine yardım etme.

ubudiyet: kulluk.

ulvî: yüksek, yüce.

umumî: herkese ait, genel.

ünvan: şöhrat, ad, isim.

vukuf: anlama, bilme, haberi- li olma.

Binaenaleyh, o gibi umumî nimetlere karşı nankörlük edip şükran etmemek, en büyük küfran-ı nimet sayılır. Hâl bu merkezde iken, bazı insanlar şahıslarına ait hususî nimetlere karşı Allah'a şükrederlerse de, şu umumî nimetler onlara şümülü yokmuş gibi, fikirlerine bile gelmiyor. Hâlbuki, en büyük nimet, âmm ve daimî olan nimetlerdir. *Umumiyet kemal-i ehemmiyete delil olduğu gibi, devam da ulviyet ve kıymete delâlet eder.*

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın bazı ayetlerinin tekrarını iktiza eden hikmetler, bazı ezkâr ve duaların da tekrarını iktiza eder. Zira, Kur'ân hakikat ve şeriat, hikmet ve marifet kitabı olduğu gibi, zikir, dua ve davetin de kitabıdır. Duada tekrar, zikirde tezkâr, davette te'kit lâzımdır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'ân'ın yüksek meziyetlerinden biri de şudur ki: Kesrete ait bahislerden sonra vahdet tezkirelerini yazıyor, tafsilden sonra icmal yapıyor, cüz'iyatın bahislerinden sonra rububiyet-i mutlakanın düsturlarını, sıfât-ı kemaliyenin namuslarını fezlekeler ile zikrediyor. Bu gibi fezlekelerin ayetlerin sonundaki faydaları, ayetlerin ortalarında zikredilen mukaddemelere neticeler hükmündedirler veya illet olurlar. Tâ ki, sâmiin fikri ayetlerde zikredilen cüz'iyat ile meşgul olup ulûhiyet-i mutlaka mertebesinin azametini unutmamasın ki, ubudiyet-i fikriyesine hâlel gelmesin.

âmm: genel, umumî.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

azamet: büyüklük.

bahis: konu.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.

daimi: sürekli, devamlı.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

düstur: kaide, esas, prensip.

ezkâr: zikirler, Allah'ı anmalar.

fezleke: özet, netice.

hakikat: gerçek.

halel: bozukluk, eksiklik.

hikmet: ilâhî gaye, gizli sebep, yüksek bilgi, fayda.

hükmünde: değerinde, yerinde.

hususî: özel.

icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

illet: sebep, gaye.

kemal-i ehemmiyet: son derece mühim, önemli.

kesret: çokluk.

kıymet: değer.

küfran-ı nimet: nimete karşı nankörlük etme, Cenab-ı Hakkın ihsan ettiği nimetleri bilmemek, hürmetsizlikte bulunmak, nimetlere şükürsüz-

lük.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.

marifet: bilme, derin bilgi.

mertebe: derece, basamak.

meşgul: bir işle uğraşan, ilgilenen.

meziyet: bir şeyi başkalarından ayıran vasıf, üstünlük ve değerlilik vasfı.

mukaddeme: başlangıç, giriş.

namus: kaide, kural, ölçü.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

rububiyet-i mutlaka: Cenab-ı Hakkın her şeyi kuşatan ve emri altında tutan tam ve mükemmel terbiye ediciliği.

sâmi: dinleyen, dinleyici.

şeriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.

sıfât-ı kemaliye: mükemmellik vasıfları, özellikleri.

şükran: iyiliğe karşı gösterilen iyi tavır, gönül borcu, minnettarlık.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.

şümül: içine alma, kapsam.

tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı anlatma.

te'kit: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma.

tezkâr: hatırlama, anma, hatıra getirme.

tezkire: kısa yazı, pusula.

ubudiyet-i fikriye: fikren yapılan ibadetler; tefekkür ibadeti.

ulûhiyet-i mutlaka: hiçbir kayda ve şarta bağlı olmaksızın ilâh olma, mutlak ilâhlık.

ulviyet: ulvîlik, yücelik, yükseklik.

umumî: herkese ait, genel.

umumiyet: herkese ait olma, genellik.

vahdet: birlik ve teklik.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

zikretmek: anmak, bildirmek.

ahfat: oğul oğulları, torunlar.
ahval-i istikbaliye: geleceğe ait hâller, durumlar.
ahval-ı maziye: geçmişe ait durumlar.
alim: her şeyi hakkıyla bilen Allah.
bostan: sebze bahçesi.
dâhil: girme, içinde olma.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
ecdad: dedeler, büyük babalar, atalar.
ecram: gezegenler.
ehven: daha hafif; kolay.
evlât: vefatlar, çocuklar.
farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.
fasık: Allah'ın emirlerine aykırı hareket edip fesat çıkaran, kötülüğü ve günah işlemeyi âdet hâline getiren.
feyiz: ilim, irfan; ihsan, bağış.
fiili: fiille ilgili, gerçekten yapılan iş.
garip: tuhaf, şaşırtıcı, hayret verici.
Hâdî: hidayet veren, doğru yolu gösteren anlamında Cenab-ı Hak'ın bir ismi.
hâlet: hâl, durum.
hâli: hâl ve vaziyet ile ilgili.
Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
harika: olağanüstü vasıflar taşıyan ve hayranlık hissi uyandıran.
himmet: manevî yardım, ihsan, lütuf.
hürmeten: hürmet olsun diye, hürmet, saygı ve ikram maksadıyla.
iadeten: iade olarak, geri vermek üzere.
icat: vücuda getirme, var etme.
ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilim: bilgi, marifet.
imkânat-ı istikbaliye: gelecekte olabilecekler veya mümkün olabilecekler.
istikbal: gelecek.
ittikan: emin olma, kesin olarak bilme ve güvenme.
kâdir: bir işi yapmaya gücü yeten, kuvvet sahibi olan.
Kâdir: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.
lâtife: kalbe bağlı hassas bir duygu.
lisan: dil.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Velîlerin himmetleri, imdatları, manevî fiilleriyle feyiz vermeleri hâli veya fiilî bir duadır. Hâdî, Muğîs Muin ancak Allah'tır. Fakat insanda öyle bir lâtife, öyle bir hâlet vardır ki, o lâtife lisanıyla her ne sorulursa, —velev ki fasık da olsun— Cenab-ı Hak o lâtifeye hürmeten o matlûbu yerine getirir. O lâtife pek uzaktan bana göründü ise de, teşhis edemedim.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İlim ve yakın şümulüne dâhil olan ahval-i maziye ile şek perdesi altında kalan ahval-i istikbaliye arasında şöyle bir mukayese yap:

Silsile-i nesebin ortasında, bir dedenin yerinde kendini farz et, otur. Sonra, mevcudat-ı maziye kafilisine dâhil olan ecdadınla henüz istikbal rahminde kalıp peyderpey vücuda çıkan evlât ve ahfadın arasında bir tefavüt var mıdır, iyice bak! Evvelki kısım ilim ve ittikan ile Sâniin masnuu olduğu gibi, ikinci kısım da aynen o Sâniin masnuu olacaktır. Her iki kısım da, Sâniin ilmi ve müşahedesi altındadır. Bu itibarla, ecdadın iadeten ihyası, evlâdının icadından daha garip değildir, belki daha ehven-dir. İşte bu mukayeseden anlaşıldı ki, vukuat-ı maziye, Sâniin bütün imkânat-ı istikbaliyeye kâdir olduğuna şahadet eden birtakım mu'cizelerdir.

Evet, kâinat bostanında görünen şu mevcudat ve ecrâmlar, Hâlik'lerinin her şeye kadîr ve her şeye alim olduğuna delâlet eden harikalardır.

matlûp: talep edilen, istenilen şey.
mevcudat: varlıklar.
mevcudat-ı maziye: geçmişte kalan, gelip geçmiş varlıklar.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
Muğîs: yardım eden, yardıma koşan, medet edici manasında Allah'ın bir ismi.
Muin: yardımcı, Allah'ın yardımı muhtaç olanlara yardım eden manasındaki bir ismi.

mukayese: kıyaslama.
müşahede: gözlem.
peyderpey: birbiri ardından, azar azar, kısım kısım.
rahim: karın; ana karnı gibi koruyucu ve besleyici ortam.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
şek: şüphe, zan, tereddüt.
silsile-i neseb: soy ağacı dizisi.
şümul: içine alma, kapsam.

tefavüt: farklılık, iki şey arasındaki fark.
teşhis: tanıma, fark etme, ne olduğunu anlama.
velev: olsa da bile, hatta, ister.
velî: Allah'ın sevgisine, himayesine kavuşmuş, ermiş kimseler, Allah dostu, evliya.
vukuat-ı maziye: geçmişte meydana gelmiş olaylar.
yakin: kesin bilme, şüpheden sıyrılarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.

Kezalik, nebatat ve hayvanat, envayıyla, efradıyla, Sâni'lerinin her şeye kâdir olduğuna şahadet eden sanat harikalarıdır. Evet, kudretine nispeten zerrat ile şûmus mütesavi olduğu gibi, yaprakların neşriyle beşerin haşrı de birdir. Ve keza, ağaçların çürümüş dağılmış yapraklarının iadeten ihyası arasında fark yoktur.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan büyük bir ölçüde tekrar ettiği ihya-i arz ve toprak unsuruna nazar-ı dikkati celp ettiğinden, kalbime şöyle bir feyiz damlamıştır ki:

Arz, âlemin kalbi olduğu gibi, toprak unsuru da arzın kalbidir. Ve tevazu, mahviyet gibi maksuda isal eden yolların en yakını da topraktır. Belki toprak, en yüksek semavattan, Hâlık-ı Semavat'a daha yakın bir yoldur. Zira, kâinatta tecelli-i rububiyet ve faaliyet-i kudrete ve makarr-ı hilâfete ve Hayy ü Kayyum isimlerinin cilvelerine en uygun, topraktır. Nasıl ki arş-ı rahmet su üzerindedir; arş-ı hayat ve ihya da toprak üstündedir. Toprak, tecelliyat ve cilvelere en yüksek bir âyinedir.

Evet, kesif bir şeyin âyinesi ne kadar lâtif olursa, o nispette suretini vazıh gösterir; ve nuranî ve lâtif bir şeyin de âyinesi ne kadar kesif olursa, o nispette esmanın cilvelerini cilâlî gösterir. Meselâ, hava âyinesinde yalnız şemsin zayıf bir ziyası görünür. Su âyinesinde şems ziyasıyla görünürse de, elvan-ı seb'ası görünmüyor. Fakat toprak âyinesi, çiçeklerinin renkleriyle, şemsin ziyasındaki yedi

âlem: cihan, evren.

arş-ı hayat: hayatın bulunduğu, tecelli ettiği ve görüldüğü yer, makam.

arş-ı rahmet: rahmetin geldiği ve bulunduğu makam, âlem; Allah'ın rahmetinin arşı.

arz: yer, dünya.

âyine: ayna.

beşer: insan, insanlık.

celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.

cilve: tecelli, görüntü.

efrat: fertler.

enva: çeşitler, türler, neviler.

esma: adlar, isimler.

faaliyet-i kudret: kudretin yaptıkları, Allah'ın kudretinin işleyiş, görünüş ve neticeleri; ilâhî kudret faaliyetleri.

feyiz: Allah'ın kuluna bağışladığı marifet ve dinî heyecan.

Hâlık-ı Semavat: gökleri yaratan, yoktan var eden Allah.

haşır: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

hayvanat: hayvanlar.

Hayy ü Kayyum: her canlıya hayat verdiği gibi sonsuz hayat sahibi olan Hayy ve onları ayakta tuttuğu gibi varlığı devam ettirme için hiçbir şeye muhtaç olmayan Kayyum olan Allah.

iadeten: iade olarak, geri vermek üzere.

ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.

ihya-i arz: yeryüzüne hayat verme, diriltme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

isal: ulaştırma, eristirme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kesif: kaba, yoğun, seffaf olmayan.

keza: böylece, aynı şekilde.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.

lâtif: cismanî olmayan, ruhla ilgili, ruhanî.

mahviyet: alçak gönüllülük, kendini değersiz gösterme.

makarr-ı hilâfet: saltanat merkezi, yönetimin hüküm sürdüğü ana yer.

maksut: istenilen şey, istek, arzu, gaye.

meselâ: örneğin.

mütesavi: birbirine müsavi olan, eşit olan.

nazar-ı dikkat: dikkatli bakma, dikkatli bakış.

nebatat: bitkiler.

neşir: herkese duyurma, yayma, tamim.

nispet: oran, ölçü.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

nuranî: nurlu, ıslıklı, parlak, münevver.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

semavat: semalar, gökler.

şems: güneş.

şûmus: güneşler, şemsler.

suret: biçim, tarz, görünüş.

tecelli-i rububiyet: rablîğin tecellisi, bilinmesi.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

tevazu: alçak gönüllülük, bir kimsenin başkalarını kendinden küçük görmemesi.

unsur: madde, esas, birleşik bir şeyi meydana getiren elemanlardan her biri.

vazıh: açık, âşikar; kolay anlaşılır.

zerrat: zerreler, atomlar.

ziya: ılık, aydınlık, nur.

rengi de gösterir. ¹ أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ

olan hadis-i şerif, bu sırra işaretten şahadet eder. Öyle ise arkadaş, topraktan ve toprağa inkılâp etmekten, kabirden ve kabre girip yatmaktan tevahhuş etme!

İ'tem eyyühe'l-aziz!

arz: yer, dünya.
âsâr-ı rahmet: rahmet eserleri.
âyine: ayna.
bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.
bervech-i mutat: âdet olduğu gibi, âdet olduğu üzere.
bu'diyet: uzaklık.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cihet: yön.
dâhil: girme, içinde olma.
daire-i vücup: değişim ve başkalaşmanın olmadığı, varlığı tercihe bağlı olmayan ve mümkinat âleminin ötesindeki âlem, daire.
elvan-ı seb'a: yedi renk.
fail-i aslı: gerçek yapan, asıl yapıcı.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).
fevk: üst.
fevkalhad: haddinden fazla, haddinin üstünde.
fevkinde: üstünde.
garp: güneşin battığı taraf, batı.
hadis-i şerif: Peygamberimizden aktarılan sözlerin genel adı.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
hasais: bir şeye has vasıflar, bir şeye, birine ait olan keyfiyetler, nitelikler.
ibraz: meydana çıkarma, ortaya koyma, gösterme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilim: bilgi, marifet.
inkılâp: değişme, dönüşme.
işareten: işaret ederek, belirterek.
ıtlak: serbest olup her tarafta bulunma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kayyum: ayakta tutan ve varlığı devam ettiren.
keza: böylece, aynı şekilde.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
kurbiyet: yakınlık, yakın olma, yakınlık kazanma.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mamulât-ı kudret: Cenab-ı Hak'ın kudret eliyle yaptığı şeyler.
mazhar: nail olma, şereflenme.

Aklım yürüyüş yaparken, bazen kalbimle arkadaş olur. Kalp, zevkiyle bulduğu şeyi akla veriyor; akıl, bervech-i mutat, bürhan şeklinde bir temsil ile ibraz ediyor. Meselâ, Fâtır-ı Hakîm'in kâinattan sonsuz bir uzaklığı olduğu gibi, sonsuz bir kurbiyeti de vardır. Evet, ilim ve kudretiyle bâtınların en bâtınında bulunduğu gibi, fevklerin de en fevkinde bulunuyor; hiçbir şeyde dâhil olmadığı gibi, hiçbir şeyden de hariç değildir. Evet, âsâr-ı rahmetine mazhar olan sath-ı arzda mamulât-ı kudrete bak ki, bir parça bu sırra vâkıf olasın. Meselâ, biri arzda, diğeri semada veya biri şarkta, diğeri garpta iki şeyi bir anda yaratan Sâniin, o yaratılan şeylerin arasındaki uzaklık kadar uzaklığı lâzımdır. Ve keza her şeyin kayyum olduğu cihetle de, her şeyin nefsinden daha ziyade bir kurbiyeti de vardır. Bu sır, daire-i vücup, tecerrüt ve ıtlak hasaisindendir. Ve fail-i aslının mahiyetiyle zıllı olan münfail arasındaki mübâyenet-i lâzimesidir. Meselâ, şems, timsallerine kayyum olduğu için, fevkalhad onlara bir kurbiyeti vardır; âyinedeki zıll ve gölge ile semada bulunan asıl arasındaki mesafe kadar da bu'diyeti vardır.

1. Kulun Rabbine en yakın olduğu vakit secde hâlinde ikendir. (Feyzü'l-Kadîr, 2:68.)

mesafe: uzaklık, ara.
meselâ: örneğin.
mübâyenet-i lâzime: gerekli zıtlık, gereken terslik.
münfail: tesir ile harekete geçen, yapılan fiilden etkilenen.
nefis: kendi, şahıs.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

şark: güneşin doğduğu yön, doğu.
sath-ı arz: yeryüzü, ruy-i zemin.
sema: gökyüzü, gök.
şems: güneş.
sır: gizli hakikat, bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.
tecerrüt: soyunma, soyutlanma, uzak olma.
temsil: benzetme, misal ge-

tirme.
tevahhuş: korkulu bir şekilde emin olmayarak bakma.
timsal: örnek, numune.
vâkıf: bir şeyi elde eden, bir işten haberi olan.
zıll: gölge.
zıllı: gölgedeki; geri planda kalan.
ziya: ışık, aydınlık, nur.
ziyade: çok, fazla.

Sule'nin Zeyli

1 بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

I'lem eyyühe'l-aziz!

Bütün kâinatı ihata eden bir nurdan hiçbir şey gizlenemez. Ve gayr-i mütenahi bir daire-i kudretten bir şey hariç kalamaz. Ve illâ, gayr-i mütenahinin tenahisi lâzım gelir.

Ve keza, hikmet-i İlâhiye her şeye değeri nispetinde feyiz veriyor. Ve herkes bardağına göre denizden su alabilir.

Ve keza, mukaddir olan Kadîr-i Hakîm'in büyüğü olan teveccühü, küçüğü olan teveccühüne mâni olamaz.

Ve keza, maddeden mücerret zahir ve bâtın olan muhit bir nazara, en büyük şey en küçük bir şeyi veya nevi bir ferdiyi gizlemez.

Ve keza, küçük olan bir şey, mazhar ve mahal olduğu sanat nispetinde büyür. Ve küçük şeylerin neveleri büyük olurlar.

Ve keza, azamet-i mutlaka, şirketi asla kabul etmez.

Ve keza, fevkalâde bir sühuletle, harika bir sür'atle, mu'ciz bir ittikan ve intizamla cûd-i mutlakdan anlaşıyor ki, mikrop gibi en küçük ve daha küçük

şeylerin tamamı, bütün âlemler.
keza: böylece, aynı şekilde.
mahal: yer.
mâni: engel.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
mücerret: soyutlanmış olan, cisim hâlinde bulunmayan.
mu'ciz: insanı aynısını veya benzerini yapmaktan âciz bırakan iş.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
mukaddir: takdir edici ve programlayıcı.
nazar: bakış.
nevi: çeşit, tür.
nispet: oran, ölçü.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
şirket: ortaklık.
sühulet: kolaylık.
sule: parıltı.
sür'at: çabuk olma, hızlilik.
tenahi: son bulma, sona erme.
teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.
zahir: açık, görünür.
zeyil: ek, bir eserin devamı olarak yazılan kısım.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

âsâr: eserler.

azamet-i mutlaka: tam ve mükemmel büyüklük.

bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.

cûd-i mutlak: sonsuz, sınırsız cömertlik, Allah'ın hiç bir kayda ve şarta tâbi olmaksızın sonsuz ihsan sahibi olması.

daire-i kudret: kuvvet, takat, güç dairesi, Allah'ın ezeli gücünün hâkim olduğu daire.

fevkalâde: olağanüstü.

feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

hariç: bir şeyin dışı, dışı, dışı kalan.

harika: olağanüstü.

hikmet-i İlâhiye: Allah'ın hikmeti, mahlûkatın yaratılışında Allah'ın gayeleri.

ihata: kuşatma, içine alma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

ittikan: emin olma, kesin olarak bilme ve güvenme.

Kadîr-i Hakîm: her şeyi hikmetle yaratan ve her şeyi kudreti yeten, Allah.

kâinat: evren; yaratılmış olan

havaî, mâî, türabî hayvanlar, boş zannedilen âlemin yerlerini doldurmuşlardır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Nefsine olan muhabbeti icap ettiren, nefsin sana olan kurbiyeti ise, Hâlık'ına muhabbetin daha fazla olmalıdır. Çünkü, nefsinden O daha kariptir. Evet, senin fikrin, ihtiyarın idrak edemedikleri sendeki mahfiyat, Hâlık'ın nazarı ve ilmi altındadır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Âlemde tesadüf yoktur. Evet, bilhassa bahar mevsiminde, küre-i arz bahçesinde, bütün ağaçların dallarında, çiçeklerin yapraklarında, mezruatın sümbüllerinde hikmet bülbülleri, hikmet ayetlerini tenaggum ve terennüm ile inşad ettikleri, iman kulağıyla, basiret gözüyle dinlenilirse, tesadüf şeytanları bile kabul ile hayran olurlar.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Tevhid ile bütün eşyayı Vahid-i Ehad'e isnat etmediğin takdirde, âlemde bulunan bütün efradın mazhar oldukları tecelliyat-ı İlâhiye adedince ilâhları kabul etmek mecburiyetindesin. Evet, gözünü şemsten yumduğun ve timsalleriyle irtibatını kestiğin zaman, timsallerine ma'kes olan şeylerin adedince hakikî şemslerin vücudunu kabul etmeye mecbur olursun.

âlem: dünya, cihan.

ayet: Allah'ın varlığına delâlet eden şey.

basiret: kalp gözüyle görme, doğru ve ölçülü görüş.

bilhassa: özellikle.

efrat: fertler.

hakiki: gerçek.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

havaî: hava ile ilgili, havada bulunan, havada yaşayan.

hikmet: ilâhî gaye, gizli sebep, fayda.

icap: gerekme hâli, gerekli olma.

idrak: akıl erdirmeye, anlama, kavrama kabiliyeti.

ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.

ilâh: kendisine ibadet edinilen ve tapınılan şey.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iman: inanç, itikat.

inşad: şiir okuma, şiiri kuralına uygun olarak okuma.

irtibat: bağlantı, münasebet.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

kariptir: yakın.

kurbiyet: yakınlık, yakın olma, yakınlık kazanma.

küre-i arz: yer küre, dünya.

mahfiyat: gizliler, saklılar.

mâî: suya ait, suyla ilgili, suda yaşayan.

ma'kes: akseden yer, yansıma yeri.

mazhar: bir şeyin çıktığı gözüdüğü yer; nail olma, şereflenme.

mecburiyet: mecbur olma, zarurîlik durumu, zorunluluk.

mezruat: ekili olan şeyler, ekinler, ekilip bitmiş şeyler.

muhabbet: sevgi, sevmeye.

nazar: bakış.

nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de kötülüğe de meyli olan duygu.

şems: güneş.

tecelliyat-ı İlâhiye: ilâhî tecelliler, ilâhî lütufların tezahürü.

tenaggum: şarkı söyleme, nağme etme.

terennüm: yavaş ve güzel bir şekilde söyleme.

tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

timsal: örnek, numune.

türabî: toprakla ilgili, toprağa ait, toprakta yaşayan.

Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Sen bazı vecihlerden fenâyâ gittiğin zaman, Hâlık-ı Rahman-ı Rahîm'in ilminde, meşhudunda, malûmunda bâkî kalmaklığın, senin bekan için kâfidir.

Yahu, her şeyi Sahib-i Hakikî'sine ver veya Ona isnat et! Onun ismiyle al ki, rahat edesin. Ve illâ, bu kadar eşyayı vücuda getirip nizam ve intizamlarını temin edecek o kadar ilâhları kabule muztar kalacaksın.

bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

fenâ: yok olma, ölümlülük, geçicilik.

Hâlık-ı Rahman-ı Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi olan ve yarattıklarına rızkını veren yaratıcı; Allah.

ilâh: kendisine ibadet edinen ve tapınılan şey.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ilim: bilgi, marifet.

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

kâfi: yeterli, elverir.

malûm: bilinen, bilinir olan.

meşhut: gözle görülen, müşahade olunan.

muztar: çaresiz kalmış, yapmak zorunda kalmış.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

Sahib-i Hakikî: her şeyin gerçek sahibi olan Allah.

temin: sağlama.

vecih: cihet, yön.

Nokta

1 *مِنْ تَوَرِّعَةِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ*

*Kırk beş sene evvel telif edilmiş
bir risalenin bir kısmıdır.*

İfade-i Meram

Bir bahçeye girsem iyisini intihap ederim. Koparmasından zahmet çeksem hoşlanırım. Çürüğünü, yetişmemişini görsem, “Huz mâ safâ” derim. Muhataplarımı da öyle arzu ederim.

Derler: “Sözlerin iyi anlaşılmıyor.”

Bilirim ki, kâh minare başında, kâh kuyu dibinde konuşuyorum. Neyleyeyim, zuhurat öyle. ŞUAAT ve şu kitapta mütekellim âciz kalbimdir, muhatap asi nefsimdir, müstemi müteharri-i hakikat bir Japondur; temaşa eden bunu düşünmeli. Gayetü'l-gayat olan marifetullahın bir bürhanı olan marifetü'n-nebîyi Şuaat'ta bir nebze beyan ettik. Şu risalede maksud-i bizzat olan tevhidin lâyühad berahininden yalnız dört muazzam bürhanına işaret edeceğiz. Hem, nazar-ı aklıyi hads-i kalbiyle birleştirmek için melâike ve haşrin bir kısım delâiline ima ederek, imanın altı rûknünden dördünün birer lem'asını fehmi-kâsırımı göstermek isterim.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
asi: isyan eden, başkaldıran.
berahin: deliller, hüccetler, bürhanlar.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
delâil: deliller, bürhanlar, ispat vasıtaları.
evvel: önce.
fehmi-kâsır: noksan anlayışlı, anlayışsız, anlayışı noksan, kısa kavrayışlı.
gayetü'l-gayât: en son gaye, nihâ-i maksat.
hads-i kalbî: insanın kalbinden geçen ve ona göre doğru olan sezgi.
haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
huz mâ safâ: temiz olanı, sağlamlını al.
ifade-i meram: dilek ve maksadı ifade etme; kitaplara yazılan ön söz.
ima: işaretlerle anlatma, üstü kapalı ifade etme.
iman: inanç, itikat.
intihap: seçme.
kâh: zaman olur, bazen.
lâyühad: hadsiz, sınırsız.
lem'a: parıltı.
maksud-i bizzat: kendi maksadı, şahsî gaye, şahsî amaç.
marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.

1. Allah'ı bilme ve tanımanın [marifetullah] nurundan [bir nokta].

marifetü'n-nebî: peygamberi tanıma, bilme ve anlama.
melâike: melekler.
muazzam: çok büyük, ulu, yüce.
muhatap: kendisine hitap olunan, söz söylenilen kimse.
müstemi: dinleyen, dinleyici, işiten.
müteharri-i hakikat: hakikatleri, doğruları ve gerçekle-

ri araştıran.
mütekellim: söyleyen, konuşan, birinci şahıs.
nazar-ı aklî: aklî, mantık bakiş.
nebze: bir parça, az miktar.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.
rûkûn: bir şeyi meydana getiren unsurlardan her biri,

esas.
suaat: sualar, ışınlr, parıltılar.
telif: eser yazma.
temaşa: hayretle ve dikkatle bakma, seyretme.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.
zuhurat: kalbe doğan manalar, birden oluveren şeyler.

أَمِنْتُ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ
وَشَرِّهِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى وَالْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ¹

Said Nursî

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ
خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ²

³ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ maksudumuzdur, matlûbu-

muzdur; gayr-i mütenahi berahininden dört bürhan-ı küllîyi irad ediyoruz.

• **BİRİNCİ BÜRHAN** Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Şu bürhan-ı neyyirimiz, Şuaat'ta tenevvür ettiğinden, tenvir-i müddeamızda münevver bir mir'attır.

• **İKİNCİ BÜRHAN** kitab-ı kebir ve insan-ı ekber olan kâinatır.

• **ÜÇÜNCÜ BÜRHAN** Kitab-ı Mu'cizülbeyan, kelâm-ı akdestir.

1. Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kaderin hayrının ve şerinin Allah'tan olduğuna inandım. Ölümünden sonra dirilmek de gerçektir. Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahadet ederim.

2. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (a.s.m) ve bütün Âl ve Ashabına salât ve selâm olsun.

3. Allah Teâlâ ki, Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. O Hayy'dır, ezeli ve ebedî hayat sahibidir; O Kayyum'dur. (Bakara Suresi: 255.)

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

berahin: deliller, hüccetler, bürhanlar.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

bürhan-ı küllî: çok büyük ve

geniş delil, küllî delil, her şeyde ve umumda bulunan delil.

bürhan-ı neyyir: parlak ve

nurlu bürhan, parlak delil.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

insan-ı ekber: büyük ve en makbul olan insan, kâinat.

irad: getirme, söyleme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kelâm-ı akdes: en yüce kelâm, söz; Allah kelâmı, sözü.

kitab-ı kebir: büyük kitap, kâinat.

Kitab-ı Mu'cizülbeyan: açıklamaları ile akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan kitap olan Kur'an.

maksut: istenilen şey, istek, arzu, gaye.

matlûp: talep edilen, istenilen şey.

mir'at: âyine, ayna.

münevver: aydınlık, ışıklı, parlak.

tenevvür: nurlanma, parlama, aydınlanma.

tenvir-i müdde: iddia edilene aydınlatma.

akval: sözler.

âlem: dünya, cihan.

âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

berzah: iki şey arasındaki yer.

beşer: insan, insanlık.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

cemî: cümle, hep, bütün.

cihet: yön.

dürbün: uzak gören, uzağı gösteren.

edyan: dinler.

edyan-ı semaviye: semavi dinler, Allah tarafından gönderilmiş olan hak dinler.

efazıl-ı beşer: insanlığın en faziletli, faydalı olanları.

efraden: bireyler olarak.

elsine-i mahsusa: tahsis edilen, kendilerine özgü diller.

enbiya: nebîler, peygamberler.

fitrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.

fitrat-ı zîşuur: bilinçli yaratılış, bilinçli huy, bilinçli mizaç.

hakaikaşına: gerçekleri bilen, hakikatleri tanıyan.

hakikat-i Muhammediye: Hz. Peygamberin manevî şahsiyeti, İslâmiyetin aslı ve esası.

huruf: harfler.

icma: fikir birliği etme.

ihativa: içine alma, kapsama.

istinat: dayanma, güvenme.

ittihat: birleşme, birlik.

mabeyn: ara.

mazhar: nail olma, şereflenme.

mecmu-i enbiya: peygamberlerin tamamı, bütünü.

muazzam: çok büyük, ulu, yüce.

mücehhez: teçhiz edilmiş, cihazlandırılmış, donatılmış.

mu'cizat: mu'cizeler.

mülteka: kavuşma, buluşma, birleşme yeri.

musaddak: tasdik edilmiş, doğrulanmış, doğruluğu kabul edilmiş.

mütereddî: tereddüt eden, kararsız.

neşir: yayma, saçma, serpmeye.

nokta-i iltisak: birleşme noktası, kavuşma noktası, buluşma noktası.

risalet: elçilik, resullük.

ruh: hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

seyyarat: gezegenler.

sıfât: nitelikler, sıfatlar.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

tazammun: ihtiva etme, içine al-

• **DÖRDÜNCÜ BÜRHAN** âlem-i gayp ve şahadetin nokta-i iltisakı ve berzahı; ve iki âlemden birbirine gelen seyyaratın mültekası, vicdan denilen fitrat-ı zîşuurdur. Evet, *fitrat ve vicdan akla bir penceredir, tevhidin şuainı neşrederler.*

BİRİNCİ BÜRHAN

Risalet ve İslâmiyetle mücehhez olan hakikat-i Muhammediyedir ki, risalet noktasında en muazzam icma ve en vâsi tevâtür sırrını ihtiva eden mecmu-i enbiyanın şahadetini tazammun eder. Ve İslâmiyet cihetiyle, vahye istinat eden bütün edyan-ı semaviyenin ruhunu ve tasdiklerini taşıyor. İşte, bütün enbiyanın şahadetiyle ve bütün edyanın tasdikiyle ve bütün mu'cizatının teyidiyle, musaddak olan bütün akvâliyle, vücut ve vahdet-i Sâniî beşere gösteriyor. Demek, şu davada ittihat etmiş, bütün efazıl-ı beşer namına o nuru gösteriyor. Acaba, bu kadar tasdiklere mazhar, büyük, derin, dürbün, safî, keskin, hakaikaşına bir gözün gördüğü hakikat, hakikat olmamak hiç ihtimali var mı?

İKİNCİ BÜRHAN

Kâinat kitabıdır. Evet, şu kitabın bütün harufu ve bütün noktaları, efraden ve terekübün Zat-ı Zülcelâl'in vücut ve vahdetini, elsine-i mahsusaları kıraat ile
1 *وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ* 'yi tilâvet ediyorlar. Cemî zerrat-ı kâinat birer birer zat ve sıfât vesaire vücuhla hadsiz imkânât mabeyninde mütereddit iken, birdenbire bir

1. Hiçbir şey yoktur ki, Onu övüp Onu tespih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

ma, içinde bulundurma.

terekkübün: birleşik olarak, hep birlikte.

tevâtür: içinde yalan ihtimali bulunmayan ve birbirlerine kuvvet veren haberlerden oluşan büyük bir topluluğa ait haber.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

teyit: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma; doğru çıkarma.

tilâvet: güzel sesle ve anlamını düşünerek okumak.

vahdet: birlik ve teklik.

vahdet-i Sâni: her şeyi sanatla yaratan Allah'ın birliği.

vahiy: Cenab-ı Hakkin dilediği hükümleri, sırları ve hakikatleri peygamberlere bildirmesi.

vâsi: geniş, engin.

vicdan: insanın içindeki iyiyi kötüden ayırabilen ve iyilik

etmekten lezzet duyan ve kötülükten elem alan manevî bir his.

vücud-i sâni: her şeyi sanatla yaratan Allah'ın varlığı.

vücuh: cihetler, yönler.

vücut: varlık.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

zerrat-ı kâinat: kâinat zerreleri, kâinatın atomları.

ciheti takip, muayyen bir sıfatla ittisaf, mahsus bir keyfiyetle tekeyyüf ederek hayretbahşâ hikemi intaç ettiğinden, Sâniin vücub-i vücuduna şahadetle, avalim-i gaybiyenin enmuzeci olan lâtime-i Rabbaniye içinde ilân-ı Sâni eden misbah-ı imanı ışıktandırıyorlar.

Evet, bir nefer, nefsinde ve takımında ve bölükte, taburda ve orduda gibi, her bir zerre de, kendi başıyla zat, sıfat, keyfiyetindeki imkânât cihetiyle Sâni ilân ettiğ gibi, tesavir-i mütedâhileye benzeyen mürekkebat-ı müteşabike-i mütesaide-i kâinatın her bir makamında ve her bir nispetinde ve her bir dairesinde, her bir zerre muvazene-i cereyan-ı umumîyi muhafaza ve her nispetinde ve her takımında ayrı ayrı vazifeyi ifa ve hikmeti intaç ettiklerinden, Sâniin kasıt ve hikmetini izhar ve vücut ve vahdetinin âyatını kıraat ettikleri için, Sâni-i Zülcelâl'in berahini zerrattan kat kat ziyade olur. Demek,

¹ **الطَّرُقُ إِلَى اللَّهِ بَعْدَ أَنْفَاسِ الْخَلَائِقِ**

hakikattir; mübalâğa değil, belki nakıstır.

Sual: Neden akıyla herkes göremiyor?

Cevap: Kemal-i zuhurundan ve zıddın ademinden.

² **تَأْمَلْ سُطُورَ الْكَائِنَاتِ فَإِنَّهَا مِنْ الْمَلَأِ الْأَعْلَى إِلَيْكَ رَسُولُ**

Yani: “Sahife-i âlemin eb’ad-ı vâsiasında Nakkaş-ı Ezeli’nin yazdığı silsile-i hâdisatın satırlarına hikmet nazarıyla bak ve fikr-i hakikatle sarıl. Tâ ki, mele-i âlâdan uzanan şu selâsil-i resail, seni âlâyıilliyyin-i tevhide çıkar-sın.”

1. Allah’a giden yollar mahlûkâtın nefesleri adedinceidir.

2. Bir kitaba benzeyen kâinatın satırlarını düşünerek oku! • Çünkü, onlar sana mele-i âlâdan gelen birer mektuptur.

adem: yokluk.
âlâyıilliyyin-i tevhid: Allah’ın birliği gerçeğinin en yüce, en yüksek makamı.
avalim-i gaybiye: gayp âlemleri, bilinmeyen âlemler.
âyât: işaretler, deliller.
berahin: deliller, hüccetler, bürhanlar.
cihet: yön.

eb’ad-ı vâsia: geniş mesafeler, boyutlar.
enmuzec: numune, örnek.
fikr-i hakikat: doğru düşünce, gerçek fikir.
hayretbahşâ: hayret verici.
hikem: hikmetler.
hikmet: ilâhî gaye, maksat, fayda.
ifa: bir işi yapma, yerine ge-

tirme.
ilân: yayma, duyurma.
ilân-ı Sâni: her şeyi mükemmel bir sanatla yapan ve yaratan Allah’ı duyurma, ilân etme.
imkânât: olabilirlikler.
intaç: netice verme, sonuçlandırma.
ittisaf: vasıflanma, özellik ka-

zanma.

izhar: gösterme, açığa vurma.

kasıt: bir işi bile bile, isteyerek yapma.

kemal-i zuhur: mükemmel ve berrak görünüm.

keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, nitelik.

kıraat: okuma.

lâtime-i Rabbaniye: ilâhî hakikatlerin hissedilmesine ve manevî zevklerin alınmasına yarayan his, duygu.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

makam: yer, mevki.

mele-i âlâ: yüce âlem; Cenab-ı Hakka daha yakın olan büyük meleklerin toplandığı âlem.

misbah-ı iman: imanın kandili, lâmbası.

muayyen: belirli.

mübalâğa: bir işi, bir şeyi çok büyütmeye, abartma.

muhafaza: koruma.

mürekkebat-ı müteşabike-i mütesaide-i kâinat: kâinatın yüksek birbirine girmiş karışım ve bileşik varlıkları.

muvazene-i cereyan-ı umumî: varlıkların ve kâinatın genel işleyiş ve cereyan edişindeki denge.

nakıs: noksan, eksik.

Nakkaş-ı Ezeli: her şeyi zatına has olarak nakış nakış işleyen ve evveli olmayan Allah.

nazar: bakış, bakış açısı.

nefer: asker, er.

nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de kötülüğe de meyli olan duygu.

nispet: oran, ölçü.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

Sahife-i âlem: âlem sayfası.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

selâsil-i resail: küçük kitap veya mecmua dizisi, külliyyatı.

sıfat: vasıf, nitelik, özellik.

sîfât: sıfatlar.

silsile-i hâdisat: olaylar zinciri.

tabur: düzgün sıralar hâlinde dizilmiş askerî birlik.

tekeyyüf: keyiflenme.

tesavir-i mütedâhile: iç içe girmiş resimler.

vahdet: birlik ve teklik.

vücub-i vücut: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

vücut: varlık.

zat: kendi, asıl, öz.

zerrat: zerreler, atomlar.

zerre: en küçük parça, atom.

ziyade: çok, fazla.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
bahusus: hususiyetle, en çok, he-
le.

cezalet: ahenkli, akıcı ve güzel ifade.

esbab-ı tabiiye: tabii, olağan sebepler.

fail-i muhtar: istediğini yapan, kendi iradesiyle faaliyette bulunan, hakikî müessir.

farz-ı muhal: imkânsız farz etme, olmayacak bir şeyi olacakmış gibi düşünme.

halk: yaratma, yoktan var etme.

hayretfeza: hayret veren, hayreti arttıran.

hey'et-i mecmua: genel yapı, şekil; bütün bölümler ve birimler.
hurdebini: gözle görülmeyecek derecede küçük, mikroskobik.

huveynat: mikroplar.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

i'caz: mu'cizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.

iştibak-ı tesanüd-i nazım: ölçü ve düzenin dayanışmalı iç içeliği, giriftliği.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kelimat: kelimeler, sözler.

kemal-i acz: aczin son derecesi, tam güçsüzlük, tam âcizlik.

kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.

kudret-i gayr-i mütenahi: bitmeyen, sonu gelmeyen güç, kuvvet.

lisan: dil.

Manzume-i Şemsiye: güneş ile ona bağlı olan gezegenler sistemi, Güneş Sistemi.

misal-i musağgar-ı kâinat: kâinatın küçültülmüş örneği.

mu'ciz: insanı aynısını veya benzerini yapmaktan âciz bırakan iş.

mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu'cizesi.

mu'ciznûma: mu'cizeli, mu'cize gösteren.

muktedir: iktidarlı, gücü yeten.

münasebettar: ilgili, alakalı.

müracaat: başvurma, danışma.

müteveccih: bir cihete dönen, yönelen.

muzaaf: kat kat, iki misli.

nazır: bir yüzü bir tarafa bakan, yönelik.

Şu kitabın hey'et-i mecmuasında öyle parlak bir nizam var ki, nazzamı güneş gibi içinde tecelli ediyor. Her kelimesi, her harfi birer mu'cize-i kudret olan bu kitab-ı kâinatın telifinde öyle bir i'caz var ki, bütün esbab-ı tabiiye, farzımuhal olarak muktedir birer fail-i muhtar olsa-
lar, yine kemal-i acz ile o i'caza karşı secde ederek,
¹ **سُبْحَانَكَ لَا قُدْرَةَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ** diyeceklerdir.
Her bir kelimesi bütün kelimatıyla münasebettardır.

Ve her harfi, bahusus zîhayat bir harfi, bütün cümlele-
re karşı müteveccih birer yüzü, nazır birer gözü var olan
bu kitabın öyle bir muzaaf iştibak-ı tesanüd-i nazmı var-
dır ki, bir noktayı yerinde icat etmek için bütün kâinatı
icat edecek bir kudret-i gayr-i mütenahi lâzımdır. Demek,
*siirisineğin gözünü halk eden, güneşi dahi o halk etmiş-
tir. Pirenin midesini tanzim eden, Manzume-i Şemsiyeyi
de o tanzim etmiştir.*

Sünihat'ın dokuzuncu sayfasında,

² **مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَعْثُبُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ**

ayetinin sırrına müracaat et, yalnız şu kitabın küçük bir kelimesi olan bal arısını gör: Nasıl şehd-i şehadet o mu'cize-i kudretin lisanından akıyor! Veyahut şu kitabın bir noktası olan hurdebini bir huveynat ki, çok defa bü-
yülttükten sonra görünür. Dikkat et, nasıl mu'ciznûma, hayretfeza bir misal-i musağgar-ı kâinatıdır! Sure-i Yâsin, suret-i lâfz-ı “yâsin”de yazıldığı gibi, cezaletli, mu'ciz bir nokta-i camiadır. Onu yazan, bütün kâinatı da o yazmıştır.

1. Seni noksanlıktan tenzih ederiz. Bizim hiçbir gücümüz yok. İzzet ve hikmet sahibi Sensin.
2. Sizin yaratılmanız da, diriltilmeniz de tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir. (Lokman Suresi: 28.)

nazzam: en iyi düzenleyen, en güzel nazmeden, en güzel tanzim eden.

nizam: düzen, tertip; düzgün-
lük.

nokta-i camia: toplanma noktası; her şeyi bir araya ge-
tirebilen nokta.

secde: baş eğme, başı yere koyma.

sehd-i şehadet: “şehadet şer-
beti” gibi tatlı ve yüksek olan
bal gibi ifadeler.

sır: gizli hakikat, bir şeyin dik-
kat ve tecrübe ile anlaşılan
en ince yanı.

Sure-i Yâsin: Yâsin Suresi.
Kur'an-ı Kerim'in 36. suresi.
Mekke'de nazil olmuştur. 83
ayettir.

suret-i lâfz-ı “yâsin”: “yâsin”
kelimesinin resmi, fotoğrafı.

tanzim: düzenleme, tertiple-
me.

tecelli: belirme, bilinme, gö-
rünme.

telif: eser yazma.

zîhayat: hayat sahibi.

Eğer insaf ile dikkat etsen, şu küçücük hayvanın ve huveynatın sureti altında olan makine-i dakika-i bedia-i İlâhiyenin şuursuz, kör, mecra ve mahrekleri tahdit olunmayan ve imkânâtından evleviyet olmayan esbab-ı basita-i camide-i tabiiyeden husulünü muhal ender muhal göreceksin.

Eğer, her bir zerrede hükema şuuru, etibba hikmeti, hükkâmın siyaseti bulunduğunu ve her bir zerre de sair zerrat ile vasitasız muhabere ettiğini itikat edersen, belki nefsinı kandırıp o muhali de itikat edebilirsin. Hâlbuki, o zihayat makinede öyle bir mu'cize-i kudret, öyle bir harika-i hikmet vardır ki, ancak bütün kâinatı, bütün şuunatını icat eden, tanzim eden bir Sâniin sun'u olabilir; yoksa, kör, az, basit imkân tereddüdüyle ayak atamaz, esbab-ı tabiidan olamaz. Bahusus, o esbab-ı tabiiyenin üssülesası hükmünde olan cüz-i lâyeteccezzadaki kuvve-i cazibe ve kuvve-i dafianın içtimalarının hortumu üzerinde, bir muhaliyet damgası var. Fakat, caizdir ki her bir şeyin esası zannettikleri olan cezp, def, hareket, kuva gibi emirler, âdâtullahın kanunlarına birer isim olsun. Lâkin, kanun kaidelikten tabiîliğe ve zihnîlikten haricîliğe ve itibarîden hakikate ve aletiyetten müessiriyete geçmemek şartıyla kabul ederiz.

Sual: Ezeliyet-i madde ve harekât-ı zerrattan teşekkül-i enva gibi umur-i batılâya neden ihtimal veriliyor?

Cevap: Sırf başka şey ile nefsinı ikna etmek sadedinde olduğu için, o umurun esas-ı fasidesini tebeî bir nazarla

âdetullah: Allah'ın tabiata koyduğu yaratılışa ait kanunlar.
aletiyet: araç oluş, vasıtalık.
bahusus: özellikle.
caiz: mümkün, olur, olabilir.
cezp: kendine doğru çekme, çekilme.
cüz-i lâyeteccezza: bölünmeyen, parçalanmayan kısım, bölünme imkânı olmayan en ufak zerre, bölünmez parça.
def: kovma, uzaklaştırma.
esas-ı faside: bozuk, doğru

olmayan temel.
esbab-ı basita-i camide-i tabiiye: yaratılmış olan doğal cansız ve basit sebepler.
esbab-ı tabii: tabii, olağan sebepler.
esbab-ı tabiiye: tabii, olağan sebepler.
etibba: tabipler, tıp ilmini bilenler, doktorlar.
evleviyet: öncelik, üstünlük.
ezeliyet-i madde: maddenin sonradan yaratılmamış oluşu.
harekât-ı zerrat: zerrelerin,

atomların hareketleri.
harici: dışa ait, dış dünya ile ilgili.
harika-i hikmet: her şeyin belirli bir gaye ve hikmet ile yaratılmasındaki harikalık, muhteşemlik.
hikmet: hakimlik; yüksek bilgi, kâinattaki ve yaratılıştaki gayeleri araştırma.
hükema: filozoflar.
hükkâm: hâkimler.
hükümde: değerinde, yerinde.

husul: olma, meydana gelme.
huveynat: mikroplar.
icat: vücuda getirme, var etme.
içtima: toplanma.
ihimal: olabilirlik.
ikna: bir fikri, düşünceyi aklı delillerle kabul ettirme, inandırma.
imkân: mümkün olma, olabilirlik.
imkânât: imkânlar, olabilirlikler.
itibarî: gerçek olmayan, varsayılan.
itikat etme: inanma.
kaide: kural, esas, düstur.
kuva: kuvvetler, hisler, melekeler.
kuvve-i cazibe: çekme kuvveti, cezp etme kuvveti, çekicilik.
kuvve-i dafia: defetme kuvveti, savma kuvveti, iticilik, itici güç.
mahrek: hareket yolu; gidilen, takip edilen yol.
makine-i dakika-i bedia-i İlâhiye: Allah'ın eşi ve benzeri olmayan, mükemmel ölçülü makinesi, sistemi, düzeni.
mecra: kanal.
mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu'cizesi.
müessiriyet: etkililik, etken oluş; eser sahipliği.
muhabere: haberleşme.
muhali ender muhal: imkânsızlık içinde imkânsızlık.
muhali: imkânsız.
muhaliyet: imkânsızlık, imkânsız oluş.
nazar: bakış, bakış açısı.
nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de kötülüğe de meyli olan duygu.
sadet: konuşulan asıl konu.
sair: diğer, başka, öteki.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
sun': sanat eseri.
suret: biçim, tarz, görünüş.
şuunat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
şuur: bilinç, idrak, anlayış.
şuursuz: idraksız, bilgisiz.
tabii: tabiatı gereği olan, normal, alışılmış, olağan.
tahdit: hudutlandırma, sınırlama.
tanzim: düzenleme, tertipleme.
tebeî: ikinci derecede, ikincil.
tereddüt: kararsızlık, şüphede kalma.
teşekkül-i enva: türlerin, cinslerin meydana gelişi.
umur: işler, şeyler.
umur-i batılâ: boş, hurafe, yanlış işler, şeyler.
üssülesas: hakikî sağlam temel.
vasita: araç.
zerrat: zerreler, atomlar.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
zihayat: hayat sahibi.
zihni: zihinle alakalı, zihne ait.

acıp: tuhaf, hayrette bırakan.
âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
ahkâm: dinî hükümler, emirler.
âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.
anasır: unsurlar, esaslar.
aza: organ, uzuv.
batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.
cari: cereyan eden, akan, işleyen.
cesed-i hilkat: yaratılış bedeni, vücudu.
dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma; iman ve İslâmîyetten ayrılmak, azmak.
derk: anlama, kavrama.
ef'al: fiiller, işler.
ezeliyet: geçmiş ve gelecek zamanı birden içine alıp, zamanla sınırlı olmamak.
faraza: farz edelim ki, öyle sayalım ki, söz gelişi.
fitraten: fitrî olarak, yaratılıştan, yaratılış itibarıyla.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
harekât-ı zerrat: zerrelerin, atomların hareketleri.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
hassa: özellik.
hilâl: yay şeklinde görülen her yeni ay ve her ayın üçüncü gece-sine kadar olan ay.
hilâl-i ıyd: bayram hilâli, bayram edileceğinin anlaşılmasına sebep olan hilâl.
hilkat-i kâinat: kâinatın yaratılışı.
hükmetme: karar vermek, inanca varmak.
hüküm: emir, buyruk.
ıztırar: mecburiyet, zorunluluk.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
icat: vücuda getirme, var etme.
ihtiyarsız: irade ve istem dışı.
ikna: bir fikri, düşüncüyü aklî delillerle kabul ettirme, inandırma.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
istimrar: sürme, sürüp gitme, uzayıp gitme.
kamer: ay.
kavanin: kanunlar, yasalar.
kavanin-i itibariye: itibarî kanunlar, görünmeyen manevî kanunların tümü.
kuva: duygular, hisler.
lâzım-ı zaruri: zarurat derecesinde lazım olan.
makul: akla uygun.
mecmu: toplam, tüm.
muhaliyet: imkânsızlık, imkânsız oluş.
muhassala: sonuç, toplam; elde edilmiş olanların hepsi.
mükerrerem: aziz, saygıdeğer.

derk etmediğinden neş'et ediyor. Eğer nefsini ikna etmek suretinde kasten ve bizzat ona müteveccih olursa, muhaliyetine ve makul olmadığına hükmedecektir. Faraza kabul etse de, tegafül-i ani's-Sâni sebebiyle hâsıl olan ıztırar ile kabul edilebilir. Dalâlet ne kadar aciptir! Zat-ı Zülcelâl'in lâzım-ı zarurîsi olan ezeliyeti ve hassası olan icadı aklına sığdırmayan, nasıl oluyor ki gayr-i mütenahi zerrata ve âciz şeylere veriyor?

Evet, meşhurdur ki, hilâl-i ıyde bakarlardı. Kimse bir şey görmedi. İhtiyar bir zat yemin etti: "Hilâli gördüm." Hâlbuki gördüğü hilâl, kırpiğinin takavvüs etmiş beyaz bir kılı idi. Kıl nerede, kamer nerede? Harekât-ı zerrat nerede, sebab-i teşkil-i enva nerede?

İnsan fitraten mükerrerem olduğundan hakkı arıyor. Bazen batıl eline gelir; hak zannederek koynunda saklar. Hakikati kazarken, ihtiyarsız dalâlet başına düşer; hakikat zannederek başına giydirir.

Sual: Nedir şu tabiat, kavanin, kuva ki; onlar ile kendilerini aldatıyorlar?

Cevap: Tabiat, âlem-i şahadet denilen cesed-i hilkatın anasır ve azasının ef'alini intizam ve rapt altına alan bir şeriat-ı kübra-i İlâhiyedir. İşte şu şeriat-ı fitriyedir ki, sünnettullah ve tabiat ile müsemmadır, hilkat-i kâinatta cari olan kavanin-i itibariyesinin mecmu ve muhassalasından ibaret-tir. Kuva dedikleri şey, her biri şu şeriatın birer hükmüdür. Ve kavanin dedikleri şey, her biri şu şeriatın birer meselesidir. Fakat, o şeriatdaki ahkâmın yeknesak istimrarına

müsemma: isimlendirilmiş.
müteveccih: yönelmiş.
nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de kötülüğe de meyli olan duygular.
neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.
rabt: bağlama, bağlanma, iliş-tirme.
sebeb-i teşkil-i enva: tür ve cinsleri oluşturan sebep, güç, faaliyet.
seriat: kurallar ve kanunlar bütünü; anyasa.

seriat-ı fitriye: kâinatta düzeni ve ahengi sağlayan, bütün varlıkların uymak zorunda olduğu kanun ve kuralların tamamı.
seriat-ı kübra-i İlâhiye: Cenab-ı Hakka ait büyük, geniş kanun ve kurallar bütünü.
sünnettullah: Allah'ın tabiatı koyduğu yaratılışa ait kurallar.
suret: biçim, şekil, tarz.
tabiat: görünen tüm yaratıkların tâbi olduğu kural ve ka-

nunların tümü.
takavvüs: kavışma, yay gibi eğri olma, yay biçimine girme.
tegafül-i ani's-Sâni: her şeyi sonsuz bir sanatla yaratan Allah'tan gâfil etme, Onu göz ardı etme.
yeknesak: tek düzen, değişmez.
Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.
zerrat: zerreler, atomlar.

istinaden, vehim, hayal tasallut ederek tazyik edip, şu tabiat-ı hevaiye tevazzu ve tecessüm edip, mevcud-i haricî ve hayalden hakikat suretine girmiştir. Hayali, hakikat suretinde gören, gösteren, nüfusun istidad-ı şuresinden, fail-i müessir tavrını takmıştır. Hâlbuki, kör, şuursuz tabiat, kat'iyen kalbi ikna edecek ve fikre kendini beğendirecek ve nazar-ı hakikat ona ünsiyet edecek hiçbir mülâyemet ve münasebet yok iken ve mastar olmaya kabiliyeti mefkud iken, sırf nefy-i Sâni farazından çıkan bir ıztırar ile velehresan-ı efkâr olan kudret-i ezeliyenin âsâr-ı bâhi-resinin tabiattan sudûru tahayyül edilmiş.

Hâlbuki, *tabiat misalî bir matbaadır, tâbî' değil; nakış-tır, nakkaş değil; kâbildir, fail değil; mistardır, mastar değil; nizamdır, nazım değil; kanundur, kudret değil; şeriat-ı iradiyedir, hakikat-i hariciye değil*. Meselâ, yirmi yaşında bir adam birdenbire dünyaya gelse, hâlî bir yerde muhteşem ve sanayi-i nefisenin âsârıyla müzeyyen bir saraya girse, hem farz etse, kat'iyen hariçten gelme hiçbir failin eseri değil; sonra içindeki eşya-i muntazamaya sebep ararken tanziminin kavaninini cami bir kitap bulsa, onu ma'kes-i şuur olduğundan bir fail, bir illet-i ıztırarî kabul eder. İşte, Sâni-i Zülcelâl'den tegafül sebebiyle böyle gayr-i makul, gayr-i mülâyim bir illet-i ıztırarî olan tabiatla kendilerini aldatmışlar.

Şeriat-ı İlâhiye ikidir: Biri, sıfat-ı kelâmdan gelen bir şeriattır ki, beşerin, ef'al-i ihtiyariyesini tanzim eder.

âsâr: eserler.
âsâr-i bâhire: apaçık eserler.
camî: toplaya, kapsayan.
ef'al-i ihtiyariye: kişinin kendi isteğiyle yaptığı işler, kişinin kendi ihtiyarî fiilleri.
eşya-i muntazama: düzenlenmiş, tanzim edilmiş şeyler, nesneler.
fail-i müessir: etken olan yapıcı, etken fiil sahibi.
faraz: kabullenme.
farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edi-

len bir tahminde bulunma.
gayr-i makul: aklın kabul etmediği, akla uymayan.
gayr-i mülâyim: uygun olmayan, yumuşak olmayan.
hakikat-i hariciye: dışa yansıyan gerçeklik, hayat gibi dış alemde yer alan varlık.
hâlî: تنها, boş, ıssız.
ıztırar: mecburiyet, zorunluluk.
ikna: bir fikri, düşünceyi kabul ettirme, inandırma.
illet-i ıztırarî: kabul edilmesi

mecburî görülen sebep.
istidad-ı şure: verimsiz istidat, çorak yerin kabiliyeti.
istinaden: istinat ederek, dayanarak.
kâbil: yapılmaya müsait olan; mümkün olan.
kanun: tabiat olaylarının bağlı bulunduğu değişmez kaide.
kat'iyen: kesinlikle.
kavanin: kanunlar, yasalar.
kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı-sonu olmayan sonsuz İlâhî kudret, kuvvet.

ma'kes-i şuur: bilinç ve düşüncenin yansıdığı, görüldüğü yer ve vasıta.
master: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.
mefkud: yok, kayıp, olmayan.
mevcud-i haricî: dışta varlığı bulunan bir şey, hayalî veya vehmî olmayan, maddî vücudu bulunan eşya.
misalî: görüntüden ibaret, gerçek olmayan.
mistar: bir şeyin kaynağından çıkmasını yarayan alet; kalıp, ölçek.
muhteşem: haşmetli, yüce.
mülâyemet: uygunluk.
münasebet: ilgi, ilişki; münasiplik, uygun olma.
müzeyyen: süslenmiş, süslü.
nakış: işleme, süsleme.
nakkaş: nakış işi yapan, nakış işleyen kimse.
nazar-ı hakikat: gerçek, doğru, esas olan bakış, en doğru bakış.
nazım: düzenleyen, tanzim eden, düzene koyan.
nefy-i Sâni: her şeyi sanatla yaratan Allah'ı inkâr etme.
nizam: düzen, düzgünlük.
nüfus: nefisler.
sanayi-i nefise: güzel sanatlar, bedîî sanatlar.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.
şeriat: kural ve kanun; anayasa.
şeriat-ı ilâhiye: Allah'ın koyduğu kanun, nizam ve kurallar.
şeriat-ı iradiye: Cenab-ı Hakkın iradesiyle oluşan şeriat, kanunlar.
sıfat-ı kelâm: kelâm sıfatı; Cenab-ı Hakkın kendi zatına mahsus olan konuşma sıfatı.
sudûr: sâdir olma, meydana çıkma, olma.
şuursuz: idraksız, bilgisiz.
tâbî: tab eden, basan, yapan.
tabiat: tüm varlıkların tâbî olduğu kural ve kanunların tümü.
tabiat-ı hevaiye: nefsin arzusuyla ilgili huy.
tahayyül: hayale getirme, hayalinde canlandırma.
tanzim: düzenleme, tertipleme.
tasallut: son derece rahatsız etme, musallat olma.
tazyik: zorlama, baskı.
tecassüm: cisimleşme, cisim hâline gelme.
tegafül: gaflet gösterme.
tevazzu: konulma, konma, konuş.
ünsiyet: alışkanlık, ülfet, dostluk.
vehim: zan, şüphe, yanlış ve esaslı düşünce.
velehresan-ı efkâr: fikirlerin en şaşkınlık vereni.

bürhan: delil, ispat, hüccet.
cari: cereyan eden, akan, işleyen.
cevasis: araştırmacı.
Ehad: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olduğu her bir şeyde görülen.
ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; yoldan çıkanlar, azgın ve sapkın kimseler.
esbab-ı tabiiye: tabiî, olağan sebepler.
evamir-i tekviniye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.
fen: tecrübî, ispatla meydana gelmiş ilimlere verilen genel ad.
Ferd: tek ve yekta olan Allah.
fünun-i ekvan: kâinata ait fenler, ilimler.
halk: yaratma, yoktan var etme.
hasebiyle: dolayısıyla, yönüyle; gereğince.
hassa: bir kimseye has olan özellik, nitelik veya tesir.
havas: bilgin, ilim adamı.
i'caz: mu'cizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.
ilm-i lâyetenahâ: sonsuz ilim.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
irade-i ezeliye: zaman ve mekânla sınırlı olmayan Cenab-ı Hakkın iradesi.
istikra-i tamme: tam ve iyice inceleme, tetkik.
ittifakiyet-i avra: şaşı gibi davranan bileşim, birleşim ve karışım olayları.
kabil: olan, olabilir, mümkün, ihtimal dairesinde.
kavanin-i âdetullah: âdetullah kanunları, kâinata işleyen ilâhî kanunlar, yaratılış kanunları.
kavanin-i akliye: akla, mantığa dayalı kanunlar.
keşif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.
kitab-ı kebir-i kâinat: büyük kâinat kitabı.
kudret-i gayr-i mütenahi: sınırsız güç, kuvvet.
külliyet-i kaide: kaidenin, kuralın genel oluşu, umumiliği.
mecmu-i kavanin-i itibariye: gerçek kıymeti olmadığı hâlde kıymetli kabul edilen ve varlıkları farazi, izafi olup, başka şeylere kıyas edilerek varlığı bilinen kanunların toplamı.
muhassala: sonuç, toplam; elde edilmiş olanların hepsi.
nazım ve nizam-ı tamme: tam, hassas düzen ve ölçülülük.
nazım: sıra, tertip, düzen.
nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.
nevi: tür, çeşit.
nizam: düzen, tertip; düzgünlük.
sabıkan: evvelce, önceden.

İkincisi, sıfat-ı iradedden gelen ve evamir-i tekviniye tesmiye edilen şeriat-ı fıtriyedir ki, bütün kâinatta cari olan kavanin-i âdâtullahın muhassalasından ibarettir.

Evvelki şeriat nasıl kavanin-i akliyeden ibarettir; tabiat denilen ikinci şeriat dahi mecmu-i kavanin-i itibariyeden ibarettir, sıfat-ı kudretin hassası olan tesir ve icada malik değillerdir.

Sabıkan, sırr-ı tevhid beyanında demiştik: Her şey, her şeyle bağlıdır. Bir şey, her şeyeşiz yapılmaz. Bir şeyi halk eden, her şeyi halk etmiştir. Öyle ise, bir şeyi yapan, *Vahid, Ehad, Ferd, Samed* olmak zarurîdir.

Şu ehl-i dalâletin gösterdikleri esbab-ı tabiiye, hem müteaddit, hem birbirinden haberi yok, hem kör; iki elinde iki kör olan tesadüf-i âmâ ve ittifakiyet-i avranın eline vermiştir. **قُلِ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ**

Elhâsıl: İkinci bürhanımız olan kitab-ı kebir-i kâinatta ki nazım ve nizam, intizam ve telifindeki i'caz, güneş gibi gösteriyor ki, bir kudret-i gayr-i mütenahi, bir ilm-i lâyetenahâ, bir irade-i ezeliyenin eserleridir.

Sual: Nazım ve nizam-ı tamme ne ile sabittir?

Elcevap: Nev-i beşerin havas ve cevasisi hükmünde olan fünun-i ekvan, istikra-i tamme ile o nizamı keşfetmişlerdir. Çünkü, her bir nev'e dair bir fen ya teşekkül etmiş veya etmeye kabildir. Her bir fen, külliyet-i kaide hasebiyle kendi nev'indeki nazım ve intizamı gösteriyor.

1. De ki: "Kitabı indiren Allah'tır" Sonra da onları daldıkları bataktan bırak, oyalanadursunlar. (En'am Suresi: 91.)

Samed: Cenab-ı Hakkın 'her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, kendisi hiç bir şeye muhtaç olmayan' manasındaki ismi.
şeriat: kurallar ve kanunlar.
şeriat-ı fıtriy: kâinatta düzeni ve ahengi sağlayan, bütün varlıkların uymak zorunda olduğu kanun ve kuralların tamamı.

sıfat-ı irade: irade sıfatı, Cenab-ı Hakkın emir ve iradesini bildiren, gösteren hâl ve keyfiyet.
sıfat-ı kudret: Allah'ın her şeye gücü yeterli oluş sıfatı.
sırr-ı tevhid: Allah'ın birliği hususu.
tabiat: görünen tüm yaratıkların tâbi olduğu kural ve kanunların tümü.

tesadüf-i âmâ: kör rastlantı; sadece maddesel yönü olan, mana yönü kör olan tesadüf.
teşekkül: kurulma, oluşma, şekillenme.
tesmiye: isimlendirme, ad verme.
Vahid: her bir şeyin, zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olduğunu gösterdiği.
zarurî: zorunlu.

Zira, her bir fen kavaid-i külliye desatirinden ibarettir. Demek, şahsın nazarı nizamı ihata etmezse, cevasis-i fünün vasıtasıyla görür ki, insan-ı ekber, insan-ı asgar gibi muntazamdır. Her bir şey, hikmet üzere vazedilmiştir; faydasız, abes yoktur. Şu ^(HAŞİYE) bürhanımız, değil yalnız erkânı ve azası, belki bütün hüceyratı, belki bütün zerratı birer lisan-ı zakir-i tevhid olarak büyük bürhanın sedatı bülendine iştirak ederek ¹ **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** diye zikrediyorlar.

ÜÇÜNCÜ BÜRHAN

Kur'ân-ı Azîmüşşan'dır. Şu bürhan-ı natıkın sinesine kulağını yapıştırırsan, işiteceksin, ² **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** 'yu tekrar ediyor. Hem gayet mükemmel semeratıyla, meyvedar bir ağacın menba-ı hayatı olan cürsume olmazsa veya kökü bozuksa, semere vermez.

Şu bürhanımız dallarında meyve-i hak ve hakikat o kadar çoktur ve o kadar doğrudur ki, şüphe bırakmaz ki, cürsumesinde olan mesele-i tevhid hiç vehim bırakmaz derecede kuvvetli, doğru bir hak ve hakikati tazammun ediyor.

Hem şu bürhanın âlem-i şahadet tarafına tedelli etmiş olan ahkâma dair dalı, bütün sıdk ve hak ve hakikat olduğu gibi, bizzarure âlem-i gayp tarafına uzanan tevhide

HAŞİYE: Delâletçe siması bir *hû* lâfzına benzer ki; o *hû*'nun her bir cüz'ü küçük *hû*'lardan, her bir küçük *hû* da küçücük *hû*'lardan teşekkül etmiştir.

1. Allah'tan başka ilâh yoktur.

2. Allah Teâlâ ki, Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

abes: boş saçma, lüzumsuz ve gayesiz iş.
ahkâm: emirler, hükümler, buyruklar.
âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.
âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz

âlem, kâinat.
aza: organlar, uzuvlar.
bizzarure: zarurî olarak, ister istemez, mecburen.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
bürhan-ı natık: konuşan delil; Allah'ın varlığını ispat eden Hz. Muhammed (a.s.m.).
cevasis-i fünün: ilimlerin derinlemesine, etraflıca bildirilmesi.

cürsume: öz, asıl, temel.
dair: alâkalı, ilgili.
dalâlet: sapkınlık, iman ve hidayet yolundan ayrılış.
desatir: düsturlar, kaideler.
erkân: rükünler, esaslar.
fen: tecrübi, ispatla meydana gelmiş ilimlere verilen genel ad.
gayet: son derece.
hak: doğruluk, gerçek, hakikat.

kat.

hakikat: gerçek, doğru.

haşiye: dipnot.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hû: o.

hüceyrat: hücrecikler.

ibaret: meydana gelen, oluşan.

ihata: kuşatma, içine alma.

insan-ı asgar: büyük insan olan kâinatın küçültülmüş hâli, yani insanın kendisi; küçük insan.

insan-ı ekber: kâinat; büyük insan.

iştirak: katılma, ortak olma.

kavaid-i külliye: genel kaideler, herkesi ilgilendiren, herkesin uyacağı kaideler.

Kur'ân-ı Azîmüşşan: şan ve şerefi yüce olan Kur'an.

lisan-ı zakir-i tevhid: Allah'ın birliğini tekrarlayarak ilân eden dil.

menba-ı hayat: hayatın ana unsuru, hayat kaynağı.

mesele-i tevhid: birlik, tek oluş konusu.

meyvedar: meyveli, yemişli.

meyve-i hak ve hakikat: gerçeklik ve doğruluk meyvesi.

muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.

nazar: bakış.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

seda-i bülent: yüksek ses.

semerat: semereler, meyveler.

semere: meyve, yemiş.

sıdk: doğruluk.

sine: göğüs.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tedelli: aşağıya inme.

teşekkül: meydana gelme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

vasıta: aracılık.

vazedilme: konulma.

vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.

zerrat: zerreler, atomlar.

zikretmek: anmak, bildirmek.

addetme: sayma, öyle kabul etme.

âdeta: sanki.

arş: göğün en yüksek katı.

binefsiha: bizzat, kendisi, kendisi ile, kendi kendine.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

bürhan-ı münevver: nurlu ve parlak delil.

çendan: gerçi, her ne kadar.

cihet: yön.

dair: alâkalı, ilgili.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

fıkr-i beşer: insanların fikri, insanların düşüncesi.

gayp: görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka âlemler; manevî âlem.

gusn-i azam: büyük ağaç dalı.

hakaik: hakikatler, gerçekler.

hudus: sonradan meydana gelme, yok iken var edilme.

i'caz: mucizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.

ifrag: bir hâlden başka bir hale sokma, çevirme.

ihbar: haber verme, bildirme.

ihbarat: ihbarlar, bildirmeler, haber vermeler.

ihsas: hissetirme, sezdirme.

imkân: var olması ya da yok olması noktasında zorunlu olma.

irca: geri çevirme, geri döndürme.

istintak: söyletme.

istişhat: şahit gösterme, birisinin şahitliğini isteme.

ışrak: kalbe doğma, sezgi.

kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

kuvvet-i beyan: ifade gücü, anlatım gücü.

marifet-i Sâni: eşyayı tam bir hüner ve sanatla vücuda getiren sanatkar olan Allah'ın bilinmesi, tanınması.

masun: korunmuş, koruma altındaki olan.

mebni: bir şeye dayanan, istinat eden.

mesele-i tevhid: birlik, tek oluş konusu.

minhaç: meslek, yol, açık geniş yol.

miraç: yol; merdiven.

müesses: tesis edilmiş, kurulu.

muhakkik-i sofîye: tasavvufia uğraşarak hakikate ulaşmaya çalışanlar.

müselleme: doğruluğu ve gerçekliği herkes tarafından kabul edilen.

müstağni: muhtaç olmayan, ihtiyaç duymayan.

ve gayba dair gusn-i azamı (ağaç dalı) yine sabit hakaik ile meyvedardır.

Hem, derince şu bürhan tersim edilse anlaşılır ki, onu gösteren zat, neticesi olan mesele-i tevhidde o kadar emindir ki, hiçbir şaibe-i tereddüt hiçbir tarafında ihsas edilmiyor. Hem, o neticeyi bütün hakaika esas addedererek, müselleme ve zaruriye olduğunu bütün kuvvet-i beyanıyla ve ısrarıyla ona giydiriyor ve başka şeyleri ona ırca ediyor. Temel taşı gibi o şedit kuvvet, sun'î olamaz. Hem de, üstündeki sikke-i i'caz, her ihbarını tasdik eder, tezkiyeden müstağni kılar. Âdeta ihbaratı binefsiha sabit umurlardandır.

Evet, şu bürhan-ı münevverin altı ciheti de şeffaftır: Üstünde i'caz, altında mantık ve delil, sağında akli istin-tak, solunda vicdanı istiştahat, önünde hedefinde hayır ve saadet, nokta-i istinadı vahy-i mahzıdır. Vehmin ne had-di var ki, girebilsin.

Marifet-i Sâni denilen kemalât arşına uzanan miraçların usulü dördttür:

- Birincisi: Tasfiye ve işraka müesses olan muhakki-kîn-i sofîyenin minhacıdır.
- İkincisi: *İmkân ve hudus'a mebni mütekellimîn tari-kıdır.*

Bu iki asıl, çendan Kur'an'dan teşaub etmişlerdir. Lâ-kin fikr-i beşer başka surete ifrag ettiği için, uzunlaşmış ve müşkülleşmiş, evhamdan masun kalmamışlar.

mütekellimîn: kelâm âlimle-ri, kelâmcılar.

nokta-i istinat: dayanak noktası, güvenme ve itimat noktası.

saadet: mutluluk.

sabit: ispatlanmış.

şaibe-i tereddüt: kararsızlık

lekesi, noksanlığı.

şedit: şiddetli.

sikke-i i'caz: mu'cizelik işare-ti, sikkesi, damgası.

sun'î: yapmacık, uydurma, sahte.

suret: biçim, şekil, tarz.

tarik: yol, meslek.

tasdik: bir şeyin veya kimse-nin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

tasfiye: insanın kendisini dünya ve maddeci yaklaşımlardan tasfiyesi, arındırması.

tersim: resmini çizme, resmi-ni yapma.

teşaub: şubelenme, şubelere ayrılma.

tezkiye: temize çıkarma, temizleme, aklama; mükem-

melleştirme.

umur: işler.

usul: metot, metodoloji.

vahy-i mahz: vahyin tâ ken-disi, sadece ve sadece Allah'a ait vahiy, sırf vahiy.

vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.

vicdan: insanın içindeki iyiyi kötünden ayırabilen ve iyilik etmekten lezeet duyan ve kötülükten elem alan manevî bir his.

zaruriye: zorunlu.

• Üçüncüsü: Şübehatâlûd hükema mesleğidir.

• Dördüncüsü ve en birincisi: Belâgat-i Kur'âniyenin ulvî mertebesini ilân etmekle beraber, cezalet cihetiyle en parlağı ve istikamet cihetiyle en kısası ve vuzuh ciyetiyle beşerin umumuna en eşmeli olan mirac-ı Kur'ânîdir.

Hem, o arşa çıkmak için dört vesile vardır: ilham, talim, tasfiye, nazar-ı fikrî.

Tarik-ı Kur'ânî iki nevidir:

• Birincisi “delil-i inayet ve gayet”tir ki, menafi-i eşya'yı tadat eden bütün âyât-ı Kur'âniye bu delili nesç ve şu bürhanı tanzim ediyorlar. Bu delilin zübdesi, kâinatın nizam-ı ekmelinde ittikan-ı sanat ve riayet-i mesalih ve hikemdir. Bu ise Sâniin kasıt ve hikmetini ispat ve tesadüf vehmini ortadan nefy ediyor. Zira, ittikan ihtiyarsız olmaz.

Evet, nizamın şahitleri olan bütün fûnun-i ekvan, mevcudatın silsilelerindeki halkalardan asılmış mesalih ve semeratı ve inkılâbat-ı ahvalin katmer ve düğümleri içinde saklanmaz hikem ve fevaidi göstermekle, Sâniin kasıt ve hikmetine kat'î şahadet ediyorlar.

Ezcümle: Fenn-i hayvanat, fenn-i nebatat, iki yüz bini mütecaviz envaın büyük peder ve âdemleri hükmünde olan mebdelerinin her birinin hudusuna şahadet ettiği gibi; mevhum ve itibarî olan kavanin, kör ve şuursuz olan esbab-ı tabiiye ise, bu kadar hayretfeza silsileler ve bu silsileleri teşkil eden ve efrat denilen dehşetengiz birer

âdem: ilk baba, ata.
arş: göğün en yüksek katı.
âyât-ı Kur'âniye: Kur'an'ın ayetleri.
belâgat-i Kur'âniye: Kur'an'a ait belâgat, Kur'an'ın kendine has olan belâgati.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cezalet: ahenkli, akıcı ve güzel ifade.
dehşetengiz: çok dehşet verici, ürktütücü, korkunç.
delil-i inayet ve gayet: her bir şeyin gayesi ve birbirinin

ihtiyacını gidermesi, birbirinin yardımına koşması delili, kanıtı.
efrat: fertler.
enva: çeşitler, türler, neviler.
esbab-ı tabiiye: tabii, olağan sebepler.
eşmel: daha, en şümüllü, kapsayıcı.
ezcümle: bu cümleden olarak.
fenn-i hayvanat: hayvanları inceleyen ve onlar hakkında bilgi veren ilim dalı, zooloji.

fenn-i nebatat: bitkileri inceleyen ve onlar hakkında bilgi veren ilim dalı, botanik.
fevait: faydalar, menfaatler.
fûnun-i ekvan: kâinata ait fenler, ilimler.
hayretfeza: hayret veren, hayreti arttıran.
hikem: hikmetler.
hudus: sonradan meydana gelme, yok iken var edilme.
hükema: filozoflar.
hükümünde: değerinde, yerinde.

ihtiyarsız: irade ve istem dışı.
ilham: kalbe doğma; manaların, bilgilerin Allah tarafından kalbe verilmesi.
inkılâbat-ı ahval: hâllerin, durumların değişimi, dönüşümü.
ispat: kanıtlama.
istikamet: doğruluk, dürüstlük.
itibarî: gerçek olmayan, varsayılan.
ittikan: sağlamlık, muhkemlik, mükemmellik.
ittikan-ı sanat: sanatın mükemmelliği ve sağlamlığı.
kasıt: bile bile, isteyerek yapma.
kat'i: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.
katmer: üst üste katlanmış, kat kat olmuş.
kavanin: kanunlar, yasalar.
mebde: başlangıç.
menafi-i eşya: eşyanın yararları, faydaları.
mesalih: maslahatlar, faydalar.
meslek: gidiş, tutulan yol, sistem.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, varlıklar.
mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.
mirac-ı Kur'ânî: Kur'an tarif ettiği yol; Kur'an'ın izlediği yol.
mütecaviz: aşkın, fazla, çok.
nazar-ı fikri: düşünce ile bakmak, düşünsel bakış, tefekkür.
nefiy: uzaklaştırıyor, kaldırıyor.
nesç: örme, dokuma.
nevi: çeşit, cins, tür.
nizam: düzen, tertip; düzgünlük.
nizam-ı ekmel: en kusursuz, en mükemmel düzen, sistem, kanun.
riayet-i mesalih ve hikem: güzel faydalar, iyilikler hikmetlere uyulma.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
semerat: semereler, meyveler.
şübehatâlûd: şüpheler buluşmuş, şüphelere bulanmış.
tadat: sayma.
tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.
tarik-ı Kur'ânî: Kur'an'ın gösterdiği yol.
tasfiye: kalbi saflaştırma, nefsi şeylerden arıtma.
tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.
teşkil: oluşturma, şekillendirme.
ulvi: yüksek, yüce.
vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.
vesile: aracı, vasıta.
vuzuh: kolay anlaşılabilirlik, ifade açıklığı.
zübde: bir şeyin en mühim kısmı, bir şeyin özü, seçkin kısmı.

adem-i kabiliyet: kabiliyetin olmaması, kabiliyetsizlik.

âsâr-ı mahsusa: özel kılınmış, bir şeye has kılınmış eserler.

âyât: Kur'an ayetleri.

bürhan-ı inayet: yardımlaşma delili; kâinatta görülen yardım ve imdadın Cenab-ı Hakki göstermesi.

cihet: yön.

delil-i ihtira: yaratılış ve icat edilmiş delili.

delil-i inayet: Allah'ın inayetinin delili, kâinattaki eşyanın menfaat ve faydalarını bildiren ayetler, deliller.

delil-i Kur'ânî: Kur'an'ın gösterdiği delil.

dest-i kudret: Allah'ın ezeli gücünün eli.

emir: buyruk.

ezhan: zihinler, insanda akıl, fikir, zekâ, hafıza, anlayış, kavrayış kudretleri.

fevait: faydalar, menfaatler.

fevâsıl: fasılalar.

gayr: başka, diğer.

harekât-ı mütehavvile-i hâdis: sonradan meydana gelen, yeni değişim hareketleri, olayları.

hatime: son, nihayet.

havale: başkasına bırakma.

hudus: sonradan meydana gelme, yok iken var edilme.

hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.

imkân: var ve yok olma durumu eşitken bir tercih ile yaratılma, sonradan var edilme.

inkılâb-ı hakaik: hakikatlerin inkılâbı, hakikatlerin değişimi, dönüşümü.

inkılâb-ı hakikat: hakikatin değişimi, gerçeklerin değişimi, dönüşümü.

istidad-ı kemal: olgunluk kabiliyeti, yeteneği.

izhar: ortaya koyma, gösterme.

mahlûkat: yaratıklar, yaratılanlar.

makine-i acibe-i İlâhiye: Allah'a ait hayret verici makine.

müntic: netice veren, sonuç veren, meydana getiren.

mürettep: tertip olunmuş, dizilmiş, sıralanmış.

müşavere: istişare etme, bir konuda bilen ve güvenilen kimsele-
rin görüşünü alma, danışma.

müstakilen: kendi başına, bağımsız olarak.

mutavassıt: aracılı, vasıtalı.

müteselsil-i ezeli: başlangıcı olmayan bir dizin, başlangıcsız silsile.

nevi: çeşit, tür, cins.

Sânî-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

makine-i acibe-i İlâhiyenin icat ve inşasına adem-i kabiliyetleri cihetiyle, her bir fert, her bir nevi müstakilen Sâni-i Hakîm'in dest-i kudretinden çıktıklarını ilân ve izhar ediyorlar.

Kur'an-ı Kerîm ¹ **فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ** der.

Kur'an'da *delil-i inayet* vücuh-i mümkünenin en mükemmel vechi ile bulunuyor. Kur'an, kâinatta tefekküre emir verdiği gibi, fevaidi tezkâr ve nimetleri tadat eden âyâtın fevâsıl ve hatimelerinde galiben akla havale ve vicdanla müşavere sevk etmek için,

⁵ **أَوْ لَا يَعْلَمُونَ** ² **أَفَلَا يَعْقِلُونَ** ³ **أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ** ⁴ **فَاعْتَبِرُوا**

gibi o bürhan-ı inayeti ezhanda tespit ediyor.

• İkinci delil-i Kur'ânî, delil-i ihtiradır.

Hülâsası, mahlûkatın her nev'ine, her ferdine ve o nev'e ve o ferde mürettep olan âsâr-ı mahsusasını mün-
tiç ve istidad-ı kemaline münasip bir vücudun verilmesi-
dir.

Hiçbir nevi müteselsil-i ezeli değildir; imkân bırakmaz.

İnkılâb-ı hakikat olmaz. Mutavassıt nev'in silsilesi devam etmez. Tahavvül-i esnaf, inkılâb-ı hakaikın gayrisi-
dir.

Madde dedikleri şey, suret-i mütegayyire, hem hare-
kât-ı mütehavvile-i hâdiseden tecerrüt etmediğinden hu-
dusu muhakkaktır.

1. Haydi çevir gözünü: En küçük bir kusur görüyor musun? (Mülk Suresi: 3.)

2. Bilmiyorlar mı? (Bakara Suresi: 77.)

3. Hiç düşünmüyorlar mı? (Yâsin Suresi: 68.)

4. Hiç düşünmez misiniz? (Yunus Suresi: 3.)

5. Bundan ibret alın. (Haşır Suresi: 2.)

suret-i mütegayyire: de-
ğişen suretler, biçimler, görü-
nüşler.

tadat: sayma.

tahavvül-i esnaf: sınıfların
değişmesi, türlerin değişmesi,
sıralamanın değişmesi.

tecerrüt: soyutlanma, uzak

olma.

tefekkür: düşünme; eşyanın
hakikatini, yaratıcının sıralarını
kavramak ve ibret almak için
zihnen ve kalben düşünme.

tezkâr: hatırlama, anma, ha-
tır getirme.

vecih: cihet, yön.

vicdan: insanın içindeki iyi-
yi kötüden ayırabilen ve iyilik
etmekten lezzet duyan ve
kötülüktan elem alan manevi
bir his.

vücuh-i mümkün: imkân
dâhilindeki, mümkün olabi-
len yönler, cihetler.

Kuvvet ve suretler, a'raziyetleri cihetiyle envadaki mübâyet-i cevheriye teşkil edemez. A'raz, cevher olmaz. Demek, envanın fasileleri ve umum a'razının havass-ı mümeyyizeleri bizzarure adem-i sırfan muhteradır.

Silsilede tenasül, şerait-i adiyeye itibariyedir.

Feyâ acaba! Vacibü'l-Vücut'un lâzime-i zaruriye-i beyyinesi olan ezeliyeti zihinlerine sığdıramayan, nasıl oluyor da her bir cihetten ezeliyete münafi olan maddenin ezeliyetini zihinlerine sığdırabilirler? Hem, dest-i tasarruf-i kudrete karşı mukavemet edemeyen koca kâinat, nasıl oldu da küçücük ve nazik zerratların (öyle dehşetli salâbet bulmuş ki) kudret-i ezeliyenin yed-i idamına karşı dayanıyor. Hem, nasıl oluyor ki kudret-i ezeliyenin hassası olan ibda ve icadı, hiçbir münasebet-i makule olmadan en âciz ve en bîçare esbaba isnat ediliyor?

İşte, Kur'ân-ı Kerîm, şu delili halk ve icattan bahseden âyâtı ile ezhanda tanzim ediyor. Müessir-i hakikî yalnız Allah'tır. Tesir-i hakikî esbapta yoktur; esbap, izzet ve azamet-i kudretin perdesidir. Tâ ki, aklın nazar-ı zahiri-sinde, Dest-i Kudret umur-i hasise ile mübaşir görünmesin.

Bir şeyde iki cihet var:

• *Biri mülk—âyinenin mülevven vechi gibi. Ezdat ona varit oluyor. Çirkin olur, şer olur, hakir olur, azîm olur,*

a'raziyet: aslında bulunmayıp sonradan meydana gelme.
âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
adem-i sırf: yokluk, yokluğa mahkûm.
a'raz: sonradan meydana gelen şey.
âyât: Kur'ân ayetleri.
âyine: ayna.
azamet-i kudret: kudretin büyüklüğü.
azîm: büyük.
bîçare: çaresiz, zavallı.

bizzarure: zarurî olarak, ister istemez, mecburen.
cevher: esas, maya, öz.
cihet: yön.
dehşetli: ürkütücü, korkunç.
delil: kanıt.
Dest-i Kudret: Allah'ın ezeli gücünün eli.
dest-i tasarruf-i kudret: Allah'ın kudret eli; Allah'ın bir şeyi dilediği gibi kullanması.
enva: çeşitler, türler, neviler.
esbap: sebepler, vasıtalar.
ezdat: zıtlar, zıtlıklar.

ezeliyet: geçmiş ve gelecek zamanı birden içine alıp, zamanla sınırlı olmamak.
ezhan: zihinler.
fasile: ana babalar, ebeveynler.
feyâ aceba: hayret doğrusu.
hakir: aşağı, adi, bayağı.
halk: yaratma, yoktan var etme.
hassa: bir kimseye has olan özellik, nitelik veya tesir.
havass-ı mümeyyize: ayıncı özellikler.

ibda: yoktan eşsiz ve benzersiz yaratma.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı sonu olmayan sonsuz ilâhî kudret, kuvvet.

lâzime-i zaruriye-i beyyine: apaçık zorunlu ve gerekli olan.

mübaşir: bir işe başlayan, bir işe giren.

mübâyet-i cevheriye: her cinsin özelliğinin ve yaratılıştaki aslının birbirinden farklı ve ayrı oluşu, yaratılmışlardaki farklılık.

müessir-i hakikî: hakikî tesir sahibi, gerçek etki edici.

muhtera: icat edilmiş.

mukavemet: bir gücün tesirine karşı koyan güç, direnç.

mülevves: kirli, pis; karışık, düzensiz.

mülk: dış kısım.

münafi: zıt, aykırı.

münasebet-i makule: akla uygun ilişki, akla yatkın bağlantı.

nazar-ı zahiri: zahiri bakış, dış görünüşe ehemmiyet vererek yapma.

salâbet: peklilik, katılık, sağlamlık.

silsile: zincir.

suret: biçim, tarz, görünüş.

şer: kötülük.

şerait-i adiyeye-i itibariye: varsayılan basit şartlar; gerçekte gerekmediği hâlde, ilâhî âdet gereği ortaya konan ve var olduğu kabul edilen basit, adi şartlar.

tanzim: düzenleme, tertipleme.

tenasül: üreme, birbirinden doğup üreme, nesil yetiştirerek çoğalma.

tesir-i hakikî: gerçek tesir, etki.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

umur-ı hasise: ufak ve değersiz işler.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

varit: gelen, ulaşan, erişen.

vecih: cihet, yön.

yed-i idam: öldürücü el; yok edici güç.

zerrat: zerreler, atomlar.

ilâahir; esbap bu cihette vardır. İzhar-ı azamet ve izzet-i kudret öyle ister.

• *İkinci cihet* melekûtiyet cihetidir—âyinenin şeffaf vechi gibi. Şu cihet, her şeyde güzeldir. Şu cihette esbapın tesiri yoktur. Vahdet öyle ister. Hatta hayat ve ruh ve nur ve vücut, iki vecihleri şeffaf ve güzel olduğundan, mülken ve melekûten vasıtasız Dest-i Kudretten çıkıyorlar.

DÖRDÜNCÜ BÜRHAN

Vicdan-ı beşer denilen fıtrat-ı zîşuurdur. Şu bürhanda Dört Nükteyi nazar-ı dikkate al.

Birincisi: Fıtrat yalan söylemez.

Meselâ, bir çekirdekteki meyelân-ı nümûv der ki: “Sümbülleneceğim, meyve vereceğim.” Doğru söyler. Meselâ, yumurtada bir meyelân-ı hayat var, der: “Piliç olacağım.” Biiznillâh olur, doğru söyler. Meselâ, bir avuç su, incimat ile meyelân-ı inbisatı der: “Fazla yer tutacağım.” Metin demir onu yalan çıkaramaz; sözünün doğruluğu demiri parçalar.

İşte şu meyelânlar irade-i İlâhiyeden gelen evamir-i tekviniyenin tecellileridir, cilveleridir.

İkincisi: Beşerin, havâssü'l-hams-i zahire ve bâtınadan başka, âlem-i gayba karşı açılan pek çok pencereler var, gayr-i meş'ur pek çok hisleri var. Hiss-i sâmia, bâsıra, zaika olduğu gibi; bir hiss-i sadise-i sadıka olan saika

âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.
âyine: ayna.

beşer: insan, insanlık.

biiznillâh: Allah'ın izni ile.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

cihet: yön.

cilve: tecelli, görüntü.

Dest-i Kudret: Allah'ın ezeli gücünün eli.

esbap: sebepler, vasıtalar.

evamir-i tekviniye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.

fıtrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.

fıtrat-ı zîşuur: bilinç sahibi olarak yaratılmış olan.

gayr-i meş'ur: bilinmeyen, bilincine varılmayan.

havâssü'l-hams-i bâtın: görünmeyen beş temel duygu: akıl, hayal, hafıza, vehim (zan) ve mutasarrıfa (kullanma, sahiplenme arzusu).

havassü'l-hams-i zahire: görünen beş temel duygu: görme, duyma, tatma, koklama ve dokunma.

hiss-i bâsıra: görme hissi, duyusu.

hiss-i sadise-i sadıka: doğru olan altıncı his.

hiss-i sâmia: işitme hissi, duyusu.

hiss-i zaika: tat alma hissi, duyusu.

ilâahir: sona kadar, sonuna kadar.

incimat: donma, buz hâline girme.

irade-i İlâhiye: Allah'ın iradesi, Cenab-ı Hakkın dilediğini yapabilme gücü, kudreti.

izhar-ı azamet: büyüklük gösterme; büyüklüğün bilinmesini isteme.

melekûten: içten, dâhilen.

melekûtiyet: her şeyin doğrudan Allah'ın ilim, hikmet ve kudretine bakan, sebeplerin müdahale edemediği aslı, esası, iç yüzü.

meselâ: örneğin.

metin: sağlam ve dayanıklı.

meyelân: meyletme, bir tarafa eğilme.

meyelân-ı hayat: hayat bulma meyli, hayat arzusu, kabiliyeti.

meyelân-ı inbisat: genişleme meyli, eğilimi.

meyelân-ı nümûv: yenilenme, büyüme, yetiştirme, gelişme meyli, eğilimi.

mülken: dıştan, haricen.

nazar-ı dikkat: dikkatli bakma, dikkatli bakış.

nükte: ince manalı, düşündürücü söz.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

saika: sevk eden, sürükleyen, sebep olan.

seffaf: saydam.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tesir: etki.

vahdet: birlik ve teklik.

vasıta: aracı.

vecih: cihet, yön.

vicdan-ı beşer: insan vicdanı.

vücut: var olma, varlık.

vardır, hem bir hiss-i sabia-i barika olan şaika var. O şevk ve sevk yalan söylemez, yanlış gidemez.

Üçüncüsü: Mevhum bir şey hakikat-i hariciyeye mebdede olamaz. Fıtrat ve vıcdanda nokta-i istinat ile nokta-i istimdat iki hakikat-i zaruriyedir. Hilkatin saffeti ve en mükerremi olan ruh-i beşer, o iki nokta olmazsa en süflî, en berbat bir mahlûk olur. Hâlbuki, kâinattaki hikmet ve nizam ve kemal, bu ihtimali reddeder.

Dördüncüsü: Akıl tatil-i eşgal etse de nazarını ihmal etse, vıcdan Sâniî unutamaz; kendi nefsinin inkâr etse de, Onu görür, Onu düşünür, Ona müteveccihdir. *Hads* —ki, şimşek gibi sür'at-i intikaldır— daima onu tahrik eder. Hadsin muzaafı olan *ilham*, onu daima tenvir eder. *Mevelân*'ın muzaafı olan *arzu* ve onun muzaafı olan *iştîyak* ve onun muzaafı olan *aşk-ı İlâhî*, onu daima marifet-i Zülcelâl'e sevk eder. Şu fıtrattaki *incizap* ve *cezbe*, bir hakikat-i cazibedarın cezbiyledir.

Bu nükteleri bildikten sonra, şu bürhan-ı enfûsî olan vıcdana müracaat et. Göreceksin ki, kalp bedeninin aktârına neşr-i hayat ettiği gibi, kalpteki ukde-i hayatiye olan marifet-i Sâni'dir ki, istidadat-ı gayr-i mahdude-i insaniye ile mütenasip olan âmâl ve müyul-i müteşâibeye neşr-i hayat eder, lezzeti içine atar ve kıymet verir ve bast ve temdit eder.

İşte nokta-i istimdat ve kavga ve müzahemetin meydana olan dağdağa-i hayata hücum gösteren âlemin binlerce musibet ve müzahemelere karşı yegâne nokta-i istinat, yine marifet-i Sâni'dir.

aktâr: taraflar, yanlar, her taraf, her yer.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
a'mal: ameller, işler.
bürhan-ı enfûsî: Allah'ı sevme, Yaratana sevmek.
bast: yayma, yayılma, açma, serme, döşeme.
cezb: çekme, çekim.
cezp: kendine doğru çekme,

çekilme.
dağdağa-i hayat: hayatın telaşı, ızdırabı, sıkıntısı.
fıtrat: yaratılış, mizaç, huy.
hads: sezgi, sezgi.
hakikat-i cazibedar: aslı ve esasıyla çekici olan hakikat, cazibeli gerçek.
hakikat-i hariciye: maddî bir bedene sahip varlık; ortaya çıkmış, vücut giymiş olan varlık.
hakikat-i zaruriye: zorunlu gerçek.

hilkat: yaratılış.
hiss-i sabia-i barika: parlak olan yedinci his.
hücum: saldırma.
ilham: belli bilgi vasıtalarına başvurmada Allah tarafından insanın kalbine veya zihnine konulma indirilme.
incizap: cezp edilme, kapılma, çekilme.
istidadat-ı gayr-i mahdude-i insaniye: insanda var olan sınırsız kabiliyetler.
iştîyak: aşırı isteme, çok fazla

arzu etme.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

mahlûk: yaratık, varlık.

marifet-i Sâni: eşyayı tam bir hüner ve sanatla vücuda getiren sanatkar olan Allah'ı tanıma, bilme ve ona inanma.

marifet-i Zülcelâl: büyüklük ve haşmet sahibi olan Allah'ı bilme, tanıma.

mebde: kaynak, başlangıç.

mevhum: gerçekte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.

mevelân: eğilme, eğilim.

mükerrem: ikram olunmuş, saygıdeğer, hürmete lâyık.

musibet: felâket, belâ.

mütenasip: uygun olan, denk.

müteveccih: yönelmiş, yönelen.
müyul-i müteşâibe: çeşitli şubeleri olan meyiller, çeşitli arzular, çeşitli eğilimler.

muzaaf: kat kat, iki misli.

müzaheme: zahmet, sıkıntı verme.

müzahemet: zahmet, sıkıntı verme.

nazar: bakış.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

neşr-i hayat: hayat yayma, dağıtma.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

nokta-i istimdat: yardım ve medet isteme noktası.

nokta-i istinat: dayanak noktası, güvenme ve itimat noktası.

nükte: ince manalı, ancak dikkatle anlaşılabilen mana veya söz.

ruh-i beşer: insan ruhu.

saffet: saflık, halislik, temizlik, paklık.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sevk: yöneltme, gönderme.

süflî: aşağılık, bayağı, adî.

sür'at-i intikal: algılama hızı; kavrama çabukluğu.

şaika: arzulamak.

şevk: şiddetli arzu, aşırı istek ve heves.

tahrik: hareket ettirme, harekete geçirme.

tatil-i eşgal: işe, çalışmaya ara verme, mesguliyeti bırakma; grev.

temdit: devam ettirme, uzatma.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

ukde-i hayatiye: hayat düğümü; yaşamaya isteği, arzusu.

vıcdan: insanın içindeki iyiyi kötünden ayırabilen ve iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülüktan elem alan manevî bir his.

yegâne: biricik, tek, yalnız.

adem-i kifayet: kâfi gelmeme, yetersizlik.

ahsen-i mahlûkat: yaratıkların en güzeli.

alelâmîyâ: körü körüne, sorup soruşturmadan.

Alîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.

Basîr: her şeyi görüp bilen, tam, eksiksiz ve kusursuz gören Allah.

beliyyat: belâlar, felâketler.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

bürhan-ı azîm: büyük delil.

cemal: güzellik.

ciğersikâf: ciğer parçalayan, çok acı veren.

Ehad: zatı tek olan Allah.

eşref: en şerefli, daha şerefli.

evsaf-ı celâliye ve cemaliye: büyüklük ve güzellik vasıfları.

evsaf-ı cemaliye ve kemaliye: olgunluk ve güzellik vasıfları.

ezeli: öncesiz, başlangıcsız.

Ferd: tek ve yekta olan Allah.

fer'i: şube, dal.

feyz-i kemal: olgunluğun, mükemmelliğin çokluğu.

hakikat-i nefsülemriye: asıl ve esas olandaki gerçek.

hâlet-i Cehennemünün: Cehennem gibi çok azap verici hâl.

hassa-i münhasıra: yalnızca birine ait olan özellik.

havf: korku, korkma.

Hayy: gerçek hayat sahibi Allah.

hükümferma: hüküm süren.

hüsün: güzellik.

intizam-ı kâmil-i kâinat: kâinatın mükemmel düzen, sistem.

istilzam: gerektirme.

Kadir: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.

kalb-i beşer: insan kalbi.

Kayyum: varlığı ve dirliği her an için olup gökleri ve yerleri her an için tutan, daimi her şeye her hususta iktidarı olan Allah.

lâyühad: sınırsız.

marifet: bilme, derin bilgi.

masnu: sanatlı yapılmış olan.

mukarrer: kararlaştırılmış, karar verilmiş.

muktebes: alıntı yapılmış.

mürekkkep: terkib edilmiş; bileşik.

Mürîr: irade eden, emreden, buyuran Allah.

Mütekelîm: gerçek söz söyleyen Allah.

muttasîf: sıfatlanan.

nizam-ı âlem: Cenab-ı Hakkin kâinata koymuş olduğu düzen, dünya düzeni.

nizam-ı ekmel: en kusursuz, en mükemmel düzen, sistem, kânun.

nokta-i istimdat: yardım ve medet isteme noktası.

nokta-i istinat: dayanak noktası,

Evet, her şeyi hikmet ve intizam ile işleyen bir Sâni-i Hakîm'e itikat etmezse ve alelâmîyâ kör tesadüflere havale ederse ve o beliyata karşı elindeki kudretin adem-i kifayetini düşünse, ister istemez tevahhuş, dehşet, telâş, havftan mürekkep bir hâlet-i Cehennemünün ve ciğersikâfa düşecektir. O ise, eşref ve ahsen-i mahlûkat olan ruh-i insaniyetin her şeyden ziyade perişan olduğunu istilzam eder. O ise, intizam-ı kâmil-i kâinattaki nizam-ı ekmele zıt oluyor. Şu nokta-i istimdat ve nokta-i istinat ile bu derece nizam-ı âlemde hükümfermalık, hakikat-i nef-sülemriyenin hassa-i münhasırası olduğu için, her vicedanda iki pencere olan şu iki noktadan, Sâni-i Zülcelâl, marifetini kalb-i beşere daima tecelli ettiriyor. Akıl, gözü-nü kapasa da, vicdanın gözü daima açıktır.

Sâni-i Zülcelâl bu dört bürhan-ı azîmin kat'î şahadetleriyle Vacibü'l-Vücut, Ezeli, Vahid, Ehad, Ferd, Samed, Alîm, Kadîr, Mürîd, Semî, Basîr, Mütekellim, Hayy, Kayyum olduğu gibi, bütün evsaf-ı celâliye ve cemaliye ile muttasıftır. Zira mukarrerdir ki, masnudaki feyz-i kemal Sâniin zıll-ı tecellisinden muktebestir.

Demek, kâinatta ne kadar hüsün, cemal, kemal varsa, umumundan lâyühad derecede yüksek tabakada evsaf-ı cemaliye ve kemaliye ile Sâni-i Zülcelâl muttasıftır. Zira ihsan servetin, icat vücudun, icap vücubun, tahsin hüs-nün, tenvir nurun fer'i ve delili olduğu gibi; bütün kâinat-taki bütün kemal ve cemal, Sâni-i Zülcelâl'in kemal ve cemaline bir zıll-ı zalildir ve bürhanıdır.

güvenme ve itimat noktası.

ruh-i insaniyet: insanlığın özü, esası, mayası.

Samed: Cenab-ı Hakkin 'her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, Kendisi hiç bir şeye muhtaç olmayan' manasındaki ismi.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz bü-

yüklük sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

Semî: gizli ve açık her şeyi işiten Cenab-ı Hak.

tahsin: beğenme, güzel bulma.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.

tevahhuş: korkulu bir şekilde

emin olmayarak bakma.

umur: işler.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

Vahit: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olan.

vücub: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.

zıll-ı tecelli: tecelli gölgesi; görüntünün izdüşümü.

zıll-ı zalil: koyu gölge.

Hem de, Sâni-i Zülcelâl cemî nekaisten münezzehtir. Zira, nevakis mahiyet-i maddiyatın istidatsızlığından neş'et eder. Zat-ı Zülcelâl maddiyattan mücerrettir, münezzehtir. Hem kâinatın mahiyat-ı mümkinesinde neş'et eden evsaf ve levazımatından mukaddestir.

لَيْسَ كَمَثَلِهِ شَيْءٌ جَلَّ جَلَالُهُ سُبْحَانَ مَنْ اخْتَفَى لَشِدَّةِ ظُهُورِهِ
سُبْحَانَ مَنْ اسْتَرَّ لِعَدَمِ ضِدِّهِ سُبْحَانَ مَنْ احْتَجَبَ
بِالْأَسْبَابِ لِعِزَّتِهِ¹

Sual: Vahdetülvücudu nasıl görüyorsun?

Elcevap: Tevhidde istiğraktır ve nazara sığmayan bir tevhid-i zevkîdir. Esasen, tevhid-i rububiyet ve tevhid-i ulûhiyetten sonra tevhidde zevken şiddet-i istiğrak, vahdet-i kudret, yani ² لَا مُؤَثِّرَ فِي الْكَوْنِ إِلَّا اللَّهُ , sonra vahdet-i idare, sonra vahdetüşshuhut, sonra vahdetülvücud, sonra yalnız bir vücudu, sonra yalnız bir mevcudu görünceye müncer oluyor.

Muhakkikîn-i sofîyenin müteşâbihat hükmünde olan şatahatıyla istidlâl edilmez.

Daire-i esbabı yırtıp çıkmayan ve tesirinden kurtulmayan bir ruh, vahdetülvücuttan dem vursa, haddini tecavüz eder. Dem vuranlar, Vacibü'l-Vücud'a o kadar hasr-ı nazar etmişlerdir ki, mümkünattan tecerrüt ederek, yalnız bir vücudu, belki bir mevcudu görmüşler.

1. Onun benzeri yoktur. Şanı yücedir. Şiddet-i zuhurundan gizlenen O zatı kusurlardan tenzih ederiz. Zıddı olmadığından, görünmeyen O şanı yüceyi noksanlıklardan tenzih ederiz. İzze-tinden dolayı sebepler ile perdelenen O Kudret Sahibini eksikliklerden tenzih ederiz.

2. Kâinata, Allah'tan başka gerçek müessir yoktur.

cemî: cümle, hep, bütün.
daire-i esbap: sebepler daire-si, sebep ve kanunların bulunduğu yer olan maddî âlem, fiillerin, işlerin, oluşların sebeplere bağlandığı âlem.
evsaf: vasıflar, nitelikler, özellikler.
hasr-ı nazar: bakışı bir tarafa

veya noktaya dikme.
istidat: kabiliyet, yetenek.
istidlâl: delil getirmek, bir delile dayanarak netice çıkarmak.
istiğrak: kulun kalbini dünya ile ilgili şeylerden arındırıp Allah'a bağlanması ve nihayet derecede, kendini bilmeye-

cek şekilde ilâhî aşk ve vecd dalgınlığı içinde bulunması.
levazımat: lüzumlu maddeler, ihtiyaç maddeleri.
mahiyat-ı mümkün: imkân dairesinde oluş karakteri, mahiyeti; varlık ve yokluğu eşit olup ancak bir tercih ile vücut bulanların mahiyeti.

mahiyet-i maddiyat: maddeden oluş karakteri, mahiyeti; maddelik özelliği.

mücerret: soyutlanmış olan, cisim hâlinde bulunmayan.

muhakkikîn-i sofîye: tasavvufia uğraşan hakikati araştıran âlimler.

mümkinat: yaratılanlar, mümkün olanlar, imkân dâhilindekiler.

müncer: varıp sona eren, netice-lenen.

münezzeh: arınmış, uzak olan.

müteşâbihat: zahiri ifadesinin dışında anlam taşıyan teşbihli ifade.

nazar: bakış; düşünce, fikir.

nekais: eksiklikler, noksanlıklar; eksikler, noksanlar.

neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.

nevakis: noksanlar, eksikler.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

şatahat: kendinden geçmiş bir vaziyette söylenen dengesiz sözler.

şiddet-i istiğrak: ilâhî aşkta iyice dalıp kendinden geçiş şiddeti.

tecerrüt: soyunma, soyutlanma.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

tevhid-i rububiyet: Cenab-ı Hak-kın kâinatın terbiye, tedbir ve idaresinde bir olduğunu, yardımcı veya ortağının bulunmadığını kabul etme.

tevhid-i ulûhiyet: ilâhın bir oluşu; Allah'ın bir olduğunu kabul etme.

tevhid-i zevkî: tasavvufta doruk noktadaki manevî haz ve lezzetle ulaşılan birleme, tevhid.

Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahdet-i idare: yönetimin, sevk ve idarenin birliği.

vahdet-i kudret: kudret ve gücün birliği.

vahdetülvücud: vücudun birliği, varlığın bir ve tek olduğu düşüncesi, varlıkların bir bilme düşüncesi; varlığın tek olduğunu, her şeyin bir olan Allah'ın değişik görünüşleri olduğuna inanma temeline dayanan tasavvufî görüş.

vahdetüşshuhut: kulun her şeyi bir olarak görmesi, görülen şeylerin tek varlık hâlinde görülmesi, ilâhî tecellilerin belirmesi anında Allah'tan başka bir şeyin görülmemesi hâli.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.
zevken: zevk olarak.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

cedavil-i ekvan: varlıklar âlemindeki, kâinatı kanalları, yollar.

cereyan-ı tecelliyat-ı ilâhiye: Cenab-ı Hakkın kendini gösteren yansımaların birbiri ardına akıp gitmesi.

cihet: yön.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

diyk-ı elfaz: sözlerin yetersizliği; kelimelerin ifadede yetersiz kalması, ifade zorluğu.

ehemmiyet: önem, kıymet.

ehl-i fikir: fikir ehli, düşünmeye önem verenler, amel ve ibadetten ziyade ilim ve fikre ağırlık verenler; düşünürler.

ehl-i nazar: gözlü tabaka denilen gördüğü ile düşünebilen ve hareket edebilenler.

esma: adlar, isimler.

evham-ı batıla: saçma sapan kuruntular; boş, yanlış kanaatler.

evliya: veliler, Allah dostları.

fehm-i ulûhiyet: ulûhiyet anlayışı.

hakaik-ı zevkiye: manevî haz ve lezzet anının doğruları, gerçekleri.

hasr-ı nazar: bakışı bir tarafa veya noktaya dikme.

hükema: filozoflar.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

istiğna: ihtiyaçsızlık, gerek duymazlık.

maddeperver: maddeye düşkün, maddeye tapan.

mekayis: ölçüler; kıyaslamalar.

melekûtiyet-i esya: nesnelerin, varlıkların iç yüzü, esası, mahiyeti.

menşe: esas, kaynak.

merâyâ-i mevcudat: varlıklar aynaları; yansıtan, ayna görevi yapan varlıklar.

meslek: gidiş, tutulan yol, sistem.

mezç: katma, karıştırma.

muhakkikîn-i sofiye: tasavvufia uğraşan hakikati araştıran âlimler.

müşahede: ilâhî güzellikleri ve sırları görme, seyretme.

müstağrak: kendinden geçmiş.

nazar: bakış; düşünce, fikir.

nazarî: uygulanmamış, uygulamaya dayalı olmayan, yalnız görüş hâlinde bulunan, teorik.

Sânî: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sereyan-ı füyuzat: feyiz ve bereketlerin sür'atle birbirini taki etmesi.

sifât: vasıflar, nitelikler, sıfatlar.

tabir: ifade.

tarik-ı istiğrakkârâne: ilâhî aşk sebebiyle kendinden geçerek

Evet, delil içinde neticeyi görmek, âlemde Sâniî müşahede etmek, tarik-ı istiğrakkârâne cihetiyle, cedavil-i ekvanda cereyan-ı tecelliyat-ı ilâhiyeyi ve melekûtiyet-i eşyada sereyan-ı füyuzatı ve merâyâ-i mevcudatta tecelli-esma ve sifâtı, yalnız zevken anlaşılır birer hakikat iken, diyk-ı elfaz sebebiyle ulûhiyet-i sariye ve hayat-ı sariye tabir ettiler. Ehl-i fikir, o hakaik-ı zevkiyeyi nazarın mekayisine sıkıştırdığından, çok evham-ı batıluya menşe oldu.

Maddeperver hükema ve zaifü'l-itikat ehl-i nazarın vahdetülvücudu ile evliyanın vahdetülvücudu, tamamen birbirinin zıddıdır. Beş cihetten fark vardır:

Birincisi: Muhakkikîn-i sofiye, Vacibü'l-Vücud'a o kadar hasr-ı nazar etmiş ve müstağrak olmuş ve ehemmiyet vermişler ki, Onun hesabına kâinatın vücudunu inkâr etmişler. Hükema ve zaifü'l-itikat olanlar, maddeye o kadar hasr-ı nazar etmişler ve müstağrak olmuşlar ki, fehm-i ulûhiyetten uzaklaştılar ve o derece maddeye kıymet verdiler ki, her şeyi maddede görmek, hatta ulûhiyeti onda mezç etmek, hatta kâinat hesabına ulûhiyetten istiğna etmek derecede tarik-ı müteassifeye girmişlerdir.

İkincisi: Muhakkikîn-i sofiyenin vahdetülvücudu, vahdetüşshuhu tazammun eder; ikincilerin vahdetü'l-mevcudu tazammun eder.

Üçüncüsü: Birincilerin mesleği zevkîdir; ikincilerin nazarîdir.

dünya ve âlemi unutup rededercesine davranmayı öngören yol.

tarik-ı müteassife: Hak'tan sapmış yol.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

ulûhiyet: ilâhlık, Allahlık.

ulûhiyet-i sariye ve hayat-ı sariye: ilâhî sıfatların ve Allah'ın hayatının, diriliğinin varlıklara sirayet etmesi, bu-

laşması anlamında vahdetülvücüt ehline kullanılan tasavvufî tabirler.

Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahdetü'l- mevcut: madde tektir, yani her şey madde demektir.

vahdetülvücüt: vücudun birliği, varlığın bir ve tek olduğu düşüncesi, varlıkları bir bilme

düşüncesi; varlığın tek olduğunu, her şeyin bir olan Allah'ın değişik görünüşleri olduğuna inanma

vahdetüşshuhut: kulun her şeyi bir olarak görmesi, görülen şeylerin tek varlık hâlinde görülmesi, ilâhî tecellilerin belirmesi anında Allah'tan başka bir şeyin görülmemesi hâli.

zaifü'l-itikat: zayıf inançlı.

zevken: zevk olarak.

zevkî: zevkle ilgili, zevke ait.

Dördüncüsü: Birinciler evvelen ve bizzat Hakka, nazar-ı tebeî olarak halka bakarlar, ikinciler evvelen ve bizzat halka bakarlar.

Beşincisi: Birinciler Hudaperesttirler, ikinciler hodperesttirler.

¹ **أَيْنَ الثَّرَى مِنَ الثُّرَيَّا وَآيْنَ الضِّيَاءُ السَّاطِعُ مِنَ الظُّلْمَةِ الطَّامِسَةِ**

Tenvir

Meselâ, küre-i arz rengârenk muhtelif ve küçük küçük cam parçalarından farz olunursa, her biri başka hasiyetle levnine ve cirmine ve şekline nispetle şemsten bir feyiz alacaktır. Şu hayalî feyiz ise, ne güneşin zatı ve ne de ayn-ı ziyasıdır. Hem de ziyanın teması ve elvan-ı seb'a-sının tesaviri ve güneşin tecellisi olan şu gûnagûn ve rengârenk çiçeklerin elvanı, faraza lisana gelseler, her biri "Güneş benim gibidir" veyahut "Güneş benim" diyeceklerdir.

أَنْ حَيَّالَاتِي كَه دَامِ أَوْلِيَايَتْ *
² **عَكْسِ مَهْرُوبَانِ بُوسْتَانِ خُدايَتْ**

Fakat, ehl-i vahdetüşşuhudun meşrebi fark ve sahu'dır; ehl-i vahdetülvücudun meşrebi mahv ve sekir'dir. Safî meşrep ise, meşreb-i ehl-i fark ve sahu'dır.

1. Sera nerede, Süreyya nerede; parlak ışık nerede zifiri karanlık nerede?

2. Şüphesiz evliyaların tuzağı olan hayaller, ancak Allah'ın bahçesine de nurlu yüzleri aksettiren aynalardır.

ayn-ı ziya: ışığın ta kendisi.

bizzat: kendisi, şahsen.

cirim: vücut, ten, cüsse, hacim, büyüklük.

ehl-i vahdetülvücud: vahdetülvücudçular, varlığın tek olduğunu kabul eden tasavvufî görüşü benimseyenler.

ehl-i vahdetüşşuhut: görü-

len, gözlenen âlemin (dünyanın) birliğini benimseyenler.

elvan: levnler, renkler, çeşitler.

elvan-ı seb'a: yedi renk.

evvelen: evvelâ, birinci, ilk olarak.

faraza: farz edelim ki, öyle sayalım ki, söz gelişi.

fark: tasavvufta ilâhî aşk ile dünyadan alâkayı kesip âdetâ beş duyunun fonksiyonlarını yitirmek.

farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.

feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.

gûnagûn: rengârenk.

hasiyet: bir şeye has özellik, nitelik.

hayalî: hayalle ilgili, gerçek olmayan.

hodperest: mağrur, kendini çok beğenen, kendine tapan, kibirli.

hudaperest: Allah'a, hak ve hakikata taraftar olan.

küre-i arz: yer küre, dünya.

levn: renk.

lisan: dil.

mahv: tasavvufta kulun kendi varlığını Allah'ın varlığı karşısında hiç görmesi, yok bilmesi (fenâfilâh makamı).

meselâ: örneğin.

meşreb-i ehl-i fark ve sahu: ilâhî aşk için dünyadan alâkayı tamamen kesip, tekrar dönen kişilerin takip ettiği yol.

meşrep: gidiş, hareket tarzı, tavır, tutum, meslek.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

nazar-ı tebeî: ikinci derecede bakış.

nispet: oran, ölçü.

rengârenk: çeşitli renkleri olan, türlü renklerde olan, renk renk.

safî: samimî, hâlis, saf.

sahv: tasavvufta kendinden geçiş hâlinin sonu, beş duyu âlemine tekrar dönme, uyanıklık.

sekir: sarhoşluk, kendinden geçiş.

sems: güneş.

tecelli: belirme, bilinme, görüme.

temasil: şekiller, örnekler.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

tesavir: tasvirler, resimler.

zat: kişi, şahıs.

ziya: ışık, aydınlık, nur.

- 1 تَفَكَّرُوا فِي آلَاءِ اللَّهِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِهِ فَإِنَّكُمْ لَنْ تَقْدِرُوا ❁
- 2 حَقِيقَةُ الْمَرْءِ لَيْسَ الْمَرْءُ يَدْرِكُهَا فَكَيْفِيَّةُ الْجَبَّارِ ذِي الْقَدَمِ ❁
- 3 هُوَ الَّذِي أَبْدَعَ الْأَشْيَاءَ وَأَنْشَأَهَا فَكَيْفَ يَدْرِكُهُ مُسْتَحْدَثُ النَّسَمِ ❁

Nokta'nın ikinci kısmı, haşır ve melâike ve beka-i ruha ait olduğundan bu hakikatleri kerametli Yirmi Dokuzuncu Söz ve Onuncu Söz gayet parlak bir surette izah ettiğinden, onlara havale edilerek buraya derç edilmedi. Üçüncü kısım ise, on dört dersten ibaret Nurun İlk Kapısı namıyla ayrıca neşredildi.

Said Nursî

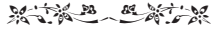
1. Allah'ın nimetlerini düşününüz, Zatını değil. Zira, ona gücünüz yetmez. (Hadis; Feyzü'l-Kadir, 3:263.)
2. İnsan kendi hakikatini kavrayamaz. Kadim Zat-ı Cebbar'ın keyfiyetini nasıl kavrasın?
3. Bütün eşyayı yoktan var eden Odur. Sonradan yaratılan Onu nasıl kavrasın?

beke-i ruh: ruhun ebediliği, sonsuzluğu, ölümsüzlüğü.	havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.	lan iş, hareket veya söylenen söz, fikir.
derç: sokma, içine alma.	ibaret: meydana gelen, oluşan.	melâike: melekler.
gayet: son derece.	izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.	nam: ad.
hakikat: gerçek, asıl, esas.	keramet: ermişçesine yapı-	neşir: kitap yazma, basma, çıkarma; herkese duyurma, yayma.
haşır: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip		suret: biçim, şekil, tarz.

Münderecat Hakkında

Bu mühim mecmuanın cümle-i mukaddematından olan bir “İ’lem”de, “Bu Risale, bazı âyât-ı Kur’âniyenin şuhudî bir nevi tefsiridir. Ve ondaki meseleler, Kur’ân-ı Hakîm’in bahçesinden koparılmış çiçeklerdir. Bu risale-nin ibaresindeki icmal ve icaz ve fehmindeki zahiri müşkülât, sana tevahhuş vermesin. Tekrar tekrar mütalâa et; tâ ki, ¹ **لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ** ve emsali tekrarât-ı Kur’âniyenin sırrı sana açılsın.

“Ey kâri! Bu mecmudaki Tevhidin bürhanları ve mazharları birbirine ihtiyaç bırakmıyor zannetme. Çünkü, ben her bir bürhana her bir makam-ı mahsusta ihtiyaç hissettim. Harekât-ı cihadiyem beni öyle bir mevkie ilca ediyordu ki, o mevkide, o anda bir kapı açmaya mecbur kalıyordum. Çünkü, o dehşetli anda diğer açık kapılara dönmek müyesser olmuyordu. Hem, o seyahat-i acibe-de rast geldiğim nurlara delâlet etmek için değil, belki hatırlamak için işaretler koydum. Bazen büyük bir nura bir işaret koyuyordum, ilâ ahir...” diye, ne kadar güzel bir mukaddemeyi ve bir hülâsayı —bu mecmua— âdeta şifre gibi bir anahtarı, kârilerine takdim ediyor.

Bu *Mesnevî-i Nuriye*’deki risalelerin isimleri *Reşhalar*, *Katre*, *Hubab*, *Habbe*, ... şeklinde gidiyor. Eğer, *Katre*

1. Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. (Bakara Suresi: 107.)

âdeta: sanki.
ahir: son.
âyât-ı Kur’âniye: Kur’ân’ın ayetleri.
bahir: deniz.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
Cinan: Cennetler.
cümle-i mukaddemat: giriş cümlesi.
dehşetli: ürktücü, korkunç.
delâlet: delil olma, gösterme; alamet, işaret.

emsal: örnekler, benzerler.
fehîm: anlayış.
harekât-ı cihadiye: .
hubab: su üzerinde olan kabarcık.
hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.
ibare: metnin dışına yazılan veya metinden çıkarılan söz grubu.
icaz: az sözle çok mana ifade etme.

icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.
ilâahir: sona kadar, sonuna kadar.
ilca: mecbur etme, zorlama.
i’lem: Arapçada bil! anlamında emir.
kâri: okuyucu, okuyan.
katre: damla.
Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.

lem’a: parıldı.
makam-ı mahsus: .
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
mecmua: toplanıp, biriktirilmiş, düzenlenmiş yazıların hepsi.
merhum: rahmete kavuşmuş, ölmüş, ölü.
mesele: önemli konu.
mevki: yer, makam.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
mukaddeme: başlangıç, giriş.
münderecat: bir şeyin içine derc edilmiş şeyler, bir kitap veya derginin ihtiva ettiği şeyler, içindekiler.
müşkülât: müşkiller, güçlükler, zorluklar.
mütalâa: bir şeyi etraflıca düşünme, dikkatli okuma.
müyesser: kolay olan, kolay gelen.
nevi: çeşit, tür.
nur: aydınlık, parıltı, ışıık.
reşha: sızıntı, damla.
sems: güneş.
seyahat-i acibe: .
sır: gizli hakikat, bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.
shuhudî: görünebilme ile alâkalı, vücut bulmaya dair.
takdim: arz etme, sunma.
takriz: övme yazısı, bir eser hakkında yazılan ve eserin başına konulan övgü yazısı.
tefsir: açıklama, izah.
tekrarat-ı Kur’âniye: Kur’ân’ın tekrarlamaları, Kur’ân’da tekrarlanan ibare, mevzu ve ayetler.
tevahhuş: korkulu bir şekilde emin olmayarak bakma.
tevhid: Allah’ın bir olduğuna inanma, birleme.
umman: büyük deniz, derya, okyanus.
zahiri: görünürde.
Zühre: Çoban yıldızı, sabah yıldızı.

risalesinin ahirinde merhum Şeyh Safvet Efendinin yazdığı gibi, her bir risaleye bir takriz yazılsa idi, o merhumun “Bu bir katre değil, bir bahirdir” dediği gibi, biz de derdik:

“O bir lem’a, değil, bir şemstir; o bir reşha değil, bir bahirdir; o bir zühre değil, bir Cinandır; o bir hubab değil, bir ummandır...”

ahir: son.

bahir: deniz.

Cinan: Cennet bahçesi.

hubab: su üzerinde olan kavarçıklar.

katre: damla.

lem'a: parıltı.

merhum: rahmete kavuşmuş, ölmüş, ölü.

reşha: sızıntı, damla.

şems: güneş.

takriz: övme yazısı, bir eser hakkında yazılan ve eserin başına konulan övgü yazısı.

umman: büyük deniz, derya, okyanus.

zühre: çiçek.

Fihristi

MUKADDEME16

LEM'ALAR20

Tevhîde dair olup *Risale-i Nur*'daki Yirmi İkinci Sözün esası ve bir cihette Arapçasıdır. On dört Lem'a ile tevhidin en ince hakikatlerini, en mufasssal bir surette ¹ **وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ** hakikatine mazhar edecek bir silsile-i delâil ve şahadeti ibraz eden çok kıymettar ve hava, su, ekmek gibi herkesin muhtaç olduğu bir risaledir.

Nurun *Mesnevî*'sinin başında derç edilen *Lâsiyemalar*, *Lem'alar*, *Reşhalar* isimlerindeki üç risale, ahirdeki risaleler gibi müteferrik meselelerden bahis değildir; aynı mevzu üzerinde gidiyorlar.

REŞHALAR38

Bu *Reşhalar* risalesi, imanın en mühim üç erkânından nübüvvetin hakikatini ve nübüvvet-i Ahmediye (a.s.m.) gayet kat'î ve parlak bürhanlarla ispat ediyor. Şems nasıl ziya vermemesi mümkün değildir; aynen öyle de, ulûhiyet de risaletsiz mümkün olmadığını ispat ediyor. Ve nübüvvetin hakikatini güneş gibi gösteriyor. Kâinatı mücessem bir Kur'ân-ı Kebir olarak temsil edip, Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm onun ayetü'l-kübrası

gayet: son derece.

hakikat: gerçek, asıl, esas.

ibraz: meydana çıkarma, ortaya koyma, gösterme.

iman: inanç, itikat.

ispat: kanıtlama.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

kıymettar: kıymetli, değerli.

Kur'ân-ı Kebir: Büyük Kur'ân-ı Kerim.

lem'a: parıltı.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.

mesele: önemli konu.

mevzu: konu.

mufasssal: tafsilâtli olarak açıklanan, uzun uzadıya açıklanıp anlatılan, ayrıntılı, detaylı.

Muhammed-i Arabî: Arapların içinden çıkan Peygamberimiz Muhammed (a.s.m.).

mukaddeme: başlangıç, giriş.

mücessem: tecessüm etmiş, cisimlenmiş.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

müteferrik: çeşitli.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah elçiliği.

nübüvvet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliği.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.

risalet: elçilik, ilâhî ilhamların kalbe gelmesi ve tebliğ edilmesi.

silsile-i delâil ve şahadet: tanıklık ve deliller dizisi.

suret: biçim, şekil, tarz.

şems: güneş.

temsil: benzetme, misal getirme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

ziya: ışıık, aydınlık, nur.

1. Her şeyde Onun birliğine delil olan bir alâmet vardır. (İbnü'l-Mu'tez isimli Arap şairine atıf bir mısra.)

ahir: son.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

ayetü'l-kübra: en büyük de-

lil, en büyük ayet.

bahis: konuşma, söz etme, anlatım.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

cihet: yön.

dair: alâkalı, ilgili.

derç: sokma, içine alma.

erkân: rükünler, esaslar.

fihrist: bir kitabın başında veya sonunda yer alan ve kitabın içinde neler bulunduğunu gösteren cetvel, indeks.

olduğunu, gözünde perde ve kalbinde pas olmaları irae ediyor.

Bu harika risale On Bir Reşhadır. On Birinci Reşhada yirmi bir mu'cizat-ı Ahmediyeye (a.s.m.) işaret eden bir salâvat-ı şerifeyi o Nebî-i Zîşan Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimize getiriyor.

On Birinci Reşhadan sonra, uzun bir "i'lem"de nübüvvet-i Ahmediyeye (a.s.m.) başka bir tarzda, görülmemiş delilleri gösteriyor.

Bu risalenin Türkçesi *Risale-i Nur*'daki On Dokuzuncu Sözdendir.

Mesnevî'nin başındaki bu üç risale Eski Said'in eserlerinden olmayıp, Üstadımızın tabiriyle, Yeni Said'in eserleridir. Üstadımızın eski eserlerinden, *Risale-i Nur*'a girenler olduğu gibi, *Risale-i Nur*'u telifi zamanında yazdığı Arapça eserleri de, bu suretle *Mesnevî-i Arabiye*'ye idhal olunmuştur.

LASİYYEMALAR

57

İman-ı haşre dair olan bu risale *Risale-i Nur*'daki Onuncu Sözün esası olup, Barla'da, Üstadımızın bir bahar gününde rahmet-i İlâhiyenin âsârını bağ ve bahçelerde müşahedesinden ve ihtiyarsız olarak

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹

1. Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. Bunu yapan elbette ölüleri de öyle diriltecektir. O herşeye hakkıyla kâdirdir. (Rum Suresi: 50.)

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.
âsâr: eserler.
dair: alâkalı, ilgili.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
harika: olağanüstü.
idhal: dâhil etme, içine alma, sokma.

ihtiyarsız: irade ve istem dışı.
i'lem: Arapçada bill! anlamında emir.
iman-ı haşir: haşre, yeniden dirilmeye inanma.
irae: gösterme.
Mesnevî-i Arabi: Arapça olarak telif edilen Mesnevî-i Nuriye.
mu'cizat-ı Ahmediye: Peygamber Efendimizin (a.s.m.)

gösterdiği mu'cizeler.
müşahede: gözlem.
Nebî-i Zîşan: şan ve şeref sahibi nebi, peygamber; Hz. Muhammed (s.a.v).
nübüvvet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliği.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.
Risale-i Nur: Nur Risalesi, Be-

diüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.
salâvat-ı şerife: Hz. Muhammed (a.s.m.) için yapılan dualar.
suret: biçim, şekil, tarz.
tabir: ifade.
tarz: biçim, şekil, suret.
telif: eser yazma.

ayet-i kerîmesini kırk defaya yakın okumasından sonra tulû etmiş gayet kıymettar ve bu zamanda çok lüzumlu ve inkâr-ı haşir mefkûresini köküyle kesip, İbni Sina gibi acip bir dâhînin “Haşir bir mesele-i nakliyedir; akıl bu yolda gidemez” dediği haşri en basit fehme de kabul ettiren ve haşrin binler numunelerini arz yüzünde gösteren ve haşri iktiza eden pek çok esma-i İlâhiyeden tut, tâ mahiyet-i insaniyede dahi haşri ispat eden bir risaledir.

Bir kaide-i hasenenin tezahürü olarak her risale-nin başında olduğu gibi bu risalenin başında da Cenab-ı Hakka tahmidat ve Nebî-i Zîşana salât ü selâm vardır. İman-ı billâh, iman-ı binnebî, iman-ı bilhaşir ve şuhud-i kâinat mabeyninde bir irtibat-ı tamme ve telâzum-i kat’iye olduğundan, bu risale kısaca olarak “tevhid ve risalet” hakikatlerinden bahsederek esas, mesele olan mesele-i haşriyeye “Lâsiyyemalar”la geçmiştir. *Risale-i Nur*’un Yirmi Sekizinci Sözü’nün İkinci Makamı olan bu risale, yirmi senedir Üstadımızın eline yeni geçmiştir.

KATRE82

Bu *Katre* risalesi, bir mukaddeme, bir hatime ve dört baktan ibarettir. Mukaddemede, Üstadımız, kırk sene ömründe telif eylediği seneye nispetle, otuz senelik ilim seyrinde, *dört kelime* ile *dört kelâm* tahsil ettiğini ve bu dört kelimenin biri “*mana-i harfî*”, ikincisi “*mana-i ismî*”, üçüncüsü “*niyet*”, dördüncüsü “*nazar*” olduğunu; dört kelâm

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
arz: yer, dünya.
ayet-i kerîme: Kur’ân’ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.
bab: bir kitabın bölümlerinden her biri.
dâhî: son derece zeki, anlayışlı, deha sahibi.
esma-i İlâhiye: Allah’ın isimleri.
fehîm: anlayış.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek, esas.
haşir: kıyametten sonra bü-

tün insanların bir yere toplanmaları, Allah’ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
hatime: son söz, bir eserin sonuç kısmı.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
ilim: bilgi, marifet.
iman-ı bilhaşir: haşre, öldükten sonra dirilmeye inanmak.
iman-ı billâh: Allah’a inanma, Allah’ı, onun kâinata tecelli

eden bütün sıfat ve isimleriyle beraber kabul ederek Ona inanma.
iman-ı binnebî: peygambere, Allah’ın gönderdiği elçiyeye inanmak.
inkâr-ı haşir: haşrin inkârı, imanın altı esasından birisi olan öldükten sonra tekrar diriltilmenin, ceza ve mükâfâtın, ahiret hayatının varlığını reddetme.
irtibat-ı tamme: .
ispat: doğruyu delillerle gös-

terme.

kaide-i hasene: .

kelâm: söz, lâfız.

kıymettar: kıymetli, değerli.

mabeyn: ara.

mahiyet-i insaniye: insanın esası, iç yüzü, vasfı, aslı, hakikati.

mana-i harfî: bir şeyin kendisini değil de sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mana.

mana-i ismî: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.

mefkûre: ülkü, gaye olan şey.

mesele: önemli konu.

mesele-i haşriye: haşirle ilgili mesele, konu.

mesele-i nakliye: naklî mesele, nakille, rivayetle ilgili mesele.

mukaddeme: başlangıç, giriş.

nazar: bakış, bakış açısı.

Nebî-i Zîşan: şan ve şeref sahibi nebî, peygamber; Hz. Muhammed.

nispet: kıyaslama; oran, ölçü.

niyet: kalbin bir şeye karar vermesi, bir işin ne için yapılacağını bilmesi.

numune: örnek.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursi’nin eserlerinin adı.

risalet: elçilik, resullük, peygamber olarak gönderilme.

salât ü selâ: salât ve selâm; Peygamberimiz Hz. Muhammed’e (a.s.m.) memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.

şuhud-i kâinat: .

tahmidat: hamd etmeler, şükretmeler.

tahsil: alma, kazanma.

telâzum-i kat’iye: .

telif: eser yazma.

tevhid: Allah’ın bir olduğuna inanma, birleme.

tezahür: görünme, belirme, ortaya çıkma.

tulû: zihne gelme, kalbe doğma.

Allahü ekber: Allah en büyük ve en yücedir.

bab: bir kitabın bölümlerinden her biri.

bab-ı rabi: dördüncü bab, bölüm.

bab-ı salis: üçüncü bab, bölüm.

bab-ı sani: ikinci bab, bölüm.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

elhamdülillâh: ne kadar hamd ve medih varsa, kimden gelse ve kime karşı olsa ezelden ebede kadar hastır ve lâyıktır; o Zat-ı Vacibü'l-Vücud'a ki, ona "Allah" denilir.

el-mevtû hakkın: ölüm gerçektir.

ene: insandaki ben duygusu, benlik.

erkân: destekler, direkler, sütunlar.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

evvel: önce, ilk.

fazilet: değer.

gayet: son derece.

gurur: kibir, kendi yüksek ve değerli tutarak böbürlenme.

hakikat: gerçek, esas.

hatime: son söz, bir eserin sonuç kısmı.

hayalen: hayalî bir şekilde.

ibaret: meydana gelen, oluşan.

i'lem: Arapçada bil! anlamında emir.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kıymet: değer.

küllî: bütüne ait olan, umumî, genel.

lâ ilâhe illâllah: Allah'tan başka ilâh yoktur.

lisan: dil.

malik: sahip.

mertebe: derece, basamak.

mevzu: konu.

müteferrik: çeşitli.

müteveccih: bir cihete dönen, yönelen.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nokta-i sevdâ: kalpteki siyah nokta; müminler için basiret ve idrak mahallî olan, kâfirler ve isyankârlar içinse fenalık ve günah yeri olarak bilinen kalpteki siyah nokta.

Rabbî vahidün: Rabbim bir ve eşî, benzeri yoktur.

ise, biri "*Ben kendi kendime malik değilim,*" ikincisi "*El-mevtû hakkun,*" üçüncüsü, "*Rabbî vahidün*" dördüncüsü "*Ene'nin bir nokta-i sevdâ ve bir vahid-i kıyasî*" olduğunu söylüyor. Bu risale,

¹ **أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** hakikatini Birinci Bab olarak,

kâinat erkânından her bir rükün, elli beş küllî ve gayet zâhir lisanla ispat ediyor.

Takriz..... 103

Katre'nin Hatimesi..... 104

Müteferrik ve kısa, fakat çok lüzumlu ve mühim hakikatlerden bahseder. Başında, *yeis*, *ucub*, *gurur*, *suizan* gibi nefsin dört hastalığını; sonra dört hakikati ve daha sonra da *Katre*'de zikredilen Birinci Babdaki "*Lâ ilâhe illallah*" hakikatini ve devamı olarak Bab-ı Sanide *Sübhanallah*, Bab-ı Saliste *Elhamdülillah*, Bab-ı Râbi-de *Allahü ekber* mertebelerini beyan ettikten sonra NOKTA ve NÜKTE başlıklarıyla, mevzu itibarıyla birbirinden farklı *i'lem*'lere geçer.

Katre'nin Zeyli..... 122

Remiz'ler ve *i'lem*'ler ünvanı altında, her birisi bir risaleye mevzu olacak kıymette hakikatlerden ibarettir. Başında salât ü selâmdan sonra, *birinci i'lem*, namazda evvel vakte riayet etmenin ve hayalen Kâbe'ye müteveccih olmanın faziletini ve evham vevesvese-i şeytaniyeyi

1. Allah'tan başka ilhah olmadığına şehâdet ederim.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

riayet: uyma, gözetme.

rükün: bir şeyi meydana getiren unsurlardan her biri, esas.

salât ü selâm: salât ve selâm; Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v) memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.

suizan: fena, kötü zan, şüphe. **sübhanallah:** Allah her türlü eksiklikten uzak ve bütün üstün sıfatlara sahiptir demek, tesbih etmek.

takriz: övme yazısı, bir eser hakkında yazılan ve eserin başına konulan övgü yazısı.

ucub: kendini beğenmişlik, kibir, gurur.

ünvan: ad, isim, lâkap.

vahid-i kıyasî: ölçmeye esas

olan şey, birim, ölçü birimi.

vesvese-i şeytaniye: şeytanın verdiği vesvese, şeytanın kalbe attığı asılsız ve hayal ürünü olan düşünce.

yeis: ümitsizlik.

zahir: açık, aşikâr.

zeyil: ek, bir eserin devamı olarak yazılan kısım.

zikretmek: anmak, bildirmek.

nasıl müzmahil ettiğini ve musallinin bütün letâif ve havasının nasıl feyizlendiğini beyan eder.

Bu geçen risaleler aynı zamanda erkân-ı imaniyeden bahsetmekle, hem iman, hem ilim, hem marifetullah, hem zikir olduğundan, okuması dahi bir nevi ibadettir.

HUBAB 134

Biri Türkçe, diğeri Arapça iki zeyli olan bu çok mühim risale, Üstadımızın *Hutuvat-ı Sitte*'yi neşri münasebetiyle taltif için Ankara'ya çağrıldığında, Ankara'da İslâm ordusunun Yunan'a galebesinden neşe alan ehl-i imanın kuvvetli efkâr içine gayet müthiş bir zındıka fikri girmek ve bozmak ve zehirlendirmek için dessayâne çalıştığını gördüğü hengâmde telif ettiği iki eserden birisidir.

Bu risalenin başında bulunan salâtüselâm çok ehemmiyetlidir. Bu *Mesnevî-i Nuriye*'nin fevkalâde olan ve hiçbir eserde rastlanmayan bir hususiyeti de, bir parmağın hareketiyle bir kaç makineyi birden çalıştırmak gibi, gayet belâgatli bir beyan tarzına sahip oluşudur. Sabıkan zikredildiği gibi, bu muazzam mecmuada hem zikir, hem iman, hem tefekkür, hem ilmi bir arada bulmak daima mümkündür. Meselâ, salât ü selâmı yalnız zikir olarak derç etmiyor. Aynı zamanda onda bir iman inkişafı, aynı zamanda bir ilim, aynı zamanda mü'min-i musallîyi evham ve şübehattan kurtaran hakikatleri serd ederek, lâakal üç mana mertebesini beyan ediyor.

belâgat: söz ve yazıda sanatlı ve tesirli ifade, bir şeyde saklı bulunan derin anlam.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
derç: sokma, içine alma.
dessasâne: aldatıcı bir şekilde, hileyle iş yaparak.
efkâr: düşünceler, fikirler, görüşler.
ehemmiyetli: önemli.
ehl-i iman: inananlar, iman sahipleri.
erkân-ı imaniye: imana ait

esaslar.
evham: vehimler, zanlar, kuruntalar.
fevkalâde: olağanüstü.
feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.
galebe: galip gelme, üstünlük.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek, esas.
havas: hasseler, duygular.
hengâm: zaman, sıra.
hususiyet: hususilik, ayırıcı özellik.

ilim: bilgi, marifet.
iman: inanç, itikat.
inkişaf: ortaya çıkma, keşfolunma; gelişme.
lâakal: en azından, hiç olmazsa.
letaif: manevî duygular.
marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.
mecmua: toplanıp, biriktirilmiş, düzenlenmiş yazıların hepsi.
mertebe: derece, basamak.
meselâ: örneğin.

muazzam: çok büyük, ulu, yüce.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
mü'min-i musallî: namaz kılan bir mü'min.
münasebet: vesile, alâka, bağ.
musallin: namaz kılanlar.
müthiş: dehşet veren, ürktüren, dehşetli, korkunç.
müzmahil: çökmüş, perişan, dağınık.
neşir: kitap yazma, basma, çıkarma; herkese duyurma, yayma.
nevi: çeşit, tür.
Sabıkan: evvelce, bundan önce.
salâtüselâm: salât ve selâm; Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (a.s.m.) memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.
salât-ı selâm: salât ve selâm, Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (a.s.m.) memnuniyet ve bağlılık için yapılan dualar.
serd: sözü düzgün ve güzel söyleme, birbiri ardınca düzgün ve iyi konuşma.
şübehat: şüpheler.
taltif: iltifat etme, gönül okşama.
tarz: biçim, şekil.
tefekkür: derin düşünme; esyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.
telif: eser yazma.
zeyil: ek, bir eserin devamı olarak yazılan kısım.
zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.
zikretmek: anmak, bildirmek.
zındıka: dinsizlik, inançsızlık.

Bu harika risale, mühim bir “İ’lem”inde medenî mü’min ile medenî kâfirin suret ve sîret ve zahir ve bâtın farklarını gayet belîğ bir tarzda beyan ediyor. Ve neticede bu farkı körlere de göstermek için diyor ki: “Eğer istersen hayalinde Nurşin karyesindeki Seydâ’nın meclisine git, bak. Orada fukara kıyafetinde melikler, padişahlar ve insan elbisesinde melâikeleri bir sohbet-i kudsiyede göreceksin. Sonra Paris’e git ve en büyük localarına gir. Göreceksin ki, akrepler insan libası giymişler ve ifritler adam suretini almışlar, ilâahir...” diyerek daha başka cihetteki farklarını *Lemaat ve Sünühat*’a havale eder.

Başka bir i’lem’de, Risale-i Nur’da Yirmi Yedinci Söz namını alan *İçtihat Risalesi*’ni dört sayfada hülâsa ediyor.

Hubab’ın Birinci Zeyli..... 154

Farisî bir münacatla başlar. Bu münacatın Türkçesi “Yedinci Rica”da ve On Yedinci Sözün zeylinde vardır.

Üstadımız hiç Farisî tahsil etmediği hâlde o kadar mükemmel Farisî bir lisan ile telif edilmiştir ki, o zamanki Afgan sefiri bu eseri takdir hisleri içersinde Afganistan’a göndermiştir. Bu Farisî münacatın akabinde, “Ey Mücahidîn-i İslâm!” başlığı altında Türkçe olarak mebusana on maddelik bir hitap vardır. Bu hitabın tesiriyle Meclis-i Mebusanda, küçük bir oda olan mescit, büyük bir salona tebdil edilmiştir.

akabinde: arkası sıra, peşi sıra, peşinden.
bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.
belîğ: belâgatle, düzgün ve sanatlı olarak meramını anlatan.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
cihet: yön.
Farisi: İran dili, Farsça, Acemce.
fukara: fakirler, yoksullar.
gayet: son derece.
harika: olağanüstü.
havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.
hitap: söz söyleme, topluluğa veya birisine karşı konuşma.
hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.
ifrit: korkunç ve zararlı cin.
ilâahir: sona kadar, sonuna kadar.
kâfir: Allah’ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
karye: köy.
libas: elbise.
lisan: dil.
loca: masonların toplantı yeri.
mebusan: mebuslar, milletvekilleri.

Meclis-i Mebusan: mebuslar meclisi, Osmanlı devleti zamanında halk tarafından seçilen mebusların meclisi, Millet Meclisi.
medenî: uygar, modern.
melâike: melekler.
melik: hükümdar, padişah, kral.
Mücahidin-i İslâm: İslâm mücahitleri, İslâmiyet için cihad edenler.
mühim: önemli, ehemmiyetli.

münacat: Allah’a dua etme, yalvarma, Onun manevî huzurunda tazarru ve niyazda bulunma.
nam: ad.
Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursî’nin eserlerinin adı.
sefir: elçi.
sîret: iç yüz, manevî durum, ahlâk ve karakter.
sohbet-i kudsiye: mukaddes, yüce, maneviyatı yüksek olan sohbet.

suret: biçim, görüntü, yüz, çehre.
tahsil: ilim öğrenme, bilgi edinme, öğrenim.
takdir: kıymet verme, beğenme.
tarz: biçim, şekil, suret.
tebdil: değiştirme, dönüştürme.
telif: eser yazma.
tesir: etki.
zahir: dış yüz, görünüş.
zeyil: ek, bir eserin devamı olarak yazılan kısım.

Zeylül-Hubab172

Hubab'ın İkinci Zeyli de çok mühim hakikatleri ihtiva etmektedir.

HABBE186

İki zeyli vardır. Bu risalenin birinci i'lemi, hakikat-i Muhammediye (a.s.m.) âlemin hem sebebi hilkat-i, hem çekirdeği, hem meyvesi, hem netice-i hilkat-i âlem olduğunu gayet edibâne bir üslûp ile beyan ediyor. Diyor ki:

“Eğer âlemi bir kitab-ı kebir olarak görsen, kâtibinin kaleminin mürekkebi nur-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmdır.

“Eğer âlemi bir şecere suretinde görsen, evvelâ çekirdeği, sonra meyvesi yine nur-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmdır.

“Eğer âlemi bir zîhayat libasını giymiş görsen, onun ruhu nur-i Muhammedî Aleyhissalâtü Vesselâmdır.

“Eğer âlemi bir gül bahçesi olarak görsen, onun andelib-i zîşanı yine nur-i Muhammedî Aleyhissalâtü Vesselâmdır.”

Risalenin sonunda gayet güzel bir tazarru ve niyaz ve istiğfar vardır.

Zeylül-Habbe215

Habbenin birinci zeylinin ahirlerinde

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ۝ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ ۚ

1. Allah bize yeter. O ne güzel vekildir. (Âl-i İmran Suresi: 173.)

2. Günahlardan dönmek ve tâate kuvvet, ancak büyük ve yüce Allah'ın yardımıyla mümkündür.

ahir: son.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.
andelib-i zîşan: şan sahibi bülbül.
beyan: açıklama, bildirme,

izah.
edibâne: edibe yakışır şekilde, edebiyatçı gibi.
evvelâ: birinci olarak, her şeyden önce, ilk olarak.
gayet: son derece.
gayet: son derece.
hakikat-i Muhammediye: Hz. Peygamberin manevî şahsiyeti, İslamiyetin aslı ve esası.

i'lem: Arapçada bil! anlamında emir.
istiğfar: tevbe etme, Allah'tan günahlannın bağışlanmasını isteme.
kâtip: yazan, yazıcı.
kitab-ı kebir: büyük kitap, kâinat.
libas: elbise.
netice-i hilkat-ı âlem: âle-

min yaratılış neticesi, gayesi.
niyaz: Allah'a yalvarma ve yakarma.
nur-i Muhammed: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) nuru, ışığı.
ruh: hayat ve canlılık veren şey.
sebeb-i hilkat: yaratılış sebebi, yaratılış nedeni.
suret: biçim, şekil, tarz.
şecere: ağaç.
tazarru: yalvarma, Allah'a huşu içinde yalvarma.
üslûp: ifade yolu, kendine has ifade veya yazı tarzı.
Zeylül-Habbe: Habbe risalesinin eki.
Zeylül-Hubab: Hubab risalesinin eki.
zîhayat: hayat sahibi.

mertebelerinin Yirmi Dokuzuncu Lem'a-i Arabiye nispeten kısa ve gayet güzel beyanları münderiçtir.

Zeylü'z-Zeyil228

Habbe'nin İkinci Zeylinde, gayet mühim bir risale olan hem Arapça, hem Türkçe olarak kesretle intişar eden *Asa-yı Mûsa* mecmuasında Yirmi Üçüncü Lem'a namındaki “Tabiat Risale-si”nin muhtasar kısa Arapçası da vardır.

Bu risale, Ankara'da telif edildiği zaman bir matbaada tab edilmiştir. İnsanların ağızından çıkan dehşetli üç kelimenin butlanını ispat ederek tabiat bataklığında boğulanları kurtarıyor.

ZÜHRE237

Uzun bir hakikatin yalnız ucunu göstermek ve parlak bir nurun yalnız bir şuaını irae etmek maksadıyla yazılan bu çok mühim risale, gayet ehemmiyetli hakikatleri ihtiva ettiğinden, en mümtaz Nur Şakirtlerinin musırrâne talepleri üzerine —ekserîsi Arapça bilmeyen o şakirtlerin istifadelerine medar olmak için— kısmen izahlı, kısmen kısa bir meali Üstadımız tarafından Türkçeye çevrilmiş ve On Yedinci Lem'a namıyla On Beş Nota olarak Risale-i Nur külliyyatının Lem'alar kısmına ilhak edilmiştir.

Zühre şöyle bir hakikatle başlar: “*Dünyadaki her zihayat, Malik'inin ismiyle, namıyla, hesabıyla*

beyan: açıklama, bildirme, izah.
butlan: batıl, hükümsüz olma hâli.
dehşetli: ürkütücü, korkunç.
ehemmiyetli: önemli.
ekseri: çoğu kısmı.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek, esas.
ihtiva: içine alma, kapsama.
ilhak: ilâve etme, ekleme, katma.
intişar: yayılma, yaygınlaşma, neşrolunma.
irae: gösterme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
istifade: faydalanma, yararlanma.

izah: açıklama, ayrıntılan ile anlatma.
kesret: çokluk.
kısmen: kısmî olarak, bir kısım.
lem'a-i Arabiye: Arapça yazılmış olan lem'a.
maksat: gaye.
malik: sahip.
meal: mana, anlam, mefhum.
mecmua: toplanıp, biriktirilmiş, düzenlenmiş yazıların hepsi.
medar: sebep, vesile.

mertebe: derece, basamak.
muhtasar: kısaltılmış, özet.
musırrâne: ısrar ve inatla, ısrarlı bir şekilde.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
mümtaz: ayrıcalıklı, seçkin.
münderiç: içine bulunan, içinde yer almış, içindeki.
nam: ad.
nispeten: nispetle, kıyaslayarak.
nota: .
nur: aydınlık, parıltı, ışıık.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Be-diüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.
şakirt: talebe, öğrenci.
şua: ışın, bir ışıık kaynağından uzanan ışıık telleri.
tab: kitap basma.
tabiat: .
talep: istek, dilek.
telif: eser yazma.
zeyil: ek, bir eserin devamı olarak yazılan kısım.
zihayat: hayat sahibi.

çalışan muvazzaf bir asker gibidir. Kim kendini kendine malik zannetse o kimse hâliktir.”

Sonra, uzun ve muhit bir salât ü selâmı müteakip her biri bir risalenin güya hülâsası ve çekirdeği mahiyetindeki şümüllü i'lemlere geçer.

i'lemlerin birisinde, Kur'ân tilmizi ile felsefe tilmizini içtimaî ve şahsî cihetlerden mukayese ederek, felsefenin sakim ve muzır kısmının batıl hükümlerini çürütür. Son i'lemi de, gayet güzel ve hazin bir münacat ihtiva etmektedir. Daha fazla malûmatı Türkçe olan Notalar Risalesine havale ederiz.

Bu *Mesnevî-i Nuriye*'nin fihristesinde, o kıymetli harika risalelerdeki yüzer hakikatlerden yalnız bir ikisini nakıs fehminizle ve kasır ifademizle göstermeye çalıştık. Yoksa gösterdiğimiz misaller, o harika-i ilmüirfanın ne en canlı noktaları olabilir ve ne de en kıymetli cevherleri olabilir. Belki o şemsin cüz'î bir şuaı ve o bahrin küçük bir katresidir.

ZERRE286

Şeytanın ve ehl-i ilhadın bazı vesveselerini tart eden müteferrik meselelerden bahseden harika ve fevkalâde bir risale olup, iki kısımdan ibarettir

İman ve ahlâkiyatı ve vesveselerin izalesini ve insandaki teşahhusat-ı vechiyenin hikmetini beyan eden i'lemler bu risalenin münderecatındandır.

ahlâkiyat: .
bahir: deniz.
batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
cevher: esas, maya, öz.
cihet: yön.
cüz'i: küçük, az.
ehl-i ilhad: ilhad ehli, doğru meslek ve dinden, hak yolundan çıkıp batıl yola sapan imansızlar, dinsizler.

fehîm: anlayış.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
fevkalâde: olağanüstü.
fihriste: katalog, liste.
gayet: son derece.
güya: sanki.
hakikat: gerçek, esas.
hâlik: helâk olan, mahv olan, fenâya giden.
harika: olağanüstü.
harika-i ilm ü irfan: .
havale: bir şeyi başkasının

üstüne bırakma.
hazın: hüzünlü, acıklı.
hikmet: gizli sebep, gaye.
hüküm: karar, emir.
hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.
ibaret: meydana gelen, oluş.
içtimaî: topluluğa ait, toplumla ilgili, toplumsal.
ihativa: içine alma, kapsama.
i'lem: Arapçada bil! anlamında emir.
iman: inanç, itikat.

izale: giderme, ortadan kaldırma.
kâsır: kısa.
katre: damla.
kıymettar: kıymetli, değerli.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
malik: sahip.
malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.
mesele: önemli konu.
misal: örnek.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
mukayese: benzeterek ve karşılaştırarak değerlendirme, kıyaslama.
muvazzaf: vazifelenirilmiş, kendisine görev verilmiş, vazifeli.
muzır: zararlı, zarar veren.
münacat: Allah'a dua etme, yalvarma, Onun manevî huzurunda tazarru ve niyazda bulunma.
münderecat: bir şeyin içine derç edilmiş şeyler, bir kitap veya derginin ihtiva ettiği şeyler, içindekiler.
müteakip: den sonra.
müteferrik: çeşitli.
nakıs: noksan, eksik.
sakim: hasta, hastalıklı, doğru olmayan, hatalı.
salât ü selâm: salât ve selâm; Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (a.s.m.) memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.
şahsî: şahsa, kişiye ait, hususî.
şems: güneş.
şua: ışın, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.
şümül: içine alma, kapsam.
tard: kovma, çıkarma, uzaklaştırma, sürme.
teşahhusat-ı vechiye: yüze ait belimeler.
tilmiz: öğrenci, talebe.
vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsî düşünce.

Bir i'leminde, وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

¹ وَأَخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَالْوَأْنِكُمْ

semavat ve arzın hilkatı ve beşerin lisan ve renkle-
rinin ihtilâfı Cenab-ı Hâlık-ı Zülcelâl'in ayetlerin-
den olduğunun hakikatini gayet güzel bir tarzda
beyan ediyor. Diyor ki:

“Bütün beşerin esasat-ı azada ittifakı Sâniin
vahdetine, teşehhusat-ı vechiyede temayüzü Sâni-
in muhtar ve hakîm olduğuna gayet bâhir ve zahir
delildir” der, ispat eder. Beşerin birbirinden teşeh-
husça farklarının hikmetini ve diğer mahlûkatta bu
temayüzün ferden ferdâ olmayıp nevi nevi oluşu,
hikmetin öyle iktiza ettiğini izah ediyor.

Başka bir i'lemde, şeytan-ı insî ve cinnînin,
bakaranın bâtinen gayet mükemmel, zahiren mis-
kin oluşu hakkındaki bir vesvesesini tard eder ve
der ki: “Ey şeytan-ı cinniye üstat olan şeytan-ı in-
sî! Eğer her şey, her şeyi maslahat miktarıyla ve lâ-
yık-ı veçhile yapan Kadîr-i Ezeli'nin sanatı olmasa
idi, senin eşeğinin kulağı senden ve senin üstatla-
rından daha akıllı ve daha hazık olması lâzım gelir-
di” diye insî ve cinnî şeytanların vesveseleri yüzle-
rine çarpılarak, bakaranın, yani ineğin dahilînin
mutlak olduğunu ve haricînin mukayyet oluşunun
hikmetini aklen ve ilmen ayet muknî bir surette be-
yan eder.

aklen: akıl ile, akıl yolu ile, akıl
gereğince.

arz: yer, dünya.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

bâhir: apaçık, aşikâr.

bakara: inek, dişi sığır.

bâtinen: dâhilen, iç yüzünde,
içinden olarak.

beşer: insan, insanlık.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

Cenab-ı Hâlık-ı Zülcelâl: her şe-
yin yaratıcısı olan, celâl, şeref ve
azamet sahibi olan Allah.

cinnî: cin taifesinden olan.

dahil: iç, içerisi.

delil: bir davayı ispata yarayan
sey, bürhan.

esasat-ı aza:

ferden ferdâ: fert ferde, teke tek,
teker teker.

gayet: son derece.

hakikat: gerçek, esas.

hakim: her şeyi bir maksatla uy-
gun ve hikmetle yaratan, hikmet
sahibi Allah.

haric: bir şeyin dışı, dışarı, dışta
kalan.

hâzik: işinin ehli, usta.

hikmet: ilâhî gaye, gizli sebep,
fayda.

hilkat: yaratılış.

ihtilâf: farklı olma, ayrı oluş.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kıl-
ma.

i'lem: Arapçada bil anlamında
emir.

ilmen: ilim ile, ilmî bir şekilde.

insî: insan cinsinden.

ispat: doğruyu delillerle göster-
me.

ittifak: birleşme, birlik.

izah: açıklama, ayrıntılar ile an-
latma.

Kadîr-i Ezeli: her şeye gücü ye-
ten, varlığının evveli olmayan, Al-
lah.

lâyık-ı vechile: usûle uygun.

lisan: dil.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tara-
findan yaratılanlar.

maslahat: fayda, maksat.

miskin: uyusuk, tembel, hareket-
siz, zavallı.

muhtar: hareketinde serbest
olan, hükmü elinde olan, istediği
gibi davranan, dilediğini yapan.

mukayyet: kayıtlı, sınırlı, bağlı.

muknî: ikna eden, inandıran,
inandırıcı, kandıran.

mutlak:

1. Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinizin, seslerinizin ve simâlainızın fark-
lılığı da yine Onun âyetlerindendir. (Rum Suresi: 22.)

nevî: nevi ile ilgili, nev'e ait,
çeşitle ilgili.

Sâni: her şeyi sanatlî olarak
yaratan Allah.

semavat: semalar, gökler.

suret: biçim, şekil, tarz.

şeytan-ı cinnî: görünmeyen,
cinnî şeytan.

şeytan-ı insî: insan suretin-
deki şeytan, şeytan gibi in-
san.

şeytan-ı insî ve cinnî: insan-
lardan ve cinlerden olan şey-
tanlar.

tard: kovma, çıkarma, uzak-
laştırma, sürme.

tarz: biçim, şekil, suret.

temayüz: kendini gösterme,
seçkin hale gelme.

teşahhus: şahıslanma, şahıs
hâline girme.

teşahhusat-ı vechiye: yüze

ait belirmeler.

üstat: öğretici, öğretmen.

vahdet: birlik ve teklik.

vesvese: şüphe, kuruntu, kal-
be gelen asılsız kötü ve sinsi
düşünce.

zahir: açık, aşikâr.

zahiren: görünüşte.

zikretmek: anmak, bildir-
mek.

Ahlâka dair bir i'leminde der ki: “Ey fasık! Bil ki medeniyet-i sefihe öyle müthiş bir riyayı ibraz etmiş ve meydana çıkarmış ki, ehl-i medeniyetin ondan kurtulması mümkün değildir. Çünkü, ehl-i medeniyet o riyaya şan ve şeref namını vermiş. İnsanı şahıslara karşı riyakârlığa bedel unsurlara ve milletlere ve devletlere karşı riyakârlığa teşvik etmiş ve tarihi onlara müşevvik ve alkışçı ve ceride-leri de, yani gazeteleri de dellâl yapmış. Ölümü unutturup, (güya) unsurları içinde bir hayatları var diye, Zaman-ı Cahiliyetteki gaddar zalimlerin desiseleri nev'inden bir desise ile, beşeri tasannu ve riyakârlığa sevk etmiştir.” Ne kadar okunsa, okunmaya lâyık olan bu risale dahi bir istiğfar ve Hazret-i Mevlâna'nın bir beytiyle nihayet bulmuştur.

ŞEMME304

Kâinatın mecmuundan tâ zerreye kadar mütenazilen her bir mevcudun, pek çok esma-i İlâhiyeden *Allah, Rab, Malik, Müdebbir, Mürebbî, Mutasarrıf ve Nazım* isimlerine şahadet ettiklerini ispat eder.

Başka bir i'leminde, hiçbir kimsenin Sâni-i Âlem'den şikâyet hakkı olmadığını gösterir.

Diğer bir i'leminde Kur'ân-ı Hakîm'in ilk ve ekser muhatabı olan cumhur-i avamın fehimlerini nasıl okşadığını ve onların idraklerine nasıl mûraat ettiğini uzun bir hakikatle beyan eder.

bedel: karşılık.
beşer: insan, insanlık.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
ceride: gazete.
cumhur-i avam: avamın cumhuru, halkın çoğunluğu.
dair: alakalı, ilgili.
desise: hile, oyun, aldatmaca.
ehl-i medeniyet: şehirli, şehir halkından olanlar, uygar, görgülü, kibar ve nazik insanlar.
ekser: en çok, daha ziyade.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
fasık: Allah'ın emirlerine aykırı hareket edip fesat çıkaran, kötülüğü ve günah işlemeyi âdet haline getiren.
fehim: anlayış.
gaddar: çok fazla zulüm ve haksızlık eden.
güya: sanki.
hakikat: gerçek, esas.
ibraz: meydana çıkarma, ortaya koyma, gösterme.
idrak: akıl erdirmeye, anlama,

kavrama kabiliyeti.
i'lem: Arapçada bil anlamında emir.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
istiğfar: tevbe etme, Allah'tan günahlarının bağışlanmasını isteme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.

lâl: dilsiz, konuşamayan, ebkem.
malik: sahip.
mecmu: toplam, tüm.
medeniyet-i sefihe: sefil medeniyet, zevk ve eğlenceye sevk eden medeniyet.
muhataf: kendisine hitap olunan, söz söylenilen kimse.
müdebbir: tedbir alan, her işi önceden düşünüp ona göre ayarlayan, plânla idare eden.
mûraat: gözetme, riayet etme.
Mürebbî-i Mutasarrıf: her şeyi en güzel şekilde terbiye eden ve her şeyin sahibi olup mülkünde istediği gibi tasarruf sahibi olan Allah.
müşevvik: teşvik eden, isteğini arttıran, arzu ve hevesini arttıran.
mütenazilen: inerek, aşağıya doğru.
müthiş: dehşet veren, ürküten, dehşetli, korkunç.
nam: ad.
Nazım: kâinataki her şeyi düzenleyen ve tanzim eden Allah.
nevi: çeşit, tür.
nihayet: son.
Rab: besleyen, yetistiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.
riya: özü sözü bir olmamak, inandığı gibi hareket etmeyi, iki yüzlülük.
riyakâr: riya eden, iki yüzlü, sahtekâr.
Sâni-i Âlem: dünyayı sanatla yaratan Allah.
sevk: önüne katıp sürme.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
şan: şöhret, ün.
şeref: onur, haysiyet.
tasannu: yapmacık.
unsur: milliyet.
zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.
Zaman-ı Cahiliyet: cahiliyet zamanı, cahiliye dönemi, İslâmdan önceki cahiliyet devri.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

Hem, tayy-ı mekân ve bast-ı zaman ve enenin mahiyeti ve iki vechi gibi pek çok ince hakaiki beyan eden müteferrik mevzulardan müteşekkil bir kıymettar risaledir. Bu risale:

*Medet ey kafilasalâr-ı rusûl huz biyedî,
Sensin, ey nur-i kerem, cümlemizin mutemedi.
İntisabım sanadır; işte dilimde senedi:
“Lâ ilâhe illâllah Muhammedü’r-resulullah”*

diye bir manzum kıt’adan sonra uzun ve muhit bir istiğfar ve duaya geçerek, hitama erer.

ONUNCU RİSALE323

Diğerlerine nispetle büyük olan bu risalede, *Sözler*’den bazılarının hülâsalarıyla, müteferrik ve muhtelif mevzulardan ibaret i’lemler vardır.

Birinci i’leminde ¹ *وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ*

ayet-i kerîmesinin tefsirini, semavata çıkmak isteyen şeytanların recmedilmelerini “Yedi Basamak” ile beyan eder.

Birinci Basamağında, semadaki sükûnet ve sükûta ve intizama işaretle der ki:

“Sema ehli, arz ehli gibi hayırların ve şerlerin karışmasından ve zıtların içtimandan meydana gelen münakaşa ve ihtilâfat ve tezebzüp içinde değildir. Belki onlar, kendilerine Hâlık’ları tarafından emredilen şeyleri kemal-i itaatle yapan mutîlerdir.”

arz: yer, dünya.
ayet-i kerime: Kur’ân’ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.
bast-ı zaman: az bir zamanda çok uzun bir zaman yaşamış, geçirmiş olmak.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
dua: Allah’a yalvarma, niyaz.
ene: ben, benlik.
hakaik: hakikatler, doğrular, gerçekler.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.
hitam: son, nihayet, sona erme, bitme, neticelenme, tamamlanma.
hulâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.
huz biyedî: elimi al, elimden tut, bana yardım et.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
içtima: toplanma, bir araya gelme.
ihtilâfat: ayrılıklar, anlaşmazlıklar, uyumsuzluklar.
i’lem: Arapçada bil anlamında emir.
intisap: mensup olma, bağlanma, girme.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
istiğfar: tevbe etme, Allah’tan günahlarının bağışlanmasını isteme.
kafilasalâr-ı rusûl: peygamberler kafilésinin reisi.
kemal-i itaat: itaatın kusursuzluğu, tam ve mükemmel itaat.
kıt’a: dörtlük, dört mısradan oluşan nazım birimi.
kıymettar: kıymetli, değerli.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
manzum: vezinli, kafiyeli söz, nazım olarak yazılmış eser.

1. Şeytanlar için o kandilleri birer taş yaptık. (Mülk Suresi: 5.)

medet: inayet, yardım, imdat.
mevzu: konu.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
muhtelif: türlü türlü, çeşitli.
mutemet: itimat edilir, güvenilir.
mutî: itaat eden, boyun eğen.
münakaşa: tartışma.
müteferrik: çeşitli.
müteşekkil: meydana gelmiş, kurulmuş.

nispet: kıyaslama; oran, ölçü.
nur-i kerem: güzel ahlâk nuru; ihsan edilen nur.
recm: taşla tutma, taş ile vurma, taşlama.
sema: gökyüzü, gök.
semavat: semalar, gökler.
senet: dayanılacak ve güvenilecek şey, kuvvetli delil olabilecek söz.
sükûnet: durgunluk; huzur,

sakinlik.
sükût: sessizlik.
ser: kötülük.
tayy-ı mekân: mekanı ortadan kaldırma, mekanı atarcasına geçme.
tefsir: Kur’ân’ın mana bakımından izahı, açıklaması.
tezebzüb: karışıklık, kararsızlık.
vecih: cihet, yön.

Şeytanların recmedilmelerini beyan ve ispattan sonra, başka bir i'lemde Üstadımız, Kur'ân'dan istifade ettiği dört tarıkı dört hatve ile gayet veciz bir tarzda izah eder. *Risale-i Nur'un Sözler* kısmında mufassal izahı bulunan bu i'lem çok mühimdir.

Diğer bir i'leminde, ubudiyetin mukaddeme-i mükâfat-ı lâhika değil, netice-i nimet-i sabıka olduğunu beyandan sonra, çok hakikatli ve geniş manadaki i'lemlere geçerek, *Nurun İlk Kapısı*'nda ve *Küçük Sözler*'de bir derece mealleri bulunan hakikatlerin izahıyla bu kıymettar ve mühim risale hitama erer.

Bu kıymettar risalenin münderecatından şems gibi nurlu, kamer gibi parlak bir misali şudur:

Kur'ân-ı Hâkim kâinattaki insana raci ve menfaatli olan eşyayı ihtar için zikrediyor. Yoksa Kur'ân-ı Hâkim'in o beyanatı yalnız o faydasına inhisar etmiyor. Çünkü, insan kendisiyle alâkası olan ve faydası dokunan bir zerreye, kendisi ile alâkası olmayan bir şemsten ziyade ehemmiyet verir. Meselâ:

وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ ۝ تِلْعَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ ۚ

Yani, kamerin küre-i arz etrafında devrinin Cenab-ı Hak tarafından takdir edilmesinin pek çok hikmetlerinden bir hikmeti de beşerin günlerini, aylarını, senelerini hesap etmesi, bilmesidir. Yoksa

kamer: ay.

kıymettar: kıymetli, değerli.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'ân-ı Hâkim: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

küre-i arz: yer küre, dünya.

meal: mana, anlam, mefhum.

menfaat: fayda.

meselâ: örneğin.

misal: örnek, nümune.

mufassal: tafsilâtî olarak açıklanan, uzun uzadıya açıklanıp anlatılan, ayrıntılı, detaylı.

mukaddeme-i mükâfat-ı lâhika: ileride verilecek mükâfatın başlangıcı.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

münderecat: bir şeyin içine derc edilmiş şeyler, bir kitap veya derginin ihtiva ettiği şeyler, içindekiler.

netice-i nimet-i sabıka: geçmişte verilen nimetin neticesi.

nurlu: ışıklı, parıltılı.

raci: dair, ait, alâkası olan.

recmedilme: taşatutulma, taşatulanma.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursi'nin eserlerinin adı.

şems: güneş.

takdir: Allah'ın takdiri, Allah'ın ilmiyle belli bir düzen vermesi.

tarik: yol.

tarz: biçim, şekil.

ubudiyet: kulluk.

veciz: kısa, öz, derli toplu, muhtasar.

zerre: pek ufak parça, en küçük parça.

zikretmek: anmak, bildirmek.

ziyade: çok, fazla.

1. Yâsin Suresi: 39.

2. İsra Suresi: 12.

alâka: ilgi, ilişki, bağ.

beşer: insan, insanlık.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

beyanat: açıklamalar, izahlar.

ehemmiyet: önem, değer, kıymet.

gayet: son derece.

hakikat: gerçek, esas.

hatve: adım.

hikmet: İlahî gaye, gizli sebep, fayda.

hitam: son, nihayet, sona erme, bitme, neticelenme, tamamlanma.

ihtar: dikkatini çekme, hatırlatma, uyarı.

i'lem: Arapçada bil anlamında emir.

inhisar: yalnız bir şeye ait kıl-

ma, tekelleşme.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

istifade: faydalanma, yararlanma.

izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kamerin takdiri, bizce çok lüzumlu bulunan bu faydasına inhisar etmez. Hâlık-ı Zülcelâl'in esmasına âyinedarlık eden binler hikmetleri daha var.

Bu kıymettar risalenin ahirinde, Altı Katrede i'caz-ı Kur'ân'ı hülâsa eden küçük, fakat o nispette şümüllü bir risale vardır.

Mu'cize-i Kübradan birkaç katreyi Tazammun eden On Dördüncü Reşha 362

Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâmın risaletinin hakkaniyetine bir delil de Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'dır. Kur'ân-ı Hakîm'in kırka yakın vech-i i'cazı, *Lemmaat* ve *İşaratü'l-İ'caz* tefsirinde beyan edildiğinden, onlara havale ederek, *Birinci Katre* nihayet bulur.

İkinci Katrede, Yirmi Beşinci Sözde zikredilen "Kur'ân Nedir?" diye olan tarifi kısa bir Arapçası vardır.

Üçüncü Katre: Altı Noktadır. Üçüncü Noktasında: Nasıl ki insan muhtelif hacat-ı cismaniye muhtelif vakitlerde muhtaçtır... Meselâ, havaya her an, hararete, suya her vakit, gıdaya her gün, ziyaya her hafta muhtaçtır; öyle de, hacat-ı maneviye-i insaniye de muhtelifdir. Bir kısmına her an muhtaçtır (Lâfzullah gibi), bir kısmına her vakit muhtaçtır (Bismillâh gibi), bir kısmına her saat muhtaçtır (Lâ ilâhe illâllah gibi) ve hakeza, kıyas et.

Dördüncü Katre: Altı Nüktedir. Beşinci Nüktesinde çok ayet-i kerîme bulunmasından ve orası da

ahir: son.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selam onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayeti, azamet ve şerefi olan ayet.

âyinedarlık: aynalık yapma, gösterme.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

bismillâh: Besmele; Allah namına, Allah için, Allah'ın adı ve izni ile.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, burhan.

esmâ: adlar, isimler.

hacat-ı cismaniye: insanın bedeni ihtiyaçları.

hacat-ı maneviye-i insaniye: insanın manevî ihtiyaçları.

hakeza: böylece, bunun gibi.

hakkaniyet: hak ve adalete uygunluk, hak ve doğruluktan ayrılmama.

Hâlık-ı Zülcelâl: Sonsuz büyüklük sahibi yaratıcı, Allah.

hararet: sıcaklık.

havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.

hikmet: ilâhî gaye, gizli sebep, fayda.

hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.

i'caz-ı Kur'ân: Kur'ân'ın mu'cizeliği, yüksek ve erişilmez ifadesi.

inhisar: yalnız bir şeye ait kılma, tekelleşme.

kamer: ay.

kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.

kıymettar: kıymetli, değerli.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan aciz bırakan Kur'ân.

lâ ilâhe illallah: Allah'tan başka ilah yoktur.

lâfzullah: Allah lâfzı.

meselâ: örneğin.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

nihayet: son.

nispet: oran, ölçü.

peygamber: Allah tarafından haber getirerek ilâhî emir ve yasakları insanlara tebliğ

eden elçi, nebi.

risalet: elçilik, resullük, peygamber olarak gönderilme.

şümül: kaplam.

takdir: Allah'ın takdiri, Allah'ın ilmiyle belli bir düzen vermesi.

tefsir: Kur'ân'ın mana bakımından izahı, açıklaması.

vech-i i'caz: mu'cize yönü.

zikretmek: anmak, bildirmek.

ziya: ışıq, aydınlık, nur.

izah makamı olmadığından, *Mu'cizat-ı Kur'âniye*'ye havale edilerek o nükte tayyedilmiştir. Bazen bir harf-i Kur'ânîde Kur'ân'ın i'cazını ispat eden bu risale ve arkadaşları olan *İşaratü'l-İ'caz* ve *Mu'cizat-ı Kur'âniye* risaleleri, Kur'ân-ı Hakîm'in birer elmas kılınıcırlar.

Altıncı Katre: Belâgat-i Kur'âniyenin bir sırrını keşfederek, ediplerin “*Unzur ilâ men kâle,*” yani “*Kim söylemiş?*” demelerine mukabil, “*Unzur ilâ men kâle ve limen kâle ve fimâ kâle*” diyerek, i'caz-ı Kur'âniyeyi parlattırıyor.

Bu Altıncı Katre, belâgat-i Kur'âniye için mühim bir anahtardır.

ŞULE 371

İki sahifelik bir zeyli olan küçük hacimde bir Risaledir.

NOKTA 384

Çok muhtasar olduğu için özetlenmedi.

اللَّهُمَّ اخْتِمْ لَنَا بِالسَّعَادَةِ وَالشَّهَادَةِ وَالْكَرَامَةِ
وَالْبُشْرَى أَمِينَ أَمِينَ أَمِينَ¹

1. Allah'ım! Bize hayatımızı saadetle ve şehadetle ve iyilikle ve müjde ile sona erdirmek nasip eyle. Amin, âmin, âmin.

belâgat-i Kur'âniye: Kur'ân'a ait belâgat, Kur'ân'ın kendine has olan belâgatı.
edib: edebiyatçı, edebiyatla meşgul olan.
elmas: çok kıymetli bir mücevher.
harf-i Kur'âni: Kur'ân'ın harfi.
havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.
i'caz: mucizelik, insanların

benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.
i'caz-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın mucizeliği, yüksek ve erişilmez ifadesi.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e

indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.
makam: yer.
muhtasar: kısaltılmış, özet.
mukabil: karşılık.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
nükte: ince manalı, ancak

dikkatle anlaşılabilen mana veya söz.
sahife: sayfa.
sır: gizli hakikat, bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.
tayy: atlamak, üzerinden geçmek.
unzur ilâ men kâle: kim söylemiş, bak.
zeyil: ek, bir eserin devamı olarak yazılan kısım.

İtizar

acz: zayıflık, güçsüzlük.
amil: sebep, etken.
âyine: ayna.
aynelyakin: gözle görür derecede inanma; bir şeyi görerek ve seyrederek bilme.
aziz: muhterem, saygın.
bahir: deniz.
cüz'i: küçük, az.
dellâl: ilân eden, bir haberi duyurmak için yüksek sesle bağırarak dolaşan kimse.
emsalsiz: benzersiz.
fehîm: anlayış.
feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.
fihrîst: bir kitabın başında veya sonunda yer alan ve kitabın içinde neler bulunduğunu gösteren cetvel, indeks.
hakaik-ı esya: nesnelerin, şeylerin perde arkasındaki hakikatleri.
hakikat: gerçek, esas.
hakiki: gerçek.
hakıyakin: marifet mertebesi-nin en yükseği; bir şeyi yaşayarak, içine girerek, doğruluğundan şüpheye asla yer bırakmayacak biçimde kesin olarak bilme.
harika: olağanüstü.
hazine: zengin ve değerli kaynak.
hikmet-i hilkat: yaratılış hikmeti.
hitam: son, nihayet, sona erme, bitme, neticelenme, tamamlanma.
hükümünde: değerinde, yerinde.
idrak: akıl erdirmeye, anlama, kavrama kabiliyeti.
i'lem: arapça'da bil! anlamında emir.
ilmelyakin: yakın ile bilme, bir şeyi ilim ve delil ile kesin olarak bilme, tanıma, kabul etme; aksi mümkün olmayan açık, kesin ve sağlam bilgi.
ilmelyakin: yakın ile bilme, bir şeyi ilim ve delil ile kesin olarak bilme, tanıma, kabul etme; aksi mümkün olmayan açık, kesin ve sağlam bilgi.
iman: inanç, itikat.
itzar: özür dileme, bir sebep göstererek affını dileme.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kârî: okuyucu, okuyan.
kâsir: kısa.
katre: damla.
keşşaf: keşfeden, gizli bir şeyi meydana çıkararak.
kıymet: değer.
makusen mütenasip: ters orantılı, birbirine nispet edilen iki şeyden biri arttıkça (çoğaldıkça) diğerrinin azalması (eksilmesi).
manevî: manaya ait, maddî ol-

Fihristi hitama eren *Mesnevî-i Nuriye*, hayatın hayatı ve gayesi ve en yüksek hakikat olan imanı, taklitten tahkike, tahkikten ilmelyakin mertebesine, ilmelyakin mertebesinden aynelyakin derecesine ve daha sonra da hakıyakinine ulaştıran muazzam ve muhteşem ve pek çok risaleleri tazammun eden muhit ve harika bir eserdir.

Bu eserin hakikî kıymetini tebarüz ettirecek en hakikî fihristi, yine onun aziz ve muhterem müellifi Üstadımız yapabiliirdi. Bizim çok kısa anlayışımız ve zayıf idrakimiz ve kâsır fehminimiz ve Arapçaya olan vukufsuzluğumuz, ulema-i mütebahhirînin katresine bahir dedikleri bu emsalsiz eserin fihristini kârilere pek noksan olarak takdim etmemizin âmilleri olmuştur.

Muhterem kârî! Bu fihriste bakıp da tılsım-ı kâinatın keşşafı, hakaik-ı eşyanın miftahı, hikmet-i hilkatin dellâli olan bu manevî hazine hükümündeki mecmuayı da o mizan ile tartma. Çünkü, bizdeki acz ve noksanlık o mecmuanın kıymetiyle mebsuten değil, makusen mütenasiptir. Güneşin bir zerre cam parçasındaki timsaline bakıp da, “Güneş de bu kadardır” deme. Çünkü, o zerre, kabiliyeti kadar o güneşten feyiz alır. Sen ise âyinenin büyüklüğü nispetinde o manevî şemsten feyiz alacaksın.

mayan.

mebsuten: mebsut olarak, aşılıp, yayılmış, etrafıca anlatılmış olarak.

mecmua: toplanıp, biriktirilmiş, düzenlenmiş yazıların hepsi.

mertebe: derece, basamak.

miftah: açan alet, anahtar.

mizan: terazi, ölçü.

muazzam: çok büyük, ulu, yüce.

muhit: ihata eden, kuşatıcı.

muhterem: saygı değer, hür-

mete layık, saygın.

muhteşem: haşmetli, yüce.

müellif: eser telif eden, yazar.

nispet: oran, ölçü.

sems: güneş.

tahkik: doğru olup olmadığını araştırmak, inandığı şeylerin aslını, esasını bilerek inanma.

takdim: arz etme, sunma.

taklit: delilsiz olarak hareket etme, şeriatteki delilini bil-

meksizin bir hükümle amel etme.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.

tılsım-ı kâinat: kâinatın tılsımı, evrenin gizli sırrı.

ulema-i mütebahhirîn: son zamanlarda yetişen büyük âlimler.

vukuf: bir hâlde olduğu gibi kalma, bir hâlde bulunma, ar-tıp eksilmeme.

zerre: pek ufak parça, en küçük parça.

Hem bu mecmuada bulunan yüzlerce i'lemlerden yalnız pek az bir kısmının pek cüz'î bir manası yalnız işaret için zikredilmiş. Yoksa her bir risale, hatta her bir i'lem için bu Mesnevî Fihristinin mecmuu kadar bir fihrist yapmak lâzım gelirdi. Buna da ne bizim iktidar-ı ilmimiz ve ne de makam ve ne de zaman müsait değildir.

1 سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
2 رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا
رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا بِأَحْسَنِ قَبُولٍ هَذِهِ الْفَهْرِسْتَةُ النَّاقِصَةُ بِحُرْمَةِ
سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَالْه وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ
3 آمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Mustafa Gül ve Tahiri Mutlu

1. Seni her türlü kusur ve noksandan tenzih ederim. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Sen herşeyi hakkıyla bilir, herşeyi hikmetle yaparsın. (Bakara Sûresi: 32.)
2. Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek, bizi onunla hesaba çekme. (Bakara Suresi: 286.)
3. Ey Rabbimiz! Peygamberlerin Efendisi Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ve Âli ve bütün Ashabı hürmetine, şu noksan fihristi en güzel surette kabul eyle, âmin. Ve ezelden ebede kadar, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

Ashap: Sahabeler, Hz. Peygamberi (a.s.m.) görmüş ve

onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler.

Bakara: Kur'ân-ı Kerîm'in 2. suresi. Medine-i Münevver'e nazil olmuştur. 286 ayettir.

fihrist: bir kitabın başında veya sonunda yer alan ve kitabın içinde neler bulunduğunu gösteren cetvel, indeks.

hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek

bildirme.

hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hürmet: saygı.

iktidar-ı ilim: ilmin iktidarı, güç ve kuvveti.

i'lem: arapça'da bil! anlamında emir.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

makam: yer, mevki.

mecmu: toplam, tüm.

müsait: uygun, münasip.

peygamber: Allah tarafından haber getirerek ilâhî emir ve yasakları insanlara tebliğ eden elçi, nebî.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

Resul-i Ekrem: çok cömert, kerîm olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).

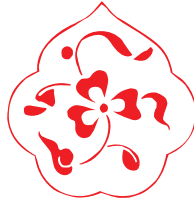
Sure: Kur'ân-ı Kerîm'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

suret: biçim, şekil, tarz.

tenzih: Allah'ı şanına lâyık olmayan şeylerden, her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma, münezzeh sayma.

yâ Rabbî: ey her şeyi en güzel şekilde terbiye ve idare eden Allah'ım.

zikretmek: anmak, bildirmek.

Ekler

ŞAHİS BİLGİLERİ

YER BİLGİLERİ

AYET VE ARAPÇA METİN İNDEKSİ

HADİS İNDEKSİ

ŞAHİS İNDEKSİ

YER İNDEKSİ

GENEL İNDEKS

TARİHSEL GELİŞİM VE OLAYLAR İÇİNDE BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ

- A -

ABDÜLKADİR GEYLÂNÎ: Kadiriye tarikatının kurucusu. 470'te (1077) Gilân eyalet merkezine bağlı Neyf köyünde doğan Geylânî'nin babası, Ebu Salih Mûsa'nın dindar bir kimse olduğu bilinmekle birlikte, devrin tanınmış sufilerinden Ebu Abdullah Savmaî'nin kızı olan annesi Ümmü'l-Hayr Emetü'l-Cebbar Fatıma'nın da kadın velilerden olduğu kabul edilir. Küçük yaşta annesini kaybeden Abdülkadir, dedesi Savmaî'nin himayesinde büyür ve tahsiline devrin ilim ve kültür merkezi olan Bağdat'ta devam eder. Orada, Ebu Galib bin Bakillânî, Cafer es-Serrâc, Ebu Talib bin Yusuf gibi âlimlerden hadis; Ebu Said Muharrimi, Ebu Hattab gibi hukukçulardan fıkıh, Zekeriya-i Tebrizî gibi dilcilerden de dil ve edebiyat öğrenimi görür. Kısa zamanda usul ve fûrû ve mezhepler konusunda geniş bilgi sahibi olur ve Ebu'l-Hayr Muhammed bin Müslim Debbas vasıtasıyla tasavvufa intisap eder. Bağdat'a gittiği zaman mensup olduğu Şafîî mezhebini bırakarak mizacına daha uygun gelen Hanbeli mezhebine giren Abdülkadir-i Geylânî, hayatının sonuna kadar her iki mezhebe göre fetva vermiş, ancak yaşadığı dönemde Hanbelilerin imamı olmuş ve bundan dolayı kendisine "Muhyiddin" (dini ihya eden) ünvanı verilmiştir. Eserleri: El-Gunye li Tâlibî Tariki'l-Hak, Fethu'r-Rabbâni ve'l-Feyzû'r-Rahmanî, Fütûhû'l-Gayb, Füyûzât-ı Rabbaniye ve Evrâdi'l-Kâdiriye, Mektûbat, Sırrû'l-Esrar ve Mazharü'l Envar, Delâil, Sirâcü'l-Vehhâc fi Leyletil Mirac, Usûlî'd-Din, Esmâü'l-Hüsnâ, Kitab-ı Hamse-i Geylânî.

ABDÜLMECİD NURSÎ: Abdülmecid Ünlükul (Nursî) 1884-1967. Bediüzzaman'ın kardeşi, İsharatü'l-'caz ve Mesnevi-i Nuriye'yi Arapçadan Türkçeye çeviren mütercim. Abdülmecid, 1884 yılında Bitlis'in Hizan kazasının İsparit nahiyesine bağlı Nurs köyünde doğdu. İlk eğitimi burada aldı. Nurs köyünden sonra Arvas'ta eğitimine devam etti. Buradan ayrıldıktan sonra (1900) Van'a gitti. Abdülmecid, Birinci Dünya Savaşının başlaması üzerine Bediüzzaman'ın idaresinde savaşa katıldı. Abdülmecid, Rusların hücumundan ve istilâsından kurtulan bazı akrabaları ile birlikte Van'dan ayrılarak Diyarbakır üzerinden Şam'a gitti. Üç yıl burada kaldıktan sonra 1917 yılında Diyarbakır'a geri döndü. Abdülmecid Diyarbakır'da bulunan Askeri Rüştiyede Arapça öğretmenliğini yaptı ve tekrar (1920) Van'a döndü. Bediüzzaman'ın kendisine tevdi ettiği eserlerinden İsharatü'l-'caz ile Mesnevi-i Nuriye'yi Arapçadan Türkçeye tercüme etti. Bu eserlerden talebelerine dersler okuttu. Diğer taraftan hayatında çok büyük iz bırakan evlât acısını burada tattı. Üniversitede okuyan ve gelmesini dört gözle beklediği oğlu Fuat'ın vefat haberini burada aldı. Abdülmecid'i en çok sarsan olayların başında kuşkusuz, Bediüzzaman'ın ebedî istirahatgâhında bile rahat bırakılmaması gelir. Vefatından birkaç ay geçtikten sonra, kendisine zorla imzalatılan bir yazıya dayanılarak Bediüzzaman'ın kabri açıldı ve naaşı bir gece Urfa'daki mezarından alındı. Abdülmecid'in, gözleri bağlı bir şekilde içinde bulunduğu bir uçakla taşınan naaş, bilinmeyen bir yere götürülerek defnedildi. Bediüzzaman'ı hayatta iken rahat bırakmayanlar, vefatından sonra da rahat bırakmamışlardı. Bediüzzaman son buluşmalarında kardeşine, kendisinden yedi yıl sonra öleceğini söylemişti. Nitekim de öyle oldu. 11 Haziran 1967 Cuma günü vefat etti.

ÂDEM (a.s.): Cenab-ı Allah'ın yarattığı ilk insan ve insanlığın atasıdır. Allah, Hz. Âdem (a.s.) ve eşi Hz. Havva'yı ilk önce Cennete koymuştur. Fakat, daha sonra onun ve neslinin fitratlarına yerleştirilmiş olan bütün istidat ve kabiliyetlerinin açığa çıkabilmesi, Esmâ-i Hüsnâ'nın tamamını gösteren parlak birer ayna olabilmelerini temin etmek için vazifelendirerek imtihan dünyasına indirmiştir. Hz. Âdem (a.s.) ilk peygamber olarak görevlendirilmiş

ve kendisine on sahifeden oluşan kitapçık verilmiştir. Allah'ın seçkin kıldığı kişiler arasında sayılmış olduğundan "safıyyullah" ve insanlığın ilk atası olması sebebiyle de "ebû'l-beşer" ünvanıyla anılmaktadır. İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem (a.s.) bin yıl gibi uzun bir süre yaşamıştır.

AZRAİL (A.S.): Dört büyük melekten biri olup Cenab-ı Hak tarafından insanların ruhlarını almakla görevlendirilmiştir. Ölüm meleği de denilmektedir.

- B -

BAYEZİT-İ BİSTAMÎ: (ö.264 /875) İlk büyük mutasavvıflardandır. "Silsile-i Âliyye" denilen büyük âlim ve velîlerin beşincisidir. "Sultanü'l-Arifin" lakabıyla meşhurdur. Künyesi Ebu Yezid'dir. Asıl ismi Tayfur bin İsa'dır. Hicrî 160 veya 188 tarihinde İran'da Hazar Denizi kenarında Bistam'da vefat etti. Bayezid tasavvuf tarihinde sekr, fenâ, melâmet, tevhit, marifet, muhabbet, miraç ve isar gibi konulardaki sözleri ve sathiyeleriyle tanınır.

- C -

CEBRAİL (CİBRİL) (A.S.): Dört büyük melekten, Cibril, Cibril-i Emin, Ruhü'l-Emin, Ruhü'l-Kudüs isimleriyle de bilinen vahiy meleği. Allah tarafından peygamberlere vahiy götürmekle vazifeli melek.

CELÂLEDDİN HARZEMŞAH (?-1231): Harzemşahlar devletinin son hükümdarıdır (1220-1231). Asıl adı Megübirti'dir. Celâleddin, devrin geleneklerine uyularak ona verilen lakaptır. Moğolların 1220 de Harizm'i işgal etmelerinden ve Sultan Alâaddin Muhammed'in ölümünden sonra tahta geçen Celâleddin, Türk devletlerinin devamlılık ve bütünlük arz ettiğine inanıyor ve kendisini Büyük Selçukluların mirasçısı olarak kabul ediyordu. Türk-İslâm tarihinin en cesur hükümdarlarından biri olan Celâleddin Harzemşah Moğollara karşı mücadelesiyle büyük şöhrete kavuştu ve İslâmiyeti savunan bir kahraman olarak tarihe geçti. Moğolları bir çok kez mağlûp eden Celâleddin Harzemşah vefat ettiğinde halk, onun ölümüne inanamamış, hakkın-da efsaneler yayılmıştı. Bu yüzden, ölümünden yıllarca sonra bile Moğallar endişe duymuşlardı.

CENGİZ (1155-1227): Moğol İmparatorluğunun kurucusu ve ilk hükümdarıdır. Asıl adı Timuçin'dir. Tarihin kaydettiği en zalim hükümdar ve kan dökücülerden biridir. Ünlü tarihçi İbnü'l-Esir, onun yaptıkları için, "Keşke annem beni doğurmasaydı da tüyler ürpertici zulüm ve katliamları görmeseydim" ifadelerine yer verir. Risale-i Nur'da kendisinden, ayet ve hadislerin işaretiyle "deccal" olarak söz edilip, Müslümanlar arasında hükmedecek üç deccalden biri olarak tarif edilmektedir. Kan üzerine kurduğu büyük imparatorluğu, ölümünden hemen sonra parçalandı. Timuçin, 1155 yılında Sibiryâ bölgesindeki Onon Nehri kıyısında bulunan Deliün Boldok'da doğdu. Babası Yesügay Bahadır, annesi Houlen Ece'dir. Henüz on iki yaşında iken babasını kaybetti. Bundan sonra uzun süren sıkıntılı olayları arka arkaya yaşadı. Önce babasına tâbi olan kabileler tarafından terk edildiler. Diğer taraftan baskılara maruz kaldılar. Nişanlısı esir alınarak Ong Han'a hediye edildi. Aile balıkçılık ve avcılık yaparak geçimini sağladı. On üçüncü asrın başından itibaren toparlanan ve etrafına önemli kuvvetler toplayan Timuçin, düşmanları ile yaptığı savaşları kazanmaya ve giderek güçlenmeye başladı. Karakurum'da ilk Moğol devletini kurdu (1205). Cahil ve vahşi Moğol ve Tatarlardan, işi gücü yağmacılık olan büyük bir ordu meydana getirdi. Moğolistan'ın etrafındaki ülkelere saldırmaya başladı. 1206 yılında; cihan hükümdarı, güçlü, mükemmel savaşçı anlamına gelen "Cengiz" ünvanını aldı ve kağan ilân edildi. Tüm bozkır kavimlerini egemenliği altında topladı. Topraklarını genişleterek Müslümanların yaşadığı alanlara saldırmaya başladı. Cengiz, çok geniş bir alanı işgal ve yağmaladıktan sonra 1225 yılında Moğolistan'daki karargâhına döndü. Hastalanınca oğullarını

toplayarak vasiyette bulundu. Bu vasiyete göre; kendisinden sonra Ögedey kağan olacak, Çağatay yasa işlerinden sorumlu olacak, Tuluy'da ordu kumandanlığını yapacaktı. 1227 yılında öldü ve Moğolistan'ın kuzeydoğusundaki Burhan Haldun denilen yere gömüldü.

CÜNEYD-İ BAĞDADİ: (ö.297/909.) Künyesi, Ebü'l-Kasım Cüneyd bin Muhammed el-Hazzaz el-Kavarir'dir. Künyesinde geçen Hazzaz lakabı, kendisinin ipek ticaretiyle uğraşmasından; Kavarir lakabı da ailesinin cam ticaretiyle iştigal etmelerinden dolayı verilmiştir. Nihavend asıllı bir ailenin çocuğu olan Cüneyd Bağdat'ta doğmuş olup, doğum tarihi bilinmemektedir. Doğduğu beldede yaşayarak buradaki insanlara hizmet etti. Eğitime küçük yaşlarda başladı. Bölgenin ünlü alimlerinden fıkıh ve hadis olmak üzere muhtelif dersler aldı. İmam-ı Şafii'nin talebelerinden olan Ebu Sevr el-Kelbi'den fıkıh, tefsir, hadis, kelam derslerini aldı. İlim ve tasavvuf ehlinin ileri gelenlerin sohbetlerine katılan, çevresindeki tasavvuf ehlinin etkisinde kalarak tasavvufa meyleden Cüneyd'e, ünlü alimlerden hocası ve aynı zamanda dayısı olan Seri es-Sakati önce şer'i ilimleri öğrenmesini, daha sonra sufilığe yönelmesini tavsiye etti. Hocalarından Ebu Sevr'in derslerinde büyük başarı ve maharet kesbeden Cüneyd, daha yirmi yaşında iken fıkıh ilminde fetva verecek seviyeye yükseldi. Şer'i ilimlere gösterdiği alaka ve sağladığı başarı kısa zamanda çevresindekilerin dikkatini çekti. Mütevazı kişiliğinden dolayı "hal ile ilmi Cüneyd kadar mükemmel bir şekilde kendisinde birleştiren başka bir sufinin görülmediği" yorumları yapılmıştır. İrşaddaki üstün kabiliyetinden dolayı, zamanın mutasavvıfları tarafından "seyyidü'l-taife" olarak tanındı. Son nefesine kadar dini vecibelerini yerine getirmede hassas davranan Cüneyd, zikir ile meşgul olduğu bir esnada ebedi aleme göçtü.

- D -

DECCAL: Hadis-i şeriflerde ahirzamanda meydana çıkıp insanlık âleminde fitne ve fesada sebep olacağı belirtilen din düşmanı şahıstır. Kıyametin büyük alâmetlerinden olan Deccal, kendisine tâbi olanlarla birlikte bütün semavî dinlere karşı mücadele ederek onları ortadan kaldırmaya çalışacaktır. Sahip olduğu tüm güç ve imkânlarla rağmen bu amacına ulaşamayacak olan Deccal ve onun yaymaya çalıştığı dinsizlik fikri, Hazret-i İsa tarafından öldürülecektir.

- E -

EBU HANİFE (İMAM-I AZAM): Ebu Hanife Numan bin Sabit. (m. 699/767) Hanefî mezhebinin imamı, büyük müçtehit Ebu Hanife İslâm'da hukukî düşüncelerin ve içtihat anlayışının gelişmesinde önemli pay sahibidir. Daha çok Ebu Hanife veya İmam-ı Azam diye anılır. Milâdî 699 yılında Küfe'de doğan Ebu Hanife'nin nesebi Numan bin Sabit bin Züta bin Mâh'tır. Küçük yaşlarda Kur'ân'ı ezberleyen Ebu Hanife kıraat ilmini kıraat-ı seb'a âlimlerinden Asım bin Behdele'den öğrenmiştir. Devrin seçkin âlimleriyle görüşüp onlardan faydalanma imkânı bulan Ebu Hanife'nin asıl hocası, döneminde Küfe Re'y ekolünün üstadı kabul edilen Hammad bin Ebu Süleyman'dır. Hammad'ın ölümü üzerine onun yerine ders okutmaya başlamış ve ömrünün sonuna kadar buna devam etmiştir. Halkın fikhî meselelerine çözümler aradı ve içtihatlar yaptı. Fıkıh alanındaki derin bilgisinin yanı sıra, hakikati söylemekten ve onun mücadelesini vermekten çekinmeyen bir kişiydi. Ebu Hanife ilmî uğraşması sebebiyle, daima hayatın ve fikhî problemlerin içinde olmuş ve pek çok içtihatlarla bulunmuştu. En meşhur eserleri: Müsned, Fikhü'l-Ekber, Fikhü'l-Ebsat, Âlim ve'l-Müteallim ve Risale'dir.

- F -

FİRAVUN: Eski Mısır'da krallara verilen ünvandır. Fakat bu unvan İslâmî kaynaklarda Hz. Mûsa ile mücadele eden Mısır kralı için kullanılmaktadır. Eski Mısır'da mülkü ve yönetimi elinde bulunduran firavunlar aynı zamanda ilâhların yeryüzündeki temsilcileri sayılıyor ve ibadetler onlar adına yapılıyordu. Hazret-i Mûsa ile mücadele eden Firavun da aynı şekilde ilâhlık

iddia eden, zalim, kibirli, ve inatçı bir kişiydi. Kendi halkını eziyor özellikle İsrailoğullarına büyük zulümler yapıyordu. Cenab-ı Hak ilâhlık davasından ve yaptığı zulümlerden vazgeçmesi ve İsrailoğullarını serbest bırakması için ona Hz. Mûsa'yı ve kardeşi Hz. Harun'u gönderdi. Kendisinden istenilenleri kabul etmeyen Firavun, kendi zulmünden kurtulmak için Mısır'dan çıkan Hz. Mûsa ve İsrailoğullarını kovalarken ordusu ve taraftarlarıyla birlikte Kızıldeniz'de boğuldu.

- H -

HEBENNEKA: Ahmaklığıyla meşhur olmuş Yezit isimli bir Arabın adıdır. Aynı zamanda bu isim, ahmak olduğu halde kendini çok zeki sananlar için sıfat olarak da kullanılmaktadır.

HÜSREV ALTINBAŞAK: 1899'de Isparta'da doğdu. 1977'de İstanbul'da vefat etti. Bediüzzaman'la birlikte, Eskişehir, Denizli ve Afyon hapislerinde beraber bulundu. Isparta kahramanlarından, Risale-i Nur'un hizmetkârlarından idi. En müşkül ve karanlık günlerde Nur Risalelerine hizmet etmişti. Yüzlerce risaleyi bir matbaa gibi çoğaltmıştı. Güzel bir hatta sahipti. Tevafuklu Kur'ân-ı Kerim'i ilk defa yazanlardandır.

- İ -

İSA (A.S.): Hz. İsa ulu'l-azm olan peygamberlerdendir. Hakikî Hristiyanlık dininin peygamberi olan Hz. İsa'ya dört büyük kitabın üçüncüsü olan İncil-i Şerif nazil edilmiştir. Hz. Meryem'in oğlu olan Hz. İsa, Allah'ın yaratıcı kudretinin bir nişanesi olarak doğmuştur. Hz. İsa'nın bir ünvanı ve sıfatı Mesih'tir. Kur'ân-ı Kerim'de onun meziyetlerinden bahsedilmekte ve gösterdiği mucizelerden haber verilmektedir. Dört büyük semavî kitaptan biri olan İncil, kendisinden sonra havariler tarafından yazılmıştır. Ancak sonraları tahrif edilmiş, asliyetini koruyamamıştır. Hz. İsa, Peygamber Efendimizden "ümî peygamber" şeklinde bahsetmiştir. İncil'in çeşitli bölümlerinde Peygamberimizin geleceğinden haber verilmektedir. Düşmanları ve kendisine inanmayanlar tarafından öldürülmek istenen Hz. İsa Cenab-ı Hak tarafından göğe yükseltilmiş, kendisini öldürmek isteyenler ise yanlışlıkla Hz. İsa'ya çok benzeyen Yuda isminde birini çarmıha germişlerdir.

İSRAFİL (A.S.): Melâike-i Kiram olarak adlandırılan dört büyük melekten bir tanesidir. Kıyamet günü "sur"u üflemekle vazifelidir. Hz. İsrail "sur"u iki kez üfleyecektir. İlk üflemesiyle kıyamet kopacak, ikinci üflemesinden sonra ise kıyamette ölenler diriltilecek ve haşır meydanına çağrılacaktır.

İMAM-I GAZALÎ: Asıl adı Hüccetü'l-İslâm Ebu Hamid Muhammed b. Ahmet el Gazzalî'dir. Eş'ari kelâmcısı, Şafii fakihi, mutasavvıf ve filozoflara yönelttiği eleştirilerle tanınan İslâm düşünürüdür. Hicrî 450'de (1058) Horasan'da, Meşhed'de (Tus) dünyaya geldi. Babasının mesleğinin yün tacirliği olmasından dolayı kendisine "Gazzalî" ve zamanında İslâma yöneltilen itirazlara cevap vererek itiraz edenleri susturduğu için de "Hüccetü'l-İslâm" denilmiştir. Kelâm, fıkıh, hadis, felsefe, tasavvuf, mantık gibi ilimlerde yüksek bir mevkiye sahiptir. Bu sahalarda birçok önemli eserleri bulunmaktadır. Hicrî 505'te (1111) Tus'da vefat eden ve oraya defnedilen Gazzalî'nin eserlerinden bazıları şunlardır: El-Münkız; İhya-ü Ulumi'd-Din; Kimya-yı Saadet; Tehafütü'l-Felasife; Kıstasü'l-Müstakim.

İMAM-I RABBANÎ: Hindistanlı büyük bir âlim olup, Hicrî ikinci bin yılının başında gelen (müceddid-i elf-i sanî) ünvanına sahiptir. İnanç ve fikir açısından büyük karışıklıkların olduğu bir dönemde Hicrî 971'de (1563) Hindistan'ın Serhend kasabasında doğmuştur. Asıl adı Ahmet olan İmam-ı Rabbânî Hazretlerinin soyu Hz. Ömer'e (r.a.) dayandığından Farukî, memleketinden dolayı Sirhindî lâkaplarıyla tanınmaktadır. İlk eğitimini din âlimi olan babası Abdülhad'den almıştır. Daha sonra Silyakût şehrine giderek kadî Badehşani'den fıkıh, kelâm ve

tefsir dersleri alarak eğitimini tamamlamış ve icazet almıştır. Daha sonra Delhi'ye giderek Nakşî şeyhi Bakibillah'ın yanında tasavvuf ilmini iki ay gibi kısa bir sürede tamamlayarak irşat izni almıştır. İmam-ı Rabbanî döneminde zararlı düşünce ve fikirler tarikat yoluyla verildiğinden onun mücadelesi de bu yolla olmuştur. Hayatı boyunca tekke ve medrese ehlini birleştirmek için büyük gayret sarf etmiştir. Tarikatları ve özellikle de Nakşî tarikatını, iman hakikatlerinin anlaşılmasına vasıta yapmak suretiyle gerçek kimliğine büründürmüştür. Eski zamanda büyük zatlar tarafından rivayet edilen, "Mütekelliminden ve ilm-i kelâm ulemasından birisi gelecek, bütün iman ve islâm hakikatlerini akli ikna edecek bir tarzda ayan beyan ispat edecek" sırrını kendisiyle gerçekleştirmesini istediğini ifade etmiştir. Bu sır içindir ki, özellikle hayatının son zamanlarında bütün gayretini doğrudan doğruya iman hakikatlerinin neşri üzerine yoğunlaştırmıştır. Hayat tarzı ve hizmet şekliyle herkesin takdirini kazanması itibarıyla İmam-ı Rabbanî lakabıyla anılmıştır. Cihangir Şah döneminde hapse atılmış; fakat, orada da hizmet ve irşadına devam etmiştir. İmam-ı Rabbanî döneminin hastalıklarını üç sebebe bağlamaktadır. Bunlar; idarecilerin dinden uzaklaşmaları, âlimlerin menfaat ve korku sebebiyle Kur'ân ve sünnetten ayrılmaları ve tasavvuf ehlinin tarikatı şeriatı uzaklaştırmaları olarak sıralanmıştır. İmam-ı Rabbanî 1624 yılında 63 yaşında iken memleketi Serhend'de vefat etmiştir.

İMAM-I ŞAFİİ: (ö. 820) Şafî mezhebinin kurucusudur. Hicrî 150 (767) yılında Gazze'de doğan Şafii, Mekke'de Müslim el-Zinci ve Sufyan bin Uyeyne'den hadis ve fıkıh tahsil etti. 20 yaşlarında Medine'ye Malik bin Enes'in yanına giderek onun ölümüne kadar orada kaldı. Malik bin Enes'in Muvatta adlı eserini ezbere bilen Şafii, 195'ten itibaren Bağdat'ta hocalığa başladı. İmam-ı Şafii Hicrî 204'te (820) Fustat'ta vefat etti. İmam-ı Şafii sadece mevcut bütün fıkıh malzemesini elden geçirmekle kalmamış, fıkıh ilminin usullerini ve temellerini araştırarak usul-i fıkıhın kurucusu addolunmuştur. İmam-ı Şafii'nin talebeleri arasında Zafarani, Ebu Savr, Ahmet bin Hanbel, Karabisi gibi tanınmış âlimler de vardır. Şafii mezhebi bugün Güney Arabistan'da, Bahreyn'de, Malaya Adalarında, Dağıstan'da, Tangonyika'da ve bazı Orta Asya bölgelerinde hakimdir. Eserleri: Kitabü'l-Umm; Kitap-ı Fikhü'l-Ekber; Kitabü Vasiyyetü's-Şafii.

İMAM-I ŞA'RANÎ (1491-1566): Şafii mezhebinin ünlü âlimlerindendir. Mısır'da yetişmiş ve burada hizmet etmiştir. Asıl adı Abdülvehhab'tır. Şa'ranî unvanıyla tanınıp meşhur olmuştur. Sünnet-i seniye'nin yaşanması ve yaşatılması üzerinde titizlikle durmuştur. Risale-i Nur'da, velilerle ilgili anlatılan bazı olağanüstü hallerin inkâr edilmemesi üzerinde durulurken, yapılan izahatta ismi zikredilmektedir. Abdülvehhab, 1491 yılında Mısır'ın Kalkaşend kasabasında doğdu. Babası eğitimine önem vererek küçük yaşlarda ilim tahsiline yolladı. Erken yaşlarda Kur'ân-ı Kerim'i ezberledi ve hafız oldu. Aldığı vazifenin üzerinde titizlikle duran, en ince teferruatına kadar inen ve mükemmel şekilde yapmaya çalışan birisi olarak dikkatleri üzerine çekti. Hadis ve fıkıh dalında edindiği birikim ile zamanının önemli âlimleri arasında yer aldı. Daha sonraki dönemde yazdığı *Tabakat* adlı eserinin sonuna, ilminden istifade ettiği büyük şahsiyetlerin tamamının isimlerini ilâve etti. Bu hareketiyle bir bakıma hocalarına karşı vefakârlığını gösterdi. Peygamber Efendimizin (a.s.m.) sözleri ve sünnetine uymanın ehemmiyeti üzerinde duran Şa'ranî; sünnet ve hadis-i şeriflerin Kur'ân-ı Kerim'i açıkladığını, mezhep imamlarının sünneti, din âlimlerinin de mezhep imamlarının sözlerini açıkladıklarını belirtti. Sünnetin ehemmiyeti üzerinde dururken; temizlik, namazın kaç rekât kılınacağı, rükû ve secdenin nasıl olması gerektiği, bayram ve cenaze namazlarının nasıl kılınacağı, zekatın ölçüsü gibi konuların en güzel şekilde Peygamber Efendimiz tarafından icra edildiğini, aksi takdirde tüm bunları hiçbir âlimin sadece Kur'ân-ı Kerim'e bakarak çıkaramayacağını belirtti. Farzların

seferde kaç rekât kılınacağını Kur'ân-ı Kerim'de bulamadıklarını söyleyenlere, Hazreti Ömer'in (r.a.) şu cevabını hatırlattı: "Cenab-ı Hak, bize Muhammed Aleyhisselâmı gönderdi. Biz, Kur'ân-ı Kerim'de bulamadıklarımızı, Resulullahtan gördüğümüz gibi yapıyoruz. O, seferde dört rekât farzları iki rekât kıldı. Biz de öyle yaparız." Şa'ranî, günümüzde yanlış bir şekilde anlaşılan ve icra edilen bazı uygulamalara da cevap teşkil edecek önemli açıklamalara yer verdi. Vefat olayından sonra, her türlü manevî yardıma muhtaç olan insanlar için yapılacak hayır işi ve verilecek sadaka için yedinci, kırkinci veya elli ikinci günü-gecesini beklemenin gereksizliğini ima etti; "Denize düşen insana atılacak kurtarıcı can simidi ne kadar erken atılırsa o kadar makbule geçeceği gibi, ölen insan adına yapılacak iyilikler, hayır hasenatlar da aynen öyledir. Ne kadar erkene alınır da acele ile gönderilirse o kadar makbul olur." Şafii mezhebi imamlarından olan Şa'ranî, İmam-ı Şafii'nin İmam-ı Azam hakkındaki tutumunu aktarmasıyla da önemli bir vazife gördü. Şa'ranî, Mısır'dan Bağdat'a gelen İmam-ı Şafii'nin ilk önce İmam-ı Azam'ın kabrini ziyaret ettiğini belirtti. İmam-ı Şafii sabah namazlarında mutlaka Kunut Duasının okunması içtihadında bulunmuştu. Bağdat'ta ise sabah namazını daha önce yaptığı için aksine Kunut Duasız kıldı. Akabinde cemaat içinde fısıldaşma ve kendi görüşünden vazgeçti şeklindeki söylentiler üzerine; "Hayır, görüşümden vazgeçmedim. İctihadımı da terk etmedim. Ancak şu ilerideki mezarda benim görüşüme zıt görüş ve içtihat sahibi Ebu Hanife yatıyor. Onun görüşüne hürmet ve saygımdan dolayı onun içtihadıyla amel ederek kıldırdım sabah namazını. Benim gibi düşünmese de o büyük insanın görüşüne olan hürmet ve saygım, beni böyle davranmaya sevk etti" mealinde karşılık verdi. Risale-i Nur'da, evliyanın olağanüstü halleri ile ilgili olarak anlatılan hâdiselerin inkâr edilmemesi ikazında bulunmaktadır. İmam-ı Şa'ranî'nin *Fütuhât-ı Mekkiye* adlı büyük eseri bir günde 2,5 kez mütalâa etmesi örnek olarak verilmektedir. Buna benzer ve insanı tasdiğe yaklaştıran misallerin çok olduğu belirtilmektedir. Meselâ, rüyada bir saat zarfında bir senenin geçmekte ve birçok işler görülmektedir. Şayet o saat içinde yapılan işler yerine Kur'ân okunmuş olsa, hatim indirilebilir. Bu durumun evliya için, uyanıklık ve uyku hali arasında bir durum olan "yakaza"da inkişaf ettiği belirtilmektedir. Meselenin ruhî bir mahiyet aldığı, ruhun da zamanla sınırlı olmadığı ilave edilmektedir. Ayrıca, ruhu cismaniyetine üstün gelenlerin fiillerinin de sürat kazandığına işaret edilmektedir. Abdülvehhab Şa'ranî 1566 yılında Kahire'de vefat etti. Yakınına gömüldüğü cami kendi adını taşımaktadır. Bir çok talebe yetiştirdiği gibi çok sayıda eser yazdı. Mizanü'l-Kübra adlı eserinde dört mezhebin fıkıh ilmini bir araya topladı. Tabakatü'l-Kübra'sında dört yüzden fazla büyük âlimin hayatları ve bazı özelliklerine yer verdi. Diğer eserleri şunlardır: *Envarü'l-Kudsiye*, *Ecvibetü'l-Merdiyye*, *Ahlaku'z-Zekiyye vel Ulumü'l-Ledünniyye*, *İrşadü'l-Muğfelin*, *Bahrü'l-Mevrud*, *Siracü'l-Münir*, *Fethü'l-Mübin*, *Feraidü'l-Kalaid*, *Meşarikü'l-Envari'l-Kudsiyye*.

- M -

MEVLÂNA CELÂLEDDİN-İ RUMÎ: Celâleddin Muhammed Rumî. Hicrî 604, Milâdî 1207'de Horasan'ın Belh şehrinde doğdu. Ünvanı Mevlâna'dır. Babası "Sultanü'l-Ulema" olarak bilinen Muhammed Bahaeddin-i Veled'dir. Anadolu'ya hicret ettiğinde "Rumî" diye anıldı. Konya'ya ailesiyle birlikte yerleşti. Hicrî 672 yılında Konya'da vefat etti. Eserlerinden bazıları: *Mesnevi*, *Divan-ı Kebir*, *Fihî Mafih*, *Mecalis-i Seb'a*, *Mektubat*'dır.

MİMAR SİNAN: Osmanlının en güçlü dönemlerinde yaşadı. Hassa mimarları örgütünün düzenleyip yönetmesinin yanı sıra, gerçekleştirdiği eserlerle klâsik Osmanlı mimarlığının oluşumunu sağladı. Mimar Sinan, 84 cami, 50'yi aşkın mescit, 57 medrese, 7 dârülkura, 22 türbe, 17 imamet, 3 dârüşşifa, su yolları ve kemerler, 8 köprü, 20'ye yakın kervansaray, 35 köşk ve saray, 40 civarında hamam inşa etti. Kalfalık eseri olarak nitelendirdiği Süleymaniye ve ustalık eseri olarak nitelendirdiği Selimiye Camii, Koca Sinan'ın şaheser eserleri arasındadır.

MUHAMMED (A.S.M.): Fahr-i Âlem, Hatemü'l-Enbiya, Imamü's-Sakaleyn, Muhammedü'l-Emin, Rahmetenlilâlemin, Seyyidü'l-Kevneyn (a.s.m.) gibi ünvanlarla anılan son peygamberdir. Milâdî 571 yılında, Nisan ayının yirmisinde, Kamerî aylardan Rebiülevvel ayının on ikinci gecesinde Mekke'de dünyaya geldi. Hz. Muhammed daha doğmadan babasını, 6 yaşında iken de annesini kaybetmiştir. Annesi ölünce dedesi Abdülmuttalip onu himayesi altına aldı. Dedesi de ölünce, bu sefer amcası Ebu Talip onun bakımını üstlendi. Hz. Muhammed 25 yaşında iken kendisinden 15 yaş büyük olan Hz. Hatice ile evlendi. Evlilikleri Milâdî 595 yılına rastlamaktadır. Daha sonra Hz. Peygamberin Hz. Hatice'den sırayla Kasım, Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm, Fatıma ve Abdullah adında altı çocuğu oldu. Hz. Muhammed, Hatice-i Kübra dediği zevcesi hayatta olduğu müddetçe bir başka kadınla evlenmedi. Daha gençliğiinde dürüstlük ve doğruluğu ile kendisine El-Emin (güvenilir kimse) dedirten Hz. Muhammed her yönüyle örnek bir insan kişiliğini sergiliyordu. Hz. Muhammed kırk yaşında iken, Milâdî 610 yılında Hira Dağında kendisine peygamberlik vazifesi verildi. Kendisine ilk inananlar ise eşi Hz. Hatice, çocuklardan Hz. Ali, hür erkeklerden Hz. Ebu Bekir, azatlı kölelerden Hz. Zeyd, kölelerden Hz. Bilâl-i Habeşî (r.a.) oldu. Daha sonraları Hz. Osman, Talha bin Ubeydullah, Halit bin Said, Sa'd bin Ebî Vakkas Müslüman oldular. Bunlara en son Hz. Ömer eklendi. Hicretten bir buçuk sene önce, Recep ayının 27. gecesinde İsrâ ve Mirâç mu'cizesi meydana geldi. 621 yılında Akabe mevkiiinde Medinelilerle I. Akabe Biati yapıldı. 622 yılında ise II. Akabe Biati yapıldı. Mekke'li müşriklerin zulümlerinin artması üzerine 622 yılında Mekke'den Medine'ye hicret edildi. Hicretin 2. senesi, Milâdî 13 Mart 624'te müşriklere karşı Bedir Savaşını kazandı. 630 yılında Mekke fethe edildi. Mekke'nin çevresi ve Kâbe putlardan temizlendi. Peygamberimiz ömrünün son yılında Arafat'ta 120.000 Sahabîye Veda Hutbesini verdi. Bu hutbe ilk insan hakları bildirisi olarak da kabul edilir. Hz. Muhammed (a.s.m.) Hicretin 11. senesi Rebiülevvel ayının on ikisi, Pazartesi günü (Milâdî 8 Haziran 632) ruhunu Rahman'a teslim etti.

MUHYİDDİN-İ ARABİ: Adı, Ebu Bekir Muhammed b. Ali'dir. 1165'te Endülüs'ün Mürsiyye kasabasında dünyaya geldi. İbni Arabî ve Seyh-i Ekber diye meşhur oldu. Küçük yaştan itibaren tahsile başlayarak pek çok âlimin derslerinde bulunup naklî ve aklî ilimleri öğrendi. Tefsir, fıkıh, hadis ve kıraat ilimlerinde büyük bir âlim oldu. Daha sonraları tasavvufa yönelerek zamanının âlimlerinden ve Seyyid Abdülkadir Geylânî'nin ruhaniyetinden feyz aldı. Zamanının ilminden ve feyzinden istifade edilen belli başlı büyük âlimlerinden oldu. 1194 Endülüs'ten ayrılarak Tunus'a ve oradan Fas'a gidip çeşitli ilim meclislerinde bulundu. Tekrar Endülüs'e dönüp Kurtuba'ya geldi. Sonra 1201'de tekrar Endülüs'ten Tunus'a geçti. Hac için yola çıkarak Mısır ve Kudüs'e uğradı. Hacdan sonra çeşitli yerleri dolaşarak Konya'ya gitti ve 1230 da Şam'a giderek oraya yerleşti. Tasavvuftaki yüksek derecesi sebebiyle sekr halinde iken tevhit (vahdet-i vucud) konusundaki sözleri yanlış anlaşılıp iftiraya uğradıysa da zamanının devlet adamları tarafından himaye edildi. 1240 senesinde 78 yaşında Şam'da vefat etti. Yavuz Sultan Selim Mısır Seferi sırasında Şamlılarca çöplük haline getirilen kabrinin yanında cami ve dergâh yapılmasını emrederek onun kabrinin değerini bulmasını sağladı. Muhyiddin-i Arabî'nin pek çok kıymetli eseri vardır. *Fütuhat-i Mekkiyye*, *Füsûsu'l Hikem*, *Muhtasar* en meşhurlardır.

MÛSA (A.S.): İsrailoğullarına gönderilen ve kendisine büyük kitapların ilki olan Tevrat indirilen büyük peygamberlerdendir. Tevrat Hz. Mûsa'ya levhalar halinde indirilmiştir. Hz. Mûsa Mısır'da dünyaya gelmiştir. Soyu Hz. İbrahim'e dayanır. Kardeşi Hz. Harun kendisine yardımcı olarak peygamber olarak görevlendirilerek Firavuna gönderilmiş ve Firavunu tevhide davet etmiş, fakat kabul edilmeyince kendine iman eden İsrailoğulları ile birlikte Mısır'dan mukaddes topraklara gelmiş ve orada kendisine Tevrat levhaları indirilmiştir. Hz. Mûsa'nın zamanında kendinde zahir olan mu'cizelerinin en meşhurları asası ve yed-i beyzasıdır (beyaz el).

Asası ile vurduğu taşın on iki gözünden su çıkarmasıyla meşhurdur. Hz. Şuayb'ın kızıyla evlenen Hz. Mûsa mukaddes topraklara varamadan vefat etmiştir.

MUSTAFA GÜL (1899-1985): Eğirdir ilçesinin Sav köyünde dünyaya geldi. Risale-i Nur'un elle yazıldığı dönemde uzun süre çok faydalı hizmetlerde bulunmuştur. Üstat Bediüzzaman'ın takdirlerine ve dualarına mazhar olmuştur. Üstat başka talebelerine yazdığı bir mektupta kendisinden şöyle bahsetmektedir: "Ben size bugün mektup yazacaktım. Ziyade rahatsızlığım sebebiyle telâsta iken, aynı dakikada Mustafa Gül ve İbrahim Gül geldiler. Hem bana ilâç, hem teselli, hem büyük sevince vesile olduklarından, o iki mübarek kardeşimi benim vekillerim ve bir mektup olarak size gönderiyorum. Onlar birer Said olarak benim bedelime sizi ziyaret ve tebrik edip, sair şeylerimi de size beyan etsinler."

- N -

NEMRUT: Hz. İbrahim'in peygamber olarak gönderildiği bölgede saltanat sürdüğü rivayet edilen Babil'in kurucusu ve hükümdarı; Cenab-ı Hakka karşı kibir taslayarak isyan eden ve Hz. İbrahim'i ateşe attıran kâfir hükümdar.

- Ö -

ÖMER (R.A.): Müslümanların ikinci halifesidir. Sahabenin en büyüklerinden olan Hz. Ömer, Aşere-i Mübeşşere'dendir, yani hayatlarında iken Cennetle müjdelenen Sahabelerendir. Hz. Muhammed, kırkıncı kişi olarak İslâma giren Hz. Ömer'e, hak ile bâtılı birbirinden ayırt eden manasına gelen "Faruk" ünvanını verdi. Hz. Ömer, Allah ve Resulullah sevgisinde, cömertlikte, tevazuda, idarecilikte, ilimde, ibadette, hulâsa bütün güzel hasletlerde zirvede olan bir Sahabedir. İslâmın ikinci halifesi olan Hz. Ömer devrinde İslâm toprakları bir hayli genişlemiştir. Irak, Suriye, Mısır ve İran toprakları bir baştan bir başa fethedildi. Medine'de temeli atılan küçük İslâm devleti onun devrinde büyük bir devlet oldu. Hz. Ömer idaresinin temelinde adalet vardı. Memurlarını ve valilerini halktan soruştururdu. Halkın içinde dolaşarak ihtiyaç sahiplerini araştırırdı. Gayrimüslimlerin hakkını korurdu. Devletin malına karşı hassastı. Yaklaşık on bir sene halifelik yapan Hz. Ömer, altmış üç yaşında iken şehit edildi.

- R -

REFET BEY (REFET BARUTÇU, YÜZBAŞI REFET BEY):1886 yılında İstanbul'da doğdu. Yüzbaşı rutbesiyle orduda görev yaptı. Said Nursî Hazretlerini Barla'da ziyaret edip onun hizmetçisi oldu. Üstatla beraber Eskişehir, Denizli ve Afyon hapishanelerinde tutuklu kaldı. Sormuş olduğu ilme ait sorularla Üstadının iltifatına mazhar oldu. Ve bu sorular neticesinde Risale-i Nur'un çeşitli bahisleri cevabî mektup olarak yazıldı. Ve daha sonra Risale-i Nur'un içine konuldu. Yüzbaşı Refet Bey 1975 yılında doksan yaşında iken Hakkın rahmetine kavuştu.

RUFÂİ: (ö. 578/m. 1182). Rifaiyye tarikatının kurucusudur. H. 512'de doğan Ahmet er-Rıfai, atalarından Rifaa el-Hasanü'l-Mekkî'den dolayı Rifai nisbesini aldı. Rufai'nin babası ölünce, devrin büyük Şafii âlimlerinden olan dayısı Mansur Bataihi onu himayesine aldı ve eğitimiyle ilgilendi. Rufai, devrin önemli alimlerinden ve mutasavvıflarından Vasiti ve diğer bazı alimlerden İslâmî ilimleri öğrendi ve yine Vasiti tarafından icazet aldı. Âlim, muhaddis, Şafii fakihi ve müfessir bir sûfi olarak Ahmet Rufai'nin menkıbe ve eserlerinde görülen tasavvuf ve tarikat anlayışı kitap ve sünnete tamamen uygundur. Dört büyük kutuptan biri olarak kabul edilen Ahmet Rufai'nin kutbiyet makamına Abdülkadir-ı Geylânî'den sonra yükseldiğini kaynaklar yazar. Eserleri: Hikemü'l-Rifaiyye; Bürhanü'l-Müeyyed; Mecalisü's-Seniyye Erbaune Hadisen; Haletü'l-Ehli'l-Hakika Maallah; Nizamü'l-has li Ehli'l İhtisas; Eş'ar; Ahzab ve'l-Evrad.

ŞAH-I NAKŞİBEND: Asıl adı Bahaeddin Muhammed B. Muhammed'ül Buharî'dir. Şah-ı Nakşibend olarak meşhur olan Bahaeddin'e bu ünvanın ne zaman verildiği bilinmemekle beraber, devamlı olarak yapılan gizli zikrin kalplerde vücuda getirdiği "nakş"a izafeten verildiği genel kabul görmüştür.

Muharrem 718'de (1318) Buhara yakınlarındaki Kasrıarîfan (Kasrıhindüvan) köyünde doğdu. Üç günlük bebek iken dedesinin mürsidi Baba Muhammed Semmasi tarafından manevî evlât olarak kabul edildi. Daha sonra Semmasi, onu müridi Emir Külal'a teslim ederek tasavvuf terbiyesiyle yetiştirilmesini istedi.

Bahaeddin, tarikatın adap ve usulünü öğrendiği sıralarda, bir gece rüyasında, kendisinin doğumundan bir asır evvel vefat etmiş olan Abdülhalik-ı Gücdüvani'yi görür ve onun manevî şahsiyetine intisap eder. Evvelâ tasavvufu öğrenip bilahare ilmi eğitimini tamamlamış olduğundan, "Üveysî" lakabıyla anılmaya başlanır. Mezarlığı dolaşırken yakın zamanda vefat eden Şeyhi Semmasi ve diğer büyük zatları mana âleminde müşahade eder. Bu sırada Gücdüvani Hazretlerinin kendisine, "Dinin emir ve yasaklarına uy, ruhsatlara ilgi gösterme, azimetlere sadık kal, Peygamber (a.s.m.) ve Ashabının yolundan git!" şeklindeki tavsiye ve ikazları, manevî âleminde büyük bir etki yapar. Bu ikazlardan sonra hayatında ruhsatları değil de azimetleri (fetva yerine takvayı) esas alıp, cehrî zikirden hafî zikre yönelir.

Mutat olarak devam ettirilen ve gizli zikirle sesli zikri bir arada icra eden müritlerin aksine Bahaeddin'in tamamen gizli zikirleri icra etmesi dikkat çeker, yanlış yaptığı düşüncesiyle şeyhe şikâyet edilir. Bunun üzerine Seyyid Külal; ona dokunmamalarını, memur olduğu şeyi yaptığını söyleyerek ikaz eder. Bilâhare artık Bahaeddin'e verebileceği bir şeyinin kalmadığını, gitmekte serbest olduğunu söyler.

Bahaeddin eğitimini tamamladıktan sonra köyüne döndü. Burada talebe yetiştirmeye başladı. İki kez hacca gitti. 3 Rebiülevvel 791'de (2 Mart 1389) 73 yaşında iken, doğduğu köyde Hakkın rahmetine kavuştu.

Buhara ile Şah-ı Nakşibend arasında büyük bir bağ oluşmuş, Buharalılar onu "belâyı defeden hace" (hace-i belâ-gerdan) olarak anıp şehirlerinin manevî koruyucusu olarak saymışlardır. Onun manevî varlığının etkisiyle Buhara, bütün Orta Asya Müslümanları nezdinde ilim ve maneviyat merkezi addedilmeye başlanmıştır.

Baba tarafından nesebi İmam-ı Cafer-i Sıddık Hazretlerine dayanan Şah-ı Nakşibend; kerametlerin fazla bir değer taşımadığını, bir tarikata bağlanmanın yeterli olmadığını ifade ederek, tekkelerde fazla oturmamasıyla geleneksel sülûflikten farklı hareket etmiştir. Bahaeddin, ilim adamlarına değer verdiği gibi onlar da kendisine hürmet etmişlerdir. O, "Bilmiyorsanız zikir ehline sorunuz." (Enbiya Suresi, 7.) ayet-i kerimesini, ilim adamlarına danışmayı emrettiği şekilde tefsir etmiştir. (TDV İslâm Ansiklopedisi, c. IV, s. 458-459.)

Şah-ı Nakşibend ile büyük kuvvet bulan tarikatı, Orta Asya, Horasan ve çevresinin Sünnileşmesinde çok etkili olmuştur. Kerametlerin açıklanmasına karşı olup, özellikle bu konuda talebelerini ikaz etmiştir. Bu sebeptendir ki, Nakşî tarikatında "kerameti gizlemek, göstermekten daha büyük keramettir" düsturu esas alınmıştır. Kendisinde kerametın görülmemesinin sebebini soran birine, Şah-ı Nakşibend, "Sırtımızda bunca günah kamburu varken, halâ ayakta kalmamızdan daha büyük keramet olur mu?" şeklinde karşılık vermiştir. Tarikatın önemli bir özelliğini teşkil eden gizli zikir ile kalbin fethi, benlik ve enaniyet mikrobunun öldürülmesi, kötülüğü emreden nefsin öldürülmesi amaçlanmıştır. (Mesnevî-i Nuriye, s. 89.)

ŞAH-I GEYLÂNİ: bk. Abdülkâdir-i Geylânî.

ŞAZELÎ (1196-1258): On üçüncü asırda yaşamış büyük İslâm alimlerindendir. Önce fen bilimlerine merak salmış ve bu alanda önemli bir birikime sahip olmuş, daha sonra tasavvufa yönelmiştir. Kuzey Afrika'da yaşamıştır, müntesipleri çok geniş bir alana yayılmıştır. Şazili tarikatının kurucusu olarak kabul edilmektedir. Soyu, Peygamber Efendimizin (a.s.m.) torunu Hazreti Hasan'a (r.a.) dayandırılmaktadır. Asıl adı Ali'dir. Kendisine Nureddin lakabı da verilmiştir. Künyesi Ebü'l-Hasan Ali bin Abdullah bin Abdülcebbar Şazilî şeklindedir. Risale-i Nur'un muhtelif yerlerinde ismi, imamlar ve aktablar arasında zikredilmekte, insanlık âlemini nurlandıran mümtaz şahsiyetlerden biri olarak telâkki edilmektedir. Ali, 1196 yılında Tunus'un Şazile kasabasında doğdu. Doğduğu şehre nisbeten Şazilî ünvanıyla meşhur oldu. Eğitimine küçük yaştan itibaren memleketinde başladı. Fen ilimlerine ilgi duyarak bu alanda eğitim gördü. Özellikle kimya ile ilgili bilgiler üzerinde yoğunlaştı ve bu alanda önemli bir birikime sahip oldu. İlmi tahsil noktasında önemli bir gayret gösterdiği gibi, daha fazla bilgi sahibi olmak için Cenab-ı Hakka dua ve niyazda bulundu. Müspet ilimlere ilgi duyan ve bu alanda yetişen Ali, bir süre sonra tasavvufa merak salmaya başladı. Dinî ilimlerden tefsir, fıkıh, hadis, usul, nahiv, sarf ve lûgat ilimlerini tahsil etti. Gittiği yerlerde bulunan âlimlerden dersler aldı. Ebü'l-Hasan Ali, memleketine döndükten sonra öğrendiklerini insanlara anlatmaya ve onları doğru yola davet etmeye çalıştı. Kısa zamanda şöhretinin yayılması ve çevresinde büyük toplulukların oluşmaya başlamasına paralel olarak büyük baskılara maruz kalmaya başladı. Büyük sıkıntılar çekti. Bir süre sonra da memleketini terk etmek zorunda kaldı ve Mısır'ın İskenderiye şehrine hicret etti. Halk arasındaki itibarı giderek arttı. Birçok tanınmış âlim kendi ilminden istifade etmek ve kendisiyle görüşmek için yanına geldi. Ebü'l-Hasan Ali defalarca Hacca gitti. Yine bu gaye ile çıktığı 1258 yılındaki yolculuğu sırasında Mısır'da bulunan Hamisre'de (Homs) vefat etti.

- T -

TAHİRÎ MUTLU: (1900-1977): Said Nursî Hazretlerinin sadık, has ve yakın talebelerindendir. 1943 yılında Denizli, 1948'de Afyon cezaevinde Bediüzzaman'la birlikte hapsedildi. Risale-i Nur'un yazılmasında, matbaalarda basılıp neşredilmesinde çok yoğun ve ciddî çalışmaları oldu. Üstadına ve Risale-i Nur'a olan sadakatı sarsılmayan sebat ve azminden dolayı Bediüzzaman Hazretlerinin dualarına ve övgüsüne mazhar oldu. 77 yaşında iken Hakkın rahmetine kavuştu.

- A -

AFRİKA: Yüzölçümü itibarıyla dünyanın üçüncü büyüklükte kıt'asıdır. Nüfusunun çoğunluğunun siyah ırk olması nedeniyle "Siyah Kıt'a" olarak da anılır. Ülkede büyük dinlerin yanı sıra pek çok din ve inanış bulunmaktadır. Irk bakımından da kavim yaşayışı hakim olan kıt'a-da İslâmiyet önemli bir yer tutmaktadır. Habesistan hicretleriyle İslâmiyetin girdiği Afrika kıt'ası, özellikle Batılı ülkelerin sömürge çalışmalarında birinci sırayı alır. İslâmiyetle gelişen ve ilerleyen fikrî ve ilmi yapı, Batı sömürgeciliği nedeniyle gerilemiş bulunmaktadır.

ARAFAT (AREFE): Mekke şehrinin 21 km doğusunda, Taif dağ yolu üstünde bulunan ova görünümündeki düz alana Arafat Meydanı denilmektedir. Arafat meydanı yaklaşık 13 km²'lik büyüklükte geniş bir alandır. Uzunluğu doğudan batıya yaklaşık 6,5 km, kuzeyden güneye 12 km'dir. Meydan, doğu, kuzey ve güney istikametinde bulunan dağlar tarafından bir yay şeklinde kuşatılmıştır. Meydanın doğusunda Arafat Dağı, kuzeyinde ise Cebel-i Rahme bulunmaktadır. Arafat kelimesi, manası "tanıma, bilme, anlama, güzel koku" olan Arapça bir kelimeden türemiştir. Ayrıca kaynaklarda Hz. Âdem ile Havva'nın Cennetten çıkarılıp dünyaya gönderildikten sonra Arafat'ta buluştukları; Hz. Cebrail'in Hz. İbrahim'e hac ibadetini nerelerde ve nasıl yapılacağını öğretirken Arafat'a geldiklerinde ona "Anladın mı?" manasına gelen "Arefte?" diyerek sorması, Hz. İbrahim'in de ona "Areftü" şeklinde cevap vermesinden dolayı buraya Arafat ya da Arefe denildiği belirtilmektedir. Arafat, dünyanın dört bir yanından gelen hacıların, Kurban Bayramı arefesinde hac gereği olarak toplanıp vakfeye durdukları, birbirleriyle tanıştıkları ve günahları için Cenab-ı Haktan af ve mağfiret diledikleri mübarek bir mekandır. Hac ibadetinde Arafat'ın yeri ve önemi hakkında Peygamberimiz, "Hac Arafat'tır" buyurmaktadır.

ANKARA: Orta Anadolu'nun merkezinde eski bir yerleşim yeridir. Eski ismiyle Engüri, şimdiki adıyla Ankara, 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyetinin de başşehridir. Yakın tarihimizde çok önemli bir yere sahiptir. Kurtuluş Savaşı esnasında bütün vatanperverlerin toplandığı ve millet meclisinin kurularak yeni devletin temellerinin atıldığı bu Anadolu kenti yapılan imar hareketleri ile son derece modern bir başkent hüviyetini kazanmıştır. Kurtuluş Savaşı sırasında Bediüzzaman Said Nursî'nin de davet edildiği Ankara, sonraki yıllarda da Nurculuk hareketinin içinde yer almıştır.

ARABİSTAN: Ceziretülarap, El-Cezire, Arap Yarımadası gibi isimlerle de anılan Arabistan, coğrafi konum itibarıyla Asya ve Afrika kıtalarının kesiştiği noktada yer almaktadır. Doğusunda Basra Körfezi, batısında Kızıldeniz, güneyinde ise Arap Denizi bulunmaktadır. Günümüz Arap Yarımadasında yer alan ülkeler ise şunlardır: Suudi Arabistan, Yemen Cumhuriyeti, Bahreyn, Kuveyt, Umman, Birleşik Arap Emirlikleri ve Katar. Arap Yarımadası 3.000.000 km² den büyük topraklarıyla dünyanın en büyük yarımadalarından biri olarak kabul edilmektedir. Yarımada'nın nüfusu ise, 1989 yılı rakamlarına göre, yaklaşık 33 milyonu bulmaktadır. Arabistan Yarımadasının bir bölümü geniş çöl alanlarından ibarettir. Kuzeydeki yeşil alanlar, batıda kalan Hicaz ve güneybatıdaki Yemen toprakları ise sulak ve verimli alanlardır. Bölgede yaşayanların en önemli gıda ve geçim maddesi hurma olup kahve, muz, narenciye ve hububat gibi ürünler de yetişmektedir. Arabistan ekonomisinin en önemli gelir kaynaklarından birisi petroldür. Yarımada'da zengin petrol rezervleri vardır. İlk defa 1930'lu yıllarda Bahreyn'de bulunan

petrol daha sonra yarımada'daki diğer ülkelerde de bulunmuş ve en önemli gelir kaynakları arasına girmiştir.

Arap Yarımadası insanlık tarihi açısından da önemli bir yerdir. Hz. Adem, Hz. Hud, Hz. Salih, Hz. Şuayb, Hz. İbrahim ve Hz. İsmail gibi peygamberler Arap Yarımadasında yaşamıştır. Kur'an'da bahsedilen kıssaların ve hadiselerin çoğu Arap Yarımadasında geçmiştir. Ayrıca son din olan İslamiyet de bu topraklarda zuhur etmiş, son peygamber olan Hazret-i Muhammed (a.s.m.), bu topraklarda yaşamıştır. İslam âlemi için çok önemli olan Mekke, Medine, Kâbe, Mescid-i Nebevî, Arafat Dağı, Uhud Dağı, Müzdelife, Mina gibi mekânlar yine Arabistan topraklarında bulunmaktadır.

ASYA: Dünyayı teşkil eden beş kıt'anın en büyüğü olan Asya kıt'ası, aynı zamanda insanlık tarihinin de başladığı yerdir. Be eski kıt'ada medeniyetler kurulmuş, medeniyetler yıkılmıştır. En önemli yönü ise bütün dinlerin bu kıt'ada ortaya çıkmasıdır. Mukaddes mekânların ve şehirlerin yer aldığı ülkelerin hemen hemen hepsi Asya'da bulunmaktadır.

AYASOFYA CAMİİ: Mimarisi, ihtişamı, büyüklüğü ve işlevselliği yönünden ilk ve son ünik uygulama olarak görülen Ayasofya; Osmanlı camilerine fikir bazında da olsa esin kaynağı olan, doğu-batı sentezinin bir ürünüdür. Bu eser dünya mimarlık tarihinin günümüze kadar ayakta kalmış en önemli anıtları arasında yer almaktadır. Bu nedenle, Ayasofya, tarihî geçmişinin yanı sıra, mimarisi, mozaikleri ve Türk çağı yapıları ile yüzyıllar boyunca tüm insanlığın ilgisini çekmiştir. Ayasofya 916 yıl kilise, 481 yıl cami olmuştur; 1935'den bu yana müze olarak tarihî işlevini sürdürmektedir.

- B -

BEDİR: Arabistan Yarımadasında Medine'nin 120 km. kadar güneybatısında ve Kızıl Deniz sahiline 20 km. uzaklıktadır. Bedir, Mekke'den gelip Medine'den geçerek Suriye'ye kadar uzanan yol üzerinde olup, Mekke-Medine arasındaki konak yerlerinden biri idi. Bedir halkı kasabalarına uğrayan ticaret kervanlarına verdikleri hizmetler karşılığında elde ettikleri kazançlarla geçinirlerdi. Ayrıca her yıl Zilkade ayında burada kurulan bir panayır kasaba halkına önemli gelir sağlardı. Bedir kasabasının İslâm savaş tarihinde önemli bir mevki vardır. Hz. Peygamber (a.s.m.) müşriklerle çarpışmak üzere buraya üç defa gelmişti. Birincisine ilk Bedir Gazvesi adı verilir.

- C -

CEZİRETÜ'L-ARAB: Bakınız ARABİSTAN.

- Ç -

ÇİN: Dünyanın en kalabalık nüfuslu ülkesi Çin'in yaklaşık dört bin yıl geriye uzanan bir kültürel geçmişi var. Günümüz medeniyetinin temel taşlarını oluşturan kağıt, barut, pusula ve matbaacılık gibi pek çok buluşun kökenleri Çin'e dayanıyor. Komünist yönetimin etkisiyle bir süre ekonomik açıdan duraklama yaşayan ülke son yıllarda dünyanın en önemli ekonomik güçlerinden biri haline gelmeye başladı. Çin'in nüfusu 1,5 milyarın üzerindeki nüfusu ve dünyanın en geniş topraklı ülkesi olan Çin Halk Cumhuriyeti'nin bölgede nüfuzu da askeri alandan çok ekonomi üzerinde kendisini hissettiriyor. Binlerce yıl süren hanedanlar ardından 20. yüzyılın başında cumhuriyet yönetimine geçen Çin'de 1949'da Komünist Parti ve Mao Zedong öncülüğünde Çin Halk Cumhuriyeti ilân edildi. Uzun yıllar kapalı bir ekonomi yapısı gösteren Çin, 1980'lerin başlarında, kolektif tarım uygulamasını durdurdu ve özel teşebbüse yeniden

izin verdi. Şu anda Çin dünyanın en büyük ihracatçılarından ve rekor düzeylerde dış yatırım çekiyor.

- E -

ENDÜLÜS: 711-1492 yılları arasında İspanya'da, İber Yarımadasında Müslümanların hakimiyeti altına giren bölgelere verilen isimdir. Müslümanların İber Yarımadasındaki hakimiyetleri en son Morisko'ların 1609 yılında İspanya'dan çıkarılmalarıyla son bulmuştur. Başkenti Şam'da bulunan Emevi devleti daha İslamiyetin ilk yüzyılı olan 7. yüzyılda Kuzey Afrika'nın tamamını hakimiyeti altına almıştı. 8. yüzyılın başında Emevi devletinin Kuzey Afrika'daki valisi Musa Bin Nusayr, Emevi Halifesi Velid Bin Abdülmelik'in desteğiyle ünlü komutan Tarık Bin Ziyad'ı İber Yarımadasına gönderdi. O zamanlar İber Yarımadası Germen asıllı Vizigotların elindeydi ve başkentleri Toledo kentinde bulunuyordu. Tarık Bin Ziyad Vizigot kralı Rodrigo'yu ağır bir yenilgiye uğrattı. Vizigot krallığı parçalandı ve bütün İber yarımadası kısa bir süre içinde Müslümanların eline geçti. Endülüs, 750 yılına kadar Emevilerin gönderdiği valiler tarafından yönetildi. 750 yılında Abbasiler Bağdat'ta halifeliklerini ilân edince, Emevi hanedanından Abdurrahman bin Muaviye Endülüs'e geldi ve Kurtuba (Cordoba) kentini kendine başkent yaptı. Endülüs Emevileri dönemi olarak bilinen bu dönem, Endülüs'ün en parlak dönemi olarak bilinir. Başkent Kurtuba Bağdat ve Kahire'den sonra İslam dünyasının üçüncü önemli bilim merkezi haline geldi. 10. yüzyıl başlarında Abbasilerin gücü azalmağa başladı. Mısır'daki Fatimiler kendilerini halife ilân edince Endülüs Emiri III. Abdurrahman da 16 Ocak 929 yılında kendisini halife ilân etti. Endülüs Emevileri dönemi 11. yüzyıl başlarına kadar devam etti. 1031 yılında parçalanarak Tavaif-ül Mülk denilen küçük beyliklere bölündü.

- H -

HİNDİSTAN: Asya'nın güney yarımadası ve kıt'anın Hint Okyanusuna doğru uzanmış ucu olan Hindistan, Yakındoğu ile Uzakdoğu'yu ayırır. Geri kalmış ve ayrıca çok kalabalık, tarih boyunca göç ve istilâlara uğramış bir ülkedir. İlkçağda burada millî bir devlet, siyasî bir otorite kurulmamıştı. Kast sistemi ile yönetiliyordu. Baharatı bol bulunduğu, bu yüzden de baharat yolunun başladığı yerdir. Çin'den sonra dünyanın en kalabalık ikinci ülkesidir.

- K -

KÂBE: Hicaz'da Mekke-i Mükerreme'de, Harem-i Şerif'in ortasında bulunan kutsal bina; yeryüzünde Allah'a adanmış ilk mabed, beytullah. Müslümanların namaza başlarken yöneldikleri cihet, kible. Müslümanların hacı olmak için Kurban Bayramında ziyaret ettikleri mekân.

- M -

MEKKE: Mekke şehri, Suudi Arabistan sınırları içinde olup kızildeniz sahillerine yakın bir yerde yer almaktadır. Eski adı Bekkedir. Müslümanların kutsal şehridir. Müslümanların kible-i olan Kâbe buradadır. Önceleri dağlar arasında, ıssız ve susuz bir vadi olan Mekke, Hazret-i İbrahim'in ilahî bir emirle hanımı Hacer ile oğlu Hazret-i İsmail'i bırakması ve burada Zemzem Suyunun çıkmasıyla yerleşim merkezi haline gelmiştir. Daha sonra Hazret-i İbrahim ve Hazret-i İsmail'in Kâbe'yi inşa etmeleri ve insanları tavafa çağırmalarıyla Mekke'nin önemi daha da artmıştır. İslâm tarihindeki pek çok önemli hadisenin meydana geldiği bir yerdir Mekke. Peygamber Efendimiz, burada doğmuş, kendisine peygamberlik burada verilmiş ve Kur'an Mekke'de indirilmeye başlanmıştır. Peygamberliğinin ilk 13 yılı Mekke'de geçmiş, 622 yılında

Medine'ye hicret etmiş, ve daha sonra 630 yılında da Mekke'yi Sahabeleriyle birlikte fethetmiştir. Yine 630 yılında meşhur Veda Hutbesini burada irad etmiştir. Ayrıca, Müslümanların kutsal ve mübarek kabul ettiği mekânların en çok bulunduğu yer de Mekke'dir. Kâbe, Safa ile Merve, Zemzem Kuyusu, Hacerü'l-Esved, Arafat, Müzdelife, Mina, Cebel-i Rahme, Nur Dağı, Hira Dağı gibi yerlerin hepsi Mekke'dedir. Mekke'ye idarî olarak sırasıyla Emeviler, Abbasiler, Memluk sultanları ve Osmanlı sultanları hizmet etmişlerdir. 1925 yılından itibaren bu vazife-yi Suudi Arabistan üstlenmiştir.

MEDİNE: Kur'ân'da Yesrip diye anılır. Ahzap Suresi, 13. ayetinde Müslümanlarca Medine-tü'n-Nebi (Peygamber Ülkesi) ya da Medinetü'l-Münevvere (Aydınlanmış Ülke) olarak bahsedilir. Hz. Muhammed'in 622 yılında Mekke'den göçetmek zorunda kaldığı, 300 km kuzey'deki kent. Peygamber Efendimizin mübarek kabri şerifi, Mescid-i Nebevî diye bilinen Peygamber mescidi Medine'de ve binlerce Sahabenin defnedildiği Cennetü'l-Baki mezarlığı da bu şehirdedir.

- S -

SİBİRYA: Büyük çoğunluğu Rusya Federasyonu içinde yer almaktadır. Batıdan doğuya doğru üç ana kesimden oluşur. Birinci kesimde, Batı Sibirya ovaları; ikinci kesimde, Orta Sibirya Platosu; üçüncü kesimde ise Rusya Uzakdoğu'su yer alır. Bölge uzun ve sert geçen kışlarıyla tanınır. Bediüzzaman Hazretleri I. Dünya Savaşı yıllarında Ruslara esir düştüğünde Sibirya'nın Kosturma bölgesine götürülmüş ve orada yaklaşık 2.5 yıl esaret hayatı yaşamıştır.

- Y -

YEMEN: Orta Doğu, Arap Denizi, Aden Körfezi ve Kızıldeniz kıyısında, Umman ile Suudi Arabistan arasında yer alır. Yemen fiziksel coğrafya bakımından kıyılardan iç kesime doğru sıralanan üç ana bölgeye ayrılır. Dar kıyı ovaları, Yemen platosu ve geniş çöllük alanlar. Kesin sınırlarla birbirinden ayrılmayan bu bölgeler arasında bazı geçiş kuşakları da yer alır. Eski çağlardan beri çeşitli kültür ve uygarlıkların buluşma noktası olan Yemen'de Akdeniz'den Hindistan'a kadar uzanan bir kuşağın izleri görülür.

MESNEVÎ-İ NURİYE AYET ve ARAPÇA METİN İNDEKSİ

Açıklama: Arapça metin indeksi, Arapça bilmeyenlerin de kolay bulmalarını temin bakımından, okunuş metinleri alfabetik sıraya konularak hazırlanmıştır.

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
Akîmu's-salât.	Rum Suresi: 31.	263	أَقِمْوُ الصَّلَاةَ
Akrabü mâ yekûnü'l-abdü min rabbihî ve hüve sacidün.	Feyzü'l-Kadîr, 2:68.	380	أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ
Aleyhi efdalüssalâvati mâdâmeti'l-ardu ve's-semavat.		319	عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَوَاتِ مَا دَامَتْ الْأَرْضُ وَالسَّمَوَاتُ
Allahü ekber.		92, 208, 209, 264	اللَّهُ أَكْبَرُ
Allahü hâliku külli şey'in ve hüve alâ külli şey'in vekîl. Lehü mekâlîdüssemavati ve'l-ardi.	Zümer Suresi: 62-63.	20	اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ۝ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
Allahü lâ ilâhe illâ hü.	Bakara Suresi: 255.	90, 91, 92, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 393	اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
Allahü lâ ilâhe illâ hüve leyecmeanneküm ilâ yevmi'l-kıyâmeti lâ raybe fihi ve men esdeku minel-lâhi hadîsâ.	Nisâ Suresi: 87.	77	اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَ بَيْنَكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا
Allahü lâ ilâhe illâ hüve'l-hayyü'l-kayyûm.	Bakara Suresi: 255.	385	اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ
Allahümme salli ve sellim alâ hâze'z-zâtî'n-nûraniyy-i'l-lezî ünzile aleyhi'l-kur'ân.		52	اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى هَذِهِ الذَّاتِ الثَّوْرَانِيَّ الَّذِي أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ
Allahümme salli ve sellim alâ zâlike'l-habîbi'l-lezî hüve seyidü'l-kevneyni ve fahru.		72	اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى ذَلِكَ الْحَبِيبِ الَّذِي هُوَ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَفَخْرُ

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
Allahümme yâ erhamer- râhimîn verham ümmete muhammedin aley- hissalâtü vesselâm...		185	اَللّٰهُمَّ يَا اَرْحَمَ الرَّاحِمِيْنَ وَاَرْحَمَ اُمَّةٍ مُّحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ...
Allahümme yâ kayyûmü'l- ardı vessemâi innâ nüshidûke ve cemîa mas- nuatik.		172	اَللّٰهُمَّ يَا قَيُّوْمُ الْاَرْضِ وَالسَّمَاۤءِ اَنَا نُسْهِدُكَ وَجَمِيْعَ مَصْنُوْعَاتِكَ
Allahümme'calnâ min ehlissaâdeti vahşurnâ fî zümrattissüadâi ve edhilnâ.		81	اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ اَهْلِ السَّعَادَةِ وَحَشِرْنَا فِيْ زُمْرَةِ السُّعَدَاءِ وَاَدْخِلْنَا
Allahümme'cali'l-kur'âne nûran liukulinâ ve kulûbinâ ve ervâhinâ ve mürşiden lienfüsinâ, âmîn, âmîn, âmîn.		121	اَللّٰهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ نُوْرًا لِّعُقُوْلِنَا وَقُلُوْبِنَا وَاَرْوَاحِنَا وَمُرْشِدًا لِّاَنْفُسِنَا اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ
Allahümmehtim lenâ bis- saâdeti ve'l-kerâmeti ve'l- büşrâ âmîn, âmîn, âmîn.		421	اَللّٰهُمَّ اخْتِمْ لَنَا بِالسَّعَادَةِ وَالشَّهَادَةِ وَالْكَرَامَةِ وَالْبُشْرٰى اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ
Âmentü billâhi ve melâketihî ve rusulihî ve'l- yevmi'l-âhiri ve bilkaderi hayrihî ve errihî minellâhi teâlâ ve'l-ba'sü ba'de'l- mevt...		385	اٰمَنْتُ بِاللّٰهِ وَمَلٰئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَبِالْقَدْرِ خَيْرِهٖ وَشَرِّهٖ مِنْ اللّٰهِ تَعَالٰى وَبِالْبَعْثِ بَعْدَ الْمَوْتِ...
Ân hayalâtî ke dâmi evliyâst. Aksi mahruyânî bûstani hudâst.		403	عَكْسِ مَهْرُوْیَانِ بُوسْتَانِ خُدَاسْتِ اَنْ حَيَّا لَآتِیْ كِه دَامِ اَوْلِیَاسْتِ ❁

– B –

Bismillâh.

205

بِسْمِ اللّٰهِ

– E –

Efeayînâ bilhakkı'l-evveli
bel hüm fî min halkın
cedîd.

Kaf Suresi: 15. 194

اَفْعٰییْنَا بِالْخَلْقِ الْاَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي
لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيْدٍ

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
Efelâ ya'kılûn.	Yâsin Suresi: 68.	396	أَفَلَا يَعْقِلُونَ
Efelâ yetezekkerûn.	Yunus Suresi: 3.	396	أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ
Elâ bizikrillâhi tetmainnü'l-kulûb.	Rad Suresi: 28.	94	أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ
Elâ inne evliyaellâhi lâ havfün aleyhim velâ hüm yahzenûn.	Yunus Suresi: 62.	349	أَلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
Elhamdüillillâh.	Fatiha Suresi: 2.	122, 134, 200, 208, 209	الْحَمْدُ لِلَّهِ
Elhamdüillillâhi alâ dîni'l-İslâmî ve kemali'l-îmani ves-salâtü vesselâm...		186	الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى دِينِ الْإِسْلَامِ وَكَمَالِ الْإِيمَانِ وَالصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ
Elhamdüillillâhi alâ ni'meti'l-îmani ve'l-islâmi biadedi katarati'l-emtar.		215	الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نِعْمَةِ الْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ بَعْدَ قَطَرَاتِ الْأَمْطَارِ
Elhamdüillillâhi rabbilâlemin alâ rahmetihî ale'l-âlemîne birisaleti seyyidi'l-mürselîne muhamedin sal-lâllahü aleyhi ve alâ âlihî vesahbihî ecmaîn.		304	الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ عَلَى رَحْمَتِهِ عَلَى الْعَالَمِينَ بِرِسَالَةِ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ
Elhamdüillillâhi rab-bilâlälemin vessalâtü ves-selâmü alâ muhamedin hâteminnebiyyîne ve alâ âlihî vesahbihî ecmaîn		385	الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ
Elhamdüillillâhi rab-bilâlälemin vessalâtü ves-selâmü alâ seyyidi'l-mürselîne muhamedin sal-lâllahü aleyhi ve alâ âlihî vesahbihî ecmaîn.		87	الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
Elhamdülillâhi rabbilâlemîn vessalâtü vesselâmü alâ seyyidinâ muhammedin ve alâ âlihî ve sahbihi ecmaîn.		122, 134	الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ
Elhamdülillâhi vessalâtü alâ nebiyyihî.		84	الْحَمْدُ لِلَّهِ وَالصَّلَاةُ عَلَى نَبِيِّهِ
Elharîsu hâibün hâsirun.		255	الْحَرِيسُ خَائِبٌ خَاسِرٌ
Ellezîne âmenû ve kânû yettekun.	Yunus Suresi: 349 63.		الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ
Elmevtü hakkun.		85	الْمَوْتُ حَقٌّ
Elmüsterihu'l-âtilü şekin min umrihi vessâr'l-âmilü şâkirun.		259	الْمُسْتَرِيحُ الْعَاطِلُ شَاكٍ مِنْ عُمُرِهِ وَالسَّاعِي الْعَامِلُ شَاكِرٌ
Ene inde zanni abdî bî.	Buharî, Tevhid: 357 15; Tevbe: 1.		أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي
Ennessemavati velarda kânetâ ratkan fefe- tahnâhümâ.	Enbiya Suresi: 193 30.		أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا
Estağfirullah.		351	أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ
Eşhedü en lâ ilâhe illallah.		134, 410	أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
Etturuku ilellâhi biadedi enfâsi'l-halâiki.		387	الطَّرِيقُ إِلَى اللَّهِ بِعَدَدِ أَنْفَاسِ الْخَلَائِقِ
Evelâ ya'lemûn.	Bakara Suresi: 396 77.		أَوَلَا يَعْلَمُونَ
Evvelü mâ halâkallahü nurî	Keşfü'l-Hafa, 194 1:265, no: 827.		أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ نُورِي
Eyne'l-mefer.		120	أَيْنَ الْمَفَرِّ

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
----------------------------	------------------------	-------------	-----------------

Eynesserâ minessüreyya ve eynezziyaü's-sâtıu mine'z-zulmeti't-tâmiseti		403	أَيْنَ الثَّرَى مِنَ الثَّرِيَا وَأَيْنَ الضِّيَاءُ السَّاطِعُ مِنَ الظُّلْمَةِ الطَّامِسَةِ
--	--	-----	---

– F –

Fa'lem ennü lâ ilâhe illâllah.	Muhammed Suresi: 19.	88, 101	فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
Fa'tebirû.	Haşir Suresi: 2.	396	فَاعْتَبِرُوا
Febieyyi âlâi rabbikümâ tükezzibân.	Rahman Suresi: 21.	153	فَبَايَ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
Fefirrû ilellâh.	Zariyat Suresi: 50.	94	فَفِرُّوْا إِلَى اللَّهِ
Felâ tegurrennekümü'l- hayatü'd-dünya ve lâ yegurrenneküm billâhi'l- garûr.	Lokman Suresi: 33.	348	فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ
Felâ tüzekekû enfüseküm.	Necm Suresi: 32.	328	فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ
Femen ya'mel miskale zer- ratin hayran yerah.	Zilzal Suresi: 7.	282	فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ
Fenzur ilâ âsari rahmetillâhi keyfe yuhyi'l-arda ba'da mevtilâ inne zâlike lemuhyi'l-mevtâ ve hüve alâ külli şey'in kadîr.	Rum Suresi: 50.	28, 79, 408	فَانْظُرْ إِلَى آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
Fercir'l-basara hel terâ min fütûr.	Mülk Suresi: 3.	284, 396	فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ
Fesübhanellezî biyedihi melekûtü külli şey'in.	Yâsin Suresi: 83.	20	فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ
Fesübhanellezî biyedihi melekûtü külli şey'in ve ileyhi türceûn.	Yâsin Suresi: 83.	263	فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَالِيهِ تُرْجَعُونَ

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
----------------------------	------------------------	-------------	-----------------

– H –

Hafetzte şey'en ve gâbet anke eşyâü.		218	حَفَظْتَ شَيْئًا وَغَابَتْ عَنْكَ أَشْيَاءُ
Hakîkatü'l-mer'i leyse'l- mer'ü yüdrikühâ fekeyfe'l- cebbari zilkadem.		404	حَقِيقَتُ الْمَرْءِ لَيْسَ الْمَرْءُ يَدْرِكُهَا فَكَيْفَ الْجَبَّارِ ذِي الْقَدَمِ
Halâka lenâ mâ fi'l-ardı cemîâ.		330	خَلَقَ لَنَا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا
Hasbünallahü ve ni'me'l- vekîl.	Al-i İmran Suresi: 173.	143, 163, 169, 215, 347, 413	حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ
Hedânallâhü ve iyyaküm ilessıratı'l-müstakîm.		251	هَدَيْنَا اللَّهُ وَإِيَّاكُمْ إِلَى الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ
Heleke'n-nâsü ille'l-âlimûn, ve heleke'l-âlimüne ille'l- âmilûn, ve heleke'l- âmilüne ille'l-muhlisûn, ve'l-muhlisüne alâ hatarin azîm.	Keşfü'l-Hafa, 2:312.	274	هَلَكَ النَّاسُ إِلَّا الْعَالَمُونَ وَهَلَكَ الْعَالَمُونَ إِلَّا الْعَالَمُونَ وَهَلَكَ الْعَالَمُونَ إِلَّا الْمُخْلِصُونَ وَالْمُخْلِصُونَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ
Hüvallah.		205	هُوَ اللَّهُ
Hüvellezî ebdea'l-eşyâe ve enşeehâ yüdrikühü müs- tahdesü'n-nesem.		404	هُوَ الَّذِي أَبْدَعَ الْأَشْيَاءَ وَأَنْشَأَهَا فَكَيْفَ يَدْرِكُهَا مُسْتَحْدَثُ النَّسَمِ

– İİ –

İbârâtünâ şettâ ve hüsnüke vahid. Ve küllün ilâ zâke'l- cemali yüşîr.		199	عِبَارَاتُنَا شَتَّى وَحُسْنُكَ وَاحِدٌ ❀ وَكُلُّهُ إِلَى ذَاكَ الْجَمَالِ يُشِيرُ
İ'tiya tav'an ev kerhen.	Fussilet Suresi: 369 11.		إِتْيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا
İlâhî, ezzünûbü ahrasetnî ve kesretü'l-meâsî ahcelet- nî.		320	إِلَهِي ❀ الذُّنُوبُ أَخْرَسَتْنِي ❀ وَكَثْرَةُ الْمَعَاصِي أَخْجَلَتْنِي

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
İlâhî, lâzımün aleyye en lâ übâliye velev fâte minnî hayatüddâreyni ve âdetnî.		212	إِلَهِي، لَازِمٌ عَلَيَّ أَنْ لَا أُبَالِيَ وَلَوْ فَاتَ مِنِّي حَيَاتُ الدَّارَيْنِ وَعَادَتُنِي إِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ
İleyhi merciüküm.	Yunus Suresi: 356 4.		إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَى
İn hüve illâ vahyün yûhâ.	Necm Suresi: 48 4.		إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ
İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi raciûn	Bakara Suresi: 133, 192 158.		إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
İnne fî halkı's-semavati ve'l-ardı vahtilâfî'l-leyli ve'n-nehar.	Âl-i İmran Suresi: 190.	309	إِنَّ لِلَّهِ أَنْ يَخْتَبِرَ عَبْدَهُ وَلَيْسَ لِلْعَبْدِ أَنْ يَخْتَبِرَ رَبَّهُ
İnne lillâhi en yahtebira abdehü ve leyse lilabdi en yahtebira rabbehü.		270	إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ
İnne'l-füccâre lefî naîm.	İnfitar Suresi: 351 13-14.		إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ جَهُولٌ
İnne'l-insâne lezalûmün cehûl.		294	إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا
İnne's-salâte kânet ale'l- mü'minîne kitaben mevkuâtâ.	Nisâ Suresi: 158 103.		إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ
İnne's-şirke lezulmün azîm.		293	إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ
İnneke lâ tehdî men ahbebbe ve lâkinnellahe yehdî men yeşâü.	Kasas Suresi: 272 56.		إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ
İnnemâ emrühû izâ erâde şey'en en yekûle lehü kün feyekûn.	Lokman Sure- si: 28.	169	إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ
İnnemâ ûtîtühü alâ ılmin.	Kasas Suresi: 359 78.		

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
İnnema'l-eşyaü tü'rafü biezdadihâ.		334	أَنَّمَا الْأَشْيَاءُ تُعْرَفُ بِأَضْدَادِهَا
İnnî lestü mâlikî.		85	إِنِّي لَسْتُ مَالِكِي
İzâ zülzileti'l-ardü zilzâlehâ.	Zilzal Suresi: 1.	48	إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا
İzessemâü'n-fetarat.	İnfitar Suresi: 1.	48	إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ
İzeşşemsü küvvirat.	Tekvir Suresi: 1.	48	إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ

– K –

Kad eflaha men zekkâhâ.	Şems Suresi: 9.	316	قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا
Kâle kâilün minhüm kem lebisküm kâlû lebisnâ yev- men ba'da yevmin.	Kehf Suresi: 19.	313	قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ
Kâlû innâ lillâhi ve innâ ileyhi raciün.	Bakara Suresi: 156.	250	قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ
Kul mâ ya'beûbiküm rabbî lev lâ duâüküm.	Furkan Suresi: 77.	177	قُلْ مَا يَعْبُؤُابِكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ
Kul yâ ibâdiyellezîne esrafû alâ enfüsihim lâ taknetû min rahmetillâhe yağfiru'z- zünûbe cemîan innehü hüve'l-gafûrrrahîm.	Zümer Suresi: 53.	104	قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الدُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ
Kulillâhümme mâlike'l-mül- ki.	Al-i İmran Suresi: 26.	267	قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ
Kullillahü sümme zerhüm fî havzihim yel'abûn.	En'am Suresi: 91.	392	قُلِ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ
Küllüyyün zû cüz'iyâtin.		339	كُلُّيُّ ذُو جُزْئِيَّاتٍ
Küllü âtin karîb.	İbni Mâce, Mu- kaddime, 7:46.	268	كُلُّ اتِّ قَرِيبٌ
Küllü şey'in hâlikün illâ vechehü.	Kasas Suresi: 88.	328	كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
Küllün zû eczâin.		339	كُلُّ ذُو أَجْزَاءٍ
Kün.	Yâsin Suresi: 82.	298	كُنْ
- L -			
Lâ hâlık illâ hû.	Bakara Suresi: 255.	89	لَا خَالِقَ إِلَّا هُوَ
Lâ hâlika illallah; lâ fâtıra, lâ razika, lâ kuyyume illallah.		372	لَا خَالِقَ إِلَّا اللَّهُ؛ لَا فَاطِرَ ، لَا رَازِقَ ، لَا قَيُّومَ إِلَّا اللَّهُ
Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm.		413	لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ
Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh.		82, 101, 215, 226	لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ
Lâ ilâhe illâ ente vahdeke lâ şerîke leke âhirü'l-kelâmi fiddünya evvelü.		270	لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ آخِرُ الْكَلَامِ فِي الدُّنْيَا أَوَّلُ
Lâ ilâhe illâ hû.	Bakara Suresi: 255.	89, 298, 304, 305	لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
Lâ ilâhe illâllah.	Muhammed Suresi: 19.	39, 87, 88, 89, 101, 117, 282, 371, 393	لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
Lâ mâlike illâ hû.		304	لَا مَالِكَ إِلَّا هُوَ
Lâ mutasarrife fi'l-hakîkati illâ hû.		305	لَا مُتَصَرِّفَ فِي الْحَقِيقَةِ إِلَّا هُوَ
Lâ mutasarrife illâ hû.		89	لَا مُتَصَرِّفَ إِلَّا هُوَ
Lâ müdebbire illâ hû.		89, 304	لَا مُدَبِّرَ إِلَّا هُوَ
Lâ müessire fi'l-kevnî illallah.		401	لَا مُؤَتِّرَ فِي الْكَوْنِ إِلَّا اللَّهُ
Lâ mürebbiye illâ hû.		89, 304	لَا مُرَبِّىَ إِلَّا هُوَ

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
Lâ nâzime illâ hû.		305	لَا نَازِمَ إِلَّا هُوَ
Lâ rabbe illâ hû.		304	لَا رَبَّ إِلَّا هُوَ
Lâ sania illâ hû.		89	لَا صَانِعَ إِلَّا هُوَ
Lehü mülkü's-semavati ve'l-ardı.	Bakara Suresi: 107.	405	لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ
Lehü'l-mülkü ve lehü'l- hamdü.	Tegabün Sure- si: 1.	329	لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ
Lehü'l-mülkü ve lehü'l- hamdü lâ havle velâ kuvvete illâ billâh.		106	لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ
Lehümü'l-büşra fi'l-hay- atî'd-dünya ve fi'l-ahireti lâ tebdîle likelimatillâhi zâlike hüve'l-fevzü'l-azîm.	Yunus Suresi: 64.	349	لَهُمُ الْبُشْرَى فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ
Levlâke levlâk, lemâ halâk- tü'l-eflâk.	Keşfü'l-Hafâ, 2:164, no: 2123.	44, 72	لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ
Leyse kemislihî şey'un celâlühü sübhane meni'htefâ lişiddeti'z- zuhurihî.		401	لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ جَلَّ جَلَالُهُ سُبْحَانَ مَنْ اخْتَفَى لَشِدَّةِ ظُهُورِهِ
Leyse'l-haberü ke'l-ayan.		42	لَيْسَ الْخَبِيرُ كَالْعَيَّانِ
Lita'lemû adede's-sinîne ve'l-hisâb.	İsra Suresi: 12.	345, 419	لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ
- M -			
Mâ esâbeke min hasenetin feminellâhi ve mâ esâbeke min seyyietin femin nefsik.	Nisâ Suresi: 79.	328	مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ
Mâ halkuküm ve lâ ba'süküm illâ kenefsîn vahidetin.	Lokman Sure- si: 28.	169, 222, 388	مَا خَلَقْكُمْ وَلَا بَعَثْكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
Mâ min dâbbetin illâ hüve âhizün binâsiyetihâ.	Hûd Suresi: 56.	20	مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا
Menittehaza ilâhehü hevâhü.	Furkan Suresi: 43.	328	مَنْ آتَخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ
Min haysü lâ yehtesib.		99, 140	مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ
Muhammedün resulullah.		101, 134	مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ

– N –

Na'büdü.	Fatiha Suresi: 5.	116	نَعْبُدُ
Nâfizü'l-hafâyâ âlimün bilesrar.		308	نَافِذُ الْخَفَايَا عَالِمٌ بِالْأَسْرَارِ
Ni'me'l-mevlâ ve ni'me'n- nasîr.		347	نَعْمَ الْمَوْلَى وَنَعْمَ النَّصِيرُ
Ni'me'l-mevlâ ve ni'me'n- nasîr.	Enfal Suresi: 40.	163, 169, 215, 347	نَعْمَ الْمَوْلَى وَنَعْمَ النَّصِيرُ

– R –

Rabbenâ lâ tüâhiznâ in nesîna ev ahta'nâ.	Bakara Suresi: 286.	423	رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا
Rabbenâ tekabbel minnâ biahseni kabulin hâzihi'l- fihristete'n-nâkisate bihürmeti seyyidi'l- mürselîne ve âlihî vesahbi- hî ecmaîn.		423	رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا بِأَحْسَنِ قَبُولٍ هَذِهِ الْفَهْرِستَةُ النَّاقِصَةُ بِحُرْمَةِ سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ
Rabbî vahidün.		85	رَبِّي وَاحِدٌ
Rabbülâlemîn.		101	رَبُّ الْعَالَمِينَ
Raci'hümâ terâ emran azî- men gafele anhü'n-nâs.		144	رَاجِعُهُمَا تَرَى أَمْرًا عَظِيمًا غَفَلَ عَنْهُ النَّاسُ
Rahmetî vesiat külle şey'in.	A'raf Suresi: 156.	262	رَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
----------------------------	------------------------	-------------	-----------------

– S –

Sakfû'l-cenneti arşü'r-rah- mân.	Buharî, Tevhid: 171 22.	200, 208, 351	سَقَفُ الْجَنَّةِ عَرْشُ الرَّحْمَنِ سُبْحَانَ اللَّهِ
Sübhanallah.		200	سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ
Sübhanallâhi velhamdü'lil- lâhi ve lâ ilâhe illallâhü val- lâhü ekber ve lâ havle velâ kuvrete illâ billâh.		82	سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ
Sübhanেকে lâ ilme lenâ illâ mâ allemtenâ inneke ente'l-alîmü'l-hakîm.		285, 423	سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا أَنْتَ الْغَلِيمُ الْحَكِيمُ
Sübhanেকে lâ kudrete lenâ inneke ente'l-azîzü'l-hakîm.		388	سُبْحَانَكَ لَا قُدْرَةَ لَنَا أَنْتَ الْغَزِيرُ الْحَكِيمُ

– T –

Tecrî min tahtihe'l-enhâr.	Bakara Suresi: 340 25.	199, 387	تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ تَأْمَلْ سُطُورَ الْكَائِنَاتِ فَانْهَارْ مِنَ الْمَلَأِ الْأَعْلَى إِلَيْكَ رَسَائِلُ
Teemmel sûtûre'l-kâinati feinnehâ. Mine'l-melei'l-a'lâ ileyke resâil.		404	تَفَكَّرُوا فِي آيَاتِ اللَّهِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِهِ فَانْكُمْ لَنْ تَقْدَرُوا تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ
Tefekkerü fî âlâillâhi ve lâ tefekkerü fî zâtihî fein- neküm len takdirû.	Feyzü'l-Kadir, 3:263.	175	طُوبَى لِمَنْ عَرَفَ حَدَّهُ وَلَمْ يَتَجَاوَزْ طَوْرَهُ
Temürrü merrassehâb.	Neml Suresi: 88.	273	
Tûbâ limen arefe haddehü ve lem yetecâvez tavrahü.			

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
----------------------------	------------------------	-------------	-----------------

– Ü –

Üd'ûnî estecib leküm.	Mü'min Suresi: 355 60.	أَدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ
-----------------------	---------------------------	------------------------------

– V –

Va'tasimû bihablillâhi cemîâ.	Âl-i İmran Suresi: 103.	162	وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا
Vallahü a'lemü bissavab.		335	وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِالصَّوَابِ
Vallahü min verâiim muhîtün.	Büruc Suresi: 20.	298	وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ
Ve ahiru da'vâhüm eni'l-hamdülillâhi rabbilâlemîn.	Yunus Suresi: 10.	197	وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ
Ve aynî kad nâmet bileyli şebîbeti. Ve lem tentebih illâ bisubhi meşîb.		202	وَعَيْنِي قَدْ نَامَتْ بِلَيْلِ شَيْبَتِي ❁ وَلَمْ تَنْتَبِهْ إِلَّا بِصُبْحٍ مَشِيبٍ
Ve ceale's-şemse sirâcâ.	Nuh Suresi, 16.	361, 367	وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا
Ve cealnâ mine'l-mâi külle şey'in hayyin.	Enbiya Suresi: 30.	193	وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ
Ve cealnâhâ rücûmen lişşeyâtîn.	Mülk Suresi: 5.	323, 418	وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ
Ve evhâ rabbüke ilennahli.	Nahl Suresi: 68.	262	وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ
Ve fî küllî şey'in lehü âyetün tedüllü alâ ennehü vahid.		17, 132, 407	وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ
Ve hüve's-semîu'l-alîm.	Bakara Suresi: 137.	152	وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ
Ve ileyhi türceûn.	Bakara Suresi: 28.	356	وَالَيْهِ تُرْجَعُونَ
Ve ileyhi'l-masîr.	Mâide Suresi: 18.	356	وَالَيْهِ الْمَصِيرُ
Ve ileyhi'l-meâb.	Ra'd Suresi: 36.	356	وَالَيْهِ الْمَأْبُ

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
Ve in min şey'in illâ indenâ hazâinühü.	Hicr Suresi: 12.	20	وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ
Ve in min şey'in illâ yüseb- bihi bihamdihi.	İsra Suresi: 44.	262, 298, 360, 386	وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ
Ve inne yevmen inde rab- bike kelfi senetin mimmâ teuddûn.	Hac Suresi: 47.	313	وَأَنْ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ
Ve inne'l-füccâre lefî cahîm.	İnfitar Suresi: 13-14.	351	وَأَنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ
Ve kad hâbe men dessâhâ.	Şems Suresi: 10.	317	وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيْهَا
Ve kâne arşühü ale'l-mâi.	Hud Suresi: 7.	170	وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ
Ve lâ te'külû mimmâ lem yüzkerismüllahi aleyhi.	En'am Suresi: 121.	275	وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يَذْكُرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ
Ve lâ tekûnû kellezine nesullahe feensâhüm enfüsehüm.	Haşir Suresi: 19.	328	وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنسِيَهُمْ أَنفُسَهُمْ
Ve lein seeltehüm men halâka's-semavati velarda leyekulünnellah.	Lokman Sure- si: 25.	62	وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ
Ve lekad yessirne'l-kur'âne lizzikri.	Kamer Suresi: 17.	364	وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ
Ve levittebea'l-hakku ehvâe hüm lefesedeti's- semavatü ve'l-ardu.	Mü'minun Suresi: 71.	305	وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَ هُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ
Ve mâ alerresuli ille'l- belâğu.	Mâide Suresi: 99.	271	وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ
Ve mâ duâü'l-kâfirîne illâ fî dalâl.	Ra'd Suresi: 14.	246	وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ
Ve mâ emrûnâ illâ vahide- tün kelemhin bilbasari.	Kamer Suresi: 50.	331	وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
Ve mâ hâzihi'l-hayatü'd-dünya illâ lehvün ve lâibün ve inne'd-dâre'l-ahirete lehiye'l-hayevan.	Ankebut Sure- si: 64.	353	وَمَا هَذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ
Ve mâ min dâbbetin fi'l-ardı illâ alellâhi rızkuhâ.	Hud Suresi: 6.	118	وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا
Ve men ya'mel miskale zerratin şerran yerah.	Zilzal Suresi: 8.	282	وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ
Ve min âyâtihî halku's-semavati ve'l-ardı vahtilâfû elsinetiküm ve elvâniküm.	Rum Suresi: 22.	309, 416	وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ السِّتِّكُمْ وَالْوَانِكُمْ
Ve tûri sînîn.	Tîn Suresi: 2.	349	وَطُورِ سِينِينَ
Ve yahküümü mâ yürîd.	Mâide Suresi: 1.	207	وَيَحْكُمُ مَا يُرِيدُ
Ve'l-ademü'l-mutlaku lâ yüsbitü illâ bimüşkilâtin azîmetin.		253	وَالْعَدَمُ الْمُطْلَقُ لَا يُثْبِتُ إِلَّا بِمُشْكَلَاتٍ عَظِيمَةٍ
Ve'l-kamere kaddernahü menâzile.	Yâsin Suresi: 39.	345, 419	وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ
Velcibâle evtâdâ.	Nebe Suresi: 7.	309	وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا
Vettîni vezzeytûn.	Tîn Suresi: 1.	349	وَالَّتَيْنِ وَالزَّيْتُونَ

- Y -

Ya ardu'blâi mâeki ve yâ semâü aklıî.	Hûd Suresi: 44.	369	يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ اقْلَعِي
Yâ Bâkî entel bâkî.		280	يَا بَاقِيَ أَنْتَ الْبَاقِي
Yâ eyyühe'n-nâsü entümü'l-fukaraü ilellâh.	Fatır Suresi: 15.	351	يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ

Arapça metin Okunuşları	Arapça metin Konusu	Sayfa No	Arapça Metin
Yâ ma'sere'l-cinni ve'l-insi inisteta'tûm en tenfüzû min aktârî's-semavati ve'l- ardı fenfüzû lâ tenfüzûne illâ bisultân.	Rahman Sure- si: 33.	325	يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ
Yâ Rab! Hâzihi'l-münacatü tehattarat fi'l-galbi hâkezâ bilbeyani'l-farisi.		155	يَا رَبُّ هَذِهِ الْمُنَاجَاتُ تَخَطَّرَتْ فِي الْقَلْبِ هَكَذَا بِالْبَيَانِ الْفَارِسِيِّ
Yef'alüllâhü mâ yeşâü.	İbrahim Suresi: 207, 298 27.		يَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ

HADİS İNDEKSİ

Hadisin meali

Sayfa no

- Allah'ın nimetlerini düşününüz, Zatını değil. Zira, ona gücünüz yetmez. ﴿تَفَكَّرُوا فِي﴾ (Feyzü'l-Kadir, 3:263.) 404.
- ﴿الْإِلهِ اللَّهُ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِهِ فَإِنَّكُمْ لَنْ تَقْدِرُوا﴾ (Keşfü'l-Hafâ, 1:265, hadis no: 827.) 194.
- Allah'ın yarattığı şey benim nurumdur. ﴿أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ نُورِي﴾ (Keşfü'l-Hafâ, 1:265, hadis no: 827.) 194.
- Cennetin tavanı Rahman'ın arşıdır. ﴿سَقْفُ الْجَنَّةِ عَرْشُ الرَّحْمَنِ﴾ (Buharî, Tevhid: 22; Tirmizî, Cennet: 4.) 171.
- Gelmesi muhakkak olan her şey, uzak da olsa yakındır. ﴿كُلُّ شَيْءٍ قَرِيبٌ﴾ (İbni Mâce, Mukaddime, 7:46; Feyzü'l-Kadir, 2:178.) 268.
- İnsanlar helâk olur, ancak bilenler kurtulur. Bilenler de helâk olur, ancak bildiklerini yaşayanlar kurtulur. Bildiklerini yaşayanlar da helâk olur, ancak ihlâslı olanlar kurtulur. İhlâslı olanlar da her an onu kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadırlar. ﴿هَلَكَ النَّاسُ إِلَّا الْعَالِمُونَ وَهَلَكَ الْعَالِمُونَ إِلَّا الْعَامِلُونَ وَهَلَكَ الْعَامِلُونَ إِلَّا الْمُخْلِصُونَ﴾ (Keşfü'l-Hafâ, 2:312.) 274.
- ﴿وَالْمُخْلِصُونَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ﴾ (Keşfü'l-Hafâ, 2:312.) 274.
- Kulum beni nasıl bilirse, onunla öyle muamele ederim. ﴿أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي﴾ (Buharî, Tevhid: 15; Tevbe: 1.) 357.
- Kulun Rabbine en yakın olduğu vakit, secde hâlinde ikendir. ﴿أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنِّي﴾ (Feyzü'l-Kadir, 2:68.) 380.
- ﴿رَبِّي وَهُوَ سَاجِدٌ﴾ (Feyzü'l-Kadir, 2:68.) 380.
- Sen olmasaydın [yâ Muhammed], sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım. ﴿أَلَا فَلَآكَ﴾ (Keşfü'l-Hafâ, 2:164, hadis no: 2123.) 44, 72.
- ﴿لَوْ لَآكَ لَوْ لَآكَ لَمَا خَلَقْتُ﴾ (Keşfü'l-Hafâ, 2:164, hadis no: 2123.) 44, 72.

Abdülkadir-i Geylânî52; <i>Bakınız: Şeyh Abdülkadir Geylânî, Şah-ı Geylânî.</i>	Hazret-i Muhammed38, 39, 40, 41, 44, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 65, 71, 72, 81, 87, 137, 138, 206, 213, 224, 296, 300, 319, 321; <i>Bakınız: Ahmed (a.s.m.), Ahyed, Habib (a.s.m.), Habib-i Ekrem, Muhammed (a.s.m.), Muham- med-i Arabî. Nebî-i Zîşan, Peygamber (a.s.m.), Resul-i Rahman, Resul-i Zîşan, Resul-i Ekrem, Zat-ı Peygamberî,</i>
Abdülmecid Nursî15, 110	Hazret-i Ömer İbnü'l-Hattab46
Âdem (a.s.)50	Hebenneka27
Afgan sefiri412	Hüsrev (Altınbaşak)275, 276
Afgan sefirî Sultan Ahmet155	İbni Sina409
Afgan şahı155	İbnü'l-Mu'tez17, 132
Ahmed (a.s.m.)207; <i>Bakınız: Hazret-i Muhammed.</i>	İki Cihanın Güneşi207
Ahyed207	İmam-ı Gazalî16, 17, 52
Azrail (a.s.) <i>Bakınız: Hazret-i Azrail.</i>	İmam-ı Rabbanî16, 17, 52, 124
Bediüzzaman15; <i>Bakınız: Said Nursî.</i>	İmam-ı Rabbanî Ahmed-i Farukî ...207
Bediüzzaman Said Nursî103	İmam-ı Şa'rânî313
Cebrail (a.s.)224	İsa (a.s.) <i>Bakınız: Hazret-i İsa.</i>
Celâleddin-i Harzemşah271	Mevlâna Celâleddin16, 17
Cengiz271	Mimar Sinan116
Ceziretü'l-Arap42, 45, 50	Muhammed (a.s.m.)44, 72, 87, 88, 101, 134, 207, 357, 385; <i>Bakınız: Hazret-i Muhammed.</i>
Cüneyd-i Bağdadî52	Muhammed-i Arabî407
Deccal243	Muhyiddin-i Arabî52
Ebu Hanife52	Mûsa (a.s.)18
Ebu Hasen-i Şazelî52	Mustafa Gül423
Ebu Yezit Bistamî52	Nebî Aleyhissalâtü Vesselâm263
Efendimiz Muhammed214	Nebî-i Zîşan137, 138, 141, 408, 409; <i>Bakınız: Hazret-i Muhammed.</i>
Eski Said16, 17, 18, 19, 241, 267, 408; <i>Bakınız: Said Nursî.</i>	Nemrut131, 189
Fahr-i Kâinat71, 81	Peygamber (a.s.m.) ..103, 137, 376, 420
Firavun123, 189	Peygamber Efendimiz214
Habib (a.s.m.)171, 269	Re'fet276
Habib-i Ekrem212, 357	
Habîb-i Rabbü'l-Âlemîn319	
Hazret-i Azrail21	
Hazret-i İsa270	
Hazret-i Mevlâna417	

Resul-i Ekrem	43, 90, 123, 199, 223, 224, 265, 271; <i>Bakınız: Hazret-i Muhammed.</i>
Resul-i Rahman	342
Resul-i Zîşan	141; <i>Bakınız: Hazret-i Muhammed.</i>
Said (Nursî)	19, 189, 238, 239, 262, 265, 269, 384
Said Nursî	238, 385, 404; <i>Bakınız: Bediüzzaman, Üstat, Yeni Said, Eski Said.</i>
Seyyidü'l-En'âm Hazret-i Muhammed	296
Şafîî	52

Şah-ı Geylânî	249
Şah-ı Nakşibend	52
Şazelî	249
Şeyh Abdülkadir Geylânî	320
Şeyh Safvet Efendi	103, 406
Tahiri Mutlu	423
Üstat	15, 276, 277, 408, 409, 412, 414, 419, 422; <i>Bakınız: Said Nursî.</i>
Yeni Said	17, 19, 238, 241, 267, 408; <i>Bakınız: Said Nursî.</i>
Zat-ı Peygamberî	141; <i>Bakınız: Hazret-i Muhammed.</i>

MESNEVÎ-İ NURİYE YER İNDEKSİ

Afganistan	412	Hacerü'l-Esved	188
Afrika	255	Hindistan	207
Ankara	155, 411, 414	Hindistan	259
Arap Yarımadası ... <i>Bakınız: Ceziretü'l-Arap.</i>		İstanbul	252
Arefe	264	Kâbe	122, 123, 154, 410
Asya	255	Kâbe-i Mükەرreme	264
Avrupa	160, 161, 181, 241, 242, 243, 245, 249, 251, 255, 376	Medine-i Münevvere	39, 42
Ayasofya	116	Mekke	264
Barla	408	Mekke-i Mükەرreme	39
Cebel-i Tur	342	Mescid-i Aksa	39
Çin	255, 279	Nurşin	412
Endülüs	279	Paris	412
		Şark	159
		Yemen	279

MESNEVÎ-İ NURİYE GENEL İNDEKSİ

A

a'dâ	177, 246	adem	74, 112, 177, 180, 206, 219, 226, 252, 276, 280, 293, 303, 349, 357
A'lem	370	eşya ~e gitmiyor	206
a'mal	104, 291	nimetin ~i	276
~ yazılıyor	297	Âdem (a.s.)	50
~in hıfzı	306	adem-i abesiyet	166
~in neticeleri hıfz ediliyor	75	adem-i hikmet	167
nev-i beşerin ~inin hıfzı	306	adem-i ihlâs	359
a'mal-i ahiret	359	adem-i iltibas	60
a'mal-i salih	185	adem-i intizam	334
a'raz	397	adem-i kemal	329
abd	138, 172, 176, 177, 200, 236, 247, 248, 264, 269, 301; <i>Bakınız: abid, ibad, kul.</i>	adem-i mesuliyet	130
~ Cenab-ı Hakkı tecrübe edemez	270	adem-i mutlak	70, 192, 206, 357
~ olan ve olmayan	207	adem-i sırf	397
~ seyyidini tecrübe edemez	236	adem-i tezkiye	328
gafil ~ler	221	âdet	46, 112
hâlis bir ~	210	ecnebi ~lerine ittiba davetine karşı müdafaa	347
abd-i azîz	248	âdetullah	374
Abdülkadir-i Geylânî	52; <i>Bakınız: Şeyh Abdülkadir Geylânî, Şah-ı Geylânî.</i>	Adil	
Abdülmecid Nursî	15, 110	~ ismi ve ahiret	81
abes	183, 393	âdiyat	312
abesiyet	167, 183, 342, 343, 344	adl	
abid	265	Cenab-ı Hakkın ~i	374
acemi bir nefer	244	Adl	213
acı	<i>Bakınız: elem.</i>	af	171, 212, 214, 321, 322, 374
âciz	269, 341	afakî	18, 326
acz	35, 44, 77, 82, 139, 154, 171, 177, 184, 258, 328, 329, 347, 348	~ malûmat	197, 316
~ yolu	327	~ tefekkür	233
~ini bilmek	273	affrahmet	269
insandaki ~	44, 350, 351	Afgan şahı	155
acz-i mutlak	338	Afgan sefiri Sultan Ahmet	155
~ lisani	261	Afgan sefiri	412
açlık	351, 352	Afganistan	412
adalet	51, 67, 241, 368	Afrika	255
~ ahireti ister	65, 67, 80	Afüvv	212
Sultan-ı Adilın ~i ahireti ister	69	ağaç	24, 58, 75, 174, 231, 275, 283
adalet-i âliye	80	~in semerelerini vahdet ve kesrete isnat	231
adalet-i hakikiye	69	ağır yük	267
adam		ağız	151, 293
kendini bilen ~	273	ahbap	43, 177, 268
âdât-ı ecanip	144	Âhir	152, 213
âdâtullah		~ ismi ve Arş	170
~ın kanunları	389	ahiret	63, 81, 111, 112, 145, 168, 177, 179, 255, 273, 287, 290, 291, 306, 315, 355, 356; <i>Bakınız: âlem-i ahiret.</i>
adavet	111	~ işleri ve insan	234
Avrupa'nın ~i	251	~e iman ve iman-ı billâh	65
muhabetin ~e kalbolması	70	~in meydan-ı ekberi ve numuneleri	67
		~in mezası	127
		~in olmayacağı ihtimali	235
		~in vücudunun delilleri	81
		~te kurtaracak eser	208

~teki haşrin numuneleri.....	79	~ ile kalp.....	380
~teki lezzet ve nimetlere iman ile bakış.....	114	~ ile kalp arasında bir yol.....	121
Allah ~e dair vaadlerinden hulf etmez.....	78	~ meydana.....	151
Allah'ın rahmeti ~i ister.....	68	~ ve kalp ittifakı.....	17
Allah'ın sahaveti ~i ister.....	69	~i başında olan.....	210
Allah'ın saltanat, hakimiyet, hikmet ve adaleti ~ ister.....	65	~i gözünde olanlar.....	376
daimi cemal ~i ister.....	66	~ın dairesi.....	139
dünya ile ~.....	314	~ın garip bir hali.....	196
dünyada paşa ~te geda.....	353	~ın ihatasızlığı.....	164
Esmâ-i Hüsnâ ~i iktiza eder.....	81	~ın nazar-ı zahîrîsi.....	397
Hazret-i Muhamed'in ~e dair duası.....	72	~lara muallim.....	46
hikmet, inayet, merhamet ve adalet ~i ister.....	67, 80	akıllı.....	352
mükâfat ve mücazat menzilleri ~tir.....	65	aklî ilimler.....	111
öteki ~i icat etmemek.....	67	akliyat ile iştilal.....	111
Sânî-i Failin kemalâtı ~i ister.....	69	akran.....	268
Sânî-i Zülcelâlin hikmeti ~i ister.....	68	aktap.....	273
sehavet-i mutlaka ~i ister.....	65	aktar-ı semavat.....	27, 29
Sultan-ı Adilin adaleti ~i ister.....	69	akval.....	
Sultanın rububiyeti ~i ister.....	68	~ muhafaza ediliyor.....	284
Sultanın saltanatı ~i ister.....	66, 67	Âl.....	214
Sultanın şefkati ~ ister.....	66	âlâ-i illiyyin.....	243
ahkâm-ı diniye.....	145	âlâm.....	177
ahkâm-ı ilâhiye.....	147	~ın lezaize inkilâbı.....	235
~ye karşı muaraza ve mübareze.....	107	alâmet-i farika.....	92
ahlâk.....	46, 417	âlâ-yı illiyyin.....	71
~i bozulmuş fasıkları idare.....	256	âlâ-yı illiyyin-i tevhid.....	387
pis ~.....	299	alçakgönüllük.....	Bakınız: tevazu.
ahlâk-ı âliye.....	87	alçalma.....	Bakınız: tezellül.
ahlâk-ı hamide.....	41	ale'l-amyâ.....	400
ahlâk-ı hasene.....	46	âlem.....	24, 31, 50, 70, 72, 88, 166, 178, 186, 208, 221, 232, 238, 263, 297, 301, 302, 315, 342, 368, 382, 413
ahlâk-ı seyîye.....	46	~ insan ve ene.....	316
ahlâkiyat.....	415	~ tevhidi ilân eder.....	304
ahmak.....	137, 147, 349	~ ve nur-i Muhammed.....	413
~ nokta-i sevdâ.....	124	~de adem-i mutlak yoktur.....	206
Ahmed (a.s.m.).....	207;	~de Sâniî müşahede etmek.....	402
Bakınız: Hazret-i Muhammed.		~deki nizam ve mizan.....	75
Ahsen.....	370	~in bekası.....	210
ahsen-i mahlûkat.....	400	~in düzeni.....	Bakınız: nizam-ı âlem.
ahval.....	303	~in eczası arasındaki muarefe, mükâleme ve muavenet.....	29
ahval-i âlem.....	233, 346	~in hüsnü.....	221
ahval-i ilâhiye.....	370	~in intizamı.....	34
ahval-i istikbaliye.....	378	~in kıymeti.....	361
ahval-i maziye.....	378	~in vücudu Sâniin vücuduna tâbidir.....	63
ahval-i siyasiye.....	147	~in yaratılışı.....	289
ahyar.....	324	~ler arasında müzaheme yoktur.....	221
Ahyed.....	207	~ler arasındaki köprüler.....	356
akarib.....	268	~lerin vücut sahnesinde içtîması.....	220
akıbet.....	191	beka ~i.....	313
akıl.....	16, 22, 44, 105, 140, 147, 153, 159, 176, 177, 199, 209, 222, 223, 242, 243, 265, 295, 348, 365, 386, 387, 394, 399, 400, 409	berzah ~leri.....	264
		ebedî ~.....	74
		ebedî ve bâkî ~.....	78

gaybî ~ler	222	330, 340, 344, 362, 386, 390, 393	
görünen ~	293;	âlem-i yakaza	356
<i>Bakınız: âlem-i şahadet.</i>		âlem-i ziya	221
görünmeyen ~	<i>Bakınız: âlem-i gayp.</i>	Âlemin Sahibi	69
iman nuruyla ~	44	Âlemlerin Rabbi	101, 322
insan ~e fihristedir	289	al-i himmetli	159
insanın hususî ~i	188	alihe	140
maddiyat ~i	223	alîm	378
mana-i harfî ve man-i ismi nazariyla ~	361	Alîm	51, 98, 179, 212, 287, 288, 289, 303, 400
öteki ~	216	âlim	
sabit ~	78	din ~i	142
umumî ~	188	Alîm-i Ezeli	288
âlem-i ahiret	76, 207, 346, 348	Alîm-i Kadîr	261
~in haritası	362	Allah	15, 22, 23, 38, 74, 76, 82, 83,
~in meydanının numuneleri	78	87, 96, 101, 107, 117, 118, 138, 151, 172, 173,	
~te cismanî ziyafetler	340	198, 200, 205, 207, 208, 209, 210, 212, 214,	
dünya ~e fihriste hükmündedir	339	228, 271, 280, 290, 293, 294, 298, 311, 317,	
Sânî ~i istilzam eder	70	320, 321, 322, 335, 336, 337, 338, 354, 355,	
âlem-i anasır	31	359, 360, 371, 372, 373, 377, 378, 397, 417;	
âlem-i arz	31	<i>Bakınız: Zat-ı Akdes, Vacibü'l-Vücut, Rahman,</i>	
âlem-i beka	74, 290, 357;	<i>Rab, Hâlık, Rezzak, Zat-ı Zülcelâl, Şems-i Eze-</i>	
<i>Bakınız: beka âlemi.</i>		<i>lî, Mün'im, Malik, Cenab-ı Hak, Sâni, Müessir-i</i>	
~da insanın bekası	357	<i>Hakikî, Mün'im-i Hakikî, Sultan.</i>	
âlem-i berzah	221	~ ahirete dair vaadlerinden hulf etmez	78
âlem-i beşer	52	~ Allah zikri ve ene	165
âlem-i cezp	221	~ bize yeter, O ne güzel vekildir	143
âlem-i cismanî	356	~ bütün günahları bağışlar	104
âlem-i elektrik	221	~ haşre dair vaadlerinden hulf etmez	77
âlem-i emir	188	~ her mekânda ilim ve kudretiyle hâzır	
âlem-i ervah	279	ve nazırdır	29
âlem-i esir	221	~ hesabına almak	275
âlem-i gayp	87, 217, 264, 287,	~ hesabına bakış	84, 85, 315
362, 386, 393, 398		~ hesabına kâinatın vücudunu inkâr	402
âlem-i hararet	221	~ hiçbir şeyde dahil hiçbir şeyden de	
âlem-i hava	221	hariç değildir	380
âlem-i İslâm	122, 160, 161, 288	~ ilim ve kudretiyle bâtınların bâtınında,	
~ içinde inkılâpvarî iş görmek	160	fevklerin fevkindedir	380
~ın güneşi	362	~ ismi bütün sıfat-ı kemaliyeye delâlet	
~ın hukukuna tecavüz	142	eder	371
~ın muhabbet ve teveccühü	158	~ kelimesine olan ihtiyaç	364
bayram namazlarında ~ın zikirleri,		~ kurbiyeti ve bu'diyeti	209
tesbihleri ve zemin	264	~ melce ve mencedir	210
âlem-i İslâmiyet	187	~ muhittir	298
âlem-i kebrî	172, 186	~ münezzehtir	59
âlem-i kehrûba	221	~ namına verilmeyen nimeti yememek	275
âlem-i küfür	160	~ namıyla çalışmak ve amel etmek	250
âlem-i maneviyat	223, 315	~ ve Furkan-ı Hakîm	88
âlem-i melekût	287	~ ve Hazret-i Muhammed	87
âlem-i misal	122, 199, 220, 221, 278, 279, 356	~ yanımdadır	184
âlem-i mümkünat		~'a abd olan ve olmayan	207
Vacip ile ~	220	~'a abd ve hizmetkâr olana her şey	
âlem-i nur	282	hizmetkâr olur	177
âlem-i ruhanî	356	~'a hâlis bir abd	210
âlem-i şahadet	264, 287, 324,	~'a iltica	94, 109
		~'a iman	<i>Bakınız: iman-ı billâh.</i>

~'a isal eden yollar	327
~'a isyan	325
~'a itimat etmek	154
~'a itiraz	372
~'a mal olmak ve olmamak	172
~'a minnet ve şükran	153
~'a sığınma	321
~'a teslimiyet	85
~'a tevekkül	209
~'ı bilme, isim ve sıfatlarıyla tanıma..... <i>Bakınız: marifetullah.</i>	
~'ı ittiham etmemek ve ~'ın işine karışmamak	355
~'ı unutanlar	328
~'ın adaleti	
~ ahireti ister	65, 67, 80
~'ın adıyla	205
~'ın azameti	67, 298, 308, 312, 366
~'ın azametine secde-i hayret	300
~'ın benzeri yoktur	401
~'ın bir olduğuna ve Ondan başka ilâh olmadığına inanma	<i>Bakınız: tevhid.</i>
~'ın birliği	132
~'ın davetine icabet etmek	201
~'ın dergâhına avdet	269
~'ın emri ve kudreti	61
~'ın emrine itaatsizlik	320
~'ın esma ve sıfâtı	63
~'ın evamiri dairesinden çıkmamak	289
~'ın fazlı	330
~'ın hâkimiyeti	76
~'ın hesabına olan ve olmayan	315
~'ın hikmeti	
~ ahireti ister	65, 67, 80
~'ın icadı	60
~'ın ikram ve merhameti	51
~'ın ilk yarattığı şey	194
~'ın ilmi	29, 61, 100, 298, 380;
~ <i>Bakınız: ilm-i ezeli, ilm-i muhit.</i>	
~'ın ilmi, hükmü, hikmeti	62
~'ın ilmi, iradesi ve zerreler	94
~'ın inayet ve rahmetinin namusları	63
~'ın inayeti	
~ ahireti ister	67, 80
~'ın iradesi	147, 298
~'ın isimleri	213, 327;
~ <i>Bakınız: esma-i ilâhiye, esma, Esma-i Hüsnâ, İsm-i Azam.</i>	
~ ahiret ve haşri iktiza eder	81
~ müttehitir	302
~ ve zihayat	91
~ni düşünmek	225
~'ın ismiyle almak	153, 383
~'ın izzeti	<i>Bakınız: izzet-i ilâhiye.</i>

~'ın izzeti, azameti ve esbap	20, 22
~'ın kaza ve kaderinin düsturları	63
~'ın kemali	169
~'ın kemal-i zuhuru ve zıddının ademi	387
~'ın kendisini bildirip tarif etmesi	221
~'ın kudreti	29, 59, 61, 96, 100, 147, 180, 298, 331; <i>Bakınız: kudret-i Rabbanî, kudret-i ezeliye.</i>
~ mukteldir	177
~ ve esbap	95
~ ve haşir	79
~ ve vahdet	178
~ne acz tahallül edemez	94
~nin izzeti	<i>Bakınız: izzet-i kudret.</i>
~nin izzeti ve esbap	21
~nin tasarrufatı	296
~nin tasarrufu	94
~yle, iradesiyle her müşkül hallolur	94
~'ın küçük hayvanlarla iştigali	298
~'ın marifeti	177
~'ın memurları	21
~'ın merhameti	
~ ahireti ister	67, 80
~'ın meşiet ve hikmeti	63
~'ın mülkü ve malı	172
~'ın mülkünü esbab-ı camideye taksim	108
~'ın nazarı	381
~'ın nimetleri ve in'amı	299
~'ın nur-i kemali	100
~'ın rahmeti	320;
~ <i>Bakınız: rahmet-i ilâhiye.</i>	
~ ahireti ister	68
~nden ümidini kesmemek	104
~ne iltica	269
~'ın rububiyeti	77;
~ <i>Bakınız: azamet-i rububiyet.</i>	
~ ahiret ve haşri iktiza eder	80
~ ve esbap	20
~nin haşmeti ve esbap	21
~'ın sahaveti ahireti ister	69
~'ın saltanatı	77
~ ve ahiret	68
~ ve esbap	20
~'ın sıfatları	<i>Bakınız: sıfât-ı ilâhiye.</i>
~ ve zihayat	91
~'ın tasarrufatında şerik yoktur	296
~'ın tasarrufu	175, 178
~ ve insan	307
~'ın teveccühü	28
~'ın tevfiği	158
~'ın ulûhiyeti	296
~'ın vahdeti	178
~ ve kâinat	88
~'ın vazifesi	<i>Bakınız: vazife-i ilâhiye.</i>

~'in vazifesiyle meşgul olmamak	353
~'in vücub-i vücudu	
~ ve kâinat	88
~'in yolunda sülûk eden	216
~'in Zatını değil, nimetlerini düşünmek	404
~'in zikri	94, 147
~'tan başka bütün varlıklar	<i>Bakınız: masiva.</i>
~'tan başka ilâh olmadığına şahadet ederim	134
~'tan başka ilâh yoktur	39, 87, 88, 89, 101, 117, 282, 371, 393
~'in âdetinin kanunları	63
erzakı vermek ~'in vazifesidir	354
eşyanın hâlıkı ~'tır	291
hâlık ve mucid ~'tır	233
Hâlık-ı Semavat ve Arz ~'tır	62
halkın değil ~'in rızasını tahsil	295
havf ve muhabbeti ~'a çevirmek	340
her şeyin ~'in mülkü olduğuna iman	177
her şeyin sâni ~'tır	231
iyilik ~'tandır	328
kâinatın ~'in vücub-i vücut ve vahdetine şahadeti	89
kul ~'ı nasıl bilirse ~ onunla öyle muamele eder	357
malını ~'a satmak	201
muhabbeti ~'a tevcih etmek	341
neden akıyla herkes ~'ı göremiyor?	387
nimetlerin ~'tan geldiğini tekzip	153
O ~ ki, Ondan başka ilâh yoktur	90, 91, 92, 95, 96, 97, 98, 101
ulûhiyet ve hallâkiyet ~'a mahsustur	231
Allah Teâlâ	385
Allahu la ilahe illa hüvel hayyul kayyum	385
Allahü ekber	110, 264, 410
~'in faydası ve mahall-i istimali	209
Allâmü'l-Guyub	344, 373
âmâl	81, 108, 110, 176, 177, 234, 399
amel	104, 225, 256, 319, 360
~'in iptali	359
~'in ücretinin ~'in içine konulması	256
~ler sayfası	<i>Bakınız: sahife-i a'mal.</i>
~lerin muhasebesi	284
az zamanda çok ~	113
faydasız ~	321
hizmet ve ~den sonra verilen nimetler	330
ihlâslı ~	274
insan ~'inden muhasebe görecek	285
salih ~	185
amel-i salih	295
âmir	254
an'ane-i müstemirre	162
anasır	31, 319
anasır âlemi	279

andelib-i zîşan	413
andelip	216
Ankara	155, 411, 414
anlayış	<i>Bakınız: fêhim.</i>
anne	340;
<i>Bakınız: valide.</i>	
Arabî	147
Arabî Mesnevî	17
Arabî risaleler	238
Arabî Zühre	237
Arap Yarımadası	<i>Bakınız: Ceziretü'l-Arap.</i>
Arapça	<i>Bakınız: lisan-ı Arap.</i>
Arefe	264
arı	30, 256, 261, 262, 287, 297, 301;
<i>Bakınız: bal arısı.</i>	
Kitab-ı Mübîn ve ~	262
ârif	327
ârif dellal	301
arkadaş	
kötü ~	255
Arş	101, 170, 248, 273, 322
~ ile kevn	170
kalp ve ~	273
Zahir, Bâtın, Evvel ve Âhir isimleri ~	170
Arş-ı Azam	212
arş-ı hayat ve ihya	379
arş-ı rahmet	379
Arşın Sahibi	296
arz	27, 29, 32, 91, 175, 193, 297, 309, 311, 361, 374, 379;
<i>Bakınız: dünya, küre-i arz.</i>	
~ ehli	418
~ mescidi	265
~ sakinleri	324
~ ve gaybî âlemler	222
~'in ihyası	28
~'in semavatla alâkası	323
arz ve sema	279, 369;
<i>Bakınız: sema ve arz</i>	
~'nın izdivacı	193
arz-ı ihtiyaç	109
arzin halifesi	264, 284;
<i>Bakınız: halife-i arz.</i>	
arzî içtihatlar	146
arzu	399
bayağı ~lar	321
nefsinin ~sunu kendisine mabud edinen	328
âsâb-ı veçhiye	260
asabî	46
asabiyet-i cahiliye	181
Asa-i Mûsa	131
âsâr	284, 381
~'in kemali	37
âsâr-ı bâhire	391

âsâr-ı mahsusa	396
âsâr-ı rahmet	380
asayış	255, 256
asfiya	78, 81
ashab-ı ihtisas	48
Ashab-ı Kiram	324
Ashap	214
asi	78, 192, 269, 354, 355, 357; <i>Bakınız: ehl-i isyan.</i>
askerlik	354
aslan	295
Asr-ı Saadetin güneşi	52
Asya münafıkları	255
âşık	300, 301
istihsan ~ları	301
aşk	
~ yolu	327
aşk-ı ilâhî	399
aşk-ı sadık	98
atâ	
~ kaza, kader	326
Cenab-ı Hakkın ~sına dair bir kaide	288
atalet	303, 354
avalim-i gaybiye	387
avam	310, 352, 366, 367; <i>Bakınız: tabakat-ı avam.</i>
hakaik-ı ilâhiye ve ~	368
avam-ı Müslimîn	161
avam-ı nas	147, 309
~ ve Kur'ân	308
Kur'ân ve ~	127
Avrupa	241
~ feylesofları	376
~ fûnunu ve medenîyeti	241
~ ikidir	241
~ kâfir zalimleri	255
~ medenîyet-i habisesinden süzülen bir cereyan-ı bid'akârane	160
~ medenîyet-i sefihanesi	160
~ meftunu	161
~ mukallitleriyle münazara	181
~'nın beşere hediye ettiği Cehennemî hâlet	243
~'nın dehası	243, 246, 247, 249
~'nın felsefe ve medenîyeti	242
~'nın şahs-ı manevîsi ile muhavere	241
~'nın sefahat ve batıl efkarlarına ittiba etmemek	251
~'nın tasallutuna giren milletler	255
~'nın zulüm ve adaveti	251
~'nın beşere açtığı yol ve verdiği saadet	243
beşeri sefahat ve dalâlete sevk eden ~	241

birinci ~	241
ikinci ~	241, 242, 245
ikinci ~'nın şakirdi	247
İsevî dininden uzaklaşmış ~	243
İsevîlik din-i hakikisinden feyiz alan ~	241
ay	252, 310, 419
Ayasofya	116
âyât	152, 266, 396
~a tefekkür	235
~ı tefekkür ve vesvese	154
âyât-ı kudret	327
âyât-ı Kur'âniye	226, 395, 405
âyât-ı tekvinîye	44, 224
~nin tercümanı	362
ayet	223, 226, 266, 267, 327, 365, 377; <i>Bakınız: âyât.</i>
~ ve şiir	310
~ler arasındaki tesanüt, tenasüp, tecavüp ve teavün	204
~lerdeki i'caz, tahrif ve tağyire seddir	152
~lere Esmâ-i Hüsna ile hatime verilmesinin sırrı	327
~lerin nazarları me'lûfata çevirmesi	312
~lerin tahrif ve tağyiri mümkün değildir	152
~lerin tekrarı	364, 365, 377
Hâlîkîn tasarrufatına delâlet eden ~ler	309
icadî ve tekvinî ~ler	231
surelerden alınan ~ler, küçük bir Kur'ân hükümünde olur	226
ayet-i kerîme	283, 323, 345
~ ve tabakat-ı beşer	193
ayetül'l-kübra	38
ayıp	
nefsi ~lardan tenzih	328
ayıplama	<i>Bakınız: takbih.</i>
âyine	278
ayn	292
aynelyakin	18, 422
ayn-ı adalet	344
ayn-ı hidayet	88
ayn-ı hikmet	344
ayn-ı lezzet	197
ayn-ı riya	133
aynıyla iade	240
ayniyet	28
ayrılık	<i>Bakınız: firak.</i>
~ elemeleri	341
ayrılmak	342
aza	140, 340; <i>Bakınız: uzuv.</i>
~lardaki tevafuk	301
~ların hizmetleri ve lezzetleri	257
azab-ı elîm	357

azamet.....	154, 172, 182, 219, 333
Allah'ın ~i.....	67, 298, 308, 312, 366
Allah'ın ~i ve esbap.....	20, 22
Allah'ın ~ine secde-i hayret.....	300
Cenab-ı Hakkın ~i.....	184, 225, 361
gayet ~.....	164
ulûhiyet-i mutlaka mertebesinin ~i.....	377
ulûhiyetin ~i.....	300, 307
azamet-ı maneviye	
Hazret-i Muhammed'in ~si.....	39
azamet-i hakikî.....	308
azamet-i hitap.....	263
azamet-i kudret.....	367, 397
azamet-i mutlaka.....	381
azamet-i rububiyet.....	184
azamet-i saltanat.....	368
azam-ı mahlûkat.....	247
azap.....	104, 140, 177, 227, 375;
Bakınız: <i>ikâp</i> .	
azat	
hayatın tekâlifinden ~.....	250
aza-i esasiye	
~de müşâbehet.....	33
aziz.....	114, 299
~ bir misafir.....	350
Aziz.....	321
Azrail (a.s.).....	Bakınız: <i>Hazret-i Azrail</i> .

B

ba'delmevt.....	356
ba's.....	222
ba'sû ba'delmevt.....	71, 222
bağış.....	214, 320
bahar.....	29, 60, 75, 78, 283, 346, 356, 382
bahr.....	311
bahr-i rahmet.....	68
bakara.....	416
bakış.....	197;
Bakınız: <i>nazar</i> .	
Allah hesabına ~.....	84, 315
bâkî.....	73, 74
~ semereler.....	67
ömrü ~ye sarf etmek.....	290
Bâkî.....	210, 213, 338
Bâkî-i Zülcelâl.....	280
bakileştirme.....	Bakınız: <i>ibka</i> .
bakiyat-ı daimeden tegafûl.....	339
balırsı.....	24, 92, 115, 125, 148, 388
balık.....	118, 306, 344
Bâni.....	63
Bâri.....	91
Barla.....	408

basar.....	168, 292, 333, 376
Basîr.....	51, 61, 109, 110, 212, 288, 289, 400
basiret.....	283, 333, 382
~ nuru.....	266
~in körlüğü.....	168
bast-ı zaman.....	313, 418
baş.....	95, 342
batıl.....	221
~ itikad.....	347
~ mabud.....	246
~i hak zannetmek.....	390
frenklerin ~ efkârlarına ittiba etmemek.....	251
bâtın.....	94, 100, 152, 217, 218,
229, 230, 286, 287, 288, 320, 360, 380, 381	
zahir ile ~.....	335
Bâtın.....	129, 152, 213
~ ismi ve Arş.....	170
bauda.....	131
bayram	
~ namazları.....	264
bedbaht ruh.....	242
beden.....	85, 260
~ hücrelerinin gıdalandırılması.....	245
~ ve rızık.....	118
~in hüceyratı.....	95
insanın ~i.....	128
insanın ~inin tebdili.....	194
Bedî.....	213
Bedir.....	324
Bediüzzaman.....	15;
Bakınız: <i>Said Nursî</i> .	
Bediüzzaman Said Nursî.....	103
beka.....	75, 177, 206, 210, 226, 292, 306, 343
~ âlemi.....	313;
Bakınız: <i>âlem-i beka</i> .	
~yı temin.....	245
âlem-i bekada insanın ~sı.....	357
insanın ~sı.....	383
Muhammed'in (a.s.m.) ~ya dair duaları.....	357
beka-i nevi.....	257
beka-i ruh.....	404
beka-i şahsi.....	257
Bektaşî.....	291
belâ.....	82, 133, 177, 191, 214, 340, 355
~dan kurtulmak.....	133
belâgat.....	411
Kur'ân'ın ~ı.....	203
belâgat-ı irşadiye.....	366
belâgat-ı Kur'âniye.....	395
belâgat-ı nazmiye.....	362
belâgat-ı Kur'âniye.....	421
beliyyat.....	400

beliyye	
umumî ~	146
benî Âdem	188
benlik	86, 107, 316, 321;
<i>Bakınız: enaniyet; ene.</i>	
Berahime	255
berekât-ı ilâhiye	134
bereket	323
berzah	216, 314, 356
~ âlemleri	264
~ seferi	238
berzahî	302
~ aynalarda vücut	129
~ etvar	238
besatet-i efkâr	266
Besmele	153;
<i>Bakınız: Bismillâh.</i>	
~ye olan ihtiyaç	364
beşer	49, 241, 242, 247, 391, 416, 417, 419;
<i>Bakınız: nev-i beşer; insan.</i>	
~ için iki saadet	249
~in haşri	28, 29, 241, 379
~in hisleri	398
~in lisan ve renklerinin ihtilâfı	416
~in saadeti	242
~in tabakatı ve Kur'ân	363
Avrupanın ~e açtığı yol ve verdiği saadet	243
Kur'ân-ı Hakîm'in ~e hediye ettiği yol	243
nübüvvet ~deki hayır ve kemalâtın	
fezlekesi ve esasdır	263
beşeriyet	198
betalet	354
beyan	411
Beyt	122
Beytüşşebap aşairi	159
bid'a	144
bid'atkarâne	
~ bir hiyanet	145
bidayet-i hayat	
Peygamberimizin (a.s.m.) ~ı	137
bildiklerini yaşayan	274
bilen	274
bilgi	
ecnebilerden alınan maddî ~ler	185
Bismillâh	205, 275, 420;
<i>Bakınız: Besmele.</i>	
bîtarafâne muhakeme	181
bitki	<i>Bakınız: nebatat, nebat.</i>
bitkisel	<i>Bakınız: nebatî.</i>
böcek	169
bu'd	
Cenab-ı Hakkın kurbu ve ~u	200
bu'diyet	
Allah'ın ~i	209

bu'd-î mekân	42
buğday	287
burç	
semavatın ~ları	323
burhan	
tevhidin ~ları	314
vücub-i vücut ve vahdete dair ~lar	102
burhan-ı natık	87
burun	151
bülbül	262, 301
bünye-i Kur'âniye	204
bürhan-ı enfûsî	399
bürhan-ı inayet	396
bürhan-ı küllî	385
bürhan-ı münevver	394
bürhan-ı neyyir	385
bürhan-ı nuranî	40
bürhan-ı sadık-ı natık	49
bürudet	260
büyük insanlar	216
büyükleme	<i>Bakınız: tekebbür.</i>

C

cahil	21, 234, 269, 294
cam	199, 222
camidat	89, 256, 369;
<i>Bakınız: cematat, camit.</i>	
camidiyet	226
camit	260, 261;
<i>Bakınız: cematat, camidat.</i>	
~i temsil ve nezaret eden	260
camus	297
can	193
can sıkıntısı	<i>Bakınız: kalâk.</i>
canlı	24;
<i>Bakınız: zîhayat, zevîlhayat.</i>	
~lardaki hayat hatemi	23
cansız	<i>Bakınız: cematat, camidat, camit.</i>
cazibe	91
cebbar	247
cebbar-ı hodfûrûş	247
Cebel-i Tur	342
ceberutiyyet	296
Cebrail (a.s.)	224
cedavil-i ekvan	402
cehalet	57, 85, 234, 321
Cehennem	167, 252, 290
küfür, dalâlet tohumu ve ~	165
Cehennemî	
~ bir azap	235
~ hâlet	243
Cehennem-i cismanî	357

Cehennem-i daime.....	69
Cehennem-i manevî.....	357
Cehennem-i maneviye.....	357
cehil.....	77, 90, 252, 312, 315
ilim ile ~.....	314
cehl-i mürekkep.....	312, 332, 339
celâl.....	81, 333, 339
~ ve cema.....	333
Allah'ın ~i ve esbap.....	20, 22
Celâl.....	333
~ sıfatı.....	200
Celâleddin-i Harzemşah.....	271
Celâlî.....	331, 343
cemaat.....	116, 117, 277, 307
~ın hasenatını şahsa isnat zulümdür.....	139
~in iyiliği ve fenalığı.....	163
~in sa'ylerinin neticesinin bir adama verilmesi zulümdür.....	277
~in şahs-ı manevîsi.....	162
~le kılınan namazlar.....	263, 375
sünnet ve ~.....	160
zaman ~ zamanıdır.....	162
cemaat-ı uzma.....	50
cemaat-i kübra.....	117
cemaat-i mü'minîn.....	39
cemaat-i mükellef.....	311
cemaat-ı uzma.....	117, 122
cemadat.....	43, 225, 246, 256, 260, 334;
<i>Bakınız: camidat, camit.</i>	
~ın tesbihatı.....	335
~ta şevk ve lezzet.....	256
cemal.....	54, 81, 333, 339, 357, 400;
<i>Bakınız: hüsün, güzellik.</i>	
~ sahibi ve sermedî cemal.....	70
~ ve celâl.....	333
daimi ~ zail müştağa razı olmaz.....	66
Cemal.....	64, 333
~ sıfatı.....	200
Cemal Sahibi.....	65
Cemalî.....	331, 343
Cemal-i Ezelfî.....	294
cemal-i hazin.....	98
cemal-i mutlak.....	257
cemal-i mücerret.....	98
cemm-i gafir.....	252
Cenab-ı Hak.....	16, 21, 22, 23, 24, 27, 51,
74, 76, 79, 84, 90, 103, 107, 115, 139, 140, 151,	
169, 173, 189, 199, 201, 207, 209, 218, 223,	
239, 249, 252, 256, 271, 275, 277, 296, 302,	
316, 318, 324, 328, 335, 336, 339, 345, 346,	
353, 354, 357, 358, 362, 366, 373, 378, 419;	
<i>Bakınız: Allah.</i>	
~ abdinî tecrübe eder, abd ~ı edemez.....	270
~ her şeye lâıyığını ve maslahata göre verir.....	288

~ insanın duasını işitir, hacatını görür.....	184
~ işitir.....	138
~ kâmil-i mutlaktır.....	100
~ka ait netaici düşünmemek.....	271
~ka iltica.....	143
~ka iman.....	184
~ka itiraz.....	305
~ka malûm ve maruf değil mevcud-i meçhûl ünvanıyla bakmak.....	211
~ka tahmidat.....	409
~ka vasıl olan yollar.....	286
~kı Cemal ve Celâl sıfatlarıyla tavsif.....	200
~kı mûlahaza.....	211
~kı tesbih ve hamd.....	200
~kı zikir ve tesbih.....	249
~kın atâ ve in'amına dair bir kaide.....	288
~kın atâ, kaza, ve kader kanunları.....	326
~kın azameti.....	184, 361
~kın cüz'iyat ve hasis emirler ile iştigali.....	184
~kın derece-i azameti.....	185
~kın dualara icabet vaadi.....	355
~kın ef'ali ve insan-ı gafil.....	206
~kın ef'ali, âsârı, esması, sıfatı ve şunatı.....	225
~kın emir ve iradesi.....	58, 175
~kın esma, sıfat ve ef'alinde kullanılan ism-i tafdil.....	370
~kın fazl ü keremi.....	201
~kın fazlı ve adli.....	374
~kın ihata-i kudreti ve azameti.....	184
~kın iktizaları, hükümleri ve mütegayir esmaları.....	324
~kın katından kitapçık.....	199
~kın kemali.....	370
~kın kudret ve gına ve izzetine mazhariyet.....	184
~kın kudretini anlamak.....	108
~kın kurbiyeti ve münasebeti.....	184
~kın kurbu ve bu'du.....	200
~kın likası, rızası, rû'yeti.....	357
~kın mahiyeti.....	331
~kın masivasına muhabbet iki çeşittir.....	117
~kın nimetlerine mazhariyet.....	276
~kın nur-ı marifeti.....	265
~kın nuru.....	169
~kın rububiyeti.....	169, 368
~kın sıfâtı, şunatı ve ene.....	86
~kın tasarrufu.....	175
~kın tefennünü.....	343
~kın vahdeti.....	36
~kın vazifesi.....	<i>Bakınız: vazife-i ilâhiye.</i>
~kın vazifesine karışmamak.....	270, 271, 272
~kın vücub-i vücudu.....	36
~kın vücub-i vücud ve vahdeti.....	147
~kın zatında ve fiilinde şeriki yoktur.....	34
~tan gelen feyiz ve vesileler.....	278

~tan şekva ve şikâyet.....	21
insan ~tan hak talep edemez.....	361
insanın ~kın tecellisine mazhariyeti.....	184
insanın ~la münasebeti.....	184
Cenab-ı Hâlık-ı Zülcelâl	
~in ayetleri.....	416
cenah-ı şefkat.....	143
cenaze.....	268
Cengiz.....	271
cennet.....	74
manevî bir ~.....	128
sermedî ~.....	73
yalancı bir ~.....	242
Cennet.....51, 71, 72, 111, 113, 167, 171, 248, 249;	
<i>Bakınız: Dârüsselâm, dâr-ı saadet.</i>	
~ ile nâr.....	314
iman, hidayet ve ~.....	165
Cennet-i bâkiye.....	69
Cennet-i ebediye.....	248
cereyan-ı ahval.....	89
cereyan-ı bid'akârane.....	160
cereyan-ı tecelliyat-ı İlâhiye.....	402
ceride.....	417
cesed-i hilkat.....	390
ceset (beden).....	307
~de tasarruf.....	306
insanın ~i.....	105, 106, 190
Cevad-ı Mutlak.....	180, 262
cevahir-i fert.....	305
cevasis-i fûnun.....	393
cevaz-ı kanunî.....	142
cevher.....	397
cevher-i insaniyet.....	166
Cevşenü'l-Kebirî.....	272
cezalet-i beyaniye.....	267
cezbe.....	98
fıtrattaki ~.....	399
Ceziretül'l-Arap.....	42, 45, 50
cezp.....	389
cibal.....	374
cidal	
hayat bir ~dir hükmü.....	245
ciğersikâf.....	400
cihad.....	271, 354;
<i>Bakınız: mücahede.</i>	
cihazat.....	340
~ını İslâmiyet hesabına sarf etmek.....	341
insanın ~ı.....	281, 350
cihazat-ı acibe.....	166
cihet-i istimdat.....	154
cilt.....	287
insanın ~indeki çizgiler.....	166
cilve-i kudret.....	230
cin ve ins.....	153

cinnî.....	222
cinnî şeytanlar.....	288
cisim	
insanın ~i.....	109
cismanî.....	233
~ ihtiyaçlar.....	364
~ yaşayış.....	282
âlem-i ahirette ~ ziyafetler.....	340
dünyaya ve ~ lezaize meyil.....	341
cismaniyet.....	282
cûd ü sahavet.....	331
cûd-i icat.....	331
cûd-i mutlak.....	333, 381
Cuma namazı.....	263
cumhur.....	366
~un fehmi.....	308
cumhur-i avam	
Kur'ân ve ~.....	266
cumhur-i mü'minin.....	142
cumhur-i avam	
Kur'ân-ı Hakîm ve ~.....	417
cumhur-i mü'minin.....	135
cumhur-i mü'minin.....	161
cümle-i mukaddese.....	226
Cüneyd-i Bağdadî.....	52
cüz.....27, 32, 81, 136	
~de tasarruf.....	306
cüz'î.....	27, 32, 337
cüz'iyat.....	31, 184, 333, 337
cüz-i lâyetecezza.....	389
cüz-i ihtiyarî.....	139, 221, 271, 288

Ç

çalışan.....	259
çalışkan.....	359
çalışma.....	210;
<i>Bakınız: mesai, sa'y.</i>	
çekirdek.....	25, 58, 131, 152,
231, 283, 311, 373, 398	
çiçek.....	26, 182, 283, 284, 301
Çin.....	255, 279
çirkin.....	334, 397
Hâlıkın azameti ve ~ şeyler.....	308
çirkinlik.....	334
~lerin hikmeti.....	334
güzelin güzelliğini arttıran çirkinin ~idir.....	334
çizgi	
insandaki ~ler.....	166
çocuk.....	340

D

daavat	90	dâr-ı saadet	72
dağ	233, 309	dâr-ı ziyafet	65
dağdağa-i hayat	399	dârü'l-ıkap	203
Daim-i Bâkî		Dârü's-Selâm	74
~nin zikri	190	davet	
daire		~ kitabı	363, 377
iki ~ ve iki levha	55	~in tekrarı	363
daire-i esbap	20, 129, 401	~te te'kit	377
daire-i hayat	282	dayanak noktası	<i>Bakınız: nokta-i istinat.</i>
daire-i ihata	298	Deccal	243
daire-i ihtiyar	105	def	389
daire-i iktidar	246	deha	
daire-i imkân	170, 196	Avrupa'nın ~sı	243, 246, 247, 249
daire-i itikat	129	deha-i felsefî	250
daire-i kudret	381	dehriyyun	318
daire-i mümkinat	170	dehşet	400
daire-i sa'y	350	dehşetengiz	208
daire-i tevhid	129	delâlet	125
daire-i ulûhiyet	170	delil	308, 366;
daire-i vehmiye	59	<i>Bakınız: bürhan.</i>	
daire-i vücup	170	~ içinde neticeyi görmek	402
daire-i vücup, tecerrüt ve ıtlak	380	hakaik-ı imaniyenin ~leri	164
daire-i vücut	75	delil-i hak	49
dakika	313	delil-i ihtira	396
dalâlet	22, 63, 94, 104, 123,	delil-i inayet	396
124, 127, 129, 142, 144, 147, 161, 181, 202,		delil-i inayet ve gaye	395
230, 234, 235, 241, 242, 243, 250, 251, 252,		delil-i Kur'ânî	396
263, 267, 281, 290, 317, 318, 348, 375, 390		deniz	309
~ tohumu ve Cehennem	165	derece-i azamet	185
~ yolu	352	derece-i fehîm	366
~ zulûmatı içinde yürüyenler	352	derece-i hayat	282
~e düşen fırkalar	218	derece-i i'caz	365
~e girme	<i>Bakınız: udûl.</i>	derece-i ihtiyaç	30
~i hakikat zannetmek	390	derece-i in'am ve ihsan	368
~te olan	<i>Bakınız: dâl.</i>	derece-i rahmet	358
~ten necat	236	dergâh	
Avrupa'nın ~li felsefesi	242	Allah'ın ~ına avdet	269
fikren ~	312	dergâh-ı izzet	70, 348, 351
gafletten neş'et eden ~	116	dergâh-ı rahmet	268
kalbin ~i	234	dergâh-ı ulûhiyet	273
milleti ~e davet	142	ders-i Kur'ânî	277
uzvun ~i	311	dert	<i>Bakınız: elem.</i>
dalâlet ehli	<i>Bakınız: ehl-i dalâl,</i>	dest-i ihtiyar	246
<i>ehl-i dalâlet.</i>		dest-i kudret	105, 396
dâl	192, 235, 349, 375	Dest-i Kudret	150, 397, 398
dâr-ı ahiret	51	dest-i kudret-i ilâhî	260
dâr-ı dünya	268	dest-i tasarruf-i kudrete	397
dâr-ı fânî	268	devair-i gaybiye	343
dâr-ı imtihan	72	devam-ı vücut	69, 70
dâr-ı mücazat	68, 78	deve	297
dâr-ı mükâfat	68, 78	devekuşu	291
		devlet	417
		Deyyan	212
		dış yüz	<i>Bakınız: zahir.</i>

diyk-ı elfaz.....	402
dikkat-i nazar.....	278
dil.....	<i>Bakınız: lisan.</i>
dimağ.....	181
din.....	39, 159, 161, 162, 255, 256, 347, 354
~ âlimi.....	142
~de ihmal ve lâubalilik.....	160
~den çıkış.....	130
~den rabitaların kopması.....	254
~in zarurıyatı.....	145
Hazret-i Muhammed'in ~i.....	45
İslâm ~inden dönen.....	<i>Bakınız: mürtet.</i>
millet ve ~.....	254
dinî	
~ meseleler.....	104
~ sorumluluklar.....	<i>Bakınız: tekâlif-i diniye.</i>
~ zayıflık.....	<i>Bakınız: zaaf-ı din.</i>
din-i azîm.....	364
Din-i hak.....	263
dinsiz.....	254
diriliş	
kiyametten sonra ~.....	<i>Bakınız: haşir.</i>
ölümünden sonra ~.....	<i>Bakınız: ba'sû ba'delmevt.</i>
diriltme.....	<i>Bakınız: ihya.</i>
diş 295	
divan-ı muhasebat.....	76
divan-ı nübüvvet.....	38
dost.....	201, 207
dört hatve.....	327
dua.....	50, 110, 138, 171, 176, 184, 214, 248, 263, 275, 277, 321, 323, 350, 355, 363, 375, 418;
	<i>Bakınız: niyaz, münacat.</i>
~ eden.....	138
~ kitabı.....	363, 377
~da ihlâs.....	356
~da tekrar.....	377
~lar üç kısımdır.....	372
~lara icabet.....	355
~nın adem-i kabulü.....	356
~nın tekrarı.....	363
~nız olmasa ne ehemmiyetiniz var?.....	177
dünyevî maksat ~nın vaktidir.....	355
halî ve fiilî bir ~.....	378
Hazret-i Muhammed'in saadet-i ebediyeye	
dair ~sı.....	50, 51, 71, 72
hususî ~lar ve vakitleri.....	355
insanın vazîfesi ~dır.....	177
kâfirlerin ~sı.....	246
kavlî ~lar.....	372
lisan-ı ihtiyaçla yapılan ~lar.....	372
lisan-ı istidat ile yapılan ~lar.....	373
Muhammed'in (a.s.m.) bekaya dair ~ları.....	357
muztarın ~sı.....	124

durub-i emsal.....	170
dut.....	174
duygu.....	221, 255, 332, 350;
	<i>Bakınız: hissiyat, his.</i>
~ların hizmetleri ve lezzetleri.....	257
~ların sultanı.....	239
insanın ~ları.....	340
dünya.....	51, 69, 72, 78, 109, 146, 161, 168, 186, 191, 196, 198, 201, 208, 216, 256, 281, 287, 291, 305, 315, 347, 356, 359;
	<i>Bakınız: dâr-ı dünya, arz, küre-i arz.</i>
~ âlem-i ahirete fihriste hükmündedir.....	339
~ bir han ve bekleme salonudur.....	74
~ gaddardır, mekkârdır.....	268
~ hayatı.....	282
~ hayatına Müslümanları davet edenin	
meseli.....	346
~ hayatını temin.....	145
~ hayatının maksadı.....	166
~ ile ahiret.....	314
~ kazuratından temizlenmek.....	207
~ muhabbeti.....	216
~ umurundan kazandığına mesrur,	
kaybettiğine mahzun olmamak.....	210
~da husûle gelen şeylerin iki vechi.....	168
~da paşa ahirette geda.....	353
~daki çirkinliklerin hikmeti.....	334
~daki lezzet ve nimetlerin iki ciheti.....	113
~nın gayr-i meşru lezzetleri.....	176
~nın iki yüzü.....	112
~nın imaratı ve kâfirler.....	252
~nın lezaizi.....	201
~nın lezzetleri.....	191
~nın lezzetleri, zevkleri ve ziynetleri.....	167
~nın sefahatini terketmek.....	299
~nın sûrî tatlılığı.....	255
~nın üç vechi.....	127
~nın ziynetli, lezzetli şeyleri.....	201
~teki lezzet ve nimetlere iman ile bakış.....	114
~ya ve cismanî lezaize meyil.....	341
~yı kesben değil, kalben terk.....	201
ikinci Avrupa'nın nazarında ~.....	247
insan ve hususî ~sı.....	239
insanın ~sı.....	281
insanlar adedince ~lar.....	109
kabir ile ~nın muvazenesi.....	201
kâfirin ve mü'minin ~sı.....	111
muvakkat ~yı daimî görmek.....	239
nefs-i emmareyi taşıyanlar için ~.....	268
vaktinin tamamını ~ hayatına sarf etmemek.....	353
dünya-i deniye.....	159
dünyaperest.....	281

dünyevî	
~ hayat	353
~ hayatın faydaları	167
~ hiffet	352
~ inkılâbat	238
~ istikbal	49
~ işler	291
~ işler ve insan	234
~ maksatlar ve dua	355
düstur-i teavün	245
düşman	43, 82, 111, 144, 163, 177, 201, 207; Bakınız: a'dâ.
düşmanlık	Bakınız: adavet.
düşünme	245
düzene koyma	Bakınız: tanzim.

E

ebed		ecnebilik	144
~ memleketine yolculuk	338, 348	ecram	30, 72, 366, 378
~ yolu	307	~ı tanzim eden kudret	302
~e yolculuk	353	eczahane-i Rahmaniye	363
ebedî		Edebü'd-Din ve'd-Dünya	270
~ âlem	74, 78	edip	369, 421
~ fırak	347	edyan	386
~ hapis	352	edyan-ı semaviye	144, 386
~ manzaralar	74	ef'al	271, 349
~ menziller	73	~ muhafaza ediliyor	284
~ ömür	210	~ yazılıyor	75, 297
~ saadet	Bakınız: saadet-i ebediye.	~in kemali	37
~ sefer	238	ef'âl	
insanın vücudu ~ değildir	108	Vacibü'l-Vücut'un ~i	295
Ebedî Zat		ef'al-i beşer	
~tan başkasına razı olmayan lâtife	239	~in iki ciheti	315
ebediyyet		Ef'al-i Hakîme Sahibi	80
~e lâıyk cismanî ziyafetler	340	ef'al-i ihtiyarî	96
ebedü'l-abad	176, 193	ef'al-i ihtiyariye	105, 245, 391
ebedü'l-âbâd	268	ef'al-i kerîmâne	69
ebleh	168, 169, 280, 289	efazıl-ı beşer	386
ebna-i beşer	224	efdalü'l-halk	296
ebna-i cins	25, 235	Efendimiz Muhammed	214
ebrar-ı sadıkîn	39	efkâr	145, 365
Ebu Hanife	52	frenklerin batıl ~larına ittiba etmemek	251
Ebu Hasen-i Şazeli	52	efrat	395
Ebu Yezit Bistamî	52	~in taayyünleri	92
ecdat		~taki tevafuk	62
~in iadeten ihyası	378	ehad	36
ecel	21, 154, 270, 347	Ehad	87, 178, 301, 392, 400
ecnebi	43, 111, 251	ehadiyet	27, 29, 31, 34, 62, 333, 339
~ âdetlerine ittiba davetine karşı müdafaa	347	~ sikkeleri	60
~lerden alınan maddî bilgiler	185	ehemmiyet	251
		ehl-i beka	74
		ehl-i dalâl	375
		ehl-i dalâlet	17, 82, 230, 392
		~in inkâr ve nefiyleri	252
		~in küfür ve dalâlette ittifakı	252
		~in mesele-i imananiyeyi nefiyde ittifakı	136
		ehl-i dikkat	259
		ehl-i felsefe	17
		~nin yolu	131
		ehl-i fen	367
		ehl-i fikir	402
		ehl-i gaflet	230
		ehl-i hak	252
		ehl-i hakikat	16, 78, 335
		ehl-i hâl ve akd	158
		ehl-i heva	315
		ehl-i hidayet	
		~in mesail-i imaniyedeki sözleri	136

ehl-i ilhad.....	17, 415
~la münazara	181
ehl-i iman	74;
<i>Bakınız: mü'min.</i>	
~ı mim'siz medeniyete sevk.....	255
~ın efkârı içindeki zındıkâ fikri.....	411
ehl-i inat	18
ehl-i İslâm	
~ dünyaya ve hırsa sevk edilmemeli.....	256
ehl-i istidraç.....	359
ehl-i istiğrak.....	16
ehl-i isyan	356
ehl-i itizal	375
ehl-i kalp.....	315
ehl-i kelâm.....	374
ehl-i kemal.....	296, 375
ehl-i keramet	360
ehl-i keşif ve ilham	88
ehl-i Kur'ân.....	143
ehl-i küfür	
~ün nefyinin misali	253
ehl-i medeniyet	251, 417
ehl-i meşrep	226
ehl-i nazar	131, 402
~ın yolu.....	131
ehl-i salâhat	
~i idare	256
ehl-i sema	324
ehl-i sülûk.....	327
ehl-i şuhut	48, 351, 352
ehl-i tarikat	16
ehl-i Vahdetü'l-Vücutun meşrebi	403
ehl-i Vahdetü's-Şuhutun meşrebi	403
ehl-i vukuf.....	351, 352
ehl-i zimme.....	254
ehval.....	123
Ekber.....	370
ekl	105
ekmelü'l-halk	81
el	
insanın ~indeki çizgiler	166
el-aman	268
elektrik.....	222
elem	74, 110, 114, 130, 140, 176,
177, 181, 192, 226, 234, 242, 267, 268, 338,	
340, 348, 357	
firak ve ayrılık ~leri.....	341
gayrın ~i	243
musibetin taammümü ve ~.....	235
elfaz.....	206
elhamdülillâh	110, 134, 200, 410
~ın faydası ve mahall-i istimali	209
<i>El-Mesneviyyü'l-Arabî</i>	
~nin tercümesi hakkında itazar.....	15

el-mevtû hakkın.....	410
elsine-i mahsusa	386
emanet	108
~ ifa ve ~e hıyanet	316
~i muhafaza.....	244
insanın hamlettiği ~	294
Malikin ~i	250
emanet-i kübra hamelesi.....	284
emel.....	50, 154, 171, 176, 187, 190,
226, 242, 279, 350	
hayat ile ~.....	314
emir	95, 369
~ kitabı.....	363
Allah'ın ~i.....	61
Cenab-ı Hakkın ~ ve iradesi	175
insanların camidata verdikleri ~ler	369
kanun ~dendir	95
emir ve irade-i ilâhî	309
emn ü emân	352
emniyet	255, 256
emraz-ı kalbiye	111, 241
emr-i Hâlik.....	305
emr-i ilâhî.....	259, 272, 274
emr-i ilâhiye	272
emr-i Rabbanî	23, 30, 260
emr-i tekvinî	260
emval-i mîriye.....	128
emvat	
~ın ihyası.....	346
enaniyet.....	112, 124,
165, 206, 234, 277, 294, 307, 317, 321, 359;	
<i>Bakınız: ene, benlik.</i>	
~ ve Allah, Allah zikri	165
~ yolu.....	140
~in terkiyle adem	112
milletin ~i	317
enbiya.....	39, 44, 48, 57, 78, 81, 88,
117, 231, 300, 317, 318, 324, 357, 386	
~ Hazret-i Muhammed'e şehadet eder	39
~nın ekserinin Şarkta gelmesi.....	159
~nın reisi.....	39
enbiya-i ahıyar	39
Endülüs	279
ene.....	86, 110, 165, 190, 294, 316, 317, 318, 410;
<i>Bakınız: enaniyet, benlik.</i>	
~ tağutu	189, 318
~nin iki vechi	316, 317, 418
~nin mahiyeti.....	316, 418
~nin mahvolması	165
enfüsî	18, 326
~ malûmat	197
~ tefekkür	233

enva	32	ahirette kurtaracak ~	208
~daki mübânenet-i cevheriye	397	eser-i hikmet	152
~in efradındaki çokluk	331	eser-i sanat	60, 105, 152, 169, 178
enva-ı erzak	354	esfel-i safilîn	50, 71, 243
enva-ı hayvanat	252	esir	305
enva-ı ihsanat	351	Eski Said	16, 18, 19, 241, 267;
enva-ı kesire	28	<i>Bakınız: Said Nursî.</i>	
enva-ı mehasin	55	~in Yeni Said'e inkılâbı	17
enva-ı niam	351	~in eserleri	408
enva-ı rahmet	331	eslâf-ı izam	106
envar-ı nimet	223	esma	27, 63, 72, 81,
Erham	370	101, 182, 288, 324, 327, 358, 374, 420	
Erhamerrâhimîn	213, 214	~nın cilveleri	379
Erhamürrâhimîn	269	~nın kemali	37
erkân-ı imaniye	411	~ya mazhariyet	250
erkân-ı kâinat	245	Esma-i Hüsnâ	90, 127, 182, 187, 212, 217,
ervah	324	329, 330, 335, 344, 360, 361, 362, 371, 373	
ervah-ı neyyire ashâbı	78	~ ahiret ve haşri iktiza eder	81
erzak	30, 174, 348, 354	~ birbirini tazammun eder	211
~ı vermek Allah'ın vazifesidir	354	ayetlere ~ ile hatime verilmesinin sırrı	327
esasat-ı aza	416	insan ve ~	332
esasat-ı semaviye	39	mevcudat ve ~	339
esbab-ı basita-i camide-i tabîiye	389	zîhayat ve ~	223
esbab-ı camide	96, 108	esma-i lâhiye	44, 45, 180,
esbab-ı kesire	148	249, 256, 273, 293, 329, 409, 417	
esbab-ı nüzul	204	~ arasındaki tesanüt	97
esbab-ı tabi	389	~ müttehittir	302
esbab-ı tabîiye	388, 392, 395	insanın hayatı ve ~	167
esbab-ı zahiriye	95, 115, 233, 275, 372	esma-i kudsiye	350
~nın vazedilmesinin hikmeti	372	esma-i kudsiye-i lâhiye	71
~yi perestiş edenleri aldatan	276	esma-i külliye	327
esbap	21, 22, 24, 26,	esma-i nuriye	169
35, 57, 59, 84, 85, 93, 94, 95, 96, 105, 107, 109,		esna-i irşat	346
114, 115, 117, 150, 153, 179, 180, 229, 230,		esna-i tarik	218
232, 245, 246, 318, 337, 343, 397, 398;		esrar	98
<i>Bakınız:sebep.</i>		eşcar	258, 344
~ hesabına bakış	85, 315	~in duaları	372
~ icat edemez	151	eşrar	324
~ perdedir	20, 150, 397	eşrâr	
~ şirki	294	ruhanilerin ~ını semadan def	324
~ vasıttadır	21	eşref-i mahlûkat	221, 351
~a ibadet edenler	147	eşrefü'l-insan	81
~in vaz edilme hikmeti	21	eşya	76, 89, 91, 97, 116,
Allah'ın izzeti, azameti ve ~	20	170, 172, 180, 217, 292, 331, 345, 382, 383	
eşyayı ~a isnat	93, 94, 148	~ ademe gitmiyor	206
Hâlıkın âsârını ~a isnat	246	~ arasında vukua gelen fiiller	233
hilkat ve yaratılışı ~a isnat	92	~ arasındaki tevafuk ve tehalûf	301
icadı ~a isnat	147, 148, 170	~da bulunan intizam, muvazene	150
mucit ve müessir ~tır kelimesinin		~daki vahdetler	178
muhalatı	228	~nın hakikati zıtlarıyla bilinir	334
nimetleri ~ hesabına almamak	275	~nın hâlıkı	291
esbapperest	276, 279	~nın icadı	147, 169, 179
eser	182	~nın iç yüzleri ve nihayetleri	152
~in kemali	36	~nın iç yüzünün şeffaflığı	150

~nın melekûtiyeti	179
~nın misliyle tazelenmesi	240
~nın mülk ve melekûtiyet cihetleri	397
~nın Sâni	179
~nın Sâni vahittir, şeriki yoktur	297
~nın suret-i maddiye ve maneviyesi	59
~nın teşahhusatı ve hususiyatı	180
~nın vücudundaki tagayyür	303
~nın yaratılması	292;
<i>Bakınız: hilkat-i eşya.</i>	
~yı esbaba isnat	93, 94, 148
~yı Vacibü'l-Vücud'a isnat	93
~yı vücuda getiren	148
eşya-i camide	
~nin yardımlaşması	30
eşya-i gaybiye	359, 360
eşya-i harika	302
eşya-i muntazama	391
eşya-i seyyale	342
evamir-i kat'îye	158
evamir-i kudsiye	256
evamir-i Kur'âniye	161
evamir-i Rabbaniye	256
evamir-i tekviniye	20, 150, 231, 256, 262, 283, 302, 392, 398
evham	17, 22, 106, 122, 123, 177, 182, 195, 197, 233, 234, 269, 290, 321, 332, 410, 411
~a merkep	123
evham-ı batıl	402
evkat-ı hamse	235
evlât	274, 354
evliya	39, 44, 48, 78, 81, 117, 217, 231, 313, 314, 318, 324, 357;
<i>Bakınız: velî.</i>	
~ Hazret-i Muhammed'e şehadet eder	39
~ ve bast-ı zaman	313
~ların tuzağı olan hayaller	403
~nın makamâtı	274;
<i>Bakınız: makamât-ı evliya.</i>	
~nın vahdetü'l-vücutu	402
evliyaullah	158, 352
evrad	272, 273
Kur'ân şakirtlerinin ~ını okuyuşu	249
Evrad-ı Kudsiye-i Şah-ı Nakşibendî	272
evren	<i>Bakınız: kâinat.</i>
evsaf-ı celâliye ve cemaliye	400
evsaf-ı cemaliye ve kemaliye	400
evsaf-ı kemaliye	90, 99, 100, 223, 230
Evvel	152, 213
~ ismi ve Arş	170
eyadî-i kesire	32
ezdat	324, 397
Ezelî	400
ezeliyet	390, 397

maddenin ~i	397
ezeliyet-i madde	389
ezhan-ı avam	310
ezkâr	
~da tekrar	377

F

fa'al	100
faaliyet	99, 303
faaliyet-i hakîmiye	342
faaliyet-i kudret	379
fabrika-i kâinat	29
fahr	273, 329
Fahr-i Kâinat	71, 81
fail	37, 97, 233
fail-i aslî	380
fail-i muhtar	99, 388
fail-i müessir	391
fâkat	171
fakir	248, 255
fakir-i müstağnî	248
fakirlik	139;
<i>Bakınız: fakr.</i>	
fakr	35, 44, 82, 154, 171, 177, 184, 328, 329, 347, 348
~ını bilmek	273
insandaki ~	351
insanın ~ı	350
fakr-ı hâl	254, 255
Faliku'l-Habbi ve'n Neva	131
fânî	73
~ hâller	67
~ ömrü ~ye sarf etmemek	290
~ şeylere kalbini bağlamamak	238
fantaziye	243
Fârisî Münacat	155
fark	403
Farukî Ahmed'ler	207
farz	221;
<i>Bakınız: feraiz.</i>	
fasık	159, 254, 311, 378, 417
~ merdudü's-şahadettir	254
~ları idare	256
~ların kesreti	254
Fâtır-ı Hakîm	75, 166, 167, 239, 252, 261, 280, 283, 329, 337, 338, 344
~in kıymettar şeyleri aynıyla iadesi	240
~in uzaklığı ve kurbiyeti	380
havî ve muhabbeti ~e çevirmek	340
Fâtır-ı Hakîm-i Zülcelâl	176
Fâtır-ı Zülcelâl	248, 258
Fatiha-i Şerife	141

fazilet.....	277	Ferd.....	87, 392, 400
fazl	213	ferd-i ferit.....	54
Cenab-ı Hakkın ~ı	374	ferd-i müstehlek	180
fazl ü kerem	201	ferd-i zihayat	262
fazl-ı Rabbanî.....	137	ferid-i kevn ü zaman	71
fedakârlık.....	247	ferman-ı ilâhî.....	271
fehîm	366, 368	fert	62, 331, 342
cumhurun ~i	308	~in Hâlıkı	92
fehîm-i Ulûhiyet.....	402	~in iyiliği ve fenalığı.....	162
felâket		fesad	
insanı ~e atan bir hâl	219	hayrat ve hasenatın ~ı	318
masumlara gelen ~ler.....	118	fesat şebekesi.....	288
felâsife.....	294, 318	fevaid	395, 396
~nin kitapları.....	374	feyiz	134, 140, 141, 288, 381, 403, 411, 422;
felek çarkları ve insan	306	<i>Bakınız: füyûzat.</i>	
felsefe	42, 145, 159, 160, 241, 318, 361, 365, 415	Cenab-ı Haktan gelen ~ ve vesileler.....	278
~ ilimlerine meyil ve muhabbet.....	111	Hazret-i Muhammed'in ~i.....	52
~ ilmi ile Kur'ân'dan istifade edilen ilim.....	361	velîlerin ~ vermeleri.....	378
~ şakirdi ile Kur'ân tilmizinin muvazenesi.....	248	feylesof	
~ şakirtleri.....	248, 249	Avrupa ~ları.....	376
~ talebelerinin davetine karşı müdafaa.....	347	Feyyaz-ı Mutlak.....	288
~ tilmizi ile Kur'ân tilmizinin mukayesesi.....	415	feyz-i amm	180
~ ve ene	317	feyz-i ilâhî.....	137, 140
~nin dalâleti.....	348	feyz-i kemal.....	400
~nin hikmeti.....	361	fezleke.....	234
~nin şakirdi.....	248	Kur'ân'daki ~ler	377
Avrupa'nın dalâletli ~si.....	242	fıkdan-ı hile	171
malâyani ve muzır ~.....	241	fırka	
felsefeci	<i>Bakınız: ehl-i felsefe.</i>	dalâlete düşen ~lar.....	218
felsefe-i sakime-i Avrupaiye	249	fırtına-i ruhiye	267
felsefe-i sakimenin	248	fısk	299
felsefe-i tabîiye.....	241	fıtrat.....	386, 399
felsefî		~ yalan söylemez	398
~ mesail-i kevnîye	365	~taki incizap ve cezbe	399
~ meseleler.....	374	fıtrat-ı insaniye	205, 274
fem-i mübarek.....	224	fıtrat-ı zîşuur.....	386, 398
fen	206, 366, 392;	fıtrî ahvalin ölümü.....	319
<i>Bakınız: fûnun.</i>		fıtrî şeriat	<i>Bakınız: şeriat-ı fıtrîye.</i>
Kur'ân'ın ve ~nin kâinattan bahsi.....	366	Fihrist	407
fenâ	74, 235, 239, 280, 291, 307, 343, 347	fiil	350
fenâfillah olan havaslar	360	~in kemali	36
fenâ-i mutlak	71	fiilî bir dua.....	378
fenalık.....	<i>Bakınız: şer.</i>	fikir.....	16, 145, 205, 234, 280, 366, 377
ferdin ve cemaatin ~ı.....	163	~ kitabı.....	363
fenci.....	366	~ meydanı	151
fenn-i harp.....	262	zındıkâ ~i.....	411
fenn-i hayvanat	395	fikren dalâlet.....	312
fenn-i hikmet	42	fikr-i beşer	394
fenn-i nebatat	395	fikr-i hakikat.....	387
ferah	319	fil	297
feraiz	158	filozof.....	47;
~in terki.....	161	<i>Bakınız: felâsife.</i>	
ferd	305		

fırak.....	43, 74, 114, 176, 180, 342, 357
~ elemlieri.....	341
ebedî ~.....	347
fırak-ı dâlî-i İslâmiye.....	160
fırak-ı ebedî.....	268
fıravun.....	107, 123, 165, 247, 318
Fıravun.....	123, 189
fıravun-ı zelil.....	247
fıravunlaşma.....	375
fıravunluk.....	108, 190
nefsin ~u.....	107
fizar-ı istimdât-kârâne.....	71
frenk.....	252
~ mukallitleri.....	161
~leri taklit ve ittiba etmemek.....	251
frenkmeşrep.....	252
Furkan-ı Hakîm.....	
~ ve tevhid.....	88
~in vasıfları.....	88
Allah ve ~.....	88
Furkan-ı Hâkim.....	120
fusul-i erba.....	35
fünun.....	160;
<i>Bakınız: fen.</i>	
Avrupa ~u.....	241
fünun-i ekvan.....	392, 395
fünun-i hazıra.....	145
fünun-i nafia.....	241
fünun-i tabîiye.....	251
Fütuhat-ı Mekkiye.....	313
füyûzat.....	278

G

gaddar.....	268, 417
Gaffar.....	212, 321
gafil.....	21, 206, 234, 238, 239, 265, 269, 353
~ abdlar.....	221
~ nefis.....	291
Gafir.....	213
gaflet.....	22, 107, 133, 138, 147, 154, 161, 165, 181, 198, 205, 216, 233, 234, 250, 251, 265, 281, 282, 291, 315, 318, 320, 321, 332, 335, 336, 338, 343, 359, 372, 376; <i>Bakınız: tegafül.</i>
~ içinde zevkedilen lezzet.....	235
~ ile yapılan zikirler.....	140
~ perdelerinin yırtılması.....	235
~in dereceleri.....	277
~ten neş'et eden dalâlet.....	116
gençliğin ~ uykusu ve ihtiyarlık sabahı.....	267
Malik-i Hakikiden ~.....	107
Mün'im-i Hakikiden ~.....	115, 153
gaflet ü nısyân.....	338

Gafur.....	212
galat-ı his.....	239
galebe.....	
kâfirlerin ~sinin sırrı.....	111
galip.....	271
gam.....	249, 319
Gani-i Kerîm.....	352
Ganî-i Muğnî.....	210
Ganî-i Mutlak.....	187, 350
garabet-i sanat-ı İlâhiye.....	336
garaib.....	48
Garp.....	
hükemanın ekserinin ~ta gelmesi.....	159
gaybî.....	
~ âlemler.....	222
~ âyineler.....	75
gaye.....	59, 344
gaye-i himmet.....	245, 247
gaye-i ubudiyet.....	248
gayetü'l-gayetü'l-gayat.....	384
gayp.....	394
~ âlemi.....	<i>Bakınız: âlem-i gayp.</i>
gayret.....	271
gayr-i insanî haller.....	219
gayr-i muntazam.....	334
gayr-i mütenahi.....	381
gayrimeşru.....	
~ lezzetler.....	176
gazete.....	142, 299, 417
gazi.....	158
gece.....	98
geçmiş zaman.....	281;
<i>Bakınız: mazi.</i>	
gelecek zaman.....	281;
<i>Bakınız: istikbal, müstakbel.</i>	
gelişme.....	<i>Bakınız: terakkîyat</i>
genç.....	
~ler frenkleri taklit etmemeli.....	251
gençlik.....	202, 267, 353
~in gaflet uykusu ve ihtiyarlık sabahı.....	267
gezegen.....	<i>Bakınız: seyyarat.</i>
gıda.....	30, 118, 151, 174, 193
hücrelerinin ~landırılması.....	245
gına.....	329
Cenab-ı Hakkın ~sına mazhariyet.....	184
gına-i rahmet.....	351
gizli şîrk.....	<i>Bakınız: şîrk-i hafî.</i>
gönül darlığı.....	<i>Bakınız: kalak.</i>
görünen âlem.....	293
gösteriş.....	318
göz.....	151, 183, 222, 376
gurur.....	106, 154, 235, 247, 277, 358, 359, 410
gül.....	75, 301
gün.....	310, 419

günah.....	84, 113, 115, 177, 189, 202, 212, 214, 238, 267, 268, 269, 316, 317, 320, 321, 322; <i>Bakınız: seyyiat, masiyet.</i>
~lardan sakınmak.....	82, 101, 106
~ların arkadaşlıkları.....	269
~ların hacaleti.....	268
~ta aşırı gidenler rahmetten ümidini kesmemeli	104
Allah bütün ~ları bağışlar	104
günahkâr	
~ların affı	374
günahkârlık.....	212
gündüz	98
güneş.....	<i>Bakınız: şems.</i>
güz	75
güzel.....	398
~ manzaralar	300
güzellik.....	21, 334, 357, 358; <i>Bakınız: cema, hüsün.</i>
~ler ve müşakları.....	301
güzelin ~ini arttıran çirkinin çirkinliğidir	334

H

habbe.....	25, 165, 186, 373
Habbe	186, 237
habbe-i kalp	188
Habib (a.s.m.)	171, 269
Habib-i Ekrem	212, 357
Habîb-i Rabbü'l-Âlemîn	319
Habir.....	212
Habîr-i Basîr.....	230
habîsat.....	346
hacalet.....	203
~lı yüz	268
hacat	110, 184, 246, 279
hacat-ı cismaniye	420
hacat-ı diniye.....	162
hacat-ı maneviye-i insaniye	420
Hacerü'l-Esved.....	188
hacet	171
had	115
her şey bir ~ ile mukayyettir	288
hadd-i kemal	100
hadd-i şer'î.....	123
haddinden tecavüz etmemek	273
Hâdi.....	212
Hâdî.....	378
hâdisé.....	21
hads	399
hads-i imanî	262
hads-i kalbî.....	384
hafıza	287; <i>Bakınız: kuvve-i hafıza.</i>

hafızıyet.....	284
Hafız.....	282
~ ismi ve ahiret.....	81
Hafîz-i Bakî.....	306
Hafîz-i Hakikî.....	187
hafızıyet	
~ kanunu	76
~in cive-i kübrası	285
Hafızıyet	306
hain	254, 354
hak	48, 69, 221, 263
~ yolu.....	<i>Bakınız: tarik-ı hak.</i>
batılı ~ zannetmek.....	390
Hak.....	213, 365, 403
~kın esrarını keşif.....	376
~kın takdiri hakkında tefrit veya ifrat	219
mahlûkatın ~ka bakan ciheti	84
hakaik.....	48, 365
hakaik-ı âliye-i lâhiye.....	217
hakaik-ı eşyanın miftahı	422
hakaik-ı lâhiye	153
~ ve avam	368
hakaik-ı imaniye	
~nin delilleri	164
~yi ispat	164
kâfirlerin ~yi inkârı	251
hakaik-ı İslâmiye	376
hakaik-ı mücerrede	170
hakaik-ı zevkiye	402
hakaik-i esasiye	341
hakaik-i lâhiye	154
hakaik-ı imaniye	
~nin sübûtu ve nefyi	164
medenîler ve ~	332
hakalyakîn.....	422
hakaret	114
hakikat.....	17, 19, 48, 170, 205, 237, 263, 281, 365
~ güneşi	132, 213
~ ilmi.....	238
~ kitabı.....	377
dalâleti ~ zannetmek	390
zahirden ~e geçmek.....	336
hakikat-i cazibe	98
hakikat-i cazibedar	399
hakikat-i hâl	253
hakikat-i hariciye	391, 399
hakikat-i imaniye	
küffarın ~yi inkârı ve nefyi	252
hakikat-i insaniye	45
hakikat-i Muhammediye	386, 413
hakikat-i mutlaka	217
hakikat-i nefsü'l-emriye	400
hakikat-i tarikat.....	336

hakikat-i ubudiyet-i Ahmediye	71
hakikat-i vücut	282
hakikat-i zaruriye	399
hakikatü'l-hakaik	16
hakikî rızık	118
hakikî tevhid	335
Hakîm	51, 98, 179
hâkim	46, 107
Hâkim	288, 301
~ ismi ve ahiret	81
Hakîm-i Kerîm	182
hâkim-i mu'cizekâr	279
Hakîm-i Mutlak	77, 180
hâkim-i mutlak	93
Hâkim-i Mutlak	
~'ın vücub-i vücudu	97
Hakîm-i Zülcelâl	262
hâkimiyet	107
Allah'ın ~i	76
insanın ~i	44
hâkimiyet-i esma	288
hakir	397
hakkaniyet	241
hakk-ı hayat	245, 254
hakk-ı itiraz	305
hal	
~ ile mazi	315
hâl	216, 348
fânî, zail ~ler	67
halâs	94, 113, 274
halâskâr	279
hâlet	378
hâlet-i cehennemün	400
hâlet-i yakaza	314
hâlık	59, 233, 289, 292, 296, 298
eşyanın ~i	291
Hâlık	23, 24, 34, 38, 43, 49, 64, 80, 81, 96, 98, 101, 125, 130, 177, 198, 209, 212, 223, 246, 303, 308, 338, 341, 342, 344, 361, 365, 366, 367, 418
~ ile nefis arasındaki kurb ve bu'd	124
~ kadîr ve âlîmdir	378
~a karşı tecrübe vaziyetini almamak	272
~a muhabbet	382
~a ubudiyet ve muhabbet	338
~ı bilmemek	167
~ın âsârına nasıl bakmalı?	225
~ın âsârını tabiat ve esbaba isnat	246
~ın azameti ve çirkin şeyler	308
~ın bir olduğuna dair şahadet	91
~ın bir olduğuna şahadet	90, 91
~ın ef'ali	124
~ın ehad ve samed oluşu	36

~ın emri	Bakınız: emr-i Hâlık.
~ın evamirine mübareze	318
~ın hallâkiyetinin şahitleri	231
~ın insana olan nazar ve ilmi	225
~ın nazarı, ilmi ve insan	382
~ın sıfatını fehmetmek	317
~ın sıfatlarını fehmetmek	107
~ın sıfatlarını ve şuunatını fehmetmek	345
~ın şefkati, merhameti ve insan	109
~ın şuunatına mikyas	346
~ın tasarrufatına delâlet eden ayetler	309
~ın vahdeti	310
~ın vahdeti, ihtiyarı ve hikmeti	301
~ın vücub-i vücudu	90, 99
~ın vücudu	337
~ın zat, şuunat, sıfât, esma ve ef'alinde naks ve kusur yoktur	36
cüz'ün ~i küllünde ~dir	136
ferdin, nevin ve cinsin ~i	92
halkın değil ~in rızasını tahsil	295
insan ~ını tecrübe edemez	236
insanın sanatıyla ~ın sanatı arasındaki fark	344
kâinat ~ın vücub-i vücud ve vahdetine delâlet ve şahadet eder	101
mevt ~ın devam ve bekasına delildir	34
vacip, vahit, fa'al bir ~	100
Hâlık-ı Âlem	78
~i tarif ve ilân eden deliller	38
Hâlık-ı Arz ve Semavat	264, 362
Hâlık-ı Hakikî	95
Hâlık-ı Hakîm-i Âlîm	
~in cilde-i kudreti	230
Hâlık-ı Kâdim-i Kadîr	
~in vücup ve vücudu ve evsaf-ı kemaliyesi	90
Hâlık-ı Kadîr	95, 96
Hâlık-ı Kerîm	245, 267, 268
~in vücub-i vücudu	97
Hâlık-ı Küll	306
Hâlık-ı Küll-i Şey	
~in rububiyetine rızazade olmak	196
Hâlık-ı Rahîm	72
Hâlık-ı Rahman ve Rahîm	
~e rücu	356
Hâlık-ı Rahman-ı Rahîm	
~in ilminde, meşhudunda, malûmunda bâkî kalmak	383
Hâlık-ı Rahmanırahîm	
~den medet istemek	176
~e itimat etmek	154
Hâlık-ı Semavat	379

Hâlık-ı Semavat ve Arz	146	hamdüsena	326, 328
~ kimdir?	62	hamil-i emanet	306
~a isyan	165	hamiyet	161, 247, 255
~in marziyat ve arzularını kelâmından istinbat	145	~ davasında yalancılık	251
Hâlık-ı Teâlâ	23	hamiyetfûruş	254
Hâlık-ı Vacibü'l-Vücut		hamiyet-i cahiliye	299
~un ihtiyar, irade ve tercihi	99	hamiyet-i İslâmiye	181
Hâlık-ı Vahid	93	hamiyet-i milliye	144
kâinatın yaratılması ve ~	64	Hannan	212
Hâlık-ı Zülcelâl	420	hapis	
~ ve insan	183	ebedî ~	352
hâlıkîyet	292	haram	146
Hâlıkî	110	Müslümanları ~a teşvik edenin meseli	346
Hâlık-ı Zîşan	81	hararet	222, 323
hâlıksızlık	294	harekat	
halî bir dua	378	hikmeti bilinmeyen ~ı takbih etmemek	106
hâl-i sekir	146	harekât	
halife		~ yazılıyor	75
insanın hayvanata ~ olması	252	harekât-ı cihadiye	405
halife-i arz	306, 351;	harekat-ı fikriye	241
<i>Bakınız:: arzın halifesi.</i>		harekât-ı garibe	209
halife-i şahsî	162	harekât-ı mütehavvile-i hâdis	396
halife-i zemin	184	harekât-ı zerrat	389, 390
halifelik		hareket	112, 389
insan ~i	221	hareket-i fikriye	237
hâlik	415	harf	373
halim	248	~lerin teşekkülâtı	95
Halîm	212	isim ile ~ arasındaki manevî fark	339
halim-i âlihîmet	248	harf-i Kur'ânî	421
hâlis muhabbet	274	harf-katip	27, 199
hâlis vird	272	harika	312
halk	295, 317	harika-i hikmet	389
~a muhabbet ve ~tan havf	340	harika-i ilm ü irfan	415
~in değil Hâlıkın rızasını tahsil	295	hasaret	255, 263
~in nefretleri	359	hasenat	104, 113, 327, 349
~in takdir ve tahsini	359	~ muhafaza ediliyor	284
~ların Risale-i Nur'a iltihakı	271	~ ve niyet	318
mahlûkâtın ~a bakan ciheti	84	cemaatin ~ını şahsa isnat	139
halk (yaratma)	32, 64, 79, 209, 292,	kâfirin ~ının mükafatı	111
310, 345, 388, 392, 397		hasenat-ı muzîe	343
bir zîhayatı ~ etmek	24	hasene	277
halka-i din	39	hasis emirler	184
halka-i zikir	39, 117	hâsiyet	95
halk-ı eflâke	301	haslet	46
halk-ı eşya	291	hasr-ı nazar	278, 337, 402
halk-ı kâinat	301	hassa	221
Hallâk-ı Âlem		hassasiyet-i ilmiye	251
~in nazar-ı inayeti ve insan	313	hasse	141, 311
Hallâk-ı kâinat	376	hastalık	21, 210, 321
hallâkıyet	231	~lı kalp	268
hamd	106, 134, 197,	dört manevî ~	104
200, 208, 223, 259, 265, 328		manevî ~lar	111
~ ayn-ı lezzettir	197	haşerat	224, 306

haşerat-ı muzırna.....	201
haşır.....	28, 76, 81, 174, 241, 284, 346, 348, 353, 368, 384, 404, 409
~ meydanı bir harmandır.....	188
~ ve neşir.....	194
~ ve neşirler.....	28, 29
~e iman <i>Bakınız: iman-ı bilhaşır, iman-ı haşır.</i>	
~i inkâr..... <i>Bakınız: inkâr-ı haşır.</i>	
~in icadına dair söz.....	77
~in numuneleri.....	79, 409
~in vücuduna ve vukuuna dair deliller.....	80
Allah ~e dair vaadlerinden hulf etmez.....	77
Allah'ın kudreti ve ~.....	79
beşerin ~i.....	28, 29, 379
Esmâ-i Hüsna ~i iktiza eder.....	81
insanların ~i.....	77
nebatî ~ler.....	78, 79
senevî ~ ve neşirler.....	224
senevî ~in meydanı.....	283
yevmî, senevî ve asrî ~ler.....	240
haşmet.....	154
haşmet-i imaniye.....	44
haşr ü neşir.....	173
haşr-i insanî.....	79
haşr-i nebatî.....	79
haşr-i umumî.....	173, 174
haşr-i umumiye.....	173
hata.....	214
hatem-i ehadiyet.....	29, 31, 62
hatem-i has.....	28, 31
hatem-i ilâhî.....	28
hatem-i tevhid.....	29, 31
hatem-i vahidiyet.....	27
hatıra.....	153, 176, 280
hatiat.....	269
hatib-i kudsi.....	42
hatib-i mürşit.....	52
hatib-i şehir.....	39
hatme-i Kur'âniye.....	313
hatt-ı harp.....	120
hatve	
dört ~.....	327
hava.....	26, 151, 199, 222, 309, 376, 379
~ âlemi.....	279
~ zerresi.....	57
hava-i nesimî.....	205
havarikü'l-âdât.....	312
havas.....	95, 105, 140, 255, 339, 411
fenâfillah olan ~lar.....	360
letaif ile ~sın hükümlerini iltibas.....	205
havas-ı mümeyyize.....	397
havasü'l-hams-i zahire ve bâtin.....	398
havf.....	164, 245, 400
~i halka değil Allah'a çevirmek.....	340

havf ve kuvvet.....	226
hayal.....	105, 176, 188, 199, 221, 278, 281, 282, 314
~in fasık oluşu.....	311
evliyaların tuzağı olan ~ler.....	403
hayalât.....	265
hayat.....	23, 24, 25, 32, 34, 85, 89, 94, 98, 108, 118, 150, 154, 176, 177, 190, 235, 246, 282, 286, 309, 330, 347, 354, 398, 422
~ apartmanı.....	175
~ arşı..... <i>Bakınız: arş-ı hayat.</i>	
~ bir cidaldir hükmü.....	245
~ hatemi.....	23
~ ile emel.....	314
~ malzemesini tedarik.....	354
~ sahibi..... <i>Bakınız: zevî'l-hayat.</i>	
~ seferinde iki yol.....	351
~ süresi..... <i>Bakınız: ömür.</i>	
~ verme..... <i>Bakınız: nefh-i hayat.</i>	
~ın gayeleri ve faydaları.....	183
~ın icadındaki hikmetler.....	301
~ın iki vechi.....	315
~ın tasaffisi.....	303
~ın tekâlifinden azat.....	250
dünya ~ı.....	282
dünya ~ının maksadı.....	166
dünyevî ~.....	353
dünyevî ~ın faydaları.....	167
her iki ~ın levazımatı.....	353
insanın ~ı.....	240, 340, 350
insanın ~ı, esma-i ilâhiye ve Cennet.....	167
insanın ~nın gayesi.....	250
hayat-ı âmmе.....	257
hayat-ı bâkiye.....	347, 350, 353
~ye davet edenlere yardım.....	255
hayat-ı dünyeviye.....	145, 146, 336, 350
hayat-ı ebediye.....	130, 341
hayat-ı fâniye.....	353
hayat-ı hayvaniye.....	350
hayat-ı içtimaiye.....	254
hayat-ı içtimaiye-i beşeriye.....	241
hayat-ı insaniye	
~nin vezaifinden biri.....	345
hayat-ı kalbiye.....	205
hayat-ı maneviye.....	350
hayat-ı ruhiye.....	205
hayat-ı sariye.....	402
hayat-ı uhreviye.....	146, 167
hayatî	
~ şeylerin icadı.....	150
hayır.....	263, 299, 316, 324, 338, 349, 394, 418
hayrat	
~ ve niyet.....	318

hayret.....	208, 300	~ ve tevhid	39, 40, 300
~ secdeleri	311	~'de hile yoktur	48
hayr-ı azim	234	~'in ahval ve şuuratı	54
hayvan	30, 115, 275, 279,	~'in azamet-ı maneviyesi	39
301, 311, 334, 343, 348, 389		~'in bahsettiği hakikatler ve haber verdiği	
~ların dış ve pençeleri	295	meseleler	48
Allah'ın küçük ~larla iştigali	298	~'in Ceziretü'l-Arap'ta yaptığı inkılâp	
çok küçük ~lar	Bakınız: huveynat.	ve icraat	45
havaî, maî, tûrabî ~lar	382	~'in davası	45
insan ve ~	326	~'in davasında yalan ve hilâf-ı hakikat yoktur	47
kaplan gibi ~ların helâl rızıkları	119	~'in dini	39, 45
küçük ve büyük ~lar	297	~'in feyzi	52
masum ~lara gelen felâketler	118	~'in haber verdiği istikbal ve saadet	49
mübarek ~lar	114	~'in hakka mütemessik oluşunun delilleri	41
hayvanat	206, 224, 225, 245,	~'in halka-i dini ve zikri	39
246, 257, 258, 262, 312, 319, 333, 379		~'in hasletleri, huyları ve seciyeleri	41
~'in arzı istila niyeti	344	~'in icraat ve islahatı	47
~'in duaları	372	~'in kötü âdetleri kaldırıp yeni âdetleri	
~'in reisi	264	yerleştirmesi	46
~'in rızıkları	30	~'in nübüvveti	41
hayvan-ı natik	149	~'in peygamberliği	Bakınız: nübüvvet-i
hayvanî	329	Ahmediye, risalet-i Ahmediye.	
~ hayat	282, 284	~'in risaleti	51, 72;
~ hayatlardaki ademler, idamlar	180	Bakınız: Risalet-i Ahmediye.	
~ valideler ve yavruları	258	~'in saadet-i ebediyeye dair duası	50,
hayvaniyet	190, 226, 252, 282	51, 71, 72	
hayy	302	~'in saltanatı	46
Hayy	213, 385, 400	~'in şahsiyet ve hüviyet ciheti	45
Hayy-ı Kayyum	98, 379	~'in şahsiyet-i maneviyesi	41, 49, 87, 137
haz	347	~'in şeriatı	41
hazain-i rahmet	154	~'in terakkiyatı ve kemalâtı	138
hazır zaman	281	~'in ubudiyeti	72
hazine-i gayp	179	~'in vazife ciheti	45
hazine-i ilâhiye	294	~'in zatı	41
hazine-i Rahman	352	~'in zühât, takva ve ubudiyeti	41
hazine-i rahmet	259	Allah ve ~	87
Hazret-i Azrail	21	enbiya ve evliya ~'e şehadet eder	39
Hazret-i İsa	270	kâinat şeceresi ve ~	319
~ ve şeytan	270	Hazret-i Ömer İbnü'l-Hattab	46
Hazret-i Mevlâna	417	Hebenneka	27
Hazret-i Muhammed	81, 206, 213, 224, 321;	hedef-i maksat	245
Bakınız: Zat-ı Peygamberî, Habib-i Ekrem, Ha-		helâk	274
bib (a.s.m.), Resul-i Zîşan, Resul-i Ekrem, Pey-		helâket	118
gamber (a.s.m.), Muhammed (a.s.m.), Ahyed,		helâl	346
Ahmed (a.s.m.), Resul-i Rahman, mahlûkâtın		herze	142
reisi ve resulü, Nebî-i Zîşan, hatib-i mürşit, zat-ı		hesap	235
mürşit, zat-ı nuranî, zat-ı muallâ.		heva	168, 255, 342, 372
~ delâil-i âfâkiye ve enfûsiye ile musaddaktır	41	~ Bektaşidir	291
~ en mükemmel resuldür	65	~ sahibi	372
~ Hâlık-ı âlemi tarif ve ilan eder	38	heva-i nefis	126, 287
~ kimdir?	38	hevam	224, 306
~ Sâniin muhatab-ı hassıdır	54	hevatif	40
~ şecere-i hilkatın çekirdeğidir	296		
~ ve kâinat	44		
~ ve mu'cizeleri	40		

heves	342, 372	Avrupa'nın ve Kur'ân'ın şakirtlerinin ~leri.....	248
insanın ~i ve felek çarkları	305	velîlerin ~leri	378
hevesat.....	243	Hind.....	255
hevesat-ı nefسانيye	247	Hindistan	207
hıfz	75, 307	Hindistan cevizi	259
~ kanunu	76	his 118, 182, 280	
a'malin ~i.....	306	gayr-i meş'ûr ~ler	398
nev-i beşerin a'malinin ~i	306	hiss-i basıra.....	398
hıfzû'l-hayat hissi	306	hiss-i sabia-i barika	399
hırs	111, 115, 191, 247, 255, 256	hiss-i sadise-i sadika.....	398
~ sebeb-i hasaret ve sefalettir.....	255	hiss-i samia	398
hicap ettiren	292	hiss-i şefkat	118
hidayet.....	49, 212, 226, 234, 243, 250, 366	hiss-i şefkat ve himayeye muhalefet.....	119
~ nurları	216	hiss-i umumiye	374
~ ve Cennet.....	165	hiss-i zaika	398
~ vermek	272	hissiyat	280, 339, 350
hidayet-i Kur'aniye	286, 304	hissiyat-ı nefسانيye	241
hikem	387, 395	hitabet-i umumî	142
hikmet.....	21, 51, 59, 67, 89, 97, 118, 129, 146, 166, 169, 172, 177, 198, 205, 283, 302, 305, 306, 335, 339, 344, 365, 382, 393, 399, 400	hitab-ı ilâhiye.....	363
~ ahireti ister	65, 67, 80	hitap	366
~ kitabı	363, 377	hizmet.....	277, 328, 330, 358, 375
~ nazarı	387	~ ve amelden sonra verilen nimetler.....	330
~i bilinmeyen hareketi takbih etmemek	106	~in mükafatının ~ içine derç edilmesi	256
Allah'ın ~i	62, 63	~teki lezzet	257, 258
Hâlıkın ~i	301	mevcudatın ~lerindeki lezzet.....	256
Sâniin ~i	395	nefsi ~te ileri ücrette geri bırakmak.....	328
Sâniin ilim ve ~i	100	hizmetkâr	
hikmet-i amme	69, 89, 97	Allah'a ~	177
hikmet-i bâhire	80	hıfz.....	274
hikmet-i basire.....	297	hodperest	403
hikmet-i cedide	206	horoz	257, 258
hikmet-i felsefiye	16	hû 195	
hikmet-i hilâtin dellâli.....	422	Hû 213, 393	
hikmet-i ilâhiye	381	Hubab.....	134, 411
hikmet-i nakkaşe	289	Hubab'ın Birinci Zeyli	412
Hikmet-i Samedâniye Kitabı.....	44	hubb-i zat	318
hilâfet		hububat	259
insanın ~i.....	44	Hudaperest.....	403
hilâfet-i kübra	76	hudud	
hilâf-ı hakikat	48	mevcudat ~u.....	222
hilâl.....	390	hudus	90, 99, 394, 395, 396
~in tulû ve gurubu	309	hukuk.....	142
hilâl-i îyd	390	hukuk-i ibad	69, 162, 185
hilâl-i Ramazan	252	hukukullah.....	162, 185
hilkat.....	222, 297	hulfû'l-vaad.....	66
~i Vacibü'l-Vücuta ve esbaba isnat	92	hurdebinî huveynat	388
hilkat şeceresi	187	hususî nimetler.....	377
hilkat-i âlem.....	42, 124, 187	Hutame.....	290
hilkat-i eşya		hutbe	
~da Sânie külfet yoktur	298	~ makamı	147
hilkat-i kâinat.....	264, 390	Türkçe ~	146
himmet		hutbe-i ezeliye	42, 45, 47, 48, 49
		Hutuvat-ı Sitte	411

huveynat.....	388
huz mâ safâ	384
huzur	335, 360
huzur-i İlâhiye.....	154
huzurî tevhid melekesi	22
huzursuzluk	<i>Bakınız: kalak.</i>
huzur-i tevhid	332
hüceyrat	95, 305
hüceyrat-ı bedeniye	297
hüceyre	306
hüceyre-i kübra	110
hücre	229, 232
~lerin gıdalandırılması	245
hüda	205
hüda-i Kur'ânî	249, 250
hükema	18, 402
~ mesleği	395
~nın ekserinin Garpta gelmesi	159
hük-m-i kader	195
hük-m-i Kur'ânî	361
hükûmet	354
hükûm	115, 146
Allah'ın ~ü	62
hüfû'l-vaad	77
hürriyet	107, 316
hüsn-i arazî	98
hüsn-i hilkat	62
hüsn-i münezzeh ve mücerret	263
hüsn-i rıza	372
hüsn-i sanat	54, 55, 61, 68, 149
hüsn-i sanat ve nimet levhası	55
hüsn-i sîret	42
hüsn-i suret	42
hüsn-i zatî	51, 98
hüsn-i zînet	323
hüsnüzan	106
hüsün	400
hüsran	317
Hüsrev (Altınbaşak)	275, 276
hüsün	65, 263, 357, 400;
~ <i>Bakınız: cema, güzellik.</i>	
bâkî ~ fânî müştaka razı olamaz	70
maşukun ~ü	300
Hüsün Sahibi	64
hüve	190
hüzün	348, 350

İ

islah	47, 362
istirabat-ı rûhî	147
ıstırap	168
ittirat	90
ıyd namazı	263

ıztırap	195
ıztırar lisanı	69

İ

i'lem	19, 405
ibad	21, 252, 265
salih ~	248
ibadat	360
ibadet	21, 44, 54, 68, 85, 90,
112, 113, 115, 138, 153, 176, 227, 247, 311,	
323, 349, 355, 356, 360, 368, 375, 411;	
<i>Bakınız: ubudiyet, taabbüt.</i>	
~ eden	360
~ ile masiyet	314
~ kitabı	363
~e güç yetirmek	106
~lerde rekabet etmemek	359
~lere güç yetirmek	82, 101
~lerin semeresi	359
~te ihlâs	359
~te şuur	360
cemaatle yapılan ~ler	375
dua ~inde ihlâs	356
esbaba ~ edenler	147
müstakbel ~ler	344
niyetten fiile çıkmayan ~ler	344
uzvun ~i	311
ibad-ı salihîn	57
ibadullah	296
ibahe	146
ibda	397
ibka	75
malı ~	201
mülkü ~	208
İbni Sina	409
İbnü'l-Mu'tez	17, 132
ibret	74
icat	23, 33, 57, 129, 148, 150,
169, 179, 207, 292, 293, 294, 308, 331, 349,	
388, 389, 390, 392, 396, 397, 400	
~i esbaba isnat	148
eşyanın ~i	147, 169, 179
hayatî ve nuranî şeylerin ~i	150
mahlûkatın ~i	29
nev'in ~i	33
sahife-i arzdaki ~ fiili	60
i'caz	
kitab-ı kâinatın ~i	388
Kur'ân'ın ~i	152, 203
i'caz-ı Kur'ân	174, 420
İ'caz-ı Kur'âniye	421
i'caz-ı manevî	18
icmal	234, 366, 368

içme.....	96
içtihadat-ı safiyâne ve halisâne.....	145
içtihat.....	144, 145, 146
~ kapısından girmeye altı mani.....	144
arzî ~lar.....	146
<i>İçtihat Risalesi</i>	412
içtimaat-ı beşeriye.....	364
içtimaiyat.....	106
içyüz.....	28;
<i>Bakınız: bâtin, melekût.</i>	
eşyanın ~ü.....	150, 152
idam.....	74, 180, 191, 207, 352
idame-i nimet.....	209
idam-ı ebedî.....	143
idare.....	255
ehl-i salâhâtî ~.....	256
fasıkları ~.....	256
idrak.....	308, 326
ifrat.....	219, 358
iftirak.....	114
ihata-i fikriye.....	223
ihata-i kudret.....	184
ihlâs.....	113, 188, 273, 274, 359
~ kazandıran.....	274
~lı amel.....	274
~lı muhabbet.....	274
duada ~.....	356
İhlâs Suresi.....	212
ihlâslı.....	274
ihmal	
dinde ~.....	160
ihmalkârane.....	160
ihsan.....	69, 97, 114, 115, 213, 289, 400
~ niyeti.....	276
ihtilâf.....	324
ihtimal.....	373
ihtimal-i helâket.....	161
ihtimal-i necat.....	161
ihtimal-i zarar.....	161
ihtirasat-ı hayvaniye.....	252
ihtiyacat.....	30, 108
ihtiyacat-ı fitriye.....	231
ihtiyacat-ı ruhiye.....	162
ihtiyac-ı azîm.....	50
ihtiyac-ı fitrî lisanı.....	69
ihtiyacı dualar.....	372
ihtiyaç.....	44, 50, 90, 99, 127, 171,
179, 205, 234, 255, 288, 351, 352, 373;	
<i>Bakınız: hacat, hacet.</i>	
~ mürekkebi.....	262
cismanî ~lar.....	364
mahsus bir ~.....	261
manevî ~lar.....	364
ihtiyar (irade).....	97, 292, 335, 245, 354

Hâlıkın ~ı.....	301
insanın ~ı.....	105, 154, 177, 246, 350
Sânin ~ı.....	297
ihtiyarlık.....	353
~ sabahı.....	202
~ şafağı.....	210
gençliğin gaflet uykusu ve ~ sabahı.....	267
ihya.....	24, 28, 32, 150, 169, 346, 379
ecdadın iadeten ~sı.....	378
ihya-i arz.....	379
ikap.....	177, 203
ikaz.....	202
İki Cihanın Güneşi.....	207
iktidar.....	354
insanın ~ı.....	154, 177, 350
Sâniin ~ı.....	297
iktiran.....	276, 277
ilâh.....	232, 322, 382, 383
gayr-i mütenahi ~lar.....	115
sonsuz ~ların kabulü.....	64
ilâhî.....	110
~ bir fotoğraf.....	122
~ bir maide.....	141
~ hakikatler.....	<i>Bakınız: hakaik-ı ilâhiye.</i>
~ hazine.....	179
~ kanunlar.....	<i>Bakınız: sünnetullah.</i>
~ manevralar.....	208
~ mektuplar.....	339
~ sofrâ.....	179, 180
ilâhlık.....	<i>Bakınız: ulûhiyet.</i>
ilân-ı isyan.....	104
ilân-ı Sâni.....	387
ilân-ı şahadet.....	304, 305
ilân-ı tevhid.....	305
ilerleme.....	<i>Bakınız: terakkîyat.</i>
ilham.....	129, 262, 395, 399
ilim.....	19, 26, 93, 95,
142, 184, 198, 205, 228, 283, 286, 291, 292,	
312, 315, 331, 339, 345, 348, 378, 409, 411	
~ gözüyle küfür.....	57
~ ile cehil.....	314
aklî ~ler.....	111
Allah'ın ~ı.....	29, 61, 62, 94, 100, 298, 380
felsefe ~lerine meyil ve muhabbet.....	111
gayr-i mütenahi ~.....	95
insanın kendisine olan ~ı.....	225
kâinat ile ilgili ~ler.....	<i>Bakınız: ulûm-i kevnîye.</i>
Kur'ân'dan istifade edilen ~ ile felsefe ~ı.....	361
maksud-ı bizzat olan ~.....	336
muhit ~.....	25, 28, 61, 223
Sâniin ~ı ve hikmeti.....	100
ülfetin ~ telâkki edilmesi.....	312
İlim Sahibi.....	61
ille-i gaiye.....	272, 301

illet	116, 146, 269, 272, 276, 277, 292	iman-ı billâh	409
nimetin ~i	276, 277	~ ve ahirete iman	65
illet (hastalık)	177	iman-ı binnebî	409
illet-i hakikî	276	iman-ı haşir	408
illet-i ızdırârî	391	imanî	
illiyet	116	~ lezzet	<i>Bakınız: lezaiz-i imaniye.</i>
ilmelyakîn	18, 422	~ tezkiye muamelesi	329
ilmi		imanlı	180
Hâlıkın insana olan nazar ve ~i	225	imdat	322
ilm-i ezeli	232, 373	velîlerin ~leri	378
ilm-i hakikat	18	imhal	68
ilm-i hikmet	18	imhal-i ikap	336
ilm-i lâyetenaha	392	imkân	89, 99, 149, 296, 373, 389, 394, 396
ilm-i muhit	169	imkânât	386, 387
ilm-i muhit-i ezeli		imkânât-ı istikbaliye	76, 378
~de temessül eden imkânî vücutlar	232	imkânî vücut	232
ilm-i muhtar	289	imtihan	236
ilm-i usûl	254	imtiyaz-ı mutlak	60
iltica	348	in'am	55, 69, 97, 113,
Allah'a ~	94, 109	152, 197, 208, 275, 289, 299, 326, 329, 358	
Rabbe ~	82, 177	Cenab-ı Hakkın ~ına dair bir kaide	288
rahmete ~	269	nimet içinde ~ı görmek	153
im'an-ı nazar	312	umumî ~ ve inayet-i şahsiye	298
imam	218	in'ikâs	198
İmam-ı Gazalî	16, 17, 52	inanç	<i>Bakınız: itikat, iman.</i>
İmam-ı Mübin	297	inatçı	46
İmam-ı Rabbanî	16, 17, 52, 124	inayet	31, 63, 97, 166
İmam-ı Rabbanî Ahmed-i Farukî	207	~ ahireti ister	67, 80
İmam-ı Şa'rânî	313	inayet-i Ezeliye	82
imamü'l-müttakîn	319	inayet-i Rabbaniye	237
imamül-evliya ve'l ulema	87	inayet-i şahsiye	
iman	63, 68, 101, 110,	umumî in'am ve ~	298
111, 126, 143, 177, 181, 184, 185, 187, 188,		inayet-i tamme	89, 97
192, 235, 314, 330, 339, 340, 342, 347, 348,		inayet-i zâhire	80
357, 365, 376, 384, 407, 411, 415, 422;		inbisat-ı ruh	249
<i>Bakınız: itikat.</i>		ince ve gizli şeylere nüfuz	308
~ bir hüsn-i münezzeh ve mücerrettir	263	İncil	207
~ habbesi ve Cennet	165	incimad emri	260
~ hakikatleri	<i>Bakınız: hakaik-i imaniye.</i>	incimat	398
~ ile bakış	315	incir	24, 259, 283, 306
~ ile küfür	314	incizap	98
~ inkişafı	411	fıtrattaki ~	399
~ kulağı	335, 382	inek	114, 288, 416;
~ mü'minleri kardeş addeder	143	<i>Bakınız: bakara.</i>	
~ nazarıyla kâinat	43	infial	99, 233, 349, 350
~ nuru	46, 213;	infirad	96, 308
<i>Bakınız: nur-i iman.</i>		İngiliz	160
~ nuruyla âlem	44	inhilâl	207
~ nuruyla kâinat	43	inkâr	58, 94, 164, 168, 203, 252, 366
~ ve insan	111	kâfirlerin ~daki ittifakları	251
~ yolu	126	Sâni-i Zülcelâl'i ~	27
~ yümnüyle yürüyenler	352	Sâniin ~ı	333
lezzet ve nimetlere ~ ile bakış	114	inkâr-ı haşir	409
iman-ı bilhaşir	409	inkâr-ı mutlak	129

inkılâbat-ı ahval.....	395
inkılâb-ı azîm.....	162
inkılâb-ı hakaik.....	51, 67, 396
inkılâb-ı hakikat.....	396
inkılâpvarî.....	160
inkisar-ı hayal.....	242
inkışafat-ı ruhiye.....	237
ins ve cin.....	231, 323, 325;
<i>Bakınız: cin ve ins.</i>	
saltanat-ı rububiyete karşı ~nin aczleri.....	325
insan.....	24, 30, 43, 44, 46, 54, 59, 68, 70,
73, 74, 76, 78, 81, 82, 96, 107, 108, 111, 113,	
114, 123, 127, 129, 132, 139, 143, 151, 153,	
166, 167, 168, 170, 172, 174, 177, 180, 181,	
182, 183, 187, 196, 201, 205, 218, 219, 223,	
224, 225, 226, 228, 229, 234, 242, 243, 245,	
246, 251, 255, 258, 263, 271, 274, 279, 285,	
289, 296, 297, 298, 300, 301, 311, 312, 313,	
319, 324, 329, 334, 336, 342, 347, 348, 349,	
350, 351, 354, 356, 360, 361, 372, 404, 420;	
<i>Bakınız: beşer, nev-i beşer, halife-i arz.</i>	
~ âleme fihristedir.....	289
~ âlemindeki iki daire ve iki levha.....	55
~ amelinden muhasebe görecektir.....	285
~ başıboş ve gayr-i mes'ul değildir.....	76
~ bir askerdir.....	354
~ bir yolcudur.....	353
~ bu âleme muvakkaten gönderilmiştir.....	296
~ cahilliği ve gafilliği.....	234
~ Cenab-ı Hakkın vazifesine karışmamalı.....	271
~ Cenab-ı Haktan hak talep edemez.....	361
~ çok zalim ve çok cahildir.....	294
~ ebede meburstur.....	285
~ fitraten mükerrerdir.....	390
~ hakareti ~ı Allah'ın tasarrufundan harîç	
bırakmaz.....	307
~ havf ve muhabbetini halka değil Allah'a	
çevirmeli.....	340
~ hüsn-i zanna memurdur.....	106
~ için hayat seferinde iki yol.....	351
~ ile kalp.....	170
~ kâinat ve sübhanallah.....	208
~ kaldıramayacağı yükleri yüklenmemeli.....	240
~ kendi kendine malik değildir.....	410
~ kesret ve tevhid.....	332
~ kimin masnuudur?.....	228
~ mahiyeti.....	279
~ mahlûkat-ı acibe ve Allahü ekber.....	209
~ malını Allah'a satmalı.....	201
~ masivaya taabbüt ve tekebbür etmemeli.....	239
~ mehasin ve kemalâta mastar değildir.....	105
~ misafirdir.....	191
~ nimetler ve elhamdülillâh.....	208
~ nisyana müptelâdır.....	375
~ ömrünü fânî şeylere sarfetmemeli.....	290

~ Rabbini, Hâlıkını tecrübe edemez.....	236
~ ruhu.....	<i>Bakınız: ruh-i insani.</i>
~ Sâniin muhatab-ı hassıdır.....	54
~ tabakaları ve Kur'ân.....	363
~ uzun bir seferdedir.....	348
~ vazifesini terkedip Allah'ın vazifesine	
karışmamalı.....	353
~ ve hayvan.....	326
~ ve benliği.....	316
~ ve Esma-i Hüсна.....	332
~ ve gurur.....	106
~ ve hayat apartmanı.....	175
~ ve hususî dünyası.....	239
~ ve kader.....	166
~ ve kıyamet.....	235
~ ve Malik-i Hakikî.....	85
~ ve masiva.....	239
~ ve menfaati.....	330
~ ve mevcudatın tesbihatı.....	335
~ ve nokta-i istinat.....	130
~ ve sıfat-ı ilâhiye.....	294
~ ve şöhret.....	133
~ ve terbiye-i Kur'âniye.....	249
~ vücudunu beslemeye ve hizmet etmeye	
mükelleftir.....	128
~ yolcudur.....	210
~ zaman-ı mazi ve istikbal.....	108
~a verilen benlik ve hürriyet.....	107
~a verilen nimetler ve şükürü.....	219
~a verilen nimetler ve ubudiyet.....	330
~da vâz edilen mizanlar.....	331
~da vedia bırakılan emanet.....	300
~daki acz.....	44, 350, 351
~daki benlik ve hürriyet.....	316
~daki duygular.....	332
~daki fakr.....	350, 351
~daki kusur.....	351
~daki kuvvetlerin tahdit edilmeyişi.....	300
~daki muhabbet-i beka.....	280
~daki tenevvü-i hacat.....	351
~daki teşahhusat-ı vechiyenin hikmeti.....	415
~ı dünyaya sevk eden esbap.....	255
~ı esfel-i safilîne atan bir illet.....	243
~ı felâkete atan bir hâl.....	219
~ı matlubuna muvaffak kılan bir latife.....	378
~ı yapan zat.....	279
~ın a'malinin hıfzı.....	306
~ın aczi ve fakrı.....	184
~ın aczi, fakrı ve emelleri.....	154
~ın akıl ve fikir meydanının vüs'ati.....	151
~ın Allah'ın tecelliyatına geniş bir ma'kes	
oluşu.....	350
~ın amellerinin muhasebesi.....	284
~ın başı.....	342

~in batılı hak zannetmesi	390
~in bedeni	229
~in bekası	383
~in bir ferdi bir nev hükmündedir	240
~in bir ferdi nevi gibidir	224
~in camiiyeti	85, 331, 335
~in Cenab-ı Hakka itiraza hakkı yoktur	305
~in Cenab-ı Hakkın tecellisine mazhariyeti	184
~in Cenab-ı Hakla münasebeti	184
~in cesedi	190
~in cihazatı	350
~in cihazatı hayat-ı bakiye için verilmiştir	350
~in cihazatı ve lâtifeleri	281
~in cismi	109
~in cisminin tebdili	194
~in cüz ve cüz'iden, küll ve külliye çıkartılması	340
~in da istidadı	295
~in duaları	110
~in duyguları kâinat ve Kur'ân	221
~in duygularının ve lâtifelerinin sultanı	239
~in dünyası	281
~in ebna-i cinsiyle alâkadarlığı	235
~in ef'al ve a'mali yazılıyor	297
~in ef'al-i ihtiyariyesi	105
~in efradı arasındaki ayrılık	206
~in eşref-i mahlûkat ve halife-i arz oluşu	351
~in fitratı	206
~in fitratından gaye ubudiyettir	351
~in haberi olmadığı emirler	190
~in hacat ve âmâli	110
~in hacatı ve emelleri	279
~in halife-i zemin oluşu	184
~in halifeliği	221
~in hamlettiği emanet	294
~in harekât ve if'al yazılıyor	75
~in hasenat ve kemalâtı	104
~in hasenatı ve seyyiatı	327
~in haşri	240
~in hayat ve şuuru	154
~in hayatı	<i>Bakınız: hayat-ı insaniye.</i>
~in hayat-ı hayvaniyeden aldığı lezzet	350
~in hayatı ve duyguları	340
~in hayatı ve ömrü âyinedir	240
~in hayatı, esma-i ilâhiye ve Cennet	167
~in hayatının gayesi	250
~in hayvanata halife ve hâkim olması	252
~in hevesi, zevki ve felek çarkları	305
~in hilkatı	140
~in hilkatinden maksat	294
~in hususî âlemi	188
~in idraki	326
~in ihtirasat-ı hayvaniyede terakkisi	252
~in ihtiyar ve iktidarı	154, 177

~in ihtiyarı	105, 245, 246
~in ihtiyarı, iktidarı, hayatı, aczi ve fakrı	350
~in kalbi	188
~in kalbi, hüviyeti ve mahiyeti âyinedir	280
~in kalp ve fikri	280
~in kendisine olan şuur ve ilmi	225
~in kıyameti	240
~in kıymeti	183
~in kuvve-i ruhiyesi	206
~in letaifi	226
~in letaifinin inbisatı	249
~in mabudu ve melcei ve halâskârı	279
~in mahiyeti	281
~in mahiyetindeki bir lâtife	239
~in malikiyeti	245
~in mehasini mevhube seyyiatı meksubedir	106
~in muhabbeti	117
~in muhasebesi	297
~in mukadderatı yazılıdır	195
~in mülkü ve malı	173
~in mütefavit mertebelerinin sırrı	332
~in nefis ve malı emanettir	250
~in nefsine olan sevgisi	328
~in nefsine olan şiddeti muhabbeti	301
~in nefsini sevmeye sevk eden esbap	337
~in nimetlerden istifadesi	151
~in ömür dakikaları ~a avdet eder	343
~in önündeki korkunç büyük meseleler	338
~in sahife-i veçhinde, cildinde ve ellerindeki çizgiler	166
~in sanatı	331
~in sanatıyla Hâlıkın sanatı arasındaki fark	344
~in Sâni-i Ezelinin masnuu oluşunun şahitleri	230
~in sefine-i vücudu	167
~in seyr-i ruhanîsindeki tabakalar	332
~in seyyiatı	209
~in şeytan bir hayvana inkılâp etmesi	252
~in şuuru ve nazarı	54
~in tegafülü	289
~in vazife-i fitriyesi ubudiyettir	296
~in vazifesi duadır	177
~in vazifesi tesbih ve tahmiddir	326
~in vücudu	105, 132, 173, 190, 191, 293, 337, 339
~in vücudu ebedî değildir	108
~in vücudu insanın değildir	105
~in vücudundaki nebatî, hayvanî ve insanî tabakalar	329
~in yaratılışı	289
~in yed-i ihtiyarı	132
~in yükselmesi	44

~ın zaafı, fakrı, aczı.....	184	insî ve cinnî şeytanların vesveseleri.....	416
~lar adedince dünyalar.....	109	inşa.....	33, 179, 396
~lar ve riya.....	299	inşikak-ı âsâ.....	162
~lara dinlettirmek ve hidayet vermek.....	272	inşikak-ı kamer.....	40
~ları fikren dalâlete atan bir sebep.....	312	intibah.....	202, 332;
~ları pis ahlâka sevk.....	299	<i>Bakınız: uyanma.</i>	
~ların ağzından çıkan dehşetli üç kelime.....	414	intizam.....	51, 68, 89, 90, 92, 93, 98, 150, 166, 297, 305, 334, 392, 400
~ların azalarındaki tevafuk.....	301	~ sırrı.....	149
~ların ef'al, âsâr, akval, hasenat ve seyyiatının muhafazası.....	284	âlemin~ı.....	34
~ların haşrı.....	77;	zerrattaki ~.....	92
<i>Bakınız: haşr-i insanî.</i>		intizam-ı hikmet.....	81
~ların kıyametten sonra diriltilmeleri ve toplanmaları.....	<i>Bakınız: haşir.</i>	intizam-ı kâmil-i kâinat.....	400
~ların mutîlerini asilerle mübarezeyle teşvik.....	325	intizamsızlık.....	167, 334
~ların yapabileceği işler.....	130	ipek böceği.....	30
~ların yüzlerindeki tehalûf ve tevafuk.....	287	ipham.....	366
~nın fitratı.....	<i>Bakınız: fitrat-ı insaniye.</i>	iptal-i his.....	243, 251
~nın zerreleri.....	228	irade.....	95, 97, 149, 184, 198, 283, 292, 369
aklı başında olan ~.....	210	Allah'ın ~si.....	94, 147, 298
âlem-i bekada ~ın bekası.....	357	Cenab-ı Hakkın emir ve ~si.....	175
bir ~ın bir nevi gibi oluşu.....	335	gayr-i mütenahi ~.....	95
büyük ~lar.....	216	mutlak ~.....	25
dünyaperest ~.....	281	Mün'im-i Hakikînin ~si.....	152
esbapperest ~.....	279	namus ~dendir.....	95
fiil, sa'y, infial, sual, dua cihetleriyle ~.....	350	irade-i ezeliye.....	392
Hâlık-ı Zülcelâle ve ~.....	183	irade-i ilâhî.....	309
Hâlıkın şefkati, merhameti ve ~.....	109	irade-i ilâhiye.....	398
Hallâk-ı Âlemin nazar-ı inayeti ve ~.....	313	irade-i Rabbaniye.....	276
iman nuruyla ~.....	44	irhasat.....	40
iman ve ~.....	111	irsal-i rûsul.....	64
kâinat ~ ve ene.....	316	irşad.....	325
Kur'ân-ı Kerim bütün ~lara rahmettir.....	225	irşadat.....	106
küfür ve ~.....	111	irşat.....	16, 17, 204, 278, 308, 343, 346, 366, 367
masum ~lara gelen felâketler.....	118	irtidat.....	254
nimetler ~ ve tahdis-i nimet.....	358	İsa (a.s.).....	<i>Bakınız: Hazret-i İsa.</i>
nimetler ve ~.....	151	İsevî.....	
rububiyet ~ın nazarını iktiza eder.....	300	~ dininden uzaklaşmış Avrupa.....	243
tembel ~.....	256	İsevîlik.....	241
ubudiyet ve enaniyet yolları ve ~.....	140	isim.....	
insan-ı asgar.....	393	~ ile harf arasındaki manevî fark.....	339
insan-ı ekber.....	385, 393	~ ve resim.....	162
insan-ı gafil.....	206	~in kemali.....	36
insan-ı hakîr, sağır, âciz.....	325	Allah'ın ~leri.....	213, 327;
insan-ı kâfir.....		<i>Bakınız: esma, esma-i ilâhiye, Esma-i Hüsnâ.</i>	
~in kıymeti.....	360	İslâm.....	160, 376
insan-ı kâmil.....	301	~ âlemi.....	<i>Bakınız: âlem-i İslâm.</i>
insan-ı kebîr.....	88	~ dairesinden çıkma.....	104
insan-ı mü'min.....	226	~ devletinin yönetimi altında olan Hristiyan ya da Yahudî.....	<i>Bakınız: ehl-i zimme.</i>
~in kıymeti.....	360	~ dininden dönen.....	<i>Bakınız: murtet.</i>
insanî.....	329	~ kahramanı.....	271
insaniyet.....	190, 219, 226, 243, 330, 340	~ ordusu.....	411
insaniyet-i kübra.....	341		
insî şeytan.....	<i>Bakınız: şeytan-ı insî.</i>		

~ şearini ihya ve muhafaza	163	istiklâl	96
menfice ve tahripkârane işlere ~ muhtaç		istiklâliyet	107, 296
değil	161	istikra-i tamme	392
İslâmî		istimdad-ı nur	159
~ medeniyet <i>Bakınız: medeniyet-i İslâmiye.</i>		istimdat	352
İslâmiyet	46, 103, 134, 137, 142,	istinat	130, 352
145, 146, 158, 160, 161, 188, 340, 364, 386		~ noktası	130;
~ âlemi <i>Bakınız: âlem-i İslâmiyet.</i>		<i>Bakınız: nokta-i istinat.</i>	
~ bütün insanlara nur ve rahmettir	129	istirahat	259, 354
~ memleketi	142	isyan	65, 153, 318, 325;
~e cinayet	144	<i>Bakınız: masiyet.</i>	
~in desatirine inkıyat	160	~ eden <i>Bakınız: ehl-i isyan, asi.</i>	
~in hayat-ı ebediyeye dair telkinatı		Hâlık-ı Semavat ve Arz'a ~	165
ve kâfirler	129	Sultan-ı Ezel'e ~	325
~in sıdkına delâlet eden deliller	164	iş	
cihazatını ~ hesabına sarf etmek	341	insanların yapabileceği ~ler	130
İslâmlar	143, 160	menfice ve tahripkârane ~	161
ism-i Âhir	170	İşaratü'l-l-i'caz	420
İsm-i Azam	212, 213	işrak	394
ism-i Bâtın	129, 170	İşrakiyyun	217
ism-i Celâl	333	~un eserleri	218
ism-i Cemal	333	işsiz	259
ism-i Evvel	170	iştibak-ı tesanüd-i nazım	388
ism-i Hafız	282, 283, 284	iştıyak	259, 399
ism-i has	371	itaat	159, 325
ism-i Hayy	306	itikad	357
ism-i Nur	178	layetezelzel ~	22
ism-i tafdil	370	itikat	130, 134, 138, 218, 251, 329, 352
ism-i Zahir	129, 170	~ dairesi <i>Bakınız: daire-i itikat.</i>	
ispat	135, 252, 253	~ı sarsılımları idare	256
~ eden	253	batıl ~	347
israf	167, 173, 342	itimât	
İsrafilvârî melek-i ra'd	283	Allah'a ~ etmek	154
İstanbul	252	itiraz	
istidadat-ı gayr-i mahdude-i insaniye	399	Allah'a ~	372
istidad-ı kemal	396	Cenab-ı Hakka ~	305
istidad-ı şure	391	itiyat	46
istidadî dua	373	ittiba	
istidat	81, 118, 145, 350, 373	firenklerle ~	251
~ lisânı	69	ittifakiyet-i avra	392
istidlâl	366	ittihat	110
istidraç	359	İttihatçı	160
~ sahibi	359	ittikan-ı sanat	395
istigase	176	iyi düşünce <i>Bakınız: hüsnüzan.</i>	
istiğfar	181, 413, 417, 418	iyilik	105, 329;
istiğna	154	<i>Bakınız: hasenat, hasene.</i>	
istiğrak		~ Allah'tandır	328
tevhidde ~	401	ferdin ve cemaatin ~i	163
istihkak	219	izhar-ı azamet	398
istihsan	55, 323	izn-i ilâhî	30
~ âşıkları	301	izzet	249
~ levhası	55	Allah'ın ~i ve esbap	20, 22
istikamet	358	Cenab-ı Hakkın ~ine mazhariyet	184
istikbal	44, 49, 108	izzet ve azamet-i kudret	397

izzet-i İlâhiye	370
izzet-i kudret	398

J

Japon	384
-------------	-----

K

Kâbe	154, 410
~'yi hayalen nazara alarak namaz kılmak	122
musallinin ~'ye olan hayalî nazarı	123
Kâbe-i Mükerrreme	264
kab-ı Kavseyn	224
kabil-i feyiz	316
kabiliyet	233, 288
kabir .154, 176, 201, 207, 213, 238, 268, 269, 281, 347, 348, 353	
~ ile dünyanın muvazenesi	201
~den tevahhuş etmemek	380
iki ~	108
kabuk	307
kabza-i rububiyet	31
kabza-i tasarruf	31
kabz-ı ervah	21
kader	58, 59, 166, 169, 176, 181, 196, 208, 289, 290, 297, 373
~ miktar, kalıp	223, 288
~ mistardır	59
~ ve insan	166
~den atılan musibet taşı	192
~in hükmü	<i>Bakınız: hükm-i kader.</i>
atâ, kaza, ~	326
kaza ve ~	63
mevcudatın miktarları, kalıpları ve ~	223, 288
kader-i İlâhî	270
Kadîm	98
kadîr	99, 378
Kadîr	98, 179, 288, 400
Kâdir	138
Kadir (esma)	213, 261, 288
Kadirî	165
Kadîr-i Ezeli	294, 416
~nin vücub-i vücuduna iki cihetle şahadet	261
Kadîr-i Hakîm	381
Kadîr-i Mutlak	25, 62
~'a nispeten az-çok, küçük-büyük birdir	62
Kadîr-i Mutlak	77, 180, 350, 352
Kâdir-i Mutlak	348
kâfir	58, 59, 130, 143, 254, 336, 357;
<i>Bakınız: küffar.</i>	
~in dünyası	111
~in hasenatının mükafatı	111

~in imhal-i ikabı ve terakkiyat-ı maddiyedeki muvaffakiyetinin hikmeti	336
~in kâinata bakışı	373
~in kıymeti	360
~in nev-i beşere hizmeti	336
~in ruhu	111
~in şahadeti	254
~in zan ve itikadı	357
~ler şirki neden kabul ediyorlar?	126
~ler ve ~lerin yolunda giden sefiher	252
~lerden muhabbet ve medet beklenilemez	143
~lere muhabbet	143
~lerin çoklukları ve inkârdaki ittifakları	251
~lerin duası	246
~lerin galebesinin sırrı	111
~lerin hakaik-ı imaniyeyi inkârı	251
~lerin medeniyeti ile mü'minlerin medeniyeti arasındaki fark	143
~lerin medeniyetindeki mehasin ve terakkiyat-ı sanayi	144
~lerin Müslümanlara düşman olmalarının sebebi	143
Avrupa ~ zalimleri	255
İslâmiyetin hayat-ı ebediyeye dair telkinatı ve ~ler	129
medenî ~in suret ve sireti	412
muzır ~lerin yaratılma sebebi	252
Kahhar	321
kahr	65
kahraman	271
kaide-i adetullah	240
kaide-i hasene	409
kâinat	23, 29, 31, 36, 42, 43, 44, 45, 49, 50, 53, 54, 57, 63, 78, 84, 89, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 115, 124, 166, 208, 221, 222, 231, 259, 302, 308, 316, 357, 365, 367, 373, 374, 378, 379, 381, 385, 388, 389, 392, 395, 396, 397, 399, 401, 410, 417;
<i>Bakınız: mahlûkat, mevcudat, kevn.</i>	
~ Hâlıkın nurunun gölgesi, esmasının tecelliyatı, ef'alinin âsârıdır	101
~ Hâlıkın vücub-i vücut ve vahdetine delâlet ve şahadet eder	101
~ haşre şahadet eder	81
~ ile ilgili ilimler	<i>Bakınız: ulûm-i kevnîye.</i>
~ insan ve ene	316
~ kitabı	311, 386, 388
~ kitabı ve ism-i Hafız	283
~ kitabı ve Kur'ân	266
~ kitabını mütalâa	199
~ mescidi	117
~ şeceresi ve Hazret-i Muhammed	319
~ tevhide delâlet eder	88
~ ve Hazret-i Muhammed	44
~ ve ism-i Hafız	283

~ı nefîy ve nisyan	329	akıl ve ~ ittifakı	17
~ın Allah'ın vücub-i vücud ve vahdetine şahadeti	89	dünyayı ~en terk	201
~ın bir tercüme-i ezeliyesi	362	fânî şeylerle ~ini bağlamamak	238
~ın ihtiyaçlarının verilmesi	99	insan ile ~	170
~ın risalet-i Ahmediyeye delâlet ve şahadeti	53	mürşidin ~i	278
~ın Sâniâ delâleti	116	kamer	256, 345, 419
~ın satırlarını düşünerek okumak	388	kâmil	39, 278, 292
~ın vücub-i vücud ve vahdete şahadeti	147	kâmil-i mutlak	100, 209
~ın yaratılması ve Hâlık-ı Vahid	64	Kâmil-i Mutlak	100
~taki denge ve ölçü	Bakınız: muvazene-i mevcudat.	kanun	95
~taki hüsün, cemal, kemal Sâniin bürhanıdır	400	~ emirdendir	95
~taki intizam ve ittirat	90	âdâtullah ~ları	389
~taki nizam	388	kanun-ı kader-i ilâhî	260
~taki sa'y ü hareket	260	kaplan	119
~taki sanat	230	kardeş	43
Allah hesabına ~ın vücudunu inkâr	402	kârgir kemerler	229
Allah'a hesabına ~a bakış	315	karın	287
iman nazarıyla ~	43	karınca	287, 344
Kur'ân'ın ~a bakış açısı	329	kasavet-i kalp	45
Kur'ân'ın ve fennin ~tan bahsi	366	Kasîd	287
Resul-i Ekrem'in nuru olmadan ~	43	kasr-ı garîp	279
kalak	191, 195	kasr-ı ilâhî	279
kalb-i beşer	400	kasr-ı İslâmiyet	144
kalbî hastalıklar	Bakınız: emraz-ı kalbiye.	kast	97, 283, 335
kalem-i kader	122, 195	Sâniin ~ı	395
~ ve insandaki çizgiler	166	Katre	82, 237, 409
kalem-i kudret	26, 92, 350	~de takip edilen yol	131
kalem-i vahit	91	Katre Risalesi	409
kalıp	223, 288	Katre'nin Hatimesi	410
kalp	16, 17, 18, 24, 44, 94, 101, 111, 118, 133, 140, 145, 147, 153, 154, 159, 165, 168, 176, 187, 189, 191, 192, 203, 205, 213, 223, 226, 242, 243, 263, 265, 266, 267, 273, 280, 282, 337, 353, 357, 363, 365, 376, 399	Katre'nin Zeyli	122, 410
~ çekirdeği	188	kavaid-i külliye	327
~ ebedü'l-abada açılmış bir penceredir	193	kavaid-i külliye desatiri	393
~ gözü	333	kavaid-i usuliye	135
~ ile akıl	380	kavanin	390, 395
~ ve Arş	273	kavanin-i âdâtullah	392
~ ve umur-i dünyeviye	192	kavanin-i aklıye	392
~ ve vesvese	154	kavanin-i itibariye	390
~i hasta	109	kavga	399
~in dalâleti	234	kavi	359
~in derece-i hayatı	282	Kaviyyü	213
~in hadimleri	188	kavli dualar	372
~in itminanı	187	kavun	290, 295
~in müyl ve emelleri	176	kayısı	174
~lere mahbup	46	kayyum	380
~teki ukde-i hayatiye	399	Kayyum	198, 213, 385, 400
akıl ile ~ arasında bir yol	121	Kayyum-i Sermedî	178
		kaza	
		~ ve kader	63, 108
		atâ, ~ kader	326
		nimetlerin şükürünü ~	219
		kazurat	
		dünya ~ından temizlenmek	207

keder.....	249, 319, 322, 348, 350;	kemal-i sanat.....	349
<i>Bakınız: elem.</i>		kemal-i sür'at ve sühulet.....	59
fânilerin zevalinden ~lenmemek	238	kemal-i şevk	256
kederli.....	<i>Bakınız: mükedder.</i>	kemal-i zuhuru	387
kedi.....	114, 115	kemiyet.....	251
~nin mırmırları	115	kemmiye-i kalile-i muzırza	160
keffaret	267	kendi kendine teşekkül.....	228
kelâm.....	369	kendini bilmek	273
~ ilmiyle uğraşanlar	<i>Bakınız: ehl-i kelâm.</i>	kendini sevdirmek ve tanıttırmak	296
~ın derece-i kuvveti	369	keramet	39, 359
dört ~	84	~ sahibi	359
mübarek ve mukaddes ~lar.....	134	kerem	69
Kelâm-ı Akdes.....	385	Kerim.....	212
Kelâm-ı Kadim	212	~ ismi ve ahiret.....	81
kelimat.....	206	kerrüfer harbi.....	262
kelimat-ı mübareke	135	kesafet	233, 308
kelime.....	74, 121, 281	kesif.....	233, 379
dört ~	84	kesir.....	148
insanların ağzından çıkan dehşetli üç ~	414	kesir-i hakikî	292
kemiyyet az, keyfiyyet büyük üç ~	228	kesp.....	201
mübarek ~ler.....	134	kesret	33, 93, 99, 166,
kelime-i mukaddese	39	232, 234, 287, 307, 332, 342, 377	
kelime-i mübareke.....	39	~in vahitten sudûru.....	148
kelime-i tevhid.....	352, 371	~te suubetle üsr	232
~i tekrar ile zikretmenin hikmeti	140	yumurta ve tohumlardaki ~	344
kelime-i zikriye.....	117	kesret-i efrat	331
kelp	114, 115	kesret-i ihtiyac	205
kemal	100, 146, 169, 177,	keşfiyat	106
263, 283, 286, 329, 357, 375, 399, 400		keşif	
~ sahibi	<i>Bakınız: ehl-i kemal.</i>	Hakkın esrarını ve Kur'ân nurlarını ~	376
~in kemali devam ile olur	100	maddiyatın içlerini ~	308
Cenab-ı Hakkın ~i	370	kevn	23, 95, 99, 170, 171, 233
kemalât	50, 70, 104, 105,	Arş ile ~	170
106, 137, 138, 140, 263, 292, 300		keyif.....	347
~ arşına uzanan mîracların usulleri.....	394	kınama.....	<i>Bakınız: takbih.</i>
masnuattaki ~	370	kıskançlık mikrobi	358
mümkinatın ~i.....	100	kısmet.....	191
Sânî-i Failin ~i ahireti ister	69	~ine razı olmak	208
kemalât-ı Sübhaniye	351	kıssa-i Mûsa.....	205
kemal-i acz.....	388	kıyamet	177, 224, 239, 284, 356
kemal-i belâgat.....	127	~te emvatın ihyası	346
kemal-i cemal	64	~ten sonra diriliş	<i>Bakınız: haşir.</i>
kemal-i gurur	235	insan ve ~	235
kemal-i hikmet.....	342	insanın ~i.....	109, 240
kemal-i hüsn-i sanat.....	64	kıyamet-i kübra	173, 224, 346
kemal-i imtiyaz	28	kıyas.....	107
kemal-i intizam	28, 229, 331	kıymet.....	251
kemal-i itaat.....	324, 418	kıymet-i ruhiye.....	206
kemal-i ittikan	178, 331	kıymet-i zatiye	142
kemal-i izzet ve şeref	299	kız	
kemal-i kerem	256	~ların toprağa gömülmeleri	46
kemal-i lezzet.....	256	kibir.....	358
kemal-i mutlak	257	kibirlenme.....	<i>Bakınız: tekebbür.</i>
kemal-i rahmet	269	kibriya.....	351

kim söylemiş	421	muhit bir ~	296
kin	111	mümkinin ~i	295
kisb	118	nefsin ~i	329
kisve-i Arabiye	147	nihaysiz ~	25, 28
kitab-ı âlem	223, 224	Kudret Sahibi	79, 92, 401
~in tefsiri	38	~nin vücudu ve zuhuru	150
kitab-ı âlemin tefsiri	362	kudret-i basîr	289
kitab-ı kâinat	24, 26, 27, 63, 131	kudret-i ezel	374
~in i'cazı	388	kudret-i ezeliye	20, 93, 94, 108, 150, 391
kitab-ı kebir	88, 385, 413	~nin nuraniyeti	150
kitab-ı kebir-i kâinat	38, 392	~nin tasarrufatında şerik yoktur	297
kitab-ı Mu'cizülbeyan	385	Kudret-i Ezeliye	74, 76, 126, 131, 174, 397
kitab-ı mu'cizülbeyan	42	kudret-i gayr-i mütenahi	388, 392
Kitab-ı Mübîn	75, 261, 282	kudret-i lâhiye	22, 93
~ ve arı	262	kudret-i kâmile	96
Kitab-ı Yevakit	313	kudret-i muhita	297
kitap	267	kudret-i nuraniye-i ezeliye	198
kızb	219	kudret-i Rabbanî	59
kolaylık	32	kul	104, 295, 321;
konuşma	95;	<i>Bakınız: abid, ibad, abd.</i>	
<i>Bakınız: akval.</i>		~ Allah'ı nasıl bilirse Allah onunla öyle	
korku	123, 196, 197, 214,	muamele eder	357
340, 348, 350, 351, 352, 357		~un Rabbine en yakın olduğu vakit	380
korkunç	43	kulak	95, 151
~ büyük meseleler	338	kulluk	<i>Bakınız: ubudiyet, taabbüt, ibadet.</i>
koyun	192, 288	kulûb-i münevvere kitabı	78
kök231		Kur'ân	16,
köle	301	17, 18, 36, 38, 44, 82, 103, 120, 121, 127, 131,	
seyyidinden kaçmış bir ~	269	137, 143, 145, 158, 189, 205, 207, 213, 218,	
köpek	<i>Bakınız: kelp.</i>	223, 224, 226, 231, 239, 248, 266, 314, 327,	
kör tesadüf	230	336, 347, 348, 352, 361, 363, 364, 365, 366,	
kötü düşünce	<i>Bakınız: suizan.</i>	367, 368, 369, 376, 377, 394, 396, 420;	
kötülük	<i>Bakınız: seyyiat, şer.</i>	<i>Bakınız: Furkan-ı Hakîm, Kitab-ı Mu'cizülbeyan.</i>	
~ insanın kusuru sebebiyledir	328	~ binlerce kitap hükmündedir	363
kubbe-i mina	117	~ kâinat kitabını kıraatıdır	266
kubh-i zatî	51	~ kuvvet, gıda ve şifadır	205
kudret	20, 23, 26, 61, 62, 66,	~ medeniyeti	<i>Bakınız: medeniyet-i Kur'ân.</i>
72, 77, 79, 90, 94, 100, 108, 116, 129, 147, 149,		~ mürşittir, irşadı umumîdir	127
150, 172, 174, 176, 177, 178, 180, 184, 198,		~ nedir?	205
225, 276, 296, 297, 298, 322, 331, 345, 351,		~ nurlarını keşif	376
369, 373, 379, 380, 381		~ nuru	213
~ kalemi	196	~ surelerinin ~ hükmünde oluşunun	
~ mastardır	59	hikmeti	174
~ mektupları	343	~ tilmizi ile felsefe tilmizinin mukayesesi	415
~ mu'cizeleri	78, 173	~ ve avam-ı nas	127
~in izzeti ve esbap	21	~ ve beşerin tabakaları	363
~in kemalini izhar	343	~ ve diğer eserler	217
~in vahdetle beraber yaptığı tasarruf	178	~ ve diğer kelâmlar	369
Allah'ın ~i	29, 94	~ ve tabakat-ı beşer	193
Allah'ın ~i ve haşır	79	~ yolu	352
ecramı tanzim eden ~	302	~'daki fezlekeler	377
gayr-i mütenahi ~	95, 96	~'daki tekrarlar	204, 310;
insanın ~i	400	<i>Bakınız: tekrarat-ı Kur'âniye.</i>	
muhit ~	61	~'dan istifade edilen dört tarik	419
		~'dan istifade edilen ilim ile felsefe ilmi	361

~'in altı ciheti	394	~'in hak ve hakikat oluşunun delilleri	217
~'in ayetleri	<i>Bakınız: âyât-ı Kur'âniye.</i>	~'in hakikatleri misallerle beyan edişinin hikmeti	170
~'in ayetleri arasındaki tesanüt tenasüp, tecavüp ve teavün	204	~'in i'caz ve belâgatı	203
~'in beşareti	349	~'in ifadesi, üslûbu ve cumhur-i avam	266
~'in bir tarifi	362	~'in mesail-i kevnîyedeki ihmal, ipham veya icmali	368
~'in hakikatleri beyanda tenasüp ve muvazeneyi muhafaza edişi	217	~'in mu'cizâne terbiyesi	249
~'in hikmet ve felsefe gibi kâinattan bahsetmeyişinin hikmeti	365	~'in üslûb-i âlîsi	325
~'in i'cazı	362, 421	kurb	
~'in i'cazı tahrifine seddir	152	Cenab-ı Hakkın ~u ve bu'du	200
~'in ifadeleri	127	kurbîyet	
~'in irşadâtı	144	Allah'ın ~i	209
~'in irşadı	367	Fâtır-ı Hakîmin ~i	380
~'in irşadını dinlemek	348	kurb-i huzur-ı ilâhî	78
~'in kâinata ve mevcudata bakışı	329	kurtuluş	316;
~'in kâinattan bahsi	308	<i>Bakınız: necat.</i>	
~'in kemal-i belâgatı	127	kusur	105, 321, 328, 351
~'in mu'cize oluşu	<i>Bakınız: i'caz-ı Kur'ân.</i>	~unu bilmek	273
~'in nazarları me'lûfata çevirmesi	312	insandaki ~	351
~'in nüzulü	193	nefsi ~lardan tenzih	328
~'in selâseti ve selâmeti	203	kuş	344
~'in şakirdi	247, 248	kuva	389, 390
~nin inbisat-ı ruhu	249	kuvve-i aklıye	318
~'in takip ettiği makasıd-ı esasiye	368	kuvve-i behîmiye	318
~'in taklidi yapılamaz	152	kuvve-i cazibe	389
~'in tekrarları	205	kuvve-i daîfa	389
~'in temsilî zikretmesinin hikmeti	368	kuvve-i gadabiye	318
~'in tilmizleri	249	kuvve-i hafıza	24, 75, 76, 95, 139, 281, 287, 332
~'in üslubu	<i>Bakınız: üslûb-ı Kur'ânî.</i>	kuvve-i hayaliye	117
~'in vazife ve makamları	362	kuvve-i kudsiye	45
~'in ve fennin kâinattan bahsi	366	kuvve-i maneviye	271
avam-ı nas ve ~	308	kuvve-i ruhiye	206
insanın duyguları, kâinat ~	221	kuvvet	178, 230, 397
Said Nursî'nin ~'in delâletiyle bulunduğu yol	132	~ ile amel	225
surelerden alınan ayetler, küçük bir ~	226	kör ~	180
hükümünde olur	226	kuvvet-i irtibat	278
surelerin ~ hükmüne geçmesi	363	kuvvet-i mutlaka	60
Kur'ân Nurcuları	347	küffar	
Kur'ân-ı Azîmüştân	112, 393	~'in inkâr ve nefîyli	252
Kur'ân-ı Hakîm	22, 90, 134, 212, 282, 405, 419, 420, 421	küfran	153, 242, 339, 358
~ ve cumhur-i avam	417	küfran-ı nimet	377
~'in beşere hediye ettiği yol	243	küfr-i mutlak	129
~'in tilmizi ile felsefe şakirdinin muvazenesi	248	küfür	57, 58, 110, 111, 126, 143, 144, 192, 242, 252, 294, 350
Kur'ân-ı Kebîr	407	~ tohumu	203
Kur'ân-ı Kerîm	80, 153, 222, 226, 325, 396, 397	~ tohumu ve Cehennem	165
~ bütün insanlara rahmettir	225	~ ve insan	111
~'i dinleme şekilleri	224	~ yolu	126
~'in varlıkların gayelerini zikretmesi	345	~deki cehennem-i maneviye	357
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan	81, 174, 379, 420	~ü iman ve iz'an	57
~'daki tekrarlar	377	~ün zahmetleri	126
		ilim gözüyle ~	57
		iman ile ~	314

küll	27, 32, 136, 339
küllî	27, 32, 339
külliyat	32
külliyat-ı kâinat	305
külliyet	223
külliyet-i kaide	392
kün	169, 179, 180, 231, 298, 302
künuz-ı mahfiyenin miftahı	38
küre-i arz	98, 179, 198, 296, 323, 333, 354, 419
~ misafirhanesi	181
~ın zikri, duası ve namazı	263
bayram namazlarındaki zikirler, tesbihler ve ~	264
küsuf namazı	355
kütüb-i semaviye	40, 81

L

la havle vela kuvvete illa billâhi	226
lâ ilâhe illallah	410, 420
~a olan ihtiyaç	364
lâ ilâhe illallah Muhammedü'r-resulullah	418
lâfız	
~ların tebeddülüyle mana tebeddül etmez	307
Lâfza-i Celâl	371
~ bütün sıfat-ı kemaliyeye delâlet eder	371
lâfzullah	420
lâkaydâne	160
Lâsiyyemalar	57, 408, 409
lâtif	141, 233, 308, 379
Lâtif	212
lâtife	140, 141, 182, 281;
Bakınız: letaif.	
~lerin sultanı	239
Ebedî Zattan başkasına razı olmayan ~	239
insanı matlubuna muvaffak kılan bir ~	378
lâtife-i müdrike	332
lâtife-i Rabbaniye	387
lâubalilik	
dinde ~	160
lâyemut	239
lâzime-i zaruriye-i beyyine	397
lebbeyk	110
lehviyat-ı medeniye	162
lehviyat-ı nevmiye	346
Lem'alar	20, 407
Lemaat	420
lemeat-ı tevhidiye	237
letafet	334
letaif	140, 189, 226, 281, 411
~ ile havasın hükümlerini iltibas	205
~in inisatı	249
letaif-i aşere	327

levazimat	
hayatın ~ını vermek Allah'ın vazifesidir	354
Levh-i Mahfuz	75, 279
leyl ve nehar	35, 342
lezaiz	177
~i terk	191
~in zevali	192
dünyanın ~i	201
dünyaya ve cismanî ~e meyil	341
lezaiz-i bâkiye	338
lezaiz-i imaniye	114
leziz şeyler	74
lezzet	68, 74, 113, 114, 140,
167, 176, 177, 180, 192, 197, 208, 234, 245,	
256, 260, 268, 293, 303, 347, 351, 399;	
Bakınız: lezaiz.	
~ midadı	262
~lere iman ile bakış	114
~lerin iki ciheti	113
~lerin mahzeni nefistir	337
bir saatlik ~i terk	201
cemadatta ~	256
dünyanın ~leri	191
gaflet ve şek içinde zevkedilen ~	235
gayri meşru ~ler	176
has bir ~	261
hizmetteki ~	257, 258
insanın hayat-ı hayvaniyeden aldığı ~	350
mevcudatın hizmetlerindeki ~	256
rızıklardaki ~ler	339
s'ay ve ameldeki ~	256
vazife içindeki ~	258
vazifedeki ~	257
libas	179
lika	357
lisan	95, 342
beşerin ~ ve renklerinin ihtilâfı	416
şahadet ve müşahade ~i	326
lisan-ı acz ve fakr	57
lisan-ı Arap	147
lisan-ı hâl	30, 31, 35, 43, 50,
115, 192, 223, 259, 275	
lisan-ı hikmet	21
lisan-ı ihtiyaç	
~la yapılan dualar	372
lisan-ı istidat	
~ ile yapılan dualar	373
lisan-ı zakir-i tevhid	393
lisanü'l-gayp	88
lizatihî mahbup	209
lokma	281
lûp	307
lümme-i şeytaniye	154
lütuf	65, 97, 141, 212, 306

M

maarif-i ilhamiye	39
maasi	227
ma'bud	270, 279, 368
batıl ~	246
Ma'bud	212
Ma'bud-i Ezeli	263
Ma'bud-i Mutlak	360
ma'budiyyet	239
madde	307, 396, 402
~den mücerret	381
~nin ezeliyeti	397;
<i>Bakınız: ezeliyet-i madde.</i>	
madde-i aciniye	194
maddî	233, 308
~ esbap	229
~ suretler	58
~ terakkî	<i>Bakınız: terakkiyat-ı maddiye.</i>
~ ve manevî kemalât	106
~ vücut	220
maddiyat	85, 307, 376
~ âlemi	223
~ın içlerini keşif	308
~tan olmayan	175
maddiyat-ı kesifenin timsalleri	199
maddiyyun	189, 318
maden-i iman	88
maden-i menfaat	338
mağfîret	171, 269
mağlûp	271
mağrur	139, 235
Mahbub-i Ezeli	357
mahbub-i hakikî	98, 338
mahbup	46, 341
lizatihî ~	209
mahiyat-ı mümkün	401
mahiyet-i beşer	316
mahiyet-i eşya	84
mahiyet-i insaniye	409
mahiyet-i maddiyat	401
mahiyet-i mücerrede	149
mahkeme-i kübra	69
mahkûm-i mutlak	93
mahlûk	23, 200
mahlûkat	30, 50, 72,
125, 143, 175, 184, 200, 239, 334, 360, 416;	
<i>Bakınız: kâinat, mevcudat, masiva.</i>	
~a temellük	31
~ın Hakka ve halka bakan cihetleri	84
~ın icadî	29
~ın reisi ve resulü	231
~ın vücutları	396

mahlûkat-ı acibe	209
mahlûkat-ı lâtife	173
mahlûk-ı vahiti	318
mahlûkiyyet	239
mağşer-i azîm	67
mahv	403
mahviyyet	
toprak ve ~	379
mahz-ı vahiy	88
mahzun	210, 245
mahzurât	146
mâ-i hayat	131
makam	216, 369
makamat	
evliyanın ~ı	274
makamat-ı evliya	273
Makam-ı Mahmud	141
makarr-ı hilâfet	379
makarr-ı saltanat	187
makasid	176
makes	138, 278
makes-i nuranî	294
makes-i şuur	391
makine-i acibe-i ilâhiye	396
makine-i dakika-i bedia-i ilâhiye	389
maksat	369
maksud-i bizzat	159
mal	173, 177, 181
~ emanettir	250
~ı ibka	201
~ını Allah'a satmak	201
malâyani	368
malâyaniyat-ı rezile	154
malik	85, 107, 246, 317, 415
~in emanetini muhafaza	244
ben kendime ~ değilim	85
hiçbir şey kendi nefesine ~ değildir	245
insan kendi kendine ~ değildir	410
Malik	77, 130, 198,
210, 212, 221, 250, 289, 361, 417	
~i bilmemek	167
~in emaneti	250
~in esmasına ve şuunatına mazhariyet	250
~in izni olmadan mülküne el uzatmamak	133
~in kemalâtı	221
~in kendisini bildirip tarif etmesi	221
~inin iktidar ve kemalâtına intikal	300
Malike'l-Mülk	213
Malikî	110
Malik-i Hakikî	191, 318, 358
~den gaflet	107
~nin rûsul göndermesi	221
~nin sıfâtını ve sıfatlarının mahiyet ve	
hududunu bilmek	85

Malik-i Kerîm	248	maslahat-ı İslâm.....	161
malikiyet	105	maslahat-ı İslâmiye	160
Malikü'l-Bihar.....	312	masnu.....	23, 100, 150, 196, 297, 349, 374
Malikü'l-Mülk.....	77, 132, 190, 301, 353	~daki feyz-i kemal	400
malûm	312	~daki kemalât.....	292
malûmat	106, 312	~lardaki iki cihet	373
afakî ~	197, 316	Sâni ile ~ arasında bir vesile-i tearûf ve tahabbüp.....	182
enfûsî ~	197	Sâniin ~u	378
mamûlât-ı kudret.....	380	masnuat	31, 35, 54, 55, 117, 174, 178, 311, 334, 344, 370
mana	74, 307	~ beka içindir	74
hıfz, muhafaza düsturu ve ~	307	~ın ölümü	74
lâfızların tebeddülûyle ~ tebeddül etmez	307	~taki kemalât.....	370
mana-i harfî	84, 138, 365, 373, 374, 409	masnuat-ı fâniye	74
~ nazarıyla âlem.....	361	masnuat-ı ilâhiye.....	336
mana-i hilafet	162	mastar	138, 278
mana-i ismî.....	84, 117, 138, 365, 373, 374, 409	masum	
~ nazarıyla âlem.....	361	~lara gelen felâketlar	118
mana-i işarî	275	~un duası	125
mana-i saltanat	162	maşukun hüsnü.....	300
mana-i sarîh	275	mat'umat	330
manevî		matemhane-i umumiye	247
~ hastalıklar	111	matem-i umumî	43
~ ihtiyaçlar	364	matlub	227, 378
~ suret.....	Bakınız: suret-i maneviye.	mazarrat.....	227
~ terakki	Bakınız: sülûk.	mazhar	138, 139, 278
~ ve ilmî mücahede	16	mazi	216, 315, 326, 348
dört ~ hastalık	104	me'kulât.....	179, 332
maneviyat.....	315	me'lûf.....	312
~ âlemi	Bakınız: âlem-i maneviyat.	me'lûfat	
manyetizma.....	278	Kur'ân'ın nazarları ~a çevirmesi	312
manzara	300	me'yus.....	104
ebedî ~lar	74	cüz'î bir emirden ~ olması	242
manzume-i şemsiye	91	mebzuliyet	
Manzume-i Şemsiye	388	vücut ve rızıktaki ~	344
marîfet	341, 365, 367	mecazî rızık	118
~ kitabı	377	meclis	
Allah'ın ~i.....	177	~ elinde bulunmayan ve ~ tarikiyla olmayan kuvvet	162
Sâni-i Zülcelâl ~i.....	400	yüksek ~ ya taklit veya tenkit edilir	162
marîfet-i ilâhiye.....	85, 237	yüksek ~in şahsiyet-i maneviyesi.....	162
marîfet-i Sâni.....	394, 399	Meclis-i Mebusan	412
marîfet-i Zülcelâl.....	399	~a hitaben yazılan bir hutbe.....	158
marîfetullah	18, 167, 282, 384, 411	mecma-ı hakaik.....	88
~ın şahitleri, burhanları	265	mecma-ı kebir	79
marîfetü'n-nebî	384	mecmu-i enbiya.....	386
marziyat.....	145	mecmu-i kâinat.....	27
marziyat-ı ilâhiye.....	145	mecmu-i kavanin.....	392
masiva	84, 239	Mecusi.....	255
~ya muhabbet iki çeşittir.....	117	medar-ı iltibas olmuş beş mesele	270
~ya taabbüt ve tekebbür etmemek	239	medar-ı necat.....	274
insan ve ~	239	medar-ı saadet.....	244
masiyet.....	203, 269, 375	medar-ı sürur	244
ibadet ile ~	314		
maslahat.....	146		

medenî	202
~ kâfirin suret ve sireti	412
~ler ve hakaik-i imaniye	332
~lerin tenevvür-i intibahları	202
medenîyet	46, 160, 348
~ لباسını giymiş korkunç bir vahşet	143
~ tilmizlerinin davetine karşı müdafaa	347
~in pis ahlâka sevk edişi	299
~in seyyiatı	241
Avrupa ~i	241
kâfirlerin ~i ile mü'minlerin ~i arasındaki fark	143
mim'siz ~	255
muzır ve sefih ~	241
sefih ~	241, 242
medenîyet-i habise	160
medenîyet-i İslâmiye	144
medenîyet-i Kur'ân	
~'ın zaman-ı zuhuru	160
medenîyet-i sefihane	160
medenîyet-i sefihe	198, 417
medih	328
Medine-i Münevvere	39, 42
mef'ul	97
mehasin	105, 106, 329
mehasin-i medenîyet	241
mehasin-i sanat	56
mehasin-i ubudiyet	263
mehbit-i vahy-i ilâhî	87
mehd-i uhuvvet	143
mekân	
~ daimî ~lar	80
mekkâr	268
Mekke	264
Mekke-i Mükerrreme	39
mektubat-ı ilâhiye	351
mektubat-ı Samedâniye	71
melâike	231, 323, 324, 325, 384, 404;
~ <i>Bakınız: melek.</i>	
~ ile şeyatin muharebesi	324
melce	210, 269, 279
mele-i âlâ	42, 387, 388
melek	203, 222;
~ <i>Bakınız: melâike.</i>	
melek-i ra'd	283
melekût	87, 170, 217, 307, 330, 349;
~ <i>Bakınız: âlem-i melekût, içyüz.</i>	
mülk ile ~	314
melekûti	302
melekûtiyet	179, 398
melekûtiyet-i eşya	402
Melik	321
~in atiyeleri	124
memba	138, 278

memleket	255
İslâmiyet ~i	142
sermedî ~	80
memur	21
Allah'ın ~ları	21
melikin gizli ~ları	73
Sultan-ı Ezelinin ~larının vazifesi	20
menafi-i eşya	395
Menbaü'l-Envar	337
mence	210, 269
menfaat	227, 247, 248, 375
~ insan ve ~i	330
menfaat-i nefis	247
menfaatli	372
menfice iş	160
Mennan	212
mensucat-ı gaybiye ve uhreviye	342
menşe-i rızık	337
merak	48
meraya-i mevcudat	402
mercî-i hakikî	192
merdudü's-şahadet	254
merhamet	65, 97, 171, 225, 321, 363
~ ahreti ister	80
Hâlıkın ~i	110
merhamet-i camia	80
merhamet-i ilâhiye	363
merhametsizlik	45
مرتبة	216
mesailerin tanzimi	256
mesail-i diniye	144
mesail-i felsefiye	374
mesail-i ilâhiye	374
mesail-i imaniye	252
mesail-i kevnîye	365, 368
mesail-i mantıkîye	339
mesail-i nahviye	339
mesalih	395
Mescid-i Aksa	39
mescid-i zikir	43
mescit	
~ arz ~i	265
kâinat ~i	117
sath-ı arz ~i	122
sath-ı arz bir ~	116
mesele-i haşriye	409
mesele-i imaniye	
~nin nefyi ve ispatı	136
mesele-i nakliye	409
mesele-i tevhid	393, 394
mesken	
~ sabit ~ler	67, 80
meslek	16

mesmuat	332	mevt	90, 251, 343;
Mesnevî	17, 18	Bakınız: ölüm.	
Mesnevî-i Arabî	237	~ Hâlıkın devam ve bekasına delildir	34
Mesnevî-i Arabiye	408	meydan-ı ekber	67
Mesnevî-i Nuriye	110, 411, 422	meydan-ı kebir	79
~'nin fihristesi	415	meyelân	398, 399
Mesnevî-i Nuriye'deki risaleler	405	meyelân-ı hayat	398
Mesnevî-i Şerif	17	meyelân-ı inbisat	398
mesrur	210	meyelân-ı nûmuv	398
mesul	219	meyil	
mesut	242, 248	gayrimeşru ~ler	146
meşakket	197	meyl-i ihsan	276
meşhudat	18, 218	meylü't-tahrip	146
meşiet	63	meyve	26, 75, 174
meşiet-i İlâhiye	118	mezar	Bakınız: kabir.
meşreb-i ehl-i fark ve sahv	403	mezar-ı ekber	44
meşrubat	179	mezheb-i Hanefiye	254
mevadd-ı camide	229	meziyet	
mevcudat	25, 34, 35, 36, 50,	zâtî ~	142
256, 257, 268, 333, 339, 365, 366, 378, 395;		meziyet-i zatiye	142
Bakınız: kâinat, mahlûkat, masiva.		mır mır	115
~ Sâni-i Vahidin eseridir	33	mide	23, 287, 330
~ ve Esmâ-i Hüsnâ	339	mide-i hayvaniye ve nebatîye	330
~ ve sırr-ı tevhid	392	mikrop	139, 292, 297, 381;
~ı nisyan zindânında mahkum etmek	329	Bakınız: huveynat.	
~ı tahkir	350	miktar	
~ın faili	148	mevcudatın ~ları	223, 288
~ın haddi	288	millet	160, 255, 417
~ın has bir lezzet ve mahsus bir ihtiyaçla		~ namına	142
amel etmesi	261	~ ve yüksek meclis	162
~ın hizmetlerindeki lezzet	256	~e istihza	251
~ın hududu	222	~i dalâlete davet	142
~ın icat ve inşasındaki sühulet	179	~in enaniyeti	317
~ın miktarları ve kalıpları	223, 288	~in fakr-ı hâlî	255
~ın Sâni-i Ezelinin masnuu oluşunun şahitleri ...	230	~in hacat-ı diniyesi	162
~ın tanzimi	388	~ve din	254
~ın tesbihlerini fehmetmek	335	Avrupa'nın tasallutuna giren ~ler	255
~ın vücub-i vücuda iki cihetle şahadeti	261	millet-i İslâm	159
~ın vücuda gelmesi	298	milliyet	181
~taki kemal-i ittikan	178	~i istihfaf	251
iman nuru olmadan ~	43	milliyetçi	181
iman nuruyla ~	43	mim'siz medeniyet	255
Kur'ân'ın ~a bakış açısı	329	Mimar Sinan	116
mevcudat-ı maziye	378	minber-i âlî	49
mevcûd-i harici	391	minber-i fazl-ı kemal	39
mevcud-i meçhûl	211	minber-i saadet	42
mevcut	260	minnet	352
yalnız bir ~	401	minnettar	278
mevhum	399	minnettarlık	276, 277
Mevlâ	213	mir'at-ı ruh	278
~yı bilmemek	167	mirac-ı Kur'ânî	395
Mevlâna Celâleddin	16, 17	miraç	101
mevsim	240	Miraç	313
		misafir	173, 215

misal.....	74, 170, 356
misalî.....	302
misal-i musağğar.....	58
misal-i musağğar-ı kâinat.....	388
misalî vücut.....	220
misbah-ı iman.....	387
miskinlik.....	139
misliyet.....	28, 32
misyoner.....	160
mizan.....	75, 90, 235, 261
insanda vâz edilen ~lar.....	331
mu'cizat-ı Ahmediye.....	408
mu'cize.....	39, 312, 359
Hazret-i Muhammed'in ~leri.....	40
mu'cize-i kudret.....	312, 339, 388, 389
mu'cize-i mensucat.....	342
mu'cize-i kudret.....	388
Mu'cizü'l-Beyan.....	327
muallim.....	46
muarefe.....	29
muavenet.....	29, 89, 90, 143
muayyen.....	195
mubsirat.....	332
Mucib.....	289
mucibe-i külliye.....	291
mucib-i bizzat.....	294
mucib-i fahr.....	358
mucid.....	233
Mucid.....	99, 198
mucit.....	228
Muğis.....	378
muhabbet.....	68, 117, 143, 280, 295, 338, 341
~ secdeleri.....	311
~i halka değil Allah'a çevirmek.....	340
~i Vahid-i Ehade tevcih etmek.....	341
~in adavete kalbolması.....	70
âlem-i İslâmın ~i.....	158
dünya ~i.....	216
Hâlîka ~.....	338, 382
hâlis ~.....	274
ihlâslı ~.....	274
kâfirlere ~.....	143
masivaya ~ iki çeşittir.....	117
nefse ~.....	382
şiddetli ~.....	164
validelerin ~i.....	274
zayıf ve devamsız ~.....	274
muhabbet-i beka.....	280
muhabbet-i Rahmaniye.....	45
muhafaza.....	306, 307
~ kanunu.....	76
insanların ef'al ve âsârı ~ ediliyor.....	284

muhakemat-ı akliye.....	42
Muhakkikîn-i Sofiye.....	402
~nin minhacı.....	394
~nin şatahatı.....	401
~nin vahdetü'l-vücutu.....	402
Muhammed (a.s.m.).....	87, 101, 207, 385;
Bakınız: Hazret-i Muhammed.....	
~ Allah'ın resulüdür.....	134
~ ve tevhid.....	88
~in bekaya dair duaları.....	357
~in nuru.....	Bakınız: nur-i Muhammedî.
~in şahsiyet-i maneviyesi.....	87
~in vasıfları.....	87
Allah ve ~.....	87
sen olmasaydın ya ~ kâinatı yaratmazdım.....	44, 72
Muhammed-i Arabî.....	407
muharrir.....	142
muhasebe.....	
insanın ~si.....	297
insanın amellerinin ~si.....	284
muhasebe-i kübra.....	75
muhatab-ı has.....	54
Hazret-i Muhammed Sâniin ~sıdır.....	54
muhatap.....	369
muhbir-i sadık.....	342
Muhdis.....	99
muhsin.....	97
Muhtar.....	287, 288, 301
Muhyî.....	98
Muhyiddin-i Arabî.....	52
Muîn.....	378
mukabele sırrı.....	149
mukaddeme-i mükâfat-ı lâhika.....	419
mukadder.....	195
mukadderat.....	195
mukadderat-ı eşya.....	59
mukaddes kelâmlar.....	134
Mukaddir.....	381
mukallit.....	
frenk ~leri.....	161
mukarenet.....	116, 277
mukarin.....	276
mukteda-i küll.....	271
murad.....	74
murakebe.....	131
Mûsa (a.s.).....	18
musab.....	192
musallî.....	116, 411
~nin Kâbe'ye olan hayalî nazarı.....	123
Musavvir.....	91, 212, 303
Musavvirî.....	110

musibet.....	21, 82, 113, 119, 133, 191, 227, 242, 246, 250, 282, 321, 340, 399	mücahede.....	270
~e uğrayan.....	<i>Bakınız: musab, musibetzede.</i>	manevî ve ilmî ~.....	16
~in taammümü ve elem.....	235	mücahid'in kumandanlar.....	162
kaderden atılan ~ taşı.....	192	mücahidin-i İslâm.....	158
masumlara gelen ~ler.....	118	Mücahidin-i İslâm.....	412
musibetzede.....	70, 242	mücazat.....	65, 124
Mustafa Gül.....	423	mücerret.....	233
Mutasarrıf.....		müddea.....	366
~ın bir olduğuna şahadet.....	90	müddet-i ömür.....	352
mutasarrıf-ı hakim.....	99	Müdebbir.....	30, 417
mutasavvife.....		~in bir olduğuna şahadet.....	91
~nin eserleri.....	218	müellif-i muhterem.....	109
mutavassıt nevin silsilesi.....	396	müessir.....	131, 182, 228
Mutezile.....	<i>Bakınız: ehl-i itizal.</i>	müessir-i hakikî.....	95, 96, 397
muti.....	418	Müessir-i Hakikî.....	84, 139
mutî.....	78	~den gaflet.....	115
~leri asilerle mübarezeye teşvik.....	325	müessis.....	364
mutluluk.....	<i>Bakınız:saadet.</i>	müfarakat.....	
muvaahhid'in.....	135, 231, 263, 264	~ eden şeye kalbini bağlamamak.....	238
muvasenat.....	90	müfessir.....	152
muvazene.....	150	mükâfat.....	65, 124, 358, 375
muvazene sırrı.....	149	mükâfat-ı dünyeviye.....	142
muvazene-i cereyan-ı umumî.....	387	mükâfat-ı uhreviye.....	142
muvazene-i mevcudat.....	261	mükâleme.....	29
muzaffer.....	271	mükedder.....	192
muzafferiyet.....	158, 278	mükellef'in.....	174
muzır medeniyet.....	242	mükellefiyet.....	352
muztarın duası.....	124	mükellefiyet-i askeriye.....	352
mü'min.....	116, 122, 134, 143, 153, 252, 357, 376;	mükellefiyet-i ubudiyet.....	352
<i>Bakınız: ehl-i iman.</i>		mükemmeliyet-i zat.....	37
~de hırs sebab-i hasaret ve sefalettir.....	255	mükerrem.....	376
~in dünyası.....	111	mülk.....	106, 170, 173, 177, 181, 210, 307, 317, 318, 361
~in kâinata bakışı.....	373	~ emanettir.....	250
~in kıymeti.....	360	~ ile melekût.....	314
~in ruhu.....	111	~ ve melekût.....	330
~in seyyiatının cezası.....	111	~ ve melekûtiyet.....	397
~lerin bayram namazlarındaki zikir ve tesbihleri.....	264	~ü Allah'a teslim etmek.....	294
~lerin cemaatle yaptıkları ibadetler.....	375	~ü ibka.....	208
~lerin medeniyeti ile kâfirlerin medeniyeti arasındaki fark.....	143	~ü malike teslim.....	108
~lerin umumu.....	<i>Bakınız: cumhur-i mü'minîn.</i>	mülkiyet.....	196
iman ~leri kardeş addeder.....	143	mülkullah.....	289
mü'min-i musallî.....	411	mümin.....	205
Mü'nim-i Kerîm.....	197	Mümit.....	98
mübarek.....		mümkün.....	148, 230, 296, 303
~ hayvanlar.....	114	~ün kudreti.....	295
~ kelimeler.....	134	sanatı ~e isnat.....	231
mübarekiyet.....	114	Vacibü'l-Vücutu ~e kıyas.....	298
mübareze.....		mümkinat.....	178, 308
mutîleri asilerle ~ye teşvik.....	325	~ın iki vechi.....	112
mübaşeret.....	175	~ın kemalâtı.....	100
mübayenet-i cevheriye.....	397	~ın vücudu.....	220
		~tan tecerrüt.....	401
		mün'adim.....	112

mün'im.....	97, 113, 209
Mün'im	84, 183
~den gaflet	153
~i düşünmek	113
Mün'im-i Hakîkî	115, 151, 275
~ namına verilmeyen nimeti yememek	275
~den gaflet.....	115, 153
Mün'im-i Hakîkî	197
Mün'im-i Kerîm	258
münacat	236, 267
Farisî ~	155
münafık	
Asya ~ları	255
münazara	181
Avrupa mukallitleriyle ~	181
münazır	181
münkerat zamanı	144
münkir	58, 62
Münşî	303
mürâi	360
mürebbî	46
Mürebbî-i Mutasarrîf.....	417
müreccih	272, 273
mürekkabat	92, 198, 229, 231
mürekkabat-ı müteşabike-i mütesaide-i kâinat	387
Mürîd.....	179, 287, 288, 400
mürît	278
~ ve şeyh.....	278
mürşid-i harîka	44
mürşid-i imanî	43
mürşid-i kâmil	43
mürşid-i mucip.....	365
mürşid-i umûmî	42
mürşit	346
~ mazhar ve menba değil, mazhar ve ma'kestir	278
~un ruhu ve kalbi ayinedir	278
mürted	254
müsaade-i şer'îye	146
müsebbebat	35, 95, 233
müsebbebiyet	233
müsebbep	180
sebeb ile ~	225
Müsebbibü'l-Esbap	
~tan gaflet	372
müsellemat-ı bedihîyat	312
müsellemat-ı diniye	147
müsî	269
müsinn.....	269
müslim	218
Müslüman	143, 161;
Bakınız: ehl-i iman, mü'min.	
~ları dünya hayatına davet edenin meseli	346
~ları dünyaya şiddetle teşvik	254

~ların fakir bırakılmaları	255
~ların fakr-ı hâle düşmeleri	254
~ların sevgisi	158
kâfirlerin ~lara düşman olmalarının sebebi	143
Müslümanlar	Bakınız: ehl-i İslâm, İslâmlar.
müstakbel.....	216, 326, 348
müstakil-i bizzat	361
müşabehet	33
müşahede	324, 352
~ lisanı	326
müşahit.....	300
müşevvik	272, 273
müşkül.....	94
müşkülât.....	147, 274
müşrik.....	368
müştak	301
güzellikler ve ~ları	301
mütedeyyin	159
müteellim	243
mütefekkir.....	300
müteharri-i hakikat bir Japon	384
mütehayyir.....	300
mütekebbir	139
mütekellim	369
Mütekellim	127, 400
Mütekellim-i Ezeli	224
mütekellimîn	369
Mütekellimîn	
~ tarihi	394
mütemerrid	139
mütemerrit	
miskin bir ~	247
mütenezzih.....	300
müteselsil-i ezeli	396
müteşabih.....	33
müteşekkî.....	305
mütevafık	33
müyul.....	176
müyul-i müteşaipe	399
müzaheme	399
müzahemet	399

N

Nâfi	338
nafi sanatlar	241
naim	202
Nakkaş	
~ın bir olduğuna dair delâlet	91
Nakkaş-ı Ezeli	63, 266, 374, 387
~nin rububiyeti insanın nazarını iktiza eder	300
naks.....	328
~ını bilmek	273

Nakşibendî	165
nam	133
namaz	117, 123,
153, 154, 159, 161, 264, 352, 353, 355;	
<i>Bakınız: salât.</i>	
~ kılan	122, 134;
<i>Bakınız: musallî.</i>	
~da vakte riayet.....	410
bayram ~ları	264
cemaatle kılınan ~lar.....	375
ıyd, Cuma ve cemaat ~ları.....	263
Kabe'yi hayalen nazara alarak ~ kılmak	122
küsuf ve yağmur ~ı.....	355
namus	
~ iradedendir	95
nankör asiler	355
nankörlük	<i>Bakınız: küfran.</i>
umumi nimetlere karşı ~.....	377
nâr	179, 259
~ın nura inkılâbı	235
Cennet ile ~	314
nâs	
~ı Rabb-i nâsa şerik yapmamak	359
nasihat.....	346
naz	273
nazar.....	84, 112, 292, 339, 361, 366, 409;
<i>Bakınız: bakış.</i>	
~ını cüz'î şeylere hasretmemek	336
Allah'ın ~ı	381
hakikati gören bir ~.....	48
Hâlıkın insana olan ~ ve ilmi.....	225
hikmet ~ı.....	387
nazar-ı akîl	384
nazar-ı fikrî	395
nazar-ı hayret.....	323
nazar-ı ihata	343
nazar-ı inayet	313
nazar-ı kudret.....	92
nazım	296, 392
Nâzım.....	417
nazm-ı tamme	392
nebat	27
nebatat.....	26, 30, 79, 193,
245, 258, 262, 306, 319, 333, 334, 345, 379	
~ın arzı istila niyeti	344
~ın duaları	372
nebatî	329
~ haşirler	78, 79
~ hayatlardaki ademler, idamlar	180
~ hayattan hayvanî hayata terakkî	284
nebatiyet.....	226
nebî	
hak ve hakikat ~ler elindedir	263
Nebî Aleyhissalâtu Vesselâm.....	263

Nebî-i Zîşan	137, 408;
<i>Bakınız: Hazret-i Muhammed.</i>	
~ tecelliyat-ı ilâhiye mazhar ve makestir.....	138
~a salât ü selâm.....	409
~ın Makam-ı Mahmudu	141
necat	94, 113, 274
dalâletten ~.....	236
necim.....	325
necis	115
necisül'-ayn	114
nedamet.....	203, 267, 269
nefh-i hayat	24
nefh-i ruh.....	28, 283
nefh-i Sur	283
nefis.....	17, 108, 109, 111,
120, 124, 125, 127, 129, 130, 141, 153, 168,	
181, 182, 192, 195, 209, 233, 234, 238, 239,	
244, 247, 248, 249, 255, 269, 278, 290, 291,	
295, 301, 315, 316, 317, 326, 328, 330, 337,	
338, 342, 354, 359, 389	
~ aciz, fakir ve miskindir.....	139
~ devekuşu gibidir	291
~ emanettir	250
~ şeyler	74
~ ve ölüm	291
~e malikiyet	245
~e muhabbet	382
~i hizmette ileri ücrette geri bırakmak	328
~i sevmeye sevk eden esbap	337
~i tenzih ve müdafa.....	328
~in bir desisesi	291
~in devam ve bekası	293
~in dört hastalığı	410
~in evhamından kurtulma.....	17
~in firavunluğu	107
~in iki silâhı	291
~in tezkiyesi	328, 329
~in unutulması	375
~in vücudundaki körlük	132
~ini hizmette ileri sürmek, mükafatta	
unutmak.....	375
~ini unutan	375
~le mücadele	120
~le münakaşa	128
~le müsademe.....	82
~lere mürebbî	46
~lerine zulmedenler rahmetten ümidini	
kesmemeli	104
~lerinizi temize çıkarmayın.....	328
~nin arzusunu kendisine mabud edinen	328
~teki dehşetli bir nokta ve açılmaz ukde.....	123
Hâlık ile ~ arasındaki kurb ve bu'd.....	124
hiçbir şey kendi ~ine malik değildir	245
insanın ~ine olan sevgisi.....	328
lezzetlerin mahzeni ~tir	337

nefiy	135, 164, 252, 253
~i ispat	253
ehl-i küfürün ~inin misali	253
nefret	
halkın ~leri	359
nefs-i amel	256
nefs-i emmare	16, 17, 120, 165, 176, 181, 287, 289, 291, 343
~nin dünyası	108
~yi taşıyanlar için dünya	268
nev-i beşerin ~si	242
nefs-i hizmet	257
~te ücret	258
nefs-i insanî	330
nefs-i natıka	
~nın devam ve bekası	292
nefsî tefekkür	234
nefsü'l-emir	253
nefy-i Sâni	391
nehar	342
nehiy	369
nemrut	318
Nemrut	131, 189
nesim-i zikir	293
neşir	28
neşr-i ekber	241
neşr-i hayat	399
neşv ü nema kanunu	231
netice-i hilkat-i âlem	413
netice-i nimet-i sabıka	419
netice-i tevhid	314
nev	33, 62, 333, 337
~in Hâlıkı	92
~in icadı	33
~lerin meydana gelmesi	<i>Bakınız: teşekkül-i enva.</i>
nevakıs	401
nevamis	95
nevi	31, 396
nevî	331
nev-i beşer	39, 42, 43, 48, 88, 183, 218, 247, 325, 336, 362, 392; <i>Bakınız: beşer.</i>
~ ve nübüvvet	263
~in a'malinin hıfzı	306
~in nefs-i emmaresi	242
~in şeriat kitabı	363
nev-î vahdet	232
nezafet	129
nifak	324
nikmet	305
nimet	54, 55, 68, 84, 140, 141, 151, 158, 183, 196, 197, 219, 227, 252, 275, 276, 299, 305, 326, 329, 336, 339, 351, 358, 396

~ içinde in'amı görmek	153
~ ve Besmele	153
~ veren	<i>Bakınız: mün'im.</i>
~ verme	<i>Bakınız: in'am.</i>
~i şükrederek anma	<i>Bakınız: tahdis-i nimet.</i>
~i vereni düşünmek	113
~i vereni düşünmemek	113
~in illeti	276, 277
~in kıymeti	182
~in vücudu ve ademi	276
~in yok olması	<i>Bakınız: zeval-i nimet.</i>
~in zevali	113
~ler sofrası	330
~ler ve insan	151
~lerde tasarruf	173
~lerden istifade	151
~lere iman ile bakış	114
~lere karşı nankörlük	<i>Bakınız: küfran.</i>
~lere mazhariyet	276
~lere şükretmek	376
~leri esbap hesabına almamak	275
~leri esbap ve tesadüfe isnat	153
~lerin Allah'tan geldiğini tezip	153
~lerin iki ciheti	113
~lerin insana ve Allah'a bakan vecihleri	358
~lerin şükründen sual	219
~lerin şükürünü kaza	219
cennet ~lerinin numuneleri	74
hamd ve ~	197
hizmet ve amelden sonra verilen ~ler	330
hususî ~ler	377
insan, ~ler ve elhamdülillâh	208
insana verilen ~ler ve ubudiyet	330
Mün'im-i Hakikî namına verilmeyen ~i yememek	275
Rabbimizin ~lerinden hangi birini inkâr edersiniz?	153
tevazu kastıyla ~leri ketmetmemek	358
umumî ~ler	376
nimet-i ifade	277
nimet-i ilâhî	158
nimet-i istifade	277
nisyan	375
niyaz	176, 267, 269, 273, 413
niyaz-ı istirhamkârâne	71
niyet	84, 112, 113, 272, 273, 315, 318, 319, 360, 409
~ bir cihetle fitrî ahvalın ölümüdür	319
~ bir ruhtur onun ruhu da ihlâstır	113
~ten fiile çıkmayan ibadetler	344
nizam	75, 89, 90, 93, 98, 166, 261, 297, 305, 334, 392, 395, 399
kâinattaki ~	388
nizamat	90

nizam-ı âlem	261, 305, 375, 400
nizam-ı ekmel	395, 400
nizam-ı tamme	392
nizam-ı umumî	35
noksan	105
Nokta	410, 421
nokta-i camia	388
nokta-i istimdat	399, 400
nokta-i istinat	130, 154, 247, 399, 400;
<i>Bakınız: istinat noktası.</i>	
nokta-i sevda	124, 410
notalar	267
Notalar	238
nun	116
nur	94, 121, 149, 150,
177, 222, 227, 233, 265, 266, 292, 293, 307,	
308, 315, 337, 348, 398, 405	
~ âlemi	279
hidayet ~ları	216
kâinatı ihata eden bir ~	381
Resul-i Ekrem'in neşrettiği ~ ve kâinat	43
Nur	213
nuranî	141, 149, 222, 233, 308, 344, 379
~ şeylerin icadı	150
~lerin timsalleri	199
nuraniyet	308
~ sırrı	149
Nurcular	347
nur-ı marifet	265
nur-ı Muhammediye	194
nur-i iman	128, 181, 294
nur-i kemal	100
nur-i Muhammed	
~ ve âlem	413
nur-i Muhammedî	186
Nurşin	412
nur-i Nübüvvet	145
Nurü'l-Envar	233, 257, 308
nübüvvet	40, 101, 407
~ beşerdeki hayır ve kemalâtın fezlekesidir.263	
~ çekirdeği	137
~ ve ene	317
hak ve hakikat ~ içindedir	263
Resul-i Ekrem'in ~i	223
nübüvvet-i Ahmediye	299, 362
~ ve tevhid	300
Nübüvvet-i Ahmediye	407, 408
nüfus seb'a	327
nüfuz	
ince ve gizli şeylere ~	308
Nükte	410
nükte-i i'caziye	175
nüve	24

O

On Dokuzuncu Mektup	313
On Dokuzuncu Söz	408
On Yedinci Lem'a	237, 414
On Yedinci Sözün Zeyli	412
Onuncu Söz	57, 408
organ	<i>Bakınız: uzuv, aza.</i>
ot	283

Ö

ölüm	34, 35, 81, 109,
177, 191, 240, 270, 307, 338, 347, 357, 417;	
<i>Bakınız: mevt.</i>	
~ haktır	85
~ sekeratı	210
~den sonra diriliş	<i>Bakınız: haşir, ba'sü</i>
<i>ba'delmevt.</i>	
~ün keşif kolları	210
masnuatın ~ü	74
nefis ve ~	291
ömr-i baki	210
ömür	113, 154, 176, 177,
190, 246, 259, 267, 282, 338, 350, 352	
~ dakikaları insana avdet eder	343
~ tayyaresi	175
~ü fânîye değil bâkiye sarf etmek	290
ebedî ~	210
fanî ~deki sa'y ve çalışmalar	210
insanın ~ü	240
öpmek	281
örümcek	262, 297

P

Paris	412
paşa	
dünyada ~ ahirette geda	353
patlıcan	118
pencere-i marifet	18
pençe	295
perde	
yetmiş bin ~	344
perdedar-ı dest-i kudret	22
peygamber	<i>Bakınız: enbiya, nebî, rûsul.</i>
~lere iman	<i>Bakınız: iman-ı binnebî.</i>
~lerin gönderilmesi	<i>Bakınız: irsal-i rûsul.</i>
Peygamber (a.s.m.)	103, 376
~in bidayet-i hayatı ve şahsiyet-i	
maneviyesi	
137	
~in risaleti	420

Peygamber Efendimiz	214
peygamberlik	<i>Bakınız: nübüvvet.</i>
pire	297, 388
pişmanlık	<i>Bakınız: nedamet.</i>
put <i>Bakınız: sanem.</i>	

R

rab	85, 247, 311
Rab	98, 177, 198, 212, 245, 246, 267, 270, 298, 417
~be iltica	82, 177
~binizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz?	153
âlemlerin ~bi	101
insan ~bini tecrübe edemez	236
kulun ~bine en yakın olduğu vakit	380
Rabbânî	
~ bir sofra	141
~ mektuplar	44
Rabbî	110
Rabb-i Hakîm	195
Rabb-i Muhtar-ı Hakîm	195
Rabb-i nâs	
nâsı ~a şerik yapmamak	359
Rabb-i Rahîm	267, 268
~'e teslimiyet	85
Rabb-i Vacibü'l-Vücut	98
Rabb-i Vahid	85, 109
Rabbî vahitün	410
Rabb-i Zülcelâl	176
Rabbim	101
~ birdir	85
Rabbü'l-Âlemîn	24, 311
rahat	
~ zahmette zahmet rahattadır	259
rahat döşeginde uzananlar	259
Rahîm	98, 212, 321
~ ismi ve ahiret	81
Rahîm-i Kerîm	250
Rahman	98, 171, 212, 348
Rahman-ı Rahîm	99, 350
~'in tecellileri	138
~'in vücub-i vücudu	97
Rahmanî	
~ sofra	179
rahmet	22, 31, 45, 51, 63, 68, 97, 171, 172, 200, 205, 214, 259, 269, 306, 320, 322, 368
~ ahireti ister	67, 68
~ arşı	<i>Bakınız: arş-ı rahmet.</i>
~ iltica	269
~ ten ümidi kesmemek	104
İslâmiyetin ~i ve kâfirler	129
rahmetenli'l-âlemîn	269
rahmet-i hâkime	336
rahmet-i İlâhiye	167, 223, 267, 275, 276, 277, 375, 408
rahmet-i Rabbaniye	45
rahmet-i Rahman	347, 348
rahmet-i vâsia	68, 89
rahm-ı mader	354
Rakîb	289
Ramazan (ay)	252
~ hilâli	<i>Bakınız: hilâl-i Ramazan.</i>
Ramazan Risalesi	313
Rauf	212
Razık	212
Re'fet	276
re'sü'l-mal	171
recm	
şeytanların ~ edilmeleri	325, 418, 419
recm-i nücum	324
rehber-i ekmel	271
rehber-i mutlak	271
reis	254, 277
reis-i muhterem	71
rekabet	
ibadetlerde ~ etmemek	359
rekabet mikrobu	358
resul	64;
<i>Bakınız: rûsul.</i>	
~lerin vazîfeleri	64
~ün ubudiyeti ve risaleti	64
Hazret-i Muhammed mükemmel ~dür	65
Resul	57
Resul-i Ekrem	90, 224, 265, 271;
<i>Bakınız: Hazret-i Muhammed.</i>	
~ kendisine okunan salâvatlara vakıftır	199
~'in neşrettiği nur ve kâinat	43
~'in nuru olmadan kâinat	43
~'in nübüvveti	223
~'in sünnetleri	123
~'in telkin ettiği nazarla kâinat	43
Resul-i Rahman	
~ı dinlemek ve teslim olmak	342
Resul-i Zîşan	<i>Bakınız: Hazret-i Muhammed.</i>
~a okunan salâvat-ı şerife	141
Reşhalar	38, 407
Reşhalar Risalesi	407
rezalet	299
Rezzak	91, 98
Rezzak-ı Kerîm	
~'in vücub-ı vücudu	99
Rezzak-ı Rahîm	98
rıza	295
halkın değil Hâlîkın ~sını tahsil	295
rıza-i Hak	272

rıza-i ilâhî	273, 274
rıza-i ilâhiye	272
rızık	30, 118, 250, 337, 338, 354;
<i>Bakınız: erzak.</i>	
~ iki kısımdır	118
~ taahhüt altındadır	118
~lardaki lezzetler	339
~taki mebzuliyet	344
hakikî ~	118
kaplan gibi hayvanların helâl ~ları	119
mecazî ~	118
rızık-ı amm	89, 97
riayet-i mesalîh ve hikem'd	395
rikkat-i cinsiye	348
Risale-i Nur	16, 17, 18, 20, 277, 408;
<i>Bakınız: risaleler.</i>	
~'un bir nevi çekirdeği ve fidanlığı	17
~'un şakirtleri ve iktiran	276
~'un telifinde bast-ı zaman	313
~'un tesadüf, şîrk ve tabiatî âlem-i İslâm'dan ihracı	288
halkların ~'a iltihakı	271
Risale-i Nur Külliyyatı	132
risaleler	120;
<i>Bakınız: Risale-i Nur.</i>	
~in telifi ve bast-ı zaman	313
risalet	63, 64, 368, 386, 407, 409
Hazret-i Muhammed'in ~i	51, 72
risalet-i Ahmediye	54
~yi ispat eden deliller	53
kâinatın ~ye delâlet ve şahadeti	53
riya	133, 181, 299, 318, 417
riyakârlık	417
röntgen	308
rububiyet	29, 31, 68, 69, 72, 76, 77, 169, 172, 196, 217, 316, 317, 339, 353, 368
~ ahiret ve haşri iktiza eder	80
~ dairesi	55
~ insanın nazarını iktiza eder	300
~ ve ubudiyet dairelerinin reisleri ve aralarındaki münasebet	55
~e karşı imtihan tarzı	270
~in haşmeti ve esbap	21
~in haşmeti ve insan	300
~in saltanatı ve ahiret	68
Allah'ın ~i ve esbap	20
enenin ~i	316
rububiyet-i amme	64, 311
rububiyet-i mutlak	377
rububiyet-i sermediye	77
Rufai	249
ruh	16, 17, 18, 111, 145, 147, 199, 205, 226, 234, 235, 242, 265, 266, 268, 282, 307, 314, 315, 323, 376, 398, 401
~ verme	<i>Bakınız: nefh-i ruh.</i>

~lara melce ve mence	210
~lara sultan	46
~ların alınması	<i>Bakınız: kabz-ı ervah.</i>
~u fasit	109
~un derece-i hayatı	282
hıfz, muhafaza düsturu ve ~	307
kâfirin ~u	111
mü'minin ~u	111
mürşidin ~u	278
ruhanî	222, 323
~lerin ahıyarının ve eşrârının mübarezesi	324
ruhaniyyun	217
ruh-i beşer	243, 399
ruh-i insanî	166, 234
ruh-i insaniyet	400
ruhsat ve müsaade-i şer'iye	146
rû'yet	51, 357
rûkn-i iman	39
rûkû	235
rûsul	221
rûya	202, 314

S

sa'y	118, 210, 256, 259, 350, 375
sa'y ü gayret	271
sa'y ü hareket	
kâinatındaki ~	260
saadet	39, 41, 49, 85, 123, 191, 242, 248, 263, 376, 394
Avrupanın beşere verdiği ~	243
beşer için iki ~e	249
beşerin ~i	242
sa'y ve ameldeki ~	256
sermedî ~	73
saadet-i dünya	146
saadet-i ebediye	45, 49, 51, 71, 81, 111, 145, 176, 235, 285, 315, 340, 376
Hazret-i Muhammed'in ~ye dair duası	50, 51, 71, 72
Sâniin şefkati ~yi istilzam eder	70
saadet-i uhreviye	146, 275
saat	
yirmi dört ~	353
sabavet	353
sabit	164
sacid	265
sada	151, 372
sadakat	114
safsata-i nefis	162
safvet-i ihlâs	278
saha-i vücut	28
sahâif-i ömür	281

sahavet.....	69	samedâniyet	
Sahib.....	76	~ hatemleri	60
Sahib-i Cemal		sanat.....	84, 185, 254, 298, 334, 343
~in vücut, beka ve vahdetine şahadet	35	~ı mümkün ve Vacibe isnat	231
sahib-i hakikî.....	93	~ı olarak yaratılmış varlık <i>Bakınız: masnuat, masnu.</i>	
Sahib-i Hakikî.....	383	âlemdeki ~.....	230
Sahib-i Kudret	94	insanın ~ı.....	331
sahife-i a'mal.....	281	insanın ~ıyla Hâlıkın ~ı arasındaki fark.....	344
sahife-i âlem	387	sanat-ı âliye.....	360
sahife-i arz	60	sanat-ı lâhiye.....	138, 230
~daki icat fiili.....	60	sanat-ı şuuriye-i rahmaniye.....	190
sahife-i kevn ve vücut	231	sanayi-i nefise	391
sahil-i selâmet	348	sanem	318
sahil-i vahdet ve tevhid	332	sânî	100, 229, 230, 292
sahip	<i>Bakınız: malik.</i>	~ masnu içinde olamaz	196
sahv.....	403	~deki kemal.....	292
Said (Nursî)	19, 238, 239, 262, 265, 269	Sânî	23, 27, 54, 55, 63, 68, 75, 76, 78, 84, 94, 115, 125, 151, 169, 179, 182, 187, 288, 289, 332, 333, 373, 389, 399
Said Nursî	238, 385, 404;	~ âlem-i ahireti istilzam eder	70
<i>Bakınız: Bediüzzaman, Üstat, Yeni Said, Eski Said.</i>		~ bütün imkânât-ı istikbaliyeye kadırdır	378
~'nin eserleri.....	215	~ Ehad'dir	178
~'nin Kur'ân'dan ilhamen takip ettiği yol	131	~ ile masnu arasında bir vesile-i tearûf ve tahabbûp.....	182
~'nin Kur'ân'ın delâletiyle bulduğu yol	132	~ kadırdır	379
~'nin mücadele ettiği iki tağut.....	189	~ muhtar ve hakimdir	416
~'nin sözleri	384	~ Muhtar ve Hâkimdir	301
saika.....	398	~ muhtardır	287
sakin		~ münezzehdir	59
daimî ve mukim ~ler.....	80	~ vâcibü'l-vücuttur	297
zevalsiz ~ler	67	~ Vahid ve Ehaddir	301
salâbet-i diniye	256	~ Vahid-i Ehaddir	287
salât.....	158	~ vahitdir, şeriki yoktur	297
salât-i selâm	411	~ vahittir	232
salâtüselâm	409, 411	~deki sırr-ı vahdet	178
salâvat.....	141, 214	~i hamd ü sena	326
salâvat-ı şerife.....	141	~i ilân	387
salâvat-ı şerife		~in celâline intikal	300
Resul-i Ekrem kendisine okunan ~lere		~in emrine karşı mübazere	317
vâkıftır	199	~in her mekanda bulunması ve hiçbir mekanda bulunmaması	349
salibe-i külliye	291	~in ilim ve hikmeti.....	100
salih		~in ilmi	331
~ amel	185	~in ilmi ve müşahedesi.....	378
salih ibad	248	~in inkârı	116, 333
saltanat.....	65	~in ispatına deliller	109
Allah'ın ~ı	77	~in kast ve hikmeti	387, 395
Allah'ın ~ı ve esbap.....	20	~in kudreti ve iktidarı	297
Hazret-i Muhammed'in ~ı	46	~in manen, kalben görünmemesi.....	333
Sâniin ~ı	72	~in manevî cemali	70
Sultanın ~ı ahireti ister	66, 67	~in marifeti	<i>Bakınız: marifet-i Sâni.</i>
saltanat-ı bâtinîye.....	46	~in masnuu.....	378
saltanat-ı daime	67	~in saltanatı.....	72
saltanat-ı ebediye.....	77		
saltanat-ı rububiyet	45, 325, 350		
samed	36		
Samed	87, 212, 392, 400		

~in sem ve basarı.....	100	~in kemal ve cemali	400
~in şefkati saadet-i ebediyeyi istilzam eder ...	70	~in marifeti.....	400
~in uzaklığı ve kurbıyeti.....	380	saray	
~in vahdeti.....	35, 178, 416	sermedi ~lar	73
~in vahidiyeti	35	Saray Sahibi.....	187
~in vücub-i vücudu.....	35, 63, 387	saray-ı acip	279
~in vücub-i vücudu ve vahdeti	81	sarhoş	146
~in vücubu	331	sath-ı âlem	166
~in vücut ve vahdeti	387	sath-ı arz.....	28, 29, 70, 183
~in zıll-i tecellisi	400	~ bir mescit	116
~yi unutm..... <i>Bakınız: tegafül-i anî's-Sânî.</i>		~ mescidi	122
âlemde ~i müşahhede etmek.....	402	savt.....	151
âlemin vücudu ~in vücuduna tâbidir	63	sebeb-i dalâlet.....	218
Hazret-i Muhammed ~in muhatab-ı hassıdır	54	sebeb-i hasaret ve sefalet.....	255
her şey tek bir ~in sun'u ve sanatıdır.....	62	sebeb-i hilkat.....	413
hilkat-i eşyada ~e külfet yoktur	298	sebeb-i muhabbet	338
insan ~in muhatab-ı hassıdır.....	54	sebeb-i teşkil-i enva	390
kâinatın ~a delâleti	116	sebeb	25, 180, 233, 275, 391;
kâinattaki hüsün, cemal, kemal ~in		<i>Bakınız: esbap.</i>	
bürhanıdır	400	~ ile müsebbep.....	225
Sânî-i Âlem.....	68, 72	sebzevat.....	344
~ âlemde dahil olmadığı gibi âlemden hariç de		secaya-i samîye	87
değildir	100	secde	311, 380
~in haysiyeti ahireti ister.....	68	~deki miraç	101
hiç kimsenin ~den şikayete hakkı yoktur	417	secde-i hayret	300
Sânî-i Ebedî	74	sefahat	185, 241, 243, 348
Sânî-i Ehad ve Samed		~i terketmek.....	299
~in mülkü ve eser-i sanatı	60	frenklerin ~lerine ittiba etmemek.....	251
Sânî-i Ezeli	233	sefalet.....	255
her şeyin ~nin masnuu oluşunun şahitleri.....	230	sefer	215
Sânî-i Fail		berzah ~i	238
~in kemalâtı ahireti ister	69	hayat ~inde iki yol	351
Sânî-i Hakîm.....	57, 59, 99, 105, 334, 340, 400	insan uzun bir ~dedir.....	348
~i vasıflandırmak.....	125	şark ~i.....	216
~in dest-i kudreti.....	396	sefih.....	252
~in Hafiziyeti.....	306	~ medenîyet	241, 242
~in kemal-i hikmeti	342	frenkleri ~âne taklit.....	251
~in tefennünleri.....	343	sefih medenîyet.....	241
~in vücut ve vahdeti	81	sefine-i arz	175
Sânî-i Hâkim.....	331	sefine-i Nuh	348
Sânî-i Kadîr		sefine-i vücut	167
zıtları bir fiilde birleştirmek ~e mahsustur	62	sehavet-i mutlaka.....	60, 65
Sânî-i Semî.....	110	sehpa	347, 348
Sânî-i Sermedî	80	sekerat	210
Sânî-i Vahid.....	31	sekir	403
mevcudat ~in eseridir	33	selâmet	181, 348;
Sânî-i Zîşuur.....	105	<i>Bakınız: necat.</i>	
Sânî-i Zülcelâl	190, 400	selâmet-i millet	160
~ cem'i nekaisten münezzehtir.....	401	selâsil-i resail	387
~ Evvel, Âhir, Zahir ve Bâtındır	152	selef-i salihîn	273
~i inkâr	27	Selef-i Salihîn	
~den tegafül	391	~ asrı	145
~in berahini.....	387	selim	248
~in hikmeti ahireti ister	68	sem	376

sema	30, 32, 325
~ ehli	418
~daki sükûnet, sükût ve intizam	418
~ya çıkmaya bir yol	324
ruhanîlerin eşrarını ~dan def	324
sema ve arz	369;
<i>Bakınız: arz ve sema.</i>	
semavat	91, 193, 263, 324, 379
~ ehli	324
~ taki sükut, nizam ve intizam	324
~a çıkmak isteyen şeytanların recm edilmeleri	418
~a uruç	324
~ın sakinleri	323
arzin ~la alâkası	323
semavat ve arz	79, 266, 296, 317, 325
~daki salih ibad	248
~ın hilkatı	416
semavi	
~ bir maide	193
~ dinler	<i>Bakınız: edyan-ı semaviye.</i>
~ mancınıklar	325
semerat	174, 224, 395
semere	58, 76, 187
bâkî ve daimî ~ler	67
semere-i şuuriye	54
semere-i vahite	231
Semî	212
Semî	51, 109, 288, 289, 400
semm-i katil	254
sena	328
nefsi ~	328
sene	419
serçe	350
sergi-yi ilâhî	
~ ve insan	300
seriü's-seyr	336
seriü'z-zeval	206
sermedî memleket	80
sermedi saraylar	73
Settar	212
sevap	84, 113, 141, 359, 363, 375
sevgi	<i>Bakınız: muhabbet.</i>
insanın nefsine olan ~si	328
sevgili	207
sevinç	341
sevk	399
sevme	117
seyahat-i acibe	405
seyahat-i kalbiye	237, 241
seyahat-i ruhiye	241
Seyda	412
seyeran-ı füyûzat	402
seyr-i ruhanî	332

seyyarat	194, 361
seyyat	106, 113, 209, 284, 327, 349
mü'minin ~ının cezası	111
seyyid	
~inden kaçmış bir köle	269
abd ~ini tecrübe edemez	236
Seyyid (esma)	248
Seyyidü'l-En'âm Hazret-i Muhammed	296
seyyidü'l-enbiya ve'l-mürselin	319
seyyie	350
sıbgâ-i Rahmaniye	230
sıddîkin	318
sıddîkîn	48, 357
sıfat	97, 371
~lar Hâlık-ı Kâdim-i Kadîre şahadet eder	90
muhît ve mutlak ~lar	198
sıfât	
~ın kemali	36, 37
sıfat-ı hasene	114
sıfat-ı ilâhiye	290, 370
insan ve ~	294
sıfât-ı ilâhiye	370
sıfat-ı iradedden gelen şeriat	392
sıfat-ı kelâmdan gelen şeriat	391
sıfat-ı kemaliye	371
~nin namusları	377
sıfat-ı kudret	392
sıfat-ı lâzime	228
sıfat-ı mutlaka	211
sıfât-ı mutlaka	332
sıfat-ı mutlaka-i muhita	211, 316
sıfât-ı rububiyet	101
sıfat-ı ilâhiye	316
sığınak	321
sıkıntı	259
sırr-ı şefkat	274
sırr-ı teslimiyet	271
sırr-ı tevatür ve icma	162
sırr-ı tevhid	392
sırr-ı vahdet	178
Sibirya	279
sikke-i ehadiyet	27
sikke-i i'caz	394
sikke-i mahsus	27
sikke-i mahsusa	28
silsile	395
silsilede tenasül	397
silsile-i hâdisat	387
silsile-i nesep	378
silsile-i zerrat	249
sima	335
sinek	128, 169, 256, 262, 297
siper	120

sıraç.....	367
sivrisinek	261, 388
~in Nemruta galebesi	131
siyaset.....	145, 348
siyasetle iştiğal.....	145
siyasî ahval	146
siyer-i nebevîye.....	41
Sofestaî.....	234, 291
sofra	
ilâhî ve Rahmanî bir ~.....	179
sofra-i ihsan	197
sofra-i ilâhiye.....	193
sofra-i rahmet.....	180
soğuk.....	260
sohbet-i kudsiye	412
söyleme.....	245
söz	<i>Bakınız: akval.</i>
kalbe gelen çirkin ~ler	154
Sözler.....	238, 418, 419
su	23, 26, 193, 199, 222,
260, 283, 309, 376, 379	
~yun meyelân-ı inbisatı ve incimadı.....	398
sual	
akılları acz ve hayrette bırakan üç ~.....	42
sû-i ahlâk.....	106
su-i edep	270
su-i ihtiyar.....	267
sû-i ihtiyar	106, 107, 146
sû-i zan	106, 410
sukut.....	332
sultan	21, 325
Sultan	48, 65, 67, 68, 325
~in hikmet, inayet, adalet ve merhameti	
ahireti ister.....	67, 80
~in rububiyeti ahireti ister.....	68
~in saltanatı ahireti ister.....	66, 67
~in şehaveti ahireti ister	65
~in şefkati ahireti ister	66
sultan-ı adil.....	243
Sultan-ı Adil	
~in adaleti ahireti ister	69
Sultan-ı Ebedî.....	80, 178
Sultan-ı Ezel.....	187, 300
~e isyan.....	325
Sultan-ı Ezel ve Ebed	23, 357
Sultan-ı Ezel, Ebed	342
Sultan-ı Ezeli.....	182
~nin memurlarının vazifesi	20
Sultan-ı Ezeliye	167
sure	226, 363
~lerin Kur'ân hükmünde oluşunun hikmeti...174	
~lerin Kur'ân hükmüne geçmesi	363
Sure-i Amme	267
Sure-i Yâsin	388

suret.....	59, 74, 75, 89, 373, 397
her bir şey için iki ~.....	58
maddî ~ler	58
suret-i lâfz-ı Yâsin	388
suret-i maddiye	59
suret-i maneviye.....	59
suret-i mütegayyire	396
suret-i vehmiye.....	58
suubet	32
suud	332
suver-i zihniye	95
sübhanallah.....	110, 200, 410
~in faydası ve mahall-i istimali	208
sübût	164
sücut.....	235
sühulet.....	32
sühulet-i harika.....	33
sühulet-i haşir.....	28
sühulet-i mutlak.....	33
sühulet-i mutlaka.....	60, 331
sühulet-i rızık.....	68
sükût.....	303
sülûk	16, 82, 327, 375
~ eden	216
sümbüllenme	259
sünnet	123
~ ve cemaat	160
sünnet-i ilâhiye	260
sünnet-i seniye	218
sünnetullah.....	259, 390
sür'at-i hareket	282
sür'at-i intikal	399
sür'at-i mutlaka	60, 61, 331
sür'at-i ruh.....	314

Ş

Şâfi	91
Şafîi	52
şahadet	254, 324
~ lisanı	326
şahadet âlemi.....	<i>Bakınız: âlem-i şahadet.</i>
Şah-ı Geylânî	249
Şah-ı Nakşibend	52
şahid-i sadık.....	87
şahs-ı manevî	162
şahsî	
~ âlem	189
şahsî hayatlar	
~in unsurî hayatlara feda edilmesi.....	299
şahsiyet-i maneviye	
Hazret-i Muhammed'in ~si.....	41, 49, 87, 137
yüksek meclisin ~i	162

şaiika.....	399	şekavet-i daime.....	285
şair.....	<i>Bakınız: şuara.</i>	şekil.....	373
şaki.....	269, 349, 354	her bir şey için iki ~.....	58
şakir.....	44, 113, 259	şekva.....	269
şakirt		Cenab-ı Haktan ~.....	21, 305
felsefe ~leri.....	248, 249	Şemme.....	237, 304, 417
ikinci Avrupa'nın ~i.....	247	şems.....	178, 194, 222, 223,
Kur'ân'ın ~i.....	247, 248	256, 311, 325, 361, 367, 368, 374	
şan.....	133, 299	Felsefenin hikmetince ~.....	361
~ ve şeref.....	159, 417	Kur'ân'da ~in sirac olarak tavsifinin	
şark		hikmeti.....	367
~ seferi.....	216	Şems.....	248, 366
Şark.....	159	Şems-i Ezeli.....	198
~i ayağa kaldıracak din ve kalptir.....	159	~nin ilim ve nazarı.....	225
enbiyanın ekserinin ~ta gelmesi.....	159	Şems-i Ezeli.....	24, 25, 139, 178, 222
şatahat.....	401	şems-i nübüvvet.....	223
Şazeli.....	249	şems-i risalet.....	39
şe'n		şems-i vahit.....	178
~in kemali.....	36	şer.....	263, 299, 316, 317,
şearir.....	347	324, 349, 375, 397, 418	
~de tehavün.....	163	şerait.....	276
~i ihya ve muhafaza.....	163	şerait-i adiyeye-i itibariye.....	397
şearir-i İslâmiye.....	162	şeref.....	133, 277, 278, 299
~ye zıt herzelere.....	142	şeref-i nev-i insan.....	71
~yi iltizam.....	158	şeriat.....	133, 205, 290, 309, 392
~yi terk davetine karşı müdafaa.....	347	~ kitabı.....	363, 377
şecer.....	311	~in nazarı.....	146
şecere.....	58, 75	Hazret-i Muhammed'in ~i.....	41
şecere-i âleme.....	23	şeriat-i fitriye.....	119, 302, 390, 392
şecere-i bâkiye.....	350	~ ahkâmı.....	118
şecere-i hilkat.....	45, 54, 136, 340	şeriat-i fitriye-i ilâhiye.....	190
~in çekirdeği.....	296	şeriat-ı ilâhiye	
şecere-i İslâmiyet.....	187	~nin iki çeşidi.....	391
şecere-i kelimat.....	293	şeriat-ı iradiye.....	391
şecere-i Muhammediye.....	137	şeriat-ı kübra-i ilâhiye.....	390
şecere-i nuraniye.....	39	şerik.....	25, 34, 93, 96, 141, 148,
şecere-i tûbâ-i ubudiyet.....	318	209, 296, 317, 359	
şefaât.....	72	şerr-i mahz.....	303
şefaâtçi.....	375	şevk.....	48, 260, 271, 273, 399
şeffâfiyet sırrı.....	149	cemadatta ~.....	256
şefi.....	171	şevk ü iştîyak.....	348
şefkat.....	68, 143, 167, 258	şevk-i lezzet.....	258
~ ahireti ister.....	67	şeyatin	
Hâlıkın ~i.....	109	melâike ile ~ muharebesi.....	324
Sâniin ~i saadet-i ebediyeyi istilzam eder.....	70	şeyh	
validelerin ~leri.....	68, 274	~ ve mürit.....	278
şefkat-i gayr-i mütinahî.....	234	~inin şeyhi.....	278
şehd ü şahadet.....	388	Şeyh Abdülkadir Geylânî.....	320
Şehit.....	61	Şeyh Safvet Efendi.....	103, 406
şek.....	129, 235, 378	şey-i vahit.....	23
~ içinde zevk edilen lezzet.....	235	şeytan.....	17, 104, 120, 131, 153,
~ perdelerinin yırtılması.....	235	165, 222, 255, 317, 324, 325, 343, 354, 415;	
şekavet.....	191	<i>Bakınız: şeyatin.</i>	
		~ Sofestaî gibidir.....	291

~ ve Hazret-i İsa.....	270
~ın vesvelerinden biri.....	288
~la müsademe.....	82
~lar için o kandilleri birer taş yaptık.....	323
~lara mel'ab.....	123
~ların recm edilmeleri.....	325, 418, 419
~ların vesveseleri.....	416
şeytan-ı cinnî ve insî.....	17
şeytan-ı cinniye.....	416
şeytan-ı insî.....	288, 416
şeytan-ı insî ve cinnî.....	416
şiddet-i hacalet.....	203
şiddet-i havf.....	164
şiddet-i istiğrak.....	401
şiddet-i muhabbet.....	301
şiddet-i şefkat ve himayeyi nazara almamak.....	119
şiddet-i şevk.....	260
şiddet-i tevaggul.....	376
şiddet-i zuhurundan gizlenen.....	401
şifa.....	205, 321
şiiir	
ayet ve ~.....	310
şikak.....	324
şikayet.....	259, 322
~ eden.....	<i>Bakınız: müteşekki.</i>
Cenab-ı Haktan ~.....	21, 305
şirk.....	57, 126, 288, 289, 293, 294, 317, 318
~ sahibi.....	57
~in muhalatı.....	57
esbap ~i.....	294
gizli ~.....	<i>Bakınız: şirk-i hafî.</i>
kafirler ~i neden kabul ediyorlar?.....	126
şirket (şirk).....	20, 93, 333, 381
şirk-i hafî.....	139, 278, 290, 294, 295
şöhret.....	133, 154, 348
~ ayn-ı riyadır.....	133
şua.....	222
şuara.....	311
şuhud-i kâinat.....	409
şuhut.....	238
şule.....	421
ŞULE.....	237
Şûle.....	371
şuunat.....	37, 303
~ın kemali.....	36
Hâlıkın ~ına mikyas.....	346
şuunat-ı azîme.....	346
şuunat-ı zatiye	
~nin kemali.....	37
şuur.....	93, 97, 140, 149, 154,
198, 246, 283, 286, 292	
~suz olarak ~lu düşmana yardım.....	163
insanın kendisine olan ~u.....	225
şübehat.....	16, 18, 290, 411

şüheda.....	158
şükran.....	68, 114, 115, 158, 377
şükûk.....	16
şükür.....	54, 57, 74, 113, 134, 158,
197, 275, 276, 299, 361, 376	
manevî bir ~.....	358
nimetlerin ~ünden sual.....	219
nimetlerin ~ünü kaza.....	219
şüphe.....	234;
<i>Bakınız: şübehat.</i>	
şürb.....	105

T

ta'til.....	294
taabbût	
masivaya ~ ve tekebbür etmemek.....	239
taahhût.....	196
taallûkat.....	108, 354
taat.....	104, 235
taayyün	
efradın ~leri.....	92
taayyünat.....	309
tabaka-i avam.....	161
ayet-i kerime ve ~.....	193
tabaka-i imaniye.....	329
tabaka-i nebatiye.....	329
tabaka-i ûlâ.....	360
tabakat-ı beşer.....	127
ayet-i kerime ve ~.....	193
tabiat.....	26, 57, 59, 138, 189,
190, 234, 390, 391, 392	
~ bataklığı.....	376, 414
~ iktiza etti, kelimesinin muhalatı.....	228
~ nedir?.....	390, 391
~ tağutu.....	165, 189, 318
~ın iki ciheti.....	230
~tan teşekkül eden fesat şebekesi.....	288
Hâlıkın âsârını ~a isnat.....	246
Tabiat Risalesi.....	414
tabiat-ı hevaiye.....	391
tabii sebepler.....	<i>Bakınız: esbab-ı tabiiye.</i>
tafdil.....	370
tafsilât.....	234
tağut.....	246, 251
ene ve tabiat ~ları.....	189, 318
tabiat ~u.....	165
tağyir.....	89, 98
tahabbüb.....	182
tahaffüz.....	196
tahavvül.....	98, 303
tahavvülât.....	72
tahavvül-i esnaf.....	396

tahdis-i nimet.....	358
tevazu ile ~in içtması.....	358
Tahiri Mutlu.....	423
tahiyye.....	335
tahkir	
mevcudatı ~.....	350
tahlil.....	207
tahmidat.....	409
tahrip.....	73, 349
tahripkârane iş.....	161
tahsin.....	97, 300, 372, 400
halkın ~i.....	359
taht-ı hıfz.....	76
tahvil.....	89
takbih.....	70, 106
takdir.....	208, 300, 323
Hakkın ~i hakkında tefrit veya ifrat.....	219
halkın ~i.....	359
takdir-i kamer.....	345
taklit	
frenkleri ~.....	251
körü körüne ~.....	251
takva.....	146, 256, 295, 354
talib-i hakikat.....	17
talim.....	395
taltif-i rahmet.....	81
tanrılık vasfı.....	Bakınız: ulûhiyet.
tanzim.....	89
mevcudatın ~i.....	388
zerratin ~i.....	389
tanzimat.....	90
tarih-i hayat.....	59
tarik	
kısa ve selâmet bir ~.....	336
Kur'ân'dan istifade edilen dört ~.....	419
tarikât.....	336
~ berzahı.....	336
tarik-ı hafa.....	327
tarik-ı hak	
~ta çalışanlar.....	270
tarik-ı istiğrakkârâne.....	402
tarik-ı Kur'ânî	
~nin iki nevi.....	395
tarik-ı müteassife.....	402
tarik-i cehr.....	327
tarla	
~ve tohum.....	31
tasallut.....	355
tasannu.....	417
tasannuat.....	274
tasarruf.....	89, 98, 296
cüz'de ~.....	306

tasarrufat	
Allah'ın ~ında şerik yoktur.....	296
tasarrufat-ı acibe.....	221
tasarrufat-ı ilâhiye.....	316
tasarruf-ı mutlak.....	297
tasarruf-i hakikî.....	31
tasavvuf ehli.....	Bakınız: mutasavvife.
tasavvurat.....	206
tasavvurat-ı şeytaniye.....	140
tasfiye.....	394, 395
tasfiye-i nefis.....	359
tavr-ı kalp.....	131
tavsif eden.....	125
tavuk.....	114, 256, 257, 258, 275
tavus kuşu.....	137
tayyare-i ömür.....	176
tayy-ı mekân.....	313, 418
tayy-ı zamanı.....	313
tayyibat.....	346
tazarru.....	181, 267, 269, 413
Tazarru ve Niyaz.....	212
tazip.....	374, 375
teâlî.....	249
tearûf-i amme.....	374
teavûn.....	30, 256, 376
tebeddül.....	98, 180, 303
tebeddülât.....	78
tebliğ.....	271
tebrîk.....	277
tecavüp.....	90
tecdit.....	73
teceddüd-i emsal.....	180
tecelli.....	129, 138, 168
tecellî.....	198
tecelli-esma ve sıfat.....	402
tecelli-i ehadiyet.....	24
tecelli-i esma.....	25
tecelli-i rububiyet.....	379
tecelli-i timsal akisler.....	199
tecelliyat.....	125
tecelliyat-ı cemaliye.....	187
tecelliyat-ı esma.....	195
tecelliyat-ı ilâhî.....	138
tecelliyat-ı ilâhiye.....	331, 382
tecelliyat-ı nuriye.....	232
tecelliyat-ı seyyale.....	312
tecrübe.....	236
teçhizat-ı harika.....	166
tedai-yi efkâr.....	154
tedbir.....	31, 209, 297
zîhayatın ~i.....	51
tedenni.....	332
tedvir.....	31

teellüm	168, 243	terakki	257, 332
teellümat	303	terakkiyat	138, 185, 256
teemmül	233	terakkiyat-ı ecnebiye	254
teemül	312	terakkiyat-ı fikriye	18
teessür	168, 233	terakkiyat-ı kalbiye	18
teessürat	303	terakkiyat-ı maddiye	336
tefekkül	55, 95, 233, 300, 343, 375, 396, 411	terakkiyat-ı sanayi	144
~ levhası	55	terbiye	39, 65, 362
afakî ~	233	Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın mu'cizâne ~si	249
âyâta ~	235	zîhayatın ~si	51
enfûsî ~	233	terbiye-i Kur'âniye	249
tefenün	343	tercüme-i ezeliye	362
tefrit	219, 358	tereddüt	130
tegafül	289, 291	terekküp	207
Sâni-i Zülcelâlden ~	391	terk-i dünya	255
tegafül-i anî's-Sâni	390	terk-i kebair	354
tehalûf	335	terk-i lezaiz	192
tehlîke		terkip	92, 207
vehmî ~ler	83	tesadûf	152, 153, 180, 183, 287, 288, 382, 395, 400
tekâlif-i diniye	235	kör ~	230
tekbir	265	tesadûf-ı âmâ	392
tekebbür	183, 319	tesanüt	89, 90
masivaya taabbüt ve ~ etmemek	239	tesbih	249, 265, 298, 335, 360, 373
mevcudatın büyüğünün küçüğe ~e hakkı yoktur	298	~ eden	360
tekellûfat	274	bayram namazlarındaki ~ler ve zemin	264
tekemmül-i hayat	318	Cenab-ı Hakî ~	200
tekerrür	205	mevcudatın ~lerini fehmetmek	335
teklîf	146, 352	tesbihat	90, 326, 360
tekrar	120	tesir	20, 392
ayetlerin ~i	377	tesir-i faaliyet	233
Kur'ân'daki ~lar	204, 310	tesir-i hakikî	22, 397
tekrarat-ı Kur'âniye	363, 405	tesir-i kudret	96
telâki	176	teslimiyet	236, 271
telâş	400	Rabb-i Vahide ~	85
temayüz	358, 416	teşahhusat	180, 309
tembel	256, 259, 359	teşahhusat-ı vechiye	415
tembellik	130, 161, 255	teşehhus	416
temellük	110, 201	teşehhusat-ı vechiye	416
mahlûkata ~	31	teşekkül	
temizlik	Bakınız: nezafet.	kendi kendine ~ün muhalatı	228
temlik	173	teşekkülât	59
temsil	107, 368	teşekkül-i enva	389
Kur'ân'ın ~leri zikretmesinin hikmeti	368	teşekkür levhası	55
tenasül	344	teşevvüşat-ı akliye	147
tenevvü-i hacat	351	tevafuk	
tenevvür	149, 227, 257	azalardaki ~	301
tenevvür-i intibah	202	efrattaki ~	62
tenevvür-i kalp	359	insanların yüzlerindeki ~	287
tenezzülât-ı ilâhiye	204	nevlerdeki ~	287
tenfiz-i ahkâm-ı şer'îye	162	tevafuk-i mutlak	61
tenvir	39, 46, 52, 94, 363, 367, 399, 400	tevahuş	400
tenzih		toprağa inkılâptan ve kabirden ~ etmemek	380
nefsi ~	328	tevakkuf	303

tevazu.....	249
~ ile tahdis-i nimetin içtiması	358
~ kastıyla nimetleri ketmetmemek.....	358
toprak ve ~	379
tevazua.....	319
tevcih-i hitap.....	127
tevcih-i rububiyet.....	31
teveddüt	182
tevehhüm	282
tevekkül.....	195, 209, 352, 359
tevellüd.....	244
tevellüt.....	344
tevfik-ı ilâhî.....	336
tevhid.....	29, 31, 33, 49, 103, 120, 138, 141, 143, 186, 217, 294, 299, 305, 332, 345, 368, 370, 382, 386, 387, 392, 393, 394, 405, 407, 409
~ denizinden Katre	82
~ dinî.....	88
~ hatemleri	32
~ iki çeşittir	22
~ ile bakış	315
~ in dört bürhanı	384
~ sikkesi	96
~ ve esbap	20, 22
~ ve Furkan-ı Hakîm	88
~ ve Hazret-i Muhammed	39, 40, 300
~ ve Muhammed (a.s.m.)	88
~de istiğrak.....	401
~de zevken şiddet-i istiğrak.....	401
~e dair dört remiz	279
~in bürhanları	314
~in kolaylığı	126
âlem ~i ilân eder.....	304
âmiyâne ~	22
hakikî ~	22, 335
kâinat ~e delâlet eder.....	88
Tevhid Denizinden bir Katre.....	103
tevhid-i kible	16
tevhid-i rububiyet.....	401
tevhid-i Ulûhiyet	401
tevhid-i zahîrî.....	335
tevhid-i zevkî	401
Tevrat	207
Tevvab.....	212
tevzin-i adalet.....	81
tezekkür.....	375
tezellül	248
tezkiye	
imanî ~ muamelesi.....	329
nefsin ~si.....	328, 329
tezyid-i lezzet	209
tezyin.....	55
tezyinat.....	300

tezyin-i inayet.....	81
tılsım-ı kâinatın keşşafı	422
tımsal.....	168
tohum	25, 27, 75, 165, 283, 284, 306, 373;
<i>Bakınız: habbe.</i>	
~lardaki kesret.....	344
tarla ve ~	31
tohumcuk.....	284
tokat	268
toprak.....	26, 283, 309, 345, 379
~ âyinesi	379
~a inkılâptan tevahhuş etmemek	380
tövbe	130, 267
tuğyan	153
tul-i emel	190
tul-i zaman	42
turuk-i cehriye	18
turuk-i hafiye	18
Türkçe hutbe	146

U

ubudiyet	44, 130, 188, 206, 247, 263, 265, 272, 273, 296, 330, 336, 338, 351, 352, 353, 354, 368, 376
~ dairesi.....	55
~ yolu.....	140
~in daisi ve neticesi.....	272
~in dünyaya ait faydaları	272
~in esası	273
~in güzelliikleri	<i>Bakınız: mehasin-i ubudiyet.</i>
~in kısmen iptali	272
~in mukaddeme-i mükâfat-ı lâhika değil, netice-i nimet-i sabıkadır	419
~te teslimiyet vardır, tecrübe yoktur	236
Hazret-i Muhammed'in ~i	51, 72
insana verilen nimetler ve ~	330
rububiyet ve ~ dairelerinin reisleri ve aralarındaki münasebet	55
ubudiyet-i fikriye	377
ubudiyet-i külliye	64
ubudiyet-i mahza.....	317
ucb	104, 318, 410
udûl	375
uhrevî	
~ hayatı ihmal etmemek.....	353
~ inkılâbat.....	238
uhuvvet.....	110, 143
ukde-i hayatiye	
kalpteki ~	399
ukuk-ı ümmet	142
ukul-i nuraniye erbabı	78
ulema	18, 226
ulema-i mütebahhirîn	422

ulûhiyet.....	63, 96, 116, 217,
231, 263, 296, 317, 371	
~ sıfatlarını fehmetmek	107
~ ve irsal-i rûsul.....	64
~e mahsus muhîr ve mutlak sıfatlar.....	198
~in azameti ve insan	300
~in azameti, izzeti, istiklâliyeti ve	
tasarrufu	307
Ulûhiyet.....	148, 402, 407
ulûhiyet-i mutlaka	25, 377
ulûhiyet-i sariye	402
ulûm	177
ulûm-i aklıye	16, 111
ulûm-i âliye	336
ulûm-i felsefiye	16
ulûm-i kevnîye	374
ulüvv-i himmet.....	255
umumî belîyye	146
umumî hayat	260
umumî nimetler	376
umur-i batıla	389
umur-i diniye	359
~de müsamaha veya teşebbühle	
medenîlere yanaşmamak	202
umur-i dünyeviye	
~ ve kalp	192
umur-i hasise	150, 397
unsur	31, 35, 417
unzur ilâ men kale.....	421
unzur ilâ men kale ve limen kale ve fîmâ kale...421	
usûl-i şeriat.....	254
uyanma	210;
<i>Bakınız: intibah.</i>	
uyku	202, 356
~dayken kendilerini ayık zannedenler.....	202
gaflet ~su.....	267
uzuv	
~un hizmetini terketmesi bir nevî azabıdır ...257	
~un ibadeti ve dalâleti	311

Ü

ücret	328, 358
ülfet	312, 318
~in ilim telâkki edilmesi	312
ümit	108, 242, 321
rahmetten ~i kesmemek.....	104
ümitsizlik.....	191;
<i>Bakınız: yeis.</i>	
ümmet	
~ hesabına	142
ümme'tü Muhammed	185
ümme'	174
ünsiyet	112

üslûb-i âlî.....	325
üslûb-i Kur'ânî.....	266
üstad-ı hakikî.....	16
üstad-ı kudî	16
üstad-ı mutlak	271
üstât	16, 46, 129, 277, 278
~ mastar ve menba değil, mazhar ve	
makestir	278
Üstat	15, 276, 277, 408,
409, 412, 414, 419, 422;	
<i>Bakınız: Said Nursî.</i>	
~in eski eserleri.....	408
üzüm	287
üzüntü	322;
<i>Bakınız: elem.</i>	

V

vaad	
~in hilâfını yapma	77
Allah ahirete dair ~lerinden hulf etmez	78
Vacib	92, 220, 308
~in nurunun gölgeleri	220
sanatı ~e isnat.....	231
Vacib-i Ehad	116
Vacib-i Sermedî.....	100
Vacibü'l-Vücud	25, 36, 93, 94, 96, 99,
112, 147, 148, 150, 151, 178, 179, 220, 295,	
316, 318, 397, 400, 401, 402	
~u mümkün kıyas	298
~un kudreti ve fiili	295
~un vücub-i vücudu.....	34
eşyayı ~a isnat	93
hilkat ve yaratılışı ~a isnat	92
vâcibü'l-vücud	297
vacip.....	100, 148
Vacip	
~ ile âlem-i mümkinat.....	220
vahdaniyet	32, 53, 81, 282, 368
vahdaniyet-i İlâhiye	49
vahdet.....	33, 35, 36, 57, 81, 88,
89, 96, 99, 101, 102, 147, 178, 231, 234, 301,	
307, 332, 342, 377, 386, 387, 398, 416	
~deki kolaylık.....	231
~te suhuletle yûsr.....	232
eşyadaki ~ler	178
Hâlıkın ~	310
kudretin ~le beraber yaptığı tasarruf.....	178
Sâniin ~i	178
vahdet-i idare	401
vahdet-i İlâhiye	64
vahdet-i kudret	401
vahdet-i Sâni	386
vahdetü'l-mevcut	402

vahdetülvücüt.....	401, 403
~ ehli ve kâinat.....	329
~un mahiyeti.....	401
maddeperver hükemanın ~u ile evliyanın	
~unun farkları.....	402
Muhakkikîn-i Sofiyenin ~u.....	402
vahdetüşşuhut.....	401, 402, 403
~ halkı ve mevcudat.....	329
Vâhibü'l-Hayat.....	335
Vahid.....	87, 301, 308, 392, 400
Vahid-i Ehad.....	26, 36, 88, 178, 187, 287, 341, 382
vahid-i fert.....	307
vahid-i hakikî.....	292
vahid-i kıyas.....	107
vahid-i kıyasî.....	86, 107, 252, 294, 316, 410
Vahid-i Vacip.....	231
vahidiyet.....	27, 35, 333, 339
vahit.....	93, 100, 148, 232
~in kesretten sudûru.....	148
vahiy.....	386
vahşet.....	111, 112
vahşî kavimler.....	46
vahy-i mahz.....	394
vakıf.....	277
vakt-i ihtiyaç.....	30
vakt-i muayyen.....	30
valide.....	258;
<i>Bakınız: anne.</i>	
~lerin muhabbeti.....	274
~lerin şefkatleri.....	68, 274
hayvanî ~ler ve yavruları.....	258
varlık.....	<i>Bakınız: kevn.</i>
~lardaki denge.....	<i>Bakınız: muvazene-i mevcudat.</i>
vasıf ile ittisaf.....	219
vatan.....	354
~ gençleri frenkleri taklit etmemeli.....	251
vazife.....	258, 261
~ içindeki lezzet.....	258
~deki lezzet.....	257
Cenab-ı Hakkın ~sine karışmamak.....	271, 272
vazife-i fitriye.....	257, 260, 296
vazife-i ilâhiye	
~ye karışmamalı.....	274
vazife-i sakile.....	354
vazife-i ubudiyet.....	130
vech-i i'cazî.....	420
Vedud.....	212, 321, 322
vefadarlık.....	114
vefiyat.....	244
Vehhab.....	212
vehham.....	234
vehim.....	131, 221;
<i>Bakınız: evham.</i>	

vehm ü hayal.....	282
vehmî	
~ tehlikeler.....	83
velâyet.....	40, 101
~ sahibi.....	352
velehresan-ı efkâr.....	391
velî.....	<i>Bakınız: evliya.</i>
~lerin himmetleri, imdatları, feyiz vermeleri.....	378
velillik.....	<i>Bakınız: velâyet.</i>
vesait.....	95, 109, 114
vesait-i esbap.....	94
Vesenî.....	140
vesile-i tahabbüp.....	182
vesile-i tearûf.....	182
vesilelik.....	278
vesvese.....	122, 123, 131, 153, 154, 183, 197, 267, 415, 416
~lerin izalesi.....	415
~nin çaresi.....	153
şeytanın ~lerinden biri.....	288
vesvese-i şeytan.....	162
vevesvese-i şeytaniye.....	410
vicdan.....	242, 243, 254, 318, 386, 394, 399, 400
~ Sâniî unutamaz.....	399
vicdan-ı beşer.....	398
vicdaniyat.....	318
vird.....	249, 272, 329
hâlis ~.....	272
Kur'ân şakirtlerinin ~lerini okuyuşu.....	249
vird-i zeban.....	39, 117
visal.....	74, 181
~in lezzeti.....	201
vukuat.....	21
vukuat-ı mazîye.....	378
vücub.....	400
Vücub.....	93
vücub-i vücut.....	34, 35, 36, 63, 81, 87, 88, 90, 97, 98, 99, 387
~ iki cihetle şahadet.....	261
~ ve vahdet.....	57, 89, 101, 147
vücud	
nimetin ~u.....	276
vücudî	
~ şeylerin icadı.....	150
vücûd-i hakikî.....	232, 233
vücûd-i hakikî ve aslî.....	168
vücûd-i haricî.....	220, 232, 233
vücûd-i misalî.....	232
vücûd-i vücubî.....	232
~nin tecelliyat-ı nuriyeleri.....	232
vücûd-i zillî.....	168
vücuh-i i'caz.....	362
vücuh-i mümkün.....	396

vücut-i selâse-i mezkûre	231
vücut	99
vücut	23, 34, 94, 95, 96, 99,
100, 108, 112, 116, 129, 150, 169, 177, 196,	
219, 226, 232, 233, 306, 307, 349, 398	
~taki mebzuliyet	344
~un teceddüdü	303
~un terkiyle ~ bulmak	191
~un vücudu kemal iledir	100
~unu mucidine feda etmek	191
âlemlerin ~ sahnesinde içtiması	220
dünyada ve berzahî aynalarda ~	129
Hâlıkın ~u	337
ilm-i muhit-i ezelîde temessül eden	
imkânî ~lar	232
insanın ~u	105, 128, 132, 173,
190, 191, 293, 329, 337, 339	
insanın ~u ebedî değildir	108
maddî ve misalî ~	220
mahlûkatın ~ları	396
mevcudatın ~a gelmesi	298
mümkünatın ~ı	220
yalnız bir ~	401
vücut ve vahdet-i Sâniî	386
vüs'at-i mutlaka	60, 331
vüs'at-i rahmet	368

Y

yâ Allah	171
yâ Deyyan	269
yâ Hâlıkî	171
yâ Hannan	268, 269
yâ Malikî	171
yâ Men Lehû'l-mülkü ve'l-Hamd	110
yâ Mennan	268, 269
yâ Rabbî	171
yâ Rahîm	115, 171
yâ Rahman	171, 269
yâ sin	311
yağmur	283
yağmur namazı	355
Yahudî	142
yakarış	Bakınız: münacat.
yakîn	332, 357, 378
yakîni	359
yalan	47
yaratıcı	Bakınız: hâlık.
yaratıcılık	Bakınız: hâlıkîyet.
yaratılan	344
yaratılış	32, 126, 150, 231
~a ait kanun ve kaideler	Bakınız: şeriat-ı
fitrîye.	
~ı Vacibü'l-Vücuta ve esbaba isnat	92

birinci ve ikinci ~	194
insanın ve âlemin ~ı	289
yaratılış ağacı	Bakınız: şecere-i hilkat.
yaratılmışlar	Bakınız: mümkünat, mahlûkat.
yaratma	32, 292;
Bakınız: halk (yaratma).	
yardımlaşma	29, 376;
Bakınız: teavün.	
~ düsturu	Bakınız: düstur-i teavün.
~ kanunu	245
eşya-i camidenin ~ı	30
Yâsin Suresi	311;
Bakınız: Sure-i Yâsin.	
yaşayış	190
yavru	68
hayvanî valideler ve ~ları	258
yazar	Bakınız: muharriir.
ye's	104
yed-i idam	397
yed-i ihtiyar	
insanın ~ı	132
yed-i kudret	85, 179, 230
yed-i tasarruf	24, 31, 62
yed-i teshir	31
yed-i tûla	196
yed-i vahit	32
Yedinci Söz	412
yeis	104, 410
yeme	96, 245
yemek	Bakınız: mat'umat.
Yemen	279
Yeni Said	17, 19, 238, 241, 267;
Bakınız: Said Nursî.	
~in eserleri	408
yeryüzü	Bakınız: arz, küre-i arz.
yevm-i hesap	203
yıldız	30, 311, 325
Yirmi Beşinci Söz	420
yirmi dört saat	353
Yirmi İkinci Söz	20, 407
Yirmi Sekizinci Söz	57, 313
Yirmi Sekizinci Sözünün İkinci Makamı	409
Yirmi Üçüncü Lem'a	414
yokluk	Bakınız: adem.
yol	
Cenab-ı Hakka vasıl olan ~lar	286
hayat seferinde iki ~	351
yumurta	306, 373, 398
~lardaki kesret	344
Yunan	160, 411
Yunanî	140
yükselme	
insanın ~sî	44
yümün	134
yüz	287

Z

zaaf.....	44, 90, 163, 184, 258, 348
zaaf ı milliyet.....	163
zaaf-ı dine.....	160
zahir.....	94, 100, 152, 229,
230, 286, 287, 320, 360, 381	
~ ile bâtin.....	335
~den hakikate geçmek.....	336
Zahir.....	129, 152, 213
~ismi ve Arş.....	170
zahmet.....	259
rahat ~te zahmet rahattadır.....	259
zaif-i kavi.....	248
zaifü'l-itikat.....	402
zail.....	208
zailât-ı fâniyeye ihtimam.....	339
zakir.....	44, 141, 372;
<i>Bakınız: zikreden.</i>	
zalim.....	294, 417
~lerin tasallutu.....	355
mahlûkatın en ~i.....	301
zalim-i alelkûll.....	289
zaman.....	175, 176, 199
~ cemaat zamanıdır.....	162
~in genişlemesi.....	<i>Bakınız: bast-ı zaman.</i>
geçmiş ~.....	281
gelecek ~.....	281
hazır ~.....	281
Zaman-ı Cahiliyet.....	417
zaman-ı hâl.....	348
zaman-ı mazi.....	108
zaman-ı Miraç.....	313
zaman-i mazi	
iman nazarıyla ~.....	44
zarar.....	<i>Bakınız: hasaret.</i>
zararlı.....	352, 372
zaruret lisani.....	69
zaruriyat.....	146
dinin ~i.....	145
zaruriyat-ı diniye.....	147, 161
zat	
maddiyattan olmayan ~.....	175
Zat (Allah)	
~in kemali.....	36
Zat-ı Akdes.....	176, 349, 371
~i mülâhaza.....	211
Zat-ı Cebbar.....	404
Zat-ı Ehad.....	53
Zat-ı Hafız.....	284
Zat-ı Kayyum.....	293
zat-ı muallâ.....	42
zat-ı mürşit.....	46, 47, 48

zat-ı nuranî.....	43, 44, 46, 47, 49, 51, 52
Zat-ı Peygamberî.....	141;
<i>Bakınız: Hazret-i Muhammed.</i>	
Zat-ı Vahid.....	33, 35
Zat-ı Zülcelâl.....	28, 78, 257, 261, 265, 390
~ maddiyattan mücerrettir.....	401
~'in kemali.....	37
~in vücut ve vahdeti.....	386
zatî.....	138
~ meziyet.....	142
zayıf.....	248, 359
zehirli bal.....	235
Zelcelâl-i Ve'l-ikrâm.....	213
zelil.....	341
zelzele-i kübra.....	264
zemin	
bayram namazlarındaki zikirler,	
tesbihler ve ~.....	264
zenci.....	255
zerrat.....	57, 91, 198, 222, 223,
229, 231, 257, 297, 302, 305, 389, 393, 397	
~ın tanzimi.....	389
~taki intizam.....	92
ezeliyet ve icadı ~ vermek.....	390
zerrat-ı kâinat.....	115, 386
zerrat-ı müteharrike.....	222
zerrat-ı tamiye.....	245
zerre.....	25, 35, 57, 58, 59, 92, 93,
116, 139, 148, 149, 178, 198, 229, 260, 261,	
297, 387, 389, 417; <i>Bakınız: zerrat.</i>	
~ler arasında tesanüt ve muvazene.....	93
~lerdeki teşekkülât ve terkibat.....	94
~lerin hareketleri.....	<i>Bakınız: harekât-ı zerrat.</i>
insanın ~leri.....	228
Zerre.....	237, 286, 415
zerre-i vahite.....	57
zeval.....	34, 35, 43, 68, 72, 81, 114,
180, 206, 208, 226, 235, 239, 291, 347, 357	
~ bulan.....	<i>Bakınız: zail.</i>
~in eleme.....	201
fânîlerin ~inden kederlenmemek.....	238
zeval-i nimet.....	197
zevî'l-hayat.....	64, 166, 180, 182, 323, 337
~ tesbihâtı ve insan.....	335
zevî'l-idrak.....	323
zevilhayat.....	32
zevk.....	74, 167, 192
insanın ~i ve felek çarkları.....	305
Zeylül'-Habbe.....	215, 413
Zeylül'-Hubab.....	172, 413
Zeylül'-Z-Zeyl.....	228, 414
zıll-ı zalîl.....	400
zıll-i tecelli.....	400

zındıka	zikreden	134, 140;
ehl-i imanın efkârı içindeki ~ fikri.....	<i>Bakınız: zakir.</i>	
zıt 418	zıkr-i cehrî	165
~ları bir fiilde birleştirmek Sâni-i Kadîr'e	zıkr-i hafî	165
mahsustur	zıkr-i ilâhî.....	165
~ları cem	zillet.....	114, 247, 267, 299
eşyanın hakikati ~larıyla bilinir	~e katlanma	<i>Bakınız: tezellül.</i>
zîhayat 24, 25, 26, 64, 245, 246, 247, 260, 262, 306,	zimme	<i>Bakınız: ehl-i zimme.</i>
388, 389, 414	zimmî.....	254
~ ve Esmâ-i Hüsna.....	ziya.....	151, 323
~ın Allah'ın isim ve sıfatlarına mazharîyeti.....	ziyafet	
~ın hayatındaki gayeler ve faydalar	ebediyete lââyık cismanî ~ler.....	340
~ın terbiyesi ve tedbiri	ziyafet-i amme.....	180
~ın vazifelerinden lezzet alması.....	ziyafet-i amme-i ilâhiye	183
~ın vücuduna terettüp eden semereler	zulmet.....	111, 177, 181, 227
bir ~ı halk etmek.....	zulüm	104, 219
zihin.....	Avrupa'nın ~ü	251
zikir ...117, 140, 147, 165, 190, 205, 249, 263, 272,	cemaatin hasenatını şahsa isnat ~dür.....	139
363, 411	cemaatin sa'ylerinin neticesinin bir adama	
~ kitabı	verilmesi ~dür	277
~de tezkâr	zulûmat	43, 315, 348
~in tekrarı	Zühre.....	237, 330, 414
Allah, Allah ~i ve ene	ZÜHRE.....	237
Allah'ın ~i.....	Zühre Risalesi.....	237
bayram namazlarındaki ~ler ve zemin	züht	255
daimî olan Zatın ~ine devam etmek.....		
gaflet ile yapılan ~ler.....		
zikir halkası		

Tarihsel Gelişim ve Olaylar İçinde Bediüzzaman Said Nursî

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Osmanlı Devletindeki Olaylar	Dünyadaki Olaylar
1878	• Bitlis'in Hizan Kazasına bağlı Nurs köyünde doğdu.	• II. Abdülhamit Kanun-i Esasi'nin 113. madde'si gereğince meclisi tatil etti ve 1. Meşrutiyet dönemi sona erdi. (14 Şubat). • Ali Suavi Vak'ası (20 Mayıs). • Prizren'de Arnavut birliği kuruldu. (10 Haziran). • Osmanlı Devleti Halep Fermanını ilan etti. (23 Ekim)	• Arnavutların toprak bütünlüğü ve özerklikleri Osmanlı Devletince tanındı. • Kars, Ardahan ve Batum Rusya'ya bırakıldı. • Sırbistan, Karadağ ve Romanya bağımsızlığına kavuştu. • Doğu Bayazıt tekrar Osmanlılara geçti. • Ruslar Sofya ve Edirne'yi işgal etti. (20 Ocak). • Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Ayestafanos Antlaşması imzalandı. (3 Mart). • Kıbrıs'ın İngiltere tarafından yönetilmesini öngören Kıbrıs Antlaşması imzalandı. (4 Haziran). • Berlin Kongresi sona erdi ve Berlin Antlaşması imzalandı. (13 Temmuz). • Haleppa Fermanına bağlı olarak Girit adasında Rum çoğunluğu olan bir temsilciler meclisi kuruldu. (Ekim)
1879		• Osmanlı Devleti Bosna-Hersek bölgesinde Avusturya egemenliğini kabul etmek zorunda kaldı. (21 Nisan)	• Almanya Avusturya ile ittifak kurarak Rusya'yı yalnız bıraktı. • Matematikçi Albert Einstein doğdu. • Rusya'da Stalin ve Troçki doğdu.
1880		• Ünlü devlet adamı ve şair Ziya Paşa öldü. (18 Mayıs). • Ülgün şehri Karadağ'a terk edildi. (27 Kasım)	• İngiltere'de liberal parti seçimleri kazandı ve William Gladstone hükümeti kuruldu.
1881		• Yıldız Mahkemesi (27 Haziran). • Teselya Yunanistan'a terk edildi. (2 Temmuz). • Mısır'da Vatanîler isyan çıkardı. (9 Eylül). • Düyun-i Umumiye İdaresi kuruldu. (20 Aralık)	• Rus Çarı 2. Aleksandr öldürüldü. • Almanya, Avusturya ve Rusya arasında Üç İmparatorlar Ligi Antlaşması imzalandı. • Fransızlar Tunus'u işgal etti. (12 Mayıs)
1882		• İskenderiye'de Müslüman ve Hristiyan mücadelesi başladı. (12 Haziran)	• Bismark'ın girişimleriyle Almanya, Avusturya ve İtalya arasında İngiltere'ye yönelik Üçlü İttifak imzalandı. (20 Mayıs). • İngiltere Mısır'ı işgal etti. (13 Eylül). • İlk hidroelektrik santral inşa edildi. (ABD)
1883			• Rusya'da Komünist Parti kuruldu.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Osmanlı Devletindeki Olaylar	Dünyadaki Olaylar
1884		• Mithat Paşa Taif zindanında öldürüldü. (7 Mayıs)	
1885			• Hindistan'da Ulusal Kongre kuruldu. • Almanya'da Benz motor üzerine çalışmalar yapıldı. • Bulgaristan özerk Osmanlı vilayeti olan Doğu Rumeliyi işgal etti (18 Eylül). • Bükreş antlaşması imzalandı. (19 Ekim)
1886	• Molla Muhammed Emin Efendinin medresesinde öğrenim hayatına başladı. • Nurs'a geri döndü.	• Doğu Rumeli buhranı yaşandı.	• Doğu Afrika İngiltere ve Almanya arasında paylaşıldı.
1887	• Öğrenim için Pirmis köyüne gitti. • Öğrenim için ağabeyi Molla Abdullah ile Nurşin köyüne ve Seyhan yaylasına gitti. • Tağ medresesinde öğrenime devam etti.	• Pozitivist ve materyalist Beşir Fuad'ın deneysel intiharı. (6 Şubat)	• İsviçre'de Ermeni Hınçak Örgütü kuruldu. • Bismarck Almanya ve Rusya'nın ortak politikalar üzerinde anlaşmasını sağlayan ittifak antlaşmasını Rusya'ya kabul ettirdi.
1888		• Deutsche Bank ile yapılan anlaşma sonucu Osmanlı Devleti üzerindeki İngiliz, Fransız ve Avusturya'nın mali baskısı azaltıldı. (27 Eylül). • Almanlar Anadolu Demiryolları Kumpanyasını kurdu. (6 Ekim). • Namık Kemal öldü. (2 Aralık)	• Brezilya'da kölelik kaldırıldı.
1889		• İbrahim Temo, Abdullah Cevdet ve İshak Sükuti önderliğinde İttihad-ı Osmani Cemiyeti kuruldu. (21 Mayıs). • Yemen'de Zeydiler isyan etti. • II. Abdülhamit tarafından Uzakdoğu'ya gönderilen Ertuğrul Fırkateyni Japonya sularında battı. 581 kişi öldü. (16 Eylül)	• Japon İmparatoru Meiji, Bismarck Almanya'sını örnek alan bir Anayasa çıkardı. • Alman İmparatoru II. Wilhelm İstanbul'u ziyaret etti.
1890	• Molla Muhammed'in refakatinde Doğubayezit'a hareket etti.	• Erzurum'da Ermenilerle Türkler arasında çatışma yaşandı. (Haziran)	• Almanya Başbakanı Bismark görevinden ayrıldı.
1891	• Doğubeyazıt'ta Şeyh Mehmet Celali Medresesine geldi	• Ahmet Vefik Paşa öldü (1 Nisan). • Servet-i Fünun dergisi çıkmaya başladı.	
1892	• Öğrenimini Şeyh Mehmet Celali medresesinde tamamladı, icazet aldı ve Siirt'e gitti. • Molla Fethullah Efendi tarafından Bediüzzaman lakabı verildi		• Herbert J. Gladstone İngiltere'de müstemlekeler bakanı oldu.
1893	• Siirt'te alimlerle münazara etti. • Tillo'ya gitti. • Miran aşireti reisi Mustafa Paşayı zulümden men etti. • Cizre alimleriyle münazara etti.		

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Osmanlı Devletindeki Olaylar	Dünyadaki Olaylar
1894	• Mardin'e gitti.	• Büyük İstanbul depremi yaşandı. (10 Temmuz). • Sason kasabasında ilk Ermeni isyanı meydana geldi.	• Rusya'da tahta Çar II. Nikola geçti. • Rusya-Fransa ittifak yaptı.
1895	• Bitlis'e sürgün edildi. • Bitlis valisi Ömer Paşa'nın konağında kalmaya başladı.	• Yemen'de Zeydiler ikinci kez isyan etti. • Mehmed Murat Efendi Mizan gazetesini çıkarmaya başladı. • Ermeniler İstanbul'da bir protesto yürüyüşü düzenlediler (30 Eylül). • İttihad-ı Osmani Cemiyeti Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti adını aldı.	• Çin-Japon savaşı başladı. • Rusya'da Lenin İşçi Sınıfının Kurtuluşu İçin Mücadele Birliği'ni kurdu. • Ahmet Rıza Paris'te Meşveret gazetesini çıkardı. • Röntgen X ışınlarını keşfetti. • Marconi telsiz telgrafı icat etti. • Sinema ilk kez halka gösterildi.
1896		• Ermeniler Osmanlı Bankasının İstanbul şubesine saldırdılar. • Bağdat demiryolu Konya'ya ulaştı.	• Theodor Herzl Yahudilerin ulusal yurt isteklerini dile getiren Yahudi Devleti (Judenstaat) eserini yazdı.
1897	• Van valisi Hasan Paşanın daveti üzerine Van'a gitti. • Tahir Paşanın konağında ikamet etmeye başladı. • Pozitif bilimlere ait eserleri incelemeye başladı. • Horhor Medresesini kurdu ve ders vermeye başladı.	• Servet-i Fünun dergisi kapatıldı. • Hasan Paşanın yerine Van Valiliğine Tahir Paşa atandı.	• Radyum keşfedildi. • Theodor Herzl Dünya Siyonist Teşkilatını kurdu. • Osmanlı-Yunan Savaşı başladı (18 Nisan). • Batılı Devletlerin Osmanlı-Yunan savaşına müdahalesiyle Girit Yunanlılara bırakıldı. • Girit'e iç işlerinde bağımsızlık verildi. (18 Aralık).
1898		• Alman İmparatoru II. Wilhelm İstanbul'u ikinci kez ziyaret etti. • Girit terk edildi. (5 Kasım). • Girit'teki Türkler Anadolu'ya göç etti. (21 Aralık).	• Girit'te isyan çıktı ve büyük devletler Osmanlılardan adadaki askerlerini çekmesini istedi. (4 Ekim). • Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi kuruldu.
1899	• Kızıl İ'caz isimli Arapça eserini telif etti.		• İngiltere'de Avam Kamarasında sömürgelerle ilgili görüşmeler yapıldı ve Müstemlekeler Bakanı Herbert J. Gladstone, "Kur'an'ı ortadan kaldırmalıyız" dedi.
1900		• Hicaz demiryolunun inşasına başlandı. • İstanbul'da Darülfünun açıldı. (15 Ağustos).	• Çin'de Boxer ayaklanması. (Haziran). • Batılı Devletlerin gönderdiği uluslararası birlik Pekin'i ele geçirdi.
1902		• Osmanlı Liberal Kongresi Prens Sabahaddin öncülüğünde toplandı. (4-9 Şubat). • Bağdat Demiryolları inşası yapılan ihale anlaşmasıyla Almanlara verildi. (18 Mart). • Prens Sabahaddin Teşebbüs-ü Şahsî ve Adem-i Merkeziyet Cemiyetini kurdu.	• II. Abdülhamit'in yönetimine karşı örgütlenen Jön Türkler, Paris'te I. Jön Türk Kongresini topladı, Terakki ve İttihat Cemiyeti kuruldu. (4 Şubat).

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Osmanlı Devletindeki Olaylar	Dünyadaki Olaylar
1903	Tahir Paşa ile münakaşa etti ve Hizan'a döndü.	- Makedonya'da 30 bin civarında Bulgar çeteci Osmanlı yönetimine karşı ayaklanma başlatıldı. (2 Ağustos). - Makedonya'daki Osmanlı yönetimine karşı gelişen şiddet olayları nedeniyle Sadrazam Saif Paşa azledildi, yerine Rumeli Islahat Komisyonu Başkanı Mehmet Ferit Paşa getirildi. (10 Ocak).	- Avrupa'da ekonomik kriz başladı. - Rus Sosyal Demokrat Partisi Belçika'da toplantı yaptı. - Wright Kardeşlerin yaptığı ilk motorlu uçak uçtu. (17 Aralık).
1904		V. Murat vefat etti. (29 Ağustos). - ABD ve İngiltere'deki tersanelerde yapılan Mecidiye ve Hamidiye kruvazörleri, İstanbul'a getirildi ve donanmaya dahil edildi. Kruvazörler, Abdülhamid döneminde donanmaya katılan ilk modern gemilerdi. (1 Eylül). - İkinci Sason isyanı başladı. - Yusuf Akçura'nın Üç Tarz-ı Siyaset yazısı yayınlandı.	Pasifik'te Rus-Japon Savaşı başladı. (10 Şubat).
1905		Ermeni Komitesi 2. Abdülhamit'e bombalı saldırı tertipledi. (21 Temmuz).	1. Rus Devrimi başladı. (21 Ocak). - Rus-Japon savaşı Japonya'nın sürpriz galibiyeti ile sonuçlandı. (1904-1905). - Japonya ve Rusya arasında yapılan Portsmouth Barışından sonra Manchurya bölgesi Japonların kontrolüne geçti, Rusya Kore'nin bağımsızlığını tanımak zorunda kaldı. - Rusya'da Meşrutiyet ilan edildi.
1906		Selanik'te Osmanlı Hürriyet Cemiyeti kuruldu.	İran'da Meşrutiyet ilan edildi.
1907	Bediüzzaman İstanbul'a gitti.	- Erzurum ayaklanması, Bitlis ayaklanması, Diyarbakır ayaklanması. - Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ile Jön Türklerin Paris kolu İttihat ve Terakki Cemiyeti adı altında birleşti. (27 Eylül).	- Paris'te II. Jön Türk Kongresi yapıldı. (27-29 Aralık). - Einstein izafiyet teorisini geliştirdi.
1908	- Şekerci Hanı'nda "her suale cevap verilir; fakat sual sorulmaz" diye ilan etti. (Şubat-Mart). - Mısır El-Ezher Üniversitesi öğretim görevlilerinden Şeyh Bahid Efendi ile görüştü. - Hükümet tarafından Toptaşı Tımarhanesine gönderildi. - Tımarhane doktorunun "Bediüzzaman'da zerre kadar mecnunluk eseri varsa, dünyada akıllı adam yoktur" şeklindeki raporu üzerine alelacele tımarhaneden çıkarılıp tevkifhanede nezaret altına alındı.	- Kolağası Resneli Niyazi ve Binbaşı Enver Beyler isyan ederek dağa çıktılar. (3 Temmuz). II. Meşrutiyet ilan edildi. (23 Temmuz). - Osmanlı Ahrar Fırkası kuruldu. (14 Eylül). - Meclis-i Mebûsan açıldı (17 Aralık). - Sırat-ı Müstakim dergisi yayınlandı. - Avusturya mallarına karşı boykot başladı.	- Reval Mülakatı yapıldı. (9 Haziran). - Bulgaristan bağımsızlığına kavuştu. (5 Ekim). - Avusturya Bosna-Hersek'i ilhak etti. (5 Ekim). - Girit Yunanistan'a bağlandı.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Osmanlı Devletindeki Olaylar	Dünyadaki Olaylar
	• Meşrutiyetin ilanı ile serbest bırakıldı. • II. Meşrutiyet ilanının üçüncü gününde İstanbul'da, daha sonra Selanik'te meşrutiyete dair bir nutuk verdi. • Mizancı Murad'ın, Şehzadebaşı'nda Ferah Tiyatrosunda verdiği konferansta çıkan kargaşayı yatıştırdı. • Hamallarla konuşarak boykotun daha etkili hale getirilmesine çalıştı. • Nutuk 1 isimli eserini yazdı. (1908-1909).		
1909	• Bayezid Talebe İctimaında talebeleri yatıştırdı. (27 Şubat). • Ayasofya Mevlidi'nde heyecanlı kalabalığı yatıştırdı. (3 Nisan). • 31 Mart olayında askerlere hitap ederek isyandan vazgeçmelerini sağladı. (16 Nisan). • 31 Mart Ayaklanmasında, herkesi sükunete ve soğukkanlılığa davet ettiği makalelerini neşretti (Serbesti gazetesinde) (17 Nisan). • 31 Mart Vak'asına karıştığı iddiasıyla tevkiif edildi, Divan-ı Harb-i Örfi'de yargılandı ve be- raat etti (30 Nisan - 25 Mayıs). • <i>İki Mekteb-i Musibetin Şehadetnamesi (Divan-ı Harb-i Örfi)</i> eserini telif etti.	• Osmanlı Demokrat Fırkası kuruldu (6 Şubat). • Bayezid Talebe İctimai. (27 Şubat). • Serbesti gazetesi başyazarı Hasan Fehmi öldürüldü. (7 Nisan). • 31 Mart Vak'ası patlak verdi. (13 Nisan). • Adana'da Ermeni olayları vuku buldu. Yaklaşık 30.000 kişi öldü. (14 Nisan). • Hareket Ordusu Yeşilköy'e ulaştı; İstanbul'da sıkıyönetim ilan etti. (19 Nisan). • II. Abdülhamid tahttan indirildi. (27 Nisan). • V. Mehmed Reşad padişah oldu. (27 Nisan). • 31 Mart olayı ile ilgisi olanlar sıkıyönetim mahkemelerine çıkarıldılar. • 1876 Anayasasında (Kanun-ı Esasî) değişiklik yapıldı. (21 Ağustos).	• Lenin'in Materyalizm ve Ampirikritisizm eseri yayınlandı.
1910	• İstanbul'dan ayrılarak İnebolu, Batum ve Tiflis'e gitti. (Mart). • Van'a gitti. • Meşrutiyet ve anayasa ile ilgili olarak şark aşiretlerini ziyaret etti, sorularına cevap verdi. • Reçetetü'l Avam, Reçetetü'l-Ulema veya Saykalü'l-İslam isimli eserlerini yazdı.	• Çırağan Sarayı yandı. (19 Ocak). • Ahalî Fırkası kuruldu. (21 Şubat). • İttihad ve Terakki Fırkası bölünmeye başladı. (Şubat). • Arnavutluk isyanı başladı. (1 Nisan). • Gazeteci Ahmed Samim öldürüldü. (fail-i meçhul) (9 Haziran). • Osmanlı Sosyalist Fırkası kuruldu. (Eylül).	• Japonya Kore'yi ilhak etti. • Meksika'da halk ayaklanması başladı.
1911	• Şam'a gitti. Şam Emeviye Camii'nde, kalabalık bir topluluğa hitap etti. • İstanbul'a gelerek Sultan Reşad'ın Rumeli seyahatine katıldı. (5 Haziran). • <i>Hutbe-i Şamiye, Münazarat, Muhakemat, Devaü'l-Ye's</i> isimli eserlerini yazdı.	• Rumeli seyahatine çıkan Sultan Reşad İstanbul'dan hareket etti. (5 Haziran). • Abdullah Cevdet İctihat dergisini çıkardı. • Türk Yurdu dergisi çıktı. • Selanik'te Genç Kalemler dergisi çıktı.	• Panço Villa ve Emiliano Zapata'nın, bir yıl önce başlattığı ayaklanmanın ardından Meksika'da darbe oldu. (10 Nisan). • İtalya, Trablusgarp ve Bingazi'nin tahliyesi için Osmanlı Devletine ultimatom verdi. (28 Eylül). • İtalyanlar Trablusgarp ve Bingazi'ye saldırdı ve işgal etti. (29 Eylül).

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Osmanlı Devletindeki Olaylar	Dünyadaki Olaylar
			- Çin'de Sun Yat-San liderliğindeki devrimciler, Manchu hanedanını yıktı. (10 Ekim). - İtalya Trablusgarp ve Bingazi'yi topraklarına kattığını dünyaya duyurdu. (5 Kasım). - Marie Curie, radyoaktiflik konusunda kendi başına yaptığı çalışmalardan dolayı Nobel Ödülü aldı; böylece bu ödülü iki kez alan ilk kişi oldu. - Ernest Rutherford, atomun merkezinde bir çekirdek olduğunu gösterdi.
1912.	- Batum, Tiflis yoluyla Van'a gitti. <i>Teşhisü'l-İllet</i> isimli eserini yayınladı.	V. Mehmed Reşad meclisi dağıttı (18 Ocak). - Türk Ocakları kuruldu. (25 Mart). - Milli Meşrutiyet Fırkası kuruldu (15 Temmuz). - İttihat ve Terakki komitesi hükümetten düştü. (16 Temmuz).	- İlk seferinde buz dağına çarparak batan, dönemin en büyük transatlantik Titanik'te 1517 yolcu yaşamını yitirdi. (15 Nisan). - İtalyanlar Rodos, On iki Ada ve Çanakkale Boğazına saldırdı. (18 Nisan). 1. Balkan Savaşı başladı. (8 Ekim). - Osmanlı Devleti ile İtalya arasında Uşi Antlaşması imzalandı. (15 Ekim). - Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti. (28 Kasım).
1913	- Van'da Medresetü'z-Zehra'nın temelini attı. - Şeyh Selim isyanına engel olmaya çalıştı. - Talikat isimli eserini yazdı.	- Babîali baskını yapıldı (23 Ocak). - İttihat ve Terakki yeniden iktidar oldu. - Sadrazam Mahmud Şevket Paşa öldürüldü. (11 Haziran). - İttihat ve Terakki'nin siyasi terör devri başladı. - Said Halim Paşa sadrazamlığa atandı. (12 Haziran). - Edirne geri alınarak Garbi Trakya Türk Cumhuriyeti kuruldu. (21 Temmuz).	- Londra Barış Antlaşması imzalandı. (30 Mayıs). II. Balkan savaşı başladı. (29 Haziran). - Osmanlı-Bulgar barışı: İstanbul Antlaşması imzalandı. (29 Ağustos). - Osmanlı-Yunan barışı: Atina Antlaşması imzalandı. (14 Kasım).
1914	- Birinci Dünya savaşında talebeleriyle birlikte Gönüllü Milis Alayı kurarak Ermeniler ve Ruslarla mücadele etti. <i>İşaratü'l-İcaz</i> isimli eserini yazmaya başladı.	- Binbaşı Enver Bey Harbiye Nazırı oldu ve Paşa unvanını aldı. (3 Ocak). - Meclis-i Mebusan süresiz tatil edildi. (2 Ağustos). - Osmanlı Devleti, Almanya ve Üçlü İttifak ülkeleri ile birleşme kararı aldı (2 Ağustos). - Kapitülasyonlar kaldırıldı. (9 Eylül). - Cihad-ı Ekber ilan edildi. (14 Kasım). - Enver Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetlerinin Sarıkamış harekatı başladı. (22 Aralık).	- Panama Kanalı açıldı. - Avusturya Macaristan veliahdı Fransios Ferdinand Saraybosna'da Sırp milliyetçisi Princip tarafından katledildi (28 Haziran). - Avusturya Sırbistan'a savaş açtı (28 Temmuz). 1. Dünya Savaşı başladı. (1 Ağustos). - Almanya Rusya'ya savaş ilan etti. (1 Ağustos). - Almanya Fransa'ya savaş ilan etti. (3 Ağustos). - İngiltere Almanya'ya savaş ilan etti. (4 Ağustos). - Avusturya Rusya'ya savaş ilan etti. (6 Ağustos).

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Osmanlı Devletindeki Olaylar	Dünyadaki Olaylar
			• Japonya Almanya'ya savaş ilan etti. (23 Ağustos). • Ruslar Doğu Bayazıt'da saldırı. (31 Ekim). • Rusya Osmanlı Devletine savaş ilan etti. (3 Kasım). • İngiliz ve Fransız savaş gemileri Çanakkale tabyalarını topa tutmaya başladı. (3 Kasım). • İngiltere ve Fransa Osmanlı Devletine savaş ilan etti. (5 Kasım). • Osmanlı Devleti İtilaf Devletlerine savaş ilan etti. (11 Kasım). • Rus donanması Trabzon'u bombaladı. (17 Kasım).
1915		• Cemal Paşa kumandasındaki Osmanlı kuvvetlerinin Mısır Seferi yapıldı: Kanal Hezimet. (Ocak-Şubat). • Van'da Ermeni isyanı başladı. (15 Nisan). • Doğu Anadolu'da Ruslarla işbirliği yapan Ermeni nüfus iç bölgelere taşındı: Tehcir uygulaması. (27 Mayıs).	• İngilizler Adana'yı işgal etti. (23 Ocak). • Müttefikler Çanakkale Boğazını geçmeye çalıştı: Çanakkale Savaşı (19 Şubat). • Bulgaristan, Türkiye ve Almanya'nın yanında savaşa katıldı. (6 Eylül).
1916	• Bitlis savunması sırasında Ruslara esir düştü ve Kostroma'ya götürüldü (2 Mart).	• İngilizler ve Fransızlar Gelibolu'yu terk etti. • Rus taarruzu başladı, Erzurum, Rize, Trabzon ve Erzincan işgal edildi. (11 Ocak). • Hicaz Emiri Şerif Hüseyin isyan başlattı. (27 Haziran). • Şerif Hüseyin krallığını ilan etti (6 Kasım). • Hicaz ve Mekke kaybedildi.	• Sykes-Picot Anlaşması imzalandı. (16 Mayıs). • Romanya İtilaf Devletlerine katıldı. (17 Ağustos). • Einstein'ın izafiyet teorisi yayınlandı.
1917	• Rusya'daki Çarlık Rejimini yıkan ayaklanma ve devrim sırasında esir kampından firar etti.	• Veliat Vahdettin Almanya'yı ziyaret etti. • Yıldırım Orduları Grubu kuruldu. • Irak ve Suriye Cepheleri çöktü. • Filistin Osmanlı hakimiyetinden çıktı. (9 Aralık).	• ABD İtilaf Devletlerine katıldı ve Almanya'ya savaş ilan etti (6 Nisan). • Rusya'da Bolşevik ihtilali yapıldı. • St. Jean de Maurienne Anlaşması imzalandı. (17 Nisan). • Rusya'da yeni bir ayaklanma çıktı. Sosyalistler Bolşevik Hükümetini devirerek, 1. Dünya Savaşından çekildiler. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği kuruldu. (9 Ekim). • Balfour Bildirgesi ile Filistin'de Yahudiler'e yurt vaat edildi. (2 Kasım).
1918	• Varşova, Berlin, Viyana üzerinden İstanbul'a geldi. • Darü'l-Hikmet-ül İslamiye üyeliğine atandı. (26 Ağustos).	• II. Abdülhamid vefat etti. (10 Şubat). • Sultan Reşad vefat etti. (3 Temmuz). • İttihat ve Terakkinin ileri gelenleri ülkeyi terketti. (2/3 Kasım). • İtilaf Devletleri İstanbul'u işgal etti. (13 Kasım).	• Wilson Prensipleri yayınlandı. (8 Ocak). • İttifak Devletleri ile Rusya arasında Brest-Litovsk Anlaşması imzalandı. (3 Mart). • Mondros Mütarekesi imzalandı. (30 Ekim). • I. Dünya Savaşı sona erdi. • Çekoslovakya Devleti kuruldu.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Osmanlı Devletindeki Olaylar	Dünyadaki Olaylar
1919	• <i>Nokta</i> risalesini yazdı. • Abdurrahman Nursî tarafından Bediüzzaman Said Nursî'ye ait ilk Tarihçe-i Hayat yazıldı.	• Damat Ferit Paşa kabinesi kuruldu. Hürriyet ve İtilaf Fırkası iktidara geçti (4 Mart). • İzmir işgal edildi. (15 Mayıs). • Mustafa Kemal İstanbul Hükümeti tarafından Anadolu'ya gönderildi. (19 Mayıs). • Erzurum Kongresi yapıldı. (23 Temmuz-7 Ağustos). • Sivas Kongresi yapıldı. (4-12 Eylül). • Sivas Kongresi Heyeti Temsiliyesi ile Ali Rıza Paşa Hükümeti temsilcileri görüştü: Amasya Mülakatı(22 Ekim).	• Komünist Enternasyonal'in (II. Enternasyonal) kuruluşu. (4 Mart). • İtilaf Devletleri Almanya ile Versailles Antlaşması imzalandı. (28 Haziran). • İtilaf Devletleri Avusturya ile St. Germain Antlaşması'nı imzaladı. (10 Eylül). • İtilaf Devletleri Bulgaristan ile Neuilly Antlaşması'nı imzaladı. (27 Kasım). • Mısır'da milliyetçi ayaklanma meydana geldi. • Rutherford alfa parçacıklarını kullanarak bir elementin başka bir elemente yapay dönüşümünü gerçekleştirdi. • Atlas Okyanusu uçakla aşıldı.
1920	• Bediüzzaman'ın da içinde bulunduğu birçok aydın tarafından Yeşilay Cemiyeti kuruldu. • İngilizlere karşı Hutuvat-ı Sitte isimli eserini neşretti. • Hakikat Çekirdekleri 1 ve Sühuhat isimli eserlerini yazdı.	• İstanbul'da son Meclis-ı Mebusan açıldı. (12 Ocak). • Son Osmanlı Mebusan Meclisince Misak-ı Milli kabul edildi. (28 Ocak). • İstanbul İtilaf Devletleri tarafından işgal edildi (16 Mart). • T.B.M.M. açıldı. (23 Nisan). • Türkiye Komünist Partisi kuruldu.	• San Remo Konferansı yapıldı. (24 Nisan). • İtilaf Devletlerinin Macaristan ile Trianon Antlaşması imzalandı. (4 Haziran). • Osmanlı ile İtilaf Devletleri arasında Sevr Antlaşması imzalandı. (10 Ağustos). • Bakü'de Doğu Milletleri Kongresi toplandı. (1-8 Eylül). • Milletler Cemiyeti kuruldu. • İtalya'da Benito Mussolini, Ulusal Faşist Partisini kurdu. • Dünyada ilk genel radyo yayınları yapıldı. • Ermenistan ile Osmanlı arasında Gümrü Antlaşması imzalandı. (2 Aralık).
1921	• Anglikan Kilisesinin suallerine cevap verdi. • Şeyhülislam Dürrizade Abdülâh Efendinin Kuvay-ı Milliye aleyhine verdiği fetvaya karşı Anadolu hareketini destekleyen bir fetva yayınladı. • <i>Hakikat Çekirdekleri 2, Lemaat, Şuaat, Rumuz ve Tuluat</i> isimli eserlerini yazdı. • 1921-1923 yılları arasında Mesnevi-i Arabi (33. Lem'a) isimli eserini yazdı.	• I. İnönü Muharebesi yapıldı. (6/10 Ocak). • Londra Konferansı yapıldı. (21 Şubat-11 Mart). • Türk-Rus Dostluk ve Kardeşlik antlaşması imzalandı. (16 Mart). • İstiklal marşı kabul edildi. (12 Mart). • II. İnönü Muharebesi yapıldı. (31 Mart/1 Nisan). • Sakarya Meydan Muharebesi yapıldı. (23 Ağustos/13 Eylül). • Fransa ile Barış (20 Eylül).	• Yunan kralı I. Aleksandros bir maymunun ısırması sonucu öldü, yerine Konstantin kral oldu. • İran'da Rıza Han iktidara geldi. • Çin Komünist Partisi kuruldu.
1922	• T.B.M.M. hükümeti ileri gelenlerinin daveti üzerine Ankara'ya gitti ve resmi merasimle karşılandı (19 Kasım). • Ankara'da Katre, Zeylül'l-Katre, Habbe, Zeylül'l-Habbe, Zerre, Şemme, Zeyl eserlerini yazdı.	• Büyük Taarruz başladı. (26 Ağustos). • Yunan Başkumandanı Trikopis esir edildi. (30 Ağustos). • İzmir işgalden kurtarıldı. (9 Eylül).	• İtalya'da Mussolini iktidara geldi. • İrlanda bağımsızlığını ilan etti. • Lenin yeni ekonomik politikasını ilan etti.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Türkiye Cumhuriyeti Olayları	Dünyadaki Olaylar
		- Mudanya Mütarekesi. (11 Ekim). - Saltanat kaldırıldı. (1 Kasım). - Abdülmecit Efendi Halife oldu. (16 Kasım). - Sultan Vahdettin bir İngiliz zırhlısı ile İstanbul'dan ayrıldı. (17 Kasım). - Lozan Barış Konferansı başladı. (20 Kasım). - Çanakkale işgalden kurtuldu. (26 Kasım).	
1923	- Mecliste milletvekillerinin namazda gösterdikleri ihmal dolayısıyla 10 maddelik beyanname yayınladı. (1 Şubat). - Ankara'dan ayrılarak Van'a gitti. - Tedrisat Umum Müdürlüğüne Van'da vaizlik kadrosu verildi. - Zühre, Zührenin Zeyli, Habab, Zeylül Habab, isimli eserlerini yazdı.	- Büyük Millet Meclisinde Medresetü'z-Zehra hakkında kanun teklifi verildi. (2 Mart). - Lozan Barış Antlaşması imzalandı. (24 Temmuz). - Cumhuriyet ilan edildi. (29 Ekim). - Ziya Gökalp'in Türkçülüğün Esasları isimli kitabı yayınlandı. - Ankara başkent kabul edildi. (13 Kasım).	- Fransa, Almanya'nın Ruhr bölgesini işgal etti. - İran bağımsızlığına kavuştu.
1924	Şeyh Said'in isyana davetini reddetti.	- Hilafet ilga edildi ve Osmanlı hanedan mensupları yurt dışına çıkartıldı. (3 Mart). - Tevhid-i Tedrisat Kanunu kabul edildi. (3 Mart). - Şer'îye ve Evkaf Bakanlığı kaldırıldı. (3 Mart). - Türkiye İş Bankası kuruldu. (26 Ağustos).	- Lenin öldü. - Hicaz Emiri Hüseyin kendisini halife ilan etti. (7 Mart).
1925	- Van'dan alınarak mecburi ikamete tabi tutulmak üzere Burdur'a gönderildi. - Nur'un İlk Kapısı'nı yazdı.	- Şeyh Said Ayaklanması meydana geldi. (13 Şubat). - Aşar vergisi kaldırıldı. (17 Şubat). - Takrir-ı Sükun Kanunu çıktı. (4 Mart). - İstiklal Mahkemeleri yeniden toplandı. - Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatıldı. (3 Haziran). - Şapka kanunu çıkarıldı. (25 Kasım). - Tekke ve zaviyeler kapatıldı. (30 Kasım). - Türkiye ve Sovyet Rusya arasında saldırmazlık paktı imzalandı. (17 Aralık).	- Almanya'da Hindenburg Cumhurbaşkanı oldu. - Avrupa'da Lokarno Dönemi başladı. (Almanya, Belçika, Fransa, İngiltere ve İtalya arasında akdedilen antlaşmalarla sınır tayinleri) (16 Ekim).
1926	- İsparta'ya sürgüne gönderildi. (25 Ocak). - İsparta'nın Barla köyünde mecburi ikamete tabi tutuldu. (20 Şubat). - Risale-i Nur'un telifine başladı. - Onuncu Sözü yazdı. - Birinci, İkinci, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Yedinci, Sekizinci, Dokuzuncu, Yirminci, Yirmi Birinci ve Yirmi İkinci Sözleri yazdı.	- Medeni Kanun kabul edildi. (17 Şubat). - Yeni Ceza Kanunu kabul edildi. (1 Mart). M. Kemal'e karşı düzenlenecek suikast ortaya çıkarıldı. (İzmir Suikastı) (15 Haziran).	Almanya Milletler Cemiyetine kabul edildi.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Türkiye Cumhuriyeti Olayları	Dünyadaki Olaylar
1927	On Sekizinci ve Yirmi Beşinci Sözleri yazdı.	- İstiklal Mahkemeleri kaldırıldı. (7 Mart). M. Kemal 2. CHF kurultayında nutkunu okudu. (15-20 Ekim).	- İbni Suud kendisini Hicaz ve Necid kralı ilan etti. - İlk sesli film yapıldı.
1928	1928-1930 arasında Yirmi Dokuzuncu, Otuzuncu, Otuz Birinci, Otuz İkinci, Otuz Üçüncü Sözleri yazdı. - Yirminci ve Yirmi Dördüncü Mektupları yazdı.	- İstanbul'da Türkçe hutbe okunmaya başlandı. (3 Şubat). - Anayasanın dinle ilgili hükümleri kaldırıldı. (10 Nisan). - Uluslararası Sayıların Kabulü Hakkındaki Kanunun kabulü. (20 Mayıs). - Yeni Türk Harfleri kabul edildi. (1 Kasım).	- Kellog Paktı ile ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Polonya, Belçika ve Çek Cumhuriyeti diplomaside barış ve güvenlik siyaseti üzerinde anlaştı. - Yunanistan'da Elefterios Venizelos başbakan oldu. - İskoç bakteriyolojist Alexander Fleming, pek çok zararlı bakteriyi yok ettiği bilinen bir 'küf' buldu. Bu küfe 'Penicillium Notatum' adını verdi. (15 Eylül).
1929	- Birinci, On Üçüncü, On Dokuzuncu, Yirmi Yedinci ve Otuz Üçüncü Mektupları yazdı. - Yirmi Yedinci Sözü yazdı.	- Ticaret Kanunu kabul edildi. (13 Mayıs). - Türkiye gümrük bağımsızlığına kavuştu.	- New York Borsasının çökmesiyle ABD'nin hızlı yükselişi kesintiye uğradı. - Dünyada ekonomik bunalım başladı.
1930	İkinci, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Dokuzuncu, On Altıncı ve On Yedinci Mektupları yazdı.	- Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruldu. (12 Ağustos). - İrtica iddiaları yüzünden Serbest Cumhuriyet Fırkası kendini feshetmek zorunda bırakıldı. (17 Kasım). - Menemen Olayı meydana geldi. (23 Aralık).	- Hint Ulusal Kongresi ilk defa tam bağımsızlık isteğiyle ortaya çıktı. - Gandhi ikinci sivil itaatsizlik girişimini başlattı. - Londra'da ABD, İngiltere ve Japonya silahsızlanma girişimlerine yönelik anlaşmalar yaptı. (Ocak).
1931	On Altıncı Mektubun Zeyli, Yirmi Altıncı Mektubun İkinci Kısım ve Yirmi Sekizinci Mektubun Birinci Parçasını yazdı.	- Türk Tarih Kurumu kuruldu. (12 Nisan). - T.B.M.M'nin 6. Dönemi fevkalade toplantısında Mustafa Kemal 3. kez cumhurbaşkanı seçildi. (4 Mayıs).	- Viyana'daki Kredit-Anstalt Bankasının iflası ile uluslararası ödemeler mekanizması çöktü. İflaslar dünya ekonomisini daha da fazla bunalıttı. - İspanya'da cumhuriyet ilan edildi.
1932	- Birinci, İkinci, Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Lem'aları yazdı. - Yirmi Altıncı Mektupları yazdı.	- İstanbul'da Yerebatan Camiinde Hafız Yaşar Okur tarafından ilk kez Türkçe Kur'an okundu. (22 Ocak). - Halkevleri kuruldu. (19 Şubat). - Türk Dil Kurumu kuruldu. (12 Temmuz). - Türkiye, Milletler Cemiyetine üye oldu. (18 Temmuz). - Ayasofya Camii kapatıldı. - Kadro dergisi çıkmaya başladı.	- Japonlar Manchurya'yı işgal etti. (Mart). - Japonya Rusya ile komşu oldu. - Irak bağımsız krallık oldu. - İbni Suud tarafından Suudi Arabistan Krallığı kuruldu.
1933	- Sekizinci, On Birinci ve On Yedinci Lem'aları yazdı. - On Dördüncü Sözün Zeyli, Yirmi Üçüncü Mektup ve Yirmi Sekizinci Mektubun İkinci Parçasını yazdı.	- İstanbul'da camilerde ezan ve kamet Türkçe okunmaya başlandı. (7 Şubat). - Yeni İstanbul Üniversitesi açıldı. (18 Kasım). 1. Beş Yıllık Sanayi Planı hazırlandı.	- Almanya'da Nazi Partisi iktidara geçti. - Avrupa'da silahsızlanma politikaları gündeme gelmeye başladı. - Alman cumhurbaşkanı Von Hindenburg Hitler'i şansöyeliğe getirdi.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Türkiye Cumhuriyeti Olayları	Dünyadaki Olaylar
1934	- Barla'daki ikametine son verilerek Isparta'ya getirildi. - Yirmi Dokuzuncu Mektubun Birinci Kısmı, Onuncu, On İkinci, On Dördüncü, On Altıncı, On Sekizinci, Yirminci, Yirmi Birinci, Yirmi İkinci, Yirmi Dördüncü, Yirmi Beşinci ve Yirmi Altıncı Lem'aları yazdı. - İktisad Risalesi, Hastalar Risalesi ve İhtiyarlar Risalesini yazdı.	- Balkan Antantı kuruldu. (9 Şubat). - Soyadı Kanunu çıktı. (21 Haziran). - Ayasofya Camiinin müzeye çevrilmesi için kanun çıktı. (24 Kasım). - Kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındı. (5 Aralık).	Almanya'da Hitler devlet başkanı oldu.
1935	- Talebeleri ile birlikte tutuklanarak Eskişehir hapisanesine getirildi. - Yirmi Yedinci, Yirmi Sekizinci, Yirmi Dokuzuncu ve Otuzuncu Lem'aları yazdı.	- Kapatılan Ayasofya Camii müze olarak açıldı. (1 Şubat). - Atatürk 4. kez cumhurbaşkanlığına seçildi.	- İngiltere ve Almanya Deniz Silahlarının Kısıtlanmasına Yönelik Antlaşma imzalandı. - İtalya Habeşistan'ı işgal etti. (5 Ekim).
1936	- Kastamonu'ya sürgün edildi. - Birinci ve İkinci Şu'at yazdı. - Kastamonu Lahikasını yazdı.	- Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi açıldı. (9 Ocak). - Ankara'da Devlet Konservatuarı kuruldu. (6 Mayıs). - Montreux Boğazlar Sözleşmesi imzalandı. (20 Temmuz). "İstiklal Marşı" şairi Mehmet Akif Ersoy vefat etti. (27 Aralık).	- Japonya ile Almanya Anti-Komintern Paktı imzalandı. (25 Kasım). - Filistin'de Yahudi göçüne karşı Araplar isyan etti. - İspanya'da General Franco önderliğinde iç savaş başladı.
1937	Üçüncü Şu'at yazdı.	- Altı Ok anayasaya girdi. (5 Şubat). - Karabük Demir ve Çelik Fabrikasının temel atma töreni yapıldı. (3 Nisan). - Hatay'ın Bağımsızlık Antlaşması TBMM tarafından onaylandı. (14 Haziran). - Türkiye, İran, Irak ve Afganistan arasında Tahran'da Sâ'dâbat Paktı imzalandı. (8 Temmuz). - İnönü Başbakanlıktan çekildi. Görevi Celal Bayar devraldı. (25 Ekim).	- Cenevre'de yapılan Milletler Cemiyeti toplantısında, Hatay'ın bağımsızlığı kabul edildi. (27 Ocak). - Türkiye-Mısır Dostluk, İkamet ve Tabiiyet Antlaşması yapıldı. (7 Nisan).
1938	Dördüncü, Beşinci ve Yedinci Şu'atları (Ayet'ül Kübra) yazdı.	- Sadabat Paktı TBMM tarafından onaylandı. (14 Ocak). - Hatay Millet Meclisi açıldı ve Tayfur Sökmen devlet başkanlığına seçildi. (2 Eylül). - Ankara Radyosu yayına başladı. (28 Ekim). M. Kemal öldü. (10 Kasım). - İsmet İnönü cumhurbaşkanı seçildi (11 Kasım).	- Almanya Avusturya'yı ilhak etti. (12 Mart). - Japonya Çin'i işgal etti. - Türkiye ve Fransa, Hatay'da eşit sayıda asker bulundurmaları konusunda anlaşma yaptı. Birlikler Hatay'a girdi. (3-4 Temmuz).
1939		- Hatay Türkiye'ye katıldı. (29 Haziran). - Türk-İngiliz ve Fransız İttifakı, Ankara'da imzalandı (Ankara Paktı). (19 Ekim). 33.000 kişinin öldüğü Erzincan Depremi yaşandı. (27 Aralık).	- Almanya Çekoslovakya'yı işgal etti. - Almanya, İtalya ile ittifak antlaşması imzalandı. (22 Mayıs). - Almanya-Sovyet Saldırmazlık Paktı imzalandı. (23 Ağustos). - Almanya, Polonya'ya saldırdı. (1 Eylül). 2. Dünya Savaşı başladı. (1 Eylül). - İngiltere ve Fransa Almanya'ya savaş ilan etti. (3 Eylül).

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Türkiye Cumhuriyeti Olayları	Dünyadaki Olaylar
1940	• Onuncu Şuâi yazdı.	• Köy Enstitüleri Kanunu TBMM'de kabul edildi. (17 Nisan).	• Almanya Paris'i işgal etti. (14 Haziran). • Alman-Fransız Silah Bırakma Antlaşması imzalandı. (22 Haziran). • Almanya, Londra'yı havadan bombaladı. (7 Eylül). • İtalya, Fransa ve İngiltere'ye savaş ilan etti.
1941		• Türkiye ve Rusya arasında Saldırmazlık Deklarasyonu imzalandı. (24 Mart). • Türkiye ve Almanya arasında Saldırmazlık Deklarasyonu imzalandı. (18 Haziran). • Refah gemisi Kıbrıs yakınlarında bir torpille batırıldı. (23 Haziran). • Varlık Vergisi Kanunu çıkarıldı. (11 Kasım).	• Japonya, ABD'nin Pearl Harbour üssüne saldırdı. (7 Aralık). • Almanya ABD'ye savaş ilan etti. (11 Aralık).
1942	• Sekizinci Şuâi yazdı.	• Almanya'nın Türkiye Büyükelçisi Von Papen'e suikast düzenlendi. • Varlık Vergisi uygulaması başladı.	• İngiltere ve ABD arasında Birleşmiş Milletler ittifakı kuruldu. Daha sonra bu ittifaka 22 devlet daha katıldı. (Ocak).
1943	• Kastamonu'dan Isparta'ya sevk edildi. • Isparta'da sorgulamadan sonra talebeleriyle Denizli Ağır Ceza Mahkemesine sevk edildi. • On Birinci ve On Üçüncü Şuâileri yazdı.	• Amerikan başkanı Roosevelt, İngiltere başbakanı Churchill ve Türkiye'yi temsilen İsmet İnönü Kahire'de buluştular. (7 Aralık).	• Afrika'da İtalyan ve Alman birlikleri teslim oldu. (Mayıs). • Müttefikler Sicilya'ya saldırdı. Mussolini iktidarı düştü. (Haziran). • Alman ordusu Stalingrad'da teslim oldu.
1944	• On İkinci Şuâi yazdı. • Denizli Ağır Ceza Mahkemesi, talebeleriyle birlikte beraatine karar verdi. (15 Haziran). • Denizli'den Emirdağ'a sürgün edildi. (1 Ağustos). • Temyiz mahkemesi beraat kararını onayladı. (30 Aralık).	• Irkçılık-Turancılık davası başladı. (7 Eylül).	• II. Dünya savaşında müttefikler Normandiya çıkartmasını yaptı. • Arjantin'de Peron iktidarı başladı.
1945		• Türkiye Almanya ile Japonya'ya kağıt üzerinde savaş ilan etti. (23 Şubat). • Dörtlülük kararları ilan edildi. (7 Haziran). • Tan Gazetesi öğrenciler tarafından basıldı. (4 Aralık). • Anayasanın dili sadeleştirildi.	• Yalta Konferansı başladı. (4 Şubat). • İtalya müttefiklere teslim oldu. (29 Nisan). • Almanya kayıtsız şartsız teslim oldu. (7 Mayıs). • A.B.D. Hiroşima'ya atom bombası attı. (6 Ağustos). • A.B.D. Nagasaki'ye atom bombası attı. (9 Ağustos). • Japonya silah bırakma antlaşmasını imzaladı. (2 Eylül). • ABD Başkanı Truman zafer ilan etti ve İkinci Dünya Savaşı sona erdi. (2 Eylül). • Birleşmiş Milletler Örgütü kuruldu. (24 Ekim).

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Türkiye Cumhuriyeti Olayları	Dünyadaki Olaylar
1946	Risale-i Nur'lar teksir ile çoğaltıldı.	- Demokrat Parti kuruldu. (7 Ocak). - Amerikan filosu İstanbul'u ziyaret etti. (5-9 Nisan). - Tek dereceli milletvekili seçim kanunu kabul edildi. (5 Haziran). - İlk çok partili seçim yapıldı. (21 Temmuz). - Demokrat Parti 63 milletvekili ile meclise girdi. (21 Temmuz).	İlk elektronik bilgisayar yapıldı.
1947	Risale-i Nur'lar ilk defa Avrupa ülkeleri ve ABD'ye gönderildi.	Türkiye IMF'ye katıldı. (11 Mart).	- Truman Doktrini ile ABD Avrupa devletlerini tekrar kalkındırma politikasını hayata geçirdi. (12 Mart). - Pakistan bağımsızlığına kavuştu. - Yunanistan'da iç savaş başladı.
1948	- Talebeleri ile Afyon Ağır Ceza Mahkemesine sevk edildi. (28 Ocak). - On Dördüncü Şuayı yazdı.	Kurtuluş Savaşı komutanlarından Kazım Karabekir vefat etti. (25 Ocak).	- Gandhi öldürüldü. (30 Ocak). - İsrail devleti kuruldu. (14 Mayıs). - Çekoslovakya, Polonya ve Macaristan'da komünistler iktidara geldi.
1949	- Afyon'da talebeleriyle beraber tevkif edildi. - Afyon Hapishanesinden tahliye oldu. (20 Eylül). - Emirdağ'a gitti. (2 Aralık). - On Beşinci Şuayı yazdı.	- İlkokullara seçimli din dersi konuldu. (1 Şubat). - Ankara'da İlahiyat Fakültesi kuruldu. (4 Haziran). - Türkiye Avrupa Konseyine kabul edildi. (8 Ağustos).	- Çin'de komünist devrim başarıya ulaştı. - Endonezya bağımsızlığını kazandı. - NATO kuruldu. (4 Nisan). - Ürdün bağımsızlığına kavuştu.
1950	Seçim başarılarından dolayı Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ı tebrik etti.	- Demokrat Parti iktidara geldi. (14 Mayıs). - Celal Bayar cumhurbaşkanı oldu. - Adnan Menderes başbakan oldu. - Arapça ezan okuma yasağı kaldırıldı. (16 Haziran). - Radyoda Kur'an ve dini program yayın yasağı kaldırıldı. (5 Temmuz). - Genel af kanunu çıkarıldı. (14 Temmuz). - DP hükümeti komünistlere karşı savaşmak üzere 4500 kişilik bir tugayı Birleşmiş Milletler emrinde Kore'ye gönderdi. (25 Temmuz). - İlkokullara mecburi din dersi konuldu. (21 Ekim).	Kore savaşı başladı.
1951	- Hristiyan âleminin bir nevi ruhani lideri olan Papa'ya <i>Zülfikar</i> kitabı gönderildi. (22 Şubat). - Şapka Kanununa muhalefet gerekçesiyle Emirdağ'da mahkemeye verildi.	Türkiye, NATO'ya katılma protokolünü imzaladı. (17 Ekim).	- İlk nükleer santraller kuruldu. - Libya bağımsızlığına kavuştu.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Türkiye Cumhuriyeti Olayları	Dünyadaki Olaylar
1952	- Gençlik Rehberi Mahkemesinden dolayı İstanbul'a gitti. (22 Ocak). - Emirdağ'a döndü. - Afyon Mahkemesi duruşmasına katıldı. (30 Mayıs). - Samsun'da Büyük Cihad Gazetesinin yayını sebebiyle dava açıldı. - İngiliz asıllı müsteşrik bir yabancı Seb'a Semavat hakkında yedi günlük bir konferans vermeye başladı. Bediüzzaman'ın cevabı ve Nur Talebelerinin faaliyetleriyle konferansın ikinci günü Türkiye'yi terketti.	- Türkiye NATO'ya üye oldu. (18 Şubat). - Osmanlı hanedanının kadın üyelerine Türkiye'ye gelebilmeleri için izin verildi. (16 Haziran). - Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Türk-İş) kuruldu. (31 Temmuz). - Köy Enstitüleri kapatıldı. (10 Ağustos).	Mısır'da krallığa karşı askeri darbe yapıldı ve Cemal Abdünnasır başkan oldu. (23 Temmuz).
1953	- İstanbul'da Rum Ortodoks Patriği Althenagoras ile görüştü. - Isparta'da hakkında yeni bir dava açıldı ve Isparta'ya gitti. - Isparta'ya yerleşmek üzere geldi. (23 Ağustos).	- Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında dostluk işbirliğini öngören antlaşma imzalandı. (Şubat). - Dumlupınar denizaltısı, Çanakkale Boğazında Naboland isimli İsveç şilebiyle çarpıştı. (4 Nisan).	- Jeoseph Stalin öldü. (5 Mart). - Cemal Abdünnasır Mısır'da cumhuriyet rejimini hayata geçirdi. - Kore Savaşı ateşkesle sonuçlandı. - Francis Crick ile James Watson DNA molekülünün yapısını keşfetti.
1954		- Türkiye Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzaladı. (20 Mart). - Genel seçimler DP'nin zaferi ile sonuçlandı. (2 Mayıs).	- Türkiye, Yunanistan ve Yugoslavya arasında "İttifak, İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Antlaşması" (Balkan Paketi) imzalandı. (9 Ağustos). - Cenevre Konferansı yapıldı. - Cezayir'de bağımsızlık mücadelesi başladı. - Tunus ve Cezayir bağımsızlığına kavuştu.
1955	CENTO'nun kuruluşundan dolayı Cumhurbaşkanı ve Başbakanı tebrik etti.	- İstanbul'da gayrimüslimlere yönelik saldırılar başladı. (6-7 Eylül Olayları). - Hürriyet Partisi kuruldu. (20 Aralık).	- Türkiye ve Irak arasında ortak güvenlik ve savunmayı öngören Bağdat Paketi imzalandı. (24 Şubat). 4 Nisan'da İngiltere, 23 Eylül'de Pakistan, 3 Kasım'da İran bu pakta üye oldu. - Varşova Paketi imzalandı.
1956	- Afyon mahkemesi bütün Risale-i Nur'ların beraatine ve sahiplerine iadesine karar verdi. (Haziran). - Risale-i Nurlar'ın yayınlanması serbest bırakıldı.	Hükümet ortaokullarda din derisi okutulmasını kararlaştırdı. (13 Ağustos).	- Süveyş Kanalı bunalımı. - Polonya'da ayaklanma başladı. - İngiliz Hükümeti Başpiskopos Makarios'u sürgüne gönderdi. - Fas bağımsızlığına kavuştu.
1957	- Yapılan davet üzerine Isparta Askeri Tugay Camiinin temelini attı. (Nisan). - Genel seçimde DP'yi desteklediğini belirtti.	- Sanayi Bakanlığı kuruldu. (27 Mayıs). - Genel seçimleri DP kazandı. (27 Ekim).	- ABD'de Eisenhower doktrini kabul edildi. (5 Ocak). - Avrupa Ekonomik Topluluğu kuruldu. (25 Mart). - İlk uzay uydusu Sputnik fırlatıldı. (4 Ekim). - Vietnam'da iç savaş başladı. - Makarios serbest bırakıldı.

Tarih	Bediüzzaman Said Nursî	Türkiye Cumhuriyeti Olayları	Dünyadaki Olaylar
1958		• Erzurum'da Atatürk Üniversitesi açıldı. (17 Kasım).	• Suriye ve Mısır Birleşik Arap Cumhuriyetini oluşturdu. (1 Şubat). • Irak, Ürdün'le Arap esasına dayalı bir federasyon kurdu. (14 Şubat). • Irak'ta kraliyet devrildi ve yerine cumhuriyet rejimi ilan edildi. (14 Temmuz).
1959	• Nur talebelerinin davetleri üzerine Konya ve Ankara'ya ziyaretlerde bulundu.	• Menderes uçak kazası geçirdi. (17 Şubat).	• Kıbrıs'ı bağımsız bir devlete dönüştüren Londra Anlaşması imzalandı. (19 Şubat). • Türkiye-ABD ikili anlaşması imzalandı. (5 Mart). • Nijerya bağımsızlığına kavuştu.
1960	• İstanbul'daki Nur talebelerinin daveti üzerine İstanbul'a gitti. (1 Ocak). • Ankara'ya son ziyaretini gerçekleştirdi. (11 Ocak). • Ankara'ya gitmesini yasaklayan hükümet kararı üzerine Emirdağ'a gitti. • Emirdağ'dan Isparta'ya geçti. (20 Ocak). • Isparta'dan ayrılarak Urfa'ya gitti. • Urfa'da İpek Palas Otelinde vefat etti. (23 Mart). • Halilü'r-Rahman Camii avlusundaki mezarına defnedildi. (24 Mart). • Naaşı kabrinden alınarak bilinmeyen bir yere götürüldü. (12 Temmuz).	• Tahkikat komisyonu kuruldu. (18 Nisan). • Ankara ve İstanbul'da öğrenci yürüyüşleri oldu. (28 Nisan). • Milli Birlik Komitesi hükümete darbe yaptı. (27 Mayıs). • Devlet Planlama Teşkilatı kuruldu. (1 Ekim). • DP'li yöneticilerin yargılandığı Yassıada mahkemesi başladı. (14 Ekim). • Milli Birlik Komitesi 14 üyesini ihraç etti. (15 Kasım).	• Willard Frank Libby, arkeoloji, jeoloji, jeofizik ve bilimin diğer dallarında, yaş tayini için karbon 14 yönteminin kullanımını keşfettiği için Nobel Ödülü'nü kazandı. • Rusya'ya iltica eden iki NSA görevlisi ABD'nin 40 ülkenin haberleşmesini dinlediğini açıkladı.

1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

İtizar

*R*isale-i Nur Külliyyatından *El-Mesneviyyü'l-Arabî* ile muanven, büyük Üstadın cihanbaha pek kıymettar şu eserini de, Allah'ın avn ve inayetiyle, Arabîden Türkçeye çevirmeye muvaffak olmakla kendimi bahtiyar addediyorum. Yalnız aslındaki ulviyet, kuvvet ve cezaleti, tercüme-de muhafaza edemedim.

Evet, o cevherbaha hakikatlere zarf olacak ne bir harf ve ne bir lâfız bulamadım. Tercüme lisanı da fikrim gibi nakıs ve kasır olduğundan, o azîm imanî ve cesim Kur'ânî hakikatlere ancak böyle dar ve kısa bir kisveyi tedarik edebildim. Ne hakkın ve ne hakikatin hatırı kalmış fabrika-i dimağiyemin bozukluğundan. Bu kadarını da müellif-i muhterem Bediüzzaman'ın manevî yardımları ile dokuyabildim.

Evet, bir tavuk kendi uçuşuyla şahinin veya kartalın uçuşlarını taklit ve tercüme edemez. Bu, hakikaten aslına uygun ve lâfız bir tercüme değildir; pek kısa bir meal, bazen de tayyedilmiş, tercüme edememiş. Çok yerlerde yalnız mealini aldım, bazı yerlerde de tayyettim. Ancak, aslındaki hakaikı evlâd-ı vatana gösteren küçük bir âyinedir.

Risale-i Nur müellifinin neseben
küçük kardeşi ve on beş sene
ondan ders alan
ABDÜLMECİD NURSÎ

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

addetmek: saymak.

Arabî: Arapça.

avn: yardım.

âyine: ayna.

azim: büyük, yüce, ulu.

bahtiyar: bahtlı, tâlî'li, mutlu.

cesim: önemli, büyük.

cevherbaha: kıymetli; cevher değerinde.

cezalet: ahenkli, akıcı ve güzel ifade.

cihanbaha: dünya kıymetinde, değerinde

evlâd-ı vatan: vatan evlâtları.

fabrika-i dimağiyeye: beyin fabrikası; akıl ve fikir fabrikası.

hâk: doğruluk, gerçek, hakikat.

hakaik: hakikatler, doğrular, gerçekler.

hakikat: gerçek; doğruluk; bir

şeyin aslı, esası

hakikaten: hakikat olarak, doğrusu, gerçekten.

imanî: imana dair olan, imanla ilgili.

inayet: yardım, ihsan, lütuf.

itizar: özür dileme, bir sebep göstererek affını dileme.

kasır: kısa.

kisve: elbise, kılık.

kıymettar: kıymetli, değerli.

külliyyat: bir yazarın basılmış eserlerinin tamamı.

Kur'ânî: Kur'ân'a ait, Kur'ân'dan gelen.

lâfız: söz, kelime.

lâyık: uygun, yakışır, münasip.

lisan: dil.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

meal: mana, anlam, mefhum.

muanven: ünvanlı, adlı.

müellif: eser telif eden, yazar.

müellif-i muhterem: muhterem müellif, saygıdeğer yazar.

muhafaza: koruma.

muvaffak: başarmış, başanlı.

nakıs: noksan, eksik.

neseben: nesepeçe, soy bakımından.

Rahîm: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, koruyan, acıyan Allah.

Rahman: sonsuz merhamet sahibi ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.

taklit: birinin davranış ve işlerinin şekil ve biçim olarak aynını yapma.

tayy: atlamak, üzerinden geçmek.

tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.

ulviyet: ulvilik, yücelik, yükseklik.

zarf: kap, kılıf, mahfaza.

Mukaddeme

Risale-i Nur'un bir nevi Arabî Mesnevî-i Şerif'i
hükümünde olan bu mecmuanın mukaddemesi
Beş Noktadır.

• **Birinci Nokta:** Kırk elli sene evvel, Eski Said, ziya-
de ulûm-i aklıye ve felsefide hareket ettiği için, hakika-
tû'l-hakaika karşı, ehl-i tarikat ve ehl-i hakikat gibi, bir
meslek aradı. Ekser ehl-i tarikat gibi yalnız kalben hare-
kete kanaat edemedi. Çünkü, akli, fikri hikmet-i felsefi-
ye ile bir derece yaralıydı; tedavi lâzımdı. Sonra, hem
kalben, hem aklen hakikate giden bazı büyük ehl-i haki-
katin arkasında gitmek istedi. Baktı, onların her birinin
ayrı, cazibedar bir hassası var. Hangisinin arkasından gi-
deceğine tahayyürde kaldı. İmam-ı Rabbanî de ona gay-
bî bir tarzda “Tevhid-i kible et!” demiş. Yani, “Yalnız bir
üstadın arkasından git!”

O çok yaralı Eski Said'in kalbine geldi ki: “Üstad-ı ha-
kiki Kur'ân'dır. Tevhid-i kible bu üstatla olur” diye, yalnız
o üstad-ı kudsinin irşadiyle hem kalbi, hem ruhu gayet
garip bir tarzda sülûka başladılar. Nefs-i emmaresi de şü-
kuk ve şübehatıyla onu manevî ve ilmî mücahedeye
mecbur etti. Gözü kapalı olarak değil, belki İmam-ı
Gazalî (r.a.), Mevlâna Celâleddin (r.a.) ve İmam-ı Rab-
banî (r.a.) gibi kalp, ruh, akıl gözleri açık olarak, ehl-i
istiğrakın akıl gözünü kapadığı yerlerde, o makamlarda
gözü açık olarak gezmiş. Cenab-ı Hakka hadsiz şükür

aklen: akıl ile, akıl yolu ile, akıl
gereğince.

Arabi: Arapça.

cazibedar: çekici, cazibeli.

ehl-i hakikat: hakikati arzula-
yanlar, gerçeği bulup onun peşin-
den gidenler; Allah adamı.

ehl-i istiğrak: manevî bir coşkun-
lukla kendinden geçmiş hâle gi-
ren zatlar.

ehl-i tarikat: tarikat ehli, kalbini
dünyanın fânî işlerinden ayırıp,
Allah sevgisi ile bağlayan kimse-
ler.

ekser: pek çok.

evvel: önce.

garip: tuhaf, şaşılacak.

gaybi: gaypla ilgili, görünmeyen-
lere ait.

gayet: son derece.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hakikat: gerçek, bir şeyin aslı,
esası.

hakikatû'l-hakaik: hakikatin ta
kendisi, gerçeklerin aslı.

hassa: bir kimseye has olan özel-
lik, nitelik veya tesir.

hikmet-i felsefiye: felsefe ilmi.

hükümünde: değerinde, yerinde.

ilmî: ilim ile ilgili, ilme dair.

irşat: doğru yolu gösterme, gaf-
letten uyandırma.

kalben: kalp ile, kalpten.

kanaat: elindeki ile yetinmek.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy
yoluyla Hz. Muhammed'e indiril-
miş, semavî kitapların sonuncu-
su.

makam: yer, mevki.

manevî: manaya ait, maddî ol-
mayan.

mecbur: zorunlu olma, zorunda
kalma.

mecmua: toplanıp, biriktirilmiş,
düzenlenmiş yazıların hepsi.

meslek: gidiş, tutulan yol, sistem.

Mesnevî-i Şerif: Mevlâna'nın her
beyti kendi aralarında kafiyeli
olan, içinde dinî ve ahlâkî nasi-
hatler bulunan Farsça eseri.

mücahede: kötülüğü emre-
den nefsin direnişini kırarak
onu hükmi altına alma, nef-
sin değil hakkın isteğine göre
hareket etmeye çalışma.

mukaddeme: başlangıç, giriş.

nefs-i emmare: insana kötü
ve günah işlerin yapılmasını
emreden nefis.

nevi: çeşit, tür.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Be-
diüzzaman Said Nursi'nin
eserlerinin adı.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın
temeli ve sebebi olan manevî
varlık.

şübehat: şüpheler.

şükûk: şekler, şüpheler.

şükûr: Allah'ın nimetlerine
karşı memnunluk gösterme,
gerek dil ile gerekse hâl ile
Allah'ı hamd etme.

sülûk: bir yola girme, bir yol
tutup o yolda terakki merte-
belerine devam etme.

tahayyür: hayrete düşme,
şaşakalma.

tarz: biçim, şekil.

tedavi: hastalığı iyileştirme
için yapılan bakım.

tevhid-i kible: tek bir yere
yönelme.

ulûm-i aklıye ve felsefiye:
akla ve felsefeye dayanan
ilimler.

üstad-ı hakiki: gerçek üstat,
öğretici rehber.

üstad-ı kudsi: kudsi, yüce üs-
tat.

züdat: öğretici, öğretmen.

ziyade: fazlasıyla.

olsun ki, Kur'an'ın dersiyile, irşadiyla hakikate bir yol bulmuş, girmiş. Hatta ¹ **وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ** ha-kikatine mazhar olduğunu, Yeni Said'in Risale-i Nur'uyla göstermiş.

• **İkinci Nokta:** Mevlâna Celâleddin (r.a.) ve İmam-ı Rabbanî (r.a.) ve İmam-ı Gazalî (r.a.) gibi, akıl ve kalp ittifakıyla gittiği için, her şeyden evvel kalp ve ruhun yaralarını tedavi ve nefsin evhamdan kurtulmasını temine çalışıp, lillâhilhamd, Eski Said Yeni Said'e inkılâp etmiş. Aslı Farisî, sonra Türkçe olan *Mesnevî-i Şerif* gibi, o da Arapça, bir nevi *Mesnevî* hükmünde, *Katre*, *Hubab*, *Habbe*, *Zühre*, *Zerre*, *Şemme*, *Şule*, *Lem'alar*, *Reşhalar*, *Lâsiyyemalar* ve sair dersleri; ve Türkçe de, o vakit *Nokta* ve *Lemaat*'ı gayet kısa bir surette yazmış, fırsat buldukça da tabetmiş. Yarım asra yakın, o mesleği Risale-i Nur suretinde, fakat dahilî nefis ve şeytanla mücadelede bedel, hariçte muhtaç mütehayyirlere ve dalâlete giden ehl-i felsefeye karşı, Risale-i Nur, geniş ve küllî mesnevîler hükmüne geçti.

• **Üçüncü Nokta:** O Yeni Said'in münazarasıyla nefis ve şeytanın tam mağlûp edilmesi ve susturulması gibi, Risale-i Nur dahi yaralanmış talib-i hakikati kısa bir zamanda tedavi ettiği gibi, ehl-i ilhad ve dalâleti de tam ilzam ve iskât ediyor. Demek, bu Arabî *Mesnevî* mecmuası, Risale-i Nur'un bir nevi çekirdeği ve fidanlılığı hükmündedir. Bu mecmuanın yalnız dahilî nefis ve şeytanla mücadelesi, nefis-i emmarenin ve şeytan-ı cinnî ve insînin

inkılâp: değişme, dönüşme.

irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.

iskât: susturma, münazarada cevap veremeyecek hale getirme.

ittifak: birleşme, birlik.

katre: damla.

küllî: umumî, genel, bütün olan.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

lâsiyyema: özellikle, bilhassa, her şeyden çok.

lem'a: parıltı.

lillâhilhamd: Allah'a hamd olsun ki!

mağlûp: yenilme, kendisine galip gelinmiş.

mazhar: nail olma, şereflenme.

mecmua: toplanıp, biriktirilmiş, düzenlenmiş yazıların hepsi.

meslek: gidiş, tutulan yol, sistem.

Mesnevî-i Şerif: Mevlâna'nın her beyti kendi aralarında kafiyeyle olan, içinde dinî ve ahlâkî nasihatler bulunan Farsça eseri.

mücadele: savaşma, çatışma, kavga.

münazara: bir konu üzerinde belli kuralara uyularak yapılan tartışma.

mütehayyir: hayrete düşen, şaşırان.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.

nevi: çeşit, tür.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

reşha: sızıntı, damla.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursi'nin eserlerinin adı.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

sair: diğer, başka, öteki.

şemme: bir kere koklama.

şeytan-ı cinnî ve insî: cinler ve insanlar taifesinden olan şeytanlar.

şule: parıltı, ısıltı; alev, ateş.

suret: biçim, şekil, tarz.

tab: kitap basma.

talib-i hakikat: gerçeği arayan, hakikate talip olan.

tedavi: hastalığı iyileştirme için yapılan bakım.

temin: sağlama.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

Zühre: Çoban Yıldızı, sabah yıldızı.

1. Her şeyde Onun birliğine delil olan bir âlâmet vardır. (İbnü'l-Mu'tez isimli Arap şairine ait bir mısra).

Arabi: Arapça.

asır: yüzyıl.

bedel: karşılık.

dâhilî: içe ait, içe dönük, iç ile ilgili.

dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; yoldan çıkanlar, azgın ve sapkın kimseler.

ehl-i felsefe: filozoflar, felsefe ile uğraşan veya taraftar olanlar.

ehl-i ilhad: ilhad ehli, doğru meslek ve dinden, hak yolundan çıkıp batıl yola sapan imansızlar, dinsizler.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

evvel: önce.

Farisî: Farsça, Acemce.

gayet: son derece.

habbe: tane.

hakikat: gerçek, doğruluk; görülen bir şeyin aslı, esası.

hariç: dışarı.

hubab: taneler, parçalar.

hükmünde: değerinde, yerinde.

hükmüne: yerine, değerine.

ilzam: susturma, cevap veremez hale getirme.

âdeta: sanki.
afakî: dışa dönük.
aleyhisselâm: Allah'ın selamı onun üzerine olsun.
âlim: ilim ile uğraşan, ilim adamı.
asa: değnek, sopa.
aynelyakin: gözle görür derecede inanma; bir şeyi görerek ve seyrederek bilme.
cihet: yön.
dâhilî: içe ait, içe dönük, iç ile ilgili.
dehşetli: ürkütücü, korkunç.
ehl-i inat: inat edenler, inkârda ısrar edenler.
ekser: pek çok.
enfûsî: nefiste meydana gelen, nefse ait, şahsî.
fehîm: anlayış.
galebe: galip gelme, üstünlük.
gayet: son derece.
hadsîz: sınırsız, sonsuz.
hakikat: gerçek, esas.
haricî: dışa ait, dışarı ile ilgili.
hücum: saldırma.
hükema: filozoflar.
hükümünde: değerinde, yerinde.
i'caz-ı manevî: manen mucize oluş.
ilmelyakin: ilim yoluyla kesin olarak bilme.
ilm-i hakikat: hakikat ilmi.
ilm-i hikmet: hikmet ilmi, felsefe.
itminan: kesin bilme.
izah: açıklama, ayrıntılan ile anlatma.
kanaat: inanma, görüş, fikir.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
mağlûp: boyun eğme, yenilme, yenilmiş olma.
mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.
malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.
marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.
mecmua: toplanıp, biriktirilmiş, düzenlenmiş yazıların hepsi.
medrese: eski dönemde ders okutulan düzenli öğretim kuruluşu.
mesale: halledilmesi güç, önemli konu.
meşgul: bir işle uğraşan, ilgilenen.
meşhudat: görünenler, gözle görülen şeyler, müşahade edilenler.

şübehatından tamamıyla kurtarıyor. Ve o malûmat ise, meşhudat hükmünde ve ilmelyakin ise, aynelyakin derecesinde bir itminan ve bir kanaat veriyor.

• **Dördüncü Nokta:** Eski Said, ilm-i hikmet ve ilm-i hakikatin çok derin meseleleriyle meşgul olması ve büyük ulemalarla derin meseleler üzerinde münazarası ve medresenin yüksek derslerini gören eski talebelerinin fehimlerinin derecesine göre yazması ve Eski Said'in de terakkiyat-ı fikriye ve kalbiyesinde, yalnız kendisi anlayacak bir surette, gayet kısa cümlelerle ve gayet muhtasar bir ifadeyle uzun hakikatlere kısa kelimelerle işaretler nev'inde, o mecmuayı yazdığı için, bir kısmını en müdakkik âlimler de zorla anlayabilir. Eğer tam izah olsaydı, Risale-i Nur'un mühim bir vazifesini görecekti.

Demek o fidanlık *Mesnevî*, turuk-i hafiye gibi enfûsî ve dahilî cihetinde çalışmış, kalp ve ruh içinde yol açmaya muvaffak olmuş. Bahçesi olan Risale-i Nur, hem enfûsî, hem ekseri cihetinde turuk-i cehriye gibi afakî ve haricî daireye bakıp marifetullaha geniş ve her yerde yol açmış. Âdeta Mûsa Aleyhisselâmın asası gibi nereye vurmuş ise su çıkarmış...

Hem, Risale-i Nur, hükema ve ulemanın mesleğinde gitmeyip, Kur'ân'ın bir i'caz-ı manevîsiyle, her şeyde bir pencere-i marifet açmış, bir senelik işi bir saatte görür gibi, Kur'ân'a mahsus bir sırrı anlamıştır ki, bu dehşetli zamanda hadsiz ehl-i inadin hücumlarına karşı mağlûp olmayıp galebe etmiş.

meslek: gidiş, tutulan yol, sistem.
müdakkik: tetkik eden, inceden inceye araştıran.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
muhtasar: kısaltılmış, özet.
münazara: bir konu üzerinde belli kurallara uyularak yapılan tartışma.
muvaffak: başarmış, başarılı.
nevi: çeşit, tür.
nokta: konu ile ilgili bölüm.
pencere-i marifet: ilim ve ir-

fana açılan pencere; Allah'ın ilim ve irfanıyla karşılaştran, Allah'ı tanıtan pencere.
Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
sır: gizli hakikat.
şübehat: şüpheler.
suret: biçim, şekil, tarz.
talebe: öğrenci.
terakkiyat-ı fikriye ve kalbi-

ye: fikrî ve kalbî ilerlemeler, yükselişler.
terakkiyat-ı fikriye: fikrî ilerlemeler, yükselişler.
turuk-i cehriye: zikirlerini ağızdan ve sesli yapan tarikatler.
turuk-i hafiye: zikirlerini kalple ve gizliden yapan tarikatler.
ulema: âlimler, bilginler, ilim sahipleri.
vazife: görev.

• **Beşinci Nokta:** Eski Said'in Yeni Said'e inkılâp etmesi zamanında, yüzer ilimlerle alâkadar binler hakikatler, ayrı ayrı birer risaleye mevzu olacak kıymette iken, o Said telif ederken, meselelerin başında "i'lem, i'lem, i'lem"lerle, her bir hakikati —ki, bir risale olacak derecede ehemmiyetli iken— birkaç satırda, bazen bir sayfada, bazen bir iki satırda zikrediyorlar. Âdeta her bir "i'lem" bir risalenin şifresidir.

Hem "i'lem"ler, birbirine bakmayarak muhtelif ilimlerin ve hakikatlerin fihristeleri hükmünde yazıldığından, o mecmuayı okuyanlar, bu noktaları nazara alıp itiraz etmesinler.

SAİD NURSÎ

âdeta: sanki.

alâkadar: ilgili, ilişki.

ehemmiyetli: önemli.

fihrist: liste, katalog.

hakikat: gerçek, esas.

hükmünde: değerinde, yerinde.

i'lem: Arapçada "Bil!" anlamında emir.

inkılâp: değişme, dönüşme.

itiraz: kabul etmediğini belirtip karşı çıkma.

kıymet: değer.

mecmua: toplanıp, biriktiril-

miş, düzenlenmiş yazıların hepsi.

mesele: halledilmesi güç, önemli konu.

mevzu: konu.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

nazar: bakış, dikkat.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

telif: eser yazma.

zikretmek: anmak, bildirmek.

Rem'alar

Türkçe Risale-i Nur'un Yirmi İkinci Sözü ile aynı mealdedir.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ۖ لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَوَاتِ
وَالْأَرْضِ ۖ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ ۖ وَإِنْ مِنْ
شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ ۖ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا ۚ

azamet: büyüklük.

cahil: Allah'ı tanımayan, ilâhî hakikatlerden habersiz, hak bilgisinden yoksun.

celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.

daire-i esbap: sebepler dairesi, sebep ve kanunların bulunduğu yer olan maddî âlem, fiillerin, işlerin, oluşların sebeplere bağlandığı âlem.

dellâl: ilân edici; hakka davet eden.

esbap: sebepler, vasıtalar.

evamir-i tekviniye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.

gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefesine uyarak Allah'ın emirlerini unutan.

hâdis: olay.

hakiki: gerçek.

hükümünde: değerinde, yerinde.

icraat: işler.

iktiza: lâzım gelme, gerekme.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı sonu olmayan sonsuz ilâhî kudret, kuvvet.

meal: mana, anlam, mefhum.

muavazaf: vazifelendirilmiş, kendisine görev verilmiş, vazifeli.

müşahit: gözlemci.

nazır: nezaret eden, bakan, gözetken.

neşir: herkese duyurma, yayma, tamim.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursi'nin eserlerinin adı.

rububiyet: efendilik, sahiplik.

Ey daire-i esbaptan zuhur eden işleri, hâdiseleri esbaba isnat eden gafil, cahil! Mal sahibi zannettiğin esbap, mal sahibi değildir. Asıl mal sahibi, onların arkasında iş gören kudret-i ezeliyedir. Onlar, ancak o kudretten gelen hakikî tesirleri ilân ve neşretmekle muvazafırlar. Demek, daire-i esbap, hükümetin kalem daire-i hükmündedir ki, yukarıdan gelen emirlerin tebligatı o daireden yapılıyor. Çünkü, izzet ve azamet perdeyi iktiza eder; tevhid ve celâl dahi şirketi reddeder, tesiri esbaba vermiyor.

Evet, Sultan-ı Ezeli'nin memurları vardır, ama icraatçıları değildir ki, saltanat ve rububiyetinde ortak olsunlar. Ancak o memurların vazifesi dellâllıktır ki, kudretin icraatını ilân ediyorlar. Veya o memurlar nazır müşahitlerdir ki, gördükleri evamir-i tekviniyeye karşı yaptıkları

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Allah her şeyin yaratıcısıdır. O her şey üzerinde hakkıyla görüp gözeticidir. • Göklerin ve yerin tedbir ve tasarrufu Ona aittir. (Zümer Suresi: 62-63.)

2. Şanı ne yücedir Onun ki her şeyin hüküm ve tasarrufu elindedir. (Yâsin Suresi: 83.)

3. Hiçbir şey yoktur ki, hazineleri Bizim yanımızda olmasın. (Hicr Suresi: 12.)

4. Hiçbir canlı yoktur ki, Allah onu alından tutup kudretine boyun eğdirmiş olmasın. (Hüd Suresi: 56.)

saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.

Sultan-ı Ezeli: ezeli sultan; kudret, kuvvet ve hükümlerinin başlangıcı olmayan Allah.

lah:

sirket: ortaklık.

tebligat: tebliğler, bildiriler, bildirmeler.

tesir: etki.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

vazife: görev.

zuhur: görünme, meydana çıkma.

itaat ve inkıyatla, istidatlarına göre bir nevi ibadet yapmış olurlar. Demek esbap, ancak ve ancak kudretin izze-tini, rububiyetin haşmetini izhar için vazedilmiş birtakım vasıtalar. Yoksa, kudretin acz ve ihtiyacı için muavenet eden yardımcı değildir. Beşer sultanlarının memurları ise, sultanların ihtiyaç ve aczlerini def için tayinlerine zaruret hâsıl olan yardımcı ve ortaklarıdır. Binaenaleyh, Allah'ın memurlarıyla insanın memurları arasında münasebet yoktur. Yalnız gafil ve cahil olanlar hâdiselerde ve vukuattaki hikmetleri, güzellikleri göremediklerinden, Cenab-ı Hak'tan şekva ve şikâyetlere başlarlar. İşte o şekva ve şikâyetlerin hedefini değiştirmek için esbap vazedilmiştir. Çünkü, kusur onlardan çıkıyor, onların kabiliyetsizliğinden ileri geliyor. Bu sırra bir misal-i lâtif suretinde bir temsil-i manevî rivayet ediliyor ki:

Hazret-i Azrail Aleyhisselâm, Cenab-ı Hakka demiş ki:

“Kabz-ı ervah vazifesinde Senin ibadın benden şekva edecekler. Benden küsecekler.”

Cenab-ı Hak, lisan-ı hikmetle ona demiş ki:

“Seninle ibadımın ortasında musibetler, hastalıklar perdesini bırakacağım; tâ şekvaları onlara gidip, sana küsmesinler.”

Evet, nasıl ki hastalıklar perdedir, ecelde tevehhüm olunan fenalıklara mercidirler. Ve kabz-ı ervahta hakikî olarak hikmet ve güzellik, Hazret-i Azrail Aleyhisselâmın

acz: zayıflık, güçsüzlük.

aleyhisselâm: Allah'ın selâmı onun üzerine olsun.

beşer: insan, insanlık.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cahil: Allah'ı tanımayan, ilâhî hakikatlerden habersiz, hak bilgisinden yoksun.

def: mani olma, kovma, ortadan kaldırma.

ecel: her canlının Allah tarafından takdir edilen ölüm vakti.

esbap: sebepler, vasıtalar.

gafil: gâflette bulunan, endişesiz, nefesine uyararak Allah'ın emirlerini unutan.

hâdis: olay.

hakikî: gerçek.

hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.

haşmet: ihtişam, heybet, büyüklük.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

ibad: abdler, kullar.

inkıyat: boyun eğme, bağ-

lanma, teslim olma.

istidat: kabiliyet, yetenek.

itaat: söz dinleme, boyun eğme, emre uygun hareket etme.

izhar: ortaya koyma, açığa çıkarma, gösterme.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kabiliyet: beceriklilik, yetenek.

kabz-ı ervah: ruhların alınması, ölme.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

lisan-ı hikmet: hikmet dili, yaratılış gayesine uygun bir dil ile.

merci: merkez, dönülecek yer.

misal-i lâtif: güzel misal, hoş bir misal.

muavenet: yardım.

musibet: felâket, belâ.

münasebet: ilgi, ilişki, bağ.

nevi: çeşit, tür.

rivayet: bir haber, söz veya olayı nakletme.

rububiyet: efendilik, sahiplik.

sır: gizli hakikat.

sultan: padişah, hükümdar.

suret: biçim, şekil, tarz.

şekva: şikâyet.

tayin: vazifeye gönderme, bir işe yerleştirme, atama.

temsil-i manevî: maddî olmayan, mana âleminde bir temsil.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

vasıta: aracı.

vazedilme: konulma, yerleştirilme.

vazetme: koyma, yerleştirme.

vazife: görev.

vukuat: vuku bulan şeyler, hâdiseler, olaylar.

zaruret: zorunluluk, mecburiyet.

vazifesine mütealliktir. Öyle de, Hazret-i Azrail Aleyhis-selâm da bir perdedir. Kabz-ı ervahta zahiren merhametsiz görünen ve rahmetin kemaline münasip düşmeyen bazı hâlâta merci olmak için o memuriyete bir nazır ve kudret-i İlâhiyeye bir perdedir.

Evet, izzet ve azamet ister ki, esbap perdedar-ı dest-i kudret ola aklın nazarında; tevhid ve celâl ister ki, esbap ellerini çeksinler tesir-i hakikiden.

Tembih

Arkadaş,

Tevhid iki çeşit olur:

Birisi âmiyâne tevhibdir ki, “Allah’ın şeriki yok ve bu kâinat Onun mülküdür” der. Bu kısım tevhid sahiplerinin fikirce gaflet ve dalâlete düşmeleri korkusu vardır.

İkincisi hakikî tevhibdir ki, “Allah birdir, mülk Onundur, vücut Onundur, her şey Onundur” der. Lâyetezelzel bir itikada sahiptirler. Bu kısım tevhid sahipleri her şeyin üstünde Cenab-ı Hakkın sikkesini görür ve her şeyin cephesinde bulunan mührünü, damgasını okur. Ve bu sayede huzurî bir tevhid melekesi maliki olurlar ki, dalâlet ve evhamın taarruzundan kurtulurlar.

Kur’ân-ı Hakîm’den istifade ettiğimiz ikinci kısım tevhidin birkaç mertebelerini birkaç lem’a zımında izah edeceğiz:

aleyhisselâm: Allah’ın selâmı onun üzerine olsun.

âmiyâne: basitçe, üstünkörü; cahile yakışır.

azamet: büyüklük.

celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

esbap: sebepler, vasıtalar.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah’tan uzaklaşp nefsin arzularına dalmak.

hakiki: gerçek.

hâlât: hâller, durumlar, vaziyetler.

huzurî: bizzat yanında veya karşısında bulunuyor gibi.

istifade: faydalanma, yararlanma.

itikad: inanç, iman.

izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kabz-ı ervah: ruhların alınması, ölme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

kudret-i İlâhiye: Allah’ın kudreti, Allah’ın kudretiyle yaptığı işler, fiiller, tasarruflar.

Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.

lâyetezelzel: sarsılmaz, güvenilir, devamlı.

lem’a: parıltı.

malik: sahip.

meleke: bir şeyi çok kez tekrarlayarak ve tecrübe ederek meydana gelen bilgi ve maharet.

memuriyet: memurluk.

merci: merkez, kaynak, müracaat edilecek yer.

mertebe: derece, basamak.

münasip: uygun.

müteallik: ait, alâkalı, ilgili.

nazar: bakış, nezdinde.

nazır: nezaret eden, bakan, gözetken.

perdedar-ı dest-i kudret:

kudret elinin perdecisi, İlâhî kudreti gizleyen, İlâhî kudretin önündeki perde.

rahmet: şefkat, merhamet,

bağışlama ve esirgeyicilik.

sikke: alâmet, nişan, turra.

şerik: ortak.

taarruz: saldıрма, sataşma, ilişme.

tembih: uyarı, ihtar.

tesir-i hakikî: gerçek tesir, etki.

tevhid: Allah’ın bir olduğuna inanma, birleme.

vazife: görev.

vücut: beden, varlık.

zahiren: görünüşte.

zımında: içinde, altında.

Birinci Lem'a

Bakınız: Her bir masnuun yüzünde öyle bir sikke vardır ki, ancak her şeyi halk eden Hâlık'a mahsustur. Ve her bir mahlûkun cephesinde öyle bir hatem vurulmuştur ki, her şeyi yapan Sâni'den maada kimsede o hatem bulunmaz. Ve kudretin neşrettiği mektuplarından her bir mektubun ahirinde, taklidi kabil olamayan öyle bir turra vardır ki, ancak Sultan-ı Ezel ve Ebed'e hastır. O gibi sikkelerden yalnız hayat üzerinde parlayan sikke-i i'caza bakınız ki, hayatla bir şeyden pek çok şeyler husule gelir, icat edilir. Ve pek çok şeyler dahi bir şey-i vahide emr-i Rabbanî ile inkılâp ederler. Meselâ, su bir şey-i vahit iken, pek çok uzuvlara, cihazlara Allah'ın izniyle menşee olur; icat edilirler. Ve mideye giren pek çok muhtelif yemekler ve meyvelerden Hâlık-ı Teâlâ tek bir cismi icat eder, tek bir cisim husule getirir.

İşte kalp, akıl, şuur sahibi olan bir adam, bu ciheti düşünürse anlar ki, *bir şeyden çok şeyleri icat edip çıkartmak ve çok şeyleri bir şeye tahvil etmek, ancak her şeyi halk eden ve her şeyi yapan Sânia mahsus bir sikkedir.*

İkinci Lem'a

Sayırsız hatemlerden canlı mahlûkata vazedilen hayat hatemine bakınız.

Evet, canlı bir mahlûk, camiiyeti itibarıyla, kâinata küçük bir misaldir, şecere-i âleme güzel ve tatlı bir meyvedir, kevn ve vücuda bir nüvedir ki, Cenab-ı Hak o

ahir: son.
camiiyet: toplayıcı, ihtiva ve ihata edicilik.
cihaz: aza, organ.
cihet: yön.
emr-i Rabbanî: Allah'ın emri.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
Hâlık-ı Teâlâ: her şeyi yoktan var eden yüce yaratıcı, Allah.
halk: yaratma, yoktan var etme.
hatem: mühür, damga.
husul: olma, meydana gelme.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
inkılâp: değişme, dönüşme.
itibarıyla: yüzünden, dolayısıyla, bakımından.
kabil: mümkün, ihtimal da-
iresinde.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kevn: olma, oluş.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.
lem'a: parlıt.

maada: başka, gayri, geriye kalan.
mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.
masnu: sanatla yapılmış esya, varlık.
menşee: esas, kaynak.
meselâ: örneğin.
misal: örnek.
muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

neşir: dağıtma, yayma, saçma, serpmeye.
nüve: çekirdek.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
sikke: alâmet, nişan, turra.
sikke-i i'caz: mu'cizelik işareti, sikkesi, damgası.
Sultan-ı Ezel ve Ebed: ezel ve ebed sultanı; varlığının başlangıcı ve sonu olmayan kudret ve hâkimiyet sahibi sultan, Allah.
şecere-i âlem: kâinat ağacı; ağaca benzeyen kâinat.
şey-i vahit: bir şey, tek nesne.
şuur: bir şeyi anlama, tanıma ve kavrama gücü; anlayış, idrak.
tahvil: bir hâlden başka bir hâle getirme, değiştirme, dönüştürme.
turra: mühür, damga, tuğra.
uzuv: bir canlıyı meydana getiren parçacıklardan her biri, organ.
vazedilme: konulma, yerleştirilme.
vücut: varlık.

âlem: varlık sınıflarından her biri.
beşer: insan, insanlık.
Cenab-ı Hak: Allah; doğru, gerçek, Hakkın tâ kendisi olan, şeref ve azamet sahibi yüce Allah.
cihet: yön.
cilve: tecelli, görüntü.
derc: sokma, içine alma.
ekser: pek çok.
esbap: sebepler, vasıtalar.
farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.
fihriste: katalog, liste.
gayet: son derece.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
hakimâne: hikmetli bir şekilde.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
halk: yaratma, yaratış.
hatem: mühür, damga.
ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.
iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
katre: damla.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hâl, durum, iç yüz.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.
kuvve-i hafıza: hafıza gücü.
lem'a: parıltı.
maada: başka, gayri, -den başka.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

nüvede pek çok âlemlerin örneklerini derç etmiştir. San-ki, o zihayat gayet hakîmâne muayyen nizamlarla bütün vücutlardan sağılmış bir katre veya bir noktadır. Bu itibarla, bir zihayâtı halk etmek, bütün kâinatı yed-i tasarrufuna alan Cenab-ı Hak'tan maada hiçbir şeye isnat edilemez.

Evet, akli bozulmayan bir şahıs, teemmülü neticesinde anlar ki, meselâ bal arısını pek çok şeylere fihriste yapan ve kitab-ı kâinatın ekser mesailini insanın mahiyetinde yazan ve incir nüvesinde incir ağacının programını derç eden ve insanın kalbini binlerce âlemlere örnek ve pencere yapan ve beşerin kuvve-i hafızasında tarih-i hayatını taallûkatıyla beraber yazan, ancak ve ancak her şeyi yaratan Hâlık olabilir. Ve böyle bir tasarruf, yalnız ve yalnız Rabbülâlemîn'e mahsus bir hatemdir.

Üçüncü Lem'a

Cenab-ı Hakkın canlı mahlûkata bastığı hayat hatemini gayr-i mütenahi nakış ve keyfiyetlerinden bir numuneyi göstereceğiz. Şöyle ki:

Nasıl ki suyun katrelerinden, şişenin parçalarından tut, seyyar yıldızlara kadar şeffaf veya şeffaf gibi her şeyde şemsin cilvelerinden şemse mahsus bir turra, bir cilve bulunur.

Kezalik, Şems-i Ezeli'nin de bütün canlı mahlûkatta "ihya ve nefh-i hayat" cihetiyle bir tecelli-i ehadiyeti vardır ki, bütün esbap iktidar ve ihtiyar sahibi oldukları farz

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.
mesail: meseleler.
meselâ: örneğin.
muayyen: tayin edilmiş, belli, belirli.
nakış: işleme, süsleme.
nefh-i hayat: hayat üflemek.
nizam: düzen, düzgünlük; kânun.
numune: örnek.
nüve: çekirdek.
Rabbülâlemîn: âlemlerin Rabbi, bütün âlemleri idare

ve terbiye eden Allah.
seyyar: bir yerde durmayan yer değiştiren gök cismi.
şeffaf: saydam.
sems: güneş.
Şems-i Ezeli: ezeli güneş; varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.
taallûkat: ilgiler, ilişkiler.
tarih -i hayat: hayat tarihi.
tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

tecelli-i ehadiyet: ehadiyet tecellisi, teklik, bir olmaklık tecellisi; Cenab-ı Hakkın her bir şeyde bütün isimleriyle olan tecellisi; denizin her bir damlasında güneşin bütün sıfat ve isimleriyle aksetmesi gibi.
teemmül: inceden inceye, etraflıca düşünme.
turra: mühür, damga, tuğra.
yed-i tasarruf: tasarruf eli, sahip olma, sahiplik.
zihayat: hayat sahibi.

edilse dahi, o sikkenin ne mislini ve ne taklidini, ne münferiden ve ne müçtemian yapmaktan âcizdirler. Buna binaen, şeffaf şeylerde görünen o timsaller şemsin timsali olup, şemsten o şeffaf şeylere in'ikâs etmiş olduklarına hükmedilmediği takdirde, o sayısız katrelerde ve zerrelere, her birisinde hakikî bir şemsin maddesiyle mevcut bulunduğuna hükmetmek lâzım gelir.

Kezalik, Şems-i Ezeli'nin şualar menzilesinde olan tecelli-i esmasının nokta-i merkeziyesi olan hayat, Şems-i Ezeli'ye isnat edilmediği takdirde, bir sineğe, bir çiçeğe varıncaya kadar her bir zihayatta nihayetsiz bir kudret, muhit bir ilim, mutlak bir irade gibi, Vacibü'l-Vücut'dan maada hiçbir şeyde vücudu mümkün olmayan sair sıfatların mevcut olmasına cahilâne, ahmakane, gülünç bir batıl hüküm lâzım gelir. Ve aynı zamanda, şu batıl hükümle, her bir zerreye ve her bir sebebe bir ulûhiyet-i mutlakayı isnat etmekle sayısız şerikleri ispat etmek mecburiyeti hâsıl olur.

Maahaza, tohum olacak bir habbe veya bir çekirdekteki garip, acip, muntazam vaziyete bakınız ki, o habbe, tohumu olacak cismin bütün eczasıyla münasebettar olduğu gibi, nev'iyile, yani ebna-i cinsiyle de ve bütün mevcudatla da münasebetleri vardır. Ve onlara karşı o münasebetleri nispetinde vazifeleri vardır. Eğer o tohumcuk habbenin Kadîr-i Mutlak'tan nispeti kesilip kendi nefesine isnat edilirse, yani kendi kendine olmuştur denilirse, her bir tohumda, her şeyi görececek bir gözün ve her şeye muhit bir ilmin bulunmasını itikat etmek lâzım gelir. Bu ise,

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
âciz: eli yetmez, gücü yetmez, güçsüz.
ahmakane: ahmakçasına, akılsızca.
batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
cahilâne: cahilce, cahil bir şekilde.
ebna-yı cins: kendi cinsinden olanlar.

ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.
garip: tuhaf, şaşılacak.
habbe: tane.
hakiki: gerçek.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
hükmetme: karar vermek, inanca varmak.
hüküm: karar, emir.
ilim: bilgi, marifet.
in'ikâs: aksetme, yansıma.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda

için olan iktidar, güç.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
ispat: delil göstererek iddiayı sağlamlaştırma.
itikat: inanç, iman.
Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
katre: damla.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.
maada: başka, gayri, -den başka.
maahaza: böyle iken, bununla beraber, böyle olmakla birlikte.
mecburiyet: mecbur olma, zorunluluk durumu, zorunluluk.
menzile: mertebe.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
misil: benzer.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.
mutlak: herhangi bir kayda bağlı olmayan, kayıtsız, şartsız.
müçtemian: toplu olarak, toptuca, hepsi birden.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
münasebettar: ilgili, alakalı.
münferiden: ayrı ayrı, birer birer.
nefis: kendi, şahıs.
nevi: çeşit, tür.
nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.
nispet: oran, değer.
nokta-i merkeziye: merkezi nokta.
sair: diğer, başka, öteki.
sıfat: vasıf, nitelik.
sikke: alâmet, nişan, turra.
şeffaf: saydam.
şems: güneş.
Şems-i Ezeli: ezeli güneş; varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.
şerik: ortak.
tecelli-i esma: isimlerin tecellisi, Cenab-ı Hakka ait isimlerin kâinat ve mahlûkat üzerinde görülen tecellisi, görüntüsü.
timsal: örnek, numune.
ulûhiyet-i mutlaka: hiçbir kayda ve şarta bağlı olmaksızın ilâh olma, mutlak ilâhlık.
Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.
vazife: görev.
vaziyet: durum.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
zihayat: hayat sahibi.

sabık temsilde, her bir şeffaf zerrede hakikî bir şemsin vücudunu iddia etmek gibi, gülünç bir hamakattır.

Dördüncü Lem'a

Bir kitap el yazısıyla yazılırsa, yalnız bir adama ve bir kaleme ihtiyaç vardır. Fakat matbaada basılırsa, kalem işini gören pek çok demir kalemler lâzımdır. Ve o demir harfleri yapmak için, ustalar ve alât ve edevat ve müret-tipler gibi, çok şeylere ihtiyaç olur.

Kezalı, şu kitab-ı kâinatı yazılı satırlar, kelimeler ve harflerin bir Vahid-i Ehad'in kalem-i kudretiyle yazılmış olduğu cihete hükmeden adam, pek rahat ve kolay ve makul bir yola sülûk etmiş olur. Fakat, o yazıları, o harfleri tabiata ve esbaba isnat eden herifler, imtina ve muhalin en suubetli ve çıkmaz bir yoluna zehap etmiş olurlar. Çünkü, bu yola zehap edenler için, tek bir zihayatin tab' ve bastırılması için ekser kâinatın tab'ına lâzım olan teşhizat lâzımdır. Bu ise, vehmin kabul edemediği bir hurafedir.

Ve keza, toprağın, suyun, havanın her bir cüz'ünde, nebatat adedince manevî gizli matbaalar lâzımdır ki, mahiyetleri ve cihazları mütehalif sayısız meyve ve çiçeklerin teşkilâtını yapabilsinler. Veyahut o nebatatı o kadar ziynet ve intizamlarıyla beraber yeşillendirmek için, o üç unsurun her bir cüz'ünde bütün ağaçların, meyvelerin ve çiçeklerin hassalarını, cihazlarını ve mizanlarını bilip yapabilecek bir kudret, bir ilim lâzımdır. Çünkü, bu üç

alât: aletler, vasıtalar, aygıtlar.
cihaz: aza, organ.
cihet: yön.
cüz: kısım, parça.
edevat: bir işi yapmaya vasıta olan şeyler, aletler.
ekser: pek çok.
esbap: sebepler, vasıtalar.
hakiki: gerçek.
hamakat: ahmaklık, beyinsizlik, budalalık.
hassa: bir şeye mahsus olan özellik, nitelik.
hurafe: manasız söz.
hükmetme: hâkim olma, emri altında tutma; karar verme, inanç varma.
iddia: davaya kalkışma, dava etme.
ilim: bilgi, marifet.
imtina: imkânsızlık, olamayış.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kalem-i kudret: kudret kalemi, Allah'ın güç ve kuvveti ile yaratması.
keza: böylece, aynı şekilde.
kezalık: keza, bu da öyle, böylece.
kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
lem'a: parıltı.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
makul: akıllıca hareket eden.
manevi: manaya ait, maddî olmayan.
mizan: ölçü, denge.
muhal: imkânsız.
mürettip: tertip eden, düzenleyen, hazırlayan, sıraya koyan.
mütehalif: değişebilir, değişken.
nebatat: bitkiler.
sabık: önceki, evvelki, geç-

mişteki.
suubet: güçlük, zorluk.
sülûk: bir yola girme, bir yol tutma.
şeffaf: saydam.
şems: güneş.
tab: basma.
tabiat: yaratılış ve yaşayışa dair konulan kanunlar, esaslar.
teçhizat: teçhizler, donatmalar, cihazlandırmalar.
temsil: benzetme, misal getirme.

teşkilât: yapılar; kuruluşlar.
unsur: madde, esas, kök.
Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.
vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.
vücut: varlık.
zehap: bir fikre veya zanna kapılma.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
zihayat: hayat sahibi.
ziynet: süs.

unsurun her bir cüz'ü, her bir nebatın teşkiline medar ve menşe olabilir. Evet, bir saksıdaki toprak, cihazları ve şekilleri ve sair sıfatları muhalif olan herhangi bir nebatın tohumunu yeşillendirmeye kabiliyeti vardır. Binaenaleyh, ikinci yola zehap edenlerce, o küçük saksı içerisinde sayısız gizli makine ve fabrikaların vücudu lâzım gelir ki, hurafeciler dahi bundan utanıyorlar.

Beşinci Lem'a

Bir kitapta yazılı bir harf, yalnız bir cihetle kendisini gösterir ve kendisine delâlet eder. Fakat o harf, kâtibine çok cihetlerle delâlet eder ve nakkaşını tarif eder.

Kezalik, kitab-ı kâinatta mücessem olarak yazılan her bir kelime, kendi miktarınca kendini gösterirse de, pek çok cihetlerden münferiden ve müçtemian Sâniini gösterir, esmasını izhar eder. Ve kendi evsafıyla, eşkâliyle, nakışlarıyla âdeta Sâniini medih için yazılmış bir kasidedir. Buna binaen, meşhur Hebenneka gibi ahmaklaşan bir adam dahi Sâni-i Zülcelâl'in inkârına gitmemek gerektir.

Altıncı Lem'a

Cenab-ı Hak, bütün cüz ve cüz'ilerde sikke-i mahsusasını ve bütün küll ve küllîlerde has hatemini vazettiği gibi, aktâr-ı semavat ve arzı, hatem-i vahidiyetle ve mecmu-i kâinatı sikke-i ehadiyetle mühürlemiştir. Mezkûr

âdeta: sanki.
aktâr-ı semavat ve arz: göklerin ve yeryüzünün her bir tarafı.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cihaz: aza, organ.
cihet: yön.
cüz: kısım, parça.
cüz'i: bütüne ait olmayan, özel.
delâlet: delil olma, gösterme;

alâmet, işaret.
esma: isimler, adlar.
eşkâl: biçimler, suretler, şekiller, tarzlar.
evsaf: vasıflar, nitelikler, özellikler.
hatem: mühür, damga.
hatem-i vahidiyet: birlik mührü, Cenab-ı Hakkın kâinatı kuşatan isim ve sıfatlarının birliğinin mührü.
Hebenneka: ahmaklığı ile meşhur olmuş, ünlenmiş Yezit adlı bir Arabin lâkabı.

hurafe: sonradan uydurulan söz, batıl inanış.
inkâr: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
izhar: gösterme, belirtme.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kaside: övgü maksadıyla yazılmış şiir ve bu şiirin nazım şekli.
kâtip: yazar, yazıcı.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.

küll: bir şeyin tamamı.
küllî: umumî, genel, bütün olan.
lem'a: parıltı.
mecmu-ı kâinat: kâinatın bütünü.
medar: sebep, vesile.
medih: övmek.
menşe: esas, kaynak.
meşhur: şöhretli, ünlü, herkesin bildiği.
mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.
muhalif: zıt, karşıt.
mücessem: tecessüm etmiş, cisimlenmiş.
müçtemian: toplu olarak, topluca, hepsi birden.
münferiden: ayrı ayrı, birer birer.
nakış: işleme, süsleme.
nakkaş: nakış işi yapan, nakış işleyen kimse.
nebat: topraktan biten, yetişen her türlü şey, bitki.
sair: diğer, başka, öteki.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.
sikke-i ehadiyet: Allah'ın isimlerine mazhar olmakla değerli kıldığı her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi manasındaki sıfatını gösteren hususi işaret, alâmet, damga, mühür.
sikke-i mahsusa: özel, kendine has işaret, sikke.
tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.
teşkil: vücut verme, şekillendirme.
unsur: madde, esas, kök.
vazetme: koyma, yerleştirme.
zehap: bir fikre veya zanna kapılma.

sikke ve hatemlerden, meselâ **فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ**

يُنْجِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹

ayetinin işaret ettiği ihya ve nefh-i ruh keyfiyetindeki hatem-i İlâhîye bakınız ki, pek çok garip garip haşirleri, acip acip neşirleri göresiniz!

Evet, bilhassa arzın ihyasında, her sene üç yüz binden fazla saha-i vücuda getirilen mahlûkatın nevilerinde haşir ve neşirler vardır. Lâkin, bilinmez bir hikmete binaen, şu haşir ve neşirlerin ekserisinde, iade edilen emsal aralarındaki misliyet o kadar ayniyete kariptir ki, hemen hemen, dirilen evvelkinin ne aynı ve ne gayridir denilebilir. Her ne ise, misliyet, ayniyet mevzuubahis değildir. Her nasıl olursa olsun, o haşir neşirler beşerin sühulet-i haşrine delâlet ettikleri gibi, beşerin haşrine birer misal ve birer örnek olabilirler.

İşte, birbirine muhalif, nihayet derecede karışık olan o enva-ı kesîreyi kemal-i imtiyazla ihya etmek ve hatasız, haltsız, galatsız olarak mümtazâne iade etmek, nihayetsiz bir kudrete ve muhit bir ilme sahip olan Zat-ı Zülcelâl'in hatem-i has ve sikke-i mahsusasıdır.

Ve keza, sath-ı arz sahifesinde kusursuz, noksansız, sehivsiz, kemal-i intizamla üç yüz binden fazla risaleleri yazmak, öyle bir Zatın sikke-i mahsusasıdır ki, her şeyin iç yüzü, her şeyin kilidi onun elindedir. Ve hiçbir şey onun teveccühünü başkasından çevirip kendisine hasre demez.

1. Şimdi bak, Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. Bunu yapan elbette ölüleri de öyle diriltecektir, O her şeye hakkıyla kadirdir. (Rum Suresi: 50.)

acip: tuhaf, hayrette bırakan.

arz: yer, dünya.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

ayniyet: bir şey veya şahsın aynı veya kendisi olması, bir oluş, aynılık, özdeşlik.

beşer: insan, insanlık.

bilhassa: özellikle.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ekseri: çoğu kısmı.

emsal: örnekler, benzerler.

enva-ı kesîre: çok çeşitler, çok neviler.

evvel: önce.

galat: yanlış, yanlış düşme.

garip: tuhaf, şaşılacak.

gayr: başka.

halt: karıştırma, hata etme.

hasr: yalnız bir şeye veya kişiye mahsus kılma.

haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın, ölüleri diriltip mahşere çıkarması, kıyamet.

haşir: yeniden toplanma, bir araya gelme.

hatem: mühür, damga.

hatem-i has: has, özel mühür.

hatem-i ilâhî: Cenab-ı Hakkın mühürü.

hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.

iade: geri verme.

ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.

karip: yakın.

kemal-i imtiyaz: tam imtiyaz, özellik, hususilik.

kemal-i intizam: intizamın mükemmel oluşu, tam ve eksiksiz düzen.

keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hâl, durum, iç yüz.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

meselâ: örneğin.

mevzuubahis: kendisinden bah-

sedilen, bahis konusu.

misal: örnek.

misliyet: benzeri ve misli olmak, benzerlik.

muhalif: zıt, karşıt.

muhit: ihata eden, kuşatıcı.

mümtazâne: ayırarak, ayrıcalıklı kılarak.

nefh-i ruh: ruhun üflenmesi.

neşir: dağıtma, yayma, saçma, serpmeye.

nevi: çeşit, tür.

nihayet: son.

nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.

saha-i vücut: vücut sahası,

varlık alanı, beden.

sath-ı arz: yeryüzü, rûy-i zemîn.

sehiv: hata, yanlışlık.

sikke: alâmet, nişan, turra.

sikke-i mahsus: özel, kendine has işaret, sikke.

sühulet-i haşir: kıyametten sonra canlıların toplanıp bir araya getirilmesinin kolay olması.

teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.

zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

Hülâsa: Sath-ı arzda, altı ay zarfında, beşerin haşrini temsil eden o sayısız haşır ve neşirlerde görünen rububiyetin o tasarruf-i azîminde pek yüksek, büyük ve ince nakışlı bir hatemi vardır. Mahlûkatın icadında görünen şu intizamlar, sühuletler, sür'atler, imtiyazlar hep o hatemin parlıtısından meydana geliyorlar. Evet, her bahar mevsiminde pek hakîmâne, basîrâne, kerîmâne faaliyetler başlar ve harikulâde sanatlar yapılır. Ve bütün bu ameliyat, kemal-i sür'atle, sühuletle, muntazaman cereyan etmekte olduğu görünür.

İşte bu harikulâde faaliyetler öyle bir Zatın hatemidir ki, hiçbir mekânda olmadığı hâlde, her mekânda ilim ve kudretiyle hâzır ve nazırdır.

Yedinci Lem'a

Bakınız: *Aktâr-ı semavat ve arz sahifeleri üstünde hatem-i ehadiyet görüldüğü gibi, kâinatın he'yet-i mecmuasının büyük sahifesi üzerinde de pek vazîh bir surette hatem-i tevhid görünmektedir.*

Evet, bu âlem pek muhteşem bir saray veya muntazam bir fabrika veya mükemmel bir şehirdir. Bu fabrika-i kâinatın eczası, efradı ve envaı, alât ve edevatı arasında hakîmâne bir muarefe ve tanışmak ve dostâne bir mükâleme ve konuşmak ve pek kerîmâne bir muavenet ve yardımlaşmak vardır ki, kemal-i sür'atle pek uzun mesafelerden birbirinin savtını işitir ve ihtiyacını görür gibi derhal imdadına yetişir, ihtiyacını defeder.

aktâr-ı semavat ve arz: göklerin ve yeryüzünün her bir tarafı.
alât: aletler, vasıtalar, aygıtlar.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
ameliyat: işler, faaliyetler, uygulamalar.
basîrâne: görerek, iç yüzünü görür şekilde.
beşer: insan, insanlık.
cereyan: olma, meydana gelme.

def: mâni olma, kovma, ortadan kaldırma.
dostâne: dostlukla, dostça.
ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.
edevat: bir işi yapmaya vasıta olan şeyler, aletler.
efrat: fertler.
enva: çeşitler, türler, neviler.
fabrika-i kâinat: kâinat fabrikası, her nimeti pak, temiz ve kusursuz çıkaran kâinat fabrikası.
hakîmâne: hikmetli bir şekil-

de.
harikulâde: olağanüstü.
haşır: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
hatem: mühür, damga.
hatem-i ehadiyet: ehadiyet mühürü, Allah'ın birliğini gösteren mühür.
hatem-i tevhid: birlik mühürü, Allah'ın bir olduğunu gösteren mühür.
hâzır: hazır, görünen, göz

önünde olan.

hey'et-i mecmua: genel yapı, şekil; bir şeyin teferruatına ve cüzlerine bakılmaksızın bütünü-nün gösterdiği hâl ve manzara.

hülâsa: kısaca, sözün kısıası.

icat: vücuda getirilme, yoktan var edilme.

ilim: bilgi, marifet.

imdat: yardım.

imtiyaz: fark, ayrıcalık, üstünlük.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kemal-i sür'at: tam sür'at, mükemmel hız.

kerîmâne: kerîmce, cömertçe, bol ihsan ve ikram ile.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

lem'a: parıltı.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

mesafe: uzaklık, ara.

muarefe: karşılıklı görüşme, tanışma; birbirini bilip tanıma.

muavenet: yardım.

muhteşem: haşmetli, yüce.

muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.

muntazaman: düzgün, düzenli ve devamlı olarak.

mükâleme: konuşma.

nakış: işleme, süsleme.

nazır: nezaret eden, bakan, gözetken.

nesir: dağıtma, yayma, saçma, serpmeye.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

sath-ı arz: yeryüzü, rûy-i zemin.

savt: ses, seda.

suret: biçim, şekil, tarz.

sühulet: kolaylık.

sür'at: çabuk olma, hızlılık.

tasarruf-i azîm: büyük tasarruf, her şeyi istediği gibi idare etme.

temsil: benzetme, misal getirme.

vazîh: açık, aşîkâr; kolay anlaşılır.

zarfında: süresince.

zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

Evet, semadaki ecram ve yıldızların birbirine ve arza verdikleri ziya, hararet, bilhassa arza yaptıkları sair yardımlarını görüyorsunuz. Ve keza, bulutla arz arasında cereyan eden su alışverişine bakınız ki, arz, suyu buhar şeklinde buluta veriyor, bulut da kendi fabrikalarında lâzım gelen ameliyatı yaptıktan sonra buz, kar, yağmur şeklinde iade ediyor. Sanki o camit cirimler, lisan-ı hâlle-riyle telsiz telgraf gibi birbiriyle konuşur ve yekdiğerine arz-ı ihtiyaç ediyorlar. Bilhassa bütün o ecram âdeta el ele vermiş gibi, kemal-i ciddiyetle zevi'l-hayata lâzım olan şeyleri tedarik etmek hizmetinde sa'y ediyorlar ve bir Müdebbir'in emrine bağlı olup bir gayeye teveccüh ediyorlar.

Evet, şu teavün kanununa ittibaen, şems, kamer, gece ve gündüz, yaz ve kış taraflarından yapılan yardımlar sayesinde, şu hayvanların erzakını yetiştiren nebatat izn-i İlâhî ile meydana gelir. Hayvanat da emr-i Rabbanî ile beşerin ihtiyacatını yerine getirir. Bal arısıyla ipek böceğinin insanlara yaptıkları yardımlar, bu davayı ispat eder.

Evet, bu gibi eşya-i camidenin yekdiğerine yaptıkları şu yardımlar, pek aşikâr bir delildir ki, onlar kerîm bir Müdebbir'in hademesi ve amelesi olup Onun emriyle, izniyle iş görürler.

Sekizinci Lem'a

Gıda olarak mahlûkata, bilhassa hayvanata taksim edilen rızıklara dikkat lâzımdır ki, bu rızık vakt-i muayyeninde yetişir, vakt-i ihtiyaçta sevk edilir. Ve derece-i ihtiyaç

âdeta: sanki.
amele: işçi, ırgat.
ameliyat: operasyon.
arz: yer, dünya.
arz-ı ihtiyaç: ihtiyacı bildirme.
aşikâr: açık, belli, meydanda.
beşer: insan, insanlık.
bilhassa: özellikle.
camit: ruhsuz, cansız.
cereyan: olma, meydana gelme.
cirim: cansız cisim.
dava: iddia.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
derece-i ihtiyaç: ihtiyaç nispeti, ihtiyaç derecesi.
ecram: kütleler, cansız cisimler; gezegenler.
emr-i Rabbanî: Allah'a ait olan emir, iş.
erzak: yiyecek, içecek, azıklar.
eşya-i camide: cansız şeyler, cisimler.
hademe: hizmetçiler, hizmet görenler, hadimler.
hararet: sıcaklık.
hayvanat: hayvanlar.
iade: geri verme.
ihtiyacat: ihtiyaçlar, lüzumlu olan şeyler.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
ittibaen: ittiba ederek, tâbi olarak, uyarak.

izn-i İlâhî: Allah'ın izni.
kamer: ay.
kanun: yasa.
kemal-i ciddiyet: ciddiyetin son derecesi, tam bir ciddiyet.
kerîm: ihsan ve ikramı bol olan Allah.
keza: böylece, aynı şekilde.
lem'a: parıltı.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin duruşu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
mahlûkat: yaratıklar, Allah

tarafından yaratılanlar.
müdebbir: tedbir alan, her işi önceden düşünüp ona göre ayarlayan, plânla idare eden.
nebatat: bitkiler.
rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği nimetler.
sair: diğer, başka, öteki.
sa'y: iş, çalışma, çabalama.
sema: gökyüzü, gök.
sevk: ulaştırma, yöneltme.
sems: güneş.
taksim: bölme, paylaştırma.
teavün: yardımlaşma, birbiri-

ne yardım etme.
tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.
teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.
vakt-i ihtiyaç: ihtiyaç zamanı.
vakt-i muayyen: belirli bir vakit.
yekdiğer: bir diğer.
zevi'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.
ziya: ışık, aydınlık, nur, parlaklık.

nispetin de yapılan sevkıyatta büyük bir intizam vardır. İşte bu umumî rızık hakkında görünen geniş ve muntazam rahmet ve inayetler, ancak her şeyin mürebbîsi ve her şeyin müdebbiri ve her şey yed-i teshirinde bulunan bir Zatın hatem-i hassı olabilir.

Dokuzuncu Lem'a

Bakınız, âlem-i arz ve bütün cüz'iyat üstünde hatem-i ehadiyet bulunduğu gibi, dağınık neviler ve muhit unsurlar üstünde de aynen o hatem-i ehadiyet bulunur.

Evet, bir tarlaya tohum ekilmesinden anlaşılıyor ki, o tarla tohum sahibinin mülküdür. Ve o tohum da, o tarla sahibinin malıdır. Yani, o buna, bu da ona şahadet ediyorlar.

Kezalik, kâinattaki masnuat, tohum gibidir. Âlem ve anasır da tarla gibidir. Her iki tarafın lisan-ı hâlleriyle ettikleri şahadete göre, masnuatıyla âlem-i anasır, yani tohum ile tarla ve muhit ile muhat, hep bir Sâni-i Vahid'in yed-i tasarrufundadır. Demek edna bir mahlûka yapılan tasarruf-i hakikî ve zayıf bir mevcuda edilen tevcih-i rububiyet, âlem ve anasır kabza-i tasarrufunda bulunan Zata mahsus olduğu gibi, herhangi bir unsurun da tedvir ve tedbiri, bütün hayvanat ve nebatatı kabza-i rububiyetin de tutup terbiye eden aynen o Zata mahsustur. İşte, hatem-i tevhid dediğimiz budur.

Eğer bir şeye temellük etmeye niyetin varsa, meydana çık, kendini tecrübe et, bak ne söylüyorlar: En cüz'î bir

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
âlem-i anasır: unsurlar âlemi. (toprak, hava, su, ateş).
âlem-i arz: dünya âlemi.
anasır: unsurlar, esaslar.
cüz'î: küçük, az; bütüne ait olmayan, özel.
cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.
edna: en aşağı, en basit, en küçük.
hatem-i ehadiyet: ehadiyet mührü, Allah'ın birliğini gös-

teren mühür.
hatem-i has: has, özel mühür.
hatem-i tevhid: birlik mührü, Allah'ın bir olduğunu gösteren mühür.
hayvanat: hayvanlar.
inayet: yardım, ihsan, lütuf.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
kabza-i rububiyet: Cenab-ı Hakkın terbiye, sevk ve idare eli.
kabza-i tasarruf: idare eli, ta-

sarrufu altında olma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
lem'a: parıldı.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin duruşu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.
mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
muhat: ihata edilmiş, kuşatılmış, etrafı çevrilmiş.
muhit: ihata eden, etrafını çeviren, kuşatan, saran.
muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.
müdebbir: tedbir alan, her işi önceden düşünüp ona göre ayarlayan, plâna idare eden.
mürebbi: terbiye eden, terbiye veren, yetiştiren.
nebatat: bitkiler.
nevi: çeşit, tür.
nispet: oran, ölçü.
rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.
rızık: yiyecek, içecek şey, azık.
Sâni-i Vahit: bir olan ve her şeyi sanatla yaratan Allah.
sevkıyat: sevk işi, gönderme işi.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
tasarruf-i hakikî: her şeyin üzerinde gerçek tasarruf sahibi olan ve onu istediği gibi idare eden.
tedbir: idare etme, çekip çevirme.
tedvir: çekip çevirme, idare etme.
temellük: sahiplenme, kendine mal etme.
terbiye: besleyip büyütme, yetiştirme.
tevcih-i rububiyet: terbiye, sevk ve idare ediciliğin yönelmesi.
umumi: herkesle ilgili, genel.
unsur: madde, esas, kök.
yed-i tasarruf: tasarruf eli, sahip olma, sahiplik.
yed-i teshir: boyun eğdiren, itaat ettiren el.
zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

fert, “Ancak nev’imi yaratan beni yaratabilir” diyor. Çünkü efrat arasında misliyet vardır. Ve arzın her tarafında dağınık bir surette bulunan en küçük bir nevi, “Beni yaratabilen ancak arzı yaratandır” söylüyor. Arza bak, ne söylüyor: Sema ile aralarında alışverişi bulunduğu için, “Beni halk edebilen, ancak mecmu-i kâinatı halk eden Zattır” diyor. Çünkü aralarında tesanüt vardır.

Onuncu Lem’a

Arkadaş!

Hayat ve ihya ve zevi’l-hayatla her bir cüz ve cüz’iye ve her bir küll ve küllîye ve kâinatın hey’et-i mecmuasına darp edilen tevhid hatemlerinden bir kısım misalleri, mezkûr beyanattan anlaşıldı. Şimdi dinle, enva ve külliyyat üstüne vazedilen vahdaniyet sikkelerinden bir taneyi zikredeceğiz. Şöyle ki:

Tek bir semere ile semeredar şecerenin yaratılışlarındaki suubet ve sühulet birdir. Çünkü ikisi de bir merkeze bakar, bir kanuna bağlıdır, terbiye ve keyfiyetleri birdir. Malûmdur ki, merkezin ittihadı, kanunun vahdeti, terbiyenin vahdaniyeti sayesinde külfet, meşakkat, masraf azalır ve öyle bir kolaylık hâsıl olur ki; pek çok semereleri olan bir ağaç yed-i vahide, tek bir semerenin yapılışı da eyadi-i kesîreye tevdi edildiği zaman, her iki tarafın yapıları sühuletçe bir olur ve aralarında yaratılışça fark yoktur. Çok adamlar tarafından yapılan bir semerenin terbiyesi için lâzım olan cihazat ve alât ve edevat vesaire, bir

alât: aletler, vasıtalar, aygıtlar.
arz: yer, dünya.
beyanat: açıklamalar, izahlar.
cihazat: cihazlar, kendilerine ihtiyaç duyulan maddî manevî aletler.
cüz: kısım, parça.
cüz’i: küçük, az; bütüne ait olmayan, özel.
darp edilme: vurulma, basılma.
edevat: bir işi yapmaya vasıta olan şeyler, aletler.
efrat: fertler.
enva: çeşitler, türler, neviler.
eyadi-i kesire: çok eller, birden çok el.
fert: birey.
halk: yaratma, yoktan var etme.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
hatem: mühür, damga.
hey’et-i mecmua: genel yapı, şekil; bir şeyin teferruatına ve cüzlerine bakılmaksızın bütünü’nün gösterdiği hâl ve manzara.
ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.
ittihat: birleşme, birlik oluşturma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kanun: yasa.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hâl, durum, iç yüz.
külfet: zahmet, sıkıntı.
küll: bütün.
küllî: umumî, genel, bütün olan.
küllîyat: bir şeyin bütünü, bir şeyin tamamı, hepsi.
lem’a: parlıt.

malûm: bilinen, bilinen olan.
mecmu-i kâinat: kâinatın bütünü.
meşakkat: zahmet, sıkıntı, güçlük, zorluk.
mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.
misal: örnek.
misliyet: benzeri ve misli olmak, benzerlik.
nevi: çeşit, tür.
sema: gökyüzü, gök.
semere: meyve, güzel netice.
semeredar: meyveli, faydalı

neticeler veren.
sikke: alâmet, nişan, turra.
suret: biçim, şekil, tarz.
suubet: güçlük, zorluk.
sühulet: kolaylık.
secere: ağaç.
terbiye: besleyip büyütmek, yetiştirme.
tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.
tevdi: emanet etme, teslim etme.
tevhid: Allah’ın bir olduğuna inanma, birleme.

vahdaniyet: Allah’ın birliği ve varlığı, Allah’ın bir oluşu.
vahdet: bir ve tek olma.
vazedilme: konulma, yerleştirilme.
vesaire: ve başkaları, bunun gibileri.
yed-i vahit: tek bir el.
zat: azamet ve ululuk sahibi olan.
zevi’l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.
zikretmek: anmak, bildirmek.

adam tarafından yapılan semeredar şecerenin terbiye ve yapılması için de aynen o kadar malzeme lâzımdır. Yalnız keyfiyetçe fark olabilir.

Meselâ, bir ordu askere yapılan elbise tedariki için ne kadar alât, edevat ve makine lâzımdır; bir neferin elbisesi için de o kadar alât ve edevat lâzımdır. Ve keza, bir kitabın bin nüshasıyla bir nüshasının ücreti, matbaaca birdir. Bazen de tek bir nüshanın tab'ı, daha fazla bir ücrette tâbi tutulur. Buna kıyasen, bir matbaayı bırakıp çok matbaalara başvurulursa, bir kaç kat fazla ücretlerin verilmesi lâzım gelir.

Evet, kesret vahdete isnat edilmediği takdirde, vahdeti kesrete isnat etmek mecburiyeti hâsıl olur. Demek, dağınık bir nev'in icadındaki sühulet-i harika, vahdet ve tevhid sırrına bağlıdır.

On Birinci Lem'a

Arkadaş!

Bir nev'in efradı arasındaki tevafuk ve bir cinsin envai arasında aza-i esasiyede bulunan müşabehet, sikkenin ittihadına, kalemin vahdetine delâlet ettiklerinden anlaşılıyor ki, bütün mütevakıf ve müteşabihler, yani birbirine benzeyen çokluk, bir Zat-ı Vahid'in eser-i sanatıdır.

Kezalik, inşa ve icatlarda görünen şu sühulet-i mutlaka, bütün mevcudatın bir Sâni-i Vahid'in eseri olduğunu, vücup derecesinde istilzam ediyor. Aksi hâlde, suubet,

alât: aletler, vasıtalar, aygıtlar.
aza-i esasiye: varlığı gerekli temel organlar.
cins: canlı çeşidi.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
edevat: bir işi yapmaya vasıta olan şeyler, aletler.
efrat: fertler.
enva: çeşitler, türler, neviler.
eser-i sanat: sanat eseri, sanat değeri olan eser.
hâsıl: meydana gelme, orta-

ya çıkma.
icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
inşa: vücuda getirme, yaratma.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
istilzam: gerektirme.
ittihat: birleşme, birlik oluşturma.
kesret: çokluk.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hâl, durum, iç yüz.

keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kıyasen: kıyas ederek, karşılaştırarak.
lem'a: parlıt.
mecburiyet: mecbur olma, zorunluluk durumu, zorunluluk.
meselâ: örneğin.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
müşabehet: benzeme, benzeyiş.
müşabih: birbirlerinden

ayrıt edilemeyecek tarzda nitelik bakımından birbirine benzeyen.
mütevafık: birbirine uygun olan, denk bulunan.
nefer: asker, er.
nevi: çeşit, tür.
nüsha: birbirinin aynı olan suretlerin her biri.
Sâni-i Vahit: bir olan ve her şeyi sanatla yaratan Allah.
semeredar: meyveli, faydalı neticeler veren.
sır: gizli hakikat.
sikke: alâmet, nişan, turra.
suubet: güçlük, zorluk.
sühulet-i harika: olağanüstü kolaylık.
sühulet-i mutlaka: sonsuz ve tam kolaylık.
şecere: ağaç.
tab: basma.
tâbi: bir şeye uyan.
tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.
terbiye: bakma, yetiştirme, eğitme, sevk ve idare etme.
tevakuf: uygunluk; belli sıra, ölçü ve münasebetler içerisinde birbirine denk gelme.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
vahdet: birlik ve teklik.
vücup: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.
Zat-ı Vahit: tek ve benzersiz olan Allah.

güçlük öyle bir derece-i imtina ve muhaliyete çıkacaktır ki, o cins ve nevilerin ademden vücuda çıkmalarına bir set çekilmiş olur.

Binaenaleyh, Cenab-ı Hakkın zatında şeriki olmadığı gibi (çünkü intizam bozulur, âlem fesada gider), fiilinde de şeriki yoktur. Çünkü, suubetten, güçlükten dolayı âlemin ademden çıkmamasına sebep olur.

On İkinci Lem'a

Arkadaş!

Hayat Hâlık'ın ehadiyetine bürhan olduğu gibi, mevt de devam ve bekasına bir delildir.

Evet, nasıl akan nehirlerin, dalgalanan denizlerin karcıkları ve yeryüzünde bulunan sair şeffaflar, şemsin ziya ve timsallerini göstermekle şemsin vücuduna şahadet ettikleri gibi, o karcık gibi şeffaflar ölüp söndükten sonra, yerlerine müteselsilen gelip geçen emsalleri, yine şemsin ziya ve timsallerini gösterdiklerinden, şemsin devam ve bekasına ve bütün o şuaat, celevat ve timsallerin bir şems-i vahidin eseri olduklarına şahadet ediyorlar. İşte o şeffaflar, vücutlarıyla şemsin vücuduna ve ademleri ve ölümleriyle de şemsin devam ve bekasına delâlet ediyorlar.

Kezalik, mevcudat vücuduyla Vacibü'l-Vücut'un vücub-i vücuduna ve ölüm ve zevaliye teceddüdi bir

adem: yokluk, hiçlik.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

celevat: cıveller, güzel görünüşler, tecelliler.

cins: canlı grubu.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

derece-i imtina: imkânsızlık derecesi.

ehadiyet: Allah'ın her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi, görünmesi.

emsal: örnekler, benzerler.

fesat: bozukluk, karışıklık, nifak.

fiil: iş, hareket.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

lem'a: parıltı.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

mevt: ölüm.

muhaliyet: imkânsızlık, imkânsız oluş.

müteselsilen: birbirinin peşi sıra, zincirleme olarak.

nevi: çeşit, tür.

sair: diğer, başka, öteki.

set: mâni, perde, engel.

suubet: güçlük, zorluk.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şeffaf: saydam.

şems: güneş.

şems-i vahit: tek güneş.

şerik: ortak.

şuaat: şualar, ışınlar, parıltılar.

teceddüdi: yenilenmeyle, yenilenişle ilgili.

timsal: örnek, nümune.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının

varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vücub-i vücut: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

vücut: var olma, varlık.

zat: kendi, asıl, öz.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

ziya: ışık, aydınlık, nur, parlaklık.

teselsülle yerlerine gelen emsali, Sâniin ezeli ve ebedi vahidiyetine şahadet ediyorlar.

Evet, leyl ve neharın ihtilâfı, fusûl-i erbaanın tahavvülü ve unsurların tebeddülü hengâmlarında meydana çıkan şu güzel mevcudat ve bu lâtif masnuatta devamla cereyan eden mübadele ve devrütleslim muamelesi kat'î bir şahadetle, sermedi, âlî, daimü't-tecelli bir Sahib-i Cemal'in vücuduna ve bekasına ve vahdetine şahadet eden kat'î bir bürhandır.

Ve keza, senevî inkılâplarda müsebbebatla esbabın birlikte ölüm ve zevali ve sonradan ikisinin yine birlikte iadeleri, esbabın da müsebbebat gibi âciz masnu ve mahlûklardan olduğuna delâlet ettiği gibi, bu masnuat ve mevcudatın bir Zat-ı Vahid'in müteceddit bir sanatı olduğuna da şahadet eder.

On Üçüncü Lem'a

Arkadaş!

Zerrelerden tut seyyarelere kadar ve nakışlardan şemslere varıncaya kadar her şey zatında, hakikatinde sabit olan acz ve fakrın lisan-ı hâliyle, Sâniin vücub-i vücudunu ilân eder.

Ve keza, acziyle beraber, nizam-ı umumînin bozulmaması için, hamil bulunduğu acip ve mühim vazifeler cihtiyle Sâniin vahdetine delâlet eder. Binaenaleyh, Sâniin vacip ve vahit olduğuna her şeyde iki şahit olduğu gibi,

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
acz: zayıflık, güçsüzlük.
âli: yüce, yüksek, ulu.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cereyan: olma, meydana gelme.
cihet: yön.
daimü't-tecelli: tecellinin sürekliği; daima kendisini gös-

teren, aralıksız tecelli eden.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
devrütleslim: başkasına aktarma ve emanet edip bırakma.
ebedi: sonu olmayan, daimî, sürekli.
emsal: örnekler, benzerler.
esbap: sebepler, vasıtalar.
ezeli: ezel ile ilgili, öncesiz, başlangıcsız.
fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

fusûl-i erbaa: dört mevsim.
hakikat: gerçek, asıl, esas.
hamil: yüklü, yüklenmiş.
hengâm: zaman, sıra.
iade: eski hâline getirme.
iade: geri döndürme, geri çevirme.
ihtilâf: farklı olma, ayrı oluş.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
inkılâp: bir hâlden başka bir hale geçme, değişme, dönüşme.
kat'î: kesin, şüpheye ve te-

reddüde mahal bırakmayan.
keza: böylece, aynı şekilde.
lâtif: tatlı, şirin.
lem'a: parıltı.
leyl: gece.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.
masnu: sanatlâ yapılmış eşya, varlık.
masnuat: sanatlâ yapılmış şeyler.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
muamele: davranma, davranış.
mübadele: değiş-tokuş, karşılıklı olarak değiştirme.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
müsebbebat: bir sebeple olanlar, sebeple meydana çıkarlar, neticeler.
müteceddit: teceddüt eden, yenilenen, yenileşen.
nakış: işleme, süsleme.
nehar: gündüz.
nizam-ı umumî: her şeyi ve herkesi içine alan nizam, herkesi ilgilendiren düzen, her tarafı kaplayan ölçü ve düzen.
sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.
Sahib-i Cemal: sonsuz güzellik sahibi olan Allah.
Sâni: her şeyi sanatlâ olarak yaratan Allah.
senevî: senelik, yıllık.
sermedi: ebedî, daimî, sürekli.
seyyare: gezegen.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
şems: güneş.
tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.
tebeddül: başkalaşma, değişme.
teselsül: zincirleme, silsile hâlinde birbirini takip etme.
unsur: madde, esas, birleşik bir şeyi meydana getiren elementlerden her biri.
vacip: varlığı zorunlu olmak.
vahdet: birlik ve teklik.
vahit: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olmak.
vahidiyet: Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarının birliği ve kâinatı kuşatması.
vazife: görev.
vücub-i vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.
zat: kendi, asıl, öz.
Zat-ı Vahit: tek ve benzersiz olan Allah.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.

Hâlık'ın ehad ve samed olduğuna da her bir zîhayatta iki ayet vardır. (HAŞİYE)

On Dördüncü Lem'a

Arkadaş!

Mevcutat Cenab-ı Hakkın vücub-i vücud ve vahdetine şahadet ettiği gibi, celâlî, cemalî, kemalî olan cemî sıfâtına da delâlet etmekle, Hâlık'ın zatında naks ve kusur olmadığını ve şuunatında, sıfâtında ve esmasında ve ef'alinde de naks ve kusur bulunmadığını ilân ediyor. Zira, *eserin kemali bilmüşahede fiilin kemaline, fiilin kemali bilbedahe ismin kemaline, ismin kemali bizzarure sıfatın kemaline, sıfatın kemali hads-i yakın ile şuunatin kemaline delâlet eder. Şe'nin kemali ise, hakkalyakin bir surette zatın kemalini gösterir.*

Binaenaleyh, bir kasrın ve bir sarayın nukuş ve tezyinatındaki mükemmeliyet, sâni ve mühendisin yaptıkları o nakışlar üstünde ve tezyinat altında görünen ef'alın mükemmeliyetine delâlet eder. Ef'alın mükemmeliyeti dahi, o sâniin taktığı isim ve lâkapların mükemmeliyetini gösterir. Esmanın mükemmeliyeti, sıfâtın mükemmeliyetine delâlet eder. Sıfâtın mükemmeliyeti, şuunatin

HAŞİYE: İhtar: Kâinatın eczasından her bir cüz'ün elli beş lisanla Vahid-i Ehad ve Vacibü'l-Vücut'u ilân etmekte olduğunu, Kur'an'ın feyzinden fehmedip, icmalen *Katre* namındaki eserimde beyan etmişimdir. Arzu eden oraya müracaat etsin.

ayet: delil.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.

bilmüşahede: görerek, bizzat şahit olarak.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

bizzarure: zarurî olarak, ister istemez, mecburen.

celâlî: Cenab-ı Hakkın haşmet, büyüklük ve kahrını gösteren; Allah'ın Celâl ismine ait olan.

cemalî: Allah'ın lütuf ve ihansı ile tecelli ettiği isme ait.

cemî: topyekûn, bütün

cüz: kısım, parça.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ecza: cüz'ler, parçalar, kısımlar.

ef'al: fiiller, işler.

Ehad: zatı tek olan Allah.

esma: adlar, isimler.

fehîm: anlama, anlayış, kavrayış.

feyiz: bolluk, bereket; ilim, irfan, manevî gıda.

fiil: iş, hareket.

hads-i yakın: şüphe edilmeyecek derecede kesin ve doğru bir şekilde anlama, kavrama.

hakkalyakin: marifet mertebesi-nin en yükseği; bir şeyi yaşayarak, içine girerek, doğruluğundan şüpheyi asla yer bırakmayacak biçimde kesin olarak bilme.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

haşıye: dipnot.

icmalen: kısaltarak, kısaca, özetle.

ihtar: dikkat çekme, hatırlatma, uyarı.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kasır: saray, köşk.

Katre: Bediüzzaman Said Nursî Hazretlerinin Mesnevî-i Nuriye adlı eseri içinde yer alan bir risale.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

kemalî: mükemmellik ile ilgili.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

lâkap: ünvan.

lem'a: parıltı.

lisan: dil.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

mükemmeliyet: mükemmellik, kusursuzluk, eksiksizlik.

müracaat: başvurma, danışma.

nakış: işleme, süsleme.

naks: noksan, eksiklik.

nam: ad.

nukuş: nakışlar, resimler.

Samed: Cenab-ı Hakkın "Her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, kendisi hiç bir şeye muhtaç olmayan" manasın-

daki ismi.

sâni: sanat eseri meydana getiren.

sıfât: vasıflar, nitelikler.

suret: biçim, şekil, tarz.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şe'n: iş, durum, özellik, yapı.

şuunat: şuunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

tezyinat: süsler, süslemeler.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının

varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahdet: bir ve tek olma.

Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.

vücub-i vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

zat: kendi, asıl, öz.

zihayat: hayat sahibi.

mükemmeliyetini tasrih eder. Şuunatın mükemmeliyeti dahi, o nakkaşın mükemmeliyet-i zatına delâlet eder.

Kezalik, kâinatta görünen âsârın kemali, hadsî bir müşahede ile, ef'alın mükemmeliyetine, ef'alın kemali de failin kemal-i esmasına, esmanın kemali sıfâtın kemaline, sıfâtın kemali şuunat-ı zatiyenin kemaline, şuunatın kemali Zat-ı Zülcelâl'in kemaline delâlet eder.

asar: eserler.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
ef'al: fiiller, işler.
esma: adlar, isimler.
fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.
hadsî: sezgiye dayalı.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve ek-

siksiz olma.
kemal-i esma: isimlerin mükemmelliği.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
mükemmeliyet: mükemmellik, kusursuzluk, eksiksizlik.
mükemmeliyet-i zat: zatın mükemmelliği, kişinin kendisinin mükemmelliği.
müşahede: gözlem.
nakkaş: nakış işi yapan, nakış

işleyen kimse.
sıfât: vasıflar, nitelikler.
şuunat: şuur, keyfiyetler, hâller, işler.
şuunat-ı zatiye: Allah'ın zatına has işleri ve emir dairesine ait kanunları.
tasrih: açıkça ifade ederek şüphe ve tereddütleri silme.
Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

Reşhalar

1

Tembih

Hâlık-ı Âlem'i bize tarif ve ilân eden deliller ve bürhanlar, lââyü-ad ve lââyühsadır. O delillerin en büyükleri üçtür:

- **Birincisi:** Bazı ayetlerini gördüğün, işittiğin şu kitab-ı kebir-i kâinattır.
- **İkincisi:** Bu kitabın ayetü'l-kübrası ve divan-ı nübüvvetin hatemi ve künuz-i mahfiyenin miftahı olan Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmdır.
- **Üçüncüsü:** Kitab-ı âlemin tefsiri ve mahlûkata karşı Allah'ın hücceti olan Kur'ân'dır.

Şimdi birkaç reşha zımında ikinci bürhanı tariften sonra, sözlerini dinleyeceğiz.

Birinci Reşha

Arkadaş!

Hâlık'ımızı tarif eden, pek büyük bir şahsiyet-i maneviyeye malik, bürhan-ı natık dediğimiz, "Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm kimdir?" diye yapılan suale cevaben deriz ki:

aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.

ayet: Allah'ın varlığına delâlet eden şey.

ayetülkübra: en büyük delil, en büyük ayet.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

bürhan-ı natık: konuşan delil; Allah'ın varlığını ispat eden Hz. Muhammed (a.s.m.).

cevaben: cevap olarak, karşılık şeklinde.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

divan-ı nübüvvet: peygamber meclisi.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

Hâlık-ı Âlem: âlemin yaratıcısı, bütün âlemi yaratan, Allah.

hatem: mühür, damga.

hüccet: delil.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

kitab-ı âlem: âlem kitabı, bir kitap hüviyetinde olan âlem, kâinat.

kitab-ı kebir-i kâinat: büyük kâinat kitabı.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

künuz-i mahfiye: gizli, saklı

hazineler.

lâyüad: sayısız, pek çok.

lâyühsa: sayısız, hesaba gelmez, pek çok.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

malik: sahip.

miftah: açan alet, anahtar.

Rahîm: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, koruyan, acıyan Allah.

Rahman: sonsuz merhamet

sahibi ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.

reşha: sızıntı, damla.

sual: soru.

şahsiyet-i maneviye: manevî şahsiyet, manevî kişilik.

tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.

tefsir: açıklama, izah.

tembih: uyarma, ikaz.

zımında: altınnda, içinde.

Hazret-i Muhammed (a.s.m.) öyle bir zattır ki, azamet-i maneviyesinden dolayı sath-ı arz o zatın Mescid-i Aksa'sıdır. Mekke-i Mükerrerme onun mihrabı, Medine-i Münevvere onun minber-i fazl-ı kemalidir. Cemaat-i mü'minine en son ve en âlî imam ve nev-i beşerin hatib-i şehridir, saadet düsturlarını beyan ediyor. Ve bütün enbiyanın reisidir, onları tezkiye ve tasdik ediyor; çünkü, dini bütün dinlerin esasatına camidir. Ve bütün evliyanın başıdır, şems-i risaletiyle onları terbiye ve tenvir ediyor.

O zat (a.s.m.) öyle bir kutup ve nokta-i merkeziyedir ki, onun halka-i zikrinde bulunan bütün enbiya-i ahyar, ebrar-ı sadıkın onun gelmesine müttetik ve kelâm-ı nutkuyla natıktırlar. Ve öyle bir şecere-i nuraniyedir ki, damar ve kökleri enbiyanın esasat-ı semaviyesidir, dal ve budakları evliyanın maarif-i ilhamiyesidir. Bu itibarla, herhangi bir davayı iddia etmiş ise, bütün enbiya, mu'cizelerine istinaden ve bütün evliya, kerametlerine müsteniden ona şahadet etmişlerdir. Evet, bütün davalarının tasdiklerini iş'ar eden, bütün kâmillerin hatem ve mühürleri vardır.

Ezcümle: O zatın (a.s.m.) davalarından biri tevhiddir. Bu davayı tasrih ve ifade eden ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ kelime-i mübarekesidir. O zatın halka-i din ve zikrine giren bütün geçmiş ve gelecek insanlar, o kelime-i mukaddeseyi rükn-i iman ve vird-i zeban etmişlerdir. Demek o davanın hak ve hakikat olduğuna kanaat ve itminan ve iz'anları hâsıl olmuş ki, zaman ve mekâna şamil bir tarzda, o

itminan: inanma, güvenme, gönül rahatlığı içinde tereddütsüz kabul etme.

iz'an: basiret, anlayış, kavrayış, akıl, zekâ.

kanaat: inanma, görüş, fikir.

kelâm-i nutuk: konuşma metinlerinin cümleleri, sözleri.

kelime-i mukaddese: yüce, kudsi söz.

kelime-i mübareke: mübarek kelime.

keramet: Allah'ın velî kullarında görülen olağanüstü hâller veya tabiatüstü hadiseler.

kutup: dinî bir meslek veya grubun başı; birçok Müslümanın kendisine bağlı olduğu evliyadan kişiler.

maarif-i ilhamiye: kalbe konulan hakikatlerle, bilgilerle öğrenme ve öğretme.

Medine-i Münevvere: nurlu Medine şehri.

mihrap: cami ve mescitlerde kible yönünde bulunan ve imamin namaz kıldırırken durduğu çoğunlukla girintili bölüm.

minber-i fazl-ı kemal: mükemmel derecedeki olgunluk ve üstünlük makamı.

müsteniden: istinat ederek, dayanarak.

müttetik: fikirce beraber olan.

natık: bildiren, beyan eden, konuşan.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

nokta-i merkeziye: merkezi nokta.

reis: başkan.

rükn-i iman: imanın rüknü, şartı, esası.

saadet: mutluluk.

sath-ı arz: yeryüzü, rüy-i zemin.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şamil: içine alan, kapsayıcı.

şecere-i nuraniye: nurlu ağaç.

şems-i risalet: peygamberlik güneşi.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

tasrih: açıkça ifade ederek şüphe ve tereddütleri silme.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

terbiye: besleyip büyütme, yetiştirme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

tezkiye: birini temizle çıkarma.

vird-i zeban: dilde tesbih, sık sık tekrar edilen dua, dillerden düşmeyen söz.

1. Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur.

âlî: yüce, yüksek, ulu.

azamet-i maneviye: manevî büyüklük.

camî: toplayan, içine alan, kapsayan.

cemaat-i mü'minin: inananlar topluluğu, mü'minler cemaati.

düstur: kaide, esas, prensip.

ebrar-ı sadıkın: iyi insanların en doğru sözlü ve güvenilir olanları.

enbiya: nebîler, peygamberler.

enbiya-i ahyar: en hayırlı peygamberler.

esasat: esaslar, kökler, temeller.

esasat-ı semaviye: dinî, ilâhî, manevî hakikatler, gerçekler.

evliya: velîler, Allah dostları.

hakikat: gerçek, doğru.

halka-i din: din dairesi.

halka-i zikir: zikir halkası, zi-

kir esnasında daire şeklinde oturma.

hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.

hatem: mühür, damga.

hatib-i şehir: en meşhur hatip; tüm âlemden meşhur olan konuşmacı.

istinaden: istinat ederek, dayanarak.

iş'ar: anlatma, bildirme; yazı ile haber verme.

akabinde: arkası sıra, peşi sıra, peşinden.
an'ane: âdet, örf, gelenek, nesilden nesile aktanlagelen şeyler.
beşarat: beşaretler, müjdeler.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
bürhan-ı nurani: nurlu delil, parlak delil.
cevelân: dolaşma, dolanma, gezinme.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
dest-i itiraz: itiraz eli.
deveran: dönme, dönüp dolaşma.
gayp: gizli olan, görünmeyen şeyler ve âlemler.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
had: sahip olunan makam sınırı; seviye; yetki.
hakkanîyet: hak ve adaletle uygunluk, hak ve doğruluktan ayrılmama.
hevâtif: hatifler, gayptan işitilen sesler.
icabet: davete gitme, davete uyuma.
inşikak-ı kamer: ayın ikiye bölünmesi, ayın yarılması; Hz. Peygamberin müşriklere karşı göstermiş olduğu ayın yarılıp ikiye ayrılma mu'cizesi.
irhasat: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliğinden evvel meydana gelen ve peygamber olacağına işaret eden harika hâller, belirtiler.
irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.
kable'n-nübüvvet: peygamberlik öncesi, peygamberlik verilmeden önce.
kelime-i mübareke: mübarek söz, hayırlı söz.
keza: böylece, aynı şekilde.
kütüb-i semaviye: semavi kitaplar, vahye dayanan, Allah'ın gönderdiği kutsal kitaplar; Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'an-ı Kerim.
mecma-i aleyh: hakkında birleşilen ve bir görüşte toplanılan şey.
meslek: gidiş, tutulan yol, sistem.
meşrep: gidiş, hareket tarzı, tavır, tutum, meslek.
Mevlevî: Mevlevîlik tarikatine mensup kimse.
musaddak: tasdik edilmiş, doğrulanmış, doğruluğu kabul edilmiş.
mücehhez: teçhiz edilmiş, cihaz-

kelime-i mübareke, meşrepleri, meslekleri, an'aneleri mütehalif, mütebayın insanların ağızlarında Mevlevîler gibi semavî deveran ve cevelân ediyor.

Binaenaleyh, gayr-i mütenahi şahitlerin tasdikiyle hak ve hakkaniyeti tahakkuk eden bir davaya, hiçbir vehmin haddi değildir ki, ona dest-i itirazı uzatabilsin.

İkinci Reşha

Arkadaş!

Tevhidi ispat ve nev-i beşeri irşat eden o nuranî bürhan, biri sağında, diğeri solunda, biri mütevatır, diğeri mecma-ı aleyh bulunan nübüvvet ve velâyetle mücehhezdir. Ve aynı zamanda, "irhasat" denilen kable'n-nübüvvet kendisinden zuhur eden harika hâllerin rumuzatıyla ve kütüb-i semaviyenin beşaratıyla ve "hevâtif" denilen gayptan verilen tebşirat-ı müteaddide ile musaddaktır.

Ve keza, o bürhan-ı nuranîden zuhur eden inşikak-ı kamer, parmaklarından fışkıran sular, ağaçların onun davetine icabetleri, duasının akabinde yağmurun nüzulü, pek az bir yemekten çokların yiyip doymaları ve kurt, ceylân, deve, taş ve sairenin konuşmaları gibi mu'cizelerinin delâlet ve şahadetiyle, tasdik edilmiş bir Zattır (a.s.m.).

landırılmış, donatılmış.

mütebayın: birbirine uymayan, uyumsuz, muhalif, zıt, aksi.

mütehalif: birbirine uymayan, değişken.

mütevâtir: yalan söylemekte birleşmeleri aklın kabul etmeyeceği bir topluluğun verdiği haber.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah elçiliği.

nüzul: inme, iniş, gökten dünyaya geliş.

reşha: sızıntı, damla.

rumuzat: rumuzlar, işaretler.

semavî: dinî, Allah tarafından gelen.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

tahakkuk: gerçekleşme, kesinleşme.

tasdik: bir şeyin veya kimse-

hükmetme.

tebşirat-ı müteaddide: pek çok müjdeler.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.

velâyet: velîlik, ermişlik, Allah dostluğu.

vesaire: ve başkaları, bunun gibileri.

zat: kişi, şahıs.

zuhur: görünme, belli olma, ortaya çıkma.

Ve keza, dünya ve ahiret saadetlerini temine kâfil ve kâfi olan şeriatı, nübüvvetini tasdik ve ispata kâfidir. Geçen derslerde şems-i şeriatından bazı şuaları gördük; tatvil-i kelâmı mucip tekrarları lâzım değildir.

Üçüncü Resha

Arkadaş!

O zat (a.s.m.), “delâil-i afakiye” denilen haricî delillerle musaddak olduğu gibi, “delâil-i enfüsiye” denilen, zâtında ve nefsinde sabit delil ve işaretlerle dahi musaddaktır. Çünkü o zat şems gibidir; zâtını zâtıyla ziyalandırarak gösterir. Meselâ, bütün ahlâk-ı hamidenin en yüksekleri o zatta içtima etmiş olduğuna bütün âlem şahadet ediyor. Ve keza, en nezih hasletleri ve huyları ve en yüksek seciyeleri cami bir şahsiyet-i maneviye sahibi olduğuna icma vardır. Ve keza, o zâtın en yüksek derecede bulunan züht ve takva ve ubudiyeti, şahadetleriyle, malik olduğu kuvve-i imaniye ile musaddaktır. Ve keza, siyer-i nebeviyenin şahadetiyle, derece-i vüsuku ve kemal-i ciddiyet ve metaneti ve bütün işlerinde ve harekâtında kuvve-i emniyeti, hakka mütemessik ve hakikate salik olduğuna tasdik eden kat’î delillerdir.

Evet, yaprakların yeşilliği, çiçeklerin taravet ve güzelliği ve semerelerin tazeliği, ağacın canlı, hayatlı, hayy olduğuna sadık şahittirler.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
ahlâk-ı hamide: övülmüş ahlâk.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
camî: toplayan, içine alan, kapsayan.
delâil-i afakiye: afaka ait deliller, kâinatdaki deliller.
delâil-i enfüsiye: enfûsî deliller, vücudun gerek maddî ve gerek manevî yapısında olan

imana ait hükümleri ispat eden deliller.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
derece-i vüsuk: güvenilir olma derecesi.
hak: doğru, gerçek, hakikat.
hakikat: gerçek, doğru.
harekât: hareketler, davranışlar.
haricî: dışa ait, dış dünya ile ilgili.
haslet: güzel huy, iyi özellik.
hay: diri, sağ, canlı.

huy: yaratılıştan olan karakter, mizaç.
icma: fikir birliği etme.
içtima: toplanma.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kâfi: yeter, yeterli.
kâfil: kefil olan, bir işi yüklenen, üstüne alan.
kat’î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.
kemal-i ciddiyet: ciddiyetin son derecesi, tam bir ciddi-

yet.

keza: böylece, aynı şekilde.

kuvve-i emniyet: güven duygusu.

kuvve-i imaniye: iman kuvveti.

malik: sahip.

meselâ: örneğin.

metanet: metin olma, dayanıklılık, gayret.

mucip: icap eden, gerektiren.

musaddak: tasdik edilmiş, doğrulanmış, doğruluğu kabul edilmiş.

mütemessik: temessük eden, bir şeyi sınıksız tutan ve ona yapışan.

nefis: kişinin kendisi, şahsı.

nezih: temiz, pak, berî.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah elçiliği.

reşha: sızıntı, damla.

saadet: mutluluk.

sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.

sadık: doğru, gerçek; sözünde, vaadinde, işinde doğru olan.

salik: bir yola giren, bir yolda giden, bir yolu takip eden.

seciye: karakter, huy, tabiat.

semere: meyve, yemiş.

siyer-i nebeviye: Hazret-i Peygamberin (a.s.m.) doğumundan vefatına kadar hayatının bütün safhalarını, bütün vasıflarını, faaliyetlerini, savaşlarını anlatan eser.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şahsiyet-i maneviye: manevî şahsiyet, manevî kişilik.

şems: güneş.

şems-i şeriat: şeriat güneşi.

şeriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.

şua: ışın, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.

takva: Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma, Allah’ın emirlerini tutup azabından korunma.

taravet: tazelik, körpelik.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

tatvil-i kelâm: sözü uzatma.

temin: sağlama.

ubudiyet: kulluk.

zat: kişi, şahıs.

ziya: ışık, aydınlık, nur.

züh: nefsi ve dünyevî arzuların terk etme, Allah korkusuyla günahlardan kaçınıp vaktini ibadetle geçirme, takva.

Dördüncü Resha

Arkadaş!

acıp: tuhaf, hayrette bırakan.
acz: zayıflık, güçsüzlük.
beniâdem: Ademoğulları, insanlar.
bizzat: kendisi, şahsen.
bu'd-i mekân: mekânın, yerin uzaklığı.
cem: toplama, biriktirme.
cevahir: cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar.
Ceziretü'l-Arab: Arap Yarımadası.
cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.
dair: alâkalı, ilgili.
düstur: kaide, esas, prensip.
emir: iş buyuran, emir veren.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
fenn-i hikmet: felsefe ilmi.
harika: olağanüstü.
hatib-i kudsi: kendisine vahyedilen İlâhî mesajları aktaran mukaddes, yüce hatip.
hayalât: hayaller, hülyalar.
hayalen: hayalî bir şekilde.
hilkat-i âlem: âlemin yaratılışı.
hitaben: hitap ederek, söyleyerek.
hutbe-i ezeliye: ezeli hutbe, Kur'ân-ı Kerim.
hüsn-i siret: iç güzellik, ahlâk ve huy güzelliği.
hüsn-i suret: dış güzellik; görünüş, şekil güzelliği.
irad: söyleme.
irşadat: irşatlar, uyarılar, doğru yolu göstermeler.
ittibaen: ittiba ederek, tâbi olarak, uyarak.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kitab-ı mu'cizülbeyan: açıklamaları ile akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan kitap.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
Medine-i Münevvere: nurlu Medine şehri.
mele-i âlâ: yüce âlem; Cenab-ı Hakka daha yakın olan büyük meleklerin toplandığı âlem.
mevcurat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
minber-i saadet: saadet kürsüsü,

Tûl-i zaman ve bu'd-i mekânın muhakemat-ı akliyyede tesiri çoktur. Maahaza, ¹ لَيْسَ الْخَيْرُ كَالْعَيَّانِ düsturuna ittibae, şu zaman ve muhitin hayalâtından çıkarak, tayy-i zaman ve mekân ile, hayalen Ceziretü'l-Arab'a gidelim ve Medine-i Münevvere'de nuranî ve yüksek minber-i saadetine çıkmış, nev-i beşere hitaben irşadatta bulunan o zat-ı muallâyı bizzat görüp, sözlerini dinlemeliyiz.

İşte hayalen oraya gittik. Bak, harika bir surette, hüsn-i suret ile hüsn-i sîreti cem eden o mürşid-i umumî, o hatib-i kudsi, cevahir dolu bir kitab-ı mu'cizülbeyan eline alarak, bütün insanlara mele-i âlâdan nazil olan bir hutbe-i ezeliyyeyi okuyor. Ve bütün beniâdemi ve cinleri ve mevcudatı dinletiyor.

Evet, pek büyük bir emirden haber veriyor. Hilkat-i âlemin acip muammasını açıyor. Kâinatın sırr-ı hikmetine dair tılsımı açıyor. Felsefe ve fenn-i hikmetin nev-i beşere, “Siz kimlersiniz? Nereden geliyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz?” diye irad ettiği akılları acz ve hayrette bırakan üç suale cevap veriyor.

1. Haber almak, görmek gibi olamaz.

makamı.

muamma: anlaşılmaz, çözülmemesi güç iş, anlamı gizli ve güç anlaşılır söz.

muhakemat-ı akliye: akli muhakemeler, karar vermek için akılla iyi düşünme, hüküm verme.

muhit: yöre, çevre.

mürşid-i umumî: herkese doğru yolu gösteren, onları irşat eden.

nazil: nüzul eden, inen.

nev-i beşer: insanoglu, insanlar.

nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.

reşha: sızıntı, damla.

sırr-ı hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki gayenin sırrı.

sual: soru.

suret: biçim, şekil, tarz.

tayy-i mekân: bir yere bir mekâna bağımlı olmaktan

kurtulma; mekânı, yeri atlatma.

tayy-i zaman: zamanı aşma, belli bir zaman sürecini atlatma, geçme.

tesir: etki.

tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sır.

tûl-i zaman: zamanın uzunluğu.

zat-ı muallâ: yüce, yüksek, saygıdeğer kişi.

Beşinci Reşha

Arkadaş!

Şu zat-ı nuranî (a.s.m.), mürşid-i imanî, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, bak nasıl neşrettiği hakikatin nuruyla, hakkın ziyasıyla, nev-i beşerin gecesini gündüze, kışını bahara çevirerek âlemde yaptığı inkılâpla âlemin şeklini değiştirerek nuranî bir şekle sokmuştur.

Evet, o zatın nuranî güzelliğiyle kâinata bakılmazsa, kâinat bir matem-i umumî içinde görünecekti. Bütün mevcudat birbirine karşı ecnebi ve düşman durumunda bulunacaktı. Cemadat birer cenaze suretini gösterecekti. Hayvan ve insanlar, eytam gibi zeval ve firakın korkusundan vaveylâlara düşeceklerdi. Ve kâinata, harekâtıyla, tenevvüyle ve tagayyüratıyla, nukuşuyla tesadüfe bağlı bir oyuncak nazarıyla bakılacaktı. Bilhassa insanlar hayvanlardan daha aşağı, zelil ve hakir olacaklardı. İşte o zatın telkin ettiği iman nazarıyla kâinata bakılmadığı takdirde, kâinat böyle korkunç, zulümatlı bir şekilde görünecekti. Fakat o mürşid-i kâmilin gözüyle ve iman gözlüğüyle bakılırsa, her taraf nurlu, ziyadar, canlı, hayatlı, sevimli, sevgili bir vaziyette arz-ı didar edecektir.

Evet, kâinat iman nuruyla matem-i umumî yeri olmaksızın çıkıp mescid-i zikir ve şükür olmuştur. Birbirine düşman telâkki edilen mevcudat, birbirine ahabap ve kardeş olmuşlardır. Cenaze ve ölü şeklini gösteren cemadat, ünsiyetli birer hayattar ve lisan-ı hâliyle Hâlık'ının âyâtını

ahbap: dostlar.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
aleyhissalâtü vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.
arz-ı didar: yüz gösterme, yüzünün güzelliğini gösterme.
âyât: işaretler, deliller; Allah'ın varlık ve birliğine işaret eden deliller.
bilhassa: özellikle.
cemadat: cansızlar, cansız

yaratıklar, katı cisimler.
cenaze: ölü.
ecnebi: yabancı.
eytam: yetimler, babaları ölmüş çocuklar.
firak: ayrılık.
hak: doğru, gerçek, hakikat.
hakikat: gerçek, esas.
hakir: aşağı, adî, itibarsız.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
harekât: hareketler, davranışlar.

hayattar: canlı, yaşayan.
iman: inanç, itikat.
inkılâp: değişme, dönüşme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
matem-i umumî: genel yas.
mescid-i zikir ve şükür: zikir ve şükür mescidi.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

mürşid-i imanî: iman konusunda yol gösteren, iman rehberi.
mürşid-i kâmil: en kâmil, en olgun irşat edici.
nazar: bakış.
neşir: herkese duyurma, yayma, tamim.
nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.
nukuş: nakışlar, resimler.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.
nurlu: ışıklı, parıltılı.
Resul-i Ekrem: çok cömert, kerim olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).
reşha: sızıntı, damla.
suret: biçim, tarz, görünüş.
tagayyürat: başkalaşmalar, değişmeler.
telâkki: kabul etme, bir görüşle bakma.
telkin: fikir aşılama, zihinde yer ettirme.
tenevvü: çeşitlenme, çeşit çeşit olma, çeşitlilik.
tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.
ünsiyet: alışkanlık, ülfet, dostluk.
vaveylâ: çılgılık, feryat.
vaziyet: durum.
zat: kişi, şahıs.
zat-ı nuranî: nuranî, nurlu, nurlanmış zat; çevresine ışık saçan kimse.
zelil: zillete uğramış, hakir, aşağı tutulmuş, aşağılanmış.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.
ziya: ışık, aydınlık, nur.
ziyadar: ziyalı, ışıklı, parlak, aydınlık.
zulûmat: karanlıklar, dinsizlik, zulüm ve küfür.

abesiyet: faydasız, boş, lüzumsuz ve gayesiz oluş.

acz: zayıflık, güçsüzlük.

adem: yokluk, hiçlik.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

âyât-ı tekvinîye: kâinatta yaratılan varlıkların Cenab-ı Hakkın varlık ve birliğine olan işaretleri, delil oluşları.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

bostan: sebze bahçesi.

ehemmiyet: önem, değer, kıymet.

enbiya: nebîler, peygamberler.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

evliya: velîler, Allah dostları.

eytam: yetimler, babaları ölmüş çocuklar.

fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

garip: tuhaf, hayret verici.

hadis-i kudsi: kutsî hadis, manası Peygamberimize vahiy veya ilham edilen, sözü Peygamberimize ait olan hadis.

hâkimiyet: hâkim oluş, hükmediş, egemenlik.

Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

haşmet-i imaniye: imanin haşmeti, heybeti ve büyüklüğü.

hikmet-i Samedâniye: Samed olan Allah'ın hikmeti.

hilâfet: halifelik, Allah adına ve yine Onun izniyle yaratılmışlar üzerinde çeşitli tasarruflarda bulunma.

hülâsa: kısaca, sözün kısıası.

inkılâp: değişme, dönüşme.

istikbal: gelecek zaman.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

meal: anlam.

mezar-ı ekber: çok büyük mezar.

musahhar: boyun eğen, emir altına giren, istenilen hâle konulmuş.

mürşid-i harika: olağanüstü mürşit, mükemmel bir şekilde doğru yolu gösteren.

mütesekki: şikayette bulunan, şikayet eden.

natık: konuşan, söyleyen; bildiren, beyan eden.

nukûs: nakışlar, resimler.

nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.

Rabbânî: terbiye ve idare eden Cenab-ı Hakka ait.

sıfat: vasıf, nitelik.

suret: biçim, tarz, görünüş.

suud: yukarı çıkma, yükselme.

sükût: düşme, düşüş; suskunluk.

natık birer musahhar memuru şekline giriyorlar. Ağlayan, müteşekki ve eytam kıyafetinde görünen insan, ibadetinde zakir, Hâlik'ına şakir sıfatını takınıyor. Ve kâinatın harekât, tenevvüat, tagayyürat ve nukuşu abesiyetten kurtuluyor. Rabbanî mektuplar, âyât-ı tekvinîye sahifeler, esma-i İlâhiye aynalar suretine inkılâp ederler.

Hülâsa: İman nuruyla âlem öyle terakki eder ki, “Hikmet-i Samedâniye Kitabı” namını alıyor. Ve insan, zelil ve fakir ve âciz hayvanların sırasından çıkar; zaafının kuvvetiyle, aczinin kudretiyle, ubudiyetinin şevketiyle, kalbinin şuaıyla, aklının haşmet-i imaniyesiyle hilâfet ve hâkimiyetin zirvesine yükselmiştir. Hatta acz, fakr, ihtiyaç ve akıl onun sukutuna esbap iken, suud ve yükselmesine sebep olurlar. Zulmetli, karanlıklı bir mezar-ı ekber suretinde görünen zaman-ı mazi, enbiya ve evliyanın ziyasıyla ziyadar ve nuranî görünmeye başlar. Karanlıklı gece şeklinde olan istikbal, Kur'ân'ın ziyasıyla tenevvür eder, Cennetin bostanları şekline girer. Buna binaen, o zat-ı nuranî olmasa idi, kâinat da, insan da, her şey de adem hükmünde kalır, ne kıymeti olur ve ne ehemmiyeti kalırdı.

Binaenaleyh, bu kadar garip, acip, güzel kâinat için böyle tarifat ve teşrifatçı bir mürşid-i harika lâzımdır. Eğer bu zat (a.s.m.) olmasa idi kâinat da olmazdı” mealinde, ¹ **لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْآفَلَاقَ** olan hadis-i kudsi şu hakikati tenvir ediyor.

1. Sen olmasaydın [ya Muhammed], sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım. (Keşfü'l-Hafâ, 2:164, hadis no: 2123.)

şakir: Allah'ın verdiği nimetlere karşılık şükreden.

sevket: büyüklük, azamet, haşmet.

sua: ışın, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.

tagayyürat: tagayyürler, değişmeler, başkalaşmalar.

tarifat: tarifler, tanıtımlar.

tenevvüat: çeşitlenmeler, çeşit çeşit olmalar.

tenevvür: nurlanma, parlama, aydınlanma.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

terakki: yükselme, ilerleme.

teşrifat:

ubudiyet: kulluk.

zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.

zakir: zikreden, zikredici.

zaman-ı mazi: geçmiş zaman.

zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).

zat-ı nuranî: nuranî, nurlu, nurlanmış zat.

zelil: zillete uğramış, hakir, aşağı tutulmuş, aşağılanmış.

zirve: doruk, en tepe.

ziya: ışık, aydınlık, nur.

ziyadar: ziyalı, ışıklı, parlak, aydınlık.

zulmet: karanlık.

Altıncı Reşha

Arkadaş!

O hutbe-i ezeliyeyi okuyan zat, kâinatın kemalâtını keşfeden canlı bir güneştir; saadet-i ebediyeyi ihbar ve tebşir ediyor. Nihayetsiz rahmeti keşfetmiş, ilân ediyor. Saltanat-ı rububiyetin mehasininin dellâli ve esma-i İlâhiyenin gizli definelerinin keşşafıdır.

Evet, o zat (a.s.m.) vazifesi itibarıyla, hakkın bürhanı, hakikatin ziyası, hidayetin güneşi, saadetin vesilesidir. Şahsiyet ve hüviyet cihetiyle, muhabbet-i Rahmaniye'nin misali, rahmet-i Rabbaniye'nin timsali, hakikat-i insaniye'nin şerefi, şecere-i hilkatin en kıymettar ve kıymetli bahadar bir semeresidir. Tebliğ ettiği dini de harika bir sür'atle şark ve garbı ihata etmiş, nev-i beşerin beşte biri kabul etmiştir. Acaba, böyle bir zatın davalarında nefis ve şeytanın münakaşa ve itirazlarına bir imkân var mıdır?

Yedinci Reşha

Arkadaş!

O zatı harekete getirip o inkılâpları kendisine yaptırın ancak bir kuvve-i kudsiyedir. Evet, bilhassa Ceziretü'l-Arab'da yaptığı inkılâp ve icraata bak:

O sahralarda, o çöllerde âdetlerini muhafazada çok mutaassıp ve asabiyetlerinde fevkalâde inatçı ve kasavet-i kalp ve merhametsizlikte emsalsiz ve hatta diri diri

âdet: görenek, usul, alışkanlık.
asabiyet: aşırı taraftarlık.
bahadar: kıymetli, değerli.
bilhassa: özellikle.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
Ceziretü'l-Arab: Arap Yarımadası.
cihet: yön.
dava: takip edilen fikir, iddia.
define: kıymet ve değeri yüksek olan şey, hazine.
dellâl: ilan eden, bir haberi duyurmak için yüksek sesle

bağırarak dolaşan kimse.
emsalsiz: benzersiz.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
fevkalâde: olağanüstü.
garp: güneşin battığı taraf, batı.
hak: doğru, gerçek, hakikat.
hakikat: gerçek, doğru.
hakikat-ı insaniye: insanın hakikati, gerçeği.
harika: olağanüstü.
hidayet: doğru olan, hak olan.

hutbe-i ezeliye: ezeli hutbe, Kur'an-ı Kerim.
hüviyet: benlik, kimlik.
icraat: işler.
ihata: kuşatma, içine alma.
ihbar: haber verme, bildirme.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
imkân: mümkün olma, olabilirlik.
inkılâp: değişme, dönüşüm, köklü değişme.
itibarıyla: yüzünden, dolayısıyla, bakımından.

itiraz: kabul etmediğini belirtip karşı çıkma.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kasavet-i kalp: kalp katılığı, merhametsizlik.

kemalât: faziletler, kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

kesif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.

keşşaf: keşfeden, gizli bir şeyi meydana çıkaran.

kıymet: değer.

kıymettar: kıymetli, değerli.

kuvve-i kudsiye: kudsi kuvvet, Allah'ın sırlarının kendisinde gözüktüğü peygamberlerin, velilerin kuvveti.

mehasin: güzellikler, iyilikler.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

misal: benzer, örnek.

muhabbet-i Rahmaniye: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi olan Allah'ı kalben sevmek.

muhafaza: koruma.

mutaassıp: eski âdet ve geleneklerine aşırı bağlı olup, yenilik kabul etmeyen.

münakaşa: tartışma.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

rahmet-i Rabbaniye: terbiye ve idare eden Allah'ın rahmeti, merhameti ve şefkati.

reşha: sızıntı, damla.

saadet: mutluluk.

saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.

sahra: büyük çöl, geniş saha.

saltanat-ı rububiyet: kâinatı terbiye ve idare edici olan Allah'ın saltanatı.

semere: meyve, güzel netice.

sür'at: çabuk olma, hızılık.

şahsiyet: kişilik.

şark: güneşin doğduğu yön, doğu.

şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.

şeref: manevî büyüklük, yücelik, onur.

tebliğ: dinî bir emrin yaratılmışlara duyurulması; peygamberlerin Allah'ın emrini kullara bildirmeleri ve hakka davet etmeleri.

tebşir: müjde verme, müdeleme.

timsal: örnek, numune.

vazife: görev.

vesile: aracı, vasıta.

zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).

zıya: ısıt, aydınlık, nur.

kızlarını toprağa gömüp öldürürlerken müteessir bile olmayan pek çok vahşî kavimler oturmakta idiler. O zat-ı nuranî, kısa bir zamanda, o kavimlerin ahlâk-ı seyyiele-rini kaldırarak ahlâk-ı hasene ile tebdil ettirdi. Hatta, o zat-ı mürşidin (a.s.m.) telkin ettiği iman nuru sayesinde, o vahşî insanlar, insan âleminde insanlara muallim oldular. Ve medeniyet dünyasında, medenîlere üstat oldular. O zatın (a.s.m.) şu kadar geniş ve azîm saltanatı, yalnız zahirî bir saltanat değildir. Daha geniş ve daha derin yerde saltanat-ı bâtinîyesi vardır ki, bütün kalpleri ve akılları kendisine cezp ve celp etmiştir. Ve bütün ruhları ve nefisleri teshir etmiştir ki, kalplere mahbup, akıllara muallim ve tenvir edici ve nefislere mürebbî ve ruhlara sultan olmuş ve olmaktadır.

Sekizinci Reşha

Arkadaş!

Bilirsin ki, sigara gibi küçük bir âdeti, bir şeyi tiryaki-sinden ref etmek pek zahmettir. Hatta büyük bir hâkim, büyük bir azimle, küçük bir kavimde itiyat edilen bir hasleti kaldırmakta büyük müşkülâta rast gelir. Hâlbuki bu zat-ı nuranî, pek çok âdetleri, pek çok asabî, inatçı kavimlerden, cüz'î bir kuvvetle, kısa bir zamanda kaldırarak, yerlerini yüksek, nezih ahlâk ve âdetlerle doldurmuştur.

Evet, Hazret-i Ömer İbnü'l-Hattab'ın (radiyallahü teâlâ anh) İslâmiyetten evvel ve sonraki hâlleri bu meseleye güzel bir misaldir. Bunun gibi, icraat-ı esasiyesinden

âdet: görenek, usul, alışkanlık.
ahlâk-ı hasene: güzel ahlâk, güzel huy.
ahlâk-ı seyyie: çirkin ahlâk, kötü huylar.
âlem: insanlar, halk.
asabi: sinirli, öfkeli.
azim: niyetli, kesin kararlı.
cezp: çekme, çekiş, kendine çekmek.
cezp: kendine doğru çekme, çekilme.
cüz'î: küçük, az.
evvel: önce.
hâkim: memleketi idare eden, hükümdar.
haslet: huy, özellik.
icraat-ı esasiye: asla, esasa, temel inanç ve davranışlara ait faaliyetler, çalışmalar.
iman: inanç, itikat.
itiyat: âdet edinme, alışkanlık hâline getirme, alışkanlık.
kavim: millet; aralarında dil, âdet, örf, kültür birliği olan insan topluluğu.
mahbup: sevgili, sevilen, muhabbet edilen.
medenî: hayat tarzı, bilgi seviyesi bakımından yüksek durumda bulunan.
mesele: konu.
misal: örnek.
muallim: ders veren, öğretmen.

mürebbî: terbiye eden, besleyip büyüten Allah.
müşkülât: müşküller, güçlükler, zorluklar.
müteessir: teessüre kapılan, hüznü, kederli, mahzun.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nezih: temiz, pak, berî.
nur: aydınlık, parlak, ışıık.
radiyallahü anh: Allah ondan razı olsun.
ref: kaldırma, giderme.
reşha: sızıntı, damla.
ruh: can.
saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.
saltanat-ı bâtinîye: görünmeyen, gizli ve iç âlemlerdeki saltanat.
tebdil: değiştirme, dönüştürme.
telkin: fikir aşılama, zihinde yer ettirme.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışııklandırma.
teshir: cebzetme, kendine

bağlama, emri altına alma.
tiryaki: bir şeye vazgeçemeyecek derecede alışmış olan.
üstat: öğretici, öğretmen.
vahşî: merhametsiz, duyumsuz; medenîleşmemiş, barbar.
zahiri: görünürde.
zahmet: zor, güç.
zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).
zat-ı mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren zât, kişi.
zat-ı nuranî: nuranî, nurlu, nurlanmış zat.

binlerce harikalar vardır. O zatın, o zamandaki icraatına harika diyoruz. Acaba bu zamanın yüzlerce feylesofları, o zamanda, o vahşetâbâd cezireye gidip, pek uzun zamanlarda o vahşileri ıslah için çalışsalar, o zat-ı mürşidin bir senede muvaffak olduğu kadar, onlar elli senede muvaffak olabilirler mi? Hâşâ!

Dokuzuncu Reşha

Arkadaş!

Aklı başında olan bir adam münazaralı davalarda yalan söyleyemez. Çünkü, bilahare yalanının açığa çıkıp mahcup olmasından korkar. Ve keza, bir insan yalan söylediği takdirde, pervasız, lâubalî bir tarzda söyleyemez. Ve keza, serbest, heyecanlı söylenmesine girişmez; velev adî bir mesele, küçük bir cemaat içinde, küçük bir vazifede bulunan küçük bir şahıs olsun. Acaba büyük bir vazifeyle vazifedar, pek büyük bir meselede, pek büyük bir şeref ve haysiyet sahibi, pek büyük bir cemaat içinde, pek şedit hasımların karşısında iddia ettiği bir davada yalan ve hilâf-ı hakikat söyleyebilir mi?

İşte, o zat-ı nuranî, okuduğu o hutbe-i ezeliyeyi öyle bir tarzla okuyor; ne tereddüdü var, ne hicabı, ne korkusu var, ne teessürü... Hem samimî bir safa-i kalple, halis bir ciddiyetle, hasımlarının damarlarına dokundurmak üzere, akıllarını tezyif, nefislerini tahkir edip izzetlerini kırıyor. Acaba böyle bir davada, böyle bir makamda,

adi: basit, bayağı, sıradan.
bilahare: sonra, sonradan, sonraları.
cemaat: topluluk.
cezire: ada.
ciddiyet: ciddilik.
dava: iddia.
dava: takip edilen fikir, iddia.
feylesof: felsefe ile uğraşan, filozof.
halis: saf, samimî.
harika: olağanüstü vasıflar taşıyan ve hayranlık hissi uyandıran.

hasım: düşman, rakip.
hâşâ: asla, kat'iyyen, öyle değil, Allah göstermesin.
haysiyet: itibar, şeref, kıymet.
hicap: perde, örtü; utanma duygusu.
hilâf-ı hakikat: gerçeğe ve hakikate zıt, aykırı.
hutbe-i ezeliye: ezeli hutbe, Kur'ân-ı Kerîm.
ıslah: iyi duruma getirme, iyileştirme, düzeltme.
icraat: işler.

iddia: davaya kalkışma, dava etme.
izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.
keza: böylece, aynı şekilde.
lâubalî: korku ve çekinmesi olmayan, saygısız, pervasız.
mahcup: utanan, utanmış.
makam: yer, mevki.
mesele: konu.
muvaffak: başaran, başarmış, başarılı.
münazara: bir konu üzerinde belli kurallara uyularak yapı-

lan tartışma.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

perva: çekinme, sakınma, çekingenlik.

reşha: sızıntı, damla.

safa-i kalp: yürek ferahlığı, kalbin manevî kirlilerden arınmış ve sevinç içerisinde olması.

samimî: içten, candan, gönülden.

şedit: şiddetli.

şeref: manevî büyüklük, yücelik, onur.

tahkir: hakaret etme, küçük görme, şeref ve haysiyetini incitme.

tarz: biçim, şekil.

teessür: kederlenme, üzülmeye, acı duyma.

tereddüt: kararsızlık, şüphede kalma.

tezyif: zayıfla çıkarma, çürütme.

vahşetâbâd: çok ıssız, korku ve ürkeklik veren yer.

vahşi: merhametsiz, duygusuz; medenileşmemiş, barbar.

vazife: görev.

vazifedar: vazifeli.

velev: olsa da bile, hatta, ister.

zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m).

zat-ı mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren zat, kişi.

zat-ı nuranî: nuranî, nurlu, nurlanmış zat.

böyle bir şahıstan zerre miskal bir hilenin bu meseleye karışmasına imkân var mıdır? Hâşâ! ¹ اِنَّهُوَ الْاَوْحٰى يُّوحٰى

Evet, hak hileye muhtaç değil; hakkı söylemekte hile ve iğfal ihtimali yoktur. Hakikati gören bir nazar halkı iğfal etmez, hilâf-ı hakikat söylemez, hayalle hakikati temyiz eder; aralarında iltibas olamaz.

Onuncu Resha

Arkadaş!

O zat-ı mürşit, nev-i beşeri korkutmak için pek müthiş hakikatlerden bahsediyor. Ve insanları tebşir için, kalplerini cezp ve akılları celp eden meselelerden haber veriyor.

Yahu! Hakaik ve garaibi keşif için insanlarda öyle bir sevk, öyle bir merak vardır ki, garip bir hakikati keşif yolunda canlarını, mallarını feda ediyorlar. Bu zatın (a.s.m.) keşif ve ihbar ettiği hakaika niçin ehemmiyet vermiyorlar? Hâlbuki, bütün enbiya ve evliya ve sıddıkın gibi ehl-i şuhut ve ashab-ı ihtisas, bilittifak o zatı tasdik etmiş ve ediyorlar.

Bu zat (a.s.m.), öyle bir Sultanın şuurundan bahsediyor ki, kamer Onun mülkünde bir sinek gibidir. Acip harikalardan bahsettiği gibi, pek müthiş infilâk ve inkılâplardan da haber veriyor. Bakınız, o hutbe-i ezeliyede,

اِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ² اِذَا السَّمَاءُ اِنْفَطَرَتْ ³ اِذَا زُلْزِلَتِ الْاَرْضُ

1. O ancak kendisine vahyolunanı söyler. (Necm Suresi: 4).

2. Güneş dörülüp toplandığında (Tekvir Suresi: 1)

3. Gök yarıldığı zaman (İnfitar Suresi: 1)

miskal: bir buçuk dirhemlik ağırlık ölçüsü.

müthiş: dehşet veren, ürküten, dehşetli, korkunc.

nazar: bakış.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

resha: sızıntı, damla.

sıddıkın: sıddıklar, doğru söz-

lü olanlar, samimiyetle iman etmiş olan ve bunun gereğine tam olarak uyanlar.

sevk: şiddetli arzu, aşırı istek ve heves.

suun: işler, fiiller.

tasdik: bir şeyin veya kimse- nin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

tebşir: müjde verme, müjdeleme.

temyiz: inceleyip seçme, ayırtetme.

zat: ululuk sahibi kişi, şahıs.

zat-ı mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren zat, kişi.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.

ashab-ı ihtisas: uzmanlaşmış kişiler, uzmanlık sahipleri.

bilittifak: ittifakla, beraberce, elbirliğiyle.

celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.

cezp: kendine doğru çekme, çekilme.

ehemmiyet: önem, değer, kıymet.

ehl-i şuhut: kâinata tevhit delillerini aynen seyreden, ilâhî ve gizli sırlarını Hakkın izni ile gören şuhut ehli, velî.

enbiya: nebîler, peygamberler.

evliya: velîler, Allah dostları.

feda: uğruna verme.

garaip: tuhaf, şaşılacak, hayret edilecek şeyler.

garip: tuhaf, hayret verici.

hak: doğru, gerçek, hakikat.

hakaik: hakikatler, doğrular, gerçekler.

hakikat: gerçek, doğru.

harika: olağanüstü.

hâşâ: asla, kat'iyen, öyle değil, Allah göstermesin.

hilâf-ı hakikat: gerçeğe ve hakikate zıt, aykırı.

hile: aldatmaya yönelik düzen, desise.

hutbe-i ezeliye: ezeli hutbe, Kur'ân-ı Kerîm.

iğfal: yanıltma, gaflete düşürerek kandırma, aldatma.

ihbar: haber verme, bildirme.

ihimal: olabirlik.

iltibas: birbirine benzeyen yerleri şaşırp karıştırma.

imkân: mümkün olma, olabirlik.

infilâk: patlama, şiddetli patlama.

inkılâp: değişme, dönüşüm, köklü değişme.

kamer: ay.

keşif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.

mesele: konu.

¹ زَلْزَلَهَا gibi tilâvet ettiği ayetlere dikkat ediniz. Ve beşer için öyle bir istikbalden haber veriyor ki, dünyevî istikbal ona nispeten bir katre hükmündedir. Ve öyle bir saadetten müjde veriyor ki, dünya saadetleri ona nazaran rüyalar gibi olur.

Evet, bu kâinatın perdesi altında çok acaip şeyler vardır, bizleri bekliyorlar; biz de onları intizar ediyoruz. Binaenaleyh, o acaibi görüp bize keyfiyetlerini hikâye etmek için harikulâde bir insan lâzımdır ki, o harika garai-bi görsün ve gördüğü gibi bize de söylesin.

Ve keza, o zat, Hâlık'ımızın bizden talep ettiği şeylerden bahsediyor ve çok hakikatlerden, meselelerden haber veriyor ki, onlardan kurtuluş yoktur. Feyâ acaba! Ekser-i nâs neden böyle hak şeylerden göz yumuyorlar, hakikatlerden kulak tıkıyorlar?

Ön Birinci Reşha

Arkadaş!

Şu minber-i âlîde hutbe-i ezeliyeyi okuyan ve şahsiyet-i maneviyesiyle bizlere, meşhut ve yüksek şuunatıyla âlemde meşhur olan zat-ı nuranî (a.s.m.), vahdaniyet-i İlâhiyeye bir bürhan-ı sadık-ı natık ve tevhidin hakikat olduğuna bir delil-i hak ve saadet-i ebediyenin de vücuda gelmesine kat'î bir delil ve zahir bir bürhandır. *Ve keza, o zat, insanları hidayete davet etmekle saadet-i ebediyenin husulüne sebep olduğu gibi, vusulüne de sebeptir.*

1. Yer müthiş bir sarsıntıyla sarsıldığında... (Zilzal Suresi: 1).

acaip: şaşırtıcı ve hayret verici şeyler.
acayip: şaşırtıcı ve hayret verici şeyler.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
beşer: insan, insanlık.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bürhan: delil, ispat, hüccet.

bürhan-ı sadık-ı natık: konuşan, konuştuğunda sözü doğru olan delil; sözünde yalan olmayan Allah'ın varlığını sözleriyle ve fiilleriyle ispat eden Hz. Muhammed (a.s.m.).
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
delil-i hak: Cenab-ı Hak'ın doğru sözlü delili.
dünyevî: dünyaya ait.
ekser-i nâs: insanların çoğu.

feyâ acaba:
garaip: tuhaf, şaşılacak, hayret edilecek şeyler.
hak: doğru, gerçek, hakikat.
hakikat: gerçek, doğru.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
harika: olağanüstü.
harikulâde: olağanüstü.
hidayet: doğru olan, hak olan.

husul: olma, meydana gelme.
hutbe-i ezeliye: ezeli hutbe, Kur'an-ı Kerim.
hükmünde: değerinde, yerinde.
intizar: bekleme, gözleme.
istikbal: gelecek zaman.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kat'i: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.
katre: damla.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hâl, durum, iç yüz.
keza: böylece, aynı şekilde.
mesele: konu.
meşhur: tanınmış, şöhretli, ünlü.
meşhut: gözle görülen, müşahade olunan.
minber-i âlî: yüce, yüksek minber.
nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.
nispeten: nispetle, kıyaslayarak.
reşha: sızıntı, damla.
saadet: mutluluk.
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.
şahsiyet-i maneviye: manevî olarak bir yerde bulunma, hüküm sürme.
şuunat: suunlar, keyfiyetler, hal-ler; işler.
talep: isteme, dileme.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
tilâvet: Kur'an'ı usulüne uygun olarak, güzel sesle ve anlamını düşünerek okuma.
vahdaniyet-i İlâhiye: İlâhî birlik, Allah'ın bir, tek olması.
vusul: ulaşma, erişme, yetişme.
zahir: açık, aşikâr.
zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).
zat-ı nurani: nuranî, nurlu zat; ışık saçan, çevresini aydınlatan kimse.

*Ve keza, o zat, duasıyla, ubudiyetiyle o saadetin vücudu-
na ve icadına vesiledir.*

Evet, bak: O zat nev-i beşere imamdır. Mescidi yalnız Ceziretü'l-Arab değildir, küre-i arzdır. Cemaati de yalnız o zamanın insanları değildir. Belki Âdem zamanından kıyamete kadar her bir asrın halkı bir saf olup, bütün asırlar safları onun arkasında, onun duasına “Âmin” diyorlar.

Bilhassa, o zat, o cemaat-i uzmada umum zevi'l-hayatta şamil pek şedit bir ihtiyac-ı azîm için dua eder. Ve onun duasına, yalnız o cemaat değil, belki arz ve sema ve bütün mevcudat “Âmin” söyler. Yani, “Yâ Rabbena! onun duasını kabul eyle. Biz de o duayı ediyoruz. Biz de onun talep ettiğini talep ediyoruz.” Bilhassa, o cemaat-i uzma önünde kıldırıldığı namazda, öyle bir tazarru ve tezellül ile, öyle bir iştiyakla, öyle bir hüznle niyaz ve dua eder ki, kâinat bile heyecana gelir, o zatın duasına iştiyak eder. Evet, öyle bir maksat için niyaz eder ki, eğer o maksat husule gelmezse, yalnız mahlûkat değil, âlem bile kıymetsiz kalır, esfel-i safiline düşer. Çünkü, o zatın matlubuyla mevcudat yüksek kemalâta erişir.

Acaba o zat, o matlûbu kimden istiyor?

Evet, öyle bir Zattan talep eder ki, en gizli ve en küçük bir hayvanın cüz'î bir ihtiyacı için lisan-ı hâliyle yaptığı duayı işitir, kabul eder, ihtiyacını yerine getirir. Ve keza, en edna bir emeli, en edna bir gaye için, en edna bir zihayatta görür ve onu ona yetiştirmekle ikram ve

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

âmin: Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!" anlamında duanın sonunda söylenir.

arz: yer, dünya.

asır: yüzyıl.

bilhassa: özellikle.

cemaat: topluluk, aralarında çeşitli bağlar bulunan insanlar topluluğu.

cemaat-i uzma: çok büyük cemaat, en büyük topluluk.

Ceziretü'l-Arab: Arap Yarımadası.

cüz'î: az bir parça.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

edna: en aşağı, en basit, en küçük.

emel: şiddet arzu, ümit.

esfel-i safilin: aşağıların en aşağısı, Cehennem'in en aşağı tabakası.

gaye: maksat, hedef.

husul: olma, meydana gelme.

hüzün: keder, tasa, gam.

icat: vücûda getirilme, yoktan var edilme.

ihtiyac-ı azîm: büyük bir ihtiyaç.

ikram: bağış, ihsan, bir şey sunma.

imam: önde ve ileride olan, delil, rehber.

istirak: katılma, ortak olma.

istiyyak: aşırı isteme, çok fazla arzu etme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kemalât: faziletler, kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

keza: böylece, aynı şekilde.

kıyamet: bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.

kıymet: değer.

küre-i arz: yer küre, dünya.

lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

maksat: gaye.

matlûp: talep edilen, istenilen şey.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

nev-i beşer: insanoglu, insanlar.

niyaz: yalvarma, yakarma.

saadet: mutluluk.

saf: dizi, sıra.

sema: gökyüzü, gök.

şamil: içine alan, kapsayıcı.

şedit: şiddetli.

talep: isteme, dileme.

tazarru: yalvarma, Allah'a

huşû içinde yalvarma.

tezellül: kendini hor ve hakir gösterme.

ubudiyet: kulluk.

umum: bütün, herkes.

vesile: aracı, vasıta.

yâ Rabbena: Ey bizim Rabbimiz.

zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m).

zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

zihayat: hayat sahibi.

merhamet eder. Bu duaların neticesinde yapılan terbiye ve tedbirler öyle bir intizamla cereyan eder ki, o terbiyelerin ancak bir Semî ve Basîr, bir Alîm ve Hakîm'den olduğuna şüphe bırakmaz.

Acaba o zat, o minberde Arşa müteveccihen ellerini kaldırarak yaptığı dua ile ne istiyor ki bütün mahlûkat “Âmin” söylüyor?

Evet, o zat, Cenab-ı Hakkın rızasını ve Cennette mülâkat ve rû'yetiyle saadet-i ebediyeyi istiyor. Bu istenilen şeylerin icadına rahmet, hikmet, adalet gibi sayısız esbab olmadığı takdirde, o zat-ı nuranînin tek duası ve tazarru ile niyaz etmesi, Cennetin icadına ve itâsına kâfidir. Binaenaleyh, o zatın risaleti, imtihan ve ubudiyet için şu dünyanın kurulmasına sebep olduğu gibi, o zatın ubudiyetinde yaptığı dua, mükâfat ve mücazat için dâr-ı ahiretin icadına sebep olur.

Evet, bu yüksek intizam ve geniş rahmet ve güzel sanat ve kusursuz cemal ile zulüm ve çirkinlik arasında tezat vardır; içtimaları mümkün değildir.

Evet, edna bir sesi, edna bir kimseden, adî bir iş için işitip kabul etmekle, en yüksek bir savtı, en büyük bir iş için işitip kabul etmemek, emsalsiz bir kubuh ve çirkinlik ve bir kusurdur. Bu ise mümkün değildir. Çünkü, hüsn-i zatî, kubh-i zatîye inkılâp eder. İnkılâb-ı hakaik ise muhaldir.

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, düzenli ve dengeli oluş.
adî: basit, bayağı, sıradan.
Alîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.
âmin: Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!" anlamında duanın sonunda söylenir.
Arş: tüm ilâhî isimlerin görüldüğü en yüce makam; Allah'ın katı.
Basîr: her şeyi görüp bilen, tam, eksiksiz ve kusursuz gö-

ren Allah (c.c.).
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cemal: güzellik, Cenab-ı Hakkın lütuf ve ihsanı ile tecellisi.
cereyan: olma, meydana gelme.
dâr-ı ahiret: ahiret yurdu.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
edna: en aşağı, en basit, en küçük.
emsalsiz: benzersiz.
esbab: sebepler, vasıtalar.
Hakîm: her şeyi bir maksatla

uygun ve hikmetle yaratan, hikmet sahibi Allah.
hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.
hüsn-i zatî: zatının güzelliği, bir şeyin zatında güzellik olması.
icat: vücuda getirilme, yoktan var edilme.
içtima: toplanma, bir araya gelme.
imtihan: deneme, sınam; Allah'ın çeşitli şekillerde kullanı denemesi.

inkılâb-ı hakaik: hakikatlerin değişmesi, dönüşmesi.
inkılâp: değişme, dönüşme.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
itâ: verilme.
kâfi: yeter, yeterli.
kubh-i zatî: zatında çirkinlik, bir şeyin zatında çirkin olması.
kubuh: çirkinlik.
kusur: eksiklik, noksan, özür.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.
muhâl: imkânsız.
mücazat: bir suça karşı verilen ceza.
mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.
mülâkat: kavuşma, buluşma, birleşme.
müteveccihen: teveccüh ederek, yönelerek.
niyaz: yalvarma, yakarma.
rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.
rıza: razı olma, hoşnutluk.
risalet: elçilik, resullük, peygamber olarak gönderilme.
rû'yet: görme, bakma, seyretme.
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.
savt: ses, seda.
Semî: gizli ve açık her şeyi işiten Cenab-ı Hak.
tazarru: yalvarma, Allah'a huşu içinde yalvarma.
tedbir: idare etme, çekip çevirme.
terbiye: besleyip büyütme, yetiştirme.
tezat: zıtlık, aykırılık.
ubudiyet: kulluk.
zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m).
zat-ı nuranî: nuranî, nurlu zat.
zulüm: haksızlık, eziyet, iskence.

On İkinci Reşha

Arkadaş!

O hatib-i mürşitten gördüğün, işittiğin kâfidir. Çünkü ahvalini tamamıyla ihata etmek mümkün değildir. Öyle ise, ondan sonra gelen asırların o zattan aldıkları feyizlere dikkat etmek üzere geri dönelim.

Bak arkadaş!

Bütün bu asırlar o Asr-ı Saadetin güneşinden Ebu Hanife, Şafii, Ebu Yezid-i Bistamî, Cüneyd-i Bağdadi, Abdülkadir-i Geylânî, İmam-ı Gazalî, Muhyiddin-i Arabî, Ebu Hasen-i Şazelî, Şah-ı Nakşibend, İmam-ı Rabbanî (radiyallahü anhüm ecmain) gibi binlerce nuranî ziyadar yıldızlar ayrılıp âlem-i beşeri tenvir etmişlerdir.

Meşhudatımızın tafsilâtını başka vakte tehir ederek, mu'cizat sahibi o Zat-ı Nuranî Aleyhissalâtu Vesselâma bir salâtüselâm getirelim:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلٰى هٰذِهِ الدَّاتِ التُّورَانِيَّةِ الَّتِي اُنْزِلَ عَلَيْهِ الْقُرْآنُ
الْحَكِيمُ مِنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنَ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ اَعْنِي سَيِّدَنَا مُحَمَّدٌ
اَلْفُ اَلْفِ صَلَاةٍ وَّ اَلْفُ اَلْفِ سَلَامٍ بَعْدَ حَسَنَاتِ اُمَّتِهِ ﷺ عَلٰى مَنْ
بَشَّرَ بِرِسَالَتِهِ التَّوْرَةَ وَاَلْاِنْجِيلَ وَاَلزَّبُورَ وَاَبَشَّرَ بِنُبُوَّتِهِ الْاَرْهَاصَاتُ
وَهَوَاتِفُ الْجِنِّ وَاَوْلِيَاءُ الْاَنْسِ وَاَكْوَاعُنُ الْبَشَرِ وَاَنْشَقَّ بِاِشَارَتِهِ الْقَمَرُ
سَيِّدَنَا وَمَوْلَانَا مُحَمَّدٍ اَلْفُ اَلْفِ صَلَاةٍ وَّ اَلْفُ اَلْفِ سَلَامٍ بَعْدَ

ahval: hâller, durumlar.

âlem-i beşer: insanlık âlemi.

aleyhissalâtu vesselâm: salât ve selam onun üzerine olsun.

Arş-ı Azim: Cenab-ı Hakkın bütün varlık âlemlerini kuşatan hükümlerini icra ettiği büyük manevi makam.

asır: yüzyıl.

Asr-ı Saadet: saadet, mutluluk asrı; Peygamberimiz (a.s.m) ve Dört Halifenin yaşadığı devire verilen ad.

feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.

hatib-i mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren hatip.

hatif: kendisi görünmeyip sesi işitilen varlık; cin.

ihata: kuşatma, içine alma.

kâfi: yeter, yeterli.

kâhin: falcı, cinlerle ilişki kurup, onlardan bilgi sızdıran.

meşhudat: gözle görülen şeyler, müşahade edilenler.

mu'cizat: mu'cizeler, Allah tarafından verilip, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri büyük harika işler.

nuranî: nurlu, ışıkl, parlak, münevver.

nübüvvet: peygamberlik, Allah'ın

1. Allah'ım! Kendisine, Rahman-ı Rahim'den, Arş-ı Azimden Kur'an-ı Hakim'in indirildiği nuranî zata, yani Efendimiz Muhammed'e milyonlar salât ve milyonlar selâm eyle. Tevrat, İncil ve Zebur'un, risaletini müjdelediği; doğumu öncesinde ve anında görülen mu'cizelerin, sesleri duyulup kendileri görünmeyen cinnî hatiflerin, evliya insanların ve kâhinlerin, nübüvvetini müjdelediği; işaretleriyle ayın ikiye bölündüğü efendimiz ve seyyidimiz Muhammed'e ümmetinin iyilikleri adedince milyon salât ve milyon selâm olsun.

elçiliği.

radiyallahü anhüm ecmain: Allah onların hepsinden razı olsun.

reşha: sızıntı, damla.

salâtüselâm: salât ve selâm; Peygamberimiz Hz. Muham-

med'e (a.s.m.) memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.

tafsilât: tafsiller, açıklamalar, izahlar.

tehir: erteleme, sonraya bırakma.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

zat: kişi, şahıs.

zat-ı nuranî: nuranî, nurlu zat.

ziyadar: ziyalı, ışıkl, parlak, aydınlık.

أَنفَاسِ أُمَّتِهِ ۞ عَلَى مَنْ جَاءَتْ لِدَعْوَتِهِ الشَّجَرُ، وَنَزَلَ سُرْعَةً بِدُعَائِهِ
الْمَطَرُ، وَأَظْلَتَهُ الْغَمَامَةُ مِنَ الْحَرِّ وَشَبَعَ مِنْ صَاعٍ مِنْ طَعَامِهِ مِثْلُ
مِنْ الْبَشَرِ، وَنَبَعَ الْمَاءُ مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ كَالْكُوْثَرِ وَسَبَّحَ
فِي كَفِّهِ الْحَصَاةُ وَالْمَدْرُ وَأَنْطَقَ اللَّهُ لَهُ الضَّبُّ وَالطَّبْيُ وَالذَّبَابُ
وَالْجَزَعُ وَالذَّرَاعُ وَالْجَمَلُ وَالْجَبَلُ وَالْحَجَرُ وَالشَّجَرُ صَاحِبِ الْمَرْجِ
وَمَا زَاغَ الْبَصَرُ ۞ سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا وَشَفِيعِنَا مُحَمَّدٌ أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ
وَأَلْفُ أَلْفِ سَلَامٍ بَعْدَ كُلِّ حُرُوفٍ أُمْتَشَكَلَةٍ فِي الْأَكَلِمَاتِ أُمْتَثَلَةٍ
بِإِذْنِ الرَّحْمَنِ فِي مَرَايَا تَمْوجَاتِ الْهَوَاءِ عِنْدَ قِرَاءَةِ كُلِّ كَلِمَةٍ مِنْ
الْقُرْآنِ مِنْ كُلِّ قَارِءٍ مِنْ أَوَّلِ النُّزُولِ إِلَى آخِرِ الزَّمَانِ وَاغْفِرْنَا
وَارْحَمْنَا يَا إِلَهَنَا بِكُلِّ صَلَاةٍ مِنْهَا ۞ آمِينَ آمِينَ آمِينَ¹

Arkadaş!

Risalet-i Ahmediyeyi ispat eden deliller pek büyük bir yekûn teşkil ediyor. On Dokuzuncu Söz namındaki risa- lemde o delillerden bir kısmı zikredilmiştir. O zatın izhar ettiği bine yakın mu'cizeleriyle Yirmi Beşinci Söz namın- daki eserimde tafsil edilen kırk vech-i i'caza baliğ olan Kur'ân, risalet-i Ahmediyeye (a.s.m.) şahadet ettiği gibi, bu kâinat da âyâtıyla o zatın nübüvvetine delâlet eder.

Evet, kâinatta yazılan sayısız ayetler Zat-ı Ehad'in vah- daniyetine şahadet ettikleri gibi, risalet-i Ahmediyeye de (a.s.m.) delâlet ve şahadet ederler.

1. Çağırmasıyla ağaçların yanına geldiği, duasıyla yağmurun sür'atle yağdığı, sıcağa karşı bu- lutun kendisine gölge yaptığı bir kilelik yiyeceğinden yüzlerce insanın doyduğu, parmak- ların arasından üç defa Kevser gibi suyun aktığı, avuçlarında kum ve çakıl taşlarının tesbih ettiği, Allah'ın, keleri, ceylânı, deveyi, dağı, taşı, ağacı kendisi için konuşturduğu, miracın ve "Gördüğü hâleri tam gördü de, göz ne şaşı, ne de başka bir şeye baktı" (Necm Suresi: 17), ayetinin sahibi, Efendimiz, Seyyidimiz, Sefaatçimiz Muhammed'e ümmetinin alıp verdiği nefesler sayısınca, milyon salât ve milyon selâm olsun. İlk indirdiği günden itibaren tâ kıya- mete kadar her okuyanın, okuduğunda hava dalgalarının aynalarında akseden Kur'ân ke- limelerinin her bir harfi adedince ona milyon salât ve milyon selâm olsun. Bu salâvatlar- dan her birisi hürmetine bizi bağışla, bize merhamet et, ey İlâhımız! Âmin, âmin, âmin.

âyât: işaretler, deliller; Al- lah'ın varlık ve birliğine işaret eden deliller.

ayet: Allah'ın varlığına delâlet eden şey.
baliğ: ulaşmış, erişmiş.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
delil: bir davayı ispata yara-

yan şey, burhan.
ispat: doğruyu delillerle göster- me.
izhar: ortaya koyma, açığa çıkar- ma, gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indiril- miş, semavî kitapların sonuncu- su.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların aciz kaldığı şey.
nam: ad.
nübüvvet: nebilik, peygamberlik, Allah elçiliği.
risalet-i Ahmediye: Peygamber Efendimizin (a.s.m.) peygamberli- ği.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı anlatma.
teşkil: oluşturma, şekillendirme.
vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı, Allah'ın bir oluşu.
vech-i i'caz: mu'cize yönü.
yekûn: toplam, tutar.
zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).
Zat-ı Ehad: tek ve hiçbir şeye muhtaç olmayan zat, Allah.
zikretmek: anmak, bildirmek.

ahval: hâller, durumlar.
âmm: genel, umumî.
baid: uzak, ırak.
camî: toplayan, içine alan, kapsayan.
cemal: güzellik.
cihet: yön.
cüz: kısım, parça.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
delîl: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
ecza: cüz'ler, parçalar, kısımlar.
ekmel: daha (en, pek) mükemmel, en olgun, kusursuz ve eksiksiz olan.
ezcümle: bu cümleden olarak.
ferd-i ferit: eşi, benzeri olmayan fert, seçilmiş zat.
garip: tuhaf, hayret verici.
habip: sevilen, sevgili.
hüsn-i sanat: sanat güzelliği.
imkân: mümkün olma, olabirlik.
istihsan: güzel bulma, beğenme.
istimal: kullanma.
izhar: ortaya koyma, açığa çıkarma, gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.
küllî: umumî, genel, bütün olan.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
makasid: maksatlar, gayeler.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
medar: sebep, vesile.
muhabbet: sevgi, aşk derecesinde sevmek.
muhatab-ı has: özel muhatap.
muhatab: kendisine hitap olunan, söz söylenilen kimse.
muttasif: vasıflandırılan, sıfatla-

Ezcümle: Kâinatta görünen hüsn-i sanat dahi risalet-i Ahmediyeye (a.s.m.) delâlet ve şahadet eden kat'î bir delildir. Zira, şu ziynetli masnuatın cemali, hüsn-i sanat ve ziyneti izhar eder. Sanat ve suretin güzelliği, Sâni'de güzelleştirmek ve ziynetlendirmek isteği mevcut olduğuna delâlet eder. Güzelleştirmek ve ziynetlendirmek sıfatları, Sâniin sanatına olan muhabbetine delâlet eder. Bu muhabbet ise, masnuatın en ekmeli insan olduğuna delildir. Çünkü o muhabbetin mazhar ve medarı insandır. İnsan dahi masnuatın en cami ve en garibi olduğundan, şecere-i hilkate bir semere-i şuuriyedir. İnsan bir semere gibi olduğu cihetle, kâinatın eczası arasında en cami ve baid bir cüzdür. İnsan zîşuur ve cami olduğu cihetle, nazarı âmm, şuuru küllî olur. Nazarı âmm olduğundan, şecere-i hilkatî tamamıyla görür; şuuru da küllî olduğundan, Sâniin makasidini bilir. Öyle ise, insan Sâniin muhatab-ı hassıdır.

Evet, âmm ve şümullü olan nazar ve şuurunu Sâniin ibadetine ve muhabbetine sarf ve sanatını istihsan, takdir ve teşhirine tevcih ve nimetlerinin şükrüne istimal eden bir fert, verdiği nimetlere karşı şükür isteyen ve yarattığı mahlûkatı ibadete, şükre davet eden Sâniin has muhatap ve habibidir.

Ey insanlar! Zikredilen ahval ve şuuratla muttasıf olan Hazret-i Muhammed'in (a.s.m.) Sâniin o ferd-i ferit dediğimiz muhatab-ı hassı olmamasına imkân var mıdır? Ve tarihinizin gösterdiği nev-i beşerden en büyük insanlar

nan.

nazar: bakış, fikir.

nazar-ı âmm: umumî bakış, her şeyi incelikleri ile idrak edebilecek bakış açısı.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

risalet-i Ahmediye: Peygamber Efendimizin (a.s.m.) peygamberliği.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sarf: harcaması.

semere: meyve, güzel netice.

semere-i şuuriye: şuurlu, bilinçli meyve, netice.

suret: biçim, tarz, görünüş.

şahadet: şahit olma, şahitlik.

şahadet: açık alâmet, işaret.

şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.

şuunat: şuurunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

şuur: bir şeyin inceliklerini iyice idrak etme, anlayış.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme,

gerek dil ile, gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.

şümül: içine alma, kaplama, ihata etme.

takdir: kıymet verme, beğenme.

teşhir: ilan etme, herkese duyurma; sergileme.

tevcih: yöneltme, çevirme; mana verme, yorumlama.

zikretmek: anmak, bildirmek.

zîşuur: şuurlu, şuur sahibi.

zîynet: süs.

arasında bu makama daha lâayık diğey bir şahıs var mıdır?

Ey gözleri sağılam ve kalpleri kör olmayan insanlar! Bakınız, insan âleminde iki daire ve iki levha vardır:

• Birinci daire, *rububiyet dairesi*'dir; ikinci daire, *ubudiyet dairesi*'dir.

• Birinci levha, *hüsn-i sanat*'tır; ikinci levha ise, *tefek-kür ve istihsan*'dır.

Bu iki daire ile iki levha arasındaki münasebete bakınız ki, *ubudiyet dairesi bütün kuvvetiyle rububiyet dairesi hesabına çalışıyor. Tefekkür, teşekkür, istihsan levhası da bütün işaretleriyle hüsn-i sanat ve nimet levhasına bakıyor.*

Bu hakikati gözünle gördükten sonra, rububiyet ve ubudiyet dairelerinin reisleri arasında en büyük bir münasebetin bulunmamasına aklınca imkân var mıdır? Ve Sâniin makasidına kemal-i ihlâsla hizmet eden ubudiyet reisinin Sâni ile azım bir münasebeti ve kavi bir intisabı ve o intisapla her iki daire reisleri arasında bir muarefe ve mükâleme ve alışverişin olmamasına ihtimal var mıdır? Öyleyse, bilbedahe tahakkuk etti ki, *ubudiyet reisi, rububiyetin has mahbup ve makbulüdür.*

Ey insan! Bu süslü masnuatı enva-ı mehasinle tezyin eden ve bütün zıhayat olanların zevklerine, iştihalarına göre bu kadar nimetleri in'am eden Sâniin en kâmil, en

azım: büyük.
beyan: anlatma, açıklama, deliller göstererek ispatlama.
bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.
cemil: güzel.
enva-ı mehasin: çeşit çeşit güzellikler.
hakikat: gerçek, esas.
hüsn-i sanat: sanat güzelliğı.
ihtimal: olabirlik.
imkân: mümkün olma, olabirlik.
in'am: nimet verme, nimet-

lendirme, ihsan etme.
intisap: mensup olma, bağlanma, girme.
istihsan: güzel bulma, beğenme.
kâmil: olgun, mükemmel.
kavi: kuvvetli, güçlü.
kemal-i ihlâs: ihlâsın mükemmel oluşu, mükemmel ve kusursuz samimiyet, ihlâs.
lâyık: uygun, yakışır, münasip.
levha: manzara, görünüş.
mahbup: sevgili, sevilen, mu-

habbet edilen.
makam: büyük yer, mevki.
makasid: maksatlar, gayeler.
makbul: kabul edilmiş, geçerli, reddedilmeyen.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
muarefe: karşılıklı görüşme, tanışma; birbirini bilip tanıma.
mükâleme: konuşma.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
reis: başkan.
rububiyet: Cenab-ı Hakkin

her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğı şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
tahakkuk: gerçekleşme, kesinleşme.
tefek-kür: derin düşünme; esyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.
tezyin: süsleme, ziynetlendirme.
ubudiyet: kul olduğunu bilip Allah'a itaat ve ibadet etme.
zıhayat: hayat sahibi.

cemîl ve ibadetine kemal-i iştîyakla teveccüh eden ve Sâniin mehasin-i sanatına takdir ve istihsanatıyla arş ve ferşi taraba, sevinmeye getiren ve Sâniin ihsanatına yaptığı teşekkürat ve tekbirat ile ber ve bahri cezbeye getiren şu güzel mahlûk ve masnuuna iltifat edip sözünü nazar-ı itibara almaması ve teşekküratına mukabele etmemesi ve teveccüh edip kendisiyle konuşmaması ve iktidarına göre bütün mahlûkata bir imam ve mürşit yapmaması imkânı var mıdır?

arş: göğün en yüksek katı.

bahr: deniz.

berr: toprak, kara, yer.

cemîl: güzel.

cezb: çekme, çekim; heyecan, coşkunluk.

ferş: yeryüzü, zemin, dünya.

ihsanat: ihsanlar, bağışlar, nimetler.

iktidar: güç, idareyi elinde bulundurma.

iltifat: ilgi gösterme, yüzünü çevirip bakma.

imam: önde ve ileride olan, delil, rehber.

istihsanat: beğenmeler, güzel bulmalar.

kemal-i iştîyak: istek ve arzunun son derecesi, tam bir istek ve arzu.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.

mahlûkat: yaratıklar, Allah

tarafından yaratılanlar.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

mehasin-i sanat: sanatın güzellikleri.

mukabele: karşılık verme, karşılama.

mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren, rehber, kılavuz.

nazar-ı itibar: dikkate alma, dikkate değer gören bakış.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak

yaratan Allah.

takdir: kıymet verme, beğenme.

tarab: sevinçlik, şenlik, iç açıklığından gelen coşkunluk.

tekbirat: tekbirler, tekbir getirmeler.

teşekkürat: teşekkürler, minnet, memnuniyet ve şükür ifade etmeler.

teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.

İlâhiyyemalar

Onuncu Sözün bir cihette esası ve Yirmi Sekizinci Sözün Arabî İkinci Makamıdır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Kâinatın bütün zerratı, müçtemian ve münferiden, lisan-ı acz ve fakr ile vücub-i vücud ve vahdetine şahadet ettikleri Sâni-i Hakîm'e hamdler, senalar, şükürler olsun. Ve kâinatın tilsimini açıp, âyâtını keşif ve beyan eden Resulü ile Âl ü Ashabına ve sair enbiya ve mürselin ihvanına ve ibad-ı salihine salâtüselâmlar olsun.

Arkadaş!

Tabiat ve esbap bazı insanlara şükür kapısını kapatıp şirk ve küfür kapısını açmıştır. Hâlbuki, şirkin temeli sayısız muhalâtan kurulmuş olduğundan haberleri yok. O muhalâtan bir taneyi beyan edeyim ki, şirkin ne kadar fena bulunduğunu kör gözleriyle görsünler. Şöyle ki:

Şirk sahibi, cehalet sarhoşluğunu terk ve ilim gözüyle küfrüne baktığı zaman, o küfrü iman ve iz'an edebilmek için, bir zerre-i vahideye bir ton ağırlığında bir yük yükletmeye ve her zerrede sayısız matbaaları icat edip tabiat ve esbapın eline vermeye ve bütün masnuatta bütün sanat inceliklerini tabiata ders vermeye muztar ve mecbur olur. Zira, hava unsurundan, meselâ her bir zerre,

olup itaat etmek.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

keşif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.

ilâhiyyema: bilhassa, özellikle, her şeyden önce.

lisan-ı acz: zayıflık ve güçsüzlüğün dili; çocuğun ağlaması gibi.

lisan-ı fakr: fakirliğin ve muhtaçlığın dili.

makam: yer, durak.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mecbur: zorunlu olma, zorunda kalma.

meselâ: örneğin.

muhâlât: muhaller, olması mümkün olmayanlar.

muztar: çaresiz kalmış, yapmak zorunda kalmış.

müçtemian: toplu olarak, topluca, hepsi birden.

münferiden: ayrı ayrı, birer birer.

mürselin: gönderilenler, peygamberler.

resul: Allah'ın bizlere elçisi olan Peygamber Efendimiz (a.s.m.).

sair: diğer, başka, öteki.

salâtüselâm: salât ve selâm; Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (a.s.m.) memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

sena: methetme, övme.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğu inanca inanma.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.

tabiat: yaratılış ve yaşayışa dair konulan kanunlar, esaslar.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

tilsim: herkesin bilip çözemediği gizli sır.

unsur: madde, esas, kök.

vahdet: birlik ve teklik.

vücub-i vücud: varlığı zorunlu, gerekli olmak.

vücud: var olma, varlık.

zerrat: zerreler, atomlar.

zerrat: en küçük parça, molekül, atom.

zerre-i vahide: tek bir zerre.

zihayat: hayat sahibi.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Âl ü Ashap: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) ailesi ve yakın dostları.

Arabî: Arapça.

âyât: işaretler, deliller; Allah'ın varlık ve birliğine işaret eden deliller.

beyan: anlatma, açıklama, deliller göstererek ispatlama.

cehalet: bilmezlik, cahillik, ilimden yoksun olma.

cihet: yön.

enbiya: nebîler, peygamberler.

enva-ı mehasin: çeşit çeşit güzellikler.

esbap: sebepler, vasıtalar.

hamd: Allah'a karşı şükran ve

memnuniyetini onu överek bildirme.

ibad-ı salihin: salih kullar.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ihvan: kardeşler.

ilim: bilgi, marifet.

iman: inanç, itikat.

iz'an: basiret, anlayış, teslim

a'mal: ameller, işler.
âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
âdeta: sanki.
arz: yer, dünya.
azamet-i maneviye: manevî büyüklük.
cesamet: büyüklük, irilik.
cihazat: cihazlar, uzuvlar, organlar.
emir: iş buyurma, buyruk.
haml: yükleme, yüklenme.
havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.
ıçtima: toplanma, bir araya gelme.
iddia: davaya kalkışma, dava etme.
inkâr: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yap-pip yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
itibarla: bakımdan, yüzden.
itikat: kesin inanma, iman.
kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hak-kın takdir ve tayin etmesi.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
kâfirâne: kâfircesine, Allah'ı inkâr edercesine.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hâl, durum, iç yüz.
küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.
küre-i arz: yer küre, dünya.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
maddi: madde ile alakalı, cismanî.
maddiye: maddeye ait, madde

bütün nebatlar, çiçekler, semereler üstünde konup bün-yelerinde vazifesini yapmak salâhiyetindedir. Eğer, bu zerreler yaptıkları vazifelerde memur olup Cenab-ı Hak-kın emir ve iradesine tâbi oldukları kâfirâne inkâr edilirse, o zerre herhangi bir bünyeye girse, o bünyenin bütün cihazatını, keyfiyetiyle teşekkülünü bilmesi lâzımdır. Bu bilginin o zerrede bulunmasını, ancak o kâfir itikat edebilir.

Maahaza, bir semere, bir şecerenin bir misal-i musağğardır; ve o semeredeki çekirdek, o şecerenin defter-i a'malidir. O ağacın tarih-i hayatı o çekirdekte yazılıdır. Bu itibarla, bir semere şecerenin tamamına, belki o şecerenin nev'ine, belki küre-i arza nazırdır. Öyle ise, bir semerenin sanatındaki azamet-i maneviyesi, arzın cesameti nispetindedir. O zerreyi, sanatça havi olduğu o azamet-i maneviye ile bina eden, arzı haml ve bina etmekten âciz olmayacaktır. Acaba o kâfir münkir, kalbinde böyle bir küfrü taşımakla, akıl ve zekâ iddiasında bulunması kadar bir ahmaklık var mıdır?

Arkadaş!

Her bir şey için iki suret ve şekil vardır:

- Biri maddiyedir ki, âdeta bir gömlek gibi her şeyin vücuduna göre kaderin takdiriyle biçilmiş şu görünen suretlerdir.

- Diğeri makuledir ki, bir şeyin yaşadığı bir ömürde mürur-i zamanla değiştirdiği muhtelif maddî suretlerin içtimandan tasavvur edilen bir suret-i vehmiyedir.

ile alakalı.

makule: aklın uygun bulduğu şeyler, makul olanlar.

misal-i musağğar: küçültülmüş örnek, bir şeyin bütün özelliklerini taşıyan, ondan daha küçük olan örneği.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

münkir: Allah'ın varlığını kabul ve tasdik etmeyen, imansız, dinsiz.

mürur-i zaman: zamanın geçmesi, zaman aşımı; zamanla.

nazir: nazar eden, bakan.

nebat: topraktan biten, yetişen her türlü şey, bitki.

nevi: çeşit, tür.

nispet: oran, ölçü.

salâhiyet: yetki, bir işi yapmaya veya işe karışmaya hakkı bulunma.

semere: meyve, yemiş.

suret: biçim, tarz, görünüş.

suret-i vehmiye: vehmî suret, aslında var olmadığı hâlde varmış gibi kabul edilen görüntü.

secere: ağaç.

tâbi: boyun eğer, uyan, itaat eden.

takdir: Allah'ın takdiri, Allah'ın ilmiyle belli bir düzen vermesi.

tarih-i hayat: hayat tarihi.

tasavvur: bir şeyi zihinde düşünme, tasarlama.

teşekkül: şekillenme, meydana gelme.

vazife: görev.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.; organlar, uzuvlar.

Bir ateşin sür'atle tedvirinden hâsıl olan daire-i vehmiye gibi, her şeyin tarih-i hayatını bildiren ve kadere me-dar olan ve mukadderat-ı eşya denilen şu ikinci suret, makuledir. Suret-i maddiye itibarıyla her şeyin bir niha-yeti, bir gayesi olduğu gibi, suret-i maneviye itibarıyla da bir nihayeti ve gizli bazı hikmetler için bir gayesi de var-dır. Binaenaleyh *her şeyin suret-i maddiyesinde, kudret-i Rabbanî ustadır, kader mühendistir; suret-i maneviyesinde ise, kader mistardır, yani teşekkülâtın çizgilerini çizer, kudret mastardır, yani o çizgiler üstünde yapılan teşekkü-lât kudretten sudûr eder.*

Ey kâfir! Bunu işittikten sonra iyice düşün! Bir zer-reye, bir terzilik sanatını öğretmeye kudretin var mıdır? Kendine hâlik ittihaz ettiğin tabiat ve esbap, her şeyin muhtelif ve mütenevvi suretlerini biçip dikmesine kudret-leri var mıdır?

Bak, ey gözden mahrum kâfir! *Şecere-i hilkatın seme-resi ve kuvvet ve ihtiyarca esbaptan üstün olan insan, terziliğin bütün kabiliyetlerini bilgilerini cem edip dikenli bir şecerenin azalarına uygun bir gömleği dikemez. Hâl-buki, Sâni-i Hakîm her şeyin neması zamanında pek muntazam, cedit ve taze taze gömlekleri ve yeşil yeşil hulleleri kemal-i sür'at ve sühuletle yapar, giydirir. Fesüb-hanallah!*

Evet, münezzehtir. Her şeyin vücudu emrine bağlı olan Allah münezzehtir. Her şeyin iç yüzü elinde bulunan Sâni münezzehtir. Bütün mahlûkata merci olan Sâni münezzehtir.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cedit: yeni, kullanılmamış.
cem: toplama, biriktirme.
daire-i vehmiye: vehmî dai-re, aslında var olmadığı hâlde var kabul edilen daire.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fesübhanallah: Allah (c.c.) ne güzel yaratmış; Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir, her şey kendine tesbih eder anlamında olup hayret ve ta-accübü ifade için söylenir.

gaye: maksat, hedef.
hâlik: yoktan yaratan, var eden.
hâsıl: meydana gelme, orta-ya çıkma.
hikmet: İlâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
hulle: elbise.
ihtiyar: irade, tercih; kendi is-tek ve arzularına göre hare-ket etme.
itibarıyla: yüzünden, dolay-ıyla, bakımından.
ittihaz: edinme, kabul etme.

kabiliyet: beceriklilik, yete-nek.
kader: İlâhî hüküm; Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etme-si.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti in-kâr eden, dinsiz.
kemal-i sühulet: kolaylığın son derecesi, tam bir kolaylık.
kemal-i sür'at: tam sür'at, mükemmel hız.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.
kudret-i Rabbanî: her şeyi

terbiye ve idare eden Allah'ın sonsuz kudreti, kuvveti.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tara-fından yaratılanlar.
mahrum: bir şeye sahip olama-yan, yoksun.
makule: aklın uygun bulduğu şeyler, makul olanlar.
mastar: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.
medar: sebep, vesile.
merci: merkez, kaynak.
mistar: bir şeyin kalıbı, ölçeği.
muhtelif: türlü türlü, çeşitli.
mukadderat-ı eşya: esyanın mu-kadderatı, eşya hakkında Allah'ın takdir ettiği durumlar.
muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.
münezzeh: arınmış, tenzih edil-miş, uzak.
mütenevvi: aynı cinsten olma-yan, nevi nevi, çeşit çeşit.
nema: büyüme, uzama.
nihayet: son.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yara-tan Allah.
Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle ya-ratan Allah.
semere: meyve, yemiş.
sudûr: sâdir olma, meydana çık-ma, çıkma, olma.
suret: biçim, tarz, görünüş.
suret-i maddiye: maddî görünüş, şekil.
suret-i maneviye: manevî görü-nüş.
sür'at: çabuk olma, hızlılık.
şecere: ağaç.
şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.
tabiat: yaratılış ve yaşayışa dair konulan kanunlar, esaslar
tarih -i hayat: hayat tarihi.
tedvir: daire şekline sokma, yu-varlaklaştırma.
teşekkülât: teşekküller, oluşum-lar , meydana gelişler.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

Arkadaş!

Her bir mevcudun üstünde Sâni-i Ehad ve Samed'in bir sikkesi, bir hatemi olup, o mevcudun Sâni-i Ehad ve Samed'in mülkü ve eser-i sanatı olduğuna şahadet ediyorlar.

Evet, gayr-i mütenahi ehadiyet sikkelerinden ve samedâniyet hatemlerinden, yalnız bahar mevsiminde sahife-i arza darp edilen sikkeye bak ki, şu zikredilecek müteselsil fıkralar, cümleler o sikkeyi güneş gibi gösteriyorlar ve izhar ediyorlar.

Evet, sahife-i arzda pek garip, hakîmâne bir icat görünüyor. Bu görünen icadın gösterdiği kuvvet ve faaliyeti görmek istersen, şu gelen fıkralara dikkat et:

1. O icat fiili, pek azîm ve geniş bir sahavet-i mutlaka geliyor.

2. Bir sühulet-i mutlaka ile bir kuvvet-i mutlakadan çıkıyor.

3. Mutlak bir intizamla, sür'at-i mutlakada meydana geliyor.

4. Mevzun ve mizanlı olarak, bir vüs'at-i mutlakada bulunuyor.

5. Güzel bir eser-i sanat olmakla beraber, mutlak bir ucuzlukta görünüyor.

6. Taallük ettiği şeyler pek karışık olmakla beraber, büyük bir imtiyaz-ı mutlak ve adem-i iltibas ile yapılıyor.

adem-i iltibas: birbirine benzeyen şeyleri karıştırmama.

azîm: büyük.

darp: vurmak, vuruş, çarpma.

ehadiyet: Allah'ın her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi, görünmesi.

eser-i sanat: sanat eseri, sanat değeri olan eser.

fıkra: bent, madde, paragraf.

fiil: iş, hareket.

garip: tuhaf, hayret verici.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihaysiz.

hakîmâne: hikmetli bir şekilde.

hatem: mühür, damga.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

imtiyaz-ı mutlak: mutlak ve kesin bir şekilde ayırdetme, benzerlerinden ayırma.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

izhar: gösterme, açığa vurma.

kuvvet-i mutlaka: kayıtsız, şartsız, sonsuz bir güç ve kuvvet.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tara-

findan yaratılanlar.

merci: merkez, kaynak.

mevzun: ahenkli, biçimli, uygun.

mizan: ölçü, denge.

mutlak: herhangi bir kayda bağlı olmayan, kayıtsız, şartsız.

münezzeh: arınmış, tenzih edilmiş, uzak.

müteselsil: teselsül eden, birbirinin ardı sıra, zincirleme giden.

sahavet-i mutlaka: tam bir

cömertlik, sonsuz bir el açıklığı.

sahife-i arz: dünya sayfası.

Samedâniyet: her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, Allah'ın hiç bir şeye muhtaç olmaması.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Ehad ve Samed: tek ve benzersiz olan, her şey kendisine muhtaç olup da kendisi hiç bir şeye muhtaç olmayan ve her şeyi sanatlı olarak ya-

ratan Allah.

sikke: alâmet, nişan, turra.

sühulet-i mutlaka: sonsuz ve tam kolaylık.

sür'at-i mutlaka: tam bir hızla, sonsuz sür'atle.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

taallük: alâkalı, münasebetli olma.

vüs'at-i mutlaka: mutlak genişlik.

zikretmek: anmak, bildirmek.

7. Mahall-i taallûku gayr-i mütenahi olmakla beraber, eserlerinde çirkinlik görünmez, ahsen şekilde husule gelir.

8. Efrat ve enva arasında, bu'd-i mutlak ile beraber, tevafuk-i mutlak var.

Arkadaş!

Bu fıkraların her birisi tek başına da o sikkeyi izhar etmeye kâfidir. Bakınız:

- En harika bir sahavetle en harika bir hüsn-i sanat, muhit bir kudretin hassasıdır.

- Ve intizamla beraber, harika bir sühulet, hiçbir şeyden âciz olmayan muhit bir ilim sahibine mahsustur.

- Tartılmış gibi gayet mizanlı olmakla beraber, mu'cizâne bir sür'at-i mutlaka, her şeyi emrine ve kudretine teshir eden zata mahsustur.

- Nevilerin pek dağınık bulunmasından, pek geniş bir tasarrufla harika bir hüsn-i sanat, ilim ve kudretiyle her şeyin yanında bulunan zata hastır.

- Kesret ve mebzuliyet ile beraber, her ferdin sanat itibarıyla kıymettar olması, sonsuz bir zenginlikle gayr-i mütenahi hazinelere malik olan zata mahsustur.

- Efradın ziyadesiyle karışık olmasıyla beraber, iltibasız ve fevkalâde imtiyaz ve teşahhuslara mazhar olmaları, her şeye basîr ve her şeye şehîd ve her bir fiili kendisini diğer bir fiilden menetmeyen zata mahsustur.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.

ahsen: en güzel.

basîr: her şeyi sürekli bir biçimde görüp bilen.

bu'd-i mutlak: mutlak uzaklık, sınırı belirlenemeyen uzaklık.

efrat: fertler.

enva: çeşitler, türler, neviler.

fevkalâde: olağanüstü.

fıkra: bent, madde, paragraf.

fiil: iş, hareket.

gayet: son derece.

gayr-i mütenahi: sonsuz, so-

nu olmayan, nihayetsiz.

harika: olağanüstü.

hassa: bir şeye mahsus olan özellik, nitelik.

husul: olma, meydana gelme.

hüsn-i sanat: sanat güzelliği.

ilim: bilgi, marifet.

iltibas: birbirine benzeyen yerleri şaşırp karıştıрма.

imtiyaz: başkalarından ayırtma, temyiz gücü.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

itibarıyla: yüzünden, dolay-

ısıyla, bakımından.

izhar: gösterme, açığa vurma.

kâfi: yeter, elverir.

kesret: çokluk.

kıymettar: kıymetli, değerli.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

mahall-i taallûk: alâkalı olunan yer.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

malik: sahip.

mazhar: bir şeyin çıktığı göründüğü yer; nail olma, şeref-

lenme.

mebzuliyet: bolluk.

men: yasak etme, engelleme, mâni olma.

mizan: ölçü, denge.

mu'cizâne: mu'cizeli bir şekilde.

muhit: ihata eden, kuşatıcı.

nevi: çeşit, tür.

sahavet: el açıklığı, cömertlik.

sikke: alâmet, nişan, turra.

sühulet: kolaylık.

sür'at-i mutlaka: tam bir hızla, sonsuz süratle.

şehîd: doğrudan görüp gözetin, şahit olan.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

teshîr: cezbetme, kendine bağlama, emri altına alma.

teşahhus: şahıslanma, şahıs hâline girme.

tevafuk-i mutlak: mutlak bir uygunluk.

zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

ziyade: Artma, çoğalma.

• Ve keza, arzda dağınık bulunan efrat arasındaki uzaklıkla beraber, suretçe, vücutça, teşkilâtça aralarında husule gelen tevafuk, küre-i arz yed-i tasarrufunda, ilminde, hükmünde, hikmetinde bulunan zata mahsustur.

• Ve keza, nev'in kesret-i efradıyla beraber, her ferdin harikulâde bir hüsn-i hilkate malik olması Kadir-i Mutlak'a hastır ki, az-çok, küçük ve büyük her şey Ona nispeten birdir.

Geçen fıkraların her birisinde, her şeyin tek bir sâniin sun'u ve sanatı olduğuna delâlet eden başka bir ayet daha vardır:

Evet, sahavet ile kuvve-i iktisadiye arasında ve sür'at ile mizanlı olmak arasında ve ucuzlukla kıymetli olmak arasında ve karışık olmakla mümtaz bulunmak arasında tezat vardır. Bu zıtları bir fiilinde cem etmek, ancak kudreti hadsiz bir Sâni-i Kadir'e mahsustur.

Hülâsa, her bir fıkra tek başına hatem-i ehadiyeti izhara kâfi olduğu takdirde, fıkraların hey'et-i içtimaiyesi pek zahir bir tarik-ı evlâ ile hatem-i ehadiyeti gösterir. İşte bu izahtan ¹ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولَنَّ اللَّهُ

ayet-i kerîmesinin sırrı zahir oldu. Yani, o inatlı münkire, “Hâlık-ı semavat ve arz kimdir?” diye sorulduğu zaman, çâr ü naçar “Allah'tır!” diyecektir.

1. And olsun ki, onlara “Gökleri ve yeri yaratan kimdir?” diye sorsan, elbette “Allah” derler. (Lokman Suresi: 25.)

arz: yer, dünya.
ayet: Allah'ın varlığına delâlet eden şey.
ayet-i kerîme: Kur'an'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.
cem: toplama, biriktirme.
çâr ü naçar: çaresiz, ister istemez, mecburiyetle.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
efrat: fertler.
fıkra: bent, madde, paragraf.
fiil: iş, hareket.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
Hâlık-ı Semavat ve Arz: gökleri ve yeri yaratan, yoktan var eden Allah.
harikulâde: olağanüstü.
hatem-i ehadiyet: ehadiyet mührü, Allah'ın birliğini gösteren mühür.
hey'et-i içtimaiye: tümünün birleşmesiyle oluşan yapı, şekil.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
husul: olma, meydana gelme.
hüküm: karar, emir, hakimiyet.
hülâsa: kısaca, sözün kısası.
hüsn-i hilkat: yaratılıştaki güzellik.
ilim: bilgi, marifet.
izah: açıklama, ayrıntıların ile anlatma.
izhar: gösterme, açığa vurma.
Kadir-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
kâfi: yeter, yeterli.
kesret-i efrat: fertlerin çokluğu.
keza: böylece, aynı şekilde.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
kuvve-i iktisadiye: iktisat etme duygusu; tutumluluk.
küre-i arz: yer küre, dünya.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.
malik: sahip.
mizan: ölçü, denge.
mümtaz: ayrıcalıklı, seçkin.
münkir: Allah'ın varlığını kabul ve tasdik etmeyen, imansız, dinsiz.
nevi: çeşit, tür.
nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

sahavet: el açıklığı, cömertlik.
sâni: her şeyi sanatlı olarak yapan, sanatkâr.
Sâni-i Kadir: her şeye gücü yeten ve her şeyi sanatlı yaratan Allah.
sır: gizli hakikat.
sun: sanat eseri.
suret: biçim, tarz, görünüş.
sür'at: çabuk olma, hızlilik.
tarik-ı evlâ: daha iyi olan yol,

üstün yol, meslek.
teşkilât: yapılar, kuruluşlar.
tevafuk: uygunluk; belli sıra, ölçü ve münasebetler içerisinde birbirine denk gelme.
tezat: zıtlık, aykırılık.
yed-i tasarruf: tasarruf eli, sahip olma, sahiplik.
zahir: açık, aşikâr.
zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

Arkadaş!

Ulûhiyet, risalet, ahiret, kâinat arasında hakikatte telâzum vardır. Yani, bunlardan birisinin vücud ve sübutu, ötekisinin de vücud ve sübutunu istilzam eder; birisine iman, ötekisine de imanı icap ettirir.

• Evet, meselâ, her bir kelimesi bir kitabı ve her bir harfi bir satırı içerisinde tutan bir kitabın kâtipsiz vücudu mümkün değildir. Kâinat kitabı da Nakkaş-ı Ezeli'nin vücub-i vücuduna bağlıdır. Sarhoş olmayanlar, ancak Nakkaş-ı Ezeli'ye iman etmekle kitab-ı kâinata şahit olabilirler.

• Ve keza, pek çok sanat harikalarına ve nakış ve ziynetlerin garaibine müştemil olan bir binanın banî ve sânisiz vücudu mümkün olmadığı gibi; bu âlemin vücudu da Sâniin vücuduna tâbidir. Dalâlet sarhoşluğuyla sarhoş olmayanlar, onu bunsuz tasdik edemezler.

• Ve keza, deniz ve nehirlerin yüzünde, şemsin aksini gösteren kabarcıklardaki güneşin parıltısı, şemsin vücudunu inkâr etmekle mümkün olmadığı gibi; aklı bozuk olmayanlar için, kemal-i intizam ile tahavvül ve teceddüt eden şu kâinatın şuhudu, Bâni ve Sâniin vücub-i vücudunun tasdikiyle olabilir. Çünkü, şu muhteşem kâinatı meşiet ve hikmetiyle tesis ve kaza ve kaderinin düsturlarıyla tafsil ve âdetinin kanunlarıyla tanzim ve inayet ve rahmetinin namuslarıyla tezyin ve esma ve sıfatının cilveleleriyle tenvir eden, ancak ve ancak Bâni ve Sâni'dir.

âdet: kanun.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

akis: yansıma.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

Bani: her şeyi yapan, bina eden, yaratan Allah.

cilve: tecelli, görüntü.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

düstur: kaide, esas, prensip.

esma: adlar, isimler.

garaip: gariplikler, tuhaflıklar.

hakikat: gerçek, esas.

harika: olağanüstü.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

icap: gerekme hâli, gerekli olma.

iman: inanma, itikat.

inayet: yardım, ihsan, lütuf.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

istilzam: gerektirme.

kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı

Hakkın takdir ve tayin etmesi.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kanun: yasa.

kâtip: yazıcı.

kaza: olacağı Cenab-ı Hak tarafından bilinen ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratması.

kemal-i intizam: intizamın mükemmel oluşu, tam ve eksiksiz düzen.

keza: böylece, aynı şekilde.

kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.

meselâ: örneğin.

meşiet: dileme, irade, istek.

muhteşem: haşmetli, yüce.

müştemil: şümülüne alan, saran, kapsayan, içine alan.

nakış: işleme, süsleme.

Nakkaş-ı Ezeli: ezeli nakkaş; her şeyi Zatına has olarak nakış nakış işleyen, evveli olmayan Allah.

namus: kanun, nizam.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

risalet: elçilik, resullük, peygamber olarak gönderilme.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sıfât: vasıflar, nitelikler.

sübut: açık olma, meydana çıkma.

sems: güneş.

shuhut: gözle görme, müşahade.

tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.

tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı anlatma.

tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.

tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

teceddüt: tazelenme, yenilenme.

telâzum: birbirini gerektirme, birinin varlığının ötekini zorunlu kılması.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışılandırma.

tesis: kurma, meydana getirme.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinata her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

vücub-i vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

vücud: var olma, varlık.

zyinet: süs.

Evet, Hâlık-ı Vahid kabul edilmediği takdirde, kâinatın zerrat ve mürekkebatı adedince sonsuz ilâhların kabulüne mecburiyet hâsıl olur. Ve aynı zamanda, her bir ilâhın şu kâinatı halk etmeye kadir olması lâzımdır. Çünkü, zî-hayatın her bir cüz'îsi, zevi'l-hayatın küllüne, yani umuma bir fihristedir. Cüz'îyi halk eden, külliyi de halk etmeye kadir olmalıdır...

• Ve keza, ziyasız güneşin vücudu mümkün olmadığı gibi, ulûhiyet de tezahürsüz olamaz. Tezahürü ise, irsal-i rusûl ile olur. Ve keza, hadd-i kemale baliğ olan en yüksek bir cemalin bilinmesi, görünmesi, gösterilmesi için resullerin tarifi lâzımdır. Ve keza, kemal-i cemale baliğ olan kemal-i hüsn-i sanat, resullerin delâletiyile olur.

• Ve keza, rububiyet-i amme, ubudiyet-i külliye ister. Bu da zülcenaheyn resullerin vahdet-i ilâhiyeyi halka ilân etmeleri ile mümkün olur.

• Ve keza, bir hüsn sahibinin isteği olmasa ve bir âyine bulunmasa ve tarif edici bir şahıs tavassut etmezse, onun hüsnünün görünmesi, gösterilmesi mümkün değildir. Bu da ancak resuller vasıtasıyla olur. Çünkü resul ubudiyetiyle Hâlık'ın hüsnüne âyinedir, risaleti cihetiyle de halka izhar ve ilân eder.

• Ve keza, bir zatın cevahirle, zıkiymet eşya ile dolu hazinelerini açıp halka göstermek ve arz etmekle, o zatın kudretini, zenginliğini, saltanatını ilân etmek için, ancak o zatın müsaadesiyle ve iradesiyle emir ve tayin edilmiş bir memur lâzımdır. İşte o memur, resuldür.

arz: sunma, bildirme.
âyine: ayna, mir'at.
baliğ: ulaşmış, erişmiş.
cemal: güzellik.
cevahir: cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar.
cihet: yön.
cüz'î: az bir parça.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
emir: iş buyurma, buyruk.
fihriste: katalog, liste.
hadd-i kemal: olgunluk haddi, kemalât haddi.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
Hâlık-ı Vahit: bir ve tek olan yaratıcı, Allah.
halk: yaratma, yoktan var etme.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
hüsn: güzellik.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yap-pıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
irsal-i rusûl: peygamber gönderme, Cenab-ı Hakkın insanlara peygamber göndermesi.
izhar: gösterme, açığa vurma.
kadir: bir işi yapmaya gücü yeten, kuvvet sahibi olan.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kemal-i cemal: cemalin mükemmelliği, tam bir manevî güzellik ve olgunluk.
kemal-i hüsn-i sanat: sanattaki güzelliğin mükemmel ve kusursuz olması.
keza: böylece, aynı şekilde.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
külli: bütün olan, tümel.
mecburiyet: mecbur olma, zarurîlik durumu, zorunluluk.

mürekkebat: mürekkep şeyler, bileşikler, karışımlar.
müsaade: izin.
resul: Allah'ın elçisi, peygamber.
risalet: elçilik, resullük, peygamber olarak gönderilme.
rububiyet-i amme: Cenab-ı Allah'ın her şeyi içine alan terbiye ediciliği.
saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.
tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.

tavassut: vasıta olma, aracı olma.
tayin: belirleme, yerini belli etme.
tezahür: görünme, belirme, ortaya çıkma.
ubudiyet: kulluk.
ubudiyet-i külliye: büyük, geniş ve umumî kulluk.
ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.
umum: bütün, hepsi.

vahdet-i ilâhiye: Allah'ın bir ve tek olması.
vasıta: aracılık.
zat: azamet ve ululuk sahibi olan.
zerrat: zerreler, atomlar.
zevi'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.
zihayat: hayat sahibi.
zıkiymet: kıymet sahibi, kıymetli.
ziya: ışıık, aydınlık, nur.
zülcenaheyn: çift kanatlı, iki kanatlı.

Arkadaş! Bu sıfatları haiz, bu vazifeleri en mükemmel görebilecek, Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtu Vesselâmdan başka, âlemde bir şahıs yoktur. En cami, en kâmil, en fazıl o zattır. Tam tamına teşhir, tebliğ, tarif, tavşif, izhar, ilân eden o zattır.

Aziz arkadaş! İman-ı billâh ile ahiret imanı arasındaki telâzuma geldik. Hazır ol, dinle:

• Bir sultan, itaat edenlere mükâfat ve isyan edenlere de mücazat etmezse, saltanatı inhidama yüz çevirir. Ve keza, bir sultanın sağında lütuf ve merhamet ve solunda kahır ve terbiye lâzımdır. *Mükâfat merhametin iktizasıdır, terbiye de mücazattır ister. Mükâfat ve mücazat menzilleri ahirettir.*

• Ve keza, yüksek bir hikmet ve adalet sahibi olan bir sultan, saltanatının şanını kusurdan saklamak üzere, kendisine iltica edenleri taltif ve hâkimiyetinin haşmetini göstermek için, milletin hukukunu muhafaza eder. Bu cihetlerin mühim bir kısmı ahirette olur.

• Ve keza, lebalep dolu hazinelere malik ve sahavet-i mutlakaya sahip olan bir sultan için, umumî ve daimî bir dâr-ı ziyafet lâzımdır ve ayrı ayrı ihtiyaç sahiplerinin devam ve bekalarını ister. Bu da ancak ahirette olur.

• Ve keza, bir cemel sahibi, daima hüsün ve cemalini görmek ve göstermek ister. Bu ise, ahiretin vücudunu ister. Çünkü, daimî bir cemel, zail ve muvakkat bir müşta-ka razı olmaz. Onun da devamını ister. Bu da ahireti ister.

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, düzenli ve dengeli oluş.
ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
aleyhissalâtu vesselâm: salât ve selâm onun üzerine olsun.
aziz: izzetli, muhterem, saygın.
beka: bâkîlik, ebedîlik, son-

suzluk.
camî: toplayan, içine alan, kapsayan.
cemal: güzellik, iç ve dış güzelliği.
cihet: yön.
daimî: sürekli, devamlı.
dâr-ı ziyafet: ziyafet yeri, dünya.
fazıl: faziletli, fazilet sahibi, erdemli, faik, üstün.
haiz: taşıyan.
hâkimiyet: hâkim oluş, hükmediş, egemenlik.

haşmet: ihtişam, heybet, büyüklük.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
hüsün: güzellik.
iktiza: lâzım gelme, gerekme.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
iltica: sığınma, güvenme, dayanma.
iman: inanma, itikat.
iman-ı billâh: Allah'a inanma, Allah'ı, onun kâinata tecelli eden bütün sıfat ve isimleriyle

le beraber kabul ederek Ona inanma.

inhidam: çökme, yıkılma, harap olma.

isyan: başkaldırma, itaatsizlik, emre karşı gelme.

itaat: söz dinleme, boyun eğme, emre uygun hareket etme.

izhar: ortaya koyma, açığa çıkarma, gösterme.

kahır: büyük eziyet, cefa, zulüm.

keza: böylece, aynı şekilde.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

lebalep: ağzına kadar dopdolu, dolmuş olarak.

lütuf: güzellik, hoşluk, iyilik, ih-san.

malik: sahip.

menzil: yer, konak.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

muhafaza: koruma.

mücazat: bir suça karşı verilen ceza.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

müşta-ka: arzulu, fazla istekli, istiyak gösteren.

sahavet-i mutlaka: tam bir cömertlik, sonsuz bir el açıklığı.

saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.

sultan: padişah, hükümdar.

şan: şöhret, ün.

taltif: iltifat etme, gönül okşama; rütbe, nişan, para, mevki vb. şeylerle mükâfatlandırma.

tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.

tavsif: vasıflandırma, bir şeyin iç yüzü ve özelliklerini anlatma.

tebliğ: dinî bir emrin yaratılmışlara duyurulması; peygamberlerin Allah'ın emrini kullara bildirmeleri ve hakka davet etmeleri.

telâzum: birbirini gerektirme, birinin varlığının ötekini zorunlu kılması.

terbiye: besleyip büyütmek, yetiştirme; eğitim; iyi ahlâk, saygı ve edep öğrenme.

teşhir: ilân etme, herkese duyurma; sergileme.

umumi: herkesle ilgili, genel.

vazife: görev.

vücut: var olma, varlık.

zail: sone eren, yok olan.

zat: kişi, şahıs.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

asar-ı sanat: Sanat eserleri.

azim: büyük.

balig: ulaşmış, erişmiş.

bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.

cemal: güzellik, iç ve dış güzelliği.

daimi: sürekli, devamlı.

delâlet: delil olma, gösterme.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

edna: en açığı, en basit, en küçük.

ehemmiyetli: önemli.

hadd-i tevatür: yalan üzerine birleşmeleri mümkün olmayan bir cemaatin rivayet ettikleri hadisin derecesi.

harika: olağanüstü.

hilâf: yalan.

hulûl-ü-vaat: sözünden dönme, verdiği sözü yerine getirmeme.

icma: fikir birliği etme, görüş birliğine varma.

icraat: işler.

icîma: toplanma, bir araya gelme.

ihsanat: ihsanlar, bağışlar, nimetler.

ihtişam: muhteşemlik, şanlı görünüş, büyük gösteriş.

imtihan: deneme, sınama.

istiap: içine alma, içine sığdırma, kapsama.

ittifak: birleşme, fikir birliği etme.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kemal-i sühulet: kolaylığın son derecesi, tam bir kolaylık.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

menzil: yer, konak.

meşher: teşhir yeri, sergi, gösterme yeri.

• Ve keza, yardım isteyenlere yardım ve dua edenlere cevap vermek hususunda, pek rahîmâne bir şefkat sahibi olan bir sultan ki, edna bir mahlûkun edna bir isteğini derhal yapar, verir; elbette bütün mahlûkatın en büyük bir ihtiyacını kemal-i sühuletle yapar. Böyle umumî ve en mühim bir ihtiyaç, ancak ahirettir.

• Ve keza, icraatından, faaliyetinden anlaşılan pek harika bir ihtişam içinde bir saltanatı varken, milletin içtimaları için yalnız dar bir misafirhane yapılmış. Daimî olarak milleti istiap edemez, daima dolar boşalır. Ve bir imtihan meydanı var; her vakit değişir, tebeddül eder. Ve sultanın, bazı âsâr-ı sanatına ve ihsanatına bazı numuneler göstermek için, meclisleri var; zaman zaman tahavvül eder. Bu vaziyet, bu dar menzil ve meydan ve meşherden sonra daimî bir menzil, sabit saraylar, açık hazineler bulunup; ve sakinleri sabit ve daimî kalacaklarına bilbedahe delâlet eder.

• Ve keza, dikkat sahibi bir sultan ki, milletin bütün a'mallerini, ef'allerini, hizmetlerini, hacetlerini tamamıyla yazar ve yazdırır ve mülkünde cereyan eden her bir hâdis ve her bir vakıanın suretlerini, fotoğraflarını alıp tesbit ve hıfzederse, elbette bu vaziyet, bir muhasebenin, bir muhakemenin, bir mükâfat ve mücazatın vukua geleceğine kat'î bir surette delâlet eder.

• Ve keza, mükâfat ve mücazat hakkında tekrar ile pek çok vaatleri ve tehditleri olursa; ve o vaad ü vaîd edilen şeyler kudretine ağır gelmezse; ve o şeyler raiyeti için

muhbir: haber veren, haberci.

muhteşem: haşmetli, yüce.

muvakkat: geçici.

mücazat: bir suça karşı verilen ceza.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

müstak: arzulu, fazla istekli, iştiaak gösteren.

numune: örnek.

rahîmâne: rahîm olarak, merhamet ederek, merhametli olarak.

raiye: birisinin idaresine bağlı olanlar, halk.

razi: rıza gösteren, kabul eden.

sabit: değişmeyen, hep aynı kalan, önceden ayarlanmış.

sakin: bir yerde oturan, bir yerin ahalisinden olan.

saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.

sultan: padişah, hükümdar.

şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.

tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.

tebeddül: başkalaşma, değişme.

tehdit: korkutma, gözdağı verme.

umumî: herkese ait, genel.

vaad ü vaîd:

vaat: söz verme, aht.

vaziyet: durum.

zail: sone eren, yok olan.

pek ehemmiyetli olursa, elbette söz verdiği şeylerde hilâf olmayacaktır. Çünkü, hulfü'l-vaat kudretin izzetine zıttır.

• Ve keza, hadd-i tevatüre balığ olan muhbirlerin ittifak ve icmalarına göre, o muhteşem ve azîm saltanatın medarı ve cevalângâhı ancak ahiret memleketidir. Bu küçük menziller, meydanlar o azamete daimî bir mekân olamaz. Çünkü, bu gibi zail, mütebeddil şeyler, o müstakar saltanata makar olamaz.

Evet, o sultan şu küçük menzilde ve meydanda çok şeyleri, içtimaları, iftirakları gösteriyor. Fakat, bizzat maksat o şeyler değildir; ancak ahiretin meydan-ı ekberinde vukua gelecek hâllerin, emirlerin numunelerini göstermektir. Çünkü, o mahşer-i azîmde yapılacak muameleler, bu küçücük numunelere göre cereyan edecektir. Demek bu menzilde gösterilen fânî, zail hâller, o âlemde bâkî ve daimî semereler verecektir.

Evet, o sultanın, şu fânî menzillerde ve korkunç meydanlarda gösterdiği hikmet, inayet, adalet, rahmet ve şefkatin fevkinde bir derecenin tasavvuru imkân haricidir. Elbette bu kadar yüksek ve geniş harika sanatlar, daimî mekânları, sabit meskenleri ve zevalsız sakinleri isterler ki, o büyük hikmet ve adaletin hakikatlerine mazhar olsunlar. Ve illâ, şu görünen hikmet, inayet ve merhame-
tin inkârı lâzım gelir. Ve aynı zamanda, bu kadar hikmetinden ve inayetinden zuhur eden fiiller sahibinin —hâşâ— zalim, gaddar, sefih olduğuna zehap edilir. Bu ise, inkılâb-ı hakaikî istilzam eder.

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, düzenli ve dengeli oluş.
ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
azamet: büyüklük.
bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.
bizzat: kendisi, şahsen.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cereyan: olma, meydana gelme.
cevalângâh: dolaşan yer,

gezinme yeri.
daimî: sürekli, devamlı.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
ehemmiyetli: önemli.
fânî: ölümlü, geçici.
fevkinde: üstünde.
fiil: iş, hareket.
gaddar: çok fazla zulüm ve haksızlık eden.
hakikat: gerçek, esas.
hâl: durum, vaziyet.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.

harika: olağanüstü.
hâşâ: asla, kat'iyen, öyle değil, Allah göstermesin.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
içtima: toplanma, bir araya gelme.
iftirak: ayrılma, dağılma, perişan olma.
illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.
imkân: mümkün olma, olabi-

lirlik.
inayet: yardım, ihsan, lütuf.
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
inkılâb-ı hakaik: hakikatlerin inkılâbı, hakikatlerin değişimi, dönüşümü.
istilzam: gerektirme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
keza: böylece, aynı şekilde.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahşer-i azîm: büyük toplanma yeri; kıyametten sonra insanların diriltilip bir araya toplanacağı yer.
makar: oturlan, karar kılınan yer, karargâh.
maksat: gaye.
mazhar: nail olma, şereflenme.
medar: sebep, vesile.
menzil: yer, konak.
merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.
mesken: oturlan, ikamet olunan yer.
meydan-ı ekber: en büyük meydan, alan.
muamele: işlem.
muvakkat: geçici.
müstakar: istikrarlı.
mütebeddil: tebeddül eden, değişen, başka hâle giren.
numune: örnek.
rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.
sabit: durağan, değişmeyen.
sakin: bir yerde oturan, bir yerin ahalisinden olan.
saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.
saltanat-ı daim: ebedî ve daimî olan sultanlık.
sefih: rezil, adî, aşağılık, bayağı.
semere: meyve, güzel netice.
sultan: padişah, hükümdar.
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.
tasavvur: bir şeyi zihinde düşünme, tasarlama.
vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.
zail: sone eren, yok olan.
zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.
zehap: bir fikre veya zanna kapılma.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.
zuhur: görünme, belli olma, ortaya çıkma.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
azamet: büyüklük.
bahr-i rahmet: rahmet denizi.
beka: baki, ebedilik, sonsuzluk.
belâ: musibet, sıkıntı.
celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.
cihet: yön.
dâr-ı mücazat: işlenen suçlara karşı ceza verilme, ceza çektilme yeri.
dâr-ı mükâfat: mükâfat yurdu, ahiret; Cennet.
derya: deniz.
ebedi: sonu olmayan, daimî, sürekli.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırıp.
evlât: veletler, çocuklar.
fânî: ölümlü, geçici.
gayr-i sabit: durgun ve hareket-siz olmayan, doğruluğu ispat edilmemiş.
haysiyet: şeref, onur, itibar.
hürmet: saygı.
iade: geri verme.
ihmal: boşlama, önemsememe.
imhal: mühlet verme, sonraya kalmasına müsaade etme.
imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.
istiap: içine alma, içine sığdırma, kapsama.
istihfaf: küçümseme, hafife alma, alay etme.
istilâ: kaplama, yayılma.
izzetli: şeref ve itibar sahibi.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kalbolma: bir hâlden diğer bir hale geçme, dönüşme.
karargâh: karar verilen yer, karar yeri.
katre: damla.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıymet: değer.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
muhabbet: sevgi, sevmek.
musibet: felâket, belâ.
muvaqqat: geçici.
mûcazat: bir suça karşı verilen ceza.
mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
nebatat: bitkiler.
nehi: yasaklama, dinin yasakladığı işler.
nikmet: şiddetli ceza, eza verme.

Ve keza, şu muvaqqat menzillerin saltanat-ı daimeye makar olacak bir şekilde gireceğine pek çok deliller, bürhanlar vardır. Maahaza, bu âlemi icat edip, öteki âlemi icat etmemek ve bu kâinatı vücuda getirip, öteki kâinatı getirmemek, bu dünyayı yaratıp, öteki dünyayı yaratmak imkânı yoktur. Çünkü, rububiyetin saltanatı mükâfat ve mücazâtı ister.

Ve keza, Sâni-i Âlem'in her şeyi içine almış ve her şeyi istilâ ve istiap etmiş bir rahmet-i vâsiası vardır. Valide-lerin, hatta bir cihette nebatatın evlâdına olan şefkatleri ve küçük, zayıf yavrularının sühulet-i rızıkları, o rahmet deryasından bir katredir. O bahr-i rahmetin azametiyle, şu fânî dünyada, bu kısa ömürde, şu kadar zahmet ve belâlarla karışık, zail ve gayr-i sabit olan şu nimetler ve ebedî bekayı isteyen insanlar arasında münasebet yoktur. Ve aynı zamanda, *iade edilmemek üzere zeval, nimeti nikmete, şefkati zahmete, muhabbeti musibete ve lezzeti eleme ve rahmeti zıddına kalbeder.*

Ve keza, âlemden görünen tasarrufattan anlaşılıyor ki, Sâni-i Âlem'in pek yüksek, celâlli, izzetli bir haysiyeti vardır ki; ubudiyetle Sâniî tazim etmeyenlerin veya istihfaf edenlerin te'diplerini, tehir ve imhal etse bile, ihmal etmez.

Ve keza, o Sultanın emirlerini, nehiyelerini kıymetsiz görüp iman ile imtisal etmeyenler ve ibadetle kendilerini sevdirmeyenler ve şükran ile hürmette bulunmayanlar için, rububiyetin ebedî karargâhında elbette bir dâr-ı mükâfat ve mücazat olacaktır.

rek cezalandırma, öç alma.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

rahmet-i vâsia: bütün mahlûkatı içine alan genişlikte ve bol rahmet.

rububiyet: Cenab-ı Hakkin her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak

yaratan Allah.

Sâni-i Âlem: dünyayı sanatla yaratan Allah.

sultan: padişah, hükümdar.

sühulet-i rızık: rızık temin etmedeki kolaylık.

şefkat: karşılıksız sevgi besleme, içten ve karşılıksız merhamet.

şükran: iyiliğe karşı gösterilen iyi tavır, gönül borcu, minnettarlık.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünün istediği

gibi kullanma.

tazim: hürmet, iltizam, saygı gösterme.

te'dip: haddini bildirme, cezalandırarak uslandırma.

tehir: erteleme, sonraya bırakma.

ubudiyet: kulluk.

valide: ana, anne.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

zail: sona eren, yok olan.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

Ve keza bütün mahlûkatta görünen hüsn-i sanatlar, intizamlar ve ihtimamlardan ve her şeyde takip edilmekte olan maslahat ve faydalardan anlaşılıyor ki, kâinat taht-ı tasarrufunda bulunan Sâni-i Zülcelâl'de pek büyük bir hikmet-i amme vardır ki, itaat ile iltica edenlerin büyük taltif ve in'amlara mazhar olacakları, o hikmet-i amme-nin iktizasındandır.

Ve keza, görünüyor ki, her şey lâıyk mevkiine vazeliyor. Ve her hak, hak sahibine veriliyor. Ve her ihtiyaç sahibinin haceti, istediği gibi yapılır. Ve her sual edenlerin matlûpları —bilhassa istidat lisaniyla veya ihtiyac-ı fıtrî lisaniyla veya ıztırar ve zaruret lisaniyla olsun— cevaplandırılıyor. Böyle eserleri görünen bir adalete, bir mahkeme-i kübra lâzımdır ki, rububiyetin hâkimiyetiyle hukuk-i ibad muhafaza edilsin. Çünkü, fânî olan şu dünya menzili, o büyük adalet-i hakikiyeye mazhar olamaz. Öyle ise, o büyük Sultan-ı Adil için bir Cennet-i bâkiye, bir Cehennem-i daime lâzımdır.

Ve keza, görünüyor ki, Bu Âlemin Sahibi, yaptığı şu kadar fiillerin delâletiyle, harika bir sahavete sahip olduğu gibi, nur ve ziya ile dolu güneşler ve meyve ve semereleriyle hamile eşcar ve ağaçlar misillü pek çok hazineleri vardır. Binaenaleyh, bu ebedî sahavet, tükenmez servet, ebedî bir ziyafetgâhı ister ve devam ile muhtaçların da devam-ı vücudunu iktiza eder. Zira, nihayet bir sahavet, harika bir kerem, daima halka ihsan ve in'am etmek iktiza eder. Bu ise, ihsan ve in'amlara minnettar ve muhtaç olanların devam-ı vücutlarını ister.

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, düzenli ve dengeli oluş.
adalet-i hakikiye: hakikî adalet, gerçek adalet.
arz: sunma.
bilhassa: özellikle.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
Cehennem-i daime: devamlı olan Cehennem, sonsuz ve ebedî Cehennem.
Cennet-i bâkiye: bâkî, ebedî ve daimî olan Cennet hayatı.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
devam-ı vücut: varlığın devamı.
ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.
eşcar: ağaçlar.
fânî: ölümlü, geçici.
fiil: iş, hareket.
hacet: ihtiyaç.
hak: bir kimseye ait olan şey, alacak.
hâkimiyet: hâkim oluş, hükmediş, egemenlik.

harika: olağanüstü.
hazine: zengin ve değerli kaynak.
hikmet-i amme: umumî hikmet; her şeyin alâkalı olduğu lâhî gaye, kâinattaki umumî ve lâhî gaye.
hukuk-i ibad: kulların hukuku, insan hukuku.
hüsn-i sanat: sanat güzelliği.
ıztırar: çaresizlik, zor durumda kalmak.
ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.

ihitimam: dikkat ve özen gösterme.
ihtiyac-ı fıtrî: yaratılışın gereği olan ihtiyaç.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
iktiza: lâzım gelme, gerekme.
iltica: sığınma, güvenme, dayanma.
in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
istidat: yaratılıştan olan ve zamanla geliştirilen kabiliyet; bir şeyin kazanılmasına olan fıtrî meyil.
itaat: boyun eğme, uyma, alınan emre göre hareket etme.
kemalât: faziletler, kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.
kerem: cömertlik, lütuf, ihsan, bağış.
keza: böylece, aynı şekilde.
lâyık: uygun, yakışır, münasip.
mahkeme-i kübra: en büyük mahkeme, öldükten sonra bütün insanların diriltilerek Allah huzurunda hesaba çekileceği mahkeme.
mahlûkat: yaratıklar, varlıklar.
maslahat: uygun iş, faydalı iş.
matlûp: talep edilen, istenilen şey.
mazhar: bir şeyin çıktığı yer, zühur ettiği, görüldüğü yer.
menzil: yer, konak.
mevki: yer, makam.
minnettar: bir iyiliğe karşı teşekkür duygusu içinde olan.
misillü: gibi, benzeri.
muhafaza: koruma.
nihayet: son derece.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.
sahavet: el açıklığı, cömertlik.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.
semere: meyve, güzel netice.
sual: soru, isteme.
Sultan-ı Âdil: adaletle hükmeden Allah.
taht-ı tasarruf: idare altında.
taltif: iltifat etme, gönül okşama; rütbe, nişan, para, mevki vb. şeylerle mükâfatlandırma.
vazedilme: yerleştirilme, konulma.
zaruret: muhtaçlık, şiddetli ihtiyaç içinde olma.
ziya: ışık, aydınlık, nur.
ziyafetgâh: ziyafet verilen yer.

adavet: düşmanlık, husumet.
adem-i mutlak: mutlak yokluk, tam yokluk.
âlem-i ahiret: ahiret âlemi.
âyine: ayna.
bâki: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.
behemehâl: mutlaka, elbette, ne yapıp edip.
bilvasıta: vasıta ile, birisinin aracılığı ile.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cemal: güzellik.
cilve: tecelli, görüntü.
daim: devam eden, devamlı, sürekli.
devam-ı vücut: varlığın devamı.
ebedi: sonu olmayan, daimî, sürekli.
ef'al-i kerimâne: asil ve yüce davranışlar, cömertçe yapılan işler.
enzar-ı âlem: âlemin dikkati, nazarı.
ezcümle: bu cümleden olarak.
fânî: ölümlü, geçici.
fehîm: anlayış.
hakaik-ı sabite: değişmez hakikatler, gerçekler.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
hüsün: güzellik.
idrak: akıl erdirmeye, anlama, kavrama kabiliyeti.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
istihsan: güzel bulma, beğenme.
istilzam: gerektirme.
istiksal: hoşlanmadığını çeşitli sekillerde belirtme, yüz vermeme.
izhar: ortaya koyma, açığa çıkarma, gösterme.
kalbolma: bir hâlden diğer bir hale geçme, dönüşme.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
kemalât: faziletler, kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.
kemal-i sür'at: tam sür'at, mükemmel hız.
kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıymet: değer.
letaif: güzellikler, incelikler.
mahbup: sevgili, sevilen, muhabbet edilen.
mahfi: gizli, saklı.
manevi: manaya ait, maddî olmayan.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
muhabbet: sevgi, aşk derecesinin

Ve keza, şu mu'cizeli ve hikmetli ef'al-i kerîmânenin tezahüratından anlaşılıyor ki, Sâni-i Fail'in pek gizli kemalâtı vardır. Ve daima o kemalâtı enzar-ı âleme arz ve teşhir etmek ister. Çünkü, daimî bir kemal, daimî bir tezahür ile takdir edicilerin devam-ı vücutlarını iktiza eder. Çünkü, adem-i mutlaka namzet olan insan, kemalâta kıymet vermez ve istihsan ve takdire bedel istiskal ve tahkir eder.

Ve keza, bu güzel, müzeyyen, münevver masnuatın Sâni için mücerret manevî bir cemal vardır. Ve Onun, o mahfî hüsün ve cemal için pek çok mehasin ve letaifi vardır ki, kısa akıllarımızla idrak edemeyiz. Ezcümle, o cemalin kesif âyinelerinden biri sath-ı arzıdır. Bu sath-ı arz her asırda, her mevsimde, her vakitte daima tecelli etmekte olan o cilvelerin gölgelerini teşhir, tavsif ilân ve izhar eder.

Ve keza, hakaik-ı sabitedendir ki, yüksek bir cemal sahibi, bizzat kendi gözüyle ve bilvasıta başkasının gözüyle, cemalini ve cemalinin inceliklerini görmek istiyor. Binaenaleyh, cemal sermedî ve daim olursa, behemehâl onun inceliklerini gösteren âyinelerinin de ebedî ve daimî olması zarurîdir. Çünkü, bâkî bir hüsün, fânî bir müş-taka razı olamaz. Ve zail ve fânî bir âşığın, ebedî ve bâkî olan mahbubuna muhabbeti adavete kalbolur. Evet insan, eli veya fehmi yetişmediği güzel bir şeyi, kendisini teselli için takbih eder. Bu itibarla, bu âlem Sâni istilzam ettiği gibi, Sâni de âlem-i ahireti istilzam eder.

de sevmeye.
mücerret: soyutlanmış olan, cisim hâlinde bulunmayan.
münevver: nurlu, ışıklı, parlak.
müştak: arzulu, fazla istekli, iştiağı gösteren.
müzeyyen: ziynetlendirilmiş, süslü.
namzet: aday.
razi: rıza gösteren, kabul eden.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Fail: her şeyi sanatlı olarak yapan ve işleyen Allah.
sath-ı arz: yeryüzü, rüy-i zemin.
sermedî: ebedî, daimî, sürekli.
tahkir: hakaret etme, küçük görme, şeref ve haysiyetini incitme.
takbih: kabahatli, kusurlu bulma.
takdir: kıymet verme, beğenme.
tavsif: vasıflandırma, bir şe-

yin iç yüzü ve özelliklerini anlatma.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
teselli: avutmaya, acısını dindirmeye.
teşhir: ilân etme, herkese duyurmayla; sergileme.
tezahür: görünme, belirme, ortaya çıkma.
tezahürat: görünüşler, belirmeler, ortaya çıkmalar.
zail: sona eren, yok olan.
zarurî: zorunlu.

Ve keza, Bu Âlemin Sâniinde pek rahîmâne bir şefkat vardır. Zira görüyoruz ki, bu âlemde yardım isteyen bir musibetzedeye kemal-i sür'atle yardım ediliyor. Dergâh-ı izzete iltica eden kurtuluyor. Sual eden saillerin istekleri veriliyor. En adî bir zihayatın sesi işitiliyor ve haceti kabul ediliyor. İşte böyle bir şefkat sahibi, nev-i beşerin en büyük, en lâzım, en zarurî şedit bir haceti hakkında, bütün insanlar namına yaptığı duada istediği Cenneti ve saadet-i ebediyeyi ve “ba'sü ba'del-mevt”i yapacaktır. Bilhassa o reis-i muhteremin şu umumî duasına, bütün zevi'l-hayat, bütün mahlûkat “Âmin! Âmin!” diyorlar.

Bak, o zat öyle bir maksat, öyle bir gaye için saadet isteyip dua ediyor ki, insanı ve bütün mahlûkatı, esfel-i safilîn olan fenâ-i mutlaka sukuttan, kıymetsizlikten, faydasızlıktan, abesiyetten âlâyıllıyyin olan kıymete, beka-ya, ulvî vazifeye, mektubat-ı Samedâniye olması derecesine çıkarıyor.

Bak, hem öyle yüksek bir fizar-ı istimdatkârâne ile istiyor ve öyle tatlı bir niyaz-ı istirhamkârâne ile yalvarıyor ki, güya bütün mevcudata, semavata, Arşa işittirip, vecde getirip, duasına “Âmin, Allahümme âmin!” dedirtiyor.

Acaba bütün benîâdemi arkasına alıp, şu arz üstünde durup, Arş-ı Azama müteveccihen el kaldırıp, nev-i beşerin hülâsa-i ubudiyetini cami hakikat-i ubudiyet-i Ahmediye (a.s.m.) içinde dua eden şu şeref-i nev-i insan ve ferid-i kevn ü zaman olan Fahr-i Kâinat ne istiyor, dinleyelim. Bak, kendine ve ümmetine saadet-i ebediye

abesiyet: faydasız, boş, lüzumsuz ve gayesiz oluş.
adî: basit, bayağı, sıradan.
âlâyıllıyyin: yüceler yücesi, en yüksek mertebe.
Allahümme: Ey Allah'ım.
âmin: Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!" anlamında duanın sonunda söylenir.
arz: göğün en yüksek katı.
Arş-ı Azam: en büyük arş, Allah'ın katı, Cenab-ı Hakkın kudret ve saltanatının en büyük dairesi.

arz: yer, dünya.
ba'sü ba'delmevt: ölümden sonra tekrar dirilme.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
benîâdem: âdemoğulları, insanlar.
bilhassa: özellikle.
camî: toplayan, içine alan, kapsayan.
cemal: güzellik.
dergâh-ı izzet: yaratıklarının isteklerine en güzel şekilde cevap veren.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
esfel-i safilîn: aşağıların en aşağısı, Cehennemin en aşağı tabakası.
Fahr-i Kâinat: kâinatın övün-cü, kâinatın kendisiyle övündüğü zat olan Peygamberimiz (a.s.m.).
fenâ-i mutlak: sonsuz yok oluş, mutlak yok oluş.
ferid-i kevn ü zaman: asrın, zamanın bir tanesi; eşî bulunmayan.
fizar-ı istimdatkârâne: yar-

dım dileyerek sesli ağlama.

gaye: maksat, hedef.

güya: sanki.

hacet: ihtiyaç.

hakikat-i ubudiyet-i Ahmediye: Peygamberimizin kulluğunun aslı ve esası.

hülâsa-i ubudiyet: kulluğun özü.

iltica: sığınma, güvenme, dayanma.

kıymet: değer.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

maksat: gaye.

mektubat-ı Samedâniye: Samedanî mektuplar; Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarını anlatan, Allah'ın birliğini gösteren varlıklar.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

musibetzede: musibet görmüş, felâkete uğramış, belâya, kazaya uğrayan.

müteveccihen: teveccüh ederek, yönelerek.

nam: ad, yerine.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

niyaz-ı istirhamkârâne: yalvararak, yalvarıncasına dua etme, merhamet isteyerek dua etme.

rahimâne: rahim olarak, merhamet ederek, merhametli olarak.

reis-i muhterem: saygıdeğer reis, başkan.

saadet: mutluluk.

saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.

sail: isteyen, soran.

semavat: semalar, gökler.

sual: isteme, sorma.

sükût: değerden düşme, değerini yitirme; susma.

şedit: şiddetli.

şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.

şefkat: karşılıksız sevgi besleme, içten ve karşılıksız merhamet.

şeref-i nevî insan: insanoğlunun şerefi.

ulvî: yüksek, yüce.

umumî: herkesle ilgili, genel.

ümme: Müslümanların tamamı; bütün Müslümanlar.

vazife: görev.

vecd: kendini kaybedecek şekilde hislenme.

zarurî: zorunlu.

zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).

zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

zihayat: hayat sahibi.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

âyine: ayna.

azîm: büyük, yüce, ulu.

cemal: güzellik.

dâr-ı imtihan: imtihan yeri.

dâr-ı saadet: saadet, mutluluk

yeri, Cennet.

delâil-i vücud: var olma delilleri.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ecram: kütleler, cansız cisimler; gezegenler.

esbab-ı mucibe: gerektiren sebepler.

esma: adlar, isimler.

esma-i kudsiye-i İlâhiye: Allah'ın kutsal, mukaddes ve muazzaz isimleri.

gidişat: olayların durumu, işlerin gelişme biçimi, işlerin gidiş tarzı.

Hâlık-ı Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi yaratıcı, Allah.

han: yolcuların misafir olarak kaldığı yer.

harika: olağanüstü.

hesapsız: sınırsız, sonsuz.

icat: vücuda getirilme, yoktan var edilme.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

mazhar: bir şeyin çıktığı görünüşü yer; nail olma, şereflenme.

menzili: yer, konak.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

musahhar: boyun eğen, emir altına giren, istenilen hâle konulmuş.

risalet: elçilik, resullük, peygamber olarak gönderilme.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

sabit: durağan, değişmeyen.

saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.

Sânî: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sânî-i Âlem: dünyayı sanatla yaratan Allah.

istiyor, beka istiyor, Cennet istiyor. Hem mevcudat âyî-nelerinde cemallerini gösteren bütün esma-i kudsiye-i İlâhiye ile beraber istiyor, o esmadan şefaât talep ediyor, görüyorsun.

Eğer, ahiretin hesapsız esbab-ı mucibesi, delâil-i vücudu olmasa idi, yalnız şu zatın tek duası, baharımızın ica-dı kadar Hâlık-ı Rahîm'in kudretine hafif gelen şu Cennetin binasına sebebiyet verecekti. Demek, nasıl ki, o zatın risaleti, şu dâr-ı imtihanın açılmasına sebebiyet verdi, ¹ **لَوْلَاكَ لَوْلَاكَ لَمَّا خَلَقْتُ الْأَفْلَاكَ** sırrına mazhar oldu; onun gibi, ubudiyeti dahi öteki dâr-ı saadetin açılmasına sebebiyet verdi.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَىٰ ذَٰلِكَ الْحَبِيبِ الَّذِي هُوَ سَيِّدُ الْكَوْنَيْنِ وَفَخَرُ الْعَالَمِينَ وَحَيَاةُ الدَّارَيْنِ وَوَسِيلَةُ السَّعَادَتَيْنِ وَذَوُ الْجَنَاحَيْنِ وَرَسُولُ الثَّقَلَيْنِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَعَلَىٰ إِخْوَانِهِ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ آمِينَ ²

Ve keza, bu âlemin geliş ve gidişatında ve bütün mahlûkatın bir hedefe sevkinde ve semavî, süflî bütün ecramın bir kudrete bağlı ve musahhar olmasında pek büyük bir saltanat eseri görünüyor. Ve bundan anlaşıyor ki, bu mevcudatta tasarruf eden Sâniin azîm rububiyetinde harika bir saltanatı vardır.

Hâlbuki, bu dünya menzili tahavvülâta, zevale maruzdur. Sanki misafirler için yapılmış bir handır ki, daima dolup boşalıyor. Ne kendisinin sabit bir şekli vardır ve

1. Sen olmasaydın (yâ Muhammed), sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım! (Hadis-i Kudsî: Keşfü'l-Hafla, 2:164, No: 2123.)

2. Allah'ım, iki cihanın efendisi, iki âlemin medar-ı iftihar, dünya ve ahiretin hayatı, iki cihan saadetinin vesilesi, nübüvvet ve velâyet yönleri olan iki kanatlı ve cin ile insanın peygamberi olan şu Habibine, onun bütün Âl ve Ashabına ve enbiya ve mürselin kardeşlerine salât ve selâm eyle, âmin.

sebebiyet: sebep olma.

semavî: semaya ait, gökten gelen.

sevk: önüne katıp sürme, yöneltme.

sır: gizli hakikat.

süflî: aşağılık, bayağı, adi.

sefaat: birinden başkasının kusurlarının veya suçunun bağışlanmasını dileme.

tahavvülât: tahavvüller, değişmeler.

talep: isteme, dileme.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup

idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

ubudiyet: kulluk.

zac: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

ne de içinde oturanların bir kararı vardır. Ve Sâni-i Âlem'in garip ve acip sanatlarının numunelerini teşhir ve ilân için tahavvûlden hâlî kalmayan bir meşherdir. Bu itibarla, o handa ve o meşherde içtima eden insanlar sabit kalacak değiller. Çünkü meskenleri sabit değildir.

İşte bu hâl ve şu vaziyet, bu fânî menzilden sonra o sermedî saltanata karargâh olmak üzere sabit, bâkî, ebedî, sermedî saadetlerin, Cennetlerin ve sarayların olacağına kat'î bir delâletle şahadet eder. Çünkü, fânî bâkiye makam ve medar olamaz.

Evet, bir melikin gelip giden misafirleri için yolda yaptığı şu menzile ve o menzilde oturan misafirlere bakıldığı zaman görülüyor ki, milyonlarca lira ile yapılan o menzil, pek az bir zaman içindir. Ve ondaki ziynetler, kıymetli şeyler, hep suret ve örneklerdir. Ve misafirler, o nefis taam ve yemeklerin yalnız tadına bakıp, karınlarını doyuracak derecede yemiyorlar. Ve her bir misafir, hususî makinesiyle o menzildeki ziynetlerin resimlerini alırlar. Ve melikin de gizli memurları, onların bütün harekât, ef'al ve muamelelerini yazıyorlar. Ve o melik, her mevsimde milyonlarca o ziynetleri, o güzel şeyleri yeni gelecek misafirler için tahrip ve tecdit ediyor. Ve hakeza, pek çok garip ve acip şeyler görünüyor. İşte bu vaziyet gösterir ki, o muvakkat menzil sahibinin pek yüksek kıymetli menzilleri, daireleri ve ebedî, sermedî sarayları vardır. Bu küçük menzilde görünen şeyler, hâller, misafirleri ebedî menzillerdeki yüksek şeylere teşvik için gösterilen numunelerdir.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.
ef'al: fiiller, işler.
fânî: ölümlü, geçici.
garip: tuhaf, hayret verici.
hakeza: böylece, bunun gibi.
hâl: durum, vaziyet.
hâlî: bir şeyden uzak, müstesna.

han: yolcuların misafir olarak kaldığı yer.
harekât: hareketler, davranışlar.
hususî: özel.
içtima: toplanma, bir araya gelme.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
karar: kesinlik, sabitlik.
karargâh: durulan veya kalınan yer.
kat'i: kesin, şüpheye ve te-reddüde mahal bırakmayan.

kıymet: değer.
makam: yer.
medar: sebep, vesile.
melik: hükümdar, padişah, kral.
menzil: yer, konak.
mesken: oturlan, ikamet olunan yer.
meşher: teşhir yeri, sergi, gösterme yeri.
muamele: davranma, davranış.
muvakkat: geçici.
numune: örnek.

saadet: mutluluk.
sabit: durağan, değişmeyen.
saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.
Sâni-i Âlem: dünyayı sanatla yaratan Allah.
sermedî: ebedî, daimî, sürekli.
suret: nüsha, kopya.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
taam: yemek, yiyecek.
tahavvül: değişme, dönüşme, baskalaşma.
tahrip: harap etme, yıkma, bozma.
tecdit: yenileme, tazeleme.
teşhir: ilân etme, herkese duyurma; sergileme.
vaziyet: durum.
zîynet: süs.

Kezalik, bu dünya menziline ve içinde oturan insanların ahvaline dikkat edilirse anlaşılıyor ki, bu dünya ebedî kalmak için yaratılmış bir menzil değildir; ancak Cenab-ı Hakkın ebedî ve sermedi olan Dârüsselâm menziline davetlisi olan mahlûkatın içtimaları için bir han ve bir bekleme salonudur.

Bu dünya menziline görünen lezzet şeyler, lezzet ve zevk için değildir. Çünkü, visallerinin lezzeti, firaklarının elemine mukabil gelmez. Maahaza, o lezzetlerden hiç kimse tam manasıyla muradına nail olamaz. Ya o lezzetlerin ömürleri kısa olur; veya insanın ömrü kısa olduğundan, muradına yetişemez. Ancak, o lezzetler ve o nefis şeyler, ibret ve şükre sevk içindir. Çünkü, onlar Cenab-ı Hakkın ehl-i iman için Cennetlerde ihzar ettiği hakikî nimetlere numunelerdir.

Ve o müzeyyen masnuat-ı fâniye, fenâ ve adem için değildir. Ancak, onların suretleri ve misalleri, manaları, neticeleri alınır; âlem-i bekada, ehl-i beka için ebedî manzaraların yapılmasına medar olurlar. Yahut ebedî âlemde, Sâni-i Ebedî, istediği şekillere sokar. Çünkü, o masnuat beka içindir. Onların o zahirî ölüm ve fenâları, vazifelerinden terhistir, idam değildir. Evet, onların ölümleri fenâ olsa bile, yalnız bir cihetten fenâyâ gider, çok cihetlerden bâkî kalır.

Meselâ, kudret-i ezeliyenin yarattığı şu gül çiçeğine bak. Evet, nasıl bir kelime ağızdan çıkar çıkmaz zahiren fenâyâ giderse de, Allah'ın izniyle, kulaklarda, kâğıtlarda,

adem: yokluk, hiçlik.

ahval: hâller, durumlar.

âlem-i beka: sonsuzluk âlemi, ahiret.

bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

beka: ebedî hayata ulaşma.

cihet: yön.

Dârüsselâm: Cennet.

ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

ehl-i beka: bâkî olanlar, sonsuza dek yaşayanlar.

ehl-i iman: inananlar, iman sahipleri.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.

fenâ: yokluk, son bulma, geçicilik.

firak: ayrılık.

hakikî: gerçek.

han: yolcuların misafir olarak kaldığı yer.

ibret: bir durumdan veya olaydan ders alma, ders çıkarma.

içtima: toplanma, bir araya gelme.

idam: yok olma.

ihzar: hazır etme, hazırlama.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kudret-i ezeliye: ezele ait

kudret, başı-sonu olmayan sonsuz İlâhî kudret, kuvvet.

leziz: lezzetli, tatlı.

Mahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

masnuat-ı fâniye: geçici sanatlar, yok olmaya mahkûm sanatlar.

medar: sebep, vesile.

menzil: yer, konak.

meselâ: örneğin.

misal: görüntü ve biçim.

mukabil: karşılık.

murat: istek, arzu dilek.

murat: maksat, meram.

müzeyyen: ziynetlendirilmiş, süslü.

nail: kavuşan, ulaşan, eren.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

numune: örnek.

Sâni-i Ebedî: ebedî, daimî ve

sonsuz olan sanatkâr; Allah.

sermedi: ebedî, daimî, sürekli.

suret: surat, yüz, çehre.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.

terhis: izin verme, serbest bırakma.

vazife: görev.

visal: ulaşma, kavuşma.

zahiren: görünüşte.

zahiri: görünürde.

kitaplarda milyonlarca timsalleri kaldığı gibi, akıllarda da akıllar adedince manaları kalır. Kezalik, o gül, kısa bir zamanda vazifesi tamam olur olmaz, solar, ölür gider. Amma onu gören bütün insanların kuvve-i hafızalarında ve halefiyle hamile olan tohumlarında suretleri, manaları bâkîdir. Demek, o gülün tohumu olsun, kuvve-i hafızalar olsun, o gül çiçeğinin suretini, ziynetini, menzilini hıfz için sanki birer fotoğraf ve bekası için birer menzildir.

Ey arkadaş!

İnsan da başıboş, serseri sahipsiz bir hayvan değildir. Ancak, onun da bütün harekât ve ef'ali yazılıyor, tespit ediliyor ve a'malinin neticeleri hıfzediliyor ki, muhasebe-i kübrada ona göre derece alsın. Hülâsa, her güz mevsiminde yapılan tahribat, gelecek bahar mevsimlerinde gelen yeni misafirler için yer tedarik etmek ve bir nevi terhis ve izinlerdir.

Ve keza, bu âlemde tasarruf eden Sâniin öyle bir Kitab-ı Mübini vardır ki, ne küçük ve ne büyük, o kitapta yazılıp hıfzedilmemiş hiçbir şey yoktur. O kitabın maddelelerinden âlemde görünen yalnız nizam ve mizan maddelelerine bak:

Evet, görüyoruz ki, herhangi muvazzaf bulunan bir şey, vazifesinden terhis edilmekle, daire-i vücuttan çıkarsa, Fâtır-ı Hakîm, onun çok suretlerini Levh-i Mahfuzlarda tespit eder ve tarih-i hayatını tohumunda ve neticesinde nakşeder ve pek çok gaybî âyinelerde ibka eder. Meselâ, bir şecere meyvesiyle hamile olduğu gibi, tohumu da meyve ile hamiledir. Demek, ağacın bünyesinde

a'mal: ameller, işler.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
amma: ama, lâkin, ancak.
âyine: ayna.
bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
daire-i vücud: varlık dairesi.
ef'al: fiiller, işler.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan

Allah.
gaybî: gayla ilgili, görünmeyenlere ait.
güz: sonbahar.
halef: sonradan gelen.
hamile olmak: yüklü olmak, taşımak.
harekât: hareketler, davranışlar; tutumlar.
hıfz: saklama, koruma, muhafaza etme.
hülâsa: kısaca, sözün kısası.
ibka: devamlı kılma, sürekli kılma.

keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
Kitab-ı Mübin: kâinattaki olayları cereyan ettiren Allah'ın kudretine ait nizam ve intizam esaslarını, kanunlarını ihtiva eden manevî kitap; kudret kitabı.
kuvve-i hafıza: hafıza gücü.
Levh-i Mahfuz: korunmuş levha, Allah'ın ezeli ilmiyle kâinatta olmuş ve olacak şeylerin yazılı olduğu levha.

menzil: yer, konak.
meselâ: örneğin.
mizan: ölçü, denge.
muhasebe-i kübra: en büyük muhasebe, hesaplaşma.
muvazzaf: vazifelendirilmiş, kendisine görev verilmiş, vazifeli.
nakşetme: işleme, süsleme.
nevi: çeşit, tür.
nizam: düzen, düzgünlük; kanun.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
serseri: gayesiz, hedefsiz; öteden beri başıboş olan.
suret: surat, yüz, çehre.
şecere: ağaç.
tahribat: tahripler, yıkip bozmalar.
tarih-i hayat: hayat tarihi.
tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.
tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.
terhis: izin verme, serbest bırakma, salıverme.
tespit etme: kaydetme, bağlı hâle getirme.
timsal: örnek, numune.
vazife: görev.
zyinet: süs.

semeresi mevcut olduğu gibi, tohumunda da semere mevcuttur. Ve keza, vücuttan çıkmış pek çok şeyler, insanın kuvve-i hafızasında mevcut kalır.

İşte bu misallerden, hıfz ve hafiziyet kanunu ne derece ihatalı olduğu anlaşıldı.

Evet, Bu Mevcudatın Sahibi, pek büyük bir ihtimamla, mülkünde cereyan eden her şeyi taht-ı hıfz ve muhafazasına almıştır; ve hâkimiyetinin muhafazası için sonsuz bir dikkati vardır ve rububiyetinde tam bir intizam ve saltanat vardır ki, edna bir hâdiseyi, adî bir hizmeti yazar ve yazdırır. İşte bu derece ihatalı, ihtimamlı bir hıfz kanunu, elbette âlem-i ahirette yapılacak bir divan-ı muhasebata bakar. Şu muhafaza kanunu, bütün eşyada cari olduğu gibi, mahlûkatın en eşrefi olan insana da şamildir. Çünkü, insan Cenab-ı Hakkın rububiyetine ait suunat ve ahvaline şahittir ve mahlûkatın cemaatleri içinde Allah'ın birliğine dellâldır ve mevcudatın tesbihatına müşahit ve hilâfet-i kübra ile tekrim ve teşrif edilmiştir. İnsan, bu keramete, bu şerefe nail olduğu hâlde, kendisini başıboş ve gayr-i mes'ul zannetmesin. Onun da divan-ı muhasebata pek karışık hesapları vardır; ondan kurtulduktan sonra müstahak olduğu yere gidecektir.

Evet, kudret-i ezeliyeye nispetle, ölümden sonra haşrin gelmesi, güzden sonra baharın gelmesi gibidir. Evet, nebatat gibi, insanın da bir güzü bir de baharı vardır. Evet, geçmiş zamanda vukua gelmiş olan mu'cizat-ı kudret, Sâniin bütün imkânat-ı istikbaliyeye kadir olduğuna kat'î şahit ve bürhanlardır.

adi: basit, bayağı, sıradan.
ahval: hâller, durumlar.
âlem-i ahiret: ahiret âlemi.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cari: cereyan eden, akan, işleyen.
cemaat: topluluk.
cereyan: olma, meydana gelme.
dellâl: ilân edici; hakka davet eden.
divan-ı muhasebat: hesapların görüleceği divan, daire.
edna: en aşağı, en basit, en küçük.
eşref: en şerefli, daha şerefli, en iyi, en güzel.
gayr-i mes'ul: mes'uliyet ve sorumluluğu olmayan.
güz: sonbahar.
hâdis: olay.
hafiziyet: Cenab-ı Hakkın her mahlûkun başına gelecek vaziyetleri ve başından geçenleri muhafaza etme sıfatı.
hâkimiyet: hâkim oluş, hükmediş, egemenlik.
haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
hıfz: saklama, koruma, muhafaza etme.
hilâfet-i kübra: en büyük halifelik.
ihatalı: kuşatıcı.
ihtimam: dikkat ve özen gösterme.
imkânat-ı istikbaliye:
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
kadir: bir işi yapmaya gücü yeten, kuvvet sahibi olan.
kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.
keramet: kerem, lütuf, ihsan, bağış.
keza: böylece, aynı şekilde.
kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı sonu olmayan sonsuz ilâhî kudret, kuvvet.

kuvve-i hafıza: hafıza gücü, yeteneği; bellek gücü.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
misal: örnek.
mu'cizat-ı kudret: kudret mu'cizeleri.
muhafaza: koruma.
müstahak: hak eden, hak etmiş.
nail: kavuşan, ulaşan, eren.

nebatat: bitkiler.
nispet: kıyaslama.
rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.
saltanat: sultanlık, padişahlık, hükümdarlık.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
semere: meyve, yemiş.
samil: içine alan, kapsayıcı.

suunat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
taht-ı hıfz ve muhafaza: muhafaza ve koruma altında.
tekrim: hürmet, saygı gösterme, ululama, yüceltme.
tesbihat: tesbihler, Cenab-ı Hakkın bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler.
teşrif: şerefendirme, şeref verme.
vuku: olma, meydana gelme.

Ve keza, Bu Âlemin Maliki, kendi kudretine pek kolay ve pek ehven ve ibadına fevkalâde mühim ve pek şeditü'l-ihtiyaç olan haşrin tekrarbete tekrar vaadinde bulunmuştur. Malûmdur ki, hulfü'l-vaat, kudretin izzetine, rububiyetin merhametine zıttır. Zira, vaadin hilâfını yapmak, cehlin veya aczin alâmetidir. Bu ise, Kadîr-i Mutlak, Hakîm-i Mutlak olan Zata muhaldır.

Maahaza, insanların haşri, nebatatın haşri gibidir. Bunu gören, onu nasıl inkâr eder? Haşrin icadına olan vaa-di ise, bütün enbiyanın tevatürüyle ve büyük insanların icmayla sabit olduğu gibi, Kur'ân-ı Kerîm'in lisanıyla da sabittir.

Ezcümle: **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لِيَجْمَعَ بَيْنَكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِ**

¹ **وَمَنْ أَصْدَقُ مِنَ اللَّهِ حَدِيثًا** olan ayet-i kerîme, büyük bir şiddet ve kuvvetle haşrin icadına söz veriyor. Fakat, bazı insan pek nankördür ki, bütün mevcudat, sıdkına ve hak olduğuna delâlet ettiği o Malikü'l-Mülk'ün sözlerini tasdik etmez, kendi hezeyanına ve ahmaklığına itimat eder.

Ve keza, bu âlemde, pek ihtişamlı bir rububiyet âsârı ile şaşaalı bir saltanatın şuaları görünmektedir. Evet, görüyoruz ki, koca arz, sekeneyle beraber, ehli, zelil, mutî bir hayvan gibi, o rububiyetin emri altında beslenir. Güzde ölmesi, baharda dirilmesi ve bir Mevlvî gibi raks ve hareketi ve sair bütün işleri o emre tâbi olduğu gibi, şemsin de sey-yaratıyla tanzim ve teshiri ve sair vaziyetleri o emre bağlıdır. Hâlbuki, azametli şu rububiyet-i sermediye ve bu saltanat-ı ebediye şöyle zayıf, zail,

me, verdiği sözü yerine getirme-me.

ibad: abdlar, kullar.

icma: fikir birliği etme.

ihtişam: muhteşemlik, şanlı görünüş, büyük gösteriş.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

itimat: dayanma, güvenme.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

Malikü'l-Mülk: mülkün maliki; bütün mülklerin sahibi, her şeyin maliki olan Allah.

malûm: bilinen, bilinen olan.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

Mevlevî: Mevlevîlik tarikatine mensup kimse.

muhâl: imkânsız.

mutî: itaat eden, boyun eğen.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

nebatat: bitkiler.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

rububiyet-i sermediye: daimî ilâhlık, rablık, sürekli hakimiyet, ebedî terbiye edicilik.

sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.

saltanat-ı ebediye: ebedî, daimî ve sonsuz olan saltanat.

sekene: sakin olanlar, ikamet edenler, oturanlar.

seyyarat: gezegenler.

sıdk: doğruluk.

şaşaalı: parlak, gösterişli.

şeditü'l-ihtiyaç: ihtiyacın çok şiddetli olması.

şems: güneş.

şua: ışın, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.

tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.

tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.

tekrar be tekrar: tekrar tekrar.

teshir: cebzetme, kendine bağlama, emri altına alma.

tevatür: içinde yalan ihtimali bulunmayan ve birbirlerine kuvvet veren haberlerden oluşan büyük bir topluluğa ait haber.

vaat: söz verme, ahit.

vaziyet: durum.

zail: sona eren, yok olan.

zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

zelil: hor, alçak, adî, bayağı.

1. Allah Teâlâ ki, Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. And olsun ki, geleceğinden şüphe olmayan kıyamet gününde O sizi kabirlerinizden toplayıp diriltecektir. Allah'tan daha doğru sözlü kim vardır? (Nisâ Suresi: 87.)

alâmet: belirti, işaret, iz.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

âsâr: eserler.

ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.

azamet: büyüklük.

cehil: cahillik, bilgisizlik.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ehli: yabanîlikten kurtulmuş,

insana bağlı ve hizmetkâr olan; evcil.

ehven: daha hafif; kolay.

enbiya: nebîler, peygamberler.

fevkalâde: olağanüstü.

Hakim-i Mutlak: Sonsuz hikmet sahibi ve her şeyi her hangi bir kayda ve şarta bağ-

lı olmaksızın gayeli ve faydalı yaratan Allah.

haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltilip mahşere çıkarması.

hezeyan: saçmalama, abuk sabuk konuşma, herze.

hilâf: ters, karşı, zıt, aykırı.

hulfü'l-vaat: sözünden dön-

aktap: sahipler, efendiler, azizler.
âlem-i ahiret: ahiret âlemi.

arz: yer, dünya.

asfiya: safiyet ve takva sahibi olan, Hz. Peygamberin (a.s.m.) vârisi hükmünde, onun meslek ve gayelerini hayata geçirmeye çalışan âlim zatlar.

ashap: büyük bir meslek veya mezhep sahibine uyanlar.

asi: isyan eden, başkaldıran.

azamet: büyüklük, ululuk, yücelik.

azîm: büyük, yüce, ulu.

bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

bina: kurma, dayandırma.

cüz: kısım, parça.

dâr-ı mücazat: işlenen suçlara karşı ceza verilme, ceza çektilir-me yeri.

dâr-ı mükâfat: mükâfat yurdu, ahiret; Cennet.

ebedi: sonu olmayan, daimî, sürekli.

ehl-i hakikat: hakikati arzula-yanlar, gerçeği bulup onun peşin-den gidenler; Allah adamı.

enbiya: nebîler, peygamberler.

erbap: ulu, reis, başkan.

ervah-ı neyyire: nur saçan ruh-lar.

evliya: velîler, Allah dostları.

hakikat: gerçek, görülen bir şe-yin aslı esası.

Hâlık-ı Âlem: âlemin yaratıcısı, bütün âlemi yaratan, Allah.

haşir: yeniden toplanma, bir ara-ya gelme.

ifa: bir işi yapma, yerine getirme.

ihbar: haber verme, bildirme.

ihzar: hazır etme, hazırlama.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

kaim: ayakta duran, ayakta bulu-nan, ayağa kalkan.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

keder: kaygı, acı, hüzn.

kelimat: kelimeler, sözler.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kulüb-i münevvere: nurlanmış, aydınlanmış kalpler.

kurb-i huzur-ı İlâhî: Allah'ın hu-zuruna yakın olma.

ma'raz: sergi, teşhir yeri.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

malûm: bilinen, bilinen olan.

menzil: yer, konak.

metin: sağlam ve dayanıklı.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

muazzam: çok büyük, ulu, yüce.

mutasarraf: tasarruf eden, tasar-ruf sahibi olan, her şeyin sahibi olan, malik.

mutî: itaat eden, boyun eğen.

muvakkat temeller ve esaslar üzerine bina edilemez ve bu mütebeddil, belâlı, kederli, fânî dünya üzerine kaim olamaz. Ancak bu dünya, o azametli rububiyetin pek azîm ve geniş dairesi içinde, insanları tecrübe ve imti-han, kudretin mu'cizelerini teşhir ve ilân için kurulmuş muvakkat bir menzildir ki, tahrip edilip pek muazzam, geniş, ebedî ve bâkî bir âleme cüz olmak için tebdil edilecektir. Binaenaleyh, bu tebeddülât ma'razı olan âlemin Sâniî için, diğer tagayyürsüz, sabit bir âlemin vücudu za-rurîdir.

Maahaza, zahirden hakikate geçen ervah-ı neyyire as-habı ve kulüb-i münevvere aktabı ve ukul-i nuraniye er-babı ve kurb-i huzur-ı İlâhîde dâhil olanlar, o Zat-ı Zülce-lâl'in, mutîler için bir dâr-ı mükâfat ve asiler için bir dâr-ı mücazat ihzar ettiğini ve pek metin vaatler ile şedit teh-ditleri olduğunu kat'î ihbar ediyorlar. Malûmdur ki, vaat-leri ifa etmemek bir züldür. Hâlık-ı Âlem zül ve zilletler-den münezzehtir. Ve aynı zamanda, o hakikati ihbar eden ehl-i hakikat ve enbiya ve evliya ve asfiya cemaat-lerine kâinat bütün âyâtıyla, kelimatıyla zahir olarak ih-barlarını teyit ve takviye ediyor.

Ey insan! Bu haberden daha doğru bir haber ve bu sözden daha doğru bir söz var mıdır?

Ve keza, Bu Âlemin Mutasarrıfı, dar ve muvakkat şu arz meydanında, âlem-i ahiretin büyük meydanının çok misallerini, numunelerini her vakit gösteriyor. Ezcümle, bahar mevsiminde arzın sathında yapılan nebatî haşirle-re dikkat lâzımdır.

muvakkat: geçici.

münezzeh: anımsı, tenzih edilmiş, uzak.

mütebeddil: kararsız.

nebatî: bitkisel.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şey-leri vermesi, onu terbiye et-mesi ve idaresi altında bulun-durma vasfı.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

satîh: yüzey.

sedî: şiddetli.

tagayyür: değişme, başkalaş-ma.

tahrip: harap etme, yıkma, bozma.

takviye: kuvvetlendirme, sağlamaştırma, teyit ve tas-dik etme.

tebdil: değiştirme, dönüştür-me.

tebeddülât: tebeddüller, de-ğişiklikler, başkalaşmalar.

teşhir: ilân etme, herkese du-yurma; sergileme.

teyit: kuvvetlendirme, sağ-lamaştırma; doğru çıkarma.

ukul-i nuraniye: nurlu akıllar.

vaat: söz verme, ahit.

zahir: açık, âşikar; dış yüz, gö-rünüş.

zarurî: zorunlu.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyük-lük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

zillet: hor ve hakir görülme, alçalma.

zül: hakir olma, alçalma, zil-et, hakirlik.

Evet, altı gün zarfında, o karışık nebatatın tohumlarından ölmüş, çürümüş, kaybolmuş olan cesetleri galatsız, haltsiz kemâ fi's-sabık inşa ve iade etmekle, arz meydanında nebatî haşirleri yapan kudret, semavat ve arzı altı günde halk etmesinden âciz değildir. Ve o kudrete nazaran göz işareti kadar kolay olan haşr-i insanîyi yapma imkânı var mıdır? Evet, haşr-i nebatîde, kelimeleri, yazıları tamamen silinmiş üç yüz bin kadar sahifeleri birlikte, bilâhale ve bilâgalat kısa bir zamanda eski yazılarını iade eden bir kudrete tek bir sahifeden ibaret bulunan haşr-i insanî ağır gelir mi? Hâşâ!

İşte o Kudret Sahibi, lisan-ı Kur'ân ile emrettiği,
 فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا إِنَّ ذَٰلِكَ
 لَمُحِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹

ayet-i kerîmesi, bu meselenin hakikat olduğuna sarahatle şahadet ediyor.

Ey aziz arkadaş!

Cenab-ı Hakkın şu tasarrufatından ve şuunatından anlaşıldı ki, arz meydanında yapılan nebatî haşirler ve neşirler ve sair içtima ve iftiraklar, maksud-i bizzat değildir. Çünkü, öteki âlemin meydan-ı kebirinde yapılan o büyük ve mühim ihtifaller ile kısa bir zamanda yapılan şu cüz'î gayr-i sabit bu semereler arasında münasebet yoktur. Ancak, bu cüz'î semereler birtakım misal ve numunelerdir ki, bunların suret ve neticelerine o mecma-ı kebirde muameleler tatbik ve icra edilsin.

1. Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. Bunu yapan elbette ölüleri de öyle dirilecektir. O her şeye hakkıyla kadirdir. (Rum Suresi: 50)

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
arz: yer, dünya.
ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.
aziz: izzetli, muhterem, saygın.
bilâgalat: yanlışsız, yanlışmadan.
bilâhale: karıştırmadan, hata-sız.
ceset: ölü vücut, naaş.

cüz'î: küçük, az.
galat: yanlış, yanlışla, hata, bozulma.
gayr-i sabit: durgun ve hareketsiz olmayan, doğruluğu ispat edilmemiş.
hakikat: gerçek, doğru.
halk: yaratma, yoktan var etme.
hale: karıştırma, hata etme.
hâşâ: asla, kat'iyen, hiç bir

vakit.
haşir: yeniden toplanma, bir araya gelme.
haşr-i insanî: insanın haşır, kıyametten sonra insanın diriltilip, bir araya getirilmesi.
haşr-i nebatî: bitkilere ait haşır, bitkilerin yeniden diriltilmesi.
iade: geri dönderme, geri çevirme.

ibaret: meydana gelen, oluşan.
icra: yürütme, bir işi yerine getirme.
içtima: toplanma, bir araya gelme.
iftirak: ayrılma, dağılma.
ihfâl: tören, merasim.
inşa: vücuda getirme, yaratma.
kemâ fi's-sabık: eskisi gibi.
Kudret Sahibi: bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvvet sahibi Allah.
kudret: güç, kuvvet.
lisan-ı Kur'ân: Kur'ân'ın dili.
maksud-i bizzat: kendi maksadı, şahsî gaye, şahsî amaç.
mecma-ı kebir: büyük toplanma yeri, ahiret.
mesale: konu.
meydan-ı kebir: büyük meydan.
misal: benzer, örnek.
muamele: işlem.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.
nebatat: bitkiler.
nebatî: bitkisel.
neşir: kıyamet günü bütün ölülerin dirilmesi.
numune: örnek.
sair: diğer, başka, öteki.
sarahat: sarıhlik, açıklık, belirlilik.
semavat: semalar, gökler.
semere: meyve, yemiş.
suret: biçim, görünüş, yüz, çehre.
şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.
şuunat: şuunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.
tatbik: yerine getirme, uygulama.
zarfında: süresince.

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, düzenli ve dengeli oluş.

adalet-i âliye: yüce, yüksek adalet.

âsâr: eserler, izler, nişanlar.

aynelyakin: gözle görür derecede inanma; bir şeyi görerek ve seyrederek bilme.

bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

daimî: sürekli, devamlı.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

ecell: en haşmetli, en büyük, en yüce.

ecmel: çok güzel, en yakışıklı, daha güzel.

Ef'al-i Hakîme Sahibi: hikmetli, maksatlı işlerin sahibi olan Allah.

ekmel: daha (en, pek) mükemmel, en olgun, kusursuz ve eksiksiz olan.

emarat: emareler, âlâmetler, nişanlar.

eşmel: daha, en şümüllü, kapsayıcı.

fânî: ölümlü, geçici.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

hakikat: gerçek, esas.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

hâşâ: asla, katiyen, hiç bir vakit.

haşır: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri dirilip mahşere çıkarması.

hikmet: lâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hikmet-i bâhire: apaçık hikmet, fayda ve gaye.

inayet: yardım, ihsan, lütuf.

inayet-i zahire: açık ve aşikâr olan yardım.

inhidam: çökme, yıkılma, harap olma.

istihraç: çıkarma, çıkarılma.

istilzam: gerektirme.

izhar: gösterme, açığa vurma.

kabil: mümkün, ihtimal dairesinde.

kalbetmek: bir hâlden diğer bir hale çevirmek, değiştirmek.

karargâh: durulan veya kalınan yer.

keza: böylece, aynı şekilde.

mahkûm: mecbur.

menzil: yer, konak.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

merhamet-i camia: kapsayıcı ve kuşatıcı merhamet.

meşher: teşhir yeri, sergi, gösterme yeri.

meyyal: meyli fazla olan, çok meyilli.

muhal: imkânsız.

Demek bu fânî şeylerin suretleri o âlemde bâkî semereleri meyve verecektir.

Ve keza, görüyoruz ki, Sâni-i Sermedî, Sultan-ı Ebedî şu inhidama meyyal menzillerde ve zevale mahkûm meydanlarda öyle bir hikmet-i bâhirenin ve bir inayet-i zahirenin ve bir adalet-i âliyenin ve bir merhamet-i camianın âsârını izhar ediyor ki, kalbi paslanmamış, gözü kör olmamış bir insan, aynelyakin ile anlar ki, o hikmetten daha ekmel bir hikmet olamaz. Ve o âsârı görünen inayetten daha ecmel bir inayet kabil değil. Ve o emaratı görünen adaletten daha ecell bir adalet yoktur. Ve o semeratı görünen merhametten daha eşmel bir merhamet tasavvur edilemez. Öyle ise, o Sultanın memleketinde daimî mekânlar, sabit meskenler, daimî ve mukim sakinler bulunmazsa, şu görünen hikmet, inayet, merhamet ve adaletin, kalp ve fikir sahiplerince inkârları lâzım gelir. Ve aynı zamanda o Ef'al-i Hakîme Sahibi'nin —hâşâ— sefih, zalim olmasını istilzam eder. Bu ise, hakikati zıddına kalbeden bir muhaldir.

Ey sözlerimi dinleyen arkadaşı!

Haşrın vücuduna ve vukuuna dair delillerin şu zikredilen kısma, emarelere münhasır olduğunu zannetme. Kur'ân-ı Kerîm'in gösterdiği gayr-i mütenahi emarelerden istihraç edilen hakikat şudur ki:

Hâlık'ımız, şu muvakkat dünya meşherlerinde daimî olan rububiyetinin sabit karargâhına bizleri nakledecektir ve bu seyyal memleketi sermedî bir memlekete tebdil edecektir.

mukim: ikamet eden, oturan, bir yerde devamlı duran, yerleşik.

muvakkat: geçici.

münhasır: hasredilmiş, ayrılmış, bir şeye veya kimseye mahsus.

rububiyet: Cenab-ı Hakk'ın her zaman, her yerde, her mahluka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

sabit: durağan, değişmeyen.

sakin: bir yerde oturan, bir yerin ahalisinden olan.

Sâni-i Sermedî: ebedî, daimî olan ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

sefih: faydayı ve zaranı ayırtma yeteneğinden mahrum, beyinsiz.

semerat: semereler, meyveler.

semere: meyve, güzel netice.

sermedî: ebedî, daimî, sürekli.

seyyal: akıcı, akan.

Sultan-ı Ebedî: ebedî sultan; kudret ve hükümranlığının sonu olmayan sultan.

suret: biçim, görünüş.

tasavvur: bir şeyi zihinde düşünme, tasarlama.

tebdil: değiştirme, dönüştürme.

zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

zikretmek: anmak, bildirmek.

Ve yine zannetme ki, haşır ve ahireti iktiza eden, Esma-i Hüsnadan yalnız Hâkim, Kerîm, Rahîm, Âdil, Hafîz isimleridir. Belki, kâinatın tedbiriyle alâkadar olan her bir isim, ahiret ve haşrı iktiza eder.

Hülâsa: *Haşır meselesi öyle bir hakikattir ki, celâliyle, cemaliyle, esmasıyla Hâlık-ı Zîşan, bütün kütüb-i semaviye ile enbiya ve evliya ve asfiyanın icmalarını tazammun eden Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan ve Fahr-i Kâinat Hazret-i Muhammed (a.s.m.), ekmelü'l-halk ve eşrefü'l-insan, haşrın geleceğine ittifakla hükmettikleri gibi; şu kâinat dahi, bütün âyâtıyla ve kelimatıyla haşrın vücut ve icadına şahadet ediyor. Hatta her bir cüz'ün, cüz'î olsun küllî olsun, cüz olsun küll olsun, iki vechi vardır. Bir vecihle Hâlık'a bakar, vahdaniyete delâlet eder. Diğer vecihle de ahirete nazırdır ki, haşrın, ahiretin vücutlarını ister.*

Meselâ, bir insan kendi vücuduyla, hüsn-i sanatıyla Sâniin vücub-i vücuduna ve vahdetine delâlet ettiği gibi; âmâl ve istidatları ebede kadar uzandığı hâlde pek sür'atle ölüm ve zevali, ahiretin vücuduna delâlet eder. Bütün mevcudatta görünen intizam-ı hikmet, tezyin-i inayet, taltif-i rahmet, tevzin-i adalet, Sâni-i Hakîm'in vücut ve vahdetine şahit oldukları gibi, ahiretin ve saadet-i ebediyenin de icat ve vücutlarına delâlet ederler.

اَللّٰهُمَّ اجْعَلْنَا مِنْ اَهْلِ السَّعَادَةِ وَحُشِرْنَا فِي زُمْرَةِ السُّعْدَاءِ وَاَدْخَلْنَا
الْجَنَّةَ مَعَ السُّعْدَاءِ بِشَفَاعَةِ نَبِيِّكَ الْمُخْتَارِ فَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ
وَعَلَىٰ اٰلِهٖ كَمَا يَلِيْقُ بِرَحْمَتِكَ وَبِحُرْمَتِهٖ اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ اٰمِيْنَ¹

1. Allah'ım, bizleri saadet ehlinde eyle, saidler zümresinde haşreyle ve saidlerle beraber Nebî-i Muhtarın şefaatiyle bahtıyar kullarınla beraber Cennete koy. Senin rahmetine ve onun şanına yakışır şekilde ona ve Âline salât ve selâm eyle. Âmin, âmin, âmin.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
alâkadar: ilgili, ilişkili.
âmâl: emeller, arzular, istekler, ummalar, ümitler.
asfiya: safiyet ve takva sahibi olan, Hz. Peygamberin (a.s.m.) vârisi hükmünde, onun meslek ve gayelerini hayata ge-

cirmeye çalışan âlim zatlar.
celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.
cemal: güzelliik.
cüz: kısım, parça.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
ebed: sonsuzluk, daimîlik.
ekmelü'l-halk: yaratılmışların en mükemmeli.

enbiya: nebîler, peygamberler.
esma: adlar, isimler.
Esma-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
eşrefü'l-insan: insanların en şerefli.
Fahr-i Kâinat: kâinatın övünçü, kâinatın kendisiyle övün-

düğü zat; Peygamberimiz (a.s.m.).
Hafîz: yarattıklarını koruyup gözeten Allah.
Hâkim: her şeye hükmeden, her şeyi hükmü altında tutan, her şeye galip olan Allah.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
Hâlık-ı Zîşan: şân sahibi yaratıcı.
haşır: öldükten sonra dirilip he-sapların görülmesi için bir meydana toplanma.
hükmetme: hakim olma.
hülâsa: kısaca, sözün kısısı.
hüsn-i sanat: sanat güzelliği.
icma: fikir birliği etme, görüş birliği varma.
iktiza: gerektirme.
intizam-ı hikmet: fayda, gaye ve güzel maksatların düzenliliği, intizamı.
istidat: kabiliyet, yetenek.
ittifak: birleşme, fikir birliği etme.
kelimat: kelimeler, sözler.
Kerîm: yarattıklarına karşılık beklemeden bağışta bulunan, kullarına nimetler ihsan eden, günahları örten, günah işleyen affeden, Allah.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan aciz bırakan Kur'an.
küllî: umumî, genel, bütün olan.
kütüb-i semaviye: semavî kitaplar, vahye dayanan, Allah'ın gönderdiği kutsal kitaplar; Tevrat, Zebur, İncil ve Kur'ân-ı Kerîm.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
nazır: nazar eden, bakan.
Rahîm: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, koruyan, acıyan Allah.
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
taltif-i rahmet: merhametli davranış iltifatı.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tevzin-i adalet: adalet ölçüsü.
tezyin-i inayet: yardım ve yardımlaşmanın güzelliği, süslü görünüşü.
vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı, Allah'ın bir oluşu.
vahdet: birlik ve teklik.
vecih: cihet, yön.
vücub-i vücut: varlığı gerekli olmak, olmaması imkansız olmak.
vücut: var olma, varlık.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.

Katre

İfade-i Meram

*M*alûmdur ki, insan, hasbelkader çok yollara sülûk eder ve o yolda çok musibet ve düşmanlara rastgelir. Bazen kurtulursa da, bazen de boğulur. Ben de kader-i İlâhînin sevkiyle pek acıp bir yola girmiştim. Ve pek çok belâlara ve düşmanlara tesadüf ettim. Fakat, acz ve fakrımı vesile yaparak, Rabbime iltica ettim. İnayet-i Ezeliye, beni Kur'ân'a teslim edip, Kur'ân'ı bana muallim yaptı. İşte, Kur'ân'dan aldığım dersler sayesinde o belâlardan halâs olduğum gibi, nefis ve şeytan ile yaptığım muharebelerden de muzafferden kurtuldum. Bütün ehl-i dalâletin vekili olan nefis ve şeytanla ilk müsademe

¹ **سُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ**

kelimelerinde vuku buldu. Bu kelimelerin kalelerinde tahassun ederek, o düşmanlarla münakaşalara giriştim. Her bir kelimede otuz defa meydan muharebesi vukua geldi.

Bu risalede yazılan her bir kelime, her bir kayıt, kazandığım bir muzafferiyete işarettir.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.

acz: zayıflık, güçsüzlük.

belâ: musibet, sıkıntı.

ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; yoldan çıkanlar, azgın ve sapkın kişiler.

fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

halâs: kurtulma, kurtuluş, selâmete erme.

hasbelkader: kaderden, kader icabı.

ifade-i meram: dilek ve maksadı ifade etme; kitaplara yazılan ön söz.

iltica: sığınma, güvenme, dayanma.

inayet-i ezeliye: zaman ve mekânla sınırlı olmayan Cenab-ı Hakkın yardımı, inayeti.

kader-i ilâhî: ilâhî kader, Allah'ın kader kanunu.

katre: damla.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

malûm: bilinen, bilinen olan.

muallim: ders veren, öğretmen.

muharebe: savaşma, savaş.

musibet: felâket, belâ.

muzafferden: muzaffer olarak, üstün gelerek, galip olarak.

muzafferiyet: muzafferlik, üs-

1. Allah, her türlü kusur ve noksanlıklardan uzaktır. Ezelden ebede kadar her türlü hamd ve şükür Allah'a mahsustur. Allah'tan başka ilâh yoktur. Allah en büyük ve en yücedir. Ve günahlardan sakınmak ve ibadetlere güç yetirmek ancak Allah'ın yardımı ile mümkündür.

tünlük, düşmana üstün gelme, galibiyet.

münakaşa: tartışma.

müsademe: çarpışma, çatışma, vuruşma.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

Rab: besleyen, yetiştiren,

verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

sevk: önüne katıp sürme, yöneltme.

sülûk: bir yola girme, bir yol tutup o yolda terakki mertebelerine devam etme.

tahassun: kale veya hisara kapanma, sığınma.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, Allah'ın varlığını, birliğini, dengi ve ortağı bulunmadığını kabul etme.

vekil: bakan, başkasının yerine ve adına konuşan.

vesile: araç, vasıta.

vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.

Bu risalede yazılan hakikatler, zıtlarına bir imkân-ı vehmî kalmayacak derecede yazılmıştır. Uzun bir hakikatte, delili ile beraber, bir kayıt veya bir sıfatla işaret yapıyor.

İhtar: *Bu zamanın cereyanı, benim gibi çoklarını vehmî tehlikelere atmıştır. İnşaallah, bu eser Allah'ın izniyle onları kurtaracak ümidindeyim.*

* * *

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

hakikat: gerçek, doğru.

ihhtar: dikkat çekme, hatırlatma, uyarı.

imkân-ı vehmî: vehim ve kuruntuyla bir şeyi mümkün görme, olabilir zannetme.

inşaallah: Allah izin verirse, Allah'ın izniyle.

sıfat: vasıf, nitelik.

vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 1 الْحَمْدُ لِلَّهِ وَالصَّلَاةُ عَلَى نَبِيِّهِ

Bu risale dört Bab ile bir Hatime ve bir Mukaddeme üzerine tertip edilmiştir.

Mukaddeme

Kırk sene ömrümde, otuz sene tahsilimde yalnız dört kelime ile dört kelâm öğrendim; tafsilen beyan edilecektir. Burada yalnız icmalen işaret edilecektir.

Kelimelerden maksat, *mana-i harfî*, *mana-i ismî*, *niyet*, *nazardır*. Şöyle ki:

Cenab-ı Hakkın masivasına, yani kâinata mana-i harfîyle ve Onun hesabına bakmak lâzımdır. Mana-i ismiyle ve esbap hesabına bakmak hatadır.

Evet, her şeyin iki ciheti vardır: Bir ciheti Hakka bakar, diğer ciheti de halka bakar. Halka bakan cihet, Hakka bakan cihete tenteneli bir perde veya şeffaf bir cam parçası gibi, altında Hakka bakan cihet-i isnadı gösterecek bir perde gibi olmalıdır.

Binaenaleyh, nimete bakıldığı zaman Mün'im, sanata bakıldığı zaman Sâni, esbaba nazar edildiği vakit Müessir-i Hakikî zihne ve fikre gelmelidir.

Ve keza, nazar ile niyet mahiyet-i eşyayı tağyir eder; günahı sevaba, sevabı günaha kalbeder. Evet, niyet adı

adi: basit, bayağı, sıradan.
bab: bir kitabın bölümlerinden her biri.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cihet: yön.
cihet-i isnat: dayandırma yönü, dayanma ciheti, tarafı.
esbap: sebepler, vasıtalar.
Hak: Allah.
hatime: son söz, bir eserin sonuç kısmı.
icmalen: kısaltarak, kısaca, özetle.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kalbetme: çevrilme, dönme.
kelâm: söz, lâfız.
keza: böylece, aynı şekilde.
mana-i harfî: bir şeyin kendisini değil de sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mana.
mana-i ismî: bir şeyin bizzat ken-

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Ezelden ebede kadar Allah'a hamd, övgü; Peygambere de (a.s.m.) rahmet olsun.

disine bakan ve kendisini tanıtan manası.

masıva: Allah'tan başka bütün varlıklar.

mukaddeme: başlangıç, giriş.

Müessir-i Hakikî: hakikî tesir sahibi, hakikî tesir edici; Allah.

Mün'im: nimet veren, ikram eden, Allah.

nazar: bakmak.

nimet: Allah'ın bağışladığı

maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

niyet: karar verme, kastetme, isteme; kalben bir şeye yöneliş; istek, kasıt, karar.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.

seffaf: saydam.

tafsilen: tafsilli bir şekilde, uzun uzadıya, ayrıntılı olarak.

tağyir: başkalaştırma, değiştirme.

tahsil: ilim öğrenme, bilgi edinme, öğrenim.

tentene: dantel, tül gibi ince ve şeffaf dercedede.

tertîp: dizme, sıralama, düzene koyma.

bir hareketi ibadete çevirir ve gösteriş için yapılan bir ibadeti günaha kalbeder. Maddiyata esbap hesabıyla bakılırsa cehalettir, Allah hesabıyla olursa marifet-i İlâhiye-dir.

Birinci Kelâm: **اِنِّى لَسْتُ مَالِكِي** Ben kendime malik

değilim. Ancak, malikim, kâinatın malikidir. Fakat, kendime malik nazarıyla bakıyorum ki, Malik-i Hakikî'nin sıfatını ve sıfatların bir derece mahiyetini ve hududunu bileyim. Evet mevhum, mütenahi hududum ile, Malik-i Hakikî'nin sıfatlarının bir cihette gayr-i mütenahi hududunu bildim.

İkinci Kelâm: **اَلْمَوْتُ حَقٌّ** Ölüm hak'tır. Evet, bu hayat

ve bu beden şu azîm dünyaya direk olacak kabiliyette değildir. Zira, onlar demir ve taştan değildir. Ancak et, kan ve kemik gibi mütehalif şeylerden terekkep etmiş. Kısa bir zamanda tevafukları, içtimaları varsa da, iftirakları ve dağılmaları her vakit melhuzdur.

Üçüncü Kelâm: **رَبِّى وَاحِدٌ** Rabbim birdir. Evet, herke-

sin bütün saadetleri bir Rabb-i Rahîm'e olan teslimiyete bağlıdır. Aksi takdirde pek çok rablere muhtaç olur. Çünkü, insan camiiyeti itibarıyla bütün eşyaya ihtiyacı ve alâkası vardır. Ve her şeye karşı hissederek veya etmeyerek, teessürü, elemeleri vardır. Bu ise, tam Cehennem gibi bir hâlettir. Fakat, erbap tevehhüm edilen esbap yed-i kudretine bir perde olan Rabb-i Vahid'e teslimiyet, firdevsî bir vaziyettir.

aksi: ters, zıt.
alâka: ilgi, ilişki, yakınlık.
azîm: büyük.
camiiyet: toplayıcı, ihtiva ve ihata edicilik.
cehalet: cahillik, ilimden yoksun olma, ilâhî hakikatlerden habersiz olma.
cihet: yön.
elem: dert, üzüntü, maddi-manevî ızdırap.
erbap: ehil, muktedir, becerikli, lâyıf.
esbap: sebepler, vasıtalar.

firdevsî: Cennet bahçesinde bulunmuş hâli gibi.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihaysiz.
hak: doğru, gerçek, hakikat.
hâlet: hal, durum.
hudut: sınırlar.
ibadet: kulluk; Allah'ın emrini yerine getirme, yasaklarından kaçınma uygulamaları.
içtima: toplanma, bir araya gelme.
iftirak: ayrılma, dağılma.
itibarıyla: yüzünden, dolay-

sıyla, bakımından.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kelâm: söz, lâfız.
maddiyat: maddî ve cismanî şeyler, gözle görülüp elle tutulur cinsten şeyler.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
malik: sahip.
Malik-i Hakikî: her şeyin hakikî sahibi ve maliki olan Al-

lah.

marifet-i İlâhiye: Allah'a mahsus ilim, ilâhî sanat; hiç kimsenin yapamadığı, sadece Allah'ın kudretinde olan bilgi.

melhuz: hatıra gelen, umulan, beklenen, muhtemel olan.

mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.

mütehalif: birbirine uymayan, değişken.

nazar: bakış, bakış açısı.

rab: efendi, sahip, her şeyin maliki, malik.

Rabb-i Rahîm: şefkat ve merhamet sahibi olan Cenab-ı Hak.

Rabb-i Vahid: tek ve eşsiz olan Allah, bir olan Allah.

saadet: mutluluk.

sıfât: vasıflar, nitelikler.

teessür: kederlenme, üzülmeye, acı duyma.

terekkep: karışık birleşme, birden fazla şeyin birleşmesinden oluşma.

teslimiyet: teslim olma, teslim oluş, boyun eğiş.

tevfuk: uygunluk; belli sıra, ölçü ve münasebetler içerisinde birbirine denk gelme.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

vaziyet: durum.

yed-i kudret: kudret eli, her şeyi tutan Allah'ın kudret eli.

Dördüncü Kelâm: أَنَا ile tabir edilen *benlik*, yani kendisine bir vücut, bir kıymet vermektir ki, bu *ene*, Cenab-ı Hakkın sıfâtını, şuunatını bilmek için bir santral ve bir vahid-i kıyasîdir.

ene: ben.
kelâm: söz, lafız.
kıymet: değer.
sıfât: vasıflar, nitelikler.
şuunat: şunlar, keyfiyetler, hâller, işler.
tabir: ifade.
vahid-i kıyasî: ölçmeye esas olan şey, birim, ölçü birimi.
vücut: varlık.

Birinci Bab

¹ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ beyanındadır.

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ
² مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

Allah'tan başka hak bir ilâhın bulunmadığını kalben tasdik ve lisanen ikrar ettiğime, bütün gören ve görünen eşyayı şahit gösteriyorum.

Öyle bir Allah ki, vücub-i vücuduna ve Vahid, Ehad, Ferd, Samed olduğuna Hazret-i Muhammed (a.s.m.) bir şahid-i sadık ve bir bürhan-ı natiktir.

Öyle Muhammed (a.s.m.) ki, icma ve tasdiklerine mazhar olmakla, enbiya ve mürselîne siyadet ünvanını ve ittifak ve tahkiklerini almakla, İmamü'l-Evliya ve'l-Ulema lâkabını almıştır. Ve öyle Muhammed (a.s.m.) ki, âyât-ı bâhire, mu'cizat-ı kâtia ve secaya-i samiye ve ahlâk-ı âliye sahibi olmakla mehbit-i vahy-i İlâhî olmuştur.

Ve öyle bir Muhammed ki (a.s.m.), âlem-i gayp ve melekûtu seyir ve ziyaret etmekle, ervahı müşahede ve melâike ile musahabe, cin ve insanlara irşat vazifesini almıştır.

Ve öyle bir Muhammed'dir ki (a.s.m.) şahsiyet-i maneviyesiyle kâinatın kemaline bir fihriste olmakla, bütün saadetlerin ve medeniyetlerin düsturlarını havi bir şeria-ta sahiptir.

1. Allah'tan başka ilâh yoktur. (Muhammed Suresi: 19.)

2. Ezelden ebede kadar Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, peygamberlerin efendisi Muhammed'e (a.s.m.), onun bütün Âl ve Ashabına selâm olsun.

ahlâk-ı âliye: yüksek ahlâk, yüce ahlâk, üstün ahlâk.

Âl: Peygamber Efendimizin ailesinden olan.

âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.

Ashap: Sahabeler; Hz. Pey-

gamberi (a.s.m.) görmüş ve onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler.

âyât-ı bâhire: ap açık deliller, ayetler.

bab: bölüm; kapı.

beyan: açıklama, izah.

bürhan-ı natik: konuşan delil; Allah'ın varlığını ispat eden Hz. Muhammed (a.s.m.).

cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

düstur: kanun, kural, esas.

Ehad: zatı tek olan Allah.

enbiya: nebiler, peygamberler.

ervah: ruhlar, canlar, hayatın cevherleri.

Ferd: tek ve yekta olan Allah.

fihriste: katalog, liste.

hak: doğru, gerçek, hakikat.

havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.

icma: fikir birliği etme, görüş birliğine varma.

ikrar: dil ile söyleme, bildirme.

ilâh: ibâdetle lâyık olan; tapılan.

imamü'l-evliya ve'l-ulema: vefilerin ve âlimlerin imâmı.

irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.

ittifak: birleşme, fikir birliği etme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kalben: kalp ile, kalpten.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

lâkap: ünvan.

lisanen: sözle, şifahen, ağızdan konuşarak.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.

mehbit-i vahy-i İlâhî: Allah tarafından gönderilen vahyin iniş yeri.

melâike: melekler.

melekût: melekler ve ruhlar âlemi.

mu'cizat-ı kâtia: apaçık ve kesin olan mu'cizeler.

musahabe: sohbet etme, söyleşme, görüşme.

mürselin: elçi olarak gönderilenler, peygamberler.

müşahede: bir şeyi gözle görme, seyretme.

saadet: mutluluk.

Samed: Cenab-ı Hak'ın 'her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, Kendisi hiç bir şeye muhtaç olmayan' manasındaki ismi.

secaya-i samiye: yüksek ve kıymetli seciyeler, hususiyetler, vasıflar.

seyir: uzaktan bakma; gezip dolaşmak.

siyadet: efendilik, beylik, sahiplik.

şahid-i sadık: doğru sözlü şahit.

şahsiyet-i maneviye: manevî şahsiyet, manevî kişilik.

şariat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.

tahkik: doğru olup olmadığını araştırmak, inandığı şeylerin aslını, esasını bilerek inanma.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

ünvan: şöhet, ad, isim.

Vahid: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olan Allah.

vazife: görev.

vücub-i vücüt: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

Ve öyle bir Muhammed'dir ki (a.s.m.), âlem-i şahadette iken gaybiyattan haber verir bir beşir ve nezir olup, bütün kuvvetiyle, kemal-i ciddiyetle ve vüsuk ile ve itminan ile, yüksek bir iman ile, nev-i beşere karşı tevhid dinini ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ile ilân ve ilâm ediyor.

Ve keza, öyle bir Allah ki, vücup ve vücuduna, celâl ve cemaline, Vahid-i Ehad olduğuna şahadet edenlerden birisi de Furkan-ı Hakîm'dir.

Ve öyle bir Furkan-ı Hakîm'dir ki, bütün enbiya kitaplarının tasdiklerine mazhurdur.

Ve öyle bir Furkan-ı Hakîm'dir ki, bütün akıllar ve kalpler, hükümlerini kabul ve tasdike icma ettikleri ve cihat-ı sottesinden nurefşan bir kitaptır.

Ve öyle bir Furkan-ı Hakîm'dir ki, mazhar-ı vahiy olan resullerce mahz-ı vahiydir, ehl-i keşif ve ilhamca ayn-ı hidayettir, maden-i iman ve mecma-ı hakaiktir. Hükümleri delâil-i aklîye ile müeyyet ve fitrat-ı selimenin şahadetiyle musaddaktır. Lisanü'l-gayp olup, âlem-i şahadette, nev-i beşeri ² فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ile tevhide emir ve davet ediyor.

Öyle bir Allah ki, vücub-i vücud ve vahdetine, şu kitab-ı kebir denilen âlem bütün yazıları ve fasıllarıyla, sahifeleriyle, satırlarıyla, cümleleriyle, harfleriyle şahadet ettiği gibi, şu insan-ı kebir denilen kâinat da bütün

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

ayn-ı hidayet: hidayetin ta kendisi, doğru yol üzere olmanın ta kendisi.

beşir: müjde getiren, müjdecî.

celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.

cemal: güzellik.

cihat-ı sitte: altı cihet, altı taraf. (sağ-sol, ön-arka ve alt-üst).

delâil-i aklîye: akıl ile bulunan deliller, akla ait deliller, akılla anlaşılabilen deliller.

ehl-i keşif ve ilham: perdeli olan ve zahir hislerle bilinmeyen hakikatleri Allah'ın lütuf ve ihsanıyla bilen, hisseden velîler.

enbiya: nebiler, peygamberler. fasıl: kısım, bölüm.

fitrat-ı selime: bozulmamış yaratılış, sağlam huy, tabiat.

Furkan-ı Hakîm: doğruyu yanlıştan ayıran hikmetli Kur'an.

gaybiyat: gayba, bilinmeyen alemlere ait, gelecek ve ahirete ait.

hüküm: emir, buyruk.

icma: fikir birliği etme, görüş birliğine varma.

ilâm: bildirmek, öğretmek.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

iman: inanç, itikat.

insan-ı kebir: büyük insan, kâinat.

itminan: inanma, güvenme, gönül rahatlığı içinde tereddütsüz kabul etme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kemal-i ciddiyet: ciddiyetin son derecesi, tam bir ciddiyet.

keza: böylece, aynı şekilde.

kitab-ı kebir: büyük kitap.

lisanü'l-gayp: gaybî bir dil; gayptan, görünmeyenlerden haber veren dil.

maden-i iman: iman kaynağı.

mahz-ı vahiy: vahyin ta kendisi.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.

mazhar-ı vahiy: vahiy indirilen, vahiy gelen.

mecma-ı hakaik: hakikatlerin, gerçeklerin toplandığı yer.

1. Allah'tan başka ilâh yoktur. (Muhammed Suresi: 19.)

2. Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. (Muhammed Suresi: 19.)

musaddak: tasdik edilmiş, doğrulanmış, doğruluğu kabul edilmiş.

müeyyet: doğrulanmış, tasdik ve teyit edilmiş.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

nezir: insanları doğru yola sevk etmek uyararak korkutan, uyaran.

nurefşan: nur saçan, aydınlatan.

tan.

resul: Allah'ın elçisi, peygamber.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

tasdik: bir şeyin veya kimse- nin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

vahdet: birlik ve teklik.

Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah (c.c.).

vücub-i vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

vücup: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.

vüsuk: sağlam inanma, güvenme.

azasıyla, cevarihiyle hüceyratıyla, zerratıyla, evsafıyla, ahvaliyle delâlet eder.

Yani bu kâinat ihtiva ettiği bütün envayıla ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ;

ve o âlemlerin erkânıyla ² لَا خَالِقَ إِلَّا هُوَ ;

ve o erkânın azasıyla ³ لَا صَانِعَ إِلَّا هُوَ ;

ve o azanın eczasıyla ⁴ لَا مُدَبِّرَ إِلَّا هُوَ ;

ve o eczanın cüz'iyatıyla ⁵ لَا مَرْبِيَ إِلَّا هُوَ ;

ve o cüz'iyatın hüceyratıyla ⁶ لَا مُتَصَرِّفَ إِلَّا هُوَ ;

ve o hüceyratın zerratıyla ⁷ لَا خَالِقَ إِلَّا هُوَ ;

ve o zerratın tarlası olan esîriyle ⁷ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ söyleye-

rek, bütün envayıla, erkânıyla, azasıyla, eczasıyla, hüceyratıyla, zerratıyla, esîriyle elli beş lisanla vücub-i vücud ve vahdetine şahadet ve delâlet eder.

Şu lisanların tafsili gelecektir; şimdi icmal ile zikredeceğim. Şöyle ki:

Kâinat terkiplerindeki *intizam*, cereyan-ı ahvaldeki *nizam*, suretlerdeki *garabet*, nakışlarındaki *ziynet*, yüksek *hikmetler*, eşyadaki *muhalefet* ve *mümaselet*, camidatta ki *muavenet*, birbirinden uzak olan şeylerdeki *tesanüt*, *hikmet-i amme*, *inayet-i tamme*, *rahmet-i vâsia*, *rızk-ı âmm*, *hayatlar*, *tasarruf*, *tahvil*, *tağyir*, *tanzim*, *imkân*,

enva: çeşitler, türler, neviler.

erkân: rükünler, esaslar.

esir: kâinattaki boşlukları dolduran, havadan hafif olup ısı ve ışığı nakleden cevher.

evsaf: vasıflar, nitelikler, özellikler.

garabet: hayret vericilik, gariplik, tuhaflık.

hikmet: ilâhî gaye, gizli sebep, fayda.

hikmet-i amme: umumî hikmet; her şeyin alâkalı olduğu ilâhî gaye, kâinattaki umumî ve ilâhî gaye.

hüceyrat: hücrecikler.

icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.

ihtiva: içine alma, kapsama.

imkân: var olması ya da yok olması noktasında zorunlu olma.

inayet-i tamme: tam ve eksiksiz koruma, yardım.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

lisan: dil.

muavenet: yardım.

muhalefet: zıtlık, aykırılık, ayrılık.

mümaselet: benzeme, benzeş.

nakış: işleme, süsleme.

nizam: düzen, tertip, düzgünlük.

rahmet-i vâsia: bütün mahlûkatı içine alan genişlikte ve bol rahmet.

rızk-ı âmm: genel ve sonsuz rızık.

suret: biçim, görünüş, yüz, cehre.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı anlatma.

tağyir: başkalaştırma, değiştirme.

tahvil: bir hâlden başka bir hale getirme, değiştirme, dönüştürme.

tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

terkip: birkaç şeyin birleşerek meydana getirdikleri yeni şey, sentez.

tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.

vahdet: bir ve tek olma.

vücub-i vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

zerrat: zerreler, atomlar.

zikretmek: anmak, bildirmek.

ziynet: süs.

1. Allah'tan başka ilâh yoktur. (Muhammed Suresi: 19.)

2. Ondan başka yaratıcı yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

3. Ondan başka sâni yoktur.

4. Ondan başka idare edici yoktur.

5. Ondan başka terbiye edici yoktur.

6. Ondan başka tasarruf sahibi yoktur.

7. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255; Haşır Suresi: 24.)

ahval: hâller, durumlar.

aza: uzuvlar, parçalar.

camidat: cansızlar; ruhsuz, sert ve katı maddeler.

cereyan-ı ahval: gelip geçen,

hâller, durumlar; durumların

akışı.

cevarih: el, ayak gibi vücut organları.

cüz'iyat: parçaya ait olan

şeyler.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.

hudus, ihtiyaç, zaaf, mevt, cehil, ibadet, tesbihat, daavat ve hakeza pek çok sıfatlar, lisanlarıyla Hâlık-ı Kadim-i Kadir'in vücup ve vücuduna ve evsaf-ı kemaliyesine şahadet ettikleri gibi, Esmâ-i Hüsnâyı tilâvet ederek Cenab-ı Hakka tesbih ve Kur'an-ı Hakîm'i tefsir ve Resul-i Ekrem'in (a.s.m.) ihbaratını tasdik ediyorlar.

Geçen lisanların tafsiline geçiyoruz. Şöyle ki:

arz: yer, dünya.
camit: ruhsuz, cansız.
cehil: bilgisizlik, cehalet, cahillik.
daavat: yakarışlar, dualar.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
evsaf-ı kemaliye: olgunluk vasıfları.
hacet: ihtiyaç.
hakeza: böylece, bunun gibi.
hakikat: gerçek, esas.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
Hâlık-ı Kadim-i Kadir: varlığının öncesi ve sonu olmayan, kudret sahibi yaratıcı olan Allah.
hudus: sonradan meydana gelme, yok iken var edilme.
hüceyrat: hücrecikler.
hükümferma: hükümran, hüküm süren.
ittırat: düzgün tarzda olma.
ihbarat: ihbarlar, bildirmeler, haber vermeler.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
kabza-i tasarruf: idare eli, tasarrufu altında olma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
keza: böylece, aynı şekilde.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve surisinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.
lisan: dil.
meselâ: örneğin.
mesale: konu.
mevt: ölüm.
mizan: ölçü, denge.
muavenet: yardım.
Mutasarrıf: tasarruf eden, tasarruf sahibi olan, her şeyin sahibi olan Allah.
muvazenat: dengeler, ölçüler.
mütehalif: birbirine uymayan, değişken.
nizam: düzen, tertip; düzgünlük.
nizamât: nizamlar, düzenler.
Resul-i Ekrem: çok cömert, kerîm olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).

• Kâinatta görünen *tanzimat, nizamât, muvazenat*; kabza-i tasarrufunda bir *mizan* ve *nizam* bulunan Hâlık'ın vücub-i vücuduna delâlet etmekle, **اللّٰهَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ**¹ cümlesini okur.

• Ve keza, kâinatta *intizam* ve *ittırat* hükümfermadır. Bu iki sıfat, Mutasarrıf'ın vahdetine ve bir olduğuna şahadet etmekle, **اللّٰهَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** hakikatini ilân ediyor.

• Ve keza, semavat sahifesini güneş ve yıldızlarla yazan kudret ile bal arısıyla karıncanın sahifelerini hüceyrat ve zerratla yazan kudret bir olduğundan, **اللّٰهَ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile meselenin ilânıyla, Hâlık'ın bir olduğuna delâlet ve şahadet eder.

• Ve keza, meselâ bulutla arz gibi camit ve mütehalif şeylerde tecavüp ve muavenet, yani birbirinin hucetine cevap vermek; ve seyyarat gibi, şemsten pek uzak olan yıldızların şemse veya birbirine tesanüt etmeleri, bütün

1. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

semavat: semalar, gökler.
seyyarat: gezegenler.
sıfat: vasıf, nitelik.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
şems: güneş.
tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı anlatma.
tanzimat: tanzimler, nizam vermeler, düzenlemeler.
tasdik: bir şeyin veya kimse- nin doğruluğuna kesin olarak

hükmetme.
tecavüp: cevaplaşma, karşılıklı cevap verme.
tefsir: Kur'an'ın mana bakımından izahı, açıklaması.
tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hak'ı şanına lâ-yık ifadelerle anma.
tesbihat: övgü ve yüceltme-

ler.
tilâvet: güzel sesle ve anlamını düşünerek okumak.
vahdet: birlik ve teklik.
vücub-i vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.
vücub: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.
zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.
zerrat: zerreler, atomlar.

eşyanın bir Müdebbir'in idaresinde bulunduğuna şahadet ederek, **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ**¹ ile ilân eder.

• Ve keza, semavatın yıldızlar gibi âsâr-ı muntazama-daki *müşabehet* ve arzın birbirine benzeyen çiçeklerinde, hayvanatındaki *münasebet*, Hâlık'ın bir olduğuna delâletle, şahadetini **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile ilân eder.

• Ve keza, her bir zihayat, çok isim ve sıfatların tecellisine mazhardır. Meselâ, bir zihayat vücuda geldiğinde *Bâri* isminin cilvesine, teşekkülünde *Musavvir* sıfatının cilvesine, gıdalandığı zaman *Rezzak* isminin cilvesine, hastalıktan şifa bulduğunda *Şafi* isminin tecellisine, ve hakeza tesirde mütesanît, âsârda mütehalif çok sıfat ve isimlere mazhardır. Bu sıfatların ve isimlerin hedefleri bir olduğundan, elbette müsemmaları da bir olur.

İşte her bir zihayat, şu mazhariyetle, Hâlık'ın bir olduğuna dair olan şahadetini **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile ilân eder.

• Ve keza, Manzume-i Şemsiye ile bal arısının gözleri arasındaki irtibat ve keyfiyetçe birbiriyle münasebetleri, ikisinin bir Nakkaş'ın nakışı olduğuna olan delâletlerini **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile ilâm ediyorlar.

• Ve keza, zerrat arasındaki cazibenin güneş ve yıldızlar arasında bulunan cazibeye kardeş olması, her iki kısmın da bir kalem-i vahidin yazısı olduğunu **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile izhar ediyorlar.

1. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

arz: yer, dünya.
âsâr: eserler.
âsâr-ı muntazama: muntazam, düzenli eserler.
Bâri: varlıkları yaratan, onlara biçim veren, onları şekillendiren Allah.
cazibe: çekim.
cilve: tecelli, görüntü.
dair: alâkalı, ilgili.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

hakeza: böylece, bunun gibi.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.
hayvanat: hayvanlar.
idare: yönetim.
ilâm: bildirmek, öğretmek.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
irtibat: bağlantı, münasebet.
izhar: ortaya koyma, açığa çıkarma, gösterme.
kalem-i vahit: tek bir kalem;

her şeyin tek bir kalem, tek bir el tarafından yaratılması.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hâl, durum, iç yüz.
keza: böylece, aynı şekilde.
Manzume-i Şemsiye: güneş ile ona bağlı olan seyyareler, Güneş Sistemi.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
mazhariyet: görünme ve te-

zahür yeri olma.
meselâ: örneğin.
Musavvir: yarattıklarını istediği sıfat ve seçtiği maddî manevî surette yaratan Allah.
Müdebbir: tedbir alan, her işi önceden düşünüp ona göre ayarlayan, plânla idare eden Allah.
münasebet: ilgi, ilişki; münasiplik, uygun olma.
müsemma: isimlendirilmiş, ad verilmiş.
müşabehet: benzeme, benzeyiş.
mütehalif: birbirine uymayan, değişken.
mütesanît: tesanüt eden, birbirine dayanıp kuvvet alan.
nakış: işleme, süsleme.
Nakkaş: her şeyi nakışlı yaratan Allah.
Rezzak: bütün yaratılmışların rızkını veren ve ihtiyaçlarını karşılayan Allah.
semavat: semalar, gökler.
sıfat: vasıflar, nitelikler.
Şafi: şifa veren Allah.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
şifa: bedeni ve ruhi bir hastalığın son bulması, sağlığına kavuşma.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tesir: etki.
teşekkül: şekillenme, meydana gelme.
zerrat: zerreler, atomlar.
zihayat: hayat sahibi.

alâmet: alâmetler, izler, nişanlar.
alâmet-i farika: farklılık belirtisi, işareti.

baid: uzak, ırak.

batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

bu'd: uzaklık, uzak olma.

cihet: yön.

efrat: fertler.

ehven: daha hafif; kolay.

esbap: sebepler, vasıtalar.

garabet: hayret vericilik, gariplik, tuhafılık.

garip: tuhaf, hayret verici.

hakikat: gerçek, doğruluk.

hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.

hilkat: yaratılma, yaratılış.

ihtimal: olabilirlik.

imtiyaz: başkalarından ayrılma, farklı olma.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

inkılâp: değişme, dönüşme.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

istilzam: gerektirme.

kalem-i kudret: kudret kalemî, Allah'ın güç ve kuvveti ile yaratması.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

külfet: zahmet, sıkıntı.

lâyık: uygun, yakışır, münasip.

lisan: dil.

melhuz: hatıra gelen, umulan, beklenen, muhtemel olan.

meselâ: örneğin.

meşhut: gözle görülen, müşahade olunan.

mevki: yer, mekân.

mevzi: yer, mahal, bir şey konulacak yer.

muhalefet: zıtlık, aykırılık, ayrılık.

muhaliif: zıt, karşıt.

muzaaf: kat kat, iki misli.

münasebet: münasiplik, uygun olma.

mürekkebat: mürekkep şeyler, bileşikler, karışımlar.

mütevakkıf: bağlı olan.

nazar: bakış, bakış açısı.

nazar-ı kudret: kudret nazarı, bakışı.

• Ve keza, terkip ve mürekkebatla görülen *intizam*, o mürekkebatdaki her zerrenin lâıyk mevziine konulmasıyla hâsıl olmuştur. Binaenaleyh, o zerrelere, aralarındaki münasebetler bozulmamak şartıyla, lâıyk mevkilerine koyabilmek, ancak bütün o mürekkebatı yaratabilecek bir Kudret Sahibi'ne hasır.

İşte, zerrattaki intizam ve şu vaziyetin lisaniyla, **1** *اللَّهُ أَكْبَرُ* diyerek **2** *اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ* 'yu okur.

• Ve keza, bir neviden bir ferdin bütün efrattan imtiyazını temin edecek *teşahhus* ve *taayyününün* kalem-i kudretle yazılması, bütün nev-i beşerin, meselâ efradının nazar-ı kudrette meşhut ve melhuz olduğunu istilzam eder. Çünkü, bir fert, alâmet-i farikası cihetiyle bütün ef-rada muhalif olacaktır. Eğer bütün efrat hazır bulunmazsa, taayyünlerinde, alâmatlarında muhalefetin bulunması ihtimali vardır. Bu ihtimal ise batıldır. Öyle ise, bir ferdin hâlık bir nev'in hâlık olacaktır. *Ve keza, bir nev'e hâlık olabilmek, cinse de hâlık olabilmeye mütevakkıftır.*

En nihayet, iş *اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ* 'da nihayet bulur.

• Ve keza, hilkat ve yaratılışın Vacibü'l-Vücut'a isnat edilmesini, nazarları çok kısa olanlar, baid, garip, külfetli olduğunu tevehhüm etmekle, inkârına zehap ediyorlar. Hâlbuki esbaba isnat edilirse, onların tevehhüm ettikleri bu'd, garabet, külfet kat kat muzaaf olarak hakikate inkılâp eder. Çünkü, Vacib'e daha kolay olur. Meselâ, bir adamdan birkaç şeyin sudûru, birkaç adamdan bir şeyin sudûrundan daha ehvendir. Meselâ, bal arısının hilkati,

1. Allah en büyüktür, en yücedir.

2. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255).

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

nevi: çeşit, tür.

nihayet: en sonunda.

sudûr: sâdır olma, meydana çıkma, çıkma, olma.

taayyün: meydana çıkma, belli olma, belirlenme.

temin: sağlama.

terkip: bir kaç şeyi birleştire-

rek yeni bir şey meydana getirme.

teşahhus: şahıslanma, şahıs hâline girme.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

Vacib: varlığı zorunlu tek yaratıcı olan Allah.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî

ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vaziyet: durum.

zehap: bir fikre veya zanna kapılma.

zerrat: zerrelere, atomlar.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

kudret-i İlâhiyeye isnat edilmezse, nihayetsiz müşkülât olur.

Maahaza, vahidin kesrete yaptığı vaziyet ve maslahatı, kesret çok meşakkatlerden sonra yapabilir. Meselâ, bir kumandanın pek çok neferlere verdiği intizam vaziyeti, o neferlere verilse, sühuletle yapamazlar. Demek Hâlık-ı Vahid'e yapılan isnatta, zahiren bu'd ve garabet varsa da, esbap ve kesrete edilen isnatta muzaaf olarak müteselsil muhaller vardır. Şöyle ki:

✓ Her bir zerrede, Vacibü'l-Vücut'un sıfatlarını farz etmek lâzım geliyor. Çünkü nakıştaki kemal, sanattaki hüsn, o sıfatları ister.

✓ Hem, şirketi kabul etmeyen Vücup hakkında gayr-i mütenahi şeriklerin farzı lâzımdır.

✓ Hem, her bir zerrenin bütün zerrelere hem hâkim-i mutlak, hem mahkûm-i mutlak olması lâzım geliyor. Çünkü, nizam ve intizam öyle ister.

✓ Hem, her bir zerrede ihatalı bir şuur, tam bir ilim lâzımdır. Çünkü, zerreler arasında tesanüt ve muvazene vardır. Bu tesanüt ve muvazene ise ilim ile olur.

İşte, eşyayı esbaba isnat etmekte bu kadar muhaller vardır. Amma sahib-i hakikî olan Vacibü'l-Vücut'a isnat edildiği vakit, o zerreler şöyle bir vaziyete girerler ki:

Şemsin cilvelerine, timsallerine, lem'alarına mazhar olan su katreleri gibi, kudret-i ezeliyenin nuranî tecellisine, cilvelerine, lem'alarına o zerreler de mazhar olup,

amma: ama, lakin, ancak.
bu'd: uzaklık, uzak olma.
cilve: tecelli, görüntü.
esbap: sebepler, vasıtalar.
esbap: sebepler, vasıtalar.
farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.
farz: ispatsız ve kanıtsız kabul.
garabet: hayret vericilik, gariplik, tuhaflık.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

hâkim-i mutlak: hiç bir şekilde hâkimiyetine sınır konulmayan tam hüküm sahibi.
Hâlık-ı Vahid: bir ve tek olan yaratıcı, Allah.
hüsün: güzellik.
ihatalı: kuşatıcı.
ilim: bilme, bilgi.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
katre: damla.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
kesret: çokluk.
kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı-sonu olmayan sonsuz İlâhî kudret, kuvvet.
kudret-i İlâhiye: Allah'ın kudreti, Allah'ın kudretiyle yaptığı işler, fiiller, tasarruflar.
kumandan: komutan.
lem'a: parıltı.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

mahkûm-i mutlak: kayıtsız, şart-sız hüküm giymiş, kesin hükümlü.
maslahat: uygun iş, faydalı iş.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
meselâ: örneğin.
meşakkat: zahmet, sıkıntı, güçlük, zorluk.
muhâl: imkânsız.
muvazene: denge, ölçü.
muzaaf: kat kat, iki misli.
müşkülât: müşküller, güçlükler, zorluklar.
müteselsil: teselsül eden, birbirinin ardı sıra, zincirleme giden.
nakış: işleme, süsleme.
nefer: asker, er.
nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.
nizam: düzen, tertip; düzgünlük.
nurani: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.
sahib-i hakiki: bir şeyin gerçek sahibi, maliki.
sıfat: vasıf, nitelik.
sühulet: kolaylık.
sems: güneş.
şerik: ortak.
şirket: ortaklık.
şuur: bir şeyin inceliklerini iyice idrak etme, anlayış.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.
timsal: örnek, numune.
Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.
vahit: yalnız, tek, bir.
vaziyet: durum.
vücup: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.
zahiren: görünüşte.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

acz: zayıflık, güçsüzlük.

a'razî: sonradan ortaya çıkan, dolayısıyla.

aşikâr: açık, belli, meydanda.

azîm: büyük.

bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

camit: ruhsuz, cansız.

dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılmak, azma.

esbap: sebepler, vasıtalar.

fırar: kaçma, gizlice gitme.

garip: tuhaf, hayret verici.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

halâs: kurtulma, kurtuluş, selâmete erme.

hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.

hasiyet: bir şeye has özellik, nitelik.

iltica: sığınma, güvenme, dayanma.

inkısam: bölünme, parçalanma.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

istib'at: akıldan uzak görme, yaklaştırmama.

istiğrap: şaşırma, hayret etme, garipseme.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı sonu olmayan sonsuz lâhî kudret, kuvvet.

külfet: zahmet, sıkıntı.

lem'a: parıldı.

malik: sahip.

meccur etme: zorunlu yapma, zorlama.

mutmain: gönlü hoş, içi rahat, emin, şüphesi olmayan, zihnini bir şeye yatırıp rahatlamış.

müşkül: güçlük, zorluk.

mütesavi: birbirine müsavi olan, eşit olan.

necat: kurtuluş, kurtulma, halâs, selâmet.

neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.

Sahib-i Kudret: kudret ve güç sahibi olan Allah.

Sânî: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

tahallül: bozulma, halel bulma.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

tavassut: vasıta olma, aracı olma.

tecezzi: parçalara ayrılmak, bölünme, uflanma, cüzlere ayrılma.

Sahib-i Kudret'in izniyle, gayr-i mütenahi olan ilim ve iradesiyle, o zerrelere teşekkülât ve terkibat yapılır. Binaenaleyh, kudret-i ezeliyenin bir lem'ası kudretin hasiyetine malik olduğundan, esbabın binler lem'asından ve esbabın sultanından daha tesirlidir. Çünkü, bunda tecezzi ve inkısam vardır; kudret-i ezeliyede ise yoktur.

Ve keza, külfet ve uğraşmak da yoktur. Çünkü, kudret Sâniin zatına zatîdir, a'razî değildir; acz, kudretine tahallül edemez. Kudretin, bir lem'asına zerrelere, şemsler mütesavidir; büyük, küçükten ağır ve zahmetli değildir.

Ve keza, hayat, vücut, nur gibi şeylerin zahir ve bâtınları şeffaf olduğundan, icatları zamanında, vesait-i esbap altında kudretin tasarrufu görünür. Evet, meselâ bir salıkım üzümün yapılması için, ince camit bir dal ve bir cam parçasında şemsin timsalini tersim için, küçük bir delikten ziyanın geçmesi ve bir evi tenvir için, bir kibrit tavassut ediyor. Ve bu gibi basit esbap altında yapılan o azîm ve garip işlerde kudretin tasarrufu gündüz gibi görünmesi aşikârdır.

Ve keza, eşyanın esbaba isnadındaki istib'attan ve istiğraptan hâsıl olan inkârdan neş'et eden dalâletlerden hâsıl olan ıztırabat, bütün akılları, ruhları Vacibü'l-Vücud'a fırar ve iltica etmeye mecbur eder. Çünkü, ancak Onun kudretiyle, iradesiyle her müşkül hallolur ve kapalı kapılar açılır. Ve Onun zikriyle kalpler mutmain olurlar. Binaenaleyh, necat ve halâs ancak Allah'a iltica ile olur.

فَفَرُّوْا إِلَى اللَّهِ ۝۱ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ۝۲

1. Hepiniz Allah'a koşun. (Zariyat Suresi: 50.)

2. Haberinizi olsun ki, kalpler ancak Allah'ın zikriyle huzura kavuşur. (Rad Suresi: 28.)

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ısıklandırma.

terkibat: terkipler; bir kaç şeyin karıştırılmasıyla meydana gelen şeyler.

tersim: resmini çizme, resmiyi yapma.

tesir: etki.

teşekkülât: teşekküller, oluşumlar, meydana gelişler.

timsal: örnek, numune.

Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah (c.c.).

vesait-i esbap: aracı ve araç olan sebepler; sebepler aracı.

vücut: var olma, varlık.

zahir: dış yüz, görünüş.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

zat: kendi, asıl, öz.

zati: zata ait, zatın kendisinden olan.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

ziya: ılık, aydınlık, nur.

İşte, kâinat, şu hakikatin lisanıyla ¹ **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** 'yu söylüyor.

• Ve keza, esbab-ı zahiriye, pek basit, mahdud, fakir, camit, şuursuz, iradesiz ve kanunlar kısmı da itibarî, mevhum şeylerdir. Müsebbebatta bulunan harika nakışlar, ziynetler, garip ve acip sanatların o gibi kıymetsiz esbap ile kat'iyen münasebetleri yoktur. Binaenaleyh, meselâ, bedenin hüceyratındaki nizamlı, intizamlı teşekkülâtı, ekmek yemesine ve kuvve-i hafızada yazılan gayr-i mahdud muntazam nakışları, kulaktaki ve baştaki telâfife ve konuşmakta, tefekkürde, harflerin teşekkülâtına ve suver-i zihniyenin husulüne, lisan ve zihnin hareketleri gibi esbaba isnatları ahmakçasına bir hükümdür. Ancak, o gibi müsebbebat gayr-i mütenahi bir kudret ile bir ilim ve bir iradeyi iktiza ediyorlar. Bu hakikate binaen, sabittir ki, kevn ve vücutta müessir-i hakikî, ancak kudreti gayr-i mütenahi bir *Hâlık-ı Kadîr*'dir; esbap ise bahanelerdir, vesait de perdelerdir. Havâs ve hasiyetler dahi, kudretin tecelliyatına ve lem'alarına isim ve ünvanlardır. Hem, *kanunlar ve nevamis denilen şeyler, ancak ilim ile irade ve emrin envaa olan tecellilerinin isimleridir. Evet, kanun emirdendir, namus iradedendir.*

İşte, kâinat, müsebbebatın lisanıyla, **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile Hâlık-ı Hakikî'yi ilân ediyor.

• Ve keza, kâinat sahifesinde pek büyük bir itina ve ihtimam ile harika bir tarzda yazılan nakışlar, münferiden

ilân: yayma, duyurma, bildirme.
ilim: bilme, bilgi.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapma yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
itibarî: gerçek olmayan, varsayılan.
itina: bir işi yaparken gösterilen özel dikkat, çok dikkat etme, özen gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kanun: tabiat olaylarının bağlı bulunduğu değişmez kaide.
kat'iyen: kat'î olarak, kesin olarak, kesinlikle.
kevn: olma, oluş.
keza: böylece, aynı şekilde.
kiymet: değer.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
kuvve-i hafıza: hafıza gücü.
lem'a: parıltı.
lisan: dil.
mahdud: sınırlı, belirli.
meselâ: örneğin.
mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.
muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.
müessir-i hakikî: hakikî tesir sahibi, gerçek etki sahibi.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
münferiden: yalnız olarak, tek başına.
müsebbebat: bir sebeple olanlar, sebeple meydana çıkanlar, neticeler.
nakış: işleme, süsleme.
namus: kâinattaki iş ve olayların oluşumunda geçerli olan kural ve prensipler.
nevamis: kanunlar, şeriatlar.
nizam: düzen, tertip; düzgünlük.
sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.
suver-i zihniye: zihinde oluşan suretler, resimler, şekiller.
şuursuz: bilinçsiz, bilgisiz.
tarz: biçim, şekil.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
tefekür: derin düşünme; eşyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.
telâfif: bükümler, kıvrımlar.
teşekkülât: teşekküller, oluşumlar, meydana gelişler.
ünvan: ad, isim, lâkap.
vesait: vasıtalar, araçlar.
vücut: var olma, varlık.
ziynet: süs.

1. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
bahane: uydurma gerekçe, gerçek olmayan sebep.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
camit: ruhsuz, cansız.
emir: istek, buyruk, komut; iş.
enva: çeşitler, türler, nevilere; nesneler, varlıklar.

esbab-ı zahiriye: görüntüye ait sebepler.
esbap: sebepler, vasıtalar.
garip: tuhaf, hayret verici.
gayr-i mahdud: hudutsuz, sayısız, uçsuz, bucaksız, sonsuz.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
Hâlık-ı Hakikî: gerçek yaratıcı olan Allah.
Hâlık-ı Kadîr: her şeye gücü yeten, kudret sahibi yaratıcı;

Allah.
hasiyet: bir şeye has özellik, nitelik.
havâs: hisler, duygular.
husul: olma, meydana gelme.
hüceyrat: hücrecikler.
hüküm: emir, bir konu hakkında verilen karar.
ihitimam: dikkat ve özen gösterme.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

adi: basit, bayağı, sıradan.
bilakis: aksine, tersine.
bilbedahe: açıktan, aşıkâr olarak.
bizzarure: zarurî olarak, ister istemez, mecburen.
cihet: yön.
cüz: kısım, parça.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
ef'al-i ihtiyarî: isteğe, tercihe bağlı fiiller.
emare: alâmet, belirti, nişan.
esbab-ı camide: cansız ve maddî olan sebepler vasıtalar.
esbab: sebepler, vasıtalar.
eşref: en şerefli, daha şerefli, en iyi, en güzel.
fail: bir işi yapan, fiil sahibi.
fiil: iş, hareket.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
haddizatında: esasen, aslında.
hakikat: gerçek, doğruluk; görülen bir şeyin aslı, esası.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
Hâlık-ı Kadir: her şeye gücü yeten, kudret sahibi yaratıcı; Allah.
halt etme: el karıştırma, işe ortak olma.
hassa: bir kimseye has olan özellik, nitelik veya tesir.
ihhtimal: olabilirlik.
ihhtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
imkân-ı zatî: bir şeyin, aslında mümkün olması.
infrat: teklik, bir oluş, yalnızlık hâli.
inkita: sona erme, bitme.
istiklâl: kimseye tâbi ve bağlı olmayış, bağımsızlık.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
kudret-i kâmile: tam ve noksan-sız güç, kuvvet.
lisan: dil.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahal: yer.
mahdut: sınırlı, belirli.
makam: yer, mevki.
mevzi: yer, mahal, bir şey konulacak yer.
muhal: imkânsız.
müçtemian: toplu olarak, topluca, birlikte, hep beraber.

ve müçtemian, gayr-i mütenahi bir kudreti iktiza ettiklerinden, kâinat da bir *Vacibü'l-Vücut*, bir *Hâlık-ı Kadir*'in vücuduna bizzarure delâlet eder ki, o Hâlık'ın tesir-i kudretine nihayet olmadığından, şeriklerden bilbedahe müstağnidir, şerike ihtiyacı yoktur.

Maahaza, şerik haddizatında mümtenidir; bir ferdinin vücudu mümkün değildir. Çünkü, kudret-i kâmilenin tesiri gayr-i mütenahidir. Şerik olduğu takdirde, kudretin tesiri mahdut olur; mütenahi olmadığı hâlde mütenahi olur, inkıtaa uğrar. Bu ise birkaç cihetten muhaldir. Öyle ise, istiklâl ve infrat, ulûhiyet için zatî hassalardır.

Maahaza, şerike bir mahal, bir makam, bir imkân-ı zatî yoktur. Ve şerikin vücudu hakkında ne bir delil ve ne de bir delilden neş'et eden bir ihtimal ve ne de bir emare ve kâinatın hiçbir cihetinde şerike bir mevzi yoktur. Bilakis hangi şeye, hangi cihete bakılırsa, tevhid sikkesi görünür. *Demek, müessir-i hakikî ancak ve ancak Allah'tır.*

Evet, insan kâinatın en eşrefi ve esbab içinde ihtiyarı en geniş olduğu hâlde, ef'al-i ihtiyarîsi içinde, yemek ve içmek gibi en adî bir fiilinde yüz cüz'ünden ancak bir cüz'ü insana ait olabilir. Esbabın sultanı olan insan böyle eli bağlı, tesirsiz olursa, öteki esbab-ı camide ne halt edebilir?

İşte, kâinat, şu hakikatten tebarüz eden vücut ve vâh-det lisanıyla, **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** 'yu tilâvet eder.

1. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

müessir-i hakikî: hakikî tesir sahibi, gerçek etki edici.
mümteni: imkânsız, olamaz.
müstağni: muhtaç olmayan; başkalarına ihtiyacı bulunmayan.
mütenahi: nihayet bulan, nihayete eren, biten, sona eren.
neşet: meydana gelme, oluşma, çıkma.
nihayet: son, sınır.

sikke: alâmet, nişan, turra.
şerik: ortak.
tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.
tesir: etki.
tesir-i kudret: güç ve kuvvetin etkisi.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
tilâvet: güzel sesle ve anlamını düşünerek okumak.
ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâ-

kimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.
Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.
vahdet: birlik ve teklik.
vücut: varlık, var oluş.
zati: zata ait, zatın kendisinden olan.

• Ve keza, kâinatın bütün ecza ve zerratına tecelli eden esma-i İlâhiye arasındaki tesanüt, yani birbirine dayanarak tecelli ettikleri bir temazüç, yani elvan-ı seb'a gibi birbiriyle memzuç olarak eşyayı cilvelendirdikleri eserleri bir olduğu gibi, müsemmalarının da *Vahid, Ehad* olduğuna şahadet eder. Ve bu şahadet lisanıyla, kâinat, ¹ **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** diyerek ilân ediyor.

• Ve keza, kâinatın, küllî ve cüz'î ihtiva ettiği bütün eczasını istilâ eden bir *hikmet-i amme* görünür. Ve bu hikmet-i amme, kasıt, şuur, irade, ihtiyar sıfatlarını tazammun ediyor. Bu sıfatlar, bir *Hâkim-i Mutlak*'ın vücub-i vücuduna delâlet eder. Çünkü, kâinat, mef'ul ve münfaildir. Mef'ul failsiz olamadığı gibi, mef'ulün camit bir cüz'ü de fail olamaz.

• Ve keza, kâinat sahifesinde bir *inayet-i tamme* parlıyor. Bu inayet, tazammun ettiği hikmet, lütuf, tahsin sıfatlarıyla, bir *Hâlık-ı Kerim*'in vücub-i vücuduna delâlet eder. Çünkü, in'am ve ihsan, mün'im ve muhsinsiz olamaz.

• Ve keza, kâinatı müştemilâtıyla beraber içine alan pek geniş bir *merhamet* görünüyor. Bu merhamet, rahmet, hikmet, inayet, in'am gibi çok sıfatları tazammun ediyor. Bu sıfatlar, bir *Rahman-ı Rahîm*'in vücub-i vücuduna şahadet eder. Çünkü, sıfat mevsufsuz olamaz.

• Ve keza, zevi'l-hayat ve canlı mahlûkata tevzi edilen bir *rızk-ı âmm* vardır. Ve bu rızık sıfatı, geçen sıfatları

siksiz koruma, yardım.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

istilâ etme: ele geçirme, kaplama, yayılma.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kasıt: bir işi bile bile, isteyerek yapma.

külli: umumî, genel, bütün olan.

lütuf: güzelliğ, hoşluk, iyilik, ihsan.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

mef'ul: işlenmiş, yapılmış.

memzuç: birbirine karışmış, bir araya gelmiş.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

mevsuf: vasıflanmış, nitelenmiş.

muhsin: ihsan eden, iyilik yapan, bağışta bulunan.

münfail: tesir ile harekete geçen, yapılan fiilden tesir gören.

mün'im: nimet veren, ikram eden, Allah.

müsemma: isimlendirilmiş, ad verilmiş.

müştemilât: şümulünde olan şeyler, içinde bulunanlar.

Rahman-ı Rahîm: Rahman ve Rahîm olan Allah; dünya ve ahirette yaratıklarına sonsuz rahmet, şefkat ve merhametiyle muamele eden Allah.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği nimetler.

rızk-ı âmm: genel rızık, umumî lütuf ve ihsan.

sıfat: vasıf, nitelik.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şuur: bilinç.

tahsin: beğenme, güzel bulma.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

temazüç: karışım, bileşim.

tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.

tevzi: dağıtma, herkese payını verme.

Vahid: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olan Allah.

vücub-i vücüt: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

zerret: zerreler, atomlar.

zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

1. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

camit: ruhsuz, cansız.

cilve: tecelli, görüntü.

cüz: kısım, parça.

cüz'î: küçük, az; bütüne ait olmayan, özel.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ecza: cüz'ler, parçalar, kısımlar.

Ehad: zatı tek olan Allah.

elvan-ı seb'a: yedi renk.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isim-

leri.

fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.

Hâkim-i Mutlak: hiç bir şekilde hâkimiyetine sınır konulmayan tam hüküm sahibi.

Hâlık-ı Kerim: her şeyi bol ikram ile yaratan, cömert ve ihsanı bol olan yaratıcı, Allah.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hikmet-i amme: umumî hik-

met; her şeyin alâkalı olduğu ilâhî gaye, kâinattaki umumî ve ilâhî gaye.

ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.

ihtiva: içine alma, kapsama.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.

inayet: yardım, ihsan, lütuf.

inayet-i tamme: tam ve ek-

Alim: her şeyi hakkıyla bilen Allah.

aşk-ı sadık: doğru ve değişmez aşk.

bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.

cemal-i hazin: gamlı, kederli güzellik.

cemal-i mücerret: maddenin kendisine bağımlı olmayan bağımsız güzellik.

cezbe: çekme, çekim; heyecan, coşkunluk.

cezp: kendine doğru çekme, çekilme.

cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

elvan-ı seb'a: yedi renk.

enva: çeşitler, türler, neviler.

esrar: sırlar, gizli hakikatler.

fiil: iş, hareket.

gaye: maksat, hedef.

hakikat: gerçek, asıl, esas.

hakikat-i cazibe: çekim gerçeği.

Hakim: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan, hikmet sahibi Allah.

Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

hayvanat: hayvanlar.

Hayy-ı Kayyum: her hususta iktidarı olan, her canlıya hayat veren ve onları ayakta tutan Allah.

hükümferma: hükümran, hüküm süren.

hüsni arazi: zatı olmayan, dışarıdan veya başkası tarafından verilen güzellik.

hüsni zati: zatının güzelliği, bir şeyin zatında güzellik olması.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

ilâm: bildirmek, öğretmek.

incizap: cezp edilme, kapılma, çekilme.

intişar: yayılma, yaygınlaşma, neşrolunma.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

istilzam: gerektirme, lüzumlu kılma.

Kadim: varlığının öncesi olmayan Allah.

Kadir: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.

küre-i arz: yer küre, dünya.

mahbub-i hakiki: gerçek, doğru sevgili; sevgiye gerçek lâyık olan.

maslahat: uygun iş, faydalı iş.

memzuc: birbirine mezc olmuş, karışmış.

menfaat: fayda.

Muhyi: ölüleri diriltlen ve hayatı veren Allah.

Mümit: can verdiğini vakti gelince öldüren Cenab-ı Hak.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

istilzam etmekle, bir *Rezzak-ı Rahîm*'in vücuduna delâlet eder. Çünkü, fiil failsiz olamaz.

• Ve keza, bütün kâinatta intişar eden bir *hayat* vardır. Bu hayat sıfatı dahi, geçen sıfatları iktiza etmekle bir *Hayy-ı Kayyum*, bir *Muhyî* ve *Mümit Hâlik*'in vücub-i vücuduna delâlet eder.

Arkadaş! Elvan-ı seb'a gibi memzuç olan şu beş hakikat, kâinata bir *Rab*, *Kadîr*, *Alîm*, *Hakîm*, *Kadîm*, *Rahîm*, *Rahman*, *Rezzak*, *Hayy-ı Kayyum* zarurî olduğuna bilbedahe delâlet ve şahadet eder. Ve kâinat bu şahadetlerini ¹ **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile ilân eder.

• Ve keza, kâinat yüzünde hüsni zatiyi gösteren bir hüsni arazi ve bir cemal-i mücerred gösteren bir cemal-i hazin ve mahbub-i hakikiye işaret eden bir aşk-ı sadık ve bütün esrarı cezp eden bir hakikat-i cazibeye işaret eden bir cezbe ve bir incizap vardır. Bu hakikatler, kâinata bir Rabb-i Vacibü'l-Vücud lâzım ve zarurî olduğuna şahadet ettiklerini kâinat **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile talim ile ilâm ediyor.

• Ve keza, bütün envain cüz'iyatında bir tasarruf var. Bu tasarruf, faydalı iş ve maslahatlar içindir. Ve nebatat ve hayvanatta bir tebeddül ve tahavvül var. Bu da pek çok menfaatler içindir. Küre-i arzda gece ve gündüz cihetiyle bir tağyir var. Bu dahi büyük büyük gayeler içindir. Kâinatta hükümferma olan nizam ve intizamla beraber, faaliyet hususunda elvan-ı seb'a gibi tebarüz eden şu

1. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

Rabb-i Vacibü'l-Vücud: her şeyi sevk ve idare eden, besleyip ve büyüten ve varlığı gerekli olan Allah.

Rahîm: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, koruyan, acıyan Allah.

Rahman: sonsuz merhamet sahibi ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.

Rezzak: bütün yaratılmışların rızıkını veren ve ihtiyaçlarını karşılayan Allah.

Sıfat: vasıf, nitelik.

Şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

Tağyir: başkalaştırma, değiştirme.

tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.

talim: ders verme, öğretme.

tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.

tebeddül: başkalaşma, değişme.

vücub-i vücut: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

hakikatler, bilbedahe bir mutasarrıf-ı hakîm, kadîr, fail-i muhtar gibi bütün evsaf-ı kemaliye ile muttasıf bir *Hâlık*'ın vücub-i vücuduna yaptıkları delâleti kâinat ¹ **اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ile tebliğ ediyor.

• Ve keza, kâinatın ihtiva ettiği bütün enva ve ecza ve zerratı istilâ eden *hudus*, bir *Muhdis* ve bir *Mucid*'i iktiza eder.

• Ve keza, kâinat, bütün eczasıyla beraber gayr-i mütenahi eşkâl ve vaziyetlere kabiliyeti, ihtimali, imkânı varken, bu şekl-i hazırı girmesi, elbette bir *Hâlık-ı Vacibü'l-Vücud*'un ihtiyar, irade ve tercihiyle olmuştur.

• Ve keza, büyük bir fakr u ihtiyaçta bulunan kâinatın enva ve eczasına lâzım olan işlerini, hacetlerini evkat-ı münasipte ² **مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ** ifa ve is'af etmek, bir *Rezzak-ı Kerîm*'in vücub-i vücuduna delâlet eder.

• Ve keza, kâinat umumî ve hususî, maddî ve manevî pek büyük ihtiyaçlar içindedir. Gerek vücuduna ve gerek bekasına lâzım şeyleri, işleri görmekten âcizdir. Bu gibi matlûplarının şuuru olmaksızın, yerine getirilmesi, elbette *Rahman-ı Rahîm* ve *Vacibü'l-Vücud* bir *Sâni-i Hakîm* tarafındandır.

• Ve keza, kevn ve vücutta imkân, kesret, infial mertebeleri vardır. İmkân mertebesi, vücup mertebesine bakar ve onu istilzam eder. Kesret mertebesi, vahdet mertebesine nazırdır, onu iktiza eder. İnfial mertebesi failiyet

tirme.

ihhtimal: olabilirlik.

ihhtiva: içine alma, kapsama.

ihhtiyar: seçme, tercih etme.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

infial: oluş, başkasının fiiliyle meydana gelis.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yap-pı yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

istilâ: kaplama, yayılma.

istilzam: gerektirme.

kabiliyet: istidat, yetenek.

Kadîr: sonsuz kudret sahibi olan ve her şeyi gücü yeten Allah.

kesret: çokluk.

kevn: olma, oluş.

keza: böylece, aynı şekilde.

maddî: madde ile alâkalı, cismanî.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

matlûp: talep edilen, istenilen şey.

mertebe: derece, basamak.

Mucit: yaratan, yoktan var eden.

Muhdis: ihdas eden, yeniden cı-karan, önceden olmayan bir şeyi yapan, icat eden, kuran.

mutasarrıf-ı hakîm: her şeyin idare ve tanzimi elinde olan, her şeyi hikmetle tasarruf eden Allah.

muttasıf: vasıflandırılan, sıfatla-

nan.

nazır: nazar eden, bakan.

Rahman-ı Rahîm: Rahman ve Rahîm olan Allah; dünya ve ahi-rette yaratıklarına sonsuz rah-met, şefkat ve merhametiyle muamele eden Allah.

Rezzak-ı Kerîm: ikram sahibi olan rızık verici; Cenab-ı Hak.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle ya-ratan Allah.

şekl-i hazır: var olan şimdiki şe-kil, biçim.

şuur: bilinç.

tebliğ: ulaştırmak, bildirmek.

tercih: seçme, seçim.

umumî: herkesle ilgili, genel.

Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah (c.c.).

vahdet: birlik ve teklik.

vaziyet: durum.

vücub-i vücud: varlığı gerekli ol-mak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

vücup: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.

vücut: var olma, varlık.

zerrat: zerreler, atomlar.

1. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

2. Umulmadık bir tarzda.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
beka: bâkîlik, ebedîlik, son-suzluk.
bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.
enva: çeşitler, türler, neviler.
eşkâl: biçimler, suretler, şe-

killer, tarzlar.
evkat-ı münasip: münasip, uygun vakitler.
evsaf-ı kemaliye: olgunluk vasıfları.
fail-i muhtar: istediğini ya-pın, kendi iradesiyle faaliyet-te bulunan, hakikî müessir.
fakr u ihtiyaç: yoksulluk ve muhtaç oluş.
gayr-i mütenahi: sonsuz, so-

nu olmayan, nihayetsiz.
hakikat: gerçek, asıl, esas.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.
Hâlık-ı Vacibü'l-Vücud: her şeyi yoktan var eden ve varlığı zorunlu olan Allah.
hudus: sonradan meydana gelme, yok iken var edilme.
hususî: özel.
ifa: bir işi yapma, yerine ge-

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
ayet: Allah'ın varlığına delâlet eden şey.
baid: uzak, ırak.
basar: görme.
bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.
bizzarure: zarurî olarak, ister istemez, mecburen.
cihet: yön.
cilve: tecelli, görüntü.
dâhil: girme, içinde olma.
delâlet: delil olma, gösterme; alamet, işaret.
ef'al: fiiller, işler.
evsaf-ı kemaliye: olgunluk vasıfları.
Fa'al: durmaksızın ve durmaya ihtiyaç duymaksızın faaliyet gösteren Allah.
fevka'l-küll: hepsinin üstünde.
fevkinde: üstünde.
Gayr: başka, diğer.
hadd-i kemal: olgunluk haddi, mükemmellik sınırı.
hakikat: gerçek, esas.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
ilim: bilme, bilgi.
istilzam: gerektirme, lüzumlu kılma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kâmil-i mutlak: tam, noksansız, eksiksiz, tam mükemmel.
kavz-i kuzeh: gökkuşağı.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.
keza: böylece, aynı şekilde.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
lâtif: hoş, güzel ve nazik.

mertebesine mütevakkıftır. Bu mertebeler arasındaki istilzam, bizzarure *Vacib*, *Vahid*, *Fa'al* bir Hâlık'ı iktiza ve istilzam eder.

• Ve keza bakıyoruz ki, kâinatta herhangi bir şey, hadd-i kemale vasıl olmayınca, hareket etmektan durmuyor. Kemaline vasıl olduğu zaman, hareketi terk edip sükûnda oturur. Bundan anlaşıyor ki, vücut kemali ister; kemal de sübutu iktiza eder. Öyle ise, vücudun vücudu kemal ile dir; kemalin kemali de devam ile olur. Öyle ise, bir *Vacib-i Sermedî*, *Kâmil-i Mutlak* var ki, mümkünatın bütün kemalâtı, Onun nur-i kemalinin cilvelerine birer gölgedir. Öyle ise, Cenab-ı Hak zatında, sıfâtında, ef'alinde kâmil-i mutlakdır.

• Ve keza, her şeyin bâtını zahirinden daha lâtif daha şeffaftır. Bu ise, sâniin o şeyden hariç ve baid olmamasına delâlet eder. O şeyin sair eşya ile nizam ve muvazenesinin, sâniî tarafından temin edildiğı cihetle de, sâniin o şeyde dâhil olmamasını iktiza eder. Öyle ise, bir masnuun zatına bakılırsa, sâniin ilim ve hikmeti görünür. Gayrisiyle birlikte bakılırsa, sâniin fevka'l-küll bir sem' ve basara malik olduğu görünür. Bu hakikatten anlaşıldı ki, Sâni-i Âlem, âlemde dâhil olmadığı gibi, âlemde hariç de değildir. İlmi ve kudreti ile her şeyin içinde olduğu gibi, her şeyin fevkindedir. Bir şeyi gördüğü gibi, bütün eşyayı da beraber görür.

Bu hakikatler, kavz-i kuzeh renkleri gibi macun, bir takım nuranî ayetlerdir. Kâinat bütün evsaf-ı kemaliye ile

macun: hamur kıvamında ge-
 liştirilmiş madde, karışım.
malik: sahip.
masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.
mertebe: derece, basamak.
muvazene: denge, ölçü.
mümkinat: yaratılanlar, mümkün olanlar, imkân dahilindekiler, olabilir şeyler.
mütevakkıf: bir şeye bağlı olan, bir şeyin üzerinde duran.
nizam: düzen, tertip; düzgün-

lük.
nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.
nur-i kemal: olgunluk, mükemmellik ışığı, aydınlığı.
sâir: diğer, başka, öteki.
sâni: her şeyi sanatı olarak yaratan Allah.
Sâni-i Âlem: dünyayı sanatla yaratan Allah.
sem': işitme.
sıfât: nitelikler, özellikler, vasıflar.
sübut: .

sükûn: sakinlik, durgunluk, hareketsizlik.
seffaf: saydam.
temin: sağlama.
Vacib-i Sermedî: daimî ve varlığı zorunlu olan Allah.
Vacip: varlığı zatında gerekli olan Allah.
Vahid: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olan.
vâsıl: ulaşan, erişen, kavuşan.
vücut: var olma, varlık.
zahir: dış yüz, görünüş.
zat: kendi, asıl, öz.

muttasıf bir Hâlık'ın vücub-i vücud ve vahdetine delâlet ve şahadet eder. Evet, kâinat o Hâlık'ın nurunun gölgesi, esmasının tecelliyatı, ef'alinin âsârıdır.

Arkadaş!

Kâinatın, şu geçen hakikatlerin lisanıyla söylediği ¹ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ ² , delâiliyle ³ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ⁴ ispat eder.

Ve keza ⁵ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ⁶ hakikati, ⁷ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ⁸ istilzam ediyor; ⁹ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ¹⁰ da imanın beş rûknünü tazammun ettiği gibi, sıfât-ı rububiyete de mazhar ve mir'attır. Bu sırra binaendir ki, ¹¹ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ ¹² imanının mizan ve terazisinde, ¹³ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ¹⁴ ile karin ve muvazi olmuştur.

Nübüvvet, sıfât-ı rububiyete nazır ve mazhar olduğundan, umumî bir camiyyete maliktir. Velâyet ise, hususî ve cüz'îdir. Aralarındaki nispet, ¹⁵ رَبِّ الْعَالَمِينَ ¹⁶ ile ¹⁷ رَبِّي ¹⁸ arasındaki nispet gibidir ki, birisinde izafe umumîdir, ötekisinde hususîdir. Veya arzdan arşa olan miraçla secdedeki miraç arasında veya Arş ile kalp arasındaki nispet gibidir.

Arkadaş!

Şu yüksek olan matlûba zikrettiğimiz bürhanlar, matlûbu ihata eden bir dairedir. Matlûp olan vücub-i vücud ve

esma: adlar, isimler.
hakikat: gerçek, esas.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.
hususî: özel.
ihata: kuşatma, içine alma.
iman: inanç, itikat.
ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.
istilzam: gerektirme.
izafe: isnat etmek, dayandırmak.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
karin: yakın; arkadaş.
keza: böylece, aynı şekilde.
lisan: dil.
malik: sahip.
matlûp: talep edilen, istenilen şey.
mazhar: bir şeyin çıktığı görünüşü; nail olma, şereflenme.
miraç: en yüksek makam.
mir'at: âyine, ayna.
mizan: terazi, ölçü.
muttasıf: vasıflandırılan, sıfatlanan.
muvazi: paralel, bir yönde ve aynı açıklıkta bulunan veya uzanan, birbirine denk.
nazır: nazar eden, bakan.
nispet: oran, ölçü.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
nübüvvet: nebilik, peygamberlik, Allah elçiliği.
rûkûn: esas, kaide, prensip.
sıfât-ı rububiyet: rububiyet sıfatları; Cenab-ı Hakkın her şeyi terbiye ve idare etme, besleyip yetiştirmesiyle ilgili sıfatlar.
sır: gizli hakikat.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
umumî: herkesle ilgili, genel.
vahdet: birlik ve teklik.
velâyet: velilik, ermişlik, Allah dostluğu.
vücub-i vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.
zikretmek: anmak, bildirmek.

1. O Allah ki, Ondan başka ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)
2. Günahlardan sakınmak ve ibadetlere güç yetirmek ancak Allah'ın yardımı ile mümkündür.
3. Bil ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. (Muhammed Suresi: 19.)
4. Muhammed, Allah'ın resulüdür.
5. Allah'tan başka ilâh yoktur.
6. Âlemlerin Rabbi.
7. Benim Rabbim.

Arş: Cenab-ı Hakkın isimlerinin tam tecelli ettiği en yüce makam.
arş: göğün en yüksek katı.
arz: yer, dünya.
âsâr: eserler.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
camiiyet: toplayıcı, ihtiva ve ihata edicilik.
cüz'î: küçük, az; bütüne ait olmayan, özel.
delâil: deliller, bürhanlar, ispat vasıtaları.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
ef'al: fiiller, işler.

vahdet o dairenin merkezindedir. Daireyi teşkil eden bürhanların her birisi, parmağını uzatıp, matlûbun hak ve sadık olduğuna imza atıyorlar. O bürhanlardan zayıf olanların aralarında tesanüt vardır. Yani, birbirini teyit ve takviye etmekle, zayıf bürhanların zaafiyeti zail olur. Zail olmasa bile, itibardan düşmez. İtibardan düşse bile, dairenin bozulmasına sebep olmaz, ancak daire küçülür.

Maahaza, bürhanların hey'et-i mecmuasına terettüp eden matlûbun kuvvet ve vuzuhunu her fertten istemek ve her fertte aramak, aklın hastalığına, zihnin cüz'iyetine işaret olup, matlûbu red ve inkâr için bir zemin teşkil ediyor. Binaenaleyh, bir bürhana bakıldığı zaman, zaafiyetten dolayı vehimler baş gösterirse, öteki bürhanlardan süzülen kuvvet ile ortada zaafiyet kalmaz; vehimler de dağılır.

Maahaza, bazı bürhanlar suya benziyor, bir kısmı da havaya benziyor, bir kısmı da ziya gibidir. Binaenaleyh, bu gibi bürhanları gayet lâtif ve dikkatli ince bir fikirle arayıp tutmalıdır ki, dökülmesin, sönmesin, uçmasın.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cüz'iyet: azlık, cüz'î oluş, küçüklük.
daire: saha, alan.

gayet: son derece, oldukça.
hak: doğruluk, gerçek, hakikat.
hey'et-i mecmua: tümünün oluşturduğu grup; bir şeyin teferruatına ve cüzlerine bakılmaksızın bütününün gösterdiği hâl ve manzara.
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
itibar: değer, kıymet.
lâtif: nazik, hoş, güzel.
maahaza: bununla birlikte,

böyle olmakla beraber.
matlûp: talep edilen, istenilen şey.
red: kabul etmeme.
sadık: doğru, gerçek, hakikî, sahte olmayan.
takviye: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma, teyit ve tasdik etme.
terettüp: bir işin birinin üzerine düşmesi.
tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.
teyit: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma; doğru çıkarma.
vahdet: birlik ve teklik.
vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.
vuzuh: kolay anlaşılabilirlik, ifade açıklığı.
zaafiyet: zayıflık.
zail: sone eren, yok olan.
zemin: temel, dayanak.
ziya: ışık, aydınlık, nur.

Takriz

[Fâzıl-ı muhterem, Meclis-i Mesahif ve Tetkik-i Müellefat-ı Şer'îye Reis-i Âlisi Şeyh Safvet Efendi Hazretlerinin takrizidir.]

Cenab-ı Hakka hamd ve kendisine Kur'ân nazil olan Peygamberimize ve dinin binasını tahkim ve temhit eden Âl ü Ashabına salât ü selâm olsun.

Tevhid Denizinden Bir Katre namındaki risale gözüme tecelli etti. O denizle bu katre arasında bir fark göremedim. Çünkü, o katre hakikatte o denizden geliyor ve o denize dökülüyor. Tevhid denizinden avuçla su içmekte ve İslâmiyet memesinden süt emmekte kardeşimiz olan allâme Bediüzzaman Said Nursî'nin sa'yinden dolayı Cenab-ı Hakka hadsiz şükürler olsun.

*El-fakir, türab-i akdamü'l-ulema
Safvet
(rahmetullâhi aleyh)*

allâme: ilmi seviyesi çok yüksek olan âlim.

Âl ü Ashap: Hz. Peygamberin (a.s.m.) ailesi ve onu görmüş, onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler, Sahabeler

el-fakir: bu fakir (alçak gönüllülük ifadesi)

fazıl-ı muhterem: saygıdeğer iyilikler ve güzelliğe sahip.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hakikat: gerçek, esas.

hamd: Allah'a karşı şükran ve

memnuniyetini onu överek bildirme.

katre: damla.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavi kitapların sonuncusu.

Meclis-i Mesahif ve Tetkik-i Müellefat-ı Şer'îye: Osmanlı döneminin şimdiki Mushafları ve Dinî Eserleri İnceleme Kuruluna benzer kurumu.

nam: ad.

nazil: nüzul eden, inen.

rahmetullâhi aleyh: Allah'ın rahmeti onun üzerine olsun.

reis-i âli: yüce, yüksek reis, başkan.

salât ü selâm: salât ve selâm; Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v) memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.

sa'y: iş, çalışma, çabalama.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme,

gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.

tahkim: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma, muhkem hale getirme.

takriz: övme yazısı, bir eser hakkında yazılan ve eserin başına konulan övgü yazısı.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

temhit: düzeltme, düzenleme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

türab-i akdamü'l-ulema: âlimlerin ayaklarının bastığı toprak.

Hatime

Şu Hatime, dört çeşit hastalıkları beyan eder ve tedavî çarelerini gösterir.

Birinci hastalık, “yeis”tir.

Arkadaş!

Amele ve taate muvaffak olamayan azaptan korkar, ye’s’e düşer. Böyle bir me’yusun gözüne, dinî meselelere münafi edna ve zayıf bir emare, kocaman bir bürhan görünür. Böyle birkaç emareyi elde eder etmez, diğer emarelerin saikasıyla ilân-ı isyan ederek İslâm dairesinden çıkar, şeytanın ordusuna iltihak eder. Binaenaleyh, a’male muvaffak olamayanlar, ye’s’e düşmemek için şu ayete müracaat etsin:

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ
إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ¹

İkinci hastalık, “ucub”dur.

Arkadaş!

Ye’s’e düşen adam, azaptan kurtulmak için, istinat edecek bir noktayı aramaya başlar. Bakar ki, bir miktar hasenat ve kemalâtı var; hemen o kemalâtına bel bağlar. Güvenerek der ki: “Bu kemalât beni kurtarır, yeter” diye bir derece rahat eder. *Hâlbuki, a’male güvenmek ucubdur, insanı dalâlete atar. Çünkü, insanın yaptığı kemalât*

1. De ki: Ey gûnahta aşırı giderek nefislerine zulmetmiş olan kullarım! Allah’ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Muhakkak ki, Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O çok bağışlayıcı, çok merhamet edicidir. (Zümer Suresi: 53.)

a’mal: ameller, işler; iyilikler.

amel: dinin emirlerini yerine getirme işi.

ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.

azap: günahlara karşı çekilecek ceza, eziyet, işkence.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

dalâlet: iman ve İslamiyetten ayrılmak, azmak.

edna: en açığı, en basit, en kü-

çük.

emare: alâmet, belirti, nişan.

hasenat: iyi ameller, iyi işler, hayırlar.

hatime: son söz, bir eserin sonuç kısmı.

ilân-ı isyan: ayaklanma ilânı, isyan ettiğini bildirme.

iltihak: karışma, katılma.

istinat: dayanma, güvenme.

kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

mesale: konu.

me’yus: ye’s’e düşmüş, ümitsiz, kederli.

muvaffak: başaran, başarılı, başarılı.

münafi: zıt, aykırı.

müracaat: başvurma, danışma.

saika: sevk eden, sürükleyen, sebep olan.

taat: itaat etme, Allah’ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınma.

ucub: kendini beğenmişlik, kibir, gurur.

üç: kendini beğenmişlik, kibir, gurur.

yeis: ümitsizlik.

ve iyiliklerde hakkı yoktur, mülkü değildir, onlara güvenemez.

Hem, insanın vücudu ve cesedi bile onun değildir. Çünkü, kendisinin eser-i sanatı değildir. O vücudu yolda bulmuş, lâkita olarak temellük de etmiş değildir. Kıymeti olmayan şeylerden olduğu için yere atılmış da, insan almış değildir. Ancak, o vücut havi olduğu garip sanat, acip nakışların şahadetiyle, bir Sâni-i Hakîm'in dest-i kudretinden çıkmış kıymettar bir hane olup, insan o hanede emaneten oturur. O vücutta yapılan binlerce tasarruftan, ancak bir tane insana aittir.

Ve keza, esbap içerisinde en eşref, en kuvvetli bir ihtiyar sahibi insan iken, ef'al-i ihtiyariye namıyla kendisine mal zannetiği ef'alın ekl, şûrb gibi en adî bir fiilin husulünde, yüz cüz'ünden ancak bir cüz'ü insana aittir.

Ve keza, insanın elindeki ihtiyar pek dardır. Havâssının en geniş hayal olduğu hâlde, o hayal akıl ve aklın semerelerini ihata edemez. Bunları, bu kadar büyük iken, nasıl daire-i ihtiyarına ithal edip, onlarla iftihar ediyor-sun?

Ve keza, şuurî olmaksızın, senin lehine ve aleyhine çok fiiller cereyan etmektedir. O fiiller şuurî oldukları hâlde, şuurun taallük etmediğinden sabit olur ki, o fiillerin faili bir Sâni-i Zîşuur'dur. Ne sen failsin ve ne senin esbabın. Binaenaleyh, malikiyet davasından vazgeç. Kendini mehasin ve kemalâta mastar olduğunu zannetme. Ve kat'iyen bil ki, senden sana yalnız noksan ve kusur

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
adî: basit, bayağı, sıradan.
aleyh: karşı, karşıt.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cereyan: olma, meydana gelme.
ceset: vücut, beden.
cüz: kısım, parça.
daire-i ihtiyar: seçme, isteme, tercih etme dairesi.
dava: iddia.
dest-i kudret: kudret eli, yapabilme gücü.

ef'al: fiiller, işler.
ef'al-i ihtiyariye: kişinin kendi isteğiyle yaptığı işler, kişinin kendi ihtiyarî fiilleri.
ekl: bir şey yeme, yenilme.
emaneten: emanet yoluyla, emanet olarak.
esbap: sebepler, vasıtalar.
eser-i sanat: sanat eseri, sanat değeri olan eser.
eşref: en şerefli, daha şerefli, en iyi, en güzel.
fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.

fiil: iş, hareket.
garip: tuhaf, hayret verici.
hane: ev, mesken.
havâs: hasseler, duyular, duygular.
havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.
husul: olma, meydana gelme.
idhal: dâhil etme, içine alma, sokma.
iftihar: övünme.
ihata: kuşatma, içine alma.
ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hare-

ket etme.

kat'iyen: katî olarak, kesin olarak, kesinlikle.

kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

keza: böyle, böylece; bu da öyle, aynı şekilde, öylece.

kıymet: değer.

kıymettar: kıymetli, değerli.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

kuvve: gerçekleşmemiş, fakat gerçekleşme imkânı ve ihtimali olan potansiyel.

lâkita: atılmış sahihsiz mal.

leh: onun tarafına, ondan yana, birinin faydası için yapılan hareket.

malikiyet: maliklik, malik ve sahip olma.

mastar: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.

mehasin: güzellikler, iyilikler.

nakış: işleme, süsleme.

nam: ad.

noksan: eksiklik.

sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

Sâni-i Zîşuur: şuur sahibi ve her şeyi sanatlı yaratan Allah.

semere: meyve, güzel netice.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

şuur: bilinç.

şuurî: şuurluca, bilinçli şekilde.

şûrb: içme.

taallük: alâkalı, münasebetli olma.

tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.

temellük: sahiplenme, kendine mal etme.

vücut: beden, ceset; varlık.

vardır. Çünkü, sû-i ihtiyarınla, sana verilen kemalâtı bile taşıyır ediyorsun. Senin hanen hükmünde bulunan cese-din bile emanettir. Mehasinin hep mevhubedir, seyyiatın meksubedir. Binaenaleyh,

¹ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ

de.

Üçüncü hastalık “gurur”dur.

Evet, gurur ile, insan maddî ve manevî kemalât ve mehasinden mahrum kalır. Eğer gurur saikasıyla başkaların kemalâtına tenezzül etmeyip, kendi kemalâtını kâfi ve yüksek görürse, o insan nakıstır. Böyle insanlar, malûmat ve keşfiyatlarını daha yüksek görmekle, eslâf-ı ızamın irşadat ve keşfiyatlarından mahrum kalırlar. Ve evhama maruz kalarak, bütün bütün çizgiden çıkarlar. Hâl-buki, eslâf-ı ızamın kırk günde yaptıkları bir keşfiyatı bunlar kırk senede bulamazlar.

Dördüncü hastalık “suizan”dır.

Evet, insan hüsnüzanna memurdur. İnsan herkesi kendisinden üstün bilmelidir. Kendisinde bulunan sû-i ahlâkı, suizan saikasıyla başkalara teşmil etmesin; ve başkaların bazı harekâtını, hikmetini bilmediğinden, takbih etmesin. Binaenaleyh, eslâf-ı ızamın hikmetini bilmediğimiz bazı hâllerini beğenmemek suizandır. Suizan ise, maddî ve manevî içtimaiyatı zedeler.

* * *

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

ceset: vücut, beden.

eslâf-ı ızam: evvelce geçmiş olan büyük zatlar.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

gurur: kibir, kendi yüksek ve değerli tutarak böbürlenme.

hane: ev, mesken.

harekât: hareketler, davranışlar.

hikmet: gizli sebep, gaye.

hükmünde: değerinde, yerinde.

hüsnüzan: bir kimsenin veya bir hâdisenin iyiliği hakkındaki vicdanî ve iyi kanaat.

içtimaiyat: sosyal hayata ait bilgi.

irşadat: irşatlar, uyarmalar, doğru yolu göstermeler.

kâfi: yeter, elverir.

kemalât: faziletler, kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

keşfiyat: keşifler, Allah'ın ilham etmesiyle gösterilen gaypla ilgili sırlar.

maddî: madde ile alâkalı, cismanî.

mahrum: bir şeye sahip olamayan, yoksun.

1. Mülk ve hamd Ona mahsustur. Günahlardan sakınmak ve ibadete güç yetirmek ancak Onunla olur.

malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

mehasin: güzellikler, iyilikler.

meksube: kazanılmış, kesbolunmuş.

mevhube: verilmiş, ihsan

edilmiş, bağışlanmış.

nakıs: noksan, eksik.

saika: sevk eden, sürükleyen, sebep olan.

seyyiat: seyyieler, fenalıklar, kötülükler.

sû-i ahlâk: ahlâk kötülüğü, kötü ahlâk.

sû-i ihtiyar: kötü seçim, hatalı tercih.

suizan: fena, kötü zan, şüphe.

tağyir: başkalaştırma, değiştirme.

takbih: çirkin görme, ayıplama, kınama.

tenezzül: inme, alçalma.

teşmil: yayma, genişletme, şümullendirme.

zedeleme: yaralama, zarar verme.

Arkadaş!

Tahte'l-arz yaptığım hayalî bir seyahatte gördüğüm bazı hakikatleri zikredeceğim.

BİRİNCİ HAKİKAT

Arkadaş!

Malik-i Hakikî'den gaflet, nefsin firavunluğuna sebep olur.

Evet, taht-ı tasarrufunda bulunan bütün eşyanın Malik-i Hakikî'sini unutan, kendisini kendisine malik zannederek, hâkimiyet tevehhümünde bulunur. Ve başkaları da, bilhassa esbabı, kendisine kıyas ile hâkim ve malik defterine kaydeder. Ve bu vesile ile, Allah'ın mülkünü, malını kendilerine taksim ederek, ahkâm-ı İlâhiyeye karşı muaraza ve mübarezeye başlar.

Hâlbuki Cenab-ı Hak tarafından insanlara verilen benlik ve hürriyet, ulûhiyet sıfatlarını fehmetmek üzere bir vahid-i kıyasî vazifesini görüyor. Maalesef, sû-i ihtiyar ile hâkimiyet ve istiklâliyet alet ederek, tam bir firavun olur.

Arkadaş!

Bu ince hakikat, tam vuzuh ve zuhuruyla şöyle bana göründü ki:

Gaflet suyu ile tenebbüt eden benlik, Hâlik'ın sıfatlarını fehmetmek için bir vahid-i kıyastır. Çünkü, insanlar görmedikleri şeyleri kıyas ve temsiller ile bilirler.

ahkâm-ı İlâhiye: İlâhî hükümler, Allah'ın hükümleri.
bilhassa: özellikle.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fehmetmek: anlamak, kavramak, idrak etmek.
firavun: zalim, imansız; kibirli, gururlu ve inatçı.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hakikat: gerçek, esas.
hâkim: hükmeden, üstün olan.

hâkimiyet: hâkim oluş, hükmediş, egemenlik.
Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
hayalî: hayale ait, hayalle ilgili, hayale mensup.
istiklâliyet: istiklâl üzere bulunma, hür ve müstakil olma, başlı başına buyruk olma, bağımsızlık.
kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.
malik: sahip.

Malik-i Hakikî: her şeyin hakikî sahibi ve maliki olan Allah.
muaraza: birbirine karşı gelme, söz ile karşılıklı mücade-
le.
mübareze: çatışma, kavgâ.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.
sıfat: vasıf, nitelik.
sû-i ihtiyar: kötü seçim, seçmenin fenalığı.
tahte'l-arz: yer altı, yerin alt

tabakaları.

taht-ı tasarruf: idare altında.

taksim: bölme, paylaşırma.

temsîl: benzetme.

tenebbüt: büyüme, bitki gibi yetişmek.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

vahid-i kıyas: ölçmeye esas olan şey, ölçü birimi.

vahid-i kıyasî: ölçmeye esas olan şey, birim, ölçü birimi.

vazife: görev.

vesile: bahane, sebep.

vuzuh: kolay anlaşılabilirlik, ifade açıklığı.

zikretmek: anmak, bildirmek.

zuhur: görünme, belli olma, ortaya çıkma.

Meselâ, bir adam Cenab-ı Hakkın kudretini anlamak için, bir taksimat yapar. “Buradan buraya benim kudretimdedir, bundan o yanı da Onun kudretindedir” diye vehmî bir çizgi çizmekle, meseleyi anlar. Sonra mevhum hattı bozar, hepsini de Ona teslim eder. Çünkü, nefis nefisine malik olmadığı gibi, cismine de malik değildir. Cismi ancak acip bir makine-i İlâhiyedir. Kaza ve kader kalemikle, kudret-i ezeliye —bir cilveciği— o makinede çalışıyor. Binaenaleyh, insan o firavunluk davasından vazgeçmekle, mülkü malikine teslim etsin, emanete hıyanet etmesin. Eğer hıyanetle bir zerreyi nefisine isnat ederse, Allah’ın mülkünü esbab-ı camideye taksim etmiş olacaktır.

İKİNCİ HAKİKAT

Ey nefis-i emmare! Kat’iyen bil ki, senin hususî, ama pek geniş bir dünyan vardır ki, âmâl, ümit, taallukat, ihtiyacat üzerine bina edilmiştir. En büyük temel taşı ve tek direği, senin vücudun ve senin hayatındır. Hâlbuki, o direk kurtludur; o temel taşı da çürüktür. Hülâsa, esastan fasit ve zayıftır, daima harap olmaya hazırdır.

Evet, bu cisim ebedî değil, demirden değil, taştan değil, ancak et ve kemikten ibaret bir şeydir. Anî olarak senin başına yıkılıyor; altında kalıyorsun. Bak, zaman-ı mazi senin gibi geçmiş olanlara geniş bir kabir olduğu gibi, istikbal zamanı da geniş bir mezaristan olacaktır. Bugün, sen iki kabrin arasındasın. Artık sen bilirsin.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
âmâl: emeller, arzular, istekler, ummalar, ümitler.
bina: kurma, dayandırma.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cilve: tecelli, görüntü.
dava: iddia.
ebedi: sonu olmayan, daimî, sürekli.
esbab-ı camide: şuursuz ve ruhsuz olan sebep ve vasıtalar.
fasit: sağlam ve doğru olmaktan çıkmış, bozuk, bozulmuş.
firavunluk: nefisini ve benliğini firavun gibi ilâh seviyesine çıkarcak derecede büyük görme.
hakikat: gerçek, esas.
hat: çizgi.
hiyanet: hainlik, kendine olan güveni kötüye kullanma.
hususî: özel.
hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
ihtiyacat: ihtiyaçlar, lüzumlu olan şeyler.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

istikbal: gelecek.

kader: İlâhî hüküm; Cenab-ı Hakkın takdiri ve tayin etmesi.

kat’iyen: kat’i olarak, kesin olarak, kesinlikle.

Kaza: olacağı Cenab-ı Hak tarafından bilinen ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratması.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı sonu olmayan sonsuz İlâhî kudret, kuvvet.

makine-i İlâhiye: Allah’ın makinesi.

malik: sahip.

meselâ: örneğin.

mesele: konu.

mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.

mezaristan: mezarlık.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nefis-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını

emreden nefis.

taallukat: ilgiler, ilişkiler.

taksim: bölme, paylaşırma.

taksimat: taksimler, bölmeler, kısımlandırmalar.

vehmî: vehimle ilgili, aslında var olmadığı hâlde varmış gibi görülen her hangi bir şeye ait.

zaman-ı mazi: geçmiş zaman.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

Arkadaş!

Bildiğimiz, gördüğümüz dünya bir iken, insanlar dedince dünyaları havidir. Çünkü, her insanın tam manasıyla hayalî bir dünyası vardır; fakat, öldüğü zaman dünyası yıkılır, kıyameti kopar.

ÜÇÜNCÜ HAKİKAT

Şu gördüğün dünyayı, bütün lezaiziyle, sefahatleriyle, safalarıyla pek ağır ve büyük bir yük gördüm. Ruh fasit, kalbi hasta olanlardan başka, kimse o ağır yükün altına giremez. Çünkü, bütün kâinatla alâkadar olmaksızın ve her şeyin minnetine girmektense ve bütün esbap ve vesait el açıp arz-ı ihtiyaç etmektense, bir Rabb-i Vahid, Semî ve Basîr'e iltica etmek daha rahat ve daha kârlı değil midir?

DÖRDÜNCÜ HAKİKAT

Ey nefis! **(HAŞİYE)** Kâinatın uzak çölllerine gidip Sâniin ispatına deliller toplamaya ihtiyaç yoktur. Bir kulübecik hükmünde bulunan, içerisinde oturduğun cisim kafesine bak. Senin o kulübenin duvarlarına asılan icat silsilelerinden, hilkatin mu'cizelerinden ve harika sanatlarından, kulübeden harice uzatılan ihtiyaç ellerinden ve pencerelerinden yükselen ah, oh ve eninler, lisan-ı hâliyle istenilen yardımlarından anlaşılır ki, o kulübeyi müstemilâtıyla beraber yaratan Hâlık'ın o ahueninleri iştirir, şefkat ve

HAŞİYE: Müellif-i muhterem, kendi nefisine tasrihen, başkalara da tarizen söylüyor.

ah u enin: ah edip ağlayıp inlemek.
alâkadar: ilgili, ilişkili.
arz-ı ihtiyaç: ihtiyacını bildirme.
Basîr: her şeyi görüp bilen, tam, eksiksiz ve kusursuz gören Allah (c.c.).
delil: bir davayı ispata yarayan şey, burhan.
enin: inilti, inleme, inleyiş.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fasit: sağlam ve doğru olmaktan çıkmış, bozuk, bozul-

muş.
hakikat: gerçek, esas.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
haric: dışarı.
harika: olağanüstü.
haşiye: dipnot.
havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.
hayali: hayale ait, hayalle ilgili, hayale mensup.
hilkat: yaratılma, yaratılış.
hükümünde: değerinde, yerinde.

icat: vücuda getirilme, yoktan var edilme.
iltica: sığınma, güvenme, dayanma.
ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
lezaiz: zevkler, lezzetler.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin duruşu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.

minnet: bir iyilik karşısında yük altında kalma, kendini manevî olarak borçlu hissetme.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
müellif-i muhterem: muhterem müellif, saygıdeğer yazar.
müstemilât: şümulünde olan şeyler, içinde bulunanlar.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
Rabb-i Vahid: tek ve eşsiz olan Allah, bir olan Allah.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
safa: neşe, zevk, eğlence.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
sefahat: eğlence.
Semî: gizli ve açık her şeyi işiten Cenab-ı Hak.
silsile: zincir.
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.
tarizen: dokunaklı söz; üstü kapalı kinayeli olarak.
tasrihen: açık olarak, açıktan bildirerek, açıktan açığa bildirerek.
vesait: vasıtalar.

Allahü Ekber: Allah en büyük ve en yücedir.

âmâl: emeller, arzular, istekler, ummalar, ümitler.

Arabî: Arap diline ait.

batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

bürudet: sogukluk.

dair: alâkalı, ilgili.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ehemmiyetli: önemli.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.

elhamdülillâh: Allah'a hamd olsun, Allah'a şükür.

elim: siddetli, çok dert ve keder veren.

ene: ben.

evrat: virtler, okunması âdet olan dinî dualar.

fesahat: sözün; kelime, mana, ahenk ve sıralama yönlerinden kusursuz olması.

hacat: hâcetler, ihtiyaçlar.

hakikat: gerçek, esas.

haleldar: bozma, bozulma, bozulmuş.

hüceyrat: hürecikler.

hüceyre: hürecik, küçük hücre.

hüceyre-i kübra: en büyük hürecik.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ihtimal: olabilirlik.

imkân: mümkün olma, olabilirlik.

irtibat: bağlantı, münasebet.

itizar: özür dileme, bir sebep göstererek affını dileme.

ittihat: birleşme, birlik oluşturma.

ittisal: bitişme, birleşme.

kârî: okuyucu, okuyan.

kıymet-i asliye: asıl kıymeti, değeri.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.

lebbeyk: buyurun, emredin, efendim.

malik: sahip.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

muhafaza: koruma.

mürekkep: terkip edilmiş, iki veya daha çok şeyin karışmasından meydana gelen bileşik.

müspet: olumlu.

mütercim: tercüme eden, bir dilden başka bir dile çeviren, tercüman, çevirmen.

nida: ses, seslenme, çağırma.

nükte: ince manalı, düşündürücü söz.

nüsha: birbirinin aynı olan suret-

merhamete gelir, hacat ve âmâlin ne varsa, taht-ı taahhüde alır. Zira, sineğin kafasındaki o küçük küçük hüceyratın nidalarına “Lebbeyk!” söyleyen o Sâni-i Semî ve Basîr’in senin dualarını işitmemesi ve o dualara müspet cevaplar vermemesi imkân ve ihtimali var mıdır?

Binaenaleyh, ey bu küçük hüceyrelere mürekkep ve “ene” ile tabir edilen hüceyre-i kübra! O kulübeciğin, küçüklüğüyle beraber, dolu olduğu harika icatlarını gör, imana gel. Ve “Yâ İlâhî, yâ Rabbî, yâ Hâlıkî, yâ Musavvirî, yâ Malikî ve yâ Men Lehü'l-Mülkü ve'l-Hamd! Senin mülkün ve emanetin ve vedian olan şu kulübecikte misafir, malik değilim” de, o batıl temellük davasından vazgeç. Çünkü, o temellük davası insanı pek elîm elemelere maruz bırakır. **(HAŞİYE)**

Nükte

Arkadaş!

İman, bütün eşya arasında hakikî bir uhuvveti, irtibatı, ittisali ve ittihat rabıtalarını tesis eder. Küfür ise, bürudet gibi, bütün eşyayı birbirinden ayrı gösterir ve birbirine

HAŞİYE: Mütercimin bir itizarı:

Mesnevî-i Nuriye'nin Arabî asıl nüshasında bulunan ve yeri burası olan *sübhānallāh, elhamdülillāh* ve *Allahü ekbere* dair çok kıymetli ve ehemmiyetli bir kısmı, üslûbunu ve fesahatini muhafaza edememek ve evrat makamında okunabilen o hakikatleri, Türkçeye çevirmekle kıymet-i asliyesini haleldar etmek endişesiyle, tercüme etmedim. Kârilerden özür diler, rahmet ve hayır dualarını beklerim.

Mütercim Abdülmecid

lerin her biri.

rabita: münasebet, alâka, bağ.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

Sâni-i Semî ve Basîr: her şeyi işiten ve gören, yarattıklarını sanatlı olarak yaratan Allah.

sübhānallāh: Allah her türlü eksiklikten uzak ve bütün üstün sıfatlara sahiptir demek, tesbih etmek.

tabir: ifade.

taht-ı taahhüt: taahhüt altın-

da.

temellük: sahiplenme, kendine mal etme.

tesis: kurma, meydana getirme.

uhuvvet: kardeşlik.

üslûp: ifade yolu, kendine has ifade veya yazı tarzı.

vedia: emanet, saklanılmak ve korunmak üzere bırakılan şey.

yâ Hâlıkî: ey beni ve her şeyi en güzel şekilde yaratan Allah'ım.

yâ İlâhî: ey Allah'ım!

yâ Malikî: Ey bana ve her şeye sahip ve efendi olan Allah'ım.

yâ Men Lehü'l-mülkü ve'l-Hamd: Ey bütün mülkün sahibi ve bütün hamdlere layık olan Allah'ım!

yâ Musavvirî: Ey bana ve her şeye kendine layık güzel şekil ve suret veren Allah'ım.

yâ Rabbî: ey her şeyi en güzel şekilde terbiye ve idare eden Rabbim.

ecnebi nazarıyla baktırır. Bunun içindir ki, mü'minin ruhunda adavet, kin, vahşet yoktur; en büyük bir düşmanıyla, bir nevi kardeşliği vardır. Kâfirin ruhunda hırs, adavet olduğu gibi, nefsinin iltizam ve nefesine itimadı vardır. Bu sırra binaendir ki, dünya hayatında bazen galebe kâfirlerde olur.

Ve keza, kâfir, dünyada hasenatının mükâfatını filcümle görür; mü'min ise, seyyiatının cezasını görür. Bunun için, *dünya kâfire Cennet* (yani ahirete nispeten), *mü'mine Cehennemdir* (yani saadet-i ebediyesine nispeten). Yoksa, "Dünyada dahi, mü'min yüz derece ziyade mes'uttur" denilmiştir.

Ve keza, iman insanı ebediyete, Cennete lâyık bir cevhere kalbeder. Küfür ise, ruhu, kalbi söndürür, zulmetler içinde bırakır. Çünkü, iman, kabuğunun içerisindeki lübbü gösterir. Küfür ise, lüp ile kabuğu tefrik etmez; kabuğu aynen lüp bilir ve insanı cevherlik derecesinden kömür derecesine indirir.

Nokta

Arkadaş!

Kalp ile ruhun hastalığı nispetinde felsefe ilimlerine meyil ve muhabbet ziyade olur. O hastalık marazı da, ulûm-i aklıyeye tevaggul etmek nispetindedir. Demek, maneû olan hastalıklar insanları aklî ilimlere teşvik ve sevk eder; ve akliyat ile iştigal eden, emraz-ı kalbiyeye müptelâ olur.

adavet: düşmanlık, husumet.
ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
aklı: akla dayanan, akıl ile ilgili.
akliyat: aklın konusu olan şeyler.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
cevher: elmas, değerli taş.
ebediyet: sonsuzluk.
ecnebi: yabancı.
emraz-ı kalbiye: kalp hasta-

lıkları, kalp ile ilgili hastalıklar.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
filcümle: hepsi, bütünü.
galebe: galip gelme, üstünlük.
hasenat: iyi ameller, iyi işler, hayırlar.
hırs: açgözlülük, kanaatsizlik.
ilim: bilgi, marifet.
iltizam: birinin tarafını tutma, taraftarlık.
iman: inanma, itikat.

iştigal: bir işle uğraşma, meşgul olma.
itimad: dayanma, güvenme.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
kalbetmek: bir hâlden diğer bir hale çevirmek, değiştirmek.
keza: böylece, aynı şekilde.
kin: gizli düşmanlık, garaz.
küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.
lâyık: uygun, yakışır, müna-

sip.
lüp: iç, öz.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
maraz: hastalık.
mes'ut: saadetli, bahtlı, mutlu.
meyil: bir tarafa doğru eğilme, yönelme.
muhabbet: sevgi, sevmek.
mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.
mü'min: iman eden, inanan.
müptelâ: tutkun, bir şeye düşkün ve tutulmuş olan.
nazar: bakış, bakış açısı.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nevi: çeşit, tür.
nispet: oran, ölçü.
nispeten: nispetle, kıyaslayarak.
nokta: konu ile ilgili bölüm.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.
sevk: yöneltme, gönderme.
seyyiat: seyyieler, fenalıklar, kötülükler.
sır: gizli hakikat.
tefrik: birbirinden ayırma, ayrı tutma.
tevaggul: çok uğraşma, meşgul olma.
ulûm-i aklîye: aklî ilimler, akla dayanan ilimler.
vahşet: yabaniilik, vahşilik.
ziyade: fazla, fazlasıyla.
zulmet: karanlık.

Ve keza, dünyanın iki yüzünü gördüm:

- Bir yüzü, az çok zahirî bir ünsiyet, bir güzelliği varsa da bâtını ve içi daimî bir vahşet ile doludur.
- İkinci yüzü, filcümle, zahiren vahşetli ise de, bâtinen daimî bir ünsiyetle doludur.

Kur'ân-ı Azîmüşşan, nazarları ahiret ile muttasıl olan ikinci veche tevcih eder. Birinci vecih ise, ahiretin zıddı olup, ademle muttasıldır.

Ve keza, mümkinatın da iki vechi vardır:

- Birisi, enaniyetle vücuttur. Bu ise ademe gider ve ademe kalbolur.
- İkincisi, enaniyetin terkiyle ademdir. Bu ise Vacibü'l-Vücut'a bakar; bir vücut kazanır. Binaenaleyh, vücut istersen, mün'adim ol ki, vücudu bulasın.

Nükte

Mukaddimede zikredilen dört kelimededen, *niyet* hâkindir.

Arkadaş!

Bu niyet meselesi benim kırk senelik ömrümün bir mahsulüdür.

Evet, niyet öyle bir hasiyete maliktir ki, âdetleri, hareketleri ibadete çeviren pek acip bir iksir ve bir mayedir.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.

adem: yokluk, hiçlik.

âdet: görenek, usul, alışkanlık.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.

bâtinen: dâhilen, iç yüzünde, içinden olarak.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

daimî: sürekli, devamlı.

enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.

filcümle: hepsi, bütünü.

hasiyet: bir şeye has özellik, nite-lik.

ibadet: kulluk, Allah'ın emirlerini yerine getirme, yasaklarından kaçınma uygulamaları.

iksir: bir şeyin kuvvetli, esas maddesi.

kalbetmek: bir hâlden diğer bir hâle çevirmek, değiştirmek.

keza: böylece, aynı şekilde.

Kur'ân-ı Azîmüşşan: şan ve şerefi yüce olan Kur'ân.

mahsul: ürün.

malik: sahip.

mâye: maya, asıl ve gerekli madde; temel, esas, asıl, öz.

mesele: halledilmesi güç, önemli konu.

mukaddime: ön söz, başlan-çık.

muttasıl: bitişik.

mümkinat: yaratılanlar, mümkün olanlar, imkân dâhilindekiler, olabilir şeyler.

mün'adim: in'ıdam eden, yok olan, ademe ve hiçliğe giden.

nazar: bakış, dikkat.

niyet: karar verme, kastetme, isteme; kalben bir şeye yöneliş; istek, kasıt, karar.

nükte: ince manalı, düşündürücü söz.

tevcih: yöneltme, çevirme.

ünsiyet: alışkanlık, ülfet,

dostluk.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahşet: ürkütücü ve korkunç olan şey.

vecih: cihet, yön.

vücut: var olma, varlık.

zahiren: görünüşte.

zahiri: görünürde.

zikretmek: anmak, bildir-mek.

Ve keza, niyet ölü ve meyyit olan hâletleri ihya eden ve canlı, hayatlı ibadetlere çeviren bir ruhtur.

Ve keza, niyette öyle bir hasiyet vardır ki, seyyiatı hasenata ve hasenatı seyyiata tahvil eder.

Demek, niyet bir ruhtur. O ruhun ruhu da ihlâstır. Öyle ise, necat ve halâs ancak ihlâs ile. İşte bu hasiyete binaendir ki, az bir zamanda çok ameller husule gelir. Buna binaendir ki, az bir ömürde, Cennet bütün lezaiz ve mehasiniyle kazanılır. Ve niyet ile, insan daimî bir şakir olur, şükür sevabını kazanır.

Ve keza, dünyadaki lezzet ve nimetlere iki cihetle bakılır:

• Bir cihette, o nimetlerin bir mün'im tarafından verildiği düşünülür; ve nazar, o lezzetten in'am edene döner, onu düşünür. Mün'imi düşünmek lezzeti, nimeti düşünmekten daha lezizdir.

• İkinci cihet, nimeti görür görmez nazarını ona hasrederek, o nimeti ganimet telâkki ederek, minnetsiz yer. Hâlbuki, birinci cihette lezzet, zeval ile zail olsa bile, ruhu bâkidir. Çünkü, Mün'imi düşünür. "Mün'im ise merhametlidir, daima bu nimetleri bana verir" diye ümitvar olur. İkinci cihette, nimetin zevali ölüm değildir ki, ruhu kalsın; ruhu da söner, ancak dumanı kalır. Musibetlerin ise, zevalinden sonra dumanları söner, nurları kalır. Lezzetlerin zevalinden sonra kalan, dumanları, günahlarıdır.

amel: fiil, iş.
bâki: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
cihet: yön.
daimî: sürekli, devamlı.
ganimet: beklenmeyen kazanç.
halâs: kurtulma, kurtuluş, selâmete erme.
hâlet: hâl, durum.
hasenat: güzellikler, iyilikler.
hasiyet: bir şeye has özellikler,

nitelik.
hasr: yalnız bir şeye veya kişiye mahsus kılma.
husul: olma, meydana gelme.
ihlâs: samimiyet, bir ameli başka bir karşılık beklemezsiniz, sırf Allah nızası için yapma.
ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.
in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.
keza: böylece, aynı şekilde.
lezaiz: zevkler, lezzetler.

leziz: lezzetli, tatlı.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.
meyyit: ölmüş, ölü.
minnet: bir iyilik karşısında yük altında kalma, kendini manevî olarak borçlu hissetme.
musibet: felâket, belâ.
Mün'im: nimet veren, ikram eden, Allah.
nazar: bakış.

necat: kurtuluş, kurtulma, halâs, selâmet.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
niyet: karar verme, kastetme, isteme; kalben bir şeye yöneliş; istek, kasıt, karar.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.
seyyiat: seyyieler, fenalıklar, kötülükler.
şakir: Allah'ın verdiği nimetlere karşılık şükreden.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.
tahvil: bir hâlden başka bir hale getirme, değiştirme, dönüştürme.
telâkki: kabul etme, bir görüşle bakma.
ümitvar: ümitli, umutlu, uman, ümidi olan.
zail: sona eren, yok olan.
zeval: zail olma, sona erme, yok olma.

Arkadaş!

Dünya ve ahiretteki lezzet ve nimetlere iman ile bakılırsa, bunlarda bir hareket-i devriye görülür ki, emsaller birbirini takip eder, biri gider, yerine onun misli gelir. Bu sayede o nimetlerin mahiyeti sönmez, ancak teşahhusat-ı cüz'iyede firak ve iftirakları vardır. Bunun içindir ki, lezaiz-i imaniye, firak ve iftirak ile müteessir ve mükedder olmuyor. Fakat ikinci cihette, her bir lezzetin zevali var; ve o zeval, haddizatında elem olduğu gibi, düşünmesi de elemidir. Çünkü, bu ikinci cihette hareket devriye değildir, müstakimdir. Lezzet, ebedî bir ölüm ile mahkûm olur.

Nokta

Arkadaş!

Esbap ve vesaiti insan kucağına alıp yapışırsa, zillet ve hakarete sebep olur.

Meselâ, kelp bütün hayvanlar içerisinde birkaç sıfat-ı hasene ile muttasıftır ve o sıfatlar ile iştihar etmiştir. Hatta sadâkat ve vefadarlığı darbimesel olmuştur. Bu güzel ahlâkına binaen, insanlar arasında kendisine mübarek bir hayvan nazarıyla bakılmaya lâyık iken, maalesef, insanlar arasında mübarekiyet değil, necisü'l-ayn addedilmiştir. Tavuk, inek, kedi gibi sair hayvanlarda, insanların onlara yaptıkları ihsanlara karşı şükran hissi olmadığı hâlde, insanlarca aziz ve mübarek addedilmektedirler. Bunun esbabı ise:

addetmek: saymak, öyle kabul etmek.

addedilmek: kabul edilmek, bir nam ile kabul edilmek, ünlenmek, tanınmak.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

aziz: izzetli, muhterem, saygın, değerli.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

cihet: yön.

darbimesel: atasözü, vecize.

devriye: dönüş tarzında, yörünge.

ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırıp.

emsal: örnekler, benzerler.

esbap: sebepler, vasıtalar.

firak: ayrılık, hicran.

haddizatında: esasen, aslında.

hakaret: saygı göstermeme, alçak görme, aşağılama.

hareket-i devriye: dönerek, dairesi şeklinde hareket etme.

iftirak: ayrılma, dağılma.

ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.

iman: inanç, itikat.

iştihar: meşhur olma, şöhrat bulma, tanınma.

kelp: köpek.

lâyık: uygun, yakışır, münasip.

lezaiz-i imaniye: imandan gelen

lezzetler, zevkler.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.

mahkûm: kendine hükmolunan, hükümlü.

meselâ: örneğin.

misil: benzer, eş.

muttasıf: vasıflandırılan, sıfatlanan.

mübarek: hayırlı, bereketli, kutlu.

mübarekiyet: mübareklik, feyizlilik, bereketlilik, hayırlı oluş.

mükedder: kederli, üzüntülü, tasalı.

müstakim: doğrusal, düz.

müteessir: teessüre kapılan, hüznü, kederli, mahzun.

nazar: bakış.

necisü'l-ayn: kirliliğin, pisliğin ta kendisi.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

sadâkat: bağlılık, doğruluk.

sair: diğer, başka, öteki.

sıfat: vasıf, nitelik.

sıfat-ı hasene: güzel sıfat, va-

sıf, nitelik.

şükran: teşekkür etme, iyilik bilme.

teşahhusat-ı cüz'iyeye: cüz'î bir cisimlenme, az bir parça görünümlü, belirme.

vefadar: sözünde ve dostluğunda devamlı olan, vefalı dost.

vesait: vasıtalar.

zeval: zail olma, sona erme, yok olma.

zillet: hor ve hakir görülme, alçalma.

Kelpte hırs marazı fazla olduğundan, esbab-ı zahiriye-ye öyle bir derece ihtimam ile yapışır ki, Mün'im-i Hakikî'den bütün bütün gafletine sebep olur. Binaenaleyh, vasıtayı müessir bilerek, Müessir-i Hakikî'den yaptığı gaflete ceza olarak, necis hükmünü almıştır ki, tahir olsun. Çünkü, hükümler, hadler günahları affeder. Ve beyne'n-nâs tahkir darbesini gaflete kefarete olarak yemiştir.

Öteki hayvanlar ise, vesaiti bilmiyorlar ve esbaba o kadar kıymet vermiyorlar.

Meselâ, kedi seni sever, tazarru eder; senden ihsanı alıncaya kadar. İhsanı aldıktan sonra, öyle bir tavır alır ki, sanki aranızda muarefe yokmuş. Ve kendilerinde sana karşı şükran hissi de yoktur; ancak Mün'im-i Hakikî'ye şükran hisleri vardır. Çünkü, fıtratları Sâniî bilir ve lisan-ı hâllerleriyle ibadetini yaparlar; şuur olsun, olmasın.

Evet, kedinin mırmırları, “Yâ Rahîm, yâ Rahîm, yâ Rahîm!” dir.

Nükte

Yine gördüm ki, eğer her şey Cenab-ı Hakka isnat edilmezse, bir an-ı vahitte gayr-i mütenahi ilâhların ispatı lâzım gelir. Ve bütün zerrat-ı kâinattan daha çok olan şu ilâhların her birisi, bütün ilâhlara hem zıt, hem misil olması lâzım geliyor. Ve aynı zamanda, her birisi bütün kâinata elini uzatmış, tasarrufatta bulunuyor gibi bir vaziyet alması lâzım gelir. Meselâ bal arısının bir ferdini

an-ı vahit: pek az, pek kısa bir süre, bir an.
beyne'n-nâs: halk arasında, insanlar arasında.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
darbe: vurgun.
esbab-ı zahiriye: görünüşe ait sebepler.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fert: birey.
fıtrat: yaratılış, tabiat, mizac, huy.
gaflet: dikkatsizlik, endişesiz-

lik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
had: ceza.
hırs: açgözlülük, kanaatsizlik.
hüküm: karar, emir.
ihsan: verilen, bağışlanan şey.
ihtimam: dikkat ve özen gösterme.
ilâh: kendisine ibadet edinilen ve tapınılan şey.
isnat: dayandırma, mal etme,

bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
ispat: delil göstererek iddialı sağlamlaştırma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kefarete: kendisi ile işlenen bir günahın giderilmesi.
kelp: köpek.
kıymet: değer.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.

maraz: hastalık.
meselâ: örneğin.
mırmır: mırıldama sesi, kedinin çıkardığı ses.
misil: benzer, eş.
muarefe: karşılıklı görüşme, tanışma; birbirini bilip tanıma.
müessir: eser sahibi.
Müessir-i Hakikî: hakikî tesir sahibi, hakikî tesir edici.
Mün'im-i Hakikî: nimetin, sebeplerin arkasındaki gerçek sahibi, yedirip içiren ve rızıklandırmanın ta kendisi olan Allah.
necis: necasetli, kirli, pis, murdar.
nükte: ince manalı, düşündürücü söz.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
şuur: bilinç.
şükran: teşekkür etme, iyilik bilme.
tahir: temiz, pak.
tahkir: hakaret etme, küçük görme, şeref ve haysiyetini incitme.
tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.
tazarru: kendini alçaltarak yalvarma.
vasıta: araç.
vaziyet: durum.
vesait: vasıtalar.
yâ Rahîm: Ey yarattıklarına çokça merhamet eden Allah!.
zerrat-ı kâinat: kâinat zerrelere, kâinattaki atomlar.

yaratan bir kudretin hükmü bütün kâinata cari ve nafiz olması lâzımdır. Zira, o bal arısı, kâinatın unsurlarına numunedir, eczasını kâinattan alıyor. Hâlbuki, vücut sahasında mahal ve makam, yalnız ve yalnız Vacib-i Ehad'e mahsustur. Eğer eşya kendi nefislerine isnat edilirse, her bir zerreye bir ulûhiyet lâzımdır. Meselâ, Ayasofya'nın banisi inkâr edildiği takdirde, her bir taşı bir Mimar Sinan olması lâzım geliyor.

Öyle ise, kâinatın Sânia olan delâleti, kendi nefsine olan delâletinden daha vazih, daha zahir, daha evlâdir. Öyle ise, kâinatın inkârı mümkün olsa bile, Sâniin inkârı mümkün değildir.

Nokta

Gafletten neş'et eden dalâlet, pek garip ve aciptir, mukareneti illiyete kalbeder. İki şey arasında bir mukarenet olursa, yani daima beraber vücuda gelirlerse, birisinin ötekisine illet gösterilmesi, o dalâletin şe'nindendir. Hâlbuki, devamlı mukarenet illiyete delil olamaz.

Nükte

Arkadaş!

ن 'deki ن 'un ifade ettiği cem ve cemaat, fikri ve

kalbi ayık olan musallînin nazarında sath-ı arzı bir mescit şekline getirir. Ve bütün mü'minlerden teşekkül etmiş,

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
bani: bina eden, yapan.
cari: cereyan eden, akan, işleyen.
cem: çoğul.
cemaat: topluluk.
dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.
evlâ: daha uygun, daha lâyık, daha iyi.
gaflet: gafillik, boş bulunma, ihtiyatsızlık, dikkatsizlik.
garip: tuhaf, hayret verici.
hüküm: hakimiyet, nüfuz, kumanda.
illet: sebep.
illiyet: nedeni neticeye bağlayan bağ, sebebiyet, nedensellik.
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kalbetmek: bir hâlden diğer bir hale çevirmek, değiştirmek.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
mahal: yer.
mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.
makam: yer, mevki.
mescit: namaz kılınacak yer, cami, ibadet edilecek yer.
meselâ: örneğin.
mukarenet: iki şeyin bitişmesi,

1. Kulluk ederiz. (Fatiha Suresi: 5.)

beraber olması.
musallîn: namaz kılanlar.
mü'min: iman eden, inanan.
nafiz: tesir eden, nüfuzlu, tesirli.
nazar: bakış, dikkat.
nefis: kendi, şahıs.
neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.
nokta: konu ile ilgili bölüm.
numune: örnek.
nükte: ince manalı, düşündü-

rücü söz.
Sâni: her şeyi sanatı olarak yaratan Allah.
sath-ı arz: yeryüzü, rûy-i zemîn.
şe'n: iş, durum, özellik, yapı.
teşekkül: şekillenme, meydana gelme.
ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hakimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

unsur: madde, esas, birleşik bir şeyi meydana getiren elementlerden her biri.
Vacib-i Ehad: bir olan ve varlığı zorunlu olan Allah.
vazih: açık, aşikâr; kolay anlaşılır.
vücut: varlık.
zahir: açık, aşikâr.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

şarktan garba kadar dizilmiş safları havi o cemaat-i kübra içinde namaz kıldığını ihtar ettirir.

Ve keza, ¹ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ olan kelime-i zikriyeyi bir insan vird-i zeban ettiği zaman, zamanı bir halka-i zikir tahayyül etmekle, o halkanın sağ tarafı olan mazi cihetinde enbiyanın, sol tarafı olan istikbal cihetinde de evliyanın oturup cemaatle zikrettiklerini ve kendisi de o cemaat-i uzma içinde bulunarak, şu kubbe-i minayı dolduran yüksek, İlâhî ve tatlı sedalarına iştirak ettiğini tahayyül etsin. Kuvve-i hayaliyesi daha keskin olanlar da kâinat mescidinde bütün masnuatın teşkil ettikleri halka-i zikirlerine girsin, şu feza-yı velvelelendiren o sedaları dinlesin.

Nokta

Cenab-ı Hakkın masivasına yapılan muhabbet iki çeşit olur: Birisi yukarıdan aşağıya nazil olur, diğeri aşağıdan yukarıya çıkar. Şöyle ki:

Bir insan, en evvel muhabbetini Allah'a verirse, onun muhabbeti dolayısıyla, Allah'ın sevdiği her şeyi sever. Ve mahlûkata taksim ettiği muhabbeti, Allah'a olan muhabbetini tenkis değil, tezyit eder.

İkinci kısım ise, en evvel esbabı sever ve bu muhabbetini Allah'ı sevmeye vesile yapar. Bu kısım muhabbet, topluluğunu muhafaza edemez, dağılır. Ve bazen de kavi bir esbaba rastgelir, onun muhabbetini mana-i ismiyle

mana-i ismi: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.

masiva: Allah'tan başka bütün varlıklar.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mazi: geçmiş zaman.

muhabbet: sevgi, sevmek.

muhafaza: koruma.

nazil: nüzul eden, inen.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

saf: dizi, sıra.

seda: ses.

şark: doğu, doğu bölgeleri.

tahayyül: hayale getirme, hayalinde canlandırma.

taksim: bölme, paylaşma.

tenkis: noksanlaştırma, kusurlu hale getirme.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

tezyit: arttırma, çoğaltma.

velvele: gürültü, patırtı, yaygara.

vesile: aracı, vasıta.

vird-i zeban: dilde tesbih, sık sık tekrar edilen dua, devamlı okunan zikir.

zikretmek: anmak, bildirmek.

1. Allah'tan başka ilâh yoktur. (Muhammed Suresi: 19.)

cemaat: topluluk.

cemaat-i kübra: en büyük cemaat, topluluk.

cemaat-i uzma: çok büyük cemaat, en büyük topluluk.

cihet: yön.

enbiya: nebiler, peygamberler.

esbap: sebepler, vasıtalar.

evliya: veliler, Allah dostları.

evvel: önce.

feza: kâinatta, yıldızlar ara-

sındaki boşluk, uzay.

garp: batı, batıda kalan bölgeler.

halka-i zikir: zikir halkası, zikir esnasında daire şeklinde oturma.

havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.

ihtar: hatırlatma, uyarı.

istikbal: gelecek zaman.

istirak: katılma, ortak olma.

kâinat: evren; yaratılmış olan

şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kavi: kuvvetli, güçlü.

kelime-i zikriye: zikir kelimesi, sözü.

keza: böylece, aynı şekilde.

kubbe-i mina: gökyüzü, gök kubbesi.

kuvve-i hayaliye: hayal duygusu, hayal gücü.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

tamamen cezbeder, helâkete sebep olur. Şayet Allah’a vâsıl olsa da, vusulü nakıs olur.

Nükte

¹ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا

ayet-i kerîmesiy-
le, rızık taahhüt altına alınmıştır. Fakat, rızık dediğimiz, iki kısımdır: Hakikî rızık, mecazî rızık; yani zarurî var, gayr-i zarurî var.

Ayetle taahhüt altına alınan, zarurî kısmıdır. Evet, hayatı koruyacak derecede gıda veriliyor. Cisim ve bedenin semizliği ve zaafiyeti, rızkın çok ve az olduğuna bakmaz. Denizin balıklarıyla karanın patlıcanları şahittir. Meczâzî olan rızık ise, ayetin taahhüdü altında değildir, ancak sa’y ve kisbe bağlıdır.

ahkâm: emirler, hükümler, buyruklar.

ayet: Kur’ân’ın her bir cümlesi.

ayet-i kerîme: Kur’ân’ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.

beşer: insan, insanlık.

cezp: kendine doğru çekme, çekilme.

düstur: kaide, esas, prensip.

esbap: sebepler, vasıtalar.

fehîm: anlayış.

felâket: musibet, büyük dert, belâ.

fiil: iş, hareket.

gayr-i zarurî: zarurî ve mecburî olmayan, kendisine fazlaca ihtiyaç duyulmayan.

hakikî: gerçek.

havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.

helâket: yıkılma, mahvolma.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hiss-i şefkat: şefkat hissi.

husul: olma, meydana gelme.

hüküm: emir, buyruk.

istidat: kabiliyet, yetenek.

kisb: çalışıp, kazanma.

masum: suçsuz, günahsız, saf, temiz.

meczâzî: mecaza ait, gerçek olmayan.

meselâ: örneğin.

meşiet-i ilâhiye: Cenab-ı Hakka ait, Onun bilgisi, arzusu, isteği ve iradesi altında olan; Allah’ın varlıklar üzerindeki iradesi.

musibet: felâket, belâ.

nakıs: noksan, eksik.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

nükte: ince manalı, düşündürücü söz.

rızık: Allah tarafından her canlı için ayrılmış ve takdir edilmiş olan nimet, yiyecek içecek ve giyecek ile ilgili şeyler.

sa’y: iş, çalışma, çabalama.

semiz: iri, büyük, besili, yağlı, etine dolgun.

Arkadaş!

Masum bir insana veya hayvanlara gelen felâketlerde, musibetlerde, beşer fehminin anlayamadığı bazı esbap ve hikmetler vardır. Yalnız, meşiet-i İlâhiyenin düsturlarını havi şeriat-ı fitriye ahkâmı, aklın vücuduna tâbi değildir ki, akli olmayan bir şeye tatbik edilmesin. O şeriatın hikmetleri kalp, his, istidada bakar. Bunlardan husule gelen fiillere o şeriatın hükümleri tatbik ile tecziye edilir. Meselâ, bir çocuk eline aldığı bir kuş veya bir sineği öldürse, şeriat-ı fitriyenin ahkâmından olan hiss-i şefkate

Nokta

1. Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı yoktur ki, onun rızkını vermek Allah’a ait olmasın. (Hud Suresi: 6.)

şeriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.

şeriat-ı fitriye: kâinatta düzeni ve ahengi sağlayan, bütün varlıkların uymak zorun-

da olduğu kanun ve kuralların tamamı.

taahhüt: bir işin yapılması için söz verme.

tâbi: bir yere bağlı olan, uyan.

tatbik: uydurma, uygulama.

tecziye: cezalandırma, ceza

verme.

vâsıl: ulaşan, erişen, kavuşan.

vusul: ulaşma, erişme, yetişme.

zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, dermansızlık.

zarurî: zorunlu.

muhaletet etmiş olur. İşte bu muhaletetten dolayı, düşüp başı kırılırsa, müstahak olur. Çünkü, bu musibet, o muhaletete cezadır. Veya dişi bir kaplan, öz evlâtlarına olan şiddet-i şefkat ve himayeyi nazara almayarak, zavallı ceylânın yavrucuğunu parçalayarak yavrularına rızık yapar; sonra, bir avcı tarafından öldürülür. İşte, hiss-i şefkat ve himayeye muhaletet ettiğinden ceylâna yaptığı aynı musibete maruz kalır.

İhtar

Kaplan gibi hayvanların helâl rızıkları, ölü hayvanlardır. Sağ hayvanları öldürüp rızık yapmak, şeriat-ı fitriyeye haramdır

evlât: veletler, çocuklar.

haram: İslâmiyetçe yasaklanan işler.

helâl: Allah'ın müsaade ettiği şey, din bakımından günah olmayan şüphesiz, temiz, dinin izin verdiği şey.

himaye: koruma, muhafaza etme.

hiss-i şefkat ve himaye: şefkat ve koruma hissi.

hiss-i şefkat: şefkat hissi.

ihzar: hatırlatma, uyarı.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

muhaletet: zıtlık, aykırılık, ayrılık.

musibet: felâket, belâ.

müstahak: hak eden, hak etmiş.

nazar: bakış, dikkat.

rızık: yiyecek, içecek şey,

azık.

şeriat-ı fitriye: kâinatta düzeni ve ahengi sağlayan, bütün varlıkların uymak zorunda olduğu kanun ve kuralların tamamı.

şiddet-i şefkat: şefkatin şiddeti, derecesi; aşırı derecedeki şefkat.

Arkadaş!

Bu risale, Kur'ân'ın bazı âyâtını şuhudî bir tarzda beyan eden bir nevi tefsirdir. Ve havi olduğu mesail, Furkan-ı Hakîm'in Cennetlerinden koparılmış bir takım gül ve çiçekleridir. Fakat, ibaresindeki işkâl ve icazdan tevahhuş edip, mütalâasından vazgeçme. Mütalâasına tekrar ile devam edilirse, me'lûf ve me'nus bir şekil alır.

Kezalik, nefsin temerrüdünden de korkma. Çünkü, benim nefs-i emmarem, bu risalenin satvetine dayanamayarak, inkıyada mecbur olduğu gibi, şeytanım da ¹ **أَيْنَ الْمَفْرُ** diye bağırdı. Sizin nefis ve şeytanlarınız benim nefis ve şeytanımdan daha asi, daha tağî, daha şaki degiller.

Kezalik, Birinci Babda tevhidin beyanı için zikredilen delillerde vaki olan tekrarları faydasız zannetme. Hususî makamlarda, ihtiyaca binaen zikredilmişlerdir. Evet, hatt-ı harpte, siperde oturup müdafaa eden bir nefer, etrafında bulunan boş siperlere gitmeyip, bulunduğu siper içinde diğer bir pencereyi açması, elbette bir ihtiyaca binaendir.

Kezalik, bu risalelerin ibarelerindeki işkâl ve iğlâkın, keyif için ihtiyarımdan çıkmış olduğunu zannetme. Çünkü, bu risale dehşetli bir zamanda, nefsimin hücumuna karşı yapılan anî ve irticalî bir münakaşadır. Kelimeleri,

asi: isyan eden, başkaldıran.
âyât: Kur'ân ayetleri.
bab: bir kitabın bölümlerinden her biri.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
dehşetli: ürkütücü, korkunç.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
Furkan-ı Hakîm: doğruyu yanlıştan ayıran hikmetli Kur'ân.
hatt-ı harp: savaş çizgisi, savaş sırasında iki tarafın birbirlerine karşı vaziyet aldıklarında, aralarında kalan mesafe bulundurarak aldıkları konum.
havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.
hususî: özel.
hücum: saldırma.
ibare: metin, cümle veya bir kaç cümleden oluşan söz grubu.
icaz: az sözle çok mana ifade etme.
iğlâk: sözü karışık ve anlaşılmasız bir şekilde söyleme.
ihtiyar: seçme, tercih etme.
inkıyat: boyun eğme, bağlanma, teslim olma.
irticalî: hazırlıksız olarak, içe doğduğu gibi, içten geldiği gibi.
işkâl: müşküllük, güçlük, zorluk.
itizar: özür dileme, bir sebep göstererek affını dileme.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
makam: yer.
me'lûf: alışılmış, ülfet edilmiş.
mecbur: zorunda kalma.
me'nus: alışmış, yabancılaşmış çekmeyen.
mesail: meseleler.
müdafaa: savunma.
münakaşa: tartışma.
mütalâa: bir şeyi etrafıca düşünme, dikkatli okuma.
nefer: asker, er.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.
nevi: çeşit, tür.
satvet: şiddetli hücum.
siper: savaşta düşmana hedef olmadan ateş edebilmek için kazılmış üstü açık hendek.
saki: şikâyetçi, şikâyet eden.
shuhudî: görünebilme ile âlâkalı, vücut bulmaya dair.
tağî: azgın, azmış.
tarz: biçim, şekil.
tefsir: Kur'ân'ın mana bakımından izahı, açıklaması.
temerrüt: inatçılık, hakkı ka-

1. Kaçacak yer nerede?

bulde direnme.
tevahhuş: korkulu bir şekilde emin olmayarak bakma.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
vaki: olmuş, meydana gelmiş.
zikretmek: anmak, bildirmek.

o müthiş mücadele esnasında zihnimin eline geçen dikenli kelimelerdir. O ateşli nurun karışıkları bir hengâmde, başım dönmeye başlıyordu. Kâh yerde, kâh gökte, kâh minarenin dibinde, kâh minarenin şerefesinde kendimi görüyordum. Çünkü, takip ettiğim yol, akıl ile kalp arasında yeni açılan berzahî bir yoldur. Akıldan kalbe, kalpten akla inip çıkmaktan bîzar olmuştum. Bunun için, bir nur bulduğum zaman, hemen üstüne bir kelime bırakıyordum. Fakat, o nurların üstüne bıraktığım kelime taşları, delâlet için değildi, ancak kaybolmamak için birer nişan ve birer alâmet olarak bıraktırdım. Sonra baktım ki, o zulmetler içinde bana yardım eden o nurlar, Kur'ân güneşinden ilham edilen misbah ve kandillerdi.

اللَّهُمَّ اجْعَلِ الْقُرْآنَ نُورًا لِعُقُولِنَا وَقُلُوبِنَا وَارْوَاحِنَا وَمُرْشِدًا
لأنفُسِنَا آمِينَ آمِينَ آمِينَ¹

1. Allah'ım, Kur'ânı akıl, kalp ve ruhlarımıza nur, nefislerimize mürşit eyle, âmin, âmin, âmin.

alâmet: belirti, işaret, iz.

berzahî: .

bîzar: bıkmış, usanmış, küsmüş, küskün.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

hengâm: zaman, sıra.

ilham: belli bilgi vasıtalarına başvurmadan Allah tarafın-

dan insanın kalbine veya zihnine indirilen mana.

kâh: zaman olur, bazen.

kandil: lâmba.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

misbah: lâmba.

mücadele: savaşıma, çatışma, kavga.

müthiş: dehşet veren, ürküten, dehşetli, korkunç.

nişan: iz, belirti, alâmet.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

şerefe: minarede ezan okunan yer.

zulmet: karanlık.

Hatire'nin Zeyli

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ¹

Remiz

Arkadaş!

Vaktin evvelinde, Kâbe'yi hayalen nazara almakla namaz kılmak menduptur ki, birbirine giren daireler gibi, Beytin etrafında teşekkül eden safları görmekle, yakın saflar Beyti ihata ettikleri gibi, en uzak safların da âlem-i İslâmı ihata etmiş olduğunu hayal ile görsün. Ve o saflara girmekle, o cemaat-i uzmaya dâhil olsun ki, o cemaatin icma ve tevatürü, onun namazda söylediği her dava ve her bir sözüne bir hüccet ve bir bürhan olsun.

İHTAR: Sath-ı arz mescidini mütehalif ve muntazam harekâtıyla tezyin eden o cemaat-i uzmanın, satırları andıran saflarının o güzel manzarası muhafaza edilmek üzere, âlem-i misal sayfasında kalem-i kaderle, ilâhî bir fotoğrafla tersim ve terkim edilmekte olduğu ihtimal ve imkândan hâlî değildir.

Meselâ, namaz kılan,² **الْحَمْدُ لِلَّهِ** dediği zaman, sanki

o cemaat-i uzmayı teşkil eden bütün mü'minler, "Evet, doğru söyledin" diye, onun o sözünü tasdik ediyorlar. Ve bu tasdikler, hücum eden evham ve vesveselere karşı

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.

âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüntülandığı ve gözlemlendiği, ruhların bulunduğu âlem.

Beyt: Kâbe.

bürhan: kanıt, delil.

cemaat: topluluk.

cemaat-i uzma: çok büyük cemaat, en büyük topluluk.

dâhil: girmek, içinde olma.

dava: takip edilen fikir, iddia.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

evvel: önce.

hâli: bir şeyden uzak, müstesna.

harekât: hareketler, devinimler.

hayalen: hayalî bir şekilde.

hüccet: kanıt, delil.

hücum: saldırma.

icma: fikir birliği etme, görüş birliğine varma.

ihata: kuşatma, içine alma.

ihtar: dikkat çekme, hatırlatma, uyarı.

ihtimal: olabilirlik.

ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka dair.

kalem-i kader: kader kalemî, Allah'ın olacak hâdiseleri olmadan önce bilip yazması, takdir etmesi.

Katre: Bediüzzaman Said Nursî Hazretlerinin Mesnevî-i Nuriye adlı eseri içinde yer alan bir risale.

mendup: seriatın yasak etmediği veya emretmediği iş olmakla beraber yapılmasında sevap olan amel.

meselâ: örneğin.

muhafaza: koruma.

muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.

mü'min: iman eden, inanan.

mütehalif: birbirine uymayan, değişken.

nazar: bakış, dikkat.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

saf: dizi, sıra.

sath-ı arz: yeryüzü, ruy-i zemin.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hük-

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, Efendimiz Muhammed'e, onun Âline ve Ashabına salât ve selâm olsun.

2. Ezelden ebede kadar her türlü hamd ve şükür Allah'a mahsustur. (Fatiha Suresi: 2.)

metme.

terkin: boyama, yazma.

tersim: resmini çizme, resmi- ni yapma.

teşekkül: şekillenme, meydana gelme.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

tevatür: içinde yalan ihtimali

bulunmayan ve birbirlerine kuvvet veren haberlerden oluşan büyük bir topluluğa ait haber.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

vakit: zaman.

vaktin evveli: bir namaz vak-

tinin girdiği ilk anlar; namaz vaktinin başlangıcı.

vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsi düşünce.

zeyil: ek, bir eserin devamı olarak yazılan kısım.

manevî bir kalkan vazifesini görür. Ve aynı zamanda, bütün hasseleri, lâtifeleri, duyguları o namazdan zevk ve hisselerini alırlar. Yalnız, musallînin Kâbe'ye olan şu hayalî nazarı, kastî değil, tebeî bir şuurdan ibaret bulunmalıdır.

Remiz

Arkadaş!

Vesvese ve evham zulmetleri içinde yürürken, Resul-i Ekrem'in (a.s.m.) sünnetleri birer yıldız, birer lâmba vazifesini gördüklerini gördüm. Her bir sünnet veya bir hadd-i şer'î, zulmetli dalâlet yollarında güneş gibi parlıyor. O yollarda, insan zerre miskal o sünnetlerden inhiraf ve udûl ederse, şeytanlara mel'ab, evhama merkep, ehval ve korkulara ma'raz ve dağlar kadar ağır yüklere matiyeye olacaktır.

Ve keza, o sünnetleri sanki semadan tedelli ve tenez-zül eden ipler gibi gördüm ki; onlara temessük eden yükselir, saadetlere nail olur. Muhalefet edip de akla dayananlar ise, uzun bir minare ile semaya çıkmak hamakatinde bulunan Firavun gibi, bir firavun olur...

Remiz

Arkadaş!

Nefiste öyle dehşetli bir nokta ve açılmaz bir ukde var ki, zıtları birbirinden tevilit eder ve aleyhte olan her bir şeyi lehte zanneder.

aleyh: karşı, karşıt.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma, azmak.
dehşetli: ürkütücü, korkunç.
ehval: korkular, dehşetler.
evham: vehimler, zanlar, kuruntular.
firavun: zalim, imansız, kibirli, gururlu ve inatçı; gurur ve kibri sebebiyle ulûhiyet iddiasında bulunan Mısır firavunu, yani kralı.
hadd-i şer'î: şeriata uygun olarak verilen had cezası.

hamakat: ahmaklık, beyinsizlik, budalalık.
hasse: duygu.
hayalî: hayalle ilgili, gerçek olmayan.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
inhiraf: sapma.
kastî: bile bile yapılan.
keza: böylece, aynı şekilde.
lâtife: kalbe bağlı hassas bir duygu.
leh: onun tarafına, ondan yana, birinin faydası için yapılan

hareket.
ma'raz: sergi yeri.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
matiyeye: binek hayvanı.
mel'ab: oyun oynayacak yer, eğlence yeri.
merkep: binilen vasıta, binilen şey, binek.
miskal: bir buçuk dirhemlik ağırlık ölçüsü.
muhalefet: zıtlık, aykırılık, ayrılık.
musallîn: namaz kılanlar.

nail: kavuşan, ulaşan, eren.

nazar: bakış.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

Resul-i Ekrem: çok cömert, kerim olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).

saadet: mutluluk.

sema: gökyüzü, gök.

sünnet: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) Kur'an dışında, Müslümanlara örnek olan mübarek söz, fiil ve emirleri, kabulleri veya takrirleri.

şuur: bilinç.

tebeî: kastî olmayan, tâbi olarak başkasının vücudu ile devam eden.

tedelli: aşağıya inme.

temessük: yapışma, sanılma, sıkıca tutunma.

tenez-zül: inme, alçalma.

tevilit: doğurma.

udûl: doğru yoldan çıkma, sapma.

ukde: düğüm, bağ.

vazife: görev.

vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsî düşünceler.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zulmet: karanlık.

Meselâ, güneşin eli sana yetişir, ziyasıyla başını okşar; fakat, senin elin ona yetişemez. Ve senin keyfin üzerine hareket etmez. Demek, şemsin sana karşı iki ciheti vardır: biri kurb, diğeri bu'd. Eğer senin ondan baid olduğun cihetle, "O bana tesir edemez"; ve onun sana karip olduğu cihetle, "Ona tesir edebilirim" desen, cehlını ilân etmiş olursun.

Kezalik, Hâlık ile nefis arasında da bir kurb ve bu'd vardır. Kurb Hâlık'ındır, bu'd nefisindir. Eğer nefis, uzaklığı cihetiyle, enaniyet ile Hâlık'a bakıp, "Bana tesir edemez" diye bir ahmaklıkta bulunursa, dalâlete düşer. Ve keza, nefis, mükâfatı gördüğü zaman, "Keşke ben de öyle yapaydım, böyle olaydım" der; mücazatın şiddetini de gördüğü vakit, teami ve inkâr ile kendisini teselli eder.

Ey ahmak nokta-i sevda!

Hâlık'ın ef'ali sana nazır değildir; ancak Ona bakar. Kâinatı senin hendesen üzerine yapmış değildir. Ve seni hilkat-i âlemde şahit tutmamıştır. İmam-ı Rabbanî'nin (r.a.) dediği gibi, "*Melik'in atıyyelerini, ancak matiyyeleri taşıyabilir.*"

Remiz

Arkadaş!

Bilhassa muztar olanların dualarının büyük bir tesiri vardır. Bazen o gibi duaların hürmetine, en büyük bir şey en küçük bir şeye musahhar ve mutî olur.

atiyye: hediye, bahış.

baid: uzak, irak.

bilhassa: özellikle.

bu'd: uzaklık, uzak olma.

cehil: cahillik, bilgisizlik.

cihet: yön.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılmak, azmak.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ef'al: fiiller, işler.

enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

hendese: şekil.

hilkat-i âlem: varlıklar dünyasının, kâinatın yaratılışı.

hürmet: haysiyet, şeref, kıymet, değer.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

Kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

karip: yakın.

keza: böylece, aynı şekilde.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kurb: yakın olma hâli, yakınlık.

matiyye: binek hayvanı.

melik: hükümdar, padişah, kral.

meselâ: örneğin.

musahhar: boyun eğen, emir

altına giren, istenilen hâle konulmuş.

mutî: itaat eden, boyun eğen.

muztar: çaresiz kalmış, yapmak zorunda kalmış.

mücazat: bir suça karşı verilen ceza.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

nazır: nazar eden, bakan.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nokta-i sevda: kalpte varlığı kabul edilen siyah nokta (nokta-i süveyda).

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya dalâlet eden işaret ve şekil.

sems: güneş.

teami: görmez gibi görünme, yalandan görmezliğe gelme, görmezlikten gelme.

teselli: avutma, acısını dindirme.

tesir: etki.

ziya: ışı, aydınlık, nur.

Evet, kırık bir tahta parçası üzerindeki fakir ve kalbi kırık bir masumun duası hürmetine, denizin fırtınası, şiddeti, hiddeti inmeye başlar.

Demek dualara cevap veren Zat, bütün mahlûkata hâkimdir. Öyle ise, bütün mahlûkata dahi hâliktir.

Remiz

Kardeşlerim!

Nefsin en mühim bir hastalığı da şudur ki: küllü cüzde, büyüğü küçükte görmek istiyor. Göremediği takdirde red ve inkâr eder.

Meselâ, küçük bir kabarcıkta, güneşin tamamıyla tecelliyatını ister. Bunu göremediği için, o kabarcıktaki cilvenin güneşten olduğunu inkâr eder. Hâlbuki, şemsin vahdeti tecelliyatının da vahdetini istilzam etmez.

Ve keza, delâlet etmek tazammun etmeyi iktiza etmez. Meselâ, kabarcıktaki güneşin cilvesi, güneşin vücuduna delâlet eder, fakat güneşi tazammun edemez, yani içine alamaz.

Ve keza, bir şeyi bir şeyle tavsif edenin o şeyle muttasıf olması lâzım gelmez. Meselâ, şeffaf bir zerre şemsi tavsif eder, fakat şems olamaz. Bal arısı Sâni-i Hakîm'i vasıflandırır, amma Sâni olamaz...

amma: ama, lâkin, ancak.

cilve: tecelli, görüntü.

cüz'i: az, parçaya ait olan.

delâlet: delil olma, gösterme, âlâmet, işaret.

dua: Allah'a varılma, niyaz.

hâkim: her şeyi hükmeden ve her bir şeyi hükmü altında tutan.

Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

hiddet: öfke, kızgınlık, gadap, hisim.

hürmet: haysiyet, şeref, kıymet, değer.

met, değer.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

istilzam: gerektirme.

keza: böylece, aynı şekilde.

küll: bütün.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

masum: suçsuz, günahsız, saf, temiz.

meselâ: örneğin.

muttasıf: vasıflandırılan, sıfatlanan.

fatlanan.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

red: kabul etmeme.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

metle yaratan Allah.

şeffaf: saydam.

şems: güneş.

tavsif: vasıflandırma, mahiyetini ortaya koyma, nitelendirme.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

vahdet: birlik ve teklik.

vasıflandırmak: nitelendirmek, bir kimseyi veya bir şeyi sıfatlarıyla durumlarını anlatmak.

zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

Remiz

Arkadaş!

Küfür yolunda yürümek, buzlar üzerinde yürümekten daha zahmetli ve daha tehlikelidir.

İman yolu ise, suda, havada, ziyada yürümek ve yürümek gibi, pek kolay ve zahmetsizdir.

Meselâ, bir insan, gövdesinin cihat-ı sittesini güneşlendirmek istediği zaman, ya bir Mevlevî gibi dönerek gövdesinin her tarafını güneşe karşı getirir veya güneşi o mesafe-i baideden celp ile, gövdesinin etrafında döndürecektir. Birinci şık, tevhidin kolaylığına misaldir; ikincisi de, küfrün zahmetlerine misaldir.

Sual: Şirk bu kadar zahmetli olduğu hâlde ne için kâfirler kabul ediyorlar?

Cevap: Kasten ve bizzat kimse küfrü kabul etmez. Yalnız, şirk heva-i nefislerine yapışır; onlar da içine düşer, mülevves, pis olurlar. Ondan çıkması müşkülleşir.

İman ise, kasten ve bizzat takip ve kabul edilmekle kalbin içine bırakılır.

Remiz

Arkadaş!

Bir kelime-i vahidenin işitilmesinde bir adam, bin adam birdir. Yaratılış hususunda da kudret-i ezeliyeye nispeten bir şey bin şey birdir, nevi ile fert arasında fark yoktur.

bizzat: kendisi, şahsen.

celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.

cihat-ı sitte: altı cihat, altı taraf. (sağ-sol, ön-arka ve alt-üst.).

fert: birey.

heva-i nefis: nefsin hevası, nefsin zararlı ve günah olan istekleri.

husus: konu, özellik, yön.

iman: inanç, itikat.

kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.

kasten: bile bile, isteyerek, kasıtlı olarak.

kelime-i vahide: bir kelime.

kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı sonu olmayan sonsuz ilâhî kudret, kuvvet.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.

mesafe-i baide: uzak mesafe, aralık.

meselâ: örneğin.

Mevlevî: Mevlevîlik tarikatine mensup kimse.

misal: örnek.

mülevves: kirlenilmiş, pislenmiş.

müşkül: güç, zor, çetin.

nevi: çeşit, tür.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

remiz: işaret, bir manayı ifa-

de eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

sual: soru.

şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğuna inanma.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

ziya: ılık, aydınlık, nur.

Remiz

Arkadaş!

Bütün zamanlarda, bütün insanların maddî ve manevî ihtiyaçlarını temin için nazil olan Kur'an'ın, harikulâde haiz olduğu camiiyet ve vüs'at ile beraber, tabakat-ı beşerin hissiyatına yaptığı mûraat ve okşamalar, bilhassa en büyük tabakayı teşkil eden avam-ı nâsın fehmini okşayarak tevcih-i hitap esnasında yaptığı tenezzülât, Kur'an'ın kemal-i belâgatine delil ve bâhir bir bürhan olduğu hâlde, hasta olan nefislerin dalâletine sebep olmuştur. Çünkü, zamanların ihtiyaçları mütehaliftir. İnsanlar fikirce, hisçe, zekâca, gabavetçe bir değildir. Kur'an mürşittir. İrşat umumî oluyor. Bunun için, Kur'an'ın ifadeleri zamanların ihtiyaçlarına, makamların iktizasına, muhatapların vaziyetlerine göre ayrı ayrı olmuştur. Hakikat-i hâl bu merkezde iken, en yüksek, en güzel ifade çeşitlerini Kur'an'ın her bir ifadesinde aramak hata olduğu gibi; muhatabın hissine, fehmine uygun olan bir üslûbun mizan ve mirsadiyla Mükellim'e bakan, elbette dalâlete düşer.

Remiz

Arkadaş!

Dünyanın üç vechi vardır:

- *Birisi, ahirete bakar; çünkü onun mezraasıdır.*
- *İkincisi, Esmâ-i Hüsnâya bakar; çünkü onların mektep ve tezgâhlardır.*

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
avam-ı nâs: insanların ilmi, irfanı kıt, okuma yazması az, fikren zayıf olanları.
bâhir: apaçık, aşikâr.
bilhassa: özellikle.
camiiyet: toplayıcı, ihtiva ve ihata edicilik.
dalâlet: Hak ve hakikatten

sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel isimleri.
fehîm: anlayış.
gabavet: anlayışsızlık, kalın kafalılık, ahmaklık.
haiz: bir şeye sahip olma, sa-

hip, malik.
hakikat-i hâl: durumun gerçek yönü, işin aslı.
harikulâde: olağanüstü.
hissiyat: hisler, duygular.
iktiza: lâzım gelme, gerekme.
irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.
kemal-i belâgat: belâgatin kusursuzluğu, mükemmelliği.
Kur'an: Allah tarafından va-

hiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

maddî: madde ile alakalı, cismanî.

makam: yer, mevki.

manevî: manaya ait, maddî olmayan, ruha ve fikre ait.

mekteb: öğrenim yeri, okul.

mezraa: tarla, ekilecek yer.

mîrsat: gözetleme aleti, inceleme, rasat etme.

mizan: ölçü, denge.

muhatab: kendisine hitap olunan, söz söylenilen kimse.

mûraat: gözetme, riayet etme.

mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren, rehber, kılavuz.

mütehalif: birbirine uymayan, değişken.

Mükellim: söyleyen, konuşan, birinci şahıs.

nazil: nüzul eden, inen.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

tabaka: kat, katman.

tabakat-ı beşer: insan tabakaları, insanların oluşturduğu sosyal sınıflar.

temin: sağlama.

tenezzülât: tenezzüller, sözün muhatapların seviyelerine uygun olarak ayarlanması ve derin hakikatlerin anlaşılması kolay ifadelerle açıklanması.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

tevcih-i hitap: hitabı, konuşmayı yöneltmek.

tezgâh: dokuma aleti, iş yeri.

umumî: genel.

üslûp: ifade yolu, kendine has ifade veya yazı tarzı.

vaziyet: durum.

vecih: cihet, yön.

vüs'at: genişlik.

• Üçüncüsü, kasten ve bizzat kendi kendine bakar. Bu vecihle insanların hevesatına, keyiflerine ve bu fânî hayatın tekâlifine medar olur.

Nur-i imanla dünyanın evvelki iki vechine bakmak, manevî bir Cennet gibi olur. Üçüncü vecih ise, dünyanın fenâ yüzüdür ki, zatî ve ehemmiyetli bir kıymeti yoktur.

Remiz

Arkadaş!

İnsanın vücudu, bedeni, emval-i miriyeden bir neferin elinde bulunan bir hayvan gibidir. O nefer, o hayvanı beslemeye ve hizmetinde mükellef olduğu gibi, insan da o vücudu beslemeye mükelleftir.

Aziz kardeşlerim, burada bana bu sözü söylettiren, nefsimle olan bir münakaşamdır. Şöyle ki:

Mehasiniyle mağrur olan nefsim dedi ki:

“Sen bir şeye malik değilsin. Nedir bu gururun?”

Dedi ki:

“Madem malik değilim, ben de hizmetini görmem.”

Dedim ki:

“Yahu, bu sineğe bak! Gayet küçücük, zarif elleriyle kanatlarını, gözlerini siler, süpürür, her işini görür. Sen de lâakal onun kadar, vücuduna hizmet etmelisin” diye ikna ettim.

aziz: izzetli, muhterem, saygın.
bizzat: kendisi, şahsen.
ehemmiyetli: önemli.
emval-i miriye: mirî malları, devlete ait olan mallar.
evvel: önce.
fânî: ölümlü, geçici.
gayet: son derece.
gurur: kibir, kendi yüksek ve de-

ğerli tutarak böbürlenme.
hevesat: hevesler, istekler.
ikna: bir fikri, düşüncüyü aklı delillerle kabul ettirme, inandırma.
kasten: bile bile, isteyerek, kasıtlı olarak.
kıymet: değer.
lâakal: en azından, hiç olmazsa.
madem:...den dolayı, böyle ise.
mağrur: gururlu; kendini beğenmiş, büyüklük taslayan.

malik: sahip.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
medar: sebep, vesile.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
mükellef: sorumlu ve yükümlü olan, bir şeyi yapmaya mecbur olan, vazifeli.
münakaşa: tartışma.
nefer: asker, er.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nur-i iman: iman nuru, Al-

lah'ın varlığına, yaratıcılığına inanmadaki gönül, kalp ve fikir aydınlığı.
remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.
tekâlif: teklifler, vazifeler, sorumluluklar.
vecih: cihet, yön.
zarif: inceliği, lâtıflığı ile hoş giden.
zati: zata ait, zatın kendisinden olan.

Takdis ederiz o Zâtı ki, bu sineğe nezafeti ilhamen öğretir, bana da üstat yapar; ben de, onun ile nefsimi ikna ve ilzam ederim.

Remiz

İnsanı dalâletlere sürükleyen cihetlerden biri de şudur ki:

İsm-i Zahir ile ism-i Bâtın'ın hükümleri ayrı ayrı oluyor; bunları birbirine karıştırıp mercilerini kaybetmek mahzurludur.

Kezalik, kudretin levazımı ile hikmetin levazımı bir değildir; birisine ait levazımatı ötekisinden talep etmek hatırdır.

Ve keza, daire-i esbabın iktizası ile daire-i itikat ve tevhidin iktizası bir değildir; onu bundan istememeli.

Ve keza, kudretin taallukatı ayrı, vücudun cilveleri veya sair sıfâtın tecelliyatı ayrıdır; birbirine iltibas edilmemeli. Meselâ, dünyada vücudun tedricîdir, berzahî âyine-lerde anî ve def'îdir. Çünkü, icat ile tecelli arasında fark vardır.

Remiz

Arkadaş!

İslâmiyet bütün insanlara bir nur, bir rahmettir. Kâfirler bile onun rahmetinden istifade etmişlerdir. Çünkü, İslâmiyetin telkinatıyla, küfr-i mutlak, inkâr-ı mutlak şek ve

berzahî: belli makam ve seviyelere ait, onların özelliklerini taşıyan.

cihet: yön.

cilve: tecelli, görüntü.

daire-i esbab: sebepler daire-si, sebep ve kanunların bulunduğu yer olan maddî âlem, fiillerin, işlerin, oluşların sebeplere bağlandığı âlem.

daire-i itikat ve tevhid: inanç ve tevhid dairesi.

dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma,

azma.

def'i: hemen, bir anda, birdenbire.

hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hüküm: karar, emir, hâkimiyet.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ikna: bir fikri, düşünceyi aklı delillerle kabul ettirme, inandırma.

iktiza: lâzım gelme, gerekme.

ilhamen: ilham yoluyla, Allah

tarafından kalbe indirilen feyiz ve hakikatler tarzında.

iltibas: birbirine benzeyen yerleri şaşırıp karıştırma.

ilzam: susturma, cevap vermez hâle getirme.

inkâr-ı mutlak: kesin ve tam anlamıyla inkâr.

ism-i Bâtın: her şeyin iç yüzünü bilen ve her şeyin gerçek yönünü var eden Allah.

ism-i Zahir: Esmâ-i Hüsnadan Cenab-ı Hakkın varlığının eserleriyle ve delilleriyle aşî-

kâr ve görünür olduğunu ifade eden ismi.

istifade: faydalanma, yararlanma.

kâfir: Allah'ı ve İslamiyeti inkâr eden, dinsiz.

keza: böylece, aynı şekilde.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

küfr-i mutlak: mutlak küfür, hiç bir imanı hüküm, delili kabul etmeme, kesin ve tam bir inkâr.

levazım: lâzım olan şeyler, geçinmek ve yaşamak için gereken şeyler, gereçler.

levazımat: lüzumlu maddeler, ihtiyaç maddeleri.

mahzur: sakınılacak, çekinilecek şey; engel, sakınca.

merci: merkez, kaynak.

meselâ: örneğin.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nezafet: temizlik, paklık, taharet.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

sâir: diğer, başka, öteki.

sıfat: vasıf, nitelik.

şek: şüphe, zan, tereddüt.

taallukat: ilgiler, ilişkiler.

takdis: yüceltme, mukaddes sayma, kudsî ve mübarek sayma.

talap: isteme, dileme.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

tedrici: tedricle olan, yavaş yavaş, derece derece yapılan.

telkinat: telkinler, fikir aşılamalar.

üstat: öğretici, öğretmen.

zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

tereddüde inkılâp etmiştir. O telkinatın kâfirlerde de yaptığı in'ikâs ve tesirat sayesinde, kâfirlerin hayat-ı ebediye hakkında ümitleri vardır. Bu sayede, dünya lezzetleri ve saadeti, onlarca tamamıyla zehirlenmez, bütün bütün o lezzetler elemlere inkılâp etmez. Yalnız tereddütleri vardır. Tereddüt ise, her iki tarafa baktırır. Deve kuşu gibi, tam manasıyla ne kuş olur ve ne de deve olur. Ortada kalarak her iki tarafın zahmetinden kurtulur.

Remiz

Arkadaş!

Nefis, tembellik saikasıyla vazife-i ubudiyetini terk ettiğinden, tesettür etmek istiyor. Yani, onu görececek bir rakibin gözü altında bulunmasını istemiyor. Bunun için, bir Hâlik'in, bir Malik'in bulunmamasını temenni eder, sonra mülâhaza eder, sonra tasavvur eder, nihayet ademini, yok olduğunu itikat etmekle dinden çıkar. Hâlbuki, kazandığı o hürriyetler, adem-i mes'uliyetler altında ne gibi zehirler, yılanlar, elîm elemeler bulunduğunu bilmiş olsa, derhal tevbe ile vazifesine avdet eder.

Remiz

Arkadaş!

Her bir insanın bir nokta-i istinadı bulunduğu nazar, istinat noktalarının tefavütüne göre insanların yapabileceği işler de tefavüt eder. Meselâ, büyük bir sultana istinadı olan bir nefer, bir şahın yapamadığı bir işi yapar. Çünkü, nokta-i istinadı şahtan büyüktür.

adem: yokluk, olmama.

adem-i mes'uliyet: mes'uliyet-sizlik, sorumsuzluk.

avdet: geri gelme, dönüş.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırıp.

elim: şiddetli, çok dert ve keder veren.

Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.

hayat-ı ebediye: ebedî ve sonsuz hayat, ahiret hayatı.

in'ikâs: aksetme, yansıma.

inkılâp: değişme, dönüşme.

istinat: dayanma, güvenme.

itikat: inanç, iman.

kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.

Malik: her şeyin gerçek sahibi olan Allah.

meselâ: örneğin.

mülâhaza: dikkatle ve teferruatıyla, inceden inceye düşünme.

nazaran: göre, bakımından, bakarak, bakılırsa.

nefer: asker, er.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nihayet: en sonunda.

nokta-i istinat: dayanak noktası, güvenme ve itimat noktası.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

saadet: mutluluk.

saika: sevk eden, sürükleyen, sebep olan.

saye: yardım.

sultan: padişah, hükümdar, güç sahibi.

şah: padişah, sultan, hükümdar.

tasavvur: bir şeyi zihinde düşünme, tasarlama.

tefavüt: farklılık, iki şey arasındaki fark.

telkinat: telkinler, fikir aşlamlar.

temenni: olmasını veya olmamasını isteme; dilek, istek, arzu.

tereddüt: kararsızlık, şüphe-de kalma.

tesettür: gizlenme, saklanma.

tesirat: etkiler, tesirler.

tevbe: işlenmiş bir günahattan pişmanlık duyup Allah'tan af dileme ve bir daha işlememek üzere söz verme.

vazife: görev.

vazife-i ubudiyet: kulluk vazifesi.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

Evet, kudret-i ezeliye tarafından memur edilen bauda, yani sivrisineğin Nemruda olan galebesi; ve bir çekirdeğin, Faliku'l-Habbi ve'n-Neva tarafından verilen izin ve kuvvete binaen, koca bir ağacın cihazatını, malzemesini tazammun etmesi, yani içine alması bu hakikati tenvir eden birer hakikattir.

Remiz

Arkadaş!

Katre namındaki eserimde Kur'ân'dan ilhamen takip ettiğim yol ile ehl-i nazar ve felsefenin takip ettikleri yol arasındaki fark şudur:

Kur'ân'dan tavr-ı kalbe ilham edilen asa-i Mûsa gibi manevî bir asa ihsan edilmiştir. Bu asa ile, kitab-ı kâinatın herhangi bir zerresine vurulursa, derhal mâ-i hayat çıkar. Çünkü, müessir ancak eserde görünebilir.

Manevî asansör hükmünde olan murakabeler ile mâ-i hayatı bulmak pek müşküldür. Vesaite lüzum gösteren ehl-i nazar ise, etraf-ı âlemi arşa kadar gezmeleri lâzımdır. Ve o uzun mesafede hücum eden vesveselere, vehimlere, şeytanlara mağlûp olup, caddeden çıkmamak için pek çok bürhanlar, alâmetler, nişanlar lâzımdır ki, yolu şaşırtmasınlar.

Kur'ân ise, bize asa-i Mûsa gibi bir hakikat vermiştir ki; nerede olsam, hatta taş üzerinde de bulunsam, asayı vuruyorum, mâ-i hayat fışkırıyor. Âlemin haricine giderek uzun seferlere ve su borularının kırılmaması ve

alâmet: belirti, işaret, iz.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
arş: göğün en yüksek katı.
asa: değnek, sopa.
baudat: sivrisinek, sinek.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cihazat: cihazlar, azalar.
ehl-i nazar ve felsefe: felsefe ve mantık ilmi mensubu; filozof ve mantıkçı.
ehl-i nazar: mantıkçı, akılçı.

etraf-ı âlem: kâinatın çevresi, uçları, kıyıları.
Faliku'l-Habbi ve'n-Neva: çekirdekleri ve tohumları çatlatıp büyüten Allah.
galebe: galip gelme, üstünlük, yenme.
hakikat: gerçek, esas.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
hücum: saldırma.
hükümünde: değerinde, yerinde.
ihsan: bağışlama, ikram et-

me, lütuf.
ilham: belli bilgi vasıtalarına başvurmada Allah tarafından insanın kalbine veya zihnine indirilen mana.
ilhamen: ilham yoluyla, Allah tarafından kalbe indirilen feyiz ve hakikatler tarzında.
kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.
kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı-sonu olmayan sonsuz lâhî kudret, kuvvet.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e

indirilmiş, semavî kitapların so-nuncusu.

mağlûp: yenilme, kendisine galip gelinmiş.

mâ-i hayat: hayat suyu.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

mesafe: uzaklık, uzunluk.

murakabe: kendi iç âlemine bakma, nefsin kontrol altına alma, Allah tarafından sürekli denetlen-digine inanma.

müessir: eser sahibi.

müşkül: güç, zor, çetin.

nam: ad, isim.

nişan: iz, belirti, alamet.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

tavr-ı kalp: kalbin yönelişi, kalbi durum.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

vehim: zan, şüphe, yanlış ve esasız düşünce.

Vesait: vasıtalar.

vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsî düşünce.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

parçalanmaması için muhafazaya muhtaç olmuyorum. Evet ¹ **وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ** beytiyle, bu hakikat, hakikatiyle tebarüz eder. **(HAŞİYE)**

Remiz

Arkadaş!

Nefsin vücudunda bir körlük vardır. O körlük, vücudunda zerre miskal kaldıkça, hakikat güneşinin görünmesine mâni bir hicap olur.

Evet, müşahedemle sabittir ki; kat'î, yakînî bürhanlar ile deliller dolu olan büyük bir kalede, küçük bir taşta bir zaafiyet görünürse, o kör olası nefis o kaleyi tamamen inkâr eder, altını üstüne çevirir. İşte nefsin cehaleti, hamakati bu gibi insafsızca tahribattan anlaşılır.

Remiz

Ey insan!

Senin vücudunun sahasında yapılan fiiller ve işlerden senin yed-i ihtiyarında bulunan, ancak binde bir nispetindedir; bakî kalan, Malikü'l-Mülk'e aittir. Binaenaleyh, kendi kuvvetine göre yük al. Yoksa altında ezilirsin. Kıl kadar bir şuur ile büyük taşları kaldırmak teşebbüsünde

HAŞİYE: İhtar: Kur'an'ın delâletiyle bulduğum yola gitmek isteyen için ve ona o yolu güzelce tarif etmek için, Risale-i Nur Külliyyatı güzel bir tarîfçidir.

1. Her şeyde Onun birliğine delil olan bir ayet vardır. (İbü'l-Mu'tez isimli Arap şairine ait bir mısra.)

bâki: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

beyt: iki mısradan oluşan şiir.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

cehalet: cahillik, ilimden yoksun olma, ilâhî hakikatlerden habersiz olma.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

fiil: iş, hareket.

hakikat: gerçek, doğruluk; görülen bir şeyin aslı, esası.

hamakat: ahmaklık, beynsizlik, budalalık.

haşîye: dipnot.

hicap: perde, örtü; utanma duygusu.

ihtar: dikkat çekme, hatırlatma, uyarı.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Malikü'l-Mülk: mülkün maliki; bütün mülklerin sahibi, her şeyin maliki olan Allah.

mâni: engel.

miskal: bir buçuk dirhemlik ağır-lik ölçüsü.

muhafaza: koruma.

müşahede: gözlem.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nispet: oran, ölçü.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

Risale-i Nur Külliyyatı: Bediüzzaman Said Nursi'nin yüz

otuz parça risaleden oluşan külliyyatı.

sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.

şuur: bilinç.

tahribat: tahripler, yıkıp bozmalar.

tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.

teşebbüs: girişim, bir işi yap-

mak için harekete geçme.

vücut: beden, ceset.

yakînî: şüphe edilmeyecek derecede kesin olan şeyler.

yed-i ihtiyar: tercih eli, istek ve irade eli.

zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, dermansızlık.

zerre: pek ufak parça.

bulunma. Malik'inin izni olmaksızın Onun mülküne el uzatma. Binaenaleyh gafletle, kendi hesabına bir iş yaptığın zaman, haddini tecavüz etme. Eğer Malik'in hesabına olursa, istediğin şeyi al ve yap; fakat, izin ve meşiet ve emri dairesinde olmak şartıyla. İzin ve meşietini de, şeriatından öğrenirsin.

Remiz

Ey şan ve şerefi, nam ve şöhreti isteyen adam! Gel, o dersi benden al.

Şöhret ayn-ı riyadır ve kalbi öldüren zehirli bir baldır ve insanı insanlara abd ve köle yapar. O belâ ve musibete düşersen ¹ **أَنَا لِلَّهِ وَأَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** de, o belâdan kurtul.

1. Biz Allah'ın kullanıyız; sonunda yine Ona döneceğiz. (Bakara Suresi: 158.)

abd: kul.

ayn-ı rıya: rıyanın, gösterişin tâ kendisi.

belâ: musibet, sıkıntı.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

had: sınır.

Malik: her şeyin gerçek sahibi olan Allah.

meşiet: dileme, irade, istek.

musibet: felâket, belâ.

nam: ün, şöhret, şan.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

şan: şöhret, ün.

şeref: manevî büyüklük, yü-

celik, onur.

şeriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.

şöhret: herkesçe bilinme, tanınma durumu, ün.

tecavüz: sınırını aşma.

KUR'ÂN-I HAKÎM'İN
UMMANINDAN

Hubab

خُدَايِ بُرْكَرَمِ خُودِ مُلْكِ خُودِرَا مِی خُردَ آَز
تُو بَرَايِ تُو نَكِهْ دَارَدَ بِهَیَايِ بِي كِرَانِ دَادَهْ¹

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰی سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ
وَعَلٰی اٰلِهٖ وَصَحْبِهٖ اَجْمَعِیْنَ²

İstem ey zikreden ve namaz kılan kardeş!

الْحَمْدُ لِلّٰهِ⁵ ve مُحَمَّدٌ رَّسُولُ اللّٰهِ⁴ ve أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ³

gibi mübarek kelimelerle ilân ettiğin, bir hüküm ve iddia ettiğin bir dava ve işhat ettiğin bir itikat, lisanından çıkar çıkmaz milyonlarca mü'minlerin tasdik ve şahadetlerine iktiran eder.

Ve keza, İslâmiyetin hak ve hakikat olduğuna ve hükümlerinin doğru ve sadık olduklarına delâlet eden bütün deliller, şahitler, bürhanlar, senin o davanın ve itikadının hak olduğuna delâlet ederler.

Ve keza, söylediğin o mübarek ve mukaddes kelâmlara pek büyük yümünler, feyizler ve berekât-ı İlâhiye terettüp eder.

1. Geniş kerem sahibi olan Allah, kendi mülkünü senden satın alıyor; senin için muhafaza edecek. Karşılığında da büyük bir fiyat takdir etmiştir.
2. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, Efendimiz Muhammed'e, onun Âline ve Ashabına salât ve selâm olsun.
3. Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet ederim.
4. Muhammed, Allah'ın resulüdür.
5. Ezelden ebede kadar her türlü hamd ve şükür Allah'a mahsustur. (Fatiha Suresi: 2.)

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

tasdik: bir şeyin veya kimse- nin doğruluğuna kesin olarak

hükmetme.

terettüp: bir işin birinin üzeri- ne düşmesi.

umman: büyük deniz, derya,

okyanus.

yümün: uğur, bereket.

zikretmek: anmak, bildir- mek.

berekât-ı İlâhiye: İlâhî bolluk ve bereketler, Allah'tan gelen bereketler ve ihsanlar.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

dava: iddia, fikir, konu.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.

hâk: doğru, gerçek, hakikat.

hâk: doğruluk, gerçek, hakikat.

hakikat: gerçek, doğru.

hubab: su üzerinde olan kabarık.

hüküm: karar, emir.

iddia: bir fikri ısrarla savunma, dava etme.

iktiran: iki şeyin beraber gelmesi.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

i'lem: Arapçada "Bill!" anlamında emir.

işhat: bir dava hakkında delil olarak şahit gösterme.

itikat: inanç, iman.

itikat: kesin inanma, iman.

kelâm: söz, lâfız.

keza: böylece, aynı şekilde.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

lisan: dil.

mukaddes: takdis edilmiş, kutsal, aziz, temiz.

mübarek: feyizli, bereketli, kutlu, hayırlı.

mü'min: iman eden, inanan.

sadık: doğru, gerçek, hakikî, sahte olmayan.

Ve keza, cumhur-i mü'minîn ve muvahhidînin o kelimat-ı mübarekeden kalben zevk ettikleri mâ-i hayatı ve şerab-i Cenneti sen de o mukaddes maşrapalardan içersin.

İlem!

Kavaid-i usuliyedendir ki, bir mesele hakkında ispat edenin sözü nefyedenin sözüne müreccaktır. Çünkü, ispat edenin yardımcıları var, sözünde kuvvet olur. Nefyedenin yardımcısı olmadığından tek kalır, sözünde kuvvet yoktur. Hatta, bin adam bir şeyi nefyederse, bir adam gibidir; bin adam da ispat ederse, ispat edenlerin her birisi bin olur. Çünkü, hepsi bir şeye bakıyorlar, ve bir noktaya parmak bastıklarından, birbirini takviye ediyorlar. Nefyedenlerde birbirini takviye etmek yoktur; her birisi tek kalır.

Meselâ, bin pencereden bir yıldızı görüp ispat eden bin adamın her birisi ötekisine yardımcı olur, sözünü takviye eder. Çünkü, o bin adam, parmakla işaret eder gibi, o şeyi ispat ediyorlar. Nefyedenler öyle değildir. Çünkü, nefiy için sebep lâzımdır. Sebepler de ayrı ayrı olur. Meselâ, birisi “Gözümde zaafiyet var, göremedim”; ötekisi “Evimizde pencere yok”; ötekisi, “Soğuktan başımı kaldırıp bakamadım” der. Ve hakeza, her birisi, nefyine, müddeasına ayrı bir sebep gösterdiğinden, kendisince yıldızın bulunmaması nefsi'l-emirde de yıldızın bulunmamasına delâlet etmez ki, birbirine yardımcı olsun.

cumhur-i mü'minîn: mü'minlerin umumu, Allah'a iman edenler.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
hakeza: böylece, bunun gibi.
i'lem: Arapçada bil! anlamında emir.
ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.
kalben: kalp ile, kalpten; içten ve samimi olarak.
kavaid-i usulye: usul ilmi

kaideleri; mantık kaideleri.
kelimat-ı mübareke: mübarek kelimeler, sözler.
keza: böylece, aynı şekilde.
mâ-i hayat: hayat suyu.
maşrapa: su içmeye yarayan, teneke veya bakırdan yapılmış, kulplu kap.
meselâ: örneğin.
mesele: konu.
mukaddes: takdis edilmiş, kutsal, aziz, temiz.
muvahhidîn: muvahhitler, tevhid edenler, Allah'ın varlığına ve birliğine inananlar.

müddea: iddia edilen şey, tez, sav.
müreccah: tercih edilen, üstün tutulan.
nefiy: inkâr etme, olumsuzlama.
nefsülemir: işin hakikati, aslı.
takviye: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma, teyit ve tasdik etme.
zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, dermansızlık.

Binaenaleyh, bir mesele-i imaniyenin nefyi hakkında ehl-i dalâletin ittifakları, haber-i vahit hükmündedir, tesiri yoktur. Amma, ehl-i hidayetin mesail-i imaniyede olan sözleri, her birisi ötekisine yardımcıdır, takviye eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz! (Ey aziz kardeşim, bil ki!)

Bir küll ne şeye muhtaç ise, cüz'ü de o şeye muhtaçtır. Meselâ, bir şecerenin meydana gelmesi için ne lâzım ise, bir semerenin vücuduna da lâzımdır. Öyle ise, semerenin hâlıkı, şecerenin de hâlıkı o oluyor. Hatta, arzın ve şecere-i hilkatın de hâlıkı, o hâlık olacaktır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İki tarafı birbirinden gayet uzak bir mesele var ki, her bir tarafı bir çekirdek gibi sümbül vermiş, ağaç olmuş, dal budak salmış. Böyle bir mesele üzerine, şükûk ve evhamın konmaması lâzımdır. Çünkü, bir çekirdek diğer bir çekirdekle, çekirdek olarak toprak altında kaldıkları müddetçe, iltibas edilebilir. Amma, ağaç olduktan, meyve verdikten sonra şek edersen, bütün meyveler senin aleyhinde şahadet ederler. Eğer, “Bu başka bir çekirdektir” diye tevehhüm etsen, o ağacın bütün meyveleri seni tekzip ederler. Elma ağacına inkılâp etmiş bir çekirdeği, hanzale ağacının çekirdeği farz etmek, sana müyesser olmaz. Ancak tevehhümle veya bütün elmaların hanzaleye tebdil edilmiş olmasıyla mümkündür ki, bu da muhaldir.

aleyh: karşı, karşıt.

amma: ama, lâkin, ancak.

arz: yer, dünya.

aziz: izzetli, muhterem, saygın.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cüz: parça.

ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; yoldan çıkanlar, azgın ve sapkın kimseler.

ehl-i hidayet: hidayette ve doğru yolda olanlar, hidayete erişmiş kimseler.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.

gayet: son derece.

haber-i vahit: bir tek kişinin haber vermesi.

hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

hanzale: zakkumî, zakkum ağacı, ebucehil karpuzu, acı hiyar.

hükmünde: değerinde, yerinde.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iltibas: birbirine benzeyen şeyleri şaşıp karıştırma, birisini öteki zannetme.

inkılâp: bir hâlden başka bir hale geçme, değişme, dönüşme.

ittifak: birleşme, fikir birliği etme.

küll: bütün, bir şeyin tamamı.

mesail-i imaniye: imanî meseleler.

meselâ: örneğin.

mesele: halledilmesi güç, önemli konu.

mesele-i imaniye: imanî mesele, imanla ilgili mesele.

muhâl: imkânsız.

müddet: süre, zaman.

müyesser: kolay olan, kolay gelen.

nefiy: inkâr etme, olumsuzlama.

semere: meyve, yemiş.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

secere: ağaç.

secere-i hilkat: yaratılış ağacı.

sek: şüphe, zan, tereddüt.

şükûk: şekler, şüpheler.

takviye: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma, teyit ve tasdik etme.

tebdil: değiştirme, başka bir hale getirme.

tekzip: yalanlama, yalan olduğunu söyleme.

tesir: etki.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

Binaenaleyh, nübüvvet öyle bir çekirdektir ki, İslâmiyet şeceresi, bütün semeratıyla, çiçekleriyle o çekirdekten çıkmıştır. Kur'ân dahi, seyyar yıldızları ismar eden şems gibi, İslâmiyetin on bir rüknünü intaç etmiştir. Aca-ba, bu cihanbaha semerelere bakıp gördükten sonra, çekirdeğinde şüphe ve tereddüt yeri kalır mı? Hâşâ!

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Tavus kuşu gibi pek güzel bir kuş, yumurtadan çıkar, tekâmül eder, semalarda tayerana başlar. Afak-ı âlemede şöhet kazandıktan sonra, yerde kalan yumurtasının kabuğu içerisinde o kuşun güzelliğini, kemalâtını, terakkiyatını arayıp bulmak isteyen adamın ahmak olduğunda şüphe yoktur.

Binaenaleyh, tarihlerin naklettikleri Peygamberimizin (a.s.m.) bidayet-i hayatına maddî, sathî, sûrî bir nazar ile bakan bir adam, şahsiyet-i maneviyesini idrak edemez. Ve derece-i kıymetine vâsıl olamaz. Ancak bidayet-i hayatına ve levazım-ı beşeriyetine ve ahval-i zahiriyesine ince bir kışır, nazik bir kabuk nazarıyla bakılmalıdır ki, o kışır içerisinde iki âlemin güneşi ve Tuba gibi şecere-i Muhammediye (a.s.m.) çıkmıştır. Ve feyz-i İlâhî ile sulanmış ve fazl-ı Rabbanî ile tekâmül etmiştir.

Binaenaleyh, Nebî-i Zîşanın (a.s.m.) mebde-i hayatına ait ahval-i sûriyesinden zayıf bir şey işitildiği zaman, üstünde durmamalı, derhal başını kaldırıp etraf-ı âleme neşrettiği nurlara bakmalı. Maahaza, mebde-i hayatına

afak-ı âlem: âlemin ufukları.
ahval-i sûriye: görünürdeki hâller, durumlar.
ahval-i zahiriye: zahirî hâller; görünürdeki hâller, durumlar.
bidayet-i hayat: hayatın başlangıcı.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cihanbaha: cihan kıymetinde, dünya değerinde.
derece-i kıymet: kıymet derecesi.
etraf-ı âlem: kâinatın çevresi,

uçları, kıyıları.
fazl-ı Rabbanî: Cenab-ı Alah'ın Rab ismine mazhar olarak ihsan, kerem ve cömertliğinin bolluğu.
feyz-i İlâhî: Allah'ın feyzi, bolluğu, lütfü.
hâşâ: asla, kat'iyen, öyle değil, Allah göstermesin.
idrak: akıl erdirmeye, anlama, kavrama kabiliyeti.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
intaç: netice verme, sonuç-

landırma.
ismar: netice verme, sonuç verme.
kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.
kışır: kabuk, dış taraf.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
levazım-ı beşeriyet: insanlık için gerekli olan şeyler, insanın ihtiyaçları.
maahaza: bununla birlikte,

böyle olmakla beraber.

maddî: madde ile alakalı, cismanî.

mebde-i hayat: hayatın başlangıcı.

nakil: anlatma, söyleme, hikâye etme.

nazar: bakış, dikkat.

nazik: narin, ince.

Nebî-i Zîşan: şân sahibi nebî, peygamber; Hz. Muhammed (a.s.m.).

neşir: herkese duyurma, yayma, tamim.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah elçiliği.

rûkûn: bir şeyi meydana getiren unsurlardan her biri, esas.

sathî: yüzeysel, derine inmeyen, üstün körü.

sema: gökyüzü, gök.

semere: meyve, güzel netice.

seyyar: bir yerde durmayan yer değiştiren gök cismi.

sûrî: görünüşte olan, şekli.

şahsiyet-i maneviye: manevî şahsiyet, manevî kişilik.

şecere: ağaç.

şecere-i Muhammediye: İslâmiyet ağacı, İslâm dini; Hz. Muhammed'in temiz, yüce sülâlesi, soyu.

şems: güneş.

tavus: sülungillerden, erkeğinin tüyleri uzun, kuyruğu parlak, güzel renkli, acı ve tiz sesli bir kuş.

tayeran: uçma, uçuş.

tekâmül: kemal bulma, kemale erme, olgunlaşma.

terakkîyat: ilerlemeler, gelişmeler, yükselişler.

tereddüt: kararsızlık, şüphede kalma.

Tuba: Cennetteki bir ağacın adı; mutluluk ağacı.

vâsıl olmak: ulaşmak, varmak, erişmek.

şek ve şüphe ile bakan adam, herhâlde, mastar ile mazhar, menba ile ma'kes, zatî ile tecelli aralarını fark etmiyor. Ve bu yüzden şüpheye düşer.

Evet, Nebî-i Zîşan (a.s.m.) tecelliyat-ı İlâhîye mazhar ve ma'kestir, mastar ve menba değildir. Çünkü, o zat, yalnız abddir ve ibadetçe herkesten ileridir. Demek, bu kadar görünen terakkiyat, kemalât onun zatî malı değildir, ancak hariçten verilen Rahman-ı Rahîm'in tecellileridir.

Evvelce beyan edildiği gibi, hiçbir şey, bir zerreye bile mana-i ismiyle mastar olamaz. Amma, bir zerre, mana-i harfiyle semanın yıldızlarına mazhar olur. Yalnız, gaflet ile o zerrenin mastar olduğu zannıyla bakıldığından, sanat-ı İlâhiyeyi tağutî bir tabiata mal ederler.

İ'lem eyyühe'l-azîz!

Dualar, tevhid ve ibadetin esrarına numunedir. Tevhid ve ibadette lâzım olduğu gibi; dua eden kimse de, kalbinde dolaşan arzu ve isteklerini, "Cenab-ı Hak işitir" deyip, kadir olduğuna itikat etmelidir. Bu itikat, Allah'ın her şeyi bilir ve her şeye kadir olduğunu istilzam eder.

İ'lem eyyühe'l-azîz!

Şu âlemi ziyalandıran şemsin, bir sineğin gözüne tecelli ile girip ışıklandırması mümkündür. Ve ateşten bir kıvılcımın, gözüne girip tenvir etmesi imkân haricidir; çünkü, gözü patlatır.

abd: kul.

amma: ama, lâkin, ancak.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

esrar: sırlar, gizli hakikatler.

evvelce: daha önce.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

hariç: bir şeyin dışında kalma.

i'lem eyyühe'l-azîz: ey aziz kardeşim, bil ki!

imkân: mümkün olma, olabilirlik.

istilzam: gerektirme.

itikat: kesin inanma, iman.

kadir: her şeye yeten güç, kuvvet, kudret; her şeye yeten güç sahibi.

kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

ma'kes: yansımaya yeri, yansıtıcı; ayna.

mana-i harfi: bir şeyin kendisini değil de sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mana.

mana-i ismi: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.

mastar: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.

mazhar: bir şeyin çıktığı yer, zühur ettiği, görüldüğü yer.

menba: kaynak.

Nebî-i Zîşan: şan sahibi nebî, peygamber olan Hz. Muhammed (a.s.m.).

numune: örnek.

Rahman-ı Rahîm: Rahman ve Rahîm olan Allah; dünya ve ahirette yaratıklarına sonsuz rahmet, şefkat ve merhametle muamele eden Allah.

sanat-ı İlâhiye: İlâhî sanat, Allah'ın sanatı; Cenab-ı Hak-

kın sanat ile yaratması.

sema: gökyüzü, gök.

sek: şüphe, zan, tereddüt.

sems: güneş.

tabiat: yaratılış ve yaşayışa dair konulan kanunlar, esaslar.

tağutî:

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tecelliyat-ı İlâhiye: İlâhî tecelliler, İlâhî lütufların tezahürü.

tenvir: nurlandırma, aydınlat-

ma, ışıklandırma.

terakkiyat: ilerlemeler, gelişmeler, yükselişler.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

zat: ululuk sahibi kişi, şahıs (a.s.m.).

zati: zata ait, zatın kendisinden olan.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

ziya: ılık, aydınlık, nur.

Kezalik, bir zerre, Şems-i Ezeli'nin tecellisine mazhar olur, fakat Müessir-i Hakikî'ye zarf olamaz.

İ'lem ey mağrur, mütekebbir, mütemerrit nefis!

Sen öyle bir zaafiyet, acz, fakirlik, miskinlik gibi hâl-
le mahalsin ki, ciğerine yapışan ve çok defa büyülttük-
ten sonra ancak görülebilen bir mikroba mukavemet
edemezsin; seni yere serer, öldürür.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hardale ile tabir edilen, bir darı habbesi hükmünde olan kuvve-i hafızanın ihata ettiği meydanda gezintiler yapılırken o kadar büyük bir sahraya inkılâp eder ki, gez-
mekte bitmez bir şekil alır. Acaba o hardalenin içindeki
meydanı bitiremeyen, o hardalenin dairesini ne suretle
bitirecektir? Aklın nazarında hardalenin vaziyeti böyle
ise, aklın gezdiği daire nasıldır? Akıl da dünyayı yutar.
Fesühbanallah! Cenab-ı Hak hardaleyi akıl için dünya ve
dünyayı da akıl için bir hardale gibi yapmıştır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanların en büyük zulümlerinden biri de şudur ki:
Büyük bir cemaatin mesaisine terettüp eden hasenatı in-
taç eden semeratı bir şahsa isnat ve ona mal ederler. Bu
zulümde bir şirk-i hafî vardır. Çünkü, bir cemaatin cüz-i
ihtiyarîsiyle kesbettikleri mahsulâtı bir şahsa atfetmek, o
şahsın icat derecesinde harikulâde bir kudrete malik

acz: zayıflık, güçsüzlük.

atıf: bağlamak, yüklemek.

cemaat: topluluk.

cüz-i ihtiyarî: Cenab-ı Hak ta-
rafından insana verilen arzu
serbestliği; dilediği gibi hare-
ket edebilme kuvveti; cüz'î
irade.

fesühbanallah: Allah (c.c.) ne
güzel yaratmış; Allah bütün
noksanlıklardan münezzehtir,
her şey kendine tesbih eder
anlamında olup hayret ve ta-
accübü ifade için söylenir.

habbe: tane.

hardale: hardal tanesi.

harikulâde: olağanüstü.

hasenat: iyi ameller, iyi işler,
hayırlar.

hükümünde: değerinde, yerin-
de.

icat: meydana getirme, orta-
ya koyma.

ihata: kuşatma, içine alma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz
kardeşim, bil ki!

i'lem: Arapçada bil! anlamın-
da emir.

inkılâp: değişme, dönüşme.
intaç: netice verme, sonuc-
landırma.

isnat: dayandırma, mal etme,
bir şeyi bir kimseye ait gös-
terme.

kesb: kazanma.

kezalik: keza, bu da öyle,
böylece.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kuvve-i hafıza: hafıza gücü.

mağrur: gururlu; kendini be-
ğenmiş, büyüklük taslayan.

mahal: yer.

mahsulât: meydana gelen, elde
edilen şeyler; meyveler, ürünler.

malik: sahip.

mazhar: bir şeyin çıktığı görün-
düğü yer; nail olma, sereflenme.

mesai: çalışma.

miskin: fakir, yoksul, kendi ken-
dini idare edemeyen, mal ve
mülkü hiç olmayan kimse.

mukavemet: karşı koyma, da-
yanma, direnme.

Müessir-i Hakikî: hakikî tesir sa-
hibi, hakikî tesir edici.

mütekebbir: tekebbür eden, ki-
birlenen, kendini beğenmiş.

mütemerrit: temerrüt eden,
inatçı, kötü filinde inatlaşan.

nazar: bakış, dikkat.

nefis: kötü vasıfları kendisinde
toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan
güç.

sahra: büyük çöl, geniş saha.

semerat: semereler, meyveler.

suret: biçim, şekil, tarz.

Şems-i Ezeli: ezeli güneş; varlığı-
nın başlangıcı olmayan ve her şe-
yi nurlandıran Cenab-ı Hak.

şirk-i hafî: gizli şirk, gizli küfür.

tabir: ifade.

tecelli: belirme, bilinme, görün-
me.

terettüp: ait olma, icap etme, ge-
rekme.

vaziyet: durum.

zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, der-
mansızlık.

zarf: kap, kılıf, mahfaza.

zerre: en küçük parça, molekül,
atom.

zulüm: haksızlık.

olduğuna delâlet eder. Hatta, eski Yunanîlerin ve Vese-
nîlerin âliheleri, böyle zalimâne tasavvurat-ı şeytaniyenin
mahsulüdür.

İ'lem eyyühe'l-azîz!

Zikreden adamın, feyz-i İlâhîyi celbeden muhtelif
lâtifeleri vardır. Bir kısmı kalp ve aklın şuuruna bağlıdır,
bir kısmı da şuursuz, yani şuurlara tâbi değildir,
¹ *مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُ* husule gelir. Binaenaleyh, gaflet ile ya-
pılan zikirler dahi feyizden hâlî değildir.

İ'lem eyyühe'l-azîz!

Cenab-ı Hak, insanı pek acip bir terkipte halk etmiş-
tir. Kesret içinde vahdeti, terkip içinde besateti, cemaat
içinde ferdiyeti vardır. İhtiva ettiği aza, havâs ve letaifin
her birisi için müstakil lezzetler, elemeler olduğu gibi, ara-
larında görülen sür'at-i teavün ve imdattan anlaşıldığı
üzere, her birisi arkadaşlarının lezzet, elem ve teessüra-
tından da hisse alıyorlar. Bu hilkat sayesinde, insan, eğer
ubudiyet yoluna giderse, bütün lezzet, nimet, kemalât
nevilerine, kısımlarına mazhar olmaya şayandır. Ve keza,
eğer enaniyet yolunu takip ederse, çeşit çeşit elem ve
azaplara da mahal olmaya müstahaktır.

İ'lem eyyühe'l-azîz!

Kelime-i Tevhidin tekrar ile zikrine devam etmek, kal-
bi pek çok şeylerle bağlayan bağları, ipleri kırmak içindir

acip: tuhaf, hayrette bırakan.

âlihe: batıl ilâhlar, tanrılar.

aza: organlar, uzuvlar.

azap: ceza, büyük sıkıntı, şiddetli
acı.

besatet: basitlik, anlaşılır ve ko-
lay öğrenilir sadelikte oluş.

binaenaleyh: bundan dolayı, bu-
nun üzerine.

celp: çekme, çekiş, kendine çek-
mek.

cemaat: topluluk.

delâlet: delil olma, gösterme; alâ-
met, işaret.

elem: dert, üzüntü, maddî-mane-
vî ızdırıp.

enaniyet: kendini beğenme,
bencilik, egoistlik.

ferdiyet: teklik, birlik, fertlik.

feyiz: Allah'ın kuluna bağışladığı,
bolluk, bereket, ihsan.

feyz-i İlâhî: Allah'ın feyzi, bollu-
ğu, lütfu.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik,
Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzula-
rına dalmak.

halk: yaratma, yoktan var etme.

havas: hasseler, duyular.

hilkat: yaratılma, yaratılış.

husul: olma, meydana gelme.

ihtiva: içine alma, kapsama.

i'lem eyyühe'l-azîz: Ey azîz kar-
deşim, bil ki!

imdat: yardım.

Kelime-i Tevhid: Allah'ın birliğini
ifade eden lâ ilâhe illâ Allah Mu-
hammedün Resulullah cümlesi.

kemalât: kemaller, olgunluklar,
mükemmellikler.

kesret: çokluk.

keza: böylece, aynı şekilde.

lâtife: duyu, ince duyu ve his.

letaif: duyular, ince duyu ve his-
ler; manevî duygular.

mahal: yer.

mahsul: ürün.

mazhar: nail olma, şereflenme.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

müstahak: lâyık olunan, hak edi-
len şey.

müstakil: başlı başına, bağımsız.

1. Şuurla olmadan.

nevi: çeşit, tür.

nimet: Allah'ın bağışladığı
maddî ve manevî lütuf ve ik-
ramlar.

sür'at-i teavün ve imdat:
yardım ve yardımlaşmadaki
hızlılık.

şayan: değer, layık, münasip.

şuur: bilinç.

şuur: bir şeyin inceliklerini
iyice idrak etme, anlayış.

şuursuz: idraksiz, bilgisiz.

tâbi: bir şeye uyan.

tasavvurat-ı şeytaniye: şey-
tanca düşünceler, şeytan ta-
rafından gelen düşünceler,
hayaller.

teavün: yardımlaşma, birbiri-
ne yardım etme.

teessürat: teessürler, keder-
ler, elemeler, acılar.

terkip: bir kaç şeyi birleştire-

rek yeni bir şey meydana ge-
tirme.

ubudiyet: kulluk.

vahdet: birlik ve teklik.

vesenî: putperest, puta ta-
pan.

Yunanî: Yunanlı.

zalimâne: zalimce, zulmeder-
cesine.

zikir: Allah'ın adlarını anarak
dua etme, Allah'ı anma.

ve nefsin tapacak derecede sanem ittihaz ettiği mahbuplardan, yüzünü çevirmektir. Maahaza, zakir olan zatta bulunan hasse ve lâtifelerin ayrı ayrı tevhidleri olduğuna işaret olduğu gibi; onların da, onlara münasip şerikleriyle olan alâkalarını kesmek içindir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın bir akrabasına, meselâ, okuduğu bir Fatiha-i Şerifeden hâsıl olan sevaptan istifade etmekte bir ile bin müsavidir. Nasıl ki, ağızdan çıkan bir lâfzın işitilmesinde bir cemaat ile bir fert bir olur. Çünkü lâtif şeyler matbaa gibidir. İstinsah edilen bir kelimedenden, bin kelime çıkar.

Ve keza nuranî şeylerde vahdet ile beraber tekessür olduğuna, yani bir nuranî şeyde bin sevap bulunduğu bir işarettir...

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Nebî-i Zîşanın (a.s.m.) Makam-ı Mahmûdu İlâhî bir mâide ve Rabbanî bir sofrâ hükmündedir. Evet, tevzi edilen lütuflar, feyizler, nimetler o sofradan akıyor. Resul-i Zîşana (a.s.m.) okunan salâvat-ı şerife o sofraya edilen davete icabettir.

Ve keza, salâvat-ı şerifeyi getiren adam Zat-ı Peygamberîyi (a.s.m.) bir sıfatla tavsif ettiği zaman, o sıfatın ne-reye taallük ettiğini düşünsün ki, tekrar be tekrar salâvat getirmeye müşevviki olsun.

alâka: ilgi, ilişki. bağ.
cemaat: topluluk.
Fatiha-i Şerife: şeref sahibi olan Fatiha Suresi.
feyiz: Allah'ın kuluna bağışladığı, bolluk, bereket, ihsan.
hâsıl: elde edilenlerin hepsi, meydana gelme.
hasse: duyu.
hükümünde: değerinde, yerinde.
icabet: davete gitme, davete uyma.
ilâhi: Allah'la ilgili, Cenab-ı

Hakka dair.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
istifade: faydalanma, yararlanma.
istinsah etmek: çoğaltmak, kopyasını çıkarmak.
ittihaz: edinme, kabul etme.
keza: böylece, aynı şekilde.
lâfız: söz, kelime.
lâtif: cismanî olmayan, ruhla ilgili, ruhanî.
lâtife: duyu, ince duygu ve his.

lütuf: ikram ve yardımda bulunma.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahbup: sevgili, sevilen, muhabbet edilen.
mâide: yemek sofrası, üzerinde nimetler bulunan kurulmuş sofrâ.
Makam-ı Mahmûd: en yüksek şefaât makamı, Peygamberimizin (a.s.m.) kavuşacağı, Allah tarafından vaat edilen makam.

meselâ: örneğin.
münasip: uygun.
müsavi: eşit.
müşevvik: teşvik eden, istek arttıran, arzu ve heves arttıran.
Nebî-i Zîşan: şan ve şeref sahibi nebî, peygamber; Hz. Muhammed (a.s.m.).
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.
nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münnevver.
Rabbanî: terbiye ve idare eden Cenab-ı Hakka ait.
Resul-i Zîşan: şan ve şeref sahibi resul, peygamber; Hz. Muhammed (a.s.m.).
salâvat: Hz. Muhammed'e rahmet ve esenlik dileme, salât ve selâm etme; "Allahümme salli alâ seyyidînâ Muhammedin ve alâ âli seyyidînâ Muhammed" deme.
salâvat-ı şerife: Hz. Muhammed (a.s.m.) için yapılan dualar.
sanem: put, Allah'tan başka tapılan şey.
sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.
sıfat: vasıf, nitelik.
şerik: ortak.
taallük: alâkalı, münasebeti olma.
tavsif: vasıflandırma, mahiyetini ortaya koyma, nitelendirme.
tekessür: çoğalma, kesretli olma.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
tevzi: dağıtma, dağıtılma.
vahdet: birlik ve teklik.
zakir: zikreden, Allah'ı zikrederek dua eden.
zat: kişi, şahıs.
Zat-ı Peygamberî: Hz. Peygamberin (a.s.m.) zatı, kişiliği.

İlem ey din âlimi! (HAŞİYE)

Ücreti az, ilmime rağbet yok diye mahzun olma; çünkü, mükâfat-ı dünyeviye ihtiyaca bakar, kıymet-i zatiyyeye bakmaz. Meziyet-i zatiye ise mükâfat-ı uhreviyyeye nazırdır. Öyle ise, zatî olan meziyetini mükâfat-ı uhreviyyeye sakla, birkaç kuruşluk dünya metainı satma.

İlem ey hitabet-i umumiye sıfatı ile gazete lisanesıyla konferans veren muharrir!

Sen kendi nefsinı aşağı göstermeye ve nedamet ederek kusurlarını ilân etmeye hakkın var. Fakat, şeair-i İslâmiyyeye zıt ve muhalif olan herzelerle İslâmiyeti lekelerdirmeye kat'iyen hakkın yoktur. Seni kim tevkil etmiştir? Fetvayı nereden alıyorsun? Hangi hakka binaen milletin namına, ümmetin hesabına İslâmiyet hakkında hezeyanları savurarak dalâletini neşir ve ilân ediyorsun? Milleti, ümmeti kendin gibi dâl zannetme. Dalâletini kime satıyorsun? Burası İslâmiyet memleketidir, Yahudî memleketi değildir. Cumhuriyet mü'minînin kabul etmediği bir şeyin gazete ile ilânı, milleti dalâlete davettir, hukuk-i ümmete tecavüzdür. Bir adamın hukukuna tecavüze cevaz-ı kanunî olmadığı hâlde, koca bir milletin, belki âlem-i İslâmın hukukuna hangi cesarete binaen tecavüz ediyorsun? Ağzını kapat!

HAŞİYE: Ehemmiyetlidir.

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.

âlim: ilim ile uğraşan, ilim adamı.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

cevaz-ı kanunî: kanunî ruhsat, izin, müsaade; kanunen yasak olmayan.

cumhur-i mü'minîn: mü'minlerin umumu, Allah'a iman edenler.

dâl: sapkınlar, doğru ve Hak yoldan uzaklaşanlar.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılmak, azmak.

ehemmiyetli: önemli.

fetva: İslâm'da bir mesele hakkında dinî meselelere tam vâkîf yetkili kimseler tarafından verilen ser'i hüküm.

haşiye: dipnot.

herze: boş söz, saçma-sapan söz, boş lâkırdı, lüzumsuz lâf.

hezeyan: saçmalama, abuk sabuk konuşma, herze.

hitabet-i umumiye: herkese, umuma, genele yapılan konuşma.

hukuk: haklar.

hukuk-i ümmet: ümmetin hakları, bütün Müslümanların hakları.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

i'lem: arapça'da bil! anlamında emir.

ilim: bilme, bilgi.

kat'iyen: kat'î olarak, kesin olarak, kesinlikle.

kıymet-i zatiye: birinin kendi öz değeri, kıymeti.

kusur: eksiklik, özür, suç, kabahat.

lisan: dil.

mahzun: hüznü, kederli, kaygılı, dertli, üzüntülü.

meta: mal, servet; geçici dünya zevki.

meziyet: bir şeyi başkalarından ayıran vasıf, üstünlük ve değerlilik vasfı.

meziyet-i zatiye: kendine ait olan, zatına has olan üstün özellik.

muhalif: zıt, aykırı.

muharrir: gazete vs. yazar.

mükâfat-ı dünyeviye: dünyaya ait mükâfat, ödül.

mükâfat-ı uhreviye: ahiretle ilgili mükâfat, ahirete bırakılan, ahirette verilecek olan mükâfat.

nam: ad, yerine.

nazir: nazar eden, bakan.

nedamet: pişmanlık.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

neşir: yayma, yayım, herkese

duyurma.

rağbet: istek, arzu, meyil.

sıfat: vasıf, nitelik.

şeair-i İslâmiye: İslâma ait işaretler, İslâma sembol olmuş iş ve ibadetler.

tecavüz: saldıрма, satışma, başkasının hakkına dokunma.

tevkil: vekil etme, edilme.

ümmet: Müslümanların tamamı; bütün Müslümanlar.

zati: zata ait, zatın kendisinden olan.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kâfirlerin Müslümanlara ve ehl-i Kur'ân'a düşman olmaları küfrün iktizasındandır. Çünkü, küfür imana zıttır. Maahaza, Kur'ân, kâfirleri ve âbâ ve ecdatlarını idam-ı ebedî ile mahkûm etmiştir.

Binaenaleyh, Müslümanlarla ülfet ve muhabbetleri mümkün olmayan kâfirlere muhabbet boşa gidiyor. Onların muhabbetiyle karşılaşamaz, onlardan medet beklenilemez. Ancak **حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ**¹ diye, Cenab-ı Hakka iltica etmek lâzımdır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kâfirlerin medeniyeti ile mü'minlerin medeniyeti arasındaki fark:

Birincisi medeniyet libasını giymiş korkunç bir vahşettir; zahiri parlıyor, bânîni da yakıyor; dışı süs, içi pis; sureti me'nus, sîreti makus bir şeytandır. İkincisi, bânîni nur, zahiri rahmet, içi muhabbet, dışı uhuvvet, sureti muavenet, sîreti şefkat, cazibedar bir melektir.

Evet, mü'min olan kimse, iman ve tevhid iktizasıyla kâinata bir mehd-i uhuvvet nazarıyla baktığı gibi; bütün mahlûkatı, bilhassa insanları, bilhassa İslâmları birbiriyle bağlayan ip de ancak uhuvvettir. Çünkü, iman bütün mü'minleri bir babanın cenah-ı şefkati altında yaşayan kardeşler gibi kardeş addediyor.

ğine inanmama, müşriklik, imansızlık.

libas: elbise.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

mahkûm: kendine hükümlanan, hükümlü.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

makus: tersine dönmüş, başaşağı olmuş.

medeniyet: ilim, teknik, sanayi ve ticaretin nimetlerinden gerçek anlamda yararlanarak, bolluk, güvenlik ve rahatlık içinde yaşayış.

medet: inayet, yardım, imdat.

mehd-i uhuvvet: uhuvvet beşiği, kardeşlik yeri.

me'nus: alışılmış, ünsiyet edilmiş, sevimli.

muavenet: yardım, yardımlaşma.

muhabbet: sevgi, sevmek.

mü'min: iman eden, inanan.

nazar: bakış, bakış açısı.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

sîret: iç yüz, manevî durum, ahlâk ve karakter.

suret: biçim, görünüş.

şefkat: karşılıksız sevgi besleme, içten ve karşılıksız merhamet.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

uhuvvet: kardeşlik, din kardeşliği.

ülfet: alışma, kaynaşma, dostluk.

vahşet: yabani ve vahşi olan şey, medeniyetin zıddı.

zahir: dış yüz, görünüş.

1. Allah bizlere yeter, O ne güzel vekildir. (Al-i İmran Suresi: 173.)

aba: babalar, pederler.

add: saymak, öyle kabul etmek.

bânîni: iç, iç yüz, iç kısım.

bilhassa: özellikle.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cazibedar: çekici, cazibeli.

cenah-ı şefkat: şefkat ve merhamet kanadı.

ecdat: dedeler, büyük babalar, atalar.

ehl-i Kur'ân: Kur'ân ehli,

Kur'ân'a inanıp ona uyanlar.

idam-ı ebedî: dirilmemek üzere yok oluş, ahiret inancı olmadığı için ölümü ebedî

yokluğa gitmek olarak görme.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!

iltica: sığınma, güvenme, da-

yanma.

iman: inanma, itikat.

kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti in-kâr eden, dinsiz.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

kûfûr: Allah'ın varlığına, birli-

Küfür ise, öyle bir bürudettir ki, kardeşleri bile kardeşlikten çıkarır. Ve bütün eşyada bir nevi ecnebilik tohumunu ekiyor ve her şeyi her şeye düşman yapıyor. Evet, hamiyet-i milliyelerinde bir uhuvvet varsa da, muvakkattır. Ve ezelî, ebedî iftirak ve firak ile muttasıl ve mahduttur.

Amma, kâfirlerin medeniyetinde görülen mehasin ve yüksek terakkiyat-ı sanayi, bunlar tamamen medeniyet-i İslâmiyeden, Kur'ân'ın irşadatından, edyan-ı semaviyeden in'ikâs ve ictibas edildiği Lemaat ile Sünuhât eserlerimde istenildiği gibi izah ve ispat edilmiştir.

1 رَاجِعُهُمَا تَرَى أَمْرًا عَظِيمًا غَفَلَ عَنْهُ النَّاسُ

İ'lem!

Mesail-i diniyeden olan içtihat kapısı açıktır; fakat, şu zamanda oraya girmeye altı mâni vardır.

Birincisi: Nasıl ki kışta fırtınaların şiddetli olduğu bir vakitte, dar delikler dahi seddedilir; yeni kapılar açmak hiçbir cihetle kâr-ı akıl değil. Hem, nasıl büyük bir selin hücumunda tamir için duvarlarda delikler açmak, gark olmaya vesiledir. Öyle de, şu münkerat zamanında ve âdât-ı ecanibin istilâsı anında ve bid'aların kesreti vaktinde ve dalâletin tahribatı hengâmında, içtihat namıyla, kasr-ı İslâmiyetten yeni kapılar açıp duvarlarında muharriplerin girmesine vesile olacak olan delikler açmak, İslâmiyete cinayettir.

1. O ikisine müracaat et; insanların gafil kaldıkları önemli bir husûsu görürsün.

âdât-ı ecanip: yabancıların âdetleri.
amma: ama, lâkin, ancak.
bid'a: dinin aslına uymayan âdet ve uygulamalar..
bürudet: soğukluk, soğuk olma.
cihet: yön.
dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
ebedi: sonu olmayan, daimî, sürekli.
ecnebi: yabancı, yabancı olma.
edyan-ı semaviye: semavî dinler, Allah tarafından gönderilmiş olan hak dinler.
ezeli: ezel ile ilgili, öncesiz, başlangıcsız.
firak: ayrılık, hicran.
gark: boğma, boğulma.
hamiyet-i milliy: millî duygu ve hislerin muhafaza edilmesi için yapılan çaba.
hengâm: zaman, sıra.
hücum: saldırma.
ictihat: din âlimlerinin şer'î esaslar dâhilinde Kur'ân ve sünnete uygun şekilde bir konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermeleleri.
iftirak: ayrılma, dağılma.
iktibas: alıntı.
i'lem: Arapçada "bil!" anlamında emir.
in'ikâs: aksetme, yansıma.
irşadat: irşatlar, uyarılar, doğru yolu göstermeler.
ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.
istilâ: kaplama, yayılma.
izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
kâr-ı akıl: aklın kabul edeceği iş, akıllıca iş, akıl işi, akla uygun.
kasr-ı İslâmiyet: İslâmiyet sarayı, İslâmiyet köşkü.
kesret: çokluk.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.
Lemaat: Risale-i Nur Külliyyatından bir eserin adı.
mahdut: sınırlı, belirli.
mâni: engel.
medeniyet: ilim, teknik, sanayi ve ticaretin nimetlerinden gerçek anlamda yararlanarak, bolluk, güvenlik ve rahatlık içinde yaşayış.

medeniyet-i İslâmiye: İslâm medeniyeti.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
mesail-i diniye: dinî meseleler, konular.
muharrîp: tahrip eden, harap eden, yıkıp yok eden.
muttasıl: bitişik, aralıksız.
muvakkat: geçici.
münkerat: seriata göre yapılması yasak olan şeyler.
nam: ad.

nevi: çeşit, tür.
set: kapama, tıkama, engel olma.
tahribat: tahripler, yıkıp bozmalar.
tamir: onarma, düzeltme.
terakkiyat-ı sanayi: sanayi alanında ilerlemeler, yükselişler.
uhuvvet: kardeşlik, din kardeşliği.
vesile: aracı, vasıta.

İkincisi: Dinin zaruriyatı ki, içtihat onlara giremez; çünkü kat'î ve muayyendirler. Hem, o zaruriyat kut ve gıda hükmündedirler, şu zamanda terke uğruyorlar ve tezelzülde dirler. Ve bütün himmet ve gayreti onların ikamesine ve ihyasına sarf etmek lâzım gelirken, İslâmiyetin nazariyat kısmında ve selefın içtihadat-ı safiyâne ve halisânesiyle bütün zamanların hacatına dar gelmeyen efkârları olduğu hâlde, onları bırakıp heveskârâne yeni içtihatlar yapmak, bid'atkârâne bir hıyanettir.

Üçüncüsü: Her zamanın insanlarınca kıymetli adde dilerek efkârı celbeden cazibedar bir meta merguptur. Meselâ, bu zamanda en rağbetli, en iftiharlı, siyasetle iş tıgal ve dünya hayatını temin etmektir. Selef-i Salihîn asrında ve o zaman çarşısında en mergup meta, Hâlık-ı Semavat ve Arz'ın marziyatlarını ve bizden arzularını kelâmından istinbat etmek ve nur-i Nübüvvet ve Kur'ân ile kapatılmayacak derecede açılan ahiret âlemindeki saadet-i ebediyeyi kazandırmak ve vesailini elde etmek idi. Bu itibarla, o zamanlarda bütün fikirler, kalpler, ruhlar marziyat-ı İlâhiyeyi bilmek ve öğrenmeye müteveccih idi. Bunun için, istidat ve iktidarı olanlar o zamanlarda vukua gelen bütün ahval ve vukuat ve muhaverattan ders almakla, içtihatlara zemin teşkil eden yüksek istidatlar vücuda gelirdi. Şimdi ise fikir ve kalplerin teşettütü, inayet ve himmetlerin zaafiyeti, insanların siyaset ve felsefeye iptilâ ve rağbetleri yüzünden bütün istidatlar funun-i hâzıra ve hayat-ı dünyeviyeye müteveccihtir. Ahkâm-ı diniyeye sarf edilecek müstakim bir içtihat yoktur.

addetmek: saymak, öyle kabul etmek.
ahkâm-ı diniye: dine ait hükümler, dinle ilgili hükümler.
ahval: hâller, durumlar.
asır: yüzyıl.
bid'atkârâne: dinde olmaya- nı dine mal etmeye çalışarak.
cazibedar: çekici, cazibeli.
celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.
efkâr: düşünceler, fikirler, görüşler.
felsefe: madde ve hayatı

başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
funun-i hâzıra: günümüz fen ilimleri, zamanımız fenleri.
hacat: hacetler, ihtiyaçlar.
Hâlık-ı Semavat ve Arz: gökleri ve yeri yaratan, yoktan var eden Allah.
halisâne: temiz kalplilikle, samimî bir şekilde, sırf Allah rızasını gözeterek.
hayat-ı dünyeviyeye: dünyaya ait olan hayat.
heveskârâne: hevesli bir şe-

kilde.
hıyanet: hainlik, kendine olan güveni kötüye kullanma.
himmet: çalışma, çabalama, gayret gösterme, emek sarf etme.
hükümünde: değerinde, yerinde.
ıctihadat-ı safiyâne: samimî ve safi bir inanç ve kanaatle yapılan içtihatlar.
ıctihat: din âlimlerinin şer'i esaslar dâhilinde Kur'ân ve sünnete uygun şekilde bir

konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermeleri.
ıftihar: gurur, övünme.
ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.
ikame: oturtma, yerleştirme.
ıktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.
inayet: yardım, ihsan, lütuf.
iptilâ: iyi veya kötü bir şeye olan aşırı düşkünlük, tiryakilik.
istidat: kabiliyet, yetenek.
istinbat: bir söz veya işten gizli bir mana çıkarma.
ıstıgal: bir işle uğraşma, meşgul olma.
kat'i: kesin, şüpheyi ve tereddüde mahal bırakmayan.
kelâm: İlâhî söz, İlâhî emir, vahiy.
kut: yiyecek, rızık.
marziyat: razı olunacak şeyler, Allah'ın rızasına dair olanlar, Allah'ın rızasına mazhar olacak hâl ve hareketler.
marziyat-ı İlâhiye: Allah'ın rızasına uygun işler, Allah'ın hoşnut olmasına sebep olan şeyler.
mergup: rağbet edilen, beğenilmiş, çok kıymet verilen.
meselâ: örneğin.
meta: mal, servet; geçici dünya zevki.
muayyen: belirli.
muhaverat: muhavereler, karşılıklı konuşmalar.
müstakim: doğru.
müteveccih: bir cihete dönen, yönelen.
nazariyat: nazariyeler, ilmi görüşler, düşünceler, teoriler.
nur-i Nübüvvet ve Kur'ân: Kur'ân ve peygamberlik nuru.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.
sarf: harcama.
selef: geçmiş İslâm âlimleri.
Selef-i Salihin: Ehl-i Sünnet ve Cemaatin ilk rehberleri ve Ashap ile Tabiinin ileri gelenleri ile Tebe-i Tâbiinden olan Müslümanlar.
teşettüt: dağınık olma, perişanlık.
teşkil: oluşturma, şekillendirme.
tezelzül: sarsıntı.
vesail: vesileler, sebepler.
vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.
vukuat: vuku bulan şeyler, hâdise- ler, olaylar.
zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, dermansızlık.
zaruriyat: dinin inanılması zorunlu olan ve İslâmın esasını teşkil eden hususlar.
zemin: temel dayanak.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

ahval: hâller, durumlar.

arz: dünya ile ilgili, dünya işleri-ne ait.

beliyye: felâket, musibet.

bittabi: tabiatıyla, doğal olarak; bir şeyin yaratılışının sonucu olarak.

efkâr: düşünceler, fikirler, görüşler.

gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefesine uyarak Allah'ın emirlerini unutan.

gayrimeşru: meşru olmayan, di-ne aykırı, kanunsuz.

Hâlık-ı Semavat ve Arz: gökleri ve yeri yaratan, yoktan var eden Allah.

hâl-i sekir: sarhoşluk hâli, durumu.

haram: İslâmiyetçe yasaklanan işler.

hayat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan hayat.

hayat-ı uhreviye: uhrevî hayat, ahirete ait olan hayat.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hüküm: emir, buyruk.

ibâhe: mübah kılma, bir şeyi haram olmaktan çıkarak serbest bırakılması.

icthâh: din âlimlerinin şer'î esaslar dâhilinde Kur'an ve sünnete uygun şekilde bir konuda fikir ortaya koymaları, hüküm vermele-ri; hüküm çıkarma ve ortaya koyma.

illet: sebep.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

istihsan: güzel bulma, beğenme.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

mahzurat: mahzurlar, sakıncalar. yasaklar, mâniler, haram şeyler.

maksat: gaye.

maslahat: fayda, maksat.

mazhariyet: nail olma, şereflenme.

mazur: özür, özrü olan.

merdut: reddedilmiş, geri çevrilmiş.

mesail: meseleler.

meselâ: örneğin.

meyl: bir tarafa doğru eğilme, yönelme.

meylü't-tahrip: bozma, yıkma isteği, tahrip arzusu.

müptelâ: tutkun, bir şeye düşkün ve tutulmuş olan.

müsaade-i şer'iye: şeriâtın verdiği izin.

müteveccih: teveccüh eden, bir

Dördüncüsü: İctihâh kapısından İslâmiyete girip mesailini genişlendirmeye meyleden adamın maksadı, zaruriyata imtisalle takva ve kemale mazhariyet ise güzeldir. Amma zaruriyatı terk ve hayat-ı dünyeviye hayât-ı uhreviye tercih eden adam ise, onun icthâhada meyl, meylü't-tahriptir, tekliften çıkıp kaçmak için bir yol bulmaktır.

Beşincisi: Her şeyin, her hükmün vücuda gelmesi bir illete binaen olduğu gibi, bir maslahata dahi tâbidir. Fakat, maslahat illet değildir, ancak tercih edici bir hikmettir.

Bu zamanın efkârı, bizzat saadet-i dünyaya müteveccih. Şeriâtın nazarı ise, bizzat saadet-i uhreviye müteveccih olup, bittabi dünyaya da nazırdır; çünkü, dünya ahirete vesiledir.

Umumî bir beliyye olan ve nâsın ona müptelâ olduğu çok işler vardır ki, zaruriyattan olmuştur. O gibi işler sû-i ihtiyar ile gayrimeşru meyillerden doğmuş olduklarından, mahzuratı ibâhe eden zaruriyattan değildir. Ve ruhsat ve müsaade-i şer'iyenin şümulüne dâhil olamazlar. Meselâ, bir adam sû-i ihtiyarıyla haram bir tarzda kendini sarhoş etse, hâl-i sekirde yaptığı tasarrufatta mazur olamaz. Bu zamanda bu gibi icthâtlar, semavî değil, ancak arzî icthâtlardır. Bu gibi icthâtlar ile Hâlık-ı Semavat ve Arz'ın hükümlerinde yapılan tasarrufat merduttur. Meselâ, bazı gafiller hutbenin Türkçe okunmasını istihsan ediyorlar ki, halkın bilhassa siyasî ahvalden

tarafa, bir cihete dönen, yönelen.

nâs: insanlar.

nazar: bakış, bakış açısı.

nazır: nazar eden, bakan.

ruhsat: mevcut bir dinî hükmün özür sebebiyle belirli şartlar altında genişletilmesi veya kolaylaştırılması.

saadet-i dünya: dünya mutluluğu.

saadet-i uhreviye: ahiretle ilgili saadet, ahiretteki mutluluk.

semavî: dinî meseleler, dinin esaslarına dair hususlar.

siyasî: siyasetle ilgili, siyasete ait.

sû-i ihtiyar: kötü seçim, seçmenin fenalığı.

seriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi; İslâm dini.

şümul: içine alma, kapsam.

tâbi: bir şeye uyan.

takva: Allah korkusuyla dinin

yasak ettiği şeylerden kaçınma, Allah'ın emirlerini tutup azabından korunma.

tarz: biçim, şekil.

tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.

teklif: Allah'ın, insanları emir ve yasaklarına uygun hareket etmekle vazifelendirmesi.

umumi: genel.

vesile: aracı, vasıta.

zaruriyat: dinin inanılması zorunlu olan ve İslâmın esasını teşkil eden hususlar.

haberleri olsun. Hâlbuki, bu gibi ahval-i siyasiye yalandan, hileden, şeytanî fikirlerden hâlî değildir. Hutbe makamı ise, ahkâm-ı İlâhiyenin tebliği için ittihaz edilmiş bir makamdır.

Sual: Avam-ı nâs Arabîden haberdar değildir, fehmedemez?

Cevap: Avam-ı nâs, zaruriyat ve müsellemaat-ı diniye muhtaçtır; ve hutbe makamı da bu gibi hükümlerin tebliği içindir. Bu hükümler, kisve-i Arabiye içinde, tafsil len değilse de, icmalen avam-ı nâsa malûm ve maruftur. Maahaza, lisan-ı Arapta bulunan şehamet, yükseklik, meziyet, satvet, diğer lisanlarda yoktur.

İstem ey gafletli sağır ve kör olarak, zulmetler içinde esbaba ibadet eden ahmaklar!

Cenab-ı Hakkın vücub-i vücud ve vahdetine kâinatın mürekkebatı ve zerratının elli beş vecihle yaptıkları şahadetlerin bir vechini yazacağım. Şöyle ki:

Eşyanın icadı, ya nefislerine veya esbaba olan isnadı, hayret ve istiğrabı muciptir. Bu da red ve inkârı icap eder. Bu dahi dalâletleri intaç eder. Bu ise ıztırabat-ı ruhiye ve teşevvüşat-ı aklıye sebeptir. Bu da ruhları ve akılları firar ettirmekle, Vacibü'l-Vücut'a iltica etmeye mecbur eder. Zira, her müşkülât Onun kudretiyle hall olur ve açılmaz düğümler Onun iradesiyle açılır ve kalpler Onun zikriyle mutmain olur. Bu hakikati şöyle bir muvazene ile izah edeceğim. Şöyle ki:

ahkâm-ı ilâhiye: İlâhî hükümler, Allah'ın hükümleri.
ahval-i siyasiye: siyasete ait hâller, durumlar, işler.
Arabî: Arapçaya ait, Arap dili ile ilgili.
avam-ı nâs: insanların ilmi, irfanı kıt, okuma yazması az, fikren zayıf olanları.
dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fehmetmek: anlamak, kavra-

mak, idrak etmek.
haberdar: haberi, bilgili.
hakikat: gerçek, esas.
hâlî: bir şeyden uzak, müstesna.
hutbe: hatip tarafından camilerde minbere çıkıp yapılan dinî içerikli konuşmalar.
hüküm: dinî kaide, kural.
ıztırabat-ı ruhiye: ruhen çekilen azaplar, sıkıntılar.
icap: gerekme hâlî, gerekli olma.
icmalen: kısaltarak, kısaca,

özetle.
il'em: Arapçada "Bil!" anlamında emir.
iltica: sığınma, güvenme, dayanma.
intaç: netice verme, sonuçlandırma.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda içten iktidar, güç.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
istiğrab: şaşırma, hayret et-

me.

ittihaz: kullanma.

kisve-i Arabiye: Arap dili elbisesi, Arapça libası.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

lisan-ı Arap: Arap dili.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

makam: büyük yer, mevki.

malûm: bilinen, bilinir olan.

maruf: herkesçe bilinen.

meccur: zorunlu olma, zorunda kalma.

meziyet: bir şeyi başkalarından ayıran vasıf, üstünlük ve değerlik vasfı.

mucip: icap eden, gerektiren.

mutmain: gönülsüz, içi rahat, emin, şüphesi olmayan, zihnini bir şeye yatırıp rahatlamış.

muvazene: mukayese, karşılaştırma; ölçü, denge.

mürekkebat: mürekkep seyler, bileşikler, karışımlar.

müsellemaat-ı diniye: dinin sapa-sağlam oturmuş herkesçe kabul edilmiş ve edilmesi gereken ka-ideleri, esasları.

müşkülât: müşküller, güçlükler, zorluklar.

nefis: kendi, şahıs.

red: kabul etmeme.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

satvet: şiddetli tesir eden, ezici kuvvet, güç.

sual: soru.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şehamet: zekâ ve akıllılıkla beraber olan cesaret, yiğitlik.

şeytanî: şeytana ait, şeytana has, şeytanla ilgili.

tafsilen: tafsilli bir şekilde, uzun uzadıya, ayrıntılı olarak.

tebliğ: dinî bir emrin kullara bildirilmesi.

teşevvüşat-ı aklıye: aklın bulanıklığı, dağınıklığı ve karmaşıklığı.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahdet: birlik ve teklik.

vecih: cihet, yön.

vücub-i vücud: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

zaruriyat: dinin inanılması zorunlu olan ve İslâmın esasını teşkil eden hususlar.

zerrat: zerreler, atomlar.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

zulmet: karanlık.

Mevcudatın faili, yani eşyayı vücuda getiren, ya vacip ve vahittir veyahut da mümkün ve kesirdir. Fail, vacip ve vahit olduğu takdirde, ne külfet var, ne de garabet var; olsa bile, vehmî olur. Esbaba isnat edildiği takdirde, külfet ve garabet vehmîlikten çıkar, kat'î ve hakikî bir şekilde tahakkuk eder. Çünkü, kusur ve zaafiyetten hâlî olmayan esbab-ı kesîreden hiçbir sebep, bir müsebbebi omzuna kaldıramaz. Ve bir şeyin icadında gayr-i mütenahi esbabın iştiraki lâzımdır. Meselâ, bal arısı her şeyle alâkadar olduğundan, eğer icadı esbaba isnat edilirse, semavat ve arzın iştirakleri lâzımdır.

Maahaza, kesretin vahitten sudûru, vahidin kesretten sudûru kadar zahmet değildir, daha kolaydır. Meselâ, bir kumandanın efrad-ı kesîreye verdiği intizam ve yaptırdığı işleri o efrad-ı kesîre kendi başlarına büyük bir müşkülâtta sonra yapabilirler.

Maahaza, icadın esbaba isnadında lâyüad külfet, garabet olmakla beraber, pek çok muhalâta zemin teşkil ediyor:

1. Her bir zerrede Vacibü'l-Vücut'un sıfatlarının farzı lâzımdır.
2. Ulûhiyette gayr-i mütenahi şeriklerin iştiraki lâzım gelir.
3. Her bir zerrenin hem hâkim, hem mahkûm olması lâzım gelir-kubbeli binalarda birbirine dayanmakla düşmekten kurtulan taşlar gibi.

alâkadar: ilgili, ilişki.

arz: yer, dünya.

efrad-ı kesîre: çok kişiler.

esbab-ı kesîre: pek çok sebepler.

esbap: sebepler, vasıtalar.

fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.

garabet: anormallik, tuhaflık.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

hakiki: gerçek.

hâkim: hükmeden.

hâlî: bir şeyden uzak, müstesna.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

iştirak: katılma, ortak olma.

kasir: çok, çok olan.

kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

kesret: çokluk.

kumandan: komutan.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

külfet: zahmet, sıkıntı.

lâyüad: sayısız, pek çok.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

mahkûm: kendine hükmolunan, hükümlü.

meselâ: örneğin.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

muhalât: muhaller, olması mümkün olmayanlar.

mümkün: mümkün, olabilir olanlar, yaratılanlar.

müsebbep: sebep olarak ortaya konulmuş olan, sebep olunarak meydana getirilen.

müşkülât: müşküller, güçlükler, zorluklar.

semavat: semalar, gökler.

sıfat: vasıf, nitelik.

sudûr: sâdir olma, meydana

çıkma, çıkma, olma.

şerik: ortak.

tahakkuk: gerçekleşme, kesinleşme.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan

Allah.

vahit: zorunlu.

vahit: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olan.

vehmî: vehimle ilgili, aslında var olmadığı hâlde varmış gibi görülen her hangi bir şeye ait.

zaafiyet: zayıflık.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

zemin: temel dayanak.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

4. Şuur, irade ve kudret gibi sıfatların her zerrede bulunması lâzım gelir. Çünkü, hüsn-i sanat bu sıfatları iktiza eder.

Şu hakikati izah için birkaç misal söyleyeceğiz.

Birincisi: Şems, şeffaflık sırrına binaen, şışelerin zerrelinde, arzın denizlerinde, semanın seyyarelerinde müsavat üzerine tecelli eder.

İkincisi: Mukabele sırrına binaen, merkezdeki bir lâmbanın daireyi teşkil eden aynalara nispet-i in'ikâsı birdir.

Üçüncüsü: Nurdan veya nuranî bir şeyden tenevvür etmek ve ziya almak hususunda, bir ile bin, birdir; nuranînin iktizası öyledir.

Dördüncüsü: Muvazene sırrına binaen, hassas bir terazinin iki kefesinde iki ceviz veyahut iki güneş bulunsa, hangi kefesine bir şey ilâve edilirse, o aşağı iner, ötekisi havaya kalkar.

Beşincisi: Büyük bir sefine ile gayet küçük bir sefineyi sevk ve tahrik hususunda fark yoktur—kaptan, ister bir çocuk olsun, ister büyük olsun. Çünkü, intizam vardır.

Altıncısı: Hayvan-ı natık gibi bir mahiyet-i mücerrede-nin, küçük ve büyük efradına nispeti birdir.

Hülâsa: Kalil ile kesîr, küçük ile büyük arasında, bir şey-i vahide isnatlarında, tefavüt olmadığı, imkân daire-sinde olduğu şu misaller ile tavazzuh etti.

arz: yer, dünya.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
efrat: fertler.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek, esas.
hassas: incelikli, en ufak ölçülerini sağlıklı ve kesin olarak veren.
hayvan-ı natık: düşünüp konuşan hayvan; insan.
hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.
hüsn-i sanat: sanat güzelliği.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
iktiza: lâzım gelme, gerekme.
imkân: mümkün olma, olabilirlik.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
izah: açıklama, ayrıntıları ile

anlatma.
kalil: az.
kefe: terazi gözlemlerinden her biri, terazi gözü.
kesîr: çok, çok olan.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
mahiyet-i mücerrede: .
misal: örnek.
mukabele: karşılama, karşı gelme.
muavazene: denge, ölçü.
müsavat: müsavilik, eşitlik, her bakımdan aynı derecede olma.

nispet: oran, ölçü.
nispet-i in'ikâs: yansıma oranı, aksetme oranı.
nur: aydınlık, parıltı, ışıık.
nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.
sefine: gemi.
sema: gökyüzü, gök.
sevk: önüne katıp sürme, yöneltme.
seyyare: gezegen.
sıfat: vasıf, nitelik.
sır: gizli hakikat.
şeffaflık: şeffaflık, şeffaf olma hâli, saydamlık.
şems: güneş.
şey-i vahit: bir şey, tek şey.
şuur: bilinç.
tahrik: hareket ettirme, harekete geçirme.
tavazzuh: açıklanma, aydınlanma, açıklığa kavuşma, açık hale gelme.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tefavüt: uygunsuzluk, iki şeyin birbirinden farklı olması.
tenevvür: nurlanma, parlaması, aydınlanma.
teşkil: oluşturma, şekillendirme.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
ziya: ışık, aydınlık, nur.

adem-i tefavüt: farklı olmayış, farksızlık, benzerlik.

arz: yer, dünya.

bilhassa: özellikle.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

Dest-i Kudret: Allah'ın ezeli gücünün eli.

elhâsıl: hâsıl, netice itibarıyla, kısaca.

esbap: sebepler, vasıtalar.

evamir-i tekviniye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.

havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.

hayatî: hayata ait, hayatla alakalı.

hükmünde: değerinde, yerinde. **icat:** vücuda getirme, yoktan var etme.

ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

itaat: boyun eğme, uyma, alınan emre göre hareket etme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı-sonu olmayan sonsuz ilâhî kudret, kuvvet.

külfet: zahmet, sıkıntı.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.

malûm: bilinen, bilinen olan.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

meçhul: bilinmeyen, hakkında bilgi olmayan.

mu'cizat: mu'cizeler, Allah tarafından verilir, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri büyük harika işler.

muvazene: denge, ölçü.

mübâşeret: bir işe başlama, girişme, tutuşma, bulaşma, temas.

müşavat: müşavilik, eşitlik, her bakımdan aynı derecede olma.

mütesavi: birbirine müsavi olan,

Binaenaleyh, eşyada bulunan intizam, muvazene, evamir-i tekviniyeye karşı imtisal, itaat, kudret-i ezeliyenin nuraniyeti, eşyanın iç yüzünün şeffaflığı gibi sırlardan dolayı, bir sinekle arzın ihyası, bir ağaç ile semavatın icadı, bir zerre ile güneşin yaratılışı, Vacibü'l-Vücut'a nispetle, mütesavidir. Evet, müşavat ve adem-i tefavütü gözle görünür. Bak: Mahiyeti meçhul, mu'cizatıyla malûm olan kudret-i ezeliyenin bilhassa semerat ve sebze-lerdeki nakışları, sanatları esbaba havale edilirse, esbap, altında ezilecektir.

Elhâsıl, hayatî, vücudî, nuranî şeylerin icadında Üç Nokta var:

Birinci Nokta: Kudretin umur-i hasise ile zahiren mübâşeretî görünmemek için, perde olmak üzere esbap vazedilmiştir.

İkinci Nokta: Hayat, vücut ve nurun, dışları gibi, içleri de şeffaf olduğundan, kesif perdeler hükmünde olan esbap vazedilmemiştir. Yalnız, pek ince, nazik perdeleri andıran vesait varsa da, altında Dest-i Kudret görünür.

Üçüncü Nokta: Kudret-i ezeliyenin tesirinde, tasniin-de külfet yoktur.

Evet, bir incir çekirdeğinden koca bir incir ağacını ve ince bir sap ile koca bir kavunu bağlayıp çıkaran kudrete hiçbir şey ağır gelmez. Şöyle mu'cizatıyla malûm olan Kudret Sahibi'nin vücudu, zuhuru, kâinatın vücudundan, zuhurundan daha zahirdir. Çünkü, her bir masnu kendi

eşit olan.

nakış: işleme, süsleme.

nazik: narin, ince.

nispet: kıyaslama; oran, ölçü.

nokta: yön, cihet.

nur: aydınlık, parlaklık, ışıltı.

nuranî: nurlu, ışıltılı, parlak, münevver.

nuraniyet: nurluluk, parlaklık, aydınlık.

semavat: semalar, gökler.

semerat: semereler, meyveler.

sır: gizli hakikat, bir şeyin dik-

kat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.

şeffaf: saydam.

şeffaflık: şeffaflık, şeffaf olma hâli, saydamlık.

tasni: sanatlı kılma, uygun yapma, düzenleme.

tesir: etki.

umur-ı hasise: ufak ve değersiz işler.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan

Allah.

vazetme: koyma, konulma.

vesait: vasıtalar.

vücudî: varlıkla ilgili, varlığa dair.

vücut: var olma, varlık.

zahir: açık, belli, meydanda.

zahiren: görünüşte.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zuhur: görünme, meydana çıkma.

nefsine birkaç vecihle aynen delâlet eder, fakat Sâniine hem aynen, hem aklen çok vecihlerle delâletleri vardır. Ve hangi bir masnuun vücudu esbaptan istenilirse, bütün esbap toplanıp birbirine yardımları olsa bile, o masnuun benzerini yapamazlar.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın akıl ve fikir meydana öyle bir vüs'attedir ki, ihataşı mümkün değildir; ve o kadar dardır ki, içneye mahal olamaz. Evet, bazen zerre içinde dönüyor, katre içerisinde yüzüyor, bir noktada hapsoluyor. Bazen de âlemi bir karpuz gibi eline alır ve kâinatı misafireten getirir akıl odasında misafir eder. Bazen de o kadar haddini tecavüz eder, yükseğe çıkar ki, Vacibü'l-Vücut'u görmeye çalışır. Bazen de küçülür, zerreye benzer. Bazen de semavat kadar büyür. Bazen de bir katreye girer. Bazen de fitrat ve hilkatı içine alır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakkın insana verdiği nimetler, ister afakî olsun, ister enfüsî olsun, bazı şerait altında insana gelip vusul buluyor. Meselâ, ziya, hava, gıda, savt ve seda gibi nimetlerden insanın istifade edebilmesi, ancak göz, kulak, ağız, burun gibi vesaitin açılmasıyla olur. Bu vesait, Allah'ın halk ve icadıyla olur. İnsanın eli, kesb ve ihtiyarında yalnız o vesaiti açmaktır.

Binaenaleyh, o nimetleri yolda bulmuş gibi, sahihsiz, hesapsız olduğunu zannetmesin. Ancak Mün'im-i Hakikî'nin kastıyla gelir; insan da ihtiyarıyla alır. Sonra,

afakî: dışa dönük.

aklen: akıl ile, akıl yolu ile, akıl gereğince.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

enfüsî: nefiste meydana gelen, nefse ait, şahsî.

esbap: sebepler, vasıtalar.

fitrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.

had: sınır.

halk: yaratma, yoktan var etme.

hilkat: yaratılma, yaratılış.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ihata: kuşatma, içine alma.

ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!

istifade: faydalanma, yararlanma.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kasıt: bir işi bile bile, isteyerek yapma.

katre: damla.

kesb: kazanma.

mahal: yer.

masnu: sanatta yapılmış esya, varlık.

meselâ: örneğin.

misafireten: misafir olarak.

Mün'im-i Hakikî: nimetin, sebeplerin arkasındaki gerçek

sahibi, yedirip içiren ve rızıklandırmanın tâ kendisi olan Allah.

nefis: kendi, şahıs.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

savt: ses, seda.

seda: ses.

semavat: semalar, gökler.

şerait: şartlar.

tecavüz: sınırını aşma.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vecih: cihet, yön.

vesait: vasıtalar.

vusul: ulaşma, erişme, yetişme.

vüs'at: genişlik.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

ziya: ılık, aydınlık, nur.

ihtiyaca göre, in'am edenin iradesiyle, bedeninde intişar eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Herhangi bir şeyin sonu ve ahiri intizam ve güzellikçe evvelinden aşağı olmadığı gibi, zahiri ve sureti de sanat ve hikmetçe bâtınından güzel değildir. Öyle ise, eşyanın iç yüzlerini ve nihayetlerini sahipsiz zannedip, tesadüfle-re havale etme. Çiçekle, çiçekten çıkan semeredeki eser-i sanat ve hikmet; çekirdekle, çekirdekten çıkan filizin eser-i sanat ve nakşından aşağı değildir. Binaenaleyh, Sâni-i Zülcelâl, hem *Evvel*'dir, hem *Ahir*; hem *Zahir*'dir, hem *Bâtın*.

وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ¹

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'an'ın i'cazı tahrifine bir seddir. Evet, madem Kur'an mu'cizedir; beşer onun taklidini yapamaz. Ayetleri başka kelâmlar ile tebdil edilmekle, tahrif ve tağyiri mümkün değildir. Çünkü, müfessir, müellif, mütercim muharref üslûplarını, kisvelerini âyâtın kisvesiyle iltibas ettiremezler. Ayetlerde i'caz damgası vardır. O damganın altında olmayan kelâmlar, ayet addedilemez. Öyle ise, i'caz tahrif ve tağyiri kabul etmez.

1. O her şeyi hakkıyla işiten, her şeyi hakkıyla bilendir. (Bakara Suresi: 137.)

addetmek: saymak, öyle kabul etmek.

Ahir: her şeyden sonra da var olan, varlıkların sonrasına da hâkim olan Allah.

ahir: son.

âyât: Kur'an ayetleri.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

Bâtın: bütün varlıkların içini yaratan ve dâhiline hükmeden Allah.

bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.

beşer: insan, insanlık.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

eser-i sanat: sanat eseri, sanat değeri olan eser.

Evvel: her şeyden önce var olan ve yaratıkların önceki hâllerine de hükmeden Allah.

evvel: önce.

filiz: ağaç ve çiçek fidanı, taze sürgün.

havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

i'caz: mu'cizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iltibas: karıştırmak.

in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.

intişar: yayılma, dağılma, neşrolunma.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yap-pı yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

kelâm: söz, lâfız.

kıse: elbise, kılık.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

madem: ...-den dolayı, böyle ise.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

muharref: tahrif edilmiş, değişti-

rilmiş, asıl manasından uzaklaştırılmış.

müellif: eser telif eden, yazar.

müfessir: Kur'an-ı Kerim'in metnini tefsir, şerh ve izah eden İslâm âlimi.

mütercim: tercüme eden, bir dilden başka bir dile çeviren, tercüman, çevirmen.

nakış: işleme, süsleme.

nihayet: son.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

semere: meyve, yemiş.

set: engel, mâni.

suret: biçim, görünüş.

tağyir: başkalaştırma, değiştirme.

tahrif: bir metni ilâve ve çıkarmalarla, farklı manaya gelecek şekle sokma.

tebdil: değiştirme, dönüştür-

me.

tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.

üslûp: bir eserin şekil ve ifade yönü.

Zahir: bütün varlıkların dış yüzünü yaratan ve dışına da hükmeden" manasında Allah'ın ismi.

zahir: dış yüz, görünüş.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'ân-ı Kerîm, nimetleri, ayetleri, delilleri tatad ederken, ¹ **فَبَآيَ الْآءِ رَبِّكُمْ تَكْذِبَانِ** ayet-i celîlesi tekrarlarla zikredilmekte olduğundan, şöyle bir delâlet vardır ki:

Cin ve insin en çok isyanlarını, en şedit tuğyanlarını, en azîm küfranlarını tevhit eden şöyle bir vaziyetleridir ki, nimet içinde in'amı görmüyorlar. İn'amı görmediklerinden Mün'im-i Hakikî'den gaflet ederler. Mün'im'den gafletleri saikasıyla, o nimetleri esbaba veya tesadüfe isnat ederek, Allah'tan o nimetlerin geldiğini tekzip ediyorlar.

Binaenaleyh, her bir nimetin bidayetinde, mü'min olan kimse besmeleyi okusun. Ve o nimetin Allah'tan olduğunu kastetmekle, kendisi ancak Allah'ın ismiyle, Allah'ın hesabına aldığını bilerek, Allah'a minnet ve şükranla mukabelede bulunsun.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsan kalben ve fikren hakaik-ı İlâhiyeye bakıp düşündüğü zaman, bilhassa namaz ve ibadet esnasında, gerek şeytan tarafından, gerek nefsi tarafından pek fena, pis ve çirkin vesveseler, hatıralar, sinekler gibi, kalbe, akla hücum ederler. Bu gibi hevaî, vehmî ve çirkin şeylerin def'iyle uğraşan adam, o vesveselere mağlûp olur. Ancak onları mağlûp edip kaçırmak çaresi, müdafaayı terk edip onlarla uğraşmamaktır. Evet, arılarla uğraşıldıkça,

kardeşim, bil ki!
in'am: nimet verme, nimetlendirmek, ihsan etme.
ins: insan, beşer, âdemoğlu.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
isyan: baskaldırma, itaatsizlik, emre karşı gelme.
kalben: kalp ile, kalpten.
Kur'ân-ı Kerîm: Kur'ân; Hz. Muhammed'e vahiyyle indirilen en son lâhî kitap.
küfran: iyilik bilmeme, görülen iyiliği unutmak, nankörlük.
mağlûp: yenilme, kendisine galip gelinmiş.
minnet: bir iyilik karşısında yük altında kalma, kendini manevî olarak borçlu hissetme.
mukabele: karşılık verme, karşılama.
müdafaâ: savunma, koruma.
mü'min: iman eden, inanan.
Mün'im: nimet veren, ikram eden, Allah.
Mün'im-i Hakikî: nimetin, sebeplerin arkasındaki gerçek sahibi, yediriş içiren ve rızıklandırmanın tâ kendisi olan Allah.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
saika: sevk eden, sürükleyen, sebep olan.
şedit: şiddetli.
şükran: iyiliğe karşı gösterilen iyi tavır, gönül borcu, minnettarlık.
tadat: sayma.
tekzip: yalanlama, yalan olduğunu söyleme.
tesadûf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.
tevlit: doğurma, sebep olma.
tuğyan: azma, azgınlık, hiddetlenme.
vaziyet: durum.
vehmî: vehimle ilgili, aslında var olmadığı hâlde varmış gibi görülen her hangi bir şeye ait.
vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsî düşünce.
zikredilmek: anılmak, söylenmek.

1. Rabbinizin nimetlerinden hangi birini inkâr edersiniz? (Rahman Suresi: 21.)

ayet: Allah'ın varlığına delâlet eden şey.
ayet-i celîle: azîm ve yüce manaları ihtiva eden ayet.
azîm: büyük.
besmele: Bismillâhirrahmanirrahim (Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla) cümlesinin adı.
bidayet: başlangıç.
bilhassa: özellikle.
binaenaleyh: bundan dolayı,

bunun üzerine.
cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.
def: mâni olma, kovma, ortadan kaldırma.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fikren: fikir ile, düşünerik, zihnen.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hakaik-ı İlâhiye: Allah'a ait olan gerçekler.
hevaî: nefse düşkün, ciddi şeylere karşı ilgisiz.
hücum: saldırma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz

onlar hücumlarını arttırlar. Onlara karışılmadığı takdirde, insanı terk eder, giderler. Hem de o gibi vesveselerin ne hakaik-ı İlâhiyeye ve ne de senin kalbine bir mazarratı yoktur. Evet, pis bir menzilin deliklerinden semanın güneş ve yıldızlarına, Cennetin gül ve çiçeklerine bakılırsa, o deliklerdeki pislik ne bakana ve ne de bakılana bu-
laşmaz ve fena bir tesir etmez. (HAŞİYE)

İ'lem eyyühe's-Said!

Nedir bu gurur ve nedir bu gaflet? Nedir bu haşmet, nedir bu istiğna, nedir bu azamet? Elindeki ihtiyar, bir kıl kadardır; ve iktidarın bir zerre kadardır. Ve hayatın sön-
dü, ancak bir şule kaldı. Ömrün geçti, şuurun söndü, bir lem'a kaldı. Şöhretin gitti, ancak bir an kaldı. Zamanın geçti, kabirden başka mekânın var mı? Bîçare aczine ve fakrına bir had var mı? Emellerin nihayetsizdir, ecelin ya-
kındır. Evet böyle acz ve fakrınla, iktidar ve ihtiyardan hâlî bir insanın ne olacak hâlî? Hazain-i rahmet sahibi Hâlık-ı Rahmanirrahîm'e, böyle bir acz ile itimat etmek lâzımdır. Odur herkese nokta-i istinat, Odur her zayıfa cihet-i istimdat.

HAŞİYE: O çirkin sözler senin kalbinin sözleri değil. Çünkü, senin kal-
bin ondan müteessir ve müteessiftir. Belki kalbe yakın olan lümme-i şey-
taniden geliyor. Meselâ, sen namazda Kâbe karşısında huzur-i İlâhiyede
âyât-ı tefekkürde olduğun bir hâlde, şu tedai-yi efkâr, seni tutup en uzak
malâyanıyat-ı rezileye sevk eder. Meselâ, âyinen içindeki yılanın timsali
ısırmaz, ateşin misali yakmaz ve necasetin görünmesi âyineyi telvis et-
mez.

acz: zayıflık, güçsüzlük.
âli: yüce, yüksek, ulu.
âyât-ı tefekkür:
âyine: ayna.
azamet: büyüklük.
bîçare: çaresiz, zavallı.
cihet-i istimdat:
ecel: her canlının Allah tarafından
takdir edilen ölüm vakti.
emel: şiddet arzu, ümit.
fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaç-
lık.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik,
Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzula-
rına dalmak.
gurur: kibir, kendi yüksek ve de-
ğerli tutarak böbürlenme.
had: sınır.
hakaik-ı İlâhiye: Allah'a ait olan
gerçekler.
Hâlık-ı Rahmanirrahim: sonsuz
merhamet ve şefkat sahibi olan
yaratıcı; Allah.
haşîye: dipnot.
haşmet: ihtişam, heybet, büyük-
lük.
hazain-i rahmet: rahmet hazine-
leri, Allah'ın şefkat ve merhamet
hazineleri.
huzur-i İlâhiye: Allah'ın huzuru.
hücum: saldırma.
ihtiyar: irade, tercih; kendi istek
ve arzularına göre hareket etme.
iktidar: güç yetme, bir işi gerçek-
leştirmek için gereken kuvvet.
i'lem eyyühe's-Said: ey Said, bil
kil
istiğna: ihtiyaçsızlık, gerek duy-
mazlık.
itimat: dayanma, güvenme.
lem'a: parıltı.

lümme-i şeytanî: şeytanın
vesvesesi, şeytanın verdiği
kuruntu.
malâyanıyat-ı rezile: kötü
şeyler, çirkin şeyler, fena
huylardan kaynaklanan fay-
dasız işler.
mazarrat: zararlar, ziyanlar,
zarar vermeler.
menzil: ev, oda, yer.
meselâ: örneğin.
misal: örnek.
müteessif: teessüf eden,
eseflenen, kederlenen, mah-
zun, kederli.

müteessir: teessüre kapılan,
hüzünlü, kederli, mahzun.
necaset: pislik, murdarlık.
nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.
nokta-i istinat: dayanak
noktası, güvenme ve itimat
noktası.
sema: gökyüzü, gök.
sevk: yöneltme, gönderme.
şöhret: herkesçe bilinme, ta-
nınma durumu, ün.
sule: alev, ateş.
suur: bilinç.

takdirde: durumda, duru-
munda.
tedai-yi efkâr: bir fikrin baş-
ka bir fikri çağrıştırması, fikir
çağrışımı.
telvis: buluşturma, kirletme,
pisletme.
tesir: etki.
timsal: örnek, numune.
vesvese: şüphe, kuruntu, kal-
be gelen asılsız kötü ve sinsi
düşünce.
zerre: en küçük parça, mole-
kül, atom.

Münacat

هَذِهِ الْمُنَاجَاتُ تَخَطَّرَتْ فِي الْقَلْبِ هَكَذَا بِالْبَيَانِ الْفَارِسِيِّ

يَا رَبِّ بَشْشْ جِهَتْ نَظَرِ مِيكَرْدَمْ دَرْدِ خُودِ رَا دَرْمَانِ نَمِي دِيدَمْ
دَرِ رَاسْتِ ○ مِي دِيدَمْ كِه: دِي رُوزِ مَزَارِ پَدَرِ مَنَسْتِ ○ وَدَرِ
چَپِ دِيدَمْ كِه: فَرْدَا قَبْرِ مَنَسْتِ ○ وَايْمِرُوزِ: تَابُوتِ جِسْمِ پُرِ
اضْطِرَابِ مَنَسْتِ ○ بَرِ سَرِ عُمُرِ جَنَازَهْ مِنْ ايسْتَادَه اَسْتِ ○
دَرِ قَدَمْ: اَبِ خَاكِ خَلَقْتِ مَنْ وَخَاكِسْتَرِ عِظَامِ مَنَسْتِ ○ چُونِ
دَرِ پَسِ مِيكَرْمِ بَيْنِ اَيْنِ دُنْيَا بِي بُنْيَادِ هِيچِ دَرِ هِيچَسْتِ ○
وَدَرِ پِيشِ اَنْدَازَهْ نَظَرِ مِيكَنَمْ دَرِ قَبْرِ كُشَادَه اَسْتِ ○ وَرَاهِ اَبَدِ
بَدُورِ دَرِ اَزِ بَدِيدَارِ سَتِ ○ مَرَا جُزِ جُزْ اِخْتِيَارِي چيزِي نِيَسْتِ
دَرِ دَسْتِ ○ كِه اَوْ جُزْ هَمْ عَا جُزْ هَمْ كُوتَاَهْ وَهَمْ كَمْ عِيَا رَسْتِ ○

HAŞİYE: Bu Farisî münacat, kısalığına rağmen çok uzun hakikatleri ihtiva etmektedir. Ankara'da otuz beş sene evvel tabedildiği vakit, Afgan sefiri Sultan Ahmed çok beğenmiş ve Afgan şahına bir adet bu münacattan hediye göndermiştir. Türkçe tercümesi *İhtiyarlar Risalesi*'nde ve "On Yedinci Söz"de olduğundan, tercüme edilmedi.

evvel: önce. **tırlamak.**

Farisî: İran dili, Farsça, Acemce.

hakikat: gerçek, esas.

haşîye: dipnot.

ihtiva: içine alma, kapsama.

münacat: Allah'a dua ve yalvarma maksadıyla yazılan şiir.

sefir: elçi.

şah: padişah, sultan, hükümdar.

tab: kitap basma.

tahattur: hatıra gelmek, ha-

نَه دَر مَاضِي مَجَالِ حُلُولِ نَه دَر مُسْتَقْبَلِ مَدَارِ نُقُودِ اَسْت ۝ مَيَدَانِ
 اَو اَيْنِ زَمَانِ حَالِ وَيَكْ اِنْ سَيِّاَلَسْت ۝ بَا اَيْنِ هَمَّه فَقْرَهَا وَضَعْفَهَا
 قَلَمِ قُدْرَتِ تُو اَشْكَارَه نُوْشْتَه اَسْت ۝ دَر فِطْرَتِ مَا مَيِلِ اَبَدِ وَاَمَلِ
 سَرْمَدِ، بَلَكِه هَر چِه هَسْت، هَسْت ۝ دَائِرَه اَحْتِيَا جِ مَانَدِ،
 دَائِرَه مَدِ نَظَرِ بَزْرَكِي دَارَسْت ۝ خِيَالِ كُدَامِ رَسَدِ اَحْتِيَا جِ نِيَزِ
 رَسَدِ دَر دَسْتِ ۝ هَر چِه نِيَسْت دَر اَحْتِيَا جِ هَسْت ۝ دَائِرَه
 اِقْتِدَارِ هَمِچُو، دَائِرَه دَسْتِ كُوتَاهِ كُوتَاهَسْت ۝ پَسِ فَقْرِ
 وَحَاجَاتِ مَا بَقْدَرِ جِهَانَسْت ۝ وَسَرْمَايَه مَاهَمِ چُو جُزْءِ
 لَا يَتَجَزَّى اَسْت ۝ اَيْنِ جُزْءِ كُدَامِ وَاَيْنِ كَائِنَاتِ حَاجَاتِ كُدَامِ
 اَسْت ۝ پَسِ دَر رَاهِ تُو اَز اَيْنِ جُزْءِ نِيَزِ نَا زِ مِي كُذْشْتَن چَارَه
 مَن اَسْت ۝ تَا عِنَايَتِ تُو دَسْتَكِيَرِ مَن شُودِ رَحْمَتِ بِي نِهَايَتِ تُو
 پَنَاهِ مَن اَسْت ۝ اَنْ كَسِ كِه بَحْرِ بِي نِهَايَتِ رَحْمَتِ يَافْتِ اَسْت
 ۝ تَكِيَه نَه كُنَدِ بَرِ اَيْنِ جُزْءِ اخْتِيَارِي كِه يَكْ قَطْرَه سَرَابَسْت ۝
 اَيَوَاهِ اَيْنِ زَنَدِ كَانِي هَمِ چُو خَابَسْت ۝ وِينِ عُمَرِ بِي بُنْيَادِ هَمِ
 چُو بادَسْت ۝ اِنْسَانِ بَزْوَالِ دُنْيَا بَقْنَا اَسْت ۝ اَمَالِ بِي بَقَا اَلَامِ
 بَقَا اَسْت ۝ بِيَا اَيِ نَفْسِ نَافِرِ جَامِ وُجُودِ فَا نِي خُودِ رَا فِدَا كُنْ

خَالِقِ خُود رَا كِه اَيْنِ هَسْتِي وَدِيْعَه هَسْت ۞ وَمُلْكِ اُو وَ اُو
دَادَه فَنَاكُنْ تَا بَقَايَا بَدَ اَز اَنْ سَرِي كِه؛ نَفِي نَفِي اِثْبَاتِ اسْت ۞
خُدَايِ پُر كَرَمِ خُود مُلْكِ خُود رَا مِي خَرَدَ اَز تُو بَهَايِ بِي
كَرَانِ دَادَه بَرَايِ تُونِكَاهِ دَارِسْت ۞

1339 TARİHİNDE MECLİS-İ MEBUSANA HİTABEN YAZDIĞIM BİR HUTBENİN SURETİDİR (*)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1 إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا

Ey mücahidin-i İslâm, ey ehl-i hallüakd!

Bu fakirin bir meselede on sözünü, birkaç nasihatini dinlemenizi rica ediyorum.

Evvelâ: Şu muzafferiyetteki harikulâde nimet-i İlâhiye bir şükran ister ki, devam etsin, ziyade olsun. Yoksa, nimet şükürü görmezse gider. Madem ki Kur'ân'ı, Allah'ın tevfiğiyle düşmanın hücumundan kurtardınız, Kur'ân'ın en sarîh ve en kat'î emri olan salât gibi feraizi imtisal etmeniz lâzımdır; tâ onun feyzi, böyle harika suretinde üstünüzde tevali ve devam etsin.

Saniyen: Âlem-i İslâmı mesrur ettiniz, muhabbet ve teveccühünü kazandınız. Lâkin, o teveccüh ve muhabbetin idamesi, şear-i İslâmiyeyi iltizamla olur. Zira Müslümanlar, İslâmiyet hesabına sizi severler.

Salisen: Bu âlemde, evliyaullah hükmünde olan gazi ve şühedalara kumandanlık ettiniz. Kur'ân'ın evamir-i kat'iyesine imtisal etmekle, öteki âlemde de o nuranî

(*) Bu kısım müellifin kendi Türkçesidir.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Şüphesiz namaz, mü'minlerin üzerine belli vakitler için farz olarak yazılmıştır. (Nisâ Suresi: 103.)

âlem: dünya.

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.

ehl-i hallüakd: zor meseleleri ve işleri halledip sonuca bağlayanlar.

evamir-i kat'îye: kesin emirler.

evliyaullah: Allah'ın velî kulları, Allah dostları, Allah'ın salih kulları.

evvelâ: birinci olarak, her şeyden önce, ilk olarak.

feraiz: farzlar.

feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.

harika: olağanüstü.

harikulâde: olağanüstü.

hitaben: hitap ederek, söyleyerek.

hutbe: konuşma, söylev.

hücum: saldırma.

hükmünde: değerinde, yerinde.

idame: devam ettirme, sürdürme.

iltizam: birinin tarafını tutma, taraftarlık.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

kumandan: komutan.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

Meclis-i Mebusan: Büyük Millet Meclisi; milletvekillerinin oluşturduğu topluluk.

mesele: önemli konu.

mesrur: sevinçli, memnun, şen, sürürlü.

muhabbet: sevgi, sevmek.

muzafferiyet: muzafferlik, üstünlük, düşmana üstün gelme, galibiyet.

mücahidin-i İslâm: İslâm mücahitleri, İslâmiyet için cihad edenler.

müellif: eser telif eden, yazar.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

nimet-i İlâhiye: Allah'ın nimeti, lütufu, ihsanı.

nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.

salât: namaz.

Salisen: üçüncü olarak.

saniyen: ikinci olarak.

sarih: açık, âşikar.

suret: biçim, şekil, tarz.

şear-i İslâmiye: İslâma ait işaretler, İslâma sembol olmuş iş ve ibadetler.

şüheda: şehitler.

şükran: teşekkür etme, iyilik bilme.

tevali: uzayıp gitme, devam etme.

teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.

tevfiik: Allah'ın yardımı, başarı kılması.

ziyade: Artma, çoğalma.

güruha refik olmaya çalışmak, sizin gibi himmetlilerin şe'nidir. Yoksa, burada kumandan iken, orada bir neferden istimdad-ı nur etmeye muhtar kalacaksınız. Bu dünya-i deniye şan ve şerefiyle öyle bir meta değil ki, sizin gibi insanları işba etsin, tatmin etsin ve maksud-i bizzat olsun.

Rabian: Bu millet-i İslâmın cemaatleri, çendan bir cemaat namazsız kalsa, fasık da olsa, yine başlarındakini mütedeyyin görmek ister. Hatta umum Şarkta umum memurlara dair en evvel sordukları sual bu imiş. “Acaba namaz kılıyor mu?” derler. Namaz kılsa, mutlak emniyet ederler, kılmazsa, ne kadar muktedir olsa, nazarlarının da müttehemdir.

Bir zaman, Beytüşşebap aşairinde isyan vardı. Ben gittim, sordum:

“Sebep nedir?”

Dediler ki:

“Kaymakamımız namaz kılmıyordu, rakı içiyordu. Öyle dinsizlere nasıl itaat edeceğiz?”

Bu sözü söyleyenler de namazsız, hem de eşkıya idiler.

Hamisen: Enbiyanın ekseri Şarkta ve hükemanın ağlebi Garpta gelmesi kader-i ezelinin bir remzidir ki, Şarkı ayağa kaldıracak din ve kalptir, akıl ve felsefe değil. Şarkı intibaha getirdiniz, fıtratına muvafık bir cereyan veriniz; yoksa, sa'yiniz ya hebaen gider veya muvakkat, sathî kalır.

ağleb: çoğunlukla, ekseriyetle.
aşair: aşiretler, kabileler, oymaklar.
cemaat: topluluk.
cereyan: fikir, sanat, siyaset hareketi.
çendan: gerçi, her ne kadar.
dair: alâkalı, ilgili.
dünya-i deniye: adı, alçak dünya.
ekser: pek çok.
emniyet: inanma, güvenme.
enbiya: nebîler, peygamberler.

ler.
eşkıya: yol kesici, isyankâr.
evvel: önce.
fasık: sapkın, günah işleyen, fesatçı.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
fıtrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.
Garp: batı; Avrupa, Batı ülkeleri.
güruh: cemaat, topluluk, kışım.

hamisen: beşinci olarak, beşincisi, beşinci derece.
hebaen: boşu boşuna.
himmet: çalışma, çabalama, gayret gösterme, emek sarf etme.
hükema: filozoflar.
intibah: uyanıklık.
istimdad-ı nur: nur isteme, aydınlık dileme.
isyan: her hangi bir amaçla devlete ait kuvvetlere veya hükümete karşı gelme.
işba: doyurma.

itaat: söz dinleme, boyun eğme, emre uygun hareket etme.
kader-i ezelî: olmuş ve olacakların yer aldığı ilâhî ilim; her şeyin kaydedildiği ezeli program.
kumandan: komutan.
maksud-i bizzat: kendi maksadı, şahsî gaye, şahsî amaç.
meta: mal, servet; geçici dünya zevki.
millet-i İslâm: İslâm milleti, Müslümanlar.
muktedir: iktidarlî, gücü yeten.
mutlak: kesin.
muvafilek: uygun, münasip.
muvakkat: geçici.
muhtar: çaresiz kalmış, yapmak zorunda kalmış.
mütedeyyin: dinin emirlerini eksiksiz yerine getiren, dindar, dine bağlı.
müttehem: itham olunan, suçlanan.
nazar: bakış, bakış açısı.
nefer: asker, er.
rabian: dördüncü olarak.
refik: arkadaş, yoldaş, yol arkadaşı.
remiz: işaret, gizli ve kapalı bir surette ifade etme.
sathî: yüzeysel, derine inmeyen, üstün körü.
sa'y: iş, çalışma, çabalama.
sual: soru.
şan: şöhrat, ün.
Şark: doğu; Doğu Ülkeleri.
şe'n: iş, durum, özellik, yapı.
şeref: manevî büyüklük, yücelik, onur.
tatmin: doyma, doyunluk.
umum: bütün.

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.

âlem-i küfür: küfür dünyası.

a'mal: ameller, işler.

azm ü sebat: sağlam ve kesin karar.

cemaat: bir imama uyup namaz kılan Müslümanlar topluluğu.

cereyan-ı bid'at-kârâne: dinin aslında olmayan, sonradan konulan âdetleri dine sokuşturmaya çalışarak, dine zarar verme hareketi.

dâhil: iç, içerisi.

dâhilî: içe ait, içe dönük, iç ile ilgili.

desatir: düsturlar, kaideler.

dinen: din bakımından, diyanet noktasından, dince.

felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.

fırak-ı dâlle-i İslâmiye: Müslümanlar arasından çıkan sapkın fırkalar gruplar.

Frenk: Avrupalı, Fransız.

fünun: fenler.

galebe: galip gelme, üstünlük.

hariç: dış memleket, yaşanılan ülkenin dışındaki ülke.

harika: olağanüstü.

hasım: muhalif, karşı taraf, düşman.

hürmet: riayet, ihtiram, saygı.

ihmalkârâne: ihmal ederek, dikkatsizce, önemsemeyerek.

inkılâpvari: inkılâba benzer değişim, inkılâp gibi.

inkıyat: boyun eğme, bağlanma, teslim olma.

intibah: uyanıklık.

istifade: faydalanma, yararlanma.

kemmiye-i kalile-i muzır: zararlı azınlık grup.

lâkaydâne: lâkayt bir şekilde, kayıtsızca, ilgisizlikle.

lâkayt: kayıtsız, ilgisiz.

lâubaliyâne: lâubali bir şekilde; alâkasız, saygısız ve dikkatsiz bir şekilde.

mahkûm: hüküm giymiş, hükümlü; mecbur, çaresiz.

maslahat-ı İslâmiye: İslâmın yararına olan, Müslümanların güvenliği ve kurtuluşuna ait.

medeniyet-i habise: pis, çirkin, kötü medeniyet.

medeniyet-i Kur'ân: Kur'ân medeniyeti.

Sadisen: Hasmımız ve İslâmiyet düşmanı olan Frenkler, dindeki lâkaytlığınızdan pek fazla istifade ettiler ve ediyorlar. Hatta diyebilirim ki, hasmınız kadar İslâma zarar veren, dinde ihmalinizden istifade eden insanlardır. Maslahat-ı İslâmiye ve selâmet-i millet namına, bu ihmali a'male tebdil etmeniz gerektir. Görülmüyor mu ki, İttihatçılar o kadar harika azm ü sebat ve fedakârlıklarıyla, hatta İslâmın şu intibahına da bir sebep oldukları hâlde, bir derece dinde lâubalilik tavrını gösterdikleri için, dâhildeki millettten nefret ve tezyif gördüler. Hariçteki İslâmlar, dindeki ihmallerini görmedikleri için, hürmeti verdiler.

Sabian: Âlem-i küfür, bütün vesaitiyle, medeniyetiyle, felsefesiyle, fünunuyla, misyonerleriyle âlem-i İslâma hücum eden ve maddeten uzun zamandan beri galebe ettiği hâlde, âlem-i İslâma dinen galebe edemedi. Ve dâhilî bütün fırak-ı dâlle-i İslâmiye de birer kemmiye-i kalile-i muzır suretinde mahkûm kaldığı ve İslâmiyet meta-netini ve salâbetini sünnet ve cemaatle muhafaza eylediği bir zamanda, lâubaliyâne, Avrupa medeniyet-i habise kısmından süzülen bir cereyan-ı bid'at-kârâne, sinesinde yer tutamaz. Demek, âlem-i İslâm içinde mühim ve inkılâpvari bir iş görmek, İslâmiyetin desatirine inkıyat ile olabilir, başka olamaz, hem olmamış; olmuş ise de çabuk ölüp, sönmüş.

Saminen: Zaaf-ı dine sebep olan Avrupa medeniyet-i sefihânesi yırtılmaya yüz tuttuğu bir zamanda ve medeniyet-i Kur'ân'ın zuhura yakın geldiği bir anda, lâkaydâne ve ihmalkârâne müspet bir iş görülmez. Menfice,

medeniyet-i sefihâne: sefih hâldeki medeniyet, sefahate düşkün medeniyet.

menfi: olumsuz, müspet olmayan.

metanet: metin olma, dayanıklılık, sağlamlık.

misyoner: kendini bir fikrin yayılmasına adanmış.

muhafaza: koruma.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

müspet: olumlu, yapılması memnuniyet veren.

nam: ad.

sabian: yedinci, yedinci olarak.

sadisen: altıncı olarak.

salâbet: Metanet, manevî kuvvet, dayanma, sebat.

saminen: sekizinci olarak, sekizinci derecede.

selâmet-i millet: milletin selâmeti, milletin kurtuluşu, esenliği.

sine: yürek, kalp, gönül.

suret: biçim, tarz, görünüş.

sünnet: Hz. Muhammed'in

(a.s.m.) Kur'an dışında, Müslümanlara örnek olan mübarek söz, fiil ve emirleri, kabulleri veya takrirleri.

tebdil: değiştirme, dönüştürme.

tezyif: zayıflaştırma, çürütme.

vesait: vasıtalar.

zaaf-ı din: dini inanç ve yaşayış noksanlığı, zayıflığı.

zuhur: görünme, belli olma, ortaya çıkma.

tahripkârâne iş ise; bu kadar rahnelere maruz kalan İslâm, zaten muhtaç değildir.

Tasian: Sizin bu İstiklâl Harbindeki muzafferiyetinizi ve âlî hizmetinizi takdir eden ve sizi canüdülden seven, cumhur-i mü'minîndir ve bilhassa tabaka-i avamdır ki, sağlam Müslümanlardır; sizi ciddî sever ve sizi tutar ve size minnettardır ve fedakârlığınızı takdir ederler. Ve intibaha gelmiş en cesim ve müthiş bir kuvveti size takdim ederler. Siz dahi, evamir-i Kur'âniyeyi imtisal ile onlara ittisal ve istinat etmeniz maslahat-ı İslâm namına zarurîdir. Yoksa İslâmiyetten tecerrüt eden bedbaht, milliyetsiz, Avrupa meftunu Frenk mukallitleri avam-ı Müslimîne tercih etmek, maslahat-ı İslâma münafi olduğundan, âlem-i İslâm nazarını başka tarafa çevirecek ve başkasından istimdat edecek.

Aşiren: Bir yolda dokuz ihtimal-i helâket, tek bir ihtimal-i necat varsa, hayatından vazgeçmiş mecnun bir cesur lâzım ki, o yola sülûk etsin. Şimdi, yirmi dört saatten bir saati işgal eden farz namaz gibi zaruriyat-ı diniyede yüzde doksan dokuz ihtimal-i necat var. Yalnız gaflet ve tembellik haysiyetiyle, bir ihtimal zarar-ı dünyevî olabilir. Hâlbuki, feraizin terkinde doksan dokuz ihtimal-i zarar var. Yalnız gaflet ve dalâlete istinat, tek bir ihtimal-i necat olabilir. Acaba dine ve dünyaya zarar olan ihmal ve feraizin terkine ne bahane bulunabilir? Hamiyet nasıl müsaade eder?

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.
âli: yüce, yüksek, ulu.
aşiren: onuncu olarak, onuncu derecede.
avam-ı Müslimin: Müslümanların avam tabakası, Müslümanların avam olanları.
bahane: yalandan özür, asıl sebebi gizlemek için ileri sürülen uydurma sebep.
bedbaht: bahtsız, tâlî'siz, zavallı.
bilhassa: özellikle.

canüdüil: içten gelerek, gönülden.
cesim: iri, büyük, kocaman.
ciddi: gerçek olarak, hakikaten.
cumhur-i mü'minin: mü'minlerin umumu, Allah'a iman edenler.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılmak, azmak.
evamir-i Kur'âniye: Kur'an'ın emirleri.
fedakâr: kendini veya şahsî menfaatlerini hiçe sayan, fe-

da eden.
feraz: farzlar.
Frenk: Avrupalı, Fransız.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hamiyet: insanda bulunan din, millet, bayrak, vatan gibi mukaddes değerler ile kendi aile ve yakınlarını koruma duygusu ve gayreti.
haysiyet: itibar, kıymet, değer.
ihmal: boşlama, önemseme-

me.

ihhtimal: olabilirlik.

ihhtimal-i helâket: yok olma ihtimali, yıkılma, zarar görme ihtimali.

ihhtimal-i necat: kurtuluş ihtimali, kurtulma ihtimali.

ihhtimal-i zarar: zarar ihtimali.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

intibah: uyanıklık.

İstiklâl Harbi: Kurtuluş Savaşı.

istimdat: medet dileme, imdat isteme, yardıma çağırma.

istinat: dayanma, güvenme; delil olarak kabul etme.

işgal: meşgul etme; tutma.

ittisal: bitişme, birleşme.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

maslahat-ı İslâmiye: İslâmın yararına olan, Müslümanların güvenliği ve kurtuluşuna ait.

mecnun: çılgın, deli.

meftun: tutkun, müptelâ, aşırı bağlanmış.

minnettar: bir iyiliğe karşı teşekkür duygusu içinde olan.

mukallit: taklitçi, taklit eden, başkasına özenerek onun gibi olmaya çalışan.

muzafferiyet: muzafferlik, üstünlük, düşmana üstün gelme, galibiyet.

münafi: zıt, aykırı.

müsaade: izin.

müthiş: dehşet veren, ürktüren, dehşetli, korkunç.

nam: ad.

nazar: bakış, dikkat.

rahne: zarar, ziyan; gedik, yara.

sülûk: bir yola girme, bir yol tutma.

tabaka-i avam: avam tabakası, halktan ilmi irfanı kıt olanların tabakası, halk.

tahripkârâne: yıkıcı şekilde.

takdim: arz etme, sunma.

takdir: kıymet verme, beğenme.

tasian: dokuzuncu olarak, dokuzuncu derece, dokuzuncusu.

tecerrüt: soyunma, soyutlanma, uzak olma.

zarar-ı dünyevî: dünyaya ait maddî zarar.

zaruri: zorunlu.

zaruriyat-ı diniye: dince yapılması mecburî olan işler.

an'ane-i müstemirre: sürüp giden, devam edegelen, yerleşmiş gelenekler.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

bahusus: özellikle, en çok, hele.

bilmecburiye: mecburiyetle, zorunlu olarak.

bizzat: kendisi, şahsen.

cemaat: topluluk, aralarında çeşitli bağlar bulunan insanlar topluluğu.

ciddi: gerçek olarak, hakikaten.

cihet: yön.

delâil: deliller, bürhanlar, ispat vasıtaları.

deruhte: üstüne alma, yüklenme, kendini vazifeli bilme.

ef'al: fiiller, işler.

fena: kötü.

fert: birey.

fitrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.

güruh-i mücahidin: mücahitler, din için gayret gösterenler topluluğu.

hacât-ı diniye: dinî ihtiyaçlar.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hakiki: gerçek.

halife-i şahsi: bireysel olan halife; bir bireyin halife oluşu.

hukuk-i ibad: kulların hukuku, insan hukuku.

hukukullah: Allah'ın hukuku.

idame: devam ettirme, sürdürme.

ihbarat: ihbarlar, bildirmeler, haber vermeler.

ihtiyacat-ı ruhiye: ruhun ihtiyaçları.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

inkılâb-ı azim: büyük inkılâp, büyük ve köklü değişiklik.

inşikak-ı asâ: ihtilâf, ikilik; birliğin bozulması; asayişin bozulması.

istinat: dayanma.

kusur: eksiklik, özür, suç, kaba-hat.

lâakal: en azından, hiç olmazsa.

lehviyat-ı medeniye: medeniye-tin ortaya çıkardığı gayri mesru, boş oyun ve eğlenceler.

mana-i hilâfet: hilâfetin manası, halifeliğin mahiyeti, halifeliğin özelliği.

mana-i saltanat: saltanatın manası, hükümdarlığın anlamı, sultanlığın mahiyeti.

Meclis-i Âli: Büyük Millet Meclisi; Yüce Meclis.

metin: sağlam ve dayanıklı.

muktedir: iktidarlı, gücü yeten.

müstakim: doğru.

ruh: hayat ve canlılık veren şey.

safsata-i nefis: nefsin safsatası,

Bahusus, bu güruh-i mücahidin ve bu yüksek meclisin ef'alı taklit edilir. Kusurlarını millet ya taklit veya tenkit edecek; ikisi de zarardır. Demek, onlarda hukukullah, hukuk-i ibadî da tazammun ediyor. Sırr-ı tevatür ve icmaî tazammun eden hadsiz ihbaratı ve delâilî dinlemeyen ve safsata-i nefis ve vesvese-i şeytandan gelen bir vehmi kabul eden adamlarla hakikî ve ciddî iş görülmez.

Şu inkılâb-ı azîmin temel taşları sağlam gerek. Şu Meclis-i Âlinin şahsiyet-i maneviyesi, sahip olduğu kuvvet cihetiyle, mana-i saltanatı deruhte etmiştir. Eğer, şer-air-i İslâmiyeyi bizzat imtisal etmek ve ettirmekle mana-i hilâfeti dahi vekâleten deruhte etmezse, hayat için dört şeye muhtaç, fakat an'ane-i müstemirre ile günde lâakal beş defa dine muhtaç olan şu fitratı bozulmayan ve lehviyat-ı medeniye ile ihtiyacat-ı ruhiyesini unutmayan bu milletin hacat-ı diniyesini Meclis tatmin etmezse, bilmecburiye, mana-i hilâfeti tamamen kabul ettiğiniz isme ve lâfza verecek. O manayı idame etmek için, kuvveti dahi verecek. Hâlbuki, Meclis elinde bulunmayan ve Meclis tarikiyla olmayan böyle bir kuvvet, inşikak-ı asâya sebebiyet verecektir. İnşikak-ı asâ ise, ¹ **وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا**

ayetine zıttır. Zaman cemaat zamanıdır. Cemaatin ruhu olan şahs-ı manevî daha metindir. Ve tenfiz-i ahkâm-ı şer'îye daha ziyade muktedir. Halife-i şahsî, ancak ona istinat ile vezaiifi deruhte edebilir. Cemaatin ruhu olan şahs-ı manevî eğer müstakim olsa, ziyade parlak ve kâmil olur; eğer fena olsa, pek çok fena olur. Ferdin

1. Allah'ın dinine ve Kur'an'a hep birlikte sınırsız sarılın. (Âl-i İmran Suresi: 103.)

nefsin yalan ve uydurmaları.

sebebiyet: sebep olma.

sırr-ı tevatür ve icma: çok insanların birleşmeleri ve bildirmeleri esası.

şahs-ı manevî: manevî şahıs, belli bir kişi olmayıp bir cemaatten meydana gelen manevî şahıs.

şahsiyet-i maneviye: manevî şahsiyet, manevî kişilik.

şer-air-i İslâmiye: İslâma ait işaretler, İslâma sembol olmuş iş ve ibadetler.

tarik: yol.

tatmin: doyurma, ihtiyacı karşılama.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tenfiz-i ahkâm-ı şer'îye: dinî hükümlerin yerine getirilmesi.

tenkit: eleştirme.

vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.

vekâleten: vekâlet yoluyla, birisine vekil olarak, başkası adına.

vesvese-i şeytan: şeytanın vesvesesi, şeytanın verdiği vesvese.

vezaiif: vazifeler, işler.

ziyade: fazla, fazlasıyla.

iyiliği de, fenalığı da mahduttur, cemaatin ise gayr-i mahduttur. Harice karşı kazandığınız iyiliği dâhildeki fenalıkla bozmayınız. Bilirsiniz ki, ebedî düşmanlarınız ve zıtlarınız ve hasımlarınız İslâmın şeairini tahrip ediyorlar. Öyle ise, zarurî vazifeniz, şeairi ihya ve muhafaza etmektir. Yoksa, şuursuz olarak şuurlu düşmana yardımdır. Şeairde tehavün, zaaf-ı milliyeti gösterir. Zaaf ise, düşmanı tevkif etmez, teşci eder.

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ¹ نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ²

1. Allah bize yeter; O ne güzel vekildir. (Âl-i İmran Suresi: 173.)

2. O ne güzel dost ve O ne güzel yardımcıdır. (Enfal Suresi: 40.)

cemaat: topluluk, aralarında çeşitli bağlar bulunan insanlar topluluğu.

ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

gayr-i mahdut: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.

hasım: düşman, rakip.

ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.

mahdut: sınırlı, belirli.

muhafaza: koruma.

şeair: dinin alâmetleri, işaretleri.

şuur: bir şeyin inceliklerini iyice idrak etme, anlayış.

şuursuz: idraksiz, bilgisiz.

tahrip: harap etme, yıkma, bozma.

tehavün: önem vermeme, ehemmiyet göstermeme, aldırış etmeme.

teşci: cesaret verme, cesaretlendirme.

tevkif: durdurma, durdurulma.

vazife: görev.

zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.

zaaf-ı milliyet: millî duygunun zayıflığı, güçsüzlüğü.

zarurî: zorunlu.

İ'lem Eyyühe'l-Aziz!

(Ey aziz kardeşim, bil ki!)

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hakaik-ı imaniyeyi ispat için irad edilen bürhan ve delilleri tetkik ederken, “Şu kocaman neticeyi bu zayıf, nahif delil intaç edemez” diye tenkidatta bulunma. Zira zaafiyetiyle ittiham ettiğin o delilin sağında ve solunda bulunan takviye kuvvetleri ve kıt’aları pek çoktur.

Evet, İslâmiyetin sıdkına delâlet eden şahitlerden, şehitlerden, bürhanlardan, delillerden, emarelerden her birisi, o müdafaa meydanında arkadaşını himaye etmekle, sıhhat raporunu imzalayarak sağlam olduğunu tasdik eder. O da, onun ilim ve haberine ehl-i vukuf olur. Çünkü, hakaik-ı imaniyede hedef sübuttur, nefiy değildir. Sabit olan bir şeyi gösterenlerin biri, bin gibidir. Zira, sübutta gösterenlerin gösterme tarzları birbirine uygun ve muvafık olduğundan, her birisi ötekileri tezkiye ve tasdik etmiş olur. Nefiy cihetinde nefyedenlerin şahadetlerinde tevafuk yoktur, nefiylerine mütehalif esbap gösterirler. Bunun için, şahadetleri birbirinin sıhhatine delil olamaz; çünkü, tevafuk yok.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bazen bir şeye şiddetli muhabbet o şeyin inkârına sebep olur. Ve keza, şiddet-i havf ve gayet azamet ve aklın ihtasızlığı da inkâra sebep olur.

azamet: büyüklük.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cihet: yön.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
ehl-i vukuf: bir mesele hakkında bilgi ve yetki sahibi olanlar.
emare: alâmet, belirti, nişan.
esbap: sebepler, vasıtalar.
gayet: son derece.
hakaik-ı imaniye: imana ait hakikatlar, imanî gerçekler.
himaye: koruma, muhafaza etme.
ihata: kuşatma, içine alma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilim: bilme, bilgi.
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
intaç: neticelendirme, sonuçlandırma.
irad: getirme, söyleme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
ittiham: suç altında bulunma, töhmetli olma.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıt'a: askerî birlik, müfreze.
muhabbet: sevgi, sevmeye.

muvafık: uygun, uyar, münasip.
müdafaa: savunma.
mütehalif: birbirine uymayan, değişken.
nahif: zayıf, oluz.
nefiy: inkâr etme, olumsuzlama.
nefiy: olumsuzlama.
sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.
sıdk: doğruluk.
sıhhat: sahilik, doğruluk, gerçeklik.

sübut: sabit olma, ispatlanma.
şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.
sehit: Allah'ın ve yüce dininin adını yüceltme uğrunda canını feda ederek savaşta vurulup ölen Müslüman.
şiddet-i havf: korkunun şiddeti, korkunun fazla olması; aşırı korku.
takviye: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma, teyit ve tasdik etme.

tarz: biçim, şekil.
tasdik: bir şeyin veya kimse- nin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.
tenkidat: tenkitler, eleştiriler.
tetkik: dikkatle araştırma, inceleme.
tevafuk: uyma, uygunluk, birbirine denk gelme.
tezkiye: birini temize çıkarma.
zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, dermansızlık.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hanzalenin çekirdeğinde hanzale ağacı mündemiç ve dâhil olduğu gibi, Cehennemin de küfür ve dalâlet tohumunda müstetir bulunduğunu şuhudî bir yakın ile müşahade ettim.

Ve keza, nasıl ki hurmanın çekirdeği hurma ağacına hamiledir; aynen öyle de, iman habbesinde de Cennetin mevcut olduğunu hads-i kat'î ile gördüm. Çünkü, o çekirdeklerin ağaçlara tahavvül ve inkılâpları garip olmadığı gibi, küfür ve dalâlet manası da tazip edici bir Cehennemi, iman ve hidayet de bir Cenneti intaç edeceğinde istib'at yoktur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Tohum olacak bir habbenin kalbi, yani içi delindiği zaman, elbette sümbüllenip neşvünema bulamaz, ölür gider. Kezalik, *ene* ile tabir edilen *enaniyet*'in kalbi “Allah Allah” zikrinin şua ve hararetiyle yanıp delinirse, büyüyüp gafletle firavunlaşamaz ve Hâlık-ı Semavat ve Arz'a isyan edemez. O zikr-i İlâhî sayesinde *ene* mahvolur.

İşte, Nakşibendîler zikir hususunda ittihaz ettikleri zikr-i hafî sayesinde kalbin fethiyle, *ene* ve *enaniyet* mikrobunu öldürmeye ve şeytanın emirberi olan nefs-i emmarenin başını kırmaya muvaffak olmuşlardır. Kezalik, Kadirîler de zikr-i cehrî sayesinde tabiat tağutlarını tarümar etmişlerdir.

dâhil: girme, içinde olma.
dalâlet: iman ve Islâmiyetten ayrılmak, azmak.
emirber: emir eri.
enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.
ene: ben.
fetih: kuşatma, ele geçirme, zaptetme.
firavun: zâlim, imansız; kibirli, gururlu ve inatçı.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

garip: tuhaf, şaşılacak.
habbe: tane, çekirdek.
hads-i kat'î: uzunca araştırmaya gerek olmadan elde edilen kesin bilgi.
Hâlık-ı Semavat ve Arz: gökleri ve yeri yaratan, yoktan var eden Allah.
hanzale: zakkumî, zakkum ağacı, Ebu Cehil karpuzu, acı hıyar.
hararet: sıcaklık.
hidayet: doğru olan, hak olan.

İ'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!
iman: inanç, itikat.
intaç: netice verme, sonuçlandırma.
istib'at: akıldan uzak görme, yaklaştırmama.
isyan: başkaldırma, itaatsizlik, emre karşı gelme.
istihaz: edinme, alma, kabul etme.
Kadirî: Abdülkadir-i Geylânî hazretlerinin yolunda olan, onun tarikatine mensup olan.

keza: böylece, aynı şekilde.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.

mahv: yok olma, ortadan kalkma, batma.

muvaffak: başarmış, başarılı.

mündemiç: bir şeyin içinde bulunan, saklı olan.

müstetir: içinde saklı bulunan.

müşahade: bir şeyi gözle görme, seyretme.

Nakşibendî: Şeyh Muhammed Bahaüddin Nakşibend tarafından kurulan, gizli zikirle Allah sevgisini kalbe naksetmeyi esas alan bir ehl-i sünnet tarikatı, Nakşibendîlik.

nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.

neşvünema: yayılıp gelişme, büyüyüp gelişme, büyüme, boy atma, yetişme, gelişme.

şua: ışı, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.

şuhudî: görünebilme ile alâkalı, vücut bulmaya dair.

tabiat: yaratılış ve yaşayışa dair konulan kanunlar, esaslar.

tabir: ifade, söz.

tağut: insanları Allah'a karşı isyana sevk eden, isyankâr; her batıl ma'bud, şeytan.

tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.

tarümar: karma karışık, dağınık, perişan.

tazip: azap ceiktirme, eziyet etme, sıkıntı verme.

yakın: kesin bilme, şüpheden sıyrılarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

zikr-i cehrî: yüksek sesle yapılan zikir.

zikr-i hafî: gizli zikir, içten ve kalpten yapılan gizlice zikir, alçak sesle, müridin ancak kendinin duyabileceği sesle yapılan zikir.

zikr-i ilâhî: Allah'ı zikretmek.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Âlemde, her şeyin yüzünde hikmet eserleri görüldüğü gibi, en uzak, en geniş, en ince kesretin tabakaları üstünde de hikmet, ihtimam eserleri görülmektedir. Evet, kesret ve tekessürün müntehası ve neticesi olan insanın sahife-i vechinde, cephesinde, cildinde, ellerinin içlerinde kalem-i kader ile pek çok çizgiler, hatlar, nakışlar, nişanlar yazılmıştır. Malûmdur ki, insanın şu sahifelerinde yazılan o kelimeler, harfler, noktalar, harekeler, ruh-i insanîde bulunan manalara, maneviyatlara delâlet ettikleri gibi, fıtratında kader tarafından yazılan mektuplara da işaretleri vardır.

Arkadaş! İnsanın geçen sahifelerine kaderin yazdığı haşiye, tesadûf ve ittifakın duhulüne bir menfez bırakmamıştır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Şu dünya hayatına muhabbetle müptelâ olan bazı insanlar, o hayatın vücuda gelmesinden maksat ve gaye, yalnız o hayata hizmet ve o hayatın bekası olup, başka bir faydası olmadığını, yani Fâtır-ı Hakîm'in zevi'l-hayatta ve cevher-i insaniyette vedia olarak koyduğu bütün cihazat-ı acibe ve teşhizat-ı harikanın seriü'z-zeval olan şu hayatın hıfzı ile bekası için verildiğini zannediyorlar. Hâlbuki, kaziye öyle olduğu takdirde, kâinattaki gayr-i mütenahi nizamların şahadetleriyle, sath-ı âlemde görünen hikmet, inayet, intizam, adem-i abesiyete olan delil ve

adem-i abesiyet: abes olmayış, lüzumsuz olmayış.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

beka: bakiilik, ebedilik, sonsuzluk.

ceph: karşıdan görünüş.

cevher-i insaniyet: insanlık cevheri, insanlık hasletleri, özellikleri.

cihazat-ı acibe: şaşırtıcı cihazlar, organlar, şaşılaçak aletler, cihazlar.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

duhul: içeri girme, dâhil oluş.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).

fıtrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.

gaye: maksat, hedef.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

haşiye: dipnot.

hikmet: ilahî gaye, gizli sebep, fayda.

ihimam: dikkat ve özen gösterme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

inayet: yardım, ihsan, lütuf.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

ittifak: rast geliş.

kader: Cenab-ı Hakkın ezeli ilmi ile, kâinata olmuş ve olacak bütün şeylerin varlık ve yokluğunu, geçmiş ve geleceğini bilmesi.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kalem-i kader: kader kalemi, Allah'ın olacak hâdiseleri olmadan önce bilip yazması, takdir etmesi.

kaziye: iddiayı ispat etmek mak-

sadıyla ileri sürülen mesele.

kesret: çokluk.

maksat: kastedilen şey; gaye.

malûm: bilinen, bilinen olan.

maneviyat: mana âlemine ait olanlar, hisse ve inanca ait şeyler.

menfez: delik, aralık.

muhabbet: sevgi, sevmek.

münteha: bir şeyin ulaşabildiği son yer, nihayet.

müptelâ: tutkun, bir şeyi düşkün ve tutulmuş olan.

nakış: işleme, süsleme.

nişan: iz, belirti, alâmet.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

ruh-i insani: insanın ruhu, insanın bizihi kendisi, benliği, ruhu.

sahife-i vecih: insan yüzünün, simasının sayfası.

sath-ı âlem: yeryüzü, dünya yüzü; kâinatın her tarafı.

seri'üz-zeval: çabuk ölen, çabuk yok olan.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

tabaka: derece, kat.

teşhizat-ı harika: olağanüstü donatmalar.

tekessür: çoğalma, kesretli olma.

tesadûf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.

vedia: emanet, saklanılmak ve korunmak üzere bırakılan şey.

zevi'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

bürhanların makuse olarak abesiyete, israfa, intizamsızlığa, adem-i hikmete delil ve bürhan olmaları lâzım gelecektir.

Arkadaş! Şu dünyevî hayatın faydaları pek çoktur. O faydalardan, hayat sahibine tasarruf ve hizmeti nispetinde bir hisse ayrıldıktan sonra, bakî kalan gayeler, semereler Fâtır-ı Hakîm'e racidir.

Evet, insan ve insanın hayatı esma-i İlâhiyenin tecelliyatına bir tarladır ve Cennette rahmet-i İlâhiyenin envainin cilvelerine mazhardır ve hayat-ı uhreviyenin harika ve gayr-i mütenahi semereleri için bir fidanlık veya bir çekirdektir. Demek, insan bir sefine kaptanı gibidir. Sefinenin gayr-i mahdud faydalarından, kaptanın alâka ve hizmeti nispetinde kendisine verilir, bakî kalan kısmı sultana racidir. İnsan da, sefine-i vücuduyla alâkası derecesinde, o vücudun hayattar semeratından hissesini alır; mütebakisi Sultan-ı Ezeliye'ye aittir.

İlem eyyühe'l-aziz!

Dünyanın lezzetleri, zevkleri ve ziynetleri, Hâlik'ımızı, Malik'imizi ve Mevlâ'mızı bilmediğimiz takdirde, Cennet olsa bile, Cehennemdir.

Evet, öyle gördüm ve öyle de zevk ettim. Bilhassa, şefkatin ateşini söndürecek, marifetullahtan başka bir şey var mıdır? Evet, marifetullah olduktan sonra, dünya lezzetlerine iştihâ olmadığı gibi, Cennete bile iştiyak geri kalır.

abesiyet: faydasız, boş, lüzumsuz ve gayesiz oluş.
adem-i hikmet: hikmetsizlik, faydasız ve gayesiz oluş.
alâka: ilgi, ilişki, yakınlık.
bâli: geri kalan.
bilhassa: özellikle.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cilve: tecelli, görüntü.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
dünyevi: dünyaya ait.
enva: çeşitler, türler, neviler.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isim-

leri.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).
gayr-i mahdud: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.
harika: olağanüstü.
hayat-ı uhreviye: uhrevî hayat, ahirete ait olan hayat.

hayattar: canlı, yaşayan.

hisse: pay, nasip.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

israf: gereksiz yere harcama, ihtiyaçtan fazlasını harcama, savurganlık.

iştihâ: fazla istek, arzu.

iştiyak: aşırı isteme, çok fazla arzu etme.

makuse: tersine dönmüş, başaşağı olmuş.

Malik: her şeyin gerçek sahibi olan Allah.

marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.

Mevlâ: her şeyin gerçek ve mutlak efendisi olan Allah.

mütebakî: geri kalan kısım.

nispet: oran, ölçü.

raci: geri dönen, geri gelen, dönen.

rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.

sefine: gemi.

sefine-i vücud: insan veya hayvan gövdesi.

semerat: semereler, meyveler.

semere: meyve, güzel netice.

sultan: padişah, hükümdar.

Sultan-ı Ezeliye: ezeli sultan, kudret, kuvvet ve hükümrânlığı zaman ve mekânla sınırlı olmayan Cenab-ı Hak.

şefkat: karşılıksız sevgi besleme, içten ve karşılıksız merhamet.

tasarruf: idare etme, kullanma.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Dünyada cereyan eden ve husule gelen her bir şeyin iki vechi vardır:

• *Biri* ahirete bakar ki, nefsü'l-emirde en sabit, en ağır bu vecihtir.

• *İkincisi* dünyaya, nefsine ve hevaya bakar. Bu vecih, hakaret, hiffet ve zevalden öyle bir mevkidedir ki, kalbin teessürüne, teellümüne, ıztırabına, düşüncelerine bais olacak bir kıymette değildir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanların öyle eblehleri vardır ki, şeffaf bir zerrede şemsin timsalini veya bir çiçeğin renginde şemsin tecellisini görse, şemsin o timsal ve tecellisinden hakikî şemsin bütün levazımâtını hatta âleme merkez olmasını ve seyyarata olan cezbinin talep edip isterler. Maahaza, o zerrede veya o çiçekte gördüğü timsal ve tecellinin bir arızadan dolayı kayboldukları zaman, basar ve basiretinin körlüğü dolayısıyla, hakikî şemsin inkârına zehap ederler.

Ve keza, o eblehler tecelli ile husule gelen vücud-i zıllîyi vücud-i hakikî ve aslıden fark edemezler, birbirleriyle iltibas ederler. Bunun için, bir şeyde şemsin timsalini, gölgesini gördükleri zaman, şemsin hararetini, ziyasını ve sair hususiyatını da istemeye başlarlar.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

bais: sebep olan.

basar: görme.

basiret: kalp gözüyle görme, doğru ve ölçülü görüş.

cereyan: olma, meydana gelme.

cezp: kendine doğru çekme, çekilme.

ebleh: pek akılsız, ahmak, aptal, bön, alık, budala.

hakaret: hakirlik, hor görme, incitme, küçük düşürme.

hakikî: gerçek.

hararet: sıcaklık.

heva: istek, arzu, nefse ait olan şeylere düşkünlük, nefsin zararlı ve günah olan arzuları.

hiffet: temkinsizlik, ciddiyetsizlik, hoppalık.

husul: olma, meydana gelme.

hususiyat: ayrıncı özellikler.

ıztırab: üzüntü veren bir durumun meydana getirdiği kuvvetli acı, aşın elem, azap, sıkıntı.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iltibas: birbirine benzeyen şeyleri şaşırp karıştırma, birisini öteki

zannetme.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

keza: böylece, aynı şekilde.

kıymet: değer.

levazımât: lüzumlu maddeler, ihtiyaç maddeleri.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

mevki: yer, makam.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nefsü'l-emir: işin hakikati,

aslı.

sabit: durağan, değişmeyen.

sair: diğer, başka, öteki.

seyyarat: gezegenler.

şeffaf: saydam.

sems: güneş.

talep: isteme, dileme.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

teellüm: elemleme, tasalanma, dertlenme, üzüntü duyma.

teessür: kederlenme, üzülmeye, acı duyma.

timsal: örnek, numune.

vech: cihet, yön.

vücud-i hakikî: gerçek vücut.

vücud-i zıllî: gölgemsi varlık; yansıma ile elde edilen varlık.

zehap: bir fikre veya zanna kapılma.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zeval: aşağı düşme, alçalma, iyi hâlden kötü hale düşme, düşkünlük.

ziya: ışık, aydınlık, nur.

Ve keza, o eblehler, sinek, böcek ve sair küçük ve hasis şeylere bakarken, onlarda pek yüksek bir eser-i sanat ve hikmet görmekle derler: “Sâni bunlara pek fazla ehemmiyet vermiştir. Bir sineğin ne kıymeti olabilir ki, bu kadar masraflara, külfetlere mahal olsun?”

Arkadaş! Bu gibi eblehleri ikna ve işkâllerini def için dört şeyin bilinmesi lâzımdır:

Birincisi: Cenab-ı Hakkın rububiyetinin kemaliyle alâkadar olan her şey Onu tavsif eder; fakat, o şeyin, rububiyetine mazhar olduğu münasebetiyle, kemalinin de mahall-i tecellisi olur. Fakat, o kemal ile muttasıf olamaz.

İkincisi: Her şeyden Cenab-ı Hakkın nuruna bir kapı açılır. Bu kapılardan birisinin kapanması, gayr-i mütenahi sair kapıların da kapanmasını istilzam etmez. Fakat, hepsinin bir miftah ile açılması mümkündür.

Üçüncüsü: İlm-i muhitten in’ikâs eden kader, her şeyde esma-i nuriyeden bir hisse tersim etmiştir.

Dördüncüsü:

1 **أَمَّا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ**
2 **مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَعْثُبُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ**

Bu ayetlerin sarahatine göre, her şeyin vücudu “Kün!” emriyle bağlı olduğu gibi, bütün eşyanın icat ve sonradan ihyaları bir nefis-i vahidenin icat ve ihyası gibidir. Demek, icat Cenab-ı Hakka isnat edilirse, bu kadar rahat ve

delillerle kabul ettirme, inandırma.

ilm-i muhit: her şeyi ihata edici, kuşatıcı ilim.

in’ikâs: aksetme, yansıma.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

istilzam: gerektirme.

ışkâl: müşküllük, güçlük, zorluk.

kader: Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

keza: böylece, aynı şekilde.

kıymet: değer.

külfet: zahmet, sıkıntı.

kün: Arapça “Ol!” emri.

mahal: yer.

mahall-i tecelli: tecelli, görünme yeri.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer, nail olma, sereflenme.

miftah: açan alet, anahtar.

muttasıf: vasıflandırılan, sıfatlanan.

münasebet: ilgi, ilişki, bağ.

nefs-i vahide: tek şey, bir nesne.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

sair: diğer, başka, öteki.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sarahat: sarıhlık, açıklık, belirlilik.

tavsif: vasıflandırma, mahiyetini ortaya koyma, niteleme.

tersim: resmini çizme, resmini yapma.

1. Bir şeyin olmasını murat ettiği zaman, Onun işi sadece “Ol!” demektir, o da olur. (Yâsin Suresi: 82.)

2. Sizin yaratılmanız da, diriltilmeniz de, tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir. (Lokman Suresi: 28.)

alâkadar: ilgili, ilişkili.

ayet: Kur’an’ın her bir cümlesi.

def: mâni olma, kovma, ortadan kaldırma.

ebleh: pek akılsız, ahmak, aptal, bön, alık, budala.

ehemmiyet: önem, değer,

kıymet.

eser-i sanat ve hikmet: sanatlı bir şekilde yapılan hikmetli eser.

eser-i sanat: sanat eseri, sanat değeri olan eser.

esma-i nuriye: parlak isimler.

gayr-i mütenahi: sonsuz, so-

nu olmayan, nihayetsiz.

hâsis: ufak, değersiz.

hisse: pay, nasip.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.

ikna: bir fikri, düşünceyi aklı

Ahir: her şeyden sonra da var olan, varlıkların sonrasına da hâkim olan Allah.

ahval: hâller, durumlar.

amma: ama, lakin, ancak.

Arş: ilâhî isimlerin her şeyi ile tam olarak tecelli ettiği en yüksek makam.

Bâtın: her şeyin iç yüzünü ve mahiyetini en iyi bilen ve yaratan Allah.

bidayet: başlangıç.

dâhil: girmek, içinde olma.

daire-i imkân: imkân âlemi, kâinat ve varlıklar âleminin oluşturduğu daire.

daire-i mümkünat: kâinat âlemi, imkân âlemi, yaratılanların tamamının teşkil ettiği âlem.

daire-i ulûhiyet: ilâhîlik dairesi, Allah'ın yaratışı, varlığı devam ettirışı, sevk ve idare edışı ile ilgili hususlar.

daire-i vücup: değişim ve başkalaşmanın olmadığı, varlığı tercihe bağlı olmayan ve mümkünat âleminin ötesindeki âlem, daire.

durub-i emsal: meşhur sözler, darbimeseller, ata sözleri.

ebleh: pek akılsız, ahmak, aptal, bön, alık, budala.

esbap: sebepler, vasıtalar.

Evvel: her şeyden önce var olan ve yaratıkların önceki hâllerine de hükmeden Allah.

fevkinde: üstünde.

hakaik-ı mücerrede: maddî vücut ve bedeni bulunmayan gerçekler.

halita: birkaç şeyin karışmasından meydana gelen, karma.

hüküm: verilen karar.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ism-i Ahir: her şeyden sonra da var olan, varlıkların sonrasına da hâkim olan anlamında Cenab-ı Hakkın bir ismi.

ism-i Bâtın: her şeyin iç yüzünü ve mahiyetini en iyi bilen ve yaratan Allah'ın Bâtın ismi.

ism-i Evvel: her şeyden önce var olan ve yaratıklarının önceki hâllerine de hükmeden anlamında Cenab-ı Hakkın bir ismi.

ism-i Zahir: Esma-i Hüsnadan Cenab-ı Hakkın varlığının eserleriyle ve delilleriyle aşıkâr ve görünür olduğunu ifade eden ismi.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

itibarla: bakımdan, dolayı, yüzden.

itibarıyla: yüzden, dolayısıyla, bakımından.

kolay olur, amma esbaba veya eşyanın kendilerine isnat edildiği zaman, bütün ukalânın ve eblehlerin hükümlerinden neş'et eden muhalâtı kabul etmeleri lâzım gelir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'an-ı Mu'cizülbeyan, hakikatleri durub-i emsal ile beyan ediyor. Çünkü, daire-i ulûhiyete ait hakaik-ı mücerrede, daire-i mümkünatta ancak misallerle temessül ve tavazzuh eder. Mümkün ve miskin olan insan da, daire-i imkânda, misallere bakarak fevkinde bulunan daire-i vücubun şuunatını, ahvalini düşünür.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Her şeyin, içine melekût, dışına da mülk denir. Bu itibarla, insan ile kalp birbirine hem zarf, hem mazruf olur. İnsan, mülk cihetiyle kalbe zarf olur, melekût cihetiyle de mazruf olur.

Bu kaide Arş ile kevn hakkında da tatbik edilir. Şöyle ki:

Arş; *Zahir*, *Bâtın*, *Evvel*, *Ahir* isimlerinin halita ve karışığıdır. Bu halitada dâhil olan ism-i *Zahir* itibarıyla Arş mülk, kevn melekût olur; ism-i *Bâtın* itibarıyla Arş melekût, kevn mülk olur. Demek, Arşa ism-i *Zahir* nazarıyla bakılırsa, kendisi zarf, kevn de mazruf olur; ism-i *Bâtın* gözüyle bakılırsa, kendisi mazruf, kevn zarf olur. Ve keza, ism-i *Evvel* itibarıyla ¹ **وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَاءِ** ayetinin işaret ettiği kevnin bidayetini içine alıyor; ve ism-i *Ahir*

1. Onun Arşı su üzerindeydi. (Hud Suresi: 7.)

kaide: kural, esas, düstur.

kevn: ilâhî isimlerin tecelli ettiği madde ve yaratıklar âlemi.

Kur'an-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan aciz bırakan Kur'an.

mazruf: zarflandırılmış, zarfa konmuş; kalıplı, kılıflı.

melekût: bir şeyin iç yüzü, hakikati, aslı.

misal: örnek.

miskin: uyusuk, tembel, hareketsiz, zavallı.

muhalât: muhaller, olması mümkün olmayanlar.

mülk: her şeyin dışı, görünüşü.

ne'set: meydana gelme, oluşma, çıkma.

şuunat: şuunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

tatbik: uydurma, uygulama.

tavazzuh: açıklanma, aydınlanma, açıklığa kavuşma, açık hale gelme.

temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.

ukalâ: akıllılık iddia eden, akıllılık taslayan, bilgi iddiasında olan.

Zahir: bütün varlıkların dış yüzünü yaratan ve dışına da hükmeden Allah.

zarf: kap, kılıf, mahfaza.

itibarıyla, ¹ **سَقَفُ الْجَنَّةِ عَرْشُ الرَّحْمَنِ** hadis-i şerifinin ima ettiği kevnin nihayetini içine alıyor. Demek, Arş öyle bir halitadır ki, şu dört isimden aldığı hisseler ile kevn ve vücudun sağını, solunu üstünü ve altını ihata etmiş olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Acz, nidanın madenidir; ihtiyaç duanın menbaıdır.

Feyâ Rabbî, yâ Hâlikî, yâ Malikî! Seni çağırmakta hüccetim hacetimdir. Sana yaptığım dualarda iddetim fâkatimdir, vesilem fıkdan-ı hile ve fakrımdır, hazinem aczimdir, re'sü'l-malım emellerimdir, şefiim Habibin Aley-hissalâtü Vesselâm ve rahmetindir. Affeyle, mağfiret eyle ve merhamet eyle, yâ Allah, yâ Rahman, yâ Rahîm! Âmin.

1. Cennetin tavanı Rahman'ın arşıdır. (Buharî, Tevhid: 22; Tirmizî, Cennet: 4.)

acz: zayıflık, güçsüzlük.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selam onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

âmin: Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!" anlamında duanın sonunda söylenir.

Arş: İlâhî isimlerin her şeyi ile tam olarak tecelli ettiği en yüksek makam.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

emel: şiddet arzu, ümit.

fâkat: yoksulluk, fakirlik, muhtaçlık.

fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

fıkdan-ı hile: hilesizlik.

habip: sevilen, sevgili.

hacet: ihtiyaç.

hadis-i şerif: Peygamberimizden aktarılan sözlerin genel

adi.

halita: birkaç şeyin karışmasından meydana gelen, karma.

hazine: zengin ve değerli kaynak.

hisse: pay, nasip.

hüccet: delil.

iddet: bekleme, müddet.

ihata: kuşatma, içine alma.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz

kardeşim, bil ki!

ima: dolaylı, üstü kapalı ifade etme.

itibarıyla: yüzünden, dolayısıyla, bakımından.

kevn: İlâhî isimlerin tecelli ettiği madde ve yaratıklar âlemi.

maden: asıl, esas, kaynak.

mağfiret: Allah'ın, kullarının günahlarını bağışlaması, örtmesi, affetmesi; İlâhî merhamet, gufran.

menba: kaynak.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

nida: ses, seslenme, çağırma.

nihayet: son.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

re'sü'l-mal: ana para, sermaye.

şefi: suçluların bağışlanması için Allah'a yalvaran, şefaathçi.

vesile: aracı, vasıta.

yâ Hâlikî: Ey beni ve her şeyi en güzel şekilde yaratan Allah'ım.

yâ Malikî: Ey bana ve her şeye sahip ve efendi olan Allah'ım.

yâ Rabbî: ey her şeyi en güzel şekilde terbiye ve idare eden Rabbim.

yâ Rahîm: Ey yarattıklarına çokça merhamet eden Allah'ı.

yâ Rahman: ey yarattıkların dünyada ve ahirette çokça şefkat ve merhamet eden.

Zeylül-Hubab

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ¹

Öyle bir Allah'a hamd, medih ve senalar ederiz ki, şu âlem-i kebir Onun icadıdır ve insan denilen şu küçük âlem de Onun ibdadıdır. Biri inşası, diğeri binasıdır; biri sanatı, diğeri sıbgasıdır; biri nakışı, diğeri ziyetidir; biri rahmeti, diğeri nimetidir; biri kudreti, diğeri hikmetidir; biri azameti, diğeri rububiyetidir; biri mahlûku, diğeri masnuudur; biri mülkü, diğeri memlûküdür; biri mescidi, diğeri abdidir.

Evet, bütün bu şeyler eczasıyla beraber Allah'ın mülkü ve malı olduğu, i'cazvari sikke ve mühürleriyle sabittir.

اَللّٰهُمَّ يَا قَيُّوْمَ الْاَرْضِ وَالسَّمَاءِ اَنَا نَشْهَدُكَ وَجَمِيعَ مَصْنُوْعَاتِكَ
وَجَمِيعَ خَلْقِكَ بِاَنَّكَ اَنْتَ اللهُ لَا اِلَهَ اِلَّا اَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيْكَ لَكَ
وَنَسْتَغْفِرُكَ وَنَتُوْبُ اِلَيْكَ وَنَشْهَدُ اَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُوْلُكَ
اَرْسَلْتَهُ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِيْنَ ﴿١﴾ اَللّٰهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَيْهِ كَمَا يَنْسَبُ
حُرْمَتُهُ وَكَمَا يَلِيْقُ بِرَحْمَتِكَ وَعَلَى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِيْنَ ﴿٢﴾

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Her kim kendisini Allah'a mal ederse, bütün eşya onun lehinde olur; ve kim Allah'a mal olmasa, bütün

abd: kul.

âlem: varlık sınıflarından her biri.

âlem-i kebir: büyük âlem, kâinat.

azamet: büyüklük.

bina: var olan unsurları kullanarak yeni bir şey yapma.

ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.

hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

i'cazvari: mu'cize gibi; insanın güç yetiremeyeceği şekilde, olağanüstü gibi.

ibda: yoktan eşsiz ve benzersiz yaratma.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!

inşa: yoktan var edilen eleman ve şeyleri bir araya getirerek yeni şeyler yapma, yaratma.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

leh: onun tarafına, ondan yana, birinin faydası için yapılan hareket.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.

masnu: sanatlara yapılmış eşya, varlık.

medih: övmek.

memlûk: kul, köle.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

2. Ey yerî ve göğü ayakta tutan Allah'ım! Bütün masnuatını ve mahlûkatını şahit göstererek deriz ki: Sen Allah'sın, Senden başka ilâh yoktur; Sen teksin, Senin ortağın yoktur; Senden mağfiret diler, Sana tövbe ederiz. Hem şahitlik yapınız ki, Muhammed Senin kulun ve resulündür. Ona yakışır, Senin rahmetine yaraşır şekilde kendisine, bütün aile efradına ve Ashabına salât ve selâm eyle.

nakış: işleme, süsleme.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her

mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.

sena: methetme, övme.

sıbga: boya.

sikke: alâmet, nişan, turra.

Zeylül-Hubab: Hubab Risalesinin eki.

ziynet: süs.

eşya onun aleyhine olur. Allah'a mal olmak ise, bütün eşyayı terk ve her şeyin Ondan olduğunu ve Ona rücu ettiğini bilmekle olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakkın sana in'am ettiği vücut ile, vücuda lâzım olan şeyler, temlik suretiyle değildir; yani, senin mülkün ve malın olup, istediğin gibi tasarruf etmek için verilmemiştir. Ancak o gibi nimetlerde Allah'ın rızasına muvafık tasarruf edilebilir.

Evet, bir misafir, ev sahibinin iznine ve rızasına muvafık olmayacak derecede yemeklerde ve sair şeylerde ısraf edemez.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Gözleri küsuf tutmuş bazı adamlar, gözleri önünde vukua gelen gayr-i mahdud hususî haşr ü neşirleri kör gözleriyle gördükleri hâlde kıyamet-i kübrayı ve haşr-i umumiye'yi nasıl istiğrap ediyorlar? Acaba çiçek açıp semere veren ağaçlarda her sene icat edilen meyvelerin haşr ü neşirlerini gördükten sonra, haşr-i umumîyi istib'at eden sıkılmaz mı? Eğer onlar şuhudî bir yakın ile haşr-i umumîyi görmek isterlerse, akıllarını da beraber bulundurmak şartıyla, yaz mevsiminde küre-i arz bahçesine girsinler. Acaba ağaç dallarından sallanan o tatlı, ballı, nazif, lâtif kudret mu'cizeleri o mahlûkat-ı lâtife, evvelkisinin, yani ölüp giden semeratın aynı veya misli değil midir?

aleyh: ona karşı, onun üzerine.

evvel: önce.

gayr-i mahdud: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.

haşr ü neşir: toplanıp dağılma, toplanıp yayılma.

haşr-i umumi: yaratılan bütün varlıkların kıyamet gününde tekrar dirilip toplanmaları.

haşr-i umumiye: yaratılan bütün varlıkların kıyamet gününde tekrar dirilip toplan-

maları.

hususî: özel.

icat: vücuda getirilme, yoktan var edilme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.

ısraf: gereksiz yere harcama, ihtiyaçtan fazlasını harcama, savurganlık.

istib'at: akıldan uzak görme, yaklaştıramama.

istiğrap: garip bulmak, şaşır-

mak ve hayret etmek.

kıyamet-i kübra: en büyük kıyamet, bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.

kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.

küre-i arz: yer küre, dünya.

küsuf: güneş tutulması.

lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.

mahlûkat-ı lâtife: lâtif, güzel ve hoş biçimde yaratılan mahlûklar.

misil: benzer, eş.

mu'cize: benzerini yapmaktan

insanların âciz kaldığı şey.

muvafık: uygun, münasip.

nazif: temiz, pak, tahir.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

rıza: razı olma, hoşnutluk.

rücu: dönme, geri dönme.

sair: diğer, başka, öteki.

semerat: semereler, meyveler.

semere: meyve, yemiş.

suret: biçim, şekil, tarz.

şuhudî: görünebilme ile alâkalı, vücut bulmaya dair.

tasarruf: idare etme, kullanma.

temlik: mülk olarak verme.

vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.

vücut: beden, varlık.

yakin: kesin bilme, şüpheden sıynılarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.

Eğer insanlarda olduğu gibi o meyvelerde de vahdet-i ruhiye olmuş olsa idi, geçmiş ve gelen yeni meyveler birbirinin aynı olmaz mıydı? Fakat, ruhları olmadığı için, aralarında ayniyete yakın öyle bir misliyet vardır ki, ne aynıdır ve ne de gayr keyfiyeti gösterir. Acaba semerat-taki bu vaziyeti gören, haşrı istib'at edebilir mi?

Ve keza, manevî asansörler ile lâzım olan erzak ve gıdalarını ağacın yüksek dallarına çıkartmakla, tebessümle-riyle arz-ı didar eden dut ve kayısı gibi meyveleri kuru ve camit bir ağaçtan ihraç ve icat etmekle o kuru ağacı acip bir vaziyete ve hayattar antika bir şekle koyan kudret-i ezeliyeye haşr-i umumî ağır gelir mi? Hâşâ! Bu lâtif, nazik masnuatı o kuru ağaçlardan ihraç eden kudrete hiç-bir şey ağır gelmez. Bu bedihî bir meseledir; fakat gözle-ri kör olanlar göremiyorlar.

İlem eyyühe'l-aziz!

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın her bir suresi, bütün Kur'ân'ın münderecatını icmalen ihtiva ettiği gibi, sair surelerde zikredilen makasid ve mühim kıssaları da tazammun etmiştir. Bundaki hikmet, Kur'ân'ı tamamen okumaya vakti müsait olmayan veya ancak bir kısmını veya bir suresini okuyabilen insanlar, Kur'ân'ın hepsini okumaktan hâsıl olan sevaptan mahrum kalmamasıdır.

Evet, mükellefin arasında bulunan ümmîler ancak bir sureyi okuyabilirler. İ'caz-ı Kur'ân onları da tam sevap

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
antika: değerli ve mükemmel sanat eseri.
arz-ı didar: yüz gösterme, yüzünün güzelliğini gösterme.
ayniyet: bir şey veya şahsın aynı veya kendisi olması, bir oluş, aynılık, özdeşlik.
bedihi: delil ve ispata muhtaç olamayacak derecede açık ve ortada olan.
camit: ruhsuz, cansız.
erzak: yiyecek, içecek, azıklar.
gayri: başka.
hâsıl: elde edilenlerin hepsi, meydana gelme.
hâşâ: asla, katiyen, öyle değil, Allah göstermesin.
haşır: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
haşr-i umumî: yaratılan bütün varlıkların kıyamet gününde tekrar dirilip toplanmaları.
hayattar: canlı, yaşayan.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
icad: vücuda getirme, yoktan var etme.
i'caz-ı Kur'ân: Kur'ân'ın mu'cizeliği, yüksek ve erişilmez ifadesi.
icmalen: kısaltarak, kısaca, özetle.
ihraç: üretme, dışarı çıkarma.
ihtiva: içine alma, kapsama.
i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!
istib'at: akıldan uzak görme, yaklaştıramama.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, hal, durum, iç yüz.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıssa: anlatılan olay, hikâye.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.
kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı sonu olmayan sonsuz ilâhî kudret, kuvvet.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini

yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.
lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.
mahrum: bir şeye sahip olmayan, yoksun.
makasid: maksatlar, gayeler.
manevi: manaya ait, maddi olmayan.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
mesele: önemli konu.
misliyet: benzeri ve misli olmak, benzerlik.
mühim: önemli, ehemmiyet-

li.
mükellef: sorumlu ve yükümlü olan.
münderecat: bir şeyin içine derç edilmiş şeyler, bir kitap veya derginin ihtiva ettiği şeyler, içindekiler.
müsait: uygun, münasip.
nazik: narin, ince.
ruh: hayat ve canlılık veren şey.
sair: diğer, başka, öteki.
semerat: semereler, meyveler.

sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.
sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tebessüm: gülümseme.
ümmî: okuma yazması olmayan, okumamış.
vahdet-i ruhiye: ruh birliği.
vaziyet: durum.
zikretmek: anmak, bildirmek.

kazanmaktan mahrum etmemek için, bu nükte-i i'caziyeyi takip ederek bir sureyi tam Kur'ân hükmünde kılmıştır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Maddiyattan olmayan, bilhassa mahiyetleri mütebayın olan bir çoklukta tasarruf eden bir zatın, o çokluğun her birisiyle bizzat mübaşeret ve mualecesi lâzım değildir.

Evet, asker neferatı arasında bir kumandanın tasarrufatı, tanzimatı ancak emir ve iradesiyle husule gelir. Eğer o kumandanlık vazifeleri ve işleri neferata havale edilirse, her bir neferin bizzat mübaşeret ve hizmetiyle veya her bir neferin bir kumandan kesilmesiyle vücut bulacaktır.

Binaenaleyh, Cenab-ı Hakkın mahlûkatındaki tasarrufu, yalnız bir emir ve irade ile olur; bizzat mübaşereti yoktur-şemsin kâinatı tenvir ettiği gibi.

İ'lem eyyühe'l-aziz! (HAŞİYE)

İnsan, yaşayış vaziyetince, bir dağdan kopup sel içine düşen veya yüksek bir apartmandan düşüp yuvarlanan bir şahıs gibidir.

Evet, hayat apartmanı yıkılıyor. Ömür tayyaresi şimşek gibi geçiyor. Zaman da sel dolaplarını sür'atle çalıştırıyor. Arz sefinesi de sür'atle giderken ¹ تَمْرُو مَرَّ السَّحَابِ

ayetini okuyor. Sefine-i arz sür'atle yürürken, dünyanın

HAŞİYE: Ehemmiyetli.

1. Bulutların geçişi gibi geçip gitmektedirler. (Neml Suresi: 88.)

arz: yer, dünya.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
bilhassa: özellikle.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bizzat: kendisi, şahsen.
emir: iş buyurma, buyruk.
havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.
husul: olma, meydana gelme.

hükmünde: değerinde, yerinde.
i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapip yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kumandan: komutan.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
maddiyat: maddî ve cismanî şeyler, gözle görülüp elle tutulur cinsten şeyler.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

mahrum: bir şeye sahip olamayan, yoksun.
mualece: bir işe çalışıp devam etme, bir işe teşebbüs, bir işe girişme.
mübaşeret: bir işe başlama, girişme, tutuşma, bulaşma, temas.
mütebayın: birbirine uymayan, birbirinden ayrı, zıt.
nefer: asker, er.
neferat: neferler, rütbesiz askerler, erler.
nükte-i i'caziye: şaşırtan, mu'cizevî manası olan söz.
sefine: gemi.
sefine-i arz: dünya, yeryüzü gemisi.
sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
sür'at: çabuk olma, hızlılık.
şems: güneş.
tanzimat: tanzimler, nizam vermeler, düzenlemeler.
tasarruf: idare etme, kullanma.
tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.
tayyare: uçak.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.
vazife: görev.
vaziyet: durum.
zat: kişi, şahıs.

gayrimeşru lezzetlerine uzatılan ellere zehirli dikenlerin batacağı düşünölsün. Binaenaleyh, o zehirli dünya oklarına bakıp, el uzatma. Firakın elemi, telâki lezzetinden ağırdır.

Ey nefsi emmarem! Sana tâbi değilim. Sen istediğün şeye ibadet et ve istediğün şeyin peşine düş. Ben ancak ve ancak beni yaratıp şems ve kamer ve arzı bana muşahhar eden Fâtır-ı Hakîm-i Zülcelâl'e abd olurum.

Ve keza, kader muhitinde uçan tayyare-i ömre veya hayat dağları arasında açılan uhdud ve tünellerinden şimşekvari geçen zamanın şimendiferine bindirerek ebedülâbâd memleketinin iskelesi hükmünde olan kabir tünelinin kapısına sevk eden Hâlîk-ı Rahmanirrahîm'den medet istiyorum.

Ve keza, hiçbir şeyi dualarıma, istigaselerime ve niyazlarıma hedef ittihaz etmem. Ancak küre-i arzı harekete getiren, felek çarklarını durdurmaya ve şems ve kamerin yerleştirilmesiyle zamanın hareketini teskin ettirmeye ve vücudun şahikalarından yuvarlanıp gelen şu dünyayı sakin kılmaya kadir olan kudreti nihayetsiz Rabb-i Zülcelâl'e dualarımı, niyazlarımı arz ve takdim ediyorum. Çünkü, her şeyle alâkadar âmâl ve makasidim vardır.

Ve keza, kalbime vaki olan en ince, en gizli hatıraları işittiği ve kalbimin müyül ve emellerini tatmin ettiği gibi, akıl ve hayalimin de temenni ettikleri saadet-i ebediyeyi vermeye kadir olan Zat-ı Akdes'ten maada kimseye ibadet etmiyorum.

abd: kul.

alâkadar: ilgili, ilişki.

âmâl: emeller, arzular, istekler, ummalar, ümitler.

arz: sunma.

arz: yer, dünya.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ebedülâbâd: ebedlerin ebedi, tükenmez, ebedi hayat, sonsuzluk.

elem: dert, üzüntü, maddi-manevi ızdırap.

emel: şiddet arzu, ümit.

Fâtır-ı Hakîm-i Zülcelâl: her şeyi bir maksada uygun, hikmetle, benzersiz bir şekilde yaratan sonsuz büyüklük sahibi olan Allah.

firak: ayrılık.

gayrimeşru: meşru olmayan, dine aykırı, kanunsuz.

Hâlîk-ı Rahmanirrahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi olan yaratıcı; Allah.

hükmünde: değerinde, yerinde.

istigase: medet umma, yardım isteme.

ittihaz: edinme, kabul etme.

kader: Cenab-ı Hakkın ezeli ilmi ile, kâinata olmuş ve olacak bütün şeylerin varlık ve yokluğunu, geçmiş ve geleceğini bilmesi.

kadir: bir işi yapmaya gücü yeten, kuvvet sahibi olan.

kamer: ay.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

küre-i arz: yer küre, dünya.

maada: başka, gayri, -den başka.

makasid: maksatlar, gayeler.

medet: inayet, yardım, imdat.

muhit: yöre, çevre.

muşahhar: boyun eğen, emir altına giren, istenilen hâle konulmuş.

müyül: meyiller, yönelmeler.

nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.

nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.

niyaz: yalvarma, yakarma.

Rabb-i Zülcelâl: celâl sahibi olan ve her şeyi terbiye eden Allah.

saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.

sakin: hareket etmeyen, hareketsiz olan, durgun.

sevk: yöneltme, gönderme.

şahika: dağ tepesi, dağ doruğu; zirve, doruk.

şems: güneş.

şimendifer: tren.

şimşekvari: şimşek gibi.

tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.

takdim: arz etme, sunma.

tatmin: doyurma, ihtiyacını karşılama.

tayyare-i ömür: ömür uçağı,

tayyaresi.

telâki: kavuşma, buluşma.

temenni: olmasını veya olmamasını isteme; dilek, istek, arzu.

teskin: sakinleştirme, yatıştırma.

uhdud: vadi, geçit.

vaki: olmuş, meydana gelmiş.

Zat-ı Akdes: en mukaddes zat, her türlü kusur ve noksandan uzak ve pak olan zat; Allah.

Evet, dünyayı ahirete kalbetmekle kıyameti koparan kudret muktedirdir, âciz değildir. Bir zerre, o kudretin nazarında gizlenemez. Şems, büyüklüğüne güvenerek o kudretin elinden kurtulamaz. Evet, Onun marifetiyle elemeler lezzetlere inkılâp eder. Evet, Onun marifeti olmazsa, ulûm evhama tahavvül eder, hikmetler illet ve belâlara tebeddül eder, vücut ademe inkılâp eder; hayat ölüme, nurlar zulmetlere ve lezaiz günahlara tahavvül eder. Evet, Onun marifeti olmazsa, insanın ahababı ve mal ve mülkü insana a'dâ ve düşman olurlar; beka belâ olur, kemal heba olur, ömür heva olur, hayat azap olur, akıl ikap olur, âmâl âlâma inkılâp eder.

Evet, Allah'a abd ve hizmetkâr olana her şey hizmetkâr olur. Bu da, her şey Allah'ın mülk ve malı olduğunu iman ve iz'an ile olur.

Evet, Kudret insanı çok dairelerle âlâkadar bir vaziyette yaratmıştır. En küçük ve en hakir bir dairede insanın eli yetişebilecek kadar insana bir ihtiyar, bir iktidar vermiştir. Ferşten arşa, ezelden ebede kadar en geniş dairelerde insanın vazifesi yalnız duadır.

Evet, ¹ قُلْ مَا يَعْبُورُكُمْ رَبِّي لَوْلَا دُعَاؤُكُمْ ayet-i kerîmesi, bu hakikati tenvir ve ispata kâfidir. Öyle ise, çocuğun eli yetişemediği bir şeyi peder ve validesinden istediği gibi, abd de acz ve fakrıyla Rabbine iltica eder ve Hâlık'ından ister.

1. De ki: Eğer duanız olmasa Rabbim katında ne ehemmiyetiniz var? (Furkan Suresi: 77.)

abd: kul.
âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
acz: zayıflık, güçsüzlük.
a'dâ: düşmanlar.
adem: yokluk.
ahbab: dostlar.
ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
alâkadar: ilgili, ilişkili.
âlâm: kederler, elemeler, acılar.

âmâl: emeller, arzular, istekler.
arş: göğün en yüksek katı.
ayet-i kerîme: Kur'an'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.
azap: ceza, büyük sıkıntı, şiddetli acı.
beka: bakilik, ebedilik, sonsuzluk.
belâ: musibet, sıkıntı.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
ebed: sonu olmayan gelecek

zaman, sonsuzluk, daimilik.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.
evham: vehimler, zanlar, kuruntular.
ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik.
fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.
ferş: yeryüzü, zemin, dünya.
hakikat: gerçek, esas.
hakir: aşağı, adi, itibarsız.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
heba: boş, beyhude, faydasız.
heva: istek, arzu, nefse ait olan şeylere düşkünlük, nefsin zararlı ve günah olan arzuları.
hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.
hizmetkâr: hizmet yapan kimse, hizmetçi.
ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
ikap: azap, eziyet, ceza.
iktidar: güç yetirme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.
illet: hastalık; sebep, gaye.
iltica: sığınma, güvenme, dayanma.
iman: inanç, itikat.
inkılâp: değişme, dönüşme.
ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.
iz'an: basiret, anlayış, teslim olup itaat etmek.
kâfi: yeter, el verir.
kalbolma: bir halden diğer bir hale geçme, dönüşme.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
kıyamet: bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
lezaiz: zevkler, lezzetler.
marifet: bilme, derin bilgi.
muktedir: iktidarl, gücü yeten.
nazar: bakış, dikkat.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
peder: baba.
Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.
şems: güneş.
tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.
tebeddül: başkalaşma, değişme.
tenvir: bir şey hakkında bilgi verme, bir konu hakkında başkalarını aydınlatma.
ulûm: ilimler.
valide: ana, anne.
vazife: görev.
vaziyet: durum.
vücut: varlık.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
zulmet: karanlık.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Eşyada görünen nev'î ve ferdî vahdetler Sâni'deki sırr-ı vahdetten neş'et etmiştir. Çünkü, kuvvet dağılmıyor; bir kısmına çok, bir kısmına az sarf edilmekle, kudrette kuvvetin tecezzi ve inkısamı olmuyor. Eğer vahdet olmasa idi, kudretin yaptığı sarfiyatda tefavüt olsa idi, masnuatta da tefavüt ve intizamsızlık olurdu. Demek, kudretin vahdetle beraber masnuata yaptığı tasarrufu şemsin tenviri gibidir ki; bir şems-i vahit cüz ve küllü bilâtefavüt her şeyi ziyalandırdığı gibi, tecellisiyle de her şeyin yanında mevcuttur. Binaenaleyh, mümkinat dairesi efradından tavzif edilen miskin, camit meyyit ve ism-i Nur'a mazhar şemste sırr-ı vahdet sayesinde bu kadar intizamlı tasarruf olursa, Şems-i Ezelî, Sultan-ı Ebedî, Kayyum-i Sermedî, Vacibü'l-Vücut, Vahid-i Ehad'in masnuata tasarrufu nasıl olacaktı?

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Sâniin vahdetine en sadık şahitlerden,

• *Birincisi*, cüz'î ve küllî eşyalarda görünen vahdetlerdir. Çünkü, herhangi bir şey, zerreden âleme kadar vahdet ile muttasıf ve alâkardır. Öyle ise, Sâni'de de vahdet var. Öyle ise, Sâni ehaddir.

• *İkincisi*, her şeyde kabiliyetinin liyakatine göre bir kemal-i ittikan vardır. En adî, küçük, nebatî ve hayvanî bir şeyde kör gözler bile gördükleri öyle bir antika eser-i sanat vardır ki, insanları hayrette bırakır.

adi: basit, bayağı, sıradan.

alâkadar: ilgili, ilişki.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

antika: değerli ve mükemmel sanat eseri.

bilâtefavüt: ayırmaksızın, farksız olarak.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

camit: ruhsuz, cansız.

cüz: kısım, parça.

cüz'î: küçük, az; bütüne ait olmayan, özel.

efrat: fertler.

Ehad: zatı tek olan Allah.

eser-i sanat: sanat eseri, sanat değeri olan eser.

ferdî: fertle ilgisi olan.

hayvanî: hayvanla ilgili, hayvana ait.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

inkısam: bölünme, parçalanma.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

ism-i Nur: Allah'ın Nur ismi.

kabiliyet: istidat, yetenek.

Kayyum-i Sermedî: daimî, sürekli ve ebedî olarak her şeyi ayakta tutan ve varlığının sonu olmayan Cenab-ı Allah.

kemal-i ittikan:

kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.

küll: bütün, bir şeyin tamamı.

küllî: umumî, genel, bütün olan.

liyakat: ehliyet.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.

meyyit: ölmüş, ölü.

miskin: âciz, güçsüz; kendini bile idare edemeyen.

muttasıf: vasıflanılan, sıfatlanan.

mümkinat: yaratılanlar, mümkün olanlar, imkân dâhilindekiler, olabilir şeyler.

nebatî: bitkisel, bitki ile ilgili, bitkiye ait.

neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.

nev'î: nevi ile ilgili, nev'e ait, çeşitle ilgili.

sadık: doğru, gerçek, hakikî olan.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sarf: harcama.

sarfiyat: harcamalar, giderler.

sırr-ı vahdet: Cenab-ı Allah'ın umum eşyada birden tecelli eden birliğinin sırrı.

Sultan-ı Ebedî: ebedî sultan; kudret ve hükümrânlığının sonu olmayan sultan.

şems: güneş.

Şems-i Ezelî: ezeli güneş; varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı

Hak.

şems-i vahit: bir güneş, tek güneş.

tasarruf: idare etme, kullanma.

tavzif: vazifelendirme, görevlendirme.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tecezzi: parçalara ayrılma, bölünme, ufalanma, cüzlere ayrılma.

tefavüt: uygunsuzluk, iki şeyin birbirinden farklı olması.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahdet: birlik ve teklik.

Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

ziya: ılık, aydınlık, nur.

• *Üçüncüsü*, her şeyin icat ve inşasındaki sühulettir. Gözle görünen sanattaki sühulet ispata, delile muhtaç değildir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Küre-i arz mağazasından me'külât ve meşrubat ve libas ve sair ihtiyaçlarınızı temin ediyorsunuz. Parasız aldığınız bu malları İlâhî hazineden almayıp, birer birer esbaba yaptırarak olursanız, acaba bir nar tanesini ne kadar zamanlarda elde edip, ne kadar pahalı alacaksınız? Çünkü o nar, bütün eşya ile alâkardır. Az bir zamanda, az bir kıymetle husule gelmesi imkân haricidir. Ve aynı zamanda ondaki ziynet, intizam, sanat, rayiha, tat ve koku gibi lâtif şeylerden anlaşılıyor ki, o nar tanesi öyle Sâniin masnuudur ki, icadında külfet ve mübaşeret yoktur.

Mesele böyle olduğu hâlde, haşeratin zevk ve heveslerini tatmin için her bir noktasında bin türlü i'caz nükteleri bulunan o küre-i arz mağazasındaki eşyanın Sâniî ya şuursuz, hissiz, iradesiz, ilimsiz, ihtiyarsız, kemalsizdir ki, bu kadar bol zıkiymet antika eşyayı parasız dağıtıyor. Bu batıl ihtimal, ispata muhtaç olmayan bedihî bir hakikat-tir. Veya o hazine sahibi, o hazineyi, ahirete gitmek üzere gelip muvakkaten kalan insanlara, İlâhî ve Rahmanî bir sofraya olarak yaratmıştır. O hazine-i gaypta, eşyanın icadı “Kün” emriyle bağlıdır. Ve bütün eşyanın melekûtiyetleri, santral gibi Hakîm, Kadîr, Mürîd, Alîm bir Vacibü'l-Vücut'un yed-i kudretindedir.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
alâkadar: ilgili, ilişki.
Alîm: her şeyi hakkıyla bilen sonsuz ilim sahibi olan Allah.
antika: değerli ve mükemmel sanat eseri.
batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.
bedihi: delil ve ispata muhtaç olamayacak derecede açık ve ortada olan.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
esbab: sebepler, vasıtalar.
hakikat: gerçek, esas.
Hakîm: her şeyi bir maksatla uygun ve hikmetle yaratan, hikmet sahibi Allah.
haric: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
haşerat: haşereler, zararlı küçük böcekler; değersiz ve zararlı kimseler.
hazine-i gayp: gayp hazinesi, var olan fakat görünmeyen

hazine.
heves: bir şeye karşı duyulan istek, arzu.
husul: olma, meydana gelme.
icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
i'caz: mucizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.
ihtimal: olabilirlik.
ihtiyarsız: bir işi yapabilmek hususunda iktidar ve gücün bulunmaması.
ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı

Hakka dair.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ilim: bilgi, marifet.

imkân: mümkün olma, olabilirlik.

inşa: vücuda getirme, yaratma.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yap-pıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.

Kadîr: her şeye gücü yeten, sonsuz ve daimî güç sahibi olan Allah.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

kıymet: değer.

külfet: zahmet, sıkıntı.

kün: “Ol!” manasında Allah'ın varlıkları yaratırken verdiği emir.

küre-i arz: yer küre, dünya.

lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.

libas: elbise.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

me'külât: yiyecekler.

melekûtiyet: her şeyin doğrudan Allah'ın ilim, hikmet ve kudretine bakan, sebeplerin müdahale edemediği aslı, esası, iç yüzü.

mesele: konu.

meşrubat: içilecek şeyler, içecekler, şuruplar.

muvaakkaten: geçici olarak.

mübaşeret: bir işe başlama, girişme, temas.

Mürîd: her şeyi dileyip isteyerek yapmaya gücü yeten sonsuz irade sahibi olan Allah.

nükte: ince manalı, ancak dikkatle anlaşılabilen mana veya söz.

Rahmanî: bütün varlıkların rızıklarını münasip bir şekilde karşılayan Allah'a ait.

rayiha: hoş koku.

sair: diğer, başka, öteki.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sühulet: kolaylık.

şuursuz: idraksiz, bilgisiz.

tatmin: doyurma, ihtiyacı karşı-lama.

temin: sağlama.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

yed-i kudret: kudret eli, her şeyi tutan Allah'ın kudret eli.

zıkiymet: kıymet sahibi, kıymet-li.

zîynet: süs.

adem: yokluk.

âlâ: yüce, yüksek, büyük.

bilhassa: özellikle.

Cevâd-ı Mutlak: sonsuz cömertlik ve iyilik sahibi Cenab-ı Hak.

cüz'î: küçük, az.

ekmel: daha (en, pek) mükemmel, en olgun, kusursuz ve eksiksiz olan.

emsal: benzerler.

esbap: sebepler, vasıtalar.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

esrar: sırlar, gizli hakikatler.

ferd-i müstehlek: yiyilip içilen tüketim malzemesi.

feyz-i âmm: umumî feyiz, bolluk ve bereket.

fırak: ayrılık.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

hakimâne: hikmetli bir şekilde.

Hakim-i Mutlak: Sonsuz hikmet sahibi ve her şeyi her hangi bir kayda ve şarta bağlı olmaksızın gayeli ve faydalı yaratan Allah.

halk: yaratma, yoktan var etme.

havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.

hayvanî: hayvanla ilgili, hayvana ait.

hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hususiyat: ayırıcı özellikler.

ibaret: meydana gelen, oluşan.

idam: yok olma.

ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka dair.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

i'lem: Arapçada "bil!" anlamında emir.

iman: inanç, itikat.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

ittifak: birleşme, rast geliş.

Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kün: "Ol!" manasında Allah'ın varlıkların yaratırken verdiği emir.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

muhal: imkansız.

muhkem: sağlam, dayanıklı.

müptelâ: tutkun, bir şeye düşkün ve tutulmuş olan.

müsavî: eşit.

müsebbep: sebep olarak ortaya konulmuş olan, sebep olunarak meydana getirilen.

müşahede: gözlem.

nebatî: bitkisel, bitki ile ilgili, bitkiye ait.

ne'set: meydana gelme, oluşma,

Maahaza, o İlâhî sofradaki eşya yalnız insan ve hayvanların lezzet ve zevklerini tatmin için değildir. Her bir ferd-i müstehlekte zevî'l-hayata ait cüz'î faydalardan başka esma-i İlâhiyenin tecelliyatına ve faaliyetteki esrar ve şuunatına ait gayr-i mütenahi hikmetler, gayeler vardır. Öyle ise, bu ziyafet-i amme ve bu feyz-i âmmın bir kör kuvvetten ne'set etmesi ve bu eşyanın semeratı sel gibi akıp ittifakı ve tesadüfün eline havalesi muhaldir. Çünkü, o eşyanın intizamlı hakîmâne teşahhusatı ve şuurkârâne muhkem hususiyatı, kör tesadüf ve ittifakı reddediyor. Öyle de, o sofrâ-i rahmetteki ucuzluk ve kolaylık ve çokluk, o eşyanın bir Cevâd-ı Mutlak'tan, bir Hakîm-i Mutlak'tan, bir Kadîr-i Mutlak'tan geldiğini gösteren şahitlerdir.

S'lem ey esbaba müptelâ insan!

Bil ki, sebebin halkı ve sebebiyetinin takdiri ve müsebbebin vücuduna lâzım olan şeylerle teşhizi, kudretine nispetle zerreler ve şemslar müsavi olan Zatın "Kün!" emriyle müsebbebi halk etmesinden daha kolay, daha ekmel, daha âlâ değildir.

S'lem eyyühe'l-aziz!

Dünyada görülen, bilhassa nebatî ve hayvanî hayatlar-da müşahede edilen ademler, idamlar tebeddül ve teceddüd-i emsalden ibarettir. İmanlı olan kimselere göre, zeval ve fırakın acısı değil, yerlerine gelen emsalleriyle

çıkma.

nispet: kıyaslama.

sebebiyet: sebep olma.

semerat: semereler, meyveler.

sofrâ-i rahmet: Rahmet sofrası.

sems: güneş.

suunat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

şuurkârâne: şuurluca, şuurlu bir şekilde.

takdir: Allah'ın takdiri, Allah'ın ilmiyle belli bir düzen

vermesi.

tatmin: doyurma, ihtiyacını karşılama.

tebeddül: başkalaşma, değişme.

teceddüd-i emsal: benzerlerinin yenilenmesi, tazelenmesi.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

teçhiz: cihazlama, donatma, hazırlama.

tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gel

mesi.

teşahhusat: teşahhuslar, şahıs hâline girmeler, cisimlenmeler.

zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zeval: zail olma, sona erme, yok olma.

zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

ziyafet-i amme: umumî ziyafet, herkese verilen ziyafet.

visalin lezzeti hâsıl oluyor. Öyle ise, imana gel ki elem-
den emin olasın. Kadere teslim ol ki, selâmette kalasın.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Asabiyet-i Cahiliye, birbirine tesanüt edip yardım
eden, gaflet dalâlet, riya ve zulmetten mürekkep bir ma-
cundur. Bunun için milliyetçiler, milliyeti ma'bud ittihaz
ediyorlar. Hamiyet-i İslâmiye ise, nur-i imandan in'ikâs
edip dalgalanan bir ziyadır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ehl-i ilhad ile ve bilhassa Avrupa mukallitleriyle münâ-
zara ile iştigal edenler büyük bir tehlikeye maruzdurlar.
Çünkü, nefisleri tezkiyesiz ve emniyetsiz olması ihtima-
liyle, tedricen hasımlarına mağlûp olur ki; bîtarafâne mu-
hakeme denilen munsıfâne münazarada nefis-i emmare-
ye emniyet edilemez. Çünkü, insaflı bir münazır, hayalî
bir münazara sahasında, ara sıra hasmının libasını giyer,
ona bir dava vekili olarak onun lehinde müdafaada bulu-
nur. Bu vaziyetin tekrarıyla dimağında bir tenkit lekesi
husule geleceğinden, zarar verir. Lâkin, niyeti halis olur
ve kuvvetine güvenirse, zararı yoktur. Böyle vaziyete dü-
şen bir adamın çare-i necatı, tazarru ve istiğfardır. Bu su-
retle o lekeyi izale edebilir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bu küre-i arz misafirhanesi, insanların mülk ve malî
değildir. Ancak insanlar amele gibi o misafirhanenin

amele: işçi.

asabiyet-i Cahiliye: Cahiliye
Dönemi anlayışı olan asabi-
yet; İslâmiyetten önceki Cahi-
liye Dönemi Arap toplumun-
da yaygın olan, kendi kabile
ve milletine karşı gösterilen
aşırn ve körü körüne taraftar-
lık.

bilhassa: özellikle.

bîtarafâne: tarafsız şekilde.

çare-i necat: kurtuluş çaresi.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten
ayrılmak, azmak.

dimağ: akıl, şuur.

ehl-i ilhad: ilhad ehli, doğru
meslek ve dinden, hak yolun-
dan çıkıp batıl yola sapan
imansızlar, dinsizler.

elem: dert, üzüntü, maddî-
manevî ızdırap.

emniyet: inanma, güvenme.

gaflet: dikkatsizlik, endişesiz-
lik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin
arzulanına dalmak.

halis: saf, samimî.

hamiyet-i İslâmiye: İslâmi-
yet için İslâmî gayeler uğruna

fedakârlıkta bulunma, çalış-
ma.

hâsıl: meydana gelme, orta-
ya çıkma.

hasım: muhalif, karşı taraf,
düşman.

hayalî: hayalle ilgili, gerçek
olmayan.

husul: olma, meydana gelme.

ihhtimal: olabilirlik.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz

kardeşim, bil ki!

iman: inanç, itikat.

in'ikâs: aksetme, yansıma.

istiğfar: tevbe etme, Allah'tan
günahlarının bağışlanmasını iste-
me.

iştigal: bir işle uğraşma, meşgul
olma.

ittihaz: edinme, kabul etme.

izale: giderme, ortadan kaldırma.
kader: Cenab-ı Hakkın takdir ve
tayin etmesi.

küre-i arz: yer küre, dünya.

leh: onun tarafına, ondan yana,
birinin faydası için yapılan hare-
ket.

libas: elbise.

ma'bud: kendisine ibadet olunan,
tapınılan, kulluk edilen.

mağlûp: yenilme, kendisine galip
gelinmiş.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri
altında bulunma.

muhakeme: akıl yürütüp doğru
netice elde edebilme, tartma, de-
ğerlendirme, yargılama.

mukallit: taklitçi, taklit eden,
başkasına özenerek onun gibi ol-
maya çalışan.

munsıfâne: insaflıca, insaflılıkla.

müdafa: savunma.

münazara: bir konu üzerinde
belli kurallara uyularak yapılan
tartışma.

münazır: münazarada bulunan,
tartışan, münakaşa eden.

mürekkep: den oluşmuş, ...-den
olma.

nefis: kötü vasıfları kendisinde
toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan
güc.

nefis-i emmare: insana kötü ve
günah işlerin yapılmasını emre-
den nefis.

niyet: bir işi yapmayı önceden
düşünme.

nur-i iman: iman nuru, Allah'ın
varlığına, yaratıcılığına inanmada-
ki gönül, kalp ve fikir aydınlığı.

riya: özü sözü bir olmamak, inan-
dığı gibi hareket etmeyis, iki yüz-
lülük.

selâmet: salimlik, emniyet, kurtu-
lus, korku ve endişeden uzak ol-
ma.

suret: biçim, şekil, tarz.

tazarru: yalvarma, Allah'a huşu
içinde yalvarma.

tedricen: tedricle, yavaş yavaş.

tenkit: eleştirme.

tesanüt: dayanışma, birbirine da-
yanma ve destek olma.

tezkiye: nefsi temizleme, kötü-
lüklerden arındırma.

vaziyet: durum.

vekil: bakan, başkasının yerine
ve adına konuşan.

visal: ulaşma, kavuşma.

ziya: ışık, aydınlık, nur.

zulmet: karanlık.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
amele: işçi, ırgat.
azamet: büyüklük.
behâyâ: güzellikler, iyilikler, ih-sanlar, hediyeler.
bina: yapı.
delâlet: delil olma, gösterme; alâ-met, işaret.
ehemmiyet: önem, değer, kıy-met.
emare: alâmet, belirti, nişan.
esma: adlar, isimler.
Esma-i Hüсна: Allah'ın adları, Al-lah'ın doksán dokuz güzel ismi.
evham: vehimler, zanlar, kurun-tular.
eyyühe'n-nefis: Ey nefis!.
hacet: ihtiyaç.
Hakim-i Kerim: ikram ve ihsanı bol olan ve her işi fayda ve gaye-ye binaen hikmetle yapan Allah.
harici: dışa ait, dış dünya ile ilgili.
haric: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
harika: olağanüstü.
hedâyâ: hediyeler, armağanlar, bağışlar.
hükmetme: karar vermek, inan-ca varmak.
ifa: bir işi yapma, yerine getirme.
iktidar: güç yetme, bir işi gerçek-leştirmek için gereken kuvvet.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-deşim, bil ki!.
irade: dileme, isteme, bir şeyi ya-pıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
kat'iyet: kat'ilik, kesinlik.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıymet: değer.
küre-i arz: yer küre, dünya.
lâtime: kalbe bağlı hassas bir duy-gu.
letaif: güzellikler, incelikler.
maada: başka, gayri, ...den baş-ka.
makasid: maksatlar, gayeler.

çeşit çeşit işlerinde ve tezyinatında çalışırlar. Eğer küre-i arzın haricinden yabancı birisi gelip, misafirhanenin bir mu'cize ve harika olduğuna ve insanların da âciz, fakir, muhtaç olduklarına dikkat ederse, bu insanlar bu binaya sahip ve sâni olacak bir iktidarda değildir, ancak böyle harika bir masnuun Sâni de mu'ciznüma olduğuna kat'iyetle hükmedecektir. Ve bu insanlar, o Sultan-ı Ezeli'nin makasidına çalışan amelelerdir. Bu ameleler, aldıkları üç-retlerinden maada bu binadan bir şeye malik ve sahip olmadıklarına tekraren hükmedecektir. Ve keza, o çiçekle-rin zevi'l-hayata karşı gösterdiği teveddütlerine ve tahab-büplerine ve tebessümlerine dikkat eden anlar ki, bir Ha-kîm-i Kerim tarafından misafirlerine hizmetle muvazzaf birtakım hedâyâ ve behayâdır ki, Sâni ile masnu arasın-da bir vesile-i tearûf ve tahabbûp olsun.

Eyyühe'n-nefis! Sen her bir eserde Müessir'in azame-tini görmek istiyorsun. Fakat, haricî olan manaları zihnî manalarda arıyorsun. Esma-i Hüsnanın her birisinde bü-tün esmanın şuaatını görmek istiyorsun. Her bir lâtifenin zevkiyle bütün letaifin zevklerini zevk etmek istiyorsun. Her bir hisse tâbi olan işleri ve hacetleri ifa ederken, bü-tün hislerinin işlerini beraber görmek istiyorsun. Bundan dolayı evhama maruz kalıyorsun.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir nimetin umumî ve herkese şamil olması, kıymeti-nin azlığına ve ehemmiyetsizliğine delâlet etmez ve o ni-metin bir kasıt ve iradeden gelmemesine emare olamaz.

malik: sahip.

maruz: bir şeyin etkisi ve te-siri altında bulunma.

masnu: sanatla yapılmış eş-ya, varlık.

mu'cize: benzerini yapmak-tan insanların âciz kaldığı şey.

mu'ciznüma: mu'cizeli, mu'cize gösteren.

mu'vazzaf: vazifelendirilmiş, kendisine görev verilmış, va-zifeli.

müessir: tesir eden, tesirini gösteren, eser ve iz bırakan.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sâni: sanat eseri meydana getiren.

Sultan-ı Ezeli: ezeli sultan; kudret, kuvvet ve hükümrân-lığının başlangıcı olmayan Al-lah.

şamil: içine alan, kapsayıcı.

şuaat: şualar, ışınlar, panlıtlar.

tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.

tahabbûp: Sevgi gösterme,

muhabbet etme.

tebessüm: gülümseme.

tekraren: defalarca, tekrarla-narak.

teveddüt: sevgi gösterme, dostluk etme, sevişme.

tezyinat: süsler, süslemeler.

umumi: genel.

vesile-i tearûf ve tahabbûp: tanışma ve sevgi vasıtası, ara-cı.

zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

zihni: zihinle alâkalı, zihne ait.

Meselâ, göz nimetinin bütün hayvanlarda bulunması, se-
nin göze olan şiddet-i ihtiyacını tahfif etmediği gibi, gö-
zün kıymetini tenkis etmeye de sebep olamaz.

Ve keza, hususî ve tek bir nimetin tesadüfî mümkün
olsa bile, umumî bir nimet, behemehâl bir Mün'im'in
eser-i kasıt ve iradesidir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Her bir zîhayatın hayatında gayr-i mütenahi gayeler
vardır. Bu gayelerden zîhayata ait ancak binde birdir. Ba-
kî kalan gayeler, gayr-i mütenahi olan malikiyeti nispe-
tinde hayatı icat eden Zata aittir. Öyle ise, büyük bir
mahlûkun küçük bir mahlûka tekebbür etmeye hakkı
yoktur.

Ve hakikate nazaran abesiyet de yoktur. Çünkü, bir
hayatın bütün faydaları bir zîhayata ait değildir ki, abes
olsun. Evet, sath-ı arzda her sene yapılan ziyafet-i am-
me-i İlâhiye, nev-i beşere halife olduğu münasebetiyle bir
ikramdır; yoksa hepsi onun istifadesi için değildir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın zihnine bazen şöyle bir vesvese gelir, der:

“Sen de adî ve böcek gibi bir hayvansın. Hayvanlar-
dan fazla ne kıymetin var? Hem de, semavat ve arzı
yed-i kudretine alan Hâlık-ı Zülcelâl'e karşı ne meziyetin
ve ne gibi bir hizmetin var ki, seninle meşgul olsun?”

abes: boş saçma, lüzumsuz
ve gayesiz iş.
abesiyet: faydasız, boş, lü-
zumsuz ve gayesiz oluş.
adî: basit, bayağı, sıradan.
arz: yer, dünya.
bâkî: geri kalan.
behemehâl: mutlaka, elbet-
te, ne yapıp edip.
eser-i kasıt ve irade: bir güç,
irade, tercih ve kastın netice-
si, meyvesi.
gayr-ı mütenahi: sonsuz, so-
nu olmayan, nihayetsiz.

hakikat: gerçek, asıl, esas.
Hâlık-ı Zülcelâl: Sonsuz bü-
yüklük sahibi yaratıcı, Allah.
halife: yeryüzünde bazı hu-
suslarda Allah adına ve yine
Allah'ın izniyle hareket eden.
hususî: özel.
icat: vücuda getirme, yoktan
var etme.
ikram: bağış, ihsan.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz
kardeşim, bil ki!
istifade: faydalanma, yarar-
lanma.

keza: böylece, aynı şekilde.
kıymet: değer.
mahlûk: yaratık, Allah tara-
fından yaratılmış olan.
malikiyet: maliklik, malik ve
sahip olma.
meselâ: örneğin.
meşgul: bir işle uğraşan, ilgi-
lenen.
meziyet: bir şeyi başkaların-
dan ayıran vasıf, üstünlük ve
değerlilik vasfı.
münasebet: vesile, alâka, bağ.

Mün'im: nimet veren, ikram
eden, Allah.
nazaran: nispeten, kıyaslayarak,
göre.
nev-i beşer: insanoglu, insanlar.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
nispet: oran, ölçü.
sath-ı arz: yeryüzü, rûy-i zemin.
semavat: semalar, gökler.
şiddet-i ihtiyaç: ihtiyacın, muh-
taç olmanın şiddeti, ihtiyacın çok
fazla olması.
tahfif: hafifletme, yükünü azalt-
ma.
tekebbür: kibirlenme, büyüklük
satma.
tenkis: noksanlaştırma, eksiltme.
tesadüf: rastlantı, bir şeyin ken-
diliğinden meydana gelmesi.
umumî: genel.
vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe
gelen asılsız kötü ve sinsi düşün-
ce.
yed-i kudret: kudret eli, her şeyi
tutan Allah'ın kudret eli.
zat: azamet ve ululuk sahibi olan.
zîhayat: hayat sahibi.
zihin: anlama, hatırlama yetene-
ği.
ziyafet-i amme-i İlâhiye: Allah'ın
bütün mahlûkatı için verdiği ziya-
fet.

Bu vesveseye karşı şöyle bir hakikati düşünmek lâzım:

1. İnsan, gayr-i mütenahi acz ve fakrıyla beraber, Cenab-ı Hakka imanıyla kudret ve gınâ ve izzetine mazhar olmuştur. İşte bu mazhariyetten dolayı, insan hayvaniyetten terakki edip halife-i zemin olmuştur.

2. Cenab-ı Hak ihata-i kudret ve azametiyle insanın duasını işitir, hacatını görür. Ve semavat ve arzın tedbiri, o insanı da düşünmeye mâni değildir.

Sual: Cenab-ı Hakkın cüz'iyat ve hasis emirler ile iştigali azametini münafidir?

Elcevap: O iştigal, azametini münafi değildir. Bilakis, adem-i iştigali azamet-i rububiyetine bir nakisedir. Meselâ, şemsin zıyasından bazı şeylerin mahrum ve harîç kalması, şemse bir nakise olur. Maahaza, bütün şeffaf şeylerde görünen şemsin timsallerinin her birisi, “Şems benimdir, şems yanımdadır, şems bendedir” diyebilir. Ve zerreler ile şems arasında müzaheme yoktur. Bütün mahlûkat, bilhassa insanlarda, ferdi olsun nev'î olsun, şerif olsun hasis olsun, ilim, irade, kudret itibarıyla Cenab-ı Hakkın tecellisine mazhardır. Her bir şey, her bir insan, “Allah yanımdadır” diyebilir. Bilhassa insanın, zaafı, fakrı, aczi nispetinde Cenab-ı Hakkın kurbiyeti ve her bir şeyin Cenab-ı Hakla münasebeti olmakla beraber, o da münasebettardır. Ve gayr-i mütenahi acz ve fakrı olan insana, gayr-i mütenahi kudret ve gınâ ve azameti olan Cenab-ı Hak'la münasebeti, ne kadar lâtiftir.

acz: zayıflık, güçsüzlük.
adem-i iştigal: bir işle uğraşma, meşgul olmama.
arz: yer, dünya.
azamet: büyüklük, ululuk, yücelik.
azamet-i Rububiyet: Allah'ın terbiye ediciliğinin büyüklüğü.
bilakis: aksine, tersine.
bilhassa: özellikle.
cüz'iyat: ehemmiyetsiz, değersiz, ufak tefek şeyler.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
elcevap: cevap olarak.
fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.
ferdi: şahsî, bireysel.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
gınâ: zenginlik, bolluk.
hacat: hâcetler, ihtiyaçlar.
hakikat: gerçek, esas.
halife-i zemin: yerin halifesi; dünyadaki bütün varlıklar üzerinde tasarruf eden.
harîç: bir şeyin dışında kalma.
hasis: adî, alçak, bayağı.
hayvaniyet: hayvanlık.
ihata-i kudret: kudretinin kuşatıcılığı, genişliği, enginliği.
ilim: bilme, bilgi.
inanç: inanç, itikat.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
iştigal: bir işle uğraşma, meşgul olma.
itibarıyla: yüzünden, dolayısıyla, bakımından.
izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
kurbiyet: yakınlık, yakın olma, yakınlık kazanma.
lâtif: güzel, tatlı, hoş.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
mahrum: bir şeye sahip olmayan, yoksun.
mâni: engel.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
mazhariyet: görünme ve tezahür yeri olma; nail olma, şereflenme.
meselâ: örneğin.

münafi: zıt, aykırı.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
münasebettar: ilgili, alâkalı.
müzaheme: zahmet, sıkıntı verme.
nakise: eksiklik, noksanlık, kusur.
nev'î: nevi ile ilgili, nev'e ait, çeşitle ilgili.
nispet: oran, ölçü.
semavat: semalar, gökler.
sual: soru.
seffaf: saydam.
sems: güneş.

şerif: şerefli, ulu, yüce.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tedbir: idare etme, çekip çevirme.
terakki: yükselme, ilerleme.
timsal: örnek, numune.
vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsi düşünce.
zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
ziya: ılık, aydınlık, nur.

Takdis ederiz o Zatı ki, en büyük lütfu en büyük azamete, en yüksek şefkati en yüksek ceberuta idhal ettiği gibi, nihayetsiz kurbu nihayetsiz bu'd ile cem edip, zerrelere ile şemslar arasında uhuvveti tesis etmiştir. Birbirine zıt olan bu şeyleri cem etmekle derece-i azametini bir derece göstermiştir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İmana ait bilgilerden sonra en lâzım ve en mühim a'mal-i salihadır. Salih amel ise, maddî ve manevî hukuk-i ibada tecavüz etmemekle hukukullahı da bihakkın ifa etmekten ibarettir. Ecnebilardan alınan maddî bilgiler, sanat ve terakkiyata ait ise lâzımdır, sefahate dair ise muzırdır.

اللَّهُمَّ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ وَارْحَمْ أُمَّةَ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ
وَنُورَ قُلُوبِ أُمَّةِ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ بِنُورِ الْإِيمَانِ
وَالْقُرْآنِ وَنُورِ بُرْهَانِ الْقُرْآنِ وَعَظْمِ شَرِيعَةِ الْإِسْلَامِ آمِينَ¹

1. Ey merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allah'ım! Ümmet-i Muhammed'e (a.s.m.) merhamet et, ümmet-i Muhammedin (a.s.m.) kalplerini iman ve Kur'an nuruyla aydınlat, Kur'an'ın bürhanını nurlandır, İslâm şeriatını yücelt, âmin.

a'mal-i salih: salih ameller, Allah'ın rızasına uygun yapılmış iyi ve hayırlı işler.
amel: fiil, iş.
azamet: büyüklük, ululuk, yücelik.
bihakkın: tamamıyla, hakkıyla.
bu'd: uzaklık, uzak olma.

ceberut: ululuk, kudret, icbar, zorlama, Allah'ın yüce kudret.
cem: toplama, biriktirme.
dair: alâkalı, ilgili.
derece-i azamet: büyüklüğün derecesi.
Ecnebi: yabancı.
hukuk-i ibad: kulların huku-

ku, insan hukuku.
hukukullah: Allah'ın hukuku.
ibaret: meydana gelen, oluş.
idhal: dâhil etme, içine alma, sokma.
ifa: bir işi yapma, yerine getirme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz

kardeşim, bil ki!
iman: inanç, itikat.
kurb: yakın olma hâli, yakınlık.
lütuf: güzelliik, hoşluk, iyilik, ih-san.
maddi: madde ile alâkalı, cismanî.
manevi: manaya ait, maddî olmayan.
muzır: zararlı, zarar veren.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.
salih: dinin emir ve yasaklarına uygun hareket eden, takva sahibi, müttakî.
sefahat: yasak şeylere, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.
şems: güneş.
şeriat: din, İslâm dini.
takdis: yüceltme, mukaddes sayma, kudsî ve mübarek sayma.
tecavüz: saldıрма, sınırını aşma.
terakkiyat: ilerlemeler, gelişmeler, yükselişler.
tesis: kurma, meydana getirme.
uhuvvet: kardeşlik.
zat: azamet ve ululuk sahibi olan.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

CENNET-İ KUR'ANİYENİN SEMERATINDAN
BİR SEMERENİN İHTİVA ETTİĞİ

Habbe

هَبَّةً مِى كُوَيْدٍ:

مَنْ شَاغٍ دَرَفْتَمِ بَرِ اَزْ مَيَّوَهٗ تَوْهِيْدِ يَكْ شَبْنَمِ
اَزِيْمِ بَرِ اَزْ لَوْلُو نَمَجِيْدِ¹

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ عَلَى دِيْنِ الْاِسْلَامِ وَكَمَالِ الْاِيْمَانِ وَالصَّلَاةِ وَالسَّلَامِ
عَلَى مُحَمَّدٍ اَلَّذِى هُوَ مَرْكَزُ دَائِرَةِ الْاِسْلَامِ وَمَنْبَعُ اَنْوَارِ الْاِيْمَانِ
وَعَلَى اٰلِهِ وَصَحْبِهِ اَجْمَعِيْنَ مَا دَامَ الْمُلُوْانُ وَمَا دَامَ الْقَمَرَانِ²

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Şu gördüğün büyük âleme büyük bir kitap nazarıyla bakılırsa, nur-i Muhammedî (a.s.m.) o kitabın kâtibinin kaleminin mürekkebidir. Eğer o âlem-i kebir bir şecere tahayyül edilirse, nur-i Muhammedî hem çekirdeği, hem semeresi olur. Eğer dünya mücessem bir zihayat farz edilirse, o nur, onun ruhu olur. Eğer büyük bir insan tasavvur edilirse, o nur onun akli olur. Eğer pek güzel şaşaalı bir Cennet bahçesi tahayyül edilirse, nur-i Muhammedî

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

âlem-i kebir: büyük âlem, kâinat.
Cennet-i Kur'âniye: Kur'ân bahçesi.

farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.

habbe: yuvarlak ve ufak tane, çekirdek.

ihtiva: içine alma, kapsama.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

kâtip: yazar, yazıcı.

1. Habbe şöyle diyor: Ben tevhid meyveleriyle yüklü bir ağaç dalıyım. Ve tevhid incileriyle dolu bir denizin suyunun damlasıyım.

2. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

İslâm dini ve mükemmel imanı ihsan eden Allah'a hamd olsun. İslâmın dairesinin merkezi ve iman nurunun kaynağı olan Muhammed'e, onun bütün aile efradı ve Ashabına gece ve gündüz ile ay ve güneş devam ettiği sürece salât ve selâm olsun.

mücessem: tecessüm etmiş, cisimlenmiş.

nazar: bakış, bakış açısı.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

nur-i Muhammedî: Hz. Muhammed'in nuru, ışığı.

ruh: hayat ve canlılık veren şey.

semerat: semereler, meyveler.

semere: meyve, yemiş.

şaşaalı: parlak, gösterişli.

şecere: ağaç.

tahayyül: hayale getirme, hayalinde canlandırma.

tasavvur: bir şeyi zihinde düşünme, tasarlama.

zihayat: hayat sahibi.

onun andelibi olur. Eğer pek büyük bir saray farz edilirse, nur-i Muhammedî o Sultan-ı Ezel'in makarr-ı saltanat ve haşmeti ve tecelliyat-ı cemaliyesiyle âsâr-ı sanatını havi olan o yüksek saraya nazır ve münadi ve teşrifatçı olur. Bütün insanları davet ediyor. O sarayda bulunan bütün antika sanatları, harikaları ve mu'cizeleri tarif ediyor. Halkı o Saray Sahibine, Sâniine iman etmek üzere cazibedar, hayretfza davet ediyor.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hilkat şeceresinin semeresi insandır. Malûmdur ki, semere bütün eczanın en ekmeli ve kökten en uzağı olduğu için bütün eczanın hasiyetlerini, meziyetlerini havidir.

Ve keza, hilkat-i âlemin ille-i gaiye hükmünde olan çekirdeği yine insandır. Sonra, o şecerenin semeresi olan insandan bir tanesini şecere-i İslâmiyete çekirdek ittihaz etmiştir. Demek o çekirdek, âlem-i İslâmiyetin hem banisidir, hem esasıdır, hem güneşidir.

Fakat, o çekirdeğin çekirdeği kalptir. Kalbin, ihtiyacat saikasıyla, âlemin envayıyla, eczasıyla pek çok alâkaları vardır. Esmâ-i Hüsnanın bütün nurlarına ihtiyaçları vardır. Dünyayı dolduracak kadar o kalbin hem emelleri, hem de düşmanları vardır. Ancak, Ganî-i Mutlak ve Hafiz-i Hakikî ile itminan edebilir.

Ve keza, o kalbin öyle bir kabiliyeti vardır ki, bir harita veya bir fihriste gibi bütün âlemi temsil eder. Ve Vahid-i Ehad'den başka, merkezinde, bir şeyi kabul

hilkat: yaratılış.
hilkat-i âlem: âlemin yaratılışı.
hükmünde: değerinde, yerinde.
ihtiyacat: ihtiyaçlar.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ille-i gaiye: gerçekleştirilmesi, meydana gelmesi için çaba harcanan şey, amaç, ideal.
iman: inanç, itikat.
itminan: inanma, güvenme, gönül rahatlığı içinde tereddütsüz kabul etme.
ittihaz: edinme, alma, kabul etme.
kabiliyet: istidat, yetenek.
keza: böylece, aynı şekilde.
makarr-ı saltanat: sultanlık merkezi, hükümdarlık karargâhı.
malûm: bilinen, bilinir olan.
meziyet: bir şeyi başkalarından ayıran vasıf, üstünlük ve değerlilik vasfı.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
münadi: ilân eden, bildiren, yayan.
nazır: nazar eden, bakan.
nur: aydınlık, parlaklık, ışık.
nur-i Muhammedî: Hz. Muhammed'in nuru, ışığı.
saika: sevk eden, sürükleyen, sebeb olan.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
semere: meyve, yemiş.
Sultan-ı Ezel: kudret kuvvet ve iktidarı zamanla kayıtlı olmayan, saltanatının başlangıcı olmayan sultan.
şecere: ağaç.
şecere-i İslâmiyet: İslâmiyet ağacı.
tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.
tecelliyat-ı cemaliye: Cenab-ı Hakkın şefkat, merhamet, rahmet ve muhabbet gibi manaları ihtiva eden Cemal isminin tecellileri.
temsil: birinin veya bir topluluğun adına davranma; belirgin özellikleri ile yansıtmak, sembolü olma, simgeleme.
teşrifatçı: tören ve davetlerde misafirleri kurallara göre karşılamakla ve ağırlamakla görevli kimse.
Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.

alâka: ilgi, ilişki, yakınlık.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
âlem-i İslâmiyet: İslâm âlemi, İslâm dünyası.
andelip: bülbul.
antika: değerli ve mükemmel sanat eseri.
âsâr-ı sanat: Sanat eserleri.
bani: bina eden, yapan.
cazibedar: çekici, cazibeli.
ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.
ekmel: daha (en, pek) mü-

kemmel, en olgun, kusursuz ve eksiksiz olan.
emel: şiddet arzu, ümit.
enva: çeşitler, türler, neviler.
Esmâ-i Hüсна: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.
fihriste: katalog, liste.
Ganî-i Mutlak: sonsuz ve sınırsız zenginlik sahibi ve hiç bir şeyi ihtiyacı olmayan Al-

lah.
Hafiz-i Hakikî: gerçek anlamda yarattıklarını koruyan ve muhafaza eden Allah.
harika: olağanüstü vasıflar taşıyan ve hayranlık hissi uyandıran.
hasiyet: bir şeye has özellik, nitelik.
haşmet: ihtişam, heybet, büyüklük.
havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.
hayretfza: hayret arttıran.

etmiyor; ebedî, sermedî bir bekadan maada, bir şeye razı olmuyor.

İnsanın çekirdeği olan kalp, ubudiyet ve ihlâs altında İslâmiyetle iska edilmekle, imanla intibaha gelirse, nuranî, misalî âlem-i emirden gelen emir ile öyle bir şecere-i nuranî olarak yeşillenir ki, onun cismanî âlemine ruh olur. Eğer o kalp çekirdeği böyle bir terbiye görmezse, kuru bir çekirdek kalarak, nura inkılâp edinceye kadar ateşle yanması lâzımdır.

Ve keza, o habbe-i kalp için pek çok hizmetçi vardır ki, o hadimler kalbin hayatıyla hayat bulup inbisat ederlerse, kocaman kâinat onlara tenezzüh ve seyrangâh olur. Hatta kalbin hadimlerinden bulunan hayal, meselâ en zayıf, en kıymetsizken, hapiste ve zindanda kayıtlı olan sahibini bütün dünyada gezdirir, ferahlandırır; ve şarkta namaz kılanın başını Hacerü'l-Esved'in altına koydurur; ve şahadetlerini, Hacerü'l-Esved'e muhafaza için tevdi ettirir.

Madem benîâdem kâinatın semeresidir, nasıl ki bir harmanda başaklar dövülür, tasfiye neticesinde semereler istibka ve iddihar edilir; binaenaleyh, haşir meydanı da bir harmandır, kâinatın başak ve semeresi olan benîâdemi intizar etmektedir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Şu görünen umumî âlemdede, her insanın hususî bir âlemi vardır. Bu hususî âlemler, umumî âlemin aynıdır.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

âlem-i emir: Cenab-ı Hakkın değişmeyen sabit hakikatler şeklinde devam eden kanunları âlemi.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

benîâdem: âdemoğlu, insan.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cismanî: bedene ait, vücutla ilgili; maddî ve cisimli olma.

ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

emir: iş buyurma, buyruk.

habbe-i kalp: kalp çekirdeği, çekirdek gibi olan kalp.

Hacerü'l-Esved: Kâbe'de bulunan meşhur siyah taş.

hadim: hademe, hizmetçi.

haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

hususî: özel.

iddihar: biriktirme, toplama, yığma.

ihlâs: samimiyet, bir ameli başka bir karşılık beklemezsizin, sırf Allah rızası için yapma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iman: inanç, itikat.

inbisat: yayılma, genişleme.

inkılâp: değişme, dönüşme.

intibah: uyanıklık.

intizar: bekleme, gözleme.

iska: su verme, sulama, suvarma.

istibka: devamını isteme, sürüp gitmesini, sürekli olmasını isteme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

keza: böylece, aynı şekilde.

kıymet: değer.

maada: başka, gayri, -den başka.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

meselâ: örneğin.

misalî: maddî olmayan; bir şeyin kuramsal olarak simgeleşmesine ait.

muhafaza: koruma.

nur: aydınlık, parıltı, ışıık.

nuranî: nurlu, ışııklı, parlak, münevver.

razı: rıza gösteren, hoşnut olan.

ruh: hayat ve canlılık veren şey.

semere: meyve, yemiş.

sermedî: ebedî, daimî, sürekli.

seyrangâh: seyrin yeri, eğlenme ve gezme yeri.

şahadet: Allah'ın varlık ve birliğini kabul ve ilân ediş anı.

lamındaki şahitliği ifade eden namazda okunan dualar.

şark: doğu, doğu bölgeleri.

şecere-i nurani: nurlu ağaç.

tasfiye: saflaştırma, saf kılma, arıtma.

tenezzüh: gezinti.

terbiye: eğitim; iyi ahlak, saygı ve edep öğrenme.

tevdi: emanet etme, teslim etme.

ubudiyet: kulluk.

umumî: herkese ait, genel.

zindan: hapishane.

Yalnız, umumî âlemin merkezi şemstir; hususî âlemlerin merkezi ise şahıstır. Her hususî âlemin anahtarları o âlemin sahibinde olup, letaifiyle bağlıdır. O şahsî âlemlerin saffeti, hüsnü ve kubhu, ziyası ve zulmeti, merkezleri olan eşhasa tâbidir. Evet, âyinede irtisam eden bir bahçe, hareket, tagayyür ve sair ahvalinde âyineye tâbi olduğu gibi, her şahsın âlemi de merkezi olan o şahsa tâbidir-gölge ve misal gibi.

Binaenaleyh, cisminin küçüklüğüne bakıp da günahlarını küçük zannetme. Çünkü, kalbin kasavetinden bir zerre, senin şahsî âleminin bütün yıldızlarını küsufa tutturur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Otuz seneden beri iki tağut ile mücadelemlerim vardır: Biri insandadır, diğeri âlemdir; biri ene'dir, diğeri tabiat'ır.

Birinci tağutu gayr-i kastî, gölgevari bir ayna gibi gördüm. Fakat, o tağutu kasten veya bizzat nazar-ı ehemmiyete alanlar, nemrut ve firavun olurlar.

İkinci tağut ise, onu İlâhî bir sanat, Rahmanî bir sıbgat, yani nakışlı bir boya şeklinde gördüm. Fakat, gaflet nazarıyla bakılırsa, tabiat zannedilir ve maddiyyunlarca bir ilâh olur. Maahaza, o tabiat zannedilen şey, İlâhî bir sanattır. Cenab-ı Hakka hamd ve şükürler olsun ki, Kur'an'ın feyziyle, mezkûr mücadelemler her iki tağutun ölümüyle ve her iki sanemin kırılmasıyla neticelendi.

ahval: hâller, durumlar.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
Binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bizzat: kendisi, şahsen.
ene: ben, benlik.
eşhas: şahıslar, kimseler.
feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.
firavun: zalim, imansız; kibirli, gururlu ve inatçı.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşım nefsi

arzulanma dalmak.
gayr-i kastî: kastî olmayan, isteyerek bile bile yapılmayan.
gölgevari: gölge gibi.
hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.
hususî: özel.
hüsün: güzellik.
ilâh: kendisine ibadet edilen ve tapınılan şey.
ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka dair.

İ'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
irtisam: resmolma, resimleme.
kasavet: katılık.
kasten: bile bile, isteyerek, kasıtlı olarak.
kubuh: çirkinlik.
Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
küsuf: güneş tutulması.
letaif: manevî duygular.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
maddiyyun: maddenin ezeli ve ebedi olduğuna, sonradan yaratılmış bulunduğuna inananlar, maddeye bağlı kalanlar, maddeciler, materyalistler.
mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.
misal: örnek, numune.
mücadele: savaşıma, çatışma, kavga.
nakış: işleme, süsleme.
nazar: bakış, bakış açısı.
nazar-ı ehemmiyet: pek önemli görerek, pek mühim olduğunu düşünerek olan bakış.
nemrut: yüzü gülmez, katı yürekli, inatçı, zalim kimse.
Rahmanî: bütün varlıkların rızıklarını münasip bir şekilde karşılayan Allah'a ait.
saffet: saflık, halislik, temizlik, paklık.
sair: diğer, başka, öteki.
sanem: put, Allah'tan başka tapınılan şey.
sıbgat: boyalar.
şahsî: şahsa, kişiye ait, özel.
şems: güneş.
şükûr: Allah'ın nimetlerine karşı memnuluk gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.
tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.
tabiat: var olan her şeyin yaratılış ve yaşayış kurallarının tümü.
tagayyür: değişme, başkalaşma.
tağut: insanları Allah'a karşı isyana sevk eden, isyankâr; her batıl ma'bud, şeytan.
umumi: herkese ait, genel.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
ziya: ışık, aydınlık, nur.
zulmet: karanlık.

Evet, *Nokta, Katre, Zerre, Şemme, Habbe, Hubab* ri-salelerimde ispat ve izah edildiği gibi, mevhum olan tabiat perdesi parçalanarak, altında şeriat-ı fitriye-i İlâhiye ve sanat-ı şuuriye-i Rahmaniye güneş gibi ortaya çıkmıştır. Ve keza, firavunluğa delâlet eden ene'den Sâni-i Zülcelâl'e raci olan "Hüve" tebarüz etti.

İ'tem eyyühe'l-aziz!

Dünyada sana ait çok emirler vardır. Amma ne mahiyetlerinden ve ne akıbetlerinden haberin olmuyor.

• Biri cesettir. Evet, cesedin genç iken lâtif, zarif ve güzel gül çiçeğine benzerse de, ihtiyarlığında kuru ve uyuşmuş kış çiçeğine benzer ve tahavvül eder.

• Biri de hayat ve hayvaniyettir. Bunun da sonu ölüm ve zevaldır.

• Biri de insaniyettir. Bu ise, zeval ve beka arasında mütereddittir. Daim-i Bâkî'nin zikri ile muhafazası lâzımdır.

• Biri de ömür ve yaşayıştır. Bunun da hududu tayin edilmiştir. Ne ileri ve ne de geri bir adım atılamaz. Bunun için, elem çekme, mahzun olma; tahammülünden âciz, takatinden hariç olduğun tûl-i emel yükünü yüklenme.

• Biri de vücuttur. Vücut zaten senin mülkün değildir. Onun maliki ancak Malikü'l-Mülk'tür. Ve senden daha ziyade senin vücuduna şefkatlidir. Binaenaleyh,

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
akıbet: nihayet, sonuç.
amma: ama, lâkin, ancak.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
ceset: vücut, beden.
Daim-i Bâkî: .
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırıp.
ene: ben, benlik.
firavun: zalim, imansız; kibirli, gururlu ve inatçı.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
hayvaniyet: hayvanlık.
hudut: sınırlar.
Hüve: Arapçada o. (üçüncü tekil şahıs zamiri).
i'tem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
insaniyet: insanlık, insanlık mahiyeti.
ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.
izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.
keza: böylece, aynı şekilde.
lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mahzun: hüznü, kederli, kaygılı, dertli, üzüntülü.
malik: sahip.
Malikü'l-Mülk: mülkün maliki; bütün mülklerin sahibi, her şeyin maliki olan Allah.
mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.
muhafaza: koruma.
mütereddît: iki şey arasında gidip gelen, kararsız.
raci: dönen.
sanat-ı şuuriye-i Rahmaniye: .
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük

sahibi olan ve her şeyi sanatla yaratan, Allah (cc.).
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.
şeriat-ı fitriye-i İlâhiye: Cenab-ı Hakkın bütün kâinatı kuşatan yaratılış kanunları.
tabiat: var olan her şeyin yaratılış ve yaşayış kurallarının tümü.
tahammül: zor ve güç du-

rumlara karşı koyabilme, katlanma.
tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.
takat: bir şeyi yapabilme, başarabilme gücü, güç, kuvvet, derman.
tayin: belirleme, gösterme, sınırları çizme.
tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.
tûl-i emel: emelin uzunluğu,

dünya hayatının kısa ve geçiciliğine rağmen dünya işlerine karşı gösterilen aşırı arzu, istek.
vücut: beden, varlık.
zarif: zerafetli, güzel, şık.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.
zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.
ziyade: çok, fazla.

Malik-i Hakikî'nin daire-i emrinden hariç, o vücuda ka-
rıştığın zaman zarar vermiş olursun—ümitsizliği intaç
eden hırs gibi.

- Biri de belâ ve musibetlerdir. Bunlar zaildir, devam-
ları yoktur. Zevalleri düşünülürse, zıtları zihne gelir, lez-
zet verir.

- Biri de, sen burada misafirsin ve buradan da diğer
bir yere gideceksin. Misafir olan kimse, beraberce geti-
remediği bir şeye kalbini bağlamaz. Bu menzilden ayrıl-
dığın gibi, bu şehirden de çıkacaksın. Ve keza, bu fânî
dünyadan da çıkacaksın. Öyle ise, aziz olarak çıkmaya
çalış. Vücudunu Mucid'ine feda et; mukabilinde büyük
bir fiyat alacaksın. Çünkü, feda etmediğin takdirde, ya
badiheva zail olur, gider; veya Onun malı olduğundan,
yine Ona rücu eder. Eğer vücuduna itimat edersen, ade-
me düşersin. Çünkü ancak vücudun terkiyle vücut bulu-
nabilir. Ve keza, vücuduna kıymet vermek fikrinde isen,
o vücuttan senin elinde ancak bir nokta kalabilir. Bütün
vücudun cihat-ı erbaasıyla ademler içerisinde kalır; ama,
o noktayı da elinden atarsan, vücudun tam manasıyla
nurlar içinde kalır.

- Biri de dünyanın lezzetleridir. Bu ise, kismete bağlı-
dır; talebinde kalâka düşer; ve sür'at-i zevali itibarıyla,
aklı başında olan onları kalbine alıp kıymet vermez.

*Dünyanın akıbeti ne olursa olsun, lezaizi terk etmek
evlâdır. Çünkü, akıbetin ya saadettir —saadet ise, şu fâ-
nî lezaizin terkiyle olur— veya şekavettir. Ölüm ve idam*

adem: yokluk, hiçlik.
akıbet: nihayet, son.
aziz: izzetli, muhterem, say-
gın.
badiheva: heva ve heves rüz-
gârı, gelip geçici hevesler.
belâ: musibet, sıkıntı.
cihat-ı erbaa: dört cihat, dört
taraf: sağ, sol, ön, arka.
daire-i emir: buyruk dairesi;
iş ve faaliyet dairesi.
evlâ: daha uygun, daha lâyük,

daha iyi.
fânî: ölümlü, geçici.
feda: uğruna verme.
hariç: bir şeyin dışı, dışansı,
dışta kalan.
hırs: açgözlülük, kanaatsizlik.
idam: yok olma.
intaç: netice verme, sonuç-
landırma.
itimât: dayanma, güvenme.
kalâk: iç sıkıntısı, gönül darlı-
ğı, can sıkıntısı, sıkıntıda ol-

ma.
keza: böylece, aynı şekilde.
kismet: talihi, nasip, kader.
kiymet: değer.
lezaiz: zevkler, lezzetler.
Malik-i Hakikî: her şeyin ha-
kikî sahibi ve maliki olan Al-
lah.
menzil: yer, konak.
Mucid: yaratan, yoktan var
eden Allah.
mukabil: karşılık.

musibet: felâket, belâ.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
rücu: dönme, geri dönme.
saadet: mutluluk.
sür'at-i zeval: hızlı ve çabuk kay-
boluş, yok oluş.
şekavet: bedbahtlık, bahtı kara-
lık.
talep: isteme, dileme.
vücut: beden, varlık.
zail: sone eren, yok olan.
zeval: sona erme, yok olma, öl-
me.

intizarında bulunan bir adam, sehpanın tezyin ve süslen-
dirilmesinden zevk ve lezzet alabilir mi?

Dünyasının akıbetini küfür saikasıyla adem-i mutlak olduğunu tevehhüm eden adam için de terk-i lezaiz evlâ-
dır. Çünkü, o lezaizin zevaliyle vukua gelen hususî ve mukayyet ademlerden adem-i mutlakın elim elemeleri her dakikada hissediliyor. Bu gibi lezzetler o elemlere galebe edemez.

İlem eyyühe'l-aziz!

Merayı tecavüz eden koyun sürüsünü çevirmek için çobanın attığı taşlara musap olan bir koyun, lisan-ı hâliyle, “Biz çobanın emri altındayız. O bizden daha ziyade faydamızı düşünür. Madem onun rızası yoktur; dönelim” diye kendisi döner, sürü de döner.

Ey nefis! Sen o koyundan fazla asi ve dâl değilsin. Ka-
derden sana atılan bir musibet taşına maruz kaldığın za-
man ¹ **أَنَا لِلَّهِ وَأَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** söyle ve Merci-i Hakikî'ye dön, imana gel, mükedder olma. O seni senden daha ziyade düşünür.

İlem eyyühe'l-aziz!

Kalbin umur-i dünyeviye ile kasten iştigal etmek için yaratılmış olmadığı şöylece izah edilebilir:

Görüyoruz ki, kalp, hangi bir şeye el atarsa, bütün kuvvetiyle, şiddetiyle o şeye bağlanır, büyük bir ihtimam

adem: yokluk.
adem-i mutlak: mutlak yokluk, tam yokluk.
akıbet: nihayet, son.
asi: isyan eden, başkaldıran.
dâl: sapkınlar, doğru ve hak yoldan uzaklaşanlar.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırıp.
elim: şiddetli, çok dert ve keder veren.
evlâ: daha uygun, daha lâyük, daha iyi.
galebe: galip gelme, üstünlük.
hususî: özel.
ihitimam: dikkat ve özen gösterme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
iman: inanç, itikat.
intizar: bekleme, gözleme.
iştigal: bir işle uğraşma, meşgul olma.
izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.
kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.
kasten: bile bile, isteyerek, kasıtlı olarak.
küfür: imansızlık, dinsizlik.
lezaiz: zevkler, lezzetler.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
madem: ...den dolayı, böyle ise.
maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri

1. Biz Allah'ın kullanıyız; sonunda yine Ona döneceğiz. (Bakara Suresi: 156.)

altında bulunma.

mera: hayvanların otladığı yer, kır, çayır.

merci-i hakikî: asıl dönülecek ve sığınılacak yer.

mukayyet: kayıtlı, kaydedilmiş.

musap: hastalık veya sıkıntıya uğramış.

musibet: felâket, belâ.

mükedder: kederli, üzüntülü, tasalı.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

rıza: razı olma, hoşnutluk.

saika: sevk eden, sürükleyen, sebep olan.

sehpa: idama mahkûm olanların idam edildiği üç ayaklı düzen, darağacı.

tecavüz: saldıрма.

terk-i lezaiz: lezzetlerin ve zevklerin terk edilmesi.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

umur-i dünyeviye: dünyevî işler, dünyaya ait işler.

vuku: olma, meydana gelme.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

ziyade: çok, fazla.

ile eline alır, kucaklar. Ve ebedî bir devamla, onunla beraber kalmak istiyor. Ve onun hakkında tam manasıyla fenâ olur. Ve en büyük ve en devamlı şeylerin peşindedir, talebindedir. Hâlbuki, umur-i dünyeviyeden herhangi bir emir olursa, kalbin istek ve âmâline nazaran bir kıl kadardır. Demek kalp, ebedülâbâda müteveccih açılmış bir penceredir. Bu fânî dünyaya razı değildir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'ân, semadan nazil olmuştur. Ve Onun nüzülüyle semavî bir mâide ve bir sofr-a-i İlâhiye de nazil olmuştur. Bu mâide, tabakat-ı beşerin iştiha ve istifadelerine göre ayrılmış safhaları havidir. O mâidenin sathında, yüzünde bulunan ilk safha tabaka-i avama aittir.

Meselâ: ¹ **أَنَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا** ayet-i

kerîmesi, beşerin birinci tabakasına şu manayı ifham ve ifade ediyor:

Semavat, ayaz, bulutsuz, yağmuru yağdıracak bir kabiliyette olmadığı gibi, arz da kupkuru nebatatı yetiştirecek bir şekilde değildir. Sonra ikisinin de yapışıklıklarını izale ve fetk ettik. Birisinden sular inmeye, ötekisinden nebatat çıkmaya başladı. Mezkûr ayetin ifade ettiği şu manaya delâlet eden, ² **وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ** ayet-i kerîmesidir. Çünkü, hayvanî ve nebatî olan hayatları koruyan gıdalar, ancak arz ve semanın izdivacından tevellüt edebilir.

kabiliyet: istidat, yetenek.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

mâide: yemek sofrası, üzerinde nimetler bulunan kurulmuş sofr-a.

meselâ: örneğin.

mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.

müteveccih: bir cihete dönen, yönelen.

nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

nazil: nüzul eden, inen.

nebatat: bitkiler.

nebatî: bitkisel, bitki ile ilgili, bitkiye ait.

nüzul: inme, iniş, gökten dünyaya geliş.

razi: rıza gösteren, hoşnut olan.

safha: devre, merhale.

sath: bir şeyin dış tarafı, dış yüzü.

sema: gökyüzü, gök.

Semavat: semalar, gökler.

semavî: semaya ait, gökten gelen; Allah tarafından olan, ilâhî.

sofra-i İlâhiye: Cenab-ı Hakkın sofrası.

tabaka: kat, katman.

tabaka-i avam: avam tabakası, halktan ilmi irfanı küt olanların tabakası, halk.

tabakat-ı beşer: insan tabakaları, insanların oluşturduğu sosyal sınıflar.

talep: istek, dilek.

tevellüt: doğma, doğum.

umur-i dünyeviye: dünyevî işler, dünyaya ait işler.

1. Gökler ve yer bitişik iken Biz onları birbirinden koparıp ayırdık. (Enbiya Suresi: 30.)

2. Her canlı şeyi de sudan yarattık. (Enbiya Suresi: 30.)

a'mal: ameller, işler.

arz: yer, dünya.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayet-i; azamet ve şerefi olan ayet.

beşer: insan, insanlık.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

ebedülâbâd: ebedlerin ebedi, tükenmez, ebedî hayat, sonsuzluk.

fânî: ölümlü, geçici.

fenâ: yokluk, yok olma.

fetk etmek: ayırmak.

havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.

hayvanî: hayvanla ilgili, hayvana ait.

ifhâm: anlatma, bildirme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

istifade: faydalanma, yararlanma.

istiha: yemeğe karşı duyulan istek, mide açıklığı, açlık, iştah.

izale: giderme, ortadan kaldırma.

izdivac: evlenme, birbirine eş olma.

Mezkûr ayetin tabaka-i avama ait safhasının arkasında şöyle bir safha da vardır ki:

Nur-i Muhammediyeden (a.s.m.) yaratılan madde-i aciniyeden, seyyarat ile şemsin o nurun macun ve hamurundan infisal ettirilmesine işarettir.

Bu safhayı delâletiyle teyit eden, ¹ **أَوَّلُ مَا خَلَقَ اللَّهُ نُورِي** olan hadis-i şerifidir.

İkinci Misal:

² **أَفَعَيْنَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ** olan ayet-i kerîmenin tabaka-i avama ait safhasında şu mana vardır:

“Onlar, daha acip olan birinci yaratılışlarını şahadetle ikrar ettikleri hâlde, daha ehven daha kolay ikinci yaratılışlarını uzak görüyorlar.”

Şu safhanın arkasında haşir ve neşrin pek kolay olduğunu tenvir eden büyük bir bürhan vardır.

Ey haşir ve neşri inkâr eden kafasız! Ömründe kaç defa cismini tebdil ediyorsun? Sabah ve akşam elbiseni değiştirdiğin gibi, her senede bir defa tamamıyla cismini tebdil ve tecdit ediyorsun, haberin var mıdır? Belki her senede, her günde cisminden bir kısım şeyler ölür, yerine emsali gelir; bunu hiç düşünemiyorsun. Çünkü, kafan boştur. Eğer düşünebilseydin, her vakit âlemde binlerce numuneleri vukua gelen haşir ve neşri inkâr etmezdin. Doktora git, kafanı tedavi ettir.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ehven: daha hafif; kolay.

emsal: örnekler, benzerler.

hadis-i şerif: Peygamberimizden aktarılan sözlerin genel adı.

haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

ikrar: tasdik ve kabul etme, doğrulama.

infisal: olduğu yerden ayrılma, yerini bırakıp gitme.

inkâr: reddetme, inanmama, ka-

1. Allah'ın ilk yarattığı şey, benim nurumdur. (Keşfü'l-Hafâ, 1:265, hadis no: 827.)

2. Onların ilk yaratılışı Bize zor mu geldi ki, tekrar diriltmekten âciz katalım. (Kaf Suresi: 15.)

bul ve tasdik etmeme.

madde-i aciniye: hamur gibi yoğrulmuş cisim.

mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.

misal: örnek.

neşir: ahirette tekrar diriltilen insanların tüm amellerinin açıklanması, duyurulması.

numune: örnek.

nur: aydınlık, parlıltı, ışık.

nur-i Muhammediye: Hz. Muhammed'in nuru, ışığı.

safha: devre, merhale.

seyyarat: gezegenler.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

sems: güneş.

tabaka-i avam: avam tabakası, halktan ilmi irfanı kıt

olanların tabakası, halk.

tebdil: değiştirme, başka bir hale getirme.

tecdit: yenileme, tazeleme.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

teyit: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma; doğru çıkarma.

vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Nefsin belâhat ve hamakatine bak ki, bir Rabb-i Muhtar-ı Hakîm tarafından terbiye edildiğini ve o Rabb-i Hakîm'in memlûk ve masnuu olduğunu bildiğine ve bu temellük ve terbiyenin bütün efrat, enva, ecnasta cari olmakla meselenin bir kaide-i külliye şeklini aldığına ve bu feyzin şümullü olmakla bir nevi icma ve fiilî bir tasdike mazhar olduğuna nazaran, kanun ve düstur şeklinde olan hâdiseye ve kesb-i külliyyet eden kaideye bakarak kanaat ve itminan etmesi lâzım iken, bütün afakı cilvelendiren tecelliyat-ı esmayı, kendisi de o cilvelerde hissedar olduğu hâlde, vasıta-i tesettür ve alâmet-i ihmal sanıyor. Güya, o nefsin fevkinde, onun bütün ahvalini kontrol eden kimse yoktur. Ve kendisini, yaptığı fiillerinde, fiil içinde müstetir "Hû" gibi görüyor. Tecelliyatın genişliğini imtinaa, büyüklüğünü ademe hamletmekle, şeytanı bile yaptığı mugalâtadan utandırıyor.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Nefis, daima ıztıraplar, kalâklar içinde evhamdan kurtulup tevekküle yaşamıyor, hükm-i kadere razı olmuyor. Hâlbuki, şemsin tulû ve gurubu muayyen ve mukadder olduğu gibi, insanın da bu dünyada tulû ve gurubu ve sair mukadderatı kalem-i kader ile cephesinde yazılıdır. İsterse başını taş a vursun ki, o yazıları silsin; fakat başı kırılır, yazılara bir şey olmaz, ha!

adem: yokluk.
afak: bütün dünya, gözle görülen âlem.
ahval: haller, durumlar.
alâmet-i ihmal: .
belâhat: ahmaklık, kalın kafalılık, düşüncesizlik.
cari: cereyan eden, akan, işleyen.
cilve: tecelli, görüntü.
düstur: kanun, kural, esas.
ecnas: cinsler, çeşitler.
efrat: fertler.
enva: çeşitler, türler, neviler.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.
fevkinde: üstünde.
feyiz: bolluk, bereket, ihsan, başış.
fiil: iş, hareket.
fiilî: fiille ilgili, gerçekten yapılan iş.
gurup: batma, batış.
güya: sanki.
hâdis: olay.
hamakat: ahmaklık, beyinsizlik, budalalık.
haml: isnat etme, atf, yükle-

me.
hissedar: hisse sahibi, hissesi olan.
Hû: Allah, Yaratıcı.
hük-m-i kader: kaderin hükmü.
ıztırap: acı, azap, sıkıntı.
icma: fikir birliği etme, görüş birliğine varma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
imtina: imkânsızlık, olamayış.
itminan: inanma, güvenme, gönül rahatlığı içinde tered-

dütsüz kabul etme.
kaide: kural, esas, düstur.
kaide-i külliye: genel kural, umumi kaide, umumî kanun.
kalâk: iç sıkıntısı, gönül darlığı, can sıkıntısı, sıkıntıda olma.
kalem-i kader: kader kalemi, Allah'ın olacak hâdiseleri olmadan önce bilip yazması, takdir etmesi.
kanaat: elindeki ile yetinmek.
kanun: kaide, kural.
kesb-i külliyyet: umumilik, genellik kazanma.
masnu: sanatla yapılmış esya, varlık.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
memlûk: kul, köle.
mesale: önemli konu.
muayyen: tayin edilmiş, belli, belirlili.
mugalâta: yanıltıcı söz söyleme, yanıltıcı konuşma.
mukadder: takdir edilmiş.
mukadderat: Allah tarafından ezelde takdir olunmuş şeyler, ileride meydana gelecek hâller ve olaylar, alın yazısı.
müstetir: gizlenen, gizli, saklı, örtülü.
nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nevi: çeşit, tür.
Rabb-i Hakîm: hikmet sahibi Allah, iş ve emirleri hikmetli ve yanlışsız olan Cenab-ı Hak.
Rabb-i Muhtar-ı Hakîm: her şeyi hikmetle yapan ve onları besleyen, terbiye eden, sevk ve idare eden, dilediği gibi davranan sonsuz hikmet ve irade sahibi Hakîm ve Muhtar olan terbiye edici Sultan olan Allah.
razi: nıza gösteren, kabul eden.
sair: diğer, başka, öteki.
şems: güneş.
şumul: içine alma, kapsam.
tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
tecelliyat-i esma: isimlerin tecellileri, Cenab-ı Hakka ait isimlerin kâinat ve mahlûkat üzerinde görülen tecellileri, tezahürleri.
temellük: sahiplenme, kendine mal etme.
terbiye: besleyip büyütme, yetiştirme.
tevekkül: bir işi gerçekleşmesi için gereken çalışmayı ve çabayı gösterip sebeplere başvurduktan sonra işi Allah'a bırakma.
tulû: doğma, doğuş.
vasıta-i tesettür: .

Ve illâ muhakkak bilsin ki, semavat ve arzın haricine kaçıp kurtulamayan insan, Hâlık-ı Küll-i Şey'in rububiyetine muhabbetle rızadâde olmalıdır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir şeyin sâinii o şeyin içinde olursa, aralarında tam bir münasebet lâzımdır ve masnuatın adedince sânilerin çoğalması lâzımdır. Bu ise muhaldır. Öyle ise, sâni masnu içinde olamaz. Meselâ, matbaa ile teksir edilen bir kitap, yine bir adamın kalemıyla yazılıyor. O kitabın nakışları, harfleri kendisinden sümbüllenmez. Kâtip de o kitabet sanatı içinde değildir. Ve illâ, intizamdan çıkar. Öyle ise, masnuun nakışları kendisinden değildir; ancak kudret kalemıyla, kaderin takdiri üzerine yazılıyor.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Aklın pek garip bir hâli vardır. Öyle bir yed-i tûlâ sahibidir ki, bazen kâinatı ihata etmekle kucağına alıyor. Bazen daire-i imkândan çıkar, en yüksek dairelere müdahaleye çalışır. Bazen da bir katre suda boğulur, bir zerre içinde yok olur, bir kılda kaybolur. Maahaza, hangi şeyde fenâ ve kaybolursa, bütün varlığı o şeye münhasır olduğunu bilir. Ve hangi bir noktaya girse, bütün âlemi beraberce götürmek istegindedir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Eğer dünyanın veya vücudun mülkiyeti, zilliyeti sende ise, taahhüt, tahaffuz, korku külfetleriyle nimetlerden

âlem: dünya, cihan.

arz: yer, dünya.

daire-i imkân: imkân âlemi, kâinat ve varlıklar âlemine ait âlem.

fenâ: yokluk, son bulma, geçicilik.

garip: tuhaf, hayret verici.

Hâlık-ı Küllî Şey: kâinatta mevcut olan her şeyin yaratıcısı, Allah.

hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.

ihata: kuşatma, içine alma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

illâ: mutlaka, muhakkak, ne olursa olsun.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kâtip: yazan, yazıcı.

katre: damla.

kitabet: kâtiplik, yazma.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

külfet: zahmet, sıkıntı.

maahaza: bununla birlikte, böyle

olmakla beraber.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

meselâ: örneğin.

muhabbet: sevgi, sevmek.

muhâl: imkânsız.

müdahale: karışma.

mülkiyet: mülk sahipliği.

münasebet: münasiplik, iki şey arasındaki uygunluk.

münhasır: hasredilmiş, ayrılmış, bir şeye veya kimseye

mahsus.

nakış: işleme, süsleme.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

rızadâde: razı olmuş, rıza göstermiş, kabul etmiş.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

sânî: sanat eseri meydana getiren.

semavat: semalar, gökler.

taahhüt: bir işin yapılması için söz verme, üzerine alma, yüklenme.

tahaffuz: korunma, sakınma.

takdir: Allah'ın takdiri, Allah'ın ilmiyle belli bir düzen vermesi.

teksir: çoğaltma.

yed-i tûlâ: tam, çok geniş ilim ve ihtisas, ustalık.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zilliyet: sahiplik, himaye edici olma, koruyuculuk.

lezzet alamazsın, daima rahatsız olursun. Çünkü, noksanları tedarik, mevcutları telef olmaktan muhafaza ile, daima evham, korkular, meşakkatlere mahal olursun. Hâlbuki, o nimetler, Mün'im-i Kerîm'in, taahhüdü altındadır. Senin işin, Onun sofrası-i ihsanından yiyip içmekle, şükretmektir.

Şükürde bir zahmet yoktur. Bilakis nimetin lezzetini arttırır. Çünkü, şükür nimette in'amı görmek demektir. İn'amı görmek, nimetin zevalinden hâsıl olan elemi defeder. Zira, nimet zail olduğundan, Mün'im-i Hakikî onun yerini boş bırakmaz, misliyle doldurur; ve teceddüdünden lezzet alırsın.

Evet, ¹ **وَأَخِرُ دَعْوَاهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ** olan ayet-i

kerîme, hamdin ayn-ı lezzet olduğuna delâlet eder. Çünkü, hamd in'am şeceresini nimet semeresinde gösterir. Ve bu vesile ile, zeval-i nimetin tasavvurundan hâsıl olan elem zail olur. Çünkü, şecerede çok semere vardır; biri giderse, ötekisi yerine gelir. Demek, hamd ayn-ı lezzettir.

İlem eyyühe'l-aziz!

Afakî malûmat, yani hariçten, uzaklardan alınan malûmat evham ve vesveselerden hâlî olamıyor. Amma, bizzat vicdanî bir şuura mahal olan enfûsî ve dâhilî malûmat ise, evham ve ihtimallerden temizdir. Binaenaleyh, merkezden muhite, dâhilden harice bakmak lâzımdır.

1. Onların duaları şu sözlerle sona erer: "Ezelden ebede her türlü hamd ve övgü, şükür ve minnet, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. (Yunus Suresi: 10.)

afakî: kaynaktan uzakta olan, geniş çevrede bulunan.
amma: ama, lâkin, ancak.
ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.
ayn-ı lezzet: lezzetin aslı, lezzetin tâ kendisi.
bilakis: aksine, tersine.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

bizzat: kendisi, şahsen.
dâhil: iç, içerisi.
dâhilî: içe ait, içe dönük, iç ile ilgili.
def: mâni olma, kovma, ortadan kaldırma.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.

enfûsî: öznel, sübjektif, nesnelerin gerçeğine değil, ferdin düşünce ve duygularına dayanan.
evham: vehimler, zanlar, kuruntular.
hâlî: bir şeyden uzak, müstesna.
hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek

bildirme.

hariç: dışarı.

hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.

ihimal: olabilirlik.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.

mahal: yer.

malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.

meşakkat: zahmet, sıkıntı, güçlük, zorluk.

misil: benzer, eş.

muhafaza: koruma.

muhit: yöre, çevre.

Mün'im-i Hakikî: nimetin, sebeplerin arkasındaki gerçek sahibi, yedirip içiren ve rızıklandırının tâ kendisi olan Allah.

Mün'im-i Kerîm: kerem sahibi nimet veren, yedirip içiren, nimetlerin hakikî sahibi olan Cenab-ı Hak.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

semere: meyve, yemiş.

sofra-i ihsan: ihsan sofrası, Cenab-ı Hak'ın nimetleri sunduğu; ihsan ve ikramda bulunduğu sofrası.

şecere: ağaç.

şuur: bilinç.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnuniyet gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.

taahhüt: bir işin yapılması için söz verme.

tasavvur: bir şeyi zihinde düşünme, tasarlama.

teceddüt: tazelenme, yenilenme.

tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.

telef: yok etme, harap etme, boş yere harcaması.

vesile: aracı, vasıta.

vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsî düşünceler.

vicdanî: vicdanla, kalbî his ile ilgili, vicdana ait.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

zail: sone eren, yok olan.

zeval: sona erme, bitme, yok olma.

zeval-i nimet: nimetin bitmesi, sona ermesi, yok olması.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.

asap: sinirler.

beşeriyet: beşerilik, insanlık.

beyit: iki mısradan oluşan şiir.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

evride: kara kan damarları, toplardamarlar.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

himmet: çalışma, çabalama, gayret gösterme, emek sarf etme.

ikrar: başkasının kendi üzerinde ki bir hakkını bildirme, haber verme.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!

ilim: bilgi, marifet.

in'ikâs: aksetme, yansıma.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

istiap: içine alma, içine sığdırma, kapsama.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

katre: damla.

Kayyum: varlığı ve diriliği her an için olup gökleri ve yerleri her an için tutan, daimî her şeye her hususta iktidan olan Allah.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kudret-i nuraniye-i ezeliye:

küre-i arz: yer küre, dünya.

lem'a: parıltı.

lisan: dil.

lütuf: güzellik, hoşluk, iyilik, ih-san.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

ma'kes: yansıma yeri; ayna.

Malik: her şeyin gerçek ve mutlak sahibi olan Allah.

mastar: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.

mazhar: nail olma, şereflenme.

medeniyet-i sefihe: sefiş medeniyet, zevk ve eğlenceye sevk eden medeniyet.

menba: kaynak.

menfez: delik, aralık.

Mucid: yaratan, yoktan var eden.

muhâlât: muhaller, olması mümkün olmayanlar.

muhit: ihata eden, kuşatıcı.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.

mutlak: herhangi bir kayda bağlı olmayan, kayıtsız, şartsız.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Küre-i arzı bir köy şekline sokan şu medeniyet-i sefihe ile gaflet perdesi pek kalınlaşmıştır; tadili büyük bir himmete muhtaçtır. Ve keza, beşeriyet ruhundan dünyaya nazır pek çok menfezler açmıştır. Bunların kapatılması, ancak Allah'ın lütfuna mazhar olanlara müyesser olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir zerre, kocaman şemsi, tecelli ile, yani in'ikâs itibarıyla istiap eder, içine alır; fakat küçücük iki zerreyi bizat, yani hacimleri itibarıyla içine alamaz. Binaenaleyh, yağmurun, şemsin timsaline ma'kes olan katreleri gibi, kâinatın zerrat ve mürekkebatı, ilim ve iradeye müstenit kudret-i nuraniye-i ezeliyenin, tecelli ve in'ikâs itibarıyla, lem'alarına mazhar olabilirler; fakat gözün içindeki bir hücre zerresi, asap, evride, şerayinde tesirleri görünen bir kudret şuur ve iradeye menba olamaz. Bu acip sanat, muntazam nakış, ince hikmetin iktizasına göre, kâinatın her bir zerresi, her bir mürekkebatı, ulûhiyete mahsus muhit ve mutlak sıfatlara menba ve mastar olması lâzım gelir; veya o sıfatlar ile muttasıf Şems-i Ezeli'nin tecelliyat lem'alarına ma'kes olmaları lâzımdır.

Birinci şıkta kâinatın zerrati adedince muhalât vardır. Binaenaleyh, her bir zerre, o büyük yükün tahammülünden âciz olduğunu ikrar ile, “*Mucid, Hâlık, Rab, Malik, Kayyum, ancak Allah'tır*” diye şahadetini ilân eder. Ve keza, her bir zerre, her bir mürekkebat, muhtelif lisan ve delâletleriyle, şu beyti terennüm ediyorlar:

muttasıf: vasıflandırılan, sıfatlanan.

mürekkebat: mürekkep şeyler, bileşikler, karışımlar.

müstenit: istinat eden, dayanan.

müyesser: kolaylaştırılmış; nasip olan.

nakış: işleme, süsleme.

nazır: nazar eden, bakan.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

ruh: hayat ve canlılık veren

sey.

sıfat: vasıf, nitelik.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

şems: güneş.

Şems-i Ezeli: ezeli güneş; varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.

şerayın: atar damarlar.

şuur: bilinç.

tadil: doğrultma, düzeltme.

tahammül: yüklenme, yüke katlanma.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

terennüm: yavaş ve güzel bir şekilde söyleme.

timsal: örnek, numune.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

zerrat: zerreler, atomlar.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

عِبَارَاتُنَا شَتَّى وَحُسْنُكَ وَاحِدٌ ❀ وَكُلُّ إِلَى ذَاكَ الْجَمَالِ يُشِيرُ¹

Evet, her bir harf kendi vücuduna bir vecihle delâlet eder; amma kâtibinin, sâniinin vücuduna çok vecihlerle delâlet eder. Evet,

تَأْمَلْ سُطُورَ الْكَائِنَاتِ فَإِنَّهَا ❀ مِنْ الْمَلَأِ الْأَعْلَى إِلَيْكَ رَسَائِلُ²

I'lem eyyühe'l-axir!

Cam, su hava, âlem-i misal, ruh, akıl, hayal, zaman vesaire gibi tecelli-i timsal akislere mahal ve mazhar olan çok şeyler vardır. Maddiyat-ı kesifenin timsalleri hem münfasıl, hem ölü hükmündedirler; çünkü, asıllarına gayr oldukları gibi, asıllarının hasiyetlerinden de mahrumdurlar. Nuranîlerin timsalleri ise, asıllarıyla muttasıl ve asıllarının hasiyetlerine malik ve asıllarına gayr değildirlerdir.

Binaenaleyh, Cenab-ı Hak, şemsin hararetini hayat, ziyasını şuur, ziyadaki renkleri duygu gibi yapmış olsa idi, senin elindeki âyinede temessül eden şemsin timsali seninle konuşacaktı. Çünkü, o timsalinde olduğça, harareti, ziyası, renkleri olurdu; hararetiyle hayat bulurdu, ziyasıyla şuurlu olurdu, renkleriyle de duygulu olurdu. Böyle olduktan sonra, seninle konuşabilirdi. Bu sırra binaendir ki, Resul-i Ekrem (a.s.m.) kendisine okunan bütün salâvat-ı şerifeye bir anda vâkıf olur.

mahal: yer.
mahrum: bir şeye sahip olamayan, yoksun.
malik: sahip.
mazhar: bir şeyin çıktığı yer, zühur ettiği, görüldüğü yer.
muttasıl: bitişik.
münfasıl: birbirinden ayrılmış, bitişik olmayan, ayrı duran.
Nuranî: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.
Resul-i Ekrem: çok cömert, kerim olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).
salâvat-ı şerife: Hz. Muhammed (a.s.m.) için yapılan dualar.
sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
sır: gizli hakikat.
şems: güneş.
şuur: bilinç.
tecelli-i timsal: suretlerin tecellisi, görüntüsü.
temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.
timsal: resim, suret, şekil.
vâkıf: bir şeyi elde eden, bir işten haberi olan.
vecih: cihet, yön.
vesaire: ve başkaları, bunun gibileri.
ziya: ışık, aydınlık, nur.

1. Bizim ifadelerimiz pek çeşitlidir. Senin güzelliğin birdir. • Hepsî de o güzelliğe işaret etmektedir.
2. Kâinat kitabının satırlarını düşünerek mütalâa et. • Zira onların hepsi sana Cenab-ı Hakkin yüce katından birer kitapçıktır.

akis: yansıma.
âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüldüğü ve gözlemlendiği, ruhların bulunduğu âlem.
amma: ama, lâkin, ancak.
âyine: ayna.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.

bep ten.
Binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
gayr: başka, diğer.
hararet: sıcaklık.
hasiyet: bir şeye has özellik,

nitelik.
hükmünde: değerinde, yerinde.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
kâtip: yazan, yazıcı.
maddiyat-ı kesife: katı maddeler, yoğun maddeler.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

¹ **سُبْحَانَ اللَّهِ** ve ² **الْحَمْدُ لِلَّهِ** cümleleri Cenab-ı Hakkı Celâl ve Cemal sıfatlarıyla zımnen tavsif ediyorlar. Celâl sıfatını tazammun eden **سُبْحَانَ اللَّهِ** abdin ve mahlûkun Allah'tan baid olduklarına nazırdır. Cemal sıfatını içine alan, **الْحَمْدُ لِلَّهِ** Cenab-ı Hakkın rahmetiyle abde ve mahlûkata karip olduğuna işarettir.

abd: kul.
baid: uzak, ırak.
bilâteşbih: benzetmeksizin.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bu'd: uzaklık, uzak olma.
Celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik ve haşmet sahibi olan Allah.
cem: toplama, bir araya getirme.
Cemal: sonsuz güzellik sahibi olan Allah.
cihet: yön.
fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.
hak: dava veya iddiada gerçeğe uygunluk, doğruluk.
hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.
hararet: sıcaklık.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
iltibas: karıştırmak.
istikamet: doğru yön.
itibarlar: bakımdan, yüzden, dolağı.
kabil: kabul eden; başkasına ait şeyi gösterme yeteneğinde olan.
karip: yakın.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kurb: yakın olma hâli, yakınlık.
lâkin: fakat, ama, ancak.
mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
makam: yer, mevki.
mazarrat: zararlar, zıyanlar, zarar vermeler.
meselâ: örneğin.
mezç: katma, karıştırma.
müessir: tesir eden, tesirini gösteren, eser ve iz bırakan.
mültebis: iltibas etmiş, karışmış.
nazar: bakış, bakış açısı.
nazır: nazar eden, bakan.

Meselâ, biri kurb, diğeri bu'd olmak üzere, bize nazır, şemsin iki ciheti vardır. Kurb cihetiyle hararet ve ziyayı veriyor, bu'd cihetiyle insanların mazarratlarından tahir ve safı kalıyor. Bu itibarla, insan şemse karşı yalnız kabil olabilir, fail ve müessir olamaz.

Kezalik, bilâteşbih, Cenab-ı Hak rahmetiyle bize karip olduğu cihetle Ona hamd ediyoruz; biz Ondandır uzak olduğumuz cihetle Onu tesbih ediyoruz. Binaenaleyh, rahmetiyle kurbüne bakarken hamd et, Ondandır baid olduğuna bakarken tesbih et. Fakat, her iki makamı karıştırma ve her iki nazarı birleştirme ki, hak ve istikamet mültebis olmasın. Lâkin, iltibas ve mezç olmadığı takdirde, her iki makamı ve her iki nazarı hem tebdil, hem cem edebilirsin. Evet, ³ **سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ** her iki makamı, cem eden bir cümledir.

1. Allah her türlü kusur ve noksandan uzaktır.
2. Ezelden ebede her türlü hamd ve şükür Allah'a mahsustur.
3. Ezelden ebede her türlü hamd ve şükür, ancak her türlü kusur ve noksandan uzak olan Allah'a mahsustur.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik. safi: saf olan, katıksız, duru. sifat: vasıf, nitelik. şems: güneş. tahir: temiz, pak. tavşif: vasıflandırma, bir şe-	yin iç yüzü ve özelliklerini anlatma. tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma. tebdil: değiştirme, başka bir hale getirme. tesbih: Allah'ı bütün kusur ve	noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hakkı şanına lâ-yık ifadelerle anma. zımnen: açıktan olmayarak, dolayısıyla, üstü kapalı olarak, kapalı bir şekilde. ziya: ışı, aydınlık, nur.
---	---	--

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Dört şey için dünyayı kesben değil, kalben terk etmek lâzımdır:

1. Dünyanın ömrü kısa olup sür'atle zeval ve guruba gider. Zevalin elemiyle visalin lezzeti zeval buluyor.

2. Dünyanın lezaizi zehirli bala benzer, lezzeti nispetinde elemi de vardır.

3. Seni intizar etmekte ve senin de sür'atle ona doğru gitmekte olduğun kabir, dünyanın ziynetli, lezzetli şeylerini hediye olarak kabul etmez. Çünkü, dünya ehline güzel addedilen şey, orada çirkindir.

4. Düşmanlar ve haşerat-ı muzırta arasında bir saat durmakla dost ve büyükler meclisinde senelerce durmak arasındaki muvazene, kabir ile dünya arasındaki aynı muvazenedir. Maahaza, Cenab-ı Hak da bir saatlik lezzeti terk etmeye davet ediyor ki, senelerce dostlarıyla beraber rahat edesin. Öyle ise, kayıtlı ve kelepçeli olarak sevk edilmezden evvel, Allah'ın davetine icabet et.

Fesühbanallah, Cenab-ı Hakkın insanlara fazl ü kere mi o kadar büyüktür ki, insana vedia olarak verdiği malı, büyük bir semeni ile insandan satın alır, ibka ve himaye eder. Eğer insan o malı temellük edip Allah'a satmazsa, büyük bir belâya düşer. Çünkü, o malı uhdesine almış oluyor. Hâlbuki, kudreti taahhüde kâfi gelmiyor. Çünkü, arkasına alırsa beli kırılır, eliyle tutarsa kaçır, tutulmaz.

add: saymak, öyle kabul etmek.

belâ: musibet, sıkıntı.

ehil: bir yerde oturan.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.

evvel: önce.

fazl ü kerem: ihsan ve iyilik, lütuf ve nimet.

fesühbanallah: Allah (c.c.) ne güzel yaratmış; Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir, her şey kendine tespih eder

anlamında olup hayret ve taaccübü ifade için söylenir.

gurup: batma, batış.

haşerat-ı muzırta: zararlı böcekler, haşereler.

himaye: koruma, muhafaza etme.

ibka: devamlı kılma, sürekli kılma.

icabet: davete gitme, davete uyma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

intizar: bekleme, gözleme.

kâfi: yeter, el verir.

kalben: kalp ile, kalpten.

kesben: çalışma, çalışıp kazanma.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

lezaiz: zevkler, lezzetler.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

muvazene: denge, ölçü.

nispetinde: oranında, ölçüsünde.

semen: baha, kıymet, değer,

tutar, bedel.

sevk: önüne katıp sürme, yöneltme.

taahhüt: bir işin yapılması için söz verme.

temellük: sahiplenme, kendine mal etme.

uhde: sorumluluk.

vedia: emanet, saklanılmak ve korunmak üzere bırakılan şey.

visal: ulaşma, kavuşma.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

ziynet: süs.

En nihayet meccanen fenâ olur gider, yalnız günahları miras kalır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

“Geceye benzeyen gençliğim zamanında gözlerim uyumuş idi. Ancak ihtiyarlık sabahıyla uyandım” mealinde olan

وَعَيْنِي قَدْ نَامَتْ بَلِيلَ شَيْبَتِي ❀ وَلَمْ تَنْتَبَهُ إِلَّا بِصُبحٍ مَشِيبٍ

şiiirin şümulüne dâhilim. Çünkü, gençliğimde en yüksek bir intibah şahikasına çıktığımı sanıyordum. Şimdi anlıyorum ki, o intibah, intibah değilmiş, ancak uykunun en derin kuyusunda bulunmaktan ibaretmiş. Binaenaleyh, medenîlerin iftihar ile dem vurdıkları tenevvür-i intibahları, benim gençlik zamanımdaki intibah kabîlesinden olsa gerekir.

Onların misali rüyasında güya uyanıp, rüyasını halka hikâye eden nâim meselidir. Hâlbuki rüyasında, onun o intibahı, uykunun hafif perdesinden derin ve kalın bir perdeye intikal ettiğine işaretler. Böyle bir nâim ölü gibidir; yarı buçuk uykuda bulunan insanları nasıl ikaz edebilir?

Ey uykuda iken kendilerini ayık zannedenler! Umur-i diniyede, müsamaha veya teşebbühle medenîlere yanaşmayın. Çünkü, aramızdaki dere pek derindir; doldurup hatt-ı muvasalayı temin edemezsiniz, ya siz de onlara iltihak edersiniz veya dalâlete düşer boğulursunuz.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
dâhil: girme, içinde olma.
dalâlet: iman ve Islâmiyetten ayrılma, azmak.
dem vurmak: bir şeyden geliş güzel bahsetmek, iddia etmek.
fenâ: yok olma, ölümlülük, geçicilik.
güya: sanki.
hatt-ı muvasala: kavuşturucu yol, ulaştırıcı yol.

ibaret: meydana gelen, oluş.
iftihar: gurur, övünme.
ikaz: dikkat çekme, uyarma, uyandırma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
iltihak: karışma, katılma.
intibah: uyanıklık.
intikal: bir yerden başka bir yere geçme, yer değiştirme.
kabil: tür, gibi.

meal: mana, anlam, mefhum.
meccanen: bedava şekilde, parasız, ücretsiz olarak.
medenî: uygar.
mesel: örnek.
misal: örnek.
müsamaha: göz yumma, hoş görme, görmezlikten gelme, tolerans.
nâim: uyuyan, uykuda bulunan.
nihayet: en sonunda.

şahika: dağ tepesi, dağ doruğu; zirve, doruk.
şümul: içine alma, kapsam.
temin: sağlama.
tenevvür-i intibah: uyanış aydınlığı.
teşebbüh: zorla benzemeye çalışma, benzetmeye özenme.
umur-i diniye: dinî emirler, dine ait işler.

İ'tem eyyühe'l-aziz!

Masiyetin mahiyetinde, bilhassa devam ederse, küfür tohumu vardır. Çünkü, o masiyete devam eden ülfet peyda eder. Sonra, ona aşık ve müptelâ olur, terkine imkân bulamayacak dereceye gelir. Sonra, o masiyetinin ikaba mucip olmadığını temenniye başlar. Bu hâl böylece devam ettikçe, küfür tohumu yeşillenmeye başlar, en nihayet gerek ikabı ve gerek dârülikabı inkâra sebep olur.

Ve keza, masiyete terettüp eden hacaletten dolayı, o masiyetin masiyet olmadığını iddia etmekle, o masiyete muttali olan melekleri bile inkâr eder, hatta şiddet-i hacaletten yevm-i hesabın gelmeyeceğini temenni eder. Şayet yevm-i hesabı nefyeden, edna bir vehmi bulursa, o vehmi kocaman bir bürhan addeder. En nihayet, nedamet edip terk etmeyenlerin kalbi küsufa tutulur, mahvolur gider—eliyazübillâh!

İ'tem eyyühe'l-aziz!

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın i'caz ve belâgatine dair Le-maat namındaki eserimde izah edilen bazı lem'aları dinleyeceksin.

1. Kur'ân'ın okunuşunda yüksek bir selâset vardır ki, lisanlara ağır gelmez.

2. Büyük bir selâmet vardır ki, lâfzen ve manen hatadan salimdir.

add: saymak, öyle kabul etmek.
belâgat: söz ve yazıda sanatlı ve tesirli ifade; bir şeyde saklı bulunan derin anlam.
bilhassa: özellikle.
dair: alâkalı, ilgili.
dârülikap: Cehennem, çok azap çekilen yer.
edna: en açığı, en basit, en küçük.

eliyazübillâh: Allah esirgesin, Allah korusun.
hacalet: utanma, utanç.
i'caz: mu'cizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.
iddia: bir fikri ısrarla savunma.
ikap: ahiret azabı, günahkârların öldükten sonra uğrayacağı azap.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
imkân: mümkün olma, olabirlilik.
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.
keza: böylece, aynı şekilde.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları ben-

zerlerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.

küfür: imansızlık, dinsizlik.

küsuf: güneş tutulması.

lâfzen: sözlü olarak.

lem'a: parıldı.

lisan: dil.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.

mahvolma: yok olma, ortadan kalkma, batma.

manen: mana bakımından, manaca.

masiyet: günah, kötü şey.

mucip: icap eden, gerektiren.

muttali: bir işten haberi olan, bilgili, haberdar.

müptelâ: tutkun, bir şeye düşün ve tutulmuş olan.

nam: ad.

nedamet: pişmanlık.

nefiy: inkâr etme, olumsuzlama.

nihayet: son.

peyda: meydana gelme, açığa çıkma.

salim: eksiksiz, sakatı ve noksanı olmayan, kusursuz, noksansız.

selâmet: cümlelerin düzgün ve doğru olması.

selâset: sözün akıcı olma hâli, ifadedeki ahenk, açıklık, kolaylık ve akıcılık.

şiddet-i hacalet: utanmanın şiddeti, fazlalığı; çok fazla utanç.

temenni: olmasını veya olmamasını isteme; dilek, istek, arzu.

terettüp: sonuç olarak çıkma.

ülfet: alışkanlık hâline getirme, huy edinme.

vehim: zan, şüphe.

yevm-i hesap: hesap günü, ahirette günahların ve sevapların tartılacağı, hesap edileceği gün.

3. Ayetler arasında büyük bir tesanüt vardır ki, kârgir binalar gibi, ayetleri birbirine dayanarak bünye-i Kur'âni-yeyi sarsılmaktan vikaye ediyor.

4. Büyük bir tenasüp, tecavüp, teavün vardır ki; ayetleri birbirine ecnebi olmadığı gibi, birbirinin vuzuhuna yardım, istizahına cevap veriyor.

5. Parça parça, ayrı ayrı zamanlarda nazil olduğu hâlde, şiddet-i tenasüpten, sanki bir defada nazil olmuştur.

6. Esbab-ı nüzul ayrı ayrı ve mütebayın olduğu hâlde, şiddet-i tesanütten, sanki sebep birdir.

7. Mükerrer mütefavit suallere cevap olduğu hâlde, şiddet-i imtizaç ve ittihatın sanki sual birdir.

8. Müteaddit, mütegayir hâdisata beyan olduğu hâlde, kemal-i intizamdan sanki hâdiseye birdir ve bir hâdiseye cevaptır.

9. Tenezzülât-ı İlâhiye ile tabir edilen, muhatapların fehimlerine yakın ve münasip üslûplar üzerine nazil olmuştur.

10. Bütün zaman ve mekânlarda gelip geçen insanlara tevcih-i kelâm ettiği hâlde, sühulet-i beyandan dolayı, sanki muhatap birdir.

11. İrşadın gayelerine isal için, tekrarları tahkik ve takrirî ifade eder. Maahaza, tekrarları hâlel vermez, iade-si zevki izale etmez; tekerrür ettikçe misk gibi kokar.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
bünye-i Kur'âniye: Kur'ân-ı Kerîm'in bünyesi, yapısı.
ecnebi: yabancı.
esbab-ı nüzul: Kur'ân-ı Kerîm ayetlerinin gelmesine (Cebrail Aleyhisselâm vasıtası ile indirilmesine) sebep olan hâdiseler.
fehîm: anlayış.
hâdisat: hâdiseler, olaylar.
hâdis: olay.
halel: düzensizlik, noksanlık.
iade: bir önceki mısraın veya beytin son kelimesini, ikinci mısraın veya beytin başında tekrar-lama sanatı.
irşat: doğru yolu gösterme, gaf-letten uyandırma.
isal: ulaştırma, erişirme.
istizah: izahat isteme, bir işin açık olarak bildirilmesini isteme, açıklama isteme.
ittihat: birleşme, birlik oluşturma.
izale: yok etme, ortadan kaldırma.
kârgir: taş veya tuğla inşaat, taş veya tuğladan yapılmış bina.
kemal-i intizam: intizamın mükemmel oluşu, tam ve eksiksiz düzen.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
misk: bir ceylân cinsinin erkeğinin göbeğinden elde edilen güzel koku.
muhatap: kendisine hitap olunan, söz söylenilen kimse.
mükerrer: tekrarlanmış, tekrar olunmuş.
münasip: uygun.
müteaddit: çeşitli, bir çok.
mütebayın: birbirine uymayan, birbirinden ayrı, zıt.
mütefavit: birbirinden farklı, çeşitli olan.
mütegayir: başka, değişik.
nazil: nüzul eden, inen.
sual: soru.

sühulet-i beyan: anlatmada-ki, bildirmedeki kolaylık.
şiddet-i imtizaç ve ittihat: birliktelik ve uyumluluğun şiddeti; kuvvetli birliktelik ve uyum.
şiddet-i imtizaç: uyumluluğun şiddeti; kuvvetli uyumluluk.
şiddet-i tenasüp: uyumluluğun şiddeti; kuvvetli uyumluluk.
şiddet-i tesanüt: dayanışma-nın şiddeti; kuvvetli dayanış-

ma.
tabir: ifade.
tahkik: doğruluğunu ispat etme, doğrulama.
takrir: sağlamaştırma.
teavün: yardımlaşma, birbirine yardım etme.
tecavüp: cevaplaşma, karşılıklı cevap verme.
tekerrür: tekrarlanma.
tenasüp: uyma, uyumluluk; lâfız ve mana itibarıyla birbirine uygun olma.
tenezzülât-ı İlâhiye: Cenab-ı

Hakkın kullarının anlayış seviyelerine göre konuşması ve derin hakikatleri, anlayabilecekleri ifadelerle beyan etmesi.
tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.
tevcih-i kelâm: sözü yöneltme.
üslûp: ifade yolu, kendine has ifade veya yazı tarzı.
vikaye: koruma, sahip çıkma.
vuzuh: kolay anlaşılabilirlik, ifade açıklığı.

12. Kur'ân, kalplere kuvvet ve gıdadır, ruhlara şifadır. Gıdanın tekrarı kuvveti arttırır. Tekrar etmekle daha me'lûf ve me'nus olduğundan, lezzeti artar.

13. İnsan maddî hayatında, her anda havaya, her vakit suya, her zaman ve her gün gıdaya, her hafta ziyaya muhtaçtır. Bunların tekerrürü, haddizatında tekerrür olmayıp, ihtiyaçların tekerrürü içindir. Kezalik, insan, hayat-ı ruhiyesi cihetiyle Kur'ân'da zikredilen bütün nevilere muhtaçtır. Bazı nevilere her anda muhtaçtır—¹ **هُوَ اللَّهُ**

gibi. Çünkü, ruh bununla nefes alıyor. Bazı nevilere her vakit, bazılarına her zaman muhtaçtır. İşte hayat-ı kalbiyenin ihtiyaçlarına binaen, Kur'ân, tekrarlar yapıyor. Meselâ, ² **بِسْمِ اللَّهِ** hava-i nesimî gibi kalbi ve ruhu tatmin ettiğinden, kesret-i ihtiyaca binaen, Kur'ân'da çok tekrar edilmiştir.

14. Kıssa-i Mûsa gibi bazı hâdisat-ı cüz'iyenin tekrarı, o hâdisenin büyük bir düsturu tazammun ettiğine işaret-tir.

Hülâsa, Kur'ân hem zikirdir, hem fikirdir, hem hikmettir, hem ilimdir, hem hakikattir, hem şeriattır, hem sadırlara şifa, mü'minlere hüda ve rahmettir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Fıtrat-ı insaniyenin garip bir hâli, gaflet zamanında le-taif ile havassın hükümlerini iltibas ile birbirine benzeter,

1. O Allah'tır.

2. Allah'ın adıyla.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.
cihet: yön.
düstur: kaide, esas, prensip.
fıtrat-ı insaniye: insanın fıtratı, insanın tabiatı, huyu, yaratılışı.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

garip: tuhaf, şaşılacak.
haddizatında: esasen, aslında.
hâdisat-ı cüz'iyeye: küçük ve basit hâdiseler, olaylar.
hâdis: olay.
hakikat: gerçek, doğru.
hava-i nesimî: temiz hava, sabahki hava.
havas: hasseler, duyular.

hayat-ı kalbiye: inancın yaşaması, ayakta kalabilmesi; kalbi ilgilendiren hususların varlığını devam ettirebilmesi.
hayat-ı ruhiye: ruha ait olan hayat, ruhi hayat.
hikmet: .
hüda : doğruluk, hidayet, doğru yol.
hüküm: karar, emir, hâkimi-

yet.

hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!.

ilim: bilgi, marifet.

iltibas: birbirine benzeyen şeyleri şaşınp karıştırma.

kesret-i ihtiyac: ihtiyacın çokluğu.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kıssa-i Mûsa: Hz. Mûsa'nın kıssası, Hz. Mûsa'nın başından geçen mühim hâdiselerin anlatıldığı kıs-sa.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

letaif: manevî duygular.

maddî: madde ile alakalı, cismanî.

me'lûf: alışılmış, ülfet edilmiş.

me'nus: alışılmış, alışık, ünsiyet edilmiş.

meselâ: örneğin.

mü'min: iman eden, inanan.

nevi: çeşit, tür.

rahmet: bağış, bağışlanma, affoluş, merhamet.

ruh: hayat ve canlılık veren şey.

sadır: yürek, kalp.

şariat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.

şifa: bedenî ve ruhi bir hastalığın son bulması, sağlığına kavuşma.

tatmin: doyurma, ihtiyacı karşı-lama.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tekerrür: tekrarlanma.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

ziya: ılık, aydınlık, nur.

tefrik edemez. Meselâ, el ile gözü birbirine benzetip hizmetlerini ve vazifelerini tefrik edemeyen bir mecnun, yüksekte gözüyle gördüğü bir şeyi almak için elini uzatıyor. El, gözün komşusu olduğu münasebetle, onun yaptığı işi el de yapabilir zanneder.

Kezalik, insan-ı gafil, kendi şahsına ait edna, cüz'î bir tanzimden âciz olduğu hâlde, gururuyla, hayaliyle Cenab-ı Hakkın ef'aline tahakküm ile el uzatıyor.

Yine, insanın fıtratında acip bir hâl: İnsanın efradı arasında, cismen ve sureten ayrılık varsa da, pek azdır; amma manen ve ruhen, aralarında zerre ile şems arasındaki ayrılık kadar bir ayrılık vardır. Fakat, sair hayvanat öyle değildir. Meselâ, balık ile kuş, kıymet-i ruhiyece birbirine pek yakındırlar; en küçüğü, en büyüğü gibidir. Çünkü, insanın kuvve-i ruhiyesi tahdit edilmemiştir. Enaniyet ile o kadar aşağı düşerler ki, zerreye müsavi olur; ubudiyet ile de o kadar yükseğe çıkıyor ki, iki cihanın güneşi olur-Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm gibi.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Eşyada esas, bekadır, adem değildir. Hatta, ademe gittiklerini zannettiğimiz kelimat, elfaz, tasavvurat gibi seriüzzeval olan bazı şeyler de ademe gitmiyorlar. Ancak, suretlerini ve vaziyetlerini değiştirerek, zevalden masun kaplıp, bazı yerlerde tahassunla, adem-i mutlaka gitmezler. Fen dedikleri hikmet-i cedide, bu sırra vâkıf olmuş ise de, vuzuhuyla vâkıf olamamıştır. Ve aynı zamanda, “Âlemde

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
âciz: zayıf, eli yetmez, gücü yetmez.
adem: yokluk.
adem-i mutlak: mutlak yokluk, tam yokluk.
âlem: dünya, cihan.
aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.
amma: ama, lakin, ancak.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
cismen: cisim itibarıyla, cisim olarak, vücutça, bedence.
cüz'î: küçük, az.
edna: en açığı, en basit, en küçük.
ef'al: fiiller, işler.
efrat: fertler, bireyler.
elfaz: lâfızlar, kelimeler.
enaniyet: kendini beğenme, benlik, gurur.
fen: bilgi, bilim.
fıtrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.
gurur: kibir, kendi yüksek ve değerli tutarak böbürlenme.
hayvanat: canlılar.
hikmet-i cedide: yeni bilim, pozitif ilim.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
insan-ı gafil: unutan, dikkatsiz insan.
kelimat: kelimeler, sözler.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kıymet-i ruhiye: manevî kıymet, değer; maddî olmayan yönü itibarıyla.
kuvve-i ruhiye: maddî olmayan duygular, hisler; manevî yetenekler.
manen: mana bakımından, manaca.

masun: korunmuş, koruma altında olan.
mecnun: çılgın, deli.
meselâ: örneğin.
münasebet: vesile, -dan dolayı.
müsavi: eşit, denk.
ruhen: ruh bakımından, ruh yönünden, ruh olarak.
sair: diğer, başka, öteki.
seriüzzeval: çabucak ölen, hemencecik kaybolup giden.
sır: gizli hakikat, bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan

en ince yanı.
suret: biçim, görünüş.
sureten: suret olarak, görünüş itibarıyla.
sems: güneş.
tahakküm: zorbalık etme, zorla hükmetme, hükmü altına alma.
tahassun: sığınma.
tahdit: hudutlandırma, sınır-lama.
tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.
tasavvurat: tasavvurlar, dü-

şünceler.
tefrik: birbirinden ayırma, ayırma tutma.
ubudiyet: kulluk.
vâkıf: bir şeyi elde eden, kavrayan, anlayan.
vazife: görev.
vaziyet: durum.
vuzuh: kolay anlaşılabilirlik, ifade açıklığı.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.

adem-i mutlak yoktur; ancak terekkün ve inhilâl vardır” diye ifrat ve hata etmiştir. Çünkü, âlemde Cenab-ı Hak-
kın sun’uyla terkip vardır, Allah’ın izniyle tahlil vardır, Al-
lah’ın emriyle icat ve idam vardır.

يَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ❶ وَيَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ❷

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kabir, âlem-i ahirete açılmış bir kapıdır; arka ciheti rahmettir, ön ciheti ise azaptır. Bütün dost ve sevgililer, o kapının arka cihetinde duruyorlar. Senin de onlara iltihak zamanının gelmedi mi? Ve onlara gidip onları ziyaret etmeye iştiağın yok mudur? Evet, vakit yaklaştı. Dünya kazuratından temizlenmek üzere bir gusül lâzımdır. Yoksa, onlar istikzar ile ikrah edeceklerdir.

Eğer İmam-ı Rabbanî Ahmed-i Farukî bugün Hindistan’da hayattadır diye ziyaretine bir davet vuku bulsa, bütün zahmetlere ve tehlikelere katlanarak, ziyaretine gideceğim. Binaenaleyh, İncil’de “Ahmed,” Tevrat’ta “Ah-yed,” Kur’ân’da “Muhammed” ismiyle müsemma İki Cihanın Güneşi, kabrin arka tarafında milyonlarca Farukî Ahmedler, ile muhat olarak sakindir. Onların ziyaretlerine gitmek için niye acele etmiyoruz? Geri kalmak hatadır.

Şu esasata dikkat lâzımdır:

1. Allah’a abd olana her şey musahhardır, olmayana her şey düşmandır.

1. Allah dilediğini yapar. (İbrahim Suresi: 27.)

2. Allah dilediği gibi hükmeder. (Mâide Suresi: 1.)

abd: kul.

adem-i mutlak: mutlak yokluk, tam yokluk.

Ahyed: Hz. Peygamberin (a.s.m.) Tevrat’taki ismi.

âlem: dünya, cihan.

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.

azap: günahlara karşı çekilecek ceza, eziyet, işkence.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cihet: yön.

esasat: esaslar, kökler, temeller.

gusül: boy abdesti, dinin gerekliliği gördüğü hâllerde maddî, manevî temizlik için şartları dâhilinde yıkanmak.

icat: vücuda getirilme, yoktan var edilme.

idam: yok etme.

ifrat: aşırılık, pek ileri gitme,

haddini aşma.

ikrah: iğrenme, tikslenme, nefret.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iltihak: karışma, katılma.

İncil: Hz. İsa’ya (a.s.) gönderilmiş olan ilâhî kitap.

inhilâl: dağılma, çözülme, parçalanma, bozulma.

istikzar: çirkin, pis ve kötü

görme.

iştiağ: aşırı isteme, çok fazla arz etme.

kazurat: pislikler, murdarlıklar.

Kur’ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed’e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

muhat: bir şeyin içinde bulunan.

musahhar: boyun eğen, emir altına giren.

müsemma: isimlendirilmiş, ad verilmiş.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

sakin: bir yerde oturan.

sun’: sanatlı yapış, yapma.

tahlil: çeşitli yönlerden ve maddelerden oluşan bir şeyi çözümleme.

terekküp: karışıp birleşme, birden fazla şeyin birleşmesinden oluşma.

terkip: bir kaç şeyi birleştirerek yeni bir şey meydana getirme.

Tevrat: Hz. Musa’ya (a.s.) indirilmiş olan ilâhî kitap.

vuku: olma, meydana gelme.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

2. Her şey kader ile takdir edilmiştir. Kısmetine razı ol ki, rahat edesin.

3. Mülk Allah'ındır, sende emaneten duruyor. O emaneti ibka edip, senin için muhafaza edecek; sende kalır-sa, meccanen zail olur, gider.

4. Devam olmayan bir şeyde lezzet yoktur. Sen zail-sin, dünya da zaildir, halkın dünyası da zaildir, kâinatın şu şekl-i hâzırı da zaildir. Bunlar saniye ve dakika ve saat ve gün gibi birbirini takiben zevale gidiyorlar.

5. Ahirette seni kurtaracak bir eserin olmadığı takdirde, fânî dünyada bıraktığın eserlere de kıymet verme.

İlem eyyühe'l-aziz!

سُبْحَانَ اللَّهِ ۱ اَلْحَمْدُ لِلَّهِ ۲ اَللَّهُ اَكْبَرُ ۳

Bu üç mukaddes cümlelerin faydalarını ve mahall-i istimallerini dinle:

1. Kalbinde hayat bulunan bir insan, kâinata, âleme bakarken, idrakinden âciz bilhassa şu boşlukta yapılan İlâhî manevraları görmekle, hayretler içinde kalır. İşte bu gibi hayret ve dehşetengiz vaziyetleri, ancak سُبْحَانَ اللَّهِ cümlesinden nebean eden mâ-i zülâlî içmekle o hayret ateşi söner.

2. Aynı o insan, gördüğü leziz nimetlerden duyduğu zevkleri izhar etmekle, hamd ünvanı altında in'amı

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

âlem: dünya, cihan.

bilhassa: özellikle.

dehşetengiz: çok dehşet verici, ürktütücü, korkunç.

emaneten: emanet yoluyla, emanet olarak.

fânî: ölümlü, geçici.

hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.

ibka: devamlı kılma, sürekli kılma.

idrak: akıl erdirmeye, anlama, kavrama kabiliyeti.

ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka dair.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.

izhar: ortaya koyma, açığa çıkarma, gösterme.

kader: Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kıymet: pay, hisse.

kıymet: değer.

leziz: lezzetli, tatlı.

mahall-i istimal: kullanımı yer.

1. Allah her türlü kusur ve noksandan uzaktır.

2. Ezelden ebede her türlü hamd ve şükür Allah'a mahsustur.

3. Allah en büyüktür, en yücedir.

mâ-i zülâl: hafif, soğuk ve tatlı su.

manevra: tatbikat, hareket kabiliyeti.

meccanen: bedava şekilde, parasız, ücretsiz olarak.

muhafaza: koruma.

mukaddes: takdis edilmiş, kutsal, aziz, temiz.

mülk: sahip olunan, üzerinde

tasarruf hakkı bulunan her şey.

nebean: yerden çıkma, kaynama, fışkıрма.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

razi: rıza gösteren, hoşnut olan.

şekl-i hâzır: şimdiki, şu anki yapı, biçim.

takdir: Allah'ın takdiri, Al-

lah'ın ilmiyle belli bir düzen vermesi.

takiben: takip ederek, takip suretiyle.

ünvan: sıfat, nitelik.

vaziyet: durum.

zail: sone eren, yok olan.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

nimette ve mün'imi in'amda görmekle, idame-i nimet ve tezyid-i lezzet talebinde bulunarak, ¹ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ cümlesiyle nimetler definesini bulan adam gibi nefes alıyor.

3. Aynı o insan, mahlûkat-ı acibe ve harekât-ı garibeden aklının tartamadığı ve zihninin içine alamadığı şeyleri gördüğü zaman, ² اَللّٰهُ اَكْبَرُ demekle rahat bulur. Yani, Hâlik'ı daha azîm ve daha büyüktür; onların halk ve tedbirleri kendisine ağır değildir.

İ'lem eyyühe'l-axir!

İnsan, seyyiatıyla Allah'a zarar vermiş olmuyor, ancak nefesine zarar eder. Meselâ, hariçte vakide ve hakikatte Allah'ın şeriki yoktur ki, onun hizbine girmekle, Cenab-ı Hakkın mülküne ve âsârına müdahale edebilsin. Ancak, şeriki zihninde düşünür, boş kafasında yerleştirir. Çünkü, hariçte şerikin yeri yoktur. O hâlde, o kafasız, kendi eliy-le kendi evini yıkıyor.

İ'lem eyyühe'l-axir!

Allah'a tevekkül edene Allah kâfidir.

Allah, kâmil-i mutlak olduğundan, lizatihî mahbuptur.

Allah, mucit, vacibü'l-vücut olduğundan, kurbiyetinde vücut nurları, bu'diyetinde adem zulmetleri vardır.

1. Ezelden ebede her türlü hamd ve şükür Allah'a mahsustur.

2. Allah en büyüktür, en yücedir.

adem: yokluk.

âsâr: eserler.

azîm: büyük, yüce, ulu.

bu'diyet: uzaklık.

define: kıymet ve değeri yüksek olan şey, hazine.

hakikat: gerçek, esas.

Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.

halk: yaratma, yoktan var etme.

harekât-ı garibe:

hariç: dışarı.

hizip: bir yere bağlı olan topluluk.

idame-i nimet: nimeti devam ettirme, sürdürme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz

kardeşim, bil ki!

in'am: nimet verme, nimet-

lendirme, ihsan etme.

kâfi: yeter, el verir.

kâmil-i mutlak: tam, noksan-

sız, eksiksiz, tam mükemmel.

kurbiyet: yakınlık, yakın olma, yakınlık kazanma.

lizatihî: kendiliğinden.

mahbup: sevgili, sevilen, muhabbet edilen.

mahlûkat-ı acibe: şaşılان, hayret uyandıran, benzeri görülmemiş mahlûklar, yaratılmışlar.

meselâ: örneğin.

mucit: yaratan, yoktan var eden.

müdahale: karışma.

mün'im: nimet veren, ikram eden, Allah.

nefis: kişinin kendisi, şahsı.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

seyyiat: seyyieler, fenalıklar, kötülükler.

şerik: ortak.

talep: istek, dilek.

tedbir: idare etme, çekip çevirme.

tevekkül: bir işi gerçekleşmesi için gereken çalışmayı ve çabayı gösterip sebeplere başvurduktan sonra işi Allah'a bırakma.

tezyid-i lezzet: lezzeti artırma, çoğaltma.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vaki: vuku bulan, olan, meydana gelen.

vücut: var olma, varlık.

zulmet: karanlık.

Allah, melce ve mencedir. Kâinattan küsmüş, dünya ziynetinden iğrenmiş, vücudundan bıkmış ruhlara melce ve mence Odur.

Allah Bâkî'dir; âlemin bekası ancak Onun bekasıyla-
dır.

Allah, Malik'tir; sendeki mülkünü senin için saklamak
üzere alıyor.

Allah, Ganî-i Muğnî'dir; her şeyin anahtarı Ondadır.

Bir insan Allah'a halis bir abd olursa, Allah'ın mülkü
olan kâinat onun mülkü gibi olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Aklı başında olan insan, ne dünya umurundan kazan-
dığına mesrur ve ne de kaybettiği şeye mahzun olmaz.
Zira, dünya durmuyor, gidiyor. İnsan da beraber gidiyor.
Sen de yolcusun.

Bak, ihtiyarlık şafağı kulaklarının üstünde tulû etmiştir.
Başının yarısından fazlası beyaz kefene sarılmış. Vücu-
dunda tavattun etmeye niyet eden hastalıklar, ölümün
keşif kollarıdır.

Maahaza, ebedî ömrün önündedir. O ömr-i bâkîde gö-
receğin rahat ve lezzet, ancak bu fânî ömürde sa'y ve ça-
lışmalarına bağlıdır. Senin o ömr-i bâkîden hiç haberin
yok. Ölüm sekeratı uyandırmadan evvel, uyan!

abd: kul.

âlem: dünya, cihan; bütün yara-
tılmışlar.

Bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve ka-
lıcı olan.

beka: bâkilik, ebedîlik, sonsuzluk.

ebedi: sonu olmayan, daimî, sü-
rekli.

evvel: önce.

fânî: ölümlü, geçici.

Ganî-i Muğnî: yaratıklarının eli-
ne emaneten verdiklerini kendi-
lerine namına muhafaza için on-
lardan vazgeçmelerini isteyen
Muğnî ve hiç kimse ya da hiçbir
şeye muhtaç olmayacak derece-
de her şeyin sahibi olan Allah.

halis: samimî, her amelinî yalnız

Allah rızası için işleyen.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz
kardeşim, bil ki!

kâinat: evren; yaratılmış olan
şeylerin tamamı, bütün âlem-
ler.

kefen: gömülmeden önce
ölünün sandığı beyaz bez,
kefen.

keşif: bir şeyin olacağını ön-
ceden anlama, sezme, tah-
min.

maahaza: bununla birlikte,
böyle olmakla beraber.

mahzun: hüznü, kederli,
kaygılı, dertli, üzüntülü.

Malik: her şeyin asıl ve ger-
çek sahibi olan Allah.

melce: sığınılacak yer, iltica
edilecek yer, barınak.

mence: kurtulacak yer, kur-
tulma yeri.

mesrur: sevinçli, memnun,
şen, sürurlu.

ömr-i bâkî: daimî, kalıcı ha-
yat.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın
temeli ve sebebi olan manevî

varlık.

sa'y: iş, çalışma, çabalama.

sekerat: ölmek üzere olan bir
canlının kendinden geçmesi.

şafak: güneş doğmadan az
önce beliren aydınlık.

tavattun: yerleşme, vatan
tutma, yurt edinme.

tulû: doğma, doğuş.

umur: işler.

ünvan: ad, isim, nam.

vücut: beden, varlık.

ziynet: süs.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakka malûm ve maruf ünvanıyla bakacak olursan, meçhul ve menkûr olur. Çünkü bu malûmiyet, örfî bir ülfet, taklidî bir semâ'dır; hakikati ilâm edecek bir ifade de değildir. Maahaza, o ünvan ile fehme gelen mana, sıfât-ı mutlakayı beraberce alıp, zihne ilka edemez. Ancak Zat-ı Akdes'i mülâhaza için, bir nevi ünvandır.

Amma Cenab-ı Hakka mevcud-i meçhul ünvanıyla bakılırsa, marufiyet, şuaları bir derece tebarüz eder. Ve kâinatta tecelli eden sıfât-ı mutlaka-i muhita ile, bu mevsufun o ünvandan tulû etmesi ağır gelmez.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Esmâ-i Hüsna'nın her birisi ötekileri icmalen tazammun eder—ziyanın elvan-ı seb'ayı tazammun ettiği gibi. Ve keza, her birisi ötekilere delil olduğu gibi, onların her birisine de netice olur. Demek, Esmâ-i Hüsna, mir'at ve âyine gibi, birbirini gösteriyor. Binaenaleyh, neticeleri beraber mezkûr kıyaslar gibi veya delilleri beraber neticeler gibi, okuması mümkündür.

amma: ama, lâkin, ancak.
âyine: ayna.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
elvan-ı seb'a: yedi renk.
Esmâ-i Hüsna: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
fehîm: anlayış.
hakikat: gerçek, doğruluk, görülen bir şeyin aslı, esası.
icmalen: kısaltarak, kısaca,

özetle.
ilâm: bildirme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilka: telkin etme, ilham etme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

malûm: bilinen, bilinen olan.
malûmiyet: bilinen ve belli olan şeyin hâl ve sıfatı.
maruf: bilinen.
marufiyet: bilinirlik.
meçhul: bilinmeyen, bilinmez.
menkûr: inkâr edilmiş.
mevcud-i meçhul: bilinmez varlık.
mevsuf: vasıflanmış, nitelenmiş.
mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.

mir'at: ayna.
mülâhaza: düşünme, tefekkür, düşünce.
nevi: çeşit, tür.
örfi: örf ve âdetle ilgili.
sema: ıslatma, duyma.
sıfât-ı mutlaka: noksansız ve sonsuz mükemmel vasıflar.
sıfât-ı mutlaka-i muhita: noksansız, sonsuz mükemmel ve her şeyi kuşatan sıfatlar, vasıflar.
şua: ışın, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tulû: doğma, doğuş.
ülfet: alışkanlık hâline getirme, huy edinme.
ünvan: ad, isim, nam.
Zat-ı Akdes: en mukaddes zat, her türlü kusur ve noksandan uzak ve pak olan zat; Allah.
ziya: ışık, aydınlık, nur.

Tazarru ve Niyaz

تَضَرُّعٌ وَنِيَّازٌ

اَلِهٰى لَا زَمَّ عَلٰى اَنْ لَا اُبَالٰى وَلَوْ فَاتَ مِنِّى حَيَاتُ الدَّارَيْنِ وَعَادَتْنِى
اَلْكَائِنَاتُ بِتَمَامِهَا اِذْ اَنْتَ رَبِّى وَخَالِقِى وَالِهٰى، اِذْ اَنَا مَخْلُوْقُكَ
وَمَصْنُوْعُكَ لِىْ جِهَةً تَعْلُقُ وَانْتِسَابٌ مَّعَ قَطْعِ نِهَايَةِ عَصِيَانِى وَغَايَةِ
بُعْدِى لِسَائِرِ رَوَابِطِ الْكَرَامَةِ فَاتَضَرَّعُ بِلِسَانِ مَخْلُوْقِيَّتِى يَا خَالِقِى
يَا رَبِّى يَا رَازِقِى يَا مَالِكِى يَا مُصَوِّرِى ❀

يَا اَلِهٰى اَسْئَلُكَ بِاَسْمَائِكَ الْحُسْنٰى وَبِاسْمِكَ الْاَعْظَمِ وَبِفِرْقَانِكَ
الْحَكِيمِ وَبِحَبِيبِكَ الْاَكْرَمِ وَبِكَلَامِكَ الْقَدِيمِ وَبِعَرْشِكَ الْاَعْظَمِ
وَبِاَلْفِ اَلْفِ قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ اَرْحَمُنِى يَا اللّٰهُ يَا رَحْمَنُ يَا حَنَّانُ
يَا مَنَّانُ يَا دَيَّانُ ❀

اغْفِرْ لِّى يَا غَفَّارُ يَا سَتَّارُ يَا تَوَّابُ يَا وَهَّابُ ❀

اغْفُ عَنِّى يَا وَدُودُ يَا رَوْفُ يَا عَفُوُّ يَا غَفُورُ ❀

اَلطُّفُ بِّى يَا لَطِيفُ يَا خَبِيرُ يَا سَمِيعُ يَا بَصِيرُ ❀¹

Arş-ı Azam: en büyük arş, Allah'ın katı, Cenab-ı Hakkın kudret ve saltanatının en büyük dairesi.
cihet: yön.

ehemmiyet: önem.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.

Habib-i Ekrem: en cömert sevgili, Allah'ın sevgilisi olan Hz. Muhammed (a.s.m.).

haslet: güzel huy, iyi özellik.

hidayet: doğru inanç ve yaşayış üzere olmak.

hürmet: riayet, ihtiram, saygı.

ihlâs: Kur'an-ı Kerim'in 112. suresi.

intisap: mensup olma, bağlanma, girme.

İsm-i Azam: Cenab-ı Hakkın bin bir isminden en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olanı.

Kelâm-ı Kadîm: Kur'an-ı Kerim.

lisan: dil.

lütuf: güzellik, hoşluk, iyilik, ih-san.

tapınılan, kulluk edilen Allah.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.

malik: sahip.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.

niyaz: Allah'a yalvarma ve yakarma.

sair: diğer, başka, öteki.

sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

tazarru: yalvarma, Allah'a huşû içinde yalvarma.

1. Allah'ım! Sen benim Rabbim, Hâlik'im ve Ma'bud'um olduktan sonra, iki dünyanın hayatını da kaybetsem ve kâinat bütünıyla bana düşmanlık da etse, ehemmiyet vermemeliyim. Çünkü, ben Senin mahlûkun ve masnuunum. Sonsuz günahkârlığım ve insana değer kazandıran sair güzel hasletlerden nihayetsiz uzaklığımla beraber, Senin ile bir âlâka ve intisap cihetim var. İşte Senin böyle durumdaki bir mahlûkunun lisanıyla niyaz ediyorum ey Hâlik'im, ey Rabbim, ey Razık'im, ey Malik'im, ey Musavvir'im!

Yâ İlâhî! Esmâ-i Hüsnâ, İsm-i Azam'ın, Kur'an-ı Hakîm'in, Habib-i Ekrem'in, Kelâm-ı Kadîm'in, Arş-ı Azam'ın ve bir milyon İhlâs Suresi hürmetine bana merhamet et yâ Allah, yâ Rahman, yâ Hannan yâ Mennan, yâ Deyyan!

Günahlarımı bağışla yâ Gaffar, yâ Settâr, yâ Tevvâb, yâ Vehhâb!

Beni affet yâ Vedûd, yâ Raûf, yâ Afîv, yâ Gafur!

Bana lütufta bulun yâ Lâtîf, yâ Habîr, yâ Semî, yâ Basîr!

وَتَجَاوَزْ عَنِّي يَا حَلِيمُ يَا عَلِيمُ يَا كَرِيمُ يَا رَحِيمُ ❀

اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ يَا رَبَّ يَا صَمَدَ يَا هَادِيَ ❀

جُدْ عَلَيَّ بِفَضْلِكَ يَا بَاقِيَ يَا عَدْلُ يَا هُوَ ❀

أَحْيِ قَلْبِي وَقَبْرِي بِنُورِ الْإِيمَانِ وَالْقُرْآنِ يَا نُورُ يَا حَقُّ يَا حَيُّ يَا قَيُّوْمُ
يَا مَالِكَ الْمُلْكِ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ يَا أَوَّلُ يَا آخِرُ يَا ظَاهِرُ
يَا بَاطِنُ يَا قَوِيُّ يَا قَادِرُ يَا مُوَلَّى يَا غَافِرُ ❀

يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ أَسْأَلُكَ بِاسْمِكَ الْأَعْظَمِ فِي الْقُرْآنِ وَبِمُحَمَّدٍ
عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ الَّذِي هُوَ سِرُّكَ الْأَعْظَمُ فِي كِتَابِ الْعَالَمِ
أَنْ تَفْتَحَ مِنْ هَذِهِ الْأَسْمَاءِ الْحُسْنَى كُوَّةً مُفِيضَةً أَنْوَارَ الْأَسْمِ الْأَعْظَمِ
إِلَى قَلْبِي فِي قَلْبِي وَإِلَى رُحِّي فِي قَبْرِی فَتَصِيرَ هَذِهِ الصَّحِيفَةُ كَسَقْفِ
قَبْرِی وَهَذِهِ الْأَسْمَاءُ كَكُوَاتٍ تُفِيضُ اشِعَّةَ شَمْسِ الْحَقِيقَةِ
إِلَى رُوحِي ❀

إِلَهِي، أَتَمَنَّى أَنْ يَكُونَ لِي لِسَانٌ أَبَدِيٌّ يَنَادِي بِهَذِهِ الْأَسْمَاءِ إِلَى
قِيَامِ السَّاعَةِ فَأَقْبَلَ هَذِهِ النُّفُوسَ الْبَاقِيَةَ بَعْدِي نَائِبًا عَنْ لِسَانِي
الزَّائِلِ ❀¹

1. Günahlanımı affet yâ Halîm, yâ Alîm, yâ Kerîm, yâ Rahîm!

Bizi dosdoğru yola hidayet et yâ Rab, yâ Samed, yâ Hâdî!

Bana fazl ve ihsanda bulun yâ Bedî, yâ Bâkî, yâ Adl, yâ Hû!

Kalbini ve kabrimi iman ve Kur'an nuruyla canlandır yâ Nur, yâ Hak, yâ Hayy, yâ Kayyum, yâ Malîke'l-Mülk, yâ Zelcelâl-i ve'l-İkram, yâ Evvel, yâ Ahir, yâ Zahir, yâ Bâtın, yâ Kâvî, yâ Kadir, yâ Mevlâm, yâ Gafir!

Yâ Erhamerrâhimîn! Kur'an'daki İsm-i Azam ve şu âlem kitabındaki en büyük sır olan Hz. Muhammed (a.s.m.) hürmetine, bu güzel isimlerini bedenimdeki kalbime ve kabrimdeki ruhuma İsm-i Azam'ın nurlarını akıtan pencereler eylemeni niyaz ediyorum. Bu sayfa, kabrimin tavanı, bu isimler de hakikat güneşinin huzmelerini ruhuma akıtan pencereler olsun.

Allah'ım! Kıyamete kadar bu isimlerle dua eden ebedî bir dilimin olmasını temenni ediyorum. Öyle ise, şu kalıcı yazıları, benden sonra geçici dilim yerine kabul eyle.

Adl: her şeyi adaletli bir şekilde idare eden Allah.

Ahir: herşeyden sonra da var olan, varlıkların sonrasına da hâkim olan Allah.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

Bâkî: yok olmayan, sürekli ve kalıcı olan, bütün varlıklar yok olurken yok olmayan ve bütün varlıklar yok olduktan sonra da zatiyla var olacak tek varlık; Allah .

Bâtın: bütün varlıkların içini yaratan ve dahiline hükmeden Allah.

Bedî: geçmiş bir örneği olmadan eşsiz bir şekilde yaratan, yoktan var eden Allah.

Erhamürrahimîn: merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allah.

Evvel: her şeyden önce var olan ve yaratıkların önceki hâllerine de hükmeden Allah.

fazl: iyilik, fazilet, erdem, lütuf .

Gafir: mağfiret eden, kusurları örten, affeden, bağışlayan Allah.

Hak: her şeyi hakkıyla yaratan, varlığı hak olan ve her hakkın sahibi olan Allah.

hakikat: gerçek, doğru.

Hayy: gerçek hayat sahibi olan, Allah.

hürmet: riayet, ihtiram, saygı.

huzme: bir ışık kaynağından çıkan süren hâlindeki ışık, ışık demeti .

ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.

iman: inanma, itikat.

İsm-i Azam: Cenab-ı Hakkın bin bir isminden en büyük ve manaca diğer isimleri kuşatmış olanı.

Kadir: bir işi yapmaya gücü yeten, kudret ve kuvvet sahibi ve her şeye kudreti yeten.(Allah).

Kavi: sonsuz kuvvet ve kudret sahibi olan Allah.

Kayyum: varlığı ve diriliği her an için olup gökleri ve yerleri her an için tutan, daimî her şeye her hususta iktidarı olan Allah.

Malikü'l-Mülk: mülkün maliki; bütün mülklerin sahibi, her şeyin maliki olan Allah.

Mevlâ: Allah .

niyaz: Allah'a yalvarma ve yakarma.

nur: aydınlık, parıltı, ışık; her şeyin içini ve dışını aydınlatan Allah.

ruh: hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

sır: gizli hakikat.

Zahir: bütün varlıkların dış yüzünü yaratan ve dışına da hükmeden" mânâsında Allah'ın ismi.

Zülcelâl-i Velikram: sonsuz celal, izzet, ikram ve ihsan sahibi olan Allah.

اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ صَلَاةً تُنَجِّنَا بِهَا مِنْ جَمِيعِ
الْأَهْوَالِ وَالْآفَاتِ وَتَقْضِي لَنَا بِهَا جَمِيعَ الْحَاجَاتِ وَتُطَهِّرُنَا بِهَا
مِنْ جَمِيعِ السَّيِّئَاتِ وَتَغْفِرَ لَنَا بِهَا جَمِيعَ الذُّنُوبِ وَالْخَطِيئَاتِ
يَا اللَّهُ يَا مُجِيبَ الدَّعَوَاتِ اجْعَلْ لِي فِي مُدَّةِ حَيَاتِي وَبَعْدَ مَمَاتِي فِي
كُلِّ أَنْ أَضْعَافَ أَضْعَافِ ذَلِكَ أَلْفُ أَلْفِ صَلَاةٍ وَسَلَامٍ مَضْرُوبِينَ
فِي مِثْلِ ذَلِكَ وَأَمْثَالِ أَمْثَالِ ذَلِكَ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ
وَأَصْحَابِهِ وَانْصَارِهِ وَاتِّبَاعِهِ وَاجْعَلْ كُلَّ صَلَاةٍ مِنْ كُلِّ ذَلِكَ تَزِيدُ
عَلَى أَنْفَاسِي الْعَاصِيَةِ فِي مُدَّةِ عُمْرِي وَاغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي بِكُلِّ صَلَاةٍ
مِنْهَا بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ ١

âmin: Yâ Rabbi! Öyle olsun, kabul eyle!" anlamında duanın sonunda söylenir.

arzu: istek.

Ashap: Sahabeler, Hz. Peygamberi (a.s.m.) görmüş ve onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler.

belâ: musibet, sıkıntı.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

Erhamürrâhimîn: merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allah.

günahkâr: günahlı, günah işleyen, günah işlemiş.

hürmet: haysiyet, şeref.

kiyamet: bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

peygamber: Allah tarafından haber getirerek ilâhî emir ve yasakları insanlara tebliğ eden elçi, nebî.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

salât: Hz. Peygambere dua; Hz. Muhammed'e Ashabına, ailesine Allah'ın rahmet ve mağfiretini, meleklerin istiğfarını ve mü'minlerin dualarını dileme.

salâvat: Hz Muhammed'e rahmet ve esenlik dileme, salât ve selâm etme; "Allahümme salli ala seyyidina Muhammedin ve ala Âli seyyidina Muhammed" deme.

selâm: barış, rahatlık, selâmet ve esenlik dileme.

tâbi: Ashabı görmüş ve onlardan hadis dinlemiş Müslüman kimse.

temenni: olmasını veya olmamasını isteme; dilek, istek,

1. Allah'ım! Peygamber Efendimize (a.s.m.) rahmet eyle. Öyle rahmet ki, onun hürmetine bizi bütün korku ve belâlardan kurtar. Bütün ihtiyaçlarımızı o rahmetin hürmetine yerine getir. Bütün günahlarımızı o rahmetin hürmetine temizle, o rahmetin ile bütün hata ve günahlarımızı bağışla.

Ey Allah'ım, ey dualara cevap veren Mücîbe'd-Daavat! Hayatım boyunca ve ben öldükten sonra, her an bu salâvatın kat kat fazlasını ver. Bir milyon salât ve selâm, bir o kadar da çarpımından çıkan netice ve bunun da kat kat fazlası Efendimiz Muhammed'e, onun Âl, Ashap, yardımcı ve tâbilerine olsun. Bu salâvatların her birini benim ömür müddetindeki günahkâr nefeslerim sayısının çoğalt. Bu salâvatların her birisi hürmetine beni affeyle, bana merhamet et. Bunu rahmetinle yap, yâ Erhamerrâhimîn. Âmin.

Zeylül-Habbe

Arkadaş!

*Su müşevveş eserlerim ile büyük bir şeyin etrafını
kazıyorum, amma bilmiyorum keşfedebildim mi?
Veyahut sonra inkişaf edecektir. Veyahut bilahare zuhur
edecek. Keşfine yol açıp gösteriyorum.*

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ¹
حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ² نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ³

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ عَلَى نِعْمَةِ الْإِيمَانِ وَالْإِسْلَامِ بَعْدَ قَطَرَاتِ الْأَمْطَارِ
وَأَمْوَاجِ الْبِحَارِ وَثَمَرَاتِ الْأَشْجَارِ وَنُقُوشِ الْأَزْهَارِ وَنِعْمَاتِ الْأَطْيَارِ
وَلَمَعَاتِ الْأَنْوَارِ وَالشُّكْرُ لَهُ عَلَى كُلِّ مَنْ نِعْمَةٍ فِي الْأَطْوَارِ بَعْدَ كُلِّ
نِعْمَةٍ فِي الْأَدْوَارِ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى سَيِّدِ الْأَبْرَارِ وَالْأَخْيَارِ مُحَمَّدٍ
الْمُخْتَارِ وَعَلَى آلِهِ الْأَطْهَارِ وَأَصْحَابِهِ نُجُومِ الْهَدَايَةِ ذَوِي الْأَنْوَارِ
مَادَامَ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ⁴

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Misafir olan bir kimse, seferinde çok yerlere, menzillere uğrar. Uğradığı her yerin âdetleri ve şartları ayrı ayrı olur.

1. Günahlardan dönmek ve taate kuvvet, ancak Allah'ın yardımıyla mümkündür.

2. Allah bize yeter; O ne güzel vekildir (Al-i İmran Suresi: 173.)

3. O ne güzel dost, ne güzel yardımcıdır. (Enfal Suresi: 40.)

4. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Yağmurların damlaları, denizlerin dalgaları, ağaçların meyveleri, çiçeklerin nakışları, kuşların nağmeleri ve ışıkların parıltıları adedince iman ve İslâm nimetinden dolayı Allah'a hamd olsun. Hayat safhalarımızdaki her bir nimete karşılık bütün zamanlardaki bütün nimetleri sayısınca Ona şükürler olsun. İlyerin ve hayırlıların efendisi, Allah'ın seçkin kulu Muhammed'e (a.s.m.) temiz Âline ve hidayet yıldızları olan nurlu Ashabına gece ve gündüzler devam ettiği sürece salât ve selâm olsun.

âdet: görenek, usul, alışkanlık.

Âl-i İmran: Kur'ân-ı Kerim'in 3. suresi. Medine'de nazil olmuştur. 200 ayettir.

amma: ama, lâkin, ancak.

Ashap: Sahabeler, Hz. Peygambere (a.s.m.) görmüş ve onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler.

bilahare: sonra, sonradan, sonraları.

Enfal: Kur'ân-ı Kerim'in 8. Suresi. Medine'de nazil olmuştur. 75 ayettir.

hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.

hidayet: doğru inanç ve yaşayış üzere olmak.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iman: inanma, itikat.

inkişaf: ortaya çıkma, keşfolunma; gelişme.

keşif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.

menzil: durak, konak yeri.

müşevves: teşevvüşe uğramış, düzensiz, karmakarışık.

nağme: güzel ses, ahenk, ezgi.

nakış: işleme, süsleme.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

nurlu: ışıklı, parıltılı.

Rahim: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, korusan, acıyan Allah.

Rahman: sonsuz merhamet sahibi ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.

safha: devre, merhale.

salât: Hz. Peygambere dua; Hz. Muhammed'e Ashabına, ailesine Allah'ın rahmet ve mağfiretini, meleklerin istiğfarını ve müminlerin dualarını dileme.

selâm: barış, rahatlık, selâmet ve esenlik dileme.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hal ile Allah'ı hamd etme.

sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

taat: itaat etme, Allah'ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınma.

vekil: kullarının işlerine ve rızıkına kefil olan, her şeyi idaresi altında bulunduran, kendisine dayanan, gözeten, şahit ve koruyucu Allah.

Zeylül-Habbe: Habbe risalesinin eki.

zuhur: görünme, belli olma, ortaya çıkma.

Kezalik, Allah'ın yolunda sülûk eden zat çok makam-lara, mertebelere, hâllere perdelere rastgelir ki, bunların da her birisi için kendine mahsus şartlar ve vaziyetler vardır. Bu şartları ve perdeleri, birbirine halt edip karıştı-ran, galat ve yanlış hareket eder. Meselâ, bir ahırda atın kişnemesini işiten bir adam, yüksek bir sarayda andelibin terennümünü, güzel sedasını işitir; eğer o terennüm ile atın kişnemesini fark etmeyip, andelipten kişnemeyi ta-lep ederse, kendi nefsiyle mugalâta etmiş olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Dünya hayatını güzelleştiren esbaptan biri, dünya âyi-nesinde temessül ile parlayan hidayet nurları ve büyük insanların sevgili ve sevimli timsalleridir.

Evet, müstakbel mazinin âyinesidir; mazi berzaha, ya-ni öteki âleme intikal ve inkılâp ettiğinde, suretini ve şek-lini ve dünyasını istikbal âyinesinde tarihe, insanların zi-hinlerine vedia ediyor. Onlara olan manevî ve hayalî mu-habbetleriyle, dünya muhabbeti tatlı olur.

Meselâ, arkadaşlarının ve akrabasının timsallerini ve fotoğraflarını havi büyük bir âyineyi yolunda bulan bir adam, şark cihetine giden adamların memleketlerine gi-dip, onlara iltihak etmek için çalışmayıp da, o âyinenin içindeki timsaller ile uğraşır, muhabbet eder. İşte bu adam, gafletten ayıldığı zaman, “Eyvah, ne ediyorum? Bunlar şerab değil, seraptır. Bunlarla uğraşmak azb de-ğil, azaptır” der, arkadaşlarına yetişmek üzere şark sefe-rine tedarikâtta bulunmaya başlar.

andelip: bülbül.
azap: ceza, büyük sıkıntı, şiddetli aci.
azb: tatlı, hoş, lâtif.
berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret ara-sındaki yer.
cihet: yön.
esbap: sebepler, vasıtalar.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzula-rına dalmak.
galat: yanlışlık, yanlış düşme.
hâl: durum, vaziyet.
halt: karıştırma.
havi: içine alan, kapsayan, kuşa-tan.
hayali: hayale ilgili, gerçek olma-yan.
hidayet: doğru inanç ve yaşayış üzere olmak.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-deşim, bil ki!
iltihak: karışma, katılma.
inkılâp: değişme, dönüşme.
intikal: bir yerden başka bir yere geçme, yer değiştirme.
istikbal: gelecek zaman.
kezalik: keza, bu da öyle, böyle-

ce.
mahsus: bir şeye veya kişiye has olan, özel.
makam: yer, durak.
manevî: manaya ait, maddi olmayan.
mazi: geçmiş zaman.
mertebe: derece, basamak.
meselâ: örneğin.
mugalâta: delilsiz veya uy-durma delillere dayandırılan münakaşa.
muhabbet: sevgi, sevmek.
müstakbel: gelecek zaman.

nefis: kişinin kendisi, şahsı.
nur: aydınlık, parlaklık, ışık.
seda: ses.
serap: sıcak günlerde çorak yerlerde gündüz ortasında su gibi görünen buğu sis, ilgim, salgım.
suret: biçim, görünüş.
sülûk: bir yola girme, bir yol tutup o yolda terakki merte-belerine devam etme.
şark: güneşin doğduğu yön, doğu
serab: içecek, meşrubat.

talep: isteme, dileme.
tedarikât: hazırlıklar, gerekli ve ihtiyaç olan şeyleri temin.
temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.
terennüm: yavaş ve güzel bir sesle söyleme veya ötmek.
timsal: örnek, nümune.
timsal: resim, suret, şekil.
vaziyet: durum.
vedia: emanet, saklanılmak ve korunmak üzere bırakılan şey.
zat: kişi, şahıs.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'an-ı Mu'cizülbeyan'ın hak ve hakikat olduğuna en sadık deliller, (1) tevhidin bütün iktizalarını ve lâzımlarını mertebeleriyle muhafaza etmesidir, (2) Esmâ-i Hüsnanın tenasüp ve iktizası üzerine hakaik-ı âliye-i İlâhiyedeki muvazeneyi mûraat etmesidir, (3) rububiyet ve ulûhiyete ait şununatı kemal-i muvazene ile cem etmesidir.

Kur'an'ın bu hasiyeti beşerin eserlerinde bulunmadığı gibi, melekût cihetine geçen evliya ve sair büyüklere ne taic-i fikirlerinde de bulunamamıştır. Ve eşyanın bâtınında dalmış olan *İşrakîyyun* ve âlem-i gayba nüfuz eden *Ruhaniyyun* dahi, Kur'an'ın bu hasiyetini bulamamışlardır. Zira, onların nazarları mukayyet olduğundan, hakikat-i mutlakayı ihata edemez. Bunlar, ancak hakikatin bir tarafını bulur ve ifrat, tefrit ile tasarrufa başlarlar. Bunun için tenasübü bozup, muvazeneyi ihlâl ediyorlar.

Meselâ, enva-i cevahiri havi ziynetli ve kıymetli bir defineyi keşfetmek için, birkaç adam denizin dibine dalarlar. Denizin dibinde araştırma yaparken, birisinin eline uzunca bir parça elmas geçer. Definenin müştemilâtını tamamen bu gibi elmaslardan ibaret olduğunu hükmeder. Sonra, arkadaşlarından başka çeşit cevherin bahsini işittiğinde, onların buldukları cevahirin kendi bulduğu elmasın nakışları olduklarını tahayyül eder. Diğer kürevî bir yakutu bulur, öteki arkadaşı da başka bir çeşidini buluyor. Ve hakeza, her birisi definenin esas müştemilâtı kendi bulduğu çeşitten ibaret olduğunu ve arkadaşlarının

âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.

bâtın: iç, iç yüz, iç kısım.

beşer: insan, insanlık.

cem: toplama, biriktirme.

cevhahir: değerli, kıymetli taşlar.

cihet: yön.

define: kıymet ve değeri yüksek olan şey, hazine.

delil: bir davayı ispata yara-

yan şey, bürhan.

elmas: çok kıymetli bir mücevher.

enva-i cevahir: cevherlerin çeşitleri.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.

evliya: veliler, Allah dostları.

hâk: doğru, gerçek, hakikat.

hakaik-i âliye-i İlâhiye: Allah'ın koyduğu yüce hakikatler, Allah'ın yüce hakikatleri.

hakeza: bunun gibi, bu şekil-

de, böyle.

hakikat: gerçek, doğru.

hakikat-i mutlaka: mutlak, sonsuz ve sınırsız olan gerçek.

hasiyet: bir şeye has özellik, nitelik.

havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.

ibaret: meydana gelen, oluşan.

ifrat: aşırılık, pek ileri gitme, haddini aşma.

ihata: kuşatma, içine alma.

ihlâl: bozma, zarar verme.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

İşrakîyyun: gerçeklere ait bilginin ancak riyazet yoluyla nefsanî duygulardan arınan kalbe doğacağını, sezgi ve ilham yoluyla marifetin elde edileceğini kabul eden felsefî akımın taraftarları.

kemal-i muvazene: denge ve ölçünün kusursuzluğu, mükemmel derecede ölçülü ve dengeli olma.

kesif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'an-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan aciz bırakan Kur'an.

kürevî: yuvarlak, küresel.

melekût: melekler ve ruhlar; semavî şeyler.

mertebe: derece, basamak.

meselâ: örneğin.

muhafaza: koruma.

mukayyet: kayıtlı, sınırlı, bağlı.

muvazene: denge, ölçü.

mûraat: gözetme, riayet etme.

müştemilât: şümülünde olan şeyler, içinde bulunanlar.

nazar: bakış, bakış açısı.

netaic-i fikir: fikrin neticeleri.

nüfuz: içe geçme, işleme.

rububiyet: Cenab-ı Hakkin her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

Ruhaniyyun: âlem-i gayba nüfuz eden ve çok nuraniyet kazanmış zatlar.

sadık: doğru, gerçek, hakikî olan.

sair: diğer, başka, öteki.

suunat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

tasarruf: idare etme, kullanma.

tefrit: ortalamanın altında kalma, tersine aşırılık, ifratın zıddı.

tenasüp: uyma, uygunluk; lâfız ve mana itibarıyla birbirine uygun olma.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

ziynet: süs.

adem: yokluk.
bahis: konu.
bâtın: iç mana, açık ve görünür mananın içindeki asıl mana, yalnız kabiliyeti olanların anlayabildiği hakikat.
bilâtereddüt: tereddütsüz.
cevahir: cevherler, elmaslar, kıymetli taşlar.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma, azmak.
envaen: cins, olarak tür olarak.
esna-i tarik: daha parlak yol, en parlak yol.
eşkâl: biçimler, suretler, şekiller, tarzlar.
fırka: topluluk, grup, cemaat.
hakeza: böylece, bunun gibi.
hükmetme: karar vermek, inanca varmak.
ittırat: düzgün tarzda olma.
ihata: kuşatma, içine alma.
iktifa: yeterli bulma, kâfi görme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
İsrakiyyun: gerçeklere ait bilginin ancak riyazet yoluyla nefsanî duygulardan arınan kalbe doğacağını, sezgi ve ilham yoluyla marifetin elde edileceğini kabul eden felsefî akımın taraftarları.
itikât: bir inanca, bir fikre bağlanma, inanma.
ictimât: dayanma, güvenme.
izhar: ortaya koyma, açığa çıkarma, gösterme.
kavil: söz.
kemal-i intizam: intizamın mükemmel oluşu, tam ve eksiksiz düzen.
keşetmek: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarmak.
keşif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.
kürevi: yuvarlak, küre şeklinde.
mâsadak: doğrulayıcı, tasdik etmek.
mebde-i hareket: hareketin başlangıcı.
menzil: durak, konak yeri.
mesele: önemli konu.
meşhudat: gözle görülen şeyler, müşahade edilenler.
mutasavvıfe: mutasavvıflar, tasavvuf ehli olanlar, sofiler.
muavazene: denge, ölçü.
muavazene: mukayese, karşılaştırma; ölçü, denge.
müştemilât: şümülünde olan şeyler, içinde bulunanlar.

buldukları çeşitler de definenin zevait ve teferruatından olduğunu itikat eder. Mesele bu şekle girmekle, muvazene kayıp ve tenasüp zail olur. Sonra meselenin hakikatini keşif ve izah için tevilât ve tekellüfata başlarlar. Hatta definenin inkârına bile zehap eden olur.

Evet, sünnet-i seniye ile muvazene yapılmazdan evvel, hemen meşhudatına itimat eden İsrakiyyun ile mutasavvifenin eserlerini teemmül eden zatlar, şu söylediğine hak verir, bilâtereddüt kabul ederler.

Arkadaş! Kur'ân da o defineyi keşfetmek için o denize dalmıştır. Fakat, Kur'ân'ın gözü açık olduğundan, defineyi tamamıyla ihata ile görmüştür. Ve hakikate uygun bir tarzda tenasüp ve muvazeneye riayet ederek, kemal-i intizam ve ittırat ile hakikati izhar etmiştir.

Arkadaş! Nev-i beşerde envaen dalâlete düşen fırkaların sebep-i dalâletleri, imamlarının kusurudur. Evet, imamları bâtından bahsetmişlerse de, meşhudatlarına itimat ve iktifa ederek, esna-i tarikten dönmüşlerdir. Ve ¹ **حَفَظْتَ شَيْئًا وَغَابَتْ عَنْكَ أَشْيَاءٌ** kavline mâsadak olmuşlardır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hak seni ademden vücuda ve vücudun pek çok eşkâl ve vaziyetlerinden en yükseği müslim sıfatıyla insan suretine getirmiştir. Mebde-i hareketin ile son aldığı suret arasında müteaddit vaziyetlerin, menzillerin ve

1. Bir tek şey elde ettin, ama çok şeyleri kaybettin.

müteaddit: çeşitli, bir çok.
nakiş: işleme, süsleme.
nev-i beşer: insanoğlu, insan-ı riayet.
riayet: uyma, gözetme.
sebeb-i dalâlet: dalâlete düşme sebepleri, Hak ve hakikatten sapma sebepleri.
suret: biçim, tarz, görünüş.
sünnet-i seniye: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) yüce sünneti; yüksek hâl, söz, tavır ve tas-

vipleri.
tahayyül: hayale getirme, hayalinde canlandırma.
tarz: biçim, şekil.
teemmül: inceden inceye, etrafıca düşünme.
teferruat: ayrıntılar, dallar, bölümler.
tekellüfat: tekellüfler, güçlükler, zorluklara katlanmalar.
tenasüp: uyma, uygunluk,

birbirini tutma.
tevilât: teviller, yorumlamalar.
vaziyet: durum.
yakut: parlak kırmızı, şeffaf kıymetli taş.
zail: sone eren, yok olan.
zat: kişi, şahıs.
zehap: bir fikre veya zanna kapılma.
zevât: fazlalıklar, fazla şeyler.

etvar ve ahvalin her birisi sana ait nimetler defterine kaydedilmiştir. Bu itibarla, senin geçirmiş olduğun zaman şeridine elmas gibi nimetler dizilmiş, tam bir gerdanlık veya nimetlerin envainı bir fihriste şeklini veriyor. Binaenaleyh, geçirmiş olduğun vücudun her menziline ve vaziyetinde, etvarında, ahvalinde, “Nasıl bu nimete vâsıl oldun? Ne ile müstahak oldun? Ve şükründe bulundun mu?” diye suale çekileceksin. Çünkü, vukua gelen hâller suale tâbidir. Amma, imkânda kalıp vukua gelmeyen şeyler suale tâbi değildir. Geçirmiş olduğun ahval vukuattır, gelecek ahvalin ademdir. Vücut mes’uldür, adem ise mes’ul değildir. Öyle ise, mazide şükrünü eda etmediğin nimetlerin şükrünü kaza etmek lâzımdır.

İlem eyyühe'l-aziz!

İnsanı havalandırıp baş aşağı felâkete atan şöyle bir hâl var:

İstihkak nazara alınmayarak, Hakkın takdiri hakkında tefrit veya ifrat yapılır. Ve kuvvetine, kıymetine bakılmayarak, küçük veya büyük bir yük altına alınır gibi, gayr-i insanî hâller, insanı insaniyetten düşürür, ya zulme veya kizbe sevk eder.

Meselâ, bir fırka askerin mümessili bir nefer, bütün askerlik umurunu bilmek veya bir katre sudaki timsalinden, şemsin azametini göstermek talebinde bulunmak, en yüksek bir insafsızlıktır. Çünkü, vasıf ile ittisaf arasında fark vardır. Meselâ, katredeki timsal, şemsin evsafını gösterir, amma o evsaf ile muttasıf olamaz.

adem: yokluk, olmama.
ahval: hâller, durumlar.
amma: ama, lâkin, ancak.
azamet: büyüklük, ululuk, yücelik.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
eda: yerine getirme.
elmas: çok kıymetli bir mücevher.
enva: çeşitler, türler, neviler.
etvar: hâl ve hareketler, işler, tarzlar, tavırlar.
evsaf: vasıflar, nitelikler, özel-

likler.
felâket: musibet, büyük dert, belâ.
fırka: tümen.
fihriste: katalog, liste.
gayr-i insanî: insanlık dışı.
hâl: durum, vaziyet.
ifrat: aşırılık, pek ileri gitme, haddini aşma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
imkân: var olması ya da yok olması noktasında zorunlu olmama.
insaniyet: insanlık, insanlık mahiyeti.
istihkak: hak etme, hak kazanma, hakkı olma.
itibarla: bakımdan, yüzden, dolayı.
ittisaf: sıfat sahibi olma, sıfatlanma.
katre: damla.
kaza: vakit çıktıktan sonra namazın kılınması veya zamanında yapılmayan ibadetlerin yerine getirilmesi.
kıymet: değer.

kizb: yalan söyleme, yalan, uydurma.
mazi: geçmiş zaman.
menzil: durak, konak yeri.
meselâ: örneğin.
mes'ul: sorumlu, yükümlü.
muttasıf: vasıflandırılan, sıfatlanan, nitelenen.
mümessil: temsil eden, temsilci.
müstahak: hak eden, hak etmiş.
nazar: bakış, dikkat.
nefer: asker, er.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
sevk: yöneltme, gönderme.
sual: sorma, soruşturma.
sems: güneş.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.
takdir: Allah'ın takdiri, Allah'ın ilmiyle belli bir düzen vermesi.
talep: istek, dilek.
tefrit: ortalamanın altında kalma, tersine aşırılık, ifratın zıddı.
timsal: resim, suret, şekil.
umur: işler.
vasıf: sıfat.
vâsıl: ulaşan, erişen, kavuşan.
vaziyet: durum.
vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.
vukuat: vuku bulan şeyler, hâdiseler, olaylar.
vücut: beden, varlık.
zulüm: haksızlık, eziyet, işkence.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Vücut nev'inde tezahum yoktur. Yani pek çok âlemler, hâller, vücut sahnesinde içtima eder, birleşirler.

Meselâ: Gece zamanı, duvarları camdan olan ve elektrik yanan bir odaya girdiğin vakit, âlem-i misale bir pencere hükmünde olan camlarda pek çok menzilleri, odaları göreceksin.

Saniyen: Odada otururken, kemal-i sühuletle o misalî odalarda her çeşit tebdil, tağyir, tasarruf edebilirsin.

Salisen: Odadaki elektrik, elektrik misallerinin en uzağına, en yakındır; çünkü, o misalî misallerin kayyumu odur.

Rabian: Bu maddî vücudun bir habbesi, bir parçası, o misalî vücudun bir âlemini içine alabilir.

Bu dört hüküm, *Vacib* ile âlem-i mümkinat arasında da caridir. Çünkü mümkinatın vücudu, *Vacib*'in nurundan bir gölge olduğu cihetle, vehmî bir mertebededir; *Vacib*'in emriyle vücud-i hariciyeye girer, sabit ve müstakar kalır.

Demek, *mümkinatın vücudu, bizzat hakikî bir vücud-i haricî olmadığı gibi, vehmî veya zail bir zıll de değildir, ancak Vacibü'l-Vücud'un icadıyla bir vücuttur.*

âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüntülendiği ve gözleendiği, ruhların bulunduğu âlem.

âlem-i mümkinat: varlıklar, yaratıklar dünyası.

bizzat: kendisi, şahsen.

cari: cereyan eden, akan, işleyen.

cihet: yön.

habbe: tane.

hakiki: gerçek.

hükümünde: değerinde, yerinde.

hüküm: emir, bir konu hakkında verilen karar.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

içtima: toplanma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

Kayyum: her şeyin varlığı onunla ayakta duran ve devam eden.

kemal-i sühulet: kolaylığın son derecesi, tam bir kolaylık.

maddi: madde ile alakalı, cismanî.

menzil: ev, oda, yer.

mertebe: derece, basamak.

meselâ: örneğin.

misal: görüntü, yansıma.

misalî: görüntü, görünüş ile ilgili.

mümkinat: yaratılanlar, mümkün olanlar, imkân dâhilindekiler, olabilir şeyler.

müstakar: istikrarlı.

nevi: çeşit, tür.

nur: aydınlık, parlaklık, ışık.

rabian: dördüncü olarak.

sabit: durağan, değişmeyen.

Salisen: üçüncü olarak.

saniyen: ikinci olarak.

tağyir: başkalaştırma, değiştirme.

tasarruf: idare etme, kullanma.

tebdil: değiştirme, dönüştürme.

tezahum: birbirine sıkıntı verme, birbirine zahmet verme.

Vacib: varlığı zorunlu olan ve başkasının varlığına bağlı olmayan.

Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının

varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vehmî: vehimle ilgili, aslında var olmadığı hâlde varmış gibi görülen her hangi bir şeye ait.

vücud-i haricî: haricî vücut, varlığı ortaya çıkan, dışarıda varlığı bilinen, nesnel.

vücut: beden, varlık.

vücut: var olma, varlık.

zail: sone eren, yok olan.

zıll: gölge.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bu güzel âlemin bir Malik'i bulunmaması muhal olduğu gibi; kendisini insanlara bildirip tarif etmemesi de muhaldır. Çünkü, insan, Malik'in kemalâtına delâlet eden âlemin hüsnünü görüyor; ve kendisine beşik olarak yaratılan küre-i arzda istediği gibi tasarruf eden bir halifedir. Hatta, sema-i dünyada dahi aklıyla çalışıyor ve küçüklüğüyle, zaafiyetiyle beraber, harika tasarrufat-ı acibesiyile, eşref-i mahlûkat ünvanını almıştır. Ve elinde cüz-i ihtiyâr bulunduğundan, bütün esbap içerisinde en geniş bir salâhiyet sahibidir. Binaenaleyh, Malik-i Hakikî'nin rusûl vasıtasıyla böyle yüksek, fakat gafil abdlere kendisini bildirip tarif etmesi zarurîdir ki, o Malik'in evamirine ve marziyatına vâkıf olsunlar.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın vehim, farz, hayal duygularına varıncaya kadar bütün hassaları bilahare rücu edip, bilittifak hakka iltica ettiklerini ve batıla hiçbir ihtimal ve imkânın kalmadığını ve kâinatın ancak ve ancak Kur'ân'ın izah ettiği şekilde bulunduğunu gördüm.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Âlem-i ziya, âlem-i hararet, âlem-i hava, âlem-i kehrüba, âlem-i elektrik, âlem-i cezp, âlem-i esir, âlem-i misal, âlem-i berzah gibi âlemler arasında müzaheme ve yer darlığı yoktur. Bu âlemler, hepsi de ihtilâlsiz, müsademesiz küçük bir yerde içtima ederler.

abd: kul.
âlem: varlık sınıflarından her biri.
âlem-i berzah: ruhların kıyamete kadar kalacakları âlem; kabir âlemi.
âlem-i cezp: çekim âlemi.
âlem-i elektrik: elektrik âlemi.
âlem-i esir: tüm uzayı dolduran şeffaf madde olan esir âlemi.
âlem-i hararet: sıcaklık âlemi, ısı.

âlem-i hava: hava âlemi, atmosfer.
âlem-i kehrüba: manyetik varlıklar âlemi.
âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüldüğü ve gözlemlendiği, ruhların bulunduğu âlem.
âlem-i ziya: ışık âlemi.
batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.
bilahare: sonra, sonradan, sonraları.

bilittifak: ittifakla, beraberce, el birliğiyle.
cüz-i ihtiyâr: Cenab-ı Hak tarafından insana verilen arzu serbestliği; dilediği gibi hareket edebilme kuvveti; cüz'î irade.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
esbap: sebepler, vasıtalar.
eşref-i mahlûkat: mahlûkatın en eşrefi, yaratılmışların en şerefli; insan.
evamir: emirler, buyruklar,

buyrultular, işler.
farz: kabul.
gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefesine uyarak Allah'ın emirlerini unutan.
halife: yeryüzünde bazı hususlarda Allah adına ve yine Allah'ın izniyle hareket eden.
harika: olağanüstü.
hassa: bir şeye mahsus olan özellik, nitelik.
hüsün: güzellik.
içtima: toplanma.
ihtilâl: bozulma, karışıklık, intizamsızlık.
ihimal: olabirliklik.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
iltica: sığınma, güvenme, dayanma.
imkân: mümkün olma, olabirliklik.
izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
küre-i arz: yer küre, dünya.
Malik: sahip; her şeyin gerçek sahibi olan Allah.
Malik-i Hakikî: her şeyin hakikî sahibi ve maliki olan Allah.
marziyat: razı olunacak şeyler, Allah'ın rızasına dair olanlar, Allah'ın rızasına mazhar olacak hâl ve hareketler.
muhâl: imkânsız.
müsademe: çarpışma, çatışma, vuruşma.
müzaheme: izdiham hâli, sıkışıklık, sıkıntılı durum.
rusûl: resuller, peygamberler.
rücu: dönme, geri dönme.
salâhiyet: yetki, bir işi yapmaya veya işe karışmaya hakkı bulunma.
sema-i dünya: dünyanın seması, gökyüzü.
tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.
tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.
tasarrufat-ı acibe: tuhaf, hayrette bırakan tasarruflar, idare etmeler.
ünvan: ad, isim.
vâkıf: bir şeyi elde eden, bir işten haberi olan.
vehim: kuruntu.
zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, dermansızlık.
zarurî: zorunlu.

Kezalik, pek geniş gaybî âlemlerin de bu küçük arzda içtimaları mümkündür. Evet, hava, su, insanın yürüyüşüne; cam, ziyanın geçmesine; şuaın röntgen vasıtasıyla kesif cisimlere bile nüfuzuna; ve akıl nuruna, melek ruhuna, demirin içine hararetin akmasına, elektriğin cereyanına bir mâni yoktur.

Kezalik bu kesif âlemde ruhanîleri deverandan, cinnîleri cevelândan, şeytanları cereyandan, melekleri seyerandan menedecek bir mâni yoktur.

İ'tem eyyühe'l-aziz!

Göz, lâmba, şems gibi nur ve nuranî şeylerde cüz'î küllî, cüz-küll, bir-bin müsavidir.

Evet, şemse bak! Onun timsalleriyle seyyarat, denizler ve havuzlar, katre, kabarcıklar gibi bütün şeffaf şeyler, kemal-i sühuletle temessül ediyorlar.

Kezalik, Şems-i Ezelî şu kâinat kitabında bütün babları, fasılları, satırları, cümleleri, harfleri def'aten bilâkülfet yazıyor. Ve ba'sü ba'delmevtte dahi, aynı bu sühulet vardır. "Hilkatiniz ve ba'siniz, bir nefsin hilkat ve ba'si gibidir" ¹ diye Kur'ân-ı Kerîm emrediyor.

İ'tem eyyühe'l-aziz!

Her şeyi tahrik eden zerrat-ı müteharrikenin muayyen hadlerine kadar hareket ettikten sonra tevakkuf ve durmalarına dikkat eden adam anlar ki, her şeyin hududunda, daima harekette bulunan zerratı durdurup geri

âlem: varlık sınıflarından her biri.
arz: yer, dünya.
ba'sü ba'delmevt: ölümden sonra tekrar dirilme.
bab: bir kitap gibi düşünülen kâinatın her bir kısmı, bölümü.
ba's: diriltme, ihya, öldükten sonra kıyamet günü diriliş.
bilâkülfet: zahmetsiz, sıkıntısız, zorlanmadan.
cereyan: akma, bir tarafa doğru akış.
cevelân: yerinde durmayıp gezme, hareketlilik.
cinni: cin taifesinden olan.
cüz'î: küçük, az.
def'aten: birdenbire, bir defada, âni olarak.
deveran: dönme, dönüp dolaşma.
fasıl: kısım, bölüm.
gaybî: gaypla ilgili, görünmeyenlere ait.
had: sınır.
hararet: sıcaklık.
hilkat: yaratılma, yaratılış.
hudut: sınırlar.
içtima: toplanma.
i'tem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
katre: damla.
kemal-i sühulet: kolaylığın son derecesi, tam bir kolaylık.
kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
küll: bütün, bir şeyin tamamı.
küllî: umumî, genel, bütün olan.
mâni: engel.
menetme: yasak etme, engelleme, mâni olma.
muayyen: belirli.

1. Lokman Suresi: 28.

müsavi: eşit.
nefis: hayat, ruh, can.
nur: aydınlık, parıltı, ışıık.
nurani: nurlu, ışııklı, parlak, münevver.
nüfuz: içe geçme, işleme.
ruh: hayat ve canlılık veren şey.
ruhani: gözle görülmeyen, cismi olmayan, elle tutulamaz varlıklar.
seyeran: gezme, gezinme,

gezinti.
seyyarat: gezegenler.
sühulet: kolaylık.
seffaf: saydam.
şems: güneş.
Şems-i Ezelî: ezeli güneş; varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.
şua: ışıın, bir ışıık kaynağından uzanan ışıık telleri.
tahrik: hareket ettirme, hare-

kete geçirme.
temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.
tevakkuf: duraklama, durma.
timsal: resim, suret, şekil.
vasıta: aracılık.
zerrat: zerreler, atomlar.
zerrat-ı müteharrike: hareket eden, hareket hâlinde olan zerreler, atomlar.
ziya: ışıık, aydınlık, nur.

çeviren bir hudut bekçisi vardır; o zerratı taşmaktan menediyor. O bekçi ise, muhit bir ilmin tecellisidir ki, o tecelli kadere, kader de miktara, miktar da kalıba tahavvül eder. Demek, her şey, içerisindeki zerrata bir kalıptır.

İlem eyyühe'l-aziz!

Kur'an'ın ayetleri birbirini tefsir ettiği gibi, bu kitab-ı âlemin de bir kısmı diğer bir kısmını izah ediyor. Meselâ, maddiyat âlemi, Cenab-ı Hakkın envar-ı nimetini cezbetmek için, hakikî bir ihtiyaç ile şemse muhtaç olduğu gibi; âlem-i maneviyat dahi, rahmet-i İlâhiyenin ziyaretini almak için, şems-i nübüvvet muhtaçtır. Binaenaleyh, Resul-i Ekrem'in (a.s.m.) nübüvveti, şemsin kat'iyet ve vuzuhu derecesinde kat'î ve vazıhtır.

İlem eyyühe'l-aziz!

Zihayatın vücuduna terettüp eden semereler, yalnız kendisine, menfaatine, bekasına, kemaline mahsus değildir. Ancak o semerelerden bir hisse kendisine aittir; bakî kalan kısm-ı azamı Hâlık'a racidir. Zihayata ait, uzun bir zaman sonra husule gelir. Hâlık'a raci kısım ise, bir anda husule gelir. Meselâ, o zihayat, Esmâ-i Hüsnâ'nın tecelliyatına mazhariyetle, Hâlık'ı evsaf-ı kemaliye ile tavsif ve lisan-ı hâliyle hamd etmiş oluyor.

İlem eyyühe'l-aziz!

İnsanın bir ferdi, ihata-i fikriyesiyle, aklıyla, kalbinin vüs'atıyla bir nevi külliyyet kesbeder.

âlem: varlık sınıflarından her biri.

âlem-i maneviyat: maddî olmayan varlıklar âlemi; inanç ve duygular âlemi.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

bâkî: geri kalan.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cezbetmek: kendine doğru çekmek.

envar-ı nimet: ihsan ve bağış nurları.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.

evsaf-ı kemaliye: olgunluk vasıfları.

hakikî: gerçek.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.

hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.

hisse: pay, hisse.

hudut: sınırlar.

husul: olma, meydana gelme.

ihata-i fikriye: fikrin genişliği, kuşatıcılığı.

İlem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ilim: bilgi, marifet.

izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.

kader: Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.

kat'i: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

kat'iyet: kat'îlik, kesinlik.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

kesb: kazanma.

kısm-ı azam: büyük kısım, ekseriyet, çoğunluk.

kitab-ı âlem: âlem kitabı, bir kitap hüviyetinde olan âlem, kâinat.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

külliyyet: bütünlük, umumîlik.

lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.

maddiyat: maddî ve cismanî şeyler, gözle görülüp elle tutulur cinsten şeyler.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

mazhariyet: görünme ve tezahür yeri olma; nail olma, şereflenme.

menetmek: yasak etme, engelleme, mâni olma.

menfaat: fayda.

meselâ: örneğin.

muhit: ihata eden, kuşatıcı.

nevi: çeşit, tür.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah elçiliği.

raci: dönen.

rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.

Resul-i Ekrem: çok cömert, kerim olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).

semere: meyve, güzel netice.

şems: güneş.

şems-i nübüvvet: peygamberlik güneşi.

tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.

tavsif: vasıflandırma, mahiyetini ortaya koyma, niteleme.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

tefsir: Kur'an'ın mana bakımından izahı, açıklaması.

terettüp: ait olma, icap etme, gerekme.

vazih: açık, ayan, aşikâr, besbelli, kapalı olmayan.

vuzuh: vazih olma hâli, açıklık.

vüs'at: genişlik.

zerrat: zerreler, atomlar.

zihayat: hayat sahibi.

zya: ışık, aydınlık, nur.

alâkadar: ilgili, ilişki.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

âyât-ı tekvinîye: kâinatı yaratan varlıkların Cenab-ı Hakkın varlık ve birliğine olan işaretleri, delil oluşları.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cari: cereyan eden, akan, işleyen.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ebna-i beşer: insanoğulları.

ecza: cüz'ler, parçalar, kısımlar.

fem-i mübarek: mübarek ağız.

haşerat: haşereler, zararlı küçük böcekler; değersiz ve zararlı kimseler.

haşır: yeniden dirilip toplanmak, ikinci diriliş.

hayalen: hayalî bir şekilde.

hayalî: hayale ait, hayalle ilgili, hayale mensup.

hayvanat: hayvanlar.

hayvanî: hayvanla ilgili, hayvana ait.

hazret: saygı, ululama, yüceltme, övme maksadıyla kullanılan tabir.

hevam: böcekler.

hilâfet: halifelik, Allah adına ve yine Onun izniyle yaratılmışlar üzerinde çeşitli tasarruflarda bulunma.

hitaben: hitap ederek, söyleyerek.

hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!.

istima: dinleme.

itibarla: bakımdan, yüzden, dolağı.

Kab-ı Kavseyn: iki yay mesafesi; Hz. Muhammed'in Miraca çıkışıyla vardığı son nokta; bütün yaratılanları arkasına alıp Yaratana müşerref ve muhatap olduğu makam.

kalben: kalp ile, kalpten; içten ve samimî olarak.

kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

keza: böylece, aynı şekilde.

kıraat: Kur'an-ı Kerim'in usûl ve kaidelerine göre okunması.

kiyamet: son derece büyük yıkım, katlanılması güç belâ, büyük sıkıntı, belâ.

Kıyamet-i kübra: en büyük kıyamet, bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.

kitab-ı âlem: âlem kitabı, bir ki-

Ve keza, insanın bir ferdi, hilâfet hususunda âlemin eczasıyla şuurca alâkadar olduğundan, nebatî olsun hayvanî olsun, pek çok nevilerde tasarruf sahibi bulunduğundan, nevi gibidir. Ve bu itibarla, insanın bir ferdi, neviler sırasına geçer. Binaenaleyh, gerek hayvanatın, gerek semeratın nevilerinde vukua gelen mükerrer kıyametler, hevam ve haşeratta vücuda gelen senevî haşır ve neşirler, insanın da her bir ferdinde caridir.

Hülâsa: Kur'an'ın ayetleriyle ebna-i beşer için büyük kıyametin geleceğine kat'î delâletler olduğu gibi, kitab-ı âlemin âyât-ı tekvinîyesiyle de kıyamet-i kübraya pek kat'î delâletler ve işaretler vardır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'an-ı Kerim okunurken, istimaında bulunduğun zaman, muhtelif şekillerde dinleyebilirsin.

1. Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm nübüvvet kürsüsüne çıkıp nev-i beşere hitaben Kur'an'ın ayetlerini tebliğ ederken, kıraatini kalben ve hayalen dinlemek için, kulağını o zamana gönder; o fem-i mübareğinden çıkar gibi dinlemiş olursun.

2. Veya Cebrail (a.s.) Hazret-i Muhammed'e (a.s.m.) tebliğ ederken, her iki hazretin arasında yapılan tebliğ-tebellüğ vaziyetini dinler gibi ol.

3. Veya Kab-ı Kavseyn makamında, yetmiş bin perde arkasında Mütেকellim-i Ezeli'nin Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâma olan tekellümünü dinler gibi hayalî bir vaziyete gir.

tap hüviyetinde olan âlem, kâinat.

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

kürsü: taht, makam.

makam: büyük yer, mevki.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

mükerrer: tekrarlanmış, tekrar olunmuş.

Mütেকellim-i Ezeli: ezelden beri konuşma sıfatına sahip olan Allah.

nebatî: bitkisel, bitki ile ilgili, bitkiye ait.

neşir: tekrar diriltirme.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

nevi: çeşit, tür.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah elçiliği.

Resul-i Ekrem: çok cömert, kerim olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).

semerat: semereler, meyveler.

senevî: senelik, yıllık.

şuur: bilinc.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

tebellüğ: anlayıp alma.

tebliğ: dinî bir emrin yaratılmışlara duyurulması; peygamberlerin Allah'ın emrini kullara bildirmeleri ve hakka davet etmeleri.

tekellüm: söyleme, konuşma.

vaziyet: durum.

vuku: olma, meydana gelme.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Senin şuur ve ilminin sana taallûku, ahval ve levazımat-ı ihtiyacatın nispetindedir. Çünkü, sebep ile müsebbep, kuvvet ile amel arasında münasebet lâzımdır; fazla, noksan olmamalıdır.

Senin sana olan şuur ve ilminin nispeti, Hâlık'ın sana olan nazar ve ilmine nispetle bir kıl gibidir. Binaenaleyh, pek cüz'î olan ilim ve şuurunla Şems-i Ezeli'nin ilim ve nazarına mukabele etmekle, gündüz ortasında, güneşin altında, güneşin ziyasıyla mübarezeyle çıkan ateş böceği gibi olma.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakkın ef'ali birbirine münasip, âsânı birbirine müşabih, esması birbirine âyine ve ma'kes, sıfâtı birbirine mütedâhil, şuunatı memzuç ise de, her birisi için hususî bir tavır, bir hâl vardır ki, maksud-i bizzat o hususî tavidir; sair tavırlar ise, tebeîdirler. Binaenaleyh, meselâ, Hâlık'ın âsârından cemadata baktığın zaman, azamet ve kudreti kastına hedef yap; başka isimlerin tecelliyatını tebean düşün. Hayvanata bakarken, merhamet kastıyla bak; sair tecelliyata tebeî bir nazarla bak.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'an-ı Kerîm bütün insanlara rahmettir. Çünkü her bir insanın, şu hakikî âlemden kendisine mahsus hayalî bir âlemi olduğu gibi, herkes kendi meşrebine göre

ahval: hâller, durumlar.
âlem: dünya, cihan.
amel: fiil, iş.
âsâr: eserler.
azamet: büyüklük.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cemadat: cansız varlıklar.
cüz'î: küçük, az.
ef'al: fiiller, işler.
esma: adlar, isimler.
hakiki: gerçek.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı.

cı: Allah.
hayalî: hayalle ilgili, gerçek olmayan.
hayvanat: hayvanlar.
hususî: özel.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilim: bilgi, marifet.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
levazımat-ı ihtiyacat: ihtiyaçların gerektirdikleri.
mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.
ma'kes: ayna.

maksud-i bizzat: kendi maksudı, şahsî gaye, şahsî amaç.
memzuç: birbirine mezc olmuş, karışmış.
merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.
meselâ: örneğin.
meşrep: gidiş, hareket tarzı, tavır, tutum, meslek.
mukabele: karşılık verme, karşılama.
mübareze: çatışma, kavga.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.

münasip: uygun.
müsebbep: sebep olarak ortaya konulmuş olan, sebep olunarak meydana getirilen.
müşabih: birbirine benzeyen, aralarında benzerlik bulunan şeylerden her biri.
mütedâhil: tedahül eden, birbiri içine geçen.
nazar: bakış.
nispet: oran, ölçü.
rahmet: ihsan edilen, bahşedilen nimet.
sair: diğer, başka, öteki.
sıfat: vasıf, nitelik.
Şems-i Ezeli: ezeli güneş; varlığının başlangıcı olmayan ve her şeyi nurlandıran Cenab-ı Hak.
şuunat: suunlar, keyfiyetler, hâller, işler.
şuur: bilinç; bir şeyin inceliklerini iyice idrak etme, anlayış.
taallûk: alâkalı, münasebetli olma.
tebean: ikinci derecede olarak, dolaylı olarak, endirekt olarak.
tebeî: kastî olmayan, tâbi olarak başkasının vücudu ile devam eden.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
ziya: ışıık, aydınlık, nur.

adem: yokluk, hiçlik.
ahval: hâller, durumlar.
ahzetme: alma, alınma.
âyât-ı Kur'âniye: Kur'an'ın ayetleri.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
camidiyet: cansızlık, ruhsuzluk.
cihet: yön.
cümle-i mukaddese: kudsi, pak ve yüce cümle.
dâhil: iç, içerisi.
ehl-i meşrep: belirli bir meşreb, yol ve huy sahipleri.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.
emel: şiddet arzu, ümit.
etvar: hâl ve hareketler, işler, tarzlar, tavırlar.
fehîm: anlayış.
havl: güç, kuvvet.
hayvaniyet: hayvansallık.
hidayet: doğru inanç ve yaşayış üzere olmak.
hükümünde: değerinde, yerinde.
iktibas: alıntı.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
insan-ı mü'min: inanan, inançlı insan.
insaniyet: insanlık, insanlık mahiyeti.
ittisal: bitişme, birleşme.
keza: böylece, aynı şekilde.
Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
letaif: manevî duygular.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
makam: yer, mevki.
maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.
menzil: yer, konak.
meselâ: örneğin.
meziyet: bir şeyi başkalarından ayıran vasıf, üstünlük ve değerlilik vasfı.
mutlak: bağımsız, askıda olan.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
müteaddit: çeşitli, bir çok.
müteallik: ait, alâkalı, ilgili.
nazır: nazar eden, bakan.

Kur'an'dan fehim ve iktibas ettiği, hafızasında kendisine has bir Kur'an vardır ki, onun ruhunu terbiye, kalbini tedavi eder.

Ve keza, Kur'an-ı Kerim'in bir meziyeti şudur ki: Bütün ulema ve ehl-i meşrep gibi, herkes, hidayeti için, şifası için müteaddit surelerden ayrı ayrı ayetleri ahzedebilir. Çünkü, bir ayetin sair âyât-ı Kur'âniye ile pek ince münasebetleri, ittisal cihetleri vardır, aralarında vahşet yoktur. Bu itibarla, müteaddit surelerden alınan ayetler, küçük bir Kur'an hükmünde olur.

S'lem eyyühe'l-aziz!

¹ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ cümle-i mukaddese, insanın,

zerre vaziyetinden, insan-ı mü'min suretine gelinceye kadar camidiyet, nebatiyet, hayvaniyet, insaniyet gibi geçirdiği etvar ve ahvaline nazırdır. Şu menzillerde insanın letaifi pek çok elem ve emellere maruzdur. Maahaza, havl ve kuvvetin müteallikleri zikredilmeyerek, mutlak bırakılmıştır. Binaenaleyh, bu cümle tesellibahş olup, şümülü dâhilinde olan makamlara göre tefsir edilir.

Meselâ:

1. لَا حَوْلَ عَنِ الْعَدَمِ وَلَا قُوَّةَ عَلَى الْوُجُودِ إِلَّا بِاللَّهِ

“Ademden çıkıp vücuda gelmek.”

2. لَا حَوْلَ عَنِ الزَّوَالِ وَلَا قُوَّةَ عَلَى الْبَقَاءِ إِلَّا بِاللَّهِ

“Zevale gitmeyip bekada kalmak.”

1. Günahlardan dönmek ve taate kuvvet, ancak Allah'ın yardımıyla mümkündür.

nebatiyet: bitkiselik.
ruh: hayat ve canlılık veren şey.
sair: diğer, başka, öteki.
sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
suret: biçim, görünüş.
şifa: bedenî ve ruhî bir hastalığın son bulması, sağlığına

kavuşma.
şümül: içine alma, kapsam.
tefsir: açıklama, izah.
terbiye: ahlâklandırma, eğitme.
tesellibahş: teselli verici, avutucu.
ulema: âlimler, bilginler, ilim sahipleri.

vahşet: kopukluk, ayrılış, bir-birinden uzaklaşma.
vaziyet: durum.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.
zikretmek: anmak, bildirmek.

3. لَا حَوْلَ عَنِ الْمَضَرَّةِ وَلَا قُوَّةَ عَلَى النَّفْعِ إِلَّا بِاللَّهِ

“Mazarratı def, menfaati celp.”

4. لَا حَوْلَ عَنِ الْمَصَائِبِ وَلَا قُوَّةَ عَلَى الْمَطَالِبِ إِلَّا بِاللَّهِ

“Musibetten uzak olup, matlûba nail olmak.”

5. لَا حَوْلَ عَنِ الْمَعَاصِي وَلَا قُوَّةَ عَلَى الْعِبَادَةِ إِلَّا بِاللَّهِ

“Maasiye düşmemek, ibadete devam etmek.”

6. لَا حَوْلَ عَنِ النَّقَمِ وَلَا قُوَّةَ عَلَى النِّعْمَةِ إِلَّا بِاللَّهِ

“Azaba maruz kalmamak, nimete mazhar olmak.”

7. لَا حَوْلَ عَنِ الظُّلْمَةِ وَلَا قُوَّةَ عَلَى النُّورِ إِلَّا بِاللَّهِ

“Zulmete düşmemek, nur ile tenevvür etmek.”

Ve hakeza, her bir makamda insanın letaifine göre takyit ve tefsir edilebilir.

azap: günahlara karşı çekilecek ceza, eziyet, işkence.

celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.

def: mâni olma, kovma, ortadan kaldırma.

hakeza: böylece, bunun gibi.

letaif: manevî duygular.

maasi: günahlar.

makam: yer, mevki.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

matlûp: talep edilen, istenilen şey.

mazarrat: zararlar, ziyanlar, zarar vermeler.

mazhar: nail olma, şereflenme.

menfaat: fayda.

musibet: felâket, belâ.

nail: kavuşan, ulaşan, eren.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

nur: aydınlatma, parıltı; Cenab-ı Hakkın bütün kâinatı isim ve sıfatlarıyla aydınlatması.

takyit: kayıt ve şarta bağlama.

tefsir: açıklama, izah.

tenevvür: nurlanma, parlaması, aydınlanma.

zulmet: karanlık, Allah'ın nurundan mahrum olma hâli.

Zeylül'z-Zeyil

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ 1

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bazı insanların ağızında kemiyeten az, keyfiyeten pek büyük üç kelime dolaşmaktadır.

- Birincisi:** Her şey kendi kendine teşekkül etmiştir.
- İkincisi:** Mucit ve müessir, esbaptır.
- Üçüncüsü:** Tabiat iktiza etti.

Bu üç kelimenin pek çok muhalâta zarf oldukları hakkında yapılan beyanatı dinle:

İnsan mevcuttur. Bu mevcut insan, birinci kelimeye nazaran hem sânidir, hem masnu. İkinci kelimeye göre, esbabın tesiriyle vücuda gelmiştir. Üçüncü kelimeye nazaran, mevhum tabiatın eseridir. Dördüncü cihet ise, hak ve hakikatin istilzam ettiği gibi, Allah'ın masnuudur.

Evvelki kelimenin gayr-i mahsur muhalâtı:

1. O kelimenin iktizasına göre insanı teşkil eden zerrelerin her birisinde hem insanın içini, hem kâinatı görecek, bilecek bir göz, bir ilim ve sair sıfât-ı lâzimenin bulunması lâzımdır.

beyanat: açıklamalar, izahlar.
cihet: yön.

esbap: sebepler, vasıtalar.

evvel: önce.

gayr-i mahsur: sayısızca, sınırsız.

hâk: doğru, gerçek, hakikat.

hakikat: gerçek, doğruluk; görülen bir şeyin aslı, esası.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ilim: bilme, bilgi.

istilzam: gerektirme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kelimat: kelimeler, sözler.

kemiyeten: sayı itibarıyla, sayıca.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

keyfiyeten: keyfiyet yönünden, nitelik ve özellik bakımından.

masnu: sanatlı yapılmış eşya, varlık.

mevcut: var, var edilen.

mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.

mucit: icat eden, yoktan var eden.

muhalât: muhaller, olması

mümkün olmayanlar.

müessir: eser sahibi; tesir eden; işleyen, hükmünü yürüten.

nazar: nispeten, kıyaslayarak, göre.

sair: diğer, başka, öteki.

sânî: sanatlı yapan, sanatkâr.

sıfât-ı lâzime: gerekli, lüzumlu sıfatlar, özellikler.

tabiat: var olan her şeyin yaratılış ve yaşayış kurallarının

tümü.

tesir: etki.

teşekkül: şekillenme, meydana gelme.

teşkil: vücut verme, meydana getirme, yapma.

zarf: kap, kılıf, mahfaza.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zeylül'z-zeyil: ekin eki, ilâvenin ilâvesi.

2. İnsanın bedeninde, zerrattan teşekkül eden mütehalif mürekkebat adedince, matbaalarda hurufatı tertip etmek için kullanılan kalıplar gibi, kalıplar lâzımdır.

3. Kârgir kemerlerin taşları gibi, her bir zerrenin, arkaşlarına hem hâkim, hem mahkûm olması lâzım gelir. Ve keza, her birisi ötekilere hem zıt, hem misil, hem mutlak, hem mukayyet olması lâzımdır.

İkinci kelimenin muhalâtı:

1. İnsanın mehazi, yani insanı teşkil eden maddeler, eczahanelerde bulunan ağızları mühürlü ayrı ayrı çeşit çeşit mütebayın ilâçlar gibi maddelerdir. Hiç kimsenin eli dokunmaksızın, ihtiyaç nispetinde, kemal-i intizam ve muvazene ile, o ilâçların şişelerden kendi kendine çıkıp hayatı bir macun vaziyetine gelmesi mümkün ise, insanın da sânisiz, esbap ve mevadd-ı camideden sudûru mümkündür, diyebilir.

2. Bir şeyin kemal-i intizam ile gayr-i mahdud, kör, sağır, camit, şuursuz esbaptan sudûrunun muhaliyeti nispetinde, sânisiz, insanın da o maddelerden yapılması muhaldır. Maahaza, maddî esbabın yalnız zahire taallûku vardır; bâtındaki lâtif, ince, garip nakışlara, sanatlara nüfuz yoktur.

3. O kelimenin iktizasına göre, kemal-i ittifak ve intizam ile ihtiyacat nispetinde gayr-i mahsur esbabın bir cüzde, bir hücrede içtimaları lâzım gelir. Bu içtima, âlemin

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.
camit: ruhsuz, cansız.
cüz: parça.
esbap: sebepler, vasıtalar.
garip: tuhaf, hayret verici.
gayr-i mahdud: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.
gayr-i mahsur: sayısız, sınırsız.
hâkim: hükmeden.
hayati: hayat için mecburî

olan, yaşamak için gerekli olan.
hurufat: harfler.
içtima: toplanma.
ihtiyacat: ihtiyaçlar, lüzumlu olan şeyler.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kulma.
kârgir: taş veya tuğla inşaat, taş veya tuğladan yapılmış bina.
kemal-i intizam: intizamın mükemmel oluşu, tam ve eksiksiz düzen.

kemal-i ittifak ve intizam: mükemmel bir birliklilik ve düzen.
kemer: daire çemberinin parçası biçiminde veya bu şekli andıran mimarî şekil.
keza: böylece, aynı şekilde.
lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
macun: hamur kıvamına getirilmiş ilâç.
maddî: madde ile alâkalı, cismanî.

mahkûm: kendine hükmolunan, hükümlü.
mehaz: menba, bir şeyin alındığı, çıkarıldığı yer, bir şeyin aslının alındığı kaynak.
mevadd-ı camide: cansız maddeler.
misil: benzer, eş.
muhal: imkânsız.
muhalât: muhaller, olması mümkün olmayanlar.
muhaliyet: imkânsızlık, imkânsız oluş.
mukayyet: kayıtlı, sınırlı, bağlı.
mutlak: herhangi bir kayda bağlı olmayan, kayıtsız, şartsız.
muvazene: denge, ölçü.
mürekkebat: mürekkep şeyler, bileşikler, karışımlar.
mütebayın: birbirine uymayan, birbirinden ayrı, zıt.
mütehalif: birbirine uymayan, değişken.
nakış: işleme, süsleme.
nispet: oran, ölçü.
nüfuz: geçerli olma, işleme.
sâni: yapan, işleyen, yapıcı.
sudûr: sâdir olma, meydana çıkma, olma.
şuursuz: idraksiz, bilgisiz.
taallûk: alâkalı, münasebetli olma.
tertîp: dizme, sıralama, düzene koyma.
teşekkül: şekillenme, meydana gelme.
teşkil: oluşturma, şekillendirme.
vaziyet: durum.
zahir: dış yüz, görünüş.
zerrat: zerreler, atomlar.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

ecza ve erkânının azametiyle beraber senin elinin içine girip içtîma etmeleri demektir.

Çünkü, insanın ustası esbap olduğu takdirde, âlemin bütün ecza ve erkânı insanla alâkadar olduğuna nazaran, insanın yapılışında amil ve usta olmaları lâzım gelir. Bir usta, yaptığı şeyin içerisinde bulunduğundan sonra yapar. O hâlde, insanın bir hücrelerinde âlemin eczası içtîma edebilir. Bu öyle bir muhaldir ki, muhallerin en mümteniidir.

Üçüncü kelimenin muhal ve butlanı ise:

Evet, tabiatın iki ciheti vardır: Biri zahiridir ki, ehl-i gaflet ve dalâletçe hakikat zannedilmiştir; diğeri batınıdır ki, sanat-ı İlâhiye ve sıbga-i Rahmaniye'dir. Tabiata ilâveten iddia edilen kuvvet ise, Hâlık-ı Hakîm-i Alîm'in cilde-i kudretidir. Ehl-i gafletin sâni olarak telâkki ettikleri tabiata, cenah olarak yapıştırdıkları kör tesadüf ve ittîfak ise, dalâletten neş'et eden ıztırar neticesinde, şeytanların ihtira ettikleri hezeyanlardır. Çünkü, müteaddit eserlerimde kat'î bir surette ispat edildiği gibi; harikaların harikası olan şu sanat, ancak ve ancak bütün evsaf-ı kemaliye ile muttasıf bir Habîr-i Basîr'in yed-i kudretinden çıkmamış ise, şu kesif, camit, mukayyet miskin mümkinin eliyle mi şu kâinata giydirilen gömlek yapılmıştır? Yoksa âlemlere giydirilen şu güzel teşekkülleri, nakışları bauda veya kaplumbağa mı yapmıştır? Hâşâ, sümme hâşâ!

Evet, insanda, her şeyde, Sâni-i Ezelî'nin masnuu olduklarına mevcudatın adedince şahitler vardır. Meselâ:

alâkadar: ilgili, ilişki.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
amil: yapan, işleyen; yapan, yapıcı.
azamet: büyüklük.
bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.
bauda: sivri sinek, sinek.
butlan: batıl, hükümsüz olma hâli.
camit: ruhsuz, cansız.
cenah: kanat, kol.
cihet: yön.
cilve-i kudret: kudret ve kuvvetin tecellisi, görüntüsü.
dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.
ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; yoldan çıkanlar, azgın ve sapkın kimse-ler.
ehl-i gaflet: dünyaya daldığından dolayı ahiretin farkında olmayan.
erkân: rükünler, esaslar.
esbap: sebepler, vasıtalar.
evsaf-ı kemaliye: olgunluk vasıfları.
Habîr-i Basîr: her şeyi gören ve her işten haberdar olan Allah.
hakikat: gerçek, doğru.
Hâlık-ı Hakîm-i Alîm: her şeyi hakkıyla bilen ve her işi hikmetle yapan yaratıcı; Allah.
harika: olağanüstü.
hâşâ: asla, kat'iyen, öyle değil, Allah göstermesin.
hezeyan: saçmalama, abuk sabuk konuşma, herze.
ıztırar: mecburiyet, zorunluluk, caresizlik, ihtiyaç.
ıçtîma: toplanma, bir araya gelme.
iddia: davaya kalkışma, dava etme.
ihtira: uydurma, olmayan bir şeyi olmuş gibi gösterme.
ilâveten: ilâve olarak, eklenerek, ekleyerek, katarak, artırarak.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
ittîfak: birleşme; rast geliş.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.
kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.
masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.
meselâ: örneğin.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

miskin: uyuşuk, tembel, hareketsiz, zavallı.
muhâl: imkânsız.
mukayyet: kayıtlı, sınırlı, bağlı.
muttasıf: vasıflandırılan, sıfatlanan.
mümkin: mümkün, olabilir olanlar, yaratılanlar.
mümteni: imkânsız, olamaz.
müteaddit: çeşitli, bir çok.
nakış: işleme, süsleme.
nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.
sanat-ı İlâhiye: İlâhî sanat, Allah'ın sanatı; Cenab-ı Hak'ın sanat ile yaratması.
sâni: yapan, işleyen, yapıcı.
Sâni-i Ezelî: başlangıcı olmayan, zaman, mekânla kayıtlı olmayan ve her şeyi sanatlı yaratan yaratıcı, Allah.
sıbga-i Rahmaniye: Cenab-ı Hak'ın yarattığı rızıkları isim ve sıfatları ile boyaması.
suret: biçim, şekil, tarz.

sümme: tekrar ve tekrar.
tabiat: var olan her şeyin yaratılış ve yaşayış kurallarının tümü.
telâkki: kabul etme, bir görüşle bakma.
tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.
teşekkül: oluşum.
yed-i kudret: kudret eli, her şeyi tutan Allah'ın kudret eli.
zahiri: görünüşte olan; zahire, dışa ait olan.

1. Kâinattır. Evet, kâinatın ihtiva ettiği bütün zerrat ve mürekkebatın her birisi, elli beş lisan ile şahadet etmektedir.

2. Kur'ân'dır. Evet, Kur'ân, bütün enbiya, evliya ve muvahhidinin kitaplarıyla sahife-i kevn ve vücutta yaratılan icadî ve tekvinî ayetler, Hâlık'ın hallâkiyetine adil şahitlerdir.

3. Mahlûkatın reisi ve resulü, bütün enbiya, evliya, melâike ile birlikte her şeyin sâanii Allah olduğuna ilân-ı şahadet ediyorlar.

4. İns ve cin taifeleri, envaen ihtiyacat-ı fitriyesiyle şahittirler.

5. Ulûhiyet ve hallâkiyetin Allah'a mahsus ve münhasır olduğuna Allah da şahadet ediyor.

Arkadaş! Sanatın, vücuh-i selâse-i mezkûre üzerine mümkün; veya hakkın istilzam ettiğine nazaran, Vacib'e olan isnadı meselesi, semeredar bir ağaç meselesi gibidir. Şöyle ki:

Ağacın o semereleri, ya vahdete isnat edilir, yani neşvünema kanunuyla ağacın kökünden, kök de çekirdekten, çekirdek de evamir-i tekviniye temessülünden, evamir-i tekviniye de "Kün!" emrinden, "Kün!" emri dahi Vahid-i Vacib'den sâdır olmuştur. O vakit, o ağaç bütün eczasıyla, yapraklarıyla, dallarıyla, semereleriyle, yaratılış kolaylığında, bir semere-i vahide hükmünde olur. Çünkü, vahdete nispeten, küçük bir semere ağacıyla pek

âdil: adaletli olan, doğruluk gösteren.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.

enbiya: nebîler, peygamberler.

envaen: tür veya cins olarak; cinsleri itibarıyla.

evamir-i tekviniye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratı-

lılığıyla ilgili işler.

evliya: velîler, Allah dostları.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hallâkiyet: yaratıcılık.

hükmünde: değerinde, yerinde.

icadî: vücuda getirme ve yaratılışa ait.

ihitiya: içine alma, kapsama.

ihitiyacat-ı fitriye: yaratılış gereği olan ihtiyaçlar.

ilân-ı şahadet: şahitliği her-

kese duyurma.

ins: insan, beşer, âdemoğlu.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

istilzam: gerekli görme, lüzumlu görme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kanun: kaide, kural.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların

sonuncusu.

kün: 'ol' manasında Allah'ın varlıklarını yaratırken verdiği emir.

lisan: dil.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

melâike: melekler.

mesele: önemli konu.

muvahhidin: muvahhitler, tevhit edenler, Allah'ın varlığına ve birliğine inananlar.

mümkün: mümkün, olabilir olanlar, yaratılanlar.

münhasır: sınırlanmış, sınırlı.

mürekkebat: mürekkep şeyler, bileşikler, karışımlar.

nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

neşvünema: yayılıp gelişme, büyüüp gelişme; büyüme, boy atma, yetiştirme, gelişme.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

reis: başkan.

resul: Allah'ın elçisi, peygamber.

sâdır olmak: çıkmak, meydana gelmek, ortaya çıkmak.

sahife-i kevn ve vücut: oluş ve varlık sayfası.

sâni: sanatlı yapan, işleyen, yapıcı; sanatkâr.

semere: meyve, yemiş.

semeredar: meyveli, faydalı neticeler veren.

semere-i vahide: bir tek meyve.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

taife: takım, grüruh.

tekvinî: tekvin ile ilgili, yaratmaya, var etmeye dair.

temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

Vacib: varlığı zorunlu olan ve başkasının varlığına bağlı olmayan.

vahdet: birlik ve teklik.

Vahid-i Vacib: varlığı zorunlu olan ve başkasının varlığına muhtaç olmayan, bir ve tek olan Allah.

vücuh-i selâse-i mezkûre: önceden söylenen üç cihet, üç yön.

zerrat: zerreler, atomlar.

adem-i fark: farkın olmaması.
alât: aletler, vasıtalar, aygıtlar.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
âyine: ayna.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cihazat: cihazlar, azalar.
cüz: parça.
dâhil: girme, içinde olma.
esbap: sebepler, vasıtalar.
habbe: tane.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
hâşâ: asla, kat'iyen, öyle değil, Allah göstermesin.
hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
içtima: toplanma, bir araya gelme.
ilâh: kendisine ibadet edilen ve tapınılan şey.
ilm-i ezeli: ezeli ilim, Cenab-ı Hakkın sonsuz ezeli ilmi.
ilm-i muhit-i ezeli: başlangıcı olmayan ve her şeyi kuşatan ilim; Allah'ın ilmi.
İmkânî vücut: maddî varlık âlemine çıkma imkânına sahip varlıklar.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kavi: kuvvetli, güçlü.
kesret: çokluk.
keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
küll: bütün, bir şeyin tamamı.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahal: yer.
ma'kes: yansıma yeri, ayna.
mastar: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.
mastariyet: kaynaklık, ortaya çıkma.
mesele: önemli konu.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
muhkem: sağlam olan, eksiklik ve noksanı olmayan.
mümteni: imkânsız, olamaz.
neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.

büyük ve çok semereli bir ağaç arasında fark yoktur. Bu adem-i fark, vahdette sühuletle yüsr, kesrette suubetle usrûn bulunduğundan neş'et etmiştir. Eğer kesrete isnat edilirse, her bir semere, her bir çiçek, her bir yaprak, her bir dal, tam ağacının vücuda gelmesine lâzım olan bütün alât, cihazat, esbap vesaireye ihtiyaç gösterecektir. Çünkü, küll cüzde dâhildir; ona ne lâzımsa, buna da lâzımdır. Mesele, bu iki şıktan hariç değildir: Biri vacip, diğeri mümtenidir.

Hülâsa: Bir hücrenin vücuda gelmesi, kendisine isnat edilirse, kâinata muhit olan sıfatlar kendisinde lâzımdır. Esbaba isnat edilirse, âlemdaki bütün esbabın o hücrede içtimaları lâzım gelir. Hâlbuki, sineğin iki eli sığmayan bir hücre, iki ilâhın tasarrufuna mahal olabilir mi? Hâşâ!

Maahaza, hücreden tut, âleme kadar her bir şeyin bir nevi vahdeti vardır. Öyle ise, sâni de vahit olacaktır. Çünkü, vahit, ancak vahitten sudûr eder. Ve keza, bir habbe şemsi ziyasıyla, rengiyle, tecelli suretiyle içine alabilir; fakat, mastariyet itibarıyla, bir habbe iki habbeyi içine alıp onlara mastar olamaz. Ve keza, vücut-i haricî vücut-i misalîden daha sabit, daha muhkemdir. Vücut-i haricîden bir nokta vücut-i misalîden bir dağ içine alabilir. Kezalik, vücut-i vücubî daha kavi, daha rasih, daha sabittir, belki de vücut-i hakikî, vücut-i haricî ondan ibarettir.

Binaenaleyh, ilm-i muhit-i ezeliye temessül eden imkânî vücutlar, vücut-i vücubînin tecelliyat-ı nuriyeleri-ne âyine ve ma'kestirler. Öyle ise, ilm-i ezeli imkânî

nevi: çeşit, tür.
rasih: sağlam, temeli kuvvetli.
sabit: kararlı, değişken olmayan, bozulmayan.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
semere: meyve, yemiş.
sıfat: vasıf, nitelik.
sudûr: sâdır olma, meydana çıkma, olma.
suret: biçim, tarz, görünüş.
suubet: güçlük, zorluk.
sühulet: kolaylık.

sems: güneş.
tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tecelliyat-ı nuriye: parlak görüntüler.
temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.
usûr: sıkıntı.
vacip: zorunlu.
vahdet: birlik ve teklik.
vahit: yalnız, tek, bir.

vesaire: ve başkaları, bunun gibileri.
vücut-i hakiki: gerçek vücut.
vücut-i harici: haricî vücut, varlığı ortaya çıkan, dışarıda varlığı bilinen, nesnel.
vücut-i misali: görüntüden oluşan varlık, yansıma ile oluşan varlık.
vücut-i vücubi: zorunlu olan, gerekli olan varlık.
vücut: beden, varlık.
yûsr: kolaylık, rahat.
ziya: ışıık, aydınlık, nur.

vücutlara âyine olduğu gibi, imkânî vücutlar da vücud-i vücubîye âyinedir. Sonra, o imkânî vücutlar, ilm-i ezeli-den vücud-i haricîye intikal etmişlerse de, vücud-i hakikî mertebesine vâsıl olmamışlardır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kevn ve vücut sahasında durup, ahval-i âleme dikkat eden adam hadsî bir sür'atle anlar ki, tesir ve faaliyet lâtif, nuranî, mücerret olan şeylerin şe'ni olduğu gibi, infial, kabiliyet, teessür de maddî, kesif, cismanî şeylerin hassasıdır. Evet, misal olarak semadaki nur ile yerdeki şu kocaman dağa bak: O nur, semada iken ziyasıyla yerde iş görür, faaliyettedir. O dağ ise, azametiyle beraber faaliyetli yerinde oturuyor; ne bir tesiri var ve ne de bir fiili var.

Ve keza, eşya arasında vukua gelen fiillerden anlaşılıyor ki, hangi bir şey lâtif, nuranî ise, sebep ve fail olmaya kesb-i liyakat eder; kesafeti nispetinde de infial ve müsebbebiyet mertebesine yaklaşıyor. Bundan anlaşılıyor ki, esbab-ı zahiriyenin hâlikıyla, müsebbebatın mucidi, ancak ve ancak Nurü'l-Envar, Sâni-i Ezeli'dir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Tefekkür, gafleti izale eder; dikkat, teemmül, evham zulûmatını dağıtıyor. Lâkin, nefsinde, bâtınında, hususî ahvalinde tefekkür ettiğin zaman, derinden derine tafsilât ile tetkikat yap. Fakat, afakî, haricî, umumî ahvalâta teemmül ettiğin vakit, sathî, icmalî düşün, tafsilâta

afakî: dışa dönük.
ahval: hâller, durumlar.
ahvalât: hâller, durumlar.
ahval-i âlem: âlemin hâlleri, durumları.
azamet: büyüklük.
bâtın: iç, iç yüz, iç kısım.
cismanî: maddî ve cisimli olmak.
esbab-ı zahiriye: görünürdeki sebepler.
evham: vehimler, zanlar, kurnuntular.
faaliyet: iş, hareket.

fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.
fill: iş, hareket.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hadsî: sezgiye dayalı.
hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.
haricî: dışa ait, dış dünya ile ilgili; çevresel.
hassa: bir kimseye has olan özellik, nitelik veya tesir.
hususî: özel.

icmalî: kısaca, topluca, tafsilsiz, toplu, kısa.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilm-i ezeli: ezeli ilim, Cenab-ı Hakkın sonsuz ezeli ilmi.
imkânî vücut: maddî varlık âlemine çıkma imkânına sahip varlıklar.
infial: gücenme, danılma; etkilenme, etki altında kalma; dış etkenle harekete geçme.
intikal: bir yerden başka bir yere geçme, yer değiştirme.

izale: giderme, ortadan kaldırma.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kesafet: kalınlık, yoğunluk, kesiflik, koyuluk, sıklık.
kesb-i liyakat: layık olma, ehliyet kazanma.
kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.
kevn: olma, oluş.
keza: böylece, aynı şekilde.
lâtif: cismanî olmayan, ruhla ilgili, ruhanî.
maddî: madde ile alâkalı, cismanî.
meretebe: derece, basamak.
misal: örnek.
mucit: yaratan, yoktan var eden.
mücerret: soyutlanmış olan, cisim hâlinde bulunmayan.
müsebbebat: bir sebeple olanlar, sebeple meydana çıkanlar, neticeler.
müsebbebiyet: kendini doğuran sebepleri gösteren sonuç oluş.
nefis: kişinin kendisi, şahsı.
nispet: oran, ölçü.
nur: aydınlık, parlak, ışık.
nuranî: nurlu, ışıltılı, parlak, münevver.
Nurü'l-Envar: her türlü ışığın gerçek kaynağı hükümündeki ışık olan Allah.
Sâni-i Ezeli: başlangıcı olmayan, zaman, mekânla kayıtlı olmayan ve her şeyi sanatlı yaratan yaratıcı, Allah.
sathî: yüzeysel, derine inmeyen, üstün körü.
sema: gökyüzü, gök.
sür'at: çabuk olma, hızlilik.
şe'n: iş, durum, özellik, yapı.
tafsilât: tafsiller, açıklamalar, izahlar.
teemmül: inceden inceye, etraflıca düşünme.
teessür: tesir altında kalma, etkilendirme.
tefekür: derin düşünme; eşyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.
tesir: etki.
tetkikat: araştırmalar, incelemeler.
umumî: genel.
vâsıl: ulaşan, erişen, kavuşan.
vuku: olma, meydana gelme.
vücud-i hakikî: gerçek vücut.
vücud-i haricî: haricî vücut, varlığı ortaya çıkan, dışarıda varlığı bilinen, nesnel.
vücud-i vücubî: zorunlu olan, gerekli olan varlık.
vücut: var olma, varlık.
ziya: ışık, aydınlık, nur.
zulûmat: karanlıklar.

afakî: dışa dönük.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

âmâl: emeller, arzular, istekler.

Binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cahil: Allah'ı tanımayan, lâhî hakikatlerden habersiz, hak bilgisinden yoksun.

cehalet: cahillik, ilimden yoksun olma, lâhî hakikatlerden habersiz olma.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, burhan.

dünyevi: dünyaya ait.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırıp.

enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

fezleke: hülâsa, netice, muhtasar, özet.

gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefse uyararak Allah'ın emirlerini unutan.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

gayr-i mahdut: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.

gayr-i mahsur: sayısızca, sınırsız.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

giriftar: tutkun, düşkün, müptelâ.

hayr-ı azîm: büyük hayır.

hidayet: doğru olan, hak olan.

icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.

icmalî: kısaca, topluca, tafsilsiz, toplu, kısa.

ıctınap: çekinme, sakınma, uzak durma.

ihtimal: olabilirlik.

ihtiyat: uzak görüşlü olma, geleceği düşünerek tedbirli hareket etme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

irtikâp: kötü, fena ve günah teşkil edecek bir iş yapma, kötü iş işleme.

isal: ulaştırma, erişirme.

ıştiha: fazla istek, arzu.

kalbolma: bir halden diğer bir hale geçme, dönüşme.

kesret: çokluk.

kıymet: değer.

mahal: yer.

menfaat: fayda.

mevhum: hakikatte olmayan,

geçme. Çünkü, icmalde, fezlekede olan kıymet ve güzellik tafsîlâtında yoktur. Hem de, afakî tefekkür dipsiz denize benziyor, sahili yoktur; içine dalma, boğulursun.

Arkadaş! Nefsî tefekkürde tafsîlatlı, afakî tefekkürde ise icmalî yaparsan, vahdete takarrüp edersin. Aksini yaptığın takdirde, kesret fikrini dağıtır, evham seni havalandırır, enaniyetin kalınlaşır; gafletin kuvvet bulur, tabiat kalbeder. İşte dalâlete isal eden kesret yolu budur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsan ne kadar cahil ve gafildir, ne kadar yolunu şaşırmış, nefesine zarar veriyor. Dokuz vecihle menfaati muhakkak, yalnız bir vecihle zararı mevhum olan büyük bir hayr-ı azîmi terk, dalâleti irtikâp eder.

Evet, Sofestâin bir şüphesi için, binlerce menfaat delilleri olan hidayeti terk ediyor. Hâlbuki insan çok vehham, ihtiyatlı olduğuna nazaran, dünyevî bir işte onda bir zarar ihtimali varsa, ıctınap eder; ahiret işi olursa, onda dokuz zarar ihtimali olduğu hâlde, ıctınap etmez. İşte cehalet bu kadar olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ruh-i insanî gayr-i mütenahi ihtiyaçlara giriftar, gayr-i mütenahi elemlere mahaldir, gayr-i mahsur lezzetlere iştilalıdır, gayr-i mahdut âmâlî beslemektedir; hatta, kalbin dalâletiyle beraber, ruhtan fışkıran şefkat, gayr-i mütenahi elemleri tazammun ediyor. Binaenaleyh,

vehim ve hayal ürünü olan.

nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

nefis: kişinin kendisi, şahsı.

nefsî: kişiye ait, kişi ile alakalı.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

ruh-i insanî: insanın ruhu, insanın bızatîhi kendisi, benliği, ruhu.

Sofestâi: eski Yunan felsefesinde hiçbir şeyin mutlak ha-

kikatinin olmadığı, her şeyin ölçüsünün insanın bilgisine dayalı olduğu inancını savunarak değerleri ve ahlâkı sorgulayarak tahrîp etmeye çalışan kimse.

şefkat: merhamet ve acıma yüklü karşılıksız sevgi.

tabiat: var olan her şeyin yaratılış ve yaşayış kurallarının tümü.

tafsîlât: tafsiller, açıklamalar, izahlar.

takarrüp: yakınlaşma, yak-

laşma, yanaşma.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tefekkür: derin düşünme, esyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.

vahdet: birlik ve teklik.

vecih: cihet, yön.

vehham: çok şüphe ve vesvese eden, çok kuruntulu; vehimli, kuruntulu.

“Ben neyim? Ne kıymetim var ki, benim için kıyamet kopsun, mizan vazedilsin, hesap görülsün?” demeye hakkın yoktur.

Ey kemal-i gurur ile dalâlet kürsüsünde oturan! Hayatına mağrur olma. Zira, o hayat bir mugalâta ile kaimdir. Şöyle ki: O kürsüde oturan dâl, zeval ve fenânın dehşetini düşünüp korktuğu zaman saadet-i ebediye ihtimaline kaçır, tekâlif-i diniyenin terkinde de ahiretin olmayacağı ihtimaline kaçır. Bu mağlâta ile, her iki elemenden kurtuluyor! Lâkin, kısa bir zamanda düğüm açılır, hakikat ortaya çıkar. Ne birinci ihtimal elemi izale eder ve ne de ikinci ihtimal yükünü tahfif eder.

Ve keza, musibet taammüm ettiğinde, elem hafif olur. “Ben de emsalim gibiyim” diye, yine yük altından kaçır. Fakat, musibet âmm olduğunda, elemi muzaaf olur, kat kat ziyade olur. Çünkü, kendisi gibi, akrabası, ahabası da o musibete dâhildir. Çünkü, insanın ruhu, ebna-i cinsiyile âlakadardır; ne kadar umumî olursa, o kadar da elemi fazla olur.

Ey şek cephesinde, gaflet gölgesinde istirahat e çeken bîçare! Gaflet serinliğinde şek içinde zevk ettiğin lezzeti lezzet sanma. O, zehirli baldır, az bir zaman sonra Cehennemî bir azaba inkılâp edecektir. Eğer âlâmın lezaize, nârın nura inkılâp etmesi emelinde isen, evkat-ı hamsede rûkû ve sücud kancasıyla gururun hortumunu bük, sık başını kır, imanı doldur, sonra âyâtâ tefekkür ile taate devam eyle ki, şek ve gaflet perdeleri yırtılsın. Bu dalâlet

ahbap: dostlar.
ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
alâkadar: ilgili, ilişkili, münasebetli, bağlı.
âlâm: kederler, elemeler, acılar.
âmm: genel, umumî.
âyât: Kur’ân ayetleri.
azap: günahlara karşı kabirde ve ahirette çekilecek ceza.
bîçare: çaresiz, zavallı.
Cehennemî: Cehenneme has,

Cehenneme ait, Cehennem gibi, (sıcak veya yakıcı).
dâhil: girme, içinde olma.
dâl: sapkınlar, doğru ve Hak yoldan uzaklaşanlar.
dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
dehşet: büyük tehlike karşısında korkma ve şaşırıp kalma.
ebna-i cins: kendi cinsinden olanlar.
elem: dert, üzüntü, maddî-

manevî ızdırap.
emel: şiddet arzu, ümit.
emsal: benzerler.
evkat-ı hamse: beş vakit; sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatısı namazlarının kılındığı vakitler.
fenâ: yokluk, son bulma, geçicilik.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah’tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
gurur: kibir, kendi yüksek ve değerli tutarak böbürlenme.

hakikat: gerçek, doğru.
ihimal: olabirlik.
iman: inanç, itikat.
inkılâp: değişme, dönüşme.
istirahat: dinlenme, rahatlama.
izale: giderme, ortadan kaldırma.
kaim: ayakta duran, var olan.
kemal-i gurur: tam bir gurur, böbürlenme ve büyülenme.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıyamet: bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.
kıymet: değer.
kürsü: taht, makam.
lezaiz: zevkler, lezzetler.
mağlâta: mugalâta, zihin karıştırarak saçma söz, boş ve manasız söz, karşısındakini yanıltmak için söylenen boş lâkırdı.
mağrur: gururlu; kendini beğenmiş, büyüklük taslayan.
mizan: ahirette günah ve sevapların, iyilik ver kötülüklerin ölçüleceği terazi, manevî ölçü aleti.
mugalâta: safsata, ağır kalabalığı.
musibet: felâket, belâ.
muzaaf: kat kat, iki misli.
nâr: ateş.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.
şek: şüphe, zan, tereddüt.
taammüm: umumileşme, genel olma, yaygınlaşma.
taat: itaat etme, Allah’ın emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınma.
tahfif: hafifletme, yükünü azaltma.
tefekür: derin düşünme; esyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.
tekâlif-i diniye: dinî teklifler, dinle ilgili sorumluluklar.
umumi: genel.
vazedilme: koyulma, konulma.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.
ziyade: çok, fazla.

acılığından, necatın halâveti tavazzuh ile, münacat lezzeti ortaya çıksın.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ubudiyette ancak teslimiyet vardır; tecrübe, imtihan yoktur. Çünkü, seyyid, efendi abdini, hizmetkârını tecrübe ve imtihan edebilir, fakat abd seyyidini imtihan etmek salâhiyetinde değildir. Ve keza, insan Rabbini, Hâlık'ını tecrübe edemez.

abd: kul, köle.

halâvet: zevk, lezzet.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hizmetkâr: hizmet yapan kimse, hizmetçi.

İ'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

imtihan: deneme, sınama.

keza: böylece, aynı şekilde.

münacat: Allah'a dua etme,

yalvarma, Onun manevî huzurunda tazarru ve niyazda bulunma.

necat: kurtuluş, kurtulma, halâs, selâmet.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

salâhiyet: yetki, bir işi yapmaya veya işe karışmaya hakkı bulunma.

seyyid: efendi, en önde olan.

tavazzuh: açıklanma, aydınlanma, açıklığa kavuşma, açık hale gelme.

tecrübe etmek: sinamak, denemeye tâbi tutmak; hesaba çekmek.

teslimiyet: kendini Allah'a veya başka birinin iradesine terk etme, boyun eğme.

ubudiyet: kulluk.

Zühre (*)

بسم الله الرحمن الرحيم Mukaddeme

Bu risalenin telifinden on iki sene evvel ^(HAŞİYE) inayet-i Rab-
baniye ile, marifet-i İlâhiyede bir hareket-i fikriye ve bir seya-
hat-i kalbiye ve bir inkişafat-ı ruhiyede tezahür eden bazı lema-
at-ı tevhidiyeyi, Arabî olarak, Notalar suretinde ZÜHRE, ŞU-
LE, HABBE, ŞEMME, ZERRE, KATRE gibi risalelerde kay-
detmiştim. Uzun bir hakikatin yalnız bir ucunu göstermek ve
parlak bir nurun yalnız bir şuaını irae etmek tarzında yazıldı-
ğından, yalnız kendi kendime birer hatıra ve birer ihtar şeklin-
de olduğundan, başkalarının istifadesi mahdud kalmıştı. Husu-
san, en mümtaz ve en has kardeşlerimin kısm-ı azamı Arabî
okumamışlar. Bunların ısrarı ve ilhahıyla o Notaların, o
Lem'aların kısmen izahlı ve kısmen kısa bir mealini Türkçe
olarak yazmaya mecbur oldum.

(*) Bu Zühre Risalesi, Mesnevî-i Arabî'nin çok mühim bir risalesidir. Her
ne kadar tercüme etmeye çalışmış isem de, müellifin, vaktiyle Nur Şa-
kirtlerinin ricakârâne ısrarları üzerine yaptığı tercümeyi aynen derç et-
meyi daha münasip gördüm, Risale-i Nur'un On Yedinci Lem'ası na-
mını alan bu risale ile Arabî ZÜHRE arasında, bir icmal tafsil ve tak-
dim tehir farkı vardır.

Mütercim
Abdülmecid

HAŞİYE: On iki sene evvel denilen tarih Hicrî 1340, Milâdî 1921 sene-
leridir.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Arabi: Arapça.
derç: sokma, içine alma.
habbe: tane, tohum; su ka-
barcığı.
hakikat: gerçek, esas.
hareket-i fikriye: düşünce
hareketi.
haşîye: dipnot.
Hicri: tarih başlangıcı olarak

Hz. Muhammed'in hicretini
esas alan takvim.
hususan: bilhassa, özellikle.
icmal: kısa anlatma, özete-
me, ayrıntılara girmeme.
ihhtar: dikkat çekme, hatırlat-
ma, uyarı.
ilhah: ısrar etme, bir şeyin
kabulü için son derece diren-

me.
inayet-i Rabbaniye: Allah'ın
inayeti; Cenab-ı Hakkın mah-
lûkatın terbiye, tedbir ve ida-
resinde onlara yapmış olduğu
lütuflar, himayeler, yardımlar.
inkişafat-ı ruhiye: ruhî inki-
şafat, ağıllar ve genişleme-
ler.

irae: gösterme.
istifade: faydalanma, yararlan-
ma.
izah: açıklama, anlatma.
katre: damla.
kismen: kısmî olarak, bir kısım.
kısm-ı azam: büyük kısım, ekse-
riyet, çoğunluk.
lemaat-ı tevhidiye: Allah'ın birli-
ğini gösteren panitular.
mahdud: sınırlı, belirli.
marifet-i İlâhiye: Allah'a mahsus
ilim, İlâhî sanat; hiç kimsenin ya-
pamadığı, sadece Allah'ın kudre-
tinde olan bilgi.
meal: mana, anlam, mefhum.
mecbur: zorunlu olma.
Mesnevî-i Arabî: Arapça olarak
telif edilen Mesnevî-i Nuriye.
Milâdî: Hz. İsa'nın doğumunu
başlangıç alan takvim.
müellif: eser telif eden, yazar.
mukaddeme: başta ve asıl mak-
sada girmeden önce söylenen
veya yazılan şey.
mümtaz: ayrıcalıklı, seçkin.
münasip: uygun.
nam: ad
nota: dikkat çekici ve uyarıcı bil-
gi.
nur: aydınlık, parlaklık, ışık.
Rahim: merhamet eden, çok
merhametli olan, esirgeyen, ko-
ruyan, acıyan Allah.
Rahman: sonsuz merhamet sahi-
bi ve şefkatle bütün varlıkları
rızklandıran Allah.
ricakârâne: ricada bulunarak, ri-
ca eder şekilde.
sakirt: talebe, öğrenci.
şemme: azıcık koklamak.
seyahat-i kalbiye: kalp yolculu-
ğu, kalben seyahat.
şua: ışın, ışık demeti.
sule: aydınlatıcı alev, yalın.
suret: biçim, şekil, tarz.
tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı
anlatma.
takdim: öne geçirme, öne alma,
önde tutma.
tarz: biçim, şekil, suret.
tehir: erteleme.
telif: eser yazma.
tezahür: görünme, belirme, orta-
ya çıkma.
zerre: en küçük parça; en küçük
birim.
Zühre: son derece parlak olan Ço-
ban Yıldızı.

Bu Notalar ve Arabî risaleler, Yeni Said'in, en evvel, hakikat ilminden —bir derece şuhut suretinde gördüğü için— tağyir edilmeden mealleri yazıldı. Onun için, bazı cümleler sair Sözlerde zikredilmekle beraber, burada da zikrediliyor. Ve bir kısmı, gayet mücmel olmakla beraber, izah edilmiyor; tâ leta-fet-i asliyesini kaybetmesin.

Said Nursî

BİRİNCİ NOTA

Kendi nefsim'e hitaben demiştim: Ey gafil Said! Bil ki, şu âlemin fenâsından sonra sana refakat etmeyen ve dünyanın harabıyla senden müfarakat eden bir şeye kalbini bağlamak sana lââyık değildir. Hususan senin asrının inkırazıyla seni terk edip arka çeviren ve bahusus berzah seferinde arkadaşlık etmeyen ve hususan seni kabir kapısına kadar teşyi etmeyen, hususan bir iki sene zarfında ebedî bir firak ile senden ayrılıp günahını senin boy-nuna takan, hususan senin rağmına olarak husulü anında seni terk eden fânî şeylerle kalbini bağlamak kâr-ı akıl değildir.

Eğer aklın varsa, uhrevî inkılâbatında, berzahî etvarında ve dünyevî inkılâbatının müsadematı altında ezilen, bozulan ve ebedî seferde sana arkadaşlığa muktedir olmayan işleri bırak, ehemmiyet verme, onların zevalinden kederlenme.

Sen kendi mahiyetine bak ki: Senin lâtîfelerin içinde öyle bir lâtife var ki, ebedden ve Ebedî Zat'tan başkasına

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

Arabi: Arapçaya ait, Arap dili ile ilgili.

asır: yüzyıl.

bahusus: hususiyetle, en çok, hele.

berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret arasındaki yer.

berzahî: kabir hayatıyla ilgili, berzah âlemi ile ilgili.

dünyevi: dünyaya ait.

ebed: sonsuzluk, daimîlik.

Ebedî Zat: sonu olmayan, daimî, sürekli, azamet ve ululuk sahibi olan Allah.

ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

ehemmiyet: önem, değer, kıymet.

etvar: hâl ve hareketler, işler, tarzlar, tavırlar.

evvel: önce.

fânî: ölümlü, geçici.

fenâ: yok olma, ölümlülük, geçicilik.

firak: ayrılık, hicran.

gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefse uyararak Allah'ın emirlerini unutan.

gayet: son derece.

hakikat: gerçek, doğruluk; görülen bir şeyin aslı, esası.

hitaben: hitap ederek, söyleyerek.

husul: olma, meydana gelme.

hususan: bilhassa, özellikle.

inkılâbat: inkılâplar, değişmeler.

inkıraz: sönme, yok olma, tükenme; bir şeyin kökünün kazınması.

izah: açıklama, ayrıntılar ile anlatma.

kâr-ı akıl: aklın kabul edeceği iş,

akıllıca iş, akıl işi, akla uygun.

keder: kaygı, acı, hüzn.

lâtife: kalbe bağlı hassas bir duygu.

lâyık: yakışan, yaraşır, yakışır.

letafet-i aslıye: aslî güzellikler, nezaketler, aslî tatilîk.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.

meal: mana, anlam, mefhum.

mücmel: öz olarak anlatılmış, kısa ve az sözle ifade edilmiş, öz, özet.

müfarakat: uzaklaşma,

ayrılık.

muktedir: iktidarlı, gücü yeten.

müsademat: müsademeler, çarpışmalar, vuruşmalar.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.

rağmına: ona rağmen, inadına, zıddına.

refakat: refiklik arkadaşlık.

sair: diğer, başka, öteki.

shuhut: gözle görme, müsahe-de.

suret: biçim, şekil, tarz.

tağyir: başkalaştırma, değiştirme.

teşyi: uğurlama, gideni selâmetle yolcu etme.

uhrevî: ahirete dair, ahirete ait.

zarfında: süresince.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

zikretmek: anmak, bildirmek.

razı olamaz. Ondan başkasına teveccüh edemiyor. Masi-vasına tenezzül etmez. Bütün dünyayı ona versen, o fitrî ihtiyacı tatmin edemez. O şey ise, senin duygularının ve lâtifelerinin sultanıdır. Fâtır-ı Hakîm'in emrine mutî olan o sultanına itaat et, kurtul.

İKİNCİ NOTA

Hakikattar bir rüyada gördüm ki, insanlara diyordum:

*“Ey insan! Kur’ân’ın desatirindendir ki, Cenab-ı Hak-
kın masivasından hiçbir şeyi ona taabbüt edecek bir de-
recede kendinden büyük zannetme. Hem, sen kendini
hiçbir şeyden tekebbür edecek derecede büyük tutma.
Çünkü mahlûkat ma’budiyetten uzaklık noktasında mü-
savi oldukları gibi, mahlûkiyet nispetinde de birdirler.”*

ÜÇÜNCÜ NOTA

Ey gafil Said! Bil ki: Galat-ı his nev’inden, gayet mu-
vakkat dünyayı lâyemut ve daimî görüyorsun. Etrafına ve
dünyaya baktığın zaman bir derece sabit ve müstemir
gördüğünden, fânî nefsinin de o nazar ile sabit telâkki et-
tiğinden, yalnız kıyametin kopacağından dehşet alıyor-
sun. Güya kıyametin kopmasına kadar yaşayacaksın gi-
bi, yalnız ondan korkuyorsun.

Aklını başına al. Sen ve hususî dünya, daimî zeval ve
fenâ darbesine maruzsunuz. Senin bu galat-ı hissin ve
mağlâtan şu misale benzer ki:

Bir adam, elinde olan âyinesini bir hane veya bir şeh-
re veya bir bahçeye karşı tutsa, misalî bir hane, bir şehir,

âyine: ayna.

daimî: sürekli, devamlı.

darbe: vuruş, vurma, çarpma.

dehşet: büyük tehlike
karşısında korkma ve şaşırıp
kalma.

desatir: düsturlar, kaideler.

fânî: ölümlü, geçici.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir
maksada uygun ve hikmetle
benzersiz bir şekilde yaratan
Allah.

fenâ: yok olma, ölümlülük,
geçicilik.

fitrî: tabiî, yaratılıştaki, do-
ğustan olan.

gafil: gaflette bulunan, endi-
şesiz, nefesine uyarak Allah’ın
emirlerini unutan.

galat-ı his: duyustaki aldanış,
his yanılması.

gayet: son derece.

güya: sanki.

hakikattar: hakikatlı, gerçeği
olan.

hane: ev.

hususî: özel.

itaat: söz dinleme, boyun eğ-

me, emre uygun hareket et-
me.

kıyamet: bütün kâinatın Al-
lah tarafından tayin edilen bir
vakitte yıkılıp mahvolması.

Kur’ân: Allah tarafından va-
hiy yoluyla Hz. Muhammed’e
indirilmiş, semavî kitapların
sonuncusu.

lâtime: kalbe bağlı hassas bir
duygu.

lâyemut: ölümsüz, sonu ol-
mayan, hayatı sona ermez.

ma’budiyet: ma’bud oluş,

ma’budluk, ilâhlık; kendisine iba-
det edilmeye müstahak oluş, ulû-
hiyet.

mağlâta: mugalâta, zihin
karıştıracak saçma söz, boş ve
manasız söz, karşısındakini
yanıltmak için söylenen boş
lâkırdı.

mahlûkat: yaratıklar, Allah ta-
rafından yaratılanlar.

mahlûkiyet: yaratılmışlık, ya-
ratılmış olma.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri
altında bulunma.

masiva: Allah’tan başka bütün
varlıklar.

misal: örnek.

misalî: görüntü.

müsavî: eşit.

müstemir: değişmez, sabit, muh-
kem, sağlam, kavi, metin.

mutî: itaat eden, boyun eğen.

muvaakkat: geçici.

nazar: bakış.

nefis: kötü vasıfları kendisinde
toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan
güç.

nevi: çeşit, tür.

nispet: oran, ölçü.

nota: dikkat çekici ve uyanıcı bil-
gi.

razı: rıza gösteren, hoşnut olan.

sabit: durağan, değişmeyen.

sabit: durağan, değişmeyen.

taabbüt: tapma, tapınma.

tatmin: doyurma, ihtiyacını
karşılama.

tekebbür: kibirlenme, büyüklük
satma.

telâkki: kabul etme, bir görüşle
bakma.

tenezzül: kendine aykırı düşen
bir işi veya durumu kabul etme,
alçalma.

teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.

zeval: sona erme, yok olma, öl-
me.

bir bahçe o âyinede görünür. Edna bir hareket ve küçük bir tagayyür âyinenin başına gelse, o hayalî hane ve şehir ve bahçede hercümerç ve karışıklık düşer. Hariçteki hakikî hane, şehir ve bahçenin devam ve bekası sana fayda vermez. Çünkü, senin elindeki âyinedeki hane ve sana ait şehir ve bahçe, yalnız âyinenin sana verdiği mikyas ve mizan iledir.

Senin hayatın ve ömrün âyinedir. Senin dünyanın direği ve âyinesi ve merkezi, senin ömrün ve hayatındır. Her dakikada o hane ve şehir ve bahçenin ölmesi mümkün ve harap olması muhtemel olduğundan, her dakika senin başına yıkılacak ve senin kıyametin kopacak bir vaziyettedir. Madem öyledir, sen bu hayatına ve dünyana çekemedikleri ve kaldıramadıkları yükleri yükletme!

DÖRDÜNCÜ NOTA

Bil ki: Ekseriyetle Fâtır-ı Hakîm'in âdetidir; ehemmiyetli ve kıymetli şeyleri aynıyla iade ediyor. Yani, ekser eşyanın misliyle tazelenmesi, mevsimlerin tebeddülünde, asırların değişmesinde o kıymetli, ehemmiyetli şeyleri aynıyla iade ediyor. Yevmî ve senevî ve asrî haşirlerin umumunda, şu kaide-i âdetullah ekseriyetle muttarit görünüyor.

İşte bu sabit kaideye binaen deriz:

Madem, fününun ittifakıyla ve ulûmun şahadetıyla, hilkat şeceresinin en mükemmel meyvesi insandır. Ve mahlûkat içinde en ehemmiyetli insandır. Ve mevcudat içinde en kıymetli insandır. Ve insanın bir ferdi, sair

âdet: kanun.

asır: yüzyıl.

asrî: asırlık, yüzyıllık.

âyine: ayna.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

edna: en aşağı, en basit, en küçük.

ehemmiyetli: önemli.

ekser: pek çok.

ekseriyetle: daha ziyadesiyle, çoklukla, çoğunlukla.

faide: fayda.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir makkada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah.

fünün: fenler..

hakikî: gerçek.

hane: ev.

hariç: dışarı.

haşir: yeniden dirilip toplanmak, ikinci diriliş.

hayalî: hayalle ilgili, gerçek olmayan.

hercümerç: karmakarışık olma, alt üst olma.

hilkat: yaratılma, yaratılış.

iade: geri verme.

ittifak: birleşme, fikir birliği etme.

kaide: kural, esas, düstur.

kaide-i âdetullah: âdetullah kaidesi. Cenab-ı Allah'ın yaratmasındaki âdet prensibi.

kıyamet: yıkılıp tahrir olma, yok olma; ölüm.

kıymetli: kıymetli, değerli.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

mahlûkat: yaratıklar, Allah

tarafından yaratılanlar.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

mikyas: ölççek.

misil: benzer, eş.

mizan: terazi, ölçü.

muhtemel: ihtimal dâhilinde, olabilir.

muttarit: sıralı, düzgün, intizamli, düzenli.

nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.

sabit: durağan, değişmeyen; ispatlanmış.

şahadet: şahit olma, şahitlik;

açık alâmet, işaret.

sair: diğer, başka, öteki.

şecere: ağaç.

senevî: senelik, yıllık.

tagayyür: hâlden hale geçme, değişme, başkalaşma.

tebeddül: başkalaşma, değişme.

ulûm: ilimler.

umum: bütün, hepsi.

vaziyet: durum.

yevmî: günlük, gündelik, her gün.

hayvanatın bir nev'i hükmündedir. Elbette, kat'î bir hads ile hükmedilir ki, haşır ve neşr-i ekberde beşerin her bir ferdi aynıyla, cismiyle, ismiyle, resmiyle iade edilecektir.

BEŞİNCİ NOTA

Şu notada, Avrupa fûnunu ve medeniyeti, Eski Said'in fikrinde bir derece yerleştiği için, Yeni Said harekât-ı fikriyede seyrettiği zaman, Avrupa'nın fûnun ve medeniyeti, o seyahat-i kalbiyede emraz-ı kalbiyeye inkılâp ederek, ziyade müşkülâta medar olduğundan, bilmeceburiye, Yeni Said zihnini silkeleyip, müzahref felsefeyi ve sefih medeniyeti atmak isterken, kendi ruhunda Avrupa'nın lehinde şahadet eden hissiyat-ı nefsanîyeyi susturmak için, Avrupa'nın şahs-ı manevîsi ile, bir cihette gayet kısa, bir cihette uzun, gelecek muhavereye mecbur olmuştur.

Yanlış anlaşılmasın, Avrupa ikidir. Birisi, İsevînin din-i hakikîsinden ve İslâmiyetten aldığı feyiz ile hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeye nafi sanatları ve adalet ve hakkaniyete hizmet eden fûnunları takip eden Avrupa'ya hitap etmiyorum. Belki, felsefe-i tabiiyenin zulmetiyle, medeniyetin seyyiatını mehasin zannederek beşeri sefahate ve dalâlete sevk eden bozulmuş ikinci Avrupa'ya hitap ediyorum. Şöyle ki:

O zaman, o seyahat-i ruhiyede, mehasin-i medeniyet ve fûnun-i nafiadan başka olan malâyani ve muzır felsefeyi ve muzır ve sefih medeniyeti elinde tutan Avrupa'nın şahs-ı manevîsine karşı demiştim:

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, düzenli ve dengeli oluş.
beşer: insan, insanlık.
bilmeceburiye: mecburiyetle, zorunlu olarak.
cihet: yön.
dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
din-i hakikî: hakikî din, gerçek din.
emraz-ı kalbiye: kalp has-

talıkları, kalp ile ilgili hastalıklar.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
felsefe-i tabiiye: her şeyi tabiata dayandıran felsefe.
feyiz: bolluk, bereket; ilim, irfan.
fûnun: fenler.
fûnun-i nafia: faydalı ilimler, fenler.
gayet: son derece.
hads: sezgi, sezış.

hakkaniyet: hak ve adalete uygunluk, hak ve doğruluktan ayrılmama.
harekât-ı fikriye: fikrî hareketler, canlılıklar.
haşır: yeniden dirilip toplanmak, ikinci diriliş.
haşr-i ekber: en büyük diriliş, toplanma.
hayat-ı içtimaiye-i beşeriye: insanlara ait olan sosyal hayat.
hayvanat: hayvanlar.
hitap: söz söyleme, topluluğa

veya birisine karşı konuşma.
hükmetme: karar vermek, inanca varmak.
hükmünde: değerinde, yerinde.
iade: geri döndürme, geri çevirme.
inkılâp: değişme, dönüşme.
İsevi: Hz. İsa'nın dininden olanlar.
kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.
malâyani: manasız, faydasız, boş (sey).
mecbur: zorunda kalma.
medar: sebep, vesile.
medeniyet: medenîlik, şehirlilik, uygarlık.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
mehasin-i medeniyet: medeniyetin güzellikleri.
muhavere: konuşma, sohbet etme.
müşkülât: müşküller, güçlükler, zorluklar.
müzahref: süprüntü, pislik.
muzır: zararlı, zarar veren.
nafi: faydalı, kârlı.
neşr-i ekber: en büyük neşir, mahşerde insanların diriltilmesi.
nevi: çeşit, tür.
nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.
ruh: hayat ve canlılık veren şey.
şahs-ı manevi: manevî şahıs, belli bir kişi olmayıp bir cemaatten meydana gelen manevî şahıs.
sefahat: yasak şeylere, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.
sefih: gösterişe, zevk ve eğlenceye aşırı düşkün; faydayı zarar ayırtıdeme yeteneğinden mahrum.
sevk: önüne katıp sürme.
seyahat-i kalbiye: kalp yolculuğu, kalben seyahat.
seyahat-i ruhiye: ruhun seyahatı, ruhen seyahat.
seyyiat: seyyieler, fenalıklar, kötülükler.
ziyade: fazla, fazlasıyla.
zulmet: karanlık, Allah'ın nurundan mahrum olma hâli.

Bil, ey ikinci Avrupa! Sen sağ elinle sakim ve dalâletli bir felsefeyi ve sol elinle sefiğ ve muzır bir medeniyeti tutup dava edersin ki, “Beşerin saadeti bu ikisi iledir.” Senin bu iki elin kırılınsın ve şu iki pis hediyen senin başını yesin!

Ey küfür ve küfranı dağıtıp neşreden bedbaht ruh! Acaba, hem ruhunda, hem vicdanında, hem aklında, hem kalbinde dehşetli musibetlerle musibettede olmuş ve azaba düşmüş bir adamın cismiyle zahîrî bir surette aldatıcı bir ziynet ve servet içinde bulunmasıyla saadeti mümkün olabilir mi? Ona mes’ut denilebilir mi?

Âyâ, görmüyor musun ki, bir adamın cüz’î bir emirden me’yus olması ve vehmî bir emelden ümidi kesilmesi ve ehemmiyetsiz bir işten inkisar-ı hayale uğraması sebebiyle, tatlı hayaller ona acılaşıyor, şirin vaziyetler onu tazip ediyor, dünya ona dar geliyor, zindan oluyor. Hâl-buki, senin şeametinle kalbinin en derin köşelerinde ve ruhunun tâ esasında dalâlet darbesini yiyen, o dalâlet cihetiyle bütün emelleri inkıtaa uğrayan ve bütün elemeleri ondan neş’et eden bir bîçare insana hangi saadeti temin ediyorsun? Acaba, zail, yalancı bir Cennette cismi bulunan ve kalbi, ruhu Cehennemde azap çeken bir insana mes’ut denilebilir mi? İşte, sen bîçare beşeri böyle baştan çıkardın; yalancı bir Cennet içinde Cehennemî bir azap çektiriyorsun.

Ey nev-i beşerin nefsi emmaresi! Bu temsile bak, beşeri nereye sevk ettiğini bil. Meselâ bizim önümüzde iki yol var. Birisinden gidiyoruz. Görüyoruz ki, her adım

âyâ: hayret ve şaşkınlık ifade eden edat, acaba.

azap: ceza, büyük sıkıntı, şiddetli acı.

bedbaht: bahtsız, tâlî’siz, zavallı.

beşer: insan, insanlık.

bîçare: caresiz, zavallı.

Cehennemî: Cehenneme has, Cehenneme ait, Cehennem gibi, (sıcak veya yakıcı).

cihet: yön.

cüz’î: küçük, az.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

dehşetli: ürkütücü, korkunç.

ehemmiyetsiz: önemsiz.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırıp.

emel: şiddet arzu, ümit.

felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.

inkisar-ı hayal: hayal kırıklığı, umduğunu bulamama.

inkıta: kesilme, arkası gelmeme, devam etmeme, devamlı olmama.

küfran: iyilik bilmeme, görülen iyiliği unutmama, nankörlük.

küfür: Allah’ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.

medeniyet: medenilik, şehirlilik, uygarlık.

mes’ut: saadetli, bahtlı, mutlu.

meselâ: örneğin.

me’yus: ye’s’e düşmüş, ümitsiz, kederli.

musibet: felâket, belâ.

musibettede: musibet görmüş, felâkete uğramış, belâyâ, kazaya uğrayan.

muzır: zararlı, zarar veren.

nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emre-

den nefis.

neş’et: meydana gelme, oluşma, çıkma.

neşir: herkese duyurma, yayma, tamim.

nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık; hayatın özü ve esası.

saadet: mutluluk.

sakim: hasta, hastalıklı; doğru olmayan, hatalı.

seamet: uğursuzluk, meymenetsizlik.

sefiğ: gösterişe, zevk ve eğlenceye aşırı düşkün; faydayı zaranı ayırdetme yeteneğinden mahrum.

sevk: önüne katıp sürme.

suret: biçim, şekil, tarz.

tazip: azap çekirme, eziyet etme, sıkıntı verme.

temin: sağlama.

temsîl: benzetme, misal getirme.

vaziyet: durum.

vehmî: vehimle ilgili, aslında

var olmadığı hâlde varmış gibi görülen her hangi bir şeye ait.

vicdan: insanın içindeki iyiyi kötünden ayırabilen ve iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülükten elem alan manevî bir his.

zahîrî: görünüşte olan; zahire, dışa ait olan.

zail: zeval bulan, sona eren, devamlı olmayan, yok olan.

zindan: hapishane.

ziynet: süs.

başında bıçare, âciz bir adam bulunur. Zalimler hücum edip malını, eşyasını gasp ederek kulübeciğini harap ediyorlar. Bazen de yaralıyorlar. Öyle bir tarzda ki, acınacak hâline sema ağılıyor. Nereye bakılsa, hâl bu minval üzere gidiyor. O yolda işitilen sesler zalimlerin gürültüleri, mazlumların ağlayışları olduğundan, umumî bir matem o yolu kaplıyor. İnsan, insaniyet cihetiyle gayrin elemiyle müteellim olduğundan, hadsiz bir eleme giriftar oluyor. Hâlbuki vicdan bu derece teellüme tahammül edemediğinden, o yolda giden iki şeyden birisine mecbur olur. Ya insaniyetten tecerrüt edip nihayetsiz vahşeti iltizam ederek öyle bir kalbi taşıyacak ki, kendi selâmetiyle beraber umurun helâketi onu müteessir etmesin; veyahut kalp ve aklın muktezasını iptal etsin.

Ey sefahat ve dalâlette bozulmuş ve İsevî dininden uzaklaşmış Avrupa! Deccal gibi bir tek gözü taşıyan kör dehan ile ruh-i beşere bu Cehennemî hâleti hediye ettin. Sonra anladın ki, bu öyle ilâçsız bir illettir ki, insanı âlâyilliyinden, esfel-i safiline atar, hayvanatın en bedbaht derecesine indirir. Bu illete karşı bulduğun ilâç, muvakkaten iptal-i his hizmeti gören cazibedar oyuncakların ve uyutucu hevesat ve fanteziyelerindir. Senin bu ilâcın, senin başını yesin ve yiyecek! İşte, beşere açtığın yol ve verdiği saadet bu misale benzer.

İkinci yol ki, Kur'ân-ı Hakîm hidayetiyle beşere hediye etmiştir, şöyledir:

Görüyoruz ki, o yolun her menzilinde, her mekânında, her şehrinde bir sultan-ı âdilin müstakim askerleri

hidayet: doğru olan, hak olan.

hücum: saldırma.

illet: hastalık.

iltizam: birinin tarafını tutma, taraftarlık.

insaniyet: insanlık, insanlık mahiyeti.

insaniyet: insanlık, insanlık mahiyeti.

iptal: boş, hükümsüz bırakma.

iptal-i his: hissin iptali, duyarlılığı yitirme.

İsevî: Hz. İsa'nın dininden olanlar.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

matem: hüznün, keder ve musibet karşısındaki ağlama, yas, yaslı, kederli bulunma hâli.

mazlum: zulüm görmüş, haksızlığa uğramış.

mecbur: zorunlu olma, zorunda kalma.

mekân: yer, mahal.

menzil: durak, konak yeri.

minval: hareket tarzı, davranış, usul, yol.

misal: örnek.

mukteza: iktiza eden, gereken.

müstakim: doğru.

müteellim: elemli, kederli, hüznünlü, içi sızlayan.

müteessir: teessüre kapılan, hüznünlü, kederli, mahzun.

muvaakkaten: geçici olarak.

nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.

ruh-i beşer: insan ruhu.

saadet: mutluluk.

sefahat: yasak şeylere, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.

selâmet: salımlık, emniyet, kurtuluş, korku ve endişeden uzak olma.

sema: gökyüzü, gök.

sultan-ı âdil: âdil hükümdar.

tahammül: yüklenme, yüke katlanma.

tarz: biçim, şekil, suret.

tecerrüt: soyunma, soyutlanma, uzak olma.

teellüm: elemilenme, tasalanma, dertlenme, üzüntü duyma.

umum: bütün, herkes.

umumi: genel.

vahşet: yabani ve vahşî olan şey, medeniyetin zıddı.

vicdan: insanın içindeki iyiyi kötüden ayırabilen ve iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülüktan elem alan manevî bir his.

zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.

âlâyilliyin: yüceler yücesi, en yüksek meritebe.

bedbaht: bahtsız, tâlî'siz, zavallı.

beşer: insan, insanlık.

bıçare: çaresiz, zavallı.

cazibedar: çekici, cazibeli.

Cehennemî: Cehenneme has, Cehenneme ait, Cehennem gibi, (sıcak veya yakıcı).

cihet: yön.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma,

azma.

Deccal: kıyamet zamanına yakın meydana çıkarak fitne ve fesada sebep olacağı, İslâmî şairi tahrir edeceği, tarihte görülmemiş zulümleri nifakla aldatarak yapacağı hadis-i şeriflerde belirtilmiş yalancı ve zararlı şahıs.

deha: çok akıllılık, zekiliğin ve anlayışlılığın son derecesi.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırab.

esfel-i safilin: aşağıların en

aşağısı, Cehennem'in en aşağı tabakası.

fanteziye: bol gösteriş, debdebe.

gasp: zorla alma, zaptetme, el koyma.

gayr: başka.

giriftar: tutkun, düşkün, müptelâ.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hâlet: hâl, durum.

hayvanat: hayvanlar.

helâket: yıkılma, mahvolma.

hevesat: hevesler.

her tarafta bulunuyor, geziyorlar. Ara sıra o sultanın emriyle o askerlerin bir kısmını terhis ediyorlar. Silâhlarını, atlarını ve mirî levazımatlarını alıyorlar, onlara izin tezkeresini veriyorlar. O terhis olunan neferler, çendan ünsiyet ettikleri at ve silâhların teslim alınmasından zahiren mahzun oluyorlar; fakat, hakikat noktasında, terhisle müferrah olup, sultanın ziyaretine ve padişahın payitahtına dönmesi ve padişahı ziyaret etmesi cihetinde gayet memnun oluyorlar.

Bazen terhis memurları acemi bir nefere rast geliyorlar. Nefer onları tanımıyor. “Silâhını teslim et” diyorlar. Nefer diyor: “Ben Padişahın askeriyim. Onun hizmetindeyim. Sonra onun yanına gideceğim. Siz neci oluyorsunuz? Eğer onun izin ve rızasıyla gelmişseniz, göz ve baş üstüne geldiniz. Emrini gösteriniz, yoksa çekiliniz, benden uzak olunuz. Ben tek başımla kalsam, sizler binler dahi olsanız, yine sizinle dövüşeceğim. Kendi nefsim için değil; çünkü nefsim benim değil, benim sultanımdır. Belki bendeki nefsim ve silâhım, malikimin emanetidir. Emaneti muhafaza ve sultanımın haysiyetini himaye ve izzetini vikaye için size baş eğmeyeceğim!”

İşte, o ikinci yoldaki medar-ı sürur ve saadet olan binler ahvalden bu hâl bir numunedir. Sair ahvali sen kıyas et. Bütün o ikinci yolun seferinde, tevellüdat namında sevinç ve şenlikle bir tahşidat ve sevkiyat-ı askeriye var; ve vefiyat namında sürur ve mızıka ile terhisat-ı askeriye görünüyor. İşte, Kur’ân-ı Hakîm beşere bu yolu hediye etmiştir. Bu hediyeyi kim tam kabul etse, böyle iki cihanın

ahval: hâller, durumlar.

beşer: insan, insanlık.

çendan: gerçi, her ne kadar.

cihet: yön.

gayet: son derece.

hakikat: gerçek, görülen bir şeyin aslı esası.

hâl: durum, vaziyet.

haysiyet: şeref, onur, itibar.

himaye: koruma, muhafaza etme.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.

Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve su-

resinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.

levazımat: lüzumlu maddeler, ihtiyaç maddeleri.

mahzun: hüznümlü, kederli, kaygılı, dertli, üzüntülü.

malik: sahip.

medar-ı sürur: sevinç ve neşe vesilesi, sebebi.

miri: devlet hazinesi.

müferrah: feraha kavuşmuş, gönül huzuruna kavuşmuş, rahata ermiş.

muhafaza: koruma.

nam: ad.

nefer: asker, er.

nefis: hayat, ruh, can.

numune: örnek.

payitaht: taht şehri, hükümdarın oturduğu şehir, hükümet merkezi.

rıza: razı olma, hoşnutluk.

saadet: mutluluk.

sair: diğer, başka, öteki.

sevkiyat-ı askeriye: asker sevkiyatı.

sultan: padişah, hükümdar.

sürur: sevinç, mutluluk.

tahşidat: yığmalar, biriktirmeler, toplamalar.

terhis: izin verme, serbest bırakma.

terhisat-ı askeriye: askerlikten terhis etmeler.

tevellüdat: tevellütler, dogumlar.

tezkere: belge, pusula.

ünsiyet: alışkanlık, ülfet, dostluk.

vefiyat: ölümler, vefatlar.

vikaye: koruma, sahip çıkma.

zahiren: görünüşte.

saadetine giden bu ikinci yoldan gider. Ne geçmiş şeyden mahzun ve ne de gelecek şeyden havf eder.

Ey ikinci, bozuk Avrupa! Senin çürük ve esassız esaslarının bir kısmı şunlardır ki: “En büyük melekten en küçük semeğe kadar her bir zîhayat kendi nefesine maliktir ve kendi zatı için çalışır ve kendi lezzeti için çabalar. Onun bir hakk-ı hayatı var. Gaye-i himmeti ve hedef-i maksadı yaşamak ve bekasını temin etmektir” diyorsun. Ve Hâlık-ı Kerîm’in kerem düsturlarından ve erkân-ı kâinata kemal-i itaatle imtisal edilen düstur-i teavünle, nebatat hayvanatın imdadına ve hayvanat insanların yardımına koşmasından tezahür eden o umumî kanunun rahîmâne, kerîmâne cilverlerini cidal zannedip, “Hayat bir cidaldır” diye, ahmakane hükmetmişsin.

Acaba, o düstur-i teavünün cilvesinden olan, zerrat-ı taamiyenin kemal-i şevk ile beden hücrelerinin gıdalandırılması için koşmaları nasıl cidaldır? Nasıl bir çarpışmaktır? Belki o imdat ve koşmak, Kerîm bir Rabbin emriyle bir teavündür.

Hem çürük bir esasın: “Her şey kendi nefesine maliktir” diyorsun.

Hiç bir şey kendi nefesine malik olmadığına kat’î bir delil şudur ki:

Esbabın içinde en eşrefi ve ihtiyar noktasında en geniş iradelisi insandır. Hâlbuki bu insanın düşünmek, söylemek ve yemek gibi en zahir ef’al-i ihtiyariyesinden yüz

ahmakane: ahmakçasına, akılsızca.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

cidal: muharebe, cenk, kavgâ, çarpışma, savaş.

cilve: tecelli, görüntü.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

düstur: kaide, esas, prensip.

düstur-i teavün: yardımlaşma kanunu.

ef’al-i ihtiyariye: kişinin kendi isteğiyle yaptığı işler, kiş-

nin kendi ihtiyarî fiilleri.

erkân-ı kâinat: âlemin esasları, kâinatın direkleri.

esbap: sebepler, vasıtalar.

eşref: en şerefli, daha şerefli, en iyi, en güzel.

gaye-i himmet: gayret ve çabanın gayesi, çalışmanın amacı.

hakk-ı hayat: yaşama hakkı.

Hâlık-ı Kerîm: her şeyi bol ikram ile yaratan, cömert ve ihsanı bol olan yaratıcı, Allah.

havf: korku, korkma.

hayvanat: hayvanlar.

hedef-i maksat: asıl vanılmak istenen hedef.

hükmetme: karar vermek, inanca varmak.

ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.

imdat: yardım.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda

için olan iktidar, güç.

kanun: yasa.

kat’î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

kemal-i itaat: itaatın kusursuzluğu, tam ve mükemmel itaat.

kemal-i şevk: tam ve kusursuz bir istek.

kerem: cömertlik, lütuf, ihsan, bağış.

kerîm: ihsan ve ikramı bol olan Allah.

kerîmâne: kerîmce, cömertçe, bol ihsan ve ikram ile.

mahzun: hüznü, kederli, kaygılı, dertli, üzüntülü.

malik: sahip.

nebatat: bitkiler.

nefis: kişinin kendisi, şahsı.

Rab: besleyen, yetistiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

rahîmâne: rahîm olarak, merhamet ederek, merhametli olarak.

saadet: mutluluk.

semek: balık.

teavün: yardımlaşma, birbirine yardım etme.

temin: sağlama.

tezahür: görünme, belirme, ortaya çıkma.

umumî: genel.

zahir: açık, görünür.

zat: kendi.

zerrat-ı taamiye: yiyecek zerreleri, yemek tanecikleri.

zîhayat: hayat sahibi.

ziyade: çok, fazla.

cüz'ünden onun dest-i ihtiyarına verilen ve daire-i iktidarına giren, yalnız meşkûk tek bir cüzdür. Böyle en zahir fiilin yüz cüz'ünden bir cüz'üne malik olmayan, nasıl "Kendine maliktir" denilir?

Böyle en eşref ve ihtiyar en geniş, bu derece hakikî tasarruftan ve temellükten eli bağlanmış bulunsa, "Sair hayvanat ve cemadat kendine maliktir" diyen, hayvan-dan daha ziyade hayvan ve cemadattan daha ziyade camit ve şuursuz olduğunu ispat eder.

Seni bu hataya atıp vartaya düşüren, bir gözlü dehan-dır, yani harika, menhus zekândır. O kör dehan ile, her şeyin hâlıkı olan Rabbini unuttun, mevhum bir tabiata isnat ettin, âsârını esbaba verdin, o hâlıkın malını batıl ma'bud olan tağutlara taksim ettin. Şu noktada ve o dehan nazarında, her zîhayat, her bir insan, tek başıyla hadsiz a'dâya karşı mukavemet etmek ve nihayetsiz hacatın tahsiline çabalamak lâzım geliyor; ve zerre gibi bir iktidar, ince tel gibi bir ihtiyar, zail lem'a gibi bir şuur, çabuk söner şule gibi bir hayat, çabuk geçer dakika gibi bir ömür ile o hadsiz a'dâya ve hacata karşı dayanmaya mecbur oluyor. Hâlbuki, o bîçare zîhayatın sermayesi, binler matlûplarından birisine kâfi gelmiyor. Musibete giriftar olduğu zaman, sağır, kör esbaptan başka derdine derman beklemiyor, ¹ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ sırrına mazhar oluyor.

a'dâ: düşmanlar.
âsâr: eserler.
batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.
bîçare: çaresiz, zavallı.
camit: ruhsuz, cansız.
cemadat: cansız varlıklar.
cüz: parça.
daire-i iktidar: güç, kuvvet daire-si.
deha: çok akıllılık, zekiliğin ve anlayışlılığın son derecesi.
derman: ilaç, çare.
dest-i ihtiyar: irade eli, güç, kudret, kuvvet eli.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
esbap: sebepler, vasıtalar.
eşref: en şerefli, daha şerefli, en iyi, en güzel.
fiil: iş, hareket.
giriftar: tutkun, düşkün, müptelâ.
hacat: hacetler, ihtiyaçlar.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakikî: gerçek.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
harika: olağanüstü.
hayvanat: hayvanlar.
ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
kâfi: yeter, elverir.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
lem'a: parıltı.
ma'bud: kendisine ibadet olunan, tapınılan, kulluk edilen.
malik: sahip.
matlûp: talep edilen, istenilen şey.
mazhar: bir şeyin çıktığı görün-düğü yer; nail olma, şereflenme.
mecbur: zorunlu olma, zorunda kalma.
menhus: uğursuz, kötü, meş'um.
meşkûk: şüpheli, şüphe edilen.
mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.
mukavemet: karşı koyma, da-

1. Kâfirlerin duası boşa gitmekten başka bir şeye yaramaz. (Ra'd Suresi: 14.)

yanma, direnme.

musibet: felâket, belâ.

nazar: bakış.

nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.

Rab: besleyen, yetiştiren,

verdiği nimetlerle mahlûkatı

islah ve terbiye eden Allah.

Ra'd: Kur'an-ı Kerim'in 13. su-

resi. Medine'de nazil olmuş-

tur. 43 ayettir.

sair: diğer, başka, öteki.

sir: gizli hakikat.

sule: parıltı, ışıltı; alev, ateş.

suur: bilinç; bir şeyin incelik-

lerini iyice idrak etme, an-

layış.

şuursuz: idraksiz, bilgisiz.

tabiat: var olan her şeyin ya-

ratılış ve yaşayış kurallarının

tümü.

tağut: insanları Allah'a karşı

isyana sevk eden, isyankâr;

her batıl ma'bud, şeytan.

tahsil: alma, kazanma.

taksim: bölme, paylaşırma.

tasarruf: idare etme, kullan-

ma.

temellük: sahiplenme, kendi-

ne mal etme.

varta: tehlike, büyük tehlike.

zahir: açık, görünür.

zail: sona eren, yok olan.

zerre: en küçük parça, mole-

kül, atom.

zîhayat: hayat sahibi.

ziyade: çok, fazla.

Senin karanlıklı dehan, nev-i beşerin gündüzünü geceye kalbetmiş. Yalnız o sıkıntılı, zulümlü ve zulmetli geceye ısındırmak için, yalancı, muvakkat lâmbalarla tenvir ettin. O lâmbalar sürur ile beşerin yüzüne tebessüm etmiyor. Belki beşerin ağlanacak acı hâllerindeki eblehâne gülmesine, o ışıklar müstehziyâne gülüp eğleniyor.

Her bir zihayat, senin şakirtlerin nazarında zalimlerin hücumuna maruz, miskin birer musibetzededirler. Dünya bir matemhane-i umumiyedir. Dünyadaki sedalar ölüm-lerden, elemelerden gelen vaveylâlardır.

Senden tam ders alan şakirdin, bir firavun olur. Fakat en hasis şeye ibadet eden ve menfaat gördüğü her şeyi kendine rab telâkki eden bir firavun-ı zelildir.

Hem senin şakirdin, mütemerrittir. Fakat, bir lezzeti için nihayet zilleti kabul eden miskin bir mütemerrittir. Hasis bir menfaat için şeytanın ayağını öper derecede alçaklık gösterir. Hem cebbardır. Fakat kalbinde bir nokta-i istinat bulamadığı için, zatında gayet âciz bir cebbar-ı hodfüşştur.

O şakirdin gaye-i himmeti hevesat-ı nefsanıyeyi tatin ve hamiyet ve fedakârlık perdesi altında kendi menfaat-i nefsinı arayan ve hırs ve gururunu teskin etmeye çalışan bir dessastır. Nefsinden başka ciddî olarak hiçbir şeyi sevmiyor, her şeyi nefesine feda ediyor.

Amma Kur'ân'ın halis ve tam şakirdi ise, bir abddir. Fakat azam-ı mahlûkata karşı da ubudiyete tenezzül

abd: kul.
âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
amma: ama, lâkin, ancak.
azam-ı mahlûkat: mahlûkatın en büyüğü.
beşer: insan, insanlık.
cebbar: zorba.
cebbar-ı hodfüş: kendini beğenen zorba, devamlı kendini beğendirmeye çalışan, zalim ve gaddar zorba.
ciddi: gerçek olarak, hakikaten.
deha: çok akıllılık, zekiliğin ve

anlayışlılığın son derecesi.
dessas: desise eden, aldatıcı, oyuncu, hileci.
eblehâne: akılsızcasına, ahmakcasına, aptalca.
elem: acı, ağrı, maddî-manevî ızdırab.
feda: uğruna verme.
fedakâr: kendini veya şahsî menfaatlerini hiçe sayan, feda eden.
firavun: zalim, imansız; kibirli, gururlu ve inatçı.
firavun-ı zeli: alçak, aşağılık

firavun; alçalan, aşağılık âlâmeti gösteren firavun.
gaye-i himmet: gayret ve çabanın gayesi, çalışmanın amacı.
gayet: son derece.
gurur: kibir, kendi yüksek ve değerli tutarak böbürlenme.
halis: samimî, her amelini yalnız Allah rızası için işleyen.
hamiyet: gayret.
hasis: asi, alçak, bayağı; cimri, tamahkâr.
hevesat-ı nefsanıye: nefse

ait geçici, çirkin arzu ve istekler.
hırs: açgözlülük, kanaatsizlik.
hücum: saldırma.
kalbolma: bir hâlden diğer bir hale geçme, dönüşme.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.
matemhane-i umumî: genel yas evi, herkesin matem tuttuğu yer.
menfaat: fayda.
menfaat-i nefis: nefsin menfaati.
miskin: uyusuk, tembel, hareket-siz, zavallı.
musibetzed: musibet görmüş, felâkete uğramış, belâya, kazaya uğrayan.
müstehziyâne: istihza edercesine, alay ederek, eğlenerek, alay yollu.
mütemerrit: temerrüt eden, inatçı, kötü fiilinde inatlaşan.
muvakkat: geçici.
nazar: bakış, dikkat.
nefis: kendi, şahıs.
nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.
nihayet: son derece.
nokta-i istinat: dayanak noktası, güvenme ve itimat noktası.
rab: efendi, sahip, hükmedici ve besleyici.
şakirt: talebe, öğrenci.
seda: ses.
sürur: sevinç, mutluluk.
tatmin: doyurma, ihtiyacını karşılama.
tebessüm: gülümseme.
telâkki: kabul etme, bir görüşle bakma.
tenezzül: kendine aykırı düşen bir işi veya durumu kabul etme, alçalma.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.
teskin: sakinleştirme, yatıştırma.
ubudiyet: kulluk.
vaveylâ: çığlık, feryat.
zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.
zat: kendi.
zihayat: hayat sahibi.
zillet: hor ve hakir görölme, alçalma.
zulmet: karanlık.
zulüm: haksızlık.

etmez ve Cennet gibi en büyük ve azam bir menfaati gaye-i ubudiyet yapmaz bir abd-i azizdir.

Hem halîm selimdir. Fakat Fâtır-ı Zülcelâl'inden başkasına izni ve emri olmadan tezellüle tenezzül etmez bir halîm-i âlihimmettir.

Hem fakirdir. Fakat onun Malik-i Kerîm'i ona ileride iddihar ettiği mükâfat ile bir fakir-i müstağnidir.

Hem zayıftır. Fakat kudreti nihayetsiz olan Seyyidinin kuvvetine istinat eden bir zaif-i kavidir ki, Kur'ân hakikî bir şakirdine Cennet-i ebediye dahi gaye-i maksat yaptırmadığı hâlde, bu zail, fânî dünyayı ona gaye-i maksat hiç yapar mı?

İşte iki şakirdin himmetlerinin ne derece birbirinden farklı olduğunu anla!

Hem felsefe-i sakîmenin şakirtleriyle Kur'ân-ı Hakîm'in tilmizlerinin hamiyetkârlık ve fedakârlıklarını bununla muvazene edebilirsiniz. Şöyle ki:

Felsefenin şakirdi, kendi nefsi için kardeşinden kaçır, onun aleyhinde dava açar. Kur'ân'ın şakirdi ise, semavat ve arzdaki umum salih ibadî kendine kardeş telâkki ederek, gayet samimî bir surette onlara dua eder ve saadetleriyle mes'ut oluyor ve ruhunda şedit bir alâkayı onlara karşı hisseder. Hem, en büyük şey olan arş ve şemsi muşahhar birer memur ve kendi gibi bir abd, bir mahlûk telâkki eder.

abd: kul.

abd-i aziz: izzetli kul; Allah'tan başkasına müracaat etmeyen ve minnet duymayan kul.

alâka: ilgi, ilişki. bağ.

aleyh: karşı, karşıt.

arş: uzay, gökyüzü.

arz: yer, dünya.

azam: en büyük.

Cennet-i ebediye: sonsuz ve daimî olan Cennet.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

fakir-i müstağni: elindekiyle yetinip kanaat eden ve ihtiyacını başkasına bildirmeyen fakir.

fânî: ölümlü, geçici.

Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah.

fedakâr: kendini veya şahsî menfaatlerini hiçe sayan, feda eden.

felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.

felsefe-i sakime: yanlış yoldaki felsefe, sakat felsefe.

gaye-i maksat: asıl gaye, isteklerin amacı.

gaye-i ubudiyet: kulluğun gayesi.

gayet: son derece.

hakiki: gerçek.

halîm: yumuşak huylu, uysal.

halîm-i âlihimm: üstün gayretli, yumuşak huylu ve ağırbaşlı.

hamiyetkâr: hamiyetli, onur ve haysiyet sahibi.

himmet: manevî yardım, ihsan, lütuf.

ibad: abdler, kullar.

iddihar: biriktirme, toplama, yığma.

istinat: dayanma, güvenme.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.

Malik-i Kerîm: bol ihsan ve ikram sahibi olan, her şeyin gerçek sahibi Allah.

menfaat: fayda.

mes'ut: saadetli, bahtlı, mutlu.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

musahhar: boyun eğen, emir altına giren, istenilen hâle konulmuş.

muvazene: mukayese, karşılaştırma; ölçü, denge.

nefis: kişinin kendisi, şahsı.

nihayetsiz: sonsuz, sınırsız.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın

temeli ve sebebi olan manevî varlık.

saadet: mutluluk.

şakirt: talebe, öğrenci.

salih: dinin emir ve yasaklarına uygun hareket eden, takva sahibi, müttakî.

samimi: içten, candan, gönülden.

şedit: şiddetli.

selim: temiz, samimî.

semavat: semalar, gökler.

sems: güneş.

seyyid: efendi.

suret: biçim, şekil, tarz.

telâkki: anlama, kabul etme.

telâkki: kabul etme, alma.

tenezzül: kendine aykırı düşünüş bir işi veya durumu kabul etme, alçalma.

tezellül: zillate katlanma, aşağılanma.

tilmiz: öğrenci, talebe.

umum: bütün.

zaif-i kavi: kuvvetli zayıf, zaafında kuvvet bulunan.

zail: sona eren, yok olan.

Hem, iki şakirdin ulviyet ve inbisat-ı ruhlarını bundan kıyas et ki: Kur'ân, kendi şakirtlerinin ruhuna öyle bir inbisat ve ulviyet verir ki, doksan dokuz taneli tesbihe bedel, doksan dokuz Esma-i İlâhiyenin cilverlerini gösteren doksan dokuz âlemlerin zerratını birer tesbih taneleri olarak şakirtlerinin ellerine verir, "Evratlarınızı bununla okuyunuz" der.

İşte Kur'ân'ın tilmizlerinden Şah-ı Geylânî, Rufaî, Şazelî (radiyallahü anhüm) gibi şakirtleri, virtlerini okudukları vakit dinle, bak! Ellerinde silsile-i zerratı, katarat adetlerini, mahlûkatın aded-i enfasını tutmuşlar, onunla evratlarını okuyorlar, Cenab-ı Hakkı zikir ve tesbih ediyorlar.

İşte Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın mu'cizâne terbiyesine bak ki; nasıl edna bir kederle ve küçük bir gamla başı dönüp sersemleşen ve küçük bir mikroba mağlûp olan bu küçük insan, terbiye-i Kur'âniye ile ne kadar teâlî ediyor. Ve ne derece letaifi inbisat eder ki, koca dünya mevcudatını virdine tesbih olmakla kısa görüyor. Ve Cenneti zikir ve virdine gaye olmakta az gördüğü hâlde, kendi nefisini Cenab-ı Hakkın edna bir mahlûkunun üstünde büyük tutmuyor, nihayet izzet içinde nihayet tevazuu cem ediyor. Felsefe şakirtlerinin buna nispeten ne derece pest ve aşağı olduğunu kıyas edebilirsin.

İşte, felsefe-i sakîme-i Avrupayeden yekçeşm olan dehasının yanlış gördüğü hakikatleri, iki cihana bakan, gaybaşına parlak iki gözüyle iki âleme nazar eden, beşer için iki saadete iki eliyle işaret eden hüda-i Kur'ânî der ki:

aded-i enfa: en faydalı sayı, miktar.
âlem: dünya, cihan; varlık sınıflarından her biri.
bedel: karşılık.
beşer: insan, insanlık.
cem: toplama, bir araya getirme.
cilve: tecelli, görüntü.
deha: çok akıllılık, zekiliğin ve anlayışlılığın son derecesi.
edna: en aşağı, en basit, en küçük.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isim-

leri.

evrat: virtler, okunması âdet olan dinî dualar.

Felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.

felsefe-i sakîme-i Avrupaiye: Avrupa'nın sakat ve karanlılık felsefesi, Avrupa'nın yanlış yoldaki felsefesi.

gam: keder, üzüntü.

gaybaşına: gaybı bilen, gayptan haberi olan, gelecektek veya ahiretten haber veren.

gaye: maksat, hedef.

hakikat: gerçek, doğruluk; görülen bir şeyin aslı, esası.

hüda-i Kur'ânî: Kur'ân'ın gösterdiği doğru yol.

inbisat: ferahlama, yayılma, genişleme.

inbisat: ferahlama, yayılma, genişleme.

inbisat-ı ruh: ruh genişlemesi, ruh ferahlığı.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

katarat: katreler, damlalar.

keder: kaygı, acı, hüzn.

kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.

letaif: manevî duygular.

mağlûp: yenilme, kendisine galip gelinmiş.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

mu'cizâne: mu'cizeli bir şekilde.

nazar: bakış.

nefis: kendi, şahıs.

nihayet: son derece.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

pest: alçak, aşağı.

radiyallahü anhüm: Allah onlardan razı olsun.

ruh: hayat ve canlılık veren şey.

saadet: mutluluk.

şakirt: talebe, öğrenci.

silsile-i zerrat: atomlar zinciri.

teâlî: yükselme, yücelme, çok yüce olma.

terbiye-i Kur'âniye: Kur'ân'ın terbiyesi; Kur'ân'ın tarif ettiği ve verdiği terbiye.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hakkı şanına lâyık ifadelerle anma.

tevazu: alçak gönüllülük, bir kimşenin başkalarını kendinden küçük görmemesi.

tilmiz: öğrenci, talebe.

ulviyet: ulvîlik, yücelik, yükseklik.

virt: zikir; belli zamanlarda, belli sayıda, belli duaların zikir olarak belli biçimde ve düzenli şekilde okunması.

yekçeşm: tek gözli, sokur.

zerrat: zerreler, atomlar.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

amel: iş, uygulama, yapma.
azat: serbest bırakma, hür olma.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
deha-i felsefi: felsefî kuvvet, felsefeyle ilgili deha.
emin: güvenilir, emniyet sahibi.
esma: adlar, isimler.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hakikat-i hâl: durumun gerçek yönü, işin aslı.
hidayet: doğru olan, hak olan.
hüda-i Kur'ânî: Kur'an'ın gösterdiği doğru yol.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
kadir: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.
madem: ...den dolayı, böyle ise.
malik: sahip.
mazhariyet: görünme ve tezahür yeri olma; nâil olma, şereflenme.
mertebe: derece, basamak.
muhafaza: koruma.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
muhtelif: türlü türlü, çeşitli.
musibet: felâket, belâ.
mûstak: arzulu, fazla istekli, işti-

Ey insan! Senin elinde bulunan nefis ve malın senin mülkün değil, belki sana emanettir. O emanetin maliki her şeye kadîr, her şeyi bilir bir Rahîm-i Kerîm'dir. O, senin yanındaki mülkünü senden satın almak istiyor; tâ senin için muhafaza etsin, zayi olmasın. İleride mühim bir fiyat sana verecek. Sen muvazzaf ve memur bir askersin. Onun namıyla çalış ve hesabıyla amel et. Odur ki, muhtaç olduğun şeyleri sana rızık olarak gönderiyor ve senin takatin yetmediği şeylerden seni muhafaza eder. Senin şu hayatının gayesi, neticesi, o Malik'in esmasına ve şunatına bir mazhariyettir. Sana bir musibet geldiği vakit de: **أَنَا لِلَّهِ وَأَنَا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ**¹. Yani, "Ben Malik'imın hizmetindeyim. Ey musibet! Eğer Onun izin ve rızasıyla geldin ise, merhaba, safa geldin. Çünkü, elbette bir vakit Ona döneceğiz ve Onun huzuruna gideceğiz ve Ona müştakız. Madem her hâlde bir zaman bizi hayatın tekâlifinden azat edecektir; haydi ey musibet, o terhis ve o azat etmek senin elinle olsun, razıyım! Eğer benim emanet muhafazasında ve vazifeperverliğimi tecrübe suretinde sana emir ve irade etmiş, fakat sana teslim olmağlığıma izin ve rızası olmazsa, benim takatim yettikçe, emin olmaya-na, Malik'imın emanetini teslim etmem" der.

İşte, binden bir numune olarak, deha-i felsefinin ve hüda-i Kur'ânînin verdikleri derslerin derecelerine bak.

Evet, iki tarafın hakikat-i hâli, sabıkan beyan edilen tarz ile gidiyor. Fakat hidayet ve dalâlette insanların dereceleri mütefavittir; gafletin mertebeleri de muhtelifdir.

1. Biz Allah'ın kullanırız; sonunda yine Ona döneceğiz. (Bakara Suresi: 156.)

yak gösteren.

mütefavit: birbirinden farklı, çeşitli olan.

muvazzaf: vazifelendirilmiş, kendisine görev verilmiş, vazifeli.

nam: ad.

nefis: kötülüğe sevk eden duygu, insanın kendi benliği.

numune: örnek.

Rahim-i Kerim: ikramı bol olan ve kullarına çok çok

merhamet eden Allah.

razi: rıza gösteren, hoşnut olan.

rıza: razı olma, hoşnutluk.

rızık: yiyecek, içecek şey, azık.

sabıkan: evvelce, bundan önce.

suret: biçim, şekil, tarz.

şuunat: şuunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

takat: bir şeyi yapabilme, ba-

şarabilme gücü, güç, kuvvet, derman.

tarz: biçim, şekil, suret.

tekâlif: teklifler, vazifeler, sorumluluklar.

terhis: izin verme, serbest bırakma, salıverme.

vazifeperver: vazife sever, çalışmayı seven, vazifesini sevip ona bağlı olan.

zayi: elden çıkmış, zarar, ziyan.

Herkes her mertebede bu hakikati tamamıyla hissedemez. Çünkü gaflet, hissi iptal ediyor. Ve bu zamanda öyle bir derecede iptal-i his etmiş ki, bu elîm elemin acısını ehl-i medeniyet hissetmiyorlar. Fakat hassasiyet-i ilmiyenin tezayüdüyle ve her günde otuz bin cenazeyi gösteren mevtin ikazatıyla o gaflet perdesi parçalanıyor. Ecnebilerin tağutlarıyla ve fûnun-i tabiiyeleriyle dalâlete gidenlere ve onları körü körüne taklit edip ittiba edenlere binler nefrin ve teessüfler!

Ey bu vatan gençleri! Frenkleri taklide çalışmayınız! Âyâ, Avrupa'nın size ettikleri hadsiz zulüm ve adavetten sonra, hangi akıl ile onların sefahat ve batıl efkârlarına ittiba edip emniyet ediyorsunuz? Yok, yok! Sefihâne taklit edenler, ittiba değil, belki şuursuz olarak onların safına iltihak edip, kendi kendinizi ve kardeşlerinizi idam ediyorsunuz. Agâh olunuz ki, siz ahlâksızcasına ittiba ettikçe, hamiyet davasında yalancılık ediyorsunuz! Çünkü, şu surette ittibanız, milliyetinize karşı bir istihfaftır ve millete bir istihzadır.

1 هَدَيْنَا اللَّهَ وَإِيَّاكُمْ إِلَى الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ

ALTINCI NOTA

Ey kâfirlerin çokluklarından ve onların bazı hakaik-ı imaniyenin inkârındaki ittifaklarından telâşa düşen ve itikadını bozan bîçare insan!

Bil ki: Kıymet ve ehemmiyet, kemiyette ve adet çokluğunda değil. Çünkü, insan eğer insan olmazsa, şeytan

hakaik-ı imaniye: imana ait hakikatler, imanî gerçekler.

hakikat: gerçek, esas.

hamiyet: gayret.

hassasiyet-i ilmiye: ilme ait olan dikkat ve ihtimam.

ikazat: ikazlar, uyarmalar, tembihler.

iltihak: karışma, katılma.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

iptal: boş, hükümsüz bırakma.

iptal-i his: hissin iptali, duyarlılığı yitirme.

istihfaf: küçümseme, hafife alma, alay etme.

istihza: alaya alma, birisiyle eğlenme, inceden inceye dokundurarak alay etme.

itikad: kesin inanma, iman.

ittiba: tâbi olma, uyma, itaat etme.

ittifak: birleşme, fikir birliği etme.

kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.

kemiyet: bir şeyin adet, miktar ve sayı olarak ifade edilebilen durumu, nicelik.

kıymet: değer.

mertebe: derece, basamak.

mevt: ölüm.

nefrin: sövüp sayma, lânet okuma.

nota: dikkat çekici ve uyanıcı bilgi.

sefahat: yasak şeylere, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.

sefihâne: sefih olan kimseye yakışır yolda, sefihçe.

suret: biçim, şekil, tarz.

şuursuz: idraksiz, bilgisiz.

tağut: insanları Allah'a karşı isyana sevk eden, isyankâr; her batıl ma'bud, şeytan.

taklit: başkasının fikir ve görüşlerine körü körüne uyma, onun gibi hareket etme.

teessüf: üzülmeye, eseflenmeye, bir şeyin tesirini hissetmeye, acı duyma.

tezayüt: artma, çoğalma, ziyadeleşme.

zulüm: haksızlık, eziyet, işkence.

1. Allah bizi ve sizi dosdoğru yola iletсин.

adavet: düşmanlık, husumet.
agâh: bilgili, haberli, uyanık.
âyâ: kabiliyetsiz, kudretsiz. şaşkınlık ve sorma ile karışık, "Acaba mümkün mü?" manasında, şüphe ve tereddüt bildiren ünlem edatı.
batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.
bîçare: çaresiz, zavallı.
cenaze: ölü.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
ecnebi: yabancı, başka milletten olan.
efkâr: düşünceler, fikirler, görüşler.
ehemmiyet: önem, değer, kıymet.
ehl-i medeniyet: şehirli, şehir halkından olanlar, uygar, görgülü, kibar ve nazik

insanlar.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.
elim: şiddetli, çok dert ve keder veren.
Frenk: Avrupalı, Fransız.
fûnun-i tabiiye: tabiat fenleri, ilimleri.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.

adem: yokluk.
ahali: halk.
akıbet: nihayet, son.
cehil: bilgisizlik, cehalet, cahillik.
cemm-i gafir: pek kalabalık insan topluluğu, ekseriyet, çoğunluk.
dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
dava: iddia.
ehemmiyetsiz: önemsiz.
ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; yoldan çıkanlar, azgın ve sapkın kimseler.
ehl-i hak: hak ehli, iman, İslâmiyet ve hak yolunda olan, hak mezhepte olan.
enva-ı hayvanat: hayvanların türleri, hayvanların çeşitleri.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).
Frenk: Avrupalı, Fransız.
Frenkmesrep: Avrupalı gibi, Batılıları taklit eden, yaşayış tarzını Avrupalılara benzeten.
galebe: galip gelme, üstünlük.
gayet: son derece.
habis: fesatçı, hilekâr, alçak, kötü, pis, soysuz.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hakikat: gerçek, esas.
hakikat-i imaniye: imana ait olan gerçek.
hâkim: hükmeden, üstün olan.
halife: yeryüzünde bazı hususlarda Allah adına ve yine Allah'ın izniyle hareket eden.
hayvanat: hayvanlar.
hayvaniyet: hayvanlık.
hilâl-i ramazan: Ramazan ayına girildiğini gösteren hilâl.
hükümde: değerinde, yerinde.
hüküm: karar, emir.
ibad: abdler, kullar.
ihtirasat-ı hayvaniye: insanların hayvanî taraflarına ait hırslar; hayvanî hislerin tatmininde; yeme, içme ve nefsin diğer arzularını yerine getirme gibi konularda gösterilen aşırı arzu ve istekler.
imarat: tamir işleri.
inkâr: reddetme, inanmama.
inkılâp: değişme, dönüşme.
ispat: kanıtlama.
istinat: dayanma.
ittifak: birleşme, fikir birliği etme.
ittihat: birleşme, birliktelik.
ittihaz: edinme, alma, kabul etme.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
kemiyet: bir şeyin adet, miktar ve sayı olarak ifade edilebilen durumu, nicelik.
kesret: çokluk.
küffar: kâfirler, hak dini, İslâmi-

bir hayvana inkılâp eder. İnsan, bazı Frenkler ve Frenk-meşrepler gibi, ihtirasat-ı hayvaniyede terakki ettikçe, daha şiddetli bir hayvaniyet mertebesini alır. Sen görüyorsun ki, hayvanatın kemiyet ve adet itibarıyla hadsiz bir çokluğu varken, ona nispeten insan gayet az iken, umum enva-ı hayvanat üstünde sultan ve halife ve hâkim olmuştur.

İşte, muzır kâfirler ve kâfirlerin yolunda giden sefiher, Cenab-ı Hakkın hayvanatından bir nevi habislerdir ki, Fâtır-ı Hakîm onları dünyanın imarâtı için halk etmiştir. Mü'min ibadına ettiği nimetlerin derecelerini bildirmek için, onları bir vahid-i kıyasî yapıp, akıbette, müstahak oldukları Cehenneme teslim eder.

İşte, küffarın ve ehl-i dalâletin bir hakikat-i imaniyeyi inkâr ve nefyetmelerinde kuvvet yoktur. Çünkü, nefiy sırrıyla, ittifakları kuvvetsizdir; bin nefyediciler, bir tek hükümdedir. Meselâ, bütün İstanbul ahali, Ramazan'ın başında, ayı görmediğinden nefyetse; iki şahidin ispatıyla, o cemm-i gafirin nefiy ve ittifakı sukut eder. Madem küffarın ve dalâletin mahiyeti nefiydir ve inkârdır ve cehildir ve ademdir; küffarın kesret ile ittifakı ehemmiyetsizdir. Ehl-i hakkın, hak ve sabit ve sübutu ispat olunan meseil-i imaniyede şuhuda istinat eden iki mü'minin hükmü, hadsiz ehl-i dalâletin ittifakına racih olur, galebe eder.

Bu hakikatin sırrı şudur ki: Nefyedenlerin davaları sureten bir iken, müteaddittir; birbiriyle ittihat edemez ki kuvvetlensin. İspat edicilerin davaları ittihat ediyor, birbirinden kuvvet alır. Çünkü, gökteki hilâl-i ramazanı

yeti inkâr edenler.

küfür: Allah'ın varlığına, birliğine inanmama, müşriklik, imansızlık.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

mertebe: derece, basamak.

mesail-i imaniye: imanî meseleler.

muzır: zararlı, zarar veren.

mü'min: iman eden, inanan.

müstahak: hak eden, hak etmiş.

müteaddit: çeşitli, bir çok.

nefiy: inkâr etme, olumsuzlama, reddediş.

nefyetmek: inkâr etmek, reddetmek, olumsuzlamak.

nevi: çeşit, tür.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

racih: daha daha üstün, önce, diğerinden üstün.

sabit: kanıtlanmış, ispatlanmış.

sefiher: gösterişe, zevk ve eğlenceye aşırı düşkün; faydayı zararı ayırtma yeteneğinden mahrum.

sır: gizli hakikat.

sübut: sabit olma, ispatlanma.

şuhut: gözle görme, şahidlik.

sukut: düşme, düşüş.

sureten: suret olarak, görünüş itibarıyla.

terakki: yükselme, ilerleme.

vahid-i kıyasî: ölçmeye esas olan şey, birim, ölçü birimi.

görmeyen der ki: “Benim nazarımda ay yoktur. Benim yanımda görünmüyor.” Başkası da, “Nazarımda yoktur” der. Daha başkası da öyle der. Her biri kendi nazarında “Yoktur” der. Her birinin nazarları ayrı ayrı ve nazara perde olan esbap dahi ayrı ayrı olabildiği için, davaları da ayrı ayrı olur, birbirine kuvvet veremez.

Fakat ispat edenler demiyor ki: “Benim nazarımda ve gözümde hilâl var.” Belki “Nefsülemirde, göğün yüzünde hilâl vardır, görünür” der. Görenler bütün aynı davayı ve “Nefsülemirde vardır” der. Demek bütün davalar birdir.

Nefyedenlerin nazarları ayrı ayrı olduğundan, davaları da ayrı ayrı olur. Nefsülemre hükmedemiyorlar. Çünkü nefsülemirde nefiy ispat edilmez. Çünkü ihata lâzımdır.

¹ وَالْعَدَمُ الْمَطْلُوقُ لَا يَثْبُتُ إِلَّا بِمُشْكَلَاتٍ عَظِيمَةٍ

bir kaide-i usuldür.

Evet, bir şeyi dünyada var desen, yalnız o şeyi göstermek kâfi gelir. Eğer yok deyip nefyetsen, bütün dünyayı eleyip göstermek lâzım gelir ki, tâ o nefiy ispat edilsin.

İşte bu sırra binaen, ehl-i küfrün bir hakikati nefyetmesi ise, bir meseleyi halletmek veyahut dar bir delikten geçmek veyahut bir hendekten atlamak misalindedir ki, bin de, bir de, birdir. Çünkü birbirine yardımcı olamaz. Fakat, ispat edenler nefsülemirde hakikat-i hâl baktıkları için, müddeaları ittihat ediyor. Kuvvetleri birbirine yardım eder. Büyük bir taşın kaldırılmasına benzer ki, ne kadar eller yapışsa daha ziyade kaldırmayı kolay olur ve birbirinden kuvvet alır.

1. Bir şeyin hiçbir zaman, hiçbir yerde ve hiçbir şekilde olmadığı iddiası çok büyük zorluklarla ispat edilebilir.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.
dava: iddia.
ehl-i küfür: Allah'ın varlığına ve birliğine inananlar, dinsizler, imansızlar.
esbap: sebepler, vasıtalar.
hakikat: gerçek, esas.
hakikat-i hâl: durumun gerçek yönü, işin aslı.
hal: çözme, karışık bir mese-

leyi şüphe edilmeyecek dercede açıklama.
hilâl: yeni ay.
hükmetme: hüküm olma, işleme.
ihata: kuşatma, içine alma.
ispat: kanıtlama.
ittihat: birleşme, birlik oluşturma.
kâfi: yeter, elverir.
kaide-i usul: usul kaidesi, ku-

ralı.
mesele: önemli konu.
misal: benzer, örnek.
müddea: iddia edilen şey, tez, sav.
nazar: bakış, görüş.
nefiy: inkâr, reddediş.
nefsülemir: işin hakikati, aslı.
sır: gizli hakikat.
ziyade: çok, fazla.

YEDİNCİ NOTA

Ey Müslümanları dünyaya şiddetle teşvik eden ve sanat ve terakkiyat-ı ecnebiyeye cebir ile sevk eden bedbaht hamiyetfuruş! Dikkat, bu milletin bazılarının din ile bağlandıkları rabitaları kopmasın. Eğer böyle ahmakane, körü körüne topuzların altında bazılarının dinden rabitaları kopsa, o vakit hayat-ı içtimaiyede bir semm-i kâtil hükümünde o dinsizler zarar verecekler. Çünkü mürtedin vicdanı tamam bozulduğundan, hayat-ı içtimaiyeye zehir olur. Ondandır ki, ilm-i usulde, “Mürtedin hakk-ı hayatı yoktur. Kâfir, eğer zimmî olsa veya musalâha etse hakk-ı hayatı var” diye usul-i şeriatın bir düsturudur. Hem Mezheb-i Hanefiyede, ehl-i zimmeden olan bir kâfirin şahadeti makbuldür; fakat fasık merdudü’ş-şahadettir. Çünkü haindir.

Ey bedbaht fasık adam! Fasıkların kesretine bakıp aldanma ve “Ekseriyetin efkârı benimle beraberdir” deme! Çünkü fasık adam, fıskı isteyerek ve bizzat talep edip girmemiş; belki içine düşmüş, çıkamıyor. Hiçbir fasık yoktur ki, salih olmasını temenni etmesin ve amirini ve reisini mütedeyyin görmek istemesin. İllâ ki, eliyazübillâh, irtidat ile vicdanı tefessüh edip, yılan gibi zehirlemekten lezzet alsın!

Ey divane baş ve bozuk kalp! Zanneder misin ki Müslümanlar dünyayı sevmiyorlar; veyahut düşünmüyorlar ki, fakr-ı hâlê düşmüşler? Ve ikaza muhtaçtırlar, tâ ki dünyadan hissesini unutmasınlar?

ahmakane: ahmakçasına, akılsızca.

amir: memurun üstü, emreden, buyuran.

bedbaht: bahtsız, tâlî’siz, zavallı.

bizzat: kendisi, şahsen.

cebir: zor, zorlama, baskı yapma.

divane: deli, akli başında olmayan.

düstur: kaide, esas, prensip.

efkâr: düşünceler, fikirler, görüşler.

ehl-i zimme: İslâm ülkesinde yaşayan ve İslam devleti tarafından korunan gayrimüslimler.

ekseriyet: çoğunluk.

eliyazübillâh: Allah esirgesin, Allah korusun.

fakr-ı hâl: fakirlik, yoksulluk.

fasık: Allah’ın emirlerine aykırı hareket edip fesat çıkaran, kötülüğü ve günah işlemeyi âdet hâline getiren.

fısk: hak yoldan veya hak yolundan çıkma, Allah’a karşı isyan etme.

hain: hıyanet eden, arkadan vuran.

hakk-ı hayat: yaşama hakkı.

hamiyetfuruş: kendini begenerek hamiyetli olduğunu iddia eden, hamiyetli olduğunu göstermeye çalışan.

hayat-ı içtimaiye: sosyal hayat, toplum hayatı.

hisse: pay, nasip.

hükümünde: değerinde, yerinde.

illâ: mutlaka, muhakkak, ne olursa olsun.

ilm-i usul: usul ilmi, bir işin nasıl yapılması gerektiğini gösteren, o işin nasıl yapılsa geçerli olacağını açıklayan ilim, metodoloji.

irtidat: İslâm dininden çıkma, İslâm dinini terk ederek başka bir dini kabul etme.

kâfir: Allah’ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.

kesret: çokluk.

makbul: kabul edilmiş, geçerli.

merdudü’ş-şahadet: şahitliği reddedilen, kabul edilmeyen.

mezheb-i Hanefiye: Hanefî mezhebi; İmam-ı Azam Ebu Hani-

fe’nin kurmuş olduğu mezhep.

mürtet: irtidat eden, İslâm dinini bırakarak eski dinine veya başka bir dine geçmiş olan, dine değiştiren.

musalâha: barış anlaşması.

mütedeyyin: dinin emirlerini eksiksiz yerine getiren, din-dar, dine bağlı.

nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.

rabita: münasebet, âläka, bağ.

reis: başkan.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

salih: dinin emir ve yasaklarına uygun hareket eden, takva sahibi, müttakî.

semm-i kâtil: öldürücü zehir.

sevk: yöneltme, gönderme.

talep: isteme, dileme.

tefessüh: çürüme, çürüyüp

dağılma, bozulma, kokuşma.

temenni: olmasını veya olmamasını isteme; dilek, istek, arzu.

terakkiyat-ı ecnebiye: yabancıların sağladığı gelişmeler, ilerlemeler.

usul-i şeriat: şeriatın esasları ve temel meseleleri.

vicdan: insanın içindeki iyiyi kötünden ayıran ve iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülükten elem alan manevî bir his.

zimmî: İslâm devleti tebaasından olan ve cizye denilen vergiyi ödeyen gayrimüslimler.

Zannın yanlış, tahminin hatadır. Belki hırs şiddetlenmiş, onun için fakr-ı hâlê düşüyorlar. Çünkü mü'minde hırs sebeb-i hasarettir ve sefalettir. ¹ الْحَرِیْصُ خَائِبٌ خَاسِرٌ

durub-i emsal hükmüne geçmiştir.

Evet, insanı dünyaya çağırın ve sevk eden esbap çoktur. Başta nefis ve hevası ve ihtiyaç ve havassı ve duyguları ve şeytanı ve dünyanın sûrî tatlılığı ve senin gibi kötü arkadaşları gibi çok dâîleri var. Hâlbuki bâkî olan ahirete ve uzun hayat-ı ebediyeye davet eden azdır. Eğer sende zerre miktar bu bîçare millete karşı hamiyet varsa ve ulûv-i himmetten dem vurduğun yalan olmazsa, hayat-ı bâkiyeye yardım eden azlara imdat etmek lâzım gelir. Yoksa, o az dâîleri susturup çoklara yardım etsen, şeytana arkadaş olursun.

Âyâ zanneder misin bu milletin fakr-ı hâlî dinden gelen bir züht ve terk-i dünyadan gelen bir tembellikten neş'et ediyor? Bu zanda hata ediyorsun. Acaba, görmüyor musun ki, Çin ve Hint'teki Mecusî ve Berahime ve Afrika'daki zenciler gibi, Avrupa'nın tasallutu altına giren milletler bizden daha fakirdirler. Hem görmüyor musun ki, zarurî kuttan ziyade Müslümanların elinde bırakılmıyor. Ya Avrupa kâfir zalimleri veya Asya münafıkları, desiseleriyle ya çalar veya gasp ediyor.

Sizin cebren böyle ehl-i imanı mim'siz medeniyete sevk etmekteki maksadınız, eğer memlekette asayiş ve emniyeti temin ve kolayca idare etmek ise, kat'iyen biliniz ki, hata ediyorsunuz, yanlış yola sevk ediyorsunuz.

1. Hırs gösteren kişi, umduğunu bulamaz ve zarara uğrar.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
asayiş: emniyet, kanun ve nizâm hâkimiyetinin sağlanması.
âyâ: kabiliyetsiz, kudretsiz. şaşkınlık ve sorma ile karışık, "Acaba mümkün mü?" manasında, şüphe ve tereddüt bildiren ünlem edatı.
bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

Berahime: Hint ve Mecusîlerin ruhanî reisleri, başkanları, Brehmenler.
bîçare: çaresiz, zavallı.
cebren: cebirle, zorla, kuvvet kullanarak, mecburî.
dâî: davet eden, çağırın.
desise: hile, oyun, aldatmaca.
durub-i emsal: meşhur sözler, darbimeseller, ata sözleri.
ehl-i iman: inananlar, iman sahipleri.

esbap: sebepler, vasıtalar.
fakr-ı hâl: fakirlik, yoksulluk.
gasp: zorla alma, zaptetme, el koyma.
hamiyet: insanda bulunan din, millet, bayrak, vatan gibi mukaddes değerler ile kendi aile ve yakınlarını koruma duygusu ve gayreti.
havas: hasseler, duyular.
hayat-ı bâkiye: bâkî olan, sonsuz hayat, ahiret hayatı.

heva: istek, arzu, nefse ait olan şeylere düşkünlük, nefsin zararlı ve günah olan arzuları.
hırs: açgözlülük, kanaatsizlik.
hükmüne: yerine, değerine.
imdat: yardım.
kâfir: Allah'ı ve İslâmîyeti inkâr eden, dinsiz.
kat'iyen: kat'î olarak, kesin olarak, kesinlikle.
kut: yiyecek, rızık.
maksat: gaye.
Mecusî: ateşe tapan, Zerdüşt dinini benimseyen, bu dinle ilgili olan, Zerdüştî.
mü'min: iman eden, inanan.
münafık: nifak sokan, ara bozucu; kalbinde küfrü gizlediği hâlde Müslüman görünen.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.
sebeb-i hasaret: hasara, zarara, ziyana uğrama nedeni.
sefalet: maddî ve manevî yoksulluk sonucu meydana gelen düşkünlük.
sevk: önüne katıp sürme.
sûrî: görünüşte olan, gösterişe, şekli.
tasallut: birini rahatsız etme, musallat olma, hükmü altına alma.
terk-i dünya: dünyayı terk etme, dünya ile ilgilenmeme, dünyadan vazgeçip bir köşeye çekilme.
ulûv-i himmet: himmetin yüksekliği; yüksek himmetlilik, yüksek gayretlilik.
zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.
zarurî: zorunlu.
zerre: pek ufak parça.
ziyade: çok, fazla.
züh: dünya sevgisinden, madde hirsından, her türlü dünya servetinden uzak kalma, ahiret saadetini kazanmak için vaktini ibadetle geçirme.

Çünkü, itikadı sarsılmış, ahlâkı bozulmuş yüz fasıkın idaresi ve onlar içinde asayiş temini, binler ehl-i salâhatin idaresinden daha müşküldür.

İşte bu esaslara binaen, ehl-i İslâm, dünyaya ve hırsa sevk olunmaya ve teşvik edilmeye muhtaç değildirler. Terakkiyat ve asayişler bununla temin edilmez. Belki mesailerin tanzimine ve mabeynlerindeki emniyetin tesisine ve teavün düsturunun teshiline muhtaçtırlar. Bu ihtiyaç da, dinin evamir-i kudsiyesiyle ve takva ve salâbet-i diniye ile olur.

SEKİZİNCİ NOTA

Ey sa'y ve ameldeki lezzet ve saadeti bilmeyen tembel insan! Bil ki, Cenab-ı Hak, kemal-i kereminden, hizmetin mükâfatını hizmet içinde derç etmiştir. Amelin ücretini nefis-i amel içinde koymuştur. İşte bu sır içindir ki, mevcudat, hatta bir nokta-i nazarda camidat dahi, evamir-i tekviniye tabir edilen hususî vazifelerinde, kemal-i şevk ile ve bir çeşit lezzet ile evamir-i Rabbaniyeyi imtisal ederler. Arıdan, sinekten, tavuktan tut, tâ şems ve kamere kadar her şey kemal-i lezzetle vazifesine çalışıyorlar. Demek hizmetlerinde bir lezzet var ki, akılları olmadığından akıbeti ve neticeleri düşünmeden, mükemmel vazifelerini ifa ediyorlar.

Eğer desen: “Zihayatta lezzet kabildir. Cemadatta nasıl şevk ve lezzet olabilir?”

Elcevap: Cemadat kendi hesaplarına değil, onlarda tecelli eden esma-i İlâhiye hesabına bir şeref, bir makam,

akıbet: nihayet, son.

amel: fiil, iş.

asayiş: emniyet, kanun ve nizam hâkimiyetinin sağlanması.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

camidat: cansızlar; ruhsuz, sert ve katı maddeler.

cemadat: cansız varlıklar.

derç: sokma, içine alma.

düstur: kaide, esas, prensip.

ehl-i İslâm: İslâm topluluğu, Müslümanlar.

ehl-i salâhat: salih kimseler, namuslu, doğru, adaletli olan kimseler.

elcevap: cevap olarak.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

evamir-i kudsiye: kudsi, yüce, kusursuz emirler.

evamir-i Rabbaniye: Allah'ın terbiye ve idare kanunları.

evamir-i tekviniye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.

fasık: Allah'ın emirlerine aykırı hareket edip fesat çıkaran, kötülüğü ve günah işlemeyi âdet hâline getiren.

hırs: açgözlülük, kanaatsizlik.

hususî: özel.

ifa: bir işi yapma, yerine getirme.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

itikât: inanç, iman.

kabil: mümkün, ihtimal dairesinde.

kamer: ay.

kemal-i kerem: ihsanın mükemmeli, tam bir ikram edicilik.

kemal-i lezzet: lezzetin mükemmelliği, tam ve mükemmel lezzet.

kemal-i şevk: tam ve kusursuz bir istek.

mabeyn: ara.

makam: büyük yer, mevki.

mesai: çalışma.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmet-

ten dolayı verilen şey, ödül.

müşkül: güç, zor, çetin.

nefs-i amel: amelin kendisi, amelin tâ kendisi.

nokta-i nazar: görüş açısı, bakış açısı; görüş, fikir.

nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.

saadet: mutluluk.

salâbet-i diniye: din sağlamlığı, dinin emirlerini korumakta ve tatbik etmekteki ciddiyet.

sa'y: iş, çalışma, çabalama.

sems: güneş.

şeref: manevî büyüklük, yücelik, onur.

sevk: önüne katıp sürme.

sevk: şiddetli arzu, aşırı istek ve heves.

sır: gizli hakikat.

tabir: ifade.

takva: Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma, Allah'ın emirlerini tutup azabından korunma.

tanzim: düzenleme, tertipleme.

teavün: yardımlaşma, birbirine yardım etme.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

temin: sağlama.

terakkiyat: ilerlemeler, gelişmeler, yükselişler.

teshil: kolaylaştırma, kolay hale getirme.

tesis: kurma, meydana getirme.

vazife: görev.

zihayat: hayat sahibi.

bir kemal, bir güzellik, bir intizam isterler, arıyorlar. O vazife-i fitriyelerinin imtisalinde, Nurü'l-Envar'ın isimlerine birer ma'kes, birer âyine hükmüne geçtiğinden tenevvür eder, terakki eder.

Meselâ, nasıl bir katre su, bir zerrecik cam parçası, zâtında ziyasız, ehemmiyetsiz iken, safî kalbiyle güneşe yüzünü çevirse, o vakit o ehemmiyetsiz, ziyasız katre ve cam parçası, güneşin bir nevi arşı olup senin yüzüne de tebessüm eder. İşte bu misal gibi, zerrat ve mevcudat, cemel-i mutlak ve kemal-i mutlak sahibi olan Zat-ı Zülcelâl'in isimlerine vazifeperverlik cihetinde âyine olmalarıyla, o katre ve zerrecik şişe gibi gayet aşağı bir dereceden gayet yüksek bir derece-i zuhura ve tenevvüre çıkıyorlar. Madem vazife cihetinde gayet nuranî ve yüksek bir makam alıyorlar; lezzet mümkün ve kabil ise, yani hayat-ı ammeden hissedar iseler, "Gayet lezzetle o vazifeleri görüyorlar" denilebilir.

Vazifede lezzet bulunduğu en zahir bir delil: Sen kendi aza ve duygularının hizmetlerine bak. Her biri, beka-i şahsî, beka-i nev'î için ettikleri hizmetlerinde ayrı ayrı lezzetleri var. Nefs-i hizmet, onlara bir telezzüz hükmüne geçiyor. Hatta hizmeti terk etmek o uzvun bir nevi azabıdır.

Hem en zahir bir delil dahi, horoz ve yavrulu tavuk gibi hayvanatın vazifelerinde gösterdikleri fedakârâne ve merdane vaziyetleridir ki, horoz aç olduğu hâlde tavukları nefsine tercih edip bulduğu rızka onları çağırır;

arş: göğün en yüksek katı.
âyine: ayna.
aza: organlar, uzuvlar.
azap: ceza, büyük sıkıntı, şiddetli acı.
beka-i nev'î: bir canlı türün, bir cinsin devamlılığı.
beka-i şahsî: bir şahsın devamlılığı, bekası.
cemel-i mutlak: sonsuz ve kusursuz güzellik.
cihet: yön.
delil: kanıt.
derece-i zuhur: ortaya çıkma

derecesi, görünme, meydana çıkma derecesi, mertebesi.
ehemmiyetsiz: önemsiz.
fedakârâne: fedakârca, fedakârlıkla.
gayet: son derece.
hayat-ı amme: umumun hayatı, umuma ait olan ve herkesin paylaştığı yaşam tarzı.
hayvanat: hayvanlar.
hissedar: hisse sahibi, hissesi olan.
hükmüne: yerine, değerine.
imtisal: emre tamamen uy-

ma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
kabil: mümkün, ihtimal dairelerinde.
katre: damla.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
kemal-i mutlak: her yönüyle mükemmel olan.
madem: ...den dolayı, böyle ise.

makam: büyük yer, mevki.

ma'kes: ayna.

merdane: mertçesine.

meselâ: örneğin.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

misal: örnek.

nefis: kendi, şahıs.

nefs-i hizmet: hizmetin kendisi, hizmet etme fiili.

nevi: çeşit, tür.

nuranî: nurlu, ıslık, parlak, münevver.

Nurü'l-Envar: tüm aydınlık ve ışıkların kaynağı, nuru olan Allah.
rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği nimetler.

safî: saf olan, katışıksız, duru.

tebessüm: gülümseme.

telezzüz: lezzet, tat alma, hoşlanma, hoş gitme.

tenevvür: nurlanma, parlama, aydınlanma.

terakki: yükselme, ilerleme.

uzuv: bir canlıyı meydana getiren parçacıklardan her biri, organ.

vazife: görev.

vazife-i fitriye: fitrî vazife, yaratılışa ait vazife.

vazifeperver: vazife sever, çalışmayı seven, vazifesini sevip ona bağlı olan.

vaziyet: durum.

zahir: açık, aşikâr.

zat: kendi, asıl, öz.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

zerrat: zerreler, atomlar.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zya: ışık, aydınlık, nur.

yemez, onlara yedirir. Ve bir şevk ve iftihar ve telezzüz ile o vazifeyi gördüğü görünür. Demek o hizmette, yemekten fazla bir lezzet alır. Hem küçük yavrularına çobanlık eden tavuk dahi, yavrularının hatırı için ruhunu feda eder, ite atılır. Kendini aç bırakıp onları doyurur. Demek o hizmette öyle bir lezzet alır ki, açlık acısına ve ölmek elemine tereccüh eder, ziyade gelir.

Hayvanî valideler, yavrularını, küçük iken vazifeleri bulunduğundan, lezzetle himayeye çalışır. Büyük olduktan sonra vazife kalkar, lezzet de gider. Bazen yavrusunu döver, elinden daneyi alır. Yalnız, insan nev'indeki validelelerin vazifeleri bir derece devam eder. Çünkü insanlarda, zaaf ve acz itibarıyla, daima bir nevi çocukluk var; her vakit de şefkate muhtaçtır.

İşte umum hayvanatın, horoz gibi çobanlık eden erkelerine ve tavuk gibi validelerine bak, anla ki, bunlar kendi hesabına ve kendileri namına, kendi kemalleri için o vazifeyi görmüyorlar. Çünkü hayatını, vazifede lâzım gelse feda ediyorlar. Belki vazifeleri, onları o vazife ile tavgif eden ve o vazife içinde rahmetiyle bir lezzet derç eden Mün'im-i Kerim'in hesabına ve Fâtır-ı Zülcelâl'in namına görüyorlar.

Hem nefis-i hizmette ücret bulunduğuna bir delil de şudur: Nebatat ve eşcar, bir şevk-i lezzeti ihsas eden bir tavırla Fâtır-ı Zülcelâl'in emirlerini imtisal ediyorlar. Çünkü, dağıttığı güzel kokular ve müşterilerin nazarını celp edecek ziynetlerle süslenmeleri ve sümbülleri ve meyveleri

acz: zayıflık, güçsüzlük.

celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

derç: sokma, içine alma.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.

eşcar: ağaçlar.

Fâtır-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve benzeri olmayan şeyleri yaratan Allah (c.c.).

feda: uğruna verme.

hayvanat: hayvanlar.

hayvanî: hayvanla ilgili, hayvana ait.

himaye: koruma, muhafaza etme.

iftihar: gurur, övünme.

ihsas: hissettirme, sezdirme.

imtisal: emre tamamen uyuma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

Mün'im-i Kerim: kerem sahibi nimet veren, yedirip içiren, nimetlerin hakikî sahibi olan Cenab-ı Hak.

nam: ad.

nazar: bakış, dikkat.

nebatat: bitkiler.

nefs-i hizmet: hizmetin tâ kendisi.

nevi: çeşit, tür.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

ruh: can.

şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.

şevk: şiddetli arzu, aşırı istek ve heves.

şevk-i lezzet: tat alma coşkusu, heyecanı, isteği.

tavgif: vazifelendirme, görevlendirme.

telezzüz: lezzet, tad alma, hoşlanma, hoş gitme.

tereccüh: üstünlük, üstün gelme.

umum: bütün.

valide: ana, anne.

vazife: görev.

zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.

ziyade: çok, fazla.

zinyet: süs.

için çürüyünceye kadar kendilerini feda etmeleri, ehl-i dikkate gösterir ki, onların, emr-i İlâhînin imtisalinden öyle bir lezzetleri var ki, nefislerini mahvedip çürütüyorlar.

Bak, başında çok süt konserveleri taşıyan Hindistan cevizi ve incir gibi meyvedar ağaçlar, rahmet hazinesinden lisan-ı hâl ile süt gibi en güzel bir gıdayı ister alır, meyvelerine yedirir, kendi bir çamur yer. Hem, nar ağacı safi bir şarabı hazine-i rahmetten alıp meyvesine yedirir, kendisi çamurlu ve bulanık bir suya kanaat eder.

Hatta hububatta dahi sümbüllenmek vazifesinde zahir bir iştîyak görünür. Nasıl ki dar bir yerde hapsedilen bir zat, bir bostana ve geniş bir yere çıkmayı müştakane ister; öyle de, hububatta, sümbüllenmek vazifesinde öyle sürurlu bir vaziyet, bir iştîyak görünüyor.

İşte “sünnetullah” tabir edilen, kâinatta cereyan eden bu sırlı uzun düsturdandır ki, işsiz, tembel, istirahatle yaşayan ve rahat döşeğinde uzananlar, ekseriyetle sa’y eden, çalışanlardan daha ziyade zahmet ve sıkıntı çekerler. Çünkü, daima işsizler ömürlerinden şikâyet ederler, eğlenceler ile çabuk geçmesini isterler. Sa’y edenler ve çalışanlar ise şakirdirler, hamd ederler, ömürlerinin geçmesini istemezler.

المُسْتَرِيحُ الْعَاطِلُ شَاكٍ مِنْ عَمَلِهِ وَالسَّاعِي الْعَامِلُ شَاكِرٌ¹

küllî düsturdur. Hem o sır iledir ki, “Rahat zahmette, zahmet rahattadır” cümlesi darbimesel olmuştur.

1. Rahat içinde ve boş olan kimse ömründen şikâyet eder; çalışıp işleyen kimse ise hâline şükreder.

bostan: sebze bahçesi.
cereyan: olma, meydana gelme.
darbimesel: atasözü, vecize.
düstur: kaide, esas, prensip.
ehl-i dikkat: dikkatli, dikkat sahipleri.
ekseriyetle: daha ziyadesiyle, çoklukla, çoğunlukla.
emr-i ilâhî: ilâhî iş; Allah'ın emri.

feda: uğruna verme.
hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.
hazine-i rahmet: rahmet hazinesi.
hububat: taneli bitkiler, buğday, arpa v.b. tahıl.
imtisal: emre tamamen uyuma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

istirahat: dinlenme, rahatlatma.
iştîyak: aşırı isteme, çok fazla arzu etme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kanaat: hırs göstermeden kismetine razı olmak, elindeki ile yetinmek.
küllî: umumî, genel.

lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
mahvetme: yok etme, ortadan kaldırma, batırma.
meyvedar: meyveli, yemimli.
müştakane: iştîyak ve arzu ile, çok isteyerek.
nefis: hayat, ruh, can.
rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.
safi: saf olan, katışıksız, duru.
şakir: Allah'ın verdiği nimetlere karşılık şükreden.
sa'y: iş, çalışma, çabalama.
sır: gizli hakikat.
sümbüllenmek: baş vermek
sünnetullah: Allah'ın tabiata koyduğu yaratılışa ait kanunlar.
sürur: sevinç, mutluluk.
tabir: ifade.
vazife: görev.
vaziyet: durum.
zahir: açık, aşikâr.
zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.
zat: kişi, şahıs.
ziyade: fazla, fazlasıyla.

bilfiil: hareket hâli, işleyiş, yapış.
bilkuvve: fiil mertebesine geçmeden potansiyel hâlde, düşünce hâlinde.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
bürudet: soğukluk, soğuk olma.
camit: ruhsuz, cansız.
camit: ruhsuz, sert, katı madde.
cemadat: cansız varlıklar.
cereyan: olma, meydana gelme.
cihet: yön.
dest-i kudret-i lâhî: lâhî kudret eli, Allah'ın kudret eli.
deveran: dönme, dönüp doluşma.
düstur: kaide, esas, prensip.
emir: iş, kanun.
emr-i Rabbanî: Allah'ın emri.
emr-i tekvinî: yaratma emri, kâinatı var etme emri, işi.
gayet: son derece.
hakeza: böylece, bunun gibi.
hisseye: pay, nasip.
icthâat: bir şeye ulaşmak için sarf edilen üstün gayret, gücü yettiği kadar çalışma, çabalama.
ihzâz: gönlü ferahlatma, hazzetme, ferah, sevinç.
imtîsal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.
inbisat: ferahlatma, yayılma, genişleme.
incimat: donma, buz hâline girme.
inkîşaf: ortaya çıkma, keşfolunma; gelişme.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
istîdat: kabiliyet, yetenek.
kabiliyet: istîdat, yetenek.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kanun-i kader-i lâhî: Allah'ın kader kanunu.
kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.
lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.
lisan: dil.
mesale: konu.
Mevlevî: Mevlevîlik tarikatine mensup kimse.

Evet, cemadata dikkatle nazar edilse, bilkuvve yalnız istîdat ve kabiliyet cihetinde nakıs kalıp inkîşaf etmeyenlerin, gayet bir içtihat ve sa'y ile inbisat edip bilkuvveden bilfiil suretine geçmesinde, mezkûr sünnet-i lâhiye düsturuyla bir tavır görünüyor. Ve o tavır işaret eder ki, o vazife-i fitriyede bir şevk ve o meselede bir lezzet vardır. Eğer o camidin umumî hayattan hissesi varsa, şevk kendisinin olur; yoksa, o camidi temsil eden, nezaret eden şeye aittir. Hatta, bu sırra binaen denilebilir ki, lâtif, nazik su incimat emrini aldığı vakit, öyle şiddetli bir şevk ile o emre imtisal eder ki, demiri şakkeder, parçalar. Demek bürudet ve tahte's-sıfır soğuşun lisaniyla, ağız kapalı demir kaptaki suya "Genişlen!" emr-i Rabbanîsi tebliğ edilince, şiddet-i şevk ile kabını parçalar, demiri bozar, kendisi buz olur. Ve hakeza, her şeyi buna kıyas et ki, güneşlerin deveranından ve seyrüseyahatlarından tut, tâ zerrelere Mevlevî gibi devir etmelerine ve dönmelerine ve ihtizazlarına kadar kâinattaki bütün sa'y ü hareket, kanun-i kader-i lâhî üzerine cereyan ediyor ve dest-i kudret-i lâhîden sudûr eden ve irade ve emir ve ilmi tazammun eden emr-i tekvinî ile zuhur eder. Hatta her bir zerre, her bir mevcut, her bir zihayat, bir nefer askere benzer ki, orduda muhtelif dairelerde, o neferin ayrı ayrı nispetleri, vazifeleri olduğu gibi, her bir zerre, her bir zihayatın da hiyledir.

Meselâ senin gözünde bir zerre, gözün hücrelerinde gözde ve asab-ı vechiyede ve bedeninin şerayın tabir edilen damarlarında birer nispeti ve o nispete göre birer

mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.
muhtelif: türlü türlü, çeşitli.
nakıs: noksan, eksik.
nazar: bakmak.
nazik: narin, ince; dikkat gerektiren, önemli.
nefer: asker, er.
nezaret: gözetme, bakma.
nispet: ilgi, bağ, münasebet.
şakketmek: yarmak, ikiye ayırmak.
sa'y ü hareket: çalışma ve iş görmek için davranma.

sa'y: iş, çalışma, çabalama.
şevk: şiddetli arzu, aşırı istek ve heves.
seyrüseyahat: hareket etme ve yolculuk.
şiddet-i şevk: şevkin şiddeti; şiddetli istegin gücü, arzusun kuvveti.
sır: gizli hakikat.
sudûr: sâdır olma, meydana çıkma, olma.
sünnet-i lâhiye: kâinata cereyan eden lâhî kanunlar.
suret: biçim, şekil, tarz.

tahte's-sıfır: sıfırın altı.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tebliğ: dinî bir emrin kullara bildirilmesi.
temsil:
umumî: herkese ait, genel.
vazife-i fitriye: fitrî vazife, yaratılışa ait vazife.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
zihayat: hayat sahibi.
zuhur: görünme, belli olma, ortaya çıkma.

vazifesi ve o vazifeye göre birer faydası vardır. Ve hakeza, her şeyi ona kıyas et.

Buna binaen *her bir şey, bir Kadîr-i Ezeli'nin vucub-i vücuduna iki cihetle şahadet eder:*

Biri: Takatinin binler derecede fevkinde vazifeleri görmekteki acz-i mutlak lisanıyla o Kadîr'in vücuduna şahadet eder.

İkincisi: Her bir şey, nizam-ı âlemi teşkil eden düsturlara ve muvazene-i mevcudatı idame eden kanunlara tatbik-i hareket etmekle o Alim-i Kadîr'e şahadet eder. Çünkü zerre gibi bir camit, arı gibi küçük bir hayvan, Kitab-ı Mübin'in mühim ve ince meseleleri olan nizam ve mizanı bilemez. Camit bir zerre ve arı gibi küçük bir hayvan nerede? Semavat tabakalarını bir defter sayfası gibi açıp, kapayıp toplayan Zat-ı Zülcelâl'in elindeki Kitab-ı Mübin'in mühim, ince meselelerini okumak nerede? Eğer sen divanelik edip, zerrede o kitabın ince hurufatını okuyacak kadar bir göz bulunduğunu tevehhüm etsen, o vakit o zerrenin şahadetini redde çalışabilirsin.

Evet, Fâtır-ı Hakîm, Kitab-ı Mübin'in düsturlarını gayet güzel bir surette ve muhtasar bir tarzda ve has bir lezzette ve mahsus bir ihtiyaçta icmal edip derç eder. Her şey öyle has bir lezzet ve mahsus bir ihtiyaç ile amel etse, o Kitab-ı Mübin'in düsturlarını bilmeyerek imtisal eder. Meselâ, hortumlu sivrisinek dünyaya geldiği dakikada hanesinden çıkar, durmayarak insanın yüzüne hücum eder, uzun asasıyla vurur, âb-ı hayat fışkırtır, içir.

âb-ı hayat: hayat suyu.
acz-i mutlak: mutlak zayıflık, güçsüzlük.
Alim-i Kadîr: her şeye gücü yeten ve her şeyi bilen Allah.
amel: iş, uygulama, yapma.
asa: değnek, sopa.
asab-ı vechiye: yüz ile ilgili sinirler.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
camit: ruhsuz, cansız madde.
cihet: yön.
derç: sokma, içine alma.

divane: deli, akli başında olmayan.
düstur: kanun, kural, esas, prensip.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).
fevkinde: üstünde.
gayet: son derece.
hakeza: böylece, bunun gibi.
hane: ev.
hücum: saldırma.
hurufat: harfler.

icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.
idame: devam ettirme, sürdürme.
imtisal: emre tamamen uyuma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.
Kadîr: kudret ve kuvvet sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.
Kadîr-i Ezeli: her şeye gücü yeten, varlığının evveli olmayan, Allah.
kanun: yasa.

Kitab-ı Mübin: kâinattaki olayları cereyan ettiren Allah'ın kudretine ait nizam ve intizam esaslarını, kanunlarını ihtiva eden manevî kitap; kudret kitabı.

kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.

lisan: dil.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

meselâ: örneğin.

mesele: konu.

mesele: önemli konu.

mizan: ölçü, denge.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

muhtasar: kısaltılmış, özet.

muvazene-i mevcudat: varlıklardaki denge, kâinattaki ölçü ve denge.

nispet: ilgi, bağ, münasebet.

nizam: düzen, düzgünlük; kanun.

nizam-ı âlem: Cenab-ı Hak'ın kâinata koymuş olduğu düzen, dünya düzeni.

red: reddetme, kabul etmeme.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

semavat: semalar, gökler.

şerayin: atar damarlar.

suret: biçim, tarz, görünüş.

tabaka: derece, kat.

tabir: ifade.

takat: bir şeyi yapabilme, başara-bilme gücü, güç, kuvvet, derman.

tarz: biçim, şekil, suret.

tatbik-i hareket: hareket etme, davranma.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

vazife: görev.

vucub-i vücut: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zihayat: hayat sahibi.

Hücumdan kaçmakta erkân-ı harp gibi maharet gösterir. Acaba bu küçük, tecrübesiz, yeni dünyaya gelen mahlûka bu sanatı ve bu fenn-i harbi ve su çıkarmak sanatını kim öğretmiş ve nerede öğrenmiş? Ben, yani bu bîçare Said, itiraf ediyorum ki, eğer ben o hortumlu sineğin yerinde olsaydım, bu sanatı, kerrüfer harbini ve su çıkarmak hizmetini, çok uzun dersler ve çok müteaddit tecrübelerle ancak öğrenebilirdim.

İşte, ilhama mazhar olan arı, örümcek ve yuvasını çorap gibi yapan bülbül gibi hayvanatı bu sineğe kıyas et. Hatta, nebatatı da aynen hayvanata kıyas edebilirsin. Evet, *Cevâd-ı Mutlak* (celle celâlühü) her ferd-i zîhayatın elinde lezzet midadıylâ ve ihtiyaç mürekkebiyle yazılmış bir tezkereyi vermiş, onunla evamir-i tekviniyenin programını ve hizmetlerinin fihristesini tevdi etmiştir. Bak o Hakîm-i Zülcelâl'e; nasıl Kitab-ı Mübin'in düsturlarından, arı vazifesine ait miktarını bir tezkerede yazmış, arının başındaki sandukçaya koymuştur. O sandukçanın anahartarı da, vazifeperver arıya has bir lezzettir. Onunla sandukçayı açar, programını okur, emri anlar, hareket eder.

¹ وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ ayetinin sırrını izhar eder.

İşte, eğer bu Sekizinci Notayı tamamen işittin ve tam anladın, bir hads-i imanî ile ² رَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ

'nin bir sırrını, ³ وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

'nin bir hakikatini, ⁴ إِنَّمَا أَمْرُهُ إِذَا أَرَادَ شَيْئًا أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
bîçare: çaresiz, zavallı.
celle celâlühü: şanı yüce olsun.
Cevâd-ı Mutlak: sonsuz cömertlik ve iyilik sahibi olan Allah.
düstur: kanun, kural, esas, prensip.
erkân-ı harp: harp erkânı, askerlik ilminde ihtisas yapmış kimse, kurmay.
evamir-i tekviniye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.
fenn-i harp: harp ilmi, harp sanatı, savaş tekniği.
ferd-i zîhayat: hayat sahibi fert, kişi.
fihriste: katalog, liste.
hads-i imanî: iman yoluyla tam ve kesin olarak bilme.
hakikat: gerçek, bir şeyin aslı, esası.
Hakîm-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi olan ve her şeyi hikmetle yaratan, Allah.
harp: savaş.
hayvanat: hayvanlar.
hücum: saldırma.
ilham: Allah tarafından kalbe verilen, bildirilen, öğretilen.
izhar: gösterme, açığa vurma.
kerrüfer: savaşta geri çekiliyor gibi görüldükten sonra tekrar hücum etme, vur-kaç taktiği.
Kitab-ı Mübin: kâinatı olayları cereyan ettiren Allah'ın kudretine ait nizam ve intizam esaslarını, kanunlarını ihtiva eden manevî kitap; kudret kitabı.
kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.

1. Rabbin arıya ilham etti. (Nahl Suresi: 68.)
2. Rahmetim her şeyi kuşatmıştır. (A'raf Suresi: 156.)
3. Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp, Onu tespih etmesin. (İsra Suresi: 44.)
4. Bir şeyin olmasını murat ettiği zaman, Onun işi sadece "Ol!" demektir, o da olur. (Yâsin Suresi: 82.)

maharet: mahirlik, ustalık. **renkli sulu madde.**
mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan. **müteaddit:** çeşitli, bir çok.
mazhar: nail olma, şereflenme. **nebatat:** bitkiler.
midâd: yazı mürekkebi, yazı yazmaya yarayan siyah veya **nota:** dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.
sır: gizli hakikat. **sandukça:** küçük sandık.
tevdi: emanet etme, teslim etme.
tezkere: belge, pusula.
vazife: görev.
vazifeperver: vazife sever, çalışmayı seven, vazifesini sevip ona bağlı olan.

düsturunu ¹ فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

'un bir nüktesini anlarsın.

DOKUZUNCU NOTA

Bil ki, *nev-i beşerde nübüvvet, beşerdeki hayır ve kemalâtın fezlekese ve esasıdır. Din-i hak, saadetin fihriste-sidir. İman, bir hüsn-i münezzeh ve mücerrettir. Madem şu âlemde parlak bir hüsün, geniş ve yüksek bir hayır, zahir bir hak, faik bir kemal görünüyor. Bilbedahe, hak ve hakikat, nübüvvet içindedir ve nebîler elindedir; dalâlet, şer ve hasaret, onun muhalifindedir.*

Mehasin-i ubudiyetin binlerinden yalnız buna bak ki:

Nebî Aleyhissalâtü Vesselâm, ubudiyet cihetiyle muvahhidinin kalplerini ıyd ve cuma ve cemaat namazlarında ittihat ettiriyor. Ve dillerini bir kelimedede cem ediyor. Öyle bir surette ki, şu insan, Ma'bud-i Ezelî'nin azamet-i hitabına, hadsiz kalplerden ve dillerden çıkan sesler, dualar, zikirler ile mukabele ediyor. O sesler, dualar, zikirler birbirine tesanüt ederek ve birbirine yardım edip ittihak ederek öyle geniş bir surette Ma'bud-i Ezelî'nin ulûhiyetine karşı bir ubudiyet gösteriyor ki, güya küre-i arz kendisi o zikri söylüyor, o duayı ediyor ve aktârıyla namaz kılıyor ve etrafıyla semavatın fevkinde izzet ve azametle nazil olan ² أَقِيمُوا الصَّلَاةَ emrini küre-i arz imtisal ediyor.

Bu sırr-ı ittihat ile, kâinat içinde bir zerre gibi zayıf, küçük bir mahlûk olan şu insan, ubudiyetin azameti cihetiyle

fihriste: katalog, liste.

güya: sanki.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

hâk: doğruluk, gerçek, hakikat.

hakikat: gerçek, doğru.

hasaret: hasar, zarar, ziyan.

hüsn-i münezzeh ve mücerret:

kusur ve noksandan uzak olan saf ve arınmış güzellik.

hüsün: güzellik.

iman: inanç, itikat.

imtisal: emre tamamen uyma,

gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

ittifak: birleşme, fikir birliği etme.

ittihat: birleşme, birlik oluşturma.

ıyd: bayram, bayram günü.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

küre-i arz: yer küre, dünya.

Ma'bud-i Ezelî: varlığının başlangıcı olmayan ve ibadete lâyık olan Allah.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.

mehasin-i ubudiyet: kulluğun güzellikleri, ibadetin kazandırdığı iyilik ve güzellikler.

muhalif: zıt, karşıt.

mukabele: karşılık verme, karşılama.

muwahhidin: muvahhidler, tevhid edenler, Allah'ın varlığına ve birliğine inananlar.

nazil: nüzul eden, inen.

nebi: Allah'ın elçisi, habercisi; peygamber, resul.

nev-i beşer: insanoglu, insanlar.

nota: dikkat çekici ve uyanıcı bilgi.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah elçiliği.

nükte: ince manalı, ancak dikkatle anlaşılabilen mana veya söz.

saadet: mutluluk.

semavat: semalar, gökler.

şer: kötülük.

sırr-ı ittihat: ittihat sırrı, kâinataki birlik hakikati.

suret: biçim, şekil, tarz; surat, yüz, çehre.

tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.

ubudiyet: kulluk.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinataki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

zahir: açık, görünür.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

1. Şanı ne yücedir Onun ki, her şeyin hüküm ve tasarrufu elindedir. Siz de Ona döneceksiniz. (Yâsin Suresi: 83.)

2. Namaz kılınız (Rum Suresi: 31.)

aktâr: taraflar, yanlar, her taraf, her yer.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

azamet: büyüklük, ululuk, yücelik.

azamet-i hitap: hitabın büyüklüğü, Cenab-ı Hakkın kullarına olan hitabındaki yücelik ve ulviyetin büyüklüğü.

beşer: insan, insanlık.

bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.

cem: toplama, bir araya getirme.

cihet: yön.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma.

Din-i Hak: hak din, İslâmiyet.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

düstur: kanun, kural, esas, prensip.

faik: üstün, seçkin, ileri, yüksek.

fevkinde: üstünde.

fezleke: özet, netice.

Hâlık-ı Arz ve Semavat'ın mahbup bir abdi ve arzın halifesi, sultanı ve hayvanatın reisi ve hilkat-i kâinatın neticesi ve gayesi oluyor.

Evet, eğer namazların arkasında, hususan bayram namazlarında, bir anda ¹ **اللَّهُ أَكْبَرُ** diyen yüzer milyon insanların sesleri, âlem-i gaypta ittihat ettikleri gibi, âlem-i şahadette dahi birbirleriyle ittihat edip içtima etse, küre-i arz tamamıyla büyük bir insan olup, azametine nispeten büyük bir seda ile söylediği **اللَّهُ أَكْبَرُ** 'e müsvi geldiğinden,

o muvahhidin ittihadı ile bir anda **اللَّهُ أَكْبَرُ** demeleri, küre-i arzın büyük bir **اللَّهُ أَكْبَرُ** 'i hükmüne geçiyor.

Âdeta bayram namazlarında âlem-i İslâmın zikir ve tesbihiyle zemin zelzele-i kübraya mazhar olup, aktâr ü etrafıyla **اللَّهُ أَكْبَرُ** deyip, kiblesi olan Kâbe-i Mükerrerme'nin samimî kalbiyle niyet edip, Mekke ağzıyla, Arafe diliyle **اللَّهُ أَكْبَرُ** diyerek, o tek kelime, etraf-ı arzdaki umum mü'minlerin mağara-misal ağızlarındaki havada temessül ediyor. Bir tek **اللَّهُ أَكْبَرُ** kelimesinin aks-i sedasıyla hadsiz **اللَّهُ أَكْبَرُ** vuku bulduğu gibi, o makbul zikir ve tekbir, semavatı dahi çınlatıp berzah âlemlerine de temevvüc ederek seda veriyor.

1. Allah en büyüktür, en yücedir.

abd: kul.

âdeta: sanki.

aks-i seda: ses yankılanması, sesin bir yere çarpıp geri gelmesi, yankı.

aktâr-ı etraf: her taraf, her yan.

âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

Arafe: hacıların hac esnasında durup dua ettiği Mekke yakınlarındaki dağ.

arz: yer, dünya.

azamet: büyüklük.

berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret arasındaki yer.

etraf-ı arz: yeryüzünün her tarafı.

hadsiz: sınırsız, sonsuz.

halife: yeryüzünde bazı hususlarda Allah adına ve yine Allah'ın izniyle hareket eden.

Hâlık-ı Arz ve Semavat: yeri ve göğü yaratan, yoktan var eden, Allah.

hayvanat: hayvanlar.

hilkat-i kâinat: kâinatın yaratılışı.

hükmüne: yerine, değerine.

hususan: bilhassa, özellikle.

içtima: toplanma, bir araya gelme.

ittihat: birleşme, birlik oluşturma.

Kâbe-i Mükerrerme: Büyük, yüce, ulu Kâbe, hürmet ve tazim edilen Kâbe.

küre-i arz: yer küre, dünya.

mağara-misal: mağara gibi, mağaraya benzer.

mahbup: sevgili, sevilen, muhabbet edilen.

makbul: kabul edilmiş, geçerli, reddedilmeyen.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.

mü'min: iman eden, inanan.

müsvi: eşit.

muvahhidin: muvahhitler, tevhid edenler, Allah'ın varlığına ve birliğine inananlar.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

reis: başkan.

samimi: içten, candan, gönülden.

seda: ses.

semavat: semalar, gökler.

tekbir: ululama, yüceltme; Allah'ı ululama.

temessül: bir şekil ve surete girme, cisimlenme.

temevvüc: dalgalanma, dalga dalga olma, çalkalanma.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve

noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hak'ı şanına lâyık ifadelerle anma.

umum: bütün.

vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.

zelzele-i kübra: büyük zelzele, en büyük zelzele.

zemin: yeryüzü.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

İşte, bu arzı böyle kendine sacit ve âbid ve ibadına mescit ve mahlûklarına beşik ve kendine müsebbih ve mükebbir eden Zat-ı Zülcelâl'e, yerin zerratı adedince hamd ve tesbih ve tekbir edip ve mevcudatı adedince hamd ediyoruz ki, bize bu nevi ubudiyeti ders veren Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâmina ümmet eylemiş.

ONUNCU NOTA

Bil, ey gafil, müşevveş Said! Cenab-ı Hakkın nur-i marifetine yetişmek ve bakmak ve âyât ve şahitlerin âyine-lerinde cilvelerini görmek ve berahin ve deliller mesama-tıyla temaşa etmek iktiza ediyor ki, senin üstünden ge-çen, kalbine gelen ve aklına görünen her bir nuru tenkit parmaklarıyla yoklama ve tereddüt eliyle tenkit etme. Sana ışıklanan bir nuru tutmak için elini uzatma. Belki gaflet esbabından tecerrüt et, onlara müteveccih ol, dur. Çünkü, ben müşahade ettim ki, marifetullahın şahitleri, bürhanları üç çeşittir:

- *Bir kısmı* su gibidir. Görünür, hissedilir, lâkin parmaklarla tutulmaz. Bu kısımda hayalâttan tecerrüt etmek, külliyyetle ona dalmak gerektir. Tenkit parmaklarıyla tecessüs edilmez; edilse akar, kaçır. O âb-ı hayat, parmağı mekân ittihaz etmez.

- *İkinci kısım* hava gibidir. Hissedilir, fakat ne görünür, ne de tutulur. Ona karşı sen, yüzün, ağzın, ruhunla o rahmet nesimine karşı teveccüh et, kendini mukabil tut. Tenkit elini uzatma, tutamazsın. Ruhunla teneffüs et. Tereddüt ile baksan, tenkit ile el atsan, o yürür, gider. Senin elini mesken ittihaz etmez, ona razı olmaz.

âb-ı hayat: hayat suyu.
âbid: ibadet eden, kulluk eden.
aleyhissalâtü vesselâm: 'sa-lât ve selâm onun üzerine ol-sun' anlamında Hz. Muham-med'e dua.
arz: yer, dünya.
âyât: işaretler, deliller; Al-lah'ın varlık ve birliğine işaret eden deliller.
âyine: ayna.
berahin: deliller, ispatlar, bür-hanlar, hüccetler, kanıtlar.

bürhan: delil, ispat, hüccet.
cilve: tecelli, görüntü.
delil: bir davayı ispata yara-yan şey, bürhan.
esbab: sebepler, vasıtalar.
gafil: gaflette bulunan, endi-şesiz, nefesine uyarak Allah'ın emirlerini unutan.
gaflet: dikkatsizlik, endişesiz-lik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.

hayalât: hayaller, hülyalar.
ibad: abdler, kullar.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
ittihaz: edinme, kabul etme.
külliyyet: bütünlük, umumilik.
mahlûk: yaratık, Allah ta-rafindan yaratılmış olan.
marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.
mekân: yer, mahal.
mesamat: mesamlar, delik-ler, gözenekler.
mescit: namaz kılınacak yer,

camii, ibadet edilecek yer.
mesken: oturlan, ikamet olunan yer.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
mukabil: karşı.
mükebbir: yücelten, ululayan, tekbir getiren, "Allahü ekber" di-yen.
müşahade: lâhî güzellikleri ve sırları görme, seyretme.
müsebbih: tesbih çeken, sübha-nallah diyen.
müşevveş: teşevvüşe uğramış, düzensiz, karmakarışık.
müteveccih: bir cihete dönen, yönelen.
nesim: hafif lâtif rüzgâr, hoş a-giden esinti, esinti.
nevi: çeşit, tür.
nota: dikkat çekici ve uyanıcı bil-gi.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
nur-i marifet: Allah'ı tanımanın, bilmenin sebep olduğu nur, aydınlık.
rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.
razi: rıza gösteren, kabul eden.
Resul-i Ekrem: çok cömert, ke-rim olan peygamber, Hz. Muham-med (a.s.m.).
ruh: dirilik kaynağı, hayatın te-meli ve sebebi olan manevî var-lık.
sacit: secde eden, secdeye varan.
tecerrüt: soyunma, soyutlanma, uzak olma.
tecessüs: iç yüzünü araştırma, ayrıntısını öğrenme, araştırma merakı, araştırmacılık.
tekbir: ululama, yüceltme; Allah'ı ululama.
temaşa: hayretle ve dikkatle bakma, seyretme.
teneffüs: nefes alma, soluklan-ma, solunum.
tenkit: eleştirme.
tereddüt: kararsızlık, şüphede kalma.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hakkı şanına lââyif ifade-lerle anma.
teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.
ubudiyet: kulluk.
ümmet: hak dine davet etmek için Allah tarafından kendilerine peygamber gönderilen ve bu peygambere inanıp bağlanan ce-maat, topluluk.
Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.
zerrat: zerrelere, atomlar.

• *Üçüncü kısım* ise nur gibidir. Görünür, fakat ne hissedilir, ne de tutulur. Öyle ise, sen kalbinin gözüyle, ruhunun nazarıyla kendini ona mukabil tut ve gözünü ona tevcih et, bekle. Belki kendi kendine gelir. Çünkü nur el ile tutulmaz, parmaklar ile avlanmaz. Belki o nur ancak basiret nuru ile avlanır. Eğer haris ve maddî elini uzatsan ve maddî mizanlarla tartsan, sönmese de gizlenir. Çünkü öyle nur, maddîde hapse razı olmadığı gibi, kayda gizremez, kesifi kendine malik ve seyyid kabul etmez.

ON BİRİNCİ NOTA

Bil ki, Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın ifadesinde çok şefkat ve merhamet var. Çünkü, muhataplarının ekserîsi cumhur-i avamdır. Onların zihinleri basittir. Nazarları dahi dakik şeyleri görmediğinden, onların besatet-i efkârını okşamak için, tekrar ile, semavat ve arzın yüzlerine yazılan ayetleri tekrar ediyor. O büyük harfleri kolaylıkla okutturuyor. Meselâ, semavat ve arzın hilkatî ve semadan yağmurun yağdırılması ve arzın dirilmesi gibi bilbedahe okunan ve görünen ayetleri ders veriyor. O huruf-i kebire içinde küçük harflerle yazılan ince hayata nazarı nadiren çevirir, tâ zahmet çekmesinler.

Hem üslûb-i Kur'ânîde öyle bir cezalet ve selâset ve fitrîlik var ki, güya Kur'ân bir hafızdır, kudret kalemiyle kâinat sayfalarında yazılan âyatı okuyor. Güya Kur'ân, kâinat kitabının kıraatidir ve nizamâtının tilâvetidir ve Nakkaş-ı Ezeli'sinin şununatını okuyor ve fiillerini yazıyor.

arz: yer, dünya.
âyât: işaretler, deliller; Allah'ın varlık ve birliğine işaret eden deliller.
ayet: Allah'ın varlığına delâlet eden şey.
basiret: kalp gözüyle görme, doğru ve ölçülü görüş.
besatet-i efkâr: fikir ve düşüncelerin basitliği.
bilbedahe: açıktan, aşikâr olarak.
cezalet: ahenkli, akıcı ve güzel ifade.
cumhur-i avam: avamın cumhuru, halkın çoğunluğu.
dakik: ince ve derin.
ekserî: çoğu kısmı.
fiil: iş, hareket.
fitrî: tabîî, doğal.
güya: sanki.
hafız: ezberleyen.
haris: çok hırslı.
hilkat: yaratılma, yaratılış.
huruf-i kebire: büyük harfler.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.
kıraat: okuma, devamlı ve düzgün okuma.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.
maddî: madde ile alakalı, cismanî.
malik: sahip.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.
meselâ: örneğin.
mizan: terazi, ölçü.
muhatap: kendisine hitap olunan, söz söylenilen kimse.
mukabil: karşı.
nadiren: ender olarak, az olarak.
Nakkaş-ı Ezeli: ezeli nakkaş; her şeyi Zatına has olarak nakış nakış işleyen, evveli olmayan Allah (c.c.).

nazar: bakış, bakış açısı.
nizamât: nizamlar, düzenler.
nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
razi: rıza gösteren, kabul eden.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, içten ve karşılıksız merhamet.
selâset: sözün akıcı olma hâ-

li, ifadedeki ahenk, açıklık, kolaylık ve akıcılık.
sema: gökyüzü, gök.
semavat: semalar, gökler.
seyyid: efendi.
şununat: şunular, keyfiyetler, hâller; işler.
tevcih: yöneltme, çevirme.
tilâvet: güzel sesle ve anlamını düşünerek okumak.
üslûb-i Kur'ânî: Kur'ân-ı Kerim'in üslûbu, ifade tarzı.
zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

Bu cezalet-i beyaniyeyi görmek istersen, hüşyar ve müdakkik bir kalp ile, Sure-i Amme ve ¹ قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ

ayetleri gibi fermanları dinle!

ON İKİNCİ NOTA

Ey bu notaları dinleyen dostlarım! Biliniz ki, ben hilâf-ı âdet olarak, gizlemesi lâzım gelen, Rabbime karşı kalbimin tazarru ve niyaz ve münacatını bazen yazdığımın sebebi, ölüm dilimi susturduğu zamanlarda, dilime bedel kitabımın söylemesinin kabulünü rahmet-i İlâhiyeden rica etmektir.

Evet, kısa bir ömürde, hadsiz günahlarıma kefarete olacak, muvakkat lisanımın tövbe ve nedametleri kâfi gelmiyor. Sabit ve bir derece daim olan kitabımın lisanı daha ziyade o işe yarar. İşte, bu notaların telifinden on üç sene ^(HAŞİYE) evvel, dağdağalı bir fırtına-i ruhiye neticesinde, Eski Said'in gülmeleri Yeni Said'in ağlamalarına inkılâp edeceği hengâmda, gençliğin gaflet uykusundan ihtiyarlık sabahıyla uyandığım bir anda, şu münacat ve niyaz, Arabî yazılmıştır. Bir kısmının Türkçe mealı şudur ki:

Ey Rabb-i Rahîm'im ve ey Hâlık-ı Kerîm'im!

Benim sû-i ihtiyarımla ömrüm ve gençliğim zayı olup gitti. Ve o ömür ve gençliğin meyvelerinden elimde kalan, elem verici günahlar, zillet verici elemeler, dalâlet verici vesveseler kalmıştır. Ve bu ağır yük ve hastalıklı

HAŞİYE: Bu risalenin telifinden on üç sene evvel.

1. De ki: "Ey mülkün hakikî sahibi olan, âlemlerde dilediği gibi tasarruf eden Allah'ım (Al-İmran Suresi: 26.)

Arabi: Arapçaya ait, Arap dili ile ilgili.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
bedel: karşılık.
cezalet-i beyaniye: ifadede ve beyanda mevzu ve makamın durumuna göre sert veya yumuşak lâfızlar kullanmak.
dağdağa: gürültü, beyhude

telâş ve ıztırap.
daim: devam eden, devamlı, sürekli.
dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ıztırap.
evvel: önce.
ferman: emir, buyruk.
fırtına-i ruhiye: ruhta mey-

dana gelen fırtına, çalkantı.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
Hâlık-ı Kerîm: her şeyi bol ikram ile yaratan, cömert ve ih-sanı bol olan yaratıcı, Allah.
haşiye: dipnot.
hengâm: zaman, sıra.
hilâf-ı âdet: âdete aykırı.

hüşyar: akıllı, uyanık, aklı kendisine yarayan.
inkılâp: değişme, dönüşme.
kâfi: yeter, elverir.
kefarete: kendisi ile işlenen bir günahın giderilmesi.
lisan: dil.
meal: mana, anlam, mefhum.
müdakkik: tetkik eden, inceden inceye araştıran.
münacat: Allah'a dua etme, yalvarma, Onun manevî huzurunda tazarru ve niyazda bulunma.
muvakkat: geçici.
nedamet: pişmanlık.
niyaz: Allah'a yalvarma ve yakarma.
nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.
Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.
Rabb-i Rahîm: şefkat ve rahmet sahibi olan Cenab-ı Hak.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.
rica: dileme, isteme.
risale:
sabit: durağan, değişmeyen; ispatlanmış.
sû-i ihtiyar: kötü seçim, seçmenin fenalığı.
Sure-i Amme: Amme Suresi; Kur'ân-ı Kerîm'in, asıl adı Nebe Suresi olan 78. suresi. Mekke'de nazil olmuştur. 40 ayettir.
tazarru: yalvarma, Allah'a huş içinde yalvarma.
telif:
tövbe: işlenmiş bir günahın pişmanlık duyup Allah'tan af dileme ve bir daha işlemek üzere söz verme.
vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsi düşünce.
zayı: elden çıkmış, zarar, ziyan.
zillet: hor ve hakir görülmeye, alçaltılma.
ziyade: çok, fazla.

ahbap: dostlar.
akari: akrabalar, yakınlar.
akran: yaşı rütbe, mevki, vs. hâl-lerde birbirine eşit olanlar.
bilmüşahede: görerek, bizzat şahit olarak.
cenaze: insan ölüsü.
dâr-ı dünya: dünya kapısı, dünya.
dâr-ı fânî: ölümlü, kaybolan, gelip geçici, yok olup giden yer; dünya.
dergâh-ı rahmet: Allah'ın rahmet kapısı, dergâhı.
ebedülâbâd: ebedlerin ebedi, tükenmez, ebedî hayat, sonsuzluk.
el-aman: medet, aman, imdat manasında yardım ve şikâyet bil-diren edat.
elem: dert, üzüntü, maddî-mane-vî ızdırıp.
evvel: önce.
fânî: ölümlü, geçici.
feryat: haykırma, çığlık.
firak-ı ebedî: ebedî, sonsuz ayrılık.
gaddar: çok fazla zulüm ve haksızlık eden.
gayet: son derece.
hacalet: utanma, utanç.
halâs: kurtarma.
hâlik: helâk olan, mahv olan, fe-nâya giden.
Hâlik-ı Kerîm: her şeyi bol ikram ile yaratan, cömert ve ihsanı bol olan yaratıcı, Allah.
hususan: bilhassa, özellikle.
ihtiyarsız: irade ve istem dışı.
inhiraf: doğru yoldan sapma, dönme, doğru yoldan çıkma.
kafîle kafîle: sıra sıra, takım takım.
kat'i: kesin, şüpheye ve tereddüd-de mahal bırakmayan.
kefen: gömülmeden önce ölü-nün sandığı beyaz bez, kefen.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin duruşu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
lisan-ı kâl: söz ile anlatılan mana,

kalp ve hacaletli yüzümle kabre yakınlaşıyorum. Bilmüşahede, göre göre, gayet sür'atle, sağa ve sola inhiraf et-meyerek, ihtiyarsız bir tarzda, vefat eden ahbap ve ak-ran ve akaribim gibi, kabir kapısına yanaşıyorum.

O kabir, bu dâr-ı fâniden firak-ı ebedî ile ebedülâbâd yolunda kurulmuş, açılmış evvelki menzil ve birinci kapıdır. Ve bu bağlandığım ve meftun olduğum şu dâr-ı dün-yayı kat'î bir yakın ile anladım ki, hâliktir gider ve fânidir ölür. Ve bilmüşahede, içindeki mevcudat dahi, birbiri ar-kasından kafîle kafîle göçüp gider, kaybolur. Hususan be-nim gibi nefis-i emmareyi taşıyanlara şu dünya çok gad-dardır, mekkârdır. Bir lezzet verse, bin elem takar, çekti-rir. Bir üzüm yedirse, yüz tokat vurur.

Ey Rabb-i Rahîm'im ve ey Hâlik-ı Kerîm'im!

¹ **كُلُّ أَتٍ قَرِيبٌ** sırrıyla ben şimdiden görüyorum ki, ya-

kın bir zamanda, kefenimi giydim, tabutuma bindim, dostlarıma veda eyledim. Kabrime teveccüh edip gider-ken, Senin Dergâh-ı rahmetinde, cenazemin lisan-ı hâ-liyle, ruhumun lisan-ı kâliyle bağırarak derim: “El-aman, el-aman yâ Hannan, yâ Mennan! Beni günahlarımın ha-caletinden kurtar.”

İşte kabrimin başına ulaştım, boynuma kefenimi takıp kabrimin başında uzanan cismimin üzerine durdum. Ba-şımı dergâh-ı rahmetine kaldırıp bütün kuvvetimle feryat edip nida ediyorum: “El-aman, el-aman yâ Rahman, yâ Hannan, yâ Mennan! Beni günahlarımın ağır yüklerin-den halâs eyle.”

1. Gelmesi muhakkak olan her şey, uzak da olsa yakındır. (İbni Mâce, Mukaddime, 7:46; Feyzü'l-Kadir, 2:178.)

konusma dili.

meftun: tutkun, müptelâ, aşın bağlanmış.

mekkâr: hilekâr, düzenbaz, hileci.

menzil: yer, konak.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.

nida: ses, seslenme, çağırma.

Rabb-i Rahîm: şefkat ve merhamet sahibi olan Cenab-ı Hak.

sır: gizli hakikat.

sür'at: çabuk olma, hızlilik.

tabut: içine ölü konulan sandık.

tarz: biçim, şekil.

teveccüh: bir şeye veya bir yere doğru hareket etme.

veda: ayrılık, ayrılma, ayrılış.

vefat: ölme.

yâ Hannan: ey çok acıyan ve çok merhametli olan Al-lah'ım.

yâ Mennan: Ey ihsanı çok olan ve çok çok nimet veren Allah'ım.

yakin: kesin bilme, şüpheden sıynılarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.

İşte, kabrime girdim, kefenime sarıldım. Teşyiciler beni bırakıp gittiler. Senin affürâhmetini intizar ediyorum. Ve bilmüşahede gördüm ki, senden başka melce ve mence yok. Günahların çirkin yüzünden ve masiyetin vahşi şeklinden ve o mekânın darlığından, bütün kuvvetimle nida edip: “El-aman, El-aman! Yâ Rahman! Yâ Hannan! Yâ Mennan! Yâ Deyyan! Beni çirkin günahların arkadaşlıklarından kurtar. Yerimi genişlettir.”

İlâhî!

Senin rahmetin melceimdir ve rahmeten lilâlemîn olan Habibin (a.s.m.), senin rahmetine yetişmek için vesilemdir. Senden şekva değil, belki nefsimi ve hâlimi sana şekva ediyorum.

Ey Hâlık-ı Kerîm'im ve ey Rabb-i Rahîm'im!

Senin Said ismindeki mahlûkun ve masnuun ve abdin, hem asi, hem âciz, hem gafil, hem cahil, hem alil, hem zelil, hem müsî, hem müsin, hem şaki, hem seyyidinden kaçmış bir köle olduğu hâlde, kırk sene sonra nedamet edip senin dergâhına avdet etmek istiyor, senin rahmetine iltica ediyor. Hadsiz günah ve hatiatlarını itiraf ediyor. Evham ve türlü türlü illetlerle müptelâ olmuş, sana tazarru ve niyaz eder. Eğer kemal-i rahmetinle onu kabul et-sen, mağfiret edip, rahmet etsen, zaten o senin şanıdır; çünkü Erhamürrâhimîn'sin. Eğer kabul etmezsen, senin kapından başka hangi kapıya gideyim? Hangi kapı var?

abd: kul.
âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
affürâhmet: af ve merhamet.
alil: hasta, hastalıklı.
asi: isyan eden, başkaldıran.
avdet: geri gelme, dönüş.
bilmüşahede: görerek, bizzat şahit olarak.
cahil: Allah'ı tanımayan, ilâhî hakikatlerden habersiz, hak bilgisinden yoksun.
dergâh: sığınacak yer; büyük bir huzura girilecek kapı.
el-aman: medet, aman, im-

dat manasında yardım ve şikâyet bildiren edat.
Erhamürrâhimîn: merhamet edenlerin en merhametlisi olan Allah.
evham: vehimler, zanlar, kuruntular.
gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefesine uyarak Allah'ın emirlerini unutan.
Habip: Allah'ın en çok sevdiği insan olan Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.m.).
hadsiz: sınırsız, sonsuz.

Hâlık-ı Kerîm: her şeyi bol ikram ile yaratan, cömert ve ih-sanı bol olan yaratıcı, Allah.
hatiat: hatalar, yanlışlıklar.
ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka dair.
illet: hastalık.
iltica: sığınma, güvenme, dayanma.
intizar: bekleme, gözleme.
kefen: gömülmeden önce ölünün sarıldığı beyaz bez, kefen.
kemal-i rahmet: rahmetin

mükemmelliği.
mağfiret: Allah'ın, kullarının günahlarını bağışlaması, örtmesi, affetmesi; ilâhî merhamet, gufran.
mahlûk: yaratık, Allah tarafından yaratılmış olan.
masiyet: günah, kötü şey.
masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.
melce: sığınacak yer.
melce: sığınacak yer.
mence: kurtulacak yer, kurtulma yeri.
müptelâ: tutkun, bir şeye düşkün ve tutulmuş olan.
müsî: kötülük eden, kötülükte bulunan.
müsin: yaşlı, ihtiyar, kocamış, geçkin.
nedamet: pişmanlık.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nida: ses, seslenme, çağırma.
niyaz: Allah'a yalvarma ve yakarma.
Rabb-i Rahîm: şefkat ve merhamet sahibi olan Cenab-ı Hak.
rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.
rahmeten lilâlemîn: bütün âlemlere rahmet olan, Hz. Muhammed (a.s.m.).
şaki: şikâyetçi, şikâyetinde bulunan, şikâyet eden.
şan: gerek; nam.
şekva: şikâyet.
seyyid: efendi.
tazarru: yalvarma, Allah'a husûs içinde yalvarma.
teşyi: uğurlama, yolcu etme; ölü-yü defin için kabrine götürme.
vahşi: yabani, ürkütücü ve korkunç olan.
vesile: araç, vasıta.
yâ Deyyan: ey yarattıklarının he-sabını en iyi şekilde gören ve he-sabına göre mükâfatlandıran ya da cezalandıran Allah'ım!
yâ Hannan: ey çok acıyan ve çok merhametli olan Allah'ım.
yâ Rahman: ey yarattıklarına dünyada ve ahirette çokça şefkat ve merhamet eden.
zelil: zillete uğramış, hakir, aşağı tutulmuş, aşağılanmış.

Senden başka Rab yok ki, dergâhına gidilsin. Senden başka hak ma'bud yoktur ki, ona iltica edilsin!

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَحْدَكَ لَا شَرِيكَ لَكَ آخِرُ الْكَلَامِ فِي الدُّنْيَا وَآوَّلُ
الْكَلَامِ فِي الْآخِرَةِ وَفِي الْقَبْرِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا
رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ¹

ON ÜÇÜNCÜ NOTA

Medar-ı iltibas olmuş Beş Meseledir.

Birincisi: Tarık-ı hakta çalışan ve mücahede edenler, yalnız kendi vazifelerini düşünmek lâzım gelirken, Cenab-ı Hakka ait vazifeyi düşünüp, harekâtını ona bina ederek hataya düşerler.

Edebü'd-Din ve'd-Dünya risalesinde vardır ki: Bir zaman şeytan, Hazret-i İsa Aleyhisselâma itiraz edip demiş ki: “Madem ecel ve her şey kader-i İlâhî ile, sen kendini bu yüksek yerden at, bak nasıl öleceksin.”

Hazret-i İsa Aleyhisselâm demiş ki:

إِنَّ لِلَّهِ أَنْ يَخْتَبِرَ عَبْدَهُ وَلَيْسَ لِلْعَبْدِ أَنْ يَخْتَبِرَ رَبَّهُ

Yani, Cenab-ı Hak abdini tecrübe eder ve der ki: “Sen böyle yapsan, sana böyle yaparım. Göreyim seni, yapabilir misin?” diye tecrübe eder. Fakat abdin hakkı yok ve haddi değil ki, Cenab-ı Hakkı tecrübe etsin ve desin: “Ben böyle işlesem, sen böyle işler misin?” diye tecrübevari bir surette Cenab-ı Hakkın rububiyetine karşı imtihan tarzı, sû-i edeptir, ubudiyete münafidir.

abd: kul.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

aleyhisselâm: Allah'ın selâmı onun üzerine olsun.

bina etme: yapma, kurma.

dergâh: sığınacak yer; büyük bir huzura girilecek kapı.

ecel: her canlının Allah tarafından takdir edilen ölüm vakti.

Edebü'd-Din ve'd-Dünya: Maverdî'nin (öl. 1058) ünlü ahlâk kitabı.

hâk: doğru, gerçek, hakikat.

harekât: hareketler, davranışlar.

hata: yanlış, yanlıgı, kusur.

ilâh: kendisine ibadet edinilen ve tapınılan şey.

iltica: sığınma, güvenme, dayanma.

imtihan: deneme, sınama.

itiraz: kabul etmediğini belirtip karşı çıkma.

kader-i İlâhî: İlâhî kader, Allah'ın kader kanunu.

kelâm: söz, lâfız.

ma'bud: kendisine ibadet edilen, tapınılan, kulluk edilen Allah.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

medar-ı iltibas: karıştırma sebebi.

mesele: önemli konu.

mücahede: savaşma, mücadele.

münafi: zıt, aykırı.

nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.

1. Senden başka ilâh yoktur. Sen teksin, ortağın yoktur. Dünyada son söz, ahirette ve kabirde ilk kelâm, “Şahadet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur ve Muhammed, Allah'ın resulüdür” Allah ona salât ve selâm eylesin.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

resul: Allah'ın elçisi, peygamber.

rububiyet: Cenab-ı Hakk'ın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

salât: Hz. Peygambere dua; Hz. Muhammed'e Ashabına, ailesine Allah'ın rahmet ve mağfiretini, meleklerin istigfarını ve mü'minlerin dualarını dileme.

selâm: barış, rahatlık, selâ-

met ve esenlik dileme.

sû-i edep: edep dışı, edebe aykırı.

suret: biçim, şekil, tarz.

tarık-ı hak: hak ve hakikat yolu.

tarz: biçim, şekil.

tecrübevari: tecrübeli gibi.

ubudiyet: kulluk.

vazife: görev.

Madem hakikat budur; *insan kendi vazifesini yapıp Cenab-ı Hakkın vazifesine karışmamalı.*

Meşhurdur ki, bir zaman İslâm kahramanlarından ve Cengiz'in ordusunu müteaddit defa mağlûp eden Celâleddin-i Harzemşah harbe giderken, vüzerası ve etbai ona demişler:

“Sen muzaffer olacaksın; Cenab-ı Hak seni galip edecek.”

O demiş:

“Ben Allah'ın emriyle, cihad yolunda hareket etmeye vazifedarı. Cenab-ı Hakkın vazifesine karışmam. Muzaffer etmek veya mağlûp etmek Onun vazifesidir.”

İşte o zat bu sırr-ı teslimiyeti anlamasıyla, harika bir surette çok defa muzaffer olmuştur.

Evet, *insanın elindeki cüz-i ihtiyarî ile işledikleri ef'alinde Cenab-ı Hakka ait netaici düşünmemek gerektir.* Meselâ, kardeşlerimizden bir kısım zatlar, halkların Risale-i Nur'a iltihakları şevklerini ziyadeleştiriyor, gayrete getiriyor. Dinlemedikleri vakit, zayıfların kuvve-i maneviyeleri kırılıyor, şevkleri bir derece sönüyor. Hâlbuki, üstad-ı mutlak, mukteda-i küll, rehber-i ekmel olan Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm, **وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلَاغُ**¹ olan ferman-ı İlâhîyi kendine rehber-i mutlak ederek, insanların çekilmesiyle ve dinlememesiyle daha ziyade sa'yügayret ve ciddiyetle tebliğ etmiş. Çünkü,

1. Peygambere düşen ancak tebliğ etmektir. (Mâide Suresi: 99.)

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.
ciddiyet: ciddilik.
cihad: düşmanla savaşma.
cüz-i ihtiyarî: Cenab-ı Hak tarafından insana verilen arzu serbestliği; dilediği gibi hareket edebilme kuvveti; cüz'î irade.
ef'al: fiiller, işler.

etba: hizmetçiler, usaklar.
ferman-ı ilâhî: Cenab-ı Hakkın emir ve buyruğu.
hakikat: gerçek, doğru.
harika: olağanüstü.
harp: savaş.
iltihak: karışma, katılma.
kuvve-i manevîye: manevî güç, moral.
madem: ...den dolayı, böyle ise.
mağlûp: yenilme, kendisine

galip gelinmiş.
meselâ: örneğin.
mukteda-i küll: her şeyde herkesin uyması gereken numune olan Hz. Peygamber (a.s.m.).
müteaddit: çeşitli, bir çok.
muzaffer: yenmiş, galip gelmiş.
netaic: neticeler, sonuçlar.
rehber-i ekmel: en mükemmel rehber.

rehber-i mutlak: her bakımdan rehber, tam rehber.

Resul-i Ekrem: çok cömert, ke-rim olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.

sa'yügayret: çalışma ve çabalaması.

şevk: şiddetli arzu, aşırı istek ve heves.

sırr-ı teslimiyet: teslim olmanın, boyun eğmenin sırrı.

suret: biçim, şekil, tarz.

tebliğ: dinî bir emrin kullara bildirilmesi.

üstad-ı mutlak: ilimde üstünlüğü ve öğreticiliği tartışmasız olan üstat.

vazife: görev.

vazifedar: vazifeli.

vüzerâ: vezirler.

zat: kişi, şahıs.

ziyade: Artma, çoğalma.

ziyade: çok, fazla.

اِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ¹

sırrıyla anlamış ki, insanlara dinlettirmek ve hidayet vermek, Cenab-ı Hakkın vazifesidir. Cenab-ı Hakkın vazifesine karışmazdı.

Öyle ise, işte ey kardeşlerim! Siz de, size ait olmayan vazifeye harekâtınızı bina etmekle karışmayınız ve Hâlık'ınıza karşı tecrübe vaziyetini almayınız.

İkinci Mesele: Ubudiyet, emr-i İlâhîye ve rıza-i İlâhîye bakar. Ubudiyetin dâisi emr-i İlâhî ve neticesi rıza-i Hak'tır. Semeratı ve fevaidi uhreviyedir. Fakat ille-i gaiye olmamak, hem kasten istenilmemek şartıyla, dünyaya ait faydalar ve kendi kendine terettüp eden ve istenilmeyerek verilen semereler, ubudiye münafi olmaz. Belki zayıflar için müşevvik ve müreccih hükmüne geçerler. Eğer o dünyaya ait faydalar ve menfaatler o ubudiye, o virde veya o zikre illet veya illetin bir cüz'ü olsa, o ubudiyeti kısmen iptal eder. Belki o hasiyetli virdi akim bırakır, netice vermez.

İşte bu sırrı anlamayanlar, meselâ yüz hasiyeti ve faydası bulunan Evrad-ı Kudsiye-i Şah-ı Nakşibendîyi veya bin hasiyeti bulunan Cevşenü'l-Kebir'i, o faydaların bazılarını maksud-i bizzat niyet ederek okuyorlar. O faydaları göremiyorlar ve göremeyecekler ve görmeye de hakları yoktur. Çünkü o faydalar, o evratların illeti olamaz. Ve ondan onlar kasten ve bizzat istenilmeyecek. Çünkü onlar fazlî bir surette, o halis virde talepsiz terettüp eder.

akim: neticesiz, sonu yok, başarısız.

bina: yapma, kurma.

bizzat: kendisi, şahsen.

Cevşenü'l-Kebir: büyük zırh anlamındaki Hz. Muhammed (a.s.m) Efendimize vahiyyle gelen, Esma-i Hüsnayı içine alan emsalsiz bir münacat ve benzersiz bir dua.

cüz: kısım, parça.

dâi: davet eden, çağırıcı.

emr-i İlâhî: İlâhî iş; Allah'ın emri.

Evrad-ı Kudsiye-i Şah-ı Nakşibendî: Şah-ı Nakşibendî Hazretlerinin önemli bir duası.

evrat: virtler, okunması âdet olan dinî dualar.

fazlî: lütuf olarak, karşılıksız verile.

fevaid: faydalar, menfaatler.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

halis: saf, samimi.

harekât: hareketler, davranışlar.

hasiyet: hususî fayda, özellik.

hidayet: doğru inanç ve yaşayış üzere olmak.

hükümüne: yerine, değerine.

ille-i gaiye: gerçekleştirilmesi, meydana gelmesi için çaba harcanan şey, amaç, ideal.

illet: sebep, gaye.

iptal: boş, hükümsüz bırakma.

kasten: bile bile, isteyerek, kasıtlı olarak.

kismen: kısmî olarak, bazı yönünden.

maksud-i bizzat: kendi maksadı, şahsî gaye, şahsî amaç.

1. Sen sevdiğin kimseyi hidayete erdiremezsin. Ancak Allah dilediğine hidayet verir. (Kasas Suresi: 56.)

menfaat: fayda.

meselâ: örneğin.

mesele: önemli konu.

münafi: zıt, aykırı.

müreccih: tercih eden, üstün tutan.

müşevvik: teşvik eden, isteğini arttıran, arzu ve hevesini arttıran.

rıza-i Hak: Allah'ın rızası, hoşnutluğu.

rıza-i İlâhî: Allah'ın rızası, hoşnutluğu.

semerat: semereler, meyveler.

semere: meyve, güzel netice.

sır: gizli hakikat.

suret: biçim, şekil, tarz.

talep: istek, dilek.

terettüp: sıralanma, sırasında olma, sırası gelme; sonuç olarak çıkma..

ubudiyet: kulluk.

uhreviye: ahirete dair, ahirete ait.

vazife: görev.

vaziyet: durum.

virt: zikir; belli zamanlarda, belli sayıda, belli duaların zikir olarak belli biçimde ve düzenli şekilde okunması.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

Onları niyet etse, ihlâsı bir derece bozulur. Belki ubudiyetten çıkar ve kıymetten düşer.

Yalnız bu kadar var ki: Böyle hasiyetli evradı okumak için, zayıf insanlar bir müşevvik ve müreccihe muhtaçtırlar. O faydaları düşünüp şevke gelip, evradı sırf rıza-i İlâhî için, ahiret için okusa zarar vermez. Hem de makbuldür. Bu hikmet anlaşılmadığından, çoklar aktaptan ve Selef-i Salihînden mervi olan faydaları görmediklerinden şüpheye düşer, hatta inkâr da eder.

Üçüncü Mesele: طُوبَى لِمَنْ عَرَفَ حَدَّهُ وَلَمْ يَتَجَاوَزْ طَوْرَهُ

Yani: “Ne mutlu o adama ki, kendini bilip haddinden tecavüz etmez.”

Nasıl bir zerre camdan, bir katre sudan, bir havuzdan, denizden, kamerden seyyarelere kadar güneşin cilveleri var. Her birisi kabiliyetine göre güneşin aksini, misalini tutuyor ve haddini biliyor. Bir katre su, kendi kabiliyetine göre, “Güneşin bir aksi bende vardır” der. Fakat, “Ben de deniz gibi bir âyineyim” diyemez.

Öyle de, esma-i İlâhiyenin cilvesinin tenevvüüne göre, makamat-ı evliyada öyle meratip var. Esmâ-i İlâhiyenin her birisinin, bir güneş gibi, kalpten Arşa kadar cilveleri var. Kalp de bir arştır, fakat “Ben de Arş gibiyim” diyemez.

İşte, ubudiyetin esası olan, acz ve fakr, kusur ve naksını bilmek ve niyaz ile dergâh-ı ulûhiyete karşı secde etmeye bedel naz ve fahir suretinde gidenler, zerrecik

acz: zayıflık, güçsüzlük.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

akis: yansıma.

aktap: kutuplar; belli bir yer veya memleketteki evliyanın başı olan en büyük velî.

Arş: yüksek makam, taht; Allah'ın tüm isimlerinin en yüksek seviyede tecelli ettiği ve görüldüğü makam.

âyine: ayna.

bedel: karşılık.

cilve: tecelli, görüntü.

dergâh-ı ulûhiyet: Allah'ın huzuru.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.

evrat: virtüler, okunması âdet olan dinî dualar.

fahir: övünme, böbürlenme.

fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

had: seviye, derece; sınır.

hasiyet: hususî fayda, özellik.

hikmet: gaye, maksat.

ihlâs: samimiyet, bir ameli

başka bir karşılık beklemek-sizin, sırf Allah rızası için yapma.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

kabiliyet: istidat, yetenek.

kamer: ay.

katre: damla.

kıymet: değer.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

makamat-ı evliya: velîlerin makamları.

makbul: kabul edilmiş, geçerli, reddedilmeyen.

meratip: mertebeler, basamaklar.

mervi: rivayet edilen, nakledilen.

mesele: önemli konu.

misal: örnek, numune.

müreccih: tercih eden, üstün tutan.

müşevvik: teşvik eden, istegini arttıran, arzu ve hevesini arttıran.

naks: noksan, eksiklik.

naz: kendini ağıra satma.

niyaz: Allah'a yalvarma ve yakarma.

niyet: isteme, beklenti içine girme.

rıza-i İlâhî: Allah'ın rızası, hoşnutluğu.

selef-i salihîn: Ehl-i Sünnet ve Cemaatin ilk rehberleri ve Ashap ile Tabîinin ileri gelenleri ile Tebe-i Tabîinden olan Müslümanlar.

şevk: şiddetli arzu, aşırı istek ve heves.

seyyare: gezegen.

suret: biçim, şekil, tarz.

tecavüz: saldıрма, satışma, başkasının hakkına dokunma.

tenevvü: çeşitlenme, çeşit çeşit olma, çeşitlilik.

ubudiyet: kulluk.

zerre: pek ufak parça.

kalbini Arşa müsavi tutar, katre gibi makamını deniz gibi evliyanın makamatıyla iltibas eder, kendini o büyük makamata yakıştırmak ve o makamda kendini muhafaza etmek için, tasannuata, tekellüfata, manasız hodfuruşluğa ve birçok müşkülâta düşer.

Elhâsıl: Hadiste vardır ki,

هَلَكَ النَّاسُ إِلَّا الْعَامِلُونَ وَهَلَكَ الْعَامِلُونَ إِلَّا الْعَامِلُونَ
وَهَلَكَ الْعَامِلُونَ إِلَّا الْمُخْلِصُونَ وَالْمُخْلِصُونَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيمٍ¹

Yani: Medar-ı necat ve halâs yalnız ihlâstır. İhlâsı kazanmak çok mühimdir. Bir zerre ihlâslı amel, batmanlarla halis olmayana müreccaktır. İhlâsı kazandıran, harekâtındaki sebebi sırf bir emr-i İlâhî ve neticesi rıza-i İlâhî olduğunu düşünmeli ve vazife-i İlâhiyeye karışmamalı.

Her şeyde bir ihlâs var. Hatta muhabbetin de ihlâs ile bir zerresi, batmanlarla resmî ve ücretli muhabbete terrecüh eder.

İşte bir zat bu ihlâslı muhabbeti böyle tabir etmiş:

وَمَا أَنَا بِالْبَاقِي عَلَى الْحَبِّ رِشْوَةً ۖ ضَعِيفٌ هَوًى يُبْغِي عَلَيْهِ ثَوَابٌ

Yani, “Ben muhabbet üzerine bir rüşvet, bir ücret, bir mukabele, bir mükâfat istemiyorum. Çünkü, mukabilinde bir mükâfat, bir sevap istenilen muhabbet zayıftır, devamsızdır.” Hatta halis muhabbet, fitrat-ı insaniyede ve umum validelerde derç edilmiştir. İşte bu halis muhabbete tam manasıyla validelerin şefkatleri mazhardır. Valideler, o sırr-ı şefkat ile, evlâtlarına karşı muhabbetlerine bir

amel: fiil, iş.

Arş: yüksek makam, taht; Allah'ın tüm isimlerinin en yüksek seviyede tecelli ettiği ve görüldüğü makam.

batman: eski ağırlık ölçülerinden olup, iki okka ile sekiz okka arasında değişen ağırlık ölçüsü.

derç: toplama, bir araya getirme.

elhâsıl: hâsılı, netice itibarıyla, kısaca.

emr-i İlâhî: Allah'ın emri.

evlât: vevletler, çocuklar.

evliya: velîler, Allah dostları.

fitrat-ı insaniye: insanın fitratı, insanın tabiatı, huyu.

hadis: Hz. Muhammed'e (a.s.m.) ait söz, emir, fiil veya Hz. Peygamberin onayladığı başkasına ait söz, iş veya davranış.

halâs: kurtulma, kurtuluş, selâmete erme.

halis: samimî, her amelini yalnız Allah rızası için işleyen.

harekât: hareketler, davranışlar.

helâk: yıkılma, bitme, mahvolma, harap olma.

hodfurus: kendini begendirmeye çalışışın, övünen.

ihlâs: samimiyyet, bir ameli başka bir karşılık beklemeksizin, sırf Allah rızası için yapma.

iltibas: karıştırmak.

katre: damla.

makam: yer, mevki.

makamat: makamlar.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.

medar-ı necat: kurtuluş vesilesi.

muhabbet: sevgi, sevmek.

muhafaza: koruma.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

mukabele: karşılık verme, karşılama.

mukabil: karşılık.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

müreccah: tercih edilen, üstün tutulan.

1. İnsanlar helâk olur, ancak bilenler kurtulur. Bilenler de helâk olur, ancak bildiklerini yaşayanlar kurtulur. Bildiklerini yaşayanlar da helâk olur, ancak ihlâslı olanlar kurtulur. İhlâslı olanlar da her an onu kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadırlar. (Keşfü'l-Hafa, 2:312.)

müsavi: eşit.

müşkülât: müşküller, güçlükler, zorluklar.

resmî: samimî olmayan, me-rasim ve törenmiş gibi olan.

rıza-i İlâhî: Allah'ın rızası, hoşnutluğu.

şefkat: karşılıksız sevgi besleme, içten ve karşılıksız merhamet.

sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.

sırr-ı şefkat: şefkat sırrı; şefkatin sırrı ve hakikati.

tabir: ifade.

tasannuat: tasannular, yapmacık hareketler, yapmacıklar.

tekellüfat: yapmacık hareketler, sahte tavırlar.

terecüh etmek: üstün gelmek.

umum: bütün.

valide: ana, anne.

vazife-i İlâhiye: doğrudan doğruya Allah'a ait olan iş ve vazife.

zat: kişi, şahıs.

zerre: pek ufak parça.

mükâfat, bir rüşvet istemediklerine ve talep etmediklerine delil, ruhunu, belki saadet-i uhreviyesini de onlar için feda etmeleridir. Tavuğun bütün sermayesi kendi hayatı iken, yavrusunu itin ağzından kurtarmak için,—Hüsrev’in müşahedesıyla— kafasını ite kaptırır.

Dördüncü Mesele: Esbab-ı zahiriye eliyle gelen nimetleri, o esbab hesabına almamak gerektir.

Eğer o sebep ihtiyar sahibi değilse, meselâ hayvan ve ağaç gibi, doğrudan doğruya o nimeti Cenab-ı Hak hesabına verir. Madem o, lisan-ı hâl ile “Bismillâh” der, sana verir; sen de Allah hesabına olarak “Bismillâh” de, al.

Eğer o sebep ihtiyar sahibi ise, o, “Bismillâh” demeli; sonra ondan al, yoksa alma.

Çünkü ¹ وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذَكَّرْ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ ayetinin, mana-i sarihinden başka, bir mana-i işarisi şudur ki:

“Mün'im-i Hakikî'yi hatıra getirmeyen ve Onun namıyla verilmeyen nimeti yemeyiniz” demektir.

O hâlde, hem veren “Bismillâh” demeli, hem alan “Bismillâh” demeli. Eğer o “Bismillâh” demiyor, fakat sen de almaya muhtaç isen, sen “Bismillâh” de, onun başı üstünde rahmet-i İlâhiyenin elini gör, şükür ile öp, ondan al. Yani, nimetten in'ama bak, in'amdan Mün'im-i Hakikî'yi düşün. Bu düşünmek bir şükürdür. Sonra o zahirî vasıtaya, istersen dua et. Çünkü o nimet onun eliyle size gönderildi.

1. Allah'ın adı anılmadan kesilen hayvanın etini yemeyin. (En'am Suresi: 121.)

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
Bismillâh: Besmele, Allah namına, Allah için, Allah'ın adı ve izni ile.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
esbab-ı zahiriye: görünürdeki sebepler.
esbab: sebepler, vasıtalar.

feda: uğruna verme.
ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.
lisan-ı hâl: hâl dili, bir şeyin durumu ve görünüşü ile bir mana ifade etmesi.
madem: ...den dolayı, böyle ise.

mana-i işarî: yazı ve işaretlerle ifade edilen mana.
mana-i sarîh: açık mana, remiz ve ima yoluyla değil açık anlatım.
meselâ: örneğin.
mesele: önemli konu.
mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.
Mün'im-i Hakikî: nimetin, se-

beplerin arkasındaki gerçek sahibi, yedirip içiren ve rızıklandıranın tâ kendisi olan Allah.
müşahede: gözlem.
nam: ad.
nimet: lütuf, ihsan, bağış; yiyecek ve içecek şeyler.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
saadet-i uhreviye: ahiretle ilgili saadet, ahiretteki mutluluk.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hal ile Allah'ı hamd etme.
talep: istek, dilek.
vasıta: aracı.
zahiri: görünürde.

Esbab-ı zahiriye'yi perestiş edenleri aldatan, iki şeyin beraber gelmesi veya bulunmasıdır —ki, iktiran tabir edilir— birbirine illet zannetmeleridir.

Hem, bir şeyin ademi, bir nimetin madum olmasına illet olduğundan, tevehhüm eder ki, o şeyin vücudu dahi o nimetin vücuduna iletir. Şükürünü, minnettarlığını o şeye verir, hataya düşer. Çünkü *bir nimetin vücudu, o nimetin umum mukaddematına ve şeraitine terettüp eder. Hâlbuki, o nimetin ademi bir tek şartın ademiyle oluyor.*

Meselâ, bir bahçeyi sulayan cetvelin deliğini açmayan adam, o bahçenin kurumasına ve o nimetlerin ademine sebep ve illet oluyor. Fakat o bahçenin nimetlerinin vücudu, o adamın hizmetinden başka, yüzer şeraitin vücuduna tevakkufla beraber, illet-i hakikî olan kudret ve irade-i Rabbaniye ile vücuda gelir. İşte bu mağlâtanın ne kadar hatası zahir olduğunu anla ve esbapperestlerin de ne kadar hata ettiklerini bil.

Evet, iktiran ayırdır, illet ayırdır. Bir nimet sana geliyor; fakat bir insanın sana karşı ihsan niyeti, o nimete mukarin olmuş, fakat illet olmamış. İlet, rahmet-i İlâhiyedir. Evet, o adam ihsan etmeyi niyet etmeseydi, o nimet sana gelmezdi, nimetin ademine illet olurdu. Fakat, mezkûr kaideye binaen, o meyl-i ihsan, o nimete illet olamaz, ancak yüzer şeraitin bir şartı olabilir.

Meselâ, Risale-i Nur'un şakirtleri içinde Cenab-ı Hak-
kın nimetlerine mazhar bazı zatlar —Hüsrev, Re'fet gibi—
iktiranı illetle iltibas etmişler. Üstadına fazla minnettarlık

adem: yokluk.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

cetvel: su kanalı, kanal.

esbab-ı zahiriye: görünürdeki sebepler.

esbapperest: varlıkların yaratılışlarını sebeplere bağlayan, onlardan olduğuna inanan kimse.

ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.

iktiran: iki şeyin beraber gelmesi.

illet: sebep.

illet-i hakikî: gerçek sebep.

iltibas: karıştırmak.

irade-i Rabbaniye: Cenab-ı Hakkın mahlûkâtın terbiye, tedbir ve idaresi konusundaki yapabileceği kudreti.

kaide: kural, esas, düstur.

kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.

kudret-i Rabbaniye: her şeyi terbiye eden Allah'ın sonsuz kudret ve kuvveti.

madum: yok olan, mevcut olmayan, bulunmayan.

mağlâta: mugalâta, zihin karıştıracak saçma söz, boş ve manasız söz, karşısındaki

yanılmak için söylenen boş lâkırdı.

mazhar: nail olma, şereflenme.

meselâ: örneğin.

meyl-i ihsan: iyilik, lütuf meylî, iyilik arzusu, bağışlama arzusu.

mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.

minnettar: bir iyiliğe karşı teşekkür duygusu içinde olan.

mukaddemat: başlangıçlar.

mukarin: bitişik, yaklaşmış.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve iktisadlar.

niyet:

perestiş: tapma, aşırı derecede sevmek, meftunluk.

rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Be-diüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.

şakirt: talebe, öğrenci.

şerait: şartlar.

şükür: Allah'ın nimetlerine

karşı memnurluk gösterme, gerek dil ile gerekse hal ile Allah'ı hamd etme.

tabir: ifade.

terettüp: sıralanma, sırasında olma, sırası gelme.

tevakkuf: ilgili olma, bağlı olma.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

umum: bütün.

zahir: açık, belli, meydanda.

zat: kişi, şahıs.

gösteriyorlardı. Hâlbuki, Cenab-ı Hak onlara ders-i Kur'ânîde verdiği nimet-i istifade ile üstatlarına ihsan ettiği nimet-i ifadeyi beraber kılmış, mukarenet vermiş.

Onlar derler ki: “Eğer üstadımız buraya gelmeseydi biz bu dersi alamazdık. Öyle ise onun ifadesi istifademize illettir”

Ben de derim: “Ey kardeşlerim! Cenab-ı Hakkın bana da, sizlere de ettiği nimet beraber gelmiş. İki nimetin ilet-i rahmet-i İlâhiyedir. Ben de sizin gibi, iktiranı illele iltibas ederek, bir vakit Risale-i Nur'un sizler gibi elmas kalemli yüzer şakirtlerine çok minnettarlık hissediyordum. Ve diyordum ki: ‘Bunlar olmasaydı, benim gibi yarım ümmî bir bîçare nasıl hizmet edecekti?’ Sonra anladım ki, sizlere kalem vasıtasıyla olan kudsî nimetten sonra, bana da bu hizmete muvaffakiyet ihsan etmiş. Birbirine iktiran etmiş, birbirinin ilet-i olamaz. Ben size teşekkür değil, belki sizi tebrik ediyorum. Siz de bana minnettarlığa bedel, dua ve tebrik ediniz.”

Bu Dördüncü Meselede gafletin ne kadar dereceleri bulunduğu anlaşılır.

Beşinci Mesele: *Nasıl bir cemaatin malı bir adama verilse zulüm olur. Veya cemaate ait vakıfları bir adam zaptetse zulmeder. Öyle de, cemaatin sa'yleriyle hâsil olan bir neticeyi veya cemaatin haseneleriyle terettüp eden bir şerefi, bir fazileti o cemaatin reisine veya üstadına vermek, hem cemaate, hem de o üstat veya reise zulümdür. Çünkü enaniyeti okşar, gurura sevk eder.*

bedel: karşılık.
bîçare: çaresiz, zavallı.
cemaat: topluluk.
ders-i Kur'ânî: Kur'ân dersi, Kur'ân'a ait ders.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
elmas: çok değerli.
enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.
fazilet: değer, meziyet, iman ve irfan itibarıyla olan yüksek derece.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşp nefsin

arzulanna dalmak.
hasene: hayırlı amel, Allah nızasına uygun iş.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.
iktiran: iki şeyin beraber gelmesi.
illet: sebep.
iltibas: karıştırmak.
istifade: faydalanma, yararlanma.
kudsi: mukaddes, yüce.

mesele: önemli konu.
minnettar: bir iyiliğe karşı teşekkür duygusu içinde olan.
mukarenet: iki şeyin bitişmesi, beraber olması.
muvaffakiyet: başarma, başarılı olma.
nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.
nimet-i ifade: ifade etme, söyleme nimeti.
nimet-i istifade: faydalanma nimeti.

rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.
reis: başkan.
Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.
şakirt: talebe, öğrenci.
sa'y: iş, çalışma, çabalama.
şeref: manevî büyüklük, yücelik, onur.
sevk: yöneltme, gönderme.
terettüp: sonuç olarak çıkma.
ümmî: okuma yazması olmayan, okumamış.
üstat: bir ilim ve sanatta üstün olan kimse, öğretmen.
vasıta: aracılık.
zapt: idaresi altına alma, tutma.
zulüm: haksızlık, eziyet, işkence.

Kendini kapıcı iken padişah zannettirir. Hem kendi nef-sine de zulmeder. Belki bir nevi şirk-i hafiye yol açar.

Evet, bir kaleyi fetheden bir taburun ganimetini ve muzafferiyet şerefini binbaşı alamaz. Evet, üstat ve mürşit, mastar ve menba telâkki edilmemek gerektir. Belki, mazhar ve ma'kes olduklarını bilmek lâzımdır. Meselâ, hararet ve ziya sana bir âyine vasıtasıyla gelir. Senden, güneşe karşı minnettar olmaya bedel, âyineyi mastar telâkki edip, güneşi unutup, ona minnettar olmak divaneliktir.

Evet, âyine muhafaza edilmeli; çünkü mazhardır. İşte, mürşidin ruhu ve kalbi bir âyinedir. Cenab-ı Hak'tan gelen feyze ma'kes olur, müridine aksedilmesine de vesile olur; vesilelikten fazla feyiz noktasında makam veril-mek lâzımdır. Hatta bazı olur ki, mastar telâkki edilen bir üstat, ne mazhardır, ne de mastardır. Belki müridinin saf-fet-i ihlâsıyla ve kuvvet-i irtibatıyla ve ona hasr-ı nazar ile, o mürit, başka yolda aldığı füyuzatı, üstadının mir'at-ı ru-hundan gelmiş görüyor. Nasıl ki bazı adam, manyetizma vasıtasıyla bir cama dikkat ede ede âlem-i misale karşı hayalinde bir pencere açılır, o âyinede çok garaibi müşa-hede eder. Hâlbuki, âyinede değil, belki âyineye olan dikkat-i nazar vasıtasıyla, âyinenin haricinde hayaline bir pencere açılmış, görüyor. Onun içindir ki, bazen nakıs bir şeyhin halis müridi, şeyhinden daha ziyade kâmil ola-bilir. Ve döner, şeyhini irşat eder ve şeyhinin şeyhi olur.

akis: yansıma.

âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüntülediği ve gözleendiği, ruhların bulunduğu âlem.

âyine: ayna.

bedel: karşılık.

dikkat-i nazar: ince ve derin ba-kışların dikkati.

divane: deli, akli başında olma-yan.

feyiz: bolluk, bereket, ihsan, ba-ğış.

füyuzat: feyizler, manevî bolluk ve bereketler, inayetler.

ganimet: savaşta düşmandan ele geçirilen mal, para vs.

garaip: tuhafıklar.

halis: samimi, her amelini yalnız Allah rızası için işleyen.

hararet: sıcaklık.

hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.

hasr-ı nazar: bakışı bir tarafa ve-ya noktaya dikme.

irşat: doğru yolu gösterme, gaf-letten uyandırma.

kuvvet-i irtibat: bağlılıktaki kuv-vet, irtibatla bulunan güç.

makam: yer, mevki.

ma'kes: akseden yer, yansıma yeri.

manyetizma: telkin ve hipnoz yolu ile birini tesir altına alma.

mastar: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.

mazhar: bir şeyin çıktığı görün-düğü yer; nail olma, şereflenme.

menba: kaynak.

meselâ: örneğin.

minnettar: bir iyiliğe karşı te-şekkür duygusu içinde olan.

mir'at-ı ruh: ruhun aynası.

muhafaza: koruma.

mürîr: tarikatta bir şeyh ve mürşide bağlanarak tarikat usul ve âdetleri ile tasavvufi hakikatleri öğrenen kimse.

mürşit: irşat eden, doğru yo-lu gösteren, rehber, kılavuz.

müşahede: bir şeyi gözle gör-me, seyretme.

muzafferiyet: muzafferlik, düşmana üstün gelme, galibi-yet.

nakıs: noksan, eksik.

nefis: kişinin kendisi, şahsı.

nevi: çeşit, tür.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

saffet-i ihlâs: ihlâsın doğru, halis, temiz oluşu.

şeref: manevî büyüklük, yü-celik, onur.

şeyh: tarikat dersi veren ma-

nevî lider, mürşit.

şirk-i hafi: gizli şirk, gizli kü-für.

tabur: düzgün sıralar hâlinde dizilmiş askerî birlik.

telâkki: anlama, kabul etme.

üstat: bir ilim ve sanatta üs-tün olan kimse, öğretmen.

vasıta: aracılık.

vesile: aracı, vasıta.

ziya: ışık, aydınlık, nur.

ziyade: çok, fazla.

zulüm: haksızlık, eziyet.

ON DÖRDÜNCÜ NOTA

Tevhîde dair dört küçük remizdir.

Birinci Remiz: Ey esbapperest insan! Acaba, garip cevherlerden yapılmış bir acip kasrı görsen ki, yapıyor. Onun binasında sarf edilen cevherlerin bir kısmı yalnız Çin’de bulunuyor, diğer bir kısmı Endülüs’te, bir kısmı Yemen’de; bir kısmı Sibiryâ’dan başka yerde bulunmuyor. Binanın yapılması zamanında, aynı günde şark, şimal, garp, cenuptan o cevherî taşlar kolaylıkla celp olup yapıldığını görsen, hiç şüpheden kalır mı ki, o kasrı yapan usta bütün küre-i arza hükmeden bir hâkim-i mu’cizekârdır.

İşte, her bir hayvan öyle bir kasr-ı İlâhîdir. Hususan insan, o kasırların en güzeli ve o sarayların en acibidir. Ve bu insan denilen sarayın cevherleri, bir kısmı âlem-i er-vahtan, bir kısmı âlem-i misalden ve Levh-i Mahfuzdan ve diğer bir kısmı da hava âleminde, nur âleminde anasır âleminde geldiği gibi; hacatı ebede uzanmış emelleri semavat ve arzın aktârında intişar etmiş, rabîta-ları, alâkaları dünya ve ahiret edvarında dağılmış bir saray-ı acip ve bir kasr-ı gariptir.

İşte, ey kendini insan zanneden insan! Madem mahiyetin böyledir; seni yapan ancak o zat olabilir ki, dünya ve ahiret birer menzîl, arz ve sema birer sayfa, ezel ve ebed dün ve yarın hükmünde olarak tasarruf eden bir zat olabilir. Öyle ise, insanın ma’budu ve melcei ve halâşkârı o olabilir ki, arz ve semaya hükmeder, dünya ve ukba dizginlerine maliktir.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
aktâr: taraflar, yanlar, her taraf, her yer.
alâka: ilgi, ilişki, yakınlık.
âlem: varlık sınıflarından her biri.
âlem-i ervah: ruhlar âlemi.
âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüntülandığı ve gözlemlendiği, ruhların bulunduğu âlem.

anasır: unsurlar, esaslar.
arz: yer, dünya.
celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.
cenup: güneyde yer alan bölgeler.
cevher: değerli taş.
cevheri: cevhere, değerli taş veya inciye ait olan, bunlarla yapılmış veya işlenmiş bulunan, cevherle ilgili.
dair: alakalı, ilgili.
ebed: sonsuzluk, daimîlik.
edvar: devirler, zamanlar,

asırlar.
emel: şiddet arzu, ümit.
esbapperest: varlıkların yaratılışlarını sebeplere bağlayan, onlardan olduğuna inanan kimse.
ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik.
garip: tuhaf, hayret verici.
garp: batı, Batı’da kalan bölgeler.
hacat: hâcetler, ihtiyaçlar.
hâkim-i mu’cizekâr: mucize gösteren ve her şeyi hükmedi

altında tutan.
halâşkâr: halâs eden, kurtaran.
hükmetme: hakim olma, emri altında tutmak.
hükmünde: değerinde, yerinde.
hususan: bilhassa, özellikle.
intişar: yayılma, yaygınlaşma, nesrolunma.
kasır: saray, köşk.
kasr-ı garip: garip ve harika kasır, saray.
kasr-ı İlâhî: ilâhî köşk, saray.
küre-i arz: yer küre, dünya.
Levh-i Mahfuz: korunmuş levha, Allah’ın ezeli ilmiyle kâinata olmuş ve olacak şeylerin yazıldığı levha.
ma’bud: kendisine ibadet edilen, tapınılan, kulluk edilen Allah.
madem: ...den dolayı, böyle ise.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
malik: sahip.
melce: sığınılacak yer.
menzîl: yer, konak.
nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.
nur: aydınlık, parıltı, ışıık.
rabîta: münasebet, alâka, bağ.
remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delalet eden işaret ve şekil.
saray-ı acip: şaşırtıcı olan ve hayranlık uyandıran saray.
sarf: harcaması.
şark: doğu, doğu bölgeleri.
sema: gökyüzü, gök.
semavat: semalar, gökler.
şimal: kuzeyde yer alan bölgeler.
tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.
tevhid: Allah’ın bir olduğuna inanma, birleme.
ukba: ahiret, öbür dünya.
zat: kişi, şahıs.

İkinci Remiz: Bazı eblehler var ki, güneşi tanımadıkları için, bir âyinede güneşi görse, âyineyi sevmeye başlar. Şedit bir hisle onun muhafazasına çalışır; tâ ki içindeki güneşi kaybolmasın. Ne vakit o ebleh, güneş âyinenin ölmesiyle ölmediğini ve kırılmasıyla fenâ bulmadığını derk etse, bütün muhabbetini gökteki güneşe çevirir. O vakit anlar ki, âyinede görülen güneş, âyineye tâbi değil, bekası ona mütevakkıf değil. Belki güneştir ki, o âyineyi o tarzda tutuyor ve onun parlamasına ve nuruna medet veriyor. Güneşin bekası onunla değil, belki âyinenin hayattar parlamasının bekası, güneşin cilvesine tâbidir.

Ey insan! Senin kalbin ve hüviyet ve mahiyetin bir âyinedir. Senin fitratında ve kalbinde bulunan şedit bir muhabbet-i beka, o âyine için değil ve o kalbin ve mahiyetin için değil. Belki o âyinede istidada göre cilvesi bulunan Bâkî-i Zülcelâl'in cilvesine karşı muhabbetindir ki, belâhat yüzünden o muhabbetin yüzü başka yere dönmüş. Madem öyledir, ¹ يَا بَاقِي أَنْتَ الْبَاقِي de. Yani, madem Sen varsın ve bâkîsin; fenâ ve adem ne isterse bize yap-sın, ehemmiyeti yok!

Üçüncü Remiz: Ey insan! Fâtır-ı Hakîm'in senin mahiyetine koyduğu en garip bir hâlet şudur ki, bazen dünyaya yerleşemiyorsun. Zindanda boğazı sıkılmış adam gibi, "Of of!" deyip dünyadan daha geniş bir yer istediğin hâlde, bir zerrecik bir iş, bir hatıra, bir dakika içine girip yerleşiyorsun. Koca dünyaya yerleşemeyen kalp ve fikrin o zerrecikte yerleşir. En şiddetli hissiyatınla, o dakikacık, o hatıracıkta dolaşıyorsun.

adem: yokluk.

âyine: ayna.

bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

Bâkî-i Zülcelâl: heybet ve celâl sahibi olan Allah.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk. Allah (c.c.).

belâhat: ahmaklık, kalın kafalılık, düşüncesizlik.

cilve: tecelli, görüntü.

derk: anlama, kavrama.

ebleh: pek akılsız, ahmak, aptal, bön, alık, budala.

ehemmiyet: önem, değer, kıymet.

1. Ey Bâkî olan Allah! Ancak Sen bâkîsin.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).

fenâ: yok olma, ölümlülük, geçicilik.

fitrat: yaratılış, tabiat, mizac, huy.

garip: tuhaf, hayret verici.

hâlet: hâl, durum.

hayattar: canlı, yaşayan.

hissiyat: hisler, duygular.

hüviyet: benlik, kimlik.

istidat: kabiliyet, yetenek.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.

medet: inayet, yardım, imdat.

muhabbet: sevgi, sevmek.

muhabbet-i beka: beka sevgisi, sonsuz yaşamayı sevmek, arzu etmek.

muhafaza: koruma.

mütevakkıf: bir şeye bağlı olan, ancak onunla olabilen.

nur: aydınlık, parlak, ışıltı.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

şedit: şiddetli.

tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.

tarz: biçim, şekil.

zerre: pek ufak parça.

Hem senin mahiyetine öyle manevî cihazat ve lâtifeler vermiş ki, bazıları dünyayı yutsa tok olmaz, bazıları bir zerreyi kendinde yerleştiremiyor. Baş bir batman taşı kaldırdığı hâlde, göz bir saçı kaldıramadığı gibi, o lâtife, bir saç kadar bir sıkleti, yani gaflet ve dalâletten gelen küçük bir hâlete dayanamıyor. Hatta bazen söner ve ölür.

Madem öyledir; hazer et, dikkatle bas, batmaktan kork. Bir lokma, bir kelime, bir dane, bir lem'a, bir işarete, bir öpmekte batma! Dünyayı yutan büyük letaiflerini onda batırma. Çünkü çok küçük şeyler var, çok büyükleri bir cihette yutar. Nasıl küçük bir cam parçasında gök yıldızlarıyla beraber içine girip gark oluyor; hardal gibi küçük kuvve-i hafızanda, senin sahife-i a'malinin ekseri ve sahaif-i ömrünün ağırlığına içine girdiği gibi, çok cüz'î küçük şeyler var, öyle büyük eşyayı bir cihette yutar, istiap eder.

Dördüncü Remiz: Ey dünyaperest insan! Çok geniş tasavvur ettiğin senin dünyanın, dar bir kabir hükmündedir. Fakat o dar kabir gibi menzilin duvarları şişeden olduğu için, birbiri içinde in'ikâs edip, göz görünceye kadar genişliyor. Kabir gibi dar iken, bir şehir kadar geniş görünür. Çünkü, o dünyanın sağ duvarı olan geçmiş zaman ve sol duvarı olan gelecek zaman, ikisi madum ve gayr-i mevcud oldukları hâlde, birbiri içinde in'ikâs edip gayet kısa ve dar olan hazır zamanın kanatlarını açarlar. Hakikat hâyale karışır; madum bir dünyayı mevcud zannedersin.

ağleb: çoğunlukla, ekseriyetle.
batman: eski ağırlık ölçülerinden olup, iki okka ile sekiz okka arasında değişen ağırlık ölçüsü.
cihazat: cihazlar, azalar.
cihet: yön.
cüz'î: küçük, az.
dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılmak, azma.
dane: tane, tohum.
dünyaperest: dünyaya ta-

pan, dünyaya düşkün, tamahlı, hırslı kimse.
ekser: çoğu kısmı.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
gark: suya batma, batma, batırma.
gayet: son derece.
gayr-i mevcud: mevcud olmayan, var olmayan.
hakikat: gerçek, doğruluk; görülen bir şeyin aslı, esası.
hâlet: hâl, durum.

hardal: yaprakları yenen ve dövülerek macun hâline getirilerek sofrada iştah açmak için yenen bir tür bitkinin çok küçük tohumu.
hazer: çekinme, sakınma, uzak durma.
hükümünde: değerinde, yerinde.
in'ikâs: aksetme, yansıma.
istiap: içine alma, içine sığdırma, kapsama.
kuvve-i hafıza: hafıza gücü.
lâtife: kalbe bağlı hassas bir

duygu.

lem'a: parıltı.

letaif: manevî duygular.

madem: ...den dolayı, böyle ise.

madum: yok olan, mevcud olmayan, bulunmayan.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

menzil: yer, konak.

mevcud

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

sahaif-i ömür: ömür sayfaları.

sahife-i a'mal:

sıklet: ağırlık, yük.

tasavvur: bir şeyi zihinde düşünme, tasarlama.

zerre: pek ufak parça.

Nasıl bir hat, sür'at-i hareketle bir satır gibi geniş görünürken, hakikat-i vücudu ince bir hat olduğu gibi; senin de dünyanın hakikatçe dar; fakat, senin gaflet ve vehmühayaline duvarları çok genişlemiş. O dar dünyada, bir musibetin tahrikiyle kımıldansan, başını çok uzak zannettiğin duvara çarparsın. Başındaki hayali uçurur, uykunu kaçırır. O vakit görürsün ki, o geniş dünyanın kabirden daha dar, köprüden daha müsaadesiz. Senin zamanın ve ömrün berkten daha çabuk geçer, hayatın çaydan daha sür'atli akar.

Madem dünya hayatı ve cismanî yaşayış ve hayvanî hayat böyledir; hayvaniyetten çık, cismaniyeti bırak, kalp ve ruhun derece-i hayatına gir. Tevehhüm ettiğin geniş dünyadan daha geniş bir daire-i hayat, bir âlem-i nur bulursun. İşte o âlemin anahtarı marifetullah ve vahdaniyet sırlarını ifade eden ¹ **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** kelime-i kudsiyesiyle kalbi söylettirmek, ruhu işlettirmektir.

ON BEŞİNCİ NOTA

Üç meseledir.

Birinci Mesele: İsm-i Hafız'ın tecelli-i etemmine işaret eden **فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ** ² **وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ** ayetidir. Kur'an-ı Hakîm'in bu hakikatine delil istersen, Kitab-ı Mübin'in mistarı üstünde yazılan şu

âlem: varlık sınıflarından her biri.
âlem-i nur: nur âlemi, aydınlık âlemi.
ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.
berk: şimşek.
cismanî: maddî ve cisimli olmak.
cismaniyet: cismanî oluş.
daire-i hayat: hayat dairesi.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, burhan.
derece-i hayat: hayat sıralaması, hayatın dereceleri.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hakikat: gerçek, esas.
hakikat-i vücut: vücut gerçeği.
hayvanî: hayvanla ilgili, hayvana ait.
hayvaniyet: hayvanlık.

ism-i Hafız: Cenab-ı Hakkın muhafaza eden, koruyan manasına gelen ismi.
kelime-i kudsiye: yüce, kudsi söz.
Kitab-ı Mübin: kâinata olayları cereyan ettiren Allah'ın kudretine ait nizam ve intizam esaslarını, kanunlarını ihtiva eden manevî kitap; kudret kitabı.
Kur'an-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'an.
madem: ...den dolayı, böyle ise.

1. Allah'tan başka ilâh yoktur.

2. Kim zerre kadar iyilik yaparsa, onun mükâfatını görür. Kim zerre kadar kötülük yaparsa, onun cezasını görür. (Zilzal Suresi: 7-8.)

marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.
mesele: önemli konu.
mistar: .
müsaade: izin; elverişli, uygun olma durumu.
musibet: felâket, belâ.
nota: dikkat çekici ve uyarıcı bilgi.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
sır: gizli hakikat.
sür'at-i hareket: hareketin hızlığı.
tahrîk: hareket ettirme, harekete geçirme.
tecelli-i etem: noksansız te-

celli, tam tecelli.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı, Allah'ın bir oluşu.

vehmühayal: hayal ve vehim.

kâinat kitabının sayfelerine baksan, ism-i *Hafız*'in cilde-i azamını ve bu ayet-i kerîmenin bir hakikat-i kübrasının naziresini çok cihetlerle görebilirsin.

Ezcümle: Ağaç, çiçek ve otların muhtelif tohumlarından bir kabza al. O muhtelif ve birbirine muhalif tohumların, cinsleri birbirinden ayrı, nevileri birbirinden başka olan çiçek, ağaç ve otların sandukçaları hükmünde olan o kabzayı karanlıkta ve karanlık ve basit ve camit bir toprak içinde defnet, serp. Sonra mizansız ve eşyayı fark etmeyen ve nereye yüzünü çevirsen oraya giden basit su ile sula. Sonra, senevî haşrin meydana gelen bahar mevsiminde gel, bak.

İsrafilvari melek-i ra'd, baharda nefh-i Sur nev'inden yağmura bağırması, yer altında defnedilen çekirdeklere nefh-i ruhla müjdelemesi zamanına dikkat et ki, o nihayet derece karışık ve karışmış ve birbirine benzeyen tohumcuklar, ism-i *Hafız*'in tecellisi altında, kemal-i imtisal ile, hatasız olarak, Fâtır-ı Hakîm'den gelen evamir-i tekvinîye imtisal ediyorlar. Ve öyle tevfik-i hareket ediyorlar ki, onların o hareketlerinde bir şuur, bir basiret, bir kasıt, bir irade, bir ilim, bir kemal, bir hikmet parladığı görünüyor. Çünkü, görüyorsun ki, o birbirine benzeyen tohumcuklar, birbirinden temayüz ediyor, ayrılıyor.

Meselâ, bu tohumcuk bir incir ağacı oldu. Fâtır-ı Hakîm'in nimetlerini başlarımız üstünde neşre başladı. Serpiyor, dallarının elleriyle bizlere uzatıyor. İşte ona sureten benzeyen bu iki tohumcuk ise, günâşığı namındaki çiçek

ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.
basiret: dikkat, tedbir, teyak-kuz, ihtiyatlı hareket.
camit: ruhsuz, cansız madde.
cihet: yön.
cilve-i azam: en büyük tecelli, en büyük Rabbanî cilve.
cins: boy, soy, kavim.
evamir-i tekvinîye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.
ezcümle: bu cümleden olarak.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).
günâşığı: ayçiçeği, gündöndü.
hakikat-i kübra: en büyük olan gerçek.
haşir: yeniden toplanma, bir araya gelme.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
hükümünde: değerinde, yerinde.
ilim: bilgi, marifet.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
ism-i Hafız: Cenab-ı Hakkın muhafaza eden, koruyan makamına gelen ismi.
İsrafilvari: İsrafil (a.s.) gibi.
kabza: tutamak yeri, el.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kasıt: bir işi bile bile, isteyerek yapma.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
kemal-i imtisal: tam uyma, mükemmel uyumluluk.
melek-i ra'd: gök gürültüsü ile vazifeli, görevli melek.
meselâ: örneğin.
mizan: ölçü, ayar.
muhalif: zıt, aykırı.
muhtelif: türlü türlü, çeşitli.
nam: ad.
nazire: örnek, karşılık, misil, bir şeye benzetilerek yapılan şey.
nefh-i ruh: ruhun üflenmesi.
nefh-i Sur: Sur'un üflenmesi, İsrafil'in (a.s.) kıyamet gününde Sur adı verilen boruyu üflemesiyle kıyametin kopması.
neşir: dağıtma, yayma, saçma, serpmek.
nevi: çeşit, tür.
nihayet: son derece.
nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.
sandukça: küçük sandık.
senevî: senelik, yıllık.
sureten: suret olarak, görünüş itibarıyla.
şuur: bilinç; bir şeyin inceliklerini iyice idrak etme, anlayış.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
temayüz: kendini gösterme, seçkin hale gelme.
tevfik-i hareket: hareketin uygunluğu; uygun davranışta bulunma.

ile hercai menekşe gibi çiçekler verdi. Bizler için süslen-
di. Yüzümüze gülüyorlar, kendilerini, bizlere sevdiriyor-
lar.

Daha buradaki bir kısım tohumcuklar, bu güzel mey-
veleri verdi. Ve sümbül ve ağaç oldular. Güzel tat, koku
ve şekilleriyle iştihamızı açıp, kendi nefislerine bizim ne-
fislerimizi davet ediyorlar. Ve kendilerini müşterilerine fe-
da ediyorlar; tâ nebatî hayat mertebesinden, hayvanî ha-
yat mertebesine terakki etsinler.

Ve hakeza, kıyas et. Öyle bir surette o tohumcuklar in-
kişaf ettiler ki, o tek kabza, muhtelif ağaçlar ve mütenev-
vi çiçeklerle dolu bir bahçe hükmüne geçti. İçinde hiçbir
galat, kusur yok; ¹ **فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ** sırrını
gösterir. Her bir tohum, ism-i Hafız'ın cilvesiyle ve ihşa-
nıyla, ona pederinin ve aslının malından verdiği irsiyeti
iltibassız, noksansız muhafaza edip gösteriyor.

İşte bu hadsiz harika muhafazayı yapan Zat-ı Hafız, kı-
yamet ve haşirde hafiziyetin tecelli-i ekberini gösterece-
ğine kat'î bir işarettir.

Evet, bu ehemmiyetsiz, zail, fânî tavırlarda bu derece
kusursuz, galatsız hafiziyet cilvesi bir hüccet-i kâtiadır ki,
ebedî tesiri ve azîm ehemmiyeti bulunan, emanet-i küb-
ra hamelesi ve arzın halifesi olan insanların ef'al ve âsâr
ve akvalleri ve hasenat ve seyyiatları, kemal-i dikkatle
muhafaza edip, muhasebesi görülecek.

1. Haydi, çevir gözünü: En küçük bir kusur görüyor musun? (Mülk Suresi: 3.)

akval: sözler.
arz: yer, dünya.
âsâr: eserler.
azîm: büyük.
cilve: tecelli, görüntü.
ebedî: sonu olmayan, daimî, sü-
rekli.
ef'al: fiiller, işler.
ehemmiyet: önem, değer,
kıymet.
ehemmiyetsiz: önemsiz.
emanet-i kübra: büyük emanet,
en büyük emanet.
fânî: ölümlü, geçici.
fedâ: uğruna verme.
galat: yanlış, yanlışlık, hata, bo-
zulma.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hafiziyet: Allah'ın her şeyi muha-
faza ve kaydedici sıfatı.
hakeza: böylece, bunun gibi.
halife: yeryüzünde bazı hususlar-
da Allah adına ve yine Allah'ın iz-
niyle hareket eden.
hamele: taşıyanlar, kaldıranlar,
hamil olanlar, yüklenenler.
harika: olağanüstü.
hasenat: iyi ameller, iyi işler,
hayırlar.
haşir: kıyametten sonra bütün
insanların bir yere toplanmaları,
Allah'ın ölüleri dirilip mahşere
çıkarması.
hayvanî: hayvanla ilgili, hayvana
ait.
hercai menekşe: parlak morum-
su menekşe.
hüccet-i kâti: kat'î ve kesin de-
lil, hiç bir şüpheye mahal bırak-
mayan delil.
hükümne: yerine, değerine.
ihşan: bağışlama, ikram etme, lü-
tuf.
iltibas: birbirine benzeyen yerleri
şaşırp karıştırma.
inkişaf: ortaya çıkma, keşfolun-
ma; gelişme.
irsiyet: soya çekim.
ism-i Hafız: Cenab-ı Hakkın mu-
hafaza eden, koruyan manasına
gelen ismi.
kabza: tutamak yeri, el

kat'î: kesin, şüpheye ve te-
reddüde mahal bırakmayan.
kemal-i dikkat: tam ve mü-
kemmell bir dikkat.
kıyamet: bütün kâinatın Al-
lah tarafından tayin edilen bir
vakitte yıkılıp mahvolması.
kıyas: karşılaştırma, bir şeyi
başka bir şeye benzeterek
hüküm verme.
kusur: eksiklik, noksan, özür.

meretebe: derece, basamak.
muhafaza: koruma, saklama.
muhasebe: hesap işlerinin
görüldüğü yer.
muhtelif: türlü türlü, çeşitli.
mütenevvi: aynı cinsten ol-
mayan, nev' nev', çeşit çeşit.
nebatî: bitkisel.
nefis: kişinin kendisi, şahsı.
peder: baba.
seyyiat: seyyieler, fenalıklar,

kötülükler.
sır: gizli hakikat.
suret: biçim, şekil, tarz.
tecelli-i ekber: en büyük te-
celli, görünme, bilinme.
terakki: yükselme, ilerleme.
tesir: etki.
zail: sona eren, yok olan.
Zat-ı Hafız: her şeyin aslını
koruyan ve muhafaza eden
zât, Allah.

Âyâ, bu insan zanneder mi ki başıboş kalacak? Hâşâ! Belki insan ebede mebustur ve saadet-i ebediyeye ve şekavet-i daimeye namzettir. Küçük büyük, az çok, her amelinden muhasebe görecektir; ya taltif veya tokat yiyecek.

İşte, hafîziyetin cilve-i kübrasına ve mezkûr ayetin hakikatine şahitler had ve hesaba gelmez. Bu meseledeki gösterdiğimiz şahit, denizden bir katre, dağdan bir zerredir.

1 سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

1. Seni her türlü kusur ve noksandan tenzih ederim. Senin bize öğrettiğinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur. Sen her şeyi hakkıyla bilir, her şeyi hikmetle yaparsın. (Bakara Suresi: 32.)

amel: fiil, iş.

âyâ: tedavisi mümkün değil, iyileştirilemez.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

cilve-i kübra: en büyük cilve.

ebed: sonsuzluk, daimîlik.

had ve hesaba gelmeme: sayısız ve sınırsız olma.

hafîziyet: Cenab-ı Hakkın her mahlûkun başına gelecek vaziyetleri ve başından geçene-ri muhafaza etme sıfatı.

hakikat: gerçek, esas.

hâşâ: asla, kat'iyen, öyle değil, Allah göstermesin.

katre: damla.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

mebus: gönderilen, yollanan, elçi.

mesele: önemli konu.

mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.

muhasebe: hesaplaşma, karşılıklı hesap görme.

namzet: aday.

saadet-i ebediye: sonu ol-

mayan, sonsuz mutluluk.

şekavet-i daime: sürekli bedbahtlık, sonsuz sıkıntı.

taltif: iltifat etme, gönül okşama; rûtbe, nişan, para, mevki vb. şeylerle mükâfatlandırma.

tenzih: Allah'ı şanına lâyık olmayan şeylerden, her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma, münezzeh sayma.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

ŞUAİNDAN Zerre

1

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakka nazır ve Ona vâsıl olan yollar, kapılar âlemin tabakaları, sayfaları, mürekkebatı nispetinde bir yekûn teşkil etmektedir. Adî bir yol kapandığı zaman, bütün yolların kapanmış olduğunu tevehhüm etmek, cehaletin en büyük bir şahididir. Bu adamın meseli, gayet büyük askerî bir karargâhı havi büyük bir şehirde, karargâhın bayrağını görmediğinden, sultanın ve askeriyeye ait bütün şeylerin inkârına veya teviline başlayan adamın meseli gibidir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Her şeyin bâtını zahirinden daha âlî, daha kâmil, daha lâtif, daha güzel, daha müzeyyen olduğu gibi, hayat-ça daha kavi, şuurca daha tamdır. Ve zahirde görünen hayat, şuur, kemal vesaire ancak bâtından zahire süzülen zayıf bir tereşşuhtur. Yoksa bâtın camit, meyyit olup da ilim ve hayatı dışarıya vermiş olduğuna zehaba ihtimal yoktur.

adi: basit, bayağı, sıradan.

âlem: dünya, cihan.

âli: yüce, yüksek, ulu.

askerî: askere veya askerliğe ait, askere mahsus, askerle ilgili.

askeriye: askerlik, ordu.

bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.

camit: ruhsuz, cansız madde.

cehalet: cahillik, ilimden yoksun olma, ilâhî hakikatlerden habersiz olma.

gayet: son derece.

havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.

hidayet-i Kur'âniye: Kur'ân'ın gösterdiği hak ve doğru yol; istikametli Kur'ân yolu.

ihtimal: olabilirlik.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim bil ki!

ilim: bilme, bilgi.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

karargâh: askerî birlikte kurmay

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

heyetinin toplandığı yer, merkez.

kavi: kuvvetli, güçlü.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.

mesel: örnek.

meyyit: ölmüş, ölü.

mürekkebat: mürekkep şeyler, bileşikler, karışımlar.

müzeyyen: zinetlendirilmiş,

süslü.

nazır: nazar eden, bakan.

nispet: oran, ölçü.

şua: ışı; bir kaynaktan uzanan ışıık demeti.

şuur: bilinç.

tabaka: derece, kat.

tereşşuh: sızıntı, damla.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümit-

sizliğe ve korkuya düşme.

tevil: yorumlama, yorum.

vâsıl: ulaşan, erişen, kavuşan.

vesaire: ve başkaları, bunun gibileri.

yekûn: toplam.

zahir: dış yüz, görünüş.

zehap: bir fikre veya zanna kapılma.

zerre: maddenin yapı taşı mahiyetindeki en küçük parçası; atom.

Evet, karnın (miden) evinden, cildin gömleğinden ve kuvve-i hafızan senin kitabından nakış ve intizamca daha yüksek ve daha gariptir. Binaenaleyh, *âlem-i melekût âlem-i şahadetten, âlem-i gayp dünya ve ahiretten daha âlî ve daha yüksektir*. Maalesef, nefis-i emmare heva-i nefsiyle baktığı için, zahiri hayatlı, ünsiyetli bir perde gibi, meyyit ve zulmetli ve vahşetli zannettiği bâtın üstüne serilmiş olduğunu görüyor.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Senin yüzün, vechin, o kadar küçüklüğü ile beraber, geçmiş ve gelecek bütün insanların adedince, kendisini onlardan ayıran ve tarif eden nişan ve âlâmetleri havi olduğu gibi; yüzünü teşkil eden esas ve erkânında da bütün insanlar ittifaktadır. *Bütün insanlarda, biri tevafuk, diğeri tehalüf olmak üzere iki cihet vardır. Tehalüf ciheti Sâniin muhtar olduğuna, tevafuk ciheti ise Sâniin Vahid-i Ehad olduğuna delâlet ederler. Bu iki cihetin bir Kâsıt'ın kastıyla, bir Muhtar'ın ihtiyarıyla, bir Mürîd'in iradesiyle, bir Âlîm'in ilmiyle olmadığını tevehhüm etmek, muhalâtın en acibidir*. Fesühbanallah, yüzün o küçük sayfasında nasıl gayr-i mütenahi nişanlar derç edilmiştir ki, göz ile okunur da nazar ile, yani akıl ile görünmez!

İnsan nev'inde şu tehalüf ile beraber, buğday, üzüm, arı karınca nevilerindeki tevafuk, kör tesadüfün işi olmadığı güneş gibi aşîkârdır. Madem ki kesretin böyle uzak, ince, geniş ahval ve etvarında da tesadüfün müdahalesine imkân yoktur ve tesadüfün elinden mahfuzdur; ve ancak bir

havi: içine alan, kapsayan, kuşatan.

heva-i nefis: nefsin hevası, nefsin zararlı ve günah olan istekleri.

ihtiyar: seçme, tercih etme.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!

imkân: mümkün olma, olabilirlik.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yap-pıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

ittifak: birleşme, birlik.

kasıt: bir işi bile bile, isteyerek yapma.

Kâsıt: her şey ancak onun kastı ile meydana gelen ve her şeyin maksadının gerçek sahibi olan Allah.

kesret: çokluk.

kuvve-i hafıza: hafıza gücü.

madem: ... den dolayı, böyle ise.

mahfuz: hıfz olunmuş, korunmuş.

meyyit: ölmüş, ölü.

müdahale: karışma, araya girme, sokulma.

muhalât: muhaller, olması mümkün olmayanlar.

Muhtar: hükmü elinde tutan, hareketinde serbest olan, dilediğini yapan Allah.

Mürîd: her şey ancak onun dilemesi ve buyruğu ile olan gerçek ve sonsuz irade sahibi Allah.

nakış: işleme, süsleme.

nazar: düşünme, fikir.

nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.

nevi: çeşit, tür.

nişan: iz, belirti, âlâmet.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.

tehalüf: birbirine uymama.

tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

tevafuk: uyma, uygunluk, birbirine denk gelme.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

ünsiyet: alışkanlık, ülfet, dostluk.

Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.

vahşet: ürkütücü ve korkunç olan şey.

vech: yüz, surat, çehre.

zahir: dış yüz, görünüş.

zulmet: karanlık.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

ahval: hâller, durumlar.

âlâmet: belirti, işaret, iz.

âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.

âlem-i melekût: melekût âlemi, ruhlar ve melekler âlemi.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

âli: yüce, yüksek, ulu.

Âlîm: sonsuz ve daimî bilgi sahibi olan Allah.

aşîkâr: açık, belli, meydanda.

bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.

Binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cihet: yön.

delâlet: delil olma, gösterme; âlâmet, işaret.

derç: toplama, bir araya getirme.

erkân: rükünler, esaslar.

etvar: hâl ve hareketler, işler, tarzlar, tavırlar.

fesühbanallah: Allah ne güzel yaratmış; Allah bütün noksanlıklardan münezzehtir, her şey kendine tesbih eder anlamında olup hayret ve taaccübü ifade için söylenir.

garip: tuhaf, hayret verici.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.

âlim: çok okumuş, bilen, bilgili, bilgin.

Âlim: her şeyi hakkıyla bilen Allah.

Âlîm-i Ezelî: başlangıcı olmayan ve sonsuz ilim sahibi olan Allah.

atâ: bağışlama, bahşiş.

azamet: büyüklük.

Basîr: her şeyi görüp bilen, tam, eksiksiz ve kusursuz gören Allah.

bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.

bîçare: çaresiz, zavallı.

cahil: bilgisiz, bilmeyen, habersiz.

cinnî: cin taifesinden olan.

cüz-i ihtiyarî: Cenab-ı Hak tarafından insana verilen arzu serbestliği; dilediği gibi hareket edebilme kuvveti; cüz'î irade.

dâhil: iç, içerisi.

daire-i tasarruf: tasarruf sahası.

fesat: bozukluk, karışıklık, nifak.

feyiz: bolluk, bereket; ihsan, bahış.

Feyyaz-ı Mutlak: hiç bir kayırt ve şarta bağlı olmadan çok çok bereket ve bolluk veren Allah.

had: sınır.

Hakîm: her şeyi hikmetle yapan sonsuz hikmet sahibi Allah.

hâkimiyet-i esma: Cenab-ı Hak'ın isimlerinin hükmetmesi, her yerde ve her şeyde görülebilmesi.

harîc: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.

ihraç: dışarı çıkarma, atma.

ihtiyar: seçme, tercih etme.

iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ilka: kandırma, aldatma.

in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.

infaz: bir hükmü yerine getirme, bir emri gerçekleştirmek.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yapma yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

kabiliyet: istidat, yetenek.

kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hak'ın takdir ve tayin etmesi.

Kadîr: kudret, kuvvet sahibi ve her şeye gücü yeten Allah.

kaide: kural, esas, düstur.

kasıt: bir işi bile bile, isteyerek yapma.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

malûm: bilinen, bilinen olan.

maslahat: fayda, maksat.

miskîn: uyusuk, tembelle, hareket-siz, zavallı.

mizan: terazi, ölçü.

Muhtar: hükmü elinde tutan, ha-

Hakîm'in kastı ve bir Muhtar'ın ihtiyarı ve Semî, Basîr bir Mürîd'in iradesinin daire-i tasarrufundadır; "tesadûf, şirk ve tabiat"tan teşekkül eden fesat şebekesinin âlem-i İslâmdan nefiy ve ihracına, Risale-i Nur'ca verilen karar infaz edilmiştir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Şeytanın ilka etmekte olduğu vesveselerden biri:

"Yahu, şu koyun ve inek, eğer Kadîr ve Âlîm-i Ezelî'nin nakışı, mülkü olmuş olsa idi, bu kadar miskin bîçare olmazlardı. Eğer bâtınlarında, içlerinde Âlîm, Kadîr, Mürîd bir Sâniin kalemi çalışmış olsaydı, bu kadar cahil, yetim, miskin olmazlardı" diyen ve cinnî şeytanlara üstat olan, ey şeytan-ı insî! Cenab-ı Hak, her şeye lâîyâğını veriyor; ve maslahata göre veriyor. Eğer atâsı, in'amı bu kaideden hariç olsa idi, senin eşeğinin kulağı senden ve senin üstatlarından daha akıllı, daha âlim olması lâzımdı. Ve senin parmağın içinde, senin şuur ve iktidarından daha çok bir şuur, bir iktidar yaratırdı. Demek her şeyin bir haddi var. O şey, o had ile mukayyettir.

Kader, her şeye bir miktar ve o miktara göre bir kalıp vermiştir. Feyyaz-ı Mutlak'tan aldığı feyze olan kabiliyeti, o kalıba göredir. Malûmdur ki, dâhilden harice süzülen cüz-i ihtiyarî mizanıyla, ihtiyaç derecesiyle, kabiliyetin müsaadesiyle hâkimiyet-i esmanın nizam ve tekabülüyle feyiz alınabilir. Maahaza, şemsin azametini bir kabarcıkta aramak, akıllı olanın işi değildir.

reketine serbest olan, dilediğini yapan.

mukayyet: kayıtlı, sınırlı, bağlı.

Mürîd: her şey ancak onun dilemesi ve buyruğu ile olan gerçek ve sonsuz irade sahibi Allah.

müsaade: izin.

nakış: işleme, süsleme.

nefiy: sürgün etme.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak

yaratan Allah.

Semî: gizli ve açık her şeyi işiten Cenab-ı Hak.

sems: güneş.

seytan-ı insî: insan suretindeki şeytan, şeytan gibi insan.

şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğuna inanma.

şuur: bilinç.

tabiat: varlıkların yapılış ve yaşayış kanunlarından ibaret olan tabiatın her şeyi yaptığı-

nı iddia eden görüş; tabiatçılık.

tekabül: karşılık olma, karşılama, yerini tutma.

tesadûf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.

teşekkül: şekillenme, meydana gelme.

üstat: öğretici, öğretmen.

vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsi düşünce.

yetim: tek, yalnız, kimsesiz.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsan, hikmet ile yapılmış bir masnudur; ve Sâniin gayet hakîm olduğuna, yaptığı vuzuh-i delâlet ile, sanki mücessem bir hikmet-i nakkaşedir, tecessüt etmiş bir ilm-i muhtardır. İncimat etmiş bir kudret-i basîre olduğu gibi; öyle bir fiilin mahsulüdür ki, istidadı irade ettiği şeyi kendisine veriyor; öyle bir in'am ve ihsanın kesifidir ki, bütün hacatına vâkıftır; öyle bir kaderin tersim ettiği bir surettir ki, bünyesine lâzım ve münasip şeyleri bilir. Bu malûmat ile, her şeyin maliki olan Malik'inden nasıl tegafül eder ve bütün cinayetlerini bilen, hacatını gören, vaveylâlarını işiten Semî, Basîr, Âlîm, Mucîb olarak üstünde bir Rakîb'in bulunmamasını nasıl tevehhüm edebilir?

Ey nefis-i emmare! Ne için kendini hariç tevehhüm ediyorsun? Eğer, evamire imtisal dairesinden çıkarsan, ya herkesin ayağını öpercesine mûraat ve ihtiram etmeye mecbur olursun; veya ehemmiyet vermeyerek, zalim-i alelküll olacaksın. Bu yük ağırdır, taşıyamayacaksın. En iyisi, ecnebi olan şirki terk ile, mülküllahın dairesine gir ki, rahat edesin. Ve illâ, sefineye binip yükünü arkasına alan ebleh adam gibi olacaksın.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir insanı yaratan hâlıkın, âlemi müştemilâtıyla beraber yaratmasında bir bu'd, bir garabet yoktur. Zira, bir insanın yaratılışı, içerisinde bulunan eşyanın yaratılmasından ibaret olduğu gibi, âlemin de yaratılışı, müştemilâtının yaratılışından ibarettir. Ve keza, insan âleme bir enmuzeç ve

âlem: dünya, cihan.

Âlîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.

Basîr: her şeyi görüp bilen, tam, eksiksiz ve kusursuz gören Allah (c.c.).

bu'd: uzaklık, uzak olma.

cinayet: cana kıyma, katil veya bu derecede ağır bir suç.

ebleh: pek akılsız, ahmak, aptal, bön, alık, budala.

ecnebi: yabancı.

ehemmiyet: önem, değer.

enmuzeç: numune, örnek.

evamir: emirler, buyruklar,

buyrultular, işler.

fiil: iş, hareket.

garabet: gariplik, tuhaflık.

gayet: son derece.

hacat: hacetler, ihtiyaçlar.

Hakîm: yapış ve yaratışta bir amaç, ilim ve fayda gözetken sınırsız hikmet sahibi Allah

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hariç: dış, dışarı, dışta kalan.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek

bilgi, fayda.

hikmet-i nakkaşe: işleyicinin, süsleyicinin amaç ve ilmi.

ibaret: meydana gelen, oluşturan.

ihsan: bağışlama, ikram, lütuf.

ihiram: hürmet etme, saygı gösterme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.

ilm-i muhtar: dilediği gibi

idare ve hükmedenin bilgisi.

imtisal: emre tamamen uyma, gerekeni yapma, alınan emre boyun eğme.

in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.

incimat: donma ve katılaşma ile bir cisim hâline gelme.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yapma yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

istidat: kabiliyet, yetenek.

kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hak'ın takdir ve tayin etmesi.

kesif: kaba, yoğun, seffâf olmayan.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret-i basire: sonsuz sezgi ve uzak görüşlülük gücü.

mahsul: ürün.

Malik: her şeyin gerçek sahibi olan Allah.

malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.

masnu: sanarla yapılmış eşya, varlık.

meccur: zorunlu.

mücessem: tecessüm etmiş, cimsileşmiş.

Mucîb: isteyen istediğine kavuşturan, yaratıklarının dileklerine cevap verebilen Allah.

mülkullah: Allah'ın mülkü, Allah'a ait olan mülk.

münasip: uygun.

mûraat: riayet etme, saygı gösterme.

müştemilât: şümülünde olan şeyler, içinde bulunanlar, teferruat.

nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.

Rakîb: görüp, gözetken, kendisinden bir şey kaybolmayan, koruyucu, yaratıklarından bir an bile gafil olmayan Allah.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sefine: gemi.

Semî: gizli ve açık her şeyi işiten Cenab-ı Hak.

şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğu inanma.

suret: biçim, görünüş.

tecassüt: cesetleşme.

tegafül: gaflet gösterme.

tersim: resimleme, resmetme.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

vâkîf: bir şeyi elde eden, bir işten haberi olan.

vaveylâ: çığlık, feryat.

vuzuh-i delâlet: delillerdeki açıklık ve kesinlik.

zalim-i alelküll: bütün bütün zalim; tam olarak zalim.

küçük bir fihristedir. Çünkü, kavunun hâlıkı, çekirdeğinin hâlıkından başkası olması mümtendir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Senin iktidarın kısa, bekan az, hayatın mahdut, ömrünün günleri ma'dut ve her şeyin fânîdir. Öyle ise, şu kısa, fânî ömrünü fânî şeylere sarf etme ki, fânî olmasın; bâkî şeylere sarf et ki, bâkî kalsın.

Evet, yaşadığın ömürden dünyada göreceğin istifade, ancak yüz sene olur. Bu yüz sene ömrünü, yüz tane hurma çekirdeği farz edelim. Bu çekirdekler, iska edilip muhafaza edilirse, ilâmaşaallah, semere verecek yüz tane ağaç olur; aksi takdirde, ateşe atıp yakmaktan başka bir istifadeyi temin etmez. Kezalik, senin o yüz senelik ömrün de şeriat suyu ile iska ve ahirete sarf edilirse, âlem-i bekada ilelebet semerelerinden istifade edeceksin. Binaenaleyh, semeredar yüz tane hurma ağacını terk ve yüz tane çekirdeklerine kanaat ile aldanırsa, o adam, Hutama'ye (Cehenneme) hatab olmaya layıktır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Evham, şübehat, dalâletin menşe ve mahzenlerinden biri:

Nefis, kendisini kader ve sıfât-ı İlâhiyenin tecelliyat dairesinden hariç addeder. Sonra, tecelliyata mazhar olanlardan birisinin mevkiinde kendisini farz eder, onda fenâ olur. Sonra başlar bazı teviller ile o şeyi de Allah'ın mülkünden, tasarrufundan çıkartır, kendisinin girmiş olduğu şirk-i hafîye girdirir ve şirk-i hafiden aldığı bazı hâlleri o masuma da aksettirir.

addetmek: saymak, öyle kabul etmek.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

akis: yansıma.

aksi: ters, zıt.

âlem-i beka: sonsuzluk âlemi, ahiret.

bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

dalâlet: iman ve Islâmiyetten ayrılmak, azmak.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

fânî: ölümlü, geçici.

farz etmek: öyle kabul etmek.

farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.

fenâ olmak: bir şeye kendini tam verip içinde kaybolmak.

fihriste: katalog, liste.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hariç: dışarı.

hatab: odun.

Hutama: Cehennemin beşinci tabakası.

iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.

ilâmaşaallah: "Allah dilemiş ne güzel yaratmış, Allah nazardan saklasın" denilecek kadar.

ilelebet: ebede kadar, sonsuza değin.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iska: su verme, sulama, suvarma.

istifade: faydalanma, yararlanma.

kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hak-

kın takdir ve tayin etmesi.

kanaat: elindeki ile yetinmek.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

ma'dut: sayılı, sayısı belli.

mahdut: sınırlı, belirli.

mahzen: kaynak, hazine ve define deposu.

masum: suçsuz, günahsız, saf, temiz.

mazhar: bir şeyin çıktığı göründüğü yer; nail olma, şeref- lenme.

menşe: esas, kaynak.

mevki: yer, makam.

muhafaza: koruma.

mümteni: imkânsız, olamaz.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.

sarf: harcama.

semere: meyve, yemiş.

semeredar: yemiş veren, yemişli.

şeriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara daya-

nan hükümlerin hepsi.

sıfât-ı İlâhiye: Allah'ın sıfatları.

şirk-i hafî: gizli şirk, gizli küfür.

şübehat: şüpheler.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

temin: sağlama.

tevil: yorumlama, yorum.

Hülâsa: Nefs-i emmare, devekuşu gibi aleyhine olan şeyi lehine zanneder; veya Sofestaî gibi münakaşa edenleridir ki, vekilleri birbirini reddeder; tearuzan, tesâkutan kabilinden, “Hiçbirisi de hak değildir” diye hükmeder.

İlem eyyühe'l-aziz!

Gafil nefis ahireti dünyanın bitişiğinde ve dünya ile bağlı bir menzil zann ediyor. Bu itibarla, nefsin elinde iki silâh vardır: Dünyanın zeval ve fenâsının eleminden kurtulmak için ahireti düşünmekle ümitvar olur; ahiret için lâzım olan a'mal külfetine gelince, gaflet veya tegafül ile ondan da kendisini kurtarır. Ölmüş olanların hayatta olmadıklarını düşünmüyor; ancak, “Sefere gidenler gibi, görünmüyorsa da, hayattadırlar” diye zanneder ve ölüme o kadar ehemmiyet vermiyor. Bazı dünyevî işlerini ebedileştirmek için, şöyle bir desisesi de vardır ki: “Matlûplarımın dünyada semereleri olmasa da, esasları ahiret ile muttasıl ve ahirette faydaları vardır” diye müteselli oluyor. Meselâ, ilim gibi, “Dünyada menfaati olmasa bile, ahirette faydası vardır” diye iyi ciheti göstermekle, kötü ciheti —altında— yutturur.

Hülâsa: Nefis, devekuşu gibidir; şeytan Sofestaî, heva da Bektaşîdir.

İlem eyyühe'l-aziz!

Halk-ı eşya hakkında mucibe-i külliye sadık olmadığı takdirde, salibe-i külliye sadık olur. Yani, ya bütün eşyanın hâlıkı Allah'tır; veya Allah hiçbir şeyin hâlıkı değildir.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
aleyh: ona karşı, onun üzerine.
a'mal: ameller, işler.
Bektaşî: kayıtsız, rind.
cihet: yön.
desise: hile, oyun, aldatmaca.
dünyevi: dünyaya ait.
ebedi: sonu olmayan, daimî, sürekli.
ehemmiyet: önem, değer, kıymet.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.
fenâ: yokluk, son bulma, geçicilik.
gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefse uyarak Allah'ın emirlerini unutan.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzulanına dalmak.
hâk: doğru, gerçek, hakikat.
hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

halk-ı eşya: eşyanın yaratılışı.
heva: istek, arzu, nefse ait olan şeylere düşkünlük, nefsin zararlı ve günah olan arzuları.
hükmetme: karar vermek, inanca varmak.
hülâsa: kısaca, sözün kısıası.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilim: bilme, bilgi.
kabil: tür, gibi.
kûlfet: zahmet, sıkıntı.
leh: onun tarafına, ondan ya-

na, birinin faydası için yapılan hareket.
matlûp: talep edilen, istenilen şey.
menfaat: fayda.
menzil: yer, konak.
meselâ: örneğin.
mucibe-i külliye: bir şeyin varlığını gerektiren ve ona kanıt olan genel hüküm.
münakaşa: tartışma.
müteselli: teselli bulan, avunan.
muttasıl: bitişik.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan, hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.
sadık: doğru, gerçek, hakiki olan.
salibe-i külliye: bir şeyin bütün bütün olmadığını veya varlıklardan hiç birisine hâkim ve etkili olmadığını iddia edip ispat eden hüküm.
semere: meyve, güzel netice.
Sofestaî: eski Yunan felsefesinde hiçbir şeyin mutlak hakikatinin olmadığı, her şeyin ölçüsünün insanın bilgisine dayalı olduğu inancını savunarak değerleri ve ahlâkı sorgulayarak tahrir etmeye çalışan kimse.
tearuzan: birbiriyle çarpışır şekilde, birbirine aykırı biçimde, birbirinin zıddına.
tegafül: gaflet gösterme.
tesâkutan: birbirini iskat edecek, düşürecek şekilde; birbirinin iddiasını çürütecek tarzda.
ümitvar: ümitli, umutlu, uman, ümidi olan.
zeval: sona erme, yok olma, ölme.

adem: yokluk.

ayn: göz.

basar: görme.

basiret: kalp gözüyle görme, doğru ve ölçülü görüş.

baziyet: bazılarına ait oluş, her-kese ait olmama, herkesle alâkalı olmama.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

edna: en açığı, en basit, en küçük.

evsat: orta hâl, orta durum.

feyiz: bereket, ihsan, bağış.

gayr-i kâmil: kemal sahibi olmayış, olgun ve mükemmel olmama.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden Allah.

hâlikiyet: yaratıcılık, yaratma hâl ve sıfatı.

halk: yaratma, yoktan var etme.

hükümünde: değerinde, yerinde.

icap ettirme: gerektirme, lüzumlu kılma.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.

ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.

ihtiyarsız: bir işi yapabilmek hususunda iktidar ve gücün bulunmaması.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

illet: sebep.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yap-pip yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

kesir-i hakikî: gerçek çokluk.

keza: böylece, aynı şekilde.

küll: bütün.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

mahrum: bir şeye sahip olamayan, yoksun.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

matlûp: talep edilen, istenilen şey.

mucibe-i külliye: bir şeyin varlığını gerektiren ve ona kanıt olan genel hüküm.

muhâl: imkânsız.

muntazam: düzensiz, intizamlı, düzenli ve nizâmın biçiminde.

nazar: bakış.

nefs-i natika: konuşan nefis; insan ruhu, insanın canlılar arasındaki yerini belli eden cevher, in-

Çünkü, eşyanın arasında muntazam tesanüt ile halk ve yaratmak, tecezziyi kabul etmez bir külldür, bazıyet yoktur. Ya mucibe-i külliye olacaktır veya salibe-i külliye olacaktır, başka ihtimal yok. Her şeyde illetin ademini tevehhüm eden vehmin vâhî hükmünde bir kıymet yok. Binaenaleyh, edna bir şeyde hâlikiyet eseri görüldüğü zaman, bütün eşyada tahakkuk eder.

Ve keza, hâlik ya birdir veya gayr-i mütenahidir, evsat yoktur. Zira, sâni vahid-i hakikî olmazsa, kesir-i hakikî olacaktır. Kesir-i hakikî ise, gayr-i mütenahidir.

Maahaza, nuru neşredenin nursuz, icat edenin vücut-suz, icap ettirenin vücutsuz olması muhaldir.

Ve keza, ilim sıfatını ihsan edenin ilimsiz, şuuru ihsan edenin şuursuz, ihtiyarı verenin ihtiyarsız, iradeyi verenin iradesiz, kâmil şeylerin sâni gayr-i kâmil olduğunu telâkki etmek muhaldir.

Ve keza, aynı tersim, basarı tasvir ve nazarı tenvir edenin basarsız olduğunu düşünmek, ancak basar ve basiret-ten mahrum olan adamın işidir.

Maahaza, masnudaki kemalât, tamamen sâniideki kemalden akan bir feyizdir. Fakat, kuşlardan yalnız sineği gören, tanıyan bir mikrop, kartalı gördüğü zaman, “Bu kuş değildir” der. Çünkü, sinekteki şeyler onda yoktur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Nefs-i natikanın en yüksek matlûbu devam ve bekadîr. Hatta, vehmî bir devam ile kendisini aldatmazsa, hiçbir

sana has cevher, insanın hissetme ve anlama kabiliyeti.

neşir: dağıtma, yayma, saçma, serpmeye.

salibe-i külliye: bir şeyin bütün bütün olmadığını veya varlıklardan hiç birisine hâkim ve etkili olmadığını iddia edip ispat eden hüküm.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sıfat: vasıf, nitelik.

şuur: bilinç, anlayış.

şuursuz: idraksiz, bilgisiz.

tahakkuk: gerçekleşme, kesinleşme.

tasvir: bir şeyi yazıyla veya başka ifade tarzlarıyla anlatma.

tecezzi: parçalara ayrılma, bölünme, ufalanma, cüzlere ayrılma.

telâkki: anlama, kabul etme.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

tersim: resimleme, resmetme.

tesanüt: dayanışma, birbirine

dayanma ve destek olma.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.

vâhî: boş, faydasız, zararsız, ehemmiyetsiz şey.

vahid-i hakikî: gerçek teklik.

vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.

vehmî: vehimle ilgili, aslında var olmadığı hâlde var sanma ile ilgili.

vücüp: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.

lezzet alamaz. Öyle ise, ey devamı isteyen nefis, Daimî Olan Bir Zat'ın zikrine devam eyle ki, devam bulasın! Ondan nur al ki sönmeyesin, Onun cevherine sadef ve zarf ol ki kıymetli olasın, Onun nesim-i zikrine beden ol ki hayattar olasın. Esmâ-i İlâhiyeden birisinin hayt-ı şuaıyla temessük et ki, adem deryasına düşmeyesin.

Ey nefis! Seni tutup düşmekten muhafaza eden Zat-ı Kayyum'a dayan. Senin mevcudiyetinden dokuz yüz doksan dokuz parça, Onun uhdesindedir; senin elinde yalnız bir parça kalır. En iyisi o parçayı da onun hazine-sine at ki, rahat olasın.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Sen kendi vücudunu yapmaya kâdir değilsin ve elin onu icat etmekten kâsırdır; başkaları dahi o işten âciz ve kâsırdırlar. İstersen tecrübe et bakalım, şecere-i kelimat denilen bir lisanı veya muhaberat ve ezvak santrali olarak bir ağız yap. Elbette yapamayacaksın. Öyle ise Allah'a şirk yapma! ¹ **اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيْمٌ**.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Şu görünen âlem, İlâhî bir dükkân ve mahzendir. İçerisinde envaen türlü türlü mensucat kumaşlar, me'külât yemekler, meşrubat şerbetler vardır: Bir kısmı kesif, bir kısmı lâtif, bir kısmı zail, bir kısmı daimî, bir kısmı katı

1. Muhakkak ki şirk büyük zulümdür. (Ayetten iktibas)

âciz: zayıf, eli yetmez, gücü yetmez.
adem: yokluk.
âlem: dünya, cihan.
cevher: esas, maya, öz.
daimî: sürekli, devamlı.
derya: deniz.
envaen: çeşit olarak, cins olarak.
esma-i ilâhiye: Allah'ın isimleri.
ezvak: zevkler.

hayattar: canlı, yaşayan.
hayt-ı şua: aydınlatıcı nur ipi.
icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka dair.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
kâdir: güç yetiren, güç ve kuvvet sahibi olan.
kâsır: kısa olan, kusurlu, noksan.

kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.
lâtif: yumuşak, hoş, güzel, nazik, narin.
lisan: dil.
mahzen: kaynak, hazine ve define deposu.
me'külât: yiyecekler.
mensucat: bez veya kumaş gibi dokumak suretiyle yapılan tezgâh veya fabrika mahsulü mallar, dokunmuş şey-

ler, dokumalar.

meşrubat: içilecek şeyler, içecekler, şuruplar.

mevcudiyet: mevcut olma, varlık.

muhaberat: muhabereler, haberleşmeler, haber alıp verme işleri.

muhafaza: koruma.

nesim-i zikir: zikir esintisi; Allah'ı ve isimlerini anma halkası.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

sadef: sedef, inci kabuğu.

şecere-i kelimat: kelimelerden oluşan ağaç.

şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğuna inanma.

temessük: yapışma, sanılma, sıkıca tutunma.

uhde: sorumluluk.

zail: sona eren, yok olan.

zarf: kap, kılıf, mahfaza.

zat: kişi, şahıs.

Zat-ı Kayyum: varlığı ve diriliği her an için olup, her şeyin varlığı onunla ayakta duran zat, Allah.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.

arz: yer, dünya.

Cemal-i Ezeli: her şeyi en güzel şekilde yaratan, sonsuz gerçek güzelliğin sahibi ve başlangıcı olmayan Allah.

cibal: dağlar.

cihet: yön.

cilve: tecelli, görüntü.

dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

delil: kanıt.

eliyazübillâh: Allah esirgesin, Allah korusun.

enaniyet: kendini beğenme, gurur; bencillik, egoistlik.

ene: ben, benlik.

esbap: sebepler, vasıtalar.

fehmetmek: anlamak, kavramak, idrak etmek.

felâsife: felsefe ile uğraşanlar, filozoflar.

fetih: açma, açılma.

hakeza: böylece, bunun gibi.

hâliksizlik: yoktan var edicinin olmayışı; yaratıcısızlık.

haml: yükleme, yüklenme.

hazine-i ilâhiye: ilâhî hazine, Allah'ın hazinesi.

hilkat: yaratılma, yaratılış.

icadi: var edişle yaratışla ilgili.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

incirar: bir neticeye doğru çekilerek sona erme, çekilip bir sona erme.

inkılâp: değişme, dönüşme.

itikaden: itikat açısından, inanç bakımından.

Kadir-i Ezeli: her şeye gücü yeten, varlığının evveli olmayan, Allah.

kesif: kaba, yoğun, katı.

keza: böylece, aynı şekilde.

kısm-ı ekseri: çoğu kısmı, büyük çoğunluğu.

küfür: inkarcılık, imansızlık.

lûp: iç, öz.

mahfi: gizli, saklı.

ma'kes-i nurani: aydınlatıcı, parlak ayna, yansıtıcı.

maksat: gaye.

mayı: su gibi akan, sıvı.

mazmun: içinde bulunan, içerik; anlam, kavram.

mir'at: âyine, ayna.

mucib-i bizzat: felsefenin, her şeyi yapmaya bizzat mecbur olan, serbest olmayan şeklindeki, Cenab-ı Hakkın iradesini inkâr eden görüşü.

mükellef: sorumlu ve yükümlü olan.

nakış: işleme, süsleme.

nesc: örme, dokuma.

neş'et: meydana gelme, oluşma,

bir lûp, bir kısmı mayı ve hakeza her çeşit bulunur. Lâkin, bir kısmı icadî bir neşçtir, bir kısmı da tecelliyata bir nakıştır. Felâsifenin dalâletince, icat ile nakış birdir ve o dükkân sahibi de mucib-i bizzattır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Enaniyetten neş'et eden şirk-i hafî katılaştığı zaman esbap şirkine inkılâp eder. Bu da devam ederse küfre tahvül eder. Bu dahi devam ederse, ta'tile, yani hâliksizliğe incirar eder —eliyazübillâh!

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın hilkatinden maksat, mahfî hazine-i İlâhiyeyi kesif ile göstermek ve Kadir-i Ezeli'ye bir bürhan, bir delil, bir ma'kes-i nuranî olmakla Cemal-i Ezeli'nin tecellisi için şeffaf bir mir'at, bir âyine olmaktır. Hakikaten, semavat, arz ve cibalin hamlinden âciz kaldıkları emaneti, insan hamlettiği cihetle cilâlanmış, cilvelenmiş bir şekle girmiştir. Çünkü, o emanetin mazmunlarından biri de, insanın sıfat-ı İlâhiyeyi fehmetmek için bir vahid-i kıyasî vazifesini görmektir. İnsanın hilkatinden maksat bu gibi şeyler olduğu hâlde, kısm-ı ekserisi perde olurlar, set olurlar. Vazifesi, fetih ve açmak iken kapatıyor, bağlıyor; ziya ve ışığı neşir iken, söndürüyor. Allah'ı tevhid etmek yerine, şirk yapıyor. Ve keza, nur-i imanla Allah'a bakıp, mülkü ona teslim etmekle —itikaden— mükellef iken, ene rasadıyla halka bakarak, Allah'ın mülkünü onlara taksim ediyor. Hakikaten, **اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُوْمٌ جَهُوْلٌ**¹

1. İnsan, şüphesiz ki, çok zalim ve çok cahildir. (İbrahim Suresi: 34. ayette, "İnsan ise, şüphesiz ki, çok zalim ve çok nankördür" şeklinde; Ahzab Suresi: 72. ayette ise farklı ifadelerle yukarıdaki manada, yani "Gerçekten insan çok zalim, çok cahildir" olarak geçer.)

çıkma.

neşir: yayma, saçma.

nur-i iman: iman nuru, Allah'ın varlığına, yaratıcılığına inanmadaki gönül, kalp ve fikir aydınlığı.

rasat: gözetme, gözleme.

semavat: semalar, gökler.

set: mâni, perde, engel.

sıfat-ı İlâhiye: Allah'ın sıfatla-

rı.

şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğuna inanma.

şirk-i hafî: gizli şirk, gizli küfür.

tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.

taksim: bölme, paylaştırma.

ta'til: Allah'ın sıfatları inkâr

eden felsefî akım.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

vahid-i kıyasî: ölçmeye esas olan şey, birim, ölçü birimi.

ziya: ısı, aydınlık, nur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ey nefis! Eğer takva ve amel-i salih ile Hâlık'ını razı ettiysen, halkın rızasını tahsile lüzum yoktur; O kâfidir. Eğer halk da Allah'ın hesabına rıza ve muhabbet gösterirlerse, iyidir. Şayet onlarınki dünya hesabına olursa, kıymeti yoktur. Çünkü, onlar da senin gibi âciz kullardır. Maahaza, ikinci şıkkı takip etmekte şirk-i hafî olduğu gibi, tahsili de mümkün değildir. Evet, bir maslahat için sultana müracaat eden adam, sultanı irza etmişse, o iş görülür; etmemiş ise, halkın iltimasıyla çok zahmet olur. Mamafih, yine sultanın izni lâzımdır. İzni de rızasına mütevakıftır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Vacibü'l-Vücut, zatında, mahiyetinde mümkünine benzemediği gibi, ef'alinde de benzemiyor. Çünkü, Vacibü'l-Vücut'un kudretine nispeten yakın uzak, az çok küçük büyük, fert nevi, cüz küll aralarında fark yoktur. Ve keza, Onun fiilinde bizzat mübaşeret yoktur. Fakat, mümkünin kudreti bu derece değildir. Bunun için, nefis Vacibü'l-Vücut'un ef'alini fiillerine benzetemiyor; hakikatini fehmetmekte akıl mütehayyir kalıyor, fiili failsiz zannediyor.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Aslan gibi hayvanların diş ve pençelerine bakılırsa, if-tiras ve parçalamak için yaratılmış oldukları anlaşılır. Ve kavunun, meselâ letafetine dikkat edilirse, yemek için yaratılmış olduğu hissedilir. Kezalik, insanın da istidadına

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
amel-i salih: Allah rızasına uygun hayırlı iş, dine uygun hareket, davranış.
bizzat: kendisi, şahsen.
cüz: kısım, parça.
ef'al: fiiller, işler.
fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.
fehîm: anlama, anlayış, kavrayış.
fiil: iş, hareket.
hakikat: gerçek, esas.
Hâlık: yoktan yaratan, her

şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
iftiras: yırtıcı hayvan avlama, avlayıp parçalama.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
iltimas: yapılmasını isteme, rica.
irza: razı etme, gönlünü yapma, hoşnut etme.
istidad: kabiliyet, yetenek.
kâfi: yeter, elverir.
keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: buna benzer şekilde,

aynen böyle, bunun gibi.
kıymet: değer.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
küll: bütün.
letafet: lâtiflik, hoşluk, incelik.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mamafih: bununla beraber, böyle iken.
maslahat: uygun iş, faydalı iş.
meselâ: örneğin.

mübaşeret: bir işe başlama, girişme, temas.
muhabbet: sevgi, sevmek.
mümkün: mümkün, olabilir olanlar, yaratılanlar, varlıklar.
müracaat: başvurma, danışma.
mütehayyir: hayrete düşen, şaşırان.
mütevakkıf: bir şeye bağlı olan, ancak onunla olabilen.
nevi: çeşit, tür.
nispeten: nispetle, kıyaslayarak.
razi: rıza gösteren, kabul eden.
rıza: razı olma, hoşnutluk.
şirk-i hafî: gizli şirk, gizli küfür.
tahsil: alma, kazanma.
tahsil: alma, kazanma.
takva: Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma, Allah'ın emirlerini tutup azabından korunma.
Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.
zahmet: zor, güç.
zat: asıl, öz, cevher.

âlem: dünya, cihan.
aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.
arş: göğün en yüksek katı.
arz: yer, dünya.
bizzat: kendisi, şahsen.
ceberutiyet: büyüklük, haşmetlik, yücelik.
celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.
cüz: parça.
derece-i iştiyak: arzu etme derecesi.
ebediyet: sonsuzluk.
efdalü'l-halk: yaratılmışların en faziletlisi, en üstünü.
ehl-i kemal: olgun ve değerli kişiler, kemal sahibi olanlar.
enzar: bakışlar, bakmalar, nazar etmeler.
evvel: önce.
fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.
gayr: başka, diğer.
hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
hilkat: yaratılma, yaratılış.
ibadullah: Allah'ın kulları, Allah'a ibadet ve kulluk edenler.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
imame: başlık, sarık.
imkân dairesi: var olma veya yok olma ihtimalinin eşit olduğu ve ancak var edenin bilgisinde var olanlar dairesi.
inbat etme: bitirme, bitkiyi çıkarma, bitmesini sağlama.
ismi: gerçek etkisi olmayan, sadece isimden ibaret olan.
istiklâliyet: hiç bir şeyde ve işte hiç bir şeye bağımlı ve muhtaç olmama, sadece kendi başına buyruk olma.
ittifak: birleşme, birlik.
izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.
kâsır: noksan.
kellâ: hiç bir zaman, asla, kat'iyen, kesinlikle.
keza: bunun gibi, aynı şekilde.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
küll: bütün.
küre-i arz: yer küre, dünya.
lâtif: yumuşak, tatlı, narin; cismanî olmayan, ruhanî.
maada: başka, gayri, -den başka.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
miskin: uyuşuk, tembel, hareket-siz, zavallı.
müdahale: karışma.
muhabbet: sevgi, sevme.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
mümkün: yaratıcının ilmindeki varlıktan maddî bir vücut giyerek varlık âlemine gelen, yaratılan;

bakılırsa, vazife-i fitriyesinin ubudiyet olduğu anlaşıldığı gibi; ruhanî ulviyetine ve ebediyete olan derece-i iştiyakına da dikkat edilirse, en evvel, insan bu âlemde daha lâtif bir âlemde ruhen yaratılmış da teşhizat almak üzere muvakkaten bu âleme gönderilmiş olduğu anlaşılır.

Ve keza, insan hilkat semeresi olduğundan anlaşılır ki: İnsanlardan bir çekirdek var ki, Cenab-ı Hak şecere-i hil-kati o çekirdekten inbat etmiştir. O çekirdek de, ancak ve ancak bütün ehl-i kemalin ve belki nev-i beşerin nısfının ittifakıyla efdalü'l-halk, seyyidü'l-enâm Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmdır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Siyah ve beyaz nakışlarla nakışlı bir imame ile küre-i arzın kafasını saran semavat ve arzın nâzım ve hâlıkı olan Allah'ın ulûhiyetine lâyık mıdır ki, âlemin bazı safahatını miskin bir mümkinde tevdi ve tefviz etsin? Arşın Sahibi'nden maada, arşın altındaki şeylere bizzat tasarruf eden, imkân dairesinde kimse var mıdır? Kellâ! Çünkü, o kudret kısa ve kâsır olmayıp, muhit bir kudret olduğundan, açık bir yer, bir delik kalmıyor ki, gayr müdahale etsin.

Maahaza, ceberutiyet ve istiklâliyetin izzeti ve kendini sevdirmek ve tanıttirmek muhabbeti, gayre müsaade etmiyor ki, arada ibadullahın enzarını kendine celp eden ismî bir vasıta bulunsun.

Maahaza, küll ile cüzde, nevi ile fertte yapılan tasarrufat birbirinin içinde mütedâhil ve yekdiğerine mütesanit olduğundan, o tasarrufları ayrı ayrı faillere vermek

yaratılmış, yaratık.

müsaade: izin.

mütedâhil: tedahül eden, bir-biri içine geçen.

mütesanit: tesanüt eden, bir-birine dayanıp kuvvet alan.

muvaakkaten: geçici olarak.

nakış: işleme, süsleme.

nazım: düzenleyen, tanzim eden, düzene koyan.

nev-i beşer: insanoglu, insanlar.

nevi: çeşit, tür.

nısf: yarım, yarı.

ruhanî: ruha ait, ruh ile ilgili.

ruhen: ruh ile.

safahat: safhalar, devreler.

secere-i hilkat: yaratılış ağacı.

semavat: semalar, gökler.

semere: meyve, güzel netice.

seyyidü'l-enâm: bütün mah-lûkâtın efendisi.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünün istediği gibi kullanma.

tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.

teşhizat: teşhizler, donatmalar, cihazlandırmalar.

tefviz: dağıtım.

tevdi: emanet etme.

ubudiyet: kulluk.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

ulviyet: ulvîlik, yücelik, yükseklik.

vasıta: aracı.

vazife-i fitriye: fitrî vazife, yaratılışa ait vazife.

mümkün değildir. Meselâ âlemin nizam, intizam ve tasarrufunda arzın tedbiri dâhildir. Arzın tedbirinde insanın da tedbiri dâhildir. Ve aynı zamanda, bu tasarrufat yapılırken başka nevilerin de şuuratına bakılır. Ve hüceyrat-ı bedeniye ile zerrat dahi yaratılıyor. Ve hakeza, bütün bu tasarrufat, bütün safahata aynı kudretle yapılır. Nasıl ki, şemsin nurundan, katre ve kabarcıklara varıncaya kadar hiçbir şey hariç kalmıyor, bütün eşya o nur ile tenevvür ediyor; kezalik, bütün tasarrufat kudret-i ezeliyeye aittir, başka bir şeyin müdahalesi yoktur, küreden zerreye varıncaya kadar o kudretin tasarrufundan hariç değildir.

Hülâsa: Arzın dimağını, mikrobun gözünü tanzim eden Zat, senin ef'al ve a'malini mühmel, başıboş, hesapsız, kitapsız bırakmayarak, İmam-ı Mübin'de yazar. Ona göre muhaseben olacaktır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Her bir masnuda, her bir zerrede görünen tasarruf-i mutlak, kudret-i muhita ve hikmet-i basîrenin delâlet ve şahadetleriyle sabittir ki, bütün eşyanın Sâni vahittir, şeriki yoktur; ne kudretinde inkısam var, ne iktidar ve ihtiyarında tecezzi vardır. Binaenaleyh, Sâni ancak vacibü'l-vücut olacaktır ki, kaderin mizaniyla yürüyen kudretine bir nihayet yoktur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Sinek, örümcek, pire gibi küçük hayvanlar, fil, camus, deve gibi büyük hayvanlardan daha zeki, hilkatçe daha

âlem: dünya, cihan.
a'mal: ameller, işler.
arz: yer, dünya.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
camus: manda, su siğiri.
dâhil: girme, içinde olma.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
dimağ: akıl, şuur.
ef'al: fiiller, işler.
hakeza: böylece, bunun gibi.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.

hikmet-i basîre: sezilen, hissedilen ve anlaşılan mükemmel fayda ve amaçlar.
hilkat: yaratılma, yaratılış.
hüceyrat-ı bedeniye: bedene ait hücreler.
hülâsa: kısaca, sözün kısısı.
ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz

kardeşim, bil ki!
İmam-ı Mübin: kader defteri; geçmiş ve gelecekte eşyanın alacakları sanatlı ve düzenli hâllerin yazıldığı, programlandığı ilim defteri.
inkısam: bölünme, parçalanma.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.
katre: damla.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kudret-i ezeli: ezeli kudret, Cenab-ı Hakkın zaman ve mekânla kayıtlı olmayan kudreti.

kudret-i muhita: her şeyi ihata eden, kuşatan kudret ve kuvvet.

küre: dünya, yeryüzü.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

meselâ: örneğin.

mizan: terazi, ölçü.

müdahale: karışma.

muhasebe: hesapların görme; davranış ve yapılanların hesabını verme.

mühmel: ihmal edilmiş, bırakılmış; önemsiz.

nevi: çeşit, tür.

nihayet: son, sınır.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

nur: aydınlık, parlaklık, ışık.

sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.

safahat: safhalar, devreler.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

şems: güneş.

şerik: ortak.

şuunat: şuur, keyfiyetler, hâller; işler.

tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.

tasarruf-i mutlak: tam, mükemmel, sonsuz ve dilediği gibi kullanma.

tecezzi: parçalara ayrılma, bölünme, ufalanma, cüzlere ayrılma.

tedbir: idare etme, çekip çevirme.

tenevvür: nurlanma, parlama, aydınlanma.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zâtî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahit: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olan.

zat: kişi, şahıs.

zerrat: zerreler, atomlar.

zerre: en küçük parça, molekül, atom.

güzel, sanatça daha tam oldukları hâlde, bunların ömrü kısa, onlarınki uzun, bunların zahiren menfaatleri yok, onlarınki var. İşte bu hâl, hilkat-i eşyada Sâniin külfeti olmadığına ve her şeyin vücuda gelmesi ancak ¹ **كُنْ** emriyle olduğuna bâhir bir bürhandır. ² **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** ³ **يَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ**

İ'lem eyyühe'l-aziz!

⁴ **وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ**

Evet, Allah ilmi, iradesi, kudreti ve sair sıfâtıyla muhit-tir, daire-i ihatasından hariç bir şey yoktur. Fakat, insan cüz'î ve kısa zihniyle Allah'ın azametini ve şemsin etrafında seyyaratı tedvir ettiğine bakarken, meselâ arı gibi küçük hayvanlarla iştigal etmesini uzak görüyor. Çünkü, Vacibü'l-Vücut'u mümkün kiyas ediyor. Hâlbuki, bu kıyasa göre küçük hayvanlara büyük bir zulüm olur. Çünkü, onlar da, ⁵ **وَأَنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ** kaziyesince, hâliklerini tesbih etmekle, Allah'tan maada kimseyi Rab tanımıyorlar. Binaenaleyh, büyüğün küçüğe tekebbür etmeye hakkı yoktur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Umumî olan bir in'am ile inayet-i şahsiye arasında münafat yok. Meselâ, bir ziyafete yapılan umumî bir davet altında şahıslar da davet edilmiş olur. Yani, bu ziyafet umumî olduğundan, davet umumiyette kalır. "Şahıslar nazara alınmıyor" denilemez.

azamet: büyüklük.
bâhir: apaçık, aşikâr.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cüz'i: küçük, az.
daire-i ihata: kuşatan daire, kapsama, kuşatma alanı.
hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
hilkat-i eşya: eşyanın yaratılışı.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
in'am: nimet verme, bağış verme, iyilik yapma.
inayet-i şahsiye: bireye yapılan yardım, iyilik, bağış; bire bir yapılan iyilik, bağış ve yardım.
irade: dileme, isteme, bir şeyi yapma yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
iştigal: bir işle uğraşma, meşgul olma.
kaziye: önerme, teklif, hüküm.
kiyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
külfet: zahmet, sıkıntı.
maada: başka, gayri, -den başka.
menfaat: fayda.
meselâ: örneğin.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
mümkün: mümkün, olabilir olanlar, yaratılanlar.
münafat: birbirine zıt olma, birbirine uymama, aykırılık, zıtlık.
nazar: bakış, dikkat.
Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.
sair: diğer, başka, öteki.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

1. Ol! (Yâsin Suresi: 82.)
2. Allah dilediğini yapar. (İbrahim Suresi: 27.)
3. Ondan başka hiçbir ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 163.)
4. Hâlbuki Allah onları arkalarından kuşatıcıdır. (Büruc Suresi: 20.)
5. Hiçbir şey yoktur ki, Onu övüp Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

sems: güneş.	ma, Cenab-ı Hakkı şanına lâ-yık ifadelerle anma.	ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.
seyyarat: gezegenler.	umumî: genel.	zahiren: görünüşte.
tedvir: çevirme, döndürme.	umumî: herkesle ilgili, genel.	zulüm: haksızlık, eziyet, işkence.
tekebbür: kibirlenme, büyüklük satma.	umumiyet: herkese ait olma, genellik.	
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tut-	Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî	

Binaenaleyh, Allah'ın nimetleri vakıf malı veya nehir suyu gibi umumî olup, in'amında şahıslar kastedilmemiş değildir. Ancak, o umumiyette hususiyet de maksuttur. Binaenaleyh, eşhas o umumî in'amda kastedilmediklerinden, o nimetlere karşı şükretmeye mükellef olmadıklarına zehap etmek hatadır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Yarın seni zillet ve rezaletlere maruz bırakmakla terk edecek olan dünyanın sefahatini, bugün kemal-i izzet ve şerefle terk edersen, pek aziz ve yüksek olursun. Çünkü, o seni terk etmeden evvel, sen onu terk edersen, hayrını alır, şerrinden kurtulursun. Fakat, vaziyet makuse olursa, kazıye de makuse olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Fısk çamuruyla mülevves olan medeniyet, insanları da o çamur ile telvis ediyor. Ezcümle, rıyayı şan ve şeref ile iltibas etmiş; insanları da o pis ahlâka sevk ediyor. Hakikaten insanlar o rıyaya öyle alışmışlar ki, şahıslara yaptıkları gibi, milletlere, hatta unsurlara bile yapıyorlar. Gazeteleri o rıyaya dellâl, tarihleri de alkışçı yapmışlardır. Bu yüzden, şahsî hayatlar, "hamiyet-i cahiliye" ünvanı altında unsurî hayatlara feda edilmektedir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Nübüvvet-i Ahmediyeyi (a.s.m.) ispat eden delillerden biri de tevhiddir. Evet, *meratibiyle tevhid bayrağını*

aziz: izzetli, muhterem, saygın.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

dellâl: ilan eden, bir haberi duyurmak için yüksek sesle bağırarak dolaşan kimse.

eşhas: şahıslar, kimseler.

evvel: önce.

ezcümle: bu cümleden olarak.

feda: uğruna verme.

fısk: hak yoldan veya hak yolundan çıkma, Allah'a karşı isyan etme.

hakikaten: hakikat olarak, doğrusu, gerçekten.

hamiyet-i cahiliye: cahiliye hamiyeti, cahillikten gelen ırkçılık gibi bazı kötü halleri koruma gayreti.

hususiyet: hususîlik, ayırıcı özellik.

İ'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iltibas: karıştırmak.

in'am: nimet verme, nimetlendirmek, ihsan etme.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

kazıye: önerme, teklif, hüküm.

kemal-i izzet: izzet ve haysiyetinden taviz vermeme, tam izzet.

maksut: kastedilmiş, kastedilen.

makuse: ters, zıt, aksi.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

medeniyet: ilim, teknik, sanayi ve ticaretin nimetlerinden gerçek anlamda yararlanarak, bolluk, güvenlik ve rahatlık içinde yaşayış.

meratip: mertebeler, basamaklar.

mükellef: sorumlu ve yükümlü olan, bir şeyi yapmaya mecbur olan, vazifeli.

mülevves: kirletilmiş, pislenmiş.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

nübüvvet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliği.

rezalet: rezillik, alçaklık.

rıya: özü sözü bir olmamak, inandığı gibi hareket etmeyi, iki yüzlülük.

şahsî: şahsa, kişiye ait, hususî.

şan: şöhret, ün.

sefahat: yasak şeylere, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.

şer: kötülük.

şeref: manevî büyüklük, yücelik, onur, haysiyet.

sevk: yöneltme, gönderme.

telvis: buluşturma, kirletme, pisletme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

umumi: genel.

umumiyyet: herkese ait olma, genellik.

unsurî: ırkî, ırkla alakalı.

ünvan: şöhret, ad, isim.

vaziyet: durum.

zehap: bir fikre veya zanna kapılma.

zillet: hor ve hakir görülme, alçalma.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

azamet: büyüklük.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

binaen: -den dolayı.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cahil: Allah'ı tanımayan, ilâhî hakikatlerden habersiz, hak bilgisinden yoksun.

celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.

define: hazine.

dellâl: ilân eden, bir haberi duyurmak için yüksek sesle bağırarak dolayan kimse.

enbiya: nebîler, peygamberler.

enmüzeç: numune, örnek.

enzar-ı âlem: âlemin dikkati, nazarı.

hakaik: doğrular, gerçekler.

haşmet: ihtişam, büyüklük.

hüsün: güzellik.

idrak: akıl erdirmeye, anlama.

ifa: bir işi yapma, yerine getirme.

iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.

iktiza: gerektirme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

intikal: bir yerden başka bir yere geçme, yer değiştirme.

istidat: kabiliyet, yetenek.

istilzam: gerektirme.

kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

küllî: umumî, genel, bütün olan.

liyakat: lâyık olma, ehliyet.

Malik: her şeyin gerçek sahibi olan Allah.

mâşuk: aşık olunan sevilin.

mücmel: öz olarak anlatılmış, kısaca ve az sözle ifade edilmiş, öz, özet.

müşahit: gözlemci.

mütefekkir: düşünen, düşündür.

mütehayyir: hayrete düşen, şaşır.

mütezzih: tenezzüh eden, gezintiye çıkan, gezip eğlenen.

mutlak: herhangi bir kayda bağlı olmayan, kayıtsız, şartsız.

nakış: işleme, süsleme.

Nakkaş-ı Ezeli: ezeli nakkaş; her şeyi zatına has olarak nakış nakış işleyen, evveli olmayan Allah.

nazar: bakış, dikkat.

nevi: çeşit, tür.

nîspet: oran, ölçü.

nübüvvet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliği.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

kâinatın en üst tepesi üstünde dikmiş olan ve enzar-ı âleme karşı makamlarıyla beraber tevhide dellâllik eden ve enbiyanın mücmel bıraktıkları hakaik tafsilâtıyla beyan eden ve açıklayan, ancak ve ancak Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmdır. Binaenaleyh, tevhidin hakikat ve kuvveti nispetinde, nübüvvet-i Ahmediye (a.s.m.) hak ve hakikattir.

İstem eyyühe'l-aziz!

Sath-ı âlemde kurulan şu sergi-yi ilâhîde teşhir edilen tezyinata, kemalâta, güzel manzaralara ve rububiyetin haşmetiyle ulûhiyetin azametine bir müşahit, bir müte-nezzih, bir mütehayyir, bir mütefekkir lâzımdır ki, o güzellikleri görsün, o manzaralar arasında tenezzüh etsin, o harika nakışlara, ziynetlere tefekkür ile hayran olsun. Sonra, o sergiden Sâniinin celâline, Malik'inin iktidar ve kemalâtına intikal ile, Onun azametine secde-i hayret etsin. Bu vazifeyi ifa edecek, insandır. Çünkü, *insan gerçi cahil, zulmetli bir şeydir, amma öyle bir istidadı vardır ki, âleme bir enmüzeç ve bir numune olmaya liyakati vardır. Hem, o insanda öyle bir emanet vedia bırakılmıştır ki, onunla gizli defineyi bulur, açar. Hem, o insandaki kuvvetler tahdit edilmeyerek mutlak bırakılmıştır.* Buna binaen küllî bir nevi şuur sahibi olur ki, Sultan-ı Ezel'in azamet ve haşmetinin şaşaasını idrak ediyor.

Evet, mâşukun hüsünü, âşığın nazarını istilzam ettiği gibi; Nakkaş-ı Ezeli'nin rububiyeti de insanın nazarını iktiza eder ki, hayret ve tefekkürle takdir ve tahsinlerde bulunsun.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

şaaa: gösteriş, debdebe.

sath-ı âlem: kâinat yüzü, tüm kâinatta.

secde-i hayret: hayret secde; şaşmaktan dolayı Allah'a şükür için yapılan secde.

sergi-yi ilâhî: Cenab-ı Hakkın kurduğu teşhir yeri.

Sultan-ı Ezel: kudret kuvvet ve iktidan zamanla kayıtlı olmayan, saltanatının başlangıcı olmayan sultan.

suur: bilinç, anlayış.

tafsilât: tafsiller, açıklamalar, izahlar.

tahdit: hudutlandırma, sınır-lama.

tahsin: beğenme, güzel bulma.

takdir: kıymet verme, beğenme.

tefekür: derin düşünme; eşyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.

tenezzüh: gezinti.

teşhir: sergileme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

tezyinat: süsler, süslemeler.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

vedia: emanet, saklanılmak ve korunmak üzere bırakılan şey.

ziynet: süs.

zulmet: karanlık.

Evet, gül ve çiçeklerin yüzlerini güzelleştiren zat, nasıl o güzel yüzlere anılardan, bülbüllerden istihsan âşıkları icat etmesin? Ve güzellerin güzel yüzlerinde güzelliği yaratan, elbette o güzelliğe müştakları da yaratır.

Kezalik, bu âlemi şu kadar ziynetlerle, nakışlarla tez-yin eden Malikü'l-Mülk, elbette ve elbette o harika, antika, mu'cize manzaraları, ziynetleri, seyircilerden, müşahitlerden, âşık ve müştaklardan arif dellâllardan hâlî bırakmayacaktır. İşte, camiiyeti dolayısıyla insan-ı kâmil, halk-ı eflâke ille-i gaiye olduğu gibi, halk-ı kâinata da semere ve netice olmuştur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Eşya arasındaki tevafuk, Sâniin Vahid, Ehad olduğuna delâlet ettiği gibi, aralarında bulunan muntazam tehalüf de Sâniin Muhtar ve Hakîm olduğuna şahadet eder. Meselâ hayvanların, bilhassa, insanların, esas azaların-daki tevafuk, bilhassa çift azalardaki temasül Hâlık'ın vahdetine bürhan olduğu gibi, keyfiyetler ve şekillerdeki tehalüf de, Hâlık'ın ihtiyar ve hikmetine delâlet eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Mahlûkatın en zalimi insandır. İnsan, kendi nefesine olan şiddet-i muhabbetten dolayı, kendisine hizmeti ve menfaati olan şeyleri hem sever, hem kıymet verir, semeresinden istifade gördüğü şeylere abd ve köle olur; aksi hâlde, ne sever ve ne kıymet verir. Ve keza, hayatın icadında ille-i gaiyenin yalnız hayat olduğunu bilir.

abd: kul.
aksi: ters, zit.
âlem: dünya, cihan.
antika: değerli ve mükemmel sanat eseri.
arif: bilen, bilgide ileri olan, irfan sahibi.
aza: organlar, uzuvlar.
bilhassa: özellikle.
camiiyet: toplayıcı, ihtiva ve ihata edicilik.
delâlet: delil olma, gösterme; alamet, işaret.
dellâl: ilân eden, bir haberi

duyurmak için yüksek sesle bağırarak dolaşan kimse.
Ehad: zatı tek olan Allah.
Hakim: yapış ve yaratışta bir amaç, ilim ve fayda gözetken sınırsız hikmet sahibi olan Allah.
hâlî: boş, bir şeyden uzak, müstesna.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
halk-ı eflâk: feleklerin, göklerin yaratılışı.

halk-ı kâinat: kâinatın, evrenin yaratılışı.
harika: olağanüstü.
hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.
icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
ihtiyar: irade, tercih.
i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kardeşim, bil ki!
ille-i gaiye: gerçekleştirilmesi, meydana gelmesi için çaba harcanan şey, amaç, ideal.
insan-ı kâmil: kâmil insan, ol-

gun insan, ideal insan, dünyaya gönderiliş maksadını anlamış, Cenab-ı Hakkın emirlerine göre ve Onun rızası dairesinde hareket eden güzel ahlâk sahibi kimse.
istifade: faydalanma, yararlanma.
istihsan: güzel bulma, beğenme.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, nitelik.
keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kıymet: değer.
mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.
Malikü'l-Mülk: mülkün maliki; bütün mülklerin sahibi, her şeyin maliki olan Allah.
menfaat: fayda.
meselâ: örneğin.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
Muhtar: hükmü elinde tutan, hareketinde serbest olan, dilediğini yapan.
muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.
müşahit: gözlemci.
müştak: arzulu, fazla istekli, ıstıyak gösteren.
nakış: işleme, süsleme.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
semere: meyve, güzel netice.
semere: meyve, güzel netice.
şiddet-i muhabbet: şiddetli sevgi.
tehalüf: birbirine uymama.
temasül: benzeme, benzeyiş.
tevafuk: uyma, uygunluk, birbirine denk gelme.
tezyin: süsleme, ziynetlendirme.
vahdet: birlik ve teklik.
Vahid: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olan.
zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.
zat: azamet ve ululuk sahibi olan.
zyinet: süs.

Cenab-ı Hakkın icat ettiği “hayy”larda hedef ittihaz ettiği binlerce hikmetlerinden haberi yok. Acaba, imkân ve ihtimalden hariç midir ki, âlemde görünen şu eşya-i hari-ka daha garip, daha harika ve daha mu’cize melekûti, berzahî, misalî şeylere bazı numune ve bazı esaslar olma-sın?

İlem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hak, kâinatı teşkil eden zerratı şeriat-ı fitriye-sine musahhar ve muî ve evamir-i tekviniyesine de mün-kad ve mümessil kılmıştır. Bir arı, “Kün!” emrine imtisa-len matlûp bir şekle girdiği gibi; herhangi bir hayvan da aynı emre imtisalen irade edilen vaziyetlere girer.

İlem eyyühe'l-aziz!

Şems, kamer, yıldız, arz gibi ecramı kabzasında tutan kudret, o ecramı öyle bir sühuletle tanzim etmiştir ki, dağılan tesbih tanelerini ipe dizen adam gibi, ne bir acz görmüştür ve ne başkasının yardımına ihtiyaç olmuştur.

İlem eyyühe'l-aziz!

Bir katre su, bir deniz suyu ile müttehittir. Çünkü, iki-si de sudur. Nehir suyu ile de müttehittir. Çünkü, ikisinin de menşeleri semadır. Ve keza, bir küçük balık, balina balığı ile müttehittir. Çünkü, ünvanları birdir. Kezalik, esma-i İlâhiyeden bir hüceyreye veya bir mikroba tecelli eden bir isim, kâinatı ihata eden isim ile müttehittir. Çünkü, müsemmaları birdir. Meselâ, bütün kâinata

acz: zayıflık, güçsüzlük.
âlem: dünya, cihan.
arz: yer, dünya.
berzahî: .
ecram: gezegenler.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
eşya-i harika: olağanüstü eşya.
evamir-i tekviniye: yaratma içe-ren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.
garip: tuhaf, hayret verici.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
harika: olağanüstü.
hayy: diri, sağ, canlı.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
hüceyre: hücrecik, küçük hücre.
icat: vücuda getirme, yoktan var etme.
ihata: kuşatma, içine alma.
ihtimal: olabilirlik.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-deşim, bil ki!
imkân: mümkün olma, olabilirlik.
imtisalen: imtisal ederek, uyarak, tâbi olarak.
irade: dileme, isteme, bir şeyi ya-pıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.
ittihaz: edinme, alma, kabul et-me.
kabza: tutamak yeri, el.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kamer: ay.
katre: damla.
keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çev-releyen ezeli kuvveti.
kün: 'ol' manasında Allah'ın var-lıkları yaratırken verdiği emir.
matlûp: talep edilen, istenilen şey.
melekûti: ruhlar ve melekler âle-

mine mensup olan, bu âlem-le ilgili, melekûta ait, gayp âlemiyle ilgili.
menşe: esas, kaynak.
meselâ: örneğin.
misalî: .
mu'cize: benzerini yapmak-tan insanların âciz kaldığı şey.
mümessil: temsil eden, tem-silci.
münkad: inkıyad eden, bo-yun eğen, itaat eden.
musahhar: boyun eğen, emir altına giren, istenilen hâle ko-

nulmuş.
müsemma: isimlendirilmiş, ad verilmiş.
muî: itaat eden, boyun eğen.
müttehit: ittihat eden, birle-şen, birleşmiş.
numune: örnek.
sema: gökyüzü, gök.
sems: güneş.
seriat-ı fitriye: kâinata dü-zeni ve ahengi sağlayan, bü-tün varlıkların uymak zorun-da olduğu kanun ve kuralla-rın tamamı.

sühulet: kolaylık.
tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.
tecelli: belirme, bilinme, gö-rünme.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tut-ma, Cenab-ı Hakkı şanına la-yık ifadelerle anma.
teşkil: oluşturma, şekillendir-me.
ünvan: ad, isim.
vaziyet: durum.
zerrat: zerreler, atomlar.

taallûk ve tecelli eden *Âlîm* ismiyle bir zerreye taallûk eden *Hâlık* ismi, müsemmada müttehittirler. Hurma ağacına taallûk eden *Musavvir* ismiyle de, semeresine taallûk ve tecelli eden *Münşî* ismi, müsemmada müttehittirler. Zaten, en büyük şeye tecelli eden isim ile, en küçük bir şeye de tecelli etmemesi muhaldır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Mümkin ünvanı altındaki eşyanın vücudunda tagayyür var; yani keyfiyetleri, hâlleri değişir. Binaenaleyh, mümkün olan bir şeyin daima bir hâlde tevakkuf ve sükût etmekle ataletle kalması, o şeyin ahval ve keyfiyetleri için bir nevi ademdir. Çünkü, o şeyin istikbal hâlleri ademde kalır, yol bulup vücuda gelemmez. Adem ise, büyük bir elem ve bir şerr-i mahzdır.

Binaenaleyh, faaliyette lezzet olduğu gibi, ahval ve şunatta da bir tebeddül olup, bu tahavvül ve tebeddülden neş'et eden teessürat, teellümat, bir cihetten çirkin ise de, birkaç cihetten de güzeldir.

Evet, bir şeyin şekillerinde vukua gelen devir ve teslim sırasında gidenler müteessir, gelenler de memnun olurlar. Ve bu sayede hayat tasaffi eder, temizlenir; vücut da teceddüt eder.

adem: yokluk.
ahval: haller, durumlar.
Âlîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.
atalet: tembellik, hareketsizlik, çalışmama.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cihet: yön.
elem: dert, üzüntü, maddi-manevî ızdırıp.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

İ'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
istikbal: gelecek.
keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, nitelik.
muhâl: imkânsız.
mümkin: mümkün, olabilir olanlar, yaratılanlar.
Münşî: inşa suretinde de gerçek yaratıcı olan Allah.
Musavvir: yarattıklarını istediği sıfat ve seçtiği-maddi, manevî-surette yaratan; Allah.

müsemma: isimlendirilmiş, ad verilmiş.
müteessir: teessüre kapılan, hüznü, kederli, mahzun.
müttehit: ittihat eden, birleşen, birlik olmuş.
neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.
nevi: çeşit, tür.
semere: meyve, yemiş.
şerr-i mahz: tamamen kötülük, iyi tarafı hiç olmayan; zarar, fenalığı yüzde yüz olan şer ve musibet.

sükût: değerden düşme, değerini yitirme; susma.
şuunat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
taallûk: alâkalı, münasebeti olma.
tagayyür: değişme, başkalaşma.
tahavvül: değişme, dönüşme, başkalaşma.
tasaffi: saflaşma, durulaşma, temizlenme.
tebeddül: başkalaşma, değişme.
teceddüt: tazelenme, yenilenme.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
teellümat: teellümler, elem, keder, acı duymalar, tasalanmalar.
teessürat: teessürler, kederler, elemeler, acılar.
tevakkuf: duraklama, durma.
ünvan: şöhrat, ad, isim.
vücut: beden, varlık.
vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

HİDAYET-İ KUR'ANİYENİN NESİMİNDEN

Şemme

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ عَلَى رَحْمَتِهِ عَلَى الْعَالَمِينَ بِرِسَالَةِ سَيِّدِ
الرُّسُلَيْنِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَىٰ آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Şu âlem, görünen ve görünmeyen bütün tabakat ve envayıyla ² لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ diye tevhidi ilân ediyor. Çünkü, aralarındaki tesanüt böyle iktiza ediyor. Ve o tabakatla enva, bütün erkânıyla ³ لَا رَبَّ إِلَّا هُوَ diye ilân-ı şahadet ediyor. Çünkü, aralarındaki müşabehet böyle istiyor. Ve o erkân, bütün azasıyla ⁴ لَا مَالِكَ إِلَّا هُوَ diye şahadetlerini ilân ediyorlar. Çünkü, aralarındaki temasül böyle iktiza eder. Ve o aza, bütün eczasıyla ⁵ لَا مُدَبِّرَ إِلَّا هُوَ diye şahadet eder. Çünkü, aralarında teavün ve tedahül vardır. Ve o ecza, bütün cüz'iyatıyla ⁶ لَا مُرَبِّیَّ إِلَّا هُوَ diye olan

âlem: dünya, cihan.

Ashap: Sahabeler, Hz. Peygamberi (a.s.m.) görmüş ve onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler.

aza: organlar, uzuvlar.

cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.

ecza: cüzler, parçalar, kısımlar.

enva: çeşitler, türler, neviler.

erkân: rükünler, esaslar.

hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.

hidayet-i Kur'âniye: Kur'an'ın yol göstericiliği; Kur'an'ın hak ve hakikatleri göstermesi.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

ilâh: kendisine ibadet edilen ve tapınılan şey.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

ilân-ı şahadet: şahitliği herkese duyurma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

müşabehet: benzeme, benzeyiş.

nesim: hafif lâtif rüzgâr, hoşadenden esinti, esinti.

peygamber: Allah tarafından haber getirerek ilâhî emir ve yasakları insanlara tebliğ eden elçi, nebî.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

Rahman: sonsuz merhamet sahibi ve şefkatle bütün varlıkları nızıklandıran Allah.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

Rahîm: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, koruyan, acıyan Allah.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

şemme: azıcık koklama; çok az miktardaki koku, rayiha.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Peygamberlerin efendisi Muhammed'i -Allah ona, bütün Âl ve Ashabına rahmet eylesin- göndermesiyle âlemlere merhamet etmesinden dolayı, âlemlerin rabbi olan Allah'a hamd olsun.

2. Ondan başka ilâh yoktur.

3. Ondan başka rab yoktur.

4. Ondan başka mülk sahibi yoktur.

5. Ondan başka idare edici yoktur.

6. Ondan başka terbiye edici yoktur.

tabakat: tabakalar.

teavün: yardımlaşma, birbirine yardım etme.

tedahül: iç içe olma, birbiri

içine girme.

temasül: benzeme, benzeyiş.

terbiye: besleyip büyütme, yetiştirme, eğitime.

tesanüt: dayanışma, birbirine dayanma ve destek olma.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

şahadetini ilân eder. Çünkü, aralarındaki tevafuk kalemin bir olduğuna delâlet ediyor. O cüz'iyat, bütün hüceyratıyla ¹ لَا مُتَصَرِّفَ فِي الْحَقِيقَةِ إِلَّا هُوَ diye şahadet eder.

Ve o hüceyrat, bütün zerratıyla ² لَا نَازِمَ إِلَّا هُوَ diye ilân-ı şahadet eder. Çünkü, cevahir-i fert arasındaki haytın bir olduğu böyle iktiza eder. Ve o zerrat, bütün esîriyle ³ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ cevheresiyle ilân-ı tevhid eder. Çünkü, esîrin besateti, sükûnu, intizamla emr-i Hâlık'a sür'at-i imtisali böyle iktiza eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hiçbir insanın Cenab-ı Hakka karşı hakk-ı itirazı yoktur ve şekva ve şikâyet de haddi yoktur. Çünkü, şikâyet eden ferdin hilâf-ı hevesini iktiza eden nizam-ı âlemde binlerce hikmet vardır. O ferdi irza etmekte o bin hikmetin içdabı vardır. Bir ferdi razı etmek için bin hikmet feda edilemez.

⁴ وَلَوْ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَ هُمْ لَفَسَدَتِ السَّمَوَاتُ وَالْأَرْضُ

Eğer her ferdin keyfine göre hareket edilirse, dünyanın nizam ve intizamı fesada gider.

Ey müteşekki! Sen nesen? Neye binaen itiraz ediyorsun? Cüz'î hevesini külliyyat-ı kâinata mühendis mi yapıyorsun? Kokmuş olan zevkini nimetlerin derecelerine mikyas ve mizan mi yapıyorsun? Ne biliyorsun ki, zannettiğin nimet nikmet olmasın? Senin ne kıymetin var ki,

hakikat: gerçek, esas.

hakk-ı itiraz: itiraz etme hakkı.

hayt: ip, iki şeyi birbirine bağlayan bağ.

heves: gelip geçici istek.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hilâf-ı heves: isteğin, arzunun zıddı, aksi.

hüceyrat: hücrecikler.

igdap: gadaplandırma, kızdırma, öfkelenendirme.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

ilâh: kendisine ibadet edilen ve tapınılan şey.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

ilân-ı şahadet: şahitliği herkese duyurma.

ilân-ı tevhid: Allah'ın birliğini ilân etme, herkese bildirme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

irza: bir kimseyi razı etme, gönlünü yapma, hoşnut etme.

itiraz: kabul etmediğini belirtip karşı çıkma.

kiymet: değer.

külliyyat-ı kâinat: kâinatın tamamı, evrenin bütünü.

mikyas: ölçü aleti, ölçek.

mizan: ölçü.

müteşekki: şikâyetten bulunan, şikâyet eden.

nikmet: şiddetli ceza, eza vererek cezalandırma, öğ alma.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

nizam-ı âlem: Cenab-ı Hakkın kâinata koymuş olduğu düzen, dünya düzeni.

razi: rıza gösteren, hoşnut olan.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alamet, işaret.

şekva: şikâyet.

sükûn: sakinlik, durgunluk, hareketsizlik.

sür'at-i imtisal: çok çabuk uyma, hızla boyun eğme, hızla yerine getirme.

tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.

tasarruf: bir şeyin sahibi olup idare etme, mülkünü istediği gibi kullanma.

tevafuk: uyma, uygunluk, birbirine denk gelme.

zerrat: zerreler, atomlar.

1. Hakikatte Ondan başka tasarruf edici yoktur.

2. Ondan başka düzenleyici yoktur.

3. Ondan başka ilâh yoktur.

4. Eğer hak onların keyiflerine tâbi olsaydı, gökler ve yer hep fesada uğradı. (Mü'minun Suresi: 71.)

besatet: basitlik, sadelik.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

cevahir-i fert: atomlar, zerreler.

cevhere: bir, tek cevher.

cüz'î: küçük, az.

cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.

delâlet: delil olma, gösterme; alamet, işaret.

emr-i Hâlık: her şeyi yoktan yaratan Allah'ın emri.

esir: kâinattaki boşlukları dol-

duran, havadan hafif olup ısı ve ışığı nakleden cevher.

feda: uğruna verme.

fesat: bozukluk, karışıklık, nefak.

had: yetki ve değer.

hak: doğru, gerçek, hakikat.

sineğin kanadına muvazi olmayan hevesini tatmin ve teskin için felek çarklarıyla hareketten teskin edilsin?

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cesedin bir uzvundaki bir hüceyrede yapılan tasarruf, en evvel cesedi tasavvur etmeye mütevakkıftır. Çünkü, küllün nakışlarıyla, ahvaliyle cüz'ün çok alâka ve münasebetleri vardır. Öyle ise, cüzde tasarruf Hâlık-ı Küllün emri altındadır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hevam, balık gibi küçük hayvanların yumurtalarını, haşerat ve nebatatın tohumlarını pek büyük bir rahmetle, bir lütuf ile, bir hikmetle hıfzeden Sâni-i Hakîm'in hafiziyetine lâyık mıdır ki, ahirette semere veren ağaçlara çekirdek olacak a'malinizi hıfzetmesin, ihmal etsin? Hâl-buki, sen hamil-i emanet, halife-i arzsın.

Evet, her bir zîhayatta bulunan hıfzü'l-hayat hissi, vücudun ebedî bir bekaya ism-i Hayy, Hafız, Bâkî'nin tecellisiyle incirar edeceğine delâlet eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir incir tohumunu tavırdan tavıra hıfzeden, devirden devire himaye eden, inhilâlden vikaye eden ve o tohumda incir ağacının teşkilâtına lâzım olan esasları kemal-i ihtimam ile muhafaza eden, elbette ve elbette halife-i arz ünvanını alan nev-i beşerin a'malini ihmal etmez, hıfzeder.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

ahval: hâller, durumlar.

alâka: ilgi, ilişki, yakınlık.

a'mal: ameller, işler.

Bâkî: varlığının sonu olmayan Allah.

beka: bakılık, ebedîlik, sonsuzluk.

ceset: vücut, beden.

cüz: parça.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

evvel: önce.

felek: gökyüzü, gök, sema.

Hafız: her şeyin sonsuza kadar koruyan, muhafaza eden, saklayan Allah.

hafiziyet: Cenab-ı Hakkın her mahlûkun başına gelecek vaziyetleri ve başından geçenleri muhafaza etme sıfatı.

halife-i arz: arzın halifesi, yeryüzünde bazı hususlarda Allah adına hareket eden.

Hâlık-ı Küll: her şeyin yaratıcısı, hâlıkı olan Allah.

hamil-i emanet: emaneti yüklenip taşıyan.

haşerat: haşereler, küçük böcekler, zararlı küçük hayvanıklar.

hevam: böcekler, haşereler.

heves: gelip geçici istek.

hıfz: saklama, koruma, muhafaza etme.

hıfzü'l-hayat: hayatı korumak.

hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.

himaye: koruma, muhafaza etme.

hüceyre: hücrecik, küçük hücre.

ihmal: boşlama, önemsememe.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

incirar: bir neticeye doğru çekilecek sona erme, çekilip bir sona erme.

inhilâl: dağılma, çözülme, parçalanma, bozulma.

ism-i Hayy: Cenab-ı Hakkın hayatı veren, diriltiren anlamında ismi.

kemal-i ihtimam: son derece dikkat ve ihtimam, dikkat ve özenin son derecesi.

küll: bütün.

lütuf: güzellik, hoşluk, iyilik, ihsan.

muhafaza: koruma.

münasebet: ilgi, ilişki, bağ.

mütevakkıf: bir şeye bağlı olan, ancak onunla olabilen.

muvazi: paralel, birbirine

denk.

nakış: işleme, süsleme.

nebatat: bitkiler.

nev-i beşer: insanoglu, insanlar.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

semere: meyve, güzel netice.

tasarruf: idare etme, kullanma.

tasavvur: bir şeyi zihinde dü-

şünme, tasarlama.

tatmin: doyurma, ihtiyacını karşılama.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

teşkilât: yapılar, kuruluşlar.

teskin: sakinleştirme, yatıştırma.

ünvan: şöhrat, ad, isim.

uzuv: bir canlıyı meydana getiren parçacıklardan her biri, organ.

vikaye: koruma, sahip çıkma.

zîhayat: hayat sahibi.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Lâfızların tebeddülüyle mana tebeddül etmez, bâkî kalır. Kabuk parçalanır, lüp bâkî ve sağlam kalır. Libası yırtılır, cesedi sağlam, bâkî kalır. Ceset ölüp dağılırsa da, ruh bâkî kalır. Cisim ihtiyarlanırsa, enaniyet genç kalır. Çokluk, cemaat dağılır, amma vahid-i fert bâkî kalır. Kesret bozulur, vahdet bâkîdir. Madde kırılır, nur bâkîdir.

Binaenaleyh, ömrün bidayetinden sonuna kadar devam eden mana, çok cesetleri tebeddül ve tavırdan tavıra intikal ve devirden devire yuvarlandığı hâlde, vahdetini, bekasını muhafaza ettiği gibi, ölüm hendeğini de atlayarak, salimen ebed yoluna devam edecektir. Maahaza her vakit “Fenâya hazır ol!” emrini intizar eden zail ve bekasız maddiyatta, şu hıfz ve muhafaza düsturu, beka ile çok münasebettar olan ruh ve manada da caridir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ulûhiyetin azameti, izzeti, istiklâliyeti, her şeyin —küçük olsun büyük olsun, yüksek olsun alçak olsun— taht-ı tasarrufunda bulunduğunu istiyor. Senin hissetin veya hakaretin Onun tasarrufundan hariç kalmasına sebep olamaz. Çünkü senin Ondan bu'dun varsa da, Onun senden bu'du yoktur. Veya senin bir sıfatının hakareti, vücudunun hakaretini istilzam etmez. Veya mülk cihetinin mülevves olması, melekût cihetinin de mülevves olmasını iktiza etmez.

amma: ama, lâkin, ancak.
azamet: büyüklük.
bâkî: daimî.
beka: bâklilik, ebedîlik, sonsuzluk.
bidayet: başlangıç.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
bu'd: uzaklık, uzak olma.
cari: cereyan eden, akan, işleyen.
cemaat: topluluk.
ceset: vücut, beden.
cihet: yön.

düstur: kaide, esas, prensip.
ebed: sonsuzluk, daimîlik.
enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.
fenâ: yok olma, ölümlülük, geçicilik.
hakaret: aşağılık, alçaklık; küçüklük, horluk; alçak görme, aşağılama, horlama.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
hıfz: saklama, koruma, muhafaza etme.
hisset: alçaklık.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
intikal: bir yerden başka bir yere geçme, yer değiştirme.
intizar: bekleme, gözleme.
istiklâliyet: istiklâl üzere bulunma, hür ve müstakil olma, başlı başına buyruk olma, bağımsızlık.
istilzam: gerektirme.
izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kesret: çokluk.
lâfız: söz, kelime.
libas: elbise.
lüp: iç, öz.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
maddiyat: maddî ve cismanî şeyler, gözle görülüp elle tutulur cinsten şeyler.
melekût: bir şeyin iç yüzü, hakikatı, aslı.
muhafaza: koruma.
mülevves: kirli, pis, murdar.
mülk: dış kısım, dış yüzey.
münasebettar: ilgili, alâkalı.
nur: aydınlık, parıltı, ışıık.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
salimen: emniyetle, güvenle.
sıfat: vasıf, nitelik.
taht-ı tasarruf: idare altında.
tasarruf: idare etme, kullanma.
tebeddül: başkalaşma, değişme.
ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinatı her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.
vahdet: birlik ve teklik.
vahid-i fert: tek birey, tek bir kişi.
zail: sona eren, yok olan.

avam: kültürlü, yüksek tabakadan olmayan; cahil halk tabakası.
avam-ı nâs: insanların ilmi, irfanı kıt, okuma yazması az, fikren zayıf olanları.

azamet: büyüklük.

azamet-i hakiki: gerçek büyüklük.

bahis: konu.

bilakis: aksine, tersine.

Binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cihet: yön.

cumhur: kalabalık, ekseriyet, çoğunluk.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, burhan.

ekseriyet-i mutlaka: mutlak çoğunluk; kesin ve büyük çoğunluk.

fehîm: anlayış.

hafî: gizli.

Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

idrak: akıl erdirmeye, anlama, kavrama kabiliyeti.

ihata: kuşatma, içine alma.

ihiva: içine alma, kapsama.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

infirât: teklik, bir oluş, yalnızlık hâli.

irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

istilzam: gerektirme.

izah: açıklama, ayrıntıların ile anlatma.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

karip: yakın.

kâsir: kısa olan.

kesafet: kalınlık, yoğunluk, kesiflik, koyuluk, sıklık.

keza: böylece, aynı şekilde.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

lâtîf: yumuşak, tatlı, narin; cismanî olmayan, ruhanî.

maddî: madde ile alâkalı, cismanî.

maddiyat: maddî ve cismanî şeyler, gözle görülüp elle tutulur cinsten şeyler.

me'nus: alışılmış, alışık, ünsiyet edilmiş.

mesele: konu.

Ve keza, Hâlik'ın azameti, çirkin şeylerin tasarrufundan çıkmasını istilzam etmez. Bilakis, azamet-i hakikiye, icat hususunda infiradı, tasarruf cihetiyle de ihatayı iktiza eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Maddî olan bir şey, kesafeti ne kadar fazla olursa, o nispette ince ve gizli şeyleri göremez ve onları idrakten kâsırdır. Fakat nur ve nuranî şeyler, ne kadar nuraniyette terakki ederse, o nispette ince ve gizli şeylere nüfuzu tam ve keskin olur. Ve keza, ne kadar lâtif olursa, o derecede maddiyatın içlerini keşfeder —röntgen şuaı gibi. Mümkünatta mesele bu merkezde ise, vacip, vahit olan Nurü'l-Envar ne derece **نَافِذُ الْحَفَايَا عَالِمٌ بِالْأَسْرَارِ**¹ olacağı bir derece anlaşıldı. Öyle ise, azameti, tam manasıyla ihata; nüfuz, şümül iktiza ve istilzam eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ekseriyet-i mutlakayı teşkil eden avam-ı nâsın fehimleri Kur'ânca o kadar müraat edilmiştir ki, birkaç dereceyi, birkaç ciheti ihtiva eden bir meselede, avamın fehimlerine en me'nus, en karip ciheti ve nazarlarına en vazih, en zahir dereceyi söylüyor. Çünkü, öyle olmasa, delilin neticeden hafî olması lâzım gelir. Kur'ân'ın kâinattan yaptığı bahis, Hâlik'ın sıfatlarını ispat ve izah içindir. Binaenaleyh, ne kadar cumhurun fehmine yakın olursa, irşada daha lâayık ve daha muvafık olur.

1. İnce ve gizli şeylere nüfuz eden ve sırları bilen.

mümkinat: yaratılanlar, mümkün olanlar, imkân dâhilindekiler, olabilir şeyler.
müraat: gözetme, riayet etme.
muvafilek: uygun, münasip.
nazar: bakış, dikkat.
nispet: oran, ölçü.
nüfuz: içine geçme, işleme.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
nuranî: nurlu, ışıqlı, parlak, münevver.

nuranîyet: nurluluk, parlaklık, aydınlık.
Nurü'l-Envar: nurların nuru, tüm nurların ışıkların kaynağı olan Allah.
nüfuz: içine geçme, işleme.
sıfat: vasıf, nitelik.
şua: ışın, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.
şümül: içine alma, kaplama, ihata etme.
tasarruf: idare etme, kullan-

ma.
terakki: yükselme, ilerleme.
teşkil: oluşturma, şekillendirme.
vacip: varlığı zorunlu olan ve başkasının varlığına bağlı olmayan.
vahit: zatında ve sıfatlarında tek ve yegane olan.
vazih: açık, aşikâr; kolay anlaşılır.
zahir: açık, aşikâr.

Meselâ, Hâlık'ın tasarrufatına delâlet eden ayetlerden en zahir, en aşikâr olan tabakayı

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافَ السِّنِّكُمْ وَالْوَانِكُمْ¹
ayetiyle zikretmiştir. Hâlbuki, bu tabakanın arkasında vücuhun taayyünat, teşahhusat tabakası vardır. Evvelki tabakanın fehmi, ikinci tabakanın fehminden daha yakındır.

Ve keza, en aşikâr dereceyi

أَنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ²
ayetiyle zikretmiştir. Bu derecenin arkasında, arzın şems etrafında emir ve irade-i İlâhî kanunuyla tahrik ve tedviri derecesi de vardır. Lâkin, bu derece, evvelki dereceden bir derece mahfî olduğundan terk edilmiştir.

Ve keza,³ وَالْجِبَالِ أَوْتَادًا cümlesiyle en okunaklı sayfayı göstermiştir. Hâlbuki bu sayfanın arkasında, “Direk ve kazıklar ile tehlikeden muhafaza edilen bir sefine gibi, arz da, içerisinde vukua gelen hercümerçten dolayı parçalanmak tehlikesinden korumak için, dağlar ile kazıklanmıştır” sayfası da vardır. Fakat, bu sayfa, avam-ı nâs-ça o kadar okunaklı olmadığından terk edilmiştir. Ve bu sayfanın altında da şöyle bir hasiye vardır:

Hayatı besleyip sağlamak üzere, dağlar arza direk yapılmıştır. Çünkü, dağlar suların mahzenidir; havanın tarağıdır, tasfiye ediyor; toprağın hamisidir, denizin istilâsından vikaye ediyor. Zaten hayatın direkleri bu unsurlardır. Bu sırta binaendir ki, şariatça hilâlin tulû ve gurubu

hasiye: dipnot; ek, ilâve.

hercümerç: karmakarışık olma, alt üst olma.

hilâl: yeni ay.

irade-i İlâhî: Allah'ın iradesi, Cenab-ı Hakkın dilediğini yapabilme gücü, kudreti.

istilâ: ele geçirme, kaplama, yayılma.

kanun: kaide, kural.

keza: böylece, aynı şekilde.

mahfî: Gizli, saklı.

mahzen: kaynak, hazine ve define deposu.

meselâ: örneğin.

muhafaza: koruma.

sefine: gemi.

sems: güneş.

şariat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, İlâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi; din.

sır: gizli hakikat; bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.

sima: yüz, çehre.

taayyünat: meydana çıkmalar, belli olmalar.

tabaka: derece, katman.

tahrik: hareket ettirme, harekete geçirme.

tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.

tasfiye: saflaştırma, antma, temizleme.

tedvir: çevirme, döndürme.

teşahhusat: teşahhuslar, şahıs hâline girmeler, cisimlenmeler.

tulû: doğma, doğuş.

unsur: eleman, yapı taşı, birim.

vikaye: koruma, sahip çıkma.

vücuh: çehreler, yüzler.

vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.

zahir: açık, aşikâr.

zikretmek: anmak, bildirmek.

1. Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinizin, seslerinizin ve simalarınızın farklılığı da yine Onun ayetlerindendir. (Rum Suresi: 22.)

2. Muhakkak ki göklerin ve yerin yaratılışında ve gece ile gündüzün değişmesinde... (Âl-i İmran Suresi: 190.)

3. Dağları birer kazık yapmadık mı? (Nebe Suresi: 7.)

arz: yer, dünya.

aşikâr: açık, belli, meydanda.

avam-ı nâs: insanların ilmi, irfanı kit, okuma yazması az, fikren zayıf olanları.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

emr-i İlâhî: Allah'ın emri.

evvel: önce.

evvelki: birincisi.

fehmi: anlayış.

gurup: batma, batış.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hamî: himaye eden, koruyan, gözeten.

nazara alınmıştır. Çünkü, bu ise, ayları, günleri hesap etmekten, avamca daha kolaydır. Ve yine o sırra binaendir ki, ezhan-ı avamda tespit ve takrir için, Kur'ân'da tekrarlar vukua gelmiştir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ayetlerin bahsettikleri hakikatler, şiirlerin bahsettikleri hayalâtтан pek vâsi ve pek yüksektir. Bu itibarla, şiirden addedilmemiştir.

Hem de, ayetler sahibinin şuunat ve ef'alinden bahseder. Şiir ise, fuzulî olarak, gayrdan bahseder.

Hem de, filcümle adî şeylerden bahsi harikulâdedir. Şiirin harikulâdelerden bahsi, alelekser adîdir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hâlık'ın vahdetini gösteren âyineler ve delillerini okutan sayfaların pek çok çeşitleri olduğu gibi, merkezleri bir ve birbirinin içine dâhil olmuşlardır. Binaenaleyh, bir âyinede göründü veya bir sayfada okundu mu, hepsinde de görünür ve okunur. Fakat, birisinde görünmemesi, hepsinde görünmemesini istilzam etmez.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir kelimeyi yazan harfini yazanın gayrisi, bir sayfayı yazan satırı yazanın gayrisi, kitabı yazan sayfayı yazanın gayrisi olması mümkün olmadığı gibi; *karıncayı halk eden cins-i hayvanı halk edenin gayrisi, hayvanı yaratan*

add: saymak, öyle kabul etmek.
adi: basit, bayağı, sıradan.
alelekser: ekseriya, çoğunlukla, çok kez, çok vakit.
avam: kültürlü, yüksek tabakadan olmayan; cahil halk tabakası.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
bahis: konu.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cins-i hayvan: hayvan cinsi.

dâhil: girme, içinde olma.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
efal: fiiller, işler.
ezhan-ı avam: kültürlü olmayan cahil halk tabakasının zihinleri.
filcümle: hepsi, bütünü.
fuzulî: boşuna, yersiz, gereksiz, lüzumsuz.
gayr: başka, diğer.
hakikat: gerçek, doğru.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
halk: yaratma, yoktan var etme.
harikulâde: olağanüstü.
hayalât: hayaller, hülyalar.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
istilzam: gerektirme.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e

indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
nazar: bakış, dikkat.
sır: gizli hakikat.
şuunat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
takrir: sağlamlaştırma.
vahdet: birlik ve teklik.
vâsi: geniş, engin, bol.
vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.

arzı yaratanın gayrisi, arzı halk eden Rabbülâlemîn'in gayrisi olması muhaldır.

Rububiyet-i ammenin işaretlerindendir ki, kâinat kitabında öyle büyük harfler vardır ki, o harflerin bir kısmında bir kelime yazılıdır, bir kısmında bir kelâm, bir kısmında bir kitap yazılıdır. Meselâ, o kitapta bahir, şecer, arz birer harf makamındadırlar. Birinci harfte semek kelimesi, ikincisinde şecer kelâmı, üçüncüsünde hayvan kitabı yazılmıştır. Hatta, “yâ sin” suretinde tam Yâsin Suresi yazıldığı gibi, bazı masnuatta, bir kelime olan isminde, çekirdeğinde o masnuun suresi ve kitabı yazılmıştır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Yıldızlar, şemsler arasında mümaselet olduğu gibi, cümle müsavat da vardır. Binaenaleyh, onlardan biri ötekilere Rab olamaz. Ve onlardan birine Rab olan, hepsine de Rab olur; ve keza, her şeye de Rab olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın bir ferdinde bir cemaat-i mükellefin bulunur. Evet, her bir uzuv, bir şey için yaratılmıştır; o uzvu, o şeyde kullanmakla mükelleftir. Meselâ, her bir hasse için bir ibadet vardır; onun hilâfında kullanılması dalâlettir. Meselâ, baş ile yapılan secde Allah için olursa ibadettir, gayrisi dalâlettir. Kezalik, şuaranın hayalen yaptıkları hayret ve muhabbet secdeleri dalâlettir. Hayal, onunla fasık olur.

arz: yer, dünya.
bahir: deniz.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cemaat-i mükellefin: mükellef, yani dinen sorumlu olanlar topluluğu, cemaati.
dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
fasık: Allah'ın emirlerine aykırı hareket edip fesat çıkaran, kötülüğü ve günah işlemeyi âdet haline getiren.

filcümle: hepsi, bütünü.
gayr: başka, diğer.
halk: yaratma, yoktan var etme.
hasse: duyu.
hayalen: hayalî bir şekilde.
hilâf: ters, karşı, zıt, aykırı.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
kâinat: evren; yaratılmış olan

şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kelâm: söz, lâfız; cümle.
keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
makam: yer.
masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
meselâ: örneğin.

muhabbet: aşk, ilgi, alâka.

muhâl: imkânsız.

mükellef: sorumlu ve yükümlü olan.

mümaselet: benzeme, benzeyiş.

müsavat: müsavilik, eşitlik, her bakımdan aynı derecede olma.

Rab: efendi, sahip, her şeyin maliki, malik.

Rabbülâlemîn: âlemlerin Rabbi, bütün âlemleri idare ve terbiye eden Allah.

rububiyet-i amme: Cenab-ı Allah'ın her şeyi içine alan terbiye ediciliği.

secde: baş eğme, başı yere koyma.

secde: namazda, alınla beraber burnu yere koyma şeklindeki ibadet vaziyeti.

şecer: ağaç.

semek: balık.

şems: güneş.

şuara: şairler.

sure: Kur'an-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

suret: şekil, resim, fotoğraf.

uzuv: bir canlıyı meydana getiren parçacıklardan her biri, organ.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanları fikren dalâlete atan sebeplerden biri, ülfeti ilim telâkki etmeleridir. Yani, me'lûfları olan şeyleri kendilerince malûm bilirler. Hatta, ülfet dolayısıyla adiyata teemmül edip ehemmiyet vermezler. Hâlbuki, ülfetlerinden dolayı malûm zannettikleri o adı şeyler, birer harika ve birer mu'cize-i kudret oldukları hâlde, ülfet saikasıyla onları teemmüle, dikkate almıyorlar; tâ onların fevkinde olan tecelliyat-ı seyyaleye im'an-ı nazar edebilsinler. Bunların meseli, deniz kenarında durup, denizin içerisindeki hayvanata ve sair garip hâlâtına bakmayarak, yalnız rüzgâr ile husule gelen dalgalara ve şemsin şuaatından peyda olan pırıltısına dikkat etmekle, malikü'l-bihar olan Allah'ın azametini delil getiren adamın meseli gibidir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanların arza ait malûmat ve müsellemaat-ı bedihiyatları ülfete mebnidir. Ülfet ise, cehl-i mürekkep üstüne serilmiş bir perdedir. Hakikate bakılırsa, zannettikleri ilim, cehildir. Bu sırra binaendir ki, Kur'ân, ayetleriyle insanların nazarını me'lûfatları olan şeylere çeviriyor. Ayetler, necimler gibi, ülfet perdesini deler atar, insanın kulağından tutar başını eğdirir, o ülfetin altındaki havari-ku'l-âdât mu'cizeleri o adiyat içerisinde gösterir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Aralarında münasebet, muamele, hatta mükâleme bulunan iki şeyin birbirine müşâbih veya müsavi olmasını

adi: basit, bayağı, sıradan.

adiyat: her zaman olagelen, alışılmış, sıradan şeyler, basit işler.

arz: yer, dünya.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

azamet: büyüklük.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

cehil: bilgisizlik, cehalet, cahillik.
cehl-i mürekkep: bilmemekle beraber, bilmediğini de bilmemek, katmerli cahillik, kara cahillik.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

ehemmiyet: önem, değer, kıymet.

fevkinde: üstünde.

fikren: fikir ile, düşünerek, zihnen.

garip: tuhaf, hayret verici.

hakikat: gerçek, asıl, esas.

hâlât: hâller, durumlar, vaziyetler.

harika: olağanüstü.

havariku'l-âdât: olağanüstü şeyler.

hayvanat: hayvanlar.

husul: olma, meydana gelme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ilim: bilgi, marifet.

im'an-ı nazar: bir işi dikkatli düşünme, inceden inceye tetkik etme.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

malikü'l-bihar: denizlerin sahibi.

malûm: bilinen, bilinir olan.

malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.

me'lûf: alışılmış, ülfet edilmiş.

mebni: bir şeye dayanan, istinat eden.

me'lûfat: alışılmış, ülfet edilmiş şeyler.

mesel: örnek.

muamele: davranış, birbiri ile iş görme.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu'cizesi.

mükâleme: konuşma.

münasebet: ilgi, ilişki, bağ.

müşâbih: birbirine benzeyen, aralarında benzerlik bulunan şeylerden her biri.

müsavi: eşit.

müsellemaat-ı bedihiyat: apaçık oluşları sebebiyle itirazsız ve zorlanmadan kabul edilen şeyler.

nazar: bakış, dikkat.

necim: yıldız.

peyda: meydana gelme, açığa çıkma.

saika: sevk eden, sürükleyen, sebep olan.

sair: diğer, başka, öteki.

şems: güneş.

sır: gizli hakikat.

şuaat: sular, ışınlr, parıltılar.

tecelliyat-ı seyyale: akıp giden görüntüler; gelip geçen tecelliler.

teemmül: inceden inceye, etraflıca düşünme.

telâkki: anlama, kabul etme.

ülfet: alışkanlık hâline getirme, huy edinme.

istilzam etmez. Meselâ, yağmurun bir katresi veya semenin bir çiçeğinin, küçüklüğüyle beraber, şems ile münasebeti ve muamelesi vardır. Binaenaleyh, ey insan, senin hakaretin seni Hallâk-ı Âlem'in nazar-ı inayetinden setredecek bir sebep olamaz.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Denizlerde vukua gelen med ve cezir gibi, evliya arasında da bast-ı zaman, **(HAŞİYE)** tayy-ı mekân meselesi şöhret bulmuştur. Ezcümle, *Kitab-ı Yevakit*'in rivayetine göre, İmam-ı Şa'ranî bir günde iki buçuk defa kocaman Fütuhât-ı Mekkiye namındaki büyük mecmuayı mütalâa etmiştir. Bu gibi vukuat, istiğrap ile inkâr edilmesin. Zira, bu gibi garip meseleleri tasdiğe yaklaştıran misaller

HAŞİYE: Bast-ı zaman sırrıyla, çok seneler hükmünde olan birkaç dakikalık zaman-ı Mîraç, bu hakikatin vücudunu ispat eder ve bilfiil vukuunu gösteriyor. Miracın birkaç saat müddeti, binler seneler hükmünde vüs'atı ve ihata ve uzunluğu vardır. Çünkü, Mîraç yoluyla beka âlemine girdi. Beka âleminin birkaç dakikası bu dünyanın binler senesini tazammun etmiştir.

Hem, bu hakikate binaen, bazı evliya bir dakikada bir günlük işi görmüş, bazıları bir saatte bir senelik vazifesini yapmış, bazıları bir dakikada bir hatme-i Kur'âniyeyi okumuş oldukları gibi; Risale-i Nur'un telifinde de bu bast-ı zaman hakikati çok defa vukua gelmiş.

Ezcümle: On Dokuzuncu Mektup yüz elli sayfadır. Üç yüzden fazla mu'cizatı kitaplara müracaat edilmeden, ezber olarak, dağ bağ köşelerinde, dört gün zarfında, her gün üçer saat meşgul olmakla, mecmuu on iki saatte telif edilmesi; Ramazan Risalesi kırk dakikada telif edilmesi; Yirmi Sekizinci Söz yirmi dakikada telif edilmesi bast-ı zamanın vukuunu ispat etmiştir.

¹ **قَالَ قَائِلٌ مِنْهُمْ كَمْ لَبِثْتُمْ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضُ يَوْمٍ** ayeti tayy-ı zamanı gösterdiği gibi, ² **وَأَنْ يَوْمًا عِنْدَ رَبِّكَ كَأَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ** ayeti de bast-ı zamanı gösterir.

1. İçlerinde söze başlayanlardan biri, "Bu hâlde ne kadar kaldık?" diye sordu. "Bir gün, yahut daha da az" dediler. (Kehf Suresi: 19.)

2. Lâkin, Rabbinin katında bir gün sizin hesabınıza göre bin yıl gibidir. (Hac Suresi: 47.)

bast-ı zaman: az bir zamanda çok uzun bir zaman yaşamış, geçirmiş olmak.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
bilfiil: bizzat kendi çalışması ile, kendi yaparak.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
binaenaleyh: bundan dolayı,

bunun üzerine.
cezir: ayın tesiriyle yükselmış olan deniz suyunun eski seviyesine inmesi.
evliya: velîler, Allah dostları.
ezcümle: bu cümleden olarak.
garip: tuhaf, hayret verici.
hakaret: küçüklük, horluk.
hakikat: gerçek, asıl, esas.

Hallâk-ı Âlem: âlemi yoktan ve en güzel bir surette yaratan Allah.
haşıye: ek, ilâve; dipnot.
hatme-i Kur'âniye: Kur'an-ı Kerim'i baştan sona okuyup bitirme.
hükmünde: değerinde, yerinde.
ihata: kuşatma, içine alma.

İ'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
ispat: kanıtlama.
istiğrap: garip bulmak, garipse-mek, tuhaf bulmak.
istilzam: gerektirme.
katre: damla.
Kitab-ı Yevakit: 1492-1565 yıllarında yaşamış olan İmam-ı Şa'ranî'nin akait kitabı. Eserin tam adı, *el-Yevakit ve'l-Cevahir fî Beyani Akaid'il-Ekber*'dir.
mecmu: toplam, tüm.
mecmua: toplanıp, biriktirilmiş, düzenlenmiş yazıların hepsi.
med: ay çekimi tesiriyle denizin kabarması, kabarma.
meşgul: önemli konu.
meşgul: bir işle uğraşan, ilgilenen.
Mîraç: Peygamberimiz Hz. Muhammed Efendimizin (a.s.m.), Recep ayının 27. gecesinde Cenab-ı Hakkın huzuruna ruhen, cismen, hâlen çıkması mu'cizesi.
muamele: davranış, birbiri ile iş görme.
mu'cizat: mu'cizeler, Allah tarafından verilir, yalnız peygamberlerin gösterebilecekleri büyük harika işler.
müddet: süre, zaman.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
müracaat: başvurma, danışma.
mütalâa: bir şeyi etrafıca düşünme, dikkatli okuma.
nam: ad.
nazar-ı inayet: yardım ve koruma altında.
rivayet: bir haber, söz veya olayı nakletme.
semere: meyve, yemiş.
şems: güneş.
setr: örtme, kapama, gizleme.
sır: gizli hakikat.
şöhret: herkesçe bilinme, tanınma durumu, ün.
tasdik: onaylama.
tayy-ı mekân: mekânı ortadan kaldırma, bir şahsın bir anda muhtelif yerlerde görülmesi, mekânı atlatmasına geçme.
tayy-ı zaman: çok uzun zamanı pek kısa bir zamanda görme ve yaşama.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
telif: eser yazma.
vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.
vukuat: hâdiseler, olaylar.
vüs'at: genişlik.
zaman-ı Mîraç: Peygamberimizin (a.s.m.) Mîraç hâdisesinin gerçekleşme müddeti.
zarfında: süresince.

pek çoktur. Meselâ, rüyada bir saat zarfında bir senenin geçtiğini ve pek çok işler görüldüğünü görüyorsun. Eğer o saatte o işlere bedel Kur'ân okumuş olsa idin, birkaç hatim okumuş olurdun. Bu hâlet, evliya için hâlet-i yakazada inkişaf eder. Zaman inbisat eder, mesele ruhun daireesine yaklaşır. Ruh zaten zaman ile mukayyet değildir. Ruh cismaniyetine galip olan evliyanın işleri, fiilleri, sür'at-i ruh mizanıyla cereyan eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir bürhan ile elde edilen netice-i tevhidi, bazı insanlar isti'zam ile dar zihinlerine sığtıramazlar; veya bozuk hayalleri tahammül edemez. Bu hâle karşı, o kat'î, sahih bürhanı reddetmek üzere, "Bu neticeyi, bu kadar azame-tiyle şu bürhan (onu) intaç edemez" diye bahanelerle kabul etmez. O miskin bilmez mi ki, neticenin kayyumu imandır; bürhan, ancak onu görmek için bir menfezdır veya bir süpürge gibi, o neticeye konan vehimleri süpürür. Maahaza, bürhan bir değildir, bin değildir, zerrat-ı âlem adedince bürhanlar vardır.

Fesühbanallah, mülk ile melekût arasındaki hicap ne kadar incedir, aralarındaki mesafe ne kadar büyüktür; dünya ile ahiret arasındaki yol ne kadar kısa ve ne kadar uzundur; ilim ile cehil arasındaki hicap ne kadar lâtif ve ne kadar kalındır; iman ile küfür arasındaki berzah ne kadar şeffaf ve ne kadar kesiftir; ibadetle masiyet arasındaki mesafe ne kadar kısadır. Hâlbuki, araları Cennet ile Nârın araları kadardır. Hayat ne kadar kısa, emel ne

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.

azamet: büyüklük.

bahane: yalandan özür, asıl sebebi gizlemek için ileri sürülen uydurma sebep.

bedel: karşılık.

berzah: iki şey arasındaki yer.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

cehil: bilgisizlik, cehalet, cahillik.

cereyan: olma, meydana gelme.

cismaniyet: cismanî oluş, cisimle ilgili olma, maddiyat.

emel: şiddet arzu, ümit.

evliya: velîler, Allah dostları.

fesühbanallah: Allah'ı her türlü kusur, ayıp ve eksiklerden tenzih ederim" manasındadır. Şaşkınlığı anlatmak için kullanılır.

hâlet: hâl, durum.

hâlet-i yakaza: uyanıklık hâli, uyanırken.

hicap: perde, örtü.

ibadet: kulluk görevi.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ilim: bilgi, marifet.

iman: inanç, itikat.

inbisat: yayılma, genişleme.

inkişaf: ortaya çıkma, keşfolunma; gelişme.

intaç: netice verme, sonuçlandırma.

isti'zam: çok çok büyük bir şey olarak görme, imkânsız olacak gibi büyük kabul etme.

kat'i: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

kayyum: her şeyin varlığı onunla ayakta duran ve devam eden.

kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.

küfür: imansızlık, dinsizlik.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

lâtif: yumuşak, tatlı, narin; cismanî olmayan, ruhanî.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

masiyet: asilik, itaatsizlik. isyan.

melekût: iç, iç kısım.

menfez: delik, aralık.

mesafe: uzaklık, ara.

meselâ: örneğin.

mesele: önemli konu.

miskin: uyusuk, tembel, hareketsiz, zavallı.

mizan: terazi, ölçü.

mukayyet: kayıtlı, sınırlı, bağlı.

mülk: dış, dış kısım; bir şeyin görünen kısmı.

nâr: ateş; Cehennem.

netice-i tevhid: yaratıcının bir tek oluşu sonucu.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

sahih: doğru, kusursuz, tam, sağlam.

şeffaf: saydam.

sür'at-i ruh: ruhun hızı.

tahammül: yüklenme, yüke katlanma; kaldıracılma.

vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.

zarfında: süresince.

zerrat-ı âlem: âlemdeki zerreler, atomlar.

kadar uzundur. Evet, hâl ile mazi arasında öyle ince bir perde vardır ki, ruhun mazi cihetine geçmesine mâni değildir, cesede nispeten bitmez bir mesafedir.

Kezalik, mülk ile melekût, dünya ile ahiret arasında, ehl-i kalp için şeffaf, ehl-i heva için kesif ince bir perde vardır.

Kezalik, gece ile gündüz arasında lâtif bir perde var ki, gözün kapanmasıyla gece olup, açılmasıyla gündüz olduğu gibi; nefsin âlem-i maneviyata gözü kapanırsa, ebedî bir gece içinde kalır, gözü maneviyata açılırsa neharı inkişaf eder.

Kezalik, Allah'ın hesabına kâinata bakan adam, her ne müşahede ederse ilimdir; eğer gafletle esbap hesabına bakarsa, ilim zannettiği şey de cehil olur.

Kezalik, iman ve tevhid ile bakan, âlemi nurlu görür; ve illâ âlemi zulûmat içerisinde görecektir.

Kezalik, ef'al-i beşer için iki cihet vardır: Eğer niyet ile Allah'ın hesabına olursa, tecelliyata ma'kes, şeffaf, parlak olur. Eğer Allah hesabına olmasa, zulmetli bir manzarayı göstermiş olur.

Kezalik, hayatın da iki vechi vardır: Biri siyah dünyaya bakar, diğeri şeffaf ahirete nazırdır. Nefis, siyah vecdin altına girer, şeffaf veche terettüp eden saadet-i ebediye ister.

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
âlem: dünya, cihan.
âlem-i maneviyat: manalar ve ruhlar âlemi.
cehil: bilgisizlik, cehalet, cahillik.
ceset: vücut, beden.
cihet: yön.
ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.
ef'al-i beşer: insanın fiilleri.
ehl-i heva: heva ve hevesine

düşkün olanlar, nefsinin gayrimesru isteklerine uyanlar.
ehl-i kalp: maneviyata çok kıymet veren, kalben Cenab-ı Hakka çok yakınlık hissedip çok hikmetlerden anlayan zat.
esbap: sebepler, vasıtalar.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hâl: bulunulan an, şimdiki zaman.
ilim: bilgi, marifet.

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.
iman: inanç, itikat.
inkışaf: ortaya çıkma, keşfolunma; gelişme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kesif: kaba, yoğun, şeffaf olmayan.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
lâtif: yumuşak, tatlı, narin; cismanî olmayan, ruhani.

ma'kes: akseden yer, yansıma yeri.
maneviyat: mana âlemine ait olanlar, hisse ve inanca ait şeyler.
mâni: engel.
mazi: geçmiş zaman.
melekût: iç, iç kısım.
mesafe: uzaklık, ara.
mülk: dış, dış kısım; bir şeyin görünen kısmı.
müşahede: bir şeyi gözle görme, seyretme.
nazır: nazar eden, bakan.
nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de kötülüğe de meyli olan duygu.
nehar: gündüz.
nispeten: nispetle, kıyaslayarak.
niyet: bir işi yapmayı önceden düşünme.
nurlu: ışıklı, parıltılı.
ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.
saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.
şeffaf: saydam.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
terettüp: ait olma, icap etme, gerekme.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
vech: cihet, yön.
zulmet: karanlık, Allah'ın nurundan mahrum olma hâli.
zulûmat: karanlıklar, dinsizlik, zulüm ve küfür.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kâinatın miftahı, anahtarı insanın elindedir. Âlemin kapıları açık ise de, manen kapalıdır. Cenab-ı Hak bütün o kapıları ve kenz-i mahfiyi açan ene namında bir miftahı insanın eline vermiştir. Fakat, ene de kapısı kapalı bir bilmecedir; bunun kapısı açılıyorsa, kâinatın da kapıları açılıyor.

Evet, *Cenab-ı Hak insana bir benlik, bir nevi hürriyet vermiştir ki; Cenab-ı Hakkın rububiyetine ait evsafı bilmek için, mevhum farazî bir vahid-i kıyasî yapsın.*

Mahiyet-i beşerde pek ince bir ip, insanın vücudunda şuurlu bir kıl, şahsın kitabında bir elif kıymetinde ve miktarında olan enenin iki vechi vardır: Biri, hayra bakar. Bu vecihle yalnız kabil-i feyizdir, fail değildir. Diğer vechi ise, şerre bakar. Bu vecihle kendisini fail bilir.

Enenin mahiyeti mevhumedir, rububiyeti hayalîdir, vücudu bir şeye hamil olamaz. Ancak, mizanü'l-hararet gibi, Vacibü'l-Vücut'un rububiyetine ait sıfat-ı mutlaka-i muhitayı bilmek için bir mizan vazifesini görüyor.

Eğer insan, benliğine mizan nazarıyla bakarsa, kâinat-tan zihnine akıp gelen afakî malûmatı kendi malûmatıyla, tasarrufat ve sıfat-ı İlâhiyeyi de kendi sıfatıyla tasdik eder; yine merciine iade eder ve bu sayede **قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا**¹

'daki **مَنْ**² şumulüne dâhil olarak, bihakkın emaneti

afakî: dışa dönük.
âlem: dünya, cihan.
bihakkın: tamamiyla, hakkıyla.
dâhil: içine alma, sokma.
ene: ben, benlik.
evsaf: vasıflar, nitelikler, özellikler.
fail: fiili işleyen, yapan, tesir eden.
farazî: farz, takdir ve tahmin usulüne dayanan, varsayıli.
hamil: yüklenici, omuzlayıcı.
hayalî: hayalle ilgili, gerçek olmayan.
hüsran: zarar, ziyan, kayıp.
iade: geri verme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
kabil-i feyiz: bilgi, ilim irfan kabiliyeti, yeteneği.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kenz-i mahfi: gizli hazine.
kıymet: değer.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mahiyet-i beşer: insanın yaratılış gayesi, maksadı; insanın özelliği.
malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.
manen: mana bakımından, manaca.
merci: merkez, kaynak.
mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.
mevhume: vehim, kuruntu ve hayal türünden olan şey.
miftah: açan alet, anahtar.
mizan: terazi.
mizanü'l-hararet: sıcaklıkölçer, termometre.
nam: ad.

1. Nefsini günahlardan arındıran kurtuluşa ermiştir. (Şems Suresi: 9.)
2. O kimse ki...

nazar: bakış, dikkat.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nevi: çeşit, tür.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

ser: kötülük.

sıfat-ı İlâhiye: Allah'ın sıfatları.

sıfat-ı mutlaka-i muhita: her şeyi kuşatan sonsuz mükemmel sıfatlar, vasıflar.

şumul: içine alma, kapsam.

suur: bilinc.

tasarrufat: tasarruflar, idare etmeler.

tasdik: bir şeyin veya kimse-

nin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahid-i kıyasî: ölçmeye esas olan şey, birim, ölçü birimi.

vazife: görev.

vecih: cihet, yön.

ifa etmiş olur. Fakat kendisine müstakil nazarıyla bakmakla, kendisini malik itikat ederse, ¹ **وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّيْهَا**

'nın şümulüne dâhil olmakla, emanette hıyanet etmiş olur. Zira, semavat ve arzın hamlinden korkarak imtina ettikleri cihet, enenin bu cihetidir. Çünkü, dalâletler, şirkler, şerler bu cihetten doğarlar. Eğer, vaktiyle o enenin şiddetli bir terbiye ile başı kırılmaz ise büyür, insanın vücudunu yutar. Eğer, milletin de enaniyeti inzimam ederse, Sâniin emrine karşı mübarezeyle çıkar, tam manasıyla bir şeytan olur. Sonra, halkı da kendisine kıyas eder, esbabı da o kıyasa dâhil eder, büyük bir şirke düşer—eliyazübillâh.

Mühim Bir Mesale

Ene'nin iki vechi vardır. Bir vechini nübüvvet almıştır, bir vechini de felsefe almıştır.

• Birinci vecih, ubudiyet-i mahzaya menşedir. Mahiyeti harfiye olup, müstakil değildir; vücudu tebeî olup, aslî değildir; malikiyeti vehmî olup, hakikî değildir. Vazifesi, Hâlık'ın sıfâtını fehmetmek için bir mizan ve bir mikyas olmaktır.

Enbiya aleyhimüsselâm, enaniyetin bu vechine bakmakla, mülkü tamamen Allah'a teslim ederek, ne mülkünde, ne rububiyetinde, ne ulûhiyetinde şeriki olmadığına hükmetmişlerdir.

1. Nefsini günaha daldıran da hüsrana düşmüştür. (Şems Suresi: 10.)

aleyhimüsselâm: Allah'ın selâmı onların üzerine olsun.
arz: yer, dünya.
aslî: bir şeyin kendisiyle ilgili olan, katma olmayan.
cihet: yön.
dâhil: girme, içinde olma.
dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
eliyazübillâh: Allah esirgesin, Allah korusun.

enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.
enbiya: nebîler, peygamberler.
ene: ben, benlik.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fehmetmek: anlamak, kavramak, idrak etmek.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
hakiki: gerçek.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
haml: yükleme, yüklenme.
harfiye: tek başına bir anlamı olmayan şey.
hıyanet: hainlik, kendine olan güveni kötüye kullanma.
hükmetme: karar vermek, inanca varmak.
ifa: bir işi yapma, yerine getirme.

imtina: bir fiili yapmaktan kaçınma, yapmama, çekinme, geridurma, içtinap.
inzimam: birbirine ilâve olunma, katılma, eklenme.
itikat: kesin inanma, iman.
kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
malik: sahip.
malikiyet: maliklik, malik ve sahip olma.
menşe: esas, kaynak.
mesale: önemli konu.
mikyas: ölçü aleti, ölçek.
mizan: terazi, ölçü.
mübareze: çatışma, kavga.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
müstakil: bağımsız, başkasına tâbi olmayan.
nazar: bakış, dikkat.
nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah elçiliği.
rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
semavat: semalar, gökler.
şer: kötülük.
şerik: ortak.
sıfât: vasıf, nitelik.
şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğu inanma.
şümul: içine alma, kapsam.
tebeî: kastî olmayan, ikincil olarak başkasının vücudu ile devam eden.
terbiye: besleyip büyütme, yetiştirme, eğitme.
ubudiyet-i mahza: tam, eksiksiz ve kusursuz kulluk vazifesi.
ulûhiyet: ilâhlık, Allahlık.
vazife: görev.
vech: cihet, yön.
vehmi: vehimle ilgili, aslında var olmadığı hâlde varmış gibi görülen her hangi bir şeye ait.

aslı: bir şeyin kendisiyle ilgili olan, katma olmayan.

bâkî: geri kalan.

bizzat: kendisi, şahsen.

dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma, azmak.

dehriyyun: bu âlemin ezeli ve ebedi olduğunu kabul edip ahirete inanmayan imansız kişiler; Dehriye fırkası mensupları.

ehemmiyet: önem, değer.

enbiya: nebîler, peygamberler.

ene: ben, benlik.

envaen: cins olarak, çeşit çeşit.

esbap: sebepler, vasıtalar.

evamir: emirler, buyruklar, buyruktular, işler.

ezcümle: bu cümleden olarak.

felâsife: felsefe ile uğraşanlar, fîlozoflar.

felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.

fesat: bozukluk, karışıklık, nifak.

fırvun: zalim, imansız, kibirli, gururlu ve inatçı.

fitrî: tabii, doğal.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

gayr: başka, diğer.

gusun: ağaç dalı, budak.

hadd-i zatında: esasen, aslında.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi

yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hasenat: iyi ameller, iyi işler, hayırlar.

hayrat: hayırlar, sevap kazanmak amacıyla Allah rızası için yapılan iyilikler.

hubb-i zat: kendini sevmek.

hülâsa: kısaca, sözün kıyası.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

inbat: bitirme, bitki büyütme, bitmesini sağlama.

inkıta: kesilme, devam etmeme, sona erme.

kıyas: karşılaştırma.

kuvve-i aklıye: akıl duygusu, akıl hasleti.

kuvve-i behimiye: hayvani hisler, hayvanca duygular.

kuvve-i gadabiye: hiddet, öfke duygusu.

maddiyyun: maddeciler, materyalistler.

mahlûk-i vahit: tek bir varlık.

malik-i hakikî: her şeyin hakikî sahibi ve maliki.

mayi: su gibi akan, sıvı.

mübarek: feyizli, bereketli, kutlu.

mübareze: çatışma, kavga.

müstakîl: bağımsız.

nemrut: yüzü gülmez, katı yürekli, inatçı, zalim kimse.

riya: iki yüzlülük, yalandan gösteriş, samimiyetsizlik.

Enenin bu vechinden, Cenab-ı Hak, şecere-i tuba-i ubudiyeti inbat edip; dal ve budakları, kâinat bahçesinde enbiya, evliya, sıddıkîn gibi mübarek semereleri vermiştir.

• İkinci vechi alan felsefe, enenin vücudunu aslî ve kendisini müstakîl ve malik-i hakikî olduğunu zu'm etmişlerdir. Vazifesi de, yalnız hubb-i zatıyla tekemmül-i hayattır.

Enenin bu siyah yüzünden, envaen şirkler, dalâletler çıkmıştır. Ezcümle, kuvve-i behimiye dalında sanemler doğmuşlardır. Kuvve-i gadabiye gusnundan fırvunlar, nemrutlar çıkmıştır. Kuvve-i aklıyeden dehriyyun, maddiyyun felâsife çıkmışlardır ki, Vacibü'l-Vücut'a bir mahlûk-i vahidi verir, bakî kalan mülkünü gayre taksim ederler.

Hülâsa: Ene, haddizatında bir hava, bir buhar gibi iken, verilen ehemmiyete göre mayi hâline gelir, sonra ülfetle kalınlaşır, sonra gaflet ve isyan ile öyle kalınlaşır ki, sahibini yutar. Halkı, esbabı da kendisine kıyas ederek, Hâlık'ın evamirine mübareze başlar. Küçük âlemden —yani insanda— ene, büyük insanda —yani kâinata— tabiata benziyor. İkisi de tağutlardandır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hayrat ve hasenatın hayatı niyet iledir, fesadı da ucub, riya ve gösteriş iledir. Ve fitrî olarak vicdanda şuurla biz-zat hissedilen vicdaniyatın esası, ikinci bir şuur ve niyet ile inkıta bulur.

sanem: put, Allah'tan başka tapınılan şey.

şecere-i tuba-i ubudiyet: kulluğun tuba ağacı; kulluğun nuranî silsilesi.

semere: meyve, güzel netice.

sıddıkîn: sıddıklar, doğru sözlü olanlar, samimiyetle iman etmiş olan ve bunun gereği-ne tam olarak uyanlar.

şirk: Allah'a ortak koşma, Allah'tan başka yaratıcının bulunduğuna inanma.

şuur: bilinç.

tabiat: var olan her şeyin yaratılış ve yaşayış kurallarının tümü.

tağut: insanları Allah'a karşı isyana sevk eden, isyankâr; her batıl ma'bud, şeytan.

tekemmül-i hayat: hayatını geliştirme, olgunlaştırma.

ucub: kendini beğenme, kibir, gurur.

ülfet: alışkanlık hâline getirme, huy edinme.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının

varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vecih: cihet, yön.

vicdan: insanın içindeki iyiyi kötüyden ayırabilen ve iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülükten elem alan manevî bir his.

vicdaniyat: vicdana ait hususiyetler, vicdanla ilgili hâller, vicdana ait nitelikler.

zu'm: batıl inanç, yanlış kanaat.

Nasıl ki amellerin hayatı niyet ile dir; onun gibi, niyet bir cihetle fitrî ahvalin ölümüdür. Meselâ, tevazua niyet, onu ifsat eder; tekebbüre niyet onu izale eder; feraha niyet, onu uçurur; gam ve kedere niyet, onu tahfif eder ve hakeza, kıyas et.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kâinat bir şeceredir, anasır onun dallarıdır, nebatat yapraklarıdır, hayvanat onun çiçekleridir, insanlar onun semereleridir. Bu semerelerden en ziyadar, nurlu, ahsen, ekrem, eşref, eltaf, Seyyidü'l-Enbiya ve'l-Mürselin, İmamü'l-Müttakîn, Habib-i Rabbülâlemîn Hazret-i Muhammed'dir.

عَلَيْهِ أَفْضَلُ الصَّلَوَاتِ مَا دَامَتِ الْأَرْضُ وَالسَّمَوَاتُ¹

1. Yer ve gökler devam ettiği sürece, rahmetlerin en güzeli onun üzerine olsun.

ahsen: en güzel.
ahval: haller, durumlar.
amel: fiil, iş.
anasır: unsurlar, esaslar.
cihet: yön.
ekrem: daha (en, pek) kerîm; çok şeref sahibi, pek cömert, eli açık.
eltaf: daha lâtif, en lâtif, pek güzel, hoş (olan).
eşref: en şerefli, daha şerefli, en iyi, en güzel.

ferah: gönül açıklığı, sevinç, sevinme.
fitri: tabii, doğal.
gam: keder, üzüntü.
Habib-i Rabbülâlemîn: Âlemlerin Rabbi olan Allah'ın en sevdiği kulu Hz. Muhammed (a.s.m.).
hakeza: böylece, bunun gibi.
hayvanat: hayvanlar.
ifsat: fesada uğratma, bozma, kanşıklık çıkarma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
imamü'l- müttakîn: kendisini günahlardan ve kötülüklerden koruyanların imamı, en önde geleni.
izale: giderme, ortadan kaldırma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
keder: kaygı, acı, hüzn.

kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.

meselâ: örneğin.

nebatat: bitkiler.

niyet: kalbin bir şeye karar vermesi, bir işin ne için yapılacağını bilmesi.

nurlu: ışıklı, parıltılı.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

şecere: ağaç.

semere: meyve, güzel netice.

semere: meyve, güzel netice.

seyyidü'l-enbiya ve'l-mürselin: gönderilen bütün peygamberlerin ve Allah elçilerinin efendisi olan Hz. Muhammed (a.s.m.).

tahfif: hafifletme, yükünü azaltma.

tekebbür: kibirlenme, büyüklük satma.

tevazu: alçak gönüllülük, bir kimsenin başkalarını kendinden küçük görmemesi.

ziyadar: ziyalı, ışıklı, parlak, aydınlık.

اَلْهَى ۞ الدُّنُوبُ اٰخِرَسْتَنِى ۞ وَكَثْرَةُ الْمَعَاصِى اٰخَجَلْتَنِى ۞ وَشِدَّةُ
 الْغَفْلَةِ اٰخَفَّتْ صَوْتِى ۞ فَادُقْ بَابَ رَحْمَتِكَ ۞ وَاُنَادِىْ فِىْ بَابِ
 مَغْفِرَتِكَ بِصَوْتِ سَيِّدِى وَسَنَدِى الشَّيْخِ عَبْدِ الْقَادِرِ الْكَيْلَانِى
 وَنِدَائِهِ الْمَقْبُولِ اَلْمَانُوسِ عِنْدَ الْبَوَابِ ۞ يٰىا مَنْ وَسَعَتْ رَحْمَتُهُ
 كُلَّ شَيْءٍ ۞ وَيَا مَنْ بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ ۞ وَيَا مَنْ لَا يَضُرُّهُ
 شَيْءٌ ۞ وَلَا يَنْفَعُهُ شَيْءٌ ۞ وَلَا يَغْلِبُهُ شَيْءٌ ۞ وَلَا يَعِزُّبُ عَنْهُ شَيْءٌ
 ۞ وَلَا يُوَدُّهُ شَيْءٌ ۞ وَلَا يَسْتَعِينُ بِشَيْءٍ ۞ وَلَا يَشْغَلُهُ شَيْءٌ عَنْ
 شَيْءٍ ۞ وَلَا يُشَبِّهُهُ شَيْءٌ ۞ وَلَا يُعْجِزُهُ شَيْءٌ ۞ اغْفِرْ لِيْ كُلَّ شَيْءٍ
 حَتّٰى لَا تَسْئَلَنِيْ مِنْ شَيْءٍ ۞ يٰا مَنْ هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَةِ كُلِّ شَيْءٍ ۞
 وَبِيَدِهِ مَقَالِيْدُ كُلِّ شَيْءٍ ۞ وَيَا مَنْ هُوَ الْاَوَّلُ قَبْلَ كُلِّ شَيْءٍ ۞ وَالْاٰخِرُ
 بَعْدَ كُلِّ شَيْءٍ ۞ وَالظَّاهِرُ فَوْقَ كُلِّ شَيْءٍ ۞ وَالْبَاطِنُ دُوْنَ كُلِّ شَيْءٍ ۞
 وَالْقَاهِرُ فَوْقَ كُلِّ شَيْءٍ ۞ اغْفِرْ لِيْ كُلَّ شَيْءٍ اِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۞
 وَيَا عَلِيْمًا بِكُلِّ شَيْءٍ ۞ وَمُحِيْطًا بِكُلِّ شَيْءٍ ۞ وَبَصِيْرًا بِكُلِّ شَيْءٍ ۞
 وَيَا شَهِيدًا عَلَى كُلِّ شَيْءٍ ۞ وَرَقِيْبًا عَلَى كُلِّ شَيْءٍ ۞ وَلَطِيْفًا بِكُلِّ شَيْءٍ ۞
 وَخَبِيْرًا بِكُلِّ شَيْءٍ ۞ اغْفِرْ لِيْ كُلَّ شَيْءٍ مِنَ الدُّنُوبِ وَالْخَطِيْئَاتِ
 حَتّٰى لَا تَسْئَلَنِيْ عَنْ شَيْءٍ اِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ۱

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.

batın: bütün varlıkların içini yaratan ve dâhiline hükmeden Allah.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

haberdar: haberli, bilgili.

hükümrân: hâkim, hükümdar. hüküm ve saltanat süren. hükümferma.

itaat: boyun eğme, uyma, alınan emre göre hareket etme.

lütuf: güzellik, hoşluk, iyilik, ih-san.

mağfîret: Allah'ın, kullarının günahlarını bağışlaması, örtmesi, affetmesi; lâhî merhamet, gufran.

mağlûp: yenilme, kendisine galip gelinmiş.

makbul: kabul edilmiş, geçerli, reddedilmeyen.

meşgul: bir işle uğraşan, ilgilenen.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

zahir: açık, aşîkâr.

1. Allah'ım!

Günahlar dilimi tuttu, emrine itaatsizliğim utancımdan ne diyeceğimi bilemez hâle getirdi. Şiddetli gaflet sesimi kısıtı. Rahmet kapını çalıyor ve efendim, dayanağım olan Seyh Abdülkadir Geylânî'nin sence makbul ve kapıcın yanında tanınan sesiyle mağfîret kapında durarak şöyle sesleniyorum:

"Ey rahmeti her şeyi kaplayan! Ey her şeyin iç yüzü ve hükümrânlığı elinde olan! Ey kendisine hiçbir şey zarar vermeyen, kendisine hiçbir şey

faida sağlamayan, kendisini hiçbir şey mağlûp edemeyen, kendisinden hiçbir şey gizli kalmayan, kendisine hiçbir şey ağır gelmeyen, hiçbir şeyden yardım beklemeyen, hiçbir şey kendisini başka bir şeyle meşgul olmaktan alıkoymayan, hiçbir şey kendisine benzemeyen, hiçbir şey kendisini âciz bırakamayan Allah'ım! Benim her şeyimi bağışla. Öyle ki, beni hesaba çekeceğin hiçbir şey kalmasin.

"Ey her şeyin dizgini elinde, her şeyin anahtarı yanında olan, ey hiçbir şey yokken var olan, ey her şeyden sonra da varlığı devam eden, ey her şeyin üstünde varlığı zahir olan, ey her şeyden başka ve Bâtin olan, ey her şeyi emri altında bulunduran Allah'ım! Benim bütün günahlarımı bağışla. Şüphesiz senin her şeye gücün yeter.

"Ey her şeyi bilen, her şeyi kuşatan, her şeyi gören, her şeye sahit olan, her şeyi gözetip kontrol eden, her şeye lütufta bulunan, her şeyden haberdar olan Allah'ım! Bütün günah ve hatalarımı bağışla! Öyle ki, beni hesaba çekeceğin hiçbir şey kalmasin. Şüphesiz senin her şeye gücün yeter.

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُ بِعِزَّةِ جَلَالِكَ وَبِجَلَالِ عِزَّتِكَ وَبِقُدْرَةِ سُلْطَانِكَ
وَبِسُلْطَانِ قُدْرَتِكَ مِنَ الْقَطِيعَةِ وَالْاَهْوَاءِ الرَّدِيَّةِ ❀ يَا جَارَ
الْمُسْتَجِرِّينَ اَجْرِنِىْ مِنَ الشَّهَوَاتِ الشَّيْطَانِيَّةِ وَطَهِّرْنِىْ مِنَ الْقَاذُوْرَاتِ
الْبَشَرِيَّةِ وَصَفِّىْ بِحُبِّ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِالْمُحَبَّةِ
الصَّدِيقِيَّةِ مِنْ صَدَاءِ الْغَفْلَةِ وَاَوْهَامِ الْجَهْلِ حَتّٰى تَقْنِىَ الْاِنَانِيَّةَ وَيَبْقَى
الْكُلُّ لِلّٰهِ وَبِاللّٰهِ وَالِىُّ اللّٰهِ وَمَنْ اللّٰهُ غَرْقًا بِنِعْمَةِ اللّٰهِ فِيْ بَحْرِ مَنَّةِ اللّٰهِ
مَنْصُوْرِيْنَ بِسَيْفِ اللّٰهِ مَحْظُوْطِيْنَ بِعِنَايَةِ اللّٰهِ مَحْفُوْطِيْنَ بِحِمَايَةِ اللّٰهِ
عَنْ كُلِّ شَاغِلٍ يُشْغِلُ عَنْ اللّٰهِ فَيَا نُوْرَ الْاَنْوَارِ ❀ وَيَا عَالَمَ الْاَسْرَارِ
❀ وَيَا مُدَبِّرَ الْاَيْلِ وَالنَّهَارِ ❀ يَا مَلِكُ ❀ يَا عَزِيْزُ ❀ يَا فَهَّارُ ❀
يَا رَحِيْمُ ❀ يَا وَدُوْدُ ❀ يَا غَفَّارُ ❀ يَا عَلَامَ الْغُيُوْبِ ❀ يَا مُقَلِّبَ
الْقُلُوْبِ وَالْاَبْصَارِ ❀ يَا سَيَّارَ الْعُيُوْبِ ❀ يَا غَفَّارَ الذُّنُوْبِ ❀
اغْفِرْ لِيْ زُنُوْبِيْ ❀ وَاَرْحَمَ مَنْ ضَاقَتْ عَلَيْهِ الْاَسْبَابُ وَغُلِقَتْ
دُوْنَهُ الْاَبْوَابُ وَتَعَسَّرَ عَلَيْهِ سُلُوْكُ طَرِيْقِ اَهْلِ الصَّوَابِ وَاَنْصَرَمَتْ
اَيَّامُهُ وَنَفْسُهُ رَاتِعَةٌ فِيْ مَيَادِيْنِ الْغَفْلَةِ وَالْمَعْصِيَّةِ وَدَنِيَّ الْاِكْتِسَابِ
❀ فَيَا مَنْ اِذَا دُعِيَ اَجَابَ وَيَا سَرِيْعَ الْحِسَابِ ❀ وَيَا كَرِيْمُ يَا
وَهَّابُ اَرْحَمَ مَنْ عَظُمَ مَرَضُهُ وَعَزَّ شِفَائُهُ وَضَعُفَتْ حِيلَتُهُ وَقَوِيَ
بَلَاءُهُ وَاَنْتَ مُلَجِّئُهُ وَرَجَائُهُ 1

1. "Allah'ım! Senden ayrı yaşamaktan ve bayağı arzularımdan, senin celâlinin izzetine, izze-
tinin celâline, saltanatının kudretine, kudretinin saltanatına sığınırım.

"Ey dergâhına sığınanları koruyan Allah'ım! Beni şeytanî arzulardan koru, beşerî kirlerden temizle, peygamberin olan Hz. Muhammed'in (a.s.m.) candan sevgisini nasip ederek gaflet pasından, cehaletten gelen evhamlardan uzaklaştır. Öyle ki, benlik ve enaniyet tamamen yok olup, her şeyim Allah tarafından olsun. Böylece Allah'ın nimeti sayesinde ihsan deryasına dalsın, Allah'ın kılıçlarıyla yardıma mazhar olsun, Allah'ın inayetiyle memnun olsun, Allah'tan alıkoyan her şeyden Allah'ın himayesiyle korunmuş olsun.

"Ey nurların nuru, ey sırları bilen, ey gece ve gündüzü döndüren, ey her şeyi elinde bulunduran Melik, ey izzet sahibi Aziz, ey düşmanlarına galip gelen Kahhar, ey sonsuz merhamet sahibi Rahim, ey sonsuz şefkat sahibi Vedüd, ey günahları affeden Gaffar, ey gaypları çok iyi bilen, kalp ve gözleri hâlden hâle çeviren, ey kusurları örten, ey günahları bağışlayan! Günahlarımı bağışla, çareleri daralan, yüzüne karşı kapılar kapanan, doğru yolda olanların izinde yürümek kendisine güçleşen, ömür günleri tükendiği hâlde nefsi gaflet,

amel: fiil, iş.

Aziz: izzetli, çok izzetli, kuvvet ve kudret sahibi, mağlûp edilmesi mümkün olmayan ve daima galip olan Allah.

beşerî: insanla ilgili, insana ait.

celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.

dergâh: sığınacak yer; büyük bir huzura girilecek kapı.

derya: deniz.

enaniyet: kendini beğenme, bencilik, egoistlik.

evham: kuruntular.

Gaffar: kulların günahlarını çok affeden, örten, bağışlayan, bağışlaması bol olan Allah.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

gayp: gizli olan, görünmeyen şeyler ve âlemler.

himaye: koruma, muhafaza.

ihsan: bağış, ikram etme, lütuf.

inayet: yardım, ihsan, lütuf.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

Kahhar: kahreden, kudret ve kuvvet sahibi, Allah.

kerem: cömertlik, lütuf, ihsan, bağış.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.

Melik: her şeyin sahibi olan Allah.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

musibet: felaket, bela.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

peygamber: Allah tarafından haber getirerek ilâhî emir ve yasakları insanlara tebliğ eden elçi.

Rahim: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, koruyan, acıyan Allah.

şefkat: acıyarak ve esirgeyerek sevmek, merhamet.

şeytanî: şeytanca.

Vedüd: çok şefkatli olan ve çok sevgi beslenen, seven ve sevilen Allah.

günah ve faydasız amel sahalılarında başıboş yaşamaya devam eden kuluna merhamet et.

"Ey dua edildiğinde cevap veren ve ey hesabı çabuk gören! Ey keremi bol ve kullarına bağış çok olan! Hastalığı artan, sıfası güçleşen, çaresiz kalan, musibeti fazlaşan ve senden başka sığınak ve ümidi olmayan kuluna merhamet et.

إِلَهِي إِلَيْكَ أَرْفَعُ بَشِي وَحُزْنِي وَشِكَايَتِي ❀
 إِلَهِي حُجَّتِي حَاجَتِي وَعُدَّتِي فَاقْتِي وَانْقِطَاعُ حِيلَتِي ❀
 إِلَهِي قَطْرَةً مِنْ بَحَارِ جُودِكَ تُغْنِينِي وَذَرَّةً مِنْ تَيَّارِ عَفْوِكَ تَكْفِينِي
 يَا وَدُودِيَا وَدُودِيَا وَدُودِيَا ذَا الْعَرْشِ الْمَجِيدِ يَا مُبْدِي يَا مُعِيدُ
 يَا فَعَالًا لِمَا يُرِيدُ ❀ أَسْأَلُكَ بِنُورِ وَجْهِكَ الَّذِي مَلَأَ أَرْكَانَ عَرْشِكَ
 وَأَسْأَلُكَ بِقُدْرَتِكَ الَّتِي قَدَرْتَ بِهَا عَلَى جَمِيعِ خَلْقِكَ وَبِرَحْمَتِكَ
 الَّتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ يَا مُغِيثُ اغْنِنَا وَاعْفِرْ جَمِيعَ
 ذُنُوبِي وَسَقَطَاتِ لِسَانِي فِي جَمِيعِ عُمْرِي بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ
 الرَّاحِمِينَ ❀ آمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ¹

arz: göğün en yüksek katı.

arz: sunma, bildirme.

delil: kılavuz, doğru yolu gösteren, yol gösteren.

derya: deniz.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek bildirme.

hürmet: şeref, saygı.

ilâh: kendisine ibadet edinilen ve tapınılan şey.

imdat: yardım.

keder: kaygı, acı, hüzn.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

rûkûn: bir şeyi meydana getiren unsurlardan her biri, esas.

şefkat: karşılıksız sevgi besleme, içten ve karşılıksız merhamet.

Vedûd: çok şefkatli olan ve çok sevgi beslenen, seven ve sevilen Allah.

zat: azamet ve ululuk sahibi olan.

zerre: pek ufak parça, en küçük parça.

"Allah'ım, kederimi, üzüntümü ve şikâyetimi sadece sana arz ediyorum.

"Allah'ım, tek delilim muhtaç oluşum, hazırlığım elimin boş olması ve çaremın tükenmişliği.

"Allah'ım, senin cömertlik deryalarından bir damla benim bütün ihtiyaçlarımı karşılar, senin af dalgalarından bir zerre bana yeter.

"Ey yaratıklarına karşı çok şefkatli olan Vedûd, ey yarattıklarını çok seven Vedûd, ey yüce Arşın Sahibi, ey mahlûkatı yoktan yaratan ve onları öldükten sonra yeniden diriltiren, ey dilediğini yapan! Arşının rûkûnlerini dolduran zatının nuru hürmetine, bütün yarattıklarına galip geldiğin kudretin ve her şeyi kuşatan rahmetin hakkı için istiyorum. Senden başka ilâh yok, ey kulların imdadına koşan Allah'ım! Bize imdat et. Ömrüm boyunca işlediğim bütün günahlarımı ve dilimin sürçmelerini bağışla. Bunu rahmetinle yap, ey merhamet edenlerin en merhametlisi. Duamızı kabul eyle. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun."

Onuncu Risale

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

¹ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ

İlem eyyühe'l-aziz!

Şu ayet-i kerîmenin yüksek semasına çıkıp sırrını fehm etmek için yedi basamaklı bir merdiven kuruyoruz.

BİRİNCİ BASAMAK: Semavatın melâike ile tesmiye edilen münasip sakinleri vardır. Çünkü, küre-i arzın semaya nispeten küçüklüğü ve hakaretiyle beraber zevî'l-hayat ile dolu olması, semavatın o müzeyyen burçları zevî'l-idrak ile dolu olmasını tasrih ediyor. Ve keza, semavatın bu kadar ziynetlerle tezyin edilmesi, behemehâl zevî'l-idrakın takdir ve istihsan ile nazar-ı hayretlerini celp etmek içindir. Çünkü, hüsn-i ziynet, âşıkların celbi içindir; yemek ve taam da aç olanlara yapılır. Maahaza, ins ve cin o vazifeyi ifaya kâfi değillerdir. Ancak gayr-i mahdud oraya münasip melâike ve ruhanîler o vazifeyi ifa edebilir.

İKİNCİ BASAMAK: Arzın semavatla alâkası, muamelesi olup, aralarında çok büyük irtibat vardır. Evet, arza gelen ziya, hararet, bereket vesaire, semavattan geliyor; arzdan da semaya dualar, ibadetler, ruhlar gidiyor. Demek, aralarında cereyan eden ticarî muameleden

tirme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ins: insan, beşer, âdemoğlu.

irtibat: ilgi, ilgili olma, bir şeye bağlı olma.

istihsan: güzel bulma, beğenme.

kâfi: yeter, elverir.

keza: böylece, aynı şekilde.

küre-i arz: yer küre, dünya.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

melâike: melekler.

muamele: işlem.

münasip: uygun.

müzeyyen: ziynetlendirilmiş, süslü.

nazar-ı hayret: hayretle bakmak, hayretli bakış.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

ruhani: gözle görülmeyen, cismi olmayan, elle tutulamayan varlıklar.

sakin: bir yerde oturan.

sema: bir şeyin en yüksek yeri; dam, çatı.

sema: gökyüzü, gök.

semavat: semalar, gökler.

sır: gizli hakikat, bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.

taam: yemek, yiyecek.

takdir: kıymet verme, beğenme.

tasrih: açıkça ifade ederek şüphe ve tereddütleri silme.

tesmiye: isimlendirme, ad verme.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

ticarî: ticaretle ilgili, ticarete ait.

vazife: görev.

vesaire: ve başkaları, bunun gibileri.

zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

zevî'l-idrak: idrak sahipleri, anlayış ve kavrayış olanlar.

ziya: ışık, aydınlık, nur.

ziynet: süs.

1. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla.

Şeytanlar için o kandilleri birer taş yaptık. (Mülk Suresi: 5.)

alâka: ilgi, ilişki, bağ.

arz: yer, dünya.

ayet-i kerîme: Kur'an'ın ayet-i; azamet ve şerefi olan ayet.

behemehâl: mutlaka, elbette, ne yapıp edip.

bereket: mübareklik, bolluk, saadet.

burç: yıldız kümesi.

celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.

cereyan etme: olma, meydana gelme.

cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

fehmetmek: anlamak, kavramak, idrak etmek.

gayr-i mahdud: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.

hakaret: küçüklük, horluk.

hararet: sıcaklık.

hüsn-i ziynet: süsleme güzelliği, güzel bezeme.

ifa: bir işi yapma, yerine get-

ahyar: hayırlı kimseler, iyiler, iyi ve faziletli olanlar.

alâmet: belirti, işaret, iz.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

arz: yer, dünya.

arzi: dünyaya ait, dünya ile ilgili.

Ashab-ı Kiram: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) Ashabi, Sahabeleri, arkadaşları.

azamet: büyüklük.

bilhassa: özellikle.

cereyan: olma, meydana gelme.

ceset: vücut, beden.

def: kovma, uzaklaştırma.

ehl-i sema: sema ehli, melekler ve ruhanîler.

enbiya: nebîler, peygamberler.

ervah: ruhlar, canlar, hayatın cevherleri.

esma: adlar, isimler.

eşrar: şerhiler, kötüler, hayırsız kimseler.

ezdat: zıtlar, tezatlar.

gazâ: İslâmîyet uğruna yapılan ve kazanılan savaş.

haşmet: ihtişam, heybet, büyüklük.

hüküm: emir, buyruk.

ıtturat: düzgün tarzda olma.

ıçtima: toplanma.

ihlâk: yok etme, helâk etme, öldürme.

ihtilâf: ayrılık, bir konuda farklı görüş ve düşünüş, fikir ayrılığı.

ihtilât: karışma.

iktiza: gerek, lüzum, ihtiyaç.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

iltihak: karışma, katılma.

imtisal etme: uyma, gerekeni yapma, boyun eğme.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

inzal: indirme, indirilme.

istib'at: akıldan uzak görme, yaklaştırmama.

kabil: tür, gibi.

kemal-i itaat: itaatin kusursuzluğu, tam ve mükemmel itaat.

küffar: kâfirler, hak dini, İslâmî-yeti inkâr edenler.

letafet: latiflik, hoşluk, incelik.

maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.

manevi: manaya ait, maddî olmayan.

melaîke: melekler.

muamele: davranış, birbiri ile iş görme.

mübareze: çatışma, kavga.

mücizat: bir suça karşı verilen ceza.

muharebe: savaşma, savaş.

müşahede: ilâhî güzelliikleri ve sırları görme, seyretme.

müstahak: hak eden, hak etmiş.

mütegayir: başka, değişik, birbirine zıt olan, karşıt.

anlaşıyor ki, arzın sakinleri için semaya çıkmaya bir yol vardır ki, enbiya, evliya, ervah, cesetlerinden tecerrüt ile semavata uruç ederler.

ÜÇÜNCÜ BASAMAK: Semavatta devam ile cereyan eden sükûn, sükût, nizam, intizam, ıttıratından hissedildiğine nazaran, semavat ehli arz sakinleri gibi değildirler. Evet, arzda bulunan nifak, şikak, ihtilâf, ezdadın içtimai, hayır ve şerrin ihtilâtı gibi şeyler, semavatta yoktur. Bu sayede semavatta nizam ve intizamı bozacak bir hâl yoktur. Sakinleri, verilen emirlere kemal-i itaatle imtisal ediyorlar.

DÖRDÜNCÜ BASAMAK: Cenab-ı Hakkın, iktizaları, hükümleri mütegayir bazı esmaları vardır. Meselâ, Bedir gibi bazı gazâlarda, Ashab-ı Kirama yardım etmek üzere, küffar ile muharebe etmek için melâikenin semadan inzalını iktiza eden ismi, melâike ile şeyatin,—yani sema-vî olan ahyar ile arzî eşrar— arasında muharebenin vukuunu istib'at değil, iktiza eder. Evet, Cenab-ı Hak melâikeye bildirmeksizin şeytanları def veya ihlâk edebilir. Fakat, satvet ve haşmetinin iktizası üzerine, bu kabil mücazatın müstahaklarına ilân ve teşhiri, azametinde lâyaktır.

BEŞİNCİ BASAMAK: Ruhanîlerin ahyarı semada bulunduklarından, eşrarı da letafetlerine güvenerek onları takliden iltihak etmek istediklerinde, ehl-i sema onları şeraretleri için kabul etmeyerek, defediyorlar. Maahaza, bu gibi manevî mübarezeleri âlem-i şahadete, bilhassa vazifesi şahadet ve müşahede olan insana ilân ve teşhiri-ne recm-i nücum alâmet ve nişan kılınmıştır.

nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

nifak: ikiyüzlülük, münafıklık.

nişan: iz, belirti, alâmet.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

recm-i nücum: yıldızlarla taşlama.

ruh: varlıklara canlılık özelliği kazandıran öz.

ruhani: gözle görülmeyen, cismi olmayan, elle tutulamaz varlıklar.

şahadet: şahit olma, şahitlik,

tanıklık.

sakin: bir yerde oturan.

satvet: şiddetli tesir eden, ezici kuvvet, güç.

sema: gökyüzü, gök.

semavat: semalar, gökler.

semavi: semaya ait, gökten gelen.

şer: kötülük.

şeraret: şerlik, şer işleyicilik, fenalık, kötülük.

şeyatin: şeytanlar.

şikak: uyuşmazlık, anlaşmazlık, bozuşma.

sükûn: sakinlik, durgunluk, hareketsizlik.

sükût: sessizlik.

takliden: taklit ederek, taklit olarak, benzerini yaparak.

tecerrüt: soyunma, soyutlanma, uzak olma.

teşhir: ilân etme, herkese duyurma; sergileme.

ticarî: ticaretle ilgili, ticarete ait.

uruç: yukarı çıkma, yükselme.

vuku: olma, meydana gelme.

ALTINCI BASAMAK: Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan nev-i beşeri itaate irşat, isyandan zecir ve menetmek üzere kullandığı üslûb-i âlisine bak:

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنِ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ
السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ¹

Yani: “Ey ins ve cin cemaati! Mülkümünden hariç bir memlekete çıkıp kurtulmak için semavat ve arzın aktârından çıkmaya kuvvetiniz varsa, çıkınız. Amma, ancak bir sultanla çıkarsınız.”

Kur'ân-ı Kerîm bu ayetle, pek geniş saltanat-ı rububiyete karşı ins ve cinnin aczlerini ilân zımında, nida ediyor: “Ey insan-ı hakir, sağır, âciz! Ne suretle şeytanları recmeden melâike ile necimlerin, şemslerin, kamerlerin itaat ettikleri Sultan-ı Ezel’e isyan ediyorsun? Nasıl kocaman yıldızları mermi, kurşun yerinde kullanabilen bir askere sahip olan bir Sultana karşı isyan etmeye cesaret ediyorsun?

YEDİNCİ BASAMAK: Yıldızların pek küçük efradı olduğu gibi, pek büyükleri de vardır. Semanın vechini, yüzünü ziyalandıran her şey yıldızdır. Bu neviden bir kısmı semaya ziynet olmuştur, bir kısmı da şeytanları recmetmek için semavî mancınıklardır. Semada yapılan bu recim, sema gibi en vâsi dairelerde bile vukua gelen mübareze hâdisesini insanlara göstermekle, insanların mutilerini asilerle mübarezeyle teşvikle alıştırmaaktır.

1. Rahman Suresi: 33.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
acz: zayıflık, güçsüzlük.
aktâr: taraflar, yanlar, her taraf, her yer.
amma: ama, lâkin, ancak.
arz: yer, dünya.
asi: isyan eden, başkaldıran.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
cemaat: topluluk.
cin: gözle görünmez, lâtif cisimlerden ibaret bir yaratık.

efrat: fertler.
hâdis: olay.
hariç: bir şeyin dışı, dışınsı, dışta kalan.
ilân: yayma, duyurma, bildirme.
ins: insan, beşer, âdemoğlu.
insan-ı hakir, sağır, âciz: deşersiz, küçük, güçsüz insan.
irşat: doğru yolu gösterme, gaffletten uyandırma.
isyan: Allah'ın emirlerini yeri-

ne getirmeme ve yasaklarından kaçınmama, dinin emirlerine karşı gelme ve günah işleme.
isyan: başkaldırma, itaatsizlik, emre karşı gelme.
itaat: boyun eğme, uyma, alınan emre göre hareket etme.
kamer: ay.
Kur'ân-ı Kerîm: Kur'ân; Hz. Muhammed'e vahiy ile indirilen en son lâhî kitap.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan aciz bırakan Kur'ân.
melâike: melekler.
men: yasak etme, engelleme, mâni olma.
mübareze: çatışma, kavga.
muti: itaat eden, boyun eğen.
necim: yıldız.
nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.
nevi: çeşit, tür.
nida: ses, seslenme, çağırma.
recim: taş tutma, taş ile vurma, taşlama.
sağır: küçük, ufak.
saltanat-ı rububiyet: kâinatı terbiye ve idare edici olan Allah'ın saltanatı.
sema: gökyüzü, gök.
semavat: semalar, gökler.
semavi: semaya ait, gökten gelen.
şems: güneş.
Sultan-ı Ezel: kudret kuvvet ve iktidarı zamanla kayıtlı olmayan, saltanatının başlangıcı olmayan sultan; Allah.
suret: biçim, şekil, tarz.
teşvik: isteklendirme, arzu duyurma.
üslûb-i âli: üstün ifade tarzı; ifadenin yüksek ve nezih olanı.
vâsi: geniş, engin, bol.
vech: yüz, surat, çehre.
vuku: olma, gerçekleşme, meydana gelme.
zecir: önleme, yasak etme, yasaklama.
zımın: iç taraf, iç.
ziya: ışık, aydınlık, nur.
ziynet: süs.

İ'lem eyyühe'l-azîz!

İnsanı hayvandan ayıran şeylerden biri, mazi ve müstakbel ile alâkadar olmasıdır. Hayvan bu iki zamanı bi-hakkın düşünecek bir idrake malik değildir. İkincisi, gerek enfüsi, gerek afakî, yani dâhilî ve haricî şeylere taallûk eden idraki küllî ve umumîdir. Üçüncüsü, inşaata lâzım olan mukaddemeleri keşif ve tertip etmektir — meselâ, bir evin yapılması için lâzım olan taş, ağaç, çimento misillü lüzumlu mukaddemeleri ihzar ve tertip etmek gibi.

Binaenaleyh, insanın en evvel ve en büyük vazifesi, tesbih ve tahmittir. Evvelâ mazi, hâl ve istikbal zamanlarında görmüş veya görececek nimetler lisanıyla, sonra nefsinde veya haricinde görmekte olduğu in'amlar lisanıyla, sonra mahlûkatın yapmakta oldukları tesbihatı şahadet ve müşahede lisanıyla Sâniî hamdüsena etmektir.

İ'lem eyyühe'l-azîz!

Cenab-ı Hakkın atâ, kaza ve kader namında üç kanunu vardır. Atâ kaza kanununu, kaza da kaderi bozar. Meselâ, bir şey hakkında verilen karar kader demektir. O kararın infazı kaza demektir. O kararın iptaliyle hükmü kazadan affetmek atâ demektir. Evet, yumuşak bir otun damarları katı taşı deldiği gibi, atâ da kaza kanununun kat'iyetini deler. Kaza da ok gibi kader kararlarını deler. Demek atânın kazaya nispeti, kazanın kadere nispeti gibidir. Atâ, kaza kanununun şümulünden ihraçtır; kaza da

afakî: kişiye değil, genele ait nitelik.

alâkadar: ilgili, ilişkili, münasebetli, bağlı.

atâ: bağış, ihsan, lütuf, ikram.

bihakkın: tamamıyla, hakkıyla.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

dâhilî: içe ait, içe dönük, iç ile ilgili.

enfüsi: öznел, sübjektif.

evvel: önce.

evvelâ: birinci olarak, her şeyden önce, ilk olarak.

hâl: şimdiki zaman.

hamdüsena: şükür ve övgü.

haricî: dışan.

haricî: dışa ait, dış dünya ile ilgili.

hüküm: emir, buyruk.

idrak: akıl erdirmе, anlama, kavrama kabiliyeti.

ihraç: dışarı çıkarma, atma.

ihzar: hazır etme, hazırlama.

i'lem eyyühe'l-azîz: ey azîz kardeşim, bil ki!

in'am: nimet verme, nimetlendirmе, ihsan etme.

infaz: bir hükmü yerine getirme, bir emri gerçekleştirme.

istikbal: gelecek zaman.

kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.

kanun: yasa.

kat'iyet: kat'îlik, kesinlik.

kaza: olacağı Cenab-ı Hak tarafından bilinen ve takdir olunan şeyleri zamanı gelince yaratması.

keşif: bulma, meydana çıkarma.

külli: umumî, genel, bütün olan.

lisan: dil.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

malik: sahip.

mazi: geçmiş zaman.

meselâ: örneğin.

misillü: gibi, benzeri.

mukaddeme: başlangıç, önde gelen.

müşahede: ilâhî güzellikleri ve sırları görme, seyretme.

müstakbel: gelecek zaman.

nam: ad.

nefis: kendi, şahıs.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

nispet: ilgi, bağ, münasebet.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

şümul: içine alma, kapsam.

taallûk: alâkalı, münasebetli olma.

tahmit: elhamdülillâh deme, bütün övgünün ve hamdin yalnız Allah'a ait olduğunu

söyleme.

tertîp: dizme, sıralama, düzene koyma.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hakkı şanına lâyık ifadelerle anma.

tesbihat: tesbihler, Cenab-ı Hakkın bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler.

umumî: genel.

vazife: görev.

kader kanununun külliyyetinden ihraçtır. Bu hakikate vâ-kıf olan arif, “Yâ İlâhî! Hasenatım Senin atândandır, seyyiatım da Senin kazandandır. Eğer atân olmasa idi, helâk olurdum” der.

İ'lem eyyühe'l-axir!

Esmâ-i Hüsnayı tazammun eden bazı fezlekelerle ayetlere hatime verilmekte ne gibi bir sır vardır?

Evet, Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan, bazen âyât-ı kudreti ayetlerde bast eder, sonra içerisinden esmayı çıkarır. Bazen mensucat toplar gibi açar, dağıtır, sonra toplar, esmada tayyeder. Bazen de, ef'alini tafsil ettikten sonra, isimler ile icmal eder. Bazen de, halkın a'malini tehdidâne söyler, sonra rahmete işaret eden isimlerle teselli eder. Bazen de, bazı makasıd-ı cüz'iyeyi zikrettikten sonra, o makasıdı takdir ve ispat için, bürhan olarak kavaid-i külliye hükmünde olan isimleri zikrediyor. Bazen de, maddî cüz'iyatı zikreder, sonra esma-i külliye ile icmal eder ve hakeza...

İ'lem eyyühe'l-axir!

Acz de aşk gibi Allah'a isal eden yollardan biridir. Ama acz yolu aşktan daha kısa ve daha selâmettir.

Ehl-i sülûk, tarik-ı hafâda letaif-i aşere üzerine, tarik-ı cehirde nüfus-i seb'a üzerine sülûk etmişlerdir. Bu fakir, âciz ise, dört hatveden ibaret hem kısa, hem sehil bir tarikı Kur'ân'ın feyzinden istifade etmiştir.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
acz: zayıflık, güçsüzlük.
a'mal: ameller, işler.
amma: ama, lakin, ancak.
arif: bilen, bilgide ileri olan, irfan sahibi.
atâ: bağış, ihsan, lütuf, ikram.
âyât-ı kudret: kudret delilleri; kudret anlatımları, ifadeleri.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
bast: yayma, yayılma, açma, serme, döşeme.

bürhan: delil, ispat, hüccet.
cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.
ef'al: fiiller, işler.
ehl-i sülûk: tarikat mesleğini seçenler, tarikat yolunu takip edenler.
esma: adlar, isimler.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
esma-i külliye: her şeyi içine alan isimler.
feyiz: bolluk, bereket; ihsan,

bağış.
fezleke: özet, netice.
hakeza: böylece, bunun gibi.
hakikat: gerçek, esas.
hasenat: iyi ameller, iyi işler, hayırlar.
hatime: son, nihayet.
hatve: adım.
helâk: yıkılma, bitme, mahvolma, harap olma.
hükmünde: değerinde, yerinde.
ibaret: meydana gelen, oluşan.

icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.
ihraç: dışarı çıkarma, atma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
isal: ulaştırma, erişirme.
ispat: kanıtlama.
istifade: faydalanma, yararlanma.
kader: İlâhî hüküm; Cenab-ı Hak'ın takdir ve tayin etmesi.
kanun: yasa.
kavaid-i külliye: genel kaideler, herkesi ilgilendiren, herkesin uyacağı kaideler.
kaza: olacağı Cenab-ı Hak tarafından bilinen ve takdir olunan şeylerin zamanı gelince yaratması.
külliyyet: bütünlük, umumilik.
letaif-i aşere: on lâtif duygu, on âdet lâtifeler.
makasid: maksatlar, gayeler.
makasid-ı cüz'iyeye: küçük maksatlar, gayeler; daha az ve küçük şeylerle ilgili, bir bütünün parçalarını ilgilendiren maksatlar, gayeler.
mensucat: dokunmuş şeyler, dokumalar.
nüfus-i seb'a: yedi nefis; nefis-i emmare, nefis-i levvame, nefis-i safiye, nefis-i marziye, nefis-i raziye, nefis-i mutmainne, nefis-i mülhime.
rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.
sehil: kolay.
selâmet: salimlik, emniyet, kurtuluş, korku ve endişeden uzak olma.
seyyiat: seyyieler, fenalıklar, kötülükler.
sır: gizli hakikat, bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.
sülûk: bir tarikate bağlanıp, manevî terakki mertebelerine devam etme.
tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı anlatma.
takdir: kıymet verme, beğenme.
tarik: yol.
tarik-ı cehir: açık olarak ve yüksek sesle yapılan zikir yolu, mesleği.
tarik-ı hafâ: sessiz ve içten okunarak yapılan zikir yolu, mesleği.
tayyetmek: açmak.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tehdidâne: tehdit edercesine, korkuturcasına, göz dağı verircesine.
teselli: avutma, acısını dindirme.
vâkıf: bir şeyi elde eden, bir işten haberi olan.
yâ İlâhî: ey Allah'ım!
zikretmek: anmak, bildirmek.

Birinci hatveyi ¹ فَلَا تُزَكُّوا أَنْفُسَكُمْ ayetinden, ikinci hat-

veyi ² وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ ayetinden,

üçüncü hatveyi

³ مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ

ayetinden, dördüncü hatveyi ⁴ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ aye-

tinden ahzetmiştir. Bunların izahı:

Birinci Hatve: İnsan, yaratılışında kendi nefesine muhip olarak yaratılmıştır. Hatta, bizzat nefsi kadar, bir şeye sevgisi yoktur. Kendisini ancak ma'buda lâıyk senalar ile methediyor. Nefsini bütün ayıplardan, kusurlardan tenzih etmekle, haklı olsun haksız olsun, kemal-i şiddetle müdafaa ediyor. Hatta, Cenab-ı Hakkı hamdüsena için kendisinde yaratılan cihazatı, kendi nefesine hamd ve sena için sarf ediyor ve ⁵ 'مَنْ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوِيَهُ' ⁶ 'مَنْ' deki şümülü-

ne dâhil oluyor. Bu mertebede nefsin tezkiyesi, ancak adem-i tezkiyesiyle olur.

İkinci Hatve: Nefis, hizmet zamanında geri kaçır, ücret vaktinde ileri safa hücum ediyor. Bu mertebede onun tezkiyesi, yaptığı fiili aksetmekle olur. Yani işe, hizmete ileriye sevk edilmeli, ücret tevziinde geriye bırakılmalıdır.

Üçüncü Hatve: Kendi nefsinde, torbasında kusur, naks, acz, fakırdan maada bir şeyi bırakmamalıdır. Bütün

acz: zayıflık, güçsüzlük.

adem-i tezkiye: nefsi temize çıkarmama, nefsi ayıp ve kötülüklerden uzak bilmeme.

ahz: alma, alınma.

aksetmek: ters çevirmek, zıddını yapmak.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

bizzat: kendisi, şahsen.

cihazat: cihazlar, uzuvlar, organlar.

dâhil: girme, içinde olma.

fakır: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

fiil: iş, hareket.

hamd: methetme, övme, yüceltme.

hamdüsena: medil, şükür ve övgü.

hatve: adım.

hücum: saldıırma.

izah: açıklama, ayrıntılar ile anlatma.

kemal-i şiddet: son derece sıkı şekilde, oldukça fazla.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

maada: başka, gayri, -den başka.

ma'bud: kendisine ibadet edilen, tapınılan, kulluk edilen.

medih: övme.

mertebe: derece, basamak.

müdafaa: savunma, koruma.

muhip: seven, sevgi besleyen, muhabbetli.

naks: noksan, eksiklik.

nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de

1. Nefislerinizi temize çıkarmayın. (Necm Suresi: 32.)

2. Allah'ı unutanlar gibi olmayın ki, Allah da onlara kendi akıbetlerini unutturmuştur. (Haşır Suresi: 19.)

3. Sana her ne iyilik erişirse, Allah'tandır. Sana her ne kötülük gelirse, o da kendi kusurunun sebebiyledir. (Nisâ Suresi: 79.)

4. Her şey helâk olup gidiçidir. Ona bakan yüzü müstesna. (Kasas Suresi: 88.)

5. Nefsinin arzusunu kendisine mabud edinip, onun her emrine uyan (kimseyi gördün mü?) (Furkan Suresi: 43.)

6. O kimse ki...

kötülüğe de meyli olan duygu.

sarf: harcama.

sena: methetme, övme.

sevk: yöneltme, gönderme.

şümül: içine alma, kapsam.

tenzih: kusur kondurmama, kabahat ve kusuru yok etme.

tevzi: dağıtma, herkese payını verme.

tezkiye: nefsi temizleme, kötülüklerden arındırma.

mehasin, iyilikler, Fâtır-ı Hakîm tarafından in'am edilen nimetler olup, hamdi iktiza eder; fahri istilzam etmediklerini itikat ve telâkki edilmelidir. Bu mertebede onun tezkiyesi, kemalinin adem-i kemalinde, kudretinin aczinde, gınâsının fakrında olduğunu bilmekten ibarettir.

Dördüncü Hatve: Kendisi istiklâliyet hâlinde fânî, hâdis, madum olduğunu; ve esma-i İlâhiyeye âyinedarlık ettiği hâlinde şahit, meşhut, mevcut olduğunu bilmekten ibarettir. Bu mertebede onun tezkiyesi, vücudunda ademini, ademinde vücudunu bilmekle ¹ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ 'yü kendisine virt ittihaz etmektir.

Ve keza, Vahdetülvücüt Ehli kâinatı nefyetmekle idam ediyorlar; Vahdetüşşuhut Halkı ise, bütün mevcudatı, kürek cezalıları gibi, nisyan zindanında ebedî hapse mahkûm ediyorlar.

Kur'an'ın ifham ettiği tarik, kâinatı, mevcudatı hem idamdan, hem hapisten kurtarır. Esmâ-i Hüsnaya mazhariyetle âyinedarlık etmek gibi vazifelerde istihdam ediyor, fakat kâinatı istiklâliyetten ve kendi hesabına çalışmaktan azlediyor.

Ve keza, insanın vücudunda birkaç daire vardır. Çünkü, hem nebatîdir, hem hayvanîdir, hem insanîdir, hem imanî. Tezkiye muamelesi, bazen tabaka-i imaniyede olur, sonra tabaka-i nebatîyeye iner. Bazen de, yirmi dört saat zarfında, her dört tabakada muamele vaki olur. İnsanı hata ve galata atan, bu dört tabakadaki farkı

ifhâm: anlatma, bildirme.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
imani: imana dair olan, imanla ilgili.
in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.
insanî: insana ait, insanla alakalı.
istihdam: bir hizmette kullanma, çalıştırma.
istiklâliyet: istiklâl üzere bulunma, hür ve müstakil olma, başlı başına buyruk olma, bağımsızlık.
istilzam: gerektirme.
itikât: inanç, iman.
ittihaz: edinme, alma, kabul etme.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
keza: böylece, aynı şekilde.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
madum: yok olan, mevcut olmayan, bulunmayan.
mahkûm: hüküm giymiş, hükümlü; mecbur, çaresiz.
mazhariyet: görünme ve tezahür yeri olma; nail olma, şereflenme.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
mertebe: derece, basamak.
meşhut: gözle görülen, müşahade olunan.
mevcudat: varlıklar.
muamele: işlem.
nebatî: bitkisel.
nefyetmek: inkâr etmek, yok saymak.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
nisyan: unutmama, unutus.
tabaka: derece, kat.
tabaka-i imaniye: iman ve inanç sahası, seviyesi.
tabaka-i nebatîye: bitkisel saha, bitki seviyesi.
tarik: yol.
telâkki: anlama, kabul etme.
tezkiye: nefsi temizleme, kötülüklerden arındırma.
vahdetülvücüt: vücudun birliği, varlığın bir ve tek olduğu düşüncesi, varlıkların bir bilme düşüncesi; varlığın tek olduğunu, her şeyin bir olan Allah'ın değişik görünümleri olduğuna inanma temelinde dayanan tasavvufî görüş.
vahdetüşşuhut: kulun her şeyi bir olarak görmesi, görülen şeylerin tek varlık hâlinde görülmesi, ilâhî tecellilerin belirmesi anında Allah'tan başka bir şeyin görülmemesi hâli.
vaki: vuku bulan, olan, meydana gelen.
vazife: görev.
virt: zikir; belli zamanlarda, belli sayıda, belli duaların zikir olarak belli biçimde ve düzenli şekilde okunması.
zarfında: süresince.

1. Her şeyin mülkü Onundur, her türlü övgü de Ona mahsustur (Tegabün Suresi: 1.)

acz: zayıflık, güçsüzlük.
adem: yokluk.
adem-i kemal: olgun ve mükemmel bilmeme, mükemmel görmeme.
âyinedarlık: aynalık yapma, gösterme.
azil: birisini işinden veya makamından ayırma, işinden çıkarma, yol verme.
ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
fahir: övünme, böbürlenme.
fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.
fânî: ölümlü, geçici.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan

Allah.
galat: yanlışla, yanlışla düşünme.
gınâ: zenginlik, bolluk.
hadis: hudus eden, sonradan meydana gelen şey.
hatve: adım.
hayvani: hayvanla ilgili, hayvana ait.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
idam: yok etme.

riayet etmemektir. ¹ خَلَقَ لَنَا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا 'ya istina-

den, insaniyetin mide-i hayvaniye ve nebatiiyeye münhasır olduğunun zannıyla galat ediyor, sonra bütün gayelerin nefesine ait olduğunun hasrıyla galat ediyor, sonra her şeyin kıymeti menfaati nispetinde olduğunun takdiriyle galat ediyor. Hatta Zühre Yıldızını, kokulu bir zühreye mukabil almaz; çünkü, kendisine menfaati dokunmuyor.

İlem eyyühe'l-aziz!

Ubudiyet, sebkât eden nimetin neticesi ve onun fiyatıdır, gelecek bir nimetin mükâfat mukaddemesi ve vesilesi değildir. Meselâ, insanın en güzel bir surette yaratılışı, ubudiyeti iktiza eden sabık bir nimet olduğu; ve sonra da imanın itâsıyla kendisini sana tarif etmesi, ubudiyeti iktiza eden sabık nimetlerdir. Evet, nasıl ki midenin itâsıyla bütün mat'umat itâ edilmiş gibi telâkki ediliyor; hayatın itâsıyla da âlem-i şahadet müstemil bulunduğu nimetlerle beraber itâ edilmiş gibi telâkki ediliyor. Ve keza, nefis-i insanînin itâsıyla, bu mide için mülk ve melekût âlemleri nimetler sofrası gibi kılınmıştır. Kezalik, imanın itâsıyla, mezkûr sofralar ile beraber, Esmâ-i Hüsnada iddihar edilen defineleri de sofrâ olarak verilmiş oluyor. Bu gibi ücretleri peşin aldıktan sonra, devam ile hizmete mülâzım olmak lâzımdır. Hizmet ve amelden sonra verilen nimetler, mahza Onun fazlındandır.

âlem: varlık sınıflarından her biri.
âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

amel: fiil, iş.

define: kıymet ve değeri yüksek olan şey, hazine.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.

fazl: alıcenaplık, ihsan, cömertlik.

galat: yanılma, yanlışla düşme.

gaye: maksat, hedef.

hasr: yalnız bir şeye veya kişiye mahsus kılma.

iddihar: saklama.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

iman: inanç, itikat.

insaniyet: insanlık, insanlık mahiyeti.

istinaden: istinat ederek, dayanarak.

itâ: bahşedilme, verilme, ihsan edilme.

keza: böylece, aynı şekilde.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kıymet: değer.

mahza: saf, halis, katıksız, sırf, ta kendisi.

mat'umat: yemekler, yiyecekler, taamlar.

melekût: iç, görünmeyen.

menfaat: fayda.

meselâ: örneğin.

mezkûr: zikredilen, adı geçen, anılan.

mide-i hayvaniye ve nebatiiye:

hayvan ve bitki gibi yiyip içip yatmak.

mukabil: karşılık.

mukaddeme: başlangıç, giriş.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

mülâzım: bir yere veya kimseye tutunup kalan, sarılıp ayrılmayan.

mülk: dış; görünen.

münhasır: sınırlanmış, sınırlı.
müştemil: şümulüne alan, içine alan.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nefis-i insani: insanın nefsi.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

nispet: oran, ölçü.

riayet: uyma, gözetme.

sabık: geçen, önceki.

sebkât: geçme, ilerleme.

suret: biçim, tarz, görünüş.

takdir: kıymet verme, değer biçme.

tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.

telâkki: kabul etme, alma.

ubudiyet: kulluk.

vesile: aracı, vasıta.

Zühre: Çoban Yıldızı, sabah yıldızı; bir çiçek.

1. Yeryüzünde ne varsa bizim için yarattı. (Yeryüzünde ne varsa, sizin için O yarattı" mealindeki Bakara Suresi, 29. ayetin tefsiri meali)

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Envan efradında, bilhassa haşerat ve hevam kısmında görünen fevkalâde çoklukta müşahede edilen harikulâde gayr-i mütenahi bir cûd ü sahavet vardır. Kemal-i ittikan ve intizam ile bütün envada bulunan şu kesret-i efrat, tecelliyat-ı İlâhiyenin gayr-i mütenahi olduğuna ve Cenab-ı Hakkın mahiyeti her şeye mübayin olduğuna ve bütün eşya Onun kudretine nispeten mütesavi olduğuna sarahten delâlet eder. Evet, bu cûd-i icat Sâniin vücubundandır; nevide Celâlidir, fertte Cemalîdir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın yaptığı sanatların sühulet ve suubet dereceleri, onun ilim ve cehliyle ölçülür. Ne kadar sanatlarda, bilhassa ince ve lâtif cihazatta ilmî mahareti çok olursa, o nispette kolay olur; cehli nispetinde de zahmet olur. Binaenaleyh, eşyanın hilkatinde sür'at-i mutlaka ile vüs'at-i mutlaka içinde görünen sühulet-i mutlaka, Sâniin ilmine nihayet olmadığına hads-i kat'î ile delâlet eder.

1 وَمَا أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın fitraten malik olduğu camiiyetin acaibindendir ki, Sâni-i Hâkim şu küçük cisimde, gayr-i mahdud enva-ı rahmeti tartmak için, gayr-i ma'dut mizanlar vazetmiştir

1. Bizim bir şeyi yapmamız, gözün bir bakışı gibi kolay ve sür'atli tek bir emirdir. (Kamer Suresi: 50.)

acayıp: şaşırtıcı ve hayret verici şeyler.
bilhassa: özellikle.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
camiiyet: toplayıcı, ihtiva ve ihata edicilik.
cehil: cahillik, bilgisizlik.
Celâli: Cenab-ı Hakkın haşmet, büyüklük ve kahırını gösteren; Allah'ın Celâli ismine

ait olan.
Cemali: Allah'ın lütuf ve ihsanı ile tecelli ettiği isme ait.
cihazat: cihazlar, azalar.
cûd ü sahavet: sınırsız cömertlik, eli açıklık.
cûd-i icat: icadın bolluğu, bolca, çokça yaratma.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
efrat: fertler.

enva: çeşitler, türler, neviler.
enva-ı rahmet: rahmetin çeşitleri.
fevkalâde: olağanüstü.
fitraten: fitrî olarak, yaratılıştan, yaratılış itibarıyla.
gayr-i ma'dut: sayısız, sınırsız.
gayr-i mahdud: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.
gayr-i mütenahi: sonsuz, so-

nu olmayan, nihayetsiz.

hads-i kat'î: uzunca araştırmaya gerek olmadan elde edilen kesin bilgi.

harikulâde: olağanüstü.

haşerat: haşereler, zararlı küçük böcekler; değersiz ve zararlı kim-seler.

hevam: böcekler, haşereler.

hilkat: yaratılma, yaratılış.

i'lem eyyühe'l-aziz: ay aziz kardeşim, bil ki.

ilim: bilme, bilgi.

ilmî: ilim ile ilgili, ilme dair.

kemal-i ittikan ve intizam: mükemmel, eksiksiz sağlamlık ve düzenlilik.

kesret-i efrat: fertlerin çokluğu.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

lâtif: yumuşak, tatlı, narin; cismanî olmayan, ruhanî.

maharet: mahirlik, ustalık.

mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.

malik: sahip.

mizan: terazi, ölçü.

mübayin: uymayan, benzemeyen, zıt.

müşahede: bir şeyi gözle görme, seyretme.

mütesavi: birbirine müsavi olan, eşit olan.

nevi: çeşit, tür.

nihayet: son.

nispet: oran, ölçü.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Hakim: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

sarahaten: açıkça, açıktan açıkça.

sühulet: kolaylık.

sühulet-i mutlaka: sonsuz ve tam kolaylık.

sür'at-i mutlaka: tam bir hızla, sonsuz sür'atle.

suubet: güçlük, zorluk.

tecelliyat-ı İlâhiye: İlâhî tecelliler, İlâhî lütufların tezahürü.

vazetmek: koymak, yerleştirmek.

vücup: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.

vüs'at-i mutlaka: mutlak genişlik.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

alât: aletler, vasıtalar, aygıtlar.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar; varlık sınıflarından her biri.
bedevî: çölde ve iptidâî tarzda yaşayan, medenî olmayan.
cehl-i mürekkep: bilmemekle beraber, bilmediğini de bilmemek, katmerli cahillik, kara cahillik.
cevelân: dolaşma, dolanma, gezinme.
cihazat: cihazlar, azalar.
daimî: sürekli, devamlı.
define: kıymet ve değeri yüksek olan şey, hazine.
derk: anlama, kavrama.
Esma-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
evham: vehimler, zanlar, kuruntular.
fehmetmek: anlamak, kavramak, idrak etmek.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
gark: boğma, boğulma.
gayr-i mahsur: sayısızca, sınırsız.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
hakaik-ı imaniye: imana ait hakikatler, imanî gerçekler.
hardale: yaprakları yenen ve dövülerek macun hâline getirilerek sofrada iştah açmak için yenen bir tür bitkinin çok küçük tohumu.
huzur-i tevhid: birlik inancının rahatlık ve ferahlığı.
ihata: kuşatma, içine alma.
intibah: uyanıklık.
istilâ: kaplama, yayılma.
kesret: çokluk.
keza: böylece, aynı şekilde.
kuvve-i hafıza: hafıza gücü.
lâtife: duygu, kabiliyet, yetenek.
lâtife-i müdrike: idrak, anlama, kavrama duygusu, kabiliyeti.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahfî: gizli, saklı.
medenî: inanç ve maneviyattan uzaklaşmayı medeniyet olarak kabul eden insanlar.
me'külât: yiyecekler.
mertebe: derece, basamak.
meselâ: örneğin.
mesmuat: işitilen, duyulan, haber alınan şeyler.
mubsirat: görünenler, görünen âlem.
mütalâa: bir şeyi etrafıca düşünme, tetkik etme.
mütefavit: birbirinden farklı, çeşitli olan.

ve Esma-i Hüsnanın gayr-i mütenahi mahfî definelerini fehmetmek için, gayr-i mahsur cihazat ve alât yaratmıştır. Meselâ, mesmuat, mubsirat, me'külât âlemlerini ihata eden insandaki duygular, Sâniin sıfât-ı mutlakasını ve geniş şuunatını fehmetmek içindir.

Ve keza, hardaleden daha küçük kuvve-i hafızasında öyle bir lâtife-i müdrike bırakılmıştır ki, o hardalenin tazammun ettiği geniş âlemde o lâtife daimî seyir ve cevelân etmekte ise de, sahiline vâsıl olamaz. Maahaza, bazen bu büyük âlem, o lâtifeye o kadar darlaşır ki, âlem o lâtifenin karnında bir zerre gibi olur. Ve o lâtifeyi bütün seyahat meydanlarıyla, mütalâa ettiği kitaplarıyla o hardale dahi yutar, yerinde oturur, karnı da ağrımaz. İşte insanın mütefavit mertebeleri bu sırdan anlaşılır.

Evet, bazı insanlar zerrede boğulurlar, bazısında da dünya boğulur. Bazılar da, kendilerine verilen anahtarlardan birisiyle kesretin en geniş bir âlemini açar, fakat içinde boğulur, sahil-i vahdet ve tevhid zorla vâsıl olur. Demek, insanın seyr-i ruhanisinde çok tabakalar vardır. Bir tabakada insanlara huzur-i tevhid pek sühuletle nasip ve müyesser olur. Bir tabakasına da, gaflet ve evham öyle istilâ eder ki, kesret içinde gark olmakla tam manasıyla tevhidi unutmuş olur. Sukutu suud, tedenniye terakki, cehl-i mürekkebi yakın, uykunun son perdesini intibah zan ve tevehhüm eden bir kısım medenîler, ikinci tabakadaki insanlardandır. Onlar hakaik-ı imaniyeyi derk etmekte bedevîlerin bedevîleridir.

müyesser: kolaylaştırılmış.
sahil-i vahdet ve tevhid: birlik ve yaratıcının bir oluş sahilidir.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
seyir: gitme, ilerleyiş; bakıp seyrete.
seyr-i ruhanî: ruhanî ve manevî âlemlerdeki seyir.
sıfât-ı mutlaka: mutlak sıfatlar, kayıt altına alınamayan vasıflar.
sır: gizli hakikat.

sühulet: kolaylık.
sükût: değerden düşme, değerini yitirme; susma.
suud: yukarı çıkma, yükselme.
suunat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
tabaka: derece, kat.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tedenni: aşağı düşme, daha kötü bir dereceye düşme, alçalma, gerileme.
terakki: yükselme, ilerleme.

tevehhüm: vehimlenme, yok olanı var zannetmekle ümitsizliğe ve korkuya düşme.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
vâsıl: ulaşan, erişen, kavuşan.
yakın: kesin bilme, şüpheden sıyrılarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.
zan: sanma, kesin olarak bilme.
zedenni: aşığı düşme, daha kötü bir dereceye düşme, alçalma, gerileme.
zerre: pek ufak parça, en küçük parça.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

İsm-i Celâl, alelekser, nevilerde, külliyyatta tecelli eder. İsm-i Cemal ise, mevcudatın cüz'iyatına tecelli eder. Bu itibarla, nevilerdeki cûd-i mutlak, *Celâl*'in tecellisidir. Cüz'iyatın nakışları, eşhasın güzellikleri *Cemal*'in tecelliyatındandır.

Ve keza, celâl vahidiyetin tecellisinden, cemal dahi ehadiyetin tecellisinden zahir olur. Bazen de cemal celâlden tecelli eder. Evet, cemalin gözünde celâl ne kadar cemîldir; celâlin gözünde dahi cemal o kadar celîldir.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Basar masnuatı görüp de, basiret Sâniî görmezse, çok garip ve pek çirkin düşer. Çünkü, o hâlde Sâniin manen, kalben görünmemesi, ya basiretin fıkdanındandır veya kalp gözüünün kör olmasındandır; veya pek dar olduğundan, meseleyi azametiyle kavramadığındandır; veya bir *hızlan*'dır. Ve illâ, Sâniin inkârı, basarın şuhudunu inkârdan daha ziyade münkerdir.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Bir tarlaya zer edilen bir tohum, manevî bir sur ve bir duvardır; o tarlayı tohum sahibine mal eder, başkasının tasarrufuna mâni olur.

Kezalik, küre-i arz tarlasına zer edilen nebatat, hayvanat tohumları, manevî bir sur ve bir seddir ki, şirketi men ediyor; gayri müdahaleden tardeder.

alelekser: ekseriya, çoğunlukla, çok kez, çok vakit.
azamet: büyüklük.
basar: görme.
basar: görme.
basiret: kalp gözüyle görme, doğru ve ölçülü görüş.
celâl: büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik.
Celâl: büyüklük, haşmet, ululuk, yücelik sahibi olan Allah.
celil: son derece büyük ve ulu olan.
cemal: güzellik, iyilik.

Cemal: sonsuz güzellik ve iyiliklerin sahibi olan Allah.
cemil: son derece güzel olan.
cûd-i mutlak: sonsuz, sınırsız cömertlik, Allah'ın hiç bir kayda ve şarta tâbi olmaksızın sonsuz ihsan sahibi olması.
cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.
ehadiyet: Allah'ın her bir şeyde birliğinin tecelli etmesi, görünmesi.
eşhas: şahıslar, kimseler.
fıkdan: yokluk, bulunmazlık;

noksanlık, eksiklik.
garip: tuhaf, şaşılacak.
gayr: başka.
hayvanat: hayvanlar.
hızlan: iflâs etmek, müflis olmak.
i'lem eyyühe'l-axiz: ey aziz kardeşim, bil ki.
illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.
inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.
ism-i Celâl: sonsuz büyüklük, haşmet, ululuk ve yücelik an-

lamında Cenab-ı Hakkın bir ismi.
ism-i Cemal: her türlü güzelliğin gerçek sahibi ve gerçek sonsuz güzel olan Allah.
kalben: kalp ile, kalpten.
keza: böylece, aynı şekilde.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
külliyyat: bir şeyin bütünü, bir şeyin tamamı, hepsi.
küre-i arz: yer küre, dünya.
manen: mana bakımından, manaca.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
mâni: engel.
masnuat: sanatla yapılmış şeyler.
men: yasak etme, engelleme, mâni olma.
mesale: önemli konu.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
müdahale: karışma.
münker: çirkinlik, kabahat, suç; inkâr ediş.
nakış: işleme, süsleme.
nebatat: bitkiler.
nevi: çeşit, tür.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
set: mâni, perde, engel.
şirket: ortaklık.
şuhut: vücut bulma, var olma, gözle görülebilecek şekilde var olma, görünme.
tardetme: kovma, çıkarma, uzaklaştırma, sürme.
tasarruf: idare etme, kullanma.
tecelli: belirme, bilinme, görünme.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
vahidiyet: Cenab-ı Hakkın isim ve sıfatlarının birliği ve kâinatı kuşatması.
zahir: görünen, görünücü.
zer: tohum ekme, tohum saçma.
ziyade: büyük.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Tabiatları lâtif, ince ve lâtif sanatlara meftun bazı insanlar, bilhassa has bahçelerinde pek güzel hendesevari bir şekilde, şekilleri, arkları, havuzları, şadırvanları yaptırmakla, bahçelerine pek muntazam bir manzara verirler. Ve o letafetin, o güzelliğin derecesini göstermek için, bazı çirkin kaya, kaba, gayr-i muntazam mağara ve dağ heykelleri gibi şeyleri de ilâve ediyorlar ki, onların çirkinliğiyle, adem-i intizamıyla bahçenin güzelliği, letafeti fazlaca parlansın. Çünkü, ¹ **أَنَّمَا الْأَشْيَاءُ تُعْرَفُ بِأَضْدَادِهَا** Lâkin, müdakkik bir kimse, o ezdadı cem eden bahçenin manzarasına baktığı zaman anlar ki, o çirkin, kaba şeyler kasten yapılmıştır ki, güzellik, intizam, letafet artsın. Zira, güzelin güzelliğini arttıran, çirkinin çirkinliğidir. Demek, bahçenin tam intizamını ikmal eden, o çirkinlerdir. Ve o çirkinlerin adem-i intizamı nispetinde bahçenin intizamı artar.

Kezalik, dünya bahçesinde nizam ve intizamın son sisteminde bulunan mahlûkat ve masnuat arasında —hayvanlarda olsun, nebatatta olsun, cemadatta olsun— bazı çirkin, intizamdan hariç şeyler bulunur. Bunların çirkinliği, intizamsızlıkları, dünya bahçesinin güzelliğine, intizamına bir ziynet, bir süs olmak üzere Sâni-i Hakîm tarafından kasten yapılmış olduğunu, pek yüksek, geniş, şairâne bir hayalle dünyanın o bahçe manzarasını nazar altına alabilen adam görebilir.

adem-i intizam: düzensizlik, nizamsızlık, intizamdan yoksun olma.

bilhassa: özellikle.

cem: toplama, bir araya getirme.

cemadat: cansız varlıklar.

ezdat: zıtlar, tezatlar.

gayr-i muntazam: intizam dışı, tertipli olmayan, tertipsiz, düzensiz.

hariç: dışarı.

hendesevari: geometrik, mühendislik gerektiren çizime sahip.

ikmal: tamamlama, bitirme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-

1. Eşyanın hakikati ancak zıtlarıyla bilinir.

deşim, bil ki.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

kasten: bile bile, isteyerek, kasıtlı olarak.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.

letafet: lâtiflik, hoşluk, incelik.

mahlûkat: yaratıklar, Allah

tarafından yaratılanlar.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

meftun: tutkun, müptelâ, aşırı bağlanmış.

müdakkik: tetkik eden, inceden inceye araştıran.

muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.

nazar: bakış, dikkat.

nebatat: bitkiler.

nispet: oran, ölçü.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

sairâne: şairce, şair gibi, şaire yakışacak şekilde.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

tabiat: yaratılış, huy, karakter, seciye, mizaç.

ziynet: süs.

Maahaza, o gibi şeyler kastî olmasaydı, şekillerinde hikmetli tehalûf olmazdı. Evet, tehalûfte kasıt ve ihtiyar vardır. Her insanın bütün insanlara simaca muhalefeti buna delildir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanı fıtraten bütün hayvanlara tefevvuk ettiren camiiyetinin meziyetlerinden biri, zevi'l-hayatın Vâhibü'l-Hayat'a olan tahiyye ve tesbihlerini fehmetmektir. Yani, insan kendi kelâmını fehmettiği gibi, iman kulağıyla zevi'l-hayatın da, belki cemadatın da bütün tesbihlerini fehmeder. Demek, her şey, sağır adam gibi, yalnız kendi kelâmını anlar. İnsan ise, bütün mevcudatın lisanlarıyla tekellüm ettikleri Esmâ-i Hüsnanın delillerini fehmeder. Binaenaleyh, her şeyin kıymeti kendisine göre cüz'îdir, insanın kıymeti ise küllîdir. Demek, bir insan bir fert iken, bir nevi gibi olur. ¹ **وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِالصَّوَابِ**

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Zahir ile bâtın arasında müşabehet varsa da, hakikate bakılırsa, aralarında büyük uzaklık vardır.

Meselâ, âmiyâne olan tevhid-i zahîrî, hiçbir şeyi Allah'ın gayrisine isnat etmemekten ibarettir. Böyle bir nefiy, sehil ve basittir. Ehl-i hakikatin hakikî tevhidleri ise, her şeyi Cenab-ı Hakka isnat etmekle beraber, her şeyin üstünde bulunan mührünü, sikkelerini görüp okumaktan ibarettir. Bu, huzuru ispat, gafleti nefyeder.

1. En doğrusunu ancak Allah bilir.

âmiyâne: basitçe, üstünkörü; cahile yakışır.
bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
camiiyet: toplayıcı, ihtiva ve ihata edicilik.
cemadat: cansız varlıklar.
cüz'i: küçük, az.
delil: bir davayı ispata yara-

yan şey, bürhan.
ehl-i hakikat: hakikati arzulayanlar, gerçeği bulup onun peşinden gidenler; Allah adamı.
Esmâ-i Hüсна: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.
fehmetmek: anlamak, kavramak, idrak etmek.
fıtraten: fitrî olarak, yaratılış-

tan, yaratılış itibarıyla.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
gayr: başka.
hakikat: gerçek, asıl, esas.
hakiki: gerçek.
hikmet: İlâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
ibaret: meydana gelen, oluşan.

ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.
iman: inanç, itikat.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
ispat: sağlam ve dayanıklı hale getirme; doğruyu delillerle gösterme.
kasıt: bir işi bile bile, isteyerek yapma.
kastî: bile bile yapılan.
kelâm: söz, konuşma, nutuk.
kıymet: değer.
külli: umumî, genel, bütün olan.
lisan: dil.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
meselâ: örneğin.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
meziyet: bir şeyi başkalarından ayıran vasıf, üstünlük ve değerlilik vasfı.
muhalefet: uygun olmama, ayrılık, zıtlık.
müşabehet: benzeme, benzeyiş.
nefiy: inkâr etme.
nefyetme: uzaklaştırma, kovma.
nevi: cins.
sehil: kolay.
sikke: alâmet, nişan, turra.
sima: yüz, çehre.
tahiyye: selâm, dua.
tefevvuk: üstün olma, üstünlük.
tehalûf: birbirine zıt olma, muhalif olma.
tekellüm: söyleme, konuşma.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hak'ı şanına lâyık ifadelerle anma.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
tevhid-i zahîrî: yüzeysel tevhid; âmiyâne tevhid olan Allah'ın ortağı yok ve bu kâinat Onun mülküdür şeklindeki, araştırmaya dayanan imanı tasdik.
Vâhibü'l-Hayat: hayat veren, hayat bağışlayan.
zahir: dış yüz, görünüş.
zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.

amel: fiil, iş.
amma: ama, lakin, ancak.
berzah: iki şey arasındaki aralık, mesafe.
bilakis: aksine, tersine.
bilâşuur: şuursuz, bilinçsiz.
binaen: -den dolayı, bu sebepten.
bizzat: kendisi, şahsen.
celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.
cüz'î: küçük, az.
evlât: veleretler, çocuklar.
feyiz: Allah'ın kuluna bağışladığı marifet ve dinî heyecan.
fiil: iş, hareket.
gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
garabet-i sanat-ı İlâhiye: Cenab-ı Hakkın sanatının garıplığı, hayret uyandırması.
hakikat: gerçek.
hakikat-i tarikat: Allah'a ulaştırmanın yolu esası, aslı, gerçeği.
hasr: yalnız bir şeye veya kişiye mahsus kılma.
hayat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan hayat.
hikmet: ilâhî gaye, gizli sebep, fayda.
ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.
ilim: bilgi, marifet.
imhal-i ikap: cezaya çarptırma, cezalandırmada süre verme, mühlet verme.
isal: ulaştırma, eristirme.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
kasten: bile bile, isteyerek, kasıtlı olarak.
keza: böylece, aynı şekilde.
Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
kuvve: kuvvet, güç.
maksud-i bizzat: kendi maksadı, şahsî gaye, şahsî amaç.
mâni: engel.
masnuat-ı İlâhiye: Allah tarafından sanatla yaratılanlar.
mehasin: güzellikler, hüsnüler, iyilikler.
mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.
muvaaffakiyet: başarma, başarılı olma.
nazar: bakış, dikkat.
nev-i beşer: insanlığı, insanlar.
nimet: lütuf, ihsan, bağış.
rahmet-i hâkime: her tarafta hü-

S'lem eyyühe'l-aziz!

Hayat-ı dünyeviye'ye kasten ve bizzat teveccüh edip bağlanan kâfirin imhal-i ikabında ve bilakis terakkiyat-ı maddiyede muvaaffakiyetindeki hikmet nedir?

Evet, o kâfir, kendi terkibiyle, sıfatıyla Cenab-ı Hakça nev-i beşere takdir edilen nimetlerin tezahürüne şuuru olmaksızın hizmet ediyor. Ve güzel masnuat-ı İlâhiyenin mehasinini bilâşuur tanzim ediyor. Ve kuvveden fiile çıkartmakla, garabet-i sanat-ı İlâhiye'ye nazarları celp ediyor. Ne fayda ki, farkında değildir. Demek, o kâfir, saat gibi, kendi yaptığı amelden haberi yok; amma, vakitleri bildirmek gibi, nev-i beşere pek büyük bir hizmeti vardır. Bu sırra binaen, dünyada mükâfatını görür.

S'lem eyyühe'l-aziz!

Tevfik-ı İlâhî refiki olan adam, tarikat berzahına girmeden zahirden hakikate geçebilir.

Evet, Kur'an'dan, hakikat-i tarikati, tarikatsiz, feyiz suretiyle gördüm ve bir parça aldım. Ve keza, maksud-i bizzat olan ilimlere ulûm-i aliye'yi okumaksızın isal edici bir yol buldum.

Seriüsseyir olan bu zamanın evlâdına kısa ve selâmet bir tariki ihsan etmek rahmet-i hâkimenin şanındandır.

S'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanı gaflete düşürmekle Allah'a ubudiyetine mâni olan, cüz'î nazarını cüz'î şeylere hasretmektir.

küm süren İlâhî merhamet ve şefkat dolu ikram ve ihsanlar.
refik: arkadaş, yoldaş, yol arkadaş.
şan: şan, şöret, ün.
selâmet: salımlık, eminlik, kurtuluş, korku ve endişeden uzak olma.
seriüsseyir: çok sür'atle akan veya giden.
sıfat: vasıf, nitelik.
sır: gizli hakikat.
suret: biçim, şekil, tarz.
şuur: bilinç.

takdir: kıymet verme, değer biçme.
tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.
tarik: yol.
tarikat: Allah'a ulaşmak için şeyhin gözetiminde müridin takip edeceği terbiye usul ve yolu.
terakkiyat-ı maddiye: maddî ilerlemeler, yükselmeler, gelişmeler.
terkip: birkaç şeyin birleşerek meydana getirdikleri yeni

şey, sentez.
teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.
tevfik-ı İlâhî: Cenab-ı Hakkın insanı doğru yola lütfu ile sevk etmesi, başarılı kılması.
tezahür: görünme, belirme, ortaya çıkma.
ubudiyet: kulluk.
ulûm-i aliye: gramer, anlatım (kompozisyon), mantık gibi alet ilimleri.
zahir: görüntü, görünüş.

Evet, cüz'iyat içerisinde düşüp, cüz'ilere hasr-ı nazar eden, o cüz'î şeylerin esbaptan sudûruna ihtimal verebilir; ama başını kaldırıp nev'e ve umuma baktığı zaman, edna bir cüz'înin en büyük bir sebepten sudûruna cevap veremez. Meselâ, cüz'î rızkını bazı esbaba isnat edebilir. Fakat, menşe-i rızık olan arzın, kış mevsiminde kupkuru kıraç olduğuna, bahar mevsiminde rızık ile dolu olduğuna baktığı vakit, arzı ihya etmekle bütün zevi'l-hayatın rızıklarını veren Allah'tan maada kendi rızkını verecek bir şey bulunmadığına kanaati hâsıl olur.

Ve keza, evindeki küçük bir ışığı veya kalbinde bulunan küçük bir nuru bazı esbaba isnat edebilirsin. Amma, o ışığın, şemsin ziyasıyla, o nurun da Menbaü'l-Envar'ın nuruyla muttasıl olduğuna vâkıf olduğun zaman anlarsın ki, kalıbını ışıklandıran, kalbini tenvir eden, ancak leyl ve neharı birbirine kalbeden Fâtır-ı Hakîm'dir.

Ve keza, senin vücudunun zuhur ve vuzuhça Hâlık'ın vücuduna nispeti, Hâlık'ın vücuduna delâlet edenlerin nispeti gibidir. Çünkü, sen bir vecihle kendi vücuduna delâlet ediyorsun. Amma, Hâlık'ın vücuduna bütün mevcudat, bütün zerratiyla delâlet ediyor. Öyle ise, Onun vücudu senin vücudundan âlemin zerrati adedince zuhur dereceleri vardır.

Ve keza, *seni nefsin sevmeye sevk eden esbap, “(1) Bütün lezzetlerin mahzeni nefistir. (2) vücudun merkezi ve menfaatin madeni nefistir, (3) insana en karip (yakın) nefistir” diyorsun.*

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
amma: ama, lakin, ancak.
arz: yer, dünya.
cevaz: caiz olma, izin, ruhsat, yapılmasına teşvik olunmayan, ancak mâni de olunmayan iş.
cüz'î: küçük, az.
cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.
delâlet: delil olma, gösterme; âlâmet, işaret.
edna: en açığı, en basit, en

küçük.
esbap: sebepler, vasıtalar.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
hasr-ı nazar: bakışı bir tarafa veya noktaya dikme.
ihtimal: olabilirlik.

ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
kalbolma: bir hâlden diğer bir hâle geçme, dönüşme.
kanaat: inanma, görüş, fikir.
karip: yakın.
keza: böylece, aynı şekilde.
leyle: gece.
maada: başka, gayri, -den başka.
maden: asıl, esas, kaynak.

mahzen: kaynak, hazine ve defne deposu.
Menbaü'l-Envar: tüm nurların ışıkların asıl kaynağı olan Allah.
menfaat: fayda.
menşe-i rızık: rızkın menşei, kaynağı.
meselâ: örneğin.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
muttasıl: bitişik.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nehar: gündüz.
nevi: çeşit, tür.
nispet: oran, ölçü.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği nimetler.
şems: güneş.
sevk: yöneltme, gönderme.
sudûr: sâdir olma, meydana çıkma, olma.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.
umum: bütün, herkes.
vâkıf: bir şeyi elde eden, bir işten haberi olan.
vecih: cihet, yön.
vuzuh: vazih olma hâli, açıklık.
zerrat: zerreler, atomlar.
zevî'l-hayat: hayat sahipleri, canlılar.
ziya: ışık, aydınlık, nur.
zuhur: görünme, belli olma, ortaya çıkma.

Pekâlâ. Fakat, o fânî lezzetlere mukabil, lezaiz-i bâkiye-yi veren Hâlık'ı daha ziyade ubudiyetle sevmek lâzım değil midir? Nefis, vücuda merkez olduğundan, muhabbete lâayık ise, o vücudu icat eden ve o vücudun kayyumu olan Hâlık, daha fazla muhabbete, ubudiyete müstahak olmaz mı? Nefsin maden-i menfaat ve en yakın olduğu, sebab-i muhabbet olursa, bütün hayırlar, rızıklar elinde bulunan ve o nefsi yaratan Nafi, Bâkî ve daha kârip olan, daha ziyade muhabbete lâayık değil midir?

Binaenaleyh, bütün mevcudata inkısam eden muhabbetleri cem ve muhabbetin ile beraber mahbub-i hakikî olan Fâtır-ı Hakîm'e ihda etmek lâzımdır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Senin önünde çok korkunç büyük meseleler vardır ki, insanı ihtiyata, ihtimama mecbur eder.

Birisi, ölümdür ki, insanı dünyadan ve bütün sevgililerinden ayıran bir ayrılıktır.

İkincisi, dehşetli, korkulu ebed memleketine yolculuktur.

Üçüncüsü, ömür az, sefer uzun, yol tedariki yok, kuvvet ve kudret yok; acz-i mutlak gibi elim elemelere maruz kalmaktır.

Öyle ise, bu gaflet ü nısyan nedir? Devekuşu gibi başını nısyan kumuna sokar, gözüne gaflet gözlüğüni takarşın ki, Allah seni görmesin veya sen Onu görmeyesin.

acz-i mutlak: mutlak zayıflık, güçsüzlük.

Bâkî: yok olmayan, sürekli ve kalıcı olan bütün varlıklar yok olduktan sonra da var olacak tek varlık; Allah.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cem: toplama, bir araya getirme.

dehşetli: ürkütücü, korkunç.

ebed: sonsuzluk, daimilik.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırıp.

elim: şiddetli, çok dert ve keder veren.

fânî: ölümlü, geçici.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir makhakada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).

gaflet ü nısyan: gaflet ve nısyan; dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşp nefsin arzulanına dalmak.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşp nefsin arzulanına dalmak.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

ihda etmek: hediye etmek, hediye vermek.

ihtimam: dikkat ve özen gösterme.

ihtiyat: uzak görüşlölma, geleceğı düşünerek tedbirli hareket etme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-

deşim, bil ki.

inkısam: bölünme, parçalanma.

kârip: yakın.

kayyum: her şeyin varlığı onunla ayakta duran ve devam eden.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

lezaiz-i bâkiye: bâkî, ebedî ve daimî olan lezzetler, zevk-ler.

maden-i menfaat: faydalanma, yararlanma kaynağı.

Mahbub-i Hakikî: gerçek,

doğru sevgili; Cenab-ı Allah.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

mecbur: zorunlu olma, zorunda kalma.

meşale: önemli konu.

mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.

muhabbet: sevgi, sevmek.

mukabil: karşılık.

müstahak: hak eden, hak etmiş.

Nafi: tüm faydaları yaratan ve sonsuz faydalarının mutlak

sahibi olan Allah.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nısyan: unutmama, unutus.

rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği nimetler.

sebeb-i muhabbet: sevmek, sevgi göstermek nedeni.

tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.

ubudiyet: kulluk.

ziyade: çok, fazla.

Ne vakte kadar zailât-ı fâniyeye ihtimam ve bâkiyat-ı da-
meden tegafûl edeceksin?

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakka hamdler, şükürler olsun ki, mesail-i
nahviyeden isim ile harf arasındaki manevî fark ile çok
mühim meseleleri bana öğretmiştir. Şöyle ki:

*Harf, gayrin manasını izah için bir alet, bir hadim ol-
duğu gibi; şu mevcudat da Esma-i Hüsnanın tecelliyatını
izhar, ifham, izah için birtakım İlâhî mektuplardır ki, iç-
lerinde yazılı delâil, berahin, havarik, mu'cize-i kudrettir.
Mevcudat bu vecihle nazara alınması, ilim, iman, hik-
mettir. Şayet, isim gibi müstakil ve maksud-i bizzat cihe-
tiyle bakılırsa, küfran ve cehl-i mürekkep olur.*

Ve keza, mesail-i mantıkıyeden küllî ile küll arasındaki
fark ile, rububiyete dair çok meseleleri öğrenmiş bulun-
yorum. Cemal ile ehadiyet, ¹ *كُلُّ ذُو جُزْئِيَّاتٍ* şümülüne
dâhildir. Celâl ile vahidiyet ² *كُلُّ ذُو أَجْزَاءٍ* ünvanına dâhil-
dir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

*Dünya, âlem-i ahirete bir fihriste hükmündedir. Bu fih-
ristede, âlem-i ahiretin, mühim meselelerine olan işaret-
lerden biri, cismanî olan rızıklardaki lezzetlerdir. Bu fânî,
rezil, zelil dünyada bu kadar nimetleri ihsas ve ifaza et-
mek için insanın vücudunda yaratılan havâs, hissiyat,*

bildirme.

havarik: harikalar, insanda hay-
ret ve hayranlık uyandıran şeyler.

havâs: arzular, hisler, duygular.
hikmet: İlâhî gaye, yüksek bilgi,
fayda.

hissiyat: hisler, duygular.

hükmünde: değerinde, yerinde.

ifaza: feyiz verme, feyizlendirme,
berekletlendirme.

ifham: anlatma, bildirme.

ihsas: hissettirme, sezdirme.

ihtimam: dikkat ve özen göster-
me.

ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka
dair.

i'lem eyyühe'l-aziz: Ey aziz kar-
deşim, bil ki.

iman: inanç, itikat.

izah: açıklama, ayrıntılar ile an-
latma.

izhar: gösterme, açığa vurma.

keza: böylece, aynı şekilde.

küfran: iyilik bilmeme, görülen
iyiliği unutmak, nankörlük.

küll: .

küllî: .

maksud-i bizzat: kendi maksadı,
şahsî gaye, şahsî amaç.

manevî: manaya ait, maddî ol-
mayan.

mesail-i mantıkiye: mantık ilmi-
ne dair meseleler.

mesail-i nahviye: nahiv mesele-
leri, Arapça dil bilgisi meseleleri.

mesele: önemli konu.

mevcudat: mevcutlar, var olan
her şey, mahlûklar.

mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın
kudretinin mu'cizesi.

müstakil: istiklâlî olan, başka bi-
rine tâbi olmayan.

nazar: bakış, dikkat.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

rezil: alçak, bayağı, adi.

rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği
nimetler.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her
zaman, her yerde, her mahlûka
muhtaç olduğu şeyleri vermesi,
onu terbiye etmesi ve idaresi al-
tında bulundurma vasfı.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı
memnunluk gösterme, gerek dil
ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd
etme.

şümul: içine alma, kapsam.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

tegafûl: görmezlikten gelme,
önemsememe.

ünvan: şöret, ad, isim.

vahidiyet: Cenab-ı Hakkın isim
ve sıfatlarının birliği ve kâinatı ku-
şatması.

vecih: cihet, yön.

zailât-ı fâniye: zeval bulan gelip
geçiciler.

zelil: hor, alçak, adi, bayağı.

1. Cüz'iyat sahibi küllüdür.

2. Ecza sahibi külldür.

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.
bâkiyat-ı daim: süreklilik ve
sonsuzluğa gidenler.

berahin: deliller, ispatlar, bür-
hanlar, hüccetler, kanıtlar.

bizzat: kendisi, şahsen.

cehl-i mürekkep: bilmemek-
le beraber, bilmediğini de bil-
memek, katmerli cahillik, ka-
ra cahillik.

celâl: büyüklük, haşmet, ulu-

luk, yücelik.

cemal: güzellik, Cenab-ı Hak-
kın lütuf ve ihsanı ile tecellisi.

cihet: yön.

cismanî: maddî ve cisimli ol-
mak.

dâhil: girme, içinde olma.

dair: alâkalı, ilgili.

delâil: deliller, bürhanlar, is-
pat vasıtaları.

ehadiyet: Allah'ın her bir şey-

de birliğinin tecelli etmesi,
görünmesi.

Esma-i Hüsnâ: Allah'ın adları,
Allah'ın doksan dokuz güzel
ismi.

fânî: ölümlü, geçici.

fihriste: katalog, liste.

gayr: başka.

hadim: hademe, hizmetçi.

hamd: Allah'a karşı şükran ve
memnuniyetini onu överek

cihazat aza gibi alât ve edevatından anlaşılır ki, âlem-i ahirette de ¹تَجْرَى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ kasırların altında, ebediyete lâayık cismanî ziyafetler olacaktır.

İlem eyyühe'l-aziz!

İnsanın havf ve muhabbeti halka teveccüh ettiği takdirde, havf bir belâ, bir elem olur; muhabbet bir musibet gibi olur. Zira, o korktuğun adam, ya sana merhamet etmez veya senin istirhamlarını işitmez. Muhabbet ettiğin şahıs da, ya seni tanımaz veya muhabbetine tenezzül etmez.

Binaenaleyh, havfın ile muhabbetini dünya ve dünya insanlarından çevir, Fâtır-ı Hakîm'e tevcih et ki, havfın Onun merhamet kucağına, çocuğun anne kucağına kaçtığı gibi, leziz bir tezellül olsun; muhabbetin de saadet-i ebediyeye vesile olsun.

İlem eyyühe'l-aziz!

Sen şecere-i hilkatın ya bir semeresi veya bir çekirdeğisin. Cismin itibarıyla küçük, âciz, zayıf bir cüzsün. Lâkin Sâni-i Hakîm lütfuyla, lâtif sanatıyla seni cüz ve cüz'î den, küll ve küllîye çıkartmıştır.

Evet, cismine verilen hayat sayesinde, geniş duygularınla âlem-i şahadet üzerinde cevelân etmekle, filcümle cüz'iyet kaydından kurtulmuşsun. Ve keza, insaniyet itâsıyla, bilkuvve küll hükmündesin. Ve keza, iman ve İslâmiyet

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.

alât: aletler, vasıtalar, aygıtlar.

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

aza: organlar, uzuvlar.

belâ: musibet, sıkıntı.

bilkuvve: fiil mertebesine geçmeden potansiyel hâlde, düşünce hâlinde.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cevelân: dolaşma, dolanma, gezinme.

cihazat: cihazlar, uzuvlar, organlar.

cismanî: maddî ve cisimli olmak.

cüz: parça.

cüz'î: az, parçaya ait olan, pek az.

cüz'iyet: azlık, cüz'î oluş, küçüklük.

ebediyet: sonsuzluk.

edevat: bir işi yapmaya vasıta olan şeyler, aletler.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırıp.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir makhada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah.

filcümle: hepsi, bütünü.

havf: korku, korkma.

hükmünde: değerinde, yerinde.

İlem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-

1. Altlarından ırmaklar akar. (Bakara Suresi: 25.)

deşim, bil ki.

iman: inanma, itikat.

insaniyet: insanlık, insanlık mahiyeti.

istirham: rica etme.

itâ: bahşedilme, verilme, ih-san edilme.

kasır: saray, köşk.

keza: böylece, aynı şekilde.

küll: bütün.

küllî: bütüne ait olan, umumî, genel.

lâtif: yumuşak, tatlı, hoş.

leziz: lezzetli, tatlı.

lütuf: güzellik, hoşluk, iyilik, ihsan.

merhamet: acımak, şefkat göstermek, korumak, esirgemek.

muhabbet: sevgi, sevmek.

musibet: felâket, belâ.

saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi

olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

şecere-i hilkat: yaratılış ağacı.

semere: meyve, güzel netice.

tenezzül: inme, alçalma.

tevcih: yöneltme, çevirme.

teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.

tezellül: zillate katlanma, aşağılanma.

vesile: aracı, vasıta.

ihsanıyla, bilkuvve küll olmuşsun. Ve keza, marifet ve muhabbetin in'amıyla muhit bir nur olmuşsun.

Binaenaleyh, dünyaya ve cismanî lezaize meyledersen, âciz, zelil bir cüz'î olursun. Eğer cihazatını insaniyet-i kübra denilen İslâmiyet hesabına sarf edersen, bir küllî ve bir küll olursun.

İ'tem eyyühe'l-axiz!

Bu kadar elîm firak ve ayrılıklara maruz kalmakla çektiğin elemelerin sebebi ve kabahati sendedir. Çünkü, o muhabbetleri gayr yerinde sarf ediyorsun. Eğer o muhabbetleri cem edip Vahid-i Ehad'e tevcih ve Onun hesabıyla, izniyle sarf edersen, bütün mahbupların ile beraber bir anda birleşip, sevinçlere, memnuniyetlere mazhar olacaksın.

Evet, bir sultana intisap eden bir adam, o sultanın, her şeyle alâkadar, her mekânda herkesle muhaberesi, alâkası zımında, o adam da, bir cihette, bir derece alâkadar olabilir.

İ'tem eyyühe'l-axiz!

Meselâ, kamerin ahvaline veya istikbalin hakikatine dair itâ-i malûmat eden adama, bütün mâmelekini ona feda etmeye hazırsın. Amma, daire-i mülkünde bir arı hükmünde bulunan Kamerin Hâlıkı'ndan haber getiren ve ezel-ebede, hayat-ı ebediyeye, hakaik-ı esasiyeye, azîm meselelere dair malûmat itâ eden ve seni manevî

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
ahval: hâller, durumlar.
alâka: ilgi, ilişki. bağ.
alâkadar: ilgili, ilişki.
amma: ama, lâkin, ancak.
azîm: büyük.
bilkuvve: fiil mertebesine geçmeden potansiyel hâlde, düşünce hâlinde.
Binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cem: toplama, bir araya getirme.
cihazat: cihazlar, uzuvlar, or-

ganlar.
cihet: yön.
cismanî: maddî ve cisimli olmak.
cüz'î: az, parçaya ait olan, pek az.
dair: alâkalı, ilgili.
dair: belli bir şey hakkında olan, alâkalı, müteallik, ait, ilgili.
daire-i mülk: mülk dairesi, âlem-i şahadet dairesi.
ebed: sonsuzluk, daimilik.
elem: dert, üzüntü, maddî-

manevî ızdırap.
elîm: şiddetli, çok dert ve keder veren.
ezel: başlangıcı olmayan geçmiş zaman, öncesizlik.
feda: uğruna verme.
firak: ayrılık, hicran.
gayr: başka.
hakaik-ı esasiye: hakikatın aslı, özü; asıl gerçekler.
hakikat: gerçek, asıl, esas.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

hayat-ı ebediye: ebedî ve sonsuz hayat, ahiret hayatı.
hükmünde: değerinde, yerinde.
ihsan: bağışlama, ikram etme, lütuf.
i'tem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.
in'am: nimet verme, nimetlendirme, ihsan etme.
insaniyet-i kübra: en büyük insanlık, İslâmiyet.
intisap: mensup olma, bağlanma, girme.
istikbal: gelecek zaman.
itâ: verme, ihsan, bağış.
itâ-i malûmat: malûmat verme, bilgi verme.
kamer: ay.
keza: böylece, aynı şekilde.
küll: bütün.
küllî: bütüne ait olan, umumî, genel.
lezaiz: zevkler, lezzetler.
mahbup: sevgili, sevilen, muhabbet edilen.
malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.
mâmelek: ne varsa, varı yoğun, olanı biteni; olanca şey.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
marifet: bilme, derin bilgi.
maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
meselâ: örneğin.
mesele: önemli konu.
muhabbet: sevgi, sevmek.
muhabere: haberleşme.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
nur: aydınlık, parlak, ışık.
sarf: harcamak.
tevcih: yöneltme, çevirme.
Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah .
zelil: zillete uğramış, hakir, aşağı tutulmuş, aşağılanmış.
zımın: iç taraf, iç.

abesiyet: faydasız, boş, lüzumsuz ve gayesiz oluş.

adi: basit, bayağı, sıradan.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

ashab-ı vezaif: görevliler.

asır: yüzyıl.

Cebel-i Tur: Tur Dağı, Hz. Mûsa'nın (a.s.), Allah'ın kelâmına nail olduğu, Süveyş ile Akabe Körfezi arasında bulunan dağın ismi.

dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

ehl-i vukuf: bir mesele hakkında bilgi ve yetki sahibi olanlar.

envaen: .

erzak: yiyecek, içecek, azıklar.

eşya-i seyyale: .

faaliyet-i hakîmiye: .

fihrîste: katalog, liste.

fırak: ayrılık, hicran.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

harika: olağanüstü.

hayat-ı ebediye: ebedî ve son-suz hayat, ahiret hayatı.

heva: istek, arzu, nefse ait olan şeylere düşkünlük, nefsin zararlı ve günah olan arzuları.

heves: nefsin hoşuna giden istek.

hükümünde: değerinde, yerinde.

icap: gerekme hali, gerekli olma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

iman: inanç, itikat.

israf: gereksiz yere harcama, ihtiyaçtan fazlasını harcama, savurganlık.

kemal-i hikmet: hikmetin mükemmelliği, tam ve eksiksiz bir hikmet, mükemmel hikmet ve gaye.

kesret: çokluk.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.

leyl: gece.

lisan: dil.

maddî: madde ile alakalı, cismanî.

mahal: yer.

mâni: engel.

marziyat: razı olunacak şeyler, Allah'ın rızasına dair olanlar, Allah'ın rızasına mazhar olacak hâl ve hareketler.

matbah: mutfak.

mâü'l-hayat: hayat suyu.

mensucat-ı gaybiye ve uhreviye: .

metalip: talep olunan, istenen şeyler, istekler, arzular.

mu'cize-i mensucat: olağanüstü dokumalar.

muhabere: haberleşme.

Muhbir-i Sadık: doğru haberci; Allah ve ahiretle ilgili doğru haberler veren Peygamberimiz

perişaniyetlerden, dalâletlerden kurtarıp, kesretten vahdete doğru yol gösteren ve hayat-ı ebediyyeye imanla maü'l-hayatı sana içirtmekle firak ve ayrılmak ateşlerinden kurtaran ve Hâlık'ın marziyatını, metalibini tarif eden ve Sultan-ı Ezel, Ebed'in muhaberesine tercümanlık yapan Resul-i Rahman'ı dinlemeye ve o Muhbir-i Sadık'a iman ile teslim olmaya mâni olan nefsin heva ve hevesini terk etmiyorsun.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Görüyoruz ki: *Sâni-i Hakîm, kemal-i hikmetiyle, pek adi şeylerden pek harika mu'cize-i mensucat yapıyor. Ve keza, abesiyet ve israfa mahal bırakılmamak üzere, bir ferdi envaen vazifeler ile tavzif ediyor.* Hatta insanın başında, insanın muvazzaf olduğu vazifeleri görmek için, her vazifeye göre birer tırnak kadar maddî bir şeyin bulunması icap etseydi, bir başın Cebel-i Tur büyüklüğünde olması lâzım gelirdi ki, ashab-ı vezaife yer olsun.

Ve keza, lisan, sair vezaifiyle beraber erzak hazinesine ve kudretin matbahında pişirilen bütün taamlara müfettiştir ve bütün taamların tatlarını yakın eden, bilen bir ehl-i vukuftur.

İşte bu faaliyet-i hakîmiyeden anlaşılıyor ki, zamanın seyli ile beraber gelip geçen eşya-i seyyaleden ve geçen günlerden, senelerden, asırlardan, leyl ve neharın takallübü ile pek çok mensucat-ı gaybiye ve uhreviye yapılmaktadır. Evet, âlemin fihrîstesini hükümünde olan insan

(a.s.m.).

muvazzaf: vazifelendirilmiş, kendisine görev verilmiş, vazifeli.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nehar: gündüz.

nur: aydınlık, parlaklık, parlaklık, ziya, ışık, şule.

perişaniyet: perişanlık, karışık ve dağınık olma, acınacak hâlde bulunma.

Resul-i Rahman: Rahman

olan Allah'ın elçisi olan Peygamber Efendimiz.

sair: diğer, başka, öteki.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

seyl: akan, akıcı olan şey.

Sultan-ı Ezel ve Ebed: ezel ve ebed sultanı; varlığının başlangıcı ve sonu olmayan kudret ve hâkimiyet sahibi sultan, Allah.

Sultan-ı Ezel: kudret kuvvet ve iktidarı zamanla kayıtlı ol-

mayan, saltanatının başlangıcı olmayan sultan.

taam: yemek, yiyecek.

takallüp: dönme, bir taraftan diğer tarafa dönme.

tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.

tavzif: vazifelendirme, görevlendirme.

vahdet: birlik ve teklik.

vezaif: vazifeler, işler.

yakin: kesin bilme, şüpheden sinyrlarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.

fabrikasında dokunan mensucat, o hakikati tenvir eder. Öyle ise, bu fânî dünyada mevt, fenâ, devair-i gaybiyede safî bir bekaya intikal ederek bâkî kalır. Evet, rivayetlerde vardır ki, “İnsanın ömür dakikaları insana avdet ederler; ya gafletle muzlim olarak gelirler veya hasenat-ı muzîe ile avdet ederler.”

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Görüyoruz ki: Sâni-i Hakîm'in, efrat ve cüz'iyatın tasvirinde büyük büyük tefennünleri vardır. Evet, hayvanların pek büyük ve pek küçükleri olduğu gibi, kuşlarda, balıklarda, meleklerde ve sair ecramda, âlemlerde dahi pek küçük ve pek büyük fertleri vardır. *Cenab-ı Hakkın, şu tefennünde takip ettiği hikmet, (1) tefekkür ve irşat için bir lütuf, bir teshilâtıdır, (2) kudret mektupları okunup fehmetmekte bir kolaylıktır, (3) kudretin kemalini izhar etmektir, (4) Celâlî ve Cemalî her iki nevi sanatı ibraz etmektir.*

Maahaza, pek ince yazıları herkes okuyamaz ve pek büyük şeyler de nazar-ı ihataya alınamaz. İşte, irşadı teshil ve tamim için bir kısmını küçük harfler ile, bir kısmını da büyük harflerle yazmakla, irşadın iktizası yerine getirilmiştir.

Amma, şeytanın talebesi olan nefs-i emmare, cismin küçüklüğünü sanatın küçüklüğüne atfetmekle, esbaptan sudûrunu tecviz ediyor. Ve pek büyük cisimler dahi hikmetle yaratılmamış iddiasında bulunarak, bir nevi abesiyete isnat ediyor.

abesiyet: faydasız, boş, lüzumsuz ve gayesiz oluş.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
amma: ama, lâkin, ancak.
atuf: bağlama.
avdet: geri gelme, dönüş.
bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.
beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.
Celâlî: Selçuklu devleti sultanı Celâleddin Melikşah zamanında düzenlenen takvim.

Cemalî: Allah'ın lütuf ve ihşanı ile tecelli ettiği isme ait.
cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.
devair-i gaybiye: .
ecram: kütleler, cansız cisimler; gezegenler.
efrat: fertler.
esbap: sebepler, vasıtalar.
fânî: ölümlü, geçici.
fehmetmek: anlamak, kavramak, idrak etmek.
fenâ: yok olma, ölümlülük, geçicilik.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.
hakikat: gerçek, asıl, esas.
hasenat-ı muzî: ışıklardan, aydınlatan hayırlar, iyilikler ve güzellikler.
hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.
ibraz: meydana çıkarma, ortaya koyma, gösterme.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz

kardeşim, bil ki.
intikal: bir yerden başka bir yere geçme, yer değiştirme.
irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
izhar: gösterme, açığa vurma.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
lütuf: güzellik, hoşluk, iyilik, ihşan.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mensucat: dokunmuş şeyler, dokumalar.
mevt: ölüm.
muzlim: karanlık, zulmetli.
nazar-ı ihata: .
nefs-i emmare: insana kötü ve günah işlerin yapılmasını emreden nefis.
nevi: çeşit, tür.
rivayet: Hz. Peygamberden nakledilen hadis.
safî: saf olan, katıksız, duru.
sair: diğer, başka, öteki.
Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatta ve hikmetle yaratan Allah.
sudûr: sâdir olma, meydana çıkma, olma.
talebe: talep eden, öğrenci.
tamim: umumileştirme, yayma, herkese duyurma.
tasvir: resmini yapma.
tecviz: caiz görme, izin verme, cevaz verme.
tefekkür: derin düşünme; esyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.
tefennün: .
tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.
teshil: kolaylaştırma, kolay hale getirme.
teshilât: kolaylaştırmalar.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Gerek vücutta, gerek rızıkta ifrat derecesinde mebzuliyet vardır. Bu ise, hikmetten uzak, abesiyete yakın görünür. Evet, eğer yaratılan şey bir gaye için yaratılıyorsa, hakkın var; amma gayeler pek çoktur. Binaenaleyh, bir gayeye nazaran abesiyet hissedilse bile, gayelerin mecmuuna nazaran ayn-ı hikmet ve ayn-ı adalettir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın sanatıyla Hâlık'ın sanatı arasındaki fark: İnsan kendi sanatının arkasında görünebilir, amma Hâlık'ın masnuu arkasına yetmiş bin perde vardır. Fakat, Hâlık'ın bütün masnuatı def'aten bir nazarda görünebilirse, siyah perdeler ortadan kalkar, nuranîler kalır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Hayvanattan olsun, nebatattan olsun, tevellüt ile tenasül şümulüne dâhil olan her fert vech-i arzı istilâ ve tasallut etmek niyetindedir ki, arzı kendisine ve zürriyetine has ve halis bir mescit yapmakla, Fâtır-ı Hakîm'in Esma-i Hüsnasını izhar ile, Hâlık'ına gayr-i mütenahi bir ibadette bulunsun.

Evet, kuşların, balıkların, karıncaların yumurtalarında, eşcar ve sebzevatın semeratında ve o semeratın tohumlarındaki ifrat derecesini bulan kesret, o vaziyeti tenvir eder. Lâkin, âlem-i şahadetin darlığına ve müstakbel ibadetlerin Allâmü'l-Guyûb'un ilminde mevcut olduğuna binaen, niyetten fiile henüz çıkmayan onların ibadetleri kabul edilmiştir.

abesiyet: faydasız, boş, lüzumsuz ve gayesiz oluş.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

Allâmü'l-Guyûb: gaybı bilen, görünmeyen şeyleri bilen, Allah.

amma: ama, lâkin, ancak.

arz: yer, dünya.

ayn-ı adalet: adaletin aslı, adaletin tâ kendisi.

ayn-ı hikmet: tamamen faydalı ve gayeli, hikmetin tâ kendisi.

binaen: -den dolayı, bu sebepten.

Binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

dâhil: girme, içinde olma.

def'aten: birdenbire, bir defada, âni olarak.

eşcar: ağaçlar.

Esma-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.

Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah.

fiil: iş, hareket.

gaye: maksat, hedef.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

halis: saf, temiz.

hayvanat: hayvanlar.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

ifrat: aşırılık, pek ileri gitme, haddini aşma.

İ'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

ilim: bilme, bilgi.

istilâ: kaplama, yayılma.

izhar: gösterme, açığa vurma.

kesret: çokluk.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mebzuliyet: bolluk.

mecmu: toplam, tüm.

müstakbel: gelecek.

nazar: bakış.

nazaran: nispeten, nispetle, kıyasen, kıyaslayarak.

nebatat: bitkiler.

nurani: nurlu, ışıklı, parlak, münevver.

rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği nimetler.

sebzevat: sebzeler.

semerat: semereler, meyveler.

şümül: içine alma, kapsam.

tasallut: birini rahatsız etme, musallat olma, hükmü altına alma.

tenasül: birbirinden doğup üreme.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ıslıklandırma.

tevellüt: doğma, doğum.

vaziyet: durum.

vech-i arz: .

vücut: beden, varlık.

zürriyet: soy, nesil.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Kur'an-ı Kerîm, bazen bir şeyin müteaddit gayelerinden insanlara ait bir gayeyi zikre tahsis eder. Bu ihtar içindir, inhisar için değildir. Yani, o şeyin gayeleri, zikredilen gayeye münhasır değildir, ancak o şeyin nizam ve intizam ve sair faydalarına insanın nazar-ı dikkatini celp etmek için insanlara raci o faydayı zikrediyor.

Meselâ:

وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ ❶ لَتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ ❷

Ayet-i kerîme ile zikredilen fayda, takdir-i kamerin binlerce faydalarından biridir. Yoksa, takdir-i kamer bu faydaya münhasır değildir. Yani, kamer yalnız bu gaye için değildir; bu gaye, onun gayelerinden biridir.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Cenab-ı Hakka mahsus taklidi mümkün olmayan en bâhir tevhid sikke ve mühürlerinden biri, gayr-i ma'dut muhtelif eşyayı basit bir şeyden halk etmektir. Evet, pek basit olan şu topraktan binlerce enva, muhtelif nebatat, gayr-i mütenahi bir kudretle, bir ilimle, pek büyük bir ittikan, bir sühuletle yaratılmakta olduğu tevhidin öyle bir bürhanıdır ki, hem taklidi, hem tenkidi imkân haricidir.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Hayat-ı insaniyenin vezaifinden biri de, kendi cüz'î sıfatlarını, şuunatını, Hâlık'ın küllî sıfatlarını, şuunatını

1. Aya gelince, onun için de menziller takdir ettik. (Yâsin Suresi: 39.)

2. Yılların sayısını ve hesabınızı bilmeniz için. (İsra Suresi: 12.)

ayet-i kerîme: Kur'an'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.
bâhir: apaçık, aşikâr.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.
cüz'î: küçük, az; bütüne ait olmayan, özel.
enva: çeşitler, türler, neviler.
gaye: maksat, hedef.

gayr-i ma'dut: sayısız, sınırsız.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
halk: yaratma, yoktan var etme.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
hayat-ı insaniye: insan hayatı, insana ait olan hayat.

ihtar: hatırlatma, uyarı.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.
imkân: mümkün olma, olabilirlik.
inhisar: yalnız bir şeye ait olma, tekelleşme.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
ittikan: gözle görmüş gibi

sağlam bilme ve inanma.

kamer: ay.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

Kur'an-ı Kerîm: Kur'an; Hz. Muhammed'e vahiyyle indirilen en son ilâhî kitap.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

meselâ: örneğin.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

münhasır: hasredilmiş, ayrılmış, bir şeye veya kimseye mahsus.

müteaddit: çeşitli, bir çok.

nazar-ı dikkat: dikkatli bakma, dikkatli bakış.

nebatat: bitkiler.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

raci: dair, ait, alâkası olan.

sıfat: vasıf, nitelik.

sikke: alâmet, nişan, turra.

sühulet: kolaylık.

şuunat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

tahsis: bir şeyi belli bir gaye için kullanma.

takdir-i kamer: ayın programlanması, onun hareket, fayda ve gayelerinin belirlenmesi, tayin edilmesi.

tenkit: eleştirme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

vesaire: ve başkaları, bunun gibileri.

vezaif: vazifeler, işler.

zikir: anma, bildirme.

zikretmek: anmak, bildirmek.

fehmetmek için bir mikyasa yapmaktır. Amma, âlem-i ahirette haşırdeki şuunat-ı azîmesini ve kıyamette emvatın ihyasıyla ahval-i umumiyesini fehmetmek için, ancak güz mevsiminin kıyametiyle baharların haşrı, haşır ve kıyamet-i kübrada Hâlık'ın şuunatına mikyasa olabilir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Müslümanları lehviyat-ı nevmiye mesabesinde olan dünya hayatına davet etmekle, Cenab-ı Hakkın helâl ettiği tayyibat dairesinden, haram ettiği habisat mezbelesine teşvik eden adamın meseli öyle bir sarhoşa benzer ki, parçalayıcı aslan ile ünsiyetli ehlî atı birbirinden tefrik edemiyor, sehpa ağacı ile jimnastik ağacını birbirinden ayıramıyor. Kanlı yarayı kırmızı gülden temyiz edemediği hâlde, kendisini mürşit bilerek, irşat ve nasihate çıkıyor. Esna-i irşatta, bir adama rast gelir. Zavallı adamın arka tarafında korkunç bir aslan duruyor, ön tarafında da sehpa ağacı kurulduğu gibi, her iki yanında da dehşetli yaralar var. Fakat adamcağızın elinde iki ilâç vardır ve lisaniyla kalbinde iki tılsım vardır. Onları istimal ederse, şifayap olur ve o aslan ata inkılâp eder. Burak gibi bineği olur. O sehpa ağacı daima teceddüt etmekte olan, ahval-i âlemi, seyyal manzaraları seyretmeye alet ve vasıta olur.

O sarhoş herif, o zavallı adamcağıza diyor:

“Yahu, nedir o ilâçları, tılsımları saklıyorsun? Onları at, keyfine bak.”

ahval-i âlem: âlemin hâlleri, durumları.

ahval-i umumiyeye: genel hâller, durumlar.

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.

amma: ama, lâkin, ancak.

Burak: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) Miraçta Allah'ın ihsanı olarak bindiği binek.

dehşetli: ürkütücü, korkunç.

emvat: ölümler.

esna-i irşat: rehberlik anı, irşat zamanı.

fehmetmek: anlamak, kavramak, idrak etmek.

güz: sonbahar.

habisat: kötü, pis, soysuz kimşeler.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

haşır: yeniden diriliş, yeni bir âlemde yeniden var ediliş.

haşır: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

iha: canlandırma, diriltme, hayat verme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

inkılâp: değişme, dönüşme.

irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.

istimal: kullanma.

kıyamet: bu âlemin tamamen yı-

kılıp tahrip edilerek yeniden yeni bir âlemin kurulması.

kıyamet-i kübra: en büyük kıyamet, bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.

küllî: bütüne ait olan, umumî, genel.

lehviyat-ı nevmiye: uykuda, rüyada iken yapılan gayrimuşru zevk ve eğlenceler.

lisan: dil.

mesabe: derece, menzile, rütbe.

mesel: örnek.

mezbele: aşağılık, kötü durum.

mikyasa: ölçü aleti, ölçek.

mürşit: irşat eden, doğru yolu gösteren, rehber, kılavuz.

sehpa: idama mahkûm olanların idam edildiği üç ayaklı düzen, darağacı.

seyyal: akıcı, akan.

sıfat: vasıf, nitelik.

şifayap: şifa bulan, iyileşen.

şuunat: şuunlar, keyfiyetler, hâller; işler.

şuunat-ı azîme: büyük işler.

tayyibat: tayyipler; iyi ve güzel işler, hareketler.

teceddüt: tazelenme, yenilenme.

tefrik: birbirinden ayırma, ayırma tutma.

temyiz: ayırma, dikkatle ayırma.

tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sır.

ünsiyet: alışkanlık, ülfet, dostluk.

vasıta: aracı.

Adamcağız: “Yok baba! Bu ilâçlar ve tılsımların hıfz ve himayelerindeyim. Onlardan almakta olduğum haz, lezzet, keyif bana kâfidir. Fakat o aslan gibi parçalayıcı ölümü öldürebilirsen ve sehpayı kırmakla kabir ağzını kapatabilirsen ve hayatının maruz kaldığı fenâ ve zeval yaralarını bir hayat-ı bâkiyeye tebdil etmekle tedavi edebilirsen, pekâlâ, seninle beraber dans oynayalım. Ve illâ, gözümün önünden defol git! Sen ancak kendin gibi sarhoşları kandırabilirsin. Ben sarhoş değilim. Dünyanıza, keyfinize ihtiyacım yok. Çünkü,

² **حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ** ¹ **نِعْمَ الْمَوْلَى وَنِعْمَ النَّصِيرُ** bana yeter.”

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Felsefe talebesiyle medeniyet tilmizleri, Müslümanları ecnebi âdetlerine ittiba ile şeair-i İslâmiyeyi terk etmeye davet ettiklerinde, Kur'ân Nurcuları böylece müdafaada bulunurlar:

“Eğer dünyadan zeval ve ölümü ve insandan acz ve fakrı kaldırmaya iktidarınız varsa, pekâlâ, dini de terk ediniz, şeairi de kaldırınız. Ve illâ, dilinizi kesin, konuşmayınız!

“Bakınız, arkamızda pençelerini açmış hücum hazırlanmış aslanı tehdit ediyor. Eğer iman kulağıyla Kur'ân'ın sedasını dinleyecek olursan, o ecel aslanı bir burak olur. Bizleri rahmet-i Rahman'a ulaştıracaktır. Ve illâ, o ecel, yırtıcı bir hayvan gibi bizleri parçalar. Batıl itikadınız gibi, ebedî bir firak ile dağıtacaktır.

1. Allah bize yeter. O ne güzel vekildir. (Âl-i İmran Suresi: 173.)

2. O ne güzel dost ve ne güzel yardımcıdır. (Enfal Suresi: 40.)

acz: zayıflık, güçsüzlük.

âdet: görenek, usul, alışkanlık.

batıl: boş ve manasız olan,

gerçeğe uymayan, doğru ve

haklı olmayan.

burak: Hz. Muhammed'in

(a.s.m.) Miraç'ta Allah'ın ihsanı

olarak bindiği binek.

ebedî: sonu olmayan, daimî,

süreklî.

ecel: her canlının Allah tarafından takdir edilen ölüm

vakti.

ecnebi: yabancı.

fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

felsefe: madde ve hayatı

başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.

fenâ: yok olma, ölümlülük, geçicilik.

firak: ayrılık, hicran.

hayat-ı bâkiye: bâkî olan,

sonsuz hayat, ahiret hayatı.

hıfz: saklama, koruma, muhafaza etme.

himaye: koruma, muhafaza etme.

hücum: saldırma.

iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.

iman: inanç, itikat.

itikat: inanç, iman.

ittiba: tâbi olma, uyma, itaat etme.

kâfi: yeter, elverir.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

medeniyet: din ve maneviyattan uzak olarak sadece dünya hayatı yönünden gelişmişlik.

müdafa: savunma.

Nurcu: Bediüzzaman Said Nursi'nin eserlerine ve fikirlerine taraftar olan, Risale-i Nur'ları okuyup neşreden kimse.

rahmet-i Rahman: Rahman olan Allah'ın rahmeti, yaratılmışlara sonsuz şefkat ve merhametle muamele eden Allah'ın rahmeti.

şeair: dinin alâmetleri, işaretleri.

şeair-i İslâmiye: İslâma ait işaretler, İslâma sembol olmuş iş ve ibadetler.

seda: ses.

sehpa: idama mahkûm olanların idam edildiği üç ayaklı düzen, da-rağacı.

talebe: öğrenci.

tebdil: değiştirme, dönüştürme.

tehdit: korkutma, gözdağı verme.

tilmiz: öğrenci, talebe.

tılsım: herkesin bilip çözemediği gizli sır.

zeval: sona erme, yok olma, ölme.

acz: zayıflık, güçsüzlük.

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.

ceriha: yara.

dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.

dergâh-ı izzet: izzet kapısı; Cennab-ı Hakkın sonsuz güç, kuvvet ve yücelik kapısı.

ebed: sonsuzluk, daimîlik.

elem: dert, üzüntü, maddî-manevî ızdırap.

erzak: yiyecek, içecek, azıklar.

fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.

felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.

hâl: şimdiki zaman.

haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

hazine: zengin ve değerli kaynak.

hırs: açgözlülük, kanaatsizlik.

hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.

hüzün: keder, tasa, gam.

ikan: sağlam biliş, iyi bilme; delil ve burhan üzere kabul edis.

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.

iltica: sığınma, güvenme, dayanma.

iman: inanç, itikat.

inkılâp: değişme, dönüşme.

irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.

izale: giderme, ortadan kaldırma.

Kadîr-i Mutlak: kudreti mutlak olan ve her şeye gücü yeten, sonsuz kudret sahibi olan Allah.

keder: kaygı, acı, hüzün.

keza: böylece, aynı şekilde.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.

mazi: geçmiş zaman.

meşgul: bir işle uğraşan, ilgilenen.

meslek: gidiş, usul, yol.

meşrep: gidiş, hareket tarzı, tavır, tutum, meslek.

müptelâ: tutkun, bir şeye düşkün ve tutulmuş olan.

müstakbel: gelecek zaman.

nur: aydınlık, parıltı, ışıık.

Rahman: sonsuz merhamet sahibi ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah.

“Ve keza, önümüzde idam sehpaları kurulmuştur. Eğer iman, îkan ile Kur'ân'ın irşadını dinlersen, o sehpa ağaçlarından, sefine-i Nuh gibi sahil-i selâmete, yani âlem-i ahirete ulaştırıcı bir sefine yapılacaktır.

“Ve keza, sağ yanımızda fakr yarası, solda da acz, zaaf cerihası vardır. Eğer Kur'ân'ın ilâçlarıyla tedavi edersen, fakrımız rahmet-i Rahman'ın ziyafetine şevk u iştiyaka inkılâp edecektir. Acz ve zaafımız da Kadîr-i Mutlak'ın dergâh-ı izzetine iltica için bir davet tezkeresi gibi olur.

“Ve keza, bizler uzun bir seferdeyiz. Buradan kabre, kabirden haşre, haşirden ebed memleketine gitmek üzereyiz. O yollarda zulûmatı dağıtacak bir nur ve bir erzak lâzımdır. Güvendiğimiz akıl ve ilimden ümit yok. Ancak Kur'ân'ın güneşinden, Rahman'ın hazinesinden tedarik edilebilir. Eğer bizleri bu seferden geri bırakacak bir çareniz varsa, pekâlâ. Ve illâ sükût ediniz!

“Kur'ân'ı dinleyelim, bakalım ne emrediyor:

فَلَا تَغُرَّنْكُمْ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنْكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ

“Hülâsa: Ayık olan, sana tâbi olmaz. Ancak siyaset şarabıyla veya şöhret hırsıyla veya rikkat-i cinsiye ile veya felsefenin dalâleti ile veya medeniyetin sefahatıyla sarhoş olanlar, senin meşrep ve mesleğine tâbi olurlar. Fakat insanın başına indirilen darbeler ve yüzüne vurulan tokatlar, onun sarhoşluğunu izale ile ayıltacaktır.

“Ve keza, insan, hayvan gibi yalnız zaman-ı hâl ile müptelâ ve meşgul değildir. Belki müstakbelin korkusu ve mazinin hüzün ve kederi ile hâl elemelerine maruzdur.

1. Sakın dünya hayatı sizi aldatmasın; O çok aldatıcı şeytan da Allah'ın azabını unutturup, sadece affına güvendirerek sizi isyana sürüklemesin. (Lokman Suresi: 33.)

rahmet-i Rahman: Rahman olan Allah'ın rahmeti, yaratılmışlara sonsuz şefkat ve merhametle muamele eden Allah'ın rahmeti.

rikkat-i cinsiye: cinsî şefkat, insanın kendi cinsinden olana acıması.

sahil-i selâmet: selâmet sahili, korku ve endişenin olmadığı, güvenilir, emin kıyı.

sefahat: yasak şeylere, zevk ve eğlenceye aşırı derecede düşkünlük.

sefine: gemi.

sefine-i Nuh: Hz. Nuh'un (a.s.) gemisi.

sehpa: idama mahkûm olanların idam edildiği üç ayaklı düzen, darağacı.

şevk u iştiyak: şevk ve arzu.

şöhret: herkesçe bilinme, ta-

nınma durumu, ün.

sükût: susma, sessiz kalma.

tâbi: birinin arkasından giden, ona uyan, itaat eden.

tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.

tezker: belge, pusula.

zaaf: zayıflık, kuvvetsizlik.

zaman-ı hâl: şimdiki zaman.

zulûmat: karanlıklar.

Fakat kendisini şakî, dâl, ahmaklardan addetmeyen adam, Kur'ân'ın şu beşaretini dinlesin:

آلَا إِنَّ أَوْلِيَاءَ اللَّهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١﴾ الَّذِينَ آمَنُوا
وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٢﴾ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ
لَا تَبْدِيلَ لِكَلِمَاتِ اللَّهِ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٣﴾¹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴿١﴾ وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ ﴿٢﴾ وَطُورِ سِينِينَ²

ilâahiri's-sure...

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Her bir masnuda tahakkuk eden kemal-i sanat, Sâni-in her mekânda ve her masnuun yanında bulunmasına delâlet ettiği gibi, hiçbir mekânda ve hiçbir masnuun yanında bulunmamasına da delâlet eder.

Ve keza, insan her bir şeye muhtaç olduğu cihetle, her şeyin melekûtu elinde ve her şeyin hazinesi yanında olan Zat-ı Akdes'ten maada kimseye ibadet edemez.

Ve keza, insan vücut, icat, hayır, ef'al cihetiyle pek küçük, nakıs olmakla karıncadan, arıdan edna, örümcekten daha zayıftır. Fakat adem, tahrip, şer, infial cihetiyle semavat, arz cibalden daha büyüktür. Meselâ, hasenat yaptığı zaman, habbe habbe yapar; seyyiat yaparsa,

ilâahiri's-sure: surenin sonuna kadar.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

infial: etkilenme; ruhen sıkıntı veren dış etkenlerden etkilenme.

kemal-i sanat: sanattaki mükemmellik.

keza: böylece, aynı şekilde.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

maada: başka, gayri, geriye kalan.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

melekût: bir şeyin iç yüzü, hakikatî, aslı.

meselâ: örneğin.

nakıs: noksan, eksik.

şakî: Allah'ın rızasından ve ahiret mutluluğundan yoksun kimse.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

semavat: semalar, gökler.

şer: kötülük.

seyyiat: seyyieler, fenalıklar, kötülükler.

tahakkuk: gerçekleşme, olma; delil ile ispat edilme, kesinleşme.

tahrip: harap etme, yıkmak, bozma.

vücut: beden, varlık.

Zat-ı Akdes: en mukaddes zat, her türlü kusur ve noksandan uzak ve pak olan zat, Allah.

1. Biliniz ki, Allah'ın dostları için ne bir korku vardır, ne de onlar mahzun olurlar. • Onlar iman eden ve Allah'ın emir ve yasaklarına karşı gelmekten sakınan takva ehlidir. • Dünya hayatında da, ahirette de onlar için müjde vardır. Allah'ın sözlerinde değişiklik olmaz. En büyük kurtuluş işte budur. (Yunus Suresi: 62-64.)

2. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Yemin olsun incire ve zeytine. • Ve Sina Dağına. (Tîn Suresi: 1-2).

add: saymak, öyle kabul etmek.

adem: yokluk.

arz: yer, dünya.

beşaret: müjde.

cibal: dağlar.

cihet: yön.

dâl: sapkınlık, doğru ve Hak yoldan uzaklaşmalar.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

edna: en aşağı, en basit, en küçük.

ef'al: fiiller, işler.

habbe: tane.

hasenat: iyi ameller, iyi işler, hayırlar.

hazine: zengin ve değerli kaynak.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

kubbe kubbe yapar. Evet, meselâ küfür seyyiesi bütün mevcudatı tahkir eder, kıymetten düşürür.

Ve keza, insanın bir cihetle kıl kadar bir ihtiyarı, zerre kadar bir iktidarı, şua kadar bir hayatı, dakika kadar bir ömrü, cüz'î bir cüz kadar mevcudiyeti varsa da, diğer cihetle hadsiz bir acz ve fakrı da vardır. Kadîr-i Mutlak ve Ganî-i Mutlak'ın tecelliyatına geniş bir ma'kes olur.

Ve keza, insan hayat-ı dünyeviye cihetiyle bir çekirdek olup, pek büyük semere ve sümbüller vermek için kendisine tevdi edilen cihazatı bazı maddeleri elde etmek için, tavuk gibi toprakları, gübreleri, necisleri eşmeye sarf eder; faydasız tefessüh eder. Ve hayat-ı maneviye cihetiyle emelleri ebade kadar uzanan bir şecere-i bâkiyedir.

Ve keza, insan fiil ve sa'yi cihetiyle zayıf bir hayvan olup, daire-i sa'yi pek dardır. İnfial, sual, dua cihetiyle Rahman-ı Rahîm'in aziz bir misafiridir, dairesi hayal kadar geniştir.

Ve keza, insanın hayat-ı hayvaniyeden aldığı lezzet, bir serçe kuşunun lezzeti kadar değildir. Çünkü, insanda hüzn, keder, korku var; onda yoktur. Fakat, cihazat, hissiyat, duygular, istidatlar itibarıyla hayvanların en âlâsından fazla lezzet alır. İnsanın şu vaziyetine dikkat edilirse anlaşılır ki, bu kadar cihazat, bu hayat için olmayıp, ancak bir hayat-ı bâkiye için kendisine verilmiştir.

Ve keza, insan saltanat-ı rububiyetin mehasinine nazır ve esma-i kudsiyenin cilvelerine dellâl ve kalem-i kudretle

acz: zayıflık, güçsüzlük.
ala: yüce, yüksek, büyük.
aziz: izzetli, muhterem, saygın.
cihazat: cihazlar, uzuvlar, organlar.
cihet: yön.
cilve: tecelli, görüntü.
cüz: kısım, parça.
cüz'î: küçük, az; bütüne ait olmayan, özel.
daire-i sa'y: çalışma dairesi.
dellâl: ilân eden, bir haberi duyurmak için yüksek sesle bağırarak dolaşan kimse.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
ebed: sonsuzluk, daimilik.
emel: şiddet arzu, ümit.
esma-i kudsiye: kutsal isimler, Allah'ın mukaddes ve muazzez isimleri.
fakr: fakirlik, yoksulluk, muhtaçlık.
fiil: iş, hareket.
Ganî-i Mutlak: sonsuz ve sınırsız zenginlik sahibi ve hiç bir şeye ihtiyacı olmayan Allah.
hadsiz: sınırsız, sonsuz.
hayat-ı bâkiye: bâki olan, sonsuz hayat, ahiret hayatı.
hayat-ı dünyeviye: dünyaya ait olan hayat.
hayat-ı hayvaniye: tıpkı hayvanlara benzer şekilde yalnızca dünya için ve hiç düşünmeden sadece zevk için yaşama.
hayat-ı maneviye: manevî hayat.
hissiyat: hisler, duygular.
hüzün: keder, tasa, gam.
ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.
iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.
infial: etkilenme; ruhen sıkıntı veren dış etkenlerden etkilenme.
istidat: kabiliyet, yetenek.
Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
kalem-i kudret: kudret kalemî, Allah'ın güç ve kuvveti ile yaratması.

keder: kaygı, acı, hüzn.
keza: böylece, aynı şekilde.
kıymet: değer.
küfür: imansızlık, dinsizlik.
ma'kes: ayna.
mehasin: güzellikler, iyilikler.
meselâ: örneğin.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, mahlûklar.
mevcudiyet: mevcut olma, varlık.
nazır: nazar eden, bakan.
necis: necasetli, kirli, pis, murdar.

Rahman-ı Rahîm: Rahman ve Rahîm olan Allah; dünya ve ahirette yarattıklarına sonsuz rahmet, şefkat ve merhametiyle muamele eden Allah.
saltanat-ı rububiyet: kâinatı terbiye ve idare edici olan Allah'ın saltanatı.
sarf: harcaması.
sa'y: iş, çalışma, çabalaması.
şecere-i bâkiye: daimî, kalıcı ağaç; geri kalan sülâle.
semere: meyve, güzel netice.
seyyie: fenalık, kötülük; suç, günah.
şua: ışın, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.
sual: soru, isteme.
tahkir: aşağı ve alçak addetme, aşağılama.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
tefessüh: cürüme, cürüyüp dağılma, bozulma, kokuşma.
tevdi: emanet etme.
vaziyet: durum.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

yazılan mektubat-ı İlâhiyeyi mütalâa ile mütefekkir oldu-
ğu cihetle eşref-i mahlûkat ve halife-i arz olmuştur.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ¹

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsandaki kusur sonsuz olduğu gibi, acz fakr ve ihtiya-
cına da nihayet yoktur. İnsana tevdi edilen açlıkla nimet-
lerin lezzetleri tebarüz ettiği gibi, insandaki kusur, kema-
lât-ı Sübhaniye derecelerine bir mîrsattır. İnsandaki fakr,
gînâ-i rahmetin derecelerine bir mikyastır. İnsandaki acz,
kudret ve kibriyasına bir mizandır. İnsandaki tenevvü-i
hacat, enva-ı niam ve ihsanatına bir merdivendir. Öyle
ise, fıtratından gaye, ubudiyettir. Ubudiyet ise, dergâh-ı
izzetine kusurlarını² **أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ** ve **سُبْحَانَ اللَّهِ**³ ile ilân et-
mektir.

إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ⁴

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Her bir insan için hayat seferinde iki yol vardır. Bu iki
yolun uzunluğu, kısalığı birdir. Amma birisinde, ehl-i şu-
hut ve ehl-i vukufun şahadet ve tasdikleriyle, onda dokuz
menfaat ihtimali var. İkinci yolda mesele makusedir,
onda dokuz zarar ihtimali vardır. İkinci yolla gidenin ne
silâhı var, ne zahiresi. Tabîi, yolda pek çok korkulara

fıtrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.
gînâ-i rahmet: Cenab-ı Hakkın ih-
san, ikram ve nimetlerinin bollu-
ğu.

halife-i arz: arzın halifesi, yeryü-
zünde bazı hususlarda Allah adı-
na hareket eden.

ihhtimal: olabilirlik.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-
deşim, bil ki.

kemalât-ı Sübhaniye: Cenab-ı
Hakkın kusursuzluk, noksansızlık-
taki mükemmellikleri.

kibriya: azamet, büyüklük, ulu-
luk, celâl.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

makuse: tersine dönmüş, başa-
şağı olmuş.

mektubat-ı İlâhiye: Allah tarafın-
dan yazılmış mektup özelliğinde-
ki varlıklar, yaratıklar.

menfaat: fayda.

mesele: önemli konu.

mikyâs: ölçü aleti, ölççek.

mîrsat: gözetleme aleti.

mizan: terazi, ölçü.

mütalâa: bir şeyi etrafıca düşün-
me, tetkik etme.

mütefekkir: tefekkür eden, dü-
şünen, her şeyi hikmetince, ibret
almak ve kavramak üzere düşü-
nen, düşünür.

nihayet: son, sınır.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

şahadet: şahit olma, şahitlik, ta-
nıklık.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin
doğruluğuna kesin olarak hük-
metme.

tebarüz: belli olma, görünme, ba-
riz hale gelme.

tenevvü-i hacat: ihtiyaçların çe-
şit çeşit olması.

tevdi: emanet etme.

ubudiyet: kulluk.

zahire: gerektiği zaman harcan-
mak üzere ambara saklanan
hububat, yiyecek.

1. Ey insanlar, hepiniz Allah'a muhtaçsınız. (Fâtır Suresi: 15.)

2. Allah mağfîret etsin.

3. Allah her türlü kusur ve noksandan uzaktır.

4. İhlâs ile kulluk edenler nimetlerle dolu Cennet içindedir. Günaha dalan kâfirler ise Cehen-
nem ateşindedir. (İnfitâr Suresi: 13-14.)

acz: zayıflık, güçsüzlük.

amma: ama, lâkin, ancak.

cihet: yön.

dergâh-ı izzet: izzet kapısı;

Cenab-ı Hakkın sonsuz güç,

kuvvet ve yücelik kapısı.

ehl-i şuhut: kâinatta tevhid

delillerini aynen seyreden,

ilâhî ve gizli sırlarını Hakkın izni

ile gören şuhut ehli, velî.

ehl-i vukuf: bir mesele hak-

kında bilgi ve yetki sahibi

olanlar.

enva-ı niam ve ihsanat: ni-

metlerin, ihsan ve ikramların

çeşitleri, türleri.

eşref-i mahlûkat: mahlûka-

tın en eşrefi, yaratılmışların

en şerefli; insan.

fakr: fakirlik, yoksulluk, muh-

taçlık.

amma: ama, lâkin, ancak.
avam: kültürlü, yüksek tabakadan olmayan; cahil halk tabakası.
bilahare: sonra, sonradan, sonraları.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
dalâlet: iman ve İslâmiyetten ayrılma, azmak.
def: kovma, ortadan kaldırma.
dünyevi: dünyaya ait.
ebedî: sonu olmayan, daimî, sürekli.
edna: en aşağı, en basit, en küçük.
ehl-i şuhut: kâinatta tevhid delillerini aynen seyreden, ilâhî ve gizli sırlarını Hakkın izni ile gören şuhut ehli, velî.
ehl-i vukuf: bir mesele hakkında bilgi ve yetki sahibi olanlar.
emnüeman: emniyet ve eminlik.
erza: yiyecek, içecek, azıklar.
esna-i sefer: sefer esnasında, yolculuk sırasında.
evliyaullah: Allah'ın velî kulları, Allah dostları, Allah'ın salih kulları.
Gani-i Kerim: kimseye muhtaç olmayan, sonsuz ikram ve gerçek zenginlik sahibi Allah.
hazine-i Rahman: sonsuz merhamet ve şefkatle bütün varlıkları rızıklandıran Allah'ın hazinesi.
hiffet: hafiflik.
ifa: bir işi yapma, yerine getirme.
iktiza: gerekli, lüzumlu kılma.
istilzam: gerektirme.
istimdat: medet dileme, imdat isteme, yardıma çağırma.
istinat: dayanma, güvenme.
Kadîr-i Mutlak: hiç bir kayıt ve şarta tâbi olmaksızın her şeye gücü yeten sonsuz kudret sahibi, Allah.
Kelime-i Tevhid: tevhid-i ilâhîyi ifade eden lâ ilâhe illâ Allah Muhammedün Resulullah cümlesi.
libas: elbise.
mahall-i hükümet: hükümet koşağı, idare yeri.
mahkûm: hükümlü; mecbur.
maksat: gaye.
maruz: bir şeyin etkisi ve tesiri altında bulunma.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
merkez-i hükümet: hükümet merkezi, ülkeyi idare merkezi.
minnet: bir iyilik karşısında yük altında kalma, kendini manevî olarak borçlu hissetme.
müddet-i ömür: ömür müddeti, yaşam süresi, yaşama süresi.
mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.
mükellefiyet: yükümlülük; mecburiyet, bir işin yerine getirilmesi

maruz kalacağı gibi, ihtiyaçlarını def için çoklara minnet altında kalır. Fakat birinci yola sülûk edenin hem silâhı, hem erzakı beraberdir; pek serbestâne gider. Birinci yol Kur'ân yoludur, ikinci yol ise dalâlet yoludur.

Evet, ehl-i şuhudun, ehl-i vukufun tasdik ve şahadetleriyle sabittir ki, iman yümünüyle yürüyen, emnüeman içindedir. Ve bilahare, merkez-i hükûmete ulaştığında, onda dokuzu büyük mükâfatlara mazhar olacaklardır. Fakat, dalâlet zulûmatı içinde yürüyenler, esna-i seferde korkudan, aklıktan her şeye ve herkese tezellül ettikten sonra, mahall-i hükûmete vâsıl olduğunda, onda dokuzu ya idam veya ebedî hapse mahkûm olacaklardır. Binaenaleyh akli olan, zararlı bir şeyi, dünyevî edna bir hiffet için tercih etmez.

Ehl-i şuhut dediğimizden maksat, evliyaullahtır. Zira velâyet sahibi, avamın itikat ettiği şeyleri gözle müşahade ediyor. Kur'ân yoluyla gidenlerin silâh ve zahireleri ise, Kadîr-i Mutlak'a, Ganî-i Kerîm'e olan tevekkül onları temin eder. Zira, tevekkül, istinat ve istimdat noktalarını tazammun ediyor. Bu noktalar da Kelime-i Tevhidi istilzam ediyor. Kelime-i Tevhid de namazı iktiza ediyor. Namaz dahi ubudiyetin esas bir rûknüdür. Ubudiyeti emreden, tekliftir. Mükellefiyetini ifa edenin, mükellefiyet müddetince, mükellefiyet-i askeriye gibi, yemekleri, libasları ve sair hayat lâzımları hazine-i Rahman'dan verilir. Mükellefiyet-i askeriye iki buçuk senedir, amma mükellefiyet-i ubudiyet müddet-i ömürdür.

hususundaki mecburiyet.
mükellefiyet-i askeriye: askerlik görevi.
mükellefiyet-i ubudiyet: kulluk görevi, ibadet.
müşahade: bir şeyi gözle görme, seyretme.
rûkûn: bir şeyi meydana getiren unsurlardan her biri, esas.
sabit: ispatlanmış.
şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.
serbestâne: serbestçe.

sülûk: bir yola girme, bir yol tutup o yolda terakki mertebelerine devam etme.
tasdik: bir şeyin veya kimse'nin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
teklif: Allah'ın, insanları emir ve yasaklarına uygun hareket etmekle vazifelendirmesi.
temin: güvenlik, emniyet hissi verme, şüphe ve korkuyu giderme.

tevekkül: bir işi gerçekleştirmesi için gereken çalışmayı ve çabayı gösterip sebeplere başvurduktan sonra işi Allah'a bırakma.
tezellül: zillete katlanma, aşağılanma.
ubudiyet: kulluk.
vâsıl: ulaşan, erişen, kavuşan.
yümün: uğur, bereket.
zahire: hububat, yiyecek.
zulûmat: karanlıklar, dinsizlik, zulüm ve küfür.

وَمَا هَذِهِ الْحَيَوةُ الدُّنْيَا إِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَإِنَّ الدَّارَ الْآخِرَةَ لَهِيَ الْحَيَوَانُ¹

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsan bir yolcudur. Sabavetten gençliğe, gençlikten ihtiyarlığa, ihtiyarlıktan kabre, kabirden haşre, haşirden ebede kadar yolculuğu devam eder. Her iki hayatın levazımatı, Malikü'l-Mülk tarafından verilmiştir. Fakat, o levazımatı cehlinden dolayı tamamen bu hayat-ı fâniyeye sarf ediyor. Hâlbuki, o levazımatı lâakal onda biri dünyevi hayata, dokuzu hayat-ı bâkiyeye sarf etmek gerektir.

Acaba birkaç memleketi gezmek için hükümetten yirmi dört lira harcırah alan bir memur, ilk dâhil olduğu memlekette yirmi üç lirayı sarf ederse, öteki yerlerde ne yapacaktır? Hükûmete ne cevap verecektir? Böyle yapan, kendisine akıllı diyebilir mi?

Binaenaleyh, Cenab-ı Hak her iki hayat levazımatını elde etmek için yirmi dört saatlik bir vakit vermiştir. Çoğunu aza, azını çoğa vermek suretiyle, yirmi üç saat kısa ve fânî olan dünya hayatına, hiç olmazsa bir saati de beş namaza ve bâkî ve sonsuz uhrevî hayata sarf etmek lâzımdır ki, dünyada paşa, ahirette geda olmasın!

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Gafil olan insan, kendi vazifesini terk eder, Allah'ın vazifesiyle meşgul olur.

Evet, insan gafletten dolayı iktidarı dâhilinde kolay olan ubudiyet vazifesinin terkiyle, zayıf kalbiyle rububiyet

çekleştirmek için gereken kuvvet.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

lâakal: en azından, hiç olmazsa.

levazımat: lüzumlu maddeler, ihtiyaç maddeleri.

Malikü'l-Mülk: mülkün maliki; bütün mülklerin sahibi, her şeyin maliki olan Allah.

meşgul: bir işle uğraşan, ilgilenen.

rububiyet: Rablik, ilâhlık.

sabavet: sabîlik, çocukluk.

sarf: harcama.

suret: biçim, şekil, tarz.

ubudiyet: kulluk.

uhrevî: ahirete dair, ahirete ait.

vazife: görev.

1. Bu dünya hayatı bir oyun ve oyalanmadan başka bir şey değildir. Asıl hayata mazhar olan ise ahiret yurtdur. (Ankebut Suresi: 64.)

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cehil: cahillik, bilgisizlik.

dâhil: girmek, içinde olma.

dünyevi: dünyaya ait.

ebed: sonsuzluk, daimilik.

fânî: ölümlü, geçici.

gafil: gaflette bulunan, endişesiz, nefesine uyarak Allah'ın emirlerini unutan.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

geda: dilenci, yoksul.

harcırah: yol parası, yol mas-

rafı için verilen para, yolluk.

haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

hayat-ı bakiye: bâkî olan, sonsuz hayat, ahiret hayatı.

hayat-ı fâniye: fânî hayat; sonu olan dünya hayatı.

iktidar: güç yetme, bir işi ger-

vazife-i sakilesinin altına girer, altında ezilir. Ve aynı zamanda, bütün istirahatini kaybetmekle, asi, şakî, hain adamların partisine dâhil olur.

Evet, insan bir askerdir. Askerlik vazifesi başka, hükûmetin vazifesi başkadır. Askerlik vazifesi talim, cihad gibi din ve vatani koruyacak işlerdir. Hükûmetin vazifesi ise, erzakını, libasını, silâhını vermektir. Binaenaleyh, erzakını temin için askerliğe ait vazifesini terk edip ticaretle, meselâ, iştigal eden bir asker, şakî ve hain olur. Bu itibarla, *insanın Allah'a karşı ubudiyet vazifesidir, terk-i kebair takvasıdır, nefis ve şeytanla uğraşması cihadıdır*. Amma, gerek nefisine, gerek evlât ve taallûkatına hayat malzemesini tedarik etmek, Allah'ın vazifesidir. Evet, madem hayatı veren Odur; o hayatı koruyacak levazımatı da O verecektir. Yalnız, hükûmetin asker için ofislerde cem ettiği erzakı askerlere taşıttırdığı, temizlettirdiği, öğüttürdüğü, pişirttiği gibi, Cenab-ı Hak da hayat için lâzım olan levazımatı küre-i arz ofisinde yaratıp cem ettikten sonra, o erzakın toplanmasını ve sair ahvalini insana yaptırır ki, insana bir meşguliyet, bir eğlence olsun ve atalet, betalet azabından kurtulsun.

Ey insan! Rahm-ı maderde iken, tıfıl iken, ihtiyar ve iktidardan mahrum bir vaziyetteyken, seni pek leziz rızıklarla besleyen Allah, sen hayatta kaldıkça o rızık verecektir. Baksana! Her bahar mevsiminde, sath-ı arzda yaratılan enva-ı erzakı kim yaratıyor ve kimler için yaratıyor? Senin ağzına getirip sokacak değil ya! Yahu, eğlen celere, bahçelere gidip, dallarda sallanan o güleç yüzlü

ahval: hâller, durumlar.

amma: ama, lâkin, ancak.

asi: isyan eden, başkaldıran.

atalet: tembellik, hareketsizlik, çalışmama.

azap: ceza, büyük sıkıntı, şiddetli acı.

betalet: avarelik, işsizlik.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cem: toplama, bir araya getirme.

cihad: düşmanla savaşma.

dâhil: girme, içinde olma.

erzak: yiyecek, içecek, azıklar.

evlât: veletler, çocuklar.

hain: hıyanet eden, arkadan vuran.

ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.

iktidar: güç yetme, bir işi gerçek-

leştirmek için gereken kuvvet.

ıştigal: bir işle uğraşma, meşgul olma.

istirahat: dinlenme, rahatlatma.

küre-i arz: yer küre, dünya.

levazımat: lüzumlu maddeler, ihtiyaç maddeleri.

libas: elbise.

madem: .den dolayı, böyle ise.

mahrum: bir şeye sahip olmayan, yoksun.

meselâ: örneğin.

meşguliyet: uğraşılacak ve meşgul olunan şey.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

rahm-ı mader: anne rahmi.

sair: diğer, başka, öteki.

şakî: eşkıya, başkaldıran.

taallûkat: hısımlar, yakınlar, akrabalar.

takva: Allah korkusuyla dinin yasak ettiği şeylerden kaçınma, Allah'ın emirlerini tutup

azabından korunma.

talim: eğitim, yetiştirme, öğretme.

tedarik: sağlama, temin etme, karşılama.

temin: sağlama.

terk-i kebair: büyük günahları işlemekten kaçınma.

tıfıl: küçük çocuk.

ubudiyet: kulluk.

vazife: görev.

vazife-i sakile: ağır vazife, görev.

vaziyet: durum.

leziz meyveleri koparıp yemek zahmet midir? Allah insanı versin!

Hülâsa: Allah'ı ittiham etmekle işini terk edip, Allah'ın işine karışma ki, nankör asiler defterine kaydolmayasın.

أَدْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ¹

İ'lem eyyühe'l-aziz!

“Bazı dualar icabete iktiran etmez” diye iddiada bulunma. Çünkü, dua bir ibadettir. İbadetin semeresi ahirette görünür. Dünyevî maksatlar ise, namaz vakitleri gibi, dualar ibadeti için birer vakittirler, duaların semeresi değillerdir. Meselâ, şemsin tutulması küsuf namazına, yağmursuzluk yağmur namazına birer vakittir.

Ve keza, zalimlerin tasallutu ve belâların nüzulü, bazı hususî dualara vakittir. Bu vakitler bâkî kaldıkça, o namazlar, o dualar yapılır. Eğer bu vakitlerde dünyevî maksatlar hâsıl olursa, zaten nurun alâ nur. Ve illâ, “İcabet, duaya iktiran etmedi” diyemezsin. Ancak “Henüz vakit inkıza etmemiş, duaya devam lâzımdır” diyebilirsin. Çünkü, o maksatlar duaların mukaddemesidir, neticesi değildir.

Cenab-ı Hakkın duaların icabetine vaat etmesi ise: İcabet, ayn-ı kabul değildir. Yani, icabet kabulü istilzam etmez. Duaya her hâlde cevap verilir, cevapsız bırakılmaz.

1. Bana dua edin, size cevap vereyim. (Mü'min Suresi: 60.)

ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
asi: isyan eden, başkaldıran.
ayn-ı kabul: kabulün ta kendisi.
bâkî: daimî.
belâ: musibet, sıkıntı.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
dünyevî: dünyaya ait.
enva-ı erzak: rızık çeşitleri.
hâsıl: meydana gelme, orta-

ya çıkma.
hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.
hususî: özel.
icabet: karşılık verme, cevap verme.
icabet: yerine getirme, gereğini yapma, cevap verme.
iktiran: birlikte, beraber gelme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.
inkıza: sonu gelme, nihayet bulma, sona erme.
istilzam: gerektirme.
ittiham: suç altında bulunma, töhmetli olma.
keza: böylece, aynı şekilde.
küsuf: güneş tutulması durumunda kılınan iki rekâtlik nafle namaz, küsuf namazı.
leziz: lezzetli, tatlı.

maksat: gaye.
meselâ: örneğin.
mukaddeme: başlangıç, giriş.
nurun alâ nur: nur üstüne nur; güzelden de güzel, iyiden de iyi, aydınlıktan da aydınlık.
nüzul: yukardan aşağıya inme, iniş.
rızık: Allah'ın lütuf ve ihsan ettiği nimetler.
sath-ı arz: yeryüzü, rûy-i zemin.
semere: meyve, güzel netice.
şems: güneş.
tasallut: birini rahatsız etme, muşallat olma, hükmü altına alma.
vaat: söz verme, ahit.
zahmet: zor, güç.
zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.

Matlûba olan is'af ise, mucîbin hikmetine tâbidir. Meselâ, doktoru çağırdığın zaman, herhâlde “Ne istersin?” diye cevap verir. Fakat, “Bu yemeği veya bu ilâcı bana ver” dediğin vakit, bazen verir, bazen hastalığına, mizacına mülâyim olmadığından vermez.

Adem-i kabul esbabından biri de, duayı ibadet kastıyla yapmayıp, matlûbun tahsiline tahsis ettiğinden, aksû-lamel olur; o dua ibadetinde ihlâs kınılır, makbul olmaz.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnkılâplar neticesinde, her iki taraf arasında geniş geniş dereler husule geliyor. O dereler üstünde her iki âlemle münasebettar köprüler lâzımdır ki, her iki âlem arasında gidiş geliş olsun. Lâkin, o köprülerin inkılâbat cinslerine göre şekilleri, mahiyetleri mütebayın, isimleri mütenevvi olur. Meselâ, uyku âlem-i yakaza ile âlem-i misal arasında bir köprüdür. Berzah, dünya ile ahiret arasında ayrı bir köprüdür. Ve misal, âlem-i cismanî ile âlem-i ruhanî arasında bir köprüdür. Bahar, kış ile yaz arasında ayrı bir köprüdür. Kıyamette ise inkılâp bir değildir; pek çok ve büyük inkılâplar olacağından, köprüsü de pek garip, acip olması lâzım gelir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsanın ba'delmevt Hâlık-ı Rahmân ve Rahîm'e rücuu hakkında ilânât yapan şu

اَلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ۝۱ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ۝۲ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ۝۳ وَاِلَيْهِ الْمَاب ۝۴

gibi ayetlerde büyük bir beşaret ve teselli olduğu gibi, ehl-i isyana da büyük tehditleri ima vardır.

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
adem-i kabul: kabul etmeme.
ahiret: dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan ikinci hayat.
aksûlamel: tepki, reaksiyon.
âlem-i cismanî: maddî varlıklarla ilgili âlem.
âlem-i misal: görüntüler âlemi, dünyadaki işlerin görüntülediği ve gözleendiği, ruhların bulunduğu âlem.
âlem-i ruhanî: ruhlarla ait âlem, ruhlar dünyası.
âlem-i yakaza: yakaza âlemi, uyanıklık âlemi.
ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
ba'delmevt: ölümden sonra.
berzah: ruhların kıyamete kadar bekleyeceği, dünya ile ahiret arasındaki yer.
beşaret: müjde.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
ehl-i isyan: isyan edenler.
esbap: sebepler, vasıtalar.
garip: tuhaf, hayret verici.
Hâlık-ı Rahmân ve Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi olan yaratıcı; Allah.
hikmet: gaye, maksat.
husul: olma, meydana gelme.
ihlâs: samimiyet, bir ameli başka bir karşılık beklemeksizin, sırf Allah rızası için yapma.
ilânât: ilânlar.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.
ima: dolaylı, üstü kapalı ifade etme.
inkılâbat: inkılâplar, değişmeler.
inkılâp: değişme, dönüşüm, köklü değişme.
is'af: yardım etme, yerine getirme.
kıyamet: bütün kâinatın Allah tarafından tayin edilen bir vakitte yıkılıp mahvolması.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
makbul: kabul edilmiş, geçerli.

1. Hepinizin dönüşü Onadır. (Yunus Suresi: 4.)
2. Sonunda Ona döndürüleceksiniz. (Bakara Suresi: 28.)
3. Herkesin dönüşü de Onun huzurudur. (Mâide Suresi: 18.)
4. Dönüş de Onadır. (Ra'd Suresi: 36.)

matlûp: talep edilen, istenilen şey.
meselâ: örneğin.
misal: görüntü, yansıma.
mizaç: huy, tabiat, fitrat.
mucîb: cevap veren, karşılık veren.
mülâyim: uygun, uyar, mu-

vafık.
mütebayın: birbirine uymayan, birbirinden ayrı, zıt.
mütenevvi: aynı cinsten olmayan, nevi nevi, çeşit çeşit.
rücu: dönme, geri dönme.
tâbi: boyun eğen, uyan, itaat eden.

tahsil: elde etme, alma, kazanma.
tahsis: has kılma, ayırma.
tehdit: korkutma, gözdağı verme.
teselli: avutma, acısını dindirme.

Evet, bu ayetlerin sarahatine göre, ölüm zeval, firak, adem kapısı ve zulûmat kuyusu olmayıp, ancak Sultan-ı Ezel ve Ebed'in huzuruna girmek için bir medhaldir. Bu beşaretin işaretiyle kalp adem-i mutlak korkusundan, eleminden kurtulur.

Evet, küfrün tazammun ettiği Cehennem-i maneviye-ye bak! ¹ **أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي** hadis-i kudsi sırınca, Ce-

nab-ı Hak kâfirin zan ve itikadını daimî bir azab-ı elîme kalbeder. Sonra, iman ve yakınle, Cenab-ı Hakkın likasından sonra, rızasından sonra, rü'yetinden sonra mü'minler için hâsıl olan lezzetlerin derecelerine bak! Hatta, Cehennem-i cismanî, arif olan mü'min için, asiye kâfirin Cehennem-i manevîsine nispeten Cennet gibidir.

Arkadaş!

Âlem-i bekaya delâlet eden berahinden maada, arkasında saflar teşkil edip dualarına bir ağızdan “Âmin, âmin” söyleyen enbiya, evliya, sıddıkın imamları, Mahbub-i Ezelî'nin Habib-i Ekremi Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın tazarruatı, duaları, âlem-i bekada insanın bekasına pek büyük bürhan ve kâfi bir vesiledir. Çünkü, kâinatı serâpâ istilâ eden şu hüsünler, güzellikler, cemaller, kemaller, o Habibin tazarruatını işitmek veya kabul etmemek kadar çirkin, kabih, kusur, naks addedilecek bir şeye müsaade eder mi? Cenab-ı Hak bütün nekais-ten, çirkin şeylerden münezzeh, müberra değil midir? Elbette münezzehdir.

1. Kulum beni nasıl bilirse, onunla öyle muamele ederim. (Buharî, Tevhid: 15; Tevbe: 1.)

addedilme: sayılma, öyle kabul edilme.
adem: yokluk.
adem-i mutlak: mutlak yokluk, tam yokluk.
âlem-i beka: sonsuzluk âlemi, ahiret.
aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.
arif: bilen, bilgede ileri olan, ir-

fan sahibi.
asi: isyan eden, başkaldıran.
azab-ı elîm: elem ve ızdırıp veren azap, ceza.
beka: baki, ebedîlik, sonsuzluk.
berahin: deliller, ispatlar, bürhanlar, hüccetler, kanıtlar.
beşaret: müjde.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
Cehennem-i cismanî: Cehennemde beden azap çekme,

bedenen Cehennemde bulunma.
Cehennem-i manevî: duygusal, ruhsal ve fikrî sıkıntı, azap.
Cehennem-i maneviye: duygusal, ruhsal ve fikrî sıkıntı, azap.
cemal: güzellik.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
elem: dert, üzüntü, maddî-

manevî ızdırıp.
enbiya: nebîler, peygamberler.
firak: ayrılık, hicran.
Habib-i Ekrem: en cömert sevgili, Allah'ın sevgilisi olan Hz. Muhammed (a.s.m.).
habip: sevilen, sevgili.
hadis-i kudsi: kudsi hadis, manası Peygamberimize vahiy veya ilham edilen, sözü Peygamberimize ait olan hadis.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
hüsün: güzellik.
istilâ: kaplama, yayılma.
kabih: kötü, çirkin, fena, yakışık-sız, ayıp.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.
kalbolma: bir hâlden diğer bir hale geçme, dönüşme.
kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.
küfür: imansızlık, dinsizlik.
lika: görme, kavuşma, buluşma.
maada: baska, gayri, -den başka.
Mahbub-i Ezelî: ezelî sevgili, varlığının başlangıcı olmayan ve bütün yaratılmış tarafından sevilen Allah.
medhal: girecek yer, kapı.
müberra: temize çıkmış, aklanmış; müstesna, azade.
mü'min: iman eden, inanan.
münezzeh: arınmış, tenzih edilmiş, uzak.
naks: noksan, eksiklik.
nekais: eksiklikler, noksanlıklar; eksikler, noksanlar.
nispeten: nispetle, kıyaslayarak.
rıza: razı olma, hoşnutluk.
rü'yet: görme, bakma, seyretme.
saf: dizi, sıra.
sarahat: ifadedeki açıklık, açık anlatım.
serâpâ: baştan ayağa kadar, önden sona, tamamıyla, bütünüyle, bütün, hep.
sıddıkın: sıddıklar, doğru sözlü olanlar, samimiyetle iman etmiş olan ve bunun gereğine tam olarak uyanlar.
sır: gizli hakikat.
Sultan-ı Ezel ve Ebed: ezel ve ebed sultanı; varlığının başlangıcı ve sonu olmayan kudret ve hâkimiyet sahibi sultan, Allah.
tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.
tazarruat: tazarrular, yalvarışlar, yalvarmalar.
teşkil: oluşturma, şekillendirme.
vesile: aracı, vasıta.
yakin: kesin bilme, şüpheden sıyrılarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.
zeval: sona erme, yok olma.
zulûmat: karanlıklar.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakkın verdiği nimetleri söyleyip ilân ve tahdis-i nimet etmek, bazen gurura ve kibre incirar eder. Tevazu kastıyla da o nimetleri ketmetmek iyi değildir. Binaenaleyh, ifrat ve tefritten kurtulmak için istikamet mizanına müracaat edilmeli. Şöyle ki:

Her bir nimetin iki vechi vardır. Bir vechi insana aittir ki, insanı tezyin eder, medar-ı lezzeti olur; halk içinde temayüze sebep olur, mûcib-i fahir olur, sarhoş olur, Malik-i Hakikî'yi unuttur, en nihayet kibir ve gurur kuyusuna düşürtür. İkinci vechi ise in'am edene bakar ki, keremini izhar, derece-i rahmetini ilân, in'amını ifşa, esmasına şahadet eder. Binaenaleyh, tevazu ancak birinci vecihte tevazu olabilir; ve illâ küfrânı tazammun etmiş olur. Tahdis-i nimet dahi ikinci vecihle manevî bir şükür olmakla memduh olur; yoksa kibir ve gururu tazammun ettiğinden, mezmumdur.

Tevazu ile tahdis-i nimet, şöylece bir içtimaları var:

Bir adam, hediye olarak bir palto birisine veriyor. Paltoyu giyen adama başka bir adam, "Ne kadar güzel oldu" dediğine karşı, "Güzellik paltonundur" dediği zaman, tevazu ile tahdis-i nimeti cem etmiş olur.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Ücret alındığı zaman veya mükâfat tevzi edildiği vakit, rekabet, kıskançlık mikrobu oynamaya başlar. Fakat, iş zamanında, hizmet vaktinde o mikrobun haberi olmuyor.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cem: toplama, bir araya getirme.

derece-i rahmet: rahmet, merhamet derecesi.

esma: adlar, isimler.

gurur: kibir, kendi yüksek ve değerli tutarak böbürlenme.

içtima: toplanma.

ifrat: aşırılık, pek ileri gitme, had-dini aşma.

ifşa: duyurma, gizli bir şeyi yayma.

ilân: yayma, duyurma, bildirme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.

in'am: nimet verme, nimetlendirmek, ihsan etme.

incirar: bir neticeye doğru çekilerek sona erme, çekilip bir sona erme.

istikamet: doğruluk; inanç, düşünce, niyet, tutum ve davranışta Allah'ın rızasına uygun olarak doğru yol üzere olma.

izhar: gösterme, açığa vurma.

kerem: cömertlik, lütuf, ihsan, bağış.

ketmetmek: saklama, gizleme.

kibir: büyüklük satma; kendini başkalarından üstün görme ve gösterme.

küfran: iyilik bilmeme, görülen iyiliği unutma, nankörlük.

Malik-i Hakikî: her şeyin hakikî sahibi ve maliki.

manevi: manaya ait, maddî olmayan.

medar-ı lezzet: lezzet sebebi.

memduh: beğenilmiş, met-holunmuş, övülmüş.

mezmum: zemmedilen, aşağılanan.

mizan: terazi, ölçü.

mûcib-i fahir: gurur sebebi, gururlanma sebebi.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

müracaat: başvurma, danışma.

nihayet: en sonunda.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

rekabet: rakip olma hâli, birbirini çekememe.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hal ile Allah'ı hamd etme.

tahdis-i nimet: Cenab-ı Hakka karşı şükürünü eda etme ve teşekkür etme maksadıyla kavuştuğu nimeti başkalarına anlatma.

tazammun: ihtiva etme, içine

alma, içinde bulundurma.

tefrit: ortalamanın altında kalma, tersine aşırılık, ifratın zıddı.

temayüz: kendini gösterme, seçkin hale gelme.

tevazu: alçak gönüllülük, bir kimsenin başkalarını kendinden küçük görmemesi.

tevzi: dağıtma, herkese payını verme.

tezyin: süsleme, ziynetlendirme.

vech: cihet, yön.

Hatta, tembel olan adam çalışkanı sever, zayıf olan kaviyi takdir ve tahsin eder; fakat çalışmasını ister ki, iş hafif olsun, zahmetten kurtulsun.

Dünya da umur-i diniyeye ve a'mal-i ahirete iş ve hizmet için kurulmuş bir fabrika olduğu cihetle ve o fabrika içerisinde işlenen ve yapılan ibadetlerin semeresi öteki âlemde görüldüğüne nazaran, ibadetlerde rekabet edilmemelidir. Olduğu takdirde, ihlâsı kaybolur ve o rekabeti yapan, halkın takdir ve tahsinleri gibi dünyevî bir mü-kâfatı düşünür. Zavallı düşünmüyor ki, o düşünce ile, amelini adem-i ihlâs ile iptal eder. Çünkü, sevap itâsında ve ücret aldığı anda, nâsı Rabb-i Nâs'a şerik yapar ve halkın nefretlerine hedef olur.

İ'lem eyyüheh-aziz!

Keramet ile istidraç manen birbirine mübayindir. Zira, keramet, mu'cize gibi, Allah'ın fiilidir. Ve o keramet sahibi de kerametın Allah'tan olduğunu bilir ve Allah'ın kendisine hamî ve rakîb olduğunu da bilir; tevekkül ve yakini de fazlaşır. Lâkin, bazen Allah'ın izniyle, kerametlerine şuuru olur. Bazen olmaz; evlâ ve eslemi de bu kısımdır.

İstidraç ise, gaflet içinde iken eşya-i gaybiyenin inkişafından ve garip fiilleri izhar etmekten ibarettir. Fakat, bu istidraç sahibi nefisine istinat ve iktidarına isnat etmekle, enaniyeti, gururu öyle fazlaşır ki, ¹ **أَنَّمَا أُوتِيَتْهُ عَلَى عِلْمٍ** okumaya başlar. Lâkin o inkişaf, tasfiye-i nefis ve tenevvür-i kalp neticesi olduğu takdirde, ehl-i istidraç ile

kardeşim, bil ki.

inkışaf: keşfolunma.

iptal: boş, hükümsüz bırakma.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

istidraç: hakkı ve kabiliyeti olmadığı hâlde, Allah'ın rahmetinden uzaklaşıp azabına yaklaşması için, azgın ve günahkâr kişilere verilen birtakım olağanüstü hâller, dünyevî üstün makam ve mevkiler.

istinat: dayanma, güvenme.

itâ: verme; verilme.

izhar: gösterme, açığa vurma.

kavi: kuvvetli, güçlü.

keramet: Allah'ın velî kullarında görülen olağanüstü hâller veya tabiatüstü hâdiseler.

manen: mana bakımından, manana.

mübayin: uymayan, benzemeyen, zıt.

mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.

mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.

nâs: insanlar.

nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

Rabb-i nâs: insanların Rabbi, insanların hidayet ve terbiye edicisi olan Allah.

rakîb: görüp, gözeten, kendisinden bir şey kaybolmayan, koruyucu, yaratıklarından bir an bile gafil olmayan Allah.

rekabet: rakip olma hâli, birbirini çekememe.

semere: meyve, güzel netice.

şerik: ortak.

sevap: hayırlı bir işe karşı Allah tarafından verilen mükâfat.

şuur: bilinç.

tahsin: beğenme, güzel bulma.

takdir: kıymet verme, beğenme.

tasfiye-i nefis: nefsi temizleme, kötülüklerden arındırma ve güzelliklerin taksiminde aradan çıkarma.

tenevvür-i kalp: kalbi parlatmak, nurlandırmak.

tevekkül: bir işi gerçekleşmesi için gereken çalışmayı ve çabayı gösterip sebeplere başvurduktan sonra işi Allah'a bırakma.

umur-ı diniye: dinî emirler, dine âit işler.

yakin: kesin bilme, şüpheden sıyrılarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.

zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.

1. Bu servet, ancak bilgim sayesinde bana verilmiştir. (Kasas Suresi: 78.)

a'mal-i ahiret: ahirete yönelik ameller, fiiller, ibadetler.

adem-i ihlâs: ihlâssızlık, samimî olmama.

amel: fiil, iş.

cihet: yön.

dünyevi: dünyaya ait.

ehl-i istidraç: birtakım harikalık ve olağanüstü hâllere sahip azgın ve sapkın kişiler.

enaniyet: kendini beğenme, bencillik, egoistlik.

eslem: en selâmetli, en emin, en doğru, en sağlam.

eşya-i gaybiye:

evlâ: daha uygun, daha lâyık, daha iyi.

fiil: iş, hareket.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

garip: tuhaf, hayret verici.

gurur: kibir, kendi yüksek ve değerli tutarak böbürlenme.

hamî: himaye eden, koruyan, gözeten.

ibaret: meydana gelen, oluşan.

ihlâs: samimiyet, bir ameli başka bir karşılık beklemezsin, sırf Allah nızası için yapma.

iktidar: güç yetme, bir işi gerçekleştirmek için gereken kuvvet.

i'lem eyyüheh-l-aziz: ey aziz

ehl-i keramet arasında tabaka-i ulâda fark yoktur. Tam manasıyla fenâya mazhar olanlar ise, onlara da Allah'ın izniyle eşya-i gaybiye inkişaf eder. Ve onlar da o eşyayı fenâfillâh olan havaslarıyla görürler. Bunun istidraçtan farkı pek zahirdir. Zira, zahire çıkan bâtınlarının nuraniyeti, müraîlerin zulûmatıyla iltibas olmaz.

1
وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Tesbihat, ibadat, gayr-i mahdud envalarıyla her şeyde vardır. Fakat, her şeyin kendi tesbihat ve ibadetini bütün vecihlerini daima bilip şuur edinmesi lâzım değildir. Çünkü, husul huzuru istilzam etmez. Tesbih ve ibadet edenler, yalnız, yaptıkları amelin mahsus bir tesbih veya sıfatı malûm bir ibadet olduğunu bilirlerse, kâfidir. Zaten Ma'bud-i Mutlak'ın ilmi kâfidir. İnsandan maada mahlûkatta teklif olmadığından, onlara niyet lâzım değildir. Ve keza, amellerinin sıfatını bilmek de lâzım değildir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İnsan-ı mü'minin kıymeti ihtiva ettiği sanat-ı âliye ile Esmâ-i Hüsnadan in'ikâs eden cilverin nakışları nispetindedir.

İnsan-ı kâfirin kıymeti ise, et, kemikten ibaret fânî ve sakıt maddesinin kıymetiyle ölçülür.

1. Hiçbir şey yoktur ki Onu övüp Onu tesbih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

amel: fiil, iş.

bâtin: görünmeyen taraf, iç kısım.

cilve: tecelli, görüntü.

ehl-i keramet: keramet sahipleri; Allah'ın ihsanıyla olağanüstü hâllere ve âdet dışı olaylara mazhar olan vefiler, iyi insanlar.

enva: çeşitler, türler, neviler.

Esmâ-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.

eşya-i gaybiye: görünmeyen şeyler, görünmez varlıklar.

fânî: ölümlü, geçici.

fenâ: yok olma, ölümlülük, geçicilik.

fenâfillâh: Allah'ın varlığında yok olma, kulun zat ve sıfatının Hak'ın zat ve sıfatında fânî olması.

gayr-i mahdud: hudutsuz, sınırsız, sonsuz.

havas: hasseler, duyular.

husul: olma, meydana gelme.

ibadat: ibadetler.

ibaret: meydana gelen, oluşan.

ihtiva: içine alma, kapsama.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki.

iltibas: karıştırmak.

in'ikâs: aksetme, yansıma.

inkişaf: keşfolunma.

insan-ı kâfir: kâfir insan, Allah'a inanmayan, inançsız insan.

insan-ı mü'min: inanan, inançlı insan.

istidraç: hakkı ve kabiliyeti olmadığı hâlde, Allah'ın rahmetinden uzaklaşıp azabına yaklaşması için, azgın ve günahkâr kişilere verilen birtakım olağanüstü hâller, dünyevî üstün makam ve mevkiller.

istilzam: gerektirme.

kâfi: yeter, elveriş.

keza: böylece, aynı şekilde.

kıymet: değer.

maada: başka, gayri, -den başka.

Ma'bud-i Mutlak: mutlak ibadet edilecek ve kaydı, şartı olmaksızın ibadet edilmeye lâyık olan Allah.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

mahsus: bir şeye veya kişiye has

olan.

malûm: bilinen, bilinen olan.

mazhar: nail olma, şereflenme.

müraî: riyakâr, iki yüzlü, başkalarına gösteriş olsun diye hareket eden.

nakış: işleme, süsleme.

nispet: oran, ölçü.

nuraniyet: nurluluk, parlaklık, aydınlık.

sakit: hüküm ve itibardan

düşmüş, önemi kalmamış.

sanat-ı âliye: yüce, yüksek sanat.

sıfat: vasıf, nitelik.

şuur: bilinç, bir şeyin inceliklerini iyice idrak etme, anlayış.

tabaka-i ulâ: birinci tabaka.

teklif: Allah'ın, insanları emir ve yasaklarına uygun hareket etmekle vazifelendirmesi.

tesbih: Allah'ı bütün kusur ve

noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hak'ı şanına lâyık ifadelerle anma.

tesbihat: tesbihler, Cenab-ı Hak'ın bütün noksan sıfatlardan uzak ve bütün kemal sıfatlara sahip olduğunu ifade eden sözler.

vecih: cihet, yön.

zahir: açık, aşikâr.

zulûmat: karanlıklar.

Kezalik, bu âlem de, eğer Kur'ân'ın tarif ettiği gibi mana-i harfiyle, yani Cenab-ı Hakkın azametini bir alet nazarıyla bakılırsa, o nispette kıymettar olur. Eğer felsefenin dediği gibi mana-i ismiyle, yani hiçbir fail, hâlık ile bağlı olmayıp müstakil-i bizzat nazarıyla bakılırsa kıymeti, camide, mütegayyir maddesinde münhasır kalır.

Kur'ân'dan istifade edilen ilmin felsefe ilminden ne derece yüksek olduğu, şu misal ile tebarüz eder:

¹ **وَجَعَلَ الشَّمْسُ سِرَاجًا** Bu hükm-i Kur'ânî, Esmâ-i Hüsna'nın cilvelerine bakmak için bir pencere açıyor. Şöyle ki:

Ey insan! Bu şems, azametiyle beraber size musahhar-
dır, meskenlerinize nur veriyor, yemeklerinizi hararetiyle
pişirtiyor. Sizin öyle azîm, rahîm bir Malik'iniz var ki, bu
şems onun bir lâmbası olup, misafirhanesinde sakın mi-
safirlerini ziyalandırıyor.

Felsefenin hikmetince, şems büyük bir ateştir, yerinde
dönüyor, arz ile seyyarat ondan uçan parçalardır, cazibe
ile şemse merbut kalarak medarlarında hareket ediyorlar.

İlem eyyühe'l-aziz!

*İnsanın Cenab-ı Hak'tan hiçbir hakkı talep etmeye
hakkı yoktur. Bilakis, daima Ona şükretmeye medyun-
dur. Çünkü, mülk Onundur, insan Onun memlûküdür.*

1. Güneşi bir kandil yapmıştır. (Nuh Suresi: 16.)

âlem: dünya, cihan.
arz: yer, dünya.
azamet: büyüklük, ululuk, yücelik.
azîm: büyük.
bilakis: aksine, tersine.
cazibe: çekim.
cilve: tecelli, görüntü.
Esmâ-i Hüsna: Allah'ın adları, Allah'ın doksán dokuz güzel ismi.
fail: fiili işleyen, yapan, tesir

eden.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.
hararet: sıcaklık, sıcak, ateş.
hikmet: kâinattaki ve yaratılıştaki gayeleri araştırma.
hükm-i Kur'ânî: Kur'ân'ın hükmü, emri.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz

kardeşim, bil ki.
ilim: bilgi, marifet.
istifade: faydalanma, yararlanma.
kezalik: keza, bu da öyle, böylece.
kıymet: değer.
kıymettar: kıymetli, değerli.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Malik: gerçek sahip olan Allah.
mana-i harfi: bir şeyin kendisini değil de sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mana.
mana-i ismi: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.
medar: yöre, yöre.
medyun: borçlu, vereceği bulunan.
memlûk: kul, köle.
merbut: bağlı, raptedilmiş.
mesken: oturlan, ikamet olunan yer.
misal: örnek.
münhasır: sınırlanmış, sınırlı.
musahhar: boyun eğen, emir altına giren, istenilen hâle konulmuş.
müstakil-i bizzat: bizzat kendi kendine, başka birine tâbi olmadan, kendi kendisine.
mütegayyir: tegayyür eden, değişen; bozulmuş, bozuk.
nazar: bakış, dikkat.
nispet: oran, ölçü.
nur: aydınlık, parıltı, ışıık.
rahim: merhamet eden, çok merhametli olan, esirgeyen, korusan, acıyan Allah.
sakin: bir yerde oturan.
şems: güneş.
seyyarat: gezegenler.
şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hal ile Allah'ı hamd etme.
talap: isteme, dileme.
tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.
tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.
ziya: ışıık, aydınlık, nur.

MU'CİZE-İ KÜBRADAN BİRKAÇ KATREYİ TAZAMMUN EDEN

On Dördüncü Resha

BİRİNCİ KATRE

acz: zayıflık, güçsüzlük.

âlem-i ahiret: ahiret âlemi.

âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.

âlem-i İslâm: İslâm âlemi, İslâm dünyası.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

arz: yer, dünya.

âyât-ı tekvinîye: kâinatta yaratılan varlıkların Cenab-ı Hakkın varlık ve birliğine olan işaretleri, delil oluşları.

belâgat-i nazmiye: nazmî, şiirsel, düzenli ve akıcı ifade; konuyu bütün yönleriyle kavrayarak hiçbir yanlış ve eksik anlayışa yer bırakmayan, yorum gerektirmeyen, yapmaktan uzak, düzgün şiirsel, manzum anlatım.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

define: kıymet ve değeri yüksek olan şey, hazine.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

ehl-i tahkik: gerçeği araştıranlar, gerçeğin peşinden gidenler.

Esma-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksan dokuz güzel ismi.

Hâlık-ı Arz ve Semavat: yeri ve göğü yaratan, yoktan var eden, Allah.

iblâğ: ulaştırma, eriştirme.

i'caz: mu'cizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.

inzal: indirme, indirilme.

islah: iyi duruma getirme, iyileştirme, düzeltme.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

ıştiha: fazla istek, arzu.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

katre: damla.

keşşaf: keşfeden, gizli bir şeyi meydana çıkaran.

kitab-ı âlem: âlem kitabı, bir kitap hüviyetinde olan âlem, kâinat.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncu-

su.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

lisan: dil.

makam: yer, mevki.

mu'cize-i kübra: en büyük mu'cize.

müstetir: gizlenen, gizli, saklı, örtülü.

nam: ad.

nev-i beşer: insanoglu, insanlar.

nübüvvet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliği.

reşha: sızıntı, damla.

semavat: semalar, gökler.

sems: güneş.

sıfât: vasıflar, nitelikler.

sua: ışın, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.

suaat: şualar, ışınlar, parlaklar.

tadat: sayma.

tahdit: hudutlandırma, sınırlandırma.

tasnif: sınıflandırma.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tefsir: açıklama, izah.

terbiye: besleyip büyütmeye, yetiştirme, eğitime.

tercüme-i ezeliye: ezeli tercüme; Allah'ın kelâmı olan ve bütün varlıkların mana, mahiyet ve vazifelerini açıklayan mevcudatın tercümesi hükümündeki Kur'ân-ı Kerim.

vazife: görev.

vecih: cihet, yön.

vücut-i i'caz: mu'cize olmanın yolları, i'caz neveleri ve vecihleri.

zat: şahıs, kendi.

esmasına, şuunatına bir bürhan ve bir tercümandır. Ve keza, nev-i beşerin şariat kitabı, hikmet kitabı, dua kitabı, davet kitabı, ibadet kitabı, emir kitabı, zikir kitabı, fikir kitabı olmakla, zahiren bir kitap şeklinde ise de, ihtiva ettiği fûnun ve ulûm cihetiyle binlerce kitap hükmündedir.

ÜÇÜNCÜ KATRE

Tekrarat-ı Kur'âniyedeki i'cazın bir lem'asını beyan zımında Altı Noktadan ibarettir.

• *Birinci Nokta:* Kur'ân bir zikir kitabı, bir dua kitabı, bir davet kitabı olduğuna nazaran, surelerinde vukua gelen tekrar, belâgatçe ayn-ı isabet ve ayn-ı hikmettir. Çünkü, zikir ve duadan maksat, sevaptır ve merhamet-i İlâhiyeyi celp etmektir. Malûmdur ki, bu gibi hususlarda fazlasıyla tekrar lâzımdır ki, o nispette sevap kazanılsın ve merhamet celp edilsin. Hem de, zikrin tekrarı kalbi tenvir eder, duanın tekrarı bir takrirdir. Davet dahi, tekrarı nispetinde tesiri, te'kidi vardır.

• *İkinci Nokta:* Kur'ân bütün beşerin tabakatına hitap ve deva olduğu için, zeki-gabi, takî-şakî, zahit-gayr-i zahit bütün insan tabakaları şu hitab-ı İlâhiyeye mazhar ve bu eczahane-i Rahmaniyyeden ilâç almaya hakları vardır. Hâlbuki, Kur'ân'ı tamamen ve daima okumak herkese müyesser değildir. Bunun için, lüzumlu olan maksatlar, hüccetler, bilhassa uzun surelerde tekrar edilmiştir ki, her bir sure hemen hemen bir küçük Kur'ân hükmünde olsun ki, herkes sühuletle istediği vakit istediği sureyi

ayn-ı hikmet: tamamen faydalı ve gayeli, hikmetin tâ kendisi.
ayn-ı isabet: isabetin, doğruluğun ta kendisi.
belâgat: söz ve yazıda sanatlı ve tesirli ifade; bir şeyde saklı bulunan derin anlam.
beşer: insan, insanlık.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
bilhassa: özellikle.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
celp: çekme, çekiş, kendine

çekmek.
cihet: yön.
deva: ilaç, çare.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
eczahane-i Rahmaniye: merhamet sahibi olan Allah'ın eczanesi, bütün dertlerin devasının bulunduğu âlem.
emir: dinin emir ve yasakları karşısında sorumlu bulunan erkek ve kadınların yapmakta sorumlu tutulduğu dinî işler.

esma: adlar, isimler.
fûnun: fenler.
gabi: anlayışsız, ahmaklık.
gayr-i zahit: zahit olmayan, dünyadan el etek çekemeyen.
hikmet: nesnelerin, varlıkların durumları, iç ve dış hâlleri ile kâinattaki ve yaratılıştaki ilâhî maksatlar.
hitab-ı İlâhiye: Allah'ın kendi zatına mahsus olan hitabı.
hitap: söz söyleme, topluluğa veya birisine karşı konuşma.

hüccet: delil.
hükmünde: değerinde, yerinde.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
i'caz: mu'cizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.
ihtiva: içine alma, kapsama.
katre: damla.
keza: böylece, aynı şekilde.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
lem'a: parıltı.
maksat: kastedilen şey; gaye.
malûm: bilinen, biliniyor olan.
mazhar: nail olma, şereflenme.
merhamet-i İlâhiye: Allah'ın merhameti.
müyesser: kolay olan, kolay gelen.
nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.
nev-i beşer: insanoglu, insanlar.
nispet: oran, ölçü.
nokta: konu ile ilgili bölüm.
şakî: Allah'ın rızasından ve ahiret mutluluğundan yoksun kimse.
şariat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, İlâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.
sühulet: kolaylık.
sure: Kur'ân-ı Kerim'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.
şuunat: şuunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
tabakat: derece, kat.
tabakat: tabakalar.
takî: gûnahtan sakınan, haramdan kaçınan, dine bağlı kimse.
takrir: iyi ifade etmek; yerleştirmek, sağlamlaştırma.
te'kit: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma.
tekrarat-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın tekrarlamaları, Kur'ân'da tekrarlanan ibare, mevzu ve ayetler.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıktandırma.
tesir: etki.
ulûm: ilimler.
vuku: olma, meydana gelme.
zahiren: görünüşte.
zahit: dünyevî işlerden el etek çeken, kendini Allah'a adayan; günahlardan sakınan, çok takva sahibi olan.
zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.
zımın: iç taraf, iç.

okumakla tam Kur'an'ın sevabını kazanabilsin. Evet,

¹ وَلَقَدْ يَسِّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ olan ayet-i kerîme bu hakikati ispat ediyor.

• *Üçüncü Nokta:* Cismanî ihtiyaçlar vakitlerin ihtilâflarıyla tebeddül eder, noksan ve fazlaşır. Meselâ havaya olan ihtiyaç her anda var; suya olan ihtiyaç midenin harareti zamanlarında olur; gıdaya olan hacet her günde olur; ziyaya olan ihtiyaç, alekser haftada bir defa lâzımdır ve hakeza...

Kezalik, manevî ihtiyaçlar da vakitleri muhtelif ve mütefavittir. Her anda “Allah” kelimesine ihtiyaç vardır; her vakit “Besmele”ye, her saatte “Lâ ilâhe illâllah”a ihtiyaç vardır ve hakeza...

Binaenaleyh, ayetlerin, kelimelerin tekrarı, ihtiyaçların tekrarından ileri geliyor; ve keza, o gibi hükümlere olan ihtiyacın şiddetine işaretir.

• *Dördüncü Nokta:* Bilirsiniz ki, Kur'an bu metin din-i azîmin esasatını ve İslâmiyetin erkânını tesis ettiği gibi, içtimaat-ı beşeriyeyi tebdil eden bir kitaptır. Malûmdur ki, müessis olan zat, vaz ettiği esasları güzelce yerleştirmek için, tekrarlara çok ihtiyacı olur. Evet, tekrar edilen şey sabit kalır, takarrür eder, unutulmaz.

Ve keza, Kur'an beşerin muhtelif tabakalarından kâli veya hâlî yapılan suallere lâzım olan cevapları veren

alekser: ekseriya, çoğunlukla, çok kez, çok vakit.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

ayet-i kerîme: Kur'an'ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.

beşer: insan, insanlık.

Besmele: Bismillâhirrahmanirrahîm (Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla) cümlesinin adı.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cismanî: bedene mensup, vücutla alâkalı.

din-i azîm: büyük din.

erkân: rükünler, esaslar.

esasat: esaslar, kökler, temeller.

hacet: ihtiyaç.

hakeza: böylece, bunun gibi.

hakikat: gerçek, esas.

hâlî: bir şeyi hâl ile anlatma.

hararet: sıcaklık.

hüküm: emir, buyruk.

içtimaat-ı beşeriye: insanlığın sosyal yapıları, yaşayışları, özellikleri.

ihtilâf: farklı oluş, iki şeyi arasındaki ayrılıklar.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

kâli: sözlü, dil ile.

keza: böylece, aynı şekilde.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

1. And olsun ki biz düşünülmesi, anlaşılması ve ezberlenmesi için Kur'an'ı kolaylaştırdık. (Kamer Suresi: 17.)

Kur'an: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

lâ ilâhe illâllah: Allah'tan başka ilâh yoktur.

malûm: bilinen, bilinir olan.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

meselâ: örneğin.

metin: sağlam ve güçlü.

müessis: tesis edici, tesis eden, kuran, kurucu.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

mütefavit: birbirinden farklı, çeşitli olan.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

sabit: ispat edilmiş, ispatlanmış.

sual: soru.

tabaka: derece, kat.

takarrür: yerleşme, kararlı

hale gelme.

tebdil: değiştirme, başka bir hâle getirme.

tebeddül: başkalaşma, değişme.

tesis: kurma, meydana getirme.

vaz: koyma, konulma.

zat: kişi, şahıs.

ziya: ılık, aydınlık, nur.

umumî bir mürşid-i mucibdir. Malûm ya, sual tekerrür ederse, cevap da tekerrür eder.

• **Beşinci Nokta:** Bilirsiniz ki, Kur'ân pek büyük meselelerden bahseder ve kalpleri iman ve tasdike davet eder; ve çok ince hakikatlerden bahis açar, akılları, marifete dikkate tahrik eder. Binaenaleyh o mesailin, o ince hakaikın kalplerde, efkârda tespit ve takriri için, suver-i muhtelifede türlü türlü üslûplarla tekrara ihtiyaç vardır.

• **Altıncı Nokta:** Bilirsiniz ki, her ayet için bir zahir var, bir bâtın var; bir had var, bir muttala var. Ve her bir kıs- sa için çok vecihler, hükümler, faydalar, maksatlar vardır. Binaenaleyh, muayyen bir ayet, her yerde öbür münasip bir vecih için, bir fayda için zikredilebilir. Bu itibarla, za- hiren tekrar görünse bile, hakikatte tekrar değildir.

DÖRDÜNCÜ KATRE

Kur'ân'ın felsefî mesail-i kevnîyenin bir kısmında ih- mal ile, bir kısmında ipham ile, öteki kısmında icma ile işaret ettiği derece-i i'cazı Altı Nükte zımında izah edi- yoruz.

Birinci Nükte:

Sual: Ne için Kur'ân da hikmet ve felsefe gibi kâinat- tan bahsetmiyor?

Cevap: Felsefe hakikatten udûl etmiş, kâinata mana-i ismiyle bakarak kâinatı kâinat hesabına istihdam ediyor. Kur'ân ise, Hak'tan hak ile nazil olmuş, hakikate gidiyor, mevcudata mana-i harfiyle bakarak Hâlıkının hesabına istihdam ediyor.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümle- si.

bahis: konu.

bâtın: gizli, saklı, iç, asıl, öz anlam.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

derece-i i'caz: mu'cizelik de- recesi.

efkâr: düşünceler, fikirler, gö- rüşler.

felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımın- dan inceleyen ilim.

felsefi: felsefeye mensup, fel- sefe ile ilgili.

had: nihaî, en son anlam.

hakaik: hakikatler, doğrular, gerçekler.

hakikat: gerçek, doğru, asıl, esas.

hikmet: kâinattaki ve yaratı- lıştaki gayeleri araştırma.

hüküm: karar, emir.

icma: fikir birliği etme.

ihmal: terk.

iman: inanç, itikat.

ipham: kapalı bırakma, belli

etmeme.

istihdam: bir hizmette kul- lanma, çalıştırma.

izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlem- ler.

katre: damla.

kıssa: anlatılan olay, hikâye.

Kur'ân: Allah tarafından va- hiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

maksat: gaye.

malûm: bilinen, bilinir olan.

mana-i ismî: bir şeyin bizzat ken- disine bakan ve kendisini tanıtan manası.

marifet: bilme, derin bilgi.

mesail: meseleler.

mesail-i kevnîye: oluşla, yaratı- lışla ilgili meseleler.

mesele: konu.

muayyen: belirli.

münasip: uygun.

mürşid-i mucib: cevap veren öğ- retici, eğitici; cevaplayıcı mürşit.

muttala: söyleyenin kastettiği anlam; haber verilen anlam.

nokta: konu ile ilgili bölüm.

nükte: ince manalı, ancak dikkat- le anlaşılabilen mana veya söz.

nükte: ince manalı, düşündürücü söz.

sual: soru.

suver-i muhtelif: muhtelif, çe- şitli suretler.

tahrik: hareket ettirme, harekete geçirme.

takrir: iyi ifade etmek; yerleştir- me, sağlamlaştırma.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hük- metme.

tekerrür: tekrarlanma.

udûl: doğru yoldan çıkma, sap- ma.

umumî: genel.

üslûp: ifade yolu, kendine has ifade veya yazı tarzı.

vecih: cihet, yön.

zahir: açık, görünen, lâfzî anlam.

zahiren: görünüşte.

zikretmek: anmak, bildirmek.

zımın: iç taraf, iç.

âciz: zayıf, güçsüz.
ahval: hâller, durumlar.
amma: ama, lâkin, ancak.
amme: halk, millet.
arz: yer, dünya.
avam: kültürlü, yüksek tabakadan olmayan; cahil halk tabakası.
azamet: büyüklük, yücelik.
belâgat-i irşadiye: doğru yolu gösteren, doğru yola sevk eden, gafletten ikaz eden, Allah'a yakınlık yolunu gösteren belâgat.
belîğ: belâgatle, düzgün ve sanatlı olarak meramını anlatan.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
beyanat: açıklamalar, izahlar.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cemil: güzel.
cumhur: halk, ahali, umum.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
derece-i fehîm: anlama, anlayış derecesi, idrak, zekâ mertebeleri.
ecram: kütleler, cansız cisimler; gezegenler.
ekalliyet: azlık, azınlık.
ekseri: çoğunlukla.
ekseriyet: çoğunluk.
fehîm: anlayış.
fehmetme: anlama, kavrama.
hafi: gizli.
Hak: her şeyi hakkıyla yaratan, varlığı hak olan ve her hakkın sahibi olan Allah.
Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
hidayet: doğru inanç ve yaşayış üzere olmak.
hitap: söz söyleme, konuşma.
icap: gerekme hâli, lâzım, gerekli, lüzum.
icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.
imtina: bir fiilden kaçınma, çekinme, geri durma.
ipham: kapalı bırakma.
irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.
istidlâl: delil getirmek, bir delile dayanarak netice çıkarmak.
istifade: yararlanma.
istihdam: bir hizmette kullanma, çalıştırma.
istitradi: istisnad ile alâkalı, asıl mevzudan olmayan.
kâsir: kısa.
maahaza: bununla birlikte, böyle olmakla beraber.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mahrum: bir şeye sahip olamayan, yoksun.
mahrumiyet: mahrumluk, dilediğini, istediğini elde edememe, napsizlik, hissesizlik.
makuse: ters, evrik.
malûm: bilinen, bilinen olan.

Sual: Ulvî ve süflî ecramın mahiyetleri, şekilleri, hareketleri hakkında fennin verdiği beyanat gibi beyan lâzım iken, müphem bırakılmıştır?

Cevap: Bu gibi meselelerde ipham daha mühimdir ve icmal daha cemil ve güzeldir. Çünkü, Kur'ân istitradi ve tebeî olarak, Cenab-ı Hakkın zatına, sıfatına istidlâl için kâinattan bahsediyor.

İstidlâlın birinci şartı: Delilin neticeden daha zahir ve malûm olması lâzımdır. Eğer fencilerin iştihası gibi, “Şemsin sükûnuna, arzın hareketine bakmakla Allah'ın azametini anlayınız” demiş olsaydı, delil müddeadan daha hafî olurdu ve insanların ekserîsi, ekser zamanlarda fehmedemediklerinden inkâra zehap ederlerdi. Hâlbuki, irşat ve hidayet zamanlarında cumhurun derece-i fehimleri nazara alınarak, ona göre söz söylemek icap eder. Maahaza, ekseriyete yapılan mûraattan ekalliyette kalmanın mahrumiyeti neş'et etmez; çünkü, onlar da istifade ediyorlar. Amma, mesele makuse olursa, ekseriyet mahrum kalır, istifade edemez; çünkü, fehimleri kâsırdır.

Ve saniyen: Belâgat-i irşadiyenin şe'nindendir ki, avamın nazarına, ammenin hissine, cumhurun fehmine göre hareket yapılsın ki, nazarları tevahhuş, fikirleri kabulden imtina etmesin. Binaenaleyh, cumhura olan hitabın en belîği zahir, basit, sehil olmalıdır ki, âciz olmasınlar; muhtasar olsun ki, melûl olmasınlar; mücmel olsun ki, lüzumlu olmayan tafsilden nefret etmesinler.

Ve salisen: Kur'ân, mevcudatın ahvalinden ancak Hâlık'ları için bahseder; mevcudatın zatlarına ait değildir.

mana-i harfi: bir şeyin kendisini değil de sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan manası.
melûl: usanmış, bıkmış, bezmiş.
mevcudat: varlıklar.
mücmel: öz olarak anlatılmış, kısa ve az sözle ifade edilmiş, öz, özet.
müddea: iddia edilen, sav.
muhtasar: kısaltılmış, özet.
müphem: mahiyeti belli değil, belirsiz.

mûraat: uyma, riayet etme.
nazar: bakış, dikkat.
nazil: nüzul eden, inen.
neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.
salisen: üçüncü olarak.
saniyen: ikinci olarak.
sehil: kolay.
sems: güneş.
şe'n: iş, durum, özellik, yapı.
sıfât: vasıflar, nitelikler.
süflî: aşağıda bulunan, aşağıda olan.
sükûn: sakinlik, durgunluk,

hareketsizlik.
tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı anlatma.
tebeî: ikinci derecede, ikinci seviyede olan; asıl olanın yanında ona bağlı olarak bulunan.
tevahhuş: korkulu bir şekilde emin olmayarak bakma.
ulvî: yüksek, yüce; manevî, ruhanî.
zahir: açık, aşikâr.
zehap: bir fikre veya zanna kapılma.

Bu itibarla, Kur’ânca en mühim, kâinatın Hâlık’a nazır olan ahvalidir. Fen ise, Hâlık’ı işe katmıyor, kâinatın ahvalinden bizatiha bahsediyor. Ve keza, Kur’ân bütün insanlara hitap eder ve ekseriyetin fehmini müraat eder ki, tahkikî bir marifet sahibi olsunlar. Fen ise, yalnız fenciler ile konuşur. Avamı nazara almıyor, avam taklitte kalıyor. Bu itibarla, fennin tafsilâtını ihmal veya ipham, maslahat-ı amme ve menfaat-i umumiyeeye nazaran ayn-ı isabet ve ayn-ı hikmettir.

Ve rabian: Kur’ân bütün zamanları tenvir ve bütün insanları irşat eden bir kitaptır. Bu itibarla, irşadın belâğati icabınca, ekseriyeti nazarlarında bedihî olan meselelere karşı mükâbereye, mugâlâtaya ika ve icbar etmemek lâzımdır. Ve onlarca mahsûs, meşhut, maruf olan bir şeyi lüzumsuz yerde tağyir etmemek lâzımdır. Ve keza, vazife-i asliyece, ekseriyete lâzım olmayan şeyin ihmal veya icmalî lâzımdır. Mesele, şemsin zatından, mahiyetinden bahsetmek değildir; ancak âlemi tenvir etmekle, hilâkatin nizam merkezi ve âleme mihver olması gibi harika şeyleri ihtiva eden vazifesinden bahsetmekle, Hâlık’ın azamet-i kudretini efkâr-ı ammeye ibraz etmektir.

İkinci Nükte: ¹ وَجَعَلْنَا الشَّمْسَ سِرَاجًا

Sual: Ne için şems “sıraç”la tavsif edilmiştir? Hâlbuki, ehl-i fence şems arza tâbi değildir ki, ona sıraç olsun. Belki, arz ile sey-yarat kendisine tâbi olan bir merkezdir.

1. Güneşi bir kandil yapmıştır. (Nuh Suresi, 16.)

ahval: hâller, durumlar.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
arz: yer, dünya.
avam: kültürlü, yüksek tabakadan olmayan; cahil halk tabakası.
ayn-ı hikmet: tamamen faydalı ve gayeli, hikmetin tâ kendisi.
ayn-ı isabet: isabetin, doğruluğun ta kendisi.

azamet-i kudret: kudretin büyüklüğü.
bedihî: delil ve ispata muhtaç olamayacak derecede açık ve ortada olan.
belâgat: söz ve yazıda sanatlı ve tesirli ifade; bir şeyde saklı bulunan derin anlam.
bizatiha: kendiliğinden, kendinden.
efkâr-ı amme: genelin, umumun, düşünceleri, umuma ait

düşünce, kamuoyu.
ehl-i fen: fen ilimleri ile uğraşanlar.
evham: vehimler, zanlar, kuruntular.
fehîm: anlayış.
fen: tecrübi, ispatla meydana gelmiş ilimlere verilen genel ad.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

harika: olağanüstü.
hilkat: yaratılış.
hitap: söz söyleme, topluluğa veya birisine karşı konuşma.
ibraz: meydana çıkarma, ortaya koyma, gösterme.
icap: gerekme hâli, gerekli olma.
icbar: zorlama, zorla ve isteği dışında bir iş yaptırma, mecbur etme, baskı.
icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.
ihmal: görmezden gelme, geçme, atlama.
ihtiva: içine alma, kapsama.
ika: dayanma, istinat etme.
ipham: kapalı bırakma, belli etmeme.
irşat: doğru yolu gösterme, gafletten uyandırma.
keza: böylece, aynı şekilde.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mahsûs: hissedilen, bilinen, anlaşılan, belli olan.
marifet: bilme, derin bilgi.
maruf: herkesçe bilinen.
maslahat-ı amme: umumun, herkesin faydasına olan şeyler.
menfaat-i umumiye: herkesin faydasına olan işler.
meşhut: gözle görülen, müşahe-de olunan.
mihver: eksen, yörlenge.
mugâlâta: delilsiz veya uydurma delillere dayandırılan münakaşa.
mükâbere: haksızlığını bildiği hâlde lâf kalabalığıyla karşısında-kini susturmaya çalışma.
müraat: gözetme, riayet etme.
nazar: bakış, dikkat.
nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.
nazır: nazar eden, bakan.
nizam: düzen, tertip; düzgünlük.
nükte: ince manalı, ancak dikkatle anlaşılabilen mana veya söz.
rabian: dördüncü olarak.
şems: güneş.
sey-yarat: gezegenler.
sıraç: kandil, mum.
tâbi: boyun eğer, uyan, itaat eden.
tafsilât: tafsiller, açıklamalar, izahlar.
tağyir: başka şekle bü-ründürme, değişik biçime sokma.
tahkiki: araştırma ve inceleme ile ilgili, inandığı şeylerin aslını, esasını bilerek inanma.
tavsif: vasıflandırma, mahiyetini ortaya koyma, niteleme.
tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışılandırma.
vazife: görev.
vazife-i asliye: asıl görev, esas vazife.
zat: kendi, asıl, öz.

adalet: her hak sahibine hakkının tam ve eksiksiz verilmesi, düzenli ve dengeli oluş.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

anasır-ı asliye: asıl, temel unsurlar.

avam: kültürlü, yüksek tabakadan olmayan; cahil halk tabakası.

azamet-i saltanat: saltanatının azameti, büyüklüğü.

bab: kısım, bölüm, bahis.

camit: ruhsuz, cansız madde.

derece-i in'am ve ihsan: nimetlendirme, ihsan ve ikram etme derecesi.

fehîm: anlayış.

hakaik-ı ilâhiye: dinî hakikatler; dinin meseleleri, konuları.

haşîr: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

hizmetkâr: hizmet yapan kimse, hizmetçi.

icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.

ihmal: geçme, atlama.

ihtar: hatırlatma, uyarı.

ilâhî: Allah'la ilgili, Cenab-ı Hakka dair.

ipham: kapalı bırakma, belli etmeme.

iştigal: bir işle uğraşma, meşgul olma.

istikbal: gelecek.

ittihaz: edinme, kabul etme.

kâdir: bir işi yapmaya gücü yeten, kuvvet sahibi olan.

kavaid: kaideler, usuller, kurallar, prensipler.

kesret: çokluk.

keza: böylece, aynı şekilde.

kısım-ı ekser: büyük çoğunluk, büyük kısım.

liyakat: lâyık olma, ehliyet.

lüks: hava basıncıyla çalışan, beyaz ve parlak aydınlık sağlayan gaz lâmbası.

Ma'bud: kendisine ibadet edilen, tapınılan, kulluk edilen Allah.

makam: yer, mevki.

makasid-i esasiye: esas maksatlar, gayeler.

maksat: kastedilen şey; gaye.

malâyani: manasız, faydasız, boş.

malûm: bilinen, bilinir olan.

mesail: meseleler.

mesail-i kevnîye: oluşa, yaratılışla ilgili meseleler.

mevcudat: varlıklar.

muhalif: zıt, karşıt, aykırı.

muhatap: kendisine hitap olunan, söz söylenilen kimse.

musahhar: boyun eğen, emir altına giren, istenilen hâle konulmuş.

müşkül: güç, zor, çetin.

Cevap: “Sıraç” tabiri şöyle bir tasvire işaretler ki: Âlem bir saray gibidir; mevcudatı o sarayın müştemilâtı, tezyinatı makamında olduğu gibi, şems de o saray halkını tenvir eden İlâhî bir lûkstür.

Ve keza, “sıraç” tabiri Cenab-ı Hakkın rububiyetinden doğan vüs'at-i rahmetine ve o rahmet içinde derece-i in'am ve ihsanına bir ihtar ve azamet-i saltanatı içinde vahdaniyetine bir ilândır ki; müşriklerin ma'bud ittihaz ettikleri kocaman şems, âlem sarayında lüks vazifesiyle muvazzaf musahhar bir memur ve bir hizmetkârdır. Malûmdur ki, lâmba hizmetini gören camit bir şeyin ibadete, yani ma'bud olmaya hiç liyakati var mıdır.

Üçüncü Nükte:

Kur'ân'ın takip ettiği maksad-ı esasiye ve anasır-ı asliye, ubudiyet ile tevhid, risalet, haşîr, adalet olmak üzere dörttür. Diğer bahsettiği meseleler, ancak bu maksatlara vesilelerdir. Bu itibarla, vesilelerde yapılacak tafsîlât, ol babbaki kavaide muhaliftir. Çünkü, *malâyani ile iştigal, maksadı geri bırakıyor.* Bunun içindir ki, bazı mesail-i kevnîyede Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan ihmal veya ipham veya icmal yapmıştır.

Ve keza, Kur'ân'ın muhataplarından kısm-ı ekseri avamdır. Avam sınıfının hakaik-ı ilâhiyenin ince ve müşkül kısmına fehimleri kâdir değildir. Ancak, temsil ve icmaller ile fehimlerine yakınlaştırmak lâzımdır. Bunun içindir ki, Kur'ân, kesretle temsilleri zikrediyor ve istikbalde keşfedilecek bazı mesailde de icmal yapıyor.

müşrik: Allah'a şirk koşan, ortak tutan.

müştemilât: şümulünde olan şeyler, içinde bulunanlar.

muvazzaf: vazifelendirilmiş, kendisine görev verilmiş, vazifeli.

nükte: ince manalı, ancak dikkatle anlaşılabilen mana veya söz.

rahmet: şefkat, merhamet, bağışlama ve esirgeyicilik.

risalet: elçilik, ilâhî ilhamların kalbe gelmesi ve tebliğ edilmesi.

mesi.

rububiyet: Cenab-ı Hakkın her zaman, her yerde, her mahlûka muhtaç olduğu şeyleri vermesi, onu terbiye etmesi ve idaresi altında bulundurma vasfı.

sems: güneş.

sıraç: kandil, mum.

tabir: ifade.

tafsîlât: tafsiller, açıklamalar, izahlar.

temsil: benzetme, misal getirme.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

tezyinat: süsler, süslemeler.

ubudiyet: kulluk.

vahdaniyet: Allah'ın birliği ve varlığı, Allah'ın bir oluşu.

vesile: araç, vasıta.

vüs'at-i rahmet: ilâhî rahmet ve merhametin büyüklüğü, genişliği.

zikretmek: anmak, bildirmek.

Dördüncü Nükte:

Bu Nükte mütercim tarafından tayyedilmiştir.

Beşinci Nükte:

Müellif-i muhteremi tarafından tayyedilmiştir.

ALTINCI KATRE

Kur'ân başka kelâmlara mukayese edilmez. Aralarında münasebet yoktur. Evet, *kelâmın ulviyetine, kuvvetine, hüsnüne, cemaline kuvvet veren, mütekellim, muhatap, maksat, makam olmak üzere dört şeydir. Ediplerin zannettikleri gibi, yalnız makam değildir. Demek, bir kelâmın derece-i kuvvetini anlamak istediğin zaman, failine, muhatabına, gayesine, mevzuuna bak; bunların dereceleri nispetinde kelâmın derecesi anlaşılır.*

Evet, meselâ o kelâm emir veya nehiy olursa, irade ve kudreti tazammun ettiğinden, derecesine göre tezauf ediyor. Meselâ, Kur'ân'ın **يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ أَقْلَعِي**¹ ayetiyle sema ve arza verdiği emrin tazammun ettiği yüksek ve kat'î irade ve kudretle derhal semaî sehâp çekilir, arz da suyunu yutar.

Ve keza, arz ve semaya **اِئْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا**² ayetiyle verilen emri itaatle kabul etmelerinden, o emirdeki irade ve kudretin derece-i kuvveti ve dolayısıyla kelâmın derece-i ulviyeti tebarüz eder. Fakat, insanların camidata verdikleri emirler, mütekellimindeki irade ve kudretin zaafiyeti nispetinde ruhsuz, hayalî hezeyanlardan farkları yoktur.

1. Ey yer suyunu yut, ey gök suyunu tut. (Hûd Suresi: 44.)

2. (Ey yeryüzü ve gökyüzü) istesiniz de, istemesiniz de ikiniz birden emrime uyun! (Fussilet Suresi: 11.)

arz: yer, dünya.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

camidat: cansızlar; ruhsuz, sert ve katı maddeler.

cemal: güzellik.

derece-i kuvvet: kuvvet derecesi.

derece-i ulviyet: yücelik,

yükselik derecesi.

edip: güzel ve sanatlı söz söyleyen veya yazan, bu şekilde eserler meydana getiren.

emir: buyruk.

emir: iş buyurma, buyruk.

fail: özne, fiili yapan veya amil olan unsur.

hezeyan: saçmalama, herze.

hüsün: güzellik.

irade: dileme, isteme, bir şeyi yapıp yapmama konusunda için olan iktidar, güç.

itaat: boyun eğme, uyma, alınan emre göre hareket etme.

kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

katre: damla.

kelâm: söz, lâfız.

keza: böylece, aynı şekilde.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

makam: yer.

maksat: kastedilen şey; gaye.

meselâ: örneğin.

mevzu: konu.

müellif-i muhterem: muhterem müellif, saygıdeğer yazar.

muhatap: kendisine hitap olunan, söz söylenilen kimse.

mukayese: benzeterek ve karşılaştırarak değerlendirme, kıyaslama.

münasebet: ilgi, alâka, yakınlık.

mütekellim: söyleyen, konuşan, birinci şahıs.

mütekellimin: konuşanlar.

mütercim: tercüme eden, bir dil-den başka bir dile çeviren, tercüman, çevirmen.

nehiy: yasaklama, emir kipinin olumsuzluğu.

nispet: oran, ölçü.

nükte: ince manalı, ancak dikkatle anlaşılabilen mana veya söz.

sehâp: bulut.

sema: gökyüzü, gök.

semai: semaya ait, gökyüzüne dair.

tayyetme: atlama, geçme.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.

tezauf: kat kat artma, çoğalma.

ulviyet: ulvilik, yücelik, yükseklilik.

zaafiyet: zayıflık, güçsüzlük, dermansızlık.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakkın *A'lem*, *Ekber*, *Erham*, *Ahsen* gibi esma ve sıfât ve ef'alinde kullanılan ism-i tafdil, tevhide naks değildir. Çünkü, maksat bizzat ve hakikî bir mevzu-fu gayr-i hakikî veya aklî bir imkânla veya vehmî bir mev-sufa tafdil etmektir.

Ve keza, izzet-i İlâhiyeye de münafi değildir. Çünkü, maksat sıfât ve ahval-i İlâhiye ile mahlûkatın sıfât ve ef'ali arasında bir muvazene yapmak değildir. Yani, ikisi-ni bir seviyede tuttuktan sonra, bunu ona tafdil etmek değildir ki, sıfât-ı İlâhiyeye bir naks olsun.

Evet, masnuattaki kemalât Cenab-ı hakkın kemalin-den in'ikâs eden bir gölge olduğuna nazaran, masnuat sıfât-ı İlâhiye ile muvazene hakkına malik değildir.

ahsen: daha (en) güzel.

ahval-i İlâhiye: Cenab-ı Hakka ait durum, vaziyet ve hâller.

aklî: akla dayanan, akıl ile ilgili.

a'lem: daha iyi bilen, en iyi bilen, en çok bilen.

bizzat: kendisi, şahsen.

ef'al: fiiller, işler.

ekber: daha (en, pek, çok) büyük. **erham:** en merhametli, daha merhametli.

esma: adlar, isimler.

gayr-i hakikî: hakikî, gerçek ol-mayan.

hakikî: gerçek.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kar-deşim, bil ki!

imkân: mümkün olma, olabi-lirlik.

in'ikâs: aksetme, yansıma.

ism-i tafdil: mukayese ve başkalarına nispetle üstünlük gösteren sıfat.

izzet-i İlâhiye: Cenab-ı Hak-kın sonsuz izzeti, yüce şerefi.

kemal: olgunluk, mükem-mellik, kusursuz, tam ve ek-siksiz olma.

kemalât: kemaller, olgunluk-lar, mükemmellikler.

keza: böylece, aynı şekilde.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

maksat: gaye.

maksat: gaye.

malik: sahip.

masnuat: sanatla yapılmış şeyler.

mevsuf: vasıflanmış, nitelen-miş.

münafi: zıt, aykırı.

muvazene: mukayese, karşı-laştırma; ölçü, denge.

naks: noksan, eksiklik.

nazaran: nispeten, kıyaslaya-

rak, göre.

seviye: eşitlik, birlik, denklik.

sıfât: vasıflar, nitelikler, sıfat-lar.

sıfât-ı İlâhiye: Allah'ın sıfatla-rı.

tafdil: birini ötekilerden üs-tün tutma, üstün sayma.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

vehmî: vehimle ilgili, aslında var olmadığı hâlde varmış gi-bi görülen her hangi bir şeye ait.

Sule

1 بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bütün Esmâ-i Hüsnanın ifade ettiği manalarla bütün sıfât-ı kemaliyeye Lâfza-i Celâl olan “Allah” bililtizam delâlet eder. Sair ism-i haslar yalnız müsemmalarına delâlet eder, sıfatlara delâletleri yoktur. Çünkü, sıfatlar müsemmalarına cüz olmadığı gibi, aralarında lüzum-i beyyin de yoktur. Bu itibarla, ne tazammunen ve ne iltizamen sıfatlara delâletleri yoktur.

Amma Lâfza-i Celâl, bilmutabakat Zat-ı Akdes’e delâlet eder. Zat-ı Akdes ile sıfât-ı kemaliye arasında lüzum-i beyyin olduğundan, sıfatlara da bililtizam delâlet eder.

Ve keza, ulûhiyet ünvanı sıfât-ı kemaliyeyi istilzam etmesi, ism-i has olan “Allah”ın da o sıfâtı istilzam ettiğini istilzam ediyor.

Ve keza, “Allah” kelimesi de nefiyden sonra sıfatlar ile beraber düşünülür.

Binaenaleyh, ² لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ kelâmı, Esmâ-i Hüsnanın adedince kelâmları tazammun ediyor. Bu itibarla, şu Kelime-i Tevhid kelâmı, delâlet ettiği sıfatlar itibarıyla, bir

1. Rahman ve Rahîm olan Allah’ın adıyla.

2. Allah’tan başka ilâh yoktur.

amma: ama, lâkin, ancak.
bililtizam: gerekli bulmakla, gerekli kılmakla.
bilmutabakat: mutabakatla, uyumlu, uygun düşmekle.
binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.
cüz: kısım, parça.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
Esmâ-i Hüsnâ: Allah’ın adları,

Allah’ın doksan dokuz güzel ismi.
i’lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
iltizamen: gerekli bularak, gerekli kılarak.
ism-i has: özel isim.
istilzam: gerektirme.
kelâm: söz, lâfız.
Kelime-i Tevhid: tevhid-i ilâhîyi ifade eden lâ ilâhe illâllah

Muhammedün Resulullah cümlesi.
keza: böylece, aynı şekilde.
Lâfza-i Celâl: Allah lâfzı, kelimesi.
lüzum-i beyyin: ispata ihtiyacı olmayan şey.
müsemma: isimlendirilmiş, ad verilmiş.
nefiy: olumsuzluk.
sair: diğer, başka, öteki.

sıfat: vasıf, nitelik.

sıfât: vasıflar, nitelikler, sıfatlar.

sıfât-ı kemaliye: olgunluk belirtisi olan vasıflar.

sule: parıltı.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tazammunen: içinde bulunarak, gizli biçimde.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah’ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

ünvan: ad, isim, lâkap.

Zat-ı Akdes: en mukaddes zat, her türlü kusur ve noksandan uzak ve pak olan zat, Allah.

kelâm iken, bin kelâm oluyor: لَا خَالِقَ إِلَّا اللَّهُ؛ لَا فَاطِرَ ،

¹ لَا رَازِقَ ، لَا قَيُّومَ إِلَّا اللَّهُ gibi... Binaenaleyh, terakki etmiş olan zakir bir zat, bu kelâmı söylerken, içindeki binlerce kelâmları söylemiş oluyor.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Madem ki her şeyin Allah'tan olduğunu bilirsin ve ona iz'anın vardır; zararlı, menfaatli her şeyi tahsin ve hüsn-i rıza ile kabul etmek lâzımdır. Ve illâ gaflete düşmeye mecbur olursun. Bunun için esbab-ı zahiriye vazedilmiş ve gözlere de gaflet perdesi örtülmüştür.

Kâinat hâdiselerinden insanın heva ve hevesine muhalif olan kısım, muvafık olan kısımdan daha çoktur. Eğer heva sahibi, bu esbab-ı zahiriye'yi görüp Müsebbibü'l-Esbap'tan gaflet etmese, itirazlarını tamamen Allah'a tevcih eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Dualar üç kısımdır.

Birisi, insanın lisanıyla yaptığı kavli dualardır. Savt ve sedalı hayvanatın, meselâ, acıktıkları zaman kendi hususî lisanlarıyla çıkardıkları sedalar dahi kavli dualardandır.

İkinci kısım, nebatat, eşcarın, bilhassa bahar mevsiminde lisan-ı ihtiyaçla yaptıkları ihtiyacı dualardır.

bilhassa: özellikle.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

esbab-ı zahiriye: görünürdeki sebepler.

eşcar: ağaçlar.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

hâdis: olay.

hayvanat: hayvanlar.

heva: istek, arzu, nefse ait olan şeylere düşkünlük, nefsin zararlı ve günah olan arzuları.

heves: nefsin hoşuna giden istek.

hüsn-i rıza: gönül rızası.

hususî: özel.

ihtiyacı: ihtiyaca ait, ihtiyaçtan olan.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde,

1. Allah'tan başka yaratıcı yoktur. Allah'tan başka yoktan var eden, rızık veren, mahlûkatı ayakta tutan yoktur.

yoksa.

iz'an: basiret, anlayış, kavrayış, akıl, zekâ.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kavli: sözle ilgili, söz niteliğindedir.

kelâm: söz, lâfız.

lisan: dil.

lisan-ı ihtiyaç: ihtiyaç dili.

madem: ... -den dolayı, böyle ise.

menfaat: fayda.

meselâ: örneğin.

muhalif: zıt, karşıt, aykırı.

Müsebbibü'l-Esbap: bütün sebeplere sahip olan, hakikî müsebbip olan Cenab-ı Hak, bütün sebepleri meydana getiren Allah.

muvafık: uygun, münasip.

nebatat: bitkiler.

savt: ses, seda.

seda: ses.

tahsin: beğenme, güzel bulma.

terakki: yükselme, ilerleme.

tevcih: yöneltme, çevirme.

vazetme: koyma, konulma.

zakir: zikreden, Allah'ı zikrederek dua eden.

zat: kişi, şahıs.

Üçüncüsü, tahavvül, tekemmül şe'inde olan şeylerin lisan-ı istidat ile hissedilen istidadî dualarıdır. Evet, her şey Cenab-ı Hakki tesbih ettiği gibi, lisaniyla, ihtiyacıyla, istidadıyla dahi Allah'a dua eder.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Çekirdek ağaç olmazdan evvel, yumurta kuş olmazdan evvel, habbe başak vermezden evvel binlerce imkân ve ihtimaller içerisinde ve binlerce suret ve şekillere girmek kabiliyetinde iken, o eğri büğrü ihtimaller, yollar içinden çekilip doğru ve müstakim müntec bir şekle, bir vaziyete sevk edilmelerinden anlaşılır ki, o tohumlar evvelce de Allâmü'l-Guyûb'un terbiye, tedvir, tedbiri altında imişler. Sanki, o tohumların her birisi, kudret kitaplarından istinsah edilmiş küçük bir tezkeredir. Yahut bir fihristedir, ilm-i ezeliyen alınmıştır. Yahut kader kitaplarından yazılmış bazı düsturlardır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Mü'min olan zat, mana-i harfiyle, yani gayre bir hadim ve bir alet sıfatıyla kâinata bakıyor; kâfir ise, mana-i ismiyle, yani müstakil bir "ağa" nazarıyla âleme bakıyor. Bu itibarla, her bir masnuda iki cihet vardır: Bir ciheti kendi zat ve sıfatından ibarettir, diğer ciheti Sânia ve Esma-i Hüsnadan kendisine olan tecelliyata bakar. İkinci cihetin dairesi daha geniş ve mealce daha kâmindir. Zira, bir harf kendi zatına bir harf miktarı —o da bir vecihle— delâlet eder; kâtibine çok vecihler ile delâlet eder ve kâtibini bakanlara tarif ve tavsif eder.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
Allâmü'l-Guyûb: gaybı bilen, görünmeyen şeyleri bilen, Allah.
cihet: yön.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
düstur: kaide, esas, prensip.
Esma-i Hüsnâ: Allah'ın adları, Allah'ın doksán dokuz güzel ismi.
evvel: önce.

evvelce: daha önce.
fihriste: katalog, liste.
gayr: başka, diğer.
habbe: tane.
hadim: hademe, hizmetçi.
ibaret: meydana gelen, oluş.
ihimal: olabilirlik.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilm-i ezeli: ezeli ilim, Cenab-ı Hakkın sonsuz ezeli ilmi.
imkân: mümkün olma, olabilirlik.

istidadî: .
istidat: yaratılıştan olan ve zamanla geliştirilen kabiliyet; bir şeyin kazanılmasına olan fitrî meyil.
istinsah: nüshasını yazma, örneğini çıkarma, kopya etme.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kader: ilâhî hüküm; Cenab-ı Hakkın takdir ve tayin etmesi.
kâfir: Allah'ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kâmil: olgun, noksansız, mükemmel.
kâtip: yazan, yazıcı.
kudret: Allah'ın bütün varlığı çevreleyen ezeli kuvveti.
lisan: dil.
lisan-ı istidat: kabiliyet dili.
mana-i harfî: bir şeyin kendisini değil de sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mana.
mana-i ismî: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.
masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.
meal: mana, anlam, mefhum.
mü'min: iman eden, inanan.
müntec: neticelenmiş, neticeye varılmış, sonu belli olmuş.
müstakil: bağımsız, başkasına tâbi olmayan.
müstakim: doğru.
nazar: bakış, bakış açısı.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
şe'n: iş, durum, özellik, yapı.
sevk: yöneltme, gönderme.
sıfat: vasıflar, nitelikler, sıfatlar.
suret: biçim, tarz, görünüş.
tahavvül: değişme, dönüşme, baskalaşma.
tarif: bir şeyi bütün vasıflarını içine alacak şekilde anlatma.
tavsif: vasıflandırma, mahiyetini ortaya koyma, niteleme.
tecelliyat: tecelliler, görüntüler.
tedbir: idare etme, çekip çevirme.
tedvir: çekip çevirme, idare etme.
tekemmül: olgunlaşma, kemal etme, mükemmelleşme.
terbiye: besleyip büyütmeye, yetiştirme, eğitme.
tesbih: Allah'ı bütün kusur ve noksan sıfatlardan uzak tutma, Cenab-ı Hakki şanına layık ifadelerle anma.
tezkere: belge, pusula.
vaziyet: durum.
vecih: cihet, yön.
zat: kişi, şahıs.

âdetullah: Allah'ın tabiata koyduğu yaratılışa ait kanunlar.

adl: adalet, her hak sahibine hakkını verme.

arz: yer, dünya.

binaen: ... -den dolayı, bu sebepten.

cibal: dağlar.

cirim: vücut, ten, cüsse, hacim, büyüklük.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

edna: en aşağı, en basit, en küçük.

ehl-i kelâm: kelâmcılar.

esma: adlar, isimler.

evtd: direkler, kazıklar.

fazl: alıcenaplık, ihsan, cömertlik.

felâsife: felsefe ile uğraşanlar, filozoflar.

felsefi: felsefeye mensup, felsefe ile ilgili.

günahkâr: günahlı, günah işlemiş.

hiss-i umumi: genel duygu, umumun duygusu.

hüküm: karar, emir, buyruk.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

inşad: şiir okuma, şiiri kuralına uygun olarak okuma.

ispat: kanıtlama.

istidlâl: delil getirmek, bir delile dayanarak netice çıkarmak.

kâfi: yeterli, yeter ölçüde.

kaside: belli bir amaçla yazılmış divan şiiri ve bu şiirin nazım şekli.

kastî: bile bile yapılan.

kavaid-i mukarrere: yerleşmiş kaideler.

kâzip: yalan, uydurma, sahte.

kesb-i istihkak: hak etme, hak kazanma.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kudret-i ezeli: ezeli kudret, Cenab-ı Hakkın zaman ve mekânla kayıtlı olmayan kudreti.

mahal: yer.

mahkûm-i aleyh: kendi aleyhine hüküm verilmiş olan.

mana-i harfi: bir şeyin kendisini değil de sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mana.

mana-i ismî: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.

masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

mazhar: nail olma, şereflenme.

mesail-i felsefiye: felsefi meseleler, felsefenin problemleri.

mesail-i ilâhiye: dinî meseleler, dinî hususlar, dinî konular.

metin: sağlam ve dayanıklı.

müddea: iddia edilen şey, tez, sav.

Kezalik, kudret-i ezeli kitabından olan bir masnu, kendi nefesine kendi cirimi kadar ve bir vecihle delâlet eder, amma Nakkaş-ı Ezeli'ye pek çok vücuhla delâlet eder ve kendisine tecelli eden esmadan uzun bir kasideyi inşad eder.

Kavaid-i mukarreredendir ki: “Mana-i harfi, kastî hükümlere mahkûm-i aleyh olamaz ve o mana-i harfinin inceliklerine tetkikat yapılamaz. Fakat mana-i ismî, sadık, kâzip her hükme mahal olur.” Bu sırra binaendir ki, mana-i ismî ile kâinata bakan felâsifenin kitaplarında kâinata ait hükümler, nefsülemirde örümceğin nescinden zayıf ise de, zahire göre daha muhkem görünüyör.

Ehl-i kelâm, felsefi meselelerde ve ulûm-i kevnîyeye mana-i harfiyle, istidlâl için, tebeî bir nazarla bakıyor. Hatta şemsin siraç olması, arzın beşik, cibalin evtd olması, ehl-i kelâmın müddealarını ispata kâfidir. Hatta ehl-i kelâmın reyleri hiss-i umumîye ve tearûf-i âmma mutabık olduktan sonra, vakia mutabık olmasa bile, onların müddeasına zarar vermez ve tekzibe de müstahak olmazlar. Bunun içindir ki, ehl-i kelâmın reyleri, mesail-i felsefiyede edna ve zayıf görünür, amma mesail-i ilâhiyede demirden daha metindir.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Cenab-ı Hakkın günahkârları affetmesi fazldır, tazip etmesi addır. Evet, zehri içen adam, âdetullaha nazaran hastalığa, ölüme kesb-i istihkak eder, sonra hasta olursa, addır. Çünkü, cezasını çeker. Hasta olmadığı takdirde, Allah'ın fazlına mazhar olur.

muhkem: sağlam, dayanıklı.

müstahak: hak eden, hak etmiş.

mutabık: birbirine uyan, uygun.

Nakkaş-ı Ezeli: ezeli nakkaş; her şeyi Zatına has olarak nakış nakış işleyen, evveli olmayan Allah.

nazar: bakış, bakış açısı.

nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de kötülüğe de meyli olan

duygu.

nefsülemir: işin hakikati, aslı.

nesc: örme, dokuma.

rey: görüş, düşünce.

sadık: doğru, gerçek, hakikî olan.

şems: güneş.

sır: gizli hakikat.

siraç: ışık, kandil, mum.

tazip: azap çekirme, eziyet

etme, sıkıntı verme.

tearûf-i âmm: genel kabul,

umumun kabulü.

tebei: endirekt, doğrudan ol-

mayan, ikincil.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tekzip: yalanlama, yalan olduğunu söyleme.

tetkikat: araştırmalar, incelemeler.

ulûm-i kevnîye: kevnî ilimler, kâinat ve dünya ile ilgili ilimler.

vakia: olan şey, olay.

vecih: cihet, yön.

vücut: cihetler, yönler.

zahir: dış yüz, görünüş.

Masiyet ile azap arasında kavi bir münasebet vardır. Hatta, Ehl-i İtizal, masiyet hakkında doğru yoldan udûl ile, masiyeti, şerri Allah'a isnat etmedikleri gibi, masiyet üzerinde tazibin de vacip olduğuna zehap etmişlerdir. Şerrin azabı istilzam ettiği, rahmet-i İlâhiyeye münafi değildir. Çünkü, şer nizam-ı âlemin kanununa muhaliftir.

İlem eyyühe'l-aziz!

İnsan nisyandan alındığı için, nisyana müptelâdır. Nisyanın en kötüsü de, nefsin unutulmasıdır. Fakat, hizmet, sa'y, tefekkür zamanlarında nefsin unutulması, yani nefse bir iş verilmemesi dalâlettir. Hizmetler görüldükten sonra, neticede, mükâfat zamanlarında nefsin unutulması kemeldir. Bu itibarla, ehl-i dalâl ile ehl-i kemal, nisyân ve tezekkürde müteakistirler. Evet, dâl olan kimse, bir iş ve bir ibadet teklifinde başını havaya kaldırarak firavunlaşır; lâkin mükâfatın, menfaatin tevziinde bir zerreyi bile terk etmez. Amma, nefsin unutan ehl-i kemal, sa'y, tefekkür, sülûk zamanlarında her şeyden evvel nefsin ile ri sürüyor, fakat neticelerde, faydalarda, menfaatlerde nefsin unutmakla en geriye bırakıyor.

İlem eyyühe'l-aziz!

Mü'minler ibadetlerinde, dualarında birbirine dayanarak cemaatle kıldıkları namaz ve sair ibadetlerinde büyük bir sır vardır ki; her bir fert, kendi ibadetinden kazandığı miktardan pek fazla bir sevap, cemaatten kazanıyor. Ve her bir fert, ötekilere duacı olur, şefaathçi olur, tezkiyeci

amma: ama, lâkin, ancak.
azap: günahlara karşı çekilecek ceza, eziyet, işkence.
cemaat: bir imama uyup namaz kılan Müslümanlar topluluğu.
dâl: sapkınlar, doğru ve Hak yoldan uzaklaşanlar.
dalâlet: Hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
ehl-i dalâl: sapık olanlar, Kur'an ve sünnet yolunu terk

edenler.
Ehl-i İtizal: Mutezile mezhebinden olan.
ehl-i kemal: olgun ve değerli kişiler, kemal sahibi olanlar.
evvel: önce.
firavun: zalim, imansız; kibirli, gururlu ve inatçı.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.
istilzam: gerektirme.

kanun: yasa.
kavi: kuvvetli, güçlü.
kemal: olgunluk, fazilet.
masiyet: günah, kötü şey.
menfaat: fayda.
muhalif: zıt, aykırı.
mükâfat: iyi bir iş veya hizmetten dolayı verilen şey, ödül.
mü'min: iman eden, inanan.
münafi: zıt, aykırı.
münasebet: ilgi, ilişki, bağ.
müptelâ: tutulmuş, tutkun, bağımlı.

müteakis: birbirine karşıt, birbirine zıt, tersine dönmüş.
nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de kötülüğe de meyli olan duygu.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.
nisyan: unutma, unutus.
nizam-ı âlem: Cenab-ı Hakkın kâinata koymuş olduğu düzen, dünya düzeni.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.
sair: diğer, başka, öteki.
sa'y: iş, çalışma, cabalama.
şefaath: birinden başkasının kusurağının veya suçunun bağışlanmasını dileme.
şer: kötülük.
sır: gizli hakikat, bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.
sülûk: bir yola girme, bir yol tutup o yolda terakki mertebelerine devam etme.
tazip: azap çekirme, eziyet etme, sıkıntı verme.
tefekür: derin düşünme; esyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.
tevzi: dağıtma, dağıtılma.
tezekkür: hatıra getirme.
tezkiye: birini temize çıkarma.
udûl: doğru yoldan çıkma, sapma.
vacip: zorunlu.
zehap: bir fikre veya zanna kapılma.
zerre: pek ufak parça, en küçük parça.

ahval: hâller, durumlar.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

âmi: bilgisiz, cahil.

basar: görme.

bilhassa: özellikle.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cemaat: bir imama uyup namaz kılan Müslümanlar topluluğu.

ehemmiyetli: önemli.

esrar: sırlar, gizli hakikatler.

fennî: fenne mensup, fenle ilgili olan.

feylesof: felsefe ile uğraşan, filozof.

gaflet: dikkatsizlik, endişesizlik, Allah'tan uzaklaşıp nefsin arzularına dalmak.

Hak: doğruluk, gerçek, hakikat; mutlak gerçek olan Allah.

hakaik: hakikatler, doğrular, gerçekler.

hakaik-ı İslâmiye: İslâmiyetin gerçekleri, İslâma ait hakikatler.

Hallâk-ı Kâinat: kâinatı yoktan var eden, Allah.

haml: yükleme, yüklenme.

hilâfet: halifelik, Allah adına ve yine Onun izniyle yaratılmışlar üzerinde çeşitli tasarruflarda bulunma.

husul: olma, meydana gelme.

hususî: özel.

ihtilâf: ayrılık, bir konuda farklı görüş ve düşünüş, fikir ayrılığı.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iman: inanç, itikat.

istihkak: hak etme, hak kazanma, hakkı olma.

keşif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.

keza: böylece, aynı şekilde.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

liyakat: lâyık olma, ehliyet.

maddiyat: maddî ve cismanî şeyler, gözle görülüp elle tutulur cinsten şeyler.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tarafından yaratılanlar.

manevî: manaya ait, maddî olmayan.

mazhar: nail olma, şereflenme.

mesele: konu.

mükerrerem: aziz, saygıdeğer, muhterem.

mü'min: iman eden, inanan.

olur; bilhassa Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâma. Ve keza, her bir fert, arkadaşlarının saadetinden zevk alır ve Hallâk-ı Kâinat'a ubudiyet etmeye ve saadet-i ebediyye namzet olur.

İşte, mü'minler arasında, cemaatler sayesinde husule gelen şu ulvî, manevî teavün ve birbirine yardımlaşmakla, hilâfete haml, emanete mazhar olmakla beraber, mahlûkat içerisinde mükerrerem ünvanını almıştır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Bir şeyden uzak olan bir kimse, yakın olan adam kadar o şeyi göremez. Ne kadar zeki olursa olsun, o şeyin ahvali hakkında ihtilâfları olduğu zaman, yakın olanın sözü muteberdir. Binaenaleyh, Avrupa feylesofları, maddiyatta şiddet-i tevaggulden dolayı, iman, İslâm ve Kur'ân'ın hakaikından pek uzak mesafelerde kalmışlardır. Onların en büyüğü, yakından hakaik-ı İslâmiyye vukufu olan âmi bir adam gibi de değildir. Ben böyle gördüm, nefsülemir de benim gördüğümü tasdik eder. Binaenaleyh, "Şimşek, buhar gibi, fennî meseleleri keşfeden feylesoflar, Hakkın esrarını, Kur'ân nurlarını da keşfedebilirler" diyemezsin. Zira, onun akli gözündedir. Göz ise, kalp ve ruhun gördüklerini göremez. Çünkü, kalplerinde can kalmamıştır. Gaflet o kalpleri tabiat bataklığında çürütmüştür.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Sem', basar, hava, su gibi umumî nimetler daha ehemmiyetli, daha kıymetli olduklarına nazaran, hususî, şahsî nimetlerden kat kat fazla şükre istihkak ve liyakatleri vardır.

muteber: geçerliliği olan, geçerli.

namzet: aday.

nazaran: nispeten, kıyaslayarak, göre.

nefsülemir: işin hakikati, aslı.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

nimet: lütuf, ihsan, bağış.

nur: aydınlık, parlaklık, ışık.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

saadet: mutluluk.

saadet-i ebediye: sonu olmayan, sonsuz mutluluk.

şahsî: şahsa, kişiye ait, hususî.

sem': işitme.

şiddet-i tevaggul: aşırı derecede uğraşma, fazlaca dalmak.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.

tabiat: var olan her şeyin yaratılış ve yaşayış kurallarının

tümü; batıl olan, her şeyin tabiat tarafından yapıldığı inancı.

tasdik: bir şeyin veya kimse- nin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

teavün: yardımlaşma, birbirine yardım etme.

ubudiyet: kulluk.

ulvî: yüksek, yüce.

umumî: herkese ait, genel.

ünvan: şöhrat, ad, isim.

vukuf: anlama, bilme, haberi- li olma.

Binaenaleyh, o gibi umumî nimetlere karşı nankörlük edip şükran etmemek, en büyük küfran-ı nimet sayılır. Hâl bu merkezde iken, bazı insanlar şahıslarına ait hususî nimetlere karşı Allah'a şükrederlerse de, şu umumî nimetler onlara şümülü yokmuş gibi, fikirlerine bile gelmiyor. Hâlbuki, en büyük nimet, âmm ve daimî olan nimetlerdir. *Umumiyet kemal-i ehemmiyete delil olduğu gibi, devam da ulviyet ve kıymete delâlet eder.*

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'ın bazı ayetlerinin tekrarını iktiza eden hikmetler, bazı ezkâr ve duaların da tekrarını iktiza eder. Zira, Kur'ân hakikat ve şeriat, hikmet ve marifet kitabı olduğu gibi, zikir, dua ve davetin de kitabıdır. Duada tekrar, zikirde tezkâr, davette te'kit lâzımdır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Kur'ân'ın yüksek meziyetlerinden biri de şudur ki: Kesrete ait bahislerden sonra vahdet tezkirelerini yazıyor, tafsilden sonra icmal yapıyor, cüz'iyatın bahislerinden sonra rububiyet-i mutlakanın düsturlarını, sıfât-ı kemaliyenin namuslarını fezlekeler ile zikrediyor. Bu gibi fezlekelerin ayetlerin sonundaki faydaları, ayetlerin ortalarında zikredilen mukaddemelere neticeler hükmündedirler veya illet olurlar. Tâ ki, sâmiin fikri ayetlerde zikredilen cüz'iyat ile meşgul olup ulûhiyet-i mutlaka mertebesinin azametini unutmamasın ki, ubudiyet-i fikriyesine hâlel gelmesin.

âmm: genel, umumî.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.

azamet: büyüklük.

bahis: konu.

binaenaleyh: bundan dolayı, bunun üzerine.

cüz'iyat: parçaya ait olan şeyler.

daimi: sürekli, devamlı.

delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

dua: Allah'a yalvarma, niyaz.

düstur: kaide, esas, prensip.

ezkâr: zikirler, Allah'ı anmalar.

fezleke: özet, netice.

hakikat: gerçek.

halel: bozukluk, eksiklik.

hikmet: ilâhî gaye, gizli sebep, yüksek bilgi, fayda.

hükmünde: değerinde, yerinde.

hususî: özel.

icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

illet: sebep, gaye.

kemal-i ehemmiyet: son derece mühim, önemli.

kesret: çokluk.

kıymet: değer.

küfran-ı nimet: nimete karşı nankörlük etme, Cenab-ı Hakkın ihsan ettiği nimetleri bilmemek, hürmetsizlikte bulunmak, nimetlere şükürsüz-

lük.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.

marifet: bilme, derin bilgi.

mertebe: derece, basamak.

meşgul: bir işle uğraşan, ilgilenen.

meziyet: bir şeyi başkalarından ayıran vasıf, üstünlük ve değerlilik vasfı.

mukaddeme: başlangıç, giriş.

namus: kaide, kural, ölçü.

nimet: Allah'ın bağışladığı maddî ve manevî lütuf ve ikramlar.

rububiyet-i mutlaka: Cenab-ı Hakkın her şeyi kuşatan ve emri altında tutan tam ve mükemmel terbiye ediciliği.

sâmi: dinleyen, dinleyici.

şeriat: Allah tarafından peygamber vasıtasıyla bildirilen, ilâhî emir ve yasaklara dayanan hükümlerin hepsi.

sıfât-ı kemaliye: mükemmellik vasıfları, özellikleri.

şükran: iyiliğe karşı gösterilen iyi tavır, gönül borcu, minnettarlık.

şükür: Allah'ın nimetlerine karşı memnunluk gösterme, gerek dil ile gerekse hâl ile Allah'ı hamd etme.

şümül: içine alma, kapsam.

tafsil: etraflıca bildirme, ayrıntılı anlatma.

te'kit: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma.

tezkâr: hatırlama, anma, hatıra getirme.

tezkire: kısa yazı, pusula.

ubudiyet-i fikriye: fikren yapılan ibadetler; tefekkür ibadeti.

ulûhiyet-i mutlaka: hiçbir kayda ve şarta bağlı olmaksızın ilâh olma, mutlak ilâhlık.

ulviyet: ulvîlik, yücelik, yükseklik.

umumî: herkese ait, genel.

umumiyet: herkese ait olma, genellik.

vahdet: birlik ve teklik.

zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.

zikretmek: anmak, bildirmek.

ahfat: oğul oğulları, torunlar.
ahval-i istikbaliye: geleceğe ait hâller, durumlar.
ahval-ı maziye: geçmişe ait durumlar.
alim: her şeyi hakkıyla bilen Allah.
bostan: sebze bahçesi.
dâhil: girme, içinde olma.
delâlet: delil olma, gösterme; alâmet, işaret.
dua: Allah'a yalvarma, niyaz.
ecdad: dedeler, büyük babalar, atalar.
ecram: gezegenler.
ehven: daha hafif; kolay.
evlât: vevetler, çocuklar.
farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.
fasık: Allah'ın emirlerine aykırı hareket edip fesat çıkaran, kötülüğü ve günah işlemeyi âdet hâline getiren.
feyiz: ilim, irfan; ihsan, bağış.
fiili: fiille ilgili, gerçekten yapılan iş.
garip: tuhaf, şaşırtıcı, hayret verici.
Hâdî: hidayet veren, doğru yolu gösteren anlamında Cenab-ı Hak'ın bir ismi.
hâlet: hâl, durum.
hâli: hâl ve vaziyet ile ilgili.
Hâlik: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.
harika: olağanüstü vasıflar taşıyan ve hayranlık hissi uyandıran.
himmet: manevî yardım, ihsan, lütuf.
hürmeten: hürmet olsun diye, hürmet, saygı ve ikram maksadıyla.
iadeten: iade olarak, geri vermek üzere.
icat: vücuda getirme, var etme.
ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilim: bilgi, marifet.
imkânat-ı istikbaliye: gelecekte olabilecekler veya mümkün olabilecekler.
istikbal: gelecek.
ittikan: emin olma, kesin olarak bilme ve güvenme.
kâdir: bir işi yapmaya gücü yeten, kuvvet sahibi olan.
Kâdir: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.
lâtife: kalbe bağlı hassas bir duygu.
lisan: dil.
manevî: manaya ait, maddî olmayan.
masnu: sanatla yapılmış eşya, varlık.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Velîlerin himmetleri, imdatları, manevî fiilleriyle feyiz vermeleri hâli veya fiilî bir duadır. Hâdî, Muğîs Muin ancak Allah'tır. Fakat insanda öyle bir lâtife, öyle bir hâlet vardır ki, o lâtife lisanıyla her ne sual edilirse, —velev ki fasık da olsun— Cenab-ı Hak o lâtifeye hürmeten o matlûbu yerine getirir. O lâtife pek uzaktan bana göründü ise de, teşhis edemedim.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

İlim ve yakın şümulüne dâhil olan ahval-i maziye ile şek perdesi altında kalan ahval-i istikbaliye arasında şöyle bir mukayese yap:

Silsile-i nesebin ortasında, bir dedenin yerinde kendini farz et, otur. Sonra, mevcudat-ı maziye kafilisine dâhil olan ecdadınla henüz istikbal rahminde kalıp peyderpey vücuda çıkan evlât ve ahfadın arasında bir tefavüt var mıdır, iyice bak! Evvelki kısım ilim ve ittikan ile Sâniin masnuu olduğu gibi, ikinci kısım da aynen o Sâniin masnuu olacaktır. Her iki kısım da, Sâniin ilmi ve müşahedesi altındadır. Bu itibarla, ecdadın iadeten ihyası, evlâdının icadından daha garip değildir, belki daha ehven-dir. İşte bu mukayeseden anlaşıldı ki, vukuat-ı maziye, Sâniin bütün imkânat-ı istikbaliyeye kâdir olduğuna şahadet eden birtakım mu'cizelerdir.

Evet, kâinat bostanında görünen şu mevcudat ve ecr-ram, Hâlik'larının her şeye kadîr ve her şeye alim olduğuna delâlet eden harikalardır.

matlûp: talep edilen, istenilen şey.
mevcudat: varlıklar.
mevcudat-ı maziye: geçmişte kalan, gelip geçmiş varlıklar.
mu'cize: benzerini yapmaktan insanların âciz kaldığı şey.
Muğîs: yardım eden, yardıma koşan, medet edici manasında Allah'ın bir ismi.
Muin: yardımcı, Allah'ın yardımı muhtaç olanlara yardım eden manasındaki bir ismi.

mukayese: kıyaslama.
müşahede: gözlem.
peyderpey: birbiri ardından, azar azar, kısım kısım.
rahim: karın; ana karnı gibi koruyucu ve besleyici ortam.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
şek: şüphe, zan, tereddüt.
silsile-i nesep: soy ağacı dizisi.
şümul: içine alma, kapsam.

tefavüt: farklılık, iki şey arasındaki fark.
teşhis: tanıma, fark etme, ne olduğunu anlama.
velev: olsa da bile, hatta, ister.
velî: Allah'ın sevgisine, himayesine kavuşmuş, ermiş kim-seler, Allah dostu, evliya.
vukuat-ı maziye: geçmişte meydana gelmiş olaylar.
yakin: kesin bilme, şüpheden sıynılarak son derece doğru ve kuvvetli bilme.

Kezalik, nebatat ve hayvanat, envayıyla, efradıyla, Sâni'lerinin her şeye kâdir olduğuna şahadet eden sanat harikalarıdır. Evet, kudretine nispeten zerrat ile şûmus mütesavi olduğu gibi, yaprakların neşriyle beşerin haşrı de birdir. Ve keza, ağaçların çürümüş dağılmış yapraklarının iadeten ihyası arasında fark yoktur.

İ'lem eyyühe'l-axiz!

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan büyük bir ölçüde tekrar ettiği ihya-i arz ve toprak unsuruna nazar-ı dikkati celp ettiğinden, kalbime şöyle bir feyiz damlamıştır ki:

Arz, âlemin kalbi olduğu gibi, toprak unsuru da arzın kalbidir. Ve tevazu, mahviyet gibi maksuda isal eden yolların en yakını da topraktır. Belki toprak, en yüksek semavattan, Hâlık-ı Semavat'a daha yakın bir yoldur. Zira, kâinatta tecelli-i rububiyet ve faaliyet-i kudrete ve makarr-ı hilâfete ve Hayy ü Kayyum isimlerinin cilvelerine en uygun, topraktır. Nasıl ki arş-ı rahmet su üzerindedir; arş-ı hayat ve ihya da toprak üstündedir. Toprak, tecelliyat ve cilvelere en yüksek bir âyinedir.

Evet, kesif bir şeyin âyinesi ne kadar lâtif olursa, o nispette suretini vazıh gösterir; ve nuranî ve lâtif bir şeyin de âyinesi ne kadar kesif olursa, o nispette esmanın cilvelerini cilâlî gösterir. Meselâ, hava âyinesinde yalnız şemsin zayıf bir ziyası görünür. Su âyinesinde şems ziyasıyla görünürse de, elvan-ı seb'ası görünmüyor. Fakat toprak âyinesi, çiçeklerinin renkleriyle, şemsin ziyasındaki yedi

âlem: cihan, evren.

arş-ı hayat: hayatın bulunduğu, tecelli ettiği ve görüldüğü yer, makam.

arş-ı rahmet: rahmetin geldiği ve bulunduğu makam, âlem; Allah'ın rahmetinin arşı.

arz: yer, dünya.

âyine: ayna.

beşer: insan, insanlık.

celp: çekme, çekiş, kendine çekmek.

cilve: tecelli, görüntü.

efrat: fertler.

enva: çeşitler, türler, neviler.

esma: adlar, isimler.

faaliyet-i kudret: kudretin yaptıkları, Allah'ın kudretinin işleyiş, görünüş ve neticeleri; ilâhî kudret faaliyetleri.

feyiz: Allah'ın kuluna bağışladığı marifet ve dinî heyecan.

Hâlık-ı Semavat: gökleri yaratan, yoktan var eden Allah.

haşır: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.

hayvanat: hayvanlar.

Hayy ü Kayyum: her canlıya hayat verdiği gibi sonsuz hayat sahibi olan Hayy ve onları ayakta tuttuğu gibi varlığı devam ettirme için hiçbir şeye muhtaç olmayan Kayyum olan Allah.

iadeten: iade olarak, geri vermek üzere.

ihya: canlandırma, diriltme, hayat verme.

ihya-i arz: yeryüzüne hayat verme, diriltme.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

isal: ulaştırma, eristirme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kesif: kaba, yoğun, seffaf olmayan.

keza: böylece, aynı şekilde.

kezalik: keza, bu da öyle, böylece.

kudret: güç, kuvvet, iktidar.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan âciz bırakan Kur'ân.

lâtif: cismanî olmayan, ruhla ilgili, ruhanî.

mahviyet: alçak gönüllülük, kendini değersiz gösterme.

makarr-ı hilâfet: saltanat merkezi, yönetimin hüküm sürdüğü ana yer.

maksut: istenilen şey, istek, arzu, gaye.

meselâ: örneğin.

mütesavi: birbirine müsavi olan, eşit olan.

nazar-ı dikkat: dikkatli bakma, dikkatli bakış.

nebatat: bitkiler.

neşir: herkese duyurma, yayma, tamim.

nispet: oran, ölçü.

nispeten: nispetle, kıyaslayarak.

nuranî: nurlu, ıslıklı, parlak, münevver.

şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

semavat: semalar, gökler.

şems: güneş.

şûmus: güneşler, şemsler.

suret: biçim, tarz, görünüş.

tecelli-i rububiyet: rablîğin tecellisi, bilinmesi.

tecelliyat: tecelliler, görüntüler.

tevazu: alçak gönüllülük, bir kimsenin başkalarını kendinden küçük görmemesi.

unsur: madde, esas, birleşik bir şeyi meydana getiren elemanlardan her biri.

vazıh: açık, âşikar; kolay anlaşılır.

zerrat: zerreler, atomlar.

ziya: ılık, aydınlık, nur.

rengi de gösterir. ¹ أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ

olan hadis-i şerif, bu sırra işaretten şahadet eder. Öyle ise arkadaş, topraktan ve toprağa inkılâp etmekten, kabirden ve kabre girip yatmaktan tevahhuş etme!

İ'tem eyyühe'l-aziz!

arz: yer, dünya.
âsâr-ı rahmet: rahmet eserleri.
âyine: ayna.
bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.
bervech-i mutat: âdet olduğu gibi, âdet olduğu üzere.
bu'diyet: uzaklık.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cihet: yön.
dâhil: girme, içinde olma.
daire-i vücup: değişim ve başkalaşmanın olmadığı, varlığı tercihe bağlı olmayan ve mümkinat âleminin ötesindeki âlem, daire.
elvan-ı seb'a: yedi renk.
fail-i aslı: gerçek yapan, asıl yapıcı.
Fâtır-ı Hakîm: her şeyi bir maksada uygun ve hikmetle benzersiz bir şekilde yaratan Allah (c.c.).
fevk: üst.
fevkalhad: haddinden fazla, haddinin üstünde.
fevkinde: üstünde.
garp: güneşin battığı taraf, batı.
hadis-i şerif: Peygamberimizden aktarılan sözlerin genel adı.
hariç: bir şeyin dışı, dışarı, dışta kalan.
hasais: bir şeye has vasıflar, bir şeye, birine ait olan keyfiyetler, nitelikler.
ibraz: meydana çıkarma, ortaya koyma, gösterme.
i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!
ilim: bilgi, marifet.
inkılâp: değişme, dönüşme.
işareten: işaret ederek, belirterek.
ıtlak: serbest olup her tarafa bulunma.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
kayyum: ayakta tutan ve varlığı devam ettiren.
keza: böylece, aynı şekilde.
kudret: güç, kuvvet, iktidar.
kurbiyet: yakınlık, yakın olma, yakınlık kazanma.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
mamulât-ı kudret: Cenab-ı Hak'ın kudret eliyle yaptığı şeyler.
mazhar: nail olma, şereflenme.

Aklım yürüyüş yaparken, bazen kalbimle arkadaş olur. Kalp, zevkiyle bulduğu şeyi akla veriyor; akıl, bervech-i mutat, bürhan şeklinde bir temsil ile ibraz ediyor. Meselâ, Fâtır-ı Hakîm'in kâinattan sonsuz bir uzaklığı olduğu gibi, sonsuz bir kurbiyeti de vardır. Evet, ilim ve kudretiyle bâtınların en bâtınında bulunduğu gibi, fevklerin de en fevkinde bulunuyor; hiçbir şeyde dâhil olmadığı gibi, hiçbir şeyden de hariç değildir. Evet, âsâr-ı rahmetine mazhar olan sath-ı arzda mamulât-ı kudrete bak ki, bir parça bu sırra vâkıf olasın. Meselâ, biri arzda, diğeri semada veya biri şarkta, diğeri garpta iki şeyi bir anda yaratan Sâniin, o yaratılan şeylerin arasındaki uzaklık kadar uzaklığı lâzımdır. Ve keza her şeyin kayyum olduğu cihetle de, her şeyin nefsinden daha ziyade bir kurbiyeti de vardır. Bu sır, daire-i vücup, tecerrüt ve ıtlak hasaisindendir. Ve fail-i aslının mahiyetiyle zıllı olan münfail arasındaki mübâyenet-i lâzimesidir. Meselâ, şems, timsallerine kayyum olduğu için, fevkalhad onlara bir kurbiyeti vardır; âyinedeki zıll ve gölge ile semada bulunan asıl arasındaki mesafe kadar da bu'diyeti vardır.

1. Kulun Rabbine en yakın olduğu vakit secde hâlinde ikendir. (Feyzü'l-Kadîr, 2:68.)

mesafe: uzaklık, ara.
meselâ: örneğin.
mübâyenet-i lâzime: gerekli zıtlık, gereken terslik.
münfail: tesir ile harekete geçen, yapılan fiilden etkilenen.
nefis: kendi, şahıs.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

şark: güneşin doğduğu yön, doğu.
sath-ı arz: yeryüzü, ruy-i zemin.
sema: gökyüzü, gök.
şems: güneş.
sır: gizli hakikat, bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.
tecerrüt: soyunma, soyutlanma, uzak olma.
temsil: benzetme, misal ge-

tirme.
tevahhuş: korkulu bir şekilde emin olmayarak bakma.
timsal: örnek, numune.
vâkıf: bir şeyi elde eden, bir işten haberi olan.
zill: gölge.
zıllı: gölgedeki; geri planda kalan.
ziya: ışık, aydınlık, nur.
ziyade: çok, fazla.

Sule'nin Zeyli

1 بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

I'lem eyyühe'l-aziz!

Bütün kâinatı ihata eden bir nurdan hiçbir şey gizlenemez. Ve gayr-i mütenahi bir daire-i kudretten bir şey hariç kalamaz. Ve illâ, gayr-i mütenahinin tenahisi lâzım gelir.

Ve keza, hikmet-i İlâhiye her şeye değeri nispetinde feyiz veriyor. Ve herkes bardağına göre denizden su alabilir.

Ve keza, mukaddir olan Kadîr-i Hakîm'in büyüğü olan teveccühü, küçüğü olan teveccühüne mâni olamaz.

Ve keza, maddeden mücerret zahir ve bâtın olan muhit bir nazara, en büyük şey en küçük bir şeyi veya nevi bir ferdini gizlemez.

Ve keza, küçük olan bir şey, mazhar ve mahal olduğu sanat nispetinde büyür. Ve küçük şeylerin neveleri büyük olurlar.

Ve keza, azamet-i mutlaka, şirketi asla kabul etmez.

Ve keza, fevkalâde bir sühuletle, harika bir sür'atle, mu'ciz bir ittikan ve intizamla cûd-i mutlakdan akan âsâr-dan anlaşılıyor ki, mikrop gibi en küçük ve daha küçük

şeylerin tamamı, bütün âlemler.
keza: böylece, aynı şekilde.
mahal: yer.
mâni: engel.
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
mücerret: soyutlanmış olan, cisim hâlinde bulunmayan.
mu'ciz: insanı aynısını veya benzerini yapmaktan âciz bırakan iş.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
mukaddir: takdir edici ve programlayıcı.
nazar: bakış.
nevi: çeşit, tür.
nispet: oran, ölçü.
nur: aydınlık, parıltı, ışık.
şirket: ortaklık.
sühulet: kolaylık.
sule: parıltı.
sür'at: çabuk olma, hızlılık.
tenahi: son bulma, sona erme.
teveccüh: yönelme, sevgi, ilgi.
zahir: açık, görünür.
zeyil: ek, bir eserin devamı olarak yazılan kısım.

1. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

âsâr: eserler.

azamet-i mutlaka: tam ve mükemmel büyüklük.

bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.

cûd-i mutlak: sonsuz, sınırsız cömertlik, Allah'ın hiç bir kayda ve şarta tâbi olmaksızın sonsuz ihsan sahibi olması.

daire-i kudret: kuvvet, takat, güç dairesi, Allah'ın ezeli gücünün hâkim olduğu daire.

fevkalâde: olağanüstü.

feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.

hariç: bir şeyin dışı, dışı, dışı kalan.

harika: olağanüstü.

hikmet-i İlâhiye: Allah'ın hikmeti, mahlûkatın yaratılışında Allah'ın gayeleri.

ihata: kuşatma, içine alma.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

ittikan: emin olma, kesin olarak bilme ve güvenme.

Kadîr-i Hakîm: her şeyi hikmetle yaratan ve her şeyi kudreti yeten, Allah.

kâinat: evren; yaratılmış olan

havaî, mâî, türabî hayvanlar, boş zannedilen âlemin yerlerini doldurmuşlardır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Nefsine olan muhabbeti icap ettiren, nefsin sana olan kurbiyeti ise, Hâlık'ına muhabbetin daha fazla olmalıdır. Çünkü, nefsinden O daha kariptir. Evet, senin fikrin, ihtiyarın idrak edemedikleri sendeki mahfiyat, Hâlık'ın nazarı ve ilmi altındadır.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Âlemde tesadüf yoktur. Evet, bilhassa bahar mevsiminde, küre-i arz bahçesinde, bütün ağaçların dallarında, çiçeklerin yapraklarında, mezruatın sümbüllerinde hikmet bülbülleri, hikmet ayetlerini tenaggum ve terennüm ile inşad ettikleri, iman kulağıyla, basiret gözüyle dinlenilirse, tesadüf şeytanları bile kabul ile hayran olurlar.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Tevhid ile bütün eşyayı Vahid-i Ehad'e isnat etmediğin takdirde, âlemde bulunan bütün efradın mazhar oldukları tecelliyat-ı İlâhiye adedince ilâhları kabul etmek mecburiyetindesin. Evet, gözünü şemsten yumduğun ve timsalleriyle irtibatını kestiğin zaman, timsallerine ma'kes olan şeylerin adedince hakikî şemslerin vücudunu kabul etmeye mecbur olursun.

âlem: dünya, cihan.

ayet: Allah'ın varlığına delâlet eden şey.

basiret: kalp gözüyle görme, doğru ve ölçülü görüş.

bilhassa: özellikle.

efrat: fertler.

hakiki: gerçek.

Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden, yaratıcı; Allah.

havaî: hava ile ilgili, havada bulunan, havada yaşayan.

hikmet: ilâhî gaye, gizli sebep, fayda.

icap: gerekme hâli, gerekli olma.

idrak: akıl erdirmeye, anlama, kavrama kabiliyeti.

ihtiyar: irade, tercih; kendi istek ve arzularına göre hareket etme.

ilâh: kendisine ibadet edinilen ve tapınılan şey.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

iman: inanç, itikat.

inşad: şiir okuma, şiiri kuralına uygun olarak okuma.

irtibat: bağlantı, münasebet.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

kariptir: yakın.

kurbiyet: yakınlık, yakın olma, yakınlık kazanma.

küre-i arz: yer küre, dünya.

mahfiyat: gizliler, saklılar.

mâî: suya ait, suyla ilgili, suda yaşayan.

ma'kes: akseden yer, yansıma yeri.

mazhar: bir şeyin çıktığı gözüdüğü yer; nail olma, şereflenme.

mecburiyet: mecbur olma, zarurîlik durumu, zorunluluk.

mezruat: ekili olan şeyler, ekinler, ekilip bitmiş şeyler.

muhabbet: sevgi, sevmeye.

nazar: bakış.

nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de kötülüğe de meyli olan duygu.

şems: güneş.

tecelliyat-ı İlâhiye: ilâhî tecelliler, ilâhî lütufların tezahürü.

tenaggum: şarkı söyleme, nağme etme.

terennüm: yavaş ve güzel bir şekilde söyleme.

tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

timsal: örnek, numune.

türabî: toprakla ilgili, toprağa ait, toprakta yaşayan.

Vahid-i Ehad: bir olan ve birliği her bir şeyde tecelli eden Allah.

İ'lem eyyühe'l-aziz!

Sen bazı vecihlerden fenâyâ gittiğin zaman, Hâlık-ı Rahman-ı Rahîm'in ilminde, meşhudunda, malûmunda bâkî kalmaklığın, senin bekan için kâfidir.

Yahu, her şeyi Sahib-i Hakikî'sine ver veya Ona isnat et! Onun ismiyle al ki, rahat edesin. Ve illâ, bu kadar eşyayı vücuda getirip nizam ve intizamlarını temin edecek o kadar ilâhları kabule muztar kalacaksın.

bâkî: ebedî, daimî, sürekli ve kalıcı olan.

beka: bâkîlik, ebedîlik, sonsuzluk.

fenâ: yok olma, ölümlülük, geçicilik.

Hâlık-ı Rahman-ı Rahîm: sonsuz merhamet ve şefkat sahibi olan ve yarattıklarına rızkını veren yaratıcı; Allah.

ilâh: kendisine ibadet edinen ve tapınılan şey.

i'lem eyyühe'l-aziz: ey aziz kardeşim, bil ki!

ilim: bilgi, marifet.

illâ: aksi hâlde, aksi takdirde, yoksa.

intizam: düzenlilik, düzgünlük.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

kâfi: yeterli, elverir.

malûm: bilinen, bilinir olan.

meşhut: gözle görülen, müşahade olunan.

muztar: çaresiz kalmış, yapmak zorunda kalmış.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

Sahib-i Hakikî: her şeyin gerçek sahibi olan Allah.

temin: sağlama.

vecih: cihet, yön.

Nokta

1 *مِنْ تَوَرِّعَةِ اللَّهِ جَلَّ جَلَالُهُ*

*Kırk beş sene evvel telif edilmiş
bir risalenin bir kısmıdır.*

İfade-i Meram

Bir bahçeye girsem iyisini intihap ederim. Koparmasından zahmet çeksem hoşlanırım. Çürüğünü, yetişmemişini görsem, “Huz mâ safâ” derim. Muhataplarımı da öyle arzu ederim.

Derler: “Sözlerin iyi anlaşılmıyor.”

Bilirim ki, kâh minare başında, kâh kuyu dibinde konuşuyorum. Neyleyeyim, zuhurat öyle. ŞUAAT ve şu kitapta mütekellim âciz kalbimdir, muhatap asi nefsimdir, müstemi müteharri-i hakikat bir Japondur; temaşa eden bunu düşünmeli. Gayetü'l-gayat olan marifetullahın bir bürhanı olan marifetü'n-nebîyi Şuaat'ta bir nebze beyan ettik. Şu risalede maksud-i bizzat olan tevhidin lâyühad berahininden yalnız dört muazzam bürhanına işaret edeceğiz. Hem, nazar-ı aklıyi hads-i kalbiyle birleştirmek için melâike ve haşrin bir kısım delâiline ima ederek, imanın altı rûknünden dördünün birer lem'asını fehmi-kâsırımı göstermek isterim.

âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
asi: isyan eden, başkaldıran.
berahin: deliller, hüccetler, bürhanlar.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
delâil: deliller, bürhanlar, ispat vasıtaları.
evvel: önce.
fehmi-kâsır: noksan anlayışlı, anlayışsız, anlayışı noksan, kısa kavrayışlı.
gayetü'l-gayât: en son gaye, nihâ-i maksat.
hads-i kalbî: insanın kalbinden geçen ve ona göre doğru olan sezgi.
haşir: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
huz mâ safâ: temiz olanı, sağlamlını al.
ifade-i meram: dilek ve maksadı ifade etme; kitaplara yazılan ön söz.
ima: işaretlerle anlatma, üstü kapalı ifade etme.
iman: inanç, itikat.
intihap: seçme.
kâh: zaman olur, bazen.
lâyühad: hadsiz, sınırsız.
lem'a: parıltı.
maksud-i bizzat: kendi maksadı, şahsî gaye, şahsî amaç.
marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.

1. Allah'ı bilme ve tanımanın [marifetullah] nurundan [bir nokta].

marifetü'n-nebî: peygamberi tanıma, bilme ve anlama.
melâike: melekler.
muazzam: çok büyük, ulu, yüce.
muhatap: kendisine hitap olunan, söz söylenilen kimse.
müstemi: dinleyen, dinleyici, işiten.
müteharri-i hakikat: hakikatleri, doğruları ve gerçekle-

ri araştıran.
mütekellim: söyleyen, konuşan, birinci şahıs.
nazar-ı aklî: aklî, mantık bakiş.
nebze: bir parça, az miktar.
nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.
rûkûn: bir şeyi meydana getiren unsurlardan her biri,

esas.
suaat: sualar, ışınlr, parıltılar.
telif: eser yazma.
temaşa: hayretle ve dikkatle bakma, seyretme.
tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.
zahmet: sıkıntı, eziyet, meşakkat.
zuhurat: kalbe doğan manalar, birden oluveren şeyler.

أَمِنْتُ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبِالْقَدَرِ خَيْرِهِ
وَشَرِّهِ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى وَالْبَعْثُ بَعْدَ الْمَوْتِ حَقٌّ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ
وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ¹

Said Nursî

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى مُحَمَّدٍ
خَاتَمِ النَّبِيِّينَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ²

³ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ maksudumuzdur, matlûbu-

muzdur; gayr-i mütenahi berahininden dört bürhan-ı küllîyi irad ediyoruz.

• **BİRİNCİ BÜRHAN** Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm'dır. Şu bürhan-ı neyyirimiz, Şuaat'ta tenevvür ettiğinden, tenvir-i müddeamızda münevver bir mir'attır.

• **İKİNCİ BÜRHAN** kitab-ı kebir ve insan-ı ekber olan kâinatır.

• **ÜÇÜNCÜ BÜRHAN** Kitab-ı Mu'cizülbeyan, kelâm-ı akdestir.

1. Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kaderin hayrının ve şerinin Allah'tan olduğuna inandım. Ölümünden sonra dirilmek de gerçektir. Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın resulü olduğuna şahadet ederim.

2. Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd, peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (a.s.m) ve bütün Âl ve Ashabına salât ve selâm olsun.

3. Allah Teâlâ ki, Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. O Hayy'dır, ezeli ve ebedî hayat sahibidir; O Kayyum'dur. (Bakara Suresi: 255.)

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

berahin: deliller, hüccetler, bürhanlar.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

bürhan-ı küllî: çok büyük ve

geniş delil, küllî delil, her şeyde ve umumda bulunan delil.

bürhan-ı neyyir: parlak ve

nurlu bürhan, parlak delil.

gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihaysiz.

insan-ı ekber: büyük ve en makbul olan insan, kâinat.

irad: getirme, söyleme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kelâm-ı akdes: en yüce kelâm, söz; Allah kelâmı, sözü.

kitab-ı kebir: büyük kitap, kâinat.

Kitab-ı Mu'cizülbeyan: açıklamaları ile akılları benzerini yapmaktan âciz bırakan kitap olan Kur'an.

maksut: istenilen şey, istek, arzu, gaye.

matlûp: talep edilen, istenilen şey.

mir'at: âyine, ayna.

münevver: aydınlık, ışıklı, parlak.

tenevvür: nurlanma, parlama, aydınlanma.

tenvir-i müdde: iddia edilene aydınlatma.

akval: sözler.

âlem: dünya, cihan.

âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.

âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.

berzah: iki şey arasındaki yer.

beşer: insan, insanlık.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

cemî: cümle, hep, bütün.

cihet: yön.

dürbün: uzak gören, uzağı gösteren.

edyan: dinler.

edyan-ı semaviye: semavi dinler, Allah tarafından gönderilmiş olan hak dinler.

efazıl-ı beşer: insanlığın en faziletli, faydalı olanları.

efraden: bireyler olarak.

elsine-i mahsusa: tahsis edilen, kendilerine özgü diller.

enbiya: nebîler, peygamberler.

fitrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.

fitrat-ı zîşuur: bilinçli yaratılış, bilinçli huy, bilinçli mizaç.

hakaikaşına: gerçekleri bilen, hakikatleri tanıyan.

hakikat-i Muhammediye: Hz. Peygamberin manevî şahsiyeti, İslâmiyetin aslı ve esası.

huruf: harfler.

icma: fikir birliği etme.

ihtiva: içine alma, kapsama.

istinat: dayanma, güvenme.

ittihat: birleşme, birlik.

mabeyn: ara.

mazhar: nail olma, şereflenme.

mecmu-i enbiya: peygamberlerin tamamı, bütünü.

muazzam: çok büyük, ulu, yüce.

mücehhez: teçhiz edilmiş, cihazlandırılmış, donatılmış.

mu'cizat: mu'cizeler.

mülteka: kavuşma, buluşma, birleşme yeri.

musaddak: tasdik edilmiş, doğrulanmış, doğruluğu kabul edilmiş.

mütereddit: tereddüt eden, kararsız.

neşir: yayma, saçma, serpmeye.

nokta-i iltisak: birleşme noktası,

kavuşma noktası, buluşma noktası.

risalet: elçilik, resullük.

ruh: hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

şahadet: şahit olma, şahitlik, tanıklık.

seyyarat: gezegenler.

sıfât: nitelikler, sıfatlar.

tasdik: bir şeyin veya kimsenin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

tazammun: ihtiva etme, içine al-

• **DÖRDÜNCÜ BÜRHAN** âlem-i gayp ve şahadetin nokta-i iltisakı ve berzahı; ve iki âlemden birbirine gelen seyyaratın mültekası, vicdan denilen fitrat-ı zîşuurdur. Evet, *fitrat ve vicdan akla bir penceredir, tevhidin şuainı neşrederler.*

BİRİNCİ BÜRHAN

Risalet ve İslâmiyetle mücehhez olan hakikat-i Muhammediyedir ki, risalet noktasında en muazzam icma ve en vâsi tevâtür sırrını ihtiva eden mecmu-i enbiyanın şahadetini tazammun eder. Ve İslâmiyet cihetiyle, vahye istinat eden bütün edyan-ı semaviyenin ruhunu ve tasdiklerini taşıyor. İşte, bütün enbiyanın şahadetiyle ve bütün edyanın tasdikiyle ve bütün mu'cizatının teyidiyle, musaddak olan bütün akvâliyle, vücut ve vahdet-i Sâniî beşere gösteriyor. Demek, şu davada ittihat etmiş, bütün efazıl-ı beşer namına o nuru gösteriyor. Acaba, bu kadar tasdiklere mazhar, büyük, derin, dürbün, safî, keskin, hakaikaşına bir gözün gördüğü hakikat, hakikat olmamak hiç ihtimali var mı?

İKİNCİ BÜRHAN

Kâinat kitabıdır. Evet, şu kitabın bütün harufu ve bütün noktaları, efraden ve terekübün Zat-ı Zülcelâl'in vücut ve vahdetini, elsine-i mahsusaları kıraat ile
1 *وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ* 'yi tilâvet ediyorlar. Cemî zerrat-ı kâinat birer birer zat ve sıfât vesaire vücuhla hadsiz imkânât mabeyninde mütereddit iken, birdenbire bir

1. Hiçbir şey yoktur ki, Onu övüp Onu tespih etmesin. (İsra Suresi: 44.)

ma, içinde bulundurma.

terekkübün: birleşik olarak, hep birlikte.

tevâtür: içinde yalan ihtimali bulunmayan ve birbirlerine kuvvet veren haberlerden oluşan büyük bir topluluğa ait haber.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

teyit: kuvvetlendirme, sağlamlaştırma; doğru çıkarma.

tilâvet: güzel sesle ve anlamını düşünerek okumak.

vahdet: birlik ve teklik.

vahdet-i Sâni: her şeyi sanatla yaratan Allah'ın birliği.

vahiy: Cenab-ı Hakkin dilediği hükümleri, sırları ve hakikatleri peygamberlere bildirmesi.

vâsi: geniş, engin.

vicdan: insanın içindeki iyiyi kötüden ayırabilen ve iyilik

etmekten lezzet duyan ve kötülükten elem alan manevî bir his.

vücud-i sâni: her şeyi sanatla yaratan Allah'ın varlığı.

Zat-ı Zülcelâl: cihetler, yönler.

vücut: varlık.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.

zerrat-ı kâinat: kâinat zerreleri, kâinatın atomları.

ciheti takip, muayyen bir sıfatla ittisaf, mahsus bir keyfiyetle tekeyyüf ederek hayretbahşâ hikemi intaç ettiğinden, Sâniin vücub-i vücuduna şahadetle, avalim-i gaybiyenin enmuzeci olan lâtime-i Rabbaniye içinde ilân-ı Sâni eden misbah-ı imanı ışıktandırıyorlar.

Evet, bir nefer, nefsinde ve takımında ve bölükte, taburda ve orduda gibi, her bir zerre de, kendi başıyla zat, sıfat, keyfiyetindeki imkânât cihetiyle Sâni ilân ettiğ gibi, tesavir-i mütedâhileye benzeyen mürekkebat-ı müteşabike-i mütesaide-i kâinatın her bir makamında ve her bir nispetinde ve her bir dairesinde, her bir zerre muvazene-i cereyan-ı umumîyi muhafaza ve her nispetinde ve her takımında ayrı ayrı vazifeyi ifa ve hikmeti intaç ettiklerinden, Sâniin kasıt ve hikmetini izhar ve vücut ve vahdetinin âyatını kıraat ettikleri için, Sâni-i Zülcelâl'in berahini zerrattan kat kat ziyade olur. Demek,

¹ **الطَّرُقُ إِلَى اللَّهِ بَعْدَ أَنْفَاسِ الْخَلَائِقِ**

hakikattir; mübalâğa değil, belki nakıstır.

Sual: Neden akıyla herkes göremiyor?

Cevap: Kemal-i zuhurundan ve zıddın ademinden.

² **تَأْمَلْ سُطُورَ الْكَائِنَاتِ فَإِنَّهَا مِنْ الْمَلَأِ الْأَعْلَى إِلَيْكَ رَسُولُ**

Yani: “Sahife-i âlemin eb’ad-ı vâsiasında Nakkaş-ı Ezeli’nin yazdığı silsile-i hâdisatın satırlarına hikmet nazarıyla bak ve fikr-i hakikatle sarıl. Tâ ki, mele-i âlâdan uzanan şu selâsil-i resail, seni âlâyıilliyyin-i tevhide çıkar-sın.”

1. Allah’a giden yollar mahlûkâtın nefesleri adedinceidir.

2. Bir kitaba benzeyen kâinatın satırlarını düşünerek oku! • Çünkü, onlar sana mele-i âlâdan gelen birer mektuptur.

adem: yokluk.
âlâyıilliyyin-i tevhid: Allah’ın birliği gerçeğinin en yüce, en yüksek makamı.
avalim-i gaybiye: gayp âlemleri, bilinmeyen âlemler.
âyât: işaretler, deliller.
berahin: deliller, hüccetler, bürhanlar.
cihet: yön.

eb’ad-ı vâsia: geniş mesafeler, boyutlar.
enmuzec: numune, örnek.
fikr-i hakikat: doğru düşünce, gerçek fikir.
hayretbahşâ: hayret verici.
hikem: hikmetler.
hikmet: ilâhî gaye, maksat, fayda.
ifa: bir işi yapma, yerine ge-

tirme.
ilân: yayma, duyurma.
ilân-ı Sâni: her şeyi mükemmel bir sanatla yapan ve yaratan Allah’ı duyurma, ilân etme.
imkânât: olabilirlikler.
intaç: netice verme, sonuçlandırma.
ittisaf: vasıflanma, özellik ka-

zanma.

izhar: gösterme, açığa vurma.

kasıt: bir işi bile bile, isteyerek yapma.

kemal-i zuhur: mükemmel ve berrak görünüm.

keyfiyet: bir şeyin nasıl olduğu, nitelik.

kıraat: okuma.

lâtime-i Rabbaniye: ilâhî hakikatlerin hissedilmesine ve manevî zevklerin alınmasına yarayan his, duygu.

mahsus: bir şeye veya kişiye has olan.

makam: yer, mevki.

mele-i âlâ: yüce âlem; Cenab-ı Hakka daha yakın olan büyük meleklerin toplandığı âlem.

misbah-ı iman: imanın kandili, lâmbası.

muayyen: belirli.

mübalâğa: bir işi, bir şeyi çok büyütmeye, abartma.

muhafaza: koruma.

mürekkebat-ı müteşabike-i mütesaide-i kâinat: kâinatın yüksek birbirine girmiş karışım ve bileşik varlıkları.

muvazene-i cereyan-ı umumî: varlıkların ve kâinatın genel işleyiş ve cereyan edişindeki denge.

nakıs: noksan, eksik.

Nakkaş-ı Ezeli: her şeyi zatına has olarak nakış nakış işleyen ve evveli olmayan Allah.

nazar: bakış, bakış açısı.

nefer: asker, er.

nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de kötülüğe de meyli olan duygu.

nispet: oran, ölçü.

şahadet: şahitlik, tanıklık.

Sahife-i âlem: âlem sayfası.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

selâsil-i resail: küçük kitap veya mecmua dizisi, külliyyatı.

sıfat: vasıf, nitelik, özellik.

sîfat: sıfatlar.

silsile-i hâdisat: olaylar zinciri.

tabur: düzgün sıralar hâlinde dizilmiş askerî birlik.

tekeyyüf: keyiflenme.

tesavir-i mütedâhile: iç içe girmiş resimler.

vahdet: birlik ve teklik.

vücub-i vücut: varlığı gerekli olmak, olmaması imkânsız olmak, varlığı zarurî ve vacip olmak.

vücut: varlık.

zat: kendi, asıl, öz.

zerrat: zerreler, atomlar.

zerre: en küçük parça, atom.

ziyade: çok, fazla.

ayet: Kur'ân'ın her bir cümlesi.
bahusus: hususiyetle, en çok, he-
le.

cezalet: ahenkli, akıcı ve güzel ifade.

esbab-ı tabiiye: tabii, olağan sebepler.

fail-i muhtar: istediğini yapan, kendi iradesiyle faaliyette bulunan, hakikî müessir.

farz-ı muhal: imkânsız farz etme, olmayacak bir şeyi olacakmış gibi düşünme.

halk: yaratma, yoktan var etme.

hayretfeza: hayret veren, hayreti arttıran.

hey'et-i mecmua: genel yapı, şekil; bütün bölümler ve birimler.
hurdebini: gözle görülmeyecek derecede küçük, mikroskobik.

huveynat: mikroplar.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

i'caz: mu'cizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.

iştibak-ı tesanüd-i nazım: ölçü ve düzenin dayanışmalı iç içeliği, giriftliği.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kelimat: kelimeler, sözler.

kemal-i acz: aczin son derecesi, tam güçsüzlük, tam âcizlik.

kitab-ı kâinat: kâinat kitabı.

kudret-i gayr-i mütenahi: bitmeyen, sonu gelmeyen güç, kuvvet.

lisan: dil.

Manzume-i Şemsiye: güneş ile ona bağlı olan gezegenler sistemi, Güneş Sistemi.

misal-i musağgar-ı kâinat: kâinatın küçültülmüş örneği.

mu'ciz: insanı aynısını veya benzerini yapmaktan âciz bırakan iş.

mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu'cizesi.

mu'ciznûma: mu'cizeli, mu'cize gösteren.

muktedir: iktidarlı, gücü yeten.

münasebettar: ilgili, alakalı.

müracaat: başvurma, danışma.

müteveccih: bir cihete dönen, yönelen.

muzaaf: kat kat, iki misli.

nazır: bir yüzü bir tarafa bakan, yönelik.

Şu kitabın hey'et-i mecmuasında öyle parlak bir nizam var ki, nazzamı güneş gibi içinde tecelli ediyor. Her kelimesi, her harfi birer mu'cize-i kudret olan bu kitab-ı kâinatın telifinde öyle bir i'caz var ki, bütün esbab-ı tabiiye, farzımuhal olarak muktedir birer fail-i muhtar olsa-
lar, yine kemal-i acz ile o i'caza karşı secde ederek,
¹ **سُبْحَانَكَ لَا قُدْرَةَ لَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ** diyeceklerdir.
Her bir kelimesi bütün kelimatıyla münasebettardır.

Ve her harfi, bahusus zîhayat bir harfi, bütün cümlele-
re karşı müteveccih birer yüzü, nazır birer gözü var olan
bu kitabın öyle bir muzaaf iştibak-ı tesanüd-i nazmı var-
dır ki, bir noktayı yerinde icat etmek için bütün kâinatı
icat edecek bir kudret-i gayr-i mütenahi lâzımdır. Demek,
*sihrisineğin gözünü halk eden, güneşi dahi o halk etmiş-
tir. Pirenin midesini tanzim eden, Manzume-i Şemsiyeyi
de o tanzim etmiştir.*

Sünihat'ın dokuzuncu sayfasında,

² **مَا خَلَقَكُمْ وَلَا يَعْثُبُكُمْ إِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ**

ayetinin sırrına müracaat et, yalnız şu kitabın küçük bir kelimesi olan bal arısını gör: Nasıl şehd-i şehadet o mu'cize-i kudretin lisanından akıyor! Veyahut şu kitabın bir noktası olan hurdebini bir huveynat ki, çok defa bü-
yülttükten sonra görünür. Dikkat et, nasıl mu'ciznûma, hayretfeza bir misal-i musağgar-ı kâinatıdır! Sure-i Yâsin, suret-i lâfz-ı “yâsin”de yazıldığı gibi, cezaletli, mu'ciz bir nokta-i camiadır. Onu yazan, bütün kâinatı da o yazmıştır.

1. Seni noksanlıktan tenzih ederiz. Bizim hiçbir gücümüz yok. İzzet ve hikmet sahibi Sensin.
2. Sizin yaratılmanız da, diriltilmeniz de tek bir kişinin yaratılıp diriltilmesi gibidir. (Lokman Suresi: 28.)

nazzam: en iyi düzenleyen, en güzel nazmeden, en güzel tanzim eden.

nizam: düzen, tertip; düzgün-
lük.

nokta-i camia: toplanma noktası; her şeyi bir araya ge-
tirebilen nokta.

secde: baş eğme, başı yere koyma.

sehd-i şehadet: “şehadet şer-
beti” gibi tatlı ve yüksek olan
bal gibi ifadeler.

sır: gizli hakikat, bir şeyin dik-
kat ve tecrübe ile anlaşılan
en ince yanı.

Sure-i Yâsin: Yâsin Suresi.
Kur'ân-ı Kerim'in 36. suresi.
Mekke'de nazil olmuştur. 83
ayettir.

suret-i lâfz-ı “yâsin”: “yâsin”
kelimesinin resmi, fotoğrafı.

tanzim: düzenleme, tertiple-
me.

tecelli: belirme, bilinme, gö-
rünme.

telif: eser yazma.

zîhayat: hayat sahibi.

Eğer insaf ile dikkat etsen, şu küçücük hayvanın ve huveynatın sureti altında olan makine-i dakika-i bedia-i İlâhiyenin şuursuz, kör, mecra ve mahrekleri tahdit olunmayan ve imkânâtından evleviyet olmayan esbab-ı basita-i camide-i tabiiyeden husulünü muhal ender muhal göreceksin.

Eğer, her bir zerrede hükema şuuru, etibba hikmeti, hükkâmın siyaseti bulunduğunu ve her bir zerre de sair zerrat ile vasitasız muhabere ettiğini itikat edersen, belki nefsinı kandırıp o muhali de itikat edebilirsin. Hâlbuki, o zihayat makinede öyle bir mu'cize-i kudret, öyle bir harika-i hikmet vardır ki, ancak bütün kâinatı, bütün şuunatını icat eden, tanzim eden bir Sâniin sun'u olabilir; yoksa, kör, az, basit imkân tereddüdüyle ayak atamaz, esbab-ı tabiidan olamaz. Bahusus, o esbab-ı tabiiyenin üssülesası hükmünde olan cüz-i lâyeteccezzadaki kuvve-i cazibe ve kuvve-i dafianın içtimalarının hortumu üzerinde, bir muhaliyet damgası var. Fakat, caizdir ki her bir şeyin esası zannettikleri olan cezp, def, hareket, kuva gibi emirler, âdâtullahın kanunlarına birer isim olsun. Lâkin, kanun kaidelikten tabiîliğe ve zihnîlikten haricîliğe ve itibarîden hakikate ve aletiyetten müessiriyete geçmemek şartıyla kabul ederiz.

Sual: Ezeliyet-i madde ve harekât-ı zerrattan teşekkül-i enva gibi umur-i batılâya neden ihtimal veriliyor?

Cevap: Sırf başka şey ile nefsinı ikna etmek sadedinde olduğu için, o umurun esas-ı fasidesini tebeî bir nazarla

âdetullah: Allah'ın tabiata koyduğu yaratılışa ait kanunlar.
aletiyet: araç oluş, vasıtalık.
bahusus: özellikle.
caiz: mümkün, olur, olabilir.
cezp: kendine doğru çekme, çekilme.
cüz-i lâyeteccezza: bölünmeyen, parçalanmayan kısım, bölünme imkânı olmayan en ufak zerre, bölünmez parça.
def: kovma, uzaklaştırma.
esas-ı faside: bozuk, doğru

olmayan temel.
esbab-ı basita-i camide-i tabiiye: yaratılmış olan doğal cansız ve basit sebepler.
esbab-ı tabii: tabii, olağan sebepler.
esbab-ı tabiiye: tabii, olağan sebepler.
etibba: tabipler, tıp ilmini bilenler, doktorlar.
evleviyet: öncelik, üstünlük.
ezeliyet-i madde: maddenin sonradan yaratılmamış oluşu.
harekât-ı zerrat: zerrelerin,

atomların hareketleri.
harici: dışa ait, dış dünya ile ilgili.
harika-i hikmet: her şeyin belirli bir gaye ve hikmet ile yaratılmasındaki harikalık, muhteşemlik.
hikmet: hakimlik; yüksek bilgi, kâinattaki ve yaratılıştaki gayeleri araştırma.
hükema: filozoflar.
hükkâm: hâkimler.
hükümde: değerinde, yerinde.

husul: olma, meydana gelme.
huveynat: mikroplar.
icat: vücuda getirme, var etme.
içtima: toplanma.
ihimal: olabilirlik.
ikna: bir fikri, düşünceyi aklı delillerle kabul ettirme, inandırma.
imkân: mümkün olma, olabilirlik.
imkânât: imkânlar, olabilirlikler.
itibarî: gerçek olmayan, varsayılan.
itikat etme: inanma.
kaide: kural, esas, düstur.
kuva: kuvvetler, hisler, melekeler.
kuvve-i cazibe: çekme kuvveti, cezp etme kuvveti, çekicilik.
kuvve-i dafia: defetme kuvveti, savma kuvveti, iticilik, itici güç.
mahrek: hareket yolu; gidilen, takip edilen yol.
makine-i dakika-i bedia-i İlâhiye: Allah'ın eşi ve benzeri olmayan, mükemmel ölçülü makinesi, sistemi, düzeni.
mecra: kanal.
mu'cize-i kudret: Cenab-ı Hakkın kudretinin mu'cizesi.
müessiriyet: etkililik, etken oluş; eser sahipliği.
muhabere: haberleşme.
muhali ender muhal: imkânsızlık içinde imkânsızlık.
muhali: imkânsız.
muhaliyet: imkânsızlık, imkânsız oluş.
nazar: bakış, bakış açısı.
nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de kötülüğe de meyli olan duygu.
sadet: konuşulan asıl konu.
sair: diğer, başka, öteki.
Sâni: her şeyi sanatlâ olarak yaratan Allah.
sun': sanat eseri.
suret: biçim, tarz, görünüş.
şuunat: suunlar, keyfiyetler, hâller; işler.
şuur: bilinç, idrak, anlayış.
şuursuz: idraksız, bilgisiz.
tabii: tabiatı gereği olan, normal, alışılmış, olağan.
tahdit: hudutlandırma, sınırlama.
tanzim: düzenleme, tertipleme.
tebeî: ikinci derecede, ikincil.
tereddüt: kararsızlık, şüphede kalma.
teşekkül-i enva: türlerin, cinslerin meydana gelişi.
umur: işler, şeyler.
umur-i batılâ: boş, hurafe, yanlış işler, şeyler.
üssülesas: hakikî sağlam temel.
vasita: araç.
zerrat: zerreler, atomlar.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.
zihayat: hayat sahibi.
zihni: zihinle alakalı, zihne ait.

acıp: tuhaf, hayrette bırakan.
âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
ahkâm: dini hükümler, emirler.
âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz âlem, kâinat.
anasır: unsurlar, esaslar.
aza: organ, uzuv.
batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.
cari: cereyan eden, akan, işleyen.
cesed-i hilkat: yaratılış bedeni, vücudu.
dalâlet: hak ve hakikatten sapma, doğru yoldan ayrılma, azma; iman ve İslâmîyetten ayrılmak, azmak.
derk: anlama, kavrama.
ef'al: fiiller, işler.
ezeliyet: geçmiş ve gelecek zamanı birden içine alıp, zamanla sınırlı olmamak.
faraza: farz edelim ki, öyle sayalım ki, söz gelişi.
fitraten: fitrî olarak, yaratılıştan, yaratılış itibarıyla.
gayr-i mütenahi: sonsuz, sonu olmayan, nihayetsiz.
harekât-ı zerrat: zerrelerin, atomların hareketleri.
hâsıl: meydana gelme, ortaya çıkma.
hassa: özellik.
hilâl: yay şeklinde görülen her yeni ay ve her ayın üçüncü gecesine kadar olan ay.
hilâl-i ıyd: bayram hilâli, bayram edileceğinin anlaşılmasına sebep olan hilâl.
hilkat-i kâinat: kâinatın yaratılışı.
hükmetme: karar vermek, inanca varmak.
hüküm: emir, buyruk.
ıztırar: mecburiyet, zorunluluk.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
icat: vücuda getirme, var etme.
ihtiyarsız: irade ve istem dışı.
ikna: bir fikri, düşüncüyü aklî delillerle kabul ettirme, inandırma.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
istimrar: sürme, sürüp gitme, uzayıp gitme.
kamer: ay.
kavanin: kanunlar, yasalar.
kavanin-i itibariye: itibarî kanunlar, görünmeyen manevî kanunların tümü.
kuva: duygular, hisler.
lâzım-ı zaruri: zarurat derecesinde lazım olan.
makul: akla uygun.
mecmu: toplam, tüm.
muhaliyet: imkânsızlık, imkânsız oluş.
muhassala: sonuç, toplam; elde edilmiş olanların hepsi.
mükerrerem: aziz, saygıdeğer.

derk etmediğinden neş'et ediyor. Eğer nefsini ikna etmek suretinde kasten ve bizzat ona müteveccih olursa, muhaliyetine ve makul olmadığına hükmedecektir. Faraza kabul etse de, tegafül-i ani's-Sâni sebebiyle hâsıl olan ıztırar ile kabul edilebilir. Dalâlet ne kadar aciptir! Zat-ı Zülcelâl'in lâzım-ı zarurîsi olan ezeliyeti ve hassası olan icadı aklına sığdırmayan, nasıl oluyor ki gayr-i mütenahi zerrata ve âciz şeylere veriyor?

Evet, meşhurdur ki, hilâl-i ıyde bakarlardı. Kimse bir şey görmedi. İhtiyar bir zat yemin etti: "Hilâli gördüm." Hâlbuki gördüğü hilâl, kırpiğinin takavvüs etmiş beyaz bir kılı idi. Kıl nerede, kamer nerede? Harekât-ı zerrat nerede, sebab-i teşkil-i enva nerede?

İnsan fitraten mükerrerem olduğundan hakkı arıyor. Bazen batıl eline gelir; hak zannederek koynunda saklar. Hakikati kazarken, ihtiyarsız dalâlet başına düşer; hakikat zannederek başına giydirir.

Sual: Nedir şu tabiat, kavanin, kuva ki; onlar ile kendilerini aldatıyorlar?

Cevap: Tabiat, âlem-i şahadet denilen cesed-i hilkatin anasır ve azasının ef'alini intizam ve rapt altına alan bir şeriat-ı kübra-i İlâhiyedir. İşte şu şeriat-ı fitriyedir ki, sünnettullah ve tabiat ile müsemmadır, hilkat-i kâinatta cari olan kavanin-i itibariyesinin mecmu ve muhassalasından ibaret. Kuva dedikleri şey, her biri şu şeriatın birer hükmüdür. Ve kavanin dedikleri şey, her biri şu şeriatın birer meselesidir. Fakat, o şeriatdaki ahkâmın yeknesak istimrarına

müsemma: isimlendirilmiş.
müteveccih: yönelmiş.
nefis: kişinin kendisi, iyiliğe de kötülüğe de meyli olan duygu.
neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.
rabt: bağlama, bağlanma, iliş-tirme.
sebeb-i teşkil-i enva: tür ve cinsleri oluşturan sebep, güç, faaliyet.
seriat: kurallar ve kanunlar bütünü; anyasa.

seriat-ı fitriye: kâinatta düzeni ve ahengi sağlayan, bütün varlıkların uymak zorunda olduğu kanun ve kuralların tamamı.
seriat-ı kübra-i İlâhiye: Cenab-ı Hakka ait büyük, geniş kanun ve kurallar bütünü.
sünnettullah: Allah'ın tabiatı koyduğu yaratılışa ait kurallar.
suret: biçim, şekil, tarz.
tabiat: görünen tüm yaratıkların tâbi olduğu kural ve ka-

nunların tümü.
takavvüs: kavışma, yay gibi eğri olma, yay biçimine girme.
tegafül-i ani's-Sâni: her şeyi sonsuz bir sanatla yaratan Allah'tan gâfil etme, Onu göz ardı etme.
yeknesak: tek düzen, değişmez.
Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.
zerrat: zerreler, atomlar.

istinaden, vehim, hayal tasallut ederek tazyik edip, şu tabiat-ı hevaiye tevazzu ve tecessüm edip, mevcud-i haricî ve hayalden hakikat suretine girmiştir. Hayali, hakikat suretinde gören, gösteren, nüfusun istidad-ı şuresinden, fail-i müessir tavrını takmıştır. Hâlbuki, kör, şuursuz tabiat, kat'iyen kalbi ikna edecek ve fikre kendini beğendirecek ve nazar-ı hakikat ona ünsiyet edecek hiçbir mülâyemet ve münasebet yok iken ve mastar olmaya kabiliyeti mefkud iken, sırf nefy-i Sâni farazından çıkan bir ıztırar ile velehresan-ı efkâr olan kudret-i ezeliyenin âsâr-ı bâhi-resinin tabiattan sudûru tahayyül edilmiş.

Hâlbuki, *tabiat misalî bir matbaadır, tâbî' değil; nakış-tır, nakkaş değil; kâbildir, fail değil; mistardır, mastar değil; nizamdır, nazım değil; kanundur, kudret değil; şeriat-ı iradiyedir, hakikat-i hariciye değil*. Meselâ, yirmi yaşında bir adam birdenbire dünyaya gelse, hâlî bir yerde muhteşem ve sanayi-i nefisenin âsârıyla müzeyyen bir saraya girse, hem farz etse, kat'iyen hariçten gelme hiçbir failin eseri değil; sonra içindeki eşya-i muntazamaya sebep ararken tanziminin kavaninini cami bir kitap bulsa, onu ma'kes-i şuur olduğundan bir fail, bir illet-i ıztırarî kabul eder. İşte, Sâni-i Zülcelâl'den tegafül sebebiyle böyle gayr-i makul, gayr-i mülâyim bir illet-i ıztırarî olan tabiatla kendilerini aldatmışlar.

Şeriat-ı İlâhiye ikidir: Biri, sıfat-ı kelâmdan gelen bir şeriattır ki, beşerin, ef'al-i ihtiyariyesini tanzim eder.

âsâr: eserler.
âsâr-i bâhire: apaçık eserler.
camî: toplaya, kapsayan.
ef'al-i ihtiyariye: kişinin kendi isteğiyle yaptığı işler, kişinin kendi ihtiyarî fiilleri.
eşya-i muntazama: düzenlenmiş, tanzim edilmiş şeyler, nesneler.
fail-i müessir: etken olan yapıcı, etken fiil sahibi.
faraz: kabullenme.
farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edi-

len bir tahminde bulunma.
gayr-i makul: aklın kabul etmediği, akla uymayan.
gayr-i mülâyim: uygun olmayan, yumuşak olmayan.
hakikat-i hariciye: dışarıya doğru gerçeklik, hayat gibi dış alemde yer alan varlık.
hâlî: تنها, boş, ıssız.
ıztırar: mecburiyet, zorunluluk.
ikna: bir fikri, düşünceyi kabul ettirme, inandırma.
illet-i ıztırarî: kabul edilmesi

mecburî görülen sebep.
istidad-ı şure: verimsiz istidat, çorak yerin kabiliyeti.
istinaden: istinat ederek, dayanarak.
kâbil: yapılmaya müsait olan; mümkün olan.
kanun: tabiat olaylarının bağlı bulunduğu değişmez kaide.
kat'iyen: kesinlikle.
kavanin: kanunlar, yasalar.
kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı-sonu olmayan sonsuz İlâhî kudret, kuvvet.

ma'kes-i şuur: bilinç ve düşüncenin yansıdığı, görüldüğü yer ve vasıta.
master: kaynak, bir şeyin çıktığı yer.
mefkud: yok, kayıp, olmayan.
mevcud-i haricî: dışta varlığı bulunan bir şey, hayalî veya vehmî olmayan, maddî vücudu bulunan eşya.
misalî: görüntüden ibaret, gerçek olmayan.
mistar: bir şeyin kaynağından çıkmasını yarayan alet; kalıp, ölçek.
muhteşem: haşmetli, yüce.
mülâyemet: uygunluk.
münasebet: ilgi, ilişki; münasiplik, uygun olma.
müzeyyen: süslenmiş, süslü.
nakış: işleme, süsleme.
nakkaş: nakış işi yapan, nakış işleyen kimse.
nazar-ı hakikat: gerçek, doğru, esas olan bakış, en doğru bakış.
nazım: düzenleyen, tanzim eden, düzene koyan.
nefy-i Sâni: her şeyi sanatla yaratan Allah'ın inkâr etme.
nizam: düzen, düzgünlük.
nüfus: nefisler.
sanayi-i nefise: güzel sanatlar, bedîî sanatlar.
Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.
şeriat: kural ve kanun; anayasa.
şeriat-ı ilâhiye: Allah'ın koyduğu kanun, nizam ve kurallar.
şeriat-ı iradiye: Cenab-ı Hakkın iradesiyle oluşan şeriat, kanunlar.
sıfat-ı kelâm: kelâm sıfatı; Cenab-ı Hakkın kendi zatına mahsus olan konuşma sıfatı.
sudûr: sâdir olma, meydana çıkma, olma.
şuursuz: idraksız, bilgisiz.
tâbî: tab eden, basan, yapan.
tabiat: tüm varlıkların tâbî olduğu kural ve kanunların tümü.
tabiat-ı hevaiye: nefsin arzusuyla ilgili huy.
tahayyül: hayale getirme, hayalinde canlandırma.
tanzim: düzenleme, tertipleme.
tasallut: son derece rahatsız etme, musallat olma.
tazyik: zorlama, baskı.
tecassüm: cisimleşme, cisim hâline gelme.
tegafül: gaflet gösterme.
tevazzu: konulma, konma, konuş.
ünsiyet: alışkanlık, ülfet, dostluk.
vehim: zan, şüphe, yanlış ve esaslı düşünce.
velehresan-ı efkâr: fikirlerin en şaşkınlık vereni.

bürhan: delil, ispat, hüccet.
cari: cereyan eden, akan, işleyen.
cevasis: araştırmacı.
Ehad: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olduğu her bir şeyde görülen.
ehl-i dalâlet: dalâlet ehli; yoldan çıkanlar, azgın ve sapkın kimseler.
esbab-ı tabiiye: tabiî, olağan sebepler.
evamir-i tekviniye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.
fen: tecrübî, ispatla meydana gelmiş ilimlere verilen genel ad.
Ferd: tek ve yekta olan Allah.
fünun-i ekvan: kâinata ait fenler, ilimler.
halk: yaratma, yoktan var etme.
hasebiyle: dolayısıyla, yönüyle; gereğince.
hassa: bir kimseye has olan özellik, nitelik veya tesir.
havas: bilgin, ilim adamı.
i'caz: mu'cizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.
ilm-i lâyetenahâ: sonsuz ilim.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
irade-i ezeliye: zaman ve mekânla sınırlı olmayan Cenab-ı Hakkın iradesi.
istikra-i tamme: tam ve iyice inceleme, tetkik.
ittifakiyet-i avra: şaşı gibi davranan bileşim, birleşim ve karışım olayları.
kabil: olan, olabilir, mümkün, ihtimal dairesinde.
kavanin-i âdetullah: âdetullah kanunları, kâinata işleyen ilâhî kanunlar, yaratılış kanunları.
kavanin-i akliye: akla, mantığa dayalı kanunlar.
keşif: gizli bir şeyi bulma, meydana çıkarma.
kitab-ı kebir-i kâinat: büyük kâinat kitabı.
kudret-i gayr-i mütenahi: sınırsız güç, kuvvet.
külliyet-i kaide: kaidenin, kuralın genel oluşu, umumiliği.
mecmu-i kavanin-i itibariye: gerçek kıymeti olmadığı hâlde kıymetli kabul edilen ve varlıkları farazi, izafi olup, başka şeylere kıyas edilerek varlığı bilinen kanunların toplamı.
muhasala: sonuç, toplam; elde edilmiş olanların hepsi.
nazım ve nizam-ı tamme: tam, hassas düzen ve ölçülülük.
nazım: sıra, tertip, düzen.
nev-i beşer: insanoğlu, insanlar.
nevi: tür, çeşit.
nizam: düzen, tertip; düzgünlük.
sabikan: evvelce, önceden.

İkincisi, sıfat-ı iradedden gelen ve evamir-i tekviniye tesmiye edilen şeriat-ı fıtriyedir ki, bütün kâinatta cari olan kavanin-i âdâtullahın muhassalasından ibarettir.

Evvelki şeriat nasıl kavanin-i akliyeden ibarettir; tabiat denilen ikinci şeriat dahi mecmu-i kavanin-i itibariyeden ibarettir, sıfat-ı kudretin hassası olan tesir ve icada malik değillerdir.

Sabikan, sırr-ı tevhid beyanında demiştik: Her şey, her şeyle bağlıdır. Bir şey, her şeye yapılmaz. Bir şeyi halk eden, her şeyi halk etmiştir. Öyle ise, bir şeyi yapan, *Vahid, Ehad, Ferd, Samed* olmak zarurîdir.

Şu ehl-i dalâletin gösterdikleri esbab-ı tabiiye, hem müteaddit, hem birbirinden haberi yok, hem kör; iki elinde iki kör olan tesadüf-i âmâ ve ittifakiyet-i avranın eline vermiştir. **قُلِ اللَّهُ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ**

Elhâsıl: İkinci bürhanımız olan kitab-ı kebir-i kâinatta ki nazım ve nizam, intizam ve telifindeki i'caz, güneş gibi gösteriyor ki, bir kudret-i gayr-i mütenahi, bir ilm-i lâyetenahâ, bir irade-i ezeliyenin eserleridir.

Sual: Nazım ve nizam-ı tamme ne ile sabittir?

Elcevap: Nev-i beşerin havas ve cevasisi hükmünde olan fünun-i ekvan, istikra-i tamme ile o nizamı keşfetmişlerdir. Çünkü, her bir nev'e dair bir fen ya teşekkül etmiş veya etmeye kabildir. Her bir fen, külliyet-i kaide hasebiyle kendi nev'indeki nazım ve intizamı gösteriyor.

1. De ki: "Kitabı indiren Allah'tır" Sonra da onları daldıkları bataktan bırak, oyalanadursunlar. (En'am Suresi: 91.)

Samed: Cenab-ı Hakkın 'her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, kendisi hiç bir şeye muhtaç olmayan' manasındaki ismi.
şeriat: kurallar ve kanunlar.
şeriat-ı fıtriy: kâinatta düzeni ve ahengi sağlayan, bütün varlıkların uymak zorunda olduğu kanun ve kuralların tamamı.

sıfat-ı irade: irade sıfatı, Cenab-ı Hakkın emir ve iradesini bildiren, gösteren hâl ve keyfiyet.
sıfat-ı kudret: Allah'ın her şeye gücü yeterli oluş sıfatı.
sırr-ı tevhid: Allah'ın birliği hususu.
tabiat: görünen tüm yaratıkların tâbi olduğu kural ve kanunların tümü.

tesadüf-i âmâ: kör rastlantı; sadece maddesel yönü olan, mana yönü kör olan tesadüf.
teşekkül: kurulma, oluşma, şekillenme.
tesmiye: isimlendirme, ad verme.
Vahid: her bir şeyin, zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olduğunu gösterdiği.
zarurî: zorunlu.

Zira, her bir fen kavaid-i külliye desatirinden ibarettir. Demek, şahsın nazarı nizamı ihata etmezse, cevasis-i fünün vasıtasıyla görür ki, insan-ı ekber, insan-ı asgar gibi muntazamdır. Her bir şey, hikmet üzere vazedilmiştir; faydasız, abes yoktur. Şu ^(HAŞİYE) bürhanımız, değil yalnız erkânı ve azası, belki bütün hüceyratı, belki bütün zerratı birer lisan-ı zakir-i tevhid olarak büyük bürhanın sedatı bülenbine iştirak ederek ¹ **لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** diye zikrediyorlar.

ÜÇÜNCÜ BÜRHAN

Kur'ân-ı Azîmüşşan'dır. Şu bürhan-ı natıkın sinesine kulağını yapıştırırsan, işiteceksin, ² **لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ** 'yu tekrar ediyor. Hem gayet mükemmel semeratıyla, meyvedar bir ağacın menba-ı hayatı olan cürsume olmazsa veya kökü bozuksa, semere vermez.

Şu bürhanımız dallarında meyve-i hak ve hakikat o kadar çoktur ve o kadar doğrudur ki, şüphe bırakmaz ki, cürsumesinde olan mesele-i tevhid hiç vehim bırakmaz derecede kuvvetli, doğru bir hak ve hakikati tazammun ediyor.

Hem şu bürhanın âlem-i şahadet tarafına tedelli etmiş olan ahkâma dair dalı, bütün sıdk ve hak ve hakikat olduğu gibi, bizzarure âlem-i gayp tarafına uzanan tevhide

HAŞİYE: Delâletçe siması bir *hû* lâfzına benzer ki; o *hû*'nun her bir cüz'ü küçük *hû*'lardan, her bir küçük *hû* da küçücük *hû*'lardan teşekkül etmiştir.

1. Allah'tan başka ilâh yoktur.

2. Allah Teâlâ ki, Ondan başka ibadete lâyık hiçbir ilâh yoktur. (Bakara Suresi: 255.)

abes: boş saçma, lüzumsuz ve gayesiz iş.
ahkâm: emirler, hükümler, buyruklar.
âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.
âlem-i şahadet: gözle gördüğümüz, şahit olduğumuz

âlem, kâinat.
aza: organlar, uzuvlar.
bizzarure: zarurî olarak, ister istemez, mecburen.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
bürhan-ı natık: konuşan delil; Allah'ın varlığını ispat eden Hz. Muhammed (a.s.m.).
cevasis-i fünün: ilimlerin derinlemesine, etraflıca bildirilmesi.

cürsume: öz, asıl, temel.
dair: alâkalı, ilgili.
dalâlet: sapkınlık, iman ve hidayet yolundan ayrılış.
desatir: düsturlar, kaideler.
erkân: rükünler, esaslar.
fen: tecrübi, ispatla meydana gelmiş ilimlere verilen genel ad.
gayet: son derece.
hak: doğruluk, gerçek, hakikat.

kat.

hakikat: gerçek, doğru.

haşiye: dipnot.

hikmet: ilâhî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hû: o.

hüceyrat: hücrecikler.

ibaret: meydana gelen, oluşan.

ihata: kuşatma, içine alma.

insan-ı asgar: büyük insan olan kâinatın küçültülmüş hâli, yani insanın kendisi; küçük insan.

insan-ı ekber: kâinat; büyük insan.

iştirak: katılma, ortak olma.

kavaid-i külliye: genel kaideler, herkesi ilgilendiren, herkesin uyacağı kaideler.

Kur'ân-ı Azîmüşşan: şan ve şerefi yüce olan Kur'an.

lisan-ı zakir-i tevhid: Allah'ın birliğini tekrarlayarak ilân eden dil.

menba-ı hayat: hayatın ana unsuru, hayat kaynağı.

mesele-i tevhid: birlik, tek oluş konusu.

meyvedar: meyveli, yemişli.

meyve-i hak ve hakikat: gerçeklik ve doğruluk meyvesi.

muntazam: nizamlı, intizamlı, düzenli ve düzgün biçimde.

nazar: bakış.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

seda-i bülent: yüksek ses.

semerat: semereler, meyveler.

semere: meyve, yemiş.

sıdk: doğruluk.

sine: göğüs.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tedelli: aşağıya inme.

teşekkül: meydana gelme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

vasıta: aracılık.

vazedilme: konulma.

vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.

zerrat: zerreler, atomlar.

zikretmek: anmak, bildirmek.

addetme: sayma, öyle kabul etme.

âdeta: sanki.

arş: göğün en yüksek katı.

binefsiha: bizzat, kendisi, kendisi ile, kendi kendine.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

bürhan-ı münevver: nurlu ve parlak delil.

çendan: gerçi, her ne kadar.

cihet: yön.

dair: alâkalı, ilgili.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

fıkr-i beşer: insanların fikri, insanların düşüncesi.

gayp: görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka âlemler; manevî âlem.

gusn-i azam: büyük ağaç dalı.

hakaik: hakikatler, gerçekler.

hudus: sonradan meydana gelme, yok iken var edilme.

i'caz: mucizelik, insanların benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.

ifrag: bir hâlden başka bir hale sokma, çevirme.

ihbar: haber verme, bildirme.

ihbarat: ihbarlar, bildirmeler, haber vermeler.

ihsas: hissetirme, sezdirme.

imkân: var olması ya da yok olması noktasında zorunlu olma.

irca: geri çevirme, geri döndürme.

istintak: söyletme.

istişhat: şahit gösterme, birisinin şahitliğini isteme.

ışrak: kalbe doğma, sezgi.

kemalât: kemaller, olgunluklar, mükemmellikler.

kuvvet-i beyan: ifade gücü, anlatım gücü.

marifet-i Sâni: eşyayı tam bir hüner ve sanatla vücuda getiren sanatkar olan Allah'ın bilinmesi, tanınması.

masun: korunmuş, koruma altındaki olan.

mebni: bir şeye dayanan, istinat eden.

mesele-i tevhid: birlik, tek oluş konusu.

minhaç: meslek, yol, açık geniş yol.

miraç: yol; merdiven.

müesses: tesis edilmiş, kurulu.

muhakkik-i sofîye: tasavvufia uğraşarak hakikate ulaşmaya çalışanlar.

müselleme: doğruluğu ve gerçekliği herkes tarafından kabul edilen.

müstağni: muhtaç olmayan, ihtiyaç duymayan.

ve gayba dair gusn-i azamı (ağaç dalı) yine sabit hakaik ile meyvedardır.

Hem, derince şu bürhan tersim edilse anlaşılır ki, onu gösteren zat, neticesi olan mesele-i tevhidde o kadar emindir ki, hiçbir şaibe-i tereddüt hiçbir tarafında ihsas edilmiyor. Hem, o neticeyi bütün hakaika esas addedererek, müselleme ve zaruriye olduğunu bütün kuvvet-i beyanıyla ve ısrarıyla ona giydiriyor ve başka şeyleri ona ırca ediyor. Temel taşı gibi o şedit kuvvet, sun'î olamaz. Hem de, üstündeki sikke-i i'caz, her ihbarını tasdik eder, tezkiyeden müstağni kılar. Âdeta ihbaratı binefsiha sabit umurlardandır.

Evet, şu bürhan-ı münevverin altı ciheti de şeffaftır: Üstünde i'caz, altında mantık ve delil, sağında akli istin-tak, solunda vicdanı istişhat, önünde hedefinde hayır ve saadet, nokta-i istinadı vahy-i mahzıdır. Vehmin ne had-di var ki, girebilsin.

Marifet-i Sâni denilen kemalât arşına uzanan miraçların usulü dördttür:

- Birincisi: Tasfiye ve işraka müesses olan muhakki-kîn-i sofîyenin minhacıdır.
- İkincisi: *İmkân ve hudus'a mebni mütekellimîn tari-kıdır.*

Bu iki asıl, çendan Kur'an'dan teşaub etmişlerdir. Lâ-kin fikr-i beşer başka surete ifrag ettiği için, uzunlaşmış ve müşkülleşmiş, evhamdan masun kalmamışlar.

mütekellimîn: kelâm âlimle-ri, kelâmcılar.

nokta-i istinat: dayanak noktası, güvenme ve itimat noktası.

saadet: mutluluk.

sabit: ispatlanmış.

şaibe-i tereddüt: kararsızlık

lekesi, noksanlığı.

şedit: şiddetli.

sikke-i i'caz: mu'cizelik işare-ti, sikkesi, damgası.

sun'î: yapmacık, uydurma, sahte.

suret: biçim, şekil, tarz.

tarik: yol, meslek.

tasdik: bir şeyin veya kimse-nin doğruluğuna kesin olarak hükmetme.

tasfiye: insanın kendisini dünya ve maddeci yaklaşımlardan tasfiyesi, arındırması.

tersim: resmini çizme, resmi-ni yapma.

teşaub: şubelenme, şubelere ayrılma.

tezkiye: temize çıkarma, temizleme, aklama; mükem-

melleştirme.

umur: işler.

usul: metot, metodoloji.

vahy-i mahz: vahyin tâ ken-disi, sadece ve sadece Allah'a ait vahiy, sırf vahiy.

vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.

vicdan: insanın içindeki iyiyi kötünden ayırabilen ve iyilik etmekten lezeet duyan ve kötülükten elem alan manevî bir his.

zaruriye: zorunlu.

• Üçüncüsü: Şübehâtâlûd hükema mesleğidir.

• Dördüncüsü ve en birincisi: Belâgat-i Kur'âniyenin ulvî mertebesini ilân etmekle beraber, cezalet cihetiyle en parlağı ve istikamet cihetiyle en kısası ve vuzuh ciyetiyle beşerin umumuna en eşmeli olan mirac-ı Kur'ânîdir.

Hem, o arşa çıkmak için dört vesile vardır: ilham, talim, tasfiye, nazar-ı fikrî.

Tarik-ı Kur'ânî iki nevidir:

• Birincisi “delil-i inayet ve gayet”tir ki, menafi-i eşya'yı tadat eden bütün âyât-ı Kur'âniye bu delili nesç ve şu bürhanı tanzim ediyorlar. Bu delilin zübdesi, kâinatın nizam-ı ekmelinde ittikan-ı sanat ve riayet-i mesalih ve hikemdir. Bu ise Sâniin kasıt ve hikmetini ispat ve tesadüf vehmini ortadan nefy ediyor. Zira, ittikan ihtiyarsız olmaz.

Evet, nizamın şahitleri olan bütün fûnun-i ekvan, mevcudatın silsilelerindeki halkalardan asılmış mesalih ve semeratı ve inkılâbat-ı ahvalin katmer ve düğümleri içinde saklanmaz hikem ve fevaidi göstermekle, Sâniin kasıt ve hikmetine kat'î şahadet ediyorlar.

Ezcümle: Fenn-i hayvanat, fenn-i nebatat, iki yüz bini mütecaviz envaın büyük peder ve âdemleri hükmünde olan mebdelerinin her birinin hudusuna şahadet ettiği gibi; mevhum ve itibarî olan kavanin, kör ve şuursuz olan esbab-ı tabiiye ise, bu kadar hayretfeza silsileler ve bu silsileleri teşkil eden ve efrat denilen dehşetengiz birer

âdem: ilk baba, ata.
arş: göğün en yüksek katı.
âyât-ı Kur'âniye: Kur'an'ın ayetleri.
belâgat-i Kur'âniye: Kur'an'a ait belâgat, Kur'an'ın kendine has olan belâgati.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
cezalet: ahenkli, acıkı ve güzel ifade.
dehşetengiz: çok dehşet verici, ürktütücü, korkunç.
delil-i inayet ve gayet: her bir şeyin gayesi ve birbirinin

ihtiyacını gidermesi, birbirinin yardımına koşması delili, kanıtı.
efrat: fertler.
enva: çeşitler, türler, neviler.
esbab-ı tabiiye: tabii, olağan sebepler.
eşmel: daha, en şümüllü, kapsayıcı.
ezcümle: bu cümleden olarak.
fenn-i hayvanat: hayvanları inceleyen ve onlar hakkında bilgi veren ilim dalı, zooloji.

fenn-i nebatat: bitkileri inceleyen ve onlar hakkında bilgi veren ilim dalı, botanik.
fevait: faydalar, menfaatler.
fûnun-i ekvan: kâinata ait fenler, ilimler.
hayretfeza: hayret veren, hayreti arttıran.
hikem: hikmetler.
hudus: sonradan meydana gelme, yok iken var edilme.
hükema: filozoflar.
hükümünde: değerinde, yerinde.

ihtiyarsız: irade ve istem dışı.
ilham: kalbe doğma; manaların, bilgilerin Allah tarafından kalbe verilmesi.
inkılâbat-ı ahval: hâllerin, durumların değişimi, dönüşümü.
ispat: kanıtlama.
istikamet: doğruluk, dürüstlük.
itibarî: gerçek olmayan, varsayılan.
ittikan: sağlamlık, muhkemlik, mükemmellik.
ittikan-ı sanat: sanatın mükemmelliği ve sağlamlığı.
kasıt: bile bile, isteyerek yapma.
kat'i: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.
katmer: üst üste katlanmış, kat kat olmuş.
kavanin: kanunlar, yasalar.
mebde: başlangıç.
menafi-i eşya: eşyanın yararları, faydaları.
mesalih: maslahatlar, faydalar.
meslek: gidiş, tutulan yol, sistem.
mevcudat: mevcutlar, var olan her şey, varlıklar.
mevhum: hakikatte olmayan, vehim ve hayal ürünü olan.
mirac-ı Kur'ânî: Kur'an tarif ettiği yol; Kur'an'ın izlediği yol.
mütecaviz: aşkın, fazla, çok.
nazar-ı fikri: düşünce ile bakmak, düşünsel bakış, tefekkür.
nefiy: uzaklaştırıyor, kaldırıyor.
nesç: örme, dokuma.
nevi: çeşit, cins, tür.
nizam: düzen, tertip; düzgünlük.
nizam-ı ekmel: en kusursuz, en mükemmel düzen, sistem, kânun.
riayet-i mesalih ve hikem: güzel faydalar, iyilikler hikmetlere uyulma.
şahadet: şahitlik, tanıklık.
Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.
semerat: semereler, meyveler.
şübehâtâlûd: şüpheler buluşmuş, şüphelere bulanmış.
tadat: sayma.
tanzim: düzenleme, sıralama, tertipleme.
tarik-ı Kur'ânî: Kur'an'ın gösterdiği yol.
tasfiye: kalbi saflaştırma, nefsi şeylerden arıtma.
tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.
teşkil: oluşturma, şekillendirme.
ulvi: yüksek, yüce.
vehim: zan, şüphe, yanlış ve esassız düşünce.
vesile: aracı, vasıta.
vuzuh: kolay anlaşılabilirlik, ifade açıklığı.
zübde: bir şeyin en mühim kısmı, bir şeyin özü, seçkin kısmı.

adem-i kabiliyet: kabiliyetin olmaması, kabiliyetsizlik.

âsâr-ı mahsusa: özel kılınmış, bir şeye has kılınmış eserler.

âyât: Kur'an ayetleri.

bürhan-ı inayet: yardımlaşma delili; kâinatta görülen yardım ve imdadın Cenab-ı Hakki göstermesi.

cihet: yön.

delil-i ihtira: yaratılış ve icat edilmiş delili.

delil-i inayet: Allah'ın inayetinin delili, kâinattaki eşyanın menfaat ve faydalarını bildiren ayetler, deliller.

delil-i Kur'ânî: Kur'an'ın gösterdiği delil.

dest-i kudret: Allah'ın ezeli gücünün eli.

emir: buyruk.

ezhan: zihinler, insanda akıl, fikir, zekâ, hafıza, anlayış, kavrayış kudretleri.

fevait: faydalar, menfaatler.

fevâsıl: fasılalar.

gayr: başka, diğer.

harekât-ı mütehavvile-i hâdis: sonradan meydana gelen, yeni değişim hareketleri, olayları.

hatime: son, nihayet.

havale: başkasına bırakma.

hudus: sonradan meydana gelme, yok iken var edilme.

hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.

imkân: var ve yok olma durumu eşitken bir tercih ile yaratılma, sonradan var edilme.

inkılâb-ı hakaik: hakikatlerin inkılâbı, hakikatlerin değişimi, dönüşümü.

inkılâb-ı hakikat: hakikatin değişimi, gerçeklerin değişimi, dönüşümü.

istidad-ı kemal: olgunluk kabiliyeti, yeteneği.

izhar: ortaya koyma, gösterme.

mahlûkat: yaratıklar, yaratılanlar.

makine-i acibe-i ilâhiye: Allah'a ait hayret verici makine.

müntic: netice veren, sonuç veren, meydana getiren.

mürettep: tertip olunmuş, dizilmiş, sıralanmış.

müşavere: istişare etme, bir konuda bilen ve güvenilen kimsele-
rin görüşünü alma, danışma.

müstakilen: kendi başına, bağımsız olarak.

mutavassıt: aracılı, vasıtalı.

müteselsil-i ezeli: başlangıcı olmayan bir dizin, başlangıcsız silsile.

nevi: çeşit, tür, cins.

Sânî-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

makine-i acibe-i İlâhiyenin icat ve inşasına adem-i kabiliyetleri cihetiyle, her bir fert, her bir nevi müstakilen Sâni-i Hakîm'in dest-i kudretinden çıktıklarını ilân ve izhar ediyorlar.

Kur'an-ı Kerîm ¹ **فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ** der.

Kur'an'da *delil-i inayet* vücuh-i mümkünenin en mükemmel vechi ile bulunuyor. Kur'an, kâinatta tefekküre emir verdiği gibi, fevaidi tezkâr ve nimetleri tadat eden âyâtın fevâsıl ve hatimelerinde galiben akla havale ve vicdanla müşavere sevk etmek için,

⁵ **أَوَلَا يَعْلَمُونَ** ² **أَفَلَا يَعْقِلُونَ** ³ **أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ** ⁴ **فَاعْتَبِرُوا**

gibi o bürhan-ı inayeti ezhanda tespit ediyor.

• İkinci delil-i Kur'ânî, delil-i ihtiradır.

Hülâsası, mahlûkatın her nev'ine, her ferdine ve o nev'e ve o ferde mürettep olan âsâr-ı mahsusasını mün-
tiç ve istidad-ı kemaline münasip bir vücudun verilmesi-
dir.

Hiçbir nevi müteselsil-i ezeli değildir; imkân bırakmaz.

İnkılâb-ı hakikat olmaz. Mutavassıt nev'in silsilesi devam etmez. Tahavvül-i esnaf, inkılâb-ı hakaikın gayrisi-
dir.

Madde dedikleri şey, suret-i mütegayyire, hem hare-
kât-ı mütehavvile-i hâdiseden tecerrüt etmediğinden hu-
dusu muhakkaktır.

1. Haydi çevir gözünü: En küçük bir kusur görüyor musun? (Mülk Suresi: 3.)

2. Bilmiyorlar mı? (Bakara Suresi: 77.)

3. Hiç düşünmüyorlar mı? (Yâsin Suresi: 68.)

4. Hiç düşünmez misiniz? (Yunus Suresi: 3.)

5. Bundan ibret alın. (Haşır Suresi: 2.)

suret-i mütegayyire: de-
ğişen suretler, biçimler, görü-
nüşler.

tadat: sayma.

tahavvül-i esnaf: sınıfların
değişmesi, türlerin değişmesi,
sıralamanın değişmesi.

tecerrüt: soyutlanma, uzak

olma.

tefekür: düşünme; eşyanın
hakikatini, yaratıcının sıralarını
kavramak ve ibret almak için
zihnen ve kalben düşünme.

tezkâr: hatırlama, anma, ha-
tır getirme.

vecih: cihet, yön.

vicdan: insanın içindeki iyi-
yi kötüden ayırabilen ve iyilik
etmekten lezzet duyan ve
kötülükten elem alan manevi
bir his.

vücuh-i mümkün: imkân
dâhilindeki, mümkün olabi-
len yönler, cihetler.

Kuvvet ve suretler, a'raziyetleri cihetiyle envadaki mübayenet-i cevheriye teşkil edemez. A'raz, cevher olmaz. Demek, envanın fasileleri ve umum a'razının havass-ı mümeyyizeleri bizzarure adem-i sırfat muhteradır.

Silsilede tenasül, şerait-i adiyeye itibariyedendir.

Feyâ acaba! Vacibü'l-Vücut'un lâzime-i zaruriye-i beyyinesi olan ezeliyeti zihinlerine sığdıramayan, nasıl oluyor da her bir cihetten ezeliyete münafi olan maddenin ezeliyetini zihinlerine sığdırabilirler? Hem, dest-i tasarruf-i kudrete karşı mukavemet edemeyen koca kâinat, nasıl oldu da küçücük ve nazik zerratların (öyle dehşetli salâbet bulmuş ki) kudret-i ezeliyenin yed-i idamına karşı dayanıyor. Hem, nasıl oluyor ki kudret-i ezeliyenin hassası olan ibda ve icadı, hiçbir münasebet-i makule olmadan en âciz ve en bîçare esbaba isnat ediliyor?

İşte, Kur'ân-ı Kerîm, şu delili halk ve icattan bahseden âyâtı ile ezhanda tanzim ediyor. Müessir-i hakikî yalnız Allah'tır. Tesir-i hakikî esbapta yoktur; esbap, izzet ve azamet-i kudretin perdesidir. Tâ ki, aklın nazar-ı zahiri-sinde, Dest-i Kudret umur-i hasise ile mübaşir görünmesin.

Bir şeyde iki cihet var:

• *Biri mülk—âyinenin mülevven vechi gibi. Ezdat ona varit oluyor. Çirkin olur, şer olur, hakir olur, azîm olur,*

a'raziyet: aslında bulunmayıp sonradan meydana gelme.
âciz: zayıf, güçsüz, zavallı.
adem-i sırf: yokluk, yokluğa mahkûm.
a'raz: sonradan meydana gelen şey.
âyât: Kur'ân ayetleri.
âyine: ayna.
azamet-i kudret: kudretin büyüklüğü.
azîm: büyük.
bîçare: çaresiz, zavallı.

bizzarure: zarurî olarak, ister istemez, mecburen.
cevher: esas, maya, öz.
cihet: yön.
dehşetli: ürkütücü, korkunç.
delil: kanıt.
Dest-i Kudret: Allah'ın ezeli gücünün eli.
dest-i tasarruf-i kudret: Allah'ın kudret eli; Allah'ın bir şeyi dilediği gibi kullanması.
enva: çeşitler, türler, neviler.
esbap: sebepler, vasıtalar.
ezdat: zıtlar, zıtlıklar.

ezeliyet: geçmiş ve gelecek zamanı birden içine alıp, zamanla sınırlı olmamak.
ezhan: zihinler.
fasile: ana babalar, ebeveynler.
feyâ aceba: hayret doğrusu.
hakir: aşağı, adi, bayağı.
halk: yaratma, yoktan var etme.
hassa: bir kimseye has olan özellik, nitelik veya tesir.
havass-ı mümeyyize: ayıncı özellikler.

ibda: yoktan eşsiz ve benzersiz yaratma.

icat: vücuda getirme, yoktan var etme.

isnat: dayandırma, mal etme, bir şeyi bir kimseye ait gösterme.

izzet: şeref, yücelik; kuvvet, kudret, üstünlük.

kudret-i ezeliye: ezele ait kudret, başı sonu olmayan sonsuz ilâhî kudret, kuvvet.

lâzime-i zaruriye-i beyyine: apaçık zorunlu ve gerekli olan.

mübaşir: bir işe başlayan, bir işe giren.

mübayenet-i cevheriye: her cinsin özelliğinin ve yaratılıştaki aslının birbirinden farklı ve ayrı oluşu, yaratılmışlardaki farklılık.

müessir-i hakikî: hakikî tesir sahibi, gerçek etki edici.

muhtera: icat edilmiş.

mukavemet: bir gücün tesirine karşı koyan güç, direnç.

mülevves: kirli, pis; karışık, düzensiz.

mülk: dış kısım.

münafi: zıt, aykırı.

münasebet-i makule: akla uygun ilişki, akla yatkın bağlantı.

nazar-ı zahiri: zahiri bakış, dış görünüşe ehemmiyet vererek yapma.

salâbet: peklilik, katılık, sağlamlık.

silsile: zincir.

suret: biçim, tarz, görünüş.

şer: kötülük.

şerait-i adiyeye itibariye: varsayılan basit şartlar; gerçekte gerekmediği hâlde, ilâhî âdet gereği ortaya konan ve var olduğu kabul edilen basit, adi şartlar.

tanzim: düzenleme, tertipleme.

tenasül: üreme, birbirinden doğup üreme, nesil yetiştirerek çoğalma.

tesir-i hakikî: gerçek tesir, etki.

teşkil: oluşturma, şekillendirme.

umur-ı hasise: ufak ve değersiz işler.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

varit: gelen, ulaşan, erişen.

vecih: cihet, yön.

yed-i idam: öldürücü el; yok edici güç.

zerrat: zerreler, atomlar.

ilâahir; esbap bu cihette vardır. İzhar-ı azamet ve izzet-i kudret öyle ister.

• *İkinci cihet* melekûtiyet cihetidir—âyinenin şeffaf vechi gibi. Şu cihet, her şeyde güzeldir. Şu cihette esbapın tesiri yoktur. Vahdet öyle ister. Hatta hayat ve ruh ve nur ve vücut, iki vecihleri şeffaf ve güzel olduğundan, mülken ve melekûten vasıtasız Dest-i Kudretten çıkıyorlar.

DÖRDÜNCÜ BÜRHAN

Vicdan-ı beşer denilen fıtrat-ı zîşuurdur. Şu bürhanda Dört Nükteyi nazar-ı dikkate al.

Birincisi: Fıtrat yalan söylemez.

Meselâ, bir çekirdekteki meyelân-ı nümûv der ki: “Sümbülleneceğim, meyve vereceğim.” Doğru söyler. Meselâ, yumurtada bir meyelân-ı hayat var, der: “Piliç olacağım.” Biiznillâh olur, doğru söyler. Meselâ, bir avuç su, incimat ile meyelân-ı inbisatı der: “Fazla yer tutacağım.” Metin demir onu yalan çıkaramaz; sözünün doğruluğu demiri parçalar.

İşte şu meyelânlar irade-i İlâhiyeden gelen evamir-i tekviniyenin tecellileridir, cilveleridir.

İkincisi: Beşerin, havâssü'l-hams-i zahire ve bâtnadan başka, âlem-i gayba karşı açılan pek çok pencereler var, gayr-i meş'ur pek çok hisleri var. Hiss-i sâmia, bâsıra, zaika olduğu gibi; bir hiss-i sadise-i sadıka olan saika

âlem-i gayp: gayp âlemi, görünmeyen, fakat varlığı kesin olan ve mahiyeti Allah tarafından bilinen başka dünyalar.
âyine: ayna.

beşer: insan, insanlık.

biiznillâh: Allah'ın izni ile.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

cihet: yön.

cilve: tecelli, görüntü.

Dest-i Kudret: Allah'ın ezeli gücünün eli.

esbap: sebepler, vasıtalar.

evamir-i tekviniye: yaratma içeren emirler, varlığın yaratılışıyla ilgili işler.

fıtrat: yaratılış, tabiat, mizaç, huy.

fıtrat-ı zîşuur: bilinç sahibi olarak yaratılmış olan.

gayr-i meş'ur: bilinmeyen, bilincine varılmayan.

havâssü'l-hams-i bâtın: görünmeyen beş temel duygu: akıl, hayal, hafıza, vehim (zan) ve mutasarrıfa (kullanma, sahiplenme arzusu).

havassü'l-hams-i zahire: görünen beş temel duygu: görme, duyma, tatma, koklama ve dokunma.

hiss-i bâsıra: görme hissi, duyusu.

hiss-i sadise-i sadıka: doğru olan altıncı his.

hiss-i sâmia: işitme hissi, duyusu.

hiss-i zaika: tat alma hissi, duyusu.

ilâahir: sona kadar, sonuna kadar.

incimat: donma, buz hâline girme.

irade-i İlâhiye: Allah'ın iradesi, Cenab-ı Hakkın dilediğini yapabilme gücü, kudreti.

izhar-ı azamet: büyüklük gösterme; büyüklüğün bilinmesini isteme.

melekûten: içten, dâhilen.

melekûtiyet: her şeyin doğrudan Allah'ın ilim, hikmet ve kudretine bakan, sebeplerin müdahale edemediği aslı, esası, iç yüzü.

meselâ: örneğin.

metin: sağlam ve dayanıklı.

meyelân: meyletme, bir tarafa eğilme.

meyelân-ı hayat: hayat bulma meyli, hayat arzusu, kabiliyeti.

meyelân-ı inbisat: genişleme meyli, eğilimi.

meyelân-ı nümûv: yenilenme, büyüme, yetiştirme, gelişme meyli, eğilimi.

mülken: dıştan, haricen.

nazar-ı dikkat: dikkatli bakma, dikkatli bakış.

nükte: ince manalı, düşündürücü söz.

nur: aydınlık, parıltı, ışık.

ruh: dirilik kaynağı, hayatın temeli ve sebebi olan manevî varlık.

saika: sevk eden, sürükleyen, sebep olan.

seffaf: saydam.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tesir: etki.

vahdet: birlik ve teklik.

vasıta: aracı.

vecih: cihet, yön.

vicdan-ı beşer: insan vicdanı.

vücut: var olma, varlık.

vardır, hem bir hiss-i sabia-i barika olan şaika var. O şevk ve sevk yalan söylemez, yanlış gidemez.

Üçüncüsü: Mevhum bir şey hakikat-i hariciyeye mebdede olamaz. Fıtrat ve vıcdanda nokta-i istinat ile nokta-i istimdat iki hakikat-i zaruriyedir. Hilkatin saffeti ve en mükerremi olan ruh-i beşer, o iki nokta olmazsa en süflî, en berbat bir mahlûk olur. Hâlbuki, kâinattaki hikmet ve nizam ve kemal, bu ihtimali reddeder.

Dördüncüsü: Akıl tatil-i eşgal etse de nazarını ihmal etse, vıcdan Sâniî unutamaz; kendi nefsinin inkâr etse de, Onu görür, Onu düşünür, Ona müteveccihdir. *Hads* —ki, şimşek gibi sür'at-i intikaldır— daima onu tahrik eder. Hadsin muzaafı olan *ilham*, onu daima tenvir eder. *Mevelân*'ın muzaafı olan *arzu* ve onun muzaafı olan *iştîyak* ve onun muzaafı olan *aşk-ı İlâhî*, onu daima marifet-i Zülcelâl'e sevk eder. Şu fıtrattaki *incizap* ve *cezbe*, bir hakikat-i cazibedarın cezbiyledir.

Bu nükteleri bildikten sonra, şu bürhan-ı enfûsî olan vıcdana müracaat et. Göreceksin ki, kalp bedeninin aktârına neşr-i hayat ettiği gibi, kalpteki ukde-i hayatiye olan marifet-i Sâni'dir ki, istidadat-ı gayr-i mahdude-i insaniye ile mütenasip olan âmâl ve müyul-i müteşâibeye neşr-i hayat eder, lezzeti içine atar ve kıymet verir ve bast ve temdit eder.

İşte nokta-i istimdat ve kavga ve müzahemetin meydana olan dağdağa-i hayata hücum gösteren âlemin binlerce musibet ve müzahemelere karşı yegâne nokta-i istinat, yine marifet-i Sâni'dir.

aktâr: taraflar, yanlar, her taraf, her yer.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
a'mal: ameller, işler.
bürhan-ı enfûsî: Allah'ı sevme, Yaratana sevmek.
bast: yayma, yayılma, açma, serme, döşeme.
cezb: çekme, çekim.
cezp: kendine doğru çekme,

çekilme.
dağdağa-i hayat: hayatın telaşı, ızdırabı, sıkıntısı.
fıtrat: yaratılış, mizaç, huy.
hads: sezgi, sezis.
hakikat-i cazibedar: aslı ve esasıyla çekici olan hakikat, cazibeli gerçek.
hakikat-i hariciye: maddî bir bedene sahip varlık; ortaya çıkmış, vücut giymiş olan varlık.
hakikat-i zaruriye: zorunlu gerçek.

hilkat: yaratılış.
hiss-i sabia-i barika: parlak olan yedinci his.
hücum: saldırma.
ilham: belli bilgi vasıtalarına başvurmada Allah tarafından insanın kalbine veya zihnine konulma indirilme.
incizap: cezp edilme, kapılma, çekilme.
istidadat-ı gayr-i mahdude-i insaniye: insanda var olan sınırsız kabiliyetler.
iştîyak: aşırı isteme, çok fazla

arzu etme.

kemal: olgunluk, mükemmellik, kusursuz, tam ve eksiksiz olma.

mahlûk: yaratık, varlık.

marifet-i Sâni: eşyayı tam bir hüner ve sanatla vücuda getiren sanatkar olan Allah'ı tanıma, bilme ve ona inanma.

marifet-i Zülcelâl: büyüklük ve haşmet sahibi olan Allah'ı bilme, tanıma.

mebde: kaynak, başlangıç.

mevhum: gerçekte olmayan, ve-him ve hayal ürünü olan.

mevelân: eğilme, eğilim.

mükerrem: ikram olunmuş, saygıdeğer, hürmete lâyık.

musibet: felâket, belâ.

mütenasip: uygun olan, denk.

müteveccih: yönelmiş, yönelen.

müyul-i müteşâibe: çeşitli şubeleri olan meyiller, çeşitli arzular, çeşitli eğilimler.

muzaaf: kat kat, iki misli.

müzaheme: zahmet, sıkıntı verme.

müzahemet: zahmet, sıkıntı verme.

nazar: bakış.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

neşr-i hayat: hayat yayma, dağıtma.

nizam: düzen, tertip; düzgünlük.

nokta-i istimdat: yardım ve medet isteme noktası.

nokta-i istinat: dayanak noktası, güvenme ve itimat noktası.

nükte: ince manalı, ancak dikkatle anlaşılabilen mana veya söz.

ruh-i beşer: insan ruhu.

saffet: saflık, halislik, temizlik, paklık.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sevk: yöneltme, gönderme.

süflî: aşağılık, bayağı, adî.

sür'at-i intikal: algılama hızı; kavrama çabukluğu.

şaika: arzulamak.

şevk: şiddetli arzu, aşırı istek ve heves.

tahrik: hareket ettirme, harekete geçirme.

tatil-i eşgal: işe, çalışmaya ara verme, mesguliyeti bırakma; grev.

temdit: devam ettirme, uzatma.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

ukde-i hayatiye: hayat düğümü; yaşamaya isteği, arzusu.

vıcdan: insanın içindeki iyiyi kötünden ayırabilen ve iyilik etmekten lezzet duyan ve kötülüğten elem alan manevî bir his.

yegâne: biricik, tek, yalnız.

adem-i kifayet: kâfi gelmeme, yetersizlik.

ahsen-i mahlûkat: yaratıkların en güzeli.

alelâmîyâ: körü körüne, sorup soruşturmadan.

Alîm: her şeyi hakkıyla bilen Allah.

Basîr: her şeyi görüp bilen, tam, eksiksiz ve kusursuz gören Allah.

beliyyat: belâlar, felâketler.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

bürhan-ı azîm: büyük delil.

cemal: güzellik.

ciğersikâf: ciğer parçalayan, çok acı veren.

Ehad: zatı tek olan Allah.

eşref: en şerefli, daha şerefli.

evsaf-ı celâliye ve cemaliye: büyüklük ve güzellik vasıfları.

evsaf-ı cemaliye ve kemaliye: olgunluk ve güzellik vasıfları.

ezeli: öncesiz, başlangıcsız.

Ferd: tek ve yekta olan Allah.

fer'i: şube, dal.

feyz-i kemal: olgunluğun, mükemmelliğin çokluğu.

hakikat-i nefsülemriye: asıl ve esas olandaki gerçek.

hâlet-i Cehennemünün: Cehennem gibi çok azap verici hâl.

hassa-i münhasıra: yalnızca birine ait olan özellik.

havf: korku, korkma.

Hayy: gerçek hayat sahibi Allah.

hükümferma: hüküm süren.

hüsün: güzellik.

intizam-ı kâmil-i kâinat: kâinatın mükemmel düzen, sistem.

istilzam: gerektirme.

Kadîr: kudret sahibi olan ve her şeye gücü yeten Allah.

kalb-i beşer: insan kalbi.

Kayyum: varlığı ve dirliği her an için olup gökleri ve yerleri her an için tutan, daimi her şeye her hususta iktidarı olan Allah.

lâyühad: sınırsız.

marifet: bilme, derin bilgi.

masnu: sanatlı yapılmış olan.

mukarrer: kararlaştırılmış, karar verilmiş.

muktebes: alıntı yapılmış.

mürekkkep: terkib edilmiş; bileşik.

Mürîr: irade eden, emreden, buyuran Allah.

Mütekelîm: gerçek söz söyleyen Allah.

muttasîf: sıfatlanan.

nizam-ı âlem: Cenab-ı Hakkin kâinata koymuş olduğu düzen, dünya düzeni.

nizam-ı ekmel: en kusursuz, en mükemmel düzen, sistem, kânun.

nokta-i istimdat: yardım ve medet isteme noktası.

nokta-i istinat: dayanak noktası,

Evet, her şeyi hikmet ve intizam ile işleyen bir Sâni-i Hakîm'e itikat etmezse ve alelâmîyâ kör tesadüflere havale ederse ve o beliyyata karşı elindeki kudretin adem-i kifayetini düşünse, ister istemez tevahhuş, dehşet, telâş, havftan mürekkep bir hâlet-i Cehennemünün ve ciğersikâfa düşecektir. O ise, eşref ve ahsen-i mahlûkat olan ruh-i insaniyetin her şeyden ziyade perişan olduğunu istilzam eder. O ise, intizam-ı kâmil-i kâinattaki nizam-ı ekmele zıt oluyor. Şu nokta-i istimdat ve nokta-i istinat ile bu derece nizam-ı âlemde hükümfermalık, hakikat-i nef-sülemriyenin hassa-i münhasırası olduğu için, her vicedanda iki pencere olan şu iki noktadan, Sâni-i Zülcelâl, marifetini kalb-i beşere daima tecelli ettiriyor. Akıl, gözü-nü kapasa da, vicdanın gözü daima açıktır.

Sâni-i Zülcelâl bu dört bürhan-ı azîmin kat'î şahadetleriyle Vacibü'l-Vücut, Ezeli, Vahid, Ehad, Ferd, Samed, Alîm, Kadîr, Mürîd, Semî, Basîr, Mütekellim, Hayy, Kayyum olduğu gibi, bütün evsaf-ı celâliye ve cemaliye ile muttasıftır. Zira mukarrerdir ki, masnudaki feyz-i kemal Sâniin zıll-ı tecellisinden muktebestir.

Demek, kâinatta ne kadar hüsün, cemal, kemal varsa, umumundan lâyühad derecede yüksek tabakada evsaf-ı cemaliye ve kemaliye ile Sâni-i Zülcelâl muttasıftır. Zira ihsan servetin, icat vücudun, icap vücubun, tahsin hüs-nün, tenvir nurun fer'i ve delili olduğu gibi; bütün kâinat-taki bütün kemal ve cemal, Sâni-i Zülcelâl'in kemal ve cemaline bir zıll-ı zalildir ve bürhanıdır.

güvenme ve itimat noktası.

ruh-i insaniyet: insanlığın özü, esası, mayası.

Samed: Cenab-ı Hakkin 'her şey kendisine muhtaç olduğu hâlde, Kendisi hiç bir şeye muhtaç olmayan' manasındaki ismi.

Sâni: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

Sâni-i Hakîm: hikmet sahibi olan, her şeyi sanatla ve hikmetle yaratan Allah.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz bü-

yüklük sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

Semî: gizli ve açık her şeyi işiten Cenab-ı Hak.

tahsin: beğenme, güzel bulma.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

tesadüf: rastlantı, bir şeyin kendiliğinden meydana gelmesi.

tevahhuş: korkulu bir şekilde

emin olmayarak bakma.

umur: işler.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

Vahit: zatında ve sıfatlarında tek ve yegâne olan.

vücub: vacip ve lüzumlu olma, gereklilik.

zıll-ı tecelli: tecelli gölgesi; görüntünün izdüşümü.

zıll-ı zalil: koyu gölge.

Hem de, Sâni-i Zülcelâl cemî nekaisten münezzehtir. Zira, nevakis mahiyet-i maddiyatın istidatsızlığından neş'et eder. Zat-ı Zülcelâl maddiyattan mücerrettir, münezzehtir. Hem kâinatın mahiyat-ı mümkinesinde neş'et eden evsaf ve levazımatından mukaddestir.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ جَلَّ جَلَالُهُ سُبْحَانَ مَنْ اخْتَفَى لَشِدَّةَ ظُهُورِهِ
سُبْحَانَ مَنْ اسْتَرَّ لِعَدَمِ ضِدِّهِ سُبْحَانَ مَنْ احْتَجَبَ
بِالْأَسْبَابِ لِعِزَّتِهِ¹

Sual: Vahdetülvücudu nasıl görüyorsun?

Elcevap: Tevhidde istiğraktır ve nazara sığmayan bir tevhid-i zevkîdir. Esasen, tevhid-i rububiyet ve tevhid-i ulûhiyetten sonra tevhidde zevken şiddet-i istiğrak, vahdet-i kudret, yani ² لَا مُؤَثِّرَ فِي الْكَوْنِ إِلَّا اللَّهُ , sonra vahdet-i idare, sonra vahdetüşshuhut, sonra vahdetülvücud, sonra yalnız bir vücudu, sonra yalnız bir mevcudu görünceye müncer oluyor.

Muhakkikîn-i sofîyenin müteşâbihat hükmünde olan şatahatıyla istidlâl edilmez.

Daire-i esbabı yırtıp çıkmayan ve tesirinden kurtulmayan bir ruh, vahdetülvücuttan dem vursa, haddini tecavüz eder. Dem vuranlar, Vacibü'l-Vücud'a o kadar hasr-ı nazar etmişlerdir ki, mümkünattan tecerrüt ederek, yalnız bir vücudu, belki bir mevcudu görmüşler.

1. Onun benzeri yoktur. Şanı yücedir. Şiddet-i zuhurundan gizlenen O zatı kusurlardan tenzih ederiz. Zıddı olmadığından, görünmeyen O şanı yüceyi noksanlıklardan tenzih ederiz. İzze-tinden dolayı sebepler ile perdelenen O Kudret Sahibini eksikliklerden tenzih ederiz.

2. Kâinata, Allah'tan başka gerçek müessir yoktur.

cemî: cümle, hep, bütün.
daire-i esbap: sebepler daire-si, sebep ve kanunların bulunduğu yer olan maddî âlem, fiillerin, işlerin, oluşların sebeplere bağlandığı âlem.
evsaf: vasıflar, nitelikler, özellikler.
hasr-ı nazar: bakışı bir tarafa

veya noktaya dikme.
istidat: kabiliyet, yetenek.
istidlâl: delil getirmek, bir delile dayanarak netice çıkarmak.
istiğrak: kulun kalbini dünya ile ilgili şeylerden arındırıp Allah'a bağlanması ve nihayet derecede, kendini bilmeye-

cek şekilde ilâhî aşk ve vecd dalgınlığı içinde bulunması.
levazımat: lüzumlu maddeler, ihtiyaç maddeleri.
mahiyat-ı mümkün: imkân dairesinde oluş karakteri, mahiyeti; varlık ve yokluğu eşit olup ancak bir tercih ile vücut bulanların mahiyeti.

mahiyet-i maddiyat: maddeden oluş karakteri, mahiyeti; maddelik özelliği.

mücerret: soyutlanmış olan, cisim hâlinde bulunmayan.

muhakkikîn-i sofîye: tasavvufia uğraşan hakikati araştıran âlimler.

mümkinat: yaratılanlar, mümkün olanlar, imkân dâhilindekiler.

müncer: varıp sona eren, netice-len.

münezzeh: arınmış, uzak olan.

müteşâbihat: zahiri ifadesinin dışında anlam taşıyan teşbihli ifade.

nazar: bakış; düşünce, fikir.

nekais: eksiklikler, noksanlıklar; eksikler, noksanlar.

neş'et: meydana gelme, oluşma, çıkma.

nevakis: noksanlar, eksikler.

Sâni-i Zülcelâl: sonsuz büyüklük sahibi ve her şeyi sanatla yaratan Allah.

şatahat: kendinden geçmiş bir vaziyette söylenen dengesiz sözler.

şiddet-i istiğrak: ilâhî aşkta iyice dalıp kendinden geçiş şiddeti.

tecerrüt: soyunma, soyutlanma.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

tevhid-i rububiyet: Cenab-ı Hak-kın kâinatın terbiye, tedbir ve idaresinde bir olduğunu, yardımcı veya ortağının bulunmadığını kabul etme.

tevhid-i ulûhiyet: ilâhın bir oluşu; Allah'ın bir olduğunu kabul etme.

tevhid-i zevkî: tasavvufta doruk noktadaki manevî haz ve lezzetle ulaşılan birleme, tevhid.

Vacibü'l-Vücud: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahdet-i idare: yönetimin, sevk ve idarenin birliği.

vahdet-i kudret: kudret ve gücün birliği.

vahdetülvücud: vücudun birliği, varlığın bir ve tek olduğu düşüncesi, varlıkların bir bilme düşüncesi; varlığın tek olduğunu, her şeyin bir olan Allah'ın değişik görünüşleri olduğuna inanma temeline dayanan tasavvufî görüş.

vahdetüşshuhut: kulun her şeyi bir olarak görmesi, görülen şeylerin tek varlık hâlinde görülmesi, ilâhî tecellilerin belirmesi anında Allah'tan başka bir şeyin görülmemesi hâli.

Zat-ı Zülcelâl: sonsuz büyüklük ve haşmet sahibi olan zat, Allah.
zevken: zevk olarak.

âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.

cedavil-i ekvan: varlıklar âlemindeki, kâinatı kanalları, yollar.

cereyan-ı tecelliyat-ı ilâhiye: Cenab-ı Hakkın kendini gösteren yansımaların birbiri ardına akıp gitmesi.

cihet: yön.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.

diyk-ı elfaz: sözlerin yetersizliği; kelimelerin ifadede yetersiz kalması, ifade zorluğu.

ehemmiyet: önem, kıymet.

ehl-i fikir: fikir ehli, düşünmeye önem verenler, amel ve ibadetten ziyade ilim ve fikre ağırlık verenler; düşünürler.

ehl-i nazar: gözlü tabaka denilen gördüğü ile düşünebilen ve hareket edebilenler.

esma: adlar, isimler.

evham-ı batıla: saçma sapan kuruntular; boş, yanlış kanaatler.

evliya: veliler, Allah dostları.

fehmi ulûhiyet: ulûhiyet anlayışı.

hakaik-ı zevkiye: manevî haz ve lezzet anının doğruları, gerçekleri.

hasr-ı nazar: bakışı bir tarafa veya noktaya dikme.

hükema: filozoflar.

inkâr: reddetme, inanmama, kabul ve tasdik etmeme.

istiğna: ihtiyaçsızlık, gerek duymazlık.

maddeperver: maddeye düşkün, maddeye tapan.

mekayis: ölçüler; kıyaslamalar.

melekûtiyet-i esya: nesnelerin, varlıkların iç yüzü, esası, mahiyeti.

menşe: esas, kaynak.

merâyâ-i mevcudat: varlıklar aynaları; yansıtan, ayna görevi yapan varlıklar.

meslek: gidiş, tutulan yol, sistem.

mezç: katma, karıştırma.

muhakkik-i sofiye: tasavvufia uğraşan hakikati araştıran âlimler.

müşahede: ilâhî güzellikleri ve sırları görme, seyretme.

müstağrak: kendinden geçmiş.

nazar: bakış; düşünce, fikir.

nazarî: uygulanmamış, uygulamaya dayalı olmayan, yalnız görüş hâlinde bulunan, teorik.

Sânî: her şeyi sanatlı olarak yaratan Allah.

sereyan-ı füyuzat: feyiz ve bereketlerin sür'atle birbirini taki etmesi.

sifât: vasıflar, nitelikler, sıfatlar.

tabir: ifade.

tarik-ı istiğrakkârâne: ilâhî aşk sebebiyle kendinden geçerek

Evet, delil içinde neticeyi görmek, âlemde Sâniî müşahede etmek, tarik-ı istiğrakkârâne cihetiyle, cedavil-i ekvanda cereyan-ı tecelliyat-ı ilâhiyeyi ve melekûtiyet-i eşyada sereyan-ı füyuzatı ve merâyâ-i mevcudatta tecelli-esma ve sifâtı, yalnız zevken anlaşılır birer hakikat iken, diyk-ı elfaz sebebiyle ulûhiyet-i sariye ve hayat-ı sariye tabir ettiler. Ehl-i fikir, o hakaik-ı zevkiyeyi nazarın mekayisine sıkıştırdığından, çok evham-ı batıluya menşe oldu.

Maddeperver hükema ve zaifü'l-itikat ehl-i nazarın vahdetülvücudu ile evliyanın vahdetülvücudu, tamamen birbirinin zıddıdır. Beş cihetten fark vardır:

Birincisi: Muhakkikîn-i sofiye, Vacibü'l-Vücut'a o kadar hasr-ı nazar etmiş ve müstağrak olmuş ve ehemmiyet vermişler ki, Onun hesabına kâinatın vücudunu inkâr etmişler. Hükema ve zaifü'l-itikat olanlar, maddeye o kadar hasr-ı nazar etmişler ve müstağrak olmuşlar ki, fehm-i ulûhiyetten uzaklaştılar ve o derece maddeye kıymet verdiler ki, her şeyi maddede görmek, hatta ulûhiyeti onda mezç etmek, hatta kâinat hesabına ulûhiyetten istiğna etmek derecede tarik-ı müteassifeye girmişlerdir.

İkincisi: Muhakkikîn-i sofiyenin vahdetülvücudu, vahdetüşshuhu tazammun eder; ikincilerin vahdetü'l-mevcudu tazammun eder.

Üçüncüsü: Birincilerin mesleği zevkîdir; ikincilerin nazarîdir.

dünya ve âlemi unutup rededercesine davranmayı ön-gören yol.

tarik-ı müteassife: Hak'tan sapmış yol.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tecelli: belirme, bilinme, görünme.

ulûhiyet: ilâhlık, Allahlık.

ulûhiyet-i sariye ve hayat-ı sariye: ilâhî sıfatların ve Allah'ın hayatının, diriliğinin varlıklara sirayet etmesi, bu-

laşması anlamında vahdetülvücut ehlince kullanılan tasavvufî tabirler.

Vacibü'l-Vücut: varlığı zarurî ve zatî olan; varlığı başkasının varlığına bağlı değil, kendinden olup ezeli ve ebedî olan Allah.

vahdetü'l- mevcut: madde tektir, yani her şey madde demektir.

vahdetülvücut: vücudun birliği, varlığın bir ve tek olduğu düşüncesi, varlıkları bir bilme

düşüncesi; varlığın tek olduğunu, her şeyin bir olan Allah'ın değişik görünüşleri olduğuna inanma

vahdetüşshuhut: kulun her şeyi bir olarak görmesi, görülen şeylerin tek varlık hâlinde görülmesi, ilâhî tecellilerin belirmesi anında Allah'tan başka bir şeyin görülmemesi hâli.

zaifü'l-itikat: zayıf inançlı.

zevken: zevk olarak.

zevkî: zevkle ilgili, zevke ait.

Dördüncüsü: Birinciler evvelen ve bizzat Hakka, nazar-ı tebeî olarak halka bakarlar, ikinciler evvelen ve bizzat halka bakarlar.

Beşincisi: Birinciler Hudaperesttirler, ikinciler hodperesttirler.

¹ **أَيْنَ الثَّرَى مِنَ الثُّرَيَّا وَآيْنَ الضِّيَاءُ السَّاطِعُ مِنَ الظُّلْمَةِ الطَّامِسَةِ**

Tenvir

Meselâ, küre-i arz rengârenk muhtelif ve küçük küçük cam parçalarından farz olunursa, her biri başka hasiyetle levnine ve cirmine ve şekline nispetle şemsten bir feyiz alacaktır. Şu hayalî feyiz ise, ne güneşin zatı ve ne de ayn-ı ziyasıdır. Hem de ziyanın teması ve elvan-ı seb'a-sının tesaviri ve güneşin tecellisi olan şu gûnagûn ve rengârenk çiçeklerin elvanı, faraza lisana gelseler, her biri "Güneş benim gibidir" veyahut "Güneş benim" diyeceklerdir.

أَنْ حَيَّالَاتِي كَه دَامِ أَوْلِيَايَتْ *
² **عَكْسِ مَهْرُوبَانِ بُوسْتَانِ خُدايَتْ**

Fakat, ehl-i vahdetüşşuhudun meşrebi fark ve sahu'dır; ehl-i vahdetülvücudun meşrebi mahv ve sekir'dir. Safî meşrep ise, meşreb-i ehl-i fark ve sahu'dır.

1. Sera nerede, Süreyya nerede; parlak ışık nerede zifiri karanlık nerede?

2. Şüphesiz evliyaların tuzağı olan hayaller, ancak Allah'ın bahçesine de nurlu yüzleri aksettiren aynalardır.

ayn-ı ziya: ışığın ta kendisi.

bizzat: kendisi, şahsen.

cirim: vücut, ten, cüsse, hacim, büyüklük.

ehl-i vahdetülvücud: vahdetülvücütçular, varlığın tek olduğunu kabul eden tasavvufî görüşü benimseyenler.

ehl-i vahdetüşşuhut: görü-

len, gözlenen âlemin (dünyanın) birliğini benimseyenler.

elvan: levnler, renkler, çeşitler.

elvan-ı seb'a: yedi renk.

evvelen: evvelâ, birinci, ilk olarak.

faraza: farz edelim ki, öyle sayalım ki, söz gelişi.

fark: tasavvufta ilâhî aşk ile dünyadan alâkayı kesip âdetâ beş duyunun fonksiyonlarını yitirmek.

farz: bir netice elde etmek için gerçek olarak kabul edilen bir tahminde bulunma.

feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.

gûnagûn: rengârenk.

hasiyet: bir şeye has özellik, nitelik.

hayalî: hayalle ilgili, gerçek olmayan.

hodperest: mağrur, kendini çok beğenen, kendine tapan, kibirli.

hudaperest: Allah'a, hak ve hakikata taraftar olan.

küre-i arz: yer küre, dünya.

levn: renk.

lisan: dil.

mahv: tasavvufta kulun kendi varlığını Allah'ın varlığı karşısında hiç görmesi, yok bilmesi (fenâfilâh makamı).

meselâ: örneğin.

meşreb-i ehl-i fark ve sahu: ilâhî aşk için dünyadan alâkayı tamamen kesip, tekrar dönen kişilerin takip ettiği yol.

meşrep: gidiş, hareket tarzı, tavır, tutum, meslek.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

nazar-ı tebeî: ikinci derecede bakış.

nispet: oran, ölçü.

rengârenk: çeşitli renkleri olan, türlü renklerde olan, renk renk.

safî: samimî, hâlis, saf.

sahu: tasavvufta kendinden geçiş hâlinin sonu, beş duyu âlemine tekrar dönme, uyanıklık.

sekir: sarhoşluk, kendinden geçiş.

sems: güneş.

tecelli: belirme, bilinme, görüme.

temasil: şekiller, örnekler.

tenvir: nurlandırma, aydınlatma, ışıklandırma.

tesavir: tasvirler, resimler.

zat: kişi, şahıs.

ziya: ışık, aydınlık, nur.

- 1 تَفَكَّرُوا فِي آلَاءِ اللَّهِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِي ذَاتِهِ فَإِنَّكُمْ لَنْ تَقْدِرُوا ❀
- 2 حَقِيقَةُ الْمَرْءِ لَيْسَ الْمَرْءُ يَدْرِكُهَا فَكَيْفِيَّةُ الْجَبَّارِ ذِي الْقَدَمِ ❀
- 3 هُوَ الَّذِي أَبْدَعَ الْأَشْيَاءَ وَأَنْشَأَهَا فَكَيْفَ يَدْرِكُهُ مُسْتَحْدَثُ النَّسَمِ ❀

Nokta'nın ikinci kısmı, haşır ve melâike ve beka-i ruha ait olduğundan bu hakikatleri kerametli Yirmi Dokuzuncu Söz ve Onuncu Söz gayet parlak bir surette izah ettiğinden, onlara havale edilerek buraya derç edilmedi. Üçüncü kısım ise, on dört dersten ibaret Nurun İlk Kapısı namıyla ayrıca neşredildi.

Said Nursî

1. Allah'ın nimetlerini düşününüz, Zatını değil. Zira, ona gücünüz yetmez. (Hadis; Feyzü'l-Kadir, 3:263.)
2. İnsan kendi hakikatini kavrayamaz. Kadim Zat-ı Cebbar'ın keyfiyetini nasıl kavrasın?
3. Bütün eşyayı yoktan var eden Odur. Sonradan yaratılan Onu nasıl kavrasın?

beke-i ruh: ruhun ebediliği, sonsuzluğu, ölümsüzlüğü.

derç: sokma, içine alma.

gayet: son derece.

hakikat: gerçek, asıl, esas.

haşır: kıyametten sonra bütün insanların bir yere toplanmaları, Allah'ın ölüleri diriltip

mağşere çıkarması.

havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.

ibaret: meydana gelen, oluşan.

izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.

keramet: ermişçesine yapı-

lan iş, hareket veya söylenen söz, fikir.

melâike: melekler.

nam: ad.

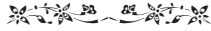
neşir: kitap yazma, basma, çıkarma; herkese duyurma, yayma.

suret: biçim, şekil, tarz.

Münderecat Hakkında

Bu mühim mecmuanın cümle-i mukaddematından olan bir “İ’lem”de, “Bu Risale, bazı âyât-ı Kur’âniyenin şuhudî bir nevi tefsiridir. Ve ondaki meseleler, Kur’ân-ı Hakîm’in bahçesinden koparılmış çiçeklerdir. Bu risale-nin ibaresindeki icmal ve icaz ve fehmindeki zahiri müşkülât, sana tevahhuş vermesin. Tekrar tekrar mütalâa et; tâ ki, ¹ **لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ** ve emsali tekrarât-ı Kur’âniyenin sırrı sana açılsın.

“Ey kâri! Bu mecmudaki Tevhidin bürhanları ve mazharları birbirine ihtiyaç bırakmıyor zannetme. Çünkü, ben her bir bürhana her bir makam-ı mahsusta ihtiyaç hissettim. Harekât-ı cihadiyem beni öyle bir mevkie ilca ediyordu ki, o mevkide, o anda bir kapı açmaya mecbur kalıyordum. Çünkü, o dehşetli anda diğer açık kapılara dönmek müyesser olmuyordu. Hem, o seyahat-i acibe-de rast geldiğim nurlara delâlet etmek için değil, belki hatırlamak için işaretler koydum. Bazen büyük bir nura bir işaret koyuyordum, ilâ ahir...” diye, ne kadar güzel bir mukaddemeyi ve bir hülâsayı —bu mecmua— âdetâ şifre gibi bir anahtarı, kârilerine takdim ediyor.

Bu *Mesnevî-i Nuriye*’deki risalelerin isimleri *Reşhalar*, *Katre*, *Hubab*, *Habbe*, ... şeklinde gidiyor. Eğer, *Katre*

1. Göklerin ve yerin mülkü Allah’ındır. (Bakara Suresi: 107.)

âdetâ: sanki.
ahir: son.
âyât-ı Kur’âniye: Kur’ân’ın ayetleri.
bahir: deniz.
bürhan: delil, ispat, hüccet.
Cinan: Cennetler.
cümle-i mukaddemat: giriş cümlesi.
dehşetli: ürktücü, korkunç.
delâlet: delil olma, gösterme; alamet, işaret.

emsal: örnekler, benzerler.
fehîm: anlayış.
harekât-ı cihadiye: .
hubab: su üzerinde olan kabarcık.
hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.
ibare: metnin dışına yazılan veya metinden çıkarılan söz grubu.
icaz: az sözle çok mana ifade etme.

icmal: kısa anlatma, özetleme, ayrıntılara girmeme.
ilâahir: sona kadar, sonuna kadar.
ilca: mecbur etme, zorlama.
i’lem: Arapçada bil! anlamında emir.
kâri: okuyucu, okuyan.
katre: damla.
Kur’ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur’ân.

lem’a: parıldı.
makam-ı mahsus: .
mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.
mecmua: toplanıp, biriktirilmiş, düzenlenmiş yazıların hepsi.
merhum: rahmete kavuşmuş, ölmüş, ölü.
mesele: önemli konu.
mevki: yer, makam.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
mukaddeme: başlangıç, giriş.
münderecat: bir şeyin içine derc edilmiş şeyler, bir kitap veya derginin ihtiva ettiği şeyler, içindekiler.
müşkülât: müşkiller, güçlükler, zorluklar.
mütalâa: bir şeyi etraflıca düşünme, dikkatli okuma.
müyesser: kolay olan, kolay gelen.
nevi: çeşit, tür.
nur: aydınlık, parıltı, ışıık.
reşha: sızıntı, damla.
sems: güneş.
seyahat-i acibe: .
sır: gizli hakikat, bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.
şuhudî: görünebilme ile alâkalı, vücut bulmaya dair.
takdim: arz etme, sunma.
takriz: övme yazısı, bir eser hakkında yazılan ve eserin başına konulan övgü yazısı.
tefsir: açıklama, izah.
tekrarat-ı Kur’âniye: Kur’ân’ın tekrarlamaları, Kur’ân’da tekrarlanan ibare, mevzu ve ayetler.
tevahhuş: korkulu bir şekilde emin olmayarak bakma.
tevhid: Allah’ın bir olduğuna inanma, birleme.
umman: büyük deniz, derya, okyanus.
zahiri: görünürde.
Zühre: Çoban yıldızı, sabah yıldızı.

risalesinin ahirinde merhum Şeyh Safvet Efendinin yazdığı gibi, her bir risaleye bir takriz yazılsa idi, o merhumun “Bu bir katre değil, bir bahirdir” dediği gibi, biz de derdik:

“O bir lem’a, değil, bir şemstir; o bir reşha değil, bir bahirdir; o bir zühre değil, bir Cinandır; o bir hubab değil, bir ummandır...”

ahir: son.

bahir: deniz.

Cinan: Cennet bahçesi.

hubab: su üzerinde olan kibarcıklar.

katre: damla.

lem'a: parıltı.

merhum: rahmete kavuşmuş, ölmüş, ölü.

reşha: sızıntı, damla.

şems: güneş.

takriz: övme yazısı, bir eser hakkında yazılan ve eserin başına konulan övgü yazısı.

umman: büyük deniz, derya, okyanus.

zühre: çiçek.

Fihristi

MUKADDEME16

LEM'ALAR20

Tevhîde dair olup *Risale-i Nur*'daki Yirmi İkinci Sözün esası ve bir cihette Arapçasıdır. On dört Lem'a ile tevhidin en ince hakikatlerini, en mufasssal bir surette ¹ **وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَهُ آيَةٌ تَدُلُّ عَلَى أَنَّهُ وَاحِدٌ** hakikatine mazhar edecek bir silsile-i delâil ve şahadeti ibraz eden çok kıymetli ve hava, su, ekmek gibi herkesin muhtaç olduğu bir risaledir.

Nurun *Mesnevî*'sinin başında derç edilen *Lâsiyemalar*, *Lem'alar*, *Reşhalar* isimlerindeki üç risale, ahirdeki risaleler gibi müteferrik meselelerden bahis değildir; aynı mevzu üzerinde gidiyorlar.

REŞHALAR38

Bu *Reşhalar* risalesi, imanın en mühim üç erkânından nübüvvetin hakikatini ve nübüvvet-i Ahmediye (a.s.m.) gayet kat'î ve parlak bürhanlarla ispat ediyor. Şems nasıl ziya vermemesi mümkün değildir; aynen öyle de, ulûhiyet de risaletsiz mümkün olmadığını ispat ediyor. Ve nübüvvetin hakikatini güneş gibi gösteriyor. Kâinatı mücessem bir Kur'ân-ı Kebir olarak temsil edip, Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm onun ayetü'l-kübrası

gayet: son derece.

hakikat: gerçek, asıl, esas.

ibraz: meydana çıkarma, ortaya koyma, gösterme.

iman: inanç, itikat.

ispat: kanıtlama.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kat'î: kesin, şüpheye ve tereddüde mahal bırakmayan.

kıymetli: kıymetli, değerli.

Kur'ân-ı Kebir: Büyük Kur'ân-ı Kerim.

lem'a: parıltı.

mazhar: bir şeyin çıktığı görüldüğü yer; nail olma, şereflenme.

mesele: önemli konu.

mevzu: konu.

mufasssal: tafsilâtli olarak açıklanan, uzun uzadıya açıklanıp anlatılan, ayrıntılı, detaylı.

Muhammed-i Arabî: Arapların içinden çıkan Peygamberimiz Muhammed (a.s.m.).

mukaddeme: başlangıç, giriş.

mücessem: tecessüm etmiş, cisimlenmiş.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

müteferrik: çeşitli.

nübüvvet: nebîlik, peygamberlik, Allah elçiliği.

nübüvvet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliği.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.

risalet: elçilik, ilâhî ilhamların kalbe gelmesi ve tebliğ edilmesi.

silsile-i delâil ve şahadet: tanıklık ve deliller dizisi.

suret: biçim, şekil, tarz.

şems: güneş.

temsil: benzetme, misal getirme.

tevhid: Allah'ın bir olduğuna inanma, birleme.

ulûhiyet: ilâhlık, Allah'ın hâkimiyeti ile kâinattaki her şeyi kendisine ibadet ve itaat ettirmesi.

ziya: ışıq, aydınlık, nur.

1. Her şeyde Onun birliğine delil olan bir alâmet vardır. (İbnü'l-Mu'tez isimli Arap şairine atıf bir mısra.)

ahir: son.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

ayetü'l-kübra: en büyük de-

lil, en büyük ayet.

bahis: konuşma, söz etme, anlatım.

bürhan: delil, ispat, hüccet.

cihet: yön.

dair: alâkalı, ilgili.

derç: sokma, içine alma.

erkân: rükünler, esaslar.

fihrist: bir kitabın başında veya sonunda yer alan ve kitabın içinde neler bulunduğunu gösteren cetvel, indeks.

olduğunu, gözünde perde ve kalbinde pas olmaları irae ediyor.

Bu harika risale On Bir Reşhadır. On Birinci Reşhada yirmi bir mu'cizat-ı Ahmediyeye (a.s.m.) işaret eden bir salâvat-ı şerifeyi o Nebî-i Zîşan Aleyhissalâtü Vesselâm Efendimize getiriyor.

On Birinci Reşhadan sonra, uzun bir "i'lem"de nübüvvet-i Ahmediyeye (a.s.m.) başka bir tarzda, görülmemiş delilleri gösteriyor.

Bu risalenin Türkçesi *Risale-i Nur*'daki On Dokuzuncu Sözdendir.

Mesnevî'nin başındaki bu üç risale Eski Said'in eserlerinden olmayıp, Üstadımızın tabiriyle, Yeni Said'in eserleridir. Üstadımızın eski eserlerinden, *Risale-i Nur*'a girenler olduğu gibi, *Risale-i Nur*'u telifi zamanında yazdığı Arapça eserleri de, bu suretle *Mesnevî-i Arabiye*'ye idhal olunmuştur.

LASİYYEMALAR

57

İman-ı haşre dair olan bu risale *Risale-i Nur*'daki Onuncu Sözün esası olup, Barla'da, Üstadımızın bir bahar gününde rahmet-i İlâhiyenin âsârını bağ ve bahçelerde müşahedesinden ve ihtiyarsız olarak

فَانْظُرْ إِلَىٰ آثَارِ رَحْمَةِ اللَّهِ كَيْفَ يُحْيِي الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
إِنَّ ذَٰلِكَ لَمُحْيِي الْمَوْتِ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ¹

1. Şimdi bak Allah'ın rahmet eserlerine: Yeryüzünü ölümünün ardından nasıl diriltiyor. Bunu yapan elbette ölüleri de öyle diriltecektir. O herşeye hakkıyla kâdirdir. (Rum Suresi: 50.)

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.
âsâr: eserler.
dair: alâkalı, ilgili.
delil: bir davayı ispata yarayan şey, bürhan.
harika: olağanüstü.
idhal: dâhil etme, içine alma, sokma.

ihtiyarsız: irade ve istem dışı.
i'lem: Arapçada bill! anlamında emir.
iman-ı haşir: haşre, yeniden dirilmeye inanma.
irae: gösterme.
Mesnevî-i Arabi: Arapça olarak telif edilen Mesnevî-i Nuriye.
mu'cizat-ı Ahmediye: Peygamber Efendimizin (a.s.m.)

gösterdiği mu'cizeler.
müşahede: gözlem.
Nebî-i Zîşan: şan ve şeref sahibi nebi, peygamber; Hz. Muhammed (s.a.v).
nübüvvet-i Ahmediye: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) peygamberliği.
rahmet-i İlâhiye: Allah'ın sonsuz rahmeti, İlâhî rahmet.
Risale-i Nur: Nur Risalesi, Be-

diüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.
salâvat-ı şerife: Hz. Muhammed (a.s.m.) için yapılan dualar.
suret: biçim, şekil, tarz.
tabir: ifade.
tarz: biçim, şekil, suret.
telif: eser yazma.

ayet-i kerîmesini kırk defaya yakın okumasından sonra tulû etmiş gayet kıymettar ve bu zamanda çok lüzumlu ve inkâr-ı haşir mefkûresini köküyle kesip, İbni Sina gibi acip bir dâhînin “Haşir bir mesele-i nakliyedir; akıl bu yolda gidemez” dediği haşri en basit fehme de kabul ettiren ve haşrin binler numunelerini arz yüzünde gösteren ve haşri iktiza eden pek çok esma-i İlâhiyeden tut, tâ mahiyet-i insaniyede dahi haşri ispat eden bir risaledir.

Bir kaide-i hasenenin tezahürü olarak her risale-nin başında olduğu gibi bu risalenin başında da Cenab-ı Hakka tahmidat ve Nebî-i Zîşana salât ü selâm vardır. İman-ı billâh, iman-ı binnebî, iman-ı bilhaşir ve şuhud-i kâinat mabeyninde bir irtibat-ı tamme ve telâzum-i kat’iye olduğundan, bu risale kısaca olarak “tevhid ve risalet” hakikatlerinden bahsederek esas, mesele olan mesele-i haşriyeye “Lâsiyyemalar”la geçmiştir. *Risale-i Nur*’un Yirmi Sekizinci Sözü’nün İkinci Makamı olan bu risale, yirmi senedir Üstadımızın eline yeni geçmiştir.

KATRE 82

Bu *Katre* risalesi, bir mukaddeme, bir hatime ve dört baktan ibarettir. Mukaddemede, Üstadımız, kırk sene ömründe telif eylediği seneye nispetle, otuz senelik ilim seyrinde, *dört kelime* ile *dört kelâm* tahsil ettiğini ve bu dört kelimenin biri “*mana-i harfî*”, ikincisi “*mana-i ismî*”, üçüncüsü “*niyet*”, dördüncüsü “*nazar*” olduğunu; dört kelâm

acip: tuhaf, hayrette bırakan.
arz: yer, dünya.
ayet-i kerîme: Kur’ân’ın aye-
ti; azamet ve şerefi olan ayet.
bab: bir kitabın bölümlerinden her biri.
dâhî: son derece zeki, anlayışlı, deha sahibi.
esma-i İlâhiye: Allah’ın isimleri.
fehîm: anlayış.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek, esas.
haşir: kıyametten sonra bü-

tün insanların bir yere toplanmalarını, Allah’ın ölüleri diriltip mahşere çıkarması.
hatime: son söz, bir eserin sonuç kısmı.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
iktiza: gerektirme, lüzumlu kılma.
ilim: bilgi, marifet.
iman-ı bilhaşir: haşre, öldükten sonra dirilmeye inanmak.
iman-ı billâh: Allah’a inanma, Allah’ı, onun kâinata tecelli

eden bütün sıfat ve isimleriyle beraber kabul ederek Ona inanma.
iman-ı binnebî: peygambere, Allah’ın gönderdiği elçiyeye inanmak.
inkâr-ı haşir: haşrin inkârı, imanın altı esasından birisi olan öldükten sonra tekrar diriltilmenin, ceza ve mükâfâtın, ahiret hayatının varlığını reddetme.
irtibat-ı tamme: .
ispat: doğruyu delillerle gös-

terme.

kaide-i hasene: .

kelâm: söz, lâfız.

kıymettar: kıymetli, değerli.

mabeyn: ara.

mahiyet-i insaniye: insanın esası, iç yüzü, vasfı, aslı, hakikati.

mana-i harfî: bir şeyin kendisini değil de sanatkârını, ustasını, sahibini bilip tanıtan mana.

mana-i ismî: bir şeyin bizzat kendisine bakan ve kendisini tanıtan manası.

mefkûre: ülkü, gaye olan şey.

mesele: önemli konu.

mesele-i haşriye: haşirle ilgili mesele, konu.

mesele-i nakliye: naklî mesele, nakille, rivayetle ilgili mesele.

mukaddeme: başlangıç, giriş.

nazar: bakış, bakış açısı.

Nebî-i Zîşan: şan ve şeref sahibi nebî, peygamber; Hz. Muhammed.

nispet: kıyaslama; oran, ölçü.

niyet: kalbin bir şeye karar vermesi, bir işin ne için yapılacağını bilmesi.

numune: örnek.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursi’nin eserlerinin adı.

risalet: elçilik, resullük, peygamber olarak gönderilme.

salât ü selâ: salât ve selâm; Peygamberimiz Hz. Muhammed’e (a.s.m.) memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.

şuhud-i kâinat: .

tahmidat: hamd etmeler, şükretmeler.

tahsil: alma, kazanma.

telâzum-i kat’iye: .

telif: eser yazma.

tevhid: Allah’ın bir olduğuna inanma, birleme.

tezahür: görünme, belirme, ortaya çıkma.

tulû: zihne gelme, kalbe doğma.

Allahü ekber: Allah en büyük ve en yücedir.

bab: bir kitabın bölümlerinden her biri.

bab-ı rabi: dördüncü bab, bölüm.

bab-ı salis: üçüncü bab, bölüm.

bab-ı sani: ikinci bab, bölüm.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

elhamdülillâh: ne kadar hamd ve medih varsa, kimden gelse ve kime karşı olsa ezelden ebede kadar hastır ve lâyıktır; o Zat-ı Vacibü'l-Vücud'a ki, ona "Allah" denilir.

el-mevtû hakkın: ölüm gerçektir.

ene: insandaki ben duygusu, benlik.

erkân: destekler, direkler, sütunlar.

evham: vehimler, zanlar, kuruntular.

evvel: önce, ilk.

fazilet: değer.

gayet: son derece.

gurur: kibir, kendi yüksek ve değerli tutarak böbürlenme.

hakikat: gerçek, esas.

hatime: son söz, bir eserin sonuç kısmı.

hayalen: hayalî bir şekilde.

ibaret: meydana gelen, oluşan.

i'lem: Arapçada bil! anlamında emir.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kıymet: değer.

küllî: bütüne ait olan, umumî, genel.

lâ ilâhe illâllah: Allah'tan başka ilâh yoktur.

lisan: dil.

malik: sahip.

mertebe: derece, basamak.

mevzu: konu.

müteferrik: çeşitli.

müteveccih: bir cihete dönen, yönelen.

nefis: kötü vasıfları kendisinde toplayan hayırlı işlerden alıkoyan güç.

nokta-i sevdâ: kalpteki siyah nokta; müminler için basiret ve idrak mahallî olan, kâfirler ve isyankârlar içinse fenalık ve günah yeri olarak bilinen kalpteki siyah nokta.

Rabbî vahidün: Rabbim bir ve eşî, benzeri yoktur.

ise, biri "*Ben kendi kendime malik değilim,*" ikincisi "*El-mevtû hakkun,*" üçüncüsü, "*Rabbî vahidün*" dördüncüsü "*Ene'nin bir nokta-i sevdâ ve bir vahid-i kıyasî*" olduğunu söylüyor. Bu risale,

¹ **أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ** hakikatini Birinci Bab olarak,

kâinat erkânından her bir rükün, elli beş küllî ve gayet zâhir lisanla ispat ediyor.

Takriz..... 103

Katre'nin Hatimesi..... 104

Müteferrik ve kısa, fakat çok lüzumlu ve mühim hakikatlerden bahseder. Başında, *yeis*, *ucub*, *gurur*, *suizan* gibi nefsin dört hastalığını; sonra dört hakikati ve daha sonra da *Katre*'de zikredilen Birinci Babdaki "*Lâ ilâhe illallah*" hakikatini ve devamı olarak Bab-ı Sanide *Sübhanallah*, Bab-ı Saliste *Elhamdülillah*, Bab-ı Râbi-de *Allahü ekber* mertebelerini beyan ettikten sonra NOKTA ve NÜKTE başlıklarıyla, mevzu itibarıyla birbirinden farklı *i'lem*'lere geçer.

Katre'nin Zeyli..... 122

Remiz'ler ve *i'lem*'ler ünvanı altında, her birisi bir risaleye mevzu olacak kıymette hakikatlerden ibarettir. Başında salât ü selâmdan sonra, *birinci i'lem*, namazda evvel vakte riayet etmenin ve hayalen Kâbe'ye müteveccih olmanın faziletini ve evham vevesvese-i şeytaniyeyi

1. Allah'tan başka ilhah olmadığına şehâdet ederim.

remiz: işaret, bir manayı ifade eden veya bir manaya delâlet eden işaret ve şekil.

riayet: uyma, gözetme.

rükün: bir şeyi meydana getiren unsurlardan her biri, esas.

salât ü selâm: salât ve selâm; Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v) memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.

suizan: fena, kötü zan, şüphe. **sübhanallah:** Allah her türlü eksiklikten uzak ve bütün üstün sıfatlara sahiptir demek, tesbih etmek.

takriz: övme yazısı, bir eser hakkında yazılan ve eserin başına konulan övgü yazısı.

ucub: kendini beğenmişlik, kibir, gurur.

ünvan: ad, isim, lâkap.

vahid-i kıyasî: ölçmeye esas

olan şey, birim, ölçü birimi.

vesvese-i şeytaniye: şeytanın verdiği vesvese, şeytanın kalbe attığı asılsız ve hayal ürünü olan düşünce.

yeis: ümitsizlik.

zahir: açık, aşikâr.

zeyil: ek, bir eserin devamı olarak yazılan kısım.

zikretmek: anmak, bildirmek.

nasıl müzmahil ettiğini ve musallinin bütün letâif ve havasının nasıl feyizlendiğini beyan eder.

Bu geçen risaleler aynı zamanda erkân-ı imaniyeden bahsetmekle, hem iman, hem ilim, hem marifetullah, hem zikir olduğundan, okuması dahi bir nevi ibadettir.

HUBAB 134

Biri Türkçe, diğeri Arapça iki zeyli olan bu çok mühim risale, Üstadımızın *Hutuvat-ı Sitte*'yi neşri münasebetiyle taltif için Ankara'ya çağrıldığında, Ankara'da İslâm ordusunun Yunan'a galebesinden neşe alan ehl-i imanın kuvvetli efkâr içine gayet müthiş bir zındıka fikri girmek ve bozmak ve zehirlendirmek için dessayâne çalıştığını gördüğü hengâmda telif ettiği iki eserden birisidir.

Bu risalenin başında bulunan salâtüselâm çok ehemmiyetlidir. Bu *Mesnevî-i Nuriye*'nin fevkalâde olan ve hiçbir eserde rastlanmayan bir hususiyeti de, bir parmağın hareketiyle bir kaç makineyi birden çalıştırmak gibi, gayet belâgatli bir beyan tarzına sahip oluşudur. Sabıkan zikredildiği gibi, bu muazzam mecmuada hem zikir, hem iman, hem tefekkür, hem ilmi bir arada bulmak daima mümkündür. Meselâ, salât ü selâmı yalnız zikir olarak derç etmiyor. Aynı zamanda onda bir iman inkişafı, aynı zamanda bir ilim, aynı zamanda mü'min-i musallîyi evham ve şübehattan kurtaran hakikatleri serd ederek, lâakal üç mana mertebesini beyan ediyor.

belâgat: söz ve yazıda sanatlı ve tesirli ifade, bir şeyde saklı bulunan derin anlam.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
derç: sokma, içine alma.
dessasâne: aldatıcı bir şekilde, hileyle iş yaparak.
efkâr: düşünceler, fikirler, görüşler.
ehemmiyetli: önemli.
ehl-i iman: inananlar, iman sahipleri.
erkân-ı imaniye: imana ait

esaslar.
evham: vehimler, zanlar, kuruntalar.
fevkalâde: olağanüstü.
feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.
galebe: galip gelme, üstünlük.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek, esas.
havass: hasseler, duygular.
hengâm: zaman, sıra.
hususiyet: hususilik, ayırıcı özellik.

ilim: bilgi, marifet.
iman: inanç, itikat.
inkişaf: ortaya çıkma, keşfolunma; gelişme.
lâakal: en azından, hiç olmazsa.
letaif: manevî duygular.
marifetullah: Allah'ı tanıma, anlama, bilme.
mecmua: toplanıp, biriktirilmiş, düzenlenmiş yazıların hepsi.
mertebe: derece, basamak.
meselâ: örneğin.

muazzam: çok büyük, ulu, yüce.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
mü'min-i musallî: namaz kılan bir mü'min.
münasebet: vesile, alâka, bağ.
musallin: namaz kılanlar.
müthiş: dehşet veren, ürktüren, dehşetli, korkunç.
müzmahil: çökmüş, perişan, dağınık.
neşir: kitap yazma, basma, çıkarma; herkese duyurma, yayma.
nevi: çeşit, tür.
Sabıkan: evvelce, bundan önce.
salâtüselâm: salât ve selâm; Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (a.s.m.) memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.
salât-i selâm: salât ve selâm, Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (a.s.m.) memnuniyet ve bağlılık için yapılan dualar.
serd: sözü düzgün ve güzel söyleme, birbiri ardınca düzgün ve iyi konuşma.
şübehat: şüpheler.
taltif: iltifat etme, gönül okşama.
tarz: biçim, şekil.
tefekür: derin düşünme; esyanın hakikatini, yaratıcının sırlarını kavramak ve ibret almak için zihnen ve kalben düşünme.
telif: eser yazma.
zeyil: ek, bir eserin devamı olarak yazılan kısım.
zikir: Allah'ın adlarını anarak dua etme, Allah'ı anma.
zikretmek: anmak, bildirmek.
zındıka: dinsizlik, inançsızlık.

Bu harika risale, mühim bir “İ’lem”inde medenî mü’min ile medenî kâfirin suret ve sîret ve zahir ve bâtın farklarını gayet belîğ bir tarzda beyan ediyor. Ve neticede bu farkı körlere de göstermek için diyor ki: “Eğer istersen hayalinde Nurşin karyesindeki Seydâ’nın meclisine git, bak. Orada fukara kıyafetinde melikler, padişahlar ve insan elbisesinde melâikeleri bir sohbet-i kudsiyede göreceksin. Sonra Paris’e git ve en büyük localarına gir. Göreceksin ki, akrepler insan libası giymişler ve ifritler adam suretini almışlar, ilâahir...” diyerek daha başka cihetteki farklarını *Lemaat ve Sünühat*’a havale eder.

Başka bir i’lem’de, Risale-i Nur’da Yirmi Yedinci Söz namını alan *İçtihat Risalesi*’ni dört sayfada hülâsa ediyor.

Hubab’ın Birinci Zeyli..... 154

Farisî bir münacatla başlar. Bu münacatın Türkçesi “Yedinci Rica”da ve On Yedinci Sözün zeylinde vardır.

Üstadımız hiç Farisî tahsil etmediği hâlde o kadar mükemmel Farisî bir lisan ile telif edilmiştir ki, o zamanki Afgan sefiri bu eseri takdir hisleri içersinde Afganistan’a göndermiştir. Bu Farisî münacatın akabinde, “Ey Mücahidîn-i İslâm!” başlığı altında Türkçe olarak mebusana on maddelik bir hitap vardır. Bu hitabın tesiriyle Meclis-i Mebusanda, küçük bir oda olan mescit, büyük bir salona tebdil edilmiştir.

akabinde: arkası sıra, peşi sıra, peşinden.

bâtın: görünmeyen taraf, iç kısım.

belîğ: belâgatle, düzgün ve sanatlı olarak meramını anlatan.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

cihet: yön.

Farisi: İran dili, Farsça, Acemce.

fukara: fakirler, yoksullar.

gayet: son derece.

harika: olağanüstü.

havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.

hitap: söz söyleme, topluluğa veya birisine karşı konuşma.

hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.

ifrit: korkunç ve zararlı cin.

ilâahir: sona kadar, sonuna kadar.

kâfir: Allah’ı ve İslâmiyeti inkâr eden, dinsiz.

karye: köy.

libas: elbise.

lisan: dil.

loca: masonların toplantı yeri.

mebusan: mebuslar, milletvekilleri.

Meclis-i Mebusan: mebuslar meclisi, Osmanlı devleti zamanında halk tarafından seçilen mebusların meclisi, Millet Meclisi.

medenî: uygar, modern.

melâike: melekler.

melik: hükümdar, padişah, kral.

Mücahidin-i İslâm: İslâm mücahitleri, İslâmiyet için cihad edenler.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

münacat: Allah’a dua etme, yalvarma, Onun manevî huzurunda tazarru ve niyazda bulunma.

nam: ad.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursî’nin eserlerinin adı.

sefir: elçi.

sîret: iç yüz, manevî durum, ahlâk ve karakter.

sohbet-i kudsiye: mukaddes, yüce, maneviyatı yüksek olan sohbet.

suret: biçim, görüntü, yüz, çehre.

tahsil: ilim öğrenme, bilgi edinme, öğrenim.

takdir: kıymet verme, beğenme.

tarz: biçim, şekil, suret.

tebdil: değiştirme, dönüştürme.

telif: eser yazma.

tesir: etki.

zahir: dış yüz, görünüş.

zeyil: ek, bir eserin devamı olarak yazılan kısım.

Zeylû'l-Hubab172

Hubab'ın İkinci Zeyli de çok mühim hakikatleri ihtiva etmektedir.

HABBE186

İki zeyli vardır. Bu risalenin birinci i'lemi, hakikat-i Muhammediye (a.s.m.) âlemin hem sebebi hilkat-i, hem çekirdeği, hem meyvesi, hem netice-i hilkat-i âlem olduğunu gayet edibâne bir üslûp ile beyan ediyor. Diyor ki:

“Eğer âlemi bir kitab-ı kebir olarak görsen, kâtibinin kaleminin mürekkebi nur-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmdır.

“Eğer âlemi bir şecere suretinde görsen, evvelâ çekirdeği, sonra meyvesi yine nur-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmdır.

“Eğer âlemi bir zîhayat libasını giymiş görsen, onun ruhu nur-i Muhammedî Aleyhissalâtü Vesselâmdır.

“Eğer âlemi bir gül bahçesi olarak görsen, onun andelib-i zîşanı yine nur-i Muhammedî Aleyhissalâtü Vesselâmdır.”

Risalenin sonunda gayet güzel bir tazarru ve niyaz ve istiğfar vardır.

Zeylû'l-Habbe215

Habbenin birinci zeylinin ahirlerinde

حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ۝ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ ۚ

1. Allah bize yeter. O ne güzel vekildir. (Âl-i İmran Suresi: 173.)

2. Günahlardan dönmek ve tâate kuvvet, ancak büyük ve yüce Allah'ın yardımıyla mümkündür.

ahir: son.
âlem: dünya, cihan; bütün yaratılmışlar.
aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.
andelib-i zîşan: şan sahibi bülbül.
beyan: açıklama, bildirme,

izah.
edibâne: edibe yakışır şekilde, edebiyatçı gibi.
evvelâ: birinci olarak, her şeyden önce, ilk olarak.
gayet: son derece.
gayet: son derece.
hakikat-i Muhammediye: Hz. Peygamberin manevî şahsiyeti, İslamiyetin aslı ve esası.

i'lem: Arapçada bil! anlamında emir.
istiğfar: tevbe etme, Allah'tan günahlannın bağışlanmasını isteme.
kâtip: yazan, yazıcı.
kitab-ı kebir: büyük kitap, kâinat.
libas: elbise.
netice-i hilkat-ı âlem: âle-

min yaratılış neticesi, gayesi.
niyaz: Allah'a yalvarma ve yakarma.
nur-i Muhammed: Hz. Muhammed'in (a.s.m.) nuru, ışığı.
ruh: hayat ve canlılık veren şey.
sebeb-i hilkat: yaratılış sebebi, yaratılış nedeni.
suret: biçim, şekil, tarz.
şecere: ağaç.
tazarru: yalvarma, Allah'a huşu içinde yalvarma.
üslûp: ifade yolu, kendine has ifade veya yazı tarzı.
Zeylû'l-Habbe: Habbe risalesinin eki.
Zeylû'l-Hubab: Hubab risalesinin eki.
zîhayat: hayat sahibi.

mertebelerinin Yirmi Dokuzuncu Lem'a-i Arabiye nispeten kısa ve gayet güzel beyanları münderiçtir.

Zeylü'z-Zeyil228

Habbe'nin İkinci Zeylinde, gayet mühim bir risale olan hem Arapça, hem Türkçe olarak kesretle intişar eden *Asa-yı Mûsa* mecmuasında Yirmi Üçüncü Lem'a namındaki “Tabiat Risale-si”nin muhtasar kısa Arapçası da vardır.

Bu risale, Ankara'da telif edildiği zaman bir matbaada tab edilmiştir. İnsanların ağızından çıkan dehşetli üç kelimenin butlanını ispat ederek tabiat bataklığında boğulanları kurtarıyor.

ZÜHRE237

Uzun bir hakikatin yalnız ucunu göstermek ve parlak bir nurun yalnız bir şuaını irae etmek maksadıyla yazılan bu çok mühim risale, gayet ehemmiyetli hakikatleri ihtiva ettiğinden, en mümtaz Nur Şakirtlerinin musırrâne talepleri üzerine —ekserîsi Arapça bilmeyen o şakirtlerin istifadelerine medar olmak için— kısmen izahlı, kısmen kısa bir meali Üstadımız tarafından Türkçeye çevrilmiş ve On Yedinci Lem'a namıyla On Beş Nota olarak Risale-i Nur külliyyatının Lem'alar kısmına ilhak edilmiştir.

Zühre şöyle bir hakikatle başlar: “*Dünyadaki her zihayat, Malik'inin ismiyle, namıyla, hesabıyla*

beyan: açıklama, bildirme, izah.
butlan: batıl, hükümsüz olma hâli.
dehşetli: ürkütücü, korkunç.
ehemmiyetli: önemli.
ekseri: çoğu kısmı.
gayet: son derece.
hakikat: gerçek, esas.
ihativa: içine alma, kapsama.
ilhak: ilâve etme, ekleme, katma.
intişar: yayılma, yaygınlaşma, neşrolunma.
irae: gösterme.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
istifade: faydalanma, yararlanma.

izah: açıklama, ayrıntılan ile anlatma.
kesret: çokluk.
kısmen: kısmî olarak, bir kısım.
lem'a-i Arabiye: Arapça yazılmış olan lem'a.
maksat: gaye.
malik: sahip.
meal: mana, anlam, mefhum.
mecmua: toplanıp, biriktirilmiş, düzenlenmiş yazıların hepsi.
medar: sebep, vesile.

mertebe: derece, basamak.
muhtasar: kısaltılmış, özet.
musırrâne: ısrar ve inatla, ısrarlı bir şekilde.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
mümtaz: ayrıcalıklı, seçkin.
münderiç: içine bulunan, içinde yer almış, içindeki.
nam: ad.
nispeten: nispetle, kıyaslayarak.
nota: .
nur: aydınlık, parıltı, ışıık.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Be-diüzzaman Said Nursî'nin eserlerinin adı.
şakirt: talebe, öğrenci.
şua: ışın, bir ışıık kaynağından uzanan ışıık telleri.
tab: kitap basma.
tabiat: .
talep: istek, dilek.
telif: eser yazma.
zeyil: ek, bir eserin devamı olarak yazılan kısım.
zihayat: hayat sahibi.

çalışan muvazzaf bir asker gibidir. Kim kendini kendine malik zannetse o kimse hâliktir.”

Sonra, uzun ve muhit bir salât ü selâmı müteakip her biri bir risalenin güya hülâsası ve çekirdeği mahiyetindeki şümüllü i'lemlere geçer.

i'lemlerin birisinde, Kur'ân tilmizi ile felsefe tilmizini içtimaî ve şahsî cihetlerden mukayese ederek, felsefenin sakim ve muzır kısmının batıl hükümlerini çürütür. Son i'lemi de, gayet güzel ve hazin bir münacat ihtiva etmektedir. Daha fazla malûmatı Türkçe olan Notalar Risalesine havale ederiz.

Bu *Mesnevî-i Nuriye*'nin fihristesinde, o kıymetli harika risalelerdeki yüzer hakikatlerden yalnız bir ikisini nakıs fehminizle ve kasır ifademizle göstermeye çalıştık. Yoksa gösterdiğimiz misaller, o harika-i ilmüirfanın ne en canlı noktaları olabilir ve ne de en kıymetli cevherleri olabilir. Belki o şemsin cüz'î bir şuaı ve o bahrin küçük bir katresidir.

ZERRE286

Şeytanın ve ehl-i ilhadın bazı vesveselerini tart eden müteferrik meselelerden bahseden harika ve fevkalâde bir risale olup, iki kısımdan ibarettir

İman ve ahlâkiyatı ve vesveselerin izalesini ve insandaki teşahhusat-ı vechiyenin hikmetini beyan eden i'lemler bu risalenin münderecatındandır.

ahlâkiyat: .
bahir: deniz.
batıl: boş ve manasız olan, gerçeğe uymayan, doğru ve haklı olmayan.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
cevher: esas, maya, öz.
cihet: yön.
cüz'i: küçük, az.
ehl-i ilhad: ilhad ehli, doğru meslek ve dinden, hak yolundan çıkıp batıl yola sapan imansızlar, dinsizler.

fehîm: anlayış.
felsefe: madde ve hayatı başlangıç ve gaye bakımından inceleyen ilim.
fevkalâde: olağanüstü.
fihriste: katalog, liste.
gayet: son derece.
güya: sanki.
hakikat: gerçek, esas.
hâlik: helâk olan, mahv olan, fenâya giden.
harika: olağanüstü.
harika-i ilm ü irfan: .
havale: bir şeyi başkasının

üstüne bırakma.
hazın: hüzünlü, acıklı.
hikmet: gizli sebep, gaye.
hüküm: karar, emir.
hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.
ibaret: meydana gelen, oluş.
içtimaî: topluluğa ait, toplumla ilgili, toplumsal.
ihativa: içine alma, kapsama.
i'lem: Arapçada bil! anlamında emir.
iman: inanç, itikat.

izale: giderme, ortadan kaldırma.
kâsır: kısa.
katre: damla.
kıymettar: kıymetli, değerli.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
malik: sahip.
malûmat: bilgiler, bilinen şeyler.
mesele: önemli konu.
misal: örnek.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
mukayese: benzeterek ve karşılaştırarak değerlendirme, kıyaslama.
muvazzaf: vazifelendirilmiş, kendisine görev verilmiş, vazifeli.
muzır: zararlı, zarar veren.
münacat: Allah'a dua etme, yalvarma, Onun manevî huzurunda tazarru ve niyazda bulunma.
münderecat: bir şeyin içine derç edilmiş şeyler, bir kitap veya derginin ihtiva ettiği şeyler, içindekiler.
müteakip: den sonra.
müteferrik: çeşitli.
nakıs: noksan, eksik.
sakim: hasta, hastalıklı, doğru olmayan, hatalı.
salât ü selâm: salât ve selâm; Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (a.s.m.) memnuniyet ve bağlılık için yapılan rahmet duaları.
şahsî: şahsa, kişiye ait, hususî.
şems: güneş.
şua: ışın, bir ışık kaynağından uzanan ışık telleri.
şümül: içine alma, kapsam.
tard: kovma, çıkarma, uzaklaştırma, sürme.
teşahhusat-ı vechiye: yüze ait belimeler.
tilmiz: öğrenci, talebe.
vesvese: şüphe, kuruntu, kalbe gelen asılsız kötü ve sinsî düşünce.

Bir i'leminde, وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ

¹ وَاختِلَافُ السِّتِئِكُمْ وَالْوَانِكُمْ

semavat ve arzın hilkatı ve beşerin lisan ve renkle-
rinin ihtilâfı Cenab-ı Hâlık-ı Zülcelâl'in ayetlerin-
den olduğunun hakikatini gayet güzel bir tarzda
beyan ediyor. Diyor ki:

“Bütün beşerin esasat-ı azada ittifakı Sâniin
vahdetine, teşehhusat-ı vechiyede temayüzü Sâni-
in muhtar ve hakîm olduğuna gayet bâhir ve zahir
delildir” der, ispat eder. Beşerin birbirinden teşeh-
husça farklarının hikmetini ve diğer mahlûkatta bu
temayüzün ferden ferdâ olmayıp nevi nevi oluşu,
hikmetin öyle iktiza ettiğini izah ediyor.

Başka bir i'lemde, şeytan-ı insî ve cinnînin,
bakaranın bâtinen gayet mükemmel, zahiren mis-
kin oluşu hakkındaki bir vesvesesini tard eder ve
der ki: “Ey şeytan-ı cinniye üstat olan şeytan-ı in-
sî! Eğer her şey, her şeyi maslahat miktarıyla ve lâ-
yık-ı veçhile yapan Kadîr-i Ezeli'nin sanatı olmasa
idi, senin eşeğinin kulağı senden ve senin üstatla-
rından daha akıllı ve daha hazık olması lâzım gelir-
di” diye insî ve cinnî şeytanların vesveseleri yüzle-
rine çarpılarak, bakaranın, yani ineğin dahilînin
mutlak olduğunu ve haricînin mukayyet oluşunun
hikmetini aklen ve ilmen ayet muknî bir surette be-
yan eder.

aklen: akıl ile, akıl yolu ile, akıl
gereğince.

arz: yer, dünya.

ayet: Kur'an'ın her bir cümlesi.

bâhir: apaçık, aşikâr.

bakara: inek, dişi sığır.

bâtinen: dâhilen, iç yüzünde,
içinden olarak.

beşer: insan, insanlık.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

Cenab-ı Hâlık-ı Zülcelâl: her şe-
yin yaratıcısı olan, celâl, şeref ve
azamet sahibi olan Allah.

cinnî: cin taifesinden olan.

dahil: iç, içerisi.

delil: bir davayı ispata yarayan
sey, bürhan.

esasat-ı aza:

ferden ferdâ: fert ferde, teke tek,
teker teker.

gayet: son derece.

hakikat: gerçek, esas.

hakim: her şeyi bir maksatla uy-
gun ve hikmetle yaratan, hikmet
sahibi Allah.

haric: bir şeyin dışı, dışarı, dışta
kalan.

hâzik: işinin ehli, usta.

hikmet: ilâhî gaye, gizli sebep,
fayda.

hilkat: yaratılış.

ihtilâf: farklı olma, ayrı oluş.

iktiza: gerektirme, lüzumlu kıl-
ma.

i'lem: Arapçada bil anlamında
emir.

ilmen: ilim ile, ilmî bir şekilde.

insî: insan cinsinden.

ispat: doğruyu delillerle göster-
me.

ittifak: birleşme, birlik.

izah: açıklama, ayrıntılar ile an-
latma.

Kadîr-i Ezeli: her şeye gücü ye-
ten, varlığının evveli olmayan, Al-
lah.

lâyık-ı vechile: usûle uygun.

lisan: dil.

mahlûkat: yaratıklar, Allah tara-
findan yaratılanlar.

maslahat: fayda, maksat.

miskin: uyusuk, tembel, hareket-
siz, zavallı.

muhtar: hareketinde serbest
olan, hükmü elinde olan, istediği
gibi davranan, dilediğini yapan.

mukayyet: kayıtlı, sınırlı, bağlı.

muknî: ikna eden, inandıran,
inandırıcı, kandıran.

mutlak:

1. Göklerin ve yerin yaratılışı ile dillerinizin ve renklerinizin, seslerinizin ve simâlainızın fark-
lılığı da yine Onun âyetlerindendir. (Rum Suresi: 22.)

nevî: nevi ile ilgili, nev'e ait,
çeşitle ilgili.

Sâni: her şeyi sanatlî olarak
yaratan Allah.

semavat: semalar, gökler.

suret: biçim, şekil, tarz.

şeytan-ı cinnî: görünmeyen,
cinnî şeytan.

şeytan-ı insî: insan suretin-
deki şeytan, şeytan gibi in-
san.

şeytan-ı insî ve cinnî: insan-
lardan ve cinlerden olan şey-
tanlar.

tard: kovma, çıkarma, uzak-
laştırma, sürme.

tarz: biçim, şekil, suret.

temayüz: kendini gösterme,
seçkin hale gelme.

teşahhus: şahıslanma, şahıs
hâline girme.

teşahhusat-ı vechiye: yüze

ait belirmeler.

üstat: öğretici, öğretmen.

vahdet: birlik ve teklik.

vesvese: şüphe, kuruntu, kal-
be gelen asılsız kötü ve sinsi
düşünce.

zahir: açık, aşikâr.

zahiren: görünüşte.

zikretmek: anmak, bildir-
mek.

Ahlâka dair bir i'leminde der ki: “Ey fasık! Bil ki medeniyet-i sefihe öyle müthiş bir riyayı ibraz etmiş ve meydana çıkarmış ki, ehl-i medeniyetin ondan kurtulması mümkün değildir. Çünkü, ehl-i medeniyet o riyaya şan ve şeref namını vermiş. İnsanı şahıslara karşı riyakârlığa bedel unsurlara ve milletlere ve devletlere karşı riyakârlığa teşvik etmiş ve tarihi onlara müşevvik ve alkışçı ve ceride-leri de, yani gazeteleri de dellâl yapmış. Ölümü unutturup, (güya) unsurları içinde bir hayatları var diye, Zaman-ı Cahiliyetteki gaddar zalimlerin desiseleri nev'inden bir desise ile, beşeri tasannu ve riyakârlığa sevk etmiştir.” Ne kadar okunsa, okunmaya lâyık olan bu risale dahi bir istiğfar ve Hazret-i Mevlâna'nın bir beytiyle nihayet bulmuştur.

ŞEMME304

Kâinatın mecmuundan tâ zerreye kadar mütenazilen her bir mevcudun, pek çok esma-i İlâhiyeden *Allah, Rab, Malik, Müdebbir, Mürebbî, Mutasarrıf ve Nazım* isimlerine şahadet ettiklerini ispat eder.

Başka bir i'leminde, hiçbir kimsenin Sâni-i Âlem'den şikâyet hakkı olmadığını gösterir.

Diğer bir i'leminde Kur'ân-ı Hakîm'in ilk ve ekser muhatabı olan cumhur-i avamın fehimlerini nasıl okşadığını ve onların idraklerine nasıl mûraat ettiğini uzun bir hakikatle beyan eder.

bedel: karşılık.
beşer: insan, insanlık.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
ceride: gazete.
cumhur-i avam: avamın cumhuru, halkın çoğunluğu.
dair: alakalı, ilgili.
desise: hile, oyun, aldatmaca.
ehl-i medeniyet: şehirli, şehir halkından olanlar, uygar, görgülü, kibar ve nazik insanlar.
ekser: en çok, daha ziyade.

esma-i İlâhiye: Allah'ın isimleri.
fasık: Allah'ın emirlerine aykırı hareket edip fesat çıkaran, kötülüğü ve günah işlemeyi âdet haline getiren.
fehim: anlayış.
gaddar: çok fazla zulüm ve haksızlık eden.
güya: sanki.
hakikat: gerçek, esas.
ibraz: meydana çıkarma, ortaya koyma, gösterme.
idrak: akıl erdirmeye, anlama,

kavrama kabiliyeti.
i'lem: Arapçada bil anlamında emir.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
istiğfar: tevbe etme, Allah'tan günahlarının bağışlanmasını isteme.
kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

lâl: dilsiz, konuşamayan, ebkem.
malik: sahip.
mecmu: toplam, tüm.
medeniyet-i sefihe: sefil medeniyet, zevk ve eğlenceye sevk eden medeniyet.
muhataf: kendisine hitap olunan, söz söylenilen kimse.
müdebbir: tedbir alan, her işi önceden düşünüp ona göre ayarlayan, plânla idare eden.
mûraat: gözetme, riayet etme.
Mürebbî-i Mutasarrıf: her şeyi en güzel şekilde terbiye eden ve her şeyin sahibi olup mülkünde istediği gibi tasarruf sahibi olan Allah.
müşevvik: teşvik eden, isteğini arttıran, arzu ve hevesini arttıran.
mütenazilen: inerek, aşağıya doğru.
müthiş: dehşet veren, ürküten, dehşetli, korkunç.
nam: ad.
Nazım: kâinataki her şeyi düzenleyen ve tanzim eden Allah.
nevi: çeşit, tür.
nihayet: son.
Rab: besleyen, yetistiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.
riya: özü sözü bir olmamak, inandığı gibi hareket etmeyi, iki yüzlülük.
riyakâr: riya eden, iki yüzlü, sahtekâr.
Sâni-i Âlem: dünyayı sanatla yaratan Allah.
sevk: önüne katıp sürme.
şahadet: şahit olma, şahitlik; açık alâmet, işaret.
şan: şöhret, ün.
şeref: onur, haysiyet.
tasannu: yapmacık.
unsur: milliyet.
zalim: zulmeden, acımasız ve haksız davranan.
Zaman-ı Cahiliyet: cahiliyet zamanı, cahiliye dönemi, İslâmdan önceki cahiliyet devri.
zerre: en küçük parça, molekül, atom.

Hem, tayy-ı mekân ve bast-ı zaman ve enenin mahiyeti ve iki vechi gibi pek çok ince hakaiki beyan eden müteferrik mevzulardan müteşekkil bir kıymettar risaledir. Bu risale:

*Medet ey kafilasalâr-ı rusûl huz biyedî,
Sensin, ey nur-i kerem, cümlemizin mutemedi.
İntisabım sanadır; işte dilimde senedi:
“Lâ ilâhe illâllah Muhammedü’r-resulullah”*

diye bir manzum kıt’adan sonra uzun ve muhit bir istiğfar ve duaya geçerek, hitama erer.

ONUNCU RİSALE323

Diğerlerine nispetle büyük olan bu risalede, *Sözler*’den bazılarının hülâsalarıyla, müteferrik ve muhtelif mevzulardan ibaret i’lemler vardır.

Birinci i’leminde ¹ *وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ*

ayet-i kerîmesinin tefsirini, semavata çıkmak isteyen şeytanların recmedilmelerini “Yedi Basamak” ile beyan eder.

Birinci Basamağında, semadaki sükûnet ve sükûta ve intizama işaretle der ki:

“Sema ehli, arz ehli gibi hayırların ve şerlerin karışmasından ve zıtların içtimandan meydana gelen münakaşa ve ihtilâfat ve tezebzüp içinde değildir. Belki onlar, kendilerine Hâlık’ları tarafından emredilen şeyleri kemal-i itaatle yapan mutîlerdir.”

arz: yer, dünya.
ayet-i kerime: Kur’ân’ın ayeti; azamet ve şerefi olan ayet.
bast-ı zaman: az bir zamanda çok uzun bir zaman yaşamış, geçirmiş olmak.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
beyan: açıklama, bildirme, izah.
dua: Allah’a yalvarma, niyaz.
ene: ben, benlik.
hakaik: hakikatler, doğrular, gerçekler.
Hâlık: yoktan yaratan, her şeyi yoktan var eden.
hitam: son, nihayet, sona erme, bitme, neticelenme, tamamlanma.
hulâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.
huz biyedî: elimi al, elimden tut, bana yardım et.
ibaret: meydana gelen, oluşan.
içtima: toplanma, bir araya gelme.
ihtilâfat: ayrılıklar, anlaşmazlıklar, uyumsuzluklar.
i’lem: Arapçada bil anlamında emir.
intisap: mensup olma, bağlanma, girme.
intizam: düzenlilik, düzgünlük.
istiğfar: tevbe etme, Allah’tan günahlarının bağışlanmasını isteme.
kafilasalâr-ı rusûl: peygamberler kafilésinin reisi.
kemal-i itaat: itaatın kusursuzluğu, tam ve mükemmel itaat.
kıt’a: dörtlük, dört mısradan oluşan nazım birimi.
kıymettar: kıymetli, değerli.
mahiyet: bir şeyin aslı, esası, tabiatı, niteliği.
manzum: vezinli, kafiyeli söz, nazım olarak yazılmış eser.

1. Şeytanlar için o kandilleri birer taş yaptık. (Mülk Suresi: 5.)

medet: inayet, yardım, imdat.
mevzu: konu.
muhit: ihata eden, kuşatıcı.
muhtelif: türlü türlü, çeşitli.
mutemet: itimat edilir, güvenilir.
mutî: itaat eden, boyun eğen.
münakaşa: tartışma.
müteferrik: çeşitli.
müteşekkil: meydana gelmiş, kurulmuş.

nispet: kıyaslama; oran, ölçü.
nur-i kerem: güzel ahlâk nuru; ihsan edilen nur.
recm: taşla tutma, taş ile vurma, taşlama.
sema: gökyüzü, gök.
semavat: semalar, gökler.
senet: dayanılacak ve güvenilecek şey, kuvvetli delil olabilecek söz.
sükûnet: durgunluk; huzur,

sakinlik.
sükût: sessizlik.
ser: kötülük.
tayy-ı mekân: mekanı ortadan kaldırma, mekanı atarcasına geçme.
tefsir: Kur’ân’ın mana bakımından izahı, açıklaması.
tezebzüb: kanışıklık, kararsızlık.
vecih: cihet, yön.

Şeytanların recmedilmelerini beyan ve ispattan sonra, başka bir i'lemde Üstadımız, Kur'ân'dan istifade ettiği dört tarıkı dört hatve ile gayet veciz bir tarzda izah eder. *Risale-i Nur'un Sözler* kısmında mufassal izahı bulunan bu i'lem çok mühimdir.

Diğer bir i'leminde, ubudiyetin mukaddeme-i mükâfat-ı lâhika değil, netice-i nimet-i sabıka olduğunu beyandan sonra, çok hakikatli ve geniş manadaki i'lemlere geçerek, *Nurun İlk Kapısı*'nda ve *Küçük Sözler*'de bir derece mealleri bulunan hakikatlerin izahıyla bu kıymettar ve mühim risale hitama erer.

Bu kıymettar risalenin münderecatından şems gibi nurlu, kamer gibi parlak bir misali şudur:

Kur'ân-ı Hâkim kâinattaki insana raci ve menfaatli olan eşyayı ihtar için zikrediyor. Yoksa Kur'ân-ı Hâkim'in o beyanatı yalnız o faydasına inhisar etmiyor. Çünkü, insan kendisiyle alâkası olan ve faydası dokunan bir zerreye, kendisi ile alâkası olmayan bir şemsten ziyade ehemmiyet verir. Meselâ:

وَالْقَمَرَ قَدَرْنَاهُ مَنَازِلَ ۝ تِلْعَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ ۚ

Yani, kamerin küre-i arz etrafında devrinin Cenab-ı Hak tarafından takdir edilmesinin pek çok hikmetlerinden bir hikmeti de beşerin günlerini, aylarını, senelerini hesap etmesi, bilmesidir. Yoksa

kamer: ay.

kıymettar: kıymetli, değerli.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'ân-ı Hâkim: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

küre-i arz: yer küre, dünya.

meal: mana, anlam, mefhum.

menfaat: fayda.

meselâ: örneğin.

misal: örnek, nümune.

mufassal: tafsilâtî olarak açıklanan, uzun uzadıya açıklanıp anlatılan, ayrıntılı, detaylı.

mukaddeme-i mükâfat-ı lâhika: ileride verilecek mükâfatın başlangıcı.

mühim: önemli, ehemmiyetli.

münderecat: bir şeyin içine derc edilmiş şeyler, bir kitap veya derginin ihtiva ettiği şeyler, içindekiler.

netice-i nimet-i sabıka: geçmişte verilen nimetin neticesi.

nurlu: ışıklı, parıltılı.

raci: dair, ait, alâkası olan.

recmedilme: taşatutulma, taşatulanma.

Risale-i Nur: Nur Risalesi, Bediüzzaman Said Nursi'nin eserlerinin adı.

şems: güneş.

takdir: Allah'ın takdiri, Allah'ın ilmiyle belli bir düzen vermesi.

tarik: yol.

tarz: biçim, şekil.

ubudiyet: kulluk.

veciz: kısa, öz, derli toplu, muhtasar.

zerre: pek ufak parça, en küçük parça.

zikretmek: anmak, bildirmek.

ziyade: çok, fazla.

1. Yâsin Suresi: 39.

2. İsra Suresi: 12.

alâka: ilgi, ilişki, bağ.

beşer: insan, insanlık.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

beyanat: açıklamalar, izahlar.

ehemmiyet: önem, değer, kıymet.

gayet: son derece.

hakikat: gerçek, esas.

hatve: adım.

hikmet: İlahî gaye, gizli sebep, fayda.

hitam: son, nihayet, sona erme, bitme, neticelenme, tamamlanma.

ihtar: dikkatini çekme, hatırlatma, uyarı.

i'lem: Arapçada bil anlamında emir.

inhisar: yalnız bir şeye ait kıl-

ma, tekelleşme.

ispat: doğruyu delillerle gösterme.

istifade: faydalanma, yararlanma.

izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.

kâinat: evren; yaratılmış olan şeylerin tamamı, bütün âlemler.

kamerin takdiri, bizce çok lüzumlu bulunan bu faydasına inhisar etmez. Hâlık-ı Zülcelâl'in esmasına âyinedarlık eden binler hikmetleri daha var.

Bu kıymettar risalenin ahirinde, Altı Katrede i'caz-ı Kur'ân'ı hülâsa eden küçük, fakat o nispette şümüllü bir risale vardır.

Mu'cize-i Kübradan birkaç katreyi Tazammun eden On Dördüncü Reşha 362

Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâmın risaletinin hakkaniyetine bir delil de Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan'dır. Kur'ân-ı Hakîm'in kırka yakın vech-i i'cazı, *Lemmaat* ve *İşaratü'l-İ'caz* tefsirinde beyan edildiğinden, onlara havale ederek, *Birinci Katre* nihayet bulur.

İkinci Katrede, Yirmi Beşinci Sözde zikredilen "Kur'ân Nedir?" diye olan tarifi kısa bir Arapçası vardır.

Üçüncü Katre: Altı Noktadır. Üçüncü Noktasında: Nasıl ki insan muhtelif hacat-ı cismaniye muhtelif vakitlerde muhtaçtır... Meselâ, havaya her an, hararete, suya her vakit, gıdaya her gün, ziyaya her hafta muhtaçtır; öyle de, hacat-ı maneviye-i insaniye de muhtelifdir. Bir kısmına her an muhtaçtır (Lâfzullah gibi), bir kısmına her vakit muhtaçtır (Bismillâh gibi), bir kısmına her saat muhtaçtır (Lâ ilâhe illâllah gibi) ve hakeza, kıyas et.

Dördüncü Katre: Altı Nüktedir. Beşinci Nüktesinde çok ayet-i kerîme bulunmasından ve orası da

ahir: son.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selam onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

ayet-i kerîme: Kur'ân'ın ayeti, azamet ve şerefi olan ayet.

âyinedarlık: aynalık yapma, gösterme.

beyan: açıklama, bildirme, izah.

bismillâh: Besmele; Allah namına, Allah için, Allah'ın adı ve izni ile.

delil: bir davayı ispata yarayan şey, burhan.

esmâ: adlar, isimler.

hacat-ı cismaniye: insanın bedeni ihtiyaçları.

hacat-ı maneviye-i insaniye: insanın manevî ihtiyaçları.

hakeza: böylece, bunun gibi.

hakkaniyet: hak ve adalete uygunluk, hak ve doğruluktan ayrılmama.

Hâlık-ı Zülcelâl: Sonsuz büyüklük sahibi yaratıcı, Allah.

hararet: sıcaklık.

havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.

hikmet: ilâhî gaye, gizli sebep, fayda.

hülâsa: bir şeyin özü, esası, özeti.

i'caz-ı Kur'ân: Kur'ân'ın mu'cizeliği, yüksek ve erişilmez ifadesi.

inhisar: yalnız bir şeye ait kılma, tekelleşme.

kamer: ay.

kıyas: karşılaştırma, bir şeyi başka bir şeye benzeterek hüküm verme.

kıymettar: kıymetli, değerli.

Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.

Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.

Kur'ân-ı Mu'cizülbeyan: açıklamalarıyla akılları benzerlerini yapmaktan aciz bırakan Kur'ân.

lâ ilâhe illallah: Allah'tan başka ilah yoktur.

lâfzullah: Allah lâfzı.

meselâ: örneğin.

muhtelif: türlü türlü, çeşitli.

nihayet: son.

nispet: oran, ölçü.

peygamber: Allah tarafından haber getirerek ilâhî emir ve yasakları insanlara tebliğ

eden elçi, nebi.

risalet: elçilik, resullük, peygamber olarak gönderilme.

şümül: kaplam.

takdir: Allah'ın takdiri, Allah'ın ilmiyle belli bir düzen vermesi.

tefsir: Kur'ân'ın mana bakımından izahı, açıklaması.

vech-i i'caz: mu'cize yönü.

zikretmek: anmak, bildirmek.

ziya: ışıq, aydınlık, nur.

izah makamı olmadığından, *Mu'cizat-ı Kur'âniye*'ye havale edilerek o nükte tayyedilmiştir. Bazen bir harf-i Kur'ânîde Kur'ân'ın i'cazını ispat eden bu risale ve arkadaşları olan *İşaratü'l-İ'caz* ve *Mu'cizat-ı Kur'âniye* risaleleri, Kur'ân-ı Hakîm'in birer elmas kılınıcıdır.

Altıncı Katre: Belâgat-i Kur'âniyenin bir sırrını keşfederek, ediplerin “*Unzur ilâ men kâle*,” yani “*Kim söylemiş?*” demelerine mukabil, “*Unzur ilâ men kâle ve limen kâle ve fimâ kâle*” diyerek, i'caz-ı Kur'âniyeyi parlattırıyor.

Bu Altıncı Katre, belâgat-i Kur'âniye için mühim bir anahtardır.

ŞULE 371

İki sahifelik bir zeyli olan küçük hacimde bir Risaledir.

NOKTA 384

Çok muhtasar olduğu için özetlenmedi.

اللَّهُمَّ اخْتِمْ لَنَا بِالسَّعَادَةِ وَالشَّهَادَةِ وَالْكَرَامَةِ
وَالْبُشْرَى أَمِينَ أَمِينَ أَمِينَ¹

1. Allah'ım! Bize hayatımızı saadetle ve şehadetle ve iyilikle ve müjde ile sona erdirmek nasip eyle. Amin, âmin, âmin.

belâgat-i Kur'âniye: Kur'ân'a ait belâgat, Kur'ân'ın kendine has olan belâgatı.
edib: edebiyatçı, edebiyatla meşgul olan.
elmas: çok kıymetli bir mücevher.
harf-i Kur'âni: Kur'ân'ın harfi.
havale: bir şeyi başkasının üstüne bırakma.
i'caz: mucizelik, insanların

benzerini yapmaktan âciz kaldıkları şeyi yapmak.
i'caz-ı Kur'âniye: Kur'ân'ın mucizeliği, yüksek ve erişilmez ifadesi.
ispat: doğruyu delillerle gösterme.
izah: açıklama, ayrıntıları ile anlatma.
Kur'ân: Allah tarafından vahiy yoluyla Hz. Muhammed'e

indirilmiş, semavî kitapların sonuncusu.
Kur'ân-ı Hakîm: her ayet ve suresinde sayısız hikmet ve faydalar bulunan Kur'ân.
makam: yer.
muhtasar: kısaltılmış, özet.
mukabil: karşılık.
mühim: önemli, ehemmiyetli.
nükte: ince manalı, ancak

dikkatle anlaşılabilen mana veya söz.
sahife: sayfa.
sır: gizli hakikat, bir şeyin dikkat ve tecrübe ile anlaşılan en ince yanı.
tayy: atlamak, üzerinden geçmek.
unzur ilâ men kâle: kim söylemiş, bak.
zeyil: ek, bir eserin devamı olarak yazılan kısım.

İtizar

acz: zayıflık, güçsüzlük.
amil: sebep, etken.
âyine: ayna.
aynelyakin: gözle görür derecede inanma; bir şeyi görerek ve seyrederek bilme.
aziz: muhterem, saygın.
bahir: deniz.
cüz'i: küçük, az.
dellâl: ilân eden, bir haberi duyurmak için yüksek sesle bağırarak dolaşan kimse.
emsalsiz: benzersiz.
fehîm: anlayış.
feyiz: bolluk, bereket, ihsan, bağış.
fihrîst: bir kitabın başında veya sonunda yer alan ve kitabın içinde neler bulunduğunu gösteren cetvel, indeks.
hakaik-ı esya: nesnelerin, şeylerin perde arkasındaki hakikatleri.
hakikat: gerçek, esas.
hakiki: gerçek.
hakkalyakin: marifet mertebesinin en yükseği; bir şeyi yaşayarak, içine girerek, doğruluğundan şüpheye asla yer bırakmayacak biçimde kesin olarak bilme.
harika: olağanüstü.
hazine: zengin ve değerli kaynak.
hikmet-i hilkat: yaratılış hikmeti.
hitam: son, nihayet, sona erme, bitme, neticelenme, tamamlanma.
hükümünde: değerinde, yerinde.
idrak: akıl erdirmeye, anlama, kavrama kabiliyeti.
i'lem: arapça'da bil! anlamında emir.
ilmelyakin: yakın ile bilme, bir şeyi ilim ve delil ile kesin olarak bilme, tanıma, kabul etme; aksi mümkün olmayan açık, kesin ve sağlam bilgi.
ilmelyakin: yakın ile bilme, bir şeyi ilim ve delil ile kesin olarak bilme, tanıma, kabul etme; aksi mümkün olmayan açık, kesin ve sağlam bilgi.
iman: inanç, itikat.
itzar: özür dileme, bir sebep göstererek affını dileme.
kabiliyet: istidat, yetenek.
kârî: okuyucu, okuyan.
kâsir: kısa.
katre: damla.
keşşaf: keşfeden, gizli bir şeyi meydana çıkaran.
kıymet: değer.
makusen mütenasip: ters orantılı, birbirine nispet edilen iki şeyden biri arttıkça (çoğaldıkça) diğerrinin azalması (eksilmesi).
manevî: manaya ait, maddî ol-

Fihristi hitama eren *Mesnevî-i Nuriye*, hayatın hayatı ve gayesi ve en yüksek hakikat olan imanı, taklitten tahkike, tahkikten ilmelyakin mertebesine, ilmelyakin mertebesinden aynelyakin derecesine ve daha sonra da hakalyakine ulaştıran muazzam ve muhteşem ve pek çok risaleleri tazammun eden muhit ve harika bir eserdir.

Bu eserin hakikî kıymetini tebarüz ettirecek en hakikî fihristi, yine onun aziz ve muhterem müellifi Üstadımız yapabiliirdi. Bizim çok kısa anlayışımız ve zayıf idrakimiz ve kâsır fehminimiz ve Arapçaya olan vukufsuzluğumuz, ulema-i mütebahhirinin katresine bahir dedikleri bu emsalsiz eserin fihristini kârilere pek noksan olarak takdim etmemizin âmilleri olmuştur.

Muhterem kârî! Bu fihriste bakıp da tılsım-ı kâinatın keşşafı, hakaik-ı eşyanın miftahı, hikmet-i hilkatin dellâli olan bu manevî hazine hükümündeki mecmuayı da o mizan ile tartma. Çünkü, bizdeki acz ve noksanlık o mecmuanın kıymetiyle mebsuten değil, makusen mütenasiptir. Güneşin bir zerre cam parçasındaki timsaline bakıp da, “Güneş de bu kadardır” deme. Çünkü, o zerre, kabiliyeti kadar o güneşten feyiz alır. Sen ise âyinenin büyüklüğü nispetinde o manevî şemsten feyiz alacaksın.

mayan.

mebsuten: mebsut olarak, aşılıp, yayılmış, etrafıca anlatılmış olarak.

mecmua: toplanıp, biriktirilmiş, düzenlenmiş yazıların hepsi.

mertebe: derece, basamak.

miftah: açan alet, anahtar.

mizan: terazi, ölçü.

muazzam: çok büyük, ulu, yüce.

muhit: ihata eden, kuşatıcı.

muhterem: saygı değer, hür-

mete layık, saygın.

muhteşem: haşmetli, yüce.

müellif: eser telif eden, yazar.

nispet: oran, ölçü.

sems: güneş.

tahkik: doğru olup olmadığını araştırmak, inandığı şeylerin aslını, esasını bilerek inanma.

takdim: arz etme, sunma.

taklit: delilsiz olarak hareket etme, şeriatteki delilini bil-meksizin bir hükümle amel etme.

tazammun: ihtiva etme, içine alma, içinde bulundurma.

tebarüz: belli olma, görünme, bariz hale gelme.

tılsım-ı kâinat: kâinatın tılsımı, evrenin gizli sırrı.

ulema-i mütebahhirin: son zamanlarda yetişen büyük âlimler.

vukuf: bir hâlde olduğu gibi kalma, bir hâlde bulunma, ar-tıp eksilmeme.

zerre: pek ufak parça, en küçük parça.

Hem bu mecmuada bulunan yüzlerce i'lemlerden yalnız pek az bir kısmının pek cüz'î bir manası yalnız işaret için zikredilmiş. Yoksa her bir risale, hatta her bir i'lem için bu Mesnevî Fihristinin mecmuu kadar bir fihrist yapmak lâzım gelirdi. Buna da ne bizim iktidar-ı ilmimiz ve ne de makam ve ne de zaman müsait değildir.

1 سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ
2 رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا
رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا بِأَحْسَنِ قَبُولٍ هَذِهِ الْفَهْرِسْتَةُ النَّاقِصَةُ بِحُرْمَةِ
سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ وَالْه وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ
3 آمِينَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Mustafa Gül ve Tahiri Mutlu

1. Seni her türlü kusur ve noksandan tenzih ederim. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Sen herşeyi hakkıyla bilir, herşeyi hikmetle yaparsın. (Bakara Sûresi: 32.)
2. Ey Rabbimiz! Unutur veya hataya düşer de bir kusur işlersek, bizi onunla hesaba çekme. (Bakara Suresi: 286.)
3. Ey Rabbimiz! Peygamberlerin Efendisi Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm ve Âli ve bütün Ashabı hürmetine, şu noksan fihristi en güzel surette kabul eyle, âmin. Ve ezelden ebede kadar, Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun.

aleyhissalâtü vesselâm: 'salât ve selâm onun üzerine olsun' anlamında Hz. Muhammed'e dua.

Ashap: Sahabeler, Hz. Peygamberi (a.s.m.) görmüş ve

onunla konuşmuş olan Müslüman kimseler.

Bakara: Kur'ân-ı Kerîm'in 2. suresi. Medine-i Münevver'e nazil olmuştur. 286 ayettir.

fihrist: bir kitabın başında veya sonunda yer alan ve kitabın içinde neler bulunduğunu gösteren cetvel, indeks.

hamd: Allah'a karşı şükran ve memnuniyetini onu överek

bildirme.

hikmet: ilahî gaye, yüksek bilgi, fayda.

hürmet: saygı.

iktidar-ı ilim: ilmin iktidarı, güç ve kuvveti.

i'lem: arapça'da bil! anlamında emir.

kusur: eksiklik, noksan, özür.

makam: yer, mevki.

mecmu: toplam, tüm.

müsait: uygun, münasip.

peygamber: Allah tarafından haber getirerek ilâhî emir ve yasakları insanlara tebliğ eden elçi, nebî.

Rab: besleyen, yetiştiren, verdiği nimetlerle mahlûkatı ıslah ve terbiye eden Allah.

Resul-i Ekrem: çok cömert, kerîm olan peygamber, Hz. Muhammed (a.s.m.).

Sure: Kur'ân-ı Kerîm'in ayrıldığı 114 bölümden her biri.

suret: biçim, şekil, tarz.

tenzih: Allah'ı şanına lâyık olmayan şeylerden, her türlü eksik ve noksandan uzak ve yüce tutma, münezzeh sayma.

yâ Rabbî: ey her şeyi en güzel şekilde terbiye ve idare eden Allah'ım.

zikretmek: anmak, bildirmek.

